

SEBASTIANUS CASTELLIO
Graec. litterar. in academ. Basil.
Prof. Publ.

Vit. Anno 1543.

Denat. 1593. d. 20. Dec.

BIBLIA
SACRA

EX

SEBASTIANI CASTELLIONIS
INTERPRETATIONE
ET POSTREMA RECOGNITIONE

IAM ACCESSERVNT
NOTAE EX MARGINE SVBIECTAE

CHARTAE GEOGRAPHICAE

ET

TEMPLI SALOMONIS DELINEATIO
VERSIONEM ET ADNOTATIONES
EX PRIMIS EDITIONIBVS EMENDAUIT
ET PRAEFATVS EST

INDICEMQVE LATINITATIS
SELECTAE

VVLGO NEGLECTAE MERITO ET
FALSO SVSPECTAE

522569

SVBIVNXIT

15. S. 51

IO. LVDOLPH. BÜNEMANN

REG. BIBLIOTH. ET GYMNAS. MIND. RECTOR.

CVM PRIVIL. POTENTISS. POL. REG. ET ELECT. SAX.

LIPSIAE

APVD SAMVELEM BENIAM. WALTHER

CIO MDCCXXXVIII.

BIBLIOLA

2167

SEPARATE

CHARTA GEOGRAPHICA

INDICEM QVE LATINITATE

IO FRODO BUNEMAN

GO THOFREDI VOCKERODT
CONSULTATIO

DE PVERILI LATINI SERMONIS EXERCITATIONE EXPEDITIORE

SIVE

DISSERTATIO

DE PRETIO ET VSV SINGVLARI

BIBLIORVM LATIN. CASTELLIONIS

QVAE EDITIONI NOVAE N. T. LAT. CASTELL.

CIO IDCXCIIII OLIM PRAEMISSA FVIT

CAPVT I.

DE SCRIPTIIONVM CASTELLIONIS PRETIO.

S V M M A.

I. *Ea hodie vulgo neglecta: bonorum librorum fata, maxime in pi-
um scholarum vsum scriptorum.* II. *Auctoris patria, studia, monu-
menta qualia?* III. *Oppugnata la-
tina eius Bibliorum versio, et defen-* *sa Melanchthonis de scribendi illius
ratione iudicio.* IIII. *Singulares
auctoris dotes, propter quas scripta
eius iterum edi merentur.* V. *Hue-
tii et Sammarthani testimonia de
eodem.*

I.

NOVI fœderis codex latinus, SEBASTIANO CASTELLIONE interprete, typis elegantissimis, et commoda forma, quam fieri potuit, emendatissime impressus, luci publicæ, et vsibus desideratissimis hic redditur. Iacuit cum antiqui fœderis volumine, et aliis ingenii monumentis, quæ iste auctor in vsu præclaros diligentissime confecit, diu, et fere ex quo illa nouitatis gratiam exuerunt, neglectus, situque oblitus, vt non ex vsu modo; sed etiam e ciuium nostrorum memoria pæne exciderit: perpetuo quidem inutilium, et inficetarum scriptio- num fato; non raro tamen optimis, et vtilissimis, iis in primis, quæ non adeo publici saporis sunt, communi. Contingit illud hac nostra tempe- state, inclinatis rebus christianis, eius præsertim generis libris, qui veris et æternis hominum commodis destinati sunt; et huius rei procura- tionem caste, sancte, et serio administrant, solo publicæ vtilitatis, et sa- lutis auctoramento, sine vanitate, partium studio, inanium artium osten- tatione, et sæcularium ornamentorum adparatu. Solemnis illa impuri veteratoris impostura est, vtilis piorum et eruditorum virorum labo- res, si intercipere non potest, maledictis incessere, accusare, et omni ra- tione infamare: ac, si veritatis et innocentix viribus repellitur, subdu- cere ex oculis hominum, quæ non poterat destruere. Prorsus omnem artis veteratorix conatum eouertit, effunditque in litteratorum homi- num operas, quibus res scholastica iuari, et ornari, puerique cum libe- ralibus artibus sanctis moribus imbui poterant: quas si extinguere non valet, obscurare; vel inutilium aliarum præceptionum mole opprime- re laborat. Ita manet perpetuum scholarum malum, quod melioribus

institutiſſurrogentur deteriora. Hæc, ni fallor, cauſa fuit, quod nunc a plerisque Indis litterariis CASTELLIONIS *dialogi ſacri* exſulent, olim ſummo plauſu excepti, et propter dictionis puritatem et caſtitem, argumenti facilitatem, et ſanctitatem non ſine ſingulari, et prono linguæ romanæ, et pietatis profectu pueris prælecti; Biblia vero latinæ ab eo reddita, ſuperſtite auctore ſæpius typis exſcripta, tractu temporis neglecta ſint, et nunc ferme ignorentur.

II. Etenim auctor, homo Allobrox, optimis artibus et rectis ſtudiis, quamdiu vixit, deditus: vixit autem, floruitque vsque ad LXXIII ſuperioris ſæculi annum, xv natus: Græcas litteras XVIII annos Baſilicæ profeſſus, bonarum artium profeſſionem adeo non malis moribus, multorum ritu, corrupit, vt potius copioſiſſimam, quam impio labore conſecutus eſt, eruditionem, cum ſanctis et chriſtianis moribus, et inculpato vitæ actu coniunxerit, et ſcriptos in eam rem libros ediderit, et vulgariſſimis, quibus ratam raræ diuinæque dotis vtriuſque mixturam mirifice expreſſit. Certe omnia, quæ vir iſte rei ſcholæſticæ ornandæ, et ſacrarum litterarum illuſtrandarum cauſa composuit, ingenii monumenta hunc colorem præ ſe ferunt, vt quantopere ſacro hoc lenocinio lectores bonæ mentis inuitant, demulcentque, tantopere malignos, et profanos, ad mentionem ſanctioris litteraturæ nauſeantes a ſui lectione, abſterreant, et tristes, contemptoresque dimittant.

III. Qui dictionem, qua in interpretandis ſacris litteris vſus eſt, infamant, et *καταχρήσεις, ἀκυρολογίας*; et latini ſermonis intemperiem ei exprobrant, nimis acute vident. Deſinent autem maligne ſentire, ſi inſtituti ratione, viri ingenio et artium, quibus innutritus eſt, indole rem totam metientur. Agnoſcent potius accuratam romani ſermonis cuſtodiam, vbi materia non prorsus repugnat: quam nonnumquam inſectit; ſed adeo non detorquet, vt græci, hebraicique ſermonis expreſſurus indolem, non raro ab inſtituti ſui legibus diſceſſiſſe videatur. Deprehendent, curioſam latinæ dictionis adſectationem non modo ſine animi vanitate ab auctore eſſe adhibitam; ſed etiam obſcuris interdum rebus lucem fenerari. Dudum ſummi et ſapientiſſimi viri legitinæ interpretationis laudem ei tribuerunt: orationem ſacilem, explicatam, dilucidam, ſuauiem, concinnam, et diſertam; verba pura, et latina, et quæ propius naturam, notationemque græcæ, hebraicæque locutionis attingunt. *Philippus Melancthon* ita ad eum ſcribit: *Conſpecta forma orationis tuæ, ſemper te magnifici. Eſt enim, vt ſcis, ingenii, prudentiæ, iudicii, et veræ etiam virtutis index recta, et elegans oratio. Quare quum illa tua ornamenta conſiderarem, ne fieri quidem potui, quin te diligerem: etiam ſi familiaritas nulla fuit; ſuntque multi teſtes ſermonum meorum, quos de te honorificos ſæpe inter amicos habeo.*

III. At, inquis, communia ſunt multis iſta ornamenta, quorum ſcripta dudum in obſcuritate et ſilentio reponuntur. Ita eſt; ſed habet tamen CASTELLIO ſingularia laudis argumenta, et virtutes pæne diuinas, propter quas vindicare ab obliuione et ſitu ſcripta eius, par erat. Sic prorsus iis videbitur, qui cogitabunt, quibus præſidiis ſuccinctus interpretari ſacras ſcripturas adgreſſus ſit: et qua religione, modeſtia, et diligentia id fuerit exſecutus? Latine, græcæ, et hebraicæ doctiſſimus omnes ingenii et doctrinæ opes, quibus opus fuit, ad hoc negotium attulit; quod tamen ita tractauit, vt nihil ingenii viribus arrogaret: non conſideret eruditionis adparatu: ſed a Deo obſcurorum locorum intelligentiam precibus eſſagitaret. Neque præcipiti vſus eſt feſtinatione in proferendis operis ſuis in lucem et adſpectum hominum: diligentis-

sime, et exquisito labore confectas, perfectasque multos annos domi presit, trutinavit, expendit, limavit. Postquam extrusit, quam modeste de iis sentit? quam ingenue in difficili, et longo opere errores non paucos agnoscit? quam submisse veniam sibi dari, et admoneri rogat? quam libenter aliis, qui translationem meliorem in lucem prolaturi sint, se cesurum, pollicetur? Quam plenum modestiæ verbum, et index animi candidi suæque humanitatis memoris est illud, quod alicubi adscripsit: (Esa. XXVII. 6. 7.) *hos versus non intelligo; ideoque de translatione mea dubito.*

V. Obuia hæc inusitati candoris nota voces criminosas, quas summo viro, *Petro Danieli Huetio*, priuata forsan sectæ causa in nostrum auctorem expreserat, inter manus frangit, eliditque. Quum enim interpretationem eius adpelleset *intemperantissimam* (de claris Interpr. p. 190.) eique obiecisset *fastidiosam venustatem, nimiam curaturam*, addit: *homo ceteroquin simplex, et ab omni fastu alienus: ut de eo vere scripsit Sammarthanus: et eximiam in operis sui præfatione ingenuitatem et candorem præ se ferens, proptereaque a nobis sine contumelia dimittendus.* Clariora et pleniora documenta, ex quibus, quo loco esse debeant CASTELLIONIS Biblia Latina, et viri virtus, cognosci et iudicari potest? suppeditabunt præfationes, quas auctor vtriusque fœderis codici præmisit. Eadem hic in fronte operis præsentis subiiciuntur in experimentum publici saporis. Ex huius enim libelli fortuna ratio constabit integri operis e situ et tenebris eruendi, vel relinquendi. Quod si placuerit forma, et typus, eadem ratione reliquæ codicis sacri partes, paruis voluminibus diuisæ, subsequenter.

CAPVT II.

DE VSV N. T. LATINI CASTELLIONIS.

S V M M A.

I. *Ad linguam cuiusque exercenda usum accommodata lectio N. T. ea lingua expressi.* II. *Ad latini sermonis exercitationem primam adiuvandam; et expeditam reddendam aptior N. T. latini, quam aliarum latinarum scriptio. lectio.* III. *Puerilis progressus in latina lingua discenda impedimenta unde? tolli posse adhibita, præter alia, et solennia exercitationis subsidia, versione N. T. latina.* IIII. *Huius tractanda modus commodus: V. rite tractata fructus, et successus. Ad hoc institutum aptissima Castellionis interpretatio.*

I.

QVIS interim huius libelli vsus singularis esse possit, paucis accipe! NOVVM TESTAMENTVM, præter diuiniore et sacratissimos vsus, commodissimum etiam discendarum linguarum instrumentum esse, crebris nostra tempestate, qua linguarum studia maxime vigent, cognitum est (a) experimentis. Non græcæ modo litteraturæ plerisque in eo tirocinium est, sed, qui variarum linguarum facultatem sibi parare instituunt, prima rudimenta nullo negotio arripient, si NOVVM TESTAMENTVM, eo sermonis genere expositum, quem discere gestiunt, diligenter legant. Hæc via non pauci antiquarum, Syriacæ, Arabicæ, Copticæ, et Aethiopicæ non minus, quam Hispanicæ, Gallicæ, Italicæ, Anglicæ, aliarumque linguarum, quæ adhuc hodie in Europa populari sermone vsurpantur, notitiam sunt consecuti. Pronus enim hic et facilis est profectus propter argumenti familiaritatem. Verbis claritatem, et sententiis facilem intelligentiam conciliat res præuisa, et materia pueris

ris

(a) Linguarum studio, et peritia spectatissimus, IOBVS LY DOLFVS p. m. quum eius saluandi, et consilii de linguis discendis exquirendi mihi, Iena adhuc versanti, esset occasio, serio adfirmabat, nullam cuiuscumque lingue discenda rationem esse commodiorem, et ad progressus celeres faciendos aptiorem, quam si expressum ea lingua, cuius studio quis teneretur, N. T. diligenter legeret: itaque hoc modo linguas, quas cal-

ris nota. Cuius enim aures, qui in christiana republica versatur, non personant Christi et Apostolorum dictis, factisque?

II. Quia vero neget, pari ratione disci posse linguam latinam? Cognitis enim generatim nominum, verborumque flexionibus, et eorum structura, rectius et felicius prima lectionis et interpretationis exercitatio in accurata NOVI TESTAMENTI versione posui posse videtur, quam in veterum scriptorum monumentis: quorum intelligentia impeditior est, et a diffusa doctrina, longaque exercitatione pendet: vel in nouitis commentis, non minus sæpe a genio linguæ romanæ, quam captu puerili abhorrentibus.

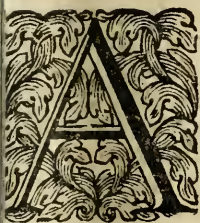
III. Certe occupanda sunt teneræ ætatis spatia, veteris eloquentiæ nondum capacia; et post præcepta grammatica elementa, et qualemcumque vocabulorum adparatum mature proponenda est exercenda latinæ linguæ in sermonis contextu materia: alias, quod vulgo fit, postquam plures annos puerorum ingenia torserunt Grammaticorum regulæ, hoc tantum sub seuerâ disciplina proficiunt, vt quum ad legendos interpretandosque linguæ auctores accesserint, putent, se in alium terrarum orbem delatos. Quare grammatico curriculo dudum orbis picti, schola trinitatis, et scholastica eruditionis adparatus succenturiati sunt a rei scholasticæ consultis, non improbando consilio, vtinam pari successu! Cui ob stare videtur, quod, dum ex illis operum quotidianorum pensa didicenda proponuntur, vel particulatim a magistro explanantur, discipulorum studium nec satis excitatur, nec facile retinetur. Nam in istos libellos vniuersæ linguæ opes summatim conducuntur, et concluduntur: vnde cursum lectionis impedit multiplex, et noua semper materia, nouæ, et cumulata rerum, sæpe obscurarum, notiones, quibus impatiens ætas obruitur et lassatur; curriculumque præscriptum cum fastidio, sub tristi disciplinæ lege, emetitur, dum ab ignotis numquam ad notiora procedit: quod alias mirifice solet oblectare discipulos. Hoc pacto fit, vt rerum suarum incuriosi tirones trahant latini sermonis studium, extrahantque in maturos adolescentiæ annos, sine profectu insigniore. Quid si igitur versio aliqua N. T. latina, ad romanæ dictionis veteris normam expressa, cum libellis illis coniungeretur? certe liberior pueris campus exercendæ latinæ aperiretur, in quo cum maiori voluptate discurrerent.

III. En commodam quum in publica, tum in priuata informatione tractandi huius negotii rationem, sine iactura temporis, reliquis operis impendendi! In ludis publicis, et priuatis, si recte constituti sunt, sacra sunt laborum auspicia, inter quæ ex sacris litteris caput vnum, vel plura præleguntur. Idem fieri solet, vel posset post finita lectionum pensa, et quando magistri, vbi plures vni classis præfecti sunt, stationes mutant. Hic voce clara, distincta, et tarda pronuntiabuntur vernaculo sermone exposita, vel ab ipso magistro: quod initio consultum esset; vel a tirone, ad legem præscriptam. Reliqua interim puerorum turba inspiciet, et conferet latinam versionem, et tarde legentem facile adsequetur. Interdum si plus temporis huic exercitio impendi potest: quod cordatus magister pro prudentia sua videbit, ordinabitque: tirones ipsi, nunc hic, nunc ille, extra ordinem, vt omnes attenti reddantur, euocabuntur ad recitandum aliquod ex versione latina, vel interpretandum suo Marte, ex tempore, idque vernaculo sermone. Vernacula autem verba solum enuntiabunt: non quidem adnumerando; sed adpendendo: latina reticebunt. Hoc pacto sensus facilius percipietur, et lectionis cursus expedietur: quæ palmaria totius huius consilii ratio, et operæ fructus est. Expositio accuratior, quæ verba verbis adnumerat, ordine naturæ, et grammaticæ disciplinæ lege, cum analysi: quæ ad solidos linguæ profectus comparandos necessaria est: in aliis veterum scriptorum pensis exercebitur.

V. Quid ex tali exercitio sperari possit, opere experiri, quam verbis iactare satius est? Certe ætate profecti, romanæ litteraturæ rudes, et tamen cupidi, si consilium hoc fideliter sequi sustineant, in nominum, verborumque flexionibus mediocriter exercitati, nullo negotio eam latini sermonis facultatem consequentur, quæ ad vsus necessarios sufficet. Quum itaque de consilii successu tam grauis ratio, et illustria experimenta non sinant dubitare: idonea versio quærenda, vel facienda, erat; et talis quidem, quæ ad romani sermonis indolem quam proxime accederet. Sed dum CASTELLIONIS interpretatione nec inueniri nec facile fieri potuit melior, et ad hoc institutum aptior: vel hanc ob causam illa digna visa est, quæ in specimen, experimentumque operis et tenebris in lucem reponeretur; cuique typus elegans, et non perfunctoris exscribendi diligentia adhiberetur. Fave interim, beneuole lector! conatibus eorum, qui litteras sacras hac ratione ornare, publica commoda adiuuare, et bonorum voluntatem demereri voluerunt: et ita vt ere libello, consilioque proposito, vt auctoris maiestas, et rei sanctitas postulat, interpretis, et consultoris candor mereatur. Habes hic firmisimum fatidicum sermonem, cui recte facies si intentus fueris,

LECTORI INTEGRO SALVTEM!

Nnis abhinc aliquot SAMVEL BENIAMIN WALTHERVS, Bibliopola Lipsiensis, nouam versionis Bibl. a Castellione confectæ editionem moliebatur, eam repræsentantibus in antecesum pretium satis æquum addicturus. Ego, de vtilitate inde redundatura certus, ad alumnos Mindensis Gymnasiai certum exemplorum numerum comparavi, quumque singulis diebus, duo, vt vocamus, capita sacri codicis sermone patrio essent recitanda, auctor atque suasor meus fui, vt ipsi præeuntem voce commilitonem taciti in legenda versione latina sequerentur, ego vero eodem tempore fontem aut hebraicum aut græcum adeundo omnia pro captu discipulorum aut temporis ratione accommodabam. Factum ex hac lectionis per aliquot annos perpetuitate, vt varias labe, quæ inde ab A. C. MDCLIII. in hac per se emendatissima versione penitus am infederant & inueterauerant, haud difficiliter eluerem. Quas meas emendationes quum forte cum editore, mihi tum nouo, sed antiquæ fidei amico communicarem, ille pro amicitie iure & aliorum commodo mihi, nihil tale cogitanti, nec optanti, imperauit, vt integram suam editionem Lipsiæ A. C. MDCCXXVIII. impressam, (cuius tot exempla ad vnum omnia intra sex annorum angustias ab emtoribus rapta,) relegerem, residuasque maculas exigerem. Quod quidem ita præstiti, vt versionem, sicuti eam postremo emendauit, & Basileæ A. C. MDCLXIII. prodiit, in qua nonnullorum conuiciis motus voces ecclesiasticas *angelus, baptizo, baptismus, ecclesia, demoniacus*, nostis cetera, pro latiniõribus *genius, lauo, lotio*,

respublica, furiosus, reposuit, religiosissime retinerem. Vix autem aliquot priores plagulas, vt vocant, emendando profligaueram, vbi vidi, recentiores editiones omnes huic ipsi postremae recognitioni, per Petrum Pernam Basileæ CIO IO LXXIII. excusæ, adeo tenaciter inhæsisse, vt ipsos errores, quos hæc editio ab præcedentibus receperat, ipsaque suis, quod in tanto opere vix aliter fieri potest, non parum auxerat, propagarent, quibus quum semper noua vitia e singulis recens editis accederent; ipsa versio non parum cepit detrimenti. Confugi igitur primum ad ipsum fontem hebræum, atque inde nonnumquam translationi suam integritatem reddidi, sed interdum & sic successu res caruit, quia vir latinissimus ab hebræa dicendi ratione recedens sæpe latinam potius vim, reipsa licet illi respondentem, expressit, quam ego non vbiuis, siquidem late patet latina dicendi facultas, potui habere perspectam. Adii quidem alias versiones latinas, sed quum hæc sæpe magis latina quam latine scripserint, me ex incerto incertiore reddiderunt. Quum itaque, abiecta omni spe Castellionis Mosem latine redditum Basileæ A. CIO IO XLV. in 8. expiscandi, editionem omnium primam integri translati Codicis Basileæ Ao. CIO IO I. I. apud Io. Oporinum in fol. vbique locorum anquirerem, commode accidit, vt WALTHERVS meus eam mihi ex Bibliotheca FEVSTELII, publice Lipsiæ diuendita, procuraret, atque ita meo desiderio & publico non mediocri commodo consuleret. Quam primum huius sum factus compos, filio meo natu tertio CAROLO CHRISTOPHORO excitati ingenii iuueni eam mihi prælegendam dedi, ego vero omnes vllius momenti variationes ad exemplar, proximæ editioni dicatum, adscripsi atque definita certa lectione, salutem antea sæpe desperatam nostræ translationi multis in locis reddidi felicissime. Quodsi nihilominus aliquid difficultatis existeret, composui denuo cum diuersis Castellionis editionibus * textum Hebræum, LXX Inter-

* Ex quibus ad manus erant præter primam (2) editio Basil. CIO IO LIIII; f. (3) Basil. CIO IO LXXIII; f. (4) Lips. apud Thom. Fritsch. CIO IO CXC VII. f. (5) *Novum Testamentum Basileæ* CIO IO LIII. apud Io. Oporinum in 8. (6) N. T. cum adnot. marg. Tremonia apud Albertum Sartorem A. CIO IO LXIIII. 8. qua editio emendatissima Iacobo le Long in Biblioth. S. Paris. 1723. f. non innotuit. (7) N. T. cum diss. VOCKERODTI Francof. ad Mœn. A. CIO IO CXC. 8. (8) *Tum Ei. Defensio suarum translationum* - Basil. per Io. Opor. A. CIO IO LXII. 8. (9) *Ei. Dialogorum S. libri IV. Medinæ* apud Adrianum Gemard A. CIO IO LI. 12. ed. rariss. (10) *li-*
dem,

Interpr. et in N. T. græcum, præterea *Vulgatam, Vatabli;* (ita voco versionem latinam *Vulgatæ* oppositam a Roberto Stephano minutissimis typis cum notulis *Vatabli* nomine Lutet. CIO IO XLV. 8. excusam, quæ quidem cum *Tigurina Leonis Iudæ & ceterorum Tiguri* CIO IO XLIII. f. sæpè eadem, haud raro tamen diuersa est,) *Seb. Schmidii et Lutheri* versiones; atque omnibus curate pensitatis conuenientiorem lectionem elegi, sed ita religiose in hoc negotio sum versatus, vt ne vllam quidem vocem integram, nedum phrasin receperim, aut eiecerim, nisi in ipsa aliqua editione *Castellionis* admissem, aut ab auctore alienam. Admodum paucas voces, quas penitus corruptas in omnibus editionibus credidi, certis rationibus motus correxi, quas hic indicare non dubito. Legebatur in omnibus editionibus *Ios. 4, 14. Sicut antea Mosem fecerant,* correxi: *f. a. M. timuerant.* In iisdem adhuc editum fuerat *1 Reg. 15, 18. bello ad INTERNECIUM persequi.* Proscripsi vocem futilem et omnibus antiquis et nouis ignotam, et quamuis vna littera mutata *ad INTERNCIEM* corrigere potuissem, malui tamen *Castellioni* semper adhibitum & optimis quibusque *ad INTERNECIONEM* reponere. *2 Reg. 21, 8. Achia* mutauit in *Aia*, ita enim ipse *Castellio* v. 10. et II. cum

a 2

he-

dem, quibus accesserunt nunc postremo eiusd. marginales adnotationes Basil. per Io. Oporinum A. CIO IO L XV. 8. Vtinam plura talia subsidia mihi presto fuissent, maxime Nouum Testamentum Græcum cum versione Castellionis Venetiis A. CIO IO LXIII. 8. Antuerp. CIO IO LXXXIII. 8. Lips. CIO IO XCI. 8. ab IACOBO le LONG sed fide DRAVDII mihi suspecta memorata. E re sane iuuentutis foret uti tali N. T. Græco, cui versio Castellionis e regione esset opposita. Forte noster WALTHERVS talem editionem aliquando procurat. Nequidquam quoque quaesivi N. T. Castellionis Latinum Amst. A. CIO IO C LXXXVI. 12. NB. innumeris in locis emendatum & ad nouam editionem comparatum, proiectum in vendita Bibliotheca Marckiana Hag. Com. 1712. part. III. p. 4. n. 51. licet minus fidei his adeo commendatis innumeris in locis emendationibus habeam. Per mihi gratum tamen fecerit, siquis eas mecum aut cum editore communicauerit. Excitat præterea Iac. le Long in Elencho Chronologico Bibliotheca S. sub iuncto f. 524. Biblia Lat. Castellionis in fol. Londini CIO IO C XCIX. & Noua Litteraria Lipsiensis. M. Zett. vort gelehrt. Sachsen) A. 1730. n. LXXXVIII. p. 775. ex Diario Litterario Anglicano memorant Biblia Lat. ex S. Castell-postrema recognitione Londin. A. CIO IO C C XXVI. 12. in quatuor tomis. Sed hæc Londinenses editiones mihi non sunt visæ, licet hinc inde quaesita.

hebræo. 4 Reg. 22, 14. *Afias* correxi: *Afaias*, quia ita in v. 12 et hebr. Suspecta videbantur verba Deut. 23, 14 *Castra vestra pura sunt, ne si quid apud vos fœdum videat*, A V E R T A T V R vos. Videbatur aut vos delendum, aut pro A V E R T A T V R legendum: A V E R S E T V R. Sed nihil correxi, est enim Castellio sæpe singularis eique ex aliquo antiquo talis usus obuersatus. Sic in alio composito Virgil. 1. Aen. 317. Volucrumque fuga P R A E V E R T I T V R Hebrum. Immo sic in ipso hoc verbo Virg. 3. Georg. 499. *Victor equus*, fontes (que) A V E R T I T V R, quod recte Taubmannus exponit: A V E R S A T V R, et Severus Rhetor aliis verbis reddit: *hic* (equus) *fontis renuens*. Possem nunc satis magnum numerum emendatorum a me locorum ope primæ editionis potissimum producere, sed me intra pauca ex V. et N. T. specimina continebo.

Gen. 42, 36. Basil. 1573. et recentiores omnes: *numquam est*. At quia *numquam* hic non quadrat, restitui ex Bas. 1551. *nusquam*

Exod. 8, 19. Bas. 1573. *occultuit animo*; peius Lipsienses: *occultavit animo*: Reddo ex prima: *occalluit animo* LXX h. 1. ἐσκαλλεύθη ἡ καρδία pariter ac Actor. 19, 9. ἐσκαλλεύοντο noster transtulit: *occallebant*, de copia variandi vide meum indicem.

Exod. 34, 11. in edd. 1554, 1573, ceteris, post *Hettæos* addendum ex prima *Pheræos*, *Heuæos*.

Deut. 28, 61. Bas. 1573. cum reliquis *supereritis* perperam, præcescit enim *ut*. At rectius Bas. 1551 et 1554. *superetis*. De *superare* pro *superesse* dixi in indice.

Deut. 31, 19. Bas. 1556, 1573. et sequentes omnes: *cis in eos inferas*. At Bas. 1551 et 1554. *eis in os inferas*, de qua phrasi Ciceronis in indice.

In nominibus virorum & locorum sæpenumero errarunt fere omnes editiones, maxime in libris Regum, Paralipomenon, et Esdræ, quæ errata sola si hic indicarem, integram paginam explerent, ea vero omnia ex prima editione et hebræo codice emendata.

3 Reg. 6, 7. omnes edd. *auectum*. male; At 1. ed. *aduectum*. bene.

1 Par. 18, 4. Bas. 1573. et sequentes: *corripuitque currus corrupte*; At edd. 1551 & 1554. *corruptitque currus*. Nam ita iterum 2 Reg. 8, 4. *corruptis omnibus curribus*.

- Luth. verſämte S. Schmid. *eneruauit* Vulg. *ſubneruauit*
 Vatabl. *reddidit inutiles*.
- 2 Par. 18, 16. Baſ. 1573. et omnes recentiores: *vidi omnes Iſr.*
balantes - (per b.) - *quaſi paſtore carentes oues*. Hic
balatus veruecum in patria crasſoque ſub aere natus.
 Non vero errant edd. 1551 et 1554. exhibentes: *palantes*
 ſicut Matth. 9, 36.
- 2 Par. 18, 34. Baſ. 1573. & reliquæ: *ſimiliter iaculatus*. Re-
 ſtitui ex edd. 1551 et 1554. *ſimpliciter*, quod reſpondet he-
 bræo.
- 2 Par. 28, 15. Baſ. 1573. et ceteræ: *quaſi parum iratum ſit in*
Iſr. Rectius primæ 1551 et 1554. *parum irarum*.
- 2 Par. 34, 5. Baſ. 1554. et reliquæ: *oſa ſacrificiorum*. Reſti-
 tuti ex prima: *oſa ſacrificorum*. Sacrifici ſunt ſacerdotes.
- 3 Eſdr. 6, 11. Baſ. 1573. cum ſecta ſua *ſcitati*. At ed. 1551.
ſciſcitati.
- Iob. 33, 14. Stertebant editores Baſ. 1573. et eorum adſecta-
 tores, vbi edidere: *ſopore oppreſſi ſteterunt*. Inuigilabant
 operæ 1551 et 1554. dantes: *ſopore oppreſſi ſtertunt*.
- Pſalm. 10, 12. Baſ. 1573. et reliquæ: *adfer manum*. Rectius
 1. ed. *effer manum*.
- Pſalm. 132, 10. Baſ. 1573. et recentiores: *ne aduerſare vincti*
tui animam. Peſſime; Rectiſſime edd. 1551 et 1554. *Ne a-*
uerſare vncti t. a.
- Matth. 4, 16. Baſ. 1573. et recentiores, præuia ed. N. T. Baſ.
 1553. in 8. *in terra noctis regione*. At edd. 1551-1554. *in*
tetra noctis regione. Scilicet, vt index meus oſtendit, Ca-
 ſtello cum optimis quibusque ſæpe iungit: *nox tetra*.
- Matth. 13, 30. ed. 1573. et reliquæ: *colligant*. At ed. 1. *colli-*
gent recte. a colligare.
- Ibid. v. 33. Baſ. 1554, 1573. cum reliquis: *fermententur*. His
 peior ed. N. T. Baſ. 1553. 8. *frumententur*. At recte ed. 1551.
fermentetur ſc. farina.
- Matth. 26, 24. Edd. Lipſienſes: *quo pacto conſicerent*. At an-
 tiquæ: *conſierent*. Optime. vide indicem noſtrum.
- Lucæ 8, 23. Edd. Lipſienſes dormitarunt in: *obdormuit*: ita
 enim non præferunt priores editiones, ſed *obdormiuit*;
 in quo exprimit Ciceronem 1. Tuſc. 38. *Endymion in*
Latmo obdormiuit (non, *in Latino* vt edd. Fabri inde ab
 anno MDCCCX. habent.) Ab *obdormiſco* nondum in-
 dicata exempla præteriti.
- Iac. 2, 22 et 23. ed. Vocker. Francof. MDCCCXCV. 8. et

Lips. nouissima: *adiuuaret - scriptum sic se habet.* At licet alibi recte dicatur res sic se habet verhält sich so: hic tamen non quadrat pronomen *se*; hinc restitui ex primis omnibus, *adiuuerit - scriptum sic habet.* Ita iam ante Castellio Dan. 5, 25. *quod - scriptum sic habet.*

3 Io. ep. v. 5. Vocker. ed. Francof. et nouissima Lipsi. *feliciter agis*: Restitui ex græco et primis editionibus omnibus: *fideliter agis.*

Me quoque fideliter egisse vel ex specimenibus excitatis facile cognoscent æqui lectores. Præter hanc vero emendandam curam *orthographiam* per integrum codicem ad *Cellarii* mentem informari, quod eo potissimum consilio factum, ne litterarum studiosi legendis *Cellarii* libris adfueti hic aliqua diuersitate turbarentur.

Ipse quoque sedulus editor nihil plane omisit, quod hanc nouam editionem præ ceteris posset reddere commendabilem.

1. Nam *primum* adeo accurate omnia imprimenda et corrigenda curauit, vt paucos nouerim libros paris cum hoc sacro codice amplitudinis in Germania editos, in quibus adeo miram accuratorem præstiterint editores.
2. *Deinde* huic suæ editioni demum *Castellionis adnotationes ad margines veterum editionum olim* positas salutari consilio addidit, easque singulis paginis subiecit: Quæ accessio omnibus, qui hanc versionem in deliciis habent, longe erit gratissima. Haud raro enim hæc adnotationes minores ipsam versionem splendide illustrent, multumque ad ipsarum rerum intelligentiam conferunt. Quis, quæso, facile per se esset adsecutus, quænam sint Iudic. 5, 11. *virtutes pagane apud Israelitas præstitæ*, nisi adnotatio moneret, esse, *quas in liberandis pagis exseruit.* Tum quædam hinc inde ante omisa ex antiquis editionibus, e. g. Tobix libro ineunte, Esteræ vero exeunte, et alibi intra ipsum textum diuersis typis sunt inserta, ne quid etiam hac ratione a quopiam posset desiderari.
3. *Tandem* templum Salomonis et *denique ad postremum* duas tabulas Geographicas vnâ ad Vetus Testamentum alteram ad N. T. in æs accurate incidi et ad formam huius editionis adaptari curauit. Asterisci, quibus ipsa versio hinc inde distincta, indicant ad illa ipsa verba haberi adnotationes maiores Castellionis separatim editas. His dictis præfandi officio defunctus videri poteram. Sed vix me ab molesto conferendi emendandique labore expediueram; vbi nouus isque non minor, sed si vis credere, maior ex priore labore labor est enatus. Scilicet rogatu amicissimi mihi editoris ingressus sum *indexem Latinitatis copiosissimum* instar corollarii sed liberalissimi operi emendatissimo ad-

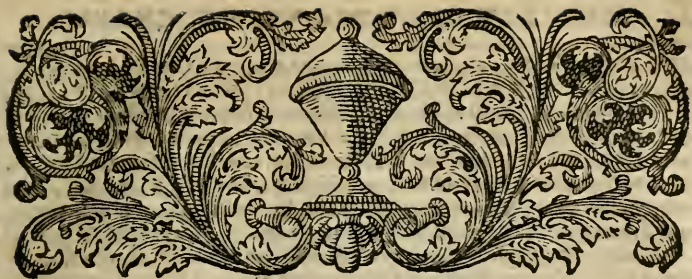
iungere. Ii, qui Castellioni eiusque versioni aut minus fauent, aut eius elegantiam, cum vtilitate coniunctam varia, minus cognitam atque perspectam habent, quorum in doctis quoque non parum multos adhuc esse noui, aut mihi subirascentur, aut certe subridebunt, rati, me tempus longe melius et vtilius collocare potuisse, quam in elaborando indice in scriptorem nouum, neque, vt vocant, classicum, siue æquandæ cum aliquo veterum auctoritatis. Ego vero non nego, si id temporis, quod huic editioni eiusque indici impendi, vel conscribendis notis sæpe nodis in quous scriptores latinos iuuentuti explicandos dedissem, me meo compendio, forte et honori, melius seruire atque iram, inuidiam et risum aliorum facilius euitare potuisse. Idem ego tamen spero immo plane confido, nonnullos si modo cum cura legerint et perlegerint, omisissis præceptis animo opinionibus, **VÖCKE-RODTHII, WOLLII, BELII** peritissimorum pariter atque integerrimorum de Castellionis versione iudicium, commentationes et commendationes doctissimas, plerosque omnes pro sua æquitate huic translationi eiusque amicis fore amiciores, certe mihi æquiores, præsertim vbi viderint, me in indice, adeo laboriose constructo, hanc versionem modo collaudare, conciliare, vindicare vbi fas est, modo seuerè examinare, modo notare et damnare. Quis nisi iniquus rerum iudex meam a studio alienam integritatem non comprobaret? Locutiones idem significantes, cognatas & oppositas sæpe sub vno vocabulo aut phrasi notiori in vnum locum coegi, ex quo instituto copiosa auctoris nostri variatio optime poterit cognosci. Hanc vero rationem longe vberius potuissem exsequi; nisi aut nimis operosum fuisset, aut veritus essem, ne index per se iam late patens in nimiam incretaret amplitudinem. Pronum autem erit talium cupidis, sua indicis exemplaria inserta charta pura quamlibet vberime tali modo locupletare. Præterea voces exquisitiores phrasisque selectiores, certe præcipuas indicaui vbi vidi esse inter has et illas quasdam hodie minus tritas aut fere neglectas, exempla veterum addidi; quando vero in Lexicis, maxime Fabri thesauro, a Buchnero, Cellario, Græuio, Stübello, Falstero et nouissime Gesnero Viris Clarissimis plena manu locupletato, exempla deprehendi, sola nomina Ciceronis, Lii & reliquorum per notas, memorasse satis habui. Eo factum, vt multa auctorum veterum loca, quæ iam adscripseram, mea ipsius opera obseruata, postea induxerim, ne index nimis amplificaretur. Quæ quamuis ita sint, tamen lectores in meo indice quædam offendent in nulla adhuc vel locupletissima Fabri editione obseruata. Antiquata signo obeli inverso †; ecclesiastica et barbara obelo simplici †; plane noua et

ab Castellione, quantum scio, ficta et excogitata, quorum tamen multa non inepte sed scite ab ipso sunt informata, obelo duplici †† a certis et probatis distincti; pro plerisque omnibus eiusmodi suspectis meliora aut ex ipso Castellione aut per me ex aliis obseruata subieci. Potuit tamen fieri, vt nonnulla a me sint notata per se bona, licet nondum a doctis indicata, aut mihi iam non cognita. Quotus enim quisque ita omnia habet in numero, vt, quid omnes atque singuli scripserint, pernoscat. Quota pars vocabulorum intercidit? quota pars quotidie detegitur? quota pars ante recepta in tanta litterarum et rei critica luce inducitur et exturbatur? Ego ipse aliud agendo aliquot mille voces et phrasas ex antiquis etiam mediae aetatis scriptoribus adnotauit; sed nondum mihi licuit eas in ordinem redigere, ex quibus nihil aut parum in Fabri editionibus deprehendi. Non paucis minus notis addidi germanica, ne iuuenes aut minus in legendis scriptoribus exercitati, saepe a melioribus Lexicis destituti in legendo et intelligendo impedirentur sed in promptu haberent, vnde suae inscientiae confulerent. Vulgatam nonnumquam satis elegantem, nonnumquam vix latinam et barbaram hinc inde cum nostri versione composui, quod facit ad diuersitatem cognoscendam. Ad Vatabli quoque versionem (quam intelligam, supra monui) interdum prouocauit, quod Castellio, quum illa versio suam aliquot annis anteuerit, illam nonnumquam, quod nondum ab aliis obseruari memini, expresit, aut elegantius ab ea deflexit. Videtur sane Castellio in conficienda et perficienda sua translatione omnes latinitalis forulos infano labore excussisse et eam ex plenissimis latinitalis fontibus vberrime irrigasse, ita propria, et quam aptissime conuenientia verba plerumque conquisiuit, vt dubitem multos fore nostra aetate ita litteratos, vt cum Castellione paria facere hac in re possint. Si quis est, ea qui putet se pollere hebraeae, graecae, et latinae linguae notitia et cognitione, (frustra est qui vniam vel percalleet), is velim periculum faciat modo in vnico S. Codicis libro latine transferendo, nae ille si Castellionem dicendi proprietate, elegantia, copia superauerit, suo iure erit ab omnibus collaudandus. Interim saluo semper examine, his mecum vttere.

Scripti Mindae ad Visurgim XIX. Calend. Sept.

A. MDCCXXXIII.

CHRISTOPHORI WOLLII

A. M. S. THEOL. BACC. ET AD AEDEM D. NIC.
CONCION. SABB.

DISSERTATIO CRITICA

DE EO QVOD PVLCHRVM EST

IN VERSIONE

SACRI CODICIS LATINA

SEBAST. CASTELLIONIS

AVCTIOR ET EMENDATIOR.

S V M M A.

Recensentur varia de latina S. CASTELLIONIS versione iudicia, §. I. horum cause, §. II. aberrationes in ea desiderate, §. III. notiones PVLCHRUM generatim indicantur, ex mente I. P. GROVSZ. §. IIII. et applicantur huc. §. V. PVLCHRVM specialius in versionibus exhibetur, ex sententia abbatis DE BELLEGARDE §. VI. ita vt et in hac versione primum sit CLARITAS, §. VII. vnde illam a stili ethnici sine absoluit §. VIII. IX. et a temeraria nouarum vocum vsura, §. X. laudat idiotismorum expositionem idoneam §. XI. verborumque mirum delectum exemplis illustratum proponit §. XII. alterum PVLCHRVM est FIDELI-

TAS §. XIII. hinc CASTELLIO liberatur a suspitione enervatae emphaseos sacrae, stilique diuini maiestatis lesae, §. XIII. a leuitate animi, §. XV. commendatur ob stilum rei conuenientem vbiuis vsurpatum, maxime in CANTICO CANTICORVM §. XVI. vindicantur diminutina voculae hic obuia ab idea obscenitatis, et auctor ab animi profani suspitione, §. XVII. IOS. SCALIGERI nimias lasciuorum auctorum laudes hac occasione notat §. XVIII. ostenditur VSVS castellatione versionis in hermeneutica sacra, §. XIX. XX. nec non in scholis et academiis, §. XXI. conclusio. §. XXII.

§. I.

PRaeceptum iam, valdeque periculosum ingredior iter, quod numquam, opinor, amoenitate sua tam multos ad se inuitabit atque adiciet, vt non longe plures inuitabili deterreat auocetque difficultate. Per anfractus quippe, variaque doctorum virorum, qui idem iam diu calcarunt, vestigia ire destinauimus, at eo minime consilio, vt ista sequamur, verum vt ab iis, saltem plerisque omnibus, discedamus plane. Etenim sexto supra decimum saeculo, quo primum orbis eruditi lucem adspe-

adspexit translatio omnium VTRIVSQUE FOEDERIS librorum latina, a SEBASTIANO CASTELLIONE, (a) gente Allobroge, et in celeberrima Basileensium academia publico quondam doctore, adornata, dici non potest, quam varias hæc vna virorum eruditorum experta sit censuras. Ipsa lucidissima olim ecclesiæ reformatæ sidera, IOANNES CALVINVS, et THEODORVS BEZA, viri fernidissimi ingenii, præ ceteris omnibus, huius sui civis haud pepercunt, ingenuo licet, conatui, seque hunc vnum, in quem mordaci calamo inueherentur, delegisse, alios, vt crederent, induxerunt in opinionem. Atque hæc quidein ratione, nihil a se humani alienum fuisse, haud parum, fateor, luculenter declararunt. Eiusdem romani sacrarum litterarum interpretis iurati profesque hostes erant diuini verbi apud Geneuenses oratores eo tempore eloquentissimi. In *bibliis enim gallicis*, anno CIO IO LIX publicatis, odii sui erga ipsum capitalis monumentum hæc extare voluerunt verba, quibus, haud scio, an quidquam de homine profligatissimo omnium mortalium ac perditissimo asperius atque importunius pronuntiari possit: *maintenant Satan a trouvé autant de translateurs qu'il y a d'esprits légers et outrecuidez, qui manient les Ecritures. Si on en demande quelque exemple, nous en produirons un qui servira pour plusieurs, c'est à sçavoir la translation de la BIBLE LATINE et Françoisise mise en a vant par SEBASTIAN CHATEILLON, homme si bien connue en cette Eglise tant par son ingratitude et impudence, que par la peine, qu'on a perdue après lui pour le réduire au bon chemin, que nous ferions conscience non seulement de faire son nom (comme jusqu'ici nous avons fait) mais ausse de n'advertir tous chrétiens de se garder d'un tel personnage, comme INSTRUMENT CHOISI DE SATAN, pour amuser tous esprits volages et indiscrets. Certainement s'il y eut enc une épreuve d'ignorance conjointe avec une temerité effrontée, jusques à se jeter de l' Ecriture sainte, et l'exposer en risée: tout cela se trouvera aux translations et écrits de celui, dont nous portons tel temoignage à notre grand regret, d'autant que nous aimerions beaucoup mieux qu'il nous eût baillé occasion d'en parler tout autrement.*

§. II.

Quemadmodum vero nihil hodie est sollempnius, quam vt maleferiati homines eos, qui haud immerito suas ab ipsis selungunt sententias, vehementioribus verbis prosequantur; plane ac si mansuetior IESV CHRISTI disciplina, cuius in vnus iurandum verba magistri, idcirco nobis concessa esset, vt altercandi profanis præberet argumentum: sic olim fuisse reperimus. Causa enim huius adeo vatiniiani aduersus CASTELLIONEM odii, sicut ætatis, qua ille vixit, nos edocent annales, nulla fuit alia, quam hæc, quod is indigniores crudelioresque hominum, quos isti magnæ auctoritatis viri, decretoria quadam sententia, tamquam confesos atque conuictos, hæreticorum numero adiunxerant, persecutiones, formidolosamque prædestinationem, (b) decretum, quod eccle-

(a) Is quoque GASTALIO, et gallicana lingua CHATEILLON adpellari solet; id quod neminem, vt puto, praeterit, nisi qui hospitem plane ex historia litteraria retulit animum.

(b) Obseruante GOTTFR. ARNOLDO, *hisor. eccles. lib. XVI. c. XXII. §. XXXI*

ecclesiæ reformatæ doctores hodieque tuentur, omnibus improbaret modis. Hinc pelagianismi, anabaptismi, socinianismi et arminianismi tam innocenti viro inurebatur nota. Ita scilicet est argumentum, quod ab invidia ducitur, pessimæ, atque adeo desperatæ causæ indicium haud sane insitandum. Neque verò vana erat, quæ tantis viribus pollebat, ira, et multorum obtrectatio non poterat non facile deuincere vnius boni virtutem viri, eiusdemque pauperrimæ in primis conditionis, quippe ad quam eundem destinauerat præpotentis et immortalis NVMINIS, cuius nutu cunctæ mortalium res quam sapientissime dispensantur, ineluctabile fatum. Hoc quum ita sit, nemini profecto mirum videri debet, quod sub istorum grandium heroum vexillo, veluti stipendiarii milites, concertauerint alii, neque terribissimam auctoris nostri eleganter docti versionem, quamquam ab haud paucis, vt mihi plane exploratum est, vix fugitiuo oculo introspectam, non sine acriori censura dimittendam esse existimauerint. Nactus vero is etiam est, vt plerumque vsu euenire solet, summos excellentium, quibus exsplenduit ille, virtutum prædicatores, quos inter hi, quos superior ætas ostentauit, immortalis gloriæ viri, MELANCHTHON, HVMFREDVS, EPISCOPIVS, PFEIFFERVS, et VOCKERODT, honoris causa adpellandi sunt. Vt alios tacitus præteream, quorum eo verior censenda laus est, quoniam ipsi in summa laude vixerunt. Horum, vt et aliorum complurium, sinistra non minus, quam benigniora recensent iudicia scriptores celeberrimi, IACOBVS LE LONG, (c) parisius doctor, PETRVS item BAELIUS, (d) CHRISTIANVS KORTHOLTVS, (e) et qui Gallorum seculo XVI doctrina illustrium elogia curæ orbe erudito communicauit; SCAEVOLA SAMMARTHANVS. (f)

§. III.

Si quis aberrationum, quarum castellionea conuersio vulgo postulatur, enarrationem a me, impigerrimo earundem venatore, desiderauit, ex hæc fere redeunt omnes atque singulae. Primum ista, ob latinæ ciceronianæ, et puræ et elegantis, nimis superstitiosam consecrationem, deinde propter stili ethnicisimum, tum et eneruatam, neglectamque emphasin pariter, ac diuinorum oraculorum reuerendæ maiestatem violatam, hinc mollioris effeminatæque, et tantum non obscenæ, quam in sacro sancti CANTICI CANTICORVM interpretatione occurrere perhibent, tibulliana & catulliana, quam diuina ode, dignioris expressionis ergo, et denique ob noua vocabula, in theologorum sacrariis adhuc inaudita, inusitataque, viris vapulat eruditis. Cordatissimus quiuis sua iam sponte intelligit, accidisse CASTELLIONI, quod viris, qui barbariei masculo vniquam animo sese obiecerunt, omnibus, vt meritissimæ, ad quam grasfabantur, famæ comites haberent inuidorum quorundam calumnias atque obtrectationes. A quibus tamen

vt

XXXI. seqq. add. part. III. sect. II. n. LVII. p. 448. Conferri quoque meretur *das historische Lexicon*, voc. *Castalio*.

(c) In *bibliotheca sacra*, p. 695. seqq. editionis a S. R. C. F. BOERNERO, sacrum litterarum in hac academia primario hodie doctore, iam olim curatæ.

(d) Dans le *Dictionnaire hist. et crit. voc. Castalio*.

(e) In tract. *de variis scripturæ editionibus*, cap. XV. §. XII. p. 267. seqq.

(f) *Lib. II. p. 70. seqq.* editore viro clarissimo, CHR. AVG. HEVMANNO.

vt hanc ipsam, quam nunc veste noua indutam in lucem denuo prodire videmus, versionem ex merito vindicemus, operæ, opinor, pretium erit. Atque adeo inconsideratis huius innocentis conatus osoribus, vnius veritatis inductus studio, diem dicere, et eos in arenam euocare animum sumam, DE EO QVOD IN HAC VERSIONE PVLCHRVM EST, quoad eius fieri poterit, breuissime commentaturus.

§. III.

Parum abest, quin mihi constendum sit, totidem inueniri de pulchre sententias, quot capita. Etenim, prout cuiusque ingenium est, et vt quisque rem aliquam, sensus suos externos iucundissime adficiemem, animumque permulcentem voluptate lætissima, percipit, ita eandem maxime pulchram iudicat. Atque hinc fit, vt adeo discrepantia mortalium de pulchro iudicia suis innitantur perceptionibus, iisdemque aut vanis, aut ab omni vanitate alienis. Neque vero nostra multum interest, ea, quæ veteres philosophiæ magistri, exempli gratia, SOCRATES, aut, si mauis, PLATO ipse, SOCRATEM hac de re cum HIPPIA sermones sociantem inducens, de eo, quod pulchrum est, *generatim* disputarunt, hic recensere, quum isthæc omnia in *Hippia* maiori, aut in *Phædro* a nemine non euolui queant. Magis arrident, fateor, nobis, elegantissimæ, quas vir in orbe, qua cultior patet, clarissimus, I. P. DE CROVSANZ, philosophiæ et matheseos in Lusannensium academia profesor celeberrimus, eius, quod vere pulchrum esse debet, constituit, notiones. Requirit nimirum ad istud *varietatem* quamdam rerum, *uniformitatem*, siue in nonnullis conuenientiam, aptam partium *conformationem*, & ad certam regulam compositionem, *ordinem* præterea, atque concinnam *proportionem*. (g) Fateor equidem, atque etiam profiteor, et præ me fero, hasce notiones potiori iure ad hortos, ædificia, confimilesque mathematicas, quam alias, ad commodandas esse res; at nihilo tamen secius periculum sum facturus, an non de versione, quæ nobis hæc præfandi causam dedit, easdem prædicare liceat pulchritudinis ideas. Ad hoc autem negotium eo aptiorem ue fore confido, quo maiore attentione animi, nec minori iucunditate, in haud exigua eiusdem parte, continuato ordine, circumtuli mentem, et cetera pasim oracula peruolutauit. In re haud sane parum simili nobis præiuit exemplum, et easdem notiones ad theologiam conuertit theologus Ienensium summe venerabilis, semperque cum cura dicendus, IOANNES FRANCISCVS BVDDVS, in singulari commentatione, quam *de eo, quod in theologia pulchrum est*, ex instituto conscriptam, anno MDCCCXV typis excubendam curauit.

§. V.

Laudibus igitur haud dubie meritis prosequenda est ornatisissima CASTELLIONIS versio propter purissimarum castissimarumque vocum

cum

(g) Vid. I. P. DE CROVSANZ *Traité du Beau, chap. III. p. 12. seqq.* Huncce pulcherrimum librum qui Amstelodami MDCCCXV in lucem editus est, perlegisse neminem poenitebit. Eum si quis haud possideat, et tamen, quæ sit eius summa, nosse velit, is adeat IOANNIS CLERICI, qui Amstelodami litteras elegantiores hodieque ornat atque tuetur, *bibliothèque ancienne et moderne, tom. II. part. I. p. 210. seqq.*

cum pariter, ac phrasium miram *varietatem*, quæ plena est cuiusdam voluptatis, et vehementer animum in legendo retinere solet. Namque dicendi rationes, auditas semel, si iterantur, fastidimus illico, et quantumvis eandem rem, aliis subinde, atque aliis modis expressam postulamus. Fortasse et humanarum aurium ea structura est, vt, nescio qua, naturali necessitate ægre quodammodo sit, vno eodemque modo perpetuo adfici; id quod tum vsu venit, vbi vna eademque verba identidem easdem verberant. Hinc aurium sensum fastidiosissimum, haud sine graui causa adpellauit AVCTOR, quisquis ille sit, AD HERENNIVM, *lib. III. cap. XXIII.* Sed et latinæ linguæ, cuius vsus inter eruditos est hodie, tantis adfluit opibus, tanta vocabulorum copia redundat, vt easdem voces, eundemque loquendi tenorem perpetuo seruare non opus habere videamur. Ita, exempli gratia, interpres noster græcam dictionem μετασθῆν, varie, nimirum per *mutare sententiam, corrigere se, redire ad frugem, mores seu vitam corrigere, ad sanitatem* (h) *reuocari*, item ὑποκριτὴν mox per *histrionem*, mox per *factum vel personatum hominem*, ὑπόκρισιν vero per *simulationem* etiam expressit. Atque eiusmodi mille alia inuenies variatæ latinitatis exempla. Tum vero admiraberis quoque obuiam in hisce *variis* locutionibus *uniformitatem*. Etenim in idea reali conueniunt singulæ, quamquam intuitu accidentalis siue accessoriæ differant idæ. Sunt nimirum voces quædam *uniuoca*, vt philosophi loquuntur, quæ et *principalem* et *accessoriam* exprimunt *ideam*, eæque *motionem animi* vtplurimum declarant dicentis, e. g. *contemptum, amorem, modestiam*. Atque hæc id, quod in oratoria arte pulchrum est, constituunt. Auctor *artis cogitandi*, qui num LE BON, an P-TRVS NICOLIVS sit, dubium est litteratis, † has in philosophicam ciuitatem adsciuit adpellationes: nec vero *ideam* illam, *realem* atque *accidentalem* dicere, alienum, re bene putata, arbitror, atque vna altera sit vtique significantior. Ad *conformationem* quod attinet, in eo consentiunt λέξις ac φράσις castellionæ, vt puræ sint, atque ab ipso castæ latinitatis antistite, et IC. romano eloquentissimo, M. TVLLIO CICERONE, aliisque probatoris notæ auctoribus, vsurpatæ. Ad horum ergo dicendi genus, tamquam ad lydium quemdam lapidem, exigenda est hæc nostræ translatio. *Ordo* in primis ex ordinata verborum collocatione, et ex indole stili, rebus semper accommodati, luculentissime conspicitur. *Proportio* denique quum ex iusta periodorum mensura, tum maxime ex adæquata expressione nemini obscura esse poterit. Vt rem breuiter summamque complectar, habet castellionea versio cuncta ter si et elegantis stili requisita, *latinitatem nempe, concinnitatem, ornatum*, atque *congruentiam*; de quibus cum cura exponentem vide IC. hodie præcellentissimum, et de cultiore latinitate meritissimum, IO. GOTTL. HEINECCIUM. (i) Atque vt veteres olim rhetores orationis pulchri-

(h) *Sanitas*, quæ proprie corporis est, hic ad *animum* transfertur. Sicut et ad *sanitatem* redire CICERO dixit ad *sum.* XII, 10. vbi conferendus PAVLLVS MANVTIVS.

† LE BON nominant *Menagiana*, tom. III, p. 141. et *Memoires de literature*, tom. I. p. 221. Contra vero P. NICOLIVM excitat GIBERTVS, profesor parisius, tom. III. *iudicior. de scriptoribus artis rhetorice*, A. c17 10cc XVIII in lucem edito, p. 211. 222. 257. Non caret veri specie celeberrimi HEVMANNI coniectura, quæ in eo sita est, vt putet, alterum forte alteri adiutrices præbuisse manus.

(i) *De stili cultioris fundam part. I. lib. I. cap. II p. m. 50. seqq.*

chritudinem ac dignitatem in partium omnium decentia ponebant, ita, quum dictioni sua constet mundities, periodis sua concinnitas, et ipsi compositioni suis nitor. pulchram merito dixeris CASTELLIONIS versionem. Is enim omnem mouit lapidem, vt sophisticam illam, ac calamistratam, quæ tota ad pompam et ostentationem comparata est, elegantiam procul ab illa facescere iuberet. Cuiusmodi καλλωτισμόν, cum meretricio fuce haud temere comparandum, infeliciter adfectauit IOANNES BARCLAIVS, pueris idcirco minime legendus, qui nondum aere lauantur.

§. VI.

Verum vt ad id, quod causæ caput est, propius ac *specialius* considerandum deueniamus, ordinis iam postulat ratio. Quum translatio nihil aliud sit, quam clara & fidelis expressio cogitationum alicuius auctoris in discrepante ab ea, qua ipsemet vsus est, lingua: recte omnino ac præclare ABBA S in Gallia haud incelebris DE BELLEGARDE (k) duas elegantis ac pulchræ translationis constituit partes, quæ *claritatis* ac *fidelitatis* nomine ab eodem insigniuntur. Et CLARITAS quidem, ex eiusdem sententia, *castitate stili, dictionis elegantiæ, et delectu verborum* priorum atque significantium, absoluitur. Ad FIDELITATEM vero requirit ille *expressionem facilem et adæquatam, non vero contortam coactamque*, vt et *dicendi genus* ipsi quidem auctori quum maxime *conueniens*, ita, vt ipsum sua lingua loqui existimes. Hæc quum a nemine in dubium iure vocentur, et in ea, quam hæctenus commendauimus, versione occurrant, fatendum omnino erit, nihil ei ad veram ac germanam deesse pulchritudinem. Quid quod *perspicuitatis* et *fidelitatis* potissimam rationem se dixisse in *premissa ad EDVARDVM Angliæ regem dedicatione* disertissimis verbis ipsemet confitetur CASTELLIO. Atque ex hoc vnico fine ac scopo huius romanæ vetustatis peritissimi sacrarum pandectarum enarratoris pensare decet laborem.

§. VII.

Itaque castellionea versio *pulchra* dici *primum* meretur ob singulare, quod in eo potissimum elucet CLARITATIS ac perspicuitatis ornamentum: qua quidem de re, haud scio, an quis vumquam dubitauerit. Necesse ergo fuit, vt et PVRAE castæque, et ELEGANTI latinitati moleste sedulam nauaret operam. Iam vero in aurea ætate, quæ felicissimo iam olim fidere exorta, in cælum latinam linguam extulit, primas fert, et quidem merito suo, M. TCICERO. Verissimum enim est FABII QVINCTILIANI, quo nemo curatius pariter, atque ornatius dicendi præcepta tradidit, elogium: *ille se profecisse sciat, cui CICERO valde placebit. (l)* Sed et alios eiusdem ætatis scriptores, nihil elegantiā CICERONI cedentes, atque pura oratione ita suaves, vt latine loqui pæne soli videantur, in consilium aduocauit. Qua de re ipsa quidem inspectio neminem non dubitare vetabit. Quum nimirum videret vir ingenuus, musas in omni disciplinarum genere latine loqui, vires ingenii sui experiri voluit, num et sacram scripturam, negligentiore ad-

(k) *Reflexions sur l' Elegance et la Politesse du stile, pag. 425. seqq.* Hic quidem politissimi ingenii vir gallicanas modo translationes ob oculos habuit, verum istæ præceptiones sunt eiusmodi, vt et in aliis linguis in succum et sanguinem haud incommode conuertantur.

(l) *Instit. orator, lib. X. c. I.*

adhuc, et horridiore stilo in latinum sermonem conuersam, noua, neo dum vsitata munditie et elegantia expressam exhibere posset. Eo itaque animo, in primisque studiosam iuuentutem ad sanctiora VTRIVSQUE FOEDERIS *ὑπομνήματα* diligentius euoluenda, casta ornataque dicendi ratione inuitaturus, nouam suam interpretationem Geneuae anno CIO IO XLII inchoatam, consequenti demum anno CIO IOL ad auspacissimum perduxit finem, eidemque adeo elaborandae nouem ipsos annos summa animi, eaque continua alacritate impendit. At pium hocce consilium viri rapuerunt in contrariam partem obtrectatores. Perperam vtique. *Cur enim alibi comiti, hic incomiti, alibi politi, hic polluti: alibi Cicerones, hic scoti et barbari erimus? Cur cetera artes humana et profana nitescere, sola vero scriptura horrescere debet?* adposite pronuntiat LAVRENTIVS HVMFREDVS, Magnæ quondam Britanniæ clarissimum lumen. Veneres igitur, et castitatem, tamquam scopum vnicum ac vltimum, consecuturus CASTELLIO, non poterat non a barbarismis et solæcismis, vitiis orationis haud temere excusandis, pro virili parte abstinere, *vocumque adeo ecclesiasticarum*, hoc est, a patribus ecclesiae occidentalis, et maxime ab INTERPRETE illo scripturarum latino, quem VVLGATVM vocari moris est, in latinum inuectarum, eiecere vsu. Quum enim istæ tantum non omnes elegantiore stilo æque commode possint exprimi: non video, cur studio barbarismos venari debuerit.

§. VIII.

At, inquis, hac ratione nemo a *stili ethnicismo* absolueri poterit CASTELLIONEM, isque, quum CICERONIANORVM auxerit familiam, *ciceronianam* nobis exhibuisse *scripturam* iure censetur. Ita quidem de eo iudicat CASP. SAGITTARIVS. (m) Enim vero erras toto cælo: ego respondeo. Nusquam enim in nostro castæ latinitatis scriptore, qui sacrum codicem romana ciuitate donare conatus est, etsi diu id faxum volui, neque in prima editione, anno CIO IC LI Basileæ, impensis IO. OPORINI euulgata, neque in ceteris, reperire potui voces e sacris profanis arcesitas, et ab eodem ad sacrosanctas religionis christianæ caerimonias atque mysteria temere adcommoatas. Id quod præcipue fecisse perhibentur illi, qui se CICERONIANOS vocari voluerunt, LONGOLIVS, BEMBUS, SADOLETVS, alique, contra quos *ciceronianum* suum conscripsit ERASMVS, vitorum, quæ in stilo committuntur, acerrimus censor. Hi enim, quum grande nefas admitti sibi persuaderent ipsi, si vlllo vtentur vocabulo, quod ciceronianum non esset, *θεόνθρωπον*, heroa, quasi ex semisse DEVM, et ex semisse hominem, *baptismum* porro *aquas lustrales*, et *sacram cœnam* denique *sanctificum crustulum* adpellare non dubitauerunt. Citamus IVLIVM CAES. SCALIGERVM, locupletissimum eius rei testem. (n) Neque interpret noster, vt iam QVINCTILIANI tempore multi, se existimauit illam CICERONIS vbertatem adsecutum, si plerisque periodis illam in CICERONIS operibus nimis fre-

(m) De lectione et imitat. Ciceron. p. 56. seq. vbi errauit vir doctus, quod nostrum huncce CASTALIONEM vocet IOSEPHVM, qui quidem ob alia ingenii monumenta haud incelebre nomen retulit. Fortasse id indicio est, eum alienis vidisse oculis.

(n) Post. VI. pag. 300.

frequentatam clausulam, ESSE VIDEATUR, adiungeret. (o) Non is voces, vsu licet nondum probatas exploratasque fatis, tanquam CICERONIS proprias, infano eiusdem amore ductus, adhibuit, exemplo PETRI BEMBI, qui *multissimus* inconsiderata temeritate dixerat. Verum in *epist. ad Attic. XI, 2.* non legendum esse *ex multisimis*, sed *ex multis meis* miseris, expensis codicibus MSC. deinceps adparuit. Deridendum se propinavit MELCHIOR INCHOZERVUS, Ioliolita, dum cælestis patriæ ciues non alia, quam latina lingua, sermones habituros esse putauit. (p) Ita hunc præ Helena sua cetera sordebant omnia. Arque hæc sunt superstitosæ latinitatis consecratorum exempla, quæ non alio, nisi hoc, recitauimus consilio, vt interpretem, in cuius latina bibliorum versione id, quod pulchrum est, iam admiramur; ab ista, et alia haud dissimili, latinitatis superstitione vindicaremus. Adderem plura, nisi sponte sua hæc nemini non succurrerent, atque si fas esset in re omnibus nota otio abuti. Nondum vero is, qui *genius* pro *angelo*, *fanum* pro *templo*, *lauare* et *lauacrum* pro *baptizare* et *baptismus*, *tartarus* siue *orcus* pro *inferno*, aut denique *collegium* pro *synagoga*. ponit, idcirco *stili ethniciismi* accusandus est. Hodie enim *caelestis* et *infernalis* aut *infernus genius* pro *bono maloque angelo*, item *sacro lauacro abluere loco baptizare*, præeunte PAVLLO, (q) nemo paullo æquior latinæ castitatis æstimator dicere veretur. Quod si vero *fanum*, propterea quod ædem profano *deorum* cultui destinatum significat, prorsus abiiciendum foret, etiam *templum*, quod nostra quidem ætate vsitatus est, eadem de causa a nemine vsurpari deberet. Nam quum et hæc vox tota *deorum* cultui deuota, et plena superstitione sit, ideo eam antiqui olim christiani detestabantur, et diuinis cætibus destinatas ædes *ecclesias* potius, *basilicas*, nec non *sacraria DEI* adpellare malebant; vt præclare obseruauit BERNEGGERVS. (r) Ac ταρταρώσις, in *tartarum* detrusit, ipsemet diuinus PETRVS dixit. (s) Attamen varietatis ergo, ecclesiasticas voces, *angelus*, *synagoga*, *fides*, *baptismus*, *baptizare*, persæpe adhibuit CASTELLIO, maxime in postrema castigacione, ad cuius præscriptum et nos hanc ipsam editionem nostram formis describendam curauimus. Vid. e. c. *Ioann. XII, 29. 42. Marc. X, 39. 52. Ioan. I, 25. 26. 28. 31. 33.* Mihi igitur haud vniquam persuaderi poterit, voces in medium adlatas, eiusdemque generis alias, quum *ethnicismum* redolent, non esse vsurpandas, sed vtar hic semper meo iure, vetusque illud NON LIQVET pronuntiabo. Etenim quemuis etiam atque etiam commonefaciendum esse duco, vt secum reputet paullo curatius, caute et cum cura discernendas esse voces illas, quibus *idea* ethniciismi ita *essentia*lis est, vt separari haudquaquam possit ab iis, quibus ea tantum *accidentaliter* adhæret, atque ab his diuelli optime potest. Nullam ego prægnantem video causam, cur ab hisce sese abstinere in christianum cadat scriptorem. Ita sunt nonnulli, qui vocis *mysterium*, a μυστήριον vel μυστήριον deriuandæ, natales a sacris *deorum*, speciatim *eleusiniis*, repetunt: quum id

(o) *Institut orat X, 2.*

(p) *In historia sacra latinitatis, lib. V. cap. II. Prodiit ea Monachii MDCCCXXXVIII in forma, quam vocant, octava.*

(q) *Ephef. V, 26. Tit. III, 5.*

(r) *In idolo lauretano, pag. 34. seq.*

(s) *II. Epist. II, 4.*

id non esse insolens adferant, vt vocabula a cærimoniis et gentium profanarum consuetudinibus ad res diuinas sensu innocenti et purissimo exprimendas transferantur. Erant autem *mysteria*, sacra arcana et seclusa CERERIS apud Eleusinem, notissimum in Attica pagum siue oppidum, vbi, quæ a *mystis* in sacris hisce peragebantur, summo ac religioso silentio occultabantur omnia. Qua de re pluribus verbis erudite disserit ISAACVS CASAVBONVS. (t) Nec minus in hominum, qui simulacra venerabantur, monumentis *sacrofanctas* eas res atque personas dici, quas violare, ob legem a populo latam, nefas erat, nemo est, nisi in his litteris prorsus hospes, qui ignoret. (u) Et tamen DEVM *sacrofanctum* vocare non dubitauit, probe gnari, genuinam ipsum colendi rationem non ab humano, sed ab eius solius pendere arbitrio. Contra vero ea ab alterius classis vocabulis, tamquam *noxiiis figuris*, vt vocat AVGVSTINVS, iure meritoque abstinendum homini, qui in CHRISTI alumnis nomen profitetur suum, nisi data veluti opera *profanus* videri velit. (v) Quare frigidissimum omnino est, omnem

b

quasi

(t) *Exercit. XVI. adu. BARONIVM n. XLII. Add. BARN. BRISSONIVS, lib. I. formul.*

(u) *Vid. Neue Acerra philologica, part. VII. p. 168. seqq.*

(v) Is animi diis amici haud effugit suspicionem, qui voces adhibet solius religiosi numinum cultus proprias, et ei velut adfixas atque adligatas, hoc est, quibus *dogmata* ad superstitionum simulacrorum venerationem *vnice* pertinentia exprimuntur: quo in numero illæ poeticæ *ἐπικλήσεις*, ac formulæ iurandi habendæ sunt. In his enim ipsa *principalis* idea profana est, eamque ob causam fieri non potest, vt sanior aliquis vsus, secunda veritate, iis adaptetur. Quod si vero in vocabulis quibusdam latinis idea tantummodo *accessoria* sit *profana*, huius quidem in locum notio *christiana* omni siue negotio sufficitur. Philosophi iuniores Platonicæ, qui P. C. N. aliquo numero fuerunt, hanc intellexerunt rem. Hi etenim suas de rebus religiosis cogitationes ita exprimebant, vt antiquas loquendi formulas pæne exiis viderentur. Contra vero ea e diuinis noui fœderis scriptoribus multa mutua sumere vocabula nulli dubitabant. Testes cito, PLOTINVM, HIEROCLEM, IAMBlichVM, SIMPLICIUM, AMMONIUM, PORPHYRIUM, et alios, in quibus nomina a christianis sumta, *ἀνακαινώσις*, *φωτισμός*, *παλιγγενεσία*, *ἀνακαινώσις*, et alia sexcenta, haud raro inueniuntur. Nihil hac etiam tritius est in illis formula, qua sancti Dei ciues et consocii Domini *templa* et *sedes Dei* vocantur. Anne vero quum hæc dictiones apud gentes a CHRISTI sacris alienas inualuissent, antiqui ciuitatis christianæ conditores earum sibi interdixerunt vsus? Auctores græci et latini, quotquot ante natum Seruatorem famam sibi aliquam peperere, voce *δαίμων* promiscue bonas et malas naturas, medii cuiusdam Deum inter et homines generis, designabant. Neminem hoc præterit, cui vel vnus diuinus PLATO lectus est. Quum vero, qui a CHRISTO erant, nialum impurumque spiritum eo indicarent nomine, hanc eandem voci potestatem subiiciebant aduersarii. Hoc, præter ORIGENEM, *lib. V. c. Celsum, p. 234. AVGVSTINVS, de C. D. lib. VIII. c. XIII. p. 155. et c. XVIII. p. 178 Opp. edit. ord. S. Bened. disertis testatur verbis. Scilicet CHRISTI amici eas, quas a magistro suo, eiusdemque oratoribus, didicerant, motiones reales tam habuerunt ianctæ, nihil vt sanctius. Diis autem deuoti, et si *accessorias* reciperent, suas tamen proprias, quæ ad rem ipsam pertinent, idcirco haud exuerunt animi species. Religio per se ipsa quidem a Deo patefacta est, vsus autem vocum religiosarum, quum a sacrosanctis linguis discesserim, ab arbitrio pendet hominum, sermone vel patrio, vel alio, vtentium, sed ita pendet, vt nec transuersum vnguem, quod aiunt, a diuina sanorum verborum recedant præscriptiue. Posita hæc principia nullum non elegantis latinæ culture erudient, quem ad modum cælestis disciplinæ castitatem et latinæ linguæ nitorem ac mundiciem coniungere conueniat, cuius*

quasi venari occasionem inuocandi in auxilium et crepandi, qui hodie-
 norum poetarum mos est, IOVEM, VVLCANVM, IVNO-
 NEM, MERCVRIVM, NEPTVNVM, CASTOREM at-
 que POLLVCEM. Ac nemo, opinor, sanus adprobabit illas iuran-
 di formulas, *mecastor, mebercle, adepol, medius fidius*, a quibus ta-
 men non abstinuerunt MANVTIVS, BEMBVVS, alique viri ce-
 teroquin doctissimi, contra quos iam olim anno CIO IDC LXV erudite
 disputauit IACOBVS THOMASIVS. (x) Non ignoro, reperi-
 ri etiam eiusmodi phrascs, communi velut consensione in romanam ci-
 uitatem adscitas, multi hodie, qui cultiorem amant dictionem, in de-
 liciis habent, nec quas condemnare audebunt: *vt equo Ioue iudicare, in-
 uita aut repugnante, pingui seu crassa Minerua, suo item Marte aliquid
 facere*, et alias eiusdem generis. His si litem ea de re mouebis aliquam,
 hoc te responsi laturum equidem conicio, non ipsa hic numina, sed vires
 naturæ quasdam, designari. Hoc nimirum sibi dari postulabunt, hastropi-
 cas locutiones constanti vsu velut in nomina paene adpellatiua transiisse,
 et, *equo Ioue idem velle sibi, ac, equo animo, equa iudicii virtute, et in-
 uita Minerua idem esse, quod repugnante et aduersante natura, et suo
 aliquid Marte facere*, nil declarare aliud, quam propriis viribus, nullius
 adminiculis; quem ad modum ipse CICERO hanc exponit locutio-
 nem, lib. III. *Offic. c. VII.* Ego vero cum doctis earum dicendi rationum
 patronis anceps ingenii certamen nunc nolo adire: hoc autem vnum non
 possum non monere, in theologicis scriptis locum illis haud temere dan-
 dum, neque huic, *Iouem lapidem iurare*. His ergo iactis fundamentis, ad in-
 terpretem nostrum reuertimur. Vsurpauit ille voces deorum cultoribus
 vsitatas; esto: nam ipsa lingua latina horum, erat vsui olim destinata: ad-
 hibuit locutiones, quibus profana ethnicismi idea *accidentalis* est; con-
 cedo: at eundem idcirco cuiusdam *superstitiosi stili ethnicismi* reum iure per-
 agi posse, id vero nego ac pernego. Nec tamen me tibi repugnantem ha-
 bebis, si eius versionem *scripturam* vocaueris *ciceronianam*. Etenim istam
 magno, eoque meritissimo, exornabis elogio, quoniam ciceroniani stili
 imitatio vtramque in ea paginam facit. Dicunt, olim disertissimum Hip-
 ponensium præfulem, AVGVSTINVM, quum, abiuratis mani-
 chæismi nugamentis, ad Christi disciplinam accessisset, CICERONIS
 etiam voluminum lectione sese abdicasset, atque dixisset: HIC IESVM
 NON INVENIO. Hodie vero christianus elegantioris dicendi rati-
 onis, quam princeps ille romanæ eloquentiæ expressit, candidatus sibi
 vtique, cur gratuletur, habet, quod eandem ex ipsius scripturæ sacræ,
 cuius vnicum σκοπον σκοπιμώτατον IESVM CHRISTVM reueren-
 mur, indefesa lectione simul familiarem sibi reddere possit, atque adeo
 de vna quasi fidelia duo dealbare parietes.

§. IX.

OCTAVIANVS quidem DE TVFO, S. I. neapolitanus, (y)
 CA-

merito vsum studiosissime conseruant litterati, atque ad vltimam posteritatem
 propagatum eunt. *Vt enim olim græca lingua erat litteratorum communis: Sic
 hodie latina est eruditionis omni: per omnem Europam vehicularum, est totius orbis litte-
 rati vinculum, est communis quasi per heliconias prouincias Mercurius, verba
 sunt præclara accurataque contemplatione dignissima viri hodie summi, C. A.
 HEVMANNI, in Conspectu reip. litterar. cap. III. p. 49.*

(x) *Dissert. de stili ethnicismo circa iurandi aduerbia fugiendo.*

(y) *Commentar. in Ecclesiasticis. fol. 9. b. edit. colon. CIO IDC XXXI.*

CASTELLIONEM *semipaganum et semigentilem interpretem* inter alia propterea vocat, quod DEVM *Iouem et armipotentem, Israelem vero augustum* adpellet, animaduertente THOMA CRENIO. (z) Verum dic, necum quo pignore certes, CASTELLIONEM nusquam adeo profano nomine DEVM adpellitasse TRINVMVM? Ita enim ipse: *quod autem, inquit, DEI nomen IOVA Hebræorum vsurpauimus, quod nullum DEI proprium nomen latine exstat, nisi forte IVPITER, sed id, ut pollutum, omittamus, id etsi principio videbitur fortasse durius, tamen vsu mollescet: et quod insuetum aures radet, idem vsitatum demulcebit.* (aa) Interim si in re incerta coniecturæ locus relinquatur, monachus quadrata miscuisse rotundis, atque IOVAM idem, quod IOVEM, denotare, sibi persuasisse, mihi quidem videtur. Atque hoc modo artem non habere osorem, nisi ignorantem, vel huius exemplo condiscere licet. Fortasse et is haud æquo tulit animo, quod CASTELLIO *vulgatam versionem, a romanæ sedis præfule authenticam* iam dudum declaratam, de folio deturbare suo fuit ausus. Si quis vero causam reliquarum adpellationum a me quærat, ei vt satisfaciam, non adeo mihi laborandum erit. Quod enim DEVM *bellipotentem, 1. Sam. 1, 3. aut armipotentem, Ierem. XXXI, 23. 35.* vocat, in eo quidem ipsos *ἄνθρωποι* auctores sibi præeuntes habet. Namque nomen diuinum *שׂר* Gen. XVII, 3. a radice chaldæo syriaca *שר* deriuatum, nihil aliud, quam DEVM IACVLATOREM significat: si quidem et *Iob. VI, 4. שׂר* SCHADDAI *iaculatoris et armipotentis DEI* non indiferte commemorantur. Add. *Psal. XXIII, 8.* Anne vero piaculum est, populum israeliticum *augusti* nomine nuncupare? Erat olim sacrum, et uenerationis plenum AVGVSTI nomen apud S. P. Q. R. idemque, quum post conditum Romæ imperium, fuerit summum semper, et in terrarum orbe maximum, sic omnia quæ ab AVGVSTO constituta et adquisita sunt, quæque ad eum quodammodo pertinent; aut pertinentis iure possidentur ac vindicantur, omnino referri debent inter *res sacras*, et vsu iuris etiam *sacra* adpellantur. Sacræ leges, sacra domus, sacra vestis, sacrum patrimonium, sacrumue stabulum, passim dicuntur, et omnia in AVGVSTI familiam adscita, hac adpellatione continentur, atque hoc iure censentur. Idcirco XIPHILINVS: *πάντα τὰ ἐν τῷ ἱερῷ τῶν ἱερῶν ἀνγύστα προσαγορεύεται.* (bb) Euincit ex peruetustis inscriptionibus, historicis, nummis, marmoribus et statuis, hanc rem, vir summus, qui *de titulo AVGVSTI separatam dissertationem*, *ספר ספר כספי* Vitembergæ habuit, CONR. SAMVEL SCHVRZFLEISCHIVS. Quum ergo ethnici suos haberent AVGVSTOS, quid mirum, quod et israelitica gens suum vnum reuerita sit *augustissimum* DEVM, totius, quacumque patet, orbis terrarum imperatorem? Hinc dum DEVM *שׂר* adpellat ESAIAS, (cc) eum titulum, quo nullus est neque sanctior, neque insignior, neque excellentior, neque ueneratione maior, apte reddidit præsentis versionis auctor AVGVSTVM ISRAELITICVM, cuius *augustale calum*

b 2

est.

(z) *Animaduers. philolog. et histor. part. VII. p. 105.*(aa) *In præfat. dialogis suis præmissa.* Add. EIVSD. ad *Genes. II, 4. adnotationes.*(bb) *Ex Dione suo, lib. LIII.*(cc) *cap. XXIX, 19.*

est. Diuinus igitur populus quo minus dicatur *augustus*, nihil quod ob-
stet, ego quidem video. Idcirco etiam *augustissimum* titulum אוריים,
quo *Psal.* XVI, 3. AVGVSTI DEI insigniuntur sancti filii, ad
Psal. VIII, 2. vbi DE IP SO DE O occurrit idem, perquam signifi-
cantly interpretantur BATAVI: *doorluchtigh, grooymachtigh, over-
treflick, geweldigh, wiid-vermaert.*

§. X.

Noua vero, instas, et inusitata sunt *vocabula, noua ac inusitata phrasēs,*
et in ecclesia adhuc inauditæ, quæ in theologiam hac ratione inuehuntur,
v. g. *genius* pro *angelus, lauare* et *lotio* pro *baptizare* et *baptismus, confi-
dentia* pro *fides, sequester* loco vocis *mediator, 1. Tim.* II, 5. *res publica*
pro *ecclesia, ciuitatis christiana principes* pro *doctoribus ecclesia.* Ita qui-
dem vir in græcis litteris præcipuus, qui castellionæ versionis castigandæ
occasionem haud temere vllam e manibus elabi patitur ERASMVVS
SCHMIDIVS. (dd) At enimvero sibi verba dedit vir ceteroquin
doctissimus, quod parum pensitauit, CASTELLIONEM non po-
tuisse facere aliter, propositæ semel proprietatis romanæ, pro eo ac de-
buit, exsoluturum fidem. Interim is numquam negauit, theologis fas
esse, concessis verbis uti: quin immo ipsemet theologorum verbis, vt su-
pra monuimus, persæpe vtitur, et quiuis adeo, ipso secundissimo, hoc fe-
cerit. Sed quemadmodum illud concedendum putauit: sic hoc, quod fe-
cit, non nefas esse duxit. Quid enim, quæso, interest, quo verbo res di-
catur, dum sit eadem? nisi quod imperiti peregrinis verbis facilius deci-
piuntur, et parum latinis magis offendentur ciceronianæ venustati ad-
fuetæ aures, quarum superbissimum est iudicium, CICERONE au-
ctore. Sed euoluantur, quæ de se ipse fatetur auctor in *defensione N. T.*
contra T. H. BEZAM lectu dignissima. Verum hæc cuiuicunq; sunt,
id tantum ex dictis consequi debet, puriores voces latinas, in castellionea
versione occurrentes, dummodo τῆ ὑποτυπῶσι τῶν ὑγιαίνοντων λόγων non
refragentur, per se ipsas minime dici posse vitiosas, neque adeo christia-
næ, quam diuina oracula pandunt, sapientiæ cultorem, stilum dedecere
cultum atque emendatum. Hinc et MINVCIVS FELIX, LA-
CTANTIVS FIRMIANVS, qui sæculo III. ineunte floruit,
et *christiani Ciceronis* iam dudum retulit nomen, quum inde religionis
nostræ principia ac mysteria stilo elegantiore exprimere discant, non sine
insigni fructu sanctioris theologiæ commendantur alumnis. Grauius
aliquid sciscam non nouæ hæ voces sunt omnes, et hodie demum in sa-
cram ciuitatem introductæ. Diu est, quod ipsi antiqui eius conditores
aliquas in sacrosanctam receperunt theologiam. Quum iuniores Pla-
tonici, vti multa sumserunt a christianis vocabula, ita etiam sæculo III.
nomen ἀγγελος ab illis mutuati essent, et naturis illis, quas *dæmones* ante-
hac vocauerant, imposuissent: multum in hoc eos vsu ipsinet confirma-
bant christiani. Hos manu non triuit, qui vocabulis *angelus* ac *genius*
eamdem ab ipsis notionem et potestatem subiectam esse, vocat in dubi-
um. Iure ac merito ita facere videbantur, eo quod vox per se ipsa vitio
haud laboraret. In hac vero vna re a veritate deficiebant aliqui, quod
aut exiguo, aut nullo, dæmones philosophorum et angelos in sacris ora-
culis commemoratos interuallo distare putabant. Nam si quis ea, quæ
de

de *geniis* ac *dæmonibus* suis philosophi, qui post Seruatorem natum vixerunt, Platonici, et de angelis viri tradunt diuinitus eruditi, inter se, partium seposito studio, contulerit, is haud parum inter utrosque interesse, sine negotio perspiciet, etiamsi aliqua coniungantur similitudine. Hoc igitur omni vacat dubitatione, illos verendos homines, qua valent apud nos auctoritate, locum aliquem vocis *genius* pro *angelus* vsurpandae iam pridem fecisse. Id quum ita sit, non nouum verbum in sanctiorem Domini disciplinam auctor latinæ transtulit conuersionis, cuius nunc causæ vacamus orandæ. Quin etiam hoc sanctius et castius, ut videtur, adhibuit ille, dum alienam atque adscitam ab eo secreuit ac seiuinxit notionem, nec aliam, nisi diuinis vnice litteris conuenientem, eidem adaptauit. Ita nec *lauare* nec *lotio* noua ab eo rerum diuinarum interprete dicuntur vocabula, cuius memoriæ & Paullina loca, ad §. VIII. excitata, et alia succurrent, quæ prisca sacrorum antistites, de *baptismo* verba facientes, nobis magna suppeditant copia. I V S T I N V S martyr, quem honoris causa adpello, de hominibus sacro ritu abluendis, ita loquitur: ἐν τῷ ὕδατι λῆτρον ποιῶνται, in aqua *lauantur*. (ee) Pertinet huc in primis diui CYPRIANI, qui martyris honestatur nomine, *epistola* LXVIII, (ff) harum locutionum plena. Celebris in his exstat quæstio ab eo proposita: an habendi sint legitimi christiani, eo quod *aqua saluari* non *loti sint*, sed *perfusi*? In errore versatur alter ille ERASMVVS, quod nomen *sequester* de Seruatore adhibitum in iis numeret verbis, quæ in theologia noua inauditaque sunt. De hoc enim TERTVLLIANVS, Afer, qui latinis litteris religionem sæculo iam iam P. C. N. secundo præclare illustrauit: *hic*, inquit, *sequester Dei atque hominum*. (gg) Quod et latine dictum est, et ad rem ipsam adprime quadrat. Non enim absimili sensu *sequester pacis* LVCANO (hb) is est, quem vulgo *mediatorem*, Græci vero μεδίτῳν, vocant. Nec minus Attilium Regulum Roman Carthagine missum *pacis sequestrem* dixit SILIVS, Italicus, consul Urbis anno fatali Neronis Imp. idemque poeta insignis. (ii) Sed res verba non desiderat, nec plures patronos, quum per se ipsa loquatur.

§. XI.

Ad omnem igitur euitandam obscuritatem, atque castitatem et elegantiam sermonis conseruandam, quum exactissima etiam *idiotismorum*, vel, si maus, ἰδιωματων siue *propriatum*, cuiusque linguæ obseruatio requiratur, hoc et vel maxime ad id, quod in hacce versione pulchrum est, pertinet, quod in ea *ebraismos* et *gracismos*, in originalibus quidem linguis obuios, ut euitaret, haud proletaria elaborauit opera. Est enim istud insigne sacrorum interpretum vitium, quod ad adfectionem vsque in suis versionibus ebraizent atque græcisent. Neque vero CASTELLIO suscepit aliquid, quod supra vires esset, et successu careret. Etenim ut is in latinæ culturam linguæ adeo pertinaciter sese dederat, ut ipsius vernaculæ eum fere cepisset obliuios; quandoquidem gallicana ver-

b 3

sio

(ee) in *Apolog.* l. *pro christian.* §. LXXVIII. p. 116. edit. IO. ERN. GRABII.

(ff) p. 297. f. edit. Amstelodami c15 15 cc formis descriptæ.

(gg) De *resurrect. carnis*, cap. LI. Add. A. BVCHNERVS, ad *hymn.* PRVDENTII de natali Domini, v. 16. p. 25.

(hb) *Lib. X. v. 472.*

(ii) *Lib. VI. v. 347.*

sio ab eodem confecta scire latinismis a rerum peritis perhibetur: (kk) ita vtramque sacram linguam, græcam nimirum, atque ebræam, ob incredibile, quod ad diuinas in primis litteras conferunt, adiumentum ab ineunte ætate mirifice amauit, priuatimque studiose coluit. Tun vero omnium maxime, quantum græcarum litterarum, et gentium lectio, cum iudicio instituta, ad cælestium oraculorum sensum eruendum momenti habeat, et versione, et adnotationibus suis declarauit auctor. (ll) Veteris certe Græciæ scriptores, ARISTOPHANEM, THVCYDIDEM, LVCIANVM, AELIANVM, ceterosque diurna nocturnaue versauerat manu. Atque hinc omnes græcæ linguæ διαλέκται, siue sermonis varietates, quibus diuiniore spiritu adflati gentium doctores in documentis suis sanctissimis vsi sunt, *atticam* nimirum, *ionicam*, *doricam*, et cuius cum *baotica* summa est cognatio, *æolicam*, optime tenuit perspectas. Idcirco etiam haud paucos annos suam interpretationem ante, quam euulgaret, domi suppressit, trutinavit, expendit, eliminavit. Græcas item et ebraicas φράσεις cum probatissimis veteris Latii auctoribus diligentissime coniunxit, vt proprietatem semper et vbiuis quam adpositissime planam explicatamque daret. Ex innumeris exemplis nos pauca dumtaxat delibabimus. Ita *Ezech. XX, 5.* occurrit phrasis ex ebræa antiquitate petita: וַיִּטְּלֵם יְמֵי *toltere manum.* Hanc CASTELLIO non in scite *promittere* vertit, addita in notis ratione: *quoniam is in adfirmando et promittendo mos erat. Quæ figura in verbo promittere non abhorret: est enim promittere, porro aut alte mittere. Et quia promissio, vt videtur, manibus pollicebantur homines, inualuit vsus, vt promittere manus, deinde, detracto vocabulo, promittere dicerent pro polliceri. Hac, pergit, eo dico, vt animaduertantur linguarum natura, neue quis offendatur, si latine loquens, multa peregrina ad Latinorum consuetudinem trahedo. Matth. VIII, 12. οὐ βούλομαι τῆς βασίλειας reddidit noster filii regii. Euoluantur porro, idque cum cura. Gen. V, 24. VIII, 3. 8. 9. 11. 21. IX, 2. Ezech. XVI, 53. Malach. I, 8. et sexcenta alia, in omnibus fere lineis occurrentia.*

§. XII.

Iam ad aliud, quod in versione nostra pulchrum est. deproperantes, interprete in primis dignum admiramur curatum, et cum iudicio institutum *verborum delectum*, vtpote quæ ipsarum aurium iudicio ponderare nouerat CASTELLIO. Nihil intentatum reliquit, vt feligeret *proprias, perspicuas, puras et significantes*, contra vero adspernaretur *improprias, obscuras, impuras, et exoletæ antiquitatis* voces, cauitate fedulus, ac nauus, ne in ænigma euaderet oratio. Longe adeo alienus ab eorum sententia, qui nulla re alia magis, quam eiusmodi venerandæ antiquitatis reliquiis oblectantur, et non parum decoris, maiestatis ac ele-

(kk) Confer, si libet, LE LONG, cap. V. p. 97. seqq.

(ll) Atque ob hanc præstantiam suam in hac tertia editione *adnotationes* istæ simul exhibentur, multum his, quibus exegetis sacra curæ cordique est, profuturæ. Accessit etiam continuatio historiarum sacrarum, ab æuo ESDRAE ad Machabæorum tempora, et ab his ad IESV CHRISTI vsque ætatem, auctore CASTELLIONE, descriptæ. Ne quidquam vero huic instituto deficiat, supplementum rerum a CHRISTO vsque ad excidium hierosolymitanum gestarum ex LVDOVICI CAPPELLI, viri doctissimi, *historia apostolica* decerptum suo loco comparat. Quæ hic monuisse et lectoris, et nostra interfuit.

elegantiae orationi se conciliasse putant, quando voces cascas, et ab A C C I O, E N N I O, N A E V I O, quid? ab ipsa E V A N D R I matre, vltimisque adeo, et oblitteratis temporibus arcesfitas reperiunt, quibus, tamquam stellulis, orationem sollicitè illuminant, in iisdemque non, quod pueri in faba, se inuenisse aliis persuadere conantur. Tum haud sane mirandum est, quod perfectis eiusmodi libellis, repetere vel inuētus cogaris illud DEMIPHONTIS (mm)

- - - Fecistis, probe,

Incertior sum multo, quam dudum.

In præfenti nonnullas modo ἐμφοτικὰς CASTELLIONIS dictiones ex N. T. recensere iuuat. Vocem ἐπίσιος (nn) quam theologorum et grammaticorum carnificinam merito adpellat A B R A A M V S S C V L T E T V S, in castellionea versione, *alimentarius*, omnium, fautor, significantissime redditur. Nam εἰσία, vt ipse auctor adnotauit, idem, quod τὰ ὑπάρχοντα, aut βίος, hoc est, *facultates* aut *victus* denotat; vt adparet *Luc. XV, 13. 30.* Atque hoc modo iam vetus est explicatio, quam vt nouam ornauit IOANNES ALBERTI, a præceptore suo, LAMBERTO BOSSIO, priuatim auditam. (oo) *Rom. VIII, 36. ὑπερῴκωμεν exsuperamus. Phil. II, 14. διαλογισμοὶ, praua cogitationes. Ebr. I, 3. χαρακτήρ τῆς ὑποστάσεως, formæ expressa substantia. Matth. XXVII, 5. ἀπήγγξατο, se laqueo profocatum iuit. Act. I, 18. πρηγῆς γενόμενος, suspensus.* Ex quo utroque loco collato conspicitur, capto laqueo quem *suspensio* destinauerat, ex sublimiori loco decidisse IVDAM τὸν παραδότην. Ita facile componuntur lites, inter IAC. GRONOVIVM et PERIZONIVM, sub finem superioris, et initium huius, quod adhuc dum viuimus, sæculi hac de re agitatæ. 1. *Tim. VI, 3. προσέρχεται ὑγιαίνουσι λόγοις, accedit.* Celeberrimus RICHARDVS BENTLEIVS hic προσέκεται, aut προσίσκεται, aut προσέκειν legere mauiit. (pp) Verum receptæ lectionis vindicias suppeditat nostra translatio. Namque προσέρχεται cum tertio casu idem, quod *accedere alicui*, hoc est, *adsentiri* significat. Quam dicendi rationem a QVINCTILIANO vsurpatam pluribus illustrat PETRVS BVRMANNVS. (qq) Addantur summe venerandi viri, CHR. MATTH. PFAFFII eruditæ ad S. IRENAEI fragmenta notæ. (rr)

§. XIII.

Quod inter præcipua versionis castellionæ ornamenta connumerandum, nunc demum consequitur, nimirum FIDELITAS in transfereundo adhibita. Hæc edocuit nostrum interpretem, vt cogitata scriptorum diuinorum *adæquate* exprimere, et ideas verbis suis, quoad eius fieri poterat, arctissime adligare omni conaretur studio. Quare ad ἐμφάσεως sacras rite conuertendas operam contulit haud sane contemnendam.

b 4

(mm) apud TERENCE. *Phorm. II. v. 18.*

(nn) *Matth. VI, 11.*

(oo) *Observat. philol. in sacros N. T. libros, Lugduni Batavorum, anno c15 1000 xxv.*

(pp) Remarks upon a late discourse of Freethinking by Phileleutherus Lipsiensis, Londini c15 1000 xlii: part. I. p. 70. Fictum hoc nomen, PHILELEVTHERVS, BENTLEIVM virtum illustrem, et Magnæ Britanniae decus, adsciuisse, historiae litterariae vel mediocriter peritum præterit neminem.

(qq) ad QVINCT. *inflit. orat. VI, 5. add. IX, 4.*

(rr) p. 8. 9.

dam. Etenim haud ignorabat ille, cum pictura haud incommode comparari versiones, quæ quo propius ad exemplar accedant, eo censeantur pulchriores. Nostra refert recitare exempla. Sic *Esaia XI, 3.* phrasis de MESSIA OPT. MAX. obuia יהוה יורא בוראם יריהו a paucis interpretibus aut recte translata aut intellectam CASTELLIO adæquate vertit: *Iouæ metu adflatus. Matth. III, 10.* ἐκκόπτετου *exciscindenda est*: quod idem est, ac *exciscindi DEBET.* Esse vero istam vim passiuam, ex ARISTOPHANE, veteris comædiæ principe, et scriptore ἀπικωτάτω, comprobamus, qui in *Plut. sc. I. sub initium*:

Ἡ γλώττια τῶ κήρυκι τῶτων ΤΕΜΝΕΤΑΙ.

Vbi σχολία ἀντὶ τῆ τέμνεσθου ΔΕΙ. Add. *lectiones hesiodæ IO. GRAEVII, p. 7. Matth. XXVIII, 17.* οἱ δὲ, nonnulli. Eo sensu ista vox a LVCIANO adhibetur. (ss) *II. Corinth III, 17.* αἰώνιον βῆρος δόξης καὶ ὑπερβολὴν εἰς ὑπερβολὴν *incredibile dictu, quam sempiternam, quamque grauem gloriam nobis pariat. Iacob. V, 6.* ἐφανεύσατε τὸν δίκαιον. οὐκ ἀντιτάσσετο ἡμῶν *occidistis infantes, vobis non resistentes.* Nihil certe hac interpretatione potest esse curatius. Namque pronomen ἄτος, quod verbo ἀντιτάσσετο insitum vel potius innatum, atque ad τὸν δίκαιον referendum est, per ipsum participium, id quod cultior poscit latinitas, cum antecedente coniungitur nomine. Ea illustis BENTLEII ingeniosam coniecturam longo post se intervallo relinquit, existimantis loco ΟΥΚ olim ΟΚΕ antiquo more scriptum fuisse, inscitissimos vero hominum librarios supina quadam negligentia in ἕκ vocabulum istud transmutasse, pro quo ὁ κύριος postliminio reuocandum sit. (tt) Dignissima sunt lectu, quæ hac de coniectura monuit reuerendissimus hodie abbas, IO. LAUR. MOSHEMIVS. (uu) Eodem etiam iure tacitus præterire potuisset suam cogitationem AVCTOR quidam ignotus, qui meditationem ἀδόσποτον eruditam *Bibliotheca Britannica* inferuit, ac celeberrimo BENTLEIO bellum indixit. (xx) Hic per τὸν δίκαιον, IESVM CHRISTVM, intelligens, verba hunc in modum transtulit: *vous avez tué le juste; et ce juste-là ne vous résistera-t-il point?* (yy) Satis habeo, ex tam multis hæcce retulisse pauca.

§. XIII.

Cur itaque non mirarer, reperiri homines, qui nimium, quod vocant, ornatæ latinitatæ studium eo compulsi CASTELLIONEM aiunt, vt *emphasin* atque neruum sacri stili de industria eneruauerit, eisdem diuini dicendi generis læsæ maiestatis crimen optimo viro, nescio quo fato ac iure, obiecturi. At perpende, quæso, ni mens læua sit, rem paullo curatius, et ἀνευ πάσης. Homo fuit CASTELLIO, isque sa-

(ss) In *Timone, p. 63.* vbi SCHOLIASTES p. 2. diferte prouocat ad huncce *Matthæi* locum: id quod adparet ex his eius verbis: *δουλοῦ ἢ σύνταξις ταύτη τῆ ἐν τῆ ἱερῶ τοῦ ἐυαγγελίου ΜΑΤΘΑΙΟΥ συγγραφή, τῆ ΟΙ ΔΕ ἔδισταυ. ἀντὶ γὰρ τοῦ ΤΙΝΕΣ, τὸ ΟΙ ΔΕ εἴται.* Conf. nota IO. CLERICI, et IO. ALBERTI *observat. p. 163. f.*

(tt) *l. c. p. 74*

(uu) In *observat. sacr. et histor. crit. p. 94. seqq. edit. amstelod.*

(xx) Vid. ARMANDI DE LA CHAPELLE *bibliothèque angloise, tom. X. part. I. art. II. p. 87. 88.*

(yy) A, autem huius seculi XXXI. mutavi mentem, et cum hoc erudito, quisquis ille sit, me coniunxi homine, in *disf. de Parallelismo N. T. verbali cum LXXiuris versione caute insisuenso, §. XIII. p. 17. f.*

sacrosancta DEI oracula in latinam linguam transtulit: tantum vero negotium sine omni errore expedire, ingenii humani longe transgreditur vires. Quare si hic forte peccauit, multo sane excusatius peccauit, quam vlla in re alia. Nec is in tanta, qua nos hodie, litterarum vixit luce: alioquin non dubito, quin vnam aut alteram vocem expresisset conuenientius. Cogita porro, si lubet, quid sit ἔμφρασις, eaque potissimum *sacra*? Ea, prout EVSTATHIVS, archiepiscopus thesalonicensis, et diligentissimus HOMERI enarrator, illam describit, est λέξις δι' ὑπονοίας ἀνεξήσαστο τὸ ζητούμενον, locutio, qua occultæ significatione auget id, de quo agitur. (22) Ecquis vero adfirmaret, omnes istos occultiores diuinarum locutionum recessus ab interprete exhauriri posse. Certe hoc magis in paraphrasten et commentatorem, quam merum verborum interpretem, conuenire arbitror. Accedit, quod: multæ sæpius ἔμφρασις sacræ, vbi aut nullæ prorsus exstant, aut in re potius, quam verbis occultæ sunt, a nonnullis confingantur. Ita tu, quisquis es, CASTELLIONEM meum fortassis acriter reprehenderes, quod I. Tim. I, 9. iusto, ἢ κἄν σου νόμον, non esse latam legem, verterit. Ego vero meam a te, nec immerito, seiungens sententiam, istud collaudo. Namque græca phrasis, τὸν νόμον κἄν σου, haud secus, atque θένομι νόμον, ad exprimendas legislatoris partes adhibetur, ita, vt dare seu ferre legem innuat, ἔμφρασις vero in re potius, quam in voce quæro, iusto videlicet legem non incumbere, tamquam onus permolestum. Hinc alibi iam ad ISOCRATIS et ERIPIDIS loca prouocaui, notatamque emphasin inter confictas et non satis fundatas retuli. (a) Ipsa sane accuratior CASTELLIONIS versionis consideratio de ingenio auctoris, et quum ipsi DEO, tum eiusdem verbo, debitæ reuerentiæ plenissimo animo haud quemquam dubitare patitur. Hinc omnem interpretationis infidelitatem euitaturus, et alios viros eruditos, ne suis viribus nimium fidere videretur, non raro consuluit, et ab ipso DEO, facile optimo suorum verborum interprete, locorum obscuriorum intelligentiam impensissimis efflagitauit precibus. Tam igitur eruditum, tam modestum, tamque piensimum interpretem leuitatis animi arguere, haud parum leuis ingenii est. Ego quidem tanti poenitere numquam emi, nec emere in mentem veniet vniquam. Fac, eum errasse hic et illic, quid tum? Errare humanum est. Leuis quædam macula pulchram faciem non statim deformat. Omni autem tempore ῥᾶδιον μου κἄν σου, ἢ μεμῆσθαι fuit; vt habet prouerbiū, quod iam olim per Græcorum circumuolutauit ora.

§. XV.

Neque adeo leuitati animi, aut insolenti temeritati, cuius illustris THVANVS (b) postulat CASTELLIONEM, tribuendum,

b 5

quod

(22) p. 15 LXXVI. v. 24. edit. rom.

(a) In dissert. in qua quadrigam dictorum N. T. ab interpunctionibus nouis vindicatorum exhibui, additam. II. Videnda etiam, quæ LVDOLPHVS KVSTERVS, parilius quondam regie inscriptionum academice socius, idemque in græcis litteris haud vulgariter eruditus, de hac φράσει obseruauit, in libello de verbis Græcorum mediis, qui in collectione mea quatuor de verbis Græcorum mediis dissertationum, hic Lipsiæ, c10 1ccc xxxiii formis descriptarum, prima est, p. 72. seqq.

(b) Lib. XXXVI. ad anal. LXIII.

quod is, pro eo ac decuit interpretem, periodos sacras exquisitissima opera lectas, relectas, expensasque interdum contraxit atque coniunxit. In ea enim erat sententia, se hac ratione, quavis horridate ac infidelitate abiurata, stili claritati atque fidelitati, in primisque concinnæ periodorum mensuræ, et numerosæ orationi plurimum adlaturum adiumenti. Vid. e. g. *Gen. II, 25. III, 1. IIII, 17. 18. VI, 1. 2. VII, 11. 12. 17-20. I. Sam. I, 27. 28. Esai. LXIII, 7. 8. Malach. I, 6. 7.* Eodem incredibile perspicuitatis studio nonnumquam inseruit conuersioni suæ, quæ in lingua originali scripta non inueniuntur, v. g. *Gen. IIII, 1. V, 1. VII, 1. 7. IX, 16. 24. I. Sam. II, 2. 17.* Ea omnino sensum planiorem exhibent. At si hic interdum aberrauit a via, concinnitatem, quæ latinam orationem ornat, confectaturus, iste næuus eo minus hancce commaculat versionem, quo clariorem ille hæud raro sensum eruit; quem quum non vbiuis adfectus sit, hoc vnum tamen sufficit, eum spartam suam ornare voluisse. In magnis enim rebus etiam voluisse fat est. Ipsam vero stili munditiem et elegantiam, atque concinnitatem cum diuini verbi maiestate ac grauitate per se pugnare, hæud quisquam mihi persuadebit, etiamsi persuaserit. Sed numquam cum humano genere tam præclare agitur, vt meliora omnibus, saltem plerisque omnibus, adprobentur.

§. XVI.

Nouum, idemque hæud leuioris momenti, pulchrum in CASTELLIONIS versione latina occurrit, cui, fidelitatis mordicus tenendæ gratia, nauanda ei opera fuit, *stilus nimirum ipsi cuiusque diuini scriptoris characteri quum maxime conueniens.* Ita in propheticis scriptis *stilus sublimior et patheticus, in metricis vero poeticus, idemque facilis, et in historicis denique clarus, planus, (c)* atque *concinnus* potissimum regnat; id quod non sine animi quadam oblectatione obseruauit. Hinc et *enallagen infinitiui pro imperfecto indicatiui, quam figuram propriam historiographorum non inseite vocat eruditus VIRGILII* interpretis, SERVIVS, (d) quam sæpissime amat CASTELLIO. Atque hinc adparet ratio, cur *dialogum amatorium, eumque castissimum sanctissimumque, CANTICVM videlicet CANTICORVM, a diuo SALOMONE compositum, ad indolem stili amantibus familiaris latine transtulerit.* Ex vero scribit LVCAS OSIANDER: *non querenda est in hoc amatorio carmine dispositio rhetorica: omnia enim plena sunt adfectibus, qui animum amantis iam hinc iam illuc rapiunt.* Immo, quod maius est, ipse CAELESTIS SPONSVS ardentissimum suum erga fidelem animam adfectum hisce declarat verbis: (e) *לִבִּי לִבִּי לִבִּי* hoc est, interprete R. ABEN ESRA, *excordia stime, abstulisti cor meum.* (f) Iam vero genius linguæ romanæ, sicut et vernaculæ nostræ, sic fert, vt vocabulis, quæ *diminutiva* grammatici vocant, suum amoris sensum interpretentur amantes. Atque hanc ob causam iisdem quoque vsus est CASTELLIO in hocce dialogo.

Qua-

(c) Nihil est enim in historia, sicut TVLLIVS auctor est, pura et illustri breuitate dulcius.

(d) ad VIRG. *æneid.* II.

(e) *Cant.* IIII, 9.

(f) Nec incommode R. SALOMO ISAACIDES, quem nonnulli, licet imperite fati, IARCHI adpellant: חֲשַׁכַּת אֶת לְבִי אֵלֶיךָ.

Quare non possum, fateor, mirari satis viros eruditos, qui supra iam commemorati societati Iesui addicti neapolitani insistent vestigiis, dum *l. c. non possum*, inquit, *non stomachari magnopere, dum CASTELLIONEM video scripturas vertentem*, diminutas quasdam molliter tinnulas, et improbe lasciulentes vuculas *venari* in CANTICIS, v. g. *delicatulam, venustulam, vulticulam, ceruiculam* cet. Hisce adnumerant alii *fororculam, amiculam, columbulam, corculum, capitulum, ocellulos*, atque similia, quæ *tibulliana*, quam *diuina*, *ode*, digniora esse perhibent. Verum enim vero res adhuc in lite vertitur, vtrum istæ diminutiuz ac molliores locutiones *improbe lasciuientium* numero sint necessario ac per se habendæ, necne. Nobis sane multo videtur aliter. Etenim inter *tinnulas* eiusmodi *vuculas* hoc maxime interest, quod haud paucis *improba obscenitatis idea naturali*, et velut *essentiali* quadam ratione sit propria, nec vlllo modo separari queat; eiusmodi in C. VALER. CATVLLO, ALBIO TIBVLLO, SEXT. AVR. PROPERTIO, M. A. PLAVTO et P. OVIDIO NASONE reperiuntur: aliæ vero ita sunt comparatæ, vt *improba ista obscenitatis idea* ipsi tantummodo *accidentalis* sit, facileque adeo linellatur. Scilicet hæc alterius generis vocabula *tinnula* solent esse eiusmodi, vt earum idæ non sint absolutæ, sed *relatiuæ*, de quibus elegantè præcepit acutissimus Angliæ philosophus, IOANNES LOCKIUS. (g) Referunt enim se illæ ad certas personas aut res, casque vel *puras* et *castas*, vel *impuras* atque *obscenas*: hincque *idea*, quæ iis adligantur, siue *pure* sunt *sanctæque*, siue *impure* ac *profane*. Igitur ex hac diuersa idearum *substrateque* adeo *materici*, natura ac indole ipsarum vocularum acceptionem æstimare debemus. Quæ philosophica scita vt a nemine rerum gnaro temere vocantur in dubium, ita CASTELLIONEM in sua *cantici salomonei* interpretatione *effeminatas* et *impudicas*, adeoque *per se improbe lasciuientes* adhibuisse voces, reperire non potui. Dicis: at ille vsus est tinnulis vocabulis, a TIBVLLO, aliisque obscenis gentium vatibus de *impuro* vsurpatis amore? Fateor: sed quid inde? Parum sane, quid dicas, quidue adferas, pensi habere mihi quidem videris. Ipsam vocem *amor* ad impurum adfectum exprimendum, præter alios, transtulit idem TIBVLLVS. Et licet pluratiuo numero *amores*, vt SERVIVS obseruat, (h) ad voluptates pertineant, nihilo tamen secius TVLLIVS eosdem ad *coniunctiorem amicitiam*, (i) et ad quemuis *bonestorem*, qui impensus est, *adfectum* retulit. (k) Id quidem irritum a me conatu desideraueris, vt tibi aliquem ex deorum cultoribus auctorem, qui de castissimo IESV CHRISTI pariter, ac animarum viua fide ipsi addictarum amore, istis vuculis adhibitis, scripserit, auctoritatis ergo adpellem. Nosti enim, certe nosse debes, gentes quæ deos veneratæ sunt, prorsus ignorasse *mystica illius vnionis τὸ μυστήριον ἀγά, Eph. VI, 2*. Satis interim habeto, si latinam nostram huiusmodi omnium castissimi, fidelem animam inter, et CHRISTVM dialogi interpretationem cum exteris, iisdemque puris auctoribus com-

para-

(g) de intellectu humano in diuersis capitibus.

(h) Ad Aeneid. l. 350.

(i) Philip. VI, 5.

(k) Ad Attic. XVI, 6.

paraueris, plurima te inuenturum vocabula, quæ diminutiua a grammaticis vocantur. Ita e. g. CICERO *lectulus* (l) et *corculum* (m) quæ *Cant. I, 16. III, 1. V, 2.* leguntur, vt et *vulticulus* (n) innocentî sensu dixit: nec non MARTIALIS *ocellus* (o) puro vsurpauit significatu. (p) Nec video, quid obstet, quo minus *frater* aliquis *sororem* suam *sororculam*, aut *castus maritus vxorem*, quam impense amat, *corculum* adpellare pudica mente possit. Valent enim verba, vt nummi. Quid quod et in sacris cantionibus, in quibus amor inter SERVATOREM, eiusque fideles tenerrimus decantatur, nihil hodieque solemnius est, quam vt eadem *diminutiua*, aut iis haud dissimiles adhibeantur voces, v. g. *Iesulus*, *Iesus paruulus*, *sponsulus*, *sponsula*, *ey*, *mein Blümlein*, *wenn du mit deinen A E V G E L E I N mich freundlich thust anblicken*. Sicuti vero *grauitatem* christianæ pietatis hisce expressionibus violari, nemo temere adfirmauerit: ita cantici omnium excellentissimi *maiestatem* molliori dictione non posse non lædi, non nisi ab iis, qui rem non pensitant curate, adferitur. Hæc quum ita sint, non dubito, quin amantium stilo consentanea CA-

(l) *Attic. XIII, 13.*

(m) *Tuscul. 1, 9.*

(n) *Attic. XIII, 20.*

(o) *Lib. 1. ep. XCIII.*

(p) Soleo in hac præfatione, ad causam CASTELLIONIS orandam, veterum sæpius loca excitare. Erunt haud dubie, qui dicant, normam eius, quod pulchrum sit, non esse penes antiquos, quippe qui multa ipsi dedecora suæ immiscuerint orationi. Hi quidem negabunt huic locum dare consecutioni: hoc pulchrum est in conuersione Castellionea: nam CICERO, MARTIALIS, alii, eandem in sententiam locuti sunt. At enim uero silebunt hi, si qua valent iudicandi virtute, simul vt *normam lingue* a *norma rationis* secreuerint ac seiunxerint. Auctores, quos aurea, quam ocant, et argentea tulit ætas, *norma* omnino sunt *lingue* purioris et castioris *romane*, atque hanc quum ob oculos positam habuerit CASTELLIO, non potui equidem facere, quin eam testem citarem, bonam viri causam rite acturus. Is vero nusquam, quod equidem sciam, in suo dicendi genere scriptores, qui vetus olim Latium illustrarunt, *normam rationis* sibi esse iussit. Dicam, quid velim mihi, libere. In linguis et vsus castiorum auctorum, et *philosophia* sana, sibi vindicant aliquid. Ille, si de romana quidem proprietate sermo sit, vnde, quæso, addisci commodius poterit, quam ex eius ætatis libris, quæ in cælum latinitatem extulit? Istud autem, quod oratio ex *philosophia* petit, veterum nil inuat auctoritas. Præsumta hos occupauit opinio, qui hunc in modum ratiocinantur: hæc locutio, quæ alioquin inepta est, et rectæ aduerfatur rationi, pulchra tamen atque elegans est: quare? quia CICERO, HORATIUS, et alii, viri olim magni, vsurparunt eandem. Plenissimi sunt eiusmodi contortularum ac minutarum conclusiuncularum *commentarii*, quos diuina valentes memoria, et ingeniosi, vt sunt plerique omnes, composuerunt viri. Verum nullius hominis, quantuscumque sit, tanta est auctoritas, vt hæc aliis *norma rationis* esse possit. Nemo est mortalium, qui hoc ex tripode oraculum fundere queat: hoc quidem est a recta ratione aduersum; ego vero, qua valeo potestate, scisco ac decerno, vt istud pulchrum, verum ac rationi consentaneum sit: sic volo, sic iubeo. Hinc ii a virtute iudicandi omnino relicti sunt, oportet, qui antiquis, inuitissimis etiam, eam obtrudunt auctoritatem, vt putent, nil, nisi pulchrum, in iis inueniri, et id etiam, quod sana sperant ratio, hinc capere præsidium. Atque hoc, quibus robur et æs triplex circum caput est, non sine mordaci sale perstrinxit acutissimus vir, qui nomine fido, CHRISOSTOME MATANASIVS adpellari voluit, dans le Chef d'oeuvre d'un inconnu; poeme heureusement découvert et mis au jour avec des remarques savantes et recherchées, à la Haye, en 1700 XIII. Adiecta est vna *dissertation sur HOMERE et sur CHAPELAIN*. Legi, relegi, carmen, et in-

CASTELLIONIS versio, nisi quis *animum profanum* ad CANTICI lectionem adferat, aut *sanguinei temperamenti* sit, sine vlla offensione perlegi queat. Qui vero *profanum* habet *animum*, ei quum in originali lingua, tum et in versione quauis, omnes atque singulæ locutiones videbuntur obscenæ, perinde vt illis, qui morbo regio laborant, omnia flaua videntur. Res quum iam sua radiet luce, multisque exemplis constet, ampliori non eget probatione.

§. XVII.

Animo iam præcipio, fore nonnullos, qui mihi denuo obiiciant, CASTELLIONEM ea ipsa diminutiuarum vocularum vsura *profanum* suum prodidisse *animum* palam; id vero vel inde satis abundeque confirmari posse, quod totum hocce CANTICVM de lasciuo SALOMONIS erga mulierem quamdam, quam præ reliquis dilexerit; amore explicare non dubitauerit. Ecquis autem te istud edocuit? TH. BEZA fortasse; (g) iuratus optimi nostri CASTELLIONIS inimicus? Ego quidem non iurauerim in huius verba magistri. Eorum enim, quibus *impotens animus* est, et qui hosce sequuntur, testimonio parum attribuendum esse fidei historicæ, sanioris logicæ, quam rationem disserendi vocat orator ac philosophus romanus, nos docent præcepta. Quæ si non habeas percepta, tempus et operam tuam non vtilius collocaueris, quam si expendas, quæ exquisito iudicio hac de re ANDREAS RIDIGERVS tradit. (r) Nec, meo quidem iudicio, plus roboris habet ista comparatio, quam vulgo eruditi instituant viri, CASTELLIONEM iis, et veteribus et recentioribus adnumerantes interpretibus, qui in modo recensitam ingressi sunt opinionem: quorsum pertinent THEODORVS MOPSVESTENVS, sæculo post C. N. quinto clarus, H. GROTIVS, IO. CLERICVS, et, qui arianæ hæreseos nomine ecclesia pariter, atque academia cantabrigiensis eiectus, priuatam, hodieque Londini, vitam agit, GVILIELMVS WHISTON, cuius sententiam summatim exhibet ARMANDVS DE LA CHAPELLE. (s) Si mihi, quod res est, dicendum, quantum ex argumento ab ipso auctore in versione sua inscripto, et ex marginalibus notulis intellexi, *literaliter* is et *historice* de amore coniugali, eoque puro et licito, *μυσικῶς* autem de CHRISTI et fidelium coniunctione, SALOMONEM loqui, existimauit. Fuit ea olim quorundam opinio, qui *inter stabilimenta imperii etiam matrimonium illius cum filia regis Aegypti referendum et præsupponendum esse censuerunt, eam ad veram religionem transiisse, atque*

ingeniosissimas obseruationes, nec sciuī, quid sibi velit auctor. Sed, quod diuinārum, id quidem *finis* demum huius disertationis, atque adeo totius opusculi, non significauit mihi solum, sed etiam declarauit, nimirum hoc:

*Que l'excellence d'un auteur
Dépend de son commentateur.*

vtinam exsanguem suum et a iudicio nimis remotum *commentandi* modum hinc discerent euitare magni hodie; vt videri cupiunt, viri, qui veterum illustrent volumina! In votis haberem etiam, vt, qui in sacrosanctum codicem *commentarios philologicos* conficiunt, ab eodem sibi cauerent vitio, de quo falsissime dixit MATANASIVS. Sed manum hic de tabula!

(g) In *vita* CALVINI.

(r) *Sensu veri et falsi, lib. III. c. II. §. XIII. p. 471. seqq.*

(s) dans la *bibliothèque angloise, tom. XI. pars. I. art. II. p. 74. seqq.*

atque in huius gratiam canticum illud canticorum, quo simul mystice unio CHRISTI et ecclesie significetur, ab eo compositum fuisse arbitrati sunt. Ita quidem ipsa verba exscriptimus ex compendio HISTORIAE ECCLESIASTICAE gothano. (t) His etiam, qui ita sentiunt, haud obscure suffragatur LVDOVICVS ELLIES DV PIN. (u) Licet vero et hæc interpretatio a cordatioribus diuini istius epithalamii enarratoribus iam pridem sit explosa, non tamen eiusdem patroni sunt ideo profana mentis accusandi, a qua pientissimum quoque CASTELLIONEM absolueri vnice iam adlaboraui. Si qua in re, vt homines sumus ad errandum proclines, aberrauit inuitus, id dandum reliquis viri meritis, vt ipsum purgemus, neue conuiciis immerentem prosequamur.

§. XVIII.

Non tamen is ego sum, vt improbæ eorum accedam sententiæ, qui cælestia oracula non, nisi lasciuis gentium a CHRISTO auersarum scriptoribus in consilium adhibitis, intelligi posse, incredibili armati audacia profitentur. IOSEPHVS certe SCALIGER, I. C. F. nunquam plura apud illos auctores se legisse dicebat, quæ se magis ad interpretationem sacrarum litterarum ducerent, quam apud ARISTOPHANEM, CATVLLVM, TIBVLLVM, PROPERTIVM, et eiusmodi salacissimos auctores. (x) Ad quæ verba TANAVILLVS FABER adnotauit, respexisse SCALIGERVM haud dubie ad locos nonnullos MOSIS, CANTICVM CANTICORVM, historiolum, quæ in libris REGVM est, librum RVTH, versiculos aliquot EPISTOLAE ad ROMANOS, et similia. Ita profana nugamenta postquam recensuit DAN. GEORG. MORHOFIVS, vir πολυμαθής, hocce christiano homine in primis dignum adiecit iudicium: *verum nimis profane locutus uterque est; nec decent christianos istiusmodi cogitationes: neque verum est, si demum e lasciuis istis stercoribus auri quid forte peti potest, e profanis scriptoribus aliis non multo etiam plura, ad sacra scriptura illustrationem, hauriri* (y) Facere non possum, quin plane subscribam huicce iudicio, dummodo CASTELLIONIS mei romanæ SACRI CODICIS versioni duo illa præcipua, quæ hæctenus enucleauimus, pulchra, et, quæ hisce continentur, reliqua a nemine denegentur ornamenta.

§. XIX.

Filium abrumperem hic, nisi claritatis ac perspicuitatis nomine hæctenus collaudatæ versionis peruenusta facies, propius a me visa, adeo mirabiles sui excitaret amores, vt et duplicem illius VSVM, quem quum in hermeneutica sacra, tum in scholis et academiis præbet, ad id, quod in ea pulchrum est, etiam referre operæ pretium esse existimarem. Quod igitur ad VSVM castellionæ versionis in HERMENEVTICA SACRA attinet, is prorsus insignis atque præclarus est. Etenim quiuis diuinorum oraculorum enarrator, quum ebraismi et græcismi enucleatius in ea exhibeantur, eam commentarii loco vsurpare poterit; quem-

ad-

(t) Lib. I. cap. II. sect. III. p. 198. edit. recentisf.

(u) Disfert. prelim. sur la bible, liv. I. chap. II. §. XLIII. p. 107.

(x) Primit. Scaliger. pag. 20.

(y) Polyb. lib. III. cap. XI. p. 561.

admodum præter alios, incomparabilis vir, I. F. BVDDEVS de hacce versione: *nec diffitendum*, inquit, *quod plurimis in locis recte non tantum et accurate, sed eleganter etiam atque perspicue, sensum expresserit*, vt instar commentarii *hac eiusdem versio esse queat*. (z) Quum versio hæc non minus, quam aliæ, humano studio sit elaborata, neque adeo ab cinni aberratione aliena, fontes semper cum cura sunt consulendi. *Nec enim dubium, quin insignem illa et utilitatem præstet, et laudem mereatur, si sobrie, et consultis semper fontibus, eadem utaris*. Ita præclare censet vener. IO. GOTTLÖB CARPZOVIVS, cuius etiam doctissimas obseruationes conatui illi exegetico non parum profuturas arbitror. (aa) Tandem vero *usum quoque accentuum in hac versione in primis experiri licet*. Id quod exemplo suo nos edocet ANDR. REINBECKIVS, quippe qui, præter ONKELOSIVM, VVLGATVM, MVNSTERVM, PAGNINVM, MONTANVM, VATABLVM, TREMELLIVM et IVNIVM, nec non interpretationes, GALLICAM, ANGLICANAM, BELGICAM, atque VERNACVLAM, nostram CASTELLIONIS etiam versionem diligentissime ad accentus ebræos examinavit, eandemque non solum laudavit sæpe, verum etiam, vbi res id poposcit, castigavit. (bb) Neque, vt mihi persuadeo, inutile erit, ea, quæ RICHARDVS KIDDERVS, episcopus anglicanus, ob varia ingenii monumenta in orbe erudito clarissimus, aduersus biblicam CASTELLIONIS versionem commonuit euoluere. (cc) Scilicet iis obuiam ire voluit viris in Magna Britannia doctissimis, qui hanc ipsam translationem, ob ornatisimam latinatam, iure meritisimo maximi faciunt. Atque inter hos eques KINGIVS primum atque principem obtinet locum.

§. XX.

Ceterum infaustissima FAVSTI SOCINI vestigia, quibus viri docti, nescio qua, suspicione ducti, versionem CASTELLIONIS infectam esse hodieque clamitant, nos quidem peruestigare potuimus nulla. Quod vero *Actor. III, 21.* verba græca: *ὅν δὲ ἔρανον μὲν δέξαται*, reddidit latine: *quem oportet calo capi*, in eo quidem nihil, si quid ego iudico, peccauit. Nam, vt tacitus præteream, *cap. I, 9.* *nubem subduxisse IESVM de oculis discipulorum*, diserte dici, etiam, præter SYRVM INTERPRETEM, antiquitatis nota haud incelebrem, reuerendus olim CPolitanæ ecclesiæ præsul, IOANNES CHRYSOSTOMVS, ob stili attici cum asiatica *διαλέκτω* commisti suauitatem prorsus admirabilis, in eadem hæresi fuit, dum rem *actiue* enuntiat: *ὅν ἔρανος ἐδέξατο*. (dd) Eadem repetit THEOPHYLACTVS, Achridiæ, pri-

(z) *Isagog. histor. theol. tom. II. p. 1540.*

(aa) In *Critica sacra* V. T. hoc ipso anno edita, *part. II. cap. VII. §. VII. p. 741. seqq.*

(bb) In *doctrina de accentibus Hebræorum*, pag. 312. *seqq.*

(cc) *Remarks on some passages of scripture, by Richard KIDDER. Londini MDCCXIX. 8.* Libelli huius particeps ipsemet fieri haud potui, quantumvis operam nauauerim omnem. Sed eius exhibetur summa in *Vnschuld. Nachrichten*, anno eodem, p. 832. vbi ex KIDDERI mente notatur CASTELLIO, quod IAPHETVM pro filio NOACHII *natiu minimo*, et PILATVM pro *romano pratore* vendicauerit.

(dd) *hgmil. IX. in acta apost. col. LXXXIIIX.*

primariæ Bulgarorum ecclesiæ, antistes. (ee) Quamquam vernacula B. LV THERI translatio, ob φράσιον apud τὸς ἕξω vsitationem, δέξασθαι πόλιν, δόμους, occupare urbem, domos, multo apud me potior sanctiorque sit. (ff)

§. XXI.

Reliquum est, vt iam alterum pulcherrimæ CASTELLIONIS translationis commonstrem VSVM, qui in *scholasticam* et *academicam* potissimum redundat iuuentutem. Romana lingua, qua nihil elegantius, nihil pulchrius, amabiliusque nihil, eruditorum vernacula hodie vocatur, adeoque ii, qui politioribus litteris sese consecrarunt, ab in eunte ætate omnem mouere lapidem debent, vt in ipsis trivialis scholis cultioris stili iaciant fundamenta. At dudum iam in auctoribus classicis desiderauerunt cordatiores viri, quod ii profano deorum cultu sese polluerint; publicæque rei christianæ consiliū rectius censent, si scriptores, qui hanc ipsam sanctissimam profitentur disciplinam, et elegantix et concinnitatis studiosissimi a pueris mature legantur. Hac quippe ratione aduersus ethnicisimum teneras muniri ac præparari mentes, viamque sterni ad CICERONEM, aliosque castioris notæ auctores paganos sanctiore animo euoluendos. Quod si ita est, vt est, non potuit citra controuersiam præclarius de studio biblico, deque studiosa iuuentute mereri CASTELLIO, quam quod ipsum SACRVM CODICEM, ab omnibus, quotquot christiani videri cupiunt, nocturna diurnaque manu cumprimis versandum, elegantiore latinitate expressum cum erudito communicauerit orbe. Ita enim tirones et pietatem et romanæ linguæ veneres eadem addiscent opera. Est hoc etiam in scholis sollempne, certe esse debet, vt biblica lectio ceteris omnibus præmittatur studiis. Quod si igitur hæc ea ratione instituat, vt puerorum aliquo vernacula biblia voce clara prælegente, ceteri latinam CASTELLIONIS versionem ad manus habeant, atque lectori animis pariter ac lingua faueant, nullum mihi est dubium, quin facile, ipsa consuetudine et vsu romanum sermonem, eiusdemque lepores, qui operosius hodie, et cum magno temporis dispendio ediscuntur, imbibant. Quum enim historiæ biblicæ tironibus iam maxima ex parte sint notæ ac perspectæ, res ipsa docet, latinitatem quoque ipsis fore intellectu perfacilem, atque familiares redditum iri, quibus illæ conuestiuntur, elegantiarum flores. Ipse TANAQ. FABER olim filio suo capita aliquot ex euangelio IOANNIS obeandem, vt videtur, rationem proposuit. Verum istud non probo consilium, quum inquinatior sit INTERPRETIS, quem VVLGATVM vocant, latinitas, quam vt ab ea auspiciū fieri possit romani sermonis. Contra vero ea noster CASTELLIO elegantix romanæ gustu insigniter imbuuit tirones. Edidit anno CIO IOC LXIX Londini libellum AVCTOR, nescio quis, (gg) in quo regi Gallix suadet, vt ciuitatem aliquam latinam instituat, in qua solo vsu ac consuetudine linguam edoceantur pueri. Optimum, me quidem iudice, con-

(ee) *Explicat. p. 49.*

(ff) Vid. quæ adnotauit in mea *de verbis Græcorum mediis dissertatione, exemplis quum sacris, sum profanis, illuminata*, quæ in excitata collectione vltimum occupat locum, §. X. p. 173. seqq.

(gg) Inscriptio libelli in 12. excusi hæc est: *an examen of the way of teaching the latin tongue to little children by use alone.*

consilium hoc est, nec ea ciuitas rei publicæ platonice loco haberi debet, modo mens ignoti auctoris recte capiatur. Hinc et istud probauit D. G. MORHOFIUS, accurati iudicii vir. (bb) Equidem genuina ratiocinandi ars non ediscitur vsu, sed ad linguas facillimus sic patet aditus, prout gallicani sermonis exemplo idem quotidie fieri experientia rerum magistra docemur. Attamen regulæ grammaticæ non sunt temere negligendæ, sed in dies singulos memoriæ altius insigendæ. Enim vero res pæne omnis et hic in erudito atque fideli sita erit magistro, vtpote cuius est, non solum elegantes constructiones, atque puriores locutiones, quibus, tamquam gemmis, suam versionem ornauit CASTELLIO, verum etiam, si quæ forte se offerant, impuras antiquatasque voces, quas, si hodie vixisset, cautius mercatus esset, quam diligentissime adnotare. Ita vtitur ille: *euadere in virum, iubere alicui, gratitudo, ingratitude, hæctenus pro adhuc, festum, idem cum, repedare Deut. XX, 6.8. elumbare Deut. XXXII, 11.* aliaque: cuiusmodi leuiores nœui scriptori ceteroquin emendato iure meritoque condonantur. Iuuabunt hocce studium præclare CHRIS-STOPH. CELLARII, cuius et orthographiam maxime delegimus, *antibarbarus, et curæ posteriores*, nec non BASILII FABRI *thesaurus*, a IO MATTH. GESNERO, viro clarissimo, qui ad ornandas humanitatis litteras in nouam Gœttingensem academiam nuper euocatus est, de-
nuo in lucem editus, et ab eruditis cum plausu exceptus. Ita mihi spes est, futurum, vt tersissima oratio, quam a puero e CASTELLIONIS versione didicerunt, incitentur studiosi iuuenes, quo in academias aliquando delati, siue theol. siue iuris prudentiæ, siue medicinæ, siue denique philos. separatam nauauerint operam, ad eandem porro euoluendam, consuetudine velut adducti compellantur. Atque hac ratione et ad biblicum studium, quod a quamplurimis academicis studiosis turpiter, et cum magno animarum suarum damno hodie negligitur, vel inuiti concitabuntur. Vos igitur ipsimet, CLARISSIMI scholarum PRAESIDES, ceterique DOCTORES, vestrae sponte intelligetis, vos rem, et SERVATORI D. N. I. C. pergratam honorificentissimamque, et disciplinæ vestræ alumnis peracturos vtilissimam, si vel ea, qua diximus, ratione veræ pietatis ac doctrinæ studium fororiorio quasi vinculo ac nexu coniungatis, atque curetis, vt vestri omnes pii doctique euadant viri. Vos autem, IUVENES POLITISSIMI, secundum genuinam, qua immortalis DEVS reuerendus est, pietatem, ea nullo non tempore parate, meditamini, cogitate, quæ ad parandam humaniorum litterarum scientiam pertinent, eandemque ob causam nitidissimam CASTELLIONIS versionem de manibus haud deponite vinquam. Vestra enim res agitur: vobis, vt ille ait comicus senex, seritis, vobis occatis, vobis eisdem metitis, vobis denique iste pariet lætitiâ labor.

§. XXII.

Tandem et TE, OPTIME IESV, interpres verbi TVI omnium perspicacissime, qua decet, animi demississimi reuerentia compello, impensissimisque precibus oro, vt hæc BIBLIA SACRA, quorum noua, TE auspice, editio in adorandi nominis TVI gloriam nunc prodit, adeo iubeas esse beata, vt omnibus, quorum ea feruntur manibus, et tu ipse sis in animo adsiduus, in oculis, in ore. Scribebam Lipsiæ, d. XIII. CAL. OCTOB. A. R. S. CIO IOCC XXVIII. Iterum legi, d. VI. ID. APRIL. CIO IOCC XXIX. Tertium legi, auxi, emendaui, secundis Dei auspiciis, a. d. XVII. CAL. OCT. CIO IOCC XXXIII.

SEBASTIANVS CASTELLIO
EDVARDO SEXTO,
ANGLIAE REGI CLARISS.

SALVTEM.

QVVM SACRARVM LITTERARVM LIBROS, a me in latinum sermonem conuersos, in lucem emitterem. ferentissime Rex Angliæ, suaserunt amici, vt eos tuæ Maiestati dedicarem: idque vt facere vellem, tribus rationibus persuaferunt. Primum, quod dicerent, nulli conuenientius sacras litteras offerri posse, quam ei, cuius regnum asylum esset eis, qui propter sacrarum litterarum studium atque defensionem vexarentur. Deinde, quod tu nuper hanc eandem transferendi libros sacros prouinciam hominibus doctis mandauisses, sed vnus obitu impeditus fuisses. Postremo, quod præter ceteras disciplinas atque linguas, etiam latinitalis, vel in primis, (cuius nos hic nonnullam rationem habuimus,) studiosus esses, et ad eam rem magistrum eruditum haberes. His causis adductus sum, vt tibi Regi illustrissimo, ego infimæ conditionis homo, vigilias meas offerre auderem: sperans fore, vt quanto in altiore dignitatis fastigio te Deï benignitas collocasset, tanto clementius tenes admitteres amore Christi, qui quum Deo foret æqualis, non dubitauit ad infimos se demittere. Quod si placet, et si hanc translationem, Rex, legere non recusas, exponam tibi iam, quod fuerit in hoc negotio meum institutum. Ego operam dedi, vt fidelis, et latina, et perspicua esset hæc translatio, quoad eius fieri posset: ne quem deinceps orationis obscuritas, aut horriditas, aut etiam interpretationis infidelitas ab horum librorum lectione reuocaret. Sed perspicuitatis et fidelitatis potissimam rationem duximus. Nam quod ad latinitalatem attinet, est oratio nihil aliud, quam rei quædam quasi vestis, et nos factores sumus. Res quidem manet eadem, nec orationis elegantia sit melior, nec vilitate deterior: neque rem vere amat is, quem ab ea cognoscenda retrahit inculta oratio. Quinetiam videmus euangelii arcana nobis tradita esse verbis impolitis, et e media indoctorum plebe desumptis, ne quid inde hominum eloquentiæ tribueretur. Ceterum quoniam in hoc studio versantem, necesse erat non solum verba, sed etiam res ipsas, (sine quibus verba sæpe intelligi non possunt,) perpendere: si quid interim animaduerti obscurius, non solum quod ad verba, sed etiam quod ad rem pertineret, id conatus sum paucis illustrare. Atque in verbis quidem declarandis fui aliquanto confidentior. Verum res vt parcius attingerem, in causa fuit partim præsens transferendi institutum, quod circa verba versatur: partim, et quidem multo magis, ignorantia mea. Quum sint enim hi libri de rebus diuinis scripti, necesse est nos, quanto magis homines sumus, tanto minorem horum intelligentiam habere. Et profecto

fecto si verum fateri volumus, est adhuc nostrum sæculum in profundis ignorantiae tenebris demersum; cuius rei certissimum testimonium sunt tam graues, tam pertinaces, tam perniciosae disensiones: tam multi, et iidem irriti conuentus de hisce controuersis, tantusque numerus quotidie nascentium librorum, et eorum inter sese toto cælo disidentium. Si enim vnus Dei spiritus, et vna veritas est: necesse est, in quibus idem spiritus, eademque veritas insit, eos vnum esse, idemque sentire spiritualibus in rebus: et, si nobis clarissimæ veritatis orta dies esset, numquam tot obscuras librorum accenderemus lucernas. Atque equidem mihi, huius ignorantiae causam quærenti, videbatur inuentu difficilis. Neque enim tribui hæc litterarum et artium ignorationi potest, quum nostro sæculo nihil fieri possit eruditius: et tamen tantis studiis, tanta linguarum cognitione, tot artibus, per tot annos, tantum abest, vt multum profectum sit, vt in dies in deterius abeant res. Itaque quum attentius hanc rem considerarem, visus sum mihi huius ignorantiae vnam verissimamque causam inuenisse, vitiositatem ac impietatem. Itaque dicit Danieli angelus: **IMPIE** agent impii, nec intelligent vlli impii. (*Dan.* 12.) Et Dauid contra: **IOVAE** metuendis patet eius arcanum. (*Pf.* 25.) Et Esaias: **PREME** oraculum, obsigna disciplinam apud discipulos meos. (*Es.* 8.) Quod si Iouæ arcana in his libris occultata nosse volumus, metuendus nobis et colendus Ioua est, eique obediendum, vt decet eius discipulos. Hæc vera ad diuinarum rerum cognitionem via, hæc vna ad hoc diuinorum arcanorum sigillum aperiendum clavis est: quam qui habebit, nullam aliam requiret: qui non habebit, frustra ceteras admouebit huic seræ. Quod si esset in nobis verus Dei amor atque metus, et si tantum studii et operæ in eo poneremus, quantum alii in comparanda pecunia, alii in litteris, alii in disciplinis, alii in honore, alii alia in re ponunt, non solum abesset crassa hæc, (liceat mihi dicere quæ sentio,) crassa hæc, inquam, quæ tenet sæculum, ignorantia: verum etiam tantæ esset Iouæ cognitionis, hoc est, veræ pietatis plena terra, quanta nobis, si sapimus, promissa est. Atque ita nasceretur illud vere aureum sæculum, quo essent omnes diuinitus docti: fieretque, quod armipotens Ioua pollicitus est his verbis: (*Mich.* 4.) **CVDENT** ex ensibus suis vomerés, et ex spiculis falces: nec gentes aliæ aliis arma inferent, nec amplius bella discent, degentque sub suis quisque vitibus ac ficibus, exterrente nullo, quoniam Iouæ armipotentis os loquitur. Et illud: (*Es.* 11.) **VERSABITVR** cum agno lupus, accubabitque pardus hædo, copulatosque vitulum et leonem et taurum ducet puer paruulus, et vacca vrsusque compascentur, concubantibus eorum pullis: et leo more boum palea vescetur, et ludet super aspidis foramen lactens infans, superque viperæ cauernam deliculus puer manum agitabit. Nusquam male aut nequiter fiet in meo sacro monte: quoniam tantæ erit Iouæ cognitionis plena terra, quantis operitur aquis mare. Item illud ad Hierosolymam, hoc est, ad Christianorum reipublicam dictum: (*Es.* 60.) **AD TE** sese recipient humiliter homines, qui te adfluxerint, et tuorum pedum vestigia venerabuntur omnes tui conuiciatores: teque Iouæ urbem, Sionem Augusti Israelitarum adpellabunt. Pro eo quod deserta, inuisa et inaccessa fueris, efficiam ex te sublimitatem æternam, voluptatem perennem: adeo vt ceterarum gentium lac, regumque fugas vbera, sciesque, me Iouam esse seruatorem, vindicemque tuum, Ia-

cobeorum nitmen. Pro ære inducam aurum, pro ferro inducam argentum, pro lignis æs, pro lapidibus ferrum: efficiamque, vt pro tui administratione sit pax, et pro magistratibus iustitia. Non iam crudelitas in tua terra, non vastitas aut calamitas in tuis finibus audietur: tuosque muros salutem, et portas laudem adpellabis. Non amplius tibi sol interdiu lumen præbebit, neque lux splendor illucebit: sed erit tibi Ioua lux æterna, Deusque tuus decori. Non occumbet amplius tuus sol, tuæ luna occidet: nam Ioua tibi lux erit æterna, finita tui luctus die. Tuus autem populus, iusti omnes, semper terram possidebunt, a me fata stirps, manuum mearum opus, quod mihi sit honestamento. Minimus in mille, minutissimus in populosam gentem exerescet: id quod ego Ioua suo tempore accelerabo. Item illud: (*Ezech. 36.*) ARCESSAM vos ex gentibus, et ex omnibus collectos terris, adducam in vestram patriam: puraque conspersos lympha, vt ab omnibus vestris sceditatibus purgemini, ab omnibus vestris vos expiabo stercoreis diuis: vobisque et cor nouum et spiritum nouum in pectora dabo: & exeinto de corporibus vestris lapideo corde, vobis carnem cor dabo: et dato in corpora vestra meo spiritu, faciam, vt institutis meis pareatis, measque sententias conseruetis: quo faciendo, manebitis in terra, quam ego dedi maioribus vestris: et vos mihi populus, et vobis ego Deus ero, vosque ab omnibus vestris impuritatibus vindicabo. Hæc est in his, multisque aliis locis, et maxime in Apocalypsi, (*Apoc. 20.*) promissa Christianis felicitas, o Rex, et perfecta Dei cognitio, ac obedientia: quam equidem quo magis euoluendis sacris libris considero, eo minus hæcenus præstitam video, vtcumque illa oracula intelligas. Sed existunt ignaue dissidentium voces, qui pro intano habent, si quis audeat sperare meliora nostris: quasi vero Dei sit vel decurtata manus; vel auris obtusa: (*Esa. 59.*) aut, quasi ideo desperandum sit, quia numquam ita fuit: ac non potius ideo sperandum sit, quia non fuit, et is promisit, qui neque mentitur vquam, et potest etiam mortuis vitam reddere. Equidem aut hæc futura esse fatendum est, aut iam fuisse, aut Deus accusandus mendacii. Quod si quis fuisse dicet, quæram ex eo, quando fuerint. Si dicet, Apostolorum tempore; quæram, cur nec vndiquaque perfecta fuerit, et tam cito exoleuerit Dei cognitio ac pietas, quæ et æterna, et marinis vndis abundantior fuerat promissa. Sin dicet, Nostro tempore: mirabimur hanc pacem, quæ ex vomeribus falcibusque nostris cudad enses, et supellectilem domosque conuertat in bombardas et propugnacula. Sed est, credo, hæc pax in litterarum proceribus et populi magistris. Vnde igitur linguarum et calamorum longe nocentiora bella, quam ferri? Vnde tot tam graues controuersæ, quæ neque tot iam sæculis, tot disputationibus componi potuerunt, et fere in sanguinem imbecilliorum erumpunt? dum nemo est, qui de suo iudicio dubitet: nemo est, qui non alios damnet. Inuidemus, maledicimus: non solum malum malo, sed sæpe bonum malo pensamus: et si quis a nobis in aliquo religionis vel puncto disidet, eum damnamus, et per omnes terrarum angulos linguæ stilique iaculo petimus, et ferro et flamma et vndis scæuimus, et ex rerum natura indefensos et inopes tollimus: et nobis non licere quemquam interficere, dicimus: et tamen Pilato tradimus, et si hunc dimittat, amicum esse Cæsaris negamus: et quod est omnium indignissimum, hæc omnia Christi nos studio, et iusu, et nomine facere cla-

clamamus, & lupi feritatem agnina pelle tegimus. O sæculum! Scilicet Christi studio sanguinarij erimus, qui, ne aliorum sanguis effundendus esset, ipse suum effudit. Christi studio zizania exstirpabimus, qui ne frumentum exstirparetur, iussit vsque ad messem relinqui zizania. Christi studio alios persequemur, qui iussit, vt si nobis feriat mala dextera, obuertamus sinistram. Christi studio inferemus alijs malum, qui nobis, vt pro malo bonum redderemus, præcepit. Vbi erit ergo illa nobis tantopere commendata caritas, (1. Cor. 13.) sine qua, licet et hominum teneas et angelorum linguas, et omnia scias, et fide vel montes transmoueas, et omnia tua largiaris, atque adeo tuum ipsum corpy comburendum tradas, nihil es? Quod si quis de caritate sese iactat, confideret, num fructus caritatis habeat, et ea præstet, quæ caritatis esse tradit Paulus. Caritas benigna est, inquit: caritas temeraria non est, non tumet, non se gerit turpiter, non sibi ipsi studet, non est irritabilis, non male cogitat, non gaudet iniustitia, sed veritate lætatur: omnia tolerat, omnia credit, omnia sperat, omnia sustinet: caritas numquam intercidit. Nunc quidem manet fides, spes, caritas: sed harum trium maxima est caritas: atque in ea sita est legis perfectio. Denique caritas multitudinem tegit peccatorum, eisque medetur. Quod si hodie ea ita refrixit, vt in eius loco regnet odium: et tamen promissit Deus pium illud iustumque sæculum, quod supra commemorauimus: fatendum omnino est, multa, atque adeo maxima in oraculis promissa, nondum esse perfecta. Cuius rei ignoratio in causa est, vt Dei dona admodum ieiuna, exilia et macra faciamus: et vatum oracula pleraque inepte, ne dicam ridicule, interpretemur: dum quæ futura sunt, et non nisi ab iis, qui vel diuinitus, vel rei euentu sint edocti, possunt intelligi, ea et sine spiritu, et sine euentu declarare conamur, metuentes videlicet, ne quid ignorare videamur. Quum hæc ita sint, o Rex, et quum ætas nostra in tanta adhuc ignorantia caligine cæcutiat, etiam atque etiam nobis cauendum esse censeo, ne quid imprudenter committamus. Quod si quæ sunt in religionis negotio controuersia, (sunt autem plurimæ,) in his sequendum Iudæ Machabæi et suorum factum iudico, qui de ara solidi sacrificij, quum quid statuerent, non haberent, eius lapides in monte templi, loco opportuno, posuerunt, donec adueniret vates aliquis, qui de iis oraculum referret. (1. Mach. 4) Aut potius Mosis, cui disertis verbis modo præceptum erat, (Num. 15.) vt si quis contra legem data opera commisisset, is capite pœnas daret: et tamen eum, qui in die sabbati lignatus erat, interficere noluit, nisi relato super ea re nominatim oraculo. Et erat Moses fidus Dei minister, et eius spiritu non parce præditus. Vt interim nihil dicam de consilio Gamalielis, (Act. 5.) qui ostendit, si ea res ab hominibus est, dissolutum iri: sin a Deo est, non posse dissolui, ne forte contra Deum pugnetur. Quod si has res nobis esse notiores putamus, quam illa Mosis fuit, (quando ea sunt tempora, vt neino se errare putet) ac certe non debemus iidem et accusatores esse, et indices, potiusque parendum est Paulo, ita præcipienti: (Roman. 14.) Si quis imbecilla fide est, huic nulla cum animi dubitatione opitulamini. Tu quis es, qui alienum famulum damnes? Suo domino stat, aut cadit. Consistit autem: potest enim Deus eum stabilire. Tu vero cur tuum fratrem damnas? aut tu cur tuum fratrem despicias? Nostrium quisque causam pro se dicet apud Deum. Quamobrem ne iam damnemus alius

alium. Nam si damnabimus, damnabimur, et eadem mensura nobis rependetur. Præstiterit, (meo quidem iudicio,) Romanorum legem de vindictis sequi, quæ erat huiusmodi: Si quis, qui se hæcenus pro libero gessisset, vocabatur in ius ab aliquo, qui eum seruum esse adferret, interea dum causa pendebat, vindictæ dabantur secundum libertatem: hoc est, is cuius libertati periculum creabatur, manebat in eadem conditione, qua liberi, donec in iudicio planum factum ac pronuntiatum esset, vtrum is liber an seruus foret. Et merito. Quum enim de eius conditione dubitaretur, si forte liberum esse contigisset, et interea pendente lite seruiliter habitus esset, facta foret homini libero grauis iniuria. At quanto id in capitis causa fieri æquius est? præsertim in religione, in qua peccatur grauisime. Exspectemus iusti iudicis sententiam: et operam demus, non vt ipsi alios damnemus, sed vt nihil committamus, quamobrem nobis metuenda sit damnatio. Obediamus iusto iudici, et zizania vsque ad messem sinamus, ne forte frumentum, (dum supra magistrum sapere volumus,) extirpemus. Neque enim adhuc vltimus mundi finis est: neque nos angeli sumus, quibus hæc sit mandata prouincia. Adde, quod absurdum est, spirituale bellum terrestribus armis geri. Christianorum hostes sunt vitia, contra quæ virtutibus certandum est, et contrariis remediis contraria mala curanda: vt doctrina ignorantiam pellat, iniuriam vincat patientia, superbix modestia resistat, pigritix opponatur diligentia, contra crudelitatem pugnet clementia, simulationem prosternat sincera, et se Deo probans religiosa mens, animusque purus, et qui vni Deo placere studeat. Hæc sunt vera christianæ religionis, et vere victricia arma: non vt carnifici mandetur prouincia doctoris, et exteriora poculi prius, quam interiora purgentur. Atque hæc de religione dumtaxat a me dici volo. Nain quod ad facinora attinet, homicidia, adulteria, furta, falsa testimonia, et huiusmodi reliqua, quæ Deus et puniri iussit, et quo pacto punienda forent, præcepit, ea in controuersiam non vocantur. Neque de iis obscure præcepit Deus, et ad bonorum defensionem pertinent: nisi velimus in nostris cubilibus iugulari, vt quidem nunc sunt tempora. Neque vero periculum est, ne si magistratus, a Deo ad bonos defendendos constitutus, aliquem homicidii conuictum tollat in crucem, virum bonum interficiat: neque quisquam defendit vnumquam homicidium, ne homicida quidem. Sed religionis et intelligentiæ sacrarum litterarum longe est alia ratio. Quum sint enim hæc obscure, et sæpe per ænigmata tradita, et de his iam per mille amplius annos disputetur, nec dum componi res potuerit, neque componi absente omnium controuersiarum diremtrice et ignorantix sugatrice caritate possit, et ea de causa innocente sanguine repleta terra sit: debemus profecto, (quamuis nobis omnia scire videamur,) debemus, inquam, metuere, ne inter latrones, (quos merito cruci figimus,) etiam Christum immerito cruci figamus. Et si non modo Turcas, et Iudæos, (quorum illi Christum parum amant, hi etiam capitaliter oderunt,) viuere patimur apud nos, verum etiam maledicos, superbos, inuidos, auaros, impudicos, ebriosos, et cetera hominum flagitia ferimus, et cum iis viuimus, epulamur, lætamur: debemus saltem communem hunc acrem et spiritum iis concedere, qui idem Christi nomen nobiscum profitentur, et nemini nocent: eoque sunt animo, vt mori malint, quam aliud dicere aut facere, quam quod dici aut fieri de-

bere arbitrantur. Ut interim non dicam, quod nullum hominum genus minus metuendum est. Qui enim vitam mauult amittere, quam dicere quod non sentit, (peccaret enim, si faceret: et qui cogit, peccare cogit,) non est, credo, metuendum, ne is pecunia possit, aut alia re corrumpi. Atque equidem illud mihi persuasi, nullos esse principibus et magistratibus obedientiores, quam eos, qui simpliciter Deum metuunt, et in eo, quod sciunt, fideles sese praestant. Ceterorum quidem obedientia ficta est, neque durat diutius, quam vel metu cogitur, vel utilitate adlicetur. Sed qui conscientia ad obediendum impellitur, quique docente Deo, didicit magistratibus et potestatibus obediendum esse, etiam iniquis, ne dum iustis: huius veram et aeternam esse obedientiam necesse est, quoniam Deus, (qui ei obedientiae causa est,) verus manet et aeternus. Illud quidem, (vt ad propositum redeamus,) citra controuersiam verum est: Ad poenitentium properat, cito qui iudicat: et multos iudicasse poenituit, iudicium suspendisse non poenituit. Et qui ad clementiam propensior est, quam ad iram, is Dei naturam imitatur: qui quum sciat nos esse fontes, tamen differt sententiam diu, et expectat, dum fiat vitae correctio. Qui enim continuo necat, nullum relinquit poenitentiae locum. Quod si quis his contradicere audebit, necesse erit vt fateatur, sanguinem a se oppugnari, a nobis defendi. Vtrius autem facilius futura sit causae dictio apud iudicem Deum, si quis ignorat, audiat Solomonem ita dicentem: (*Prou. 14.*) IMPIORVM verba insidiantur sanguini: ac proborum os eum defendit. Illud perspectum habeo, clementiae, patientiae, benignitatis, obedientiae non posse poenitere quemquam, crudelitatis et temerarii iudicii non posse non poenitere. Quod si illa tutissima via est, haec periculorum plena: insanum esse oportet, qui se sciens volensque in pericula praecipitet. Neque vero haec ideo tibi dico, Rex illustrissime, quod aliquid sinistrum de te acceperimus. Quum sis enim eius adhuc aetatis, quae sub tutorum cura custodiatur, tuum ingenium, (nobis praesertim, tanto terrarum intervallo disiunctis,) cognitum esse non satis potest. Dicunt quidem, qui istinc veniunt, eam esse tuam indolem ac humanitatem, vt omnia de te sperent optima, quorum nos spei adeo accedimus, vt speremus et optemus etiam optimis, (si fieri possit,) meliora. Quum igitur videamus, nostra corpora vobis Regibus esse in manum a Deo tradita, vestros autem animos esse in manu Dei: mouemur exemplis, et periculo pro virili parte obuiam ire conamur, malumque numquam nimis mature declinari posse iudicamus. Itaque Deum oramus, vobis vt eam mentem iniiciat, vt vos de vestris animis, (qui in Dei manu sunt,) tanto magis sitis solliciti, quam ii sunt de suis corporibus, qui vident suam vitam vobis in manu esse positam: quanto animi interitus grauior est, quam corporis. Cupimus, inquam, vos esse tales, quales esse iubet Deus his verbis: (*Deut. 17.*) QVVM acciderit regem in regni sui folio sedere, hanc sibi legem a sacerdotibus Leuitis in libro excscribito, eamque apud se habeto, et legito per omnem vitam suam, vt discat Iouam Deum suum vereri, curetque, vt omnibus verbis huius legis, atque his institutis pareat, ne contra suos consanguineos animo insolescat, neue de disciplina ad dextram aut sinistram deflectat, vt diu viuat in regno suo tum ipse, tum eius nati, inter Israelitas. Item Solomo, de bono rege loquens, his verbis: (*Prou. 16.*) ORACV-

LVM habet in labiis rex, cuius os crimen in iure non committit. Impie agere, regibus est inuisum: nam iustitia solum aptum est. Placent regibus iusta labra, et probe loquentes amant. Regia bilis, est mortis nuntius, et eam vir sapiens diluit. In serenitate vultus regis, vita est, eiusque fauor est quædam quasi serotina nubes. Habere sapientiam, longe est præstantius, quam aurum. Est autem sapientiæ caput, Dei metus: qui nobis debet ob oculos dies noctesque versari, et ad mala frenum, et ad bona calcar esse. Hæc habui in præsentia, Rex, de quibus te monerem, non equidem vt vates, non vt missus diuinitus: sed vt vnus de multis, qui dissidia et lites odium, et religionem caritate magis, et animi pietate, quam quæstionibus et rebus externis exerceri cupiam. Neque vero me præterit, nihil a me dici, quod non ab aliis ante me dictum sit. Sed recta quæ sunt, ea et a multis, et tandiu dici, donec eis pareatur, non est inutile. Accipe igitur, Rex, nostrum hunc laborem comiter et humane: et si vacat, (debet autem vacare,) et si placet, (debet autem placere,) lege sacras litteras animo pio ac religioso: et te ad regendum regnum sic præpara, tanquam mortalis, et rationem redditurus immortalis Deo. Opto tibi Mosis clementiam, Dauidis pietatem, & Solomonis sapientiam. Vale Basileæ, mense februario, anno millesimo quingentesimo quinquagesimo primo.

AD LECTORES ADMONITIO.

NOVVM fœdus de græco transtulimus: Vetus de hebræo, exceptis Iuditha, Sapientia, Ecclesiastico, tertio Esdra, epistola Ieremia, Barucho, Machabais, et parte Esdra et Danielis: quæ quum in hebræo non essent, de græco transtulimus. Sunt et in Daniele capita sex syriace scripta, videlicet a secundo ad septimum: et in primo Esdra quatuor, a quarto ad septimum: quæ nos quoniam syriacum sermonem non didicimus, ex aliorum translationibus sumus interpretati. Quartum Esdra ex latino in latinum transtulimus, quoniam in alio sermone non inuenimus. Quod si quid in græca aut latina veteri translatione libri alicuius, qui hebraice exstaret, reperimus, quod in hebræo non esset, id inseruimus, et græca prænotauimus littera G. latina autem littera L. aut vtraque, ambabus, G. L. usque ad H. quæ significetur fieri ad hebraicum sermonem reuersio. Atque idem fecimus in libris de græco translatis, si quid in latino amplius inuenimus. Et quoniam Bibliorum historia mutila est, (quippe quæ nihil contineat carum rerum, quæ ab Esdra temporibus usque ad Machabæos, itemque a Machabais usque ad Christum gesta sunt,) eam supplendi ex Iosepho scriptore Iudæo, qui græce scripsit, vixitque quo tempore excisa est Hierosolyma ab Imperatore Vespasiano. Neque vero id feci, quo supplementum hoc pro sacris litteris habeatur: sed vt iis satisfacerem, qui temporum illorum gesta libenter cognituri sint, quum

quum in eis magna acciderint in Iudaorum repub. mutationes, et Iudaei in Romanorum potestatem, (sub quibus Christus crucifixus est,) venerint. Quod si cui tamen displicebit hoc supplementum, licebit non legere. Ceterum quia is Iosephus alicubi longior est, quam pro argumento nobis proposito, scribitque aliena quadam ab historia sacra, eum nos in huiusmodi locis contraximus. Itemque quoniam in libro de Bello Iudaico, (in quo eadem scribit,) nonnumquam apertior est, aut aliquid, ad rem pertinens, dicit, quod in libris Antiquitatum, (ex quibus nos hac excerpimus,) desit, illo nos alicubi usus sumus. Ceterum ut sciatis, quatenus meae translationi fideendum sit, aut diffidendum: sciendum est, in his libris multam esse difficultatem, partim in verbis, partim in re, partim in utroque. Verborum difficultas, aut est simplicium, aut compositorum. Simplicia verba plerumque obscura sunt, earum rerum quae vel raro, vel dumtaxat usurpantur, non etiam describuntur: ut sunt pleraque stirpium et animalium: itemque earum rerum, quarum forma vel natione vel tempore mutatur, ut vestium et vasorum, et instrumentorum. In his nos saepe quid adfirmemus, non habemus: non magis quam qui Catonem interpretantur, nesciunt, quid apud eum sit nasfiterna, scutriscum, urpex, et alia quadam: aut apud Ciceronem, quid sit lessum facere, id quod ipse Cicero ignorare se fatetur. Itaque quod alicubi vespertilionem, et mergum, et ardeolam, et cetera quae sunt eius generis, interpretamur, in his interpretationem nostram pro certa haberi nolumus: tantum, quod verisimile est, sequimur, et nobis veniam dari postulamus: praesertim quum in huiusmodi verbis errare, non sit usque adeo periculosum. Sed huiusmodi dubitationes intellige, in hebraeis verbis esse. Nam quod ad graeca pertinet, quoniam ea lingua magis culta, magisque cognita est, in ea minus dubitamus. Atque haec de verbis simplicibus. Compositorum autem verborum difficultas plerumque a rei difficultate pendet: ac nisi cognita re discuti non potest: qualis est in Esaia XXVII. Numquid eum cadet simili caede casoris sui? aut, Numquid occidetur simili occisorum suorum occisione? Ibi enim, propter ignorantiam rei, nescio an pro Sui et Suorum, sit ponendum Eius: quoniam hebraicum relatiuum ambiguum est, ut et Gallicum, si ad verbum transferas, Son tueur. Atque huiusmodi difficultates nonnumquam a vatibus adhibentur de industria. Nos aliquoties in margine significauimus, ne quem falleret interpretatio nostra. Sunt autem res aliae humanae, aliae diuinae. Humanas voco, quae humano ingenio, etiam sine fatidico spiritu possunt intelligi: cuiusmodi sunt caerimonia, et Moysis tabernaculi descriptio, et templi Solomonis ac Ezechielis, et vatum visiones, et Christi similitudines, et Apocalypsis tota. Sunt enim narrationes rerum gestarum, aut quasi gestarum: quae quid significant, quamuis non intelligas, non tamen obstat ea ignoratio, quo minus haec, in quem velis sermonem, transferre possis. Itaque si quae exstiterunt in hoc genere difficultates, fuerunt explicabiles. Quamquam fieri potest, ut alicubi aliquod verbum significantius adhiberi possit ab eo, cui res nota sit. Diuinas autem res eas adpello, quae humanarum rerum umbra teguntur ac delineantur: cuiusmodi est quod docet Moses, circumci-

denda esse corda: et David, verum sacrificium esse animum abiectum et adflictum: et Christus, renascendum esse: et Paulus, moriendum mundo, et abiiciendum malitia fermentum: et cetera huiusmodi, in quibus sacrorum librorum fructus et finis situs est, et sine quibus sacras litteras legere, tam nihil prodest, quam inutilis est corporis circumcisio, aut lotio, si animus sit incircumcisus ac illotus. Sed hic meminisse decet, quod scribit Petrus in capite primo epistolae secunda: Habemus, inquit, firmiorem fatidicum sermonem, in quem, recte facitis; quod estis intenti, tamquam in lucentem in obscuro loco lucernam, donec dies illucescat, et lucifer oriatur in vestris animis: dum tamen hoc primum intelligatis, nullum fatidicum scriptum priuata explanationis esse. Non enim hominis voluntate editum est unquam oraculum, sed sancti spiritus instinctu locuti sunt homines diuini. Ex his Apostoli verbis intelligi potest, sacrarum litterarum mentem, diuinumque sensum nullis artibus, nullis scientiis, nulla humana industria, aut memoria, aut ingenio, posse percipi. Res est diuina, quam vnus Dei spiritus, idem qui dictauit, nouit, atque docet: et quidem eos fere docet: qui sunt hominum indoctissimi, infirmisimi, contemtissimi, pauperrimi, ac ignobilissimi: ne quid inde nostra cruditioni aut artibus et excellentiis arrogemus. Itaque ego, qui fatidicum illum spiritum non habeo, res illas sacras in Adnotationibus non fere attingo, nisi quatenus pertinent ad intelligendum orationis cursum. Aut si quando extra hos limites egredior, (id quod facio, ut qui uolet, sciat ecquid animaduuerterimus,) rationem illam sequor, quae quarta est in oratione, de qua nonnihil in 1. Cor. XIII. scripsimus: quae quum sit periculosissima, si a ceteris destituatur, id non nisi parce, et multis euentibusque rationibus inducti facimus: ac ne nostris quidem rationibus temere credendum iudicamus, quoniam saepe laboramus ignorantia, et nobis bona rationes uidentur esse, quae non sunt. Itaque si quis meliora habebit, licebit, quod ad nos attinet, Adnotationes nostras omittat, et nuda translatione utatur. Quod autem alicubi scribo, me aliquem locum non intelligere: id non ita accipi uolo, quasi cetera plane intelligam: sed ut sciatur, me in aliis aliquid saltem obscura lucis habere, in illis nihil: tum autem, ut meae translationi in quibusdam huiusmodi locis non nimium confidatur. Neque tamen ubique quid non intelligam, ostendo: esset enim hoc infinitum. Rursum quod in Vatibus quaedam oracula explano, ut in Esaias de Emmanuele, de Cyro, de Senacheribo, et talia, non ita declaro, quasi nihil ibi abstrusius ac diuinius lateat: sed humana, et uerbis aut euentu ostensa, expono: et diuiniore, quae ibi tecta sunt, iis relinquo, quibus Deus spiritum suum largius impertierit. Interea mea nulli obesse, (meo quidem iudicio,) poterunt: praesertim quum profitear, me non esse uatem, sed uatum et ueritatis studiosum. Superest, ut te, Lector, orem, ut nostrum hunc laborem boni consulas. Quod sicubi tibi minus satisfacio, da ueniam, feci quod potui: et quod tibi displicebit, id alii forsitan placebit: et rursum, quod tu probabis, id alius damnabit. Quod sicubi errorem aliquem nostrum inuenies, (erunt autem in tam difficili, tamque longo opere, fortasse non pauci,) da ueniam, et admoneto nos amice, sicuti nos tibi amice prodesse studuimus:

aut si noles, aut non licebit, saltem alios, quos hac translatione vti videbis, admoneto erroris nostri quamprimum, praesertim si in eo erit aliquid periculi. Neminem enim fallere volumus, si fieri potest. Itaque quamquam in hoc opere multos annos, continenter, summo otio, prope valetudine, magna alacritate vsi, elaborauimus: tamen deinceps, volente Deo, dabimus operam, vt si quid erratum, vel ab aliis moti, vel per nos ipsos cognouerimus, id corrigamus. Quod si quis meliorem translationem proferet in lucem, ei libenter cedemus.

IVDICIA DOCTORVM VIRORVM DE BIBLIIS CASTELLIONIS.

ANDREAS HYPERIVS LIBRO II.

De Ratione studii Theologici.

Laudantur etiam, quod magna cura, nec minori religione interpretati sint Biblia, Theologi Tigurini, & Sebastianus Castellio.

FRIDERICVS FVRIVS CERIOLANVS

in libro de Sacris litteris in linguam vernaculam vertendis.

Quid de Castellionis translatione dicam? An non hic omnes interpretes, quicumque libros sacros in latinum conuerterunt, ita vicit, vt soli ipsi primæ merito deferri debeant? Certe huius viri industriam, laborem, diligentiam, quam in conuertendis Bibliis posuit, tanti facio, vt quum ad manus meas eius translatio peruenisset, non potuerim mihi temperare, qui in eius laudem hosce cererem versiculos:

*Nescio quis veterum voluit, sermone latino
Biblia cum priscis vt loquerentur auis.
Tentauit, fecitque suis pro viribus omnem
Conatum: at fantur Biblia barbarice.
Eusebius tentauit idem, tentauit Erasmus:
Frustra opera est, fantur Biblia barbarice.
Pagninus tentauit idem cognomine Sanctes:
Frustra opera est, fantur Biblia barbarice.
Tentarunt hoc ipsum alii, sed non bene cesit:
Frustra opera est, fantur Biblia barbarice.
En tibi Castalio tentat, celo auspice: idipsum
Succesfit. ponunt Biblia barbariem.
① opus egregium: latio sermone loquuntur
Biblia nunc tandem Castalianis ope.*

Si nemo vnquam fuisset aliquid de græco peregrinis verbis persecutus, vbi huius viri translationem vidisset, non dubitaret, certo scio, an e græco eleganter, fideliter, et vere in aliam linguam verti posset.

PHILIPPVS MELANCHTHON SEBASTIANO
CASTELLIONI S. D.

ET si hæcenus ad te nihil scripsi: nam in hac et varietate et barbarie negotiorum parum mihi superest temporis, ad illud genus litterarum dulcius, quo magis delector, sæpe etiam languescit me, intuentem horribiles confusiones inter eos, qui sapientiæ et veritatis studiosi videri volunt, ingens mæstitia: tamen conspecta forma orationis tuæ, semper te magnifici: est enim, vt scis, ingenii, prudentiæ, iudicii et veræ etiam virtutis index recta et elegans oratio. Scis autem illud musarum canticum ὄρτι καλὸν φίλον ἐστὶ: quare quum illa tua ornamenta considerarem, ne fieri quidem potuit, quin te diligerem: etiamsi familiaritas nulla fuit, suntque multi testes meorum sermonum, quos de te honorificos sæpe inter amicos habeo, cet.

EX LITTERIS CHRISTOPHORI CARLEILI ANGLI
AD CASTELLIONEM: An. 1562. IIII. Kal.
Maii datis.

IN altero, qui in te inuehitur, tum maiorem in iudicando æquitatem, tum in reprehendendo inuestigam desiderassem. Coniugia dedecent Christianum, et inmanitas hominem. Legi quidem tua omnia studiose, et quotidie lego, vnde vberimum et salutarem percipio fructum. Ioannem Chæcum latine, græce et hebraice perbene scientem, equestris ordinis virum, nonnumquam sum adortus, et reperi semper tua legentem Biblia: percontabar de tua in interpretando fide et eloquentia: tum ille ridendo, vt erat adfabilis, mehercule, inquit, maiorem percipio fructum in legendo Castellionem, quam in euoluendis omnium scriptorum commentariis: oratio facilis est, explicata, dilucida, suavis, concinna et disertata: verba pura et latina, et quæ propius naturam notationemque græcæ hebraicæque locutionis attingunt: Martinum Bucerum audiui explanantem Psalm. 119. et quum omnia exposuisset, quæ græci, latini et hebræi doctores, de ea quam tractauit sententia præclare scripsissent, monuit audiendum Castellionem, qui, inquit, vt est tum pius, tum eruditus, ita de Hebræis tum grauius, tum diserte conuertit in hunc modum: atque hoc fecit æ præsentem in Academia Cantabrigiensi, cet.

LAVRENTIUS HUMFREDVS ANGLVS

Lib. I. *De ratione conuertendi auctores.*

NEc sua laude fraudandus est Sebastianus Castellio, vir in linguis doctissimus, qui omnes opes latinæ linguæ ad Dei verbum omni instrumento oratorio exornandum depromsit. Si quid errauit, errarunt et alii: nec verum semper dicunt, qui ad carpendum

lum alios sunt promptissimi: nec statim melius dicit, qui reprehendit
 crius. Errores humani sunt, et sane Biblia, sacrosancta Dei oracu-
 a et mysteria sine omni errore in aliam linguam posse transferre, hu-
 manam ingenii et eloquentiæ non est: Quis enim hominum Dei lin-
 guam, ut est, propria sua et germana specie exprimere poterit? Nec
 Græcorum quisquam hoc fecisse legitur, nec, quod sciam, Latino-
 rum. Quare homines, debemus in errores hominum non scire.
 Nec ideo erravit quisquis erravit, quod latine et eleganter studuerit
 sacros libros traducere: errorum alia sunt causæ: eloquentiam nul-
 lo modo accusandam censeo. Cur enim alibi comiti, hic incomiti, ali-
 bi politi, hic polluti: alibi Cicerones, hic Scoti et Barbari erimus?
 Cur ceteræ artes humanæ et profanæ nitescere, sola vero scriptura
 horrere, debet? Si rem recte existimare velimus: hic finis omnium
 est Dei gloria, quæ illustratur, si illustrior eius reddatur oratio: huc
 rhetorum expolitiones: huc linguarum cognitio: huc quidquid est
 disciplinarum omnium et doctrinarum, tanquam ad scopum unicum
 et ultimum referuntur, cet. Item in eodem libro. Castellio mul-
 tos annos domi suam versionem, ut audio, suppressit, trutinavit, ex-
 tendit, climavit: Hebraicas phrasas cum latinis diligentissime, et
 ræcisimos item cum probatissimis auctoribus linguæ romanæ con-
 iungendo, ut quam adpositissime idiotissimum redderet, et hebraisimos
 explicaret.

QVIDAM.

Castellio natione Sabaudus obiit Basileæ anno 1563. 29. Decem-
 bris, anno suæ ætatis 48. ubi 18. annos græcas litteras docuit.
 Bibliorum interpretationem Genevæ adgressus 1542. perfecit
 anno 1550. id est nouem annis, magna animi alacritate in eis verten-
 tis, et prospera valetudine semper usus: sæpe a Deo locorum obscu-
 rorum intelligentiam vehementibus precibus esflagitans. Ex qua eius
 translatione id commodi lector percipiet, quod et Biblia facile in-
 telliget, et linguam latinam vna eademque opera discet.

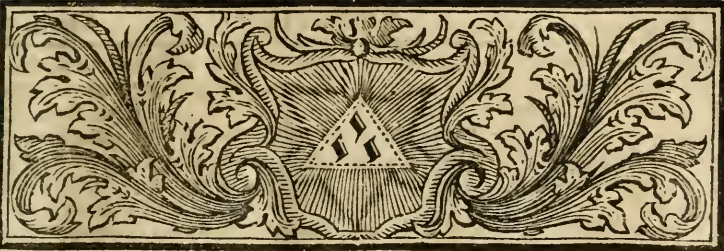

ORDO LIBRORVM VET. FOEDERIS.

Genesis	pag. 1	Ieremias	800
Exodus	54	Ieremiæ lamentationes	851
Leuiticus	96	- - epistola	862
Numeri	127	Baruchus	866
Deuteronomium	167	Ezechiel	871
Iosua	205	Daniel	921
Iudices	230	Azariæ Prec. in c. III. 25.	929
Rutha	256	Hist. Susannæ in c. XIII. 944	
Regum libri III.	260	et de Belo et Dracone in	
Paralipomenon libri II.	389	Dan. c. XIV.	946
In ll. c. 33. Manassis prec.	451	Osea	947
Esdræ libri III.	457	Ioel	956
Tobias	499	Amosus	959
Iuditha	514	Abdias	964
Estera	534	Ionas	966
Iobus	546	Michæas	968
Psalterium	575	Nahumus	973
Prouerbia	646	Habacucus	974
Ecclesiastes	670	Sophonias	977
Canticum canticorum	679	Haggæus	980
Sapientia	684	Zacharias	982
Ecclesiasticus	700	Malachias	991
<i>V A T E S.</i>		Esdræ liber quartus	994
Esaias	747	Machabæorum lib. II.	1022

NOVI FOEDERIS.

Euang. auctore Matthæo	3	Ad Colosenses vna	219
Euang. auctore Marco	38	Ad Thessalonicens. duæ	222
Euang. auctore Luca	60	Ad Timotheum duæ	228
Euang. auctore Ioanne	98	Ad Titum vna	235
Acta Apostolorum	126	Ad Philemonem vna	237
<i>EPISTOLAE.</i>		Iacobi epistola vna	238
Pauli ad Romanos vna	163	Petri duæ	242
Ad Corinthios duæ	179	Ioannis tres	249
Ad Galatas vna	204	Iudæ vna	254
Ad Ephesios vna	209	Epist. ad Hebræos vna	255
Ad Philippenfes vna	215	Apocalypsis	266

GENESIS.

CAPVT I.

Celi terræque creatio. terra rudis. libratio spiritus. lux, dies, nox, dies primus. liquidum inter aquas, cælum, dies alter. aquarum confluxio, terra, mare, stirpes, dies III. luminaria duo, temporis partes, stelle, IIII dies. pisces, volucres, horum fecunditas, V dies. terrestria animantia. homo Dei similis, rerum dominus in terris, eiusdem fecunditas, rerum usus. terrestrium ac volucrum usus in quibus. cuncta bona. VI dies.

PRINCIPIO creauit DEVS cælum et terram. Quum autem esset terra iners atque rudis, tenebrisque offusum profundum, et diuinus spiritus sese super aquas libraret, iussit Deus, vt existeret lux, et exstitit lux: quam quum videret Deus esse bonam, lucem secreuit a tenebris, et lucem diem, et tenebras noctem adpellauit. Ita exstitit ex vespere et mane dies primus.* Deinde iussit Deus, vt existeret liquidum inter aquas, * quod aquam ab aqua disiungeret: fecitque liquidum, quod diuideret aquam, quæ subter liquidum est, ab ea, quæ super est. Quo factò, liquidum cælum nuncupauit: ita exstitit ex vespere et mane dies secundus. Deinde iussit Deus, vt aqua, quæ sub cælo esset, vnum in locum conflueret, vt adpareret siccum.* Quo factò, siccum terram nominauit, et quæ adfluentiam mare. Eamque em bonam esse animaduertens,

iussit, vt pareret terra stirpes,* her- 12
bas frugiferas et arbores fructiferas, quæ suo quæque in genere fructum ederent, et in quibus suum semen inesset in terris. Atque ita factum est: ediditque terra stirpes, id 12
est, herbarum frugiferarum et arborum fructiferarum generum, in quibus suum semen inesset. Quam etiam rem bonam esse animaduertit. Ita exstitit ex vespere et mane dies 13
tertius. Deinde iussit Deus, vt ex- 14
sisterent luminaria in liquido cælo ad discernendum diem a nocte, quæ et signa, et tempora, et dies, et annos efficerent, et in liquido lucentia 15
cælo terras collustrarent. Id quod factum est. Fecitque Deus duo lu- 16
minaria magna, maius ad diem, minus ad noctis moderationem: tum etiam stellas: eaque in liquido 17
cælo collocauit, ad collustrandas terras, et diem noctemque mo- 18
derandam, lucemque et tenebras discernendas. Et hoc quoque vidit esse bonum. Ita exstitit ex vespere 19
et mane dies quartus. Deinde 20
iussit Deus, vt aqua natatiles ederet animantes,* et volucres, quæ supra terram per aerem volarent. Crea- 21
uitque Deus ingentia cete, et omne genus fluitantium animalium, et alatarum volucrum, quæcumque ex aqua originem trahentia mouentur. Quam rem quum videret esse bonam, ea fecundauit his verbis: 22
A feti.

feticate, multiplicamini, replete
 23 aquas in mari, et volucres multipli-
 centur supra terras. Ita exstitit
 ex vespere et mane dies quintus.
 24 Deinde iussit Deus, vt ederet terra
 animantium genera, videlicet peco-
 rum, et serpentium, et terrestriu
 ferarum. Id quod factum est:
 25 fecitque Deus diuersa genera ter-
 restrium ferarum et pecorum, et
 omnium humi serpentium. Quam
 rem quum videret esse bonam, ita
 26 fatur: faciamus hominem* ad ima-
 ginem nostram, nostri similem, qui
 dominetur * piscibus aquatilibus,
 volucris aereis, pcedibus, deni-
 que toti terræ, et quidquid in terra
 27 mouetur. Itaque hominem Deus
 ad sui, id est, ad diuinam imaginem
 creauit, scilicet marem et feminam:
 28 quibus deinde fecunditatem dedit,
 sic eos adloquens: feticate, multi-
 plicamini, replete terram, eamque
 subigite: et in pisces aquatiles, vo-
 lucresque aereas, et omnes, quæ in
 terris mouentur, bestias imperium
 29 habete. En ego vobis trado (in-
 quit) omnes herbas, quæ sunt in
 omni terræ solo frugiferæ, omnes-
 que arboreo fetu præditas arbores,
 fermen parientes, quibus ad alimo-
 30 niam vtamini. Bestiis autem ter-
 restribus omnibus, aerisque volu-
 cribus, et quæcumque vitali spiritu
 animata mouentur in terris, his
 omnem herbarum viriditatem ad
 31 pastum do. His effectis, animad-
 uertit Deus omnia, quæcumque
 fecerat, esse admodum bona. Ita ex-
 stitit ex vespere et mane dies sextus.

CAP. II. *

*Diei VII ferie, faustitas. terram vapor ir-
 rigans. Homo ex puluere, a Deo adstatus,
 in pomario. vizalis arbor. fluminis e po-
 mario diuisio. homo eiusdem cultor. arbor
 verita. solitudo mala. mulieris creatio,
 quorsum cum viro: coniugatorum partes.*

1 **I**Ta perfecti sunt cæli et terra,
 2 eorumque omnes copiar: absol-
 uitque Deus die septimo suum,

quod fecerat, opus: et die septimo
 ab omni opere a se effecto feriatu
 est. Ideoque septimum diem fau-
 stum sacrumque fecit, quod in eo ab
 omni opere, quod creauerat fecerat-
 que, * feriatu esset. Ortus qui-
 dem et creatio cæli et terræ sic ha-
 bet. Quum terram calumque fecis-
 set Ioua Deus, * nulla adhuc in
 terris planta terrestri, nulla adhuc
 herba exorta, (quippe quum neque
 Ioua Deus pluisset in terram, neque
 homo esset ad humum colendam)
 exhalauit ex terra vapor; * qui vni-
 uersum eius solum irrigauit. Ho-
 minem autem Ioua Deus, quum ex
 terræ puluere formauisset, et in
 eius nares spiritum vitalem inspira-
 uisset, ex quo esset animans homo
 effectus, eum in pomario, quod
 in Edene ad orientem conseruat,
 collocauit. Procreauerat autem
 Ioua Deus ex terra cum omnis ge-
 neris arbores, et ad adspæctum pul-
 chras, et ad vescendum accommo-
 das: tum arborem vitalem in medio
 pomario, arboremque scientiæ boni
 atque mali. Ex Edene autem
 manabat flumen ad pomarium irri-
 gandum, et inde fissum euadebat in
 capita quatuor: quorum vni no-
 men est *a* Phison, quod flumen totam
 obit *b* Heuilam, vbi aurum est, (est
 autem eius regionis aurum pro-
 batisimum) vbi etiam bdellium, et
 onyx gemma. Alterum flumen
c Gehon vocatur, quod omnem Aethi-
 opiam peragrat. Tertium Ti-
 gris dicitur: fluit in orientem, qua
 est Assyria. Quartum est Euphrates.
 In hoc pomarium Edenis Ioua Deus
 hominem adduxit, ibique eum con-
 stituit, vt id coleret et tueretur:
 eique ita præcepit: * omnibus poma-
 rii arboribus vesceris, præter ar-
 borem scientiæ boni atque mali,
 nam si ea vesceris, * moriere.

Dixerat autem Ioua Deus: non
 conuenit, Adamum esse solum: fa-
 ciam ei adiumentum accommoda-

tum

a) Ganges.

b) Indiam.

c) Nilus.

1 tum. Nam quum ad eum bestias omnes terrestres, quas ex terra formauerat, omnesque aereas volucres adduxisset, vt videret, quomodo eas nuncuparet, vt quo quamque animantium nomine Adamus adpellasset, id esset eius nomen: quumque imposuisset Adamus pecoribus, volucris terrestribusque bestiis omnibus, & ipsi Adamo adiumentum idoneum non suppetebat.

2 Quamobrem artissimo eum somno Ioua Deus consopiuuit, eique vnam ex costis detraxit, ex qua costa (compressa in eius locum corpore)

3 mulierem construxit, eamque adduxit ad Adamum. Tum Adamus: nunc demum (inquit) os de osibus meis, et caro de carne * mea est. Hæc vocabitur mulier, * quia

4 sumpta de viro est. Itaque vir, relicto suo patre atque matre, adheret uxori suæ, coalescentque in vnam carnem.

CAP. III.

Parentum nuditas. anguis dolus. illorum lapsus in pomo. cognita nuditas, subligacula: a Deo fuga nocentum, excusatio. Anguis detestatio et ruina vnde, femina calamitas et status. Humus deuota, maris ærumna ac finis. Eua adpellata. amborum vestis, exsilium. pomarii custodes. ad arborem gladius.

1 Ceterum quum esent Adamus et eius coniux ambo nudi, tamen nihil erubescabant. Serpens autem, qui esset omnium terrestrium bestiarum, quas Ioua Deus fecerat, versutissimus, mulierem his verbis adgressus est: cur nam vetuit vos Deus vesci omnibus arboribus pomarii? Cui mulier: fructibus arborum pomarii vesci nobis licet: sed fructum arboris, quæ est in medio pomario, Deus nos vesci, aut tangere vetuit, ne morte plectamur. Et serpens: nequaquam morte multabimini, inquit. Sed scit Deus, si de eo comederitis, tum oculos vo-

bis apertum iri, atque ita vos fore quasi deos, scientes boni atque mali. Hic mulier, quum videret arborem esse et ad vescendum accommodam, et oculis gratam, et ad discendum optabilem, sumisit de fructu eius comeditque: et præterea suo quoque viro dedit, qui et ipse comedit. Tum, apertis eorum oculis, ambo animaduenterunt, se esse nudos: consertisque ficulneis foliis, fecerunt sibi subligacula. Deinde audita Iouæ Dei voce in pomario inambulantis ad auram diei, Adamus et eius vxor sese ex eius conspectu in medias pomarii arbores abdiderunt. Sed Ioua Deus Adamum in clamans: vbi es? inquit. Cui ille audita per pomarium tua voce, territus, vtpote nudus, abscondi me. Et ille: quis ostendit tibi, te esse nudum? Numnam de arbore, de qua tibi præceperam, ne comederes, comedisti? Cui Adamus: quam tu mihi mulierem attribuisti, ea mihi de arbore dedit, et ego comedi. Et Ioua Deus mulieri: cur tu istud fecisti? Cui mulier: a serpente decepta comedi.

Tum Ioua Deus ad serpentem ita loquitur: quoniam istud fecisti, eris omnium terrestrium bestiarum tum cicurarum tum ferarum execrabilissima: in ventrem ambulabis, pulueremque comedes, quamdiu viues. Quin eas inimicitias inter te et mulierem, interque tuum et eius semen conciliabo, vt illud tibi caput, tu illi calcem illidas. Deinde ad mulierem: ego te multis doloribus, inquit, ærumnisque * adficiam: tu natos cum dolore paries, et pendebis a viro tuo, tibi que ipse imperabit. Deinde ad Adamum: quia vxori tuæ morem, inquit, gerens, de arbore comedisti, cuius ego tibi esu interdixeram, erit humus infelix propter te, quæresque ex ea victum laboriose per omnem vitam:

A 2

quum

d) Quum cetera animantia feminas sui quæque generis haberent, solus Adamus hoc adiumento carebat.

18 quum ipsa interea carduos tibi pro-
 19 creabit, et sentes, tuque terrestribus
 sudore victum tolerabis, donec
 redeas in humum, ex qua ortus es.
 Nam pulvis es, et in pulverem red-
 20 ibis. Imposuit autem Adamus
 suæ coniugi nomen Eua, quod vi-
 21 uentium omnium mater * fuit. Et
 Ioua Deus tunicas Adamo et eius
 vxori fecit pelliceas, quibus eos
 22 induit. Deinde ipse sic loquitur:
 quum homo quasi vnus de nobis
 euaserit, boni malique sciens, pericu-
 lum est, ne * manum admoveat
 etiam arbori vitali, vt eius decerpto
 et gustato fructu, viuat in sempiter-
 23 num. Itaque eum ex Edenis po-
 mario abegit, vt humum, vnde
 ortus erat, coleret: et cieccto ho-
 mine, collocauit ab orientali parte
 pomarii Cherubos, et flammeum
 ensẽm vibrantem, ad arboris vita-
 lis aditum custodiendum.

CAP. III.

*Caini ortus, Abelisque. Horum ferta, huius
 gratia, illius liuor, huius nex. Caini ex-
 fecratis, pauor vexans, consolatio, nota
 securitatis. Henochus. inuentor citharæ.
 Faber. post Enosum ad Iouam supplicatio.*

1 **A**damus autem cum Eua vxore
 rem habuit, quæ grauida facta
 Cainum peperit: sic ideo no-
 minatum, quod illa eum enixa dixis-
 2 set: adepta sum virum a Ioua. Pe-
 perit præterea eius germanum Abe-
 lem. Hic Abel opilio, Cainus fuit a-
 gricola.

3 Aliquanto tempore post, quum
 Iouæ munus libauisset Cainus de
 4 terræ frugibus, Abel autem de
 pecorum suorum primigenis, et
 inaxime opinis, respexit Ioua Abe-
 5 lem et eius munus: Cainum,
 eiusque munus non respexit: quam
 6 ei facies e sublaberetur. Et Ioua:
 quid ita acerbe fers? inquit: aut

cur tibi facies sublabitur? Certe 7
 si recte facies, litabis: * si non recte
 facies, peccatum pro foribus cubar,
 idque a te pendeat, et tu ei impe-
 rabis. At Cainus Abelem fratrem 8
 suum suis verbis, (*G. lect.*) rus se-
 duxit, (*H.*) ibique eum adgressus
 interfecit. Tum sic Cainum ioua 9
 adlocutus est: vbi est Abel frater
 tuus? Cui ille: nescio, inquit, num-
 quid ego mei fratris sum custos?
 At Ioua: quid fecisti? inquit, *f* san- 10
 guis ipse tui fratris ad me ex terra
 voce conqueritur: quamobrem 11
 infelix eris ab humo, vt quæ aperto
 ore tuo tui fratris sanguinem de
 tua manu acceperit. Ea tibi co- 12
 lenti vim suam deinceps non præ-
 beat, vtque extorris per orbem ter-
 rarum vageris. Hic Cainus: ma- 13
 ior est mea culpa, inquit Iouæ,
 quam vt remittatur. En ego ho- 14
 die a te ex ipso terræ solo extermi-
 natus, tuum conspectum euitans,
 extorris per orbem terrarum vaga-
 bor, vt, qui me cumque repererit,
 occidat. At Ioua: immo vero qui 15
 cumque Cainum occiderit, septupli
 poenam subibit. Itaque ei notam
 adposuit, ne, si quis in eum incidis-
 set, necaret eum. Igitur digressus 16
 e conspectu Iouæ Cainus, habitauit
 in terra Noda, quæ est Edeni ad
 orientem. Suscepit autem ex vxo- 17
 re sua Henochum, a cuius Heno-
 chi nomine urbem a se conditam
 adpellauit. Huic Henocho natus
 est Iradus: qui porro Iradus genuit
 Mahuiaelem, Mahuiael Mathusae-
 lem, Mathusael Lamechum. Hic 18
 Lamechus duas vxores duxit, qua-
 rum vni nomen fuit Ada, alteri Silla.
 Ada Iabalem peperit, qui primus ta- 19
 bernacula habitauit, * et pecuariam
 fecit: eius frater nomine Iubal, 20
 fuit inuentor tangendæ citharæ et
 testudinis. Silla quoque peperit 21
 Tubalcainum, omnis ararii et fer-
 rarii opificii fabricatorem: cuius
 Tu.

e) Macresceret, scilicet præ inuidia.
 sanguinis querela. Vide margine Habac. II, in vers. 12.

f) ad poenam moueor quadam quasi

- Tubalcaini foror fuit Noema.
 22 Lamechus autem Adam et Sillam
 vxores suas sic aliquando commo-
 nuuit: audite meam orationem,
 vxores Lamechi, et quæ dicam, at-
 tendite. Si quem ego hominem pla-
 23 gis, * si quem mortalem vulneri-
 bus interficerem: quum in Caino
 septupli pœna sit, profecto in La-
 mecho esset septuagcupli septupli.
 24 Adamus præterea ex vxore sua si-
 lium sustulit, cui ipsa nomen in-
 posuit Sethus, dicens, Deum sibi
 reposuisse prolem alteram in locum
 25 Abelis, a Caino peremti. Setho
 quoque natus est filius, quem Enos-
 sum adpellauit. Tunc ceptum est
 Iouæ nomen inuocari.

CAP. V.

*Adami ætates, filii, mors, nepotum stirps,
 ætatis, interitus. Henochi pietus, subla-
 tio viui. Ex Lamecho Noa fausti ominis.
 Noe tres filii.*

- 1 Sequitur, vt enumeranda sit pro-
 genes Adami, post id tempus,
 quo creauit Deus, et ad diuinam
 similitudinem effecit hominem,
 2 scilicet marem et feminam, eisque
 fecunditatem dedit, et eos hominis
 vocabulo ipso illo die creationis
 adpellauit.
 3 Erat igitur Adamus annos natus
 centum triginta, quum sui similem
 ad suam imaginem procreauit eum,
 4 quem Sethum nominauit. Post
 quem genitum vixit octingentos an-
 nos, aliosque interea vtriusque se-
 5 xus liberos progenuit. Ita non-
 gentesimum tricesimum ætatis an-
 num agens, mortuus est.
 6 Sethus centesimo quinto ætatis
 7 anno genuit Enossum: post quem
 natum quum septem et octingentos
 annos compleuisset, aliosque inter-
 8 ea liberos vtroque sexu progenuis-
 set, ita demum annum agens non-
 gentesimum duodecesimum, mortuus
 est.
 9 Enossum quum nonaginta vixis-
 set annos, procreauit Cenanem:

deinde quindecim et octingentos 10
 annos vixit, atque ita aliis interim
 genitis filiis, tum maribus, tum fe-
 minis, quum nongentesimum 11
 quintum ætatis annum peregisset,
 mortuus est.

Cenan septuagesimo anno genuit 12
 Mahalaleelem: post quem geni- 13
 tum vixit octingentos quadraginta
 annos, aliosque interea filios et
 filias quum procreauisset, anno 14
 ætatis suæ nongentesimo decimo
 mortuus est.

Mahalaleel sexaginta quinque an- 15
 nos natus, genuit Jaredum. Deinde 16
 quum alios genuisset, octingentis
 triginta annis post natum Jaredum,
 id est, octingentesimo nonagesimo 17
 quinto ætatis suæ anno mortuus est.

Jaredus centum sexaginta duos 18
 annos natus genuit Henochum:
 deinde octingentos annos, aliis in- 19
 terea generandis, vixit, et ita 20
 anno suæ vitæ nongentesimo sexa-
 gesimo secundo mortuus est.

Henochus sexagesimum quintum 21
 annum agens, genuit Mathusalam,
 et post eum genitum per trecentos 22
 annos ad Dei voluntatem vitam a-
 gens, filios alios, filiasque procrea-
 uit. Quumque iam trecentesimum 23
 sexagesimum quintum annum,
 sese ex Dei voluntate gerens, age- 24
 ret, a Deo sublatus nusquam exstitit.

Mathusala autem centesimo octo- 25
 gesimo septimo anno genuit Lame-
 chum: quo genito vixit adhuc 26
 septingentos octoginta duos annos,
 aliis interea vtriusque sexus liberis
 procreandis. Ita quum nongen- 27
 tos sexaginta nouem confecisset an-
 nos, mortuus est.

Lamechus centesimum octogesi- 28
 mum secundum annum agens, fili-
 um genuit, cui nomen imposuit 29
 Noa, dicens: hic nos recreabit a
 negotiis nostris, et manuum labo-
 ribus, quos nobis exhibet terra, a
 Ioua infelicitata. Post natum No- 30
 an vixit Lamechus quingentos non-
 aginta quinque annos, aliosque
 item

31 item filios procreauit, et ita, per-
 32 actis septingentis septuaginta se-
 ptem annis, mortuus est. Noa
 quingentenarius genuit Semum,
 Chamum et Iaphetum.

CAP. VI.

*Homines prauī. Ioue ira. Gigantes. He-
 roes. Dei sententia in creaturam. Noe
 fauor iusti. arca materia, forma, membra.
 eum Noa Dei fructus. paria uiuentium
 seruanda. commentas in arca.*

1 **E**T iam hominum multitudo
 per orbem crescere incipiebat :
 2 quibus quum filix nascerentur,
 earum pulchritudine capti homi-
 3 num potentissimi, * eligebant ex
 omni numero, quas ducerent vxo-
 res. Tum Ioua dixit : non per-
 petuo contendam * animo cum ho-
 minibus, qui quidem caro sint : ita-
 que erit eorum ætas centum viginti
 annorum.

4 Erant ea tempestate in terris gi-
 gantes. Accedebant eo ex illis po-
 tentum connubiis nati heroes, ho-
 mines ab omni memoria celebres.
 5 Quum igitur videret Ioua, homi-
 num vitia in terris crescere, eos-
 que omnem animi conatum et co-
 6 gitationem ad deteriora in dies sin-
 gulos conferre, pœnituit eum fe-
 7 cisse homines in terris, animoque
 ipse secum, homines a se creatos de
 terræ solo delere : nec solum ho-
 mines, sed etiam pecora, et repen-
 8 tia, atque volucres : vsque adeo ea
 fecisse pœnitebat. Noæ tamen
 9 fuit propitius : cuius Noæ pro-
 genies sic se habet.

Noa vir ætatis suæ iustissimus ac
 integerrimus, et qui se ex Dei volun-
 10 tate gereret, tres filios genuit, Se-
 11 mum, Chamum et Iaphetum. Ce-
 terum orbis terrarum aduersus
 Deum deprauatus, et iniustitiæ
 12 plenus erat. Quod quum videret
 Deus orbem terrarum esse cor-
 ruptissimum, omniun-que in ter-
 13 ris mortalium perditissimos mo-
 res : cum Noa sic locutus est : o-

mnium mihi rerum humanarum
 interitus statutus est, vt quorum
 iniustitia terra ipsa referta est,
 eos ego cum terra ipsa aboleam.
 Tu construito tibi arcam ex re- 14
 rebinthina materia, * eamque lo-
 culatam, et pice intus forisque il-
 litam. Construendi autem ra- 15
 tio hæc esto, vt longitudo trecen-
 tos cubitos pateat, * latitudo quin-
 quaginta, altitudo triginta. In ea 16
 fenestram facito, ipsam arcam su-
 perne in cubitum absoluto : * por-
 tam arcæ in eius latere collocato :
 arcam infima, altera, tertiaque con-
 tignatione distinguo. Nam e- 17
 quidem in terras aquarum diluui-
 um inuittam, quo vniuersa, quæ
 sub cælo vitalem spiritum ducunt,
 corpora perdantur, et omnia, quæ
 sunt in terris, exstinguantur. Sed 18
 tecum pactionem faciam, vt tu in
 arcam intres vna cum tuis filiis,
 vxore et nuribus. Eodem etiam 19
 de omnibus vita præditis corpori-
 bus coniuga paria inferes, vt tecum
 in vita supersint. De singulis, in- 20
 quam, volucrum quadrupedumque
 generibus, breuiter de omnibus,
 quæ in terra mouentur, paria ad te
 introibunt, vt conseruentur. Tu 21
 vero omnis generis cibaria, quæ
 sint edendo, tum ad tuum, tum ad
 illorum victum comparata, ad te
 comportato.

CAP. VII.

*Noe obsequium, gratia apud Iouam. arca
 repleta. diluuii tempus et magnitudo,
 animantium interitus.*

1 **H**Aec omnia Dei mandata quum
 fecisset Noa, Ioua eum ita est
 adlocutus : ingredere tu, vna
 cum omni tua familia, in arcam,
 quoniam quidem te animaduerti
 esse omnium huius sæculi in meo
 conspectu facile iustissimum. Ex 2
 omnibus quadrupedibus mundis
 septena tibi paria promiscui sexus
 adsumo : ex immundis autem bi-
 na. Ex volucris item septena, 3
 etiam

etiam promiscui generis, vt eorum semen toto in orbe conseruetur.

4 Nam hinc ad septem dies ego in terras per quadraginta dies et totidem noctes repluam, et omnem, quam feci, rerum naturam ex orbe terrarum abolebo.

5 Hæc omnia Noa ex Iouæ præcepto fecit. Erat autem annos natus sexcentos, quum aquis inundata

7 terra est: cuius diluuiionis euitandæ gratia intrauit in arcam vna cum suis filiis, vxore, et filiorum

8 coniugibus. De quadrupedibus quoque, tum mundis, tum immundis, atque etiam de volucris, tum autem de omnibus humi re-

9 pentibus, paria ad eum in arcam conuenerunt, ex maribus et feminis congregata, quemadmo-

10 dum Deus ei præceperat. Igitur quum septem illi dies præterissent, terram aquarum diluuius inundauit.

11 Anno ætatis Noæ sexcentesimo, die secundi mensis septimodecimo proruperunt omnes oceani fontes: reclusisque cæli meatibus,

12 quadraginta dies noctesque in terras perpluit. Eodem illo die, quo

13 Noa, et vna eius filii, Semus, Chamus, et Iaphetus, et vxor, et tres

14 nurus ingressi sunt arcam: quum eodem intrauissent etiam ex omni genere bestiarum et pecorum, et hu-

15 mi serpentium, et volucrum, tum oscinum, tum alitum, ex omnibus, inquam, vitali spiritu præditis corporibus, quum paria ad Noam

16 in arcam intrauissent, et ea quidem omnia coniuga, sicut ei præceperat Deus, conclusit eum Ioua.

17 Deinde per quadraginta dies tanta terras inundauit eluuius, vt arca multitudine aquarum mota loco, et

18 a terra sublata, postremo aquis magis magisque super terras ualescentibus ac succrescentibus, per

19 vndas ferretur: quæ quidem tanto auctæ sunt incremento, vt earum

redundantia omnes altissimi montes, quicumque sunt sub omni cælo, non solum obruerentur, sed ad 20 quindecim cubitorum altitudinem obruerentur. Ita extincta sunt 21 omnia, quæ in terris mouebantur corpora, tam volucrum, pecorum, bestiarum, et omnium humi reptantium, quam hominum. Omnia, in- 22 quam, quacumque in terra vitalem spiritum naribus ducebant, mortua sunt: ita deleta, et ex orbe 23 terrarum sublata omni tam hominum, quam pecorum, serpentium, volucrumque natura: Noa tantum, et quæ cum eo capiebat arca, superfuerunt.

CAP. VIII.

Adluuionis diuturnitas. ventus aquas ardens. In sicca arca. emissus coruus et columba. bis, tertio. quando terra siccata. exitus ex arca. Noæ sacrum. Dei decretum non perdende natura.

Postquam autem viguerunt in 1 terris aquæ centum quinquaginta dies, recordatus Noæ Deus, et omnium, quæ cum eo erant in arca, animalium et pecorum, ventum in terras immisit ad coercendas aquas. Itaque obstructis pro- 2 fundi fontibus, cælique meatibus, cesauit pluuia de cælo: tum aquæ 3 huc illuc ex terra diffuentes, iam tandem præteritis centum quinquaginta diebus, decrescabant: et arca 4 die septimodecimo mensis septimi super montes Ararat * substitit. Fiebant autem aquarum decremen- 5 ta vsque ad mensem decimum, cuius mensis die prima exstabant capita montium.

Et post quadraginta dies Noa, 6 aperta arcæ fenestra, quam fecerat, emisit coruum: qui egressus re- 7 uertit, * donec ab aquis exsiccata terra foret. Dimisit item colum- 8 bam, ad explorandum, vtrum esset aquis leuata terra. Quæ quum, 9 vbi vestigium poneret, non inueniret,

A 4

ueniret,

CAP. IX.

A Deo Noe fecunditas, maiestas, potestas. sanguis piacularis, homicidii edictum. fœdus non perdenda nature diluuiio, iris. Noe agricultor, ebrius, illusus. Chanaan a patre infelicitatus. furor in alios fratres. Patris etas et mors.

ueniret, quod vndique aquis erat cooperta terra, rediit in arcam ad Noam : qui illam extensa manu exceptam ad se in arcam intulit.

10 Postea expectatis septem diebus aliis, emisit iterum columbam de
11 arca, quæ sub vespertinum tempus ad eum rediit, euulsam oliuæ folium rostro ferens : ex quo Noa, terram esse detectam aquis, intellexit. Expectauit tamen septem alteros dies, deinde columbam emisit, quæ nunquam postea ad eum rediit.

13 Vno autem et sexcentesimo anno, primi mensis die primo, quum e terra effluxissent aquæ, Noa, amoto arcæ tegmento, vidit, ex aquis emerxisse terræ superficiem.

14 Secundi autem mensis die septimo decimo siccata terra, Deus Noæ præcepit, vt exiret de arca, vna cum sua coniuge, et filiis, eorumque coniugibus : educeret etiam secum omnia, quæ cum eo erant animalia, volucres, quadrupedes, et quæcumque humi serperent, vt per terras propagarentur, et multiplices fetus ederent. Itaque exiit Noa vna cum suis filiis,

19 vxore, et nuribus, cumque omni bestiarum, serpentum, volucrum; breuiter cum omni genere eorum, quæ mouentur in terris.

20 Deinde Iouæ construxit aram, in qua, adhibitis hostiis de omni mundorum pecorum volucrumque genere, solidum fecit sacrificium : cuius odoris suauitate delectatus Ioua, statuit ipse cum suo animo, numquam deinceps terram tanta diritate prosequi propter homines, (quorum conatus essent et studia praua, iam a pueris) vt iterum mortalia omnia perimeret, quemadmodum fecerat. Nec vnumquam deinceps (inquit) quamdiu erit terra, sementis et messis, frigora et calores, æstates et hiemes, dies et noctes intermittent.

Itaque Noæ et filiis eius fecunditatem dedit Deus, ita dicens : fecundificate, et terras numerosa sobole complete. Timori etiam et terrore esse omnibus, tum terrestribus bestiis, tum aereis volucris. Omnia mouentia, quæcumque terra edit, omnesque pisces aquatiles in vestram potestatem permittuntur. Omnia, quæcumque vita prædita mouentur, ad cibum adhibito : cuncta vobis, sicut herbarum viriditatem, concedo. Tantum ne carnem cum suæ animæ sanguine comedatis. Vestri quidem sanguinis * et erectæ vitæ pœnas quum ab omnibus bestiis expectam, tum hominum inter ipsos necem in auctorem cuiusque vindicabo : vt, quoniam ad diuinam imaginem factus homo est, qui hominis sanguinem fuderit, ipsius inuicem sanguis per hominem fundatur. At vos procreate, terramque genere vestro multipliciter propagando frequentate.

Tum illud addidit : atque ego iam fœdus stabilio non modo vobiscum, et cum vestro in posterum semine, verum etiam cum omnibus animalibus, quæ vobiscum sunt : cum volucris, cum quadrupedibus, cum vniuersis denique animalibus terrestribus, tum mansuetis, tum feris, vna vobiscum : denique cum omnibus ex arca egressis, hoc est, cum omnibus animalibus terrestribus : quo fœdere vobis satisdo, numquam amplius orbem terrarum diluuiio aquarum ita corruptum iri, vt animalia cuncta perdantur. Pignus autem, inquit, quo pignore volo hoc inter me

h) cum sanguine, qui est anima,

me et vos, et omnia, quæ vobiscum sunt, animalia fœdus in omnem æternitatem sanciri, arcus meus est, quem pono in nubibus, quo sit ic̄ti inter me et terrarum orbem fœderis indicium. Hoc enim arcu videndo, si quando terras obnubilauero, in memoriam redibo fœderis inter me et vos, omneque animantium genus facti. Ita fiet, vt numquam amplius aquæ intantam illuuiem excrefant, vt omnes res humanas corrumpant, quum ego hunc in nubibus arcum adspiciens, memoria repetam fœdus hoc æternum, factum inter Deum et omnia, quæ in terris viuunt, animalia. Hoc igitur, inquit, huius inter me et omnia terrarum animalia pacti fœderis signum esto. Ergo ab illis tribus Noæ filiis, qui ex arca exierunt, Semo, Chamio et Iapheto (quorum Chamus pater fuit Chanaanis) totus terrarum orbis frequentatus est. Noa autem agriculturam ingressus, vineam consecuit: ex qua vinum quum potauisset, inebriatus virilitatem in medio tabernaculo nudatam habuit. Patris natura visa, Chanaanis ille pater Chamus id foras ad suos duos fratres retulit. At Semus et Iaphetus pallium suis amborum humeris imponunt, et retro gradientes, sui patris verenda tegunt, ita auersis vultibus, vt patris verenda non viderent. Noa autem, edormito vino, vbi minimi natorum factum contra se rescituit, sic effatus est: infelix Chanaan, seruus seruorum fratrum suorum esto. Grates Iouæ Deo Semi, inquit, isque Chanaanem vectigalem habeto. Iaphetum quoque amplificet Deus, efficiatque, vt in Semeis tabernaculis habitet, et Chanaanem vectigalem habeat. Vixit autem Noa post diluuium annos trecentos quinquaginta,

completisque nongentis quinquaginta annis, mortuus est.

CAP. X.

Noa progenies, insulari. Nembrodi robur, ars. Hebraeorum pater Semo. Gentium numerus.

SEquitur de progenie filiorum Noæ, scilicet Semi, Chami et Iapheti, quibus post diluuium nati sunt filii. Iapheto Gomer, Magogus, Madæus, Iauan, Thubal, Mefecus et Thiras. Gomeri Ascanas, Riphatus et Thogorma. Iauani Elisa, Tharsis, Cittimus et Dodanimus. Ab his diuisi sunt gentium insularum fines, quum suam quisque linguam traherent, et varias variarum gentium efficerent nationes.

Chamus autem filios habuit, Chum, Misraimum, Phutum et Chanaanem, Chus Sabani, Heuilam, Sabatam, Ragmam et Sabathacam. Ragma Sabani et Dodanem. Item Nembrodum genuit Chus, qui primus fuit in terris fortissimus, et ita fortis in Iouæ conspectu venator fuit, vt ex eo dictum illud natum sit: vt Nembrodus fortis in Iouæ conspectu venator. Eius regni caput fuit Babylon, Erecha, Accada et Calane in terra Samnara, ex qua terra ortus Assur Niniuem condidit, et Robothir, et Chalam, et Refem inter Niniuem et Chalam, urbem maximam. Misraimum genuit Ludim, Ananim, Lahabim, Naphtuim, Pathrusim, Casubim, vnde orti sunt Palæstini et Caphthorim. Chanaan autem genuit primogenitum Sidonem, Hetum, Iebusem, Amorrem, Gesem, Heuem, Arcem, Sinem, Aruadem, Samarem et Hamathem. Postea dispersæ sunt Chanaanorum nationes, qui his finibus continentur: a Sidone, qua vergunt ad

A 5

Gerara,

s) Semus Iouam habuit propitium ac benignum, vt ei grates agantur.

k) scilicet post inuictam linguarum differentiam.

Gerara, attingunt Gazam : qua spectant ad Sodomam et Gomorram, et Adamam, et Saboim, pertinent ad
 20 Lafam. Atque hi quidem fuerunt a Chamo nati, qui in diuersas colonias et gentes, diuersis familiis et linguis euaserunt.
 21 Semo quoque (qui fuit auctor omnium Hebræorum, et fuit maior natu, quam frater eius Iaphetus) nati sunt Elamus, Asfur, Arphaxadus, Lydus et Aramus.
 23 Aramus filios habuit Vsum, Hulem, Getherem et Masum. Arphaxadus Salam. Sala Hebrem.
 25 Heber duos, vnum Phalegum, a diuidendo nominatum, quod eius tempore diuisa terra est: alterum
 26 Ioctanem. Ioctan Almodadam, Salephum, Hazarmotum, Iaram,
 27 Hadoramum, Vzalem, Declam,
 28 Obalem, Abimaelem, Sabam, Ophiren, Heuilam, et Iobabum, hi omnino fuerunt filii Ioctanis: quorum sedes initium capit a Mesa, vergit ad Sapharam montem orientalem. Hi quidem a Semo nati, varias familias et linguas diuersis gentium regionibus effecerunt. Hæ sunt natorum Noæ familiæ, generibus et nationibus variæ, a quibus gentes per terras post diluuium propagatæ sunt.

CAP. XI.

Turru babilonica. lingue multe. Semi gens per gradum X vsque ad Abramum. Savaï sterilis. Thara peregrinatio et mors.

1 **Q**UUM autem vniuersus terrarum orbis eodem sermone atque oratione vteretur, quum illi ab oriente discederent, nacti sunt quemdam campum in terra Sanaara
 2 3 ubi conuocati cœperunt inuicem cohortari, vt lateres facerent coquerentque, quibus pro lapidibus, et bitumine pro arenato vsu,
 4 inuenerunt urbem ædificare, et turrim, quæ fastigio cælum attingeret, vt sibi famam pararent, antequam per omnes terrarum tractus

dispingerentur. Ad illam urbem 5 et turrim, quæ ab hominum genere construebatur, visendam descendit Ioua. Sic enim dicebat: en populus vnus, qui eodem sermone cunctus vtitur, hæc audet facere, nihil iam erit, quod conantes non efficiant. Age iam, descendamus, et 7 ibi eorum sermonem ita confundamus, vt alii aliorum orationem non intelligant. Itaque eos illinc per 8 omnes terras dissipauit: ita urbis omisa constructio est, ex quo Babilon nominata fuit, quia ibi confudit Ioua omnium mortalium linguas, et indidem eos in omnes terrarum regiones disiecit.

Sequitur de Semi progenie. 10 Semus centum annos natus genuit Arphaxadum, biennio post diluuium: post quem genitum vixit 11 quingentos annos, alios interea promiscuo genere liberos procreans. Arphaxadus anno ætatis suæ quinto et tricesimo genuit 12 G. Cainanem, vixitque Arphaxadus post genitum Cainanem 13 annos trecentos triginta, alios interim liberos procreans: atque ita mortuus est. Cainan anno ætatis suæ centesimo tricesimo genuit 14 H. Salam, vixitque quadringentos tres annos post, aliis interea liberis procreandis. Sala anno tricesimo genuit Hebrem, vixitque 17 insuper annos tres et quadringentos, aliosque liberos habuit. Heber anno tricesimo quarto genuit 18 Phalegum, vixitque annos quadringentos triginta post, aliosque interea liberos habuit. Phalegus anno 19 tricesimo genuit Reum, vixitque 20 postea annos ducentos supra nouem, aliosque interea liberos habuit. Reus anno tricesimo secundo genuit Sarugum, vixitque post 22 ea annos septem et ducentos, aliosque interea liberos habuit. Sarugus anno tricesimo genuit Nachorem, vixitque ducentos annos postea, aliosque interea liberos habuit.

Nachor

- 24 Nachor anno vicesimo nono genuit
 25 Tharam : vixitque postea annos
 centum nouemdecim, aliosque in-
 terea liberos habuit.
 26 Tharæ genus sic se habet. Tha-
 ra septuagenarius genuit Abra-
 mum, deinde Nachorem et Ha-
 27 ranem : quorum Haran genuit
 28 Lotum, mortuusque est Haran
 præsentè Thara patre suo in ter-
 ra patria, Vre Chaldæorum. A-
 29 bramus autem et Nachor duxe-
 runt vxores. Abramus Saraim
 nomine, Nachor Melcam, Haranis
 filiam (habuit enim ille Melcam et
 30 Iscam.) Sed erat Sarais sterilis et
 31 sine sobole. Thara autem adhibi-
 tis Abramo filio, et Loto suo ex
 Harane nepote, et Sarai sua nuru,
 Abrami coniuge, Vre Chaldæorum
 profectus, in terram chananæam
 ire contendit: et ad Charram per-
 uenerunt, ibique commorati sunt.
 32 Ibi Thara quintum et ducentesi-
 mum ætatis annum agens moritur.

CAP. XII.

*Abrami fauor apud Iouam. Illius cum Loto
 error in Chananæam. Simulata soror Abra-
 mi in Aegypto. Rex ob Saraim multatus.
 Dimissæ coniuges a rege.*

- 1 **A** Bramum autem Ioua sic adlo-
 cutus est : emigra ex tua terra,
 ex patria, ex domo paterna, in
 2 terram, quam tibi ostendam. Ego ex
 te magnam gentem deducam, te be-
 abo, te magno faustoque nomine
 3 augebo, et optantes tibi felicia fe-
 licitabo, tuos detestatores detesta-
 bor, in te omnes orbis beabuntur
 nationes.
 4 Igitur Abramus, vt est ei præ-
 ceptum a Ioua, profectus est co-
 mite Loto. Erat autem annos quin-
 que et septuaginta natus, quum
 5 Charra profectus est, secum du-
 cens Saraim vxorem, et Lotum fra-
 tris filium, cum omnibus, quas pe-
 pererant, facultatibus, atque ani-
 mantibus, quas apud Charram com-

parauerant, et in Chananæam ire
 contendit. Postquam in Chana-
 næam peruenerunt, vbi Abra- 6
 mus in eam terram progresus,
 peruenit ad Sichemam, locum
 quemdam ad planitiem Moræ,
 quum essent tum in terra illa Cha- 7
 nanæi, adparuit ei Ioua, promi-
 sitque, sese eius semini terram illam
 daturum. Itaque ille aram ibidem
 construxit Iouæ, qui ei adparuerat. 8
 Inde se in montem quemdam, qui
 erat Betheli ad orientem, contulit,
 et tentorium fixit, Bethel a mari,
 Haim ab oriente habens : ibique
 exstructa Iouæ ara, Iouæ nomen
 inuocauit. Ita dum pergens ad 9
 meridiem accedit, orta in ea re- 10
 gione fame, coactus est, ea ingra-
 uescente, descendere in Aegyptum,
 illic peregrinaturus. Quo iam ad- 11
 propinquans, cum Sarai vxore sua
 sic loquitur : video te mulierem esse
 fornosam. Quod si te viderint 12
 Aegyptii, et intellectum fuerit, me-
 am esse coniugem, me interficient,
 te incolumi. Quamobrem dicito, 13
 te meam esse sororem, vt tua causa
 atque opera meæ vtilitati salutique
 consulatur. Ergo vbi peruenit A- 14
 bramus in Aegyptum, et viderunt
 Aegyptii mulierem forma esse tam
 eleganti, visamque etiam Pharaonis
 15 proceres apud Pharaonem lau-
 dauerunt, arcescita mulier est do-
 mum Pharaonis : qui eius causa 16
 Abramum ipsum beneficiis profe-
 cutus, eum ouibus, capris, bubus,
 asinis, seruis, ancillis, asinabus et
 camelis donauit. Sed quum ma- 17
 gnis a Ioua cladibus, propter Sa-
 raim Abrami coniugem, Pharaonis
 eiusque domus adficeretur : Abra- 18
 munu euocat, et apud eum verbis
 exoptulat, quod suam esse coniu-
 gem ipsi non indicasset : et quod 19
 sororem dicendo in causa fuisset,
 vt ipse eam sibi in matrimonium
 copularet. Sed tamen nunc suam
 sibi vxorem haberet, et abiret.
 Man-

20 Mandauit etiam certis hominibus, vt eum et vxorem cum omnibus suis facultatibus deducerent.

CAP. XIII.

Mercenariorum rixa. Lotus apud Iordanem. Abramus in Chananaam. Ad hunc Dei promissa.

1 **I**Ta adscendit ab Aegypto Abramus et eius vxor, cum omnibus suis copiis, comitante Loto: et
2 contendit in meridiem, pecore, argento, auroque locupletissimus: 3 peruenitque suis itineribus a meridie ad Bethel, in eum locum, in quo ante tentorium habuerat, inter
4 Bethel et Haim: quo in loco prius altare fecerat, ibique Iouæ nomen inuocauit. Lotus quoque Abrami itineris comes, ouibus, et capris, et bubus, et tentoriis ita ab-
6 undabat, vt quum iam præ multitudine copiarum vna regione capi
7 et simul habitare non possent, exoriretur contropersia inter Abrami et Loti pecorum pastores, Chananaeis tum et Pherezaeis terram illam
8 incolentibus. Qua de re Abramus cum Loto sic egit: equidem nolim esse dissidium inter me et te, interque meos et tuos pastores, qui homines simus consanguinei. Iam vniuersa tibi regio patet: liberum tibi facio, a me quam velis in partem discedere, ipse in diuersam
10 abiturus. Tum Lotus animaduertens, omnem Iordanis planitiem esse irriguam (nam Sodomam et Gomorram Ioua nondum euertarat) et Iouani pomarii similem, aut ægyptii soli, vergentem ad Sigorin, eam omnem sibi delegit, et ab oriente discescit. Ita alius alio
12 digressi sunt: et Abramus in Chananaea, Lotus in oppidis campestribus habitauit: tetenditque ad Sodomam, cuius Sodomæ homines erant improbisissimi, et in Iouam fragitiosissimi.
14 Post digressum ab Abramo Lotum Ioua cum Abramo sic locu-

tus est: erige oculos, et istinc circumspecte ad septentriones, ad austrum, ad orientem et ad occidentem. Nam quamcumque tu 15 terram vides, eam omnem tibi ego dabo, et tuo semini in sempiternum: quod quidem semen pulueri 16 terræ coequabo, vt id qui numerare possit, idem possit et puluerem numerare. Quare age, terram 17 longe lateque peragra: nam eam quidem tibi dabo. Abramus autem 18 in quercetum Maibrae, quod est in Hebrone, migravit, ibique confedit, et Iouæ aram extruxit.

CAP. XIII.

Regulorum defectio, victoria. Sodomæ et Gomorra direpte. Lotus ab Abramo redemptus. Melchisedech decuma.

Commissum est autem prælium 1 quoddam inter Amraphelem Sanaaræ, Ariochum Elaseris, Codralomorem Elamitarum, et Thadalem Goiorum regulos: et 2 Baram Sodomæ, Bersam Gomorræ, Saneabum Adnæ, Semebrem Seboimorum regulos, et Balæ, (quæ eadem Sigoris) regulum, in valle Sid- 3 dæa, quæ nunc est lacus falsus. Quum enim hi posteriores reguli 4 Codralomori duodecim annos seruississent, et anno decimo tertio defecissent, Codralomór anno deci- 5 mo quarto, et eius comites reguli, domo egressi fuderunt Raphaenses apud Astarotha in Carnanibus, et Zuzenses apud Hamum, et Eimenses apud Sauem in Cariathensibus: et 6 Chorios in montanis Seiris ad Pharanem, quæ planities est ad deserta. Inde reuersi venerunt ad fontem 7 Mispat, id est, Cadem, omnemque Amalechitarum agrum, atque etiam Amorræos, qui Hafasonthamar incolebant, vicerunt.

Tum illi quinque reguli posterioriores domo egressi, prælio cum his quatuor decertarunt in valle Siddæa, quæ vallis puteis 9 bituminis passim abundabat. Ibi 10 pulsus

pulsis superatisque Sodomæ et Gomorræ regulis, reliqui fuga montes petiuerunt. **V**ictiores autem, omnibus Sodomæ et Gomorræ fortunis, et commeatu direpto, abibant: secum etiam Lotum fratris Abrami filium, Sodomæ incolam, cum suis facultatibus abigentes.

Ea res ut est Abramo Hebræo per quemdam, qui ex prælio euaserat, nuntiata, (incolebat autem Abramus in querceto Mambrae Amorraei fratris Escolis et Aneris, qui erant cum ipso Abramo fœdere coniuncti) et intellexit, captum esse cognatum suum, vernas, quos dominos habebat, trecentos octodecim expedit, illosque ad Danem usque consequitur: et suis seruis in aciem instructis, eos noctu adgressus superat: quos deinde persecutus ad Chobam, (quæ ad finisfram Damasci posita est) rediit cum omni præda, Lotumque cognatum suum cum suis fortunis, nec non mulieres et reliquos homines reduxit. Ei ex hac Codralomoris et eius sociorum regulorum cæde reuertenti, Sodomæ rex obuiam processit in Saueni, quæ vallis est regia.

Melchisedechus quoque Solymæ rex, et supremi Dei sacerdos, panem protulit et vinum; Abramumque faustis omnibus prosequens inquit: gratulor Abramo a supremo Deo auctore cæli atque terræ: et simul ipsi supremo Deo grates ago, qui tuos hostes tibi in manus compegerit. Ei Abramus quoque decimas omnium rerum dedit. Tum ab Abramo petiit Sodomæ rex, ut homines sibi redderet, ceteras res ipse sibi retineret. At Abramus: Iouam ego tibi, inquit, summum Deum, cæli terrarumque conditorem, sublata ad eum manu, testor, me ex tuis omnibus ne pilum quidem ablaturum, ne tu forte dicas, Abramum abs te esse ditatum: præter

uictum dumtaxat iuuenum, et partem eorum, qui mecum profecti sunt, Aneris, Escolis et Mambrae: nam hi suam partem auferent.

CAP. XV.

Heres Abramo promissus. huius fides. cæse bestia. caligo. iustum pro seue fœdus.

His rebus gestis, Ioua cum Abramamo per visum locutus est ad hunc modum: bono animo es, Abrame, ego tibi præsidium et abunde magnum præmium ero. Cui Abramus: Domine Ioua, inquit, quidnam mihi dabis, quum orbis agam, sitque meæ domus successor futurus Damascenus Eliezer? Entu mihi nullam prolem dedisti, inquit, et est mihi meus famulus heres futurus. At Ioua: non iste, inquit, sed ex tuis visceribus enascetur, qui tibi heres erit. Deinde eo foras edueto: adspice, inquit, in cælum, et stellas enumera, si enumerare potes. Atqui tam numerosa futura est tua progenies, inquit. Tum ille Iouæ credidit, id quidem Ioua ei iustitiæ duxit, et eum sic adfatus est: ego sum Ioua, qui te Vre Chaldæorum eduxi, ut huius tibi terræ possessionem traderem. Cui ille: Domine Ioua, inquit, unde sciam, eam esse me possessionurum? Tum Ioua ei præcepit, ut sumeret iuuenam trimulam, et capram trimulam, et arietem trimulum, et turturem, et pipionem: quæ omnia ubi cepit, cetera dissecuit media, et partes singulas singulis ex aduerso opposuit, sed aues non dissecuit: tum alites ad cadauera deuolantes abegit. Sub occasum autem solis, somno oppressum, et magno tenebrarum terrore correptum Abramum, ille sic adlocutus est: scito, posteros tuos peregrinos futuros esse in terra extraneorum, et eorum seruitutem ac iniurias annis quadringentis perpessuros. Sed illam ego gentem, cui seruiant, uisceribus exhibunt-

exibuntque tandem cum magnis
 15 opibus. Tu vero ad maiores tuos
 quiete discedes, et bene acta sen-
 16 cte sepelieris. Huc autem redi-
 bunt quarto sæculo, quoniam non-
 dum ad summum peruenit impro-
 17 bitas Amorrhæorum. Post solis oc-
 casum oborta caligine, ecce quod-
 dam fumidum incendium et fax
 ignea inter frusta illa intermeauit.
 18 Eo die ferit Ioua cum Abramo
 fœdus in hæc verba: hanc ego tuo
 femini terram do a flumine Aegy-
 pti, ad flumen magnum, id est, Eu-
 19 phratem: videlicet Cenæos, Ce-
 20 nezæos, Cadmonæos, Hettæos,
 21 Pherezæos, Raphaensés, Amor-
 ræos, Chananæos, Gergesæos et
 Iebusæos.

CAP. XVI.

*Ancille grauide insolentia, dimisso, fuga,
 consolatio per angelum, promissa gens,
 reditus, natus Ismael.*

1 SARais autem Abrami coniux,
 squum nihil ex eo peperisset, et
 ancillam haberet ægyptiam, no-
 2 mine Hagarem, Abramum sub-
 monuit, vt (quoniam se Ioua gi-
 gnere prohiberet) cum ancilla rem
 haberet, si forte per eam posset ipsa
 liberos consequi. Ad quod, con-
 3 sentiente Abramo, illa ei Haga-
 rem ægyptiam ancillam suam in
 matrimonium dedit, annis decem,
 postquam ille Chananææ incola
 4 erat. Ille cum Hagarem rem habuit,
 grauidamque fecit. Atque illa gra-
 uidam se factam sentiens, heram su-
 5 am præ se contemnebat. Qua de
 re Sarais apud Abramum quæstæ est
 his verbis: mihi per te fit iniuria.
 Ego tibi meam ancillam in comple-
 xum tradidi, et ei nunc grauidam
 se esse sentienti in contemptum veni.
 Ioua sit inter me et te vindex.
 6 Ad hæc Abranius Sarai respondit:
 ancillam tuam in potestate habes:

ei facito, quod tibi visum fuerit.
 Itaque quum deinceps eam Sarais
 durius tractaret, illa ab ea aufugit:
 quam nactus Iouæ angelus ad fon- 7
 tem aquæ in solitudine, apud viam,
 qua Sur itur, sic locutus est: Ha- 8
 gar ancilla Sarais, vndenam venis?
 et quo tendis? Et illa: Saraim ego
 heram meam fugio, inquit. Tum 9
 angelus: reuertere ad heram tuam,
 et eius te manui submittito. Equi- 10
 dem ita numerosam prolem tibi
 conciliabo (inquit ei Iouæ angelus)
 vt præ multitudine numerari non
 possit. Iam vero conceptum geris 11
 filium, quem, vbi pepereris, Ismae-
 lem nomine adpellabis: quoniam
 exaudiuit Ioua tuam miseriam.
 Is erit ferus homo, omnibus infe- 12
 stus, ab omnibus infestatus, et ad-
 uersus omnes fratres suos consistet.
 Igitur illa Iouam, qui se adlocutus 13
 erat, sic nominauit: Deus es videns
 me: hic nimirum a tergo vidi, in-
 quit, videntem me. Atque inde 14
 puteus Lahærois nominatus est.
 Is est inter Cadem et Barad. Post- 15
 ea Abramo filium peperit, quem Ab-
 ramus Ismaelem nomine vocauit,
 in cuius natiuitate agebat ipse an- 16
 num sextum supra octogesimum.

CAP. XVII.

*Pro Abramo factus. Nomen hoc auctum. Im-
 perata circumciso. Præputii detestatio.
 Sara nomen absolutius. Promissus Isaac-
 us. Circumcisa familia.*

1 DEinde nonum et nonagesimum
 annum agenti adparuit Ioua,
 et sic cum eo locutus est: ego
 sum Deus omnipotens: viue ad me-
 um præscriptum, et esto integer,
 et faciam fœdus tecum, teque maio- 2
 rem in modum amplificabo. Hic 3
 Abrannus in faciem procubuit, et
 Deus, vt loqui cœperat, dixit: mi- 4
 hi iam fœdus initur tecum, vt tu
 multitudinis gentium pater euadas:
 nec

m) Non ante volo delere Chananæos, quam venerint ad summum improbitatis, id quidem non fiet ante quartum sæculum. Propterea tuos posteros (per quos hoc facturus sum) non ante ex Aegypto reuocabo.

5 nec amplius Abrami nomine vocaberis, sed Abrahami, quia te patrem multitudinis gentium effecturus sum. Te ego ingenti sobolis incremento augebo, atque ex te gentes, etiamque reges orientur. Fœdus autem eiusmodi facio, vt non solum ad te, sed etiam ad posterorum genus pertineat, idque in perpetuum, vt Deus et tibi sim, et illis: vtque terram, cuius tu peregrinus es, videlicet totam Chananam, et tibi et tuis posteris tradam in possessionem sempiternam, sinque eis Deus.

9 Tu quoque vicissim (inquit Deus Abrahamo) et tuorum omne futurum genus, fœdus meum conseruato, quod erit huiusmodi: omnes vestri mares circumcidentur. Circumcidetis autem membri vestri præputium, quod sit icti inter me et vos fœderis indicium: idque facietis octauo post natiuitatem die, cuiuscumque generis mares erunt, siue domi nati, siue argento coempti et alienigenæ, ex alio quocumque genere quam ex tuo orti: vt ita circumcisis omnibus tam domi natis, quam pecunia comparatis, vestra corpora signata sint nota huius mei fœderis sempiterni.

4 Mares autem præputiati, et præputia non circumcisa habentes, ex suorum numero tollentur, ob violationem fœdus meum. Saraim quoque uxorem tuam (inquit) iam non Saraim vocabis, sed ei Sara nomen erit: quam ego secundabo, et tibi ex ea filium dabo, vt ea fecunditate gentes ex sese progerneret, et ex ea etiam reges populorum orientur. Hic Abrahamus, quum in faciem subridens incubisset: scilicet (inquit ipse secum) aut centenarius gignet, aut nonagenaria Sara pariet. Utinam modo facias, (inquit, Deum adloquens) vt propagetur Ismael. * Et Deus: immo Sara ipsa vxor tua

(inquit) pariet ex te filium, quem tu o Isaacum nomine vocabis: cum quo ego fœdus, et quidem sempiternum, inibo, in quo fœdere eius quoque futura progenies comprehendetur. De Ismaele quoque te exaudiam, eumque secundabo et tanto sobolis incremento augebo, vt genitis duodecim principibus, per me in gentem magnam euadat. Sed cum Isaac, quem tibi Sara hoc proximi anni tempore pariet, fœdus faciam. Hæc locutus Deus, finem fecit, et ab Abrahamo discescit.

Abrahamus, adsumto Ismaele filio suo, et omni sua familia tum vernaculorum, tum emittiorum, et alienigenarum marium, illo ipso die, quo Deus eum adlocutus est, omnium præputia circumcidit, ipseque annum agens nonagesimum nonum circumcisis est: Ismael autem decimum tertium. Ita eodem die circumcisi sunt Abrahamus et eius filius Ismael: et vna cum eo omnes domestici, tum vernæ, tum ex natione peregrina coempti.

CAP. XVIII.

Angeli senis conuiuæ. Promissa proles. Anus ridens. Ioua omnipotentia. Sara pertinacia. Abrahamus pro Sodomeis.

PRæterea adparuit ei Ioua in querceto Mambrae. Quum enim per æstum diei ad ianuam tabernaculi sederet, conspexit homines tres, qui ei ex aduerso erant: quibus visis, ex tabernaculi ostio occurrit obuiam, eisque submisit salutatis, dicit: Domine, si vis mihi gratisimum facere, noli me tuum præterire. * Lauabitis pedes pauca aqua adhibita, deinde sub arbore requiescitis. Ego interea de promam frustum panis, quo animos vestros recreetis, postea perrecturi. Nam hæc vobis ad vestrum me deflectendi causa est. Cui illi: fac vt dixisti. Atque ille in tabernaculum

n) hoc est, multiparentis, quum Abramus altiparentem sonet.

o) a ridendo.

- lum ad Saram festinat, eique mandat, vt tria sata farinae siliginæ properet, et ea desita panes desititios **7** conficiat. Ipse ad armentum currit, vitulumque tenerum et bene habitum tradit famulo, qui eum facere properet. * Deinde illis butyrum, et lac, et quem fecerat, vitulum adposuit: ipse eis sub arbore comedentibus adstabat.
- 9** Tum illi, vbi est Sara vxor tua? inquit. Adest, inquit **10** Abrahamus, in tabernaculo. Atque ille: quum reuisam te (inquit) anno vertente, * habebit Sara vxor tua filium. Hæc Sara ex postico tabernaculi audiens, **11** et quod Abrahamus et Sara fenex erant atque ætate proejectiore, et quod ipsa iam menstrua pati desierat, risit ipsa secum. Postquam iam vieta sum (inquit) indulgebo, credo, voluptati, quum meus etiam **13** dominus ita sit fenex. Tum Ioua Abrahamo: * cur tandem ridet Sara, inquit, negans se genituram, quia **14** consenuit. Estne res vlla, quam Ioua non possit? Futurum est, inquam, vt quum ego te hoc tempore anno vertente reuisam, habeat Sara **15** filium. Sara vero negauit: non risi, inquit: metuebat enim. Cui ille: immo vero risisti.
- 16** Deinde homines inde confurgunt, et ad Sodomam se conuertunt. Quos quum Abrahamus deducendi gratia comitaretur, **17** Ioua sic loquitur: egone vt Abrahamum celem de eo, quod sum **18** facturus? quum sit Abrahamus gentis maximæ et potentissimæ futurus auctor, quumque in eo omnes orbis nationes sint felicitandæ. Nam scio, suis eum liberis et porro suæ in posterum stirpi præcepturum esse, vt ad Iouæ normam vitam dirigentes iustitiam colant, atque ius, vt Ioua Abrahamo
- promissa præstet. Deinde sic loquitur: video magnas esse querelas de tot tantisque Sodomitarum flagitiis. Itaque statui illo descendere, et explorare, vtrum, quemadmodum querelis ad me perlatum est, sint plane profligati, an non sint. Hic hominibus inde digressis, et Sodomam ire contendentibus, Abrahamus, qui adhuc ante Iouam stabat, accedit, et: etiamne bonos (inquit) vna cum improbis perdes? Si erunt quinquaginta viri boni in vrbe, an etiam perdes? neque ignoscas illi loco propter illos quinquaginta bonos, qui erunt in eo? Absit, vt committas, vt interficias bonos cum malis, eodemque numero probos habeas et improbos. Absit, vt qui totum orbem terrarum æquitate moderatur, is æquitate non vtatur. Cui Ioua: si in vrbe Sodomæ quinquaginta viros bonos (inquit) inuenero, eorum gratia toti loco ignoscam. Et Abrahamus: audacter (inquit amplius loquens) facio, qui Dominum meum adloquar, quum sim ipse puluis et cinis. Sed tamen de quinquaginta bonis aberunt forsitan quinque, an propter quinque euertes totam urbem? Non euertam (inquit ille) si illic quadraginta quinque inuenero. Quid (inquit rursus Abrahamus) si quadraginta? Etiam propter quadraginta abstinebo. Quæso Domine (inquit Abrahamus) ne ægre feras, * si pergo quærere. Quid si triginta? Non faciam (inquit ille) si illic inuenero triginta. Et Abrahamus: næ ego audax, qui cum Domino meo colloquar. Quid si viginti? Et ille: etiam propter viginti non excindam. Tum Abrahamus: hoc te postremum interrogabo, Domine, si tibi grauis non sum: quid si decem? Etiam propter decem non euertam, inquit.

CAP. XIX.

Lotus angelorum hospes, Oppidanorum libido scelestu, cæcitus. Ignis celestis. Loti coniux in statuam. Ebrî patris incestus. Filiarum partus.

TVM Ioua, facto cum Abrahamo loquendi sine, discescit. Abrahamus eodem, vnde digressus erat, reuersus est. Angeli autem illi duo ad Sodomam sub vesperum peruenierunt. Eos conspicatus Lotus, qui tum in porta Sodomæ sedebat, processit eis obuiam: quumque submisso ad terram vultu salutauisset, rogat, Domini eos nomine appellans, vt ad se in eam noctem diuertant, lauaturi pedes, et postridie reliquum itineris adgressuri. Recusantes et sese in foro pernoctaturos dicentes, adeo vrget, vt ad eum diuerterint: eisque domum deductis cœnam dedit, coctis sine fermento panibus.

Capto cibo, nondum cubitum discesferant, quum sodomitani iuuenes, senes, denique vniuersus ad vnum populus domum obsidebant, et Lotum nomine vocantes clamabant: vbi sunt homines isti, qui ad te in hanc noctem venerunt? Produc ad nos, vt eos cognoscamus. Tum Lotus ad eos extra fores egressus, clauso post se ostio dicit: nolite, quæso, fratres, scelus facere. Sunt mihi filiaë duæ, quæ viri notitiam non habuerunt. Eas malo vobis ad vestram libidinem producere, quam si quid in hos homines grauius consulatis, qui ideo sese sub mei tecti præsidium commiserunt. Tum illi, iusso paulisper recedere Loto: inimicorum non ferendum esse dicere, vt, qui vnus ad peregrinandum venisset, is aliis facienda præscriberet: simulque ei grauiora quam hospitiibus minantes, magno impetu in hominem facto, ad ostium perrumpen-

dum accedunt. Sed hospites Loto 10 manibus suis intro ad se recepto, ostium obserauerunt: tum illis, 11 qui pro foribus erant, a minimo ad maximum, tantam cæcitatem iniecerunt, vt ostium inuenire frustra conarentur.

Deinde Lotum admonuerunt, vt, 12 si quem præterea haberet illic generum, aut liberos, quidquid denique in vrbe haberet, illinc educeret. Nam sese iam eum 13 locum esse perdituros, ad hoc ipsum a Ioua misos, qui tantorum flagitiorum querelis offensus esset. Tum Lotus egressus, generos suos, 14 qui eius filias duxerant, conuenit, hortaturque, vt ex eo loco emigrent: Iouam enim euerfurum esse vrbe. Sed illi eum iocari sunt arbitrati. Et iam sub auroræ ortum 15 vrgebant angeli Lotum, vt vxorem, et duas, quæ in præsentia aderant, filias educeret, ne ciuitatis culpam lueret. Cunctantem homines ma- 16 nu prehendant, nec non eius coniugem, atque filias, propterea, quod ei parcebat Ioua, et extra vrbe educunt atque sistunt. Eo educto: 17 caue (inquit a ille) si tuam salutem amas, ne post tergum respicias, neue vsquam toto in campo consistas, sed euadas in montem, ne pereas. Quibus Lotus: hoc mihi quæ- 18 so, inquit, reinitte Domine, post- 19 quam pro tua benignitate tanto me obstringis beneficio, vt meam salutem conserues. Ego certe in montem euadere non potero, quin exitio correptus exanimem. Est hic 20 propinquitum quoddam oppidulum, ad confugiendum opportunum. Licet mihi eo me recipere, et ita salutis meæ prospicere: b est sane perparuum. Cui ille: etiam hac in 21 re, inquit, tibi indulgebo, vt oppidum istud non eruiam. Matura e 22 te recipere: Neque enim mihi fas

B est

a) alter angelorum.

b) eadem opera peto, vt ei oppido parcat, alioquin ego quoque perirem. Verum non magna peto, quum oppidum sit perparuum.

est quidquam facere, donec eo peruenieris. Atque hanc ob causam oppidum Sigoris nominatum fuit: 23 in quod postquam Lotus, terris oriente sole, ingressus est: Ioua ab se 24 de cælo sulphur et ignem in Sodomani et Gomorram depluit, vrbesque illas, et totum planum tractum, omnesque urbium incolas, et terræ stirpes funditus euerit. 26 Vxor autem Loti, quæ eum sequebatur, respexit, et in statuam salis versa est.

27 Mane ubi surrexit Abrahamus, ex eo loco, ubi in Iouæ conspectu steterat, adspiciens Sodomam et Gomorram versus, et omnem campum, conspicit exhalantem ex terra vaporem, 28 qualis esse solet calcarix. Et Abrahami quidem recordatione Deus Lotum e media emisit ruina, dum vrbes illius planitie, quarum Lotus erat incola, euerit.

30 Lotus autem Sigori degere non ausus, ab ea discessit, et in monte cum duobus suis filiabus in quadam spelunca habitauit. Earum autem filiarum natu maior cum minore egit, vt quoniam pater consenuisset, nec quisquam in terra vir superesset, a quo, sicut ferret omnium mortalium 32 natura, comprimerentur, patrem vino inuitarent, et ex eius concubitu proli consulerent. Ergo ei vinum ea nocte largius miscuit, et cum patre grandior natu filia concumbit: neque ille eam neque cubantem sensit, neque surgentem.

34 Postridie demonstrat grandior iuniori, sese pridie cum patre cubasse: hortatur, vt ei vinum etiam in proximam noctem largius præbeant, et cum eo ipsa vicissim cubet, vt ex patre soboli prospiciant.

35 Quod quum illa fecisset, et idem euenisset, vt neque cubantem ille 36 neque surgentem sentiret, conceperunt ex patre duæ Loti filix: 37 quarum grandior filium peperit,

quem Moabum nuncupauit: ex eo prognati sunt Moabitæ, qui etiamnum manent. Minor item filium: cui Benammi nomen fecit: a quo nati sunt Ammonitæ, qui hodie etiam durant.

CAP. XX.

Sara ab Abimelecho restituta. Soror eadem Abrahamo marito.

Abrahamus autem inde versus meridiem profectus, confedit inter Cadem et Sur, et Geraris peregrinatus est. Ibi quum Sarau pro vxore sororem esse diceret, curauit Abimelechus rex Gerarorum eam ad se arcesendam. Sed eum Deus noctu in somnis conuenit, his verbis: scias, tibi moriendum esse propter eam, quam duxisti, mulierem, quæ quidem habeat maritum. Hic Abimelechus, qui eam non attigisset: Domine, (inquit) etiamne infantes interficies? * Nonne quum mihi et ipse sororem et ipsa fratrem suum esse dixerit, hoc sincera mente intemeratisque manibus feci? Cui Deus in somnis: et ego scio, (inquit) istud te sincera mente fecisse, et ideo te facinus contra me admittere prohibui, neque, vt cum ea rem haberes, permisi. Sed nunc redde mulierem viro, qui vates est, vt eo deprecatore salutem impetres. Quod nisi reddis, scias, et tibi et tuis omnibus esse moriendum. Mane surgit Abimelechus, conuocatisque suis omnibus, rem omnem apud eos exponit, qua ex re magnus eos metus incescit. Deinde conuocatum Abrahamum sic adloquitur: quid fecisti nobis, aut quid aduersum te commisi, vt mihi in eoque regno tantam noxam importares? certe contra officium aduersus me fecisti. Quid tibi veniebat in mentem, quum istud faceres? Cui Abrahamus: verebar, (inquit) ne, si forte

e) a paruitate, quod Lotus paruus esse dixisset.

forte nulla hoc in loco vigeret religio, vxoris meæ causa occideret. Quamquam etiam vere mea foror ex patre est*, ex matre non item: verum ea sum vsus coniuge. Sed quum me Deus a domo paterna abstraheret, * ab ea in beneficii loco petiui, vt, quemcumque in locum veniremus, suum me esse fratrem diceret.

4 Tum Abimelechus Abrahamo pecora, et boues, et seruos, et ancillas dedit, et Saram vxorem reddidit, atque ita dixit: mei tibi fines patent: vbicumque visum erit, habites licet. Deinde Saram adloquens: fratri tuo (inquit) dedi mille argenteos, qua tu tui pudoris defensione* apud omnes et tuos vtarris et alienos. Deinde Abrahamo deprecante, Abimelechum Deus, eiusque vxorem et ancillas sanauit, et eis gignendi vim restituit.

8 Nam propter Saram Abrahami coniugem omnes Abimelechi domus vteros obsignauerat.

CAP. XXI.

Isaacus natus. Eiectus cum matre spuruius. Huius calamitas. Angelus ad ancillam. Ismael sagittarius, in silua, maritus. Fecit inter Abimelechum et Abrahamum.

1 **S**ARÆ autem Ioua adfuit, vt prædixerat, eique promissa præstitit, vt conceptum ex Abrahamo iam sene filium ad promissum illi a Deo tempus pareret; quem Abrahamus Isaacum nominauit, et octauo a natiuitate die (vt erat a Deo iussus) circumcidit, ipse tum annum agens centesimum, quum ei Isaacus filius natus est. Sara autem hæc verba protulit: Ridere me fecit Deus: hoc quicumque audiet, arridebit mihi. Quis vmqum (inquit) dixisset Abrahamo, Saram liberos esse lactaturam? et tamen eius sene et filium peperit. Quum autem grandescens iam puer Isaacus esset ablaclandus, ipso ablaclandi die magnum Abrahamus fecit cenuiuium.

Quumque animaduertisset Sara, filium Hagaris ægyptiæ, quem ex Abrahamo pepererat G. Isaac filio suo H. illudentem, ita dixit Abrahamo: eiice hanc ancillam eiusque filium: neque enim huius ancillæ filius cum filio meo Isaac in hereditatem veniet. Eares quum Abrahamo propter suum filium magnopere displiceret, Deus eum sic monuit: noli pueri et ancillæ tuæ vicem dolere, sed Saræ hoc toto in negotio obtempera, nam tibi ex Isaac denominabitur progenies: quamquam ancillæ quoque filium in gentem propagabo, quia tua proles est.

Igitur mane surgit Abrahamus, panemque et aquæ lagenam Hagari dat, et eius puerique humeris imponit, eamque amandat. Quæ quum in deserta Bersabæ venisset, ibique erraret, consumpta lagenæ aqua. puerum sub quemdam fruticem abiicit: ipsa, ne morientem videret, recedit: et quum ab eo teli iactum distaret, e regione sedens ploratum edere incipit. Sed audita a Deo pueri voce, Dei angelus Hagarem de cælo adpellauit: quid habes Hagar? inquit. Bono es animo: nam pueri vocem Deus ex eo, in quo est, loco exaudivit. Surge, et puerum manu prehensum ad leua: nam ex eo magnam ego gentem efficiam. Deinde diuinitus apertis eius oculis, animaduertit aquæ puteum, ad quem accessit: et, repleta lagena aquæ, puero bibere dedit. Hic puer Deo secundo creuit, et siluestrem vitam agens fuit sagittarius. Incoluit autem in solitudine Pharanc. Ei mater vxorem locauit ex Aegypto

Per id tempus Abimelech cum sui exercitus duce Phicole, Abrahamum huiusmodi verbis adortus est: quoniam quidem adest tibi Deus in omnibus tuis negotiis, iura mihi per Deum in præsentia, te neque mihi, neque

meis natis aut nepotibus nociturum: contraque, qua ego sum benignitate erga te vsus, eadem te erga me et terram, quæ te peregrinum accipit, esse vsurum. Hic Abrahamus, iureiurando conducto, cum illo expositulatus aquæ puteo, quem illius serui per vim occupauerant. Et Abimelechus: ego vero nescio, inquit, quis rem istam fecerit, neque tu de ea fecisti me certiore: neque ego ante hodie-num diem audiui. Tum Abrahamus oves et boues sumsisit, et Abimelecho tradidit, atque ita fœdus inter se percusserunt. Quumque seorsum statuisset Abrahamus agnas septem, dixit Abimelechus: quorsum istas septem agnas seposuisti? Cui ille: ut tu, his septem agnis de mea manu acceptis, inquit, testis mihi sis, hunc a me esse depressum puteum. Et hanc ob causam vocatus est locus ille, Bersaba, quod illic duo illi iurauissent. Igitur iusto apud Bersabam fœdere, Abimelechus et Phicol in Palæstinam redire contenderunt. Abrahamus autem nemus apud Bersabam seuit, et ibi Iouæ Dei nomen immortalis inuocauit, estque diu in Palæstinis commoratus.

CAP. XXII.

Tentatus pater de nato immolando: eiusdem senis obsequium. Aries pro filio casus. In senem Iouæ fauor. Nachoris genus.

His rebus ita peractis, Deus Abrahamum tentauit ad hunc modum: Abrahamus, inquit, Cui ille: quid est? Adhibe, inquit, filium tuum f vnicum, quem deamas, Isaacum, et in terram Moriam profectus, eum mihi illic immolato super quodam monte, quem ego tibi ostendam. Mane surgit Abrahamus, et, clitellato asino, adhibitis duobus famulis et Isaac filio, scissisque sacrificialibus lignis, in eum

locum ire contendit, quem ei dixerat Deus. Die tertio locum procul animaduertens, famulis iubet, ut ibi cum asino præstolentur, dum ipse et puer ille eant, adoraturi, et inde ad eos redituri. Deinde, sacrificialibus lignis Isaac filio suo impositis, ipse secum ignem fert et cultrum, atque ita ambo simul eunt. Et Isaacus: int pater, inquit Abrahamus. Cui ille: quid vis, mi fili? Hic quidem est ignis et ligna, inquit ille, sed vbi est agnus immolandus? Et Abrahamus: Deus prouidebit ipse sibi agnum ad immolandum, fili, inquit. Ita pergunt ire simul. Vbi in locum a Deo ei significatum peruentum est, ibi Abrahamus aram exstruit, dispositisque lignis, Isaacum filium suum constringit, et lignis in ara superponit: deinde cultero manum adinouet ad filium suum immolandum. Sed eum Iouæ angelus de cælo reuocans, Abrahamus, Abrahamus, inquit. Cui ille: quid est? Noli (inquit ille) puero manum adferre, aut in eum quidquam committere. Nam satis iam mihi explorata tua religio est, qui mea causa ne a filio quidem, eoque vnico, abstineas. Tum Abrahamus erectis oculis pone conspexit arietem cornibus in dumo hærentem, ad quem accessit, et comprehensum pro filio suo immolauit, eumque locum Iouaream, a Ioua vidente, denominauit, hodieque etiam mons a Ioua videndo vocatur. Abrahamus autem Iouæ angelus iterum de cælo sic interpellauit: Per me iuro, inquit Ioua, quoniam fecisti, ut te ne ab vnico quidem filio abstineres, ego et tibi faucebo, et tuam stirpem ad stellarum cælestium, et arenarum litoris marini numerum augebo, perficiantque, ut hostium suorum sportis potiatur, utque in tua stirpe omnes orbis terrarum gentes sese

beatas

e) iurisiurandi puteus. f) Et tamen habebat etiam Ismaelem, Sed ab Ismaele non ducuntur Abrahamitæ. g) hoc est vrbibus.

beatas ferant, quoniam tu mihi di-
 19 cto audiens fuisti. Deinde Abra-
 hanius ad famulos suos rediit, inde-
 que profecti ad Bersabam vna per-
 uenerunt, ibique habitauit Abraha-
 20 mus. Postquam hæc gesta sunt,
 Abrahamo nuntiatur, Nachorem
 eius fratrem ex Melca liberos sustu-
 21 lisse: Vsum primogenitum, Bu-
 sum, Camuelem, a quo Syri orti:
 22 Cafedum, Hafonem, Pheldam, Ied-
 23 glaphum et Bathuelem, qui porro
 genuit Rebeccam. Præter hos octo
 24 ex Melca procreatos, Nachor ex
 concubina sua nomine Ruma ge-
 nuit Tabam, Gahamum, Thaasium
 et Maacham.

CAP. XXIII.

*Sara ætas, mors. Lucus. Hettæorum libera-
 litas in Abrahamum. Fundus pro mortuo
 venditus.*

1 **S**Ara autem, completis centum vi-
 2 ginti septem annis, mortua est
 Cariatharbæ, quæ eadem He-
 bron est, in Chanana, ad quam lu-
 gendam et deplorandam accesit Ab-
 3 rahamus. Deinde, omisso defuncto
 suo, Hettæos his verbis conuenit:
 4 ego sum peregrinus et aduena inter
 vos: tribuite mihi apud vos pos-
 sessionem sepulturæ, vbi meum
 5 sepeliam mortuum, et e conspectu
 6 meo amoueam. Ad hæc Hettæi:
 attende nos, Domine, inquit, Ab-
 rahamo respondentes. Tu inter
 nos es princeps quidam diuinus,
 elige de nostris sepulcretis, vbi tu-
 um sepelias mortuum. Nostrum
 quidem nemo suo te sepulcro pro-
 hibebit, quo minus in eo sepelias.
 7 Hic Abrahamus, quum adsurrexis-
 set, et incolis Hettæis honorem sub-
 8 misse habuisset: si vobis cordi est,
 inquit, vt meum defunctum sepul-
 cro condam, hoc mihi præterea
 concedite, vt pro me cum Ephrone
 9 Seoris filio agatis, vt mihi cauer-
 nam duplicem, quam habet in ex-
 tremo sui fundi, vobis præsentibus
 addicat, et addicat iusto argento, in

vsum sepulcri. Hic Ephron Het-
 10 tæus, qui tum aderat inter eos, au-
 dientibus Hettæis omnibus, quot-
 quot in curiam venerant, Abraha-
 mo respondet his verbis: ausculta
 11 mihi potius, Domine, ego tibi et
 fundum et fundi cauernam dono,
 idque in præsentia meorum popula-
 rium, vbi tuum sepelias mortuum.
 Tum Abrahamus honore incolis
 12 submisse præbito, iisdem audienti-
 bus, Ephroni respondet: in quo tu
 13 potius ausculta mihi: ego tibi pro
 fundo pecuniam dabo: hanc tu a
 me accipe: ita illic meum mor-
 tuum sepeliam. Cui Ephron:
 14 Domine, attende, inquit, fundus hic,
 15 de quo inter me et te agitur, est qua-
 dringentis argenti siclis, si tanti vis
 humare. Hoc audito, Abrahamus
 16 Ephroni argentum ex illius taxati-
 one adpendit, præsentibus Hettæis,
 videlicet quadringentos siclos ar-
 genti commercialis. Ita Ephronis
 17 fundus duplici cauerna, qui fundus
 est e regione Mambæ, cum ipsa ca-
 uerna, et omnibus arboribus, quæ
 circumquaque in toto eius spatio
 erant, Abrahamo emancipatus est
 18 in possessionem, præsentibus Het-
 tæis omnibus, quotquot in curiam
 venerant. Postea in eacauerna,
 19 quæ e regione Mambæ siue He-
 bronis est, Abrahamus Saram
 20 coniugem suam sepeliuit, in terra
 chananæ. Hoc pacto fundus ei,
 21 vna cum cauerna, in vsum sepulturæ
 ab Hettæis addictus est.

CAP. XXIII.

*Obtestatio Abrahami ad seruum. In Meso-
 potamiam profectio. Rebecca coniu-
 Ei data dona. Labanis liberalitas. Re-
 becca Isaac coniu.*

1 **Q**Uum autem consenuisset Ab-
 rahamus, et ætate processis-
 set, omnia ei bene fortunante
 Ioua, seruum, quem domi seniore
 2 tum habebat, et omnibus suis præfe-
 cerat, his verbis adloquitur: suppo-
 ne manum tuam meo femori, vt te
 3 per Iouam cæli terræque Deum ob-

teter, ne filio meo Isaaco uxorem
 ex Chananæis, apud quos ego habi-
 4 to, adsciscas: sed in terram meam
 patriam profectus, inde ei arcescas.
 5 Cui seruus: quid si nollet me mu-
 lier in hanc regionem sequi? inquit.
 tuumne ego filium in eam regio-
 nem reducam, ex qua tu oriundus
 6 es? Caue, (inquit Abrahamus) ne
 7 filium meum illo reducas. Ioua
 Deus cælestis, qui me a domo pater-
 na et natali solo distraxit, qui me-
 cum collocutus iurauit, se meæ stir-
 pi daturum hanc terram, is, inquam,
 suotibi præmisso angelo, efficiet,
 vt illinc coniugem meo filio capias.
 8 Quod si te mulier sequi noluerit,
 huius certe iurisiurandi religione
 solutus eris, modo ne filium meum
 9 illo reducas. Tum seruus, manu
 femori Abrahami domini sui sub-
 10 iecta, in rem illam iurauit. dein-
 de, adhibitis decem ex dominicis
 camelis, profectus est, secum ferens
 de omnibus domini sui bonis, et in
 Mesopotamiam ad oppidum Na-
 11 choris peruenit. Ibi camelis ex-
 tra oppidum stabulatis ad puteum
 aquæ sub vesperum, quo tempore
 12 aquatrices prodire solent, sic lo-
 quitur: Ioua, Deus domini mei Ab-
 rahami, da mihi prosperos hodie
 13 successus, et hoc beneficium Abra-
 hamo hero meo concede, vt me
 nunc ad fontem stante, quum oppi-
 danorum puellæ veniunt aquatum,
 14 sic res cadat, vt, quæ mihi puella
 petenti vrnâ adbibendum depo-
 net, et meos præterea camelos ada-
 quandos suscipiet, ea sit, quam tu I-
 saaco tuo destinasti,* et ex eo intelli-
 gam, te in herum meum benignitate
 15 vti. Nondum ea finierat, quum
 Rebecca, nata ex Bathuelo filio Mel-
 cæ, coniugis Nachoris, fratris Abra-
 hami, vrnâ in humeris ferens exi-
 16 bat, puella facie elegantissima,
 virgo, et ignara viri. Hæc ad fon-
 tem descendit, repletaque vrnâ, ad-
 17 scendebat. Tum seruus obuiam
 ei occurrens: heus, inquit, da mihi
 bibere paullum aquæ ex tua vrnâ.
 Cui illa: bibe, inquit, domine, si- 18
 mulque demissa confestim in ma-
 num suam vrnâ, dat ei bibere. At- 19
 que vbi is perbibit: etiam tuos, in-
 quirit, camelos adaquabo ad fatieta-
 tem bibendi, statimque, transfusa 20
 in aquarium vrnâ, recurrit ad pute-
 um, ad hauriendum, et ad omnes
 haurit camelos. Homo interea 21
 eam silentio contemplari, vt explo-
 raret, vtrum id sibi iter prosperaret
 Ioua, nec ne. Deinde, postquam 22
 perbiberunt cameli, auream profert
 in aurem dimidii sicii pondo, et duas
 ad eius manus armillas denum au-
 reorum pondo. eamque adloqui- 23
 tur: cuius es filia? indica mihi, an
 sit domi patris tui locus nobis ad
 pernoctandum. Cui illa: filia sum 24
 Bathuelis, quem ex Melcâ Nachor
 sustulit. Straminis autem et pa- 25
 buli apud nos adfatim est, nec non
 locus ad pernoctandum. Hic ille 26
 Iouam suppliciter venerans: gratias
 ago Iouæ, inquit, Deo domini 27
 nri Abrahami, qui dominum me-
 um sua benignitate et fide non de-
 stituerit, quum meum iter ad do-
 mum cognatorum eius direxerit.
 At puella domum, matri suæ rem 28
 enuntiatum, eucurrit. Habebat 29
 autem Rebecca fratrem nomine La-
 banem, qui ad hominem foras ad
 fontem cursu contendit. Quumque 30
 in aurem et armillas in manibus Re-
 beccæ sororis suæ vidisset, et eam
 verba illius referentem audiuisset,
 adit hominem stantem apud came-
 los ad fontem: eumque a Ioua 31
 saluere iussum, hortatur, ne foris
 maneat. nam sese ei domum, et ca-
 melis locum præparauisse. Itaque 32
 hominem domum abducit, solutos-
 que camelos stramine curat et pa-
 bulo. Ipsius autem et eius comi-
 tum pedes aqua lauandos curat:
 deinde cibum ei adponit. At ille 33
 cibum capturum se negat, nisi prius
 negotium suum proposuerit. Et, iu-
 bente Labane, vt proponeret, sic 34
 verba

verba facit: ego sum seruus Abra-
 35 hami, hominis summas a Ioua
 fortunas et amplitudinem consecu-
 ti: tum ouibus et capris, bubusque,
 tum argento atque auro, tum serui-
 tio et camelis atque asinis dotati.
 36 Is ex Sara vxore iam vetula filium
 sustulit, quem heredem ex asse con-
 37 stituit, meque iureiurando ad-
 strinxit, ne filio suo vxorem conci-
 liarem ex Chananiæ, quorum ipse
 38 in finibus incoleret: sed, domum
 suam patriam profectus, ex suorum
 cognatorum familia adsciscerem:
 39 cui quum ego dicerem, futurum esse
 forsitan, vt me non sequeretur mu-
 40 lier: respondebat, Iouam, ad-
 cuius ipse normam vitam suam insti-
 tuisset, misurum esse mecum suum
 angelum, ad secundandum meum
 iter, et ad vxorem filio suo ex sua
 gente et domo paterna concilian-
 41 dam: ac fore me illo sacramento
 liberum, si modo ad suos consan-
 guineos venissem, etiamsi non im-
 42 petrauissem. Hodie, vbi ad fon-
 tem veni, Iouam Deum domini mei
 Abrahami orabam, vt, si placeret,
 hoc mihi institutum iter prospera-
 43 re, efficeret, vt, me ad fontem
 adstante, quæ puella ad aquandum
 egredereetur, si mihi petenti paul-
 44 dum, et daret, et, camelos etiam
 sese adaquaturam, diceret, ea esset,
 quam ipse heri mei filio in coniu-
 45 gium destinasset. Vix ea cum ani-
 mo meo locutus eram, quum ecce
 egressa Rebecca, vnam in humeris
 ferens, ad fontem descendit, atque
 haurit. Et quum ex ea potum peti-
 46 uissem, confestim, deposita vna,
 offert, et camelos etiam adaquandos
 fuscipit, meque et camelos omnes
 47 adaquauit: quærentique, cuius
 esset filia? respondit, Bathuelis, filii
 Nachoris ex Melca. Tum ego eius
 48 faciei in aurem et manibus armillas
 accommodaui: Iouamque heri
 mei Abrahami Deum submisisse ve-
 nocratus, ei gratias egi, quod me tam

certa via deduxisset ad herilis co-
 gnati filiam, herili filio concilian-
 dam. Nunc si in animo habetis, 49
 hoc beneficio atque officio domi-
 num meum demereri,* facite, vt sci-
 am: sin minus, nihilo secius, vt ali-
 quam aliam viam insistam. Tum 50
 Laban et Bathuel: hæc plane a Io-
 ua orta res est, (inquiunt respon-
 dentes) neque nos tibi omnino re-
 pugnare possumus. Proinde Re- 51
 beccam tibi permittimus: hanc tu
 domini tui filio nupturam, sicuti
 Iouæ visum est, ducito. His illo- 52
 rum verbis auditis, seruus Abra-
 hami Iouam submisisse veneratus,
 argentea aureaque vasa vestesque 53
 profert, et Rebeccæ dat, eiusque et-
 iam fratri et matri strenas. Tum 54
 demum ipse et eius comites cibum
 capiunt: deinde cubitum discedunt.
 Postridie, vbi surrectum est, petit, vt
 ad dominum remittatur. Puellæ 55
 frater et mater respondent ipsi, pro-
 fecturum, postquam ea cum ipsis
 dies circiter decem mansisset. Ille 56
 contra hortatur, ne se remorentur:
 debere se, dum ab Ioua id sibi iter
 secundatur, dimitti et ad dominum
 redire. Tum illi, puellam se cuo- 57
 caturus, dicunt, et eius sententiam
 percontaturos: simulque euocant, 58
 et ex ea quærunt, velisne cum ho-
 mine discedere? Illa vero, velle,
 dicit. Sic illi Rebeccam sororem 59
 suam, vna cum eius nutrice, Abraha-
 mique seruum et eius comites dimi-
 serunt, Rebeccæque fausta precati 60
 sunt his verbis: prolem tibi, nostra
 soror, optamus centies centenariam
 millenariam, et eam quidem, quæ
 hostium suorum portas obtineat.
 Igitur Rebecca, eiusque puellæ in 61
 camelis equitantes, hominem secu-
 tæ sunt. Ita seruus ille, adsumpta
 Rebecca, profectus est: Isaacus 62
 autem, qui tum ad meridiem inco-
 lebat, a putco Lahæroi reuertens,
 (nam per tempus pomeridianum 63
 rus animi gratia exierat) venientes
 camelos animaduertit: et simul 64
 Rebec-

Rebecca, Isaacum conspicata, defiluit
 65 de camelo, et seruum interrogat:
 quisnam vir ille sit, qui per agrum
 aduersum ipsos tendat? Ille, domi-
 num suum esse, respondet: atque
 illa, flammeo expedito, sese obuelat.
 66 Seruus autem Isaac, quæ fecerat,
 67 exposuit omnia. Isaacus Rebec-
 cam in tabernaculum matris suæ in-
 trodixit, eamque in matrimonium
 68 duxit, et eius amore dolorem,
 quem capiebat ex Sara matre, le-
 nituit.

CAP. XXV.

*Secunde Abrahami nuptiæ. Hinc filii VI.
 nepotes X. Isaacus beres. Senis ætas,
 mors, sepultura cum Sara. Ismaele nati,
 et Isaac. Gemellorum in vtero pugna.
 Vendita ætatis prerogatiua.*

1 **A**brahamus autem aliam item
 2 vxorem duxit, nomine Cetu-
 3 ram: ex qua sustulit Zamra-
 4 nem, Iocfanem, Madanem, Madi-
 5 nem, Isbocum et Suam. Iocfan ge-
 6 nuuit Sabam et Dodanem. Dodan As-
 7 surin, Latusim et Laumim. Madian
 8 Epham, Ephrein, Henochum, Abi-
 9 dam et Eldaam. Hi omnes nati sunt
 10 ex Cetura. Dedit autem Abraha-
 11 mus omnia sua Isaac, et concu-
 12 binarum quos habebat filios, mu-
 neribus donatos, orientem versus,
 donec adhuc in vita erat, ab Isaac
 amandauit. Ac, postquam centum
 septuaginta quinque compleuisset
 annos, peracta feliciter ætate, ma-
 turaque senectute, mortuus est, et ad
 suos populares adgregatus. Eum
 Isaacus et Ismael filii sepeliuerunt
 in duplici caverna fundi Ephronis,
 filii Seoris Hettæi, qui fundus est e
 regione Mambre, ab Abrahamo
 emtus ex Hettæis, vbi ipse et eius
 vxor Sara sepulti sunt. Mortuo
 Abrahamo, Isaacus eius filius, fortu-
 nante Deo, puteo Lahæroi accoluit.

12 Ismaelis autem, Abrahami ex Haga-
 re ægyptia, Saræ ancilla filii, multi-

plicis filiorum generis nomina hæc
 sunt. Primigenius Nabaiothus, 13
 Cedar, Adbeel, Mabsamus, Masi- 14
 na, Duma, Masfa, Hadar, Thema, 15
 Ietur, Nasfis et Cedema. Hi duo- 16
 decim Ismaelis filii, sui quisque po-
 puli principes, variis vicis et castel-
 lis fuerunt, atque inter Heuilan et
 Sur contra Aegyptum habitauerunt,
 vergentes ad Asyriam. Ipse Isma- 17
 el, confectis centum triginta septem
 annis, vita defunctus, et ad maiores
 suos est adlectus, quum ad obitum 18
 vsque, suis omnibus fratribus inui-
 titis, constitisset.* Iam de genere Isaa- 19
 ci Abrahami filii dicendum est. Ab-
 rahamus Isaacum genuit. Isaacus 20
 quadraginta annos natus, Rebeccam
 Bathuelis et Labanis Syrorum, illi-
 us filiam, huius sororem, ex Meso-
 potamia in matrimonium accepit,
 posteaque, vt conciperet, (erat enim 21
 sterilis) Iouam precibus exorauit.
 Sed, quum fetus in eius vtero consli- 22
 ctarentur, illa dixit: si ita sit, quor-
 sum tandem viuo? deinde ad Iou-
 æ oraculum percontandum adit,
 quod fuit huiusmodi: duæ sunt 23
 gentes in ventre tuo, duoque ex
 vtero tuo populi diuidentur, quo-
 rum alter altero plus poterit, mino-
 rique seruiet maior. Deinde, con- 24
 fecto ad pariendum tempore, fere-
 bat in vtero gemellos: quorum 25
 prior egreditur, rufus totus et villo-
 si centonis instar: ei nomen Esaus
 impositum est. Deinde exiit eius 26
 frater, Esai calcem manu tenens: is
 Iacobus nominatus est. Ii, sexagesi-
 mum annum agente Isaac, nati
 sunt. Quibus pueris iam adultis, su- 27
 it Esaus venandi peritus et agrestis:
 Iacobus autem vir integer, taberna-
 culorum habitator. Illum Isaa- 28
 cus, quod ferinam habebat in ore:
 hunc Rebecca adamabat. Quum 29
 coxisset autem Iacobus edulium,
 Esaus, qui rure lassus redierat, sic ei
 dixit: Imperti mihi, quæso, de 30
 rufo,

b) satius est, me mori, quam ita cruciari.

c) Esaus ferina vescabatur.

d) diuersi orientur.

rufo, de rufo isto: nam defesus sum, (ex quo etiam a rufi vocabulo Idu-
 31 mi nomen inuenit.) Cui Iacobus: vende mihi, inquit, in præsentia
 32 tuæ ætatis prærogatiuam? Et Esaus: en ego iam iamque emorior, quo mihi istam prærogatiuam?
 33 At Iacobus: iura mihi in præsentia, inquit. Ille vero iurat, et Iacobo
 34 ætatis prærogatiuam vendit, pro qua panem ab eo et confectum ex lentibus edulium accepit, ciboque et potu refectus, discessit: eo usque prærogatiuam contempsit.

CAP XXVI.

Promissa Iacobo per Iouam felicitas. Isaaci prudentia de coniuge. Bina Esai coniuges.

1 **E**xistit autem in ea regione fames altera, præter illam superiorem, quæ temporibus Abrahami fuerat. Tum Isaacus Gerara ad Abimelechum Palæstinorum regem
 2 descendit. Et ei Ioua adparuit, eumque monuit ad hunc modum: noli in Aegyptum descendere, sed in regione, quam tibi ostendero, confideto, in ista commorare. Ego
 3 tibi secundus adero, tuoque etiam femini, non modo tibi has omnes terras dabo, idque semen (vt fidem Abrahamo patri tuo iureiurando
 4 datam conseruem) ad numerum stellarum augebo, et tuo semini has omnes terras dabo, et in tuo semine omnes orbis terrarum gentes beatas
 5 se ferent: quoniam mihi dicto audiens fuit Abrahamus, meaque instituta, præcepta, decreta, legesque conseruauit. Ita Isaacus
 7 Geraris habitauit, et, interrogatus ab eius loci incolis de vxore sua, respondit, sororem esse: veritus videlicet, ne, si vxorem esse dixisset, quum esset Rebecca formosa, ipse propter eam ab illis interficeretur.
 8 Sed, eis ibi dies aliquot commoratis, Abimelechus Palæstinorum rex per fenestram adspiciens, animaduertit eum cum Rebecca vxore sua luden-

tem. Itaque eum euocauit, et cum eo verbis exostulauit in hunc modum: at vxor tua est, et tamen tu, sororem esse, dixeras. Cui Isaacus: eo, inquit, consilio feci, ne propter eam necarer. Et Abimelechus: 10 itane vero factum in nos oportuit? periculum erat, ne quis hominum cum vxore tua concumberet, in quo tu nobis noxam importasses. Deinde omni populo edixit, ne quis 11 hominem, aut eius coniugem tangeret, et id sub pœna capitis. Fecit 12 autem Isaacus in ea terra sementem, eoque anno fruges percepit cum centesimo, et, fauente Ioua, in dies magis magisque crescebat, ita, vt 13 opulentissimus factus sit. Abun- 14 dabat ouium et caprarum, et bouum pecore, et seruitio. Qua re inuidia in eum commoti Palæstini, puteos omnes, ab Abrahami seruis 15 eo viuente fossos, peræquarunt, et terra compleuerunt, ipse Abime- 16 lechus Isaacum iussit ab eis descendere, quod esset longe eis potentior. Igitur Isaacus inde profectus, ad 17 torrentem gerarensi constitit, et ibi locum domicilio cepit, pute- 18 osque, temporibus Abrahami patris sui depressos, et post eius mortem a Palæstinis completos, rursus depressit: et iisdem nominibus adpellauit, quibus fuerant a patre nuncupati. Sed vbi eius serui, ad torren- 19 tem fodientes, aquæ viux puteum inuenerunt, gerarenses pastores 20 cum isaacinis rixantes, contendebant, suam esse aquam: ex quo puteus Esfecus, quod illi cum eo iurgati essent, nomen habuit. Item alium 21 puteum cauauerunt, de quo etiam fuit controuersia: vnde ab inimicitiis Satuas dictus est. Inde di- 22 gressus, alium puteum demisit, de quo nulla fuit controuersia, ob eamque causam eum Rohobota a latitudine vocauit: quoniam nunc demum, inquit, explicuit nos Ioua, vt per terram propagemur. Atque 23 illinc Bersabam ascendit. Illa 24 nocte

nocte Ioua ei adparuit, eumque his
 verbis est adlocutus: Ego sum Deus
 Abrahami patris tui, bono es ani-
 mo: nam tibi secundus adero, tu-
 amque stirpem Abrahami mei caus-
 25 sa multiplicabo. Igitur Isaacus
 ibi aram exstruxit, Iouæque nomen
 inuocauit, et tabernaculum colloca-
 uit. Ibidem Isaaci serui puteum
 26 perfoderunt, Abimelechus autem
 a Geraris vna cum Ochozatto fami-
 liari suo et Phicole sui exercitus
 27 duce eum conuenit, et quærenti
 cur ad se accederent, quem præ odio
 ex suo consortio expulissent, sic re-
 28 spondent. Videmus adesse tibi
 Iouam, itaque constituimus, tecum
 sacramento agere, et fœdus percu-
 29 tere, vt tu nihil nobis noceas:
 quemadmodum nos te non tetigi-
 mus, nec vlla re nisi bona adfeci-
 mus, incolumemque dimissimus.
 Quare age, bene fortunante Ioua.
 30 Tum ille eos conuiuio accepit, ci-
 31 boque et potione curauit. Postri-
 die, vbi ex somno surrectum est,
 iureiurando inuicem dato, illi, pa-
 cato animo ab Isaaco dimissi, dis-
 32 ceserunt. Eodem die ad Isaacum
 serui veniunt, eumque de puteo,
 quem fodiebant, certiores faciunt,
 et, sese aquam inuenisse, docent:
 33 quem puteum ille Sabeam nomi-
 nauit, ob eamque rem nomen illi
 oppido Bersaba est ad hunc diem.
 34 Esaus autem, quadraginta annos na-
 tus, Iuditham Beeris et Basematham
 35 Elonis Hettæorum filias in matri-
 monium duxit, quæ quidem
 Isaaco et Rebeccæ acerbitati animi
 fuerunt.

CAP. XXVII.

*Isaacus cæcutiens. Rebecca pro Iacobo. Or-
 natus Iacobus pro Esau. Senis ambiguitas.
 Felicitatus Iacobus pro fratre. Esau furor
 in fratrem.*

Isaacus autem quum iam præ se-
 nio cæcutiret, Esauum natorum
 grandiore ad se vocatum sic ad-

loquitur: nate. Quid vis? inquit il-
 le. Vides, inquit, vt consenuerim, et 2
 mortem quotidie expectem. Qua- 3
 re fume tuas sagittas, pharetramque
 et arcum, et pete rus ad venandum
 mihi ferinam, ex qua pulpamen- 4
 tum ex eo genere, quo delector, con-
 ficias, mihi que comedendum adfe-
 res, vt tibi bene precer, antequam
 morior. Hæc Isaaci ad Esauum 5
 verba audiebat Rebecca. Itaque, illo
 ad venationem profecto, cum fi- 6
 lio suo Iacobo sic colloquitur: au-
 diui, quum pater tuus Esauum fra-
 trem iuberet, petere ferinam, ex 7
 eaque confectum pulpamentum sibi
 dare comedendum, vt ei a Ioua
 bene precetur, antequam moritur.
 Nunc, fili, obtempera mihi in eo, 8
 quod tibi præcipiam. Adi pecus, 9
 et mihi inde duos hædos opimos
 adfero, ex quibus edulium patri
 tuo tale parabo, quali delectatur:
 quod tu ei comedendum offeres, vt 10
 tibi bene precetur, prius quam e vi-
 ta emigret. At Iacobus: verum 11
 Esaus frater hirsutus est, (inquit
 matri) ego depilis, quod si me 12
 forte pater attrectauerit, videbor ei
 illudere: ita mihi imprecationem
 conciliauero, non faustam precationem.
 Et mater: istam, inquit, 13
 imprecationem ego præstabo, nate:
 tu modo mihi morem gere et pete.
 Tum ille petiit et matri attulit, quæ 14
 pulpamentum parauit, quo illius pa-
 ter libenter vesceretur. Deinde 15
 vestimenta Esai sui maioris filii ele-
 gantiora, quæ domi habebat, de-
 promsit, et eis Iacobum filium su-
 um natu minorem vestiuit. Ma- 16
 nus autem et ceruicis læuorem hæ-
 dorum pellibus muniuit, et ei 17
 pulpamentum et panem a se confe-
 ctum tradidit. Igitur ille patrem 18
 adgressus: mi pater, inquit. Cui
 ille: quid est? Quis es tu, fili?
 Ego sum Esaus (inquit Iacobus) pri- 19
 mogenitus tuus: feci, sicut tu mihi
 iusferas. Age sede, et vescere ferina
 mea

- 20 mea, vt mihi bene preceris. * Et
 Isaacus : quonam pacto tam cito na-
 ctus es, fili? Cui ille : Ioua mihi,
 21 Deus tuus, obicit. Atque Isaacus :
 accede huc, inquit, vt te contre-
 ctando noscitem, fili, vtrum sis ipse
 22 filius meus Esaus, nec ne. Quum-
 que ille accessisset, Isaacus eum con-
 trectans dicebat, vocem quidem Ia-
 23 cobi esse, sed manus Esai. eoque
 incognito propter manus, quas, tam-
 quam Esaus esset, hispidas habebat,
 24 ei bene precaturus inquit : tu er-
 go es ipse natus meus Esaus? Plane.
 25 Adpone ergo mihi propius, vt quum
 ex filii mei ferina comedero, tibi
 bene precer. Tum ille adposuit,
 et pater comedit, ministratumque
 26 sibi a filio vinum bibit. Deinde
 filium sic adloquitur. Accede, et
 27 me osculare, fili. Atque ille ac-
 cedit, eumque osculatur. Et Isaacus,
 olfacto vestimentorum eius
 odore, ei bene precatus est his ver-
 bis : hic mei filii odor est, qualem a
 28 Ioua fecundatus ager efflat. Deus
 tibi et cæli rorem, et terræ pingui-
 tudinem, multumque frumenti at-
 29 que vini impertiat. Tibi serui-
 ant nationes, te populi colant : do-
 minus esto fratrum tuorum, teque
 colant ex eadem tecum matre nati.*
 Qui tibi male optabit, ei male esto :
 qui tibi bene optabit, ei bene esto.
 30 Postquam Isaacus Iacobo bene pre-
 candi finem fecit, simul ac Iacobus e
 conspectu patris abiit, Esaus eius
 31 frater a venatione redierat, para-
 tumque pulpaumentum patri ipse
 quoque obtulit, et patrem adpellans
 hortabatur, vt adsurgeret, et filii fe-
 rina vesceretur, vt ei bene precare-
 32 tur. Tum pater : quis tu es? Et ille :
 Esaus, inquit, natorum tuorum
 33 grandior. Hic Isaacus maiorem
 in modum obstupescit : quis ergo
 est is, inquit, qui modo ferinam
 venatus mihi attulit? ex qua prorsum
 comedi ante tuum aduentum :
 eique sum bene precatus, & sane for-
 34 tunatus erit. Hac patris oratione

audita, Esaus clamorem maiorem
 cum magno angore edidit, et patrem
 adpellans : bene precare etiam mi-
 hi, pater. Cui ille : tuus me frater 35
 callide adgressus, tuam felicitatem
 præripuit. Tum Esaus : nã ille 36
 merito Iacobus nominatur, inquit,
 qui me iam bis supplantauerit : pri-
 mum enim meæ ætatis prærogati-
 uam interuertit, deinde nunc meam
 felicitatem intercepit. Sed tamen
 nullamne mihi felicitatem reliquam
 fecisti? Cui Isaacus : profecto 37
 illi et principatum in te dedi, et om-
 nes fratres seruos redegi : eumque
 frumento muniui atque vino : quid
 tibi iam faciam, fili? Et Esaus : 38
 vnamne felicitatem habebas? in-
 quit patri : bene precare etiam mi-
 hi, pater. Hæc quum dicens eiula-
 re cœpisset, sic inquit Isaacus : tua 39
 quidem sedes a terræ pinguitudine
 et a superno cæli rore aberit,* gla- 40
 dioque victum parabis, et fratri tuo
 seruius. Sed erit, quum dominaberis,
 eiusque iugum de tua ceruice
 excuties. Ex eo Esaus, odio in 41
 Iacobum concepto, propter eam,
 quam ille erat a patre consecutus,
 felicitatem, in hæc verba ipse secum
 euasit : patri quidem meo lugendi
 tempus adpropinquat : nam Iaco-
 bum fratrem meum interficiam.
 His Esai, maioris natu filii, verbis 42
 Rebeccæ nuntiatis, Iacobum mino-
 rem filium ad se vocatum huiusmo-
 di verbis admonet : Esaus frater
 tuus mortem tibi minitatur. Qua- 43
 re, fili, ausculta mihi : aufuge ad
 meum fratrem Labanem in Hara-
 nem, acturus cum eo aliquam- 44
 diu, dum fratris tui ira deferueat.
 Post, fratre tibi pacato, et huius tui 45
 in se facti oblito, illinc te arcesen-
 dum curabo, ne forte vtroque ves-
 trum orber aliquando. * Deinde 46
 Isaac demonstrat, se, Hettæarum
 pertæsam, suæ vitæ tædere. Quod
 si Iacobus quæque ex Hettæis incolis
 vxorem duceret, non fore, cur in
 vita diutius esse vellet.

CAP. XXVIII.

Jacobus in Mesopotamiam. Scala in quiete cum angelis visa. Ioua fauor in Iacobum. Huius votum piūm. Decume.

- T**VM Iſaacus Iacobum vocat, eumque faustis ominibus profecutus, his præceptis instruit: nolito vxorem ducere ex Chananæis, sed in Mesopotamiam domum Bathuelis, tui ex matre aui, concedito, et vxorem ex Labanis auunculi tui filiabus sumito. Et Deus omnipotens tibi faueat, teque tanta sobole augeat, vt in multiplices populos euadas, eodemque, quo Abrahamum, studio tam te, quam tuam stirpem prosequatur, vt in tuæ peregrinationis terræ possessionem venias, quam Deus Abrahamo dedit.
- Ita dimissus ab Iſaaco Iacobus, in Mesopotamiam ad Labanem, Bathuelis Syri filium, Rebeckæ suæ et Esai matris fratrem, ire contendit.
- At Esaus, vbi animaduertit, Iſaacum Iacobo fausta precatus esse, et, postquam ei fausta precatus est, in Mesopotamiam ad ducendam illinc vxorem misisse, et, ne de Chananæis duceret, vetuisse: illum autem, parenti vtrique obsequentem, profectum esse, viditque, Chananæas patri suo non placere, ad Ismaelem Abrahami filium se recepit, et eius filiam Mahalatham, Nabaiothi sororem, præter eas, quas habebat, vxores, in matrimonium accepit.
- Iacobus autem a Bersaba Haranem contendens, in locum quemdam peruenit, et ibi, quod sol occiderat, pernottauit: et saxis, quæ in eo loco erant, pro puluino vsus cubuit.
- Ei in somniis visa est scala, quæ terræ innixa capite cælum pertingeret: per quam diuini angeli adscendentes et descendentes conspiciantur. Atque illi imminens Ioua sic loquebatur: Ego sum Ioua Deus Abrahami patris tui et Iſaaci: cui tu incubas terræ, eam tibi tuæque stirpi dabo, qua stirpe pulueris in modum auicæ, ad mare, ad orientem,

ad septemtriones et ad meridiem propagaberis, et in te inque tua progenie omnes orbis terrarum gentes fortunabuntur. Atque ego (vt tu scias) tibi adero, teque, quocumque conceseris, tuebor, et in hanc terram reducam: nec enim vniquam te deseram, quin tibi promissa præstem. Tum Iacobus a somno expregfactus: certe hoc, inquit, in loco Ioua est, id quod ego nesciebam. At quam terribilis est hic locus? (inquit territus) nihil aliud est, quam Dei domus et porta cæli. Deinde mane, vbi surrexit, quod saxum capiti suo supposuerat, id in cippum erexit, oleoque caput eius saxi perfudit. Et locum Bethel nomine vocauit, quum id oppidum Luza antea diceretur. Votum quoque nuncupauit in hæc verba: si mihi adfuerit Deus, meque in hoc meo itinere conseruauerit, victumque mihi ad vescendum, et vestitum ad induendum dederit, sique domum paternam saluus rediero: erit mihi Ioua Deus, atque hoc, ex quo cippum erexi, saxum domus Dei erit: omniumque, quæ tu mihi dederis, decumas tibi dabo.

CAP. XXIX.

Iacobi cum Labane seruitus duplicis septennii. Bine coniuges. Ex inuisa Lia filii quatuor.

DEinde illinc profectus, et ad orientalium partes contendens, videt in agro tres pecorum greges ad puteum quemdam cubantes: nam ex eo puteo greges adaquari solebant. Quum enim putei os ingenti saxo obstructum esset, eodem congregabantur omnes greges, auolutoque saxo, adaquabantur pecora, rursumque saxum ad os putei in suum locum reponebatur. Et Iacobus: fratres, inquit, vnde estis? Ex Harane, inquiunt. Ecce quid nostis Labanem, Nachoris filium? Nouimus. Valetne? Valet, atque ecce tibi eius filiam Rachelem

chelem cum pecudibus venientem.

7 Tum ille : hem, inquit, diei multum adhuc est, vt non sit tempus cogendi pecoris : adquate, et pastum ite.

8 Ad quem illi : non possumus, inquit, nisi, coactis omnibus gregibus, amoueatur saxum ex ore putei, vt

9 ita adequemus. Adhuc eo cum

illis colloquente, ecce aderat cum pecore paterno Rachel : pascebat

10 enim. Ea cum pecore Labanis auunculi sui visa, Iacobus ad puteum accedit : et, auoluto ab ore putei saxo, auunculi pecus adquat.

11 Deinde eam, fletum edendo, osculatus, indicat, se patris eius consanguineum, et Rebeccæ filium esse. Quod quum illa patri renuntiatum

13 cucurrisset, Laban, audito Iacobi nomine, sororis suæ filii, ei obuian cucurrit, eumque complexus et osculatus domum suam deducit. Ille

14 Labani rem omnem exposuit : a quo, vt consanguineum cognatumque decebat, acceptus, postquam ei per vnius mentis spatium conuixit,

15 Laban cum eo loquitur : negat, eum, quia sit cognatus, propterea debere seruire gratis : hortaturque, vt, quam sibi velit ab eo mercedem

16 dari, statuatur. Habebat Laban duas filias, quarum natu maior Lia, mi-

17 nor Rachel nominabatur. Sed erat Lia oculis infirmis : Rachel autem specie erat et facie formosa

18 atque honesta. Hanc quum amaret Iacobus, septem annorum seruitium pro ea cum Labane paciscitur.

19 Laban præfatus, præstare, eam se illi, quam alteri dare, hominem se

20 cum retinet. Ita seruiuit Iacobus pro Rachele septem annos : quod spatium ei perinde visum est, ac si pauci dies fuissent : tantopere

21 eam amabat. Deinde a Labane postulauit, vt, quoniam peractum spatium esset, tuam sibi coniugem in

22 coniunctionem traderet. Laban, congregatis omnibus loci incolis,

23 conuiuium dedit. Vespero Liam

24 ei in congressum supposuit, et

Lix Zilpam ancillam suam attri-
buit, quæ ei ancillaretur. Mane 25

Iacobus, vbi, Liam esse, deprehendit, cum Labane exostulat, sese ei pro Rachele seruiuisse, os: endit, ab

eo decipi non debuisse. Cui Laban 26

respondit, non esse moris apud eos, vt iuniores ante collocaret, quam

grandiores : perageret proximum 27

septennarium, se etiam illum ei pro alterius septennii seruitute traditurum. Id quod fecit Iacobus : com-

pletisque alteris septem annis, Rachelem a patre in matrimonium accepit, cui Racheli pater Balam 29

(quam famulam habebat) in ancillam adiunxit. Ille cum Rachele 30

etiam congressus, eam plus amauit, quam Liam, vt, pro qua alterum Labani septennium seruiuisset. Sed 31

Ioua, Liam inuisam esse videns, ei (Rachele sterili) vterum aperuit. Itaque grauida facta filium peperit, 32

quem Rubenem adpellauit : quoniam respexit Ioua (inquit) miseriam meam, vt meus me vir nunc sit amaturus. Deinde alium habuit, et, 33

audiuit Ioua, me esse inuisam, (inquit) mihi que hunc quoque dedit, eo que Simeonem vocauit. Alium 34

item genuit, et dixit : nunc tandem meus se mihi vir inarabit, cui tres pepererim filios : eamque ob causam Leuim nuncupauit. Insuper 35

alium peperit, et : nunc tandem (inquit) Iouæ gratias agam, qua de causa ei Iudæ nomen dedit, deinde parere desistit.

CAP. XXX.

Ex ancilla Bala, volente Rachele, liberi suscepti. Ex Zilpa nati, Lia consentiente. Ex Lia prognati. Ex Rachele natus. Infuscatum arte pecus.

Rachel quum, se nullos ex Iacobo liberos habere, videret, inuidia in sororem permota, a

Iacobo petiit, vt sibi liberos conciliaret : alioquin se emorituram. Cui Iacobus iratus : quasi vero ego 2

pro Deo sim, inquit, qui te ventris fetu

- 3 fetu prohibet. At illa: est, inquit, Bala ancilla mea, cum ea congregare, ego partum gremio excipiam, prolemque per eam ipsa quoque
4 consequar. Itaque eam illi in matrimonio tradidit: cuius ex con-
5 gressu Bala filium peperit. Tum Rachel: vindicauit me Deus, inquit, meamque vocem exaudiuit, et filium mihi dedit, quapropter Danem
7 eum nominauit. Item alterum Bala ex eodem Iacobo habuit.
8 Tum Rachel: diuinis certaminibus (inquit) certanti cum sorore mea, atque etiam vici: propterea Nephthalim vocauit. At Lia videns, se
9 gignere desisse, Zilpam ancillam suam Iacobo in coniugium dedit.
10 Quæ quum ex eo filium peperisset: bene vertat: inquit Lia, eumque
11 Gadum adpellauit. Alterum item Iacobo peperit. Tum Lia: ad
12 meam beatitudinem, inquit, quoniam beatam me ferent mulieres: eoque Asereim nominauit. Quum
14 autem triticeæ mesis tempore rus profectus Ruben mandragoras inuenisset, et eas Liæ matri attulisset, Rachel ab ea petebat, vt sibi daret de
15 mandragoris filii. Cui illa: parumne est, inquit, vt viro meo potiaris, nisi potiaris etiam mandragoris filii mei? Ergo pro filii tui (inquit Rachel) mandragoris ille tecum
16 ãte hac cubato. Igitur vespere Iacobo rure venienti Lia obuiam egressa, ita dicit: ad me venies: te enim filii mei mandragoris emi. ea-
17 que nocte ille cum ea cubuit. Lia a Deo exaudita, quintum ex Iacobo
18 filium peperit, et: dedit mihi Deus mercedem, inquit, pro tradita viro ancilla: eam ob rem Isacharem nominauit. Deinde sextum,
19 et: dotauit me Deus dote bona (inquit.) Nunc tandem mecum versabitur vir meus, cui sex filios pepererim. Eumque adpellauit Zabulonem.
21 Postea filiam genuit, quam Dinam nuncupauit. Tum Rachelis memor Deus, eam exaudiuit, eique v-
22 terum aperuit, quæ, filium quum peperisset, dixit: aboleuit Deus meum opprobrium, eumque Iosephum vocauit, sic dicens: addat mihi alterum Ioua filium. Nato Iosepho, Iacobus Labanem huiusmodi verbis adgressus est: da mihi meas coniuges et natos, pro quibus coniugibus tibi seruiui, et mihi fac in meam patriam discedendi potestatem. Nam tute scis, quo tibi pacto seruiuerim. Cui Laban: atqui pergratum mihi feceris, inquit, si (quoniam tua causa Iouam expertus sum certe secundiorem) tuæ mihi mercedis æstimationem feceris, quam tibi velis a me dari. Et Iacobus: tute scis, (inquit) vt tibi seruiuerim, et quanta tuæ rei per me facta sit accessio. Nam quum esset ante me tenuis, multum amplificata est, et tibi Ioua ad meum aduentum factus prosperior. Sed quando ego tandem meæ domui consulam? Et Laban: quid tibi dabo? inquit. Nihil, (inquit Iacobus) si modo sic mecum agere voles. Ego tuum pecus iterum pascam atque curabo: sed totum hodie perlustro, et omnes pecudes ex ouibus pullo notatas, ex capris autem versicolores et maculosas, ab aliis remouebo, atque hanc mercedem habebō: ad quam quum postea ventum erit, ipsa me apud te innocentia mea defendet. Ac quidquid aut in capris non versicolor et maculosum erit, aut in ouibus nulla pulli nota variabit, id a me abiudicabitur. Tum Laban, id sibi perplacere, dixit, et eo ipso die cinctos notis et maculis variantes capros omnesque versicolores, et maculosas, et omnino albo capras, et fusco notatas oues secreuit, et suis liberis tradidit, triduique itinere inter se et Iacobum interposito, pecudes reliquas Iacobo pascendas dedit. At Iacobus ex populis * et columinis, et castaninis virgis virentibus partem corticis detrahebat, et earum album nuda-

38 nudabat, deinde eas ponebat in canalibus aquariorum, e regione pecorum, vt, quum eo potum venissent, in adpectu virgarum inirentur: quod quum fiebat, varios, et maculosos, et versicolores fetus 40 edebant, quos deinde segregabat, et, quidquid maculis et fusco in Labanis pecore distinctum erat, id in pecoris adpectu collocabat: sibi autem separatim lacinias constituabat, quas a Labanis pecore seponebat. Ac, quoties generosiora incipiebant pecora, virgas in eorum adpectu in alueis deponebat, vt ad 42 eas salirentur, in admisura autem paruum generosorum non ponebat. Ita fiebat, vt parum generosa Labanis, generosa autem Iacobi 43 essent. Hoc pacto homo rem suam plurimum auxit, et numerosum pecus ouillum et caprinum, seruitiaque, et camelos atque asinos comparauit.

CAP. XXXI.

Coniuges marito audientes. Penates a Rachele surrepti. Iacobus profugus. Laban Iacobum adsecutus, exposcilians. Iacobus inter istos. Epulum factum.

1 **S**ed dicentabant Labanis filii, Iacobum omnes patris ipsorum facultates abstulisse, et ex eis omnem illum splendorem comparasse. Hæc quum audiebat Iacobus, tum etiam Labanem animaduertebat non esse eodem erga se vultu, quo solitus fuerat. Tum autem Ioua eum monuit, vt in terram patriam et natalem reuerteretur, sese 4 ei adfuturum promittens. Igitur Iacobus Rachelem et Liam rus ad 5 pecus suum arcescit, et cum eis huiusmodi verbis agit: video ego, non esse eundem vestri patris in 6 me vultum, qui erat antehac*: cui ego, (vt vos scitis) Deo me patrio 7 iuuante, summa ope seruiui, quum ille me interea sefellerit, et merce-

deum mihi vel decies mutauerit. Sed non permisit ei Deus, vt ea me iniuria adficeret. Si mihi versicolores præmio destinabat, pariebat omne pecus versicolores: sin autem notis cinctos, pariebat omne pecus notis cinctos. Ita ereptum patri vestro pecus Deus ad me transtulit. Iam vero tempore admisuræ videbar mihi in somnis videre pecoris admisurarios notis cinctos, et coloris varietate maculisque distinctos albicantibus. Tum Dei angelus sic me interpellabat in somnis: Iacobe. Quid vis? inquam. Erige oculos, inquit, et adspice, vt omnes admisurarii, qui oues et capras ineunt, notis cincti et colorum varietate maculisque albicantibus distincti sint. Video enim tot Labanis erga te iniurias. Ego sum Deus ille Bethelis, vbi tu cippum conspersisti, et mihi votum nuncupasti. Quare age, emigra ex hac terra, et in terram patriam remigra.

Tum Rachel et Lia his verbis ei responderunt: quasi vero quidquam iuris aut hereditatis in domo parentis nostri retineamus. An non ei alienarum sumus habitæ numero, qui non solum nos vendiderit, sed etiam argentum nostrum comederit? Nam, quascumque a patre nostro facultates Deus abstulit, nostræ sunt et nostrorum liberorum. Quocirca, sicut a Deo iustus es, plane facito. Tum Iacobus liberos suos et coniuges in camelos tollit, et omne suum peculium, omnesque, quas in Mesopotamia comparauerat, facultates secum ducens, ad patrem suum Isaacum in Chananzam ire contendit. Rachelem autem, patre suo Labane ad tonsuram ouium profecto, eius furripuerat Penates. Iacobus igitur, inscio Labane Syro, neque de fuga admonito, cum omnibus

m) Hoc nomen etiam de vno dicitur penatium simulacro, I Reg. XIX. 13.

suis copiis profectus aufugit,
 21 traiectoque flumine, ad Galaadum
 22 iter aduertit. Hac Iacobi fuga
 23 Labani tertio die nuntiata, pro-
 pinquos suos adhibet, et illum sep-
 tem dierum viam persecutus, in
 monte Galaado comprehendit.
 24 Sed Deus Labanem Syrum adgres-
 sus, noctu per somnium monet, vt
 25 caueat, ne Iacobum vlla minima re
 offendant. Tetenderat autem Iac-
 obus in monte, quum eum Laban
 adsecutus cum suis propinquis in
 eodem monte Galaado tetendit:
 26 et illum tali oratione adgressus est:
 quanam te ratio induxit, vt, in scio
 27 tas, abduceres? Cur clam et nescien-
 te me aufugisti, neque me certio-
 rem fecisti, vt te carminum, tympa-
 norum, cythararum voluptate pro-
 28 sequer? neque mihi, vt meos
 natos et natas oscularer, permisisti?
 29 Stulte sane fecisti. Et mihi qui-
 dem erat in manu nocere vobis: sed
 me Deus vester patrius heri monuit,
 vt cauerem, ne Iacobum vlla
 30 minima re offenderem. Verum
 esto: profectus sis sane præ deside-
 rio, quod capiebas ex domo pater-
 na. Deos vero meos cur furatus es?
 31 Ad hæc Iacobus huiusmodi verbis
 respondet: illud metu adductus
 feci, veritus, ne tu mihi tuas filias
 32 eriperes. Nam deos quidem tuos,
 si quem penes inueneris, is vita
 priuetur. Noscita coram propin-
 quis nostris, si quid tui apud me est,
 atque id auferto. Nesciebat autem,
 33 Rachelem eos esse furatam. Tum
 Laban in Iacobi et Liæ et duarum
 ancillarum tabernacula ingressus
 est: in quibus quum illos non in-
 uenisset, ex Liæ in Rachelis taber-
 34 naculum transiit. At Rachel
 sumtos lares in cameli clitellis po-
 fuerat, superque federat. Quumque
 perscrutatus Laban omne taberna-
 culum nusquam eos inuenisset,

illa patrem sic adloquitur: noli,
 35 domine, ægre ferre, si tibi adfurgere
 non possum: sum enim in mentru-
 is. Igitur quum Laban diligenter
 rimatus lares non inuenisset, Ia-
 36 cobus iratus eum huiusmodi orati-
 one obiurgauit: quodnam scelus
 concepi, inquit, aut quod in me fa-
 cinus admisi, vt tu me sic perseque-
 rere? Omnia mea vtensilia scruta-
 37 tus es: si quid de vlla tuæ domus su-
 pellestili inuenisti, huic prone co-
 ram nostris vtriusque propinquis,
 vt ipsi litem inter nos dirimant.
 Iam viginti annos apud te egi: tuæ
 38 oues et capræ numquam fuerunt in-
 fecundæ: tuæ ouiaræ arietes non
 comedi: feris ereptum ad te nihil
 39 retuli: meo periculo detrimenta
 facta sunt, tu mihi imputabas: ego
 dici, ego noctis damna præstiti.
 Denique ea fui conditione, vt et de
 40 die æstu, et de nocte conficerer gelu,
 oculis interea somno carentibus.
 Hic mihi iam vicesimus annus agi-
 41 tur, quum sum domi tuæ: annos
 quatuordecim tibi pro tuis duabus
 filiabus seruiui, et sex pro pecore,
 quum tu mihi interea mercedem
 vel decies mutauisti. Quod nisi
 42 Deus mihi patrius, Deus Abrahami
 et terror Isaaci, adfuisset, tu qui-
 dem vacuum me dimisisses. Sed re-
 spexit ille miseras et labores, qui-
 bus ego sum perfunctus, id quod he-
 43 ri satis ostendit. Et Laban respon-
 dens: meæ sunt hæc filia, inquit, mei
 filii, meum pecus, denique, quidquid
 vides, meum est. Quare age: nam
 hac re meis his filiabus et earum
 natis optime consulturus hodie vi-
 44 deor, si inter nos fœdus feria-
 mus, quod sit vtrique nostrum testi-
 monio. Hic Iacobus saxum in
 45 cippum erexit: itemque eius
 46 propinqui, congestis ipsius iusu la-
 pidibus, tumulum effecerunt, super
 quo cibum ceperunt, et eum
 47 tumulum Laban et Iegarâhadutham,
 Iaco-

n) formidatus Isaaco Deus. p) tum te mihi nocere vetuit.

o) tumulum testimonii, quod idem est hebraice Galaad.

Jacobus Galaadum denominauit.
 48 Galaadus autem a testimonio pro-
 pterea dictus est, quod hic tumultus
 hodie testis inter me et te futurus
 49 est (inquit Laban.) Et ab adspi-
 ciendo Maspha, quod speculaturus
 est Ioua, (inquit idem) quid a me et
 a te fiat, quum discesserimus alter
 50 ab altero. Quod si tu meas filias
 asperius tractabis, aut si alias præter
 eas in matrimonium duces, nemo
 apud nos adest, * atque huius qui-
 51 dem rei nobis Deus testis esto. Vi-
 des hunc tumultum, (inquit) vides et
 hunc, quem ego inter me et te cip-
 52 pum extruxi. Hic tumultus et
 hic cippus testes sunt, neque te ad-
 uersum me, neque me aduersum te
 transiturum hunc tumultum et hunc
 53 cippum, nocendi ergo. Deus Ab-
 rahami, et Deus Nachoris, vtrius-
 que patrius, vindices nostri sunt.
 Iacobus autem per Isaaci patris sui
 54 terrorem iurauit. Deinde sacri-
 ficium in monte fecit, et propinquos
 suos ad epulas inuitauit. Itaque
 cibum ceperunt, et noctem illam in
 monte fuerunt.
 55 Mane Laban quum surrexisset, ne-
 potes et filias suas deosculatus, et eis
 fausta precatus, domum reuersus est.

CAP. XXXII.

Angeli a Iacobo visi, preces ad Iouam, ad fratrem, nuntii et dona. Cum Deo luctator idem, claudus mox, felicitatus. Nervus femoris Israelita horribilis.

1 **A**T Iacobus iter suum perrexit,
 2 in quo quum ei diuini angeli
 occurrisent, ille, eis visis,
 ita dixit: hoc diuinum agmen est.
 Itaque locum inde Mahanaim ad-
 3 pellauit. Deinde nuntios ad
 Esau fratrem suum in terram Se-
 iriam, in agrum Idumææ præmisit,
 4 eisque mandauit, vt Esau, domini
 eum nomine appellantes, nuntia-
 rent, seruum ipsius Iacobum apud
 Labanem peregrinando hætenus
 5 commoratum, ibi boues, asinos,

oues, capras, seruos atque ancillas
 comparasse, ad quæ nuntianda ipsi-
 us beneuolentiæ conciliandæ gra-
 tia ad eum nuntios mitteret. Nun- 6
 tii, ad Iacobum reuersi, retulerunt,
 sese ad eius fratrem Esau venisse,
 illum ei obuiam cum quadringen-
 tis hominibus venire. Quare 7
 non mediocri metu perturbatus
 Iacobus, in tanta angustia homines,
 quos secum habebat, et pecora, et
 boues, et camelos in duo agmina
 distribuit, eo consilio, vt, si Esau 8
 alterum agmen adortus occidisset,
 reliquum saltem euaderet. Dein- 9
 de inquit: Deus aui mei Abrahami,
 Deus mei patris Isaaci, Ioua, qui me
 in terram meam patriam redire
 iussisti, te mihi benignum fore,
 pollicens, equidem impar sum 10
 tantis beneficijs et officijs, quibus
 tu me tuum adfecisti, quippe quum,
 qui Iordanem hunc cum baculo
 transieram, nunc duo agmina habe-
 am. Defende me, quæso, ab ini- 11
 iuria mei fratris, ab iniuria Esau,
 quem metuo, ne me, ne liberos cum
 matribus adortus trucidet. Certe 12
 tu tuum mihi fauorem, tu sobolem
 arena maris numerosiorem et plane
 innumerabilem promissisti. Hæc 13
 ille: eamque ibi noctem egit, et ex
 his, quæ in præsentia suppetebant,
 Esau fratri munus adornauit, vi- 14
 delicet capras et oues ducenas, ca-
 pros et arietes vicenos, camelos 15
 matrices cum suis pullis triginta,
 vaccas quadraginta, tauros decem,
 asinas viginti, asellos decem. Hæc in 16
 lacinias partitus suis seruis tradit,
 eosque præire iubet, interiecto in-
 ter lacinias spatio. Tum primo 17
 seruo præcipit, vt, si incurrit in
 Esau fratrem, quærenti, cuius sit,
 quo contendat, et cuius sint ea, quæ
 ante se agat: respondeat, se esse 18
 Iacobi, illius serui, a quo id munus
 Esau domino mittatur: ipsum au-
 tem Iacobum subsequi. Idem 19
 alteri etiam et tertio præcipit, et

C

omni-

a) specula.

b) Deum.

c) agmina,

omnibus laciniis sequentibus, vt eodem modo cum Esau, vbi ei occurrerint, loquantur, ipsumque Iacobum post se venire, dicant: idque eo consilio faciebat, vt illius in se animum, præmisso munere, pacaret, et ita demum receptum ad eius 20 conspectum haberet. Ita præmisso munere, ipse ea nocte in agmine fuit. Et de nocte surrexit, adhibitisque duabus coniugibus suis, et duabus ancillis, et vndecim 21 natis, vadum Iabboci transiit. Atque illis et omnibus suis flumen traductis, quum ipse solus restaret, colluctatus est cum eo vir quidam 22 vsque ad ortum auroræ: qui vir, quum videret, eum a se non posse superari, eius a cauum femoris perfrinxit,* ex quo contractum est Iacobi cauum femoris in colluctando. 23 Atque ille: omitte me, inquit, nam oritur aurora. Et Iacobus: non omittam, quin tu me felicitaueris; 24 at ille: quod est tibi nomen? Iacobi, inquit. Tum ille: iam non Iacobus vocaberis, sed e Israel, quod et in Deum et in homines te principaliter gesferis, ac viceris. Hic Iacobus vicissim ab illo petiuit, vt nomen indicaret suum. Sed ille nomen suum exquirere vetans, G.L. quippe quod esset mirabile; H. eum 30 ibi felicitauit. Iacobus autem locum illum e Phanuel adpellauit, quod ibi Deum præfens præsentem vidisset, et tamen incolumis euasisset. Eo loco præterito, sol ei ortus 31 est, altero crure claudicanti. Ex eo fit, vt hodie Israelitæ neruo contrahente,* qui est in cauo femoris, non vescantur, quod in eo perfrictum fuit illius cauum femoris.

CAP. XXXIII.

Iacobi totiusque domus ante fratrem submisso. Germanorum caritas. Esau magnanimitas.

Q Vni autem Esau, ad se cum 1 quadringentis hominibus venientem, vidisset, pueros Lia et Racheli et duabus ancillis distribuit, ita, vt ancillas primo loco, 2 deinde Liam cum suis vtrasque natis, postremo Rachelem cum Iosepho collocaret. Ipse eos antecessit, et ad fratrem suum adpropinquando septies se ad terram submittit. Tum Esau ei obuiam cucurrit, et in eius collum insiliit, eumque complexus, et slens slentem deosculatus est. Deinde feminas et pueros conspicatus, ita dixit: qui sunt isti? Cui ille: pueri sunt, quos mihi tuo Deus largitus est. Deinde ancillæ cum suis natis accedunt, honoremque præbent, Lia quoque 7 cum suis natis accedit, seque honoris causa submitunt. Postremo accedunt Iosephus et Rachel, honoremque submitte præbent. Tum 8 Esau: quorsum autem tibi totus ille grex, cui ego occurri: Ad tuam, domine, benevolentiam conciliandam, inquit ille. Et Esau: satis 9 multa habeo, inquit, frater, habe tibi tua. Cui Iacobus: at, si quid 10 apud te auctoritatis habeo, facies mihi hanc gratiam, vt id a me munusculum accipias. Nam tuum vidisse vultum perinde habeo, ac si Dei vultum vidissem. Quamobrem 11 patere, hoc a te impetrari, vt meum, quod tibi oblatum est, donum accipias, postquam pro Dei munificentia omnia habeo. Sic ille coactus est accipere, et: pergamus, inquit, ego te comitabor. Cui Iacobus: at tu scis, domine, me 13 pueros habere teneros, ouesque, et capras, et boues prægnantes. Quod si vel vnum diem fatigentur, omnes 14 gues et capræ morientur. Quamobrem rogo te, domine, vt me tuum antecias: ego placide incedam, ad eorum, quæ præ me duco, et ad puero-

d) inguen. e) hoc est princeps diuinus. f) vt principem decet, g) præsentia Dei.

puerorum gressum, donec ad te in
 15 Seir perueniam. At Esaus: saltem
 de meis tibi comitibus aliquos re-
 linquam. Quid opus, inquit ille,
 16 domine, vt tu conferas in me hoc
 17 beneficii? Ita Esaus eo die, qua
 18 venerat via, in Seir reuertit. Ia-
 cobus autem Sochota profectus,
 domum sibi et tegetes pecori ædi-
 ficauit, a quibus tegetibus loco So-
 18 chota nomen fecit. Postea ad
 Solimam venit, vrbe[m] Sichemi,
 sitam in Chananæa, ex Mesopota-
 19 miam reuersus, et ante vrbe[m] con-
 sedit: agrique fundum, in quo
 20 tetenderat, ab Hemoris Sichemi
 patris filiis centum quesitis emit *:
 vbi altare exstruxit, quod Deum
 Israelitarum Deum nuncupauit.

CAP. XXXIII.

*Seprata a Sichemo Dina, horum connubium.
 Violatorum cum popularibus circumcisio
 et cades. Simeon et Leuis a patre in-
 censuri.*

1 **D**ina autem, quam Iacobus fili-
 am ex Lia sustulerat, ad spe-
 ctandas eius regionis mulie-
 2 res egressa est. Eam vt vidit Si-
 chemus Hemoris Heuæi, terræ
 illius principis, filius, rapuit, eique
 3 stuprum intulit, et puellæ intimo
 amore correptus, verbis eam blan-
 4 dis adpellat, cunque Hemore
 patre suo agit, vti eam sibi in matri-
 5 monium accipiat. Iacobus, audita
 filie corruptela, cum filii eius ruri
 apud pecus abessent, tacuit vsque ad
 6 eorum aduentum. Hemor autem
 Sichemi pater Iacobum ad collo-
 7 quendum adiit. Et iam Iacobi
 filii, re audita, redierant rure, et
 magno dolore exarserant, tantum
 in Israelitas commissum esse flagi-
 tium, vt Iacobi filia contra fas esset
 constuprata.
 8 Apud eos Hemor hac oratione
 vsus est: Sichemus filius meus
 puellæ vestræ amore captus est,
 huic eam in matrimonium date,
 9 et nobiscum adfirmitatem contra-

hite, filias vestras nobis dando,
 et nostras vicissim accipiendo:
 tum nobiscum habitatote, et no- 10
 stros fines vestro arbitrato incoli-
 tote, eis pro vestra possessione vten-
 tes. Sichemus quoque patrem et 11
 fratres puellæ adloquens: hanc
 mihi, inquit, gratiam facite, et
 quidquid mihi imposueritis, dabo.
 Quamuis grandem a me dotem et 12
 donum postulate: dabo vestro ar-
 bitrio, modo puellam mihi detis in
 coniugium. Ad hæc Iacobi filii 13
 oratione insidiosa (quoniam Dina
 soror eorum stuprata fuerat) Siche-
 mo et Hemori eius patri responde-
 runt, non posse se eorum postu- 14
 lata facere, vt suam sororem homi-
 ni præputium habenti darent: id
 enim sibi turpe fore. Sese tamen 15
 hac conditione illorum desiderio
 indulturos, si illi se ipsis in eo ac-
 commodarent, vt omnes suorum
 mares circumciderent. Ita se fi- 16
 lias illis suas daturus, et illorum
 vicissim accepturos, simulque habi-
 tantes in vnum populum coalitu-
 ros. Quod si id sibi non dedissent, 17
 vt circumciderentur, sese puella ab-
 ducta abituros. Placuit Hemori 18
 et Sichemo Hemoris filio oratio,
 nec rei confessionem distulit ado- 19
 lescens: adamabat enim Iacobi fili-
 am, tum autem totius paternæ do-
 mus plurimum poterat.

Igitur in curiam oppidi veniunt 20
 Hemor et Sichemus eius filius, et ci-
 ues suos docent, illos homines esse 21
 pacato erga se animo, posse eam ter-
 ram incolere, eaque vti, satis enim
 se latos habere fines pro illis: quare
 illorum filias adsciscant sibi con-
 iuges, et suas illis inuicem tradant.
 Ceterum illos sibi ita deum con- 22
 cessuros, vt secum habitent, et in
 vnum populum coalescant, si quem-
 admodum illi circumcisi essent, ita
 ipsi omnes suos mares circumci-
 dant. Hoc pacto illorum pecora, 23
 facultates, iumenta omnia sua fore,
 tantum vt eos ad communem ha-

- brationem obsequendo pelliciant. 24 Hac eorum oratione inducti omnes Hemoris et eius filii ciues, cunctos ex suis mares circumciderunt. 25 Tertio die post, quum illi in dolore essent, duo ex Jacobi filiis Simeon et Leuis, Dinæ germani, gladios capiunt, oppidum audacter inuadunt, mares omnes perimunt, 26 Hemorem et Sichenium eius filium ferro trucidant, et abducta ex Sichemi domo Dina exeunt. 27 Reliqui Jacobi filii ad eadem superueniunt, et oppidum, in quo stuprata eorum soror esset, deprædantur: oues, capras, boues, asinos, omnia quæque in oppido, quæque in agris erant, diripiunt, 28 omnesque illorum facultates, omnes impuberes atque mulieres, omnia denique, quæ in domibus erant, deprædati, in captiuitatem abducunt. 30 At Iacobus Simeonem et Leuim incusans, ostendit, sese ab eis in magnas difficultates coniectum, atque in capitale odium Chananæorum et Phereæorum incolarum esse vocatum: perpaucos enim se habere numero, illos contra se coituos, et se suamque familiam perdituros. Cui illi responderunt, non esse æquum, ut pro meretrice habita esset soror ipsorum.

C A P. XXXV.

Iacobea familie iustratio ad Bethel. Israel nunc primum dicitur. Felicitatus genere Israel, ac ditione. Ex Rachele Beniamin. Enixe mors ac sepulcrum. Ruben patris adu. ter. Iacobi nati in Mesopotamia duodecim Isaac ætis, mors ac sepultura.

- P**ostea admonitus a Deo Iacobus, ut Bethel se conferret ad habitandum, et illic aram faceret Deo, qui ei Esau fratrem suum fugienti adparnisset: domesticis et suis omnibus imperauit, ut remotis, quos habebant, diis peregrinis, iustrarentur, et vestimenta mu-

tarent. Profecturos enim Bethel, 3 seque ibi aram facturum Deo, a quo in suis difficillimis temporibus exauditus, et in suo itinere adiutus esset. Illi omnes, quos habebant, 4 deos peregrinos, nec non inanes, quas in auriculis habebant, Iacobo tradunt: quibus ab illo sub quercu ad Sichemam occulatis, profecti 5 sunt, tanto finitimis ciuitatibus terrore diuinitus incusso, ut Iacobeos non persequerentur. Ira peruenit Iacobus Luzam, in Chananæa sitam, quæ eadem est Bethel, cum omnibus suis hominibus. ibique 7 aram exstruxit, et locum ^b El Bethel adpellauit, quod illic ei fratrem fugienti Deus sese ostendisset. Infra 8 Bethel Rebeckæ nutrix Debora vita defuncta, sepulta est sub robore, quod Iacobus fletus robur nominauit. Et Deus Iacobo ex Mesopotamia venienti iterum adparuit, eumque felicitauit: et deinceps 10 non Iacobum, (quo nomine antea diceretur) sed Israellem vocari instituit. Ego sum Deus oninipotens, inquit: propagato genus tuum multipliciter, ita, ut ex te gens, vel potius gentium multitudo profisciscatur, regesque etiam ex tuis rebus orientur. Et quidem quam 12 Abrahamo et Isaac terram dedi, eam ego terram tibi et tux posteritati secuturæ dabo. Sic locutus 13 Deus ab illo ex eo loco discessit. Iacobus autem eodem in loco cippi 14 statuit ex saxo, eumque consperxit et oleo perfudit, locum 15 que, in quo Deus secum locutus esset, Bethel nuncupauit.

Quum autem Bethel profecti 16 ab Ephrata vna statione abessent, peperit Rachel, et quidem difficulter. In quo partu quum ægre 17 enitentem obstetrix sine metu esse iuberet, quod is quoque mas esset: illa animam agens (nam 18 in eo nixu mortua est) natum:

Beno-

b) Deus Bethel. Est autem Bethel domus Dei. 1) filium mei doloris,

Benonim vocauit, pater autem k
 19 Benjaminem. Ita mortua Ra-
 chel sepulta est in via Ephratae,
 20 quæ eadem Bethlehema est: cu-
 ius sepulcro Iacobus imposuit cip-
 pum, qui etiannum cippus sepulcri
 Rachelis dicitur.

21 Inde profectus Israel ultra tur-
 22 rim Edren tetendit. Israele in
 illis finibus habitante, Ruben in
 Balæ patris sui concubinæ concu-
 bitum venit, quæ res audita Is-
 23 raeli displicuit. Habuit igitur Ia-
 cobus filios duodecim. Ex Lia
 primum omnium Rubenem, deinde
 24 Simeonem, Leuim, Iudam,
 25 Isacharem et Zabulonein. Ex Ra-
 chele Iosephum et Benjaminem.
 26 Ex Bala, Rachelis ancilla, Danem
 et Nephtholim. Ex Zilpa, Liæ
 ancilla, Gadum et Aserem. Hos
 Iacobus filios in Mesopotamia pro-
 27 creauit. Deinde ad patrem suum
 Isaacum peruenit in Maibrem Ca-
 riatharbæ, id est Hebronem, vbi
 28 commorati fuerunt Abrahamus et
 Isaacus. Ac postquam Isaacus
 centum octoginta compleuit annos,
 29 vita defunctus, suorumque popula-
 rium numero senex et maturus
 æui additus, et ab Esao et Iacobo
 filiis sepultus est.

C A P. XXXVI.

*Esai, siue Idumi progenies. Idem Idume-
 orum auctor et procerum.*

1 Sequitur iam de progenie Esai,
 2 siue Idumi. Esaus vxores du-
 xit ex Chananeis, Adam Elonis
 Hettæi filiam, Oolibamam Anæ fi-
 3 liæ Sibeonis Heuræi filiam, et Ba-
 sematham Ismaelis filiam, sororem
 4 Nabaiothi. Ex Ada sustulit Eli-
 phazum: ex Basematha Raguelem.
 5 Ex Oolibama Ieussum, Ialamum et
 Coram. Hos Esaus filios procreauit
 6 in Chananeæ. Deinde, adhibitis
 coniugibus suis, et liberis, et omni
 denique familia sua, omnique pe-

culio et iumentis, et omnibus fa-
 cultatibus, quas in Chananeæ com-
 parauerat, alio se contulit, vbi a
 fratre suo Iacobo longius abeset.
 Tantæ enim erant eorum faculta-
 7 tes, vt simul habitare, et eadem suæ
 peregrinationis terra capi non pos-
 sent: tantæ erant eorum copia.

Habitauit autem Esaus (qui idem 8
 est Idumus, Idumæorum auctor) 9
 in monte Seire, in quo deducta
 ab eo soboles hæc est: filios 10
 sustulerat ex Ada vxore Eliphazum,
 ex Basematha Raguelem. Elipha- 11
 zus porro genuit Themanem, O-
 marem, Saphonem, Gathamum et
 Cenazum. Eliphazus porro Esai 12
 filius Thamnaim concubinam ha-
 buit, ex qua sustulit Amalecum. Et
 hi quidem sunt ex Ada Esai vxore
 nati. Ragucl filios habuit Naha- 13
 tum, Zaram, Sammam et Mizam.
 Hi sunt ex Basematha Esai coniuge
 progeniti. Ex Oolibama autem 14
 sustulit Ieum, Ialamum et Coram.

Hi fuerunt igitur Esai filiorum 15
 duces, Eliphazi Esai primogéniti filii
 fuerunt duces Theman, Omar,
 Sapho, Cenazus, Cora, Gatamus 16
 et Amalecus. Hi fuerunt Eliphazi-
 ani duces in Idumæa, ex Ada nati.
 Raguclis autem, Esai filii, duces filii 17
 fuerunt, Nahatus, Zara, Samma et
 Miza. Hi fuere Ragucliani duces
 in Idumæa, nati ex Basematha Esai
 vxore. Oolibamæ Esai vxoris 18
 filii duces fuere Ieus, Ialamus et
 Cora. Hi fuere duces Oolibamæ
 Anæ filia, Esai vxoris. Atque hi 19
 quidem fuerunt Esai (qui et Idu-
 mus) filii, eorumque duces. Ex 20
 Seire autem Horio nati sunt in-
 colæ Lotan, Sobal, Sibeon, Ana,
 Dison, Eser et Disan, Horiorum 21
 duces, Seiris filii in Idumæa. Lo- 22
 tan filios habuit Horium et Hema-
 rem: et sororem Thamnaim. So- 23
 bal habuit Aluanem, Manahatum,
 Ebalem, Saphonem et Onanum.
 Sibeon habuit Aiam et Anam, cum, 24

qui mulos inuenit in filiis, quum
 25 asinos patris sui Sibeonis pasceret:
 26 filiumque habuit Disonem, et fili-
 am Oolibamam. Dison habuit
 Hemdanem, Esbanem, Iethranem
 27 et Caranem. Eser Baleanem, Za-
 28 uanem et Acanem. Disan Vzum
 29 et Aranem. Et hæc quidem de
 ducibus horiis, qui suos principa-
 tus in Seiria tenuerunt: qui qui-
 dem fuere Lotan, Sobal, Sibeon,
 30 Ana, Dison, Ezer et Disan.
 31 Sequitur iam de regibus, qui in
 Idumæa regnarunt, antequam re-
 32 gem haberent Israelitæ. Igitur
 in Idumæa regnauit Bela Beoris fi-
 33 lius, ex oppido Denaba. Mortuo
 Bela, regnauit pro eo Iobabus Zaræ
 34 filius, ex Bosra. Huic successit Husa-
 35 mus, ex terra themania: cui idem
 Hadadus Badadi filius, is qui Madi-
 nitas superauit in agro Moabita-
 rum, cuius oppidum fuit nomine
 36 Auita. Mortuo Hadado, successit
 37 in regno Samla ex Masreca: quo
 mortuo, regnauit in eius loco Sau-
 lus, a Robotho flumine profectus.
 38 Saulo successit Baalhanan Achobo-
 39 ris filius. Huic idem Hadadus ex
 oppido Pao, qui vxorem habuit
 nomine Mectabelem Matredis fi-
 40 liæ Mezaabi filiam. Ex Esao au-
 tem nati duces, et gentilitatum capi-
 ta, sedibus locorum, suisque nomi-
 nibus distincti, sunt hi: Thamma,
 41 Alua, Iethetus, Olibama, Ela, Phi-
 42 non, Cenafus, Theman, Mabar,
 43 Magdiel et Iramus. Atque hi fuere
 duces, Esao Idumæorum parente
 prognati, suis sedibus in sua patria
 distributi.

CAP. XXXVII.

*Jacobi in Chanaanæ fauor erga Iosephum.
 Fratrum inuidia. Inuisti somnium. In
 hunc conspiratio fratrum. Ruben æuior.
 Iosephi e puteo Ismaelitis venditio Iuda
 momento. Jacobi luctus de credita filii
 cede. Potiphar Iosephi emtor.*

IAm ad Iacobi genus veniamus, 1
 qui terram chanaanæam, in qua
 eius pater commoratus fuerat,
 incoluit. Iosephus annos septem- 2
 decim natus, pecuariam cum fratri-
 bus suis exercebat. Et dum puer
 adhuc inter Balæ et Zilpæ, vxorum
 patris sui filios versatur, eorum
 scdam turpitudinem ad patrem de-
 ferebat. Israel autem Iosephum, 3
 quod eum senex genuerat, præ ce-
 teris omnibus suis filiis amabat,
 eique tunicam versicoloream fecit:
 quod quum viderent eius fratres, 4
 eum patri omnium esse fratrum
 carissimum, tantum in eum odium
 conceperunt, vt eum amice adpel-
 lare non possent. Auxit odium, 5
 quod somnium quoddam fratribus
 suis enarrauit ad hunc modum:
 audite somnium quoddam: quod 6
 ego somniaui; videbamur mihi 7
 in medio agro manipulos facere, et
 ecce meus manipulus surgebat, et
 rectus adstabat, eumque vestri cir-
 cumdantes venerabantur. Et fra-
 tres: tune ergo regnum in nos et
 principatum obtenturus es? coque 8
 maiore in eum odio exarsertunt,
 propter eius somnia atque verba.
 Item vsus est alio somnio, quod et- 9
 iam fratribus exposuit his verbis:
 iterum somniaui, et mihi visus sum
 a sole et luna et vndecim stellis ado-
 rari. Id quum patri et fratribus 10
 retulisset, obiurgauit eum pater di-
 cens: quorsum spectat istud somni-
 um? an ego et ^m mater tua atque fra-
 tres te submisere veneratum venie-
 mus? Itaque ei inuidebant fra- 11
 tres: sed pater eam rem obseruabat.

Igitur eius fratribus aliquando 12
 profectis Sichemam, ad pascendum
 paternum pecus, Israel Iosepho 13
 ostendit, velle sese eum mittere ad
 eius fratres, qui essent apud Siche-
 mam. Ille, paratum se esse, dicit:
 et pater ei mandat, vt visat, quo- 14
 modo sese habeant tam ipsi, quam

pecus,

l) rationem progrediendi mulos.

m) Liam vocat Iosephi matrem, nam Ra-
 chel obierat.

pecus, et rein ad se referat. Ita dimissus ex valle Hebronis Iosephus

15 ad Sichemam peruenit. Ibi eum quidam ruri errantem reperit, et
16 rogat, quid quærat? Fratres meos quæro, inquit ille: indica mihi
17 quæso, vbinam pascant. Tum ille: disceserunt hinc, inquit: nam audiui, eos dicere: eamus ad Dothain.

Igitur Iosephus fratres subsecutus
18 eos apud Dothain inuenit. Quo procul viso, illi, antequam ad eos perueniret, cœperunt inter se in
19 eius mortem conspirare, dicentes, aduentare somniatorem illum:
20 interficiendum esse, et in aliquam voraginem deiiciendum, dicendumque, ab aliqua fera esse deuoratum: ita visuros esse, quorsum euaderent eius somnia. Quod audiens
21 Ruben, eum de manibus eorum eripere conabatur, et eos ab eius nece
22 deterrebat: hortabaturque, ne sanguinem facerent, sed eum potius in puteum, qui erat illic in solitudine, demitterent, et saltem manus ei non adferrent: scilicet vt eum

23 manibus eorum ereptum ad patrem reduceret. Vbi ad fratres peruenit Iosephus, illi eum tunica illa versicolore, qua erat indutus, spon-

24 liant, et in puteum ab aqua vacuum detrudunt.
25 Ibi, sedentes ad cibum capiendum, animaduertunt cætum Ismaelitarum a Galaado venientium, quorum cameli aromata portabant, et resinam, atque stacten, qui in Aegyptum descendebant.

26 Tum Iudas fratribus suis inquit: quid proderit nobis fratrem nostrum interficere, etiam vt eius sanguinem celemus. Agite, vendamus eum Ismaelitis, et ab eo manus abstinemus: nam frater noster

28 est et consanguineus. Hac eius oratione adducti eius fratres, Iosephum, prætereuntibus mercatoribus madianitis, extractum eductumque e puteo, viginti argenteis

numanis vendunt, a quibus Ismaelitis ille in Aegyptum abducitur.

Postea Ruben ad puteum reuer- 29
sus, * quum in eo Iosephus non adesset, scissis vestimentis, ad fratres reuertitur, dicit, puerum nusquam 30
adesse, sese, quo se vertat, nescire. At illi, occiso capro, Iosephi versi- 31
colorem tunicam sanguine cruentant, eamque ad patrem mittunt, 32
et ei significant, sese eam reperisse: recognoscat, sitne filii tunica, nec ne. ille, ea agnita, dixit filii esse tuni- 33
cam, eum ab aliqua agresti fera esse deuoratum, Iosephum esse discern- 34
ptum. Itaque, discissis vestimen- 35
tis, et succinctis centone lateribus, filium luxit diu. Quumque ad
eum consolandum venissent omnes eius filii atque filiarum, consolationem respuit, ad inferos se, ad filium suum lugendo descensurum esse, dicens, cunquē pater deplorans. Illum autem » Madianitarum in Aegy- 36
pro Potiphari Pharaonis eunuchō, magistro equitum * vendiderunt.

CAP. XXXVIII.

Iude filii ex Chanaan. Eris mors. Onanis fraus in semine, inde eius mors. Thamaris cum socero stuprum, partus post capitis discrimen.

IVdas autem aliquando a fratribus suis digressus, recepit se ad quemdam Adulamitam nomine Hiram: vbi quum vidisset Chanaanai cuiusdam nomine Suræ filiam, eam duxit, et ex eius congressu
3 filium sustulit, quem Erem nomine adpellauit. Deinde alterum, 4
quem ipsa Onanem nuncupauit. Tertium item, quem Selam vocauit, 5
cuius in natiuitate erat ipse: Che- zibi.

Eri autem, qui erat natu maximus, Thamarē quamdam nomine in matrimonium tradidit. Sed Er Iouæ displicuit, itaque Ioua 7
eum interfecit. Et Iudas Onanem 8
imperauit, vt eum fratris vxore con-

C 4

gre.

n) Ismaelitarum erant Madianitarum, Vide Iud. VIII. 24.

grederetur, et suam fratris iure faceret, fratrique prolem fuscitaret.

9 Sed Onan, qui sciret, non suam futuram esse prolem, cum fratris vxorem habiturus, semen in terram effundebat, ne fratrem progenie donaret. Quo facto offensus Ioua,

10 eum quoque necauit. Tum Iudas Thamarem nurum suam iussit viduam domi paternæ manere, donec Iudæ filius Sela adoleuisset, veritus, ne et is moreretur, sicut eius fratres. Igitur Thamar domum paternam se recepit, ibique fuit.

12 Multo post tempore moritur Suxæ filia, Iudæ vxor: et Iudas se consolatus ad tonsos ouium suarum ascendebat ad Thamnam, vna cum familiarium suo Hira. Quæ res vt nuntiata est Thamari, eius socerum Thamnam ad tonsuram ouium ire,

13 vestimenta sibi viduitatis detrahit, peploque se velat, et simulato vestitu in propatulo propter viam, qua itur Thamnam, prostitit. Videbat enim, Selam adoleuisse, neque tamen

14 sese ei nuptum collocatam esse. Ea visa, Iudas scortum esse ratus, quod

15 erat inuoluta facie, ad eam de via defleuit, et, vt admittatur, petit, nesciens, esse nurum. Et illa: quid dabis mihi, inquit, vt ad me admittare?

16 Hædum tibi mittam de pecore, inquit ille. At illa: modo des arrabonem, donec miseris.

17 Quemnam (inquit ille) dem arrabonem? Annulum tuum, et vittam, et, quem manu geris, baculum. Tum ille dat: et cum ea congressus, grauidam facit. Ipsa illinc digressa, velum exiit, et indumenta viduitatis resumit. Iudas autem hædum per familiarem suum Adulamitam misit, vt arrabonem a muliere repigneret. Ea ille non inuenta,

18 querit ex loci illius hominibus, vbinam sit meretrix illa, quæ ad viam prostabat? Quomodo illi

negasent, ibi fuisse meretricem, ad Iudam reuertitur, eam a se non inuentam renuntiat, loci etiam homines negare, ibi fuisse meretricem. Tum Iudas: habeat illa sibi, inquit, ne hoc nobis probro sit: ego hunc hædum mihi, sed tu eam non inuenisti.

Tribus fere mensibus post Iudæ nuntiatur, Thamarem eius nurum esse stupratam, atque inde esse grauidam. Tum Iudas eam iubet duci, vt igni cremaretur. Illa quum iam diceretur, annulum focero suo cum vittis et baculo mittit, iubetque, vt recognoscat, cuius illa sint: ex eo enim se esse grauidam. Quæ ubi Iudas agnouit, sese illi iniuriam facere, confessus est, quod eam cum Sela filio suo non locasset: eiusque postea notitiam non habuit.

Exactis ad pariendum temporibus, ecce geminos in vtero ferebat. Atque in ipso partu alter manum protulit, quam prehensam obstetrix cocco adligauit, dicens priorem exiturum. Sed quum is manum reduxisset, et eius frater emergeret, obstetrix dixit: quare obiectum tibi interstitium interrupisti? eoque Phares adpellatus est. Deinde exiit alter, qui coccum in manu habebat, qui Zara nominatus est.

CAP. XXXIX.

In Aegypto Iosephi fauor, apud herum gratia. Huius propter seruum felicitas. cum heru serui continentia. In eum falsa crimina. Innocentis carcer, ac in eo fauor.

Iosephum autem in Aegyptum adductum emit Potiphar eunuchus Pharaonis, magister equitum, homo ægyptius, ab Ismaelitis, a quibus eo erat abductus. Vfus est autem Iosephus secundo Ioua, fuitque fortunatus: quod quum animad-

o) si amplius eam quæreremus, resciscetur hoc, et nobis probro erit, scortatum esse me. p) vt a fratre discerni posset. q) ab interrumpendo. r) ab oriendo. s) Vide notas ad cap. XXXVII. 36.

animaduerteter herus, in cuius domo erat, eum ita propitium habere Iouan, vt, quidquid tractaret, id ei prospere caderet: tantam in eum beneuolentiam concepit, vt eius ministerio vteretur, eumque suæ domui præficerit, et omnia sua in eius manum tradiderit. Quod postquam fecit, Ioua Aegyptii domum Iosephi causâ bene fortunauit, et omnes ei fortunas domi forisque prosperauit. Itaque ille omnia sua Iosepho permittit, nihil vt iam curaret ipse, nisi, vt victum haberet.

Erat autem Iosephus formæ venustate singulari. Eamque ob rem, his rebus ita constitutis, eius domini vxor adiectis in eum oculis eum ad concubitum sollicitauit. Ille enim uero renuere: vides, inquit, vt herus tantam mihi rerum omnium fidem habeat, vt nesciat ipse, quid domi habeat, nec sit ipse in hac domo maior, quam ego sum, nec mihi vlla re interdixerit, nisi te vna, quæ quidem sis eius vxor: et me tanto flagitio obstringam? tantumque in Deum scelus admittam? Dum illa ad hunc modum Iosepho in dies instat, et ille in eius concubitum et congressum non consentit: accidit quodam die, vt ipse domum ad suum negotium administrandum intraret, absentibus omnibus domesticis. Hic illa, prehenso eius pallio, hortari, vt secum concumberet. Ille vero, relicto in eius manu pallio, fugere ac se foras proripere. Tum vero mulier, vbi vidit, relictum sibi in manu pallium, et illum foras profugisse, domesticos inclinat, et: videte, inquit, vt nobis adductus sit iste Ebræus ad illudendum, qui quidem ad me venerit, vt me comprimeret. Sed quum ego maiorem clamorem edidissim, ille eo audio, relicto apud me pallio suo, fugit et sese foras extulit. Itaque pallium penes se retinuit, donec

Iosephi dominus domum veniret. Cui reuerso narrat eadem, seruum illum ebræum eis ab illo adductum venisse ad se illudendam, eaque clamorem tollente, suum pallium apud ipsam reliquisse forasque fugisse. Iosephi herus, audita vxoris oratione, serui illius contra se iniuriam accusantis, facinore serui iratus, Iosephum in carcerem inclusit, quo in loco victi regis erant in vinculis.

Ibi quoque Ioua præsens ei et benignus adfuit: tantumque erga eum studium magistri carceris conciliauit, vt ille omnes eius domus victos in Iosephi potestatem committeret, eique rerum omnium, quæ ibi fierent, administrationem mandaret: nec quidquam omnino post eum retractaret, propterea quod aderat Iosepho Ioua, et omnia eius facta prosperabat.

CAP. XL.

Somniorum sciens Iosephus. Prægustatoris liberatio. Pistoris supplicium. Liberati ingratiudo.

His ita gestis, accidit, vt duo quidam Pharaonis regis Aegyptiorum eunuchi, quorum alter prægustatorum, alter pistorum magister erat, in custodiam darentur iussu regis, irati propter eorum quoddam in se facinus. quæ custodia carcer erat in domo magistri equitum, quo in loco Iosephus conclusus erat. Eis magister equitum Iosephum præfecit, qui eis ministraret.

Illi postquam aliquot dies in ea custodia fuere, somniarunt eadem nocte suum vterque somnium, diuersæ sententiæ. Mane ad eos Iosephus venit, et mæstos animaduertens, quærit, quam ob rem eo die vultu sint adeo mæsto. Illi respondent, somniauisse se, et carere coniectore. Et Iosephus: at habet Deus interpretationes, inquit: enarrate modo mihi.

9 Tuum prægustatorum magister
 somnium suum exponit ad hunc
 modum : videbatur mihi in somnis
 10 ob oculos esse vitis, et in vite
 tres palmites : ea quasi germinans
 eliciebat florem, vnde vuarum race-
 11 mi maturecebant. Ego autem
 vvas capiebam, et in poculum Pha-
 raonis, quod mihi erat in manu, ex-
 12 primebam, eique in manum porri-
 gebam. Et Iosephus, hic est
 13 sensus, inquit : tres palmites tres
 dies sunt. Hinc ad triduum iu-
 bebbit te Pharao produci, et in an-
 tiquum statum restituet, vt ei stes ad
 cyathos, quemadmodum solebas an-
 14 tea, quum eses prægustator. Quam-
 obrem facito, vt, quum erit tibi
 bene, mei memineris, mihi que hanc
 gratiam referas, vt mei mentionem
 apud Pharaonem iniicias, meque ex
 15 hac domo eripias. Nam ex
 Ebræorum finibus furto surreptus
 sum : neque hic etiam quidquam
 feci, quamobrem in carcerem com-
 pingerer.
 16 Hic pistorum magister, qui
 videret, bene esse interpretatum :
 ego quoque, inquit, somniaui,
 tria candida canistra esse super
 17 capite meo, in quorum summo
 inerat Pharaonis omne genus cibo-
 rum pisteriorum, quos aues ex
 canistro super capite meo comede-
 18 bant. Tum Iosephus : hæc est,
 inquit, eius significatio : tria cani-
 19 stra tres dies sunt. Tu abhinc
 tres dies iussu Pharaonis securi fe-
 rieris, et ad palum adfigeris, vbi
 tuum corpus depascetur alites.
 20 Igitur tertio post die Pharao, cui
 is dies natalis erat, quum suis omni-
 bus conuiuium daret, iussit prægu-
 statorum pistorumque magistros in
 21 medium suorum produci, et
 illum in locum muneris pristinum
 reposuit, vt sibi esset a cyathis :
 22 hunc autem ad palum adligauit,
 quomodo eis fuerat interpretatus
 23 Iosephus. Sed immemor præ-
 gustatorum magister Iosephum
 obliuioni tradidit.

CAP. XLI.

*Regii somnii explicator Iosephus. Is adpel-
 latus heros, in Aegypto præfectus, maritus.
 Eiusdem filii. Annone caritas.*

P OSt biennii spatium Pharao in 1
 somnis sibi visus est adstare
 flumini, et ecce, de flumine 2
 emergebant septem vaccæ visu for-
 mosæ et corpore opimo, atque in
 carecto pascabantur. Ecce autem, 3
 totidem alteræ post eas e flumine
 item adscendentes, adspectu defor-
 mes et tenui corpore, quæ apud illas
 ad fluminis ripam consislebant,
 et deformes atque macræ formosæ 4
 et opimas deuorabant. Hic Pha-
 rao euigilauit. Iterumque dor- 5
 miens somniauit, septem spicas
 enasci in vno calamo, pingues et
 elegantes : quibus succrescebant 6
 alteræ exiles et exesæ vredine,
 quæ exiles generosas et plenas con- 7
 sumebant. Tum experrectus
 Pharao, somnium esse vidit.

Mane animo commotus, iubet 8
 conuocari omnes Aegypti hariolos
 et sapientes, eis que somnium nar-
 rat : quod quum illorum nemo in-
 terpretari posset, prægustator apud 9
 Pharaonem hoc modo locutus est :
 hic ego peccatum meum commemo-
 rabo. Quum tu me, Pharao, et magi- 10
 strum pistorum, nobis iratus, in cu-
 stodiam tradidisses, in domum ma-
 gistri equitum, fuit vtrique vna no- 11
 cte diuersi sensus somnium. Erat 12
 autem ibi nobiscum iuuenis qui-
 dam ebræus, magistri equitum ser-
 uus, cui quum narrauissemus suum
 vterque somnium, interpretatus est
 vtrique : eiusque interpretati- 13
 onem, et me in integrum restituito,
 et illo in crucem acto, euentus com-
 probauit.

Tum Pharao Iosephum euo- 14
 cari iubet : qui continuo ex
 carcere expeditus, tonsa coma mu-
 tatisque vestimentis ad eum venit.
 Atque illum Pharao sic adloquitur : 15
 somniaui quiddam, quod qui expli-
 cet, nemo est. Ad te autem vt som-
 nium

16 mnii interpretationem deferrem, Cui Iosephus:
 sine me, Deus tibi, Pharao, salutaria
 17 respondebit*. Et Pharao: videbar
 mihi ad stare ripæ fluminis, inquit,
 18 quum de eo exibant septem vaccæ
 bene habitæ, et ad spectu pulchræ,
 19 quæ carectum depascabant. Tum,
 ecce, septem alteræ post eas exori-
 entes, tanta corporum macie et te-
 nuitate deformes, vt nihil vnquam
 20 scædius in Aegypto viderim: quæ
 absumebant strigose et turpes se-
 21 ptem illas priores obesas: quas
 quum in sua viscera deniisissent, ta-
 men id non adparebat, adeo infor-
 22 mes adhuc erant, vt prius. Ego
 somno solutus sum, eoque iterum
 oppressus, videbar mihi cernere
 septem spicas eodem in culmo cre-
 23 scentes, plenas et decoras, secun-
 dum quas sese subiiciebant pari nu-
 24 mero alteræ graciles et minutæ, et
 ardoribus perustæ, quæ genero-
 sas illas consumserunt. Hæc ego
 retuli ad hariolos, sed non est, qui
 declaret.

25 Tum Iosephus: somnium tuum
 vnum est, Pharao: Deus te eo-
 rum, quæ facturum est, præmonet.
 26 Septem vaccæ generosæ septem
 anni sunt: itemque septem spicæ
 generosæ idem volunt: vnum
 27 idemque somnium est. Alteræ au-
 tem graciles et perustæ anni sunt to-
 28 tidem, quibus fames vigebit. Deus
 tibi, (quemadmodum dixi) quid
 29 facturum sit, demonstrat. Igitur se-
 ptem proximis annis maxima erit
 30 in vniuersa Aegypto frugum feraci-
 tas: quos sequentur totidem alteri
 tanta fame infesti, vt illius tantæ
 31 vbertatis in Aegypto nihil superfu-
 turum sit: tanta, inquam, laborabi-
 tur cibi penuria, vt tantæ rerum
 32 abundantia ne vestigium quidem
 vllum reliquum fiat. Nam quod bis
 somniasti, Deo ita facere omnino
 33 in animo est, idque breui. Quare
 dispice, Pharao, virum aliquem sci-

entem et peritum, quem Aegypto
 præficias. Tum autem facito, vt,
 34 constitutis annonæ curatoribus,
 quintas in Aegypto septem proxi-
 mis annis vberibus legas, quibus an-
 35 nis tantus frumenti numerus tuo
 nomine cogatur, et in oppidis condi-
 tum seruetur, vt in alterum septen-
 36 nium sufficiat, et Aegyptum futura
 fame pernicieque defendat.

Eam rem Pharao cum suis omni-
 37 bus probauit: eisque confessus est,
 38 neminem extare Iosepho mentis
 diuinitate parem. Et quia ista tan-
 39 ta diuinitus edoctus (inquit iam
 Iosepho) neminem habes pruden-
 tia et sapientia parem, habebis
 40 meæ domus gubernationem, vt
 meus tibi populus omnis ad nutum
 obediat, teque ego solio tantum si-
 perem. En trado tibi, inquit,
 41 curam totius Aegypiti. simulque
 42 detractum de sua manu anulum
 Iosephi manui induit: eumque
 bysina veste ornatum, collo aurea
 torque insignito, in currum digni-
 43 tate secundum imponit, vt ante eum
 proclamaretur, genua flectite: eique
 potestatem in omnem Aegyptum
 permittit. Et ita, Pharao: viuum,
 44 inquit, vt nemo in tota Aegypto
 digitum contra tuam voluntatem
 proferet.* Tum eum Saphnatho-
 45 paneam adpellauit, eique Afena-
 tham Potipheræ pontificis Heli-
 politani filiam in matrimonium
 dedit.

Ita Iosephus a Pharaone digressus,
 annos natus triginta (tot enim habe-
 46 bat, quum ante Pharaonem consti-
 tit) totam Aegyptum obiit, et illis
 47 septem annis (quibus terra cumula-
 tissime tulit) totum Aegypti com-
 48 meatum coegit, et finitimi singulo-
 rum oppidorum agri cibaria in ipsa
 oppida contulit: tantumque fru-
 49 menti numerum comportauit, vt,
 quia arenæ instar erat innumerabi-
 le, iam numerari desineret.

Sustulit autem ex Afenatha filios 50
 duos,

*) id est, occultorum repletorem.

51 duos, antequam orta annonæ pe-
nuria est, quorum grandio-
rem vocauit Manassem: quod ei Deus
omnium dolorum ipsiusque pa-
triæ domus obliuionem atulis-
52 set. Alterum autem Ephraim
nuncupauit, quod eum secundas-
53 set Deus in terra suæ miseræ. Fi-
nitis in Aegypto septem annis co-
54 piosis, cœpit famelicum oriri
septennium, quemadmodum præ-
dixerat Iosephus: quo quum omni-
bus in terris fames esset, toti Aegy-
55 pto cibus suppetebat. Tum Aegy-
ptii, ingrauescente per vniuersam
Aegyptum annona, Pharaonem ob
cibum interpellant: quos omnes
ille ad Iosephum remisit, iubens, il-
56 lius dicto obtemperari: Iosephus,
urgente per omnem terram fame,
omnibus horreis apertis, cœpit
Aegyptiis fame laborantibus diuen-
dere.

CAP. XLII.

*Iacobi filii decem in Aegyptum. In fratres
Iosephi astutia, tenitas, celata munificen-
tia. Illorum sollicitudo, patrisque.*

1 **I**Amque omnibus ex terris (vr-
gente vbique fame) ad Iosephum
in Aegyptum, emendi ab eo
commeatus gratia, conueniebatur:
quum Iacobus, intelligens, cibum
esse in Aegypto venalem, filios ad-
2 monet, accepisse se, in Aegypto
venalia esse cibaria: proinde, ab-
iecta omni dubitatione, eo descen-
dant, et sibi comparent, quo victum
tolerent mortemque declinent.
3 Itaque descenderunt Iosephi fratres
decem ad frumentum ab Aegyptiis
4 coemendum: nam Beniamineum
Iosephi germanum non dimisit Iac-
obus cum fratribus, veritus, ne
5 quid ei aduersi accideret. Pro-
fecti sunt autem Israelis filii vna
cum aliis, qui eodem eadem de caus-
sa ibant, vigente in Chananæa fame.
6 Vbi ad Iosephum fratrem suum
peruenerunt, regionis illius præ-
fectum, et omni populo frumentum

diudentem, eum demisso vultu
ad terram venerati sunt. Iosephus 7
vbi fratres conspexit, agnouit: sed
alienum se esse simulans, dure cum
eis loquitur, et, quærit, vnde adsint?
Illi respondent, sese ex Chananæa
venire ad victum comparandum.
Et Iosephus, qui fratres agnosceret, 8
nec ipse ab eis agnosceretur, redi- 9
it in memoriam somniorum, quæ
de illis somniauerat. Et explora-
tores estis, inquit, ad exploranda
regionis parum firma loca venistis.
Cui illi: pace tua, inquit, domi- 10
ne: ad emendum commeatum veni- 11
mus. Nos omnes hominis vni- 11
us filii sumus, veraces, non explo-
radores. Atque ille: immo ad 12
immunita regionis speculanda ve- 13
nistis. Et illi: nos duodecim fra- 13
tres sumus, ex vno homine nati in
Chananæa: quorum minimus hodie
cum patre nostro est, vnus au-
tem iam nusquam est. Tum Io- 14
sephus: id ipsum est, quod ego
vobis dixi, vos esse exploratores.
Sed ita viuat Pharao, (sic enim pro- 15
babimini) vt vos hinc non abibitis,
quin frater vester natu minimus
huc venerit. Mittite ex vobis 16
vnum, qui fratrem vestrum arces-
sat: vos interea eritis in vinculis,
vt vestra oratio probetur, sciatur-
que, an sit a vobis veritas. Quod si
non facitis, ne viuat Pharao, ni vos
exploratores estis. Tum eos in 17
custodiam coniecit ad triduum.
Deinde tertio die cum eis huius- 18
modi oratione vsus est: vt conser-
uemini, sic facietis: (nam ego Deum
reuerer) Si veraces estis, vnus 19
ex vobis fratribus in vinculis erit,
in ea custodia, in qua fuistis: vos
autem commeatum domum expor-
tabitis, ad propellendam famem,
fratremque vestrum natu mini- 20
mum ad me adducetis. Ita fidem
faciet oratio vestra, mortemque
effugietis. Hanc illi conditionem:
acceperunt: cœperuntque inter 21
se se dicere, se certe in fratrem su-
um

um fuisse sceleratos, cuius quum animi angorem viderent, quum ab eo obsecrarentur, tamen non audiuissent, propterea in eas angustias esse redactos. Ruben vero testari eos, a se monitos, ne id scelus in puerum committerent, sibi non obtemperasse: nunc sanguinis illius pœnas expeti. Hæc Iosephus intelligens, eis nescientibus, (nam intercedebat interpres) digressus ab illis fleuit. Deinde rediit ad eos, et cum eis locutus, comprehensum ex eis Simeonem in eorum conspectu colligauit. Deinde iussit eorum vasa frumento impleri, et in suum cuiusque saccum pecuniam reponi, eisque viaticum dari. His ita constitutis, illi suam mercem in asinos tollunt, et illinc abeunt. Sed in diuersorio, quum vnus ex eis saccum aperuisset, vt pabulum asino suo daret, animaduertit argentum in ore facci: et fratres admonet, suam sibi pecuniam reportatam esse in suo sacco. Hic illi terrore examinati, inter sese dubitare, cur nam sibi Deus id fecisset. Atque vbi in Chananæam ad patrem suum Iacobum pertienerunt, omnem ei fortunam suam exposuerunt: vt cum eis dominus regionis aspere egisset, et eos numero exploratores habuisset: vtque, quum veraces se esse, respondissent, non exploratores, sese duodecim fratres esse ex eodem patre, vnum iam nullum esse, minimum autem hodie cum patre esse in Chananæa: ille dixisset, sese ita sciturum, eos veraces esse, si, vno ex ipsis apud eum relicto, commeatum exportantes domum repeterent, fratremque suum natu minimum ad se ducerent: hoc pacto sese cogniturum, non esse exploratores, sed integros, fratremque eis redditurum, et regionis usum concessurum. In deplendis autem faccis, quum suo quisque in sacco argentum suum in oculis reperisset, et liberi et parens metu percul-

si sunt. Atque Iacobus eorum pater: vos me orbem redigitis, inquit. Iosephus nusquam est, de Simeone actum est; et vos Benjaminem abducitis: hæc omnia in me incumbunt. Cui Ruben: duos filios meos interfecit, nisi eum ad te adduxero, committe eum in meam fidem, ego ad te reducam. At ille: non descendet filius meus vobiscum: nam germano eius mortuo, ipse vnus superstes est: cui si quod infortunium in isto itinere occurreret, vos ad inferos misere demitteretis canos meos.

CAP. XLIII.

Iacobi filii rursus in Aegyptum. Ad Iosephum patris munus. Illius erga fratres caritas. Ob Benjaminem Iosephi lacrimæ. Ebrietas ac Aegyptiis commune conuiuium.

POstea, infestante regionem fame, postquam deportata ex Aegypto cibaria consumserunt, pater iterum filios hortatur, vt ad mercandum aliquantum commeatus reuertantur. Cui Iudas: adfirmavit homo, nos in suum conspectum non esse venturos, nisi frater adesset nobiscum. Si placet tibi fratrem nostrum dimittere nobiscum, descendemus, et tibi cibum comparabimus. Sin autem non dimittis, non descendemus: quia negauit ille, nos suum conspectum esse visuros, nisi fratrem nobiscum haberemus. At Israel: cur me in hoc, inquit, malum coniecistis, vt ei diceretis, vos alium insuper habere fratrem? Cui illi: homo nos, inquit, de nobis deque nostro genere interrogauit, viueretne adhuc parens noster, an fratrem præterea haberemus? nos vero ei omnem rem exposuimus. Numquid scire poteramus, eum iusurum esse, fratrem nostrum adduci? Atque hic Iudas: dimitte, inquit, puerum mecum, vt proficiscamur, vitæque nostræ consulamus, et mortem tum a nobis, tum a te et paruulis nostris depel-

9 depellamus. Ego pro eo fidei-
 beo, a me tu eum repetito: nisi eum
 ad te reduxero, et in tuo conspectu
 constituerō, tibi per omnem vitam
 10 obnoxius ero. Nam nisi cunctati
 essemus, iam secundo rediissemus.
 11 Et Israel: si quidem ita est, inquit,
 sic agite: ex eis, quæ in hac ora ha-
 bentur rarissima, munus homini
 conficite, eique in vestris vasis resi-
 næ aliquantum et mellis ferte, aro-
 12 que amygdala. Argentum autem
 duplum vobiscum auferte, et quod
 in ore saccorum vestrorum relatum
 est, reportate, si forte imprudentia
 13 peccatum est: asumptoque fratre
 vestro, proficiscimini, et ad homi-
 14 nem reuertimini: quem vobis ho-
 minem mitiget omnipotens Deus, vt
 nobis et alterum illum fratrem et
 Benjaminem remittat. Quod si ego
 liberis priuor, priuer.
 15 Tum homines munus et du-
 plex argentum capiunt, asumpto-
 que Beniamine in Aegyptum de-
 scendunt. Postquam in conspectu
 16 Iosephi constituerunt, Iosephus,
 viso cum eis Beniamine, dispen-
 satori suo mandat, vt homines
 in domum ducat, et lanienam cu-
 ret atque præparet: eos enim se-
 cum cibum meridianum esse captu-
 17 ros. Id quod ille, vt iusserat Iose-
 phus, fecit, eosque in domum Iose-
 18 phi introduxit. Illi quum vide-
 rent se duci in Iosephi domum, ar-
 bitrati, sese eo duci propter argen-
 tum primo itinere in saccis reporta-
 tum, vt, ita per calumniam circum-
 19 tute[m] retinerentur: accedunt ad
 illum Iosephi dispensatorem, eum-
 que dominum appellantes, in in-
 20 troitu domus adloquuntur: de-
 monstrant, sese antea ad comparan-
 21 da cibaria profectos, quum in di-
 uersorium aduenissent, et saccos si-
 os aperuissent, reperisse suo quem-
 que in sacco argentum suum ad li-
 bram: id autem secum nunc retu-

lisse, et aliud argentum ad com- 22
 meatum emendum attulisse: nesci-
 re, quis illud in saccos reposuisset.
 Ille homines consolatus, metuere 23
 vetat: Deum eorum patrium pecu-
 niam in saccos eorum immisisse, ar-
 gentum quidem ad se peruenisse.
 tum ad eos Simeonem educit, ho- 24
 minesque domum Iosephi introdu-
 cit: et aquam pedibus lauandis pa-
 bulumque ad asinos dat. Illi au- 25
 tem munus adornant ad aduentum
 Iosephi in meridiem (audiuerant
 enim, sese ibi cibum capturos)
 eique ingresso, munus, quod in ma- 26
 nibus habebant, domum intro tulerunt,
 eum suppliciter venerantes.
 Tum ille ex eis de valetudine quæ- 27
 rit, et: vt valet pater vester senex,
 quem dixeratis? inquit: viuit ne
 adhuc? Illi suppliciter et demisso 28
 ad terram vultu, valere, respondent
 et adhuc esse in vita. Tum ille, 29
 vbi Benjaminem conspexit, suum
 fratrem eadem matre: estne hic
 vester ille natu minimus frater, de
 quo mihi locuti fuistis? Deus tui
 misereatur, fili, inquit: simulque 30
 misericordie erga fratrem commo-
 tus, locum statim, vbi fleret, quæsi-
 uit, et penetrare ingressus ibi plora-
 uit. Deinde, lota facie egressus, 31
 sese continuit, iussitque, cibum ad-
 poni: qui ei separatim, et illis se- 32
 paratim, itemque Aegyptiis, eius
 conuictoribus, separatim adpositus
 est. Aegyptiis enim non licet cum
 Ebræis cibum capere, idque ducunt
 turpissimum. Vt autem quisque 33
 ætate antecellebat, ita primo ante
 eum loco collocatus est: id quod
 illi inter sese admirabantur. Tum 34
 ille ex sibi adpositis suam cuique
 portionem decidit, ita, vt Benia-
 minis esset quintuplo maior, quam
 vllius ceterorum.

C A P. XLIII.

*Cum fratribus Iosephi ars de argento et
 Iosepho. Ad fratrem Iudas.*

Deinde

DEinde, postquam liberaliter cum eo potauerunt, * dispensatori negotium dat, vt illorum saccos frumento compleat, quantum possent capere plurimum, et in vniscuiusque sacci ore argentum eius ponat: tum autem in natu minimi, præter argenteum pretium, etiam scyphum suum aureum, quod ille, sicut erat iustus, ita fecit.

Mane diluculo, quum dimissi homines cum suis afinis nondum longe ab vrbe abessent, mandat Iosephus dispensatori, vt eos persequatur: et, quid fieri velit, ostendit. Ille eos adsecutus, quærit ex eis, cur bonum malo pensarint? *G.* cur sibi scyphum argenteum furati sint? *H.* eum esse, quo suus herus potare, quoque vti in diuinationibus solebat: eos improbe fecisse. Tum illi: bona verba, domine, inquit: absit a nobis istud facinus. Nos enim argentum, in ore saccorum nostrorum repertum, ad te vsque et finibus Chananeorum retulimus, nedum, vt ex tui domini domo argentum aut aurum surripuerimus: si quem penes deprehensus fuerit, capite plectatur, nos autem tibi seruitutem seruiamus. At ille: istud agemus, inquit. Quem penes furtum deprehendetur, mihi seruus erit, vos extra pœnam eritis. Hic illi confestim suum quisque saccum ad terram deponunt et aperiunt: atque ille a maximo ad minimum conquirere exorsus, scyphum in sacco Benjaminis inuenit.

Tum vero illi dilaceratis vestimentis, suum quisque asinum denuo onerant, et in urbem reuertuntur: ingressique domum Iosephi, qui ibi adhuc erat, Iudas et fratres eius ante eum ad terram procidunt. Et Iosephus: quod facinus administis? an nesciebatis, me vnum ex eis esse, qui diuinant? Cui Iudas: quid dicemus, domine, inquit, quid adferemus? quomodo nos tibi purgabimus? deprehendit nostrum crimen

Deus: ecce tibi seruos tam nos, quam eum, apud quem inuentus scyphus est. At ille: ego vero non faciam, inquit: immo ipse, quem penes inuentus est scyphus, mihi seruus erit, vos abite salui ad patrem vestrum. Tum Iudas accedit, et apud eum huiusmodi orationem habuit: peto a te, domine, vt mihi apud te, alterum Pharaonem, pauca dicere liceat cum bona venia. Quum tu ex nobis quæsiuisses, essetne nobis pater, aut frater: respondimus tibi, domine, patrem esse iam senem, et iuuenem puerum in eius senectâ natum, qui (mortuo eius fratre) solus ex matre superesset, quemque pater amaret. Tum tu nobis iusisti, vt eum ad te adduceremus, vt eum tuis ipse oculis cerneret. Nos respondimus, patrem ab eo deserit non posse, quin moretur. At tu nos in tuum conspectum redire vetuisti, nisi minimus natu frater nobiscum descendisset. Nos, vbi ad patrem, seruum tuum, peruenimus, tua illi verba, domine, retulimus. Quumque iuberet nos ad comparandum aliquantum com meatu reuerti, respondimus non licere, nisi fratre nostro minimo comitante: aliter enim in tuum conspectum admitti non licere. At pater noster, seruus tuus, dicere, quum ex duobus filiis, quos ex vna coniuge sustulisset, alterum (vt nos sciebanus) ab se digressum, a feris deuoratum deplorasset, nec eum vnquam postea vidisset, si nos etiam illum ab se abduceremus, et ei aliquid humanitus accideret, fore, vt suam canitiem misere demitteremus ad inferos. Nunc si veniam ad patrem meum seruum tuum, nec puer nobiscum adsit, cuius amore deuinctum animum habet, simulatque non adesce puerum viderit, morietur: ita nos tui in oculum deduxerimus marore confectum et senem patrem. Ego autem patri vas factus sum pueri listendi,

vt si eum illi non reduxissem, ei
 33 sempiternum obstrictus essem. Qua-
 re oro te, vt ego tibi pro puero fer-
 uis remaneam, ipse cum fratribus
 34 discedat: neque enim sustineo ad
 patrem sine eo redire, ne mihi vi-
 denda sit calamitas, quæ erit patri
 perferenda.

CAP. XLV.

*Iosephus fratribus apertus, in eisdem beni-
 gnus. Regis in eisdem lenitas. Iacobi gau-
 dium.*

Hic Iosephus, qui se iam apud
 tam multos, qui præsentés ade-
 rant, continere non posset,
 clara voce pronuntiat, vt omnes
 foras emittantur, nec quisquam
 cum eo remansit, quum est a fratri-
 2 bus agnitus. Tum vocem in ste-
 tum erumpit, quod Aegyptii, quod
 3 Pharaonis domus audiret, et: ego
 sum Iosephus (inquit, fratres adlo-
 quens) viuítne adhuc pater meus?
 at fratres eius præsentia contur-
 bati, respondere nihil poterant.
 4 Tum ille: accedite ad me. Quum-
 que accessissent: ego sum germanus
 vester Iosephus, inquit, quem vos
 5 in Aegyptum vendidistis. Sed ne
 angimini, neue dolenter ferte, me
 huc a vobis esse venditum. nam
 Deus me vobis salutariter præmisit.
 6 Etenim præter hoc, quo fames in
 terra dominatur, biennium, restant
 adhuc quinque anni, quibus neque
 7 fementis fiet, neque mesis: eam-
 que ob rem misit me Deus ante vos,
 vt in terra reliqui fiereris, et hac ra-
 8 tione conseruati euadereris. Ita-
 que non vos huc me misistis, sed
 Deus, qui effecit, vt essem Pharaoni
 pro patre, toti eius familiæ pro do-
 mino, et omni Aegypti oræ pro
 9 principe. Festinate ad patrem, et
 ei a Iosepho eius filio renuntiate,
 vt ad me (cui Deus dominium in
 omnes dedit Aegyptios) sine mora
 10 descendat, habitaturus in Gossene,
 vt mihi vicinus sit, vna cum filiis et
 nepotibus, et minoribus maiori-

busque pecoribus, denique cum
 omnibus copiis. Ibi me ei ali- 11
 menta præbiturum, ne (quoniam
 adhuc quinque annos fames futura
 est) misere vna cum familia cum-
 que omnibus suis pereat. Ecce, 12
 vos videtis oculis vestris, videt fra-
 ter meus Benjamin, vt ego meo
 ipsius ore vobiscum colloquar.
 Vos, quanta sim in gloria in Aegy- 13
 pto, quæque videtis, omnia patri
 renuntiabit, eumque huc conti-
 nuo adducetis. Hæc locutus, in 14
 Benjaminis sui fratris collum cum
 lacrimis inuadit, et Benjamin eius
 collum vicissim plorans complexus
 est. Deinde fratres suos collacri- 15
 mans singulatim deosculatus est
 Iosephus: qui tum demum cum eo
 locuti sunt.

Hac sania de aduentu fratrum 16
 Iosephi domum Pharaonis perla-
 ta, Pharaon ea re cum suis dele-
 ctatus, Iosephum inuitat, vt 17
 fratres iubeat incitatis iumentis in
 Chananæam contendere, et as- 18
 sumto patre atque familiis suis ad
 se venire, dicatque, sese cum illis
 aegyptia bona communicaturum, et
 regionis vbertatem ad alimenta
 concessurum. Tum hoc ei man- 19
 dat, vt illis aegyptiorum vehiculo-
 rum copiam faciat, quibus paruuli
 et mulieres vehantur, et impositus
 pater adducatur. Supellectilem 20
 ne morentur: nam totius Aegypti
 bona in eorum potestate futura
 esse.

Itaque filii Israelis paruerunt, 21
 eisque dedit Iosephus ex manda-
 to Pharaonis vehicula atque via-
 ticum. dedit etiam omnibus sin- 22
 gulas vestes de splendidioribus:
 sed Benjamini quinque cum tre-
 centis nummis argenteis. Patri 23
 quoque misit asinos decem, aegyptia
 bona portantes: et totidem alinas,
 quæ far et panem obsoniumque
 ferrent ad eius iter. Ita dimissi ab 24
 eo fratres, profecti sunt: cum præ-
 cepto, ne tumultuarentur in via.

Qui,

25 Qui, postquam ex Aegypto in Chananaeam ad patrem suum Iacobum
 26 peruenierunt, narrant ei, Iosephum adhuc in viuis esse, et principatum tenere in omni Aegypto. Ad quem ille nuntium exanimatus
 27 fidem eis non habebat. Sed quum illi omnia Iosephi verba exponerent, quibus apud eos vsus esset, simulque misis a Iosepho vehicula ad se vehendum conspiceret, collegit ipse se, et: satis est, (inquit Israel) postquam viuit adhuc filius meus Iosephus: adibo, eumque videbo, antequam moriar.

CAP. XLVI.

In Aegyptum Israel. Ex itinere ad illum Ioua. Praenuntiata mors huius. Eiusdem in Aegypto familia. Complexus patris ac filii. Aegyptii pastoribus inimici.

1 ERGO profectus Israel cum omnibus suis copiis, Bersabam peruenit, et ibi Deo patris sui
 2 Isaaci sacrificium fecit, et Deus eum noctu per visum sic monuit: Iacobe, Iacobe. Quid me vis? inquit ille. Ego sum Deus, inquit, Deus tui patris: ne verere in Aegyptum descendere. nam ibi te in
 3 magnam gentem propagabo: ego tecum descendam in Aegyptum, ego idem te reducam, et Iosephus tibi claudet oculos.
 4 Ergo profectus est Iacobus Bersaba, misis ad eum ferendum a Pharaone vehiculis, impositus ab Israelitis filiis suis, vna cum
 5 eorum paruulis et feminis, adhibitis etiam pecoribus eorum et facultatibus, quas in Chananæa comparauerant. Veneruntque in Aegyptum Iacobus et eius vniuersa
 6 progenies, illo secum filios et nepotes, secum filias et neptes ex filiis, suam denique stirpem vniuersam secum ducente in Aegyptum:
 7 quorum nomenclatura hæc est: Iacobus et eius filii: quorum natus
 8 maximus Ruben filios habuit Henochum, Phallum, Hefronem et Car-

minum. Simeon autem Iamnelem, 16
 Iaminem, Oadum, Iachinem, Socharem, et ex Chananæa natum Saulum. Leuis Gersonem, Cahathum et Merarim. Iudæ filii fuerant Er, 11
 12 nan, Sela, Phares et Zara: sed Er et Onan in Chananæa mortui sunt. Phares autem Hefronem et Hamulem habuit. Isfacher Tholam, 13
 Phuum, Iobum et Simeronem. Zabulon Seredum, Elonem et Iahelem. Hos Iacobus filios ex Lia in 15
 Mesopotamia procreauerat, nec non Dinam filiam: quorum omnium tum filiorum, tum filiarum ab eo prognatorum summa est triginta tres. Gadus autem habuit Siphonem, Hagim, Sunim, Esbonem, Erim, Arodum et Areelim. Ase 17
 Immam, Isuam, Isuim, Beriam et eorum sororem Seram: quorum porro Beria Hebreum et Malcielem. Hos videlicet sexdecim Iacobus ex 18
 19 Zilpa habuit, quam Laban Liae filiae suæ attribuerat. Rachelis filii, 19
 vxoris Iacobi, fuerunt Iosephus et Benjamin. Iosepho nati sunt in 20
 Aegypto ex Asenatha Potipheræ filia pontificis Heliopolitani, Manasses et Ephraimus. Benjamin habuit Belam, Becherem, Asbelem, Geram, Naamanem, Ehim, Rossum, Muppm, Huppm, et Aredum. Hos Iacobus filios habuit ex Rachele, numero quatuordecim. Dan 23
 habuit Hussum. Nephtalis Iasael, 24
 lem, Cunim, Ieserem et Sillemum. Hi Iacobo orti sunt ex Bala, quam 25
 Laban Racheli filiae suæ contribuerat, videlicet numero septem. Igitur 26
 onium ex Iacobi femore ortorum, qui cum eo in Aegyptum venerunt, præter eius nurus, summa erat capita sexaginta sex. Iosephi 27
 autem filii, quos in Aegypto procreauit, duo. Summa familiae Iacobi, que in Aegyptum venit, fuit capitum septuaginta.

Præmittit autem Iudam ad Iosephum, vt eius iter ad Gosfenem dirigeret. Ita in Gosfenem per-

29 uen. runt. Iosephus autem pa-
 rato curru Israeli patri suo ob-
 uiam ad Gosfenem adscendit, eo-
 que viso. protinus in collum eius in-
 filiit, et aliquamdiu collacrimatus
 30 est. Tum Israel Iosephum adlo-
 quitur: nunc moriar licet, inquit,
 postquam tuum adhuc uiuentis vul-
 tum conspexi.

31 Et Iosephus fratres paternam-
 que familiam adloquens: ibo:
 inquit, nuntiatum Pharaoni, fra-
 tres meos familiamque patriam,
 quæ erat in Chananæa, uenisse
 32 ad me, homines uidelicet pa-
 stores et pecuarios, qui pecorum
 greges et armenta suasque omnes
 33 copias adduxerint. Quod si vos
 conuocauerit Pharao, et de arte ve-
 34 stra interrogauerit, dicetis, a te-
 neris semper fuisse pecuarios, tam
 35 vos, quam patres uestros, ut Gos-
 fenem incolatis: nam a pastoribus
 omnibus abhorrent Aegyptii.

CAP. XLVII.

*Regis in Ebreos largitas. Aerarii locuple-
 tator Iosephus. A quantis sacerdotum im-
 munitas. Iuans Iosephus de non human-
 do in Aegypto patre.*

1 **D**Einde profectus ad Pharao-
 nem, narrat ei, patrem suum
 et fratres cum suis maioribus
 minoribusque pecoribus, cumque
 omnibus suis copiis, ad se ex Cha-
 nanæa uenisse, et nunc esse in Gos-
 2 sene. Adhibuit autem de fratribus
 suis quinque a de postremis, quos
 3 ante Pharaonem constituit: qui
 Pharaoni quærenti, quænam esset
 eorum conditio? responderunt,
 pastores et se esse et patres suos fu-
 4 isse: uenisse autem in eam ter-
 ram ad commorandum, quod passi-
 onem pecoribus non haberent,
 propterea quod uigeret in Chana-
 næa fames: petere, ut sibi eius seruis
 5 liceret Gosfenem incolere. Tum
 Pharao Iosepho dixit ita: pater
 6 tuus et fratres ad te uenerunt, pa-

ret tibi ægyptia terra: eos tu in o-
 ptimo eius tractu colloca: habitent
 sane in Gosfene: et, si quos ex eis
 nosti viros egregios, mei pecoris
 magistratos facito.

Tum Iosephus patrem suum 7
 Jacobum adduxit, et in conspectu
 Pharaonis statuit, qui, Pharaone
 salutato, ab eo interrogatus, 8
 quot annos uixisset, ita respon-
 dit: centum triginta annos per- 9
 egrinatus sum, paucos et malos
 annos uixi, neque maiorum meo-
 rum uitæ annos adsecutus sum, qui-
 bus peregrinati sunt. Deinde Pha- 10
 raoni bene precatus, discessit ab eo.

Iosephus autem patrem et fratres 1
 suos collocauit, eisque possessionem
 assignauit in Ramesse, optimo terræ
 ægyptiæ solo, quemadmodum præ- 2
 ceperat Pharao, patrique et fra- 3
 tribus et toti paternæ familiæ ali-
 moniam pro numero capitum adsi- 4
 gnauit. Iam uero, quum tanta cibi 5
 penuria ubique laboraretur, ut Aeg-
 yptus et Chananæa languerent.
 coegit Iosephus eo mercatu omnem 6
 pecuniam, quæ in duabus illis regi-
 onibus inuenta est, eamque in Pha-
 raonis fiscum retulit. Qua Aegy- 7
 pti et Chananææ pecunia exhausta,
 Aegyptii omnes ad Iosephum con-
 ueniunt, petuntque, ut se conmeatu 8
 iuuet, nisi uelit, eos in suo conspe-
 ctu emori: nam defecisse pecuni- 9
 am. Iosephus iubet, ut, si pecunia 10
 deficiantur, pecora adducant, sese
 pro eis uictum daturum. Itaque 1
 faciunt: deditque eis Iosephus ali-
 menta pro equis, et pro ouino cap-
 rinoque, et pro bouino pecore,
 proque asinis, pro quibus omnibus
 eorum pecoribus illos alimentis in
 eum annum sustentauit. Eo fini- 2
 to, sequenti anno ad eum se recipi- 3
 unt, demonstrant, (Dominum eum
 adpellantes) consumta in eum pe-
 cunia et pecore, sibi præter corpora
 et agri solum nihil esse reliqui,
 quod ei possint dare. Quare, ne et 4
 ipsi

a) ne, si generosiores adduxisset, Pharao eis ueretur in re militari.

ipsi in eius oculis moriantur, et terra deferatur, se suasque possessiones comineatu emat: sese cum agris suis Pharaoni seruituros esse, modo semen ministret, quo vitam tueantur, ne et ipsi pereant, et terra in solitudinem redigatur. Igitur omnem Aegyptiorum agrum Pharaoni coemit Iosephus, Aegyptiis, fame dominante, suum vnoquoque fundum vendere coactis. Ita facta Pharaonis terra est: populum autem, quam longe lateque patebat Aegyptus, in oppida transtulit. Tantum sacerdotum possessiones mercatus non est, quod descriptis a Pharaone demensis aliti, eas non vendiderunt. Tum Iosephus sic ad populum verba facit: videtis, vt ego vos hodie possessionesque vestras Pharaoni coemerim. Iam semen vobis subministrabo, quo semina facietis, ea conditione, vt prouentuum quintas Pharaoni pendatis, quatuor autem partes vobis habeatis ad conferendos agros, et ad vos vestrosque domesticos et paruulos alendos. Tum illi, vitam ei ferre acceptam, et maximo se ab eo beneficio adfici, praedicare, et, se in Pharaonis potestate futuros, dicere. Quam rem Iosephus in legem vocauit, qua hodie etiamnum Aegypti solum tenetur, vt quintas Pharaoni pensitet, praeter vnas sacerdotum possessiones, quae in Pharaonis iure non sunt.

Israelitae autem habitauerunt in Gossene Aegyptiorum terra, eamque possederunt, et magno stirpis incremento aucti sunt. Vixitque Iacobus in Aegypto annos septemdecim: quumque centum quadraginta septem aetatis compleuisset annos, et iam ei ad moriendum dies propinquaret, Iosephum filium euocauit, et cum eo sic locutus est: si quam habes in me benevolentiam, suppone meo seniori manum tuam, et mihi hanc veniam et officium concede, vt me non in

Aegypto sepelias: sed quum obdormiuero cum patribus meis, tu me ex Aegypto in illorum monumento humandum transferas. Cui ille: faciam isto modo, inquit. Et pater: iura mihi. Atque ille iurauit, et Israel sese ad pluteum venerabundus acclinauit.

CAP. XLVIII.

Iacobi pro Iosephi filijs precatio fausta. Pro Manasse natus grandiore faustitas minor.

His rebus ita peractis, Iosepho nuntiatur, patrem aegrotare. Tum ille duos filios suos Manasse et Ephraimum secum adhibet: quae res vbi Iacobo nuntiata est, filium eius Iosephum ad eum venire, confirmauit ipse se, et, in lecto adsidens, Iosephum ita est adlocutus: Deus omnipotens mihi Luzam in Chanaan adparuit, et felicitatem dedit, et incrementum, amplificationemque, et populorum multitudinis a me deductionem promisit, seque pollicitus est illius terrae possessionem meae posteritati daturum sempiternam. Et nunc duo filii tui, qui tibi in Aegypto ante meum aduentum nati sunt, mei erunt: Ephraimus et Manasses perinde mihi erunt atque Ruben et Simeon. quos autem post eos procreaueris, tui erunt, et in tenenda hereditate in suorum fratrum nomine censentur. Et mihi quidem ex Mesopotamia venienti mortua est Rachel in Chanaan, in itinere, quum ab Ephrata vna itineris mansione abessem. Ibi eam sepeliui in via Ephratae, id est, Bethlehemae. Deinde filios Iosephi intuitus Israel, dixit: qui sunt isti? Cui Iosephus: mei filii sunt, quos Deus hic mihi largitus est. Atque ille: applica eos mihi, inquit, vt eis bene precer. (iam enim Israel, praesensio caecutientibus oculis, perspicere non poterat) quumque ille eos propius adiuuisset, Israel eos deosculatus atque complexus, sic Iosepho

sepho loquitur : visurum me faciem tuam nunquam dixissem, cuius etiam progeniem Deus mihi ostendit. Hic Iosephus eos de Israeligenibus eduxit, et ad terram vultum honorifice inclinavit. Deinde quum Ephraimum ad dextram suam et ad Israelis sinistram : Manassem autem ad sinistram suam et ad Israelis dextram constituisset, ambos ad illum adplicuit. Sed Israel traductam dextram capiti Ephraimi imposuit, qui erat minor nati : sinistram autem capiti Manassis, manus de industria ita componens, nam erat Manasses nati grandior. Tum Iosepho bene precatus, hæc dixit : Deus, cuius ad voluntatem vitam suam direxerunt patres mei, Abrahamus et Isaacus, Deus, qui me, ex quo natus sum, ad hunc diem rexit, Angelus, qui me ex omni malo eripuit, pueros bene fortunet, fiatque in eis mei nominis et meorum patrum Abrahami et Isaaci mentio, magnoque incremento per terras augeantur. At Iosephus, ubi animaduertit, patrem dextram capiti Ephraimi imposuisse, offensus ea re, patris manumprehendit, ut eam ab Ephraimi capite ad Manassis traduceret. Non ita, mi pater, (inquit) nam hic grandior est, huius capiti dextram tuam impone : Sed pater recusavit : scio, inquit, fili, scio : hic quoque erit populi auctor, magnusque euadet : eum tamen frater nati minor magnitudine superabit, complebitque eius pro pago gentes. Ita eis illo die bene precatus est, et : per vos, inquit, bene precentur Israelitæ, hoc modo : det tibi Deus fortunam Ephraimi et Manassis, atque ita Manassi preposuit Ephraimum. Deinde Iosephum adloquens Israel : ego iam moriar, inquit. Sed auerit vobis Deus, vosque in terram vestram patriam reducet : et ego tibi possessionem vnam do supra

fratres tuos, quam ex Amorrhæis gladio et arcu meo comparavi.

CAP. XLIX.

Iacobi ad filios vaticinium, obitus.

Deinde, conuocatis filiis suis, sic effatur : congregamini, ut vobis præntientem ea, quæ sunt olim vobis euentura. Conuenite et attendite, filii Iacobi, et Israelem patrem vestrum audite :

Ruben, tu primogenitus meus es, meæ vires et meæ virilitatis initium : quanto dignior, tanto impotentior, fluidus ut aqua, non excelles, * quia patris tui cubile conscendisti, quo concendendo meum lectum polluisti.

Simeonis et Leuis fratrum gladii tela sunt crudelitatis : eorum nolum aut in fidem vita mea veniat, aut in societatem honos committatur, * qui iracundia cædem fecerint, et libidine murum subruerint. Detestanda est eorum tam impotens ira et tam effrenatus furor. Eos inter Iacobeos distribuam, et inter Israelitas dissipabo.

Iuda, te tui celebrabunt fratres, manum in hostium ceruicibus habentem : te colent ex eodem tecum patre nati. Tu leonis catulus es, fili mi Iuda, quem a præda recentem, humi cubantem, ceu leonem aut lænam, quis excitet ? A Iuda sceptrum non recedet, nec de eius interfeminio rector, donec veniat sospitator, cuius erit populorum congregatio. Viti asinum, palmæ asinæ suæ pullum adligabit : vestem suam vino, indumentum sanguine vuarum lauabit, oculis vino rubentibus, dentibus lacte candentibus.

Zabulon litus maris accolet, et portus nauium : eius latus ad Sidonem verget.

Isachar asinus osseus, * cubans inter sarcinas, qui otii suauitate

et

- et regionis amœnitate perfecta, dorsum submittet ad portandum, et tributis seruituti subiicietur.
- 16 Dan populum suum vlciscetur *, sicut vna de tribubus Israelitarum.
- 17 Erit Dan serpens propter viam, coluber propter iter, qui admorso e-
- 18 qui calce equitem retro excutit. Salutem a te exspecto, Ioua.
- 19 Gadus a cuneo disiicietur *, sed disiiciet et ipse tandem.
- 20 Aser ciborum lautorum ferax, delicias dabit regias.
- 21 Nephthalis, laxatæ ceruæ similis, elegantia verba proferet.
- 22 Fecundus Iosephus, * secundus ad fontem, puellis super muros gradientibus: quem, quum infestis
- 23 telis prouocassent sagittarii, eius et arcus valentissime perstitit, et manuum lacerti corroborati sunt a manibus numinis Iacobi, unde
- 24 pastor lapis Israelis: a Deo patris tui, qui tibi auxilium tulit: ab omnipotente, qui te exuberabit vbertate cælorum superne, vbertate profundi iacentis infra, vbertate vberum atque vuluarum.
- 25 Hæ tui patris vbertates, quæ montes vbertatis, atque adeo sempiternorum collium voluptatem superant, in caput Iosephi, in verticem excellentissimi fratrum suorum exundabunt.
- 26 Benjamin ceu lupus prædabitur *: mane prædam vorabit, ad vesperum spolia diuidet.
- 27 Hæ sunt omnino Israelitarum tribus, videlicet duodecim, atque hæc sunt, quæ dixit eis pater eorum: et singulis, alii alio
- 28 genere, bene precatus est. Deinde sic eis præcepit: ego iam ad meos populares adgregabor: sepelitate me cum patribus meis in cauerna, quæ est in fundo Ephronis Hettæi, quem duplicem fundum, contra Mambrem in Chananæa situm, emit Abrahamus ab Ephrone Hettæo in vsum sepulcri, Ibi sepultus fuit Abrahamus et eius vxor

Sara: ibi Isaacus et eius vxor Rebecca: ibidem ego Liam sepeliui. 32
Eius fundi, et illius, quæ in eo est, 33
cauernæ possessio ab Hettæis venit. 34
Postquam Iacobus filiis præcipiendi finem fecit, pedibus in lectum contractis expirauit, et ad suos concessit.

CAP. L.

Conditum Iacobi corpus, funus, luctus, in Chananæa sepulcrum. Fratres per Iosephum confirmati. Huius ætatis, patrii monumenti ardor, et mors in Aegypto.

TVM Iosephus in patris faciem illapsus, et eum cum fletu osculatus, seruis suis, quos medicos habebat, præcepit, vt eum condirent. Ita condito a medicis Israele, quadraginta in eo dies completi sunt: nam id erat condituræ spatium. Eum Aegyptii quoque septuaginta dies defleuerunt: quibus flendi diebus elapsis, Iosephus a Pharaonis familiaribus contendit, vt, si qua se prosequantur beneuolentia, (quoniam a patre suo iam ad mortem propinquo iure iurando obstrictus esset, se eum inhumaturum in sepulcro, quod ille sibi in eum vsum fodisset in Chananæa) pro se peterent a Pharaone, vt sibi liceret illo ire, et patri iusta persolvere, sese deinde esse rediturum. Quumque Pharaon permisisset, vt proficisceretur, patremque suum, sicut ille eum obrestatus erat, sepeliret, profectus est Iosephus ad funus paternum: cum quo profecti sunt etiam omnes serui Pharaonis, domestici senatores, omnesque Aegyptii senatores, nec non cuncta Iosephi familia et fratres, paternaque familia, paruulis tantum et minoribus maioribusque pecoribus in Gossene relictis. Aderant et quadrigarii et equites, ita vt permagnus esset comitatus. Qui postquam ad aream Atadi peruenerunt, quæ est trans Iordanem, ibi multo maximum tristissimumque ploratum e-

diderunt, integravitque patri Iosephus luctum dierum septem.
 11 Hunc in area Atadi luctum videntes incolæ Chananæ, dicebant, eum luctum tristem esse Aegyptiis: quæ ex re locus ab Aegyptiorum luctu nomen habuit, qui locus est trans
 12 Iordanem. Fecerunt igitur Iacobo filii, sicut eis erat ab eo præceptum:
 13 eumque in Chananæam delatum, sepeliuerunt in cauerna duplicis fundi, quem fundum Abrahamus in vltimū sepulcreti emerat ab Ephrone Hettæo, positum e regione Mambrae. Patre sepulto,
 14 rediit Iosephus in Aegyptum, vna cum fratribus suis, et omnibus, qui cum eo ad patris funus iuerant.
 15 Eius autem fratres quoni viderent, mortuum esse patrem, veriti, ne ipse eis infensus, eos pro tanta ab ipsis accepta iniuria vlcisceretur,
 16 eum certio rem faciunt, patrem eius præcepisse, antequam moreretur,
 17 vt eum rogarent, vt fratribus suis, a quibus esset violatus, peccatum illud et scelus ignosceret: nunc petere se, vt id sibi facinus, eiusdem cum eo Dei patrii cultoribus, remitteret. Ad quæ eorum verba fleuit Iosephus. Et quum ipsi etiam

fratres venissent, et sese ante eum abiecissent, seque ei in potestatem obtulissent: nolite (inquit Iosephus) timere: quasi vero ego sim idem quod Deus, qui quod vos in me malo animo cogitaueratis, id conuertit in bonum, vt (quemadmodum res ipsa ostendit) tot homines conseruaret. Quare nolite timere: ego vos vestrasque familias aliam. Hac Iosephus humanitate orationis eorum animos consolatus est.

Habitauit autem in Aegypto ipse et domus eius patria, vixitque annos centum decem, viditque etiam pronepotes Ephraimii, et Machiris quoque filii Manassis filios natos gremio accepit.

Postremo fratres commonuit, sese iam iam esse moriturum: Deum autem eis subuenturum, et ex ea terra in terram, quam Abrahamo, Isaaco et Iacobo iurauisset, eos educturum. Itaque Israelitas iure iurando obligauit, quum eis subuenisset Deus, illinc sua ossa deportaturos esse. Mortuus est Iosephus annos natus decem supra centum, conditusque, et in fetetro repositus in Aegypto.

E X O D V S.

CAPVT I.

Iacobi prognati LXX. Post Iosephum Israelitarum copia. Eorundem in Aegypto calamitas. In mares Aegypti exulatus. Obstericum commiseratio, a Deo remuneratio.

1 **I**GITVR filiorum Israelis nomina, qui cum Iacobo in Aegyptum cum singulis familiis venerunt, hæc sunt: Ruben, Simeon, Lewis, Iudas, Isfachar, Zabu-
 2 lon, Benjamin, Dan, Nephthalis, Gadus et Aser: fuitque omnium Iacobi femore procreatorum numerus capitum septuaginta, quorum Iosephus iam erat in Aegypto.

Mortuo Iosepho, eiusque fratribus, et toto illo genere, Israelitæ tanto numero et multitudine aucti, propagati, corroborati sunt, vt eis regio illa completeretur.

Tum exiit rex nouus in Aegypto, qui Iosephum non nouerat. Is populo suo persuasit, vt israeliticum populum, a quo ipsi et numero et viribus superarentur, circumuenirent, ne, si amplius creuisset, et bellum aliquod ortum fuisset, hostibus sese coniungeret, et sibi ex ea terra exitum bello quæreret. Ita impo-

fiti sunt populo israelitico quæstio-
res tributî, qui eum oneribus opri-
primerent: coactisque est vrbes
ad armaria ædificare Pharaoni,
12 Pitomiam et Ramesem. Sed
quanto grauius premebatur, tanto
magis crescebat, magisque propa-
13 gabatur. Quare Israelitarum per-
tæsi Aegyptii, cœperunt in eos ma-
iorem imperii asperitatem adhibe-
14 re, et vitam eis acerbam reddere,
arenatum et lateres durius exigen-
do, et omne rusticani operis genus
et seruitium asperius cogendo.
15 Tum autem rex Aegypti Ebræarum
obstetricibus (quarum vni
Siphra, alteri Phua nomen erat)
16 mandauit, vt, ebræis mulieribus
obstetricando, in ipso enixu, si
animaduertent, mares esse, neca-
rent: sin feminas, conseruarent.
17 Sed obstetrices Deum veritæ, regi
dicto audientes non erant, pueros-
18 que conseruabant. Quinque eas
euocasset rex Aegypti, et ex eis quæ-
siuisset, cur ita pueros conserua-
rent? responderunt, multum dif-
19 ferre inter ebræas mulieres et æ-
gyptias: illas enim viuudas esse, et,
antequam adsit obstetrix, parere.
20 Itaque et Deus obstetricibus bene-
fecit, et populus crescebat, multum-
21 que inualecebat, atque ita fiebat,
vt eis Deus per illam obstetricum
22 pietatem familias pararet. Tum
imperauit Pharao omni suo popu-
lo, vt omnes Ebræorum mares na-
tos in flumen deicerent, ac feminas
conseruarent.

CAP. II.

*Moses in cistella, Regie nate filius dictus,
Aegyptii percussor, ad Madianitas pro-
fugus, ad puteum pro puellis. Raguellis
in eum equitas. Huic Sephora nupta.
Iona Ebræorum non immemor.*

1 **Q** Vidam autem de familia leui-
tica vxorem item leuiticam
2 duxerat, quæ mulier, quum
filium ex eo peperisset, et elegantem

esse videret, occultum habuit tres
menses. Sed quum amplius oculum
3 tare non posset, sumit cistam iuncea-
am, quam bitumine et pice oblini-
t, et positum in ea puerum in papyro,
ad ripam fluminis exponit, ad-
4 stante procul pueri sorore, vt ex-
ploraret, quid eo fieret. Tum
5 Pharaonis filia, quæ in fluuium ad
lauandum descenderat, pedisequis
eius secundum flumen ambulanti-
bus, conspicata cistam inter papy-
rum, mittit ancillam, quæ eam petat.
Aperta cista, videt infantem vagien-
6 tem: eiusque miserta, dicit eum ex
pueris Ebræorum esse. Ac quæ-
7 renti pueri sorori, velletne, vt ei
arceseret mulierem nutricem de
Ebræis, quæ ei puerum nutrirer?
permisit. Igitur puella matrem
8 pueri euocauit, cui illa puerum
9 sibi educandum et enutriendum
tradidit, pollicita mercedem. Mu-
lier puerum accepit, eumque nu-
triuit: iamque factum grandius-
10 culum, ad filiam Pharaonis adduxit,
quæ eum habuit pro filio, et Mosem
nominauit, quod eum extraxisset
ex aqua.

Quodam autem tempore Mo-
11 ses, vt ex pueris excessit, agnatos
suos inuiserat: eorumque cognitis
oneribus, quum vidisset Aegyptium
quemdam, qui Ebræum vnum de
agnatis suis cædebat, huc illuc-
12 que circumspexit, et quum, nemi-
nem adesse, videret, Aegyptium oc-
cidit, et arena obruit. Altero die
13 egressus, videt duos Ebræos inter
se contententes, et ex eo, qui alteri
faciebat iniuriam, querit, cur alte-
rum cædat? At ille: quis te nobis
14 principem, inquit, et iudicem con-
stituit? an istud dicis, quo me inter-
ficias, quemadmodum interfecisti
Aegyptium? Hic Moses territus,
15 vbi, rem cognitam esse, intellexit,
quum Pharao, audita re, eum ad sup-
plicium quæreret, sibi fuga consu-
luit, et in Madianitis confedit.

16 Ibi, eo ad puteum sedente, filiæ
pontificis Madianitarum, quas ille
septem habebat, eo venerunt, et hau-
sta aqua alueos impleuerunt, vt pa-
17 ternum pecus adaquarent. Quas
quum venientes pastores depelle-
rent, surrexit Moses, et eas tutatus,
18 earum pecus adaquauit. Tum il-
le Raguelem patrem suum adeunt,
et quærenti, qua ratione eo die tam
19 cito venerint? respondent, se ab
Aegyptio quodam ab iniuria pasto-
rum esse defensas, qui etiam ipsis
aquam hauserit, et pecus ad aqua-
20 uerit. Ille quærit ex filiabus, vbi
sit? cur hominem reliquerint? iu-
betque, vt eum arcessant, quo cibum
21 capiat. Cum illo homine Mofi
habitare placuit, eique ille Sepho-
22 ram filiam suam elocauit: ex qua
filium sustulit, quem Gersomum
adpellauit, quia peregrinus esset in
terra extranea. G. Item alterum,
quem Eliezerem nominauit, quod
Deus patris ei subuenisset, eum-
que a Pharaonis iniuria libera-
23 set. H. Per id longi temporis spa-
tium Aegypti rege mortuo, Israeli-
tæ sub seruitute gementes conque-
rebantur. Horum querimoniam,
quas seruitus exprimebat, ad Deum
24 peruenerunt, et Deus eorum sus-
piria exaudiuit: recordatusque
fueris, quod ei cum Abrahamo,
25 Isaac et Iacobo intercedebat, re-
spexit Israelitas, eorumque ratio-
nem habuit.

CAP. III.*

*Ad Mosem pastorem Angelus. Rabus ar-
dens. Hos inter colloquium. Pastoris
submissio. Ei pro Ebrais mandata a Deo.*

1 **Q**uum enim Moses pasceret
pecus Iehronis soceri sui, sa-
cerdotis Madianite, eoque
pecore post saltum ducto, venisset
in diuinum montem Horebum,
2 apparuit ei Iouæ Angelus in flam-
ma ignis de medio rubo: quem
rubum igne ardere Moses, neque
3 tamen confumi, videns, tentabat

accedere, et tantum ostentum videri,
quam ratione non exureretur
rubs. Sed vbi vidit Ioua, eum ad
4 spectandum accedere, clamauit ad
eum Deus de medio rubo: Moses,
Moses. Quid est? inquit ille. Ne
5 huc adpropinqua, inquit: detrahe
tibi calceos de pedibus. nam lo-
cus, in quo tu adstas, sacra terra est.

Ego sum Deus tui patris, (inquit) 6
Deus Abrahami, Deus Isaaci, Deus
Iacobi. Hic quum Moses faciem
suam abscondisset, Deum adspicere
reformidans, Ioua sic loquitur: 7
quum viderem calamitatem populi
mei, qui est in Aegypto, querelam-
que audirem, quam expriment ex-
actores, et eius labores cognosce-
rem, descendi ad eum eripien- 8
dum Aegyptiis, et deducendum ex
ea terra in terram bonam et am-
pliam, in terram lacte et melle ad-
fluentem: in locum Chananæorum,
Hettæorum, Amorræorum, Phere-
zæorum, Heuæorum et Iebusæo-
rum. Quare hac Israelitarum 9
imploratione accepta, perspectaque
violencia, qua ab Aegyptiis vrgen-
tur, statui, te ad Pharaonem mit- 10
tere, qui Israelitas meos ex Aegyp-
pto educas.

At Moses: nam quis ego sum, 11
inquit, Deum adloquens, vt Pha-
raonem adeam, vtque Israelitas
ex Aegypto educam? Et ille: at 12
adero ego tibi: atque hoc erit
signi, a me te esse missum, quod,
posteaquam populum ex Aegypto
eduxeris, Deum hoc ipso in monte
coleris. Hic Moses: esto, inquit 13
Deo, venero ad Israelitas, dixero,
me ab eorum Deo patrio ad eos
mitti: quærent, quod sit eius no-
men? hic ego quid illis responde-
am? Cui Deus: ERO QVI ERO, 14
inquit. Dices Israelitis, ERO mit-
tit me ad vos. Sic dices Israeli- 15
tis, inquit porro Mofi Deus, te a
Ioua Deo patrum ipsorum, Deo
Abrahami, Deo Isaaci, Deo Iacobi
ad eos mitti. Hoc meum no-
men

men sempiternum, hoc mei in omnem æternitatem monumentum est. I modo, conuocatisque Israelitarum senatoribus, dico, Iouam Deum eorum patrum adparuisse tibi, Deum Abrahami, Isaaci et Iacobi: et demonsttrauisse, sese de eis, et eorum conditione, quam in Aegypto perpetiantur, velle cognoscere, eosque ex ægyptiis miseris educere in terram Chanæorum, Hettæorum, Amorrhæorum, Pherezæorum, Heuæorum et Iebusæorum, terram lacte melleque circumfluentem. Postquam hoc illis persuaseris, conuenietis regem Aegypti, tu vna cum senatoribus Israelitis, et ab eo petetis nomine Dei Ebræorum, in quem incideritis, vt vos sinat tridui iter per deserta progredi, et Iouæ Deo vestro sacrificare. Scio ego, non permisurum Aegypti regem, vt abeatis, nisi vi coactum. Itaque vim adhibebo, Aegyptiosque tot inter eos editis portentis percutiam, vt tandem vos dimittat. Ac ne, dum discedetis, inanes discedatis, ponam populum istum in gratiam cum Aegyptiis, vt mulieres a suis vicinis et contubernalibus mulieribus exorent vasa aurea et argentea, atque vestem, quæ vos liberis vestris imponetis, Aegyptumque compilabitis.

CAP. III.

Virga auctoritas, miracula, manus, aque in cruorem. Mosis infantia. Iouæ potentia. Collega fratris Aharon. Regis a Deo pertinacia. Ioua Mosén ad necem petens. Coniux pro marito fortis. Horum filii circumcisio. Sanguinarius Moses a coniuge dictus. Aharon fratri obuius. Is ad Israelitas. Oscentorum fides.

IVM Moses: quid si meæ orationi fidem non habuerint, negauerintque, mihi adparauisse Iouam? Et Ioua: quid habes in manu? Virgam, inquit. Abiice eam ad terram. Quumque abiicisset; mutata est in serpentem: quem fugienti Mosis, Deus inquit:

prehende manu caudam eius. quod quum fecisset, facta virga est in eius manu. Vt credant, (inquit Deus) Iouam tibi Deum patrum eorum Abrahami, Isaaci, Iacobi adparuisse: age iterum, immitte manum in sinum tuum, quod vbi fecit, eamque eduxit, erat leprosa, et niui similis. Iterumque Dei iussu relata in sinum, et educta, erat reliquo corpori similis reddita. Quod si primo portento non adducerentur, vt tibi fidem habeant, at adducentur altero. Sin ne duobus quidem istis prodigiis fuerit eis persuasum, summes aquam de flumine, quam effundes in terram, et ea humi vertetur in sanguinem. Et Moses: at differtus neque antea fui, Domine, inquit, neque nunc sum, postquam tu mecum locutus es: nam oris et linguæ tarditate laboro. Cui Ioua: ecquis dedit os homini? inquit, aut quis facit mutum aut surdum? quis perspicacem aut cæcum? an non is ego Ioua sum? I modo: ego tuo ori moderabor, tibi que suggeram, quid sis dicturus. At ille: quæso te, Domine, mitte idoneum aliquem. Tum Ioua Mosis iratus: habes, inquit, fratrem Aharonem Leuitam, quem ego hominem scio esse dicendi peritum: qui tibi etiam processurus est obuiam, teque libenti animo visurus. Cum eo tu colloqueris, eumque verbis instrues: ego vero et tuæ et eius orationi moderabor, et, quid vos facere oporteat, docebo. Ipse ad populum pro te verba faciet, tibi que erit pro ore, tu ei pro deo. Virgam quoque istam manu feres, qua portenta facias.

Tum Moses inde digressus, ad Iethronem socerum suum reuersus est, et ab eo petiuit, vt sibi ad consanguineos suos, qui essent in Aegypto, redire liceret, et prouidere, vtrum adhuc viuerent: quem Iethro cum bona pace dimisit. Moses igitur a Ioua in Madiania

admonitus, vt Aegyptum repeteret, (mortuos enim esse omnes illos, qui
 20 eius vitam petebant) vxorem suam adhibet, et filios, eisque in asinum illatis, in Aegyptum redire contendit, diuinam illam virgam
 21 secum ferens, et a Ioua huiusmodi verbis admonitus: quum redieris in Aegyptum, videto, vt omnia ostenta, quæ tibi ego in manu posui, apud Pharaonem edas: ego eius animum obfirmabo, vt
 22 populum non dimittat. Tu vero hoc ei a me Ioua referes, filium meum primogenitum esse Israellem:
 23 itaque me ei iubere, vt filium meum dimittat, ad me colendum, quem si dimittere recuset, dices, me eius filium primogenitum esse occisurum.
 24 In itinere autem in diuersorio Ioua eum petebat ad necem*:
 25 sed corripuit Sephora filicem, et filii sui præputium circumcidit: eoque præputio illius pedibus admoto, inquit: at tu mihi maritus es
 26 sanguinarius. Tum Deus ab illo petendo desistit. Maritum autem illa sanguinarium dixit, propter circumcisionem.
 27 Aharon autem Iouæ monitu, Mose obuiam processit in deserta, et ei in monte diuino occurrit, eumque
 28 deosculatus est. Quinque Moses illi omnia Iouæ mandata, a quo mittebatur, omniaque portenta,
 29 quæ edere iussus, exposuisset, iuerunt ambo: congregatisque omnibus
 30 senatoribus Israelitis, proposuit Aharon omnia, quæ Mose Ioua dixerat, et Moses ostenta in oculis
 31 populi fecit, quæ res illis fidem fecit, Deum Israelitis auxiliatum venire, eorumque miseras respexisse, itaque honorem vultu demisso præbuerunt.

Postea adeunt Moses et Aharon
 Pharaonem, et cum eo sic agunt: iubet Ioua Israelitarum Deus, vt populum suum dimittas, vt ei festum agat in desertis. Quibus
 2 Pharao: quis est iste Ioua, inquit, ad cuius ego iussum Israelitas dimittam? Ego vero neque Iouam noui, neque Israelitas dimittam. Atque illi: occurrit nobis Deus
 3 Ebræorum, (inquiunt) cuius nomine petimus a te, vt liceat nobis trium dierum iter facere in deserta, et Iouæ Deo nostro sacrificare, ne nos peste bellouæ petat. Quibus
 4 rex: quare, Moses et Aharon, populum a suo opere auocatis? Ite ipsi ad munus vestrum, qui mihi
 5 tam multos, inquit, incolas a suis negotiis abstrahitis. Præcepitque
 6 Pharao, eo ipso die magistratibus et exactoribus populi, ne deinceps paleam populo ad conficiendos lateres, sicut antea, suppeditarent, sed ipsos eam sibi collectum ire iu-
 7 berent: et tamen eandem sum-
 8 mam laterum, quam præstare erant soliti, ab eis exigerent, neque de eo quidquam deonerent: esse enim otiosos, eoque missionem ad sacrificium Deo suo faciendum flagitare. Quapropter opus adgrauandum
 9 hominibus esse, vt in eo occupati, minus in verborum vanitatem intenderent. Igitur magistratus et
 10 præfecti homines adeunt, demonstrant Pharaonem eis paleam suppeditationem denegare: irent ipsi
 11 et paleam sibi peterent, vnde cumque nancisci possent: sese tamen de eorum penso nihil esse diminuturos.

Tum populus per vniuersam
 Aegyptum dispersus est ad stipulas pro palea colligendas: vrgentibus
 13 insuper magistratibus, vt suum opus singulis diebus absoluerent, non minus quam quum paleæ copia fieret. Ipsi quoque Israelitarum
 14 præfecti a Pharaonis magistratibus constituti, verberabantur, quod per

CAP. V.

Ad regem fratres. Huius feritas. Ebræorum angor. Ad Iouam Moses.

5 eos dies solitam operis lateritii
 6 summam non præstarent. Quare
 7 Pharaonem adeunt, et cum eo de
 8 iniuria exposcunt: sibi neque
 9 paleam ministrari, et tamen laterum
 10 confectioem exigi: ita illius ser-
 11 uos et populum verberari, et in-
 12 digne multari. Quibus Pharao:
 13 estis, estis, inquit, otiosi, propterea
 14 ad Iouæ sacrificium ire postularis.
 15 Quamobrem ite ad operandum:
 16 neque vero palea vobis suggeretur,
 17 et tamen laterum numerum præ-
 18 stabitis. Ita Israelitarum præfecti
 19 vultu tristi Israelitis renuntiauerunt,
 20 nihil eis de laterum opere
 21 quotidiano detrahi. Atque a Pharaone
 22 digressi, quum Mosi et Aharoni aduersis
 23 occurrissent, ita cum eis exposcunt: Iouam
 24 vindicem contestamur, nos a vobis in
 25 odium Pharaonis et suorum esse
 26 vocatos: vosque eis gladium, quo
 27 nos conficeremur, tradidisse.

28 Tum Moses ad Iouam regressus,
 29 ita cum eo loquitur: Domine, cur
 30 populum hunc malo adscis? Cur me
 31 tandem misisti? qui, ex quo Pharaonem
 32 tuo nomine conueni, eum ille
 33 peius tractat, neque tu tuos liberat.
 34 Cui Ioua: iam videbis, inquit, vt
 35 ego Pharaonem accipiam, vt vi coactus
 36 eos non solum dimittat, verum
 37 etiam suis finibus expellat.

CAP. VI.

*Ad adflictos Iouæ mandata, ad regem
 Israeliticæ familie.*

1 **E**GO sum idem Ioua, inquit,
 2 qui Abrahamo, qui Isaac, qui
 3 Iacobo, vt Deus omnipotens,
 4 adparui, quibus tamen nomen
 5 meum Iouam non declarauit. Illis
 6 interposito fœdere promisi Chanana-
 7 mæ, qua in terra peregrini com-
 8 morabantur, cuius modo fœderis,
 9 auditis Israelitarum de ægyptiaca
 10 seruitute querimoniis, recordatus sum.
 11 Quapropter hæc a me Israelitis renuntiato, me Iouam

12 eos et Aegyptiorum oneribus esse
 13 subduendum, et seruitute libera-
 14 turum, exsertoque brachio et in-
 15 gentibus exemplis aserturum: ni-
 16 hique populum adsciturum, et eis
 17 Deum futurum, vt intelligant, me
 18 Iouam suum esse Deum, qui eos
 19 oneribus ægyptiis leuauerim, du-
 20 cturum etiam eos in terram, quam
 21 Abrahamo, Isaac et Iacobo me da-
 22 turum esse, d) promiserim, eiusque
 23 terræ possessionem eis esse traditu-
 24 rum. Hæc ego Ioua.

25 Hæc Moses ad Israelitas ad eum
 26 modum detulit: sed illi in tanto an-
 27 gore animi et duritate seruitutis
 28 Mosem non audierunt. Tum Ioua
 29 Mosi mandauit, vt Pharaonem Aegy-
 30 pti regem adiret, ab eoque peteret,
 31 vt Israelitas a suis finibus dimitteret.
 32 Cui Moses: ipsi me Israelitæ non
 33 audiunt, inquit, ne dum vt audiat
 34 Pharao, hominem præsertim ser-
 35 monis impediti.

36 Israelitarum autem (ad quos Ioua
 37 et ad Pharaonem Mosi et Aharoni
 38 præcepta de eis ex Aegypto
 39 educendis dedit) familiarum ca-
 40 pita sic se habent: Rubenis pri-
 41 mogeniti Israelis filii fuerunt, He-
 42 nochus, Phalus, Hefron et Char-
 43 mis: hinc rubenæ cognationes.
 44 Simeonis autem, Imanuel, Iamin,
 45 Ohadus, Iachin, Sochar, et ex
 46 Chanaanæ generatus Saulus, a qui-
 47 bus ductæ sunt simeoniæ cognationes.
 48 Leuis filios habuit totidem
 49 stirpium autores, Gersonem, Cahathum
 50 et Merarim, vixitque annos
 51 centum triginta septem. Gerson
 52 habuit Lebnim et Simeim, auctores
 53 cognationum. Cahathus Am-
 54 ramum, Isaacem, Hebronem et Ozielem,
 55 vixitque Cahathus annos
 56 centum triginta tres. Meraris
 57 Moholim et Musim. Ex his leuitici
 58 generis cognationes natæ sunt.
 59 Habuit autem Amramus Iacobedam
 60 amitam suam in matrimonio, ex
 61 qua sustulit Aharonem et Mosem

G. L.

d) Hebraice, manum sustulerim.

G. L. et Mariam eorum sororem,
 H. vixitque Amramus annos cen-
 21 tum triginta septem. Isaaris filii
 fuere Cora, Nephagus et Zechris.
 22 Ozielis autem, Misael, Elfaphan et
 23 Setheris. Aharon uxorem habuit
 Elisebam, Amminadabi filiam, Na-
 hafonis sororem: ex qua procreauit
 Nadabum, Abiium, Eleazarum et
 24 Ithamarum. Coræ filii fuerunt
 Asfir, Elcana et Abiafaphus, a quibus
 originem trahunt Coranæ cogna-
 25 tiones. Eleazarus autem Aharonis
 filius ex vna filiarum Phutielis,
 quam in matrimonio habebat, sus-
 tulit Phineem.
 26 Et hæc quidem de leuiticarum
 familiarum capitibus atque aucto-
 ribus, ex quibus Aharon et Moses
 27 orti sunt, ii, quibus mandatum
 a Ioua est, vt Israelitas cum suis co-
 28 piis ex Aegypto educerent. Hi
 Moses et Aharon cum Pharaone
 Aegypti rege, de Israelitis ex Aegy-
 pto deportandis locuti sunt.

CAP. VII.

Regi Deus Moses a Ioua. Aharon vates, ad regem interpres. Obsinatio Aegypti a Ioua. Virga magi, horum virga vorata. Regis obfirmatio. In sanguinem aquæ, idem a magis. Rex obfirmator.

1 **A**C quo die Ioua Mosi in Aegy-
 pto mandata dedit, quæ ad Pharaonem
 Iouæ nomine deferret omnia, tum, quum
 ei Moses respondit, sibi, qui lingua hæsitaret,
 Pharaonem non esse obtemperaturum,
 2 Ioua sic cum eo locutus est: en ego
 te Pharaoni deuni efficio, Aharon tibi
 3 frater tuus vates erit. Tu ei omnia tibi
 a me præcepta eloqueris, ipse ea ad
 Pharaonem deferret, vt Israelitas de suis
 finibus emitat. Atque ego Pharaonis
 4 animam indurabo: multa que in Aegypto
 ostenta et miracula edam. Ac, ne sic
 quidem obtemperante vobis Pharaone,
 adferam manum Aegypto, measque
 ex Aegypto copias, id est, meos
 Israelitas, per magna exempla

extraham, vt sciãnt, me Iouam
 esse Aegyptii, quum eis manum attulerero,
 et Israelitas de medio eorum
 eduxero.

Tum Moses et Aharon Iouæ
 6 præcepta exsecuti sunt: annum
 7 ætatis agentes, Moses octogesiumum,
 Aharon octogesiumum tertium,
 tum, quum Pharaonem conuenerunt.
 Erat autem eis a
 8 Ioua mandatum, vt, si poposcisset
 Pharaon miraculum, Aharon Mosi
 iussu virgam suam ante illum abiceret,
 quæ draco fieret. Igitur
 9 Pharaonem adiuerunt Moses et Aharon,
 Iouæque præceptum exsecuti sunt,
 virgamque suam proiecit Aharon
 ante Pharaonem et Pharaonios,
 quæ mutata est in draconem.
 Tum Pharaon sapientes etiam et
 10 præstigiatores euocauit, qui Aegyptii
 magi suis carminibus idem etiam
 fecerunt, abiecitque a singulis
 11 virgæ, in totidem dracones euaserunt:
 quas illorum virgas Aharonis
 12 virga deuorauit. Hic Pharaon
 13 obfirmato animo eis non paruit,
 sicut Ioua prædixerat.

Tum Ioua Mosem adloquitur:
 14 Pharaon obstinato animo populum
 non dimittere perseverat: conueni-
 15 to eum mane, eique ad ripam fluminis
 occurrens, (nam exibat ad aquas)
 et virgam, quæ in serpentem mutata
 est, manu ferens, dicit, te a Ioua
 16 Deo Ebræorum ad ipsum mitti,
 qui Ioua iubeat suum sibi populum
 ad se in desertis colendum ab illo
 emitti. Quod si ne sic quidem
 17 parebit, hoc ei a me renuntiabis,
 eum intellecturum, quid sit Ioua:
 quod, quum tu virga, quam in manu
 habebis, fluminis aquam percusseris,
 vertetur in sanguinem, vt
 18 eneētis piscibus, flumen ita puteat,
 vt ex eo aquam bibere ne quidquam
 velint Aegyptii. Tu vero Aharoni
 19 præcipito, inquit, vt suam virgam
 capiat, manumque ad aquas Aegyptias,
 ad amnes, ad flumina, ad stagna,
 ad omnem denique aquæ multitudinem

dinem intendat, vt fiat sanguis, qui per vniuersam Aegyptum etiam in lignis sit et saxeis vasis. Hæc Iouæ iusfa quum Moses et Aharon fecissent, quumque ille sublata virga aquam fluminis ante oculos Pharaonis eiusque adseclarum percussisset, mutata est omnis aqua fluminis in sanguinem: mortuisque fluminis piscibus tantus exstitit fœtor fluminis, vt Aegyptii de eius aqua bibere non possent, totaque Aegyptus sanguine redundauit. Quod quum idem magi ægyptii suis carminibus effecissent, Pharaon obdurato animo non paruit, sicut ante Ioua dixerat: sed domum suam repetiit, neque ei etiam rei animum adiecit. Aegyptii autem omnes vndique circum flumen aquam ad potionem effoderunt, quod de flumine bibere non poterant.

CAP. VIII.

Moses ad regem. Rana, eadem a magis. Rex perfidus. Non a magis pedes. Eorum dictum, quod a Ioua sine arumne. Insecta. His fugatis regis obstinatio.

Præteritis septem diebus post dictum a Ioua flumen, Moses iterum Pharaonem de populo ad Iouæ cultum emittendo, ipsius Iouæ iusfu conuenit. Recusanti natus est, Iouam omnes eius fines petiturum esse ranis: quarum tanta copia flumen scateret, vt in eius et suorum et populi domos, cubiculorum penetralia, cubilia, furnos, macætras penetrarent, ipsumque et populum, et omnes illi subditos peruaderent. Iusfitque Aharoni, eodem Iouæ mandato, vt manu virgam protenderet in fluuios, flumina, lacus, quo nascerentur in Aegypti solo ranæ: quo factò, tot exstiterent ranæ, vt eis Aegypti solum cooperatum sit. Quod idem carminibus imitati magi, ranas in Aegypti terram exciuerunt. Tum Pharaon Mosem et Aharo-

nem euocat, hortaturque, vt Iouam pro depellendis a se suoque populo ranis deprecetur: sese illi populum ad sacra Iouæ facienda dimisurum. Cui Moses: defini mihi tempus, inquit, quando pro te tuisque et populo precer, vt a te tuisque domibus ranæ propulsentur, ac tantum in flumine relinquuntur. Incraftinum, inquit. Et Moses: isto modo fiet, vt intelligas, Iouam Deum nostrum incomparabilem esse. Facescent a te tuisque domibus et adseclis et populo ranæ, sic, vt restent tantum in flumine. Ita Mose et Aharone a Pharaone digressis, Moses Iouam exorauit de ranis, quas ille Pharaoni immiserat. Itaque illæ domesticatim, pagatim et per agros mortuæ sunt, et in cumulos coaceruata, ita, vt fœteret regio.

At Pharaon vbi vidit, datam esse respirationem, animum obfirmavit, nec illis morem gesfit, sicut erat a Ioua prædictum. Tum Aharon iubente Mose, cui porro mandatum erat a Ioua, virgam manu prehendit, eaque porrecta terræ puluerem percussit, qua percussione omnis totius ægyptiæ terræ puluis in pediculos conuersus est, quibus tum bipedes, tum quadrupedes scaturerunt. Hanc pediculorum effectiorem magi quum suis carminibus imitari frustra tentauissent, pediculis tum homines tum bestias infestantibus, apud Pharaonem confessi sunt, digitum esse Dei*: sed ille occalluit animo, neque illis auscultauit, sicut fore Ioua prædixerat.

Mane Moses vbi primum surrexit, Iouæ iusfu Pharaoni ad aquas, sicut Ioua prædixerat, egresso præsto fuit, eique Iouæ mandatum exposuit, vt illius populum ad illum colendum dimitteret. Quod si non dimitteret, proposuit Iouam in eum, et in eius adseclas, et populum, et domos, immisurum insecta, quibus et domus Aegyptiorum et terra ipsa, quam

22 quam incoherent, repleretur. Ac tum Gosenem (qua in terra Iouæ populus maneret) excepturum, et ab infectis immunem esse facturum: vt intelligeret Pharaon, quantus in terris esset Ioua, qui tantum discrimen inter suum et illius populum posuisset. Id autem portentum fore poststridie. Atque ita fecit Ioua, estque tanta insectorum vis immisa domui Pharaonis, et Pharaoniorum, totique Aegypto, vt ab eis regio deuastaretur.

25 Itaque euocauit Pharaon Mosem et Aharonem, eisque permisit, vt Deo suo irent sacrificatum, sed iis in finibus. Cui Moses respondit, id commode fieri non posse, ea enim sacra Iouæ Deo suo facturos, quæ detestarentur Aegyptii: quæ si in eorum præsentia facerent, non posse, 27 quin ab illis lapidarentur. Sed tridui iter in solitudinem progressos Iouæ Deo suo sacrificaturos esse, vt 28 eis Ioua mandaturus esset. Et Pharaon: ego vos dimittam, inquit, vt Iouæ Deo vestro sacrificetis in desertis, sed ea lege, ne longius procedatis: precamini pro me. Cui Moses: et ego a te digressus Iouam exorabo, vt cras a te tuisque stipulatoribus et populo infecta abigat: verum ne tu nos amplius frustra habeas, populum ad sacrificium Iouæ faciendum ire non permittendo. 30 Indequè digressus, precibus a 31 Ioua obtinuit, vt infecta ab illis abigeret, ne vno quidem relicto. Sed Pharaon tum quoque populum pertinaci animo retinuit.

CAP. IX.

Pecoris interitus. Ex fauilla pustule, grando. A tempestate rex perfidus.

1 Itaque Moses, iubente Ioua, eum Iouæ Dei Ebræorum nomine admonitum iuit, vt illius populum ad illum colendum emitteret. 2 Quod si de emitendo recusaret, atque eos adhuc detineret, sciret, 3 Iouam eius pecori, quod in agris

haberet, videlicet equis, asinis, camelis, bubus, ouibus caprisque perniciosissimam luem esse importaturum, tanto inter israeliticum et 4 ægyptium pecus discrimine, vt nihil prorsus esset de israelitico perituum. Et quidem ad eam rem 5 tempus a Ioua constitui posterum diem. Idque poststridie Ioua fecit, 6 vt mortuo omnis generis pecore * ægyptio, de israelitico ne vnum quidem interiret. Quod quum 7 Pharaon, misis eo nuntiis, comperisset, israelitici pecoris ne vnum quidem interisse, obstinato tamen animo populum non dimisit.

Tum Ioua Mosi et Aharoni ius 8 fit, vt fauillam de calcaria plenis vellis fumerent, quam Moses in aerem præsentem Pharaone spargeret: quæ 9 in puluerem per vniuersam Aegyptum iuitata, tam homines quam bestias pustulis exulceraret. Id 10 quum fecissent, tum hominum tum pecudum corpora vlcibus conspersa sunt, eo vsque, vt ne 11 magi quidem præ vlcibus, quibus non minus, quam omnes Aegyptii, adiciebantur, ante Mosem possent consistere. Sed obstinavit 12 Ioua animum Pharaonis, vt, quem admodum Mosi prædixerat, non obtemperaret illis.

Tum Ioua: surgito cras mane 13 (inquit Mosi) Pharaoni præsto futurus, eique ita dicturus: hæc tibi Ioua Deus Ebræorum dicit: dimitte populum meum, vt mihi seruiat. Alioquin nunc denique 14 omnes meos impetus in tuum cor, inque tuos adscelas et populum consumam, vt intelligas, nullum esse mihi in omni orbe terrarum parem. Et quidem iam te 15 tuosque peste ictos mea manu ex orbe terrarum sustulissim, nisi te 16 ad meam potentiam declarandam, meumque nomen in vniuerso terrarum orbe prædicandum, nominatim destinassim. Quod si et 17 iamnum populum meum impedis, neque

18 neque amittis, sic habeto, me cras
tantam esse vim grandinis plutu-
rum, quanta adhuc in Aegypto post
19 eam conditam nulla fuit. Quam-
obrem mitte, qui cogant pecus tu-
um et omnia, quæ sub dio habes.
Nam omnes et homines et pecora,
quæ tum sub dio deprehensa te-
ctum non subierint, grandine op-
20 pressa interibunt. Hæc Moses. Ac, si
qui ex Pharaoniis Iouæ minas timu-
erunt, seruitia pecoraque sua in do-
21 mos compulerunt. Qui autem ne-
glexerunt, ea in agris reliquerunt.
22 Tum Mosem iussit Ioua manum in
cælum tendere, vt tota in Aegypto
in homines, in pecora, in herbas
23 omnes grandinaret. Atque, vbi
ille virgam in cælum tetendit, emi-
sit Ioua fragores, et tantam vim
24 grandinis, emicantibus in ter-
ram fulguribus, et inter grandinem
coruscantibus, in Aegyptum effu-
dit, quanta post homines natos nul-
la in omni Aegypto extiterat:
25 quæ grando per omnem Aegyptum
omnia, quæ sub dio erant, contudit,
homines, pecudes, terrestres herbas
omnes contriuit, arboresque per-
26 fregit: quum iterea Gossem,
quam Israelitæ partem tenebant,
expers grandinis fuerit.
27 Tum vero Pharaeo, conuocatis
Mose et Aharone; nunc peccaui, in-
quit, pro Ioua facit æquitas, contra
28 me meosque iniquitas. Deprecami-
ni Iouam, vt tonare et grandinare
desinat, ego vos sine vlla mora di-
mittam. Cui Moses: simul ac ex vr-
29 be egressus, manus ad Iouam pro-
tendero, cessabunt fragores, desinet-
que grandinare, vt cognoscas, hunc
30 orbem Iouæ ditionis esse. Et si satis
compertum habeo, te tuosque non-
31 dum Iouam Deum reuereri. Ea
autem calamitate linum et horde-
um adstricta sunt, quod hoc adhuc in
32 herba erat, illud siliquabatur: At
triticum et zea non item, quode-
33 rant tardiora. Postquam Moses,
relicto Pharaone, ex vrbe egressus

palmas ad Iouam expandit, sedata
sunt tonitrua et grando, pluuiæque
in terram fluxio cohibita. Quod 34
postquam vidit Pharaeo, perseuera-
uit in suo peccato, animumque cum
suis obfirmavit, et Israelitas ob- 35
stinate retinuit, vt Ioua per Mosem
prædixerat.

CAP. X.

*Locustæ. Ab iis vex atrocior. Caligo tacti-
lis. Eiectus a rege Moses.*

TVM Ioua Mosi: adi (inquit) 1
Pharaonem, nam ego et eius et
suorum animum obfirmavi, vt
hæc mea miracula apud vos edam:
vtque vos vestris natis et nepotibus 2
naretis, quæ ego in Aegyptios pa-
trauerim, et quantis eos portentis
infestauerim, sciatisque, me esse
Iouam. Ergo Pharaonem adgressi 3
Moses et Aharon, quærunt ex eo
nomine Iouæ Dei Ebræorum, quo-
usque tandem illi se submittere
perneget? dimittat illius populum
ad illum colendum. Quod si re- 4
nuat, sciat, illum postridie tot esse
locustas in eius fines immisurum,
vt earum multitudine obducta ter- 5
ra perspicere non possit: quæ quidem
locustæ residuum reliquiarum,
quod illis a grandine reliquum fa-
ctum sit, omnesque in agris natas
arbores consumpturæ sint, eiusque 6
et suorum omnium Aegyptiorum-
que domos completuræ, quale nihil
eius patres aut maiores ab omni
memoria viderint. Hæc fatus Mo-
ses, a Pharaone conuersus discede-
bat.

Hic Pharaonis adflectæ Phara- 7
onem sic adloquuntur: quem ad
finem nobis hic erit detrimento?
Dimitte homines, vt Iouam Deum
suum colant: an nondum periisse
Aegyptum sentis? Tum Pharaeo, 8
Mose et Aharone reuocatis: ite,
inquit, colite Iouam Deum vestrum.
Sed quinam sunt ituri, et qui non?
Cui Moses: cum iuuenibus et seni- 9
bus

- bus nostris, inquit, ibimus: cum filiis et filiabus, cum minoribus maioribusque pecudibus ibimus, quoniam festum Iouæ sumus acturi.
- 10 At ille: ita vobis adsit Ioua, inquit, vt ego vos cum vestris paruulis dimittam. Iam iam satis perspicua est
- 11 vestra malitia. Ite potius viri ad Iouæ cultum, postquam id flagitatis. Tum eos a suo conspectu eiecit.
- 12 At Ioua Mofi iussit, vt manum in terram ægyptiam intenderet, ad excitandas locustas, quæ per Ægyptum nascerentur, et omnes eius regionis herbas, omnesque grandinis reliquias perederent. Atque
- 13 vbi Moses virgam in Ægyptum porrexit, excitauit Ioua eorum in eam regionem, qui, quum totum illum diem noctemque flauisset, primo mane locustas inuexit: quarum tanta copia tota regione exstitit, atque in omnibus Ægypti finibus confedit, quanta neque antea vquam fuerat, neque postea futura est. Ab his vniuersa terræ facie
- 15 cooperta, atque obtenebrata, omnes herbæ terrestres, omnesque arborum fructus, quæ reliqua grando fecerat, consumti sunt, neque vlla vel arborum vel herbarum viriditas in vniuersa superfuit Ægypto.
- 16 Tum vero Pharaonem Mosem et Aharonem propere arcescit: peccauit, inquit, in Iouam Deum vestrum et
- 17 in vos. Sed ignosce quæso mihi etiam hoc peccatum: et orate pro me Iouam Deum vestrum, vt hanc demum a me mortem propulset.
- 18 Ille a Pharaone digressus, Iouam precatus est: qui eo ventum marinum vehementissimum conuertit, a quo vento sublatae locustæ, in mare rubrum abreptæ sunt, ne vna quidem in totis Ægypti finibus relicta. Sed quum Pharaonem sic quidem (eius animum obsfirmante Ioua) Israelitas dimitteret, Moses, iubente Ioua, vt essent in Ægypto tenebræ etiam tactiles, manum in
- ælum porrexit: quo facto, tanta per omnem Ægyptum tenebrarum caligo per triduum exstitit, vt toto illo triduo neminem hominem homo viderit, neque se loco mouerit, quum interim Israelitæ omnes lucem suis in sedibus haberent.
- Tum Pharaon euocato Mose: ite cultum Iouam, inquit, etiam cum vestris paruulis, relictis tantum maioribus minoribusque pecoribus. Cui Moses: immo et tu nobis visitimas, et ea, quæ ad rem diuinam opus sunt, suppeditabis, quibus Iouæ Deo nostro operemur: et nos, pecus nostrum, ne vngula quidem relicta, ducemus, ex quo capiamus, quæ ad rem diuinam erunt necessaria. Neque enim compertum habemus, qua re simus Iouam culturi, donec eo peruenerimus. At Pharaon (Ioua ei pertinaciam immittente, ne illos dimitteret) facesse me, inquit: caue ne posthac meum conspectum subeas: nam si feceris, moriere. Et Moses: vt dixisti, inquit, posthac tuum conspectum nunquam subibo.

CAP. XI.

A Deo prada decreta. Ad regem a Mose mina. Ille in horas peior.

Mosem autem præmonuerat Ioua, Pharaonem vno dumtaxat ei Ægyptiisque insuper illato vulnere, tandem eos, illinc omnino esse emissurum, vel potius eiecturum. Eique propterea mandauit, vt populum præmoneret, a suo vt quisque et vir vicino, et femina a vicina peteret argentea aureaque vasa: ipsique populo beneuolentiam Ægyptiorum conciliauit: neque non Moses ipse vir erat in Ægypto tam Pharaoniorum quam populi existimatione maximus.

Ergo in ea oratione hoc modo Iouæ mandata exposuit, Iouam circa mediam noctem Ægyptios obitu-

5 obituro, omnesque in Aegypto primogenitos esse mortem obituros, ab ipsius Pharaonis, qui in folio federet, ad seruorum primogenitos, quæ molas truderent: nec non omnium etiam pecorum, ac maiorem fore in Aegypto tumultum, quam vnumquam vel antea fuisset, vel postea futurus esset: quum interim in omnibus Israelitis nihil, neque bipedum omnino neque quadrupedum, moueretur, vt intelligerent, quantam Ioua differentiam statueret inter Aegyptios et Israelitas: eo vsque, (inquit Moses Pharaoni) vt tui isti omnes ad me sint descensuri, et, vt vna cum omni populo mihi commendato exeam, submisisse rogaturi: tum demum exibo: simulque a Pharaone iratus discescit, quoniam a Ioua didicerat, illum non esse obtemperaturum, quo plura Iouæ prodigia fierent in Aegypto, quoniamque omnibus illis a se et ab Aharone editis in eius conspectu portentis, tamen (comprimente eius animum Ioua) Israelitas de suis finibus non emittebat.

CAP. XII.

Primus anni mensis, Pascha Ad portas cruor. Asium, azyni, cichoreum, Cremande reliquia. Coniuuorum habitus. Paschalis eternitas. Fermentatum capitale. Hysopus. Primogenitorum cedes et in pecore. Ebreorum cum impetratis spoliis euasio. Pedum numerus. Horum quantitas seruitus. Præputiatus procul a Paschate.

1 **T**VM Ioua ad Mosem et Aharonem in Aegypto hac oratione vsus est: hic vobis mensis caput mensium, id est primus anni mensis esto. Colloquimini cum omni Israelitarum multitudine, vt huius mensis die decimo omnes patresfamilias agnos aut hædos mansionati sumant*. Quod si quæ familia ad agnum non sufficiat, patresfamilias vicinum eum, qui erit domui suæ proximus, adhibeto, subducta ratione numeri capitum et

summa ad agnum comedendum ac commodata. Is agnus esto intermeratus, mas, annulus, nec refert, agnus sit, an hædus: qui, postquam in custodia habitus fuerit ad diem huius mensis decimum quartum, mactabitur ab omni Israelitarum ciuitatis multitudine sub crepusculum. Tum eius sanguine conspergentur postes ambo, et superliminaria domorum, in quibus comedetur. Caro autem ea nocte comedetur igne tosta, et panes sine fermento et comedetur cum cichoreis*. Sed ne quid ex eo crudum, neue elixum aqua comeditote: sed tantum igne tostum, vna cum capite, cruribus et intestinis. Neu quid in posterum diem reliqui facitote: ac, si quid postridie reliqui fuerit, igne cremabitis. Comedetis autem hoc habitum, succinctis lateribus, calceatis pedibus, bacillos manus tententes, idque facietis trepidanter: quoniam Iouæ transitus est. Ego vero transibo per Aegyptum illa nocte, et omnia Aegypti primogenita tam hominum, quam pecudum interficiam, deque omnibus Aegyptiorum diis Ioua ego pœnas sumam*.

Ac animaduerso sanguine, quo domus, in quibus eritis, notata erunt, præteribo vos, neque perniciali vulnere adficiemini, me in Aegyptios grassante.

Vos autem illius diei memoriam coletis, eumque festum Iouæ celebrabitis, et vestræ stirpi celebrandum perenni religione prodetis. Septem dies non fermentatis panibus vescemini, statimque primo illorum dierum fermentum de vestris domibus tolletis: ac quisquis a primo ad septimum diem fermentatum gustauerit, is de numero Israelitarum tollatur. Primo autem die, itemque septimo, sacrificium conuentum facietis, neque vllum opus illis diebus patrabitis: præterquam, quod cuique necessarium erit ad victum, id solum facere licebit.

- 17 Panes autem sine fermento feruabitur, quod illo ipso die eduxerim vestras copias de Aegypto, quem vos diem perpetua lege vestrae posteritati fancietis. A vespera diei decimi quarti mensis primi, ad vesperam vicesimi primi eiusdem mensis, vescemini non fermentatis: neque vltimum per illos septem dies fermentum domi habebitis: ac quisquis fermentum gustauerit, is de numero Israelitarum tollatur, siue peregrinus fuerit, siue indigena. Nihil, inquam, fermentatum comedetis: sed, vbiuinque degetis, non fermentatis vescemini.
- 21 Igitur Moses, conuocato omni senatu Israelitarum, verba fecit ad hunc modum: seponite et segregate vobis singulas balantes in familias, quibus immoletis pascha. Deinde fasciculo hysopi in sanguinem peluis immerse, inficite superliminaria, et vtrosque postes, neque extra fores domorum vestrarum prodite ante crastinum mane. Et Ioua quum ad caedendos transibit Aegyptios, ostia, quorum in superliminariis et postibus sanguinem conspexerit, praeteribit, neque sinet exterminatorem domos vestras intrare et cladem inferre. Atque hanc rem solennem vobis vestrisque nationis instituite in aeternum. Quumque perueneritis in terram, quam vobis Ioua dabit, quemadmodum promissit, hanc caerimoniam seruato.
- 26 Quae rentibusque liberis vestris, quid sibi velit ista caerimonia? respondetote, sacrificium esse transitus Iouae, qui in Aegypto, quum Aegyptios caederet, Israelitarum domos transierit, vestrasque domos liberauerit. Tum populus sese honoris causa submisit.
- 28 Quumque digressi Israelitae fecissent, sicuti Ioua Mosi et Aharoni praeeperat, media nocte Ioua omnes in Aegypto primogenitos occidit, a primogenito Pharaonis in

folio sedentis, ad primogenitos * captiuorum, qui in ergastulis erant, omniumque etiam pecorum. Tum vero Pharaeo ea nocte surgit, omnesque eius stipatores et Aegyptii: fuitque ille maximus in Aegypto tumultus, quippe nulla domo funeris experte: arcesstaque noctu Mosi et Aharoni egite, inquit, exite de meo populo et vos et Israelitae: ite, colite Iouam vestro arbitrio: pecora mi-nora maioraque abducite, vt postulatis: ite, et mihi quoque bene precamini. Aegyptii quoque populum vrgere, eum de suis finibus emittere properantes, et sese omnes perisise, dicentes.

Itaque Israelitae non fermentatam masam, veste sua inuolutam, humeris suis extulerunt in maetris: vasisque argenteis atque aureis, et veste ab Aegyptiis ex mandato Mosi petitis, et (Ioua eis Aegyptiorum beneuolentiam conciliante) impetratis, Aegyptios spoliauerunt, et a Ramese Sochota peruenerunt circiter sexcenta millia peditum virorum, praeter imbellem turbam, comitante etiam magna promiscui vulgi frequentia, maximisque pecorum gregibus et armentis. Ibi ex ea masa, quam secum ex Aegypto deportauerant, depstitios panes fecerunt, nullo fermento: nam ea non erat fermentata, propterea, quod, vrgentibus Aegyptiis, morari et viaticum sibi parare non potuerant.

Spacium autem, quo Israelitae in Aegypto commorati sunt, fuit annorum quadringentorum triginta. Quo spacio confecto, illius diei nox (quo die omnes Iouae copiae ex Aegypto exierant) dicata Iouae est, qui eos eduxisset ex Aegypto, et ab vniuerso Israelitarum genere aeternum obseruatur. Hanc autem agni (quod a transitu Pascha dictum est) rationem Mosi et Aharoni tradidit Ioua: ne quis eo vesce-

44 retur extraneus: vt omnibus com-
 45 emittitis feruis, si modo esent cir-
 46 cumcisi, vsci fas eset. Ne quis
 47 aduena, neue mercenarius comes-
 48 set. Vna in domo comederetur.
 Neue quid carnis domo efferretur:
 neue vllum eius os frangerent.
 47 Vt idem cuncta Israelitarum ciui-
 48 tas operaretur. Si qui inter eos
 peregrini agerent, ii, vt Iouæ Pa-
 scha facturi, omnes suorum mares
 circumcisos haberent, et tum de-
 mum ad id aditum haberent, ea-
 demque esent conditione, qua indi-
 49 genæ: ne quis præputiatus eo ve-
 50 liceretur. Eadem lex eset indige-
 narum et peregrinorum inter eos
 agentium. Hæc omnes Israelitæ
 fecerunt, sicut a Ioua Mofi et Aha-
 roni fuerant præcepta.

CAP. XIII.

*Primogenita hominum pecudumque Deo.
 Paschatis rememoratio. Marium primo-
 genitorum redemptio. Ioua columna et
 nubis, et ignis.*

1 **A**Tque illo ipso die, quo Israe-
 litas ex Aegypto cum eorum
 2 copiis eduxit Ioua, Mofi præ-
 cepit, vt sibi primogenita omnia
 consecraret: nam quidquid Israe-
 3 litarum eset, quod vuluam aperuis-
 set, id omne, siue hominum eset,
 siue pecudum, suum esse. Et Mo-
 4 ses ad populum huiusmodi concio-
 nem habuit: mandate hunc diem
 memorix, quo die ex domicilio
 seruitutis ægyptiæ emeristis:
 5 vnde a Ioua magna vi educti, no-
 6 lite vti fermento. Hodie vos ex-
 iuistis, mense verno. Quum
 igitur vos introduxerit Ioua in ter-
 ram Chananæam, Hettæam, Am-
 7 morræam, Heuæam et Iebusæam,
 quam sese vobis daturam maiori-
 bus vestris iurauit, terram lacte et
 melle abundantem, hunc ritum hoc
 8 mense seruatote. Septem dies az-
 ymis viuotate, quorum dierum
 9 septimus festus Iouæ esto. Atque
 illis septem diebus, per quos non

fermentatis viuetur, nihil ferment-
 tatum, neque fermentum omnibus
 in vestris finibus exstato.

Tum causam liberis vestris ex-
 8 ponitote, videlicet, quid vobis
 Ioua fecerit, quum ex Aegypto
 existiis. Atque hoc et ad manum
 9 signum et inter oculos monumen-
 tum habetote, vt sit lex Iouæ vo-
 bis in ore, qui vos tanta vi ex Ae-
 gypto eduxerit. Hanc vos cari-
 10 moniam seruatote suo tempore
 quotannis. Ac postquam vos Ioua
 11 introduxerit in terram Chan-
 nanæam, sicut vobis vestrisque ma-
 ioribus iureiurando confirmauit,
 eamque vobis tradiderit, quid-
 12 quid vuluam aperuerit, id Iouæ
 seponitote, et ceterorum quidem
 pecorum mascula omnia prima Iou-
 13 uæ sunt, Asinorum autem agno
 aut hædo redimitote: sin minus
 redimetis, ceruices frangitote.
 At hominum primogenitos, ve-
 14 stros filios, omnes redimitote.
 Et si quando (vt fit) ex vobis li-
 beri vestri quæstuerint, quidnam
 istud rei sit? respondetote, vos a
 Ioua magna vi ex Aegyp^o, domici-
 15 lio seruitutis, esse eductos, qui
 Ioua, Pharaone pertinacius vos re-
 tinente, omnia Aegypti primogeni-
 ta tum hominum tum pecudum in-
 terfecerit. eam ob rem vos Iouæ
 immolare ex maribus, quidquid
 vuluam aperuerit: sed vestros o-
 mnes natos primogenitos redime-
 16 re: quare eius rei et indicium ad
 manum et frontale inter oculos ha-
 beant, quod tanta vi ex Aegypto a
 Ioua sitis educti. Dimissum au-
 17 tem a Pharaone populum Deus non
 duxit Palæstinam versus, quæ via
 erat apertissima: idque eo con-
 silio, ne, viso exercitu, conuersis
 animis Aegyptum peterent: sed
 18 longiore circuitu, ea via, quæ fere-
 bat in solitudinem maris rubri.
 Disceserunt autem procincti Isra-
 19 elitæ ex Aegypto, Mose secum
 deportante ossa Iosephi: quoniam

ille, vt illinc (quum eis Deus subuenisset) ea secum asportarent, Israelitas iureiurando obligauerat.

20 Igitur a Sochotis profecti, castra posuerunt in Ethamo, in solitudinis

21 extremo. Ioua eos antecedente interdium in columna nubis, via ostendendæ gratia: noctu in columna ignis, præluçendi causa, vt diem noctemque iter facerent:

22 neque vnquam nubis interdium, neque ignis noctu columna defuit, quæ populum præcederet.

CAPVT XIV.

Profugos Pharaõ adsecutus. Populi questus. Miris diuisio. Aegyptiorum in vendis corruptio.

1 **E**T Ioua Mosi negotium dedit,

2 vt Israelitas iuberet iter conuertere, et ante fauces Ahiratha inter Magdol et mare, e regione Baalfeponis secundum mare

3 castra facere, vt Pharaõ eos, arbitratus regionum ignaros harere, et

4 siluis conclusos teneri, me eius animum opprimente, (inquit) persequatur, mihi que et ipse et omnis eius exercitus gloriæ sit: et discant Aegyptii, quantus sit Ioua. Id quod

5 illi fecerunt. Quæ res vbi Pharaoni Aegypti regi nuntiata est, illos fugere, conuersæ sunt et eius et suorum mentes in illos, querebanturque, sese Israelitas, qui eis seruebant, amisisse. Itaque currum adornat, adhibitisque suis hominibus,

7 et sexcentis curribus electis, et omnibus Aegypti curribus, quibus

8 omnibus veherentur duces, Ioua eius animum obfirmante, Israelitas cum ingenti manu egresos persequitur. Atque illos Aegyptii omnesque Pharaonis equites, et quadrigarii, atque milites adsecuti sunt ad fauces Ahiratha, e regione Baalfeponis ad mare castra facientes.

10 Israelitæ, adpropinquante Pharaone, conspicati subsequentes Aegyptios, magno timore correpti, Iouam adpellare cœperunt. Mosem

11

etiam vulgo incusare: an, quasi in Aegypto sepulcra non essent, tu nos in solitudinem ad mortem adduxisti? cur fecisti, vt nos ex Aegypto educeres? Annon hoc ipsum est, de quo nos te monebamus in Aegypto, petentes, vt nos Aegyptiis seruire sineres? præstare enim, Aegyptiis seruire, quam in solitudine mori. Quibus Moses: nolite metuere, inquit: confirmate vos, et quam vobis hodie Ioua victoriam adferet, spectate: nam, quos hodie videtis Aegyptios, eos numquam posthac visuri estis: Ioua pro vobis quiescentibus prælium conficiet.

Tum Ioua cum Mose loquitur: quid me adpellas? inquit. Iube Israelitas proficisci: tu elata virga tua manum in mare intende, illudque diuide, vt Israelitæ per medium mare in sicco ambulent, quos Aegyptii (me pertinaciam iniicientem) consequantur, vt ego in Pharaone, cunctoque eius exercitu, et curribus equitibusque gloriam consequar, atque ex tam glorioso in eos facto Ioua ego notus Aegyptiis fiam. Angelus autem diuinus, qui Israelitarum agmen præcedebat, post eos recessit, remotaque ex eorum conspectu nubes a tergo constitit, mediaque inter Aegyptiam et israeliticam castra intercessit: sic, vt hinc nube, illinc caligine interposita noctem illustraret, neque alteri ad alteros tota nocte propius accederent. Et quum Moses manum in mare protendisset, Ioua mare vehementissimo enro tota nocte perflauit: eoque in siccum redacto, et disclusa aqua, ingressi sunt Israelitæ per medium mare in sicco, aqua murum illis dextra sinistraque præbente: quos Aegyptii et Pharaonis equites, quadrigariique omnes medium in mare infecuti sunt. Et Ioua eorum agmen de columna ignis et nubis de matutina vigilia conspicatus, perturbauit, de-

15 detractisque rotis currum, magno
 cum impetu iactauit. Conantibus
 Israelitas fugere, quod dicerent,
 Iouam contra se pro Israelitis pro-
 16 pugnare, Ioua Mosi imperauit,
 vt manum in mare protenderet, vt
 aqua in Aegyptios inque quadriga-
 17 rios et equites reslueret. Itaque
 quum Moses manum in mare ex-
 tendisset, mare sub matutinum in
 suam vim redibat: contra quod fu-
 18 gientes Aegyptios Ioua in medium
 mare deturbauit, et resluens æstus
 totius Pharaonis exercitus, currus
 et equites, qui illos in mare secuti
 fuerant, ita obruit, vt nec vnus eua-
 19 deret: quum interea Israelitæ,
 aqua eis ad dextram sinistramque
 usum præstante muri, medium
 mare sicco pede perambularunt.
 20 Eo die Israelitæ, Iouæ præsidio ab
 iniuria Aegyptiorum conseruati,
 quum illos in litore mortuos spe-
 1 ctaerent, et tam illustre Iouæ con-
 tra illos factum perspicerent, Iouam
 reueriti sunt, eique et eius seruo
 Mosi fidem adiunxerunt.

CAPVT. XV.

Israelitarum carmen. A ligno dulcescens aqua.

1 **T** Vin Moses vna cum Israelitis
 carmen hoc Iouæ sic cecinit:
 Iouam canto*, qui pro sua præ-
 stantia et equos et equites in mare
 2 deiecerit. Vires inæ, carmenque
 Ioua est, qui mihi saluti fuit. Hic
 meus est Deus, quem celebros: De-
 3 us patrius, quem extollo. Ioua
 vir bellicosus*, Ioua, inquam, qui
 4 nominatur, Pharaonis et currus
 et copias in mare deturbauit, ita vt
 illius duces lectissimi in mare ru-
 5 brum demersi, et vndis obruti,
 in fundum tamquam saxa subsede-
 6 rint. Tu ista dextra, o Ioua, decus
 7 tibi fortissimi peperisti: ista dex-
 tra, Ioua, hostem oppressisti, et tua
 singulari præstantia infestos tuos
 8 stipulam confecisti. Ergo ad tua-

rum narium flatum coaceruatæ
 sunt aquæ: stetero fluctus in cu-
 mulum, inque mari medio vndæ
 concreuerunt. Dixerat hostis: 9
 persequar, adsequar, diuidam præ-
 dam, animum meum ex illis exple-
 bo, gladium stringam, illos mea
 manu peruertam. At te spiritu 10
 isto flante, obruti sunt mari et
 plumbi ritu in aquas nobiles de-
 mersi. Quis tibi deorum par est, 11
 o Ioua? quis cum sacro isto decore
 conferendus? o terribilis, laudabi-
 12 lis, mirifice, qui extensa dextra
 tua, illis humo absorptis, popu- 13
 lum hunc a te redemptum pro tua
 clementia abducis, et tua vi in tuum
 sacrum perducis domicilium. Hoc 14
 audito cohorrescant nationes, in-
 uadat incolas Palæstinæ trepidatio,
 tum perturbentur duces Idumæi, 15
 Moabitarum proceres terrore cor-
 ripiantur, omnes incolæ Chananææ
 exanimentur, tantoque patore 16
 labefactentur, vt ad tui brachii ma-
 gnitudinem, tamquam cautes, obmu-
 tescant: dum transit tuus, Ioua,
 populus, dum transit populus,
 quem tu tibi comparasti: quem 17
 in tuæ possessionis montem perdu-
 ctum ibi quasi plantas: quam
 tuæ habitationis sedem, Ioua, pa-
 18 rasti, sacrarium, Domine, tuis mani-
 bus conditum. Regnet in omnem 19
 æternitatem Ioua, qui in Pharao-
 nis equos cum suis et curribus et
 equitibus in mare ingresses, maris
 vndas conuerterit, quum Israelitæ
 in sicco medium mare perambula-
 uerint.

Maria quoque vates, Aharonis 20
 soror, tympanum manu ferens,
 subsequentibus omnibus mulie-
 ribus, et choros cum tympanis a-
 gentibus, illis respondit ita: Io- 21
 uam cantate, qui pro sua præstantia
 et equos et equites in mare deiece-
 rit.

A mari rubro profecti Moses et 22
 Israelitæ, et in Sur solitu linem
 tridui iter progressi, aquam non

23 inueniebant. Vbi ad Maram ventum est, eam aquam bibere propter eius amaritudinem non poterant, (ex quo etiam locus Mara dictus 24 est,) ideoque contra Mosem fremebant, requirentes, quid biberent. 25 Et Ioua a Mose adpellatus, ei lignum quoddam monstrauit, quo in aquam iniecto, facta dulcis est. Ibi eos periclitatus, his institutis et 26 præceptionibus instruxit. Si sibi Iouæ Deo suo dicto audientes essent, suæque et voluntati parerent, et præceptis intenderent, et instituta omnia seruarent, sese eis nullum morbum, cuiusmodi Aegyptiis importasset, esse illaturum: sese enim eum esse Iouam, qui eis merneretur. Deinde ad Elimum uenerunt, ubi duodecim aquæ fontes erant, et septuaginta palmæ, ibi castra collocarunt ad aquas.

CAPVT XVI.

Contra Mosem populi tumultus. Manne misso, qualitas, distributio, diuturnitas.

1 **A**B Elimo profecta omnis Israelitarum multitudo in Sinem solitudinem, positam inter Elimum et Sinam, peruenit quinto decimo die secundi mensis, ex quo 2 Aegypto exceserant. Ibi vulgo Israelitæ in Mosem et Aharonem fremebant: optare sese, si fieri posset, ut in Aegypto a Ioua essent occisi, quum ollis carniū adfiderent, quum panem ad satietatem comessent: nunc in eam esse solitudinem ab illis adductos, ubi tota 4 illa multitudo fame conficeretur. At Ioua Mosi denuntiavit, sese illis panem platurum esse de caelo, cuius singulis diebus certum modum egressi colligerent: ut eorum periculum faceret, utrum ex sua lege victuri essent, nec ne. Sexto autem die curarent, ut, quod ad se importarent, id duplo amplius esset, quam quantum reliquis diebus confuescent. Et Moses atque Aharon

ad omnes Israelitas uerba faciunt, eos et uespere se a Ioua ex Aegypto eductos esse cognituros, et mane 7 eius & gloriam spectaturos, postquam uestros in se fremitus audiuit, (nam nos quidem quid sumus, ut in nos frematis?) quum ille uobis et 8 uespere carnem ad uictum (inquit Moses) et mane panem dabit ad satietatem: quorum quidem querelas contra se, a quo estis ex Aegypto educti, audiuerit. Nam nos quidem qui sumus, ut de nobis exostulare uideamini? non nos incusatio ista, sed Iouam petit. Deinde 9 mandat Aharoni, ut uniuersam Israelitarum multitudinem iubeat in Iouæ conspectum accedere, qui eorum querimonias audiuerit.

Atque Aharone ad uniuersam 10 multitudinem uerba faciente, in solitudinem conuersi, Iouæ splendorem in nube conspiciunt, cum Mo- 11 se colloquentis ad hunc modum: Audiui fremitus Israelitarum: renuntiato eis, sub uesperum comes- 12 furos carnem, et mane satianos esse pane, cogniturosque, quantus eorum Deus Ioua sit. Igitur uespere tot ex- 13 ortæ sunt coturnices, ut castra obtegerent. Mane autem circum castra solum constratum erat rore, qui 14 ubi ros euaniuit, conspiciebatur quiddam in solo siluæ minutum, rotundum, tenue, perinde ac si pruina esset conspersa humus. Eo uiso, 15 Israelitæ sic inter sese dicere: MANHV? quid hoc *? neque enim sciebant, quid esset. Quibus Moses: hic panis est, inquit, quem uobis Ioua dat ad uictum, de quo ita 16 præcepit, ut colligatis ex eo, quantum cuique opus erit ad uictum, uidelicet gomerem in singula capita, inita ratione numeri eorum, qui sunt in cuiusque contubernio. Id 17 quod illi fecerunt, collegeruntque partim largius, partim parcius; Sed 18 quum gomere metirentur, neque ei, qui plus collegerat, supererat, neque

2) gloriosum opus, uidelicet mannam.

neque ei, qui minus, deerat, tantumque quisque collegerat, quantum ei ad victum opus erat. Interdixerat autem Moses, ne quis ex eo reliquum faceret in crastinum: cuius præcepto neglecto, nonnulli reseruauerunt: sed id, enatis vermibus, fœtebat. His quum Moses succensisset, colligebant deinceps singulis matutinis, quod cuiusque victui satis esset: postea calescente sole liquefiebat.

2 At sexto die duplicem victum collegerunt, videlicet duos gomeres in singulos. Id quum omnes ciuitatis magistratus ad Mosem retulissent, respondit, illud ipsum esse denuntiatum a Ioua. postridie enim sabbati serias Iouæ sacras fore: coquerent et elixarent, quod opus esset, reliquum omne sibi in posterum 4 diem reponerent ac reseruarent. Idque quum ab illis esset administratum ad præscriptum Mosi, postridie quod repositum fuerat, id neque fœtebat, neque in eo vermes erant. 5 Eo Moses iussit, vt illo die vescerentur, quod sabbatum Iouæ esset, 6 neque essent ruri inuenturi. Sex diebus enim colligi debere: septimo autem die, quod sabbatum esset, 7 non fore. Quidam tamen de populo etiam septimo die exiuerunt ad colligendum, sed nihil inuenierunt. 8 Hique a Mose iussu Iouæ castigati sunt, quod tam diu illius præcepta et leges seruare nollent: 9 perspicuum esse, Iouam, quia ipsis sabbatum tradidisset, propterea sexto die victum præbere bidui: manerent in suis sedibus, neu quis se 10 loco moueret die septimo. Itaque 11 eo die feriatum sunt. Nominauerunt autem illud Israelitæ Manna, quod similitudinem habebat feminis coriandri, album, gustu placentarum ex melle. Idque sibi Moses dixit a Ioua in mandatis datum, vt ex eo, quantum gomer caperet, seponeret, conseruandum ad posteros, vt viderent, quo eos victu ille

tolerasset in desertis, eductos ex Aegypto: mandauitque Aharoni, 13 vt gomeris mensuram Mannæ in phialam immitteret, idque apud Iouam ad posteros custodiendum reponeret. Quod ille fecit, quemadmodum Ioua Mosi præceperat, idque apud Oraculum adseruandum reposuit. Hac Manna Israelitæ 35 per quadraginta annos vsi sunt, quibus ad extremam Chananæam, quæ terra habitabatur, peruenerunt. Est autem gomer, decima pars ephi. 36

CAPVT XVII.

De petra fontes. Ex Mosi manibus victoria et cades.

Igitur a Sine profecti: ad Iouæ 1 præscriptum iter facientes, castra habuerunt in Raphidimo. Ibi quum ad bibendum aqua non esset, petebant a Mose in iurgio, vt sibi 2 aquæ ad bibendum copiam faceret. A quibus quum Moses quæreret, cur secum contenderent, quidue Iouam tentarent? quærebant ipsi 3 ex eo, siti et aquæ desiderio laborantes, cur se ex Aegypto extraxisset, vt et ipsos et liberos et pecora siti necaret? Tum Moses Iouam adpellans: quid faciam huic, inquit, populo, a quo parum abest, quin lapider? Cui Ioua: antecede populum, inquit, adhibitisque nonnullis senatorum, et virgam tuam, qua flumen percussisti, manu ferens: perge. Illic ego tibi in conspectu 6 adstabo in petra in Horebo, quam petram vbi tu percussis, manabit ex ea aqua ad populi potionem. Id quod Moses in oculis Israelitarum senatorum fecit, eumque locum 7 Masam et Meribam, hoc ab Israelitarum iurgio, illud a tentando, nominauit: quod ibi Israelitæ tentassent, versaretur inter eos Ioua, an non.

Amalechus autem ad Raphidimum prælio cum Israelitis dimicaturus venit: et Moses Iosue 9 præcepit, vt viros deligeret, cum

quibus Amalecho prælio occurre-
ret: postredie sese in iugo collis
aditaturum, virgam diuinam secum
10 habentem. Igitur Iosua, sicut e-
rat iustus, prælium cum Amalecho
commisit: Moses, Aharon, et Hur
11 iugum collis conscenderunt, vbi,
Mose manum attollente, vincebant
Israelitæ: remittente, Amalechus.
12 Sed quum manus eum grauarent,
illi saxum ei supposuerunt, in quo
federet. Deinde Aharon et Hur
manus eius alter altera ex parte
fulciunt, quibus manibus eo habitu
ad solis occasum continenter sus-
13 tentatis, Iosua Amalechum et e-
ius copias ferro perdomuit.
14 Tum Ioua Mofi mandauit, vt id
in monumenta litterarum referret,
et Iosue auribus inculcaret: sese
enim Amalechi memoriam esse de
15 rerum natura deleturum. Et Moses
aram extruxit, quam Signiouiium
16 adpellauit: quia Iouæ manus signo
admota est* (inquit) Iouæ bellum
cum Amalechitis susceptum est
æternum.

CAPVT XVIII.

*Ad Mosera socer. Epulum sacrum. Iudi-
ces socero si adente.*

1 **I**ethro autem Madianitarum pon-
tiffex, Mosis socer, vbi intellexit,
quantis Ioua Deus beneficiis
Mosem et suos Israelitas adfecisset,
2 adhibuit secum Sephoram Mosis
vxorem, (quam ille postea remise-
3 rat) et duos Sephoræ filios, quo-
rum vni nomen erat Gersomus,
quod dixisset Moses, peregrinum se
4 esse in terra extranea: alteri
Eliezer, quod Deus patrius ei fuisset
auxilio, eumque e gladio Pha-
5 raonis eripuisset. Cunque his ad
Mosem peruenit in solitudinem,
6 vbi ille castra habebat ad montem
diuinum, eumque certiore fecit,
se socerum eius Iethronem ad
eum venire, vna cum eius vxore et
7 duobus vxoris filiis. Ei Moses

exiit obuiam, eumque honorifice
deosculatus est: quumque alter al-
terum de valetudine percontati es-
sent, in tabernaculum ingressi sunt.
Ibi Moses socero suo narrauit, qui-
8 bus Ioua modis accepisset Phara-
onem et Aegyptios, Israelitarum
causa, et quantis casibus iter infe-
stum habuissent, quibus essent a
Ioua liberati. His tot Iouæ in 9
Israelitas beneficiis delectatus Ie-
thro, quod eos eripuisset Aegyptiis:
grates ago Iouæ, inquit, qui vos ab 10
Aegyptiis et Pharaone liberauit, qui
populum potestati Aegyptiorum
eripuit. Nunc denique intelligo, 11
Iouam omnium esse deorum maxi-
mum, et illis propter eorum in vos
superbiam merito accidisse. Si 12
mulque rem diuinam Deo et sacri-
ficium confecit, cumque eo Aha-
ron, et cuncti senatores Israelitæ
epulas apud Deum initerunt.

Postredie quum Moses sedens po- 1
pulo ius redderet, eique populus a
mane ad vesperum adstaret, ea re a 2
nimaduersa socer eius ita dixit:
quidnam est, quod tu populo præ-
stas? quamobrem solus tu sedes, et
populus tibi cunctus a mane ad ve- 3
esperum adsistit? Cui Moses: conue- 4
nit ad me ad sciscitandum oracu-
lum, inquit. Si quod est eis nego- 5
tium, ad me venit: ego eorum
lites diiudico, diuinaque instituta
et leges aperio. Et socer: non 6
recte facis, inquit, stultumque tuum
et istorum institutum est: nam 7
difficilior res est, quam vt eam vnus
administrare possis. Sed audi, 8
quid mei consilii sit, bene iuuante
Deo. Tu populi rem apud Deum
agito, et causas ad Deum referto,
illosque institutis et legibus eru- 9
dito, et ad officii munus instruito.
Tum ex omni populo viros for- 10
tes et religiosos dispicito, fide-
les et auaritiæ inimicos, ex quibus
alios tribunos, alios centu-
riones, alios semicenturiones, a-
lios decuriones constitues, qui
popu-

populo ius dicant omni tempore : ac, si quæ res paullo maior existat, ad te deferant : de minoribus omnibus iudicent ipsi, teque subleuent et munus tecum vna sustineant. Ita fiet, vt et tibi præcipiat Deus, et tu stare valeas, et omnis iste populus in suum locum pacatus discedat. Hoc soceri consilium fecutus Moses, sic plane fecit, delegitque de omni Israelitarum numero viros fortes, quos populi gubernationi præfecit, et tribunos, centuriones, semicenturiones, decurionesque constituit, qui populo ius assidue redderent : si quid esset difficilius, ad Mosem deferrent, omnia minima negotia diiudicarent ipsi. Tum dimissus a Mose socer, in patriam rediit.

CAPVT XIX.

Populi lustratio, purgatio. Montis ascensus capitalis.

Mense tertio post exitum Israelitarum de Aegypto, quo die a Raphidimo profecti peruenerunt in solitudinem Sinai, et ibi castra contra montem fecerunt : castris collocatis Moses ad Deum conscendit, ad quem Ioua de monte clamans : hæc, inquit, Iacobi stirpi referes, hæc Israelitis renuntiabis : ipsos videre, quo pacto tractatis Aegyptiis, eos mihi quasi aquilinis alis sublato adsciuerim. Quare si mihi dicto audientes erunt, meumque fœdus conseruabunt, me eos habiturum esse pro peculio, ab omnibus populis separato, (nam meus est vniuersus orbis terrarum) proque regno sacerdotum et gente sancta. Hæc sunt, quæ Israelitis referes. Hæc omnia Iouæ præcepta Moses conuocatis populi senatoribus exposuit. Cui populus vniuersus vno ore respondit, facturum se, quidquid Ioua iussisset. Quæ populi verba quum Moses ad Iouam retulisset, sic Ioua subiecit : ego iam

ad te veniam in densitate nubis, vt populus me tecum loquentem audiat, tibi que fidem habeant in perpetuum. Responso populi ad Iouam per Mosem relato : adi ad eos, (inquit Ioua) eosque hodie et cras lustra, et cura, vti sua vestimenta perluant, sintque in tertio diei parati. Nam tertio die descendet Ioua in oculis totius populi in montem Sinam. Tu eis terminum circumscribe, et edicito, vt caueant, ne in montem ascendant, neue montis extremum attingant : si quis montem attinget, capitis pena erit. Proinde ne quis omnino attingat, aut vel lapidibus obruatur, vel sagittis configatur : siue pecus sit, siue homo, vita priuetur. Quum tractim clangeretur, tum ascendent ipsi in montem.

Tum Moses ad populum de monte descendit, eumque lustrauit, et, vt indumenta sua lauarent, curauit, iussitque, vt essent parati in diem tertium, et se a mulieribus abstinerent. Die tertio vbi mane fuit, exstiterunt fragores, et fulgura, et densa nubes in monte, tum tubæ sonitus vehementissimus, quo cunctus in castris populus tremefactus est, atque a Mose obuiam Deo e castris eductus, ad radices montis Sinæ constitit, toto fumante monte (propterea, quod eo Ioua in igne descenderat) fumumque calcaræ instar emittente, et toto magnopere contremiscente. Tum vehementer gliscens tubæ sonitus exaudiebatur, inter quem sonitum Deus loquenti Mosi respondit. Quum enim in montis Sinæ cacumen Ioua descendisset, Mosem eodem euocauit : qui Moses vbi eo ascendit, Ioua eum iussit descendere, et populum commonefacere, ne ad Iouam visendi gratia enterentur, ne frequentes caderent : vtque etiam sacerdotes ad Iouam accessuri lustrarentur, ne eos Ioua profligaret. Cui Moses : non licebit populo, (inquit) mon-

tem Sinani conscendere, propterea quod, vt nobis tu præcepisti, certos ei terminos statui*, eumque purifi-
 24 caui. At Ioua: descende modo, inquit, adscensus vna cum Aharone. Sacerdotes autem et populum prohibe ad Iouam adscendere conari,
 25 ne a me profligentur. Igitur Moses ad populum descendit, eique rem exposuit.

CAPVT XX.

Præcepta de adoratione, idolis, Deo nominando, sabbato, parentibus, cæde, adulterio, furto, falso teste, captiue. Ara ex ferramentis profanata.

1 **E**T Deus hæc omnia ad hunc
 2 modum effatus est: Ego sum Ioua Deus tuus, qui te eduxi ex domicilio seruitutis ægyptiæ.
 3 Deos alienos nullos, præter me,
 4 habeto. Simulacrum vllius rei, quæ existet* aut supra in cælo, aut infra in terra, aut in aquis sub terra,
 5 ne facito, neue ea venerator, neue colito. Nam ego sum Ioua Deus tuus, Deus impatiens socii, qui parentum culpam etiam in liberos persequor, vel ad tertiam vsque quartamque stirpem osorum mei:
 6 clementiaque vtor ad millesimam vsque stirpem erga mei amantes, inæque præcepta conseruantes.
 7 Iouæ Dei tui nomen inaniter ne adhibeto: neque enim sinet impunitum Ioua, qui eius nomen inani-
 8 ter adhibuerit. Diem sabbati sancte agere memento. Sex diebus agito, tuaque opera omnia patrato.
 10 Septimo autem die, quod Iouæ Dei tui sabbatum est, nullum opus facito, neue tu, neu tuus filius, aut filia, neu tuus seruus, aut ancilla, neu tuum iumentum, neu apud te
 11 degens peregrinus. Nam quum sex diebus fecisset Ioua cælum, terram, mare, quæque in eis sunt omnia, feriatu est die septimo: qua de causa diem sabbati faustum sacramque fecit. Parentem vtrumque honorato, vt diu ætatem pro-

ducas in terra, quam tibi Ioua Deus tuus donat. Ne hominem occidito. Ne adulterato.
 14 Ne furator. Falsum testimonium contra alterum ne dicito.
 16 Alterius domum ne concupiscito: alterius vxorem ne concupiscito, neue seruum, aut ancillam, neue bouem aut asinum, nihil denique, quod sit alterius. Hic vniuersus
 18 populus, vitis fragoribus, fulgetris, tubæ sonitu et montis fumo, perterriti abscedere, et procul stantes a Mose petere, vt ipse eis audi-
 19 entibus loqueretur, non Deus, ne emorerentur. Quibus Moses: ne
 20 metuite, inquit: nam ad vos tentandos venit Deus, vtque vos eius timor ob oculos propositus a peccando deterreat.

Igitur, procul stante populo, accessit ad illam caliginem, vbi Deus erat. Et Ioua Mose sic fatus est: commemorato Israelitis, vt me secum de cælo viderint loquentem, ne præter
 23 me deos sibi argenteos aut aureos fabricentur: sed mihi cæspitium
 24 altare fiat, in quo solida sacrificia et pro salute balantibus, bubusue faciat: quocunque in loco mei nominis monimentum posuero, ibi vos aditurus, vobisque prosperraturus. Quod si mihi altare la-
 25 pidum fiet, ne ex quadrato lapide excitatote: nam id ferramenta ad- mouendo profanaretis. Neue per
 26 gradus ad meum altare adscenditote, ne in eo obscæna vestra adpareant.

CAPVT XXI.

Iura de seruis, vendita filia, capitali iure, homine subrepto, parentum conuiciis, bove corrupta, fosea.

1 **H**Aec autem eis iura propones:
 2 Si emeris seruum ebræum, sex annos seruito, septimo autem anno manumittitor gratuito. Si cælebs venit, cælebs manumittitor: sin maritus, vxor cum eo manumittitor. Si dominus ei vxor
 4 rem

rem dederit, ex qua filios aut filias procreauerit, femina et nati domini sunt: ipse solus manumittitor. Quod si seruus captus amore sui domini et vxoris et filiorum noluerit manumitti, eum dominus ad recuperatores adducito, eique ad valuum aut ad postem adplicato, aurem subula perforato, et ille ei perpetuum seruito. Si quis filiam suam vendiderit in famulatum, ea ne seruorum in morem manumittitor. Si ea domino displicebit, nec is eam desponderit, redhibeto: in extraneam gentem emancipandi potestas ne esto, quia eam adfecit ignominia. At si eam filio suo destinauerit, eodem iure cum ea, quo cum liberis, agito. Si ^b aliam duxerit, hanc victu, vestitu, ^c congressu ne fraudato. Si tria hæc ei non confecerit, manumittitor gratis sine pretio. Qui hominem pulsauerit, si is mortuus fuerit, capitale esto. At qui non captauerit, sed in eum forte fortuna incurrerit ^{*}, statuum vobis locum, quo confugiat. At, si quis alterius necem per dolum de industria machinatus fuerit, is vel ab ara mea ad necem abstrahitor. Qui patrem aut matrem pulsauerit, capitale esto. Qui hominem cleserit, eumque vendiderit, aut is apud eum inuentus fuerit, capitale esto. Qui patri aut matri maledixerit, capitæ pœna esto. Si quis alterum orta contentione percusserit lapide, aut pugno, si ille non fuerit mortuus, sed in lectum decubuerit: si surrexerit, et foras baculo innixus iuerit, percussor sine fraude esto, tantum illius cubatum et medicationem præstato. Si quis seruum suum, aut ancillam baculo percusserit, si præsens mors secuta fuerit, tenetor. Verum si vnum aut alterum diem superstes fuerit, ne tenetor, quoniam ^a pecunia eius est. Si qui dimicando mulierem grauidam vulnerauerint, et abortum intulerint, si perniciæ non fuerit, ad æstimationem mariti mulieris multa esto, et ad eam rem arbitri sunt. Sin autem perniciæ fuerit, vitam pro vita pendito, oculum pro oculo, dentem pro dente, manum pro manu, pedem pro pede, sugillationem pro sugillatione, vulnus pro vulnere, vibicem pro vibice. Si quis serui sui, aut ancillæ oculum percusserit, eumque corruerit, eum manumittito pro oculo. Et si serui sui, aut ancillæ dentem decusserit, eum manumittito pro dente. Si quem bos virum aut feminam cornu petiuerit, et is mortuus fuerit, bos lapidator, eius caro ne comestor: dominus bouis impunitus esto. At si bos antea fuerit petulcus, et eius dominus admonitus fuerit, neque tamen custodiuerit, si virum aut feminam occiderit, et bos lapidator, et eius dominus morte plectitor. Sin ei multa imponetur, tantum vitæ suæ pretium dato, quantumcumque ei fuerit impositum. Siue puerum petiuerit siue puellam, idem iuris esto. Si seruum petiuerit bos, aut ancillam, argenti triginta sicli domino soluntor: bos lapidator. Si quis fossam vel aperuerit, vel demiserit, nec obduxerit, et eo deciderit bos aut asinus, auctor fossæ præstato, argentum domino illius soluito: ipse mortuum habeto. Si cuius bos alterius bouem vulnerauerit, et ille mortuus fuerit, bouem viuum vendunto, et eius pretium diuidunto, et mortuum etiam diuidunto. Aut si notum fuerit, bouem antea esse petulcum, neque eum dominus eius custodierit, bouem boue pensato, ipse mortuum habeto.

CAPVT

^b) scilicet præter eam.^c) scilicet maritali.^a) id est, eius iuris est.^l) scilicet viuum viuo.

CAPVT XXII.

De furto in pecore, percusso fure, damno dato, incendio, deposito, mutuo, cum bestia congressu, idololatra, de peregrino, vidua, fenore, magistratu, principe, carnibus vetitis.

SI quis bouem pecusue clepserit, mactaueritque, aut venderit, quinque boues pro vno reddito, et quatuor balantes pro vna. Si fur in surripiendo deprehensus ictus fuerit, et inde mortuus, homicidii pœna ne esto, nisi orto sole: tum homicidii pœna esto. Si habet, vnde reddat, reddito: sin non habet, venditor pro suo furto. Si deprehensum fuerit furtum penes eum, bos, asinus, ouis, capra viuens, duplum reddito. Si quis, emisso pecore, depauerit fundum aut vineam alterius, damnum sarcito de optima parte fundi sui aut vineæ. Si in spinas immisus ignis, metam aut segetem, aut messem corruperit, auctor ignis detrimentum præstato. Si quis apud alterum argentum, supellectilemue deposuerit, idque de illius domo surreptum fuerit, si fur deprehensus fuerit, duplum reddito: sin autem fur non deprehensus fuerit, tum dominus domus ad recuperatores vocator, ni rem alterius interuerterit. Quacumque in re crimen statuetur, in bone, in asino, in oue, in capra, in veste, quæcumque res erit amissa, quæ cuius dicatur, causa amborum ad recuperatores defertor: vtrum condemnauerint recuperatores, alteri duplum reddito. Si quis alterius fidei asinum, bouem, ouem, capram, aut quoduis pecus commiserit, si id, nullo vidente, fuerit mortuum, aut fractum, aut abactum, iusiurandum Iouæ interponitor, illum rem alterius ad se non auertisse, eamque satisfactionem dominus rei accipito, neque

fiduciarius rem reddito. Quod si ei n̄ furto ablatum fuerit, damnum præstato domino rei. Sin raptum a feris fuerit, testem exhibeto, neque raptum præstato. Si quis quid ab altero vtendum acceperit, et id fractum aut mortuum fuerit, domino rei absente, damnum præstato. At præsentem, ne præstato, si conductitium et pretio addictum erat. Si quis virginem non sponfam pellexerit, et cum ea concubuerit, eam sibi in matrimonium dotato. Si puellæ pater eam locare illi nolet, argentum pendito, vt fert dos virginum. Sargas viuere ne finitote. Quicumque rem habuerit cum bestia, capitale esto. Qui diis sacrificauerit, sacratus intreat, nisi vni Iouæ. Peregrinum ne premito, neue angito: nam peregrini fuistis in Aegypto. Viduam nullam aut pupillum premito. Si preseris, quum ad me conuerentur, eorum ego querelas exaudiam, iratusque ferro vos trucidabo, eruntque vestræ coniuges viduæ et liberi pupilli. Si cui meorum pauperi tecum versanti pecuniam mutaueris, ne te ei feneratorum præbeto: ne ei vsuram imponito. Si alterius vestem in pignus acceperis, ante solis occasum reddito: nam id vnum habet operimentum, cum cuticulæ amictum, in quo recubet: qui si apud me questus fuerit, exaudiam, vt sum misericors. Magi stratui ne maledicito. Ne eum exsecrator, qui est in tua natione princeps. Fruges et liquorem tuum ne auertito*. Primogenitum filiorum tuorum mihi dato. Idem in bubus et balantibus facito. Septem dies cum matre sua esto, octauo die id mihi dato. Præstatote vos mihi pueros homines, et carnem ruri raptam ne gustatote, sed ad canes proicitote.

CAPVT.

m) scilicet ruri ab abactoribus, aut hostibus.

n) scilicet domo.

CAPVT XXIII.

De detractoribus, scelesto socio, iudicio, errante pecore, dono per iudicem refusingo, de peregrino, possessionum quiete. Diei septimi feriæ. Tria festa. Dei erga Israelitas sanor.

- 1 **A**ditionem falsam ne accipito. Societatem cum impio ne coito, vt sis testis iniurius. Multitudinem in vitio ne sequitor, neue in lite de recto in sententiam multitudinis deflectito. Inopi in lite ne indulgeto. Si aduersarii tui bouem asinumue offenderis errantem, ei reducito. Si inimici tui asinum videris oneri succubuisse, ne ei auxilium denegato, sed opirulator. Inimici tui ius in lite ne deprauato. A re falsa abesto. Infontem et iustum ne interficito: nam ego iniquum non absoluam.
- 8 Neue donum accipito: nam donum cæcat etiam perspicaces, bonorumque virorum orationem peruertit.
- 9 Peregrinum ne vexato: scitis enim vos, quæ sit mens peregrinorum: vt qui peregrini fueritis in Aegypto. Sex annos aruum tuum conserito, eiusque prouentum percipito. At septimo intermittito, remittitoque ad cibatum egenorum popularium tuorum, et (si quid illis superfuerit) bestiarum terrestrium. Idem in vinea et oliueto facito.
- 2 Sex diebus opus tuum patrato: at septimo feriator: vt requiescat bos tuus alinusque, vtque respiret natus ancillæ tuæ * peregrinusque.
- 3 Omnia, quæcumque dixi vobis, seruatote. Nominis alienorum deorum memoria ne vsurpato, neue in ore habeto. Tribus temporibus in anno mihi festa agito. Azymalia seruato *, perque septem dies azymis vesceris (vt præcepi tibi) statuto tempore mensis verni, quia in eo emigrasti ex Aegypto: ergo coram me vacui ne adparento.
- 6 Item mesalia primitiuarum frugum operis tui, quas in agro seu-

ris. Item conditalia in exitu anni, vbi tuas fruges ex agris condideris. Ter quotannis omnes tui mares in conspectum Domini Iouæ sistuntor. Quum meæ victimæ sanguinem, eam maclando, effundes, fermentum ne habeto. Mei festi adeps in postero diem ne pernôctato. Principium primitiuarum frugum tui fundi in ædem Iouæ Dei tui inferto. Hædum in lacte matris suæ ne coquito. Ego sum tibi præmisurus angelum, qui te tueatur in itinere, et perducatur in locum a me præparatum. Ab hoc tibi caueto: huic pareto: hunc ne irritato: neque enim ignoscet peccatis vestris, quoniam meo nomine præditus erit. Si eius dictis obediueris, et omnia executus fueris, quæ iussero, tuis perduellis perduellis ero, et tuos infestos infestabo. Nam meus tibi angelus viam præibit: teque ductabit in Amorrhæos, Hettæos, Pherezæos, Chananæos, Heuæos et Iebusæos, quos ego profligabo. Eorum deos ne venerator, neue colito, neue eorum mores imitator: at contra euertito, eorumque statuas perfringito, et Iouam Deum tuum colito, et is tibi cibum potionemque exuberabit, et morbos a te depellam. Nulla quæ abortum faciat, nulla sterilis erit in tuis finibus. Aeuui tui numerum complebo, mei formidinem tibi præmittam, et exanimabo omnes, ad quos adibis, populos, omniumque perduellium ceruices tibi subdam: præmittamque tibi crabrones, qui Heuæos et Chananæos et Hettæos in aduentum tuum expellant: illos tibi non expellam vno anno, ne deserta terra frequentes existant tuo periculo agrestes bestiæ. Paullatim eos tibi expellam dum tu fetifices, et regionem occupes: cuius tibi regionis pomeria terminabo mari rubro et mari Palæstino, tum solitudine et flumine.

Eius

Eius enim tibi regionis incolas in manum tradam, quos tu e tuo conspectu extermines. Cum eis, neque cum eorum diuis, sædus ne percuto. In tuis finibus ne habitant, ne te mihi corruptant, si eorum deos colueris, quo tibi sit detrimento.

CAPVT XXIII.

Cum Deo populi fœdus cum sanguine. Mos: in monte cum Ioua dies quadraginta.

Igitur Moses iussus erat ad Iouam ascendere vna cum Aharone, Nadabo, Abio et septuaginta Israelitarum senatoribus, qui procul venerant. Ipse igitur, vt solus ad Iouam accesserat, (nam illi non accesserant, et populus cum eo non ascenderat) ad populum venit, eique omnia Iouæ verba, omniaque iura exposuit. Et populus vniuersus vna voce respondit, facturum se omnia, quæcumque Ioua iussisset. Ergo Moses omnia Iouæ dicta perscripsit: et postridie, vbi surrexit, aram sub monte extruxit, et cippos duodecim pronunero tribuum Israelitarum: iuuenibusque Israelitis mandauit, vt solidum sacrificium facerent, et Iouæ iuuenos pro salute immolarent. Ipse dimidium sanguinis in crateribus excepit, altero dimidio aram perfudit: sumtumque librum fœderis in auribus populi perlegit, et populus dixit, sese omnia Iouæ iussa facturum, atque obtemperaturum.

8 Et Moses sanguinem sumsit, eoque populum adpersit, et hæc verba pronuntiauit: hic est sanguis fœderis, quod Ioua vobiscum in hæc omnia verba ferit. Et Moses quidem, et Aharon, et Nadabus, et Abius, et septuaginta de senatoribus Israelitis, qui in monte ascenderant, 10 Deum Israelitarum viderunt (cuius pedibus suberat similitudo operis sapphirini coctilis, speciesque cæli

fereni) neque quidquam ab eo grauius passi sunt hi Israelitarum primæ, vi foque Deo, cibum ceperunt. Tum Moses a Ioua iussus ad eum in montem ascendere, et illic esse, ab illoque accipere tabulas lapideas, et legem ac doctrinam ab ipso Ioua ad eorum disciplinam conscriptam, senatoribus præcepit, vt ibi suum reditum præstolarentur: demonstrauitque eos Aharonem et Hurém habere, ad quos, si quis causam haberet, se reciperet. Deinde, adsumto Iosua famulo suo, sese in montem diuinum subduxit. Quo postquam ascendit, montem Sinam nubes obduxit, et in eo Iouæ splendor insedit. Ac, postquam sex diebus obductum nubes tenuit, vocauit Ioua Mosem die septimo de media nube. Erat autem Iouæ splendor ad spectu similis ardenti igni in vertice montis, in ad spectu Israelitarum. Tum Moses in mediam nubem intrauit, fuitque in eo monte, postquam in eum ascendit, dies quadraginta et totidem noctes.

CAPVT XXV.

Honoraria ad Iouam spontanea. Sanctuarii et tabernaculi descriptio cum partibus, arca, cherubis, mensa, vestibus, vasis aureis, panibus, candelabro, iucernis.

Tum Ioua cum Mose sic locutus est: dic Israelitis, vt mihi honorarium conferant, idque ab omnibus, qui vltro conferent. Hæc autem in id honorarium accipietis: aurum, argentum, æs, hyacinthum, purpuram, coccum iteratum, byssum, vellera caprina, pelles arietinas rubro infectas, pelles melium, ligna cedrina*, oleum lucernarium, aromata ad vnguentum vntorium et ad suffimenta odorata, gemmas onychas et gemmas calaturæ idoneas ad ephodum et ad monile: minique sanctuarium faciant, quo inter eos habitem: ac, sicut tibi tabernaculi exemplar et

10 omnis eius adparatus ostendam, ita
 fiat. Fiat igitur arca ex lignis ce-
 drinis in longitudinem duorum cu-
 bitorum et dimidii, in latitudinem
 11 sesquicubitalem, tantumdemque in
 altitudinem, Eam puro auro
 12 tum intus tum extra inducito, au-
 reaue corona cingito. Tum
 quatuor annulos aureos conflato,
 quos quatuor eius angulis vtroque
 13 in latere binos adplicabis: vectes-
 que cedrinis facito, eosque inaura-
 14 to, et per annulos illos ad latera
 arcæ ad eam portandam traicito,
 15 ita, vt in annulis arcæ hæreant, ne-
 16 que ex ea detrahantur. In ea arca
 oraculum, quod tibi tradam, poni-
 17 to. *Propitiatorium* quoque ex pu-
 ro auro facito, longitudine duorum
 cubitorum et dimidii, latitudine
 18 sesquicubitali. Tum duos che-
 rubos aureos solidos, alterum ex al-
 19 tero propitiatorii extremo, et
 eos ex ipso propitiatorio facito,
 20 qui expansis alis propitiatorium
 obtegant, alterius adspeciu in alte-
 rum per propitiatorium conuerso.
 21 propitiatorium autem arcæ desuper
 imponito, posito in arca oraculo,
 22 quod tibi tradam. Hinc ego tibi
 oracula reddam, et de propitiatorio,
 inter duos cherubos arcæ oraculi
 imposito, omnia effabor, quæ tibi ad
 Israelitas præcipiam.

3 Item mensam facito cedrinam
 longitudine bicubitali, latitudine
 cubitali, altitudine sesquicubitali.
 4 Eam auro puro incrustato, aureaque
 5 corona circumdato, facta margine
 quadrantali per ambitum, cui mar-
 gini auream coronam vndique ad-
 6 plicabis. Tum quatuor annulos au-
 reos facito, et eos quatuor angulis
 7 quatuor eius pedum adplicato, ita,
 vt secundum marginem collocati
 præbeant vectibus receptacula ad
 8 portandam mensam. Vectes au-
 tem, quibus mensa portabitur, ex ce-
 dro facito, et auro tegito. Facito
 item eius scutellas, discos, pateras et

phialas, quibus libetur, et ea ex auro
 puro. Ei mensæ imponito panem 30
 adposititium * ante me perpetuo.

Item candelabrum * ex auro pu- 31
 ro facito, idque *p* solidum, ita, vt eius
 crus scapi, scutulæ, globi et lilia sint
 ex eodem, exeantque sex scapi ex 32
 eius lateribus, videlicet ex vtroque
 trini, qui singuli trinas habeant 33
 scutulas ad instar putaminis amygd-
 dali concavas, totidemque globos
 atque lilia. In ipso autem cande- 34
 labro, quatuor concavæ scutulæ sint,
 totidemque globi et lilia: et sub- 35
 ter tria sex scaporum paria ex can-
 delabro orientia, singuli globi, vt 36
 et globi et scapi ex ipso sint cande-
 labro, vt totum solidum vnumque
 sit ex auro puro. Facito item lu- 37
 cernas septem, quibus accensis can-
 delabrum ante se luceat, earum- 38
 que forcipes * et foculos ex puro au-
 ro. Hæc omnia vasa vna cum 39
 ipso candelabro ex vno talento auri
 puri fiant: ac videto, vt ad exeu- 40
 plar facias, quod tibi in monte mon-
 stratum est.

CAPVT XXVI.

*Tabernaculi lintea, stragula caprina, repa-
 gula, siparium, auleum.*

AD tabernaculum autem decem 1
 lintea facito ex bysso bilice,
 hyacintho, purpura, et cocco
 iterato, cherubis picturata, opere
 phrygionis: quorum singulorum 2
 longitudo viginti octo cubitorum
 sit, latitudo quatuor, eadem omni-
 um mensura. Ea quina inter se 3
 connexa sunt. Tum ligulas hya- 4
 cinthinas facito per oram lintei,
 quod erit vltimum in vna parte
 commissuræ: easque vtroque 5
 quinquagenas sibi inter se respon-
 dentes. Tum totidem vincos au- 6
 reos, quibus vincis lintea inter se
 connectes, vt efficiatur vnum tento-
 rium. Facito item stragula ex 7
 caprinis velleribus, ad contegen-
 dum

p) vnum, non ex multis partibus compositum.

8 du n tabernaculum, vndecim, in
 longitudo nem trigenum cubitorum,
 in latitudinem quaternum, eadem
 9 omnium mensura: quorum quin-
 que seorsum, et sex seorsum coniu-
 ges, sextumque in frontem taberna-
 10 culi replicabis. Præterea quin-
 quaginta ligulas per oram vnius
 vltimi straguli in commissura, et
 11 totidem per oram vltimi straguli
 alterius commissuræ, per quas
 ligulas totidem factos ex ære vncos
 traicies, et ita tegumentum in vnum
 12 copulabis. Eius autem straguli
 tegmenti reliquum, videlicet dimi-
 dium straguli, quod restabit, id red-
 13 undet post tabernaculum. At
 duo cubiti alter altera ex parte de
 stragulorum longitudine superflu-
 entes, redundabunt in tabernaculi
 14 latera, vt id hinc inde operiant.
 Huic idem tegumento operimen-
 tum facito, ex pellibus arietinis ru-
 bro tinctis, itemque insuper operi-
 mentum alterum ex pellibus meli-
 um.
 15 Item facito asferes ad tabernacu-
 16 lum cedrinos, arrectarios, in
 longitudinem denum cubitorum,
 17 latitudine sesquicubitali, qui sin-
 guli binos cardines habeant sibi
 18 in mutuo cohærentes. Facito au-
 tem viginti asferes ad partem taber-
 19 naculi meridianam, quibus qua-
 draginta spiras argenteas suppones,
 20 videlicet singulas duas pro numero
 21 cardinum: totidemque et eodem
 22 modo, ad alterum latus in parte a-
 23 quilonari. Ad partem autem oc-
 24 cidentalem facito sex asferes, et
 duos, quos in vtraque angulari ta-
 25 bernaculi flexura, et in imo et in
 summo simul vno annulo coapta-
 26 bis. His octo asferibus suberunt
 27 argenteæ spiræ sexdecim, singulis
 binæ. Præterea facito cedrina re-
 pagula quina, ad duo tabernaculi
 28 latera: totidemque ad partem oc-
 cidentalem, quorum medianum,
 per medios asferes traiectum, ad
 29 vtrumque finem pertineat. Asfe-

res autem inaurato, eorumque an-
 nulos ex auro facito, qui capiant
 repagula, quæ item repagula auro
 tegito. Igitur tabernaculum eri-
 gito ad eum modum, quem in mon-
 te videris.

Item siparium facito ex hyacin-
 3 tho, purpura, cocco iterato et bysso
 bilice, opere phrygonis, cherubis
 variegatum: quod adpendes quatu-
 3 or cedrinis columnis, auro opertis,
 capitellis aureis, et balibus quatuor
 argenteis. Idque vncis suspendito,
 3 et eo arcam oraculi intra siparium
 inferto, vt id siparium vobis sanctu-
 arium a sanctiore sanctuario diui-
 3 dat. Imponito autem propitiatori-
 um arcæ oraculi in sanctiore san-
 ctuario. Sed mensam extra sipari-
 um ponito, et candelabrum et regio-
 3 ne mensæ ad meridianum taberna-
 culi latus: mensam autem ad aquil-
 onem. Item facito aulam ad osti-
 3 um tabernaculi ex hyacintho, pur-
 pura, cocco iterato et bysso bilice, o-
 pere polymito: et ad aulam quin-
 3 que columellas cedrinas, auro illi-
 tas, capitellis aureis, earumque toti-
 dem bases ex ære conflato.

CAPVT XXVII.

*Ara cedrina cum instrumentis, cancellis.
 Atrium tabernaculi. Otiuum putum. Per-
 petuus ignis.*

1 Item facito aram cedrinam quin-
 1 que cubitos longam et totidem
 latam, vt sit quadrata: tres cubitos
 2 altam, eiusque cornua in quatuor
 eius angulis, quæ quidem ex ipsa
 3 sint, eamque ære incrustato. Tum
 eius cacabos ad cineres, et scopulas,
 et pollubra, et fuscinas, et batilla,
 quæ omnia eius vasa ex ære facito.
 Eius autem focum* opere cancella-
 4 tim reticulato ex ære facito: tum
 cancellis ad quatuor extrema toti-
 5 dem æreos annulos addito: eun-
 que focum subter aræ contractu-
 ram ita collocato, vt ad medium
 aræ pertingat. Præterea vectes
 6 ad aram, videlicet cedrinos, ære
 super-

CAPVT XXVIII.

Sacerdotum vestes, monile, ephodus, prætexta, tunica, infula, cinctus, gemma, lamina, femoralia.

7 superinductos, quos per annulos immittes, vt hæreant in duobus aræ lateribus, quum erit portanda.
 8 Aram autem concavam facito ex tabulis, eaque fiat, quemadmodum tibi in monte fuerit monstratum.
 9 Item atrium tabernaculi, cuius atrii vnus lateris, videlicet meridiani, vela sint ex bysso bilice, in longitudinem centum cubitorum:
 0 columnæ autem viginti, totidem basibus æreis, capitellis autem et præinjectionibus argenteis, eodemque modo in latere septemtrionali. Et ista quidem duo latera longitudinem efficient. Ad latitudinem autem atrii in parte occidentali lintea erunt cubitorum quinquaginta, columnæ decem, totidemque bases, Ad orientem atrium patebit in latitudinem item quinquaginta cubitos. Sed vtrinque vela erunt quindennum cubitorum, et columnæ ternæ totidemque bases. In ostio atrii erit aulæum cubitorum viginti, ex hyacintho, purpura, cocco iterato, et bysso bilice, opere polymito, columnæ autem quatuor totidem basibus, ita, vt omnes vndique atrii columnæ habeant præinjectiones, et capitella argentea, bases æreas. Longitudo atrii erit centum cubitorum, latitudo quinquaginta, vtrobi- que: altitudo quinque, ex bysso bilice, basibus æreis. Tum omne ad ædis ministerium pertinens instrumentum, omnesque tam ædis quam atrii paxilli ex ære sunt. Et tu Israelitis præcipito, vt tibi adferant oleum oliuum putum, expressum ad illucendum, ad accendendas lucernas perpetuas, quas in tabernaculo oraculi extra siparium, quod erit ad oraculum, statuet Aharon, et eius filii ante Iouam a vespere ad mane, qui ritus sempiternus posteris eorum prodatur per Israelitas.

TVM tu mihi Aharonem fratrem tuum et eius filios Nadabum, Abium, Eleazarum et Ithamarum ex aliis Israelitis secernito, qui mihi sacerdotio fungantur: ipsique Aharoni fratri tuo sacras vestes facito, quibus splendide exornetur: et cum peritissimis quibusque agito, per me peritis atque plenis, vt Aharoni vestes ad eum consecrandum faciant, quo mihi sacerdotium gerat. Quæ vestes erunt hæ: monile, ephodus, prætexta, tunica circumtexta, infula et cinctus. has sacras Aharoni fratri tuo vestes faciant eiusque filiis, vt mihi sacerdotium obeant, ad quas aurum, hyacinthum, purpuram, coccum iteratum et byssum adhibeant.

Ephodum igitur ex auro, hyacintho, purpura, cocco iterato et bysso bilice, opere phrygionis faciant: quod habeat humeralia duo ad vtramque extremitatem suam copulata, atque ita coniunctum sit. Textura autem limbi, qui in eo erit, ex ipso eiusdemque cum eo operis esto, ex auro, hyacintho, purpura, cocco iterato et bysso bilice. Tum duas gemmas onychas Israelitarum nominibus incidito, videlicet vtramque senis nominibus, pro ratione ætatis eorum: easque cætrato opere opificis gemmarii, cælatura sigillari. Facitoque, vt ipsa Israelitarum nomina circulis aureis sint conclusa. Eas duas gemmas humeralibus ephodi imponito, vt sint Israelitarum monumentum, quorum nomina Aharon in duobus humeris suis ante Iouam recordationis ergo feret. Circulos autem aureos facito, et duas

F cate-

*) hoc est et ad orientem et ad occidentem, vt paulo ante dictum est. Vide, quod ad hunc Hebraismum attinet, Ezech. IV.

- catenulas ex auro puro finitas, opere perplexo, quas circulis inferes.
- 15 Facito item monile iudiciale, opere quoque phrygionis, sicut ephodum, ex auro, hyacintho, purpura,
- 16 cocco iterato et bysso bilice, quadratum, duplum, longitudine et latitudine palmi: idque quatuor il-
- 17 ligatarum gemmarum ordinibus completo. In primo ordine sardonix, topazius et smaragdus sunt:
- 18 in secundo carbunculus, sapphirus
- 19 et adamas: in tertio ligyrius,
- 20 achates et amethystus: in quarto chrysolithus, onyx et iaspis. Hæ gemmæ suis in valvulis auro inclu-
- 21 dantur, et sint pro numero Israelis filiorum, id est, duodecim: et duodecim nominibus, videlicet quot sunt tribus, singulæ singulis cæ-
- 22 tur, vt fit in sigillis. Tum ad monile habenas finitas facito opere ca-
- 23 tenato, ex auro puro. Præterea duos annulos aureos, quos duobus
- 24 monilis extremitatibus adfigas, et in eos duas illas argenteas catenulas
- 25 ibidem inferas, earumque catenularum duo altera capita in duos circulos indita in humeralia epho-
- 26 di anteriore parte subducas. Deinde duos annulos aureos facito, eosque adligato duobus extremitatibus monilis, interius, in ora, quæ
- 27 ad ipsum ephodum pertinet. Alterosque item aureos, quos duobus humeralibus ephodi per anteriorem partem subiicias, qua est commissura super ipsius ephodi textu-
- 28 ram: et monile a suis annulis ad annulos ephodi vitta hyacinthina* adligetur, ita, vt super textum epho-
- 29 di sit, neque ab eo dimoueat. In hoc monili iudicali Aharon Israelitarum nomina pectori suo applicata feret, quum in sanctuarium intrabit, vt sit monumentum in Iouæ
- 30 conspectu sempiternum. Atque in eo monili iudicali ponito: CLARITAS ET INTEGRITAS, quæ Aharon ad pectus habeat, quando-
- cumque in Iouæ conspectum ve-
- niet: feratque iudicium Israelitarum ad pectus suum in conspectu Iouæ perpetuo. Item facito prætextam, in qua erit ephodus, totam hyacinthinam: cuius summæ meridiam os limbo circumdetur, opere textili, ad modum lorice, ne rumpatur. Eius in lacinia mala punicea circumquaque facito, ex hyacintho, purpura et cocco iterato, G. L. et bysso bilice H. et eis tintinabula aurea alterna interponito. Ea Aharon in ministerio vtetur: auditoque eius sonitu, siue in sacrum ante Iouam intrantis, siue exeuntis, a morte vindicabitur.
- Item facito laminam ex auro puro, et in ea cælatura sigillari insculpto: IOVAE SACRVM. Eam vitta hyacinthina infulæ a fronte adaptato, quam Aharon in fronte habeat, feratque culpam donariorum, quæcunque Israelitæ consecrauerint, eam in fronte perpetuo habens, ad Iouæ fauorem eis conciliandum. Tunicam autem bysso circumtextito, et infulam byssinam, et cincturam opere polymito facito. Aharonis quoque filiis tunicas facito, cincturasque et galeros, quibus decenter exornentur. His vestimentis Aharonem fratrem tuum eiusque filios induito, eosque vngito: et initiatis eorum manibus, mihi in sacerdotium consecrato. Tum eis linea femoralia facito, quæ corporis verenda tegant, et ab ilibus ad femora pertineant, quibus tam Aharon, quam eius filii vtantur, quando vel in tabernaculum oraculi ingredientur, vel ad aram procurandorum sacrorum gratia accedent, ne capite dent pœnas. Atque hunc ritum ipsi eorumque posterum sempiternum tenent.

CAPVT. XXIX.

Initiandi sacerdotis ritus, vltima, libamina.

Haec

Hæc autem, quum eos mihi sacerdotem consecrabis, facito. Taurum vnum et arietes duos vitii expertes adhibeto. Tum panes sine fermento, et placentas sine fermento, in oleo subactas, et crustula sine fermento, oleo conspersa, ex simila adorea facito, eaque in canistro posita adfero, taurumque et duos arietes adducito. Deinde Aharonem et eius filios ad ostium tabernaculi oraculi adductos aqua lauato. Tum, sumitis vestimentis, Aharoni tunicam induito, ephodique prætextam, et ephodum, et monile, eumque per contextum ephodi amicito, et eius capiti infulam imponito, et infulæ coronam facram adplicato. Tum oleo victorio arietum caput ei perfundito, eumque intrungito. Deinde eius filios adhibeto, eosque tunicis vestito, et cinctura tam Aharonem quam eius filios constringito, atque illos galeris obnubito, vt perpetuum sacerdotii ius obtineant: et Aharonis manum eiusque filiorum initiato, et taurum ante tabernaculum oraculi sistito. quumque eius capiti Aharon et eius filii manus suas imposuerint, eum in conspectu Iouæ ante ostium oracularis tabernaculi mactato, eius sanguine digito tuo cornua altaris intingito, reliquum omnem sanguinem ad radices altaris inspergito. Deinde totum omentum sumito, fibramque iecoris, et ambos renes, atque eis inhaerentem pinguitudinem: hæc in altari adoleto. Carnem tauri, coriumque, et sinum igni extra castra cremato, quod piaculum sit. Postea arietem alterum adhibeto: eum, quum eius capiti Aharon eiusque filii manus imposuerint, immolato: sanguinem in ara circumfundito: ipsum in frustra discindito: intestina et crura lauato, et super frustis capiteque ponito, totumque arietem in ara adoleto. Talis victimæ solida crematio Iouæ sit, eumque suauitatem odore delinit. Deinde alterum arietem adhibeto: eum similiter, quum eius capiti Aharon et eius filii manus imposuerint, mactato: eius sanguine auriculam infimam Aharonis dexteram, eiusque filiorum, itemque dextrarum manuum pedumque pollices intingito: reliquum super aram per ambitum fundito. Deinde sanguine, qui erit in ara, et oleo victorio Aharonem vna cum filiis, eorumque vestimenta adspergito, vt et ipse et eius vestimenta, eiusque filii et eorum vestimenta sacra sint. Item desumito de eo ariete adipem, caudam, omentum, fibram iecoris et renes ambos, eisque adhaerentem pinguitudinem, et dextrum armum, (quia agnus initiatorius est) panemque vnum, et placentam ex pane et oleo vnam, et crustulum vnum ex panum non fermentatorum canistro Iouæ adposito. Hæc omnia, palmis Aharonis et eius filiorum imposita; Iouæ porricito: tum de eorum manibus excepta, in ara super victimam adoleto, ad Iouam odore deliniendum. Hæc Iouæ res diuina sit. Postea sumito pectusculum initiatorii arietis Aharonis, idque Iouæ porricito, et eam tibi portionem habeto, consecratoque pectusculum porrectitium, et armum exceptitium, quod porrectum, et qui exceptus fuerit, ex initiatorio ariete, tam Aharonis quam eius filiorum. Atque hoc Aharon eiusque filii æterna lege ab Israelitis habento. Nam hoc exceptitium donarium erit, et id donarium, quod Israelitarum nomine in sacrificiis pro eorum salute susceptis Iouæ destinabitur. Vestes autem sacræ Aharonis cedant eius natis post eum, vt in eis et ipsi intungantur, et eorum manus intuentur. Septem diebus eas induito pontifex, qui ei ex eius natis succedet, in oraculare tabernaculum ad

rem sacram administrandam intra-
 31 turus. Arietem autem initiatori-
 um capito, eiusque carnem in loco
 32 sacro coquito. Eam Aharon et
 eius filii, nec non panem canistri
 in introitu oracularis tabernaculi
 33 comedunto, et ideo comedunto,
 quia propitiatoria sunt, ad eorum
 manus initiandas ipsorum conse-
 crandorum gratia. Alienus ne gu-
 34 stato, quia sacra sunt. Quod si
 quid ex carne initiatoria et ex pane
 in posterum diem superfuerit, id
 reliquum igni cremato: neue com-
 35 edi fas esto, utpote sacrum. Igi-
 tur ad hunc omnino modum circa
 Aharonem et eius filios facito,
 quomodo ego tibi præcipio. Se-
 ptem diebus eorum manus initiato,
 36 et vnoquoque die tauro piaculari
 propitiato, aramque in ea propiti-
 ando expiato, et ad consecrationem
 37 inungito. Per septem dies in ea
 propitiato, eamque consecrato, ut
 sit sacrosancta, ut omnes ad eam
 accessuri consecrentur.
 38 Hæc autem in ara procurato:
 quotidie semper binis agnis anni-
 39 culis facito, altero mane, altero
 40 vespere: et priori agno addito
 decimam similaginis, deפטת in
 olei expressi quarta parte hinis,
 itemque vini libamentum hinis
 41 quartam partem. In altero agno,
 quo agno vespere facies, idem
 fertum, vini que libationem ad-
 hibeto, ut eo rei diuinæ odore
 42 Ioua deliniatur*. Atque hic so-
 lidi sacrificii ritus vestro generi
 solemnissimus esto in ingressu taberna-
 culi oraculi, ante Iouam, ubi e-
 go te adfando vobis responsa dem,
 43 et Israelitis reddam oracula, ut
 splendore meo sacrum reddatur ta-
 44 bernaculum: id quod ego sacra-
 bo, aramque et Aharonem et eius
 filios mihi sacerdotes consecrabo,
 45 et in Israelitis habitabo, neque eis
 46 Deum exhibebo: ut inter eos
 habitante me intelligant, me illum
 Iouam Deum suum esse, a quo sint

eduçti ex Aegypto. Hæc ego Ioua
 Deus eorum.

CAPVT XXX.

*Ara suffitoria. Ex censu pecunia. Labrum.
 Vnguentum. Suffimen.*

Item aram suffitoriam cedrinam
 facito, longitudine et latitudi-
 ne cubitali, ut sit quadrata, alti-
 tudine bicubitali, cuius cornua sint
 ex ipsa. Eam, id est, eius super-
 ficem et laterum ambitum cornu-
 aque auro puro operito, eamque
 corona aurea cingito. Tum in
 vtroque eius latere binos annulos
 aureos binis angulis subter coro-
 nam adfigito, per quos annulos vec-
 tes ad eam portandam traiciantur.
 5 Ipsos vectes cedrinos facito,
 et inaurato. Hanc aram ante fi-
 6 parium, quod erit apud arcam ora-
 culi, ponito, ante propitiatorium
 oraculi, unde ego tibi sum oracula
 redditurus. Ad hanc Aharon suf-
 7 fitum odoratum matutinis omni-
 bus, adornatis lucernis, facito:
 similiterque vespere, quum lucer-
 8 nas accenderit, quæ perennis ante
 Iouam suffitio posteritati vestræ
 mandetur. Ad hanc aram alienum
 9 suffimentum fieri ne liceat, neue
 hostia, solido sacrificio aut ferto
 fieri, neue vinum prolibari*. Sed
 10 ad eius cornua Aharon sanguine
 piaculari propitiatorio supplicato:
 sed non nisi semel quotannis sup-
 plicato, id quod etiam posteris ve-
 stris tradatur. Hoc Iouæ sacrosan-
 ctum esto.

Item hæc Mofi dixit Ioua: I
 quum Israelitarum censum habe-
 1 bis, in eo cenſu pro suo quisque
 capite propitiatorium Iouæ pen-
 dito, cladis ab eis ita censendis
 auertendæ gratia: videlicet sicli
 1 sacri semissem, qui siclus valet
 obolos viginti, qui semisses erunt
 Iouæ honorarium*, quo defun-
 1 gantur omnes, qui in censum ve-
 niunt, id est, qui vicesimum ætatis
 annum

5 annum excesserint, ita vt ne-
que diuites plus, neque pauperes
minus semisse singuli conferant,
ad Iouam huius honorarii collatio-
6 ne vobis propitiandum. Hoc pro-
pitiatorium argentum, quum ab
Israelitis redegeris, in opus oracu-
7 laris tabernaculi conferto, vt pro-
posito eo monumento Ioua Israelita-
rum admonitus, eorum vitæ sit
propitiuus.

8 Item facito labrum æreum, in-
quit, scapo æreo, ad lauandum,
idque inter oraculorum taberna-
culum et aram ponito, et eo a-
9 quam ingerito, vnde Aharon et
eius nati manus et pedes aqua ablu-
0 ant: idque faciant tabernaculum
oraculorum ingressuri, aut etiam
ad altaris ministerium accessuri,
et Iouæ rem diuinam crematuri:
1 vt ea lauatione necem ab sese a-
2 uertant. Hunc morem ipse et
eius posteritatis progenies æter-
3 num tenento. Præterea sumito
primæ notæ aromata (inquit Io-
ua Mofi) myrrhæ ingenuæ siclos
sacros quingentos, cinnamomi a-
romatici dimidium, id est, du-
centos quinquaginta: calami a-
romatici ducentos quinquaginta:
4 iris quingentos*, sacri ponderis:
5 præterea olei oliui hinem. Ex his
sacræ vnctionis vnguentum facito,
6 confectura vnguentaria, eoque
vngito tabernaculum oraculare et
7 arcam oraculi, mensamque cum
omni suo instrumento, et candelabrum
cum omni suo instrumento,
8 et aram suffitoriam, et aram vi-
ctimariam, eiusque instrumentum
omne, labrumque cum suo scapo,
9 eaque consecrato, vt sint sacro-
sancta, vt omnes, qui ea tangent,
0 consecrentur. Aharonem quo-
que et eius filios vngito, et mihi
ad sacerdotale munus consecrato.

1 Tum Israelitas admoneto, vt hu-
iusmodi vnguentum mihi sacratum
2 in posterum ducant, neue eo ho-
minum corpora perfundantur, ne-

ue eadem confectura vnguentum
faciant, sed id pro sacro (vt est) 33
habeant. Qui tale concinnauerit,
aut qui eo alienum perfuderit, is
de suorum numero tollatur. In- 34
super odores sumito (inquit) sta-
cten, crocum, galbanum odoratum
et purum tus, tantumdem ex om-
nibus, indeque sacrum suffimen 35
artè vnguentaria temperatum pu-
rum facito, et ex eo in puluerem 36
contuso ante oraculum in taberna-
culo oraculi ponito, vnde ego 37
sum tibi oracula editurus: idque
sacrosanctum habetote. Ad istud 38
exemplum suffimen vobis ne con-
cinnatote, sed id sacratum Iouæ
ducitote. Qui tale fecerit ad sua- 39
uolentiam, is ex suorum numero
tollatur.

CAPVT XXXI.

*Ad tabernaculum fabricorum solertia. Sab-
bati feriatio. In eo operantis pana. La-
pidea tabula.*

DEstinaui autem huic, inquit, 1
rei nominatim Beselelem 2
Vris filium, Huris nepotem,
ex tribu iudaica, cui plenam o- 3
mnis opificii peritiam, intelligen-
tiam, scientiam diuinitus adspirauit,
qui negotium ingeniosissime con- 4
ficiat, aurumque et argentum et æs
fabrefaciat: quique gemmas ar- 5
tificiose illiget, et lignum fabricetur,
atque omne artificium exer-
ceat. Huic addidi Oholiabum 6
Achisamachi filium, ex dania tri-
bu: inque omnium solertium ani-
mos peritiam immisi, qui omnia,
quæ tibi præcepi, conficiant: ora- 7
culare tabernaculum, oraculi ar-
cam, et propitiatorium ei impo-
nendum: atque omne taberna-
culi instrumentum, mensam, pu- 8
rum candelabrum, vtrumque cum
omni suo instrumento, aram suffi-
toriam, aram victimariam cum 9
omni suo instrumento, labrum cum
suo scapo: tum vestes superuaca- 10
neas,

neas, et vestes sacras Aharonis pontificis, vestesque eius filiorum sacerdotales, ad hæc vnguentum, et suffimen odoratum, ad sacrarium: qui hæc, inquam, quemadmodum tibi præcepi, sic plane faciant. Tu vero Israelitas commoneo, inquit, vt mea quidem sabbata obseruent: hoc enim inter me et eos interpositum esse signum ad posteros, quo intelligatur, eos a me Ioua sanctos fieri.

Proinde sabbatum conseruato sanctumque habento. Id qui violarit, capitale esto: ac quicumque in eo opus vllum fecerit, de numero suorum excinditor. Sex diebus opera patranto, septimo die Iouæ sacra sabbati feriatio est: die sabbati quisquis opus fecerit, capitis pœna esto. Quocirca vidento Israelitæ, vt sabbati scdus sempiternum et ipsi et eorum posteriores colant: hoc inter me et Israelitas pignus est sempiternum: quia quum sex diebus fecisset Ioua cælum et terram, septimo die feriatus est, et respirauit. Hæc Mosis effatus Ioua in monte Sina, tradidit ei duas tabulas oraculi lapideas, diuino digito inscriptas.

CAPVT XXXII.

Idolum vitulus. Iouam exorans Moses. Perfraeta tabule. Contusum idolum. Per Leuitus cades in suos. Ducis ad Iouam precatio.

INterea populus, quum videret Mosem tandiu de monte non descendere, ad Aharonem conuenerat, flagitantes, vt sibi præituros deos faceret: nam Mosis quidem illi, a quo viro essent ex Aegypto educti, nescire se quid accidisset.

Et quum iussisset Aharon, vt in aures aureas, quas eorum vxores et liberi in auribus habebant, conuerterent, et ad se adferrent: paruerant, suasque discerptas in aures cuncti ad Aharonem contulerant.

Id ille aurum ab eis acceptum cælo

configurarat, vitulumque confluauerat, de quo illi sic prædicare: hæc sunt dii tui, Israelita, qui te ex Aegypto eduxerunt. Ea animaduertens Aharon, aram ante vitulum excitauerat, et diem Iouæ festum in posterum diem indixerat. Igitur postridie eius diei, vt primum surrexerunt, solida sacrificia, et pro salute faciunt. Deinde, quum discumbentes cibum potionemque cepissent, sese ad ludendum erexerant.

Tum Ioua Mosis: age iam, inquit, descende, nam deprauati sunt tui populares, a te ex ægyptia terra educti: deflexerunt cito de via, quam eis tradideram: conllarunt sibi vitulum, quem adorant, cui sacrificant, et eos esse Israelitarum deos iactant, a quibus sint ex Aegypto educti. Viuo, inquit, populum hunc esse duræ ceruicis. Quare sine me in eos irasci, vt eos conficiam, et te in magnam gentem propagem. At Moses Iouam Deum suum deprecans: cur in tuum populum Ioua scruies, inquit, quæ tanta vi, tamque valida manu ex Aegypto extraxisti? Cur dicentur Aegyptii, eductos a te perniciose, vt eos in montibus interficeres, atque ex orbe terrarum tollerès? Comprime istius iracundiæ scruitiam, et pœnam populo tuo remitte. Memento tuorum Abrahami, Isaci, et Israelis, quibus per te ipsum iuratus promisisti, te eorum sobolem stellis cælestibus numero exæquatulum, eique soboli totius illius a te designatæ regionis possessionem daturum esse sempiternam. Tum Ioua supplicium, quod de populo suo sumere statuerat, reuocauit.

At Moses conuersus de monte descendit, duas oraculi tabulas in manu habens, vtraque margine hinc atque illinc inscriptas. Opus tabularum diuinum, scriptio diuina

8 in tabulis exarata. Hic Iosua vo-
cem perstreptentis exaudiens, dixit
9 Mosi: pugnantium vox in castris
auditur. Cui ille: vox ista neque
vincentes sonat neque cedentes:
o vocem audio cantantium. Sed
vbi ad castra propius accessit, et
vitulum saltationesque conspexit,
tum vero ira percitus, tabulas de
manu abiicit, easque sub radice
1 montis perfringit. Deinde vitu-
lum, quem illi fecerant, corripit,
et eum igni exustum in puluerem
contundit, eoque puluere consper-
git aquam, et eam Israelitas bibere
2 cogit, et Aharonem adloquitur:
quid tibi fecit iste populus, vt eum
3 tanto scelere obligares? Cui A-
haron: ne irascere domine: tute
nostri populum, quam sit peruersus.
4 Quum a me flagitarent, vt sibi præ-
ituros deos facerem, quod Mosi isti,
a quo viro essent ex Aegypto e-
ducti, nescirent quid accidisset:
5 iussi, vt, qui aurum haberent, dispe-
scerent, et ad me referrent. Id au-
rum quum in ignem coniecissem,
effectus est hic vitulus.

6 Hic Moses populum animaduer-
tens spoliatum ornamentis, (spoli-
auerat enim Aharon, vt illos a-
pud inimicos ignominia notaret)
7 in porta castrorum adstitit, et ita
pronuntiauit: Si quis a Ioua est,
huc ad me. Quumque ad eum
conuenissent omnes Leuitæ, sic
8 loquitur: iubet Ioua Deus Isra-
elitarum, vt vos suo quisque ense
femori accommodato, per castra
ostiatim grassemini, et vestrorum
fratrum, familiarium, vicino-
rum promiscuam cædem facia-
tis. Igitur Leuitæ, vt iusserat
9 Moses, faciunt, cecideruntque de
populo eo die circiter tria millia.
10 Tum Moses Leuitis ait: ^b expiate
hodie manus vestras Iouæ, quas
in vestris filiis et consanguineis
promiscue cruentastis, vt hodie

fausta vobis optentur. Postri- 32
die populum adloquitur, sceleris
ab eis perpetrati magnitudinem
ostendit: eamque ob causam sese
ad Iouam adscensurum esse de-
monstrat, si qua veniam eorum
peccato possit impetrare. Deinde 32
ad Iouam reuersus, sic loquitur:
ingens quidem flagitium admisit
hic populus, dum sibi deos aureos
fecit: sed tu aut ei peccatum con- 33
dona, aut me de libro, quem scri-
psisti, dele. At Ioua: qui in me 34
peccauerit, inquit, eum ipsum de
libro meo delebo. Quare perge 35
populum eo ducere, quo ego tibi
iusero, meo tibi præeunte angelo.
Quum meæ vltionis dies venerit, 36
flagitium in auctores vindicabo.
^c Iam cladem intulit populo Ioua, 37
propter vitulum, quem illi per
Aharonem fecerant.

CAPVT XXXIII.

*Israelitarum dolor ob Iouæ minas. Iouæ
cum Mose colloquium. Anteriora Dei
non adspicienda.*

Interim proficiscere hinc, inquit, ¹
Ioua cum populo, quem ex Aegy-
ptorum finibus eduxisti, in ter-
ram, quam ego Abrahamo, Isaaco
et Iacobo iureiurando confirmaui,
me eorum proli esse daturum ter-
ram lacte et melle adfluentem: ex ²
qua præmisso vobis angelo expel-
lam Chanaanæos, Amoræos, Het-
tæos, Pherezæos, Heuzæos et Iebu-
sæos. Nam ipse quidem inter ³
vos, tam duræ cervicis homines,
non proficiscar, ne vos in itinere
consumam. Hoc tam triste dictum ⁴
postquam acceperunt homines, ad
luctum conuersi a cultu corporis
cuncti abstinerunt. Nam Ioua ⁵
eis, internuntio Mose, contumaci-
am obiecit, per quam futurum
esset, vt si inter eos proficisceretur,
eos momento consumeret: eam-
que ob causam iussit, vt ab sese
cul-

F 4

^b) Talis expiatio fit et Num. XXXI, etiam post interfectos eos, quos Deus ius-
serat interfici. ^c) vt narratum est paullo ante.

- cultum corporis deponeret, quo ipse videret, quid sibi de eis statuendum esset. Itaque ornatu sese exuerunt Israelitæ, a monte Horebo.
- 7 Moses autem tabernaculum cepit, et extra castra procul a castris tetendit, et oraculare tabernaculum adpellauit. Ad hoc oraculare tabernaculum omnes Iouam consilere volentes exibant extra castra. Ac prodeunte Mose ad tabernaculum, adsurgebant omnes, et pro tabernaculis vulgo adstantes, Mosem a tergo prospectabant, donec in tabernaculum ingrederetur.
- 9 Eo autem ingresso, descendebat columna nubis, et pro tabernaculo adstabat, illo Mosem adloquente: quam pro tabernaculo stantem vniuersus populus adspectans adsurgebat, utque ante suum quisque tabernaculum steterant, sese submittebant. Adloquebatur autem Mosem Ioua præsens præsentem, sicut homines solent inter sese: deinde Moses in castra se referebat, quum interim eius administer Iosua, Nunis filius adolescens, nusquam se ex medio tabernaculo moueret. Moses autem ad Iouam huiusmodi verba habuit: en tu iubes me hunc populum deducere, nec mihi ostendis, quem sis mecum misurus: et ais me tibi nominatum esse notum, et apud te valere gratia. Ergo si apud te valeo gratia, doce me tuam viam, quo te cognoscam, ut apud te valeam gratia: et simul considera, gentem hanc tuum esse populum. Tum ille: egomet præsens ibo * vna, teque quietum reddam. Et Moses: nani nisi tu ipse præsens is, ne nos hinc abduxeris. Equa tandem re cognoscetur, me tuumque populum apud te valere gratia? Nonne si ipse nobiscum eas, ut ita ego populusque tuus populos omnes, quos terra sustinet, antecellamus?
- 17 Cui Ioua: istud quoque postula-
- tum tuum faciam, inquit: tanti tua apud me gratia est et familiaritas singularis. Et Moses: ostende mihi quæso splendorem tuum. Cui ille: ego omnia bona mea præter conspectum tuum traiciam, et Iouæ nomen in conspectu tuo adpellabo, qui gratiam facio, et misericordiam tribuo, cuiusque mihi collibitum sit. Sed faciem meam tibi videre non licet, inquit: neque enim homini fas est videre me, quin vitam amittat. Habeo autem locum quemdam, inquit, ubi in petra adstabis, in cuius petrae cauum, prætereunte splendore meo, te abstrudam, tibi que manum meam obtendam, donec præteriero, qua deinde amota, a tergo me ita videbis, ut anterior mei pars non cernatur.

CAPVT XXXIII.

Renouata tabula. Ioue attributa. Victoria promissa. Contra idololatriam præcepta, et alia iam iniuncta. Ex præceptis fædus. Mosi vultus radians.

Ceterum incide duas tabulas lapideas, inquit, prioribus similes, in quibus ego eadem verba scribam, quæ erant in prioribus, quas tu fregisti: et esto paratus in crastinum mane, conscensurus montem Sinam, et ibi in montis cacumine mihi præsto futurus. Sed ne quis hominum tecum ascendat: neu quis toto in monte conspiciatur: neu pecora minora maioraue secundum montem hunc pascant.

Igitur Moses duas tabulas lapideas prioribus similes incidit, et mane ubi surrexit, montem Sinam, sicut erat a Ioua iussus, secum lapideas tabulas habens descendit. Eo Ioua in nube descendit, et apud eum adstitit, Iouæque nomen adpellans: præter eum transiit ita pronuntians: IOVA, IOVA DEVS MISERICORS ET EXORABILIS, AD IRAM TAR-

TARDVS, AD CLEMENTIAM ET AVXILIVM PROPENSVS*: QVI CLEMENTIA IN MILLE VSQVE AETATES VTITVR, VITIA ET PECCATA ET DELICTA CONDONANS: IN POENA AVTEM IRROGANDA PARENTVM CVLPAM IN NATOS ET NEPOTES, AD TERTIAM ET QVARTAM STIRPEM PERSEQVITVR.

Tum Moſes ad terram extemplo ſupplex procumbens, inquit: ſi quid igitur apud te gratia valeo, Domine, oro, vt tu, Domine, inter nos venias, vt, quoniam populus duræ ceruicis eſt, vitiis noſtris et peccatis ignoſcas, noſque poſſideas. Cui ille: iam nunc pactionem facio, inquit, coram omni iſto populo, vt ego miracula faciam, quanta in omni orbe terrarum apud vllas gentes edita non ſunt: ſpectetque vniuerſus, inter quem tu verſare, populus, factum plane Ioua dignum, id eſt, horribile, quod ego ſum erga vos facturus: et vos omnia obſeruetis, quæ ego hodie præcipio. Ego igitur vobis expellam Amorræos, Chananæos, Hettæos, Pherezæos, Heuæos et Iebuſeos. Vos cauetote, ne fœdus percutiatuſ cum eius terræ incolis, in quam inuaſuri eſtis: ne ea res vobis adferat detrimentum. Quin eorum aras eruitote, ſtatuas perfringitote, lucos ſucciditote. Nam quum Deum peregrinum adorare prohibeamini (habet enim Ioua nomen obſtantis, Deus eſt rivalis impatiens) periculum eſt, ne ſi cum incolis fœdus faciatis, illi impudica ſuis diis ſacrificia facientes, vos ad polluctum pertrahant, perficiantque, vt ſuas filias veſtris filiis adſciſcatis: quos illæ porro, pudicitiam ſuis diis proſtituendo, ad eandem pertrahant impudicitiam. Deum conſtatilem ne facito. Azymalia obſeruato. Septem dies azymis veſcitor, quod tibi præcepi in ſtatum tempus men-

ſis verni: nam in menſe verno egreſſus es Aegyptum. Quidquid vuluam aperit, meum eſto. Omnem tui pecoris maſculum primigenium tum bouilli, tum ouilli, et caprini mihi adſignato. Aſini primigenium oue aut capra redimito: ſi non redimes, ceruicem frangito. Omnem primogenitum filiorum tuorum redimito, neue coram me vacui comparento. Sex diebus operator: ſeptimo die feriator, idque ſeu aratio, ſeu meſiſ erit. Item ſeptimanalia agito in primitiis triticeæ meſiſ. Item conditalia in clauſula anni. Ter quotannis omnes tui mares in conſpectum domini Iouæ Dei Iſraelitarum ſiſtuntor. Nam ego, exactis tua cauſa gentibus, fines tuos amplificabo, neque quiſquam tuam terram concupiſcet, tum, quum ad comparendum coram Ioua Deo tuo quotannis proficiſceris. Quum meæ victimæ ſanguinem, eam maſtando, effundes, fermentum ne habeto. Victima feſti paſchæ in poſterum diem ne ſuperetto. Principium primitiuarum frugum tui fundi in ædem Iouæ Dei tui adfero. Hædum in ſanguine matris ſuæ ne coquito. Hæc tu verba (inquit, Moſem adloquens) perſcribito, nam in hæc verba fœdus tecum et cum Iſraelitiſ ferio. Ita Moſes illic apud Iouam quadraginta dies nocteſque fuit, nullo interim neque cibo uſus, neque potione: perſcripſitque in tabulis dicta fœderis, quæ dicta ſunt deceim.

Deinde quum de monte Sina, duas ſecum ferens oraculi tabulas, deſcenderet, eius faciei cutis, eo ignorante, radiabat ex diuino colloquio: quo ſplendore perſtriſti Aharon et omnes Iſraelitæ, eius congreſſum reſorinidabant. Sed reuocante Moſe, reuerterunt ad eum Aharon et omnes rei publicæ principes: cum quibus locuto Moſe, tum deinum acceſſerunt omnes Iſraelitæ: quibus

ille omnia, quæ a Ioua in monte Si-
 33 na acceperat, mandata exposuit. De-
 inde dicendi finem fecit, quum qui-
 dem faciei suæ velamen obtendis-
 34 set. Quum autem in Iouæ con-
 spectum ad colloquium veniebat,
 velamen vsque ad abitum detra-
 hebat. Deinde quum ad mandata Is-
 35 raelitis referenda pergebat, quo-
 niam eius faciei cutis fulgore suo
 illorum oculos perstringebat, vela-
 mentum ante faciem suam refere-
 bat, donec ad Iouæ colloquium
 rediret.

CAPVT XXXV.

*Repetita per Mosem in concione. Taber-
 naculi membra, et artificium. Collata
 honoraria. Duorum artificum industria
 pro tabernaculo.*

1 **C**Oacta autem vniuersorum Is-
 raelitarum concione, ad hunc
 modum verba fecit: hæc sunt,
 2 quæ vos Ioua facere iubet. Sex
 diebus opera parantur: septimum
 autem diem Iouæ sacrum feriis fab-
 bati agendis habetote. In eo quis-
 3 quis opus fecerit, moriatur. ^d Ignem
 in vniuersum per domos in die
 4 sabbati ne incenditote. Hoc in-
 super iubet Ioua, inquit, vt sibi
 a vobis honorarium conficiatis,
 prout cuiusque animus ad conse-
 rendum in id Iouæ honorarium
 5 sua sponte feretur: videlicet au-
 6 rum, argentum, æs, hyacinthum,
 7 purpuram, coccum iteratum, velle-
 ra caprina, pelles arietinas rubro
 tinctas, pelles melium, ligna cedri-
 8 na, oleum lucernarium, aromata
 ad vnguentum vñctorium, et ad
 9 suffimentum odoratum, præter-
 ca gemmas onychinas, et gemmas
 ad includendum idoneas, ad epho-
 10 dum et monile. Tunc autem vt
 vestrum scientissimi quique adsint,
 et omnia, quæ iubet Ioua, confi-
 11 ciant: tabernaculum cum suo
 tentorio, operimento, vncis, asfa-

mentis, repagulis, columnis et ea-
 rum basibus. Item, arcam, eius- 11
 que vinctes, et propitiatorium, et
 siparium obtendendum. Item, 12
 mensam cum suis vinctibus, et omni
 instrumento, et pane adpositio.
 Item, candelabrum ad illucendum 14
 cum sua dote, cumque lucernis et
 oleo lucernario. Item, aram suffi- 15
 toriam eiusque vinctes, et oleum
 vñctorium suffimenque odoratum,
 et tabernaculi ostiarium aulæum.
 Item, aram vñctinariam, et eius 16
 focum æreum, et vinctes, et omnia
 armamenta: tum labrum cum suo
 scapo. Item, atrii vela et colu- 17
 mnas cum suis basibus: nec non
 atrii portæ aulæum, et taberna- 18
 culi et atrii paxillos atque funes.
 Tum vestes superuacaneas ad ope- 19
 randum sacris, et sacras vestes Aha-
 ron pontificis, eiusque filiorum
 vestes sacerdotales.

Igitur dimissa a Mose vniuersa 20
 concione, Israelitæ voluntarii, pro- 21
 ut siuis quemque voluntarius ani-
 mus et mens exhortabatur et impel-
 lebat, vulgo ad id Iouæ honorarium
 conferebant, ad oracularis taberna-
 culi totiusque eius ornamenti et sa-
 crarum vestium opus: vulgoque 22
 non solum viri, sed etiam femine
 sua sponte adferebant, partim fibu-
 las, inaures, annulos, armillas et cæ-
 tera huius generis quæcumque or-
 namenta aurea, si qui auro Iouam
 munerabantur: partim hyacin- 23
 thum, purpuram, coccum iteratum,
 byssum, caprina vellera, et rubro
 imbutas arietinas pelles melium-
 que, vt cuique copia erat. Alii ar- 24
 gentum atque æs, pro sua quisque
 facultate ad id munus præstabant.
 Si qui ligna cedrina habebant, ea
 ad totius rei opus suggerebant.
 Feminarum etiam peritissimæ quæ- 25
 que hyacinthum, purpuram, coc-
 cum iteratum et byssum suis ipsæ
 manibus nebant, netaque submi-
 nistra-

d) scilicet ad opera facienda. Nam cibum quidem parare licere supra docuit.

5 nistrabant. Nonnullæ (si quæ hu-
 7 ius rei scientia præstabant) vellera
 onychas et ceteras gemmas cælaturæ
 8 accommodas ad ephodum et
 aromata et oleum tum lucernarium,
 9 tum ad vñctorium vnguentum,
 et ad odoratum suffimentum. Ita
 Israelitæ non solum viri, sed etiam
 feminæ, prout sua quemque volun-
 0 tas mouebat, ad conficiendum to-
 tum illud opus, quod per Mosem
 fieri Ioua iusserat, omnes volonta-
 1 rio ad Iouam munere fungebantur.
 Quibus Moses demonstrauit, vt
 Ioua Beselelem Vris filium, Huris
 nepotem, ex tribu iudaica nomina-
 2 tim delegisset, eumque omnis arti-
 ficij prudentia, scientia, peritia
 3 diuino adflatu cumulauisset, qui
 aurum, qui argentum, qui æs subti-
 4 lissime elaboraret, gemmas arte
 concluderet, ligna fabrefaceret, ad
 faciendum omne intestinum opus:
 5 vtque ei industriam docendi alios
 dedisset, nec non Oholiabò Achisa-
 6 machi filio de tribu dania, et eos
 singulari animi peritia ornaui-
 7 set: cuius ope fabrilia, phrygia, pluma-
 ria opera in omni genere facerent:
 8 hyacinthumque, purpuram, coccum
 iteratum, byssum, textiliaque labo-
 9 rarent, et omne opus solerti perficerent industria.

CAPVT XXXVI.

*Populi redundantia munera. Tabernaculi
 constructio.*

1 **P**erfecerunt igitur Beselel et
 Oholiabus, et ingeniosissimi
 quique homines, quos Ioua
 peritia, prudentia, agendique scientia
 donauerat, vniuersum sacri
 2 ministerii opus ad Iouæ præscriptum.
 Ad id opus adgrediendum quum
 essent illi a Mose euocati, prout
 cuiusque voluntas ad id procliuius
 3 erat, omnem Israelitarum colle-
 ctam apud Mosem ad eam rem po-

5 sitam abstulerunt, adgresfuri ne-
 gotium, sacrumque opus facturi.
 Sed quum ad id plura in dies vltro
 conferrentur, artifices illi omnes,
 omisfis, quibus fungebantur, operi-
 4 bus, Mosem ad eunt, demonstrant-
 que plus a populo conferri, quam
 quantum postulet operis a Ioua im-
 perati confectio. Quare Moses
 5 proclamari per castra iussit, ne
 6 quis deinceps aut vir aut femina
 quidquam ad sacrum honorarium
 adderet. Ita conferri a populo de-
 situm est, quod iam satis superque
 7 erat, vnde totum opus absolueretur.
 Fecerunt igitur omnes illi
 8 periti operis artifices ad taberna-
 culum decem lintea ex bysso bilice,
 hyacintho, purpura, et cocco itera-
 9 to: eaque cherubata, opère plu-
 mario, quorum singulorum lon-
 10 gitudo viginti octo cubitorum erat,
 latitudo quatuor, eadem omnium
 mensura. Hæc ille quina inter se
 11 connectebat. Tum ligulas hya-
 cinthinas faciebat, peroram vnius
 12 lintei in commissuræ parte, simili-
 terque in ora vltimi lintei in altera
 commissura, easque vtrobique
 13 quinquagenas sibi mutuo respon-
 dentes. Tum quinquaginta vn-
 14 cos aureos, quibus vncis lintea in-
 ter sese connectebat, vt vnuni fieret
 tentorium. Faciebat item vnde-
 15 cim stragula caprina ad contegen-
 dum tabernaculum, in longitu-
 16 dinem trigenum cubitorum, in lâ-
 titudinem quaternum, eadem om-
 17 nium mensura: quorum quin-
 que seorsum, et sex seorsum con-
 iungebat. Deinde quinquaginta
 18 ligulas per oram vltimi straguli in
 commissura, et totidem per oram
 straguli alterius commissuræ, et
 19 item vncos aureos quinquaginta, ad
 tegumentum in vnum coniungen-
 dum. Huic tegumento operi-
 20 mentum faciebat ex pellibus arieti-
 nis rubro tinctis: itemque insuper
 operimentum ex pellibus melium.
 Item aseres faciebat ad tabernacu-
 21 lum

21 lum cedrinos, arrectarios, in longi-
 tudinem denum cubitorum, lati-
 tudine sesquicubitali, qui omnes
 22 binos cardines inter sese aptos ha-
 bebant. Quorum asferum viginti
 23 faciebat ad partem tabernaculi me-
 ridianam, quibus quadraginta
 24 spiras argenteas supponebat, vide-
 licet singulis duas, quot erant car-
 25 dines: totidemque et eodem mo-
 do ad alterum latus, in parte aquil-
 26 lonari. Ad partem autem taber-
 naculi occidentalem sex asferes fa-
 27 ciebat, et duos in angularibus taber-
 naculi versuris, qui et in imo et
 28 in summo vno annulo inter se co-
 29 pulabantur. Ita octo asferes erant,
 29 et eorum spiræ argenteæ sexdecim,
 30 singulorum binæ: deinde cedrina
 repagula faciebat, vtrique taberna-
 31 culi lateri quina, totidemque
 32 parti occidentali, quorum repa-
 gularum medianum per medios
 asferes traiectum ab altero extremo
 33 ad alterum pertinebat. Et asferes
 autem faciebat auratos, et eorum
 34 annulos aureos, qui annuli repa-
 gula etiam aurata caperent.
 35 Faciebat et siparium ex hyacin-
 tho, purpura, cocco iterato et bysso
 bilice, opere phrygionis, idque che-
 36 rubatum: cui sipario quatuor facie-
 bat columellas cedrinas auratas, ca-
 pitellis aureis, quibus quatuor bases
 37 conflabat argenteas. Tum aulæ-
 um faciebat ostio tabernaculi ex
 hyacintho, purpura, cocco iterato
 et bysso bilice, opere polymito.
 38 eiusque columnas quinque cum ca-
 pitellis, quæ capita nec non orna-
 menta inaurabat, basibus quinque
 æreis.

CAPVT XXXVII.

*Arca, mensa cedrina, candelabrum, ara
suffitoria, vnguentum.*

Faciebat item Beselel arcam ce-
 drinam, in longitudinem duor-
 um cubitorum et dimidii, la-
 titudine autem et altitudine ses-

quicubitali, quam puro auro in-
 tus forisque inductam, aurea co-
 3 corona circumdabat. Tum ei qua-
 3 tuor annulos aureos conflabat ad
 quatuor eius angulos, quos annulos
 binos vtrique eius lateri adplicabat.
 Item cedrinos vectes, quos inaura-
 4 bat, et per annulos ad arcæ late-
 5 ra traiecit ad eam gestandam.

Item propitiatorium ex auro pu-
 6 ro, longitudine duorum cubitorum
 et dimidii, latitudine vnus et dimi-
 7 dii. Tum duos cherubos aureos,
 eosque perpetuos hinc inde ex vtro-
 8 que propitiatorii extremo, videlicet
 alterum ex altero, et eos ex ipso
 propitiatorio vtriusque faciebat,
 9 qui super expansis alis propitiato-
 rium obtegeret, alterius ad spectu
 in alterum per propitiatorium con-
 uerso.

Item mensam cedrinam longi-
 tudine bicubitali, latitudine cu-
 bitali, altitudine sesquicubitali,
 eamque auro puro incrustabat, et
 aurea corona ambiebat, quam
 auream coronam margini dodran-
 tali accommodabat, qua margine
 eam circumdederat. Ad hanc
 mensam quatuor annulos aureos
 conflabat, eosque quatuor eius pe-
 dum angulis adligabat, ita vt es-
 11 sent secundum marginem, qui vec-
 tes ad gestandam mensam accipe-
 rent: quos vectes etiam cedri-
 12 nos faciebat, auroque incrustabat.
 Deinde vasa faciebat, quæ super
 mensa ponerentur, scutellas, cape-
 dines, phialas et pateras, in quibus
 libaretur, ex auro puro.

Item candelabrum ex auro puro
 13 solidum, ita vt eius crus, scapus, scu-
 tula, globi et lilia essent ex eodem,
 sex scapis ex eius lateribus prode-
 14 untibus, ex vtroque trinis: qui
 sex scapi trinas habebant scutulas
 in modum putaminis amygdali
 concauas, singulosque globos atque
 lilia. In ipso autem candelabro
 2 quatuor erant scutula, globi et lilia:
 et subter tria scaporum paria ex eo
 2 prod-

prodeuntia singuli globi, ita vt et globi et scapi essent ex ipso candelabro, solido atque vno, eoque ex auro puro. Item eius lucernas septem, earumque forcipes et foculos ex auro puro. Hoc candelabrum et omne eius instrumentum ex auri puri talento faciebat.

Item aram suffitoriam, cedrinam, longitudine et latitudine cubitali quadratam, altitudine bicubitali, ita vt ex eadem eius essent cornua: eamque auro puro incrustabat, videlicet superficiem, costas vndique et cornua: aureaque corona circumdabat, et sub corona binos annulos aureos faciebat, in vtrisque duorum eius laterum costis, qui vestibus ad eam portandam præberent receptacula, quos vectes cedrinos faciebat, et incrustabat auro puro. Item vnguentum victorium sacrum, suffimenque odoratum purum, opere vnguentarii.

CAPVT XXXVIII.

Ara cedrina, victimaria, atrium, aulæum. Oblati auri, argenti, ærisque summa.

Item aram victimariam cedrinam, quinque cubitorum longitudine ac latitudine quadratam, in altitudinem trium cubitorum, et eius cornua super quatuor eius angulis, quæ quidem erant ex ipsa, eamque ære integebat. Item omne aræ instrumentum, cacabos, scopulas, pollubra, fuscinas, et battilla, eaque omnia ærea. Aræ autem focum opere cancellatim reticulato faciebat ex ære, eumque subter aræ crepidinem ad eius medium collocabat. Tum quatuor annulos quatuor foci extremis ex ære conflabat, qui vectes acciperent, quos vectes ex cedro faciebat, æreque inducebat. Item vectes per annulos ad aræ costas traiciebat ad aram gestandam, quam ex tabulis inanem fecerat. Item labrum æ-

neum, eiusque scapum æneum ex mulierum speculis, quæ pro oraculi tabernaculo excubabant.

Item atrium, cuius in meridiana parte vela erant ex bysso bilice, cententum cubitorum. Columnarum vicinæ, basibus vicinis æreis, capitellis autem et præcinctionibus argenteis. Atque idem fecit in parte septentrionali. At in occidentali parte vela erant quinquaginta cubitorum, quorum columnarum decem totidemque bases, capitellis et præcinctionibus argenteis. Itemque in orientali parte quinquaginta cubitorum vela in vtroque portæ atrii latere hinc inde quindenum cubitorum trinis vtrisque columnis, totidem basibus: quæ omnia per atrii circuitum vela erant ex bysso bilice. Columnarum autem bases æneæ, capitella et præcinctiones argenteæ, earum capitibus argento inductis. erantque omnes atrii columnarum præcinctiones argenteæ. Aulæum autem atrii ostiarum fiebat opere polymito, ex hyacintho, purpura, cocco iterato et bysso bilice, viginti cubitos longum, altitudine (quæ eadem erat latitudo) quinque cubitorum; secundum atrii vela. Columnarum eorum quatuor totidem basibus æreis: capitulis autem argenteis, capitibus et præcinctionibus argento incrustatis. Omnes autem tabernaculi et atrii vndique paxilli ænei. Hæc est summa impensorum in oraculorum tabernaculum, ratione subducta iussu Moysis, ministerio Leuitarum, opera Ithamari Aharonis filii sacerdotis, quum quidem Beselel filius Vriss filii Huris de tribu Iudæ omnia fecisset, quæ Mosis Ioua præceperat, vna cum Oholiabo, Achisamachi filio, ex tribu dania, fabro, et plumario, et phrygione, in hyacintho, in purpura, in cocco iterato et bysso.

Auri

e) scil. velorum, ex quibus constabat aulæum.

24 Auri oblati in vniuersum facrum opus impensa sunt omnino talenta vndetriginta, et sicut sacri
 25 septingenti triginta. Argenti autem, quod ciuium censu habito redactum est, talenta centum, et sicut sacri mille septingenti septuaginta
 26 quinque, sicut sacri semisibus viricum imperatis, dumtaxat in eos, qui in censum veniebant: id est, qui viginti annis maiores erant, quorum hominum fuit numerus sexcenta tria millia quingenti quin-
 27 quaginta. Huius argenti talenta centum impensa sunt in constandas totidem bases columnarum sanctuarii et siparii, singula videlicet in
 28 singulas. Ex mille autem septingenti septuaginta quinque sicutis argenti capitella fecit columnarum, earumque capita incrustauit et ipsas
 29 exornauit. Aeris oblati fuere talenta septuaginta, et sicutorum duo
 30 millia quadringenti, ex quo fecit bases columnarum portæ oracularis tabernaculi, et aram æream, eiusque focum æream, et omne aræ
 31 instrumentum: præterea bases columnarum atrii tam ambientium, quam ostiariarum, omnesque ædis paxillos, et qui vndique per atrium sunt adhibiti.

CAPVT XXXIX.

Ephodus, monile, prætexta, vestes pro sacerdote, lamina. Operis summa.

1 **E**X hyacintho autem, et purpura, et cocco iterato fecere superuacaneas vestes ad ministrandum in fano et sacras vestes Aharonis, quemadmodum Mose Ioua
 2 præceperat. Igitur ephodum ex auro, hyacintho, purpura, cocco iterato et bysso bilice faciebant: ductaque ex auro in bracteolas diducto fila, hyacintho, purpura, cocco iterato et bysso intertexebant, opere plumarii. Huic humeralia duo faciebant, quæ vtrique eius extremo connexa hærent. Textura autem in limbi, qui ei addebatur, ex ipso erat, eiusdemque cum eo operis ex auro, hyacintho, purpura, cocco iterato et bysso bilice, sicut Mose Ioua præceperat. Faciebant et gemmas onychas aureis conclusas circulis, opere calatas sigillari nominibus Israelitarum, easque ephodi humeralibus imponebant, quæ gemmæ essent Israelitarum monumentum, sicut Mose Ioua præceperat. Faciebant et monile opere quoque phrygionis, sicut ephodum ex auro, hyacintho, purpura, cocco iterato et bysso bilice: idque quadratum duplum, longitudine et latitudine palmi, et id quatuor gemmarum ordinibus complebant. In primo ordine erant sardonix, topazius et smaragdus. In altero carbunculus, sapphirus et adamas. In tertio ligyrius, achates et amethystus. In quarto chrysolithus, onyx et iaspis. Hæ gemmæ suis in valuulis includebantur aureis circulis: et pro numero Israelitum filiorum, id est duodecim erant, duodecim nominibus ad rationem duodecim tribuum, singulæ singulis calatæ, calatura sigillari.
 Deinde monili faciebant habenas duas, finitas, opere catenato, ex auro puro. Item duas fibulas aureas et duos annulos aureos, quos annulos duobus monilis extremis adplicabant, eisque duas illas aureas catenas ad monilis extrema adnectebant, et earum duo capita duabus fibulis inferebant, et in ephodi humeralia anteriori parte subducebant. Deinde duos annulos aureos faciebant, quos duabus monilis extremitatibus adligabant interius, in ora, quæ ad ipsum ephodum pertinebat. Tum duos alteros aureos, quos subter duo ephodi humeralia a fronte, qua eius erat commissura, subiiciebant super ipsius ephodi textura: et monile a suis annulis ad ephodi annulos hyacinthina vitæ adligabant, vt super ephodi texture hæeret, neque ab eo dimoueretur,

tur, quemadmodum Mofi Ioua præceperat. Deinde faciebant ephodi prætextam opere textili, totam hyacinthinam, cuius in medio os erat loricæ instar limbo circumseptum, ne runperetur. In huius lacinia faciebant mala punica ex hyacintho, purpura, cocco iterato et bysso bilice: deinde ex auro puro tintinnabula, quæ malis punicis alterna circumquaque per prætextæ laciniam interponebant ad ministrandum, sicut Mofi Ioua præceperat. Item tunicas byssinas opere textili Aharoni et eius filiis, et insulam byssinam, et capitalia ad redimiendum, et linea subligacula ex bysso bilice. Tum cincturam ex bysso bilice, hyacintho, purpura et cocco iterato, opere polymito, sicut Mofi Ioua præceperat. Deinde sacri coronamenti laminam ex auro puro, in qua cælatura sigillari inscribebant: IOVAE SACKVM. Eam vitta hyacinthina insulæ superne adligabant, sicut Mofi Ioua præceperat. Ita perfectum est omne opus tabernaculi tentorii oracularis: feceruntque Israelitæ plane, quemadmodum Mofi Ioua præceperat, et tabernaculum ad Mosem attulerunt, tentorium et omne eius instrumentum, vncos, aseres, repagula, columnas, bases, tegumentum ex pellibus arietum rubro tinctis, tegumentum ex melium pellibus, siparium obtendendum, arcam oraculi et eius vestes atque propitiatorium, mensam et omne eius instrumentum panesque adpositios, candelabrum purum, eius lucernas scilicet ordinarias et omne instrumentum oleumque lucernarium, aram auratam, vnguentum vñctorium, suffimentum odoratum, aulam ostiarii tabernaculi, aram æratam, eius focum æreum vestesque et omne instrumentum, labrum cum suo scapo, atrii vela, columnas cum suis basibus, atrii aulam ostiarii, funes, paxillos, de-

nique omnia ad tabernaculum oracularis tentorii pertinentia. Tum autem vestes superuacaneas ad ministrandum in sacro, vestes sacras Aharonis pontificis eiusque filiorum ad obeundum sacerdotium. Breuiter rem omnem, quemadmodum Mofi Ioua præceperat, sic fecerunt Israelitæ. Itaque quum videret Moses vniuersum opus ab illis ad Iouæ præscriptionem esse accuratum, bene eis precatus est.

CAPVT XL.

*Tabernaculi explicatio cum suis membris.
Diuina nubes, ignis nocturnus Dei.*

Deinde Ioua sic Mofi præcepit: Prima die mensis primi tabernaculum oracularis tentorii erigito. Ibi arcam oraculi collocato, et propitiatorio tegito. Tum mensam suo adparatu instructam et candelabrum inserto, eiusque lucernas accendito. Altare auratum ad suffitionem ante arcam oraculi statuito. Aulam in introitu tabernaculi ponito. Aram victimariam ante ostium tabernacularis oraculi locato. Inter oraculare tabernaculum et aram labrum ponito, eo aquam imponito. Atrium circumponito, atrii ostium aulam obtendito. Oleum vñctorium sumito, eo tabernaculum et omnia, quæ in eo sunt, vngito, idque cum omni suo instrumento, vt sacrum sit, consecrato. Aram quoque victimariam cum omni suo instrumento vngito et consecrato, vt sit ara sacrosancta. Item labrum cum suo scapo vngito, et consecrato.

Tum Aharonem et eius filios ad ostium tabernaculi oracularis adductos aqua perluo. Aharonem sacris indumentis vestito et inungito, mihi que sacerdotem consecrato. Itemque eius filios adhibitos tunicis induito, et sicut patrem inungito, vt mihi sacerdotes sint, vt eam vñctione in sacerdotium inaugurantur æternum, et posteris eorum

16 cesfirum. Hæc omnia Moses ex
 mandato Iouæ fecit.
 17 Igitur primo die mensis primi
 anno secundo erectum est taberna-
 18 culum. Primum tabernaculum ere-
 xit, bases collocauit, asfamenta et re-
 pagula digesfit, columnas erexit,
 19 tentorium super tabernaculo exten-
 dit, ipsi tentorio tegumentum super-
 imposuit, sicut ei Ioua præceperat.
 20 Tum oraculo in arcam illato veftes
 aræ accommodauit, et eam in super
 21 propitiatorio texit, et in tabernacu-
 lum illatam sipario obuclauit, sicut
 22 ei Ioua præceperat. Extra sipa-
 rium mensam in tabernaculo ora-
 23 culi constituit, et panibus Iouæ
 adpositis instruxit, sicut ei Ioua præ-
 24 ceperat. Candelabrum autem in
 tabernaculo oraculi e regione men-
 sæ posuit in tabernaculi parte meri-
 25 diana, et lucernas ante Iouam
 accendit, sicut ei Ioua præceperat.
 26 Aram inauratam in eodem taberna-
 27 culo ante siparium posuit, et in
 ea odorato suffimine suffiuit, sicut
 28 ei Ioua præceperat. Tabernacu-
 29 li portæ aulæum obtendit. Aram
 victimariam in introitu oracularis
 tabernaculi collocauit, et in ea soli-

do sacrificio et ferto operatus est,
 sicut ei Ioua præceperat. Labrum
 inter oraculorum tabernaculum et
 aram statuit, et eo aquam infudit ad
 lauandum, vnde ipse et Aharon
 Aharonisque filii et manus et pedes
 suos lauarent, vel in tabernacu-
 lum oraculorum intraturi, vel ad
 aram accessuri, sicut ei Ioua præce-
 perat. Atrio etiam tabernaculum
 et aram cinxit, eiusque portam au-
 læo obtendit.

Postquam negotium Moses con-
 fecit, nubes tabernaculum oraculo-
 rum obduxit: et tantus Iouæ splen-
 dor tabernaculum repleuit, vt pro-
 pter eum splendorem et propter
 nubem, quæ tabernaculo infederat,
 Moses eo penetrare non pos-
 set. Ea nubes quodcumque sese
 a tabernaculo in altum subuehebat,
 Israelitæ castra mouere semper so-
 lebant, quoties iter faciebant. Ea au-
 tem non adscendente, non moue-
 bant: sed diem, quo die attollere-
 tur, exspectabant. Nam Iouæ nubes
 tabernaculo interdum incubabat,
 noctu ignis in oculis totius israeli-
 ticæ stirpis, quamdiu in itinere fue-
 runt.

LEVITICVS.

CAPVT I.

*Ad Iouam munera. Ritus ac sacra in boue,
oue, aue.*

1 **V**OCAVIT autem Ioua Mo-
 sem, et cum eo ex oraculi
 tabernaculo verba fecit ad
 2 hunc modum. Edisere
 apud Israelitas his verbis: si quis
 vestrum Iouæ munus adferet (hoc
 autem quum ex pecore facietis, ex
 3 boue et balante facitote) si soli-
 dum sacrificium erit, munus ex bo-
 ue, marem integrum adducito, eum
 ad ostium oracularis tabernaculi si-
 stito, ad Iouæ fauorem sibi concili-

andum: victimæque capiti ma-
 num suam imponito, vt ea supplica-
 tione fauor ei concilietur. Tum
 5 boue natus ante Iouam immolator,
 eiusque sanguinem Aharonis filii
 sacerdotes adferunt, et eum cir-
 cumspergunt super aram positam
 ad ostium oracularis tabernaculi.
 Victima deglubitor et frustulatum
 6 dissecator. Tum Aharonis pon-
 7 tificis filii ignem super ara statum-
 to, ligni struem in ignem excitanto:
 ex frustis caput et sebum super li-
 8 gna igni imposita congerunt. In-
 9 testina autem et crura aqua lauen-
 tur,

tur, et omnia sacerdos in ara adoleto, cuius cretandæ victimæ odore Ioua deliniatur.

Sin ex balantibus erit munus, ex ouibus, aut capris, marem integrum ad solidum sacrificium adfero. isque ad latus altaris aquilonare ante Iouam immolator: sanguinem Aharonis filii sacerdotes super aram circumspargunt. victima in frustra dissecator. Caput et sebum sacerdos super struem igni in altari impositam statuit. Intestina et crura aqua lauant. Totum sacerdos libato et in ara adoleto, cuius solidi sacrificii odor Iouam deliniatur.

Sin ex auibus solidum sacrificium Iouæ faciet, de turturibus aut de columba natis adfero. Id sacerdos ad aram sistito, eiusque caput extorqueto, et in ara adoleto: sanguis in costam altaris exprimitur: ingluuiem cum ipsis plumis eximito et apud aram ad orientem in cinerarium abiicito. ^a Corpus alis diuellit, neque diuidito, et in ara adoleto super strue rogali, vt eius solidi sacrificii odore Ioua deliniatur.

CAPVT. II.

Fertorum diuersitas, libamina. Fermentum ac mel profana. Sal. Primitiæ.

SI quis autem Iouæ ^b ferti munus offeret, ex simila libamen esto: eam oleo conspergito, et tus superimponito, atque ad filios Aharonis sacerdotes adfero. Sacerdos inde plenum pugillum similaginis et olei cum toto ture comprehendito, et monumentum illud in ara adoleto, vt eius flagrantia odore Ioua delectetur. Reliquum ex ferto Aharoni et eius natis cedat, ex Iouæ re diuina sacrosanctum.

Si ferti munus libanarium facies, similagineæ placentæ sine fermento

in oleo subactæ et crusta non fermentata oleo illita sunt.

Sin patellarium, similagineum in oleo subactum non fermentatum esto. Id in paruula frustra comminuito et oleo inspergito. Hoc fertum erit.

Sin sartaginarium facies, ex simila in oleo fiat. Ex his factum fertum Iouæ adfero, et pontifici offero, qui porro pontifex id ad aram obmoueat, et ex eo monumentum eximat, et in ara adoleat, cuius flagrantia odore Ioua deliniatur. Reliquia ferti Aharoni et eius natis cedunt, ex Iouæ re diuina sacrosancta.

Omne fertum, quod Iouæ libabit, sine fermento fiat: nihil enim vobis fas est aut ex fermento aut ex melle Iouæ in re diuina adolere. Primigeniorum libamen Iouæ libatote tantum: super ara quidem ad odoris suauitatem ne ponatur.

Omne tui ferti libamentum sale condito: tuum fertum sale fœderis Dei tui ne defraudato, quin in omni tuo libamine sale in libes.

Si vero de primitiis fertum Iouæ obmouebis, de primore fructu igne tosto, de polenta contusa fertum primitiarum tuarum obmoueto: oleum adhibeto: tus imponito: huiusmodi fertum esto: eius monumentum pontifex de illa polenta et oleo vna cum toto ture comburito. Huiusmodi Iouæ res diuina erit.

CAPVT III.

Salutaria sacra ex boue, oue, capra.

SI autem pro salute sacra faciet, si bubus faciet, marem feminamue integrum in conspectum Iouæ adducito, et sui muneris capiti manum imponito, idque in introitu oracularis tabernaculi immolator. Sanguinem Aharonis filii sacer-

G

cer-

^a) ita conuellat alas, vt tamen adhuc hæreant corpori. ^b) fertum vocat, quod sine sanguine fit: hoc est, ex rebus inanimatis.

cerdotes in aram circumfundunto.
 3 Ipse ex hostia salutari Iouæ in re
 diuina obmoueto omentum et to-
 tos lactes et ambos renes vna cum
 eorum adipe lumbis adhærente,
 4 fibramque iccoris cum renibus ex-
 euntam. Hoc Aharonis filii in ara
 adolento, super victimam rogali
 5 strui impositam, cuius flagrantia
 odore Ioua deliniatur.
 6 Quod si ouino caprinoue munere
 Iouæ sacra pro salute faciet, marem
 7 feminamue integrum adfero. Si o-
 ueni adferet, eam ante Iouam sistito,
 8 capui eius manum imponito, eam-
 que ante oraculare tabernaculum
 maçtato. Sanguinem Aharonis filii
 9 in aram circumfundunto. Ipse ex
 hostia pro salute Iouæ libato adi-
 pem, caudam totam a spina penitus
 reuulsam, omentum et totos lactes,
 ambos renes cum eorum adipe
 10 lumbis adhærente, fibramque ie-
 11 coris cum renibus exeuntam. Hoc
 pontifex in ara adoleto, Iouæ da-
 pem rei diuinæ.
 12 Si caprinum munus erit, id ante
 13 Iouam sistito. Eius capiti manum
 imponito, idque ante oraculare ta-
 bernaculum maçtato. Sanguinem
 filii Aharonis in aram circumfun-
 14 dunto. Ipse ex eo Iouæ libato o-
 mentum, et lactes totos, ambos re-
 nes cum eorum adipe, qui est su-
 15 per lumbis, fibramque iccoris cum
 renibus exeuntam. Hæc pontifex
 16 in ara adoleto, Iouæ dapem rei di-
 uinæ incundi odoris, vt omnis a-
 17 deus Iouæ sit. Hoc institutum in
 posterum, vbiicumque habitabitis,
 tenetore, ne vilo adipe neue vilo
 sanguine vescamini.

CAPVT III.

*Pro sacerdote expiatio, pro noxa publica,
 pro honorato, pro incola priuato.*

1
 2 **E**T hæc Israelitis eloquere, in-
 quit: si quis quid per impru-
 dentiam deliquerit, et aiquid
 illicitum contra quodlibet Iouæ

præceptum fecerit, si pontifex
 vinctus deliquerit in noxiam popu-
 li*, adfero pro illo a se commisso
 delicto taurum bouillum integrum
 Iouæ ad piaculum. Illum taurum
 ad ostium oracularis tabernaculi
 coram Ioua sistito, eius capiti ma-
 num imponito, et eum coram Ioua
 maçtato. Sanguinem ipse ponti-
 fex vinctus partim in oraculare ta-
 bernaculum inferto, et digito suo
 illo sanguine intincto, septies ante
 Iouam contra siparium sanctuarii
 spargito: partim imbuito cornua
 aræ suffitus odorati coram Ioua,
 quæ est in oraculari tabernaculo:
 reliquum omnem tauri sanguinem
 effundito ad radicem aræ victima-
 riæ, quæ est in introitu oracularis
 tabernaculi. Omnem autem pia-
 8 cularis tauri adipem ex eo detra-
 hito: omentum et totos lactes, et
 ambos renes cum eorum adipe
 lumbis adhærente, fibramque ie-
 9 coris cum renibus demtam, quem-
 admodum detrahitur in boue pro
 salute immolando. Ea sacerdos in
 ara victimaria adoleto Corium
 autem tauri et totum corpus cum
 capite et cruribus et interaneis at-
 que fimo, denique totum taurum
 extra castra efferto in locum pu-
 rum, quo eiicitur cinis, ibique eum
 super strue super cinerario igni
 cremato.

Sin autem cuncta Israelitarum
 res publica* imprudens insciens-
 que aliquid illicitum contra quod-
 uis Iouæ præceptum fecerint et
 noxam contraxerint, postquam
 commissum delictum innotuerit,
 tum ciuitas taurum bouillum pro
 delicto adferunt, et eum ante o-
 raculare tabernaculum adducunt,
 eius capiti ciuitatis senatores ma-
 nus suas coram Ioua imponunt.
 Eum pontifex vinctus coram Ioua
 maçtato. Sanguinem partim in
 oraculare tabernaculum inferto,
 et digito suo illo sanguine intincto
 septies coram Ioua ante siparium

8 irrorato: partim imbuo cornua
aræ Iouæ adpositæ in oraculari ta-
bernaculo. Reliquum omnem ef-
fundito ad radicem aræ victimariæ,
quæ est in introitu oracularis taber-
9 naculi, et detractum ex eo omnem
10 adipem in ara adoleto. Tauro fa-
cito item, vti faciet tauro piaculari,
illisque veniam supplicando exora-
11 to. Taurum extra castra efferto, e-
unne cremato item, vti cremauerit
taurum priorem. Et hæc qui-
dem ciuitatis erit expiatio.

2 Si quis honoratus deliquerit, et ali-
quid illicitum contra quoduis Iouæ
Dei sui præceptum inscien-
ter fecerit, ita vti in noxa sit, vbi ei deli-
ctum ab ipso commissum innotue-
3 rit, adducito munus suum, caprum,
4 caprinum marem, integrum. Eius
capiti manum imponito, eumque
mactato in loco, in quo solent solidi
sacrificii victimam coram Ioua,
5 quod sit piaculum. Tum de san-
guine piaculi pontifex digito sumi-
to, et aræ victimariæ cornua imbuo:
6 reliquum ad radicem eiusdem
aræ effundito. Adipem omnem
in ara adoleto, vti adipem sacrificii
pro salute, et illi delicti veniam
7 exorato. Item si quis priuatus
homo per imprudentiam delique-
rit, aliquid illicitum contra quoduis
præceptorum Iouæ committendo,
8 ita vti sese noxa obligauerit, co-
gnito delicto munus suum adduci-
to, caprum feminam integrum, ad
expiationem delicti a se commissi.
9 Eius capiti manum imponito, eaque
mactetur eodem in loco, vbi ma-
ctabitur solidi sacrificii victima.
10 Sanguine pontifex digito suo aræ
victimariæ cornua intincto, reli-
quum omne ad aræ radicem effun-
11 dit. Adipem omnem adimito,
vti admittitur a deo ex hostia pro sa-
lute, et in ara pontifex adoleto, vti
eo odore Iouam delinat, proque
illo supplicando ei veniam exoret.
12 Quod si ouem pro delicto adferet,

feminam integram ducito, eius 33
capiti manum imponito, eaque pro
delicto immoletur in eodem loco,
in quo immoletur solidi sacrificii
victima. Sanguine illius piaculi 34
pontifex digito suo cornua aræ vi-
ctimariæ imbuo, reliquum omne
ad radicem aræ effundito. Adi- 35
pem omnem detrahit, vti detrahi-
tur a deo ouis in sacrificio pro sa-
lute. Ea in ara adoleto ad Iouæ rem
diuinam, et pro illius commisso pec-
cato supplicet, vt ei ignoscatur.

CAPVT V.

*Culpa expiatio, et defraudata consecrata res.
Pro in legem delicto.*

SI quis deliquerit, vt si ad ius- 1
iurandum vocatus de re quapi-
am, cuius conscius sit, seu vide-
rit ipse, seu aliunde didicerit, tamen
non indicauerit, ita vti culpam
commissit: aut si quis vilam rem 2
immundam tetigerit, vt cadaver
animalis immundi, vt cadaver pec-
coris immundi, vt cadaver serpentis
immundi, et id inscien-
3 ter, in quo inquinatus et in noxa sit: aut de-
n-
4 que si tetigerit quoduis hominis
inquinamentum, quo inquinari pos-
sit, et id per inscitiam, quod quum
resciuerit, in noxa sit: aut si quis 4
inconsideratis verbis iurauerit, si-
ue ad malum, siue ad bonum, ad
quoduis, in quo temere iurant homi-
nes, et id per inscitiam, quod vbi re-
sciuerit, in noxa sit ob aliquod
illorum: si noxam, inquam, 5
commissit in aliquo illorum,
tum se in eo deliquisse confes-
sus, ducito pro illa culpa ad Iouam
6 piaculum, pro delicto, quod
commissit, ouem, aut caprum fe-
minam piacularem, et pontifex
pro eius peccato supplicet. Quod 7
si eius facultas non erit adipiscen-
do pecori, adfero pro commissa
culpa duos turtures aut duos co-
lumba natos * ad Iouam, vnum ad

*) hoc est quavis de re.

CAPVT VI.

Periurii expiatio. Solidum sacrificium. Fextorum leges. Pro sacerdote libamina. Delictum expiandum. Piaculum non gustandum.

- 8 piaculum, alterum ad solidum sacrificium. Eos ad pontificem adducito, qui eum, qui erit piacularis, priorem obmoueat, eique caput secundum cervicem intorqueat, neque auellat, et de sanguine piaculari ad aræ latus irroret: reliquum sanguinis ad imam aram effundat. Hæc expiatio erit; Alterum autem, ut ritus est, solidum faciat, et pro illius commisso delicto supplicet, ut ei remittatur. Quod si eius facultas non perueniet ad duos turtures aut duos columba natos, adfero libamen pro commisso delicto, siliginis ephi decimam partem, in quam neque oleo utatur, neque tus adhibeat, quoniam piaculum est. Eam ad pontificem adfero. Pontifex eius siliginis plenum suum pugillum sumito in monumentum, et in ara re diuina Iouæ adoleto (hæc expiatio erit) et pro illius commisso in aliquo illorum delicto supplicato, ut ei remittatur: libamen autem pontifici pro fertio erit. Si quis autem (inquit porro Ioua Mofi) crimen subiuerit, Iouæ sacris per imprudentiam defraudatis, adducito pro noxa sua ad Iouam arietem integrum de pecore noxalem, qui æstimetur argenti siclis duobus, sacri ponderis. Et quod de sacro detraxerit reddito, et præterea quintam partem addito, et pontifici dato. Pontifex pro eo supplicato ariete illo noxali, ut ei remittatur. Deinde si quis deliquerit, et aliquid illicitum contra quodlibet præceptorum Iouæ fecerit insciens, ut in noxa sit, culpamque subiuerit, ducito arietem integrum de pecore habita æstimatione pro noxa ad sacerdotem, qui supplicet pro commissa ab eo imprudentia, ut ei remittatur. Hæc procuratio erit commissa contra Iouam noxæ.

ITEM Mosem Ioua sic adlocutus est: qui deliquerit, et crimen in Iouam commiserit, commissumque aut depositum alteri abnegauerit, quive quid alteri eripuerit, aut fraudem fecerit, aut inuenerit, aut misit et abnegauerit, atque peierauerit in vno quouis eorum, in quibus committendis homines delinquant, si deliquerit, inquam, et noxam contraxerit, reddito ereptum, aut fraudatum, commissum, aut repertum: denique quid peierauerit, reddito summam addita parte quinta, eamque rei domino reddito, quo die noxam procurabit; proque sua noxa ducito ad Iouam arietem integrum de grege, habita æstimatione pro multa ad pontificem, illicque pontifex apud Iouam veniam exorato vnus cuiusuis rei, in qua multam commiserit.

Porro Aharoni et eius natis hoc modo præcipito, inquit: hæc solidi sacrificii lex esto: victima in rogo super ara esto totam noctem ad mane, igne aræ in ea ardente. Pontifex lineum indusum lineaque subligacula corpus indutus cinerem redactum ex incensione victimæ ex ara tollito, et apud aram ponito. Deinde depositis illis vestimentis, alia induito, et cinerem extra castra in locum purum exportato, Ignis autem in ara inextinctus ardet, struemque in ea sacerdos omnibus matutinis incendito, et victimam in super ordinato, in eaque adipem victimarum pro salute adoleto, igni semper in ara inextincto ardente.

Ferti autem lex hæc esto: qui de filiis Aharonis id coram Ioua ante aram libabit, sumito pugillum eius videlicet de siligine ferti et oleo, et

omne tus impositum ferto, eaque in ara ad odoris suauitatem adoleto, monumentum ad Iouam. Reliquum ex ea Aharon et eius filii comedunt, idque cum panibus sine fermento, in loco sacro, videlicet in atrio oracularis tabernaculi: neue id cum fermento coquitur. Hanc ego portionem de mea re diuina illis adsigno, quæ sit sacrosancta, siue delictum siue noxa procuretur. Hac vescuntur omnes Aharone nati marces, quod quidem institutum posteris vestris circa Iouæ rem diuinam æternum tradatur, vt ea non nisi consecrati attingant.

De libamine autem Aharonis, aut eius filiorum, inquit, quod Iouæ libabunt quo die vngentur, sic accipe. Decima pars ephi similaginis perpetuum fertum esto, cuius dimidium mane, dimidium vespere libetur: ita vt in patella cum oleo paretur, et sic tostum fertum, et coctum atque comminutum, Iouæ ad odoris suauitatem libetur. Hoc pontifex in eius locum vnctus de filiis eius facito, ita vt æterno ritu Iouæ totum adoleatur. Atque etiam omne sacerdotis fertum solidum esto, neue comeditor. Hæc item Aharoni et eius filiis exponito ad hunc modum, inquit: hæc piaculi lex esto: quo in loco immolabitur solidi sacrificii victima, inibi immolator piaculum ante Iouam, quod sit sacrosanctum. Pontifex, qui expiabit, eo vescitor, et vescitor in loco sacro, in atrio oracularis tabernaculi. Quisquis piaculi corpus attinget, consecrator. Quod si quod vestimentum eius sanguine adpersum fuerit, vestimentum illud lauatur in loco sacro. Vas autem, in quo coctum fuerit, si erit fictile, frangitor: si æreum, detergitur et aqua abluitur. Omnes mares de sacerdotibus eo vescuntur, vt quod sit sacrosanctum.

At nullum piaculum, de cuius sanguine illatum fuerit in oraculare tabernaculum ad supplicandum in sacrario, comeditor, sed igni cremator.

CAPVT VII.

Sacrosancta noxa. Sa'utares hostiæ. Adipis et sanguinis abstinentia.

NOxæ autem hæc lex esto: noxa sacrosancta est. Quo in loco immolatur solidi sacrificii victima, inibi noxam immolanto. Eius sanguinem pontifex in aram circumfundito. Adipem omnem ex ea libato, caudam, omentum, renes ambos et adipem, qui eis supra lumbos adheret, fibramque iecoris cum renibus ademtam, et ea in ara adoleto. Hoc pro noxa Iouæ sacrificium fiet. Eo omnes mares de sacerdotibus vescuntur, et vescuntur in loco sacro, vt quod sacrosanctum sit. Delicti et noxæ legem vnã habento. Pontifex, qui eo supplicabit, id habeto. Et sane pontifex, qui alicuius solidum sacrificium faciet, pellem victimæ, quam immolabit, sibi habeto: Omne fertum clibano coctum, omneque sartaginarium aut patellarium, pontifex, qui id libabit, sibi habeto. Omne autem fertum in oleo subactum et aridum omnes Aharonis filii pariter habento.

Hostiæ autem, quam quis Iouæ pro salute obmouebit, hæc lex esto: si gratitudinis ergo obmouebit, libato præter hostiam gratitudinis placentas non fermentatas, in oleo subactas, et crustula sine fermento, oleo conspersa, tostamque similam: placentas in oleo subactas, supra placentas panis fermentati libationem facito, præter hostiam gratitudinis pro eius salute. Ex eo vnum libato, ex tota libatione, exceptum Iouæ: idque sacerdos, qui sanguinem victimæ pro salute fundet,

- 15 det, sibi habeto. Carnem autem
 hostiæ gratitudinis pro salute, quo
 die libabitur, comedunto, ex ea ni-
 hil reliqui in diem posterum fa-
 16 ciunto. Sin autem votiuum aut
 voluntarium sacrificium faciet, quo
 die hostiam iminolabit, comedun-
 to, aut postridie reliquias conie-
 17 dunto. Quod autem de carne
 hostiæ in tertium diem superaue-
 18 rit, igni cremator. Quod si com-
 esum fuerit de carne hostiæ pro
 salu e die tertio, qui id libauerit,
 non litabit, neque id ei ducetur,
 sed erit tetrum: quique id gusta-
 19 uerit, pœnas dabit. Carne quo-
 que, quæ quid immundum attinge-
 rit, ne vescuntor, igni cremator:
 illa carne non nisi mundi vescun-
 20 tor. Si quis, dum erit in impu-
 ritate, gustauerit carnem hostiæ
 Iouæ pro salute factæ, is de suo-
 21 rum numero tollitor. Si quis
 post contactum aliquid impurum,
 siue ea impuritas hominis, siue be-
 stiæ immundæ fuerit, aut quæ-
 cumque impuræ rei fœditas est,
 gustauerit carnem hostiæ Iouæ pro
 salute factæ, is de suorum numero
 tollitor.
- 22 Hoc quoque Israelitis ad hunc
 23 modum exponito, inquit: Adipe
 bouis, aut ouis, aut capræ nullo
 24 vescimini. Adipem morticini aut
 raptitii ad rem quamlibet adhibere
 25 liceto, vesci ne liceto. Nam quisquis
 vescitur adipe pecoris, quo Iouæ sa-
 cra facta fuerint, is qui vescetur, de
 26 numero suorum tollitor. Sanguine
 nullo vsquam vescimini, neu volu-
 27 cris, neu pecoris. Quisquis vllum
 sanguinem gustauerit, is de nume-
 ro suorum tollitor.
- 28 Hæc quoque ad hunc (inquit)
 29 modum Israelitis dicito: qui hosti-
 am pro salute sua Iouæ obmouebit,
 de ea pro salute hostia libamen su-
 30 um Iouæ dato, et dato suis mani-
 bus Iouæ rem diuinam: videlicet a-
 dipem cum pectore, pectus vt Iouæ
 31 porriciatur: adipem pontifex in a-
- ra adoletor, pectus Aharon et eius
 filii habentor, armum dextrum
 pontifici de hostiis pro vestra sa-
 lute exceptum datote, quem ar-
 33 num dextrum is de filiis Aharon-
 nis, qui sanguinem hostiæ et adipe-
 m libabit, habeat sibi in por-
 tionem. Nam pectus porrectiti-
 34 um et armum exceptitium ego su-
 mo ab Israelitis de eorum pro sa-
 lute hostiis, quæ Aharoni pontifici
 et eius filiis æterno instituto ab Is-
 raelitis assignem. Atque hæc
 35 quidem est vnctio Aharonis et eius
 filiorum ab Iouæ re diuina, quo
 die statim sunt ad gerendum sacer-
 dotium Iouæ, quæ Ioua eis, in
 36 quem diem vngerentur, ab Israel-
 itis adlignauit instituto perpetuo,
 et ad posteros quoque peruenturo.
- Hæc lex est solidi sacrificii, ferti,
 37 expiationis, noxæ, initiationis et
 sacrificii pro salute, quam tradi-
 38 dit Ioua Mosi in monte Sina, tum,
 quum in solitudine Sina Israelitis
 præcepta dedit de eorum muneribus
 Iouæ obmouendis.

CAPVT VIII.

Sacerdorum consecratio, oleum, taurus, arietes, azymi panes. Cremanda reliquia.

DEinde Mosi præcepit Ioua, i
 vti adhibito Aharone vna
 2 cum eius filiis vestibusque et
 oleo vnctorio, et piaculari tauro
 duobusque arietibus, et canistro
 panum sine fermento, omnem
 3 multitudinem ante oraculare taber-
 naculum conuocaret. Id quod fe-
 4 cit Moses, sicut a Ioua iustus est:
 conuocataque concione pro oracu-
 lari tabernaculo, eis, quæ Ioua
 5 fieri præcepisset, exposuit. De-
 6 inde Aharonem et eius filios pro-
 duxit, eosque aqua abluit: tum
 7 illi tunicam accommodauit, eumque
 cinctu succinxit, præterea vestiuit,
 ephodum imposuit, eumque epho-
 di textura illa subtili cinxit et eo
 amicitauit. Tum monile adiecit,
 8 et in monili posuit: CLARITAS
 ET

ET INTEGRITAS. Eius capiti infulam imposuit, et in infulam secundum frontem auream sacri coronamenti laminam, sicut iustus a Ioua fuerat.

Deinde sumto oleo vinctorio tabernaculum et omnia, quæ in eo tabernaculo continebantur, intinxit atque consecrauit. Tum de eo in aram septies effudit, aramque cum omni sua supellectile, et labrum cum suo scapo ad ea consecranda vnxit. Deinde oleo vntionis caput Aharonis perfudit, eumque vngendo consecrauit. Postea filios Aharonis produxit, tunicis ornauit, cinctibus succinxit, galeris obnupsit, quomodo a Ioua fuerat ei mandatum.

Deinde taurum piacularem admonuit: cuius, quam eius capiti Aharon et eius filii manus imposuissent, immolauit, sanguinem sumsit, et eo cornua aræ vndique suo digito intinxit, atque eam expiauit: reliquum sanguinem ad aræ radicem effudit, eamque lustrauit, vt in ea supplicari posset. Deinde sumsit totos lactes, fibræque iecoris, et renes ambos cum eorum adipe, eaque in ara adoleuit. Taurum autem eiusque pellem et carnem et stercus igni cremauit extra castra, sicut ei Ioua præceperat. Item produxit arietem ad solidum sacrificium, eumque, vbi eius capiti manus suas imposuerunt Aharon et eius filii, inactauit: sanguinem in aram circumfudit, arietem frustatim lacerauit: caput, frusta, seum adoleuit, intestina et crura aqua abluuit, totumque arietem in ara adoleuit. Hoc est solidum suauis odoris sacrificium: hæc est Iouæ res diuina, qualem fieri Ioua Mose præcepit.

Deinde arietem alterum, videlicet initiatorium, produxit, cuius capiti vbi Aharon et eius filii manus suas imposuerunt, eum Moses immolauit, sumsitque de eius sanguine et eo infimam auriculam Aharonis dextram pollicemque tum manus tum pedis dextrum intinxit. Tum Aharonis filios produxit, et eorum item auriculas infimas dextras pollicesque et manuum et pedum dextros sanguine intinxit, reliquum sanguinem in aram circumfudit. Deinde sumsit adipem et caudam totosque lactes, et fibræ iecoris, et renes ambos cum suo pingui, et armum dextrum: tum de canistro panem sine fermento Iouæ adpositorum sumsit placentam sine fermento vnam, placentam panis oleo confecti vnam, crustum vnum, eaque adipibus et armo dextro imposuit, omniaque palmis Aharonis et eius filiorum imposuit, et coram Ioua porrexit. Deinde ex illorum manibus desumpta in ara adoleuit super solidi sacrificii victima. Hæc est initiatio ad odoris suauitatem: hæc est Iouæ res diuina. Postea sumsit Moses pectus, idque ante Iouam porrexit, quam partem Moses ipse ex ariete initiatorio habuit, sicut ei præceperat Ioua.

Deinde sumsit Moses de oleo vinctorio, et de sanguine, qui erat super ara, eoque Aharonem cum suis vestimentis vna cum eius filiis eorumque vestimentis consperxit, et cum suis virosque vestimentis consecrauit. Tum eis ad hunc modum præcepit: coquite carnem ad portam oracularis tabernaculi, et inibi eam comedite, panemque, qui est in canistro initiatorio, quemadmodum præceptum mihi est, vt eo Aharon et eius filii vescantur. Reliquias autem carnis atque panis igni crematote. Neue ex introitu oracularis tabernaculi disceditote per septem dies, donec peractum sit vestre initiationis spatium: nam vobis septem diebus manus initiabuntur: quod vt hodie fit, iussit Ioua fieri, ad supplicandum pro vobis. Mane-

te autem in introitu tabernacularis oraculi interdiu noctuque per septem dies, et Iouæ mandata conseruate, ne morte plectamini: nam mihi ita præceptum est. Fecit igitur Aharon et eius filii ea omnia, quæ præceperat Ioua per Mosem.

CAPVT IX.

Ad expiationem solidumque sacrificium ritus.

VBi dies octaua venit, conuocauit Moses Aharonem et eius filios et senatores Israelitas, Aharonique mandauit, ut vitulum boue natum ad expiationem, et arietem ad solidum sacrificium sumeret integros, quos ante Iouam sisteret, utque Israelitis mandaret, ut sumerent caprum ad expiationem vitulumque et ouem, anniculos, integros, ad solidum sacrificium, bouemque item et arietem ad sacrificium pro salute: quibus coram Ioua sacrificarent, fertumque in oleo subactum: eo enim die Iouam eis esse adpariturum. Tum illi sumserunt, quæ iusserat Moses, in conspectu oracularis tabernaculi, accessitque cæcus vniuersus, et ante Iouam constetit. Tum Moses, quid eis faciendum Ioua præcepisset, exposuit: nam Iouæ splendorem eis esse adpariturum. Deinde Aharoni iussit, ut ad aram accederet, sumumque piaculum et solidum sacrificium faceret, et pro se proque populo supplicaret, populique libationem procuraret, et pro eo supplicaret, quemadmodum præceperat Ioua. Tum Aharon ad aram accessit, vitulumque sui piacularem immolauit, et sanguine sibi a suis filiis subministrato digitum suum intinxit, et eo aræ cornua imbuit: reliquum ad aræ radicem effudit. Adipem renesque et fibram iecoris ex piaculo

in ara adoleuit, sicut Mosis Ioua præceperat. Carnem et pellem igni cremauit extra castra. Tum victimam ad solidum sacrificium immolauit, sanguinemque sibi suppeditatum a filiis in aram circumfudit, et victimam sibi ab iisdem cum frustis et capite traditam adoleuit in ara. Tum intestina et crurâ lauit, et ea super victima in ara adoleuit. Deinde de populi munus protulit, caprumque populi piacularem cepit et immolauit: populumque expiavit, ut prius, et productam solidam victimam fecit, uti ritus ferebat. Deinde fertum libauit, et ex eo plenum volæ suæ in ara adoleuit, præter solidum sacrificium matutinum. Tum immolauit bouem et arietem sacrificii pro salute populi, sanguinemque sibi a filiis suggestum in aram circumfudit. Adipem bouis et arietis, caudam et omentum, atque renes et fibram iecoris, adipem, inquam, pectoribus ab illis impositos adoleuit in ara: pectora autem et armum dextrum Iouæ porrexit, sicut præceperat Moses: sublataque in populum manu ei bene precatus est, atque ita demum ab expiationis et solidi sacrificii et pro salute operatione descendit: Tum ingressi sunt Moses et Aharon in oraculare tabernaculum, egressique populo bene precati sunt: adparuitque Iouæ splendor vniuerso populo: et profectus a Iouæ conspectu, et adipes peredit: quo viso vniuersus populus in faciem cum læto clamore procidit.

CAPVT X.

Nadabi fratrisque mors. Obmutescens Aharon. Sacerdotum institutio.

TUm Aharonis filii, Nadabus et Abius, ceperunt suum uterque turibulum, igneque et suffi-

1 suffimine imposito libauerunt cor-
 2 ram Ioue ignem alienum, illius in-
 3 iusfu. Itaque profectus a Iouæ
 4 conspectu ignis, eos confecit, et in
 5 Iouæ conspectu exanimauit. Et
 6 Moses Aharoni: hoc illud est, quod
 7 prædixerat Ioua, inquit, quum di-
 8 ceret, sese in iis, ^d qui ad se accede-
 9 rent, effecturum in totius populi
 10 conspectu, vt augustus et gloriosus
 11 esse videatur. Aharon vero obmu-
 12 tuit. Tum Moses euocauit Mi-
 13 faelem et Elisaphanem, Ozielis pa-
 14 trui Aharonis filios, eisque manda-
 15 uuit, vt accederent et cognatos suos
 16 ex conspectu sanctuarii extra castra
 17 auferrent: id quod illi ex eius
 18 mandato fecerunt, eosque cum tu-
 19 nicis sublatos ex castris exporta-
 20 runt.

21 Deinde Moses Aharonem e-
 22 iusque filios, Eleazarum et Itha-
 23 marum, ita commonuit: capita ve-
 24 stra, ne tondete, neue vestibus este
 25 disolutis, ne et ipsi morte pœnas
 26 de is, et in vniuersam rem publi-
 27 cam sæuiatur: sed vniuersum con-
 28 sanguineorum vestrorum Israelita-
 29 rum genus deploret a Ioua vstula-
 30 tos. At vos ab introitu oracularis
 31 tabernaculi ne abscesferitis, ne
 32 morte plectamini, qui quidem
 33 Iouæ olei vnctione delibuti sitis.
 34 Hæc illi ad præscriptum Mosis fe-
 35 cerunt. Et Ioua Aharoni præcep-
 36 pit, ne vinum, aut ftemetum bibe-
 37 ret ipse, neue eius filii in oraculare
 38 tabernaculum ingressuri, ne morte
 39 multarentur, vtque id æternum in-
 40 stitutum posteris eorum tradere-
 41 tur: tum ad sacrum a profano pol-
 42 lutumque a mundo discernendum:
 43 tum ad instruendos Israelitas omni-
 44 bus institutis, quæ eis Ioua, per
 45 Mosem elocutus est.

46 Tum Moses ad Aharonem et
 47 Eleazarum Ithamarumque, reli-
 48 quos eius filios, inquit: sumi-
 49 te, quod ferti ex Iouæ re diuina

reliquum est, idque sine fermen-
 to comedite, apud aram: nam
 sacrosanctum est, ideoque vo-
 bis in loco sacro comedendum.
 Hoc enim tibi tuisque filiis de Io-
 uæ re diuina decretum est: etenim
 ita mihi præceptum est. Pectus
 autem porrectitium armumque ex-
 ceptitium comedite in loco mun-
 do, tu et tui filii atque filia vna te-
 cum: nam ea tibi tuisque liberis
 decreta et assignata sunt de sacri-
 ficiis Israelitarum pro salute. Ar-
 mum receptitium pectusque por-
 rectitium super adipum incensio-
 nem adferent, ad porriciendum
 ante Iouam, quod tibi tuisque filiis
 institutum sempiternum sit, quem-
 admodum præcepit Ioua. Dein-
 de caprum piacularem requirebat
 Moses, et ecce deflagrauerat: quare
 Eleazaro et Ithamaro reliquis A-
 haronis filiis succensens, inquit:
 cur non comedistis piaculum in
 loco sacro, quum sit sacrosanctum,
 vobisque assignatum ad ferendum
 culpam rei publicæ, proque ipsa re
 publica in Iouæ conspectu suppli-
 candum? En non est eius sanguis
 illatus in interius sanctuarium,
 quum illud debeatis in sanctuario
 comedere, sicuti præceptum mihi
 est. Cui Aharon: en, inquit, ho-
 die suum piaculum et solidum sa-
 crificium Iouæ obmouerunt, et ta-
 men hæc mihi acciderunt: quid si
 piaculum hodie comedissem, an
 hoc Iouæ placuisset? Hæc re-
 sponsio Mosis satisfecit.

CAPVT XI.

*Ad cibum animalia, terrestria, aquatilia,
 volueria. Pollutiones tactu. Fæda bruta.
 Sanctitatis ex Deo regula.*

Deinde Ioua ad Mosem et Aha-
 ronem ita verba fecit: adlo-
 quimini Israelitas ad hunc
 modum: hæc sunt animalia, qui-
 bus vobis vesci fas erit. De omni

G 5 qua-

d) qui sibi libarent. e) id lugentes faciebant. f) quoduis vini genus:
 quod ex alio quam vuis fiat.

- quadrupedum genere, quæ quidem versantur in terris, quæcumque diuisas ungulas habent et bisulca sunt *, si ruminant, eis vescimini.
- 4 Sed sunt quædam, quæ vel ruminant, vel bisulca sunt, quibus vesci nefas, vt camelus: nam quum ruminet, bisulcus non est: hic vobis
- 5 immundus esto. Et cuniculus, nam ruminalis quum sit, bisulcus non est, hic vobis immundus esto.
- 6 Et lepus: ruminat enim, sed bisulcus non est: hic vobis immundus
- 7 esto. Et sis: nam quum et ungu- lam diuisam habeat, et sit bisulcus, non ruminat: hic vobis immundus
- 8 esto. Horum carne ne vescimini, neue cadauera attingitote, sed im- munda habetote.
- 9 Item de omnibus aquatilibus hæc sunt, quibus vescimini. Quæ- cumque aquatilium pinnas ha- bent, et squamas, siue s in aqua stagnante degentia, siue fluuialia
- 10 sint, eis vesci vobis licebit. Quæ autem vel in aqua stagnante de- gentia vel fluuialia sunt, quæ modo in aquis natent, et omnino animantia in aquis versantia, quæ pinnas non habent et squamas, ea
- 11 pro immundis habetote: et ita pro immundis habetote, vt non solum carne eorum non vescamini, sed etiam a cadaueribus abhorreatis.
- 12 Omnia, inquam, non pinnata et squamosa aquatilia abhorretote.
- 13 De volucris item hæc abhorre- tote, et in abominandis habentes ne gustatote: aquilam, anatariam,
- 14 halixætum, miluum et vulturum
- 15 genera omniaque coruorum ge- nera,
- 16 struthionem, harpam, la- rum, et accipitrum genera, cucu- lum, mergulum, bubonem, no-
- 17 tuam, ibim, pelicanum, ciconi- am, ardeolarum genera, picum et
- 18 vespertilionem. Omnia mouen- tia volueria quadrupeda abhorre- tote.
- 19 Tantum de toto mouentium
- alatorum quadrupedum genere eis vescimini, quæ supra pedes cru- ra non habent ad saliendum humi, quæ quidem sunt hæc: locustarum, 22 attelaborum, ophiomachorum et cicadarum genera. At omnia hu- 23 mi serpentina volueria quadrupeda abhorretote, et ab his polluemini. Quisquis eorum cadauera attigerit, 24 pollutus esto ad vespertum. Quis- 25 quis item cadauera eorum tulerit, vestimenta perluo, et ad vespertum pollutus esto. Ac quæcumque be- 26 stiæ pedes habent multifidos, neque bisulcæ sunt, neque ruminant, vo- bis immundæ sunt: eas qui atti- gerit, immundus erit. Omnia 27 palmipeda ex omnibus quadrupe- dibus animalibus immunda habe- tote: eorum cadauera quisquis at- tigerit, pollutus esto ad vespertum: et qui cadauera tulerit, vestimenta 28 lauato, et ad vespertum immundus esto, hæc vobis immunda sunt.
- Atque hæc de eis, quæ humi gra- 29 diuntur, immunda habetote: muste- lam, murem, testaceorum gene- 30 ra, fibrum, chamæleontem, stellio- nem, lacertam et bufonem. Hæc 31 ex omni gradientium genere im- munda habetote: hæc quisquis mortua attigerit, immundus esto ad vespertum: ex his mortuis in 32 quamcumque rem aliquid illapsum fuerit, ea res immunda esto, quod- cumque utensile ligneum fuerit, aut vestis, aut pellis, aut saccus, quod- cumque fuerit idoneum ad aliquod opus, id in aquam immittitor, et ad vespertum immundum esto, at- que ita mundum fiat. Ac in quod- 33 cumque fictile vas aliquid de iis intro inciderit, quidquid in illo vase erit, immundum esto: ipsum autem vas frangunto.
- Quidquid esculentum esui est, 34 quod huiusmodi aqua pertigerit, immundum esto: et quicumque liquor potui est, quocumque in vase fuerit, immundus esto: et 35 quam-

*) ve sunt marina, lacustria et stagnorum.

quacumque in rem inciderit aliquid de eorum cadaueribus, immunda esto. Clibani et solia diruuntur: nam immunda sunt et vobis in immundis habenda. (nam fontes quidem et putei, quæ sunt aquæ adfluentis, munda sunt.) Qui illorum cadauera attigerit, immundus esto. Et si de eorum cadaueribus deciderit aliquid in quamlibet satiuam frugem, earum, quæ feri solent, ea munda esto. Sed si in frugem aqua conspersam aliquid de illorum cadaueribus deciderit, immunda esto. Quod si aliqua bestia earum, quæ vobis esui sunt, emortua fuerit, qui eius cadauer attigerit, pollutus esto ad vesperum: et qui de cadauere comederit, vestimenta lauato, et ad vesperum pollutus esto: et qui cadauer tulerit, vestimenta lauato, et ad vesperum pollutus esto.

Quidquid humi repit, abhorrendum esto, vesci ne liceto. Quidquid in ventrem ambulat, quidquid quadrupes aut multipes humi repit, eo ne vescimini: spurcum est. Vos ipsos vilo reptilium ne spurcatote, aut pollutote, sed vos illis pollui existimatote. Debetis enim, quemadmodum ego Ioua Deus vester sanctus sum, vos quoque sanctitati studere, sanctique esse, neque vilo humi serpentium reptilium coinquinari. Debetis, inquam, sicut ego Ioua, qui vos ex Aegypto, vt vobis Deus essem, eduxi, sanctus sum, vos etiam sancti esse. Et hæc quidem lex est pecorum, volucrium et omnium in aquis natantium animalium, omniumque humi repentium, ad discernendum purum ab impuro: animaliaque, quibus vesci licet, ab eis, quibus vesci nefas.

CAPVT XII.

Puerpera polluta. Circumcisionis dies. Enixa purificatio. Propter natum ritus, per sacerdotem precatio.

Hæc item Mofi Ioua effatus est: hæc Israelitis exponito. Mulier, quæ concepto semine marem pepererit, polluta esto septem dies, videlicet pro ratione spatii, quo in menstruis esse solent. Octauo die circumcidatur fetus membri præputium. Ipsa triginta tres dies in cruore purificationis suæ esto, neu quid sacrum tangito, neu in sacrarium intrato, nisi confecto eius purificationis spatio. Sin autem feminam ediderit, bis septem dies polluta esto: hoc est, bis tamdiu, quamdiu durant menstrua, ac sex et sexaginta dies in cruore suæ purificationis esto.

Confecto purificationis spatio, tam ob filium quam ob filiam adducito agnum anniculum ad solidum sacrificium, columbaque natum, aut turturem ad expiationem, ad ostium oracularis tabernaculi ad sacerdotem, qui id Iouæ obmoueat, proque ea supplicet, et eam a sui cruoris fluxione purificet, Hæc lex est puerperæ tum ob marem, tum ob feminam. Quod si eius facultas minor erit, quam vt agnum possit consequi, adhibeto duos turtures, aut duos columba natos, vnum ad solidum sacrificium, alterum ad expiandum: proque ea sacerdos supplicato, atque ita pura esto.

CAPVT XIII.

Visionum cutis exploratio. Lepra, porrigo, vitiligo. Leprosi separatio.

Ubi hæc Mofi et Aharoni effatus est Ioua ad hunc modum: homo, cuius in corporis cute erit tumor, aut papula, aut labe, ita vt in eius corporis cute lepræ morbus inesse videatur, is ad Aharonem pontificem adducitor, aut ad aliquem eius filiorum sacerdotum. Tum sacerdos adfectionem illam in corporis cute adspicito. Quod si pili in adfectu mutati fuerint

b) in quo manebit, dum purgatur.

rint in album, et adfectus facies
 cute corporis depressior, lepræ
 morbus est, eo viso sacerdos pollu-
 4 tum iudicato. Sin labe alba erit
 in cute corporis, non depressiore
 superficie, quam cutis est, neque
 vlla in album facta mutatione,
 morbidum sacerdos concludito in
 5 septem dies. Septimo die eum
 adspicito: quod si eadem morbi
 species manserit, neque per cutem
 creuerit, eum in septem alteros dies
 6 concludito. Septimo die iterum
 adspicito: quod si obscurior ad-
 fectus erit, neque per cutem incre-
 uerit, purum pronuntiato: scabies
 est: lotis vestimentis purus esto.
 7 Sin autem per cutem scabies ex-
 creuerit, postquam ille sacerdoti
 ostensus ad purgandum fuerit, ite-
 8 rum sacerdoti ostenditor: quod
 si sacerdos viderit scabielem creuisse
 per cutem, immundum pronuntia-
 to, lepra est.
 9 Lepre adfectus si quo in ho-
 mine erit, is ad sacerdotem ad-
 10 ducitor: qui si animaduernerit
 tumorem album in cute, fa-
 ctamque pilorum in album muta-
 tionem, carnemque viuam inesse
 11 in tumore, lepra est in corporis
 cute inueterata: impurum iudica-
 to, neque concludito: impurus est.
 12 Sin autem lepra effloruerit* in cute,
 et totam morbidi cutem a capite
 ad pedes occupauerit, per quidquid
 erit sacerdotis oculis subiectum,
 13 vbi animaduernerit sacerdos totum
 corpus lepra esse occupatum, tum
 morbidum purum iudicato, totus
 in album mutatus est, purus est.
 14 Sed quum in eo adparebit caro
 15 viua, impurus erit: visaque sa-
 cerdos carne viua, impurum pro-
 nuntiato: caro viua impura est, le-
 16 pra est. Aut si redierit caro vi-
 ua, et in album mutata fuerit, ad sa-
 17 cerdotem adito: sacerdos eum
 adspicito: qui si animaduernerit
 adfectum in album emutasse, mor-
 bidum purum pronuntiato: purus
 est.

Si quo in corpore fuerit vi- 18
 cus in cute, et eo sanato, in 19
 eius loco tumor albus exstiterit,
 aut albo rubricans macula, sacer-
 dotti ostenditor: qui si animad- 20
 uerterit eius superficiem infra cu-
 tem subsedisse, pilosque in album
 mutatos, pollutum pronuntiato, le-
 præ morbus est in vlcere efflore-
 scens. Sin animaduernerit pilos 21
 non esse in album mutatos, neque
 adfectum infra cutem subsedis-
 se, sed obscurum esse, eum in septem
 dies concludito. Quod si per cu- 22
 tem serpsit, pollutum iudicato:
 morbus est. Sin eadem perman- 23
 serit macula, neque creuerit, cic-
 atrix vlcis est: mundum iudicato.
 Si cuius corporis cutis ambusta 24
 fuerit igni, et adustionis viua ca-
 ro maculam albo rubicantem aut
 albam habebit, si animaduerte- 25
 rit sacerdos in macula pilos in al-
 bum mutatos, eiusque superficiem
 cute esse depressiorem, lepra est in
 ambusto efflorescens, pollutum iu-
 dicato: lepræ morbus est. Sin 26
 viderit in macula pilos non albere,
 nec eam infra cutem subsedis-
 se, sed obscuram esse, eum in septem
 dies concludito. Quod si septimo 27
 die animaduernerit per cutem cre-
 uisse, pollutum iudicato: lepræ
 morbus est. Sin macula eadem 28
 manserit, neque per cutem creue-
 rit, sed obscurior facta fuerit, ad-
 ustionis tumor est, mundum iu-
 dicato: nam ambiusti cicatrix est.

Si cuius in viri aut femine capite 29
 mentoue adfectus erit, si anim- 30
 aduernerit sacerdos eius adfectus
 superficiem infra cutem esse, pi-
 losque flauos et exiles habere, pol-
 lutum iudicato, porrigo est: le-
 pra capitis, aut menti est. Quod 31
 si viderit sacerdos illum porriginis
 adfectum non esse depressiore su-
 perficie, quam cutis est, neque ta-
 men pilos inesse nigros, porrigi-
 nosum in dies septem concludito.
 Septimo die si viderit porriginem
 non

non creuise, neque flauos inese pilos, neque porriginis superficiem esse depressiorem cute, tondeatur, intonsa tamen porrigine. eumque sacerdos iterum in septem dies concludito. Die septimo si conpererit porriginem per cutem non excreuisse, neque esse cute profundiorem, purum iudicatio: ille vestimenta lauato, purusque esto. Quod si per cutem excreuerit porrigo post eum purificatum, idque animaduertit sacerdos, iam de flauo pilo nihil inquirito: pollutus est. Sin autem, manente eadem porriginis specie, pili nigri innati fuerint, sanata porrigo est, purus est, purumque sacerdos iudicatio.

Si quis vir aut femina frequentes in corporis cute maculas albentes habebit, si animaduertit sacerdos obscuras in cute albentes maculas, vitiligo est in cute efflorescens, purus est.

Si cuius viri caput glabrum factum fuerit, caluus est, purus est. Sin sinciput glabraverit, recaluus et purus est. Quod si caluo aut recaluo inerit adfectus in album rubescens, lepra est, ea parte efflorescens, qua caluus aut recaluafter est. Quod si animaduertit sacerdos morbi tumorem albo rubescentem, qua parte caluus est aut recaluus, qualis est lepræ in corporis cute species, leprosus homo est et pollutus: eum sacerdos pollutum pronuntiato, in capite morbum habentem.

Leprosus autem et eo morbo adfectus vestimentis dissolutis esto, capite tonso, ore velato, et pollutum etiam atque etiam clamato. Quamdiu in eo morbo erit, pollutus esto, solitarius habitato, extra castra sedem habens.

Vestis, in qua inerit lepræ morbus, seu lanea, seu linea sit, siue in exteriori parte, siue in interio-

re*, tum lineæ, tum laneæ, siue in pelle, siue in quouis vtensili pelliceo, si in ea veste aut pelle, vel exteriori vel interiori in parte, aut vtensili pelliceo, inerit morbus viridis aut rufus, lepræ morbus est, sacerdoti ostenditor. Sacerdos viso morbo, morbidum concludito in septem dies. Die septimo si animaduertit morbum creuisse in veste, in exteriori aut interiori facie, aut in pelle, quacumque in re pellis ad opus adhibetur, corrodens lepræ morbus est, pollutum est, igni cremator id quodcumque est: nam rodens lepra est. Quod si viderit morbum non creuisse, iubebit id lauari, in quo morbus inerit, atque id in septem dies iterum concludet. Quod si post lotionem viderit non esse mutatum morbi colorem, neque creuisse morbum: pollutum est, igni cremator, iam penitus infedit in interiori aut exteriori glabreto. Sin autem viderit sacerdos obscuram adfectionem post lotionem, eradet eam ex veste. Quod si sic quoque efflorescere in veste conspiciatur, id igni cremato, in quo adfectus inerit. Quod autem ex lotionem morbum amiserit, iterum lauator, et mundum esto. Et hæc quidem lex est morbi lepræ vestis laneæ aut lineæ, aut exterioris aut interioris partis, aut cuiuscumque vtensilis pellicei, vt vel purum vel pollutum iudicetur.

CAPVT XIII.

De leproso lex, purificatio, sacrum. Ad dium lepra, purgatio, piatio.

DEinde hæc Mosis Ioua locutus est: hæc erit leprosi lex, quæ erit purificandus. Is ad sacerdotem adducitor: sacerdos extra castra exito, ac si animaduertit leprosum morbo lepræ esse sanatum, iubeto sumi pro eo puri-

i) vt moneat obuios, vt se pollutum caueant.

purificando duas auiculas viuas, mandas, lignumque cedrinum et coccum iteratum atque hysopum: 5 iubetoque alteram auiculam mactari in vas fictile super aquam viuam. Auiculam autem viuam sumito, lignumque cedrinum et coccum iteratum atque hysopum eaque et auiculam viuam immergito in sanguinem auiculæ mactatæ 7 in aqua viuâ, et purificandum a lepra septies conspergito atque purificato: at viuam auiculam liberam sub dio dimittito. Purificandus autem vestimenta sua lauto, omnesque pilos suos radito, et aqua lauatur et purificatur: atque ita demum in castra ingressus, extra suum tabernaculum septem dies maneto. Die septimo omnes pilos suos radito: caput, mentum, supercilia, omnes denique pilos radito: vestimenta lauto, corpus aqua abluito atque purificatur. Octauo die sumito duos agnos integros, et agnam vnâ anniculam, integram, et tres decimas similaginis ferti oleo permixtæ, et olei sextarium. Sacerdos autem purificans statuito hominem purificandum, et has res ante Iouam ad portam oracularis tabernaculi. Deinde agnum vnum sumito, eumque libato pro noxa, oleique sextarium, et ea Iouæ porricito, et agnum immolato, quo loco immolatur piaculum et solidi sacrificii victima, in loco sacro: nam vt piaculum, sic noxa sacerdotis est, et est sacrosancta. Deinde sumito sacerdos de sanguine noxæ, et eo auriculam infimam dextram, pollicemque dextrum tum manus tum 15 pedis purificandi notato: tum de sextario olei in suam volam sinistram infundito, suumque dextrum digitum eo oleo suæ sinistræ volæ intingito, et oleum suo digito septies coram Ioua spargito. 17 Ex reliquo autem oleo suæ volæ intingito purificandi auriculam in-

simam dextram, pollicemque tum manus tum pedis dextrum super sanguine noxæ. Reliquum oleum volæ suæ imponito capiti purificandi, et pro eo coram Ioua supplicato: tum piaculum facito, et pro purificando a sua impuritate supplicato, atque ita demum victimam immolato, solidumque sacrificium facito, et fertum ad aram obmoueto, et pro eo supplicato, atque ita ille purificatur.

Quod si hoc tenuis hominis conditio non ferat, adhibeto agnum vnum noxalem ad porriciendum, quo pro eo supplicetur, et vnâ decimam similæ in oleo subactæ ad fertum, et olei sextarium, duosque turtures, aut duos columba natos pro sua facultate: quorum vnus piacularis, alter solido sacrificio fiat. Hæc die octauo ad sui purificationem sacerdoti adferro ad portam tabernaculi oracularis ante Iouam. Sacerdos agnum noxalem et olei sextarium sumito, eaque Iouæ porricito. Agnum autem noxalem immolato, ac de sanguine noxali sacerdos sumito, et eo purificandi auriculam infimam dextram, pollicemque tum manus tum pedis dextrum intingito. De oleo autem in volam suam sinistram infundito, suumque dextrum digitum eo oleo suæ sinistræ volæ intingito, et oleum suo digito septies coram Ioua spargito. Reliquo oleo suæ volæ intingito purificandi auriculam infimam dextram, pollicemque tum manus tum pedis dextrum, super locum sanguinis noxæ. Reliquum porro oleum volæ suæ indito in caput purificandi, et pro eo coram Ioua supplicato. Tum sacerdos vnum de turturibus aut de columba natis facito, prout feret eius facultas, vtrumcumque consequi poterit, vnum piacularem, alterum ad solidum sacrificium, vna cum fertum, ac pro illo purificando apud Iouam suppli-

32 supplicato. Hæc lex est morbo
 lepræ adfecti, cuius facultas ad iu-
 stam purificationem non pertinet.
 33 Deinde ad Mosem et Aharonem
 34 Ioua inquit: quum perueneritis
 in terram Chananæam, cuius ego
 vobis possessionem daturus sum,
 atque ego domum aliquam vestri
 patrimonii lepræ morbo adfecero,
 35 is cuius domus erit, ito indicatum
 sacerdoti, quiddam in domo sua
 36 lepræ simile conspici, Tum sa-
 cerdos iubeto domum expediri, an-
 tequam intret ipse ad inspiciendum
 morbum, ne omnia quæ erunt in
 illa domo polluantur: atque ita
 demum ad inspectionem domus in-
 37 trato. Qui si morbum in domus
 parietibus animaduertit, scrobes
 virides aut rufos intra parietis su-
 38 perficiem depressos, exito ad por-
 tam domus, domumque in septem
 39 dies claudito: die septimo redito,
 ac si conspexerit morbum in parie-
 40 tibus domus creuisse, iubeto la-
 pides morbo infectos erui, et extra
 oppidum in locum impurum abi-
 41 iici. Domum autem intus cir-
 cumradunto, ramentumque erasum
 foras extra oppidum in locum im-
 42 mundum abiiciunto, ac lapides
 alios in illorum locum substituunt-
 43 to, alioque intrito domum trullis-
 44 santo. Quod si post erutos lapides
 erasamque et trullisfatam domum
 redierit morbus, atque in domo
 45 effloruerit, ito sacerdos et in-
 spicito: qui si viderit morbum in
 domo creuisse, pertinax domus le-
 46 pra est, polluta est, domum cum
 suis lapidibus et lignis et omni
 puluere diruunto, et extra oppidum
 in locum immundum exportanto.
 47 Qui in domum intrauerit, quamdiu
 clausa fuerit, pollutus esto ad ve-
 48 sperum. Qui in domo illa cubue-
 rit, vestimenta lauato: quiue ibi
 cibum ceperit, vestimenta lauato.
 49 Sin autem eam visens sacerdos de-
 prehenderit, non creuisse morbum
 domus illius, post eam trullisfatam,
 mundam iudicato: nam sanatus est
 morbus. Tum sumito ad eam ex-
 49 piandam duas auiculas lignumque
 cedrinum, et coccum iteratum at-
 que hysopum, alteramque au-
 50 culam immolato in vas sicile super
 aquam viuam, lignumque cedi-
 51 num et hysopum, et coccum itera-
 tum, auiculamque viuam sumito,
 et in sanguinem auiculæ mactatæ
 immergito, et in aquam viuam:
 domumque septies conspergito,
 eamque expiato sanguine auiculæ,
 52 et aqua viuam, et auicula viuam, et
 ligno cedrino, et hysopo, et cocco
 iterato. Deinde auiculam viuam
 53 extra oppidum, sub dio laxato, et
 pro domo supplicato, vt ita purifi-
 cetur.
 Hæc lex est de omni lepra atque
 54 porrigine, de lepra vestis atque
 55 domus, de tumore et papula et
 56 macula, ad docendum, quum quid
 pollutum aut mundum sit. Et hæc
 57 quidem lepræ lex esto.

CAPVT XV.

*Gonorrhœe pollutio, pro illa expiatio. Semi-
 nis fluxus, menstrua, muliebri's suor.*

Hæc item (inquit Ioua Mosi et
 Aharoni) Israelitis exponi-
 2 tote ad hunc modum: de cu-
 ius viri natura liquor defluet, is
 pollutus esto. Atque huiusmodi
 3 eius fluxionis pollutio erit. Eius
 membrum liquorem exspumabit,
 vel eo præclusum erit: talis erit
 eius pollutio. Quocumque in le-
 4 sto cubuerit, is lectus pollutus
 esto: quocumque in utensili federit,
 pollutum esto. Qui eius cubile
 5 tetigerit, vestimenta sua eluito, et
 aqua lauator, atque ad vesperum
 pollutus esto. Qui super eodem
 6 utensili federit, super quo is qui
 fluit, vestimenta sua eluito, et a-
 qua lauator, atque ad vesperum
 pollutus esto. Qui eius corpus
 7 tetigerit, vestimenta sua eluito, et
 aqua lauator, atque ad vesperum
 pol.

- 8 pollutus esto. Qui mundus ab illo consputus fuerit, vestimenta sua eluito, et aqua lauator, atque
- 9 ad vesperum pollutus esto. Quidquid erit super quo equitauerit,
- 10 pollutum esto. Quisquis rem vllam tetigerit, quæ sub eo fuerit,
- 11 pollutus esto ad vesperum. Qui ea tulerit, vestimenta sua eluito, et aqua lauator, atque ad vesperum
- 12 pollutus esto. Quemcumque fluxus tetigerit, non lotis aqua manibus, vestimenta sua eluito, et aqua lauator, atque ad vesperum
- 13 pollutus esto. Vas fictile, quod tetigerit, frangitor, et omne vas ligneum aqua lauator.
- 14 Quod si fluxus a sua fluxione purgatus fuerit, agat dies numero septem ad sui purificationem, suaque vestimenta lauato, et corpus aqua viua perluito, atque purificator.
- 15 Octauo die sumito duos turtures aut duos columba natos, et in Iouæ conspectum venito ad portam oracularis tabernaculi, eosque sacerdo-
- 16 ti dato: quos faciat sacerdos, vnum piacularem, alterum solido sacrificio: et pro eo supplicet apud Iouam, ob eius genituræ fluxum, Vir, ex quo genitale semen^b effluerit, totum corpus suum aqua perluito,
- 18 et ad vesperum pollutus esto. Quacumque in veste, quacumque in pelle genitale semen fuerit, aqua lauator, et ad vesperum polluta e-
- 19 sto. Si cum muliere vir cubuerit, et cum ea rem habuerit, aqua lauato, et ad vesperum polluti sunt.
- 20 Mulier, quæ patietur menstrua, fluente ex eius corpore cruore, septem dies seorsum degito: eam quisquis tetigerit, pollutus esto ad vesperum. Quacumque in re decubuerit, donec in menstruis erit, ea res polluta esto: cuiusque rei insederit,
- 22 ea res polluta esto. Quisquis eius lectum tetigerit, vestimenta sua lauato, aquaque perluitor: et ad vesperum pollutus esto. Quisquis vllum vtensile attigerit, in quo illa federit, vestimenta sua lauato, aquaque perluitor, et ad vesperum pollutus esto. Aut si super lecto, aut super vtensili fuerit, in quo illa federit, ex eius tactu pollutus esto ad vesperum. Si vir cum menstruali cubuerit, et eius menstruis contactus fuerit, septem dies pollutus erit: omnisque lectus, in quo is cubuerit, pollutus erit.
- Mulier, cui cruor defluet complures dies alieno a menstruis tempore, aut cui vltra menstrua defluet, toto illius immundi fluxus spatio, perinde ac menstruorum tempore, polluta esto. Omne cubile, super quo decubuerit, quamdiu fluxum patietur, eadem conditione habetor, ac cubile mensium. Omne vtensile, super quo federit, pollutum esto, perinde atque in mensibus. Quisquis ea attigerit, polluetur, vestimenta lauato, aquaque perfunditor, et ad vesperum pollutus esto.
- Quod si fluxu purgata fuerit, agat dies numero septem, et ita demum pura esto. Die octauo sumito duos turtures, aut duos columba natos, eosque ad sacerdotem adfero ad portam oracularis tabernaculi, quorum vnum sacerdos ad piaculum faciat, alterum solido sacrificio, et pro ea apud Iouam supplicet ob eius immundum fluxum. Atque ita Israelitas a suis inquinamentis vindicatos, ne in suis sordibus intereant, meum tabernaculum, quod apud eos est, polluendo: et hæc quidem lex est tum viri defluentis, qui genituram non continet, quique emisit genitale semine polluitur, aut qui cum polluta cubuerit: tum feminæ ob menstrua semouendæ.

^b) scil. ex concubitu, aut aliter.

CAPVT XVI.

Aditus intra siparium quanti fit. Pro populo precatio. Ieiunii mensis.

Post interitum autem duorum Aharonis filiorum, qui Iouæ libando interierunt, locutus est Ioua cum Mose ad hunc modum: admone Aharonem fratrem tuum, ne quouis tempore in sacrum intra siparium ante aræ propitiatorium introeat, ne, me in nube supra operculum adparente, moriatur, sed sibi introitum piaculari tauro et arietis solido sacrificio paret. Lineam sacram tunicam induat, lineisque feminalibus vestitum corpus habeat, et lineo cingulo cingatur, insulaque linea redimiat: quas sacras vestes induturus, suum corpus aqua abluat. Tum ab Israelitarum re publica duos capros ad piaculum, et vnum arietem ad solidum sacrificium sumat: deinde suum piaculare taurum obmoueat, et pro se proque domo sua supplicet. Tum duos capros caprinos* ante Iouam in oracularis tabernaculi introitu constituat, et super eis fortes, alteram Iouæ, alteram emisitii nomine iaciat. Deinde caprum, cui Iouæ fors euenerit, adducat et piaculum faciat. Eum autem, quem emisitii fors designauerit, ante Iouam viuum statuet, ad supplicandum super eo, et eum liberum in deserta dimittendum. Tum suum piaculare taurum adducat, eoque tum pro se tum pro domo sua supplicet, et eum immolet. Deinde candentes carbones ex ara, quæ est ante Iouam, acerra plena sumat, pugillumque suffimenti odorati friati: eaque intra siparium inferat, et suffimentum in ignem ante Iouam ingerat, vt, operiente suffiminis nube oraculi propitiatorium, a morte vindicetur.

Item de tauri sanguine sumat, quod ante propitiatorium orientem

versus digito suo spargat, et ante propitiatorium de eo sanguine digito suo septies spargat. Tum populi piaculare caprum immolet, eiusque sanguinem intra siparium inferat, et eo faciat, vt tauri sanguine fecerit, id est, et propitiatorium adspargat, et ante propitiatorium spargat, ac sanctuarium ab Israelitarum inquinamentis et omnium peccatorum noxis expiet: idemque faciat oraculari tabernaculo, quod apud eos habitat, in mediis eorum inquinamentis. Atque in 17 oraculari quidem tabernaculo nemo hominum esto, ex quo in sacrarium ad supplicandum introibit, donec exeat. Vbi autem pro se proque domo sua et vniuersa Israelitarum re publica supplicauerit: exito ad aram ante Iouam positam, 18 et eam expiato: eiusque cornua sanguine tauri et capri circum intingito, et eam sanguine digito 19 suo septies adspersam purificato atque lustrato ab Israelitarum inquinamentis.

Postquam sacrarium et oraculare 20 tabernaculum et aram expiandi finem fecerit, caprum viuentem adducito: adplicatisque eius capiti 21 ambabus manibus omnes Israelitarum culpas, omnesque peccatorum noxas super eo confessus, in eius caput congerito, eumque per certum quempiam in deserta dimittito, a 22 quo in desertis dimittatur, secumque illorum culpas omnes in terram inaccessam auferat. Deinde veniat 23 Aharon in oraculare tabernaculum, et linea vestimenta, quæ in sacrum ingressurus induerat, exuit, eaque ibi relinquit, corpus 24 que suum aqua in loco sacro abluo, et vestimenta sua indutus exito, suumque et populi solidum sacrificium facito, et pro se proque populo supplicato, et piaculi ad- 25 ptem in ara adoleto. Qui autem 26 caprum liberum laxauerit, indumenta sua perluo, corpusque su-

um aqua lauato, et ita demum in
 27 castra intrato. Taurum autem
 caprumque piaculares, quorum
 sanguis ad supplicandum illatus
 fuerit in sacrarium, extra castra
 exportanto, eorumque corium et
 28 carnem et excrementum igni cre-
 manto: quique cremauerit, in-
 dumenta sua perluito, corpusque
 suum aqua abluito, et ita demum
 29 in castra intrato. Hoc instituto
 sempiterno tenetote.

Mensis septimi die decimo ieiu-
 natote, neue vestrum quisquam vel
 indigena vel peregrinus inter vos
 30 degens vllum opus faciat. Nam eo
 die supplicabitur pro vobis ad ve-
 stri purificationem, ab omnibusque
 vestris delictis apud Iouam purifica-
 31 bimini. Eas sabbati ferias agitote,
 et sempiterno instituto ieiunatote.
 32 Pontifex autem qui vngetur, et
 cuius manus ad sacerdotium obe-
 undum pro eius patre inaugura-
 buntur, vestimenta linea sacra in-
 33 duito: sanctius sanctuarium et
 oraculare tabernaculum et aram
 expiato, et pro sacerdotibus pro-
 que vniuersa re publica supplicato.
 34 Hoc vobis institutum perpetuum
 esto, vt pro omnibus Israelitarum
 peccatis semel quotannis supplice-
 tur. Atque hæc, vt Mofi Ioua præ-
 cepit, sic facta sunt.

CAPVT XVII.

*Sacrificii locus. A sanguine abstinentia.
 Sanguis anima. Morticinum piaculare.*

1 **I**tem cum Mose verba fecit Ioua
 2 in hunc modum. Hæc ad Aha-
 ronem eiusque natos et omnes
 Israelitas exponito his verbis.
 3 Hæc præcipit Ioua. Quicumque de
 Israelis familia bouem ouemue aut
 capram in castris extrae castra
 4 immolauerit, neque ad oracula-
 ris tabernaculi introitum stiterit ad
 obmouendum Iouæ munus ante
 Iouæ tabernaculum, is perinde ac

si eadem fecerit habetor, et de suo-
 rum numero tollitor. Quæ circa
 adducunt Israelitæ victimas suas,
 quas sunt sub dio sacrificaturi, ad
 Iouam, ad ingresum oracularis ta-
 bernaculi ad sacerdotem, et Iouæ
 ex eis pro salute sacrificanto. Sa-
 cerdos autem sanguinem in aram
 Iouæ in ingresu oracularis taber-
 naculi effundito, adipemque Iouæ
 ad odoris suauitatem adoleto. Ne-
 ue deinceps sacra faciunt fatiris,
 cum quibus meretricentur. At-
 que hoc perpetuum institutum per
 eos posteritati traditor: quicum-
 que, inquam, tum de Israelis stir-
 pe, tum de peregrinis apud eos de-
 gentibus, solidum sacrificium aut
 sacrificium fecerit, neque victi-
 mam ad ingresum oracularis ta-
 bernaculi stiterit, vt eam Iouæ fa-
 ceret, is de suorum numero extir-
 pator.

Quisquis item vel stirpis Isra-
 elitarum, vel inter eos degens pe-
 egrinus, vllum sanguinem com-
 ederit, huic ego infensus, qui
 sanguinem comederit, eum de suo-
 rum numero tollam. Nam ani-
 mantis anima in sanguine est, quem
 ego vobis in aram do, ad supplican-
 dum pro animabus vestris: nam
 sanguine ipso pro anima supplica-
 bitur. Hac de causâ Israelitis in-
 terdico, ne quis omnino vel eorum
 vel inter eos degentium peregrino-
 rum sanguine vescatur. Quod si
 quis vel Israelitarum, vel cum eis
 versantium peregrinorum, feram
 aliquam, aut volucrem, quæ sit e-
 dendo, ceperit, eius sanguinem hu-
 mi spargito, et terra obruito.
 Nam animantium omnium anima
 sanguis est, qui a pro ipsius anima
 est: quam ob causam Israelitas ve-
 to vllius sanguine animalis vesci:
 quoniam sua cuiusque animalium
 anima sanguis est: quo quicumque
 vescitur, sit capite plectendus.

Quisquis item morticinum aut
 feris

a) Animantis brutæ sanguis pro hominis anima libatur, vt paulo ante.

feris ereptum gustauerit, siue indigena siue peregrinus sit, vestimenta sua perluo, et aqua lauator, impurusque ad vesperam esto, et aqua lauator. Quod si vestimenta non perluerit, neque corpus abluerit, pœnas dabit.

CAPVT XVIII.

Vesti concubitus, consanguinei, parentum, sororis, neptis, amitæ, matertera, nurus, fratris, concubinae, filia, ac priuigni, cognate, menstruate, aliene coniugis. Molochæ non dicanda proles. Mascula Venus, u. belluina.

TVM hæc, inquit, Israelitis meo nomine exponito: ego sum Ioua Deus vester. Neque Aegypti facta, quam incoluistis, neque Chananæ, quo vos introduco, imitami, neue eorum instituta tenetote. Sed mea (Ioua sum Deus vester) iura exsequimini, et instituta seruatote, et ex eis viuittote, quæ quidem sunt eiusmodi, vt qui ea obiuerit, is per ea victurus sit. Hæc ego Ioua. Ad consanguineum suum ne quis vestrum accedito, vt eius naturam detegat. Hæc ego Ioua. Patris aut matris tuæ naturam ne detegito: mater tua est, eius naturam ne detegito. Noueræ tuæ naturam ne detegito: nam patris natura est. Sororis tuæ siue ex patre, siue ex matre siue domi, siue foris natæ, naturam ne detegito. Neptis tuæ, tum ex filio, tum ex filia, naturam ne detegito: nam natura tua est. Filia noueræ tuæ, patre tuo natæ, naturam ne detegito: soror tua est. Amitæ tuæ naturam ne detegito, nam paternæ consanguinitatis est: eius naturam ne detegito. Materteræ tuæ naturam ne detegito, nam maternæ consanguinitatis est. Tui ex patre autunculi naturam ne detegito, id est, ad eius vxorem ne accedito, amita tua est. Nurus tuæ naturam ne detegito: filii tui vxor est, eius naturam ne detegito.

Vxoris fratris tui naturam ne detegito: fratris tui natura est. Cum muliere, et cum eiusdem filia rem ne habeto. Tui priuigni aut priuignæ filiam ne ducito, vt cum ea rem habeas: nam L. eius H. consanguineæ sunt, incestus est. Vxoris sororem, caviuente, ne ducito, vt cum ea rem habeas: quæ res vxori dolorem faciat. Ad mulierem menstruis laborantem ne accedito, vt cum ea rem habeas. Altius vxori stuprum et corruptelam ne inferto. Progeniem tuam ne dato traiciendam Molochæ, neue meum Iouæ Dei tui nomen profanato. Marem ne femineo concubitu comprimito: nefas est. Ne te vllius bestia concubitu contaminato, neue mulier bestia prostato ad coeundum: flagitium est. Ne vos vllorū horum scelerum contaminatote. Nam his omnibus sese contaminarunt gentes, quas ego vobis abigo. Itaque sic pollutæ terræ scelera huiusmodi pœnis persequor, vt incolas terra suos euomat. Vos mea instituta et iura tenetote, neue vllum flagitiorum istorum facitote, siue indigena quis sit, siue apud vos degens peregrinus. Nam hæc omnia nefaria perpetrarunt incolæ, qui vos antecesserunt, quibus conspurcata terra est. Ita fiet, vt non vos euomat terra a vobis coinquinata, quemadmodum euomuerit gentem, quæ vos antecessit. Nam quicumque vllum horum flagitiorum fecerint, hi de suorum numero tollentur. Seruatote igitur statutum meum, ne vllam illarum abominandarum consuetudinum, quæ ante vos viguerunt, sequamini, et ea vos polluatis. Hæc ego Ioua Deus vester.

CAPVT XIX.

Iniuncta sanctitas. Leges de parentibus, blato, deastris. Ritus in sacrificiis. Spicilegium, racematio, furta, doli, mendacium, periuurium, manducatum.

Surdus, cæcus qui tractandi. Iudicium, calumnia, similtas, clementia, caritas. Pecus, farrago, vestis, vitata serua. Triennii fructus profanum, vestitus cruor, augurium. In funere damnata, filia prostituta. Magi. Senectus veneranda, peregrini, mensurarum æquitas.

1 **T**VM hæc, inquit, ad omnem Israelitarum multitudinem verba facito. Sancti estote: nam sanctus ego Ioua Deus vester. **2** Suam quisque matrem et patrem reueremini, et sabbata seruatote. **3** Ego Ioua Deus vester. Ad deastros ne conuertimini, neue vobis fufos deos facitote. Ego Ioua Deus vester. **4** Quod si Iouæ sacrificium pro salute vestra facietis (id quod ad fauorem vobis conciliandum facietis) quo die sacrificabitis, comestor, et postridie. In tertium diem reliquum quod erit, igni cremator. **5** Quod si die tertio comedetur, rætrum erit, non litabitur: **6** quiq; comederit, is sacri Iouæ profanati pœnas dato, et ex suorum **7** numero tollitor. Quum autem agri vestri messem facietis, fundi tui extremum ne permetito, neue mesfis tuæ spicilegium facito, **8** neu vineam tuam racemato, neu relictas vias relegito: pauperi et peregrino ea relinquito. Ego Ioua **9** Deus vester. Ne furamini: ne fallitote: ne mentimini alius alii: **10** ne falso per nomen meum iuratote, nom. ne Iouæ Dei vestri polluendo. **11** Ego Ioua. Ne alteri fraudem dolo malo aut vi facito. Mercenarii manupretium in diem posterum **12** ne retineto. Surdo ne maledicito. Cæco impedimentum ne opponito, meque Iouam Deum tuum **13** metuito. Iniquum in iudicio ne facitote, neue tenui indulgeto, neue potenti adsentator: seure **14** alios iudicato. Ne inter tuos calumniator esto. Ne alterius sanguini immineto. Ego Ioua. Fratrem tuum animo ne oderis. Alios castigato, ne hinc peccatum luas.

Populares tuos ne vlciscitor, neue **15** acceptæ ab eis iniuriæ memor esto, aliosque vt teipsum diligit. Ego Ioua. Instituta mea seruatote. **16** Pecus tuum disimili generi inendum ne supponito. Agrum tuum farragine ne conferito; neue ex diuersis confarcinata veste vitor. Si quis mulierem compreserit, **17** quæ sit serua viro destinata, neque redemta neque libertate donata, verberibus, non morte in eos animaduertitor, quoniam liberata non erat. Tum ipse ad oracula- **18** ris tabernaculi introitum noxalem arietem adducito, quo ariete fa- **19** cerdos pro commisso ab eo peccato apud Iouam supplicet, vt ei commissi peccati venia detur. Quum **20** autem in terram illam perueneritis, et cuiuscunq; generis vescas arbores seueritis, earum fructum profanum per triennium habetote, eoque, vt profano, vesci nefas esto. Quarto anno esto earum fructus **21** omnis Iouæ laudando consecratus, Quinto demum anno fructu vesce- **22** mini, vt vobis amplius ex eis proueniat. Ego Ioua Deus vester. Ne quid cum sanguine comeditote. **23** Ne augurio neue diuinatione vti- **24** mini. Ne vobis in funere verti- **25** cem deraditote, neue barbam vel- **26** litote, neue corpora vestra dilaniatote, neu vobis notas inuritote. Ego Ioua. Filiam tuam ad mere- **27** tricandum ne prostituito, ne meretricatu inquinata terra flagitio repleatur. Sabbata mea seruatote, **28** et sanctuarium meum reueremini. Ioua sum. Ad ventriloquos ne **29** conuertimini, neue magos consulti- **30** tote, ab eis contaminandi. Ioua sum Deus vester. Cano adfurgi- **31** to, seni honorem præstato, Deum- **32** que tuum reueretor. Ioua sum. Quod si quis peregrinus vobiscum **33** in vestris finibus commoretur, ne ei molestiam facesitote, sed eo- **34** dem loco peregrinos atque indige- **35** nas

nas vestros habetote, eosque vt vos-
metipfos diligitote: nam peregrini
fuitis in Aegypto. Ioua sum Deus
5 vester. In iudicio, in dimensione,
6 in pondere, in mensura, nihil ini-
quum facitote: trutinam iustam,
pondo iusta: ephi iustum, hinem
iustum habetote. Ioua sum Deus
7 vester, qui vos ex Aegypto eduxi.
Igitur omnia mea instituta iura-
que seruatote, et eis paretote.
Ioua sum.

CAPVT XX.

*Molochi cultorum pœna. In parentes ca-
ritas. Adulterium. Cum nouerca incestus,
mascula Venus, matris et filia vsus, be-
stialis concubitus, sororis, menstruate,
amita, matertera, cognata. Immunda
quæ bruta. Mug.*

1 **H**æc quoque Ioua Mosi locutus
est: atque hæc Israelitis re-
2 fert: quisquis vel Israelita-
rum, vel inter Israelitas degentium
peregrinorum, de sua progenie Mo-
locho dederit, capite plectitor, lapi-
3 dibus ab incolis obruitor. Eum
ego hominem, ei infensus, de suo-
rum numero tollam, vt qui de sua
sobole Molocho dederit, et ita sa-
crarium meum polluerit, sacrum-
que nomen meum profanauerit.
4 Quod si incolæ in eo homine, qui
prolem suam Molocho dederit,
conniuentes, eum non intereme-
5 rint: ipse ego tum ei, tum eius
cognationi infestum me præbebo,
et eum, et omnes, qui eius exemplo
Molocho prostituerint, de suorum
6 numero extirpabo. Quique vel
ad ventriloquos, vel ad magos de-
fecerit, vt se eis prostituat, eum ego,
infensus ei, de suorum numero au-
7 feram. Quare sanctitati operam
datote, sanctique estote: nam Ioua
8 sum Deus vester. Igitur instituta
mea seruatote,isque paretote. Io-
ua sum, vestræ sanctitatis auctor.
9 Quisquis parentum alterutri male-
dixerit, capitale esto: parenti ma-
10 ledixit, pœnas luito. Qui cum
cuiuscumque vxore mœchatus fue-

rit, qui cum alterius vxore mœcha-
tus fuerit, capite plectitor, tum
adulter, tum adultera. Si quis 11
cum nouerca sua rem habuerit,
patris verenda aperuit, ambo ca-
pite plectuntor, pœnasque danto.
Si quis cum sua nuru coierit, capi- 12
tale ambobus esto: incestum com-
miserunt, pœnas luunt. Qui 13
marem femineo concubitu con-
presferit, nefarium amborum faci-
nus capitale esto, pœnas danto.
Si quis in matrimonium et filiam 14
duxerit, et eiusdem matrem, in-
cestus est: et eum et eas igni cre-
manto, ne incestus in vobis hæreat.
Qui cum bestia rem habuerit, mo- 15
riatur, bestiarumque interficitote.
Si quæ mulier vlli bestię se pro- 16
stituerit, et mulierem et bestiam
interficitote, moriuntor, et pœnas
danto. Si quis suam vel ex patre 17
vel ex matre sororem duxerit, et
alter alterius verendis fuerit poti-
tus*, probrum est, e medio tollun-
tor in oculis suorum: sororis suæ
verenda aperuit; pœnas dato. Si 18
quis cum menstruali muliere con-
cubuerit, cumque ea rem habuerit,
eiusque fluxum aperuerit, quum
ipsa ei sui sanguinis fluxum indi-
cauisset: ambo de suorum numero
tolluntor. Cum amita, aut cum 19
matertera tua rem ne habueris:
nam hoc est cum consanguinitate
sua coire, et supplicio coercendum
est. Si quis cum patru sui vxore 20
concubuerit; patru sui verenda
detexit: pœnas danto, orbi mori-
untor. Si quis fratris sui vxorem 21
duxerit, obscenitas est: fratris sui
verenda detexit, orbi suntor. Igi- 22
tur omnia instituta et iura mea ser-
uatote,isque paretote: ita fiet, vt
non vos euomat terra, in cuius
habitationem ego vos introduco.
Neue eorum instituta imitamini, 23
quos ego vobis abigo: nam quia
illa omnia fecerunt, eos ego ab-
horreo, vobisque promissorum 24
terræ possessionem, eam vobis datu-

- rus possidendam, terram lacte mel-
 25 leque abundantem. Ioua sum
 Deus vester, qui vos a ceteris po-
 pulis discreui. Vos quoque et qua-
 drupedum et volucrum munda ab
 immundis discernitote, neu vos
 aut quadrupedibus, aut volueribus
 coinquinatote, aut vilo eorum ser-
 pentium, quæ terra procreat, quod
 vobis vt impurum secreuerim.
 26 Estote igitur mihi sancti: nam ego
 Ioua sum sanctus, qui vos a ceteris
 nationibus secreui, vt mei esctis.
 27 Quod si quis in eis aut ventrilo-
 quus, aut magus existet; siue vir,
 siue mulier sit, capite plector, la-
 pidator, pœnas dato.

CAPVT XXI.

*Sacerdos in funere quomodo. Vxor impu-
 dica. Filia sacerdotis fornicatio, eius-
 dem vxor. Vitioso corpore profani.*

- 1 **I**tem sic Ioua Mosẽm adlocutus
 est. Sacerdotes autem Aharonis
 2 natos admoneto, ne in suorum
 funeribus contaminentur, nisi
 consanguinitate proximorum, vt
 3 parentum, vt liberorum, vt fratrum,
 vt fororum. Si quæ virgo erit
 proxima, quæ virum non habuerit,
 in eius funere contaminari licebit.
 4 Ne in principis quidem * populari-
 um suorum funere contaminantor,
 5 vt profanentur. Capita sua ne
 radunto. Barbam sibi ne tondento.
 Corpora sua ne notis compungun-
 6 to. Sacri Deo suo sunt: neue
 Dei sui nomen profananto. Quum
 enim Iouæ rem diuinam, quum
 Deo suo dapem faciant, debent esse
 sacri.
 7 Vxorem meretricem et profa-
 nam ne ducunto, neue a viro repu-
 diatam: sunt enim suo Deo conse-
 8 crati. Quare eos sacros habere
 debetis: quippe qui Deo vestro da-
 pem faciant. Sacri vobis sunt:
 nam facer ego Ioua sum, qui vos
 sacros facio.
 9 Si quæ hominis sacerdotis filia

scortari aufa fuerit, patrem suum
 profanauit: igni cremator. Ponti-
 fex autem fratrum suorum maxi-
 mus, cuius caput vnctorio oleo con-
 spersum fuerit, et manus initiata ad
 vestimenta induenda, caput ne ton-
 deto, neue vestimenta disoluta habe-
 to, neue vlli funeri interesto, ne in
 parentibus quidem funestator,
 neue de sacrario exito; ne Dei sui
 sacrarium profanet: quippe qui
 vnctorio Dei sui oleo coronatus sit.
 Ioua sum.

Idem vxorem, quæ virgo sit, ducito.
 Viduam, aut repudiatam, aut impudicitia
 pollutam ne ducito: sed tantum
 virginem suam popula-
 rem ducito; ne progeniem suam
 in populo suo profanet. Nam Ioua
 sum, qui cum sacraui.

Tum hæc Aharoni, inquit, dicitur:
 si quis erit de tua in posterum
 stirpe, in quo insit vitium, is ad
 dapem Deo suo faciendam ne
 accedito. Nam vitiosus nemo libare
 debet, vt cæcus, vt claudus, vt
 mutilus, vt redundans, pedemue
 aut manum fractam habens, aut
 gibbus, aut lusciosus, aut argemam
 habens, aut scabiosus, aut impetiginosus,
 aut herniosus, denique quisquis
 erit ex Aharonis pontificis femine
 vitiosus, is Iouæ rem diuinam
 ne administrato: vitiosus est,
 ad dapem Deo suo libandam ne
 accedito. Ac Dei quidem sui dapibus
 tum de sacrario vescitor: sed ad
 siparium ne ito, neue ad aram
 propinquato; ne, quum sit vitiosus,
 sacrarium meum profanet, qui
 Ioua sum, qui eos sacros facio.
 Tum Moses cum Aharone eiusque
 natis, et omnibus Israelitis
 verba fecit.

CAPVT XXII.

*Sacro vesci quis prohibitus. Leprosus, ac
 seminis substillo vexatus. Morticinum.
 Vitiuarum integritas, immolandi tem-
 pus.*

Item Ioua cum Mose collocutus est ad hunc modum: dicito Aharoni et eius natis, vt a rebus sacris, quæ mihi Israelitæ consecrauerint, se contineant: ne metum sacrum nomen profanent, qui Ioua sum. Igitur his verbis dicito: in posterum quisquis vestri generis ad sacra pollutus accesserit, Iouæ ab Israelitis consecrata, is de meo conspectu tollitor. Ioua sum. Quisquis de semine Aharonis aut leprosus erit, aut genituræ subtillo laborabit; is sacris ne vescitor, donec purificatus fuerit. Quiue vllum funebre inquinamentum attigerit, aut ex quo genitura defluerit, aut qui cuiusuis vel bestię, vel hominis tactu quocumque inquinamento pollutus fuerit, is ad vesperum pollutus esto, neue prius sacra gustato, quam corpus suum aqua abliuerit. Post solis autem occasum purus esto, et ita demum sacris vescitor: nam is ei victus est. Mortificini aut feris erepti esu ne se inquinanto.

Ioua sum: ergo meis præceptis parento, ne hinc peccatum luant, et in eo ob profanationem moriantur. Ioua sum, qui eos sacros facio.

^d Alienus nemo sacrum gustato: sacerdotis inquilinus, aut mercenarius sacrum ne gustanto. Quem autem sacerdos pecunia emerit, aut qui verna erit, eius victu vtetur. ² Sacerdotis filia homini peregrino nupta, sacra donaria ne gustato. ³ Sacerdotis filia vidua, aut repudiata, et liberorum expers, quæ in domum paternam renigrauerit, sicut ibi a teneris fuerat, hæc patris victu vtitor: alienus autem nullus vtitor.

⁴ Qui sacrum inscienter gustauerit, is addita quinta, sacrum sacerdoti reddito. Ita fiet, vt Israelitarum dedicata Iouæ ab illis excepta ⁵ non polluant: quibus dedicatis si

vescerentur, in causa essent, vt illi noxæ pœnas lucrent. Nam Ioua sum, qui eos confecro.

Tum hæc, inquit, Aharoni, eius-¹⁷ que natis, et omnibus Israelitis his verbis exponito: qui vel Israelita, ¹⁸ vel apud Israelitas peregrinus, rem diuinam faciet, siue id votiuum erit, siue voluntarium, quale-¹⁹ cumque Iouæ solidum sacrificium fiet, ad fauorem vobis conciliandum, mas esto, integer bouillus, aut ouillus, aut caprinus. Vitio-²⁰ sum nihil ad rem diuinam adhibetote: alioquin non litabitis. Si ²¹ quis Iouæ sacra faciet pro salute, siue nimeupato voto, siue sua sponte; seu boue, seu balante fiet, integrum esto ad propitiationem, sine vllo vitio. Cæcum, aut fra-²² ctum, aut mutilatum, aut verrucosum, aut scabiosum aut mentiginosum, hæc, inquam, Iouæ ne obmouetote, neue ex his Iouæ rem diuinam in ara facitote.

Bouem, ouemue, aut capram, cui ²³ aliquid vel supererit, vel deerit, voluntarium faciatis licet: nam in voto quidem non litabit. Suppresis, ²⁴ aut contusis, aut abruptis, aut effosis testibus pecus Iouæ ne obmouetote, neue in finibus vestris facitote, neue ex vllo horum no-²⁵ mine alienigenarum Deo vestro dapem facitote: his enim, vtpote corruptis et vitiosis, vobis non litabitur.

Bos autem, inquit, et ouis, et ²⁶ capra quum nata fuerit, septem diebus matri subrumetur: at octauo die deinceps ad Iouæ rem diuinam adhibita litabit. Vaccam ²⁷ autem, ouemue aut capram, et eius pullum, eodem die ne immolatote. Quod si Iouæ gratias agendi ergo ²⁸ sacrificabitis, (id quod ad fauorem vobis conciliandum facietis) id ²⁹ eo ipso die comeditor, neu quid ex eo in posterum diem reiquum facitote. Ioua sum. Igitur præcepta ³⁰

mea feruatote, eaque obitote, (Ioua
 31 sum) vt vobis sacrum nomen
 meum non profanantibus sanctus
 32 habear inter Israelitas. Ioua ve-
 33 stræ sanctitatis auctor, qui vos
 ex Aegypto eduxi, vt vobis essem
 Deus: Ioua sum.

CAPVT XXIII.

*Sabbatum, primi mensis festa, primitiæ.
 Agnus integer. Septimanalia. Sacer
 conuentus. Spicilegium. Septimi mensis
 festum. Ieiunia, umbracula.*

TVM hæc, inquit, Israelitis di-
 cito: Iouæ solemnitates, hoc est
 meæ solemnitates, in quibus sacrum
 conuentum agetis, hæ sunt. Sex diebus
 fiet opus: septimo autem die, quæ sabbati
 ferriæ erunt, sacer conuentus fiet,
 nullum opus facitote. Sabbatum esto
 Iouæ, vbicumque degetis.
 Hæc sunt Iouæ solemnia sacrorum
 conuentuum, quos suo tempore agetis.
 Mensis primi die quartodecimo sub
 crepusculum Iouæ pascha est. Eiusdem
 mensis decimo quinto die Iouæ azymalia
 sunt: septem dies azymis viuuto-
 te; quorum dierum primo die sacrum
 conuentum habetote, nullum operarium
 opus facitote. Iouæ rem diuinam
 septem dies facitote: septimo die,
 quo sacer erit conuentus, nullum
 operarium opus facitote.
 Atque hæc item Mofi Ioua dixit.
 Hæc ita Israelitis exponito. Quum
 in terram, quam ego vobis daturus
 sum, introducti, eius mensis feceritis:
 vestræ mensis primitiarum manipulum
 ad sacerdotem adfertote, qui eum ante
 Iouam ad fauorem vobis conciliandum
 porriciat, idque sabbati postridie
 faciat. Quo die autem manipulum
 porricietis, agnum integrum hornum
 Iouæ solido sacrificio facitote, vna
 cum eius ferto, videlicet duabus
 filiginis in oleo sub-

actæ decimis, Iouæ rem diuinam
 ad odoris suauitatem; tum vini
 libamine, videlicet quadrante hinis.
 Neue panem neue tostas fruges, Neue
 panem neue tostas fruges, Neue
 polentam gustatote ad hunc ipsum
 diem, hoc est, donec Deo vestro
 libaueritis: qui mos perpetuus esto
 vobis in posterum, vbicumque
 degetis.

Numeratote autem a postero die
 illius sabbati, quo porriciendum
 manipulum obtuleritis, septem tota
 sabbata, ita vt ad posterum diem
 septimi sabbati numeretis quinquaginta
 dies, et ita nouum Iouæ fertum
 libatote. De vestris patriis adfertote
 duos porriciendos panes ex duabus
 filiginis decimis in fermento coctos,
 Iouæ primitias. Tum libatote præter
 panem agnos septem integros
 hornos, vnumque taurum, et arietes
 duos, quibus Iouæ solide sacrificetur;
 eorumque fertum, et vini libamina,
 quibus Iouæ suavis odoris sacrum
 fiat. Item facitote caprum vnum
 ad expiationem, et agnos duos
 hornos ad sacrificium pro salute;
 quæ sacerdos cum primitiarum
 panibus Iouæ porriciat, cum
 duobus agnis, quæ Iouæ sacra
 sacerdoti cedant. Eodem die
 sacrum conuentum indicitote:
 nullum operarium opus facitote:
 quod institutum vobis, vbicumque
 degetis, in posteros æternum
 prodatur.

Quum autem terræ vestræ messem
 facietis, fundi tui crepidinem
 ne prorsus metito, neue spicilegium
 facito, sed ea pauperi et peregrino
 relinquito. Ioua sum Deus vester.

Tum hæc Israelitis, inquit Ioua
 Mofi, effator: die primo septimi
 mensis erit vobis sabbatum mone-
 tum clangoris, quo sacer habebitur
 conuentus. Nullum operarium
 opus facitote, et Iouæ rem diuinam
 facitote.

Decimus autem dies mensis septimi,

mi, inquit, dies erit propitiatorius : conuentum sacrum habetote, et ieiunatote, Iouæque rem diuinam facitote. Eo die nullum opus facitote : nam dies propitiatorius est, ad Iouam Deum vestrum vobis propitiandum. Nam quisquis eo die non ieiunabit, is de suorum numero tolletur : quique eo die vllum opus fecerit, eum ego de suorum numero delebo. Nullum opus facitote, instituto perpetuo ad posteros vestros, vbicumque degetis, pro dendo. Eum diem sabbati feriatum habetote, et ieiunatote. Vespere noni diei a vespere ad vespereum sabbati vestri ferias agitote. Item sic Israelitas adloquere, inquit Ioua Mofi : die decimo quinto eiusdem mensis septimi inibit Iouæ festum vmbraculorum septemdiale. Primo die, quo sacer erit conuentus, nullum operarium opus facitote. Septem diebus Iouæ rem diuinam facitote, octauo die sacrum conuentum habetote, et Iouæ rem diuinam facitote : ferix erunt, et nullum operarium opus facitote. Hæ sunt Iouæ solemnitates, quibus sacros conuentus cogetis ad sacrum Iouæ faciendum solido sacrificio, ferto sacrificio, et prolibando vino pro cuiusque diei ratione, præter Iouæ sabbata, et præter donaria vestra, et præter omnia, quæ vel ex voto, vel sponte Iouæ dabit. Igitur decimo quinto die mensis septimi, terræ frugibus perceptis, id festum Iouæ septemdiale agitote : primo die sabbatum, itemque octauo die sabbatum. Primo autem die sumitote persæ fructum, palmarum spadices*, et myrti ramos, salicuniquè fluuialium, et apud Iouam Deum vestrum per septem dies lætitiam agitote, eique Iouanum festum septemdiale quotannis agitote, æterno ritu posteritati vestræ tradendum; idque agitote mense septimo. In vmbraculis degitote, septem dies omnes Israelitæ indi-

genæ in vmbraculis degunto : vt 43 sciant posteri vestri, me Israelitas in vmbraculis collocasse, vbi eos ex Aegypto eduxi. Ioua sum Deus vester. Has igitur Iouæ solemnitates 44 Mofes Israelitis elocutus est.

CAPVT XXIII.

Lucerna perpetua, panes adpositiui. Blasphemus lapidibus obrutus, homicidium. Lætalionis. Ius indigenæ aduenaque idem.

Item Ioua cum Mose locutus est in hunc modum : præcipito 2 Israelitis, vt tibi adferant oliuum purissimum, expressum ad illucendum; quo perpetuo lucernæ ardescant, quas Aharon extra siparium oraculi in oraculari tabernaculo statuet a vespere ad mane, ante Iouam perpetuo, æterno ritu vestræ posteritati tradendo. Statuet, 4 inquam, in puro candelabro lucernas ante Iouam perpetuo.

Tum sumito siliginem, et ex 5 ea duodecim placentas, singulas ex binis decimis coquito, easque 6 versu duplici senas Iouæ in ara pura adponito : et versibus purum 7 tus imponito, vt ea res apud Iouam panis vicem habeat, ad rei diuinæ monumentum. Hæc 8 ille per singula sabbata perpetuo ante Iouam statuito nomine Israelitarum, fœdere perenni, Aharonisque et eius filiorum sunt, 9 qui eis vescantur in loco sacro. Quod enim sacrosanctum est, ei ex Iouæ re diuina sempiterno ritu 10 cedit.

Interea accidit, vt, exorta in 10 ter quemdam Israelitide matre, et ægyptio patre natum, inter Israelitas degentem, et Israelitam, contentione in castris, is qui erat 11 Israelitide natus, in Iouæ nomen conuicia iaceret, eique malediceret. Hic quum esset ad Mosem perdu- 12 ctus, (erat autem eius mater nomine Solomitha, Dibris filia, ex tribu Danis) in custodiam datus est, ad

explorandum Iouæ super eo negotio responsum. Quod Mosi datum est huiusmodi: educito conuictorem istum extra castra, eiusque capiti manus imponunto omnes, qui audierunt, et eum vniuersa multitudo lapidato.

14 Tum hæc Israelitis educito.
 15 Qui Deo suo maledixerit, pœnas
 16 dato; quique Iouæ nomini contumeliam dixerit, capitale esto; eum vniuersa multitudo lapidato, tam peregrinum, quam indigenam; conuiciis profcisisti nominis pœnas capite dato. Quique vllum hominem vita priuauerit,
 18 capitale esto. Qui autem bestiam vita priuauerit, reddito animal pro
 19 animal. Qui alterum vitauerit,
 20 talione cum eo agitor: fractura pro fractura, oculus pro oculo, dens pro dente: quo vitio alterum adfecerit, eodem ipse multator.
 21 Qui bestiam occiderit, multa esto. At qui hominem occiderit, capitale
 22 esto. Idem vobis peregrini et indigenæ ius esto: nam Ioua sum
 23 Deus vester. Hæc Mose ad Israelitas elocuto; eduxerunt maledictum illum ex castris, cumque lapidibus obruerunt, et Iouæ ad Mosem præcepto paruerunt.

CAPVT XXV.

Terræ feruatio, seges, vindemia. Iubileus annus. Fundi venditio domusque. Leuitarum venditio. Caritas in egenum, fenus, seruitium, manumissio, perpetui serui.

1 PRÆterea Mosi mandauit Ioua in monte Sina, vt hæc Israelitis referret in hunc modum:
 2 quum perueneritis in terram, quam vobis do, terra ipsa Iouæ sabbatum
 3 feriator. Sex annis fundum tuum serito, et sex annis vineam tuam putato, eiusque redditum percipito. Septimo autem anno terra
 4 sabbati ferias Iouæ agito: fundum

tuum ne conferito, neue vineam putato.

Tuam restibilem segetem ne metito. Vindemiæ tuæ uuas ne colligito. Sabbatarium annum terra agito, et vobis terræ sabbatum victui esto: vobis, seruo, ancillæ, mercenario, aduenæ, peregrinisque apud vos degentibus, tum pecori vestro, et vestrorum finium bestiis, omnesque eius fruges victui sunt.

Porro vbi annorum sabbata septem numero conseceritis, id est annos septies septem, qui anni efficiuntur nouem et quadraginta: tum mensis septimi die decima, quæ dies erit propitiatoria, annum quinquagesimum in omnibus finibus vestris, edito tubæ clangore, consecratote, libertatemque per regionem omnibus incolis edicitote. Hoc Iubile vobis esto, et suam quisque in possessionem atque gentilitatem reuenitote. Eo, inquam, anno, qui erit quinquagesimus, Iubile habebitis: fementim ne facitote, neu sua sponte restibilia demetitote, neu vindemiam facitote; sed sacrum hoc Iubile habentes, ruris frugibus viuittote, Huius, inquam, Iubilis anno in suam cuique possessionem postliminium esto.

Quod si quid aut aliis vendetis, aut ipsi ab aliis emetis: ne alius alii damnum datote. Pro numero annorum Iubile sequentium emitto ab altero: pro numero annorum prouentus alter tibi vendito. Pretium pro annorum vel multitudine augeto, vel paucitate minuito: nam prouentium numerum tibi vendit. Igitur ne inter vos damnum datote: sed Deum vestrum timetote: nam Ioua sum Deus vester. Quod si meis institutis parebitis, mea que iura

e) eo anno terræ frugibus superioris anni vescimini, neu terram colitote.

f) scil. superioris anni.

ra conseruabitis et obibitis; terram tuti incoletis, eaque vobis fruges suas suggerente, ad satietatem comedetis, et in ea tuto habitabitis.

Quod si quæritis, quid sitis esuri anno septimo, si neque sementim facietis, neque fruges vestras percipietis: ego vobis annum sextum tantæ fertilitatis esse iubebo, vt prouentum in triennium edat. Ita anno octauo seretis, et interim veteribus frugibus vtimini ad annum nonum, donec terræ prouentus venerit.

Terra autem ne venditor in perpetuum: nam mea terra est, et vos mihi peregrini estis et conuenæ. Quare in omni possessionum vestrarum solo redimendi soli ius conceditote.

Si consanguineus tuus præ egestate de possessionibus suis vendiderit; si quis existet eius vindex propinquus, huic rem a consanguineo suo venditam redimendi ius esto. Quod si cui vindicem non habenti tantum facultatis suppetet, vt sit redimendus; is, subducta annorum venditionis ratione, emtori reliquum reddito, et in possessionem suam redito. Sin autem soluendo non fit; esto vendita possessio in potestate emtoris ad annum iubileum, quo anno ille, transacto spatio, in suam possessionem redeat.

Si quis donum habitationis oppidi murati vendiderit: redimendæ ius esto ad exitum anni venditionis, id est, ad annuam diem. Quod si non redimetur ante elapsum totum annum; ea domus, quæ in oppido murato erit, in perpetuum ius emtoris transito, ad eius posteros duraturum, ita vt ne in Iubili quidem finem habeat. At pagorum domus muris non circumdatorum pro rure habentur: redimendarum ius esto, eaque in Iubili redhibentur.

Sed quod ad Leuitica oppida atti-

net, Leuitæ oppidanarum suæ possessionis domorum redimendi sempiternum ius habent: quique a Leuita emerit, venditio domus et oppidi eius possessionis finem habet in Iubili. Nam oppidanæ Leuitarum domus eorum est possessio inter Israelitas. Eorum autem suburbanus ager ne venditor: hæc enim possessionem habent æternam.

Si quis vestri generis, vrgente egestate, ad vos se receperit; eum vos peregrinum et inquilinum iuuate, et ad conuiuendum admittitote; ab eo fenus aut vsuram ne capito, sed Deum tuum metuitote, et finito, vt apud te viuat tuus consanguineus: neue argentum ei aut vitæ feni fenerato. Ioua sum Deus vester, qui vos ex Aegypto eduxi, vt vobis dem chananæam terram, vobisque sim Deus.

Si quis tuorum consanguinorum præ tenuitate tibi venierit; ne ei seruilem in morem imperato, sed eum perinde ac mercenarium aduenanque habeto. Quumque apud te seruiuerit ad annum iubileum; a te discedito vna cum suis liberis, et in suam cognationem patriamque possessionem reuenito. Quum enim serui mei sint, vt quos ex Aegypto eduxerim: non licet eos seruili more vendi. Quare ne eis durius imperatote, Deumque vestrum timetote.

Ex seruis autem et ancillis, quos ex finitinis gentibus habebitis, seruos vobis et ancillas comparatote, tum ex aduenis apud vos peregrinantibus: ex his, inquam, et ex conterraneorum vestrorum natione, qui in finibus vestris progenuerint, comparatote, eosque mancipi habetote, et possidetote, quam possessionem vestris natis post vos futuris sempiternam relinquatis. His, inquam, dominamini. At in vestri generis hominibus Isra-

raelitis ne alii aliis asperius imperatote.

- 47 Quod si, auctis facultatibus alicuius peregrini et incolæ vestris, quispiam vestri generis, præ rerum inopia, illi aut omnino peregrinæ nationis stirpi venierit;
- 48 postquam venierit, redimendi ius esto: aliquis ex eius consanguineis
- 49 eum redimito, patruus, patrue-
lis, aut aliquis eiusdem cum eo propinquitatis et gentilitatis: aut ipse denique facultatem nactus seipsum
- 50 redimat, cumque suo emtore rationem subducat ab anno venditionis ad iubileum, vt eius pretii pecunia numero conueniat annorum; perinde ac si mercenarius apud
- 51 eum per id tempus fuisset. Si multi supererunt anni, pro eorum ratione pecuniam referet ex sui
- 52 venditionis pretio. Sin pauci ad iubileum anni superabunt; habita annorum ratione pretium reddet
- 53 suæ redemptionis. Mercenarii conditione apud illum quotannis esto, neue committite, vt ille ei durius imperet. Quod si his rebus redemptus non fuerit; exito anno
- 55 iubileo, vna cum suis liberis. Nam mihi serui sunt Israelitæ, serui mei
- 56 sunt, inquam; vt pote quos ex Aegypto eduxerim. Ioua sum Deus vester.

CAPVT XXVI.

*Idola, piorum præmia, malorum calamitas.
Emendatorum beatitas.*

- 1 **D**Eastros vobis ne facitote, neue signa aut statuas erigitote, neue saxa figurata in sinibus vestris ponitote ad venerationem: nam ego Ioua sum Deus vester. Sab-
2 ta mea seruatote, meumque sanctuarium reueremini; Ioua sum.
- 3 Si ex institutis meis viuetis, meaque præcepta conseruabitis et exsequ-
4 mini: eam ego vobis imbrium tempestiuitatem dabo, vt et terra fruges, et terrestres arbores fructus

suos edant, et vobis tritura vin-
demiam, et vindemia sementem consequatur, et cibum ad sati-
tatem capietis, et vestros fines quiete incoletis; tantamque pacem in
6 regione vestram immittam, vt nihil sit, quod vos cubantes exterreat; feras quoque ex sinibus vestris ex-
terminabo, neque ibi vllum bellum versabitur. Hostes vestros fu-
7 gabitis, et ferro deiicietis, et
8 ita deiicietis, vt quini centenos, et centeni decies millenos in si-
gam vertatis; me vos respici-
9 eute et augente, atque multiplican-
te, et, quæ pactus sum vobis, præ-
stante. Veteribus frugibus ve-
10 scemini, et veteres præ nouarum copia esseretis. Ego meum taber-
11 naculum apud vos collocabo, neque a vobis animo abalienabor; interque vos versatus vobis ero
12 Deus, et vos mihi populus. Ego
13 Ioua Deus vester, qui vos eduxi ex Aegyptiis, quibus serui eratis, abruptisque ceruicum vestrarum subiugis, erectos deduxi.

Quod si mihi non obtempe-
rantes non exsequemini omnia hæc iusta; si meis institutis re-
14 pudiat, si mea iura despiciati, violato fœdere, quod mihi vobiscum intercedit, præceptis meis omnibus non parueritis: ego vi-
15 cisum faciam, vt vos et tabis, et februm et oculos consumentium, et animos discruciantium pernicie persequar; frustra-
que sementem facietis, quam consument hostes vestri, a quibus (me vobis in-
16 feso) vincemini, et oforum vestrorum imperio subiecti, nullo persequente fugietis. Quod si ne sic
quidem mihi obtemperabitis, ego vestrorum scelerum pœnas in septu-
plum augebo, vestræque per-
17 uicaciæ superbiam frangam. Nam vobis et calum ferreum et terram æream efficiam; ita vt, vobis ne-
2 quidquam vires consumentibus, neque terra fruges, neque terrestres arbo-

arbores fructus ferant. Quod si tum quoque mihi contrauenientes parere renuetis: ego septupla clade vestra scelera persequar; immittamque in vos feras agrestes, quæ vos depopulentur, vestraque pecora disperdant, et vos ita diuinuant, vt vestra viæ in solitudinem redigantur. Quod si ne sic quidem a me ad sanitatem reuocati, mihi aduersari pergetis: ego quoque vobis aduersans, scelera vestra in vos septupla clade vindicabo; confatoque in vos bello, violatum fœdus vlciscar. Quod si vos in oppida vestra receperitis: ego, immisa in vos peste, efficiam, vt in hostis potestatem veniatis, dum ita panis præsidium vobis frangam, vt decem mulieres in vno clibano panem vobis coquant, eumque vobis ad pondus referant, cuius esu vos non satiabimini. Quod si neque tum mihi morigerantes, mihi contrauenietis: ego vobis vicissim contra iracunde veniens, supplicium ob scelera vestra septuplum irrogabo, eo vsque, vt et filiorum et filiarum vestrarum carnem comedatis; et vestra facella deuastabo, et simulacra diruam, et cadauera vestra vestrorum istorum stercoreorum deorum cadaueribus superingeram, vosque repudiabo; et oppida vestra delebo, et sacraia vastabo, neque vestrorum sacrificiorum odore delectabor; adeoque terram vastabo, vt ipsi hostes vestri eius incolæ obstupescant; vosque in exteris nationes dispergam, et in vos gladium stringam, eritque et terra vestra deserta, et oppida vasta. Tunc fruetur terra sabbatis suis, quamdiu et ipsa inculta, et vos in holtium vestrorum finibus eritis; tunc feriabitur terra, et sabbatis suis fruetur: feriabitur, inquam, toto vastitatis tempore, pro eo quod, vobis incolis, in vestris sabbatis non fuerit feriata. Reliquis autem vestrum tantam

animi mollitiem in hostili terra iniiciam, vt folii volitantis strepitu fugentur, et tamquam hostile ferarum fugiant, cadantque, nullo persequente, ac se inter se præpediant, quasi vrgente gladio, nullo tamen prosequente: neque poteritis aduersus hostes vestros consistere, interque ceteras gentes peribitis, et vos hostilis humus consumet.

Reliqui ex vobis in hostili terra non solum ob sua, verum etiam ob maiorum suorum crimina contabescant. Ita fiet, vt tum suam, tum maiorum suorum, culpam confiteantur; quorum scelere, dum mihi repugnant, factum fuerit, vt ego vicissim eis aduersans, eos in hostilem terram deportauerim.

Tum demum, perdomitis eorum impuris animis, eisque culpæ veniam petentibus, recordabor fœdus, quod mihi cum Iacobo, quod cum Isaaco, quod cum Abrahamo intercedit. Recordabor et terræ. Nam et terra ipsa ab eis derelicta et inculta sabbatis suis erit defuncta, et ipsi culpæ suæ veniam petent, qui iura mea repudiauert et instituta reiecerint: ipsi tamen a me, in hostili terra agentes, non ita repudiati aut reiecti, vt rupto fœdere, quod mihi cum eis intercedit, consumti fuerint, vt qui Ioua sim Deus eorum. Recordaborque fœderis, quod mihi cum eorum maioribus intercedit; vt qui eos ex Aegyptiis in oculis gentium eduxerim, vt eis essem Deus: ego Ioua. Hæc sunt instituta, et iura, et leges, quæ tradidit Ioua inter se et Israelitas, in monte Sina per Mosem.

CAPVT XXVII.

Vota maris, atatum, pecorum, domus, fundi. Iouæ primogenita ex frugibus, ac pecore decima.

- 1** Præterea cum Mose verba fecit
2 Ioua ad hunc modum: hæc
3 Israelitis edisere. Si qui
 Iouæ vota nuncupabunt, si voue-
4 buntur homines, tantum soluetur,
5 quanti æstimabuntur. Et maris
 quidem a vicenario ad sexagena-
6 rium pretium esto quinquaginta
7 argenti sicli sacri, feminæ autem
 triginta. Sin ætas erit a quinque
8 annis ad viginti: pretium esto ma-
 ris viginti siclorum, feminæ decem.
9 Ab ætate autem vnus mensis ad
 quinque annorum, pretium esto
10 maris quinque, feminæ trium ar-
 genti siclorum. Supra sexagesi-
11 mum annum pretium esto maris
 quindecim siclorum, feminæ de-
12 cem. Quod si tenuior erit, qui
 vouerit, quam pro pretio: sistitor
 ad sacerdotem, qui cum pro eius
 facultate censeat.
13 Quod si pecus erit, ex eo-
 rum genere, ex quibus Iouæ mu-
 nera libantur: quidquid eiusmo-
14 di Iouæ dabitur, id ipsum sacrum
15 esto, ne aliud submittitor,
 neue malum bono, neue bonum
 malo commutator. Sin pecus pe-
16 core mutatum fuerit: et id, quod
 mutatum erit, et id, cum quo per-
 mutatum erit, sacratum esto. Sin
 autem quodpiam immundum pe-
 cuserit, ex quo Iouæ rem diuinam
 fieri non liceat: id pecus ad sacer-
17 dotem sistito, qui id bona fide æ-
 stimet; cuiusque æstimatione ste-
18 tur. Quod si ille redimet: ad-
 dito quintam partem ad æstimationem.
19 Si quis domum suam Iouæ
 consecrauerit: eam sacerdos bona
 fide æstimato: eiusque æstimatione
20 stator. Quod si consecrator
 domum suam redimet: æstimationis
 argenti quintam addito, et ita
 domum habeto.
21 Sin de fundo suæ possessionis
 consecrauerit aliquis Iouæ: æsti-
 matio pro ratione seminis fiat,

ita ut cori hordei semen efficiat
 quinquaginta siclos argenti. Si
 statim ab anno iubileo fundum su-
 um consecrauerit: ista æstimatione
 stator. Sin aliquanto post Iu-
 bile consecrauerit, sacerdos ar-
 gentum ei putato ad rationem an-
 norum, qui supererunt ad iubi-
 leum annum, vt de ista æstima-
 tione detrahatur. Et si quidem
 fundum idem, qui consecraue-
 rit, redimet: adiecta ad istam æsti-
 mationem parte quinta habeto.
 Sin non redemerit, isque fundus al-
 teri venditus fuerit: ne iam redi-
 mi liceto, estoque fundus finita
 eius die in Iubili Iouæ facer; et in
 ius sacerdotis, vt deuotus ager, transi-
 to.

Sin autem non sui patrimo-
 nii, sed emptum fundum Iouæ con-
 secrauerit: putato ei sacerdos
 æstimationis summam ad annum
 iubileum: atque ille tum, quod erit
 æstimatum, sacrum Iouæ dato.
 Anno iubileo fundus ad vendito-
 rem redito, cuius terræ possessio
 est. Omnis autem ista æstimatio
 esto sicli sacri, videlicet viginti o-
 bôlos valentis.

Ceterum primogenita, quæ
 Iouæ ex pecore nata erunt, ne
 quis sacrato, siue bouilla, siue
 ouilla aut caprina: Iouæ sunt.
 Quæ si de pecore immundo erunt,
 redimuntur ad æstimationem, ad-
 dita ad eam parte quinta. Sin au-
 tem non redimentur: venduntur
 pro rata æstimatione.

Verum nihil deuotum, quod
 quis Iouæ deuonerit ex omnibus
 suis facultatibus, siue homo,
 siue bestia, siue prædatorius ager
 sit, venditor, redimitorue: omne
 deuotum est Iouæ sacrosanctum.
 Quidquid deuotum sacrosanctum
 fuerit, si homo est. ne redimitor,
 moritor. Omnes decumæ terræ,
 siue frugum, siue baccarum, Iouæ
 sinto. Iouæ sacræ sunt.

Quod

g) si id quod voto promissum erit, pecus erit.

- 1 Quod si quis de decumis suis redimet: earum quintam addito.
 2 Omnes autem decumæ bouum balantumue, quidquid *b* sub pedum mittitur, Iouæ sacræ decumæ
 3 sunt. Bonum malumue sit, ne curetur, neue permutetur: si

permutatum fuerit, et id, quod erit permutatum, et id, cum quo erit permutatum, sacrum esto, non redimendum. Hæc sunt præcepta, 34 quæ Ioua Mosi ad Israelitas in monte Sina tradidit.

N V M E R I.

CAPVT I.

Copiarum census. Adfistentes, ac duces. Armatorum numerus. Non censiti Leuite.

- 1 **A**NNO autem secundo ab eorum exitu ex Aegypto, die prima secundi mensis, Ioua ad Mosem in solitudine Sinæ in oraculari tabernaculo verba fecit ad hunc modum: sub-
 2 ducite summam totius Israelitarum multitudinis, a familiis generatim inito per singula capita omnium marium numero, et censum per
 3 clasfes habete, tu et Aharon, omnium qui annum vicefimum ex-
 4 cedentes arma ferre possunt. Vobis autem adstant singuli viri de singulis tribubus, iique suarum fa-
 5 miliarum primarii, quorum quid-
 6 dem nomina hæc sunt. De Rubena Elisur, Sedeuris filius. De
 7 Simeonia Salumiel, Surisadæi. De Iudæa Nahason, Aminadabi. De Isfachariana Nathanael, Suaris.
 8 De Zabulonia Eliabus, Helonis.
 9 De Iosephi natorum: de Ephraimensi Elisama, Ammiudi. De Manasfensi Gamaliel, Phadasfuris.
 10 De Beniaminensi Abidam, Gedeonis. De Dania Achiezer, Amni-
 11 faddæi. De Aferiana Phcguel, Ochrans. De Gadina Eliasaphus,
 12 Duclis. De Nephthaliana Ahira,
 13 Enanis. Hi sunt ex multitudine delecti sitarum tribuum principes, copiarum israeliticarum duces.

Adhibuerunt igitur Moses et Aha- 18
 ron homines hos, qui sunt suis no-
 minibus adpellati: conuocata 19
 que omni multitudine prima die mensis secundi, eos, qui vicefi- 20
 mum annum exceserant, genera-
 tim per familias suo quemque no-
 mine censuerunt: habuitque Mo-
 ses censum in solitudine Sina, sicut Ioua ei præceperat. Fuerunt ergo 21
 a Rubene Israelis natu maximo or-
 ti generatim, et per familias nomi-
 natim et viritim recensiti, omnes mares viginti annis maiores, qui-
 cunque arma ferre possent: Ru- 22
 benis, inquam, tribus summa fuit
 quadraginta sex millia quingenti.
 Simeonis quinquaginta nouem mil- 23
 lia trecenti. Gadi quadraginta 24
 quinque millia sexcenti quinquaginta.
 Iudæ septuaginta quatuor 25
 millia sexcenti. Isfacharis quin- 26
 quaginta quatuor millia quadringenti.
 Zabulonis quinquaginta 27
 septem millia quadringenti. Iose- 28
 phi, Ephraimitarum quadragin- 29
 ta millia quingenti. Manasfensi- 30
 um triginta duo millia ducenti.
 Beniaminensium triginta quinque 31
 millia quadringenti. Danis sex- 32
 aginta duo millia septingenti.
 Aferis vnum et quadraginta millia 33
 quingenti. Nephthalis quinquaginta 34
 tria millia quadringenti.
 Horum omnium censu habito per 35
 Mosem et Aharonem, perque Israelitarum primarios duodecim, singu-

b) in pastorum custodia est.

36 singularum familiarum singulos, summa, inquam, Israelitarum per familias recensitorum, qui annum viceſimum exceſerant, hoc eſt, 37 omnium Israelitarum, qui arma 38 ferre poſſent, fuit ſexcenta tria millia quingenti quinquaginta. 39 Leuiticæ tribus familiis inter eos 40 non cenſitis. Nam ita Moſi Ioua 41 dixerat: verum Leuiticam tribum ne cenſeto, neue eorum ſummam inter Israelitas facito: ſed eos oraculari tabernaculo omnibusque eius vtenſilibus et inſtrumento præficio, vt tabernaculum et eius inſtrumentum omne 44 ferant. eique miniſtrent, et circum tabernaculum tendant. Iidem profecturum tabernaculum 46 demittant: iidem conſiſtens erigant. Alienus qui acceſſerit, capitale eſto. Ita fiet, vt dum et Israelitæ in ſuis quique caſtris, et ad 49 ſuarum claſſium vexilla, et Leuitæ circum oraculi tabernaculum 50 tendent, in Israelitarum ciuitatem non ſæuiatur, Leuitis oracularis tabernaculi curam gerentibus. 51 Igitur Israelitæ omnia, quemadmodum Moſi Ioua præceperat, fecerunt.

CAPVT II.

Israelitici ordines ſub vexillis. Copiarum iter, et caſtrametatio.

1 **I**tem cum Moſe et Aharone Ioua locutus eſt ad hunc modum: 2 Israelitæ ad ſuum quiſque vexillum ſub inſignibus patriis caſtra faciunt, eaque vndique oraculari tabernaculo obuerſa. Ab oriente 3 caſtra facito vexillum copiarum Iudæ in agmina diſtinctarum, quorum dux Nahafon Aminadabi filius, militum autem numerus 4 recensitorum 74600. Apud eam caſtra facito tribus Iſſacharis, duce Nathanaele Suaris filio, militum 5 numerus 54400. Et item tribus Zabulonis, duce Eliabo Helonis filio, militum numerus 57400. Ita vt omnium in Iudæ caſtris recensendorum militum numerus efficiatur 186400. Hi primi caſtra mouento. Ad meridiem Rubenis 6 vexillum, duce Eliſure Sedeuris filio, milites 46500. Ad eam caſtra facito tribus Simeonis, duce Salumiele Surifadæi filio, militibus 59300. Itemque tribus Gadi, duce Eliasapho Duellis filio, militibus 45650. Omnium Rubenensium copiarum ſumma efficitur 151450. Atque hi ſecundi caſtra mouento. Tum oracularare tabernaculum (quod agmen eſt Leuitarum) in medijs agminibus proficiſcatur eodem in profectioe ſeruato ordine, quo in caſtrametatione, ſua quibusque vexilla ſequentibus. Ephraimitarum vexillum a mari tendito, duce Eliſama Ammiudi filio, militibus 40500. Apud eos Manafſenſis tribus, duce Gamaliele Phadaſuris filio, militibus 32200. Itemque Benjaminenſis, duce Abidane Gedeonis filio, militibus 35400. Summa omnium Ephraimiticarum copiarum 108100. Atque hi tertio loco proficiſcuntor. A ſeptentrione vexillum Daniarum copiarum in aguine diſtributarum duce Achiezere, Ammiſadæi filio, militibus 62700. Apud hos tendito tribus Aſeriana, duce Phegiele Ochranis filio, cuius milites ſunt 41500. Et item Nephthalienſis, duce Achira Enanis filio, quæ milites habet 53400. Summa omnium Danis copiarum efficitur 157600. Atque horum quidem vexilla poſtremo caſtra mouento. Summa totius israelitici exercitus per familias cenſiti eſt 603550. Leuitis inter Israelitas non cenſitis, quemadmodum Moſi Ioua præceperat. Igitur Israelitæ, ſicut ut Moſi præceperat Ioua, ita plane ad ſua quique vexilla caſtra et ponebant et mouebant, generatim per familias ordinati.

CAPVT III.

Aharonis et Moſis genus. Leuitarum officia et cenſus.

Aharonis autem et Moſis genus, quo tempore cum Moſe locutus Ioua eſt in monte Sina, ſic ſe habet: Aharon filios habuit Nadabum primogenitum et Abium, Eleazarum et Ithamarum. Hi fuerunt Aharonis filii ſacerdotes vncti, quorum manus ille ſacerdotio ſacrauit. Sed Nadabus et Abius mortui ſunt ante Iouam, dum apud eum alienum ignem libant in ſolitudine Sina, neque filios habuerunt. itaque ſacerdotium capeserunt Eleazarus et Ithamarus, ſcoram Aharone patre ſuo. Et Ioua cum Moſe verba fecit in hunc modum: adducito Leuiticam tribum, eamque ſtatuito ante Aharonem pontificem, vt ei miniſtrent, et tum eius, tum totius rei publicæ ante oraculare tabernaculum curam agentes, tabernaculi opus exſequantur, eoque exſequendo omnem oracularis tabernaculi ſuppelleſtilem curent: tum etiam Iſraelitarum curam agant. Igitur Leuitas ex Iſraelitis Aharoni eiusque filiis addiſtos tradito. Aharonem autem, eiusque filios tuendo eorum ſacerdotio præficito: ita vt, qui alienus acceſſerit, moriatur. Scito enim, me deſumere Leuitas ex Iſraelitis, inquit, pro omnibus Iſraelitarum primogenitis, qui vluam recluſerint. Itaque mei ſunt Leuitæ, quatenus mea ſunt omnia primogenita: ex quo interfeci omnia primogenita in Aegypto, conſecraui mihi omnia in Iſraelitis primogenita, tum hominum, tum pecorum: mea erunt: Ioua ſum.

Tum iuſſit Ioua Moſi in ſolitudine Sina, vt recenſeret Leuitas per familias generatim, et recenſeret omnes mares, qui menſem exceſſiſſent. Id quod fecit Moſes ad Iouæ mandatum, ſicuti iuſſus eſt. Atque hi qui-

dem fuerunt nominatim recenſiti Leuis filii: Gerſon, Cahathus et Meraris. Gerſonis autem filii totidem gentilitatum auctores, Lebnis et Semeis. Cahathi, Amramus, Iſaſaar, Hebron et Oziel. Meraris autem, Moolis et Muſis. He ſunt gentilitates in familias diſtributæ. Gerſoniæ videlicet Leb-niana et Semeiana: quorum omnes mares, qui menſem exceſſerant, cenſu habito fuerunt ſeptem millia quingenti. Atque hæ quidem Gerſoniorum gentilitates poſt tabernaculum ab occidente tendebant, quorum familiæ dux erat Eliaſaphus Laelis filius.

Ad Gerſoniorum curam hæc in oraculari tabernaculo pertinebant, tabernaculum et tentorium, eiusque tegmen, et aulæum introitus oracularis tabernaculi: tum atrii lintea, et eiusdem introitus aulæum, quod erat apud tabernaculum, et apud aram vndique, et totius eius miniſterii funes. Cahathinæ autem gentilitates fuerunt hæc: Amramina, Iſaſariana, Hebronia et Ozielina: quorum omnium marium menſem excedentium numerus fuit 8600, qui ſacri curam gerent. Atque hi Cahathini ab ædis latere meridionali tendebant, duce familiæ gentilitatum Eliaſaphane Ozielis filio. Horum pro-curationis erat arca, menſa, candelabrum, altaria, et ſacri miniſterialis ſupellex, aulæumque vna cum toto eius adparatu. Ducum autem Leuiticorum dux Eleazarus Aharonis filius ſacerdos, eorum præſectus, qui ſanctuarii curam gerent. Merarianæ gentilitates fuerunt Mooliana et Muſiana, numero omnium marium menſem excedentium ſex millium ducentorum, duce Suriele Abichailis filio. Atque hi ad latus tabernaculi ſeptentrionale tendebant, curam gerentes aſerum tabernaculi,

et repagulorum, et columnarum, et
 basium, omniumque eius utensili-
 37 um et instrumenti: tum colum-
 38 narium circum atrium disponen-
 darum, earumque basium et paxil-
 lorum, et funium. Ante taberna-
 culum autem ab oriente ante ora-
 culare tabernaculum tendebant Mo-
 ses et Aharon, eiusque filii, curam
 habentes sanctuarii ^a ad procuratio-
 nem Israelitarum, ita ut ^b qui, alien-
 39 nus accederet, moreretur. Omni-
 um igitur Leuitarum censu per Mo-
 sem et Aharonem ad Iouæ præscri-
 ptum habito generatim, omnium
 40 marium, qui mensem exceserant,
 Mandauit etiam Ioua Mofi, ut cen-
 seret omnes Israelitarum primoge-
 nitos mares mensem excedentes, eo-
 41 rumque numerum nominatim sub-
 duceret, ipsique Iouæ Leuitas pro
 omnibus Israelitarum primogeni-
 tis reciperet, et leuitica pecora pro
 42 omnibus israeliticorum pecorum
 primogenitis. Moses igitur, sic-
 43 uterat a Ioua iussus, omnium Is-
 raelitarum primogenitorum cen-
 sum habuit: quorum omnium,
 qui mensem excederent, sitio cuius-
 que nomine relatorum, summa fuit
 44 viginti duo millia ducenti septua-
 ginta tres. Tum mandauit Ioua
 Mofi, ut Leuitas pro omnibus Israe-
 45 litarum primogenitis, eorumque
 pecus pro illorum pecore reciperet,
 essentque Leuitæ ipsius Iouæ. Pro
 illis autem ducentis septuaginta tri-
 46 bus, qui ex Israelitarum primoge-
 nitis supra Leuitarum numerum
 47 excurrerent, sumeret quinos sic-
 clos, videlicet sacros, vicenis obolis
 48 valentes; idque argentum Aha-
 roni et eius filiis daret, pretium
 redemptionis illorum, qui exsuper-
 49 abant. Sumisit igitur Moses argen-
 tum redemptionis ab eis, qui extra
 redemptos a Leuitis exsuperabant ex
 primogenitis Israelitis, videlicet
 mille trecentos sexaginta quinque

siclos sacros: idque Aharoni et
 eius filiis dedit, sicut Ioua ei præ-
 ceperat.

CAPVT III.

*Cahathinorum, Gersoniorum, et aliorum
 ex Leuitis officia.*

ET Ioua Mofi et Aharoni man-
 dauit, ut Cahathinorum
 summam de Leuitis generatim
 per familias subducerent, a tri-
 cenariis ad quinquagenarios, qui-
 cumque ad militiam idonei essent
 ad munere fungendum in oraculi
 tabernaculo. Atque hoc Cahathi-
 norum, inquit, in oraculi taber-
 4 naculo, hoc est, in sanctiore sanctu-
 a rario, munus esto. Proficiscenti-
 5 bus castris, Aharon et eius filii in-
 troeunto, et obtensum siparium
 deponunto: eo oraculi arcam te-
 6 gunt: et super eo tegimen de
 pellibus melium ponunto, et id
 insuper stragula tota hyacinthina
 sternunt, vectesque admo-
 7 uent. Mensam autem adpositiorum hya-
 cinthina stragula sternunt: scu-
 8 tellas, capedines, phialas et pateras,
 quibus libatur, imponunt: in-
 super panis perpetuus esto. Hæc
 9 stragulo coccineo iterato conster-
 nunt, idque tegimine ex pellibus
 melium tegunt, vectesque admo-
 uent. Tum stragulo hyacin-
 thino tegunt candelabrum funale,
 eiusque lucernas, forcipes, foculos,
 omne denique olei ministratorium
 instrumentum; idque tegimine
 1 ex melium pellibus tectum palo
 imponunt. Aram autem auro
 1 tam hyacinthina stragula sternunt,
 et tegimine ex melium pellibus
 tegunt, vectesque admo-
 uent. Tum omne sacrarii ministratori-
 um instrumentum, hyacinthino
 stragulo impositum, tegimine ex
 melium pellibus tegunt, palo-
 que imponunt. Aram autem cinere
 mundatam purpurea stragula ster-
 nunt,

^a) ut Israelitarum omnium vice sacra procurarent. ^b) non eius generis.

nunto, eique omne ministratorium instrumentum imponunto: batilla, fuscinas, scopas, pollubra, omne aræ instrumentum, eaque tegumento ex melium pellibus constrata, vectes adiuuento.

5 Vbi plane texerit Aharon et eius filii sacrum, sacrique instrumentum omne, inter castrorum profectioem: tum denum accedunto Cahathini ad portandum, neue sacrarium attingunto, ne moriantur. Atque hoc esto Cahathinorum munus in oraculari tabernaculo. Eleazari autem Aharonis filii sacerdotis procurationis sunt: oleum lucernarium, suffimen odoratum, fertum perpetuum, et vnctionis oleum, denique procuratio totius tabernaculi, et omnium, quæ in eo sunt, tum sacrarii, tum eius supellectilis. Igitur ne Cahathinarum gentilitatum stirpem de Leuitis extirpetis, (inquit Mose et Aharoni) vt eorum vitæ

8 consulatur. Facitote, vt, quum ad sanctius sanctuarium accedent, veniat Aharon et eius filii, qui suum cuique illorum munus et

9 onus imponant: ne, si forte ad adspiciendum sacrum temere accesserint, moriantur.

0 Gersoniorum quoque summam generatim per familias subducito, (inquit Ioua Mose) eosque a triceniis ad quinquagenarios recenseto, quicumque ad militiam apti sunt; vt munere fungantur in oraculari tabernaculo.

3 Hoc autem esto munus onusque

4 familiæ Gersoniorum: portanto lintea tabernaculi, et oraculare tabernaculum, eius tegimen, et tegimen melium, quod insuper ei imponitur, et aulæum ostii oracularis tabernaculi, et atrii lintea, et aulæum ostii portæ atrii, quod est circum tabernaculum et circum

5 aram, et eorum fuses, et omne eorum muneris instrumentum, atque omnia, quibus vtentur in fun-

ctione. Eorum autem officii munus omne ad præscriptum Aharonis eiusque natorum esto, eisque totius eorum muneris curam mandatote. Hoc est munus familiarum Gersoniorum in oraculari tabernaculo, quorum procuratio erit penes Ithamarum Aharonis filium sacerdotem. Merarenses quoque generatim per familias recenseto, a triceniis ad quinquagenarios, quicumque militiæ apti sunt; vt munia procurent oracularis tabernaculi. Totius autem eorum muneris et procurationis in oraculari tabernaculo hæc erunt: asseres tabernaculi, eiusque repagula, et columnæ, et bases, et columnæ circum atrium, earumque bases, paxilli, fuses, cum omni eorum muneris instrumento. Et instrumentum quidem, quod erit eorum procurationis et muneris, recensetote nominatim. Hoc omnino munus est familiarum Merarensium, in oraculari tabernaculo, curatore Ithamaro Aharonis filio sacerdote. Recensuerunt

igitur Mose et Aharon, primoresque ciuitatis, Cahathinos generatim per familias, omnes, qui triginta annis maiores, infra quinquaginta, essent ad militiam idonei, vt munus obirent in oraculari tabernaculo: quorum generatim recensitorum summa fuit duo millia septingenti quinquaginta. Hic est numerus omnium ex familiis Cahathinorum, qui munus facerent in oraculari tabernaculo, quos recensuerunt Mose et Aharon ex præscripto Iouæ ad Mosem. Gersoniorum eadem ratione recensitorum summa fuit duo millia sexcenti triginta. Merarensium item tria millia ducenti. Hæc summa est stirpis Merarensium, a Mose et Aharone ex Iouæ præcepto Mose dato recensitorum. Vniuersorum Leuitarum, a Mose et Aharone et Israelitis principibus generatim

per familias recensitorum, qui an-
 42 num tricesimum excedentes, vs-
 que ad quinquagesimum, apti esent
 muneri obeundo, et oneri in ta-
 bernaculo oraculari ferendo, sum-
 ma fuit octo millia quingenti octo-
 43 ginta: qui ex Iouæ mandato per
 Mosem recensiti, et suo quisque
 muneri et oneri præpositi sunt, vt
 Ioua Mosi præceperat.

CAPVT V.

*Pollutorum separatio. Multæ ac zeloty-
 piæ leges.*

1 **T**Um autem Mosi mandauit Io-
 2 ua, vt præciperet Israelitis,
 vt exigenter e castris leprosos
 omnes, et quibus genitura flueret,
 et funere pollutos tum mares tum
 3 feminas: eos, inquam, extra ca-
 stra emitterent, ne castra sua pol-
 luerent: quum in eis habitaret ipse
 4 Ioua. Id quod fecerunt Israelitæ,
 eosque ex castris emiserunt, sicuti
 Mosi mandauerat Ioua.

5 Tum Ioua ad Mosem: hæc,
 6 inquit, Israelitis exponito. Si
 quis, si quæue humanum ali-
 quod peccatum fecerit, et contra
 Iouam committendo, multam
 7 commiserit; peccatum suum
 confitetur, multæque summam
 reddito, et insuper quintam addi-
 dito, eique dato, in quem multam
 8 commisit. Quod si homo propin-
 quum non habet, cui multa solua-
 tur: ea multa Iouæ soluatur sitque
 sacerdotis; præter arietem propi-
 tiatorium, quo pro eo supplicetur.
 9 Atque omnia ex Israelitarum con-
 secratis donaria, quæ sacerdoti de-
 10 derint, eius sunt; et cuiusque
 consecrata eius sunt; quod quis-
 que sacerdoti dederit, eius esto.

11 Tum autem hæc Israelitis, inquit
 12 Ioua Mosi, dicito: Si cuius vxor
 deliquerit, et in virum suum com-
 miserit, cumque ea vir alius rem
 13 habuerit; idque vir eius ignoret,
 ea clam stuprata, quum neque testis

fit contra eam, neque deprehensa
 fuerit; eiusque vir obtrectatione 14
 contra eam adfletur, quæ stuprata
 fuerit; aut si etiam obtrectatione
 contra vxorem adfletur, quæ corru-
 pta non fuerit: adducito vir ille 15
 vxorem suam ad sacerdotem, et
 præter eam eiusdem libamen-
 tum, decimam partem ephi fa-
 rinæ ^bordeacæ, cui neque oleum
 neque tus indat, quoniam obtrecta-
 tionis fertum est, fertum indicati-
 uum, ad crimen coarguendum.
 Id sacerdos libato, et ante Iouam 16
 ponito, aquamque sacram in vase
 fictili sumito. Tum de puluere, 17
 quod erit in tabernaculi solo, sumi-
 to, et in aquam indito; mulie- 18
 remque apud Iouam sistito, eiusque
 caput tondeto, et ei in manus tra-
 dito fertum indicatiuum, quod est
 fertum obtrectationis. Ipse in 19
 manu habens aquam amaram di-
 ram, mulierem iureiurando adigi-
 to, in hæc verba: si nemo tecum 20
 concubuit, et si stupro non deli-
 quisti in virum tuum: illæsa esto
 ab hac aqua amara dira. Sin au- 21
 tem in virum tuum commisisti,
 stuprataque es, et tecum rem habuit
 vir alius quam tuus: Ioua (inquiet
 sacerdos, mulierem diro iureiur-
 ando obstringens) exemplum in te
 statuto dirarum et periurii apud
 tuos, femur tibi decutiendo, et ven-
 trem distendendo: veniatque hæc 22
 dira aqua in tua viscera ad ventrem
 distendendum, et femur decuti-
 dum. Mulier autem respondeto:
 amen, amen. Scribitoque sacer- 23
 dos has diras in scheda, et aqua
 amara deleto; eamque aquam a- 24
 maram diram mulieri bibendam
 dato, vt veniat in eam aqua dira in
 amaritudinem. Sumito autem sa- 25
 cerdos de manu mulieris fertum
 obtrectationis, idque fertum porri-
 cito apud Iouam, et ad aram libato,
 comprehenditoque de fertu monu- 26
 mentum mulieris, et aram suffito,
 deinde aquam mulieri bibendam
 dato.

7 dato. Qua aqua pota, siquidem
stuprata fuerit, inque virum suum
commiserit, veniet in ea aqua dira
in amaritudinem, distendeturque
ei venter, et femur decidet, eritque
mulier periurii exemplum apud
3 suos. Quod si fuerit a stupro
munda; illæsa erit et prolem gi-
gnet. Hæc obretractationis lex
est, si cui vxor fidem fregerit, stu-
prataque fuerit. Sin autem quis
obretractatione adflatus in suam con-
iugem, eam ad Iouam stiterit, et ei
sacerdos fecerit, vt habet hæc tota
lex; tum vir a culpa aberit, et
mulier pœnas dabit.

CAPVT VI.

*Nazaræi sobrietas, cesaries, derasio, festa,
sacrificia, potio. Felix precatio per sa-
cerdotes pro populo.*

TVM hæc Mosis Ioua effatus est :
hæc Israelitis in hunc modum
dicito, si quis, seu vir, seu
femina, nuncupato Nazaræi voto
sefe Iouæ deuouerit: a vino et
temeto abstineto; vini aut temeti
acetum ne bibito; vuarum liquo-
rem nullum bibito; vvas neque re-
centes, neque pasfas gustato.
Quamdiu ita deuotus erit, nihil
quod ex vite vinaria fiat, siue acini
sint siue vinacea, gustato. Quam-
diu eius deuotionis votum durabit,
nouacula eius capiti ne admouetur:
vsque ad peractum spatium, quo Io-
uæ deuotus erit, sacer esto, capitis
sui capilli comam alendo. Quam-
diu Iouæ deuotus erit, funeri ne in-
teresto; ne in parentum quidem,
aut fratris, aut sororis morte fune-
stetur; quoniam eius capiti inest e-
ius Deo deuota cesaries, cuius
deuotionis toto tempore Iouæ sacer
est. Quod si aliquo repente et ex
improviso mortuo apud eum, eius
deuotum caput pollutum fuerit:
radito caput die purificationis suæ,
id est, die septimo. Octauo au-

tem adfero duos turtures, aut duos
columba natos, ad sacerdotem, ad
portam oracularis tabernaculi,
quorum vnuni sacerdos piaculum, 11
alterum solido sacrificio faciat,
eumque a commisso in funere deli-
cto expiet, et eius caput eodem die
lustret; atque Iouæ ita deuo- 12
tionis suæ spatium destinato, et
agnum anniculum ob noxiam ad-
ducito: superiores autem dies irri-
ti sunt, quod polluta fuerit eius
deuotio. Completo autem deuo- 13
tionis tempore, hæc Nazaræi lex
est. Ad portam oracularis taberna-
culi adesto, et mimus suum Io- 14
uæ adfero, agnum anniculum vitii
expertem vnum ad solidum sacrifi-
cium, et agnam vnã anniculam vi-
tiii expertem ad piaculum, et arie-
tem vnum vitii expertem pro salu-
te. Tum azymorum similagineo- 15
rum canistrum, placentas ex oleo
subactas, crustulaque azyina oleo
delibuta, eorumque fertum, et vi-
num libandum. Sacerdos autem 16
Iouæ libato, illiusque piaculum et
solidum sacrificium facito. Arie- 17
tem autem Iouæ facito sacrificio
pro salute, præter azymorum cani-
strum, illiusque fertum et vino facito.
Tum Nazaræus deuotum caput su- 18
um in ostio oracularis tabernaculi
radito, sui que deuoti capitis cesari-
em capito, et igni victimæ pro sa-
lute supposito iniicito. Tum ille 19
arietis armum anteriorem coctum
capito, et placentam azymum v-
nam de canistro, vnumque crustu-
lum azymum; eaque palmis. Naza-
ræi, postquam deuotam cesariem
suam raserit, indito, et Iouæ por-
ricito. Hoc sacerdoti sacrum esto, 20
præter porrectitium pectusculum,
præterque armum exceptitium.
Postea Nazaræus vinum bibito. -

Hæc Nazaræi lex est, qui Iouæ li- 21
bamen super deuotione sua voue-
rit, præter ea, quæ feret eius facul-

c) hæc omnino libare cogetur. Si quid præterea libare sua sponte pro sua facultate volet, licebit.

tas, vt pro voti a se nuncupati ratione super deuotionis suæ lege agat.
 22 Hoc quoque dixit Ioua Mosi:
 23 dicito Aharoni eiusque filiis in
 24 hunc modum: Israelitis bene
 25 precamini in hæc verba: felicitet vos Ioua suo vultu, vestrique
 26 misceratur; coniiciat in vos Ioua vultum suum, vobisque pacem
 27 conciliet. Ita fiet, vt quum nomen meum super Israelitis nuncupauerint, ego eos fortunem.

CAPVT VII.

*Tabernaculi explicatio. Munera ad aram.
 Vox Dei ex propitiatorio.*

1 **Q**uo autem die finem fecit Moses tabernaculum erigendi, idque et vniuersum eius instrumentum, et aram cum suo item omni instrumento vngendi, atque
 2 consecrandi; obtulerunt Israelitarum principes, familiarum primarii, id est, tribuum principes censorii, sua munera apud Iouam;
 3 sex vehicula tecta, et boues duodecim, videlicet bini singula vehicula, et singuli boues singulos, eaque ante tabernaculum adduxerunt.
 4 Et Ioua Mosi præcepit,
 5 vt ea ab illis acciperet, vt ad oracularis tabernaculi munus adhiberentur, eaque Leuitis pro sui cuique muneris ratione distribueret.
 6 Itaque cepit Moses vehicula, atque
 7 boues, eaque Leuitis tradidit: videlicet Gersoniis duo vehicula, et quatuor boues, pro ratione muneris eorum: Merarensibus vehicula quatuor, et boues octo, item pro ratione muneris eorum, cui præerat Ithamarus Aharonis filius
 8 sacerdos. Cahathinis nihil tradidit; quoniam sacra administrantes
 9 humeris portabant. Obtulerunt item principes ad aræ dedicationem, tum quum inuncta est, sua
 10 munera ante aram. Et Ioua Mo-

sem admonuit, vt singuli principes singulis diebus sua munera ad aræ dedicationem offerrent. Obtulerunt autem singuli scutellam vnam argenteam, centum triginta siclorum; phialam vnam argenteam septuaginta siclorum, videlicet facrorum, vtramque plenam similia in oleo subacta ad feruum: lancem vnam denariam auream, suffimenti plenam; iuuenicum vnum bouillum; arietem vnum, agnum vnum anniculum ad solidum sacrificium; caprum caprinum vnum ad piaculum. Ad sacrificium autem pro salute boues duos, arietes quinque, hircos quinque, agnos anniculos quinque. Hæc, inquam, singuli obtulerunt, quorum primo die obtulit Nahason Amminadabi filius, de tribu Iudæ. Secundo autem die Nathanael Suaris filius, princeps Isfacharianorum. Tertio Zabuloniorum Eliabus, Helonis filius. Quarto Rubenensium Elisur, Sedeuris. Quinto Simeoniorum Salumiel, Surisaddæi. Sexto Gadinarum Elisaphus, Duelis. Septimo Ephraimitarum Elisama, Ammudi. Octauo Manassensium Gamaliel, Phadasuris. Nono Beniamitarum Abidan, Gedeonis. Decimo Daniorum Achiefer, Amisaddæi. Vndecimo Asserianorum Phegiel, Ochranis. Duodecimo Nephthaliensium Achira, Enanis.

Hæc sunt aræ dedicandæ, tum quum vncta fuit, oblata ab Israelitarum principibus munera, scutellæ argenteæ duodecim, phialæ argenteæ totidem, lances aureæ totidem, scutellæ quidem centenariæ tricenariæ, phialæ autem septuagenariæ, quorum omnium vasorum argenteorum summa efficitur duo millia quadringenti sicli ponderis sacri. Lances aureæ duodecim suffimento plenæ, denariæ, pondere sacro, quarum sum-

4) centenos tricentenos siclos pendentes.

ma

ma est sicut centum et viginti, Boues ad solidum sacrificium fuerunt. omnino tauri duodecim, arietes totidem, agni anniculi totidem cum suo ferto: capri caprini duodecim ad piaculum. Ad sacrificium autem pro salute fuerunt omnino tauri viginti quatuor, arietes sexaginta, capri sexaginta, agni anniculi sexaginta.

Hæc fuit altaris iam inuncti dedicatio. Quum autem intrabat Moses in oraculi tabernaculum, ad colloquendum cum illo; audiebat vocem colloquentis secum ex propitiatorio arcæ oraculi impolito inter duos Cherubos, et ita cum eo colloquebatur.

CAPVT VIII.

Lucernarum accensio. Leuitæ consecratio.

Mandauit item Ioua Mofi, vt Aharonem admoneret, vt quum lucernas accenderet, efficeret, vt e versus candelabri conspectum lucerent septem lucernæ. Id quod fecit Aharon, et in frontem candelabri eius lucernas accendit, sicuti Mofi Ioua præceperat. Erat autem opus candelabri ex auro solido, tum crus, tum lilia, solidum a Mose factum ad exemplar, quod ei Ioua monstrarat. Tum Ioua Mosem sic adlocutus est: fecerne Leuitas ex Israelitis, eosque purificato. Sic autem eis purificandis facito. Aqua piaculari eos conspergito, et nouacula totum corpus radunto, vestimentaue lauanto, et ita purificantor. Tum taurum bouillum adhibento, eiusque fertum, similam in oleo subactam; tum taurum alterum bouillum ad piaculum adhibeto; adductisque ante oraculi tabernaculum Leuitis, vniuersos Israelitas ad concionem conuocato. Deinde Leuitas Iouæ obuioueto, eosque, quum eis Israël-

litæ manus suas imposuerint, Aharon Iouæ porricito ab Israelitis, vt ita Iouanæ operationi destinentur. Deinde ipsi Leuitæ manus suas taurorum capiti imponunto, et tu vniuersorum ad piaculum, alterum solido sacrificio facito Iouæ ad supplicandum pro Leuitis; ac Leuitas coram Aharone eiusque filiis statuio, et Iouæ porricito, atque ab Israelitis, vt mei sint Leuitæ, fecernito. Postea veniunto Leuitæ ad operandum in oraculi tabernaculo, a te purificati ac porrecti. Sunt enim mihi ex Israelitis addicti, a me mihi desumpti, pro omnibus, qui locos aperuerint, pro omnibus, inquam, Israelitarum primogenitis. Etenim mea sunt omnia israelitica tum hominum tum pecudum primogenita: ac quo die omnia in Aegyptiorum finibus, primogenita occidi, ea mihi consecraui. Sed Leuitas pro omnibus Israelitarum primogenitis desumpti, quos Aharoni, eiusque filiis ex Israelitis attribui, qui Israelitarum munere in oraculi tabernaculo fungantur, proque eis supplicent, et ab eis cladem auertant, quæ esset, si Israelitæ ad sacrarium accederent. Fecit ergo Moses et Aharon et vniuersa Israelitarum multitudo Leuitis, quemadmodum plane Mofi Ioua super eis præceperat; expiatiueque sunt Leuitæ, et vestimenta lauerunt; eosque Iouæ porrexit Aharon, et pro eis purificandis supplicauit. Tum demum ingressi sunt Leuitæ suo munere fungi in oraculi tabernaculo, coram Aharone et eius filiis: factumque eis est, sicuti Ioua Mofi super eis præceperat.

Itemque Mofi Ioua dixit de Leuitis sic habeto, qui annum vicesimum quintum excesserint, ii in oraculi tabernaculum operationis munere functuri intranto: quinquagenarii autem

l 4 ab

e) rostra (in quibus ellychnia sunt) haberent antrorsum spectantia.

ab operationis munere cesfanto,
 25 emeritique deinceps funto: fed
 agnatis fuis ad curam in oraculi ta-
 bernaculo gerendam ministranto:
 26 at operatione ne funguntor. Ad
 hunc modum fuas Leuitis pro-
 uincias adfignato.

CAPVT IX.

*In deferto Sinæ pafcha. Alienus ad illud.
 Nubes diurna. Nocturnus ignis.*

I Tem præcepit Mofi Ioua in fo-
 litudine Sinæ, anni fecundi exi-
 tus eorum ex Aegypto, mense
 2 primo, vt agerent Israelitæ pa-
 3 fcha fuo tempore, id eft, quarto
 decimo die mensis eius, fub cre-
 4 pufculum, idque ex omnibus eius
 institutis atque ritibus. Ergo
 5 Mofes cum Israelitis egit de agendo
 pafcha: itaque egerunt Israelitæ
 6 pafcha die quarto decimo mensis
 primi, fub crepufculum, in folitu-
 dine Sinæ, et omnia, quæ Mofi Ioua
 7 præceperat, exfecuti funt. Fuerunt
 autem quidam, qui, quum pafcha
 eo die propterea agere non pos-
 8 fent, quod erant ex funere polluti;
 9 Mofem et Aharonem eodem die
 conuenerunt, eique demonstraue-
 runt, fe funere pollutos, prohiberi
 10 munus fuo tempore Iouæ inter Is-
 raelitas libare. Quibus Mofes
 iufsit, vt exfpectarent, dum ipfe
 Iouam fuper eis confuleret. Cui
 11 fic Ioua retulit. Hæc Israelitis di-
 cito: fi qui ueftrum aut uefthro-
 rum posteriorum erunt ex funere
 12 polluti, aut in itinere procul abe-
 runt, ii quum Iouæ pafcha agent,
 13 fecundi mensis die decimo quarto
 fub crepufculum agunto, idque
 cum azymis et cichoreis comedun-
 to. Nihil ex eo ad posterum diem
 reliqui faciunto, neque eius os
 ullum frangunto, ac plane ex insti-
 tuto pafchæ id faciunto. Qui au-
 tem et mundus erit, neque in itine-
 re erit, fi pafchæ agendo fuperfede-
 rit; is de fuorum numero excin-

ditor: qui Iouæ munus fuo tem-
 pore non obtulerit, is pœnas dato.
 Quod fi quis peregrinus apud vos
 14 degens pafchaaget Iouæ; ex pa-
 fchæ instituto atque ritu facito:
 idem peregrinorum ac indigena-
 rum ius habetote.

Ceterum quo die erectum eft
 15 tabernaculum, operuit nubes æ-
 dem oracularis tabernaculi. Ve-
 fpere autem exstitit fuper taberna-
 culo quædam ignis species, vsque
 ad mane. Atque ita fiebat conti-
 16 nenter, vt nubes interdiu, et i-
 gnis species eam noctu operiret.
 Ac tum demum proficifcebantur
 17 Israelitæ, quum fe nubes ex ta-
 bernaculo efferebat; et quo loco
 nubes confederat, ibi castra facie-
 bant, atque ad Iouæ præfcriptum
 18 castra vel mouebant, vel habe-
 bant. Quamdiu confidebat nu-
 19 bes fuper tabernaculo, castra habe-
 bant. Quod fi multos dies confi-
 debat; Iouæ mandato parebant,
 neque proficifcebantur. Quod fi
 20 quando accidebat, vt nubes aliquam
 multos dies fuper tabernaculo re-
 fideret; ad Iouæ nutum castra vel
 habebant, vel mouebant. Et fi fie-
 21 bat, vt a uefpera ad mane morata
 nubes, mane attolleretur, profici-
 fcebantur: et fiue interdiu, fiue
 noctu feffe efferebat, proficifceban-
 tur: ac fiue vnum atque alterum
 22 diem, fiue mensem, fiue annum
 totum fuper tabernaculo permane-
 bat nubes; ftatiua habebant, neque
 proficifcebantur: rurfum ea feffe
 attollente, proficifcebantur. Ad
 23 Iouæ nutum castra vel ponebant,
 vel mouebant, curabantque, vt
 quod eis Ioua per Mofem præce-
 perat, exfequerentur.

CAPVT X.

*Bina tubæ, harumque vfus. Agninum or-
 dines in itinere. Ad Iouam Mofes in
 abitu, et manfione.*

Tum Ioua cum Mose locutus est in hunc modum: facito duas tubas argenteas, easque solidas: quibus ad cogendam concionem, et ad castra mouenda vteris, quarumque ad clangorem conueniet ad te omnis multitudo, ad portam oracularis tabernaculi. Quod si vna tuba clangetur: conueniunt ad te principes, copiarum israeliticarum duces. Quum autem cum ouatu clangetis; qui ad orientem tetenderint, proficiscuntur. Quum item secundum cum ouatu clangetis; qui ad austrum tetenderint, mouento, *G. L.* Quum tertium; qui ad occidentem: quum quartum; qui ad septentriones: *H.* eisque soluentibus cum ouatu clangunt. In concione autem cogenda clangitote, neque ouatote. Clangunt autem tubis istis Aharonis filii: isque mos ad posteros vestros in æternum proditor. Quumque in sinibus vestris proelium cum hoste vobis infesto committetis; clangitote tubis istis: ita fiet, vt, vestro Deo Ioua vestri memore, ab hostibus defendamini. Tum in gaudiis vestris, in solemnitatibus, in mensium initiis clangitote tubis super vestris solidis sacrificiis, superque sacrificiis pro salute, vt ea vestri recordationem apud Iouam Deum vestrum, id est, apud me commoueat.

1 Accidit autem anno secundo, die secundi mensis vicesima, vt ex oraculi tabernaculo efferretur nubes.
 2 Itaque profecti sunt Israelitæ agnini ordine seruato, a deserto Sina, conseditque nubes in deserto Pharae. Ac tum primum castra mouerunt, sicuti Ioua per Mosem præcepit. Primum autem profectum est signum agminis copiarum Iudæarum, quibus præerat Nahason Aminadabi filius. Isfacharianæ autem tribus copiis præerat Nathanael, Suaris filius: Zabulonæ Eliab, Helonis. Interea detenso

tabernaculo profecti sunt Gersonii et Merarenses tabernaculum gestantes. Deinde profectum est signum agminis Rubenensis cum suis copiis, quibus præerat Elizur, Sedeuris filius. Copiis autem tribus Simeoniæ præerat Salumiel, Surisaddæi filius: Gadinæ Eliafaphus, Duellis.

Tum profecti sunt sanctuarium portantes Cahathini, in quorum aduentum illi tabernaculum erexerunt. Deinde profectum est signum agminis Ephraimitarum cum suis copiis, quibus Elisama præerat, Ammiudi filius. Copiis autem tribus Manassensis præerat Gamaliel, Phadasfuri filius: Beniaminensis Abidan, Gedeonis. Postremo profectum est signum agminis Daniorum cum suis copiis, totum exercitus agmen claudens, quorum copiis præerat Achieser, Ammisaddæi filius. Asferianæ autem tribus copiis præerat Phegiel, Ochranis. Nephthaliensis Achira, Enanis. Tali ordine in itineribus pergebant Israelitæ in agmina distributi. Moses autem cum Hobabo Raguelis Madianitæ soceri sui filio sic locutus est: nos in locum proficiscimur, quem se nobis daturum Ioua promissit. Veni nobiscum, et tibi beneficiemus. Nam statuit Ioua beneficiis Israelitas adficere. Quumque ille iturum se negaret, sed suam terram patriam repetiturum; Moses sic eum adloquitur: noli quæso deserere nos. Scis enim mansiones nostras in desertis, et nobis oculorum vicem præbebis. Quod si nos comitabere: quibus nos a Ioua beneficiis adfici contigerit, iisdem te adficiemus.

Igitur ex Iouæ monte profecti triduum iter fecerunt, arca fœderis Iouæ eo triduo eos ad explorandam stationem præcedente: quum interitum Iouæ nubes interdiu iter facientibus incumberet. Proficiscente autem arca, præfabatur Moses: ex-

36 furge Ioua, et disspentur hostes tui, fugiantque ante te ofores tui. Ea autem consistente, dicebat: conuer-te te, Ioua, ad legiones exercitus Israelitarum.

CAPVT XI.

Ignis vorax Mose deprecatore exstinctus. Populi querela. Manna. Ad Iouam que-rele Mosi. Coactus senatus. E mari coturnices. Cupidorum caedes. Cupidi-tatis busta.

1 **S**ed accidit, populum improbe in auribus Iouæ quiritari. Quibus auditis irato Ioua, exarsit
2 eius ignis in illos: iamque extrema castrorum consumebat, quum
3 populus ad Mosem clamauit: quo Iouam precat, confedit ignis; et-que locus Tabera vocatus, quod
4 illic Iouæ ignis in eos exarsisset. Tum autem promiscuum vulgus,
5 quod erat inter eos, nec non Israe-litæ cupiditate ducti, rursus fleue-runt, ita dicentes: quis nos carne
6 pascet? Venit in mentem piscium, quibus in Aegypto placide vesebamur, cucumerum, peponum, por-
7 rorum, ceparum, aliorum. Nunc animis contabescimus; dum nihil
8 aliud nisi Manna ista oculis nostris obuersatur. Erat autem Manna
9 coriandri grano similis, specie bdellii, quam illi pasim collige-bant, molaque contusam, aut in
10 mortario disritam coquebant in ollis, et hinc panes depsitios facie-bant, sapore libi oleo confecti.
11 Hæc Manna cum rore in castra de-lato noctu deferebatur.
12 Audiebat autem Moses populum generatim ante sua quosque taber-nacula flentes: quæ res et Iouæ ma-gnam iram, et Mosi dolorem fecit.
13 Ac Moses Iouæ ita dixit: cur me tu-um hoc malo adfcis, et ita inuisum habes, vt mihi totius huius populi
14 onus imponas? Numquid ego hunc tantum populum concepi? num-quid peperî: vt tu mihi iubeas eum in sinu ferre, in terram, quam e-

ius maioribus iurasti, quomodo ge-stat nutritor alumnum? Vnde mihi
15 carnem, quam his tot hominibus dem? qui apud me flentes postulant, vt sibi dem carnem, quam come-dant? Non possum solus ego to-
16 tum hunc populum ferre: est enim, quam pro me, grauior. Quod si
17 ita mecum agis, interfice me, si quid apud te auctoritatis habeo, ne mihi ferendum sit hoc malum. Cui lo-
18 ua: conuoca mihi septuaginta vi-ros de senatoribus Israelitarum, quos senatores populi et magistra-tus scis esse, eosque ad oraculi ta-bernaculum arcessitos ibi tecum habeto: Et ego ad colloquendum
19 tecum eo descendam, detrahainque de spiritu, quo tu præditus es, quod eis immittam: ita tecum populi onus sustinebunt, ne tu solus susti-neas. Populum autem admoneto,
20 vt lustrentur in crastinum, carnem comesuri: quoniam audiente Ioua fleuerunt, carnem sibi ad cibum dari postulantes, præstare sibi esse in Aegypto. Igitur Iouam eis
21 daturum carnem quam comedant: et quidem non vno die comedant, non biduo, non quinque diebus, non decem, non viginti; ad men-struam diem, ita vt eis per nares respuatur, et nauseam pariat: quoni-am, repudiato inter eos versante Ioua, apud eum plorantes conquessi sunt, sese ex Aegypto emigrasse. Tum Moses: sexcentorum, inquit,
22 peditum millium est hic, in quo ego versor, populus: et tu dicis, te tantum carnis daturum esse, quan-tum eis in menstruam diem comede-do satis sit? Ouesne, et capræ,
23 et boues eis qui sufficiant, mac-tabuntur? an omnes maris pisces, eis qui sint satis, congregabuntur? At
24 Ioua: Iouæne manus, inquit, contracta est? Iam videbis, meane tibi promissa præstentur, nec ne. Tum
25 Moses egressus, populo Iouæ dic-ta renuntiauit: conuocatosque septuaginta viros de populi senato-ribus

ribus circum tabernaculum collo-
cauit. Et Ioua in nube descendit :
cumque eo locutus, detraxit de spi-
ritu, quo erat ipse Moses præditus,
et septuaginta senatoribus viris im-
misit: qui spiritus, vbi in illis inse-
dit factum, sine intermissione vaticin-
abantur. Restabant autem duo
in castris, quorum alteri Eldadus,
alteri Medadus nomen erat: qui,
quum essent in numero conscripto-
rum, neque ad tabernaculum con-
cessissent; cœperunt et ipsi spiritu
adflati in castris vaticinari. Quod,
quum puer quidam Mosi nuntia-
tum cucurrisset, ostendissetque El-
dadum et Medadam in castris vati-
cinari: respondit Iosua Nunis
filius, Moses de eius iuuenibus ad-
minister: domine Moses, prohibe
eos. Cui Moses: num tu pro me
iniuides? inquit. Vinam totus Iou-
æ populus, eius spiritu adflatus,
vates sint. Deinde quum se Mo-
ses cum Israelitarum senatu in ca-
stra recepisset: profectus a Ioua
ventus, coturnices ex mari corre-
ptas in castra dispersit, quæ vndi-
que circum castra vnus fere diei
itinere circiter duos cubitos super
terra essent. Ergo populus toto
illo die et nocte, totoque die se-
quenti, tantum coturnicum con-
gerere institit, vt, qui minimum
congescit, decem modios congesse-
rit: quas passim circum castra ex-
ponebant. Erat adhuc eis caro in-
ter dentes, nec dum conscissa, quum
incandescens in populum Ioua, per-
magna eum clade adfecit: estque
ille locus nominatus busta cupidita-
tis, quod illic homines cupidi se-
pulti sunt. Ex bustis cupiditatis
profectus est populus Haferotha.

CAPVT XII.

Aharon et Maria in Mosem. Is mitisimus.

*Per Iouam fauor Mosi. Leprosa seror,
pro ipsa frater. Leprosa sanitas.*

Atque interea dum sunt Hafe-
rothiis, oblocuti sunt Maria et
Aharon contra Mosem, pro-
pter ductam ab eo vxorem Aethio-
pissam (nam vxorem Aethiopi-
ssam duxerat) solumne Mosem adfatus
est Ioua? an non nos quoque adfa-
tus est? Erat autem Moses, vir
omnium, quos terra ferebat, mitis-
simus. Eo audito Ioua subito Mo-
si, Aharoni, et Mariæ iussit, vt ipsi
tres ad oraculi tabernaculum exi-
rent. Quod, quum fecissent: se-
descendit Ioua in columna nubis, et
pro tabernaculo adstans, Aharonem
et Mariam euocauit: eis que
ambobus egressis ita fatur: agite,
audite verba mea. Si quis inter vos
est Iouæ vates; ego ei per visa no-
tus fiam, et in somniis cum eo lo-
quar. At cum Mose meo non in-
tein; cui totius meæ domus fides
habetur: quin eum præfens præ-
sentem adfabor, coramque ac sine
ænigmatis aut simulacro Iouam ad-
spiciet. Contra hunc meum Mo-
sem loqui cur non metuitis? Sic
iratus in eos Ioua abiit, et nubes a
tabernaculo discessit. Et ecce
Maria leprosa erat, et niui similis.
Quam quum respiciens Aharon le-
prosam animaduertisset: dixit Mosi;
quæso te, domine, ne hoc tam in-
considerate commissum a nobis
peccatum in nos animaduertas?
neue sit hæc abortiuo similis, qui
ex vtero matris dimidio corpore
consumto exit.

Tum Moses Iouam inuocans: o
Deus, inquit, sana eam quæso. Cui
Ioua inquit: si pater eius faciem ei
conspuisset, an non septem diebus
verecundaretur? Excludatur ex ca-
stris in septem dies, postea admit-
tetur. Ita exclusa est castris Maria
per septem dies, neque populus ante
Mariam

f) ad verbum: ita vaticinabantur, vt nihil adderent: hoc est, vt id vnum
continenter agerent. g) scil. ex castris: nam extra castra erat taber-
naculum.

Mariam admiffam castra mouit.
 16 Postea ex Haferothis profecti, castra
 fecerunt in solitudine Pharane.

CAPVT XIII.

*In Chananaam exploratores. Relati fructus.
 Populorum ditioes, Calebi virtus. Col-
 legarum ignauia, vanitas.*

1 **T**VM Ioua Mofi mandauit, vt
 viros mitteret, qui Chanana-
 am, quam ipse Israelitis daret,
 2 explorarent, eosque ex singulis
 patriis tribubus singulos, et eos om-
 3 nnes primores. Itaque eos ex
 Pharane solitudine ex Iouæ man-
 4 dato misit, viros scilicet omnes
 inter Israelitas primarios, quorum
 5 nomina sunt hæc: ex tribu Ru-
 6 benina Samua Zaccuris filius; ex
 7 Simeonia Saphatus Horis; ex
 8 Iudæa Calebus Iephonis; ex
 9 Isfachariana Igal Iosephi; ex
 10 Ephraimina Hofea Nunis; ex
 11 Beniaminea Phaltis Raphuis; ex
 12 Zabulonia Gadiel Sodis; ex Io-
 sephica, ex Manasfensi Gaddis Su-
 13 fis; ex Dania Ammiel Camallis;
 14 ex Asferiana Sathur Michaelis;
 15 ex Nephthaliana Nahbis Vo-
 16 psis; ex Gadina Guel Machis.
 17 Hæc sunt hominum nomina,
 quos misit Moses exploratum ter-
 ran, quorum Hofeam Nunis filium
 18 Iosiam vocauit. Hos igitur misit
 Moses ad explorandam chanana-
 am terram, eisque mandauit, vt
 19 ad meridiem conscenderent, su-
 peratisque montanis specularentur,
 qualis esset terra, quæ gens in ea
 habitaret, potensne an debilis, pau-
 20 ca an multa. Tum qualis esset
 terra, quam gens illa incoleret,
 bona an mala: tum cuiusmodi vr-
 bes incoleret, in castrisne, an in
 21 munitis locis degeret: quale item
 solum, pingue an macrum: arbores
 haberet an contra: viros se præ-
 ferrent, et de terræ fructibus ad-
 ferrent. Erat autem tempus, quo
 22 maturefcunt vix. Igitur adscen-

derunt, et terram explorarunt a
 deserto Sinæ ad Rohob, versus
 Heimathain: et meridiem versus 23
 progresfi, peruenerunt ad Hebro-
 nem, vbi erant Achiman, Sefæus et
 Thalmæus, Enaquo prognati (fuit
 autem Hebron extructa septem an-
 nis ante Soanem Aegypti) pro- 24
 gressisque ad fluuium Escolem,* ibi
 terminem et vuarum palmitem v-
 num absciderunt, eumque duo palo
 impositum tulerunt, nec non de
 malogranatis et ficibus. Hinc 25
 vocatus est is fluuius Escol, propter
 palmitem, quem illinc absciderunt
 Israelitæ. Deinde ab exploranda 26
 terra post quadraginta dies reuersi
 Mosem adeunt Aharonemque, et 27
 omnem Israelitarum multitudinem
 in solitudinem Pharanem, in Ca-
 dem; cisque rem omnem retule-
 runt, atque demonstrarunt, et illius
 terræ fructus ostenderunt, atque
 ita Mofi narrarunt: venimus in 28
 terram, in quam tu nos misisti, quæ
 terra abundat illa quidem lacte et
 melle, atque ecce fructus eius.
 Sed incolas habet fortes, et maxi- 29
 mas atque munitissimas vrbes:
 quin etiam Enaquinos ibi vidimus.
 Amalechita ad meridiem habitat: 30
 Hettæus autem, et Iebusæus, et A-
 morræus, in montanis. Chananaus
 maritima, et Iordani finitima incolit.
 Calebus autem populum Mofi 31
 compefcebat, cohortans, vt profi-
 ciscerentur modo, eamque inuade-
 rent: superaturos enim. Sed qui 32
 cum eo iuerant, negabant, se posse
 illum populum adoriri, vtpote ipsis
 fortiorem; deque ea terra, ad 33
 quam explorandam iuerant, sinistre
 apud Israelitas loquebantur: ter-
 ram esse suorum incolarum con-
 sumtricem, omnesque, quos ibi vi-
 dissent, homines esse immami sta-
 tura. Vidisse etiam ibidem gi- 34
 gantes, hoc est, Enaquinos, qui es-
 sent de genere gigantum: cum qui-
 bus collati ipsi, sibi locustæ esse
 viderentur.

CAPVT XIII.

*Populi ignauia. Pro isto ad Iouam dux.
Exploratorum improborum nex. Ab Amalechita populi clades.*

TVM vniuersa multitudo sublato clamore quiritari, et eam noctem in ploratu ducere, omnesque Israelitæ contra Mosem et Aharonem siemere, et apud eos expoſtulare vniuersa multitudo: vtinam ſe aut in Aegypto, aut in ſolitudine illa mortuos eſſe: cur tandem a Ioua in terram illam ad ductos eſſe, ferro trucidandos, ſuis feminis et impuberibus prædæ futuris? nonne ſatius ſibi eſſe in Aegyptum reuerti? Tum inter ſe cohortabantur, vt ducem crearent, in Aegyptumque remearent. Hic Moſes et Aharon ante vniuerſum Israelitarum multitudinis cœtum procidere; et Iofua Numis, et Calebus Iephonis filius, qui de terræ exploratoribus erant, veſtes ſuas abrumpere, totique Israelitarum multitudini demonſtrare, terram ad quam explorandam iuiſſent, terram eſſe perquam bonam, in quam Ioua eos (ſi modo faueret) eſſet introducturus, eamque eis daturus terram, quæ lacte melleque adfluere: tantum ne contra Iouam rebelles eſſent, neue illius terræ incolæ timerent. Illos enim præſidio nudatos, ab ipſis facile conſectum iri, quibus adeſſet Ioua: proinde ne pertimeſcerent. Sed quum illos omnis multitudo lapidandos diceret: Ioua, eius ſplendore in oraculi tabernaculo omnibus Israelitis adparente, dixit Moſi: quousque in me contumelioſus erit iſte populus? quousque mihi fidem non habebunt, tot oſtentis a me apud eos editis? Adſciam eos peſte atque euertam, et te in gentem iſtam maiorem et potentiorem propagabo. Cui Moſes: ergo vbi hoc audiuerint Aegyptii, inquit, e medio quorum tu hunc populum

tua vi deportaſti; quumque hoc illius terræ incolis renunſiatum fuerit, audiuerintque te, Ioua, qui in medio hoc populo verſatus, qui horum oculis coram viſus fueris; te Ioua, cuius nubes eis incubuerit, qui eos interdiu in columna nubis, noctu in columna ignis antecesſeris; quum, inquam, audiuerint gentes, ad quas tua fama perueniet, te populum hunc ad vnum deleuiſſe: diſſitabant, Iouam, quia hunc populum nequiuertit in terram, quam ei iurauisſet, introducere, eum in deſertis maſtauiſſe. Quare exhubeatur quaſo, magna illa Domini potentia, qualem prædicabas his verbis: IOVA AD IRAM TARDVS, AD CLEMENTIAM PROPENSVS, CVLPAS ET PECCATA CONDONANS: IN POENA AVTEM IRROGANDA PARENTVM CVLPAM IN NATOS AD TERTIAM ET QVARTAM STIRPEM PERSEQVENS. Remitte quaſo culpam huic populo, pro tuæ clementiæ magnitudine, et quemadmodum ei ab Aegypto hucusque ignouiſti. Cui Ioua: remitto, vt poſtulas. Verumtamen ita viuam, vt Iouæ gloria totus terrarum orbis replebitur; nec vllus hominum, qui gloriam meam, et oſtenta, quæ tum in Aegypto, tum in ſolitudine feci, viderunt, et tamen iam vel decies me tentaerunt, neque mihi morigerati ſunt, terram videbit, quæ eorum maioribus iurauit; eam, inquam, nullus in me contumelioſorum videbit. At ſeruum meum Calebum, qui alio animo præditus, ſuum mihi præſtitit officium, introducam in terram, in quam iuit: eamque eius progenies, nec non Amalechitas et Chananæos vallis incolas, occupabit. Cras reuertimini, et in ſolitudinem verſus mare rubrum contendite. Deinde cum Moſe et Aharone locutus eſt Ioua his verbis:

b) officiam, vt vbi que terrarum prædicer. i) glorioſa facta.

28 bis: quousque istius sceleratæ Israelitarum multitudinis fremitus contra me audiam? Dicitis eis: ita viuam (inquit Ioua) vt vobis, sicuti
 29 audiente me dixistis, faciam. In solitudine ista cadent corpora vestra, neque quisquam ex omni vestrum numero, qui viginti annis maiores censi estis, qui contra me fremuistis, in terram perueniet, in qua me vos collocaturum esse promisi:
 30 excepis Calebo Iephonis, et Iosua Nunis filio. At paruulos vestros, quos dixistis prædæ futuros, introducam, terramque a vobis repudiataui videbunt ipsi:
 32 quum interim corpora vestra in ista solitudine cadent. Porro vestri nati per solitudinem quadraginta annos ductabuntur, et tamdiu vestri meretricii pœnas luent, dum vestra corpora in desertis consumantur.
 34 Quot diebus terram explorastis, per totidem annos ad totidem dies relatos, id est, per quadraginta annos culpas vestras luetis, discetisque,
 35 quid sit in me esse contumacein. Ergo Ioua et dico et faciam, vt hæc vniuersa scelerata in me conspirantium multitudo in ista solitudine confecta moriatur.
 36 Homines autem, qui a Mose ad explorandam terram misi fuerant, reuersis vniuersæ multitudinis seditionem in eum, de terra illa detrectando, concitauerant; qui, inquam, terram illam maligne vituperauerant, ii clade coram Ioua adfecti interierunt. Iosua autem Nunis filius, et Calebus Iephonis, erant ex illis, qui terram exploratum iuerant.
 38 Hæc omnia quum Moses vniuersis Israelitis renuntiasset: magno
 39 pere luxit populus; et mane, vt surrexerunt, in montis cacumen ascendunt, sese paratos esse locum a Ioua promissum inuadere dicentes, suumque peccatum consistentes.
 40 Quibus Moses ostendere, non esse iniusu Iouæ faciendum; neque e-

nim succesurum. Ne proficiscerentur absente Ioua; ne ab hostibus cæderentur. Illic enim in Amalechitam et Chananæum incursum esse, et ferro casuros: vtpote quibus Ioua, a quo defecissent, adfuturus non esset. Sed illi pertinaciter montem superare contenderunt: quum interim arca fœderis Iouæ et Moses a castris non moueret. Ergo montis illius incolæ Amalechitæ et Chananæi descendunt, eosque superatos ad Hormam vsque concenterunt.

CAPVT XV.

Post ingresum terra libamina, primitiæ. Imprudentum et scientum oblationes. In sabbato legens ligna lapidibus obrutus. Sanctitas prima.

Item cum Mose egit Ioua, vt apud Israelitas verba faceret in hunc modum: vbi perueneritis in terram vestræ habitationis, vobis a me datam, quum Iouæ vel solido sacrificio, vel sacrificio rem diuinam facietis, siue ob nuncupatum votum, siue voluntarie, siue in solemnitatibus vestris, vt odoris suauitate Iouam delimitis; siue id bubus, siue balantibus facietis. Qui munus offeret, is Iouæ fertum obmoueto, similæ decimam partem subactæ in olei quarta parte hinis; itemque vini ad libandum quarta parte hinis facito in solido sacrificio, aut in sacrificio, ex agno vno. Aut ex ariete facito fertum duarum decimarum similæ in olei triente hinis subactæ, tum vini libandi hinis trientem obmoueto Iouæ ad odoris suauitatem.

Quod si iuuenicum aut solido sacrificio, aut sacrificio Iouæ facietis, siue ob nuncupatum votum, siue pro salute: præter iuuenicum libato fertum, similæ tres decimas, in olei hinis diuidio subactæ, pro libandique vini hinis dimi-

dimidium Iouæ ad odoris suauitatem. Idem fiat in singulis bubus, aut arietibus, aut agnis, aut hædis, vt quot hostiis facietis, toties idem facietis. Omnis indigena hæc ita facito; vt suauis rei diuinæ odore libando Iouam deliniat. Quod si quis apud vos peregrinans, aut inter vos in posterum versans, rem diuinam faciet, ad Iouam odore suauis deliniendum: sicuti vos facietis, sic ille facito. Idem et vobis ciuibus et commorantibus apud vos peregrinis institutum esto; eodem ritu semper et vos et peregrini in posterum apud Iouam utimini; eadem lex atque ius et vobis et degentibus apud vos peregrinis esto. Item mandauit Ioua Mōsi, vt apud Israelitas huiusmodi verba faceret: quum in terram, in quam ego vos introduco, peruenieritis, quum terra illius victu vescemini: Iouæ seposita excipite, videlicet ex primis frugibus vestris placentiam, quam sic excipietis, vt sit in aræ exceptitiis. Ex primis frugibus vestris Iouæ exceptitium datote in posterum. Quod si per imprudentiam non fueritis excelsi hæc omnia præcepta, quæ Mōsi Ioua elocutus est, videlicet omnia quæ vobis Ioua per Mōsem præcepit, ex quo primum præcepit, deinceps apud posteros vestros, si quid, inquam, cæco multitudinis errore per imprudentiam commissum fuerit: facito omnis multitudo iuuenem bouillum vnum solidum sacrificio, ad Iouam suauis odore deliniendum, vna cum eius ferto, et libando vino de more, et caprum caprinum vnum piacularem. Sacerdos autem pro omni Israelitarum multitudine supplicato, eisque veniam exorato; quoniam imprudentia est: et ipsi munus suum Iouæ cremandum, et piaculum propter suam imprudentiam Iouæ obmouento. Vt ita tam omni Israelitarum multitudini, quam inter eos versantibus peregrinis ignoscatur; quum vniuersus populus in errore fuerit. Sin autem vnus aliquis per imprudentiam peccauerit: capellam anniculum piaculum ducito, et sacerdos pro homine illo, qui errore peccauerit, apud Iouam supplicato, vt ea supplicatione ei veniam exoret. Atque Israelitarum indigenarum, et degentium inter eos peregrinorum eandem legem habetote, qui per errorem fecerit. Qui vero volens fecerit, siue sit is indigena, siue peregrinus: Iouam despiciat: est, de suorum numero excinditor; quoniam Iouæ dictum contempsit, eiusque præceptum violauit: is de medio tollitor, et culpam suam luito. Ceterum interea dum sunt Israelitæ in solitudine, deprehensus est quidam die sabbati lignans. Quem qui deprehenderunt, adduxerunt ad Mōsem et Aharonem, omnemque multitudinem. Atque illi eum in custodiam dederunt; propterea quod non constabat, quid esset eo faciendum. Et Ioua iussit Mōsi, vt ille moreret, et ab vniuersa multitudine extra castra lapidaretur. Itaque e ductum extra castra, vniuersa multitudo lapidibus obruit necauitque; sicuti Mōsi Ioua præceperat. Tum Ioua cum Mōse sic locutus est: admone Israelitas, vt in posterum fimbrias in vestimentorum suorum limbis faciant, et limborum fimbriis vittas hyacinthinas addant, quæ in fimbriis vestris hæreant: vt eis videndis omnium Iouæ præceptorum recordemini, iisque pareatis, neque animis aut oculis vestris (quorum ad libidinem meretricari soletis) obsequamini; vt omnibus meis præceptis memores pareatis, Deoque vestro sacri sitis.

Hæc

k) crimen alioquin capitale commiserit.

41 Hæc ego Ioua Deus vester, qui vos ex Aegypto eduxi, vt sim vobis Deus: ego Ioua Deus vester.

CAPVT XVI.

Rebeller tres. In eos Moses. Seditiosorum lex. Pro populo Aharon.

1 **C**Oierunt autem Cora filius Isaaris, a Cahatho Leuis filio prognati, et Dathan et Abiramus, Eliabi filii, et On Phelethi filius, Rubenitæ, et contra Mosem
 2 coniurarunt; nec non ducenti quinquaginta Israelitæ, homines ciuitatis primarii, concionales et
 3 celebres. Hi ad Mosem et Aharonem congregati dicebant, quod vniuersa multitudo ex sacris hominibus constaret, interque eos Ioua versaretur, id eis satis esse debere: cur etiam sese supra Iouæ reipublicam efferrent? His auditis,
 4 Moses pronus procidit, Coramque et omnes eius gregales adloquens, sic loquitur: cras mane ostendet Ioua, quisnam sit suus, quis sacer, et cuius sit ipsi libare, et quemnam ad sibi libandum elegerit.
 5 Sic agite: capitote acerras, tu Cora, cum omni tua caterua,
 6 ignemque eis et suffimenta cras apud Iouam iniicitote: tum quem Ioua elegerit, is sacer esto. Facite
 7 modum, Leuitæ. Tum Coram adloquens: audite Leuitæ, inquit.
 8 Parumne habetis, quod vos Israelitarum Deus a multitudine secreuit Israelitarum, vt vos sibi destinaret, qui tabernaculi munus gereretis, et multitudini adparentes ministraretis; quodque te, omnesque
 9 simul agnatos tuos Leuitas cooptauit: nisi etiam sacerdotium adfectetis? Iccircone tu, et totus iste grex coiuiistis contra Iouam? nam Aharon quidem quis est, vt in eum seditionem facere videamini?
 10 Misit autem Moses arcescitum Dathanem et Abiramum, Eliabi filios. Enimuero illi venturos se negarunt.

Parumne ei esse, quod eos ex terra lacte melleque abundante eduxisset, in solitudine necandos, nisi etiam imperium in eos exerceret? At quam præclare eos in terram lacte melleque scatentem eduxisse? inque agri et vinearum possessionem inuississe? oculosne hominibus illis effosurus esset? se quidem minime ituros. Hac re valde iratus Moses, Iouam precatus est, ne illorum munus respiceret: se ne asinum quidem vllum ab eis abstulisse, neque eorum quemquam læsisse. Deinde Coram adinonuit, vt postridie ipse cum omni suo grege apud Iouam adessent, Aharone simul adfuturo, et suam quisque acerram haberent, iniectoque suffimento, iis apud Iouam libarent, videlicet ducentis quinquaginta acerris, ipso Cora et Aharone suam vtroque acerram habente. Ergo illi suam quisque acerram ceperunt, iniectoque igne et suffimento pro oraculari tabernaculo præsto adfuerunt: quum quidem eo Cora omnem multitudinem ad Mosem et Aharonem conuocasset. Tum Ioua, eius splendore toti multitudini adparente, dixit Mosi et Aharoni: facescite ab ista multitudinone, et ego eos repente conficiam. At illi in faciem prolapsi dicere: o Deus, Deus omnium animalium animator, vnusne peccauerit, et tu in omnem multitudinem fæuies?
 Tum Ioua Mosi iussit, vt moneret multitudinem, vt a tentorio Coræ, Dathanis et Abirami vndique recederent. Et Moses ad Dathanem et Abiramum ire contendit, sequente eum Israelitarum senatu, multitudinemque admonuit, vt ab impiorum illorum tabernaculis abfisterent, nee quidquam eorum attingerent; ne ad tantum illorum scelus adgregarentur. Ergo illi a Coræ, Dathanis et Abirami tentorio vndique disceserunt. Dathan autem et Abiramus egressi stabant pro
 taber-

tabernaculis suis: eorumque feminae et filii atque paruuli. Tum Moses: hinc, inquit, scietis me a Ioua ad edenda illa tot facinorosa misum fuisse, neque ea mea sponte fecisse: si vlllo humano more morientur isti, si vlllo humano supplicio adficientur, tum me Ioua non miserit. Sin nouum quiddam fecerit Deus, tellusque dehiscens et eos, et quæ habent omnia absorpserit, viuique in tartara descenderint: scitote homines istos impie in Iouam locutos esse. Hæc vbi factus omnia finem fecit, tum illis subiecta tellus defedit, hiati que patefacta et ipsos, et ipsorum domos, et omnes Coræ homines cum suis rebus deuorauit; eisque cum omnibus, quæ habebant, viuus in ortum delatis, eos operuit, atque ita ex republica sublati perierunt. Omnes autem Israelitæ, qui vndique circum illos erant, ad illorum vocem dissiugerunt, veriti ne et ipsi a terra haurirentur, Et ignis a Ioua profectus, illos ducentos quinquaginta homines suffitum libantes abstulit.

Et Ioua Mose præcepit, vt Eleazaro Aharonis filio sacerdoti mandaret, vt acerras e medio incendio auferret, igne disiecto, quoniam essent consecrata: vt illorum acerræ, qui suæ vitæ iactura scelerati fuissent, in laminas diducerentur, quibus ara incrustaretur, (eas enim, quoniam in eis apud Iouam esset libatum, sacratas esse) quæque Israelitis essent exemplo. Itaque cepit Eleazarus sacerdos acerras illas acerras, in quibus libauerant illi vltulati, easque ad altaris incrustationem diducendas curauit, quemadmodum Ioua ei per Mosem mandauerat: vt ea res Israelitâs admoneret, ne quis alienus et alterius feminis quam Aharonis, Iouæ suffitum facere auderet; ne ei accideret vt Coræ et eius gregalibus. Postridie autem conspirauit omnis Israelitarum multi-

tudo in Mosem et Aharonem, obii-cientes, ab eis occisos esse Iouæ homines. Iamque multitudine ad eos confluentem, respicientes oraculi tabernaculum, animaduertunt id opertum tute, et Iouæ splendorem adparentem. Quumque Moses et Aharon ante oraculi tabernaculum venissent: Ioua sic Mose dixit: amouete vos ab ista multitudine, vt ego eos subito conficiam. Tum illi prociderunt. Et Mose Aharoni dixit: cape turribulum, igneque in id ex ara indito, et suffimine iniecto, propera ad multitudinem, et pro eis supplica: nam a Ioua emanauit ira, iamque clades incipit. Tum Aharon, quod iubebat Moses, capere, et in mediam populi turbam, in quo iam clades ceperat, procurrare, impositoque suffimino pro populo supplicare, stans inter mortuos et viuentes. Ita cohibita clades est: quæ in clade mortui sunt quatuordecim millia septingenti, præter illos, qui in coræ causâ mortui erant. Deinde rediit Aharon ad Mosem ad introitum oracularis tabernaculi, sedata clade.

CAPVT XVII.

Germians Aharonis virga. Per hanc sacerdotii confirmatio.

TUM Ioua cum Mose ita locutus est; adloquere Israelitas, et accipe a singulis eorum familiarium principibus singulas virgas, id est, duodecim, et sua cuiusque in virga nomen eius scribito. Aharonis autem nomen in leuiticis; singulis virgis ad singula familiarum capita relatis. Has in oraculari tabernaculo ante oraculum, vide ego vobis reddo oracula, reponito. Fiet autem, vt quem ego virum elegero, eius virga fructet. Ita me expediam istis seditionibus, quibus in vos Israelitæ conspirant. Hæc quum Moses exposuisset Isra-

litis: tradiderunt ei singuli suarum familiarum principes singulas virgas, videlicet duodecim, quas inter erat et virga Aharonis; quas Moses ante Iouam in oraculi tabernaculo reposuit. Postridie quum venisset Moses in oraculi tabernaculum: videt fruticanisfe aharonicam leuiticæ familiæ virgam, et germine pullulasfe, floresque edidisse, et amygdala sepeperisse. Tum Moses virgas omnes a Iouæ conspectu apud omnes Israelitas protulit: qua re illi visa acceperunt suam quisque virgam. Et Ioua Mose præcepit, vt Aharonis virgam ante oraculum referret seruandam, et rebellibus exemplo futuram, vt compressis eorum contra ipsum Iouani seditionibus non morerentur: id quod fecit Moses. Apud Mosem deinde Israelitæ conquesti sunt, demonstrantes se interire, se perire, se vniuersos perire: vt quisque ad Iouæ tabernaculum accedat, emori: ergone sibi prorsus intereundum esse?

CAPVT XVIII.

Leuitarum officia. Pro Aharone primitiæ, decimæ. Leuitarum ex decimis decimæ ad Iouam.

TVM Ioua cum Aharone sic est locutus: tu vna cum tuis filiis et domo tua patriæ sacrarii culpam sustinebitis; tu autem vna cum tuis filiis sacerdotii vestri culpam sustinebitis; tuos quoque agnatos et tribules Leuitas, qui sunt ex eadem tecum stirpe paterna, tibi adsciscito, qui tibi cooptati administrant, teque et tuis filiis apud oraculi tabernaculum operantibus, tuam et totius tabernaculi curam gerant; tantum ne ad vasa sacra, aut ad altare accedant, ne et ipsi et vos moriamini; sed tibi cooptati curam gerant oracularis tabernaculi in toto tabernaculi munere,

neue alienus ad vos accedat. Ita vobis sacrarii et aræ curam gerentibus, in Israelitas deinceps non scietur. Iam vero ego vestros agnatos Leuitas de mediis Israelitis sumtos Iouæque addictos vobis attribuo, oracularis tabernaculi munus obituros. Tu autem cum tuis filiis vestrum procurate sacerdotium, in omnibus, quæ ad aram pertinent, quæque sunt intra siparium, et operamini; nam vobis sacerdotii munus adsigno, ad quod qui alienus accesserit, moriatur. Tibi autem, inquit Aharoni, curam trado meorum exceptorum ex omnibus Israelitarum sacris. Hæc tibi, vt vncto, tuisque filiis in æternum institutum do. Hæc tu, quæ ex igne sacrosancta erunt, habeto. Quidquid adferent, siue fertum, siue piaculum, siue noxiam, mihi adferent, id sacrosanctum tu tuique filii habetote, id in sanctiore sanctorum epulamini, idque omnes mares, sacrumque habetote. Hoc quoque habetote: exceptum omnium donariorum ab omnibus Israelitis porriciendorum tibi vna cum tuis filiis et filiabus æterno institutum do, omnibus tuis domesticis, dum mundi sint, epulandum. Omnem olei, omnem musti frumentique adipem, quas Iouæ primitias dabunt, tibi do. Omnes primores eorum terræ fruges, ab ipsis Iouæ adferendæ, tuæ sunt; eisque omnes tui domestici, dummodo mundi, vescuntur. Omne in Israelitis deuotum tuum esto. Omnia, quæ vuluam aperuerint, animalia, ab eis Iouæ obmota, siue homo fuerit, siue bestia, tua sunt: sed et hominum et immundarum bestiarum primogenita redhibeto. Hæc est autem redhibitionis ratio, vt mensē maiorem statuto vobis pretio redhibeas, videlicet quinque argenti siclis sacri ponderis, id est, vicenarium obolorum. Verum tamen

a) sacrificio, quod igne fit.

tamen bouis, aut ouis, aut capre primogenitum ne redhibeto: sacra sunt. Horum et sanguinem in arans fundito, et adipem Iouæ ad odoris suauitatem adoleto: carnem autem tibi habeto, vt etiam porrectitiam pectusculum et armum dextrum. Omnia sacrorum excepta Iouæ ab Israelitis excipienda, tibi tuisque simul filiis et filiabus æternò instituto do: atque hoc sædus b salutum semper apud Iouam tibi tuæque soboli pariter esto. Præterea, inquit, in eorum terra hereditatem inter eos, aut fundum ne habeto: ego tibi fundus et hereditas inter Israelitas ero.

Leuitis autem omnes Israelitarum decumas in hereditatem do, pro famulatu, quem in oraculi tabernaculo exsequuntur, ne deinceps Israelita ad oraculi tabernaculum accedant, et morte pœnas luant; sed Leuitæ oracularis tabernaculi munere fungantur, illorumque culpam sustineant (quod institutum ad posteros vestros perpetuum sit) neque vllam inter Israelitas hereditatem possideant. Nam quia Israelitarum decumas, quas Iouæ excipient, Leuitis in hereditatem do; ideo eos veto inter Israelitas habere hereditatem.

Tum Mosem ita adfatus Ioua est. Leuitis in hunc modum dicito: quum ab Israelitis decumas, vobis a me hereditatis vestræ loco ex illis assignatas, accipietis: ex eis Iouæ exceptitium excipitote, decumas ex decumis. Quod exceptitium perinle vobis erit, ac si frumentum ex aëa, aut ex torculari latex esfet. Ita excipietis vos quoque Iouæ exceptitium, ex omnibus decumis vestris b Israelitis acceptis, exque eo Iouæ exceptitium Aharoni pontifici abitis, atque ex omnibus donariis cstris omne exceptitium Iouæ excipietis, ex eorum maxime opi-

nis lacrum, qua maxime opima (inquies) inde a vobis excepta, Leuitis erunt vice prouentus aëæ, aut torcularis, eaque quouis in loco vos, vestrique domestici epulamini. Nam hæc vobis merces est pro vestro in oraculi tabernaculo famulatu. Itæ fiet, vt ob ea non plectamini; quum inde maxime opima exceperitis: neque Israelitarum sacra profanetis, itaque moriamini.

CAPVT XIX.

Ex vacca rubea cineres. In tabernaculo mortui, et sædum attrahantur leges.

TUM Mosi et Aharoni locutus est Ioua in hunc modum: hoc legis institutum Ioua præcepit in hæc verba: admone Israelitas, vt tibi adducant vaccam rufam, integram, vitii expertem, quæ iugum non subierit; quam Eleazaro sacerdoti tradetis, qui eam extra castra ductam præsentem immolet, digitumque suum eius sanguine intingat, et ex eo sanguine contra oraculi tabernaculum septies adspergat; vaccam autem in oculis suis cremet; eius corium, carnem, sanguinem, vna cum excremento cremet: lignumque cedrinum, et hysopum, et coccum iteratum sumat, et in medium vacæ rogum iniiciat; deinde vestimenta sua lauet, corpusque suum aqua abluat; postea in castra intrabit, quum ad vesperum pollutus fuerit. Is quoque, qui eam cremauerit, vestimenta sua corpusque aqua lauabit et perluet, et ad vesperum pollutus erit. Tum si quis purus vacæ cinerem colligito, et extra castra in loco puro ponito. Hoc seruabit Israelitarum ciuitas ad aquam lultralem, quæ sit expiatio. Deinde, qui vacæ cinerem collegerit, vestimenta sua lauato, et ad vesperum pollutus esto: atque hoc et Israeli-

K 2

tæ

b) incorruptum inuiolatumque. c) huius vacæ cinerem ad faciendam aquam lultralem, vt paullo post docetur.

- tæ et inter eos degentes peregrini
 11 institutum æternum habent. Qui mortuum vilius animantis hominis tetigerit, vnde septem dies pollutus
 12 erit; is tertio die hac aqua expiator, et septimo die mundus esto. Quod nisi tertio die expiatus fuerit; septimo die purus non erit.
 13 Quicumque hominis vita defuncti mortuum tetigerit, neque expiatus fuerit; Iouæ tabernaculum polluit. Is ex Israelitis excinditor; quoniam aqua lustrali adpersus non est. Pollutus erit, adhuc eius in eo hærente pollutione.
 14 Sequitur lex hominis, qui in tabernaculo mortuus fuerit. Quisquis in tabernaculum intrauerit, et quisquis in tabernaculo erit, esto
 15 pollutus septem dies. Omne vas apertum, nullo adnexo operculo, pollutum esto. Quisquis sub dio telo occisum, aut mortuum, aut osfa humana, aut sepulcrum tetigerit,
 17 pollutus esto septem dies. Ac in huiusmodi polluto sumatur de puluere cremati piaculi, cum quo aqua
 18 viua ponatur in vase, in quam aquam purus aliquis sumtum hysopum immergat, et tabernaculum omniaque vasa, et omnes, qui illic fuerint homines, et eum, qui osfa, aut occisum, aut mortuum, aut sepulcrum tetigerit, conspergat,
 19 pollutumque tertio et septimo die purus adspersat, et septimo die expiet. Isque vestimenta sua lauet, corpusque aqua perluat, et vespere
 20 mundus sit. Qui autem pollutus, neque expiatus fuerit; is de numero ciuitatis excinditor: qui quum non fuerit aqua lustrali conspersus, Iouæ sanctuarium polluit
 21 pollutusque est. Atque hoc institutum æternum habent. Quique aquam lustralem insperferit, vestimenta lauato. Quique aquam lustralem tetigerit, pollutus esto ad
 22 vespere. et quidquid immundus tetigerit, immundum esto: et

qui id tetigerit, esto immundus ad vespere.

CAPVT XX.

Maria mors. Mosis peccatum. De petra fons. Fratres duces a terra prohibiti. Contradictionis aqua. Abaronis finis, Eleazarus et successor. Pro mortuo iustus.

VENIT autem omnis Israelitarum multitudo in solitudinem Sinem mense primo, et in Canade confederunt, ibique mortua sepultaque est Maria. Quum autem careret aqua populi multitudo: coierunt ad Mosem et Aharonem, et cum Mose in hæc verba iurgare cœperunt: vtinam tum interissemus, quum nostri consanguinei ante Iouam interierunt. Curnam Iouæ cœtum in hanc solitudinem adduxistis, vbi et nos et pecora nostra moriamur? Cur nos ex Aegypto eductos, in hæc tam tristia loca adduxistis, in quibus non fruges, non ficus, non vineæ, non malogranata, nulla denique ad bibendum aqua est? Tum Moses et Aharon a conspectu cœtus digressi, ad ingressum oracularis tabernaculi sese ad terram abiecerunt, eisque Iouæ splendor adparuit. Et Ioua Mose dixit: sume virgam, conuocataque multitudine, tu et Aharon frater petreæ in illorum oculis iubetote, vt suam profundat aquam, atque ita aquam illis ex petra elicto, multitudineinque et eorum pecora adaquaro.

Igitur Moses virgam de Iouæ conspectu sumit, vt iussus est: conuentuque a se et ab Aharone ante petram coacto, sic eis inquit: attendite sane rebelles, num nos vobis aquam ex hac petra eliciamus. Tum sublata manu petram virga semel atque iterum percussit, vnde magna aquæ copia emanauit, ex qua et multitudo et eorum pecora biberunt. At Ioua Mose et Aharoni ita dixit: i

4 quoniam vos mihi non credidistis, vt me in oculis Israelitarum sancte honoraretis; ideo cœtum istum in terramei a me datam non introdu-

3 cetis. Et hæc quidem est aqua iurgii, vbi Ioua in Israelitis secum iurgantibus augustum se præbuit.

4 Deinde misit Mosès legatos ex Cade ad Idumæorum regem, cum huiusmodi mandatis: sic dicunt tui

5 fratres Israelitæ: tu nosti, quot nobis rerum difficultates acciderint, vt maiores nostri in Aegyptum descenderint, ibique diu habitauerimus: deinde, quum nos et maiores nostros Aegyptii male haberent, Iouani inuocauerimus; qui, exaudita voce nostra, misso angelo nos ex Aegypto eduxerit. Nunc scito, nos ad Cadem, extremum tuorum fini-

7 um oppidum, esse. Petimus igitur, vt nobis per terram tuam iter des, neque per agros aut vineas ituris, neque puteales aquas bibituris, sed via regia ita perrecturis; vt neque ad dextram, neque ad sinistram ante dessectamus, quam tuos fines transiuerimus. Sed eis Idumæus iter per suos fines denegauit, alioqui se eos bello excepturum.

8 Dicentibusque Israelitis, se via trita iter habituros, et si de illius aqua aut ipsi aut pecora biberent, pretium esse soluturos, ac sine vlllo plane negotio pedibus iter

9 facturos: denegauit transitum, eisque multis cum copiis et valida manu exiit in occursum. Ita Israelitæ, Idumæis iter eis per fines suos dare recusantibus, ab illis deflexerunt, et a Cade profecti, ad montem Horem cum omnibus copiis peruenerunt.

10 Ad eum montem in confinio terræ Idumæorum positum, Ioua Mosi et Aharoni ita locutus est: aggregabitur Aharon ad suos populares: neque enim in terram Israelitis a me datam perueniet: quoniam in me

contunaces fuistis apud aquam iurgii. Adsume Aharonem, eiusque filium Eleazarum: iisque in Horem montem subductis, Aharonem vestimentis suis exuito, et ea Eleazaro, eius filio induito, Aharone illic defuncturo atque morituro.

Hæc Mosès, sicuti iusserat Ioua, fecit: adscenderuntque in Horem montem in oculis totius multitudinis. Quumque Mosès Aharone suis vestimentis spoliato, iis eius filium Eleazarum vestiuisset; mortuus est illic Aharon in montis cacumine, et Mosès Eleazarusque de monte descenderunt. Atque vniuersa stirpis israeliticæ multitudo, vbi videntur e vita emigrasse Aharonem, eum per triginta dies deplorarunt.

CAPVT XXI.

Aradus ac Sehon vici. Chamos idolum.

Q Vum autem audiuisset Chanaanæus rex Aradus, qui ad meridiem incolebat, Israelitas exploratorum via venire: eos prælio adortus, captiuos ex eis abduxit. Tum Israelitæ Iouæ votum fecerunt, si illos homines ipsis subiecisset, sese illorum vrbes esse funditus euerfuros. Quibus a Ioua exauditis, Chanaanæisque eis per ipsum subactis; et ipsos et ipsorum vrbes funditus euerterunt, atque hinc locum Hornam nominarunt.

Sed quum ab Hore monte profecti, versus mare rubrum vaderent, vt Idumæorum fines circumirent; cœpit populus, itineris pertaxus, de Deo deque Mose expostulare, qui se ex Aegypto eduxissent, in desertis morituros, vt in quibus nec panis nec aqua esset: nam illum quidem panem tam vilem fastidire. Quapropter im-

K 3

bus,

4) in eo peccatum est, quod dixerunt, eliciamus, quod Dei erat: sibi tributentes. Vide Deut. 1. 37.

bus, multi de Israelitis moriebantur. Itaque Mosem ad eunt, seque peccasse confitentur, qui quum contra ipsum, tum contra Iouam locuti sint; Iouam precatur, vt ipsos illis serpentibus liberet. Igitur Mosi pro populo precanti respondit Ioua, vt presterem faceret, eumque per tica imponeret; ita fore, vt omnes morfi, qui eum adspicerent, sanarentur. Ergo Moses serpentem aeneum fecit, eumque in periticam exulit. Ita si quem forte serpentem intuebatur, et ita sanabatur.

Inde profecti Israelitae, castra posuerunt in Obothis. Ab Obothis profecti, castra fecerunt in cumulis Abarium, in solitudine, quae est e regione Moabitarum, ab ortu solis. Hanc profecti, castrametati sunt ad flumini Zaredum. Hinc profecti, castra posuerunt eis Arnonem, qui est in desertis, oriens ex Amorraeorum finibus. Est enim Arnon Moabitarum terminus, eos ab Amorraeis diuidens. Propterea in libro bellorum Ioua dicitur: res gestas in mari rubro, et ad flumina Arnonis, * et amnem fluminum, qui ad sedeni Aris defleuit, et ad Moabitarum fines vergit. Inde venerunt ad puteum. Hic est puteus, apud quem Ioua Mosi praecipit, vt populum congregaret: se enim ei aquam datum esse. Tunc cecinerunt Israelitae carmen hoc: ascende putee, recinute eum, quem puteum fodere principes, cauere populi duces, vna cum imperatore, suis sceptris. Ex desertis autem in Mattanam; ex Maatana in Nahaliele; ex Nahaliele in Bamotha; ex Bamothis in vallem, quae est in agro moabitico, ad caput Phasgae, spectatque ad lesimonem. Tum miserunt Israelitae legatos ad Schonem Amorraeorum regem, oratum, vt sibi liceret per illius fines iter facere: se neque in agro aut vineas esse declinatuos, neque puteorum aquas bibituos,

sed via regia incesfuros, donec illius fines superauissent. Sed Schon non modo Israelitis iter per fines suos non dedit, verum etiam coactis suis omnibus copiis, occurrit illis in deserta: atque vbi ad Iouam peruenit, praelium cum Israelitis commisit. Sed eo in pugna occiso, Israelitae eius terram occuparunt ab Arnone ad Iabbocum, id est, vsque ad Ammonitas. Nam Arterminus est Ammonitarum.

* His omnibus oppidis captis, Israelitae in omnibus Amorraeorum oppidis confederunt, scilicet Hesebone, et in omnibus eius coloniis. Nam Hesebon vrbs erat Schonis Amorraeorum regis, qui olim bellum cum rege Moabitarum gesserat, eique eius omnem terram ad Arnorem vsque cripuerat. Vnde illa est trita sermone sententia: ite Hesebonem, a discitur et condatur vrbs Schonis. Nam ignis ab Hesebone, flamma a Schonis vrbe profecta, Ar Moabitarum, et Arnonis facellorum dominos consumsit. Hic tibi Moabita, periisti Chamosi gens, cuius et iares fusi, * et feminae Schonis Amorraeorum regi in captiuitatem traditae sunt. Atqui lux eorum Hesebon periit vsque ad Dibonem, et vastauimus vsque ad Nophan, quae ad Medebam pertingit.

Quum igitur Israelitae in Amorraeorum terra confedisent: misit Moses, qui laeser explorarent, eiusque colonias ceperunt, et Amorraeos incolas pessumdederunt. Hinc reuersi Basanam versus contenderunt, quibus Basanae rex Ogus cum omnibus suis copiis praelium occurrit in Edrei. Hic Mosem Ioua hortatus est, ne illum timeret: nam ego eum tibi, inquit, omnesque eius copias atque terram in manum trado, vt eo utare, quomodo vsus es Schone Amorraeorum rege, qui Hesebonem incolebat. Igitur eum, eiusque filios, et omnem populum nullo relicto occi-

occiderunt, eiusque terram occuparunt.

CAPVT XXII.

Balaamus Dei iussu pro populo. Ad illum Angelus. Asina locuta.

Hinc profecti Israelitæ, castra habuerunt in campo moabitarum, cis Iordanem hierichuntium. Quum autem videret Balacus, Sephoris filius, quanta designassent Israelitæ in Amorrhæos. Moabitis israelitarum copiarum multitudine (quæ sane ingentes erant) ita expauefactis, ut præ terrore dicerent Madianitarum senatoribus, iamiam fore, ut illa multitudo omnia ipsis finitima non aliter attonderet, quam boues ruris attondent gramina: is inquam Balacus, Sephoris filius, qui eo tempore Moabitarum rex erat, legatos ad Balaamum, Beoris filium, arcesendum misit Pethoram, quæ est apud flumen in terra eius contrancorum. Qui legati ei demonstrarent, tantam hominum multitudinem ex Aegypto emigravisse, ut terræ solum operirent, qui quidem nunc contra ipsum confidissent; orare, ut ad se veniret, nationi illi ipso potentiori diras imprecatum, si qua eam posset superare, et finibus illis expellere. Sese enim scire, cui ille bene precatus esset, eum esse fortunatum: cui autem imprecatus, eum esse infortunatum.

Igitur Moabitarum s. Madianitarumque senatores, diuinationis præmium secum ferentes, ad Balaamum profecti, ei Balaci mandata exposuerunt. Quibus ille respondit, ut illic ea nocte essent, se rem eis ita relaturum, ut ipsi Ioua mandauisset. Ita manserunt Moabitæ principes apud Balaamum; ad quem Deus venit, et eum sic ad-

loquitur; qui sunt isti homines? Cui Balaamus ita respondet: Bala-¹⁰cus, Sephoris filius, Moabitarum rex, ad memisit, tantum ex Aegypto emigravisse populum, ut terræ solum operiat. Quare orare, ut ¹¹eum sibi exsecratum vadam, si qua eum debellare possit, et expellere. Et Deus: ne iueris cum istis, ne illi ¹²populo imprecatus fueris; est enim fortunatus. Igitur mane ubi sur-¹³rexit Balaamus, Balaci proceres domum remittit: Iouam enim nolle sibi permittere, ut cum illis iret. Ita profecti Moabitarum proceres, ¹⁴ad Balacum, redeunt, renuntiantque, Balaamum secum venire noluisse. At Balacus iterum mittit proceres, ¹⁵illis et plures, et grauiores, qui ad Balaamum profecti, sic verba fecerunt: Balacum Sephoris filium ¹⁶ei significare, ne ad se venire renueret; se enim magnos ei honores ¹⁷esse tributurum, et, quæcumque mandauisset, facturum; veniret modo, et sibi populum illum diris ageret. At Balaamus Balaci ser-¹⁸uis respondit: etiamsi sibi Balacus suam domum argento auroque plenam daret, non posse tamen se contra Iouæ Dei sui mandatum ullam rem tantam tantulamue facere. Sed tamen illic ipsi quoque ea no-¹⁹cte manerent: se autem sciscitaturum, ecquid sibi iterum Ioua diceret. Atque ea nocte Deus ad Ba-²⁰laamum venit, eique ita dixit: si homines isti ad te arcesendum venerunt, i sane cum eis; sed quod tibi dixerò, id demum facito. Ita-²¹que mane Balaamus ubi surrexit, instrata asina sua, cum Moabitarum proceribus ibat. Quo eius itinere ²²irato Deo, *constitit Iouæ angelus in via, ut ei obstaret. Equitabat autem ipse in asina, duobus famulis comitantibus. Hic asina conspi-²³cata Iouæ angelum in via stantem, et strictum gladium manu tenen-

K 4

tem,

e) Euphratem.

f) quos scilicet ipsi Madianitæ mittebant, ad Balaamum persuadendum, ut Balaco gratificarentur.

tem, declinauit de via, et in agrum
 24 digressa est. Quumque eam Balaamus cæderet, vt in viam redigeret; et Iouæ angelus in vinearum semita, maceria vtrinq̃ sepiente,
 25 obstaret: asina viso angelo, sese muro adpresit, et eodẽm Balaamo
 26 pedem attriuit. Hic eam Balaamo iterum feriente, Iouæ angelus porro processit, et in loco angusto restitit, vbi via nulla ad declinandum in alterutram partem erat,
 27 Quo viso, asina Balaamo succubuit. Tum vero Balaamus irasci, et asina
 28 nam baculo contundere. At asina (eius ore a Ioua aperto) sic ad Balaamum locuta est: quid tibi feci,
 29 vt me iam tertium cædas? Cui Balaamus: ludificaris me, inquit: atque vtinam gladium haberem,
 30 nam te nunc interficerem. Et asina: nonne asina tua sum, inquit, in qua tu semper hactenus equitasti? num quid tale sum tibi facere solita? *
 31 Nihil, inquit. Tum Balaamus (aper-
 32 ptis ei a Ioua oculis) Iouæ angelum animaduertit in via stan-
 33 tem, et ei honorem submisso vultu præbuit. Et angelus: cur tandem,
 34 inquit, asinam tuam iam ter verberasti? en ipse ad impediendum veni, quoniam istud iter susceptum est contra meam sententiam. *
 35 Asina vero me conspicata, iam ter declinauit: quod si non declinasset, iam te profecto ea conseruata peremissẽm. Tum Balaamus Iouæ
 36 angelo dixit: peccaui, quamquam te mihi obuium in via nesciebam. Itaque si tibi hoc iter displicet, reuertar. Cui angelus: perge cum
 37 istis, inquit: sed quod tibi dixerõ, id denum dicito: Ita Balaamus cum Balaci proceribus perrexit.

rent, cur tu ad me non venisti? an te videlicet honorare non potero? Cui Balaamus: quasi vero, inquit, 38 nunc etiam, quum ad te veni, possum aliud dicere, quam quod Deus ori meo suggesserit eloquendum. Deinde digressi Balaamus cum Ba- 39 laco, venerunt ad oppidum vicorum. Vbi Balacus boues balan- 40 tesque maectauit, et hinc partem ad Balaamum, et ad proceres eius comites misit,

CAPVT XXIII.

Aras Balaami. Fausta eiusdem ad populum precatio.

POstridie vero Balaamum deduxit Balacus in Baalis fastigia, vnde aliquam populi partem videret. Tum Balaamus ei man- 2 dauit, vt sibi ibidem septem aras extrueret, septemque tauros et totidem arietes præpararet. Quod 3 quum ille ad eius præscriptum fecisset: Balacus et Balaamus singulos tauros et arietes in singulis aris immolarunt. Deinde Balaco man- 4 dat Balaamus, vt suo sacrificio assistat, dum ipse secedit, si forte in Iouam incurrat, vt quod ille sibi aperuerit, Balaco indicet. Deinde 5 fecesit. Quumque in Deum incidisset; dicit, ei sese aras septem instituisse, et in eis singulos tauros et arietes immolasse. Tum Ioua 6 Balaamum dicendis instructum ad Balacum remittit, et, quid ab eo dici velit, ostendit. Ad quem ille re- 7 uersus (adstabat autem Balacus suo sacrificio, vna cum omnibus Moabitarum principibus) sententiam suam exorditur in hæc verba: ab 8 vsque Syria a montibus orientalibus euocauit me Moabitarum rex Balacus: ades, diris age mihi Iacobeos; ades, detestare Israelitas. Quomodo exsecrabor, non exse- 9 crante Deo? quomodo detestabor, non detestante Ioua? Equidem 10 quum eos de rupium vertice despecto,

ſpecto, quum de collibus contem-
plor: en populum ſeorſum habi-
taturum, * neque inter ceteras gen-
tes habendum. Quis Iacobeorum
g pulueris? * quis vel quartæ Israe-
litarum partis numerum ſubducatur?
vtinam ipſe eadem morte moriar,
quã probi; ſitque meus idem, qui
eorum exitus. Hic Balacus Balaamum
ſic adloquitur: quid mihi
facis? Ego te ad impreſcandum
meis hoſtibus aduocaui, et tu eos
fauſtis ominibus proſequeris? Cui
reſpondens ille: ſcilicet non cu-
rem, vt quod mihi Ioua ſuggeret,
id eloquar? Et Balacus: veni, in-
quit, mecum in locum alium, vnde
eorum partem, non omnes vide-
as, vt inde eos mihi diris agas;
eumque in agrum ſpeculatorum in
Phaſgæ iugum ſubducit, ſeptemque
aras exſtruxit, et in ſingulis taurum
arietemque immolauit.

Tum ei Balaamus mandauit, vt
ibi apud ſuum ſacrificium maneret,
dum ipſe ſecederet. Atque ei Ioua
occurrit, eumque dicendis inſtru-
ctum iubet ad Balacum redire, et ita
eloqui. Ad quem vt venit, offendit
eum apud ſacrificium ſuum, vna
cum Moabitarum principibus, ſtan-
tem. Et Balacus: quid locutus eſt
Ioua? inquit, Tum ille ſic or-
ditur ſententiam: age Balace, audi;
attende me, Saphoræ fili, Deus
non eſt homo, vt mentiatur; non
homine natus, vt eum poeniteat.
Illene vt dicat, neque faciat? vt
promittat, neque præſtet? Scili-
cet fauſta omnia acceperim, et fau-
ſta omnia non reddam? Nulla
culpa viſitur in Iacobeis. Nullum
facinus in Iſraelitis exſtat, Ioua
eorum Deus adeſt eis, ^b clangore
comitante regio: Deus, qui eos
ex Aegypto eduxit, robore prædi-
tus monocerotio, ⁱ Neque vero

vlla eſt in Iacobeis diuinationio: non
eſt in Iſraelitis hariolatio: ſuo tem-
pore prædicabitur circa Iacobeos,
circa Iſraelitas. quid fecerit Deus.
En populus lætæ ſimilis inſur- 24
genti, leoni ſimilis commoto, non
prius recubituro, quam prædam
vorauerit, quam occiſorum ſangui-
nem hauſerit. Tum Balacus * in- 25
quit Balaamo: ſaltem neque diris
eos, neque fauſtis ominibus proſe-
quare. Cui reſpondens Balaamus: 26
nonne tibi prædixi, inquit, quid-
quid Ioua mandauisset, id me eſſe
facturum. Et Balacus: age, in- 27
quit, deducam te in locum alium,
ſi forte Iouæ placebit, vt eos illinc
mihi exſecreris. Tum eum de- 28
duxit in verticem Phegoris, qui
ſpectat ad Ieſimonem. Et Balaam- 29
mus ei mandauit, vt ſibi ſeptem
illic aras exſtrueret, ſeptemque
tauros et totidem arietes pararet.
Id quod fecit Balacus, taurosque et 30
arietes in aris immolauit.

CAPVT XXIII.

*Balaami de populi imperio vaticinium. Re-
gis dolor. Amalechitarum uex. Ceneo-
rum interneçio.*

QUum autem videret Balaam- 1
mus, Iouæ placere, vt Iſrae-
litas fauſtis ominibus proſe-
queretur: non iam conſeſſit, ſicut
ante ſemel atque iterum fecerat, ad
oraçulum aucupandum; ſed com- 2
poſito verſus deſerta adſpectu, in-
tentis oculis Iſraelitas intuitus tri-
butim confidentes, diuinitus ad-
ſtatus, ſententiam ſuam auſpicatus
eſt in hæc verba: Dicit Balaamus, 3
Beoris filius, dicit homo ^k clauſis
oculis, dicit diuinorum verborum
auditor, qui ab omnipotente præ- 4
ſignificata vidit, * ^l cui lapſo ^m pate-
facti ſunt oculi. Tam pulchra ſunt 5

K 5

taber-

g) innumerabilitatis.

b) fortitudine militari.

i) Non ſunt, quæ de

Iſraelitis dico, vana, qualia ſunt hariolorum: ſed vera, et ſuo tempo-
re comprobanda.

k) ſcil. quum angelum ante aſinam non vidit.

l) quum aſina ſuccubuit.

m) quum vidit angelum.

tabernacula tua, o Iacobee, contu-
 6 bernia tua, o Israelita, quam val-
 les patentes, quam positi apud flu-
 uium horti, quam tensa a Ioua
 7 tabernacula, quam sita propter vn-
 dam cedri: cuius de sicula * stillabit
 aqua, cuius semen erit in humore
 8 abundanti, cuiusque rex supra Aga-
 gum euehetur, eiusque regnum ex-
 tolletur. Deus eum eduxit ex
 Aegypto, robore praeditus mono-
 ceronio. Conficiet sibi aduersantes
 gentes, earumque et membra ex-
 osfabit; et misilia perrumpet.
 9 Quem leonis, aut leaenae modo si-
 dentem cubantemque quis excitet?
 Qui tibi fausta optabit, felix: qui
 infausta, infelix.
 10 Hic Balaamo irascens Balacus,
 complofis manibus sic inquit: ad im-
 precandum hostibus meis te euoca-
 ui, et tu eis iam tertium bene omina-
 11 ris? Itaque fuge hinc, eo vnde veni-
 sti. Equidem statueram te honorare:
 sed scito te a Ioua honore priuari.
 12 Cui Balaamus: quasi vero, inquit,
 non etiam legatis, quos mihi ad me mi-
 13 sisti, dixerim, etiamsi mihi Bala-
 cus domum suam argento auroque
 plenam dedisset; non posse me ta-
 men Ioue iniussu quidquam boni
 maliue mea sponte facere; sed quae
 mihi mandasset Ioua, ea me elocu-
 14 turum esse. Atque equidem iam
 ad meos concedam: sed volo ex-
 planare tibi, quid sit olim hic po-
 15 pulus tuo populo facturus. Tum
 sententiam exordiens, sic fatur:
 dicit Balaamus, Beoris filius, dicit
 16 homo clausis oculis, dicit diui-
 norum verborum auditor, et su-
 premi conscius scientiae, qui omni-
 potentis praesignificata vidit; * cui
 17 lapso patefacti sunt oculi. Videbo
 eum, sed non iam: adspiciam eum,
 sed non mox: proficietur stella
 ex Iacobo, existetque sceptrum ex
 Israele, quod et Moabitarum opti-
 mates franget, et omnes a Setho
 18 prognatos perdomabit, subactaque
 Idumaea Seir ab hostibus suis occu-

pabitur, Israelitis fortia patranti-
 bus: dominabiturque Iacobides, I
 qui perdat reliquias ciuium.

Deinde Amalechitas inuitus, sic 2
 orsus est sententiam: gentium pri-
 mus Amalechita, ad extremum per-
 petuo peribit.

Deinde Cenaeus intuitus, sic or-
 sus est sententiam: quamuis fortem
 sedem habeas, tibi que nidum in
 rupe posueris: erit tamen popu- 2
 lationi Cenaeus, eo vsque, vt te
 Asyrius captiuum abducat. Tum 2
 sic effari sententiam exorditur: heu
 quis tum viuet, quum hoc efficiet
 Deus, quum clasfis ex Cittimo- 2
 rum finibus * Asyrium subiget et
 Hebrem, qui et ipse perpetuo peri-
 bit? Tum illinc digressus Balaa- 2
 mus, eo vnde venerat, redire con-
 tendit: et Balacus quoque sua via
 discescit.

CAPVT XXV.

*Fornicator Israel. Occisor Phinees. Cum
 isto fedus. In Madianitas Deus.*

Israelitis autem in Cittimo com- 1
 morantibus, coeperunt vulgo cum
 Moabitarum puellis scortari;
 a quibus ad decorem ipsarum sacri- 2
 ficia inuitati, iisdem earum diis
 epulabantur, et potabant. Atque 3
 ita consuetudinem habuerunt Isra-
 elitae cum Baalphegore. Quare ira- 4
 tus in Israelitas Ioua, Mosi iussit,
 vt omnes reipublicae primates com-
 prehenderet, et Iouae contra solem
 suspenderet, eius in Israelitas irae 5
 placandae gratia. Tum Moses Is-
 raelitarum iudicibus negotium de- 5
 dit, vt eos suorum interficerent, qui
 cum Baalphegore consueti essent.
 Ecce autem quidam Israelitarum 6
 superuenit, qui Madianitidem ad
 suos cognatos adduxit in oculis Mo-
 sis et vniuersae Israelitarum mul-
 titudinis pro oraculi tabernaculo
 stentium. Quod quum vidisset 7
 Phinees Eleazari filius, Aharonis
 pontificis nepos: surrexit ex me-
 dia

lia turba, correptoque iaculo, Israelitam illum in prostibulum condecutus, ambos transuerberauit, quam Israelitam, quam mulierem, per ventrem ipsius mulieris. Quo factò cohibita est clades Israelitarum: mortuis in ea clade 24000 hominum.

Tum Ioua Mosem sic est adlocutus: Phinees Eleazari filius, Aharonis pontificis nepos, suo illo erga me studio, quod in Israelitis præstitit, meam ab eis incandescentiam auertit, in causaque fuit, vt ego eos meo impetu non omnino conficerem. Quamobrem die, me cum eo pacis inire fœdus, quod sit et ipsi et eius posteritati fœdus, perpetui sacerdotii: quoniam sui Dei studiosus, numen Israelitis propitiavit. Fuit autem ille Israelita, qui cum Madianitide occisus est, nomine Zambris, Salu filius, vnus simeonix familiæ primarius. Mulieris autem Madianitidis, quæ occisa est, nomen erat Cozbis, Suris filiæ, qui apud Madianitas principem locum suæ gentis obtinebat. Tum Mosi Ioua præcepit, vt Madianitas hostiliter infestarent, atque occiderent; quoniam esent ab eis hostili fraude circumuenti in re Phegoris, et in re Cozbis Madianitæ principis filiæ, eorum consanguinea, occisæ, quo die clades fuit propter Phegorem concitata.

CAPVT XXVI.

Populi census ingressuri Chananeam.

Post hanc cladem mandauit Ioua Mosi et Eleazaro Aharonis filio pontifici, vt summam subducerent omnis Israelitarum multitudinis, eorum qui vicesimum annum excederent, per familias, quicumque Israelitarum arma ferre possent.

Itaque eos recensuerunt Moses et Eleazarus pontifex in campo moabitico ad Iordanem hieri-

chuntium: qui quidem annum 4 vicesimum excesserant, quem admodum Mosi Ioua præceperat. Ac 5 Israelitarum quidem, qui ex Aegypto emigrarunt, Rubenis Israelis primogeniti filii fuerunt, Henochus auctor gentilitatis Henochiorum, Phallus, Phalluorum, Hefron 6 Hefroniorum, Carmis Carmiorum. Hæ sunt Rubenensium gentilitates, quorum recensiti sunt quadraginta tria millia septingenti triginta. Phallu autem filius fuit 8 Eliabus. Eliabi porro Namuel, 9 Dathan et Abiramus: qui Dathan et Abiramus fuerunt ex concionabilibus in seditione, qua grex illa Coræ in Mosem et Aharonem, et porro in Iouam conspirauit, terraque hiatu patefacta hausti sunt: quum quidem Cora in illorum 10 cœtu mortuis est, quos ducentos quinquaginta ignis absumsit, vt essent exemplo, quum tamen Coræ 11 filii non sunt mortui.

A Simeonis filiis gentilitates 12 sunt, a Namuele Namuelina, a Iamine Iaminia, a Iachine Iachinia, a Zara Zarana, a Saulo 13 Saulina: quarum Simeoniarum 14 gentilitatum fuerunt viginti duo millia ducenti. A Gadi filiis gentilitates sunt, a Sephone Sephonia, ab Haggi Haggia, a Suni Sunia, ab Ozni Oznia, ab Eri 16 Eria, ab Arodo Arodonia, ab 17 Arieli Arielia. Harum ex Gado 18 gentilitatum in censum venerunt quadraginta millia quingenti. Iudæ 19 filii fuerunt, Er et Onan: sed hi quidem in Chananea mortui sunt. A quibus autem Iudæ filiis ortæ 20 sunt gentilitates, hi sunt. Sela, a quo Selana: Phares, a quo Pharesia: Zara, a quo Zarana. Pharis 21 porro filii fuerunt: Hefron, a quo Hefronia: Hamul, a quo Hamulia. Harum Iudæ gentilitatum recensiti 22 sunt septuaginta sex millia quingenti.

Ab Isfacharis filiis gentilitates 23 sunt,

- funt, a Thola Tholana, a Phua
 24 Phuana, a Iafubo Iafubina, a
 25 Simbrone Simbronia: quarum
 Ifacharis gentilitatum recenfiti
 funt sexaginta quatuor millia tre-
 26 centi. A Zabulonif filiis gentili-
 tates funt, a Saredo Saredina, ab
 Elone Elonia, a Jalele Jalelina.
 27 Harum ex Zabulone gentilitatum
 recenfiti funt sexaginta millia quin-
 28 genti. Iofepi filii, a quibus ductæ
 funt gentilitates, fuerunt Manafes
 et Ephraimus.
 29 Manasfis filii, Machir, a quo
 Machiriana. Porro Machir genuit
 Galaadum, a quo Galaadina.
 30 Galaadi filii fuerunt, Iefer, a quo
 Ieferina: Helecus, a quo Hele-
 31 cia: Afriel, a quo Afrielina: Se-
 chemus, a quo Sechemia: Semi-
 32 da, a quo Semidana: Hepher,
 33 a quo Hepheriana. Salphaadus
 autem Hephris filius non habuit fi-
 lios, fed filias, quarum nomina funt,
 34 Maala, Noa, Hegla, Melca et Ther-
 fa. Harum Manasfis gentilitatum
 recenfiti funt quinquaginta duo
 millia feptingenti.
 35 Ab Ephraimi filiis funt gentili-
 tates, a Suthala Suthalana, a Be-
 chre Becheriana, a Thaane Tha-
 36 ania. Suthalæ porro filius fuit
 37 Eran, a quo Erania. Harum ex
 Ephraimi filiis gentilitatum re-
 cenfiti funt triginta duo millia
 quingenti. Et hi quidem fue-
 runt Iofepi filii, a quibus ductæ
 funt gentilitates.
 38 A Beniaminis filiis gentilitates
 funt, a Bala Balana, ab Azbele
 Azbelina, ab Achiramo Achira-
 39 mina, a Suphamo Suphamina,
 40 ab Huphamo Huphamina. Porro
 Balæ filii fuerunt, Ardes et
 Naaman: ab illo Ardiana, ab hoc
 41 Naamania. Harum a Beniaminis
 filiis gentilitatum recenfiti funt
 quadraginta quinque millia sex-
 centi.
 42 A Danis filiis gentilitates funt,
 43 a Suhamo Suhamina. Hæ funt
 Danic gentilitates in familias di-
 44 ftinctæ. Omnium a Suhamo gen-
 45 tilitatum recenfiti funt sexaginta
 quatuor millia quadringenti. Ab
 46 Aferis filiis gentilitates funt, a Iem-
 na Iemnana, a Iefui Iefuiana, a
 Bria Briana. A Briæ filiis, ab He-
 bre Heberiana, a Malciele Malcie-
 47 lina. Habuit autem filiam Afer no-
 mine Saram. Harum ab Aferis
 filiis gentilitatum recenfiti funt
 quinquaginta tria millia quadrin-
 genti.
 A Nephthalis filiis gentilitates
 48 funt, a Iefiele Iefielina, a Gu-
 ni Guniana, a Iefere Ieferiana,
 49 a Sellemo Sellemina. Harum
 50 Nephthaliensium gentilitatum re-
 cenfiti funt quadraginta quinque
 millia quadringenti. Summa re-
 51 cenfitorum Ifraelitarum eft fexcen-
 ta millia mille feptingenti triginta.
 His præcepit Ioua Mofi, vt terræ
 52 poffeffio pro capitum numero ita
 diuideretur. vt quanto quique
 53 vel plures efferent, vel pauciores,
 tanto vel plus vel minus poffide-
 rent, pro ratione recenfitorum di-
 54 tributis poffeffionibus: ita ta-
 men, vt forte terra diuideretur, ex
 qua forte tribules, prout vel ma-
 gno vel paruo numero efferent, pos-
 55 feffiones fortirentur. Leuitarum
 autem gentilitates recenfitæ funt,
 a Gersono Gersonia, a Cahatho
 56 Cahathina, a Merari Merarina.
 Hæ funt Leuiticæ gentilitates, Lib.
 57 nia, Hebronia, Moolia, Mulia, Co-
 reia. Cahathus autem genuit Am-
 58 ramum. Is Amramus vxorem
 habuit nomine Iochabedam, Leuis
 filiam, ei in Aegypto natam: a qua
 Iochabeda Mofem, Aharonem et
 eorum forem Mariam fustulit.
 Aharoni nati funt Nadabus, Abius,
 59 Eleazarus et Ithamarus. Sed
 60 mortui funt Nadabus et Abius,
 quum Iouæ alieno igne libarent.
 Horum cenfa funt viginti tria mil-
 61 lia, omnium marium qui menfem
 exceffiffent. Neque enim cenfi funt
 inter

inter Israelitas: vt pote inter quos possessiones non sunt sortiti. Atque hic quidem est Israelitarum census a Mose et Eleazaro pontifice habitus in campo moabitico, apud Jordanem hierichuntium, in quibus nemo fuit eorum, qui a Mose et Aharone sacerdote censi fuerant, quum in desertis Sinæ Israelitas censuerunt: quoniam decreuerat Ioua, illos esse in solitudine morituros, neque eorum quenquam superfuturum, exceptis Calebo Iephonis, et Iosua Nunis filio.

CAPVT XXVII.

De hereditatibus leges. Indicata Mose terra. Iosua produx.

TVM filia Salphaadi, filii He- phris, filii Galaadi, filii Machiris, filii Manassis, de Manassis Iosephi filii gentilitate: quarum filiarum nomina sunt Maala, Noa, Hegla, Melcha, et Therfa: hæ, inquam, Mosem et Eleazarum pontificem, principesque, et omnem multitudinem pro oraculi tabernaculo conuenerunt, ostenderuntque, patrem suum mortuum esse in solitudine, neque tamen in eorum numero fuisse, qui in Coræ grege contra Iouam coiuisent: * sed ob suum peccatum mortuum esse, neque filios habuisse. Quapropter ne sui illius patris nomen de sua gente tolleretur, quoniam filium nullum haberet: petere, vt sibi inter consanguineos sui patris daretur possessio. Harum causam quum ad Iouam retulisset Moses: sic Ioua retulit: recte dicunt Salphaadi filia. Dato eis hereditatis possessionem inter patris sui consanguineos, et ad eas hereditatem paternam transferto. Tum Israelitas admoneto, vt si quis sine filio moriatur, eius hereditatem ad filiam traducant. Quod si filiam

non habeat; hereditatem eius fratribus. Si neque fratres habeat; eius patris fratribus dent hereditatem. Quod si ne patris quidem fratres sint; dent hereditatem ei, qui de eius gente ad eum propinquitate proxime accedet, isque eam adito. Atque hoc iuris institutum Israelitæ tenent, sicut Mose Ioua præcepit. Item Mose Ioua dixit: ascende in montem istum Abarim, terram adspecturus, quam Israelitis dono; eaque adspecta ad tuos tu quoque concessurus, vt concessit Aharon frater tuus: quatenus mihi non morigeri fuitis in solitudine Sinæ, in multitudinis iurgio, quum quidem me non satis auguste in aqua decorastis in eorum oculis: aquam dico iurgii in Cade, in deserto Sinæ. Tum Moses ita Iouæ dixit: præfice, o Ioua, omnium animalium animatore, hominem aliquem reipublicæ, qui et proficiscentibus et redeuntibus præeat, qui et educat et reducat: ne sit Iouæ multitudo similis ouium pastore carentium. Cui Ioua: adhibe Iosua, inquit, Nunis filium, hominem cordatum, ei que manum tuam imponito, et eum coram Eleazaro pontifice, coramque omni multitudine sistito, eique in eorum oculis præcipito, et de tua auctoritate impertito, vt ei obediatur omnis Israelitarum ciuitas. Atque ipse apud Eleazarum pontificem adesto, qui pro eo ritu CLARITATIS a Ioua oraculum sciscitetur, ex cuius præscripto ipse vna cum omnibus Israelitis omnique multitudine, et vadat et redeat. Ergo Moses fecit, sicut Ioua ei iussit, Iosuaque adhibuit, et coram Eleazaro pontifice, omnique multitudine stetit; eique manibus impositis, præcepta dedit, quemadmodum Ioua per Mosem præceperat.

* scilicet, inter eos, qui illis XL annis perierunt.

CAPVT XXVIII.

*Offerenda quæ, quo tempore, quotidie, sab-
bato, calendis, primitiarum die.*

- 1** Tem Mosem Ioua adfatus est in
2 hæc verba : præcipe Israelitis,
 vt mihi rei diuinæ dapale munus
 suo tempore curent offerendum,
 ad me odore deliniendum :
3 atque apud eos ita disere : huius-
 modi rem diuinam Iouæ facieris :
 agnos anniculos integros binos
 quotidie iugi solido sacrificio :
4 quorum alterum mane, alterum ve-
 spera facitote, cum similæ ephi
5 decima parte ad fertum, subactæ
 in quarta parte hinis olei expressi,
6 perpetuo, inquam, solido sacrificio,
 quale factum est in monte Sina, cuius
 rei diuinæ odore Ioua delectetur.
7 tumque libandi vini quarta
 hinis in singulos agnos, vt in sacro
8 temetum Ioua libetur. Alter autem
 agnus fiat in vespera, cum eodem
 et fertum et libando vino, quo
 mane, cuius rei diuinæ odore Ioua
 deliniatur.
9 At die sabbati duo agni anniculi
 integri, cum fertum duarum
 decimarum similæ in oleo de-
 positæ, cumque eius vino libando.
10 Quod quidem solidum sacrificium
 sabbaticum singulis sabbatis fiat,
 præter solidum sacrificium perpetuum,
 eiusque libandum vinum.
11 Principiis autem mensium vestrorum
 solidum sacrificium Iouæ obmouetote,
 tauros bouillos duos,
 et arietem vnum, et agnos anniculos
12 septem integros, et fertum
 trium similæ decimarum in oleo
 deposite in taurum vnum, et fertum
 duarum decimarum similæ in oleo
13 subactæ ad arietem vnum, et
 fertum singularum decimarum
 similæ in oleo deposite ad singulos
 agnos : cuius solidi sacrificii rei di-
14 uinæ odore Ioua delectetur. Eorum
 autem vini libatio esto : in
 tauros singulos vini hinis diuidi-
 um, in arietem tertia pars hinis,
 in agnos singulos hinis quarta pars.

Atque huiusmodi esto menstruale
 solidum sacrificium, singulis anni
 mensibus faciendum. Fiat item
 Iouæ caper caprinus vnus piacularis,
 cum sua vini libatione, præter
 solidum sacrificium perpetuum.

Primi autem mensis die decimo
 quarto Iouæ pascha est. Eiusdem
 mensis die decimo quinto festum
 est : septem diebus azymis vescuntor,
 quorum dierum primo die
 conuentus facer habetur ; nullum
 opus operarium facitote. Ac Iouæ
 solidi sacrificii rem diuinam
 obmouetote, scilicet tauros bouillos
 duos, arietem vnum, agnos
 anniculos integros septem, vna cum
 eorum fertum similæ in oleo sub-
 actæ, cuius tres decimas ad tauros
 singulos, duas autem ad arietem
 adhibebitis, et ad singulos septem
 agnorum singulas. Tum caprum
 vnum piacularum ad supplicandum
 pro vobis. Atque hæc præter
 solidum sacrificium matutinum, quod
 est perpetuum, facitote, idque
 singulis septem dierum (cuius
 dapalis rei diuinæ odore Ioua
 delectetur) præter solidum
 sacrificium perpetuum fiat, cum
 sua vini libatione. Septimo autem
 die sabbatum conuentum habetote,
 nullum laboris opus facitote.

Item die primitiuorum, quum
 Iouæ fertum nouum libabitis,
 septimanis vestris conuentum
 sacrum habetote, nullum laboris
 opus facitote. Ad solidum
 sacrificium ad Iouam odore
 suauiter delectandum obmouetote
 tauros bouillos duos, arietem
 vnum, agnos septem anniculos,
 tum eorum fertum, similam
 in oleo subactam, tres decimas
 in vnum taurum, duas in arietem,
 singulas in septem agnos ;
 caprum vnum caprinum, ad
 supplicandum pro vobis : quæ
 quidem cum sua vini libatione
 integra facitote, præter
 solidum sacrificium perpetuum
 eiusque fertum.

CAPVT XXIX.

*Offerenda septimi mensis calendis, die II.
III. IIII. V. VI. VII. VIII.*

Mensis autem septimi die prima conuentum sacrum habetote; nullum laboris opus facitote: diem clangoris habetote; et solidum sacrificium, ad Iouam odore suauis delectandum, facitote, taurum bouillum vnum, arietem vnum, agnos anniculos septem integros, cum eorum ferto similæ in oleo depstitæ, tribus decimis in taurum, duabus in arietem, singulis in singulos septem agnos. Tum caprum caprinum vnum piacularem ad supplicandum pro vobis, præter solidum sacrificium menstruale eiusque fertum, et solidum sacrificium perpetuum eiusque fertum, et eorum vini libationem, quæ ritu suo fiant: cuius rei diuinæ odore Ioua deliniatur. Decimo autem die istius mensis septimi conuentum sacrum habetote, et ieiunatote, neque vllum opus facitote, et Iouæ solidum sacrificium ad odoris suauitatem obmouetote, taurum bouillum vnum, arietem vnum, agnos anniculos septem, eosque integros, cum eorum ferto similæ in oleo subactæ, tribus decimis in taurum, duabus in arietem, singulis in septem agnos: caprum caprinum vnum piacularem, præter propitiatorium piaculum, et solidum sacrificium perpetuum eiusque fertum et eorum vini libationem.

Item decimo quinto die mensis septimi conuentum sacrum agitote; nullum opus operarium facitote, festumque Iouæ septem dies agitote, et rei diuinæ solidum sacrificium Iouæ ad odoris suauitatem obmouetote, tauros bouillos tredecim, arietes duos, agnos anniculos quatuordecim, quæ quidem integra sint, cum eorum ferto similæ in oleo subactæ, trinis

decimis in tredecim tauros, binis in arietes, singulis in singulos agnorum quatuordecim. Tum caprum caprinum vnum piacularem, præter solidum sacrificium perpetuum cum suo ferto, et vini libatione. Secundo autem die tauros bouillos duodecim, arietes duos, agnos anniculos quatuordecim integros, cum eorum ferto, et vini libatione in tauros, in arietes, et in agnos, pro eorum numero, vt fert eorum ritus. Tum caprum caprinum vnum piacularem, præter solidum sacrificium perpetuum eiusque fertum, et eorum vini libationem. Tertio die tauros vnum decim, arietes duos, agnos anniculos quatuordecim integros cum eorum ferto, et libando vino in tauros, in arietes, et in agnos pro eorum numero, vt ritus postulat. Tum caprum piacularem vnum, præter solidum sacrificium perpetuum, eiusque fertum, et vini libationem. Die quarto tauros decem, arietes duos, agnos anniculos quatuordecim integros, cum eorum ferto, et vino libando in tauros, in arietes, et in agnos, pro eorum numero atque ritu. Tum caprum caprinum vnum piacularem, præter solidum sacrificium perpetuum, eiusque fertum, et libandum vinum. Die quinto tauros nouem, arietes duos, agnos anniculos quatuordecim integros, cum eorum ferto, et libando vino in tauros, in arietes, et in agnos, pro eorum numero atque ritu. Tum caprum piacularem vnum, præter solidum sacrificium perpetuum, eiusque fertum, et vini libationem. Die sexto tauros octo, arietes duos, agnos anniculos quatuordecim integros, cum eorum ferto, et libando vino ad tauros, ad arietes, et agnos, pro eorum numero atque ritu. Tum caprum piacularem vnum, præter solidum sacrificium perpetuum, cum eius ferto, et vini liba-

30 libatione. Septimo die tauros
 31 septem, arietes duos, agnos annicu-
 32 los quatuordecim integros, cum
 eorum ferto, et vini libamentis in
 tauros, in arietes, et in agnos, pro
 33 eorum numero atque ritu. Item
 caprum piacularem vnum, præter
 solidum sacrificium perpetuum, e-
 iusque fertum, et vini libamen-
 34 tum. Octavo autem die ferias habetote,
 35 nullum opus laboris facitote, ac
 rei diuinæ solidum sacrificium Io-
 uæ ad odoris suauitatem obmoue-
 36 tote, taurum vnum, arietem v-
 num, agnos anniculos septem inte-
 gros, cum eorum ferto, et vini liba-
 mentis in taurum, in arietem, in
 agnos, pro eorum numero atque
 37 ritu. Tum caprum piacularem
 vnum, præter solidum sacrificium
 perpetuum, eiusque fertum, et vini
 38 libamentum. Hæc Iouæ facitote
 in solemnitatibus vestris, præter
 vota vestra et voluntaria munera in
 vestris solidis sacrificiis, in fertis, in
 vini libamentis, et in sacrificiis pro
 39 salute. Hæc omnia Moses Israe-
 litis exposuit, sicut ei Ioua ius-
 ferat.

CAPVT XXX.

Vota. Vouens puella, nupta, vidua.

1 **I**tem apud Israelitarum tribuum
 primores locutus est Moses in
 hunc modum, hanc rem præ-
 2 cepit Ioua: vir si votum Io-
 3 uæ nuncupauerit, aut se iure-
 iurando obstrinxerit: fidem ne
 frangito, sed quidquid ore pro-
 tulit, præstato.

Mulier autem si votum Iouæ
 4 nuncupauerit, seque religione ob-
 strinxerit in domo paterna, in pue-
 ritia; si pater, audito eius voto et
 5 religione, qua se ipsa obstrinxit,
 nihil ei obstitit: eius vota omnia
 et religio, qua ipsa se obstrinxit, rata
 6 sunt. Sin autem, eo audito
 pater eam prohibuerit: omnia eius
 vota et religio, qua se ipsa obstrin-

xit, irrita sunt*, Ioua ei ignoscet;
 utpote a patre prohibita. Quod
 si virum habens vota susceperit, aut
 aliquo temere prolato sese obstrin-
 xerit: si vir, eo audito, nihil ei
 8 restiterit: eius vota et religio, qua
 ipsa se obstrinxit, rata sunt. Sin
 9 autem vir, re audita, prohibuerit:
 exsoluet votum ab illa susceptum et
 temere pronuntiatum, quo illa se
 obstrinxit, illique Ioua ignoscet.
 At viduæ aut repudiatae votum, quo-
 cumque ipsa se obstrinxerit, ratum
 esto. Sin autem domi viri sui vo-
 10 terit, aut se iurisiurandi religione
 obstrinxerit; si vir eius rem au-
 11 ditam silentio tulerit, neque pro-
 hibuerit: tum omnia illius vota,
 omnisque, qua sese obstrinxit, reli-
 gio, rata sunt. Sin vir rem au-
 ditam dissoluerit: tum quidquid
 illa vouendo seque obstringendo
 pronuntiauerit, irritum esto; ut-
 pote a viro dissolutum, et illi a Io-
 uia ignoscendum. Omne votum,
 12 omnemque iurati ieiunii religio-
 nem, vir eius vel ratam vel irritam
 faciet. Qui si indies nihil contra-
 dixerit: omnia illius vota, omnem-
 que, qua illa obstricta est, religio-
 nem confirmabit, ratamque faciet:
 quoniam rem auditam silentio tu-
 lerit. Sin ea postea dissoluerit,
 13 quam audiuerit: illius culpam sus-
 tinebit.

Atque hæc quidem sunt insti-
 tuta, quæ Mosis Ioua præcepit in-
 ter virum et uxorem, interque
 patrem et filiam adhuc puellam, et
 contubernalem patris.

CAPVT XXXI.

*Madianitarum clades. Incensa oppida.
 Balaam nax et mulierum. Virginum
 vita. Præde distributio, magnitudo.
 Victorum gratitudo.*

1 **I**tem Mosis Ioua mandauit, vt
 2 Madianitas Israelitarum nomine
 vlceretur, postea ad suos
 popu-

* non statim sed quum iam in silentio comprobasset:

populares concessurus. Itaque præcepit Moses populo, ut delectum haberent militum suorum, qui Madianitas inuaderent, et ab eis Iouæ pœnas expeterent; utque ex omnibus Israelitarum tribubus milenos in eam expeditionem mitterent. Ita delecti sunt ex Israelitarum copiis, ex singulis tribubus mille, id est, duodecim millia ad militiam instructi, quos Moses in expeditionem misit vna cum Phinee, Eleazari pontificis filio, sacra tela, tubasque ad clangendum secum ferente. Hi ergo Madianitas, ut Mosi Ioua iusserat, adorti, omnes mares interfecerunt. Madianitarum quoque reges in promiscua illorum cæde peremerunt, videlicet Euim, Recemum, Surem, Hurem et Rebam, quinque Madianitarum reges. Balaamum etiam, Beoris filium, ferro trucidarunt, et Madianitarum mulieres atque paruulos captiuos ceperunt, omnibusque eorum pecoribus, facultatibus, copiis direptis, omnibus, in quibus illi habitabant, oppidis castellisque incensis, omnia spolia, omnemque, qua hominum, qua pecoris prædam ceperunt; captiuosque et prædam illam atque spolia Mosi et Eleazaro pontifici et Israelitarum multitudini ad castra adduxerunt, in campum moabiticum, qui est apud Iordanem hierichuntium. Quibus, quum Moses et Eleazarus pontifex, omnesque reipublicæ primores obuiam extra castra processissent: succensuit Moses militum præfectis, tribunis et centurionibus ab expeditione venientibus. Itane vero (inquit) conseruastis omnes feminas? At istæ ipsæ Israelitas, auctore Balaamo, induxerunt ad offendendum Iouam in re Phegoris, unde clades in Iouæ ciuitate nata est. Quamobrem interficite omnes mares impuberes, omnesque mulieres, quæ viri notitiam concubitu

habuerunt. Omnes autem feminas impuberes marium coniunctionis ignaras vobis conseruate. Vos autem extra castra septem dies manete: ac quicumque eadem fecistis aut occisum tetigistis, expiamini tertio die atque septimo, nec non captiuæ vestræ. Omnem etiam vestem, omnem pelliceam supellectilem, omnia ex caprinis pellibus facta, omneque ligneum instrumentum expiate.

Tum Eleazarus pontifex ad milites, qui ad bellum iuerant, ita locutus est: hoc est legis institutum, Mosi a Ioua præceptæ: aurum quidem, et argentum, et æs, et ferrum, et stannum, et plumbum, quidquid denique fert ignem, igne adhibito purificate, idque aqua lustrali expietur. Quidquid autem non fert ignem, id in aquam immittite, lotisque vestris die septimo vestimentis, mundi estote, et tum demum in castra venitote.

Deinde Mosi Ioua mandauit, ut vna cum Eleazaro pontifice et principibus familiarum ciuitatis summam captiuorum subduceret, tum hominum, tum pecorum, prædamque inter eos, qui in militiam profecti, bellum gesserant, interque reliquam omnem multitudinem diuideret, et Iouæ manubias a militibus in bellum profectis exciperet, videlicet animal vnum de quingentis, siue homines essent, siue boues, siue asini, siue oues aut capræ; deque eorum media parte desumeret, quod Eleazaro pontifici Iouæ receptitium daret. At mediæ partis reliquorum Israelitarum partem quinquagesimam sumeret hominum, bouum, asinorum, ouium, caprarum, omnium denique bestiarum, quam Leuitis tabernaculi Iouæ curam gerentibus daret.

Idque fecit Moses et Eleazarus pontifex, sicut Mosi Ioua præceperat.

33 Fuerunt autem capta, præter ea,
 quæ diripuerunt milites, balantum
 sexcenta septuaginta quinque mil-
 lia, bouum septuaginta duo millia,
 asinorum vnum et sexaginta millia.
 34 Hominum autem, mulieres virilis
 concubitus nesciæ, fuerunt omnino
 35 triginta duo millia. Atque ho-
 rum dimidium, id est, eorum pars,
 qui in expeditionem exierant, fuit
 balantum trecenta triginta septem
 36 millia quingentæ: ex quibus Io-
 uæ manubiarum nomine cesserunt
 sexcentæ septuaginta quinque.
 37 Bouum autem fuere sex et triginta
 millia, quorum Iouæ cesserunt se-
 38 ptuaginta duo. Asinorum fue-
 runt triginta millia quingenti, quo-
 rum Iouæ cesserunt vnus et sexa-
 39 ginta. Hominum autem millia
 sexdecim, quorum Iouæ cesserunt
 40 triginta duo. Ac partem quidem
 Iouæ exceptam Moses Iouæ iussu
 41 dedit Eleazaro pontifici. Item-
 que alterius dimidiæ partis, id est
 partis multitudinis reliquorum Is-
 42 raelitarum, quam Moses a militi-
 bus diuiserat, fuerunt balantum tre-
 centa triginta septem millia quin-
 43 gentæ: bouum triginta sex millia:
 asinorum triginta millia quingen-
 44 ti: hominum sexdecim millia.
 45 Atque huius dimidiæ partis Israe-
 litarum desumpsit Moses quinquag-
 gesimum quemque tum hominum
 46 tum pecorum, quos Leuitis de-
 dit, tabernaculi Iouæ curam geren-
 tibus, sicut ipsi Ioua præceperat.
 47 Tum copiarum exercitus præfe-
 cti, tribuni et centuriones Mosem
 48 conuenerunt, eique demonstra-
 runt, sese commisos sibi milites re-
 censuisse, nullumque omnino desi-
 49 deratum esse: quamobrem vel-
 le se Iouæ munera ex his, quæ cui-
 50 que suppeterent, libare, orna-
 menta aurea, periscelides, armil-
 las, annulos, inaures et torques,
 51 vt ita Iouam sibi propitiarent. Ita-
 que accepit Moses et Eleazarus
 pontifex ab illis aurum, (quæ omnia

erant ornamenta auro facta) cu-
 ius exceptitii auri ab illis tribu-
 nis et centurionibus Iouæ excepti
 summa fuit siclorum sexdecim
 millium septingentorum quin-
 quaginta, quæ milites sibi diri-
 puerant; quod aurum Moses
 et Eleazarus pontifex a tribunis et
 centurionibus acceptum in oraculi
 tabernaculum intulerunt, Israe-
 litarum monumentum apud Iouam
 futurum.

CAPVT XXXII.

*Rubenitarum et Gaditarum postulata, per
 Mosem incusatio, eorumdem promissa.
 Illorum ditiones. Amorrhæi per Manas-
 sem cædes.*

HAbebant autem Rubenitæ et
 Gadini permagnum nume-
 rum pecorum; quumque a-
 nimaduertent Iazeris et galaadi-
 ticæ terræ solum esse pecori ac-
 commodum: ad Mosem et Elea-
 zarum pontificem et ciuitatis prin-
 cipes veniunt, et apud eos ita lo-
 quuntur: Atarotha, Dibonem, Ia-
 zer, Nemram, Hesebonem, Eleale,
 Sabamam, Nabonem et Beonem,
 quas Ioua terras Israelitarum ciui-
 tati subegisset, terras esse pecori
 aptas: se autem habere pecus. Ita-
 que petere se, vt si qua esset ipsorum
 apud eum gratia, illa terra sibi con-
 cederetur possidenda, ne ab eo Ior-
 danem traducerentur. Quibus
 Moses respondit in hunc modum:
 scilicet consanguinei vestri milita-
 bunt, et vos hic desidebitis? Cur-
 nam Israelitarum animos ab adeun-
 da terra eis a Ioua data deterretis?
 Sic fecerunt patres vestri, quum ego
 eos a Gadesbarnea ad speculandam
 terram dimisi: qui, quum ad flu-
 uium Escoleim ascendissent, ex-
 ploratis illis finibus, deinde animos
 Israelitarum ab adeunda terra, eis
 a Ioua data, deterruerunt. Qua
 re tum iratus Ioua, iurauit homines
 illos ex Aegypto egressos, qui mo-
 do vicesimum annum excessissent,
 non

non visuros esse terram, quam Abrahamo, Isaaco et Iacobo iurauisset; quoniam suum ei officium non prestitissent: exceptis Calebo, Iephonis filio, Cenezeo, et Iosua Nunis filio, qui suo erga Iouam functi essent officio. Itaque iratus Ioua in Israelitas, eos per solitudinem vltro citroque ductauit annis quadraginta, donec tandem consumtum est totum illud eorum genus, a quibus erat offensus. Et ecce vos exististis pro patribus vestris, additamentum hominum improborum, vt Iouæ ira in Israelitas incremento augeatur. Nam si ab eo deficietis, remorabitur eos in solitudine diutius, atque ita vos totum hunc populum perdidistis. Tum illi ad eum accedunt, et sic loquuntur: nos hic et caulas pecoribus, et oppida paruulis nostris ædificabimus: ipsi autem in armis erimus ante Israelitas expediti, donec suum eos in locum perduxerimus, (paruulis nostris interea manentibus in oppidis munitis, vt tuti sint ab incolis) non prius domum redituri, quam Israelitæ in suam quisque hereditatem venerint. Neque enim possessionem cum eis trans Iordanem adhibimus: quum ea nobis obuenerit cis Iordanem ad orientem. Quibus Moses: si istud facietis, inquit, si ad bellum parati eritis in Iouæ conspectu, Iordanemque armati omnes in eiusdem Iouæ conspectu traicietis, tum demum redituri, quum ille hostibus suis a se euerfis terram illam perdomuerit? eritis et apud Iouam et apud Israelitas innocentes, atque huius terræ possessionem in Iouæ conspectu habebitis. Sin autem non ita feceritis: scitote, vos in Iouam peccare, vestrique peccati pœnas daturus esse. Aedificate sane paruulis vestris oppida, et pecudibus caulas, et stete promissis. Cui illi: nos tuis iussis obtemperabimus, domine.

Paruuli nostri, mulieres, pecora et iumenta omnia hic erunt in oppidis galaaditicis: nos autem omnes ad militiam parati, ad bellum coram Ioua proficiscemur, quem admodum tu dicis, domine. Tum Moses Eleazaro pontifici, et Iosua Nunis filio, et familiarum principibus israeliticarum tribuum, præcepit super illis in hunc modum: si vobiscum traiecerint Gadini et Rubenitæ Iordanem, armati omnes ad bellum in Iouæ conspectu, et vobis subacta fuerit terra illa: tum eis galaaditicum agrum datote possidendum. Sin autem vobiscum armati non traiecerint: possessionem inter vos fortiantur in Chananæa. Cui Gadini et Rubenitæ ita responderunt; vt nobis Ioua præcipit, ita faciemus. Nos armati coram Ioua in Chananæam traiciemus, et patrimonii nostri possessionem cis Iordanem retinebimus. Ita dedit eis Moses, videlicet Gadinis, Rubenitis, et dimidiæ tribui Manassis, Iosephi filii, regna Iephonis Amorrhæorum, et Ogi Bafanæ regum, scilicet terram cum suis oppidis, quam longe lateque eorum fines patebant. Igitur instaurarunt Gadini Dibonem, Atarotha, Aroer, Atrotho, Sophanem, Iazer, Iogbaam, Bethnemram, et Betharanem, oppida munita, et pecudum caulas. Rubenitæ autem, Hesebonem, Eleale, Cariathaim, Nabonem, Baalmeonem mutato nomine, et Sabamam, quibus a se instauratis oppidis imposuere nomina. At Machiris filii a Manasse progeniti, Galaadum a torti ceperunt, Amorrhæosque incolas expulerunt. Itaque Machiri Manasse prognato, Galaadidem Moses dedit habitandam. Iair item Manasse natus, eorum vicus adgressus expugnauit, et Iairi vicus nominauit. Noba etiam Canatham eiusque municipia expugnauit, eamque Nobam a se denominauit.

CAPVT XXXIII.

Populi mansiones. In Chananeos Ioua.

- 1 **S**equitur iam de itineribus, quæ Israelitæ ex Aegypto cum suis copiis egressi ductu Mosis et
- 2 Aharonis fecerunt: quæ quidem itinera et profectiones Moses ex Iouæ mandato scripsit. Sunt autem
- 3 hæc: profecti sunt Israelitæ ex Ramese decimo quinto die mensis primi, post die pasc hæ, a ingenti manu, in oculis omnium Aegyp-
4 rum, qui tum sepeliebant primogenitos: quos omnes in eis Ioua, deos eorum vlciscens, occiderat.
- 5 Igitur a Ramese profecti Israelitæ,
6 castra fecerunt in Sochothis. A Sochothis in Ethamo, qui locus est
7 in solitudinis extremo. Ab Ethamo reuerterunt ad fauces Ahirotha, quæ sunt e regione Baalsephonis, et castra fecerunt ante Magdal.
- 8 Ab Ahirothis per medium mare transierunt in solitudinem Ethamum: per quam solitudinem triduum iter progressi, castra habuerunt in
9 Mara. Ex Mara profecti venerunt in Elimum, vbi erant duodecim aquæ fontes, et palmæ septuaginta, ibique castra posuerunt.
- 10 Ex Elimo profecti, castra fecerunt ad mare rubrum: inde
11 in solitudine Sinæ, inde in
12 Dophea, inde in Aluso,
13 inde in Raphidimo, vbi populus aquam ad bibendum non habebat.
- 14 Inde profecti, castra fecerunt in
15 solitudine Sina, inde ad Busta
16 cupiditatis, inde in Hazerothis,
17 inde in Rethma,
18 inde in Remmonphare,
19 inde in Lebna,
20 inde in Risfa,
21 inde in Ceelatha,
22 inde in monte Saphare,
23 inde in Harada,
24 inde in Macelothis,
25 inde in Thahatha,
26 inde in Thara,
27 inde in Methcha,
inde in Hasmona,
inde in Moserothis.
inde in Beneiacane,
inde in Horgadgado,
inde in Iothabatha,
inde in Abrona,
inde in Asiongabre,
inde in solitudine Sinæ, quæ et Ca-
des: inde in Hore, qui mons est
in extremo Idumææ, quem in
montem Aharon pontifex ex Iouæ mandato ascendit, ibique mortuus est, anno quadragesimo post egressos ex Aegypto Israelitas, primo die mensis quinti, annos tum natus
viginti tres supra centum: quum
quidem chananeus rex Aradus, qui Chananeam ad austrum incolebat, aduentum audiuit Israelitarum. Ex Hore monte profecti, castra po-
suerunt in Salmona, inde in
Phunone, inde in Obothis,
inde in Ieabarimo, in Moabitarum
finibus. A Ieabarimo profecti,
castra fecerunt in Dibongado, in-
de in Almondeblathaima, inde
in montibus Abarium contra Nabonem, inde in campo moabitico
apud Iordanem hierichuntium: atque apud Iordanem castra habue-
runt a Bethiesimothis ad planitiem Sittimorum in campo moabitico, quo in campo Ioua cum Mose apud
Iordanem hierichuntium locutus est in hunc modum: colloquere
cum Israelitis, eisque manda, vt,
quum traiecto Iordane in chana-
neam terram venerint, omnes incol-
las exterminent, omnia simulacra,
omnia confata signa disperdant, omnia sacella deuantent, terramque populati incolant, (nam ego eam
ipsis occupandam dedi) et sorte generatim ducta ita possessionem ad-
eant, vt quo quique vel plures
vel pauciores erunt, eo vel plus vel minus teneant possidendo: vtque,
quem cuique fors locum adsignauerit, eum habeat, possessionibus diuis

56 sis in tribuum familias. Quod si incolas non exterminauerint, quos eorum reliquos fecerint, eos fore ipforum et oculis quasi aculeos et lateribus spinas, ipsisque futuros infestos in terra, in qua confederint: futurumque, vt quod illis ego facere decreui, id ipsismet faciam.

CAPVT XXXIII.

Terra felicitis termini. Distribuentium nomina.

1 **T**UM eis, inquit, in hunc modum
2 præcipe: quum in Chananaeam veneritis, terram, quam possidendam fortiemini, erit terra chanaanæ, quacumque patet:
3 cuius latus meridianum vobis erit a Sinæ solitudine ad fines Idumææ, idque latus meridianum ab extremo salsi lacus in orientem patebit,
4 vesterque terminus a meridie ad adscensum scorpionum circumductus, ad Sinem porrigetur, et a meridie ad Gadesbarneam pertingens, exibat ad Hazaradar, et ad
5 Asmonem extendetur. Ab Asmone circumagetur ad ægyptium fluuium, atque in mare desinet.
6 Occidentalem terminum habebitis mare, * et ipsum terminum, hic erit
7 terminus occidentalis. In septentrionalis autem termino a mari ad
8 montem Horem pergetis, inde, qua itur Hemathain, progrediemini, ita vt terminus in Sedadam
9 exeat: et ad Zephronam perductus in Hazarenanem desinat. Hunc septentrionalem terminum habebitis. In orientali termino comprehendetis ab Hazarenane ad Sephamani. A Sephama descendet terminus ad Reblam, ab oriente Ainis: hinc delatus ad latus Cenerethi lacus, spectabit ad orientem:
2 et in Iordanem deuexus, falso lacu terminabitur. His finibus terram vndique circumscriptam habebitis.
3 Tum Moses Israelitis præcepit, vt terram illam sorte occuparent,

quam Ioua nouem tribubus et dimidiæ tribui dari iussisset. Nam
14 duæ quidem tribus et dimidia, videlicet Rubenina et Gadina tribus, et Manasseæ dimidia, possessionem per familias ceperant
15 cis Iordanem, qua est Hiericho versus orientem solem.

Tum Ioua cum Mose locutus, no-
16 mina monstrauit eorum, qui essent illis terræ possessionem diuisuri. Sunt autem hi: Eleazarus pontifex, 17 et Iosua, Nunis filius: tum vt fin-
18 gulos tribuum principes ad eam terræ distributionem deligerent, quorum hæc sunt nomina. Ex Iudæa 19 tribu Chalebus, Iephonis filius: ex
20 Simeonia Samuel, Ammiudi: ex
21 Beniaminea Eliaddus, Caselonis: ex Dania princeps Boccis, Ioglis
22 filius: ex Iosepho genitis: ex
23 Manassensi princeps Haniel, Ephodi: ex Ephraimina princeps Ca-
24 muel, Sephthanis: ex Zabulonia
25 princeps Elisaphan, Pharnaci: ex
26 Isfachariana princeps Phaltiel, Azanis: ex Aferiana princeps
27 Ahiudus, Salomis: ex Nephtha-
28 liensi princeps Phadael, Ammiudi. Hi sunt, quibus Ioua præcepit, vt
29 diuiderent Israelitis in Chananaea possessiones.

CAPVT XXXV.

Leuitarum, per fugii oppida. Homicidii leges, ac testimonii.

1 **I**TEM cum Mose locutus est Ioua
in campo moabito, apud Iordanem hierichuntium in hunc modum: præcipe Israelitis, vt de
2 suorum patrimoniorum possessione Leuitis oppida dent ad habuandum, eaque cum suis vndique
3 pomæriis, vt et oppida ipforum habitationi, et pomæria eorum iumentis, rebus et omnibus animalibus seruiant. Ac quæ Leuitis
4 pomæria dabit, ea foras extramurum oppidi quoquo versus mille pateant cubitos, vt quum ex-
5

tra murum orientali latere duobitorum millia mensi fueritis, itemque meridiano totidem, occidentalique, et septentrionali, oppidum sit in medio, atque hæc oppidorum pomeria habento. Ac que Leuitis oppida tribuetis, ea sunt sex oppida perfugii; quo confugiant percussores: et præterea quadraginta duo eis datote, vt quæ Leuitis dabitis oppida, ea sint omnino quadraginta octo, vna cum suis pomeriis. Et quæ oppida de Israelitarum possessione dabitis, quanto quique vel plus vel minus habebunt, tanto ex eis vel plura vel pauciora datote, vt quique pro modo occupatæ a se possessionis, Leuitis de suis oppidis impertiant.

9 Tum hæc Israelitis exponito, inquit Ioua Mofi. Quum in Chananæam traiecto Iordane perueneritis, et oppida construxeritis: habetote oppida perfugii, quo percussores, qui hominem per imprudentiam occiderint, confugiant: quibus oppidis vtamini ad effugiendos vindices, ne homicida indicta causa moriatur.

13 Atque ista quidem oppida, quæ in asyla tribuetis, sex sunt: quarum tria eis Iordanem, altera in Chananæa attribuetis, quibus sex oppidis tum Israelitæ, tum peregrini, tum qui aduenæ, ad perfugium vtantur, vt eo confugiat, quisquis hominem imprudenter occiderit.

16 Qui si ferro telo percusserit, atque ille mortuus fuerit: homicida est, moriatur percussor. Item si saxo manuali letifero percusserit, atque ille mortuus fuerit: homicida est, moriatur percussor. Item si ligneo telo manuali letali percusserit, atque ille mortuus fuerit: homicida est, moriatur percussor. Homicidam sanguinis vindex interficito, et quidem, vbi ei occurrerit, interficito. Quod si eum per odium

pulsauerit, aut ex insidiis petiuerit, atque ille mortuus fuerit; aut eum hostiliter manu percusserit, atque ille mortuus fuerit: morte plectatur percussor: homicida est, homicidam sanguinis vindex, vbi eum nactus fuerit, perimito. Sin autem eum forte fortuna sine inimicitiiis pulsauerit, aut aliquod telum in eum imprudens, aut quoduis saxum letale ex improviso iecerit, quod in illum inciderit, vnde ille mortuus fuerit; quum hic illi neque hostis esset, neque malum machinaretur: tum concilium inter percussorem et sanguinis vindicem ex hisce regulis iudicato, et ab hoc illum vindicato, et in oppidum perfugii, quo confugerat, reducito, in eo ad mortem pontificis sacro oleo vncti mansurum. Quod si percussor egressus fuerit extra fines oppidi sui asyli, quo perfugerit, eumque extra illos fines sanguinis vindex inuentum occiderit: impune esto. Nam debet in oppido sui perfugii manere ad mortem pontificis, et post eam in terram suæ possessionis reuerti. Atque hæc iudicialia instituta in posterum, vbicumque degetis, habetote. Quisquis hominem occiderit, ex ore testium occiditor homicida. Vnus quidem testis contra hominem in re capitali ne auditor: neue ab homicida pretium ob vitam accipitote, qui crimen capitale commiserit, sed morte plectitor. Neue ab eo, qui in asyli sui oppidum confugerit, pretium accipitote, ob domum reditionem ante mortuum pontificem; ne terram, in qua eritis, impietis. Nam sanguine impiatur terra: neque a sanguine in ea fuso expiatur, nisi eius sanguine, qui fudit. Ne ergo terram, quam incoletis, polluitote, in qua ego habitabo. Nam ego Ioua inter Israelitas habito.

CAPVT XXXVI.

Salphaadi natarum connubia. Iubileus annus. Tribuum coniugia.

TVM præcipui patres familias cognationis prognatorum Galaadi, Machire Manassis filio progeniti, gentiles natorum Iosephi, Mosem et israeliticarum familiarum principes conuenerunt, atque ita verba fecerunt: tibi, domine, præcepit Ioua, vt Israelitis terræ possessionem forte dares: præterea ab eodem Ioua tibi præceptum est, vt Salphaadi agnati nostri hereditatem eius filiabus dares. Nunc si hæc aliis Israelitis, quam suis tribulibus, nupserint, aufertur earum hereditas a nostra paternæ hereditate, eique tribui accedet, in quam nupserint, atque ita de nostra hereditatis forte detrahetur: quumque Iubile erit Israelitis, earum hereditas, de nostro detracta patrimonio accedet ad eius tribus hereditatem, in quam tribum concesserint.

Tum Moses Israelitis ex Iouæ mandato præcepit, in hunc modum: recte dicunt Iosephi na-

torum tribules. Atque hoc est, 6 quod Ioua circa Salphaadi filias præcipit: suo arbitrato nubunto, dum in tribus paternæ gentem nubant. Ita non transferetur Israelitarum hereditas de tribu in tribum, dum quisque in suæ patriæ tribus hereditate hærebit. Atque 8 omnis filia heres instituta, ex quacumque Israelitarum tribuum, alicui tribuli suo nuptum locetur, vt Israelitarum quique paternas hereditates possideant, ne hereditates ex aliis in alias tribus trans-eant, dum Israelitarum quisque in suæ tribus hereditate hærebit. Atque hoc, quemadmodum Mosi 10 Ioua præcepit, ita fecerunt Salphaadi filia: nupseruntque Ma- 11 ala, Therfa, Hegla, Melcha et Noa, Salphaadi filia, patruelibus suis, in gentilitates filiorum Manassis, 12 Iosephi filii, mansitque earum hereditas in tribu earum paternæ gentis.

Hæc sunt præcepta et iura, quæ 13 per Mosem Ioua præcepit Israelitis, in campo moabitico, apud Iordanem hierichuntium.

DEUTERONOMIUM.

CAPVT I.

Mosis ad populum conuocatio. Præterita itinera, magistratus, exploratores, facinoræ, clades.

ORATIO, quam habuit Moses ad vniuersos Israelitas cis Iordanem, in quadam solitudinis planitie, e regione maris rubri, inter Pharanem et Thophel, ac Labanem, Haferothaque et Dizahabum. Est autem vndecim dierum iter ab Horebo per Seirem montem ad Cadesbarneam.

3 Igitur anno quadragesimo, die

primo mensis vndecimi, elocutus est Moses Israelitis omnia, quæ ei Ioua ad eos mandauerat, post cæsum ab 4 eo Sehonem, Amorrhæorum regem, qui Hesebonem incolebat, et Ogum, Basanæ regem, qui Astarothis in Edrei habitabat. Cis Iordanem, 5 inquam, in finibus Moabitarum ingresus est Moses legem hanc explanare huiusmodi verbis: Ioua 6 Deus noster admonuit nos in Horebo, iam fatis nos in eo monte mansisse: iussitque, vt reuerteremur, et contenderemus in montem 7 Amorrhæorum, et omnia finitima lo-

ca tum campestris, tum montana, tum conuallium, tum meridiana, tum maritima, videlicet in Chananaeam, et Libanum, vsque ad Euphratem magnum fluiuium. Sese enim nobis illos fines concedere: itaque inuaderemus possessionem terre, quam ipse maioribus nostris Abrahamo, Isaaco et Iacobo iurasset, se et ipsis, et ipsorum esse posteris daturum. Per id tempus autem proposui vobis, me solum non posse regere vos, qui ita essetis a Ioua Deo vestro aucti, vt iam caelestium stellarum multitudinem æquaretis: optare quidem, vt Ioua Deus vester patrius vos etiam millecuplo augetet, et suo fauore prosequeretur, quemadmodum promississet: Me certe solum negotia, onera, lites vestras ferre qui posse? Itaque petere, vt viros vestrarum tribuum sapientissimos, prudentissimos, peritissimosque daretis, quos ego vobis praefectos constituerem. Quumque vos respondissetis, ita vobis fieri placere: delegi vestrarum tribuum principes, viros sapientes et peritos, quos vobis praefectos statui millenarios, centenarios, quinquagenarios et denarios, tum etiam tribuum vestrarum tribunos: praecipique eo tempore iudiciis vestris, vt cognatorum suorum contouersias audirent, et iuste de causis vel ciuium inter ipsos, vel cum peregrinis iudicarent; neue in iudiciis vllam personarum rationem haberent, sed tenues iuxta ac potentes audirent, neque quemquam formidarent; nam iudicium Dei esse: Causas autem difficiliore, quam pro se, ad me referrent audiendas. Tum quoque vobis onnia praeecepi, quae essent vobis facienda. Ab Horebo autem profecti, peragrauimus omnem vastam illam et horribilem, quam vidistis, solitudinem, versus Amorraeum montem, sicut nobis Ioua Deus noster praeeceperat: et in Cadesbarne-

am peruenimus. Tum ego vobis demonstraui, peruenisse vos ad montem Amorraeum, quem nobis Ioua Deus noster daret, ostendique, Iouam Deum vestrum vobis addicere terram illam: proinde ne dubitaretis, neue formidaretis eius possessionem inuadere, vobis a Ioua Deo vestro patrio promissam. At vos vniuersi me conuenistis, mecumque egistis de praemitendis, qui regionem vobis exploarent, vosque certiores facerent de via, quam essetis ingresfuri, et de oppidis, quae essetis adgresfuri. Quae res quum mihi placuisset; delegi duodecim ex vobis, singulos ex singulis tribubus, qui in montana ascendere contenderunt: qui vsque ad fluiuium Escoleim profecti, regione explorata, secum sumserunt de fructibus illius terrae: et ad nos reuersi, nobis retulerunt, bonam esse terram illam, quam nobis daret Ioua Deus noster. Sed vos nolentes ascendere, Iouam Deum vestrum irritastis: et in tabernaculis vulgo obloquentes ditabitabatis, Iouam vestri odio vos eduxisse ex Aegypto, vt Amorraeis euertendos addiceret: nunc ne scire, quo vos verteretis: ipsos consanguineos vestros vobis animos fregisse, qui retulissent, gentem illam vobis esse et maiorem et potentio rem: vrbes maximas, et ad caelum munitas: sese etiam illic vidisse Enaquinos. Ego vos hortabar, ne terreremini, aut eos pertimesceretis: Iouam Deum vestrum, qui vos antecederet, pro vobis pugnaturum, quemadmodum vobis in Aegypto fecisset in oculis vestris, tum etiam in solitudine, vbi videritis vos ab eo sic portatos esse, vt a patre filium, toto eo itinere, quod fecissetis: donec ad locum illum ventum fuisset. Sed vos ea in re fidem Iouae Deo vestro non habuistis, qui vobis viam (vt locum stationibus vestris exploraret)

ret) præibat, noctu in igne, vt vi-
am, per quam graderemini, vide-
retis: interdiu autem in nube.
Itaque Ioua, audita verborum isto-
rum voce, iratus iurauit, nemi-
nem ex tam prauo hominum ge-
nere visurum esse bonam illam
terram, quam maioribus vestris
daturum se iurauisset, excepto Ca-
lebo, Iephonis filio. Eum enim
visurum: seque tum ei, tum eius
natis eam terram concessurum,
quam peragrauerat; quoniam Io-
uæ suum officium præstitisset.
Quin etiam contra me propter vos
iratus Ioua, negauit me eo esse ven-
turum: Iosua, inquit, Nunis fi-
lius, qui tibi ministrat, illo veniet:
hunc tu confirma, hic in illius ter-
ræ possessionem immittet Israeli-
tas. Vestri quoque paruuli, quos
vos dixistis prædæ futuros, et libe-
ri, qui nesciunt hodie quid bonum
sit aut malum, ii, eo peruenient:
iis ego terram illam possidendam
tradam. Vos autem reuertimini
in solitudinem, mare rubrum ver-
sus. Tum vos vestrum contra Io-
uani peccatum confessi, mihi re-
spondistis: adscensuros esse vos, et
bellum gesturos, sicut vobis Ioua
Deus vester præcepisset. Itaque
armis accincti, contendistis in mon-
tem ascendere. Monuerat au-
tem me Ioua, vt vos ab ea expedi-
tione dehortarer: ne, quum
ipse vobis præfens non adeset, ab
hostibus vinceremini. Quod
quum ego vobis retulissem, non
obtemperastis, contentisque Iouæ
monitis, montem insolenter con-
scendistis. Ergo occurrit vobis
illius montis incola Amorrhæus, vos-
que, vt solent apes, persecutus
concidit, vsque a Seire ad Hormam.
Itaque reuersi fleuistis apud Iouam:
sed ille vos non exaudiuit, neque
vobis aures præbuit.

*rum extinctio in solitudine. Pro Am-
monitis Deus, apud hos Gigantes. Ad
Sehonem legatio, de eodem viç. ori.*

QUumque multo maximam
vestræ moræ partem fuissetis
apud Cadem: reuersi conten-
dimus in solitudinem mare rubrum
versus, sicut mihi Ioua mandauerat,
montemque Seirem multis diebus
circumuiimus. Tum Ioua me
monuit, vt quoniam satis iam in mon-
tem illum circumuisissemus, conuer-
teremus nos ad aquilonem: mi-
hique mandauit, vobis præcipere,
vt, quum iter haberetis per fines
fratrum vestrorum Esao natorum,
Seiris incolarum, et illi vos me-
tuerent: diligenter caueretis, ne
eos infestaretis. Sese enim vo-
bis de illorum terra ne vestigium
quidem esse pedis daturum: quip-
pe quum Seirem montem possiden-
dum Esao dedisset. Proinde ciba-
ria ab eis argento emeretis ad vi-
ctum, etiamque aquam ad potum.
Etenim Iouam Deum vestrum vo-
bis in omnibus vestris factis faue-
re, qui vestrum iter curauisset* in
vasta illa solitudine per illos qua-
draginta annos: vobisque ita ad-
fuisset, vt nulla re indigneretis.

Itaque defleximus a fratribus no-
stris Esao prognatis, Seiris incolis,
a via campestri, ab Elatho, et ab A-
siongabre, et iter conuertimus ad
solitudinem Moabitarum. Tum
mihi Ioua vetuit, ne Moabitas infes-
tarem, aut oppugnarem: sese
enim nobis de eorum terra posses-
sionem non esse daturum; vt qui
Loti posteris Ar possidendum con-
cessisset. Emes antea illic habi-
tasse, populum tum magnitudine,
tum multitudine, tum potentia E-
naquinis parem. Ipsos quoque
haberi solitos inter gigantes, sicut
Enaquinos, atque a Moabitis Emes
vocari. In Seire autem habitasse
olim Horios: sed Esainos, illis ex-
actis atque deletis, eorum fines oc-
cupasse, sicut facturi essent Israeli-
te

CAPVT II.

Pro Esao prognatis et Moabitis. Primo-

tæ in terram suæ possessionis sibi a
 13 Ioua concessam. Quapropter flu-
 uium Zaredum traiceremus. Ergo
 14 traiecimus. Tempus autem, quo
 in itinere fuimus a Cadesbarnea,
 donec Zaredum traiecimus, fuit an-
 norum octo et triginta, donec ab-
 sumtum est totum genus eorum,
 qui in castris erant ad bellum ido-
 15 nei, sicut eis iurauerat Ioua: cuius
 etiam manu in castris ad interne-
 cionem oppressi fuerunt.
 16 Igitur confectis et mortuis omni-
 bus, qui in populo erant ad bellum a-
 17 pti, adlocutus est me Ioua. Transi-
 turus es, inquit, hodie Moabitarum
 terminum, videlicet Ar, et propius
 18 ad Ammonitas accessurus: ne eos
 19 infestato, aut lacesito. Neque e-
 nim sum vobis daturus de terra
 Ammonitarum possessionem, quam
 Loti posteris dederim possidendam.
 20 Ea quidem etiam gigantum terra
 habetur, in eaque habitauerunt olim
 gigantes, ab Ammonitis Zamzumes
 21 adpellati, populus magnitudine,
 multitudine, potentiaque cum E-
 22 naquinis conferendus. Sed eis Iouæ
 præsidio deletis atque exactis,
 Ammonite in eorum sedibus con-
 federunt: quemadmodum item Ioua
 fecit Esainis, Seiris incolis, pro-
 pter quos Horios euertit, quorum
 23 illi fines occupatos tenent ad hunc
 diem. Auios quoque in Hazeris
 vsque ad Gazam habitantes, Cappa-
 doces ex Cappadocia profecti euer-
 terunt, et in eorum finibus conse-
 24 derunt. Agite proficiscimini, et
 Arnonem fluuium transite. En ego
 vobis in manum trado Sehonem
 regem Hefebonium Amorræum,
 25 eiusque terram. Incipe iam eius
 inuadere possessionem, et illi bel-
 lum inferre. Ego hodie incipiam
 tantum tui terrorem et metum om-
 nibus, quæ sub omni cælo sunt,
 gentibus incutere, vt ad tui nomi-
 nis auditum perhorrescant, atque
 percellantur.

26 Misi igitur legatos ex Cedemothis

solitudine ad Sehonem regem Hefe-
 bonium, de pace, qui peterent, nobis
 vt liceret recta per illius fines iter
 facere, nusquam deflexuris: tan-
 tum nobis pro pecunia et cibaria ad
 victum, et aquam ad potionem da-
 ret, vt ita pedibus iter faceremus,
 sicut fecissent nobis et Seiris Esaini,
 et Aris Moabitæ incolæ: donec trans-
 misso Iordane peruenissemus in ter-
 ram nobis a Deo nostro Ioua desti-
 natam. Sed noluit Sehon rex He-
 sebonius nobis per suos fines iter
 dare: Ioua scilicet Deo vestro il-
 lius animum atque cor durante,
 atque obstinante, vt eum vo-
 bis in manum daret: quemad-
 modum evenit. Tum mihi Ioua
 ostendit, se mihi iamiam
 superandum dare Sehonem regem,
 vna cum suis finibus: quocirca au-
 derem iam illius terræ posses-
 sionem inuadere. Igitur quum Se-
 hon vna cum suis omnibus copiis
 egressus esset ad prælium nobiscum
 in Iasa committendum: eum no-
 3 bis Ioua Deus noster ita debellauit,
 vt et ipsum et eius filios omnemque
 populum occiderimus, et eius
 oppida omnia eodem tempore ce-
 perimus, omnesque oppidanos et
 mulieres et impuberes ad vnum
 interfecerimus. Tantum pecora
 nobis et captorum oppidorum præ-
 dam diripuimus. Ab Aroere qui-
 dem, quod situm erat ad ripam flu-
 uii Arnonis, et oppido, quod erat
 in fluuio, ad Galaadum vsque nul-
 lum fuit oppidum, quod nobis resti-
 terit, omnia nobis superante Ioua
 Deo nostro. Tantum ad Ammo-
 3 nitarum fines non accessistis, quan-
 tum est fluuii Iabboqui, et monta-
 norum oppidorum, omniumque,
 quibus nobis Ioua Deus noster in-
 terdixerat.

CAPVT III.

*Ogus victus. Iairi victoria. Deus in ducem
 ob exercitus culpam. Iosue dignitas et
 institutio.*

Inde quum iter in Basanam conuertissemus: egressus ad prælitum nobis occurrit Basanæ rex Ogus, cum suis omnibus copiis, in Edrci. Tum me Ioua admonuit, ne illum timeremus: nam se nobis et eum et omnes eius homines atque terram dedere; nosque eo vsuros esse, quomodo amorraeo rege Sehone Hesebonis incola vsessemus. Itaque subegit nobis Ioua Deus noster etiam Basanæ regem Ogum, omnesque eius homines, quos nos ad vnum occidimus. Eodemque tempore omnia eius oppida cepimus, neque vllum fuit ex sexaginta (tot enim erant oppida totius Argobiæ tractus, quod regnum erat Ogi in Basana) quod non expugnauerimus. Et erant omnia illa oppida mœnibus altissimis portisque et repagulis munita, præter ingentem numerum pagorum non muratorum. Eos nos, sicut Sehonem regem hesebonium, euertimus, et oppida omnia, viros, mulieres, impuberes a stirpe excidimus. Pecora autem omnia, prædamque oppidorum nobis diripuimus, et ita eo tempore a duobus Amorraeorum regibus terram abstulimus cisiordaninam, a fluuio Arnone ad montem Hermonem, quem Sidonii Sarionem, Amorraei Sanir adpellant. Atque omnia quidem campestria oppida, totaque Galaaditis et Basana, ad Salcham et Edreim, oppida erant in Basana regnantis Ogi. Solus enim supererat ex gigantum reliquiis: cuius etiam cubile, idque ferreum, adhuc est Kabbathæ Ammonitarum, longitudine nouem cubitorum, latitudine quatuor, et quidem virilium. Illam nos terram eo tempore occupauimus vsque ab Aroere, quod apud fluuium Arnonem situm est, dimidiumque montis Galaadi, et eius oppida Rubenitis Gadinisque concessi. Reliquam autem Galaaditis

partem, totumque Basanense Ogi regnum, dimidiæ tribui Manassensibus dedi, totam scilicet Argobiam, cum omni Basana, quæ gigantum terra dicta est, Iair quidem Manassensis cepit omnem Argobiæ tractum, vsque ad confinium Gesfuris, et Maachatis, quæ a suo nomine Basanhauotha Iairi vocauit, quod nomen etiamnum manet. Machiri autem dedi Galaadum. Rubenitis vero et Gadinis, a Galaado ad fluuium Arnonem, quod est inter fluuium et confinium, et ad Iabboquum fluuium, positum in Ammonitarum confinio: planitiem etiam Iordanemque, et confinium a Cenneretho ad planum lacum, id est, lacum salsum, subter quam se Phasga porrigit ad orientem.

Tum ego vobis demonstravi, Iouam Deum vestrum vobis terræ eius possessionem dedisse, præcepique, vt armati, quicumque ad arma essetis idonei, fratres vestros Israelitas præcederetis; tantum feminis vestris paruulisque, et pecore (quod multum vos habere sciebam) remanentibus in oppidis vestris, quæ ego vobis concesseram, donec vestri quoque fratres quietem a Ioua, vt et vos, consecuti, peruenissent ad illius terræ possessionem, quam eis Ioua Deus vester trans Iordanem daturus esset; tum demum vos suam quemque ad possessionem a me tributam esse reuerfuros. Iosue quoque eo tempore præcipiens ostendi, quæ ipse suis oculis vidisset Iouam Deum vestrum fecisse in duos illos reges, eadem omnino facturum esse in omnia regna, ad quæ transituri essetis: proinde ne illos timeretis. Ipsum enim Deum vestrum Iouam pro vobis esse pugnaturum.

Tunc etiam Iouam Dominum ostendimus, vt (postquam mihi tantæ suæ maiestatis, tamque valentis manus specimen edidisset, vt nullus esset neque

b) Basananus vicus.

neque in cælo, neque in terra Deus,
 qui tantæ fortitudinis ederet faci-
 26 nora) hanc mihi suo veniam daret,
 vt traicerem, videremque felicem
 illam terram transiordaniam, feli-
 27 cem illum montem Libanum. Sed
 succensens mihi Ioua propier vos,
 non modo me non exaudiuit, sed et-
 iam vetuit, me sibi amplius de ea re
 verbum facere: fatis enim mihi es-
 28 se. Verum adscenderem in iugum
 Phasgæ, conuersisque oculis ad occi-
 dentem, ad septemtriones, ad meri-
 diem et ad orientem, meis specula-
 rer oculis: neque enim transiturum
 29 esse Iordanem illum. Ceterum Io-
 suam instruerem, stabilirem atque
 confirmarem: hunc enim ducem
 futurum esse huic populo, eique
 diuisurum terram illam, quam ego
 30 spectaturus essem. Sumus autem
 commorati in valle e regione do-
 mus Phegoris.

CAPVT III.

*Ad populum leges. Mandatorum obseruan-
 tia. Populi legisque præstantia. Nato-
 rum institutio. Beneficia. Idololatria.
 Predictus ducis finis. Asyla.*

ET nunc Israelitæ audite insti-
 tuta et iura, quæ ego vos ad
 ea obeunda doceo, vt viuatis,
 et in possessionem veniatis illius
 terræ, quam maiorum vestrorum
 2 Deus Ioua vobis largitur. Ne
 quid additote ad id, quod ego vobis
 præcipio, neue quidquam de eo
 detrahitote, vt præcepta conferue-
 tis Iouæ Dei vestri, de quibus ego
 3 vobis præcipio. Vident oculi ve-
 stri, quid fecerit Ioua in Baalphe-
 gorem: nam quicumque Baalphe-
 gorem secuti sunt, eos de medio
 vestrum sustulit Ioua Deus vester:
 quum vos, qui Iouæ Deo vestro
 adhæstis, omnes hodie viuatis.
 4 Scitote, me docere vos instituta et
 iura, quomodo mihi Ioua Deus
 meus præcepit; vt his pareatis in
 terra, in quam itis ad eam possiden-
 5 dam. Date operam, vt hæc faciatis.

Nam in hoc sita est vestra apud ce-
 teras nationes sapientiæ et prudenti-
 æ existimatio, vt, auditis omnibus
 hisce institutis, fateantur, hanc tan-
 tam gentem sapientem profecto et
 prudentem esse. Nam quæ tanta
 gens est, ad quam dii accedant, vt
 Ioua Deus noster, quoties eum in-
 uocamus? Aut quæ tanta gens est,
 quæ tam iusta instituta et iura ha-
 beat, quam est hæc tota lex, quam
 ego vobis hodie propono? Ve-
 5 runtamen caute, et animum etiam
 atque etiam aduertite, ne ea obliui-
 scamini, quæ vestris ipsis oculis
 vidistis: neue ea de animis vestris
 per omnem vitam deponatis, sed
 de eis et filios et nepotes vestros
 doceatis. Videlicet quo die ante
 Iouam Deum vestrum stetitis in
 Horebo, quum mihi mandasset
 Ioua, vt ad se populum conuoca-
 rem, quo sua dicta apud eos pron-
 nuntiaret, quæ discerent, vt et ipsi
 eum, quamdiu in terris viuerent,
 metuerent, et suos natos docerent.
 Accesistis igitur, et sub monte ste-
 titis, quum quidem mons tenebris,
 nube, caligine obductus, ad medi-
 um vsque cælum igni arderet:
 vosque Ioua de medio igne adlo-
 cutus est, vobis verborum quidem
 vocem audientibus, sed nullius rei
 speciem videntibus, præter vocem.
 Ibi vobis declarauit fœdus suum,
 idque vt seruaretis, præcepit, videli-
 cet decem dicta, quæ duabus lapi-
 deis tabulis inscripsit. Et mihi
 præcepit Ioua eo tempore, vt vos
 instituta iuraque docerem, quæ
 obiretis in terra, cuius in posses-
 sionem essetis migraturi.

Cauendum autem vobis est dili-
 1 genter, si vestram salutem amatis,
 ne, quum nullius rei speciem vide-
 ritis, quo die vos Ioua Deus vester in
 Horebo adlocutus est de medio i-
 gne, in tantam peruersitatem venia-
 16 tis, vt vllius omnino figuratæ rei si-
 mulacrum faciatis, siue maris si-
 17 militudine, siue feminæ, siue vllius
 terre-

terrestris animantis, siue vllius alatae volucris, quæ per aerem volet, siue vllius, quod in terra serpat, siue vllius piscis, qui sit in aqua sub terra. Neue, quum sublatis in cælum oculis videbitis solem, lunam, stellas, omnes denique cæli copias, impellamini ad ea adoranda, atque colenda, quæ Ioua Deus vester omnibus, qui sub omni cælo sunt, populis impertiuuit: qui idem vos ex ferrea Aegypti fornace eripuit, vt ei essetis peculiaris populus, sicuti res indicat. Quin etiam mihi vestra causa iratus, iurauit me non esse traiecturum Iordanem, neque in bonam illam terram venturum, quam ipse vobis in patrimonio tribuit. Ita ego in his finibus moriar, neque Iordanem transibo: at vos transibitis, et tam bonum solum possidebitis.

Cauetote, ne fœderis oblitum a Ioua Deo vestro vobiscum percussis, vllius earum rerum, quæ ab eo vitæ sunt, simulacrum faciatis. Est enim Ioua Deus tuus ignis edax, est Deus æmulus. Si finibus illis occupatis, filiisque et nepotibus progenitis, a bona fruge abducti, alicuius rei simulacro facti, Deum vestrum Iouam vestro crimine irritaueritis: cælos ego vobis hodie terrasque testor, vos breui subatum iri de terra, ad quam occupandam Iordanem traiecturi estis, vitæque non diu illic producta periculum iri. Dissipabit vos Ioua per externas nationes, et pauci numero supereritis in gentibus, quos abiget Ioua, atque illic diis eruietis humanis manibus factis, igneis et lapideis, qui neque vident, neque audient, neque coment, neque odorabuntur. Quamquam et illic Iouam Deum vestrum uarentes inuenietis: si modo eum pio pectore, totoque animo quaeritis, sique olim in harum totarum aduersis deprehensi ad eum redibitis, eique dicto audientes eri-

tis. Etenim Deus est misericors, 31 Ioua Deus vester: non vos deseret, non abolebit, non obliuiscetur fœderis, quod cum maioribus vestris iurando sanxit. Quærite enim de 32 superioribus temporibus, quæ fuerunt ante vos, ex quo creauit Deus hominem in terris: quaerite a cæli extremo ad eiusdem extremum, an tanta res vnquam fuerit, aut fando audita sit talis. An audiuit vllus 33 populus Dei vocem de medio igni loquentis, vt vos audiuiſtis, et tamen vixit? Aut tentauit vllus Deus 34 venire ad desumendam sibi gentem aliquam de medio gentis alterius, per illata pericula, per ostenta, per miracula, bello, valente manu, porrecto brachio, ingentibus visis, quæ omnia in oculis vestris Ioua Deus vester causa vestra in Aegypto fecit. Vos ipsi vidistis, vt in- 35 telligatis, Iouam esse Deum, nec vllum esse præter eum. Is fecit, 36 vt vos suam de cælo vocem audieritis, vestri erudiendi gratia: et vobis in terra magnum illum suum ignem ostendit, eiusque de medio igne verba audiuiſtis. Qui quo- 37 niam maiores vestros ita dilexit, vt eorum quoque futuram progeniem elegerit: eduxit vos ante se suis præstantissimis viribus ex Aegypto, vt gentes et maiores et 38 potentiores, quam vos estis, vobis exigeret; vosque in illarum terram introductos, eam in hereditatem donaret, vt res ipsa perspicue ostendit. Quare attendite hodie, et in 39 memoriam reuocate, Iouam Deum esse, et supra in cælo, et infra in terris, nec esse alterum. Con- 40 seruatote igitur eius instituta et præcepta, de quibus ego vobis hodie præcipio, vt et vobis et vestris in posterum natis bene sit, vtque perennem vitam degatis in terra, quam vobis Ioua Deus vester donat. Tunc separauit Moses tria 41 oppida cis Iordanem ad ortum solis, in quæ confugeret, si quis alte- rum

rum per imprudentiam occidisset, quem antea non odisset: is, inquam, in aliquod illorum oppidorum confugeret, atque ita vitæ suæ confuleret: videlicet Beseer in solitudine, in campestri regione Rubenitarum, et Ramotha in Galaad Gadinorum, et Gaulaniticidem in Basana Manassensium.

Hæc ergo lex est, quam proposuit Moses Israelitis: hæc sunt oracula institutaque et iura, quæ Moses Israelitis ex Aegypto egressis elocutus est cis Iordanem, in valle, e regione domus Phegoris, in finibus Schonis regis amorrhæi, qui Hermonem incoluerat. Cuius terram Moses et Israelitæ ex Aegypto egressi, eo occiso, occuparunt, vna cum terra Ogi Basanæ regis, qui duo reges fuerunt amorrhæi cisiordanini ad ortum solis, ab Aroere, quod fuit ad ripam fluminis Arnonis, ad montem Seonem, qui idem Hermon dicitur, omnemque campum cisiordaninum orientalem, vsque ad planum lacum, subter qua Phasga protenditur.

CAPVT V.

Ad exercitum Moses. Per sequestrum duces fædus. Præcepta de Iouæ cultu, imagine, Deo appellando, sabbato, parentibus, caede, adulterio, furto, testimonio, cupiditate.

Moses ergo conuocatis omnibus Israelitis, ad eos verba fecit ad hunc modum: audite Israelitæ instituta et iura, quæ ego hodie in vestris auribus eloquor, discenda vobis, et diligenter exsequenda. Ioua Deus noster percussit nobiscum fædus in Horebo: non cum maioribus nostris percussit Ioua fædus hoc: sed cum ipsis nobis, qui hic omnes hodie viuimus. Vobiscum Ioua coram in monte de medio igne locutus est, quum quidem ego tunc inter Iouam et vos enuntiandorum illius dictorum sequester essem,

quod vos igne perterriti, in montem non ascendissetis. Locutus est autem in hunc modum: ego sum Ioua Deus tuus, qui te eduxi ex Aegypto domo seruitutis. Deos alios apud me ne habeto. Ne facito simulacrum vllius rei, quæ extet aut supra in celo, aut infra in terra, aut in aqua sub terra. Ea ne adorato aut colito. Nam ego Ioua Deus tuus, Deus æmulus, parentum culpam persequor in liberos vsque ad tres aut quatuor stirpes oforum mei: benigne autem facio ad mille vsque stirpes mei amantibus, neaque præcepta conseruantibus. Iouæ Dei tui nomen inaniter ne adhibeto neque enim finet impunitum Ioua, qui nomen eius inaniter adhibuerit. Diem sabbati sancte agere memento: quemadmodum tibi præcipit Ioua Deus tuus. Sex diebus agito, opusque omne tuum patrato. Nam septimus quidem dies sabbatum est Iouæ Dei tui, in eo nullum opus facito, neque tu, neque filius tuus aut filia: neque seruus aut ancilla, neque bos aut asinus, aut vllum tuum iumentum: neque apud te degens peregrinus: vt requiescat seruus tuus et ancilla, sicut et tu: et memineris, te seruum fuisse in Aegypto, atque illinc a Ioua Deo tuo valida manu porrectoque brachio eductum esse: ideoque Iouam Deum tuum tibi præcepisse, vt sabbati diem agas. Patrem tuum matremque honorato, vt tibi præcipit Ioua Deus tuus: vt, et diu viuas, et feliciter in terra, quam tibi Deus tuus Ioua dat. Ne occidito. Neue adulterato. Neue furator. Neue falsum testimonium contra alterum dicito. Neue alterius uxorem concupiscito. Neue alterius domum expetito, agrumue aut seruum, ancillamue aut bouem, asinumue aut quilibet alterius. Hæc verba effatus Ioua ad vniuersam

fam concionem vestrum in monte, de medio igne, nube, caligine, magna voce, nihil addidit, eaque in duabus lapideis tabulis inscripta mihi tradidit. At vos, audita voce de mediis tenebris, monte ardente igni, conuenistis me, scilicet omnes tribuum principes et seniores, et mecum egistis huiusmodi verbis: en ostendit nobis Ioua Deus noster suum splendorem et magnitudinem, eiusque de medio igne vocem audiuius: hodie videmus Deum cum hominibus colloqui, et tamen eos viuere. Quare ne tanto illo igne consumti moriamur: ne, inquam, si amplius Iouæ Dei nostri vocem audiuerimus, moriamur, (nam quis vnquam mortalium Deum imortalem de medio igne loquentem, vt nos, salua vita audiuit?) accede tu, et audi omnia, quæ Deus noster Ioua dicet, nobisque referto, quæcumque tibi dixerit, et nos audita faciemus. Hac vestra ad me oratione audita, Ioua mecum ita locutus est: audiui omnem istius ad te populi orationem: recte omnia dixerunt. Atque vti nam ita semper sint animati, vt me timeant, meaque omnia præcepta conseruent, vt et ipsis et ipsorum natis bene sit in æternum. I renuntiatum eis, vt in sua tabernacula reuertantur. Tu vero mecum hic adstato, et eloquar tibi omnia præcepta, instituta, iura, quæ eos doceas exsequenda in terra, cuius ego possessionem sum eis daturus. Curate igitur, vt ita Iouæ Dei vestri iussis obtemperetis, vt nec ad dextram, nec ad sinistram deflectatis. Vtque per omnem vobis ab illo præceptam viam ingrediamini, vt non solum viuatis, sed et feliciter et diu viuatis in terra, quam estis possessuri.

HAec sunt autem præcepta, instituta et iura, quæ præcepit Ioua Deus vester vos doceri, obeunda in terra, ad quam occupandam transituri estis. Vt Iouam Deum vestrum verentes, eius omnia instituta atque præcepta, quæ ego vobis trado, conseruetis tum vos tum vestri nati atque nepotes per omnem vitam vestram, atque ita diutinam vitam consequamini. Audite igitur Israelitæ, et curate, vt audita faciatis, vt vobiscum bene agatur, vtque plurimum augeamini, quenuadmodum vobis maiorum vestrorum Deus Ioua promisit lacte melleque scattentem terram.

Audite Israelitæ, Ioua Deus noster Ioua vnus est. Igitur Iouam Deum vestrum toto corde, toto animo, summaque ope amatote. Atque hæc verba, quæ ego vobis hodie præcipio, in corde habetote, et vestris natis inculcatote: de his domilitiæque, de his cubantes surgentesque loquimini: hæc manibus vestris insignia adligatote: hæc inter oculos frontalia habetote: hæc domorum vestrarum postibus, et portis vestris inscribitote. Quumque vos introduxerit Ioua Deus vester in terram, quam maioribus vestris Abrahamo, Isaac, Iacobo daturum se vobis iurauit, ingentia bonaque oppida, quæ vos non ædificastis: domos bonorum omnium plenas, quas vos non replexistis; excisas cisternas, quas non excidistis: vineas et oliueta, quæ non conseruistis: quumque ad satietatem comederitis: cauetote, ne Iouæ obliuiscamini, qui vos ex domo seruitutis eduxit ægyptiæ. Iouam Deum vestrum timetote, ei seruitote, perque eius nomen iuratote.* Deos alienos ne sequimini ex diis finitimarum nationum: ne Ioua Deus vester inter vos versans, Deus æmulus, vobis irascatur, vosque de terra tollat.

CAPVT VI.

Erga Deum pietas. In lege studium. Fideliorum disciplina.

- 16 Iouam Deum vestrum ne tentatote; quemadmodum odum tentastis apud Mas-
- 17 sam. Iouæ Dei vestri præcepta seruatote, oraculaque et instituta,
- 18 quæ vobis præcipit; quodque ei probatur et placet facitote, ut bene vobiscum agatur, et in bonæ illius terræ possessionem veniatis,
- 19 quam maioribus vestris Ioua iurauit, ad expellendos vobis omnes hostes vestros, ut promissit Ioua.
- 20 Interrogantibus posthac filiis vestris, quid sibi velint oracula illa institutaque et iura, quæ vobis Ioua Deus vester præceperit, sic
- 21 respondetote: quum serui essetis Pharaonis in Aegypto, vos illinc a Ioua eductos esse valida manu:
- 22 qui Ioua ingentibus dirisque portentis atque monstris Aegyptios Pharaonemque cum tota eius domo
- 23 in oculis vestris persecutus, vos illinc eduxerit in eam terram, quam maioribus vestris iurauisset, introducturus, eamque vobis daturus.
- 24 Eum igitur Iouam hæc omnia instituta vobis obeunda præcepisse, ad metuendum Iouam Deum vestrum, ut vobis semper bene sit, utque viuatis. Idque re ipsa indicari:
- 25 ac vos iniustitiam habituros, si curaueritis eam omnem disciplinam coram Ioua Deo vestro sic obeundam, ut ipse vobis præceperit.

CAPVT VII.

Fædus cum victis, et connubia negata. Idolorum corruptio. Ioua qualis. Populorum felicitas.

- 1 **Q**UUM vos introduxerit Ioua Deus vester in terram, ad quam occupandam proficiscimini, vobisque tot gentes pessum dederit, Hethæos, Gergesios, Amorrhæos, Chanaanæos, Phereæos, Heuæos et Iebusæos, septem gentes vobis et maiores et potentiores, easque vobis concedendas dederit:
- 2 eas funditis euertitote; nec cum eis fœdus innotote; neue earum miserati fueritis; neue admittatem
- cum eis contrahitote, aut filias vestras illorum filiis locando, aut illorum filias vestris filiis coniungendo. Alioqui filios vestros a Ioua ad peregrinorum deorum cultum abducent: ita fiet, ut iratus Ioua vos breui perdat. Sed sic eis facitote: eorum altaria diruitote: statuas perfringitote: lucos succiditote: simulacra igni crematote. Eitis enim sacer Iouæ Deo vestro populus, qui vos elegit, ut sitis ei peculiaris populus, præ omnibus ceteris orbis terrarum populis. Nec vero, quia omnium populorum numerosissimi sitis, complexus est vos, atque elegit Ioua: quum sitis omnium populorum minimus. Sed tum, quia vos amauit, tum, ut iusiurandum maioribus vestris iuratum seruaret, eduxit vos manu valida, et ex domo seruitutis, id est, ex Pharaonis Aegypti regis manu liberauit. Atque hoc scitote, Iouam Deum vestrum Deum esse, Deum fideliem, fœderis et clementiæ seruantem erga sui amantes suaque præcepta seruantes, ad mille vsque stirpes: rursumque sui ofores aperta pernicie viscensentem, eisque sine dubio coram digna factis præmia rependentem.* Quamobrem seruatote hanc disciplinam, instituta, iura, quæ ego vobis hodie tenenda præcipio. Quod si hæc iura audiueritis, eaque seruaueritis atque tenueritis: fiet, ut vobis Ioua vicistim pacta præstet, et clementiam, quam maioribus vestris iurauit, vosque amet, fortunet, augeat: vestrarum aliorumque terræ fructus, frumentumque et vinum, et oleum, et armentorum, et gregum balantum fetus secundet in terra, quam se vobis daturum esse maioribus vestris iurauit. Eritis, quantum gentium fortunatissimi, neque vilius aut vlla vel in vobis vel in vestro pecore sterilis erit. Præterea tot malos illos (ut scitis) Aegypti morbos, et languores auferet

feret a vobis Ioua, neque iis vos adficiet, sed eos omnibus hostibus vestris immittet. Igitur conficite gentes omnes, quas vobis Deus vester tradet. Ne eis parcitote, neue earum deos colitote: nam id vobis detrimento foret. Si vobis in mentem venerit, populosiores esse gentes illas, quam vos sitis, nec a vobis posse debellari: ne timueritis eas: meminertis, quæ fecerit Ioua Deus vester in Pharaonem, atque in vniuersos Aegyptios, tanta illa pericula, quæ vidistis oculis vestris: miracula et monstra, et manum validam, et brachium extentum, quibus vos eduxit: hæc eadem facturum esse in omnes nationes, quas timetis. Quin etiam crabrones mittet in illos Ioua Deus vester, adusque perniciem reliquorum, et eorum, qui vos latuerint: ne illos formidaueritis. Nam inter vos versatur Ioua Deus vester, Deus magnus, et terribilis. Tolleat autem vobis gentes istas paullatim, nec eas poteritis celeriter conficere; ne frequentes existant vestro periculo agrestes ferae. Eas ille vobis debellabit, et magno cum tumultu ad interuersionem perdet. Tum earum reges vobis in manum tradet, quorum vos nomen e rerum natura tolletis; nec quisquam vobis resistet, quo minus eos perdatis. Simulacra deorum illorum igni crematote, neue eorum simulacrorum argentum aurum præ cupiditate vobis sumitote, ne in eo offendatis: nam ab eo Ioua Deus vester abhorret. Igitur ne in domos vestras nefas illud infertote, ne deuotioni sitis, et illud est: sed id vt deuotum deestamini atque exsecramini.

CAPVT VIII.

Boni causa Deus. Populi contumacia. Fœderis tabule. Vitulus idolum. Confraete tabule. Pro populo Moses. Manna. Terra promissa felicis. Ad Iouam gratiarum actio. Inguatorum calamitates.

OMnem doctrinam, quam ego i vobis hodie trado, curatore exsequendam; vt viuatis, vt crescatis; vt in terræ possessionem inuadatis, quam Ioua maioribus vestris iurauit. Mementote autem totius itineris, quo vos Ioua Deus vester his quadraginta annis per solitudinem ducit; vt vos affligeret, vt tentaret, vt disceret, quid in animo haberitis, an eius præcepta seruaturi essetis necne. Igitur vos afflixit, et fame adfectos manna pavit, tum vobis tum maioribus vestris ignota: vt vobis ostenderet, non solum pane viuere hominem, sed etiam eo omni, quod ex ore Iouæ proficiscitur. Non vestimenta vobis obsoleuerunt, non pedes detriti sunt per hos quadraginta annos. Hoc autem sic vobis persuadetote, quemadmodum castigat quispiam suum filium, sic vos a Ioua Deo vestro castigari. Quare eius præcepta seruatote, eumque, ad eius præscriptum viuentes, timetote. Vos quidem Ioua Deus vester introducet in terram bonam, terram aquarum fluminibus, fontibus, lacubus tum per valles, tum per montes manantibus scaturientem; terram tritico, hordeo, vinetis, ficibus, malis punicis: terram oleariis oliuis et melle abundantem: terram, in qua sine victus penuria viuētis, neque vlla re indigebitis: terram, cuius lapides ferrum est, et ex cuius montibus metalla effodiētis. Quum autem summo cibo satiati fueritis: gratias agitote Iouæ Deo vestro, ob bonam illam terram vobis ab eo datam. Cauetote, ne Iouæ Dei vestri oblitī, non eius præcepta, iura, instituta seruetis, de quibus ego vobis hodie præcipio: ne victum ad satietatem naeti, et elegantes a vobis adificatas domos habitantes, et maioribus minoribusque pecudibus, argentoque et auro, omnibus denique rebus aucti, animo insolescatis, Iouamque

6 nibus ferens. Ecce autem animadu-
uerto vestrum in Iouam Deum ve-
strum scelus: conflaueratis vobis
vitulum: tam cito de via, quam vo-
bis Ioua præscriperat, declinauerat-
7 tis. Tum ego tabulas ambas, com-
prehensas ambabus manibus, abieci,
easque in oculis vestris confregi.

8 Deinde ante Iouam, vt prius, quadra-
ginta dies totidemque noctes iacui,
neque cibo interim neque potione
vsum, propter vestrum tam ingens
scelus, quo commisso offensum Io-
9 uam ad iram prouocaueratis. Et
enim pertimescebam iram illam, et
ardorem, quo Ioua in vestram per-
niciem incitabatur. Ergo tum et-
iam me exaudiuit Ioua.

10 Pro Aharone quoque, a cui etiam
Ioua capitaliter erat infensus, eo-
dem tempore orauit. Scelus autem
vestrum a vobis factum vitulum
corripui, ac igni cremaui: eoque in
tenuissimum puluerem commolito
atque contuso, eum puluerem in flu-
uium, qui de monte defluebat, pro-
ieci. Neque non apud Taberam, a-
pud Masfam, apud Busta cupiditatis
Iouam offendistis. Itemque quum
misi vos Ioua a Cadesbarnea, vt pro-
ficisceremini ad occupandam ter-
ram vobis ab eo datam: vos Iouæ
Dei vestri mandato repugnastis, ne-
que ei credidistis, neque eius dicto
obtemperastis. Breuiter, ex quo e-
go vos cognoui, semper in Iouam
rebelles fuistis. Eam ob causam
ante Iouam per quadraginta dies
et totidem noctes abiectus iacui
(statuerat enim delere vos) eum-
que his verbis supplicauit: domine
Ioua, noli corrumpere tuum po-
pulum atque hereditatem, quam
pro tua magnitudine redemisti,
quam ex Aegypto valida manu edu-
xisti. Memento tuorum, Abra-
hami, Isaaci et Iacobi. Noli spe-
ctare huius populi duritatem, im-
pietatem, atque scelus: ne dicti-
tent illi, ex quorum finibus tu nos

eduxisti, Iouam, quoniam non pos-
set eos introducere in terram, quam
promississet, quoniamque eos odis-
set, ideo eos eduxisse, vt in deser-
tis perimeret. Atqui tuus sunt 29
populus et patrimonium, quod tu
tua magna vi et extento brachio
eduxisti.

CAPVT X.

*Alteræ tabule. Munera Leuitarum. Cor-
dis circumcisio. Deus qualis.*

TUM Ioua mihi mandauit, vt
duas tabulas lapideas priori-
bus similes fecarem: deinde
facta arca lignea, ad se in montem
adscenderem. Se enim scriptu- 2
rum in tabulis eadem verba, quæ
fuerant in prioribus a me fractis,
vt eas in arca reponerem. Itaque 3
arcam cedrinam feci, duasque ta-
bulas lapideas superioribus similes
incidi, et eas mecum ferens in mon-
tem adscendi. Atque ille in tabu- 4
lis eadem inscripsit, quæ in priori-
bus: scilicet decem dicta, quæ vo-
bis elocutus erat in monte de me-
dio igne, die concionis, eaque mi-
hi tradidit. Tum ego digressus, 5
vbi de monte descendi, tabulas il-
las reposui in arca, quam feceram:
atque ibi sunt, sicut mihi præce-
pit Ioua.

Tum Israelitæ profecti sunt ex 6
Berothis Iaquanensium in Moseram:
vbi mortuo Aharone et sepulto, sa-
cerdotium iniuit pro eo Eleazarus
eius filius. Illinc profecti sunt in 7
Gadgadam, inde in Iothabatham,
terram fluuiis abundantem. Eo 8
tempore secreuit Ioua tribum leu-
iticam ad portandam fœderis Iouæ
arcam, ad adparendum Iouæ, eique
administrandum, et eius nomen ce-
lebrandum, * quemadmodum hodie
fit. Atque eam ob rem non habent 9
Leuitæ partem aut patrimonium
cum suis cognatis; quod Ioua Deus
vester sit eis patrimonium, quemad-
modum eis promissit.

a) quod vitulum fecisset. Exod. 32, 4.

- 10 Ego igitur moratus sum in monte
 quamdiu antea, videlicet quadra-
 ginta dies et totidem noctes: me-
 que tum quoque in eo audiuit Ioua,
 11 vt vos euertere velle defineret. Et
 mihi mandauit, vt vobis in hac pro-
 fectione anteirem, inuadentibus in
 possessionem terræ, quam ipse ma-
 ioribus vestris iurasset sese vobis
 daturum esse.
- 12 Nunc Israelitæ, quid a vobis
 exigit Ioua Deus vester, nisi vt
 Iouam Deum vestrum vereamini,
 vt omnino eius viis gradiamini,
 vt eum ametis, eique toto corde at-
 13 que animo seruiatis: vt eius præ-
 cepta et instituta, quæ ego vobis
 hodie trado, conseruetis, quo bene
 14 vobis sit? Quum Iouæ Dei vestri
 cæli sint, et cælorum cæli, terraque,
 15 et quidquid est in ea: tamen ma-
 iores vestros amore complexus, eo-
 rum posteritatem, hoc est vos, ce-
 teris omnibus anteposuit natio-
 16 nibus, vt adparet. Quamob-
 rem circumcidite vestri cordis
 præputium, et nolite deinceps
 ceruicem vestram indurare.
- 17 Nam Ioua Deus vester deorum
 Deus est, et dominorum dominus:
 Deus magnus, fortis, terribilis, qui
 neque personarum rationem ha-
 18 bet, neque dona accipit, et ius pu-
 pillis viduisque reddit: et peregrin-
 os amans, victu vestituque donat.
- 19 Peregrinos igitur amatote, vt qui
 peregrini fueritis in Aegypto.
- 20 Iouam Deum vestrum metuittote:
 hunc colittote: huic hæretote: per
 21 huius nomen iuratote. Hic vestra
 causa magna illa et stupenda fecit,
 quæ vos vestris ipsis oculis specta-
 22 uistis. Septuaginta numero ma-
 iores vestri descenderunt in Aegy-
 ptum: at nunc ille vos ad stellarum
 cælestium numerum adauxit.

CAPVT XI.

In Aegyptum Deus pro populo. Chananæ

b) scilicet gesta esse.

*copiæ et natura. Piorum beatitudo. Ido-
 latriu. Rerum diuinarum cultus. Con-
 tumacium infelicitas.*

Quamobrem Iouam Deum ve-
 strum amatote, eiusque man-
 data, decreta, iura, præcepta
 semper seruatote. Atque hoc ho-
 die cognoscite, non hæc b apud natos
 vestros, qui neque nouerunt, neque
 viderunt Iouæ Dei vestri discipli-
 nam, aut eius magnitudinem, vali-
 dam manum, extentum brachi-
 um et portentosa facinora, quæ in
 media Aegypto, tum in Pharaonem
 Aegypti regem, tum in vniuersam
 eius terram edidit: tum autem
 quæ in ægyptium equitum quadri-
 gariorumque exercitum fecit, quos
 vobis a tergo imminentes, profusis
 in eos aquis rubri maris, perdidit,
 vt perspicuum est. Tum quæ vo-
 bis fecit in solitudine, donec in
 hunc locum venistis: tum quæ in
 Dathanem et Abiramum Eliabi
 Rubenitæ filios fecit, quos terra
 hiatu aperta, vna cum ipso-
 rum domibus et tabernaculis, cumque
 omnibus, quæ penes eos erant, facul-
 tatibus, in medio Israelitarum de-
 uorauit. Sed vos vestris ipsis
 oculis tot tantaque a Deo edita fa-
 cinora spectauistis.

Quocirca seruatote omnem præ-
 ceptionem, quam ego vobis hodie
 trado; vt confirmati perueniatis in
 possessionem terræ, ad quam occu-
 pandam pergitis; vtque diu viuatis;
 in terra, quam Ioua maioribus ve-
 stris iurauit, se tum ipsis tum eo-
 rum semini daturum, terram lacte
 melleque abundantem. Neque e-
 nim terra, cuius vos in possessionem
 inuaditis, similis est ægyptiæ
 terræ, ex qua emigrastis, quam et se-
 minibus vestris conferebatis, et pe-
 dibus vestris, perinde ac si olerum
 hortus esset, irrigabatis. Sed hæc
 montes habet et valles, et cælestem
 pluuiæ aquam potat: cui terræ
 Deus vester Ioua semper studet, in
 eam.

eamque ab initio ad exitum anni oculos habet intentos. Quod si meis præceptis obtemperabitis, quibus ego vos hodie instruo: id est, si Iouam Deum vestrum anabitis, totoque pectore atque animo coletis: ego (inquit) vicissim pluuia tum primo re, tum ferotina terram vobis suo tempore irrigabo, atque ita frumentum, mustum, oleum percipietis, vestrumque agrum gramine donabo ad pecus vestrum, vt ita vobis abunde victus suppetat.

Cauete, ne animo decepti ad alios deos deficiatis, eosque colatis, atque adoretis: nam iratus in vos Ioua, pluuiam clauso cælo auertet: ita fiet, vt, terra non dante fructum suum, breui de terra illa bona, quam vobis Ioua dederit, tollamini.

Ergo hæc mea dicta animo ac memoriæ mandate, eaque manibus vestris significationis gratia adligatote, et inter oculos pro frontalibus habetote. Hæc natos vestros docetote, de his domi manendo, iter faciendo, cubando surgendoque loquentes. Hæc domorum vestrorum postibus portisque inscribitote; vt tum vos, tum vestri minores tandiu ætatem producat in terra, quam se eis daturum Ioua maioribus vestris iurauit, quamdiu cæli terris imminebunt.

Si enim hanc omnem disciplinam conseruabitis, quam ego vobis tenendam præcipio, vt Deum vestrum Iouam amantes, eius viuendi vias omnes sequamini, eique hæreatis: fiet, vt euersis per Iouam omnibus illis gentibus, quam vos estis, amplioribus atque fortioribus, vos illarum fines occupetis; eritque vester omnis locus, in quo pedum vestigia ponetis; et a desertis et Libano et fluuio Euphrate vsque ad vltimum mare vestri fines patebunt; neque vobis resistet quisquam: tantum vestri terrorem atque metum incutiet Ioua Deus vester omni terræ, per quam iter faci-

etis, quemadmodum vobis promisit.

En ego vobis hodie felicitatem infelicitatemque propono. Felicitatem, si Iouæ Dei vestri præceptis, quæ ego vobis hodie trado, obtemperabitis: infelicitatem autem, si non obtemperabitis, sed descedentes de via, quam ego vobis hodie præcipio, deos alienos vobisque ignotos sequemini.

Quum autem vos Ioua Deus vester intromiserit in terram, ad quam occupandam vaditis: ponitote felicitatem in monte Garizimo, infelicitatem in monte Ebale. Sunt autem trans Iordanem post viam occidentalem, in finibus Chananzorum, qui planitiem incolunt, contra Galgala apud quercetum More. Estis enim Iordanem traiecturi, et in eius terræ, quam Deus vester Ioua vobis daturus est, possessionem inuasuri, in eaque confesuri. Quare date operam, vt omnia instituta atque iura, quæ ego vobis hodie propono, obeatis.

CAPVT XII.

Idololatria. Verus cultus Iouæ. Libanorum puritas. Carnis vsus. Abstinentia sanguinis. Concremati ad idolum filii.

Hæc sunt decreta et iura, quæ vt exsequamini, vobis curandum est in terra, quam Ioua Deus vester patrius dat vobis possidendam, et exsequamini, quamdiu viuētis in terris. Omnia loca deletote, in quibus gentes, quas vos expulsuri estis, suos deos coluerint, siue in editis montibus, siue in collibus, siue sub quacumque arbore opaca. Eorum aras eruitote, statuas perfringitote, lucos igni crematote, simulacra deorum excinditote, denique illorum nomen de loco illo tollitote. Aduersus Iouam Deum vestrum ne ita feceritis, sed cum, quem ipse ex omnibus vestris tribubus elegerit, et in eo sui nominis domicilium statuerit, petitote. Et eo profecti vestras hostias, sacrificia, decumas, quæ se-

- creueritis honoraria, vota, voluntaria munera, et boum, ouium, caprarum primogenita adfertote, 7 et illic apud Iouam Deum vestrum epulamini, læti omnibus vestris operibus, vna cum familiis vestris, quod vos Ioua Deus vester felicitauerit. Ne facitote, quemadmodum nos hic hodie facimus, quod 9 cuique libet. Etenim nondum peruenistis in requietem atque hereditatem, quam vobis Deus vester Ioua daturus est. 10 Quum autem traiecto Iordane confederitis in terra, cuius in hereditatem Ioua Deus vester vos immittet, eiusque beneficio ab omnibus vestris finitimis hostibus quieti in tuto agetis: quem locum contigerit a Ioua Deo vestro electum esse, vt ibi suum nomen constituat, eo fertote omnia, quæ ego vobis præcipio, videlicet vestras hostias, sacrificia, decumas, quæ donaria se creueritis, et votorum vestrorum lecta omnia, quæ Iouæ voueritis; 12 et gaudetote apud Iouam Deum vestrum vna cum vestris filiis, filiabus, seruis, ancillis, et Leuitis vestratis, vtpote qui vobiscum partem 13 aut hereditatem non habeant. Caueatote, ne victimas vestras vbiuis 14 immoletis; sed in eo dumtaxat loco, quem Ioua in aliqua vestrarum tribuum elegerit, victimas immolatote, et illic omnia, quæ ego 15 vobis præcipio, facitote. Et animalia quidem vestro arbitratu mactatote, et carne vescimini, pro copia, quam cuique vestrum Ioua Deus vester, vbicumque degetis, largitus fuerit: seu quis immundus erit, seu mundus, vescitor, perinde 16 ac caprea atque ceruo. Verum sanguine ne vescimini, sed eum humi funditote vt aquam. 17 Decumas vestri frumenti, vini, olei, aut maioris minorisue pecoris primogenita, aut quodcumque a vobis votum, aut voluntarium munus,

aut sepositum honorarium, vobis domi comedere non licebit, sed ea 18 apud Iouam Deum vestrum pollucetote, in loco ab eo delecto, vna cum vestris filiis et filiabus, seruisque et ancillis, et Leuitis apud vos degentibus, et apud eum de omnibus manuum vestrarum operibus gaudetote. Caueatote, quamdiu in 19 finibus vestris degetis, ne Leuitas deferatis.

Quum vobis fines Ioua Deus 20 vester, quemadmodum promisit, amplificauerit, si vobis carne vesci libuerit, arbitrio vestro vescamini licebit. Quod si longius 21 aberit locus, quem Ioua Deus vester ad collocandum suum nomen elegerit: mactatote de vestris maioribus minoribusue pecoribus, vobis a Ioua datis, quemadmodum ego vobis præcepi, et domi vestro arbitratu comeditote, et quidem 2 quomodo caprea aut ceruus estur: idque immundo iuxta ac mundo fas esto.

Tantum a sanguine vescendo 2 vos abstinete, ne quum sanguis sit anima, animam cum carne comedatis. Ne eo vescimini, 2 sed eum ad terram, quasi aquam, effunditote. Ne vescimini, in 2 quam, vt et vobiscum et cum vestra posteritate bene agatur, si Iouæ fueritis obsecuti. Ceterum quæ 2 per vos consecrata et vota habebitis, ea in locum a Ioua electum adfertote, vestrarumque et carne et sanguine victimarum in ara Iouæ Dei vestri facitote; et sanguine 2 vestrorum sacrificiorum in aram Iouæ Dei vestri effuso, carnem comeditote. Curatote, vt omnibus his 2 verbis, quibus ego vobis præcipio, obtemperetis; vt et vobis et vestris bene sit posteris in sempiternum, si id, quod Iouæ Deo vestro probatur et placet, feceritis.

Quum vobis exciderit Ioua Deus: 2 vester gentes, ad quas exigendas profici-

ficiscimini, eis que exactis in earum
 terra confederitis: cauetote, ne il-
 lis aduentu vestro deletis, in eam-
 dem offensam incurritis; et ne earum
 diis studentes, statuatis, quomodo
 illæ suos deos coluerint, sic
 1 vos quoque facere. Ne sic in Iouam
 Deum vestrum facitote. Nam quodcumque
 nefas Ioua perosus est, illi diis suis
 fecerunt, eousque, vt etiam suos
 2 liberos diis suis igni cremauerint.
 Quidquid ego vobis præcipio, curatote,
 vt id faciatis: neque quidquam huic
 vel adatis, vel detrahatis.

CAPVT XIII.

Vatum probatio. Pseudouatis mors. Idololatrarum cedes.

SI quis apud vos aut vates, aut
 somniator exstiterit, qui vobis
 signum aliquod aut prodigium
 2 edat, idque signum aut prodigium
 vobis ab illo prædictum, eue-
 nerit; et tamen idem vos cohorte-
 tur ad deos alienos vobisque igno-
 3 tos sequendos colendosque: nolite
 illius aut vatis orationi, aut somniatoris
 obtemperare somnio. Tentat enim
 vos Ioua Deus vester, vt discat, an se
 4 toto corde atque animo ametis. Iouam
 Deum vestrum sequimini: hunc veremini:
 huius præcepta seruatote: huius
 vocem auditote: huic seruitote
 5 atque adhæretote. Vates autem
 aut somnii auctor ille moriatur, qui
 a Ioua Deo vestro, a quo ex Aegypto
 educti et ex seruitutis domicilio
 adfertis estis, defectionem suaserit,
 quo vos a via abduceret, per quam
 ingredi Ioua Deus vester vobis
 6 præcepit. Aufertote igitur malum
 de medio vestri. Si te etiam frater
 tuus eadem tecum matre natus, aut
 filius, aut filia, aut tui sinus vxor,
 aut amicus tibi æque carus, atque
 tua anima, te arcane cohortatus
 fuerit, ad cultum deorum alienorum
 tibi que et tuis maioribus
 ignotorum, cuiusmodi sunt dii
 7 nationum, quæ vndique circum
 vos sunt, siue finitimarum, siue
 quocumque terrarum sine remotarum:
 ne ei obsecundato, ne auscultato, ne
 8 parito, ne eius miserescito, ne eum
 celato: sed interficitote, ita vt tua
 9 manus prima sit in eo necando, ce-
 terorum autem omnium secunda; eumque
 ad necem lapidibus obrui-
 10 tote, qui vos abducere conatus fuerit
 a Ioua Deo vestro, a quo estis ex
 domo seruitutis ægyptiæ educti.
 Quod vbi audierint Israelitæ
 11 omnes, metuant deinceps tale flagitium
 apud vos committere. Si
 12 audieritis in aliquo vestrorum oppidorum,
 quæ vobis Ioua Deus vester ad
 habitandum dederit, exstare aliquos
 ex vobis perditos homines, qui
 13 suos incitent ciues ad colendum
 deos alienos et vobis ignotos: in-
 quiritote, perscrutamini, sciscitami-
 14 ni diligenter. Quod si rem veram
 atque certam, et scelus apud vos
 commissum deprehenderit: illius
 oppidi habitatores ferro trucidatote:
 et oppidum, et 15 oppidana omnia,
 ipsaque adeo pecora ferro corrumpitote,
 16 omni que præda in medium eius
 forum congesta, oppidum vna cum
 vniuersa eius præda Iouæ Deo
 vestro prorsum comburitote; idque
 sempiternum, nec vnquam instaurandum
 rudus! esto. Neque quid-
 17 quam de illa deuotione manibus
 vestris inhæreto; vt Ioua, iræ suæ
 feruore cohibito, misericordiam
 vobis tribuat, et vos, quemadmodum
 maioribus vestris iurauit, au-
 18 geat, si Iouæ Dei vestri vocem
 audietis, omnia eius præcepta,
 quibus ego vos hodie instruo, conser-
 uantes, et Iouæ Dei vestri arbitrio
 obedientes.

CAPVT XIII.

In funere damnata. Animantia vetita, concessa. Morticinum. Decuma.

Illi estis Iouæ Dei vestri. Nolite in funere aut corpora vestra lacerare, aut sineput decalcare. Nam facer Iouæ Deo vestro populus estis, et ab eo electi, ut ei essetis peculiaris populus, præ ceteris omnibus totius orbis terrarum nationibus. Nulla re abhorrenda vescimini. His animalibus vobis vesci fas erit: boue, pecore ouino caprinoque, ceruo, caprea, rupicapra, dama, pygæro, oryge, camelopardali. Denique quodcumque animalium vngulam diuisam habet, et bisulcum est, ruminatque, eo vescimini. Veruntamen ex ruminantium aut bisulcorum genere his ne vescimini: camelo, lepore et cuniculo: nam quum ruminant, bisulca non sunt: hæc vobis immunda sunt. Sus quoque, quoniam quum bisuleus sit, non ruminat, vobis immundus esto. Horum neque carne vescimini, neque cadaver attingitote. Aquatilibus autem pinnatis et squamatis omnibus vescimini. At quæ pinnas aut squamas non habent, ab eorum esu abstinete, eaque in immundis habetote. A vobis omnibus mundis vescimini. At his ne vescimini, aquila, anataria, halæto, miluo, pica, et vulturum generibus, omnibusque coruorum generibus, struthione, harpa, laro, et accipitrum generibus, cuculo, bubone, noctua, ibi, pelicano, mergo, ciconia, ardeolarum generibus, pico, et vespertione. Tum autem omne huius serpentis voluere immundum habetote: ne vescimini. Omni voluere munda vescimini. Morticino nullo vescimini: sed aut peregrinis vestratis comedendum datote, aut extraneis venditote: estis enim facer Iouæ Deo vestro populus. Hadum in lacte matris sue ne coquitote. Omnem iure sementis prouentum, quem ager reddet, quotannis decumato; et apud Iouam Deum tuum

in loco, quem elegerit ad constituendum in eo sui nominis domicilium, comedito tui frumenti, vini oleique decumas, et primogenita bouum, ouium, caprarum tuarum: ut discas Iouam Deum tuum semper vereri. Quod si longior erit via, quam ut eam ferre possis, nempe loco illo, quem Ioua Deus tuus ad sui nominis constitutionem elegerit, a te remotiore: quum te Ioua Deus tuus ditauerit, decumas pecunia addicito, eamque tecum in loculis ferens, locum a Ioua electum petito; tum pecunia tuo arbitrato infusa siue in boues, siue in oues aut capras, siue in vinum aut temetipsum, denique quid tuus animus adpetet, illic epulator apud Iouam Deum tuum, et lætator vna cum familia tua. Lenitas quoque vestrates, qui partem tecum et hereditatem sortiti non sunt, ne omittito.

Finitis tribus annis, depromito omnes totius tui prouentus eius anni decumas, easque domi reponito; tum Leuitæ, qui nullam tecum partem et hereditatem habent, peregrinique et pupilli et viduæ vestrates veniunto, et ad satietatem epulantur: ut tibi Ioua Deus tuus omnia tua negotia bene fortunet.

CAPVT XV.

Debitorum remissio. In pauperes benignitas. Septennii manus. Primogenita Dei. Sanguis malus.

Septimo quoque anno remissionem facitote, cuius remissionis hæc erit ratio. Omnibus debitoribus nomina remittuntur, neque creditori fas esto interpellare suum proximum aut consanguineum, in dicta Iouana remissione. Ab alienis exigere vobis licebit: sed, quod vobis debebunt vestri consanguinei, id remittitote. Ceterum inter vos nulli sumo pauperes: siquidem vos ditabit Ioua Deus vester

in terra, cuius vobis occupandam
5 possessionem dat: si modo ei
dicto audientes, huic omni disci-
plinæ, quam ego vobis hodie trado,
6 parere curabitis. Ditabit, inquam,
vos Ioua Deus vester, quemadmo-
dum vobis promisit, vt et multis
nationibus mutuetis, neque ipsi
mutuemini; et multis inperetis,
neque vobis imperetur.

7 Sicubi apud vos vestræ confan-
guinitatis erit pauper in terra ve-
stra, vobis a Ioua Deo vestro data, no-
lito in pauperem, cognatum tuum,
aut anno durior, aut manu esse
8 contractior; quin aperta manu lar-
gior, et tantum ei mutuato, quan-
tum satis erit ad penuriam, qua
9 lat orabit. Caueto, ne ea sit animi
tui malignitas, vt septimo, id est
remissionis anno propinquante,
pauperi consanguineo tuo dare re-
nuas; ne eo ad Iouam conquerente

des pœnas: sed ei dato, idque non
inuito animo. Nameam ipsam ob
causam omnia tibi opera et nego-
tia Ioua Deus tuus bene fortunabit.

1 Neque vero deerunt in vestris fi-
nibus pauperes: hanc ob rem ego
vobis præcipio, vt consanguineis
egenis et pauperibus in vestris fini-
bus liberales vos præbeatis.

2 Si quis tibi consanguinitatis tuæ
Ebræus aut Ebræa venierit, sex an-
nos tibi seruito, septimo autem an-
3 no eum manumittito. Quinque
manumittes, ne vacuum mittito,
4 sed ex tuis pecoribus, exque horreo
et torculari honeste muneratum, et
eis, quibus te Ioua Deus tuus dita-
5 uerit, donatum: ac memento, te
seruum fuisse in Aegypto, et inde
a Ioua Deo tuo redentum: qua de
6 causa hæc ego vobis hodie præci-
pio. Quod si negabit, se a te esse
discessurum, quod te tuamque do-
7 muni amabit; quoniam apud te
bona conditione sit: tum tu su-
bula eius aurem ostio adfigito, is-
que tibi in perpetuum seruus esto;
8 idemque ancillæ facito. Ne illum

grauate manumittito, qui tibi bis
tamdiu seruerit, quamdiu mercede
conductus mercenarius, videlicet
sex annis: et Ioua Deus tuus om-
nia tibi, quæ facies, fortunabit.

Omnia primogenita, quæ tibi tum 19
ex maiori tum ex minori pecore
maria nascentur, Iouæ Deo tuo
consecrato: neu bouis primogeni-
to ad laborem vitior, neu pecoris
primogenitum tondeto. Apud 20

Iouam Deum tuum ea quotannis
polluceto, in loco a Ioua electo,
vna cum tua familia. Quod si vi- 21
tiosus erit, vt claudum, vt cæcum,
aut quouis vitio præditum; id Iou-
uæ Deo tuo ne immolato, sed 22
domi comedito, siue immundus
quis siue mundus sit: perinde ac si
caprea sit aut ceruus. Tantum 23
eius sanguine ne vescitor, sed eum
humi quasi aquam effundito.

CAPVT XVI.

*Pascha verum, Septimanalia. Umbra-
cula. Tribuum indices. Lucus, statua
negata.*

Obseruato, vt mense verno pa- 1
scha Iouæ Deo tuo celebres.
Nam mense verno eduxit te
Ioua Deus tuus ex Aegypto noctu.
Quamobrem immolato pascha Io- 2
uæ Deo tuo oues aut capras et bo-
ues, in loco, quem Ioua suo nomini
collocando destinavit. In eo fer- 3
mentato ne vescitor: septem die-
bus, quum agetur pascha, non fer-
mentatis angustix panibus vescitor:
quoniam trepidanter ex Aegypto
emigrasti, vt illius diei tuæ ex:
Aegypto emigrationis recordere,
quamdiu viues. Neue tibi exstet 4
fermentum in totis tuis sinibus per
septem dies, neue quid ex carne
hostiæ, quam vespere primi diei
immolaueritis, in posterum diem
superfit. Non licebit tibi immo- 5
lare pascha in vnoquoque locorum
tibi a Ioua Deo tuo habitationis er-
go concessorum. At in loco, 6
quem

quem Ioua Deus tuus delegerit ad collocandum in eo nomen suum, pascha immolato vesperi, in occasu solis, quo tempore ex Aegypto emigrasti. Id coquito et comedito in loco a Deo tuo Ioua electo, ac postridie reuertitor, et domum redito. Sex diebus non fermentatis vescitor: septimo die feriæ sunt Iouæ Dei tui: opus ne facito. Septem septimanas numerato; et eas incipito numerare, postquam primum immiseris falcem in segetem: deinde septimanaliam agito Iouæ Deo tuo, voluntario tuæ manus donario, quod donabis, prout te locupletauerit Ioua Deus tuus; et apud Iouam Deum tuum vna cum tuo filio et filia, et seruo et ancilla, et Leuita vestrate, et peregrino, et pupillo et vidua, qui apud vos degent, lætator, in loco, quem Ioua Deus tuus suo nomini collocando destinauerit. Et memento, te fuisse seruum in Aegypto, et curato, vt his pareas institutis. Festum vmbraculorum agito septem dies, quum areæ et torcularis tui fructum perceperis; et in isto festo lætator vna cum tuo filio, filia, seruo, ancilla, Leuita, peregrino, pupillo et vidua, vestratibus. Septem dies festum agito Iouæ Deo tuo in loco ab eo electo: nam tibi fortunabit Ioua Deus tuus omnes tuos prouentus et opera, vt nihil nisi lætitiã agas. Ter quotannis adpareat omnis mas tuus apud Iouam Deum tuum, in loco ab eo electo, festo azymorum, et septimanarum, et vmbraculorum. Neque apud Iouam vacui comparento, pro suæ quisque facultatis munere, pro ratione copiarum, quas cuique largitus Ioua Deus vester fuerit. Iudices et magistratus tributim creatote in omnibus oppidis, quæ vobis Ioua Deus vester dederit, qui populo iuste ius dicant. Iudicium ne corrumpito: personarum rationem ne habeto, neue donum accipito: nam donum

et sapientum oculos cæcat, et iustorum orationem peruertit. Iustitiam, iustitiam persequitor, vt viuas, et terram possideas tibi a Ioua Deo tuo datam. Lucum vllarum arborum ne conferito apud Iouam Dei tui a te factam: neue statuam erigito; nam ea Ioua Deus tuus odit.

CAPVT XVII.

Maſtandorum integritas. Deaſtricolarum ſupplicium. Lites, contumacia. Regis creatio.

NE maſtato Iouæ Deo tuo bouem, aut ouem, capramue, vllomalo vitio præditam: nam ab eo abhorret Ioua Deus tuus. Si quis inuentus fuerit apud vos in aliquo oppidorum vobis a Ioua Deo vestro datorum aut vir aut mulier, qui tantum contra Iouam Deum vestrum scelus susceperit, vt contra eius fœdus eo venerit, vt alienos deos coluerit atque adorarit, aut solem, aut lunam, aut omnino aliquid ex cælestibus copiis iniussu meo; idque vos auditione acceptum, diligenter inquirentes, verum certumque esse, et id scelus in Israelitis commisum compereritis: educitote virum illum aut mulierem, qui vir aut quæ mulier flagitium illud fecerit, ad portam, eumque lapidibus obrutum necatote, ita vt ex duorum triumue testium ore moriatur reus; ex vnus autem ore ne moriatur. Et testium quidem manus in eo interficiendo prior esto; reliquorum autem omnium posterior: ita malum de medio vestrum tolletis. Si quæ causa difficilior erit, quam vt possitis de ea iudicare, vt de homicidio, de lite, de vulnere, cuiusmodi erunt, vestrates controuersia: petitote locum a Deo vestro Ioua electum; et sacerdotes Leuitas præsidemque, qui tum erit, aditote, et ab eis postulatote, vobis vt causam

0 san explicent. Vos autem iis, quæ illi in loco a Ioua Deo vestro electo decreuerint, paretote; et curatote, vt omnia, quibus vos instruxerint, exsequamini, vtque ex præscripto legis, qua vos instituerint, exque sententia, quam dixerint, ita faciatis, vt ab eo, quod vobis statuerint, neque ad dextram neque ad sinistram deflectatis. Quod si quis contumacius egerit, vt pontifici, qui illic ad Iouæ Deo vestro administrandum adest, aut præfidi non pareat: moriatur; aufertote malum illud ex Israelitis. Quod quum omnis populus audiuerit, metuat, neque deinceps insolescat.

4 Quum in terram veneritis, quam vobis Ioua Deus vester dat, eamque occupaueritis, et in ea confederitis; si statueritis vobis creare regem, more omnium vobis finitimarum gentium: eum creatote, quem Ioua Deus vester elegerit, videlicet de vestra consanguinitate: neque vobis licebit, hominem vobis præficere extraneum et alienigenam. Porro is ne multos equos habeto, ne propter equorum multitudinem populum reducat in Aegyptum, quum vos Ioua via illa amplius redire vetuerit: neue multas vxores habeto, ne animo deflectat: neue argenti auriue multum habeto. Quumque acciderit, eum in regni sui solio sedere: hanc sibi legem a sacerdotibus Leuitis in libro exscribito, eamque apud se habeto, et legito per omnem vitam suam; vt discat Iouam Deum suum vereri, curetque, vt omnibus verbis huius legis atque his institutis pareat: ne contra suos consanguineos animo insolescat, neue de disciplina ad dextram aut sinistram deflectat, vt diu viuat in regno suo tum ipse tum eius nati inter Israelitas.

Sacerdotes Leuitæ, atque adeo vniuersa tribus Leuis, partem et patrimonium inter Israelitas ne habento. Sacrificiis et patrimonio Iouæ viuunto: patrimonio quidem in suis consanguineis ne habento: Ioua eis patrimonium erit, vt promisit.

Hoc autem sacerdotum ius esto in populum. Qui sacrificium faciet, siue boue, siue ouino caprinoue pecore, sacerdoti armum, maxillas, omasum dato. Primitias vestri frumenti, musti, olei, nec non primitias velleris ouium vestrarum illis datote. Nam eos elegit Ioua Deus vester ex omnibus vestris tribubus; vt adessent ad administrandum Iouæ nomine tum ipsi, tum eorum nati perpetuo.

Si quis Leuita ex quouis vestrorum, id est, israeliticorum oppidorum, in quo fuerit peregrinatus, venerit, quocumque animi impulsu, in locum a Ioua electum: is Iouæ Dei sui nomine ministrato, quomodo omnes eius consanguinei Leuitæ ibi Iouæ adparent. Aequalibus portionibus vescuntor, præter si quid ille * hereditarium vendiderit. Quum in terram peruenieritis vobis a Ioua Deo vestro datam: ne discitote illarum gentium scelera imitari. Ne quis inuenitor in vobis, qui suum filium filiamue per ignem traiciat; neue haruspex, hariolus, augur, præstigiator, astrologus, Pythii consultor, magus aut necromantis: nam inuisus Iouæ est quisquis ista facit, et istorum scelerum causa Ioua Deus vester vobis illos expellit. Integri estote erga Iouam Deum vestrum. Nam illæ quidem gentes, in quarum vos possessionem venitis, hariolis et haruspicibus obtemperant: at vobis non ita permittit Ioua Deus vester. Vatem de medio vestrum, de vestra consanguinitate, mei similem, vobis suscitabit Ioua Deus vester, cui obtem-

CAPVT XVIII.

De Leuitæ leges ac emolumenta. Artes vestite. Falsorum supplicium.

- 16 temperetis: quemadmodum ab eo postulastis in Horebo, die con-
 cionis, quum peteretis, ne amplius
 Iouæ Dei vestri vocem audiretis,
 aut ingentem illum ignem videre-
 17 tis, ne moreremini. Quum qui-
 dem Ioua ita mihi respondit: bene
 18 dicunt. Vatem suscitabo eis de
 media eorum consanguinitate, tui
 similem, cuius ori mea verba sug-
 geram, itaque eis eloquetur, quæ-
 19 cumque ei præcepero. Quod si
 contigerit, aliquem meis verbis,
 quæ ille meo nomine effatus fuerit,
 non obtemperare: ego in eum
 20 animaduertam. Ceterum si quis
 vates hoc sibi arrogauerit, meo vt
 nomine aliquid dicat, quod ego ei
 dicendum non mandauerim, aut vt
 alienorum deorum nomine loqua-
 21 tur: moritor vates ille. Quod si
 sic cum animis vestris cogitabitis,
 quo pacto intelligemus, quænam
 res sit, quam Ioua non dixerit?
 22 Si quam rem dixerit vates Iouæ
 nomine, et ea non fuerit, neque
 euenerit: ea res erit, quam non
 Ioua, sed vates dixerit arroganter:
 ab illo ne pauetote.

CAPVT XIX.

*Afyla tria. Percussorum leges. Homicida
 sciens. Termini, testes. Talionis lex.*

- 1 **Q**uam profligatas a Ioua Deo
 vestro gentes, quarum ipse
 vobis terram dat, exegeritis,
 earumque in oppidis et domibus
 2 confederitis: tria oppida secerni-
 tote in media terra vestra, quam
 vobis occupandam Ioua Deus vester
 3 dederit; viamque ita componi-
 tote, vt vestros fines, quorum vobis
 fuerit a Ioua Deo vestro concessa
 possessio, in tres partes partiamini,
 vt eo confugiant omnes percusso-
 res.
 4 Hæc autem erit ratio percus-
 sorum, qui illo perfugio vitæ suæ
 consulent. Qui alterum per im-
 prudentiam occiderit, quem antea
 non oderit; vt si quis in siluam li-
 gnandi gratia cum altero profectus,
 manu securim ad secandam arbo-
 rem molitur, et ferrum de capulo
 elapsum in alterum incidit, eum-
 que necauerit: is in aliquod oppido-
 rum illorum confugito, et salutem suam
 prospicito; ne sanguinis vindex ho-
 micidam calente animo persecutus,
 si via longior sit, adsequatur, eum-
 que vita priuet: quum eius crimen
 capitale non sit, quippe qui illum
 antea non odisset. Hac de causa
 ego vobis præcipio, vt tria vobis
 oppida secernatis.
 Quod si fines vestros ampli-
 cauerit Ioua Deus vester, vt ve-
 stris maioribus iurauit, vobisque
 dederit omnem terram, quam ma-
 ioribus vestris daturum se promi-
 sit, (si modo huic omni disci-
 plinæ parere curabitis, quam ego
 vobis hodie trado, vt Iouam Deum
 vestrum semper ametis, eiusque via
 gradiamini) additote insuper toti-
 dem oppida ad ista tria: ne si sanguis
 innocens fundatur in terra ista,
 cuius vobis possessionem Ioua De-
 us vester dederit, sanguinis pœnam
 committatis. At, si quis odio alte-
 rum prosequens, eum per insidias
 adgressus letaliter vulnerauerit,
 isque mortuus fuerit, deinde ille
 in aliquod illorum oppidorum con-
 fugerit: tum senatores illius ho-
 micidæ ciues eum illinc arcesen-
 dum curanto, et sanguinis vindicæ
 interficiendum dedunt. Eius ne
 miserescitote, et a sanguinis inno-
 centis culpa Israelitas vindicatote,
 et vobiscum bene agetur.
 Ne moueto alterius terminum a
 maioribus definitum in possessione
 tua, quam possidebis in terra, quam
 vobis Ioua Deus vester occupa-
 dam concedit. Ne quis vnus testis
 in quemquam audiatur, quacumque
 de culpa aut crimine, cuiuscumque
 modi committi solent. Ex ore duo-
 rum, aut ex ore trium testium res
 confirmetur. Si quis in quem-
 quam

quam iniquus testis extiterit, et falsum contra eum protulerit: ambo homines, quos inter controversia est, apud Iouam stant coram sacerdotibus et iudicibus, qui tum temporiserunt. Iudices autem sedulo inquirunt. Quod si falsum illum testem esse deprehenderit, et falsum contra alterum dixisse: facitote ei, quod ipse in alterum commentus erat, malumque de medio vestrum tollitote. Quod quum reliqui audiuerint: timeant deinceps eiusmodi facinus apud vos suscipere, neue miserescitote. Vitam pro vita, oculum pro oculo, dentem pro dente, manum pro manu, pedem pro pede.

CAPVT XX.

Belli leges, committendi praelii, victoriae, praedae.

Quum ad pugnandum cum hostibus egressi, videritis vos ab illis equorum, currum, hominum multitudine superari, nolitote illos timere: nam Ioua Deus vester vobis aderit, qui vos ex Aegypto eduxit. Quumque iam praelium commissuri eritis, tum pontifex accedito, et in hunc modum verba ad exercitum facito. Audite Israelitae: vos hodie praelio congressuri estis cum hostibus vestris; nolite animis remollefcere, aut illos praemetu et terrore expauescere. Nam ipse Ioua Deus vester vobiscum graditur, pro vobis cum vestris hostibus pugnaturus, vosque defensurus. Tum magistratus ad populum ita loquuntor: si quis nouam domum aedificauit, neque dedicauit; is domum repedato: ne si in praelio occubuerit, alius eam dediket. Item si quis vineam conseruit, neque profanauit; domum repedato: ne si occubuerit in praelio, alius eam profanet. Item si quis vxorem desponsauit, neque duxit; domum repedato: ne si in praelio occubuerit, alius eam ducat. Tum hoc addunto: si quis timidus est, et molli animo; domum repedato: ne animi sui mollitie aliorum animos effeminet. Deinde quum magistratus ad populum loqui destiterint, tum copiis duces praeficiunt. Quum oppidum aliquod bello adoriemini: ei pacem offertote. Quod si pacem acceperit, vobisque portas aperuerit: omnis in eo repertus populus vobis tributarius esto, atque seruito. Sin pace repudiata, armis vobiscum decertabit: obsidetote. Quumque id vobis Ioua Deus vester tradiderit, inares omnes ferro trucidatote. Mulieres autem, et paruulos, et pecus, et quidquid erit in oppido, praedae habetote, hostiumque vestrorum spoliis, vobis a Deo vestro Ioua concessis, viuittote. Atque haec quidem facitote omnibus oppidis, quae a vobis longius aberunt, neque istarum gentium erunt. Nam de oppidis quidem istarum nationum, quarum possessionem vobis Deus vester Ioua dat, neminem conseruatote, sed illos peruertitote, Hettæos, Amorræos, Chanaanæos, Pherezæos, Heuæos et Iebusæos, sicut vobis Ioua Deus vester praecipit. Ne si vos docuerint, quae erga deos suos committunt nefanda imitari, culpam in Iouam Deum vestrum cominitatis. Si quod oppidum diutina obsidione oppugnabitis: nolitote arbores admota lecuri corrumpere, sed earum fructibus vescimini, neque eas succiditote, quasi homines sint ruris arbores, * vt vos in obsidione deuitent. Arbores autem, quarum fructus scitis non esse edules, corrumpitote atque succiditote, et ex eis machinas construitote aduersus oppidum, quod vobiscum armis decernet, donec id subegeritis.

CAPVT XXI.

Occis cadauer. Captiua in coniugem ducenda, eius iustus, manumisso Coniuges una duc. Primogenituræ iura. Filii nequam supplicium. Cruci adfixam exsecrabile.

SI quis occisus in terra, cuius vobis possessionem Deus vester Ioua dat, inuentus fuerit ruriacens, et nesciatur, a quo sit occisus: vestri senatores et iudices prodeunt, et oppidorum, quæ circum occisum erunt, distantiam metuntor; ac, quod oppidum occiso proximum esse contigerit, eius oppidi senatores iuuentam sumunt, quæ numquam agricolationi adhibita fuerit, neque iugum vexerit, eamque agunt in vallem vastam incultam atque inconsitam, et in ea valle eam decollant. Tum sacerdotes Leuitæ accedunt, quos quidem elegit Ioua Deus vester, qui sibi ministrent, et Iouæ nomen concelebrent, quorumque arbitrii omnes controuersæ sint, et vulnerrum causæ. Deinde omnes illius oppidi senatores occiso proximi manus suas super iuuentam in valle decollatam lauanto, et hæc verba pronuntiant: neque manus nostræ hunc sanguinem fuderunt, neque oculi viderunt. Propitiare tuis Israelitis, quos redemisti, Ioua, noli iniustam eadem in tuos Israelitas vindicare, sed a corde expientur. Vos igitur ab iniusta eadem vos purgabitur, si, quod Iouæ acceptum est, facietis. Si in expeditionem profecti, hostes vestros, Deo vestro Ioua tradente, captiuos abegeritis; et inter captiuos animaduuerteris mulierem formosam, quam amore captus in matrimonium ducas; eam in domum tuam introducito: ipsa caput suum tondeto, ungues secato, vestem captiuam exuito, et domi tuæ manens, parentes suos menstrua die plorato. Ita demum cum ea congressus, eam tibi maritato, et coniugem habeto.

Quod si acciderit, eam tibi non placere: eam sui iuris dimittito, neue argento vendito, aut in rem tuam vertito; quoniam eam subegisti. Si quis duas vxores habebit, alteram amatam, alteram inuisam; et vtraque ei liberos pepererit, quorum inuisæ filius sit primogenitus: quum bona sua filiis suis testamento relinquet, ne ei ius esto amatæ filium primogenitum facere, submoto inuisæ filio; sed primogenitum inuisæ filium agnosco, ei duplicem facultatum suarum partem dando. Quum sit enim eius virium principium, ius habet primogeniti. Si quis filium contumacem et rebellem, parentibusque immorigerum habebit, qui ab eis castigatus non obtemperet: eum parentes aubo prehensum educunt ad illius ciuitatis senatores in eius loci curiam, * et cum senatoribus sic loquuntor: hunc filium suum contumacem esse et rebellem, sibi que dicto non audientem, heluonem et luxuriosum. Tum ciues vniuersi illum lapidatione necant, malumque de medio vestrum tollitote: quod quum vniuersi Israelitæ audiuerint, metuant. Si quem ob capitale crimen supplicio adfeceritis, et in crucem egeritis: eius cadauer in cruce ne pernoctato, sed id eodem die sepelitate: nam crucifixum exsecratur Deus. Neue terram polluitote, cuius vobis possessionem Deus vester Ioua dedit.

CAPVT XXII.

Erga pecus ac belluam benignitas. Vxoris calumniatores. Adulterium. Raptus. Scrupum.

TVi fratris bouem, aut pecus terrans si videris: ne dissimulato, sed ad illum reducito. Quod si ille tibi vel non vicinus, vel non notus est: id in domum tuam agito, et apud te habeto, donec quæ-

3 quærenti fratri tuo reddas. Idem
 in asino, idem in veste, idem in
 omni a fratre tuo amisſa, et a te
 reperta re facito, neue occultare
 4 audeto. Tui fratris asinum bouem-
 ue in via lapſum ſi videris: ne
 diſſimulanter præterito, ſed vna
 5 cum eo adleuato. Viri ornatum
 mulier ne ferto, neue muliebrein
 veſtem vir induito. Nam Iouæ Deo
 veſtro inuiſus eſt, quiſquis iſtud
 6 facit. Si in via incideris in auis
 nidum in quapiam arbore aut humi
 poſitum, in quo aut pulli ſint aut
 oua, quibus pullis aut ouis mater
 incubet: matrem cum pullis ne
 7 capito, ſed diſmiſſa matre pullos
 capito, vt bene ſit tibi, diuque viuas.
 8 Si domum nouam ædificabis: tu-
 um tectum lorica munito: ne ſan-
 guine domum tuam impiet, ſi quis
 9 ex eo deciderit. Vineam tuam
 miſcellaneis ne conferito; ne ſimul
 et frugum, * quas feueris, reditum,
 et vineæ prouentum conſecres.
 10 Boue ſimul et asino ne arato.
 Veſtem lana ſimul et lino textam
 ne induito. Fimbrias facito in
 quatuor angulis tui indumenti, quo
 te teges. Si quis ducta vxore et
 cum ea re habita, eam exoſus calu-
 11 niatus fuerit, eiusque ſauam læ-
 ſerit, dixeritque, ſe cum ea vxore
 ducta congreſſum, virginalia in ea
 non inueniſſe: tum puellæ pa-
 rentes eius virginalia ad ciuium
 ſenatores in curiam deferunt, eis-
 que puellæ pater demonſtrato,
 ſeſe filiam ſuam homini illi in ma-
 trimonium dediſſe, quam ille exo-
 ſus calumniatur, negans, ſe in ea
 virginalia inueniſſe: ſimulque veſte
 apud ſenatores expaſſa, filix ſux
 virginalia oſtendunt. Tum ſe-
 natores hominem caſtigant, et
 centum argenteis multant, eosque
 patri puellæ dant, quoniam israe-
 litiæ virginis nomini detraxerit:
 eamque ille ita vxorem habeto, vt
 numquam repudiare poſſit. Sin
 12 autem vera res fuerit, neque virgi-

nalia in puella exſtiterint: puel- 21
 lam ad paternæ domus fores ducun-
 to, eamque eius ciues lapidibus
 obrutam necant: quoniam eo in
 Israelitis commiſſo flagitio patris
 ſui domum conſtuprarit: et ita
 nefas de medio veſtrum tollitote.
 Si quis deprehenſus fuerit concu- 22
 buiſſe cum femina maritum ha-
 bente: ambo iuxta moriuntur, tum
 vir, qui feminam conſtuprarit, tum
 femina; idque nefas ex Israelitis
 tollitote. Si quis puellam virgi- 23
 nem viro pactam naçtus in oppido
 compreſſerit: ambos ad illius op- 24
 pidi portam eductos lapidatote et
 necatote: puellam, quia in oppido
 non clamauerit: virum, quia al-
 terius vxorem ſubegerit; idque
 nefas de medio veſtrum tollitote.
 Sin autem ruri puellam deſponſa- 25
 tam naçtus vir, ei vim intulerit,
 eamque compreſſerit; moritor vir
 ille tantum, qui eam compreſſerit;
 puellæ autem nihil nocetote. Ne- 26
 que enim in capitali crimine eſt:
 hoc enim perinde eſt, ac ſi quis al-
 terum adgreſſus vita priuet. Nam 27
 ruri eam reperit, neque clamanti
 puellæ deſponſæ adſuit, qui ſuccur-
 reret. Si quis puellam virginem 28
 non deſponſam naçtus, ei ſtuprum
 intulerit, et deprehenſi fuerint:
 vir ille patri puellæ quinquaginta 29
 argenteos dato, eamque vxorem
 habeto, quod eam ſubegerit, neque
 vmquam repudiare liceto. Nemo 30
 ſuam nouercam ducito, neue patriſ
 ſui gremium aperito.

CAPVT XXIII.

*Castratas. Spurius. Ammonita et Moabita
 repellendi. Idumeus et Aegyptius non
 fugiendi. Mundities. Perfuga seruus.
 Meretrix. Scortator. Votum. Aliena-
 rum frugum vsus.*

TEstes comminutus aut exſectus 1
 Iouæ ciuitatem ne adipiſcatur.
 Spurius in Iouæ ciuitatem ne 2
 admittitor: ſed nec decima eius
 progenies. Ammonita aut Moabita
 in

in Iouæ ciuitatē ne admittitor:
 sed nec decima eorum proles vni-
 3 quam Iouæ ciuitate donator: quia
 non vobis cibum et potionem sup-
 4 peditarunt in itinere, Aegypto e-
 gressis: et quia pretio conduxerunt
 contra vos Balaamum Phegoris
 5 filium ex Pethore Mesopotamiæ;
 qui vobis imprecaretur. Quam-
 quam noluit Ioua Deus vester ob-
 sequi Balaamo, ac vobis imprecacionem
 in faustam conuertit precacionem:
 6 tanto vos amore profectebatur.
 Eorum saluti aut bono numquam per
 omnem vitam stude-
 7 tote. Ab Idumæo ne abhorrerote;
 quia frater vester est. Ab Aegypto
 ne abhorretote; quia fuistis in eo-
 8 rum terra peregrini. Eorum ter-
 tiæ propaginis nati in Iouæ ciuita-
 9 tem fuscipiantur. Quum expeditionem
 in hostes facietis: omnem rem
 10 malam vitatote. Si quis erit in
 vobis non mundus propter nocturnum
 casum: exito extra castra, ne
 11 in castra introito. Deinde sub vesperam
 aqua lauato, et post occasum
 12 solis in castra introito. Locum
 autem seorsum extra castra habetote,
 quo ad requisita naturæ
 13 exeatis: ac quum excernendum erit,
 palo, quem inter instrumenta
 circumferetis, foditote, et ibi egestum
 excrementum obruitote.
 14 Nam Ioua Deus vester in castris
 vestris versatur, vt vos defendat,
 vobisque hostes subiiciat. Quare
 castra vestra pura sunt, ne si quid
 apud vos scædum videat, auertatur
 15 vos. Seruum, qui ad te a domino
 suo euaserit, domino ne dedideris,
 16 apud te in medio vestrum habitet,
 quo in loco maluerit, in quacumque
 vestrarum habitationum ei visum
 fuerit. Ei molesti ne estote.
 17 Neque Israelitidum meretrix quæ-
 quam, neque Israelitarum scortator
 18 esto. Meretricis mercedem, aut
 admisuræ canis pretium in Iouæ
 Dei tui templum vllum ob votum
 ne inferto: nam vtrumque iuxta

abominatur Ioua. Fratri tuo ne
 fenerato pecuniam: ne victum, ne
 rem vllam, quæ feneretur. Extra-
 20 neo fenerato: at fratri tuo ne fe-
 nerato; vt tibi Ioua omnia tua negotia
 bene fortunet in terra, quam
 vadis occupatum. Si votum Iouæ
 21 Deo tuo nuncupaueris: nolito
 committere, vt non reddas. Id enim
 exiget a te Ioua Deus tuus, itaque
 culpam commiseris: quum si
 22 a vouendo abstinuisses, non fueris
 futurus in vitio, promissum vt
 23 præstes, curato, sicuti Iouæ Deo tuo
 sponte tua voueris, atque ore pronun-
 tiaueris. Si in alterius vine-
 24 am intraueris: vvas tuo arbitratu
 ad satietatem comedito, sed ne conuafato.
 Si in alterius segetem in-
 25 troieris: spicas manu carpas licet-
 bito: at falcem in alterius segetem
 ne immittito.

CAPVT XXIII.

Diuortium. Nouus maritus. Plagii pena. Lepra. Pignus. Manuspretium. Propria pena. Iudicii equitas. Agricultoris largitus.

SI quis vxorem duxerit, femi-
 namque fecerit: si contigerit,
 eam illi non placere, quod ali-
 quid in ea offenderit inhonestum:
 scribito ei libellum diuortii, eum-
 que illi in manum dato, et eam e
 domo sua dimittito. Quod si ex
 2 illius domo egressam alteri nubere
 contigerit; si ille alter eam inui-
 3 sam habebit: scribito ei libellum
 diuortii, eumque illi in manum
 dato, atque eam ex domo sua di-
 mittito. Aut si deceserit vir ille,
 4 qui secundus eam duxerit: ne esto
 potestas marito priori, qui eam re-
 pudiauerit, eam iterato in matri-
 monium ducere, postquam illa
 polluta est (nam id quidem Iouæ
 habetur nefarium) ne terram, quam
 vobis possidendam vester Deus Ioua
 dat, polluatis. Quum quis vxorē
 5 rem nouam duxerit, ne militato,
 nullique muneri obnoxius, immu-
 nis

nis domi esto vnum annum, et cum ducta vxore lætator. Molam inferiorem superioremue ne pignorantor; ita enim animam pignorarentur. Si quis compertus fuerit furatus hominem de suis consanguineis, id est, de Israelitis, eumque in rem suam versum vendidisse; moritor fur ille, et nefas illud de medio vestrum tollitote. Curatote in morbo lepra, et diligentem operam datote, vt eis, quibus vos Leuitæ sacerdotes ex meo præcepto instruent, pareatis, vtque id exsequamini, videtote.

Memento, quomodo tractauerit Ioua Deus vester Mariam in itinere, quum ex Aegypto emigrassetis. Si quid alteri mutua-bis, eius domum ad pignus aufferendum ne intrato; sed foris maneto, eo, cui tu mutua-bis, pignus tibi foras efferente. Quod si pauper est: ne cum eius pignore cubato; sed ei pignus sub solis occasum reddito, vt is in sua veste cubans tibi bene precetur; eaque res tibi iustitiæ ducatur apud Iouam Deum tuum. Ne mercede fraudato mercenarium egenum aut pauperem, siue tuus sit popularis, siue tibi conterraneus, et vestras peregrinus. Suo quamque die mercedem ei dato, antequam sol interea occidat: ne si (quum sit egenus, et eo vitam sustentet) Iouam imploret, tu culpam contrahas. Ne parentes pro liberis, neue liberi pro parentibus moriuntor, sed suam quisque ob culpam moritor. Peregrini, aut pupillare iudicium ne corrumpito, neue viduæ vestem pignerato; ac memento, vos fuisse in Aegypto peregrinos, atque inde a Ioua Deo vestro vindicatos, quam ob causam ego vobis hoc faciendum præcipio. Si in fundo tuo messem faciens, mergitem omiseris in agro; ne eum repetito: sed is peregrini, pupilli, viduæ esto, vt tibi Ioua Deus tuus omnia

tua opera bene fortunet. Olcam quum stringes, ne relegito: peregrinus, pupillus, vidua habento. Vineam quum vindemiabis, ne racementato: peregrini, pupilli, viduæ esto. Ac memineris, vos fuisse seruos in Aegypto: quamobrem ego vobis hoc faciendum præcipio.

CAPVT. XXV.

Fustuarium. Vxor a superstitice ducenda. Impudens femina. Mensura. In Amalechitas.

SI quos inter fuerit contentio: in iudicium eunto, et iudices iudicanto, et innocentem absoluinto, et nocentem condemnanto. Quod si nocens fustuarium meruerit: eum iudex prostratum, in suo conspectu pro criminis ratione ad numerum cædito. Quadragesies non amplius ferito; ne si multum ad hanc verberationem addiderit, contumelia adficiatur frater vester in vestra præsentia. Boui trituranti os ne obturato. Si fratrum contubernalium alter mortuus fuerit sine liberis: defuncti vxor alieno ne nubito. Leuir cum ea conuenito, eamque in matrimonium leuiri iure ducito: quumque illa primogenitum ediderit, is in defuncti fratris nomen concedito, ne illius nomen ex Israelitis deleatur. Quod si nolit homo suam glossam ducere: glos in curiam ad senatores se recipito, et demonstrato, leuirum suum nolle suo ipsius fratri nomen in Israelitis fuscitare, id est, nolle se leuiri iure ducere. Tum ciues illius senatores eum uocanto, atque adloquuntor; qui si præsens negauerit, se velle eam ducere: tum glos ad eum accedito in præsentia senatorum, eique calcem de pede detrahito: et eius faciem conspuito, ita dicens: sic fit homini, qui fratris sui domum sobole non instruit. Atque illius apud Israelitas eiusmodi nomen

esto, ut eius domus dicatur discal-
 11 ceati. Si orto inter aliquos cer-
 tamine, alterius vxor accesserit, sui
 viri ab eo, a quo pulsatur, defen-
 12 dendi ergo, et iniecta manu illius
 virilia prehenderit: ei manum
 sine vlla misericordia abscinditote.
 13 Diuersa pondera, alia maiora, alia
 minora in fisco tuo ne habeto.
 14 Diuersas mensuras, alias maiores,
 alias minores, domi ne habeto:
 15 et pondera et mensuras æquas iu-
 stasque habeto, ut diu viuas in ter-
 16 rra, quam vobis Ioua Deus vester
 dederit. Etenim nefarius habetur
 Iouæ Deo vestro, quisquis ista facit,
 17 quisquis inique facit. Memento-
 te, quid vobis fecerit Amalechita
 in itinere egressis ex Aegypto, ut
 vobis in itinere occurrerit, nihil-
 que Deum veritus, extremos ve-
 strum et infirmisimos quosque
 carperit, vobis lasis atque defa-
 18 tigitis. Igitur, quum iam vos
 quietos reddiderit Ioua Deus ves-
 ter ab omnibus vestris vndique
 hostibus, in terra, cuius vobis oc-
 cupandam possessionem daturus
 19 est: Amalechitarum memoriam
 de rerum natura aboletote, neue
 hoc obliuioni mandatote.

CAPVT XXVI.

Primitiæ. Populi cum Deo factus.

1 **Q**Uum autem in terram per-
 ueneritis, cuius vobis posses-
 sionem Deus vester Ioua dat,
 eamque occupaueritis, et in ea
 2 confederitis: sumito de primitiis
 omnium terræ frugum, quas per-
 ceperis a terra vobis a Ioua Deo ve-
 stro data; iisque in sportam indi-
 tis, petito locum, quem Ioua Deus
 vester nomini suo collocando de-
 3 stinauerit: et pontificem, qui illis
 temporibus erit, adito, eique ita
 4 dicito: profiteor hodie Iouæ Deo
 tuo, me peruenisse in terram, quam
 iurauit Ioua maioribus nostris, da-

turum se nobis. Tum pontifex
 sportam de tua manu acceptam an-
 te aram Iouæ Dei vestri reponet, et
 tu coram Ioua Deo vestro sic præ-
 faberis: maiores nostri, Syris eos
 6 opprimentibus, descenderunt in
 Aegyptum, quo quum pauci nu-
 mero peregrini aduenissent, ibi
 excreuerunt in gentem magnam,
 potentem atque numerosam. De-
 7 inde, quum nos malis modis pre-
 merent Aegyptii, nobisque duram
 seruitutem imponerent: Iouam
 Deum maiorum nostrorum inuo-
 cauimus, qui audita voce nostra,
 animaduersaque nostrâ miseria, la-
 8 bore et angustiis, eduxit nos ex
 Aegypto manu valida, brachio ex-
 tento, magno cum terrore, mon-
 stris atque portentis; nobisque in
 9 hunc locum perductis, terram hanc
 dedit, terram lacte melleque scatentem.
 Quamobrem hic ego adfero
 10 primitias frugum terræ, quam mihi
 Ioua dedit. Tum illas apud Iouam
 Deum vestrum reponito, et eum
 coram adorato, ac lætator ex om-
 nibus bonis, quæ tibi tuæque
 familiæ dederit, vna cum vestrate
 Leuita atque peregrino.

Quum omnes tui prouentus de-
 11 cumas prorsus dederis, anno tertio,
 qui annus est decumanus, Leuitæ,
 peregrino, pupillo, viduæ dato, i-
 que apud te ad satietatem epulantor.
 Tum tu apud Iouam Deum ve-
 12 strum sic dicito: sacrum domo
 abstuli, idque Leuitæ, peregrino,
 pupillo, viduæ dedi, prorsus ex
 præcepto, quo tu me instruxisti:
 non feci contra præcepta tua, ne-
 14 que ea sum oblitus: " nihil inde in
 mæstitia comedi, nihil per inmundi-
 tiam detraxi, nihil in fumus im-
 pendi, Iouæ Deo meo dicto audi-
 ens sui, feci prorsus, ut tu mihi
 præcepisti: adspice de sacra tua
 15 sede, id est, de cælis, et faue tuo
 Israelitarum populo, et terræ, quam
 nobis dedisti, sicuti maioribus no-
 stris

a) iubebat Deus decumas et cum lætitia, et non nisi a puris comedi.

stris iurasti, terræ lacte melleque abundanti. Hodierno die Ioua Deus vester vobis præcipit, vt hæc instituta atque iura exsequamini: curatote, vt toto corde atque animo exsequamini. Vos hodie Iouam pronuntiat vobis esse Deum, vosque eius esse viis gressuros, decreta, præcepta, iura conseruatueros, et dicto obtemperatueros. Ioua quoque hodie pronuntiat, vos sibi peculiarem esse populum, (vt vobis promisit) qui omnia eius præcepta conseruetis, seque vobis maiestatem supra omnes a se conditas nationes conciliaturum, laudis, famæ, decoris ergo, vt fitis facer Iouæ Deo vestro populus, quemadmodum promisit.

CAPVT XXVII.

Lapidibus lex incidenda. In Dei verba populi sacramentum de idolo, parentum odio, incestu, percussore, sicario, legis violatore.

TUM Ioua vna cum israelitico senatu populo præcipit in hunc modum: conseruatote omnem doctrinam, qua ego vos hodie instituo. Ac quo die continget vos, traiecto Iordane, in terram venire vobis a Ioua Deo vestro datam: erigitote saxa ingentia, eisque gypso incrustatis inscribitote in ipso vestro transitu omnia verba legis huius, vt perueniatis in terram vobis a Ioua Deo vestro datam, terram lacte melleque abundantem, quemadmodum vobis Ioua Deus vester patrius promisit. Quum igitur contigerit vos traieisse Iordanem: erigitote saxa hæc, le quibus ego vobis hodie præcipio, in monte Ebale, eaque gypso bducitote. Atque ibi aram Iouæ Deo vestro exstruitote saxeam, ullo adhibito ferro. Ex impositis lapidibus, inquam, aram Deo vestro Iouæ exstruitote, in eaque soli solida sacrificia et pro salute citote: et ibi epulantes apud

Iouam Deum vestrum lætitiã agitote, atque in saxis illis omnia legis huius verba expresse et bene scribitote. Tum Moses vna cum sacerdotibus Leuitis ad vniuersos Israelitas verba fecit in hunc modum: attende et audi Israelita. Tu hodierno die populus sis Iouæ Dei tui. Audi ergo Iouæ Dei tui vocem, eiusque præcepta decretaque, quibus ego te hodie instituo, exsequitor. Tum Moses illo die populo præcepit in hunc modum: hi ad bene precandum populo in monte Garizimo stanto, vbi Iordanem traieceritis, Simeonii, Leuitæ, Iudæi, Isfachariani, Iosephe: et Beniamitæ. Hi autem ad imprecationem in monte Ebale stanto, Rubenitæ, Gadini, Aseriani, Zabulonii, Danii et Nephthalenses. Tum Leuitæ clara voce ad vniuersos Israelitas hæc verba pronuntianto: execrabilis est homo, qui simulacrum vel sculptile, vel fufile, quod Iouæ nefarium est, fabrilis manu fecerit, et in occulto posterit. Et vniuersus populus respondens dicit, amen. Execrabilis, qui patri matriue maledixerit: et vniuersus populus, amen. Execrabilis, qui alterius terminum submouerit; et vniuersus populus, amen. Execrabilis, qui cæcum a via auerterit: et vniuersus populus, amen. Execrabilis, qui peregrini, pupilli, viduæ causam peruerterit: et vniuersus populus, amen. Execrabilis, qui suæ ueræ concubuerit; qui patrum gremium detexerit: et vniuersus populus, amen. Execrabilis, qui cum vlla bestia rem habuerit: et vniuersus populus, amen. Execrabilis, qui cum sua siue ex patre siue ex matre sorore rem habuerit; et vniuersus populus, amen. Execrabilis, qui cum socru sua rem habuerit: et vniuersus populus, amen. Execrabilis, qui alterum occulte cecide-

rit: et vniuersus populus, amen.
 26 Exsecrabilis, qui donum acceperit,
 vt homini per iniuriam vitam e-
 rripiat: et vniuersus populus, a-
 27 men. Exsecrabilis, qui legis hu-
 ius dicta non præstiterit atque
 fecerit: et vniuersus populus, a-
 men.

CAPVT XXVIII.

Obedientium felicitas, et contumacium pœne.

1 **Q**uod si Iouæ Deo vestro dicto
 audientes fueritis, eiusque
 præceptis omnibus, quæ ego
 vobis hodie trado, parere curaue-
 ritis: ipse vos vicissim supra omnes
 orbis terrarum nationes euehet.
 2 Vobisque accident et contingent om-
 nes hæ felicitates: modo Iouæ
 Deo vestro dicto audientes sitis.
 3 Felices eritis in vrbe, felices ruri:
 felices erunt vestrorum vterorum,
 soli, pecoris fructus, tum armen-
 4 torum, tum gregum balantum fe-
 tura: felicia canistra et mastræ:
 felices eritis aduenientes, felices
 5 proficiscentes. Atque ita ante vos
 dissipabit Ioua hostes vestros, qui
 vos adorientur, vt vna via vos ad-
 gressi, septem viis ante vos fugiant.
 6 Favore prosequetur Ioua penum
 vestrum, atque omnia negotia, vos-
 que fortunabit in terra vobis a se
 7 donata. Vos sacrum sibi populum
 constituuet, quemadmodum vobis
 iurauit: si modo eius præcepta
 8 conseruabitis, eiusque viis gra-
 diemini, vt, videntes omnes orbis
 terrarum nationes, vos ^b Iouæ no-
 9 mine censerent, a vobis metuant. Vos
 bonis cumulabit in vterorum, in
 pecoris, in soli vestri fetu, in terra,
 quam se vobis daturum esse mai-
 10 oribus vestris iurauit. Aperiet vo-
 bis suum bonorum thesaurum cæl-
 um, in vestramque terram pluui-
 11 am suo tempore immitteret; et om-
 nia vestra opera prosperabit, et
 multis gentibus mutuabitis, neque

ipsi mutuabimini: efficietque vos
 caput, non caudam: superiores-
 que, non inferiores eritis, si mo-
 do obtemperabitis Dei vestri Iouæ
 præceptioni; quam vt exsequi cu-
 retis, ego vobis hodie præcipio.
 Neue ab vlla harum rerum, de qui-
 bus præcipio, ad dextram sinistram
 ue declinantes, deos alienos colen-
 di ergo sequamini. Quod nisi Io-
 uæ Deo vestro dicto audientes eri-
 tis, eiusque omnibus præceptis et
 institutis, quibus ego vos hodie in-
 stituo, parere curabitis: hæc vo-
 bis omnia dira contingent, atque
 euenient. Infelices eritis in vr-
 be, infelices ruri: infelicia vestra
 canistra et mastræ: infelices vte-
 1 rorum vestrorum, soli, pecoris fru-
 ctus: tum armentorum, tum gre-
 gum balantum fetura. Infelices
 eritis aduenientes, infelices profi-
 ciscentes. Incesset vos Ioua angore,
 tumultu, profligatione, in om-
 nibus, quæcumque facietis, operi-
 bus, eoque vt vos celeriter fundi-
 tus euertat, propter vestrorum
 morum prauitatem, qui eum re-
 liqueritis. Incestabit vos Ioua tan-
 ta peste, vt vos funditus de terra
 tollat, ad quam occupandam vadit-
 tis. Inceset vos Ioua tæbe, febre,
 ardore, æstu, armis, vredine, rubi-
 gine, vosque ad perniciem vsque
 persequetur. Cælo, quod supra
 verticem habebitis, æreo: terra,
 quam subter, ferrea vtemini. Ef-
 ficiet Ioua, vt terræ vestræ pluuia
 arena sit et puluis, qui de cælo ad
 vestrum vsque exitium deferetur.
 Efficiet, vt ab hoste vertamini, et in
 quem via vna exieritis, eundem se-
 prem viis fugiatis; atque in omnia
 orbis terrarum regna dispergami-
 ni; vestraque cadauera omnibus
 alitibus acreis terrestribusque feris
 ita prædæ sint, vt non sit, qui eas ab-
 igat. Adficiet vos Ioua vlcibus
 ægyptiis, sico, scabie, prurigine
 insanabili. Adficiet amentia,
 cæci-

^b in Iouæ tutela esse, et eius populum vocari.

cæcitate, stupore cordis. Vt in meridie palpantes, veluti cæcus in tenebris, improsperas vias habeatis, semperque, nullo defensore, opprimamini, diripiainique. Vxores sponsabitis, et alii eis potentur: domos ædificabitis, et in eis non habitabitis: vineas conferetis, et eas non profanabitis. Vestri boues in oculis vestris macetabuntur, neque eis vescemini: asini vestri vobis coram abripiantur, neque ad vos redibunt; oves et capræ vestræ tradentur hostibus, nec habebitis, qui defendant. Vestri filii et filiaë populo alteri addicentur, idque spectantibus oculis vestris, et hinc tabescentibus quotidie, nec vobis erit subueniendi potestas. Fructibus agri vestri omnique vestro labore vescetur vobis incognita natio, et nihil aliud, quam perpetuo opprimemini et lacerabimini. Atque in his oculorum vestrorum spectaculis deuentietis. Adficiet vos Ioua diis, et vobis insanabilibus vlcibus in genibus, in tibiis, a planta ad verticem. Abducet vos Ioua, nec non regem, quem vobis creaueritis, in gentem et vobis et maioribus vestris ignotam, vbi deos lienos ligneos lapideosque colatis, admirationique et diæteriis et fabulis locum detis apud omnes, in quas vos Ioua abegerit nationes. Eminis multum in agrum effertis, et parum percipietis ob locustarum calamitatem. Vineas confectis, coletisque: sed vinum neque bibetis, neque condetis, vtpote a verbibus consumptum. Oleam omnis in vestris finibus habebitis, neque oleo vngemini; quoniam exirpabitur olea. Liberos gignetis, eque eis fruemini; quoniam captiui abibunt. Omnes vestras arbores terræque fruges corrumpet rugo. Vestrates peregrini ma-

iore indies fastigio ascendent; vos maiore indies decremento descendetis: illi vos fenerabunt, vos illos non item: illi caput, vos eritis cauda. Atque hæc quidem tot die-44 ra vobis euenient, vosque insectabuntur, et ad internecionem insectabunt: quoniam Iouæ Deo vestro dicto audientes non fueritis, in eius præceptorum decretorumque vobis ab eo traditorum conseruatione. Eruntque hæc tum in vobis tum in 45 vestra progenie signo et exemplo in æternum: quoniam Iouæ Deo vestro in rerum omnium copia læto et hilari animo non seruiueritis. Ergo hostibus, quos vobis Ioua im-47 mittet, in fame, in siti, in nuditate, in rerum omnium penuria seruietis, imponentque vestris cervicibus iugum ferreum, vsque ad vestrum exitium. Excitabit in vos Ioua 48 remotam gentem, vsque ab extremis orbis terrarum finibus, aquila volucriorem, gentem ignotæ vobis linguæ, gentem ita crudelem, vt neque senes reuereatur, neque puorum misereat; quæ vestri pe-49 coris fructus et terræ fruges consumens, vos ita peruertat, vt neque frumentum, neque vinum, neque oleum, neque armentorum feturam, neque ouium caprarumque greges vobis reliquos faciat: vsque adeo 50 vos disperdet, vos, vbiicumque degetis, eousque obsidebit, donec vestra altissima munitissimaque mœnia et arces, quibus confidetis, in omnibus vestris finibus deiecerit. Vos, in-51 quam, vbiicumque terrarum vobis a Ioua Deo vestro datam degetis, ita premet, vt ipsum vestri fetum 52 ventris, ipsam liberorum vestrorum, vobis a Ioua Deo vestro datorum, carnem comedatis: tanta vos obsidionis angustia premet hostis. Qui inter vos mollissimus et delica-53 tissimus erit, is suo ipsius fratri, et sui complexus vxori, reliquisque

N 3

nato-

e) fructum percipietis, quod tum fit, quum profanantur: id est, quum primum vindemiantur.

natorum suorum, quos reliquos fe-
 54 cerit, horum, inquam, vlli recusabit
 impertiri de filii sui carne, quam
 comedet: quod nihil sibi reliquum
 fecerit in tam arcta obsidione, qua
 vos hostis in omnibus vestris sedi-
 55 bus vrgebit. Quæ apud vos ita mol-
 lis erit et delicata, vt præ mollitie
 et deliciis pedis vestigium humi fi-
 gere non sustineat: ea et sui comple-
 xus viro, et filio, et filia, secundas ex
 56 interfemineo suo egresas, et, quos
 pepererit, filios inuidebit, eosque
 clam in summa indigentia comedet,
 præ obsidione et angustia, qua vos
 hostis in vestris mœnibus premet.
 57 Nisi curabitis, vt pareatis omnibus
 verbis huius legis, in hoc libro
 scriptis, vt gloriosum illud et ter-
 ribile nomen, Iouam Deum ve-
 58 strum metuatis: præcipuis et vos
 et vestram prolem adficiet cladibus
 Ioua, cladibus ingentibus et cer-
 59 tis, morbisque diris et fixis; vo-
 bisque referet omnes ægyptias
 ægrotudines, vt quas exhorretis,
 60 hæ in vobis inhæreant. Tum si
 quis morbus, si quæ clades est in
 huius legis libro non scripta; ea
 vos ad vestrum vsque exitium infe-
 61 stabit, ita vt qui cæli stellas nu-
 mero æquaueritis, pauci numero
 superetis: quoniam Iouæ Deo
 vestro dicto audientes non fueritis.
 62 Ac quemadmodum lætatus fuerit
 Ioua vobis et beneficiis et numero
 augendis: ita e diuerso lætabitur
 63 perdendis atque euertendis. Ita-
 que exterminabimini ex terra,
 quam occupatum itis; vosque di-
 sperget Ioua in omnes nationes,
 quotquot vtroque sine terrarum
 continentur; ibique diis alienis, et
 vobis et maioribus vestris ignotis,
 64 lignis faxisque seruietis. Atque
 apud illas gentes neque conque-
 scetis, neque, vbi pedis vestigium
 65 requiescatis, habebitis. Tanta-
 que vos illic et cordis trepidatione,
 et oculorum tabe, et animi æstu
 adficiet, vt vitam ante oculos quasi

suspensam habeatis: et noctem 66
 diemque pauentes, de vita vestra
 desperetis, et mane vesperam et ve-
 spera mane optetis: tanto animi
 pauore, talique oculorum spectacu-
 lo consternabimini, vosque in 67
 Aegyptum (quam viam ne deinceps
 repeteretis, ego vobis mandavi) Io-
 ua clasfe reportabit, in seruos et 68
 seruas inimicis vestris sine vllò ad-
 fertore vendendos.

CAPVT XXIX.

*Fædus alterum in Moabitis post Horebi pri-
 mum. In populum præterita beneficia.*

Hæc sunt verba fæderis, quod 1
 præcepit Ioua Mofi ferien-
 dum cum Israelitis, in fi-
 nibus Moabitarum, præter fædus,
 quod cum eis in Horebo percusse-
 rat. Igitur Moses, conuocatis o- 2
 mnibus Israelitis, ad eos verba fecit
 hoc modo: vos vidistis, quam
 multa Ioua spectantibus vobis in
 Aegypto fecerit in Pharaonem Pha-
 raoniosque omnes, atque eius ter-
 ram; ingentes illas, monstrosas 3
 et portentosas infestationes dico,
 quas ipsi vestris oculis spectauistis:
 et tamen hæcenus vobis Ioua ne- 4
 que cor ad intelligendum, neque o-
 culos ad videndum, neque aures ad
 audiendum dedit. Ego vos qua- 5
 draginta annos per solitudinem du-
 xi, quum neque vestimenta vobis
 obsoleuerunt, neque pedum calce-
 amenta inueterata sunt: neque 6
 panem comedistis, neque vinum aut
 temetum bibistis; vt intelligatis,
 eum esse Iouam Deum vestrum.
 Atque vbi in hunc locum venistis: 7
 Sehonem Hesebonis, et Ogum Ba-
 sanæ regem, qui nobis bello occur-
 rerant, fudimus, captumque eo- 8
 rum agrum Rubenitis, Gadinis et
 dimidia Manasensium tribui pos-
 sidendum dedimus. Quapropter 9
 curatote, vt omnibus huius fæderis
 verbis stetis: vt, quæcumque agetis,
 prospere agatis. Vos hodie in Io- 10
 ua

uæ Dei vestri, conspectu statis, vniuersi, duces, tribus, senatores, magistratus, denique omnes Israelitæ, paruuli, mulieres, peregrini, qui in castris versantur, ipsique adeo ligatores et aquatores, vt in fœdus veniatis, quod Ioua Deus vester vobiscum hodie adhibito sacramento sancit; vt et vos sibi hodie populum statuatur, et ipse vobis sit Deus, quemadmodum vobis promisit, et maioribus vestris Abrahamo, Isaaco et Iacobo iurauit. Neque vero vobiscum tantum ego fœdus hoc et sacramentum in eo; sed tum cum eis, qui hic hodie præsentibus vobiscum coram Ioua Deo nostro adsunt, tum cum eis, qui hic hodie nobiscum non adsunt. Scitis enim vos, vt in Aegypto degenerimus, vtque per gentes, per quas iter fecistis, transiuerimus: earumque nefanda vidistis, et signa lignea, lapidea, argentea atque aurea, cuiusmodi apud illas habentur: ne quis forte sit in vobis aut vir aut femina, aut familia, aut tribus, cuius mens hodie a Ioua Deo nostro auersa, ad deorum gentium illarum cultum impellatur: ne quæ sit in vobis stirps, quæ felici pariat et absinthium, qui huiusce sacramenti verbis auditis, sibi cum animo suo blandiatur, et impune fore putet, si ex animi sui peruersitate vixerit, atque ita ebrietate sitim exsuperet. Ei tantum aberit, vt ignoscat Ioua, vt in huiusmodi hominem ira atque impetu suo exardeat, omniaque dira in hoc descripto libro ei incumbant, et eius nomen Ioua de rerum natura deleat, eumque malis modis ab omnibus Israelitarum tribubus, vt ferunt omnia fœderis dira in huius legis libro scripta, secernat: dicetque posterorum genus, id est, vestri nati, qui post vos existent, et extranei, qui ex sinibus longinquis ve-

nerint, quum videbunt eius terræ clades, et quibus eam detrimentis adfecerit Ioua, sulphure et sale ita perustam, vt neque conseratur, neque germinet, neque vllæ in ea crescant herbæ, qualis est ruina Sodomæ, Gomorræ, Admæ et Seboium, quas ira percitus Ioua euertit: quærent, inquam, omnes gentes, cur hæc fecerit Ioua in hanc terram? quisnam sit iste tantæ iræ æstus? Tum respondebitur: quoniam relicto Iouæ Dei maiorum suorum fœdere, quod cum illis percussisset, quum eos ex Aegypto eduxisset, defecerint ad deos alienos, eisque seruiert, et eos adorarint, deos, quos neque nouissent, neque cum eis vllam rem habuissent, propterea Iouam huic terræ iratum, ei omnes scriptas in hoc libro diras importasse, eosque ex ipso terra magno cum iræ et indignationis feruore auulsos, aliam in terram (vt tum adparebit) proiecisse. Occulta Iouæ Dei nostri sunt: * aperta autem et nostra et nostrorum in perpetuum natorum, ad omnia legis huius dicta exsequenda.

CAPVT XXX.

Emendatorum gratia apud Iouam. Diuina legis facilitas.

Qum autem hæc omnia tum fausta tum infausta a me proposita vobis euenerint, et vos vbiicumque gentium a Ioua Deo vestro dispersi ad sanitatem redibitis; ad eumque reuersi, eius dictis, quemadmodum ego vobis hodie præcipio, vna cum vestris natis toto corde atque animo parebitis: tum Ioua Deus vester vicissim vos ex captiuitate reuocabit; vestrique misertus, ac vobis reconciliatus, vos ex omnibus, in quas vos disperferit,

N 4

natio-

d) rebellionem et contumaciam. sed etiam superet.

e) peccandi sitim non solum expleat,

4 nationibus colliget; et ita colliget, vt si ad extremos cæli fines fueritis dissipati, inde vos colligat atque arcescat; et in terræ a maioribus vestris possessæ possessionem immittet, pluribusque beneficiis et maiore incremento quam maiores vestros adficiet; et tum vestra tum vestræ sobolis corda circuncidet, ad Iouam Deum vestrum toto corde totoque animo amandum, vt viuatis. Hæc autem dira omnia immittet in perduelles et osiores, qui vos infestauerint. Tum vobis mutatis, et Iouæ obedientibus, omniaque eius præcepta, quæ ego vobis hodie trado, exsequentibus, abundantiam benefice conferet in omnibus vestris, quæ tractabitis, negotiis, in ventris, in pecoris, in terræ vestræ fetibus. Reconciliatus enim Ioua tam vestro bono delectabitur, quam maiorum vestrorum delectatus fuerit: si ei obtemperantes, eius præcepta et instituta in hoc legis libro scripta conseruabitis; si ad Iouam Deum vestrum toto corde totoque animo reuertemini. Nam hæc, quam ego vobis hodie trado, doctrina neque difficilior est, quam pro vobis, neque longe posita, non est in celo, vt dicatis, quis nobis in cælum ascendet, eamque inde nobis petet, vt eam audiamus, eique pareamus? Neque est trans mare, vt dicatis, quis nobis traiecto mari eam petet, vt eam audiamus, eique pareamus? Sed est proxime vos oratio, in ore vestro atque corde, vt ei pareatis. En propono vobis hodie tum vitam et bonum, tum mortem et malum. Me hodie præceptore Iouam Deum vestrum amando, eiusque viis grediendo, et præcepta, decreta, iura conseruando viuetis, crescetis, Deoque vestro Ioua secundo vtemini in terra, quam itis occupatum. Sin autem mutato animo non obtemperabitis, pro-

fligatique deos alienos adorabitis et coletis: hoc vobis hodie confirmo, vos perituros, neque diu ætatem producturos in terra, ad quam occupandam Iordanem estis traiecturi. Cælos hodie vobis terrasque testor, me vobis vitam mortemque proponere, felicitatem et infelicitatem. Eligite ergo vitam, vt et vos et vestra progenies Iouam Deum vestrum amando, eique obtemperando atque adhærendo viuatis, (est enim is vita vestra, et æui longitudo) vt terram incolatis, quam se maioribus vestris Abrahamo, Isacco et Iacobo daturum pollicitus est.

CAPVT XXXI.

Moses Iordanem haud traiecturus. Ioua populi dux. Ad Iosiam et sacerdotes Moses. Ad hunc et producem Deus, de populi defectione ad deastros.

TUM Moses vniuersos Israelitas adgressus, in hæc verba adfatus est: ego hodie natus annos centum et viginti, non potero deinceps in negotiis gerendis versari; et Ioua mihi prædixit, me non esse istum Iordanem traiecturum. Ioua ipse Deus vester vobis præibit, ipse vobis gentes illas euertet, earumque possessionem, Iosua duce, occupabitis, quemadmodum promisit Ioua: qui quidem illis faciet, vt fecit Amorrhæorum regibus, Sehoni et Ogo, eorumque terræ, quos quidem euertit; easque vobis superabit, quibus vtemini omnino, vt postulat mea ad vos præceptio. Estote fortes et infracti, nolite eos pertimescere aut formidare: nam Ioua Deus vester vobiscum ibit, vos non relicturus aut deserturus.

Deinde euocato Iosua, eum in omnium Israelitarum præsentia sic adfatus est: esto fortis et constans: tu enim cum hoc populo vades in terram, quam Ioua maioribus eorum sese ei daturum promisit,

misit, eiusque hereditatem eis ad-
 signabis. Ioua autem ipse tibi
 præbit, tibi que aderit, numquam
 te destituet aut deseret: noli timere
 aut pauescere. Scripsit autem Mo-
 ses hanc legem, eamque sacerdoti-
 bus Leui prognatis, arcæ fœderis
 Iouæ gestoribus, et omni Israelita-
 rum senatui tradidit, eis que ita
 præcepit: septimo quoque anno
 in solemnitate anni remissionis, fe-
 sto umbraculorum; quum vni-
 uersi conuenient Israelitæ ad com-
 parendum in Iouæ Dei vestri con-
 spectu, in electo ab eo loco: reci-
 tatote hanc legem coram in auri-
 bus omnium Israelitarum; con-
 gregato populo, viris, feminis, par-
 uulis, et vestratibus peregrinis; vt
 audiant, vt discant, vt Iouam De-
 um vestrum vereantur, omniaque
 legis huius dicta curent exsequen-
 da; vtque imperiti eorum nati
 audiendo discant Iouam Deum ve-
 strum metuere, quamdiu viuetis
 in terra, cuius occupandæ gratia
 Iordanem traiecturi estis. Tum
 Ioua Mose dixit: prope adest,
 quum tibi est moriendum: voca
 Iosua, et adeste in oraculari ta-
 bernaculo, vt ego ei præcipiam.
 Ergo Moses et Iosua iuerunt, et in
 oraculari tabernaculo adfuerunt,
 et Ioua in tabernaculo adparuit in
 nubis columna supra tabernaculi
 ostium stante. Mosemque ita ad-
 fatus est: te quidem mox cum ma-
 ioribus tuis iacente, hic populus
 eo veniet, vt cum diis alienis eius
 terræ, in quam intraturus est, me-
 retricetur, me relicto, et fœdere,
 quod cum eo pepigi, violato.
 Tunc ego iratus eos deseram, ab
 eis que vultum meum abdami: quo
 fiet, vt consumiantur, et in multa
 mala et angustias incurrant, tan-
 demque fateantur, quoniam eorum
 Deus inter eos non sit, ea omnia
 mala sibi euenisse: quum ego
 interea ab eis vultum meum ab-
 dam, propter tantum ab eis com-

missum scelus, qui ad deos defece-
 rint alienos. Quamobrem scri-
 bite carmen hoc, quod tu Israeli-
 tas doceas, et eis in os inferas, vt
 mihi sit hoc carmen testis aduer-
 sum Israelitas, quum in terram
 (quam eorum maioribus iuravi)
 lacte melleque scatentem a me in-
 troduci, victusque satietate far-
 cti, ad deos alienos se conuerte-
 rint, eosque (me despectui habito,
 meoque fœdere tenerato) colue-
 rint; quumque eis mala multa
 et angustia euenierint: vt hoc, in-
 quam, carmen contra eos testimo-
 nium dicat, si ex eorum sobolis o-
 re non exciderit, obliuioni man-
 datum. Noui enim eorum mores,
 quibus hodie præditi sunt, non-
 dum a me introduci in terram,
 quam eis iuravi. Scripsit ergo
 Moses carmen hoc eo die, idque
 docuit Israelitas; et Iosua Nu-
 nis filium hortatus est, vt fortem
 se et constantem præberet: ductu-
 rum enim Israelitas in terram,
 quam Deus illis iureiurando pro-
 misisset, ipsumque Deum ei adfu-
 turum.

Ac postquam perscripsit Mo-
 ses verba legis huius in libro, at-
 que absoluit: Leuitas arcæ fœ-
 deris Iouæ gestores sic adloquitur:
 accipite hunc legis librum, et ad
 latus arcæ fœderis Iouæ Dei vestri
 reponite, ibi testimonio contra vos
 futurum. Ego enim noui contu-
 maciam vestram et ceruicis duri-
 tiem: qui quum hodie, me adhuc
 vobiscum viuente, rebelles fueritis
 in Iouam: quid post meum inter-
 itum futurum est? Congregate ad
 me omnes vestrarum tribuum sena-
 tores, vestrosque magistratus, qui-
 bus audientibus hæc verba elo-
 quar, calumque et terram tester in
 eos. Scio enim, vos post meam
 mortem corruptum iri, et a via,
 quam vobis præcipio, recessuros,
 vobisque malum longo post tempo-
 re euenturum: quoniam scelere

uestro Iouam offenderitis, eum ver-
 frarum manuum opere irritando.
 30 Ergo effatus est Moses in auribus
 totius Israelitarum contuentus, car-
 minis huius verba ad finem vsque.

CAPVT XXXII.

*Mosis carmen ad creaturas, de sacro verbo, in
 populum ingratum, deafricolum, diuina ira,
 sedatione, populi gratia. Indicata Mose
 terra.*

1 **A**ttendite celi, dum loquor:
 audi terra verba oris mei.
 2 **D**estillabit in modum pluuiæ
 mea doctrina, fluet vt ros oratio
 3 mea; vt imber in stirpes; vt mi-
 nuta pluuiæ in herbas. Etenim Iouæ
 nomen adpellabo: tribuite Deo
 4 nostro magnitudinem; cuius num-
 minis et integra opera, et omnes
 rectæ sunt rationes: qui fidelis, ini-
 quitatis expertus, iustus rectusque
 5 Deus est. Ab hoc, suo vitio dege-
 nerant non dicam eius filii, sed per-
 6 dita profligataque natio. Hæc ce-
 ne Iouæ rependis, o populus stulte
 atque insipiens? nonne is tuus pa-
 ter est, qui te comparauit? nonne
 7 tuus conditor atque auctor? Re-
 cordare prisca tempora, considera
 perpetuorum sæculorum annos:
 percontare patrem tuum, qui tibi
 referet; senes tuos, qui tibi narra-
 8 bunt. Supremum, quum genti-
 bus possessiones partiretur, homi-
 numque genus diuideret, ceteris
 nationibus fines pro numero Israe-
 9 litarum assignasse. Nam Iouæ
 pars est eius populus, eius posse-
 10 sionis fors Iacobei sunt, quos in
 deserta, inaccessa, ferali vastaque
 terra nactus circumduxit, edocuit,
 tamquam sui pupillam oculi custo-
 11 diuit: vt aquila nidum suum
 excitans, sese supra pullos suos vi-
 12 brat, alisque passis exceptos pen-
 nis suis tollit; Ioua solus, nullo
 cum peregrino deo, illos deduxit,
 13 et in fastigia terrarum subuexit, v-

bi agrorum prouentibus vesceren-
 tur; et nulle de rupe, et oleo de ri-
 gida caute lactauit: Butyro bubu-
 lo, lacte balantum, nec non adipe a-
 gnorum, opimorumque arietum,
 et hircorum, vna cum pingui flore
 tritici, et meri vuarum sanguinis
 potione. At probe pinguefacti,
 recalcitrarunt; pinguefacti, obesi,
 farcti Deum conditorem suum re-
 liquerunt, numen salutis suæ de-
 spicati sunt: Eum per alienos
 irritarunt, per scelera incenderunt,
 dæmonibus, non Deo, sacrificantes,
 diis sibi ignotis, qui noui recens
 venerunt, maioribus vestris non
 formidati: Numinis genitoris
 vestri immemores, Dei vestri crea-
 toris obliui. Hæc videns Ioua,
 hanc liberorum suorum improbita-
 tem indigne fert, et ita fatur: abs-
 condam ab eis vultum meum,
 videbo quem habituri sint exitum.
 Sunt enim peruersa natio, filii per-
 fidi, qui me per non deum irri-
 tarunt, per sua illa inania incende-
 runt: quos ego vicissim per non
 populum irritabo, per gentem de-
 mentem incendam. Nam in-
 census iracundia mea ignis, ad
 ima vsque tartara exardescet, cum-
 que suis terram frugibus consu-
 met, et montes ad vsque fundamen-
 ta inflammabit. In illos mala con-
 geram, in illos misilia mea consu-
 mam. Nec solum fame adeden-
 tur, lueque et acerbissimo absum-
 entur exitio: verum etiam in
 eos et quadrupedum dentes, et hu-
 mi serpentium virus immittam.
 Foris grassabuntur arma, intra pe-
 netralia consternatio, in iuuenes
 iuxta ac virgines, in lactentes atque
 canos. Et quidem statueram eos
 ita profligare, *eorum vt memori-
 am ex hominibus tollerem: nisi ve-
 rerer, ne hostes eorum aduersarii
 (qua sunt improbitate) seipos i-
 gnorantes, hoc totum factum suis
 præclaris viribus, non Iouæ tribue-
 rent:

f) excellentissimam terrarum.

rent: quippe natio rationis ex-
pers atque prudentiæ. Qui uti-
nam tantum saperent, ut hoc in-
telligerent, et eorum exitum sic
considerarent: fieri ne posset, ut
persequeretur vnus mille, et duo
fugarent decem millia, nisi illos i-
pforum numen dederet, nisi Ioua
addiceret? Neque enim numini
nostro par est illorum numen, vel
hostium nostrorum iudicio. Nam
de vitibus sodomitanis illorum vi-
tes sunt, deque gomorranis agris:
quibus vix felleæ, quibus acerbi
sunt racemi, quarum vinum virus
est draconum, dirumque fel aspi-
dum. Hoc est sane apud me con-
ditum, meis in capsis obsignatum.
Mea est vltio et reniuneratio, tum
quum titubabit eorum pes: nam
propinquat eorum dies interitus,
properant eorum fata. Patro-
cinabitur enim Ioua suo populo:
super suis flectet animum, quum
videbit eos languente manu plane
oppressos atque destitutos: Et v-
binam sunt eorum dii (inquiet)
quorum numine freti fuerunt?
Quorum et adipe sacifico vesce-
bantur, et libatorium vinum bibe-
bant? surgant, et vobis opitulen-
tur, præsidioque sint. Cognoscite
iam me, me, neque quenquam De-
um esse præter me, qui interficiam,
et in vitam reuocem, qui vulnerem
et sanem, nullo mihi de manu eri-
pente: qui elata in cælum manu
sic loquor: ita semper viuum, ut
si mei ensis aciem acuero, caus-
samque in manum sumsero, ita ab
infestis meis pœnas repetam, ita in
osores meos animaduertam, ut
et tela mea sanguine inebriem, et
gladium carne pascam: illa occiso-
rum captiuorumque sanguine, hunc
hostis capitali supplicio. Decan-
tate, o gentes, eius populum, quo-
niam et suorum sanguinem vlcis-
cet: et sumto de suis aduersa-
riis supplicio, suorum terræ pla-
cabitur.

Igitur Moses vna cum Iosua⁴⁴
Nunis filio populum adiit, et o-
mnibus Israelitis audientibus, o-
mnia carminis huius verba clo-
cutus est. Quibus finitis, eos ita⁴⁵
cohortatur: attendite animis ve-⁴⁶
stris omnia verba, quibus ego vos
hodie commonefacio, quæ vestris
liberis præcipiatis: ut omnia legis
huius verba curent exsequenda.
Neque enim hæc res nihil ad vos⁴⁷
pertinet: nam in ea sita vobis vita
est, et per hanc rem diu ætatem pro-
ducetis in terra, ad quam occupan-
dam Iordanem transituri estis.
Eodem die Ioua Mosem adfatus est⁴⁸
in hunc modum: ascende in i-⁴⁹
stum montem Abarium, montem
Nabonem, qui est in Moabitarum
finibus e regione Hierichuntis, et
adspicito Cliananzam (quam ego
terram Israelitis possidendam tra-
do) in eo monte, in quem ad-⁵⁰
scenderis, moriturus, et ad popula-
res tuos adgregandus: ut mortuus
est Aharon frater tuus in monte
Hore, et ad populares suos adle-
ctus: quoniam culpam in me⁵¹
commisistis in medio Israelitarum,
ad aquam iurgii, in Cade Sinis so-
litudine; quatenus non me san-
ctum habuistis apud Israelitas.
Nam terram quidem, quam ego⁵²
sum daturus Israelitis, ex aduerso
videbis, sed in eam non peruenies.

CAPVT XXXIII.

*Mosis ad populum verba nouissima de sin-
gulis tribubus.*

HAec est autem fausta precatio, ¹
qua Moses, diuinus homo, Is-
raelitis ante suam mortem be-
ne precatus est. Ioua de Sina ve-²
nit, * inquit, ex Seire exortus est eis,
patuit ex monte Pharane, venitque
ob sacras legiones, ignem discipli-
næ eis habens ad dextram suam,
hominum sane amator, cuius³
sancti omnes sunt in manu tua, et
quidem ad pedes tuos prosteruntur,
tur,

tur, eo de tuis dictis fumente.
 4 Legem tulit nobis Moses, reipublicæ Iacobeorum possidendam:
 5 et fuit inter probos rex, coeuntibus populi capitibus, vna cum
 6 tribubus Israelitarum. Viuat Ruben, non moriatur, sed sit
 7 numero paucus. Hoc autem de Iuda inquit: exaudi Ioua vocem Iudæ, eumque ad suos deduc: suæ ei manus satis sunt, te ei contra eius
 8 perduelles auxiliante. Ad Leuium autem inquit: tua integritas et claritas est tui viri clementis, quem
 9 lacesiuiisti apud Massam, cum quo iurgasti ad aquam iurgii, qui negat se patrem aut matrem scire, neque fratres agnoscit, neque filios nouit: sed qui tua dicta conseruant, tuumque sædus tuentur.
 10 Sententias tuas Iacobeos, legem tuam Israelitas docebunt: suffragiis naribus tuis admonebunt, et totas
 11 victimas aræ tuæ imponent. Prospera, Ioua, vires eius, et eius manuum operi faue: sic elumba eius infestos atque osos, vt resurgere
 12 nequeant. Super Beniamine dixit: Iouæ dilectus tuto apud eum habitabit, ipso semper eum protegente, et inter eius humeros habitante.
 13 Super Iosepho vero dixit: felix Iouæ dono terræ eius, a prouentu cælesti, a rore, et a profundo subiacente, a prouentu redituum solarium, a prouentu maturitatis
 14 lunaris, a capite montium perennium, a prouentu collium æternorum, a prouentu et copia terræ, et fauore habitatoris rubi, quæ capiti Iosephi, quæ vertici præstantissimi fratrum ventura sunt. Primogenitus bos eius
 15 maiestate præditus est, et cornibus monocerotis, quibus populos protinus ad extremum terrarum arietabit. Atque huiusmodi sunt Ephraimi legiones, huiusmodi Manassis cohortes. Tum super Zabulone dixit: lætare Zabulon in
 egressu tuo, et Isfachar in tabernaculis tuis. Populus in montem
 16 inuitabunt, tibi iustitiæ sacrificia faciuros; nam adfluentiam marinam fugent, et obrutos arenæ thesauros. Idem super Gado: gra-
 17 tes Gadum explicanti, leonis ritu consistentem, et brachium cum vertice rapientem. Hic, vt sibi
 18 primum animaduertit tractum operi rectoris, populi principes adiuit, iustitiæ et iuris Iouæ munere functus est erga Israelitas. Item
 19 super Dane: Dan catulus leonis, ex Basana exsiliens. Item super Nephthali: Nephthalis fauore
 20 factur, et plenus munificentiæ Iouæ, occidentalia et meridiana occupabit. Item super Afer: fortuna-
 21 tus filii Afer, erit fratribus suis fauorabilis, et pedem suum oleo intinget: ferrea æreaque claustra
 22 tua, et robur ætati tuæ consentaneum. Nullus est Deo proborum
 23 par, qui cælis inequitat in tuum auxilium, et est in suo æthereo fastigio. Dei domicilium perenne est,
 24 et subter sunt brachia sempiterna, expelletque ante te hostem, et eum iubebit euertere. Itaque habita-
 25 bit Israel tuto separatim, adiciet oculum Iacobus ad terram frumenti vini que feracem, illius cælis rore destillantibus. Beatus es, o Israel,
 26 quis tibi par est, o popule conseruatus per Iouam, auxilii tui clipeum? quique est tui fastigii gladius? Tibi subiicientur hostes tui, eorumque cacumina proculcabis.

CAPVT XXXIII.

Terram felicem adificiens Moses. Eiusdem finis, per Deum sepultura, nulli nota mortali, acus, viridisque senectus, luctus pro ipso, et encomia.

TVM Moses ex campis moabiticis ascendit in Nabonem montem, in iugum Phasge, e regione Hierichuntis positi, eique

40 30 40 30 67 10 20 30 40 50 68 10 20 30 40 50 69 10 20 30 40 50 70 10

**Delineatio
PALESTINAE
five
TERRAE SANCTAE**
*maxime ad
Hud. Relandi
mentum completa*

**MARE
MAGNUM**
five
MEDITERRANEUM

**TRACHONITIS
REGIO**

**BATAANA
REGIO**

**ITUREA
REGIO**

SIMEON

**JUDAEA
REGIO**

**PEREA
REGIO**

**PARACLETUS
REGIO**

EGYPTUS

**JUDAEA
REGIO**

**PEREA
REGIO**

**PARACLETUS
REGIO**

30 40 50 60 70 80 90 100 110 120 130 140 150 160 170 180 190 200 210 220 230 240 250 260 270 280 290 300 310 320 330 340 350 360 370 380 390 400

ostendit Ioua totam Galaaditidem usque ad Danem, omnemque ephraimensem et manassensem regionem, Iudæamque, usque ad vltimum mare: tum australem, et campum Hierichunis, vrbis palmiferæ, usque ad Sisorim. Et hæc, inquit, terra est, quam Abrahamo, Isaaco, et Iacobo iuravi, me eorum semini daturum esse; eam tibi tuis oculis videndam iubiicio, sed eo non transibis. Atque hic mortuus est Moses, Iouæ seruus, in terra Moabitarum ante os Iouæ, qui eum sepeliuit in valle quadam in terra moabitica, secundum Bethphegor; neque quam hominum hæctenus eius sepulcrum sciuit. Mortuus est an-

nos natus centum et viginti, quum neque oculis caligaret, neque viriditatem amisisset. Eum luxerunt Israelitæ in campo moabitico triginta dies: quo lugendi Mosis spatium finito, Iosue Nunis filio pleina adflato sapientia (nam Moses ei manus imposuerat) paruerunt Israelitæ, feceruntque, vt Mosis Ioua præceperat. Neque existit adhuc ullus in Israelitis par Mosis vates, Iouæ tam familiariter noto. Tot ostentis et miraculis, quæ in Pharaonem Pharaoniosque et eius terram designaturus missus est a Ioua in Aegyptum: tum tanta illa potestate, tot tantisque prodigiis, quæ cunctis spectantibus edidit Israelitis.

IOSVA.

CAPVT I.

Ad Iosuan præcepta. Promissa victoria. Dux ad exercitum, is ad illum.

POSTQVAM Iouæ seruus Moses mortuus est: Ioua Mosis administrum Iosuan, Nunis filium, adlocutus est in hunc modum: quandoquidem meus seruus Moses mortuus est: age tu, traice Iordanem istum; nam cum omni isto populo israelitico, in terram, quam ego eis dono. Quocumque vos in loco pedum vestigia vrgebitis, eum vobis ego do: sicut Mosis sum pollicitus. A solitudine et Libano illo ad fluuium magnum Euphratem, quæ omnis Iettæorum terra est, et ad mare, qui solis est occasus, vestri fines patebunt. Nemo ante te consistet, quamdiu viues: ac quemadmodum Mosis adfui, ita tibi adero, nec unquam te destitutum relinquam. Collige te et confirma: nam tu isti

populo terræ, quam ego, me eis daturum esse, maioribus eorum iuravi, hereditatem hercisceris. Tantum fortis infractusque esto, et da operam, vt omni legi, quam tibi Moses, meus, tulit, ita obedias, vt neque ad dexteram, neque ad sinistram deflectas: quo prudenter, quocumque ibis, te geras, legis eius librum numquam non in ore habendo, deque eo dies noctesque cogitando, vt omnia in eo scripta cures exsequenda. Nam ita tibi res et prospere cadent, et prudenter gerentur. Ego te iubeo firmo et constanti esse animo, ab omnique terrore et formidine vacuo: quoniam tibi Ioua Deus tuus vbique est adfuturus.

Tum Iosua populi magistratibus mandauit, vt castra obirent, populoque præciperent, vt sibi comæatum præpararent. Nam post triduum traiecturos esse Iordanem illum,

lun, et terræ possessionem inuasuros; eis a Ioua Deo suo datam. Deinde cum Rubenitis et Gadinis et dimidia tribu Manassis ita locutus est.

Recordamini, quid vobis Iouæ seruus Moses præceperit, scilicet, ut, quoniam vobis Ioua quietem, et terram istam dedisset, ipsi (depositis in terra, vobis ab ipso Mose cis Iordanem data, vestris mulieribus et parvulis) expediti ante vestros consanguineos traiceretis, eisque auxilium ferretis, quicumque ad militiam essetis idonei, donec ipsi quoque, ut et vos, a Ioua quietem essent adepti, et terræ sibi a Ioua Deo vestro datæ possessionem consecuti, ut deinde in vestra possessionis terram rediretis, eamque possideretis vobis a Iouæ seruo Mose tributam cis Iordanem ad orientem. Tum illi Iosua respondit, quidquid ipse iussisset, esse facturos: et quocumque mississet, ituros; eique plane, ut Mosi obtemperassent, esse obtemperaturos: adesset modo ei Ioua Deus eius, sicut adfuerat Mosi. Quisquis eius imperium detrectasset, et præcepta omnia non exsecutus esset, moriturum: tantum fortis esset atque strenuus.

CAPVT II.

In Chananeam exploratores. Rachabæ in eos benignitas, ad hos petitio. Illorum iuramentum, ad copias reditus.

Deinde misit Iosua, Nunis filius, ex Setimo homines duos, exploratores occultos, quibus mandauit, ut exploratum irent, quum ceteram regionem, tum Hierichuntem. Qui, quum eo venissent: diuerterunt in domum meretricis cuiusdam mulieris, Rachabæ nomine, ut ibi cubarent.

Quum autem esset Hierichuntis regi nuntiatum, homines illo in eam noctem ex Israelitis venisse ad explorandam regionem: misit, qui Rachabæ iuberent, ut homines, qui domum ad eam venissent, pro-

duceret, qui quidem ad explorationem totius regionis venissent. Mulier, quum ambos oculuisset: respondet, ad se quidem venisse homines, qui ciuitates essent, nesciret; sed eos, quum contenebraret, et esset claudenda porta, egresfos esse; quo iuerint, se nescire; si celeriter persequantur, adsecuturos esse. Subdlexerat autem eos in tectum, et lini fasciculis occultarat, quos in tecto repositos habebat. Igitur illi eos versus vada Iordanis infecuti sunt; eisque ad persequendum egresfis clausa porta est. At ipsa ad eos nondum cubantes in tectum ascendit, et cum eis loquitur in hunc modum: scio ego, Iouam hanc vobis dedisse terram, nosque tanto vestri terrore percussos esse, ut omnes incolæ animos abiecerint. Audiuimus enim, ut vobis ex Aegypto migrantibus, Ioua rubri maris aquas siccauerit, utque vos duos Amorraeorum reges transiordaninos, Sehonem et Ogum tractaueritis, quos quidem funditus deleuistis. Quæ res audita tanto nostros animos terrore labefactauit, ut nemo iam contra vos animo consistat, quorum Deus Ioua et supra in cælo, et infra in terris Deus sit. Quocirca iurate mihi per Iouam, si ego vos beneficio meo demerita fuero, vos quoque meæ domui paternæ parem esse gratiam relaturus; et mihi certum signum date, quo meos parentes, fratres, sorores, quæque habent omnia conferuetis, animasque nostras a morte defendatis. Cui illi sic respondent: vitam nostram pro vobis ad mortem offerimus (si modo vos hoc nostrum negotium non indicabitis) ni tibi istam gratiam, quum nobis terram Ioua dederit, fideliter referemus. Tum illa eos per funem demisit per fenestram, (erat enim domus eius coniuncta mœnibus, utpote quæ esset submœnia) monuitque, ut

in montem contenderent, ne qui eos persequerentur, in eos incurrerent; ibique triduum laterent, donec reuersis, qui persequerentur, postea pergerent. Illi autem cum ea ita locuti sunt: nos istius, qui te nos obstrinxisti, iurisiurandi religione liberabimur hac ratione. Quum nos terram hanc inuaserimus, tu laqueum istum coccineum fenestram, per quam nos demissisti, adligabis, tuis parentibus fratribusque, et uniuersa paterna familia domum ad te congregata. Quisquis autem extra domus tuas fores exierit, suo periculo fecerit, et nos aberimus a culpa. Quidquid uero doni apud te erit, id si quis attigerit, nos luemus. Quod si hanc rem palam feceris: nos erimus ab hoc, quo tu nos obstrinxisti, sacramento liberi. Tum illa conditionem accepit, illosque dimisit: et, eis digressis, laqueum coccineum fenestram adligauit. Illi in montem ire contenderunt, illicque triduum commorati, quum iam qui persecuti fuerant, tota uia peruestigata, iisque non inuentis, reuertissent: ambo conuerso itinere de monte descendunt, et flumine traiecto, ad Iosua, Nunis filium, perueniunt, eique omnia, quae sibi accidissent, exponunt, et totam regionem ostendunt a Ioua ipsorum subiici potestati, omnibus incolis eorum metu labefactatis.

CAPVT III.

Copia Iordanem traiectione, lustrata, sicco pede transcentes.

Igitur postridie Iosua, ubi surrexit, a Setimo castra mouit, et ad Iordanem cum omnibus Israelitis peruenit, ibique, antequam traicerent, pernoctarunt. Præteritis tribus diebus magistratus per castra eunt, populoque præcipiunt, ut, quum arcam fœderis Iouæ Dei sui sacerdotibus Leuitis portari uiderint, loco se moueant, eamque sequantur: sed interposito inter ipsos et arcam tanto spatio, ut ad eam non accedant propius, quam ad circiter bis mille cubitos, quoniam uiam, per quam sint ituri, uideant. Neque enim ea uia ingredi solitos esse antea. Tum Iosua populo, ut lustraretur, indixit: quoniam postridie apud eos mira facturus esset Ioua. Deinde sacerdotibus mandauit, ut fœderis arcam tollerent, populoque anteirent. Itaque illi arcam portantes populum antecesserunt. Iosua autem sic Ioua dixerat: ego te hodierno die in oculis Israelitarum magnum facere incipiam, ut intelligant, me, quem admodum Mosi adfui, sic tibi adfuturum esse. Tu præcipe sacerdotibus fœderis arcam gestantibus, ut, quum ad aquam Iordanis extremum uenerint, in ipso Iordane consistant. Et Iosua Israelitis ita locutus est: Adeste, et Dei uestri Iouæ dicta audite. Hinc scietis, Deum immortalem inter uos uersari, et uobis Chananaeos, Hettæos, Heuæos, Pherezaeos, Gergesaeos, Amorraeos et Iebusaeos exacturum esse. Iam arca fœderis domini totius orbis ante uos per Iordanem transitura est. Quare adhibete uiros duodecim ex tribubus Israelitarum, singulos ex singulis. Nam simul atque sacerdotes arcam fœderis Iouæ totius orbis domini portantes pedum uestigia in Iordanis aqua posuerint: fiet, ut diuiso Iordanis amne, aqua superne defluens restet in unum cumulum. Igitur populo de suis tabernaculis ad Iordanem traiciendum proficiscente, sacerdotibus fœderis arcam populo præferentibus, simul ac fœderis arcam gestantes sacerdotes ad Iordanem perueniunt, et eorum pedes extrema aqua tincti sunt: (solet autem Iordanis toto mensis tempore ad summas abundare ripas) restitit superne defluens aqua, et

in cumulum adfurrexit longissime, ab Adama oppido ad latus Sarthanis posito, et ab ea diuisa inferior in falsum planitie lacum dilapsa ex-
 17 haultaque est. Populus autem contra Hierichuntem traiecit, sacerdotibus, qui Iouæ fœderis arcam portabant, in sicco, medio in Iordane fixis adstantibus, omnibus Israelitis per siccum transeuntibus, donec gens tota Iordanem pertransiit.

CAPVT III.

Ex flumine lapides. Iosua grauitas a Deo.

1 **T**Raductis omnibus, Ioua Iosua mandauit, vt homines duodecim de singulis tribubus sin-
 2 gulos deligerent, quibus præciperent, vt inde ex medio Iordanis ex eo ipso vestigio, in quo sacerdotum fixi pedes steterant, lapi-
 3 des duodecim caperent, quos secum ferrent, et in proximæ noctis statione ponerent. Et Iosua conuocatis illis duodecim viris, quos ex singulis Israelitarum tribubus destinarat, negotium dedit, vt ante Iouæ Dei sui arcam in medium Iordanem procederent, et singulos lapides in humeros suos tollerent, pro numero tribuum Israelitarum.
 6 vt hoc apud vos manente, inquit, indicio, si quando vestri nati ex suis patribus quæsiuerint, quorsum vobis pertineant isti lapides: respondeatis, arca Iouæ fœderis Iordanem transeunte, dispertitas fuisse Iordanis aquas eius aduentu, cuius rei monumentum lapides istos Israelitis esse sempiternum. Igitur Israelitæ Iosua mandato paruerunt, lapidesque duodecim ex medio Iordane sustulerunt, vt Ioua Iosua mandauerat, ad israeliticarum tribuum numerum, quos secum in stationem deportarunt, et illic posuerunt. Iosua quoque duodecim lapides crexit in medio Iordane, quo loco steterant pedes sacerdo-

tum fœderis arcam portantium, qui lapides illic adhuc manent. Sacerdotes autem arcam portantes in medio Iordane steterunt, donec omnia, quæ Ioua Iosua populo dicenda, et eidem Iosua Moses præceperat, ad illius præscriptum peracta sunt. Deinde traducto celementer omni populo, antecessit arca Iouæ et sacerdotes populum. Rubenitæ quoque Gaditiquæ et dimidia tribus Manassis, expediti ante Israelitas, sicut eos Moses fuerat hortatus, in hierichuntium campum transmiserunt coram Ioua, hominum circiter quadraginta milia, ad bellum procincti. Illo die Ioua Iosua ita magnum apud omnes Israelitas reddidit, vt eum quamdiu vixit timuerint, sicut antea Mosem timuerant. Igitur Iosua ex Ioua mandato sacerdotibus oraculi arcam ferentibus iussit, vt ex Iordane exirent: qui simul ac Iouæ fœderis arcam portantes egressi, pedum vestigia in sicco preserunt: rediit aqua Iordanis in suum statum, et omnibus ripis abundans, sicut antea solebat, defluxit. Discessit autem populus a Iordane decimo die mensis primi, et in Galgalis in extremo orientis Hierichuntis castra posuerunt. Illos vero duodecim lapides, quos ex Iordane sustulerunt, crexit Iosua in Galgalis, et Israelitas admonuit, vt, si quando parentes a natis interrogarentur, quid sibi vellent illi lapides? demonstrarent eis, Israelitas, Iordanem illum per siccum traiecisse, quum quidem Ioua Deus ipsorum Iordanis aquas exsiccauisset, ad eorum traiectionem, quemadmodum idem mari rubro fecerat, quod ad eos traducendos siccauerat: vt et omnes terrarum nationes, quam esset Iouæ manus potens, intelligerent, et illi Iouam Deum suum semper metuerent.

CAPVT V:

Altera circumcisio. Oberrationis diuturnitas. Pascha. Manne finis.

Postquam intellexerunt reges omnes amorræi cisiordanini occidentales, et omnes chananæi reges maritimi, vt Ioua Iordanis aquam ad Israelitarum transmissionem siccauisset: incredibili Israelitarum terrore exanimati sunt. Eo tempore Iosua, ex Iouæ mandato, factis cultris lapideis, Israelitas iterato circumcidit in colle præputiorum. Cuius circumcisionis ratio fuit, quod omnibus maribus, qui ex Aegypto exierant, qui modo arma ferre possent, (qui quidem fuerant omnes circumcisi,) mortuis in itinere per deserta, quotquot in eo itinere per deserta post emigrationem ex Aegypto nati fuerant, non erant circumcisi. Nam quadraginta annis iter fecerunt Israelitæ per deserta, vsque ad interuersionem vniuersi generis eorum, qui ad militiam idonei ex Aegypto migrauerant. Quos Ioua, quoniam sibi dicto audientes non fuissent, iurauerat, non esse terra potituros, quam, lacte melleque scatentem, maioribus nostris esse nobis daturum esse, iurauerat, quorum in locum substitutos ab colios eorum Iosua circumcidit. Eant enim præputiati: vtpote in itinere non circumcisi. Igitur erecta totius gentis circumcisioe, commorati sunt ibidem in caris, donec reualeferent. Dixit utem Ioua Iosua, sese eos eo die xuisse probro ægyptio: vnde locus ille Galgala ad hunc diem vocatur. Igitur in Galgalis castra habentes Israelitæ pascha egerunt decimo quarto die mensis, vespere, in campo hierichuntio, deque illius terræ frugibus postridie paschæ, hoc, inquam, die comederunt sine fermento panes, et tostas fruges. Et postridie eius diei, quo terræ fruges gustauerunt, desuit Manna,

neque eam deinceps habuerunt Israelitæ: eoque anno Chananææ prouentu vsi sunt. Interea, quum 13 esset apud Hierichuntem Iosua: animaduertit hominem sibi ex aduerso stantem, strictumque ensim manu tenentem, ad quem accessit, et ei ita dixit: nosterne es, an hostium? Cui ille: immo ego dux ex- 14 ercitus Iouæ nunc venio, inquit. Tum Iosua ad terram pronus accidere, honoremque ei præbere, et ita dicere: quid tu mecum, domine, loqueris? Cui ille dux exercitus 15 Iouæ ita dicit: detrahe tibi calceos de pedibus, inquit: nam locus iste sacer est. Et Iosua ita fecit.

CAPVT VI.

Hierichuntis expugnatio promissa, ad hoc ratio, expugnatio. Scorti conseruatio. Dixit in insauratorem oppidi excisi.

ERat autem Hiericho propter 1 Israelitas ita clausa et præfidiis munita, vt nemo, vel exiret, vel intraret. Ergo Ioua cum Iosua lo- 2 cutus est ita: scito, me Hierichuntem, et eius regem, et milites in tuam manum tradere. Ceterum 3 vos omnes milites urbem semel in ambitum circuite; idemque sex diebus facite. Septem sacerdotibus 4 septem tubas buccinas * arcæ præferentibus. At die septimo urbem septies circuite, sacerdotibus tubis sonantibus. Quumque cornu buc- 5 cino prolixè clangente, tubæ sonitum audietis: vniuersus populus ingenti clamore ouet, et concident vrbis mœnia eodem vestigio: inuadetque populus, qua quisque erit. Tum Iosua, Nunis filius, euocatis 6 sacerdotibus, mandat, vt arcam tollant, et eorum septem totidem buccinas tubas Iouæ arcæ præferant. Deinde populo præcipit, vt ad cir- 7 cumeundam urbem procedant, armatis Iouæ arcam præcedentibus. Igitur, Iosua populum adlocuto, 8 septem sacerdotes, totidem tubas

buccinas ferentes, arcam Iouæ fœderis antecedeabant, tubisque clangebant, arca eos canentes subsequente: armatis autem præcedentibus, et promiscuo vulgo arcam sequente, quum inter eundem tubis sonaretur. Præceperat autem Iosua populo, ne ouarent, aut vocem emitterent, aut verbum vllum ore proferrent, vsque ad diem, quo ipse eis ouare imperaret: tunc enim ouarent. Postquam Iouæ arca urbem vno ambitu circumiuit: in castra reditum est, et in eis pernoctatum. Postridie quoque vbi Iosua surrexit: sustulerunt sacerdotes arcam Iouæ, et septem sacerdotes, totidem tubas ante arcam ferentes, arcam præcedebant, et clangendo tubis incedebant, armatis eos antecedentibus, vulgo autem arcam subsequente, clangentibus inter eundem tubis. Ad hunc modum semel die secundo circuita vrbe castra repetiuerunt, idemque sex diebus fecerunt. Septimo die ad ortum auroræ surrexerunt, urbemque eodem modo septies circumiuerunt, id quod solo septimo die fecerunt. Septimo autem circuitu sonuere tubis sacerdotes, et Iosua populo dixit: ouate, nam urbem vobis addicit Ioua, ita, vt et ipsa, et quæcumque sunt in ea, Iouæ deuota sint, Rachaba dumtaxat meretrice, et omnibus, quæ domi apud eam sunt, conseruatis: quoniam misos a nobis nuntios occultauit. Vos vero a deuotis abstinete: ne, si quid inde ceperitis, magnas isto sacrilegio turbas et exitium castris Israelitarum consetis. Omne argentum, aurum, ænea, ferreaque vasa Iouæ sacra sunt, in eius fiscum referenda. Tum illi, quum sacerdotes tubis clangerent, audito tubæ sonitu, ingenti cum clamore ouare, collapsisque eodem vestigio mœnibus, in urbem, qua quisque in parte erat, ascendere, eamque capere, et omnia, quæ in vrbe erant, viros,

mulieres, iuuenes, senes, boues, oues, asinos, ferro perimere. Mandauerat autem Iosua duobus illis, qui regionem explorauerant, vt meretricis illius domum adirent, eamque illinc cum suis omnibus educerent, sicut ei iurauerant. Itaque adiuerunt illi iuuenes exploratores Rachabam, eamque cum suis parentibus, fratribus, et omnibus suis, cumque omni sua propinquitate foras in castra Israelitarum eduxerunt, et ibi reliquerunt. Urbem autem, et, quæ in ea erant, omnia igni cremauerunt, dumtaxat argento et auro æreisque et ferreis vasis in Iouanæ ædis fiscum relatis. Rachabam autem meretricem, eiusque paternam familiam, et facultates omnes Iosua conseruauit, eaque inter Israelitas ad hunc vsque diem mansit, ob occultatos ab ea nuntios, quos Iosua Hierichuntem exploratum miserat. Eo tempore Iosua diram deprecationem pronuntiauit his verbis: infelix sit apud Iouam homo, qui hanc urbem Hierichuntem instaurare adgressus fuerit: is eius fundamenta in sui primogeniti interitum iaciat, et portas in suorum filiorum natu minimi perniciem collocet. Et Iosua quidem aderat Ioua, eiusque fama toto orbe ferebatur.

CAPVT VII.

Sacrilegus Achan. Israelitarum cedes. Questus imperatoris ac senatus ad Iouam. Sacrilegus lapidatus.

SED contraxerunt Israelitæ culpam sacrilegio. Cepit enim Achan Charmis filius, Zabdis nepos, Zaræ pronepos, ex tribu Iudæ, de rebus deuotis: vnde succensuit Israelitis Ioua, sicuti iam narrabo. Misit Iosua homines ab Hierichunte ad Haim, sitam apud Bethauen, ab oriente Bethelis; eisque mandauit, vt regionem illam irent exploratum. Illi profecti sunt, explo-

explorataque Hai, ad Iosua red-
eunt, eique referunt, nihil opus
esse, vt omnes illo proficiscantur:
sed circiter tantum duo aut tria
hominum millia, qui Haim expu-
gnent, neue omnes eo ductos fati-
get: esse enim paucos Haienses.
Ita eo profecti sunt ex populo cir-
citer tria hominum millia; iique
fusi sunt ab Haiensibus, cæsis
suorum ad triginta sex in descensu,
Haiensibus eos a porta ad Sabarim
vsque persecutis. Hæc res homi-
num animos non mediocri terrore
labefactauit. Tum Iosua, scissis
vestimentis, humi pronus iacuit
ante arcam Iouæ ad vesperum, vna
cum Israelitarum senatoribus, pul-
uere conspersis eorum capitibus,
atque ita questus est: cheu domi-
ne Ioua, cur hunc populum Iordanem
traduxisti, vt nos Amorrhæis
perdendos addideres? qui vtinam
potius trans Iordanem remansisse-
mus. O domine, quid dicam,
postquam Israelitæ terga verterunt
hostibus: quod, quum audierint
Chananæi et omnes incolæ, cir-
cumsidebunt nos: nostrumque no-
men de orbe terrarum auferent;
æquid tu isto magno nomine facies?
Cui ita Ioua respondit: surge,
cur tu ita pronus iaces? Pecca-
uerunt Israelitæ, contraque fœdus,
eis a me præceptum, fecerunt et ex-
leuotis ceperunt: furati sunt, men-
iti sunt, conuasarunt: ideoque
hostium suorum vim non sustinen-
tes terga vertunt, vipote sacrati:
neque ego deinceps vobis adfuturus
sum; nisi de medio vestri sacrile-
gium sustuleritis. Surge, iustra
opulum, et iube, vt in crastinum
ultrati sint. Sic enim Iouam Israe-
tarum Deum dicere, sacrilegium
est inter Israelitas, aut quem
e suorum numero sublatum
non poterunt hostium impetum
sustinere. Quamobrem cras-
tino mane fortissimi in tribus:

ac quam tribum a Ioua designari
contigerit, fortissimi in eius cogna-
tiones, et porro de cognatione in
domum, indeque in viros. Qui-
15 que sacrilegii compertus fuerit: is
cum suis omnibus igni cremetur,
qui Iouanum fœdus violauerit, et
in Israelitis scelus commiserit.
Igitur mane Iosua vbi surrexit, in 16
Israelitarum tribus sortes iecit:
captaque Iudæ tribu, fortitus est in 17
eius cognationes: et comperta za-
rana cognatione, fortitus est in vi-
ros. Designatoque Zabdi fortitus 18
in eius domum viritum: comper-
tusque est Achan, Charmis filius,
Zabdis nepos, Zaræ pronepos, tri-
bus Iudæ. Et Iosua Achaneum sic 19
adloquitur: fili, tribue hanc Iouæ
Israelitarum Deo gloriam, vt apud
eum confiteare verum: et mihi
quid feceris sine vlla simulatione
declares. Achan vero apud Iosu- 20
am, sese in Israelitarum Deum Iou-
uam peccasse, confitetur, et quemad-
modum fecerit, demonstrat. Sese 21
enim, quum in præda auimaduer-
tisset egregiam chlamydem baby-
lonicam, et ducentos argenti siclos,
aureamque linguam quinquaginta
siclos pendentem, inductum cupi- 22
ditate, ea cepisse, et nunc obruta
esse terra in medio suo taberna-
culo, argentumque subter esse.
Tum missa Iosua nuntii in taber- 23
naculum currunt, illisque inuentis
in tabernaculo abditis, argento sub-
ter posito: ea inde capiunt, et ad
Iosua atque omnes Israelitas re-
lata coram Ioua effundunt. Et 24
Iosua Achaneum Zaræ filium, argen-
tumque et chlamydem, et auream
linguam et eius filios, et filias, et
boues, et asinos, et pecus, et taber-
naculum, et quidquid habebat ille,
comitantibus omnibus Israelitis in
vallen Achoris, subducit. Quum- 25
que hæc verba pronuntiasset: quo-
niam tu nos perturbasti, Ioua te ho-
dierno die perturbabit: illum o-

a) idem Achor et Achan est.

26 mnes Israelitæ lapidarunt, eaque igni combusta lapidibus obruerunt, et super eum magnum tumulum lapidum adgeserunt, qui etiamnum manet. Ita sedata Iouæ ira est, indeque locus ille vallis Achoris ad hunc vsque diem nominatur.

CAPVT VIII.

Hais arte capta. Captiuus rex ad imperatorem. Dirutum oppidum. In cracem sublatu rex. Legis per Iosua expositio.

I Deinde Ioua Iosue mandat, vt, 1
 2 Domisso timore atque formidine, Haim omnibus copiis adoriatur: sese enim ei in manum traditurum esse Hais regem, eiusque homines et oppidum atque
 3 terram, ita, vt Hai eiusque rege vtatur, quomodo Hierichunte et eius rege vsus esset, sic tamen, vt eius prædam et pecudes ipsi sibi diriperent: iubetque, vt aduersus Haim insidias post eam collocet.
 4 Igitur Iosua cum omnibus militibus Haim parat adgredi: delectisque triginta hominum fortissimorum millibus, eos nocte dimittit,
 5 eisque ita inperat: attendite, vos post oppidum in insidiis eritis omnes parati, neque ab oppido
 6 longius discedetis. Ego cum omnibus copiis ad oppidum accedam: illisque in nos, vt ante fecerunt, erumpentibus, fugiemus.
 7 Tum illis in nos egressis, et extra oppidum pellectis (nobis enim fugam simulantibus, arbitrabuntur nos fugere, sicut ante) vos ex insidiis insurgetis, et oppidum occupabitis, Ioua id vobis in potestate tradente. Eo autem potiti, id incendite, Iouæque mandato obtemperate. Hoc ego vobis mando.
 8 Illi a Iosua dimissi, ad insidias pergunt, et inter Bethel et Haim ab occidente Hais sese collocant.
 9 Iosua autem, illa nocte traducta in exercitu, mane surgit, recensitisque militibus, sub oppidum v-

na cum senatoribus Israelitis accedit ante exercitum: qui vniuersus eum subsecutus, procescit in oppidi conspectum, et a septemtrione castra fecit, valle inter eum et Haim sita. Igitur Iosua, quum circiter quinque hominum millia inter Bethel et Haim ab occidente oppidi in insidiis disposuisset; et milites ita vniuersum agmen posuissent, vt a septemtrionibus essent, insidiis ad occasum oppidi collocatis: ea nocte in mediam vallem procescit. Quod quum esset ab Hais rege animaduersum, continuo in Israelitas vno tempore cum omnibus oppidanis mane excitationem facit in apertum campum; nescius insidias contra se post urbem esse positas. Ita, quum Iosua et omnes Israelitæ ab eis fusi in siluam fugerent: euocati sunt omnes oppidani, et ex oppido ad eos persequendos pellecti, ita, vt nemine Hai aut Bethel relicto, omnes ad Israelitas persequendos egrederentur, oppidumque apertum relinquerent. Et Iosua, mandante Ioua, et oppidum ei in potestate tradente, hastam, quam manu gerebat, extulit versus Haim. Et insidia eo manum extendente, relicta protinus statione, in oppidum cursu contendunt, captumque confestim incendunt. At Haienses, quum respexissent, animaduerso oppidi fumo in altum euecto: omnem huc aut illuc fugiendi potestatem amiserunt. Tum qui in siluam refugerant, conuersi sunt in persequentes: et Iosua omnesque Israelitæ ex fumo excitato intelligentes, captum esse ab insidiis oppidum, conuersi in Haienses impetum faciunt, quibus illi rursus ex oppido egressi occurrunt. Ita deprehensos hinc inde Israelitæ sic concidunt, vt illorum nullus superfuerit aut euaserit: regem autem Hais viuum captum ad Iosua adducunt.

Post-

Postquam Israelitæ Haienses omnes in agris et siluis, quo illi eos percuti fuerant, funditus interemerunt, omnibus ad internecionem ferro trucidatis: vniuersi, in Haim conuersi eam ferro excidunt. Fuit autem omnium Haiensium numerus, qui eo die ceciderunt, duodecim millia tum virorum tum feminarum: nec ante Iosua de manu hastam deposuit, quam omnes Haienses funditus euertit. Ceterum pecudes et illius oppidi prædam sibi diripuerunt Israelitæ; quemadmodum Iosua in mandatis dederat Ioua. Ita Iosua Haim cremauit, et in rudus sempiternæ solitudinis redegit, quod ad hunc diem manet: regem autem haiensem in crucem egit, vsque ad tempus vespertinum: deinde sub occasum solis, eius corpus de cruce dimitti iussit, eoque ad oppidi portam abiecto, ingentem lapidum cumulum super id excitari, qui etiamnum existat. Deinde Iouæ Israelitarum Deo arcam construxit in Ebale monte, quemadmodum Iouæ seruus Moses Israelitis præceperat, vt scriptum est in libro legis mosaicæ, arcam ex rudibus saxis, nullo adhibito ferramento, in qua Iouæ solida sacrificia et pro salute fecerunt. Illic in his saxis inscripsit exemplar legis a Mose conscriptæ, præsentibus Israelitis. Deinde vniuersis Israelitis, et senatoribus, et magistratibus, et iudicibus arcam hinc atque hinc circumstantibus apud sacerdotes Iouæ fœderis arcam gestantes, tum peregrinis, tum indigenis, ita, vt eorum dimilia pars esset obuersa monti Garizimo, altera autem monti Ebali: sicut Iouæ seruus Moses antea præceperat ad bene precandum israelitico populo, omnia legis verba, austam precationem dirasque per egit, prorsus vt erat in libro legis lescriptum; nec omisium est vltimum verbum ex omnibus a Mose

præceptis, quod non Iosua apud vniuersam Israelitarum ciuitatem perlegerit, præsentibus feminis, paruulis, et, qui inter eos versabantur, peregrinis.

CAPVT IX.

Gabaonitarum fraus, digna calamitas.

HIS auditis, omnes cis Iordanaem reges montani et campestres, et qui totam maris oram Libano obiacentem tenebant, Hettæi, Amorræi, Chananæi, Pherezæi, Heuxæi et Iebusæi, societatem coiuerunt, et conspirarunt ad bellum gerendum cum Iosua et Israelitis. At Gabaonitæ, postquam audiuerunt, quid Iosua Hierichunti fecisset et Hai, fecerunt callide sane. Simulata enim legatione, exoletos faccos asinis imponunt, vtresque vinarios obsoletos, laceros et refartos, tum calceamenta vetera et maculata pedibus induunt, penulis vetustis se tegunt, omnique in comæatum pane sicco et mucido sumto, ita ad Iosua in castra galgalensia se conferunt: eique et Israelitis nuntiant, sese ex longinqua terra profectos, velle cum eis fœdus percutere. Quumque Israelitæ Heuxis illis dicerent, eos fortassis in suis finibus habitare; quod si ita sit, sese cum eis non posse fœdus percutere: dixerunt Iosua, sese in eius fore potestate: ab eoque interrogati, cuiates et vnde adesent, responderunt in hunc modum: nos ex finibus hinc remotissimis ad Iouæ Dei tui nomen venimus: nam eius famam audiimus, et quanta in Aegypto fecerit, vtque duos Amorræorum reges transiordaninos tractauerit, Schonem Hesebonis et Ogum Basanæ regem apud Astarotha. Hanc ob rem mandauere nobis senatores nostri et omnes nostrates, vt, sumto viatico, vobis

obuiam procederemus, nostrumque seruitium vobis offerentes, rogaremus, vt nobiscum fœdus iniretis. **12** Hunc panem, domi adhuc calentem, sumimus in comœatum, quo die ad vos profecti sumus, quem nunc aruisse videtis, atque micuisse. **13** Hi quoque vini vtres, quos nouos impleuimus, iam laceri sunt: et hæ nostræ penulæ calceique obsoleuerunt: tanta est **14** itineris longitudo. Tum homines de eorum comœatu accipiunt, **15** Ioua non consulto, eisque Iosua, pace cum eis facta et icto fœdere, vitam concedit, iisdemque reipublicæ principes iurant. Deinde triduo post initum cum illis fœdus, intellectum est vicinis esse, et **17** eandem sedes incolere. Quumque profecti Israelitæ ad eorum oppida tertio die peruenissent, (erant autem hæc: Gabaon, Caphira, Berotha et Cariathiarimum) illos non occiderunt; quod eis ciuitatis primores per Iouam Deum Israelitarum iurasent. **19** Qua ex re, quum vniuersa multitudo contra primores murmuraret: responderunt omnes primores, sese, quum Iouam Deum Israelitarum illis iurauissent, non **20** posse eos violare. Sed ita cum eis agemus, inquit, vt eis, quemadmodum promisimus, conseruatis, in nos non seruiatur propter datum **21** eis a nobis iusiurandum. Viuant: sed sint lignatores et lixæ publici. Igitur hoc ciuitas primoribus concescit. **22** Et Iosua vocatis illis ita locutus est: cur nos decepistis, dicendo, vos a nobis abesse longissime, **23** quum apud nos habitetis? Itaque infelices eritis, nec vniquam deerunt ex vobis qui seruiant, et lignatores ac lixas agant fani. **24** Illi vero Iosux in hunc modum respondent: quum relatum nobis esset, quid Ioua Deus tuus Mofi suo in præceptis tradidisset, sese vobis hanc esse terram daturum, et incolas omnes aduentu vestro perditurum, nos

vita nostræ a vobis præmetuentes, hanc rem fecimus. Et nunc ecce **2** nos in tua potestate: vtere nobis tuo arbitratu. Tum Iosua ita eis **2** fecit, eosque ab Israelitarum iniuria et nece defensos, eo die **2** lignatores et lixas publicos et altaris Iouæ destinauit in locum, quem ille delegisset: quæ res manet ad hunc diem.

CAPVT X.

Hierosolymorum regis cum regulis confœderatio. Solis ac lune quies. Regulorum cruces. Oppidorum excidia.

Postquam intellexit Hierosolymæ rex Adonisedecus, Iosua cepisse Haim, et funditus euerfuisse, eaque et eius rege vsu esse, quomodo Hierichunte et eius rege fuerat vsus; tum autem Gabaonitas, cum Israelitis pace facta, inter eos agere: magno metu perculsus est. Erat enim Gabaon oppidum **2** magnitudine regalibus par, Hai maius, hominum omnium bellicosorum. Ergo ad Hoanum Hebronis, Pharamum Ierimothi, Iaphiam Lachis, et Dabireni Eglonis reges mittit, qui petant, vt sibi auxilia **4** tum veniant, vt Gabaonem excidant, quæ cum Iosua et Israelitis pacem fecerit. Igitur hi quinque **5** amorræi reges, videlicet Hierosolymæ, Hebronis, Ierimothi, Lachis et Eglonis, collatis copiis omnibus, expeditionem faciunt: et Gabaonem, positis apud eam castris, oppugnant. Tum Gabaonitæ ad **6** Iosua in castra ad Galgala mittunt, oratum, ne in suorum Gabaonitarum causa manum remissam habeat: quin celeriter accedat, seque auxilio suo defendat, aduersum quos omnes amorræi reges montani conuehrint. Ita Iosua a Galgalis cum **7** omnibus militum copiis proficiscitur, et a Ioua admonitus, ne illos inueniret, (neminem enim eorum ante

ante eum staturum esse, ipso Ioua illos ei in potestatem tradente) 8 illos de improbitate adoritur, et a Galgalis tota nocte itinere continuato, illis a Ioua in aduentum Israelitarum conturbatis, magnam eis cladem apud Gabaonem infert; 9 eosque versus elium Bethoronis persecutus, vsque ad Azecam et Macedam concidit. Quinque illi Israelitas fugiendo, in descensu Bethoronis esent: Ioua in eos ingentes de celo lapides ad Azecam 1 deiecit, quibus grandinis lapidibus plures perierunt, quam ab Israelitis ferro interfecti sunt. Et Iosua Iouam adlocutus, quo die Ioua Amorrhæos Israelitis subdidit, præsentibus Israelitis ita pronuntiauit: sol apud Gabaonem resta, 3 et luna ad vallem Aialonem. Tum sol restitit, lunaque stetit, dum illi suos hostes vleiscuntur. Atque ita scriptum exstat in libro recti: stetitque sol in medio celo, nec maturauit occumbere, spatio circiter 4 vnus integræ diei, qualis sane dies, neque ante, neque postea fuit, vt ita hominis vocem exaudiret Ioua: nimirum Ioua pro Israelitis 5 pugnabat. Ceterum Iosue cum omnibus Israelitis in castra ad Galgala reuerso, quum quinque reges illi fuga dilapsi, in speluncam apud Macedam sese abdiderent, 7 nuntiatuere, inuentos esse quinque reges in spelunca apud Macedam 3 latentes. Et Iosua iubet ingentia saxa ad speluncæ os aduolui, hominesque ad eam statui, qui eos custodiant. Ipsis autem imperat, vt hostes persequi, et extremos carpere non desinant, neque eis receptum in oppida permittant, Ioua ipforum Deo illos eorum potestati 1 subiiciente. Deinde post hostes a Iosua et Israelitis tanta strage ad interuentionem concisos, eis, qui euaserant, in oppida munita dilapsis: omnes ad Iosuan in castra ad Macedam incolumes reuertun-

tur, nemine prorsus contra Israelitas vel mutiente. Tum Iosua iubet, patefacto speluncæ ostio, quinque reges illos ad se ex spelunca extrahi. Quod quum factum esset, protractis ad eum quinque regibus illis, scilicet Hierosolyinæ, Hebronis, Ierimothi, Lachis et Eglonis regibus, conuocat omnes Israelitas: et belli proceribus, 24 qui se fuerant comitati, iubet, vt accedant, et pedes suos regum illorum ceruicibus imponant. Quod 25 quum illi fecissent: nolite, inquit Iosua, metu perterrefieri: este fortes et infracti: nam sic faciet Ioua omnibus hostibus vestris, cum quibus vos bellum geritis. Deinde 26 illos neci dedit Iosua, et in cruces quinque susulit. Quumque susulsi ad vesperum fuissent: occidente sole iussit eos de patibulis demissos, in speluncam, in qua latuerant, abiici, et speluncæ fauces ingentibus saxis oppilari, quæ etiamnum manent. Macedam quoque 28 cepit eo die Iosua, eamque et eius regem et omnes in ea homines ferro corruptit, et stirpitus euertit, ne vno quidem relicto: regique fecit, quemadmodum hierichuntio regi fecerat. A Maceda comitantibus 29 omnibus Israelitis digressus Lebna bellum intulit: eaque a 30 Ioua quoque Israelitis cum suo rege tradita, omnes in ea mortales ferro trucidauit, ne vno quidem relicto: eiusque regem eodem, quo hierichuntium, modo tractauit. A Lebna cum omnibus Israelitis ad 31 Lachim progressus eam positis castris oppugnauit: et Ioua eam 32 Israelitis tradente, altero die captam, vna cum omnibus oppidanis ferro concidit, quomodo Lebna fecerat. Tum Horamum Gazeris 33 regi (qui Lachi suppetias venerat) eiusque copias occisione occidit. Deinde a Lachi ad Eglonem 34 profecti, eam castris positus oppugnant: eodemque die expugnata,

omnes oppidanos ferro a stirpe
 35 delent, vt Lachi fecerant. Ab
 Eglone ad Hebronem profecti, eam
 oppugnant, captamque ferro per-
 36 uertunt: eiusque regem, et mu-
 nicipia omnia, et omnes oppidanos,
 nullo omisso, quemadmodum Eglo-
 37 ni fecerant, eamque et omnes,
 qui in ea erant, funditus euertunt.
 38 Inde ad Dabir reuersi, eam ex op-
 pugnatione captam, eiusque regem,
 et omnia municipia ferro delent,
 39 et omnes oppidanos prorsus interi-
 40 munt ad interneccionem. Idem-
 que Dabiri et eius regi faciunt,
 quod Hebroni et Lebnae, earumque
 41 regibus fecerant. Ita depopulatus
 est Iosua omnem montanum et me-
 ridianum tractum, planaue et cli-
 uosa: eorumque reges omnes ad
 interneccionem, omnesque mortales
 ibi deleuit, sicut Israelitarum Deus
 42 imperauerat. Superatisque, qui
 erant a Cadesbarnea ad Gazam,
 omnique terra Gofene, et vsque ad
 Gabaonem, captis eodem impetu
 omnibus illis regibus, eorumque
 43 terris; quippe Ioua Israelita-
 rum Deo pro Israelitis propu-
 gnante: comitantibus omnibus Is-
 raelitis ad castra in Galgala reuer-
 sus est.

CAPVT XI.

*Regulorum in Iosuanos sedus, eorum cla-
 des. Hasoris incendium. Enaquinorum
 a Iosuanis calamitas.*

HIs auditis, Iabin Hasoris rex
 1 arcescit Iobabum Madonis re-
 gem, et regem Someronis, et
 2 regem Axaphi, regesque septem-
 trionales, tum montanos, tum, qui
 erant in planis ab austro Cenerethi,
 et qui in depressioribus locis, inque
 3 dorio tractu ab occidente. Chan-
 naeos ab oriente et occidente, et
 Amorraeos, et Hettaeos, et Pherezaeos,
 et Iebusaeos montanos, et Heuzaeos
 sub Hermone in regione Ma-
 4 sphae. Hi, cum omnibus suis co-

piis arena litorea numerosiori-
 bus, cumque equorum curruumque
 multitudine non mediocri, domo
 egressi sunt: collatisque viribus
 omnes illi reges, castra simul fece-
 runt apud aquas meromias, vt
 cum Israelitis proelio decertarent.
 Tum Iosua Ioua monuit, ne illos
 formidaret: sese enim postridie ea
 hora effecturum esse, vt omnes
 ab Israelitis interficerentur, vtque
 Iosua, confosis equis illorum, cur-
 rus igni cremaret. Itaque Iosua
 illos cum omnibus copiis ad aquas
 meromias inparatos adgreditur,
 et, Ioua eos Israelitis vincendos tra-
 dente, fundit: et ad Sidonem ma-
 iorem, et ad aquarum incendia, et ad
 conuallem Masphae ad orientem
 persecutus, ad interneccionem con-
 cidit, eisque fecit, sicut ei Ioua praed-
 5 dixerat: nam eorum et equos con-
 fodit, et currus igni cremauit. Eo-
 6 demque tempore reuersus, Hasor
 cepit, eiusque regem ferro intere-
 mit: quod quidem Hasor fuerat
 antea omnium regnorum illorum
 caput. Hoc, omnibus incolis fer-
 7 ro trucidatis, et ad interneccionem
 peruersis, igni cremauit: omnia
 8 que regum illorum oppida, ipsos-
 que reges omnes cepit et ferro a
 stirpe deleuit, sicuti Iouae seruus
 Moses praeeperat. Ceterum oppi-
 9 dorum, quae in integro manserunt,
 nullum combusserunt Israelitae,
 praeter vnum Hasor a Iosua combu-
 10 stum. Omnem autem oppido-
 rum illorum praedam et pecudes di-
 11 ripuerunt, omnibus tamen homi-
 nibus ferro stirpitis et ad interne-
 12 cionem peremtis. Atque ita, quae
 et Ioua Mofi suo, et porro Moses Ios-
 13 uae praeeperat: ea omnia Iosua,
 nulla omnino re omissa, exsecutus
 est. Cepitque totam illam regio-
 14 nem montanam, et meridianam, et
 Gofenem, et campestria, et plana, Is-
 raelisque montem, et eius campe-
 15 stria, a monte glabro, qua in
 Seir ascenditur, ad Baalgadum in
 Li-

Libani valle sub Hermone monte positum: et eorum reges omnes captos, bello cum eis diu gesto necevit. Neque fuit vlla ciuitas, quæ pacem cum Israelitis faceret, præter Heuæos Gabaonitas. Itaque omnia armis expugnarunt: ita nimirum bello Ioua, vt obstinatis animis euertentur, et citra vllam misericordiam perderentur, quemadmodum Mofi Ioua præceperat.

Per ea tempora adgressus Iosua Enaquinos, eos ex montanis, ex Hebrone, ex Dabire, ex Anabo, et ex omnibus Iudæorum et Israelitarum montanis excidit, et cum suis oppidis ita euertit, vt in Israelitarum terra nulli superessent Enaquini, præterquam Gazæ, Gethæ et Azoti: captamque omnem terram (quemadmodum Mofi Ioua præceperat) Israelitis in classes tribuum diuisis, terra a bello quieta, distribuit possidendam.

CAPVT XII.

A Iosua superati reguli triginta vnus.

Reges autem, quorum fines Israelitæ, eis superatis, trans Iordanem occuparunt ad orientem solis, ab Arnone fluuio, ad montem Hermonem, omnemque orientalem planitiem, fuerunt hi: Sehon Amorraorum rex, Hesebonis incola, qui imperio tenebat ab Aroere ad ripam Arnonis fluuii posito, ea, quæ medio fluuio continebantur, dimidiamque Galaaditidem, vsque ad Iabbocum fluuium, Ammonitarum terminum: tum planitiem ad lacum Cenerethum ad orientem et ad planum lacum, hoc est, lacum falsum, ad orientem versus Bethiesimotha, et a meridie, qua se Phasga protendit: tum fines Ogi Basanæ regis de gigantum reliquiis, qui Astarotha et Edreim

incolebat, imperium habens in montem Hermonem, in Salecham, in totam Basanam, ad fines gesuræos et maachathæos, inque dimidiam Galaaditidem, qua terminus erat Sehonis hesebonii regis. Illos Dei seruus Moses et Israelitæ debellarunt: eamque terram, Rubenitis, Gadinis et dimidiæ tribui Manassis, possidendam, Moses tribuerat. Sequuntur reges, quorum terram Iosua cum Israelitis debellauit, cis Iordanem ad occidentem, a Baalgado per Libani vallem ad montem glabrum, qua Seir ascenditur, eiusque possessionem Israelitarum tribubus in classes diuisis dedit, quæ terra est partim montana, partim demissa, partim plana, partim cliuosa, partim siluestris, partim meridiana, Hettæorum, Amorraorum, Chananæorum, Phereæorum, Heuæorum et Iebusæorum. Sunt igitur hi reges: rex Hierichuntis, rex Hais, quæ est ad latus Bethelis, rex Hierosolymæ, rex Hebronis, rex ierimothius, rex Lachis, rex Eglonis, rex Gazeris, rex Dabir, rex Gaderis, rex Hormæ, rex Aradi, rex Lebnæ, rex Adullami, rex Macedæ, rex Bethelis, rex Thaphuæ, rex Hebronis, rex Apheci, rex Laphis, rex Madonis, rex Hasor, rex Seneronieronis, rex Axiaphi, rex Thenaci, rex Magdonis, rex Cadis, rex Iachana in Carmelo, rex Doris in tractu dorio, rex Goiorum in Galgalis, et rex Theræ, quorum regum summa est vnus et triginta.

CAPVT XIII.

Agrorum inter victores diuiso. Rubenitarum, Gaditanorum, Manassensium fines.

Quam autem Iosua iam ætate prouecta consenuisset, Ioua cum eo ita locutus est: tu

O 5 qui-

quidem iam ætate progressa et senex es, et tamen permulta terra
 2 supereſt adhuc occupanda, nempe omnes Palæſtinarum prouinciæ, omnisque Geſſuræa a Sihore
 3 contra Aegyptum poſito, vsque ad fines Acharonis in ſeptentriones, quæ in Chananæa habentur, quinque Palæſtinarum præfecturæ, gazea, azotensis, aſcalonenſis, gethenſis, accaronenſis et
 4 heuxenſis: a meridie omnis terra chananæa, et ſidonius recessus ab Aphece ad fines Amorræorum:
 5 tum terra gibræa, totusque Libanus ad orientem, a Baalgado, ſub monte Hermone, ad vsque Hema-
 6 tham, omnes montani à Libano ad aquarum incendia, omnes Sidonii, quos ego Iſraelitis exterminabo.
 7 Tu modo eius terræ hereditatem ſortire Iſraelitis, vt ego tibi præcepi, eamque diuide nouem tribubus, et dimidiæ tribui Manasſis, cum cuius altera dimidia Rubenitæ et Gadini hereditatem creuerunt, vt eſt eis a Ioue ſeruo Moſe tributa, trans Iordanem ad orientem,
 9 videlicet ab Aroere ad Arnonis flumini ripam poſito, oppidum ipſum in medio flumio ſitum, totumque campum Medabæ
 10 ad Dibonem, et omnia oppida Schonis Amorræorum regis, qui Heſebone regnauerat, ad conſinia
 11 Ammonitarum. Tum Galaaditidem et geſſuræos maachathæosque fines, totumque montem Hermonem, et vniuerſam Baſanam, vs-
 12 que ad Salecham, vniuerſum regnum Ogi in Baſana, qui Altarothis et Edrei regnauerat, ex gigantum reliquiis ſuperſtes. Has nationes deuictas Moſes exterminauit, Geſſuræis Maachathæisque ab Iſraelitis non exterminatis: quippe quos inter adhuc incolunt.
 14 Ceterum leuiticæ tribui hereditatem non dedit; quod ei Iouæ Dei Iſraelitarum res diuina hereditas eſt, quemadmodum ei promiſit.

At Rubenitarum tribui dedit pro ſua cuique gentilitate, quorum fines ſunt ab Aroere ad ripam Arnonis flumini poſito, oppidum ipſum in medio ſitum flumio, totusque campus medabanus, Heſebon, eiusque municipia omnia in campo ſita, Dibon et Bamothbaal Bethbaal, Meon, Iaſa, Cedemothia, Mephaatha, Cariathaimum, Sabana, Sarathafar in monte vallis, Bethphogor, Phaſgæ cliuus, et Bethieſimotha, omniaque oppida campeſtria, et totum regnum Schonis amorræi regis, qui Heſebone regnauit, quem Moſes occidit: principesque Madianitarum Euim, Reccum, Surem, Hurem et Rebam, Schonis ſatrapas incolas. Balaïnum quoque, Beoris filium, diuinum, Iſraelitæ in ceterorum ſtrage ferro trucidarunt. Igitur Rubenitarum terminus fuit Iordanis. Atque hi quidem fines ſunt Rubenitarum hereditas, pro ratione gentilitatum diuiſis oppidis eorumque pagis. Gadinorum quoque tribui diſtribuit Moſes hereditatem in gentilitates, eorumque fines ſunt Iazer, omniaque oppida galaaditica, et dimidia terra Ammonitarum, ad Aroer poſitum contra Rabbam: tum ab Heſebone ad Ramotha, Maſpham et Betonim, tum a Mahanaimo ad fines Dabiris, tum in valle Betharama, et Bethnemra, Sochotha, et Saphon, reliquum regni Schonis regis heſebonii, et Iordanis finitima ad extremum Cenerethi lacus trans Iordanem ad orientem. Hæc eſt Gadinorum hereditas, pro ratione gentilitatum oppidis, eorumque municipiis diſtributis. Dimidiæ autem tribui Manasſis hereditatem ita dedit Moſes, vt eorum fines ſint in gentilitates diſtributi, a Mahanaimo quidquid regni Ogi Baſanæ regis eſt, Baſana, omnesque vici Iairis in Baſana ſiti, oppida ſexaginta. Dimidium au-

em Galaaditidis, et Astarotha, et Edreim, oppida regni Ogi in Basana, tribuit dimidiæ parti posterorum Machiris Manassis filii, pro ratione cognationum eorum. Hæc sunt, quæ Moses in hereditatem diuisit in campo moabitico, trans Iordanem hierichuntium ad orientem. Nam leuiticæ quidem tribui non dedit hereditatem; quum sit eis Israelitarum Deus hereditas, sicut eis promisit.

CAPVT. XIII.

Agri chanaanæ diuisio. Calebi petitio, exoratio.

Sequitur de eis, quæ Israelitæ hereditate forte tenuerunt in Chanaanæ, diuisoribus Eleazar pontifice, et Iosua, Nunis filio, et principibus familiarum israelitarum tribuum, quemadmodum Ioua per Mosem dari præceperat, nouem tribubus et dimidiæ tribui. Reliquis enim duabus tribubus et dimidiæ hereditatem dederat Moses trans Iordanem, Leuitis nulla inter illos hereditate data. Nam Iosephei, quæ duæ tribus erant, manassenis et ephraimina, nullam partem Leuitis in sua regione dederunt, præterquam oppida ad habitandum cum suis pomiciis, ad eorum pecora atque facultates. Igitur quemadmodum Mosi Ioua præceperat: ita Israelitæ fecerunt in didenda terra. Et Iuda quidem rognati Iosuiam in Galgalis conenerunt, cumque eo Calebus Iehonis filius Cenezæus ita locutus est: tu scis, quid Ioua Mosi diuino e me et de te mandauerit in Cadesbarnea. Ego natus annos quadraginta, a Iouæ seruo Mosè missus una Cadesbarnea exploratum regionem, eique negotium retuli, ut sentebam, meisque agnatis, qui secum profecti fuerant, populi nimios mollientibus, meum tamen officium Iouæ Deo meo præstiti.

Eamque ob rem Mosès eo die iurauit, eam terram, per quam ego meis pedibus ingressus fueram, meam fore hereditatem, meorumque natorum in perpetuum, quod officio meo erga Iouam Deum suum functus essem. Itaque Ioua me, sicuti promiserat, conseruauit, ut vides, per hosce quadraginta quinque annos, ex quo Ioua Mosi hanc rem demonstrauit, quibus annis in desertis versati sunt Israelitæ. Et nunc scito, me hodie annos natum octoginta quinque, tam fortem esse tamen, quam tum eram, quum me misit Mosès: nec alias tum fuisse meas vires, quam nunc sunt, seu pugandum, seu quod eundum sit. Quamobrem da mihi montem illum, de quo tum Ioua locutus est, in quo tu ipse tum Ena- quinos esse audiisti, magnaque et munita oppida, si forte eos secundo Ioua possum exterminare, ut ipse Ioua pollicitus est. Tum Ioua sua Calebum Iephonis filium faustis ominibus profecutus, Hebronem ei dedit in hereditatem. Ita cessit Hebron Calebo Iephonis filio Cenezæo in hereditatem, ad hunc vsque diem: quoniam suum Iouæ Israelitarum Deo præstitit officium. Fuerat autem antea nomen Hebronis Cariatharba, ab Arba homine Enaquinorum maximo sic dicta. Ita a bello requieuit ea regio.

CAPVT XV.

Iudearum fines. Iebusei cum Iudeis Hierosolymæ.

TRibus autem iudaicæ fors, ducta per gentilitates, pertinet ad confinia Idumæorum in Sinem solitudinem, in meridiem, ab extremo australi, patetque terminus eius meridianus ab extremo falsi lacus, a sinu in meridiem verso, porrigiturque in meridiem ad cliuuium scorpionum, et pertingit ad Sinem.

- 3 Sinem. A meridie autem adscendit ad Cadesbarneam: hinc ad Hersonem progressus, et euectus in
- 4 Adar, Carcaam circuit: et ad Afemonem perductus, exit in flumen ægyptium, atque ita in mare desinit. Et hic quidem est eorum
- 5 terminus meridianus. Orientalis autem terminus est, falsus lacus ad
- 6 extremum Iordanem. Septemtrionalis vero a sinu, ab extremo Iordane euehitur in Bethaglam: inde a septemtrione productus ad Betharabam, adscendit ad saxum
- 7 Bohenis, Rubenis filii. Inde in Dabir elatus a valle Achoris, in septemtriones spectat ad Galgala, posita contra cliuam Adumim a meridie fluuii: inde ad aquam Enfemis protentus, desinit in Enrogel.
- 8 Deinde per vallem filii Hennomi euectus a meridie ad latus Iebusis (quæ eadem Hierosolyma est) effertur in iugum montis positi e regione vallis Hennomi, ad occidentem, qui est ad extremum vallis gigantum ad septemtriones.
- 9 Ab illius montis vertice circumflectitur ad fontem aquæ Nephthoræ, exitque in oppida montis Ephronis: inde flectitur ad Baalam, quæ eadem est Cariathiarimum.
- 10 A Baala curuatur in occidentem ad montem Seir, porrectusque ad latus montis Iarimi a septemtrione, qui idem Cesalon, et inde delatus in Bethsemem, protenditur ad
- 11 Thamnam. Inde progressus ad latus Accaronis in septemtriones, flectitur ad Sechronem: productusque ad montem Baalæ, exit in Iabneel, atque ita desinit in mare.
- 12 Ab occidente terminatur ipso mari. Atque his vndique finibus continentur Iudææ posterii, in gentilitates
- 13 diuisi. Calebo autem Iephonis filio pars assignata est inter Iudæos ex Iouæ ad Iosuum mandato, scilicet Cariatharba, quæ ab Arba, Enaqui patre, sic est adpellata: eademque est Hebron. Inde expulit
- Calebus tres Enaqui filios, Sefaim, Achimanem et Tholmaim, Enaquo prognatos. Hinc adortus incolas Dabiris, cuius antea nomen fuerat Cariathsepher, Axam, filiam suam, promittit in matrimonium ei, qui Cariathsepher superasset cepissetque. Id cepit Othoniel, Cenezi, fratris Calebi, filius, atque ita illius filiam Axam in matrimonium duxit. Hæc inter eundem (quum a marito impetrasset, vt a patre suo agrum peteret) gemebat ex asino, et a Calebo interrogata, quid haberet? ita respondit: hoc mihi concede beneficium, vt, qui mihi ætuosam terram dedisti, etiam aquationem des. Itaque ille ei et superiorem et inferiorem aquationem dedit. Et hæc quidem est hereditas tribus Iudæorum in gentilitates distributa, quorum extrema oppida sunt meridiana, Idumæis finitima, Cabseel, Eder, Iagur, Cina, Dimona, Adada, Cedec, Hasor, Iethman, Ziph, Telem, Baloth, Hasorhadatta, Cariathesron, quæ alias Hasor, Aman, Sama, Molada, Hasergadda, Hasfemon, Bethphelet, Hazerual, Bersaba, Baziothia, Baala, Iiim, Ezem, Eltolad, Chesil, Harma, Siceleg, Medemena, Sefenna, Lebaath, Selin, Aen et Remmon: quorum omnium oppidorum summa est vndetriginta, cum eorum pagis. In depressis autem locis Estaol, Sarea, Asena, Zanoa, Engannin, Taphna, Ename, Ierimoth, Adullam, Socho, Azeca, Saraim, Adithaim, Gedera et Gederothaim, oppida quatuordecim cum suis pagis. Sanan, Hadasa, Magdalgad, Delean, Maspha, Iethel, Lachis, Baschat, Eglon, Chabbon, Leheman, Cethlis, Gederoth, Bethdagon, Naama et Macceda, oppida sexdecim cum suis pagis. Lebna, Ether, Asfan, Iephtha, Esna, Nezib,

4 Cæsa, Axib et Marefa, quæ sunt oppida nouem cum suis pagis.
 5 Accaron cum suis municipiis et 5 pagis. Ab Accarone in mare omnia, quæ vergunt ad Azotum, et 7 eorum pagi. Azotus cum suis municipiis atque pagis, Gaza cum suis vicis atque pagis, ad fluiuium Aegypti et mare, qua patent fines.
 8 In montanis autem Samir, Iatthir, 9 Socho, Danna, Cariathscenna, siue 10 Dabir, Anab, Estemo, Anim, Gofen, Holon et Gilo, quæ sunt oppida vndecim, præter eorum pagos. Arab, Duma, Esaan, Ianum, Bethtaphua, Apheca, Humta, Cariatharba, quæ est Hebron et Sior, oppida nouem cum suis pagis. Maon, Carmel, Ziph, Iota. Iezrael, Iucadam, Zanoa, Cain, Gabaa et Thamma, oppida decem et eorum pagi. Halhul, Bethsur, Gedor, Mareth, Bethanoth et Eltecon, oppida sex cum suis pagis. Cariathbaal, quæ eadem est Cariathiarim, et Rabba, oppida duo cum suis pagis. In filiis Betharaba, Meddin, Sachacha, Nebian, oppidum salis, et Engaddi, oppida sex cum suis pagis. Sed Iebuseos Hierosolymæ incolas non potuerunt Iudæi expellere, iraque habitant Iebusei Hierosolymis inter Iudæos ad hunc vsque diem.

CAPVT XVI.

Iosephidarum fines, ac Ephraimitarum.

Iosephidis autem fors obtigit a Iordane hierichuntio, apud aquas hierichuntias, ab oriente solitudo, quæ ab Hierichunte per montem effertur ad Bethel: inde ad Luzam euadit fors, progressaque ad confinia Arciatarothorum, deurgit in occidentem ad confinia Iephleti, vsque ad confinia Bethoronis inferioris, et ad Gazer, atque ita mari terminatur. Creuerunt autem hereditatem Iosepho prognati Manassenses et Ephraimitæ.

Ac Ephraimitarum quidem hereditatis per gentilitates ductæ fines sunt ab oriente, Atarothaddar, ad Bethoronem superiorem, patentque in occidentem ad Machmetam a septentrione: circumductique orientem versus ad Tanathsiluntem: inde ab oriente, protenduntur ad Ianoani. A Ianoa ad Atharotha et Naaratham deuexi, pertinent ad Hierichuntem, et in Iordanem desinunt. A Taphua in occidentem perueniunt ad flumen Canam, desinunt in mare. Atque hæc quidem est hereditas tribus Ephraimitarum, ducta per gentilitates. Habent præterea Ephraimitæ oppida separatim inter Manassensium patrimonium, eaque omnia cum suis pagis. Quamquam Gazerenses Chananæos non eiecerunt, habitantque adhuc Chananæi inter Ephraimitas, sed tributarii. G. donec Pharaos Aegypti rex expeditionem fecit, urbemque cepit ac igni cremavit, et Chananæos et Pherezæos Gazerensesque confodit, urbemque filia suæ dotis nomine dedit. H.

CAPVT XVII.

Manassensium fines. Salphadi filie.

Porro ex sorte tribus Manassis, qui primogenitus fuit Iosephi, Machiris posteri Manassis primogeniti, Galaadi patris, qui Machir vir fuit bellicosus, Galaadidem Basanamque tenuerunt. Ceteri Manasse prognati generatim tenuerunt, Abiezere, Heleco, Esriele, Sechemo, Hephre, Semidani, qui fuerunt filii Manassis Iosephi filii, mares, totidem gentilitatum conditores. Nani Salphadus quidem Hephris filius, Galaadi nepos, Machiris pronepos, Manassis trinepos, filios non habuit, sed filias, quarum nomina sunt: Maala, Noa, Hægla, Melcha et Thersa, Hæ Eleazarum pontificem

ficem Iosuaque Nūnis filium, et magistratus conuenerunt, eisque demonstrarunt, Iouam Mosi mandasse, ut sibi hereditas inter suos agnatos daretur. Itaque eis hereditas inter agnatos paternos ex Ioua mandato data est: acciditque Manasensium partes esse decem præter Galaaditidem et Basanam, trans Iordanem sitas. Nam Manassis natæ hereditatem inter eius natos creuerunt, reliquis Manasse prognatis Galaaditidem fortitis.

7 Igitur Manasensium fines ab Aseri ad Machinatam positam ante Sichemam, patent ad dexteram ad E-naphuæ incolas, cuius Taphuæ terra est Manasensium, Ephraimitis finitima. Hinc ad Canam fluuium decliues in austrum patent ad fluuium illorum oppidorum Ephraimitarum, manasensibus oppidis interiectorum: patentque Manasensium fines a septemtrionibus ad fluuium, et desinunt in mare, suntque Ephraimitæ meridiani, Manasenses autem septemtrionales, et mari finiuntur, Aserianis a septemtrione, Isfacharianis ab oriente coniuncti: et habent Manasenses in Isfacharianis et Aserianis Bethsanem et Ielblaanam cum earum municipiis, nec non Dorios, Endorios, Tanacenses, et Magedonenses: tres tractus cum suis quemque municipiis.

12 Quamquam hæc oppida depopulari non potuere Manasenses, ausique sunt Chananæi eam terram incolere; tametsi victores Israelitæ Chananæos tributarios redegerunt, sed eos non exterminarunt.

14 Iosephidæ autem cum Iosua expostularunt, quod eis vnius fortis hereditatem et partem dedisset, quum tam multi essent, et a Ioua tantopere secundati.

15 Quibus Iosua respondit, ut si tam multi essent, ascenderent in siluam, et illic sedem sibi quærent

in terra Pherezæorum et Gigantum; siquidem angustior eis esset mons ephraimiticus. Tum illi: non satis erit nobis mons, inquit, et omnes Chananæi, qui vallem incolunt, quique sunt Bethsane et in eius municipiis, inque valle Iezraelis currus habent ferreos. Et Iosua: si tot tantaque potentia estis (inquit Iosephi posteros, id est Ephraimitas et Manasenses adloquens) non vnam fortem habebitis: quin montem adepti, succisaque silua, quæ in eo est, fines vestros propagabitis eo adquisito, si modo Chananæos istos exterminaueritis, qui et currus ferreos et tantum robur habent.

CAPVT XVIII.

Terræ inoccupatæ descriptio. Coram Ioua sortes.

Q Vum autem vniuersa Israelitarum multitudo Siluntem conuenisset, et ibi subacta ab eis terra, oraculi tabernaculum constituisset, quum superessent Israelitarum tribus septem, quæ hereditatem sortitæ non erant: Iosua cum Israelitis ita locutus est: quo vsque negligetis inuadere in possessionem terræ, vobis a Ioua maiorum vestrorum Deo datæ? Deligite tres homines ex singulis tribubus, quos ego mittam ad ob-eundam terram: qui, quum eam ad rationem hereditatum descripserint, ad me redeant, ea in septem partes diuisa, Iudæis interea suos ad meridiem fines tenentibus, itemque Iosephi posteris ad septemtriones. Vos igitur describite terram in septem partes, et mihi huc referte: ego vobis hic coram Ioua Deo nostro sortes ducam. Nam Leuitæ quidem inter vos partem non habent: quoniam Iouæ sacerdotium eorum est patrimonium. Gadini autem et Rubenenses, diuidiaque tribus Manassis, hereditatem

tem creuerunt trans Iordanem ad orientem, eis a Iouæ seruo Mose datam. Tum homines profecti sunt: quum quidem Iosua eis in mandatis dedisset, ut perlustrata terra, descriptaque, ad se reuenterentur: sese eis ibi sortes coram Ioua apud Siluntem iacturum. Igitur profecti homines terram peragrauerunt: eaque oppidatum in scheda in septem partes descripta, ad Iosua in castra ad Siluntem reuersi sunt. Ibi Iosua iactis apud Iouam sortibus, terram Israelitis pro sua cuique classe diuisit. Et Beniamitarum quidem tribui, ducta per gentilitates sorte, fines obtigerunt inter Iudæos et Iosepheos, qui fines a latere septentrionali a Iordane euehuntur ad Hierichuntis latus septentrionale, et inde in montem ad occidentem euecti, in deserta Bethaueis desinunt. Illinc profecti ad Iusæ siue Bethelis latus meridianum, deferuntur in Atarothadar, ad montem qui inferiori Bethoroni sit a meridie. Hinc curuati et circumflexi ad maris latus meridianum, a monte qui Bethoronia meridie obiacet, desinunt in Cariathbaal, id est Cariathiarimum, quod oppidum est iudaicum: atque hoc est latus occidentale. Meridianum autem ab extremo Cariathiarimi, patet ad mare, et ad fontem aquarum, Nephroæ pertinet. Illinc delatum ad montis extremum, qui obiacet valli filii Hennomi, in valle gigantium positus ad septentriones, deurgit in vallum Hennomi ad meridianum latus Iebusis, declinatque ad Engel. A septentrione porritur ad Ensemen, exitque ad Gerorha secundum cliuum Adomim posita, et ad saxum Bohenis abenis filii defertur. Hinc profectum ad latus positum in fronte septentrionalis campi, deuehitur campum: progressumque ad

septentrionale Bethaglæ latus, terminatur sinu lacus falsi ad septentriones, ad meridianum Iordanis caput. Atque hic est terminus meridianus. Ab oriente autem Iordane continentur. Hæc est Beniamitarum ducta per gentilitates hereditas, suis vndique terminis circumscripta. Sunt autem beniamiticæ tribus in gentilitates distributæ oppida, Hiericho, Bethagla, vallis Casis, Betharaba, Samaraim, Bethel, Auim, Para, Ophra, Cepharammonai, Ophni et Gaba, quæ sunt oppida duodecim, præter eorum pagos. Gabaon, Rama, Beerota, Maspha, Caphara, Mosa, Recem, Iarephel, Tharela, Sela, Eleph, Iebusi, alias Hierosolyma, Gabaatha et Cariathaim, quæ sunt oppida quatuordecim cum suis pagis. Hæc est Beniamitarum ducta per gentilitates hereditas.

CAPVT XIX.

Simeoniorum fors. Zabuloniorum, Isacharianorum, Aserianorum, Nephthalensium et Daniorum fines.

Secunda fors obtigit Simeoniorum tribui, ducta per cognationes, quibus hereditas accidit inter Iudæorum hereditatem, in qua hæc insunt: Bersaba, Molada, Hasersual, Bala, Afem, Eltolad, Bethul, Horma, Siceleg, Bethmarcabothe, Hasersusa, Bethlebaoth et Sarohen, oppida tredecim cum suis pagis. Ain, Renmon, Athar et Asan, oppida quatuor cum suis pagis: omnes que pagi his oppidis vndique finitimi, vsque ad Baalath Beerramath in meridiem. Atque hæc est tribus Simeoniorum ducta per gentilitates hereditas, eaque in finibus Iudæorum comprehensa. Nam Simeonii inter Iudæorum possessionem (quam illi ampliorem quam pro suo captu sortiti erant) possessionem tenuerunt. Tertia fors obtigit Zabulonius in cognatio-

tiones, quorum possessionis fines
 patent ad Sarid. Inde ad mare et
 ad Marealam euecti pertinent ad
 Debafeth, et ad fluuium, qui Ieco-
 12 nam præterfluit. A Saride in
 ortum solis reflexi, in confinia
 Cheselethaboris, exeunt ad Dabe-
 13 reth, et in Iaphiam elati: inde-
 que orientem versus ad Gethe-
 pher, Ittam et Casin producti, per-
 tingunt ad Remmonem, Methoar et
 14 Neam: atque a septemtrionibus
 ad Nathonem circumducti, Ieph-
 15 thahelis valle finiuntur, in qui-
 bus sunt et Cateth, Nahalol, Seme-
 ron, Idala et Bethlehema, oppida
 16 duodecim cum suis pagis. Hæc
 est Zabuloniorum generatim dis-
 tributa possessio: hæc oppida eo-
 17 rumque pagi. Isfacharianis quar-
 ta fors accidit, ducta per cognatio-
 18 nes, quorum fines sunt Iezrael,
 19 Cafaloth, Sunem, Hapharaim,
 20 Seon, Anaharath, Rabbith, Ce-
 21 sion, Abes, Rameth, Engannim,
 22 Enhadda et Bethpheses. Pertin-
 gunt autem ad Tabor, Sehesimam
 et Bethsemem, et in Iordanem de-
 finunt, oppida sexdecim cum suis
 23 pagis. Hæc est tribus Isfacharia-
 norum per cognationes distributa
 hereditas, oppida eorumque pagi.
 24 Quinta fors obuenerit tribui Aferia-
 norum in cognationes diuisæ,
 25 quorum fines sunt Halcath, Chali,
 26 Beten, Axaph, Elmelech, Amaad,
 Mesfal: pertingunt ad Carmelum
 in occidentem, et ad Sihor Laba-
 27 nath. Inde versus ortum solis
 ad Bethdagonem reuersi, pertinent
 ad Zabulonios, et ad vallem Ieph-
 thaelis in septemtriones, in Bethe-
 28 mec, et Nehiel, et in Cabul exeunt
 ad sinistram, et Ebron, Rohob,
 Hammon et Cana, ad Sidonem ma-
 29 iorem: reductique in Ramam
 vsque ad Tyrum munitam vrbem,
 reflectuntur in Hofam, desinunt-
 que fines in mare a sorte Axibæ,
 30 Ammam, Aphec et Rohob com-
 plexi: oppida sunt viginti duo,
 præter eorum pagos. Hæc est
 Aferianorum tribus generatim du-
 cta hereditas, oppida cum suis pa-
 31 gis. Nephthalensibus sexta fors
 euenit, ducta per cognationes,
 quorum fines patent ab Heleph, ab
 32 Allone per Saanannim, Adami, Ne-
 ceb et Iabel ad Lecum: desinunt-
 que in Iordanem. Tum in occi-
 33 dentem reuersi ad Azanothabor,
 et inde perducti ad Hucuca, con-
 iunguntur cum Zabuloniis a meri-
 die, et Aferianis ab occidente, et
 Iudæis Iordane orientali. Oppi-
 34 da sunt munita Sedim, Ser, He-
 math, Reccath, Cenereth, Adama,
 35 Harama, Hafor, Cedes, Hedrei,
 36 Enhasor, Iereon, Magdael, Ho-
 37 rem, Bethanath et Bethfemes, op-
 pida vndeuginti cum suis pagis.
 Hæc est tribus Nephthalensium ge-
 38 neratim ducta possessio, oppida
 eorumque pagi. Danicæ tribui
 39 septima fors contigit per cognatio-
 nes, quorum possessionis fines
 40 sunt Saraa, Estaol, Irfemes, Sele-
 41 bim, Aialon, Iethalo, Elon,
 42 Thamnatha, Accaron, Eltece,
 43 Gebbethon, Balaath, Iehud,
 44 Banebarac, Gethremmon, Me-
 45 iercon, Raccon cum tractu in Iop-
 pæ fronte posito. Egressi autem
 46 suis finibus Danii, Lesemam bello
 adorti sunt, captamque et ferro
 vastatam occupauerunt, atque in-
 coluerunt, et Lesemam, Danem,
 a Danis sui conditoris nomine vo-
 47 carunt. Hæc est tribus Danio-
 rum in cognationes distributa he-
 reditas, oppida illa eorumque pa-
 48 gi. Quum autem iam terram in
 49 suos fines partiti essent Israelitæ,
 Iosue Nunis filio possessionem in
 medio suarum ex Iouæ præcepto
 dederunt, scilicet Thamnathsa-
 50 ram, quod oppidum in monte e-
 phraimitico positum poposcit, id-
 que ædificauit ac incoluit.
 Hæc sunt possessiones, quas Elea-
 51 zarus pontifex et Iosua Nunis filius
 et familiarum principes Israelita-
 rum

rum tribubus forte diuiferunt apud Siluntem, coram Ioua, pro oraculi tabernaculo.

CAPVT XXI.

Leuitarum oppida. Hebraorum imperium, et requies.

CAPVT XX.

Refugii oppida. Fugiens percussor. Mortuus vindex.

Post diuisam terram Ioua cum Iosua ita locutus est: admo-
ne Israelitas, vt deligant oppida
perfugii, de quibus vobiscum per
Mosem locutus sum; vt eo per-
fugiant percussores, si quis homi-
nem errore et imprudenter occi-
derit, quibus oppidis ad sangui-
nis vindices effugiendos vtamini.
Fugiet percussor in aliquod isto-
rum oppidorum, et ad oppidi por-
tam adstans, apud eius oppidi se-
natores causam suam dicet, et illi
ei ad se in oppidum recepto locum
dabunt, vbi apud ipsos habitet.
Quod si sanguinis vindex eum
persequetur; ne dedant ei: quo-
niam inscients alterum occiderit,
quem nullo antea prosequatur
odio. Maneat autem in eo op-
pido, donec causam in concilio
dixerit, * vsque ad mortem ponti-
ficis, qui erit temporibus illis.
Tunc reueniat domum in oppidum
suum, ex quo aufugerat. Igitur
ad eam rem consecrarunt Cedefam
in Galilæa, in monte nephthalensi,
et Sichemam in monte ephraimitico,
et Cariatharbam, id est Hebronem
in monte Iudææ. Trans Iordanem
autem Hierichuntium ad orientem
adsignarunt Bosor in solitudine
in plano ex tribu rubenensi, et
Ramotha in Galaatide ex tribu
gadina, et Gaulonem in Basana
ex tribu manasensi. Hæc sunt
oppida omnibus et Israelitis
et apud eos peregrinantibus desti-
nata ad perfugium, si quis homi-
nem per errorem occiderit, ne a
vindice sanguinis indicta causa
perimatur.

Pincipes autem leuitarum fa-
miliarum Eleazarum sacerdo-
tem et Iosua, Nunis filium, et
principes familiarum israelitica-
rum tribuum conuenerunt, eisque
apud Siluntem in Chananæa demon-
strarunt, Iouam per Mosem præce-
pisse, vt sibi darentur oppida ad ha-
bitandum cum suis pomæriis, pro-
pter pecudes. Itaque Leuitis dede-
runt Israelitæ de suo patrimonio,
ex Iouæ mandato oppida, quæ iam
dicentur, cum suis pomæriis.
Quumque fors Cahathinorum co-
gnationibus contigisset: sortiti
sunt Aharonis pontificis filii Leuitæ
ex Iudæa, Simeonis et Beniaminis
tribubus oppida tredecim. Reli-
qui Cahathini ex cognationibus tri-
uum Ephraimi, Danis et dimidiæ
Manassis oppida decem. Gersonii
ex cognationibus tribuum Isfacha-
ris, Aseris, Nephthalis et dimidiæ
Manassis in Basana tredecim. Me-
rarensum cognationes ex Rubenis,
Gadi et Zabulonis tribubus duode-
cim. Hæc igitur oppida cum suis
pomæriis sorte dederunt Israelitæ
Leuitis, sicuti Ioua per Mosem præ-
ceperat. Et ex Iudæa quidem et
Simeonis tribubus dederunt hæc
oppida, quæ iam suis nominibus
adpellabuntur: Aharonis filiiis,
Cahathinorum gentilibus Leuitis
(his enim primo fors accidit) de-
derunt Cariatharbam, ab Arba Ena-
qui patre denominata, id est He-
bronem, in monte Iudææ, et eius
circumquaque pomæria. Agrum
autem oppidanum et pagos, Chale-
bo Iephonis filio dederunt in pos-
sessionem. Igitur Aharonis sacer-
dotis filiiis oppidum dederunt ad
percussorum perfugium, Hebronem
cum suis pomæriis, Lebnam,
Iattir, Estemoam, Holonem, Da-
bir, Ain, Iotam et Bethsemem,

cum suis quodque pomœriis, oppida nouem, ex his duabus tribubus.

17 Ex Beniaminis autem tribu Gabao-

18 nem, Gabam, Anathotha et Almonem, oppida quatuor cum suis

19 quodque pomœriis. Summa oppidorum Aharonis filiorum sacerdotum efficitur tredecim vna cum

20 eorum pomœriis. Reliquis Cahathinorum Leuitarum cognationibus, qui ex Ephraimi tribu sunt

21 oppida sortiti, dederunt oppidum percusorum asylum, Siche-

22 nam in monte ephraimitico, Gazer, Cibsaim et Bethoronem, oppida quatuor cum suis quodque pomœ-

23 riis. Ex Danis autem tribu Eltece, Gabathonem, Aialonem et Gethremmonem, oppida quatuor cum

24 suis quodque pomœriis. Ex dimidia tribu Manassis, duo: Thana-

25 nach et Gethremmonem cum suis

26 pomœriis. Summa oppidorum, quæ reliquorum Cahathinorum cognationibus data sunt, est decem.

27 Gersonis autem Leuitarum gentilibus ex dimidia tribu Manassis datum est oppidum perfugii Gaulon in Basana et Beefera, oppida duo

28 cum suis pomœriis. Ex isachariana tribu Cesion, Dabereth, Ierimoth et Engannim: oppida quatuor cum suis quodque pomœriis.

29 Ex tribu Aseris, Mesfal, Abdon, Helcath et Rohob, oppida quatuor cum

30 suis pomœriis. Ex tribu Nephthalis oppidum perfugii Cedes in

31 Galilæa, Hamnothor et Carthan, oppida tria cum suis pomœ-

32 riis. Oppidorum gersonis cognationibus datorum summa est tredecim cum eorum pomœriis.

33 Reliquorum Leuitarum, scilicet Merarensium cognationibus ex tribu Zabulonis, Iecanam, Cartha, Damna et Nahalol, oppida quatuor

34 cum suis pomœriis. Ex tribu Rubenis Bosor, Iasa, Cedemotha et Mephaath, oppida quatuor cum suis pomœ-

35 riis. Ex tribu Gadi oppidum perfugii Ramotha in Galaaditide,

Mahanaim, Hesebon et Iaser, oppida omnino quatuor cum suis pomœriis. Oppidorum, quæ Merarensium cognationibus (quæ reliquæ erant ex Leuitarum familiis) sorte obtigerunt, summa est duodecim. Leuitarum oppida inter Israelitarum possessiones facta sunt omnino duodequingenta, eaque omnia suis vndique circumdata pomœriis. Atque ita Ioua Israelitis omnem terram, quam se daturum esse maioribus eorum iurauerat, occupandam dedit, atque incolendam, eosque ita quietos vndique reddidit, sicut eorum maioribus iurauerat; ut hostium nemo eos sustinuerit, quin omnes ei dederet, nulla profus omisa re eorum bonorum, quæ Israelis domui promiserat, quin euenirent omnia.

CAPVT XXII.

Transiordaninorum dimisso. Ad Iordanem ara. De hac legato, responsio. Ex peditionis consilium in Rubenitas et Gadinos.

IWm Iosua vocatis Rubenitis Gadinis et dimidia tribu Manassis, cum eis ita locutus est vos quidem omnia vobis a Ioua seruo Mose præcepta exsecuti, mihi per omnia dicto audientes fuistis; neque ad hunc diem fratres vestros hoc tanto tempore deseruistis, Iouæque Dei vestri mandatum curastis exsequendum. Nunc postquam Ioua Deus vestre fratres vestros, quemadmodum ei promiserat, in quietem vindicauit: redite iam domum in terram vestræ possessionis, vobis a Ioua seruo Mose trans Iordanem tributam. Ceterum etiam atque etiam curate, vt disciplinæ legique vobis a Mose Iouæ seruo traditæ pareatis, vt Iouam Deum vestrum amantes, huius viis omnibus gradiamini, huius præcepta conseruetis huic hæreatis, hunc toto corde et

toqu.

que animo colatis. Tunc eos
 iustis omnibus profectus dimi-
 tit. Illi domum disceserunt. Di-
 midiam quoque tribum Manassis,
 cui Moses possessionem in Basana
 dederat, (nam alteri dimidia Iosua
 Jordanem ad occidentem cum
 eorum fratribus dedit) domum di-
 dit Iosua, eisque bene preca-
 tis monuit, ut domum cum multis
 cibis, cum maximo pecorum, ar-
 genti, auri, aris, ferri, vestis nume-
 ro reuersi, hostium spolia cum suis
 fratribus partirentur. Igitur
 Rubenitæ, Gadini, et dimidia tri-
 bus Manassis ab Israëlitis Silunte,
 et in Chanaan sita est, digressi,
 et Galaaditidem suæ possessionis
 aram, quam a Mose possidendam
 eis Iouæ mandato acceperant, re-
 uerti contenderunt. Atque ubi
 ripam Iordanis, quæ est in Châ-
 nanæa, peruenerunt: illic ingenti
 ole aram ad Iordanem constru-
 erunt. Quod ut intellexerunt
 Raclitæ, Rubenitas, Gadinös et
 Manassis tribum dimidiam con-
 iuxisse aram in fronte Chana-
 næ, in ripa Iordanis exaduersum
 Raclitis: omni multitudine ad
 eam conuenerunt, ut aduersus
 illos expeditionem facerent;
 ad eos in Galaaditidem Phineem
 Iouæ filium sacerdotem misere-
 runt, et cum eo decem princi-
 pes suæ quemque familiæ: ex sin-
 gulis israhelitarum copiarum tri-
 bus primarios; qui ad eos in
 Galaaditidem profecti, cum eis lo-
 qui sunt in hunc modum: hæc
 Iouæ dicit uniuersa Iouana res-
 publica. Quid tantum scelus con-
 tra Israelitarum Deum Iouam sus-
 cepistis, ut hodie ab eo deficien-
 tes, aram ad rebellionem contra
 eum excitaueritis? Paruine no-
 bis erat phægorium illud crimen;
 a quo nondum purificati sumus;
 tantum Iouana respublica vulnus
 accepit) nisi vos hodie a Ioua
 deficientes, cum uestra rebellionem

irritaretis ad faciendum paullo
 post in uniuersam Israelitarum
 rempublicam? Quod si uestræ 19
 possessionis immunda terra est:
 migrate in terram possessionis Iou-
 næ, in qua Iouæ tabernaculum
 habetur, eamque inter nos possi-
 dete: neue Iouam, neue nos irri-
 tate, dum uobis aram præter aram
 Iouæ Dei nostri exstruitis. An-20
 non, quum Zará filius Achan sa-
 crilegio deliquisset, scitum est in
 uniuersam Israelitarum ciuitatem:
 neque solus ille sua culpa periit.
 At Rubenitæ et Gadini et manas-21
 sis, tribus dimidia copiarum israhel-
 itarum principibus responde-
 runt in hæc uerba: Deum deo.22
 rum Iouam, Deum deorum Iouam
 contestamur (et hoc sciant Israeli-
 tæ) ut si per rebellionem et per
 scelus contra Iouam fecimus, ut
 aram nobis exstrueremus ad defi-
 ciendum a Ioua, et ad solida sacri-
 ficia, aut ad fertum, aut ad rem
 diuinam in ea pro salute facien-
 dam: tum Ioua ipse nobis non 23
 modo non subueniat, uerum et-
 iam pœnas irroget. Quin hoc 24
 eo consilio atque ratione fecimus,
 ne quando posterius uestri negent,
 posteris nostris quidquam esse rei
 cum Ioua Israelitarum Deo, qui 25
 quidem Rubenitas et Gadinös ab
 Israelitis interposito Iordane dis-
 terminauerit: itaque nihil eos ha-
 bere iuris cum Ioua: atque ita eos
 a Iouæ metu abstrahant. Hanc 26
 ob rem statuimus, aram nobis æ-
 dificandam esse, non ad solidum
 sacrificium, non ad sacrificium,
 sed ut testis sit inter nos et uos, 27
 interque posterius nostros, ad Iouæ
 cultum coram ipso procurandum,
 siue solida sacrificia, siue sacri-
 ficia siue pro salute faciemus; ne
 quando nati uestri nostris obici-
 ant, nihil eos habere commercii
 cum Ioua. Id si nobis, aut ali- 28
 quando posterius nostris obiecerint:
 ut opponamus eis exemplar alta-

ris Iouæ a maioribus nostris non ad solidum sacrificium facti, non ad sacrificium, sed quo inter nos
 29 et vos testis esset. Absit a nobis, vt hodie rebelles, a Ioua deficientes, aram construamus ad solidum sacrificium, aut ad fertum, aut ad sacrificium, præter aram Iouæ Dei nostri, quæ ante eius tabernaculum sita est. His Rubenitarum,
 30 Gadinorum et Manassensium verbis auditis, delectati sunt Phinees sacerdos, et reipublicæ primores, copiarumque israeliticarum principes, qui vna erant; eisque
 31 Phinees ita respondit: hodie videmus, Iouam inter nos versari: postquam vos istud scelus in eum non commisistis, in quo Israelitas
 32 ab eius manu liberafistis. Tum redierunt Phinees Elezari filius sacerdos et primates illi a Rubenitis et Gadinis, ex Galaaditide in Chananæam ad Israelitas, eisque
 33 negotium renuntiarunt. Qua re delectati Israelitæ, Deo gratias egerunt, neque statuerunt expeditionem in illos facere ad vastandam terram, quam Rubenitæ et
 34 Gadini incolebant. Vocarunt autem Rubenitæ et Gadini aram^a Ed, quod ea testis esset inter eos, Iouam esse Deum.

CAPVT XXIII.

Ad populum Iosue concio de Iouæ munificentia cultuque, deque pernicacium periculis.

Longo tempore post, quam Ioua Israelitas ab omnibus vndique hostibus quietos reddidit, Iosua iam ætate ad senectutem prouecta,
 2 omnes Israelitas senatores, et principes, et iudices, et magistratos conuocauit, et apud eos ita verba fecit: ego quidem consenui, et ætate processi; et vos videtis, quæ facinora Ioua Deus vester aduersus has nationes vestra causa fecerit. Nam Ioua Deus vester is est, qui pro vo-

bis pugnavit. Attendite: ego vobis per tribus fortitus sum hereditatem tam reliquarum adhuc harum nationum, quam omnium a me euersarum, a Iordane ad mare occidentale. Ceterum ipse Ioua Deus vester eas vobis fugauit exterminauitque, et vos earum terram occupastis, sicut ipse vobis promiserat. Igitur pro viribus etiam atque etiam curate, vt omnia in legis mosaicæ libro descripta sic exsequamini, vt ab eis nec ad dextram nec ad sinistram deflectatis: nec cum istis reliquis apud vos nationibus versantes, deorum earum nomen vsu pectis, cosue in retis, colatis, adoretis; sed Ioua Deo vestro adhæreatis. Quocumque hæc feceritis: ipse vobis magnas potentesque nationes subexpulit, vt hæc nemo contra vos stare potuerit, singulis vestrum millenos persequentibus vt pote Ioua Deo vestro pro vobis vt promiserat, pugnante. Quam obrem curate diligenter, si salu esse vultis, vt Iouam Deum vestrum ametis. Nam si mutati cum reliquis his nationibus apud vos relictis cohæseritis, cunquẽ eis connubia miscueritis, et mutuam necessitudinem habueritis: scitote, Iouam Deum vestrum non iam vobis istas omnes nationes expulsum esse, sed eas vobis fore tamquam decipulam quamdam, et obicem, et laterum stimulum, et ad oculos spinas, eousque, vt auferamini ex hac tam bona terra, vobis a Ioua Deo vestro data. Equidem iam ante eo discedo, quo solet omne genus humanum: vos hæc toto animo attendite, et memoriæ penitus infigite; videlicet quemadmodum omnia bona, quæ Ioua Deus vester sese in vos collaturum esse promiserat, ita vobis euenerunt, vt nullum profus omisum sit; sic futurum esse, vt idem vobis tot res aduersa

^a) hoc est, testis.

portet, vt vos ex hac tam bona terra, vobis a se data, perditos aufert; si, violato Iouæ Dei vestri vos mandato scedere, deos alienos cuti adoraueritis: vtque, vobis ascende Ioua, celeriter ex tam bona terra, vobis ab eo data, percatis.

CAPVT XXIII.

populum rursus Iosua de Ioue, meritis in populum. Huius ad Iosua p̄a pronisio. Auctore Iosua scdus. Huius mors. Iosephi ossa sepulta. Eleazari finis.

igitur omnibus Israelitarum tribubus Sichemam congregatis, euocauit Iosua Israelitas senatores, et principes, et iudices, et matris, iisque coram Deo adstantibus, ad vniuersum populum hanc orationem habuit: sic dicit Ioua Deus Israelitarum: transiit enim olim incoluerunt maiores vestri, Thara, Abrahami Nachor, etque pater, colueruntque deos alienos. Sed ego illinc patrem vestrum Abrahamum flumen tradidit, et per omnem Chananæorum terram duxi, eumque numerosam progeniem donavi, et ei Isaacum dedit.

Isaaco autem Iacobum et Esau. Esau Seir montem occupatum adsignauit. Iacobus eiusque filii descenderunt in Aegyptum. Inde ego vos postea, misit Mose et Aharone, quum insignes milis Aegyptiis clades intulisset, exi. Quumque a me educti ex Aegypto, ad mare venissent magices vestri, et Aegyptiorum quadrigariis equitibusque eos ad mare rubrum persequentibus, Iouam invocarent: ego, inter vos et Aegyptios interiecta caligine, illos in misso mari obrui, spectantibus oculis vestris mea in Aegypto facinora. Deinde, quum de in solitudine fuissetis: adduxi vos in terram Amorrhæorum transiordaninorum, eosque vobiscum armis dimicantes, vobis dedidi: et que vestra causa deletis, eo-

rum terram vobis tenendam dedi. Exstitit etiam Balacus, Sephoris filius, Moabitarum rex, qui Israelitas bello laceseret: qui, quum Balaamum, Beoris filium, ad vos deuocendos arcesfuisset: ego non solum Balaamum audire nolui, sed vos ab eo ita liberaui, vt etiam vos faustis omnibus prosequeretur. Deinde, quum traiecto Iordane peruenissetis ad Hierichuntem: ego vobis bello repugnantes Hierichuntios, Amorrhæos, Pherezæos, Chananæos, Hettæos, Gergesæos et Iebusæos dedidi, præmissisque crabronibus, duos amorrhæos reges vobis, nullo vestro nec ense nec arcu, fugavi: vobisque et terram non vestro labore cultam, et oppida, non a vobis exstructa, habitanda dedi, effecique, vt vineis et oliuetis, quæ non conseruistis, vestramini. Quamobrem Iouam mecum, etique sincere et vere seruientes, cultos a maioribus vestris trans flumen et in Aegypto deos tollite, Iouamque colite. Quod si vobis Iouam colere non placet, deligite vobis hodie, quos sritis culturi deos: eosne, quos maiores vestri trans flumen coluerunt, an deos Amorrhæorum, quorum vos terram incolitis. Nam ego quidem domusque mea Iouæ seruimus. Tum populus in hanc sententiam respondit: absit, vt nos, Ioua relicto, diis seruiamus alienis. Nam Ioua Deus noster is est, qui nos maioresque nostros ex domicilio seruitutis ægyptiæ eripuit: idem fecit in oculis nostris ingentia illa miracula, nosque in omni nostro itinere, et inter omnes, per quas iter fecimus, nationes conseruauit. Ioua nobis omnes populos, Amorrhæosque montanos exterminauit: et nos Iouam, quippe Deum nostrum, colimus.

At Iosua: non poteritis seruire Iouæ. Etenim est Deus sanctus, Deus obrectator: non feret vestra pecca-

20 ta et delicta. Quod si, Ioua relicto, deos peregrinos coletis: alienabitur a vobis: et quibus benefecit, eosdem
 21 vos malis conficiet. At populus: inimo Iouæ seruiemus, inquit.
 22 Et Iosua: ergo hodie testamini, vos Iouam vobis deligere ad colendum?
 23 et illi: testamur. Ergo sublatis istis, qui sunt apud vos, diis externis, animos vestros ad Israelita-
 24 rum Deum Iouam adpellite. Atque illi: Iouæ Deo nostro seruiemus, et dicto audientes erimus.
 25 Igitur Iosua fœdus eo die cum populo ferit, eisque instituta atque
 26 iura Sichemæ imposuit. Quinque ea verba libro diuinæ legis inscripsisset: saxum ingens ibidem sub quercu, apud Iouæ sacrarium
 27 sita, erexit: et ecce saxura hoc (inquit ad vniuersum populum) nobis testis erit, (etenim audiuit omnia, quæ Ioua nobiscum locutus est) testis erit, inquam, aduersum vos, ne datam Deo vestro fidem

fallatis. Deinde eos ad suum quemque patrimonium dimisit.

His ita gestis mortuus est Iosua, Nunis filius, Iouæ seruus, annos natus decem supra centum, et sepultus in finibus sui patrimonii, Thannathseræ, in monte ephraimitico sitæ ad septemtrionem Gaassimontis. Coluerunt autem Iouam Israelitæ toto tempore Iosua, et senum, qui post Iouam produxere vitam, quique tot illa Iouæ erga Israelitas facinora viderant. Iosephi autem osfa, ab Israelitis ex Aegypto deportata, sepelierunt Sichemæ, in agri fundo, quem Iacobus a filiis Hemoris patris Sichemi centum quesitis emerat, quique Iosephæis hereditate ceserat. Eleazarus quoque Aharonis filius mortuus est, et sepultus in colle Phineis filii sui, qui fuerat ei datus in monte ephraimitico.

I V D I C E S.

CAPVT I.

Israelitæ ad Iouam. Hostes ab illis caesi, Hierosolymæ et Bethel expugnatio.

POST mortem Iosua confu-
 luerunt Israelitæ Iouam, quinam suorum primi bellum Chananæis inferrent.
 2 Quibus, quum Ioua, Iudæos, respondisset; his enim se terram illam dedere: adsciuerunt Iudæi in sortem suam Simeonios, fratres suos, ad bellum Chananæis inferendum, sese illorum sorti vicissim
 4 adfuturos, polliciti; cumque eis profecti, Ioua Chananæos et Pherezæos in eorum manum tra-

dente, decem hominum millia apud Bezec occiderunt. Nactique Adonibezecum apud Bezec, commissa cum eo pugna, Chananæos et Pherezæos fuderunt, fugientemque Adonibezecum persecuti, comprehenderunt, et ei manuum pedumque pollices amputarunt: quum quidem ille dixit, septuaginta se regulos habuisse, qui manuum pedumque pollicibus mutilati, micæ sub sua mensa colligerent: ergo, ut fecerat ipse, ita sibi diuinitus fieri: deductusque ab eis Hierosolymani, ibi mortuus est.

Iudæi autem, illato Hierosolymanis bello,

bello, ea ceperunt, ferroque vastarunt, et urbem igni incenderunt. Deinde descenderunt ad oppugnandum Chananæos montanos, et inferioris tractus incolas: adgressique Chananæos Hebronis incolas, (quæ Hebron olim Cariatharba dicta est) Sefaim, Ahimanem et Tholmain occiderunt. Inde adorti sunt incolas Dabiris, quod olim Cariathsepher adpellatum est, ubi Chalebus Axam filiam suam in matrimonium spondit ei, qui Cariathsepher superasset atque cepisset. Idque cepit Othoniel Cenezî, fratris Chalebi natu minoris, filius, itaque illius filiam Axam duxit uxorem. Hæc in itinere quum viro persuasisset, ut a patre suo agrum peteret, gemebat ex asino: et Chalebo querenti, quid haberet? ab eo in beneficii loco petiuit, ut, quum sibi siculosam terram dedisset, etiam aquationem daret. Itaque Chalebus ei et superiorem et inferiorem aquationem dedit.

Cenis autem fœderi Moysi filii, ab oppido palmarum cum Iudæis in Iudææ solitudinem ab Aradi meridie positam profecti sunt, ibique cum illis habitauerunt. Igitur Iudæi cum Simeoniis fratribus suis Chananæos, Sephati incolas, inuascerunt, eisque superatis, oppidum inditum euerterunt, Hormamque nominarunt. Ceperuntque Iudæi Gazam, Afcalonem et Accaronem, earumque fines: et, adiuvante Ioua, montana occuparunt. Nam vallis quidem incolas, qui arreis utebantur curribus, extirpare nequiverunt. Chalebo autem ex Moysi mandato Hebronem dederunt, qui illinc tres Enaquinos expulit. At hierosolymitanos Ierusalæos non eiecerunt Beniamitæ. Quæque manent Ierusalæi cum Beniamitis Hierosolymæ vsque in hunc diem.

Iosephi quoque posteri Bethel, fa-

uente Ioua, adorti sunt, cuius olim nomen fuerat Luza: in qua exploranda custodes hominem quemdam conspicati ex oppido egredientem, iusserunt, ut sibi oppidi ingressum ostenderet, sese eius miserturos: ostenditque ab illo introitu, oppidum ferro vastarunt, illo cum sua cuncta cognatione dimisso: qui in terram Hettæorum profectus, oppidum exstruxit, Luzamque nuncupavit, quod nomen adhuc manet. Sed Bethsanem, Thanachum, Dorios, Ieblamentes et Maggedonenses, eorumque municipia non occupauerunt Manasenses, ausque sunt Chananæi fines illos incolere. Quamquam superiores facti Israelitæ illos tributarios fecerunt, sed non expulerunt.

Ephraimitæ quoque gazerenses Chananæos non eiecerunt: manentque inter eos Chananæi Gazeræ, sed tributum pendentes.

Neque Zabulonii Cetronenses et Nahalolenses: manentque apud eos Chananæi, quamquam sub tributo.

Neque Aseriani Acconenses, neque Sidonios, neque Ahalabenses, neque Axibenses, neque Helbanos, neque Aphecenses, neque Rohobenses: habitantque Aseriani inter Chananæos incolas; quippe quos non expulerint.

Nephtalenses non excegerunt Bethsēnienses neque Bethanathenses: habitantque inter Chananæos incolas; tametsi Bethsēnienses Bethanathensesque tributarios habent.

Danios autem Amorræi compulsi in montana, non siverunt in vales descendere, ausque sunt tenere montem Harem, Aialonem et Salebim: quamquam, Iosephæis prævalentibus, facti sunt tributarii. Comprehenduntur autem Amorræorum fines, qua regio patet a clivo scorpionum supra rupem.

CAPVT II.

Contra Israelitas Iouæ nuntius. Illorum idololatria.

- 1 **A** Descendit autem Iouæ nuntius a Galgalis ad Bochos, atque ita locutus est: ego vos ex Aegypto eductos in terram introduxi, quam maioribus vestris iuraueram; et quidem statueram, initum vobiscum fœdus numquam rumpere: si modo vos quoque, nullo cum incolis icto fœdere, eorum aras dirueretis. / Sed vos mihi non obtemperastis. Itaque quoniam istud fecistis; ego vicissim decreui, eos vobis non expellere, vt et ipsi vos extimulent, et eorum dii vobis detrimento sint.
- 4 Hæc ad omnes Israelitas eloquente Iouæ nuntio: illi sublata voce in ploratum eruperunt, atque inde locum illum Bochos nomine vocarunt, et illic Iouæ sacrificarunt.
- 6 Igitur dimissi a Iosua Israelitæ, quum in sui quisque patrimonii possessionem venissent: 7 Iouam coluerunt toto tempore Iosux, seniorumque, qui Iosux superstites tanta illa Iouæ erga Israelitas facinora viderant.
- 8 Sed mortuo Iosua, Numis filio, Iouæ seruo, annos nato decem supra centum, et in suæ possessionis finibus sepulto, Themnathare in monte ephraimitico, ad septemtrionem 10 montis Gaasi, nec non toto illo genere vita defuncto: exstitit post illos aliud hominum sæculum, quod et Iouam et Iouæ erga Israelitas facta ignoraret. Itaque offenderunt Israelitæ Iouam, Baalesque coluerunt, et, omisso Ioua maiorum suorum Deo, a quo fuerant 12 educti ex Aegypto, deos alienos, videlicet finitimarum gentium, secuti, adorarunt: atque ita, offenso relictoque Ioua, Baalem et Astarthum coluerunt.

c) Hæc in Iosua vocatur Thamnathasara.

Quare iratus in Israelitas Ioua, tyrannicis eos diripiendos tradidit, et finitimis hostibus ita addixit, vt eis iam resistere non possent; ac, quocumque exirent, Iouæ manum instam haberent: vt ipse Ioua prædixerat, futurumque iurauerat.

Quumque eis ita pressis Ioua præfides suscitaret, qui eos & tyrannorum iniuria defenderent: ne præsidibus quidem obtemperabant; quin sese diis alienis prostituere, eosque adorarent, statim a maiorum moribus, atque ab exsequendis Iouæ præceptis degenerantes.

Quod si quo præfide suscitato, Ioua eos, præfidem adiuuans, ab hostium iniuria toto præsidis tempore vindicauerat; flexus videlicet eorum genuit, quem tyrannorum crudelitas exprimeret: tamen, præfide mortuo, patres suos iterum peruersitate superabant; deorum alienorum seruitium cultumque sequentes, neque a pertinacibus suis studiis moribusque desciscentes.

Quamobrem iratus Israelitis Ioua, decreuit, quoniam homines illi, violato fœdere, quod sibi cum illorum maioribus intercedebat, sibi dicto audientes non fuissent; se quoque neminem eis expellere gentium illarum, quas moriens Iosua reliquisset; vt ita Israelitarum periculum faceret, an more maiorum ex Dei præscripto viverent, an contra. Hanc ob causam gentes illas exturbare distulerat, neque eas Iosux subdiderat.

CAPVT III.

Nationes ab Israelitis non victe. Hi deostrorum cultores. Eglonis per Aodum nec.

Sunt autem hæc gentes, quas omiserat Ioua, Israelitarum per eas tentandorum gratia, qui cumque illa tot chanaanica prelii nescirent: videlicet vt discere Israe

Israelitarum soboles ignotum sibi antea bellum gerere. Quinque Palæstinorum præfecturæ, omnesque Chananiæ et Sidonii et Heuæi, Libani montis incolæ, a monte Baalhermone ad Hematham vsque. Hi ad explorandos Israelitas relictæ fuerunt: vt sciretur, an Iouæ præceptis, quæ eorum maioribus per Mosem tradiderat, obtemperarent.

At Israelitæ inter Chananiæos, Hettæos, Amorræos, Phereziæos, Heuæos et Iebusiæos agentes, illorum filias sibi vxores ducere, suas illorum filiis vicissim nuptum dare, illorumque deos colere, et, Ioua Deo suo suis flagitiis offenso, et obliuioni tradito, Baalibus et Astarotho seruire.

Quibus rebus indignatus in Israelitis Ioua, eos Chufanrafathaimo Mesopotamiæ regi addixit.

Huic quum octo annos seruiuisent, Iouam inuocarunt, qui eis, defensore suscitato, subuenit, Othoniele, Cenezi fratris Chalebi minoris filio. Is Iouæ spiritu præditus, Israelitis præfuit, et ad bellum egressus, Chufanrafathaimum Mesopotamiæ regem, sibi a Ioua in potestatem datum, superauit, atque ita otium fuit annos quadraginta.

Sed, mortuo Othoniele Cenezi filio, Israelitæ denuo Iouam offenderrunt; qui eorum sceleribus motus, Eglonem Moabitarum regem aduersus eos confirmauit: qui, adscitis Animonitis et Amalechitis, Israelitas adortus vicit, urbemque palmiferam occupauit. Huic Egloni quum annos octodecim seruiuisent: Iouam implorarunt, qui eis defensorem suscitauit Aodum Geræ filium, Iemini nepotem, hominem scæuam.

Hic, quum per eum munus ab Israelitis Egloni Moabitarum regi mitteretur, sicam sibi fecit ancipitem breuem, qua sub veste accinctus ad

femur dextrum, munus Egloni, ho- 17
mini perquam obeso, obtulit. Eo 18
oblato, deducit eos, qui munus attulerant. Ipse a simulacris, quæ erant apud Galgala, reuersus, sic Egloni dicit: habeo ad te quiddam arca- 19
num, rex. Quumque ille solitudi- 20
nem imperasset, et omnes, qui aderant, ab eo exiissent, Aodus ad eum solum in æstiuo cœnaculo sedentem accedit, seque ad eum diuinum habere mandatum denuntiat. Quum- 21
que ille de solio surrexisset, Aodus capit sinistra manu sicam, ex dextro femore, et ventrem illius tanta vi transuerberat, vt adaçto 22
post mucronem capulo, et ferro adipe obstructo, quum Aodus sicam de ventre non extraxisset, sterces erumperet. Deinde, clauso atque 23
obserato cœnaculi ostio, per ambulacrum egreditur. Eo egresso, 24
accedunt regis adseclæ, et, animaduerso cœnaculi ostio obserato, arbitrabantur, regem in cœnaculi conclaui purgare aluum. Sed, 25
quum iam eos moræ tæderet, neque ille ostium aperiret, clauem sumunt, et aperta ianua dominum suum humi iacentem exanimum adspiciunt.

At Aodus, cunctantibus illis, 26
euadit: præteritisque simulacris, vt ad Seiratham peruasit, turbam in monte ephraimitico sonat: deuocatisque de monte Is- 27
raelitis, ipse dux eorum cohortatur, vt se sequantur: hostes e- 28
nim Moabitas eis a Ioua in manum tradi. Itaque eum secuti vada Ior- 29
danis occupant, qua traiectus est in Moabitas, neque quemquam transire sinunt, eoque tempore occiderunt Moabitarum circiter decem millia, præcipuos omnes et potentes, neque quisquam effugit. Ita subactis eo die sub Israelitarum 30
potestatem Moabitis, fuit otium annos octoginta.

Post hunc fuit Samgar, Anathi si- 31
lius,

liis, qui et ipse Israelitas defendit, cæsis baculo, quo bonos stimulantur, sexcentis Palæstinis.

CAPVT III.

Vates Debora ius dicens. Iael Sisaram necans.

1 Sed Aodo mortuo, Ioua iterum
2 Israelitarum facinoribus offensus, eos addixit Iabini chananæo regi Hasore regnanti, cuius dux exercitus Sisara Harosethi Goiorum habitabat, sub quo
3 Israelitæ Iouam inuocarunt. Is enim nongentos habens currus ferreos, Israelitas viginti iam annorum tyrannide opprimebat.
4 Ea tempestate Debora, mulier vates, Lapidothi coniux, Israelitis præsidebat, habitans sub palma Debora, inter Hornam et Bethel, in ephraimitico monte, ab eaque
5 ius petebant Israelitæ. Hæc, Baraco, Abinoami filio, a Cedefam Nephthalensium arcesceto, cum eo sic egit: imperat tibi Ioua Deus Israelitarum, vt eas ad habendum delectum in Thabore monte, deque Nephthalensibus et Zabulonii decem hominum millia com-
7 pares: sese enim tibi Sisaram Iabini exercitus ducem, vna cum suis curribus et copiis, ad fluum Cisonem pertracturum, et in potestatem esse traditurum. Cui Baracus: si tu me comitaberis, inquit, ibo: si non comitaberis, non
9 ibo. Et illa: equidem te comitabor, inquit, verumtamen non tuum erit istius expeditionis decus: nam in femine manum addicet Ioua Sisaram. Tum profecta est Debora cum Baraco Cedefam. Et Baracus, conuocatis ad Cedefam Zabulonii et Nephthalensibus, profectus est, decem hominum millia ipse dux agens, comitante Debora. Heber autem Cenaus a Cenaus Hobabi socii Moysi posteris *L. cognatis suis H.*

diuisus tabernaculum tetenderat ad quercum in Sennimo apud Cedefam.

Igitur vbi Sisara nuntiatum est, **12** Baracum, Abinoami filium, in Thaborem montem adscendisse, **13** omnes suos currus, videlicet nongentos ferreos, omnesque suas copias, ab Harosetho Goiorum ad fluum Cisonem cepit. Et Debora Baracum **14** monuit, vt proficisceretur: eum enim diem esse, quo Ioua Sisaram in eius potestatem redigeret, et ei sine dubio præiret. Tum Baracus de Thabore monte descendit, **15** decem hominum millibus eum subsequens. Et Ioua Sisaram, omnesque eius currus et aciem armis ante Baracum ita conturbauit, vt ipse Sisara de curru descenderet, pedibusque fugeret. Baracus autem currus et agmen ad Harosethum Goiorum persecutus est, ferroque cæse sunt ad vnum omnes Sisara copiae. Ipse Sisara **17** pedibus fugit ad tabernaculum Iaelis, vxoris Hebris Cenæi. Erat enim pax inter Iabinem Hasoris regem, et Hebris Cenæi domum.

Et Iael, ei obtiniam egressa, ita dixit: deserte, domine, deserte ad me, ne metue. Quumque ille ad eam in tabernaculum deflexisset, illa eum lodice operuit: postquam **19** que aquam ad bibendum, quod se sitire diceret; illa aperto lactis sinu, potum dedit, eumque operuit. Atque ille ei præcepit, vt pro tabernaculo adstaret: ac si quis veniret, qui ab ea quæreret, num quis illic esset, negaret. At Iael **21** Hebris vxor tabernaculi clauum sumit, sumtoque manu malleo, ad eum tacite accedit, eique tempus clauo transadigit, et eum terræ adfigit, oppressumque somno et lassitudine interficit. Deinde superuenit Baracus, qui Sisaram persequabatur, cui Iael, in occursum egressa, ita loquitur: ades huc, ostendam tibi, quem tu quæris, hominem.

23 minem. Atque ille, ad eam ingressus, animaduertit Sisaram prostratum exanimem, clauo in eius
24 tempore defixo. Atque ita depresso diuinitus eo die Iabine chanaanæ rege, superiores facti Israelitæ, deinceps eum magis magisque urgebant, donec eum tandem euerterunt.

CAPVT V.

De victoria Debora carmen.

1 **A**Tque eo die Debora et Baracus Abinoami filius in hunc
2 modum cecinerunt. Ob vindictas Israelitarum iniurias, ob voluntarium exercitum gratias agite
3 Iouæ. Audite reges, attendite principes: ego Iouam, ego canam, cantabo Iouam Deum Israelitarum.
4 Te, o Ioua, prodeunte de Seire, te ex agro procedente idumæo, terra concutiebatur: cæli destillabant: nubes
5 aquam effundebant: montes liquecebant in aduentum Iouæ, Sina ille in aduentum Iouæ, Dei
6 Israelitarum. Tempore Sangaris Anathi filii, tempore Iaelis desolatae erant viæ, viatoribus per deuia
7 scientibus iter: desolati erant apud Israelitas pagi: desolati erant, donec exiit Debora, exiit mater
8 in Israelitis: qui simul atque deos alienos elegerant, ita se portis continebant, vt in quadraginta milibus Israelitarum neque clipeus
9 stare, neque iaculum. Mihi cordi sunt antistites Israelitarum: o voluntarii milites, agite Iouæ gratias. Qui nitidas equitatis asinas, qui in iudiciis præsidetis, qui iter facitis, disserite de sagittariorum
1 inter aquaria strepitu: ibi prædicentur virtutes Iouæ, virtutes e paganæ apud Israelitas præstitæ. Iam tandem ad portas populi Iouæ descendatur. Eia, eia, Debora, eia,

eia, dic carmen: age Barace, abige captiuos tuos, Abinoami fili: iam
13 tandem imperent reliqui nobiles homines: Ioua nobis imperet per fortissimos, quorum radix est ex Ephraimitis. In valle posterior
14 fuisti, o Beniamita, * tuis popularibus: ex Machire descenderunt imperatores, et ex Zabulone, qui litteraturæ sceptrum teneant. Et qui
15 dem dux noster apud Isfacharianos cum Debora, itemque cum Isfacharianis, Baracus in vallem pedes missus est. Apud riuos, o Rubenitæ magni, imperiosa mentis, quid
16 sedistis f inter sarcinas ad audiendum gregum balatum: apud riuos, o Rubenitæ magni, mente sagaces?
17 Cur Galaaditæ trans Iordanem se tenuerunt? et Daniî cur in nauibus morati sunt? cur Aferiani, ad litus maris sedentes, apud suas se ruinas continuerunt? Zabulonii homines
18 vitam suam morti obiecerunt, et Nephthalenses in editis camporum locis. Ergo, quum venissent re-
19 ges pugnaturi, commisso a regibus chanaanæis prælio apud Thanacum, ad aquas Mageddonias: de
20 cælis, nullo accepto pecuniæ stipendio, pugnatum est: ipsa sidera suis ex curriculis cum Sisara dimicarunt. Illos Cison fluuius abri-
21 puit: fluuium antiquum, fluuium Cisonem peruade anime mi fortiter: ibi equorum obtusæ sunt ungule:
22 tanta, tanta erat rectorum eorum incitatio.

Exsecramini Merozam, (iubet
23 Iouæ nuntius) exsecratione prosequimini Merozenses, qui non venerint in auxilium Iouæ, in auxilium Iouæ inter fortes.

Tu laudabilissima mulierumes,
24 Iael Hebris vxor Cenæi, mulierum in tabernaculis degentium laudabilissima.

Aquam petenti lac dedit in phiala
25 nobili: butyrum præbuit. Alte-

ram

e) quas in liberandis pagis exseruit. f) seruitutem tolerantes, vt asini sarcinas.

g) silicet fugientium.

- ram manum clavo, dextram autem malleo admouit fabrili: tundensque caput Sisaræ percussit, et vulnere tempora perfodit.
- 27 Ille inter eius pedes labefactus est, cecidit, iacuit. Inter eius pedes labefactus cecidit: ubi labefactus est, ibidem perditus cecidit. Per fenestram prospiciens vociferatur mater Sisaræ per transennam; cur aduentum differt currus illius? quid morantur progressus quadrigarum? Nimirum prædam nacti diuidunt (respondent eius sapientes mulieres primariæ, aut etiam suos ipsa sermones alternans) puellam puellarem in singula capita: prædam versicolore m Sisaræ; prædam versicolore m intertextam: versicolore m intertextam, quæ collo sit exuium. Sic pereant omnes hostes tui, Ioua: tui autem amantes similes sint exorientis cum sua virtute solis.

CAPVT VI.

Sub Madianitarum imperio Israelitæ. Ad Gedeonem angelus. Inter hos colloquium. Gedeon in castris. Ad eundem ostentum.

- I**Ta otium fuit annis quadraginta. Deinde offensus ab Israelitis Ioua, eos Madianitarum potestati septennio subiunxit: qui eis ita superiores fuerunt, ut Israelitæ Madianitarum metu speluncis sese montanis, antrisque, et munitis locis continerent. Atque ubi sementem fecerant Israelitæ, inuadebant eos Madianitæ, et Amalechitæ, atque orientales: factisque aduersus eos castris, eius terræ fruges ad Gazam usque sic depopulabantur, ut neque victum in Israelitarum finibus, neque pecus, neque boues, neque asinos relinquerent. Et enim cum suis pecudibus et tabernaculis (quorum tantus erat, quantus est locustarum, numerus) veniebant, et innumerabili hominum camelorumque multitudine terram vastando peruadebant. Ita vehementer attenuati a Madianitis Israelitæ, Iouam inuocarunt: quibus propter Madianitas inuocantibus, ille hominem vatem misit, qui eis demonstraret, ut Ioua elitarum Deus eos ex Aegypto eduxisset, et ex domo seruitutis eripuisset, ab iniuria Aegyptiorum, omniumque, qui in eos tyrannidem exercebant, liberatos, illisque ipsorum causa exturbatis, eorum terram dedisset, seque Iouam Deum esse ipsorum, confirmauisset: modo ne deos Amorrhæorum reuererentur, quorum in terra habitarent: sed eos sibi dicto audientes nunquam fuisse.
- Deinde Iouæ angelus venit, seditque sub quercu Iouæ Abiezeriani apud Ephram posita: et Gedeoni illius filio, triticum in torculari ad effugiendos Madianitas trituranti, adparuit, et cum sic est adlocutus: ad est tibi Ioua, miles fortissime Cui Gedeon: quæso te, domine, inquit, si nobis adest Ioua, cur hæc omnia nobis accidunt? aut ubi sunt tot eius miracula, nobis a maioribus nostris enarrata, dicentibus, nos esse a Ioua eductos ex Aegypto: quum nos nunc Ioua deseruerit, et Madianitis in potestatem traderit? Tum Ioua ad eum conuersus: vade, inquit, cum tuo robore, et Israelitas a Madianitarum iniuria defende: ego te mitto. Et ille: quæso, domine, inquit, quoniam pacto Israelitas defendam, homo non tantum tenuissimæ Manassensium præfecturæ, sed etiam domi paternæ minimus? Cui Ioua: meo, inquit, præsidio Madianitas ad vnum occides. At ille, quæso, inquit, si quid apud te valeo, ut mihi signo aliquo ostendas, quisnam sis, qui mecum loquar. Noli hinc discedere, donec ego ad te redeam, munusque meum adferam, et tibi adpo-

b) Arabes, interprete Iosepho.

adponam. Et ille: præstolabor, inquit, reditum tuum. Tum Gedeon ingressus, hædum parat, et ephi farinæ non fermentatæ: positaque in canistro carne, et in olla iure, egreditur ad illum sub quericum, eique offert. Et Dei angelus: pone, inquit, carnem et panes infermentatos in hoc saxo, et ius effunde. Quod quum ille fecisset, Iouæ angelus protenta, quam manu gerebat, virga, eius capite carnem tetigit et panes, et ignis de rupe exortus carnem panesque consumpsit, et angelus ab illius oculis euauit. At Gedeon, animaduertens esse Iouæ angelum, dixit: hei mihi, Domine Iouæ, qui Iouæ angelum præsens præsentem viderim! At Ioua: saluus es, inquit: depone metum, non moriere. Tum Gedeon ibi aram Iouæ exstruxit, eamque Paciouium denominauit, quæ ad hunc diem exstat apud Ephram Abiezerianorum.

Ea autem nocte Ioua ei iussit, vt, sumto tauro de armento paterno, et item altero tauro septuaginta, aram baalianam patris sui dirueret, et ad eam positum lucum succideret, aramque Iouæ Deo suo in eiusdem arcis iugo rite construeret, et alterum taurum, succisi a se luci lignis, solido sacrificio concremaret. Gedeon, adsumtis decem hominibus de seruis suis, Iouæ monitis obtemperat: ac paternæ familiæ oppidanorumque metu facere interdium veritus, noctu facit. Mane oppidani ubi surrexerunt, animaduertunt, euersam Baalis aram, succisumque eius lucum, et taurum alterum in exstructa ara immolatum. Tum inter sese sciscitantes, et quis eam rem fecisset, vestigantes, deprehendunt Gedeonem, Iouæ filium, auctorem esse: et a Ioua postulant, vt filium suum dedat ad necem, quoniam Baalis aram euerterit, eiusque lucum succiderit. At Iouas omnibus, qui aderant, ita respondit: vosne

Baalis iniuriam persequimini, aut eum defenditis? qui eum lacescivit, moriatur sane ante crastinum mane, si Deus est, vlciscatur eum, qui eius aram diruerit. Atque ille tum Ierobaal vocatus est ex illis verbis: vlciscatur eum Baal, qui eius aram diruerit.

Quum autem Madianitæ et Amalechitæ, orientalesque vniuersi, collatis copiis, traiecto flumine, castra in valle Iezraelis fecissent, Gedeon Iouæ spiritu circumfusus, tuba clangit; et, euocatis Abiezerianis, nuntios dimittit ad omnes Manassenses; illisque etiam euocatis, mittit et ad Aserianos, et Zabulonios, et Nephthalenses, quibus obuiam progressis, Deum ita adloquitur:

Si tibi per me Israelitas seruare videtur, vt promisisti, en ego vellus in area ponam: quod si in solo vellere ros erit, et tota terra sicca: tum ego intelligam, te per me conseruaturum esse Israelitas, sicuti pollicitus es. Atque ita euenit: postridieque ubi surrexit, presso vellere, roris inde plenam aquæ lancem expresit. Deinde sic adloquitur: noli succensere, si semel adhuc loquor. Experiar iterato in vellere. Sit igitur in solo vellere siccitas, et in toto solo ros. Atque ita fecit ea nocte Deus, soloque sicco vellere, terra tōta madabat rore.

CAPVT VII.

Copiarum delectus. Ignauorum reditus in patriam. Fortissimorum paucitas. Madianitarum clades.

Igitur mane Ierobaal, qui idem I Gedeon, cum omnibus suis copiis castra ponit ad Enharod, Madianitarum castra habens a septentrione, posita in valle citra collem More. Tum Ioua Gedeonem monuit, plures eum copias habere, quam vt ipse eis Madianitas dedere vellet: ne contra Iouam

Iouam gloriantes Israelitæ, iactarent, se suo Marte victoriam adeptos. Proinde proclamaret in exercitu, vt, timidi qui essent et meticulosi, reuerterentur, et ex monte Galaado discederent. Itaque reuersi sunt viginti et duo millia, et relictis decem millibus. Et Ioua Gedeonem monuit, vt, quoniam nimis multi tum quoque essent homines, deduceret eos ad aquas, sese ibi eos illi probaturum, ac, quos eum comitari aut non comitari iussisset, eos cum eo aut ituros aut non ituros esse.

Atque vbi ille homines ad aquas deduxit, Ioua ei mandat, vt quicumque aquam lingua more canum lambissent, hos ab eis secerneret, qui ad bibendum procubissent in genua. Fuit autem ducta ad os manu lambentium numerus trecenti: reliqui omnes in genua ad aquam bibendam procubuerunt.

Per illos trecentos, qui lambebant, promittit Ioua Gedeoni, sese eis esse victoriam daturum, eique Madianitas dediturum: proinde reuertantur omnes reliqui eo, vnde venerint.

Itaque ille, reliquis omnibus Israelitis domum remisissis, retento eorum comiteatu et tubis, trecentos illos retinet. Atque ea nocte Ioua ei iussit, vt ad castra Madianitarum, posita infra eum in valle, descenderet, sese illa ei tradere. Quod si solus descendere vereretur, descenderet vna cum Phara famulo suo, vt auditis, quæ dicerentur, confirmatus, castra inuaderet. Igitur, quum ille ad extremos armatorum, comitante Phara famulo suo, peruenisset, (iacebant autem Madianitæ, Amalechitæque, et orientales omnes in valle, locustis crebriores, tam innumerabili camelorum numero, quam est arenarum litorearum) offendit quemdam alteri somnium narrantem, huiusmodi verbis: visus sum mihi in somniis videre

strepentem panem hordeaceum, qui sese per castra Madianitarum prouoluens, peruasit ad tabernaculum, quod impulsus et labefactatum a culmine deiecit. Tum alter: nihil aliud istud est (inquit respondens) nisi Gedeonis Israelitæ, Iouæ filii, gladius, cui Deus victoriam tradit in Madianitas, atque castra.

Hac somnii relatione atque interpretatione audita, Gedeon veneratus Deum, et in israelitica castra reuersus, hortatur vt surgant: nam Iouam eis victoriam de Madianitarum exercitu concedere. Tum trecentos illos partitus in classes tres, omnibus singulas in manum tubas dat, amphorasque vacuas, et in amphoris faces, eisque sic præcipit. Obseruate me, atque ita facite: quumque ad extrema castra venero, imitamini, quod faciam ego, inque et omnibus meis comitibus tubis sonantibus, clangitote vos quoque tubis, vndique circum castra, et dicitote, Iouæ et Gedeonis. Deinde vbi ille et eius centum comites ad extremum castrorum, incunte media vigilia, peruenierunt, excitatis custodibus, clangunt tubis, et, quas manibus ferebant, amphoras collidunt. Tum sonantes tubis classes tres, amphoras confringere, et summis manu sinistracibus, dextra tubis ad clangendum, sic exclamare: Iouæ et Gedeonis gladius: suo quisque loco castra circumstantes. At in castris omnes discursare, perstrepere, diffugere: denique, clangentibus trecentis illis, hostes (id efficiente Ioua) alii in alios totis castris ense grasari. Atque ita fugit reliquus exercitus ad Bethsetam, et ad Sereratham, ad confinium Abelmeholæ; quod est apud Tabbathum. Tum, exciti ex Nephthalensibus, Aferianisque, et omnibus Manassensibus, Israelitæ Madianitas persecuti sunt: missisque nuntiis

Gedeon

Gedeon in totum Ephraimitarum montem, eos ad occurrendum Madianitis, et ad occupandas contra illos aquas ad Bethbaram Iordanemque incitauit. Itaque exciti omnes Ephraimitæ, aquas ad Bethbaram atque Iordanem occuparunt, 6 captosque duos Madianitas principes, Orebum et Zebum occiderunt, illum in rupe Orebi, hunc in torculari Zebi: eorumque capita, Madianitas persecuti, ad Gedeonem trans Iordanem retulerunt.

CAPVT VIII.

Ephraimitarum iurgium. Inhumanitas Socothensium, et cedes. Gedeonis familia, mors. Israelitarum impietas.

Sed Ephraimitæ de eius facto expostulant, quod bello Madianitas adorturus, se non vocasset: et cum eo vehementer rixantur. Quibus ille ita respondit: quid vero ego tale feci, quale vos? Quasi vero non sit Ephraimitarum racinatio, quam Abiezerianorum vindemia, præstantior. Vobis in manum tradidit Deus Madianitarum principes, Orebum et Zebum: ecquid feci ego, quod possit cum isto facto conferri? Hac eius oratione cohibitus est illorum contra eum impetus.

Deinde, quum venisset ad Iordanem Gedeon, traiecturus vna cum trecentis comitibus, in persequendo fatigatis: petit a Socothensibus, vt panes dent suis militibus, vt pote defatigatis, dum ipse Madianitarum reges Zebam et Salmanam persequitur. At socothenses principes sic ei respondent: scilicet tu iam Zebam et Salmanam manu tenes, vt nos panes tuo præbeamus exercitui. Et Gedeon: ergo, quum mihi Zebam et Salmanam in manum Ioua tradiderit, ego corpora vestra siluestribus spinis tribulisque teram. Inde Phanuel profectus, eadem ab

eis postulat. Quumque eadem responderent Phanuelenses, quæ responderant Socothenses: minatur etiam Phanuelensibus, sese, quum saluus redierit, turrim illam diruturum esse. Zeba autem et Salinana erant Carcore, suas copias secum habentes circiter hominum quindecim millia, qui omnino ex omni orientalium exercitu superfuerant, quum centum viginti millia hominum arma ferentium cecidissent. Igitur Gedeon illos scenitarum via, ab oriente Nobæ et Iegbæ persecutus, castra secuta inuadit: fugientesque duos madianiticos reges, Zebam Salinanamque secutus comprehendit, et vniuersa castra perterret.

Deinde a pugna sub ortum solis reuersus, iuuenem quemdam socothensem comprehendit: et ex eo percontatus, socothenses principes septuaginta sibi describendos curat: et Socothenses adgressus, sic adloquitur: en Zebam et Salmanam, de quibus vos a me per probrum quærebatis, numquid mihi Zeba et Salmanam in manu essent, vt vos fessis meis militibus panem præberetis. Tum suntis siluestribus spinis atque tribulis, socothenses senatores eis contriuit, * et phanuelensem turrim diruit, oppidanosque interemit.

Deinde Zebam et Salmanam sic adloquitur: quales erant homines, quos vos in Thabore peremistis? Cui illi, tui simillimi, inquit, sed alter forma plane regali. Et ille, mei fratres erant, inquit, eadem mecum matre nati. Per Iouam immortalem, si eos conseruas fetis, ego vos non interficerem. Age, (inquit) Iethri prinogenito suo) neca eos. Quumque puer præ timore gladium non stringeret, quod erat adhuc puer: Zeba et Salmanam Ge-

deoni
) maior est vestra, qui belli reliquias confecistis, gloria, quam nostra, qui belli principes fuimus.

deoni ita dicunt: age tu ipse, inuade nos, nam ^h dignæ homine vires. Tum Gedeon Zebam Salmanaque adgressus interfecit, et monilia camelorum illorum collis adnexa cepit.

- 22 Israelitæ vero a Gedeone postularunt, vt sibi imperaret tum ipse, tum eius filius atque nepos, quoniam se a Madianitis tutatus esset.
- 23 Quibus ille respondit, neque se neque suum filium imperium in eos
- 24 esse habiturum, sed Iouam. Verum ita tamen se ab eis postulare, vt sibi de spoliis in aurem singuli darent. Habuerant enim hostes in aures aureas,
- 25 reas, quod erant Ismaelitæ. Id quod illi conceserunt: expansaque veste, eo singuli in aurem de
- 26 suis spoliis coniecerunt, quarum in aurium pondus fuit mille septingentorum aureorum, præter monilia et bullas, vestemque purpuream; quæ fuerant regum Madianitarum, præterquæ torques, quibus ornata colla habuerant eorum
- 27 caneli. Ex his fecit Gedeon ephodum, quem Ephræ in patria sua collocauit, propter quem postea omnes Israelitæ impudicus illic exercere cultus: quæ res sane Gedeoni eiusque posteris detrimentum attulit. Interea subacti ab Israelitis Madianitæ, caput deinceps non extulerunt, fuitque otium annos quadraginta Gedeonis ætate.
- 29 Is Gedeon, qui et Ierobaal, Iozæ filius, illinc digressus, domi suæ
- 30 habitauit, habuitque filios septuaginta suo femine procreatos;
- 31 nam multæ ei vxores erant. Ex concubina quoque, quæ Sichemæ degebat, filium sustulit, cui Abimelecho nomen imposuit. Mortuus est Gedeon Iozæ filius iusta senectute, et in Iozæ patris sui sepulchro Ephræ, quæ erat Abiezeriano-
- 33 rum, sepultus. Mortuo Gedeone Israelitæ rursus Baales impudice secuti, Baalberithum sibi deum san-

xerunt, et Iozæ Dei sui (per quem fuerant ab omnium vindique hostium iniuria defensi) immemores, nullam Ierobaalis Gedeonis posteris, pro tot illius exhibitis Israëlitis beneficiis, gratiam rependerunt.

CAPVT IX.

Abimelechs in fratres. Iothami fabula. Ducis et populi dissidium. Abimelechi victoria; nec a femina.

NAm Abimelechs, Ierobaalis filius, Sichemam ad fratres suæ matris venit, et cum eis, cumque omni paternæ matris suæ domus cognatione egit, vt omnes Sichemitas interrogarent, vtrum eis esset melius, septuagintane hominum (quot erant Ierobaalis filii) an vnius hominis imperio subesse, et simul meminissent, se eorum consanguineum atque cognatum esse. Hæc omnia quum matris eius fratres apud omnes Sichemitas eius nomine retulissent, illi ad Abimelechum animis inclinarunt, propterea quod esset eorum consanguineus, eique septuaginta argenteos ex æde Baalberithi dederunt, quibus ille conductos homines nequam et leues, Ephram in domum patriam inducit: suosque fratres, Ierobaalis filios, homines septuaginta, vno in saxo perimit, excepto Iothamo, Ierobaalis filiorum natu minimo, qui latuit.

Deinde omnes Sichemitæ, omnisque mellonia stirps conueniunt, et Abimelechum adgressi, regem faciunt apud quercum aggeris sitam ad Sichemam.

Quod quum esset Iothamo nuntiatum, petit montem Garizim, et in eius vertice stans, clara voce ad illos clamat in hunc modum: audite me, Sichemitæ, et Deus vos audiet. Quum coiuisset aliquando arbores ad vngendum sibi regem, petebant ab

A) vt iuuenis est Iether, sic parum viribus pollet.

b olea, vt regnum in arbores capes-
 eret. Quibus illa respondit, non
 e relicturam suam pinguedinem,
 quum per ipsam et dii a honoraren-
 tur et homines, vt arborum negotia
 capeseret. Tum illæ ficum cohortari,
 vt regnum in arbores caperet:
 ficus eniuero negare, commisfuran-
 tesse, vt relicta tanta sua dulce-
 dine, tanque suauis fructu, arborum
 negotia capeseret. Tum arbores
 vite contendere, vt regnum in
 arbores susciperet: sed vitis ne-
 scit, se relicturam mustum suum,
 quo et b deos exhilararet et homi-
 nes, vt arborum negotia capeseret.
 Tum vniuersa arbores a rhamno
 ostularunt, vt in se regnaret:
 quibus rhamnus respondit, vt, si
 e bona fide regem ipsis præfutu-
 rum vngere vellent, accederent,
 et sua vmbra confiderent: sin mi-
 nus, exiret ignis a rhamno, qui Li-
 anis cedros combureret. Nunc
 igitur si vos bona fide et recte faci-
 sis, qui Abimelechum regem cre-
 sis; si ex bono cum Ierobaale
 deo patre et eius posteris egistis,
 et eis digna factis rependistis; qui
 vobis bellum gesserit; vosque cum
 in immo vitæ suæ periculo a Madi-
 anitis liberauerit, citius vos hodie
 in omnium adorti, eius filios, homines
 septuaginta, vno in saxo necauistis,
 et eius ancillæ filium Abimele-
 chum, quia consanguineus vester
 est, Schemitis regem præfecistis;
 inquam, bona fide et recte egistis
 hodierno die cum Ierobaale, eius-
 dem domo, fruimini sane Abime-
 lecho, et ipse vobis inuicem frua-
 tur: sin autem secus, emanet
 ignis ab Abimelecho, qui Schemi-
 tis, melloniamque domum combu-
 rit: rursumque emanet ignis a
 Schemitis, melloniaque domo, qui
 Abimelechum comburat. Hæc
 ait Iothamus, Beram fuga pe-

tiit, et ibi propter Abimelechum
 fratrem suum habitauit.

Abimelechus Israelitis triennio 22
 imperauit. Sed Deus iniecto inter 23
 Abimelechum et Schemitas malo
 spiritu, effecit, vt hi ab illo defice-
 rent: videlicet vt exercitæ in septua- 24
 ginta Ierobaalis filios crudelitatis,
 eorumque sanguinis pœnas expe-
 teret tum ab ipso Abimelecho, qui
 illos frater occiderat; tum a Siche-
 mitis, qui ei ad fratrum cadenti
 vires suas præbuerant. Igitur 25
 Schemitæ; dispositis contra eum
 per montium iugâ insidiis, omnia
 illac prætereuntia diripere: id
 quod Abimelecho nuntiatum est.

Præterea confisi Gaale Obedi fi- 26
 lio; qui Schemam cum suis fratri-
 bus immigrauerat, rus exire, vi- 27
 neas suas vindicare, viisque
 lætitiâ agitare; et Dei sui æ-
 dem ingressi, epulari et Abimelecho
 maledicere. Ipse Gaal Obedi fi- 28
 lius talia dicere: quis est Abi-
 melechus? aut quis iste Schemita,
 vt ei seruiamus? annon Ierobaalis
 filius est, præfectumque habet Ze-
 bulêm? Seruite vos hominibus
 Hemoris, patris Schemi. Nos qui-
 dem cur ei seruiamus? O si ego 29
 his hominibus præficerer, vt vobis
 Abimelechum de medio tollerem!
 Adhibe sane, quam voles, copiosum
 exercitum (inquit; ad Abimele-
 chum sermonem dirigens) et prodi:

His Gaalis verbis auditis; indi- 30
 gnatus Zebul, vrbis præfectus, nun- 31
 tios callide mittit ad Abimelechum,
 qui doceant, Gaalem Obedi filium;
 eiusque fratres, qui Schemam ve-
 nerint; ciuitatem contra eum inci-
 tare. Quocircâ veniat nocti cum 32
 suis copiis, et ruri sit in insidiis, ac
 mane sub ortum solis surgat, oppi-
 dumque inuadat; et si Gaal cum 33
 suis copiis egressus aduersus eum
 fuerit, vtatur occasione

Q.

Igi-

scilicet oleo, quod ad sacrificia et lucernas adhibetur, et ad vngendos vates, et
 sacerdotes, et reges. b) scilicet in libaminibus.

34 Igitur Abimelechus cum omni
 militum manu nocte profectus ad
 35 Sicheinam, quadripartito insidias
 collocat; egressoque Gaale, et an-
 36 te oppidi portam statione agente,
 surgit ex insidiis cum suis. Eos
 Gaal conspicatus, dicit Zebuli: ecce
 homines de montium cacuminibus
 descendentes. Et Zebul: monti-
 um umbram vides, inquit, et homi-
 37 nes opinaris Immo enimvero
 (subiicit Gaal) homines sunt, qui ex
 illo terræ umbilico descendunt, et
 altera caterua a via quærens diuino-
 38 rum venit. At Zebul: vbi nunc
 est tua ista, inquit, iactantia, qui di-
 cebas: quis est Abimelechus, vt
 ei seruiamus? Hi sunt nimirum,
 quos tu despiciabare: prodi nunc,
 39 et cum eis manus confere. Tum
 Gaal Sicheinitas educit, et cum
 Abimelecho prælium committit,
 ab illoque victus fugit, et multi ad
 portam ceciderunt. Abime-
 40 lechus vero Rumæ confedit; Ze-
 41 bul Gaalem eiusque fratres de
 Sicheinæ habitatione deturbauit.
 42 Postero die Abimelechus, quem ei
 nuntiatum esset, homines rus egre-
 di, copias parat, et in clasces tres
 43 piuisas, per agros disponit in insi-
 diis: atque vbi animaduertit homi-
 nes ex oppido exire, inuadit eos at-
 que cædit: et dum reliqua duo
 44 agmina dispersos passim per agros
 inuadunt atque cædunt; ipse cum
 suorum agmine in oppidum impe-
 tum facit ad portam. Idque toto
 45 illo die oppugnatum capit, et inter-
 fectis oppidanis euertit, et sale con-
 spersit.

Hoc audito, omnes qui in turri
 46 Sichimorum erant, conserunt se in
 ædis dei Berithi castellum. Quod,
 47 quum esset Abimelecho nuntiatum,
 omnes, qui Sichimorum turrim te-
 nuerant, coiuisse: ascendit cum
 48 suis omnibus copiis in montem Sel-
 monem, adreptisque securibus, ar-
 boris ramum succidit, et eo suis hu-
 meris imposito, ceteris mandat, vt

se confestim initentur. Itaque ceteri
 49 omnes suum quisque ramum secant,
 et Abimelechum secuti, ramos
 castello admouent, eisque incensis,
 castellum igni comburunt, atque ita
 etiam omnes turris Sichimorum
 homines interiorunt, circiter mille,
 qua viri, qua femina.

Inde Theben adoritur Abimele-
 50 chus, eamque positis castris ex-
 pugnat. Erat in medio oppido
 51 egregie munita turris: eo omnes
 oppidani, viri feminæque confu-
 giunt, et, clausis a se portis, in te-
 ctum turris adscendunt. Abime-
 52 lechus turrim oppugnare adgredi-
 tur, et ad eam incendendam portæ
 succedit. Tum mulier quædam,
 53 deiecto in eum molæ fragmine,
 caluam ei perrupit. Ille proti-
 54 nus armigero suo imperat, vt se
 districto ense perimat, ne a muliere
 dicatur interfectus. Armiger eum
 transuerberat ac interficit. Israe-
 55 litæ videntes, mortuum esse Abi-
 melechum, eo quisque discedunt,
 vnde erant profecti. Ita vltus est
 56 Deus Abimelechi facinus, quod ille
 contra patrem suum in septuaginta
 fratribus suis occidendis fecerat;
 et tanta Sichenitarum scelera in
 57 ipsorum caput conuertit, illatis,
 quæ eis Iothamus Icrobaalis filius
 fuerat imprecatus.

CAPVT X.

Post Abimelechum Thola. Israelis seruus.

Post Abimelechum existit Is-
 raelitarum defensor, Thola
 Phuzæ filius, Dodonis nepos,
 Isfacharianus, Samirianus, ephrai-
 mitici montis incolæ, qui Israeli-
 2 tas rexit annos tres et viginti. Mor-
 tuus Samire sepultus est.

Huic succedit Iair Galaadita, qui
 3 Israelitas rexit annos viginti duos.
 Is triginta filios habuit, in totidem
 4 equis equitantes, totidemque op-
 pida tenentes, qui Iairis vici vo-
 cant.

cantur ad hunc diem, in Galaaditide fiti.

CAPVT XI.

*Iephtha legati, ad hos responfo. Illius
votum, victoria, nata immolata. Falsū
monumentum.*

5 Mortuo Jaire, et Camone sepulto, Israelitæ iterum contra Iouam com-
6 miserunt, Baales et Astarothum, et Sy-
rorum, Sidoniorum, Moabitarum, Ammonitarum, Palæstinorum deos
7 coluerunt. Qua re iratus Israelitis Ioua, eos Palæstinis et Ammonitis
8 addixit, qui eos anno illo atrociter vexarunt. Nam per annos octodecim in omnes Israelitas, qui Galaaditidem trans Iordanem in Amorræorum finibus incolebant, grasfati,
9 traiecerant Ammonitæ Iordanem ad bellum Iudæis etiam, Beniamitisque et Ephraimi posteris inferendum. In hac tanta rerum angustia Israelitæ Iouam inuocarunt, sese in eum peccasse confitentur, qui Deo suo omisso Baales coluisent. At Ioua illis obiicere, sese eos ab Aegyptiis, ab Amorræis, ab Ammonitis, a Palæstinis, a Sidoniis, ab Amalechitis, a Maoniis oppressos, quum se implorassent, ab eis defendisse: ipsos vero, se relicto, diis aliis seruiuisse: itaque se non amplius eis subuenturum esse: irent, et, quos elegissent, deos inuocarent, et ab illis, in suis difficillimis temporibus, defenderentur. Sed Israelitæ peccatum confessi, Iouamque precati, vt ipsis suo arbitrio vteretur, dummodo se tum saltem liberaret, deos alienos de medio sui sustulerunt, Iouamque coluerunt. Ita Ioua eorum calamitate flexit animum. Itaque, quum congregatis Ammonitis, et in Galaaditide castrametatis, coinisissent Israelitæ, et apud Maspham castra haberent: cœperunt galaaditici populi principes inter se colloqui, vt si quis pugnam contra Ammonitas inciperet, is in omnium Galaaditarum principatum adsumeretur.

ERat quidam Iephtha, vir fortis-
1 a
tissimus, meretrice natus, a
Galaado genitus, qui Iephtha
a ceteris Galaadi filiis, iusta vxore
natis, quum iam adoleuissent, ex-
pulsus, quod eum paterna here-
2 ditate vt spurium prohibebant, au-
fugerat a fratribus, et in terra Toba
confederat: ad eumque confluxe-
3 rant perditii homines, et cum eo
excursiones faciebant.

Accidit aliquanto tempore post, 4
vt Ammonitæ bellum Israelitis in-
ferrent. Quo illato, profecti Gala-
5 ditarum senatores ad Iephtham ex
terra Toba arcesendum, postu-
6 lant ab eo, vt se eis duce[m] præbeat
ad bellum contra Ammonitas ge-
rendum. Quibus ille respondet, se-
7 se ab ipsis per odium domo paterna
exactum fuisse: cur nunc ad se re-
bus aduersis veniant? Tum illi: 8
ergo nunc ad te redimus, inquit,
vt nobiscum profectus Ammonitas
debelles, et in nos omnes Galaadi-
tidis incolas principatum teneas.
Et Iephtha: ergo si me ad debel-
9 landos Ammonitas, inquit, reuo-
catis, et eos mihi Ioua subegerit,
principatum in vos obtinebo?
Cui illi: Iouam contestamur, in-
10 quiunt, nos isto modo facturos esse.

Tum Iephtha cum Galaaditarum 11
senatoribus profectus, a populo
dux atque imperator creatur, et de
sua tota re coram Ioua apud Mas-
pham locutus, legatos mittit ad 12
regem Ammonitarum, qui quærant
ex eo, quid ei sit rei cum Israelitis,
vt eis in ipsorum fines bellum in-
tulerit. Quibus Iephthæ legatis 13
respondit Ammonitarum rex: Is-
raelitas, ex Aegypto egresfos, ter-
ram suam cepisse ab Arnone ad
Iaboc atque Iordanem. Nunc pe-
tere se, eam sibi cum bona pace
reddi.

Q 2

) Græcus et Latinus legerunt Chananæis.

14 reddi. Iepthæ iterum ad illum
 legatos mittit, qui ei Iepthæ no-
 15 mine ita referrent: non ceperunt
 Israelitæ Moabitarum et Ammoni-
 16 tarum fines. Quum enim ex Aegypto digressi, ad mare rubrum
 per deserta, et inde ad Cadem per-
 17 uenissent: miserunt ad Idumææ
 regem legatos, qui transitum per
 illius fines orarent: Quo reuente,
 vt etiam Moabitarum rege, (nam
 ad eum quoque miserunt) manserunt
 18 in Cade, et Idumæorum
 Moabitarumque circuitis per deserta
 finibus, vbi ab ortu solis ad
 Moabitarum terram ventum est,
 castra cis Arnonem fecerunt, neque
 in Moabitarum fines venerunt:
 nam Moabitis terminus est Ar-
 19 non. Deinde, misit ad Schonem
 Amorrhæorum regem Hesebonium
 legatis, petierunt, vt sibi liceret per
 illius fines in suas transire sedes:
 20 quumque Schon Israelitis non modo
 iter per suos fines negasset;
 verum etiam, coactis omnibus copiis,
 castris apud Iazam positis, eos
 21 prælio peteret: tradidit Ioua
 Israelitarum Deus et Schonem et
 omnes eius copias Israelitis in potestatem,
 qui, cæsis illis, omnem incolarum
 Amorrhæorum agrum v-
 22 surparunt, omnesque eorum
 fines ab Arnone ad Iaboc, et a solitudine
 ad Iordanem occuparunt.
 23 Ergo Ioua Israelitarum Deus Amorrhæos
 suis Israelitis expulerit, et tu eorum
 24 fines occupabis? An non, si quos
 Chamofus, deus tuus, exterminauerit,
 eorum tu sis agrum occupaturus?
 Et nos quoque, quoscumque nobis Ioua
 Deus noster vacantes fecerit, eos
 25 possidebimus. Iam vero num tu
 præstantior es Balaco, Saphor
 filio, Moabitarum rege, qui tamen
 numquid cum Israelitis contendit,
 26 aut bello decertauit? Quum Hesebonem,
 et Arger, et eorum municipia,
 omniaque Arnoni contermina
 oppida, trecentos iam annos in-

coluerint Israelitæ: cur vos ea interea
 non vindicatis, et nos, 27
 nulla in re a nobis læsi, adfiscitis
 iniuria, belloque infestatis? Diuidet
 hodie Ioua iudex inter Israelitas
 et Ammonitas.

Huiusmodi Iepthæ verbis ad 28
 Ammonitarum regem misit, quum
 regi non persuaderetur: Iepthæ 29
 a Ioua adflatus, Galaaditas Manasse
 senesque petit, et ad Maspham
 Galaaditarum progreditur. A Maspha 30
 ad Ammonitas transit, votumque
 Iouæ in hæc verba nuncupat: si tu 31
 mihi victoriam in Ammonitas dederis,
 quod mihi extra fores domus
 meæ, incolumi ab Ammonitis red-
 eunti, obuiam prodierit, id Iouæ
 erit, idque immolabo. Deinde 32
 prælio Ammonitas adgressus, Ioua
 ei victoriam dante, ab Aroere ad 33
 Minnith vsque, oppida viginti, et
 ad vineta, ingenti strage superauit,
 qua strage Ammonitæ Israelitis
 subiecti sunt. Deinde ei, Mas- 34
 pham domum redeunti, ecce obuiam
 procedit cum tympanis et choris
 vnica filia, præter quam neque
 filium vllum, neque filiam habebat.
 Qua visa, ille, scissis vesti- 35
 mentis, dixit: heu mea filia, tu me
 deprimis, et ea es, quæ me pertur-
 bes, * qui verbis Iouæ promisi, quod
 reuocare nefas. Et filia: mi pater, 36
 inquit, si Iouæ promisisti, mihi
 quidem facito, vt tua fert promissio;
 postquam tibi Ioua tuos hostes
 Ammonitas vltus est. Sed hoc 37
 mihi concedatur, inquit, vt tu
 mihi duos menses remittas, quibus
 descendam in montes, et meam vir-
 ginitatem vna cum meis æqualibus
 deplorem. Tum ille eam in duos 38
 menses dimittit: quibus illa cum
 suis æqualibus profecta, suam vir-
 ginitatem in montibus defleuit:
 finitisque duobus mensibus ad pa- 39
 trem reuersa est, qui ei fecit, vt
 votum ferebat, quum quidem ea
 viri notitiam non habuisset.

Ea res in consuetudinem abiit a-40
 pud

pud Israelitas, vt quotannis eant israeliticæ puellæ ad lamentandam Iephthæ Galaaditæ filiam quatuor dies.

CAPVT XII.

Ephraimitarum clades. Post Iephtham Abesfan, post Elon, post Abdon.

DEinde congregati Ephraimitæ, traiecerunt ad septemtriones: et Iephtham accusantes, quod ad bellum cum Ammonitis gerendum, se in societatem non adscitis; traiecisset, minabantur, se eius domum cum ipso crematuros. Quibus Iephtha respondit, se, quum sibi suisque ingens certamen esset cum Ammonitis, ipsos vocauisse: a quibus quum videret nullum sibi aduersus illos auxilium ferri: vitæ suæ periculum subiisse, traiectoque flumine, ex Ammonitis, Iouæ munere, victoriam reportasse: eos sibi nunc bellum inferre non debere. Deinde, congregatis omnibus Galaaditis, prælium cum Ephraimitis commisit, victisque Ephraimitis, qui Galaaditis obiciebant, Galaaditas esse ab Ephraimitis fugitios, Ephraimitis et Manasensibus interpositos, occuparunt Galaaditæ vada Iordanis, qua in Ephraimitas traiectus est: petentibusque Ephraimitis, si qui euaserant, vt transire liceret, quærebant ex eis, num Ephratai forent. Negantibus, iuebant, vt pronuntiarent Schibbolet: quumque pronuntiarent Sibbolet, quod eis illo modo loqui in promptu non erat: comprehensos iugulabant ad vada Iordanis, cecideruntque eo tempore ex Ephraimitis quadraginta duomillia. Iephtha autem Galaadita, quum sex annos Israelitis imperasset, mortuus est, et sepultus in oppidis galaaditicis.* Post eum gubernauit Israelitas Abesfan ex Bethlehema, qui triginta filios habuit, toti-

demque filias foras collocauit, et totidem puellas filiis suis foris adsciuit. Is, quum Israelitas septem, rexisset annos, mortuus est, et sepultus Bethlehema. Post hunc præfuit Israelitis Elon, Zabulonius, annos decem, mortuus est et sepultus Aialone in terra zabulonia. Huic successit Abdon Hellelis filius, Pharathonita, qui filios quadraginta, nepotes triginta habuit in septuaginta equis equitantes. Hic, postquam in Israelitis principatum annos octo tenuit, mortuus est, et sepultus Pharathone in terra ephraimitica, in monte Amalechitarum.

CAPVT XIII.

Israelitarum a Ioua defectio, hinc erumna. Ad sterilem angelus. Samsonis natiuitas.

DEinde offensus denuo ab Israelitis Ioua, eos Palæstinis quadraginta annis dedit. Fuit autem vir quidam ex Saraa gentis danicæ, nomine Manoah, cuius vxori (quæ propter sterilitatem erat sobolis experta) adparuit Iouæ angelus, eamque sic adlocutus est: scito te, quæ sterilitatis vitio non paris, concepturam esse parituramque natum. Ceterum caue, ne vel vinum aut temetum bibas, vel villo vescare polluto. Nam scito, te conceptum edituram filium, cuius capiti nouacula non sit admouenda: erit enim ab vtero deuotus Deo puer, incipietque Israelitas ab iniuria Palæstinorum defendere. Tum mulier suum virum adit, nuntiat, diuinum queidam hominem ad se venisse, forma diuino angelo similem, valde terribilem: se quidem ex illo non quæsiuisse, vndenam esset, neque illum sibi nomen suum patefecisse; sed dixisse, concepturam parituramque filium, ac vetuisse, ne vinum temetumue bibe-

ret, aut vlla re immunda vesceretur: puerum enim Deo deuotum fore ab vtero ad diem mortis suæ.

8 Et Manoa Iouam his verbis precatus est: quæso te, Domine, vt diuinus homo, quem misisti, iterum ad nos veniat, doceatque, quid nobis de puero, qui nascetur, faciendum sit.

9 Hac Manoæ voce a Deo exaudita, venit iterum diuinus angelus ad mulierem ruri agentem, absente Manoa eius viro; ad quem mulier protinus currit, nuntiatque, sibi visum esse eundem hominem, qui ad eam superioribus diebus venisset.

10 Igitur Manoa coniugem subsecutus, hominem adit, et ex eo quærit, num is homo sit, qui cum muliere fuisset collocutus. Atque illo fatente: quid (inquit Manoa) quum ista euenerint, quod erit pueri institutum atque opus? Cui angelus: ab omnibus, quæ dixi, abstineat mulier: nihil a vite vinaria profectum gustet; vinum temetumue ne bibat; nihil pollutum comedat; omnia sibi a me præcepta seruet.

11 Tum Manoa: volumus te retinere, et tibi caprum facere. At angelus: si me, inquit, retines, dapem tuam non gustabo: et si solidum sacrificium facis, Iouæ facito. Nesciebat enim Manoa, Iouæ angelum esse.

12 Itaque ex eo quærit, quod sit eius nomen: vt, quum ea, quæ tu dicis, euenerint, inquit, nos te honoremus.

13 At angelus: cur meum, inquit, nomen percontaris, quod mirabile est? Tum Manoa sumtum caprum et fertum Iouæ in petra cremat: et Iouæ angelus, spectantibus Manoa eiusque coniuge, mira fecit.

14 Nam per flammam, quæ ex ara in cælum ferebatur, ascendit: quo viso, ambo ad terram pro-ciderunt, neque eis deinceps adparuit Iouæ angelus: et tum intelligens Manoa, angelum esse Iouæ,

15 dicit vxori: morimur; nam

Deum vidimus. At vxor: si nos vellet interficere Ioua, non accepisset a nobis solidum sacrificium atque fertum; neque hæc tam mira nobis ostendisset; neque nos vnquam sic exaudiisset. Peperit igitur mulier filium, quem Samsonem nomine vocauit; qui puer, quum, Ioua fauente, adoleuisset, Iouæ adflatu primum instinctus est in castris daniis, inter Saraam et Estaal.

CAPVT XIII.

Samsonis amor, in leonem vis. Ex leone mel. In conuiuio enigma. Nouæ nuptiæ lacrimæ. Ira mariti, facta cedes. Mulieris repudium, eiusdem altere nuptiæ.

Quum autem descendisset aliam quando Samson Thamnam, ibique vidisset mulierem quamdam palæstinam; parentes suos adit, narrat, se vidisse Thamnathe mulierem quamdam palæstinam; petere, vt eam sibi conciliet in matrimonium. At parentes eum deterere: quasi vero in tanta consanguineorum et popularium multitudine deessent mulieres, vt vxorem a præputiatis illis Palæstinis arcesferet. Sed Samson a patre flagitat, vt illam sibi adsciscat, eam enim sibi placere. Nesciebant autem eius parentes, id a Ioua proficisci, occasionem quærente aduersus Palæstinos, qui ea tempestate Israelitis imperabant.

Profectus est igitur Samson cum parentibus Thamnam. Quumque in Thamnathe vinea venissent, occurrit leoni* ex aduerso rugienti, quem Ioua adflatu instigatus, discerpit, perinde ac si hædum discerperet, quum tamen nihil in manu haberet; neque id factum parentibus indicauit. Deinde cum muliere in colloquium venit, quæ sane ei placuit.

Ad eam ducendam aliquantopost

post reuertens, quum ad visendum leonis cadauer deflexisset, animaduertit in eius corpore examen apum cum melle, quod mel, vola sua exceptum, cœpit inter eundem comedere: atque, vbi ad parentes venit, eis impertiuit, comederuntque; nec tamen eis indicauit, se mel illud de leonis sumsisse corpore.

o Vbi pater eius ad mulierem venit, Samson ibi conuiuium habuit, vt mos erat adolescentum: qui eo viso, ad eum conuenere triginta sodales, vt cum eo essent. Quibus Samson: proponam vobis ænigma, quod si mihi intra septem conuiuii dies peruestigatum explicaueritis, dabo vobis triginta lintea, totidemque vestes elegantes. Sin autem explicare nequiveritis, dabitur vos mihi triginta lintea, totidemque vestes elegantes. Quumque illi conditionem accepissent, et, ænigma proponi, postularent; sic proposuit: ex edace cibus, ex feroci exiti dulcedo. Hoc ænigma quum illi per triduum aperire non potuissent, die septimo petierunt a Samsonis vxore, vt a viro suo ænigmatis sententiam eblaudiretur, quam eis indicaret: alioquin sese et eam et eius domum paternam igni crematuros: an enim se illuc ab ipsis vocatos esse ad suum detrimentum? Ergo Samsonis vxor apud eum flere, et sese ei odio esse, non amari, dicere, qui quod ænigma popularibus ipsius proposuisset, sibi non parceret. Cui ille demonstrabat, id se ne parentibus quidem explanasse, ne dum vt vxori explanaret. Sed illa, quum apud eum sper septem dies, quibus habitum est conuiuium, fleret, peruicit die tandem septima, vt ænigma declararet; idque ipsa suis popularibus exposuit.

Itaque die septima oppidani ante 18 solis occasum sic illi dicunt: quid melle dulcius? et quid leone ferocius? Et ille: nisi vitula mea aruissetis, meum ænigma non peruestigassetis.

Deinde Iouæ adflatu percitus, 19 descendit Ascalonem, cæsisque inde triginta hominibus, eorum et arma abstulit, et elegantes vestes ænigmatis interpretibus dedit, atque ira accensus domum patris repetiit. Atque eius vxor ipsius 20 Samsonis familiari nupsit, qui ei illius ipsius adfinitatis conciliator fuerat.*

CAPVT XV.

Vulpes in segetes. Proditus Samson, liberatus. Facta cædes. Locus Maxilla. Ex dense fons.

ALiquanto post, mensis tritici tempore Samson visum vxorem suam, caprum ferens, et ad eam admitti se in cubiculum postulat. Sed mulieris pater eum prohibuit, dicens, sese, quum eam illi inuisam esse putaret, eam eius familiari locasse: esse tamen ei sororem, vt natu minorena, sic forma venustiorena, eam pro illa duceret. Tum Samson apud illos præfatus, sese tum non esse Palæstinis iniuriam facturum, si eis malum inferret, discedit: captisque 4 trecentis vulpibus, et earum caudis inter se obuersis, singulas faces binis caudis interponit, iisque 3 incensis, vulpes in Palæstinorum segetes laxat, atque ita et metas, et segetes, et vineas, et oliuetas combussit.

Huius facinoris auctorem Palæstinam quum Samsonem esse, Thamnathensis illius generum, inquirendo comperissent; quoniam ille ereptam ei vxorem eius familia-

Q 4

lia.

d) ante finitos hos septem dies, in quibus sumus. e) qui quartus erat a propostâ questione, septimus autem conuiuii. f) per eos dies, qui ex septem restabant.

- liari dedisset : inuadunt illos, et mulierem eiusque patrem igni
 7 comburunt. At Samson : si ita facitis, inquit, non ante desistam,
 8 quam vos ultus fuero : atque, illis graui ingentique clade in quodam tractu * adfectis, descendit in quendam præruptam rupem, nomine Etanum, ibique confedit.
 9 At Palæstini expeditionem in Iudeos faciunt, positisque castris exercitum in Iudæa apud Maxillam
 10 explicant. Et quærentibus Iudæis expeditionis causam, respondent, se ad Samsonem constringendum venire, vt ei par pari referant.
 11 Tum hominum tria millia de Iudæis in rupem Etanum descendunt, et ex eo quærent, cur, quum sciret, Palæstinos imperium in ipsos habere, tamen id facinus ad Iudæorum periculum ausus esset?
 12 Quumque respondisset, sese illis parem gratiam retulisse : demonstrant, se ad eum colligandum, Palæstinisque dedendum descendisse.
 13 Petentique Samsoni, vt iurarent, sese ei non esse manus adlaturos : promittunt, se dumtaxat vincitum illis tradituros, neque ei mortem illaturos. Ita duobus recentibus vincitum loris ex rupe educunt.
 14 Qui, simul ac ad Maxillam venit, vociferantibus in occursum eius Palæstinis, Iouæ adflatus instinctu, loribus, quibus constricta brachia habebat, abruptis, perinde ac si vstulatum igne linum foret, manibus
 15 que solutis a vinculis, tabidam nactus asini maxillam corripit, et ea mille viros occidit, atque ita
 16 loquitur : maxilla asini, asini asinarii,* maxilla asini prostravi mille
 17 viros. Hæc locutus, maxillam de manu abiecit, locumque maxillæ iactum denominauit.
 18 Deinde vehementi adfectus siti, Iouam his verbis inuocauit : tu mihi tuo hanc tantam concessisti victoriam, et nunc siti moriar? et in manus præputiatorum cadam?

Tum Deus, fisco maxillæ dente 19 molari, aquam inde elieuit, vnde ille bibit, et recreatus euasit : ex quo fons inuocantis nominatus est, qui fons in Maxilla est ad hunc diem. Rexit autem Israelitas Palæ- 20 stinorum temporibus, annos viginti.

CAPVT XVI.

Ad scortum Samson, circumuentus. Ablata fores. Dalila dolosa. Samsonis falsitas, mox euitatio, vincula, cecitas, mors, humatio, imperium.

VENIT autem aliquando Gazam, 1 et ibi visa quadam meretrice, ad eam introgressus est. Quod vbi Gazenses intellexerunt, 2 illuc venisse Samsonem, urbem insidiis cinxerunt, eumque tota nocte taciti ad vrbis portam præstolati sunt, in animo habentes, eum ante lucem matutinam interficere. Sed Samson, postquam ad mediam 3 noctem quieuit, surgit de media nocte, et portæ vrbis fores vna cum ambobus postibus prehendit, cumque repagulis auulsas, et suis impositas humeris, exportat in montis cacumen, in Hebronis ad- spectu positi. Postea mulierem quamdam ama- 4 uit apud fluuium Sorec, nomine Dalilam; ad quam Palæstinorum 5 proceres veniunt, persuadentque, vt a Samfone per blanditias discat, in quo posita sit tanta eius fortitudo, et qua ratione possint eum vincere, et ad subigendum constringere; eique mille centum argenteos singuli paciscuntur. Igitur 6 Dalila a Samfone petit, vt sibi indicet, in quo suum illud tam ingens robur situm sit, et qua ratione constringi subigique valeat. Cui Samson respondet, si septem 7 recentibus, nec siccatis viminibus constringatur, fore se debilem, et sicut vnum de vulgo. Igitur 8 illi Palæstinæ proceres ad eam septem

ptem adferunt vimina recentia, nec arefacta, quibus illa Samsonem colligat; et insidiis in con-
 9 clauui collocatis, sic ei dicit: inimi-
 10 nent tibi Palæstini Samson. Tum
 ille vitilia tam facile abruptit, quam
 facile stupea et igne adflata vitta
 rumpatur, nec est illius cognita vis.
 11 At Dalila, se ab illo fallaciter de-
 ceptam, querens, postulabat, vt tum
 saltem sibi indicaret, quo pacto
 12 vinciri posset. Cui ille respon-
 dit: si nouis colligaretur funibus,
 et ad nullum opus adhibitis, fore,
 vt eneruaretur, neque quidquam
 13 a vulgo hominum differret. Igi-
 tur Dalila eum nouis funibus col-
 ligat, et, ei instare Palaestinos, dicit,
 insidiis in conclauui collocatis. At
 ille funes a brachiis, perinde ac fi-
 14 lum, abruptit. Et Dalila conque-
 sta, sibi hætenus ab illo mendaciis
 imponi, petit, vt sibi indicet, quo
 pacto constringi valeret. Cui ille
 15 respondit: si septem mei capitis
 cincinnos tapeti intexueris, G. et
 clauo parietij adfixeris, ero debilis,
 16 vt vulgus hominum. Igitur Da-
 lila eum inter sua genua confopi-
 uit: et eo dormiente, cepit se-
 ptem eius capitis cincinnos, eos-
 que tapeti intexuit, et clauo fixit
 in pariete H. Deinde ei dixit:
 ingruunt tibi Palæstini, Samson.
 17 At ille, experrectus ex somno, et
 clauum et textum, et tapetem reuul-
 sit G. ex pariete, nec eius vires co-
 gnitæ sunt. H. Tum illa: Tune
 audes me a te amari dicere, quum
 alienum a me animum habeas?
 qui mihi iam ter verba dederis,
 nec indicaris, in quo tua ista tanta
 18 vis posita sit? Huiusmodi quotidi-
 anis flagitationibus et improbitate
 mulieris ille tædio enectus, omnem
 suum animum ei aperit: suo capiti
 nouaculam non admoueri ostendit,
 quoniam Deo a ventre matris sit de-
 uotus, quod si tondeatur, abitu-
 ras a se vires, seque infirmum, et
 ceterorum omnium similem fore.

Tum Dalila videns, illum sibi o- 19
 mnem animum suum patefecisse,
 mittit euocatum Palæstinorum o-
 ptimates: nunc veniant, nam il-
 lum sibi plane animum suum de-
 texisse. Atque illi ad eam veniunt,
 pecuniam secum adferentes. Illa 20
 Samsonem in genibus suis conso-
 pit, vocatoque homine quodam,
 et deponsis de Samsonis capite se-
 ptem cincinnis, cepit eum iam vi-
 ribus destitutum vrgeri, et ei Pa-
 læstinos instare dicere. Ille so- 21
 nino experrectus, putabat se, vt
 solitus erat, euasurum ac eruptu-
 rum, nesciens, a se Iouam disces-
 sisse. At Palæstini eum compre- 22
 hendunt, et, effosis oculis, Gazam
 perducunt, et, duabus vincum ca-
 tenis, in ergastulum ad molendum
 detrudunt.

Deinde iam ei renascente post 23
 tonsuram cæsarie, conuenere pa-
 læstini proceres ad ingens sacrifi-
 cium Dagoni deo suo faciendum,
 et ad lætandum, quod dicerent,
 sibi a deo suo in manum traditum
 esse Samsonem hostem suum.
 Et vulgus eo viso, deum suum lau- 24
 dare, qui sibi in potestatem dedis-
 set hostem, et terræ suæ depopula-
 torem, et tam multorum ex suis
 interfectorem. Atque in hac 25
 animorum hilaritate iubent euoca-
 ri Samsonem, qui eis ludibrio es-
 set. Itaque euocatus Samson
 ex ergastulo, vt illis ludos præ-
 beret, statuitur inter columnas.
 Tum puerum, a quo manu duce- 26
 batur, monet, vt se ad columnas ad-
 plicet, quibus domus incumbebat,
 vt eis innitatur. Erat viris femi- 27
 nisque referta domus, aderantque
 omnes Palæstinæ optimates, ex te-
 cto, insuper circiter tribus viro-
 rum mulierumque millibus, Sam-
 sonis ludibria spectantibus.

Igitur Samson Iouam sic inuocat: 28
 Domine Ioua, memento quæso mei,
 neque hoc saltem postremum con-
 firma, Deus, dum pro ambobus o-

culis meis Palæstinos semel vicifcor.

29 Deinde columnas duas medianas, quibus sulta domus sustinebatur, alteram dextra, alteram sinistra manu complexus, et ita prolocutus: volo ex vita cum Palæstinis discedere: eas tanta vi impulit, vt collapsæ sint ædes in primates, et in omnes qui aderant, pluresque moriens occidit, quam
31 viuens occiderat. Illo deinde veniunt eius fratres, omnesque patris domestici, sublatumque sepelierunt inter Saraam et Etsaol, in sepulcro Manœ patris eius. Imperauit autem Israelitis annos viginti.

CAPVT XVII.

Ad matrem de argento Micha. Eiusdem idolum. Israelitarum scelerosa licentia.

1 Fuit vir quidam* ex Ephraimitarum monte, nomine Micha, qui matri suæ confessus est, se
2 surripuisse et habere mille centum argenteos nummos, quos illa quum perdidisset, ipso audiente, deuouerat. Quumque illa ei a Ioua bene precaretur, reddidit matri illos
3 mille centum argenteos, quæ dixit, id se argentum Iouæ consecrasse, et filio suo sua manu dare decreuisse, ad faciendum signum sculptum, et fusile simulacrum. Ita
4 que sese illud ei reddituram. Ita ille argentum matri reddidit, quæ inde ducentos misori nummos dedit, ex quibus ille signum sculpsit, et simulacrum conflauit, quod in
5 Michæ domo foret. Habebat Micha ille ædiculam: itaque ephodum fecit et lares, et vnum filiorum suorum sacris initiauit, vt eo sacerdote vteretur.
6 Per ea tempora, nullo in Israelitis regnante, suo quisque vivebat arbitrato.
7 Fuit autem iuuenis quidam ex Bethlehema Iudææ, quæ est gene-

ris iudaici, Leuita, Bethlehema peregrinus: is ab oppido Bethlehema profectus, vt, sicubi liceret, peregrinaretur, peruenit in montem Ephraimitarum, domum Michæ, vt iter suum faceret. Et a Micha interrogatus, vnde veniret, respondit, se Leuitam esse ex Bethlehema Iudææ, qui proficiscatur ad peregrinandum, sicubi dabitur. Tum Micha hominem hortatur, vt secum degat, sibi que pater sit et sacerdos, eique denos argenticos in singulos annos, vestemque, qua sit opus, et victum promittit. Ille vero conditionem accipit, et ad habitandam cum homine consentit, eique filii loco habitus est. Et Micha Leuitam sacris inaugurat, et iuuenem doroi suæ sacerdotem retinet, sibi a Ioua sine dubio benefactum iri sperans, qui Leuitam sacerdotem habeat.

CAPVT XVIII.

Danii possessionem querentes. Daniarum præda. Lais oppidi euersio.

1 PEr ea tempora, quibus nullus in Israelitis erat rex, quærebat sibi dania tribus possessionem ad habitandum; quippe quæ nondum ad id tempus inter israeliticis tribus hereditatem creuerat. Miserunt igitur Danii suæ gentis
2 homines quinque, suorum militum abiectissimos,* a Saraa et Etsaole, eisque præceperunt, vt regionem exploratam et speculatum irent. Ii, quum in Ephraimitarum montem ad domum Michæ venissent, ibi pernoctarunt. Quum enim
3 apud eius Michæ domum, iuuenis illius Leuitæ vocem agnouissent, eo diuerterunt: et ab illo percontati sunt, a quo illuc esset adductus, quid ibi ageret aut haberet. Quumque ille eis narrasset, quo
4 modo secum Micha egisset, seque ad fungendum sacerdotio conduxisset: petunt ab eo, vt diuinum
5 per-

percontetur oraculum, vt sciant, an id iter prosperum sint habituri. Quibus sacerdos respondit, vt bona salute pergerent: Iouam eis iter illud prosperare. Ita illinc digressi quinque illi homines, vbi ad Laim peruenerunt, animaduertunt, Laienses secure, et Sidoniorum more quiete tutoque agere, nemine illi terræ negotium facessente, aut potentatum adfectante, procul a Sidoniis remotos, * et nihil negotii cum quoquam habentes. Tum ad suos consanguineos ad Saraam Estaolque redeunt, et ab illis interrogati, quid egissent, hortantur, vt illos inuadant; sese enim terram comperisse perquam bonam: proinde ne seynes sint, aut eam inuadere atque occupare dubitent. Quod si adgrediantur, offensuros esse populum securum, terram spatiosam, eis diuinitus in potestatem tradendam, locum nulla earum rerum, quæ sunt in toto orbe terrarum, carentem.

Igitur illinc ex gente dania, Saraa et Estaole profecti homines sexcenti, armis instructi, castra fecerunt apud Cariathiarimum in Iudæa: vnde locus vocatur adhuc Castra Dania, post Cariathiarimum positus. Inde, vbi ad montem Ephraimitarum progressi, peruenerunt ad Michæ domum; admonentibus illis quinque, qui laiensem agrum iuerant exploratum, esse in illis ædibus ephodum et penetrales deos, sculptumque et conlatum simulacrum, proinde viderent, quid agerent, eo deflexerunt; et ad domum Michæ, in qua iuuenis ille Leuita degebat, venerunt, eumque salutarunt. Ac sexcentis illis Daniis armatis ante fores stantibus, quinque illi, qui terram iuerant exploratum, Michæ domum introeunt, sculptumque signum, et ephodum, et penetrales, et conlatum simulacrum capiunt: et

quærenti sacerdoti, qui tum proforibus cum sexcentis illis armatis stabat, quidnam agerent? iu-
bent, vt taceat, et os suum manu comescat, ac cum ipsis proficiscatur, pater eis futurus et sacerdos. Vtrum enim ei satius esse, vnius viri domo sacerdotem esse, an tribui et nationi israeliticæ? His
delectatus sacerdos, ephodum, penetrales, simulacrumque sumit, et cum illis proficiscitur.

Illi inde digressi, paruulos pecus-
que et impedimenta ante se collocant. Atque his Daniis iam longe a Michæ domo absentibus, homines ex Michæ vicinia conciti, illos persequuntur, et adsecuti reuocant; conuersisque, et Micham, quid haberet, vt ita clamaret, interrogantibus: respondit Micha: vos ablati, quos ipse feci, diis et sacerdote, disceditis: quid mihi iam superest? et adhuc quæritis, quid habeam? At Dani: noli nos ista voce lacescere; ne, si vos homines irritabiles inuaserint, tu et tuam et tuorum domesticorum vitam perdas. Hæc illi locuti pergebant. Micha videns, sese illis esse viribus imparē, domum reuersus est.

Illi ea, quæ fecerat Micha, et quem habuerat sacerdotem, abducentes, Laim adgrediuntur: et homines quietos securosque nacti ferro trucidant, oppidumque incendunt, nullo defensore: propterea quod situm oppidum in valle, quæ erat Bethrohobensium, quod oppidum instaurarunt atque incoluerunt, Danemque a nomine Danis conditoris sui ab Israele geniti, denominarunt, quum id oppidum antea Lais vocaretur: et sibi simulacrum erexerunt, fueruntque Iona-
than, Gersomi filius, s
b eius.

g) in Hebræo est Manassis: sed in Latino Moïsis, quod purò rectius.

31 h eiusque filii, tribus dariae sacer-
dotes, vsque ad tempus captiuita-
32 tis eius gentis: factumque a Mi-
cha simulacrum habuerunt ere-
ctum, quamdiu templum Silunte
fuit.

CAPVT XIX.

A Gabaensibus mulier stupro corrupta.

1 **P**ER eadem tempora, quibus nul-
lus in Israelitis rex erat, Leuita
quidam in latere montis Ephra-
imitarum peregrinans, vxorem du-
xerat concubinam a Bethlehema
2 Iudææ: quæ concubina, quum
parum pudica erga illum fuisset,
discessit ab eo domum patris sui,
3 Bethlehemiã Iudææ. Ibi quum
per quatuor menses fuisset, secutus
est eam maritus, vt eam blandis
illectam verbis reduceret, famulum
secum et par asinorum ducens,
4 Atque illa eum domum sui patris
introduxit, qui puellæ pater, homi-
nis aduentu delectatus, generum
retinuit, secumque triduo per con-
5 uuiua et noctes habuit. Quarto die
mane, quum gener discessum pa-
raret; persuasit focer, vt vires cibo
6 recrearet ante discessum. Deinde,
quum ambo accubuisent, cibum-
que vna sumsisent, suadebat homi-
ni focer, vt ibi pernoctare, animum-
7 que recreare vellet. Denique
abire parantem coegit, secumque in
8 eam noctem retinuit. Itemque
die quinto, quum ille mane profes-
cturus surrexisset, hortabatur fo-
9 cer, vt animum recrearet. Atque
vbi ita moram fecerunt ad inclina-
tionem diei, cibumque ambo sumse-
runt, surrexit homo ad proficiscen-
dum vna cum sua concubina et
10 famulo: et suadente focero, vt
quoniam dies iam ad vespertum
deuectus inclinaret, ibi noctem a-
gerent, animosque recrearent, ma-
ne profecturi, domumque disces-

furi, recusauit homo, profectus. 11
que peruenit ad Iebusam, siue Hie-
rosolymam, vna cum pari asinorum
clitellatorum, cumque sua concu-
bina.

Quum apud Iebusam essent, 12
et dies multum inclinasset, sua-
debat domino famulus, vt in
illud oppidum Iebusæorum diuer-
terent in noctem. Sed negauit 13
dominus, diuersuros esse in oppi-
dum externorum, ac non Israeli-
tarum, potiusque perrecturos esse
Gabaam, iussitque, vt ad alium 14
quempiam locum pergerent, et
Gabaæ aut Ramæ diuersatum irent.
Ita progressi, quum sol eis apud 15
Gabaam Beniamitarum occubuis-
set, eo diuerterunt: et Gabaam 16
diuersandi causa ingressi, confede-
runt in oppidi foro, nemine eos do-
mum in noctem inuitante.

Ecce autem senex quidam rure ab 17
opere sero redibat, a monte Ephrai-
mitarum oriundus, et Gabaæ pere-
grinus, cuius loci homines erant Ie-
mine prognati. Is senex viatorem 18
in foro conspicatus, quærit ex eo,
quo et vnde proficiscatur. Cui 19
ille, pergimus, inquit, a Bethlehema
Iudææ, quo ego iueram, ad latus
montis Ephraimitarum, vnde ego
sum, et me ad Iouæ ædem consero,
nec est quisquam, qui me domum
inuitet. Habemus quidem et stra- 20
men et pabulum asinis nostris, pa-
nemque et vinum mihi et huic
feminæ, meoque famulo, neque
quidquam nobis deest. Tum se- 21
nex: bene est, inquit: si quid tibi
opus est, ego præstabo: sed in foro
non cubabis. Ita illum domum 22
suam abducit: præbitaque asinis
farragine, et lotis hominum pedi-
bus, cibum capiunt.

His ita animos suos exhilaranti- 23
bus, ecce oppidani, homines perditii,
obsessa domo ostium pulsabant, ad
senem illum domus dominum cla-
mantes, vt hominem apud se diuer-
san-

h) hinc adparet, librum hunc scriptum esse post captiuitatem.

4 fantem produceret, quo eum cognoscerent. Sed paterfamilias ad illos egresfus, sic est eos adlocutus: nolite quæso, fratres, nolite scelus facere, postquam veniſt hic homo domum meam: nolite flagitium istud 5 committere. Est mihi filia virgo, est et homini concubina: has ego vobis stuprandas, et ad vestram libidinem habendas producam: tantum ne in hunc hominem tantæ atrocitatis flagitium committatis. 6 Huic quum illi obtemperare nolent,prehendit homo concubinam suam, et illis foras educit: illi eam tota nocte constupratam, et ludibrio habitam, mane sub ortum auroræ dimiserunt.

7 Mulier sub lucem venit, et pro foribus ædium hominis, in quibus eius dominus erat, iacuit, donec diluxit. 8 Mane eius dominus vbi surrexit, apertis ædium foribus, egrediens ad iter faciendum, adspicit concubinam suam pro foribus iacentem, 9 manibus limini impositis, et, surge, inquit, pergamus. Sed i quum illa non responderet, eam a sino imposuit, domumque ad se reuersus, 10 gladium sumſit, et concubinam suam membratim in duodecim partes dissecuit, atque in omnes Israelitarum fines dimisit. Quam rem omnes qui videbant, negabant tale facinus exstitisse, aut visum fuisse, ex quo migrauerant ex Aegypto Israelitæ, ad illum diem: proinde ei rei intendendum, consiliumque super ea capiendum esse.

CAPVT XX.

In Gabaenses Israelite. Misere corrupte marianus ad populares. In Israelitas Beniamitarum victoria. Istorum mox clades et ruina.

TVM omnium israeliticarum tribuum homines vniuersi, ex omnibus vndique partibus, summo consensu, qua regio a Daniis

ad Bersabanos et Galaaditas patet, exciti, Maspham ad Iouani di- 2 uinorum conuentuum peragendorum gratia conuenerunt, quadringenta peditum millia, qui arma ferre possent: id quod audiuerunt Beniamitæ, Israelitas Maspham adscendisse. Igitur quærentibus Israelitis, quo pacto scelus illud patratum fuisset: respondit Leuita 4 ille, necatæ feminæ maritus, in hunc modum: Gabaam Beniamitarum veneram, vna cum mea concubina, pernoctandi gratia, quum 5 me Gabaenses adorti, domum, in qua eram, noctu obsederunt, meque necare conati, meam concubinam et stupro et morte adsecerunt. Eam ego dissecui, et per omnem 6 israelitici patrimonii agrum dimissi, propter tam detestabile in Israelitis commissum flagitium. Vos 7 vniuersi Israelitæ adestis: deliberate, et super hoc negotio consultate.

Tum vniuersi consurgunt, seque 8 que in sua tabernacula ituros, aut domum petituros esse, negant. Sed ita agendum esse aduersus Gabaam: fortiendos esse denos ex 9 centenis, et centenos ex millenis, et millenos ex denis nullenis omnium israeliticarum tribuum, qui exercitui comæatum subministrarent ad res gerendas, et Gabaam Beniamitarum inuadendam, quæ tantum in Israelitis facinus admisisset.

Igitur conspirantes, et consentientes 11 omnes Israelitarum tribus aduersus illud oppidum, homines in omnem Beniamitarum tribum miserunt, qui de illo apud illos commisso facinore expostularent, peterentque, sibi tradi sceleratos illos 12 Gabaenses, vt eos necarent, et nefas ab Israelitis auferrent. Sed Beniamitæ non solum consanguineis suis 14 Israelitis non obtemperauerunt, verum etiam Gabaam ex ceteris oppidis conuenerunt, vt ad pugnam con-

i) erat enim mortua.

- 15 contra Israelitas exirent: recensitique sunt eo tempore Beniamitæ ex ceteris oppidis viginti sex millia arma ferentium, præter Gabaenses, quorum recensiti sunt septingenti
- 16 lectissimi. Horum omnium fuerunt septingenti lectissimi, ^k scæuræ; iique omnes ita periti funditores, ut ne pilum quidem aberrarent.
- 17 Israelitarum autem, præter Beniamitas, recensita sunt omnino quadringenta millia arma ferentium militum, qui Bethel profecti, Deum consuluerunt, quinam ipsorum Beniamitis principes bellum inferrent.
- 18 Quumque Ioua Iudæos principes dixisset, mane castra fecerunt Israelitæ apud Gabaam: et aduersus Beniamitas egressi, aciem contra Gabaam instruxerunt. In eos egressi Gabaa Beniamitæ, viginti duo millia Israelitarum eo die præstrauerunt. Sed israeliticæ copiæ resumis viribus, aciem iterum eodem loco, quo primo die instruxerunt. Quum enim Iouam audiuisent, et continuato apud eum ad vesperum vsque stetu, quæsiuisent, an prælium cum Beniamitis consanguineis suis denuo conferere deberent: respondit Ioua, ut illos adgrederentur. Itaque adorti sunt Israelitæ Beniamitas die secundo: aduersum quos illi Gabaa egressi, secundo die octodecim hominum millia, qui omnes arma ferrent, prostrauerunt.
- 23 Tum omnes Israelitarum copiæ Bethel petiuerunt, et illic plorantes ante Iouam manserunt, et eo die ad vesperum ieiunarunt, eique solida sacrificia et pro salute fecerunt, et ex eo quæsiuerunt, (erat autem illic ea tempestate arca fœderis Iouæ, cui tum ministrabat Phinæes Eleazarî filius, Aharonis porro filii) rursusne in prælium exire deberent aduersus Beniamitas consanguineos suos, an contra?
- 25 Quibus Ioua respondit, ut irent: nam postridie feste eis in illos esse victoriam daturum.
- Tum Israelitæ insidiis circa Gabaam collocatis, aciem die tertio contra Beniamitas ante oppidum, sicut antea fecerant, ordinarunt: aduersum quos egressi Beniamitæ, extra oppidum pellesti sunt. Quum enim in semitis, quarum altera fert Bethel, altera Gabaam, principio circiter triginta Israelitas, sicut superioribus præliis, illi victores occidissent, putabant eos victos cedere, sicut antea. At Israelitæ, qui ex composito, ut illos ex oppido in semitas pertraherent, fugiebant, omnes ex loco suo consurrexerunt, et aciem apud Baalthamar instaurarunt: simulque Israelitarum insidiæ in gabaanis pratis posite ingruere cœperunt, et a parte Gabææ venerunt decem hominum millia ex omnibus Israelitis delecta: atque ita commisso atroci prælio Ioua Beniamitas ingruentis sibi mali ignaros Israelitis fudit, qui ex illis eo die viginti quinque millia, et centum arma ferentium hominum corruerunt. Beniamitis enim, quum ab eis superari viderentur, locum dederant; freti insidiis, quas contra Gabaam collocauerant: quæ insidiæ repente Gabaam contenderant atque inuaserant, et totum oppidum ferro peruerterant. Fugerat autem Israelitis statutum cum insidiis tempus, ut tum gladiis remgerent, quum illi fumum ex oppido euectum ostendissent. Igitur quum ab oppido cœpisset fumus columnæ in modum efferi, et Israelitæ prælium instaurarent, Beniamitæ (qui initio circiter triginta Israelitarum occiderant, rati eos cedere, sicuti superioribus præliis fecerant) ubi simul et a tergo totius oppidi incendium in cælum ferri, et a fronte Israelitas in se conuerti viderunt, urgente malo

k) qui sinistris manibus pro dextris vterentur.

nalo perturbati, terga verterunt Israelitis, siluamque petierunt: in qua proelio excepti ab illis perdebantur, qui ex oppidis aderant. Ita circumuenti Beniamitæ, et in fuga facile protriti sunt, donec ventum est contra Gabaam ab ortu solis, cecideruntque ex eis octodecim militum millia.

Inde in siluam versi, fugerunt ad rupem Remmonis, cæsis passim peremitas quinque eorum millibus, et præterea instante a tergo hoste usque ad Gedeomum, duobus millibus. Summa Beniamitarum arma ferentium militum, qui eo die ceciderunt, fuit viginti quinque millia. Reliqui in siluam conuersi, fugerunt in rupem Remmonis, homines sexcenti: in qua rupe manserunt quatuor menses. Israelitæ autem in ceteros Beniamitas conuersi, oppidum, mortales, pecudes, breuiter omnia, quæ reuerterta sunt, ferro deleuerunt: omniaque insuper, quæ exstabant, oppida, igni mandarunt.

CAPVT XXI

Israelitarum iuramentum. Iabensium excidium. Puellarum per Beniamitas raptus.

Verauerant autem Israelitæ apud Maspham, nullum suorum filiam suam ulli Beniamitæ datum esse in matrimonium. Igitur Bethel profecti, ibi apud Deum d vespertinum manserunt, et multo tempore stetit apud Israelitarum Deum Iouam questi sunt, Israelis accidisit, vt tunc vna de tribubus israeliticis desideraretur.

Postero die mane, constructo illicitari, solida Iouæ sacrificia, pro salute fecerunt: ac si qui ex illa israeliticarum tribuum aduenientibus ad Iouam non adfuerint, quæsiuerunt. Intercesserat enim grauisimum sacramentum,

quo in eos capitis pœna sanciebatur, qui ad Iouam apud Maspham non adfuisent.

Quum igitur eos Beniamitarum consanguineorum suorum pœniteret, et dolerent, vnam tunc ex Israelitis abscissam esse tribum; solliciti, quo pacto reliquis illorum de vxoribus prospicerent, quod per Iouam iurassent, sese illis suas filias non esse nuptum locaturos: quærebant, ecqui de Israelitarum tribubus apud Maspham Iouæ non adfuisent? Neino autem in castris ex Iabis Galzaditarum incolis in conuentu aderat. Quod quum iurato exercitu compertum esset, mittit eam ciuitas duodecim militum millia, cum præcepto, vt Iabenses Galaditas adorti, etiam mulieres et paruulos ferro trucident, omnesque mares et feminas, sed eas dumtaxat, quæ cum viro rem habuisent, funditus euertant. Inuentæ sunt autem ex Iabensibus quadringentæ puellæ virgines, et a virorum concubitu intactæ, quas illi in castra apud Siluam in Chananæa strâ adduxerunt.

Tum ciuitas omnis misit ad Beniamitas, qui in rupe Remmonis erant, qui cum illis colloquerentur, eisque pacem offerrent: retocatisque tum Beniamitis, nuptum dederunt conseruatas ex Iabensibus mulieres. Sed quum hæ pauciores illis essent, et populus Beniamitarum vicem doleret, mutilatis a Ioua tribubus Israelitarum, quæ rebant ciuitatis senatores, quam ratione reliquis prouidere de vxoribus possent; quum et beniamiticæ feminæ perisissent, et eorum Beniamitarum, qui euaserant, futura esset hereditas; ne tribus israelitica deleteretur, neque ipsi possent illis filias suas vxores dare, propterea quod iureiurando eos deuouisissent Israelitæ, qui vxores Beniamitis dedissent.

Igi-

decem millibus electis, supra memoratis.

18 Igitur quum comperirent festum Iouæ quotannis agi Silunte a septemtrione Bethelis, ab oriente semitæ, quæ a Bethel fert Sichemam, et a meridie Lebna, Beniamitis in
19 hunc modum præceperunt: ite, et vos per vineas in infidiis collocatæ.
20 Quumque animaduertieritis filuntias puellas ad saltandum exire: proditote de vineis, et sua quisque raptæ de illis in matrimonium, disceditote in agrum beniamiticum.
21 Quod si illarum parentes aut fratres ad nos expostulatum venerint, rogabimus, vt nobis factum con-
22 donent vestrum, qui non tot

mulieres in bello ceperimus, vt sua cuique daretur: illos quidem eas vobis non dedisse, vt culpam commisisse videantur. Atque ita fe-
cerunt Beniamitæ: raptasque de saltantibus totidem, quot erant ipsi, mulieres abegerunt, et in suum patrimonium regressi, oppida instaurarunt atque incoluerunt. Tum
inde digressi Israelitæ, suas quique tribus, gentilitates patrimoniatque repetiuerunt. Per eâ tempora,
quum nullus Israelitarum rex esset, suo quisque viuebat arbitrato.

R V T H A.

CAPVT I.

Ex annona angustia peregre profectus Elimelechus. In patriam vidua. Rutha lenitas.

1 **Q**VA tempestate præfides procurabant, vir quidam a Bethlehema Iudææ; orta in finibus illis fame, profectus est ad peregrinandum in agrum moabiticum, vnâ cum sua
2 coniuge, duobusque filiis. Viri nomen erat Elimelechus, mulieris Noemis: duorum filiorum Mahalon et Chelion, Ephrattæi, ex Bethlehema Iudææ. His in agrum moabiticum profectis, ibique degentibus, moritur Elimelechus, vxore Noemi et duobus filiis superstibus.
4 Filii vxores Moabitidas duxerunt; quarum vni Orpha, alteri Rutha nomen fuit: atque illic circiter decem annos commorati, moriuntur et ipsi ambo, Mahalon et Chelion. Mulier autem duobus natis et viro superstes, quum apud Moabitæ agens audiuisset, Iouam suis subuenisse, eis que an-

nōiam leuasse; illinc digressa, comitibus duabus nuribus, in Iudæam reuerti contendit; easque in itinere sic admonuit: reuertimini vtraque in suæ matris domum: rependat vobis Ioua pietatem, quæ tum erga mortuos tum erga me v-
sæ estis. Faxit Ioua, vt quietem situm vtraque apud maritum nanciscamini. Hæc quum locuta, eas
deoscularetur; illæ in lacrimas erumpentes, adfirmabant, sese cum ipsa ad eius populares esse reuer-
furas. Sed Noemis eas ita hortata est: reuertimini meæ filiolæ, cur me comitemini? Numquid ego adhuc in vtero gesto filios, qui vobis futuri sint viri? Reuertimini meæ filiolæ, discedite: nam ego quidem grandior sum, quam vt sim apta viro. Quod si maxime spem esse putarem, viroque vel in proximam noctem tradita, filios gignerem: an estis expectaturæ, donec adoleuerint, et tantum diu sine viris duraturæ? Non
ita,

^{m)} me; propter vestros maritos. ⁿ⁾ hoc est, ituras cum ea reuertente. Nec enim reuertebantur ipsæ in Iudæam, quum in Iudæa numquam fuissent.

ita, meæ filiæ. Equidem a valde vestra causa doleo; sed me Iouæ manus vrget. Tum illæ ploratum integrant, et Orpha focrum suam osculata, ei valedicit.

16 At Rutha cum ea hærebat, et Noemis sic eam adlocuta est: vides, vt tua fratria repetat patrios penates: reuertere vna cum fratria. At Rutha: ne me vrge, inquit, vt te relinquam, atque a te discedam: nam quod tu cumque ibis, ego ibo: vbi tu diuersaberis, ego diuersabor: communis mihi tecum erit populus, communis Deus. Vbi tu morieris, ego moriar, ibique sepeliar: atque ita mihi sit Ioua propitius, vt vna me mors a te diuelleret.

19 Tum illa videns, eam secum obstinauisse proficisci: disuadere desinit. Ita ambæ Bethlehemi perueniunt: ad quarum aduentum toto oppido permoto, quærentibus mulieribus, num ea Noemis esset, dicebat: nolite me & Noemim vocare, vocate me Mararam: nam ingenti mœrore me adfecit omnipotens. Quum plena discesferim, inanem Ioua reduxit: cur me Noemim adpellatis, quam rerum præpotens Ioua malo adfluerit? Igitur reuertæ Noemis et Rutha Moabitis, nuruse eius, ex agro moabifico, Bethlehemi initio messis hordeorum venerunt.

CAPVT II.

Adspicias Rutha. In eam Boozis benignitas.

1 **H**abebat autem Noemis necessarium quemdam viri sui hominem militarem, Elimelech gentilem, nomine Boozum. 2 Et Rutha Moabitis a Noemi copiam petiuit eundi rus, et spicas colligendi post quemuis, si quem nancisceretur, qui ide ei beneficii concederet. Atque illa ei ita dixit: 3 i sane, mea filia.

Ita rus profecta Rutha, cœpit post messores spicilegium facere: acciditque, vt fundus ille esset Boozis, gentilis Elimelechi.

Atque is Boozus tum Bethlehemi adueniens, sic messores salutauit: adsit vobis Ioua. Cui illi: et tibi 6 fauceat Ioua. Et Boozus famulum suum curatorem messis adloquens: cuius est ista puella? inquit. Cui ille: 7 puella est Moabitis, quæ remigrantem ex agro moabifico Noemim comitata est. Rogauit autem, vt sibi 8 liceret apud manipulos spicilegium facere post messores, mansitque hic hæcenus, ex quo mane venit: tam paullum manet domi.

Tum Boozus ad Rutham: audin' 9 filia? ne iueris in alium agrum ad legendum spicas, neque hinc discesferis; sed hic hæreto apud meas operarias, et videto, vt eas sequaris, quo in agro incitent. Ego operariis 10 vetabo, ne sint tibi molesti. Quod si sitis, petes potum ex iisdem vasis, quibus hauriunt ipsi. Tum illa 11 in faciem procumbens, et honorem illi submisit præbens, ita dixit: quid est, vt tu me peregrinam adificias eo beneficio, vt mei rationem habeas? Cui Boozus respondens: 12 narratum est mihi, inquit, qualem tu te præstiteris erga focrum tuam, post obitum viri tui: vtque relicto vtroque parente terraque patria, te ad populum tibi antea ignotum contuleris: quod factum Ioua tibi Deus Israelitarum cumulatisimo præmio rependet, sub cuius alarum præsidio tu te receperis. Et 13 illa: agnosco tuam erga me benignitatem, domine, qui tam humana oratione confirmes animum meum consolando; quum tamen indignissima, quæ vel in ancillarum tuarum numerum veniam. Deinde sub 14 horam capiendi cibi, iussit eam Boozus accedere, et pane vesci, buccellasque suas in aceto intingere:

R quum-

- a) Inuita a vobis diuelleret, sed cogit Ioua, qui me vestris maritis priuauerit.
 b) Noemis ab amœnitate et iucunditate: Mara ab acerbitate et mœrore dicitur.

quumque illa mesorum lateri ad-
fedisset, porrexit ei polentam.

15 Illa vbi cibum ad- fatietatem ce-
pit, quum ex eo superfuisset, surre-
xit ad legendum spicas. Et Boozus
16 operariis suis præcepit, non modo
ne eam vel inter mergites legere
prohiberent, verum etiam vt ei
manipulos de industria relinque-
rent, neue eam a legendo absterre-
rent.

17 Ita illa spicas in agro legit ad
vesperum, trituratunque, quod
legerat, (fuit autem circiter ephi
18 hordei) in oppidum intulit: et
focru spicilegium intuente, reli-
quias sui cibatus promisit, illique

19 dedit. Et socrus: vbi hodie
collegisti? inquit: aut vbi operata
es? Bene precor illi, qui tui ratio-
nem habuit. Tum illa socruui ex-
ponit, quo pacto apud illum ope-
rata fuisset: docetque, viro illi,
apud quem eo die operata sit, no-
men esse Boozus. Et Noemis:

20 precor illi Iouam propitium, qui
suam beneficentiam neque a viuus
auertit, neque a mortuis. Is qui-
dem propinquus est nobis, inquit,
21 et nostræ consanguinitatis. Et
Rutha: quin etiam me monuit, in-
quit, vt apud suos operarios hære-
rem, vsque ad peractam omnem

22 suam messem. Cui socrus: et
sane præstat, inquit, filia, vt eius
operarias sequare, ne in alio fundo
23 prohibearis. Itaque illa apud
Boozii famulas hæsit colligendo
spicas, donec hordei triticique facta
messis est.

CAPVT III.

*Rutha Boozii nuptias cupiens. Is in iuue-
nem officiosus.*

1 **I**Nterea dum apud socrum manet,
Noemis cum ea sic locuta est:
requiem tibi, mea filia, volo quæ-
2 rere, vt bene sit tibi. Est Boozus
cognatus noster, cum cuius tu pu-
llis fuisti, qui quidem hordeum in

area sub noctem ventilaturus est.
Tu laua et vnge te, ornatuque ad- 3
hibito, ad aream descende: sed noli
te homini aperire, donec ci-
bum iam potionemque sumserit.
Quumque discedet cubitum: ob- 4
seruato locum, in quo cubabit, eum-
que adito, et, detectis eius pedibus,
cubato. Ipse tibi, quid factu sit
opus, ostendet. Et illa: quidquid 5
tu mihi mandas, exsequar.

Hæc locuta descendit ad aream, et 6
omne socrus mandatum exsecuta
est. Quumque Boozus cibo et poti- 7
one exhilaratus, ad finem metæ cu-
bitum iuisset, illa pedetentim acces-
sit, illiusque detectis pedibus accu-
buit. Media nocte exterritus ho- 8
mo, tactu explorat, et mulierem a-
nimaduertens sibi ad pedes adiacen-
tem, inquit: quæ tu es? Cui illa: ego 9
sum Rutha, inquit, ancilla tua, quæ
peto, vt tu in me gremium tuum ex-
porrigas: nam propinquus es. Et 10
Boozus: Iouam tibi, filia, opto
propitium, inquit: tu priorem
pietatem hac posteriore superasti,
quæ iuuenes siue pauperes siue di-
uites secuta non sis. Quamobrem 11
bono es animo filia: quidquid po-
stulas, tibi faciam: scit enim cuncta
meorum popularium ciuitas, te
mulierem esse virtute præditam.
Veruntamen quamquam ego pro- 12
pinquus sum; est tamen alius me
propinquior. Quiesce hac nocte.
Mane si te ille propinquitatis iure 13
ducere voluerit; bene est, ducat
sane: sin autem noluerit; ego per
Iouam immortalem ducam: quie-
sce in matutinum.

Igitur illa ad eius pedes in matuti- 14
num quieuit, surrexitque, antequam
posset quis alterum agnoscere: et
ille ei præcepit, vt caueret, ne, in a-
ream venisse mulierem, resciscere-
tur: iussitque, vt amictum, quo ve- 15
stita erat, exhiberet teneretque:
quod quum illa fecisset, mensus est
ei sex hordei mensuras, easque illi
imposuit.

16 Illa in oppidum ad socrum venit: * quærentique, quid egisset, exposuit omnia, quæ sibi fecisset homo.
17 mo, utque sibi sex illas hordeum mensuras dedisset, negans, vacuæ
18 veniendum esse ad socrum. Tum socrus, exspecta, inquit, filia, donec videas, quo cadat res. Nam homo numquam hodie, nisi re perfecta, conquiescet.

CAPVT III.

De ducenda Rutha Boozus. Mos ex detracto calceo. Senatorum fausta precatio. Boozus coniux Rutha. Pharis soboles.

1 **A**T Boozus in curiam venit, ibique sedens, prætereuntem propinquum illum, de quo locutus erat, conspicatus, eum nomine adpellans, iussit accedere, et
2 ibi sedere. Quod postquam ille fecit, adhibuit deceni de ciuitatis senatoribus, eosque hortatus, ut ibi federent, quum illi confedisent, propinquum sic adloquitur:

3 Fundum agri, Elimelechi consanguinei nostri venumdat Noemis, ex
4 agro moabitico reuersa. Hac de re mihi visum est, ut te admone-rem, ut si eum iure propinquitatis redempturus es, merceris in incolarum senatorumque nostrorum præsentia: sin minus redempturus es, mihi indices, ut dispiciam: neque enim cuiusquam magis est redimere quam tuum, secundum
5 quem ego sum. Tum ille: ego
6 redimam, inquit. Et Boozus: quum agrum a Noemi emes, habenda tibi est etiam Rutha Moabitica, vxor defuncti, ut defuncti nomen in eius hereditate fuscites.

7 At propinquus: non possum mihi redimere, inquit, ne hereditatem meam corrumpam: redimito tu, quod mei iuris est: nam ipse quidam redimere non possum.

8 Erat autem mos olim apud Israelitas, ut qui alteri in iure propinquitatis cedebat, quo res tota confirmaretur, detractum sibi calceum alteri

traderet: eratque hæc apud Israelitas testificatio. Igitur propinquus ille Boozus in iure cedens, calceo se exiit. Et Boozus quum ad omnes, tum ad senatores ita loquitur: vos testes estis hodie,
9 me omnes Elimelechi, omnesque Chelionis et Mahalonis facultates eniere a Noemi: nec non Rutham Moabitidem, Mahalonis vxorem, mihi in matrimonium conciliare, ut defuncto nomen in sua hereditate fuscitem, ne defuncti nomen ex sua consanguinitate patriaque deleatur. Vos hodie testes estis. **11**

Et omnes, qui in curia aderant, et senatores, sic ei responderunt: testes sumus, faxit Ioua mulierem, quæ domum tuam venit, Rachelis et Liæ similem, quæ duæ Israelitis domum sobole instruxerunt: utque tu Ephratæ præclara facias
12 et nomen Bethlehæmæ pares, sitque domus tua similitudo domui Pharis, quem ex Thamare Iudas sustulit, per progeniem, quam tibi Ioua dederit ex hac puella.

Igitur Rutham duxit Boozus in
13 matrimonium, et ex eius coniunctione (Ioua conceptum dante) filium sustulit. Tum mulieres Noemi dicebant; gratias agimus Iouæ, qui te hodie propinquo vindice non destituit, cuius apud Israelitas nomen exstet, qui tibi animum recreet, senectamque sustentet, cui
15 amantissima tui nurus peperit, quæ quidem tibi vel septies filiis potior est. Noemis ergo puerum
16 excepit, et in sinu suo positum educauit. Vicinæ autem dicuntur
17 tes, Noemi natum esse filium, ei nomen imposuerunt Obed, qui fuit pater Isæi, patris Davidis.

Hæc est igitur Pharis soboles.
18 Phares genuit Hezronem, Hezron
19 Ramum, Ramus Amminadabum, Amminadabus Nahasfonem, Nahasfon Salmonem, Salmon Boozum,
20 Boozus Obedem, Obed
21 Isæum, Isæus Davidem.

REGVM LIBER I.

CAPVT I.

*Anna sterilitas, fetus in fano, votum, con-
tunelia, purgatio, partus. Nati Samue-
lis dicatio.*

FVIT vir quidam a Ramatha Sophorum, quæ est in monte Ephraimitarum, nomine Elcana, filius Ierohami, filii Elii, filii Thohi, filii Suphi, Ephrathæus. Is duas habebat uxores, alteram nomine Annam, alteram nomine Phenennam. Phenenna liberos habebat, Anna non habebat. Is homo quotannis Siluntem ex patria sua ventitabat, ad Iouam bellipotentem * venerandum, eique sacrificandum, quum quidem illic duo Elis filii, Hophnis et Phinees, Iouæ sacerdotes essent.

4 Igitur quodam die Elcana facto sacrificio, quum Phenennæ coniugi suæ, eiusque filiis omnibus, filiabusque, portiones distribuisset,

5 Annæ portionem vnã tristi vultu dedit. Amabat enim Annam, cuius vterum Ioua clauserat,

6 quamque præterea pellex eam ipsam ob clausi a Ioua vteri causam insectabatur, atque irritabat.

7 Ac, quum Elcana idem quotannis faceret, illa, quandocumque in Iouæ templum proficisceretur, idem

8 faciebat. Eam ob rem flebat Anna, et a cibo abstinebat. Et maritus eius Elcana eam sic adlocutus est: Anna, quid fles? cur non comedis? cur mæsto es animo? annon ego tibi sum vel decies filius

10 potior? At Anna, postquam cibum portionemque Silunte sumsit, surrexit: et, Eli pontifice in sede apud cellæ Iouæ postes sedente, Iouam magno cum animi dolore flens precata est, votumque fecit

11 his verbis: Ioua armipotens, si meam ancillæ tuæ miseriam respexeris, meique non oblitus, sed memor, mihi virilem sobolem dederis, eam ego Iouæ in omnem eius vitam dedam, nec eius capiti admouebitur nouacula. Hæc

12 quum illa Iouam prolixè obsecraret, cuique suo animo loquens, labra moueret, neque vocem ederet: Elis, eius os obseruans, temulentam ratus est: et, quousque, inquit, ebria eris? exhala vinum. At illa, pace tua, domine, inquit,

13 mulier sum ægro animo, non vino pota, aut temeto, sed animi mei adfectionem apud Iouam effundo. Noli me improbarum habere numero: nam hæcenus ex animi mei sensu atque dolore locuta sum.

14 Tum Elis: abi, inquit, cum bona pace: Deus Israelitarum tibi det, quæ ab eo flagitasti. Et illa: dabis mihi veniam, inquit. Hæc locuta mulier, discessit, cibumque sumsit, neque amplius mæstitiam retinuit. Mane vbi surrexerunt, Iouam venerari, Ramatham domum redierunt. Et Elcana Annæ coniugis suæ notitiam habuit, quæ, Ioua eius memore, vertentibus temporibus conceptum edidit filium, Samuelemque ex eo nominavit, quod eum a Ioua exorasset.

15 Deinde, proficiscente Elcana vna cum tota sua familia ad anniuersarium sacrificium Iouæ faciendum, votumque suum reddendum, Anna profecta non est: donec puerum ablactatum (inquit viro suo) eo deducam, vt Iouæ adpareat, illicque sit perpetuo. Cui Elcana concessit, vt faceret, quod ei visum esset, maneretque, donec puerum ablactasset: Iouamque precatus est, vt promissa confirmaret.

4 Mansit ergo mulier, puerumque lactauit, donec eum a lacte depelleret. Postea deliculum duxit secum tribus cum tauris, et vno ephi farinae, atque vtre vini, Siluntem, in ædem Iouæ admodum puerum: 5 mactaruntque taurum, et puerum 6 ad Elim adduxerunt. Deinde illa sic locuta est: plurimum te saluere iubeo, domine. Ego sum mulier illa, domine, quæ hic apud te, 7 Iouam orans, adstabam: hunc puerum orabam, et mihi Ioua postulata dedit. Itaque ego hunc vicissim Iouæ acceptum sero, atque 8 in perpetuum addico. Tum ille ibi Iouam adorauit. Et Anna his verbis supplicauit:

CAPVT II.

Anna carmen ad Iouam. In fano Samuel. Sacerdotis nazorum nequitiâ. Pater in filios. In eum vates iratus.

1 **E**Xsultat per Iouam mea mens: attollitur per Iouam meum cornu: panditur in meos inimicos os meum, adeo lætor tuo præsidio. Non modo non est 2 alius æque sanctus, vt Ioua: sed ne est quidem vllus præter te, nec vllum numen est cum Deo nostro 3 comparandum. Nolite, nolite tam superbe loqui: facescat ex ore vestro ferocia: nam, quum omniscius Deus Ioua sit, irriti sunt 4 d) conatus. Fortium arcus franguntur, et abiecti robore accinguntur. 5 Saturi ob victum operam suam locant, et famelici desinunt, eousque vt sterilis septem pariat, et quæ secunda est, reddatur effeta. Ioua 6 occidit, et in vitam reuocat: demittit in orcum, et extrahit. Ioua 7 depauperat, et datat: deprimit, et euehit, tenuesque ab humo fuscitat: 8 pauperes a pædore attollit, vt collocatos cum illustribus in glorioso possessionem solimittat. G. Qui 9 et precantibus vota concedit, et

iustorum annos fecundat. Neque enim homo viribus valet. Domi- 10 nus infirmos reddit aduersarios suos, Dominus sanctus. Ne glori- 11 etur prudens in sua prudentia, neque potens in sua potentia: neue gloriatur diues in suis diuitiis: sed in eo gloriatur, qui gloriatur, quod Dominum intelligit cognoscitque, et ius æquumque facit in terris. H. Nam Iouæ sunt terræ cardines, 12 quibus mundum imposuit, qui piorum suorum pedes custodiet, impiis silentibus in tenebris: quandoquidem homo viribus non valet. Iouæ franguntur aduersarii, eo de 13 cælis in eos detonante, Ioua ter- 14 rarum fines iudicabit, regique suo fortitudinem dabit, et sui vncti cornu attollet. Deinde, Elcana 15 Ramatham domum profecto, puer remansit administer Iouæ apud Elim pontificem. Huic Eli filii 16 erant nequissimi, et Iouæ e ignari. Habebant autem pontifices hoc ius 17 in populum, vt, quocumque sacrificium faciente, dum caro coquebatur, veniret puer pontificis, fuscina tridentem ferens, qua in lebetem, aut ahenum, aut cacabum, aut ollam immisâ, quidquid extrahebatur fuscina, id sibi pontifex vindicabat. Atque ita faciebant omni- 18 bus Israelitis, illuc Siluntem venientibus. Etiam ante incensum 19 suffitu adipem, veniebat pontificis puer, et immolatori iubebat, vt carnem daret asandam pontifici: pontificem enim ab eo non esse coctam, sed crudam carnem sumturum. Quod si ille monebat, 20 vt adipem interim adoleri sineret, deinde suo arbitrio sumeret, vrgebat in præsentia dari; alioquin se per vim erepturum esse. Hæc 21 puerorum improbitas visa est Iouæ maxima, propterea, quod hinc Iouæ fertum male apud homines audiebat.

Samuel autem puer apud Io- 22

d) scilicet hominum. e) contemtores.

uam ministrabat, lineo indutus ephodo: eique mater factam a se breuem prætextam quotannis adferebat, quum ad anniuersarium sacrificium cum viro suo proficerebatur. Et Elis Elcanæ eiusque coniugi præcatus est, vt ei Ioua ex ea femina prolem daret, prout ipsa a Ioua postulauerat. Igitur iis in patriam reuersis, Anna, Ioua dante, concepit, ediditque tres filios, et duas filias, puero Samuele apud Iouam crescente. Elis autem iam admodum senex, auditis tot suorum filiorum in omnes Israelitas facinoribus, vtque cum mulieribus (quæ pro oraculi tabernaculo excubabant) consuetudinem haberent; eos ita commonefecit: quamobrem facinora ista committitis? quæ ego vulgo de vobis tam scelerata audio? Desinite, mei filii: non enim bene apud me auditis, qui Iouæ populum ad nequitiam abducatis. Si quis in hominem homo peccat, disceptant arbitri: at si quis in Iouam peccabit, quis pro eo disceptabit? Sed illi patri dicto audientes non fuerunt, quod eos Ioua volebat occidere. Inter ea puer Samuel tum apud Iouam, tum apud homines, et maior in dies fiebat, et melior.

Et diuinus quidam ad Elim venit, et cum eo sic locutus est: sic dicit Ioua: quum ego me tui parentis posteritati in Aegypto apud Pharaonem degenti patefecerim, eamque mihi præter omnes israeliticas tribus ad sacerdotium delegerim, quæ ad altare meum immolaret, quæ suffitum faceret, et ephodum coram me gestaret; denique quum tuæ paternæ familiæ omnem Israelitarum rem diuinam dederim: cur vos mea sacrificia atque ferta a me in fano fieri iusfa despiciamini; plurisque tu tuos filios quam me facis,

quum primitiis omnium mei israelitici populi munerum saginemini? Itaque statueram (inquit Ioua Deus Israelitarum) tuam patrisque tui posteritatem in meo conspectu versaturam esse in perpetuum: sed nunc absit hoc a me, inquit Ioua, vt, qui me in pretio habent, eos ego non in pretio habeam; et, qui me contemnunt, non despectui sint.

Scito, futurum esse, vt ego tuum tuæque patriæ domus lacertum sic frangam, vt nullus sit domi tuæ senex: s; spectabisque in fano æmulum in omnibus bonis in Israelitas collatis; nec erit vllus vnquam in tua familia senex. Neque tuam stirpem ab ara mea diuellam, quo tibi et oculi consumantur, et animus contabescat: efficiamque, vt omnes, qui tuæ posteritati accreuerint, ætate virili moriantur. Cuius rei signum hoc habeto, in tuis duobus filiis Hophni et Phinee euenturum, vt ambo eodem die moriantur. Creabo autem mihi fidelem pontificem, qui ex animi mei sententia agat, et ei durabilem posteritatem conciliabo, efficiamque, vt apud vñctum meum versetur: quem pontificem, quisquis erit in familia tua reliquus, veneratum veniet ob nummum argenteum, obque panem; et ab eo petet, vt se in aliquod sacerdotium cooptet, quo bucellam panis edat.

CAPVT III.

Ad Samuelem Ioua. Somnium Elis significatum.

Ceterum iuuenis Samuel Iouæ apud Elim ministrabat, quo quidem tempore rara Iouæ oracula aut prædictiones exstabant. Accidit autem quodam die, Eli apud se cubante, oculis iam cæcutientibus, parumque cernentibus,

f) scilicet Leuis. g) Videbunt posteri tui, non sine suo dolore, pontificem non ex te natum, qui sacrificiis fruatur: quæ Israelitæ de collatis sibi diuinis bonis facient. h) dum tui posteri seruient alii pontifici.

quum diuina lucerna nondum ex-
 3 stincta foret, vt Ioua Samuelem
 in Iouæ cella, vbi erat arca diuina,
 4 cubantem vocaret. Et ille, adsum,
 inquit, simulque ad Elim cucurrit:
 5 et, adsum, inquit, vocatus a te.
 6 At ille, non vocaui, inquit, redi cu-
 7 bitum. Itaque cubitum iuit. De-
 inde iterum vocatus a Ioua Samuel
 surrexit: ad Elimque cucurrit, et,
 adsum, inquit: nam tu me vocasti.
 8 At ille: non vocaui, fili, redi cubi-
 tum. Nondum autem Iouam didi-
 cerat Samuel, nec dum vllum ei
 Iouæ patefactum fuerat oraculum,
 9 Igitur a Ioua tertium vocatus sur-
 git: Elimque adit, et se vocatu
 10 illius adesse dicit. Tum Elis in-
 telligens, a Ioua puerum vocari,
 Samuelem sic adloquitur: i cubi-
 tum. Quod si te vocauerit, dicito:
 loquere Ioua, nam ego tuus audio.
 1 Igitur in eundem locum reuersus
 2 Samuel recubuit. Et Ioua ad-
 uenit, adstititque, et Samuelem,
 vt aliquoties ante fecerat, vocauit:
 Samuel, Samuel. Cui Samuel: lo-
 quere, inquit: nam ego tuus audio.
 3 Et Ioua: scito, me, inquit, eius-
 modi rem in Israelitis facturum
 esse, vt eam quicumque audient,
 reddantur ambabus auribus atto-
 4 niti. Sum enim aliquando Elis
 importaturus omnia, quæcumque
 in eius posteritatem prædixi: et
 quidem ita, vt nihil omnino absit.
 5 Significauit autem ei, me in perpetuum
 persecuturum esse in eius
 posteritatem eius culpam: qui,
 quum filios suos nequiter se gere-
 re non ignoraret, eos tamen non
 6 coercuerit. Itaque contra Elis
 posteritatem iurauit, culpam elia-
 næ posteritatis nullis vniquam sa-
 crificiis aut fertis expiatum iri.
 7 Samuel igitur, postquam ad ma-
 tutinum cubuit, fores ædis Iouæ a-
 peruit: quumque oraculum illud
 Eli patefacere reformidaret, Elis,
 eo euocato, sic inquit: Samuel fili.
 8 Quid vis? inquit ille. Quidnam

est, quod ille tibi dixit? inquit,
 noli me celare: sic Deum habeas
 propitium, vt nihil prorsus eorum,
 quæ tibi ab illo dicta sunt, me ce-
 labis. Tum Samuel ei rem o-
 19 mnem sine vlla dissimulatione pa-
 tefacit. Et ille: Ioua est, inquit:
 quod ei videbitur, faciet. Cresce-
 20 bat ergo Samuel, fauente Ioua, ne-
 que vllum eius dictum irritum e-
 rat, innotuitque omnibus Israeli-
 tis abusque Dane ad Bersabam, Sa-
 muelem certo esse Iouæ vatem.
 Iterumque ei adparuit Ioua Silun-
 21 te: nam Silunte Ioua se Samuelli
 patefecit oraculo fito.

CAPVT III.

*Ad Israelitas Samvel. A Palæstino populi
 clades. Arca in castra, ab hoste ablata.
 Mors Elis, nauis partus, moror.*

Igitur Samuele omnes Israelitas
 1 adlocuto, eduxerunt Israelitæ
 suas copias in expeditionem ad-
 uersus Palæstinos, et apud saxum
 auxilii castra posuerunt, Palæstini
 autem apud Aphec: instructisque
 2 in aciem Palæstinis, et commisso
 prælio, victi sunt Israelitæ, cæsis
 in acie per agros circiter quatuor
 millibus eorum. Tum populus
 3 in castra se recepit, et senatores
 Israelitæ conquesti, se eo die Iouæ
 opera a Palæstinis esse victos, sta-
 tuerunt, arcam fœderis Iouæ a
 Silunte arcescere, quæ inter eos
 versans, eos ab hostium defende-
 ret iniuria. Itaque misit populus
 4 Siluntem, qui illinc arcam fœderis
 Iouæ bellipotentis, Cherubis insi-
 dentis, attulerunt: cum qua diui-
 ni fœderis arca aderant duo Elis
 filii, Hophnis et Phinees. Ad
 5 huius arcæ fœderis Iouæ aduen-
 tum in castris tantus vniuersorum
 Israelitarum clamor exstitit, vt
 terra ipsa personaret. Quo cla-
 6 more audito, Palæstini quum quæ-
 rerent, quid sibi vellet tantus ille
 in castris Hebræorum clamoris
 sonitus? vbi intellexerunt, ar-
 7

cam esse Iouæ, quæ in castra ve-
 nisfet, territi sunt, quod dicerent,
 in castra venisse Deum, actum esse
 de se: non enim sic antea fieri so-
 litum esse, actum esse. A quo en-
 nim se contra illorum tam excel-
 lentum deorum vim defensum iri?
 Illos enim esse deos, qui tot cladi-
 bus Aegyptios in desertis adfecis-
 sent. Proinde confirmarent se, vi-
 rosque præberent Palæstini, ne He-
 bræis feruissent, quemadmodum
 ipsis Hebræi feruissent: præsta-
 rent ergo se viros, ac pugnarent.
 Igitur commissa per Palæstinos
 pugna, victi Israelitæ, passim in sua
 tabernacula diffugerunt, maxima
 clade accepta, desideratis Israelita-
 rum triginta millibus peditum,
 capta arca diuina, mortuisque duo-
 bus Elis filiis, Hophni et Phinee.
 Ex ea acie Beniamita quidam cur-
 su Siluntem eodem die ire conten-
 dit, scissa veste, consperoque ter-
 ra capite. Ad cuius nuntium
 quum esset vniuersæ ciuitatis cla-
 mor excitatus, Elis, qui tum in sel-
 la propter viam sedens speculaba-
 tur, animo propter arcam diui-
 nam trepido, audito clamoris
 strepitu, quærebat, quis esset ille
 tumultus? Et homo ille propera-
 uit, Elisque rem nuntiatum venit,
 annos tum nato octo et nonaginta,
 oculis caliganti, nec cernere va-
 lenti, eique ita retulit: ego ad-
 sum ex acie, ex qua hodie effugi.
 Et ille: quid factum est, inquit, mi
 filii? Cui nuntius: fugati sunt a
 Palæstinis Israelitæ; magna acce-
 pta clades est; duo filii tui Hophnis
 et Phinees occubuerunt; et arca
 diuina capta est. Hic Elis, facta ab
 illo arcæ diuinæ mentione, de sella
 in deorsum delapsus, apud portam
 fracta ceruice mortuus est: quippe
 homo et senex et grauis, quum
 quidem Israelitis annos quadragin-
 ta ius dixisset.
 Eius quoque nurus, Phineis

vxor, grauida, et iam vicina par-
 tui, postquam captæ arcæ Dei mor-
 tuique soceri sui atque viri famam
 accepit, doloribus correpta sub-
 sedit atque peperit. Quam mori-
 bundam quum hortarentur, quæ
 adstabant, vt bono esset animo,
 filium enim peperisse: illa nihil
 respondit, neque animum aduer-
 tit, sed puerum Ichabodum ad-
 pellauit, ex eo, quod priuati es-
 sent Israelitæ gloria, capta arca di-
 uina, eiusque socero atque viro
 mortuis: recessit ab Israelitis glo-
 ria, inquit, postquam capta diuina
 arca est.

CAPVT V.

*Arca Iouæ in deastris sanum. Azotiorum
 ægritatio, mures. De remittenda arca
 conficiunt.*

AT Palæstini captam arcam
 diuinam Azotum a saxo au-
 xilii portarunt, et in ædem
 sui dei Dagonis illatam, apud i-
 psam Dagonem collocarunt. Sed
 quum postridie surrexissent Azo-
 tii, Dagonem offenderunt humi
 ante arcam Iouæ prolapsam:
 quem quum sublatum in suum lo-
 cum reposuissent, postero item die
 prolapsam humi ante eandem ar-
 cam Iouæ reperiunt, eius capite
 ambabusque manibus auulsis, et
 in limine positus, tantum Dagonis
 trunco ei relicto: canique ob
 rem Dagonis sacerdotes, aut qui-
 cumque in ædem Dagonis intrant,
 limen Dagonis azotii ad hunc di-
 em non calcant, sed transcendunt.
 Tum Ioua Azotios grauiter infe-
 ctatus est atque vexauit, et ipsos
 podicis morbo, et ipsorum fines
*G. L. enatis muribus H. infestando,
 G. L. ex quo ingenti clade per-
 turbata ciuitas est. H.* Quod
 quum fieri viderent Azotii, nega-
 runt, velle se arcam Dei Israelita-
 rum apud se manere, qui et ipsos
 et ipsorum deum Dagonem tam
 dure

i) perit gloria.

k) condylomatibus, quum procidit sedes.

- 8 dare tractaret. Itaque arcescitis et conuocatis omnibus Palæstinorum optimaribus, quæsiuerunt, quid sibi arca Dei Israelitarum faciendum esset? Quibus illi responderunt: transferendam esse Getham. Quod quum fecissent, Ioua oppidum illud ingentibus turbis vexabat, oppidanis a maximo ad minimum ita adfectis, ut eis podices proceriderent.
- 10 Itaque diuinam arcam Accaronem miserunt. Quo quum illa peruenisset, cœperunt Accaronitæ clamare, iccirco ad se adlatam esse Dei Israelitarum arcam, ut se suosque populares interficeret. Ergo, conuocatis omnibus Palæstinorum primoribus, postularunt ab eis, ut arcam Dei Israelitarum in suum locum remittendam curarent, ne per eam Accaronitæ eorumque populares necarentur. Nam vniuersa ciuitas perniciali inalo premebatur, adeo grauitè Dei manus vrgebat: et qui non moriebantur, iis sedes infestabantur, ingentesque ciuitatis excitabantur querelæ.

CAPVT VI.

Arca remittenda. Multa solutio per Palæstinos. Nouus currus, vacca, arca ad suos. Bethsamitarum clades, legatio.

- 1 Gitur, quum fuisset arca Iouæ in agro Palæstinorum septem
2 menses, Palæstini, conuocatis sacerdotibus et diuinis, ex eis quæsiuerunt, quid sibi arca Iouæ faciendum, aut quo pacto in suum
3 locum remittenda foret? Quibus illi ita responderunt: si arcam Dei Israelitarum remittitis, ne inanem remittite, sed illi multam soluite. Ita enim sanabimini, et intelligetis, quamobrem Ioua vos infestare
4 non desinat. Quærentibus, quænam illi multa pendenda foret? responderunt, quinque podices aureos, et totidem mures aureos, pro numero optimatum Palæstinorum: nam eadem clade et ceteri omnes, inquirunt, et vestri primates infestantur. Quamobrem 5 facite simulacra vestrorum podicum, et murium terram vastantium, et ea Israelitarum Deo honoris ergo date, si forte vos vestrosque deos et terram infestare desinet. Cur enim animos vestros 6 obfirmetis, sicut obfirmarunt Aegyptii et Pharao? qui tamen ab illo sic tractati sunt, ut coacti sint, illis dare missionem. Quapropter 7 curate faciendum currum nouum vnum, et ei duas vaccas fetas, quæ iugum numquam tulerint, adligate: earumque vitulis domum reductis, sumite arcam Iouæ, et eam in currum imponite, aureaque simulacra, * quæ illi multæ nomine pendetis, in capsâ ad arcæ latus ponite, eamque abire finite, atque obseruate. Si Bethsamesam in suos fines iter habebit; ille nos hoc tanto malo adfecit: sin minus; sciamus, nos non eius manu premi, sed hæc nobis casu accidere.
- Atque ita fecerunt homines, 10 duasque boues fetas ad currum adligarunt, domi conclusis earum vitulis, imposita in currum arca Iouæ capsâque, et muribus aureis, et podicum suorum simulacris. Vacca vero recta 11 Bethsamem versus vna via mugientes ire contenderunt, neque ad dextram aut sinistram deflexerunt, palæstinis illas primatibus vsque ad Bethsamis confinia subsecutis. Bethsamitæ, qui tum messem triticeam in valle faciebant, ubi arcam animaduenterunt, eius conspectu lætati sunt. Quumque venisset currus in agrum Iosue Bethsamitæ, ibique stetisset, conciderunt ligna currus, vaccasque illas Iouæ solido sacrificio immolarunt: et Leuitæ arcam Iouæ, 13 capsamque vna positam, in qua erant aurea illa simulacra, depo-

- fuerunt, et ingenti saxo, quod illic erat, imposuerunt, eodemque die Bethfamitæ Iouæ solida sacrificia et rem diuinam fecerunt.
- 14 Qua re animaduersa, quinque Palæstinorum optimates Accaronem
- 15 eo dié redierunt, Podices autem aurei, quos Palæstini multæ nomine Iouæ penderunt, fuere pro Azoto vnus, pro Gaza vnus, pro Ascalone vnus, pro Getha vnus, et pro Accarone vnus. Mures quoque aurei fuerunt pro numero omnium vrbium palæstinarum, id est, quinque præfecturarum, quæ continentur ab vrbe munita, ad vicum non muratum, et ad ingens saxum, * in quo reposita est arca Iouæ, quod saxum est adhuc in agro Iosix Bethfamitæ.
- 18 Sed Ioua in bethfamiticum populum, quod Iouæ arcam viderant, animaduertit, cæsis eorum septuaginta hominibus supra quinquaginta millia: qua tanta clade a Ioua illata lugens Bethfamitarum populus, quærebat, ecquis pesset ante Iouam tam augustum Deum confiteri: aut ad quosnam a se transferenda foret arca? Itaque miserunt legatos ad Cariathiarimenses, qui dicerent, redditam esse a Palæstini arcam Iouæ: descenderent, eamque ad se exportarent.

CAPVT VII.

Israelite ad meliorem frugem. Ad populum Samuel. Contra Hebræos Palæstinorum a Deo calamitas.

- 1 ERgo venerunt Cariathiarimenses, sublatamque arcam Iouæ Getham in domum Abinadabi inuenerunt, eiusque filium Eleazarum ad Iouæ arcam custodiendam consecrarunt. Ac ex quo arca Iouæ Cariathiarimi collocata est, longo spatio, viginti circiter annis præteritis, totum Israelitarum genus ad Iouam lamentatum est.

Tum Samuel omnes Israelitas commonuit, vt, si se toto animo ad Iouam conuertant, deos alienos et Astarothum de medio sui tollerent, et bene erga Iouam animati, vni Iouæ seruirent: sic enim fore, vt eos ille a Palæstinis tueretur. Itaque fustulerunt Israelitæ Baales et Astarothum, vni que Iouæ seruirent. Et quum Samuel omnibus Israelitis ad Maspham conuentum indixisset, vt pro eis Iouam obsecraret, conuenerunt apud Maspham, haustamque aquam apud Iouam effuderunt, et eo die ieiunant, seque contra Iouam peccauisse confessi sunt: atque ita Israelitis ius dixit Samuel apud Maspham.

At vbi Palæstinis, Israelitas apud Maspham conuenisse, auditum est, Palæstinorum principes in eos expeditionem fecerunt: quo audito, Israelitæ sibi metuentes a Palæstinis, Samuelem orant, ne Iouam Deum ipsorum pro ipsis inuocare intermitteret, vt eos ab iniuria Palæstinorum defenderet. Et Samuel agrum subrumum cepit, eoque solidum Iouæ sacrificium fecit, Iouamque pro Israelitis inuocauit, et exauditus est. Eo enim adhuc sacra faciente, Palæstini conferto cum Israelitis prælio, ingenti Iouæ tonitru eo die perturbati, ab Israelitis victi sunt; eosque Israelitæ Maspha egressi, vsque sub Bethcar occidendo persecuti sunt. Et Samuel saxum inter Maspham et Sen collocauit, idque saxum auxilii nominauit: quod nobis hucusque, inquit, auxiliatus est Ioua. Ita domiti Palæstini, deinceps Israelitarum fines non incurfarunt, totoque tempore Samuelis a Ioua cohibiti sunt; oppida quoque sibi a Palæstinis erepta Israelitæ per vim recuperarunt, ab Accarone ad Getham cum suis finibus, quum pax esset inter Israelitas et Amorrhæos. Dixit autem ius Israelitis Samuel,

6 Samuel, quamdiu vixit: quum
quidem quotannis Bethel, Galgala
et Maspham obiens, Israelitis in
his omnibus locis ius redderet,
7 deinde Ramatham reuerteretur.
Nam ibi domum habebat, ibi ius
dicebat, ibi Iouæ aram construxe-
rat.

CAPVT VIII.

*Vatū filii populū duces, ii degeneres. Po-
pulus regem cupiens. Regis mores. Regis
a Deo imperata creatio.*

1 **Q**UUM autem consenuisset Sa-
muel, filios suos, quorum
grandiori Ioel, alteri Abias
nomen erat, rectores Israelitis
2 Bersabæ imposuit. Qui eius filii,
quum eius mores non imitarentur,
sed ad auaritiam declinantes, mu-
nera ob ius peruertendum accipe-
rent, conuenerunt Ramatham ad
3 Samuelem omnes Israelitæ sena-
tores, et ab eo petierunt: vt, post-
quam et ipse iam senex erat, neque
eius filii paternos mores sequeban-
4 tur, regem sibi ad se gubernan-
dos ceterarum gentium omnium
5 more imponeret. Hac illorum de
6 rege ad se gubernandos postulatio-
ne offensus Samuel, Iouam adpel-
7 lauit. Cui Ioua respondit in hunc
modum: obtempera populo in
omnibus, quæ a te postulauerint.
Non enim te, sed me, a sui rectione
8 depellunt: ac quales hactenus
semper erga me fuerunt, ex quo
illos ex Aegypto eduxi, dum, re-
lictō me, diis seruiuerunt alienis;
tales erga te quoque se præbent.
9 Quamobrem obsequere sane illis:
si prius tamen eos admonueris, eis-
que ius regis, in eos regnaturi, de-
monstraueris. Hæc omnia Iouæ
0 mandata Samuel hominibus a se
regem petentibus exposuit, atque
1 ita locutus est: hoc ius erit regis
in vos regnaturi. Ex filiis vestris
aurigas sibi et equites, et antecur-
2 fores curules deliget: hos tribu-

nos, hos centuriones* creabit: his
aratoribus, his mesforibus, his
bellici et suorum curruum instru-
menti fabricatoribus vtetur. Fi- 13
lias vestras vnguentarias, coquas,
pistrices suas faciet: agrorum, 14
vinearum, oliuetorum vestrorum
optima quæque deliget, suisque sti-
patoribus distribuet. Fruges et 15
vineas vestras decimabit, et suis
spadonibus adscelsisque dabit. Ser- 16
uorum, ancillarum, iuuenum ve-
strorum lectissimos, asinosque sum-
met, quibus ad sua negotia vtatur:
pecora vestra decumabit: breuiter, 17
ei serui eritis, ac aliquando de 18
rege, quem ipsi vobis delegeritis,
queremini, nec interim vos exau-
dient Ioua. Huic Samuelis voci 19
obtemperare nolentes Israelitæ,
instabant, vt sibi rex crearetur;
quo ceterarum gentium omnium 20
similes essent, rege eos gubernante,
educente, bella eorum gerente.
Quæ omnia populi verba audita 21
Samuel quum ad Iouam retulisset,
Ioua ei præcepit, vt illis morem
gereret, et regem crearet. Tum 22
Samuel Israelitis præcepit, vt in
sua quique oppida discederent.

CAPVT IX.

*Sauli pulcritudo, iter ad asinas. Videns
vocabulum. Saulus et puella. Ad Sa-
muelem Saulus, in conuiuia princeps, mox
deductus a vidente.*

FVit autem Beniamita quidam, 1
nomine Cis, filius Abielis, filii
Seroris, filii Bechorati, L. filii
Sarethi, H. filii Aphizæ, Ieminien-
sis cuiusdam filii, miles: qui si- 2
lium habebat nomine Saulum, iu-
uenem, et ita formosum, vt nulli
Israelitarum pulcritudine cederet,
et ceteros omnes humeris superem-
3 neret. Huic Saulo filio suo Cis
pater aliquando mandauit, vt, ad-
sumto vno de famulis, proficisce-
retur ad vestigandum asinas ipsius
Cis, quæ tum perditæ erant.

Igitur Saulus, quum, peragrato 4
monte

monte Ephraimitarum, terraque Salisa, et Salimorum Ieminiensiumque, nusquam illas inuenisset, 15
 5 ubi in fines suphios ventum est, famulum, quem comitem habebat, sic adloquitur: age reuertamur, ne pater meus, omis-
 sis afinis, sit de nobis sollicitus. Cui ille: est in hoc oppido, inquit, quidam ^m diuinus, vir grauis, qui quidquid futu-
 6 rum dicit, euenit: eamus illuc modo, si forte nobis id ostendet, cuius causa suscepimus hoc iter.
 7 At Saulus: si imus, inquit, quid adferemus homini? nam et pane exhaustæ sunt peræ nostræ, nec quidquam habemus in præsentia,
 8 quo diuinum remuneremur. Est mihi in præsentia (subiicit ille respondens) quadrans fidei argentei, quem diuino dabo, nobis ut iter
 9 nostrum expediat. Fuit quidem, quum apud Israelitas, qui ⁿ Deum consultum ibant, sic dicerent: age adeamus videntem: nam qui hodie vates, is olim videns adpellabatur.
 10 Tum Saulus: recte mones, eamus. Ita in oppidum perrexerunt, ubi ille diuinus erat.
 11 Atque in adscensu oppidi, nacti puellas, quæ aequatum exhibant, quærunt ex eis, numnam sit illic videns? Quibus illæ: est, inquit, et quidem vobis obuiam futurus, modo properetis: nam hodie venit in oppidum; quoniam peraguntur hodie popularia sacra in
 12 facello. Ingressi oppidum, eum protinus offendetis, antequam in facellum ad epulas ascendat. Si quidem ante eius aduentum populus non inibit epulas; propterea, quod eius est, super sacrificio precari: tum demum epulabuntur inuitati.
 14 Quare ascendite: non enim dubium est, quin eum sitis inuenturi. Ita illi in oppidum ascendunt: quumque intra oppidum venissent, occurrerunt Samueli, qui exierat ad ascendendum in facellum. Præmonuerat autem
 Ioua Samuelem, pridie quam Saulus venit, in hunc modum: cras ego tibi de Beniamitarum
 16 finibus mittam hominem, quem tu mei israelitici populi ducem v-
 17 sitione crees, qui populum meum ab iniuria Palæstinorum defendat. Nam ego populum meum respicio, eius ad me perlata querela. Igitur Samuelem, viso Saulo, monuit Ioua, illum esse, quem ipse ei prædixisset, rectorem fore sui populi. Et
 18 Saulus ad Samuelem in media porta accedit, et eum sic adloquitur: ostende quæso mihi, vbi nam sit domus videntis. Cui Samuel: 19
 ego sum videns, inquit respondens, conscende ante me in facellum. Vos hodie apud me epulabimini, deinde mane ego te dimittam: tibi-
 20 que, quidquid in animo habes, indicabo. Nam quod ad asinas pertinet, tibi tertio abhinc die perditas, depone earum curam: repertæ sunt. Sed hoc sciendum tibi est, eum esse te, in quem vnum, et in tuam vniuersam patriam familiam, spectent res Israelitarum. Et Saulus: quum ego genus ad
 21 Ieminim, inquit, referam, ortus ex minima gentilitatum tribus beniaminensis, quæ tribus omnium est Israelitarum minima, qui sit, ut tu istud mihi dicas?
 At Samuel Saulum eiusque famu-
 22 lum in cœnationem introduxit, eisque summum inter inuitatos, qui erant circiter triginta, locum dedit. Tum a coquo poposcit eam portio-
 23 nem, quam ei tradiderat, et ipsum penes se reponere iusserat, (exce-
 24 perat autem coquus armum, et quod armo adhæret) Sauloque adposuit: et, ecce, reliquias, inquit, adpone ipse tibi, vescere: nam hoc tibi ex composito reseruatum est, o quod dicerem, me inuitasse homines. Ita epula-

^m) vates. ⁿ) sciscitatum oraculum. ^o) Sciebam, te adfuturum. Ideoque coquo, ut hoc reseruaret, mandavi:

me enim habiturum conuiuas alios.

epulatus est eo die Saulus cum Sa-
 25 muele. Deinde ex sacello descen-
 derunt in oppidum, et ille cum
 Saulo super tecto collocutus est.
 26 Postridie, vbi surrectum est, sub
 ortum auroræ vocauit Saulum Sa-
 muel in tectum: et, surge, inquit,
 volo te dimittere.
 27 Quumque surrexisset Saulus,
 egressi sunt ambo foras, ipse et
 Samuel. Atque inter descenden-
 dum, ad extremum oppidi, monuit
 Saulum Samuel, vt famulum iube-
 ret ipsos præuerrere, atque antece-
 dere: ipse autem paullisper resta-
 ret, vt ei diuinum mandatum expo-
 neret.

CAPVT X.

*Sauli vñtio, de Saule vaticinium. Hic
 vna cum vatibus vates. Rex creatus dis-
 simulatur.*

DEinde, sumta olei ampulla,
 caput Sauli perfudit, eumque
 deosculatus, inquit: te qui-
 dem vngit Ioua p suæ possessionis
 2 ducem. Quum hodie digressus à
 me fueris, reperies homines duos
 apud sepulcrum Rachelis in sinibus
 Beniamitarum, apud Selsam, qui
 tibi nuntiabunt, repertas esse asi-
 nas, ad quas vestigandas profectus
 es: patremque tuum, omisâ cura
 asinarum, de vobis sollicitum, et
 3 filii sui causa anxium esse. Illinc
 progressus vterius, vbi perueneris
 ad quercum Thaboris, incidis illic
 in homines tres, Bethel ad 4 Deum
 adscendentes: quorum vnus tres
 hædos, alter tres panes, tertius v-
 4 trem vini portabit, qui te salutâ-
 bunt, tibi que duos panes dabunt,
 5 quos tu ab illis accipies. Deinde
 venies in collem diuinum, vbi sunt
 Palæstinorum præsidia: vbi oppi-
 dum ingrediens, occurret cætui
 vatium de sacello descendendum,
 et præcedente nablo, tympano,
 tibia et cythara, vaticinantium:

cum quibus tu quoque, Iouæ spi- 6
 ritu correptus, vaticinabere, et in
 alium hominem mutabere. Quæ 7
 postquam tibi signa euenisse conti-
 gerit, tum facias licet, tibi quod in
 manum venerit: nam tibi Deus ad- 8
 erit. Descendes autem ante me
 in Galgala, quo ego sum ad te de- 9
 scensurus, ad solida sacrificia, et ad
 sacra pro salute facienda. Tu se-
 ptem dies expectato, dum ego ad
 te veniam, tibi que, quid facien-
 dum sit, ostendam, Igitur si 9
 simulatque digrediens a Samuele
 Saulus, humeros conuertit, Deus
 ei mentem in aliam immutauit,
 eodemque die omnia signa illa
 contigerunt. Atque vbi illo, vi- 10
 delicet Gabaam, venerunt, occur-
 rit ei cætus vatium, quos inter ip-
 se diuinitus adflatus, vaticinari
 cœpit. Eum quum inter vates 11
 vaticinantem adspicerent, quicum-
 que eum antea cognouerant, vul-
 go inter se dicabant: quidnam
 filio Cis accidit? An et Saulus in-
 ter vates? Et quidam, qui ade- 12
 rat: Immo quis eorum pater est?
 inquit. Itaque abiit in prouerbi-
 um: an et Saulus inter vates?
 Deinde vbi vaticinari desiit, venit 13
 ad sacellum, et quærenti patruo 14
 ex ipso et ex famulo, quonam
 profecti fuissent? respondit, ad
 quærendas asinas: quas quum non
 exstare viderent, adiuisse Samue-
 lem: petentique patruo, vt sibi 15
 exponeret, quid eis Samuel dixis-
 set? respondit Saulus, illum in- 16
 dicasse, repertas esse asinas: sed de
 regno quod dixerat Samuel, non
 indicauit.

Deinde Samuel, conuocato ad Io- 17
 uam populo apud Maspham, cum Is-
 raelitis sic locutus est: sic dicit Io- 18
 ua Deus Israelitarum: ego Israeli-
 tas eduxi ex Aegypto, et vos tum ex
 Aegyptiis, tum ex omnibus, quæ vos
 opprimebant, regnis eripui, et 19

VOS

p) suorum Israelitarum. q) Dei fanum. r) non solum vates est Saulus, sed
 etiam vatium pater, hoc est summus.

vos hodie Deum vestrum (per quem estis ab omnibus malis atque hostibus defensi) repudiatis, regemque vobis imponi flagitatis. Quare adeste coram Ioua, in tribus copiasque distributi. Ita sortito Samuele tribus omnes israeliticas, 20 beniaminensi fors obuinit: qua porro ducta per cognationes, et 21 matriana cognatione designata, declaratur Saulus, Cis filius. Is quum quæsitus non inueniretur, 22 interrogatus insuper Ioua, an adhuc eo venisset homo? eum apud impedimenta latere, respondit. 23 Itaque eo concursum est, arcessitusque illinc, et in medio populi collocatus est, quum quidem ceteros omnes humeris superemineret. 24 Hic Samuel ad vniuersos ita loquitur: videtisne, quem elegit Ioua? vt ei nemo omnium sit par? Et vniuersi ouantes regem salutarunt. 25 Tum Samuel regni iura populo exposuit, descriptaque in libro, apud Iouam deposuit, et omnem 26 populum domum dimisit. Saulus quoque domum suam Gabaam profectus est, secutis eum militibus, si quorum animi diuinitus incitabantur. 27 Quumque improbi quidam dicitarent: quid? nosne iste vt tueatur? eumque contemnerent, neque ei munera adferrent, dissimulabat.

CAPVT XI.

In Galaaditis Ammonita. Regis crudelitas contra populum. A Saulo casus Ammonita. Victorum letitia.

DEinde G. L. post vnum fere mensem H. fecit Nahas Ammonita expeditionem, castraque posuit apud Iabem Galaaditarum. A quo quum Iabenses vniuersi peterent, vt secum pacem facerent, ea lege, vt ipsi ei seruirent: respondit, ea se conditione cum eis pacem esse facturum, si eis omnibus dextros oculos efoderet, eoque dedecore omnes

Israelitas adficeret. Tum Iaben-3 ses senatores ab eo petierunt, sibi dies septem concedi, quibus legatos in omnes Israelitarum partes dimitterent. Quod si defensores adepti non fuissent, sese illi dedituros esse. Profecti igitur legati 4 Gabatham Sauli, negotium, audiente populo, exposuerunt: vnde, quum esset totius populi sletus excitatus, Saulus, qui tum rure 5 boues agens veniebat, percontatus, quid populo accidisset, vt ploraret: vbi ei Iabensium narrata 6 res est, audito eo nuntio, diuinitus adlatus, iraque graui motus, par bouem cepit, disfectumque 7 in omnes Israelitarum fines per nuntios dimisit, cum edicto, vt qui Saulum et Samuelem secuti non essent, eorum bubus ita fieret. Ita Iouano pauore correpti homi-8 nes ad vnum adfuerunt, quos ille apud Bezec recensuit, fueruntque Israelitarum trecenta millia, Iudæorum autem triginta millia.

Tum legatis, qui venerant, man-9 datum est, vt Iabensibus Galaaditis renuntiarent, postridie, quum sol incaluisset, auxilium habituros. Quod quum digressi legati Iabensi-10 bus retulissent, latati Iabenses responderunt Ammonitis, sese postero die deditionem facturos, inque eorum potestate atque arbitrio futuros. Postridie Saulus 11 exercitum tripartito intulit, mediaque castra de matutina vigilia adorti Saulini, Ammonitas vsque ad æstum solis occiderunt: reliqui ita dissipati sunt, vt nusquam ibi duo simul restarent. Tum po-12 pulus a Samuele petiit, homines illos, qui Saulum regem repudiauerant, sibi dedi, atque interfici: sed negauit Saulus, quemquam eo die moriturum, quo Ioua victoriam dedisset Israelitis. Deinde po-13 pulo sic præcepit Samuel: agite, 14 proficiscamur ad Galgala, regnumque illic renouemus. Ita profe-15

Et omnes ad Galgala, Saulum illic coram Ioua regem crearunt, sacraque pro salute apud Iouam fecerunt, atque ibi Saulus et omnes Israelitæ multum lætati sunt.

CAPVT XII.

Samuelis concio, huius a populo laudes. Portenta. Trepida multitudo.

TVM Samuel cum vniuersis Israelitis ita locutus est: equidem vobis in omnibus vestris postulatis morem gessi, creauique regem: et nunc ecce regem, qui vobis præsit. Equidem iam senex et canus sum, et ecce filii mei, qui apud vos degunt. Quum igitur vobis ab ineunte ætate ad hunc usque diem præfuerim, respondete mihi præsentem, coram Ioua, coramque eius vncto, eccui bouem aut asinum eripuerim? ecquem fraudauerim, aut oppresserim? a quo præmium acceperim, vt in eius crimine conuiuerem? et vobis satisfaciam. Cui illi: tu neque nos fraudasti, aut oppresisti, inquit, neque quidquam a quovam abstulisti. Et ille: ergo vos Iouam eiusque vnctum hodierno die testamini, nihil vos habere, quod de me expostuletis. Testamur, inquit.

Et Samuel: adeste igitur, vt apud Iouam (qui Mosem Aharonemque fecit, quique maiores vestros eduxit ex Aegypto) vobiscum disputem de tot Iouæ erga vos, ergaque maiores vestros, meritis. Postquam venerat Iacobus in Aegyptum, inuocatus a maioribus vestris Ioua, Mosem Aharonemque misit, qui illos ex Aegypto eductos, in hoc loco collocarunt. Deinde, quum Iouæ Dei sui oblitus, et propterea ab ipso Ioua dediti essent Sifaræ duci exercitus Hæforis, aut Palæstinis, aut regi Moabitarum, atque ab illis

debellati, Iouam implorarunt, et se peccauisse confessi sunt, qui, relicto Ioua, Baales Astarothumque coluissent: petieruntque, vt se ab hostibus liberaret, seque eius seruituros, sponderunt. Itaque misit Ioua Ierobaalem, et Bedanem, et Iephtham, et Samuelem, et vos ab hostibus vndique liberatos in tuto collocavit. At vos, quum videretis, vos ab Ammonitarum rege Naha inuadi, postulastis a me, regem vobis præponi, quum Ioua Deus vester idem rex vester esset. Et nunc ecce regem, quem vos delegistis, quem postulastis: en vobis præfecit Ioua regem. Si Iouam reuerebimini, si coletis, si ei dicto audientes eritis, si Iouæ mandatum non violabitis, sed Iouam Deum vestrum tum vos, tum rex, vobis ab eo præfectus, sequemini, G. non infestabit vos Ioua. H. Sin autem Iouæ non obtemperantes, eius mandato contrahenietis, et vos et S.G. vestrum regem H. Ioua infestabit. Iam vero adeste, et videte, quantam rem Ioua ob oculos vestros faciet. Hodie tritici messis est: ego Iouam inuocabo, et tonabit, * atque pluet: vt intelligatis videatisque, quanto Iouam peccato offenderitis, regem vobis postulando. De iude Iouam inuocauit Samuel: et Ioua tonitrua pluuiamque eo die dedit, vnde vniuersi magno et Iouæ et Samuelis metu perculsi, a Samuele contenderunt, vt pro ipsis Iouam Deum suum oraret, ne morerentur: quoniam tot sua peccata hoc scelere postulandi regis cumulasent. Quibus Samuel: omittite timorem, inquit. Vestrum quidem factum hoc perquam nefarium est: verumtamen nolite a Ioua deficere: quin ei toto pectore seruite, neue ad ista nihili desciscite, quæ neque

pro-

1) in Hebræo est, patres vestros: sed in Græco melius, vt mihi videtur.

2) diuos et iuanes deos.

profunt, neque opitulantur: ad
 22 eo nihili sunt. Neque enim de-
 stituet Ioua populum suum, pro-
 pter suum tam celebre nomen, post-
 quam vos sibi populum facere vo-
 23 luit. Ego quoque, absit, vt hoc in
 Iouam scelus committam, vt pro
 vobis orare intermittam, et vos
 honestis rectisque moribus instru-
 24 cre. Tantum Iouam reuereniri-
 ni, eique vere toto pectore seruite.
 25 Videte enim, quantam vobis rem
 fecerit: quod si male feceritis, et vos
 et rex vester peribitis.

CAPVT XIII.

*In Palestinos Ionathan. Israelitarum fuga.
 Sauli temeritas. In eum Samuel. Inermes
 Hebræi.*

1 **I**niuit autem Saulus regnum, * an-
 num agens, et regnavit in Israe-
 2 litas annos duos. Delegit au-
 tem Saulus tria Israelitarum millia:
 quorum duo millia secum apud
 Machmas, montemque bethelen-
 sem retinuit: mille cum Ionathane
 reliquit apud Gabaam Benia-
 3 mitarum: reliquos domum remi-
 sit. Deinde quum occidisset Iona-
 thani Palæstinorum præsidium,
 quod erat Gabæ collocatum, id-
 que audiuisent Palæstini, Saulus
 vbique tuba sonandum curauit, eo
 consilio, vt id audirent Hebræi.
 4 Quod quum audiuisent omnes
 Israelitæ, a Saulo occisum esse Pa-
 læstinorum præsidium, Palæstinos-
 que Israelitis infensos esse, con-
 uenerunt ad Saulum apud Galga-
 la.
 5 Sed quum Palæstini ad Israe-
 litas bello persequendos conuenis-
 sent, triginta millia curruum et
 sex millia equitum secum habentes,
 præter milites arenæ litoris
 marini numerum adæquantes, pro-
 fectique castra fecissent apud
 Machmas, ab oriente Bethauenis:
 6 Israelitæ, videntes rem suam esse
 in angusto, propinquantibus illis,
 abdere se in mandras, in latebras,
 in rupes, in tesqua atque spelun-
 cas: pars Hebræorum Iordanem
 7 traicere, seque in fines Gadinor-
 um Galaaditarumque recipere.
 Saulus ergo, qui adhuc apud Gal-
 8 gala erat, omnibus, qui circa eum
 erant, perterritis, quum septem
 dies expectasset, quod spatium fue-
 rat a Samuele definitum, neque
 Samuel in Galgala venisset, et ex-
 9 ercitus ab eo dilaberetur: iussit,
 hostias adduci sibi, ad solidum sa-
 crificium et pro salute faciendum,
 fecitque solidum sacrificium.
 Quod simulac absoluit, ecce aderat
 10 Samuel, cui progressus obuiam
 Saulus, vt eum saluaret, et inter-
 rogatus ab eo, quid fecisset, sic re-
 spondit: quum viderem, mili-
 11 tes a me dilabi, neque te ad diem
 venire, et Palestinos apud Mach-
 mas conuenisse: veritus, ne mox
 12 ad me in Galgala descenderent Pa-
 læstini, quum nondum Iouæ pre-
 ces tulissem, coactus sum solidum
 facere sacrificium. At Samuel: 13
 stulte fecisti, qui, quod tibi a Ioua
 Deo tuo præceptum erat, non fe-
 ceris. Iam vero Ioua regnum tibi
 in Israelitas æternum sanxisset.
 At nunc non erit firmum regnum
 14 tuum: quæsiuit Ioua sibi homi-
 nem ex animi sui sententia, cui
 populum suum regendum mandet:
 quoniam tu eius præcepto non
 paruisti. Hæc locutus Samuel, 15
 Galgalis digressus est, et Gabaam
 Beniamitarum venit. Saulus, quos
 habebat in præsentia, milites re-
 censuit, homines circiter sexcen-
 tos: cumque eis, et cum Iona-
 16 thane, Gabæ Beniamitarum man-
 sit. Exierant autem ex Palæstino-
 rum castris, apud Machmas posi-
 tis, populatores, tripartito diuisi:
 quorum vna pars Ophram versus 17
 contenderat, in fines Saulis: al-
 18 tera Bethoronem versus: tertia
 eum tractum petiuerat, qui Sebo-
 iorum vallem spectat, in siluam.
 Nec vllus faber ferrarius exstabat 19

in omnibus Israelitarum finibus: quod ideo curauerant Palæstini, ne facerent Hebræi gladios aut lanceas. Itaque descendebant omnes Israelitæ ad Palæstinos, ad vomeres, ligones, secures, et cetera feramenta inspicienda; erantque tum obtusi vomeres, ligones, tridentes et secures, reficiendique stimuli: acciditque, vt belli tempore nullus in vniuersis Sauli aut Ionathanis copiis esset, qui gladium aut lanceam haberet, Saulo et Ionathane eius filio exceptis.

CAPVT XIII.

In Palæstinos Ionathan. Regium dirum edictum. Ionathan mel comedens. In filium rex. Pro illo milites. Sauli victoria, soboles, in fortes munificencia.

Igitur quodam die Ionathan, Sauli filius, armigerum suum hortatus est, vt adorirentur Palæstinatorum quoddam præsidium, quod vltra Machnas proceserat, et paullo vltra ipsos confederat: neque id Saulo patri suo indicauit, qui tum sub malo punica apud Magronem ad extremum Gabææ sedebat, comitibus circiter sexcentis: quum quidam Achias, Achitobi filius, fratris Ichabodi, Phineis filii, nepotis Elis, Iouæ apud Siluntem pontifex, ephodum gestaret, et illi Ionathanem profectum esse nescirent. Erant inter aditus, quæ Ionathan ad Palæstinatorum stationem penetrare conabatur, duo prærupti scopuli, alter altera ex parte aditum tenentes, quorum alter Boses, alter Sene adpellabatur: ille ab aquilone a fronte Machmantis, hic ab austro a fronte Gabææ fixus. Ionathan ergo armigerum suum sic adhortatus est: agedum, adgrediamur præputiatorum istorum præsidium, si forte Ioua stabit a nobis. Neque enim Iouæ difficilius est, exiguis copiis vincere, quam

magnis. Cui armiger: facito, vt 7 libet, inquit, perge, ego te comitabor, vt voles. Et Ionathan: quum 8 adoriemur eos, inquit, si ipsi, nobis conspectis, iusserint, nos expectare, dum ipsi ad nos veniant, restabimus ibidem, neque ad eos adscendemus. Sin autem iusserint, vt 9 ad se adscendamus, adscendemus: nam hoc signum erit, victoriam 10 nobis a Ioua de illis dari.

Igitur ambo sese Palæstinatorum 11 præsidio ostendunt. Tum Palæstini dicere: prodeunt Hebræi ex cauernis, in quas sese abdidierant. Deinde Ionathanem et eius armigerum adloquuntur præsidiarii milites: adscendite sane ad nos, et a vos quidpiam docebimus. Tum Ionathan: adscende pone me, inquit armigero: nam eos Ioua addicit Israelitis. His dictis, 13 manibus pedibusque erepit, sequente armigero, cæsique sunt illi a Ionathane, armigero post eum interficiente: Atque in hac prima cæde, a Ionathane eiusque armigero facta, ceciderunt homines circiter viginti, in agri spatio dimidii fere iugeri: ex quo tantus terror non solum castra, agros, milites omnes præsidii, sed ipsos etiam populatores peruasit, vt terra ipsa, terrore diuinitus incusso, contremisceret. Quod quum esset a 16 Sauli speculatoribus apud Gabaam Beniamitarum animaduersum, tumultum exstitisse, qui serperet, et magis magisque increbesceret, iussit Saulus eis, qui apud se aderant, vt conquirerent et dispicerent, equis ab ipsis discessisset. Facta 18 que ab illis conquisitione, et inuento, Ionathanem eiusque armigerum abesse, iussit Achia, vt diuinam arcam adferret: erat enim tum arca diuina apud Israelitas. Atque in 19 terea Saulo pontificem adloquente, quum ille in castris Palæstinatorum tumultus etiam atque etiam cre-

S
fceret,

a) docebimus vos, quid sit nos lacesere, hoc est, vos interficiemus.

20 feceret, iussit pontifici, vt desisteret :
 coactisque eis omnibus, qui ad-
 erant, prælium adit. Ecce autem illi
 maximo tumultu ferrum in seipfos
 21 inuicem conuerterant, nec non
 Hebræi (qui antea cum Palæstinis
 fuerant, cumque illis profecti ag-
 men clauserant) ii ad Saulinorum
 Jonathanensiumque partes transie-
 22 rant. Præterea quicumque Israe-
 litarum in Ephraimitarum mon-
 tanis latitabant, ii, audita Palæsti-
 norum fuga, eos et ipsi bello per-
 23 sequebantur. Atque ita victori-
 am tradidit eo die Ioua Israelitis,
 translatumque est bellum ad Beth-
 24 auen. Eo autem die, quum coi-
 uisissent Israelitæ, Saulus eos iure-
 iurando obstrinxerat, deuouens, si
 quis cibum caperet ante vespertum,
 dum ipse suos hostes vlcisceretur.
 Itaque illorum nemo cibum gusta-
 25 uerat. Quumque omnes in sil-
 uam uenisissent, et ibi fluens in agri
 solo mel adspicerent, nemo tamen
 ori suo manum admouit, quod ius-
 iurandum metuebant.
 26 At Jonathan, qui, quum pater
 suus illos obtestaretur, non audi-
 uerat, baculi, quem manu fere-
 27 bat, extremum protendit, fauo-
 que mellis intinctum, manu ad os
 suum admouit: ex quo ^b illustra-
 28 ti sunt eius oculi. Tum quidam
 militum ei ita dixit: obstrinxit
 pater tuus sacramento milites, cum
 denotione, si quis hodie cibum
 gustasset, quum tamen essent des-
 29 fessi. Cui Jonathan: perturbauit
 pater meus omnia, inquit: vi-
 dete enim, vt mihi collustrati sunt
 oculi, quoniam paululum quid hu-
 30 ius mellis gustavi: quid si come-
 dissent hodie milites ^c de præda
 hostium suorum, ^d quantum satis
 esset: quum nunc ^e non satis magna
 illata Palæstinis clades est.
 31 Igitur cæsis eo die Palæstinis a
 Machmante ad Aialonem, multum
 defessi milites, ad prædam se con-
 uertunt, captasque oues et ca-
 32 pras, et boues atque vitulos humi
 maçant, et cum ipso sanguine
 comedunt. Quod postquam est ³³
 Saulo nuntiatum, milites in Iouam
 peccare, cibum vna cum sanguine
 capiendo, præfatus, illos contra fas
 facere, iubet, ad se e vestigio ³⁴
 saxum ingens aduolui, et pasfim
 militibus edici, vt suos boues et
 pecora ad se adducant, ibique ma-
 çtent atque comedant: neue con-
 tra Iouam carne cum sanguine ve-
 scendo peccent. Itaque accedunt
 omnes, boues suos secum sub no-
 çtem ducentes, eosque illic ma-
 çtant. Et Saulus aram Iouæ con-
 35 struxit, quæ quidem prima Iouæ
 ab eo constructa est. Deinde suos ³⁶
 cohortatus est, vt noctu secum Pa-
 læstinos insequerentur, et vsque ad
 lucem matutinam deprædarentur,*
 neque eorum quemquam reliquum
 facerent. Quumque omnes iube-
 37 rent, vt faceret, quidquid liberet,
 suasit pontifex, vt illic accederent
 ad Deum. Sed Deus a Saulo con-
 sultus de persequendis Palæstinis,
 et an esset eos Israelitis dediturus,
 nihil eo die respondit. Tum ³⁸
 Saulus: adeste huc, inquit, vniuer-
 si ordines exercitus, et cognoscite
 atque dispicite, quisnam sit huius
 hodierni peccati auctor. Nam per ³⁹
 Iouam immortalem, Israelitarum
 conseruatore, si is est vel Iona-
 than filius meus, morte pleçtetur.
 Quumque nemo omnium ei re-
 40 spondisset: vos (inquit ad omnes
 Israelitas) eritis in altera parte,
 ego et Jonathan filius meus in al-
 tera. Cui illi: vt libet, inquirunt.
 Et Saulus Iouam sic adloquitur: ⁴¹
 Deus Israelitarum age seuerè. Ac
 ceteris elapsis, Jonathan et Saulus
 deprehensi sunt. Et Saulus ita ⁴²
 dicit:

^b) qui scilicet peruigilatione aut fame caligabant.
 c) quæ videlicet melle dul-
 cior est, quanta victoriæ lux esset exorta nobis?

^d) ad satietatem. ^e) quia
 fame languent milites,

dicit: sortem iacite inter me et Ionathanem filium meum. Et quum deprehensus Ionathan esset: ille sic
 43 eum adloquitur: indica mihi, quid feceris. Tum Ionathan indicat: gustavi, inquit, ab extremo baculi, quem manu ferebam, pa-
 44 xillulum mellis, et moriar? Cui Saulus: ita mihi sit Deus, inquit, propitius, vt tu morte plecteris,
 45 Ionathan. Sed milites Saulum sic interpellant: ergone morietur Ionathan, qui hanc tam insignem victoriam peperit Israelitis? minime vero: per Iouam immortalem, ne pilum quidem amittet: nam Deum adiutorem habuit hodierno die. Atque ita Ionathanem a morte
 46 vindicauere milites. Et Palæstini, Saulo ab eis persequendis digresso,
 47 domum concesserunt. Saulus autem Israelitarum regno potitus, omnes vndique suos hostes debellauit, Moabitas, Ammonitas, Idumæos, Sopenæ reges, et Palæstinos: ac quocumque se verterat, superior
 48 erat: coactisque copiis Amalechitas superauit, et Israelitas ab oppresorum iniuria liberauit. Habuit autem Saulus filios, Ionathanem, Iesuium et Malchisuiam, duasque filias, quarum grandiori Meroba, minori Michol nomen erat.
 49 Eius vxor Achinoama vocabatur, Achimæ filia: dux exercitus Abner, Neris filius, patrum Sauli, cuius
 50 Sauli pater erat Cis. Abneris pater erat Ner, Abielis filius. Fuit autem acre bellum aduersus Palæstinos, quandiu vixit Saulus.
 51 Itaque, quoscumque viros fortes ac bellicosos animaduertat, eos sibi adsciscebat.

CAPVT XV.

In Amalechitis Saulus. Horum clades. Regis contumacia. Agagi nex a Samuele.

1 Samuel autem Saulum sic admonuit: misit me Ioua ad vngendum te, suorum Israelitarum

regem. Quamobrem obtempera Iouæ dictis. Sic autem dicit
 2 Ioua bellipotens. Recolo, quid Amalechitæ fecerint Israelitis, vtque eorum iter ex Aegypto profectorum infestauerint. Quapropter
 3 i occisum Amalechitas: et eorum onnia, nihil parcentes, corrumpitote, atque interficitote, viros, mulieres, infantes, lactentes, boues, oues, camelos et asinos.

Igitur Saulus conuocatos milites
 4 recensuit apud Telaim, peditum ducenta millia, et Iudæorum decem
 5 millia: et Amalechitarum urbem adgressus, atque apud fluiuium conflicturus, f
 6 Cenæos præmonuit, vt ab Amalechitis abirent, recederent, desciscerent, ne ipse eos vna cum illis perderet, qui tamen Cenæi
 7 humanos se erga omnes Israelitas ab Aegypto profectos præbuisent. Quumque recessissent ab Amalechitis
 8 Cenæi, fudit Saulus Amalechitas ab Heuila, vsque dum veniatur ad Sur, quod contra Aegyptum situm
 9 est: viuoque capto Agago Amalechitarum rege, ceteros omnes ferro trucidauit. Sed Agago percit ipse et exercitus, et ouium, caprarum, bouumque optimis quibusque, et maxime opimis, agnisque et optimis quibusque; neque ea voluerunt corrumpere: vilissima autem et abiectissima quæque peruerterunt.

Itaque cum Samuele locutus Ioua dixit: se pœnitere creati regis
 10 Sauli; quoniam a se defecisset, neque sua mandata exsecutus esset. Eam rem ægre ferens Samuel, Iouamque tota nocte comprecatus, mane surgit ad occurrendum Saulo. Quem quum audiret in Car-
 11 melum venisse, erectoque tropæo reuersum perrexisse, et in Galgala descendisse, venit ad eum. Et
 12 Saulus Samuelem ita salutauit: salue a Ioua, exsecutus sum mandatum Iouæ. At Samuel: quis ergo
 13

balatus pecorum venit ad aures
 meas? aut quem ego bouum mugi-
 15 tum audio? Et Saulus: ex Ama-
 lechitis abacta sunt, inquit. Nam
 abstinuere milites optimis quibus-
 que balantum atque bouum, ad sa-
 crificandum Iouæ Deo tuo: cete-
 ra quidem funditus euertimus.
 16 Tum Samuel: licetne tibi expo-
 nam, quid mihi Ioua dixerit hæc
 17 nocte? Licet, inquit ille. Et Sa-
 muel: quum ex tam tenui condi-
 tione (s vt tu tibi videbare) israe-
 liticarum tribuunt caput euaseris,
 et a Ioua Israelitarum rex victus
 18 sis: cur ab eo in hanc expeditionem
 misus, et sceleratos Amalechitas
 excindere, ac bello ad inter-
 necionem persequi iussus, non
 19 obediuisti, sed ad prædam conuer-
 sus, Iouam offendisti? Cui Saulus:
 immo vero Iouæ obediui, in-
 quit, expeditionemque, ad quam
 ab eo misus sum, confeci, et exci-
 sis Amalechitis, eorum regem Aga-
 20 gum adduxi. Tantum milites de
 manubiis pecora, bouesque, deuo-
 torum primitias desumserunt, qui-
 bus Iouæ Deo tuo apud Galgala sa-
 21 crificaretur. At Samuel: quasi
 vero tam Iouæ placeant hostiæ et
 sacrificia, inquit, quam ei dicto
 audientem esse? obedientia (vt tu
 scias) melior est sacrificio: et ob-
 22 temperatio, adipe arietino. Nam
 non parere, peccatum est magicum:
 et contumacem esse, in eadem cul-
 pa ponitur, ac simulacra colere. Et
 quoniam tu Iouæ mandatum repu-
 diauisti, ipse te vicissim regno pri-
 23 uabit. Tum Saulus: peccauit, in-
 quit, qui contra Iouæ iussa, contra-
 que tua mandata, populum veritus,
 24 eique obsecutus, fecerim. Sed tu
 mihi veniam da, et mecum reuer-
 25 tere, vt Iouam adorem. Et Sa-
 muel: non reuertar tecum, qui
 Iouæ mandatum adspertus sis,
 ideoque per eum israelitico regno
 26 abdicatus. His dictis Samuel con-

uersus discedebat: quem ille gre-
 mio penulæ prehendit, et penula
 abrupta est. Tum Samuel ita lo- 27
 quitur: abrumpit hodie a te Ioua
 Israelitarum regnum, idque alteri
 te meliori tradit. Neque vero 28
 fallet Israelitarum triumphator,
 neque animum mutabit: non enim
 homo est, animum vt mutet. Et 29
 ille: peccauit, inquit: sed tu hunc
 mihi apud senatores meorum po-
 pularium, apudque Israelitas ho-
 norem concede, vt mecum redeas,
 quo Iouam Deum tuum adorem.
 Ita redeuntem Saulum comitatus 30
 est Samuel, adorauitque Iouam
 Saulus. Tum Samuel Amalechi- 31
 tarum regem Agagum ad se iussit
 adduci. Quumque Agagus ad eum
 delicate accessisset, mortis acerbi-
 tatem abfore sperans, Samuel ita
 dixit: quemadmodum orbauit 32
 ensis tuus mulieres, sic orbabitur
 præ ceteris mulieribus tua mater.
 Hæc locutus Samuel, Agagum apud 33
 Iouam Galgalis dissecuit. Deinde 34
 Ramatham discescit, et Saulus do-
 mum suam Gabaa Sauli petiit,
 nec vniquam postea per omnem
 vitam Saulum vidit Samuel, quod
 eius vicem dolebat.

CAPVT XVI.

*Samuel a Ioua incasatus, idem ad vngendum
 Dauidem. Sauli vexatio, per Dauidem
 mitigatio.*

AT Ioua, quem Sauli Israeli-
 tarum regis creati pœnitebat,
 Samuelem sic adlocutus est:
 quousque Saulum lugebis, quem
 ego regno Israelitarum abdicauit?
 Reple tum cornu oleo, et profici-
 scere iussu meo ad Isæum Bethle-
 hemitam: nam de eius filiis ego
 mihi regem prospexi. Cui Samu- 2
 el: quo pacto, inquit, proficiscar?
 nam si hoc audiuerit Saulus, inter-
 ficiet me. Et Ioua: vitulam tecum
 duces, inquit, dicesque, te ad Iouæ
 sacrificandum venisse, et Isæum 3
 ad

ad sacrificium vocabis: ego tibi, quid agendum sit, ostendam, et tu mihi vnges, quem tibi significauero.

4 ro. His Iouæ mandatis paruit Samuel, Bethlehemamque profectus est, et mirantibus aduentum suum senatoribus ciuitatis, quærentibusque, an salua re veniret?

5 salua, inquit, ad Iouæ sacrificandum venio. Lustramini, et mecum ad sacrificium adeste: lustrationeque Isæum et eius filios ad sacrificium vocauit. Qui postquam aduenerunt, intuitus Eliabum, sic cogitabat: adest nimirum apud

7 Iouam eius vnctus. Sed Ioua: noli, inquit, istius spectare faciem, aut staturæ proceritatem: nam ego eum improbo. Non enim eadem specto, quæ solent homines. Spectant enim homines faciem; at

8 Ioua animum intuetur. Deinde vocatum Isæus Abinadabum in Samuelis conspectum adduxit. At ille: ne hunc quidem elegit Ioua.

9 Deinde adduxit Isæus Sammam; atque illo dicente, ne eum quidem

10 a Ioua delectum esse: adduxit Isæus in conspectum Samuelis septem filios suos. Quumque negaret Samuel, illos a Ioua deligi, et ex Isæo quæreret, an omnes adessent

11 pueri: respondit Isæus, restare natu minimum, qui pecus pasceret. Et Samuel: iube istum euocari, inquit: neque enim reuertar,

12 quin ille huc venerit. Tum ille misit, qui eum adducerent: erat autem rufus, decora facie, elegantique forma. Et Ioua: age, inquit,

13 istum vnge, nam is est. Tum Samuel, sumto olei cornu, illum inter fratres suos vnxit, atque ex illo die deinceps Iouæ spiritu fuit

4 instinctus Dauid. Deinde digressus Samuel, Ramatham venit. Saulus autem Iouæ spiritu destitutus, a malo spiritu, auctore Ioua, vexa-

5 batur. Itaque suaferunt ei eius adsectatores, vt, quoniam malo

6 Dei spiritu ageretur, suis, quos

apud se habebat, famulis negotium daret, vt aliquem tangendæ citharæ peritum conquirent, qui eum malo Dei spiritu correptum pulsandis fidibus mitigaret. Mandauit ergo Saulus suis, vt sibi prouiderent de aliquo fidibus perito, quem ad se adducerent. Et vnus

18 de famulis ei respondit, vidisse se Isæi Bethlehemitæ filium, hominem non solum fidibus doctum, sed etiam virum fortem atque militarem, rerumque prudentem, et formosum, ac Ioua secundo vntem. Tum Saulus, misit ad Isæ-

19 um nuntiiis, iussit, vt ad se mitteret Dauidem filium suum, pastorem,

Igitur Isæus asinum, qui pascum adferret, vniueque vntem, et caprum vnum, Saulo per Dauidem filium suum misit. Dauid

21 ad Saulum profectus, apud eum remansit, eiusque singulari captus amore Saulus, eo armigero vsus est, et ab Isæo per nuntios pe-

22 tiit, vt apud se maneret Dauid: eum enim sibi esse gratum. Ac

23 quandocumque accidebat, Saulum diuino illo spiritu corripî, Dauid correptam citharam manu pulsabat, atque ita respirabat Saulus: et, facescente ab eo malo illo spiritu, mitigabatur.

CAPVT XVII.

Goliathi statura, intemperantia. Dauidis virtus, robur, in immanem victoria.

Palæstini autem aliquando, copiam ad bellum suis copiis, conuenerant apud Sochonem Iudææ, castraque fecerant inter Sochonem et Azecam, in finibus Daniorum. At Saulus et Israelitæ congregati, castra posuerant in valle quercus, aciemque aduersus Palæstinos instruxerant.

Atque illinc Palæstinis in monte, hinc Israelitis etiam in monte consistentibus, interiecta valle, prod-

- iit vir quidam immanis * ex castris Palæstinorum, nomine Goliathus, ex Getha, sex cubitos et dodrantem
 5 longus, æream galeam capite ferens, æream lorica[m] indutus, squameam, quinque millia siclorum pendente[m], ære caligatus, æreamque humeris sustinens hastam.
 6 Lanceæ hastile instar erat textorii iugi, mucrone ferreo sexcentos
 7 siclos pendente. Eum præcedebat, qui scutum ferret. Hic Goliathus, ubi constitit, clamabat ad Israelitarum aciem in hunc modum: quid opus est, vos prodire ad conferendum prælium? Ego sum Palæstinus, vos Sauli clientes. Deligite ex vobis aliquem, qui mecum descendat in certamen: qui si me prælio superatum occiderit, nos vobis serui erimus; sin ego illum victum interfecero, vos in seruitutem redacti, nobis seruietis.
 10 Ego, inquit, hodierno die dedecore adificio Israelitarum acies. Date mihi virum, qui mecum manus conferat. His Palæstini verbis auditis, Saulus et vniuersi Israelitæ non mediocri terrore perculsi sunt.
 12 Dauid autem filius erat illius Ephratai, ex Bethlehema Iudææ, nomine Isai, qui sexages octo filios habebat, homo Sauli temporibus iam
 13 senex, et ætate pronectus. * Eius filiorum tres natu maximi sub Saulo militabant, quorum trium nomina erant: maximi natu, Eliabus; proximi, Abinadabus; tertii, Samu-
 14 ma. His tribus natu maximis sub Saulo merentibus, Dauid, qui natu minimus erat, a Saulo idemtidem, ad pascendum patris sui pecus, Bethlehema[m] commeabat.
 16 Procebat autem Palæstinus ille mane et vespere, idque per quadraginta dies facere perseuerauit.
 17 Isaius autem Dauidi filio suo sic mandauit: accipe fratribus tuis hoc ephi polentæ, atque hos decem panes, et in castra ad eos curre:
 18 præterea decem hos recen- tes caseos fer tribuno, et vide, quomodo tui fratres valeant, eorumque teseram accipito. Igitur Dauid, Saulo, illisque et omnibus Israelitis bellum gerentibus cum Palæstinis in valle quercus, mane surgit, et, pecore custodi mandato, sublati illis rebus, proficiscitur, sicut ei fuerat ab Isai præceptum. Vbi intra vallum peruenit, militibus in aciem egressis, iamque classico sonante, et hinc Israelitarum, illinc Palæstinorum acie ex aduerso instructa, depositis apud impedimentorum custodem eis, quæ ferebat, accurrit in aciem, fratresque suos adgressus salutat. Eo cum illis colloquente, ecce adscendit ex acie Palæstinorum prodigiosus ille Palæstinus, nomine Goliathus, Gethanus, et eadem illa verba profert, audiente Dauide. Atque ad illius viri conspectum graui metu perterriti omnes Israelitæ, refugiebant, et ita dicebant: videtisne virum illum, qui adscendit? ad dedecorandum Israelitas adscendit. Quod si quis eum occiderit, rex et ipsum et ipsius domum magnis adficiet diuitiis, eique suam filiam nuptum dabit, et eius domum immunitate inter Israelitas donabit. Quærentique Dauidi ex eis, qui aderant, ecquid consecuturus esset, qui, Palæstino illo deiiciendo, Israelitarum dedecus aboluisset: (nam quis est, inquit, præputiatus ille Palæstinus, qui Dei viuientis aciem probro adficiat?) vulgo respondebant, quænam consecuturus esset, qui illum superasset. His Dauidis ad illos verbis auditis offensus Eliabus, qui erat eius fratrum natu maximus, cum huiusmodi verbis obiurgauit: cur nam huc descendisti? aut cur pauucas illas ouiculas in saltu deseruisti? Nam si bene noui tuam audaciam, et animi improbitatem, ad spectandum prælium venisti. Cui Dauid: quid autem commisi? num inius-
 sus

30 sus feci? Hoc dicto ab illo digressus est: et alium adgressus, eadem percontabatur, eique eadem
 31 vulgo dabantur responsa. His Davidis sermonibus Saulo per quosdam, qui audierant, nuntiatis, iussit ad se Davidem arcesse, et David cum eo in hunc modum locutus est: nemo animum propterea despondeat: ego tuus cum Palæstino isto congregiar. At Saulus: non potes, inquit, cum Palæstino hoc conferre manus, puer cum viro, in armis iam a pueris
 32 exercitato. Et David: quum patris mei pecus pascere, inquit, leo vna cum vrsu gregem adortus, ouem sustulit. At ego hunc persecutus, occidi, eique de faucibus prædam extorsi. Tum illum in me insurgentem, rostro prehensum
 33 cecidi ac necavi. Quod si et leonem et vrsu occidi: profecto idem præputiato isti Palæstino accidet, qui Dei viuientis agmina decorat. Idem me Ioua, qui a leone et vrsu defendit, inquit, ab isto quoque Palæstino defensurus est. Tum Saulus: i sane secundo
 34 Ioua, inquit. Deinde ei sua arma accommodauit, eiusque capiti æream imposuit galeam, et eum lorica induit, superque armaturam gladio suo accinxit. Sed David ingredi conatus (neque enim adsueuerat) negauit, se cum illis posse incedere, quoniam non adsueuisset: Depositisque illis armis, pedum suum manu corripit, lectisque quinque læuibus ex flumine silicibus, et in pera pastorali, quam habebat, atque in sacco positis, fundam secum
 35 ferens, Palæstinum adgreditur. At Palæstinus ad Davidem accedens, homine ei scutum præferente,
 36 vbi Davidem puerum esse animaduertit, rufum et forma eleganti, eum contempsit. Num ego sum canis (inquit) vt tu me baculo, G. et lapidibus H. adgrediare? G
 37 Non, inquit David, sed cane dete-rior. H. Tum ille eum per deos suos detestatus est, et: accede ad me, inquit, vt tuum corpus volucris aereis, terrestribusque bestiis tradam. At David: tu me gladio, 45 hasta, lancea fretus, adgrederis: at ego te adgredior fretus nomine Iouæ bellipotentis, Dei israeliticorum agminum, quæ tu probris adfecisti. Hodierno die compingit 46 te Ioua in manum meam, qui tibi superato caput auferam, et palæstinorum militum cadauera hodierno die volucris aereis, terrestribusque feris tradam, vt sciat totus orbis, qualem habeant Israelitæ Deum, intelligatque hæc vni- 47 uersa multitudo, Iouam nullo ense aut hasta vincere, cuius sit bella gerere, quique vos nobis in manum tradiderit. Tum Palæstinus ir- 48 ruit, Davidemque cominus adgredi tendit. At David prope Palæstino in certamen concurrat, inimis- 49 saque in peram manu, depromptum inde lapidem funda iacit, et Palæstini frontem ita ferit, vt ille G. transadacta galea, et H. adfixo fronti saxo, pronus humi conderit. Atque ita Palæstinum David, funda 50 et saxo victum, superat atque necat. Quumque ense non haberet, ac- 51 currit, atque, vbi ad Palæstinum constitit, correpto strictoque illius ense, eum amputato capite perimit. Palæstini, heroem suum occubuisse 52 videntes, fugam capesunt: quos Israelitæ Iudæique, sublato clamore, persecuti sunt vsque ad vallem et portas Accaronis: ceciderunt- 53 que trucidati Palæstini per viam saaræam, vsque ad Getham et Accaronem. Deinde a persequendis Pa- 54 læstinis reuersi Israelitæ, eorum castra diripuerunt.
 At David captum Palæstini caput 55 Hierosolymam intulit, illiusque arma in tabernaculo suo reposuit. Quum vidisset autem Saulus Davi- 56 dem contra Palæstinum prodeuntem, sic Abnerem exercitus ducem

interrogauerat: cuiusnam filius est
 57 adolescens ille, Abner? Profecto
 nescio, rex, inquit Abner. Et rex:
 percontare, quis sit ille iuuenis. Igitur
 redeuntem a cæde Palæstini Dauidem
 58prehendit Abner, et Saulo adduxit,
 Palæstini caput ferentem: quærentique
 ita Saulo: cuius filius es, adolescens?
 respondit Dauid: filius sum tui Isræi
 Bethlehemiæ.

CAPVT XVIII.

*Jonathanis in Dauidem studium. Huius
 bellica virtus. Pro Dauidæ mulierum
 carmen. Regis dolor, et in victorem dirigitus.
 Dauidi nuptia regia nata.*

Postquam is cum Saulo collo-
 quendi finem fecit, accidit, Ionathanem
 tanto Dauidis amore deuinciri, vt cum
 perinde ac semetipsum diligeret. Dauidem
 autem retinuit Saulus eo die, neque ei
 donum patriam repetere permisit. Et
 Jonathan cum Dauidæ, præ amore, quo eum
 iuxta ac seipsum prosequeretur, societatem
 coiit, detractamque sibi, quam indutus
 erat, penulam ei dedit, nec non arma
 sua, ensen, arcum atque balteum.
 5 Exsequeretur autem Dauid omnia sibi
 a Saulo mandata prudenter: et ab eo
 militibus præfectus, quum reliquorum
 omnium, tum Saulinorum iudicio probabatur.
 6 Accidit autem aduenientibus illis,
 Dauidæ a cæde Palæstini reuertente,
 vt ex omnibus israeliticis oppidis
 mulieres cum cantu et choris, admixta
 tympanorum barbitorumque lætitia,
 Saulo regi obuiam prodirent, ludentesque
 7 reuincerent: *Saulus mille, decem
 8 superauit millia Dauid.* Quam rem
 sane Saulus ægerrime molestissimeque
 tulit, quod Dauidi dena millia, sibi
 millia tribuerentur: nihil iam illi
 deesse, nisi regnum. Itaque eum
 deinceps maligne intuebatur.

Quinque postridie malo Dei spiritu
 correptus, per ædes baccharetur,
 Dauidæ fides more suo pulsante, hastam,
 quam in manu habebat, iaculatus est,
 Dauidem studens adfigere parieti.
 Sed eum Dauid semel atque iterum
 11 declinauit. Quare ueritus eum Saulus,
 quod illi Ioua adesset, et ab ipso
 Saulo discessisset, eum a se remouit,
 tribunumque fecit. Et Dauid in populo
 13 versans, prudenter se in omnibus suis
 factis, fauente Ioua, gerebat. Quod
 quum animaduertet Saulus, illum tam
 14 prudenter agere, omnibusque et
 15 israelitis et Iudæis, apud quos obuersabatur,
 carum esse, pertinuit, cumque eo sic
 locutus est: Ego tibi filiam meam
 grandiore, 16 Merobam, in matrimonium
 dabo, ea conditione, vt tu te mihi
 fortem præbeas, Iouanaque bella
 17 geras: idque eo consilio dicebat, ne
 ipse Saulus illi manum adferret,
 sed Palæstini. Et Dauid: quis ego
 18 sum, inquit, aut quæ vita mea, patriæ
 que familia est inter israelitas, gener
 vt regis fiam? Sed quo tempore
 19 Meroba Sauli filia Dauidi tradenda
 erat, accidit, vt ea Adrieli Molathitæ
 in matrimonium data esset. Amabat
 autem Michol Sauli filia Dauidem:
 quod postquam Saulo indicatum est,
 placuit ei res, statuitque, eam illi
 collocare, vt illa ei exitio foret,
 21 dum propter eam in Palæstinorum
 manus caderet. Itaque Dauidem
 monuit, eum sibi fore in diem certum
 ex altera filia generum: susque
 22 imperauit, vt Dauidi clam demonstrarent,
 eum et regi carum esse, et ab omnibus
 regiis amari: quocirca regius gener
 fieret.

Huiusmodi sermones quum Saulini
 apud Dauidem habuissent, respondit
 Dauid, paruine ducerent, regium fieri
 generum? præsertim se, hominem
 tenuem atque abiectum. Quæ
 Dauidis verba postquam illi Saulo
 retulerunt, iussit refer-

referri Saulus Dauidi, regem nullam aliam dotem cupere, quam centum Palæstinorum præputia, ob vlciscendos regis hostes. Cogitabat autem Saulus, Dauidem Palæstinorum manibus obiicere. Quæ postquam verba Dauidi sunt a Saulinis nuntiata, delectatus ea re Dauid, quo regis gener fieret, nondum peracto spatio, Palæstinos cum suis militibus inuadit, cæsisque illorum ducentis, eorum præputia reportat. His præputiis Saulus rex ad illum regis generum faciendum contentus, ei filiam suam Micholem nuptum locauit: quæ Michol quum illum deamaret; Saulus, videns Iouam adesse Dauidi, magisque sibi ab eo metuens, æternas in eum suscepit inimicitias. At Dauid, ex quo Palæstini principes prodierant, tanto se prudentius, quam ceteri omnes Saulini, gerebat, vt eius nomen esset celeberrimum.

CAPVT XIX.

Dauidi fidus Ionathan. Rex in illum crudelis. Huius fuga. Regis vexatio.

Igitur Saulus cum Ionathane filio suo, cumque suis omnibus, de occidendo Dauide verba fecit. Sed Ionathan, qui esset erga Dauidem benevolentissimus, ei rem indicauit huiusmodi verbis: conatur Saulus pater meus occidere te: quocirca cura, vt mane in occulto abditus maneat. Ego exibo, et patri meo latus claudens in agro, in quo tu eris, cum eo de te loquar, et videbo, quid sit, tibi que indicabo. Locutus est ergo Ionathan cum Saule patre suo de Dauide in bonam partem. Noli rex (inquit) quidquam committere in tuum Dauidem, qui tantum abest, vt in te quidquam commiserit, vt etiam tibi suis factis magnopere profuerit, vt pote qui cum summo vitæ suæ periculo

Palæstinum vicerit, et tam insignem victoriam omnibus Israelitis Iouæ beneficio pepererit. Quod quum tu ipse videris, et gauisus fueris: cur te isto scelere in innocentis sanguine obstringes, Dauide per iniuriam interficiendo? Tum Saulus Ionathani obtemperans, Iouam immortalem iuravit, illum non esse moriturum: et Ionathan euocato Dauidi rem omnem narrauit, eumque ad Saulum adduxit: apud quem ille remansit ad ministrandum, sicut antea. Ortoque iterum bello, congressus cum Palæstinis Dauid, magna eos clade adfectos in fugam vertit. At Saulus quum malo Iouæ spiritu correptus domi sederet, hasta, quam in manu habebat, Dauidem fidibus ludentem, conatus est adfigere parieti. Sed Dauid, euitato illo, hastaque ad parietem delata, effugit, atque illa nocte euasit.

Saulus autem nuntios in ædes Dauidis misit, qui eum obseruarent, et mane perimerent. Sed eius vxor Michol ei demonstrauit, nisi suæ vitæ ea nocte consuleret, occisum iri postredie, eumque per fenestram demisit, atque, eo fuga elapsa, laris simulacrum in lecto posuit, et, admoto ad eius caput cervicali caprino, veste operuit, missisque a Saulo ad Dauidem capiendum nuntiis respondit, eum ægrotare. Saulus vero nuntios misit ad visendum Dauidem, cum mandato, vt eum in ipso lecto sibi adferrent ad necem. Nuntii vbi eo venerunt, vident in lecto simulacrum, et ad eius caput cervical caprinum. Quærentique Saulo ex Michole, cur ita se fefelisset, hostemque suum liberum dimisisset? respondit Michol, illum sibi minatum esse mortem, nisi ipsa eum dimisisset.

Dauid autem fuga elapsus, Samuelem Ramatham adit, eique Sauli aduersum se facta omnia exponit,

digresſique ipſe et Samuel, Naiothi
 19 manſerunt. Qua re Saulo nuntiata,
 Dauidem Naiothi apud *b* Ramani
 eſſe, nuntios miſit ad capiendum
 20 Dauidem: qui nuntii viſo vatum
 cœtu bacchantium, Samuele apud il-
 los adſtante, correpti diuino ſpiritu,
 21 icœperunt et ipſi bacchari. Quod
 vbi Saulo nuntiatum eſt, miſit al-
 lios, qui et ipſi bacchati ſunt: item-
 que tertios, qui etiam bacchati ſunt.
 22 Quin ipſemet etiam Ramatham
 profectus, vbi ad magnum puteum
 apud Sechu peruenit, et percontatus,
 vbi Samuel et Dauid eſſent, accepit,
 23 eſſe, eoque profectus eſt, etiam
 ipſe diuino correptus ſpiritu inter
 eundem bacchabatur, donec Nai-
 othum, quod eſt apud Ramatham,
 24 peruenit, exutisque veſtimentis
 ſuis, apud Samuelem bacchatus eſt,
 25 totoque illo die et nocte nudus iacuit:
 vnde manauit dictum illud:
 an et Saulus inter vates?

CAPVT XX.

Dauidis et Ionathanis conſilium, fœdus perpetuum. In filium rex. Ad ſocium filius regius.

1 **A**T Dauid a Naiotho apud Ramatham ſito auſugit, et Ionathanem adgreſſus, ita apud eum locutus eſt: quid commiſi? quod meum tantum aduerſus tuum patrem crimen aut peccatum
 2 eſt, vt me quærat ad necem? Cui Ionathan: abſit, inquit, vt inoriare. Quum enim rem nullam tantam tantulamue faciat pater meus, quam non communicet mecum, cur me hoc celaret? Non eſt ita.
 3 At Dauid inſuper iurauit, et ita dixit: ſatis ſcit pater tuus, me tibi eſſe carum, ideoque cauet, ne tu hoc reſciſcas, ne tibi doleat. Crede mihi, quam certum eſt, Iouam,

quam certum eſt, te viuere, tam certum eſt, me a morte vix vno paſſu diſtare. Tum Ionathan: dic, quid
 4 me tibi præſtare velis. Et Dauid: 5 cras, vt tute ſcis, nouilunium agitur, quo ego die ſoleo cum rege accubere ad epulas. Ego, te conſcio, ruri latebo ad veſperum tertii abhinc diei. Si me pater tuus
 6 requiret, dices, Dauidem a te copiam petiuiſſe currendi Bethleheman, in meam patriam: nam ſacrificium eſſe anniuerſarium toti cognationi. Si laudabit; ſaluus
 7 ſum: ſin ſuccenſebit; ſcito, nihil ab eo, niſi malum, ſperandum eſſe. Sed dabis hanc veniam tuo mihi,
 8 quem Abi Iouæ fœdere adſciuiſti, vt, ſi commerui, tu me potius interficias, quam ad tuum parentem ſiſtas. At Ionathan: abſit iſtud,
 9 inquit. Immo ſi ſenſero, eum obſtinato animo in tuam ferri perniciem, reddam te profecto certiorum. Et Dauid: quis mihi referet,
 10 vt, vtum tibi aſperius reſponderit pater tuus? Tum Ionathan: 11 age, inquit, exeamus ſub *k* dium. Quinque ambo ſub dium exiuiſſent, Ionathan ita loquitur: Io-
 12 uiam ego Deum Iſraelitarum iuro, me crastino tempore, aut perendie, exploraturum eſſe meum patrem: ac ſi ſenſero bene erga Dauidem animatum, miſſurum eſſe, qui faciat te certiorum: ſin au-
 13 tem tibi nocere cupiet meus pater, tum ſic Ioua benefaciat Ionathani, vt ego te certiorum faciam ac dimittam, quo ſaluus abeas, adiuuante Ioua, ſicuti patrem meum adiuuit. Quod ſi, poſtquam quid-
 14 quid eſt Dauidis hoſtium Ioua ex orbe terrarum extirpauerit, vltusque fuerit, ego iam non ero ſuperſtes, vt tu Iouana pietate mea morte vindicare poſſis; at certe 15 meo generi in poſterum pietatem tuam

b) eadem modo Rama, modo Ramatha (vt paullo ante) dicitur. *i*) Iurare vocat religioſe adfirmare, quod facit ſequentibus his verbis: Quam certum eſt, etc. *k*) ſcilicet vt cælum intuens Iouam iuraret.

6 tuam clausam non habebis. Atque ita fœdus Ionathan cum Davidis posteritate percussit, eumque iterum obtestatus est, præ amore, quo eum prosequeretur (nam eum perinde ac semetipsum amabat) eique ita dixit: cras nouilunium est, et tu desideraberis: nam tua

7 sessio vacabit. Descendes autem ad summum ter * in locum ubi lateas, quo die negotium hoc fiet, manebisque apud lapidem Oselem.

9 Ego tres sagittas ad latus iaculabor, collineans ad scopum. Deinde puerum mittam, qui eas petat: cui puero si dixerò, sagittas esse contra ipsum; adducito eum, et venito: nam tua res erit in tuto, nec ullum erit periculum: Iouam immortalem testor. Sin autem famulo dixerò, sagittas esse ultra ipsum; abito: auctor abeundi Ioua est. Ac qua de re inter nos egimus, Ioua nobis esto eius testis æternus. Latuit ergo David in agro.

24 Igitur prima die mensis, in regis accubatione epularum, quum rex in sua sede, sicuti solitus erat, a pariete sedisset, et Ionathan surrexisset; Abner autem ad Sauli latus accubisset, Davidisque locus vacaret: nihil dixit Saulus eodie, suspicatus, illum casu aliquo non esse purum. Postridie nouilunii, Davidis loco vacante, quaerit Saulus ex Ionathane filio suo, quam ob causam Isæi filius neque pridie, neque eodie ad cibum

28 capiendum venerit. Cui Ionathan: petiit a me David veniam concedendi Bethlehemam, inquit, orauitque, ut se dimitterem: fieri enim sacrificium gentilitium in eo oppido, ad quod adesse iussus esset a fratre suo. Itaque magnopere orare, ut si quid apud me gratia valeret, facerem eo se conferendi, fratresque visendi po-

testatem. Hanc ob causam ad regiam mensam non venit. Tum Saulus in Ionathanem incensus: o improbe, inquit, contumacisque matris progenies: quasi vero nesciam, te Isæidæ addictum esse: ad tuum quidem turæque matris dedecus atque probrum. Nam quamdiu viuet in terris Isæides, numquam neque tu, neque tuum regnum stabilietur. Quamobrem mitte, qui eum mihi adducant: nam morte dignus est. Et Ionathan: cur morietur? inquit: quid commisit? At Saulus hastam ad eum ferendum vibrauit. Et Ionathan videns, patri suo omnino decretum esse, interficere Dauidem, a mensa incensus ira surrexit, neque secundo nouilunii die cibum cepit, tum quod Davidis vicem doleret, tum quod fuisset a patre suo adfectus ignominia.

Mane rus egressus ad tempus cum Dauide constitutum, paruo puero, quem secum ducebat, iussit, ut sagittas a se iaciendas peticum curreret: ac currente puero, sagittam ultra ipsum iecit. Atque ubi peruenit puer ad locum sagittæ, a Ionathane iactæ, clamauit Ionathan ad eum: sagitta ultra te est: festina celeriter (inquit ad eum clamans) et sine mora. Tum puer capta sagitta, ad dominum suum venit, ignarus, quid ageretur, Ionathane tantum et Dauide rei conficiis.

Ionathan armis suis puero traditis, eum iussit in urbem redire. Quo profecto, David a meridiana parte prodiit, pronoque ad terram vultu ter honorem submisit præbuit, et vterque alterum deosculati collacrimarunt, sed David vehementius. Deinde Ionathan: abi cum bona pace, inquit: ac quæ nos inter nos per Iouæ nomen, Iouam inter me et te, inter-

1) ut hominis filium vocant Hebræi hominem, ita Saulus improbæ filium vocat improbum: sed a matre, ne se ipse, damnet.

interque meam et tuam progeniem contestati, iurauimus, æterna
43 sunt. Tum ille discescit, et Ionathan in urbem se contulit.

CAPVT XXI.

Ad Achimelechum profugiens Dauid. Sacri panes. Profugi simulatus furor.

VENIT autem Dauid Nobam ad Achimelechum pontificem: cuius aduentu attonitus Achimelechus, quæsiuit ex eo, quid causæ esset, vt solus, nullo comitatu, ades-
2 set. Cui Dauid ita respondit: rex mihi quoddam negotium mandauit, quod ne quis resciret, neque quonam mitterer, præcepit. Itaque famulis ^m certum quemdam locum
3 assignaui. Quare si habes aliquot quinque panes, trade mihi, aut quot
4 tibi suppetunt. Et pontifex: panem quidem profanum non habeo, sed sacrum habeo, si modo famuli a mulieribus abstinerunt. Cui Da-
5 uid: cum mulieribus nihil nobis rei fuit hunc iam tertium diem, inquit, ex quo profectus sum: suntque corpora famulorum casta. Quod ⁿ si profectio ipsa profana fu-
6 it, at hodie quidem lustrabitur in corporibus. Itaque dedit ei pontifex sacros panes, quoniam nullus ibi panis erat, præter panes adposititios, e Iouæ conspectu sublatos, supponendis in eorum locum recentibus, quo die sublati sunt illi.
7 Aderat autem illic eo die quidam feruorum Sauli, apud Ionam occupatus, nomine Doegus, Idumæus, pastorum Sauli magister. Et Dauid Achimelechum sic adlocutus est: ecquam hic habes hastam aut gladium? nam neque gladium meum, neque tela mecum sumsi, adeo regis
9 mandatum vrgebat. Cui pontifex: ensis Goliathi Palæstini, in-

quit, a te in valle quercus occisi, panno inuolutus est post ephodum: eum tu, si vis, capias licet: nam hic quidem alius nullus est. Et Da-
10 uid: nullus est cum isto conferendus, inquit: trade cum mihi. Tum illinc digressus, vt Saulum
11 effugeret, ad Achim Gethæ regem se contulit. Sed quum distarent
12 apud Achim ipsius stipatores, hunc esse regem terræ Dauidem, hunc esse, cui per choros accantatum foret illud: *Saulus mille, decem superauit millia Dauid.* Hæc verba
13 Dauid in animo suo versans, et sibi ab Achi Gethæ rege perme- tuens, gestum nutauit apud eos,
14 et stultitiam inter eorum manus simulans, in portæ ostio pingebat, saliuamque in barbam suam deliquabat. Tum Achis suos adlo-
15 quitur: en, inquit, videtis, hominem insanum esse, cur eum mihi adduxistis? Adeone insanis careo,
16 vt hunc mihi adduxeritis, qui apud me insaniret? hiccine vt in familiam meam veniat?

CAPVT XXII.

Dauidis copia. In isum Saulus. Iouæ sacerdotum cedes per Saulum. Abiathar elapsus ad Dauidem.

ITa illinc digressus Dauid, in
1 Odollamam speluncam euasit. Quod vbi intellexerunt eius fra-
2 tres, omnisque paterna familia, eo ad illum descenderunt, eodemque
3 confluerunt omnes, quibus angustæ res erant, et obrati, et animis ægri: quibus ille se ducem præbuit, coactaque circiter qua-
4 dringentorum virorum manu, illinc Maspham Moabitarum se contulit, et a rege Moabitarum impe-
5 trauit, vt parentibus suis liceret, ad eos se recipere, donec videret,
6 quid

^m) scil. vbi me præstolerent: ne sciant, quo ego profectus sim. ⁿ) si forte mei famuli tum, quum profecti sunt, fuerant cum vxoribus: at hodie quidem puri erant: quoniam hic dies tertius est: quod temporis spatium lustrandis corporibus est destinatum.

4 quid sibi fieret a Deo, eosque ad Moabitarum regem adduxit, apud quem manserunt, quamdiu Dauid munitione se continuit. Verum monitus a Gado vate, ne munitione se contineret, sed in Iudææ fines concederet, in Haretham siluam profectus est. Saulus autem, ubi audiuit, Dauidem cum comitibus esse visum, sedens Gabææ sub nemore apud Ramam, hastamque manu tenens, et omni stipatus adsecularum comitatu, apud eos ita locutus est: attendite, Ieminienses. Numquid vobis omnibus daturus est Isæi filius agros et vineas? numquid vos omnes tribunos factururus et centuriones? Qui sic vniuersi contra me conspirastis, vt vestrum nemo sit, qui me de filii mei cum Isæi filio fœdere certiore fecerit? aut qui meam vicem dolens, mihi indicauerit, filium meum contra me serui mei insidias excitauisse? quod ipsa res indicat. Tum Doegus Idumæus, qui etiam inter Sauli stipatores aderat, respondit in hunc modum: vidi, Isæi filium venire Nobam, ad Achimelechum Achitobi filium, G. L. pontificem, H. qui pro illo Iouam consuluit, eique viaticum et Goliathi Palæstini enses dedit.

11 Tum rex Achimelechum Achitobi filium pontificem, eiusque patriam omnem familiam, sacerdotes nobanos, arcessi iussit: qui quum ad eum omnes venissent, in hunc modum cum eis loquitur: audi, Achitobi nate. Cui ille: adsum domine. Et Saulus: cur in me cum Isæida coniurasti, qui ei et cibaria et enses dederis, proque eo Deum consulueris? quæ insidiæ mihi manifeste struuntur. At Achimelechus: immo quis est, inquit, regi respondens, ex tuis omnibus cum Dauide comparandus? fidei, regio genero, tuo iussu profecto, et domi tuæ in honore habito? An nunc primum Dei oraculum eius nomine sum per-

contatus? Absit hoc a me, noli mihi, rex, aut vlli, qui sit meæ paternæ familiæ, vllum crimen imponere: nam istius totius negotii nihil tantum tantulumue est, quod ego sciam. At rex: morieris, Achimelech, vna cum tota tua paternæ familia. Circumfate (inquit, adstantes cursores adloquens) et interficite Iouæ sacerdotes: nam Dauidis partes tuentur, sciebantque, profugum esse, neque me certiore fecerunt. Sed nolentibus regiis adfelicibus manus adferre Iouæ sacerdotibus, Doegus Idumæus, imperante rege, vt Iouæ sacerdotes inuaderet atque perimeret, sacerdotes inuasit, peremitque eo die octoginta quinque homines, ephodum lineum gerentes; Nobamque sacerdotum oppidum ferro deleuit, viros, mulieres, impuberes, lactentes, boues, asinos, pecora ferro corrupit, elapso vno Achimelechi Achitobi filii filio, nomine Abiathare, qui Dauidem cursu consecutus, certiore fecit de occisis a Saulo Iouanis sacerdotibus. Et Dauid ei sic dixit: sciebam equidem tum, quum illi esset Doegus Idumæus, id nuntiaturum esse Saulo: ego omnes tuæ paternæ familiæ mortales perdidisti. Mane apud me, et pone metum: nam meam necem molietur, qui tuam necem molietur, adeo mihi curæ eris.

CAPVT XXIII.

Dauidis de Palæstina victoria. Ad Iouam David. Ad istum Ionathan. Ziphei contra Dauidem. Profugum Saulus persequens.

1 Quum esset autem Dauidi nuntiatum, Palæstinos Ceilam oppugnare, horreaque diripere, Iouæ oraculum de Palæstinis illis inuadendis ac occidendis interrogauit. Cui Ioua respondit, vt iret: victurum enim Palæstinos, Ceilamque defensurum. Sed quum ei comites dicerent, se etiam illic in Iudæa metuere, nedum si

Cei-

Ceilam ad castra Palæstinorum ac-
 4 cederent; iterum Iouam consu-
 luit: cuius responsum fuit, vt Cei-
 lam proficisceretur: sese enim ei
 5 Palæstinos addicere. Tum Dauid
 cum suis Ceilam profectus, cum
 Palæstinis pugnam commisit: eis-
 que ingenti clade illata, eorum
 pecora abegit, Ceilanosque confer-
 6 uauit. Accidit autem, vt Ceilam
 fugiens Achimelechi filius Abiathar
 ad Dauidem, ephodum secum de-
 ferret.
 7 Postquam certior factus est Sau-
 lus, Dauidem venisse Ceilam, ar-
 bitratus, illum diuinitus in suam
 venisse potestatem, qui in oppidum
 portis repagulisque munitum in-
 8 gressus, se conclusisset: copias
 omnes in bellum coegit, vt Ceilam
 adoriretur, Dauidemque et suos
 9 obsideret. At Dauid, Saulum sibi
 malum moliri, intelligens, Abiatha-
 ri pontifici iussit, vt ephodum ad-
 hiberet, atque ita locutus est:
 10 Ioua Deus Israelitarum, exaudi me-
 tuum. Conatur Saulus adgredi
 Ceilam, vt oppidum propter me
 11 corrumpat. Suntne Ceilani me
 ei dedituri? estne Saulus, vt tuus
 ego audio, descensurus? Ioua Deus
 Israelitarum, significa hoc mihi tuo.
 12 Cui Ioua: descensurus est, inquit.
 Et Dauid: suntne Ceilani me meos-
 que Saulo dedituri? Sunt, inquit
 13 Ioua. Tum Dauid eiusque comi-
 tes circiter sexcenti Ceila egres-
 si sunt, ituri, quo fortuna ferret.
 Quod vbi Saulo nuntiatum est,
 Dauidem Ceila se subduxisse, pro-
 fectionem omisit.
 14 Occupauit autem Dauid saltuum
 munita loca, tenuitque montana in
 saltu Ziphi: et quaesitus semper a
 Saulo, numquam est ei deditus a
 15 Deo. Dauid igitur videns, Saulum
 sibi mortem moliri, in silua se in Zi-
 16 phi solitudine tenuit. In eam sil-
 uam etiam ad eum profectus Sauli
 filius Ionathan, eum diuinitus con-
 17 firmat, hortans, vt sine metu sit: et-

enim non modo in Sauli patris sui
 potestatem non esse venturum, sed
 etiam regnum in Israelitas esse ob-
 tenturum, seque ei secundum fu-
 turum, neque Saulum patrem suum
 eius rei nescium esse. Atque ita 18
 fœdere inter se coram Ioua per-
 cussio, Dauid in silua remanet, et
 Ionathan domum petit. Sed Zi-
 19 phæi Gabaam ad Saulum profecti,
 nuntiant, Dauidem apud se latitare,
 in munitioibus, in silua, in colle
 Hachila ad dextram Iesimonis po-
 sito. Nunc tuum est, inquit, 20
 o rex, eo descendere, si tibi visum
 fuerit: nostrum autem, illum tibi
 in potestatem tradere. Tum 21
 Saulus: ago vobis a Ioua gratias,
 inquit, qui meum casum dolueritis.
 Ite sane rem amplius exploratum: 22
 cognoscite, et circumspicite, quo
 in loco versetur, equis eum ibi
 viderit, (nam audio hominem esse
 callidum) exploratisque et per- 23
 spectis omnibus, in quibus occul-
 tatur, latebris, ad me reuertimini,
 vt vobiscum, reuincam, profici-
 scar: et si in hac regione est, eum
 per omnes Iudææ præfecturas ve-
 stigem.

Tum illi digressi, Saulum, ad 24
 Ziphim profecti, anteceserunt.
 Saulus cum suis ad Dauidem qua-
 rendum (qui tum cum suis in so-
 litudine Maone, in planitie ad Ie-
 simonis dextram posita, versaba-
 tur) profectus est: quod post- 25
 quam est Dauidi nuntiatum, de-
 scendit in rupem, fuitque in saltu
 Maone. Quod vbi audiuit Sau-
 lus, eum in Maone saltu persequi-
 tur. Sed quum Saulus hinc, Da- 26
 uid illinc cum suis, alter alterum
 montis latus obiret, iamque Dauid
 euadendi Sauli (cuius a copiis, ipse
 cum suis obsessus, conquirebatur)
 trepidus esset, aduenit ad Saulum 27
 nuntius, qui prope discendendum
 esse moneret: nam Palæstinos in-
 cursione fecisse in eius fines.
 Itaque reuersus a Dauidе perse- 28
 quen-

quando Saulus, obuiam Palæstinis iuit: vnde et locus ille Rupes di-remtoria adpellatus est. Inde digressus Dauid, Engadinorum arces occupauit.

CAPVT XXIII.

Rex et Dauid in antro. In regem profugi benignitas et obseruantia.

1 **I**D quum Saulo a persequendis Palæstinis reuerso nuntiatum esset,
2 Dauidem esse in engadino saltu, adhibitis tribus hominum millibus, ex omni Israelitarum numero sele-
3 tis: proficiscitur ad Dauidem, eiusque comites vestigandos, contra
4 rupes rupicaprarum. Quumque ad caulas ouium ad viam positas venisset, in speluncam, quæ illic erat, intrauit ad requisita naturæ; in cuius speluncæ intima parte Dauid vna cum suis comitibus erat.
5 Hic Dauidem cœperunt monere comites, aduenisse diem, quo Ioua promississet, sese ei hostem in potestatem esse traditurum, vt eo ad suum arbitrium vteretur. Tum Dauid surgit, et oram penulæ Sauli clanculum abscindit. Deinde quum ea res ei percussisset animum, quod oram Sauli abscidisset,
7 sic suos comites adloquitur: auertat hoc a me Ioua, vt hoc in dominum meum Iouæ vnctum committam, vt ei manus adferam, qui Iouæ
8 sit vnctus. His verbis cohibuit Dauid homines ab inuadendo Saulo.
9 Deinde Saulo ex spelunca viam ingressus, Dauid ex spelunca egressus, pone Saulum clamauit: domine rex. Quumque Saulus respexisset, Dauid eum prono ad terram vultu veneratus, inquit: cur audis eorum
10 hominum verba, qui dicunt, Dauidem tibi malum moliri? Vides profecto oculis tuis, vt hodie Ioua in spelunca tui mihi fecerat potestatem; nec defuit, qui me ad tuam necem cohortaretur: sed peperci tibi, meque negaui manus ad-

laturum domino meo, qui esset vnctus Iouæ. Sed adspice, pater, 12 adspice tuæ penulæ oram in manu mea. Quod quum penulæ tuæ oram absciderim, neque te interfecerim: cognosce et intellige, nullum me scelus commisisse, nullum contra te facinus admisisse dignum, quamobrem tu meam vitam captures. Suscipiat hanc Ioua 13 causam, teque mihi sine mea opera vlciscatur. Vetus est prouerbi- 14 um: a scelerato prodibit scelus: equidem tibi non adferam manum. Cui tandem instat Israelitarum rex: 15 quem tu tandem persequeris? canem mortuum, pulicem vnun.. Sed erit Ioua huius inter me et te 16 causæ arbiter, prouidebitque: et meas partes defendens, tuas in me persequetur iniurias. His Dau- 17 dis ad Saulum verbis finitis, Saulus sic ait: est ne ista tua vox, Dauid fili? Pro te facit æquitas, non pro 18 me (inquit plorans) nam tu me bono, ego te malo adfeci. Atque 19 hodie satis ostendisti, quam sis de me bene meritus, qui me tibi in manum a Ioua traditum non interfeceris. Nam quotus quisque est, 20 qui, nactus hostem suum, dimittat indemnem? Sed te pro tuo isto hodierno in me facto, Ioua condigno præmio remuneretur. Equidem 21 scio, te futurum esse regem, et regnum in Israelitas obtenturum. Quare iura mihi per Iouam, te me- 22 am stirpem post meum interitum non esse excisurum, meique nominis memoriam de mea dono patria deleturum. Tum Dauid Saulo 23 iurat, eoque donum profecto, ipse in locum munitum cum suis se recipit.

CAPVT XXV.

*Samuelis obitus. Ad Nabalem Dauid. Ab-
gailis humanitas, munera aâ profugum,
oratio, exoratio. Duri mariti mors.
Nupta profugo vidua. Bine Davidis
uxores.*

Interea moritur Samuel, et omnes Israelitæ coeunt, eumque defletum, domi suæ Ramæ sepeliunt. Tum Dauid in saltum Pharanem proficiscitur. Erat in Maone vir quidam, cuius facultates erant in Carmelo, homo cum primis locuples, habens ouium tria millia et mille capras. Nomen habebat homo Nabal: vxor autem Abigail, mulier insigni prudentia elegantique forma: sed vir durus, malis moribus, ortus a Calebo. Hunc Nabalem, quum in saltu audiuisset Dauid, ouium tonsuram in Carmelo facere, decem famulos misit, eisque præcepit in hunc modum: ascendite in Carmelum ad Nabalem, eumque meo nomine salutate, et ei eiusque familiæ, et omnibus incolumem vitam optate, ac dicite, me audiuisse, eum habere tonsores. Iam pastores tuos, (inquietis) qui nobiscum versati sunt, nulla adfecimus contumelia, neque rem vllam amiserunt, quamdiu fuerunt in Carmelo: id quod tui famuli, si quærere voles, fatebuntur: quamobrem præbe te Dauidis famulis ita humanum, (nam fausto die venimus) vt tuis et Dauidi, tuo filio, largiare, quid tibi commodum erit. Hæc omnia Dauidis famuli ad Nabalem profecti, nomine Dauidis exposuerunt. Ac postquam conticuerunt, respondit Nabal in hunc modum: quis est Dauid? quis est Isæi filius? is ne, ad quem hodie serui pasim a dominis suis transfugiunt? Scilicet ego cibum potionemque meam, et quæ meis tonforibus mactaui, dem hominibus mihi profum ignotis? Tum Dauidis nuntii repetito itinere reuersi, omnem rem ei referunt. At Dauid suis imperat, vt se gladiis accingant: quod postquam et illi et ipse fecit, profecti sunt circiter quadringenti viri, Dauidem se-

quentes, ducentis apud impedimenta remanentibus.

Abigaili autem Nabalis vxori pu-
 er quidam de famulis rem nuntiauit
 in hunc modum: scito, misos a Da-
 uide nuntios ex saltu ad salutandum
 herum nostrum, qui repudiati ab
 eo sunt: et tamen illos experti su-
 mus viros plane bonos, nulla vin-
 quam contumelia aut damno ad-
 fecti, quamdiu inter eos rustican-
 do versati sumus, illis muri vi-
 cem nobis dies noctesque præben-
 tibus, quamdiu cum eis fuimus pec-
 cora pascentes. Proinde consi-
 dera et dispice, quid actura sis: alioquin de hero nostro, et tota eius familia actum est. Nam ipse quidem perditior est, quam vt adin-
 nendus esse videatur. Hic Abigail
 propere capit ducentos panes, duos
 vini vtres, quinque oues adparatas,
 quinque sata polentæ, centum uias
 pasfas, et ducentas ficuum palathas:
 quæ postquam asinis imposuit, fa-
 mulis suis præcipit, vt antecedant,
 sese iam secuturam: neque id viro
 suo Nabali indicat. Quumque ea
 in asino equitans per occulta mon-
 tis descenderet, occurrit Dauidi
 cum suis aduersus eam descenden-
 ti, * atque ita dicenti: næ ego
 frustra conseruaui omnia, quæ ha-
 bet iste in saltibus, ita vt nihil om-
 nino de suo deperdiderit, et mi-
 hi bonum malo pensauit? At ita
 perdat Deus hostes Dauidis, vt ei
 ante lucem matutinam ex omnibus,
 quæ habet, o ne parietis quidem
 commictorem reliquum faciam.

Tum Abigail viso Dauide, confe-
 stim de asino desilit, et illum pro-
 na accidens, honorem ei supplici-
 ter præbet, eique ad pedes iacens,
 ita loquitur: obsecro te, domi-
 ne, vt me tuam apud te verba faci-
 entem, bona cum venia audias.
 Noli quæso, domine, animum ad-
 iicere ad profligatum istum homi-
 nem

nem Nabalem, et suo plane nomi-
ni respondentem. Vt enim stulti
nomen habet, ita stultitia prædi-
tus est. Nam ego quid em misfos
a te famulos, domine, non videram.
Enimvero, domine, quam certum
est, Iouani, quam certum est, te vi-
uere, tam certum est, te a sanguine
in tuis inimicitiiis per temetipsum
persequendis faciendo, a Ioua abs-
terreris: atque vtinam Nabali simi-
les sint hostes tui, et tibi malum
molientes. Quamobrem patere
hoc munusculum, quod ego tua
tibi, domine, adfero iuuenibus,
qui te comitantur, * dari, et mihi
hanc veniam da. Sic tuam tibi
domum, bella Iouanagerenti, ita
firmiter confirmet Ioua, vt tibi per
omnem vitam mali nihil eueniat:
vtque, si quis infestus tibi, necisque
tuæ cupidus existat, anima tua apud
Iouam Deum tuum in viuentium
fascie (vt ita loquar) adnexa sit,
idemque Ioua tuorum hostium ani-
mam quasi ex fundæ scutali iaculetur.
Iam vero quum tot præclara
Iouæ promissa consecutus, ab eo
Israelitarum dux fueris constitutus,
hoc te nulla conscientia labe quasi
labefactabit, recordatione effusi si-
ne causa sanguinis, et supplicii ob
priuatam iniuriam sumti: Iouæ
que beneficiis adfectus memineris
mei. Tum Dauid: gratias ago
Iouæ Deo Israelitarum, inquit, qui
te mihi miserit obuiam: nec non
tibi, quæ me tuis rationibus a san-
guine faciendo, et iniuriis per me
ipsum persequendis, cohibueris.
Nam Iouam viuentem Israelita-
rum Deum testor, qui me tibi ma-
lereficere prohibet, nisi tu mihi ob-
uiam venire properasfes, Nabali
ante diluculum ne quidem parietis
commictor relictus fuisset.
Deinde ab illa oblata sibi munera
accepit, et: ascende sane domum

cum bona pace, inquit: en tibi ob-
sequor atque indulgeo.

Ita Abigail ad Nabalem venit, e-
unque nacta domi suæ cenam pla-
ne regalem habentem, animoque læ-
tium ac bene potum, nihil ei prorsus
ante posterum diem retulit. Sed
mane exhalata Nabalis crapula, v-
xor rem ei narrauit: Ex quo il-
le tanta animi defectiōne, et cor-
poris faxeo quodam stupore diri-
guit, vt intra decem circiter dies
a Ioua ictus interierit. Naba-
lis audita morte, Dauid Iouæ
gratias egit, qui suam contumeliam
in Nabalem animaduertisset, seque
a scelere prohibuisset, et Nabalis
scelus in ipsius caput retorisset:
misitque, qui cum Abigaile de ea a
se in matrimonium ducenda, age-
rent. Quum igitur Dauidis serui
ad Abigailem in Carmelum venis-
sent, eique retulissent, se ad eam
misfos esse a Dauide, quo eam vxo-
rem duceret: surrexit illa, et ho-
nore demisse præbito, respondit,
se illius esse seruam, paratam vel
seruorum eius lauare pedes. De-
inde protinus proficiscitur, et asi-
no insidens, comitantibus quinque
pedisequis, nuntios Dauidis sub-
sequitur, illique nubit. Achinoa-
mam quoque duxerat Dauid, Iezra-
elanam, easque ambas habuit vxo-
res. Nam Micholem quidem Da-
uidis vxorem locauerat Saulus,
ipsius pater, Phalti, Lais filio, Gal-
lilienti.

CAPVT XXVI.

Ziphæi contra Dauidem. In fugientem Saulus. Dauid in castra hostium ad regem dormientem, in istum Dauidis misericordiam, in hostes acerbitas pro regis capite.

Venerunt autem Ziphæi Gaba-
am ad Saulum, eique nuntia-
uerunt, Dauidem in colle Ha-
chila contra Iesimonem latere.

Tum

a) apud Iouam esse dicuntur, qui hac vita (quam curat Ioua) fruuntur, vide Esa. 38. et Ps. 116. b) tuos hostes male perdat ac profigit. c) quod fieret, si Nabalem interfecisses.

- 2 Tum Saulus in Ziphim saltum cum tribus hominum millibus, Israelitarum lectissimis, ad Dauidem illic vestigandum descendit, et castra posuit in colle Hachila, contra Iesimonen, iuxta viam posito. Dauid autem, qui in saltu versabatur, videns, Saulum se sectari, quum, misis nuntiis, Saulum vere venisse cognouisset, contendit in locum, vbi Saulus castra habebat: et obseruato loco, in quo cubabat Saulus, vna cum Abnere, Neris filio, exercitus duce, (cubabat autem intra munimenta, militibus circum eum castra habentibus) quæsiuit ex Achimelecho Hettao, et ex Abisæo Saruizæ filio, Ioabi fratre, vter secum in castra descendere vellet ad Saulum. Respondit Abisæus, se cum eo descendere velle.
- 7 Ita profecti Dauid et Abisæus ad exercitum per noctem, ostendunt Saulum intra munimenta sopitum cubantem, hasta humi ad eius caput defixa, Abnere et reliquis circumquaque iacentibus.
- 8 Atque hic Abisæus Dauidem sic adloquitur: compingit tibi Deus hodie hostem tuum in manum: vis, vt eum hasta ad terram adfigam, vno ictu non iterando?
- 9 At Dauid: noli eum perimere, inquit. Quis enim Iouæ vncto impune manus attulerit? O Ioua viuens, inquit, aut eum Ioua perdat oportet, aut dies ei letalis adueniat, aut prælium ingressus occumbat. A me quidem auertat Ioua, vt Iouæ vncto manus adferam. Sed cape hastam iuxta caput eius positam, matellamque, et discedamus. Ita illi capta hasta, et matella, quæ propter Sauli caput erat posita, discedunt, quum eos nemo interea viderit, aut animaduertèrit, aut expectatus fuerit, omnibus dormientibus, vtpote a Ioua altissime consopitis.
- 13 At Dauid in diuersam partem progressus, vbi in montis vertice procul constitit, magno interiecto spatio, ad milites et ad Abnerem Neris filium clamauit in hunc modum: heus Abner, non respondes? Quis tu es, (inquit respondens Abner) qui regem vocas? Et Dauid: quum tu vir sis eiusmodi, inquit, vt Israelitarum nemo tibi comparetur, cur dominum tuum regem non custodis? Nam ad regem dominum tuum perimendum militum quidam ingressus est. Haud egregium istud sane fecisti. Per Iouam immortalem, vos estis morte digni, qui domini vestri Iouæ vncti curam non geratis. Vide enim, vbi sit hasta regis et matella, quæ erat propter eius caput posita. Tum Saulus vocem Dauidis agnoscens, dixit: estne ista tuâ vox, Dauid fili? Est, domine mi rex, inquit Dauid. Cur tu me tandem dominus seruum, persequeris? nam quid feci? aut quod in me crimen est? Sed attende, mi rex et domine, meis serui tui verbis. Si Ioua te mihi reddit infestum; precor, vt tu ei lites: sin homines sunt; execrabilis sunt in conspectu Iouæ, qui me de Iouani patrimonii possessione hodie deturbant, et ad eorum peregrinorum cultum impellunt. Sed non patietur Ioua me: un sanguinem ad terram cadere: quamuis Israelitarum rex expeditionem fecerit ad persequendum pulicem, vt si quis perdicem persequatur in montibus. Tum Saulus: peccanti, inquit, reuertere, fili Dauid. Non enim tibi iam nocèbo, qui hodierno die vitam meam tam caram haberis. Erranti nimis quam imprudenter, fateor. Et Dauid: ecce regis hastam, inquit, eam petat aliquis famulorum. Ceterum Ioua quemque remuneretur, vt dignus meritisque est. Te quidem hodie mihi in manum tradidit; sed nolui Iouæ vncto manus adferre. Ergo quemadmodum tua mihi salus hodie cara fuit; sic ille

ille nec iam caram habiturus est, me-
 25 que ex omnibus rebus aduersis
 erepturus. Tum Saulus : fel-
 26 cem te, Dauid fili : haud dubie
 conata perficies. Ita discescit Da-
 uid : et Saulus eo, vnde venerat,
 reuersus est.

CAPVT XXVII.

*Ad Palaestinarum regem Dauid. In hunc
 regis munificentia.*

DEinde quum secum cogitaret
 Dauid, periculum esse, ne
 quando a Saulo perimeretur;
 nihilque sibi consultius esse, quam
 vt se in Palaestinae fines (quo Saulus
 eum deinceps in vllis Israelitarum
 finibus quaerere desineret) recipe-
 ret, atque ita illius manum euade-
 2 ret : contulit se, vna cum suis sex-
 centis comitibus, ad Achim Mao-
 3 chi filium, Gethæ regem, atque a-
 pud eum Gethæ mansit, vna cum
 suis comitibus, eorumque familiis,
 cumque suis duabus vxoribus Achino-
 4 ama Iezraelana, et Abigaile, Na-
 balis Carmelitæ vxore. Quod
 postquam Saulo nuntiatum est, Da-
 uidem fugisse Getham, desiit eum
 5 conquirere. Orauit autem Achim
 Dauid, vt sibi id beneficium con-
 cederet, vt locum sibi in aliquo
 campestrum oppidorum ad habi-
 tandum adsignaret, ne, qui seruus
 illius esset, eandem cum illo regi-
 am vrbein indignus incoletet.

6 Tum Achis ei Siceleg dedit : vnde
 7 Siceleg etiamnum Iudææ regum
 7 est. Temporis autem spatium,
 quo Dauid in agro palaestino fuit,
 annus est et quattuor menses;
 8 quum interea, comitantibus suis,
 in Gesuræos, Gerzæos, et Amale-
 chitas (hæ enim gentes, qua Sur-
 itur, ad Aegyptum vsque, ab omni
 9 faciebat : terraque depopulatus,
 nullo prorsum viro aut muliere
 conseruato, oues, capras, boues,

asinos, camelos et vestimenta capta
 agens, ad Achim redibat : quæ 10
 rentique, quo eo die excurrissent,
 respondebat, in meridiana Iudæo-
 rum, Ierameelitarum et Cenæorum.
 Nam ideo nullum neque virum 11
 neque mulierem Getham ducendos
 conseruabat, ne se indicarent, Da-
 uidisque facta et consuetudinem
 patefacerent : atque hunc morem
 seruaui, quamdiu in agro pala-
 12 stino mansit. Eamque ob causam
 sibi persuaerat Achis, Dauidem
 tantum odium suorum popularium
 Israelitarum in se contraxisse, vt
 sibi perpetuo seruus futurus esset.

CAPVT XXVIII.

*In Israelitis Achis. Ad pythiam Saulus.
 Iam mortuus vates ad Saulum. Regis
 angor. In istam pythia hospitalitas.*

ITaque quum aliquando copias
 suas coegissent Palaestini, vt bel-
 lum Israelitis inferrent, Achis
 Dauidem sic adlocutus est : scito,
 te tuosque mihi in hac expeditione
 comites fore. Cui Dauid : ergo 2
 cognosces mea facinora. Et Achis :
 itaque te mei capitis custodem æ-
 ternum constituam.

Obierat autem mortem Samuel, 3
 cumque omnium Israelitarum luctu
 sepultus Ramæ fuerat in sua patria ;
 et Saulus pythias et hariolos ex illis
 finibus sustulerat. Igitur coactis 4
 Palaestinis, et apud Sunaman castra
 metatis, Saulus, qui coactis omni-
 bus Israelitis in Gelboe castra fece-
 5 rat, animaduersis Palaestinarum
 castris, non mediocri animi timore
 perterritus, Iouæ oraculum con-
 sultuit. Sed quum ille neque per 6
 somnia, neque per claritatem, ne-
 que per vates ei responderet, man-
 dat suis seruis, vt sibi feminam
 Phæbo præditam conquirant, quam
 consultum eat. A quibus quum 7
 intellexisset, Phæbo præditam mu-
 lierem esse Endore, alium se simul-
 lat, aliisque vestitus indumentis, 8

T 2

ad

4) per Pontificem, qui hæc verba, Claritas et Integritas, gestabat in monili,

ad mulierem noctu cum duobus comitibus proficiscitur, et cum ea
 9 sic loquitur: diuina mihi per Appollinemi, et excie, quem tibi dicam. At mulier: quum scias, quid Saulus fecerit, vt ex his finibus pythias et hariolos exterminauerit, cur me in tantum capitis periculum adducere vis? Tum Saulus ei Iouam iurat: per Iouam immortalem, inquit, hæc tibi res fraudi non erit.
 11 Et mulier: quem tibi eliciam?
 12 Samuelem, inquit ille. Tum mulier Samuelem conspicata, magnum clamorem edidit, et Saulum adloquens: cur me decepisti? inquit,
 13 quum tu ipse sis Saulus? Cui rex: pone metum, inquit. Sed quid vides? Et mulier: diuum video ex terra adscendentem. Tum ille: qua est specie? Senex adscendit (inquit illa) amictus penula. Hic Saulus Samuelem agnoscens, honorem ei prono vultu præstitit.
 15 Et Samuel Saulum sic est adlocutus: cur me eliciendo inquietas? Cui Saulus: magnis preior angustiis; Palæstini me bello petunt: Deus me deseruit; neque mihi iam respondet neque per vates, neque per somnia: hanc ob causam acciui te, quo mihi, quid faciendum
 16 sit, ostendas. Et Samuel: cur ergo me consulis? inquit, si Ioua te deseruit, et factus est tuus aduersarius?
 17 Faciet Ioua tibi, * quod per me prædixit: ereptumque tibi de manu regnum tradet alteri, scilicet
 18 Dauidi; quoniam tu ei in vlciscendis Amalechitis, quibus insensus erat, non obtemperasti: propterea hæc tibi sine dubio faciet;
 19 Neque non Israelitas quoque vna tecum Palæstini addicet, et cras tuique filii eritis vna mecum, Israelitarum etiam castris in Palæstinatorum pote statem a Ioua traditis.
 20 Hic Saulus repente ad terram tota mole concidit, tum Samuelis oratione pauefactus, tum viribus de-

stitutus, quod eo toto die nocteque cibum non cepèrat.

Tum mulier ad Saulum accedit, 21 et eum adeo perturbatum videns, ita hortatur: age, si ego tibi morigerata sum, tuisque verbis obsecuta, meum caput summo periculo obiecti: obsequere tu mihi vicissim, et 22 paullum cibi, quem ego tibi adponam, comede, vt recreatis viribus adgrediaris iter. At ille capturum 23 se cibum negauit: sed vrgentibus tum famulis, tum mulieri obtemperans, surrexit ex terra, et in lecto resedit. Mulier autem vitulum, quem 24 domi altilem habebat, propere mactat: subactaque farina panes nullo 25 fermento coquit, Sauloque et eius famulis adponit: qui capto cibo 26 surrexerunt, eaque nocte discesserunt.

CAPVT XXIX.

Palæstini David suspectus, a rege benigne dimissus.

QUum coegissent autem Palæstini suas omnes copias apud Aphec, Israelitis apud fontem ad Iezrael positum castra habentibus; quumque Palæstinorum satrapæ distributum in centenos et millenos exercitum transueherent, in qua transuectione 3 David eiusque comites postremi cum Achi incedebant: quæsiuerunt palæstini principes, quinam essent illi Hebræi? Quibus Achis ita re- 4 spondit: hic est ille David, Sauli Israelitarum regis seruus, qui quum mecum per hosce dies, vel potius annos, egerit, nihil adhuc in eo reprehensione dignum offendi, ex quo ad nos aufugit. Hic offensi 5 palæstini principes, Achi ita dicunt: remitte hominem in eam prouinciam, cui eum præfecisti, ne, si nobiscum in certamen descenderit, in nos in pugna se conuertat. Nam qua tandem re facilius cum domino suo

* diuinum virum, et humana forma augustiorem.

fuo redire in gratiam possit, quam
relatis horum hominum capitibus?
6 Nonne hic est ille Dauid, carnine
illo in choreis decantatus? *Saulus*
mille, decem superauit millia Da-
uid? Tum Achis euocatum Dau-
7 dem sic adloquitur: Iouam ego
immortalem testor, te mihi, tuam-
que castrensem consuetudinem,
probari ac placere; neque enim
vllum haecenus in te vitium, poste-
8 aquam tu te ad me primum contu-
listi, deprehendi. Sed satrapis
haud places. Quamobrem discede
cum bona pace, ne quid palæstinos
9 satrapas offendas. Cui Dauid:
nam quid commisi? aut quid ad
hunc vsque diem in me deprehen-
disti, ex quo primum in tuum con-
spectum veni? vt prælium contra
domini mei regis hostes non in-
eam? Et Achis: scio equidem, te
mihi tam placere, quam si diuinus
10 eses angelus. Sed te vetant palæ-
stini satrapæ secum prælium inire.
Quapropter mane; vbi diluxerit,
surgito cum tui domini seruis, tuis
11 comitibus, et disceditote. Itama-
ne Dauid cum suis surrexit, vt in
Palæstinorum fines reuerteretur:
et Palæstini Iezrael profecti sunt.

CAPVT XXX.

*In Amalechitam Dauid, in Palæstinum
eiusdem victoria.*

1 Interea dum Dauid cum suis ter-
tio die Siceleg venit, Amalechi-
tæ incursione in meridiana et
Siceleg facta, Siceleg expugnaue-
rant: eoque igni combusto, o-
mnes omnium ætatum tum viros
tum mulieres * captiuos ceperant:
eosque, nemine occiso, abigentes
3 discedebant. Igitur postquam ad
oppidum cum suis comitibus venit
Dauid, idque igni combustum, et
ipforum vxores et liberos abactos
4 deprehendit, sublato clamore
tantum cum suis militibus plora-
tum edidit, vt iam vires eis nullæ

superessent ad plorandum. Fue- 5
rant autem captæ duæ D uidis
vxores, Achinoama Iezraelensis, et
Abigail, vxor Nabalis Carmelitæ:
eratque in magnis Dauid difficulta- 6
tibus, quod eum lapidare milites
parabant, insensis omnes animis
propter suos liberos. Sed tamen
confirmauit ipse se in Ioua Deo suo,
iusitque Abiathari sacerdoti, Ach- 7
melechi filio, vt ephodum sibi ad-
moueret. Quumque Abiathar 8
ephodum Dauidi admouisset, con-
sultuit Iouam Dauid de agmine illo
persequendo, an esset adsecutus.
Cui quum ille respondisset, vt per- 9
sequeretur: non solum enim adse-
cuturum esse, verum etiam suos
liberaturum: proficiscitur cum
sexcentis suis comitibus. Vbi ad 10
fluuium Besorem ventum est, re-
lictis cis fluuium ducentis, qui præ-
lasitudine fluuium transire non
poterant, illos cum quadringentis
persequitur. Repertus est autem 11
in agris homo quidam ægyptius,
et ad Dauidem adductus: cui post-
quam panis ad edendum, et aqua ad
bibendum data est, ficuumque pa- 12
latha, et duæ vix passæ, quibus
comesis animum recepit, (nam per
tres dies, totidemque noctes, neque
cibum sumserat, neque potionem)
quæsiuit ex eo Dauid, cuias et vn-
denam esset? Cui iuuenis: ego 13
sum Aegyptius, seruus Amalechitæ
cuiusdam, inquit, relictus a domi-
no meo, tertio abhinc die, quo-
niam infirmus eram. Nos excur- 14
sionem fecimus in Cerethenses,
et in meridiana Iudææ, et Calebi-
tidis, et Siceleg igni incendimus.
Et Dauid: potesne me ad agmen 15
illud ducere? Cui ille: iura mihi
per Deum, inquit, te neque neca-
turum esse me, neque domino meo
dediturum, et ego te ad agmen il-
lud ducam. Atque ita eum duxit 16
ad illos, quos humi passim tenere
iacentes, epulantesque et potantes,
et festum pro tanta præda, quam ex

Palæstinorum et Iudæorum finibus
 17 ceperant, agentes, nactus Dauid,
 tantam cædem a diluculo ad vespe-
 ram posteri diei fecit, vt ex eis
 nemo euaserit, præter quadringen-
 tos iuuenes, qui camelis insidentes
 18 effugerunt. Atque ita recepit
 Dauid quum omnia, quæ ceperant
 Amalechitæ, tum duas vxores suas;
 19 ita vt nihil omnino vilius aut æta-
 tis, aut sexus, aut prædæ ab illis
 captæ desideratum sit, quin omnia
 20 reduxerit. Cepit autem Dauid
 oues et capras omnes, atque boues,
 eaque ante gregem illum ducta
 sunt, et Dauidis præda adpellata.
 21 Deinde vbi ad ducentos ventum est,
 qui quum Dauidem sequi præ las-
 titudine non potuissent, apud Beso-
 rem fluuium remanserant: prodie-
 runt illi obuiam Dauidi, eiusque
 militibus: et Dauid ad illos acces-
 22 sit, eosque salutauit. Sed eorum,
 qui Dauidem comitati fuerant, pes-
 simi quique et improbissimi, ne-
 gabant, se illis, qui se comitati non
 fuissent, communicaturos esse re-
 ceptam a se prædam: tantum vxo-
 res suas et liberos abducerent, at-
 23 que discederent. Verum Dauid
 eis ita dixit: non ita facietis, mei
 fratres, quum nobis ista Ioua de-
 derit: nec solum nos conseruaue-
 rit, sed etiam nobis victoriam tra-
 diderit de agnine, quod nos ador-
 24 tum fuerat. Nam quis in hac re
 vobis obtemperet? Quin æquas
 cum iis, qui in certamen descende-
 runt, partes auferent ii, qui apud
 25 impedimenta remanserunt. At-
 que ea res ex illo die deinceps in
 consuetudinem atque in ius versa
 apud Israelitas, ad hunc vsque diem
 26 manet. Deinde profectus Siceleg
 Dauid, misit de præda senatoribus
 Iudæis amicis suis: significans, sese
 eis munera offerre de exuuiis ho-
 27 stium Iouæ, scilicet Bethelensi-
 bus, et Ramothanis ad austrum,
 28 Ietherianis, Arorensibus, Sepha-
 29 mothanis, Estamoanis, Racha-

lensibus, et Ierameelensium, Cenzæ-
 orumque vrbium incolis, Hor-
 30 manisque et Borasanensibus, et
 Athacanis, et Hebronensibus: de-
 31 nique in omnia loca, in quibus ipse
 eiusque comites versati fuerant.

CAPVT XXXI.

*Israelitarum cædes a Palæstino. Regii filii
 cæsi. Sauli contra se crudelitus. Armi-
 geri cum domino mors. Transiordani-
 norum fuga. Sauli obruncatio et mise-
 ria. Iabensium studium, cadaverum cre-
 matio. Ieiunium Iabensium.*

IN pugna autem Palæstinorum
 cum Israelitis, fugati Israelitæ,
 et in monte Gelboe cæsi occu-
 buerunt: Sauloque et eius filiis
 2 instantes Palæstini, Ionathanem,
 Abinadabum et Malchisuam, filios
 eius occiderunt. Saulus prælio
 3 presus, et a sagittariis deprehensus,
 vulneribusque confectus, armi-
 4 gero suo imperat, vt se stricto ense
 transadigat, ne, si præputiati illi
 venissent, se obruncarent atque
 illuderent. Sed, recusante præ ter-
 rore armigero, gladium cepit, ei-
 que incubuit. Tum armiger vi-
 5 dens, mortuum esse Saulum, incu-
 buit et ipse gladio suo, cumque illo
 mortuus est. Atque ita mortui
 6 sunt eodem die Saulus, eiusque tres
 filii, et armiger, et omnes illius
 milites.

Tum Israelitæ, qui trans val-
 7 lem, transque Iordanem erant, vi-
 dentes, Israelitas fugisse, Saulum-
 que et eius filios mortuos esse, de-
 fertis oppidis fugerunt: eaque ad-
 gressi Palæstini, in eis sedem cepe-
 runt.

Postridie quum ad spoliandos
 occisos venissent Palæstini, Sau-
 lum eiusque tres filios in Gelboe
 monte prostratos nacti, Saulo,
 9 detractis eius armis, caput ab-
 sciderunt, idque in Palæstinam in
 omnes partes miserunt, quo bene
 gestarum rerum nuntios in æde
 statuarum eorum, atque in natione
 diuul-

10 diuulgaretur. Arma eius in æde
Astarothi posuerunt; corpus in
muris Bethsanis suspendērunt.
1 Sed Iabenses Galaaditæ, audito
quid Saulo fecissent Palæstini:
2 proficiscuntur fortissimi quique,

et tota nocte continuato itinere,
Sauli eiusque filiorum corpora de 13
Bethsanæ muris auferunt: Ia. 14
bemque reuersi ibi cremant, et os-
sibus sub nemore Iabe sepultis,
septem dies ieiunant.

REGVM LIBER II.

CAPVT I.

*Nuntiata, Dauidi Sauli mors. Nuntii
supplicium, Dauidis uenia super heroi-
bus caesi.*

1 **M**ORTVO Saulo, quum
Dauid ex Amalechitarum
cæde reuersus, Sicelege
2 biduum fuisset, die ter-
tio aduenit ab exercitu a Saulo vir
quidam laceratis vestibus, et capite
pulvere consperso: qui postquam
ad Dauidem peruenit, ad terram
3 sibnissime procidit; et a Dauid
interrogatus, vndenam adeset? re-
spondit: ex exercitu Israelitarum
4 euasi. Et Dauid: indica mihi,
quæso, quid actum sit. Cui ille:
fugerunt milites ex prælio: multi
ex vulgo occubuerunt: Saulus quo-
que et Ionathan eius filius mortui
5 sunt. Et Dauid: qui scis, Saulum
et Ionathanem eius filium mortuos
6 esse? Et iuuenis, qui rem ei nun-
tiabat: quum sorte in Gelboem
montem venissem, inquit, video
Saulum innixum hastæ, cui currus
et equitatus iam iamque imaine-
7 bant: respexit ille, et me visum
8 vocauit: adsum, inquam. Tum
ille: quis tu es? Amalechita sum,
9 inquam. Huc ades, inquit, et me
interfice: nam magnò dolore dis-
crucior: quippe tota adhuc vita
0 præditus. Ego vero accessi, eum-
que interfeci (sciebam enim, non
victurum esse post tam grauem ca-
sum) eiusque et capiti coronam,

et brachio armillam detraxi, quæ
tibi, domine, hic adfero. Tum 11
Dauid, nec non omnes eius comi-
tes, vestimenta sua corripere et
lacerare, cumque luctu et ploratu 12
ad vesperum vsque ieiunare, pro-
pter Saulum et eius filium Iona-
thanem, propterque Iouæ exerci-
tum, et israeliticam stirpem, qui
ferro occubuerant. Deinde ex 13
iuuene, qui rem ei retulerat, quæ-
rit Dauid, cuias sit. Quinque ille
dixisset, se filium esse peregrini
cuiusdam Amalechitæ, Dauid sic
ei dicit: tene ergo non esse veri- 14
tum, ista manu uti ad Iouæ vñdum
perdendum? Ades (inquit vocato 15
cuidam ex iuuenibus) inuade hunc.
Atque ille eum obruncauit. Et 16
Dauid, merito, inquit, et tui ipsius
oris indicio moreris, qui Iouæ
vñdum a té interfectum dixeris.

Deinde hæc nãnia vsus est Dauid 17
super Saulo et eius filio Ionathane,
et partem sagittariam Iudæos discer- 18
re iussit, quemadinodum in libro
Recti scriptum est. Sic autem 19
dixit: G. L. considera, o Israelita,
qui in tuis fastigiis cæsi occubue-
rint. H. Israelitarum decus in tuis
peremtum est fastigiis. Ergone 20
cecidērunt heroes? Nolite hæc in a-
scalonis nuntiare vicis, ne Palæsti-
norum lætentur puellæ, ne præ-
putiatorum exsultent puellæ. 21

T 4

môn-

f) quoniam Saulus fuerat a sagittariis vulneratus.

g) vrbes. h) pro monte

dicit montes poetice.

montes Gelboe, neque rore neque imbribus, vt arua eximia, perfundamini: quandoquidem istuc refutatum est scutum heroicum, scutum Sauli, perinde ac si oleo non
 22 fuisset vnctus. A sanguine fauciorum, ab adipe fortium, neque Ionathanis arcus recellebat, neque Sauli gladius redibat infecta re.
 23 Saulus et Ionathan in vita sua inter se amici atque iuicendi, ne in morte quidem diremti sunt, aquilis perniciores, leonibus fortiores. O Israelitides, deplorate Saulum, qui vos oïtro delicate vestiebat, qui vestimenta vestra mundo comebat
 24 aureo. Ergone ceciderunt heroes in medio prælio? ergone Ionathan in tuis oppetiit fastigiis?
 26 Angor equidem de te, frater mi Ionathan: eras mihi ita iucundus, vt pluris apud me tuus esset, quam
 27 muliebris amor. L. Sicut mater vnicum amat filium suum, ita ego te diligebam. H. Ergone ceciderunt heroes, et arma periere bellica?

CAPVT II.

Rex Iudeorum David. Mira huius in hostem suum clementia. Abner creans regem. Bella multa.

HIs ita gestis, David Iouam de proficiscendo in aliquod oppidorum Iudææ consuluit. Ac iubente Ioua proficisci, rogauit, in quodnam proficisceretur? Cui
 2 ille respondit, Hebronem. Itaque profectus est eo David cum suis duabus vxoribus, Achinoama Iezraelensi, et Abigaile, Nabalis Carmelitæ coniuge: comitesque suos cum sua quemque familia eodem
 3 duxit, atque in oppidis hebronis
 4 sedem ceperunt. Eo profecti Iudæi, Dauidem iudaici nominis regem vnixerunt. Deinde certior factus David de labensibus Galaaditis, qui Saulum sepeliuissent, mi-
 5 sit illis nuntios cum his inandatis:

gratias ago vobis a Ioua, qui dominum vestrum Saulum vestra ista erga eum pietate sepeliueritis. Itaque Iouam precor, vobis vt istud
 6 beneficium atque officium rependat: et ego me talem erga vos præstabo, qualem vestro isto tam præclaro facinore dignum est. Et
 7 nunc confirmate vos, et viros præstate. Nam mortuo domino vestro Saulo, Iudæi me sibi regem vnixerunt.

Ceterum Abner, Neris filius, 8 dux exercitus Sauli, Isbosethum, Sauli filium, Mahanaimum traduxit, regemque in Galaaditas, 9 in Asfuræos, in Iezraelenses, in Ephraimitas, et Beniamitas, denique in vniuersos Israelitas constituit. E-
 10 rat autem natus annos quadraginta Isbosethus Sauli filius, quum regnum in Israelitas iniit: regnavitque duos annos, tantum Iudæis Dauidem sequentibus: in quos quidem Iu-
 11 dæos Dauid Hebrone regnavit per spatium septem annorum et sex mensium.

Abner autem Neris filius, cum Is-
 12 bosethi Sauli filii seruis, Mahanaimo ad Gabonem profectus est. Aduer-
 13 sus eum quum Ioabus, Saruix filius, Dauidicos eduxisset, obuiam inter se apud gabaoniam piscinam facti, alteri ex altera piscinæ parte con-
 14 stiterunt. Tum Abner Ioabum hortatus est, vt procederent iuue-
 15 nes, et in ipsorum conspectu luderent. Adsensoque Ioabo, in me-
 16 dium processerunt pares numero, videlicet duodecim Beniamitas ab Isbosetho, et totidem Dauidici: qui prehensis alteri alterorum ca-
 17 pitibus, latera sibi mutuo gladiis confoderunt, simulque occubuerunt: ex quo locus ille fundus inuictorum est nominatus, apud Gabonem positus: commissoque
 17 acerrimo eo die prælio, victus est Abner et Israelitæ a Dauidicis.

Erant illic tres Saruix filii, Ioa-
 18 bus,

*) Latinus Gesfuræos, Græcus Thasiri.

k) hoc est, dimicareat.

bus, Abisæus, et Afael, pedum velocitate par siluestribus capris. Is Abnerem ita persequebatur, vt ab eo neutram in partem desisteret. Tum Abner respexit, et: tune es Afael? inquit. Sum, inquit ille. Desicte (inquit Abner) ad dextram aut ad sinistram, et iuuenem aliquem comprehendere, cui arma auferas. Quumque nollet Afael ab eo persequendo desictere, addidit Abner: desine me persequi, ne, si ego te prostrauero, in Ioabi fratris tui conspectum venire non audeam. Quumque ille desistere renueret, Abner hastilis parte posteriore illius inguina transadegit: atque ille ibi collapsus, eodem in vestigio mortuus est: ac quicumque in eum locum venerant, in quo occubuerat Afael, consistebant.

Quum autem Abnerem persequentes Ioabus et Abisæus, ad collem Ammam Gize oppositum, qua itur in saltum gabaonium, occidente sole peruenissent: Abner, ad quem se Beniamitæ congregauerant, et facto agmine in cuiusdam collis vertice constiterant, ad Ioabum huiusmodi verbis clamauit: semperne scruient gladii? an ignoras, hoc tandem doliturum esse? Numquamne militibus imperabis, vt a suis fratribus persequendis desistant? Et Ioabus: per Deum immortalem, si istud dixisses iam a mane, desissent milites, suos fratres persequi. Hæc locutus, receptui cecinit: et omnes milites Israelitas persequi destiterunt: omnisque proelio, Abner cum suis, tota nocte itinere per campos continuato, Iordanem traiecit: peragrataque Bethrone, Mahanaimum peruenit. Ioabus autem ab Abnerem persequendo reuersus, milites omnes congregauit, desideratis ex Dauidicis vnde viginti, præter Afaelem: occisis autem a Dauidicis Beniamitarum, et Abneriano-

rum trecentis sexaginta. Ioabus autem et sui sublatum Afaelem in sepulcro eius patrio Bethlehæ sepelierunt: factoque tota nocte itinere, Hebronem sub diluculum peruenierunt.

CAPVT III.

Gravia bella inter Iudeos et Israelitas. Dauidis filii, Abneris desectio ad Dauidem. Repetita Michol. Israelite Dauidi reconciliati. Regi carus Abner. Huius nex, fanus.

Fuit autem longum bellum inter Sauli domum, et Dauidis, inualecente in dies Dauide, Sauli autem domo inclinante. Nati sunt Dauidi filii Hebrone: quorum natu primus fuit Amnon, ex Achinoama Iezraelensi: alter Cheleabus, ex Abigaile, Nabalis Carmelitæ coniuge: tertius Absalomus, Maachæ filius, Thomais regis Gesuris filia: quartus Adonias, Hagithæ filius: quintus Saphatias, Abitalis filius: sextus Iethraamus, ex Egla coniuge Dauidis. Hos sustulit Dauid Hebrone. Interea durante inter Sauli domum et Dauidis bello, Abnerem (qui Saulinam domum tuebatur) reprehendit Isbosethus, quod cum Sauli patris sui concubina (ea erat Respha Aia filia) rem habuisset. Qua Isbosethi reprehensione maiorem in modum iratus Abner, respondit in hanc sententiam: ad eone tibi sum canino capite vilior, vt mihi (qui meo plane beneficio Sauli patris tui domum, cognatos, amicos, aduersum Iudæos tutatus, te Dauidi non dediderim) hodie noxam muliebrein imputes? At Abneri ne sit propitius Deus, ni Dauidi, quod ei Ioua iurauit, præstabo: ablatoque a Sauli familia regno, Dauidis solium tum in Israelitas, tum in Iudæos, a Dane ad Bersabam vsque stabiliam. Ad

1) Latinus Bethorone.

- hæc Abneris verba, ille præ eius metu ne verbum quidem responde-
re ausus est.
- 12 At Abner legatos ad Dauidem
misit suo nomine, qui nuntiarent,
ei patere regionem, feriret secum
fœdus, sese ei suas vires accom-
modaturum esse, ad omnes Israe-
13 litas ad eum transferendos. Cui
Dauid respondit, sibi placere fœ-
dus cum eo percutere: sed se vnum
ab eo petere, ne prius in suum con-
spectum veniret, quam Sauli filiam
Micholem secum adduxisset.
- 14 Deinde ab Isbosetho Sauli filio,
missis ad eum legatis, petiit, vt si-
bi coniugem suam Micholem red-
deret, quam ipse sibi *m* centum
palæstinorum præputiorum dote
15 quæsiisset. Tum Isbosethus
eam arcesendam curauit ab eius
16 viro Phaltiele, Lais filio: qui
postquam eam stens ad Bathurim
vsque secutus est, iussus ab Abne-
17 re reuerti, paruit. Habuit autem
Abner orationem apud senatores
Israelitas, qua eos hortatus est,
vt Dauidem, quem antea sibi re-
gem depoposcissent, nunc face-
18 rent. Nam de Dauide hoc dixit
se Iouam, sese sui Dauidis opera
suum Israelitarum populum ab ini-
uria tum Palæstinorum, tum om-
nium hostium, esse defensurum.
- 19 Atque eadem de re etiam apud
Beniamitas locutus, Hebronem se
contulit, ad exponendum Dauidi,
quid Israelitis, et quid Beniamita-
20 rum nationi placeret. Eo post-
quam venit, Dauid ei eiusque
comitibus, qui viginti erant, cœ-
21 nam dedit. Et Abner Dauidi sua-
sit, vt se dimitteret, ad congregan-
dum ad regem dominum suum
omnes Israelitas, qui cum eo fœ-
dus facerent, vt regnaret arbitrio
suo: dimissusque a Dauide, cum
pace digressus est.
- 22 Interea Ioabus cum Dauidicis
ab incursione, multam agens præ-
dam, aderat, quum iam Abner
Hebrone apud Dauidem non es-
set, quippe ab illo, composita pa-
ce, dimissus. Igitur Ioabus, 23
cum omni reuersus exercitu, post-
quam certior factus est, Abnerem
Neris filium venisse ad regem,
et ab eo cum pace dimissum, dis-
cessisse: regem adit, demonstrat, 24
eum non recte fecisse, qui Abne-
rem Neris filium, qui ad eum ve-
nisset, discedere siuerit. Sciret, 25
illum ad se decipiendum, et ad ex-
plorandum suas consuetudines et
omnia negotia, venisse. Deinde 26
a Dauide digressus, nuntios ad Ab-
nerem misit: per quos ille a Borsira
in scio Dauide reuocatus, He-
bronem reuersus est. Eum Ioa- 27
bus ad mediam portam, per amici
colloqui speciem, seduxit, et, hau-
stis ilibus, propter Asaelis fratris
sui eadem, peremit.
- Quod vbi postea audiuit Dauid, 28
in hæc verba locutus est: Ionam
ego in perpetuum testor, me me-
umque regnum a cædis Abneris
Neris filii culpa abesse: atque 29
hæc Ioabi capiti, totique eius
patræ imprecor familiæ, ne desit
vniquam ex eius stirpe, qui ge-
niture fluxu laboret, qui sit le-
profus, qui baculo innitatur, qui
ferro trucidetur, quique victu in-
digeat. Deinde Ioabo (qui Io- 30
abus vna cum Abisæo fratre suo
Abnerem propterea occiderat,
quod ab illo Asael ipsorum frater
apud Gabaonem in pugna fuerat
interfectus) omnibusque, qui ad- 31
erant, præcepit, vt laceratis suis
vestimentis, et centones amicii,
Abnerem antecedentes iugerent.
Ipse rex feretrum secutus, Abnere 32
Hebrone sepulto, apud eius se-
pulcrum, toto plorante populo,
ploratum edidit, superque Abne-
re lamentatus est in hæc verba:
nequaquam facinorosorum mor- 33
te interiit Abner. Non tibi vin- 34
ctæ

m) ducenta dederat. Sed ideo centum dicit, quia centum petierat Saulus.

ctæ manus, non tuis admotæ pe-
 dibus catenæ fuerunt: occubiisti,
 quomodo qui per homines scelera-
 35 tos occumbunt. Tum vniuersi
 ploratum redintegrarunt. Dein-
 de ad Dauidem omnes venerunt,
 vt cum eo cibum caperent, dum
 adhuc dies esset. Verum David,
 interposito iureiurando, Deum
 sibi aduersum precatus est, si an-
 te solis occasum panem aut vllam
 36 rem gustaret: id quod ab omni-
 bus adprobatum, totumque regis
 factum omnium est sententia
 37 laudatum: intellexitque eo die
 cunctus populus et cuncti Israeli-
 tæ, regem Abneris Neris filii cæ-
 38 dis auctorem non fuisse. De-
 monstrauit etiam rex suis, homi-
 nem Israelitarum principem pri-
 39 mariumque eo die occubuisse: se
 quidem plane infirmum victum
 esse regem, illos autem Sartaæ fi-
 lios potentiores esse quam se: Io-
 uam precari, vt sceleratis scelerum
 digna rependeret.

CAPVT III.

Israelitarum timor. Isbosethi nex, vindaicta.

HAc Abneris apud Hebronem
 morte audita, Sauli filius a-
 nimus despondit, omnesque
 2 Israelitæ perturbati sunt. Habe-
 bat autem Sauli filius homines du-
 os, militum duces, vnum nomine
 Baanam, alterum Rechabum, Rem-
 monis Berothitæ filios, Beniami-
 3 mitas: nam Berotha etiam in Benia-
 rothitæ Gethaïnum, vbi ad hanc
 diem commemorati sunt.
 4 Habuit et Ionathan, Sauli filius, fi-
 lium læsis pedibus, qui a nutrice an-
 nos quinque natus, audito quid Sau-
 lo et Ionathani apud Iezrael accidis-
 set, sublatus, illa trepidantius fu-
 giente, ceciderat, et claudus factus

fuerat. Ei nomen erat Mephibo-
 sethus. Hi Remmonis Berothitæ 5
 filii Rechabus et Baana, seruente
 die, Isbosethi domum introgressi,
 qui tum in cubile meridiabatur,
 et in mediam domum per speciem
 capiendi tritici progressi, illa ei per-
 foderunt, atque euaserunt. Nam 6
 domum ingressi, illum in lecto in
 conclauis sui cubiculi iacentem, oc-
 ciderunt, necatoque caput abstule-
 runt: quod secum ferentes, per 7
 campos tota nocte itinere facto, ad
 Dauidem Hebronem attulerunt,
 regemque ita adlocuti sunt: ec- 8
 ce caput Isbosethi; Sauli filii, ho-
 stis tui, qui tibi necem moliebatur.
 Hodierno die Ioua tibi, domine
 rex, supplicium de Saulo, deque
 eius stirpe sumsisit. At David Re- 9
 chabo et Baanæ fratribus in hunc
 modum respondit: o Ioua vi- 10
 uens, qui vitam meam ex omni-
 bus periculis adseruisti, ego illum,
 qui mihi Sauli mortem (lætum se
 ferre nuntium arbitratus) nuntia-
 uit, comprehendi, et apud Siceleg
 pro nuntii præmio interfeci: et 11
 a vobis hominibus impiis, qui
 hominem innocentem, domi suæ,
 in suo cubili iugulastis, illius san-
 guinis pœnas non expetam, vos-
 que ex orbe terrarum auferam?
 Tum iuuenibus imperauit, vt il- 12
 los interimerent, abscissasque eo-
 rum manus et pedes supra pi-
 scinam apud Hebronem suspen-
 derent, et Isbosethi caput in
 Abneris sepulchro Hebrone sepe-
 lissent.

CAPVT V.

*Dauid rex Israelitarum. Sionis expugna-
 tio. Ad regem Tyrii. Victoria multe
 in Palestinos.*

DEinde omnes tribus Israelita-
 rum ad Dauidem Hebronem
 conueniunt, eique demon-
 strant, sese eius esse cognatos et
 con-

n) Græce, quem quidem ædium iantrix (quæ triticum euellere) somno oppres-
 sa de mirer.

2 confanguineos, quo ducē (etiam antea regnante Saulo) vsi fuerint Israelitæ: Iouam ei sui populi israelitici gubernationem destinasse: eumque imperium in Israelitas habiturum. Tum rex Dauid cum omnibus Israelitarum senatoribus, qui ad eum Hebronem conuenerant, fœdus Hebrone apud Iouam fecit, atque ab illis rex Israelitarum vnctus est, annos tum natus triginta. Regnavit autem annos quadraginta: scilicet Hebrone in Iudæos, annos septem et sex menses. Hierosolymis autem in omnes Israelitas atque Iudæos, annos tres et triginta. Adgressus est autem rex cum suis Hierosolymam aduersum Iebusæos incolas, illisque Dauidem negantibus eo irrupturum esse, nisi cæcos claudosque sustulisset, quod irrupturum esse non arbitrarentur: arcem Sionem cepit, quæ Dauidis est vrbs: eoque die pronuntiauit Dauid, quisquis Iebusæos vicisset, et ad canalem pertigisset, claudosque et cæcos Dauidi inuisos, * ex quo natum est dictum illud: cæcus et claudus domum ne intrent. Habitauit autem Dauid in arce, eamque Dauidis urbem adpellauit, et circumquaque a Mellone introrsus ædificauit; crescebatque in dies eius potestas, Iouæ Dei armipotentis præsidio.

11 Misit autem ad eum Hiramus rex Tyri legatos, materiamque cedrinam, et fabros lignarios, lapidariosque ad parietes, qui ei domum construerent: intellexitque Dauid, se regem Israelitarum a Ioua esse creatum, suumque regnum ab illo ob ipsius populum Israelitas esse constitutum.

13 Duxit præterea vxores tum concubinas, tum iustas, ex Hierosolymitanis, postquam Hebrone venit: ex quibus etiam alios vtriusque sexus liberos procreauit: quorum

Hierosolymis natorum nomina sunt, Sammuā, Sobabus, Nathan, Solomo, Iebahar, Elisua, Ne-15 phegus, Iaphia, Elisama, Eliada 16 et Eliphaletus.

At Palæstini, postquam Dauidem 17 Israelitarum regem vnctum intellexerunt, expeditionem vnuerſi aduersus eum fecerunt: quo audito quum Dauid in arcem descendisset, illi in valle gigantum tetenderunt. Tum Dauid Iouam ita consuluit: 18 adgrediarne Palæstinos? eosne tu mihi in manum trades? Cui 19 Ioua: adgredere, inquit: nam Palæstinos ego tibi in manum tradam. Tum Dauid ad Baalpharasinum profectus, illos ibi vicit, atque ita dixit: fudit Ioua hostes meos ad meum conspectum, sicuti funditur aqua. Inde locus ille 21 Baalpharasinum est nominatus, vbi relicta ab illis ipsorum simulacra Dauid cum suis hominibus abstulit. At Palæstini, iterata expeditione, iterum in gigantum valle tetenderunt: et Dauid con- 23 suluit Iouam: a quo iussus est non adscendere, sed longiore circuitu a tergo, qua mori in frontem patebant, adire: ac simulacres 24 sus sonitum in mororum cacuminibus audiuisset, inuadere: tunc enim Iouam ei ad concidenda Palæstinorum castra præiturum esse. Quibus Iouæ præceptis quum Da- 25 uid paruisset, Palæstinos a Gaba ad Gazer vsque fudit.

CAPVT VI.

Iouæ arca Hierosolymam relata. Oræ a Ioua nex. Dauidis in populum dona. Regem vxor obiurgans, hinc eiusdem stilitus.

1 D E inde congregatis iterum Israelitarum lectissimis triginta millibus, profectus est cum 2 suis omnibus iudaicis copiis ad transferendam arcam diuinam, in qua nomen Iouæ armipotentis, Cherubis insidentis, inuocabatur.

3 batur. Hanc illi arcam diuinam,
 nouo plauftro impositam, ex ædibus
 4 Abinadabi Gabaa abstulerunt, Oza
 et Ahione, Abinadabi filiis, plau-
 strum nouum agentibus, Ahione ar-
 5 cam præcedente: Dauide autem,
 totaque israelitica stirpe, Iudenti-
 bus ante Iouam, omne genus pineis
 instrumentis, et citharis, nablis, tym-
 6 panis, tibiis et cymbalis. Vbi ad
 Nacionis arcam ventum est, Oza
 arcam, bouum agitatione nutantem,
 7 admota manu sustentauit. Qua
 re iratus Ioua Deus, eum ibi ob
 temeritatem apud diuinam arcam
 8 occidit ac interemit. Eam Ozæ
 a Ioua strati cædem ægre tulit Da-
 uid, eumque locum Ozæ stragem
 adpellauit, quod nomen adhuc ma-
 9 net. Tum Dauid Iouam veritus,
 eius arcam ad se admittere non au-
 sus, eam ad se in urbem Davidis in-
 10 nehi noluit, sed in ædes Obede-
 domi Gethani intulit, vbi ea tres
 11 menses fuit: beautque Ioua
 Obededomum, et totam eius do-
 12 mum. Quod postquam Dauidi
 regi nuntiatum est, Obededomi do-
 mum omnesque facultates a Ioua
 propter arcam diuinam auctas esse:
 profectus eo, arcam diuinam ex O-
 bededomi ædibus in urbem Davidis
 13 lætus infert: quum quidem prog-
 ressis, qui Iouæ arcam portabant,
 senos passus, singulos boues atque
 arietes opimos immolaret, totisque
 viribus ante Iouam, linceo amictus
 14 ephodo, saltaret. Ita quum arca
 Iouæ a Dauide, omnique Israelita-
 rum stirpe, cum læto clamore, tu-
 15 barumque sonitu duceretur: vbi
 in urbem Davidis ventum est, Mi-
 chol Sauli filia per fenestram pro-
 spiciens, tripudiantem saltantemque
 coram Ioua Dauidem conspicata,
 16 eum in animo suo despexit. Post-
 quam introducta arca, et in suo loco
 in tabernaculo, quod ei Dauid teten-
 derat, collocata est, Dauid solida sa-
 crificia apud Iouam, et pro salute

fecit. Iis peractis, populo per Io- 17
 uæ nomen armipotentis bene præ-
 catus est, et in omnem Israelita- 18
 rum multitudinem viritum tum in
 viros, tum in feminas, partitus est
 singulas panis collyridas, offasque et
 vini lagenas, atque ita domum om-
 nes disceserunt.

Tum Dauid ad fausta precandum 19
 domui suæ se conuertit: cui obui-
 am progressa Michol Sauli filia, eum
 sic adloquitur: o quanta fuit ho- 20
 die regis Israelitarum grauitas? qui
 se hodie, spectantibus suorum ser-
 uorum ancillis, non aliter vulgaue-
 rit, quam se solent vulgare nebulo-
 nes. Cui Dauid: coram Ioua, in- 21
 quit (qui me tuo patri, totique eius
 stirpi præpositum, iussit, suo israeli-
 tico populo imperatorem esse) co-
 ram Ioua, inquam, lusi, multoque 22
 magis me demittam, et meo iudicio
 humilis, apud ancillas, de quibus tu
 locuta es, apud eas, inquam, grauis
 ero. Igitur Michol Sauli filia o nul- 23
 los per omnem vitam liberos ha-
 buit.

CAPVT VII.

*Dauidis requies, de sano edificando consilium.
 Ad eum vates. Ad Iouam rex gratias.*

Postquam rex ab omnibus vindi- 1
 que hostibus quietem Iouæ be-
 neficio consecutus, domi suæ
 confedit, Nathani vati propo- 2
 sult, absurdum esse, quum ipse in
 cedrina domo maneret, Dei arcam
 in liinteis manere. Cui Nathan 3
 respondit: faceret sane, quidquid
 in animo haberet: Iouam enim ei
 adesce. Sed ea nocte Ioua Natha- 4
 nem sic adlocutus est: i renun- 5
 tiatum hæc meo Dauidi. Sic dicit
 Ioua: tune mihi domum ad habi-
 tandum construes? qui, ex quo 6
 Israelitas ex Aegypto eduxi, ad hunc
 diem, domum non habitauit, sed in
 tentorio atque tabernaculo versatus
 sum. Quamdiu inter omnes Is- 7
 raeli-

o) scilicet ex Dauide. Nam ex Adriele quinque filios habuit. cap. 21, 8.

raelitas versatus sum, ecquod vlli
 præsidium Israelitarum* (cui meos
 Israelitas regendos mandauerim)
 verbum feci de construenda mihi
 8 domo cedrina? Quamobrem sic
 dicit Ioua armipotens (dices meo
 Dauidi) Ego te a causa, a procurati-
 one balantum, adsciuui, vt mei Israe-
 9 litici populi imperator esfes: ti-
 bique omnibus in rebus adfui, et
 excisis omnibus tuis hostibus, tan-
 tum tibi nomen conciliaui, quan-
 tum est eorum, qui sunt in terris
 10 maximi: meisque Israelitis lo-
 cum statui, vbi quasi consiti, ibidem
 permaneant, neque amplius pertur-
 bentur, neque deinceps ab improbis
 subigantur, sicuti quum olim, tum
 ex quo tempore ego præfides meis
 11 Israelitis præposui. Igitur tibi
 (inquies) ab omnibus hostibus tuis
 quieto reddito, nuntiat Ioua, se do-
 12 mum esse instructurum. Quum
 plena ætate cum maioribus tuis ob-
 dormiueris, suscitabo prolem tuam
 post te, ex tuo ventre egressam, cuius
 13 regnum confirmabo. Is meo
 nomini domum construet, eiusque
 regni solium in perpetuum stabili-
 14 am. Ego ei pro patre, ipse mihi
 pro filio erit: ac si quid deliquerit,
 ego in eum humana virga, humanis
 15 plagis animaduertam: neque
 eum mea benignitate priuabo, sicuti
 Saulum priuauimus, quem ex tuo con-
 16 spectu sustuli, tibi que firma do-
 mus et regnum, et stabile solium
 17 permanebit in sempiternum. Hæc
 omnia verba, omneque oraculum,
 quum Nathan exposuisset Dauidi,
 iuit rex Dauid ad Iouam, et apud
 18 eum ita locutus est: quis ego
 sum, o Domine Ioua, aut quæ mea
 stirps est, vt me hucusque adduxisse
 parum tibi visum fuerit, Domine
 19 Ioua: nisi etiam meæ, qui tuus
 sum, stirpi in longinquum humano
 20 more prospiceres? Domine Io-
 ua, quid iam tibi Dauid amplius di-
 cet? quum tu me tuum noueris,
 21 Domine Ioua, qui tum propter

promissum tuum, tum quia sic tibi
 visum est, fecisti, vt hæc tot, tam sin-
 gularia, mihi tuo repræsentares.
 Ergo ita magnus es, Ioua Deus, vt 22
 non solum nemo par tibi sit, sed ne
 Deus quidem sit vllus præter te, vt
 quidem ipsi nostris auribus audi-
 uimus. Ecquæ omnino gens est 23
 cum tuis Israelitis in orbe terrarum
 conferenda? quam dii redemptum
 iuerint, vt eam pro sua haberent,
 vt ei famam conciliarent, vt eius
 causa tam inaudita et terribilia fa-
 cerent, quam tu tuæ terræ fecisti in
 tuorum gratiam, * quos tibi ex 24
 Aegypti tum gentibus tum diis re-
 demptos, sempiternum tibi populum
 israeliticum stabiliuisti: teque, Ioua,
 ei Deum præbuiisti. Quamobrem, 25
 o Ioua Deus, quod tu mihi tuo,
 meæque stirpi pollicitus es, præ-
 sta in perpetuum, et sta promis-
 sis. Ita semper magnum erit no- 26
 men tuum, Iouaque armipotens
 Deus Israelitarum prædicaberis, et
 domus tui Dauidis per te stabilis
 erit. Nam tu, Ioua armipotens, 27
 Deus Israelitarum, mihi significasti,
 te mihi domum esse instructurum:
 quæ causa fuit, vt tuus ego tibi has
 ferre preces animum inducere au-
 sus sim. Quapropter, Domine 28
 Ioua, tu Deus es, veraque futura
 sunt promissa tua. Promisisti autem
 mihi hoc beneficium. Igitur age
 iam, perfice tuo fauore, vt mea, qui
 tuus sum, propago per te perpetuo
 maneat. Nam tu, Domine Ioua, 29
 promisisti futurum, vt mea propa-
 go tuo sit fauore felix in sempiter-
 num.

CAPVT VIII.

*Dauidis de Palæstinis, Moabitis et Ada-
 rezero victoria. Ihois regis gratulatio.
 Dauidis ministri.*

Postea vicit Dauid Palæstinos, et
 eis que subactis, ab eis Methem-
 gammam abstulit. Vicit et 2
 Moabitas, quos ad terram prostra-
 tos

tos forte dinumerauit, et in tres partes diuifit: quarum duas morti deftinauit, tertiam totam conseruauit: fubiectosque fibi Moabitas, uectigales habuit. Vicit item Dauid Adarezerum Rochobi filium, Sophenæ regem, tum quum profectus est ad porrigendum imperium suum ad fluuium Euphratem, et ab eo mille septingentos equites cepit, et viginti millia peditum; corruptis omnibus curribus, præter centum, quos reliquos fecit. Præterea Syrorum damascenorum (qui Adarezero Sophenæ regi subsidio venerant) viginti duo millia occidit: subactæque Syriæ Damascenorum, et stipendiariæ redactæ, præsidia imposuit, Ioua eum omnibus in expeditionibus tutante. Cepit et pharetras aureas Adarezerianorum, quas Hierosolymani intulit, G. quas postea Sefacus Aegypti rex abstulit in ea expeditione, quam Roboami Solomonis filii temporibus fecit in Hierosolymam. H. Item ex Betha et Berothai, oppidis Adarezeri, ingentem vim æris abstulit rex Dauid, G. L. ex quo fecit Solomo rex lacum æreum, et columnas, L. et altare G. et lauacra, omniaque vasa. H. Postquam intellexit Thoïs Hemathæ rex, Adarezeri vires omnes a Dauide fractas, misit Ioramum filium suum ad regem Dauidem, qui ei salutem diceret, deque debellato cæsoque Adarezero gratularetur (nam Thoïs bella cum Adarezero intercesferant) secumque argentea, aurea, æreaque vasa ferret: quæ quidem rex Dauid Iouæ consecrauit, vna cum argento et auro, quod quum de omnibus a se subactis gentibus, Syris, Moabitis, Ammonitis, Palæstinis, et Amalechitis, tum de spoliis Adarezeri, Rochobi filii, Sophenæ regis, consecrauit. Magnam quoque sibi nomen peperit, quum reuersus est, cæsis in valle

salis Syrorum octodecim millibus, L. et apud Gebelem ad viginti tria millia. H. Quin etiam Idumææ, 14 et quidem vniuersæ præsidia imposuit, omnibusque Idumæis imperauit, a Ioua in suis omnibus expeditionibus defensus. Regnauit in 15 omnes Israelitas, seque erga suos omnes ex iure et æquo gesfit. Exercitus ducem habuit Iobabum Saruiæ filium. A commentariis Iosaphatum Achiludi filium. Pontifices, Sadocum Achitobi, et Achimelechum Abiatharis filium. Scribam Saraïam. Cerethæorum et 18 Phelethæorum præfectum Banaiam Ioiadæ filium. Davidis autem filii erant p antistites.

CAPVT IX.

Siba Sauli famulus. Rex erga Mephibosethum clemens. Siba filii.

QVæsiuit etiam Dauid, an vllus adhuc ex Sauli genere superesfet, in quem beneficia propter Ionathanem conferret. Erat 2 quidam Sauli feruus doimesticus, nomine Siba: quem ad se vocatum Dauid interrogauit, an esfet Siba? Fatentem rogauit, equis adhuc de 3 Sauli genere superaret, vt eum diuino beneficio adficeret. Siba regi respondit, superesse Ionathanis filium, pedibus læsum. Interrogatus, vbinamesfet? respondit, esse domi Machiris, Ammielis filii, Lodabare. Tum rex Dauid misit, 5 qui illum Lodabare, dono Machiris Ammielis filii, arcesferent.

Ac postquam venit ille Mephibosethus, Ionathanis filius, Sauli nepos, et Dauidi ad pedes suppliciter accidit, Dauid eum sic adlocutus est: Mephibosethe. Cui ille: ecce me tuum. Et Dauid: bono es animo, inquit: nam ego te beneficiis adficiam, propter Ionathanem patrem tuum, tibi que omnes agros Sauli aui tui reddam, faci-

p) præcipui, quibus in primis utebatur.

amque, vt ad mensam meam semper cibum capias. Atque ille supplex: quis ego sum, inquit, vt tu me, mortuo cane viliozem, respicias? Tum Dauid vocato Sibæ Sauli famulo dicit: quidquid Saulus eiusque tota domus habuit, id domini tui filio *q* do. Tu ei terram coles cum tuis filiis atque seruis, prouentumque velles, quo victu vtatur ipse. Nam Mephibosethus quidem, domini tui filius, mihi perpetuo conuictor erit. Habebat autem Siba filios quindecim, et seruos viginti. Itaque regi respondit, facturum se, quidquid ille iussisset. Ergo cibum capiet ad mensam meam Mephibosethus (inquit ille) sicut vnus de filiis regis.

Habebat autem Mephibosethus paruulum filium, nomine Micham; omnisque Sibæ familia Mephibosetho seruiebat. Mansit igitur Mephibosethus Hierosolyinæ: nam perpetuus regi conuictor fuit, claudus vtroque pede.

CAPVT X.

Dauidis legatio ad Hanonem. Ionis de Ammonitis victoria, Dauidis de Syris.

POstea mortuo rege Ammonitarum, quum eius filius Hanon ei in regno successisset, Dauid, vt Hanoni Nahæ filio, pro beneficiis, quibus ab illius patre fuerat adfectus, gratiam referret, misit ad illum suos, qui eum de patre consolarentur. Qui postquam in fines Ammonitarum peruenerunt, persuaserunt Ammonitarum principes Hanoni domino suo, Dauidem non ipsius patris apud eum honorandi causa consolatores, sed potius speculandæ, explorandæ, euertendæque vrbis gratia, seruos suos ad eum misisse. Itaque cepit Hanon seruos Dauidis, eisque barbæ dimidium rasit, et medias vestes ad nates vsque abscidit, atque

ita eos dimisit. Qua de re certior factus Dauid, misit illis obuiam (nameos magnopere pudebat) iussitque, vt Hierichunte manerent, redituri, postquam eis barba creuisset.

Tum Ammonitæ, intelligentes, Dauidem sibi infensum esse, mercede arcessuerunt Syrorum bethrohobanorum, et Syrorum sophenorum, viginti millia pedutum, regemque Maacham cum mille, et Istobum cum duodecim millibus hominum. Quod vbi intellexit Dauid, misit aduersus illos Ioabum cum fortissimorum exercitu. Ioabus (quum Ammonitæ progressi, aciem ante portam instruxissent, Syri autem sopheni et rohobani, et Istobus, et Maacha, seorsum in agris) intelligens, sibi prælium et a fronte imminere, et a tergo, delectos ex omni Israelitarum robore aduersum Syros ordinauit; reliquos fratri suo Abisæo, qui Ammonitis opponerentur, tradidit, cum huiusmodi præceptis: si me Syri prement; tu mihi feres auxilium: si te Ammonitæ prement; ego veniam tibi subsidio. Præstate fortem, et pro populo nostro, proque vrbibus Dei nostri fortiter pugnemus; et Ioua faciet, quod ei visum fuerit. Hæc locutus Ioabus, suis copiis prælium cum Syris commisit: quibus ab eo in fugam versis, Ammonitæ, visa Syrorum fuga, verterunt et ipsi terga Abisæo, patriamque repetuerunt. Ita reuersus ab Ammonitis Ioabus, Hierosolyman venit.

Tum Syri videntes, se ab Israelitis victos esse, coiuerunt, arcessitque ab Adarezero Syri, qui trans flumen incolebant, aduerunt cum suis copiis, eisque præfuit Sobachus dux exercitus adarezeriani Quod postquam est Dauidi nuntiatum, coegit omnes Israelitas, et traiecit

cto Iordane, ad Helamam peruenit: vbi congressos secum prælio Syros in fugam vertit, cæsis eorum
 18 septingentis quadrigariis, et quadraginta millibus equitum, occisoreque ibi Sobacho, adarezeriani exercitus duce. Tum videntes omnes reges, Adarezeri clientes, se ab Israelitis esse superatos, pacem cum Israelitis fecerunt, et eis stipendiarii facti sunt: metueruntque Syri, deinceps Ammonitis auxilium ferre.

CAPVT XI.

Dauidis adulterium. Vriæ mors.

DEinde ineunte vere, quo tempore solent reges in expeditiones proficisci, misit Dauid Ioabum et suos cum eo, omnesque Israelitas, qui, profligatis Ammonitis, Rabbain obsederunt. Dauid autem, qui tum Hierosolymis manebat, quum per tempus pomeridianum de cubili suo surrexisset, et in tecto regis domus ambularet, animaduertit de tecto mulierem quamdam lauandam, singulari formæ pulcritudine. Tum misit, qui de muliere percontarentur, vbi didicit Bethsabam esse, Eliami filiam, Vriæ Hettæi coniugem, curauit, eam per nuntios arcescendam, et cum ea rem habuit.
 4 Ea postquam a ab impuritate sua lustrata est, domum suam rediit.
 5 Deinde quum grauida esset, misit Dauidi nuntiatum, se prænantem esse.
 6 Tum Dauid Ioabo significauit, vt sibi Vriam Hettæum mitteret.
 7 Qui postquam ab illo missus ad Dauidem venit, Dauid ex eo sciscitatus, quo in statu Ioabus, quo exercitus, quo bellum foret, iussit, cum in domum suam descendere, pedesque lauare: ^b illumque regia egressum, secutum est re-

gium ferculum. Sed Vrias pro foribus regis cum omnibus domini sui stipatoribus cubuit, neque in domum suam descendit. Quod
 10 vbi rescituit Dauid, Vriam in domum suam non descendisse, quaesuit ex eo Dauid, cur peregre reuersus, in domum suam non descendisset? Cui Vrias respondit: ¹¹ arca et Israelitæ, et Iudæi in vni-braculis manent, et dominus meus Ioabus, dominique mei milites sub dio castra habent: et ego domum meam ibo ad epulandum et potandum, et ad cubandum cum mea coniuge? At ita tibi vitam felicem precor, vt istud non faciam. Tum Dauid illi præcepit, vt illic
 12 maneret etiam eo die: sese postridie eum dimisiturum esse. Itaque mansit Vrias Hierosolymis eo die, et postero. Ac vocatus a Dauide
 13 et apud eum epulatus, potuque ab eo inebriatus, vespere exiit ad cubandum in cubili suo cum stipatoribus domini sui, neque domum suam descendit.

Mane scripsit Dauid epistolam ad
 14 Ioabum, quam per Vriam misit, in qua illi scripsit, daret operam, vt
 15 Vrias in prima acie, qua maxime prælium vrgeret, collocaretur, vtque a ceteris destitutus occideretur. Igitur Ioabus urbem circumfidens,
 16 Vriam in eiusmodi loco statuit, vbi sciebat, viros esse fortissimos. Ita
 17 que egressis oppidanis, commisitque ab illis cum Ioabo pugna, ceciderunt quum alii ex Dauidicis, tum ipse Vrias Hettæus. Tum Ioabus
 18 nuntium ad Dauidem misit, qui ei totam prælii rationem exponeret; eique præcepit, vt postquam regi
 19 totam prælii rationem narrauisset, si, rex ira correptus, dixisset, non
 20 debuisse eos urbem cominus oppugnare, an nescirent, solere de moenibus tela mitti? a quo e-
 21 nim occisum esse Abimelechum

V

Iero.

^a) foris mansit polluta ad vespertum, ob concubitum, vt iubebat lex, *Leu. 15.*

^b) misit ei rex de sua cæna.

Ierobosethi filium? nonne deiecto
 in eum a femina de muro molæ
 fraginæ, apud Thebem interfe-
 ctum fuisse? cur muris succesis-
 sent? vt, inquam, responderet:
 etiam tuus Vrius Hettæus oppetiit.
 22 Nuntius ad Dauidem profectus, ei
 omnia Ioabi mandata exposuit, at-
 23 que ita retulit: quum illi, nobis
 viribus superiores, in agros pro-
 cessissent, et nos eis ad portam vs-
 24 que institissemus; sagittarii iecerunt
 in tuos tela de muris, mor-
 tuique sunt de regniis quum alii,
 25 tum tuus Vrius Hettæus. Tum
 Dauid nuntio præcepit, vt Ioabo
 nuntiaret, ne rem illam moleste
 ferret: eam enim esse belli natu-
 ram, vt cædes faciat: vrgeret op-
 pugnationem, oppidumque cape-
 ret, atque euertret: vtque ipse
 26 nuntius illum confirmaret. Vxor
 autem Vriæ, postquam intellexit,
 mortuum esse maritum suum, eum
 27 luxit: quo luctu peractò, Dauid
 eam domum suam adsciuit, in ma-
 trimoniumque duxit, et ex ea fili-
 um sustulit.

CAPVT XII.

*Vates Nathan in Dauidem. Regis contra
 se iudicium. Bethsabe nati mors. Ex
 eadem Sotomo. Rabba expugatio.*

1 **S**ed offensus Dauidis facinore
 Ioua, misit ei Nathanem, qui
 eum adgressus est his verbis:
 2 duo homines erant in quadam vr-
 be, alter diues, alter pauper. Di-
 ues maiorum minorumque pecu-
 dum magnam copiam habebat.
 3 Pauper vnâ omnino habebat ou-
 iculam, a se emtam et enutritam,
 quæ vnâ cum ipso eiusque filiis
 adoleuerat, eius cibo vescens, ex
 eius calice bibens, in eius sinu quie-
 scens: breuiter, erat ei pro filia.
 4 Ad illum diuitem venit hospes qui-
 dam, quem accepturus ille, parsit
 de suis minoribus maioribusue
 funnere pecoribus: et captam illam
 Ierobaalis, hoc est, Gedonis.

pauperis ouiculam, hospiti ma-
 uit. Hic Dauid in hominem ma-
 5 gna ira percitus, Nathani sic dicit:
 per Iouam immortalem, morte di-
 gnus est istius auctor facinoris,
 ouemque quadruplo pensabit, qui
 6 istud committere non dubitauerit.
 Et Nathan: tu ille es, inquit. Ego
 7 te (inquit Ioua Deus Israelitarum)
 regem in Israelitas vnxi: ego te ab
 iniuria Sauli defendi: tibi domi-
 8 ni tui domum, tibi domini tui vxores
 complectendas, tibi israeliticam
 iudæamque stirpem dedi: alia at-
 que alia insuper daturus, si ea pa-
 rum essent. Cur tu Iouam, con-
 9 tentis eius præceptis, scelere tuo
 offendisti? dum Vriam Hettæum
 ferro trucidasti, eiusque vxorem, eo
 per te Ammonitarium telis inter-
 fecto, in matrimonium duxisti.
 Itaque a domo tua numquam abfu-
 10 turum est bellum: quoniam tu con-
 temto me, Vriæ Hettæi vxorem tibi
 matrimonio copulasti. Scito, me
 11 tibi (inquit Ioua) conflaturum esse
 malum domesticum, tuasque coniuges
 in oculis tuis alteri traditurum,
 qui cum eis in huius congregiatur
 conspectu solis. Tu quidem oc-
 12 culte fecisti: sed ego hoc coram om-
 nibus Israelitis luce palam factu-
 rus sum. Tum Dauid: peccaui
 13 in Iouam, inquit. Et Nathan: Io-
 ua quoque remittit ille quidem ti-
 bi peccatum, neque morieris.
 Verum tamen, quoniam tu ista re
 14 Iouæ inimicis maledicendi occasio-
 nem dedisti; filius, qui tibi natus
 est, morietur.
 His dictis Nathan domum dis-
 15 cessit. Puerum autem, quem V-
 riæ coniux Dauidi pepererat, Io-
 ua desperato morbo adfecit. Pro
 16 eo puero Dauid Iouam orans, iei-
 nauit, humique stratus nocte cu-
 buit. Quumque eum domestici
 17 senatores a terra attollere cona-
 rentur, noluit, neque cum eis
 cibum sumisit. Die septimo mo-
 18 ritur puer: cuius mortem serui
 Dau-

Dauidis ei nuntiare verebantur, quod conicerent, eum, qui sibi, viuento puero, hortantibus obsecutus non fuisset, si mortuum esse dicerent, multo magis sese adficturum esse. At Dauid musitantes seruos intuitus, intelligens, puerum esse mortuum, quæsiuit ex eis, num mortuus esset? Quumque illi mortuum esse dixissent, a terra surrexit, lotusque et vinctus, mutatis vestimentis, Iouæ ædem ingressus adorauit. Deinde domum suam ingressus, cibum poposcit: coque adposito, epulatus est. Quærentibus suis, quidnam sibi ea res vellet, quam fecisset, vt qui propter puerum viuentem ieiunasset atque fleuisset, idem eo mortuo surrexisset, cibumque cepisset? respondit: adhuc viuento puero ideo ieiunauit atque plorauit, quod incertum esset, an Ioua mei miseratus, puerum sanaturus esset. Nunc eo mortuo cur ieiunem? num eum iam reuocare potero? Ad illum ego ibo, non ille ad me redibit. Deinde Dauid Bethsabam vxorem suam consolatus, cum ea rem habuit; et ex ea filium genuit, quem Solomonem adpellauit. Hunc Ioua amauit, et Nathanem vatem misit, qui eum a Iedidiam propter Iouam nominaret. Interea Ioabus Rabbam Ammonitarum oppugnans, regiam vrbis partem ceperat: * et misit ad Dauidem nuntius, ei significauit, se Rabbam oppugnauisse, vrbisque partem illam, in qua erat aquatio, cepisse: cogeret reliquum exercitum, vrbemque adortus caperet, ne si ipse Ioabus eam cepisset, ea res Ioabi nomini adscriberetur. Itaque Dauid, coactis omnibus copiis, Rabbam adgressus expugnauit, aureamque coronam regis illorum, quæ talentum pendebat, gemmisque ornata erat, illius capiti detractam, suo imposuit,

vrbisque copiosissimam prædam extulit. Oppidanos eduxit, et ferris tribulisque ferreis et securibus excruentatos, et per laterariam fornacem traiectos, necauit: idemque fecit omnibus oppidis Moabitaram, atque ita Hierosolymam cum omnibus copiis reuersus est.

CAPVT XIII.

Thamaris a fratre stuprum. Ammonis cedes per Absalomum in conuiuio.

Accidit postea, vt quum haberet Absalomus Dauidis filius sororem formosam, nomine Thamar, eam sic efflictim amaret Amnon, Dauidis et ipse fillus, vt præ sororis amore ægrotaret, quod ea virgo erat, et Ammoni ea potiri difficile factu videbatur. Habebat autem Amnon familiarem quemdam, Ionadabum nomine, Semæ fratris Dauidis filium, hominem prudentem in primis. Is illum interrogauit, cur ita, qui regis filius esset, in dies macresceret? hortatusque est, vt id sibi indicaret. Cui Amnon respondit, se Thamar, Absalomi fratris sui germanam, deamare. Tum Ionadabus ei suadet, vt in lecto decumbat, morbumque simulet. Quod si ad te visendum pater tuus venerit, petes ab eo, vt veniat Thamar soror tua, quæ tibi cibum paret, pulpamentumque te præsentem conficiat, quod tu videas, et de eius manu comedas. Igitur decubuit Amnon, morbumque simulauit. Quinque rex eum inuisisset, petiit ab eo, vt ad se veniret soror sua Thamar, quæ sibi spectanti duas placentas faceret, quas de illius manu ederet. Itaque Dauid Thamar eam misit, iussitque, vt domum Ammonis iret, eique edulium pararet. Thamar Ammonis, fratris sui decubantis, domum petiit, farinamque cepit, et ea subacta,

4) hoc est, Iouæ carum.

placentas eo spectante formauit, co-
 xitque; et, sumpta patella, ante eum
 9 effudit. Sed Amnon comesse re-
 nuens, iussit omnes foras emitti.
 10 Egressisque omnibus Thamari ius-
 sit, vt edulium in conclaue inferret,
 vt ipse de illius manu comedendum
 acciperet. Tum Thamar factas
 a se placentas capit, easque ad An-
 monem fratrem suum in conclaue illa-
 11 tas, ei comedendas adponit. Ille
 vero eamprehendit, et: ades, in-
 12 quit, cuba mecum, mea soror. At
 illa, noli frater, noli me stuprare, in-
 quit, hoc enim apud Israelitas ne-
 farium est: noli tantum committe-
 13 re flagitium. Nam et ego, quo
 me vertam cum meo probro? et tu
 inter flagitiosos apud Israelitas ha-
 beberis. Quamobrem colloquere
 cum rege: neque enim ne tibi de-
 14 negabit. Sed ille noluit ei obse-
 qui, eique per vim stuprum obtulit.
 15 Deinde eam multo maiore odio
 prosequens, quam fuerat amore
 prosecutus, iussit, vt discederet.
 16 Atque illa dicente, hoc deterius es-
 se, quod ab eo dimitteretur, quam
 illud, quod ab eo passa fuisset: no-
 17 luit obtemperare. Vocatoque iu-
 uene administro suo, iussit, eam a
 se foras emitti, et ostium post eam
 obserari. Tum minister eam for-
 18 clausit. At Thamar insperso capi-
 titi suo puluere, lacerataque tu-
 nica versicolore, quam ferebat,
 (sic enim solebant regum filiarum vir-
 gines palla indui) manuque capi-
 titi imposita, vociferans abibat.
 19 Et Absalomus frater eius sic eam
 20 adlocutus est: fuit, credo, Amnon
 frater tuus tecum. Sed tace, mea
 soror, frater tuus est: noli illud
 in animum demittere. Ita man-
 sit Thamar deserta domi sui fra-
 21 tris Absalomi. Hæc omnia post-
 quam audiuit rex Dauid, tulit æ-
 gerrime. G. L. Verum Amnonis
 filii sui animum dolore adficere no-
 luit, quod eum adamabat, quippe

suum primogenitum. H. Absalo. 22
 mus autem tanto odio ab Amnone,
 propter sororem suam Thamar,
 ab eo violatam, dissidebat, vt cum
 eo nunquam omnino neque amice
 loqueretur, neque inimice.

Quumque præterito biennio 23
 tonsores Baalhazore apud Ephrai-
 mitarum fines haberet, inuitauit
 omnes regis filios, regemque ad-
 iit, et ei demonstrauit, se tonsu-
 ram facere, petiitque, vt ipse rex
 cum suis secum veniret. Cui 24
 rex ita dixit: ne eamus, fili mi,
 ne eamus omnes, ne tibi sinus
 oneri. Ac quamuis ille vrgeret; 25
 noluit, eique gratias egit. Tum 26
 Absalomus petiit, vt saltem veni-
 ret Amnon frater suus: ac rege 27
 negante, opus esse, impetrauit
 tamen, vt ille secum Amnonem, o-
 mnesque regios filios dimitteret.
 Imperauit autem Absalomus famu- 28
 lis suis, vt animaduenterent, vt
 quum exhilaratus esset Amnon vi-
 no, et ipse eum interfici iussisset,
 eum sine dubitatione occiderent:
 sese auctorem esse, præstarent se vi-
 ros atque fortes. Id quod quum 29
 illi ad Absalomi præscriptum fecis-
 sent, surrexerunt omnes regis filii,
 conscensisque mulis, sese fugæ man-
 darunt. Qui quum essent adhuc 30
 in itinere, venit ad Dauidem fama,
 occisos esse ab Absalomō omnes regi-
 os filios, ne vno quidem relicto.

Tum rex exsiliit, laceratisque 31
 vestimentis, ad terram se abiicit,
 adstantibus omnibus eius stipatori-
 bus, laceris vestimentis. Sed 32
 Ionadabus Semæ, fratris Dauidis,
 filius, dominum suum regem mo-
 nuit, ne putaret, omnes iuuenes
 regis filios occisos esse: solum e-
 nim Amnonem mortuum esse:
 nam id Absalomo decretum fuisse,
 ex quo Thamar eius soror fuerat
 ab illo compressa. Quamobrem 33
 ne sibi persuaderet, omnes regis
 filios esse mortuos: etenim solum
 Amnonem mortuum esse. Absa-
 lomus

34 Iomus autem aufugit. Et quum
iuuenis speculator animaduertis-
set, a tergo magnam hominum
turbam per viam a latere montis
35 venientem, demonstrauit Iona-
dabus regi, adese regios pueros,
iraque rem esse, vt ipse dixisset.
36 Ac simulatque is loqui desit, hyper-
ueniunt regii filii: quibus plora-
tum edentibus, rex quoque cum
suis omnibus ingentem fletum edi-
37 dit, filiumque suum L. Amno-
nem H. quotidie deplorabat. Ab-
38 salomus autem Gesfur profugit,
ad Tholmaim Ammiudis filium,
Gesfuris regem, ibique fuit trien-
nium.

CAPVT XIII.

*Abfalomus reuocatus. Regis in eum ira.
Abfalomi casaries. Is ad regem admissus.*

1 **I**Nterea quum rex Dauid, necis
ammonix dolore sedato, Abfalo-
2 mum arcescere aueret; Ioab
Saruique filius, intelligens, regem ani-
mum adiecisse ad Abfalomum, cu-
rauit arcesendam Thecua mulie-
rem quamdam prudentem, cui per-
suasit, vt luctum simularet: sum-
3 toque lugubri vestitu, et olei vnti-
one intermissa, similisque lugenti
iamdiu mortem alicuius, regem ad-
iret, atque ita cum eo loqueretur:
simulque eam dicendis instruxit.
4 Igitur Thecuana regem adit, et
prona ad terram suppliciter pro-
lapsa, dicit: fidem tuam, o rex.
5 Cui rex: quid habes? Et illa: mu-
lier sum vidua, quæ mortuo viro,
6 duos habebam filios, inter quos
orta ruri contentione, quum ne-
mo esset, qui litem dirimeret, oc-
7 cidit vnus alterum. Nunc vni-
uersi gentiles in me consurgunt,
fratricidam poscentes ad necem,
ob interentum ab eo fratrem, vt
etiam heredem perdant: exstincta-
que scintilla, quæ mihi restat,
8 orbe auferant. Tum rex: abi

domum tuam, inquit, ego tibi
cauebo. At mulier: verum mi- 9
hi, domine rex, meæque familiae
periculum imminet, inscio te, tuo-
que folio. Et rex: si quis in te 10
mutiat, deserto ad me: næ ille, faxo,
numquam postea te tanget. At 11
mulier: memento quæso, rex, in-
quit, per Iouam Deum tuum, ne tot
sanguinis vindices, nocere parati,
meum filium perdant. Et ille: per
Iouam immortalem, inquit, ne pi-
lum quidem amittet tuus filius.
Tum mulier: liceat mihi apud te, 12
rex, pauca loqui. Loquere sane,
inquit ille. Et mulier: cur igi- 13
tur tu istam diuini populi *pericu-
lo rationem iniuisti (in qua quidem
sententia, rex, culpa non cares) vt
nolis profugum tuum reuocare?
Nam certe morimur, et quidem 14
quasi humi fusa aqua, quæ recolligi
non potest. Neque vero solet Deus
vitam eripere: sed etiam atque
etiam cogitat de non abalienandis
a se eis, qui sunt abalienati. Iam 15
vero, vt ego te, domine rex, hac ra-
tione conuenirem, in causa fuit,
quod me vulgo terrebant. Itaque
sic ipsa mecum cogitavi: hem, a
rege contendam; vt meam causam
procuret. Quod si exoratus fue- 16
rit, vt me ab hominum iniuria de-
fendat, ne ego simul et filius meus
ex diuina hereditate auferamur:
tum ab eo contendam, vt se faci-
lem præbeat: quippe quum sis, 17
domine rex, in æquitate ab iniqui-
tate diiudicanda quasi diuinus qui-
dam angelus, quumque tibi Ioua
Deus tuus adsit. Tum rex: noli 18
me, inquit, celare, quod te rogabo.
Et mulier: loquere sane, domine
rex. Nonne ista omnia, inquit 19
rex, impulsore Ioabo fecisti? Et
mulier: ita viuas (inquit respon-
dens) vt nullius harum, quas dicis
domine rex, rerum quemquam vl-
la ex parte auctorem habeo, præter
tuum Ioabum. Ipse præcepit, i- 20
pse me omnibus his verbis instru-

xit : vt rei faciem inuenterem , hoc fecit tuus Ioabus : et tu , domine , pro tua ista , qua diuinos angelos æquiparas , sapientia , tenes omnia ,
 21 quæ sunt in orbe terrarum . Tum rex Ioabum adloquens : en istud concedo , inquit : i sane reuocatum
 22 iuuenem Absalomum . Hic Ioabus pronus humi accidens , regi gratias submisit egit , et : hodie intelligo , inquit , me apud te valere gratia , domine rex , postquam tu mihi hoc concedis .
 23 Deinde Gesur profectus Ioabus , Absalomum Hierosolymam addu-
 24 xit . Sed illum iussit rex domum suam concedere , neque in suum conspectum venire . Itaque domum suam se recepit Absalomus ,
 25 neque regis conspectum subiit . Erat autem Absalomus pulchritudinis laude longe omnium Israelitarum præstantissimus , a vestigio pedis , ad verticem nullo præditus vitio . Quumque caput tondebat (hoc autem faciebat quotannis , capilli grauitate cogente tonderi) pendebat eius cæsaries ducentos siclos , pondere regio .
 27 Filios sustulit tres , et filiam vnam , nomine Thamarem , mulierem forma perelegantem . G . Ea fuit vxor Roboam , Solomonis filii , eique peperit Abiamum . H .
 28 Quum autem Hierosolymæ biennium mansisset , neque in regis
 29 conspectum venisset , misit arcesitum Ioabum , vt eum ad regem mitteret . Qui quum venire non
 30 luisset , misit iterum . Atque , illo ne tum quidem obsecuto , seruis suis præcepit , vt Ioabi hordeum (quod in fundo suo apud ipsius Absalomi prædium habebat)
 31 incensum irent . Itaque serui Absalomi fundum incenderunt , G . L . idque Ioabo sui serui laceratis suis vestimentis , nuntiatum iu-
 32 runt . H . Quamobrem contulit se Ioabus ad Absalomum in eius ædes ,

et ex eo quæsiuit , cur eius serui fundum suum incendissent ? Cui 33 Absalomus respondit , sese eum ad se arcesendum curauisse , vt eum ad regem mitteret , qui ei diceret , frustra se Gesure venisse : præstare illic adhuc esse : cupere se in regis conspectum venire . Quod si meruerit , necetur . Ergo Ioabus 34 id regi nuntiatum iuit , et rex Absalomum euocauit : eumque , quum ille ad eum venisset , et prono ad terram vultu regi honorem præbuisset , deosculatus est .

CAPVT XV.

*Absalomus multitudinis sollicitator , coniu-
 rator in patrem . Regis fuga .*

POSTEA comparauit sibi Absalomus 1 curru , equitatumque , et 2 quinquaginta præcursores , et 3 mane apud viam portæ adstans , si quis ob controuersiam regem ad ius petendum adibat , eum vocabat Absalomus : quærebat , cuiusnam urbis esset . Atque vbi audiuerat , cuius esset israeliticarum tribuum , demonstrabat ei , bonam æquam- 3 que eius esse causam , sed eum qui audiret , a rege quidem esse neminem . Vtinam se gentis iudicem 4 constitui , vt omnium lites atque causæ ad se deferrentur : sese enim ius esse redditurum . Quod 5 si quis ad eum venerandum accedebat , ille eum porrecta manu prehensum osculabatur . Atque ad 6 hunc modum omnibus Israelitis , qui ad regem petendi iuris gratia veniebant , faciebat . Qua ratio- 7 ne quum Israelitarum animos sibi furtim conciliasset , præteritis quatuor 8 annis ,* a rege petiit , vt sibi Hebronem ire , et illic nuncupatum Iouæ votum reddere liceret . Sese 8 enim , quum Gesure in Syria esset , Iouæ youisfe , si ab eo Hierosolymam reuocatus fuisset , sese eum esse adoraturum . Ita amice a 9 rege

e) Iosephus 4 habet , at in Hebræo 40 sunt .

rege dimissus, Hebronem profectus est, comitantibus ducentis Hierosolymitanis inuitatis, simpliciter euntibus, totiusque negotii ignaris. Dimiserat autem Absalomus emissarios in omnes tribus israeliticis, quibus praeceperat, ut audito tubæ sonitu, discurrerent, Absalomum Hebrone regem esse constitutum. Achitophelemque gilonium, Dauidis consiliarium, ex eius patria Gilone arcessuerat, dum ipse sacrificia faciebat. Ita facta est acris coniuratio, pluresque in dies ad Absalomum confluebant. Quod postquam iuit quidam Dauidi nuntiatum, Israelitas animum ad Absalomum adiecisse: hortatur suos omnes, quos Hierosolymis habebat, ut fugiant: alioquin ipsos ab Absalomo euadere non posse: properent abire, ne ab illo statim oppressi, exitio dentur, et vrbs ferro corruptatur. Regii dixerunt, sese ad omnia, quæ regi domino visa forent, paratos esse: itaque migravit, omni familia comitante, rex, decem mulieribus concubinis ad domus custodiam relictis: egressusque, comitante cuncto populo, procul a domo constitit, dum præter eum transirent atque præterirent omnes eius aulici, omnesque Cerethæi et Phelethæi, et Gethani sexcenti L. milites validi, H. qui cum a Gethanum comitati fuerant. Ettæumque Gethanum monuit in hunc modum: non est, quod tu quoque nos comiteris: reuertere ad regem, et cum eo maneto. Nam hospes es, solumque vertisti: qui quum heri adueneris, cur ego te hodie, quum incertum sit, quo tendam, nobis comitandis circumducam? Reuertere, fratresque tuos reduce, et G. L. Ioua H. tibi benignus adsit.

At Ettæus: per Iouam immortalem (inquit regi respondens) perque tuam, domine rex, vitam, ubicumque tu eris, seu viuendum seu mo-

riendum est, ibi ego futurus sum. Tum Dauid ei permisit, ut præteriret. Ita præteriiit Ettæus Gethanus cum suorum omnium, tum virorum, tum paruulorum, comitatu. Quum autem, omnibus magno cum ploratu prætergressis, et aduersum siluam tendentibus, rex torrentem Cedronem traiceret, animaduertit etiam Sadocum, omnesque simul Leuitas diuini fœderis arcam gestantes. Nam: diuinam arcam protulerant, comitante Abiathare, donec omnes ex vrbe egressi præteriiissent. Tum rex Sadoco pontifici ita dixit: refer diuinam arcam in urbem, Si mihi Ioua propitius erit; reuocabit me, mihi que et eam et domicilium suum exhibebit: sin me sibi placere negauerit; faciat sane mihi, quod ei visum fuerit. Attende, inquit, reuertere in urbem quiete, vna cum duobus filiis vestris Achimaa tuo, et Ionathane Abiatharis. Attende: ego in plano saltu cunctabor, donec aliquis mihi nuntius uenerit a vobis. Ita retulerunt Sadocus et Abiathar arcam diuinam Hierosolymam: ibique manserunt. Adscendebat autem Dauid per cliuum oliuarum plorans, capite operto, nudis pedibus ingrediens, omnibus, qui eum comitabantur, tecta capita habentibus, et ascendendo flentibus. Quumque ei nuntiatum esset, Achitophelem quoque inter coniuratos apud Absalomum esse, Iouam precatus est, ut Achitophelis consilium futile efficeret. Postquam in montis iugum, ubi Deum venerari solebat, peruenit, obuiam fit ei Chuseus Archita, lacerata tunica, et capite humo insperso. Quem Dauid sic est adlocutus: si mecum perges; eris mihi oneri: sin in urbem reuersus, Absalomo, regem eum appellans, seruitium tuum obtuleris, teque ei deinceps seruum fore, quemadmodum antehac eius pari fueris, promiseris; dissolues mihi

35 consilium Achitophelis. Aderunt
 illic tibi Sadocus et Abiathar pon-
 tifices, quibus tu indices, quidquid
 36 audieris a regia. Aderunt et eo-
 rum duo filii, Achimaas Sadoci, et
 Jonathan Abiatharis: per quos mi-
 hi significandum curetis, si quid
 37 audieritis. Ita petiit urbem Hiero-
 solymam Chusæus Dauidis ami-
 cus, eodemque venit Absalomus.

CAPVT XVI.

*Semeis in regem maledicus. Abisei fides
 et virtus pro Dauide. Absalomus ad re-
 gis concubinas.*

DAuid autem paullulum præ-
 tergressus montis verticem,
 occurrit Sibæ, Mephibosethi
 famulo, duos asinos clitellatos agen-
 ti, qui ducentos panes, centenasque
 2 vvas pasfas, et centum palathas,
 utremque vini ferebant: et quor-
 sum ista? inquit. Cui Siba, asini
 sunt ad vehendam, inquit, regi-
 am familiam: panes et ficus ad a-
 lendos iuvenes, vinum ad biben-
 dum, si quis in saltibus erit defatiga-
 3 tus. Vbi vero est domini tui fili-
 us? inquit rex. Et Siba, manet
 Hierosolymis, inquit: sperat enim,
 4 regnum patrium iam sibi ab Israe-
 litis restitutum iri. Tum Dauid:
 ergo scito, tuas esse omnes Mephi-
 bosethi facultates. Et Siba: ago ti-
 bi submisisse gratias, inquit, domine
 rex, pro tua ista erga me beneuolen-
 tia.
 5 Deinde vbi perucnit rex Dauid
 ad Bahurim: prodiit illinc homo
 quidam a saulinæ stirpis genti-
 litate ortus, nomine Semeis, Ge-
 6 ræ filius: qui conuiciando pro-
 cedens, Dauidem, omni turba, o-
 mnibusque militibus dextra læua-
 que stipatum, regiosque omnes,
 saxis petebat, atque huiusmodi
 7 conuicia iaciebat: prodi, prodi,
 homo sanguinarie et scelerose.
 Expetit a te Ioua omnem stirpis
 Sauli sanguinem, cuius regnum, a
 te occupatum, Ioua Absalomo filio

tuo tradit: et nunc tua te scele-
 ra petunt, qui sis homo sanguina-
 rius. Tum Abiseus, Saruix fi-
 lius, ad regem ita loquitur: sicci-
 ne istum caue mortuo vilio rem
 tibi, domine rex, maledicere? Vis-
 ne, vt ego ei caput amputatum
 eam? At rex: quid tum postea, 10
 inquit, Saruix filii, si conuiciatur?
 quid si Ioua eum impellit ad Da-
 uidi maledicendum? quis ab illo
 facti rationem repositat? Ipse me- 11
 us filius (inquit, Abiseum et omnes
 suos stipatores adloquens) qui ex
 meis ortus est visceribus, mortem
 mihi machinatur: quid faciet Ie-
 miniensis? Sinite, vt maledicat: 12
 nam a Ioua iustus est: qui Ioua
 fortasse meam miseriam respiciet,
 et bona mihi pro hodiernis huius
 conuiciis rependet. Ita pergit 13
 ire Dauid cum suis, per viam, Se-
 mei a latere montis secundum
 eum progrediente, conuiciando,
 et lapides in eum iaciendo,
 pulueremque spargendo. Rex 14
 autem, et omnes, qui eum comi-
 tabantur, quum illuc defessi ve-
 nissent, ibi conquierunt.

At Absalomus, omni Israelitarum 15
 populo et Achitophelle comitante,
 Hierosolymam venit. Ad eum 16
 Chusæus Archita, Dauidis amicus,
 venit: et ei, salue rex, salue rex, di-
 xit. Et Absalomus quæsiuit ex eo, 17
 an talem gratiam amico rependeret?
 curnam amicum non comitatus es-
 set? Cui Chusæus respondit in 18
 hunc modum: immo vero quem et
 Ioua, et homines hi, et vniuersi Is-
 raelitæ, elegerunt, huius ego ero, et
 cum hoc manebo. Deinde apud 19
 quem, secundum eum, seruire de-
 beo? nonne apud illius filium?
 quemadmodum apud tuum patrem,
 sic etiam apud te seruiturus sum.

Tum Absalomus Achitophelem 20
 monuit, vt consultarent, quid faci-
 endum esset. Cui Achitophel sua- 21
 sit, vt patris sui concubinas, ab illo
 ad domum custodiendam relictas,
 con-

comprimeret: vt quum audiuissent omnes Israelitæ, eum patri suo esse inuisum, omnes, qui essent eius partium, confirmarentur. Itaque Absalomus, tenso tabernaculo super tecto, ad patris sui concubinas, in oculis omnium Israelitarum, ingressus est. Erat Achitophelis consilium temporibus illis tantæ existimationis, vt quidquid suaderet, id pro oraculo tum apud Dauidem, tum apud Absalomum, haberetur.

CAPVT XVII.

Achitophel contra regem profugum. Chuseus contra Achitophelem, idem Dauidem admonens. Achitophel sese interficiens. Absalomus patrem persequens.

IS igitur Achitophel Absalomo suasisit in hunc modum: censeo, vt ego, lectis duodecim millibus hominum, proficiscar ad Dauidem noctu persequendum, eumque fatigatum et defessum adgressus, perterrefaciam, et, omnibus eius copiis fuga dilapsis, solum regem interficiam, populumque omnem ad te sic reducam, G. vt sponsa solet ad sponsum deduci, vt quum vnum H. petas, ceterorum omnium salutem consultum sit. Hanc rem probauit Absalomus, omnesque senatores Israelitæ: et Chuseum quoque Architam euocari iussit, vt illius etiam audiretur sententia. Qui postquam ad eum venit, proponit illi Absalomus, quæ sit Achitophelis sententia: iubet, vt dicat, sequendam putet, nec ne. Tum Chuseus Absalomo ita respondet: datum ab Achitophele consilium hac quidem in re non bonum est. Tu scis, patrem tuum eiusque milites fortissimos esse, et vrsa agresti pullis orbata ferocios. Præterea tuus pater, honio rei militaris peritus, non aget noctem cum vulgo reliquorum. Scito, eum nunc in aliquo antro, aut alio quopiam loco latere. Quod si quis horum

principio ceciderit, et auditum fuerit, factam esse cædem Absalomorum: etiam qui fortissimi sunt, et leonibus animosiores, exanimabuntur. Sciunt enim omnes Israelitæ, patrem tuum eiusque milites viros esse fortissimos. Sed suadeo, vt ad te conueniant omnes a Danc ad Bersabam Israelitæ, qui futuri sunt arena numerosiores, quos inter tu præsens incedas. Tum nos eum adorti, vbiubi locorum inuenietur, rore densius inuademus, vt neque ipse, neque eius comitum vel vnus reliquus fiat. Quod si se in aliquam urbem receperit: eam urbem nos vniuersi Israelitæ vel funibus cinctam in flumen aliquo sic euerriculabimus, vt ne calculus quidem supersit. Hoc Chusei Architæ consilium Absalomus omnesque Israelitæ Achitophelis consilio pratulerunt, Iona bonum Achitophelis consilium dissolui curante, vt Absalomum malo multaret.

Deinde Chuseus Sadoo et Abiathari pontificibus narrauit, quid Achitophel Absalomo senatoribusque Israelitis consuluisset, et quid ipse contra suasisset, hortatusque est, vt Dauidem propere admonendum curarent, ne ea nocte in planis saltuum maneret, sed progrediretur, ne ipse rex cum suis omnibus opprimeretur. Igitur hæc ancilla quædam Ionathani et Achimæ apud Enrogem manentibus (neque enim audebant palam in urbem venire) nuntiatum iuit: qui porro ea Dauidi regi indicatum irent. Eos inueniens quidam conspicatus, Absalomus indicauit: itaque ambo festinarunt, et in domum cuiusdam Bahurim venerunt, atque in puteum, quem ille in atrio habebat, descenderunt, eumque puteum mulier oppanso velo obduxit, et graneam insuper exposuit. Ita celata re, mulier Absalomi seruis, qui domum ad eam

venerunt, vbinam essent Ionathan et Achimaas interrogantibus, respondit, eos paullo ante traicisse flumen. Tum serui Absalomi, quæsitis illis, neque inuentis, Hierosolymam reuerterunt. Quibus profectis, illi ex puteo egressi, rem Dauidi regi nuntiatum iuerunt: monueruntque, prope traiciendum esse fluuium, propter Achitophelis contra illos consilium.

Tum Dauid cum suis omnibus profectus, Iordanem ante diluculum traducit, ne vno quidem relicto, quin omnes transierint. At Achitophel, videns suo consilio non esse obtemperatum, instrato asino, domum suam in patriam proficiscitur: et datis familiæ præceptis, vitam suspendio finiuit, et in sepulcro patrio conditus est. Dauid autem Mahanaim peruenit. Absalomus comitantibus omnibus Israelitis Iordanem traiecit, præfecto exercitui Amasa Ioabi loco, qui Amasa filius erat Iethræ cuiusdam Israelitæ, ex Abigaile Nahæ filia, Saruix matris Ioabi sorore, et in Galaaditarum sinibus castra posuit.

Dauidi autem, eiusque comitibus, postquam Mahanaim ventum est, obtulerunt Sobis Nahæ filius, ex Rabba Ammonitarum, et Machir Ammielis filius Lodabarensis, et Berzelæus Galaadita Rogelensis, stragula, pelues, vasa fictilia, triticum, hordeum, farinam, polentam, fabas, lentesc, fruges tostas, mel, butyrum, oues, et caseos bubulos ad conneatum: suspicati, homines fame, lassitudine sitique per deserta loca laborare.

CAPVT XVIII.

Dauidis in Absalomum expeditio. Huius mors et columna. De morte illius nuntii. Patris lucus.

1 Igitur Dauid recensitis suis copiis, tribunisque et centurionibus constitutis; tertiam par-

tem Ioabo, alteram tertiam Abisæo Saruix filio Ioabi fratri, tertiam Ettæo Gethano tribuit. Ipse cum militibus profecturum se dixit. Sed dissiaserunt milites. Si enim in fugam versi fuerimus, (inquiunt) hoc illi pro nihilo ducent, etiamsi nostrum dimidia pars interierit: nam tu pro decem millibus * nostrum es. Quamobrem præstat, vt tu sis nobis in vrbe subsidio. Ita illorum voluntati obsecutus rex stetit apud portam, exeuntibusque militibus centenis et millenis; Ioabo, Abisæo et Ettæo, vt iuueni parcerent Absalomo, mandauit, audiente omni exercitu, quum rex omnibus ducibus Absalomum commendaret.

Igitur, egressis in agrum aduersus Israelitas militibus, committitur prælium in silua Ephraimitarum: vbi, pulsus a Dauidicis Israelitæ, magnam eo die cladem acceperunt, cæsis eorum viginti millibus. Atque ibi dispersa in omnes partes pugna, plures eo die silua absumpsit, quam ipse conflictus. Absalomus Dauidicis obuiam factus, quum mulus, cui insidebat, subter densam patulamque quercum præteriret; ille adnexo eius capite in quercu muloque, qui suberat, prætergresso, inter cælum et terram pependit. Id quod conspicatus quidam Ioabo nuntiauit, Absalomum vidisse se in quercu pendentem. Et Ioabus: vidisti autem? inquit: cur non igitur ibi eum ad terram deturbatum occidisti? et meum fuisset, te decem argenteis nummis balteoque donare. At ille, ego vero, inquit, etiam si mihi mille nummi in manum adpenderentur, non iniicerem manum filio regis. Nam audientibus nobis præcepit rex tibi Abisæoque et Ettæo, vt iuueni Absalommo caueretis: nedum vt ego tam perfidiose, tanto cum vitæ meæ periculo, facerem. Neque enim res hæc omnino regi celari posset.

Verum

- Verum tu iam apud illum ades.
- 14 Tum Ioabus: videbis me non ita cunctantem. Hoc dicto, tria tela manu corripit, eaque pectori Absalomi, adhuc in media quercu vi-
- 15 uentis, insigit. Tum decem famuli, Ioabi arnigeri, Absalomum circumueniunt, et vulneribus in-
- 16 terficiunt. Et Ioabus tubæ clangore milites ab Israelitis, quod populo parcebat, persequendis reuocat.
- 17 Quibus omnibus fuga domum dilapsis: * illi Absalomum in vastam quamdam voraginem in silua proiectum, congesto ingenti
- 18 saxorum cumulo, obruerunt. Staturat autem sibi Absalomus, quum viueret, eam columnam, quæ est in valle regia, eo consilio, vt si forte liberis priuaretur, ea esset eius nominis monumentum: quam columnam suo nomine vocauerat, eaque locus Absalomi vocatur ad
- 19 hunc diem. Ceterum Achimaas, Sadoci filius, petiit, vt sibi currere liceret ad regi nuntiandum, Iouam de illius hostibus fuisse supplicium. Cui Ioabus: non eris lætus hodierno die nuntius: alias nuntiabis. Nam hodie quidem non es iucundum nuntium adlaturus, quippe
- 20 de morte filii regis. Tu (inquit) Chusi, i regi nuntiatum, quod vidisti. Tum Chusis Ioabum veneratus, cucurrit. Atque hic iterum Achimaas Sadoci filius: quid si ego quoque post Chusim curram?
- 22 Cui Ioabus: cur curras, fili, quum nuntii præmium non sis adepturus?
- 23 Sed quid si curram? curre sane. Ita cucurrit Achimaas via campe-
- 24 stri, Chusimque præuertit. Tum speculator, qui tectum portæ in murum conscenderat, conspicatus hominem solum accurrentem, id Dauidi regi, inter duas portas se-
- 25 denti, clara voce nuntiauit. Et Dauid dixit, illum, siquidem solus
- 26 erat, lætum adferre nuntium. At-
- que, adpropinquante illo, animaduertit speculator hominem alterum accurrentem, idque ad ianitorem clamauit, hominem accurrere solum. Et quum rex dixisset, illum quoque boni aliquid portare: subiecit speculator, se ex cursu conuicere, priorem esse Achimaam Sadoci filium. Eum rex bonum uirum esse, respondit, et ob bonum venire nuntium. Tum Achimaas clara voce regem adloquens, et prono ad terram vultu venerans, dicit ita: salue, grates agantur Iouæ Deo tuo, per quem victi sint, qui contrate, domine rex, manum sustulerant. Et rex: saluusne est adolescens Absalomus? Cui Achimaas: magnam hominum turbam vidi, inquit, quum Ioabus alium quemdam tuorum et me mitteret: ceterum quid esset, nescio. Tum rex, recede, inquit: consiste istic. Quumque ille recessisset atque constitisset: ecce aderat Chusis, qui sic locutus est: regem dominum ego læto nuntio impertio, cuius aduersarios omnes Ioua hodie vltus est. Et rex: saluusne est adolescens Absalomus? Vtinam (inquit Chusis) sic sint hostes tui, domine rex, vt est adolescens, et quotquot in tuam perniciem consurgunt. Tum rex percussus in portæ cœnaculum plorans adscendit, inter eundem ita dicens: fili mi Absalome, fili mi, fili mi Absalome, vtinam ego sum pro te mortuus, Absalome fili mi, fili mi.

CAPVT XIX.

Ioabus regem obiurgans. De reuocando Dauidæ consilium. Semeis regi obuius. Israelitarum et Iudeorum disfidium.

Quod vbi Ioabo indicatum est, regem plorare, Absalomumque filium suum lugere: eius diei victoria in luctum omnium conuersa, (omnis enim exer-

f) nam supra cap. 14. dicitur filios tres, et filiam vnã sustulisse.

2 exercitus eo die, audito regis ob
 filium dolore, in urbem furtim in-
 trauerat, non aliter, quam solent,
 quos in pugna fugatos pudet) re-
 gem adit, qui, intus velato vultu
 3 magna voce clamabat: fili mi
 Absalom, Absalom fili mi, fili mi:
 4 cunq̄ue ita admonet; tu hodie
 omnibus tuis (qui tuam, tuorum-
 que liberorum, et vxorum tum iu-
 starum, tum concubinarum, salu-
 tem hodie custodiuerunt) dedecori
 es, dum tuos et inimicos amas, et a-
 5 micos odisti. Nunc enim facile
 ostendis, quanti et duces facias, et
 6 milites. Nam hoc satis scio, si ho-
 die, nobis omnibus mortuis, viue-
 ret Absalomus, id tibi iucundum
 fore. Sed age, prodi, et tuos adfa-
 7 re comiter: alioquin Ionam e-
 go iuro, nisi tu prodis, neminem
 fore, qui non a te ante noctem de-
 ficiat, quo malo grauius nullum
 8 unquam tibi, postquam natus es,
 accidit. Tum rex surrexit, et in
 porta sedit: quod postquam est
 vulgo nuntiatum, venerunt omnes
 9 in conspectum regis. Ceterum
 Israelitis domum fuga dilapsis, vul-
 go agitari ceptum est per omnes
 Israelitarum tribus, regem, a quo
 ab hostium iniuria defensi, a quo a
 Palæstinorum manu liberati fuis-
 sent, nunc ex suis finibus ab Absa-
 10 lomo fugatum esse. Absalomum
 autem, quem ipsi tibi regem vnxis-
 sent, in bello mortuum esse: quid
 iam regem reuocare cunctentur?
 11 Et Dauid rex Sadoco et Abiathari
 pontificibus significatum misit, vt
 senatores Iudæos hortarentur, ne
 in rege domum reuocando postre-
 12 mi forent. Quum enim omnium
 Israelitarum nuntii domum eius ad
 eum venissent: Iudæos, suos co-
 gnatos et sanguineos, non debere
 esse in reuocando rege postremos.
 13 Præterea vt Amasa suo nomine ita
 nuntiarent: tu meus cognatus. et
 consanguineus es: atque ita Deum
 habeam propitium, vt tu mihi dux
 exercitus perpetuo futurus es pro
 Ioabo. Ita Iudæi omnes, eodem 14
 inclinantibus omnium animis, re-
 gi significauerunt, vt cum suis om-
 nibus reueniret: eoque ad Ior- 15
 danem vsque reuerso, venerunt ad
 Galgala, regi obuiam descensuri,
 eumque Iordanem traducturi.
 Cum his regi obuiam ire propera- 16
 uit Semeis Geræ filius, Ieminiens-
 sis, ex Bahurimo, vna cum mil- 17
 le Beniamitis, et Siba Sauli dome-
 stico famulo, quem filii quindecim,
 et serui viginti comitabantur. Hi 18
 quum Iordanem regi præparassent,
 transmissa nauis, quæ regis famili-
 am traduceret, illique ad nutum
 obsequeretur: Semeis Geræ filius
 regi Iordanem traiecto accidit, et
 eum sic adlocutus est: noli mihi, 19
 domine rex, culpam imputare, ne-
 ue in animum tuum inducito, me-
 minisse illius a me commissi con-
 tra te sceleris, quum tu Hierosoly-
 mis emigrasses. Nam scio, me 20
 peccauisse: ideoque hodie primus
 omnium Iosephidarum tibi, do-
 mine rex, obuiam descendi. Tum 21
 Abiæus Saruix filius sic loquitur:
 iccircone non morietur Semeis,
 qui Iouæ vncto maledixerit? At 22
 Dauid: quid istud, inquit, Saruix
 filii? cur mihi hodie aduersamini?
 hodiene vt quisquam in Israelitis
 moriatur? quasi vero nesciam, ho-
 diei demum die me Israelitarum
 regem fieri. Non morieris, in- 23
 quit Semeis, idque ei iurauit. Me- 24
 phibosethus quoque Sauli nepos
 (qui post regis discessum, vsque ad
 eumdem incolumem reuersum, ne-
 que pedes lauerat, neque barbam
 totonderat, neque vestimenta ab-
 luerat) regi obuiam descendit: 25
 cui Hierosolymis obuiam facto, rex
 inquit: cur me comitatus non es,
 Mephibosethe? Et ille: meus 26
 me seruus sefellit, domine rex.
 Quum enim asinum insternere, et
 eo insenso, quod sum claudus, re-
 gem adire cogitarem: ille me a-
 pud

pud te, domine rex, calumniatus
 27 est. Quamquam tu, qui ^g quasi di-
 uinus quidam angelus es, vtere sane
 28 tuo arbitrio, qui quum me (cu-
 ius totum paternum genus mor-
 tem a te commeruerat) tamen inter
 tuos conuictores habueris: quid
 iam habeo quod de te rex merito
 29 possim conqueri? Tum rex:
 quid pergis ista dicere? Iubeo te
 30 et Sibam diuidere prædium. Im-
 mo etiam totum teneat, (subiicit
 Mephibosethus) postquam tu, do-
 mine rex, domum sospes rediisti.
 31 Berzellæus autem Galaadita, Ro-
 gelimo degressus, Iordanem cum
 rege traiecerat, eius vltierius dedu-
 cendi gratia, homo valde senex:
 nam octogesium annum agebat.
 32 Is regi apud Mahanaim agenti ci-
 baria suppeditauerat, quippe vir
 33 locupletissimus. Hunc Berzel-
 læum rex sic est adlocutus: tu me-
 cum traicito, ego te Hierosolymis
 34 apud me aliam. Ille vero regi re-
 spondit in hunc modum: at cuius
 ætatis sum, vt Hierosolymam cum
 35 rege adscendam? Qui quum fini-
 iam natus annos octoginta: num
 potero bonum a malo discernere?
 num cibo et potione delectari?
 num fidicinum fidicinarumque can-
 tus audire? quid opus est, vt ego
 tibi amplius, domine rex, sim oneri?
 36 Liceat mihi tecum paulum trans
 Iordanem progresso, (cur enim tan-
 to me cumulet rex beneficio?) li-
 ceat, inquam, reuerti, et in mea pa-
 tria apud sepulcrum parentum mo-
 37 ri. Adest hic tuus Chamaamus,
 qui tecum, domine rex, transibit,
 38 quo tu vtaris arbitrio tuo. Tum
 rex: ergo necum transibit Cha-
 maamus, quem ego tractabo tuo
 arbitratu, tibi que omnia præstabo,
 39 quæ a me experieris. Ita omni-
 bus copiis Iordanem traductis, rex
 vbi traiecit, Berzellæum osculatus,
 40 ei valedixit. Eo donum reuer-

so, rex vbi ad Galgala comite Cha-
 maamo progressus est, quum a di-
 midia natione Israelitarum, tum ab
 vniuersis Iudæis traductus, conue-
 nerunt ad eum omnes Israelitæ,
 conquestique sunt apud eum de suis 41
 fratribus Iudæis, qui regem, eius-
 que familiam, et Dauidicos omnes
 Iordanem clam se traduxissent,
 Quibus omnes Iudæi responde- 42
 runt, regem suum esse proximum:
 non debere illos eam rem ægre
 ferre, quasi Iudæia a rege alerentur,
 aut munera acceperissent. At Israe- 43
 litæ obiiiciebant, se, qui ^b decuncem
 haberent in rege, qui in Dauide su-
 periores Iudæis essent, non debu-
 isse ab illis ita contemni, vt non pri-
 mas partes in reuocando suo rege
 obtinerent.

CAPVT XX.

*Israelita a rege abducti per Sebam. Regis
 concubine in custodiam. Amasa rex.*

SEd quum Iudæi Israelitas verbis 1
 superarent: accidit, vt illic es-
 set homo quidam improbus,
 nomine Seba, Bochris filius, Iemi-
 niensis. Is, signo tuba dato, sic
 prædicauit: nos nullam in Dauide
 partem, nullum in Isæi filio ius
 habennis: discedamus domum, 2
 Israelitæ. Tum omnes Israelitæ a
 Dauide ad Sebam Bochris filium
 defecerunt. At Iudæi regi suo a
 Iordane ad Hierosolymam adhæ-
 serunt.

David autem domum suam 3
 Hierosolymam profectus, suas de-
 cem vxores concubinas, quas ad
 domum custodiendam reliquerat,
 in custodiam dedit, easque illic
 aluit, neque cum eis rem habuit: at-
 que ex conclusæ omnem ætatem vi-
 dux vixerunt. Et rex imperauit 4
 Amasæ, vt Iudæos triduo ad se
 congregaret, deinde adeset ipse.
 Sed quum Amasa, ad conuocandos 5
 Iudæos

g) diuina quadam prudentia prædium.
erant.

b) decem partes, quod decem tribus

- Iudæos profectus, vltra præscriptum tempus moraretur: iubet Dauid Abisæo, vt quoniam Seba Bochrus filius iam plus ei nociturus esset, quam nocuisset Absalomus: illum ipse persequatur, adhibitis feruis dominicis, ne ille, inunita oppida nactus, ex oculis effugiat.
- 7 Ita Hierosolymis profecti sunt Ioabi milites, et Cerethæi et Phelethæi, et fortissimi quique, ad Sebam Bochrus filium persequendum.
- 8 Qui vbi ad saxum magnum, quod est apud Gabaonem, peruenerunt: occurrit eis Amasa. Tum Ioabus enseni, (quo lateri adplicato accinctus erat super vestem, qua erat amictus) siuit excidere vagina, et, vt vales, frater? inquit,
- 9 Amasam adloquens: prehensaque dextra manu illius barba, quasi qui eum osculari vellet, ense, quem altera manu, non aduertente illo, tenebat, Amasæ illa ferit: quo icetu effusus humi visceribus, ille
- 11 vno vulnere mortuus est. Deinde Ioabus cum Abisæo fratre suo Sebam Bochrus filium persequitur, adstante quodam ex Ioabi famulis apud Amasam, et edicente, vt qui cum Ioabo sentirent, et qui a Dauid starent, Ioabum sequerentur.
- 12 Is famulus quum videret, omnes, qui ad Amasam, in sanguine media in via volutatum, venerant, restare et circumstare: eum a via remouit in agrum, et veste operuit.
- 13 Eo amoto, omnes perrexerunt sequi Ioabum ad Sebam Bochrus filium persequendum, qui per omnes Israelitarum tribus ad Abelmaacham peruenerat, congregatis eumque secutis omnibus Beriensibus.
- 15 Hunc igitur illi Abelmaachæ obsederunt, structoque aggere, oppidum oppugnare cœperunt. Atque hic omnibus Ioabi militibus muros labefactantibus: sapiens quædam mulier ex oppido
- 16 clamauit in hunc modum: audite, audite, dicite Ioabo, vt huc

accedat, vt ego cum eo colloquar. Quumque ille accessisset, rogauit mulier, an esset Ioabus. Sum, inquit ille. Et illa: audi, quæ ego tua dicam. Audio, inquit. Tum illa: debuit prius iniri ratio de inquirendo in Abel, inquit, atque ita demum perfici res. Nos Israelitæ sumus, pacati ac fideles: tu oppidum ciuitatemque israeliticam perdere conaris: cur Iouæ patrimonium depopularis? Et Ioabus: absit, (inquit respondens) absit, vt ego depopuler, aut euertam: non ita est. Sed homo quidam de monte Ephraimitarum, nomine Seba Bochrus filius, arma contra regem Dauidem sumsit. Hunc vnum dedite, et ab oppido discedam. Tum mulier: iam tibi illius caput de muro proiicitur. His illa dictis, ciues omnes adit, suaque prædente perficit, vt illi abscisum Sebæ caput ad Ioabum proiciant. Tum Ioabus receptui canit: et milites ab oppido reuocati, diuersi domum abeunt. Ipse Hierosolymam ad regem redit: fuitque omni Israelitarum exercitui præfectus, Banaias autem Ioiadæ filius Cerethæis et Phelethæis: Adoramus tributo: Iosaphatus Achiludi filius a commentariis, Sina scriba, Sadocus et Abiathar pontifices: Ira quoque Iairius fuit dauidicus antistes.

CAPVT XXI.

Triennii famæ. Mortuo Saulo persoluta a Davide iusta. Davidis a gigante discrimen. Gigantes quatuor a Davidicis victi.

- Viguit autem Davidis tempore famæ tres annos continuos. Itaque percontatus est David oraculum Iouæ: qui respondit in causa esse Saulum, et stirpem sanguinariam, quod Gabaonitas interemisset. Erant Gabaonitæ non ex Israelitis, sed ex Amorræorum reliquiis, quibus Israelitæ se iureiurando

rando obtrinxerant, quos Gabaonitas Saulus occidere conatus erat, Israelitarum Iudæorumque studio
 3 inductus. Hos Gabaonitas euocatus rex David interrogauit, ecquid sibi ab ipso fieri, aut qua re placari uellent, ut essent erga Iouæ
 4 patrimonium beneuoli. Cui Gabaonitæ responderunt, sese neque ex Saulo eiusque stirpe argentum aut aurum, neque ex Israelitis quemquam ad necem poscere.
 5 Quærentique regi, quid a se postulerent, responderunt, uelle se uiri illius memoriam, a quo confecti perditique fuissent, ex omnibus
 6 Israelitarum finibus auferre. Darentur sibi septem illius sobolis homines, quos Iouæ apud Gabaam Sauli in Iouæ monte * suspenderent.
 7 Quibus rex daturum se promisit, præteritoque Mephibosetho Ionathanis Sauli filii filio, propter Iouæ iusiurandum, quod inter eos, uidelicet inter Dauidem et Ionathanam
 8 Sauli filium, intercedebat, duos Resphæ filios, Aiæ filia, ex Saulo natos, Armonim et Mephibosetum, et quinque Micholis filia Sauli filios, ex Adriele Berzellæi Molathitæ filio genitos, Gabaonitis dedit:
 9 quos illi in monte coram Ioua crucifixerunt. Iis septem simul uita priuatis primo tempore messis, id
 10 est principio messis hordei, Resphæ Aiæ filia, centone sibi in petra strato, ab initio messis, donec in illos caelestis aqua destillauit, prohibuit, quo minus illi uel interdium ab auiibus, uel noctu a feris inuaderentur.
 11 Quod Resphæ Aiæ filia, Sauli concubina, factum postquam
 12 Dauidi nuntiatum est: profectus est ad ossa Sauli, et eius filii Ionathanis, a Iabensibus Galaaditis auferenda, qui illorum corpora surripuerant ex uico Bethsane, illie a Palæstinis suspensa, quo die Saulus a Palæstinis cæsus in Gelboe fuerat.
 13 Hæc Sauli et Ionathanis ossa illinc

a Dauide sublata, collectis illorum crucifixorum ossibus, sepulta sunt Selæ in finibus Beniamitarum, in sepulcro Cis Sauli patris. His
 14 omnibus ex regis mandato administratis, Deus tandem terræ illi pacatus est.

Fuit præterea bellum Palæstinis cum Israelitis, cum quibus Palæstinis quum David cum suis in certamen descendisset, eumque iam defesum Iesbibenobus de genere gigantum (cuius hastæ ferrum trecentos æris siclos pendebat) nouo accinctus ense, interficere conaretur: succurrit
 15 Dauidi Abisæus Saruizæ filius, uictumque Palæstinum interfecit. Tum Dauidis homines ei iurauerunt, eum deinceps non esse secum ad pugnam egresurum, ne lumen Israelitarum exstingueret. Postea
 16 certatum est item cum Palæstinis apud Nobam, ubi uicit Sobochæus Hufathensis Saphum, a gigantibus ortum. Itemque apud Gobam,
 17 ubi Elehanan Iaarei filius textor Bethlehemita uicit Goliathum Gethæum, cuius hastæ lignum instar erat iugi textorii. Item apud
 18 Gethani, ubi immani quidam statura fuit, fenos et manuum et pedum digitos, id est, viginti quatuor numero digitos habens, ortus et ipse ex gigantibus. Quem Israe-
 19 litis conuiciantem peremit Ionathan Samaæ Dauidis fratris filius. Quatuor hi Gethæ gigantibus pro-
 20 gnati, a Dauide Dauidicisque deiectioni sunt.

CAPVT XXII.

Ad Iouam regis carmen.

Pronuntiauit autem David carminis huius uerba, posteaquam fuit, quum a ceterorum hostium, tum a Sauli iniuria, Iouæ beneficio defensus, atque ita dixit: Ioua mihi rupes, arx, liberator est.
 21 Deus

*) ne moreretur, quum esset Israelitarum lumen.

3 Deus mihi numen est, cui confi-
 dam: mihi clipeus et salutare cor-
 nu: mihi propugnaculum, mihi
 perfrugium, mihi seruator est, qui
 4 me ab iniuria tueatur: qui me
 Ioua, quum eum laudatum inuo-
 co, ab hostibus meis defendat.
 5 Quum me mortis fluctus circum-
 starent, quum improborum torren-
 6 tes perterrefacerent, orci lora
 circumingerent, mortis laquei
 7 præpedirent: in hac angustia Ioua
 inuocatus, Deus meus implo-
 ratus, vocem meam querelamque
 de suo palatio exaudiuit, atque au-
 8 ribus accepit. Tum concussa tel-
 lus contremiscere, cælique funda-
 menta tremefacta cohorrescere.
 9 Quippe ille iratus, fumum ex nar-
 ribus, ardentemque ex faucibus
 ignem eiacularans, et carbonibus ex-
 10 ardescens, dimotis cælis descen-
 debat: subiectaque pedibus cali-
 11 gine, cherubo infidebat, super-
 que ventorum alis adparens vola-
 12 bat, et tenebris aquarumque nig-
 rore, et nubium densitate, um-
 braculorum loco circumfesus,
 13 ardentibus ex eius præsentia ful-
 14 gore carbonibus igneis. De cælo
 Ioua supremus magno fragore in-
 15 tonabat, telaque et fulgura iac-
 culans, consternatos dissipabat.
 16 Tum illius impetu, nariumque
 flatu atque spiritu, patefactis maris
 gurgitibus, apertisque mundi fun-
 17 damentis, curauit ex alto me
 eripiendum, et ex tanta aquarum
 18 vi extrahendum. Atque ita me
 ab hoste meo tam potente et ini-
 micis (qui plus quam ego valebant)
 19 defendit, et a periculis, quæ mihi
 tum ab illis facescebantur, confir-
 20 matum, in tutum eduxit, et pro
 sua erga me beneuolentia explicuit,
 21 dignisque innocentia et sinceritate
 mea præmiis remuneratus est.
 22 Etenim Iouæ normam conseruaue-
 ram, neque impius in Deum meum
 23 fueram: quin omnia eius iura
 mihi propofita habueram, neque

eius instituta abieceram, ergaque
 eum integer, culpam caueram.
 Ergo mihi Ioua digna innocentia 24
 mea et sibi perspecta sinceritate
 præmia rependit. Tu te benefi- 25
 cis beneficum, integris integrum,
 sinceris sincerum, peruerfis autem
 intradabilem præbes: et humi- 26
 les conseruas, et oculos deiicis in
 superbos. Tu mea lux, Ioua, qui 27
 meas tenebras discutis. Per te 28
 agmina perrumpo, per Deum me-
 um muros transilio, cuius Dei 29
 Iouæ et facta integra, et dicta pura
 sunt, qui omnibus ipso fretis præ- 30
 sidi- t. Nam quis Deus est, nisi 31
 Ioua: quod numen est, nisi Deus
 noster? Deus qui me virtute cor- 32
 roborat, qui mihi plenam viam
 aperit, qui meos pedes ceruinos 33
 reddit, inque in meis collocat fas-
 34 tigiis, qui meas manus ita præ-
 liari docet, ferreos vt arcus lacertis
 perfringam. Tu mihi tuæ defen- 35
 sionis scutum tradis, inque pro
 tua benignitate amplificas, et 36
 meos ita gresus explicas, vt, nihil
 labantibus vestigiis, hostes meos
 persequer ad exitium, nec, nisi 37
 confectis illis, regrediar, eosque ita
 consumam atque profligem, vt, 38
 sub meis prostrati pedibus, non re-
 surgant. Tu mihi, virtute mili- 39
 tari ornato, subigis aduersarios:
 tu mihi infestos hostes, oblati eo- 40
 rum tergis, das perdendos, inuo- 41
 cantes illos quidem, sed indefen-
 sos, Iouam, sed non exaudientem,
 me eos terrei pulueris ritu con- 42
 tündente, me ad luti vicorum in- 43
 star eos comminente atque pau-
 44 ente. Tu me, meorum seditioni-
 bus liberatum, ad gentium potent-
 tatum conseruas, vt mihi ignoti
 seruiant homines: vt mihi per- 45
 domiti alienigenæ ad nutum obe-
 46 dian: vt labefacti externi suis
 in latebris pertimescant. Viue 47
 Ioua: grates tibi, o meum numen,
 ago: te Deus, meæ salutis numen
 extollo: Deus, qui meas vltus in- 48
 iurias,

49 iurias, mihi populos subigis, me
ex hostibus adferis, supra aduer-
sarios effers, et a crudeli liberas
50 homine. Quare ego te, Ioua, in-
ter gentes celebrabo, tuumque no-
men canam, qui tantas regi tuo
51 victorias concilies, teque tam bene-
ficum tum vncto tuo Dauidi, tum
eius soboli, præbeas in sempiter-
num.

CAPVT XXIII.

*Novissima Dauidis verba. Eiusdem fortis-
simi viri.*

1 SEquuntur Dauidis verba nouis-
sima. Dicit Dauid, Iseï filius,
dicit vir vnctus Dei Iacobæ-
rum constitutus, israeliticorum
2 carminum delicia: Iouæ spiri-
tus per me locutus est, eiusque effa-
3 tum in lingua habeo. Fatus est
Deus Israelitarum, mihi promisit
numen Israelitarum, rector ho-
minum iustus, rector religiosus.*
4 Quales, lucescente matutino in ortu
solis, matutino sereno, ex splendo-
re a pluuiâ existunt ex terra stir-
5 pes: sic plane meæ posteritati
cum Deo actum iri (qui mecum
fœdus æternum fecerit, stabilitum
omnino atque ratum) quæ mea po-
6 ope omnique studio exopto. At
improbis accidet sicuti spinis pe-
nitus euellendis, quæ non manibus
7 tractantur, sed ad eas ferro ha-
stiliūque ligno armati accedunt
homines, eæque eodem in vestigio
cremantur.
8 Sequuntur eorum nomina, quos
fortissimos habuit Dauid. Iasobaa-
mus Hacmonis filius,* princeps tri-
um. Is hasta sua vibranda octin-
9 gentos semel peremit. Secundum
hunc fuit Elcazarus, Dodis filius, A-
chois nepos, vnus de tribus fortissi-
mis. Is quum apud Horpam cum
Dauide esset, coactis eo Palæstinis
ad præliandum, quum recederent
o Israelitæ: Palæstinos adortus, tam-

diu eos cecidit, donec eius defessa
manus gladio adhæreret. Quanta
eius diei victoria Iouæ munere
concessa, reuocari reliqui, eum
dumtaxat ad spoliandos hostes secu-
ti sunt. Post hunc fuit Samma, Ages
11 filius, Hararita, qui congregatis in
exercitum Palæstinis, quum ceteri a
Palæstinis in fugam versi esent,
constitit in medio fundo, qui illic
12 lente plenus erat, eumque fundum
defendit, et, cæsis Palæstinis, præ-
claram Iouæ munere victoriam ad-
eptus est. Hi tres principes inter
13 triginta, descenderant aliquando ad
messem ad Dauidem, ad speluncam
Odollam, Palæstinorum copiis in
valle gigantum castra habentibus.
Et Dauid, qui tum in castello erat,
14 Palæstinorum præsidio ad Bethle-
hemam posito, optauit, dixitque,
15 cupere sibi dari ad bibendum a-
quam ex puteo Bethlehæmæ, ad
portam posito. Atque hi tres he-
16 roes per Palæstinorum castra pro-
ruperunt, haustamque de Bethle-
mæ puteo ad portam posito aquam,
Dauidi attulerunt. Sed noluit bi-
bere, eamque Iouæ libauit: absit
17 hoc a me, o Ioua, inquit, vt com-
mittam, vt hominum sanguinem
bibam, qui hanc vitæ suæ periculo
petierunt. Ita noluit eam bibere.
Atque hæc quidem fecerunt tres hi
fortissimi.

Abisæus quoque Ioua frater,
18 Saruizæ filius, alterorum trium
princeps, hastam suam in trecen-
torum necem vibrauit, atque in-
ter hos tres tantum nomen tan-
tamque virtutis opinionem conse-
cutus est, vt eis dux fuerit: tam-
19 etsi ad tres superiores non perue-
nit. Banaias etiam Ioiadæ filius,
20 filii viri fortissimi, et rerum gesta-
rum magnitudine clari, Cabselen-
sis, duos moabiticos leones imma-
nes interemit, et, in medium antrum
niuali tempore introgressus, leo-
nem occidit. Idem interfecit Ae-
21 gyptium quemdam spectandæ pro-
ceri-

ceritatis hominem: cum quo hastam habente, ipse baculum habens, congressus, ei hastam de manu extorsit, eumque ipsius hasta peremit.

22 Hæc sunt Banaïæ, Ioiaðæ filii, facinora, qui in trium alterorum numerum venit, præcipuè inter triginta virtutis, quamquam ad tres priores non peruenit. Hoc David

23 a consiliis vsus est. Ex triginta fuerunt Afael Ioabi frater, Elehanan Dodonis filius Bethlehemita,

24 Samma Harodius, Elica Harodius,

25 Heles Phaltius, Ira, Accis filius,

26 Thecuanus, Abiezer Anathothensis, Mobonais Hufathensis,

27 Salmon Achoïensis, Maharais Nethophatenfis, Helebus, Baanæ filius, Nethophatenfis. Ithais Ribais filius, Gabaanus Beniamita,

28 Banaïas Pharathonensis, Heddaïa a flumine Gaa, Abialbon Arbathensis, Azmauethus Beronienfis,

29 Eliaba Salabonensis, Iasenis filius

30 Ionathan, Samma Hararita, Achiamus Sarari filius Ararensis, Eliphelethus, Ahasbais filius, Maachathensis, Elianus, Achithophelis

31 filius, Gilonensis, Hefrais Carmelita, Pharais Arbius, Igaal, Nathanis filius, ex Sophene, Banis Gadius,

32 Seleucus Ammonita, Naharais Berrothenfis, armiger Ioabi Saruïæ

33 filii, Ira Iethrius, Garebus Iethrius, Vrias Hettaus, quorum omnium summa est septem et triginta.

CAPVT XXIII.

Iudeorum ac Israelitarum census. Regis culpa. Vates in Dauidem a Ioua. Vastator angelus. Pestis finis.

Rursus autem irato Israelitis Ioua, eo impulsus est rex David, vt iuberet Israelitas Iudæosque numerari, Ioaboque suarum copiarum duci imperaret, vt omnes tribuum Israelitarum fines a Dane ad Bersabam peragraret, populum-

que recenseret, quo eius numerum sciret. Cui Iobus respondit, optare se ab ipsius Deo Ioua, vt populum insuper vel centuplo, spectante ipso rege, multiplicaret: ceterum cur id fieri vellet, causam non esse. Sed, victi regis imperio Iobus et 4 ceteri duces exercitus, ab eo profecti sunt ad Israelitas recensendos: traiectoque Iordane, confederunt 5 Aroere ad dextram oppidi in medio Gadinorum fluuio positi. Inde 6 ad Iazer, et in Galaaditidem, et in fines inferiores Hasdis veniunt. Inde in Daniaan: et circuita Sido- 7 ne, ad Tyri munimentum, et ad omnia Heuzorum ac Chananzorum oppida, et ad Bersabam vsque 8 in Iudææ meridiano tractu positam progressi, tota perlustrata terra, post menses nouem et dies viginti Hierosolymam reuertuntur: regi- 9 que numerum recensiti populi refert Iobus, qui numerus fuit Israelitarum octingenta millia hominum, qui arma ferre possent, Iudæorum autem quingenta millia. At David post hanc populi numerationem, animo percussus, dixit Iouæ: a peccaui grauiter in eo, quod feci. Quamobrem, Ioua, ignosce mihi tuo noxam, qui tam imprudenter egerim.

Sed mane simul ac surrexit, venit 11 ad eum Gadus, ipsius Davidis vates, cui mandatum fuerat a Ioua, vt Da- 12 uidi Iouæ nomine tria proponeret, quorum vnunquoduis eligeret, quod sibi a Ioua fieri vellet. Is igitur 13 Gadus Dauidem adgressus, proponit ei, an velit suis in finibus septem annos fame laborari, an tres menses ab hostibus suis fugari atque infestari, an fines suos tribus diebus peste adfici: iubetque, vt consideret atque dispiciat, quid sit illi, a quo missus erat, renuntiandum. Et David, grauiter angor, inquit: 14 incidamus in Iouæ manum, cuius tanta

a) quum Deus Abrahamo prolem promisisset innumerabilem, David eam aumere voluit, quasi qui Dei promissum refelleret. Vid. 1. Par. 27.

- tanta misericordia est: neue in
 5 hominum manum cadam. Tum
 Ioua pestem Israelitis inmisit, qua
 mane exorsa, ad præfinitum spati-
 um, mortui sunt ex populo a Dane
 ad Bersabam, hominum septuaginta
 16 millia. Quumque angelus manu
 suam in Hierosolymam ad
 eam depopulandam intendisset:
 sedatus iis pœnis Ioua, angelo suo,
 qui, populum vastans, erat apud are-
 am Araunæ Iebusæi, imperauit, vt
 hæcenus manum suam cohiberet.
 17 Hunc angelum populi vastatorem
 conspicatus Dauid, Iouam sic ora-
 uit: en ego peccaui, ego in culpa
 sum: hæc quidem oues quid commiserunt?
 me pete, quæso, meamque
 18 domum patriam. Atque eo
 die Gadus Dauidem adiit, eique
 præcepit, vt ascenderet, et Iouæ
 aram construeret in area Araunæ
 19 Iebusæi. Quo quum Dauid ex
 Iouæ ad Gadum mandato ascen-
 20 deret: conspicatus Arauna ten-
 dentem ad se cum suis regem, pro-
 cesstit; et, rege submisisse saluta-
 21 to, interrogauit, cur ad se rex, do-
 minus ad seruum, veniret. Cui
 Dauid respondit, ad emendam ex
 eo aream, in qua Iouæ aram ex-
 strueret, coercendæ populi cladis
 gratia. Tum Arauna regem hor-
 22 tatur, vt capiat et immolet, quid-
 quid ei libeat: adesce boues ad sa-
 crificandum, et tribulas, bouumque
 instrumenta pro lignis: quæ o-
 23 mnia Arauna rex regi obtulit, ei-
 que Iouam eius Deum propitium
 precatus est. Sed rex pretio em-
 24 turum se ab illo dixit, seque gra-
 tuitas Iouæ Deo suo victimas im-
 molaturum negauit. Emtaque
 25 ab illo area bubusque, argenti si-
 clis quinquaginta, illic Iouæ aram
 construxit, solidaque sacrificia et
 pro salute fecit. Vnde pacatus est
 genti Ioua, et cohibita Israelita-
 rum clades.

REGVM LIBER III.

CAPVT I.

*Dauidis atus decrepita, forrix puella.
 Contra patrem Adonias. Pro Solomone
 vates. Rex pro Solomone. Fugiens A-
 donias.*

- 1 **Q**VVM autem eo senectutis
 venisset rex Dauid, vt in-
 2 iectu vestium non calefce-
 ret: suaserunt eius ad-
 seclatores, vt domino regi puella
 virgo quæreretur, quæ eum suo
 ministerio foueret, in eiusque com-
 plexu cubans, eum calefaceret.
 3 Itaque conquisita est per omnes
 Israelitarum fines formosa puella,
 inuentaque Abisaga Sunamitis ad
 4 regem adducitur, puella in pri-
 mis formosa, quæ regem fouit, ei-
 que ministravit, nec ille cum ea rem
 habuit. Adonias autem Hagithæ
 5 filius, regni spe elatus, currus, e-
 quites, et præcursores quinquaginta
 sibi comparauit, patre inter-
 ea conuiente, ne eum offenderet.
 Erat autem is quoque singulari
 6 pulcritudine præditus, a matre
 post Abalomum genitus. Cum
 7 eo faciebant Ioabus Saruiæ filius,
 et Abiathar pontifex, eiusque par-
 tes tuebantur. Sadocus autem
 8 pontifex, et Banaias Ioiadæ filius,
 et Nathan vates, et Semeis, et Reis
 L. et Cerethæi et Phelethæi H. he-
 roesque Dauidis, ab Adonia non
 stabant. Igitur quum is Adonias
 9 oues bouesque et opima pecora apud
 saxum Zoheleth, quod est apud
 Enrogel, immolasset, coque
 fratres

fratres suos omnes regis filios omnesque Iudæos regios vocasset; 10 Nathanem autem vatem, et Banaïam, heroesque et Solomonem fratrem suum non inuitasset: admonuit Nathan Bethsabam, Solomonis matrem, in hunc modum: annon audiuisti, Adoniam Hagithæ filium regem creatum esse, inscio domino nostro Dauide. 12 Quamobrem ades, dabo tibi consilium, quo tuæ tuique filii Solomonis saluti consulas. Adi regem Dauidem, et ex eo quære, qui fiat, vt quum tibi filium tuum Solomonem post se regnaturum, et in suo sesurum esse folio, iurauerit, nunc regnet Adonias? 14 Ego, te adhuc illic cum rege colloquente, superueniam, et tuam orationem complebo.

15 Tum Bethsaba regem adit in conclaue, admodum senem, et Abisagæ Sunamitis, vntem ministerio. Eum submisse salutauit. Interrogata ab eo quid haberet? respondit in hunc modum: 17 domine, tu mihi tuæ per Iouam Deum tuum iurasti, Solomonem filium meum tibi in regno succesurum, et in folio tuo sesurum esse. Atqui scito, Adoniam, te, domine rex, nesciente, 19 regnum inuadere, bouesque et altilia, et oues magna copia immolare: ad quas epulas, quum regios omnes filios, Abiatharemque pontificem, et exercitus ducem Ioabum inuitauerit: Solomonem tuum filium non inuitauit. In te autem, domine rex, omnium Israelitarum oculi sunt intenti, vt eis significes, ecquis sit in tuo folio post te sesurus. 21 Te quidem cum maioribus tuis iacente, necum et cum filio meo Solomonem pessime agetur. Ea adhuc cum rege loquente, superuenit Nathan vates: quod postquam est regi nuntiatum, ingressus est ille ad regem, et, eo submisse salutato, sic inquit: domine rex, 24 ius iustine Adoniam tibi in regnum succedere, atque in tuo folio federe? Nam is quidem hodie descendit, et boues, altilia, ouesque magna copia maçtauit, et eo regios omnes natos exercitusque duces, et Abiatharem pontificem euocauit, qui nunc apud eum epulantur, Adoniamque regem salutant: quum 26 interea neque me tuum, neque Sado cum pontificem, neque Banaïam Ioiadæ filium, neque Solomonem tuum inuitauerit. Fitne hæc res auctore te, domine rex: neque tu mihi tuo significasti, quis sit in tuo folio post te sesurus? Tum rex ius sit 28 ad se vocari Bethsabam. Quæ postquam ad eum venit, et ante eum stetit, sic ei iurat rex. Per Iouam viuentem, qui meam vitam ex tot eripuit angustias, quem admodum tibi per 30 Iouam Deum Israelitarum promisi, Solomonem filium tuum post me esse regnaturum, et in folio meo pro me sesurum; sic hodierno die præstabo. Hic Bethsaba, simpliciter ad terram demisso vultu, regi honorem præbuit, et, viue, domine rex Dauid, inquit, in sempiternum.

Tum Dauid iubet arces si Sado cum pontificem, Nathanemque vatem, et Banaïam Ioiadæ filium, iisque ita imperat: adsumite vestros conseruos, et Solomonem filium meum, nulæ meæ impositum, ad Gehonem deducite, eunque ibi, tu Sadoce pontifex, et 34 tu Nathan vates, regem Israelitarum vngitote; datoque tuba signo, Solomonem regem salutatote. Deinde eum sequimini sesum in folio meo, et pro me regnatum venientem. Hunc enim tum in Israelitas, tum in Iudæos imperium tenere iubeo. Tum Banaïas Ioiadæ filius ita regi respondit: faxit Ioua Deus tuus, domine rex, vt quem admodum ipse tibi adfuit, sic etiam Solomonem, eiusque folium 37 etiam

etiam supra dauidicum solium extollat.

38 Deinde Sadocus pontifex, et Nathan vates, et Banaias Ioiadæ filius, et Cerethæi et Phelethæi descendunt, impositumque regis Dauidis mulæ Solomonem ad Gehonem deducunt: et, sumpta olei ampulla ex tabernaculo, Sadocus pontifex Solomonem regem ungit: et, signo tuba dato, vniuersi Solomonem regem salutant: eumque cum tanto tibiaram cantu, tantaque lætitia sequuntur, vt eorum strepitu terra dissiliret. Audiuit hoc Adonias, et omnes eius conuiuæ, qui tum epulas finierant. Et Ioabus, audito tubæ sonitu, percontatus est, quid sibi vellet tumultus ille ciuium. Adhuc eloquente, ecce aderat Ionathan Abiatharis pontificis filius. Et Adonias: ades, inquit: nam vir egregius es, et lætum nuntium adfers. Atqui dominus noster rex Dauid (inquit ille, Adoniæ respondens) Solomonem creauit regem; eumque eo misit Sadocum pontificem, et Nathanem vatem, Banaiamque Ioiadæ filium, nec non Cerethæos et Phelethæos, qui cum regis mulæ imposuerunt, regemque vnixerunt Sadocus pontifex, et Nathan vates, apud Gehonem, vnde nunc perstrepe vrbem veniunt. Hic est sonitus, quem vos auditis. Quin etiam sedit Solomo in solio regio, dominoque nostro regi Dauidi gratulatum iuere regis, eiusque Deum comprecati sunt, vt Solomonis et nomen excellentius, et solium magnificentius efficeret, quam Dauidis. Et rex ipse in lecto Iouæ Israelitarum Deo submisit gratias egit, qui sibi hodie dedisset, qui in suo solio, se suis oculis vidente, sederet. Tum perterriti omnes, qui ab Adonia inuitati fuerant, surgunt, et alius alio discedunt. Ipse Adonias Solomonem formidans, ad

aram sese recipit, eiusque cornua apprehendit. Quod postquam est 51 Solomoni nuntiatum, Adoniam regis Solomonis metu, aræ cornua tenere, petentem, vt sibi rex Solomo iureiurando iam confirmet, se non esse eum ferro necaturum: respondit, si vir frugi fuerit, nihil prorsus ei nocitum iri: si quod in eo scelus deprehensum fuerit, moriturum esse. Deinde 52 misit, qui illum ab ara abducerent: quumque ille venisset, et regem Solomonem submisit salutauisset; ille eum domum iussit 54 discedere.

CAPVT II.

Moribundi Dauidis ad Solomonem præcepta, in Ioabum, in Semeim, obitus tandem. Ad Bethsabam Adonias. Ea ad filium. Adoniæ rex. Semeis iussus non digredi, digressus, necatus.

DAuid autem, iam morti proximus, Solomoni filio suo præcepit in hunc modum: ego 2 discedo, quo solent mortales omnes. Tu te fortem virumque præbeto, et Iouæ Dei tui institutionem retinens, ad eius normam viuato: eius instituta, præcepta, sententias, monita ad præscriptum legis mosaicæ conseruato, vt omnia tibi negotia atque studia feliciter succedant, vt Ioua præstet, quæ mihi pollicitus est; videlicet si filii mei toti et mente et animo ad ei fideliter obtemperandum infirrisent, numquam defore, qui ex meo genere Israelitarum solium teneret. Iam 5 vero tu scis, quid in me commiserit Ioabus, Saruiæ filius, quid fecerit duobus israeliticorum exercituum ducibus, Abneri Neris, et Amasæ Iethris filio: quibus interficiendis, pacem belli cruore infecit, et bellico sanguine balteum, quo cincta latera, et calceos, quibus indutos pedes habebat, cruenta-

- 6entavit. Tu pro tua prudentia non patieris eius canos quiete ad
 7inferos descendere. At Berzellæi Galaaditæ natis id beneficium con-
 feres, vt sint in numero tuorum conuictorum, quippe qui mihi, Ab-
 8saiomum fratrem tuum fugienti, Habes Semeim, Geræ filium, Ieminiensem, ex Bahu-
 rimo, qui mihi diris modis maledixit, tum quum ad Mahanaim
 veni: cui ego, obuiam mihi ad Iordanem progresso, per Iouam iuraui,
 9non esse. Tu eum impunitum non fines, (scis enim, qua sapientia vir es, quo pacto sit tibi tractandus) eiusque canitiem ad
 inferos cruentam demittes.
- 10 Tum obdormiuit Dauid cum suis maioribus, et in vrbe Dauidis
 11sepultus est. Regnavit in Israelitas annos quadraginta, Hebrone septem, Hierosolymæ triginta
 12tres. At Solomo in folio Dauidis patris sui confedit, G. natus annos duodecim, H. estque eius regnum probe confirmatum.
- 13 Adonias autem Hagithæ filius ad Solomonis matrem Bethsabam venit, et ab ea interrogatus, saluisne
 14rebus veniret; saluus, inquit. Volebam te paucis. Cui illa: dic sane.
 15Et ille: tu scis, meum fuisse regnum, omniumque Israelitarum oculos in me, tamquam regnaturum, fuisse conuersos: sed alio translatum est regnum, et ad fratrem meum delatum, nempe ei a
 16Ioua destinatum. Nunc ego quiddam a te postulo, quod tu mihi denegare noli. Et illa: dic sane.
 17Vt cum Solomone rege agas, inquit ille, (neque enim te repudiabit) vt mihi Abisagam Sunamitidem in
 18matrimonium det. Tum Bethsaba: recte, inquit: ego de te cum rege sermocinabor. Deinde regem adit Solomonem, vt cum eo de
 19Adonia agat. Cui rex venienti adfurgit, et eam veneratus, resedit in folio suo, positoque regis matri folio, ipsa illi dextra adsedit, et ita dixit: paruum ego quiddam a te 20 postulo, quod tu mihi denegare noli. Cui rex, postula, inquit, mater: neque enim tibi denegabo. Et 21 illa, vt detur, inquit, Abisaga Sunamitis Adoniæ fratri tuo in matrimonium. At rex Solomo, cur tu 22 Abisagam Sunamitidem Adoniæ postulas? inquit, matri respondens, ac non potius regnum tum ei, (nam frater est me maior) tum Abiathari pontifici, et Ioabo Saruæ filio postulas? At, ne mihi Deum habe- 23 am propitium, (inquit Iouam iurans) nisi Adoniæ consilium istud vita constabit. Itaque per Iouam 24 immortalem, qui me stabiliuit, et in parentis mei Dauidis folio collocauit, quique mihi domum, quemadmodum promiserat, exstruxit, hodie morietur Adonias. Hæc lo- 25 cutus Solomo rex, Banaïam Ioiadæ filium misit, qui illum adgressus interemit.
- Abiathari autem pontifici im- 26 peravit, vt Anathota in prædium suum se conferret. Nam sese eum, quamquam morte dignum, tamen numquam hodie esse interfecturum: quoniam domini Iouæ arcam Dauidi patri suo prætulisset: quoniamque omnium patris calamitatum particeps fuisset. Ita Abiathari Solomo Iouæ facer- 27 dotium abrogauit, vt confieret, quod Ioua Elis stirpi Silunte minatus fuerat. Horum fama ad Ioa- 28 bum perlata, qui ad Adoniam, non ad G. L. Solomonem H. inclinasset, confugit in Iouæ tabernaculum, et aræ cornua apprehendit. Quod vbi 29 est Solomoni regi significatum, Iobum in Iouæ tabernaculum perfugisse, et nunc apud aram esse: mittit eo Banaïam Ioiadæ filium, qui illum adgrediatur. Banaïas in Iouæ 30 tabernaculum venit, et illi a rege imperat, vt prodeat. Ille enim uero renuit: et se ibi moriturum dicit.

- 31 cit. Quod Ioabi responsum postquam regi Banaias retulit: vt postulat, (inquit rex) facito, eumque adgere et sepelito, et me meumque genus patrium a sanguine, quem Ioabus per iniuriam fudit, expiato:
- 32 vt factam ab eo eadem Ioua in ipsius caput conuertat, qui duos homines se et iustiores et meliores, in scio Dauide patre meo, ferro oppressos interfecerit, videlicet Abnerem Neris, et Amasam Iethris filium, hunc iudaici, illum israelitici
- 33 exercitus ducem, quorum sanguis in Ioabi eiusque posteritatis caput in perpetuum redundet: Dauide eiusque progenie et domo atque folio per Iouam saluis in sempiternum.
- 34 Tum Banaias Ioiadæ filius illum adgressus interficit: illoque
- 35 domi suæ in saltu sepulto; rex Banaiam Ioiadæ filium pro illo exercitui præponit, et Sadocum pontificem in Abiatharis loco constituit.
- 36 Deinde euocato Semei præcipit, vt domum Hierosolymis construat, in qua habitet, neue inde
- 37 vsquam excedat. Quod si exierit, et torrentem Cedronem transierit: sciat, sibi esse moriendum, et sua
- 38 culpa pereundum. Semeis regi respondit, ita sibi placere, et domini se regis mandato obtemperaturum esse: habitauitque diu Hierosolymis.
- 39 Sed præterito tricennio, quum duo eius serui ad Achim Maachæ filium, Gethæ regem, au fugissent, idque ei nuntiatum esset:
- 40 intrato asino ad Achim profectus est ad conquirendos seruos suos,
- 41 eosque Getha reduxit. Quod postquam Solomo resciauit, Semeim Hierosolymis profectum fuisse Getham, atque inde rediisse: eum ad se curat arcesendum, atque ita
- 42 adloquitur. Quum ego te per Iouam obtestatus, et tibi contestatus fuerim, si quoquam egrederere atque ires, scires, tibi fore moriendum, tuque mihi ita tibi placere
- 43 responderis: cur Iouæ iusiu-

randum, et meum tibi datum præceptum non seruasti? Tu scis, inquit, quanti contra Dauidem patrem meum commissi sceleris tibi sis conscius; quod scelus Ioua in tuum caput retorquet, quum interim et rex Solomo felix, et Dauidis folium Iouæ beneficio stabile futurum sit in sempiternum. Tum Banaias Ioiadæ filius, iubente rege, procedit, illumque adgressus interficit.

CAPVT III.

Solomo Pharaonis gener. Illius pietas et sapientia, de sortis iudicium.

CONFIRMATO regno, Solomo ad finitatem contraxit cum Aegypti rege Pharaone, ducta illius filia, quam in urbem Davidis induxit: dum intera domum suam exædificat, ædemque Iouæ, et circum Hierosolymam muros. Qui bus quidem temporibus homines in facellis sacrificabant, quod Iouæ nomini ædes adhuc exædificata non erat. Ipse Solomo, Iouam amans, ex institutis parentis sui Davidis vitam agebat.

Quumque in facellis sacrificia facere atque adolere solitus, profectus aliquando Gabaonem sacrificandi gratia, quod illic magnum erat sacellum, mille ibi victimas in ara illa immolasset: ad paruit ei Ioua Deus noctu in somniis, eique iussit, vt postularet, quod sibi vellet ab ipso dari. Cui Solomo respondit in hunc modum: tu tuum Dauidem patrem meum, pro eius erga te fide, iustitia, et animi probitate, quum aliis ingentibus adfecisti beneficiis: tum hoc potissimum, quod ei filium dedisti, qui in eius solio sedeat, vt adparet. Quamobrem, Ioua mihi Deus, postquam tu me, qui tuus sum, regem in locum Davidis patris mei creauisti, qui nec tum per ætatem res administrare scio,

in tuo populo, a te delecto, versor, cuius tanta multitudo est, vt numerari aut recenseri non possit: da mihi tuo docilem mentem ad tuum populum regendum, bonumque a malo diiudicandum. Quis enim tuum hunc tam numerosum possit regere populum? Hac re delectatus Ioua Deus, quod eam rem Solomo postulas, sic ei respondit. Quoniam tu istud petiisti, neque longam ætatem, non diuitias, non hostium tuorum necem, sed prudentiam ad discernenda iura postulasti: scito, me tibi non solum postulata concedere, tantamque mentis sapientiam atque prudentiam conferre, vt tibi par nemo neque ante te fuerit, neque post te futurus sit; sed etiam quæ non orasti, daturum esse; opes dico et gloriam tantam, vt regum nullus tibi, dum viues, sit comparandus. Quod si traditam a me vitæ rationem sequens, instituta præceptaque mea patris tui Dauidis exemplo conseruabis: ego tibi ætatem producam.

15 Tum expergefactus Solomo, sensit esse somnium: et Hierosolymam profectus, ante arcam fœderis dominici constitit, solidasque hostias et pro salute fecit, omnibusque suis conuiuium habuit.

16 Tum ad regem venerunt mulieres dux meretrices: quæ vbi coram eo constiterunt, altera earum sic loquitur: o domine, quum ego et hæc mulier iisdem in ædibus habitarem, peperit apud eam domi.

18 Tertio post die, quam ego pepereram, peperit et hæc. Quumque domi simul essemus, neque ibi quisquam esset præter nos duas: hæc, mortuo suo filio noctu, (quod ipsa ei incubuerat) media nocte surgit,

20 et filium meum lateri meo, dormiente me, subducit, ac sibi supponit; suum autem mortuum mihi supponit.

21 Mane vbi me erexi, lactatura natum: video mortuum: sed

eum luce matutina contemplanus, animaduerti, hunc non esse, quem pepereram. Tum altera, immo meus filius est, qui viuit, inquit; tuus, qui interiit. At illa: immo tuus mortuus est, meus viuit. Ad hunc modum quum illæ apud regem altercarentur: rex ita dixit: vna filium suum viuum adfirmat, alterius mortuum; altera contra illius mortuum, suum viuum: cedo huc mihi gladium, inquit. Adlatoque ad eum gladio: diuidite in partes duas puerum viuentem, et date vtrique dimidium. Hic mulier, cuius viuebat filius, miseratione erga filium suum commota, ita dicere regi: quæso domine, detur ei potius totus, quam vt interficiatur. At altera: nec meus esto nec tuus, inquit, diuidatur. Tum rex: detur huic puer viuus, inquit, neque perimatur: hæc mater est. Hanc a rege diiudicatam litem vbi audierunt omnes Israelitæ, eum metuerunt, videntes eum in iure reddendo diuina esse sapientia præditum.

CAPVT III.

Solomonis ministri. Populi requies. Regis imperium, victus, aula, copie, præsidium, sapientia.

Tenuit igitur Solomo regnum in omnes Israelitas, atque hi fuerunt eius proceres: Azarias, Sadoci filius, antistes. Elihorephus et Achias, Sisæ filii, scribæ. Iosaphatus, Achiludi filius, a commentariis. Banaias, Ioiadæ filius, dux exercitus. Sadocus et Abiathar pontifices. Azarias, Nathanis filius, præsidibus præerat. Zabudus, Nathanis filius, antistes, familiaris erat regis. Achisar dispensator. Adoniramus, Abdæ filius, a tributis. Habebat autem duodecim præsides, omnibus Israelitis impositos, qui regi eiusque familiæ cibaria ministrabant, singuli singulis anni mensibus, quorum

8 rum nomina sunt: Benhur in
 montanis Ephraimitarum, Bende-
 cer apud Macam, et Salebin, et
 9 Bethsamem, Elonemque et Beth-
 ananem. Benhesedus apud Aru-
 botha, cui Socho et omnis Hephra
 10 terra attributa erat. Benabinada-
 bus omnem tenebat Nephathdoram.
 11 Is Taphatham Solomonis filiam
 12 habebat in matrimonio. Baana,
 Achiludi filius, Thanachum et
 Mageddonem, omnemque Bethsa-
 nam, quæ est apud Sarthanam sub
 Iezraele, a Bethfana ad campum
 Meholam, vsque trans Iecinaam.
 13 Bengeber tenebat Ramotha Galaa-
 ditarum, contributis cum eo vicis
 Iairis Manasse prognati, in Galaa-
 ditide sitis, nec non tractum Ar-
 gobæ in Basana, vbi sexaginta sunt
 vrbes magnæ, muris et arcibus muni-
 14 tæ claustris. Achinadabus Addo-
 15 nis filius Mahanaim. Achimaas
 Nephthalenses, qui et ipse Basema-
 tham, Solomonis filiam, in matri-
 16 monium duxerat. Baana Chusæi
 17 filius, Aferienses et Alotha. Io-
 saphatus, Pharææ filius, Isachari-
 18 enses. Semeis, Elæ filius, Benia-
 19 mitas. Gaber, Vris filius, Galaa-
 ditidem Schonis Amorrhæorum, et
 Ogi Basanæ regis terram, vna præ-
 20 fectura comprehensam.
 Erant Iudæi et Israelitæ litorea
 numerosiores arena, epulisque et
 21 voluptatibus fruebantur, imperi-
 um tenente Solomone in omnia reg-
 na, quæ a flumine palæstinæ terræ
 ad Aegyptiorum fines continentur,
 quas omnes gentes vestigales sub-
 ditasque per omnem vitam habuit.
 2 Eius victus erat in dies singulos
 similæ cori triginta, farinæ eori
 3 sexaginta, boues altiles decem,
 armentales viginti, balantes cen-
 4 los et vinaria. Nam totius citra
 flumen positæ regionis principa-
 tum tenebat, a Tispa ad Gazam, in
 omnes, qui citra flumen reges sunt,

cumque suis omnibus vndique pa-
 cem habebat. Vulgoque sedebant 25
 Iudæi atque Israelitæ tuto sub suis
 vitibus atque ficibus, a Dane ad
 Bersabam, toto tempore Solomonis.
 Habebat Solomo quadraginta præ- 26
 sepiorum millia equorum iuga-
 lium, et duodecim millia equitum.
 Solomonem regem et omnes re- 27
 giam mensam frequentantes ale-
 bant præfides illi, suo quisque
 mense: neque inde quidquam de-
 trahebant, et equis mulisque 28
 hordem, et stramen pro se quisque
 in eum locum aduehebant, vbi rex
 erat.

Fuit autem Solomo tanta sapi- 29
 entia et prudentia, tamque infi-
 nita ingenii vbertate diuinitus præ-
 ditus, vt non solum Arabas o- 30
 mnes atque Aegyptios sapientiæ
 præstantia superaret, verum etiam
 omnes mortales, ipsumque adeo 31
 Ethanem Ezraitam, et Hemanem,
 et Calcholem, et Dardam Macholis
 filios, estque eius fama apud omnes
 vndique gentes diuulgata. Dixit 32
 tria millia sententiarum: eius car-
 mina fuerunt quinque supra mille.
 Disseruit de arboribus, a cedro Li- 33
 bani vsque ad hysopum, qui nasci-
 tur in parietinis: disseruit et de
 quadrupedibus, de volucris, de
 serpentibus et de piscibus, con- 34
 ueniebantque ex omnibus omnium
 regum orbis nationibus ad audien-
 dam Solomonis sapientiam, qui e-
 ius sapientiæ famam audierant.

CAPVT V.

*Ad Hiramum regis literæ. Illius ad Solo-
 monem responsio suavis. Ad templum ad-
 paratus.*

Misit et Hiramus Tyrionum 1
 rex suos ad Solomonem,
 quum audiuisset eum loco
 patris vnctum esse regem: nam Da-
 uidi semper amicus fuerat. Cui 2
 Solomo ita significauit: tu scis, 3
 X 5 Da-

1) Gaulonim vocat Iosephus.

- Dauidem patrem meum non potuisse nomini Iouæ Dei sui templum construere, propter bella, quibus circumfidebatur, nondum sub illius pedes subactis a Ioua hostibus.
- 4 Nunc scito, me Iouæ Dei mei beneficio otium vndique nactum, neque vllum aduersarium aut infestum
- 5 habentem, in animo habere, nomini Iouæ Dei mei templum ædificare: quemadmodum prædixit Ioua Dauidi patri meo, fore, vt eius filius, a se in eius folio pro eo collocatus, Iouæ nomini templum con-
- 6 strueret. Quamobrem iube mihi cedros ex Libano cædi, sic vt mei serui cum tuis adsint: ego tibi seruorum tuorum mercedem soluam, quantum tu dixeris. Scis enim, apud nos non esse cædendæ materiæ peritos homines, quales sunt Sidonii.
- 7 His Solomonis mandatis auditis, multum lætatus Hiramus, Iouæ tum gratias egit, qui Dauidi tam sapientem filium ad tanti populi gubernationem dedisset, et Solomoni ita rescripsit:
- 8 Audiui, quæ tu mihi significauisti.
- 9 Obsequar omni tuæ voluntati: cedrinam pineamque materiam* mei ex Libano ad mare deuehent, ego in rates connexam, per mare ad eum vsque locum mittam, quem tu mihi significaueris, eamque, ibi a me dissolutam, tu auehes, et mihi vicissim in subministrando familiæ
- 11 meæ commeatu obsequeris. Ita et Hiramus Solomoni cedrina pineaque ligna ad eius arbitrium suppeditabat: et Solomo Hiramio tritici viginti cororum millia ad illius alimenta familiæ, et expressi olei viginti coros, quotannis sub-
- 12 ministrabat: estque Solomo a Ioua sapientia donatus, vt ei fuerat ab illo promissum: fuitque pax inter Hiramum et Solomonem, intercedente inter eos fœdere.
- 13 Imperauit autem Solomo omnibus
- Israelitis hominum triginta millia, quos in Libanum denos 14 millenos in mensem per vices mittebat: ita vt, quum in Libano singulos menses fuissent, domi binos 15 menses essent. His præerat Adoniramus. Habebat Solomo vectorum septuaginta millia, lapidarium in montibus octoginta millia: præter præfectos, operi ab eo præ-
- 16 positos, tria millia trecentos, qui præerant operis. Iussit autem rex 17 comportari saxa ingentia magni pretii, vt templum lapide quadrato fundaret: quæ saxa vna cum lignis, 18 structores Solomonis et Hiramii, fabri- que, ad templi structuram quadrarunt, ac præpararunt.

CAPVT VI.

Templi ædificatio per Solomonem, descriptio. Ad usum Ioua de templi structura. Fani absolutio.

Igitur anno ab exitu Israelitarum 1
ex Aegypto quadringentesimo
octogesimo, mense Zif, qui se-
cundus est, anno regni Solomonis
quarto, cœpit rex Solomo Iouæ
templum ædificare. Fuit autem 2
templi, quod Solomo rex Iouæ
construxit, longitudo sexaginta cu-
bitorum, latitudo viginti, altitudo
triginta.* Vestibulum ante cellam 3
templi positum patebat in longitu-
dinem viginti cubitos, in fronte
latitudinis templi: in latitudinem
patebat decem cubitos, secundum
templi frontem. Templum fene- 4
stris, quæ apertiles et clusiles essent,
illustrabat.* Templi parieti ædi- 5
culas* per circuitum adstruebat,
quaqua parietes cellam et penetrale
circumdabant, et tabulata per cir-
cuitum faciebat. Aedicularum in- 6
fimæ quinos cubitos in latitudinem
patebant, mediæ senos, tertiæ septen-
os. Nam retractiones in templo
circumquaque extra fecerat, ne æ-
diculæ attingerent templi parietes.
c Templum saxo integro, vt adue- 7
ctum

c) quadrabantur in læpidicinis lapides, quo minores adueherentur.

Et un erat, sic ædificabatur, vt in eo
 construendo nulli mallei aut secu-
 res, aut vlla omnino ferramenta
 8 audirentur. Ianuas habebant me-
 dia tabulata, a templi dextro la-
 tere, ad quæ per cochleas adscende-
 batur, et porro a mediis ad tertias.
 9 Templum exædificans, atque absol-
 uens cedro tum lacunaria tum pa-
 10 rietes tegebat, et super vniuer-
 sum templum ædiculam quinque
 cubitos altam extruebat eamque
 11 tignis cedrinis cum templo coniun-
 gebat. Ac tum Ioua cum Solomone
 locutus est in hunc modum:
 12 quod ad istud, quod tu ædificas,
 templum pertinet; si ex institutis
 meis vixeris, sententias meas exse-
 cutus fueris, mea præcepta omnia
 obeunda curaueris; ea tibi præsta-
 bo, quæ Dauidi patri tuo de te pro-
 13 misi, atque inter meos Israelitas
 14 habitabo, nec eos deseram. Igi-
 tur exædificauit Solomo perfecit
 15 que templum. Eius parietes in-
 tus, quantum a solo ad summum
 patebant, tabulis ornabat cedrinis,
 quibus ea materia tectis, templi
 solum pincis tabulis consternebat:
 16 et viginti cubitorum spatium ab
 intima parte templi cedrinis tabu-
 lis, qua parietes ab imo ad summum
 patebant, constructum, interiore
 penentralis sanctioris sacrarii stru-
 17 ctura implebat: reliquos quadra-
 ginta cubitos ædes occupabat, id est
 18 cella, quæ est ante penetrabile. In-
 teriorem cedri templi materiam
 siluestrium cucurbitarum sculptura,
 et patula florum cælatura orna-
 bat, conuescente omnia cedro, ne-
 19 que vsquam adparente saxo. Penetra-
 ble intus in templo interius consti-
 tuebat, vbi arcam fœderis Iouæ
 20 collocaret, idque penetrabile vice-
 nos in longitudinem, et in latitudi-
 nem, et in altitudinem cubitos
 patens, auro obrizo intus tegebat:
 21 aram autem cedro. Aedem intus
 auro obrizo operiebat: penetrabile
 aureo interstitio præcludebat.

Idque et totum denique templum. 22
 nulla omisa parte, totamque pene-
 tralis aram auro tegebat. In pe- 23
 netrali faciebat duos cherubos cup-
 resina materia,* in altitudinem
 denum cubitorum. Vtriusque 24
 alæ quinos patebant cubitos, ita vt
 alterius alæ extremum ab alterius
 extremo decem cubitos distaret,
 eadem vtriusque mensura atque 25
 modo, vtroque in denos adsurgente
 cubitos. Hos in medio inferiore 26
 templo ita collocabat, vt passis alis
 alter hinc, alter illinc, altera ala
 parietem attingeret, alteris autem
 alis medio in templa mutuo se
 27 contingerent. Hos auro tegebat. 27
 Templi parietes totos vndique par- 28
 tim prominenti cheruborum et
 palmarum, partim patula florum
 sculptura intus forisque ornabat:
 ipsumque templi solum tum intus 29
 tum foris tegebat auro. In pene- 30
 tralis introitu cupresinas faciebat
 fores, quarum postium proiectura
 erat quinaria:* quas fores cheru- 31
 bis et palmis, et patulis floribus
 cælabat, auroque tegebat, et ipsos
 cherubos atque palmas inducebat
 auro. Itidem in introitu cellæ 32
 postes faciebat cupresinos, pro-
 33 iecturam habentes ex quarta: val-
 uas pineas binas, quarum vtræque
 fores verterentur, insculptis 34
 cherubis et palmis patulisque flo-
 ribus, et inducto auro ad regulam
 directo. Atrium autem interius 35
 ternis quadratorum lapidum, et
 singulis cedrinarum trabium ordi-
 nibus extruebat. Hoc Iouæ tem- 36
 plum anno regni Solomonis quar-
 to mense Zif fundatum, anno 37
 vndecimo mense Bul, qui est o-
 ctauus, omnibus rebus omnibus
 que numeris absolutum est, at 38
 que ita septem annis exædifica-
 tum.

CAPVT VII.

Regis domus. Hieronimus ad varia facienda
 vocatus.

At

1 **A** domum suam ædificauit So-
2 lomo tredecim annis: Qua
 ad finem perducta, nemoren-
 sem Libani domum * construxit
 in longitudinem centum cubito-
 rum, in latitudinem quinquaginta,
 in altitudinem triginta, impositam
3 quatuor ordinibus cedrinarum co-
 lumnarum, quibus columnis cedri-
4 na transtra incumbebant, tabulata
 autem imposita quadraginta quin-
 que columnis, singulorum ordinum
 quindenis, erant desuper obducta
5 cedro. Luminum erat triplex
 ordo, fenestris inter se triplici ver-
6 su respondentibus: quarum fe-
 nestrarum et foramina omnia, et
 fores erant forma quadrata, fene-
7 stris inter se triplici serie congru-
 entibus. Fecit et columnatam
 porticum in longitudinem cubito-
 rum quinquaginta, in latitudinem
 triginta, quæ cum suis columnis et
 coassatione, ante illas posita, eis
 obiaceret.
8 Fecit et iudicalem tribuna-
 lis porticum, in qua ius redder-
 et, eamque a pavimento ad la-
9 quear cedro operuit: cuiusmodi
 operis erat et atrium alterum ædi-
 um, quas habitabat ipse, ab ædibus
 ad porticum, ad cuius porticus rati-
 onem domum fecit et Pharaonis fi-
10 lia, quam duxerat. Atque hæc om-
 nia fiebant raris lapidibus, et ad
 regulam quadratis, ferraque dese-
 ctis, tum intus, tum foris, et a funda-
 mento ad mutulos, et foris ad maius
11 atrium. Fundamentum iactum
 est ex raris ingentibusque saxis,
 partim denos cubitos, partim o-
12 ctonos patentibus. Insuper erant
 rari lapides ad regulam quadrati,
 et cedrus. Atrium maius tribus
 quadrati lapidis ordinibus, et vno
 cedrinarum trabium ordine cir-
 cumdabatur: idemque in atrio æ-
 dis Iouæ interiori, et in ædis por-
 ticu fiebat.
13 Curauit autem Solomo rex arces-
 sendum Tyro Hiramum quemdam,

ex matre vidua Nephthalensem, pa-
 tre Tyrio, metallicum, summæ 14
 in omni metallico opere faciendo
 peritiæ, ingenii atque scientiæ. Is
 ad regem Solomonem venit, eius-
 que opera fecit omnia.

Duas columnas æreas formauit 15
 in altitudinem octonum denum cu-
 bitorum, quarum vtriusque circui-
 tus erat cubitorum duodecim.*
 Tum duo capitula faciebat, colu- 16
 mnarum capitibus imponenda, ex
 ære conflata, alta quinos cubitos,
 quæ capitula columnarum capitibus
 imposita, singula septenas plagas ha-
 bebant, opere perplexo, filorum o-
 pere catenato. Præter columnas 17
 autem faciebat duos malorum pu-
 nicorum ordines per circuitum in
 vna plaga, ad tegenda capitula, im-
 posita fastigio. Itemque in vtro- 18
 que capitulo faciebat: quæ quidem
 capitula erant opere rosæ florido,
 columnis in vestibulo positis, qua-
 ternos occupantibus cubitos. In 19
 capitulis autem insuper secundum
 ventrem, qui erat contra plagam,
 erant ducentorum malogranato-
 rum ordines, vtriusque columnæ
 capitulo circumdati. Has colu- 20
 mnas in vestibulo cellæ erigebat,
 erectamque dextram Iachin, fini-
 stram Boaz nominabat, eratque in
 columnarum capitibus rosarum
 opus.

Columnarum opere perfecto, 21
 lacum fusilem faciebat, * rotun-
 dum vndique, cuius labra de- 22
 cem inter se cubitos distabant, alti-
 tudo erat quinque cubitorum, am-
 bitus triginta. Subter labium 23
 globi, cucurbitarum siluestrium si-
 miles, vndique lacum circumda-
 bant, et singulorum cubitorum 24
 spatio deni, duplici ordine, vna cum
 ipso lacu conflati, ambiebant: la- 25
 cus duodecim bubus incumbebat,
 quorum tres ad septemtriones spe-
 ctabant, tres ad occidentem, tres
 ad meridiem, tres ad orientem:
 qui lacui suppositi, posteriora to-

6 ta intus habebant. Crassitudo erat palmaris: labrum, quale laborum in poculis opus est, rosis floridum, capacitate duorum milliuni batourum.

7 Faciebat et bases decem æreas, quæ singulæ quatuor cubitos in longitudinem, et totidem in latitudinem patebant; in altitudinem autem tres: quarum basium hæc erat ratio. Areolas habebant clausulis interiectas, * quibus in areolis erant leones, boues et cherubi. Clausulis autem, tam supra quam infra leones et boues, erant superadditi tori, * opere simo. Habebant autem singulæ bases quatuor æneas rotas, æneoque aseres, * et in quatuor angulis humeros * subter lauacrum conflatos, omnes contra toros. Lauacri os intus * supra capitulum patebat vnum cubitum, idque opere vndique æqualiter rotundo, sesquicubitale, quo in ore erant etiam sculpturæ. Erant autem earum areolæ quadratæ, non rotundæ. Areolis suberant quatuor rotæ, quarum axes in basibus inerant. Rotæ erant altitudine sesquicubitali, ea ratione factæ, qua fiunt rotæ curruum, axibus, canthis, modiolis, radiisque omnibus fusilibus. Quatuor autem humeri, qui in quatuor pinnis vnus cuiusque basis erant, ex ipsa erant basi. In summa basi capitulum erat dimidii cubiti altitudine, rotundo circuitu: et in eiusdem basis summo erant ipsius processus, eiusque areolæ erant ex ipsa. Impreserat autem in eius processuum tabulis, inque areolis, humana specie cherubos, cum leonibus et palmis, circumdantibus toris. Ad hunc modum fecit decem bases, eadem omnium constatura, mensura, ac figura.

8 Deinde faciebat decem ænea lauacra, quadragenos batos capientia, quaternum cubitorum, quæ decem basibus, singulæ singulis, imponebantur. Bases autem quinque in dextra templi parte, et totidem in sinistra collocabat: lacum in dextra templi parte ad orientem, secundum meridiem, ponebat. Deinde cacabos, fuscinas et phialas fecit Hiramus, et omne opus templi Iouæ, quod Solomoni fecit, absoluit: videlicet columnas duas et rotunda capitula, harum duarum columnarum fastigiis imposita, et plagas duas ad hæc operienda capitula, et malogranata quadringenta, ad duas plagas, videlicet binos malogranatorum ordines in singulas plagas, quibus rotunda capitula columnis imposita tegerentur. Item bases decem, et totidem lauacra basibus imponenda, et lacum vnum, et boues duodecim lacui supponendos, et pelues, et fuscinas, et phialas: breuiter omnia huiusmodi vasa, quæ fecit Hiramus regi Solomoni, ad ædem Iouæ ex ære fulgenti. Atque hæc omnia in planitie Iordanis confluxit rex Solomo in argillacea terra, inter Sochet et Sathan, omissa tot vasorum ponderis disquisitione, quod ea tot erant, vt æris pondus peruestigatum non sit. Fecit etiam Solomo omnem templi Iouæ suppellectilem, altare aureum, mensam auream, in qua panes essent adpositi, canthales delabra quinque ad dextram, totidemque ad sinistram, ante penetrale, ex auro puro, et lilia, et lucernas et foculos aureos, et capides, et instrumenta musica, et phialas, et lances, et turibula, ex auro puro: tum cardines ostiorum interioris templi sanctioris sacrarii, id est ostiorum cellæ templi, aureos. Hoc omne templi Iouæ opus postquam absoluit rex Solomo, consecratum a Dauide parente suo argentum, aurum, atque vasa in ædis Iouæ fiscum intulit, ibique reposuit.

CAPVT VIII.

Arca in templum Dei. Regis Solomonis hymnus.

TVM senatores Israelitas, omnes tribuum principes, familiarum israeliticarum primarios, ad se Hierosolyman conuocauit Solomo rex, ad auferendam arcam fœderis Iouæ ex vrbe Davidis, id est, ex Sione. Ita conuocatis ad regem Solomonem omnibus Israelitis in festo mensis Ethanim, qui septimus est, coactisque omnibus senatoribus Israelitis: sustulerunt sacerdotes arcam Iouæ, vna cum oraculi tabernaculo, omnique sacro tabernaculi instrumento: quibus sacerdotibus et Leuitis eagestantibus, aderant simul eo ante arcam congregati, rex Solomo, et omnis Israelitarum conuentus, innumeram immensamque balantum atque bouum multitudinem immolantes. Igitur sacerdotes arcam fœderis Iouæ in summo locum, in penetrale templi, in sanctius sacrarium subter alas cheruborum intulerunt. Nam cherubi alas in arca locum porrigebant, canque superne, et eius vestes, tegebant: qui vestes ita longi erant, vt eorum capita ex sacrario in conspectu penetralis exstarent, neque foris adpaterent: atque illic adhuc sunt: neque quidquam est in arca, præter duas lapideas tabulas, quas ibi reposituit Moses in Horebo, tum quum Ioua cum Israelitis ex Aegypto egressis fœdus percussit. Deinde egressis ex sacrario sacerdotibus, tanta nubes Iouæ ædem replenit, vt nequirent sacerdotes ad ministrandum manere, præ Iouæ splendore, qui ædem repleuerat. Tum Solomo sic fatus est: ego tibi Ioua, qui tenebras inhabitare statuisti, commorandi domicilium ædificauit, stationem, in qua semper habites. Tum conuersus rex, omni Israelitarum cœtui, qui adstabat, bene precatus est. Deinde ita locutus est:

Grates ago Israelitarum Deo Iouæ, qui, quod Dauidi patri meo verbis promiserat, re præstitit. Dixerat enim, se, postquam suos Israelitas ex Aegypto eduxisset, nullam ex vlla israeliticarum tribuum urbem delegisse ad ædificandam ædem, vbi suum nomen esset: sed Dauidem elegisse, quem suis præficeret Israelitis. Quumque is Dauid pater meus in animo haberet, ædem nomini Iouæ Dei Israelitarum construere: Ioua ei demonstrauit, quod ei in animo esset, ipsius nomini ædem construere, eum recte facere, qui id in animo haberet: sed tamen non ipsum esse constructurum ædem; sed eius filium, ex eius lumbis egressum, Iouæ nomini ædem esse constructurum. Hoc suum promissum Ioua præstitit. Nam ego Dauidi patri meo successi, inque Israelitarum folio, sicuti Ioua promiserat, sedi, et ædem nomini Iouæ Dei Israelitarum construxi, et ibi locum arca destinaui, in qua fœdus est Iouæ, quod cum maioribus nostris, a se ex Aegypto eductis, percussit. Hic Solomo ante aram Iouæ, coram vniuerso Israelitarum conuentu adstans, passis in cælum palmis, ita fatur: Ioua Deus Israelitarum, nullus tecum conferendus Deus est, neque supra in cælis, neque infra in terris, qui pacta conseruas, et beneficia confers in tuos cultores, tibi tota mente obtemperantes; qui quidem seruo tuo Dauidi, meo parenti, fidem datam conseruaueris, quodque verbis promiseras, re ipsa sine dubio præstiteris. Quare, Ioua Deus Israelitarum, præsta tuo seruo Dauidi patri meo, quod ei pollicitus es: scilicet effecturum esse te, vt ei non deesset, qui in Israelitarum folio federet; si modo eius posterii suos tibi mores, eius exemplo, probauissent. Nunc, Deus Israel-

Israelitarum, confirmetur, quæso, quod tu tuo seruo Dauidi, meo patri, pollicitus es. Enimvero habitabit scilicet Deus in terris? en ipsi te cæli cælorumque cæli non capiunt, nedum hæc a me constructa ædes. Verumtamen respice meas tui preces atque supplicationem, Iouami Deus: audi meas hodiernas apud te obsecrationes atque preces: vt oculos in hoc templum (quem locum tuo nomini collocando destinasti) noctes et dies apertos habeas, et preces exaudias, quibus tui te ad hunc locum precabuntur. Igitur quod te tui Israelitæ, populus tuus, ad hunc locum orauerint, tu ex tuæ sedis cælesti loco exaudias: et quum audiueris, propitieris.

1 Si quis in alterum aliquid commiserit, et ab eo in iusiurandum vocatus fuerit, idque iusiurandum ad aram tuam in hanc ædem delatum fuerit: exaudito tu de cælis, facitoque tuis, vt ita ius reddas, vt et nocentem condemnando, et innocentem absolueno, huic sua innocentia, illi suis facinoribus dignum præmium rependas.

3 Quum victi ab hoste Israelitæ tui, propter suum in te peccatum, sese ad te conuertent, tuumque nomen celebrabunt, et te suppliciter hac in æde orabunt: 4 exaudito de cælis, et tuorum Israelitarum peccato ignoscito, eosque in terram, quam eorum maioribus dedisti, reducito.

5 Quum clauso cælo, desiderataque pluuia, propter eorum in te peccatum, precabuntur ad hunc locum, tuumque nomen collaudabunt, et te eos adfligente, a suis peccatis 6 recedent: audito de cælis, tuorumque seruorum, et tui israelitici populi peccato ignoscito, eos in rectam viam, qua gradientur, dirigens, pluuiaque terram tuam irrigato, quam tuis dedisti possidendam.

Fames si hos fines inuaserit, si pestilentia, si ardores, si rubigo, si locustæ, si eruca incenserit, si ab hoste sua in patria obsidebuntur, denique quæcumque clades aut morbus erit: omnes preces cationes, omnes supplicationes, quæ ab vilo tuorum Israelitarum fient, qui fixæ mentis vulnus agnoscens, palmas suas ad hanc ædem extendet, audito de tuo cælesti domicilio atque sede; ignoscitoque, et facito, vt suis cuique digna omnibus factis reddas, pro ut eius mentem cognitam habebis, (nam tu solus totius humani generis mentes perspicias) vt te metuant, quamdiu viuent in terra a te maioribus nostris data.

Quinetiam si extranei, et tuis Israelitis alieni, audito tuo tam præclaro nomine, manūque forti, et extento brachio, venerint ob tuum nomen, ex finibus remotis, et ad hanc ædem precati fuerint; audito de cælo tuæ sedis domicilio, et extraneis illis postulata omnia concedito: vt omnes terrarum nationes, tuo nomine cognito, te vereantur, sicut Israelitæ tui, vtque sciatur, hanc a me constructam ædem a nomine tuo censeri.

Si tui ad bellum contra hostes tuos profecti, quo tu eos miseris, Iouam orauerint versus urbem a te delectam, versusque ædem a me tuo nomini constructam: exaudito de cælis eorum preces atque supplicationes, eorumque causam agito.

Si, quum in te peccauerint, tu offensus, eos hosti addixeris, in hostilem terram, siue remotiorem, siue propiorem, in captiuitatem abducendos; et in ea terra, in qua captiui erunt, mutatis animis, ad tibi supplicandum sese conuerterint, suum peccatum, culpam impietatemque confiten-

48 sitentes; atque ad te tota mente
 totoque animo conuersi, in hosti-
 um finibus, apud quos erunt ca-
 ptiui, te precati fuerint, versus
 terram suam, quam tu eorum de-
 didisti maioribus, versus urbem,
 quam delegisti, versus ædem,
 quam ego tuo nomini ædificau:
 49 audito de tuæ sedis statione cele-
 sti illorum preces atque supplica-
 tiones, eorumque causam agito,
 50 et tuis commissam contra te pec-
 catum, omniaque eorum in te de-
 lecta ignoscito, et illorum, apud
 quos erunt captiui, misericordiam
 sic in eos moueto, vt eorum mise-
 51 reantur, (nam tuus sunt popu-
 lus et patrimonium, a te ex Aegy-
 pto de medio ergastulo ferreo e-
 52 ducti) vt oculos ad tuorum cul-
 torum, ad tui israelitici populi
 supplicationem apertos habens,
 eos in omnibus, in quibus ab eis
 53 inuocaberis, exaudias. Nam tu
 eos tibi in patrimonium secreu-
 isti, ex omnibus terrarum nationi-
 bus: quemadmodum per Mosem
 tuum locutus es, quum maiores
 nostros ex Aegypto educeres, do-
 mine Ioua.

54 Finitis omnibus his ad Iouam
 precibus atque supplicationibus:
 surrexit Solomo, vt ante aram
 Iouæ flexis genibus passisque in
 55 cælum manibus fuerat; et stans,
 magna voce omni Israelitarum
 multitudini bene precatus est in
 56 hæc verba: grates ago Iouæ,
 qui suis Israelitis quietem, sicuti
 promiserat, dederit, ne vna qui-
 dem re omisa ex omnibus, quæ
 per Mosem suum bona promise-
 57 rat. Adsit nobis Ioua Deus nos-
 ter, vt adfuit maioribus nostris,
 58 ne nos desertos relinquat, vt
 mentes nostras sic ad se adiciat,
 vt ad omne eius præscriptum vi-
 uentes, eius præcepta, decreta, sen-
 tentias, quas maiores nostros do-
 59 cuit, obeamus; vtque inea
 hæc verba, quibus Iouæ supplica-

ui, præsto adsint apud Iouam De-
 um nostrum dies noctesque, quo
 et meam et suorum Israelitarum
 causam agat, quandocumque res
 postulabit; vt sciant omnes ter- 60
 rarum nationes, Iouam esse De-
 um, nec vllum præterea: et vos 61
 mentes erga Iouam Deum nostrum
 rectas habentes, ad eius placita
 viuatis, eiusque præcepta plane
 conseructis. Deinde apud Iouam 62
 sacrificium fecit Solomo rex, vna
 cum omnibus Israelitis, immola- 63
 uitque Iouæ hostias pro salute, bo-
 um viginti duo millia, et balan-
 tum centum viginti millia: dedi-
 caueruntque ædem Iouæ, rex et om-
 nes Israelitæ. Eodem die con- 64
 fecrauit rex medium atrii, ante
 Iouæ templum positi. Nam illic
 solido sacrificio, fertoque, et adi-
 pibus pro salute fecit: quod erat
 ara ænea Iouæ adposita minor,
 quam vt hostias, et ferta, et adipem
 pro salute caperet. Atque eo 65
 tempore Solomo vna cum omni-
 bus Israelitis (quorum ingens co-
 pia ab vsque Hemathæ confinio,
 ad flunium Aegypti aderat) festum
 egit apud Iouam Deum nostrum,
 bis septem dies, id est, quatuor- 66
 decim. Octauo die populum di-
 misit: atque illi, actis regi gratis,
 domum disceserunt, gaudentes,
 animisque lætis, propter tot be-
 neficia, quibus Ioua et Dau-
 idem suum et Israelitas suos adfe-
 cerat.

CAPVT IX.

*Ad regem Deus. Hiramus fidor. Regis
 t ibna. Aegyptia regina. Regia sacri-
 ficia, clasfr.*

Postquam Solomo Iouæ tem- 1
 plum regiamque, et omnia,
 quæ ei facere collibuit, absol-
 uuit: Ioua ei iterum adparuit, 2
 vt apud Gabonem adparuerat, i-
 taque locutus est: ego tuas ad 3
 ine preces et supplicationem æ-
 audiui, istam a te constructam æ-
 dem

dem consecraui, vt ibi meum no-
men collocem in sempiternum, ibi
et oculos et mentem semper ha-
4 beam. Quod si tu, ad Dauidis
tui patris imitationem, sincera er-
ga me rectaque mente præditus,
omnia tibi a me præcepta exse-
quens, meum institutum et senten-
5 tiam conseruaueris: ego tui in
Israelitas regni folium in perpetu-
um stabiliam; quemadmodum Da-
uidi patri tuo promisi, ei non de-
fore, qui in folio israelitico sedit.
6 Sin vos aut vestri nati a me
desciueritis, neque mea præcepta
et decreta vobis a me proposita
conseruaueritis, vosque ad deo-
rum peregrinorum seruitium et
7 cultum contuleritis: ego et Is-
raelitas ex ea terra, quam eis de-
di, extirpabo, et templum, quod
nomini meo consecraui, repudia-
bo, vsque eo, vt et Israelitæ pro-
uerbio fabulæque locum faciant
8 apud omnes nationes, et tem-
plum istud ostentui sit, vt præter-
euntes omnes attoniti sibilent, quæ-
rantque, quam ob causam Ioua
sic adfecerit istam terram atque fa-
9 num. Quibus respondebitur,
quoniam, relicto Ioua Deo suo, per
quem eorum maiores ex Aegypto
fuisent educti, sese diis aliis con-
iunxerint, eosque adorauerint at-
que coluerint; propterea Iouam
eis illa tot mala importasse.

10 Præteritis autem viginti annis,
quibus Solomo duas domos, Iouæ
videlicet ædem, et regiam do-
11 mum, ædificauit: dedit Solomo
rex Hiram Tyriorum regi (a quo
sibi cedrina pineaque materia,
prorsus ad suum arbitrium suppe-
ditata fuisset) viginti oppida in Ga-
12 lilæa. Ad quæ oppida visenda
Hiramus Tyro profectus, quum
illa ei non placuisent, ita dixit:
13 qualia sunt hæc oppida, quæ tu
mihi, frater, dedisti? atque inde
oppida illa a displicendo,
terra Chabul ad hunc diem vo-

cantur. Miserat autem Hiramus 14
regi centum viginti talenta auri.
Tributi autem ratio, quod exe- 15
git Solomo rex ad construendam
Iouæ ædem, et suas ædes, et
Mellonem, et mœnia Hierosoly-
mæ, et Hafor, et Mageddonem,
et Gazer, sic se habet. Pha- 16
rao rex Aegypti fecit expeditio-
nem, in qua Gazer cepit: incen-
sumque, occisis Chananæis oppi-
danis, filix suæ Solomonis vxori
dotis nomine dedit. Solomo Gazer 17
ædificauit, et Bethoronem inferio-
rem, et Baalatham et Palmiram 18
in solitudine finium illorum,
tum omnia, quæ habuit commea- 19
tus oppida, et quadrigariorum et
equitum, denique quidquid ei Hie-
rosolymis aut in Libano, omnibus-
que imperii sui finibus ædificare
visum est. Atque ab omnibus, 20
qui supererant ex Amorræis, Hettæ-
is, Pherezæis, Heuæis et Iebusæis,
qui non erant ex Israelitis, id 21
est ab illorum prognatis, qui illis
fuerant in ea terra superstites, nec
eos potuerunt Israelitæ euertere,
ab illis, inquam, in seruitutem red-
actis, tributum exegit Solomo
quod adhuc durat. Nam Israe- 22
litarum quidem nullis seruitutem
imposuit, sed eis militibus, et sti-
patoribus, et præfectis et curato-
ribus, et quadrigariorum et equi-
tum magistris vsus est, cuiusmo- 23
di erant præfecti, quibus mandata
cura erat operum Solomonis, quin-
genti quinquaginta, qui illis im-
perabant, qui erant in opere occu-
pati. Filia quoque Pharaonis ex 24
vrbe Dauidis in ædes suas sibi ab
illo constructas immigrauit: tum
ille Mellonem ædificauit. Facie- 25
bat autem Solomo ter quotannis
solida sacrificia, et pro salute, in
ara quam Iouæ construxerat, at-
que apud eam, quæ erat Iouæ ad-
posita, suffiebat. Itemque abso- 26
luto templo, classem fecit in Asi-
ongabre, apud Elotha, in litore
Y maris

maris rubri in finibus Idumæo-
 27 rum: qua in classe misit Hira-
 mus seruos suos, homines nauti-
 cos, et maris peritos, vna cum so-
 28 lomonianis, qui Ophir profecti,
 exportarunt illinc auri quadringen-
 ta viginti talenta, et ad regem So-
 lomonem retulerunt.

CAPVT X.

*Anstvi regina ad Solomonem. Huius opu-
 lentia.*

ET Sabæ regina, audita Solo-
 monis fama, ad Iouæ nomen
 venit, ad eum obscuris quæ-
 2 stionibus tentandum: ingresa-
 que Hierosolymam cum multo ad-
 modum comitatu, cum camelis
 maximam aromatum aurique vini
 et gemmarum ferentibus, Solomo-
 nem adit, eique proponit, quidquid
 3 habebat in animo. Cui rex Solo-
 mo omnes eius quæstiones aperuit,
 neque regem quidquam latuit,
 4 quod illi non explicaret. Tum
 regina Sabæ tantam Solomonis con-
 teniplata sapientiam, ab eoque con-
 5 structam domum, tum eius mensæ
 victum, et regionum accubationem,
 et administratorum statum atque
 vestitum, eiusque potionem, et quæ
 ad ædem Iouæ sacrificia faciebat,
 attonita, regem sic adloquitur:
 6 vtique vera sunt, quæ ego nostris
 in regionibus de tuis rebus atque
 7 sapientia audiueram: quibus re-
 bus equidem non ante credidi,
 quam veni, et ipsa meis oculis spe-
 ctavi. Enimvero comperio, ne di-
 midium quidem mihi fuisse narra-
 tum: adeo tu famam, quam ego
 acceperam, sapientia superas atque
 8 virtute. Felices homines tui,
 felices hi adfectæ tui, qui tibi per-
 petuo adstantes, tuam audiunt sa-
 9 pientiam. Grates Iouæ Deo tuo,
 qui tibi sic fauerit, vt te Israelita-
 rum solio imponeret, tanto semper
 amore profectus Israelitas, te vt
 regem crearet, qui ius æquumque

faceres. Tum regi Solomoni cen-
 tum viginti auri talenta donauit
 regina Sabæ, gemmasque et aro-
 matum tantam vim, quanta adhuc
 non prouenerat. Præterea Hira-
 11 mi classis, quæ aurum Ophire ad-
 uehebat, aduexit Ophire ingentem
 piceæ lignorum* multitudinem at-
 que gemmas, quibus ex piceæ
 12 lignis fecit rex fulcra ædis Iouæ
 regiæque, et citharas, et nabla can-
 toribus: qualis sane piceæ materia
 nondum huc importata erat, neque
 visa. Solomo quoque rex dedit
 13 reginæ Sabæ, quidquid illi petere
 visum est: præter ea, quibus illam,
 vt rege Solomone dignum erat,
 vltro donauit: atque ita illa se cum
 suis in patriam recepit. Erat au-
 14 tem pondus auri, quod Solomoni
 singulis annis proueniebat, sexcenta
 sexaginta sex auri talenta. Præ-
 15 ter ea, quæ ei pendebantur a merc-
 atoribus, ab infitoribus aroma-
 tariis, omnibusque Arabiæ regulis,
 et regionis prætoribus. Fecit
 16 præterea rex Solomo ducenta scu-
 ta ex auro ductili, insumtis in sin-
 gula sexcentis auri siclis: trecen-
 17 tosque clipeos etiam auro ductili,
 in quos singulos trinæ auri minæ
 impensæ sunt. Atque hæc in nemo-
 rensi Libani domo reposuit. Fecit
 18 et folium eburneum ingens, idque
 auro probatissimo operuit: cuius
 19 solii gradus erant sex, fastigium a
 tergo rotundum, manus autem
 vtrinque ad locum sessionis: se-
 cundum quas manus adstant duo
 leones, et ibi duodecim leones in
 20 sex gradibus, hinc atque hinc ad-
 stabant: cuiusmodi opus nullum in
 villo regno factum est.

Atque omnia regis Solomonis
 21 vasa potoria, omnisque supellex
 domus saltus Libani, ex auro e-
 rat, et quidem purissimo, sine
 argento, quippe quod Solomonis
 tempore nullius habebatur pre-
 tii. Nam cilicia classis regia,
 22 vna cum hiramica, tertio quo-
 que

que anno mare permeans, aurum, argentum, eboram, pauos, 23 simiasque adportabat. Ita tantum diuitiis et sapientia omnes orbis 24 reges Solomio rex superauit: vt totus orbis conspectum requireret Solomonis audiendæ sapientie causa, qua mens illius prædita di- 25 uinitus erat: vtque ei pro se quisque vasa argentea aureaque, vestes, arnia, aromata, equos, mulos 26 quotannis dono adferrent. Itaque currus equitatumque tantum comparauit, vt mille quadringentas quadrigas haberet, et equitum millia duodecim: quos partim in quadrigariis oppidis, partim Hierosolymis 27 apud se dispositos habebat: fecitque rex, vt et auri Hierosolymæ non minor foret copia, quam lapidum: et cedrorum, quam sycomororum campestrinum. Ex Aegypto autem adducendorum Solomoni equorum hæc erat ratio, vt regiorum mercatorum societas equorum multitudinem pretio compararet. Addicebatur autem ex Aegypto abducenda quadriga vna sexcentis argenteis: hoc est singuli equi centenis quinquagenis: eodemque modo ab omnibus Hettæorum et Syriæ regibus per mercatores adducebantur.

CAPVT XI.

Solomonis effeminatio. Concubinarum numerus: in israhel Ioua: in eadem Idumeus. Razon hostis. In Solomnem conspiratio. Eius mors. Liber gestorum Solomonis. Regni anni, sepultura. Roboamus heres.

1 **S**ed amauit Solomio rex multas præter Pharaonis filiam mulieres alienigenas, moabitidas, ammonitidas, idumæas, sidonias, 2 hettæas: de quibus nationibus Ioua Israelitis interdixerat, ne vel ipsi ad illas, vel illæ ad ipsos venirent: alioquin fore, vt eorum mentes ab illis ad ipsarum pellicerentur.

a) idem mox Molochus adpellatur.

deos. Illis amore iunctus Solomio, vxores habuit principes septingentas, et concubinas trecentas, per quas vxores alienatus est eius animus, et sub tempus senectutis 4 deflexa mens eius est per illas ad alienos deos: non modo vt animo erga Iouam Deum suum sincero non esset, vt eius pater Dauid fuerat, sed etiam Astorethum Sidoniorum, 5 L. et Chamosum Moabitarum H. deum, et a Melcomum Ammonitarum nefas, sequeretur. Adeoque 6 Iouam offendit Solomio, adeoque ei suum officium non præstitit, sicut eius parens Dauid fecerat: vt 7 etiam Chamoso Moabitarum flagitio sanum in monte Hierosolymis obiacente construxerit, et Molocho Ammonitarum flagitio: idem 8 que fecerit omnibus suis vxoribus alienigenis, quæ suffitus et sacra suis facerent diis. Itaque incensus 9 contra Solomnem Ioua, quoniam mente a Ioua Deo Israelitarum deflexisset, qui ei semel atque iterum adparuerat, atque hoc præcepit 10 rat, ne deos sequeretur alienos, cui Iouæ præcepto ille non obtemperasset, minatus est ei in hunc modum: quoniam tu commisisti, vt 11 fœdus meum et instituta tibi a me tradita non conseruares, eripiam ego tibi regnum, idque seruo tuo dabo. Quamquam hoc te viuente 12 te non sum factururus, in gratiam Dauidis patris tui: verum id filio tuo eripiam. Non tamen totum regnum 13 eripiam: sed ei vnâ tribum concedam, propter Dauidem meum, et propter electam a me Hierosolymam.

Igitur aduersarium Solomoni 14 Ioua fuscitauit Adadam Idumæum, de stirpe regis idumæi. Hic 15 Adadus, quum esset Dauid apud Idumæos, Ioabo militiæ dux ad sepeliendos occisos profecto, occisis ab ipso Ioabo omnibus Idumææ maribus: (nam sex menses

mansit ibi Ioabus, cum omnibus
 17 mares excindunt) fugerat vna
 cum quibusdam patris sui seruis,
 hominibus idumæis, vt Aegyptum
 peteret, quum quidem puer admo-
 18 dum esset. Hi a Madianitis pro-
 fecli, ad Pharanem venerant: ad-
 scitisque sibi a Pharaone hominibus,
 in Aegyptum se ad Pharaonem Aeg-
 yptiorum regem contulerant: is-
 que illi et domum dederat, et vi-
 ctum adsignauerat, et terram tri-
 19 buerat: tantamque in beneuolen-
 tiam Adadus apud Pharaonem ve-
 nerat, vt ille ei suæ principis vxoris
 Taphnis sororem in matrimoni-
 20 um daret. Ex hac et Taphnis so-
 rore filium sustulerat Genubathum,
 qui a Taphne in ipsa Pharaonis
 familia, inter ipsos Pharaonis
 21 filios. Igitur Adadus, postquam
 apud Aegyptios intellexit, Dauidem
 cum suis obdormiuisse maioribus,
 et Ioabum exercitus ducem mor-
 22 tionem in patriam: quærentique
 Pharaoni, ecqua re apud se egeret,
 vt in patriam proficisci cuperet:
 respondit, velle se omnino ab eo
 23 dimitti. Præterea excitauit Solo-
 moni Deus aduersarium Razonem,
 Eliadæ filium, qui ab Adarezero
 Sophenæ rege domino suo aufu-
 24 gerat, factaque manu, latronum
 dux fuerat, atque hi, dum David
 Sophenos interficit, Damascum ve-
 25 nerant: captaque ibi sede, dama-
 26 scenum regnum occupauerant. Is
 Razon Syriæ regno potitus, Israeli-
 27 tis, præter id malum, quod ab Ada-
 do inferebatur, toto Solomonis
 tempore aduersatus est, eosque in-
 festauit.
 28 Ad hæc Ieroboamus Nabathi
 filius Ephratæus, a Sareda, So-
 lomonis seruus (cuius mater no-
 minabatur Serua, mulier vidua) in
 regem conspirauit, cuius conspira-

tionis causa hæc fuit: Mellonem 29
 ædificante Solomone, et vrbis Da-
 uidis patris sui dirutam partem ob-
 struente, erat Ieroboamus vir ro-
 bustus: quem iuuenem quum vi-
 disset in opere versantem Solo-
 mo, vniuerso Iosepheorum tributo
 præposuit. Quodam tempore ac- 30
 cidit, vt egressus Hierosolyma Ie-
 roboamus in via occurreret Ahia
 Silonio, vati, nouum pallium in-
 duto. Hic quum duo soli essent 31
 in agris: capit Ahias pallium no-
 uum, quo vestitus erat, idque in
 duodecim partes discerpit, atque
 ita Ieroboamum adloquitur: cape
 partes decem; nam ita tibi signifi-
 cat Ioua Deus Israelitarum: ego
 sum Solomoni regnum de manu
 extorsurus, et tibi tribus decem 32
 daturus. Vnam ille tribum ha-
 bebuit, propter meum Dauidem,
 propterque Hierosolymam, vrbem
 a me ex omnibus Israelitarum tri-
 bus electam: quoniam illi, 33
 relicto me, Astorethum Sidonio-
 rum, Chamofum Moabitarum, et
 Melcomum Ammonitarum deum
 colunt: neque meis gradientes viis,
 vt mihi obtemperent, mea placita,
 instituta, sententias exsequuntur,
 sicuti David pater illius. Ab illo 34
 quidem non totum regnum aufe-
 ram, sed ei principatum, quamdiu
 viuet, concedam: Dauidis mei caus-
 sa, qui a me delectus, mea præcepta
 et instituta seruaerit. Sed aufe- 35
 ram ab illius filio regnum, tibi-
 que decem tribus dabo, concessa eius 36
 filio vna tribu, vt lucernam habeat
 Dauid meus semper coram me Hiero-
 solymis, quam vrbem meo no-
 mini collocando delegi. Tibi au- 37
 tem regnum conciliabo, impera-
 bisque Israelitis tuo arbitratu.
 Quod si omnibus, quæ tibi præci- 38
 piam, obediueris, meisque viis
 gradienti, mihi obsecutus fueris, mea
 instituta præceptaque conseruando,
 sicut fecit David meus: adero tibi,
 et

et domum tibi firmam construam, quemadmodum Dauidi construxi, 19 Israelitasque tibi tribuam. Atque hac quidem causa Dauidis progeniem preinam, sed non semper. 20 Hanc ob causam conatus est Solomo perimere Ieroboamum: sed discessit Ieroboamus, et in Aegyptum ad Sefacum Aegypti regem profugit, atque in Aegypto fuit vsque ad Solomonis interitum. De ceteris omnibus Solomonis rebus et gestis, et sapientia, scriptum existat in libro gestorum Solomonis. 2 Regnauit Solomo Hierosolymis in vniuersos Israelitas per annos quadraginta. Deinde cum maioribus suis obdormiuit: et in vrbe Dauidis sui patris sepultus est. Ei in regnum successit Roboamus, eius filius.

CAPVT XII.

Populus ad nouum regem. Huius crudelitas. Populi defectio. Ieroboamus rex, idololatra.

IS Roboamis quum Sichemam uenisset (nam Sichemam conuenierant omnes Israelitæ, eius creandi regis gratia) Ieroboamus Nabati filius, qui adhuc in Aegypto (quo Solomonem regem vitans fugerat) degebat, postquam id audiuit, arcessitus aduocatusque, adfuit vna cum vniuerso Israelitarum conuentu. Atque hi a Roboamo postularunt, vt, quoniam illius pater iugo eos presisset, ipse impostam eis ab illo seruitutis duritatem, iugique grauitatem leuaret: ita se in eius potestate futuros esse. Quibus ille respondit, vt in præsentia discederent, post triuum ad se reuenterentur. Atque illis digressis, consuluit Roboamus rex senes, qui eius patri Solomoni adhuc viventi adstiterant, interrogauitque, quid censerent hominibus esse respondendum? Cui illi

respondent, si in præsentia illis obsequatur, eisque morem gerens, benignè responsum det, fore, vt eos semper obtemperantes habeat. At ille omisso, quod dederant senes, consilio, iuuenes, qui cum eo educati ei ministrabant, consulit, et ab eis quærit: quidnam consulant, vt illis respondeat, qui a se petiuisent, vt a iugo eis a suo patre imposito relaxaret aliquid? Cui 10 iuuenes suadent, vt illis a se petentibus, vt iugi eis ab eius patre impositi grauitatem releuet, ita respondeat: suorum digitorum minimum crassiorum esse, quam sui patris medium corporis truncum: quod si pater eos graui iugo onerauit, se ad id iugum additurum: si pater in eos scuticis animaduertit, se scorpionibus animaduersurum. Die tertio, quum 12 omnes ad Roboamum, sicut ab eo iussi fuerant, reuertissent: respondit eis rex durius, et neglecto, quod senes dederant, consilio, iuuenum consilium secutus, ita dixit: meus 13 pater vos graui iugo presisit, ego vestrum iugum adaugebo: meus pater in vos scuticis animaduertit, ego scorpis animaduertam. Non est 14 autem morigeratus rex populo, ita dispensante Ioua, vt id præstaret, quod Ieroboamo Nabati filio per Ahiam Silonium prædixerat.

Tum omnes Israelitæ, videntes 15 sibi a rege non obtemperari, ei responderunt, nihil iam sibi iuris in Dauide, nihil possessionis in Isæida superesse: proinde donum descendendum Israelitis esse, et Dauidi suæ familiæ prospiciendum. Atque 16 ita discesserunt Israelitæ donum, sic tamen, vt Israelitæ, qui Iudææ oppida incolebant, sub Roboami regno fuerint. Quumque 17 amisset Roboamus rex Adoram tributum præfectum ad Israelitas: illi eum vniuersi lapidibus

Y 3

ob-

c) in rege, sicut Cæsares a primo nomen habent. d) scilicet ante Israelitarum discessum.

18 obrutum necarunt. Itaque occupauit Roboamus quadrigam adscendere, Hierosolymiamque cursu petere. Atque ita descenderunt Israelitæ a domo Davidis ad hunc vsque 19 diem. Quumque omnes Israelitæ rediisse Ieroboamum audiuissent, eum ad conuentus arcessitum euocarunt, regemque omnium creauerunt Israelitarum, vna tantum Iudæa tribu dauidicam stirpem secuta. At Roboamus, postquam Hierosolymam venit, omnem iudæam stirpem, tribumque beniamiticam congregat, hominum centum octoginta millia, lectorum et bellicosorum, vt bello stirpem persequeretur Israelitarum, regnumque sibi Solomonis filio recuperaret. Sed mandauit Deus Seniciæ diuino, vt Roboamo Solomonis filio Iudææ regi, totique Iudææ et Beniaminis stirpi, ceterisque Iouæ 23 nomine nuntiaret, ne proficiscerentur, neue fratribus suis Israelitis bellum inferrent, sed domum redirent: se enim illius esse auctorem rei. Ita illi Iouæ dicto audientes fuerunt, et ad eius mandatum expeditionem omiserunt. 24 Instaurauit autem Ieroboamus Sichemam in monte Ephraimitarum, in eaque habitauit: et inde digressus, Phanuel refecit. Deinde sic secum cogitare cœpit: iam regnum in Davidis domum redibit. 25 Si homines hi Hierosolymam ad rem diuinam in æde Iouæ faciendam conceserint, animum ad dominum suum Roboamum Iudææ regem flectent, meque interfecto, illum repetent. Igitur inito consilio, duos vitulos fecit aureos, hominesque monuit, nihil iam opus esse, vt Hierosolymam proficiscerentur: hic adesce Israelitarum deos, a quibus essent educti ex Aegypto. Atque vnum quidem vitulorum Bethele posuit, alterum Dane collocauit: quæ res sane offensam attulit, quum vulgo alte-

rius visendi gratia Danem vsque commearent.

Fecit et ædem in edito loco, et sacerdotem creauit ex vulgo, a Leui non ortos. Itemque festum celebrauit octauo mense, die mensis decimoquinto: cuiusmodi festum in Iudæa fieri solebat, et victimas ad aram immolauit: idque Bethele fecit ad aram vitulorum, quos fecerat: ibique sacerdotes facellanos, a factos, collocauit.

CAPVT XIII.

Ieroboami manus tabida. Vates laceratus a leone. Ad illum alius vates. Mortuus sepultura. Ieroboami malitia maior: eiusdem familia exstinctio.

Quum autem ad aram, quam Bethele fecerat, accessisset die decimaquinta mensis octauum (quem mensem ad suam libidinem commentus erat) festumque Israelitis ageret, et ad aram adolendi causa adscendisset: superuenit Bethel ex Iudæa diuinus quidam, iussu Iouæ, qui, Ieroboamo ad aram adolendi causa stante, clamauit ad aram, Iouæ iussu, in hunc modum: ara, ara, hoc tibi Ioua significari iubet, fore, vt nascatur de genere Davidis filius, Iosias nomine, qui super te mactabit facellanos sacerdotes, super te adolentes, vtque hominum ossa super te crementur: cuius rei prodigium hoc prædixit Ioua, (inquit, tum prodigium dans) quod ara iam findetur, et impositus ei cinis effundetur. His diuini verbis, quæ ad aram apud Bethel pronuntiauerat, auditis, Ieroboamus, protensa ab altari manu, iubet illum comprehendere. Sed exaruit eius manus, quam aduersus illum intenderat, ita vt eam ad se retrahere non posset. Tum diffissa ara, effusus ex ea cinis est, sicuti prodigium Iouæ mandato diuini prædixerat. Hic rex diuinum adloquitur: ora, quæso, inquit,

quit, Iouam Deum tuum, et pro me precare, vt mihi restituatur manus mea. Tum diuinus Iouam orat, et sua regi manus restituitur, 7 et in priorem statum redit. Atque rex cum sic adloquitur: veni mecum domum, vt prandeas: ego tibi munus dabo. Cui ille: etiam si mihi dimidiam domum tuam dares, non te comitarer, aut cibum potionemue hoc in loco caperem. 9 Nam a Ioua ita mandatum habeo, ne vel cibum aut potionem capiam: vel eadem, qua veni, via reuertar. Hoc edicto profectus est alia via; neque eadem via reuertit, qua Bethel venerat. 11 Erat Bethel vates quidam senex. Ad hunc veniunt ipsius filii, eique narrant omnia, quæ diuinus ille eo die fecerit apud Bethel, quæque re- 12 gi verba dixerit. Tum pater a filiis quærit, quamam ille via discesserit. Quumque illi viam ostendissent, qua profectus esset diuinus ille, qui ex Iudæa venerat: 13 mandat filiis pater, vt sibi asinum infernant: quo instrato, inscendit, diuinumque subsequitur: et eum sub quercu sedentem nactus, interrogat, num sit diuinus ille, 15 qui ex Iudæa venerit? Quumque ille se esse respondisset: hortatur, vt secum domum veniat, cibumque capiat. Cui ille respondet, non licere sibi cum eo reuerti, aut ire, neque se cum eo cibum potionemue eo in loco capturum 17 esse, propterea quod sibi a Ioua interdictum esset, ne ibi cibum potionemue caperet, neue eadem via reuertetur, qua venisset. At ille dicere, se quoque vatem esse, sicut illum: sibi que ab angelo iussu Iouæ mandatum esse, vt illum domum suam secum retraheret, quo cibum potionemque sumeret: at- 19 que hæc mentiens dicebat. Ita ille cum eo reuertitur, cibumque et potionem domi eius sumit. 20 His accumbentibus, Ioua cum di-

uino vate, a Iudæa profecto, quem ille retraxerat, loquitur, et ad eum sic clamat: hæc est Iouæ sententia: quoniam tu, in Iouam Deum tuum contumax, eius tibi traditum præceptum non exsecutus es, sed reuersus, cibum potionemque in eo loco sumisti, in quo te sumere venturæ: non est venturum tuum corpus in tuorum maiorum sepulcrum. Igitur finitis epulis, ille vati, quem reuocauerat, sternit asinum: et vates profectus, incidit in leonem in via, et ab eo interfectus est. Quumque eius corpori in via proiecto adstant asinus et leo: accidit, vt illuc transirent homines quidam, qui corpus in via proiectum, et adstantem leonem conspicati, veniunt in oppidum, in quo senex ille vates habitabat, ibique rem nuntiant. Hac re audita vates, qui illum ex itinere retraxerat, dixit, esse diuinum, quem Ioua obiecerit, a quo laceratus necatusque sit, sicut ipse Ioua ei minatus erat. Deinde filiis suis mandat, vt sibi asinum infernant: eoque instrato, profectus, inuenit illius corpus in via proiectum, adstantibus asino et leone: quum interea leo neque corpus deuorasset, neque asinum dilaniasset. Tum vates ille senex diuini corpus tollit, asinoque impositum, in oppidum suum ad lectum sepulturamque reportat, et in sepulcro suo condit: eumque illi vt fratrem lamentabiliter luctu prosequuntur. Illo sepulto, suis filiis præcipit, vt se, quum mortuus fuerit, eodem in sepulcro condant, in quo diuinus sepultus sit, suaque ossa apud illius ossa ponant. Etenim futurum id esse, quod ille ex Iouæ mandato pronuntiasset in aram apud Bethel sitam, et in omnia collina facella, apud oppida Samariæ posita. Post hanc rem non modo non recessit Ieroboamus a suis malis moribus,

ribus, sed etiam iterum ex vulgo hominum facellanos sacerdotēs fecit, et quos ei visum fuit, ad ea sacerdotia inaugurauit. Quæ res in causa fuit, vt Ieroboami domus detrimentum caperet, et ex orbe terrarum funditus euerteretur.

CAPVT XIII.

Regia coniux ad vatem. Huius solertia, in regem comminationes. Regina digressio. Annales Israelitarum. Roboami imperium in Iudæis. Iudæi idololatæ. Aegyptiorum in Hierosolymam expeditio. Roboami, et Ieroboami bella. Illius mors.

PER id tempus Ieroboamus, ægrotante eius filio Abia, vxori suæ mandat, vt mutato habitu, ne vxorem esse Ieroboami sciatur, Siluntē se conferat. Illic enim esse Ahiam vatem, a quo didicisset, se fore eius regem populi. Igitur secum decem panes tollat, et crustula, mellisque guttum, et illum adeat, vt ab eo discat, quid puero futurum sit. Vxor mandata facit, profecta-que Siluntē, Ahia domum petit, cæcutientis, et oculis præ senio torpentis. Eum autem Ioua præmonuit, iam adfore Ieroboami vxorem, eum percontaturam de filio suo ægrotante: eumque dicendis instruxit. Igitur illa veniente, seque dissimulante, Ahias simul ac pedum sonitum per ianuam ingredientis audiuit, sic loquitur: ades, vxor Ieroboami, curnam te dissimulas? Ego tibi dura mandata fero. I sic renuntiatum Ieroboamo: hæc est Iouæ Dei Israelitarum sententia: quandoquidem ego te ex media plebe delectum, meorum Israelitarum imperio præfeci, ereptoque dauidicæ domui regno donauit; et tamen tantum abest vt tu mei Dauidis (qui mea præcepta exsecutus est, mihi que tota mente obsecutus, ea demum fecit, quæ mihi accepta forent) similis fueris, vt etiam omnes, qui ante te fuerunt, maleficiis antecesseris, meque post tergum reiecto, eo deueneris, vt mei

irritandi causa deos alienos et conflata simulacra feceris: propterea sic habeto, me Ieroboami domui tantum esse malorum importaturum, vt ex Ieroboamicis, nihil neque tam abstrusum in Israelitis, neque tam obuium sit, quin omnia funditus exstirpem, etiam vsque ad comminctorem parietis: eius-que domum non aliter abstergam, quam simus prorsus abstergi solet, ita vt Ieroboamicorum mortui in vrbe a canibus, ruri a volucribus acris deuorentur. Nam Ioua locutus est. Itaque age tu, pete domum. Simulac pedem in urbem immiseris, morietur puer, et ab omnibus deploratus Israelitis sepelietur. Nam hic solus ex Ieroboamicis sepulcrum adipiscetur: quoniam in domo Ieroboami is est, in quo boni quiddam erga Iouam Deum Israelitarum inuentum sit. Suscitabitque Ioua sibi regem in Israelitas, qui Ieroboami stirpem aliquando eruat. Nec solum hoc: sed etiam Israelitas percussos, in modum nutantis in aqua arundinis, euellet, ex hac tam bona terra, quam eorum maioribus dederat, transque flumen disperget, quoniam suis lucis faciendis Iouan irritarunt: eosque destituet propter Ieroboami scelera, quæ non solum commisit, verum etiam Israelitis committendi auctor fuit. Tum Ieroboami vxor digressa, Thersam proficiscitur: atque, ea ædium limen transgrediente, mortuus est puer, et a cunctis Israelitis sepultus est atque defletus, quemadmodum Ioua per suum Ahiam vatem prædixerat. De ceteris Ieroboami rebus, quæ bella fecerit, et quo pacto regnauerit, scriptum exstat in annalibus regum Israelitarum. Regnavit autem Ieroboamus annos duos et viginti. Is postquam cum maioribus suis obdormiuit, regnavit in eius loco Nadabus eius filius.

21 At Roboamus Solomonis filius, qui in Iudæa regnavit, vnum et quadraginta annos natus regnum iniit, et septemdecim annos Hierosolymæ regnavit: quam urbem Ioua ex omnibus tribubus israeliticis, in qua suum nomen collocaret, delegerat. Eius mater fuit Ammonitis, nomine Naama. Offenderunt autem Iudæi Iouam, eumque suis flagitiis magis irritarunt, quam vquam 22 maiores irritauerunt: sibi que et facella, et statuas, et lucos pasim in editis collibus, et sub frondosis arboribus construxerunt. Quinetiam fuerunt in ea terra effeminati, et omnia gentium flagitia imitati sunt, quas Ioua in aduentum Israelitarum exciderat.

23 Hoc Roboamo annum quintum regnante, Sefacus, Aegypti rex expeditionem fecit in Hierosolymam, templique Iouæ et regis thesauros, atque omnia cepit, ipsosque adeo omnes clipeos aureos, quos Solomo fecerat: pro quibus Roboamus rex æneos fecit clipeos, et principibus stipatorum, qui ad regis vestibulum custodias agebant, commisit, qui eos, rege in ædem Iouæ ingresso, tollebant, et in stipatorum cellam referebant. Reliquæ Roboami res, et omnia gesta, scripta sunt in annalibus regum Iudææ. Fuit autem inter Roboamum et Ieroboamum perpetuum bellum. Roboamus postquam cum suis maioribus obdormiuit, sepultus est apud suos maiores in vrbe Dauidis. Eius mater nomen habuit Naama, Ammonitis.

CAPVT XV

Abiamus post Roboamum rex, eius improbitas. Asa Iudeorum rex. Israelita in Iudeos. Nadabus rex Israelitarum. Baasa item rex prauus.

Hic in regnum successit Abiamus eius filius, qui anno duo-

deciesimo regni Ieroboami, Nabati filii, regnare in Iudæa cepit. Regnavit Hierosolymis annos tres. Eius matri nomen fuit Maacha, Absalomi filia. Is omnia 3 commissa ante se a patre suo scelera imitatus, animo erga Iouam Deum suum recto non fuit: sicut fuerat Dauid auctor generis eius. Quam 4 quam propter Dauidem Ioua, Deus eius ei, lucernam concessit Hierosolymis, eius filio post eum substituendo, vt Hierosolymam stabiliret: quoniam Iouæ obsecutus Dauid, a 5 nullo eius præcepto per omnem vitam recesserat, præterquam in Vriæ Hettæi facinore. Intercessit autem bellum inter L. f. Abiamum H. et Ieroboamum per omnem eius vitam. De reliquis omnibus Abiam 7 mi rebus gestis scriptum exstat in annalibus regum Iudææ. Hic Abiamus bellum gesit cum Ieroboamo: et postquam ad suorum manes concessit, sepultus est in vrbe Dauidis. Huic in regnum successit Asa filius eius, qui vicesimo Ieroboami Israelitarum regis anno Iudææ regnum iniit. Regnavit 9 Hierosolymis annos vnum et quadraginta. Eius mater fuit nomine Maacha, Absalomi filia. Hic Asa 11 sa, Dauidem conditorem suum imitatus, Iouæ obsecutus est: effeminatos ex ea terra exegit: simulacra a maioribus suis facta omnia sustulit: Maacham quoque matrem suam imperio abdicauit, quod ea Pana fecerat in luco: * eumque Pana excidit, et apud torrentem Cedronem cremauit. Quamquam 14 editorum sacella sublata non sunt, fuit tamen Asa mente erga Iouam integra, quamdiu vixit. Patris sui 15 dicata atque sua, argentum, aurum et vasa in ædem Iouæ intulit.

Inter hunc Asam et Baasam Israelitarum regem bellum fuit per omnem eorum vitam. Quumque 17 Baasa expeditionem fecisset in Iudæam,

Y 5

dæam,

e) posteritatem. f) H. Roboamum.

g) auia.

dæam, Ramanque muniret, vt exitum aditumque ad Asam Iudææ regem intercluderet: cepit rex Asa oune argentum aurumque, quod ex thesauris templi Iouæ supererat, regis que thesauros, et a suis tradita misit Benadado Tabremmonis filio, Hezionis nepoti, Syriæ regi, Damasci habitanti, cum postulatis huiusmodi: fœdus inter me et te, interque meum et tuum patrem intercedit: ego tibi argenteum aureumque munus mitto. I rescisum fœdus, quod tibi cum Baasa Israelitarum rege intercedit, vt a me discedat. Tum Benadadus Asæ regi morem gerens, misit militum suorum ducibus in vrbes Israelitarum, subegit Ionem et Danem, et Abelmaacham, totaque Cenerotha, cum omnibus finibus Nephthalensium. Quibus auditis Baasa, omisa Ramæ munitione, Thersæ se continuit. Tum rex Asa Iudæos omnes, nullo immuni, congregauit: iique Ramæ lapides et ligna, quibus Baasa munitionem faciebat, fustulerunt, quibus ille Gabaam Beniamitarum Masphamque muniuit. De reliquis omnibus Asæ rebus, et quantæ fuerint eius vires, quæ geserit, et quæ construxerit oppida, scriptum exstat in annalibus regum Iudææ. Is sub senectutis suæ tempus pedibus ægrotauit. Postquam cum suis maioribus obdormiuit, sepultus est apud eos in vrbe Davidis, sui conditoris. Huic in regnum successit Iosaphatus, eius filius. Nadabus autem, Ieroboami filius, anno Asæ Iudæorum regis secundo regnum Israelitarum inuit, regnauitque in Israelitis annos duos. In hunc Nadabum contra Iouæ voluntatem uiuentem, patrisque sui mores et scelera (quibus ille Israelitas obstrinxerat) imitantem, coniurationem fecit Baasa Ahisæ filius, Isacharianus genere, eumque, Gabaathonem Palæstinorum omnibus

Israelitarum copiis obsidentem, interfecit, anno Asæ Iudææ regis tertio, et eo occiso regnum inuasit: quo regno occupato, vniuersam Ieroboami stirpem sic interfecit, vt ex ea nullum prorsus in vita relinqueret, quemadmodum Ioua per suum Ahiam Silonium fore prædixerat, propter Ieroboami scelera: quæ non solum commiserat ipse, sed etiam in Israelitis committendi causa fuerat: qua sua improbitate Iouam Deum Israelitarum læserat. De reliquis omnibus Nadabi rebus atque gestis scriptum exstat in annalibus regum Israelitarum. Fuit autem bellum inter Asam et Baasam Israelitarum regem, quamdiu vixerunt. Anno tertio Asæ Iudææ regis cœpit Baasa, Ahisæ filius, regnare in omnes Israelitas, regnauitque Thersæ viginti quatuor annos, et contra Iouæ voluntatem Ieroboami facta et scelera imitatus est, quibus ille Israelitas obligarat.

CAPVT XVI.

Ad Baasam regem Iebu vates iratus. Illius mors. Ela rex Israelitarum: eius per Zambrem interitus. Occisoris combustio. Ambris rex. Samaria edificatio. Rex Achabus. Hierichantis instauratio.

ITaque Ioua per Iehum, Ananis filium, cum Baasa locutus ita est: quoniam tu a me ex prædore sublatus, meorumque Israelitarum imperio præfectus, Ieroboami mores imitaris, meosque Israelitas sceleribus obstringis, quibus ego sceleribus offendar: propterea ego Baasam, eiusque stirpem peruertam, tuamque stirpem sic adficiam, vt Ieroboami Nabati filii stirpem adfeci, ita vt qui de Baasanis in vrbe morietur, is a canibus: qui ruri, is ab aeris deuoretur alitibus. De reliquis Baasæ rebus gestisque et viribus scriptum exstat in annalibus regum Israelitarum.

Post-

6 Postquam Baasa cum suis pa-
tribus obdormiuit, et Thersæ se-
pultus est: regnauit in eius loco
7 Ela filius eius. Igitur quum per
Iehum, Hananis filium vatem, Ioua
super Baasa, eiusque stirpe, super-
que eius tot prauis facinoribus,
quibus faciendis Iouam offenderat,
hoc prædixisset, idem ei euentu-
rum esse, quod stirpi Ieroboami,
8 eumque occisum iri: quum an-
no vicesimo sexto Asæ Iudææ regis,
Ela, Baasæ filius, Israelitarum reg-
num (quod biennium tenuit)
9 Thersæ iniisset: coniurauit in
eum Zambris seruus eius, dimidiæ
partis quadrigariorum dux, eum-
que Thersæ in ædibus Arsæ (qui
apud Thersam dispensator erat)
potantem et ebrium adgressus,
10 vulneribus interfecit, anno Asæ
Iudææ regis vicesimo septimo, et
11 pro eo regnum occupauit: eo-
que regno et solii sede potitus,
omnem Baasæ stirpem, cognatos,
amicos funditus ad vnum perdidit,
12 vniuersamque baasanam familiam
extinxit, quemadmodum Ioua
Baasæ euenturum esse per Iehum
13 vatem prædixerat, propter tot
tum Baasæ, tum eius filii Elæ, sce-
lera, atque flagitia, quæ partim ipsi
committendo, partim Israelitas ad
committendum inducendo, Iouam
Deum Israelitarum suis vanitatibus
14 læserant. De reliquis omnibus
Elæ rebus gestis scriptum habetur
in annalibus regum Israelitarum.
15 Anno Asæ Iudææ regis vicesimo
septimo potitus regno Zambris,
septem dies Thersæ regnauit.
16 Nam postquam milites, ad Gaba-
thonem Palæstinorum castra habentes,
audiuerunt Zambrim coniurasse,
regemque occidisse: Ambrim,
qui tum Israelitarum imperator
erat, eodem die Israelitæ cuncti re-
17 gem in castris creauerunt. Cumque
eo omnes a Gabathone profecti,
Thersam oppugnare adgressi sunt.
18 At Zambris videns, urbem expu-

gnari: regiæ palatium ingresus,
regiam secum igne incendit. At-
19 que ita morte luit poenas scelerum,
quibus patrandis Iouam offenderat:
Ieroboami mores imitatus atque
scelus, quo ille Israelitas obstrin-
xerat. De reliquis Zambris re-
20 bus, deque facta ab eo coniuratione
scriptum existat in annalibus regum
Israelitarum.

Tunc diuisus est Israelitarum
21 populus in partes duas, quarum vna
Thebnum Ginethi filium sequeba-
tur, vt eum regem faceret: altera
Ambrim. Sed vicerunt Ambriani
22 Thebเนียนos: mortuoque Thebni,
israeliticum regnum obtinuit Am-
bris, quod regnum iniit anno Asæ
23 Iudææ regis tricesimo primo, idque
tenuit annos duodecim: quorum
24 sex quum Thersæ regnauisset, einit
Samariam montem a Semere, duo-
bus argenti talentis, eumque mon-
tem exstructa vrbe occupauit, et
eam urbem a Semere montis domi-
no Samariam denominauit. Adeo
25 autem contra Iouæ voluntatem
vixit Ambris, vt omnes superiores
vitiis antecesserit: omnesque
26 Ieroboami Nabati filii mores et
scelus imitatus est, quo ille Israeli-
tas obstrinxerat, dum suis vanitati-
bus Israelitarum Deum Iouam
offendunt. De reliquis omnibus
27 Ambris rebus gestis, deque eius
fortiter factis memoriæ proditum
habetur in annalibus regum Israe-
litarum.

Ambri vita defuncto, et Samariæ
28 sepulto, regnum Israelitarum pro
eo accepit Achabus eius filius,
quod regnum iniit anno Asæ Iudææ
29 regis duodequadragesimo: regna-
uit Samariæ annos duos et viginti.
Hic Achabus omnium maiorum
30 suorum impietatem aduersus Iouam
supergressus, parum habuit Ie-
roboamum Nabati filium scelerate
viuendo imitari: etiam Iezabe-
31 lem Ethbaalis Sidonicorum regis
filiam in matrimonium duxit, et eo
venit,

venit, vt Baalem coleret ac adoraret, 32 et ei aram in baalensi templo, Sama-
33 rix a se constructo, erigeret. Præ-
terea lucum fecit: grauiusque Io-
uam Deum Israelitarum suis factis
offendit, quam vllus Israelitarum
regum, qui eum præceserant.
34 Eius temporibus instaurauit Hiel
Bethelensis Hierichuntem, cuius
in iaciendis fundamentis Abira-
mum primogenitum suum, et in
collocandis foribus portarum Se-
gubum filiorum suorum natu mi-
nimum amisit, quemadmodum Io-
ua per Iosua Nunis filium præ-
dixerat.

CAPVT XVII.

*Elias de siccitate. Farina oleique copia.
Mulieris confesio pia.*

ELias autem Thesbita ex inco-
lis Galaaditidis, Achabum sic
adlocutus est: per Iouam im-
mortalem, Israelitarum Deum, cui
ego adpareo, per hos annos neque
ros erit, neque pluuia, nisi ad præ-
2 scriptum meum. Sic autem Eli-
3 am adlocutus Ioua est: discede
istinc, et ad orientem digressus,
lateto apud Carithum fluuium, con-
tra Iordanem positum, et de eo flu-
4 uio bibito. Ego cornis manda-
5 bo, vt illic te alant. Ita ille dis-
cescit, vt erat a Ioua mandatum,
et ad Carithum fluuium, e regione
6 Iordanis positum profectus, ibi
mansit, coruis ei mane panem et
carnem, itemque vespere adferen-
7 fluuiio. Sed quum aliquanto post
aruisset fluuius, quod in terram
8 non pluebat: iussit ei Ioua, vt
Sarephtham Sidoniorum se confer-
9 ret, ibique maneret: sese enim
illic mulieri cuidam viduæ man-
10 daturum esse, vt eum aleret. Tum
ille digressus, Sarephtham ire con-
tendit: et postquam ad ingresum
oppidi venit, cernit ibi mulierem
viduam lignantem, eique clamat,

vt sibi paullum aquæ in vase petat
ad bibendum. Quumque illa 11
petitum iret, clamat, vt sibi frustum
panis secum adferat. Sed illa ita 12
respondit: Iouam immortalem De-
um tuum testor, me nihil cocti pa-
nis habere, sed tantum pugillum fa-
rinæ in cado, et paullum olei in se-
ria, quod, collecto vno aut altero
ligno, iam mihi meisque filiis para-
tum itura sum, vt id comedamus,
deinde moriamur. Cui Elias: 13
bono es animo, inquit, i factum,
sicuti dixisti: sed fac mihi primo
inde panem depstitium paruu-
lum, eumque mihi foras adfero:
postea tibi tuisque filiis facito.
Nani ita pronuntiat Ioua Deus Is- 14
raelitarum, non ante vel cadi fari-
nam consumtum iri, vel seriæ o-
leum defecturum esse, quam ab
Ioua pluerit in terram. Tum illa 15
iuit, Eliæque paruit: atque inde
et ipse, et illa eiusque familia ali-
quamdiu comederunt: quum in- 16
terea neque cadi farina exhaurire-
tur, neque olei seriæ deficeret,
quemadmodum fore Ioua per Eli-
am prædixerat.

Post eas res accidit, vt eius matris 17
familias filius tam graui morbo la-
boraret, vt exanimaretur. Itaque 18
mulier cum Elia sic agere: quid i-
stud, diuine? venisti ad me: vt mea
vitia coargueres, meumque filium
interficeres? Tum Elias iussit, sibi 19
ab illa filium tradi, eumque ex illius
sinu exceptum, fustulit in cubicu-
lum, in quo versari solebat. De- 20
inde eo in suo cubili collocato, sic
orat: o Ioua mi Deus, tunc viduæ,
cuius ego hospitio vtor, tantum
nocuisti, vt eius filium perimeres?
Tum sese ter super puero admen- 21
sus, Iouam inuocat: Ioua mi De-
us, inquit, remigret quæso huius
pueri anima in eius pectus. Hac 22
Eliæ voce a Ioua exaudita, rediit
anima pueri in eius pectus, atque 23
ita reuixit puer, eumque Elias ce-
pit, et, donum ex cubiculo depor-
tatum,

tatum, matri reddidit: en tibi uiuum filium, inquit. Cui mulier: nunc tandem intelligo, te esse diuinum, inquit, et vere Iouæ internumtium.

CAPVT XVIII.

Ad Achabum Elias. Eliæ occurrens Abdias. Eidem obuius Achabus. Eliæ hallucinatio de vatibus, ac piis. Pseudouater idoli interfecti. Pluuia restitutio.

Longo post tempore, anno tertio, Ioua Eliæ mandat, vt se Achabo ostensum eat: sese pluuiam in terras esse demisurum. Igitur Elias, vt se Achabo ostendat, proficiscitur. Quum autem fame graui Samarixæ laboraretur, vocauit Achabus Abdiam domus procuratorem, (erat is Abdias Iouæ reuerentissimus, quumque Iezabel Iouæ vates perderet, subduxerat centum vates, eosque quinquagenos in subterraneis locis additos, pane et aqua aliquamdiu sustentauerat) eique negotium dedit, vt omnes illius regionis fontes et fluuios viseret, si forte gramen inuenirent, quo equos mulosque tolerarent, ne iumentis priuarentur.

Quinque sibi obeundam terram ita diuisissent, vt Achabus vna, Abdias altera via seorsum iret: Abdias viam ingressus, occurrit Eliæ, agnitoque honorem submisso vultu præbuit, et: tune es dominus Elias? inquit. Cui ille: sum. I nuntiatum domino tuo, adesce Eliam. At ille: quid peccauit, vt tu tuum me Achabo necandum obiiicias? Ita viuat Ioua Deus tuus, vt nulla gens, nullum regnum est, quo meus dominus non dimiserit, qui te conquirerent. Quumque negarent, te adesce, ille regna et gentes obtestabatur, quod te non inueniret. Et tu mihi nunc iubes, vt domino meo nuntiatum eam Eliam adesce? Qui postquam a

te digressus fuero, auferet te Iouæ spiritus, nescio quo. Ego interea, qui hoc Achabo nuntiatum iuero, quum te ille non inuenerit, ab eo interficiar, qui tamen Iouæ reuerens fui a pueris: nisi forte tibi, domine, relatum non est, quid ego, Iezabele Iouæ vates occidente, fecerim, vt eorum centum, videlicet quinquagenos in singulis cauernis additos, pane et aqua aluerim. Et tu mihi nunc iubes, vt Eliam adesce domino meo nuntiatum eam, quo me interficiat? At Elias: sic viuat Ioua armipotens, cui ego appareo, vt ego me illi ostendam hodie. Tum Abdias Achabo occursum iuit, eique rem nuntiauit. Et Achabus Eliæ obuiam progressus, vt eum vidit, sic adlocutus est tune is es, qui perturbas Israelitas? Cui ille: non ego, inquit, Israelitas perturbo, sed tu, tuaque paterna familia, qui omnis Iouæ præceptis, Baales sequimini. Verum cura mihi conuocandos omnes Israelitas in montem Carmelum, vatesque Baalis quadringentos quinquaginta, et lucanos vates quadringentos, Iezabelis conuictores. Igitur arces sicut Achabus omnes Israelitas, vatesque in montem Carmelum congregauit. Et Elias accesit ad omnem populum, atque hæc verba habuit: quousque in vtrunque crus claudicatis? Si Ioua Deus est, hunc sequimini: sin Baal, illum sequimini. Quumque nihil ei populus responderet: ego solus inquit Elias) Iouæ vates supersum, quum baalenses vates sint quadringenti quinquaginta, G. L. lucanique vates quadringenti. H. Dentur nobis duo tauri, quorum vnum illi sibi deligant, dissecantque lignis imponent, neque ignem subiiciant: alterum ego immolabo, superque lignis constituam,

ne-

4) scilicet per Deum, vt dicere, an tu illic es, i) lucorum. k) ambigua sententia nuntiatæ?

24 neque ignem supponam. Tum vos Dei vestri nomen adpellate: ego Iouæ nomen adpellabo. Ac qui Deus igne adnuerit, is Deus habeatur. Hic vniuersa multitudo respondit, conditionem sibi placere. Et Elias Baalis vatibus ita dixit: Deligite vobis taurum alterum, et priores facite, quoniam plures estis: Deique vestri nomen, nullo igne subiecto, inuocate.

26 Tum illi datum sibi taurum capere, facereque, et Baalis nomen innocantes a mane ad meridiem, Baalem orare, vt se exaudiret. Quumque vox nulla redderetur, neque responderetur, illi altare factum prætergredebantur.

27 Sub meridiem Elias illos sic deridebat: clamate magna voce, nam deus est: sed aliquid contempletur, aut occupatus est, aut iter habet: nisi forte dormit, vt sit experefaciendus. At illi, maiore voce clamantes, seipsos more suo gladiis iaculisque secabant, eo vsque vt sanguine perfunderentur.

29 Deinde præterito meridie bacchantur, vsque ad horam, qua festum adoleri solet. Sed quum nulla vox audiretur, neque quisquam responderet, aut attenderet: iussit Elias omni populo, vt ad se accederent. Postquam illi accesserunt, ille dirutam Iouæ aram instaurat, et saxa duodecim capit pro numero tribuum filiorum Iacobi: cum quo Iacobo locutus Ioua, Israeliem nominari instituit.

32 Ex his saxis aram Iouæ nomine construit, et circum eam scrobem ducit, quæ circiter duo sata seminis caperet: compositaque strue, disiectum taurum superimponit.

34 Deinde iubet quatuor amphoras aqua repletas in hostiam, inque struem effundi, idemque iterum et tertio faciendum curat, ita vt aqua circum aram redundaret, ipsamque scrobem replet. Postea sub horam rei diuinæ accedit E-

lias vates, atque ita infit: o Ioua, Abrahami, Isaac et Israelis Deus, effice, vt hodie intelligatur apud Israelitas, et te Deum, et me feruum tuum esse, tuoque iussu hæc omnia fecisse. Exaudi me Ioua, exaudi me, vt sciat hic populus, te Iouam esse Deum, qui eorum animos retro flexeris. Tum delapsus Iouæ ignis, et hostiam, et ligna, et saxa, et humum absumsit, et scrobis aquam lambit. Quo viso, vniuersi procidunt, et, Ioua Deus est, Ioua Deus est, dicunt. Tum Elias iubet baalenses vates comprehendi, nullo eorum clapsu: comprehensosque ad Cifonem fluuium ducit, ibique iugulat. Deinde Achabum monet, vt ascendant, et eat ad capiendum cibum: nam pluriæ murmur adesce. Achabo epulatum profecto, ascendit Elias in verticem Carmeli, et pronus humi, vultu inter genua sua posito, famulum suum manere versus ascendere et spectatum ire iubet. Quumque ille speculatus, retulisset nihil cerni: iubet septies reuerti. Septimo reditu renuntianti, nubeculam instar palmarum hominis ex mari efferri, iubet Achabo nuntiatum ire, vt iunctis iugalibus descendat, ne a pluuia opprimatur: deinde magis magisque nigrescente cælo nubibus atque vento, magna exstitit pluuia. Achabus autem, conscenso curru, Iezrael ire contendit: cui Elias, instinctus a Ioua, succinctis lateribus præcurrit, donec Iezrael ventum est.

CAPVT XIX.

Iezabel in Eliam. Huius fuga. Ad istum Dei angelus cum cibo potuque. In antro vates, ad istum Deus. Elisæus vocatus.

Postquam Achabus Iezabeli, quæ fecisset Elias, omnia narrauit, vtque vates omnes ferro truncidasset: Iezabel Eliæ per nunti-

um significat, non se recusare, quo minus deos habeat infestos, nisi illum postredie ita adfecerit, vt illorum quiuis fuisset adfectus.

3 Quibus ille minis territus, * vt vitæ suæ consulere, discessit, et Bersabam, quæ in Iudæa est, venit:

4 ibique relicto famulo suo, in loca deserta vnus itinere diei progressus, sub quadam iunipero resedit, sibi que mortem optauit, ita dicens: iam tandem aufer hanc animam, Ioua: neque enim ego melior sum,

5 quam mei maiores. Deinde quum sub iunipero iacens obdormiuisset; ecce aderat angelus, qui eum tangens dicebat: surge, cape cibum. Quumque ille adspexisset, animaduertit propter caput suum panem depositum, et aquæ guttun: ex quo vbi comedit et bibit, iterum recubuit. Iterumque eum tangens Iouæ angelus, surge, inquit, cape cibum: nam multum tibi restat itineris. Tum ille surrexit, cibumque et potionem sumsit, atque eius dapis vi quadraginta dies et noctes iter fecit ad

9 diuinum montem Horebum: vbi in antrum ingressus, illic pernoctauit. Tum Ioua cum eo locutus est: quid hic agis, Elia? Cui ille: ego me Iouæ Dei armipotentis studiosum præbui: quoniam Israelitæ, omisso fœdere tuo, aras tuas demoliti sunt, vatesque tuos ferro trucidarunt, me solo relicto, cui tamen animam eripere conantur.

1 Tum ille ei iubet, vt prodeat, et in monte coram Ioua adsistat. Et ecce Ioua transibat, quem adeo ingens vehemensque ventus anteedebat, vt et montes diuelleret, et rupes perfringeret: in quo tamen

2 vento Ioua non erat. Ventum sequebatur terræ motus, in quo terræ motu Ioua non erat. Terræ motum sequebatur ignis, nec erat in igne Ioua. Ignem sequebatur tacita vox et exilis.

3 Hanc simulac audiuit Elias: lana

sua faciem sibi obuelat, proditque, et in antri adstat introitu. Tum ei audita vox est ita dicentis: quid hic agis, Elia? Cui ille: ego me

14 Iouæ Dei armipotentis studiosum præbui: quoniam Israelitæ, omisso fœdere tuo, aras tuas demoliti sunt, vatesque tuos ferro trucidarunt, me vno relicto, cui tamen animam eripere conantur. Tum

15 Ioua: conuerte, inquit, istud iter, et in deserta Damasci reuersus, adito Hazaelem, eumque vngito regem Syrorum. Ichum autem Nanfis

16 filium vngito Israelitarum regem: Elisæum quoque Saphati filium Abelmeholanum, qui tibi vates succedat, vngito, vt qui Hazae-

17 lis enssem euaserit, hunc Iehus: qui Iehu enssem euaserit, hunc Elisæus interficiat. Ego Israelita-

18 rum septem millia reliqua faciam, quotquot Baalem nec genibus acciderunt, nec oribus osculati sunt.

Igitur ille inde digressus, Elisæ-

19 um Saphati filium offendit arantem, et duodecim iuga præ se agentem, quum esset ipse in duodecimo, eumque præteriens, lanam suam in eum coniecit. Tum ille, reli-

20 cti bubus, Eliam cursu sequitur, petitque, vt sibi liceat parentibus valedicere, deinde illum secuturo. Cui ille permittit, vt reuertatur: sese enim nihil impedire. Ita

21 reuersus ab illo Elisæus, par boum capit, maculatque, et cocta instrumentis aratoris carne, populo dat epulas. Inde digressus, Eliam sequitur, eique administrat.

CAPVT XX.

Syrus rex in Samariam. Calonym victoria in hostes Syros. Isorum clades ab Israelita. Dimissus Benadadus. Vates in Achabum ob dimissum hostem regem.

Benadadus autem Syriæ rex, contractis omnibus suis copiis, comitantibus triginta duobus regulis, cum equitatu et curribus, Samariam adortus obsedit atque oppu-

- 2 oppugnauit. Misſisque in urbem legatis ad Achabum regem Israeli-
 3 tarum ei ita ſignificauit: ſic dicit Benadadus, tuum argentum et aurum meum eſt, item vxores for-
 4 moſique tui filii mei ſunt. Ad hæc quum reſpondiſſet Israelitarum rex, illum regem dominum adpellans, ſe ſuaque omnia in illius fore poteſtate: redierunt legati cum huiusmodi mandatis. Hæc eſt Benadadi ſententia. Quod ad te miſi, vt mihi argentum, aurum, vxores filioſque tuos traderes: ſic habeto: me cratiſtino die meos ad te miſurum eſſe, qui tuas tuorumque domus perſcrutentur, et tuorum elegantiffima quæque capiant, ſecumque auferant. Tum rex Israelitarum, conuocatis omnibus regionis ſenatoribus, conſiderandum deliberandumque proponit, an ille malum quærere non videatur, quum ipſe miſſa ab illo de vxoribus ſuis, et filiis, et argento, et auro mandata non repudiau-
 8 rit. Cui omnes ſenatores reliquique ſuadent, ne illi obtemperet, aut obſequatur. Itaque Benadadi legatis ita reſponſum dat: dicite domino meo regi, quidquid mihi primum mandauit, me facturum eſſe: ſed hanc rem facere non poſſe.
 10 Hanc rem poſtquam digreſſi legati Benadado retulerunt: miſit iterum ad eum Benadadus, qui ita nuntiarent, non ſe ſibi deos optare propitios, niſi tantum hominum ageret, vt eorum pugillis explendis Samariæ puluis non ſatis futurus eſſet. Cui rex Israelitarum ita reſponderi iuſſit: non eſſe accincto perinde ac diſcincto gloriantum. Hac audita re Benadadus, qui tum in vmbraculis vna cum regibus prandebat, ſuis imperat, vt inuadant urbem: id quod illi
 13 fecerunt. Tum accedit vates quidam ad Achabum, regem Israelitarum, eique ita nuntiat: hæc dicit Ioua: videsne tantam iſtam, tam ingentem multitudinem? ſcito, me eam tibi hodie in manum traditurum eſſe, vt ſcias me eſſe Iouam. Per quos? inquit Achabus. Per prætorum calones hoc fore promittit Ioua. Quis autem aciem inſtruet? tu ipſe. Tum ille prætorum calones recenset ducentos triginta duos: deinde omnes Israelitas milites, qui fuerunt ſeptem millia. Hi ſub meridiem eruptionem faciunt, Benadado in vmbraculis, vna cum triginta duobus regulis auxiliariis, perpotante. Qui, egreſſis primo calonibus, poſtquam, miſſis, qui rem explorarent, cognouit, homines eſſe, qui Samaria egrederentur: iuſſit, eos, ſiue pacem, ſiue bellum ferrent, viuos comprehendendi. At illi, videlicet calones, et qui eos ſequebantur Israelitæ milites, ex vrbe egreſſi, ſinguli ſingulis occiſis, Syros fundunt fugantque, quos deinde Israelitæ perſequuntur, Benadadus Syrorum rex equo cum equitibus euadit. Israelitarum rex egreſſus, equos curruſque delet, ingentique clade Syros adſicit. Tum vates Israelitarum regem adgreſſus, monet, vt ſe confirmet, conſideretque et deliberet, quid agendum ſit: nam ineunte vere Syrorum regem in eum expeditionem eſſe facturum. Igitur Syrorum regi demonſtrant ſui, Israelitarum deos eſſe montanos, eoque ſe ab illis eſſe victos: ſed, ſi cum eis in campeſtribus pugnent, haud dubie ſuperaturos eſſe. Itaque ſuadent, vt ſic agat: dimotis loco regulis, prætores in eorum locum ſubſtituat, exercitumque ei, quem amiſerat, numero parem, totidemque equos et curruſ comparet. Tum ſe cum illis in campeſtri loco pugnatos, et ſine dubio victoriam adepturos. Horum conſilium ſecutus rex Benadadus, ineunte vere, delectu Syrorum habito, ad Aphec proficiſcitur,

ciscitur, vt bellum Israelitis inferat. Israelitæ delectu habito, paratoque commeatu, illis eunt obuiam, castraque contra illos ponunt, quasi duos caprarum greges, quum Syri replerent terram. Ac tum diuinus regem Israelitarum adit, eique dicit, Iouam promississe, quoniam Syri dixissent, Iouam montium, non vallium esse Deum, propterea sese ei in omnem tam ingentem multitudinem victoriam esse concessurum; vt sciant, eum esse Iouam. Igitur quum septem dies alteri contra alteros castra habuissent: die septimo commissa pugna, Israelitæ vno die centum millia Syrorum peditum occiderunt. Reliqui in oppidum Aphec fuga dilapsi, collapsi muro, oppressi sunt hominum viginti septem millia. Ipse Benadadus ex fuga se in oppidum, in interiorius quoddam penetrare coniecit. Tum sui demonstrant illi, sese audiuisse, israelitici generis reges esse clementes. Proinde latera centonibus induti, laqueosque capitibus gerentes, exeant ad regem Israelitarum, si forte illi vitam concedat. Igitur centonibus amicti latera, restesque capitibus ferentes, veniunt ad regem Israelitarum, eique ita nuntiant: seruus tuus Benadadus petit, vt sibi viuere liceat. Quibus ille: adhucne viuunt? meus frater est. Viuit tuus frater Benadadus, inquit illi, omen accipientes: quodque ab illo dabatur, confestim adripientes. Tum ille Benadadum arcesse iubet: egressumque ad se curru imponit. Et Benadadus sic Achabum adloquitur: quæ oppida patri tuo meus pater abstulit, ea ego reddam, inquit, tibi quæ a fora statues apud Damascum, quemadmodum statuerat meus pater apud Samariam. Ego vero, (inquit Achabus) factis sceler-

re te dimittam. Ita, icto cum illo fœdere, eum dimisit.

Tum quidam ex vatium genere iussit alteri, iussu Iouæ, vt se feriret. Quumque homo ferire recusasset: prædixit ei, quoniam Iouæ dicto audiens non fuisset, fore, vt a se digressus, a leone occideretur. Itaque ille ab eo digressus incurrit in leonem, ab eoque occisus est. Vates alium nactus, iubet, vt se feriat. Ab eoque ictus et vulneratus, prodit in viam, qua iturus rex erat, ibique, ignota ob puluerem facie, stans ad prætereuntem regem clamat in hunc modum: quum in acie versarer, accessit vir quidam, qui mihi virum quemdam adduxit, custodiendumque ea lege commisit, vt, si amisus fuisset, ego vel vita mea illum, vel argenti talento rependerem. Interea, satagente me, ille amisus est. Et rex: recte de causa tua tu ipse statuisti. Tum ille, abesto protinus de vultu puluere, ab Israelitarum rege vates agnoscitur, et ita loquitur: hoc tibi significari iubet Ioua, quoniam tu hominem, ab eo exitio destinatum, de manu emisisti: illius et vitam tua vita, et populum populo repensum iri. Tum rex Israelitarum domum tristis et stomachabundus discescit, Samariamque peruenit.

CAPVT XXI.

Nabothi vinea, nex. In Achabum Elias intersectorem. Achabi emendatio Iouæ clementia.

HIs ita gestis, quum haberet Nabothus Iezraelensis vineam Iezraele apud Achabi Samariæ regis palatium: contendit ab eo Achabus, vt sibi eam vineam addiceret, quo ea pro viridario vteretur; quippe quæ suis ædibus proxime coniuncta foret: sese ei

Z

aliam

a) vbi publicanos colles et vestigalia exigas.

- 3 aliam vineam illa meliorem daturum, aut (si illi ita videretur) pro hac argenti pretium esse solutum. Sed Nabothus negat, se, Ioua volente, commisurum, vt illi
 4 patrimonium suum tradat. Achabus hac Nabothi voce, qui ei patrimonium suum dare renuisset, tristis, et moleste ferens, domum suam discescit, inque lecto suo decubuit: et, auerso vultu, a cibo
 5 abstinuit. Venientique Iezabeli vxori, et interroganti, quam eius animi agritudine fiat, vt cibum non capiat, narrat, se cum Nabotho Iezraelensi egisse, vt sibi vineam suam aut argento addiceret, aut (si ita placeret) alia vinea secum permutaret. Illum vero negasse, sibi daturum esse vineam.
 7 At Iezabel: *b*o te hominem idoneum, inquit, qui israeliticum regnum pares? surge, inquit, cape cibum, et esto læto animo: ego tibi Nabothi Iezraelensis vineam tradam.
 8 Hæc locuta, litteras Achabi nomine scribit, eiusque sigillo signatas, ad senatores et primores Nabothi ciues, et idem cum eo oppidum habitantes, mittit, scriptas in hanc sententiam: indite ieiunium, Nabothumque in editissimo omnium loco collocate, et contra eum duos homines perditos statuite, qui pro testimonio dicant, eum Deo regique maledixisse: atque ita educum lapidatione interficite. Ad harum a Iezabele misarum litterarum præscriptum, Nabothi ciues senatores, primoresque eiusdem cum
 12 eo oppidi incolæ, faciunt, indictoque ieiunio, Nabothum in primo omnium loco constituunt.
 13 Deinde duo superueniunt homines perditii, qui e regione Nabothi sedentes, coram multitudine testantur, Nabothum Deo regique maledixisse. Ita educitur ex oppido Nabothus, et lapidibus obrutus necatur. Deinde ad Iezabelem mittitur, qui nuntiet, Nabothum lapidatum interfectumque esse. Iezabel audita Nabothi lapidatione atque nece, Achabum adit: hortatur, vt inuadat in possessionem vineæ Nabothi Iezraelensis, qui illam ei pecunia addicere renuisset. Nabothum enim non iam viuere, sed interiisse. Achabus intellecta morte Nabothi, surgit, et in Nabothi vineam, vt in eius possessionem inuadat, descendere contendit. Tum Elias Thesbita iustus a Ioua, Achabo Israelitarum apud Samariam regi obuiam ire (qui tum in Nabothi vinea esset, eo degressus, vt eius possessionem caperet) cum eo ex Iouæ mandato sic locutus est: et occideris et possideas? At hoc sic a Ioua habeto, inquit: quo in loco linxere canes Nabothi cruorem, ibidem canes tuum quoque cruorem esse lincturos. Hic Achabus: ergo me nactus es, aduersarie mi? nactus sum, inquit ille: et quia tu Iouæ offendendo totus addictus es, scito, fore, vt Ioua tot tibi mala importet, atque ita te disperdat, vt Achabi nihil neque tam abditum neque tam obuium sit apud Israelitas, quin omnia stirpitus excindat, etiam vsque ad comminctorem parietis, tuamque domum in eum statum redigat, in quem Ieroboami Nabathi filii, et Baasæ Achizæ filii domum redigit: quia tu et Iouam læxisti, et Israelitas scelere obstrinxisti. De Iezabele quoque sic Ioua pronuntiat, eam a canibus in agro iezraelensi comesum iri.* Ac qui ex Achabici in vrbe mortuus fuerit, eum canes; qui ruri, aeræ volucres comedent. Hic quamquam nemo erat æque Iouæ lædendo deditus, vt
- 4) qui vnus vineæ comparandæ rationem non inuenias, quo pacto regnum, si esset opus, tibi parares?

vt Achabus, qui, instigante Iezebele coniuge, eo flagitiorum venisset, vt nefandis sequeretur deos, quemadmodum fecerant Amorrhæi, quos Ioua in aduentum Israelitarum sustulerat: tamen auditis his verbis, vestimenta sua lacerauit, et centone corpus inditus, ieiunauit, ac in centone iacuit, et discalceatus incensit. Tum Ioua cum Elia Thesbita loquitur: videsne vt Achabus se mihi submittat? Quoniam se mihi submittit, ego eius familiam calamitate illa non adficiam ipsius temporibus, sede eius filii.

CAPVT XXII.

Iosaphatus rex ad Israelitas. Pseudonates Sedecius. Achabi mors. Ochozias heres. Iosaphatus Iudææ rex. Ochozias prauituz. Baalivole.

Triennio peracto, quo inter Syros et Israelitas bellum non fuit, anno tertio descendit Iosaphatus Iudææ rex ad regem Israelitarum: et rex Israelitarum suis demonstrauit, Ramotha Galaaditidis ipsorum esse; proinde cunctandum non esse, quin ea regi Syriæ eriperent. Deinde a Iosaphato petiit, num secum vellet ad bellum contra Ramotha Galaaditarum proficisci. Cui Iosaphatus ita respondit: licet tibi me, meisque, et hominibus, et equis, perinde actuis, vti. Sed tibi censeo, inquit, hodie Iouæ oraculum esse consulendum. Igitur Israelitarum rex, congregatis vatibus, qui fuerunt circiter quadringenti, quærit ex eis, censeantne, vt Ramotha Galaaditarum bello adoriatur, nec ne? cui illi respondent, vt adoriatur: nam regem ea vrbe, domino dante, potiturum. Sed Iosaphatus ita dixit: num quis præterea adest Iouæ vates, quem interrogetis? Cui rex Israelitarum: est adhuc vnus, inquit, quem liceat de Iouæ oraculo percontari: sed quem ego propterea odi, quod mihi nihil faustum, sed

tantum infausta vaticinatur. Is est Michæas Iemlæ filius. At Iosaphatus, regem non decet ita loqui, inquit. Tum rex Israelitarum vocato cuidam spadoni mandat, vt Michæam Iemlæ filium propere arcesat. Quumque rex Israelitarum et Iosaphatus Iudæorum rex, in suo vtque solio, vestibus ornati, in area ad introitum portæ Samariæ, omnibus vatibus coram eis vaticinantibus, sederent: Sedecias Chanaanæ filius, quum sibi cornua ferrea fecisset, sic dicebat: sic dicit Ioua, his tu in Syros aritabis ad eorum internecionem. Idemque vaticinabantur omnes vates: adgrederetur rex feliciter Ramotha Galaaditarum: eis enim, Ioua volente, potiturum. Ceterum nuntius, qui Michæam vocatum iuerat, eum hortabatur, vt, quoniam ceteri vates regi vno ore fausta prædicerent, ipse quoque illorum exemplo fausta prædiceret. Sed Michæas Iouam inmortalem testatus est, se, quod sibi a Ioua mandatum foret, id demum esse dicturum. Deinde, vbi ad regem venit, rex eum sic interrogat: Michæa, bellumne Ramothis Galaaditarum inferimus, an non? Cui ille: infer sane, quod bene vertat, et Ioua tibi victoriam concedet. Et rex: ego te etiam atque etiam per Iouæ nomen obtestor, ne mihi aliud, quam verum dicas. Tum ille: vidi omnes Israelitas palantes in montibus, quasi oues sine pastore, et Iouam ita dicentem: non habent isti dominos, reuertantur domum incolumes. Hic rex Israelitarum: annon tibi prædixi, (inquit Iosaphatum adloquens) eum mihi nihil prosperum, sed tantum aduersa vaticinaturum. Et Michæas: ergo accipe Iouæ sententiam: vidi Iouam in solio suo sedentem, omni caelesti exercitu dextra læuaque stipatum, atque ita dicentem: ecquis decipiat Achabus, vt Ramotha Gala-

- laaditarum inuadat, atque ibi cadat.
- 21 Atque alio aliud dicente, processit quidam spiritus, et stans ante Iouam dixit: ego decipiam. Quo pacto?
- 22 inquit Ioua. Ibo, inquit ille, et omnibus illius vatibus falsa, quæ dicant, inspirabo. Decipies, (subiicit Ioua) succedet. Vade, atque ita
- 23 facito. Quamobrem scito, Iouam in os omnium istorum vatum falsum spiritum immisisse, tibi que
- 24 malum cogitare. Hic Sedecias Chanaanæ filius accedit, et Michææ colaphum impingit: quando, inquit, emigravit a me Iouæ spiritus,
- 25 vt tecum locutus sit? Tum scies, (inquit Michæas) quum in intima
- 26 penetralia te penitus abdes. Et rex Israelitarum: comprehende Michæam, inquit, eumque ad Amonem prætorem vrbantum, et ad
- 27 Ioam regium filium deducito: et mandato regis in carcerem concludi, atque ibi pane et aqua duriter pasci iubeto, donec ego saluus red-
- 28 eam. Cui Michæas: siquidem saluus redieris, tum Ioua mecum locutus non sit. Atque hoc, inquit,
- 29 audite vniversi. Igitur quum Israelitarum rex, et Iosaphatus Iudææ rex, ad Ramotha Galaaditarum peruenissent: monuit Israelitarum rex Iosaphatum, vt prælium commisurus, habitum mutaret, ipsiusque Achabi vestitum indueret. * Ipse vicissim rex Israelitarum mutato habitu prælium inuit.
- 31 Imperauerat autem Syriæ rex principibus quadrigariis, quos triginta duos habebat, ne quem paruum magnumue armis peterent, nisi
- 32 vnum regem Israelitarum. Itaque viso Iosaphato, quadrigarii regem esse Israelitarum arbitrati,
- 33 in eum arma verterunt. Sed exclamante Iosaphato, videntes non esse Israelitarum regem: ab eo persequendo destiterunt. At quidam simpliciter iaculatus, Israelitarum regem inter commissuras et lor-
- cam vulneravit: tum ille aurigæ suo imperat, vt flectat habenas, seque vulnere adfectum ex acie educat. Atque eo die, durante pugna, rex in curru manens aduersum Syros, sub vesperum moritur, sanguine per vulnus in capsum currus effuso. Sub occasum solis editum per castra fertur, vt suam quisque in patriam regionemque reuertatur. Rex mortuus Samariam defertur, ibique sepelitur. Quumque currus ad Samariæ piscinam adlueretur: linxere canes cruorem eius, lauantes scortis, quemadmodum Ioua futurum prædixerat. De omnibus reliquis Achabi rebus gestis, deque domo eburnea, quam ædificauit, et omnibus ab eo constructis oppidis, memoriæ proditum exstat in annalibus regum Israelitarum. Achabo vita defuncto, successit in regnum Ochozias eius filius. Iosaphatus autem Asæ filius Iudææ regnum accepit anno Achabi Israelitarum regis quarto, annos tum natus triginta quinque; regnavit Hierosolymis annos viginti quinque. Matrem habuit nomine Azubam, Salis filiam. Is omnes Asæ patris sui mores in Iouæ obtemperando imitatus est, neque ab eo degeneravit: quamquam facella sublata non sunt, inque eis adhuc sacrificia faciebant Israelitæ, atque adolebant. Fuit Iosaphato pax cum rege Israelitarum. De reliquis Iosaphati rebus et fortiter factis, gestisque bellis scriptum exstat in annalibus regum Iudææ. Reliquias mollium, qui Asæ patris eius tempore supersuerant, ex illis finibus sustulit. In Idumæa tunc nullus erat rex constitutus. Fecit Iosaphatus naues Cilicas, quæ ex Ophire aurum peterent. Quod quum parum successisset, facto apud Asiongaber naufragio: obtulit Ochozias Achabi filius suos Iosaphato,

phato, qui cum illius seruis nauigarent: sed renuit Iosaphatus. Defuncto vita Iosaphato, et apud maiores suos in vrbe Davidis auctoris sui sepulto, successit Ioramus eius filius. Ochozias Achabi filius Israelitarum regnum apud Samariam iniit anno decimo septimo

Iosaphati Iudææ regis. Regnavit 53 in Israelitas annos duos, Iou inque offendit, parentumque suorum et Ieroboami Nabati filii (qui Israelitas in scelus coniecerat) mores imitatus, Baalem coluit adorauitque, 54 et Iouam, Israelitarum Deum, sui patris exemplo læsit.

REGVM LIBER III.

CAPVT I.

Moabitarum ab Israele defectio. Ad Beelzebubum ab Ochozia missi. Ad Eliam angelus. Ignis de celo per Eliam. Ochozia mors. Ioramus heres in regno.

MORTVO Achabo Moabitæ ab Israelitis defecerunt. Ochozias autem Samariæ per cancellos in cubiculo suo delapsus quum ægrotaret: nuntios misit, quibus mandauit, vt irent sciscitatum oraculum Beelzebubi, accaronensis dei, an esset ex eo morbo conualiturus. At Iouæ angelus Eliæ Thesbitæ mandatum dedit, vt nuntiis regis Samariæ obuiam iret, et ex eis quæreret, an nullus esset apud Israelitas Deus, vt Beelzebubi accaronensis dei oraculum adirent? Itaque hoc a Ioua decretum esse, illum ex lecto, in quem adscendisset, non esse descensurum, sed moriturum. His ad nuntios ab Elia perlatis, reuersi sunt ad illum: et quærenti, cur reuertissent, ita respondit: occurrit nobis homo quidam, qui nos iussit ad regem, a quo nisi essemus, reuerti, et ex eo, ex Iouæ mandato quærere, nullusne esset apud Israelitas Deus, vt tu ad Beelzebubi accaronensis dei oraculum mitteres? Itaque ex lecto, in quem adscendisses, numquam esse descensurum, sed moriturum. Tum ille: quo est habitu

homo, inquit, qui vobis occurrit, vobisque ista dixit? Homo hirsutus est, inquiunt, lateribus cingulo pelliceo cinctis. Atque ille, Elias Thesbita est, inquit: misit que ad eum semicenturionem cum suis quinquaginta, qui illum in montis vertice sedentem adgressus, ita adlocutus est: diuine, iubet rex, vt descendas. Si diuinus ego sum, (inquit ille respondens) descendat ignis de celo, qui te tuosque quinquaginta conficiat. Atque ignis de celo delapsus illum eiusque quinquaginta homines confecit. At rex iterum alterum semicenturionem cum suis quinquaginta ad illum misit, qui eum adlocutus ita est: diuine, iubet rex, vt propere descendas. Quibus Elias: si diuinus ego sum, descendat ignis de celo, qui te tuosque quinquaginta conficiat. Atque ignis diuinus de celo delapsus, illum eiusque quinquaginta homines confecit. Sed tertium item semicenturionem cum suis quinquaginta misit: qui tertius postquam ad Eliam peruenit; genibus eius aduolutus, supplicauit illum ita loquens: diuine, quæso, vt meæ horumque quinquaginta tuorum vitæ parcas. Quumque delapsus ignis duos priores semicenturiones, eorumque homines quinquagenos confecerit: tu meæ rationem salutis habeas. Tum Elias

Elias a Iouæ nuntio monitus, vt descenderet, neue ab illo metueret, descendit cum eo ad regem, 16 eique ita locutus est: hæc est Iouæ sententia. Quoniam tu ad Beelzebubum accaronensem deum consulendum misisti nuntios; perinde ac si nullus apud Israelitas, cuius oraculum percontarere, Deus esset: propterea in quem ascendisti lectum, ex eo non es descenditurus, sed moriturus. Atque ille, vt ferebat hoc Iouæ effatum ab Elia prolatum, mortuus est: et in eius locum regnum obtinuit Ioramus, anno secundo Iorami Iosaphati filii, Iudææ regis: quoniam Ochozias filium non habebat. De reliquis Ochoziæ rebus gestis scriptum exstat in annalibus regum Israelitarum.

CAPVT II.

Ad Eliseum Elias. In sicco transitus vatis. Elisei magna petitio. Currus, et incalum raptus Elie.

1 **C**ETERUM quum esset Ioua Eliam in turbine rapturus in cælum: profectus Galgalis Elias, Eliseum, qui simul aderat, hortabatur, vt ibi maneret: sese enim a Ioua mitti ad Bethel. Sed Elifæus: ita viuat Ioua, inquit, itaque viuas tu, vt ego te non relinquam. 2 Deinde illis ad Bethel digressis, veniunt ad Eliseum vates bethelenses, et ex eo ita quærunt: scisne, dominum tuum hodie a Ioua supra 3 caput tuum raptum iri? Quibus ille, et ego scio, inquit: tacete. Tum Elias Eliseum hortatur, vt ibi maneat: sese enim a Ioua Hierichuntem mitti. Sed ille, ita viuat Ioua, itaque viuas tu, inquit, 5 vt ego te non relinquam. Deinde postquam Hierichuntem peruenerunt, accedunt hierichuntii vates ad Eliseum, et ex eo quærunt, sciatne, dominum suum eo die supra caput ipsius raptum iri. Quibus

ille respondet, se quoque scire; sed taceant. Hortantique Eliæ vt ibi 6 maneret, sese enim ad Iordanem a Ioua mitti, sic respondit: ita viuat Ioua, itaque viuas tu, vt ego te non relinquam. Ita ambo pergunt. Atque vbi ad Iordanem ventum est, 7 quinquaginta vatibus eos secutis, et procul secundum eos stantibus, cepit Elias lænam suam, eaque conuoluta, aquam percussit, atque aqua huc illucque diuisa, ambo in sicco transierunt. Post traiectionem Elias sic cum Elifæo loquitur: 9 pete, quid me tibi præstare velis, priusquam tibi auferor. Cui Elifæus, vt præditus fiam duplo spiritu, inquit, istius, qui in te est. Rem sane arduam petis, inquit ille. 10 Si me a te auferri videris, istud tibi continget: sin minus, non continget. His ita ambulatibus, et inter ambulandum colloquentibus, ecce currum igneum, igneosque equos, qui alterum ab altero diremerunt, ascenditque in turbine Elias in cælum, cernente Elifæo, et ita clamante: o pater, pater, Israelitarum currus et equites. Deinde quum eum iam non cerneret: cepit vestimenta sua, eaque scidit in binas partes, et, sublata Eliæ læna, quæ ab illo deciderat, reuersus est. Atque vbi ad Iordanis ripam constitit: Eliæ lænam ab illo delapsam capit, aquamque ferit, et, vbi est, inquit, Ioua Deus Eliæ? Ita quum ipse quoque aquam percussisset: diuisa est in vtramque partem, atque ita traiecit Elifæus. Eum quum vidissent ex aduerso vates illi hierichuntii, dixerunt, elianum spiritum in Eliseum insedissee: eique obuiam progressi, quum honorem submissee habuissent: hortantur, vt quinquaginta militares homines, quos habebant, sineret ire ad conquirendum eius dominum, ne sublatus a Iouæ spiritu, in aliquem

quem montem aut vallem abiectus
 17 esse. Ille quum mittendos negaret, tandem eorum improbitate victus, concessit. Ita misit homines quinquaginta, quum illum tres dies vestigassent, neque inuenissent, ad eum Hierichunte manentem reuerterunt. Quibus ille demonstrauit, se quidem, ne irent, 18 disuasisse. Deinde quum oppidani ei ostendissent, vrbis quidem situm esse commodum, quemadmodum videret ipse, verum et aquam vitiosam, et terram esse sterilem: iussit adferri sibi nouum salinum, in eoque sal poni. Quo adlato, egressus ad ortum aquæ, eo salem abiectit, atque ita dixit: 19 sic dicit Ioua, se huic aquæ mederi, neque inde vel mortem deinceps, vel sterilitatem manaturam esse. 20 Ita salubris facta aqua est ad hunc vsque diem, vt verba Elisei ferebant. Inde quum se Bethel conferret: eum scandentem viam, egressi ex oppido paruuli pueri deridebant, ita ei dictitantes: adscende calue, adscende calue. Quos ille respiciens quum vidisset, detestatus per Iouæ nomen est: et duæ vrsæ ex filua egressæ, illorum quadraginta duos pueros dilaniarunt. Illinc contendit in montem Carmelum, et inde Samariam reuersus est. 25

CAPVT III.

Iouæ improbitus, odium in idola, in Idumeos expeditio. Ad reges egros Eliseus, ad status, vaticinatus. Aquarum copia. Moabitarum clades ab Israelitis. Regius filius immolatus.

IOranus autem, Achabi filius, Israelitarum regnum iniit Samariæ, anno decimo octauo Iosaphati Iudææ regis: regnavit annos 2 duodecim; fuitque impius erga Iouam: quamquam non adeo vt eius parentes: nam Baalis statuam 3 a patre suo factam fustulit. Sed

Ieroboami Nabati filii scelerâ, quibus ille Israelitas obstrinxerat, retinuit, neque ab eis recessit. Ceterum Mesa Moabitarum rex, homo pecuarius, qui Israelitarum regi centena agnorum millia, et totidem lanatorum arietum pensabat, mortuo Achabo, in Israelitas rebellauit. Itaque tum rex Ioramus, Samaria egressus, omnium Israelitarum delectum habuit, misitque ad Iosaphatum * Iudææ regem, qui significarent, Moabitarum regem a se descivisse, peterentque, vt sibi, bello Moabitis persequenti, adesset. Ille respondit ad futurum, seque et suos homines equosque in illius arbitrio futuros: quaeriuittque, qua via proficiscerentur? Cui ille respondit: 8 qua itur in deserta loca Idumææ. Igitur quum profecti Israelitarum, et Iudææ et Idumææ reges septem dierum iter circuiuissent: deerat aqua et militibus et iumentis, quæ ipsi agebant. Atque hic Israelitarum rex ita conquestus est: eheu, vocauit Ioua hos tres reges, vt eos Moabitis dederet. At Iosaphatus, 11 nullusne est hic Iouæ vates, inquit, ex quo Iouæ oraculum sciscitemur? Cui vnus de seruis regis Israelitarum ita respondit: est Eliseus Saphati filius, is, qui Eliæ manibus fundebat aquam. Et Iosaphatus 12 ita dixit: habet oraculum Iouæ. Itaque descenderunt ad illum rex Israelitarum, et Iosaphatus et Idumææ rex. Tum Eliseus regem 13 Israelitarum sic adloquitur: quid tibi mecum rei est? adi tui patris tuæque matris vates. At rex Israelitarum, hoc potius age, inquit, cur hos tres reges conuocauerit Ioua, vt eos Moabitis addicat? Et Eliseus, Iouam ego immortalium testor, inquit, cui ego adpareo, nisi me Iosaphati Iudææ regis dignitas moueret, te ne ad spectum quidem dignarer. Sed arcesatur 15

mihi fidicen. Deinde, canente fidi-
cine, a Ioua agitatus sic fatur:
16 iubet Ioua, in hoc alueo frequentes
17 fieri fosfas: namque hoc promittit, neque vento vobis, neque pluuiâ visâ, hunc alueum aqua repletum iri, cuius aquatione vos vna cum vestris pecoribus et iumentis vtamini. Atque hoc Iouæ parium est: etiam de Moabitis victoriam vobis dabit, expugnabitisque munitissimas quasque et lectissimas vrbes, et optimas quasque arbores deiicietis, et omnes aquarum fontes obstruetis, et optimos quosque agros lapidibus vattabit. Igitur postero die sub horam, qua fertum fieri solet, tanta ab Idumæorum regione adfluebat aqua: vt 21 terram oppleret. Et omnes Moabitæ, qui audita regum aduersum se expeditione, coactis omnibus, qui per ætatem arma ferre possent, in extremis finibus constiterant, 22 simulac mane surrexerunt, vident ex aduerso aquam illam, ex oriente in eam sole, sanguinis in modum 23 rubentem; ratiq; sanguinem esse cædis regum, ipsosque se mutuo peremisit: cohortantur sese ad prædam, castraque inuadunt 24 Israelitarum. Sed exciti Israelitæ Moabitas vincunt fugantque: et victos in Moabitudis fines persecuti, oppida complanant, optimos quosque agros, coniectis vulgo singulis lapidibus, cumulant, omnes aquæ fontes obturant, et omnes felices arbores deiiciunt, tandemque vrbe Harasetham inuadunt. 26 Quam quum captoribus circumfessam adeo acriter oppugnarent, vt iam soli murorum lapides essent 27 reliqui. Moabitarum rex, videns se prælio superari, adhibitis septingentis militibus, ad regem Idumææ 28 percurrere conatur. Sed postquam non potuit, cepit filium suum natu maximum, qui post eum regnaturus erat, eumque super mœnibus immolauit. Hac tanta atro-

citare permoti Israelitæ, ab eo discedunt, et in suos fines reuertuntur.

CAPVT III.

Olei miraculum ab Eliseo. In istum femine liberalitas: noua soboles. Pueri exsuscitatio, cucurbitæ dulcoratio, panis multiplicatio per Eliseum.

Mulier autem quædam de vatum vxoribus, Eliseum implorans, commemorabat, virum suum esse mortuum: hominem, quem ipse sciret fuisse pium. Nunc instare creditorem, vt duos natos in seruitutem ducat. Quæ 2 rentique Eliseo, quid sibi vellet ab ipso fieri, et quid domi haberet? respondit, nihil omnino se domi habere, nisi ampullam olei. Tum ille iubet, vt vasa foris corrogatum eat ab omnibus vicinis, eaque vacua, neque pauca, deinde 4 ingressa domum, et se suisque filiis ostio inclusis, transfundat in omnia illa vasa, repletaque submoueat. Illa ab eo digressa, se 5 suosque filios foribus includit, eisque vasa suggerentibus, oleum transfundit. Vasis repletis, filio 6 iubet, vt sibi plura vasa suggerat: sed ille plura superesse negat. Ita cohibito oleo, illa rem diuino 7 indicatum iuit. Cui ille iussit, vt oleum venditum iret, atque æs alienum disfolueret, et ex reliquo viueret ipsa eiusque filii. Item 8 quum aliquando per Sunam iter faceret Eliseus, retentus est ad capiendum cibum a muliere quadam locuplete, quæ illic erat: ac deinceps illac præteriens, eodem ad capiendum cibum diuertebat. Igitur 9 illa viro suo demonstrat, scire se diuinum illum, qui eorum adfido vtatur hospitio, virum esse sanctum, persuadetque, vt ei 10 faciant conclusam parietibus cellulam, ibique lectum et mensam, et sellam, et candelabrum ponant, vt, quandocumque ad eos veniet, ibi

11 ibi diuersetur. Quodam die ille
 quum illuc venisset, inque cellu-
 lam diuertisset et ibi cubaret:
 12 iussit Gihezi famulo suo, vt Suna-
 13 mitem illam vocaret: eaque vo-
 cata atque adstante, fuisit illi, vt ex
 ea quæreret, pro tam officiosa eius
 erga ipsos fedulitate, equid facien-
 dum haberet? regemne aut exer-
 citus ducem conueniendum habe-
 ret? Illa respondet, se s inter suos se
 14 continere. Illique rursus quæ-
 renti, equid facendum haberet?
 respondit Gihezis, eam liberorum
 expertem esse, et virum senem ha-
 15 bere. Tum illi eam vocari iubet,
 vocatamque et pro foribus adstan-
 16 tem sic adloquitur: tu hac tem-
 pestate anno vertente filium com-
 plecteris. Cui illa: noli, domine
 diuine, noli mihi tuæ imponere:
 17 Concepit autem mulier, peperit-
 que filium eo tempore vertente
 anno, sicut ei prædixerat Elifæus.
 18 Is puer iam educatus, quodam die
 quum patrem suum ad mesores
 adiuisset, cœpit apud eundem ca-
 19 pitis dolorem conqueri. Et pater
 famulo mandauit, vt eum ad ma-
 20 trem reportaret: ad quam ille re-
 latus, postquam in eius gremio
 recubuit ad meridiem, moritur.
 21 Illa ad lectum diuini adscendit,
 puerumque ibi collocatum, egres-
 22 sa includit, et vocato viro suo,
 petit ab eo, vt sibi famulorum ali-
 quem mittat, et vnam asinam, quo
 ad diuinum currat, deinde reuer-
 23 sura. Quærenti, cur eo die illum
 adeat, quo neque nouilunium sit,
 neque sabbatum: respondit, sal-
 24 uam rem esse. Ita instrata asina,
 famulo suo præcipit, vt pergat du-
 cere, neue se equitantem, nisi ius-
 25 sus, remoretur. Atque ita ad
 diuinum in montem Carmelum ire
 contendit. Ille eam ex aduerso
 conspicatus, Gihezi famulo suo
 præcepit, vt aduenienti Sunamiti

illi curreret obuiam, eamque in- 26
 terrogaret, valereturne ipsa, vale-
 retne vir, valereturne puer? Illa re-
 spondit, valere: et diuinum in 27
 montem adgressa, pedibus prehen-
 dit. Ad quam submouendam quum
 Gihezis accessisset, sine eam, inquit
 diuinus: nam animo ægra est, id
 quod me loua celauit, neque indi-
 cauit. Et illa, petieramne a te 28
 filium? inquit: an non admonue-
 ram, ne mihi imponeres? Hic il- 29
 le Gihezim adloquitur, accingere,
 inquit, et meum baculum tecum
 ferens, abi. Si quem offenderis,
 ne salutato, salutanti ne responde-
 to, ac baculum meum faciei pueri
 imponito. Sed pueri mater eum 30
 sic adlocuta est: ita viuat loua, ita-
 que viuas tu, vt ego te non relin-
 quam. Tum ille surgit, eamque 31
 subsequitur. Gihezis autem eos
 antegressus, quum baculum faciei
 pueri imposuisset, neque ille vo-
 cem ederet, aut sentiret: redit ob-
 uiam illi, renuntiatque, puerum
 non excitari. Tum Elifæus 32
 domum venit, ingressusque, et
 puerum nactus in lecto suo iacen-
 tem, exanimem: ostio se cum illo
 includit: precatusque Iouam, 33
 inscendit puerum, eique incumbit,
 et sanum os illius ori, oculos oculis,
 manus manibus componit. Hoc 34
 incubitu pueri corpore tepesfacto,
 iterum per ædes vltro citroque se-
 mel ambulat; deinde illum inscen-
 dit atque fouet. Tum puer se- 35
 pties vsque sternutauit, oculosque
 aperuit. Et ille vocato Gihezi,
 præcepit, vt Sunamitem illam euo-
 caret. Quæ postquam euocata ad- 36
 fuit: recipe, inquit, filium tuum.
 Illa ei ad pedes accidit, * et eum de- 37
 misit venerata, recepto filio suo,
 exiit.

Elifæus Galgala reuersus, 38
 quum fame laboraretur, et vates
 apud eum degerent: puero iussit,

Z 5

vt

f) Elifæus eius linguæ ignarus, utebatur interprete famulo. g) nihil foris cum quoquam negotii habere.

- vt ollam magnam in foco poneret, vatibusque pulpamentum coqueret.
- 39 Et quidam rus egressus ad colligendas herbas, nactus filuestrem cucurbitam, collegit ex eius fructu, quantum eius vestis capiebat, reuersusque, in ollam coquinariam,
- 40 ignarus quid esfet, secat. Deinde effuso illis pulmentario ad vescendum, eo gustato, protinus ad diuinum exclamant, venenum esse
- 41 in olla: neque vesci possunt. Ille farinam adferri iubet; eaque in ollam coniecta, iubet pulmentum hominibus adfundi: atque illi comederunt, nullo in olla remanente vitio.
- 42 Item a Baalsalifa profectus quidam, diuino primitiarum panes hordeaceos viginti, frugesque nouas adhuc in glumis attulit: et ille iussit ministro suo, vt ea hominibus comedenda adponeret.
- 43 Cui minister: quid? hæc, inquit, centum hominibus adponam? Adpone, inquit ille, vt comedant: nam hoc Ioua promittit, esui superfuturum esse. Tum ille adponit; esque cibo sumto inde superfuit, vt prædictum a Ioua fuerat.

CAPVT V.

Naamanis lepra. Elisei meleta. Gibezi auaritia, mendacium, lepra.

- 1 ERat autem Naaman dux exercitus regis Syriæ, vir magnæ apud dominum suum potentiaæ atque auctoritatis (nam per eum Syris Ioua victoriam dederat) fortissimus ille quidem, sed leprosus.
- 2 Apud huius Naamanis vxorem seruiebat puella quædam paruula, quæ ex Israelitarum terra a Syris, incursiones facientibus, in captiuitatem abducta fuerat. Hæc heræ suæ dixit, optare se, vt domino suo copia vatis fieret, Samariæ degentis: sic enim eius lepram ab illo discussum iri.
- Hæc Israelitidis puellæ verba quum Naaman domino suo retulisset: iussit rex Syriæ, vt eo iret, et se litteras ad Israelitarum regem misurum, dixit. Ita ille profectus est, secum ferens decem argenti talenta, et sex aureorum millia, lautioresque vestes decem, et Israelitarum regi litteras attulit, quarum hæc erat sententia: simulac ad te venerint hæ litteræ, Naamanem hunc meum, quem tibi mitto, a sua lepra sanato. Hac lecta epistola, rex Israelitarum vestes suas dilacerat, atque ita dicit: num Deus ego sum, vt occidendi vitamque conseruandi potestatem habeam, vt hic mihi hominem a lepra sanandum mandet? Cognoscite, sultis, et videte, vt contra me captet occasionem.
- Postquam accepit Elisæus diuinus, regem Israelitarum vestimenta sua lacerasse: curauit ei significandum, cur vestimenta laceraret, causam non fuisse: veniret ille ad se, intellecturum, apud Israelitas esse vatem. Venit igitur Naaman cum suis equis et curribus, ante fores domus Elisæi: et ei illic stanti per nuntium mandauit Elisæus, vt se in Iordane septies lotum iret: ita corpus eius ad puritatem esse reuersurum. Sed indignatus Naaman, discedebat. Putaram, inquit, exiturum, præsentemque Iouæ Dei sui nomen inuocaturum, et, admotaloco manu, lepram esse discussurum. Quasi vero Abana et Pharphar damasceni fluii non omnibus præsent aquis Israelitarum, vt eis lotus expurger. Quum ita conuersus, discederet succensens: accedunt ad eum sui, eumque ita commonesciant: pater, magnam rem si iussisset vates, nonne facturus eras? quanto magis, quod te lauari iussit, vt purgeris? Ita ille descendit, seque septies in Iordane mersit, vt erat a diuino mandatum: atque in tantam corporis

poris puritatem restitutus est, quan-
 15 ta puerorum est paruulorum. De-
 inde ad diuinum cum omni suo ag-
 mine reuertitur, atque, vbi in eius
 conspectum venit, confessus est,
 scire se, nullum in toto orbe terra-
 rum, nisi apud Israelitas, esse De-
 um: hortatusque illum est, vt a
 16 se munus acciperet. Sed ille Io-
 uam immortalem, cui ministraret,
 testatus est, se accepturum non
 esse: vrgentique, vt acciperet,
 17 pernegauit. Tum Naaman,
 quæso igitur, inquit, vt mihi de-
 tur terræ duorum mulorum o-
 nus: neque enim deinceps vllis
 diis, nisi Iouæ, rem diuinam et sa-
 18 cra facturus sum. Hanc quidem
 rem mihi Ioua condonet, quod
 dum comneat dominus meus in
 ædem Remmonis, adorandi gratia,
 ibi ego, dum ille meæ manui inni-
 titur, submitto me. Huic meæ in
 æde Remmonis submissioni Ioua
 19 ignoscat. Cui vates, abi cum pa-
 ce, inquit. Quumque ille ab eo di-
 gressus, vnam fere stationem pro-
 cessisset: cœpit Gihezis Elisæi diui-
 20 ni famulus sic secum loqui: hem,
 parsit dominus meus accipere ob-
 lata sibi a Naamane Syro illo mu-
 nera. At ego, per Iouam immor-
 talem, eum cursu consequar, et ab
 21 eo aliquid accipiam. Hæc lo-
 cutus Gihezis, Naamanem subse-
 quitur. Eum Naaman post se cur-
 rentem intuitus, desiliit de curru
 in eius occursum, quæritque, num
 22 salua res sit. Salua, inquit ille.
 Misit me dominus meus, vt tibi
 nuntiarem, venisse modo ad se du-
 os de vatum genere iuuenes, ex
 monte Ephraimitarum, peterem-
 que, vt eis dares argenti talentum,
 et duas vestes de splendidioribus.
 23 Cui Naaman: immo duo talenta
 accipe, inquit: eumque coegit, et
 confarcinata duo argenti talenta
 in duobus fiscis, duasque splendi-
 das vestes duobus suis famulis in-
 24 posuit, vt ea præferrent illi. Hæc

ille, postquam in latebram ventum
 est, ab illis accepta, domi recondit,
 hominibusque dimissis, in domini
 sui conspectum venit: et quæ-
 25 renti Elisæo: vndenam Gihezis?
 respondit, se nusquam iuisse.
 At ille, quasi ego non simul ani-
 26 mo adfuerim, inquit, quum se ho-
 mo de curru in tuum occursum
 conuertit. Scilicet tempus est acci-
 piendi argentum, accipiendi vestes,
 G. L. vt emas H. oleas, vineas, balan-
 tes, boues, seruos aut ancillas? Er-
 27 go Naamanis lepra in te tuaque pro-
 genie semper hærebit. Ita ille
 ex eius conspectu niueus lepra
 discescit.

CAPVT VI.

*Securis inuento ab Elisæo. Ad regem Israe-
 litarum vates. Elisæi discrimen a misis
 a Syro rege. Vatis ad Iouam precatio.
 Samarie dira fames. Filiorum a matribus
 esus. In Elisæum regis rabies.*

PEtierunt autem vates ab Elisæo, 1
 vt quoniam locus, in quo apud
 eum habitarent, esset, quam
 pro eis, angustior; irent ad Ior- 2
 danem, et inde singuli singulas tra-
 bes adferrent, quibus domicilium
 sibi facerent. Atque illo permit- 3
 tente: petiit ab eo quidam, vt ipse
 cum eis ire vellet: id quod ille con-
 cescit, cumque eis profectus est.
 Vbi ad Iordanem ventum est, in- 4
 ter cædendum materiem, accidit,
 vt vnus illorum trabem deiicien-
 tis ferrum securis in aquam deci-
 deret. Qui quum vociferaretur, 5
 et ita diceret: heu domine, hæc
 quidem erat accepta commodato:
 interrogauit eum diuinus, vbinam 6
 delapsa foret? ostensoque loco, li-
 gnum secuit, et eo deiecit, emer-
 saque securi, illi iussit, vt eam tol-
 leret. Atque ille, porrecta manu, 7
 eam cepit. Item, quum Syriæ rex 8
 contra Israelitas bellum gerens,
 consilium cum suis cepisset, de
 copiis in certo quodam loco col-
 locandis: misit diuinus signifi- 9
 catum

- catum Israelitarum regi, vt caueret, ne in locum illum progrediretur: illic enim Syros indidiari.
- 10 Itaque misit rex Israelitarum in eum locum, de quo fuit a diuino monitus, ab eoque abstinuit, atque cauit: idque non semel aut iterum fecit. Qua re permotus animo Syriæ rex, conuocatis suis ita loquitur: possumne ex vobis scire, equis nostrum consilia nostra regi prodat Israelitarum?
- 11 Cui suorum vnus ita respondit: immo, domine rex, Eliseus vates, qui est apud Israelitas, regi Israelitarum enuntiat etiam, quæ tu in conclauis cubiculi tui loqueris.
- 12 Tum ille imperat, vt visant, vbi sit, vt mittat, qui eum abducant.
- 13 Atque vbi ei nuntiatum est, illum esse Dothane; misit eo equites et quadrigarios cum valida manu: qui oppidum adgressi noctu, circumfederunt. Mane diuini minister, postquam surrexit, egressus videt, oppidum equitum quadrigariorumque exercitu obsideri: tum ad illum vociferans: eheu,
- 14 domine, quid faciemus? Cui ille, noli metuere, inquit: plures stant
- 15 a nobis, quam ab illis. Deinde Iouam precatus ita est Eliseus; aperi quæso huic oculos, vt videat. Atque hic famulus, eius oculis a Ioua patefactis, plenum equitatu montem, circumdatumque curribus igneis Eliseum animaduertit.
- 16 Postquam illi ad Eliseum descenderunt: orauit Eliseus Iouam, vt hominibus illis cæcitatem incuteret. Quod postquam ille ad Elisei postulatam fecit: dixit illis Eliseus, non eam viam, non id oppidum esse: sequantur se, ducturum eos ad hominem, quem querant. Ita eos Samariam perduxit. Quo vbi peruentum est, Iouam orauit, vt eorum oculos aperiret, vt viderent: apertisque eorum oculis a Ioua, viderunt sese
- 21 in media Samaria versari. His conspectis Israelitarum rex ita Eliseum adloquitur: occidamne pater? Noli occidere, inquit ille. Quos tu tuo gladio arcuque ceperis, occidas licet. His quidem cibum potionemque adpone, vt epulati, dominum suum adcant. Tum ille eos lautis epulis accepit, conuiuiatosque dimisit. Illis ad dominum suum reuersis, desistere Syri deinceps incursiones in Israelitarum fines facere.
- Postea Benadadus Syriæ rex, coactis omnibus suis copiis, Samariam inuasit, obseditque: qua obsidione tanta Samariæ fames incensit, vt asini caput octoginta constaret argenteis, et quarta pars cabi stercoreis columbini * quinque argenteis. Ac, rege Israelitarum per muros transeunte, clamauit ad eum mulier in hunc modum: subueni, domine rex. Cui ille, ipse tibi Ioua non subuenit, inquit, vnde nam ego tibi subueniam? ab areane? an a torculari? Sed tamen quid habes? inquit. Et illa, hæc mulier hortata me est, inquit, vt filium meum ego darem, quem eodie comessemus, postridie eius quoque filium comesturæ. Ita filium meum coximus, atque comedimus. Sed postridie, petente me, vt filium suum vicissim comedendum concederet; ipsa eum abdidit. Hac audita mulieris oratione, rex per muros præteriens, vestimenta sua lacerare (in quo sane animaduersum est, eum corpus habere centone interius vestitum) atque ita dicere: Deus me perdat, nisi Eliseo Saphati filio caput hodie decutietur. Hæc locutus, quemdam suorum stipatorum mittit: ante cuius nuntii aduentum Eliseus domi suæ sedens, senibus, qui simul aderant, ita loquitur: sciendum vobis est, ab illo homicidæ filio missum esse, qui mihi præcidat caput. Videte, vt venienti nuntio ostium claudatis, eumque

que foribus prematis. Nam sonitum audio pedum eius domini, 14 subsequenti eum. Eo adhuc cum illis loquente, ecce, descendit ad eum nuntius: quem subsecutus rex, * ita loquitur: quum hoc a Ioua malum sit, quid amplius a Ioua expectem?

CAPVT VII.

Copia per Eliseum promissa. Syrorum fuga. Leprosorum præda. Triumviri a multitudine oppressi.

AT Eliseus, audite Iouæ dictum, inquit. Hoc promittit Ioua, crastino die similia fatum scilo, binaque hordei fata scilo emtum iri ad portam 2 Samariæ. Tum triumuir, cuius manui rex inniti solebat, ita diuino respondit: si Ioua cælum metatibus panderet, vix tamen istud fieret. Atqui ipse tuis oculis videbis, inquit ille; sed inde non 3 comedes. Erant autem quatuor homines leprosi ante portam, qui cæperunt lic inter se cohortari: quid hic mortem manentes operimur? Siue urbem intrare statuimus, quum ibi sit fames; siue hic manere: moriendum est. Quamobrem age; transfugiamus in castra Syrorum. Si nos conseruaerint; viuemus: sin occiderint; 5 moriamur. Ita sub crepusculum in castra Syrorum ire contendunt: atque vbi ad extrema castra ventum est; ibi neminem offendunt. 6 Fecerat enim Dominus, vt per castra Syrorum sonitus audiretur quadrigarum equorumque et ingentis exercitus: dicerentque inter sese Syri, Hætarorum Aegyptiorumque reges contra se ab Israelitarum esse rege conductos. Itaque sese in pedes coniecerant sub crepusculum, suisque tabernaculis, equis, asinis, breuiter castris, sicut erant, relictis, salutis suæ fuga conseruaerant. Igitur leprosi illi, vbi

ad extrema castra ventum est; in tabernaculum quoddam ingrediuntur, sumtoque cibo et potu, aurum inde argentumque et vestes auferunt, et abditum eunt: reuersique, in aliud tabernaculum intrant, atque illinc prædam efferunt, et occultatum eunt. Deinde inter se commonefacere cæperunt, non se recte facere, qui eo die, quum læti nuntii dies sit, taceant. Quod si ad lucem matutinam expectent, culpam esse subituros. Quamobrem eundem esse nuntiatum in regiam. Ita ianitorem adiuuant: clamant, venisse se in castra Syrorum, neque ibi quemquam hominum, aut humanam vocem, sed tantum equos et asinos vincetos, et tabernacula sic composita, vt esse solent, offendisse. Tum ille ceteros ianitores vocauit, qui id in regiam interiorem nuntiarent. At rex noctu surgit, et suos sic adloquitur: volo vobis ostendere, quid nobis faciant Syri. Sciunt, nos fame laborare, ideoque castris egressi latent in agris, eo consilio, vt, si ex vrbe prodierimus, viuos nos capiant, atque ita in urbem intrent. Tum quidam ex regiis ei 13 persuasit, vt adhibitis equis, ex iis quinque, qui superessent (totidem enim superesse ex omni israeliticorum equorum multitudine, ceteris consumitis) mitterentur, qui rem explorarent. Ita sumtis duobus 14 equis iugalibus, missi sunt a rege, qui Syrorum agmen sequentes, explorarent: qui illos ad Iordanem 15 secuti, inuenerunt omnem viam vestibus et supellectile plenam; quæ Syri, dum trepidant, abiicerant. Quod postquam regi reuersi nuntiarunt: egressus populus, Syrorum castra diripuit, vniique similia fatum scilo, et duo hordei fata scilo; sicuti Ioua promiserat. Triumuir autem ille, 17 cuius manui rex inniti solebat, quum portæ esset a rege præpositus,

tus, a turba oppressus, in porta interii: quemadmodum diuinus, quum rex ad eum descendisset, fo-
 18 re prædixerat, tum, quum diuino, regi pollicito, fore, vt postridie ad portam Samariæ bina hordei fata siclo, singula autem simillæ fata siclo vanirent, respondit trium-
 19 uir ille, etiamsi Ioua cælum metatibus aperiret, vix tamen id futurum esse: atque ille ei dixit, ipsum suis oculis visurum esse, sed
 20 non inde comesturum. Id quod ei accidit: oppressusque a populo in porta, interii.

CAPVT VIII.

Per Eliseum fames predicta. Ad istum Hazael de Benadadi morbo. Iorami regis impietas. Dauidi Ioua memor. Idumeorum desectio. Rex, cades. Iorami mors. Ochozise regnum, prauitas.

MOnuit autem Elifæus mulierem, cuius filium in vitam reuocauerat, vt discederet vna cum familia sua, et alicubi peregrinaretur. Nam iudici a Ioua famem, eamque futuram esse in
 2 finibus illis per septennium. His diuini monitis paruit mulier, et cum familia sua in Palæstinam ire contendit, ibique septem annos
 3 commorata est. Præteritis septem annis, ex Palæstina reuertitur, regemque adit, vt eum de sua domo
 4 fundoque interpellat. Rex autem cum Gihezi, diuini famulo, colloquebatur, ab eoque petebat, vt sibi
 5 omnia mira Elifæi facta narraret. Atque, illo regi exponente, quo pacto ille mortuum in vitam reuocasset: superuenit mulier, (cuius ille filium a morte reuocauerat) vt regem super domo sua fundoque
 6 interpellaret. Atque hic Gihezis, domine rex, inquit, hæc mulier est, et hic eius filius in vitam ab Elifæo
 7 reuocatus. Tum rex mulierem interrogauit; ac postquam ea rem ei narrauit, spadonem vnum ei
 7 dedit, cum mandato, vt mulieri

omnia sua restitueret, omnesque fundi proventus, ex quo illa patriam reliquerat, ad id vsque tempus.

Quum venisset autem Elifæus 8 Damascum, et Benadado Syriæ regi ægrotanti nuntiatum esset, illo venisse diuinum: iussit rex Hazaeli, vt, sumto secum munere, iret obuiam diuino, et ex eo Iouæ responsum peteret, an esset ex eo morbo reualiturus. Hazael illi 10 obuiam iuit, secum ferens munus, et de omnibus Damasci bonis onus quadraginta camelorum. Atque, vbi in illius conspectum venit, ita locutus est: filius tuus Benadadus, Syriæ rex, misit me ad te, ad sciscitandum, an ab eo, quo laborat, morbo sit conualiturus. Cui Eli- 11 fæus ita respondit: i renuntiatum ei, conualiturum esse: quamquam ostendit mihi Ioua, moriturum. Hæc locutus diuinus, vultum ali- 12 quamdiu fixum silens tenuit; et 13 ab Hazaele sic interrogatus: cur fles, domine? ita respondit: quoniam scio, quibus tui malis Israelitas adfecturus: nam eorum et munimenta igne incendes, et pubem ferro trucidabis, et paruulos illides, et grauidas dissecabis. Et 14 Hazael: nam quis ego sum, homunculus cane vilior, vt istam tantam rem faciam? Ostendit mihi Ioua, (inquit Elifæus) te regem fore Syriæ. Ita digressus ille ab Elifæo dominum suum adit: et quærenti, quid Elifæus dixerit, respondet, dixisse reualiturum. Postridie madefacta aqua lodice, eius vultum obtexit: eoque mortuo, regnum in eius loco occupauit. Anno autem quinto Iorami Achabi 15 filii, Israelitarum regis, quum regnasset in Iudæa Iosaphatus, Iudææ regnum iniit Ioramus Iosaphati filius, annos tum natus duos et triginta. Regnauit Hierosolymis 18 annos octo, regumque Israelita- 15 rum mores imitatus, quemadmodum fecerant, qui erant ex Achabi fami-

familia, (nam Achabi filiam habebat in matrimonio) Iouam offendit. Quamquam noluit, Ioua Iudæam euertere, propter Dauidem suum, cui promiserat, sese ex eius filiis successorem perpetuo daturum esse. Huius temporibus defecerunt a Iudæis Idumæi, sibi que regem fecerunt. Itaque Ioranius ad Seir cum omnibus quadrigariis suis profectus est, et noctu Idumæos, a quibus circumsidebatur, adortus vicit, curruumque principes. Itaque fugerunt milites domum. Atque ea Idumæorum in Iudæos rebellio adhuc durat, eodemque tempore defecit etiam Lebna. Reliquæ Iorani res, gesta que omnia scripta sunt in annalibus regum Iudææ.

Ioramo vita defuncto, et in vrbe Dauidis apud maiores suos sepulto, successit Ochozias eius filius, idque anno duodecimo Iorami Achabi filii, Israelitarum regis, annos tum natus duos et viginti. Regnavit Hierosolymis annum vnum. Matrem habuit nomine Athaliam, Amris Israelitarum regis filiam. Achabi stirpis mores imitatus, Iouam offendit: nam achabica domus gener fuit, et cum Ioramo Achabi filio ad Ramotha Galaaditarum profectus est, ad bellum gerendum cum Hazaele Syriæ rege: vbi quum vulneratus a Syris Ioramus Achabi filius rex Iezrael reuertisset, vt sananda curaret vulnera, quæ in eo contra Hazaelem Syriæ regem prælio ad Ramotha a Syris acceperat: descendit ad eum Iezraele ægrotantem, visendi gratia, Ochozias Iorami filius, Iudææ rex.

CAPVT IX.

Ab Eliseo vir missus ad vngendum Iehum. Is factus rex, eius in Ioramum coniuratio. Huius et Ochozid rex. Iezabelis prauius, rex, lanarius.

6) insanus.

IVNI Elisæus vates vnum de genere vatum euocauit, eique præcepit in hunc modum: accinge te, et hanc olei lenticulam tecum ferens, proficiscere Ramotha Galaaditarum: eo postquam perueneris; cernes ibi Iehum Iosaphati filium, Nansis nepotem. Hunc a ceteris seuocatum, in interius penetrale seducito, sumtaque olei lenticula, eius caput perfundito, atque ita dicito: eum a Ioua (qui id ei significari inbeat) vngi regem Israelitarum. Deinde, aperto ostio, fugito sine mora. Igitur iuuenis ille, qui iuuenis vates erat, ad Ramotha Galaaditarum profectus est: quo vbi peruenit, naetus duces exercitus sedentes, ita dixit: habeo ad te mandatum, dux. Et Iehus ad quem omnium nostrum? Ad te, dux, inquit ille. Tum Iehus sur-rexit, et domum ingressus est. Et vates ei caput oleo perfudit, ita dicens: hæc dicit Ioua Deus Israelitarum: ego te vngo regem Iouani populi, hoc est, Israelitarum, vt Achabi domini tui stirpem perimas, vlciscar que sanguinem feruorum meorum vatum, et tot Iouæ seruorum, in Iezabelem, faciam que vt tota pereat stirps Achabi, neque quidquam erit in eius genere tam apud Israelitas vel abstrusum vel expositum, quin omnia funditus euertam, etiam comminctorum parietis. Achabique domum in eum statum redigam, in quem Ieroboami Nabati filii, et Baasæ Ahizæ filii redacta domus est. Quin etiam Iezabelem comedent canes in agro iezraelensi infepultam. Hæc locutus ille, aperto ostio, fugit. Iehus autem ad conseruos suos egressus, interrogatus, quomodo se res haberet, et cur ad eum venisset limphatus ille: respondit, eos et hominem, et hominis orationem tenere. Negantibus, et sibi rem exponi postulantibus: illius

ius dicta refert, et se ab eo Iouæ
 iusfu Israelitarum regem esse vn-
 13 etum, dicit. Tum illi ei confe-
 ssum suam quisque vestem in gra-
 duum pulpito substernunt, datoque
 tuba signo, Iehum regem pronun-
 14 tiant. Igitur Iehus, Iosaphati fi-
 lius, Namsis nepos, coniurationem
 fecit contra Ioramum: qui Ioramus
 quum Ramotha Galaaditarum om-
 nibus Israelitarum copiis aduer-
 sus Hazaelem Syriæ regem defen-
 15 deret, reuersus erat Iezrael ad
 sananda vulnera, quæ a Syris in
 pugna contra Hazaelem acceperat.
 Iehus ergo monuit, vt, si eis vide-
 retur, darent operam, ne quis ex
 vrbe euaderet, qui eam rem Iezrael
 16 nuntiatum iret. Ipse, conscenso
 curru, Iezrael petit, vbi Ioramus
 decubabat, ad quem visendum vene-
 rat Ochozias Iudææ rex. Quin-
 17 que speculator, Iezraele in turri
 stans, vidisset Iehu venientis glo-
 bum, seque globum videre, dixisset;
 iussit Ioramus, illis obuiam mitti
 equitem, qui quæreret, quomodo
 18 res se haberet. Eques illi obuiam
 progressus, quærit ex mandato regis,
 quomodo se res habeat? Cui
 Iehus: quid, quomodo se res habet?
 19 recede pone me. Quum speculator
 nuntiasset, nuntium ad illos
 peruenisse, sed non reuerti: misit
 20 ille alterum equitem. Qui vbi
 ad illos peruenit, interrogat ex
 mandato regis, quomodo se res
 habeat? Cui Iehus: quid, quomo-
 do se res habet? recede pone me.
 21 Hoc quum speculator renuntiasset,
 eum ad illos peruenisse, sed non
 reuerti, incensum autem videri Ie-
 hu Namsis nepotis; eum enim fu-
 riose incedere: iussit Ioramus Is-
 raelitarum rex currum equis iungi,
 atque ipse et Ochozias Iudææ rex
 in suo vterque curru obuiam Iehu
 progressi sunt, eique occurrerunt
 22 in fundo Nabothi Iezraelensis. At-
 que, illo viso, Ioramus ita dixit:
 quomodo se res habet, Iehu? Cui
 ille: quomodo se res habet,
 inquit, durantibus adhuc tot matris
 tuæ Iezabelis stupris atque malefi-
 ciis? Hic Ioramus conuersis ha- 23
 benis fugere, et circumuenimur,
 Ochozia, dicere. At Iehus ad- 24
 mota arcui manu, Ioramum inter
 scapulas ita percussit, vt telum illi
 per pectus exiret. Eoque in curru 25
 prostrato, tolle eum, (inquit trium-
 uiro Badacari) et in prædii Nabothi
 Iezraelensis fundum abiice. Nam
 memini, quum aliquando ego et tu
 Achabum eius patrem cum bigariis
 sequeremur, huiusmodi oraculum
 illi fuisse Iouæ mandato obnuntia-
 tum, quo oraculo Ioua pronun- 26
 tiaret, sese Nabothi, eiusque filio-
 rum sanguinem, quem pridie vi-
 disset, in Achabum hoc ipso in
 fundo vlturum esse. Quamobrem
 tolle eum, et abiice in fundum, vt
 Iouæ fert prædictio. Hæc videns 27
 Iudææ rex Ochozias, fugam capessit
 versus domum hortensem: quem
 persecutus Iehus, etiam feriri iussit
 in cyrru, in cliuo Gure, apud Iebla-
 am. Ille ad Mageddonem fugit, 28
 ibique mortuus est, et a suis Hie-
 iosolyman uectus, in sepulcro suo
 apud maiores suos in vrbe Davidis
 sepelitur. Cœperat Ochozias in 29
 Iudæa regnare anno vndecimo Ior-
 ami Achabi filii. Iehus vero 30
 Iezrael ire perrexit. Quod vbi Ie-
 zabel audiuit, faciem sibi fucavit,
 caput comisit: et per fenestram pro-
 spiciens, Iehu prætereunte portam,
 dixit: an impune Zambris domi- 31
 num suum peremit? At ille, sub- 32
 lata ad fenestram facie, dixit: quis
 a me est? quis? quumque ad eum
 duo aut tres prospexissent spado-
 nes: præcipitate eam, inquit. 33
 Tum illi eam præcipitant, resper-
 sitque sanguis eius murum et e-
 quos. Ille, ea conculcata, iuit ad
 sumendum cibum. Deinde nefa- 34
 riam illam (sic enim eam adpellauit)
 curari sepelirique iussit; quod re-
 gis esfet filia. Sed qui ad eam se- 35
 pelien-

pelendum iuerunt, nihil, præter caluam, pedesque, et manuum palmas inuenerunt. Quod postquam reuersi ad illum retulerunt: dixit, Iouam id ipsam per suum Eliam Thesbitam prædixisse, scilicet in agro iezraelensi Iezabelis corpus a canibus comesum iri. Iacuit ergo Iezabelis cadauer, tamquam sterucus sub dio, in agro iezraelensi, ita ut Iezabel esse non videretur.

CAPVT X.

Ad Iezraelenses Iehu litteræ. Achabi filiorum, Ochozia consanguineorum, et Baalis uatum cædes. In Israelitis Hazael.

QUUM haberet autem Achabus septuaginta filios Samariæ: scripsit Iehus litteras, quas Samariam ad principes iezraelenses senatores et Achabi educatores misit, in hæc verba: simulac ad vos peruenerit hæc epistola, qui domini vestri filios, qui currus, qui equos, qui vrbeim munitam, qui arma habetis: dispicite ex domini vestri filiis præstantissimum, et maxime idoneum, quem in patrio folio collocetis, proque domini vestri domo decertetis. Illi vero ingenti metu perculsi sunt, quippe cogitantes, ei ne duos quidem restitisse reges, ne dum ut ipsi resisterent, miseruntque præfectus domus et prætor vrbanus, et senatores, educatoresque ad Iehum, sese in eius futuros potestate, omniaque imperata facturos, neque quemquam regem esse creaturos: vteretur suo arbitrio. Ad hæc ille alteram epistolam scripsit ad illos in hunc modum: si meis, mihique obeditis; adfertestorum domini vestri filiorum capita, et ad me die crastino venite iezrael. Erant regii filii septuaginta apud optimates ciuitatis, a quibus educabantur. Igitur perlatis ad eos litteris, comprehenderunt filios regios, eosque iugularunt,

homines septuaginta: et eorum capita, in fistellis posita, Iezrael ad illum miserunt. Ad quem postquam venit nuntius, et, regis filiorum capita adlata esse, nuntiauit: iussit ea in duos acervos ante portam congeri ad crastinum. Post stridie egressus, stans, ad omnem populum verba facit ad hunc modum: vos infontes estis: equidem contra dominum meum coniurauit eumque interfeci: sed hos omnes quis interfecit? Iamiam cognoscite, nihil eorum, quæ a Ioua in Achabi genus prædicta sunt, irritum esse, quin omnia fecerit Ioua, quæ per suum Eliam prædixerat. Tum Iehus omnibus, qui Iezraele ex Achabi familia restabant, omnibusque eius proceribus et necessariis atque sacerdotibus peremtis, adeo ut nullus ex illius stirpe restaret, Samariam ire contendit.

Atque in itinere apud casam pastoriciam nactus Ochoziæ Iudææ regis consanguineos, interrogat, qui sint? Quumque illi respondissent, se Ochoziæ consanguineos esse, qui ad regis et reginæ filios salutandos venirent: iussit, viuos comprehendendi, comprehensosque iugulari ad puteum casæ, homines duos et quadraginta, nullo prorsus eorum relicto.

Illinc digressus, incidit in Ionadabum, Rechabi filium, et, eo salutato: es ne tu, inquit, animo erga me beneuolo, ut ego sum erga te? Sum, inquit Ionadabus. Si es, da manum. Atque illum, dante manu, ad se in currum euexit, seque comitari, et sui erga Iouam studii spectatorem esse, iussit. Illo in currum euecto, Samariam venit, omnesque ex Achabi stirpe reliquos ad interneccionem perimit, quemadmodum Eliæ Ioua futurum prædixerat. Deinde, conuocato omni populo, verba facit, Achabum Baali parum seruiuisse, Iehum multum seruiturum esse. Quam pro-

propter omnes Baalis vates, omnes cultores, omnesque sacerdotes ad se vocent, neu quis desit: nam se magnum Baali facturum esse sacrificium, ad quod quisquis non adfuisset, vita priuatum iri.

20 Hæc autem callide faciebat Iehus, vt omnes Baalis perderet cultores.

21 Iusfitque Iehus Baalis ferias edici: quibus proclamatis, curauit, vt ex omnibus israeliticis partibus omnes Baalis cultores conuenirent.

22 Qui postquam ad vnum omnes in Baalis ædem coierunt, iisque ita referta fuit ædes, vt oribus ora iungerentur: iusfit æditimo, vt vestes ad omnes Baalis cultores proineret; iisque prolatis, ingressus ipse cum Ionadabo Recha-
bi filio, in ædem Baalis, iubet Baalis cultoribus, vt diligenter videant, ne quis sit ibi cum ipsis ex Iouæ cultoribus, sed tantum

24 Baalis cultores. Atque illis rem diuinam et solida sacrificia facere ingressis, disponit foris homines octoginta, quibus edicit, quicumque illorum euaserit, quos ipse in eorum manus adduxerit, vitam

25 vita perdendam fore. Atque vbi solidum sacrificium finiuit, satellitibus et triumuiris imperat, vt ingressi, illos sic occidant, vt ne quis exeat. Ita illos ferro trucidant, prosternuntque satellites et trium-
uiri.

26 Deinde in oppidum templi Baalis profecti, quum alia templi simulacra efferunt cremantque,

27 tum ipsius Baalis simulacrum deturbant, dirutamque Baalis ædem in latrinas redigunt, quæ manent ad

28 hunc diem. Ita exterminauit Iehus ex Israelitis Baalem: quamquam a Ieroboami Nabati filii sceleribus, quibus ille Israelitas ob-

29 strinxerat, non abstinuit, videlicet ab aureis vitulis, qui Bethel et Dane erant. Tum Ioua Iehu

30 promisit: quoniam suæ voluntati recte paruisset, Achabique domum plane ex animi sui sententia tra-

ctasset, fore, vt eius etiam trinepotes in Israelitarum folio sederent. Sed non curauit Iehus, vt ex Iouæ Dei Israelitarum lege tota mente viueret: dum a Ieroboami sceleribus, in quæ ille Israelitas coniecerat, non recedit. Per ea tempora cœpit Ioua Israelitas atterere, effecitque, vt vastaret Hazael omnes Israelitarum fines a Iordane ad exortum solis, omnem tractum Galaaditarum, et Gadinorum, et Rubenitarum, et Manassensium, qua Galaaditis et Basana ab Aroere, apud Arnonem fluium posito, patent. De reliquis omnibus Iehu rebus gestis atque viribus scriptum exstat in annalibus regum Israelitarum. Iehu vita defuncto, et Samariæ sepulto, successit in regno Ioachazus eius filius. Regnavit autem Iehus in Israelitas annos duodeciginta Samariæ.

CAPVT XI.

In stirpem regiam Athalæ crudelitas. Ex cæde Iouæ ereptus, rex creatus. Athalæ nex extra sanum.

CETERUM Ochoziæ mater Athalia: videns, mortuum esse filium suum, omne regium semen inuasit ac perdidit. Sed Iosaba, Iorami regis filia, Ochoziæ soror, Ioam Ochoziæ filium, eiusque nutricem, ex media regionum filiorum cæde surripuit in conclau cubiculi, eumque ex Athaliæ conspectu abditum, et a morte vindicatum, habuit in Iouæ templo occultum sex annos, Athalia regnum obtinente. Anno septimo curat arcescendos Ioiada centuriones stipatorum atque satellitum: cumque iis in Iouæ templum introductis, et iureiurando obstrictis, ibi paciscitur: eisque regis filium ostendit, atque ita præcipit: hoc vobis faciendum est. Tertia pars vestrum aderit sabbato, et re-

regiæ custodiam aget. Altera tertia erit ad portam suriam. Tertia ad portam posticam satellitum, et domus Mesæ custodiam agetis. Duæ autem partes vestrum, hoc est, omnes qui sabbato prodire solent, regis custodiam in Iouæ templo agent. Atque ita regem vndique circumuallabitis, tela manu gerentes: ac, qui intra septum introiuerit, morietur: regemque et exeuntem et intrantem stipabitis. Hæc omnia Ioiadæ pontificis imperata faciunt centuriones: adsumtisque suis quisque hominibus, tum quibus venire, tum quibus abire sabbato mos erat, Ioiadam adeunt. Pontifex centurionibus hastas phætrasque Dauidis regis, quæ in templo Iouæ erant, tradidit: stantibusque armatis satellitibus a templi parte dextra ad sinistram, qua templum araque patebat, ut regem vndique stiparent: filium regis ducit, ei coronam et oraculum imponit: regemque faciunt atque regunt, et complofis manibus regem salutant. Athalia, audito conarsus hominum strepitu, ad eos in ouæ templum venit; et regem conspicata in pulpitō, sicuti moratur, stantem, tum principes et tuos apud regem, cunctosque mortales lætantes, tubisque clangentes: vestimenta sua lacerat, et, coniurationem esse, iterum atque iterum iurat. At Ioiada pontifex centurionibus militum præfectis impet, ut illam extra templi septum uocant, ac si quis eam secutus fuerit, eum ferro trucidet. Nolebat enim sacerdos, eam in Iouæ templo mori. Illi, iniectis manibus, eam in viam, qua equis in regiam aditus est, educunt, ibique perimitur. Ioiada tum inter Iouam et regem populumque, ut Iouæ populus esset, tum inter regem et populum concordiam fecit. Deinde totius regni homines Baalis ædem aduersi, eius aras diruunt, et imagines

probe perfringunt, Mattanemque Baalis sacerdotem ante aras interficiunt. Pontifex Iouæ templo custodiis munito, centuriones, stipatores, satellites, omnem denique populum aduocat: deductumque de Iouæ templo regem, per viam portæ satellitum in regiam introducunt, et, eo in folio regali collocato, vniuersi lætati sunt: atque ita otium nata ciuitas est, Athalia ferro apud regiam necata.

CAPVT XII.

Per Ioam facti instauratio, huius nex, sepultura. Heres regni Amasius.

A Gebat Ioas annum septimum, quum regnum iniit, videlicet anno septimo regni Iehu. Regnauit Hierosolymis annos quadraginta. Mater ei fuit nomine Sebia ex Bersaba. Is Ioas Iouæ tamdiu paruit, quamdiu doctorem Ioiadam pontificem habuit: tametsi sacella sublata non sunt, populo adhuc in his sacra suffragante. Iussit autem Ioas sacerdotibus, ut omnem pecuniam rerum sacrarum, quæ in Iouæ templum illata foret, pecuniam recensorum pro cuiusque capitis æstimatione, et omnem pecuniam, quam cuique in Iouæ templum inferre visum fuisset, sumerent sua quisque diœcesi, atque inde templi diruta reficerent, vbiunque ruina exstaret. Sed anno regni Ioæ vicesimo tertio, quum templi ruinas sacerdotes non instaurassent: vocauit rex Ioas Ioiadam pontificem et sacerdotes: eisque obiurgatis, quod templi diruta non instaurassent, vetuit, ne vllam pecuniam a suis diœcesibus acciperent, quin eam in templi ruinas impenderent. Sed quum sacerdotes statuisent, pecuniam a populo non accipere, neque templi ruinas refarcire: cepit Ioiada pontifex capsam, quam, perforato eius operculo.

culo, apud aram posuit ad dextram ingredientium in templum Iouæ, in quam capsam sacerdotes vestibuli custodes omnem pecuniam in Iouæ templum illatam coniecerent. Ac postquam visum erat, satis esse in capsâ pecuniæ: accedebant scriba regius et pontifex, et pecuniam, quæ in templo Iouæ inueniebatur, numerabant: inque loculos relata, subductâ ratione, tradebant operis curatoribus, templo Iouæ præfectis, qui eam erogarent in fabros lignarios, inque structores, Iouæ templum reficientes, in cæmentarios, in lapidas, in ligna, quadratosque lapides comparandos, ad sarcinas templi Iouæ ruinas, denique in omnia, quæ ad templi instaurationem pertinerent. Neque ex illa, quæ in templo Iouæ proueniebat, pecunia, fiebant templi pelues argenteæ, instrumenta musica, phialæ, tubæ, aut vllum denique vas aureum, argenteumue. Sed ea operis curatoribus dabatur, qui ea Iouæ templum reficerent. Neque illis, quibus in operis curatores eroganda tradebatur pecunia, impensa ferebatur, quippe bona fide agentibus: verum noxalis et delictorum pecunia in templum non inferebatur, sed sacerdotum erat. Quum autem Hazael, Syriæ rex, Getham bello adortus cepisset, et Hierosolymam iter aduertisset: cepit Ioas Iudææ rex omnia, quæ tum a Iosaphato, Ioramo, et Ochozia, suis maioribus, Iudææ regibus, tum a seipso fuerant consecrata, atque omne aurum, quod vel in templi, vel in regiæ fisco inuentum est: iisque Hazaeli Syriæ regi misit, persuasit, vt ab Hierosolyma discederet. De reliquis omnibus Iouæ rebus gestis memoriæ proditum exstat in annalibus regum Iudææ. Hic Ioas a suis Iozabaro Semæ filio, et Iozabado Someris filio, facta coniuratione, occisus est apud Mel-

lonem domum, quæ defert ad Siliam. Eoque apud maiores suos in vrbe Dauidis sepulto, successit in regnum Amasias eius filius.

CAPVT XIII.

Ioachazi regnum, scelera, captiuitas, liberatio. Samariæ idololatria. Regis obitus. Rex Ioua. Is ad Eliseum. Vatis mors, cadaueris tacti miraculum.

ANno vicefimo tertio Iouæ, Ochoziæ filii, Iudææ regis, regnum in Israelitas iniit Ioachazus Iehu filius. Regnauit Samariæ annos decem et septem. Hic quum Iouam offenderet, et Ieroboami Nabati filii scelus, quo ille Israelitas obstrinxerat, imitaretur, neque ab eo recederet: iratus Israelitis Ioua, dedit eos Hazaeli Syriæ regi, et Benadado Hazaelis filio continenter. Sed obsecrantem Ioachazum exaudiuit Ioua, Israelitarum calamitates respiciens, quibus a rege Syriæ opprimebantur, et Israelitas, defensore dato, a Syrorum imperio vindicauit, et in pristinum domos suas habitandi statum restituit. Neque tamen a Ieroboami familiæ sceleribus, in quæ ille Israelitas impulerat, recesserunt, quin ea imitarentur, maneretque apud Samariam lucus; quum quidem Ioachazo ex militibus tantum restarent equites quinquaginta, decem currus, et decem millia peditum: reliquis a Syriæ rege perditis, et quasi in triturâ puluerem redactis. De reliquis omnibus Ioachazi rebus gestis et viribus scriptum habetur in annalibus regum Israelitarum. Ioachazo vita defuncto, et Samariæ sepulto, successit Ioas eius filius in regnum Israelitarum, anno vicefimo septimo Iouæ Iudææ regis, regnauitque Samariæ annos sexdecim. Offendit autem Iouam, a tot Ieroboami, Nabati filii, flagitiis, quibus ille Israelitas obligauerat, non recedendo, inque eis viuendo.

De ceteris omnibus Ioæ rebus gestis viribusque, vt cum Amasia Iudææ rege bellum gesserit, scriptum exstat in annalibus regum Israelitarum. Ioa vita defuncto, sedit in eius folio Ieroboamus. Sepultus est autem Ioas Samariæ cum regibus Israelitarum. Quum laboraret autem Elisæus eo morbo, quo interiit: visit eum Ioas Israelitarum rex, et apud eum flens dixit: o pater, pater, Israelitarum currus et equites. Tum Elisæus ei præcepit, vt arcum sagittasque caperet. Quumque ille arcum et sagittas cepisset: iussit, vt arcui manum adnoueret. Quam postquam ille adnouit; Elisæus suas manus regis manibus imposuit, et eum orientalem aperire fenestram, iussit, eaque aperta iaculari. Atque eo iaculato, ista est (inquit ille) victrix ouæ sagitta, victrix contra Syros sagitta, quos tu apud Aphec ad inernecionem cædes. Itemque rem adloquens: sume sagittas. Quumque ille sumsisset: feri teram. Tum ille ter ferit; deinde desinit. Qua re succensens ei diuinus dixit: si quinquies aut sexies iussas, tum Syros ad exitium occidisses. Nunc ter Syros victurus es. Mortuo sepultoque Elisæo, tum eodem anno grasatores Moabitæ in eam regionem incursum facerent: quidam, qui hominem sepeliebant, visis latronibus, tum in Elisæi sepulcrum abiecerunt. Ille, simulac Elisæi osâ tetigit, reuixit, atque in pedes ingressus est. Hazael autem Syriæ rex israelitas toto Ioachazi tempore crudeliter infestauit: quamquam orum misertus Ioua, eos respexit, ob scædus, quod ei cum Abrahamo, Isaac, Iacoboque intercedebat: neque eos perdere voluit, neque hæc minus adspersus est. Mortuo Hazaele Syriæ rege, et Benadado eius filio in eius loco regnante: Ioas Ioachazi filius oppida rursum

eripuit Benadado Hazaelis filio, quæ ille a Ioachazo patre suo armis abstulerat: eoque ter victo, israeliticæ vrbes recuperauit.

CAPVT XIII.

Amasia regis pius non pura, in Ioam expeditio, fuso. Vtriusque mors. Ieroboami regnum, impietas, mors, Zacharias heres.

ANno secundo Ioæ, Ioachazi filii, Israelitarum regis, regnum Iudææ iniit Amasias Ioæ filius, annos tum natus quinque et viginti. Regnavit Hierosolymis annos vndetriginta, matre Ioadane Hierosolymitana. Hic Ioæ paruit: non ille quidem, vt Dauid auctor generis eius, sed omnia Ioæ patris sui facta imitatus est, non sublatis tamen sacellis, atque in eis populo adhuc sacra sustinuit faciente. Is, postquam firmatum in eius manu regnum est, seruos suos occidit, qui ipsius patrem regem occiderant: neque interfectorum filios peremit, vt fert scriptum illud legis Mosis, vbi præcipit Ioua, ne parentes pro filiis, neue filii pro parentibus moriantur, sed ob suum quisque peccatum moriatur. Occidit et Idumæorum in valle salis decem millia: petramque armis expugnauit, eamque Iestheel adpellauit, quod nomen adhuc manet. Tum, missis ad Ioani, Ioachazi filium, Iehu nepotem, Israelitarum regem, legatis, prouocauit eum ad congregandum. Cui Ioas remisit hæc: carduus Libani misit ad cedrum Libani, qui illius filiam suo filio in matrimonium poscerent. Interea præteriens quædam fera Libani, carduum proculcauit. Tu quoniam Idumæos vicisti, animos tollis, gloriare domitæ manens: ne tute tibi malum arcescas, et vna cum Iudæis cadas. His quum non obtemperaret Amasias: profectus est

12 Iouas Israelitarum rex, cumque
 Amasia Iudææ rege apud Bethsa-
 mem, quæ in Iudæa est, congres-
 13 sus est: victique ab Israelitis
 Iudæi, fuga domum diuersi abie-
 14 runt. Amasiam, Iouæ filium, Iudææ
 regem, Ioachazi nepotem cepit apud
 Bethsamem Iouas Israelitarum rex,
 et Hierosolymam profectus, diru-
 it ex Hierosolymæ muris a porta
 Ephraimitarum, ad portam anguli,
 15 quadringentos cubitos: ablato-
 que, quidquid auri, argenti, vaso-
 rum tum in Iouæ templo, tum in
 regis fisco inuentum est, abductis-
 que obsidibus, Samariam rediit.
 16 De ceteris omnibus Iouæ rebus ge-
 stis et potentia, vtque cum Amasia
 Iudææ rege bellum gesserit, scri-
 ptum exstat in annalibus regum Is-
 17 raelitarum. Iouæ vita defuncto,
 et Samariæ cum Israelitarum regi-
 bus sepulto, successit in regnum
 18 Ieroboamus eius filius. Vixit au-
 tem Amasias, Iouæ filius, Iudææ
 rex, post mortem Iouæ Ioachazi fi-
 llii Israelitarum regis, annos quin-
 19 decim. De reliquis Amasias rebus
 scriptum exstat in annalibus regum
 20 Iudææ. Aduersus eum facta Hiero-
 solymis coniuratio est. Quin-
 que Lachim profugisset; misi sunt
 eo, qui eum ibi interfecerunt:
 21 sublatusque in equo, sepultus est
 Hierosolymis apud maiores suos in
 vrbe Dauidis. Eius deinde filium
 22 Azariam, annos natum sexdecim, in
 regnum pro eo substituerunt vni-
 uersi Iudæi. Is, rege vita defun-
 cto, Elatham instaurauit, eamque
 23 Iudææ restituit. Anno decimo-
 quinto Amasias, Iouæ filii, Iudææ re-
 gis, cepit Ieroboamus, Iouæ filius,
 in Israelitis regnare: regnauit Sa-
 mariæ annos vnum et quadraginta.
 24 Is Iouam offendit, neque a tot Ie-
 roboami Nabati filii sceleribus, qui-
 bus ille Israelitas obstrinxerat, re-
 25 cesit. Recuperauit autem fines
 Israelitarum abusque Hematha ad
 lacum planum, vt habebatur in

Iouæ Dei Israelitarum oraculo,
 quod ediderat per suum Ionam
 Amittæi filium, vatem, Gethe-
 phrensem. Respexit enim Ioua
 2 miserias Israelitarum adeo acerbis,
 vt nihil neque abditum neque abie-
 ctum superesfet. Quinque nul-
 2 lus esset, qui eis auxilium ferret:
 Ioua, nolens israeliticum nomen
 ex rerum natura delere, eos per
 Ieroboamum Iouæ filium defendit.
 De reliquis omnibus Ieroboami re-
 2 bus gestis viribusque, vt bellum
 gesserit, vtque Damascum, et He-
 mathain Iudæis, qui inter Israe-
 litas habentur, recuperauerit,
 scriptum exstat in annalibus regum
 Israelitarum. Postquam Ierboa-
 2 mus ad manes maiorum suorum Is-
 raelitarum concessit: regnum ob-
 tinuit pro eo filius eius Zacharias.

CAPVT XV.

*Azarias, itemque Ozias, Zacharias, Sell-
 mus, Manahemus, Israelitæ reges. Phul
 Assyria rex. Israelitarum seruitus in
 Assyria. In Iudeos Syri.*

Anno vicefimo septimo Iero-
 1 boami Israelitarum regis, A-
 zarias, Amasias filius, regnum
 Iudææ iniit; annum tum agens de-
 2 cimum sextum. Regnauit Hie-
 rosolymis annos duos et quinqu-
 2 ginta, matre Hierosolymitana, no-
 mine Iecholia. Is Iouæ paruit,
 3 quemadmodum fecerat eius pater
 Amasias: non sublatis tamen sa-
 4 cellis, adhucque hominibus ibi sa-
 crificia suffitumque facientibus.
 Hic rex, a Ioua lepra adfectus,
 5 leprosus fuit vsque ad mortem: se-
 motamque domum habitauit, Iothamo
 eius filio domum procurante,
 6 populoque ius dicente. De re-
 liquis omnibus Azarias rebus gestis
 scriptum exstat in annalibus regum
 Iudææ. Azaria vita defuncto, et
 7 cum maioribus suis in vrbe Dauidis
 sepulto, regnauit pro eo Iothamus,
 8 eius filius. Anno duodequadrage-
 8 simo

9 *lmo Azariæ, Iudæorum regis, regnum Israelitarum iniit Zacharias, Ieroboami filius, quod Samariæ tenuit sex menses. In hunc, contra Iouæ voluntatem, exemplo maiorum suorum, viuentem, neque a Ieroboami, Nabati filii, sceleribus, quibus ille Israelitas adstrinxerat, recedentem, coniurationem fecit Sellumus, Iabis filius: eoque palam interfecto, regnum occupauit.*
 10 *De reliquis Zachariæ rebus scriptum exstat in annalibus regum Israelitarum. Hoc est oraculum Iouæ, quo Iehu promiserat fore, vt eius trinepotes in Israelitarum solio sederent: id quod euenit.*
 11 *Sellumus, Iabis filius anno tricesimo nono Azariæ, Iudææ regis, regnum iniit: quod postquam spatium vnus mensis Samariæ tenuit:*
 12 *Manahemus, Gadis filius, Therfa Samariam profectus, eum ibi peremit, eoque interfecto, regnum occupauit. De reliquis Sellumi rebus, et de facta ab eo coniuratione, scriptum habetur in annalibus regum Israelitarum. Deinde Thapsam, et omnia, quæ erant in ea, eiusque fines vsque a Therfa, peruastauit Manahemus, quod ei perias non aperuerant, thapsensesque grauidas mulieres omnes dilaniauit. Anno tricesimo nono Azariæ, Iudææ regis, regnum iniit Manahemus, Gadis filius, in Israelitas, quod Samariæ decem annos obtinuit. Is contra Iouæ voluntatem vixit: nec vnquam a Ieroboami, Nabati filii, sceleribus, quibus ille Israelitas obstrinxerat, recessit. Quumque in eam regionem venisset Phul, Assyriæ rex: dedit ei Manahemus mille argenti talenta, vt sibi adesset ad confirmandum in sua manu regnum: quod quidem argentum potentissimis quibusque Israelitarum imperauit, videlicet viritim quinquagenos argenti siclos, quod Assyriæ regi daretur. Ita reuersus Assyriæ*
 21 *rex, in ea regione moram non fecit. De reliquis omnibus Manahemi rebus gestis scriptum habetur in annalibus regum Israelitarum. Manahemo vita defuncto, successit in regnum Israelitarum Phacehia, filius eius, anno Azariæ Iudææ regis quinquagesimo. Regnavit Samariæ biennium. Eum contra Iouæ voluntatem viuentem, neque a Ieroboami Nabati filii sceleribus, quibus Israelitas obligauerat, recedentem, Phaca Romeliæ filius, eius triumuir, per coniurationem interfecit Samariæ, in arce regiæ, cum Argobo, et Arie, quinquaginta Galaaditis eum comitantibus: eoque mortuo regnum occupauit. De ceteris omnibus Phacehiæ rebus gestis scriptum exstat in annalibus regum Israelitarum. Anno quinquagesimo secundo Azariæ Iudææ regis, regnare cœpit apud Israelitas Phaca Romeliæ filius: regnavit Samariæ annos viginti. Is Iouam offendit, neque a Ieroboami Nabati filii sceleribus, quibus ille Israelitas obstrinxerat, recessit. Huius Phacæ Israelitarum regis temporibus Theglathphalasar Assyriæ rex, expeditione facta, cepit Ionem, et Abelmacham, et Ianoam, et Cadem, et Hasor, et Galaaditidem, et Galilæam, et omnem tractum nephthalensem, hominesque in Assyriam transtulit. Phacam Romeliæ filium Osea Elæ filius per coniurationem interfecit, regnumque occupauit anno vicesimo Iothami Ozii filii. De reliquis omnibus Phacæ rebus gestis scriptum exstat in annalibus regum Israelitarum. Anno secundo Phacæ Romeliæ filii, Israelitarum regis, Iudææ regnum iniit Iothamus Ozii filius, annos tum natus viginti quinque. Regnavit Hierosolymis annos sexdecim. Mater ei fuit nomine Ierusa, Sadoci filia. Is Ozii sui patris exemplo ad Iouæ*
 22
 23
 24
 25
 26
 27
 28
 29
 30
 31
 32
 33
 34

35 uæ voluntatem vixit, non sublatis tamen facellis, populo adhuc in eis sacrificia, suffitumque faciente. Instaurauit templi Iouæ portam
36 superiorem. De reliquis omnibus Iothami rebus gestis scriptum exstat in annalibus regum Iudææ.
37 Per ea tempora cœpit Ioua immittere in Iudæam Razinem regem Syriæ, et Phacam Romeliæ filium.

CAPVT XVI.

Achazi regis Iudææ scelera, filios per ignem traicientis. In Hierosolymam bellum. Ad Syriæ regem obsesius Achazius supplex cum donis, eiusdem mors, heres Ezechias.

1 **I**Othamo vita defuncto, et apud maiores suos in vrbe Dauidis, auctoris generis eius, sepulto,
2 Iudææ regnum obtinuit Achazus eius filius, anno Phacæ Romeliæ filii decimo septimo, annos tum natus viginti. Regnauit Hierosolymis annos sexdecim. Is tantum absuit, vt ad Iouæ Dei Israelitarum voluntatem viueret, sicut Dauid, eius generis auctor, fecerat, vt, israeliticorum regum mores imitatus, etiam filium suum per ignem traiceret: qualia sunt gentium flagitia, quas Ioua ob Israelitas euerterat: sacrificaretque, et suffitum faceret in facellis collibusque et passim sub frondosis arboribus. Tum Razin Syriæ rex, et Phaca Romeliæ filius, Israelitarum rex, Hierosolymam bello adorti, Achazum obsederunt, nec
6 expugnare potuerunt. Eo tempore Razin, Syriæ rex, Blatham (exactis inde Iudæis) recuperauit Syris, coque colonia Syrorum deducta est, quæ ad hunc diem manet.
7 Misit autem Achazus legatos ad Theglathphalafarem Assyriæ regem, et ab eo petiit, vt adesset, seque seruum et filium suum a Syriæ regis, et Israelitarum

regis iniuria, a quibus oppugnetur, defenderet: eidemque Assyriæ regi dono misit argentum aurumque, quod vel in æde Iouæ vel in regia inuentum est. His inductus Assyriæ rex, Damascus inuasit: eaque potitus, Damascenos Cirenem deportauit, interfecto Razine. Achazus autem rex Theglathphalafari Assyriæ regi obuiam Damascus venit: et, animaduersa Damasci ara, misit eius exemplar, et totius operis rationem, ad Vriam pontificem: isque pontifex aram ad præscriptum regis, Damasco missum, ad illius aduentum fecit. Rex Damasco reuersus, visa ara, accessit, et ad eam rem diuinam fecit, solidamque hostiam cremauit, et fertum et vinum libauit, et sanguinem hostiæ pro salute sua in aram effudit. Altare autem æneum, Iouæ inter aram et Iouæ ædem adpositum, amouit inde ex ædis conspectu, et ad aræ partem aquilonarem collocauit. Vriæque pontifici præcepit, vt in ara magna cremaret solidam hostiam matutinam, fertumque vespertinum, et hostiam solidam regis, eiusque fertum: et hostiam solidam omnium incolarum, eorumque fertum, et eorum prolibandum vinum, omnemque et solidarum hostiarum et victimarum sanguinem in eam infunderet: aram autem æneam ipse sibi ad oracula sciscitanda referuauit. His omnibus Achazi regis præceptis obsecutus est pontifex Vrias. Truncauit autem rex Achazus areas basium, et lauacra illis detraxit: lacumque de bubus æneis, qui suberant, depositum, substratis faxis imposuit. Tapetem quoque sabbati, qui in æde factus fuerat, et aditum regium exteriorem, in ædem conuertit, propter Assyriæ regem. De reliquis Achazi rebus gestis scriptum habetur in annalibus regum

¹⁰ Iudææ. Achazo vita defuncto, et in vrbe Davidis apud maiores suos sepulto, successit in regnum Ezechias eius filius.

CAPVT XVII.

Israelitarum regis Osee impietas, captiuitus, carcer. Israelitarum captiuitus in Mediis, impietas, idololatria. Samaritanorum origo.

¹ **A**Nno duodecimo Achazi, Iudææ regis, cœpit apud Israelitas regnare Osea Elæ filius.
² Regnauit Samariæ annos nouem. Et Iouam quidem offendit, sed non vt Israelitarum reges, eius maiores.
³ Hunc Oseam quum Salmanasar Assyriæ rex, facta in eum expeditione, subegisset, vectigalemque red-
⁴ egisset: postea, deprehensa eius defectione, (quod et legatos ad suam Aegypti regem miserat, neque ipsi Assyriæ regi vectigal, vt superioribus annis, mittebat) comprehendit, et in carcerem coniecit.
⁵ Quum enim totam regionem peruasisset: Samariam adortus triennium obsedit; eaque anno Osee nono potitus, Israelitas in Assyriam transtulit, Halæque et Habore, quæ vrbes in Media apud Gozanem fluuium sitæ sunt, collocauit.
⁷ Et quia Israelitæ contra Iouam Deum suum, a quo ex Aegypto deportati, et ex Pharaonis Aegypti regis potestate fuerant adserti, peccauerant, alienosque deos reuer-
⁸ riti, et instituta tum illarum gentium, quas Ioua in gratiam Israelitarum euertat, tum quæ ab ipsis Israelitarum regibus introducta erant, secuti, res designauerant illicitas, contra Iouam Deum
⁹ suum, sacellaque per omnia sua oppida a turri custodum ad urbem
¹⁰ munitam ædificauerant, statuas lucosque passim in editis collibus, et sub frondosis arboribus institu-
¹¹ erant, et ibi per omnia sacella more gentium, a Ioua eorum caus-

sa exactarum, adolebant, pessimaque facinora ad irritandum Iouam comittebant, colendo sterco-
¹² reos diuos, quam rem Ioua fieri vetuerat; quumque Ioua, tum
¹³ Israelitas, tum Iudæos per tot vates futura præuidentes admonisset, vt omis-
 sis suis prauis moribus, eius præceptis et institutis obedi-
 rent, vt ferebat tum omnis lata ab ipso maioribus eorum lex, tum
 missa ad eos per ipsius cultores vates mandata; non obtemperauerant, sed eadem
 ceruicis duritate,
¹⁴ qua maiores eorum, qui Iouæ Deo suo non crediderant, repudiatis illius institutis, atque fœdere, quod illi cum maioribus eorum intercedebat, et monitis, quibus ad eos
 usus erat, vana illa vani secuti erant, ad imitationem finitimarum gentium, quas imitari Ioua eos
 vetuerat; omisissisque omnibus Iouæ
¹⁵ Dei sui præceptis, duos sibi vitulos conflauerant, lucum fecerant, omnes cali copias adorabant, Baalem colebant, filios filiasque suas per ignem traiciebant, auguriis et diuinationibus utebantur, ad Iouam
 suis flagitiis irritandum addicti: ob hæc, inquam, Ioua Israelitis ve-
¹⁶ hementer iratus, eos reiectos auersatus est, relicta sola Iudæorum tri-
 bu. Ac Iudæis etiam, Iouæ Dei
¹⁷ sui præcepta non seruantibus, sed introducta ab Israelitis instituta tenentibus: repudiavit Ioua vniuersam Israelitarum stirpem: subactosque ita dedit prædonibus, vt eos a suo ad-
 spectu abiiceret. Nam
¹⁸ separati a domo Davidis Israelitæ, Ieroboamum Nabati filium regem creauerant: per quem a Ioua sequendo retracti, et magno scelere ob-
 stricti, per omnia ab illo commissa flagitia grasfabantur, ab eis non recedentes, eousque, vt
¹⁹ Ioua Israelitas e suo conspectu sustulerit, quemadinodum per tot suos vates minatus erat, eosque ex sua patria in Assyriam transferen-

dos curauerit, quæ captiuitas du-
rat adhuc.

20 Deduxit autem rex Assyriæ ex Ba-
bylone, Cutha, Aua, Hematha, et
Sepharuaimo coloniam in oppida
famaritana, in locum Israelitarum,
21 occupataque est a colonis, et habita-
22 ta Samaria, atque eius oppida. Sed
vt primum ibi nulla Iouæ religione
imbuti confederunt coloni: emisit
in illos Ioua leones, a quibus occi-
23 derentur. Itaque demonstratum
regi Assyriæ est, colonos ab eo in
oppida samaritana deductos, quoni-
am Dei illius terræ naturam igno-
rarent: propterea, immisisis ab illo
24 leonibus, necari. Tum rex As-
syriæ illo deduci imperauit ali-
quem sacerdotum, qui indidem
fuerant deportati, qui deductos eo
colonos naturam Dei illius terræ
25 doceret. Ita profectus vnus sacer-
dotum, qui Samaria fuerant trans-
lati, Bethele habitauit, illosque do-
cuit, qua religione Iouam colere
26 deberent. Sed illi, cuiusque na-
tionis homines, deos gentiles fece-
rant, eosque in facellis a Samarita-
27 nis factis posuerant: prout quæ-
que natio in quoque oppido con-
28 federat. Babylonii fecerant Soc-
cobenothum, Cuthæi Nergalem,
29 Hemathenses Asimam, Auani Ne-
30 bahazum et Thartacium. Sephar-
uaimenses Adramelecho et Aname-
lecho diis sepharuaimensibus filios
31 suos igni cremabant. Ita quum
et Iouam vererentur, et tamen ex
sui corporis hominibus sacerdotes
facellanos creassent, qui eis rem di-
32 uinam per facella facerent: fa-
ctum est, vt simul et Iouæ religio-
nem tenerent, et deos suos colerent
more gentium, ex quibus eo trans-
33 lati fuerant. Atque ad hunc diem
pristinios ritus retinent, neque Iouæ
religionem tenent, neque instituta,
iura, legem, disciplinam exsequuntur,
quam Ioua prognatis Iacobo
(cui nomen imposuerat Israelis)
34 tradidit, feriendoque cum eis

scædere, præcepit, ne deos alienos
reuererentur, neue adorarent, ne-
ue eis seruirent, aut sacrificarent;
sed tantum Iouam (a quo ex Aegy- 35
pto magna vi, extentoque brachio
educti fuissent) reuererentur, hunc
adorarent, huic sacrificarent, ab 36
hoc descripta sibi instituta, iura,
legem, doctrinam semper exse-
quendam curarent; neue deos 37
vererentur alienos, neue isti a se
cum ipsis scæderis obliuiscerentur;
ne deos, inquam, vererentur alie- 38
nos, sed tantum Iouam Deum suum
vererentur, qui eos esset ab o- 39
mnium hostium iniuria vindicatu-
rus. Sed non obediuerunt, suos- 40
que pristinos mores retinentes illæ
gentes, et Iouæ religionem secu- 41
tæ sunt, et simulacra sua coluerunt:
earumque filii et nepotes hæctenus
patrios mores imitati sunt.

CAPVT XVIII.

*Ezechia Iudææ regis pius. Israelitarum
captiuitas. In Iudæam Senacheribus.
Rabfacis oratio superba.*

ANno tertio Osææ Elæ filii, re- 1
gis Israelitarum, regnum Iu-
dææ iniit Ezechias Achazi fi-
lius, annum tum agens vicesimum
quintum. Regnauit Hierosoly- 2
mis annos nouem et viginti, matre
nomine Abi, Zachariæ filia. Is 3
Iouæ obediuit, quemadmodum fe-
cerat eius generis auctor Dauid:
facella sustulit, statuas perfregit, 4
lucum succidit, serpentem æneum
a Mose factum (quoniam ei ad id
temporum Israelitæ adolebant)
contriuit, et Nehostan ab ære ad-
pellauit: Iouæ Deo Israelitarum 5
confidit: nec eum vllus ex omni-
bus Iudææ regibus vel secutus est,
vel præcessit, qui sit cum eo com-
parandus. Iouæ sine vlla dese- 6
ctione adhæsit, eiusque præcepta,
Mosi tradita, conseruauit. Ioua 7
secundo vsus, in omnibus rebus ge-
rendis prudenter se gessit. Con-
tra

tra regem Asyriæ rebellauit, ne-
 8 que ei seruiuit. Palæstinos ad
 Gazam eiusque fines subegit, a
 turri custodum ad urbem munitam.
 9 Huius Ezechiaë regni anno quarto,
 qui fuit annus septimus Osæ Elæ
 filii Israelitarum regis, expeditio-
 nem fecit Salmanasar Asyriæ rex
 in Samariam, eamque obsedit:
 10 atque ea post triennium capta, an-
 no Ezechiaë sexto, qui fuit annus
 Osæ Israelitarum regis nonus,
 11 Israelitas in Asyriam traduxit, et
 Halæ atque Habore (quæ vrbes
 medicæ sunt, apud Gozanem fluui-
 12 um positæ) collocavit: quando-
 quidem Iouæ Deo suo dicto audi-
 entes non fuerant, eiusque fœdere
 violato, nihil eorum, quæ fuerant a
 Mose Iouæ seruo præcepta, obe-
 dienter fecerant.
 13 Anno autem Ezechiaë regis quar-
 todecimo expeditionem fecit Sena-
 cheribus Asyriæ rex in omnia mu-
 nita oppida Iudææ, eaque cepit.
 14 Tum Iudææ rex Ezechias, misâ ad
 Asyriæ regem legatione ad Lachim,
 petiit, se peccauisse confitens, vt ab
 se discederet: se, quidquid sibi ab
 illo impostum fuisset, laturum.
 15 Quumque ille ei trecenta argenti
 et triginta auri talenta imperasset:
 dedit rex Ezechias, quidquid argen-
 ti vel in Iouæ templo, vel in regia
 16 fisco inuentum est: Ac tum auul-
 sas delubri Iouæ valuas, laminas-
 que, quas ipsemet induxerat, Asy-
 17 riæ regi dedit. At rex Asyriæ
 Tartanem, Rabsarim et Rabsacem
 a Lachi Hierosolymam misit, ad
 regem Ezechiam cum magnis copiis:
 qui postquam Hierosolymam
 peruenerunt, et a apud aquæ du-
 ctum piscinæ superioris, positum ad
 18 femitam agri fullonis, constiterunt:
 vocauere regem. Quumque ad
 eos prodiiissent Eliacimus Helciæ
 filius, procurator domus, et Sobna
 scriba, et Ioa Asaphi filius a com-
 mentariis: Rabsaces apud eos hu-

iusmodi verba facit: vos hæc no- 19
 mine regis magni, id est regis As-
 syriæ, dicite Ezechiaë: qua tandem
 fiducia nitatur? verbisne, an con- 20
 filio, an viribus certare cogitet?
 qua tandem spe fretus ab eo defe-
 cerit? An videlicet confidit con- 21
 fracto isti arundineo baculo, id est,
 Aegyptiis: cui baculo si quis inni-
 tatur, ei manum perforat, eumque
 pungat? talis est Aegypti rex Pha-
 rao in omnes, qui ei confidunt.
 Quod si mihi dicetis, vos Iouæ Deo 22
 vestro confidere: an non is est,
 cuius Ezechias facella arasque sus-
 tulit, iusfitque Iudæis et Hieroso-
 lymitanis, vt Hierosolymæ ad cer-
 tam quamdam Ænam Deum adora-
 rent? Age iam, vis tu cum do- 23
 mino meo rege Asyriæ sponsio-
 nem facere, si tibi duo equorum
 millia tradidero, ni tu non possis
 totidem equites ad eos suppeditare?
 Tune ausis resistere vel vni præ- 24
 tori, meorum conseruorum mini-
 mo? Et fiduciam tibi collocas in
 Aegyptiorum curribus et equitatu?
 An porro sine Ioua ad hunc locum 25
 peruastandum adscendi? Ipse me
 Ioua iusfit in hanc regionem ex-
 peditionem facere, eamque depopu-
 lulari. Hic Eliacimus Helciæ fi- 26
 lius, Sobnaque et Ioa Rabsacem in-
 terpellant, rogantes, vt se seruos
 suos syriace, (sese enim scire) non
 autem iudaice, audientibus qui in
 muris erant militibus, adloquatur.
 At Rabsaces, quasi vero, inquit, ad 27
 dominum tuum, aut ad te, miserit
 me dominus meus, ad hæc dicenda:
 ac non potius ad eos, qui manent
 in muris, vt vobiscum et merdam
 suam comedant, et vrinam bibant.
 Audite regis magni, regis Asyriæ 28
 mandatum: inquit stans, et voce
 magna iudaice clamans. Hæc di- 29
 cit rex: ne vobis imponat Ezechias:
 neque enim poterit vos a mea ma-
 nu defendere: neue ab eo per- 30
 suaderi vobis finite, vt Iouæ con-
 fida-

a) scilicet extra urbem.

fidatis, quasi vos Ioua sit defensusus, neque urbem istam in regis Asyria³¹ manum permisurus. Nolite Ezechia³² obtemperare. Nam ita dicit Asyria³³ rex: agite mecum amice, mihi que vos dedite, et vestris quisque vineis, ficibus et puteorum aquis tantisper viuite, donec veniam ad vos in terram vestra³⁴ similem transferendos, terram frumenti et vini, terram panis et vinearum, terram olearum oleique et mellis feracem, ut ita vestra³⁵ salutis prospiciatur: neue Ezechiam audiatis, qui vos spe defensionis a Ioua fallit. Num reliquarum gentium dii suam quisque terram ab Asyria³⁶ rege defenderunt? Vbi sunt dii hemathenses, et arphadenses? vbi dii sepharuaimenses, henenses, et auani? numquid Samariam a mea manu tutati sunt? Quis tandem est ex omnibus terrarum diis, qui suam terram a mea manu defenderit? Ut Ioua Hierosolymam defensusus esse videatur? Ad haec dicta homines tacuerunt, nec ei vel vnum verbum retulerunt: hoc enim a rege pra³⁷ceptum fuerat, ne quid ei responderent. Tum Eliacimus Helcia³⁸ filius, procurator domus, et Sobna scriba, et Ioa Afaphi filius a commentariis, Ezechiam, scisis vestimentis, aduent, eique Rabfacis verba referunt.

CAPVT XIX.

*Ad Esaiam Ezechias de Rabfacis maledictio.
Ad Iouam Ezechias. De Senacheribo vates.
Angelus in Senacheribi copias.*

His auditis, rex Ezechias, lacertis vestimentis suis, centone vestitus, Iouae templum ingressus est: misitque Eliacimum domus praefectum, et Sobnam scribam, et seniores sacerdotum centonibus amictos, ad Esaiam vatem Amosi filium, qui ei ita

dicerent: sic dicit Ezechias: dies 3 angustiae et atrocitatis, et contumeliae hodiernus dies est, iam fetu in arcum progresso, nec suppetentibus ad pariendum viribus. Mirum, ni audiuit Ioua Deus tuus 4 tot verba Rabfacis, quem rex Asyria⁵ dominus eius misit ad conuiciandum Deo immortalis tam petulantibus verbis: quae quum Ioua Deus tuus audiuerit, fer tu preces pro reliquiis, quae exstant. Haec postquam Ezechiani Esaias retulerunt: Esaias illis respondit in hunc modum: haec dicetis domino vestro: sic dicit Ioua: noli metuere verba, quae audiisti, quibus Asyria⁷ regis famuli in me inuecti sunt. Nam ego eum ita adflabo, ut, accepto nuntio, terram suam repetat, curaboque, ut in terra sua ferro cadat. Rabfacis autem 8 reuersus, Asyria⁹ regem, quem a Lachi discessisse acceperat, Lebnam oppugnantem inuenit. Qui quum audiret, Tharacam Aethiopiae regem contra se expeditionem facere: legatos iterum ad Ezechiam misit cum huiusmodi mandato: sic dicetis Ezechiae Iudaeae regi: ne tibi imponat Deus tuus, cui tu confidis, quasi Hierosolyma in potestatem regis Asyria¹⁰ ventura non sit. Tutemet audiisti, quid reges asyrii in tot depopulandis regionibus fecerint, et tu euades? Numquid illos dii gentiles tutati sunt, quos maiores mei euerterunt? Gozanem, Haranem, Resepham, et Edenenses Thelassarianos? Vbi sunt rex Hemathae, rex Arphadi, rex urbis Sepharuaimi, Henae et Auae? Has vbi litteras a nuntiis acceptas legit Ezechias: ascendit in templum Iouae, eis que ante Iouam explicatis, apud eum precatur in hunc modum:

Ioua Deus Israelitarum, Cherubis insidens, qui solus omnium orbis

b) tantus est noster dolor, quantus parturientis feminae, quae ad eiiciendum fetum iam ad vuluae fauces progressum, vires non habet.

orbis regnorum Deus es, qui cælum terrasque fecisti, præbe Ioua aurem tuam, et audi: aperi Ioua oculos tuos, et vide: et audi verba Senacheribi, qui eum ad Deo immortali conuiciandum misit. Sane, Ioua, exciderunt reges asyrii gentes illas, earumque terras deosque flammis incenderunt, utpote non deos, sed humanarum manuum opera, lignea et lapidea: itaque ergo illos perdidērunt. Quapropter, Ioua Deus noster, defende nos ab illius manu: ut intelligant omnia regna terrarum, te, Ioua, solum esse Deum. Tum Esaias Amosi filius misit ita nuntiatum Ezechia; sic dicit Ioua Deus Israelitarum: quod me super Senacheribo Assyriæ rege precatus es, exaudiui. Atque hoc est, quod dicit ad illum Ioua: te contemnit et deridet virgo puella Sion, post te caput mouet puella Hierosolyma. In quem tu tam petulanter inuectus es? in quem vocem cum tam elato supercilio extulisti? In sanctum Israelitarum: per nuntios tuos de Domino maledixisti atque ita dixisti: ego tot meis cum curribus montium fastigium, Libani tractus conscendi, et, excindenda eius cedrorum proceritate, et pinorum excellentia, ad vltimum diuersorium in eius cultam siluam perueni. Ego effodi et epotavi iuges aquas, meorumque pedum vestigiis omnia aggeribus munita flumina siccaui. Numquamne audiuisti, me hoc olim ita comparasse, et a multis iam temporibus destinasse, quod nunc ad rem contuli? vrbes munitas in vastæ solitudinis rudera redactum iri: earumque incolas, quasi mancos, tam pudendo pauore percellendos esse, ut essent agrestibus similes herbis, stirpiumque viriditati, et granini tectorum, quod ante iustum arefcit incrementum.

Tuas ego mansiones, tuos exitus, tuos ingresus noui, tuamque aduersum me bacchationem. Quoniam tu in me debacchatus es, et iste fastus ad aures meas peruenit: ego te, vnco meo naribus, lupato labiis tuis iniecto, eadem, qua venisti, via retraham. Tu vero, Ezechia, hoc signum habeto. Viuite hoc anno segete restibili: altero item anno, eo quod sponte sua proueniet: tertio anno sementim messemque facitote, et vineas conseritote, earumque fructu vescimini. Ac quod ex puella Iudæa reliquum euaserit, id rursus acta deorsum radice, fursum edet fructum. Nam a Hierosolyma reliquæ manabunt, ex Sione aliquid euadet, ita efficiente Iouæ armipotens studio. Quare sic pronuntiat Ioua de rege Assyriæ: non veniet in urbem istam, nullum istuc telum iaculabitur, nec eam clipeis inuadet, nec aggere obstruet. Qua venit via, eadem regredietur, neque in urbem istam veniet, inquit Ioua: meam meo præsidio defendente, propter me, propterque meum Dauidem. Igitur ea nocte Assyriorum castra adortus Iouæ angelus centum octoginta quinque hominum millia occidit. Mane vbi surrectum est, conspicitur tanta strages. Itaque digressus illinc Senacheribus Assyriæ rex, Niniuem repetiit. Vbi postquam confedit, eum, in æde Nisrochi dei sui adorantem, Adramelechus et Sarasar ipsius filii ferro obruncarunt, atque in Armeniam euaserunt, inque eius loco regnauit Esaraddon eius filius.

CAPVT XX.

Ezechia morbus. Ad istum vates. Ad Iouam rex. In istum Dei clementia. Visa regis prorogatio. Berodaci cum rege gratulatio.

Per

c) magna. d) istarum vastitatum auctorem esse, de quibus tu te iactas.

Per eos dies Ezechias letaliter ægrotauit, ad eumque venit Esaias Amosi filius vates, qui ei Iouæ mandato nuntiauit, vt testamentum faceret: etenim moriturum esse, neque reualiturum.
2 Ille, conuersa ad parietem facie,
3 Iouam precatus, vt recordaretur, quam fideliter, quamque sincera mente se erga eum gessisset, eiusque arbitrio obtemperasset, ploratum magna voce edidit.
4 Tum Ioua cum Esaiâ, qui nondum mediam urbem euaserat, locutus
5 est in hunc modum: reuertere, et Ezechia mei populi duci ita nuntiatio. Sic dicit Ioua, Dauidis tui patris Deus: tuas preces exaudiui, tuas lacrimas respexi: en ego te sanabo: tertio abhinc die in Iouæ templum adscendes, addamque tuæ ætati annos quindecim, et te et urbem istam a manu regis Assyriæ vindicabo, eamque propter me propterque Dauidem meum
7 tuebor. Igitur iussit Esaias massam ficorum sumi, eamque vlceri imponi: quo facto, ille conualuit.
8 Quærenti autem Ezechia, quo signo sciret, se a Ioua sanandum, et die tertio in templum Iouæ adscensurum? ita dixit Esaias: hoc tibi signum erit a Ioua, cum facturum esse, quod promissit: vis vmbra decem gradibus progredi, an decem gradibus regredi? Facile est, (inquit Ezechias) vmbra decem gradibus proclinari: retrocedat potius vmbra decem gradus. Tum Ioua oratus ab Esaiâ vate, vmbra per gradus, quibus descenderat, in Achazi solaris retro decem gradibus retraxit.
12 Sub id tempus misit Berodacus Baladam, Baladanis filius, Babylonix rex, litteras et munus Ezechia, quem ægrotasse audiuerat. Quibus delectatus Ezechias, * ostendit legatis omne rerum suarum promtuarium, argentum, aurum, aromata, vnguenta pretiosa, armarium:

denique nihil exstabat in eius thesauris, quod non illis Ezechias tum domi suæ, tum in toto imperio suo ostenderit. Tum Esaias vates
14 regem Ezechiam his verbis adgressus est: quid dixerunt homines illi? aut vnde ad te venerunt? Cui Ezechias: procul terrarum venerunt, a Babylone. Quid autem
15 domi tuæ viderunt? Omnia, quæ domi meæ sunt, viderunt, inquit: nihil fuit in meis thesauris, quod non eis monstraui. Et Esaias
16 as: audi Iouæ dictum, inquit, Ezechiam adloquens. Scito, fore
17 tempus, quom omnia, quæ domi tuæ sunt, quæque tui maiores ad hunc diem congesserunt, auferentur Babylonem, nulla omisa re, inquit Ioua. Quin et de filiis tuis
18 a te ortis atque genitis fumentur, qui in regis Babylonix palatio sint spadones. Et Ezechias: non re-
19 cuso, quod abs te ex Iouæ mandato dictum est, inquit: dummodo sit meo tempore pax, et promissorum fides. De reliquis Ezechia rebus
20 gestis, et quantæ fuerint eius vires, vtque, facta piscina et aquæ ductu, aqua in urbem induerit, scriptum habetur in annalibus regum Iudææ.

CAPVT XXI.

Ezechia mors. Manasses regni heres, prauus, idololatra. In istum Ioua. Illius mors. Amonis Iudææ regis prauitas, nex, Iosius heres.

Postquam ad maiorum suorum manes migravit Ezechias, regnum pro eo obtinuit Manasses eius filius, annos tum natus duodecim. Regnavit annos quinquaginta quinque Hierosolymis, matre nomine Haphsiba. Is Iouam offendit, imitatus gentium flagitia, quas Ioua Israelitarum causa euerterat. Sacella, quæ pater eius Ezechias deleuerat, instaurauit: altaria Baali erexit: lucum exemplo Achab Israelitarum regis fecit:

fecit: omnes cæli copias adorauit coluitque: aras in æde Iouæ ædificauit, quum Ioua dixisset, se Hierosolymis suum nomen esse collocaturum: altaria cunctis cælestibus copiis in ambobus templi Iouæ atriis exstruxit: filium suum per ignem traiecit: auguriis et harolatione vsus est; ventriloquos et magos instituit: quibus tot sceleribus committendis Iouam irritauit. Simulacrum etiam luci a se facti posuit in æde, de qua Ioua Dauidi, eiusque filio Solomoni, dixerat, sese in ea æde, et Hierosolymæ, quam ex omnibus Israelitarum tribubus elegisset, collocaturum esse suum nomen in perpetuum, effecturumque, vt Israelitæ pedem ex ea terra, a se maioribus ipsorum data, in posterum non mouerent, modo omnia, quæ eis præcepisset, omnemque legem, eis ab ipsius seruo Mose traditam, obeundam curarent. At illi tantum absuit, vt obtemperauerint, vt a Manasse induciti, etiam gentes, quas Ioua Israelitarum gratia exsciderat, sceleribus antecesserint. Ergo Ioua per seruos suos vates sic pronuntiavit: quandoquidem Manasses Iudææ rex non solum suis illis nefariis flagitiis omnia Amorrhæorum, qui eum antecesserunt, facinora superauit, sed etiam Iudæos suis fordibus scelere obligauit: propterea sic dicit Ioua Deus Israelitarum: ego sum eiusmodi malum in Hierosolymam Iudæamque importaturus, vt quisquis id audiuerit, ambabus reddatur auribus attonitus: et in Hierosolymam eadem, qua in Samariam, amussi, eademque, qua in Achabi genus, libra vtar, et eam sic detergam, vt detergi patella, et deversa in prouum verti solet, adspersusque meæ possessionis reliquias, eos in hostium potestatem tradam, quibus omnibus prædæ

sint et direptioni: quoniam me suis, quæ commiserunt, sceleribus irritate perseuerarunt, ex quo ex Aegypto emigrarunt eorum maiores ad hunc vsque diem.

Præterea tantum sanguinis innocentis fudit Manasses, vt eo Hierosolymam passim repleuerit: præter sua scelera, quibus Israelitas obstrinxit, contra Iouæ voluntatem faciens. De ceteris omnibus Manassis rebus gestis, deque commisso ab eo scelere scriptum exstat in annalibus regum Iudææ. Manassi vita defuncto, et in hortis domus suæ, id est hortis Ozæ sepulto, successit in regnum Amon eius filius, annum tum agens vicesimum secundum. Regnavit Hierosolymis annos duos. Matrem habuit nomine Mesalemethan, Harusi filiam, Iotabanam. Is Iouam offendit, quem admodum secerat eius pater Manasses: eademque cum illo via grassatus, cultos ab illo stercoreos diuos coluit, adorauitque: et Iouam Deum maiorum suorum reliquit, neque præscripta ab eo via ingressus est. Hic rex Amon a suis per coniurationem domi suæ interfectus est. Omnibusque illis coniu-ratoribus a populo occisis, creatus est rex ab eodem populo Iosias eius filius, pro eo. De reliquis Amonis rebus gestis scriptum exstat in annalibus regum Iudææ.

CAPVT XXII.

Iosia regnum, pietas. Libri legum inuentio. Mulieris Holde vaticinium.

A Mone in suo sepulchro in hortis Ozæ sepulto, regnum pro eo iniit Iosias eius filius, anno ætatis suæ octauo. Regnavit Hierosolymis annos vnum et triginta, matre Idida, Adaiæ filia, Baschatensi. Is Iouæ paruit, omnemque viuendi rationem Dauidis auctoris sui secutus, nec ad dextram nec ad fini-

*) sic Hierosolymam puniam, vt ecc.

4 sinistram deflexit. Hic Iosias anno regni sui duodeuicesimo Saphanem Afaiæ filium, Mesullami nepotem, scribam templi Iouæ, misit ad Helciam pontificem maximum, 5 illique per eum mandauit, vt mram faceret pecuniæ in Iouæ templum illatæ, quam liminis custodes 6 a populo redegissent, vtque ea curatoribus operis, Iouæ templo præpositis, traderetur, qui eam distribuerent facientibus opus in templo Iouæ, ad reficiendas templi ruinas, fabris, structoribus et cæmentariis, tum ad ligna lapidesque ex latunius comparandos, quibus templum refarciretur; neque illis expensa ferretur pecunia, quæ eis committebatur; quippe qui bona 8 fide agerent. Tum Helcias pontifex maximus Saphani scribæ dixit, se librum legis in templo Iouæ reperisse, eumque illi tradidit. 9 Eum ubi legit Saphan, regi negotium renuntiatum iuit: ac postquam ei retulit, eius seruos reperitam in templo pecuniam, subducta ratione, curatoribus operis templo 10 Iouæ præpositis erogasse: hoc quodque nuntiauit, librum sibi ab Helcia pontifice esse traditum, eumque recitauit apud regem. 11 Rex, auditis verbis libri legis, dis- 12 cerptis suis vestimentis, imperauit Helciæ pontifici, et Ahichamo Saphanis filio, et Achobori Michaiæ filio, et Saphani scribæ, et Afaiæ stipatori regio, vt Iouæ oraculum 13 sciscitatum irent pro rege, proque populo et omnibus Iudæis super verbis eius libri reperti. Iouam enim in ipsos magna ira exarsisse, quod eorum patres eius libri verbis non obtemperassent, neque ea omnia obiuissent, quæ ipsis præ- 14 scripta fuerant. Adiuerunt igitur Helcias pontifex, et Ahichamus, et Achobor, et Saphan, et Afaias Holdam vatem, Sellumi Thecucæ filii, Harami nepotis, vestium custodis, vxorem, Hierosolymis

in altera parte vrbis habitantem: quam ubi sunt adlocuti: illa eis sic fata est, sic dicit Ioua Deus Israelitarum: dicite homini, a quo ad me misisti estis: sic dicit Ioua: ego in istum locum, inque eius habitatores, omnia mala importabo, quæ verbis lecti a Iudæorum rege libri continentur: quoniam relictio me, diis adoleuerunt alienis, quo me suis omnibus operibus irritarent. Itaque adeo incensa in locum istum ira mea est, vt non sit restinguenda. Regi autem Iudææ, qui vos ad Iouæ misit oraculum, ita referetis: sic dicit Ioua Deus Israelitarum. Quod ad ea pertinet, quæ audiuisti: quoniam tu, auditis, quæ ego in locum istum eiusque habitatores minatus sum, scilicet vastitatem atque infamiam, te molli animo Iouæ submisisti, laceratisque vestimentis tuis, apud me fleuisti: ego quoque te exaudiui, inquit Ioua. Itaque 2 te tuis maioribus addam, efficiamque, vt sepulturam rebus saluis adipiscaris, neque tuis oculis videas tantam calamitatem, quam ego sum istum in locum illaturus.

CAPVT XXIII.

Iosia summa pietus, contra idola. Paschatis renouatio. Regis nex in prælio, sepultura. Ioachaz heredes impurius. Eliacimus idem et Ioacimus. Rex Pharaonis stipendiarius.

HAec res postquam relata regi est: curauit ad se conuocandos omnes senatores Iudæos et Hierosolymitanos; cumque omnibus Iudæis et Hierosolymitanis, et sacerdotibus, et vatibus, denique cum vniuerso magnorum paruorumque populo in Iouæ templum ascendit, illisque audientibus, omnia libri fœderis, in Iouæ templo reperti, verba recitauit: et pro suggestu adstans, pepigit coram Ioua, sequi Iouam, eiusque præcepta, monita, decreta,

creta, tota mente, totoque animo
 conseruare, omnia fœderis illius
 dicta in eo libro scripta præstando,
 quum quidem in ea pactione cun-
 4 ctus adesfet populus: iussitque
 rex Helciæ pontifici maximo, et
 secundariis sacerdotibus, liminis-
 que custodibus, vt efferrent ex Iouæ
 delubro omnia vasa Baali, et
 luto, et omnibus copiis cælestibus
 facta: iisque extra Hierosolymam
 in Cedronis conualle combustis,
 eorum puluerem Bethel deportan-
 5 dum curauit, flaminesque, qui
 a Iudææ regibus instituti in sacellis
 per Iudææ oppida, et Hierosoly-
 mæ finitima, Baali, soli, lunæ,
 planetis, cunctis denique copiis
 cælestibus adolebant, fustulit,
 6 et lucum, ex Iouæ templo extra Hie-
 rosolymam ad torrentem Cedro-
 nem exportatum, apud torren-
 tem cremauit: eoque in cinerem
 comminuit, cinere illo populari-
 7 um sepulcra conserpsit; et gane-
 as in Iouæ templo positas, vbi mu-
 lieres luci conceptacula texebant,
 8 exstirpauit: abductisque omni-
 bus sacerdotibus ex Iudææ oppidis,
 sacella, in quibus adoleuerant sa-
 cerdotes, a Gaba ad Bersabam pol-
 luit, diruitque sacella portarum
 ante portam Iosux prætoris vrbanæ,
 ad sinistram portæ vrbs posita.
 Etenim non adscendebant sacellani
 sacerdotes ad aram Iouæ Hieroso-
 lymam, sed apud fratres suos pani-
 bus non fermentatis vescabantur.
 Polluit et Tophet, quod erat in
 valle filii Hennomi, ne quis suum
 filium filiamue per ignem Molocho
 traiceret: equos fustulit, quos
 Iudææ reges soli dederant, ab in-
 gressu templi Iouæ, apud cellam
 Nathanmelechi spadonis, qui erat
 apud Pharuarim, ipsasque solis
 quadrigas igni cremauit. Aras in
 tecto cœnaculi Achazi positas, a Iu-
 dææ regibus factas, tum quas Ma-
 nasses in vtroque templi Iouæ atrio
 fecerat, diruit rex, earumque pul-

uerem illinc proiectum cucurrit in
 torrentem Cedronem. Sacella in 13
 conspectu Hierosolymæ ad dextram
 montis corruptionis posita, quæ
 Solomo Israelitarum rex Astarotho
 Sidoniorum, et Chamoso Moabi-
 tarum nefario deo, et Melcoino
 Ammonitarum flagitio construxe-
 rat, fœdauit, statuas perfregit, 14
 lucos succidit, eorumque locum
 humanis compleuit ossibus. A- 15
 ram quoque apud Bethel positam
 in sacello, quod fecerat Ieroboa-
 mus, Nabati filius, is qui Israe-
 litas scelere obstrinxerat, eam,
 inquam, aram et sacellum demo-
 litus est, sacellumque et lucum in
 cineres incendio redegit. Quum- 16
 que respiciens animaduertisset se-
 pulcra, quæ illic erant in monte:
 curauit adferenda ossa ex illis se-
 pulcris, eaque in ara combusit,
 atque aram funestauit, vt Iouæ
 oraculum ferebat: quod diuinus
 ille, iis ipsis rebus clara voce pro-
 nuntiandis ediderat. Deinde quum 17
 interrogasset, quis esset quidam
 tumulus, quem cernebat; vbi re-
 sponsum est ab oppidanis, sepul-
 crum esse diuini, qui a Iudæa ve-
 nisset, et ea ipsa, quæ rex fecerat,
 ad aram bethelensem futura pro-
 nuntiasset: iussit illum omitti, 18
 neque illius ossa a quoquam moue-
 ri. Ita euaserunt illius ossa, vna
 cum ossibus vatis, qui Samaria
 venerat. Præterea collinas ædes 19
 omnes, quæ erant in oppidis sa-
 maritanis, ab Israelitarum regi-
 bus ad Iouam irritandum factæ,
 fustulit Iosias: eademque illis 20
 fecit, quæ fecerat apud Bethel,
 omnesque sacellanos sacerdotes, qui
 illic erant, in aris mactauit, ho-
 minumque ossa super illis crema-
 uit. Deinde Hierosolymam re- 21
 uersus, iussit rex omni populo,
 vt pascha Iouæ Deo suo agerent:
 sicut scriptum erat in libro fœderis
 illius. Nullum enim tale pascha 22
 actum fuerat a temporibus præsi-
 dum,

dum, qui præfuerant Israelitis, totoque tempore regum Israelitarum Iudæorumque, quale id Iouæ actum est Hierosolymis, anno regni Iosæ duodeuicesimo. Ad hæc ventriloquos, et diuinos, et lares, et stercoreos deos, atque omne nefas, quod vsquam in Iudæa et Hierosolymis exstabat, exterminauit Iosias: vt omnia exsequeretur dicta legis, scripta in libro, quem Helcias pontifex in Iouæ templo repererat. Sed quamquam huic regi comparandus rex nullus, neque ante fuerat, neque post eum exstitit, qui se ita ad Iouani tota mente, toto animo, summaque ope, vt fert tota Mosis lex, conuerterit: non tamen sedauit Ioua tantos ira suæ ardores, qua in Iudæos flagrabat, propter tot flagitia, quibus a Manasse effertus erat: quin decreuerit etiam Iudæos ex suo tollere conspectu, sicut Israelitas fustulerat: urbemque illam a se electam Hierosolymam, et ædem, in qua domicilium sui nominis destinauerat, repudiare. De reliquis omnibus Iosæ rebus gestis scriptum exstat in annalibus regum Iudææ. Hic Iosias rex, quum Pharaoni Nechoni, Aegypti regi, aduersus Assyriæ regem in expeditionem ad flumen Euphratem proficiscenti, iuisset obuiam: occisus ab eo est apud Mageddonem, simulac cum illo congressus est; et a suis, mortuus, a Mageddone Hierosolymam deuentus, in sepulcro suo sepultus est. Eius in locum Ioachazus eius filius a populo vnctus, rexque pro patre factus est, anno ætatis suæ vicesimo tertio. Regnauit Hierosolymis tres menses matre Hamutale, Ieremiæ filia, Lebnefi. Is maiores suos imitatus, Iouam offendit: eumque Pharaon Necho in vincula coniectum, apud Reblam in agro hemathensi regno hierosolymitano priuauit, et gentem cen-

tum argenti talentis et vno auri multauit: Eliacimunque Iosæ filium pro patre regem creauit, mutato eius nomine in Ioacimum: Ioachazum autem secum in Aegyptum abduxit, vbi etiam mortuus est. Argentum autem, et aurum ita Pharaoni pendebat Ioacimus, vt hominum æstimationem faceret, et pro cuiusque facultate, quod ad Pharaonis arbitrium solueretur, exigeret. Regnum iniit annos viginti quinque: regnauit Hierosolymis annos vndecim: matre Zebuda Phadaiæ filia, Rumenfi. Is in Iouam fuit impius, quemadmodum fuerant eius maiores.

CAPVT XXIII.

In Iudeam Nabuchodonosor. Ioacimi mors, heres Ioachin. Huius improbitas. Hierosolymæ direptio. Populi captiuitas. Impietus Sedecie. In Iudeos Ioua.

Huius Ioacimi temporibus expeditionem fecit Nabuchodonosor Babylonix rex: cui quum Ioacimus tres annos subditus fuisset; deinde rebellionem fecisset: immisit in eum Ioua latrones Chaldæos, et Syros, et Moabitas, et Ammonitas, qui Iudæam grassando vastarent, vt Ioua per vates suos fuerat minatus: quæ res Iudæis Iouæ iussu accidit, vt eos propter tot nefaria Manassis facinora, fufumque ab eo sanguinem innocentem, quo sanguine Hierosolymam repleuerat, e suo conspectu tolleret, nec eis veniam dare vellet. De reliquis omnibus Ioacimi rebus gestis scriptum exstat in annalibus regum Iudææ. Ioacimo vita defuncto successit in regnum Ioachin eius filius. Nec deinceps suis finibus egresus est Aegypti rex: quoniam ceperat Babylonix rex a fluuio Aegypti ad fluuium Euphratem, quidquid ægyptii regis erat. Duodeuicesimum annum agens Ioachin regnum iniit: regnauit Hierosolymis menses tres, matre Ne-
hosta,

9 hosta, Elnathanis filia, Hierosoly-
 mitana. Is patrem suum imita-
 tus, aduersum Iouam impie vixit.
 0 Per id tempus Nabuchodonosoris
 Babylonix regis homines aduersus
 Hierosolyman expeditionem fece-
 1 runt: quumque vrbs in obsidio-
 nem venisset, et ipse Nabuchodo-
 nosor ad urbem, a suis obsesam, ve-
 2 nisset: dedit se Ioachin Iudææ
 rex Babylonix regi, vna cum sua
 matre, clientibus, ducibus spadoni-
 3 busque: quo capto, Babylonix
 rex anno sui regni octauo abstulit
 inde omnes tum templi Iouæ, tum
 regix thesauros, omniaque confre-
 git aurea vasa, quæ Solomo rex Isra-
 elitarum ad Iouæ sanum fecerat:
 4 quemadmodum fuerat a Ioua præ-
 dictum. Et totam Hierosolyman,
 omnes duces, omnes milites, nu-
 mero decem millia, omnesque fa-
 bros et opifices, relicta sola plebe,
 5 transtulit: et Ioachine rege, eius-
 que matre, et proceribus, et spado-
 nibus, et regionis primatibus, omni-
 busque militibus numero septem
 6 mille, omnibus denique, quorum
 vires erant ad bellum idoneæ, Hiero-
 solyma Babylonem in captiuitate
 7 abductis: Mattaniam Ioachini
 patrum regem pro illo fecit,
 mutato eius nomine in Sedeciam:
 8 qui Sedecias, anno ætatis suæ vice-
 simo primo regnare ingressus, re-
 gnauit Hierosolyimis annos vnde-
 cini. Matrem habuit Hamutalem
 9 Ieremiæ filiam, Lebensem. Fuit
 aduersum Iouam impius, vt fuerat
 0 Ioacimus, Ioua tanta contra Hiero-
 solymam Iudæosque ira incen-
 so; vt eos e suo conspectu tolleret.

CAPVT XXV.

*Sedecie defectio a rege Babylonia. Hiero-
 solyma expugnatio, incenso, exciso. Io-
 achinis carcer. In eundem regis Babylonia
 benignitas.*

QUum hic Sedecias contra re-
 gem Babylonix rebellasset,
 anno eius regni nono, men-

sis decimi die decima: Nabucho-
 donosor Babylonix rex suis omni-
 bus copiis urbem Hierosolyman
 adgressus, castris ad eam positis,
 vallo cinxit. Quæ postquam ad 2
 vndecimum regni Sedecix annum
 obsidionem pertulit; nono die 3
 mensis, urgente in vrbe fame, nec
 victu hominibus suppeditante, re-
 fracta vrbs est, et rex Sedecias 4
 cum omnibus militibus noctu per
 viam portæ, muro vtrimque se-
 ptam, præter regios hortos elapsus,
 Chaldæis urbem circumdantibus,
 abiit per campestria. Sed eum 5
 persecuti milites chaldæi, et in
 campo hierichuntio adsecuti, dila-
 psis eius omnibus copiis, ceperunt,
 et Reblatham ad Babylonix regem 6
 adduxerunt, atque ibi actum de
 eius supplicio est, eiusque filiis 7
 ob eius oculos trucidatis, ipse ex-
 cæcatus catenisque vinctus, Baby-
 lonem abducitur. Quinti autem 8
 mensis die septima, anno regni
 Nabuchodonosoris vndeicesimo,
 Nabuzardan magister equitum,
 seruus regis Babylonis, Hierosoly-
 mam profectus, Iouæ templum, 9
 et regiam, et omnia Hierosolyman
 ædificia, et maximas quasque do-
 mos, igni cremavit. Muros au- 10
 tem Hierosolyman omnes eius mi-
 lites vndique demoliti sunt. Re- 11
 liquias hominum, qui in vrbe su-
 pererant, qui ad Babylonix re-
 gem transfugerant, quodque vulgi
 supererat, Nabuzardan magister
 equitum in exsilium deportauit:
 relictis ex tenui plebe, qui vineas 12
 agrumque colerent. Columnas 13
 æneas, basesque, et lacum æneum,
 quæ in æde Iouæ erant, fregere
 Chaldæi, eorumque æs Babylonem
 portarunt. Ollas, palas, instru- 14
 menta musica, lances, omniaque
 ænea vasa ministratoria ceperunt.
 Acerras et phialas, quæ auræ, quæ 15
 argenteas, cepit magister equitum:
 columnas duas, lacum vnum, bases 16
 quas Solomo rex fecerat ad Iouæ

- 17 templum : quorum tot vasorum immensum æris pondus erat, duodeviginti cubitus in altitudinem patente columna vna, capitello æreo tres cubitos alto, reticulato opere et malogranatis vndique ornato, æneis omnibus, quæ eadem reticulati operis ratio erat et in
- 18 altera columna. Comprehendit etiam magister equitum Saraïam, principem sacerdotem, et Sophoniam, sacerdotem secundarum partium, et tres atrienses, ac ex vrbe spadonem vnum, qui præfectus fuerat militibus, et quinque de regis adfœlis, qui in vrbe comparebant, et Sophrem exercitus ducem, qui delectus habere solitus erat, et sexaginta indigenas in vrbe
- 20 inuentos; hos, inquam, comprehensos, magister equitum Nabuzardan Reblatham ad Babyloniam
- 21 regem duxit, qui illic eos in finibus Hemathensium interfecit.
- 22 Abductis autem ex sua patria Iudæis, Nabuchodonosor reliquis eorum, quos ibi reliquerat, Godoliam Ahichami filium, Saphanis nepotem præfecit. Quod postquam quum ceteri, tum omnes militum duces intellexerunt, Godoliam a Babyloniam rege esse præfectum: contulerunt ad eum Maspham, Ismael Nathanie filius, Ioannes
- Careæ, Saraias Thanehumethi Ne-tophatita, et Iazanius Maachati, vna cum suis: quibus quorum-24 que hominibus Godolias iurauit, nullum eis esse a Chaldæorum hominibus periculum: incolerent modo eam terram, regique Babyloniam subditi essent: ita bene habituros. Sed accidit mense septimo, vt Ismael Nathanie filius, Elisamæ nepos, de stirpe regia, cum decem hominibus eo veniret, Godoliamque et Iudæos Chaldæosque, qui cum eo erant, Masphæ occideret. Tum vniuersus populus, ma-26 gni æque ac parui, militumque duces, metu Chaldæorum in Aegyptum profecti sunt. Anno autem 27 tricesimo septimo exsilii Ioachinis Iudææ regis, duodecimi mensis die vicecima septima, curauit Euilmerodachus Babyloniam rex, quo anno regnare cœpit, extrahendum ex carcere Ioachinem Iudææ regem, eumque comiter adlocutus, eius 28 folium in folio collocauit altiore, quam erant ceterorum regum folia, quos Babyloniam habebat, mutatis eius carceris vestimentis, eum-29 que per omnem vitam conuictorem habuit, et quotidiano de-30 mense ex regio penu aluit, quam diu vixit.

PARALIPOMENON,

QVI HEBRAEIS ANNALES

DICVNTVR,

LIBER PRIMVS.

CAPVT I.

*Adami nepotes. Terra diuiso. Idumei
duces.*

ADAMVS, Sethus, Enosus, Cenān, Mahalaleel, Iaredus, Henochus, Mathusala, Lamechus, Noa, Semus, Chamus, Iaphetus. Iapheti filii Gomer, Magogus, Madais, Iauan, Tubal, Mesechus et Thiras. Gomeris filii Afcanes, Riphatus et Thogormas. Iauanis filii Elifa, Tharfisa, Cethimus et Dodanimus. Chami filii Chus, Misraimus, Phutus et Chanaan. Chus filios habuit Sabam, Heuiam, Sabatham, Regimam et Sabahacham. Regma Sabam et Dadanem. Chus etiam Nembrodum genuit, qui primus heroum fuit in erris. Misraimus genuit Ludim, Ananim, Laabin, Naphtuhim, Athrusim et Casluhim, vnde ori sunt Palæstini et Cappadoces. Chanaan genuit Sidonem primum, Hethum, Iebusei, Amorrem, Geresem, Heuem, Arceim, Sinem, Ruadem, Samarem, et Hemathem. Chami filii fuerunt Elamus, Asfur, Arphaxadus, Ludus, Aramus, Vus, Hul, Gether et Masechus. Arphaxadus genuit Salam. Sala genuit Iebrem. Heber duos, vnum nomine Phalegum, quod eius temporibus diuisa terra est: alterum Ioctanem. Ioctan Almodadum, Alephum, Hazarimotum, Iaram,

Hadoramum, Vzalem, Declam, 21
Ebalem, Abimaelem, Sabam, 22
Ophirem, Heuilam, et Iobabum. 23
Hi omnes Ioctanis filii: Semus, 24
Arphaxadus, Sala: Heber, Pha- 25
legus, Ragus, Serugus, Nachor, 26
Thara, Abramus, qui et Abra- 27
hamus, Abrahami filii, Isaacus 28
et Ismael, quorum porro pro- 29
genies hæc est. Ismaelis primo-
genitus Nabaiothus, Cedar, Adbeel,
Mabfamus, Masma, Duma, Mas- 30
sa, Hadar, Thema, Iatur, Naphis, 31
Cedma. Hi fuerunt Ismaelis filii.
Ex Cetura Abrahami concubina 32
nati sunt filii, Zamram, Iocfan,
Madan, Madian, Isbocus et Sua.
Iocfanis filii, Saba et Dadan. Ma- 33
dianis Epha, Epher, Henochus, A-
bida et Eldaa. Hi omnino fuere
Ceturæ filii. Genuit autem Ab- 34
rahamus Isaacum. Isaacus filios
habuit Esaum et Israelem. Esai 35
filii fuerunt Eliphazus, Raguel, Ieus,
Ieglomus et Cora. Eliphazi 36
Theman, Omar, Sepsis, Gaatamus,
Cenas, Thamna et Amalechus,
Raguelis Nahathus, Zara, Samma 37
et Meza. Seiris Lotan, Sobal, Se- 38
beon, Ana, Dison, Eser et Disan.
Lotan filios habuit Horim et Ho- 39
mamum, et sororem Thannam,
Sobalis filii Alian, Manahathus, E- 40
bal, Sepsis et Onamus. Sebeonis
Aia et Ana. Anæ Dison: Disonis 41
Hamran, Esban, Iethran et Charan.
Eseris Balaan, Zaanan et Iachan. 42
Disonis Huzus et Aran.

43 Reges autem, qui in Idumæa re-
gnauerunt, antequam sub regum
imperio essent Israelitæ, hi sunt.
1 Bala Beoris filius, cuius oppidi no-
44 men fuit Denaba. Mortuo Bala
succesit in regnum Iobabus Zaræ
45 filius, Bosrensis, Iobabo Hufamus
46 ex terra Themaniorum. Hufamo
Adadus Badadi filius, qui Madiani-
tas deuicit in agro moabitico. E-
47 ius oppidi nomen est Auita. A-
dado succesit Samla Masrecanus.
48 Samlæ Saulus a Rohobothis, qui
49 locus est apud fluuium. Saulo
50 Baalhanan Achoboris filius. Baal-
hanani Adadus: cuius vrbs fuit no-
mine Pai, vxor autem Metabeel, fi-
51 lia Matredis, Mezahabi filiæ. Mor-
tuo Adado hi fuere duces idumæi,
52 Thamna, Alia, Iethetus, Ooliba-
53 na, Ela, Pinon, Cenazus, The-
54 man, Mapfar, Magdiel et Iramus.
Hi fuere duces idumæi.

CAPVT II.

Israelis progenies. Litterati Iabenses.

1 I Israelis filii fuere Ruben, Simeon,
Leuis, Iudas, Isfachar, Zabulon,
2 Dan, Iosephus, Benjamin, Neph-
3 thalis, Gadus et Aser. Iudæ fi-
lii, Er, Onan et Sela, quos tres ex
Suzæ Chananiæ filia sustulit. Sed
Ere Iudæ primogenito a Ioua, cui
4 displicebat, necato, sustulit Iu-
das ex Thamare sua nuru Pharem
et Zaram. Ita fuerunt omnino Iu-
5 dæ filii quinque. Pharis filii fue-
6 runt Hesron et Hamul. Zaræ
7 et Dara: quinque omnino. Char-
mis autem Achar, is qui turbauit
Israelitas, sacrilegii crimine com-
8 misso. Ethanis Azarias.
9 Esron sustulit Ierameelem, Ramum
10 et Calubaim. Ramus Aminada-
bium. Aminadabus Nahasfonem
11 Iudæorum principem. Nahas-
12 fon Salinam. Salma Boozum. Boo-
13 zus Obedem. Obed Isæum. Isæ-

us primum Eliabum, alterum Abi-
nadabum, tertium Semmaam,
quartum Nathanaelem, quintum
Raddaim, sextum Afomum, se-
1 ptimum Dauidem. Horum soror
res fuere Saruia et Abigail, Saruie
filii tres, Abiseus, Ioabus et Afael.
Abigail genuit Anasam ex Iethre
1 Ismaelita. Calebus, Hesronis fi-
lius vxorem duxit Azubam et Ierio-
tham: * ex illa filios habuit Iase-
rem, Sobabum et Ardonem. Mor-
1 tua Azuba, duxit Calebus Ephra-
tham, ex qua sustulit Hurem.
Hur genuit Vrim, Vris Beselelem.
2 Postea congressus Hesron cum Ma-
chiris patris Galaadi filia, quam
2 duxerat annum agens sexagesimum,
procreauit ex ea Segubum. Segu-
2 bus Iairem, qui viginti tria oppida
habuit in Galaaditide. Iairis vi-
2 cos iairios eripuerunt Gesfuræi et
Syri, videlicet Canatham et eius
colonias, oppida sexaginta. Hi
sunt omnino Machiris Galaadita-
rum patris posterii. Post Hesro-
2 nis obitum Calebus cum Ephrata
congressus est. * Hesronis vxor e-
rat Abia, quæ ex eo peperit Ashu-
rem Thecux patrem.

Ierameel Hesronis primogenitus
2 filios habuit primum Ramum, Bu-
nam, Aranem, Afomum et Achiam.
Habuit et alteram Ierameel vxorem
2 nomine Ataram, quæ fuit mater O-
nami. Ramus Ierameelis primo-
2 genitus filios habuit Moosum, Iami-
nem et Acharem. Onamus Sam-
2 maim et Iadam. Sammais Nadabum
et Abisurem. Abisur ex vxore sua
Abihaile sustulit Ahbanem et Moli-
dem. Nadabi filii fuere Saledus et
Apphaimus: quorum Saledus sine
prole mortuus est. Apphaimus fi-
lium habuit Iesim. Iesis Sefanem. Se-
san Oholaim. Iada Sammais frater
Iethrem et Ionathanem. Iether sine
liberis decessit. Ionathan habuit
Phalethum et Zazam. Hi sunt Ie-
rameele prognati. Sefan filios non
habuit, sed filias. Is seruum quum
habe-

haberet ægyptium, nomine Iera-
 5 am: dedit ei filiam suam in ma-
 trimonium, quæ ex eo peperit At-
 6 taim. Attais genuit Nathanem.
 7 Nathan Zabadam. Zabadam O-
 8 phlalem. Ophlal Obedem. Obed
 9 Iehum. Iehus Azariam. Azarias
 0 Halefum. Halefus Eleasam. E-
 leasa Sifamaini. Sifamais Sellumum.
 1 Sellumus Iecamiam. Iecamias Eli-
 2 samam. Calebo Ierameelis fratri
 filii fuere, Mesa primogenitus, Zi-
 phi pater, et filii Maresæ patris He-
 3 bronis, Hebroni Cora, Thapua,
 4 Recemus et Samma. Samma genuit
 Rahamum, Iercaami patrem.
 5 Recemus Samrain, cuius filius
 6 fuit Maon Bethsuris pater. Epha
 Calebi concubina genuit Haranem,
 Mozam et Gazezum. Haran genuit
 7 Gazezum. Iahdais filii fuere
 Regeinus, Iothamus, Gesan, Pha-
 8 lethus, Epha et Saaphus. Calebi
 concubina Maacha genuit Sabrem
 9 et Tharaiam. Peperit et Saaphum
 Madmenæ, et Seuam Macbenæ
 et Gabæ patrem. Calebi filia
 10 fuit Axa. Hos filios habuit Calebus
 Huris filius, Ephrathæ primogenitus,
 Sobalem Cariathiarimi, Salmam
 1 Bethlehemi, et Harephum
 Bethgaderis patrem. Habuit etiam
 2 filios Sobal, Cariathiarimi pater,
 dimidiæ Manuhotæ vates.
 3 Cariathiarimi familiæ fuere, Iethrina,
 Haphutina, Sumatina et Masaraina,
 a quibus orti sunt Sarathei et
 4 Esthaolei. Salmæ filii Bethlehemi
 et Netophatis, * ornamenta domus
 Ioabi, et dimidium Manahthitarum,
 5 Sareitarum. Litteratorum Iabensium
 familiæ sunt Thiratorum, Simeatorum
 et Suchatorum, id est Cenætorum,
 ortorum ab Hamnatho auctore stirpis
 Rechabitarum.

CAPVT III.

Dauidis filii, posterii.

DAUIDIS filii, quos Hebrone
 sustulit, fuere, natu primus.

Amnon, ex Achinoama Iezraelitide.
 Secundus Daniel ex Abigaile Carmelitide.
 Tertius Abfalomus, Maacha natus, filia Tal-
 2 inais regis Gesfuris. Quartus Adonias
 Hagitha natus. Quintus 3
 Saphatias, ex Abitale. Sextus Iethraamus,
 ex Egla eius vxore. Hos 4
 sex Hebrone progeniuit, vbi septem
 annos et sex menses regnavit.
 Hierosolyinæ autem, vbi triginta 5
 tres annos regnavit, hos filios procreavit,
 Semaam, Sobabum, Nathancin et
 Solomonem hos quatuor ex Bethsaba *
 Ammielis filia. Præterea nouem,
 videlicet Ieba- 6
 harem, Elisamam, Eliphaletum.
 Nogam, Nephegum, Iaphiam. 7
 Eliamam, Eliadam et Eliphaletum. 8
 Hi omnino fuere Dauidis filii, 9
 præter natos ex concubinis, et
 Thamarem illorum sororem. So- 10
 lomo filium habuit Roboamum.
 Roboamus Abiam, Abias Afam.
 Asa Iosaphatum. Iosaphatus Io- 11
 ramum. Ioramus Ochozian. Ochozias
 Ioam. Ioas Amasiam. 12
 Amasias Azariam. Azarias Iothamum.
 Iothamus Achazum. A- 13
 chazus Ezechiam. Ezechias Manassem.
 Manasfes Amonem. A- 14
 mon Iosiam. Iosia filii fuere, 15
 primus Ioannes: alter Ioacimus:
 tertius Sedecias: quartus Sellumus.
 Ioacimi filius fuit Iechonias: huius 16
 porro Sedecias. Iechoniae Afir 17
 Salathielis pater, Melchiramus, 18
 Phadaias, Senefer, Iercemias, Hofama,
 et Nadabias. Phadaia 19
 Zorobat el et Simeis. Zorobabelis
 Mosolamus et Ananias (hi sororem
 habere Solomitham) Præterea 20
 quinque, Hasuba, Ohel, Barachias,
 Hasadias, et Iosabhesed. A- 21
 naniae filii Phaltias et Esaias huius
 porro Raphaelias: cuius Arnan, cuius
 Abdias, cuius Sechenias. Se- 22
 chenias filius Semeias. Semeias
 sex, Hattus, Iegaal, * Barias, Naarias,
 et Saphatus. Naaria tres, 23
 Elioenais, Ezechias, et Azricamus.

24 Elioenais filii septem, Oduias, Eliafibus, Phelcias, Accubus, Ioannes, Dalaias, et Ananis.

CAPVT IIII.

Iuda filii nepotesque. Simeoniorum gesta, loca.

1 **I**udæ filii Phares, Hesron, Char-
 2 **I**mis, Hur et Sobal. Sobalis fi-
 lius Raias, genuit Iahathum. Ia-
 hathus Ahumaim et Iahadum. Hæ
 3 sunt Sarathitarum gentilitates, at-
 que hæc familiarum capita, Eta-
 mus, Iezrael, Iesema et Iedebas :
 qui sororem habuerunt nomine
 4 Hazleponim. Phanuel pater fuit
 Gedoris, et Ezer pater Hofic. Hi
 sunt ab Hure nati, Ephrahe primogenito,
 5 patris Bethlehemi. Ashur, Thecux
 pater duas habuit
 6 vxores, Heleam et Naaram. Ex
 Naara genuit Ahuzanum, Hephrem,
 Temenim et Ahastarim. Hi
 7 sunt Naara nati. Ex Helea nati
 sunt Sarethus, Seohar et Ethnan.
 8 Cos genuit Anubum, Sobebam,
 et gentilitates Aharehelis, Harumi
 filii.
 9 Fuit autem Iabes fratrum suo-
 rum nobilissimus, Iabes a ma-
 tre propterea nominatus, quod illa
 dixisset, se cum dolore peperisse.
 10 Is Iabes Israelitarum Deum orauit,
 vt sibi faueret, suos fines amplifi-
 caret, secum faceret, seque malo
 infestari non sineret : ea postulata
 11 Deus ei concessit. Chelubus au-
 tem Suhæ frater Machirem Estho-
 12 nis patrem genuit. Esthon genuit
 Bethrapham, Paseam et Tehinnam
 conditorem oppidi Nahæ. Hi sunt
 13 Rechani. Cenazi filii fuerunt
 Othoniel et Saraias. Othonielis
 14 Hathathus. Meonothais genuit
 Ophram. Saraias Ioabum, aucto-
 rem vallis fabrorum : nam fabri
 15 fuerunt. Calebus Iephonis filius fi-
 lios habuit Ieun, Elam et Naanum,
 16 Ela Cenazum. Ichalleleel Zi-
 phim, Zipham, Thiriam et Afa-

raelem. Esdras Iethrem, Mere-17
 dum, Ephrem et Ialonem. Genuit
 et Mariam, Sammaini et Iesbam,
 Esthamoxæ patrem. Eius vxor 18
 Iudia genuit Iaredum Gedoris pa-
 trem, et Hebreim Sochonis, et Iacu-
 tielem Zanoæ. Atque hi sunt a
 Bithia nati, Pharaonis filia, quam
 duxerat Maredus. Filii autem 19
 vxoris Hodiæ, sororis Nahami,
 patris Ceilæ, fuere Garmis et Astha-
 moa Maachafita. Simonis Amnon 20
 Rinna, Benhanan et Thilon. Ie-
 seis filii Zohethus et Benzohetus.
 Sela Iudæ filius filios habuit Erem 21
 Lechæ et Ladam Marefæ patrem,
 et familias officinæ linariæ, domus
 Asberæ, et locinum, et Cozebam, 22
 et Ioam, et Saraphum, qui Moabitis
 imperauerunt, et Iasubilahemum,
 et antiqua gesta. Hi figuli et ha- 23
 bitatores fatorum sepiumque, cum
 rege in eius opere illic habitauerunt.
 Simeonis filii fuere Namuel, Ia- 24
 min, Iaribus, Zera, Saulus. Sauli 25
 filius Sellumus. Selluni Mibsa-
 mus. Mibsami Misma. Mismæ 26
 Hamuel. Hamuelis Zaccur. Zac-
 curis Simeis. Simeis filios habuit 27
 sexdecim, et filias sex. Eius fratres
 non multos habuerunt filios, ne-
 que omnes eorum familiæ æqua-
 uerunt a Iuda prognatos. Inco- 28
 luerunt autem Bersabam, et Mola-
 dam, et Hazarsual, et Bleam, et 29
 Ezeimam, et Tholadam, et Ba- 30
 thuel, et Hormam, et Siceleg, et 31
 Bethinarcabotha, et Hazarsusimam,
 et Bethbillirim, et Saaraimam. Hæc
 fuerunt illorum oppida vsque ad
 regnum Dauidis. Pagi autem 32
 Etama, Ain, Remmon, Thocen et
 Afan, oppida quinque, omnesque 33
 eorum pagi circum oppida illa po-
 siti vsque ad Baal. Hæ fuerunt
 eorum sedes et ditio. Mesobabus 34
 autem, et Iamlechus, et Iosa Ama-
 siæ filius, et Ioel, et Iehus Iosibix 35
 filius, Saraix nepos, Azielis pron-
 pos, et Elioenais, et Iacoba, et 36
 Iesobaias, et Afaias, et Adiel, et Ie-
 sineel,

7 Simeel, et Banaias, et Ziza Siphæis
filius, Allonis nepos, Iadaïæ prone-
8 pos, Simris abnepos, Samaïæ atne-
pos; hi, inquam, veniunt in no-
mina principum suarum gentili-
tatum, suarumque patriarum do-
9 morum multitudinem propa-
garunt. Quum enim progressi vs-
que ad aditum Gedoris, qua sol in
vallem exoritur, ad exploranda suo
0 pecori pascua, nacti essent pascu-
um pingue atque bonum, terran-
que spatiosam, et otio ac felicitate
fruentem: (fuit enim ante a Chami
1 prognatis habitata) profecti sunt
eo ii, qui supra nominatim scripti
sunt, temporibus Ezechïæ Iudææ
regis: illorumque tabernacula, et
quæ exstabant ædificia, funditus
euerterunt, et in loco illorum pa-
2 scua pecori suo nacti ad hunc diem
habitarunt. Nonnulli etiam eor-
um, videlicet Simeoniorum, ho-
mines quingenti, montem Seirem
adgressi, ducibus Phaltia, Naaria,
3 Raphaia et Oziele Iesis filiis, A-
malechitarum reliquias vicerunt,
ibique ad hunc diem habitauerunt.

CAPVT V.

*Rubenis progenies, eiusdem ditiones, bella,
victoria, scelera, calamitates.*

1 **R**ubenis autem Israelis primo-
geniti (fuit enim is primoge-
nitus, sed ob violatum ab eo
patris lectum genialem, data est
eius ætatis prærogatiua filii Iose-
phi, Israelis filii, non tamen vt is
2 primogenitus censeretur: nam
Iudas fratrum fortissimus illum
superauit potentatu, sed ætatis præ-
3 rogatiua fuit Iosephi) Rubenis,
inquam, Israelis primogeniti, fuere
filii Henochus, Phallus, Hesron et
4 Charmis. Ioelis filius fuit Sama-
ias: huius filius Gogus, nepos Si-
5 meis, pronepos Micha, abnepos
Raja, atnepos Baal, trinepos Beera,
6 qui Rubenensium princeps caprius
abductus est a Teglatphalnasare

Asyriæ rege. Eius fratres in fa- 7
miliis et nationes recensiti fue-
runt, princeps Ieiel et Zacharias.
Bela autem Azanis filius, Semæ ne- 8
pos, Ioelis pronepos, Aroer incol-
luit vsque ad Nabonem et Baalme- 9
onem. Ab oriente autem occu-
pauit, quod est ab Euphrate fluuio,
ad ingresum solitudinis: habue-
runt enim multa pecora in Galaad- 10
ditide. Ac Sauli temporibus bel-
lum gesserunt cum Hagarenis, iis-
que victis eorum tabernacula oc-
cuparunt, quaqua ad orientem patet
Galaaditis regio.

Gaditæ autem e regione eorum 11
habitarunt in Basana, vsque ad Sal-
cam, Ioele principe, secundum 12
quem erat Saphamus. Ianais au-
tem et Saphatus in Basana. Eorum 13
fratres, familiarum patres fuere
Michael, Mosollamus, Seba, Iorais,
Iacan, Zia et Heber: qui septem 14
nati sunt ex Abichaile Huris filio, Ia-
doæ nepote, Gaaladi pronepote, Mi-
chaelis abnepote, Iesifais atnepote,
Iahdonis Busi filii trinepote: quo- 15
rum familiæ princeps fuit Ahis Ab-
dielis filius, Gunis nepos. Inco- 16
luerunt autem Galaaditidem et Ba-
fanam, eiusque colonias, et omnia
Saronis, quaqua patent, pomæria.
Hi omnes censi sunt temporibus 17
Iothami Iudææ, et Ieroboami Is-
raelitarum regis. Rubenitarum 18
et Gaditarum, et dimidiæ tribus
manassensis bellatorum, qui scutu-
m et enses ferre arcumque tor-
quere possent, et rei militaris periti
essent, fuere quadraginta quatuor
millia septingenti, sexaginta, qui
arma ferre possent. Hi bellum 19
gesserunt cum Hagarenis, qui Ie-
turæos, et Naphienses, et Noda-
banos auxiliares habebant: de- 20
que illis et omnibus illorum auxi-
liaribus victoriam obtinuerunt
(nam in prælio Deum inuocarunt;
isque ab eis, quippe in eo fiduciam
habentibus, exoratus est) illorum- 21
que pecora ceperunt, camelorum

- quingenta millia, ouium et caprarum ducenta quingenta millia, afinorum duo millia, hominum centum millia. Multis in proelio cæsis (nam diuinitus pugnatum est) inque loco illorum habitauerunt vsque ad captiuitatem. Homines autem dimidiæ tribus manassensis terram illam incoluerunt a Basana ad Baalhermonem, et Senir, et montem Hermonem: adeo multi erant. Eorum familiarum capita fuerunt Hopher, Iseis, Eliel, Azriel, Ieremias, Hodauias et Iahdiel, homines bellicosi et illustres, familiarum suarum principes. Sed quum in Deum patrium crimen commisissent, et incolarum (quos Deus in eorum gratiam vastauerat) diis sese prostituerent: excitauit Israelitarum Deus Phulem Assyriæ, et Theglathphalnasarem item Astyriæ regem, qui Rubenitas, Gaditas et dimidiam tribum manassensem, captiuos abduxerunt Halam, Habor, Haram, et ad fluuium Gozanem, que captiuitas adhuc durat.

CAPVT VI.

Leuite. Cantores. Aharon. Eiusdem proles. Leuitarum oppida.

- L**EUIS filii fuere Gerson, Cahathus et Meraris. Cahathi Amramus, Isaar, Hebron et Oziel. Amrami, Aharon, Moses et Maria. Aharonis Nadabus, Abius, Eleazarus et Ithamarus. Eleazarus genuit Phineem. Phinees Abisiam. Abisia Buquim. Buquis Ozim. Ozis Zariaam. Zarias Meraiothum. Meraiothus Amariam. Amarias Achitobum. Achitobus Sadocum. Sadocus Achimaam. Achimaas Azariam. Azarias Ioannem. Ioannes Azariam, eum qui sacerdote functus est in templo, a Solomone Hierosolymis exstructo. Azarias genuit Amariam. Amarias Achitobum. Achitobus Sadocum. Sadocus Sel-
- lumum. Sellumus Helciam. Helcias Azariam. Azarias Saraiam. Saraias Iosedecum. Iosedecus migravit, quum captiuos abduxit Ioua Iudeos et Hierosolymitanos per Nabuchodonosorem. Leuis filii fuerunt Gersonus, Cahathus et Meraris. Gersoni Lebnis et Semeis. Cahathi Amramus, Isaar, Hebron et Oziel. Meraris, Moholis et Musis. Atque hæ sunt leuiticorum gentilitatum familiae. Gersoni filius fuit Lebnis. Lebnis Iahathus. Iahathi Zimma. Zimmæ Ioa. Ioa Iddo. Iddonis Zera. Zeræ Ieahtrais. Cahathi autem filius fuit Amminadabus. Amminadabi Cora. Coræ Asfir. Asfiris Elcana. Elcanæ Abiasaphus. Abiasaphi Asfir. Asfiris Tahathus. Tahathi Vriel. Vrielis Ozias. Ozias Saulus. Elcanæ filii fuerunt Amais, Achimothus et Elcana. Elcanæ Sophais. Sophais Nahathus. Nahathi Eliabus. Eliabi Ioramus. Iorami Elcana. Samuelis filii fuerunt, primus Varnis et Abias. Meraris filius fuit Moholis: huius porro Lebnis: huius Semeis: huius Oza: huius Sammaa: huius Haggias: huius Asaias. Sequuntur quos præfecit Dauid canendi negotio in templo Iouæ, postquam requieuit arca, ministraruntque in eo negotio ante tabernaculum oracularis tentorii, donec construxit Solomo Iouæ templum Hierosolymis suum munus, vt ritus eorum ferebat, obeuntes. Hi sunt igitur qui obibant, vna cum filiis suis ex Cahathi filijs.
- Heman cantor, Ioelis filius, Samuelis nepos, Elcanæ pronepos, Iorami abnepos, Elielis atnepos, Toæ trineros: Suphi filii, Elcanæ nepotis, Mahathi pronepotis, Amais abnepotis, Elcanæ atnepotis, Ioelis trinepotis: Azariæ porro filii, Sophoniæ nepotis, Tahathi pronepotis, Asfiris abnepo-

nepotis, Abiasaphi atnepotis, Coræ
 8 trinepotis. Iſaaris filii, Cahathi
 nepotis, Lewis pronepotis, Israelis
 9 abnepotis. Eius frater fuit Aſa-
 phus, qui ei dexter adſtabat Bara-
 10 chia filius, Sammae filii, Mi-
 chaelis filii, Baafeia filii, Malchia
 11 filii, Ethnis filii, Zeræ filii, A-
 12 daia filii, Ethanis filii, Zimna
 13 filii, Semeis filii, Iahathi filii,
 14 Gerſomi filii, Lewis filii. Ad ſini-
 ſtram adſtabant Merarenses eorum
 conſanguinei, Ethan Cifis filius,
 15 Abdis filii, Maluchi filii, Haſa-
 bia filii, Amaſia filii, Helcia filii,
 16 Amzis filii, Banis filii, Sameris filii,
 17 Moholis filii, Muſis filii, Meraris
 18 filii, Lewis filii. Horum conſan-
 guineis mandatum erat totius ta-
 bernaculi munus templi diuini.

19 Aharon autem eiusque filii adole-
 bant ad aram victimariam, et ad
 aram ſuffitoriam, totum ſanctioris
 ſanctuarii opus adminiſtrantes, et
 pro Israelitis ſupplicantes, quem-
 admodum Moſes Dei ſeruus præ-
 ceperat.

50 Hi ſunt autem Aharone prognati:
 Eleazarus, a quo Phinees, a quo A-
 51 biſua, a quo Buquis, a quo Ozis, a
 52 quo Rahias, a quo Meraiotus, a
 53 quo Amarias, a quo Achitobus, a
 54 quo Sadocus, a quo Achimaas. Eo-
 rum autem ſedes, in arces per eo-
 rum fines diſtributa, ſic habent.

55 Aharoniorum cahathinae cognati-
 oni (nam eius fuit fors) tributa eſt
 Hebron in Iudæa, cum ſuis vndique
 56 pomæriis. Oppidanus autem ager,
 eiusque pagi, dati ſunt Calebo Ie-
 57 phonis filio. Sed Aharonis natis
 data ſunt oppida aſyla Hebron et
 58 Lebna cum ſuis pomæriis. Iattir
 et Eſthemea cum ſuis pomæriis, Hi-
 59 len cum ſuis pomæriis, Dabir
 cum ſuis pomæriis, Aſan cum ſuis
 pomæriis, Bethſames cum ſuis po-
 60 mæriis. Ex tribu autem Beniami-
 tarum, Gabaa cum ſuis pomæriis,
 Allemeta cum ſuis pomæriis, Ana-
 thotha cum ſuis pomæriis: quo-
 rum omnium oppidorum ſumma

eſt tredecim, pro illorum gentilita-
 tibus. Cahathitis autem reliquis 61
 ex gentilitate tribus, ex dimidia tri-
 bu dimidia manafſenſis, ſorte obue-
 nerunt oppida decem. Gerſomio- 62
 rum gentilitatibus ex tribu iſſacha-
 riana, et aſeriana, et nephthalenſi,
 et manafſenſi in Baſana tredecim.
 Merarenſium ex rubenenſi, et ga- 63
 denſi, et zabulonia, duodecim.
 Dederunt igitur Israelitæ Leuitis 64
 oppida cum ſuis pomæriis, eaque 65
 oppida, quæ ſuis adpellantur nomi-
 nibus, ſorte diſtribuerunt ex tribu
 Iudæ, et Simeoniorum, et Benia-
 mitarum. Cahathitarum autem 66
 gentilitatibus, qui ſuorum finium
 oppida habuerunt ex Ephraimi
 tribu, tribuerunt oppida perſugii,
 Sichemam in monte Ephraimita- 67
 rum, Gazer, Iochnaam, Betho- 68
 ronem, Aialonem et Gethrem- 69
 monem, cum ſuis quodque pomæ-
 riis. Ex dimidia autem tribu Ma- 70
 naſſis Aner et Balaam, cum ſuis v-
 trumque pomæriis. Atque hæc reli-
 quorum Cahathitarum gentilitati.
 Gerſomiis autem ex gentilitate di- 71
 midia tribus Manafſis, Gaulanem
 in Baſana et Aſtarotha, cum ſuis
 vtrumque pomæriis. Ex tribu 72
 iſſachariana Cadem, Debratam,
 Ramotha et Aneman, cum ſuis 73
 quodque pomæriis. Ex aſeriana 74
 tribu Maſal, Abdonem, Huco- 75
 cam et Rohobam, cum ſuis quod-
 que pomæriis. Ex nephthalenſi 76
 Cadem in Galilæa, Hammonem et
 Cariathaimum, cum ſuis quamque
 pomæriis. Merarenſibus reliquis 77
 dederunt ex tribu zabulonia Rein-
 monem et Tabor, cum eorum
 pomæriis, trans Iordanem au- 78
 tem Hierichuntium ab oriente Ior-
 danis ex tribu rubenenſi, Bezer
 in ſolitudine cum ſuis pomæriis,
 Iazam, Cedemotha et Mephaatam 79
 cum ſuis quodque pomæriis. Ex 80
 tribu gadenſi, Ramotha in Galaa-
 ditide, Mahanaimum. Heſebonem 81
 et Iazer, cum eorum pomæriis.

CAPVT VII.

Isacharis filii nepotesque, numerus eorumdem sub Dauide. Beniaminis, Nephthalis, Manassis, Ephraimi, Aferis progenies.

- 1 **I**sfacharis filii quatuor, Thola, Phua, Iafubus et Semeron.
- 2 Tholæ filii Ozis, Raphaia, Ieriel, Iahmais, Iehsamus et Samuel, tholanarum familiarum principes, viri militares, in suas stirpes descripti, quorum numerus Dauidis tempore fuit viginti duo millia sexcenti.
- 3 Ozis filii Iezrahia, Iezrahia Michael, Obadias, Ioel, Iefias, quinque, omnes principes: et præter eos in suarum familiarum stirpes descriptos, gregarii milites triginta sex millia: nam multas vxores et filios habuerunt. Eorum consanguinei, totius Isacharianorum generis bellicosissimi, fuerunt octoginta septem millia, omnium censu
- 6 habito. Beniaminis filii fuere tres, Bela, Becher et Iadaiel. Bechæ filii Ezbon, Ozis, Oziel, Ierimothus et Iris, quinque familiarum principes, homines militares, quorum censa sunt capita viginti duo millia triginta quatuor. Bechris filii, Zemira, Ioas, Eliezer, Elioenais, Omris, Ierimothus, Abias, Anathothus et
- 9 Alamethus. Horum omnium Bechris filiorum, qui capita fuere familiarum recensitis generibus, fuere militum viginti millia ducenti.
- 10 Iediaelis filii, Balan: Balanus Ieus, Benjamin, Aodus, Chanaana, Zethan, Tharsis et Ahisahar.
- 11 Horum omnium Iediaelis filiorum, familiarum principum, recensiti sunt milites septemdecim millia ducenti, qui arma ferre possent.
- 12 Iris filii fuere Suphimus et Huphimus. Aheris autem, Hufimus.
- 13 Nephthalis filii Iaziel, Gunis, Jezer et Sellumus, ex Bala nati.
- 14 Manasses filium habuit Asrielem, sustulitque ex concubina sua Arammia Machirem, Galaadi patrem.
- 15 Machir vxores dedit Huphimo et Suphimo, sororemque habuit no-

mine Maacham: alteri nomen fuit Salphadus, qui Salphadus filias habuit. Maacha Machiris vxor filium peperit, quem Pharem nominauit, cui frater fuit nomine Sares. Eius filii Vlaimus et Recemus. Vlami porro, Bedan. Hi sunt Galado prognati, Machiris filio, Manassis nepote. Eius soror Molecheta genuit Ifudum, Abiezerum et Moholam. Seinidæ filii fuerunt Abian, Sechemus, Lechis et Aniamus. Ephraimi filius fuit Suthela, Suthelæ Baradus, Baradi Thahathus, Thahathi Eleada, Eleadæ Thahathus, Thahathi Zabadus, Zabadi Suthela, Ezer et Elcadus, qui a Gethanis indigenis, ad quorum capienda pecora descenderant, occisi sunt. Hos quum Ephraimus eorum parens diu luxisset, et ad eum consolandum venissent eius fratres: congressus cum vxore sua, sustulit ex ea filium, quem Bariam adpellauit: quoniam illa in malo fuisset domi eius. Filiam habuit Sceram, quæ Bethoronem inferiorem superioremque construxit et Ozenfaram. Habuit filium Rapham, Rapha Resepum et Thelam, Thela Thahanem, Thahan Ladanem, Ladan Amniudum, Amniudus Elifamam, Elifamas Nonem, Non Iofuani. Horum possessio et sedes fuit Bethel cum suis coloniis, et ad Naaranis orientem atque vesperum, Gazer, Sichema et Adaia, cum eorum coloniis. Secundum Manassensium fines autem Bethscan, Thanacum, Mageddo, et Dor, cum eorum coloniis. In his habitauerunt Iosephi Israelis filii posterii. Aferis filii Iemna, Ifua, Ifuais et Baria, et eorum soror Sera. Baria filii Heber et Malciel, Barzaithi pater. Heber genuit Iaphlethum, Somerum et Hothamum, eorumque sororem Suam. Iaphietus hos habuit filios Pafachuun, Bimealem et Asuathum. Somer Ahim, Rogam, Iehub-

Iehubbam et Aramum. Benhelemus autem frater eius Sopham, Iemnan, Selem et Amalem, Sopha Suam, Harnepherem, Sualem, Berim, Iemram, Befere, Hodum, Sammam, Salufam, Iethranem et Beeram. Iether Iephonem, Phapham et Aram. Olla Aram, Hanielem et Resiam. Hi omnes Aferre prognati, familiarum capita fuerunt, egregii milites, ducesque præcipui. Horum censa sunt capita, eorum qui arma ferre possent, viginti sex millia.

CAPVT VIII.

Beniamine nati. Hierosolymæ incolæ.

Beniamin genuit Balam primum, Asbelem secundum, Aliram tertium, Noham quartum et Rapham quintum. Balæ filii fuerunt Addar, Gera, Abbiudus, Abisua, Naaman, Ahoa, Gera, Sephuphan et Huramus. Hi fuere Ehudi filii, capita familiarum incolarum Gabæ, qui translati sunt in Manahatham, Naaman et Achias et Gera, is qui eos transtulit, genuitque Ozam et Achihudum. Saharaimus autem genuit in agro moabitico, postquam Hufimam et Baaram vxores suas dimisit, genuit, inquam, ex Hodesâ sua vxore Iobabum, Zibiam, Mefam, Malcamum, Ieuzum, Sachiam et Marmam, qui eius filii fuerunt auctores familiarum. Ex Hufima autem genuit Abitobum et Elphaalem. Elphaalis filii fuerunt, Heber, Misaamus et Samedus, qui Ononem Lodamque et eius colonias construxit. Baria autem et Sama, aialonensium familiarum conditores, Gethæ incolas fuerunt. Eius Bariæ filii fuerunt Ahio, Sefacus, Ieremothus, Zabadias, Aradus, Ader, Michael, Iepha et Ioha. Elphaalis autem filii Zabadias, Mofollamus, Hezechis, Heber, Esmaris, Iezlia et Iobabus.

Semeis filii Iacimus, Zechris, Zabdis, Elioenais, Zillethais, Eliel, Adaias, Baraias, et Samarathus. Sefaci autem Iespan, Heber, Eliel, Abdon, Zechris, Hanan, Ananias, Elamus, Anthothias, Iephdaias et Phanuel. Ierohami Samfari, Saharias, Athalias, Iaarefias, Elias et Zichris. Atque hi familiarum conditores, in sui generis capita distributi, Hierosolymam incoluerunt. Ga- baonem autem incoluerunt Abigabaon, qui vxorem habuit nomine Maacham, eiusque primogenitus filius Abdon, Sur, Cis, Baal, Nadabus, Gedor, Ahio, Zacher. Macelothus autem genuit Sama-

am. Atque hi quidem Hierosolymis vna cum suis consanguineis habitauerunt. Ner genuit Cim. Cis Saulum. Saulus Ionathanem, Melchisuam, Abinadabum et Esbaalem. Iona-thani filius fuit Meribbaal. Meribbaal genuit Micham. Micha filios habuit Pithonem, Melechum, Thaream et Ahazum. Ahazus Ioadam. Ioadas Alemethum, Azmatum et Zaurim, Zamiris Mozam. Moza Banam, cuius filius fuit Rapha, nepos Eleasa, pronepos Afel. Afeli fuere sex filii, quorum nomina sunt, Azricamus, Bochris, Isnael, Saarias, Obadias et Hanan. Hi omnes fuerunt Afelis filii, cuius frater Efecus filios habuit primum Vlamum, deinde Ieufum, tertio Eliphaletum, Vlamus filios habuit homines bellicosos et sagittarios, qui tot filios et nepotes habuerunt, vt essent centum quinquaginta. Atque hi omnes a Beniaminis filiis.

CAPVT IX.

Israelitarum in Babylonia captiuitas. Hierosolymæ populares. Leuitarum officia in templo. Ianitorum numerus. Vsuarium instrumentum seruantes et vnguenta.

Omnes autem Israelitæ recensiti (quemadmodum scriptum exstat

exstat in libro Israelitarum et Iudæorum) Babylonem ob suam culpam translati sunt. Primi autem regionis Israelitarum habitatores, qui suarum ciuitatum possessiones tenuerunt, fuere sacerdotes, Leuitæ, et Nathinæi.

Hierosolymis autem habitauerunt ex Iudæis, Beniamitis, Ephraimitis et Manasensibus. Vthais Ammiudi filius, Omris nepos, Inris pronepos, Banis abnepos, ex filiis Pharis, Iudæ filii. Ex Siloniis Afaias primogenitus et eius filii. Ex Zaræ filius Iehuel, eorumque cognati sexcenti nonaginta. Ex Beniamitis Sallus Mosollami filius, Hodauix nepos, Hasfenux pronepos. Et Iabnia Ierohami filius, et Ela Ozis filius, Michris nepos, et Mosollamus Saphatix filius, Raguelis nepos, Iabnix pronepos, eorumque cognati sua genera efficientes, nongenti quinquaginta sex, iique omnes familiarum conditores atque capita. Ex sacerdotibus autem Iadaias, Ioiaribus, Iachin, Azarias Helcix filius, Mosollami nepos, Sadoci pronepos, Meraiothi abnepos, Achitobi atnepos, diuini templi antistes: et Adaias Ierohami filius, Phafuris nepos, Malcix pronepos: et Maafais Adielis filius, Iahzeræ nepos, Mosollami pronepos, Mesillemithi abnepos, Immeris atnepos, eorumque cognati familiarum conditores mille septingenti sexaginta, homines strenui, diuini templi numeris curatores.

Ex Leuitis Samaias Hafubi filius, Azricami nepos, Hafabiæ pronepos, ex Merarensibus: et Bacbaccar faber, et Galal: et Nathanas Michæ filius, Zichris nepos, Afaphi pronepos. Et Obadias Samaix filius, Galalis nepos, Ieduthunis pronepos: et Barachias Afæ filius, Elcanæ nepos, qui netophatis incoluit pagos. Ianitores autem Sellunus, Accubus, Talmon et Achim:

quorum frater Sellumus præcipuus erat. Atque hi hæcenus ad portam regiam orientalem ianitores fuerunt, vt ferebant vices Leuitarum. Sellumus autem Coris filius, Abiasaphi nepos, Coræ pronepos, eiusque consanguinei Corani, eiusdem cum eo familiæ, hoc muneris opus habebant, vt tabernaculi vestibula custodirent, quum eorum maiores, Iouæ castris præfeci, aditum custodiuissent; quorum antistes ante fuerat Phinees Eleazari filius, Ioua vsus fecundo. Zacharias Meselemix filius pro oraculi tabernaculo ianitorem agebat. Hi omnes præcipui vestibulorum ianitores erant ducenti duodecim, per suos pagos descripti, et a Dauide et Samuele diuino suis in muneribus constituti. Igitur hi eorumque filii portarum Iouæ templi, videlicet ædis tabernaculi, custodiam agebant: idque a quatuor terrarum regionibus, ab oriente, ab occidente, a septentrionibus et a meridie. Eorum autem consanguinei, suis in pagis degentes, eis in septenos dies per vices succedebant. Nam quatuor præcipuis ianitoribus, videlicet Leuitis, ea erat mandata prouincia, vt templi diuini cellis præessent et thesauris, et circum diuinum templum excubarent. Si quidem eorum erat et custodiam agere, et singulis aperire matutinis. Quidam eorum instrumento præerant vsuario, quod ad numerum conderent promerentque. Aliis tota sacri instrumenti supellex erat mandata, tum similia, vinum, oleum, tus et aromata. Ex sacerdotum filiis erant, qui vnguenta conficerent ex aromatibus. Mathathias Leuita Sellumi primogenitus, Coranus, rei patellarix munus gerebat. Ex Cahathinis eorum consanguineis erant, qui præessent panibus ordinariis, per singula sabbata parandis.

33 dis. Cantores erant leuiticarum familiarum patres in cellis immunes, quippe in opere dies et noctes occupati, qui quidem Hierosolymis habitabant, eorum posteris in ipsorum succedentibus principatum. Gabaone habitauerunt Gabaonitarum pater Iechiel, qui uxorem habuit nomine Maachan, eiusque filius primogenitus Abdon, Sur, Cis, Baal, Ner, Nadabus, Gedor, Ahio, Zacharias et Macelothus, Macelothus genuit Samam. Atque hi quidem Hierosolymis vna cum suis consanguineis habitauerunt.

39 Ner genuit Cim. Cis Saulum. Saulus Ionathanem, Malchisuam, 40 Abinadabum et Esbaalem. Ionathan filium habuit Meribbaalem, 41 Meribbaal Micham. Micha Phithonem, Melechum, Thaream 42 et Achazum, Achazus Iaaram, Iaara Alemethum, Azmothum et 43 Zaurin, Zamris Mofan, 44 Mofa Banaam, cuius filius fuit Raphaias, nepos Eleasa, pronepos Afel. Afeli fuere sex filii, quorum nomina sunt, Azricamus, Bochrus, Ismael, Saarias, Obadias et Hanan. Hi fuerunt Afelis filii.

CAPVT X.

Sauli clades a Palaestinis, sibi nex illata. Rex Dauid.

1 **I**N pugna autem Palaestinatorum cum Israelitis fugati Israelitæ, et in monte Gelboe cæsi occubuerunt; Sauloque et eius filiis instantes Palaestini, Ionathanem, Abinadabum et Melchisuam Sauli filios occiderunt. Saulus autem prælio presus, et a sagittariis deprehensus, vulneribusque confectus, armigero suo imperauit, vt se striçto ense transadigeret: ne si præputiati illi venissent, sibi illuderent. Sed, recusante præ nimio terrore armigero: gladium cepit eique incubuit. Tum armiger, Saulum

mortuum esse, videns, incubuit et ipse gladio, et mortuus est. Atque ita mortui sunt, Saulus, simulque tres eius filii, et tota familia. Tum Israelitæ, quicumque 7 in valle erant, videntes illos fugisse, Saulumque et eius filios mortuos esse, desertis oppidis suis fugerunt, eaque adgressi Palaestini, in eis habitauerunt.

Postridie quum ad spoliandos occisos venissent Palaestini: Saulum eiusque filios in Gelboe monte prostratos naçti, Saulum spoliauerunt; et detractis eius armis, caput ei absciderunt, atque in Palaestinam in omnes partes miserunt, quo bene gestarum rerum nuntius in æde statuarum eorum, atque in populo diulgaretur. Arma eius in æde dei sui 10 posuerunt: caluam in templo Dagonis suspenderunt. Sed Iabenses 11 Galaaditæ, audito, quid Saulo fecissent Palaestini: profecti sunt fortissimi quique, et sublata Sauli eiusque filiorum corpora, Iabesam deportauerunt, et osibus sub quercu Iabesæ sepultis, septem dies ieiunarunt. Mortuus est autem 13 sua culpa Saulus, quam commiserat in Iouam, tum quia Iouæ mandatum non erat exsecutus, tum quia Apollinis, non Iouæ oraculum sciscitatus erat. Hanc ob 14 causam Ioua, illo interfecto, regnum ad Dauidem Isai filium transtulit.

CAPVT XI.

Hebrone rex creatus Dauid. Huius heres, consiliarius, viri fortes.

Conuenerunt autem omnes Israelitæ Hebroneim ad Dauidem, eique demonstrarunt, se eius esse cognatos et consanguineos, quo duce etiam antea, 2 regnante Saulo; vsi fuissent. Nunc Iouam ei, ipsius Deum, suorum Israelitarum gubernationem atque imperium destinare. Tum rex 3 cum

cum omnibus Israelitarum senatoribus, qui ad eum Hebronem conuenerant, fœdus apud Iouam Hebrone fecit, atque ab illis rex Israelitarum vnctus est; quemadmodum Ioua per Samuelem mandaue-
 4 rat. Deinde cum omnibus Israelitis adgressus Hierosolymam, quæ
 5 eadem Iebusa est, negantibus Iebusæis Iebusæ incolis, eo irrupturum esse, arcem Sionem cepit, quæ
 6 est Dauidis vrbs. Quumque pronuntiasset Dauid, quisquis primus Iebuseum occidisset, hunc imperatorem et principem fore: primus adscendit Ioabus Saruiæ filius, factusque est imperator. Habitauit
 7 autem Dauid in ea arce, ideoque
 8 Dauidis vrbs est adpellata, vrbemque a Mellone circumquaque ædificauit. Ioabus autem reliqua
 9 vrbs instaurauit: crescebatque Dauidis indies potestas, et ei aderat arripotens Ioua.
 10 Sequitur, vt dicendum sit de fortissimis militum, quos habuit Dauid: a quibus et ab omnibus Israelitis rex factus atque confirmatus est, vt Israelitis Ioua mandauerat.
 11 Igitur fortissimorum quorumque Dauidicorum numerus hic est. Iasobaamus Hachmonis filius ex triginta præcipuus, qui hasta sua vibranda trecentos vno conflictu
 12 peremit. Secundum hunc fuit Eleazarus* Dodonis filius, Achoita, vnus de tribus fortissimis.
 13 Hic cum Dauide fuit apud Phasdamminum, tum quum, fugato a Palæstinis (qui eo ad præliandum conuenerant) exercitu, constiterunt in quodam fundo, qui ibi hordeo plenus erat, eumque
 14 defenderunt, et, cæsis Palæstinis, nobilem, Iouæ munere, virtutiam adepti sunt. Hi tres ex triginta præcipuis quum aliquando ad Dauidem ad petram in speluncam Odollam descendissent, Palæstinis in valle Gigantum castra habentibus: Dauid, qui in

arce erat, Palæstinorum præsidio ad Bethleheman posito, optauit dixitque, cupere sibi dari ad bibendum aquam ex Bethlehemæ puteo, qui erat ad portam. Tum illi tres per Palæstinorum castra proruperunt, haustamque de Bethlehemæ puteo ad portam posito aquam Dauidi attulerunt. Quamquam noluit Dauid bibere, sed eam Iouæ libauit. Absit, inquit, hoc a me per Deum meum, vt committam, vt horum hominum sanguineu, hoc est, vitæ periculum bibam. Hanc enim vitæ suæ periculo attulerunt.

Hæc fecere tres illi heroes. Abisæus quoque Ioabi frater, alterorum trium præcipuus, hastam suam in trecentorum necem vibrauit, atque inter alteros tres nomen habuit, ceteris duobus præstantior: eamque ob rem princeps eorum, quamquam ad tres superiores non peruenit. Banaia etiam Ioiadæ filius, viri fortissimi, et multis rebus gestis clari, Capseleus, duos moabiticos immanes leones interemit; et in medium antrum niuali tempore degressus, leonem occidit. Idem interfecit aegyptium quemdam hominem quinque cubitorum, proceritate spectandum: cum quo hastam habente, quæ textorii iugi instar erat, ipse baculum habens, congressus, hastam illi de manu extorsit, eumque ipsius hasta peremit. Hæc sunt Banaia, Ioiadæ filii, facinora, qui in trium alterorum fortium numerum venit, præcipuæ inter triginta virtutis, quamquam ad tres priores non peruenit. Hoc Dauid vsus est a consiliis.

Fortes item milites fuerunt, Ahsael, Ioabi frater, Elehanan, Dodonis filius, Bethlehemita, Samothus Harorius, Heles Phalonius, Ira, Iccis filius, Thecuanus, Abiezzer Anathothanus, Sobbochais

30 Hufathensis, Ilais Ahohensis. Ma-
 31 harais Netophatita, Heledus, Baa-
 32 næ filius, Netophatita, Ithais,
 Ribais filius, Gabaanus Beniamita,
 33 Banaias, Pharathonensis, Hurais
 a flumine Gaa, Abiel Arbathensis,
 34 Azmothus Baharumensis, Eliaba
 35 Saalbonensis, Hasfemi Gezonen-
 sis filii, Ionathan, Sagis filius, Ha-
 36 rarenfis, Achiamus, Sacharis
 filius, Hararenfis, Eliphai, Huris
 37 filius, Hephher Mecheratensis,
 38 Achias Phaloniensis, Hezro Car-
 melita, Naarais Esbais filius,
 39 Ioel, Nathanis frater, Mibahar,
 40 Garis filius, Seleucus Ammoni-
 ta, Naharais Berothenfis, Ioabi Sa-
 41 ruiæ filii, armiger, Ira Iethræ-
 42 us, Vrius Hettæus, Zabadus
 Oolais filius, Adina, Sizæ filius,
 43 Rubenita, Rubenitarum prin-
 44 ceptus: et præter eum triginta, Ha-
 nan Maachæ filius, Iofaphatus Ma-
 45 thaniensis, Ozias Astarothen-
 46 fis, Sama et Iahiel, Hothami Aro-
 47 renfis filii: Iediael, Samris filius,
 48 Ioha eius frater Tiziensis, Eliel
 Mahauimus, Ieribais, et Iofauias
 49 Elnaami filii, Iethma Moabita,
 50 Eliel, et Obed, et Iafiel Mofobaianus.

CAPVT XII.

*Auxiliares Beniamite pro Davide. Diu-
 ine Davidus copie. Harum numerus, vir-
 tus, vnanimitus.*

SEquuntur hi, qui ad Dauidem
 venerunt ad Siceleg, quum ad-
 huc Saulum Cis filium vitaret,
 1 milites auxiliares, vel inter for-
 2 tissimos recensendi, sagittarii, et
 lapides dextra sinistraque iacientes,
 et tela arcu iaculantes, ex Sauli
 3 confanguineis Beniamitis, quo-
 4 rum princeps erat Achiezer et Ioas,
 Samæ Gabaani filii, Iaziel et
 5 Phalethus, Azmothi filii, Baracha
 et Iehus Anathotenses, Ismaias
 Gabaonensis ex triginta fortissimus,
 eorumque præfectus, Ieremias,
 6 Iahziel, Ioannes, Iozabadus, Ga-

derathensis, Elufais, Ierimo-
 7 thus, Baalias, Samarias, Saphatias
 Haruphiensis, Elcana, Iefias, 6
 Azareel, Ioezer, Iafobaamus Co-
 rani, Ioela et Sabadias Ieroha-
 8 mi filii, ex Geduda. Ex Gaditis 8
 quoque sese contulerunt ad Dau-
 idem, in solitudine præsidium ha-
 bentem, milites fortissimi, et in
 armis exercitati, scutati, iacula-
 tores, leonibus truculentiores, et
 capreis in percurrendis montibus
 velociore. Horum princeps e-
 9 rat Ezer, alter Obadias, tertius
 Eliabus, Masmanna quartus, 10
 Ieremias quintus, Attais sextus, 11
 Eliel septimus, Ioannes octauus, 12
 Elzabadus nonus, Ieremias de- 13
 cimus, Machbanais vndecimus.
 Hi erant ex Gaditis duces exercitus, 14
 quorum minimus centurio, ma-
 ximus tribunus erat millenarius.
 Qui quidem Iordanem mense pri- 15
 mo totis redundantem ripis traie-
 cerunt, et omnes vallium incolas
 ad orientem atque occidentem fu-
 garunt.

Venerunt et Beniamitarum at- 16
 que Iudæorum quidam ad Dau-
 idem, præsidium habentem: qui-
 bus egressus obuiam David ita
 locutus est: si pacati et auxili- 17
 andi gratia ad me venitis, ego
 animum coniunctum vobiscum ha-
 bebo: sin, vt me prodatis meis ho-
 stibus criminis expertem; Deum
 ego nostrum patrium testem atque
 vindicem adpello. Hic Amasæus 18
 princeps triginta, diuino adflatu
 præditus: tu vero salue, David,
 Isæi filii, inquit, vna cum tuo com-
 itatu: salue et tu et auxiliares tui,
 quandoquidem tibi Deus tuus au-
 xiliatur. Tum David illos admi-
 sit, ordinumque duces constituit.
 Fuerunt et ex Manasensibus, qui 19
 defecerunt ad Dauidem, quum Pa-
 læstinos contra Saulum ad præli-
 um conitaretur: quamquam eis
 auxiliatus non est, utpote à proce-
 ribus palæstinis consulto dimissus,
 Cc veritis,

- veritis, ne ipsorum periculo ad Saulum dominum suum deficeret.
- 20 Igitur ad eum Sicleg euntem defecerunt, ex Manassensibus: Adna, Jozabadus, Iediel, Michael, Iosabadus, Elius et Salathicus, manassensium copiarum duces, qui Dauidi auxilio fuere contra Iarocinia, quippe milites omnes fortissimi, fueruntque principes exercitus.
- 22 Jamque iam multi in dies ad Dauidem ferendi auxilii causa confluebant, ut ingens et plane diuinum agmen esset.
- 23 Igitur militum, qui Hebronem ad Dauidem conuenerunt, ut ad eum Sauli regnum ex Iouæ mandato transferrent, numeri summa est
- 24 hæc: Iudei scutati et iaculatores sex millia octingenti, ad militiam parati.
- 25 Ex Simeonis milites fortissimi septem millia centum.
- 26 Ex Leuitis quatuor millia sexcenti,
- 27 et Ioiada Aharoniorum dux, et cum eo tria millia septingenti.
- 28 Et Sadoeus iuuenis miles fortissimus, eiusque paterna familia, principes duo et viginti. Ex Beniaminitis Sauli cognatis tantum tria millia, quippe multis adhuc eorum faulnæ domus curam agentibus.
- 30 Ex Ephraimitis viginti millia octingenti, milites fortissimi, et suorum familiarum illustrissimi.
- 31 Ex dimidia tribu manassensi octodecim millia, qui nominatim uenerunt ad Dauidem regem creandum.
- 32 Ex Isfacharianis, rationis temporum peritis, scientibusque, quid esset Israelitis faciendum, principes ducenti, a quorum ore pendebant omnes eorum consanguinei.
- 33 Ex Zabuloniis milites bellicosi, et omnium bellicorum telorum periti, quinquaginta millia, sine ulla simulatione alacres. Ex Nephthalenibus principes mille, et cum eis scutorum et hastatorum triginta septem millia.

Ex Daniis rei bellicæ periti viginti octo millia sexcenti. Ex Aferianis milites in armis exercitati quadragies mille.

Ex Transiordaninis Rubenitis et Gaditis et dimidia tribu manassensi, omnium bellicorum instrumentorum periti, centum viginti millia.

Omnes hi viri bellicosi in aciem erecti, animis integris, Hebronem conuenerunt, ad Dauidem omnium Israelitarum regem creandum, omnibus etiam reliquis Israelitis ad Dauidem regem creandum concordantibus.

CAPVT XIII.

Arca in urbem Hierosolymam transferenda. Dauidis plausus. Ore nex.

Illie postquam triduum cum Dauid e pulati sunt, (supeditabant enim eorum consanguinei: præterea eorum vicini, tum Isfachariani, tum Zabulonii et Nephthalenses victum adferebant in asinis, camelis, mulis, et bubus: videlicet farinæ cibaria, palathas, uas passas, vinum, oleum, boves, oues et capras, magna copia, utpote lætantibus Israelitis) consilium iniit Dauid cum tribunis et centurionibus, omnibusque ducibus, atque ita omnem Israelitarum cætum adlocutus est: si vobis ita videtur, et si huius rei Ioua Deus noster auctor est: mittamus passim ad nostros consanguineos, in omnibus Israelitarum finibus reliquos, nec non ad sacerdotes et Leuitas in suorum pomeriorum oppidis agentes, ut ad nos conueniant, quo Dei nostri arcam (vnde oracula temporibus Sauli non petimus) ad nos transferamus. Ad hoc faciendum quum omnis multitudo consentiret: (placebat enim ea res omnibus) conuocauit Dauid omnes Israelitas, a Sihore Aegypti vsque ad He-matham, ad diuinam arcam Carithia-

athiarimo petendam: cum quibus Baalatham, hoc est, Caria-thiarimum, quod in Iudæa positum est, profectus est, ad deportandam illinc arcam Dei Iouæ, Cherubis insidentis, vbi eius nomen inuocabatur. Hanc diuinam arcam, nouo plastro impositam, ex ædibus Abinadabi extulerunt, Oza et Haione plastrum agentibus, Dauide autem omnibusque Israelitis coram Deo summa videntibus, carminibus, citharis, nablis, tympanis, cymbalis et tubis. Vbi ad Chidonis aream ventum est: Oza manum ad tenendam arcam, succusantibus bubus, admouit, et iratus in eum Ioua, ob admotam arcæ manum, eum occidit. Eo ibi ante Deum mortuo, hanc Ozæ a Ioua strati cadem ægre tulit Dauid: ideoque locum illum Ozæ stragem adpellauit, quod nomen manet ad hunc diem. Tum Dauid Deum veritus, eius arcam ad se inferre non ausus, eam ad se in urbem Davidis inuehi noluit; sed in ædes Obededomi Gethani intulit, vbi ea tres menses fuit: fortunauitque Ioua Obededomi donum, atque omnes eius facultates.

CAPVT XIII.

Hiram regis erga Dauidem pro sano studium, auxilium. In Palestinos Davidis expeditiones, victorie. Davidis gloriosum nomen et maiestas.

Misit autem Hiramus Tyriorum rex legatos ad Dauidem, vna cum materia cedrina, æmentariisque et lignariis fabris, qui ei domum construerent: inellexitque Dauid, se regem Israelitarum a Ioua esse creatum, et in regnum suum elatum, propter illius sraeliticum populum. Duxit autem et alias vxores Hierosolymis, liosque liberos vtriusque sexus procreauit. Atque hæc sunt eorum nomina, qui ei Hierosolymis

nati sunt: Sammu, Sobabus, Nathan, Solomo, Iebahar, Elisua, Eliphaethus, Noga, Naphegus, Iaphia, Elisama, Beeliada et Eliphaethus. At Palæstini, postquam intellexerunt, Dauidem omnium esse Israelitarum regem vnctum, expeditionem vniuersi aduersus eum fecerunt: quo audito, Dauid eis occurrit. Quumque illi vallem gigantum occupauissent, Dauid, consulto Deo de adgrediendis Palæstinis, et de victoria per illum consequenda, postquam Ioua adgredi iussit, et de illis victoriam promisit, Dauid illos, ad Baalpharazimum profectos, illic superauit, et ita dixit: per me fudit hostes meos Deus, sicuti funditur aqua: atque inde locus ille Baalpharazimum est adpellatus, vbi relictos ab illis ipsorum deos Dauid igni cremari iussit. Quumque iterum Palæstini vallem occupassent: consulit iterum Dauid Deum, cuius responsum fuit hoc: noli eos a tergo adoriri, sed ab eis digressus, eos, qua sunt mori, adgredere. Ac, simulac incensus sonitum in mororum cacuminibus audieris, prodito in prælium: nam tibi Deus ad concidendum agmen Palæstinorum præibit. Hoc Dauid, sicut a Deo iussus erat, fecit: et cæsum est agmen Palæstinorum a Gabaone ad Gazer: peruulgatumque est Davidis nomen in omnibus terris, et eius terrorem Ioua cunctis gentibus incussit.

CAPVT XV.

Arce tabernaculum. Leuitarum officia, cantores, ad oracula, ianitores. Organa musica, in tripudiantem Dauidem iniqua inuisio coniuge.

Postea fecit sibi Dauid domos in vrbe Davidis, locumque arcæ diuinæ parauit, et tabernaculum tetendit. Deinde negans aliorum esse, diuinam arcam ferre, quam Leuitarum; (quippe quos Ioua

Ioua ad ferendam Iouæ arcam, et ad ei semper ministrandum elegis-
 3 set:) omnes Israelitas Hierosolymam conuocauit, ad Iouæ arcam in locum ei a se præparatum depor-
 4 tandam: congregauitque Aharonios et Leuitas ex Cahathinis V-
 5 rielelem principem, et eius confan-
 6 guineos, centum viginti. Ex Meraren-
 7 sibus Afaïam principem, et eius confanguineos ducentos vigin-
 8 ti. Ex Gersoniis Ioelem principem, et eius confanguineos centum
 9 triginta. Ex Elisaphaniis Sema-
 10 iam principem, et eius confanguineos ducentos. Ex Hebronis E-
 11 lielem principem, et eius confanguineos octoginta. Ex Ozielinis
 12 Amminadabum principem, et eius confanguineos centum duodecim.
 13 Deinde conuocatis Sadoco et Abiathare pontificibus, et Leuitis Vrie-
 14 le, Afaïa, Ioele, Semaïa, Eliele et Amminadabo, eis ita præcepit:
 15 vos, qui leuiticarum familiarum principes estis, iustramini vna cum confanguineis vestris, vt Iouæ Dei Israelitarum arcam in locum ei
 16 a me præparatum feratis. Nam antea defectu vestrum Ioua in nos stragem edidit, quod eum rite non
 17 simus percontati. Igitur iustrati sunt pontifices et Leuitæ ad arcam Iouæ Dei Israelitarum portan-
 18 dam: eamque palis impositam, humeris tulerunt Leuitæ, quemadmodum Moses ex Dei mandato
 19 præceperat. Et David Leuitarum principibus mandauit, vt cognatos suos cantores musicis præficerent instrumentis, nablis, citharis et cymbalis, qui concentum edentes
 20 lætitiã agerent. Itaque statuerunt Leuitæ Hemanem Ioelis filium, et ex eius confanguineis Afa-
 21 phum Barachïæ, et ex Meraren-
 22 sibus eorum confanguineis Ethanem
 23 Cusaiæ filium: et cum eis cognatos eorum secundi ordinis, Za-

chariam Iaazielis filium, Semiramothum, Iehielem, Vnnim, Eliabum, Banaiam, Maaseïam, Mathathiam, Eliphaleum, Macneïam, Obedomum et Ieielem ianitores.

Ceterum cantores Heman, Afa-
 1 phus et Ethan cymbalis præerant æ-
 2 reis, ad personandum. Zacharias
 3 autem, et Oziel, et Semiramothus, et Iehiel, et Vnnis, et Eliabus, et Maaseias, et Banaias nablis sonabant, et puellis præerant. At Matha-
 4 thias, Eliphaleus, Macneias, Obedomus, Ieiel et Azazias octauæ præerant ad præcinendum. Cho-
 5 nienias autem Leuitarum princeps oraculis præerat, et moderabatur, vtpote peritus. Barachias et El-
 6 cana erant arcæ ianitores. Se-
 7 chenias, Iosaphatus, Nathanael, Amasæus, Zacharias, Banaias et Eliezer sacerdotes tubis clangebant ante arcam diuinam. Obedomus et Iehias erant arcæ ianitores.

Igitur Dauide et Israelitis senato-
 1 ribus, copiarumque ducibus profectis ad arcam fœderis Iouæ ex ædibus Obedomi cum lætitiã auferendam, quum Leuitæ arcam
 2 ferentes diuinitus adiuuarentur: immolati sunt septem tauri, totidemque arietes. David autem a-
 3 micus erat prætexta byssina, nec non omnes Leuitæ arcam gestantes, et cantores, et vna cum cantoribus Chonenias oraculorum præfectus: sed ipse David insuper indutus erat ephodo lineo, omni-
 4 bus Israelitis arcam fœderis Iouæ cum clangore et buccinæ tubarum cymbalorumque sonitu agentibus, et nablis citharisque resonantibus. Postquam arca in vr-
 5 bem Davidis peruenit, Michol Sauli filia regem Davidem per fenestram conspicata tripudiantem atque ludentem, cum animo despiciata est.

a) hoc non intelligo.

CAPVT XVI.

*Congiarium ad populum. Iona celebratores,
Psalms.*

Introducta arca diuina, et in tabernaculo, quod ei Dauid tenderat, collocata, facta sunt Deo solida sacrificia, et pro salute. Postquam solidum sacrificium, et pro salute peregit Dauid: populo per Iouæ nomen bene precatus, partitus est in omnes Israelitas, tum in viros, tum in feminas, viritum singulos panes offasque, et vini lagenas.

Deinde ex Leuitis ante arcam Iouæ ministros constituit, qui Iouam Israelitarum Deum prædicarent, celebrarent atque collaudarent: quorum Afaphus princeps esset, Zacharias secundus ab eo. Ieiel autem, et Seniramothus, et Iehiel, et Mathathias, et Eliabus, et Banaias, et Obededomus, et Ieiel instrumentis vterentur, nablis et citharis, Afapho cymbala pulsante. Banaias autem et Iaziel sacerdotes tubis perpetuo ante arcam fœderis diuini. Eo primum die statuit Dauid, vt Ioua per Afaphum et eius consanguineos celebraretur.

Concelebrate Iouam, huius nomen inuocate, huius naturam per populos declarate, hunc canite, hunc cantate, huius tot mirafacina meditamini, in huius sacro nomine vos iactate: lætetur animus eorum, qui Iouæ student. Quærite Iouam eiusque potentiam: huius vultum semper expetite: huius mira facinora, huius prodigia, ab eoque latas sententias recolite. O Israelis stirps, eius cultoris, o Iacobo prognati, eius electi: is Ioua Deus noster est, cuius iurisdicção toto patet orbe terrarum. Recordamini semper fœderis, (rei ab eo in mille ætates decretæ) quod ei cum Abrahamo, et iurisiurandi, quod

cum Isaaco intercedit: quod qui- 17
dem Iacobo, quod Israeli decreto
sanxit et fœdere sempiterno, sese 18
eis daturum esse Chanazam, he-
reditatis eorum sortem, promit-
tens. Igitur quum et numero 19
pauci atque exigui, et in illa pere-
grini fuerint, et ex alia gente in 20
aliam, et ex alio regno in aliam iue-
rint nationem: tamen tantum 21
abfuit, eos vt a quoquam iniuria
adfici permiserit, vt etiam eorum
causa reges castigauerit: ne 22
tangite victos meos: ne vatibus
meis nocete. Canite Iouam totus 23
orbis, huius victoriam enuntiate
in dies: huius gloriam per gen- 24
tes, huius mira facinora per omnes
narrate nationes. Etenim per- 25
quam magnus et laudabilis est Ioua,
et omnium dæorum maxime terri-
bilis. Quum enim omnes dii ce- 26
terarum nationum deastri sint:
Ioua cælum fecit; auctoritate 27
et decore præditus, cum potentia
et cum maiestate versans. Tri- 28
buite Iouæ, o nationum genera,
tribuite Iouæ gloriam atque poten-
tiam. Tribuite Iouæ dignam 29
eius nomine gloriam; adferre fer-
tum, et in eius venite conspectum:
adorate Iouam decenter atque san- 30
cte: hunc totus orbis terrarum,
atque adeo totus mundus, im-
mobilis constans, pertimescat.
Lætetur cælum, exsultet terra, 31
perque gentes prædicetur, regnare
Iouam. Intonet mare, et quid- 32
quid eo continetur: gestiant agri,
et quæcumque sunt in eis: tum 33
siluarum ouent arbores, in aduen-
tum Iouæ, ad iudicandum orbem
terrarum venientis. Concelebra- 34
te Iouam, qui bonus est, cuiusque
perennis est clementia, atque ita
dicite: serua nos, Deus salutis 35
nostræ: collige nos, et a ceteris
tuere gentibus, vt tuum sacrum
nomen celebremus, vt nos in tua
laude ostentemus. Laudetur Ioua 36
Deus Israelitarum ab omni æ-

ternitate in omnem æternitatem.
 37 Tum vniuersus populus respon-
 dit, amen, Iouamque laudauit.
 38 Igitur statuit ibi Dauid apud arcam
 fœderis Iouæ Afaphum, eiusque
 cognatos, qui semper apud arcam
 quotidiana ministrarent opera, O-
 bededomo eiusque consanguineis
 sexaginta octo (erat autem Obede-
 domus Ieduthunis filius) et Hofa
 39 ianitoribus. Sadocum autem pon-
 tificem, eiusque cognatos sacer-
 dotes, apud Iouæ tabernaculum
 40 in sacello gabaonensi, qui sem-
 per Iouæ solida sacrificia facerent
 ad aram victimariam, mane et ve-
 spere: omniaque scripta in lege,
 41 quam Ioua tulit Israelitis, et
 cum eis Hemanem et Ieduthunem,
 reliquosque delectos, qui sunt suis
 nominibus adpellati, ad celebra-
 dum Iouam, cuius perennis est
 42 clementia, in quibus Heman et
 Ieduthun tubis sonarent et cymba-
 lis, et diuini carminis instrumen-
 tis, Ieduthunis filiis ianitores agen-
 43 tibus. Igitur omni populo do-
 mum digresso: Dauid ad domum
 suam faustis omnibus profequen-
 dam se conuertit.

CAPVT XVII.

*Rex ad Nathanem de sano. Regis ad Iouam
 gratiarum actio.*

1 **P**ostquam Dauid domi suæ con-
 sedit, Nathani vati ostendit,
 non conuenire, vt, Dauide
 cedrinam incolente domum, arca
 fœderis Iouæ maneret sub linteis.
 2 Cui Nathan respondit, vt faceret,
 quidquid ei esset in animo: nam
 3 ei adesce Deum. Sed ea nocte
 Deus cum Nathane locutus est in
 hunc modum: i renuntiatum hæc
 4 meo Dauidi. Sic dicit Ioua: non
 tu mihi domum ad habitandum
 5 construes, qui, ex quo Israeli-
 tas eduxi, domum adhuc non ha-
 bitaui, sed in tentorio atque taber-
 6 naculo subinde migraui. Quam-

diu inter tot Israelitas versatus
 sum, equod tandem vlli præsi-
 dum Israelitarum, cui meos Israe-
 litas gubernandos commiserim,
 verbum feci de construenda mihi
 domo cedrina? Quamobrem sic
 7 dicit armipotens Ioua: (inquies:
 meum Dauidem adloquens) ego te
 a caula ab agendo pecore adsum-
 tum, meorum Israelitarum im-
 peratorem feci, tibi que omnibus
 8 in rebus gerendis adfui: et excisis
 tua causa omnibus tuis hostibus,
 tuum nomen eorum nomini adæ-
 quauit, qui sunt in orbem terrarum
 inaximi: meisque Israelitis lo-
 9 cum adsignaui, vbi a me quasi con-
 sulti, permaneant, neque amplius
 perturbentur, neque deinceps ab
 improbis diuexentur, sicuti quum
 olim, tum ex quo eis gubernatores
 præfeci. Igitur, subactis omni-
 10 bus tuis hostibus, hoc tibi nuntio,
 me Iouam tibi esse domum instru-
 cturum. Ac, quum plena ætate
 11 ad maiores tuos concesseris: ex-
 citabo tuam post te progeniem, eum,
 qui ex tuis erit filiis, cuius regnum
 stabiliam. Is mihi domum con-
 12 struet, eiusque solium in perpetuum
 confirmabo. Huic ego pa-
 13 ter, hic mihi filius erit: neque
 eum mea priuabo clementia, vt
 tuum antecessorem priuauit: sed
 14 eum mea in domo atque regno sta-
 biliam in perpetuum, eiusque so-
 lium firmum manebit in sempiter-
 num.
 Hæc omnia verba, omneque
 15 oraculum postquam ad eum mo-
 dum Dauidi Nathan exposuit:
 Dauid rex Iouam adiit, et coram
 16 eo stans, sic est locutus: quis ego
 sum, o Ioua Deus, aut quæ mea
 stirps est, vt, me huc vsque addu-
 xisse, parum tibi visum fuerit,
 Deus: nisi etiam meæ stirpi pro-
 17 spiceres in longinquum, mihi que
 humano more magnifice provide-
 res, o Ioua Deus? Ecqua tan-
 18 dem maiore a te adfici gloria tuus
 Da-

Dauid posuit? qui me tuum agnoveris, Ioua, meaque causa, et quia sic tibi placitum est, feceris, ut hæc tot et rana repræsentes. O Ioua, non solum tibi par nullus est, sed ne est quidem Deus ullus præter te, quantum ipsi nostris auribus audiuius. Nam quæ omnino gens est in orbe terræ cum tuis Israelitis conferenda? quam sibi Deus redemptum iuerit, suamque fecerit? quo tibi magnum et terribile nomen comparares. Dum tuorum causa, a te ex Aegypto redemptorum, gentes exigis, eosque tuos Israelitas in sempiternum facis, et eis te, Ioua, Deum præbes. Quamobrem Ioua, quod tu mihi tuo, iuræque stirpi pollicitus es, id fanciatur in perpetuum, et promissa facito. Ita firmum magnumque tuum erit nomen in sempiternum, et armipotens Ioua Deus Israelitarum iterum atque iterum prædicabitur, et domus tui Dauidis per te stabilis erit. Nam tu mihi, mi Deus, in aurem indicasti, te mihi domum esse instructurum: quæ causa fuit, ut ego te precari sin ausus. Et nunc, Ioua, tu Deus es: promissisti autem hoc mihi beneficium. Quare age iam, felicitam meam stirpem, ut ea per te perpetuo duret: nam te, Ioua, felicitante, felix erit in sempiternum.

CAPVT XVIII.

Dauidis victorie, vita, administri.

Posteâ vicit Dauid Palæstinos, eisque subactis Getham eiusque colonias eripuit. Vicit et Moabitas, et in potestatem suam redactos, vectigales habuit. Vicit etiam Adazerum Sophenæ regem apud Hematham, tum quum profectus est ad porrigendum imperium suum ad fluuium Euphratem, et ei mille currus eripuit, et septem equitum: et viginti pe-

ditum millia: corruptique currus omnes, præter centum, quos reliquos fecit. Præterea ex Syris 5 damascenis, qui ad auxiliandum Adazerum Sophenæ regi venerant, occidit hominum viginti duo millia: redactamque sub imperium 6 suum Syriam Damascenorum vectigalem habuit, Ioua vsus defensore in omnibus suis expeditionibus. Cepit et pharetras aureas 7 Adazerianorum, quas Hierosolymam intulit. Tum ex Thebathâ 8 et Chune, oppidis Adazeri, ingentem vim æris abstulit, ex quo Solomo fecit lacum æreum, columnasque et vasa ærea. Quod post 9 quam intellexit Thous Hemathæ rex, Adazeri Sophenæ regis vires omnes fractas esse a Dauide, misit Adoramum filium suum ad 10 Dauidem regem, qui eum salutaret, et ei de debellato victoque Adazerum (nam Thoo bella cum Adazerum intercesferant) gratularetur. Misit et omnis generis vasa aurea, 11 argentea, atque ærea: quæ etiam Iouæ consecrauit rex Dauid, vna cum argento atque auro, quod ex tot gentibus abstulerat, videlicet Idumæis, Moabitis, Ammonitis, Palæstinis et Amalechitis. Nam 12 Idumæos vicerat Abisæus Saruæ filius in valle salis, caesis eorum octodecim millibus: et Idumææ 13 præsidia imposuerat, tota Idumæa in potestatem redacta Dauidis; Ioua Dauidem in omnibus expeditionibus conseruante.

Regnauit autem Dauid in omnes 14 Israelitas, iure et æquitate erga suos omnes vtens. Exercitus duce vsus 15 est Ioabo Saruæ filio. A commentariis Iosaphato Achiladi filio. Pontificibus Sadoco, Achitobi et Abimelecho Abiatharis filio. Scriba Sufa. Cerethæorum Phele- 16 thæorumque præfecto Banaia Ioiadæ filio. Suorum autem filio- 17 rum opera in primis vtatur.

CAPVT XIX.

*Ammonite in dauidicos legatos iniussit.
Ioabi in israhel victoria. In Syros victoria,
Pax.*

Postea Ammonitarum rege Naha mortuo, quum ei filius eius Hanon in regno successisset: **2** Dauid, vt Hanoni Nahæ filio beneficia rependeret, quibus ab illius patre fuerat adfectus: misit ad eum legatos, qui eum de **3** patre consolarentur. Sed postquam Dauidici in Ammonitarum fines ad Hanonem eius consolandi causa peruenerunt: persuasere principes Ammonitarum Hanoni, Dauidem non ipsius patris apud eum honorandi causa consolatores ei misisse, sed eos ad explorandam, speculandam et euertendam terram venisse. Itaque comprehendit Hanon Dauidicos, eosque totondit, et abscisis eorum vsque ad nates mediis vestibus, eos **5** dimisit. Quibus discedentibus, postquam de eis regi Dauidi nuntiatum est: misit illis obuiam, (eos enim magnopere pudebat) iussitque, vt Hierichunte manerent, donec renata barba redirent. Tum Ammonitæ videntes, se insensum habere Dauidem, miserunt quum ipsi, tum Hanon, mille argenti talenta ad conducendum ex Mesopotamia et ex Syria Maacham, et ex **7** Sophene currus et equites: conductisque triginta duobus currum millibus, et rege Maacha cum eius copiis, profecti castra posuerunt ante Medabam.

8 Hoc vbi audiuit Dauid, Ammonitas ex suis collectos vrbibus ad bellandum adesse; misit Ioabum cum **9** omni fortissimorum exercitu. Ioabus, quum progressi Ammonitæ aciem ante portam vrbis, reges autem, qui aduenerant, seorsum in **10** agro instruxissent, videns pugnam sibi et a fronte et a tergo imminere: delegit ex omni Israelita-

rum robore, quos Syris opponeret; reliquos Abisæo fratri suo, qui contra Ammonitas instruerentur, commisit, ita dicens: si me Syri **12** vrbibus, tu mihi feres auxilium: sin te Ammonitæ prement, ego tibi subueniam. Præsta te fortem, **13** et pro nostris popularibus, proque Dei nostri vrbibus pugnemus fortiter: et Ioua, quod ei visum fuerit, faciet. His dictis, Ioabus **14** cum suis militibus prælio cum Syris congregitur, eosque in fugam vertit. Itaque videntes Ammonitæ, Syros fugere, versi sunt et ipsi in fugam ab illius fratre Abisæo, vrbemque repetierunt, et Ioabus Hierosolymam venit, Tum Syri **16** videntes, se ab Israelitis esse superatos, misis legatis Syros exciuerunt, qui trans flumen incolebant, quibus præerat Sophæus, dux exercitus adarezeriani. Quod **17** vbi Dauidi nuntiatum est: coactis omnibus Israelitis, traiecto Iordane illos adgressus, copias contra eos instruxit: et acie ordinata, commissoque prælio, terga Syri verterunt Israelitis: interfecit **18** que Dauid ex Syris quadrigariorum septem millia, peditum quadraginta millia: Sophacumque imperatorem occidit. Tum videntes **19** adarezeriani, se Israelitis inferiores, pacem fecere cum Dauide, eique seruirunt: nec voluere Syri deinceps Ammonitis auxilium ferre.

CAPVT XX.

*Ioabus in Ammonitas. Victoria plures.
Quatuor a Dauidicis casti gigantes.*

DEinde incunte vere, quo tempore solent expeditiones a regibus fieri, Ioabus educto exercitu Ammonitarum fines depopulatus, Rabbam obsidere adgressus est, Dauide Hierosolymis habitante, captamque euertit. Et Dauid regis illorum coronam, **2** (quam

(quam geminis ornatam auri talentum pendere reperit,) illius detractam capiti suo imposuit, vrbisque plurimam prædam extulit. 3 Oppidanos autem omnes eduxit, et ferris tribulisque ferreis et securibus excruciauit: idemque omnibus Ammonitarum oppidis fecit. Atque ita cum omnibus copiis Hierosolymam reuertit.

4 Postea exstitit prælium apud Gazer cum Palæstinis, quum quidem interfecit Sobochus Hufathensis Saphaim gigantibus prognatum, atque ita subacti sunt illi. Item aliud fuit cum Palæstinis prælium, in quo peremit Elehanan, Iairis filius, Bethlehemita, Goliæ fratrem Gethæum, cuius hastæ lignum æquabat magnitudine iugum textorium. Item alia commissa pugna est apud Getham, vbi quidam magna statura fuit, ^b fenos, id est, viginti quatuor habens digitos, et ipse de stirpe gigantea: 7 quem Israelitis contuicantem occidit Ionathan Samæ fratris Dauidis filius. Quatuor hi Gethæ gigantibus prognati, a Dauide Dauidicisque deiecti sunt.

CAPVT XXI.

Dauidis in populum census. Pestis in Israelitas. Vastator angelus. Pestilentie sedatio.

1 **S**ed Israelitis infestus Satan Dauidem impulit ad numerandos 2 Israelitas. Itaque Dauid Ioabo et populi primariis ita dixit: ite, numerate Israelitas a Bersaba ad Danem vsque, et mihi numerum referte, vt sciam, quot sint. Cui 3 Ioabus, Iouam precor, inquit, vt suos centuplicet: qui quidem quum sint omnes in tua, domine rex, potestate; cur tandem istud quærendo, Israelitis noxiam importes. Sed victus regis imperio 4 Ioabus, profectus est, et peragratis

omnibus Israelitarum finibus, Hierosolymam reuersus, Dauidi numerum recensitorum hominum retulit. Fuerunt autem in vni- 5 uersum Israelitæ vndecies centena millia, qui arma ferre possent: Iudæorum quadringenta septuaginta millia, qui arma ferre possent; Leuitis et Beniamitis inter eos non 6 recensitis, quod Ioabus a mandato regis abhorrebat. Ea re offensus 7 Deus, Israelitis cladem intulit: estque Deo confessus Dauid, se ea 8 re facienda peccasse grauius, et sibi tam imprudenter commissam culpam ignosci postulauit. At 9 Ioua Gado Dauidis fatidico mandauit, vt Dauidem adiret, eique tres a Ioua proponeret optiones: quarum vnã eligeret, quam sibi ab illo fieri vellet. Ergo Dau- 10 dem adgressus Gadus, ei dixit ita: sic dicit Ioua: elige, num malis 11 triennii famem: an tres menses ab aduersariis tuis superari, et hostili ense comprehendi: an vt triduum terra Iouæ et pestilentia infestetur, et omnes Israelitarum fines a Iouæ angelo vastentur. Quare vide, quam rem ei referam, 12 qui me misit. Et Dauid, magna 13 premor angustia, inquit Gadum adloquens: malo cadere in Iouæ manum, qui singulari est præditus misericordia, quam in manum hominum incidere. Tum Ioua 14 peste adfecit Israelitas, cecideruntque ex eis septuaginta hominum millia: misitque Deus angelum Hierosolymam, ad eam depopulandam. Deinde enim contem- 15 platus Ioua grassantem, reuocauit supplicium: et, hæcenus, inquit, vastatorem angelum adloquens, iam cohibe manum tuam. Ita Iouæ angelus constitit apud aream Ornans Iebusæi. Quem angelum con- 16 spicatus Dauid stantem inter terram et cælum, strictumque, et in Hierosolymam porrectum gladium

^b) scilicet in singulis manibus et pedibus.

- um manu tenentem, abiicit se pronum tum ipse, tum senatores, centonibus induti, et Deum sic ad-
- 17 locutus est: nonne ego populum iussi numerari? inquit, nonne ego is sum, qui peccaui, et scelus commisi? hæ quidem oves quid commiserunt? o Ioua mi Deus, impete me tua manu, meamque stirpem patriam, neue tuus adfici-
- 18 atur clade populus. Tum Iouæ nuntius Gado mandauit, vt Dauidi præciperet, vt aram Iouæ constructum iret in area Ornani lebusæi.
- 19 Et Dauid, quemadmodum Iouæ nomine præceptum erat a Gado,
- 20 profectus est. Tum respiciens Ornan, qui tum triticum triturabat, angelum animaduertit: et quatuor eius filiis, qui apud eum aderant, sese abdentibus, conspiciatus ad se venientem Dauidem, ei, ex area egressus, submisso ad terram vultu honorem præbuit. Et Dauid Ornani dixit: addice mihi istius areæ locum, in quo Iouæ aram construam, et addice pleno pretio, vt populi strages coerceatur.
- 23 Cui Ornan, cape, inquit, et vttere, domine rex, tuo arbitrato. En tibi do et boues ad victimas, et tribulas ad ligna, et triticum ad fertum: omnia do. At rex Dauid, immo iusto pretio emam, inquit Ornani: neque enim Iouæ tua offeram, aut solidum sacrificium gratis faciam.
- 25 Ita soluit Ornani Dauid pro eo locosielos auri pondere sexcentos: ibique, exstructa Iouæ ara, solidum sacrificium et pro salute fecit, Iouamque inuocauit: et Ioua eum, igne de cælo in aram victimariam demisso, exaudiuit, angeloque iussit, vt gladium referret in vaginam.
- 27 Tum Dauid videns, se a Ioua in Ornani lebusæi area exauditum esse, sacrificauit ibi. Nam quum Iouæ tabernaculum, quod Moses in desertis fecerat, et ara victimaria esfeteo tempore in sacello Gabæone: non potuit Dauid eo in conspectum ad eius festeitandum oraculum venire, quippe angeli Iouæ gladio territus.

CAPVT XXII.

Templi struendi adparatus. Ad Solomonem rex. Attribundus de temp.o. Ad proceres Dauid pro fano.

Igitur Dauid statuens, id esse Iouæ Dei templum, eainque Israelitarum aram victimariam, iussis peregrinis, qui erant in Israelitarum finibus, congregari, constituit lapidas, qui quadratos lapides ad diuini templi constructionem cæderent. Tum magnam ferri copiam ad clauos portarum ostiis adhibendos, et ad coministras, comparauit, arisque pondus immensum, et cedrinam materiam innumerabilem: quippe Sidoniis et Tyriis ei magnam eius copiam aduehentibus. Statuerat enim Dauid (quoniam eius filius Solomopuer tenellus esfet, et Iouæ fanum esfet construendum, quod magnitudine, quod excellentia, quod fama, quod magnificentia omnibus in terris celebraretur,) adparatum sibi esse faciendum, eoque multa ante suum interitum preparauit.

Deinde euocato filio suo Solomoni præcepit, vt Iouæ Israelitarum Deo templum construeret, et cum eo sic locutus est. Fili, quum haberem in animo, nomini Iouæ Dei mei templum construere: Ioua mecum locutus est in hanc sententiam: sanguinis multum fudisti, et ingentia bella gesfisti: non tu meo nomini templum construes, qui tantum sanguinis humi apud me fuderis. Sed tibi nascetur filius, qui vir erit quietus, cuique ego ab omnibus vndique hostibus quietem præstabo: nam et Solomo nominabitur, et pacem atque otium præbebo

Israe-

Israelitis eius ævo. Hic nomini meo templum construere, hic mihi filius, ego ei pater ero, eiusque in Israelitas regni solium firmabo in sempiternum. Nunc, mi fili, (quod tibi secundus bene vertat Ioua) construito Iouæ Deo tuo templum, vt ipse tibi mandat. Dabit autem tibi Ioua solertiam atque prudentiam, tibi que ad Israelitas præcepta, et de conseruanda Iouæ Dei tui lege, dabit. Atque tum demum prospere ages, si decreta et iura, quæ Ioua Mosi ad Israelitas præcepit, curabis exsequenda. Esto fortis atque constans, intrepidusque et impavidus. Equidem pro mea tenuitate præparauit ad Iouæ templum auri centum millia talentorum, argenti decies centena millia, æris autem et ferri immensam vim: nec non ligna faxaque parauit, ad quæ tu adides alia. Iam vero artifices habes magna copia, latomos fabrosque lapidarios et lignarios, et tam multos omnium peritos artium, aurumque et argentum, et æs et ferrum innumerabile. Age sane, adgredere opus, adiuuante Ioua. Tum autem præcepit Dauid omnibus principibus Israelitis, vt Solomonem filium suum adiuuarent. Adest quidem vobis Ioua Deus vester, inquit, et vobis otium fecit vndique: addixit enim mihi incolas, estque terra Iouæ et eius populo subacta. Quapropter mentes animosque vestros ad Iouæ Dei vestri studium adplicate, et Iouæ Dei sanctuarium construere adgredimini ad inferendam fœderis Iouæ arcam, et sacra Dei vasa in ædem, Iouæ nomini construedam.

CAPVT XXIII.

Dauid senex. Solomo rex. Templi administri, iudices, cantores, et alii multis rebus destinari.

Igitur Dauid, iam senex et maturus æui, Solomonem filium suum Israelitarum regem constituit, et omnes Israelitarum principes et sacerdotes Leuitasque congregauit, numerandosque curauit Leuitas, qui trigefinum annum excederent, quorum virorum recensitorum numerus fuit vrorum triginta octo millia.

Horum fuere, qui templi Iouæ opus sollicitarent, viginti quatuor millia: magistratus et iudices sex millia: ianitores quatuor millia: qui Iouam laudarent instrumentis a Dauide factis ad dicendas laudes, quatuor millia. Hos Dauid in clasces distribuit a Leuis filiis, Gersone, Cahatho et Merari denominatas. Gersonidæ fuere Leedan et Semeis. Leedan filii, primus Iehiel, Zethamus et Ioel, tres. Semeis tres item, Solomithus, Haziel et Haran. Hi fuere leedaniarum familiarum principes. Semeis filii fuere quatuor, Iahathus, Ziza, Iaus et Baria: quorum Iahathus primus, Ziza secundus fuit: Iaus et Baria, qui non multos habuere filios, pro vna censi sunt familia. Cahathi filii fuere quatuor, Amramus, Isaar, Hebron et Oziel. Amrami porro, Aharon et Moses. Aharon vna cum filiis destinatus est in perpetuum consecrando sanctiori sanctuario, ad Iouæ suffiendum atque ministrandum, et eius celebrandum nomen in sempiternum. Mosi filii, hominis diuini, recensiti sunt in tribu leuitica, qui fuere Gersomus et Eliezer. Gersomi Sabuel primus. Eliezeri Rohobias primus, nec habuit Eliezer alios. Rohobias filii permulti fuerunt. Isaris fuit Solomithus primus. Hebronis primus Ierias, secundus Amarias, tertius Iahaziel, quartus Iecameamus. Ozielis filii fuere, primus Michas, secundus Iesia. Meraris filii fue-

re Moholis et Musis. Moholis El-
 23 eazarus et Cis. Eleazarus obiit
 sine filiis: tantum filias habuit,
 quas duxere Cis filii, earum cogna-
 24 ti. Musis filios habuit tres, Mo-
 holim, Ederum et Ieremothum.
 25 Hi fuere Lenis filii, patriarum au-
 ctiores familiarum, ad nominum
 numerum recensiti viritum, qui vi-
 cesimum excedentes annum opus
 in munere templi Iouæ facerent.
 26 Statuerat enim David, (quoniam
 Ioua Israelitarum Deus suum po-
 pulum quietum reddidisset, isque
 Hierosolymis permanurus esset
 27 perpetuo,) Leuitis quidem non
 esse deinceps portandum taberna-
 culum, et eius operationis omne
 28 instrumentum. Nam vltimo ius-
 su Davidis is est numerus institutus
 Leuitarum, qui viginti annis es-
 sent maiores: qui Aharonis filiis
 subditi, in æde Iouæ operarentur,
 in atriis, in cellis, in omnium pu-
 rificatione sacrorum, et in diui-
 29 ni templi munere obeundo: tum
 ad panem ordinarium, ad similam,
 ad ferum, ad crustula non ferment-
 tata, ad sartaginem, ad patellam,
 ad omnes mensuras et dimensiones:
 30 tum vt adessent singulis matutinis
 ad Iouam celebrandum atque lau-
 dandum, itidemque vespertinis:
 31 vique Iouæ omnia facerent solida
 sacrificia in sabbatis, nouiluniis et
 solemnibus, pro instituto eorum
 numero atque ritu perpetuo apud
 32 Iouam: quique oracularis tab-
 ernaculi, et sacrarii, et Aharonis
 filiorum suorum consanguineorum
 curam gererent ad operationem
 templi Iouæ.

CAPVT XXIII.

*Aharone natorum clasfes. Sortes inter tem-
 pli ministros.*

1 **A**haronis autem filiorum clas-
 ses sic habent. Aharonis filii
 fuerant Nadabus, Abiis, El-
 2 eazarus et Ithamarus. Sed mor-

tuis Nadabo et Abiu præfente pa-
 tre, nullis superstitionibus filiis: sa-
 cerdotium ceperunt Eleazarus et
 Ithamarus. Eleazaro Sadocus, 3
 Ithamaro Achimelechus prognati
 sunt: quos David in eorum mune-
 ris vices diuisit, et ita diuisit, 4
 vt, quoniam eis viritum recensendis
 plures exstabant Eleazari posteri,
 quam Ithamari, statueret ex Elea-
 zarianis familiarum principes sex-
 decim, ex Ithamarianis octo.

Diuisi sunt autem sortibus inter 5
 se, qui essent sacrarii, diuinarum-
 que rerum principes, Eleazaro et I-
 thamaro prognati. Eos descripsit 6
 Semeias, Nathanaelis filius, scri-
 ba leuiticus apud regem et apud
 principes, et Sadocus pontifex, et
 Achimelechus Abiatharis filius, et
 patres familias sacerdotum Leuita-
 rumque: ita vt Eleazaro binæ,
 Ithamaro singulæ adscriberentur
 familiarum. * Obtigit autem prima 7
 fors Ioiaribo, secunda Iedaia, 8
 tertia Harimo, quarta Seorimo, 9
 quinta Melcia, sexta Miamini, 10
 septima Hacozo, octaua Abia, 11
 nona Iesura, decima Sechenia, 12
 vndecima Eliasibo, duodecima Ia- 13
 cimo, decima tertia Hopphea, 14
 decima quarta Iesebeabo, decima 15
 quinta Belgæ, decima sexta Em-
 mero, decima septima Heziro, 16
 decima octaua Happifeso, deci- 17
 ma nona Phethaia, vicesima He-
 zecheli, vicesima prima Iachi- 18
 ni, vicesima secunda Gamuli, vi- 19
 cesima tertia Dalaia, vicesima 20
 quarta Maazia. Hoc maxime 21
 ordine destinati sunt muneri suo
 ad ventitandum in Iouæ templum,
 vt eorum ritus ferebat, præfiden-
 te eorum patre Aharone, vt ei præ-
 ceperat Ioua Deus Israelitarum.
 Ex reliquis Leuis filiis, ex Amrami 22
 filiis erat Subael, ex Subaelis Ie- 23
 hedeias. Rohobia filiorum pri- 24
 mus Iesias. Isaaris Solomothus. 25
 Solomothi Iahathus, cuius filii 26
 fue-

c) hic veterem versionem citatus sum.

fuere Ierias primus, Amarias secundus, Iahaziel tertius, Ieamus quartus. Ozielis filius fuit Micha. Michæ filius Samir. Frater autem Iefias. Iefiæ filius Zacharias. Meraris filii, Moholis et Musis. Iaaziæ Beno. Merari prognati sunt ex Iaazia Beno, Sohamus, Zaccur et Hebris. Ex Moholi Eleazarus: qui filios non habuit. Cis filius fuit Ierameel. Musis filii fuere, Moholis, Eder et Ierimothus. Hi fuerunt Leui prognati, familiarum auctores, qui et ipsi iecere sortes cum suis consanguineis Abaroniis coram Dauide rege, quum quidem Sadowus et Achimelechus, et sacerdotium leuiticarumque familiarum principes essent præcipui patres familiarum, cum suis cognatis natu minoribus comparati.

CAPVT XXV.

Exercituum ductores. Cantores ad instrumenta in fano.

Secreuit autem Dauid, et exercitus duces ad munus obeundum, filios Afaphi, Hemanis et Ieduthunis, vaticinantium in citharis, * nablis et cymbalis, quorum hominum, qui sui muneris opere fungerentur, numerus ^d fuit. Afaphi filii fuere Zaccur, Iosephus, Nathanas et Afarela, qui Afapho sub rege vaticinanti suberant. Ieduthunis filii fuere Godolias, Seris, Esaias, Hafabias et Mathathias, qui, ^e sex patri suo Ieduthuni suberant, in cithara vaticinanti, Iouam celebrando atque laudando. Hemanis filii fuere Boccias, Mathanias, Oziel, Sabuel, Ieremothus, Ananias, Hananis, Eliatha, Giddalthis, Romamthiezer, Iosbecasfa, Mallothis, Hothir et Mahaziothus. Hi omnino fuerunt Hemanis filii, fatidici regii, in dictis diuinis, ad euehendum cor-

nu, quos quatuordecim filios dedit Deus Hemanis, et filias tres. Hi omnes patri suo subditi cænebant in templo Iouæ cymbalis, nablis et citharis, ad diuini templi munus: præsentibus rege, et Afapho, et Ieduthune, et Hemanis. Horum, inquam, et filiorum eorum cognatorum, Iouanum carmen edocorum, omnium peritorum, numerus fuit ducenti octoginta octo: qui, iactis sortibus inter se, procuracionem partiti sunt, minores pariter ac maiores, iunctis peritis cum discipulis. Prima fors Afaphanorum obtigit Iosepho, secunda Godoliam, tertia Zaccuri, quarta Isari, quinta Nathania, sexta Bocciam, septima Afarelam, octaua Esaiam, nona Mathaniam, decima Semei, vndecima Azareli, duodecima Hafabiam, decima tertia Subaeli, decima quarta Mathathiam, decima quinta Ieremotho, decima sexta Ananiam, decima septima Iosbecasfam, duodeuicesima Hanani, vndeicesima Mallothis, vicesima Eliatham, vicesima prima Hothiri, vicesima secunda Giddalthis, vicesima tertia Mahaziotho, vicesima quarta Romamthiezero: qui omnes, cum suis quisque filiis et cognatis, erant duodeni.

CAPVT XXVI.

Ianitores in Iouæ fano, ad cali partes omnes.

Quod ad ianitorum clasces atinet, ex Coranis erat Meselemias Coræ filius, Afapho natus. Meselemiæ filii fuere Zacharias primus, Iediael secundus, Saba-

d) videlicet 288, vt postea dicitur. e) deest vna.

Sabadias tertius, Iathniel quartus,
 3 Elamus quintus, Ioannes sextus,
 4 Elioenais septimus, Obededo-
 mo filii fuere, Semeias primus,
 Iosabadus secundus, Ioa tertius,
 Sachar quartus, Nathanael quin-
 5 tus, Ammiel sextus, Isfachar
 septimus, Pholletais octauus:
 6 eum enim secundauit Deus. E-
 ius filio Semeiæ nati sunt filii, suæ
 patriæ familiæ dominatores: erant
 7 enim viri egregii. Fuerunt igitur
 Semeiæ filii, Othnis, Ra-
 phael, Obed, Elzabadus: cuius
 cognati erant viri fortes, Elius et
 8 Samachias: qui omnes Obede-
 domo prognati, eorumque filii et
 consanguinei, homines egregii,
 et ad munus obeundum robusti,
 erant sexaginta duo Obededomani.
 9 Meselemias filios et fratres habuit,
 10 viros egregios, octodecim. Hofa
 Merari prognatus filios habuit,
 Semrim primum, (quamquam is
 non erat primogenitus, sed ei pa-
 11 ter dederat principatum) Hel-
 ciam secundum, Tebaliam terti-
 um, Zachariam quartum: sum-
 ma Hofæ tum filiorum tum cogna-
 12 torum erat tredecim. His for-
 tium principibus id in Iouæ tem-
 plo mandatum ministerium est, vt
 procurationes cum suis partiti fra-
 13 tribus, ianitorum vices obirent.
 14 Igitur iactis per familias fortibus,
 minores pariter ac maiores fortiti
 15 sunt portas. Atque orientalis
 quidem fors euenit Semeiæ: eius
 autem filio Zachariæ, prudenti con-
 siliario, iactis fortibus, obtigit
 16 septemtrio. Obededomo meri-
 dies: eius autem filiis euenit curia.
 17 Suphimo et Hofæ occidentalia,
 cum porta emisarii in semita cli-
 uosa, custodiis inter se comparatis.
 18 Ad orientem Leuitæ sex, ad se-
 pteratrones per diem quatuor, ad
 meridiem per diem quatuor, ad
 19 curiam autem bini, ad arma-
 rium occidentale quatuor ad se-

mitam: duo ad armarium. In
 hunc modum distributi sunt iani-
 tores ex Coranis et Merarensibus.
 Ex Leuitis, Achias diuini templi
 et sacrorum thesauris præerat.
 A Leedane Gerfonita natus est au-
 2 ctor familiæ Iehielis: * cuius fi-
 2 lii, Zethanus et Ioel eius germa-
 nus, thesauris templi Iouæ præ-
 rant. De Amramanis, de Isaa-
 2 rianis, de Hebronensibus, de O-
 zielinis: f) Sebucl autem, Gerfo-
 2 mo Mosis filio prognatus, erat
 quæstor ærarius. Eius fratres
 2 Eliczeri filius fuit Rahabias, nepos
 Esaias, pronepos Ioramus, abne-
 pos Zechris, atnepos Solomithus.
 Is Solomithus, eiusque fratres,
 2 præerant omnibus thesauris sacro-
 rum, quæ consecrauerant Dauid
 rex, et familiarum principes, tri-
 buni et centuriones, et ceteri du-
 ces exercitus, idque ex bellis et
 2 manubiis, ad instaurandum Iouæ
 templum: omnia etiam a Samu-
 2 ele vate, et Saulo Cis filio, et Ab-
 nere Neris, et Ioabo Saruiæ filio:
 omnia denique consecrata admi-
 nistrabantur a Solomitho, et eius
 2 fratribus. Ex Isariianis Chonen-
 2 ias et eius filii præerant Israelita-
 rum operi g) externo: erantque ma-
 3 gistratus et iudices. Ex Hebro-
 3 nensibus, Hafabias et eius consan-
 guinci, milites mille septingenti,
 procurationem habebant Israelita-
 rum transiordaninorum, ad occi-
 dentem, tum quod ad omne Iouæ
 opus, tum quod ad regia munia
 pertinebat: quorum Hebronens-
 3 sium stirpis et familiarum princeps
 erat Iedias Hebronensis: quibus
 Hebronensibus anno regni Davidis
 quadragesimo conquisitis, inuen-
 ti sunt in eis milites apud Iazer Ga-
 laaditarum, iique Iediæ consan-
 3 g) g) Manasensium tribui præfecit, ad
 omnia

omnia vel diuina vel regia obeunda negotia.

CAPVT XXVII.

Dauidis administri per clases, ac vices in singulos menses. Anni menses duodecim. Vinariam rem curantes et armenta.

EX reliquis autem Israelitis certus erat numerus primarium familiarum, et tribunorum, et centurionum, eorumque magistratum, qui regi ministrarent in omnibus classium muneribus, quæ per vices in singulos anni menses circumagebantur, quarum singularum classium erant millia vicena quaterna. Primum classem mensis primi præerat Isobeamus Zabdielis filius, a Phare genus ducens, omnium exercitus ducum primarius. Secundi mensis classem præerat Dodais Ahohita, duce classis Macelotho. Tertiæ exercitus tertio mense princeps erat Banaias Ioiadæ filius, pontifex; is qui non solum illorum triginta fortissimus erat, verum etiam illis præerat, duce classis eius Ammizabado eius filio. Quartus mense quarto erat Afael Iobai frater, vicario Zabadia eius filio. Quintus mense quinto princeps Samahothus Izeraensis. Sextus mense sexto Ira Accis filius, Thecuanus. Septimus mense septimo Heles Phallonienis, ad Ephraim genus referens. Octauus mense octauo Sobachais, Hufathita Zaranus. Nonus mense nono Abiezer Anathothensis, Iemini prognatus. Decimus mense decimo Maharais Netophathita, Zaranus. Undecimus mense undecimo Banaas Pharithonius, ab Ephraim ortus. Duodecimus mense duodecimo Heldais Netophathita, Othonielinus. Horum singulæ classes vicena quaterna millia continebant. Tribuum autem israeliticarum duces erant, Rubenensis Eliezer,

Zichris filius, Simeoniæ Saphatias Maachæ, Leuiticæ Hasabias Ca- 17
muelis, Aharoniorum Sadocus, 18
Iudææ Elius, ex Dauidis consan- 19
guineis, Isfacharianæ Amris Mi- 20
chaelis filius, Zabulonæ Iesma- 21
ias Abdiæ, Nephthalensis Iere- 22
mothus Azrielis, Ephraimita- 23
rum Hofea Azaziæ, dimidiæ Ma- 24
nassensium tribus Ioel Phadaia,
alterius dimidiæ Galaaditicæ Iaddo 25
Zachariæ, Benjaminensis Iasiel 26
Abneris, Danensis Azarel Iero- 27
hami. Hi erant tribuum Israeli- 28
tarum principes. Sed eorum 29
summam non fecit Dauid, qui erant
viginti annis minores; quum dixisset Ioua, sese Israelitas ad celestium stellarum numerum esse multiplicaturum: quos Ioabus Saruizæ filius numerare quidem cepit, sed non pernumeravit; ob eam- 30
que rem quum scitum esset in Israelitas; non est numerus relatus in rationes annalium regis Dauidis.

Fisco regis præerat Asmothus A- 31
dielis filius: rusticano autem oppidorum et pagorum castellorumque fisco præpositus erat Ionathan Ozizæ filius. Rusticæ agriculturæ o- 32
peris præerat Ezris Chelubi filius:
vineis Semeis Ramathensis. Rem 33
vinariam a cellis vinariis procurabat Zabdis Siphmius; oliueta et 35
ficeta campestris Baalhanan Gederiensis; cellas olearias Ioas; 36
boues in Sarone pascentes Setrais 37
Saronius; boues in vallibus pascentes Saphatus Adlais filius; 38
camelos Obil Ismaelita; asinas Iad- 39
dias Meronothensis; oues et ca- 40
pras Iazis Hagarenus. Hi omni- 41
no fuere præfecti rei Dauidis regis. Ionathan Dauidis patruus 42
erat consiliarius, vir prudens et litteratus. Ipse et Iehiel Hacmo- 43
nis filius erat cum regis filius; Achitophel regis consiliarius. 44
Chufæus Arachius erat regis familiaris. Achitophelis vicarii erant, 45
Ioiadæ

Ioiada Banaïæ filius, et Abiathar.
47 Regii exercitus dux erat Ioabus.

CAPVT XXVIII.

Principum consilium Hierosolymæ. Dauid ad proceres de fano construendo, et pietate. Ad Solomonem patris pta verba. Porticus exemplar, et aliorum fanis membrorum. Ad fanum adparatus. Adiutores.

1 **C**onuocauit autem rex Dauid Hierosolymani omnes Israelitarum principes, et tribuum et clasium, qui regi ministrabant, tribunosque et centuriones, et omnes tum suæ, tum suorum filiorum rei et facultatum procuratores, cum spadonibus et fortissimis
2 quibusque atque militibus, eosque, quum in pedes adfurrexisset, sic adlocutus est: audite me, mei consanguinei atque populares. Quum mihi esset in animo requie-
3 tis ædem construere arcæ fœderis Iouæ, et scanno pedum Dei nostri, iamque ædificii adparatum fecissem: negauit Deus, me suo
4 nomine ædem esse constructurum; qui vir essem militaris, sanguinemque fudissem. Quumque me Ioua Deus Israelitarum ex omni mea stirpe paterna delegerit, qui rex essem Israelitarum in perpetuum; (nam et ex Iudæis ductorem elegit, et ex iudæa stirpe meam dominum patriam, et porro ex mei patris filiis libuit ei, me omnium regem Israelitarum constituere:)
5 ex meis omnibus filiis, quos mihi multos Ioua largitus est, Solomonem filium meum delegit, qui in israelitico Iouani regni solio se-
6 deat, mihi que significauit, hunc Solomonem filium meum ipsius esse templum et atria constructurum; sese enim eum sibi delegisse filium, seque ei futurum patrem,
7 et eius regnum in perpetuum esse confirmaturum sine dubio; si modo is operam dederit, ut ipsius præcepta et iura exsequatur. Quamobrem spectantibus omnibus Is-
raelitis, quæ Iouæ ciuitas est, et audiente Deo nostro, curate, ut omnibus Iouæ Dei vestri præceptis studeatis: quo tam bonam terram et possideatis ipsi, et posteris vestris hereditariam relinquatis in perpetuum. Et tu Solomo, filii mi, cognosce tui patris Deum, eique sincera mente libentique animo seruiro. Nam omnium mentes perferuntur Ioua, omniumque cogitationum conata perspicit: quem si quæsiueris; inuenietur tibi: sin deserueris; abiiciet te in perpetuum. Vide nunc, ut, quum te Ioua ad ædem sanctuarii construendam delegerit, fortiter te geras. Dedit autem Dauid Solomoni filio suo exemplar porticus, eiusque ædicularum et cellarum, et cubiculorum, et interiorum conclauium, ædisque propitiatorii;
8 Tum exemplar omnium, quæ habebat in animo, atriorum templi Iouæ, et omnium vndique exhedrarum, ad diuini templi et consecratorum repositoria, tum ad sacerdotum Leuitarumque clasces, et ad omne opus, omnemque suppellectilem in opere muneris templi Iouæ adhibendam. Auri quoque certum pondus dedit, ad omnem diuersi ministerii suppellectilem, certumque argenti pondus ad omnia vasa, et ad omne varii operatus instrumentum. Itemque certum pondus auri ad aurea candelabra, quæ suas quæque lucernas aureas haberent, et argenti ad argentea, eorumque itidem lucernarum, prout cuiusque candelabri munus postulare. Item certum auri pondus ad mensas ordinarias, prout ad quamque mensam opus esset, et argenti ad argenteas; tum ad fuscinas, ad phialas et pateras, aurum purum, et ad crateres tum aureos tum argenteos, certum auri argenticque pondus, ad cuiusque crateris rationem. Præterea ad aram suffitoriam certum auri

auri purgati pondus, et ad exemplar quadrigæ aureorum cheruborum, quorum expansis alis arca fœderis Iouæ obtegeretur. Atque horum omnium operum exemplar, dixit se Dauid ex ipsius Iouæ manus descriptione didicisse. Præsta te fortem et constantem (inquit, Solomonem filium adloquens) et intrepidum atque impavidum præbe: nam Ioua Deus, Deus meus, tibi adest, nec te deferet aut relinquet, quin omne muneris templi Iouæ opus absolueris. Aditura sunt tibi ad omne templi munus clasces sacerdotum et Leuitarum, nec non in omni opere omnes eius rei periti vltro ad omne munus suam tibi præstabunt operam, et principes omnisque populus tuis omnibus parebunt imperiis.

CAPVT XXIX.

Ad concionem rex Dauid. Solomo commendatur. Materia pro fano. Principum dona pro fano. Pro Solomone pater ad Iouam. Dei omnipotentia. Epulum sacrum. Solomo rex creatus. Dauidis imperium, senectû, victoriæ, felicitas. Tres vates de Dauid scribentes.

DEinde ad omnem concionem loquens rex Dauid, inquit: Solomonem filium meum vnum elegit Deus, puerum et tenellum, quum tamen magnum sit opus: non enim hominis palatium erit, sed Iouæ Dei. Equidem pro viribus meis præparauî ad Dei mei templum aurum ad aurea, argentum ad argentea, æs ad ærea, ferrum ad ferrea, ligna ad lignea opera: onychas gemmas, et cælaturæ aptas, tum fucatas et verficolores, denique magnam copiam omnis generis pretiosorum lapidum atque marmoris. Præterea, (vt sum erga Dei mei templum bene animatus,) habeo auri argenticque peculium, quod ad Dei mei templum dono, præter ea omnia, quæ ad ædem sacrarii præparauî,

tria millia talentorum auri ophi-
riensis, et septem millia talen-
torum argenti perpurgati, ad ædi-
um parietes incrustandos: bre-
uiter, aurum ad aurea, et argen-
tum ad argentea, et ad omnia ab
artificibus faciendâ opera, tum si
quis erit hodie, qui vltro Iouæ
conferat.

Tum principes familiarum et
tribuum israelitarum, tribunique
et centuriones, nec non regii operis
præfecti sua sponte dederunt ad o-
pus diuini templi, auri talento-
rum quinque millia, drachmarum
decem millia, argenti talentorum
decem millia, æris talentorum
octodecim millia, ferri talento-
rum centum millia. Præterea
quibus suppetebant gemmæ, dede-
runt ad thesaurum templi Iouæ,
in manum Iehielis Gersonitæ.
Quæ quidem eorum voluntaria
liberalitas, qui tam sincera men-
te Iouæ contulissent, magnam
quum ceteris voluptatem attulit,
tum Dauidi regi. Itaque sic Io-
uæ gratias egit in oculis totius
concionis: ago tibi gratias im-
mortales, Ioua Deus Israelis pa-
rentis nostri, tua est, o Ioua, ma-
gnitudo, et potentia, et maiestas,
et dignitas, et auctoritas, denique
omnia et cælestia et terrestria tua
sunt: tuum est, Ioua, regnum, et
supra omnia excellens principatus.
A te et diuitiæ proficiscuntur, et
gloria: tu dominaris omnibus:
tibi in inanu vires sunt et potentia:
tibi in manu est, et magnum
facere, et confirmare quemlibet.
Quare nos te, Deus noster, cele-
bramus tuum præclarum collau-
dantes nomen. Enimuero quis
ego sum, aut qui sunt mei, vt ad
hæc vltro tibi conferenda vires
impendamus? Nam a te sunt o-
nnia, et a te accepta tibi referi-
mus. Etenim peregrini sumus
nos apud te, et inquilini, sicut o-
mnes maiores nostri: estque no-
D d fra

fra in terris ætas, quasi umbra quæ-
 16 dam desperata. O Ioua Deus no-
 ster, hæc copia, quam nos ad tem-
 plum tibi tuoque sacro nomini con-
 17 struendum comparauimus, omnis a-
 te profecta, omnis tua est. Equi-
 dem quum sciam, mi Deus, te mentes
 explorare, et probitate delectari:
 ego, bono certe animo, et hæc
 omnia sponte contuli: et nunc tuos,
 18 qui hic adsunt, vltro tibi con-
 ferentes libenter vidi. Ioua Deus
 Abrahami, Isaaci et Israelis,
 maiorum nostrorum, tuere perpetuo
 hanc tuorum voluntatis atque
 mentis adfectionem, eorumque a-
 19 nimos erga te compone. Itemque
 Solomoni filio meo integram
 mentem da, vt tua præcepta, mo-
 nita et placita obeat, omniaque ex-
 sequatur, et præparatum a me de-
 20 lubrum construat. Hæc locutus
 Dauid, omnem concionem hortatus
 est, vt Iouæ Deo suo gratias a-
 gerent: et illi vniuersi Iouæ maio-
 rum suorum Deo gratias egerunt,
 Iouamque et regem submisse ve-
 21 nerati sunt, et Iouæ rem diui-
 nam fecerunt, eique solidis sacri-
 ficiis hostias immolarunt postri-
 die eius diei, tauros mille, arietes
 mille, oues mille, cum eorum vini
 libatione, et præterea magnam vi-
 ctimarum copiam, omnium Israe-

litarum nomine: eoque die a-
 pud Iouam ingenti cum lætitia e-
 pulati, Solomonem Dauidis filium
 iterum regem creauerunt, eumque
 Iouanum ducem, et Sadocum pon-
 tificem vnixerunt. Ita sedit in
 folio Iouano rex factus Solomo
 pro Dauide patre suo, et quidem
 feliciter: eique paruerunt omnes
 Israelitæ, et omnes tum principes
 tum milites: nec non omnes
 Dauidis regis filii Solomoni regi
 manus dederunt, eique Ioua, in-
 genti apud omnes Israelitas digni-
 tate aucto, tantam regni concilia-
 uit auctoritatem, quanta nullius
 ante eum fuerat regis Israelitarum.
 Dauid igitur Isæi filius, qui re-
 gnum tenuerat in omnes Israelitas,
 quum regnasset in Israelitas
 annos quadraginta, videlicet He-
 bronæ septem, Hierosolymis tres
 et triginta, mortuus est in canitie
 felici, ætatis diuitiarumque plenus
 et gloriæ: cui successit in regnum
 filius eius Solomo. Ceterum Da-
 uidis regis gesta a primis ad vltima
 scripta existant in libro Samuelis vatis,
 et in libro Nathanis vatis, et in
 libro Gadi fatidici, vna cum omni
 eius regno, atque potentia, et tem-
 poribus, quæ tum ei et Israelitis,
 tum omnibus orbis terrarum re-
 gnis acciderunt.

PARALIPOMENON

LIBER SECVNDVS.

CAPVT I.

*Solomo ad tabernaculum Dei. Sapientie
 petisio per Solomonem a Deo. Regi
 Deus respondens, optima recipiens. So-
 lomonis opes.*

ITA confirmatus in regno suo
 Solomo, Dauidis filius, et Iouam
 Deum suum propitium

habens, ab eo quoque dignitate
 auctus, iussit omnibus Israelitis;
 tribunis, centurionibus, iudicibus,
 omnibus denique aliquo apud
 quoscumque Israelitas honore fun-
 gentibus familiarum primariis, vt
 adessent; cunisque omni illo con-
 uentu Gabaonem ad sacellum pro-
 fectus

fectus est. Erat enim illic diuinum oraculorum tabernaculum, quod Moses Iouæ seruus fecerat in desertis. Nam diuinam quidem arcam deportauerat Dauid Cariathiarimo in locum ei a se destinatum: siquidem tabernaculum ei Hierosolymis tetenderat: sed quum ænea ara a Beselele Vris filio, Huris nepote, facta, illic esset ante Iouæ tabernaculum; petiit inde Solomo, vna cum illo cætu, oraculum. Quumque illuc ad aram æneam Iouæ apud oraculorum tabernaculum adpositam profectus, mille solidas hostias ad eam immolasset: adparuit ei Deus ea nocte, iussitque, vt posceret, quod sibi vellet ab ipso dari. Et Solomo sic Deum adlocutus est: postquam tu tanto Dauidem patrem meum adfecisti beneficio, vt me pro eo regem creares: peto a te, Ioua Deus, vt Dauidi patri meo promissa præstes, et mihi, quem populi puluere numerosioris regem constituisti, tantam sapientiam scientiamque largiaris, vt huius populi res administrare possim. Alioquin quis hunc tuum tam ingentem populum gubernet? Et Deus ita Solomoni respondit: quoniam ista mente præditus non modo diuitias, opes, gloriam, aut hostium tuorum necem, sed ne longam quidem ætatem postulas, sed tibi sapientiam atque scientiam petis, qua meos, quorum ego te regem creauit, regas: non solum sapientia tibi scientiaque datur, verum etiam tantas tibi diuitias, opes, gloriam conciliabo, quantis nemo regum neque ante te præditus fuit, neque post te futurus est.

Igitur Hierosolymam reuersus Solomo, ab oraculorum tabernaculo, quod Gabaone erat in facello, regnavit in Israelitas, auctoque quadrigarum et equitum numero, habuit quadrigas mille quadringentas, equitum au-

tem duodecim millia, quos partim in oppidis quadrigariis, partim apud se Hierosolymis disposuit. Iam vero et argentum atque aurum Hierosolymis præbebat rex perinde ac lapides et cedros, tanta copia, quanta si campestres essent caprifici. Equorum autem, qui Solomoni ex Aegypto adducebantur, hæc erat ratio, vt regionum mercatorum societas, equorum multitudinem pretio compararet. Addicebatur autem ex Aegypto abducenda quadriga vna sexcentis argenteis, hoc est, singuli equi centenis quinquagenis: eodemque pacto ab omnibus Hettæorum et Syrorum regibus mercatorum opera adducebantur.

CAPVT II.

Solomonis consilium de sano Iouæ, suæque regia. Littere ad Hiramum pro templi materia. Tyriorum regis responso.

QUUM statuisset autem Solomo et templum nomini Iouæ, et sibi regiam construere: destinauit septuaginta hominum millia, qui baiularent, et octoginta millia, qui lapides in monte cæderent, eorumque præfectos tria millia sexcentos. Præterea Hiram Tyriorum regi significauit in hunc modum: quandoquidem tu ita cum Dauide patre meo egisti, vt ei cedros mitteres ad construendas ædes, in quibus habitaret: scito, me constructurum esse sanum nomini Iouæ Dei mei, vbi ei donaria consecrentur, vbi apud eum suffitus fiat odoratus, vbi ordinarii panes sint semper, fiantque solida sacrificia matutina et vespertina sabbatis, nouiluniis, et Iouæ Dei nostri solemnitatibus, id quod apud Israelitas fiat in perpetuum. Est autem hoc construendum a me templum futurum ingens: quippe

quum deorum maximus sit Deus
 noster : ad cuius construendum
 templum quis virum satis habeat ?
 6 Etenim quum illum cæli, cælo-
 rumque cæli non capiant : quis ego
 sum, qui ei templum construam ?
 sed hoc facio ad suffiendum ei.
 7 Quamobrem mitte mihi virum ali-
 quem, eloborandi auri, argenti,
 æris, ferri, purpuræ, cocci et
 hyacinthi peritum, et qui sculpe-
 re sciat, vna cum peritis, qui sunt
 apud me, partim in Iudæa, partim
 Hierosolymis, a Dauide patre meo
 8 præparati. Mitte mihi præterea
 cedrinam, pineam, piceæque ma-
 teriam ex Libano, ita vt mei cum
 tuis adsint, quos tuos scio cædendæ
 Libani materiæ peritos esse, vt ita
 ingens mihi paretur copia ligno-
 rum. Quod enim constructurus
 sum templum, ingens et admirabi-
 10 le futurum est. Ego tuis lapicidis
 et materiariis præbebo tritici mo-
 liti cororum vicena millia, hordei
 tantundem; vini batorum vicena
 millia, et olei tantundem.
 11 Ad hæc Hiramus Tyrionum rex
 Solomoni, missis ad eum litteris,
 respondit in hunc modum : pro-
 pter amorem, quo suos prosequi-
 tur Ioua, te eis regem constituit.
 12 Gratias, inquit, ago Iouæ Israe-
 litarum Deo, cælorum terrarum-
 que conditori, qui Dauidi regi fi-
 lium dederit sapientem, et pruden-
 tia atque industria præditum, qui
 et Iouæ templum, et sibi regiam
 13 construat. Itaque tibi virum mit-
 to peritum et solertem, Hiramum
 Abium, daniam matrem natum, pa-
 14 tre tyrio, hominem elaboran-
 di auri, argenti, æris, ferri, la-
 pidum, lignorum, purpuræ, hy-
 acynthi, byssi et cocci peritum:
 nec non in omni genere sculpendi,
 et quoduis ingeniosum opus tra-
 ctandi, quod ei vna cum tuis, do-
 minique Davidis patris tui peritis
 15 propositum fuerit. Quamobrem,
 quod pronittis triticum, hordeum,

oleum et vinum, mitte nobis, do-
 mine: nos cæsam in Libano ma-
 teriam, quantumcumque tibi opus
 erit, tibi vehemens ratibus in mare
 ioppicum: tu eam deinde Hiero-
 solymam deportabis. Numerauit
 igitur Solomo omnes homi-
 nes peregrinos, qui erant in Israe-
 litarum finibus, postquam eos iam
 numerauerat eius parens Dauid.
 Quumque inuenti essent centum
 quinquaginta tria millia sexcenti:
 fecit ex eorum septuaginta millibus
 baiulos, ex octoginta millibus lapi-
 cidas montanos, ex tribus millibus
 sexcentis præfectos, qui ceterorum
 opus vrgerent.

CAPVT III.

*Fans locus, initium, descriptio, partes
 ornatus.*

Cœpit igitur Solomo templum
 Iouæ construere Hierosolymi
 in monte Moria, in eo loco
 qui eius patri Dauidi monstratus
 et huic rei ab eo destinatus fuerat
 in area Ornans Iebusæi. Cœpit
 inquam, construere secundi men-
 sis die secunda, anno quarto su-
 regni: cuius diuini templi a
 Solomone construendi eiusmodi
 fuit fundamentum, vt primæ di-
 mensionis longitudo sexaginti
 cubitos pateret, latitudo viginti
 latitudine autem fronte respondens
 viginti patebat cubitos, altitudo
 centum viginti: idque intrinsecu-
 puro obducebat auro. Mauerat
 templi membrum, pinea intectum
 materie, auro probo incrustabat
 et insuper palmas et catenas indu-
 cebat, templumque pretioso lapide
 tegebat. Erat autem aurum par-
 uaicum, quo templum, trabes
 postes, parietes et ostia integebat
 parietibus cherubos insculpens.
 Faciebat idem ædem sanctioris san-
 ctuarii, cuius longitudo templi
 latitudini respondens, erat viginti
 cubi-

cubitorum, latitudo totidem, quam auro probo inducebat, adhibitis ad id talentis sexcentis, clavis aureis quinquagenos ficos pendentibus, et cubiculis auro tectis. Faciebat et in æde sanctioris sanctuarii cherubos duos, opere imuberum simili, eosque auro incrustabat. Alarum longitudo erat viginti cubitorum, videlicet singularum quinque cubitorum: quarum alarum vtriusque cherubina hinc, altera hinc templi parietem attingebat: alteræ inter se cohærebant.

His cheruborum alis in viginti cubitos exporrectis, ipsi cherubi in pedes adstabant, versi ad templum. Siparium quoque faciebat ex hyacintho, purpura, cocco et bysso, cherubis exornatum, item ante templum duas columnas, triginta quinque cubitorum longitudine, quarum incrustata capita erant quinquaginta cubitorum, item catenas ad penetrale, quas columnarum capitibus imponebat, factis centum malis iunictis, et ad catenas adplicatis. Has columnas ante templi cellam erigebat, alteram a dextra, alteram a sinistra: dextra Iachin, sinistra Boas nominata.

CAPVT III.

Ara, lacus, lauacra et candelabra, mense, vntensilia, columna.

Faciebat et aram æream viginti cubitos longam, totidem latam, decem cubitos altam. Item lacum fusilem, vndique rotundum, distante altera labri parte ab altera decem cubitos, altum quinque cubitos, quem triginta cubitorum linea circumdaret. Hunc lacum subtus vndique cingebant boum simulacra, in singulorum cubitorum spatio dena, duplici ordine, eiusdem cum lacu conflaturæ. Lacus duodecim boues superincumbebat: ita subiectis,

vt eorum tres spectarent ad septentriones, tres ad occidentem, tres ad meridiem, et tres ad orientem. posterioribus omnium partibus intro spectantibus. Lacus erat; crassitudine dodrantali, labro vernante rosis, quali fiunt opere labra poculorum, capiens batorum triamillia.

Faciebat et lauacra decem: quorum quinque ad dextram, et quinque ad sinistram ponebat, in quibus ea lauarentur, quæ in sacrificiis lauanda forent: nam lacus quidem lauandis erat sacerdotibus destinatus.

Faciebat item aurea candelabra decem, vt postulabat eorum ratio, quæ quina in cella, dextra sinistraque ponebat.

Item mensas decem, quas item in cella, quinque ad dextram, et totidem ad sinistram ponebat, et phialas aureas centum. Faciebat et sacerdotum atrium, et aream magnam, ostiis munitam, foribus ære incrustatis. Lacum autem collocabat ad dextrum latus orientale, secundum meridiem.* Faciebat item Hiramus cacabos, fuscinas et phialas: absoluitque opus, quod Solomni regi ad diuinum templum faciebat, videlicet columnas duas, et globos, capitellaque summis columnis imposita, et fascias duas ad illos capitellorum tegendos globos, et mala punica quadringenta ad duas fascias, videlicet binos punicorum ordines ad vtramque fasciam, ad tegendos duos capitellorum globos, columnis adplicatos. Fecit et bases, et lauacra basibus imponenda, et lacum vnum, et supponendos ei boues duodecim, et cacabos, et fuscinas, et tridentes, et omne harum rerum instrumentum fecit Hiramus Abius Solomoni regi, ad templum Iouæ, ex ære nitido. Atque hæc omnia in planitie Iordanis conflauit rex in argillacea terra, inter Sochotha et Saredatham: atque ea tot vasa ita fecit

Solomo, vt æris pondus non sit
 19 vestigatum. Fecit igitur Solomo
 omne diuini templi instrumentum,
 aram auream, et mensas, quibus
 adposititii panes imponerentur:
 20 candelabra ex auro probo, et eo-
 rum lucernas ante penetrale de
 more accendendas, liliis et lucernis
 21 earumque foculis auro factis, eo-
 que perfectissimo, nec non et mu-
 siccis instrumentis, et phialis, et
 capedinibus, et turibulis ex auro
 22 probatissimo. Quin et aditus
 templi fores interiores sanctioris
 sanctuarii, et cellæ templi fores
 erant aureæ.

CAPVT V.

*Arca in fanum. Sacerdotum adparatus.
 Iouæ nubes, ac splendor.*

1 Igitur Solomo, absoluto omni
 opere a se ad Iouæ templum
 facto, dicata Dauidis patris sui
 argentum, aurum, et omnia vasa,
 in diuini templi fiscum intulit, et
 2 ibi reposuit. Deinde Israelitarum
 senatores, et omnes tribuum pri-
 marios Israelitarum familiarum
 optimates Hierosolymam conuo-
 cavit, ad arcam fœderis Iouæ ex
 vrbe Dauidis, id est, Sione, efferen-
 3 dam. Ita conuocatis ad regem
 omnibus Israelitis, in festo, quod
 4 est mense septimo, quum eo con-
 uenissent omnes Israelitæ senato-
 res: sustulerunt arcam Leuitæ,
 5 nec non oraculare tabernaculum,
 et omnem sacram tabernaculi su-
 6 pellectilem: quibus sacerdotibus
 Leuitis ea gestantibus, Solomo rex,
 et omnis Israelitarum conuentus,
 ad eum apud arcam congregati,
 innumeram immensamque ouium,
 caprarum, bouum multitudinem
 7 immolabant. Intulerunt ergo sa-
 cerdotes arcam fœderis Iouæ in
 locum suum, in penetrale templi,
 in sanctius sacrarium, subter alas
 8 cheruborum. Nam cherubi alas
 in arcæ locum porrigebant, cam-

que superne et eius vinctes tege-
 bant, ita comparata vectium lon-
 gitudine, vt eorum capita ad fron-
 tem penetralis ex arca extarent,
 neque foris adparerent. Atque
 ibi adhuc est arca: neque in ea
 quidquam est præter duas tabulas,
 a Mose ibi positas in Horebo, tum
 quum Ioua cum Israelitis ex Aeg-
 ypto egressis fœdus percussit.
 Deinde egressis ex sacrario sacer-
 dotibus, (qui sacerdotes quotquot
 aderant, lustrati erant, nec vllam
 classium rationem obseruabant:)
 Leuitæ cantores vniuersi, Asaphus,
 Heman, Ieduthun, eorumque filii
 et cognati, bysso vestiti, cum cym-
 balis, nablis et citharis arcæ ab ori-
 ente adstabant, vna cum sacerdoti-
 bus centum et viginti, qui tubis
 clangebant. Igitur quum illi si-
 mul clangerent, canerent, vnumque
 sonitum efficerent, laudando et
 prædicando Iouam, et tubis, cym-
 balis, instrumentisque musicis per-
 sonando, Iouamque, qui bonus, et
 æterna præditus esset clementia,
 concelebrando: tanta nubes æ-
 dem Iouæ repleuit, vt præ ea non
 possent ad ministrandum inanere
 sacerdotes, tantus Iouæ splendor
 diuinum templum repleuerat.

CAPVT VI.

Ad Iouam Solomo. Templi dedicatio.

1 TVM Solomo sic fatur: ego tibi
 Ioua, qui tenebras inhabitare
 statuisti, commorandi do-
 micilium et stationem, in qua sem-
 per habitas, ædificauit. Deinde
 conuersus rex, et omni Israelita-
 rum cætui, qui adstabat, bene pre-
 catus, inquit: grates ago Iouæ,
 Deo Israelitarum, qui quod Dauidi
 patri meo verbis promiserat, re-
 præstiterit. Dixerat enim, se,
 postquam suum populum eduxisset
 ex Aegypto, neque vllam ex vlla is-
 raeliticarum tribuum urbem tem-
 ple

lo construendo, in quo suum
omen esset, destinasse: neque ho-
minum quemquam, qui suorum
israelitarum rector esset, elegisse.
sed nunc et Hierosolymam, ubi
nomen collocaret, et Dau-
idem, quem suis præficeret Israeli-
s, delegisse. Verum quum Da-
idi patri meo in animo esset, tem-
plum nomini Iouæ, Israelitarum
Dei, construere: demonstrauit ei
Ioua, quod in animo haberet ipsius
omni templum construere, eum
recte facere, qui eo animo esset.
Verumtamen non ipsam, sed filium
eius egressum lumbis, templum
se ipsius nomini constructurum.
hoc suum promissum Ioua præ-
stitit: nam ego Dauidi patri meo
accessi, inque israelitico folio,
cuti Ioua promiserat, confedi, et
omni Iouæ, Israelitarum Dei,
templum construxi, ubi arcam,
qua est Iouæ sædus, ab eo cum
israelitis ictum, reposui.

His dictis Solomo ante aram Io-
uæ passis in cælum manibus, ad-
ans apud lauacrum æneum, quod
quinque cubitos longum, totidem
latum, tres cubitos altum fecerat, et
in media collocauerat area, flexis
genibus apud vniuersam Israelita-
rum multitudinem sic locutus est:
Ioua, Deus Israelitarum, nullus tibi
deus par est, neque in cælis, neque
in terris: qui sædus conseruas, et
in clementia vteris erga tuos tibi tota
mente obtemperantes: qui qui-
em tuo Dauidi patri meo fidem
aram conferuaueris, quodque ver-
bis promiseras, re ipsa manifeste
præstiteris. Quare, Ioua Deus
israelitarum, præsta tuo Dauidi
patri meo, quod ei pollicitus es:
scilicet facturum te, vt de eius stirpe
non desit, qui in israelitico folio
pædeat: si modo eius prognati ita
vitam suam instituant, vt ex tua
rege viuant, quemadmodum ipse ad

tuum voluntatem vixisset. Nunc 17
Ioua, Deus Israelitarum, præste-
tur, quod tu tuo Dauidi promissisti.
At enim habitabit scilicet Deus 18
apud homines in terris? quum
ipsi te cæli cælorumque cæli non
capiant, nedum hoc constructum
a me templum? Verumtamen 19
respice meas tui cultoris preces
et supplicationem, Ioua, mi Deus,
exaudi obsecrationem et precatio-
nes, quas ego tuus apud te facio,
vt in hoc templum, (quem locum 20
tuo nomini collocando destinasti,)
oculos noctes diesque apertos ha-
beas, exaudita precatone, qua tuus
ego ad hunc locum vtor, et Israe- 21
litarum, (qui tui cultores tuusque
sunt populus,) supplicationes, (qui-
bus te ad hunc locum orabunt) ex
cælis, (qui tuæ habitationis locus
est,) exaudias, iisque exauditis, propi-
tierre. Si quis in alterum aliquid 22
commiserit, et ab eo in iusiur-
randum vocatus fuerit; idque ius-
iurandum ad aram tuam in hoc
templum delatum fuerit: exaudito
tu de cælis, facitoque tuis, vt ita 23
ius reddas, vt et nocente damnato,
et innocente absoluto, huic sua in-
nocentia, illi suis factis dignum
præmium rependas. Quum Isra- 24
elitæ tui, clade ab hostibus propter
suum in te peccatum adfecti, sese
ad te conuertent, tuumque nomen
celebrabunt, et te suppliciter hac
in æde orabunt: exaudito de 25
cælis, et tuorum Israelitarum pec-
cato ignoscito; eosque in terram,
quam eis et eorum maioribus de-
disti, reducito. Quum clauso cæ- 26
lo, desiderataque pluuia propter
eorum in te peccatum, precabuntur
ad hunc locum, tuumque nomen
collaudabunt, et, te eos adligente,
a suis peccatis recedent: audito de
cælis, tuorumque seruorum, et 27
tui israelitici populi peccato igno-
scito, eos in rectam viam, qua gra-
diantur, dirigens; pluuiaque ter-

) fecerat enim suggestum in aram lauacri æneum.

ram tuam irrigato, quam tuis dedisti possidendam.

28 Fames si hos fines inuaserit, si pestis, si ardores, si rubigo, si locustæ, si vastitas inceserit, si ab hoste sua

29 in patria obsidebuntur, denique quæcumque clades aut iniorbus erit: omnes preces, omnes supplicationes, quæ ab vlllo hominum, quæ ab vlllo tuorum Israelitarum fient, qui, suum vulnus et dolorem sentiens, palmas suas ad hanc ædem extendet, audito de tuo cælesti domicilio atque sede, ignoscitoque, et suis cuique digna factis reddito, prout eius mentem cognitam habebis; (nam tu solus omnium immortalium mentes perspicis:) vt, te metuentes, tibi pareant, quamdiu uiuent in terra, a te maioribus nostris

32 data. Quin etiam si extranei, et a tuis Israelitis alieni, audito tuo tam præclaro nomine, manuque forti, et extento brachio, venerint ob tuum nomen ex finibus remotis, et ad hanc ædem precati fuerint: audito de cælo, tuæ sedis domicilio, et extraneis illis postulata omnia

33 concedito: vt omnes terrarum nationes, tuo nomine cognito, te vereantur, sicut Israelitæ tui: vtque sciatur, hanc a me constructam ædem

34 a nomine tuo censerì. Si tui ad bellum in hostes profecti, quo tu eos miseris, Iouam orauerint versus urbem hanc, a te delectam, versusque ædem, a me tuo nomini constructam: exaudito de cælis eorum preces atque supplicationes, eorumque causam agito.

35 Si, quum in te peccauerint, (nemo est enim qui non peccet,) tu offensus eos hosti addixeris, in hostilem terram, siue remotiorem, siue propiorem, in captiuitatem abducendos; et ea in terra, in qua captiui erunt, mutatis animis, ad te supplicandum sese conuerterint,

37 suum peccatum, culpam scelusque confitentes, atque ad te tota mente, totoque animo conuersi, in eorum

finibus, apud quos erunt captiui, te precati fuerint versus terram, quam eorum dedisti maioribus, versus urbem, quam delegisti, versus ædem, quam ego tuo nomini ædificauì: audito de cælis, tuæ sedis habitatione, illorum preces atque supplicationes, eorumque causam agito, et tuis commissum contra te peccatum ignoscito. Nunc, mi Deus, habe et oculos apertos, et aures attentas ad preces atque supplicationes huius loci. Age iam, Ioua Deus, inuade in quietem tuam, vna cum arca tuæ fortitudinis: induant, o Ioua Deus, tui sacerdotes salutem, et tui pii latentur in bono. O Ioua Deus, noli tuum vnctum auerfari: recordare pietatem tui Dauidis.

CAPVT VII.

Ignis cælestis in hostias. Iouæ splendor. Atrii consecratio. In Solomonem Iouæ benignitas.

Postquam Solomo precandi finem fecit: delatus ignis de cælo, et solidi sacrificii et reliquas hostias consumpsit, tantumque Iouæ splendor templum repleuit, vt præ eo splendore sacerdotes in Iouæ templum intrare non possent. Hunc ignem deferri, et Iouæ splendorem super templo videntes vniuersi Israelitæ, demissis ad terræ solum vultibus adorarunt, et bonum Iouam æternaque præditum clementia celebrauerunt. Tum rex totisque populus apud Iouam sacrificium fecerunt: immolauitque Solomo rex bouum viginti duo millia, ouium et caprarum centum viginti millia: atque ita diuinum templum dedicauere rex et vniuersus populus; sacerdotibus interea suo munere fungentibus, et Leuitis musicis Iouæ instrumentis vtentibus, quæ fecerat Dauid rex, ad Iouam æterna præditum clementia celebrauimus: et per

per quæ ipse laudes dicebat, sacerdotibus apud eos clangentibus, et vniuersis Israelitis adstantibus.

7 Consecrauit etiam Solomo medium atrium ante Iouæ templum positum: quoniam ibi solida sacrificia et adipibus pro salute fecit: quod facta ab eo ara ænea victimas et fertum, et adipēs capere non poterat. Fecit autem Solomo eo tempore septemdiuale festum, vna cum omnibus Israelitis, quorum ingens erat multitudo, qui, qua ab Hematha ad ægyptium fluum terra patet, conuenerant. Octauo die habitæ sunt feriæ. Nam aræ dedicatio durauit per septem dies, et festum item septem dies. Deinde vicesimo tertio die mensis septimi dimisit homines domum, gaudentes animisque lætos, ob beneficium, quo Ioua Dauidem et Solomonem Israelitasque suos adfecerat. Postquam Solomo Iouæ templum et regiam, et quidquid ei tum in Iouæ templo, tum in ædibus suis facere venerat in mentem, feliciter absoluit: apparuit ei Ioua noctu, et ita dixit:

2 exaudiui preces tuas, istumque mihi locum sacrificij domicilium

3 delegi. Si clauso cælo imbrem compressero, aut locustis terram vastare iussero, aut meis pestem

4 immisero; si mei, qui a meo nomine nuncupantur, sese submiserint, correctisque prauis suis moribus, me peccati fuerint, meamque requisierint præsentiam: ego de cælis exaudiam, et condonato peccato, eorum terræ medebor. Igitur ad istius loci preces, et oculos apertos, et aures attentas

6 habeo: iamque ædem istam delegi atque consecraui, vt ibi meum sit nomen in perpetuum: ibi et oculos et mentem semper habeam.

7 Quod si tu Dauidis tui patris exemplo ex meo præscripto vixeris, omniaque tibi a me præcepta exsequens, mea decreta et sententias

conseruaueris: ego tui regni solium stabiliam: quemadmodum Dauidi patri tuo pactus sum, non defuturum de eius stirpe, qui imperet Israelitis. Sin autem vos immutati, relictis meis decretis et præceptis, vobis a me propositis, vos ad aliorum deorum seruitium cultumque contuleritis: ego et homines ex terra, cis a me data, exstirpabo, et templum istud, quod nomeni meo consecraui, reiiciam a me, et in prouerbum fabulamque apud omnes nationes conuertam, ita vt templum istud, quod fuerit singulare, sit omnibus prætereuntibus stupori: quærantque, quam ob causam Ioua sic adfecerit terram istam atque templum. Quibus respondebitur, quoniam relicto Ioua, Deo maiorum suorum, qui eos ex Aegypto eduxisset, diis aliis sese coniunxerint, eosque adorauerint atque coluerint: propterea illum eis illa tot importasse mala.

CAPVT VIII.

Inflaurata per Solomonem oppida. Gentes stipendiariae Solomoni. Regina ægyptia. Classis Solonensis.

PRæteritis autem viginti annis, quibus Solomo Iouæ templum ædesque suas ædificauit, oppida sibi ab Hiraino data inflaurauit, eoque Israelitarum colonias deduxit. Tum profectus ad Hetham Sophenæ, eam obtinuit, et Palmiram in desertis ædificauit, et quæcumque cellaria oppida pud Hetham construxit. Aedificauit et Bethoronem, tum superiorem, tum inferiorem, oppida muris, portis, repagulisque munita: tum Baalatham, et omnia tum cellarum, quas habuit, tum quadrigarum et equitum oppida: breuiter, quæcumque ei ædificare collibitum est vel Hierosolymis, vel in

Libano, aut in quacumque suæ ditionis regione.

- 7 Atque omnibus, qui supererant ex Hettæis, Amorrhæis, Pherezæis, Heuæis et Iebusæis, qui non erant
- 8 ex Israelitis, id est, ex illorum posteris, quos illis in ea terra superstites non deleuerant Israelitæ, tributum imposuit Solomo, quod adhuc
- 9 durat. Ex Israelitis autem, quibus ad opera sua seruis usus non est, milites habuit et duces primarios, et quadrigariorum et equitum magistros. Et præcipui quidem principes, quos habuit rex Solomo, suere ducenti quinquaginta, qui populum regerent.
- 11 Pharaonis autem filiam ex vrbe Davidis in ædes ei a se constructas traduxit, negans, se commisurum, ut mulier in domo Davidis Israelitarum regis habitaret: quoniam ea sacra forent, ad quæ Iouæ arca venisset.
- 12 Deinde solida Iouæ fecit sacrificia Solomo ad aram Iouæ, quam ante templi vestibulum extruxerat:
- 13 solebatque pro ratione cuiusque diei ex præscripto Mosis solidas immolare victimas sabbatis, et nouiluniis, et solemnitatibus, ter quotannis, scilicet azymalibus, et septimanalibus et umbracularibus: statuitque ad Davidis sui patris rationem, muneris sacerdotum et procuratorum Leuitarum classes ad dicendas laudes, et ad ministrandum apud sacerdotes, prout cuiusque diei ratio postulare: tum etiam ianitorum classes in singulas portas, quoniam id diuini Davidis erat præ-
- 15 ceptum: neque ab eo, quod rex de sacerdotibus et Leuitis præceperat, discessum est in vlla re, aut
- 16 in ratione thesaurorum. Fuitque omne Solomonis opus compositum, ex quo die iacta sunt templi Iouæ fundamenta, donec absolutum est. Perfecto Iouæ templo, profectus est Solomo ad Asiongaber, et ad Elotha, posita ad

litus maris in Idumæa. Et Hiramus ei per suos classem misit, et seruos maris peritos, qui Ophir cum Solomonianis profecti, aduerunt inde quadringenta quinquaginta auri talenta, quæ ad Solomoniem regem attulerunt.

CAPVT IX.

Sabe regina ad Solomoniem. Illius questiones, harum solutiones. Regina admiratio, fuisit precatio pro Solomone. Regina dona, et ad eum munera. Solium Solomonis. Huius gestorum scriptores.

Regina autem Sabæ, audita Solomonis fama, venit, ad eum obscuris quæstionibus tentandum Hierosolyman, cum maximo comitatu, et camelis magnam aromatum et auri gemmarumque vim ferentibus, et adgressa Solomoniem, ei proposuit, quidquid habebat in animo. Ei Solomo omnia ab ea proposita sic explicauit, ut nihil eum latuerit, quin id ei enucleauerit. Itaque regina, 3 Solomonis contemplata sapientiam, ab eoque constructas ædes, et eius mensæ victum, et regionum accubationem, et administratorum statum atque vestitum, eiusque portionem, et quæ in Iouæ templo 4 sacrificia faciebat, stupore exanimata sic regem adloquitur: ad 5 eo vera sunt, quæ ego in mea patria de tuis rebus et sapientia audiui, ut, quum hominum sermonibus non ante crederem, quam ipsa meis oculis spectatum venissem, nunc comperiam, ne dimidium 6 quidem mihi tuæ tam copiosæ sapientiæ fuisse narratum: adeo tu famam vincis, quam ego acceperam. Felices homines tui, felices hi tui 7 adfectatores, qui, tibi semper adstantes, tuam audiunt sapientiam. Grates ago Iouæ, Deo tuo, qui tibi 8 sic fauerit, ut te tuo Iouæ Dei tui solio regem imponeret, teque Israelitis præ amore, quo eos in perpetuum stabiliendos prosequitur, regem

regem statuerit, qui ius æquumque facias. Deinde regi donauit regina Sabæ centum viginti auri talenta, et ingentem gemmarum aromatumque copiam: cum quibus aromatis Solomoni regi, a regina Sabæ donatis, nulla sunt comparanda. Hiramini quoque et Solomoniani, qui aurum Ophire aduehebant, attulerunt gemmas et piceas: quibus ex piceis fecit rex gestationes templi Iouæ et regiæ, citharasque, et nablia cantoribus. Erant autem eiusmodi piceæ, quales antea visæ in Iudæa non fuerant. Tum rex Solomo reginæ Sabæ dedit, quidquid illa petere voluit, præter ea, quæ ei sua sponte dedit rex: atque ita illa se cum suis in patriam recepit. Erat autem pondus auri, quod Solomoni quotannis proueniebat, sexcenta sexaginta sex auri talenta: præter ea, quæ ei pendebantur a mercatoribus et institoribus, tum ab omnibus Arabiæ regulis et terræ prætoribus, qui ei aurum argentumque pendebant. Fecit præterea rex Solomo ducenta scuta ex auro ductili sexcentenaria,* et trecentos clipeos ex auro ductili trecentenarios, quæ in nemorensi Libani domo reposuit.

Fecit et eburneum solium ingens, idque auro puro incrustauit, cuius solii sex erant gradus, aureaque solii fornix a tergo,* et vtriusque manus in loco sessionis, et manibus adstantes duo leones. In sex autem gradibus stabant hinc et hinc duodecim leones, cuiusmodi opus nullum in regno vlllo factum est. Atque omnia regis Solomonis vasa potoria, omnisque supellex nemorensis libaniæ domus erant ex auro probatissimo: nam argentum quidem Solomonis tempore nullo erat in pretio, quoniam regis naues, vna cum hiranicis, tertio quoque anno in Ciliciam permeantes, au-

rum, argentum, ebur, simias et pauones aduehebant. Ita tantum diuitiis et sapientia Solomo rex omnes orbis reges antecessit, vt omnes orbis reges conspectum requirerent Solomonis, audiendæ causa sapientiæ, qua præditam mentem diuinitus habebat; vtque ei pro se quisque vasa argentea aureaque, vestes, arma, aromata, equos, mulos quotannis dono adferrent. Itaque habuit Solomo equorum stabula quater mille, et quadrigarum equitumque duodecim millia, quos partim in oppidis quadrigariis, partim Hierosolymis apud se disposuit: imperauitque omnibus regibus, quotquot a flumine ad Palæstinam et ad Aegypti confinia continentur; et tantam Hierosolymis argenti cedrorumque copiam suppeditauit, quanta est lapidum et campestrium caprificorum. Proueniebant autem Solomoni equi, quum ex ceteris omnibus terris, tum ex Aegypto. Reliquæ res Solomonis a primis ad vltimas scriptæ exstant in libro Nathanis vatis, et in vaticinatione Ahizæ Silonii, et in Iedoni fatidici prædictionibus ad Ieroboamum Nabati filium. Regnavit autem Solomo Hierosolymis in omnes Israelitas annos quadraginta.

CAPVT X.

Solomonis mors, Roboamus filius heres. Huius imprudentia, malum consilium, regni patris amissa.

DEfuncto vita Solomoni, et in vrbe patris sui Davidis sepulto, successit in regnum Roboamus eius filius. Is quum Sicheam venisset (nam Sichemam conuenerant omnes Israelitæ, vt eum regem crearent:) Ieroboamus Nabati filius, qui in Aegypto, (quo Solomonem regem vitans fugerat) dege-

b) quædam postulant dedit, quædam vltro. Correxì autem hunc locum ex 3. Reg. 10, 19. c) ea pars, quæ a tergo est, et fornicatur.

degebat, postquam id audiuit, arcescitius euocatusque adfuit, vna cum omnibus Israelitis. Atque hi a Roboamo postularunt, vt, quoniam ab eius patre iugo pressi fuissent, ipse impositam eis ab illo feruitutem, iugique grauitatem leuaret: ita se in eius potestate futuros esse. Quibus ille iussit, vt ad se post triduum reuenterentur. Atque illis digressis, consuluit rex Roboamus senes, qui eius patri Solomoni adhuc viuenti adparuerant, eequid suaderent, vt hominibus illis responderetur? Cui illi respondent: si se illis humanum præbeat, eisque obsequens, benigne responsum det: istos semper in eius futuros esse potestate. At ille, repudiato, quod senes dederant, consilio, iuuenum, secum educatorum, et sibi ministrantium, consilium adhibet, quærens, quidnam consulant, vt illis respondeat, petentibus, vt a iugo, eis a suo patre imposito, relaxaret aliquid. Cui iuuenes suadent, vt illis a se petentibus, vt iugi eis ab eius patre impositi grauitatem releuet, ita respondeat: suorum digitorum minimum crassiorum esse, quam sui patris medium corporis truncum: quod si pater eos graui iugo pressit, se ad id iugum additurum esse: si pater in eos scuticis animaduertit, se scorpionibus animaduerturum. Igitur die tertio, quum Ieroboamus et ceteri omnes ad Roboamum regem, quemadmodum ab eo iussi fuerant, reuertissent: respondit eis rex asperius: relictoque senum consilio, iuuenum secutus consilium, ita dixit: meus pater vos graui iugo pressit; ego eam grauitatem augebo: meus pater in vos scuticis animaduertit; ego scorpionibus animaduertam. Ita non est illis morigeratus rex: sic res dispensante Deo, vt id Ioua præstaret, quod per Ahiam Silonium Ieroboamo Nabati filio præ-

dixerat. Tum omnes Israelitæ, videntes, sibi a rege non obsecundari, responderunt regi, nihil iam se iuris in Dauide, nihil possessionis in Isæi filio retinere. Discedite domum, Israelitæ: tu Dauid tuæ prospice familiæ. Atque ita disceserunt omnes Israelitæ domum. In eos autem Israelitas, qui Iudææ oppida incolebant, regnum tenuit Roboamus: a quo rege Roboamo missus ad Israelitas Adoramus, tributi præfectus, ab illis lapidatus est et necatus. Itaque occupauit Roboamus rex quadrigam adscendere, Hierosolymamque fugere. Ita defecerunt Israelitæ a domo Dauidis, quæ defectio durat adhuc.

CAPVT XI.

In Israelitas Roboamus. Oppida per istum exstructa. Ad regem Lenite in urbem Hierosolymam.

AT Roboamus, postquam Hierosolymam venit, iudæam stirpem beniaminensemque congregat, hominum centum octoginta millia, lectorum et militarium, vt bello persequeretur Israelitas, sibi que regnum recuperaret. Sed mandauit Ioua Semeiæ diuino, vt Roboamo Solomonis filio Iudææ regi, omnibusque Israelitis, tum Iudæis tum Beniamitis, Iouæ nomine nuntiaret, ne expeditionem facerent, neue fratribus suis bellum inferrent, sed domum reuenterentur: sese enim eius esse auctorem rei. Ita illi, Iouæ obedientes, ab inuadendo Ieroboamo desisterunt. Roboamus autem, Hierosolymis habitans, oppida munitionis ergo in Iudæa instaurauit, exstruxitque Bethlehemam, Etamam, Thecnam, Bethsur, Sochoneim, Odolamam, Gethaim, Marefam, Zipham, Adoramam, Lachim, Azecam, Soream, Aialonem et Hebronem: quæ munita oppida par-

partim in Iudæa sunt, partim in
 11 Beniamitide. In his munimentis
 confirmatis duces constituit, cellas-
 que frumentarias, olearias et vina-
 12 rias. Tum in singulis oppidis
 scuta posuit et lanceas, et ea maio-
 rem in modum communiuit, Iu-
 dæamque et Beniamitidem tenuit.
 13 Atque ad eum sese adgregarunt ex
 omnibus suis finibus sacerdotes et
 Leuitæ, qui erant in omnibus Is-
 14 raelitarum finibus. Nam Leuitæ
 relictis suis pomæriis atque pos-
 sessionibus, in Iudæam et Hiero-
 solymam sese receperant; propterea,
 quod eos Ieroboamus cum suis
 15 filiis Iouæ sacerdotio abdicauerat,
 sibi que sacerdotes sacellanos, et sa-
 tyrorum, et factorum a se vitulo-
 16 rum constituerat: quos quidem
 Leuitas, ii ex omnibus israeliticis
 tribubus, qui animos ad Iouæ Isra-
 elitarum Dei studium adplicauerant,
 secuti sunt Hierosolymam,
 ad Iouæ Deo suo patrio sacrifican-
 17 dum: atque ita Iudææ regnum
 confirmarunt, et Roboamum Solo-
 monis filium triennio stabilierunt:
 nam per tres annos Dauidem et
 18 Solomonem secuti fuerant. Duxit
 autem Roboamus in matrimonium
 Mahalatham Ieremothi filiam, Da-
 uidiis neptem, et Abichaiem Eliabi
 19 filiam, Isæi neptem: ex qua li-
 beros sustulit Ieum, Samariam, et
 20 Zahamum. Post eam duxit Ma-
 acham, Abfalomi filiam, ex qua
 genuit Abiam, Attaim, Zizam et
 21 Solomitham. Amavit autem Ro-
 boamus Maacham Abfalomi filiam,
 supra omnes suas vxores et concubi-
 nas, (duxit enim vxores octodecim,
 concubinas sexaginta: genuitque
 filios duodetriginta, et filias sexa-
 22 ginta:) et ex ea Maacha natum
 Abiam, fratrum principem atque
 duce[m] statuit, utpote regno desti-
 23 natum. Ac quos ex illa, quam
 quæsiuerat, vxorum multitudine
 tot filios habuit, eos per omnes
 Iudææ et Beniamitidis fines, per

omnia munita oppida distribuit,
 eisque ingentem commeatum copiam dedit.

CAPVT XII.

Sefaci Aegyptii in Iudæam expeditio. Ad Iudæos vates Semeias. Diuersione templi. Roboami gestorum scriptores. Inter Roboamum ac Ieroboamum bella perpetua.

SEd quum, eius regno confirma-
 1 sto atque stabilito, Iouæ legem
 ipse simul, et omnes Israelitæ,
 deseruissent: anno eius regni
 2 quinto Sefacus Aegypti rex cum
 mille ducentis quadrigis, et sexaginta
 millibus equitum, et innumerabili
 militum multitudine Libyum,
 Troglodytarum, et Aethiopum,
 qui sunt eum ex Aegypto comitati,
 expeditionem in Hierosolymitanos,
 3 qui a Ioua deseruerant, fecit, ca-
 4 ptisque Iudææ munitis oppidis,
 ad Hierosolymam peruenit. Et
 5 Semeias vates Roboamum et Iudææ
 proceres, qui Hierosolymam Se-
 faci metu confluerant, adiit, eis-
 que ita dixit: sic dicit Ioua: vos me
 deseruistis, et ego vos vicissim in
 Sefaci manum defero. Tum Isra-
 6 elitæ proceres et rex sese submiserunt,
 Iouam iure facere confiten-
 tes. Quod quum videret Ioua,
 7 illos sese submisisse: locutus cum
 Semeia est in hunc modum: quoniam
 sese submiserunt; non per-
 dam eos; nec vsque adeo in Hiero-
 solymam per Sefacum mea bilis ef-
 fundetur, vt non aliquatenus eua-
 8 dant. Verumtamen ei serui e-
 runt, discentque, quantum dif-
 ferat inter meum et terrestrium
 regnorum imperium. Igitur pro-
 9 fectus Hierosolymani Sefacus Ae-
 gypti rex, omnes et templi Iouæ,
 et regis thesauros, aureosque clipeos
 a Solomone factos abstulit, pro
 10 quibus Roboamus rex fecit æreos
 eosque satellitum magistris, regis
 aditum custodientibus, commisit:
 quos quidem clipeos, rege in Iouæ
 11 tem-

templum ingresso, satellites captum veniebant, et in satellitum cellam
 12 referebant. Igitur quum Roboamus sese submisisset: non solum Iouæ in eum ira coercita est, vt non prorsus perderetur, verum etiam Iudææ bene consultum est.
 13 Ita rex confirmatus Roboamus, Hierosolymis ita regnauit, vt, anno ætatis suæ vno et quadragesimo regnare ingressus, annos septemdecim regnauerit Hierosololymis, quam urbem Ioua ex omnibus israeliticis tribubus delegerat, in qua suum nomen collocaret. Eius mater fuit nomine Naama, Ammonitis.
 14 Sed ille in eo peccauit, quod animum Iouæ studio additum non habuit. Ceterum Roboami gesta a primis ad vltima scripta exstant nominatim in libris Semeiæ vatis, et Addonis fatidici.
 16 Fuit autem inter Roboamum et Ieroboamum perpetuum bellum.

CAPVT XIII.

Abias Roboami heres, in Ieroboamum et Israelitas. Iudeorum vi. 2. Regis. Abia uxores. Addon vates.

1 **P**ostquam Roboamus ad manes concessit, et in vrbe Dauidis sepultus est: successit ei in regnum Abias eius filius, qui Ieroboamo annum duodeuicesimum regnante, regnare cœpit in Iudæa.
 2 Regnauit Hierosolymis annos tres. Matrem habuit nomine Michaiam,
 3 Vrielis filiam, Gabaensem. Quum esset autem bellum inter Abiam et Ieroboamum: Abias, directis in aciem quadraginta millibus lectorum militum, (quum Ieroboamus contra eum in aciem instruxisset octoginta militum item egrorum
 4 rum millia,) * surrexit ex monte Semaraimo in montanis Ephraimitarum sito, et in hunc modum orationem habuit: audite me, Ieroboame, et omnes Israelitæ!

d) inuiolabili.

Hoc vobis sciendum est, Iouani, Israelitarum Deum Dauidi eiusque posteris regnum in Israelitas saluto scedere dedisse sempiternum. Sed exstitit Ieroboamus Nabati
 6 filius, Solomonis Dauidis filii seruus, qui in dominum suum rebellionem fecit: ad quem sese adgreuerunt homines nequam et improbi, qui contra Roboamum Solomonis filium conspirarunt: qui,
 7 quum iuuenes adhuc et imbellis esset animi, illos non sustinuit. Et nunc vos Iouæ regno, quod
 8 in manibus posterorum Dauidis est, resistere paratis, et estis ingens sane multitudo: aureosque vitulos habetis, quos vobis pro diis fecit Ieroboamus. Et qui
 9 dem repudiatis Iouæ sacerdotibus Aharone prognatis, et Leuitis, sacerdotes vobis, more ceterarum orbis gentium, fecistis, vt quiuis, qui manum suam initiatum veniat, per taurum bouillum et septem arietes sacerdos sit non deorum. At nos et Iouam Deum
 10 habemus, quem non reliquimus: et sacerdotes Iouæ ministros, Aharone prognatos, et Leuitas, qui opere fungantur, et Iouæ solida sacrificia singulis faciant matutinis et vespertinis, suffitumque
 11 odoratum, et panum ordinationem in puram mensam, et aureum candelabrum, eiusque lucernas singulis matutinis accendendas. Retinemus enim nos institutionem
 12 Iouæ Dei nostri, a vobis derelicti: nos et Deum ducem habemus, et eius sacerdotes, et resonantes tubæ ad clangendum contra vos, o Israelitæ: ne pugnate cum Ioua maiorum vestrorum Deo: neque enim vobis succedet.

Interea Ieroboamus circumduxerat insidias, vt illos adgrederetur a tergo: imminebantque Iudæis et a fronte milites, et a tergo insidiae. Itaque quum respicientes Iudæi vi-
 14 derent,

derent, proelium sibi et a fronte instare et a tergo: Iouam implorauerunt, et sacerdotes tubis sonuerunt, clasicumque cecinere Iudæi: **15** quo Iudæorum clastico canendo, victi sunt diuinitus Ieroboamus et Israelitæ ab Abia et Iudæis, fugatique, et in eorum potestatem, volente Deo, redacti, magnam ab Abia et eius copiis cladem acceperunt, cæsis eorum quinquaginta **17** millibus electorum militum. Ita tum subactis Israelitis, superiores fuere Iudæi, quippe Ioua Deo suo **18** patrio freti. Ieroboamunque persecutus Abias, cepit ex eius oppidis Bethel, Iefanam et Ephraim **19** nam, cum eorum coloniis: nec deinceps potestate valuit Ieroboamus Abiæ temporibus, sed a Ioua **20** subactus interiit. Abias autem corroboratus, vxores duxit quatuordecim, genuitque filios duos **22** et viginti, et filias sexdecim. De reliquis Abiæ rebus, moribusque et dictis scriptum est in historia Addonis vatis.

CAPVT XIII.

Afa Abiæ heres, pius, contra idola. Zara Aethiops contra Iudeos. Iudæorum victoria.

Postquam obdormiuit Abias cum maioribus suis, et in vrbe Dauidis sepultus est: regnavit pro eo Afa eius filius: cuius temporibus otium fuit per decem **2** annos. Hic Afa Iouæ, Deo suo, paruit et obsecutus est: peregrinas aras et sacella sustulit: statuas perfregit; lucos succidit: Iudæos Iouæ; patrio ipsorum Deo, studere, legemque et disciplinam **5** obire iussit: sacella et simulacra ex omnibus Iudææ oppidis abstulit, et quietum regnum habuit. **6** Construxit autem munita oppida in Iudæa: quoniam otium erat, nec vlllo implicabatur bello per eos annos, Ioua ei quietem dante.

Hanc ob rem Iudæis ita iussit: **7** construamus hæc oppida, mœnibusque cingamus, et turribus, portis, repagulis muniamus, donec adhuc terra nostræ potestatis est: quandoquidem Iouæ Dei nostri studiosi sumus, et ob hoc studium ab eo fumus otium vndique consecuti. Ita ædificauerunt, idque prospere. Habuit autem Afa **8** exercitum securatorum et lanceariorum ex Iudæis trecenta millia, ex Beniamitis autem clipeatorum et sagittariorum ducenta octoginta millia: qui omnes erant bellicosi.

Contra hos expeditionem fecit **9** Zara Aethiops cum militum decies centenis millibus, et trecentis quadrigis. Qui quin ad Marefam **10** peruenisset: occurrit ei Afa, et instructa acie in valle Sephatha apud Marefam, Iouam Deum **11** suum huiusmodi verbis inuocauit: Ioua, qui in ferendo auxilio nullum facis multitudinis et imbecillitatis discrimen, subueni nobis, Ioua, Deus noster, qui, te tuoque nixi nomine, hanc multitudinem adgredimur, et ne committe, Ioua, qui noster Deus es, vt aduersum te valeant homines. Igitur Aethiopes **12** a Ioua per Afam et Iudæos superati, fugerunt: quos Afa eiusque milites ad Gerara persecuti, multis illorum ad interneccionem cæsis, quippe a Ioua et eius exercitu fractorum, plurimam prædam reportarunt, omnesque Geraris finitimas vrbes, illis Iouæ terrore percussis, vicerunt, et omnia oppida, in quibus magna præda fuit, deprædati, pecorumque etiam **15** tuguriis potiti, ingentem ouium et caprarum camelorumque multitudinem abigentes, Hierosolymam reperiuerunt.

CAPVT XV.

Ad Afam vates Azarias. Afa religio pura. Mater impia. Sacella non sublata.

1 **T**Vm Azarias, Obedi filius, diuini spiritus instinctu, Aſæ obuiam egressus, eum sic est
 2 adlocutus: audite me, Aſa, et omnes Iudæi et Beniamitæ. Iouatum vobiscum est, quum vos estis cum eo: et si eum quæretis, inuenietur vobis: si eum deseretis, deseret vos. Equidem diu sine
 3 vero Deo, sine doctore sacerdote, sine lege fuerunt Israelitæ: sed
 4 quum in rebus aduersis sese ad Iouam Israelitarum Deum conuertissent, eumque quæsiuissent: inuentus est eis. Ac per illa quidem
 5 tempora pace carebant, qui vltro citroque commeabant: quod omnes
 6 incolæ multis agitabantur tumultibus, quum gens cum gente, et ciuitas cum ciuitate confingeret; Deo illos omnibus aduersis pertur-
 7 bante. Vos igitur este fortes, neue manibus remolleſcite: manet enim vestrum opus sua merces.

8 Hac Obedi vatis oratione et vaticinatione audita, Aſa sese confirmauit, omneque nefas ex omnibus Iudææ et Beniamitidis finibus, et ex omnibus, quæ in montanis Ephraimitarum finibus ceperat, oppidis sustulit, aram Iouæ pro Iouæ vestibulo sitam instaurauit,
 9 et omnes tum Iudæos et Beniamitas, tum cum eis versantes peregrinos ex Ephraimitis Manassensibusque et Simeonis congregauit, multis Israelitarum ad eum deficientibus, quum viderent, ei Iouam,
 10 eius Deum, adesse. Igitur Hierosolyman tertio mente congregati, annum decimum quintum regnante Aſa, immolarunt eo die
 11 Iouæ ex præda, quam adduxerant, boues sexcentos, pecorumque septem millia. Tum sædus ini-
 12 riunt, vt Iouæ, maiorum suorum Deo, tota mente totoque animo stude-
 13 rent: ac quisquis Iouæ, Israelitarum Deo, non studeret, moreretur, siue paruus esset, siue ma-

gnus, siue vir, siue femina: et in verba Iouæ magna voce cum strepitu tubisque et buccinis iurarunt, eoque sacramento lætati sunt omnes Iudæi. Nam toto corde iurauerunt, et Iouam summa cupiditate quæsiuerunt, qui ab eis inuentus, eos vndique reddidit quietos. Quin etiam Maacham matrem suam imperio rex abdicauit, quod ea in lupo Pana fecerat: quem Pana demolitus rex, comminuit, et apud flumini Cedronem cremauit. Ac nisi quod sacella ex Israelitis sublata non sunt, ceteroquin fuit Aſa animo per omnem vitam suam integro: siue patris et sua dicata, argentum, aurum et vasa in ædem Iouæ intulit: nec bellum fuit ante annum eius regni tricesimum quintum.

CAPVT XVI.

Baſa in Iudæam expeditio, Theſauri Hieroſolyme ad Benadadam. Vates Hana- nis ad Aſam Iudææ regem. Regum liber Iudæorum, ac Israelitarum. Aſæ mors et ſepultura cum odoribus, et vnguentis.

ANno regni Aſæ tricesimo sexto, Baasa Israelitarum rex, facta in Iudæam expeditione, Ramam muniebat: vt exitum adi- tumque ad Asam Iudææ regem intercluderet. Tum Aſa argentum aurumque, ex thesauris templi Iouæ et regis depromptum, misit Benadado Syriæ regi, Damascum incolenti, cum huiusmodi postulatis: quum sit inter me et te, interque meum et tuum patrem sædus, ego tibi argentum aurumque mitto: age, rumpe sædus, quod tibi cum Baasa Israelitarum rege intercedit, vt a me facesat. Tum Benadadus, Aſæ regi obtemperans, misit militum suorum duces ad vrbes Israelitarum, qui subegerunt Ionem, Danem, Abelmaimum et o-

iunia

omnia Nephthalensium oppida cel-
laria. Qua re audita, Baasa Ra-
mam munire destitit, et opus su-
um omisit. Tum Asa rex Iudæ-
os omnes aduocauit, qui Ramæ
lapides et ligna, quibus Baasa æ-
dificabat, fustulerunt: quibus ipse
Gabam Masphamque muniuit.
Interea Hananis fatidicus Asam Iu-
dææ regem adgressus, his verbis
adloquitur: quoniam tu Syriæ
regi, non Iouæ Deo tuo, innixus
es, propterea manus tuas euasit Sy-
riæ regis exercitus. Annon in-
gentes erant Aethiopum Libyum-
que copiæ, quadrigarumque et e-
quitum maximus numerus? Et ta-
men quum Ioua niterere, ipse tibi
de illis victoriam dedit. Nam
Ioua oculis suis totum orbem ter-
rarum sic obit, vt eis fortitudinem
conferat, qui erga ipsum sincera
mente præditi sunt. Et quoniam
in eo stulte fecisti, deinceps tibi
cum bellis futura res est. Hac
re indignatus in fatidicum Asa, eum
præ iracundia coniecit in carcerem:
eodemque tempore nonnullos de
populo trucidauit.

Ceterum de rebus Asæ ab initio
ad exitum scriptum est in libro re-
gum Iudæorum et Israelitarum.
Ægrotauit autem Asa pedibus, an-
no regni sui tricesimo nono, ve-
hementi morbo: neque tamen in
morbo Iouam consuluit, sed me-
dicos. Concessit ad inanes, vita
defunctus anno regni sui vno et
quadragesimo: et humatus est in
sepulcro suo, quod sibi in vrbe Da-
uidis exciderat: positusque in
feretro, aromatis et vnguentis re-
ferro, pigmentaria arte concinna-
tis, combusta in eius funere per-
magna vi odorum.

CAPVT XVII.

*Asæ Iosaphatus heres. Huius pietas, feli-
citas a Ioua. Palestini Iosaphati stipen-
diarii, et Arabes. Regis opes, tribuni
militum.*

EI succesit in regnum Iosapha-
tus eius filius, qui victis a
se Israelitis, milites in omni-
bus Iudææ munitis oppidis dispo-
suit, præsidiaque tum in Iudæa,
tum in oppidis ephraimiticis, quæ
pater eius Asa ceperat. Vñs est
autem Iosaphatus secundo Ioua;
quoniam Dauidis auctoris sui mo-
res antiquos imitatus, non Baali-
bus, sed Deo suo patrio studuit, et
ex eius præceptis vixit: secus ac
faciebant Israelitæ. Itaque re-
gnum in eius manu Ioua sic stabili-
liuit, vt ei tota Iudæa vectigal
penderet; multasque diuitias in
Iouæ præscripto fumsit animos,
vt insuper sacella lucosque sustu-
lerit ex Iudæa. Anno autem re-
gni sui tertio misit ad proceres suos
Benhailem, Abdiam, Zachariam,
Nathanaelem et Michaiam, vt per
oppida Iudææ docerent: et cum
eis Leuitas Semciam, Nathaniam,
Zabadiam, Asaelem, Semiramothum,
Jonathanem, Adoniam, To-
biam et Tobadoniam, et cum
eis Leuitis Elisamam et Ioramum
sacerdotes, qui per Iudæam doce-
rent, Iouanæ legis librum circum-
ferentes: qui omnia peragran-
tes oppida Iudææ, vulgo docue-
runt. Itaque tantus Iouæ terror
inuasit omnia Iudææ finitima re-
gna terrarum, vt nullum Iosapha-
to bellum inferrent. Nec solum
a Palestinis Iosaphato vectigal pen-
debatur, et argenti tributum: sed
etiam Arabes ei pecora pendebant,
arietum septem millia septingen-
tos, et capros totidem. Ita quum
tantopere potentia cresceret Iosa-
phatus: construxit in Iudæa arces
et oppida ad cellas, magnasque
facultates habuit in oppidis Iu-
dææ, et belli peritos milites Hie-
rosolymis, quorum per famili-
as ducta ratio hæc est. Iu-
dæorum tribuni erant, Adna dux,
cui attributa erant militum trecen-

- 15 ta millia. Secundum eum erat
 16 Ioannes dux, cui attributa erant
 ducenta octoginta millia. Sec-
 undum eum erat Amasias Zechris
 filius, Iouæ dedititius, cui attri-
 buta erant militum ducenta millia.
 17 Ex Beniamitis autem vir militaris
 Eliada, cui attributa erant sagitta-
 riorum et clipeatorum ducenta mil-
 18 lia. Secundum hunc erat Iozaba-
 dus, cui attributa erant centum
 19 octoginta millia militum. At-
 que hi quidem regi inferuiebant,
 præter eos, quos in tota Iudæa dis-
 posuerat in oppidis munitis.

CAPVT XVIII.

*Iosaphatus Achabi adfinit. Vatis Michææ
 candor. Israelitæ pseudouates. Michææ
 vincula. Achabi mors.*

1 **I**gitur ingentes diuitias et glo-
 riam consecutus Iosaphatus, ad-
 finitatem contraxit cum Achabo,
 2 et ad eum post aliquot annos de-
 scendit Samariam, eique et eius
 comitibus maculauit Achabus ma-
 gnâ pecorum et bouum multitu-
 dinem: et eum ad expeditionem
 in Ramotha Galaaditarum cohortans,
 rogabat, an vellet se in eam
 3 expeditionem comitari. Cui Iosaphatus
 ita respondit: tibi quidem licet me
 meisque hominibus ad bellum
 4 vi, perinde atque tuis: sed interim
 tibi censeo, inquit, Iouæ oraculum
 esse consulendum.

4 Tum Israelitarum rex, congregatis
 vatribus, qui quadringenti fuerunt,
 quærit ex eis, an debeat Ramotha
 Galaaditarum bello adori-
 ri, nec ne? Cui illi respondent, vt
 adoriatur nam Deum regi victo-
 5 riam esse daturum. Sed Iosaphatus
 sic cum eo egit: numquis hic adest
 Iouæ vates præterea, quem
 6 interrogemus? Est adhuc vnus
 homo, (inquit Israelitarum rex
 Iosaphato,) a quo liceat Iouæ
 oraculum petere: sed quem ego
 propterea odi, quod mihi faustum

nihil, sed semper infausta vaticina-
 tur. Is est Michæas Iemlæ filius.
 At Iosaphatus, regem, inquit, non
 decet ita loqui.

Tum rex Israelitarum vocato
 cuidam spadoni mandat, vt Michæam
 Iemlæ filium propere arcesat.
 Sedebat autem rex Israelitarum
 et Iosaphatus Iudæorum rex, in
 suo vterque folio, vestibus ornati,
 in area ad introitum portæ Samariæ,
 omnibus vaticinantibus. Et Sedecias
 Chanaanæ filius, quum sibi ferrea
 cornua fecisset, ita dicebat: promittit
 Ioua, te his in Syros esse arictaturum
 ad eorum interneccionem. Idemque
 prædicebant vates omnes: adgre-
 dere sane feliciter Ramotha Galaadita-
 rum: Ioua tibi, o rex, ea tradet in
 manum.

Ceterum nuntius, qui Michæam
 vocatum iuerat, eum monebat, vt,
 quoniam ceteri vates regi vno ore
 fausta prædicarent, ipse quoque
 illorum exemplo fausta prædiceret.
 Sed Michæas Iouam immortalem
 testatus est, se, quæ sibi a Ioua Deo
 suo mandata forent, ea demum
 esse dicturum. Deinde vbi ad regem
 ventum est, rex eum sic interrogat:
 Michæa, bellumne Ramothis
 Galaaditarum inferimus, an non?
 Cui ille: vos vero inferte, quod
 bene vertat: dabitur vobis de eis
 victoria. At rex: obtestor te etiam
 atque etiam per Iouæ nomen, ne mihi
 aliud, quam verum, dicas. Tum ille:
 vidi omnes Israelitas palantes in
 montibus, quasi pastore carentes
 oues, et Iouam ita dicentem: non
 habent isti dominos: reuertantur
 domum incolunes. Hic rex Israelitarum
 sic Iosaphatum adloquitur: annon
 tibi prædixi, eum mihi nihil prosperum,
 sed tantum aduersa vaticinaturum?
 Et Michæas: ergo accipite Iouæ
 sententiam, vidi in folio suo
 sedentem Iouam,
 omni

omni cælesti exercitu dextra læaque stipatum, atque ita dicentem: equis Achabum Israelitarum regem decipiat, vt, Ramotha Galaaditarum adortus, ibi cadat? Atque aliis aliter dicentibus: procescit quidam spiritus, et ante Iouam adstans, dixit: ego decipiam: Et Ioua: qua ratione? Ibo, inquit ille, et omnibus illius vatibus falsa, quæ dicant, adspirabo. Tum Ioua, decipies, inquit: succedet. I, atque ita facito. Quamobrem scito, Iouam in os tuorum istorum vatium falsum immisisse spiritum, tibi que malum parare. Hic Sedecias Chanaanæ filius accedit, et Michææ colaphum impingit: quam, inquit, via emigrauit a me Iouæ spiritus, vt tecum locutus sit? Tum scies, (inquit Michæas,) quum e in intima penetralia penitus ables. At rex Israelitarum, comprehendite Michæam, inquit, eumque ad Ammonem prætorem vrbanum, et ad Ioam regium filium lucite. Et regis mandato in carcerem concludi iubete, atque ibi ane et aqua duriter pasci, donec go saluus redeam. Si quidem iluus redieris, (subiicit Michæas,) tum Ioua mecum locutus non sit. Atque hoc, inquit, audite vniuersi. Igitur profecti sunt Israelitarum rex et Iosaphatus Iudææ rex ad Ramotha Galaaditarum, monuitque Israelitarum rex Iosaphatum, vt prælium initurus habitum mutaret, et ipsius regis Achabi vestim indueret, neque non ipse rex Israelitarum habitum mutauit, atque ita prælium inierunt. Impeuerat autem Syriæ rex principibus quadrigariis, quos habebat, vt quem omnino armis peterent, si vnum regem Israelitarum. Igitur Iosaphatum conspicati quadrigarii principes, et regem esse Israelitarum rati, in eum armati irruerunt. Sed quum exclamasset Iosaphatus: Ioua Deus ei suc-

currit, et illos auertit ab eo. Vi-33 dentes enim quadrigarii principes, non esse regem Israelitarum, eum persequi destiterunt. Sed sim-34 pliciter iaculatus quidam, regem Israelitarum inter commissuras et loricam vulnerauit. Tum ille 35 aurigæ imperat, vt flectat habenas, seque vulnere ægrum educat ex acie. Atque eo die durante pugna, 36 rex Israelitarum, quum in curru contra Syros stetisset ad vesperum, mortuus est sub occasum solis. Io-37 saphatus autem Iudææ rex domum Hierosolymam rediit incolumis.

CAPVT XIX.

Iehus vates contra Iosaphatum. Huius pietas.

EI obuiam egressus Iehus Hananias filius, fatidicus, ita dixit: tene impio ferre auxili-2 lium, et Iouæ osores amare? Ergo istius rei Iouæ pœnas dares: sed exstiterunt in te laudabilia quæ-3 dam, quod lucos ex hac regione exterminasti, et animum tuum ad Dei studium adpliciti.

Igitur Iosaphatus Hierosoly-4 mam incolens, populum denuo a Bersaba ad montem Ephraimitarum peragrauit, eosque ad Iouam, maiorum ipsorum Deum, reuocauit. Et præfides passim 5 in singulis Iudææ munitis vrbibus statuit, quibus ita præcepit: vi-6 dete, quid agatis. Non enim hominibus, sed Iouæ iudicabitis, qui vobis in re iudicialia adfuturus est. Quamobrem facite, vt 7 Iouam formidantes, caute vos geratis: est enim Ioua, Deus noster, ab iniquitate, et habenda personarum ratione, accipiendisque muneribus alienus. Quin 8 etiam Hierosolymis statuit Iosaphatus, tum ex Leuitis et sacerdotibus, tum ex israeliticarum familiarum primariis, qui Hierosolymis habitantes Iouæ ius et causas pro-

procurarent, quibus præcepit in
 9 hunc modum: sic vos, Iouam re-
 uerentes, fideliter et sincera mente
 10 agetis. Omnibus in causis, quæ
 ad vos a vestris consanguineis vr-
 bium suarum incolis deferentur,
 quales sunt, in quibus de sanguine,
 de lege, de disciplina, de ritibus,
 de iure controuersia est: monetote
 eos, ne in Iouam delinquant, ne
 et vos et vestri consanguinei pœnas
 luant. Atque ita facientes non de-
 11 linquetis. Præfutus est autem
 vobis Amarias pontifex ^a in omni
 12 re Iouana: et Zabadias Ismae-
 lis filius, iudaicæ domus dux, in
 omni regio negotio. Leuitici au-
 tem magistratus vobis præsto e-
 runt: præstate vos fortes, et Ioua
 bonis aderit.

CAPVT XX.

*In Iosaphatum Ammonita, Moabita et Ida-
 maus. Ad Iouam Iosaphatus supplex.
 Iahazielis vaticinium de victoria pro
 Iudæis. Cantores in acie sacri. Hostes
 Iudæorum interfecti. Iosaphati clas-
 naufraga.*

1 **P**ostea Moabitæ, Ammonitæ et
 2 Idumæorum pars * Iosaphato
 bellum inferunt. Quod vbi
 Iosaphato nuntiatum est, ingentes
 eorum, qui trans lacum incolerent,
 3 Syrorum copias ad eum venire,
 easque iam ad Hasafonthamar,
 quæ eadem est Engadi, esse: ter-
 ritus, composito ad Iouam consu-
 lendum vultu, ieiunium toti Iu-
 4 dææ indixit. Quumque Iudæi ex
 omnibus Iudææ oppidis ad percon-
 tandum Iouæ oraculum conuenis-
 5 sent: Iosaphatus stans in Iudæo-
 rum et Hierosolymitanorum cœtu,
 in Iouæ templo, ante nouum atri-
 um, ita locutus est:
 6 Ioua, Deus maiorum nostrorum,
 nonne tu cælestis Deus es, et idem
 omnibus gentium regnis imperas?
 cuius in manu vires sunt et fortitu-
 7 do, cui resisti non potest? Nonne

tu, Deus noster, exactis in gratiam
 tuorum Israelitarum huius regio-
 nis incolis, eam Abrahami, amici
 tui, posteris in perpetuum dedisti?
 qui, ea occupata, sacrarium tuo
 8 nomini in ea construxerunt, eo
 9 consilio, vt si quo malo infestaren-
 tur, vt ultore gladio, vt peste,
 vt fame, ad hoc se templum coram
 te, (cuius nomen in hoc templo est,)
 sifterent, teque aduersis in rebus
 implorarent, et tu exaudires ac
 defenderes? Ecce nunc Ammo-
 1 nitas, et Moabitas, et Sciris mon-
 tis incolas, quos tu ab Israelitis ex
 Aegypto venientibus inuadi non
 sinisti, (nam ab eis deflexerunt, ne-
 que eos vastarunt) hi, inquam,
 1 hanc nobis gratiam referunt, vt
 ad nos de possessione deturbandos
 veniant, in quam tu nos immisisti.
 O Deus noster, nonne tu illos pu-
 1 nies? Nam nos quidem tantum ro-
 boris non habemus, vt tantam il-
 lam multitudinem, quæ nos ado-
 ritur, sustineamus: et ideo incerti,
 quid agamus, in te oculos ha-
 bemus intentos.

Hic vniuersis Iudæis ante Iouam
 1 stantibus, vna cum eorum impube-
 ribus, feminis atque filiis, Iaha-
 2 ziel Zachariæ filius, Banaïæ nepos,
 Iehielis pronepos, Mathaniæ abne-
 pos, Leuita ex Afaphi posteris, Iou-
 uæ spiritu instinctus, in medio cœ-
 tu sic effatur: attendite vniuersi
 1 Iudæi et hierosolymitani incolæ,
 et tu rex Iosaphate. Hoc vobis Ioua
 significat, ne istam tantam multitu-
 dinem metuatis, aut expauescatis:
 non enim vestra pugna est, sed Dei.
 Cras descenditote ad eos: adscen-
 1 suri sunt enim per cliuum Sifum,
 eosque ad fluminis ripam e regione
 saltus Ieruelis inuenietis. Hic
 1 vestrum præliari non est. Adeste,
 state et Iouæ erga vos victoriam
 spectatote, Iudæi et Hierosolymi-
 tani: nolite timere aut expauescere.
 Mane occurrite illis, et Ioua vobis
 ade-

^a in religionis causis.

8 aderit. Tum Iosaphatus submi-
 fit ad terram vultum, et vniuersi
 Iudæi et Hierosolymæ incolæ sese
 ante Iouam honoris gratia abiēce-
 9 runt. Et Leuitæ ex Cahathinis et
 Coranis ad Iouam, Israelitarum De-
 um, ingenti et elata voce laudan-
 0 dum sese erexerunt. Mane vbi
 surrectum est, egressi sunt in soli-
 tudinem thecuanam, adstante Iosa-
 phato, egredientibus illis, et eos
 sic adhortante: audite me, Iudæi
 et Hierosolymitani. Credite Iouæ
 Deo vestro, et consistetis: credi-
 te eius oraculo, et vobis prospere
 1 res cadet. Deinde consulto po-
 pulo, statuit Iosaphatus cantores
 Iouæ, et qui ante aciem exeuntes,
 laudes cum sacra maiestate hoc pa-
 2 stro dicerent: celebrate Iouam, cu-
 ius æterna clementia est. Atque
 illis laudes canoro sonitu dicenti-
 bus: ita conuertit insidias Ioua in
 Ammonitas, Moabitas et Seirios,
 qui Iudæam inuadebant, vt cæde-
 3 rentur. Nam adorti Seiris mon-
 tis incolæ Ammonitæ et Moabitæ,
 eos funditus exciderunt: deinde,
 Seiriis confectis, ipsi se mutuis
 4 vulneribus interemerunt. Et Iu-
 dæi, vbi ad solitudinis speculam
 ventum est, conuerso ad illam mul-
 titudinem adspectu, animaduertunt
 illorum cadauera humi strata; nul-
 5 lo superstite. Tum Iosaphatus
 et eius milites ad illorum diripien-
 da spolia accedunt, et ibi magnam
 quum ceterarum rerum, tum vē-
 stium et elegantis supellectilis co-
 6 piam nacti, immensam prædam
 diripiunt: consumtisque in ea
 prædatione tribus diebus, (tanta
 erat prædæ copia,) die quarto con-
 uenerunt in vallem gratiarum acti-
 7 onis, qui locus ideo vallis gratia-
 rum actionis vocatus est hætenus,
 quod illic Iouæ gratias egerunt.

hostibus dedisset; pertienerunt-28
 que Hierosolymam cum nablis et
 citharis atque tubis, in templum
 Iouæ. Ita diuino terrore corre-29
 pta sunt omnia regna terrarum;
 quum audirent, Iouam cum Is-
 raelitarum hostibus pugnauisse:
 otiumque regni et quietem vn-30
 dique a Deo suo consecutus est Iosa-
 phatus. Regnavit igitur Iosa-31
 phatus in Iudæa, tricesimo quinto
 ætatis anno regnare ingressus: re-
 gnauit annos viginti quinque Hie-
 rosolymis, matre Azuba nomine,
 Silechis filia. Ase patris sui mo-32
 res imitatus non degenerauit, quin
 Iouæ obtemperaret. Tantum33
 facella sublata non sunt, nec dum
 populus animum ad Deum maio-
 rum suorum adplicauerat. Reli-34
 qua Iosaphati gesta, a primis ad vlti-
 ma, scripta exstant in historia Ie-
 hu Hananis filii, cuius mentio fit
 in libro regum Israelitarum.

Postea coiit Iosaphatus Iudææ rex35
 societatem cum Ochozia Israelita-
 rum rege, eo qui se impie gesfit:
 in qua societate coeunda, conuenit36
 inter eos, vt naues facerent ad eun-
 dum in Ciliciam: quas quidem na-
 ues fecerunt apud Asiongaber.
 Sed Eliezer Dodauæ filius Marefa-37
 nus in Iosaphatum vaticinatus est:
 quoniam societatem iunxisset cum
 Ochozia, Iouam eius opus dissol-
 uisse, nauesque, facto naufragio, in
 Ciliciam peruenire nequiuisset.

CAPVT XXI.

*Iosaphati mors. Ioramus heres in regno.
 Huius in fratres crudelitas. Impietus.
 Idumæorum a Iudæis defectio. Elia va-
 tis ad Ioramum litteræ minaces. Iora-
 mi tormenta, mors, neglectus rogus, no-
 men inuisum.*

Postquam cum suis maioribus
 obdormiuit Iosaphatus, et apud
 maiores suos in vrbe Davidis
 sepultus est; successit ei in regnum
 Ioramus eius filius, qui fratres
 habuit Iosaphato natos, Azariam;
 Ee 3 Ichie-

- Iehielem, Zachariam, Azariam, Michaellem et Saphatiam, qui omnes filii fuere Iosaphati Iudææ regis: * quibus pater munera multa dedit, aurum, argentum et alia pretiosa, cum munitis oppidis in Iudæa: regnum autem Ioramodedit, utpote natu maximo. Sed Ioramus, regnum patris adeptus, et potentiam nactus, omnes fratres suos, et de Israelitarum principibus nonnullos ferro trucidauit. Annum agebat ætatis tricesimum secundum, quum regnare cœpit: regnauit Hierosolymis annos octo.
- Regum Israelitarum mores imitatus, Achabi stirpis exemplo, (nam Achabi filiam habuit in matrimonio,) Iouam offendit: neque tamen voluit Ioua stirpem Dauidis perdere, propter fœdus, quod cum Dauide percusserat, in quo promiserat, sese ei eiusque natis successorem esse daturum sempiternam.
- Huius Iorami temporibus Idumæi, rebellionem aduersum Iudæos facta, regem sibi crearunt.
- Quinque eo profectus Ioramus vna cum suis proceribus et omnibus quadrigis, de nocte surrexisset, et Idumæos, a quibus circumdabatur, quadrigarumque magistros deuicisset: tamen durat adhuc illa Idumæorum a Iudæorum imperio defectio. Atque eo quidem tempore etiam Lebna ab illius imperio defecit: quoniam non solum Iouam Deum suum patrium reliquerat, sed etiam factis in Iudææ montibus facellis, Hierosolymitanos ad impudicum deorum cultum adduxerat, Iudæosque labefactauerat.
- Itaque venerunt ad eum litteræ ab Elia vate, in hæc verba: sic dicit Ioua Dauidis auctoris tui Deus: quoniam tu Iosaphatum patrem tuum, aut Asam Iudææ regem imitatus non es, sed israeliticorum regum exemplo, non modo

Iudæos et Hierosolymitanos ad achabicæ stirpis impudicitiam adduxisti, sed etiam tuos fratres, eodem tecum patre natos, te meliores interfecisti: scito fore, ut Ioua ingenti clade tuum populum, natos, vxores, omnia denique tua adficiat, et tu tanto tormentum morbo laboreres, ut præ morbo intestina tua continuis diebus eiciantur.

Igitur excitauit Ioua aduersum Ioranium animos Palæstinorum et Arabum Aethiopiibus proximorum: qui, facta impressione in Iudæam, præter omnes in domo regis inuentas facultates, etiam eius filios et vxores abduxerunt, relicto vno Iochazo, eius filiorum natu minimo. Post hæc omnia Ioua cum tam insanabili intestinorum morbo adfecit, ut, continuatis diebus, peracto biennii spatio, eiectis cum morbo intestinis, mortuus sit morbo grauissimo: neque ei fecere sui rogum, quales rogi fuerant eius maiorum. Regnum iniit annos natus triginta duos: regnauit Hierosolymis annos octo: discescit a nullo desideratus: et in vrbe Dauidis, sed non in regum sepulcreto, sepultus est.

CAPVT XXII.

Ochozias Iorami heres Hierosolymæ. Huius impietas. Ochozias mater. Athalia seu in regiam stirpem. Ious subreptus ex cade.

Pro eo in regnum subrogatus est Hierosolymitanus Ochozias eius filius, natu minimus: nam omnes grandiores occiderat agnem illud latronum, quod cum Arabibus castra inuaserat. Igitur Iudææ regnum adeptus est Ochozias Iorami filius, anno ætatis suæ quadragesimo secundo: regnauit Hierosolymis vnum annum: matrem habuit Athaliam ex Amri natam. Hic quoque Achabi stirpem imitatus, (quippe matre ei impietatis consultrice,) Iouam Achabiorum exem-

emplo offendit, utpote illis post sui patris interitum consultoribus vsus ad suam perniciem. Nam eorum consilium secutus, profectus est cum Ioram, Achabi filio Israelitarum rege, in bellum contra Hazaelem, Syriæ regem, ad Ramotha, Galaditarum. Vbi quum vulneratus a Syris Ioram Achabi filius Iezrael reuertisset ad sananda vulnera, quæ in eo contra Hazaelem Syriæ regem prælio apud Ramam acceperat: descendit ad eum visendum, Iezraele ægrotantem, Ochoziæ* Iorami filius Iudææ rex. Quæ quidem res sinistro Ochoziæ fato diuinitus accidit, ut Ioramum viseret. Quum enim illuc venisset, et ad Iehum Namsis filium, quem Ioua ad excindendam Achabi stirpem vnixerat, egressus esset cum Ioram: Iehus, dum in Achabi stirpem pœnas irrogat, quum Iudææ proceres et fratrum Ochoziæ filios, Ochoziæ ministros, nactus peremisisset; conquisiuit Ochoziam: qui Samarizæ latitans comprehensus, et ad Iehum adductus, interficitur, et ideo sepelitur, quod erat Iosaphato natus: qui Iosaphatus ad Iouæ studium totam mentem suam adplicauerat. Quum autem in Ochoziæ familia non esset, qui regnum vendicaret: Athalia, Ochoziæ mater, videns, filium suum interiisse, conata est omnem iudaicæ domus regiam stirpem perdere. Sed Iosaba regis Iorami filia, Ioiadæ pontificis vxor, Ioan Ochoziæ filium, (cuius Ochoziæ ipsa soror erat,) ex media regiorum filiorum cæde subripuit: eumque et eius nutricem, in cubi- culi conclauis abditum, Athaliæ cædi subduxit.

CAPVT XXIII.

Ioas Iudææ rex. Seu mors Athaliæ extra fanum. Idolorum destructio. Pax. Athalia trucidata.

Postquam is apud eos sex annos in fano, Athalia regnum tenente, occultus fuit: anno septimo Ioiada, sumto animo, centuriones aduocauit, Azariam Ierohami filium, Ismaelem Ioannis, Azariam Obedi, Maaseiam Adaiæ et Elifaphatum Zechris, qui ex composito Iudæam obiuerunt: et, congregatis ex omnibus oppidis Iudææ Leuitis et israeliticarum familiarum primariis, Hierosolymam uenerunt. Et quum in fano cœtus omnis cum rege fœdus iniuisset: Ioiada sic loquitur: ecce regis filium, ad quem regnum pertinet, quemadmodum promisit Ioua Dauidis posteris. Hoc ergo facietis: tertia pars vestrum, qui sabbato ad sacerdotes et Leuitas commeatis, liminum ianitores ager: tertia erit ad regiam: tertia ad portam fundamenti: reliquum omne vulgus erit in atriis templi Iouæ. Atque in templum quidem Iouæ nemo intret, præter sacerdotes et Leuitarum ministros: qui propterea intrabunt, quod sacri sunt: reliqui omnes Iouæ disciplinæ parebunt. Leuitæ autem regem vndique circumuallabunt, tela manibus gerentes, ita ut, qui in templum intrauerit, moriatur: et intrantem exeuntemque comitabuntur. Hæc omnia Ioiadæ pontificis imperata exsequuntur Leuitæ, omnesque Iudæi, et suos quisque homines adsumunt, tum quibus venire, tum quibus decedere sabbato mos erat: non enim classem exauctorauerat Ioiada. Tum centurionibus hastas clipeosque et pharetras regis Dauidis, quæ erant in templo, tradit Ioiada pontifex: armatisque cunctis militibus, regem a templi parte dextra ad sinistram, qua templum araque patebat, circumstantibus: producunt regis filium, eique coronam et oraculum imponentes, regem creant

creant et vngunt Ioiada et eius filii,
et regem salutant.

- 12 Hic Athalia, audito accurrentium
hominum strepitu, regemque col-
laudantium, venit ad eos in Iouæ
13 templum: et regem conspicata
pro suggestu in aditu adstantem,
principesque et tubicines apud re-
gem, et omnes incolas lætantes, et
tubis personantes, et musicis instru-
mentis concinentes, et laudationem
præfantes: vestimenta sua discerpit,
et coniurationem esse etiam atque
14 etiam clamat. At Ioiada pontifex
centuriones militum præfectos e-
ducit, iisque imperat, vt illam extra
templi septum educant, ac, si quis
eam secutus fuerit, eum ferro tru-
cident; nolebat enim pontifex eam
15 in templo Iouæ interfici. Illi, in-
iectis in eam manibus, euctam ad
introitum portæ equorum regiæ,
ibi necant.
- 16 Tum Ioiada inter se et omnem
populum regemque pacationem fe-
cit, vt Iouæ populus essent. Dein-
17 de vniuersi templum Baalis adgre-
ssi, diruunt, et eius aras et simulacra
perfringunt, et Mattaneim Baalis sa-
cerdotem ante aras occidunt. De-
18 inde Ioiada templi Iouæ procurati-
ones mandat sacerdotibus Leuitis,
quos Dauid in Iouæ templum dis-
tribuerat, vt solida Iouæ facerent
sacrificia, sicut in Mosis lege scri-
ptum est, cum lætitia et cantu, pro-
19 curante Dauide. Postea collocatis
ad templi Iouæ portas ianitoribus,
ne quis vlla re pollutus eo intraret,
aduocatis centurionibus nobilibus-
que, et populi primariis, omnibus-
20 que incolis, regem de templo Iouæ
deducit. Atque vbi ad mediam
regiæ portam superiorem ventum
est: collocatur in regio solio rex,
21 et omnes lætantur incolæ: otium-
que nacta est vrbs, Athalia ferro
trucidata.

*arcam nouam. Pecuniarum vis magna
pro sano. Ioiada pontificis mors. Ioe
impietatis noua. Zacharie lapidatio in
sano. Syrorum victoria in Iudeos. Vrbs
capta. Ioe infelix mors.*

A Gebat autem Iouas annum se-
1 ptimum, quum regnum iniiit:
regnavit Hierosolymis annos
quadraginta, matre berfabensi no-
mine Sebia. Is Iouas Iouæ, toto 2
Ioiadæ pontificis tempore, paruit.
Ioiada ei duas vxores locauit, ex 3
quibus vtriusque sexus liberos sus-
tulit. Postea quum haberet in a- 4
nimo Iouas templum Iouæ reficere:
congregauit sacerdotes Leuitas, eis- 5
que præcepit, vt, in oppida Iudææ
profecti, redigerent ab omnibus
Israelitis pecuniam quotannis, ad
ipsorum Dei templum instauran-
dum, eamque rem celeriter exse- 6
querentur. Sed quum non pro-
perassent Leuitæ: rex, vocato Ioi-
ada præfule, questus est, quod is
a Leuitis non postulasset, vt ex Iu-
dæis et Hierosolymitanis, et ex Is-
raelitarum ciuitate in oraculi ta-
bernaculum inferrent statutum a
Mose Iouæ cultore honorarium.
Nam impiæ illius Athaliæ filii non 7
solum fanum dissipauerant, sed et-
iani omnia templi Iouæ sacra ad
Baales transtulerant. Itaque ius- 8
sit rex arcam fieri, quæ in introi-
tu templi Iouæ foris poneretur.
Deinde per Iudæam et Hierosoly- 9
mis edictum est, vt adferretur Iou-
æ honorarium, a Dei cultore
Mose Israelitis in solitudine impo-
situm; Itaque omnes tum prin- 10
cipes, tum plebei hilariter adfere-
bant, et in arcam coniciebant,
donec absoluta res est. Adfere- 11
batur autem arca ad Leuitas, qui-
bus ea prouincia fuerat a rege
mandata: qui quum videbant, fa-
tis esse pecuniæ: aderant scriba
regis, et is, qui erat huic rei præ-
fectus a præfule: qui, exhausta ar-
ca, pecuniam auferebant et arcam
eodem referebant: atque, ita quo-
tidie

CAPVT XXIII.

Instauratio fani per Iosm. Honorarium in

tidie facientes, magnum pecuniæ numerum congregabant. Eam rex et Ioiada operis templi Iouæ curatoribus tradebant, qui ea lapidas et fabros ad instaurationem templi Iouæ conducerent, nec non fabros ferrarios et ærarios, ad Iouæ templum reficiendum. Ita laborantes operis curatores, proficiente per eos operis instauratione, sanum in integrum restitutum confirmarunt: et, absoluto opere, reliquam pecuniam ad regem et ad Ioiadam retulerunt, ex qua ille vasa ad Iouæ templum ministratoria fecit: tum mortaria et capedines, et aurea argenteaque vasa, quibus in Iouæ templo fiebant iugiter sacrificia, quamdiu vixit Ioiada. Qui deinde senex et maturus æui mortuus est, annos tum natus centum triginta, et in vrbe Dauidis apud reges sepultus est: quoniam fuerat de Israelitis, et quod ad Deum, et quod ad Dei templum attinet, bene meritis. Post mortem Ioiadæ quum venissent ad regem principes Iudææ: eumque colerent: obsecuto illis rege, relictum est Iouæ, patrii illorum Dei, templum, et lucis statusque seruitum est: cuius quidem illorum criminis Iudæi et Hierosolymitani pœnas luerunt. Quum enim mitterentur eis vates, qui eos ad Iouam reuocarent: adinoniti non obtemperabant. Quumque diuino spiritu instinctus Zacharias, Ioiadæ pontificis filius, ex Dei mandato stans apud populum monuisset, quoniam Iouæ præcepta violassent, fore infortunatos: quoniamque Iouam deseruissent, ab eo deserendos esse: Illi eum, facta coniuratione, lapidibus iussu regis obruerunt in atrio templi Iouæ, rege sane immemore beneficiorum, quibus a Ioiada illius patre fuerat adfectus, qui eius filium interfecerit. Atque ille quidem moriens hæc dixit: Animaduertet

Ioua et vlciscetur. Igitur ver- 23
tente anno Syri fecerunt aduersus
eum expeditionem: et Iudæam
Hierosolymamque adgressi, omnes
populi optimates interfecerunt,
eorumque prædam omnem ad re-
gem Damascum miserunt. Et 24
quamquam pauci numero venerant
Syri milites: tamen victoriam de
maximo exercitu, dante Ioua,
quem illi maiorum suorum Deum
deseruerant, reportarunt, et Iouæ
pœnas irrogarunt. Atque, illis 25
ab eo digressis, quum eum multis
adfectum doloribus reliquissent:
coniurarunt in eum sui, propter
eandem filii Ioiadæ pontificis: eum-
que in ipsius lecto peremerunt, et
mortuum in vrbe Dauidis, sed non
in regum sepulcreto, inhumarunt.
Fuerunt autem, qui coniurarunt, hi, 26
Zabadus Semaathæ Ammonitidis
filius, et Iozabadus Semarithæ Mo-
abitidis filius. Ac de eius qui- 27
dem filiis, et exacto per eum hono-
rario, fundatoque fano, scriptum
est in historia libri regum.

CAPVT XXV.

Iudæa rex Amasius, eius pietas non sincera, facta cedes in patris percussores. Census populorum. Victoria in Idumeos. Amasia idololatris. Vatis in istum mine. Amasias in Ioam. Huius victoria. Amasia rex a coniuratis.

EI successit in regno filius eius I Amasias, anno ætatis suæ vice-
simo quinto: regnavit Hiero-
solyms annos nouem et viginti,
matre Ioadana Hierosolymitana.
Et Iouæ quidem paruit; sed non 2
integro pectore. Regnum ad- 3
eptus, eos suorum interfecit, qui
ipsius patrem regem occiderant:
sed eorum filios non necauit, vt 4
postulat scriptum legis in libro Mo-
sis, vbi iubet Ioua, ne parentes pro
liberis, neue liberi pro parentibus
morianur, sed suum quisque ob
peccatum moriatur. Hic Amasias, 5

conuocatos Iudæos, et in curiis
 milliarias et centurias distributos,
 quicumque vel Iudæi erant, vel
 Beniamita, recensuit, qui vice-
 simum ætatis annum excesserant: et
 inuenit trecenta millia electorum
 ad militiam idoneorum, hastato-
 6 rum et scutorum. Præterea ex
 Israelitis centum militum millia
 centum argenti talentis conduxit.
 7 Sed adgressus eum quidam diuinus
 ita monuit: noli, rex, Israelitis
 militibus uti: neque enim adest
 Ioua Israelitis, id est, omnibus
 8 Ephraimitis. Sed proficiscere tu,
 et bellum fortiter gere: alioquin
 Deus, (cuius est et opem et detri-
 mentum ferendi potestas,) te hosti
 9 subiciet. At Amasias diuinum
 sic adloquitur: quid ergo fiet cen-
 tum talentis, quæ ego Israelitis mi-
 litibus dedi? Et diuinus: penes
 10 Iouam est, inquit, tibi plura istis
 dare. Ita diuisit Amasias militi-
 bus, qui ad eum ex Ephraimitis
 venerant, illa talenta, ut patriam
 11 repeterent. Atque illi, Iudæis ve-
 hementer irascentes, in patriam
 12 iracunde reuerterunt. Amasias
 autem cum suis audacter profectus
 in vallem salis, occidit Seiriorum
 decem millia, et Iudæi decem capti-
 uorum millia in rupis fastigium
 duxerunt, viuosque de rupe sum-
 ma præcipitauerunt: atque ita om-
 13 nes illi dirupti sunt. Milites
 autem, quos Amasias remiserat,
 ne se ad bellum comitarentur, im-
 pressionem fecerunt in ea oppida
 Iudææ, quæ sunt a Samaria ad Beth-
 horonem: et interfectis Iudæorum
 tribus millibus, multam prædam
 diriperunt.
 14 At Amasias, ex Idumæorum
 cæde reuersus, Seiriorum deos,
 quos attulerat, deos sibi constituit,
 eosque adorans, eis adoleuit.
 15 Quo factò iratus in eum Ioua, mi-
 sit ei vatem, qui eum ita monuit:
 cur illorum diis studes, qui suos a
 te non defenderunt? Hæc dicen-

tem interpellans Amasias dixit:
 num tu regi consiliarius adposi-
 tus es? desine, ne occidaris. Tum
 vates desinens, scio, inquit, Dei
 consilium esse perdere te; qui,
 quum istud feceris, meum consi-
 lium non audis.

At Amasias Iudææ rex consilium
 cepit, et misit ad Ioam Ioachazi
 filium, Iehu nepotem, Israeli-
 tarum regem, nuntiis, eum ad
 congregandum prouocauit. Cui
 Ioas ita significauit: Libani car-
 11 dius misit ad Libani cedrum, qui
 illius filiani suo filio in matrimo-
 nium poscerent: sed præteriens quæ-
 dam Libani fera carduum procul-
 cauit. Tu cogitatione victorum
 a te Idumæorum animos gloriando
 12 tollis. Iam mane domi tuæ, ne
 tibi malum adsciscas, et via cum
 Iudæis cadas. Sed non obtempe-
 20 rauit Amasias, Deo ita volente, ut
 illos hosti dederet, qui Idumæo-
 rum diis studuisent.

Itaque profectus Ioas, Israeli-
 21 tarum rex, congressus est cum
 Amasia Iudææ rege, apud Beth-
 samem Iudææ. Ibi victis Iu-
 22 dæis ab Israelitis, fugaque do-
 mum dilapsis, Amasiam Iudææ
 23 regem Ioæ filium, Ioachazi ne-
 potem, cepit Ioas Israelitarum rex
 apud Bethsamem: eoque Hiero-
 solymam ducto, diruit ex mœni-
 bus Hierosolymæ, a porta Ephrai-
 mitarum ad portam anguli, qua-
 24 dringentos cubitos: ablatoque,
 quidquid auri, argenti, vasorum
 inuentum est in fano apud Obede-
 domum, regis que thesauris, et
 obsidibus Samariam rediit. Vi-
 25 xit autem Amasias Ioæ filius, Iu-
 dææ rex, post mortem Ioæ, Ioacha-
 zi filii, Israelitarum regis, annos
 quindecim. De reliquis Ama-
 26 siæ rebus, a primis ad vltimas,
 scriptum exstat in libro regum Iu-
 dææ et Israelitarum. Ex quo
 27 autem defecit a Ioua Amasias, fa-
 cta

Et̄a est in eum Hierosolym̄æ con-
iuratio : et, quum Lachim pro-
fugisset, missi sunt, qui eum La-
chim persecuti, ibi necauerunt;
eisque reportatus, apud maio-
res suos sepultus est in vrbe L. G. b
Dauidis. H.

CAPVT XXVI.

*Ozias Amasæ heres. Eiusdem pietas, victo-
riæ multæ, structuræ, opulentia, potentia,
defectio a Ioua, lepra. Esaias de isto
scripsit.*

TVM omnis Iudææ populus
Oziam, annos natum sexdecim,
regem in eius patris Amasæ
locum subrogauit. Is, postquam
rex ad suorum manes concessit,
Elatha instaurauit, et Iudææ resti-
tuit. Regnum inuit anno suæ
ætatis decimo sexto: regnauit Hiero-
solymis annos duos et quinquaginta,
matre Iechelia Hierosolymita-
na. Iouæ paruit, Amasiam
patrem suum imitatus, deditque
operam, vt Iouæ studiosus esset,
Zachariæ temporibus, hominis
diuinarum præfensionum periti:
ac, donec Iouæ studiosus fuit, Deo
vsus est secundo, et in Palæstinos
expeditionem fecit, in qua
Gethæ, Iabnæ et Azothi mœnia
diruit, et oppida in Azothiis et Pa-
læstinis ædificauit, atque a Deo
adiutus est contra Palæstinos et Ara-
bas gurbaalenses, contraque Am-
monitas, qui Ammonitæ ei tribu-
tum pensitarunt, atque eo ex-
cellentiæ prouectus est, vt eius
nomen in Aegyptum vsque perue-
nerit. Construxit tures Hiero-
solymis ad portam anguli, et ad
portam vallis, et ad versuram:
easque muniuit. Construxit et
turre in solitudine, multosque
puteos cauauit: habebat enim mul-
ta pecora tum in vallibus, tum in
campestribus: aratores item et vi-
nitores, quum in ceteris montibus,

tum in Carmelo, quippe agricul-
turæ studiosus. Habuit autem 11
Ozias militum exercitum, qui in
aciem prodirent, numero descri-
ptum, Iehieli scribæ et Maasæ,
qui magistratum gerebat, subie-
ctum, sub Anania, qui erat de re-
giis proceribus. Familiarum mi- 12
litum primarii erant omnino nu-
mero duo millia sexcenti: qui- 13
bus tubabantur trecenta se-
ptem millia, quingenti, qui bellis
militari virtute gerendis regem
contra hostes iuuarent. Huic to- 14
ti exercitui comparauit Ozias clipe-
os, iacula, galeas, loricas, arcus
et fundas ad lapides. Fecit et 15
Hierosolymis tormenta artificiose:
quibus per tures et pluteos dispo-
sitis, tela, ingentiaque saxa iace-
rentur. Itaque longe patuit eius
fama, qui sibi tam egregias opum
vires comparasset.

Sed vires nactus, animo in suam 16
perniciem superbiit, contraque Iou-
am Deum suum peccauit. Nam in
Iouæ cellam ad suffiendum ad aram
suffitoriam ingressus est. Quem 17
secuti Azarias pontifex, et cum eo
Iouæ sacerdotes octoginta, homi-
nes egregii, eum adstantes ita mo-
nuerunt: non est tuum, Ozia, 18
Iouæ suffire; sed sacerdotum Aha-
rone prognatorum, qui sunt ad
suffiendum consecrati. Exi ex
sacrario: crimen enim committis,
nec tibi istud apud Iouam Deum
laudi ducetur. Hic indignatus 19
est Ozias, manu turibulum ad suffi-
endum tenens: ac, dum sacerdoti-
bus succenset, enata est in eius fron-
te lepra coram sacerdotibus in tem-
plo Iouæ apud aram suffitoriam.
Quumque eum intuentes Azarias 20
pontifex et omnes sacerdotes, anim-
aduertissent in eius fronte le-
pram: eum illinc confestim extur-
barunt, alioquin egredi festinan-
tem propter illatum a Ioua mor-
bum. Ita fuit Ozias rex leprosus
vsque

vsque ad mortem: semiotamque domum leprosus, ex Iouæ templo exactus, habitauit: Iothamo eius filio regiam tenente, et incolarum rationes procurante. De reliquis Ozix rebus ab initio ad finem scripti Esaias Amosi filius vates.

CAPVT XXVII.

Ozie Iothamus heres. Huius pietas, structura, bella, accepta stipendia.

OZia vita defuncto, et apud maiores suos in fundo sepulcreti regum, (quod leprosus esfet,) sepulto: successit in regnum Iothamus eius filius, anno ætatis suæ vicesimo quinto: regnavit Hierosolymis annos sexdecim, matre Ierusa Sadoci filia. Iouæ paruit, Oziam patrem suum imitatus; nisi quod in Iouæ cellam non intrauit: sed adhuc erant populi mores deprauati: portam templi Iouæ superiorem instaurauit: in ophelio muro multum ædificauit: oppida in montanis Iudææ construxit, tum castella et turres in nemoribus. Bellum gessit cum rege Ammonitarum, in quo victi ab eo Ammonitæ ei soluerunt illo anno centum argenti talenta, et tritici decem cororum millia, et hordei totidem: idemque ei penderunt anno secundo et tertio. Atque ita vires nactus est Iothamus: quoniam mores suos Iouæ Deo suo probabat. De reliquis Iothami rebus et bellis omnibus atque factis scriptum exstat in libro regum Israelitarum et Iudææ. Anno ætatis suæ decimo quinto regnare ingressus, regnavit Hierosolymis annos sexdecim.

CAPVT XXVIII.

Ozie successor. Achazus filius. Huius impietas exsterranda, captiuitas in Damasco. Iudeorum memoranda clades. Odedus vates pro captiuis Iudæis. Honorum absolutio. Achazæ idololatria fœdissima.

IOthamo ad maiorum suorum imanes profecto, et in vrbe Dauidis sepulto: successit in regnum Achazus eius filius, anno ætatis suæ vicesimo, regnavit Hierosolymis annos sexdecim: nec Iouæ, patris sui Dauidis exemplo, paruit: sed regum Israelitarum facta imitatus, non solum Baalibus simulacra confluuit, sed etiam in valle filii Hennomi adoleuit, et filios suos, (gentium flagitia imitatus, quas Ioua Israelitarum causa depopulatus erat,) igni cremavit, inque facellis et collibus, et passim sub frondosis arboribus, sacra suffitumque fecit. Itaque Ioua, eius Deus, eum Syrorum regi dedit: qui, eo victo, magnum ab eo captiuorum numerum abegerunt, et Damascum abduxerunt. Neque non Israelitarum regi deditus, magnam ab eo cladem accepit: occiditque Phaca Romeliæ filius Iudeorum centum viginti millia vno die, qui omnes erant milites: quoniam Iouam maiorum suorum Deum deseruerant. Interfecit et Zechris, miles Ephraimita, Maasiam regis filium, et Azricanum, familiaris magistrum, et Elcanam secundum a rege: abduxeruntque Israelitæ a suis consanguineis ducenta captiuarum mulierum, puerorumque et puellarum millia, et præterea multam ab illis prædam diripuerunt, quam Samaritam abduxerunt.

Erat autem ibi Iouæ vates Odedus nomine, qui obuam egressus exercitui, Samaritam venienti, eos huiusmodi verbis excepit: quum Ioua, maiorum vestrorum Deus, Iudæis iratus, eos vobis dediderit: vos eos tanta atrocitate occidistis, vt ea ad cælum vsque pertingat. Et nunc Iudæos et Hierosolymitanos vobis seruos et seruas redigere cogitatis? an non istud est contra Iouam, Deum vestrum, committere? Quamobrem auscultate mihi, et ca-

ptiuos istos, quos a vestris fratribus abigitis, reducite: alioqui Iouæ iram sentietis. Deinde quidam de Ephraimitarum primariis, Azarias Ioannis filius, Barachias Mesillemothi, Ezechias Selluni, et Amasa Hadalis in eos, qui ex militia veniebant, incitati, eis ita dixerunt: non introducetis huc captiuos: nam ista ratione crimine nos contra Iouam obligaretis, nostrum peccatum et crimen augentes; quasi id non satis magnum sit, aut parum irarum sit in Israelitas. Tum milites armati captiuos prædamque coram proceribus totoque cœtu omiserunt; et homines supra nominatim dicti surrexerunt, suntisque captiuis, omnes eorum nudos de spoliis vestiuerunt, et vestitos atque calceatos cibo et potione curarunt atque vnixerunt; et impositos asinis, præsertim omnes defetiscentes, Hierichuntem vrbe[m] palmiferam duxerunt ad ipsorum consanguineos, deinde Samariam redierunt. Eo tempore misit rex Achazus ad regem Asyriæ, petitum auxilium.* Nam insuper Idumæi Iudæos adortivicerant, captiuosque abduxerant, et Palæstini, impresse facta in oppida Iudææ campestria et meridiana, ceperant Bethsamem, Aialonem, Gaderotha, Sochonem, Thamnam, et Gamzonem, cum eorum coloniis: ibique confederant, perdomante Iudæos Ioua, propter Achazum Iudææ regem, qui Iudæis ad nequitiam abducendis contra Iouam commiserat. Itaque ad eum profectus Teglatphalnasar Asyriæ rex, eum grauavit, non leuauit. Et quamuis templi Iouæ et regiæ procerumque facultatum partem cepisset Achazus, et Asyriæ regi dedisset; nihil eum iuuuit. Atque is quidem, (de Achazo rege dico,) in suis temporibus aduersis amplius in Iouam commisit. Et Damascenorum diis, a quibus cæsus fuerat, sacrificauit, dicens, deos

regum Syriæ Syris opitulari: itaque sese sacra facturum, vt ab eis adiuetur. Atque illi quidem tum ei, tum omnibus Israelitis detrimento fuerunt. Congessit autem Achazus vasa templi, iisque mutilatis, et ostiis templi Iouæ clausis, aras sibi in omnibus Hierosolymæ angulis exstruxit, et passim in omnibus Iudææ oppidis sacella fecit, ad adolendum diis alienis, Iouamque maiorum suorum Deum irritauit. De reliquis eius rebus, omnibusque factis amplissime scriptum exstat in libro regum Iudææ et Israelitarum.

CAPVT XXIX.

Ezechia religio pura. Templi illustratio: sacrificia.

A Chazo vita defuncto, et in vrbe Hierosolyma sepulto, (neque enim in sepulcra regum Israelitarum illatus est,) successit in regnum Ezechias eius filius, annum ætatis agens vicesimum quintum: regnauit Hierosolymis annos vndetriginta, matre Abia Zachariæ filia. Paruit autem Iouæ, Dauident conditorem suum imitatus, atque anno regni sui primo, mense primo, templi Iouæ valuas aperuit ac refecit: adductosque et in platea orientali congregatos sacerdotes et Leuitas sic adlocutus est: audite me, Leuitæ: lustramini iam, et Iouæ maiorum vestrorum Dei templum lustrate, et ex sacro profana efferte. Nam patres nostri tanto Iouam, Deum nostrum, crimine offenderunt, et deseruerunt, vt Iouæ tabernaculum auersati, ei tergum obuertent, etiamque clausis vestibuli valuis, extinctisque lucernis neque suffitum, neque solidum sacrificium Israelitarum Deo in sacrario facerent. Itaque adeo iratus est Ioua in Iudæos et Hierosolymitanos, vt eos mirandum in modum vexandos exsi-

- exhibilandosque curauerit, vt ipsi
 9 vestris oculis videtis. Ergo et patres nostri, vt videmus, armis propterea ceciderunt, et nostri liberi atque coniuges captiuitatem subierunt. Quapropter ego in animo habeo, fœdus cum Ioua, Israelitarum Deo, ferire, eius incensæ iræ a nobis auertendæ gratia.
- 11 Nunc, mei nati, nolite socordes esse: vos enim elegit Ioua, vt ei adparentes ministretis, et ministrantes suffitum faciatis.
- 12 Tum surrexere Leuitæ, Mahathus, Amasais filius, et Ioel, Azariæ, ex Cahathitis: ex Merarensibus autem Cis, Abdis filius, et Azarias lalleelis: ex Gerfoniis Ioa, Zemmæ
 13 filius, et Eden, Ioæ: ex Elisaphanensibus, Samris et Iahiel: ex Asaphanis, Zacharias et Mathanias: ex Hemanensibus Iahiel et Semeis:
 14 ex Ieduthunensibus, Semeias et Oziel: qui, congregatis suis con-
- 15 sanguineis, lustrati, iussu regis Iouæ templum, (vt ipsius Iouæ dicta postulabant,) purificare ingressi
 16 sunt: et introgressi sacerdotes in penetrabile templi Iouæ, ad id purificandum, omnia polluta, quæ in Iouæ cella inuenerunt, in atrium templi Iouæ extulerunt, eaque sublata Leuitæ foras ad torrentem
 17 Cedronem exportarunt. Ac primo die mensis primi lustrationem exorsi octauo die mensis venerunt
 18 in Iouæ vestibulum. Atque ita lustrato Iouæ templo diebus octo, die mensis primi decimo sexto absoluto opere, ad Ezechiam regem introgressi, renuntiant, sese totum Iouæ
 19 templum purificauisse: aram victimariam et mensam ordinariam, cum earum omni instrumento, omniaque vasa, quæ regnans Achazus rex suo crimine incestauerat, * parasæ atque lustrasæ, eaque nunc apud aram Iouæ esse.
- 20 Tum rex Ezechias, vbi mane surrexit, conuocatis primoribus ciuitatis, in Iouæ templum ascendit,
- adductisque tauris, arietibus, agnis et capris septenis, regni et sanctuarii et Iudææ piacularibus, præcepit Aharoniis sacerdotibus, vt ad Iouæ aram solidum sacrificium facerent. Itaque sacerdotes, mactatis tauris, exceptum sanguinem in aram effundunt: itemque, mactatis arietibus, eorum sanguine aram conspergunt. Deinde adductos ad regem reliquumque cœtum capros piaculares, impositis eis manibus, mactant sacerdotes, et eorum sanguine ad aram piaculum faciunt, omnium Israelitarum propitiatorium: nam omnium Israelitarum nomine solidum sacrificium et piaculum rex instituerat. Tum Leuitas in Iouæ templo statuit cum cymbalis, nablis et citharis, ex præcepto Dauidis, et Gadi fatidici regii, et Nathanis vatis: erat enim ea disciplina a Ioua per eius vates profecta. Igitur adstantibus Leuitis, Dauidis instrumenta, et sacerdotibus tubas tenentibus, iussit Ezechias solidum sacrificium ad aram fieri: eodemque momento et solidum fieri sacrificium cœpit, et carmen Iouæ cantari, et tubæ resonare, et Dauidis Israelitarum regis instrumenta pulsari, et vniuersus cœtus, personante carmine, tubis clagentibus, adorare: quæ omnia durarunt, donec absolutum sacrificium est: quo peracto, rex, et omnes, qui cum eo aderant, honorem Deo submisæ præbuerunt. Deinde Leuitis præcepit rex Ezechias et proceres, vt Dauidis et Asaphi fatidici verbis Iouam laudarent. Quumque illi læti laudasent, et simpliciter adorassent: iussit Ezechias, vt iam manus suas Iouæ sacra-
- 21 rent et accederent, hostiasque et grati animi victimas in Iouæ templum adducerent.
- Itaque adduxit cœtus hostias et grati animi victimas, præter eas omnes, quas nonnulli sua sponte adduce-

ducebant solidas hostias: quarum solidarum hostiarum a cœtu adductarum numerus fuit, tauri septuaginta, arietes centum, agni ducenti: atque hæc omnia ad solidum sacrificium Iouæ faciendum. Consecratorum autem fuere tauri sexcenti, et balantum tria millia. Ceterum quoniam pauciores erant sacerdotes, quam vt posset omnes deglubere victimas: adiuerunt eos Leuitæ, eorum consanguinei, donec peracta res est, et lustrati sunt sacerdotes: nam Leuitæ promptiores fuerant ad lustrandum se, quam sacerdotes. Erat etiam magna victimarum copia, præter adipem pro salute, et libandum vinum ad victimas. Ita, constituta templi Iouæ operatione, lætatus est Ezechias et omnes reliqui, populum esse, tam celeriter acta re, diuinitus expeditum.

CAPVT XXX.

Sub Ezechia piissimo pascha. Iudeorum felicitus.

DEinde misit Ezechias ad omnes Israelitas et Iudæos, etiamque epistolas scripsit ad Ephraimitas et Manassenses, vt Hierosolymam conuenirent in Iouæ templum, ad pascha Iouæ Israelitarum Deo agendum. Statuit autem rex, eiusque proceres, et omnis hierosolymitana respublica, pascha secundo mense agere. Non enim potuerant suo tempore facere: sacerdotibus nondum omnino lustratis, neque populo Hierosolymis congregato. Itaque visum est, tum regi, tum omni conuentui, statuere, vt per omnes Israelitarum fines, a Bersaba ad Danem, ediceretur, vt Hierosolymam ad pascha Iouæ Israelitarum Deo agendum conueniretur. Id enim iam diu ex præscripto factum non fuerat.

Igitur profecti cursores cum epistolis, a rege eiusque proceribus ac-

ceptis, per omnes Israelitarum Iudæorumque fines regionum mandatum exposuerunt, quod erat huiusmodi: redite ad Iouam, Israelitæ, 6 Abrahami, Isaaci et Israelis Deum, vt ipse vicissim redeat ad vestrum reliquias, quæ regum Assyriæ manus euaserunt: neue patres aut 7 consanguineos vestros imitamini: qui, quia contra Iouam Deum suum patrium commiserunt, ab eo sunt mirifice multati, vt videtis. Quamobrem nolite ceruices vestras 8 patrum vestrorum exemplo obfirmare: date manus Iouæ, et adeundo sacrarium, quod ille in sempiternum consecrauit, Iouam Deum vestrum colite, vt a vobis auertatur illius incensa ira. Nam 9 vobis ad Iouam conuersis, vestri consanguinei et liberi, iis, apud quos captiui sunt, eorum miseris, in hanc reuenient terram. Etenim exorabilis et misericors Ioua, Deus vester, non vos auersabitur, si ad eum redieritis. Sed quum curso- 10 res Ephraimitarum Manassensiumque fines vsque ad Zabulonios oppidatim peragrarent: irrisione ludabantur ab illis. Quamquam 11 Aserianorum et Manassensium Zabuloniorumque nonnulli sese submissius geserunt, et Hierosolymam venerunt, neque non Iu- 12 dæorum diuinitus impulsorum mens vna fuit, ad regis procerumque mandatum ex Iouæ præscripto exsequendum. Itaque Hieroso- 13 lymam congregati homines maxima copia ad agenda azymalia secundo mense, protinus sublatis aris, 14 quæ erant Hierosolymæ, tum ceteris, tum suffitoriis, et in torrentem Cedronem proiectis, pascha 15 scha die secundi mensis decimo quarto immolarunt. Et sacerdotes ac Leuitæ præ pudore lustrati, victimas in Iouæ templum introduxerunt: et suo munere, vt 16 eorum ritus ferebat, ex lege diuini Moïsi sancti sunt, ita vt sacerdo-

- tes acceptum a Leuitis sanguinem
 17 spargerent. Erant autem in eo
 cœtu multi non lustrati, Leuitis
 occupatis in mactandis victimis
 paschalibus omnium non mundo-
 rum, eorum Iouæ consecrando-
 rum gratia. Itaque multo ma-
 xima pars Ephraimitarum, Ma-
 nasensium, Isfacharianorum et
 Zabuloniorum, quum purificati
 non essent, pascha non ex præscri-
 pto polluxerunt, Ezechia pro eis
 19 precato, et ita locuto: bonum
 illum Iouam fore propitium omni-
 bus, qui mentes suas ad Dei, ad
 Iouæ, inquam, ipsorum patrii Dei
 studium adplicuissent; etiamsi non
 20 agerent, vt postulabat sacra puri-
 ficatio. Iis Ezechia precibus ex-
 auditis, Ioua illis remedium ad-
 21 hibuit. Ita egerunt Israelitæ,
 qui Hierosolymis aderant, azy-
 malia septem dies, magna lætitia;
 quum Leuitæ et sacerdotes Iouam
 quotidie validis Iouæ organis lau-
 22 darent. Atque Ezechias omni-
 bus Leuitis Iouanarum rerum bene
 peritis blanda oratione persuasit,
 vt illud solemne sacrum septendia-
 le pollucerent, sacrificia pro salu-
 te facientes, et Iouæ, maiorum suo-
 23 rum Deo, gratias agentes. Dein-
 de statuit vniuersa respublica se-
 ptem alteros dies agere: eosque
 septem dies egerunt cum lætitia.
 24 Nam Ezechias Iudææ rex multitu-
 dini exceperat tauros mille, et
 balantum septem millia, et pri-
 marii totidem, magna sacerdotum
 25 copia lustrata. Ita lætatus est
 omnis conuentus tam Iudæorum et
 sacerdotum atque Leuitarum, quam
 eorum, qui ex Israelitis venerant,
 et peregrinorum vel ab Israelita-
 rum finibus profectorum, vel Iu-
 26 dææ incolarum: fuitque Hiero-
 solymæ lætitia, quanta a tempore
 Solomonis Dauidis filii Israelita-
 rum regis ibi non fuerat. Dein-
 27 de sacerdotes Leuitæ surrexerunt,
 et populo bene precati sunt: est-

que eorum exaudita vox, et preces
 in cælum ad sacrum Dei domicili-
 um peruenerunt.

CAPVT XXXI.

*Idolorum corruptio. Sacerdotii institutio-
 nes per Ezechiam.*

Peractis his omnibus, profecti
 omnes, qui aderant, Israelitæ
 in oppida Iudææ statuas per-
 fregerunt, lucos succiderunt, sacella
 et aras ex tota Iudæa, et Beniamita-
 rum, et Ephraimitarum Manasensiumque finibus funditus euerte-
 runt, atque ita in suæ quique pos-
 sessionis oppida reuerterunt. Con-
 stituit autem Ezechias sacerdotum
 Leuitarumque classes, ita descri-
 ptas, vt cuiusque sacerdotum et
 Leuitarum muneris ratio postula-
 bat ad solida sacrificia et pro salute
 faciendum, ad ministrandum, ad
 Iouam celebrandum et collaudan-
 dum in portis castrorum Iouæ.
 Conferebat autem rex ex suis fa-
 cultatibus ad solida sacrificia, tum
 matutina et vespertina, tum sabbato-
 rum et nouiluniorum atque sol-
 lemnium, ex Iouanæ legis præscri-
 pto. Itemque iussit Hierosoly-
 mitanis, vt in sacerdotes et Leuitas
 conferrent, quo Iouæ legem tene-
 rent. Qua re diuulgata, Israe-
 litæ primitias frumenti, musti,
 olei, mellis, omnisque redditus
 terræ, omniumque decumas magna
 copia attulerunt. Tum au-
 tem præter Israelitas, etiam iudai-
 corum oppidorum incolæ Iudæi
 bouum, balantumque, et eorum,
 quæ eorum Deo Iouæ consecrata
 erant, decumas adferebant, et in
 acruos digerebant, qui tertio
 mense fundari cœpti, septimo sunt
 absoluti. Eos acruos quum vi-
 sisset Ezechias et principes: Iouæ
 eiusque Israelitis gratias egerunt.
 Interrogantique Ezechia sacerdo-
 tes et Leuitas de acruis, respondit
 Azarias summus pontifex, ex Sa-
 doci

oci familia, postquam in Iouæ
emplum cœptum sit inferri hono-
rarium, ea tam multa ad id, a quod
d fatietatē comestum sit, super-
sse: tantam Iouam suis, et illi
eliquæ multitudini abundantiam
argitum esse. Tum Ezechias ius-
it cœnacula in Iouæ templo com-
poni, in quæ composita honorari-
um, et decumæ, et consecrata fide-
iter illata sunt, curatore Cho-
enia Leuita, et Semei eius fratre
secundum illum: quibus Chonen-
æ et Semei parere iussi sunt Ie-
niel, Azarias, Nahathus, Afael,
Ieremothus, Iozabadius, Eliel, Ies-
nachias, Mahathus et Banaias, ab
Ezechia rege constituti. Azarias au-
tem erat æditimus. Cores Iemnæ
ilius Leuita ianitor orientalis, mu-
neribus, quæ Deo vltro offereban-
tur, præpositus, ad Iouæ honora-
rium et sacrosancta distribuenda.
Huic attributi erant Eden, Minia-
uin, Iesua, Semeias, Amarias et
Sechenias, qui per oppida sacerdo-
tum distributi, consanguineis suis
per classes fideliter præberent, par-
tis iuxta ac magnis, id est, tum
naribus, qui tertium ætatis annum
excedentes recensebantur, tum om-
nibus in Iouæ templum ad quo-
tidianum munus obeundum in-
trantibus, prout eorum procurati-
ones et classes postulabant, videlicet
sacerdotibus per familias recensitis,
et Leuitis, vicesimum ætatis
annum superantibus, pro ratione
eorum procurationis atque clas-
sum; tum præterea omni paru-
ulorum, vxorumque eorum, et
liberum promiscuæ multitudini,
recensitæ, quæ quidem in illorum
functione erat sancte consecrata;
nec non Aharone prognatis sacer-
dotibus, passim in suorum oppido-
rum pomeriis manentibus: præ-
berent, inquam, supra nominatim
positi homines, deuersum omni-
bus sacerdotum maribus et Leui-

tarum census. Atque id fecit Eze- 20
chias in omni Iudæa, seque ex bono
et æquo et officio erga Iouam De-
um suum gessit: et omnem rem, 21
quam circa fani opus, circaque le-
gem et disciplinam, Dei sui studio
tota mente adgressus est, egit feli-
citer.

CAPVT XXXII.

*In Iudæam Senacheribus. Ezechie mun-
itiones. Rabsfacis verba atrocita in Deum.
Copiarum Senacheribi clades per angelum.
Ezechie morbus, gratia, ingratitude, pœ-
na cum populo, eiusdem opes, mors.*

Post eas res atque officium Se- 1
nacheribus Assyriæ rex Iudæ-
am adortus, castra posuit con-
tra munitas vrbes, easque vi capere
statuit. Tum Ezechias videns, 2
eum bello Hierosolymam adgredi
parare, decreuit cum suis pro- 3
ceribus et militibus fontanas aquas,
quæ extra urbem erant, obturare.
Itaque adiuuantibus illis, coacta 4
hominum ingenti multitudine, ob-
structi sunt omnēs fontes, et fluui-
us, qui per mediani regionem ma-
nabat; ne, si venissent Assyriæ
reges, tantum aquæ inuenirent.
Deinde quum confirmasset ipse se: 5
omnem dirutum murum instaurat,
turrets, et foris alterum murum ex-
citat, Mellonem Davidis urbem re-
ficit, misilium et clipeorum ma-
gnam copiam facit, belli duces co-
pius præficit, eosque ad se in 6
plateam portæ vrbis conuocatos,
comiter adloquitur in hunc mo-
dum: este fortes et infracti, neue 7
Assyriæ regem, aut illam tantam
turbam, quæ eum comitatur, per-
timefcite, aut exhorrete: nam plu-
res nobis adsunt, quam illi. Adest 8
illi brachium corporeum: at nobis
adest Ioua, Deus noster, qui nos
adiuet, et nostra prælia gerat.
Hac Ezechie Iudææ regis oratione
confirmati sunt homines. Postea 9
Senacheribus Assyriæ rex, qui tum

F f

apud

*) quod Leuitis superfuerat, qui decumis vescebantur.

- apud Lachim vna cum toto suo
 dominatu erat, misit Hierosolymam
 suos ad Ezechiam Iudææ regem,
 et ad omnes hierosolymitanos Iu-
 dæos, qui ita dicerent: ita dicit
 10 Senacheribus Assyriæ rex: qua
 tandem re freti, Hierosolymis in-
 tra munimentum vos continetis?
 11 An vobis scilicet imponit Ezechias,
 vt vobis mortem fame sitique con-
 ciliet, dum fore promittit, vt vos
 Ioua, Deus vester, a regis Assyriæ
 12 manu vindicet? Annon Ezechias
 iste illius facella arasque sustulit,
 et Iudæis atque Hierosolymitanis
 iusit, vt apud vnam aram adorent,
 et ad eam suffiant? An nescitis,
 quid fecerim ego, maioresque mei,
 omnibus terrarum nationibus?
 13 Num potuere Dii gentium cetera-
 rum terrarum suas terras a mani-
 14 bus meis defendere? Quis est ex
 omnibus illarum gentium diis, quas
 mei maiores euerterunt, qui potue-
 rit suos a mea manu tutari, vt vos
 Deus vester a me defendere posse
 15 videatur? Quocirca nolite ab E-
 zechia decipi, aut eo induci, vt
 ei credatis. Nec enim potuerunt
 omnes omnium gentium regno-
 rumque dii suos a me meisque
 maioribus defendere, nedum vt
 vos dii vestri contra me defendant.
 16 Hæc et plura Senacheribiani con-
 tra Iouam Deum contraque eius
 cultorem Ezechiam locuti sunt.
 17 Scriptis a Senacheribo litteris, qui-
 bus de Ioua Israelitarum Deo de-
 trahens, atque maledicens, adfir-
 mabat, quemadmodum dii genti-
 um ceterarum terrarum suos ab
 ipso non defendissent: sic Ezechia
 Deum non esse suos ab ipso defen-
 18 surum. Itaque illi magna voce
 iudaice clamarunt ad Hierosolymi-
 tanos, qui erant in muris, vt eis
 perterritis atque perturbatis vr-
 19 bem caperent, non aliter in Hie-
 rosolymorum Deum locuti, quam
 in ceterarum orbis nationum deos,

hominum manu factos. Sed quum
 super ea re precati Ezechias rex, et
 Esaias Amosi filius vates ad cælum
 questi essent, misit Ioua ange-
 lum, qui omnes in castris regis
 Assyriæ milites ducesque et prin-
 cipes interfecit. Qua ille accepta
 ignominia, patriam repetiit: vb
 Dei sui templum ingresus, ab iis
 ipsis, qui ex eius visceribus exie-
 rant, ferro trucidatus est. Ita
 quum Ioua Ezechiam et Hieroso-
 lymitanos quum ab omnibus aliis,
 tum a Senacheribo Assyriæ rege
 tutatus esset, illis vndique abactis
 multi et Iouæ munera, et Ezechia
 Iudææ regi strenas Hierosolymam
 adferebant, atque ita apud omnes
 gentes dignitate auctus est.

Per id tempus letaliter ægrotauit
 Ezechias, precatusque Iouam, pro-
 missionem ab eo et ostentum obti-
 nuit. Verum tantum absuit, vti
 parem beneficio gratiam tribueret,
 vt etiam animo insolesceret: cuius
 rei pœnas luit tum ipse, tum Iudææ
 et Hierosolyma. Atque ob eam
 animi superbiam subactus est ipse
 et Hierosolymitani: quamquam eis
 pœna a Ioua irrogata non est vi-
 uente Ezechia.

Abundauit autem Ezechias diui-
 tiis et gloria, sibi que thesauros com-
 parauit, argenti, auri, gemmarum,
 aromatam, clipeorum et omnis ele-
 gantis supellectilis: tum cellas ad
 frumenti, musti, oleique prouen-
 tum, et stabula ad omne arimenti ge-
 nus caulasque ad pecora. Oppida
 quoque et magnam minoris maio-
 risque pecoris facultatem sibi com-
 parauit, quippe ingentes diuinitus
 opes adsecutus. Item Ezechias su-
 periores aquæ Gehonis scatebras
 obstruxit, eamque subter occidenta-
 lem vrbis Dauidis partem deriuauit,
 et se in omni opere suo gessit feli-
 citer: nisi quod in legatione princi-
 pum babyloniorum, misa ad eum
 super ostento, quod in ea regione
 acci-

cciderat, interrogandum, deseruit
 um Deus, vt eum tentaret, et disce-
 et, ecquid omnino haberet in ani-
 mo. De reliquis Ezechia rebus et
 ietate scriptum existat in oraculis
 isaia vatis Amosi filii, et in libro
 egum Iudææ et Israelitarum.
 Ezechia ad maiorum suorum ma-
 nes profecto, in cliuo sepulcreti
 Dauididarum sepulto, et honorifico
 unere ab omnibus Iudæis et Hie-
 rosolymitanis elato, successit in
 regnum eius filius Manasfes.

ceps pedem mouerent Israelitæ ex
 ea terra, quam eorum maioribus
 assignasset, si modo curassent ex-
 sequenda omnia eis ab ipso præ-
 cepta: id est, omnem legem, de-
 creta et iura per Mosem tradita.
 Igitur, quum ita deprauasset Ma-
 nasfes Iudæos et Hierosolymita-
 nos, vt peiora quam gentes, quas
 Ioua Israelitarum gratia euerterat,
 facerent; quumque admonitus
 a Ioua Manasfes et sui negligerent:
 immisit eis Ioua duces exercitus
 regis Assyriæ, qui captum Manas-
 sem, et compedibus catenisque vin-
 ctum, Babylonem duxerunt. In
 ea angustia Iouam Deum suum in-
 terpellauit, seque maiorum suorum
 Deo multum submisit, et eum sup-
 plicauit in hunc modum: L.

CAPVT XXXIII.

*Manasfes Ezechia successor. Huius idolo-
 latria, flagitia. Assyriorum victoria in
 Manassem. Huius captiuitas, vincula.
 Manasfis ad Iouam precatio. Dei pla-
 catio. Manasfis restitutio, emendatio,
 mors. Amonis regnum, impietas, per
 coniuratos nex. Iosius filius heres.*

Qui anno ætatis suæ duodeci-
 mo regnum adeptus, regna-
 uit Hierosolymis annos quin-
 que et quinquaginta. Is gentium
 agitia, quas Ioua Israelitarum
 misa deleuerat, imitatus, Iouam
 offendit: sacella a patre suo E-
 echia euerfa instaurauit: aras
 scilicet exerxit: lucos fecit: omnes
 æli copias adorauit coluitque:
 aras in Iouæ templo construxit:
 Iouam Ioua dixisset, nomen suum
 Hierosolymis fore in sempiternum:
 statua omnibus cælestibus copiis
 in duobus templi Iouæ atriis con-
 ruxit: filios suos per ignem in
 alle filii Hennomi traiecit: hario-
 tatione, auguriis et præstigiis vsus
 est, ventriloquosque et magos in-
 uituit: quibus tot sceleribus com-
 mittendis Iouam irritauit: et
 stitium simulacrum a se factum
 posuit in fano: quum Deus Dauidi
 iusque filio Solomoni promisisset,
 se in eo templo et Hierosolymæ,
 uam ex omnibus Israelitarum tri-
 bus delegisset, collocaturum es-
 se: nomen suum in sempiternum,
 staturumque, vt numquam dein-

Domine omnipotens Deus maio-
 rum nostrorum Abrahami, Isaaci et
 Iacobi, eorumque iusti feminis,
 qui cælum terramque fecisti, cum
 omni eorum ornatu, qui mare tui
 præcepti verbo terminasti, qui pe-
 lagus terribili et laudabili tuo no-
 mine conclusum definiisti, cuius
 virtutem pauent omnes ac tremunt,
 cuius gloriæ maiestas eiusmodi est,
 vt ferri non possit, et minarum i-
 ra fontibus est intolerabilis, im-
 mensa vero et inexplicabilis cle-
 mentia promissionis: quippe
 qui dominus sis toto orbe terrarum
 supremus, benignus, lentus, in pri-
 misque misericors, et ab hominum
 pœnis abstinens: tu quidem Do-
 mine, pro tua singulari bonitate
 ac misericordia, promisisti fontibus,
 et iis, qui in te peccauerint, si
 modo eos pœniteat, veniam pec-
 catorum, ac salutem. Atqui,
 Domine iustorum Deus, non tu ius-
 tis pœnitentiam destinasti, Abra-
 hamo, Isaaco et Iacobo, quippe qui
 in te non peccauerint, sed mihi
 fonti: qui quoniam arenæ maris
 numerum meis tot peccatis et vitiis,
 domine, meis tot peccatis et vitiis
 superaui, propter quæ tot vitia di-

gnus non sum, qui cæli sublimitatem adspiciam, ita ferreis crucior vinculis, vt non sit attollendi capitis, aut respirandi potestas; ad
 20 co iram tuam incendi, et te tot, tanta, tam netaria scelera committens, dum tuæ voluntati non obtempero, nec tua præcepta exsequor, offendi. Quamobrem flexis animi genibus precor, vt in me
 21 vtare clementia, Domine. Peccauit, Domine, peccauit, et culpas meas cognosco. Te supplex oro,
 23 Domine, ignosce, ignosce mihi, ne me profum propter mea vitia perde, æternisue pœnis iratus persequere, aut ad intima terræ loca
 24 damnato: sed qui Deus es, Deus, inquam, eorum, quos peccasse pœnitet, exere in me tuam bonitatem singularem, seruando indignum me
 25 pro tua tanta misericordia. Ego te per omnem vitam meam laudabo: te, quem omnis laudat cælorum potestas, gloria præditum sempiterna. Amen. H. Itaque pacatus est ei Ioua, eumque, exaudita eius supplicatione, Hierosolymam in regnum suum reduxit: atque ita didicit Manasfes, Iouam esse Deum.
 27 Deinde Dauidis vrbi exteriorem murum in alueo adstruxit, qua Gehon est ad occasum, et qua per portam pisciumitur, circumque Ophel:
 28 eumque murum fecit altissimum. Item militiæ duces per omnia munita Iudææ oppida disposuit: deos peregrinos et signum ex Iouæ templo, omnesque aras, quas vel in monte templi Iouæ, vel Hierosolymis exstruxerat, sustulit, et extra
 29 urbem proiecit: aramque Iouæ instruxit, et ad eam pro salute et grati animi sacrificia fecit, Iudæisque, v. Iouam Israelitarum Deum
 30 colerent, imperauit. Quamquam homines adhuc in facellis sacrificabant, sed Iouæ, Deo suo.
 31 De reliquis Manasfis rebus, et precatione ad Deum, verbisque fatidicorum, qui cum Iouæ Israelita-

rum Dei nomine adlocuti sunt, habetur in regum Israelitarum historia.

Tum de eius precatione et impetratione, deque eius cunctis sceleribus et criminibus, et de locis, in quibus vel sacella construxit, vel lucos atque simulacra instituit, antequam sese submisisset, scriptum exstat in libro Hozais. Manasfe vita defuncto, et domi suæ sepulto, successit in regnum filius eius Amon, anno ætatis suæ vicesimo secundo: regnauit Hierosolymis annos duos. Iouan exemplo Manasfis patris sui offendit, omnibusque simulacris a Manasfe factis sacrificauit Amon atque seruiuit: neque se Iouæ submisit, vt fecerat Manasfes, sed multa deliquit. Itaque sui eum per coniurationem domi suæ peremerunt: quos omnes coniuratores incolæ occiderunt, et Iosiam eius filium in illius locum regem susceperunt.

CAPVT XXXIII.

Iose pictas. Libri legis inuentio. Mulier Holda vates, eius vaticinium.

Iosias regnum anno ætatis suæ octauo adeptus, regnauit Hierosolymis annum vnum et triginta. Is Iouæ paruit: et Dauidis conditoris sui facta imitatus, nec ad dextram nec ad sinistram deflexit. Atque anno regni sui octauo, puer adhuc, cœpit Dauidis auctoris suæ Deo studere. Anno autem duo decimo cœpit Iudæos et Hierosolymitanos a facellis, lucis, simulacris aut sculptis aut conflatis purgare: dirutisque præsentis super Baalum aris, imposita eis simulacra: discerpit: lucos et sculpta conflataque simulacra perfregit atque conminuit, et in eorum sepulcra qui eis sacrificauerant, sparsit osaque sacrificorum in ipsorum cremavit altaribus, et Iudæam a Hierosolymam expurgauit. In

Manas

Manasfensium quoque et Ephraimiticorum Simeoniorumque vsque ad Nephthalenses oppidorum desertis circumquaque locis, aras et lucos euertit: signa minutatim contudit, et, discerptis omnibus totius Israelitarum regionis simulacris, Hierosolymam rediit. Anno autem regni sui duodeuicesimo, terra temploque purificato, misit Saphanem Asaiæ filium, et Maafeiam prætorem vrbanum, et Ioham Ioachazi filium commentariensem, ad Iouæ Dei sui templum reficiendum. Atque hi ad Helciam pontificem maximum profecti, accepta pecunia, quam in Iouæ templo prouenientem Leuitæ liminis custodes ex Manasfensibus et Ephraimitis, et ex omnibus Israelitarum reliquiis, exque omnibus Iudæis et Beniamitis redegerant, Hierosolymam reuertentur, eamque tradiderunt operis curatoribus Iouæ templo prepositis: quam porro operis curatores in opere templi Iouæ occupati impenderent ad faciendum reficiendumque templum in fabros et structores: ad comparanda saxa quadrata, lignaque ad commissuras, et ad contignationem domorum, quas Iudææ reges destruxerant. Faciebant autem homines opus fideliter: quibus præfecti erant Iahathus et Abdias, Leuitæ Merari prognati, Zachariasque et Mosollamus ex Cahathitis ad vrgendum opus, qui Leuitæ omnes muscorum organorum erant periti. Præerant et baiulis, et totius operis diuersa munera vrgebant: atque ex Leuitis item erant scribæ et magistratus atque ianitores.

In depromenda autem pecunia, quæ in Iouæ templum illata fuerat, nactus Helcias pontifex librum legis Iouæ per Mosem latæ, indicauit Saphani scribæ, se librum reperisse legis in templo Iouæ, eumque librum Saphani tradidit. Saphan

librum ad regem tulit, eique negotium retulit, videlicet regiones omnia sibi mandata fecisse: argentum in Iouæ templo repertum confluxisse, idque præfectis et operis curatoribus tradidisse. Tum præterea regi indicauit ideam Saphan scribæ, librum sibi ab Helcia pontifice datum, eumque apud regem legere cœpit. Rex audita legis oratione, scissa veste imperauit Helciæ et Ahicamo Saphanis filio, et Abdoni Michæ filio, et Saphani scribæ, et Asaiæ regio stipatori, vt Iouam percontatum irent tum pro ipso tum pro Israelitarum atque Iudæorum reliquis, super verbis libri reperti: magnam enim Iouæ bilem in ipsos effusam esse, quorum patres non curassent, vt ex Iouæ mandato omnia in libro scripta exsequerentur.

Tum Helcias et ceteri regii Holadæi ad eum vatem Sellumi Thococathi filii, Hasræ nepotis, vestium custodis, vxorem, Hierosolymis in altera vrbs parte habitantem, eique rem exponunt. Quibus illa sic retulit. Sic dicit Ioua Deus Israelitarum: dicite homini, qui vos ad me misit: sic dicit Ioua: ego sum malo adfecturus locum istum, et eius incolas, videlicet omnibus diis in libro, qui apud Iudææ regem recitatus est, descriptis: quoniam, relicto me, diis adoleuerunt alienis; quo me suis omnibus factis irritarent. Itaque adeo fuit in locum istum ira mea, vt restringenda non sit. Regi autem Iudææ, qui vos ad Iouam percontandum misit, sic referetis: sic dicit Ioua, Deus Israelitarum: quod ad ea pertinet, quæ audiuisti, quoniam tu te molli animo Deo submisisti, auditis eius in locum istum et eius incolas minis, mihi que submissus, scissa veste apud me fleuisti: ego quoque te exaudiui, inquit Ioua, teque, vt hoc scias, tuis addam maioribus, faciamque, vt sepulchram

ram bona cum pace adipiscaris, neque tuis oculis tantum malum videas, quod ego sum isti loco eiusque incolis importaturus.

- 29 Hæc res postquam relata regi est: curauit ad se conuocandos omnes senatores iudæos et hierosolymitanos,
- 30 cumque omnibus Iudæis et Hierosolymitanis, et sacerdotibus et Leuitis, breuiter cum vniuerso a minimo ad maximum populo, in Iouæ templum ascendit, et illis audientibus, omnia libri fœderis, in Iouæ templo reperti,
- 31 verba recitauit, et in pulpito stans, pepigit apud Iouam, sese Iouam secuturum esse, eiusque præcepta, monita, decreta, tota mente totoque animo conseruaturum, exsequendo fœderis dicta in
- 32 libro illo descripta. Adstabant autem omnes, qui Hierosolymis aderant, et Beniamitæ. Ita in diuinum sui patrii Dei fœdus consensere Hierosolymitani. Idem
- 33 Iosias ex omnibus Israelitarum terris sustulit omne nefas: et omnes qui tum reperti sunt Israelitas, ita ad Iouæ ipsorum Dei cultum traduxit, vt toto eius æuo a Ioua patrio ipsorum Deo non desererent.

CAPVT XXXV.

Sacrorum institutor Iosias. Pascha. Eius nex in prælio per Aegyptios. Ieremia nenia de Iosia.

- 1 **E**Git etiam Iosias Iouæ pascha Hierosolymis, quod pascha die mensis primi decimo quarto immolatum est; et suas sacerdotibus prouincias adsignauit, eosque ad operationem templi Iouæ confirmauit; et Leuitis omnium Israelitarum doctoribus, Iouæ consecratis, præcepit, vt sacram arcam in æde a Solomone Dauidis filio Israelitarum rege constructa reponerent, ne eis esset humeris
- 2
- 3
- 4 ferenda; iamque Iouæ Deo suo

et eius Israelitis inferuirent, et in familias per clasfes tum ex Dauidis Israelitarum regis, tum ex eius filii Solomonis præscripto distributi, adesent in sacro ad familiarum suorum consanguineorum popularium partitionem, ex leuiticæ familiæ distributione, et pascha immolarent, lustratique, cognatos suos ad exsequendum Iouæ mandatum, a Mose traditum, instruerent. Excepit autem Iosias popularibus ouinum caprinumque pecus, videlicet agnos et hædos, idque omne ad paschæ victimas, pro eorum numero, qui aderant, videlicet triginta millia, et boum tria millia, atque hæc ex regis facultatibus. Eius quoque proceres sua sponte sacerdotum Leuitarumque nationi hæc exceperunt. Helcias, Zacharias et Iehiel ædificii sacerdotibus dederunt ad pascha victimas sexcentas et duo millia, boues autem trecentos; Chonenias autem, et Semeias, et Nathanael, eius fratres, et Hasabias, et Ieiel, et Iozabadas, Leuitarum principes, Leuitis largiti sunt victimarum quinque millia, et boues quingentos. Ita instructo negotio, et sacerdotibus in suas prouincias, et Leuitis in suos ordines distributis, iussu regis immolatum est pascha, sacerdotibus sanguinem ex Leuitarum manu spargentibus, Leuitis autem deglubentibus, detractis solidi sacrificii hostiis, quæ ad partitionem familiarum popularium accommodatæ, Iouæ libarentur, vt præscriptum est in libro Mosis. Atque ita in bubus factum est. Et paschæ quidem victimas igni, vt ritus est, torruerunt Leuitæ: sacra autem ollis, cacabis et ahenis cocta, protinus in omnem plebem diuiserunt. Deinde sibi et sacerdotibus cibum pararunt: quippe sacerdotibus Aharonis circa solida sacrificia et adipēs et noctem vsque occu-

occupatis: propterea Leuitæ sibi et sacerdotibus Aharone natis escas pararunt. Cantores autem, Asaph prognati, suum munus obibant ex mandato Dauidis, et Asaphi, et Hemanis, et Ieduthunis regii factidici: et ianitores ad quamque portam aderant, nullo eorum suum munus omittente, quoniam eorum cognati Leuitæ cibum eis parabant. Ita instructo eo die omni Iouæ operatu ad agendum pascha, et ad solida sacrificia ad aram Iouæ facienda iussu Iosifæ regis: egerunt tum Israelitæ, qui aderant, pascha et azymalia septem diebus, quale pascha nullum in Israelitis actum erat a tempore Samuelis vatis: nec tale egerant vllum vlli reges Israelitarum, quale egerunt Iosifas, et sacerdotes, et Leuitæ, et omnes, qui aderant Iudæi et Israelitæ atque Hierosolymitani. Atque hoc quidem pascha actum est duodeuicesimum annum regnante Iosia.

Posteaquam hoc maxime pacto templum instruxit Iosifas: Necho Aegypti rex expeditionem faciebat in Charcamim ad Euphratem sitam. Cui quum obuiam proficisceretur Iosifas: misit ad eum Necho legatos cum huiusmodi mandatis; quid tibi mecum rei est, Iudææ rex? iam non ego te, sed perduellium meorum stirpem adgredior, a Deo properare iussus. Sine Deum, qui mihi adest, ne te perdat. Sed Iosifas ab illo inuadendo non desistit: verum cum illo dimicandi audis, non auditis Nechonis diuinitus dictatis verbis, venit in certamen in campum Mageddonem. Ibi iaculatis in eum sagittariis, iussit suis, vt se alio transferrent: sese enim vehementer esse vulneratum. Ita translatus a suis ex quadriga, et in altera, quam habebat, quadriga collocatus, Hierosolymam inuehitur; ac mortuus, in patrio sepulchro

conditur, atque ab omnibus Iudæis et Hierosolymitanis lugetur. Condidit autem Ieremias super Iosifas næniam, faciuntque adhuc omnes cantores et cantrices in suis næniis mentionem Iosifæ: ea re apud Israelitas in consuetudinem adducta, id quod scriptum in næniis existat. De reliquis Iosifæ rebus atque pietate ad scriptum legis Iouæ accommodata, tum de eius gestis, a primis ad vltima, scriptum existat in libro regum Israelitarum et Iudææ.

CAPVT XXXVI.

Ioachaz regnum breuissimum. Populi multa per Pharaonem. Eliacimus, et idem Ioacimus rex. Huius impietas. In eum Nabuchodonosor. Huius victoria. Ioacimi captiuitas. Ioachaz successor, impius, captiuus Babylone. Sederias rex impius. Iudeorum fugitia, captiuitas, internecio miserima, fani conflagratio, Hierosolyme exciso. Cyri decretum se fano reficiendo.

IN Iosifæ locum successus est ab incolis in regnum Hierosolymis Ioachazus eius filius annum ætatis agens vicesimum tertium; qui quum Hierosolymis tres menses regnasset: abdicauit eum Aegypti rex Hierosolymis, et multa gente centum argenti talentis, et vno auri, regem creauit Iudææ et Hierosolymæ Eliacimum illius fratrem, mutato eius nomine in Ioacimum; captumque Ioachazum eius fratrem abduxit in Aegyptum. Is Ioacimus anno ætatis suæ vicesimo quinto regnare ingressus, regnauit Hierosolymis annos vndecim, et Iouam Deum suum offendit. Aduersus eum expeditionem fecit Nabuchodonosor Babylonis rex, vincumque catenis abduxit Babylonem, et partem supellectilis templi Iouæ Babylonem asportauit, et in suo palatio Babylone reposuit. De reliquis Ioacimi rebus, commissisque ab eo flagitiis,

et quibus fuerit moribus præditus,* scriptum exstat in libro regum Israelitarum et Iudææ.

9 Ei succedit in regnum Iochin eius filius, annum ætatis agens octauum. Is quum contra Iouæ voluntatem viuens, regnauiſſet Hieroſolymis meſes tres et dies decem: ineunte vere miſit rex Nabuchodonofor, qui eum Babylonem ſcum elegantiore templi Iouæ ſupellectile abducerent; et eius fratrem Sedeciam Iudææ et Hieroſolymæ regem conſtituit.

11 Sedecias anno ætatis ſuæ vndecimo regnum adeptus, regnauit Hieroſolymis annos vndecim, et contra Iouæ Dei ſui voluntatem agens, non ſe Ieremiæ vati ſubmiſit, a quo ex Iouæ mandato monebatur, ſed contra regem Nabuchodonoforem, cui Deum iurauerat, rebellauit, et ad Iouam, Iſraelitarum Deum, non redire, obfirmata ceruice et pertinaci animo, perſeuerauit. Omnes quoque, tum ſacerdotum, tum populi principes, omnia gentium imitati flagitia, crimen auxerunt, et Iouæ templum ab eo Hieroſolymis conſecratum polluerunt.

15 Quumque ad eos Ioua, eorum patrius Deus, mandata per ſuos nuntios ſedulo miſitaret; quod ſuo

16 populo et domicilio parcebat: illi Dei et nuntios deridebant, et dicta contemnebant, et vatibus illude-

17 bant; donec tandem concitus in

ſuos Ioua ira irremediabili, immiſit eis Chaldaeorum regem, qui eorum pubem in ipſorum ſacrarii domo armis trucidauit, non iuuenibus, non virginibus, non ſenibus aut decrepitis parcens, omnibusque in eius poteſtatem traditis, omnia ſani maiora minoraque vaſa, omnes templi Iouæ regisque et eius procerum theſauros Babylonem deportauit. Fanum igni crematum eſt: muri Hieroſolymæ diruti: omnia ſplendida ædificia combuſta, omniaque elegantia vaſa corrupta ſunt. Si qui ferro ſuperfuerant, hi ab illo Babylonem in captiuitatem ducti; ei eiusque filiis ſeruiuerunt, donec vixit regnum Perſicum: vt id eueniret, quod Ioua Ieremiæ voce minatus erat, id eſt, vt interea terra ſuis fruereſſet ſabbatis, quæ quidem tamdiu ſeruiata eſt, quamdiu deſerta fuit, ad peragendos annos ſeptuaginta.

Anno autem primo Cyri Perſarum regis, vt accideret id, quod Ioua Ieremiæ ore prædixerat, Cyrus Perſarum rex, inſtinctu Iouæ, edictum in toto imperio ſuo promulgauit, idque ſcriptum hoc modo: ſic dicit Cyrus Perſarum rex: omnia mihi regna orbis terrarum dedit Ioua Deus cæleſtis, idemque mihi conſtruendum ſibi templum Hieroſolymis in Iudæa mandauit. Si quis omnino in vobis eſt, qui ſit ex illius populo: proficiſcatur ſane, ſecundo Ioua, eius Deo.

c) octauum decimum.

ESDRAE LIBER I.

CAPVT I.

Cyri diuinus instinctus de instaurando Hierosolyma sano, edictum. Restituta vasa.

- A**NNO primo Cyri Persarum regis, vt accideret id, quod Ioua Ieremix ore prædixerat, Cyrus Persarum rex, instinctu Iouæ, edictum in toto imperio suo promulgauit, idque scriptum hoc modo: sic dicit Cyrus Persarum rex: omnia mihi orbis terrarum regna dedit Ioua Deus caelestis, idemque mihi construendum sibi templum Hierosolymis in Iudæa mandauit. Si quis omnino in vobis est, qui sit ex illius populo: proficiscatur sane, secundo eius Deo, Hierosolymam, quæ est in Iudæa, ad instaurandum templum Iouæ Dei Israelitarum, qui Deus est Hierosolymis. Atque omnes reliquos ex omnibus locis, vbi peregrinantur, iuuent ipsorum conterranei argento, auro, facultatibus et bestiis, præter voluntaria munera ad sanum hierosolymitanum:
- 5 Tum iudæarum et beniamitarum familiarum primarii, et sacerdotes, et Leuitæ, quicumque diuinitus excitabantur, sese ad proficiscendum pararunt, ad instaurandum Iouæ templum hierosolymitanum: eisque opitulati sunt omnes finitimi argentea aureaque supellectile, facultatibus, bestiis et strenis, præter omnia, quæ vltro collata sunt.
- 7 Tum Cyrus Persarum rex, templi Iouæ vasa, quæ Nabuchodonosor Hierosolymis exportata, in Dei sui templo posuerat, depromsit per Mithridatem quæstorem suum, qui ea Sasbasari Iudææ præfidi numerauit, quorum quidem numerus hic est: phialæ aureæ triginta: argen-

teæ mille: cultri vndetriginta: scyphi aurei triginta: scyphi argenti secundarii quadringenti decem: vasa alia mille. Omnium aureorum argenteorumque vasorum summa est, quinque millia quadringenta, quæ omnia Sasbasar cum his qui ex captiuitate discedebant, Babylone Hierosolymam deportauit.

CAPVT II.

Redeuntium Hierosolymam duces. Collata pro sano dona.

ATque hi sunt provinciales, qui ex captiuis, quos Nabuchodonosor Babylonix rex Babylonem deportauerat, discesserunt, et Hierosolymam et in Iudæam sua quique in oppida redeunt: qui quidem venerunt cum Zorobabele, Iesua, Nehemia, Saraia, Reeleia, Mardocheo, Belsane, Mesphare, Beguai, Rehumo et Baana. Hominum, inquam, Israelitarum numerus hic est. A Pharoso orti, duo millia centum septuaginta duo. A Sephatia trecenti septuaginta duo. Ab Ara septingenti septuaginta quinque. A Phahatmoabo ex Iesuaioabi natis duo millia octingenti duodecim. Ab Elamo mille ducenti quinquaginta quatuor. A Zathu nongenti quadraginta quinque. A Zachæo septingenti sexaginta. A Bani sexcenti quadraginta duo. A Bebai sexcenti viginti tres. Ab Azgado mille ducenti viginti duo. Ab Adonicamo sexcenti sexaginta sex. Ab Beguai duo millia quinquaginta sex. Ab Adine quadringenti quinquaginta quatuor. Ab Atere ex Ezechia nonaginta octo. A Besai trecenti viginti tres. A Iora centum duodecim. Ab Hasunio ducenti viginti tres. A Gibbare nonaginta-

20 nagingta quinque. A Bethlethemo
 21 centum viginti tres. Netophaen-
 22 ses quinquaginta sex. Anathoten-
 23 ses centum viginti octo. Ab Az-
 24 mauetho orti quadraginta duo.
 25 A Cariathiarimo Cephirani et Be-
 26 rothenses septingenti quadraginta
 27 tres. Ab Harama et Gaba sexcenti
 28 viginti vnus. Machmantini cen-
 29 tum viginti duo. Bethelenses et
 30 Haienses ducenti viginti tres. A
 31 Nebone orti quinquaginta duo.
 32 A Magbi centum quinquaginta sex.
 33 Ab Elamo altero mille ducenti
 34 quinquaginta quatuor. Ab Hari-
 35 mo trecenti viginti. A Lodadide
 36 et Onone septingenti viginti quin-
 37 que. A Ierechone trecenti qua-
 38 draginta quinque. A Senaa tria
 39 millia sexcenti triginta. Sacerdo-
 40 tes a Iadaia orti ex stirpe Iesua
 41 nongenti septuaginta tres. Ab
 42 Emmere mille quinquaginta duo.
 43 A Phashure mille ducenti quadra-
 44 ginta septem. Ab Harimo mille
 45 septemdecim. Leuita Iesua et
 46 Cadmie ex Odaia natis prognati
 47 septuaginta quatuor. Cantores ex
 48 Afapho orti centum viginti octo.
 49 A ianitoribus orti, a Sellumo, ab
 50 Atere, a Talmone, ab Accubo, ab
 51 Hatita, a Sobai, in summa centum
 52 triginta nouem. Dedititii pro-
 53 gnati Siha, Hasupha, Tabbaotho,
 54 Ceroe, Siaa, Phadone,
 55 Lebana, Hagaba, Accubo,
 56 Hagabo, Samlai, Hanane,
 57 Giddele, Gahare, Raaia,
 58 Rasine, Necoda, Gazamo,
 59 Vza, Phasea, Befai, Afna,
 60 Munimo, Nephusimo, Bacbuco,
 61 Hacupha, Harhure, Baslutho,
 62 Mahira, Harfa, Barcomo,
 63 Sifara, Thama, Nasia, Hatipha.
 64 Tum Solomoniis prognati, Sotai,
 65 Sopheretho, Pharuda, Iala, Dar-
 66 cone, Giddele, Saphatia, Hattile,
 67 Phochereto, Sebaimenses, ex A-

mi: quorum omnium deditio- 56
 rum et Solomonis prognatorum
 summa est trecenti nonaginta duo.
 A Thelmela autem profecti, Thel- 57
 harfa, Cherubus, Addan et Emmer,
 non potuere suam familiam et stir- 58
 pem ostendere, an ex Israelitis es-
 sent. Dalaia, Tobiz, et Necoda 59
 posteri sexcenti quinquaginta duo.
 Ex sacerdotum genere autem orti 60
 ab Habaia, Haccofo, Berzelai,
 qui, ducta de Berzelais Galaadita 61
 filiabus vxore, in illud nomen con-
 ceserat: hi inquam, quum sua 62
 stirpis codicem scrutati non exsta-
 rent, abdicati sunt sacerdotio,
 vetiti ab Aterfatha, vesci sacrofan- 63
 ctis, donec existeret pontifex d' cla-
 ritatis et integritatis. Totius 64
 oinnino multitudinis summa erat
 quadraginta duo millia trecenti
 sexaginta: praeter eorum seruos 65
 et ancillas, qui erant septem millia
 trecenti triginta septem, et in his
 cantores et cantrices ducenti. Eo- 66
 rum equi septingenti triginta sex:
 muli ducenti quadraginta quinque:
 cameli quadringenti triginta quin- 67
 que: alini sex millia septingenti
 viginti. Ex familiarum autem 68
 primariis, quum ad Iouae tem-
 plum hierosolymitanum venissent,
 fuere, qui ad sanum in integrum 69
 restituendum sua sponte conferrent
 pro viribus ad operis impensas,
 auri drachmarum vnum et sexa-
 ginta millia, argenti minarum quin-
 que millia, et sacerdotales tunicas
 centum. Confederunt autem sa- 70
 cerdotes, et Leuita, et plebei, can-
 toresque, et ianitores, et dedititii,
 in suis oppidis, itemque omnes
 Israelita in suis oppidis.

CAPVT III.

*Ara noua, et sacrificia. Templi inaugura-
 tio. Praefecti ad opus intenti.*

Iam-

d) qui ex Del oraculo (adhibito Akaronis monili, in quo CLARITAS ET INTEGRITAS scriptum erat) sciscitaretur, an illi ex sacerdotum genere essent

IAmque propinquante mense septimo, quum Israelitæ suis degerent in oppidis, conuenit totus ad vnum populus Hierosolymam, et Iesua Iosedeci filius, eiusque cognati sacerdotes, et Zorobabel Salathielis filius, eiusque cognati, aram Dei Israelitarum instituerunt construere ad faciendam in ea solida sacrificia, vt in diuini Mosis lege præscriptum est: instructaque in suis fundamentis ara, quamuis impendente eis terrore a ceterarum regionum nationibus, fecerunt in ea solida Iouæ sacrificia, videlicet matutina et vespertina, et vmbrauiorum festum ex præscripto egerunt, et quotidiana solida sacrificia, ad numerum, vt cuiusque diei ritus atque ratio postulabat, fecerunt. Deinde iuge solidum sacrificium, et nouiluniorum, et omnium Iouæ consecratarum sollemnitatum, et omnium, qui Iouæ sua sponte libabant. A primo die mensis septimi cæperunt Iouæ solida facere sacrificia, nondum fundato Iouæ fano. Itaque pecuniam dederunt lapicidis et fabris, et cibum potionemque, et oleum Sidoniis et Tyriis, ob vehendam cedrinam materiem ex Libano ad mare iopicum, vt eis erat a Cyro Persarum rege concessum.

Anno autem secundo aduentus eorum ad fanum hierosolymitanum, mensis secundo, adgressi negotium Zorobabel Salathielis, et Iesua Iosedeci filius, reliquique eorum consanguinei sacerdotes et Leuitæ, et quotquot Hierosolymam ex captiuitate venerant, Leuitas eos, qui viceannum ætatis annum excesserant, vrgendo operi templi Iouæ præferunt: fueruntque pariter intenti Iesua cum suis filiis et cognatis, Cadmiel eiusque filii Iuda prognati, ad instandum iis, qui in fano opus faciebant: nec non Henadabo nati, eorumque filii et cognati Leuitæ. Quinque iacerentur

a fructuoribus fundamenta cellæ Iouæ: statuerunt indutos sacerdotes cum tubis, et Asapho prognatos Leuitas cum cymbalis, ad Iouam auctore Dauide Israelitarum rege laudandum. Atque his Iouæ bonitatem, et æternam erga Israelitas clementiam, cum laudum celebratione cantantibus, in hac Iouæ laudatione iaciendis templi Iouæ fundamentis, vniuersus ingenti strepitu populus personabat. Sed multi sacerdotum, et Leuitarum, et familiarum primarii senes, qui prius templum viderant, quum hoc templum, spectantibus ipsis, fundaretur, flebant ingenti voce: rursumque multi cum læto strepitu clamorem edebant, ita vt hominum lætitie sonus a flebili voce non discernetur, illis ingentem sonitum voce procul audienda reddentibus.

CAPVT III.

Aduersarii contra fanum instauratores. Impedita fabricatio. Ad Artaxerxem aduersarii. Persuasus male rex contra pios.

Postquam Iudæorum et Beniamitarum aduersarii audiuerunt, Iouæ Israelitarum Dei fanum a captiuis instaurari: Zorobabel et familiarum principes aduentum, et ad ædificationis societatem admitti postulant: sese enim eiusdem cum illis Dei studiosos esse, eique ab Esarhaddonis Assyriæ regis tempore, a quo eo deducti fuissent, sacrificare.

Quibus Zorobabel et Iesua reliquique israeliticarum familiarum primarii, respondent, non esse sui Dei templum ab illis simul et a se construendum: sed vnos se Iouæ Israelitarum Deo simul esse ædificaturos, quemadmodum ipsis esset a Cyro Persarum rege mandatum. Ita factum est, vt incolæ Iudæos impederent, et ab ædificando deterrent, atque in eos consultores subor-

subornarent, qui eorum consilium
 dissoluerent, toto tempore Cyri
 6 Darii Persarum regis, vsque ad regnum
 in initio regni Asueri scripserunt
 aduersus Iudæos et Hierosolymita-
 7 poribus Artaxerxis scripsit Bista-
 mus, Mithridates, Tabeel, et
 reliqui eius collegæ ad Artaxerxem
 Persarum regem epistolam et litte-
 8 ris et sermone syriaco. Item Re-
 humus rationum magister et Sam-
 sais scriba epistolam contra Hiero-
 solymitanos scripserunt ad Artaxer-
 9 Exemplar epistolæ, quam tum ad
 eum miserunt Rehumus rationum
 magister, Samsais scriba, et reliqui
 eius societatis Dinai, Apharsathaxi,
 10 Elamitæ et reliquæ nationes, quas
 Asenaphar ille magnus et celebris
 transtulerat, et in vrbibus Samariæ
 collocauerat, reliquique in Syria et
 11 Chananaea degentes. Artaxerxi
 regi homines eius in Syria et Cha-
 12 nanaea serui. Scito rex, Iudæos
 huc istinc profectos, venisse Hiero-
 solymam, vrbem rebellem et im-
 probam, quam instaurant, mœnia
 que iactis fundamentis ponunt.
 13 Nunc scito, rex, si ea vrbs instaura-
 ta fuerit, eiusque muri constructi:
 eos non esse tributum, vectigal,
 portoria soluturos: ita fiet, vt re-
 gii reditus detrimentum capiant.
 14 Quamobrem nos, qui aulae sale con-
 diti, regis dedecus videre non sus-
 tinemus, propterea hoc tibi, rex,
 significandum curamus, vt librum
 gestorum maiorum tuorum inspicias.
 15 Inuenies enim in iis com-
 mentariis, et cognosces, hanc vr-
 bem esse rebellem, et regibus atque
 prouinciis incommodam, in eaque
 defectiones olim factas esse, eo vs-
 que vt vastata sit. Igitur hoc tibi,
 rex, indicamus, hac vrbe instaurata,
 eiusque muris restructis, fore vt in
 Syria nihil iuris habeas.

Tum rex Rehumus rationum
 magistro, et Samsais scribæ, reli-
 quisque eorum sociis Samariam
 incolentibus, et ceteris in Syria
 degentibus, responsum cum salu-
 tatione misit in hunc modum:
 quam ad nos misistis epistolam,
 1' explicata coram me est: meoque
 iussum quum quæsitum esset: com-
 pertum est, vrbem istam iam
 olim regibus repugnauisse, et
 in ea rebelliones ac defectiones
 existisse, regesque præpotentes
 1' Hierosolymis fuisse, quibus o-
 1' mni Syriæ regioni imperantibus,
 tributa, vectigalia, portoriaque sol-
 2' uerentur. Quamobrem edictum
 proponite, vt cessent homines isti,
 neue vrbs ista instaretur, nisi a me
 fuerit aliter decretum. Cauete,
 2' ne istud non fiat: ne inde oriatur
 damnum: quod sit regibus detri-
 2' mento. Hoc epistolæ regis Artaxer-
 xis exemplar simulac apud Re-
 humum rationum magistrum, et
 Samsaim scribam eorumque socios,
 recitatum est: illi celeriter Hiero-
 2' solymam ad Iudæos profecti sunt,
 eosque per potestatem atque vim
 impedierunt. Ita intermissum
 2' fani hierosolymitani opus iacuit,
 vsque ad annum secundum regni
 Darii Persarum regis.

CAPVT V.

Zorobabelis, ac Iesue studium in templi instauracione. Prætores ad regem Darium rursus de instauratoribus probis. Ad eundem prætorum consilium.

Vaticinantibus autem Haggæo
 vate, et Zacharia Addonis fi-
 lio vate, nomine Dei Israeli-
 tarum, quo erant præditi ad Iudæos,
 qui vel in Iudæa vel Hiero-
 solymis erant, excitati Zorobabel
 Salathielis, et Iesua Iosedeci
 filius, cæpere hierosolymitanum
 instaurare fanum, diuinis vatibus
 præsentibus, eosque confirmanti-
 bus. Eo tempore venerunt ad nos
 3
 Tha-

Thathanais Syriae prætor, et Stharbozahnais, eorumque socii, qui ex eis quæsiuerunt, cuiusnam mandato id templum instaurarent, inu-
 4 rosque reficerent? Ad quæ nos ita respondimus, nomina indicantes auctorum eius ædificationis,
 5 vt respiciente Deo senatores Iudæos, prohibiti non sint, donec causa ad Darium relata referretur
 6 super ea re epistola. Est autem in exemplari litterarum, quas Thathanais Syriae prætor et Stharbozahnais, sociique Apharsechæi in Syria degentes ad Darium regem miserunt scriptum in hanc senten-
 7 tiam: Dario regi salutem plurimam. Scito rex, venisse nos in iudæam prouinciam ad templum Dei magni, quod ingentibus saxis struitur, lignisque parietes integuntur, atque ab illis et diligenter sit opus, et feliciter. Nos ex senibus illis sciscitati sumus, cuiusnam mandato templum illud ædificarent, inurosque reficerent,
 10 eosque de eorum nominibus percontati sumus, qui sunt eorum principes, vt ea scriberemus, tibi-
 11 que id significarem. Illi nobis in hanc sententiam responderunt: nos, cæli terrarumque Dei cultores, templum instauramus, quod multis ante sæculis a maximo regum Israelitarum constructum fuerat, atque absolutum. Sed
 12 irritatus a maioribus nostris cæli Deus, eos Nabuchodonosori Babylonie Chaldæorum regi dedit, qui hoc templum euertit, illiusque populum Babylonem captiuum
 13 transtulit. Verum rex Cyrus anno primo sui Babylonie regni edictum de hoc instaurando fano
 14 proposuit, fani-que vasa aurea atque argentea, quæ Nabuchodonosor ex hierosolymitano templo sublato in babylonicum fanum deportauerat, abstulit ex babylonico fano: iisque cuidam nomine Sasbafari, (quem prætorem fecerat,)

traditis, ei imperauit, vt ea in templo hierosolymitano positum iret, vtque fanum eodem fundamento construendum curaret. Tum Sasbafar ille profectus hierosolymitani fani fundamenta iecit, atque ex eo hæcenus ædificatur, nec dum absolutum est. Quamobrem si tibi, rex, ita videtur, quærat in regio tablino, quod istuc Babylone est, an sit a Cyro rege decretum, vt hierosolymitanum fanum instauraretur, et nobis significato tuam super hac re sententiam.

CAPVT VI.

Cyri decretum inuentum pro fani constructione. Darii mandatum de reficiendo fano. Pascha reducum Hierosolymæ celebratum.

Tunc rex Darius imperauit, vt in libraria, vbi thesauri Babylone conditi erant, vestigaretur. Inuentusque est Ecbatani-
 2 nis* (quod castrum est in Media prouincia,) liber quidam, in quo sic memoriæ proditum erat. Anno primo regni sui Cyrus rex edicto
 3 sanxit, vt hierosolymitanum templum construeretur, vbi sacrificia fierent, ea amplitudine, vt altitudo sexaginta, et latitudo totidem pateret cubitos, trinis ingentium saxorum ordinibus, et
 4 singulis ligni: sumtus autem ex regia suppeditaretur. Vasa quæque fani aurea et argentea, quæ Nabuchodonosor ex hierosolymitano sublato fano Babylonem deportauerat, redderentur, et in Hierosolymæ relata fanum, suum in locum in æde reponerentur. Quamobrem tu Thathanai, Syriae prætor, et Stharbozahnai, vestrique socii Apharsechæi in Syria degentes, facescite istinc, istudque fanum fieri, et a Iudææ prætore iudæisque senatoribus in sua sede
 7 construi finite. Impero autem vt ita cum istis Iudææ senatoribus
 8 ad

ad istius fani constructionem agatis, vt de regio fisco, id est, de tributis, quæ in Syria penduntur, sedulo suppeditetur istis sumtus: ne opus intermittatur. Ac quæ opuserunt, tauri, arietes, agni ad sacrificandum cæli Deo, tum frumentum, sal, vinum, oleum; hæc vti illis hierosolymitanorum sacerdotum arbitrato quotidie sine dubio subministrantur: vt habeant, vnde cælesti Deo suauiter olentia libent, proque regis et eius filiorum vita supplicent. Atque hoc impero, vt quisquis hominum hoc mandatum immutauerit; is in tigno ex ipsius ædibus detracto et erecto suspendatur, eiusque domus hanc ob rem publicata conplanetur.

Deus autem, qui suum nomen ibi collocauit, omnem vel regem vel priuatum hominem perdat, qui ad istud hierosolymitanum templum vel immutandum vel corrumpendum manum adimouerit. Ego Darius hoc sedulo faciendum impero.

Tum Thathanais Syriæ prætor et Stharbozanais, eorumque socii Darii regis mandatum diligenter exsecuti sunt. Igitur iudæi senatores feliciter ædificantes, vaticinantibus Haggæo vate, et Zacharia Addonis filio, tum Dei iussu, tum Cyri et Darii et Artaxerxis Persarum regis, ædificium absoluerunt. Et eo templo ad diem tertium mensis Adaris, anno regni Darii sexto exædificato, egerunt Israelitæ sacerdotes et Leuitæ reliquique exsules eius templi dedicationem cum lætitia: ad quam dedicationem immolauere tauros centum, arietes ducentos, agnos quadringentos, capros caprinos ad vniuersorum Israelitarum expiationem duodecim, pro numero tribuum israelitarum: sacerdotibus in suas curias, et Leuitis in classes ad hierosolymitanum Dei cultum, ex libri

Mosis præscripto, distributis. Egerunt etiam exsilia reduces pascha die mensis primi decima quarta: iustratisque sacerdotibus et Leuitis, et omnibus ad vnum puris, Leuitæ pascha tum omnibus exsulibus, tum sacerdotibus suis consanguineis, et sibi ipsis immolarunt: et epulati sunt tam omnes ex captiuitate reuersi Israelitæ, quam omnes, qui apud eos ex incolarum gentibus impuricatem deposuerant Iouæ Israelitarum Dei studio: egeruntque azymalia septemdialia cum lætitia; quod eos Ioua lætitia adfecisset, eisque regis Assyriæ beneuolentiam conciliauisset, ad eos in opere fani Dei Israelitarum iuuandos.

CAPVT VII.

Esdra sacerdotis Babylone profectio, pietas mira. Artaxerxis ad Esdram litteræ benigne.

Post eas res regnante Artaxerxe Persarum rege, Esdras ad Aharonem pontificem per Saraïam, Azariam, Helciam, Sellumum, Sadocum, Achitobum, Amariam, Azariam, Maraiothum, Zariam, Ozini, Boccim, Abisuum, Phineem et Eleazarum genus referens, vir mosaica lege a Ioua, Israelitarum Deo, tradita acute eruditus, Babylone discescit, impetratis a rege, Iouæ Dei sui auxilio, omnibus suis postulatis. Cumque nonnulli Israelitarum, et sacerdotum, et Leuitarum, et cantorum, et ianitorum dedititorumque Hierosolymam profecti sunt, anno regis Artaxerxis septimo. Peruenit autem Hierosolymam primo die mensis quinti anni regis septimi, quum primo die mensis primi Babylone profectus esset: tam penso Dei sui auxilio vsus est. Adplicuerat enim animum suum Esdras non solum ad Iouæ legis studium atque executionem, ve-

rūm etiam ad Israelitas æquo et iure erudiendos

8 Dederat autem rex Artaxerxes epistolam Esdræ sacerdoti profesori, et verbis præceptorum et institutorum Israelitis a Ioua traditorum erudito: cuius epistolæ hoc est exemplar. Artaxerxes rex regum, Esdræ sacerdoti legis Dei cælestis profesori eximio Chananzæ. A me decretum est, vt cuicumque israelitici populi sacerdotum Leuitarum libuerit ex meo regno Hierosolymam proficisci, tecum proficiscatur: quandoquidem a rege et eius septem consiliariis nmitteris, vt Dei tui quam habes legem, Iudæorum et Hierosolymitanorum gratia, excutias: nec solum argentum et aurum, quod rex et eius consiliarij largiuntur Israelitarum Deo, cuius domicilium Hierosolymis est, feras, sed etiam quidquid argenti et auri nactus fueris in tota Babylo-niæ regione, vna cum iis, quæ populus et sacerdotes ad sui Dei templum hierosolymitanum vltro contulerint. Emes igitur ista pecunia sedulo tauros, arietes, agnos, eorumque ferta et prolibandum vinum, quæ Hierosolymis ad aram templi Dei vestri libes. Reliquo argento et auro vtimini tuo et tuorum confanguineorum arbitrio, ex Dei vestri sententia. Vasa autem, tibi ad cultum templi Dei tui tradita, referto ante Deum hierosolymitanum. Cetera, quæ tibi ad Dei tui templum fuerint impendenda, solues de fisco regis. Ego vero Artaxerxes rex omnibus impero in Syria degentibus, vt quidquid a vobis petierit Esdras sacerdos, legis Dei calorū peritus, id sedulo præstetur, vsque ad argenti talenta centum, tritici coros centum, vini et olei batos centenos, et salis sine vlla præscriptione. Denique, quidquid cælesti Deo placuerit, id ad eius templum

diligenter exhibeatur: ne regis et regnum et liberi dent pœnas. Hoc quoque vobis significamus, vt ne vlli sacerdotum, Leuitarum, cantorum, ianitorum, dedititorum, et istius templi ministrorum tributum, vectigal, portorium imponi liceat. Tu vero Esdra, pro Dei tui sapientia, qua præditus es, statuito iudices et præfides, eos, que omnes legis Dei tui peritos, qui omnibus Syriam incolentibus ius dicant, imperitos autem docetote. Ac quisquis tui Dei et regis legi non paruerit; in eum sine dubitatione animaduertatur vel morte, vel exsilio, vel bonorum multatione, vel vinculis.

CAPVT VIII.

Esdras pius ad Iouam. Reduces cum Esdra Hierosolymam. Supellex tradita sacerdotibus. Hostia wastlande.

GRatias ago Iouæ, Deo nostro patrio, qui regi eam ornandi hierosolymitani Iouæ templi mentem dederit, mihi que, regis et eius consiliariorum, omniumque regionum militiæ ducum clementiam conciliauerit. Ego igitur Iouæ Dei mei ope confirmatus, Israelitarum primarios, qui me comitarentur, congregaui.

Atque hi sunt suarum familiarum principes, eorumque genus, qui regnante Artaxerxe mecum Babylone profecti sunt. Ex Phinee prognatis Gersomus. Ex Ithamare Daniel. Ex Dauide Hattus. Ex Sechenia per Pharosum Zacharias, et cum eo recensiti in sua stirpe mares centum quinquaginta. Ex Phahathmoabi posteris Elioenais Zarahiæ filius, et cum eo mares ducenti. Ex Zathoe H. Sechenias Iahazielis filius, et cum eo mares trecenti. Ex Adine Ebedus Ionathanis filius, et cum eo mares quinquaginta. Ex Elamo Esaias Athaliæ filius, et cum eo mares septuaginta. Ex Sapha-

404
Saphatia Zabadias Michaelis filius,
11 et cum eo mares octoginta. Ex
Ioabo Abdias Iehiclis filius, et
cum eo mares ducenti octodecim.
12 Ex G. Baani H. Solomithus Iosiphix
filius, et cum eo mares centum sexa-
13 ginta. Ex Bebai Zacharias Bebai
filius, et cum eo mares octo et vi-
14 ginti. Ex Azgado Ioannes Hacca-
tanis filius, et cum eo mares cen-
15 tum decem. Ex Adonicamo po-
stremi, quorum nomina sunt Eli-
phelethus, Iehiel et Samaias, et cum
16 eis mares sexaginta. Ex Begui
Vthais et Zabudus, et cum eo mares
septuaginta.
17 His ego ad fluuium, qui ad Aha-
uam defertur, coactis, quum ibi
triduum moratis nobis, quum ce-
teros, tum sacerdotes recognouis-
sem, neque ullos ex Leuitis ibi in-
18 uenissim: nisi Eliezerem, Arie-
lem, Semeiam, Elnathanem, Ia-
ribum, Elnathanem, Nathanem,
Zachariam et Mosollamum prin-
cipes, et Ioiaribum, et Elna-
thanem, homines prudentes:
19 iisque ad Eddonem Chasphiæ
loco præpositum mandata dedi,
20 et verba suggesti, quibus Ed-
doni et eius cognatis dedititios
apud Chasphiam locum persua-
derent, vt administri nobis ad
Dei nostri templum adducerentur.
21 Itaque adduxere nobis, (hoc
efficiente Deo nostro nobis propi-
tione,) peritum quemdam hominem
Moholi Leuis filio Israelis nepote
22 prognatum, et Serebiam eius-
que filios et fratres octodecim, et
Hafabiam, et cum eo Esaïam Mera-
ri prognatum, eiusque fratres, et
23 eorum filios viginti; tum dedi-
titios a Dauide et proceribus mu-
neri Leuitarum attributos, ducen-
tos viginti, omnes noninatum ad-
24 pellatos. Ibi ad fluuium Ahauam
ieiunium indixi, vt Deo nostro
submiti, rectam ab eo viam nobis
nostrisque paruulis et rebus omni-
25 bus peteremus. Puduerat enim

me, milites et equites a rege pete-
re, qui nos ab hostibus in itinere
defenderent: nam regi dixeram
mus, Dei nostri ope omnes eius stu-
diosos inuari: omnibus autem e-
ius desertoribus, eius viribus et ira
noceri. Igitur quum ieiunauis-
2 semus, et postulatum nostrum a
Deo nostro impetrassemus: delegi
ex sacerdotum principibus duode-
cim, videlicet Serebiam et Hafab-
2 iam, et cum eis decem ex ipsorum
fratribus, quibus argentum, aurum,
vasa, templi Dei nostri donarium,
tum a rege eiusque consiliariis et
principibus: tum ab omnibus,
2 qui aderant, Israelitis collatum ad-
pendi, idque in manum: videlicet
3 argenti talenta sexcenta quinquaginta,
argentea vasa centum talentorum,
auri centum talenta, crateres
aureos viginti, mille drachmarum,
æris vasa fulgentis et præbi
duo, perinde elegantia, ac si essent
aurea. Deinde eis demonstraui,
3 et ipsos esse Iouæ sacros, et vasa
sacra, et argentum atque aurum
Iouæ, patrio ipsorum Deo, sponte
donatum. Proinde vigilanter ea
custodirent, donec sacerdotum Le-
uitarumque et Israelitarum famili-
arum principibus Hierosolymæ in
templi Iouæ cœnaculis adpendis-
sent. Quuniquæ sacerdotes et Le-
uitæ argenti aurique pondus et va-
sa Hierosolymiam in templum Dei
nostri deportanda recepissent:
profecti ab Ahaua fluuio, die men-
sis primi duodecimo, Hierosoly-
mam ire contendimus. Eo post-
quam a Deo nostro adiuti, et ab ho-
stibus et itineris insidiis defensi,
peruenimus, ibique triduum mo-
rati fuimus: quarto die argen-
tum, aurum, et vasa in Dei nostri
templo adpensa in manum sunt
Meremotho Vriæ filio sacerdoti,
cum quo aderat Eleazarus Phinee
natus, et præter eos Iozabadus Ie-
sux, et Noadias Bennois filius Le-
uitæ; et adpensa sunt omnia ad-
nume-

15 O Ioua, Deus Israelitarum, qui iustus es, ecce nos, qui hodie seruati restamus, tibi ob nostra crimina obnoxios, coram quo hac in re stari non potest.

CAPVT X.

Populus ad Esdram consolandum, incusatio in Iudeos per Esdram. Coniugatorum contra legem nomina.

1 **I**Nterea dum flens Esdras, et ante fanum iacens, orat, et peccatum confitetur: conuenit ad eum ingens Israelitarum, virorum, mulierum, puerorum frequentia.

2 Et in magnum populo ploratum edente, Sechenias Iehielis filius, Elamo prognatus, Esdram sic adloquitur: nos quidem in Deum nostrum commisimus, qui vxores alienas ex incolis nationibus duxerimus: sed tamen est Israelitis hac in re spes.

3 Agedum, paciscamur Deo nostro, omnes feminas, et ex iis natos amandare, vt fert et domini, et eorum, qui Dei nostri disciplinam reuerentur, decretum: atque ita ex lege fiat. Surge, nam tua æque

4 ac nostra refert: confirmate, age.

5 Tum Esdras surrexit, et sacerdotes primarios Leuitas, omnesque Israelitas ad iurandum adegit, ita facturos. Atque vbi iurarunt,

6 digressus a fani vestibulo, cubiculum petiit Ioannis Eliasibi filii: idque et a cibo ieiunus et a potione, tantopere exsulum crimen lugebat. Deinde per Iudæam et

7 Hierosolymis edictum est, vt omnes exsules conuenirent Hierosolymam: ac quisquis intra triduum non venisset, vt erat a principibus et senatoribus decretum, eius vt omnia bona sacrentur, et ipse exsulum ciuitate priuaretur. Igitur congregati omnes Iudæi et Beniamitæ Hierosolymam illis tribus diebus, die mensis noni vicesima adfuerunt vniuersi in templi arca, tre-

mentes tum propter rem ipsam, tum propter pluuiam.

Ad quos Esdras sacerdos quum 10 surrexisset, ita locutus est: vos crimen commisistis, qui alienas duxeritis vxores, vt Israelitarum crimen aueretis. Quamobrem tribuite 11 hanc Iouæ, maiorum vestrorum Deo, gloriam, vt eius obtemperantes arbitrio, et ab incolarum nationibus, et ab alienis feminis abstineatis. Ad hæc tota concio clara voce re- 12 spondit in hanc sententiam: isto quidem modo faciendum nobis est. Sed et populus multus est, et tem- 13 pus pluuium, nec foris stari potest, nec opus vnius est aut alterius diei: nam hac in re multum pec- 14 cauimus. Quocirca præficiantur toti reipublicæ principes nostri, ad quos quicumque nostris in oppi- 15 dis vxores duxerunt alienas, conueniant ad certa tempora, cumque iis adsint cuiusque oppidi senatores et iudices, donec hac tandem re ira Dei nostri a nobis auertatur. Igitur præfectis huic negotio Ionathane Afaelis, et Iaazia Thecæ filio, adiutoribus Mosolamo et Sebethai Leuita, paruerunt exsules: delectique Esdras 16 sacerdos, et homines suarum patriarum familiarum primarii: ii- que omnes nominatim adpellati, confedere primo die mensis decimi, vt de re quærent, estque 17 transactum omnium negotium, qui vxores adsciuerant extraneas, intra primum diem mensis primi. In- 18 uenti sunt autem de genere sacerdotum, qui vxores duxerant externas, nati Iesua Iosedeci filio, et eius fratribus Maaseias, Eliezer, Iaribus et Godolias: qui ad dimit- 19 tendas vxores suas consenserunt, et arietem sui criminis piaculum dederunt. Ab Emmere orti Ha- 20 nanis et Zabadias. Ab Harimo 21 Maaseias, Elias, Semeias, Iehiel et Ozias. A Phashure Elionais, Ma- 22 aseias, Ismael, Nathanael, Iozaba- 23 dus

23 dus et Elasa. Ex Leuitis Iozaba-
 24 dus, Semeis, Celaia, qui et Calita,
 Phataias, Iudas et Eliezer. Ex
 cantoribus Eliasibus. Ex ianitori-
 bus Sellumus, Telemus et Vris.
 25 Ex Israelitis a Pharofo orti Rami-
 as, Iezias, Malcias, Miiamin, Elea-
 26 zarus, Melchias et Banaias. Ab
 Elamo Mattanias, Zacharias, Ie-
 hiel, Abdis, Ieremothus et Elias.
 27 A Zattu Elioenais, Eliasibus, Mattan-
 ias, Ieremothus, Zabadius et A-
 28 ziza, a Benai Ioannes, Hananias,
 29 Zabbais et Athlais. A Bani Mo-
 follamus, Malluchus, Adaias, Iasu-
 30 bus, Saal et Ramothus. A Pha-
 hathmoabø Adna, Chalal, Banaias,
 Maaseias, Mattanias, Basaleel, Ben-
 31 nuis et Manasfes. Ab Harimo

Eliezer, Isfias, Melchias, Semeias,
 Simeon, Benjamin, Malluchus 32
 et Samarias. Ab Hasomo Mattan- 33
 ias, Mattatta, Zabadius, Eliphele-
 tus, Ieremais, Manasfes et Semeis.
 A Bani Maadais, Amramus, Vel, 34
 Banaias, Bedias et Celuus, 35
 Vania, Meremotus, Eliasibus, 36
 Mattanias, Mattenais, Iaasaus, 37
 Banis, Bennuis, Semeis, 38
 Selemias, Nathan, Adaias, 39
 Machnadebais, Safais, Sarais, 40
 Azarel, Selemias, Samarias, 41
 Sellumus, Amarias et Iosephus. 42
 A Nebone Ieiel, Mathathias, Zaba- 43
 dus, Zebina, Iaddaus, Ioel et Bana-
 ias. Hi omnes duxerant vxores 44
 extraneas, quarum nonnullæ libe-
 ros genuerant.

ESDRAE LIBER II.

CAPVT I.

*Nehemia Hachalia filii historia, lacrima,
 precatioque ad Iouam.*

1 **A**NNO b vicesimo, mense
 Casleu, quum ego in arce
 2 Susis essem: aduenit
 Hananis quidam de meis
 cognatis, et alii quidam ex Iudæa,
 qui mihi de Iudæis, qui ex captiui-
 tate reliqui euaserant, et de Hiero-
 3 solymis interroganti responderunt,
 reliquos ex captiuitate illic in
 prouincia magno esse in malo at-
 que probro, Hierosolymæ muros
 dissipatos, et portas igni crematas.
 4 His ergo rebus auditis, sedens ali-
 quot dies plorauit atque luxi, et ie-
 iunans cælestem Deum huiusmodi
 5 precibus interpellauit: o Ioua,
 Deus cælestis, Deus magne et ter-
 ribilis, qui pacto stas, et clementia

vteris erga tui amantes, tuaque
 præcepta conseruantes, habe 6
 quæso et aures attentas, et oculos
 apertos, ad exaudiendas preces,
 quibus ego tuus te hodie noctes
 diesque pro tuis Israelitis inter-
 pello, Israelitarum peccata confi-
 tens. Quæ nos contra te, ego mea- 7
 que domus patria, commisimus,
 dum a te abhorrentes, præcepta,
 instituta, iura, quæ tu Mofi tuo
 mandasti, non conseruamus. Me- 8
 mento quæso illius rei, quam Mofi
 tuo promisisti, quum diceres, nos
 esse contra te commissuros, et te
 nos esse per ceteras nationes dissi-
 paturum. Quumque ad te reuersi, 9
 tua præcepta conseruaremus atque
 exsequeremur, etiam si essemus ad
 cæli extrema dispersi: te inde nos
 esse collecturum, et in locum, quem
 tuo

tuo nomini collocando delegisfes, adducturum. Atque tui serui sunt, et populus, quem tu ista magna vi et valida manu redemisti. Obsecro, Domine, præsta aurem attentam tum meis, qui tuus sum, tum ceterorum tuorum reuerendi tui nominis cupidorum precibus: et mihi tuo sic hodie propitius esto, vt mihi apud hunc virum misericordiam concilies.

CAPVT II.

Nehemias regis prægustator. Ad illum rex, benignus, exoratus. Murs hierosolymitani ruina. Piorum devisionses ab improbis.

ERam autem regis prægustator. Igitur in mense Nisan, anno regis Artaxerxis vicefimo, quum adpositum ei vinum cepissem, et ei ministrassem, idque apud eum præter solitum tristis: ita me rex adlocutus est: qui sit, vt vultu sis adeo tristis? quum non ægrotes. Mirum ni animæ tristitia est. Hic ego maiorem in modum territus: rex in perpetuum viue, inquam. Possumne non tristi vultu esse, euerfa vrbe, in qua sepulcra sunt maiorum meorum, eiusque portis igne consumtis? Et rex: quidnam ergo petis? Cui ego cælestem Deum precatus, ita dixi: si tibi, rex, ita videtur, et si tuus ego tibi placeo, peto, vt me dimittas in Iudæam ad urbem, quæ maiorum meorum sepulcra continet, instaurandam. Et rex adsidente coniuge: quamdiu autem, inquit, in itinere futurus es? et quando rediturus? Tum ego, quum regi dimittere me visum esset, tempusei statui, atque ita respondi: si tibi placet, rex, curabis, vt mihi ad Syriæ prætores dentur epistolæ, qui me, donec in Iudæam peruenero, deducant. Præterea litteræ ad Asaphum regis siluæ custodem, qui mihi ligna suggerat

ad refarciendas portas arcis, quæ ad templum sita est, vrbisque muros et domum, in quam diuertam. Tum rex mihi, Dei mei ope adiuto, illa dedit, et ego Syriæ prætores adgressus, eis regias tradidi litteras, comitantibus me militum ducibus et equitibus, a rege misfis. Quod vbi audiuit Sanaballatus Horonius, et Tobias seruus Ammonita, ægerrime tulerunt, venisse hominem, qui Israelitarum bono stude-ret.

Ego postquam Hierosolymam veni, atque ibi triduum fui: noctu surrexi cum paucorum hominum comitatu: neque cuiquam hominum indicaueram, quid mihi Deus Hierosolymis facere mentem dedisset, nec vllum iumentum habebam, præter id, in quo equitabam. Igitur noctu per portam vallis egressus, et fontem draconis prætergressus, ad portam fini perueni: et dirutos Hierosolymæ muros portasque igne combustas contemplantus, perrexi ad portam fontis, et ad regiam piscinam. Vbi quum iumento, cui insidebam, locus ad transeundum desset: ascendi per torrentem noctu, et inspectis muris, reuersus ad portam vallis, et, per eam ingressus, redii. Nesciebant autem magistratus, quo iuissem, aut quam rem agerem: neque id Iudæis, neque sacerdotibus, neque primatibus, neque magistratibus, aut reliquis opus facientibus adhuc indicaueram. Tum eis demonstraui, ipsos videre, quanto essemus in malo, vastata Hierosolyma, eiusque portis igne combustis. Itaque nobis instaurandos esse muros Hierosolymæ, ne amplius essemus profrosi. Quumque eis ostendissem, quanta me Deus meus ope iunisset, et quæ mihi rex dixisset: illi probe confirmati, cœperunt ad ædificandum inuicem cohortari. Quod vbi audire Sanaballatus Horonius,

us, et Tobias seruus Ammonita, et Gesenius Arabs: deridebant nos, et cum contemtionem nostri quærebant, quidnam rei ageremus? num contra regem rebellaremus. Quibus ego respondi, nos cælestis Dei cultores eo propitio, ædificationem adgredi: ipsos vero nullam partem, aut ius, aut monumentum habere Hierosolymis.

CAPVT III.

Muri vrbis instauratio. Instauratores.

ERgo excitati Eliasibus summus pontifex, eiusque cognati sacerdotes, portam balantum exstruxerunt: et iidem, erectis eius ostiis, eam lustrarunt, idque vsque ad turrim centenariam, quæ Hanaeelis vocatur. Secundum hunc ædificauerunt Hierichuntii, et porro Zacchur Amris filius. Portam autem piscium instaurarunt Hasnæ filii, eamque contignarunt, et eius ostia, seras et repagula posuerunt. Secundum hos refecit Meremothus Vriæ filius, Haccosi nepos: et porro Mosollamus Barachizæ filius, Mesezabelis nepos: deinde Sadocus Baanæ filius. Secundum hos refecere Thecuani: quorum tamen nobiles colla sua domini sui operi non subdidere. Portam veterem refecere Ioiada Phasææ, et Mosollamus Besodizæ filius: eamque contabularunt, et eius ostia, seras et repagula posuerunt. Secundum eos refecere Malatias Gabaonensis, et Iadon Mero-notita, Gabaonenses, et Masphani vsque ad solium prætoris Syriæ. Secundum hos refecit Oziel Harazæ filius, aurifex, et secundum hunc Ananias Haracaimi filius: atque hi Hierosolymam vsque ad dirutum murum restituerunt. Secundum hos refecit Raphaelias Huris filius, præfectus dimidiæ partis Hieroso-

lymorum. Et porro Iadaias Haromaphi filius, idque contra suas ædes: deinde Hattus Hasabaniæ filius. Alteram partem et turrim furnorum refecere Melchias Harimi, et Hasubus Phahathmoabi filius. Secundum hunc refecit Sellumus Halois filius, præfectus dimidiæ Hierosolymorum partis, vna cum suis filiabus. Portam vallis refecit Hanum et Zanoenses, qui et eam ædificauerunt, eiusque ostia et seras repagulaque posuerunt: et præterea muri mille cubitos vsque ad portam finariam, quam refecit Melchias Rechabi filius, præfectus tractus Bethaccaremæ: eaque instaurata seras et repagula posuit. Portam fontis refecit Sellum Cholhozis filius, Masphensis tractus præfectus, eamque ædificauit ac operuit: ostia, seras, repagula fixit: itemque murum piscinæ Siloæ ad hortos regis, vsque ad gradus, quibus ex vrbe Dauidis descenditur. Post hunc refecit Nehemias Azboci filius, præfectus dimidiæ partis tractus bethzurenensis, vsque contra Dauidis sepulcrum, et vsque ad piscinam factam, et ad domum heroum. Post eum refecerunt Leuitæ Rehumus Banis filius, et secundum eum Hasabias præfectus ex dimidia parte ceilani tractus, in suo tractu. Post eum refecerunt eorum cognati Bauais Henadadi filius, præfectus ex dimidia parte tractus ceilani. Secundum hunc refecit Ezer Iesuz filius, Masphæ præfectus, alteram partem contra cliuum armorum angularem. Post hunc ad montem refecit Baruchus Zabbais filius partem alteram a versura ad ingressum domus Eliasibi pontificis maximi. Post eum Meremothus Vriæ filius, Haccosi nepos, partem alteram ab ingressu domus Eliasibi vsque ad eiusdem extremum. Post hunc sacerdotes pagorum. Deinde Benjamin et Hasubus con-

tra domos suas: deinde Azarias
 Maaseiæ filius, Ananiæ nepos, apud
 14 ædes suas. Deinde Benuis He-
 nadadi filius, partem alteram ab
 Azariæ domo ad versuram et ad
 25 angulum vsque. Deinde Phalal
 Vzais filius, a versuræ regione, et
 turri, quæ ex superiore proninet
 regia, ad atrium carceris. Post eum
 26 Phaadias Pharosi filius, et dediti-
 tii, Ophel incolentes, vsque contra
 portam aquæ ad orientem et promi-
 27 nentem turrim, Deinde Thecua-
 ni partem alteram a regione turris
 magnæ prominentis vsque ad O-
 28 phelis murum. A porta equorum
 refecere sacerdotes contra suam
 29 quisque domum. Deinde Sado-
 cus Emmeris filius contra suam
 domum: post quem Semeias Se-
 30 chenix filius, custos portæ orienta-
 lis. Deinde Ananias Seleniæ fi-
 lius, et Hanun Salaphi filius sextus,
 partem alteram. Deinde Mosolla-
 mus Barachiæ filius, contra suum
 31 cubiculum. Deinde Melchias au-
 rificis filius vsque ad ædes dediti-
 tionum et negotiatorum contra
 portam præfecturæ vsque ad cœ-
 32 naculum anguli et portam balantum
 refecerunt aurifices et negotiato-
 res.

CAPVT III.

*Derisores aduersarii. Muri absolutio per
 armatos. Instauratorum adiuidium, et
 studium.*

1 **P**ostquam intellexit Sanaballa-
 tus, nos instaurare muros: ma-
 gna cum indignatione iratus,
 2 cepit deridere Iudæos. Quid
 faciunt imbelles isti Iudæi? (in-
 quiebat apud cognatos suos et mili-
 tes samaritanos,) idne permittetur
 eis, vt sacrificent? vt aliquando
 perficiant? vt rudera lapidibus,
 3 iisque combustis, vtantur rediui-
 nis? Et Tobias Ammonita, qui

apud eum erat, equidem si vel vul-
 pes, inquit, in eorum ædificationem
 ascenderit, facile eorum lapideum
 murum diruet. Exaudi, Deus no- 4
 ster, vt contentui simus, et conuer-
 te ipsorum ignominiam in ipso-
 rum caput, vt captiui in aliqua re-
 gione sint contentui. Ne eorum 5
 culpam tegito, ne eorum peccatum
 de tuo conspectu deleatur, qui con-
 tra ædificantes indignantur. Igi- 6
 tur quum ædificantibus nobis mu-
 rum et eo iam dimidia parte plane
 compacto, populus animum operi
 intentum haberet; postquam au- 7
 diuere Sanaballatus, Tobias, Ara-
 bes, Ammonitæ et Azotii, Hieroso-
 lymæ muros, cæpta iam dirutorum
 obstructione, refici: id adeo ægre
 tulerunt, vt vniuersi communi- 8
 ter ad bellum Hierosolymæ infe-
 rendum, eius interturbandæ gratia,
 conspirarent. At nos Deum no- 9
 strum comprecati, statuta contra
 illos diurna nocturnaue custodia,
 nostros muniuimus: quamuis 10
 conquerentibus Iudæis, se dimi-
 nutis baiulorum viribus, quum tanta
 esset intrita, muros extruere non
 posse. Statuerant autem hostes 11
 nostri, nos nec opinantes de impro-
 uiso opprimere, nobisque inter-
 12 fectis opus impedire. Sed id
 quum nobis Iudæi illorum finitimi
 decies ex omnibus locis, in quibus
 nobis accolebant,* indicatum venis-
 13 sent: collocaui inferioribus locis
 post muros in fossis homines gene-
 ratim, gladiis, hastis, et arcibus
 armatos, et prouisa re, optima- 14
 tes, magistratus, reliquumque vul-
 gus monere institi, ne illos metue-
 rent, sed magni illius et terribilis
 Domini memores, pro suis cognatis
 liberis, coniugibus et domibus
 dimicarent. Ita postquam audi- 15
 tum est hostibus nostris, rem nobis
 esse notam: fractum est diuinitus
 illorum consilium, et nos ad suum
 quisque opus in muros rediimus.
 Atque

6 Atque ex eo die dimidia pars meo-
rum famulorum opus faciebant; altera hastas, clipeos, arcus et loric-
as habebant, ducibus post totam
7 Iudæorum stirpem collocatis in
muro ædificantium. Qui onera
portabant aut collocabant, altera
8 manu opus faciebant, altera telum
tenebant. Aedificatores gladiis
accincti ædificabant. Tubæ signum
9 apud me erat. Monueram autem
primates et magistratus, reliquum-
que vulgus, esse magnum opus, et
late patens, et nos in muris longe
10 alios ab aliis esse dispersos. Pro-
inde quo in loco tubæ sonitum au-
diuissent, eo ad nos conuenirent:
Deum nostrum esse pro nobis cer-
taturum. Ita nobis opus facien-
tibus, illorum dimidia pars hastas
tenebant ab exortu auroræ, donec
11 existerent stellæ. Atque eodem
tempore populo præceperam, vt
cum suo quisque famulo in media
Hierosolyma pernoctarent: atque
ita noctu in excubiis, interdum in
12 opere essemus: nec ego, nec mei
cognati et famuli, et me comitantes
custodes, vestimenta exuebamus,
sinum quisque telum dextra tene-
tes.

CAPVT V.

*Faneratorum iniquitas. Nehemiæ concio,
probitus, preces ad Ionam.*

13 **I**Nterea exoritur magna homi-
num, eorumque vxorum, con-
tra suos cognatos Iudæos que-
rela. Erant qui ita dicerent: ma-
gnus est nostrum nostrorumque
liberum numerus: comparandum
est nobis inde frumentum, quo vi-
uamus. Alii sic: oppignorandi
sunt nobis fundi nostri, et vineæ
et domus, vt frumentum in fame
comparemus. Nonnulli ita: at
pro nostris fundis et vineis ad tri-
butum regi pendendum pecuniam
sumimus mutuam. Iam quum

eiusdem sint corporis nostri cogna-
ti atque nos. eorumque liberi at-
que nostri: nos tamen liberos no-
stros in seruitutem dedimus, iam-
que emancipatas filiarum nostra-
rum nonnullas vindicare nequi-
mus; quum fundos nostros et vine-
as teneant alii. Hac ego illorum
6 querimonia et verbis auditis, eam
rem ægerrime tuli. Ac postquam
7 rem animo perpendi: primates et
magistratus obiurgavi, qui sœnus
a suis consanguineis exigere: at-
que aduocata frequenti propter eos
concione, ita locutus sum: ergo
8 nos consanguineos nostros Iudæos,
in exteris gentes venditos, pro no-
stris viribus redimemus: et vos
consanguineos vestros a nobis red-
emptos emetis? Quumque illi si-
lentes non inuenirent, quod re-
sponderent: istud non recte faci-
tis, inquam ego. Nonne in me-
9 tu Dei nostri viuetis, vt extraneo-
rum hostium nostrorum vituperationem
euietis? Ego quoque et
10 mei cognati famulique argentum
eis frumentumque mutuauimus:
agite, remittamus hoc nomen:
reddite eis hodie agros suos, vi-
11 neas, oliueta et domos: tum cen-
tesimam condonate pecuniæ, fru-
menti, vini et olei, quæ eis mu-
tua dedistis. Tum illi se reddi-
12 tuos promiserunt, neque quid-
quam exacturos, facturosque, vt
ego dixissem. Et ego vocatos sa-
cerdotes iurare coegi, ita facturos.
Deinde gremium meum excutiens,
13 sic excutiat Deus, inquam, omnem,
qui non hoc præstiterit, ex sua do-
mo atque labore, et ita excusus
esto atque vacuus. Et vniuersa con-
cilio, ita saxit, inquit: Iouaque
laudato, ita fecit populus. Cete-
14 rum ex quo mihi mandata Iudææ
prætura est, id est, ab anno regis
Artaxerxis vicefimo, ad tricesi-
mum secundum, per eos, inquam,
duodecim annos, ego meique co-
gnati

gnati victu prætorio non viximus:
 15 quum decesores mei prætores popu-
 lum onerauissent, quadragenos
 argenti siclos panis viniq̄ nomine
 assidue exigendo: vt interim de
 famulorum in plebem petulantia
 taceam, quos equidem Dei metu
 16 imitatus non sum. Nec solum
 hoc reficiendorum murorum opus
 adiuui ipse, sed etiam neque fun-
 dum emimus, et omnes mei famu-
 17 li simul illic aderant operi. Iu-
 dæi autem et magistratus, homines
 centum quinquaginta, tum qui ad
 nos ex finitimis gentibus ventita-
 18 bant, mea utebantur mensa. Ita-
 que mihi quotidie maclabatur bos
 vnus, et balantes sex opimæ, præ-
 ter aues: adde decimo quoque die
 magnam omnis generis vini copi-
 am: et tamen victum prætorium
 non exigebam: quandoquidem popu-
 19 lus is satis ipso opere onerabatur.
 Memento, vt meo bono consulas, mi
 Deus, eorum omnium causa, quæ
 ei populo feci.

CAPVT VI.

*In Nehemiam insidiæ ab aduersariis. Istius
 ad insidiatores responso virilis.*

1 **P**ostquam auditum est Sanabal-
 lato, et Tobix, et Gosemo
 Arabi, ceterisque nostris ho-
 stibus, me ita muros instaurasse,
 vt nihil in eis dirutum restaret;
 (quamquam nondum fores collo-
 2 caueram in portis:) miserunt ad
 me Sanaballatus, et Gosemus, vt
 ad eos venirem, quo simul in pa-
 gis, in campo Onone, consultare-
 mus. Habebant autem in animo,
 3 mihi nocere. Quibus ego nris
 nuntiis significau, me in tanto
 opere occupatum, non posse dis-
 cedere: ne, si eo omisso ad
 eos descendissem, intermitteretur.
 4 Quumque ad me quater eadem
 mississent, et ego eis eadem respon-

dissem: misit ad me quinto Sa-
 naballatus eadem per puerum su-
 um, apertam ferentem epistolam
 in hunc modum scriptam: fama 6
 est inter gentes, et Gosemus dicit,
 te et Iudæos rebellionem cogitare;
 teque ideo muros instaurare, vt ea
 ratione rex eorum fias. Quin 7
 etiam vates statuisse, qui te Hiero-
 solymis Iudææ regem saluent.
 Quamobrem quum ea sit rex audi-
 turus: ades, vt simul consultemus.
 Ad hæc ego respondi, non esse ita, 8
 vt ipse diceret, sed ea ipsum sua
 sponte comminisci. Omnes enim 9
 terrebant nos, eo consilio, vt omit-
 teretur a nobis opus, neque effi-
 ceretur. Itaque confirmaui ipse
 me. Quumque domum venissem 10
 Semeix Dalaiæ filii, Metabeelis
 nepotis, quæ domus erat semota
 ab aliis, et ille suaderet, vt nos in
 mediam sani cellam reciperemus,
 cellæque ostia obseraremus; ven-
 turos enim, qui me interficerent,
 et venturos noctu: respondi, 11
 non eum esse me, vt fugerem, aut
 in ædem euadendi causa intrarem:
 itaque non esse intraturum. De- 12
 inde intellexi, non id ei fuisse di-
 uinitus mandatum, sed a Tobia et
 Sanaballato mercede persuasum,
 vt illud oraculum mihi diceret:
 et ideo persuasum, vt id præ metu 13
 facerem, atque ita peccarem, et
 apud eos male audirem, atque ab
 eis vituperarer. Memento, mi 14
 Deus, illorum Tobix et Sanabal-
 lati facinorum, nec non Nôadiæ
 mulieris vatis, et ceterorum va-
 tum, qui me deterrebant.
 Est autem absolutus murus die 15
 vicesima quinta Elulis, die quinqu-
 gesimo secundo. Cuius rei fama 16
 postquam apud omnes hostes nos-
 tros increbuit: territæ omnes nobis
 finitimæ gentes, multum de arro-
 gantia deposuerunt, intelligentes,
 id opus a nostro factum esse Deo.
 Atque illo quidem tempore com- 17
 pluri-

e) collato a populo cellæ nomine, vt solebat prætoribus conferri.

plurium Iudææ primatum epistolarum ad Tobiam, et vicissim Tobiarum ad ipsos ferebantur. Erant enim Iudæorum multi iureiurando cum eo sociati; quippe qui Secheniæ Aræ filii gener esset, cuiusque filius Ioannes filiani Mosollami Barachiæ filii in matrimonium duxisset: atque eius laudes apud me prædicabant, et mea dicta ei referebant, quæ erant hæc: Tobiam mei terrendi gratia misisse literas.

CAPVT VII.

Muri hierosolymitani custodes. Reduces familie iudææ. Collata munera ad murum instaurantium.

EXstruendis muris portarum fores collocaui; constitutisque ianitoribus, cantoribus et Leuitis: præcepi Hanani fratri meo, et Ananiæ arcis hierosolymitanæ præfecto, homini fideli et inprimis religioso, vt Hierosolymorum portæ neque ante solis æstum patefierent: et, ipsis adhuc præsentibus, clauderentur atque obserarentur, statutis Hierosolymitanorum custodibus, qui contra suam quisque domum excubarent. Quinque et vrbs spatiosa amplaque foret, et exiguus in ea populus esset, domibus nondum constructis: ego diuino impulsu primates et magistratus atque plebem recensendi gratia conuocaui, nactusque codicem, in quo ratio confecta erat, qui numerus primum aduenisset, sic in eo scriptum reperii: qui provinciales ex captiuis, quos Nabuchodonosor Babylonix rex transtulerat, discesserint, et Hierosolymam et in Iudæam sua quique in oppida redierint, qui quidem venerunt cum Zorobabele, Iesua, Nehemia, Azaria, Raamia, Nahamani, Mardocheo, Belfane, Misperetho, Beguai, Nahumo et Baana, hominum in-

quam Israelitarum numerus hic est. A Pharaso orti duo millia centum septuaginta duo. A Sephatia trecenti septuaginta duo. Ab Ara sexcenti quinquaginta duo. A Phahathmoabo, ex Iesua et Ioabonatis duo millia octingenti octodecim. Ab Elamo mille ducenti quinquaginta quatuor. A Zattu octingenti quadraginta quinque. A Zachæo septingenti sexaginta. Ab Bennoi sexcenti quadraginta octo. A Bebai sexcenti viginti octo. Ab Azgaddo duo millia trecenti viginti duo. Ab Adonicamo sexcenti sexaginta septem. A Beguai duo millia sexcenti septem. Ab Adine sexcenti quinquaginta quinque. Ab Atere ex Ezechia nonaginta octo. Ab Hasumo trecenti viginti octo. A Besai trecenti viginti quatuor. Ab Haripho centum duodecim. A Gabaone nonaginta quinque. Bethlehemiæ et Netophaenses centum octoginta octo. Anathoteses centum quadraginta duo. Cariathiarienses, Cephirani et Berothenenses septingenti quadraginta tres. Haramani et Gabaenses sexcenti viginti vnus. Machmantini centum viginti duo. Bethelenses et Haienses centum viginti tres. Nebonis alterius homines quinquaginta duo. Ab Elamo altero orti mille ducenti quinquaginta quatuor. Ab Harimo trecenti viginti. Ab Hierichone trecenti quadraginta quinque. A Lodhade et Onone septingenti vnus et viginti. A Senaa tria millia nonaginti triginta. Sacerdotes Iadaia prognati, ex stirpe Iesuarum nongenti septuaginta tres. Ab Emmere mille quinquaginta duo. A Phashure mille ducenti quadraginta septem. Ab Harimo mille septemdecim. Leuitæ Iesua ex Cadmie prognati ex natis Odauix septuaginta quatuor. Cantores Asapho

prognati centum quadraginta octo.

45 Ianitores Sellumo, Atere, Talmone, Accubo, Hattita, Sobal prognati centum triginta octo. Dedititii

46 prognati Siha, Hafupha, Tabbaotho, Cerofo, Cia, Phadone,

47 Lebana, Negaba, Salmai,

48 Hanane, Giddele, Gaharc,

49 Raايا, Rasine, Necoda,

50 Gazamo, Vza, Phafea,

51 Besai, Munimo, Nephussimo,

52 Bacbuco, Hacupha, Harehure,

53 Baslitho, Mahida, Harfa,

54 Barcofo, Sifara, Thana,

55 Nafia, Hatipha:

56 tum prognati Solomoniis Sotai, So-

57 pheretho, Pharida, Iaala, Dar-

58 cone, Giddele, Saphatia, Hatti-

59 le, Pocheretho, Sebaimenses, Amo-

60 ne prognati, quorum dedititio-

rum et Solomoniis prognatorum

summa efficitur trecenti nonagin-

61 ta duo. A Thelmela autem pro-

fecti Thelharfa, Cherubus, Addon,

et Enmer, non potuere suam fa-

62 miliam et stirpem ostendere, an ex

Israelitis essent. A Dalaia, To-

63 bia et Necoda orti fuere sexcen-

tibus quadraginta duo. De sacer-

64 dotibus autem orti, ab Habaia, Hac-

cofo et Berzelai, qui ducta de Ber-

zelais Galaaditæ filiabus vxore,

65 fin illorum nomen concesserat.

66 Hi inquam, quum originis suæ ta-

bulas scrutati non inuenirentur:

67 sacerdotio priuati sunt, vetiti ab

g Aterfatha vefcifacrofanctis, do-

68 nec claritatis et integritatis exsi-

steret pontifex. Totius omnino

69 multitudinis summa erat quadra-

ginta duo millia trecenti sexaginta,

70 prater eorum seruos et ancillas

septem millia trecentos triginta se-

71 ptem: quorum cantores et cantri-

ces erant ducenti quadraginta

72 quinque: equi septingenti tri-

73 ginta sex: nulli ducenti quadra-

74 ginta quinque: cameli quadrin-

genti triginta quinque: asinorum
sex millia septingenti vincti.

Nonnulli de familiarum prima-
70 riis ad opus contulerunt: Aterfa-
tha, quæ conderentur, dedit auri
drachmas mille, phialas quinqu-
ginta, tunicas sacerdotales quingen-
tas triginta. Tum quidam famili-
71 arum primarii reponenda ad opus
dederunt auri drachmarum vigin-
ti millia, argenti minarum duo
millia ducentas. Reliqua plebs
72 dedit auri drachmarum viginti
millia, argenti minarum duo mil-
lia, tunicas sacerdotales sexaginta
septem. Confederunt autem sa-
73 cerdotes, Leuitæ, ianitores, canto-
res, plebeii, dedititii, omnes deni-
que Israelitæ suis in oppidis.

CAPVT VIII.

*Esdras sacerdos ad populum. Umbraculorum
festum. Quotidiana legis recitatio.*

IAmque propinquante mense fe-
ptimo, quum Israelitæ degerent
in suis oppidis: conuenit totus
ad vnum populus in aream, quæ
est ante portam aquæ, iusseruntque
Esdras professori, vt librum mo-
saicæ legis adferret, quam Ioua
tulerat Israelitis. Tum Esdras
2 sacerdos, præsentem omni multitu-
dine tum virorum, tum mulierum,
et omnium, qui, quæ dicerentur,
intelligere possent, legem attulit,
die primo septimi mensis, eam-
3 que recitauit ante aream, quæ est
ante portam aquæ, a diluculo ad
meridiem, coram viris mulieri-
busque, et iis, qui possent intelli-
gere, totius populi auribus in li-
brum legis intentis, idque
4 suggestu ligneo ad eam rem facto,
adstantibus ei ad dextram Matha-
thia, Sema, Ania, Vria, Helcia et
Maaseia, ad sinistram autem Pha-
daia, Misacle, Melchia, Hafumio,
Hasba.

f) Galaadita factus fuerat. g) Is erat Nehemias, vt sequenti capite decla-
ratur.

Hasbadana, Zacharia et Mosollamo. Igitur Esdras profesfor, aperto in oculis totius adstantis populi libro, (nam totum populum supereminebat, et eo librum aperiente adstabat totus populus) Iouam Deum magnum collaudauit: et vniuersus populus sublatiis manibus, amen, amen, respondit, demissisque ad terram vultibus, Iouam suppliciter adorauit. Iesua autem, Banis, Serebias, Iamin, Accubus, Sabethais, Hodias, Maafefias, Ceilita, Azarias, Iozabadus, Hannan, Phalajas et Leuitæ populum suo se loco tenentem lege erudiebant. Igitur diuinæ legis libro ita aperte recitato atque declarato, vt inter recitandum intelligeretur: Nehemias, qui idem est Athersatha, et Esdras sacerdos profesfor, et Leuitæ, qui populum erudiebant, omnem populum ita monuerunt: hic dies Iouæ Deo vestro sacer est: nolite lugere, aut plorare, (plorabat enim cunctus populus, audito legis sermone,) ite, epulamini laute, et iis partem mitite, quibus prouisum non est: nam Domino nostro sacer hodiernus dies est: neue dolete, nam in ionana læticia sita est vestra firmitudo. Leuitæ quoque omnem comescuere populum, monentes, vt se continerent, neue eo sacro die mærerent. Ita discesit omnis populus ad epulandum, et aliis impertiendum, magnamque lætitiã agitandum: quippe qui verba ipsis declarata percepissent. Altero die omnium populi familiarum primarii sacerdotes et Leuitæ Esdram profesforem discendorum legis verborum gratia conueniunt; et inuentum est in lege, quam Ioua per Mosem tulerat, præscriptum, vt Israelitæ mensis septimi festo manerent in vmbraculis, vtque quum in ceteris omnibus eorum vrbibus, tum Hierosolymis, edi-

ceretur, vt ex montibus peterent oliuæ, cupressi, citri, palmarum et myrti ramos, quibus ex præscripto fierent vmbracula.

Itaque vulgo petiuerunt, sibi que passim fecerunt vmbracula ^b apud sua tecta, et in atriis tum suis tum fani, tum in platea portæ aquæ et Ephraimitarum: atque in iis a se factis vmbraculis omnis eorum multitudo, qui ex captiuitate redierant, mansit: id quod a Iosuz Nunis filii temporibus ad eum diem non fecerant Israelitæ, fuitque ea maxima lætitiã: quum interea legis diuinæ liber quotidie a primo ad vltimum diem recitaretur: ac peracto septemdiali festo, octauo die fuerunt, vt mos erat, feriæ.

CAPVT IX.

Ieiunia Israelitarum. Leuitarum laudationes de Ioua. Beneficia Dei, populû peccata.

EIusdem mensis die vicesimo quarto congregati Israelitæ ieiuni, et centonibus induti, terraque conspersi, israeliticam stirpem ab omnibus alienigenis separarunt: adstantesque tum sua peccata, tum maiorum suorum commissa confessi sunt; suoque loco stantes, quum quater in die ex libro legis Iouæ Dei sui recitaretur, quater peccata confessi sunt, et Iouam Deum suum adorarunt. Deinde conscenso leuitico pulpito Iesua, Banis, Cadmiel, Sebanias, Bonnis, Serebias, Banis et Benanis, Iouam Deum suum magna voce inuocauerunt: dixeruntque Leuitæ Iesua, Cadmiel, Banis, Hasabnias, Serebias, Hodias, Sebanias et Phathahias: agite, collaudate Iouam, Deum vestrum per omnem æternitatem: et tuum, o Ioua, gloriosum nomen ita celebretur, vt supra omnem celebrationem atque laudem extolatur.

^b hæc extra urbem fieri iusserat Deus. Sed hic metuebantur hostes.

7 latur. Solus tu Ioua, tu cælos
 cælorumque cælos, et omnes eo-
 rum copias condidisti: terram et
 quæcumque sunt in ea, maria et
 quidquid est in eis: tu vitam con-
 8 ferens vniuersis, teque cælestis ado-
 rat exercitus. Tu Ioua Deus es,
 L. inquit Esdras, H. qui Abramum
 elegisti, et Vre Chaldæorum edu-
 ctum Abrahamum nominasti, et
 expertus eum fideli erga te mente
 præditum, pepigisti te Chanana-
 am, Hettæam, Amorræam, Phere-
 zæam, Iebusæam, et Gergesæam
 terram eius esse stirpi daturum:
 quod quidem tuum promissum, vt
 9 iustus es, præstitisti. Etenim ma-
 iorum nostrorum in Aegypto de-
 gentium miseriam respexisti, eo-
 rumque querelam apud mare ru-
 0 brum exaudiuisti: et, ediris in
 Pharaonei omnesque Pharaonios,
 et in omnem eius terræ populum,
 prodigiis atque portentis, (sciebas
 enim, illos ab eis superbe preni,) fa-
 mam tibi, vt perspicuum est, com-
 1 parasti: ac isso ante illos mari,
 eis per medium mare in arido
 transgressis, eorum persecutores
 in vehementium fluctuum fun-
 dum, tamquam saxa, deiicisti.
 2 Tum illos interdium in nubis, noctu
 in ignis columna duxisti, vt eis
 viam, qua irent, collustrares.
 3 Deinde in montem Sinam descen-
 disti, eosque de cælo adlocutus, eis
 rectas sententias, veras leges, bo-
 na instituta præceptaque tradidisti,
 4 sacrum tuum sabbatum declarasti,
 præcepta, decreta, legem per Mo-
 5 sem tuum præcepisti, panem fa-
 nientibus de cælo suppeditasti, a-
 quam de rupe sitientibus eliciuisti,
 et terram, quam te eis daturum
 promiseras, inuadere iusisti.
 6 Quumque et illi et maiores nostri
 superbe et contumaciter tuis præ-
 ceptis non obediuerint, sed pare-
 re recusantes, et eorum, quæ apud
 eos edideras, miraculorum obli-
 7 ducem sibi ad suum repetendum

cultum contumaciter creauerint:
 tu tamen eos, o facilis, exorabilis,
 misericors, ad iram tarde, ad ele-
 mentiam propense Deus, non de-
 seruisti. Quin etiam quum sibi 18
 vitulum fusilem fecissent, et hunc
 suum esse Deum, a quo essent ex
 Aegypto educti, prædicauissent,
 magnaue et impia commisissent:
 tu tamen pro tua singulari miseri- 19
 cordia non eos in desertis desti-
 tuisti, non eis nubis interdium colu-
 mnam, qua per viam ducerentur,
 non ignis noctu, quæ eis prælu-
 ceret, et qua foret eundem via os-
 tenderet, abstulisti, sed tuum 20
 bonum spiritum eorum erudien-
 dorum gratia dedisti, neque tu-
 um Manna eorum ori subtraxisti,
 et aquam sitientibus dedisti, eos- 21
 que annis quadraginta in desertis
 sic aluisti, vt neque eguerint, ne-
 que eorum vestimenta obsoleue-
 rint, aut pedes intumuerint. Tum 22
 eis regna et nationes tribuisti, ita
 vt vltro citroque dispersi, Schonis
 hesebonii regis, Ogique Basanæ
 registerras occupauerint. Dein- 23
 de eorum natos ad cælestium stella-
 rum multitudinem auctos, in ter-
 ram introduxisti, cuius possessionem
 inuasuros esse eorum maio-
 ribus promiseras. Ita terram 24
 ingressi eorum nati occuparunt.
 Quumque tu subactos eis Chana-
 nos incolas, eorumque reges, et
 eius terræ populos dedidisses, vt
 eis ad suum vterentur arbitrium:
 cepere munitas vrbes, et terram 25
 pinguem, et omnibus refertas bonis
 domos occuparunt, excisas cister-
 nas, vineas, oliueta, et vefcas arbo-
 res, magna copia: quibus tuis tan-
 tis bonis vescendo satiati, saginati,
 fructi, contumaces in te rebella-
 runt, et tua lege post tergum re- 26
 iecta, tuos vates, (a quibus, vt ad te
 redirent, admonebantur,) interfece-
 runt, et impia patrauere facinora.
 Itaque tu eos ipsorum hostibus 27
 dedidisti: a quibus infestati, quum
 te

te implorasent; tu de cælo exaudiuisti: et, qua es misericordia, defensores eis, per quos ab hostibus defenderentur, dedisti. At illi otium adepti, iterum, tibi quod displiceret, faciebant, et tu eos in hostium potestatem tradebas: quorum imperio pressi, quum te iterum implorarent, tu de cælis exaudiens, eos, qua es clementia, tuebare diu, et admonebas, vt ad tuam redirent legem. At illi, vt erant insolentes, tua præcepta et sententias, in quibus exsequendis homini posita vita est, non audiebant: sed in ea peccantes, humeris detrectantibus et obfirmatis ceruicibus, non obediabant; ac ne te quidem multos annos super eis cunctante, et eos tuo nomine tuorum vatum opera commonefaciente, auscultabant. Ergo tu eos ceterarum regionum nationibus dedidisti, sic tamen, vt pro tua singulari misericordia non eos prorsum desertos exstinxeris: quippe Deus exorabilis atque misericors. Quamobrem, o Deus noster, Deus magne, fortis, terribilis, qui pacta seruas et clementiam, noli tantam parui facere calamitatem, quæ nobis, nostris regibus, primatibus, sacerdotibus, vatibus, maioribus, denique tuis omnibus, ab Assyriæ regum temporibus ad hunc vsque diem accidit. Et tu quidem in omnibus, quæ nobis euenere, iustus es, æquumque fecisti: et nos impie egimus, nostrique reges, principes, sacerdotes et maiores tuam legem non sunt exsecuti; tuis præceptis et oraculis, quibus eos monuisti, non dederunt operam, inque suo regno, et in tantis bonis, in eos a te collatis, et in ampla illa et pingui terra, eis a te concessa, non tibi seruierunt, neque a suo prauo descuerunt ingenio. Ecce nos hodie seruos, terramque, quam tu maioribus nostris dederas, vt eius fructibus bonisque vescerentur: ecce nos in ea

seruos, quæ tantos regibus edit prouentus, quos tu reges nobis propter nostra peccata imposuisti: quibus in nostra et corpora et pecora suo arbitrato dominantibus, in magna sumus angustia. Et tamen firmum fœdus percutimus atque scribimus, quod a nostris principibus Leuitisque et sacerdotibus obfignetur.

CAPVT X.

Fœdus nouum cum Ioua. Signatores. Populi iusiurandum. Annua munera pro templo. Ministri varii in fano.

ERant autem signatores, Nehemias Aterfatha Hachaliæ filius, Sedecias, Saraias, Azarias, Jeremias, Phashur, Amarias, Melchias, Hattus, Sabanias, Maluchus, Harinnus, Meremothus, Abdias, Daniel, Genthon, Baruchus, Mosollamus, Abias, Miamin, Maazias, Belgais et Semaias, qui quidem erant sacerdotes. Leuitæ autem, Iesua Azaniæ filius, Bennuis ex Henadadi uatis, Cadmiel: et eorum fratres, Sechenias, Hodias, Celita, Phalaias, Hanan, Micha, Rohobus, Hasabias, Zaccur, Serebias, Sabanias, Hodias, Banis, Beninus. Populi primarii Pharosus, Phahathmoabus, Elamus, Zattus, Banis, Bunis, Azgadus, Bebais, Adonias, Begoais, Adin, Ater, Ezechias, Azur, Hodias, Hasumus, Befais, Hariphus, Anathotus, Nebais, Magpias, Mosollamus, Hezir, Mefezabeel, Sadocus, Iadua, Phalantias, Hanan, Anaias, Osea, Ananias, Hasubus, Hallohes, Phileha, Sobecus, Rehumus, Hasabna, Maaseias, Achias, Anan, Malluchus, Harimus et Baana. Reliquus populus, sacerdotes, Leuitæ, ianitores, cantores, dedititii, et quicumque a ceterarum regionum

num populis ad diuinam legem se receperant, vna cum suis vxoribus et liberis, quicumque erant intellectus capaces, hi consanguineis suis nobilibus adiutores fuerunt, et sacramento dixerunt, iuraruntque, sese ex lege diuina, per Mosem Dei cultorem lata, victuros, omniaque Iouæ Dei nostri præcepta, iura, placita seruaturos atque obituros, neque nos filias nostras indigenis elocatuuros, neque eorum filias nostris filiis adscituuros, neque ab indigenis, merces aut vllam rem venalem die sabbati ad vendendum importantibus, accepturos die sabbati, aut die sacro, et annum septimum, atque omne debitum remisuros. His quoque nos imperatis subiecimus, vt nobis singuli sicii quadrantes quotannis imperarentur ad templi Dei nostri munia, ad panem ordinarium, et sertum perpetuum, ad sabbatorum et nouiluniorum solidum sacrificium perpetuum, ad solemnia, ad sacra, ad piacula, quibus pro Israelitis supplicaretur, denique ad omne opus templi Dei nostri. Præterea super lignorum collatione sortes iecinus, ecqui sacerdotum Leuitarum et plebeiorum ea in Dei nostri sanum generatim certis temporibus quotannis adueherent, in altari Iouæ Dei nostri ad præscriptum legis comburenda: itemque de terræ nostræ et omnium cuiuscunque arboris fructuum primitiis quotannis in Iouæ templum inferendis, et de filiorum pecorumque nostrorum primogenitis, sicut est in lege præscriptum: de boum et balantium nostrarum primogenitis, in Dei nostri templum ad sacerdotes in eo ministrantes sistendis. Item vt frugum nostrarum primitias, et exceptitia, et omnium fructus arborum, mustum et oleum sacerdotibus in templi Dei nostri cellas adferremus: terræque nostræ

decumas Leuitis, qui Leuitæ omnia agriculturæ nostræ oppida decimarent: & Pontifex autem Aharone prognatus, cum Leuitis Leuitas decimaret, et Leuitæ decumarum decumas in templum Dei nostri in repositorii cellas inferrent. De-
bent enim Israelitæ et Leuitæ exceptum frumentum, vinumque et oleum in cellas, vbi sacrarii vasa sunt, inferre: sacerdotes autem et ianitores cantoresque ministrare, ne Dei nostri templum deferamus.

CAPVT XI.

Hierosolyma sacra vrbs. Incole vrbis a captiuitate. Classem societas Iudæi, et Beniamita.

Habitauerunt autem populi primores Hierosolymis, et reliqua plebs decimum quemque sortita est, qui Hierosolymam vrbeu sacram incolerent: nouem autem partes in reliquis oppidis habitarent. Collaudauitque populus omnes, qui vltro Hierosolymam incolere voluerunt. Atque hi sunt prouincialium principes, qui Hierosolymis confederunt, (nam ceteras quidem Iudææ vrbes in suarum quique ciuitatum patrimoniis incoluerunt Israelitæ, sacerdotes, Leuitæ, dedititii, et a Solomoniis orti,) Hierosolymis inquam, qui confederunt, Iudæi erant et Beniamitæ. Iudæi Athaias ad Pharem per Vziam patrem suum, Zachariam, Amariam, Saphatiani et Mahalaelem genus referens: et Maascias Baruchi filius, Chalhozis nepos, Hazaia pronepos, Adaia abnepos, Ioiaribi atnepos, Zachariæ Silonis filii trinepos. Omnium Phare prognatorum, qui Hierosolymis confederunt, summa fuit quadringenti sexaginta octo, homines militares. Beniamitæ vero, Sallus Mofollami filius, Ioedi filii, Phadaia

i) vide Deuteron, 15, 1.

k) vide Numer. 18, 8. et infra.

daie filii, Colaie filii, Maafeie filii,
 8 Ithielis filii, Esaie filii: et post
 eum Gabbaisfallais, nongenti viginti
 9 octo, quibus præfectus fuit Ioel
 Zechris filius, Iudas autem Senue
 filius secundum in ciuitate locum
 0 dignitatis obtinuit. Ex sacerdoti-
 bus Iedaias Ioiaribi filius, Iachin,
 1 Sareias ab Achitobo deinceps per
 patrem suum Helciam, Mosollam-
 mum, Sadocum, Meraiothum genus
 2 ducens: aditimus, eorumque
 cognati, qui opus in templo face-
 rent, octingenti viginti duo: et
 Adaias Ierolami filius, Phalalie
 nepos, Amis pronepos, Zacharie
 abnepos, Phashuris atnepos, Melch-
 3 iæ trinepos, et eius cognati fami-
 liarum primarii ducenti quadra-
 ginta duo: tum Amasais, Azareelis
 filius, Ahzais nepos, Mesillemothi
 4 pronepos, Emmeris abnepos, et
 eorum cognati, homines militares
 centum viginti octo, præfecto Zad-
 5 biele Gedolimi filio. Ex Leuitis
 Semaïas Hasfubi filius, Azricami
 nepos, Hafabie pronepos, Bunnis
 6 abnepos. Exteriori fani operi
 præfuit Sabbethais et Iozabadus ex
 7 Leuitarum principibus. Exordi-
 endæ precum celebrationis prin-
 ceptus fuit Mathanias Michæ filius,
 Zabdis Asapho prognati nepos:
 item Bacbucias secundæ inter co-
 gnatos suos dignitatis, et Abda Sam-
 muæ filius, Galalis nepos, Ieduthu-
 8 nis pronepos. Leuitæ in vrbe
 sacra fuerunt in summa ducenti
 9 octoginta quatuor. Ianitores Ac-
 cubus, Talmon, et eorum consan-
 guinei, custodias in portis agentes,
 0 centum septuaginta duo. Reliqui
 Israelitæ sacerdotes Leuitæ in om-
 nibus oppidis Iudææ sua quique
 1 in hereditate manserunt. Dedi-
 titi Ophel incoluerunt præfectis
 2 Siha et Gispa. Leuitarum autem
 hierosolymitanorum præfectus fu-
 it Ozis Banis filius, Hafabie nepos,
 Mathanæ pronepos, Michæ abne-
 pos, ex prognatis Asapho cantori-

bus, operi fani vacantibus. Nam
 de eis ita fuerat a rege imperatum,
 vt cantoribus suum quoque die
 munus assignaretur. Phathahias
 Mesezabelis filius, a Zara Iudæ filio
 genus ducens, regi erat ab omni-
 bus popularibus negotiis. Apud
 25 pagos in suis agris incoluerunt a
 Iuda orti, Cariatharbam et Dibo-
 nem, earumque colonias: Cabseel
 et eius pagos: Iestiam, Moladam,
 26 Bethphalet, Hasalsual, Bersabam
 et eius colonias: Siceleg, Mocho-
 27 nam et eius colonias: Enremmo-
 28 nem, Saraam, Iarmutham, Zano-
 29 am, Odollamani, et earum pagos.
 Lachim et eius agros. Azecam et
 eius colonias: occupaueruntque a
 Bersaba vsque ad vallem Hennomi.
 Beniamitæ autem a Gabo Mach-
 30 mas, Aiam, Bethel et eius colonias:
 Anathota, Nobam, Ananiam,
 31 Hasor, Ramam, Gettaim,
 32 Hadid, Seboim, Neballatum,
 33 Lodam, Ononem, et fabrorum
 34 vallem. Leuitarum autem clasces
 35 Iudæorum erant et Beniamitarum
 36 communes.

CAPVT XII.

*Sacerdotes, Leuitæque cum Zorobabele. Le-
 uita in dedicando vrbs sacra muro. Rî-
 sanum priscorum obseruatio.*

Sacerdotes autem et Leuitæ, qui
 cum Zorobabele Salathielis fi-
 lio et Iesua venerunt, sunt hi:
 Saraias, Ieremias, Esdras, Amar-
 2 ias, Malluchus, Hattus, Sechen-
 3 ias, Rehumus, Meremothus,
 Iddo, Genthon, Abias,
 4 Miniamin, Maadias, Belga,
 5 Semeias, Ioiaribus, Iadaïas,
 6 Sallus, Amocus, Helcias et Iadaïas.
 7 Hi cum suis consanguineis Iesua
 tempore fuerunt principes sacerdo-
 tuni. Leuitæ autem, Iestia, Ben-
 8 nuis, Cadmiel, Serebias, Iudas et
 Matthanias, eiusque cognati hy-
 mnis præerant. Bacbucias et Vn-
 9 nis, quibus attributi erant ipso-

rum cognati, custodias agebant.
 10 Genuit autem Iesua Ioacimum, Io-
 acimus Eliasibum, Eliasibus Ioia-
 11 dam, Ioiada Ionathanem, Iona-
 12 than Iaduum. Ac Ioacimi tem-
 poribus fuere sacerdotes familia-
 rum primarii, Saraix filius Ma-
 13 raias, Ieremiæ Ananias, Esdræ
 Mosollamus, Amariæ Ioannes,
 14 Miliconis Ionathan, Sechenix Io-
 15 sephus, Harimi Adna, Meraio-
 16 thi Helcais, Iddonis Zacharias,
 17 Genthonis Mosollamus, et Ab-
 iæ Zechris, Miniaminis Moadix fi-
 18 lii Piltais, Belgæ Sannua, Sema-
 19 iæ Ionathan, Ioiaribi Mathanais,
 20 Iadaix Ozis, Sallais Callais, A-
 21 moci Heber, Helcix Hafabias,
 22 Iadaix Nathanael. Leuitæ Elia-
 sibi tempore, Ioiada, Ioannes et
 Iaddua, scripti sunt familiarum pri-
 23 marii, et sacerdotes sub regno Da-
 rii Perse, qui Leuitæ familiarum
 primarii in annalibus descripti fu-
 erunt ad tempus Ioannis Eliasibi fi-
 24 lii: quorum principes fuerunt
 Hafabias, Serebias et Iesua Cad-
 mielis filius, iisque attributi ipso-
 rum consanguinei ad laudes ex di-
 uini Davidis disciplina celebra-
 25 das, custodiis inter sese ita com-
 paratis, vt Mathanias, Bacbucias,
 Abdias, Mosollamus, Talmon et
 Accubus portarum custodias age-
 26 rent in vestibulis. Atque hæc
 quidem temporibus Ioacimi Iesux
 filii, Iosedeci nepotis, et Nehemiæ
 prætoris, et Esdræ sacerdotis profes-
 27 foris. Ad dedicationem vero
 muri Hierosolymæ conquisiti sunt
 suis omnibus ex locis Leuitæ, qui
 Hierosolymam deducti, dedicatio-
 nem cum lætitia et carminum ce-
 lebritate, cymbalis, nablis et cytha-
 28 ris agerent. Ita congregato can-
 torum genere, tum ex planitie cir-
 cum Hierosolymam posita, tum ex
 29 pagis netophatiis, exque Beth-
 galgale et Gabanis agris, Azmotha-
 nisque, (nam pagos sibi circum
 Hierosolymam extruxerant can-

tores,) purificati sunt sacerdotes
 et Leuitæ, populumque et portas
 et muros purificauerunt. Et ego
 Iudæorum principes murum iussi
 conscendere: statuique prolixos
 ordines laudatorum duos, quorum
 vnus dextrorsum super muro ad
 firmariam portam procederet, se-
 30 quentibus eum Ofaiâ cum dimi-
 dia parte principum Iudææ, A-
 31 zaria, Esdra, Mosollamo, Iuda,
 Beniamine, Semeia, Ieremia: et
 32 ex sacerdotum genere cum tubis
 Zacharia, qui ab Asapho deinceps
 per patrem suum Ionathanein, Se-
 meiam, Mathaniam, Michæam,
 Zaccurem genus ducebat: eius-
 33 que consanguineis Semeia, Azare-
 le, Malalai, Maai, Nathanaele, Iu-
 da et Hanani, cum diuini Davidis
 musicis instrumentis, præceden-
 te eos Esdra profesore. Atque
 34 hi quidem per portam fontis, e re-
 gione aliorum per gradus vrbs
 Davidis ascenderunt, per adscen-
 sum muri, supra Davidis domum,
 vsque ad aquæ portam orientalem.
 Alter ordo sinistrorsus ibat, se-
 35 quente me et dimidia parte populi
 super muro, a turri furnorum, ad
 latum murum: et a porta Ephrai-
 36 mitarum, per portam antiquam,
 et portam piscium, turrimque Ha-
 naneelis, et turrim Meam vsque
 ad portam balantum, statum est ad
 portam carceris. Ita constitere
 40 duo laudatorum ordines in templo,
 nec non ego vna cum magistratum
 parte dimidia. Sacerdotes Eliaci-
 41 mus, Maaseias, Miniamin, Mi-
 chæas, Elioenais, Zacharias et A-
 nanias tubas habebant. Maaseias,
 42 Semeias, Eleazar, Ozis, Ioannes,
 Melchias, Elanus et Azer cantores
 personabant, præfecto Iezrahia.
 Eo die facta sunt magna sacrificia,
 43 actaque lætitia est, quippe quam in-
 gentem essent diuinitus consecuti:
 et acta etiam a mulieribus et pue-
 ris, ita vt ea hierosolymitana pro-
 cul exaudita sit lætitia. Eodem-
 44 que

que die præpositi sunt cellis homines, qui in eas exceptitia, primitias, et decumas ex oppidorum agris comportari condique curarent, quæ legitimæ sacerdotibus essent et Leuitis portiones. Lætabantur enim Iudæi, sacerdotes et Leuitas adesse, et Dei sui iustrationisque disciplinam seruare, cantoresque et ianitores in Dauidis et eius filii Solomonis instituto manere. Nam Dauidis et Asaphi sæculo cantorum magistri, laudumque et celebrationis Dei carmina fuerant antiquitus instituta. Itaque omnes Israelitæ Zorobabelis et Nehemiæ tempore cantoribus et ianitoribus quotidianum demensum conferebant, idque ipsi Leuitis, et Leuitæ porro Aharoniis consecrabant.

CAPVT XIII.

Mosis lex in Ammonitam, ac Moabitam. Abdicatio alienigenarum. Cellarum purificatio. Decumarum usus. Ad Iouam Nehemias. Sabbati obseruatio. Vxorum alienarum repudiatio. Mulierum vis in Solomonem effeminatum. Primitiarum institutio. Pro semet Nehemias ad Iouam.

Quodam die quum Mosis liber audiente populo recitaretur: inuentum est in eo scriptum, ne Ammonita aut Moabita vquam in diuinam admitteretur ciuitatem: quoniam non solum Israelitas cibo et potione non iuuisent, verum etiam contra eos Balaamum pretio conduxissent, qui eis inprecaretur: quamquam Deus noster diras in faustum conuertisset omen. Hac audita lege, omnium alienorum turba ex Israelitarum est numero submota. Iam vero antea Eliasibus pontifex, cellæ templi Dei nostri præpositus, Tobix, cui propinquus erat, ingentem cellam fecerat, vbi prius reponi solebant fenum, tus, vasa et frumenti, vini oleique decumæ,

Leuitis cantoribus et ianitoribus instituta, et ea quæ sacerdotibus excipiebantur. Quæ quum fierent, ego Hierosolymis non eram. Nam ad Artaxerxem Babylonix regem anno eius regni tricesimo secundo veneram. Igitur quum aliquanto post regis concessu Hierosolymam venissem, perspecto Eliasibi circa Tobiam facinore, cui cellam in atriis templi fecisset; valde improbau, proiectisque extra cellam omnibus domesticis Tobix vtensilibus, iussi cellas purificari, eoque fani supellectilem, fertum et tus retuli.

Quumque cognouissem, Leuitas 10 et cantores ministros, quoniam Leuitis demensum non daretur, passim in suos agros diffugisse: eos, obiurgatis magistratibus, quod dicerem, nobis sanum non esse deferendum, conuocaui, et in pristinum statum restitui. Ita factum est, vt 12 Iudæi vulgo frumenti, vini, oleique decumas in cellam adferrent: quem 13 ego penum Selemix sacerdoti, et Sadoco profesori, et Phadaix ex Leuitis commisi: iisque Hananem Zaccuris filium, Mathaniæ nepotem, attribui: qui pro ea, quam habebant, fidelitatis opinione, consanguineis suis distribuerent. Memento mei, mi Deus, ob hanc 14 rem, neue mea erga Dei mei templum eiusque cærimonias beneficia aboleto.

Eodem tempore quum vidissem, 15 per Iudæam sabbato torcularia calcari, manipulos vehi, onerari asinos, etiamque vinum, vvas, ficus, denique omne onerum genus Hierosolymam die sabbati importari: eos commonefeci, quo die cibaria essent vendenda. Quumque Tyri 16 incolæ pisces, et omnia promercialia adferrent, et Iudæis in sabbato Hierosolymæ venderent: obiurga 17 ui Iudææ optimates: quodnam, inquam, facinus admittitis, dum sabbati diem profanatis? Nonne 18

propter simile maiorum vestro-
rum factum Deus noster et nos et
hanc urbem hisce tot malis adse-
19 cit? Et vos Israelitarum poenas
violando sabbato augetis? Itaque
quum primum Hierosolymorum
portæ ante sabbatum inumbratæ
sunt: iussi eas ocludi, nec nisi post
sabbatum aperiri: meorumque fa-
mulorum quosdam ad portas collo-
20 portaretur. Quumque mercato-
res et cuiusque rei venditores ex-
tra Hierosolymam semel atque ite-
21 rum pernoctassent: eos admo-
nui, ne ad iuros pernoctarent:
quod si iterarent, manum eis ad-
laturum. Itaque ex eo tempore in
22 sabbato non veniebant. Leuitis
etiam præcepi, vt lustrati porta-
rum capeserent custodiam die sab-
bati sancte agendam gratiam. Huius
quoque rei gratia memento mei,
23 mi Deus, et mihi pro tua singu-
lari clementia ignosce. Tum
quoque videns, Iudæos vxores a-
zoticas, ammoniticas et moabiti-
24 cas duxisse, eorumque natos se-
mi-azoticæ loquentes, iudaicæ ne-
scire, sed diuerforum sermone po-
25 pulorum vt: eos in iurgio de-

testatus, nonnullos eorum verbera-
ui, vullisque capillis Deum iura-
re coegi, neque filias suas illorum
filiis daturus, neque filias illorum
suis filiis aut sibi adscituros. Ni- 26
mirum in eo (inquiebam) offendit
Israelitarum rex Solomo, cui
quum par nullus in tot gentibus
rex esset, qui licet ita Deo suo ca-
rus esset, vt regnum in omnes sit
Israelitas diuinitus adeptus, eum
tamen ad peccandum mulieres per-
duxerunt extraneæ. Et nos sci- 27
licet vobis in hoc tam turpi com-
mittendo facinore obtemperabi-
mus? vt ducendis externis vxori-
bus contra Deum nostrum crimen
admittamus? Item vnus ex Io- 28
iadae filiis, Elia sibi maximi pontifi-
cis filii, gener erat Sanaballati,
quem ego a me fugau. Memen- 29
to eorum, mi Deus, qui sacerdoti-
um et sacerdotale leuiticumque se-
dus inquinant. Igitur postquam 30
eos ab omnibus extraneis purgavi,
sacerdotibus et Leuitis suæ cuique
procuracionis opus assignaui, et de
aduehendis certis temporibus li-
gnis, deque primitiis caui. Me-
mento mei, mi Deus, ad meam v-
tilitatem.

ESDRAE LIBER III.

CAPVT I.

*Pascha Iosia regnante venenatum. Eius ab
Aegypti rege nex in pualio. Successor
Ioachazus. Huius abdicatio. Ioachini
fratris susceptio, impietas, mors. Ioachin
impius. Captiuus in Babylonem. Sede-
cius rex impius, Iudæorum depopulatio
per Chaldaeos, clades misera, urbis demo-
1110.*

G. L.

EGIT autem Iosias Domino
suo pascha Hierosolymis:
idque decimo quarto die
primi mensis immolauit:

quum quidem sacerdotes in Do- 2
mini sacro vestitos in ordines red-
egisset. Tum Leuitis israeliti- 3
corum sacrorum ministris iussit,
vt sese domino lustrarent, ad sa-
cram domini arcam in templo, quod
Solomo rex Dauidis filius extruxe-
rat, collocandam; ne eis esset hu-
meris ferenda; iamque Domino 4
Deo suo et eius Israelitis vacarent;
et in familias tribusque suas ex Da- 5
uidis Israelitarum regis, eiusque
magui-

magnifici filii Solomonis præscripto redacti, adessent in sacro, vt postularet ipsorum Leuitarum partitio familiarum, consanguineis suis Israelitis ministrantium; et ordine sacra immolarent, sacrificiaque cognatis suis pararent, et pascha ex domini præcepto Mosi dato agerent.

Largitus est autem Iosias populo, qui aderat, agnorum et hædorum triginta millia, et vitulorum tria millia. Atque hæc ex regis facultatibus populo, sacerdotibus et Leuitis ex promisso data sunt. Helcias, Zacharias et Iehiel æditui sacerdotibus ad pascha dederunt oves duo millia sexcentas, vitulos trecentos. Iechonias, Semeias, Nathanael frater, Sabias, Ochiel et Ioramus tribuni dedere Leuitis ad pascha ouium quinque millia, vitulos septingentos. His decenter effectis stetero non fermentatos panes habentes Leuitæ, in patrias cognationes et curias digesti, apud populum: vt Domino ad præscriptum libri Mosi libarent; idque mane. Tum paschalem victimam igni rite torrent, et hostias in ahenis et lebetibus cum suauis coctas odore, in omnes partiuntur populares. Deinde sibi dapes suisque consanguineis sacerdotibus Aharone prognatis parant Leuitæ: et ideo parant, quod sacerdotes circa adipem erant ad intempestiuum vsque tempus occupati.

Cantores sacri Asapho prognatiuum munus obibant, quemadmodum fuerat a Dauide, Asapho, Zacharia et Idythune regio institutum. Anatores ad quodque vestibulum derant, nullo eorum suam vicem intermittente, quandoquidem eorum consanguinei Leuitæ victimis parabant. Ita instructis eo die ebus, ad domini sacrificium pertinentibus, vt ageretur pascha, et ostiæ ad diuinam immolarentur: iussu Iosias regis egerunt Is-

raelitæ, qui per id tempus aderant, pascha et azymalia septem dies, 19 quale pascha nullum in Israelitis actum erat a tempore Samuelis vatis: nec vllum tale egerant vlli re- 20 ges Israelitarum, quale egerunt Iosias, sacerdotes, Leuitæ, et omnes, qui aderat, Iudæi et Israelitæ, et Hierosolymæ habitatores. Atque 21 hoc quidem pascha actum est, octauum decimum annum regnante Iosia. Ac Iosias quidem res, mente 22 pietatis plena præditi, recte se per eius Dominum habuerunt. Verum 23 de eius rebus scriptum superioribus temporibus est, vbi de eis agitur, qui tot peccatis et sceleribus, (quibus omnes nationes regnaque 24 vicerunt,) Dominum sic offenderunt atque commouerunt, vt, quæ minatus erat Israelitis, euenerint. Post 25 hanc omnino a Iosia actam rem, accidit, vt Aegypti rex Phrao in Carchanum, apud Euphratem sitam, expeditionem faceret. Cui quum 26 obuiam proficisceretur Iosias: misit ad eum rex Aegypti in hunc modum: quid tibi mecum rei est, Iudææ rex? Non ad te a Domino 27 Deo mittor: nam mihi bellum est apud Euphratem. Itaque quum mihi adsit Deus, et me simul vrgeat: omitte me, et noli Domino repugnare. Verum Iosias ab illo inua- 28 dendo non desistit, sed cum illo dimicare conatus est; nec auditis 29 Ieremiæ vatis a domino dictis verbis, prælium cum eo in campo Mageddone commisit: vbi iacula- 30 tis in eum sagittariis, iussit famulis suis, vt se ex prælio educerent: nam valde infirmum esse. Ita con- 31 tinuo subductus a suis famulis ex acie, et conscenso altero suo curru Hierosolymam deportatus, vitam finiuit, et in patrio sepulcro conditus est, inque tota Iudæa defletus; estque Ieremias vates Io- 32 sias lamentatus, eumque lamentantur adhuc, qui huic rei præsentunt, vna cum mulieribus, quæ res

- in toto genere israelitico in perpetuam consuetudinem versa est.
- 33 Atque hæc scripta sunt in libro eorum rerum, quæ de Iudææ regibus memoriæ proditæ sunt. Ac de singulis Iosifæ rebus gestis, gloria, dominicæ legis prudentia, breuiter et de ceteris, et de his eius rebus gestis, memoriæ traditum est in libro regum Israelitarum et Iudæorum.
- 34 In Iosifæ locum adlectus in regnum a populo est Ioachazus eius filius, annum agens vicesimum tertium. Qui postquam Hierosolymæ in Iudæa menses tres regnauit: abrogauit ei Hierosolymæ regnum
- 36 Aegypti rex, gentemque argenti talentis centum, et auri talento vno multauit, et Ioachimum illius fratrem Iudææ et Hierosolymæ regem creauit, vinctosque primates et eius fratrem Ioachazum abduxit in Aegyptum.
- 39 Ioachimus anno ætatis suæ vicesimo quinto Iudææ et Hierosolymæ regnum adeptus Dominum offendit.
- 40 Aduersus eum expeditionem fecit Babylonix rex Nabuchodonosor; æneoque constrictum vinculo Babylonem duxit, et partem sacrorum Domini vasorum abstulit et Babylone in templo suo posuit.
- 42 Sed de eius rebus gestis, impuritate et infamia litteris proditum est in annalibus regum.
- 43 Ei successit in regnum Ioachim eius filius, annos tum natus octo, decim: qui vbi menses tres et dies decem Hierosolymis impius in Dominum regnauit: ineunte vere curauit eum Nabuchodonosor Babylonem, vna cum sacris domini
- 46 vasis, transferendum; Sedeciamque Iudææ et Hierosolymæ regem constituit, annum agentem vicesimum primum. Regnauit is annos vndecim. Dominum offendit, nec dictis Ieremiæ vasis a Domino dictis
- 48 Etatis motus est, quin, dato Nabuchodonosori regi per Domini nomi-
 ni iureiurando, periurus deficeret, Dominique Israelitarum Dei iura et ceruice et corde obstinato violaret. Populi quoque et sacerdotum principes multa peccauerunt, et omnia omnium gentium flagitia supergressi, Domini sanum Hierosolymis consecratum polluerunt. Quumque patrius ipso-
 rum Deus eos misso nuntio suo reuocaret; quod et ipsis et suo parcebat tabernaculo: deridebant eius nuntios. Actum, quum Dominus loqueretur, eius vates ludificabantur: donec ille, suis propter flagitia iratus, incitauit in eos Chaldæorum reges, qui eorum pubem ferro circum sacrum eorum templum trucidarunt, neque iuuenibus, neque virginibus, neque senibus, neque paruulis pepercerunt, omnibusque potiti, omnia sacra Domini vasa siue maiora, siue minora, diuinæque arcæ instrumentum, et regias opes deprædatis, Babylonem asportarunt, Domini templum combusserunt, Hierosolymæ incensæ demoliti sunt, turres igni cremauerunt, omnibusque vrbis ornamentis in nihilum redactis, eos, qui ferrum euaserant, Babylonem abduxerunt, vbi regi eiusque natis seruiuerunt, donec regnum obtinere Perse: vt id eueniret, quod Dominus ore Ieremiæ minatus erat: hoc est, vt suis terra sabbatis frueretur, quæ tamdiu feriata est, quamdiu deserta fuit, ad peragendos annos septuaginta.

CAPVT II.

Cyri decretum de muro Hierosolymæ inflaurando. Ad regem Artaxerxem litteræ contra inflauratores. Rex ab iniquis persuasus.

ANno primo regni sui a Domino instinctus Cyrus Persarum rex, (vt accideret id, quod fuerat a Domino Ieremiæ voce prædictum) edixit per totum imperium

rium suum, idque scripto in hunc modum: hæc dicit Persarum rex
 3 Cyrus: orbis regem me creauit Dominus Israelitarum, Dominus supremus: mihi que mandauit, vt templum sibi Hierosolymis in Iudæa construerem. Si qui sunt igitur vestrum ex illius gente, proficiscantur sane, illo suo Domino secundo, Hierosolymam, quæ est
 5 in Iudæa, ad ædificandam Domini Israelitarum templum, qui Dominus Hierosolymis habitat.
 6 Ac quicumque eorum conterranei sunt, quemcumque locum incolant; iuuent eos auro, argento, donis, 7 equis, iumentis, præter alia, quæ hierosolymitano Domini templo votiua dicantur. Tum iudæicæ et beniamiticæ tribus familiarum primarii et sacerdotes atque 8 Leuitæ, omnesque a Domino instructi, proficisci parant ad hierosolymitanum templum Domino instaurandum: quos omnibus rebus adiuuere vicini, argento, auro, equis, iumentis, et plurimis multorum rebus votiuis, qui ad id 9 impulsusunt. Præterea rex Cyrus sacra Domini vasa protulit, quæ Nabuchodonosor, Hierosolymis ablata, in suo deastrorum templo posuerat. Hæc deprompta Cyrus Persarum rex Mithridati quæstori 2 suo tradidit, per quem Abasfaro 3 Iudææ prætori tradita sunt. Eorum numerus erat hic: aurea pocula mille: argentea totidem: mortaria argentea vndetriginta: phialæ aureæ triginta, argenteæ duo millia quadringentæ decem, et alia vasa 4 mille. Omnium vasorum tum aureorum tum argenteorum, quæ relata sunt, summa est quinque millia quadringenta sexaginta nouem, 5 quæ a Sannabasfaro vna cum captiuis Babylone Hierosolymam de 6 portata sunt. Temporibus autem Artaxerxis Persarum regis scripserunt ad eum contra Iudææ et Hierosolymæ incolas, Belemus,

Mithridates, Tabellius, Rathymus, Beeltethanus et Semellius scriba, reliquique eiusdem ordinis in Samaria aliisque locis habitantes, infra scriptam epistolam: regi 17 Artaxerxi domino, homines quæ in eius potestate sunt, Rathymus commentariensis, Semellius scriba, reliquique eorum consilii, et præfides in Cœlesyria et Phœnicia. Scito, rex, Iudæos huc istinc profectos, venisse Hierosolymam, urbem rebellem et improbam, eamque instaurare: fora et muros reficere, et templi fundamenta iacere. Quod si hæc vrbs instaurata, eiusque mœnia exædificata fuerint: non solum tributum pendere non sustinebunt, verum etiam regibus resistent. Et quia templi 20 fit opus: visum est nobis hanc rem non negligere, sed te, domine noster rex, submonere, vt, (si tibi ita videatur,) maiorum tuorum libri inspiciantur. Intuenies in 22 commentariis proditum litteris de his rebus: cognoscesque, ciuitatem illam fuisse rebellem, regibusque et ciuitatibus incommodam: Iudæosque eius incolas rebelles, 23 et defectionum iam olim auctores: propter quam etiam causam ea vastata vrbs est. Quamobrem hoc 24 tibi, domine rex, demonstramus, si ea vrbs instaurata, eiusque muri fuerint refecti, fore, vt tibi deinceps in Cœlesyriam et Phœniciam reditus non pateat. Tum 25 rescriptit rex Rathymo commentariensi, et Beeltethmo, et Semellio scribæ, ceterisque eiusdem ordinis Samaritanam Syriamque et Phœnicem incolentibus ea, quæ infra posita sunt. Legi epistolam, quam mihi 26 misistis. Itaque inspicere iussi, et inuentum est, ciuitatem illam antiquitus esse regibus contrariam, hominesque defectionum et bello 37 rum in ea auctores, et reges potentes atque acres fuisse Hierosolymis, qui Cœlesyriæ et Phœnicæ

imperarent, tributaque legerent.
 28 Quapropter impero, homines illos
 ab vrbis ædificatione impediri:
 29 ac, ne quid præterea fiat, provide-
 ri: ne malum longius ad regnum
 30 detrimentum procedat. Tum le-
 ctis, quæ ab Artaxerxe rege scri-
 bebantur, Rathymus et Semellius
 scriba, eorumque gregales, Hie-
 rosolymam celeriter cum equitatu
 et agmine tumultuario profecti,
 cœperunt ædificatores impedire:
 31 iacuitque hierosolymitani templi
 constructio, vsque ad secundum
 annum regni Darii Perfarum regis.

CAPVT III.

*Darii conuiuium. Trium de tribus vini
 ingentem habentibus disputatio. Vini
 vires.*

1 **I**S Darius regnum adeptus, ma-
 gno conuiuium accepit suos omnes
 subditos, et vernas, omnesque
 2 Mediæ et Persiæ magnates, o-
 mnes satrapas, duces et prætores,
 sibi ab India ad Aethiopiã vsque
 in centum viginti septem satrapiis
 subditos.
 3 Postquam epulatum abunde, et
 discessum est: Darius rex in suum
 cubiculum se recipit, et somno cor-
 4 reptus dormit. Hic tres iuuenes sti-
 patores, regis corpus custodientes,
 5 cœperunt inter se cohortari, vt
 suam quisque sententiam dicerent,
 ea lege, vt qui vicisset, cuiusque di-
 ctum, quam aliorum, sapientius vi-
 sum fuisset, huic Darius rex tanta
 munera et victoriæ ornamenta con-
 6 ferret, vt purpura vestiretur, auro
 biberet, in auro dormiret, aureis
 frenis currum, bysinnamque cida-
 rim, et torquem circum collum
 7 haberet, et secundus a Dario pro-
 pter suam sapientiam sederet, Darii-
 8 que familiaris diceretur.* Igitur
 suam quisque sententiam scribunt,
 et obsignatas regis Darii puluino
 9 subiiciunt, eo consilio, vt exper-

gfecto regi scriptum dent, et cu-
 ius sententiam rex et Persiæ sum-
 mates sapientissimam iudicauerint,
 huic victoriæ præmium detur ex
 scripto. Vnus scripsit; præpo- 10
 tens est vinum. Alter: præpo- 11
 tens est rex. Tertius: præpoten- 12
 tes sunt mulieres: sed vincit omnia
 veritas. Deinde experfecto regi 13
 scripta tradunt: quibus ille le- 14
 ctis; curat euocandos omnes Persi-
 dis et Mediæ summates, satrapas,
 duces, prætores et consules: et 15
 in tribunali sedens, schedulam
 apud illos recitari iussit: deinde 16
 iuuenes euocari, qui suas decla-
 rarent sententias: eisque arces- 17
 fitis et ingressis, iubet, vt ipsi scri-
 ptorum rationem reddant.

Tum primus, qui de vini viribus 18
 dixerat, sic orationem exorditur:
 quantum pollet vinum? o viri. O-
 mnes, a quibus bibitur, homines de-
 cipit: eadem vt sit regis ac pupilli, 19
 serui ac liberi, pauperis ac diuitis
 mens, efficit: omnium animos ad 20
 lætitiã et hilaritatẽ conuertit:
 omnium dolorum et debitorum
 memoriã eximit: omnium ani- 21
 mos diuites reddit: regum aut sa-
 traparum meminisse non patitur:
 omnia vt per talenta dicantur effi-
 cit: vtque poti homines, et 22
 amicitia et fraternæ necessitudinis
 memoriã deponant: et non mul-
 to post gladios stringant: neque 23
 postea, vbi a vino resipuerint,
 quid fecerint, recordentur. Non- 24
 ne igitur multum pollet vinum, o
 viri, quod hæc fieri cogat?

CAPVT IIII.

*Regis vires. Mulieris vis. Veritatis vir-
 tus. Zorobabel Darium exorans de fano
 insaurando. Exoratus rex. Eius de fa-
 no litteræ.*

1 **H**Aec postquam ille locutus si-
 luit: cœpit alter, qui de regis
 viribus dixerat, loqui in hunc
 modum: o viri, nonne perma- 2
 gnam

gnam habent vim homines, qui terras et maria, et omnia, quæ in eis insunt, teneant? Atqui rex his omnibus antecellit et imperat, atque ita dominatur, vt, quidquid iusserit, faciant. Si iubet inter sese bellum gerere; faciunt: si in hostes mittit; vadunt, et montes, muros, turrets demoliuntur, occidunt et occiduntur, neque regis dictum excedunt. Quod si vicerint, tum quæ prædati sunt, tum cetera referunt ad regem omnia. Rursum qui a militia et bello abstinentes terram colunt: vbi sata mesuerunt, ad regem referunt; cogentesque alii alios, tributa regi adferunt. Is vnus si iubet interficere, interficiunt: si dimittere; dimittunt: iusserit verberare, verberant: iusserit vastare, vastant: ædificare, ædificant: euertere, euertunt: serere, serunt: cunctusque eius vel populus vel magistratus vni obediunt. Præterea accumbentem, cibum capientem, dormientem circum vndique custodiunt, neque cuiquam discedere et sua curare negotia licet, neque ei non obediunt. Quocirca viri, nonne præpotens rex est, cui sic obtemperetur? His ille dicitis tacuit. Tertius autem, qui de mulieribus et veritate dixerat, scilicet Zorobabel, sic orationem incipit. Magnus sane rex est, viri, et homines multi, et vinum multum potest. Quid qui his dominatur? quis autem his imperat? quis mulieres? Mulieres regem genuerunt, et omne hominum genus, maris terræque dominum, ab his ortum est. Hæ ipsos educauere vinearum satores, ex quibus vinum gignitur. Hæ hominum vestes faciunt: hæ hominibus gloriam conciliant: nec possunt absque mulieribus homines esse. Quod si aurum, argentum, aut quiduis paullo elegantius comparauerint: nonne cuiuspiam for-

ma et pulchritudine præstantis mulieris amore capti, illis omnibus¹⁹ omissis, in hanc oculos defigunt? hanc hiant! ore intuentur? hanc omnes auro, argento, omni rerum pulchritudini anteponunt? Relinquit homo suum ipsius pa-²⁰ trem, a quo educatus est, et patriam, et suæ vxori adhærescit: cumque vxore, et patris et matris²¹ et patriæ immemor, vitam finit. Atque vt cognoscatis, mulieres in²² vos imperium tenere: nonne quæ multo labore paratis, omnia feminis datis, atque adfertis? Sumit²³ homo gladium, et foras ad latrocinandum et furandum profectus, maria tranat et flumina. Leones²⁴ videre sustinet, et per tenebras ingreditur: atque vbi furatus, prædatus, grassatus est, ad amicam reportat: plusque diligit homo²⁵ suam coniugem, quam parentes: multique propter mulieres mente²⁶ alienati sunt, multi serui facti,²⁷ multi perierunt, multi propter feminas lapsi peccauerunt. Quid²⁸ an mihi non creditis? nonne ingens regis potestas est? nonne omnes eum nationes vel tangere formidant? Et tamen videbam viri²⁹ præclarissimi Bartaci filiam Apamien, regis concubinam, regi dextram adfidentem, ei de capite³⁰ diadema auferre, sibi que impingere: tum regis malam sinistra manu ferire: quum rex interea eam ore³¹ hianti intueretur, et arridenti arri-deret, et succensenti blandiretur, quo eam sibi reconciliaret. Annon³² multum pollent mulieres, o viri, quæ hæc faciant? Hic quum rex³³ et proceres inter sese contuerentur: ille verba de veritate sic facere institit: multum sane, o viri, mu-³⁴ lieres pollent, et ingens terra est, et excelsum cælum, et sol cursu velox, qui vno die cælum circumuectus, eodem r currat, vnde profectus est: nonne magnus est, qui³⁵ hæc faciat? Sed maxima veritas est

- 36 et omnium potentissima. Veritatem omnis terrarum orbis vocat: huic cælum ipsum fauet: hanc res omnes reformidant et tremiscunt, nec in ea quidquam vitiosum est.
- 37 Vitiosum vinum est, vitiosus rex, vitiosæ mulieres, vitiosum omne hominum genus, et eiusdem vitiositatis sunt eorum opera omnia, in qua vitiositate veritatis expertes
- 38 pereunt. At veritas æterna pollet, viuit, vigetque in omnem perpetuitatem: nec ea est, quæ personarum habeat rationem aut discrimen, sed æquum facit, ab omnibusque iniquis et prauis rebus abstinet: eiusque facta probant omnes, nec inest in eius iudicio quidquam iniquum. Ceterum et ab hac, et a regia magnificentia, et a potentia, et a sæculorum omnium maiestate laudetur Deus veritatis. Hæc vbi locutus finem fecit: omnes exclamarunt, maximam esse veritatem, et præpollere.
- 42 Tum rex: pete quiduis, (inquit illum adloquens,) etiam supra ea, quæ scripta sunt, et nos id tibi dabimus: quoniam sapientissimus inuentus es, et mihi proximus sedebis, me usque vocabere familiaris. Et ille regi: memento voti, quo te Hierosolymam instauraturum esse pollicitus es, tum, quum regnum
- 44 adeptus es. Omniaque vasa Hierosolymis exportata eo remisurum, quæ seposuit Cyrus, quum de euertenda Babylone votum fecit,
- 45 et se illo misurum vouit. Tu quoque te vouisti instauraturum esse fanum, quod incenderunt Idumæi, tum quum a Chaldæis vastata
- 46 Iudæa est. Et nunc hoc est, quod a te ego postulo, rex domine, atque flagito: hæc est, quam a te expecto, magnificentia. Oro igitur, vt id præstes, quod, facturum te, cælesti regi tuo ipsius ore vouisti.
- 47 Tum Darius rex surrexit, eumque deosculatus, scripsit ei epistolas ad omnes dispensatores, præfides, duces et satrapas, vt eum omnesque eius comites ad instaurandam Hierosolymam proficiscentes deducerent. Deinde omnibus Cælesyriæ, Phœniciæ et Libani præsidibus per epistolas mandauit, vt cedrina ligna ex Libano Hierosolymam transferrent, cumque illo urbem exstruerent. Præterea Iudæis omnibus, Iudæam ex regno petentibus, scripto de libertate cauit, ne quis potestate præditus, prætor, satrapa, aut gubernator, eorum habitationes adgrederetur: et vt omnis, quam tenerent, regio ipsis esset immunis: vtque Idumæi, quos tenerent Iudæorum vicos, dimitterent. Item ad templi struendam vt quotannis viginti talenta darentur, donec exædificatum foret. Itemque ad hostias in ara adolendas quotidie, (quas septenas denas immolare ex præcepto haberent) alia talenta decem in singulos annos. Ad hæc, vt omnes qui ex Babylonia ad urbem exstruendam pergerent, omnesque sacerdotes, qui eodem irent, in libertate essent, tam ipsi quam eorum posteri: descripsit etiam sacrum vestitum, quo in re diuina vtendum foret; et sumtum, qui Leuitis vsque ad absolutum templum et ædificatam Hierosolymam suppeditaretur. Insuper omnibus vrbis custodibus pensiones et stipendia assignauit, et omnia a Cyro separata vasa longe misit: et, quæcumque Cyrus fieri iusserat, ipse quoque fieri, et Hierosolymam mitti imperauit. Igitur illinc digressus ille iuuenis sublato in cælum vultu versus Hierosolymam, cælesti regi gratias egit, ita dicens: a te victoria, a te sapientia est, tua est gloria, et ego tuus tibi gratias ago, qui mihi sapientiam dederis: quam tibi o maiorum nostrorum Domine, tribuo. Deinde acceptis epistolis Babylonem profectus, omnibus suis

fuis confanguineis negotium nuntiauit. Atque hi Deo suo patrio gratias egerunt, qui ipsis miffionem dediffet, et remiffionem ad proficifcendum, et Hierofolymam templumque ipfius infignitum nomine conffruendum: cumque muficis instrumentis et lætitia feptem dies exfularunt.

CAPVT V.

Familiarum duces regressi Hierofolymam cum Zorobabele. Ara noua. Sacrificia. Fani fundamenta locata. Aduerfarii Ifraelita improbi, in fefti.

POſtea generatim delecti ſunt ad profecionem familiarum principes cum ſuis vxoribus, liberis, ſeruis, ancillis et pecudibus. Cum his miſit Darius equites mille, quibus imperauit, vt cum illis proficifcerentur: eosque Hierofolymam vsque cum muficis tympanis et tibiis incolumes perducerent, omnibus illorum confanguineis ludentibus. Atque hæc ſunt eorum nomina, qui profecti ſunt, generatim per claſſes in familias deſcriptorum. Sacerdotes Phinee Aharonis filio prognati, Ieſua Iofedeci filius, Saraia filii: et Ioachimus, Zorobabelis filius, Salathielis filii, de ſtirpe dauidica, ex Pharis progenie tribus iudaicæ, qui Zorobabel ſub Dario Perfarum rege ſapientem ſermonem habuit, anno regni illius ſecundo, menſe Niſan, qui menſis primus eſt. Hi ſunt autem Iudæi, qui ex captiuitate, (in quam a Nabuchodonofore Babylonix rege Babylonem deportati fuerant,) Hierofolymam, inque reliquam Iudæam redierunt, et in ſua quique oppida diſceſſerunt: qui quidem venerunt cum Zorobabele, Ieſua, Nehemia, Zacharia, Reefaia, Eneio, Mardocheo, Beelſaro, Aſpharaso, Reelia, Roimo et Baana, ſuis ductoribus: horum inquam tam plebciorum,

quam ducum numerus hic eſt: a Phoro orti duo millia centum ſeptuaginta duo. A Saphato quadringenti ſeptuaginta duo. Ab Arefo ſeptingenti quinquaginta ſex A Phaathmoabo duo millia oſtingenti duodecim. Ab Elamo mille ducenti quinquaginta quatuor. A Zathui nongenti quadraginta quinque. A Corbe ſeptingenti quinque. A Bani ſexcenti quadraginta octo. A Bibai ſexcenti viginti tres. A Sada tria millia ducenti viginti duo. Ad Adonicanæ ſexcenti ſexaginta ſeptem. A Bagoi duo millia ſexcenti ſex. Ab Adino quadringenti quinquaginta quatuor. Ab Aterezecia nonaginta duo. A Cilane et Azetane quadringenti triginta duo. Ab Anania 101. Ab Aromo ex 17 Baſa 323. Ab Arſiphurito 102. 18 A Metero 3005. Ab Ecbethlomonæ 123. Ab Ecnetopha 55. Ab Exanabotho 158. Ab Ecbethſamo quadraginta duo. A Cariathiario 25. A Caphira et Berotho 743. Pirani 700. Chadiani et Amindii 422. Ecciramani et Gabdenſes 621. Macalonii 122. Betoliones 52. A Nephi genus ducentes 156. A Calamolalo et Ono 725. Ab Hierichone 345. Ab Annaa 3330. 23 Sacerdotes a Ieddo Ioſuæ filio prognati ex ſtirpe Sanafibi 972. A Merutho 1502. A Phasfarone 1047. A Carne mille ſeptemdecim. Leuitæ autem a Ieſue Cadmiele Banna et Sauia genus ducentes 74. Cantores ſacri Aſapho prognati 148. Ianitores a Salumo, Iatale, Tolmane, Dacobi, Teta, Sami prognati in ſumma 139. Sacri miniſtri orti ab Eſao, Aſpha, Tabaotho, Cera, Sudo, Phaleo, Labana, Agraba, Acua, Vta, Cetabo, Agaba, Sybai, Anane, Cathua, Geddnre, Airo, Daiſane, Noiba, Chaſeba, Gazera, Azia, Phinee, Aſarane, Baſthai, Afana, Meani, Naphiſi, Accubo, Acipha, Aſure, Pharacimo, Baſalotho, H h 5 Mee-

Meeda, Chutha, Chorea, Charco, Aferare, Thomoi, Naficho, Atipha.
 33 Item Solomoniis prognati Afapphone, Pharira, Ieili, Lofone, Isdaele,
 34 Sapheto, Agia, Phachthretho, Sabis, Sarothie, Mafia, Gare, Addo, Suba, Apherra, Barodi, Sabatho,
 35 Allomo: omnium inquam, facrorum ministrorum, et Solomoniis prognatorum, summa fuit 372.
 36 (Nam qui Thermelotho et Thelerfa duce, Charaathalare et Aalare venerunt, suas familias et genus, an ex Israelitis essent, ostendere
 37 non potuerunt.) ALadane Banis
 38 filio, ex Necodane orti 652. Ex sacerdotibus autem Obdia et Accoso prognati, et Addo, (qui vna de Berzellei filiabus in matrimonium ducta, in illius nomen concesserat) quum sibi sacerdotium vindicarent, nec quasita eorum stirps in tabulis scriptis inuenta foret: abdicati sunt sacerdotio, eisque iussit Nehemias et Attarias, ne sacra participarent, donec claritate et integritate instructus existeret
 40 pontifex. Omnium Israele prognatorum, qui duodecimum annum superarent, summa fuit quadraginta millia, præter seruos et ancillas
 41 2360. Horum serui et ancillæ 7347, cantores et psaltriæ 245, camelii 435, equi 736, muli 245, asini 5525. Ex familiarum primariis, vbi ad hierosolymitanum Dei templum ventum est, fuere, qui templum in integrum restituere pro
 43 virili statuerent, et in sacrum operis thesaurum conferrent auri minas mille, argenti quinque millia, vestes sacerdotales centum. Con-
 44 sederunt autem sacerdotes et Leuitæ atque plebei hierosolymis, et in finitima regione: sacrique cantores et ianitores, omnesque Israe-
 45 litæ in suis oppidis. Deinde instante mense septimo, Israelitæ, qui sua quique possidebant, conuenere simul in aream primæ portæ, quæ
 46 spectat ad orientem. Deinde Iesua Iosedeci filius, eiusque cognati sacerdotes, et Zorobabel Salathielis filius, cum suis cognatis, adgressi sunt aram instaurare Dei Israelitarum: vt in ea solida procuraren-
 47 tur sacrificia, quemadmodum postulant ea, quæ in diuini Moysis libro præscripta sunt. Et quamuis in 48 eos conspirarent reliquæ nationes accolarum, qui ab eis dissidebant, eisque vim omnes intentarent: illi tamen, ara suo loco composita, 49 sacrificia suo tempore, Dominoque solida sacrificia matutina vespertinaque faciebant, egeruntque v-
 50 braculorum festum, sicut in lege præscriptum est, et quotidiana sacrificia, vt conueniens erat: de-
 51 inde perennes libationes, et sabbatorum, nouiluniorum, omniumque consecratorum festorum sacrificia, et omnium, qui vora Deo nuncupauerant. Igitur a septimi mensis
 52 nouilunio cæpta sunt Deo fieri sacrificia, atque ita Dei templum extruebatur, data pecunia lapicidis et fabris, ciboque et potione et car-
 53 ris Sidoniis et Tyriis, qui cedri nam materiam ex Libano ratibus in portum ioppicum adueherent, vt eis a Cyro Persarum rege litteris fuerat imperatum. Anno autem
 54 secundo, quum in hierosolymitanum Dei templum venissent, se-
 55 cundo mense Zorobabel Salathielis, et Iesua Iosedeci filius, eorumque cognati et sacerdotes et Leuitæ, omnesque, qui Hierosolymam ex captiuitate venerant, adgressi
 56 negotium, fundamenta iecere templi, noua luna secundi mensis, anno ab eorum in Iudæam et Hierosolymam aduentu secundo: Leuitasque viginti annis maiores
 57 in Domini operibus constituerunt, fueruntque Iesua, natiq[ue] et consan-
 58 guinei, et Cadmiel frater, et Madiabunus filii, nec non Iodæ Heliadunus filii cum filiis et cognatis, pariter in vrgendo templi opere occupati. Ac, extruendo ab ædifica-
 59 toribus

toribus templo Domini, steterunt sacerdotes vestiti, cum musicis et tubis, et Leuitæ Asapho prognati habentes cymbala, Dominum laudantes et concelebantes ad Dauidis Israelitarum regis præscriptum, hymnisque personantes Dominum celebrabant, cuius bonitas esset et gloria apud omnes Israelitas æterna. Populus autem vniversus cum tubarum cantu magnum edebat sonitum, Dominum in exstructione eius templi laudans. Sed sacerdotum et Leuitarum principumque familiarum seniores, qui superius templum viderant, quum in huius adessent ædificatione, magnum cum fetu clamorem edebant: rursumque multi tubis magnum cum lætitiæ sonitum edebant, ita vt homines tubarum sonitum, propter hominum ploratum, non exaudirent: quum hominum vulgus tanto tubarum sonitu perstreperet, vt procul audiretur. Quod vbi audierunt iudaicæ et beniamiticæ tribus aduersarii: accesserunt, vt causam sonitus tubarum cognoscerent. Ac postquam intellexerunt, Domino Israelitarum Deo templum a captiuis ædificari: Zorobabelem, Iesuiam et familiarum principes conueniunt, et ad ædificandi societatem operam suam offerunt: sese enim eidem cum illis Domino obedire, eique iam ab Asafarethi Asfyriorum regis tempore, a quo eo translati fuissent, sacrificare. Quibus illi respondent, non esse Domino Deo suo templum a se simul et ab illis construendum; sed vnos se Domino Israelitarum rite esse ædificaturos, vt eis fuisset a Cyro Persarum rege præceptum. Itaque incolæ eos, qui erant in Iudæa, remorando et oppugnando, ab ædificatione auertebant: insidiisque et concionibus inspirationibusque faciendis, impediuerunt operis exædificationem toto tempore vitæ regis Cyri,

prohibitique sunt illi ædificatione 73
duos annos, vsque ad regnum Darii.

CAPVT VI.

Zacharias, et Hageus vates. Templi ædificatio. Prætores Syriæ ad Darium defano. Regis codex pro fani restauracione. Darii fani restauracionem probans decreto.

Sed anno regni Darii secundo, I squum Haggæus et Zacharias Addonis filius vates ad Iudæos, et eos qui vel in Iudæa, vel Hierosolymis erant, Domini Israelitarum nomine, quo erant præditi, vaticinarentur: cœpere Zorobabel Sathielis, et Iesua Iosedeci filius hierosolymitanum Domini templum construere, quum quidem adessent Domini vates, et eos adiuuarent. Per id tempus ad eos venire 3 Sisinnes Syriæ et Phœnicie prætor, et Sathrabuzanes, eiusque collegæ, qui ex eis quæsiuerunt: cuius 4 iussu id templum construerent, tectumque et alia omnia perficerent, et quinam structores essent, qui ea efficerent? Sed Domini 5 erga seniores Iudæos gratia, et erga captiuos cura effectum est, vt ædificatione prohibiti non sint, donec Dario de eis significatum, et ab eo foret responsum.

Misit autem ille scriptam ad 6 Darium epistolam, cuius exemplar est hoc: Sisinnes Syriæ 7 Phœnicieque prætor et Sathrabuzanes atque collegæ in Syria et Phœnicia præsides, regi Dario salutem. Scito, noster domine 8 rex, nos in Iudæa regionem, et in urbem Hierosolymam venisse, et offendisse captiuorum Iudæorum senatores in vrbe Hierosolyma, ingens Domino templum nouum 9 construentes, saxis politis et magni pretii, et lignis ad parietes adhibendis, easque res studiose 10 fieri, et opus eis procedere, summoque splendore et diligentia perfici.

- 11 Nos ex illis senatoribus sciscitanti sumus, cuiusnam iussu id templum exstruerent, eaque opera fundarent: illos ideo interrogantes, ut id tibi significarem, et de eius negotii principibus scriberemus: eamque ob rem descripta auctorum rei nomina ab eis poposcimus.
- 12 Atque illi nobis in hunc modum responderunt: nos Domini, qui celum terramque condidit, cultores sumus. Fuerat autem templum hodie multis ante sæculis a magno quodam et potente Israelitarum rege exstructum atque absolutum.
- 13 Sed irritatus maiorum nostrorum peccatis cælestis Israelitarum Dominus, eos Nabuchodonosori Babylonie Chaldæorum regi dedit, qui et templum demoliti incendierunt, et populum Babylonem captiuam abduxerunt. Verum Cyrus rex anno primo, quo Babylonie regionis regnum adeptus est, scripto mandauit, ut templum hoc exstrueretur: sacraque vasa aurea et argentea, quæ Nabuchodonosor, ex sano hierosolymitano sublata, in suo templo reposuerat, protulit ex templo Babylonis: eaque tradita sunt Zorobabeli et Sanabasarum prætori: cui imperatum est, ut ea vasa in hierosolymitanum sanum referret, ac reponeret: utque id Domini templum suo loco exstrueretur.
- 14 Tunc Sanabasarus ille accessit, et hierosolymitani Domini templi fundamenta iecit: quod exinde hactenus ædificatur, necdum ad perfectionem perductum est. Quamobrem si ita censes, o rex, inspiciantur Cyri regis tablinæ. Quod si inuentum fuerit, de Cyri regis sententia factam esse hierosolymitanam Domini templi ædificationem, et ita tibi, domine rex noster, videatur: respondeo nobis de hisce rebus.
- 15 Tunc rex Darius iussit regias inspicere librarias, Babylone positas, et inuentus est Ecbatani, (quod castellum est in Media regione,) codex quidam, in quo sic erat memorie proditum: anno primo regni sui 24 Cyrus rex imperauit, hierosolymitanum Domini templum exstrui, ubi perpetuum igne sacrificium fieret, cuius altitudo cubitorum esset sexaginta, latitudo totidem, trinis politorum lapidum ordinibus, et vno domestici ligni recentis ordine. Summus autem ex Cyri regis fisco suppeditaretur: ac sacra templi 26 Domini vasa, tum aurea, tum argentea, quæ Nabuchodonosor, ex hierosolymitano templo ablata, Babylonem deportauerat, ea in hierosolymitanum templum, ubi posita fuerant, restituerentur ac reponerentur. Itemque imperauit Sifinnæ Syriæ Phœnicieque prætori, et Sathrabuzanæ, sociisque, et ordinatis in Syria et Phœnicia procuratoribus, ut darent operam, ut ab eo loco abstinerent: sinerentque Domini cultorem Zorobabelem Iudææ prætorem et Iudæorum senatores illud Domini templum suo loco exstruere. Itaque ego quoque plane 25 ædificari impero, ac prospici, ut reuocati ex captiuitate Iudæi adiuuentur, donec Domini templum sit absolutum: utque ex Cælesyriæ et Phœnicie tributo stipendium diligenter soluatur illis ad Domini sacrificia per Zorobabelem prætorem in tauros, in arietes et agnos: itemque frumentum, sal, vinum et oleum ad sidue quotannis, quantum sacerdotes hierosolymitani ostenderint infumi quotidie, sine vlla dubitatione, ut supremo Deo pro rege eiusque liberis sacra fiant, proque eorum vita supplicetur. Ac quisquis contra aliquid eorum, 31 quæ iam dicta et scripta sunt, commiserit, aut id irritum fecerit; impero, ut is in tigno, ex ipsius ædibus detracto, suspendatur, eiusque bona in regis fiscum redigantur: Dominiuumque adeo precor, cuius 32

nomen illic inuocatur, vt omnes vel reges vel priuatos homines perdat, qui illud hierosolymitanum Domini templum vel impedire vel laedere conabuntur. Ego rex Darius ita diligenter fieri decreui.

CAPVT VII.

Seduli sani edificatores. Eiusdem absolutio Cyro, Da. io, et Artaxerxe iubentibus. Sacrificia, pascha.

TUM Sisinnes Cælesyriæ et Phœnicæ prætor, et Sathrabuzanes, eorumque socii, Darii regis imperata exsequentes, sacri instabant operibus, senioribus sacerdotum et æditimis diligenter operam dantes: procedebantque sacra opera, vaticinantibus Haggæo et Zachariâ vaticibus, eaque Domini Israelitarum Dei iussu effecta sunt. Atque ex Cyri et Darii et Artaxerxis Persarum regum sententia perfectum est sacrum templum ad vicesimum tertium diem mensis Adaris, anni sexti Darii Persarum regis. Tum Israelitæ et sacerdotes, et Leuitæ, reliquique ex captiuitate reduces, mosaici libri præscriptum secuti, obtulerunt ad templi Domini dedicationem tauros centum, arietes ducentos, agnos quadringentos, capros vniuersorum Israelitarum piaculares duodecim, ad numerum duodecim israeliticarum tribuum, functique sunt sacerdotes et Leuitæ generationis vestiti muneribus Domini Israelitarum Dei, vt Mosis liber postulabat, quum quidem ianitores ad singula adessent vestibula. Egerunt etiam Israelitæ ex captiuitate reduces pascha die mensis primi decimo quarto: lustratisque sacerdotibus simul et Leuitis, omnibusque, qui ex captiuitate venerant, immolauere pascha Leuitæ, tum omnibus, qui captiui fuerant, tum consanguineis suis Leuitis et sibi-

metipsis, et epulati sunt omnes tam Israelitæ, qui fuerant captiui, quam ex incolis ii, qui se Iouæ studio a ceterarum gentium sceleribus vindicauerant: egeruntque septem diebus azymalia, apud Dominum lætantes, qui eis tantam regis Asyriæ beneuolentiam conciliauisset, vt eis ad Domini Israelitarum Dei opera adiutor esset.

CAPVT VIII.

Esdras Hierosolymam adit. Multi eiusdem comites. Ad Esdras Artaxerxe de sano instaurando. Esdras sacerdos, et legis diuine professor. Gratiarum actio Esdræ ad Deum. Huius comites. Accessit sacerdotum. Externe nuptie in populo. Ad Deum Esdras pro vestitio coniugit.

HIS ita constitutis, regnante Artaxerxe Persarum rege, Esdras ad Aharonem primum pontificem, deinceps per suum patrem Saraïam, Azariam, Helciam, Salumum, Sadducum, Achitobum, Amariam, Eziam, Memerothum, Zariaïam, Sauiam, Boccâm, Abisum, Phineem et Eleazarum genus referens, Babylone profectus est, vir mosaicæ legis, ab Israelitarum Deo traditæ, egregie peritus: rege adeo propitio vsus, et tantum apud eum honorem consecutus, vt ab eo omnia postulata impetrauerit. Cum eo Hierosolymam concesserunt quidam Israelitarum sacerdotum, Leuitarum, cantorumque sacrorum, et ianitorum, et ministrorum sani, mense quinto, anno regnantis Artaxerxis septimo. Hi primo die mensis primi Babylone profecti, Hierosolymam (primo die mensis quinti) peruenerunt: tam fauentem in itinere Dominum habuerunt. Erat autem Esdras tanta præditus scientia, vt nihil eum ex Domini lege et præceptis læteret: vtque omnes Israelitas in

*) Hoc () ex 1. Esd. 7, 9. adici.

- omni æquitate et iure institueret.
- 7 Ad hunc Esdras sacerdotem, legis Domini profesorem, adlatum est scriptum a rege Artaxerxe decretum, cuius exemplar est hoc: rex Artaxerxes Esdræ sacerdoti, et Domini legis profesori salutem. Ego humanitate ductus, impero, ut in nostro regno degentes Iudæi, siue plebei, siue sacerdotes sint, aut Leuitæ, si eis ita visum fuerit, tecum in Israelitarum regionem proficiscantur. Quicumque igitur id habent in animo, pergant, quemadmodum mihi et septem amicis consiliariis visum est, ut Iudææ et Hierosolymæ rem agant, quemadmodum Domini lex postulat, ferantque Hierosolymam Israelitarum Domino munera, quæ ego et amici volumus, item omne aurum et argentum, quod inuentum fuerit in Babyloniæ regione, Hierosolymam Domino destinatum, præter ea, quæ a gente ad hierosolymitanum Domini Dei sui templum collata fuerint: quod quidem aurum et argentum conferatur in tauros, arietes, agnos, et in ea, quæ ad hæc pertineant, ut Domino ad hierosolymitanum Domini ipsorum Dei altare fiant sacrificia. Ac quidquid tu cum tuis consanguineis volueris auro et argento facere, agito ex Dei tui voluntate. Tum sacra Domini vasa, tibi ad usum hierosolymitani templi Dei tui tradita, adpones Deo tuo hierosolymitano: ac quidquid aliud tibi ad usum templi Dei tui opus fuerit, solves ex regio fisco. Ego vero rex Artaxerxes impero Syriæ et Phœniciæ quæstoribus, ut quæcumque significauerit Esdras sacerdos et supremi Dei legis professor, ea diligenter ei dent: vsque ad argenti talenta centum, item frumenti coros centum, vini metretas centum, aliaque omnia abunde ex diuina lege diligenter supremo præstentur Deo: ne regis vel regno vel natis pœna irrogetur: vobis autem denuntiatur, ne cui sacerdoti, aut Leuitæ, aut sacro cantori, aut ianitori, aut sacri ministro, aut operam isti templo danti, tributum ullum, aut aliud quoduis onus imperetur, neu quis potestatem habeat, eis aliquid imponendi. Tu vero, Esdra, pro ea, qua præditus es, diuina sapientia, statuito præfides et iudices, qui in tota Syria et Phœnicia ius dicant, eosque omnes legis Dei tui peritos: imperitos autem docebis ipse. Ac quicumque contra diuinam aut regiam legem commiserint; ii sine dubio dent pœnas seu morte, siue cruciati, aut multa pecuniaria, aut carcere. Tum Esdras professor, gratias ago, inquit, soli Domino Deo meo patrio, qui regi eam ordinandi sui hierosolymitani templi mentem iniecerit, neque apud regem et eius consiliarios, omnesque amicos et proceres honorauerit. Ego igitur Domini Dei mei ope redditus audentior, homines ex Israelitis coegi, qui mecum proficiscerentur. Atque hi sunt cognationum et ordinum suorum principes, qui mecum, regnante Artaxerxe, Babylone profecti sunt. A Phinee ortorum Gerson, ab Ithamare Gamael. A Dauidis natis Leptus Sechemiæ filius. A Phorocho Zacharias, et cum eo recensiti homines centum quinquaginta. A Phalomone Abeliacnias Zachariæ filius, et cum eo homines ducenti. A Zathoe Sechenias Iezelis, et cum eo homines trecenti. Ab Adine Obethus Ionathæ, et cum eo homines ducenti quinquaginta. Ab Elamo Iesias Gotholiæ, et cum eo homines septuaginta. A Saphatia Zaraias Michaelis, et cum eo homines septuaginta. A Ioabo Badias Iezelis, et cum eo homines ducenti duodecim. A Banide Asfalimothus Iosaphiæ,

et cum eo homines centum sex-
 5 aginta. A Babi Zacharias Be-
 6 bais, et cum eo homines viginti
 7 octo. Ab Astatho Ioannes Acata-
 8 nis, et cum eo homines centum.
 9 Ab Adonicamo vltimi, quorum no-
 10 mina sunt Eliphaltus, Ieuel et
 11 Meas, et cum eis homines septua-
 12 ginta. A Bagoi Vthis Istacuris fi-
 13 lius, et cum eo homines septua-
 14 ginta. Hosegoad fluuium, qui
 15 Thera dicitur, congregaui, ac
 16 postquam ibi triduum morati fu-
 17 mus, recensui. Quumque nul-
 18 los illic de sacerdotum et Leuita-
 19 rum genere inuenissem: man-
 20 dauit Elezaro, Arieli, Maasmæ,
 21 Alnathani, Semeiæ, Ioribo, Natha-
 22 ni, Ennatæ, Zachariæ et Mosolla-
 23 mo, viris primariis et peritis,
 24 vt adirent Daddæum ararii loco
 25 præfectum, et cum eo, cumque
 26 eius consanguineis et illius loci
 27 quæstoribus agerent, vt nobis
 28 mitterent, qui in Domini nostri
 29 templo sacerdotium gererent. Ita-
 30 que adduxere nobis, Domini no-
 31 stri forti opera vti, homines peri-
 32 tos a Moli Leuis filio Israelis ne-
 33 pote originem ducentes, Isebe-
 34 iam, et eius filios atque consan-
 35 guineos, homines octodecim, et
 36 Asebiam, et Anuum, et Osaïam fra-
 37 trem, ex Chanunai posteris, eo-
 38 rumque filios viginti, et ex sa-
 39 cris ministris, quos Dauid et prin-
 40 cipes ministerio Leuitarum attri-
 41 buerant, ducentos viginti, omnes
 42 nominatim adpellatos.

Illic ego ieiunium iuuenibus ap-
 43 pud Dominum Deum nostrum in-
 44 dixi, vt ab eo prosperum nobis
 45 simul, et iis, qui vna aderant, libe-
 46 ris nostris et pecoribus iter petere-
 47 mus. Pudnerat enim me, equi-
 48 tatus peditatusque comitatum a
 49 rege postulare, qui nobis essent
 50 contra nostros aduersarios præsi-
 51 dio. Nam regi dixeramus, Domi-
 52 ni ope adiutum iri ipsius studiosos
 53 ad omnia recte agenda. Quumque

rursus Domino super hac re sup-
 54 plicauissemus: eo sumus vti propi-
 55 tior. Igitur delegi primatum et sa-
 56 cerdotum duodecim, et Serebiam 53
 57 atque Afabiam, et cum eis ex ipso-
 58 rum consanguineis homines de-
 59 cem: quibus tradidi præsens ar- 54
 60 gentum aurumque, et sacra templi
 61 Domini nostri vasa, quæque rex 55
 62 et eius consiliarii atque proceres,
 63 omnesque Israelitæ donauerant;
 64 iis inquam, adpena tradidi argen- 56
 65 ti talenta sexcenta quinquagin-
 66 ta, et argentea vasa talentorum
 67 centum: auri talenta centum: 57
 68 aurea vasa viginti: ærea vasa
 69 ex ære proba in auri modum
 70 fulgentia duodecim. Deinde eis 58
 71 ostendi, et ipsos esse Domino sa-
 72 cros, et vasa sacra, et aurum ar-
 73 gentumque Domino maiorum no-
 74 strorum esse votiuua. Vigilarent, 59
 75 eaque custodirent, donec sacer-
 76 dotum et Leuitarum principibus
 77 et israeliticarum familiarum pri-
 78 mariis Hierosolymæ ad templi Dei
 79 nostri penum ea tradidissent. Ac 60
 80 postquam sacerdotes et Leuitæ ar-
 81 gentum aurumque, et hierosoly-
 82 mitana vasa, in Domini templum
 83 deferenda, receperunt, profecti 61
 84 a Thara fluuiio, duodecimo die
 85 mensis primi Hierosolymam per-
 86 uenimus. Quo postquam, valida 62
 87 Domini nostri ope adiuti, et ab om-
 88 ni hostium iniuria in itinere de-
 89 fensi, peruenimus, et ibi triduum
 90 morati fuimus: quarto die ad- 63
 91 pensum est argentum atque aurum,
 92 et in Domini nostri templo tradi-
 93 tum Meremotho sacerdoti, et 64
 94 simul Elezaro Phineis filio, cum
 95 quo erant Iosabadas Iosuae, et Mo-
 96 ethus Sabbanæ filius Leuitæ:
 97 suntque omnia ad numerum et 65
 98 pondus tradita, et eodem vestigio
 99 omne eorum descriptum pondus
 100 est. Qui autem ex captiuitate 66
 101 venerant, Deo Israelitarum Do-
 102 mino hostias immolauerunt, tau-
 103 ros duodecim omnium Israelita-
 104 rum

rum nomine, arietes nonaginta
 67 sex, et agnos duos et septuagin-
 ta, capros pro salute duodecim:
 quæ omnes hostiæ Domino mastra-
 68 tæ sunt. Postquam autem regis
 imperata regiis Cælesyriæ et Phœ-
 nicia legatis et prætoribus sunt
 tradita: illi et gentem et Dei tem-
 plum exornarunt.
 69 His ita peractis, adgressi me pri-
 mates, demonstrant, israeliticum
 70 populum, principes, sacerdotes, Le-
 uitas, non solum ab externarum
 gentium commercio non abhorre-
 71 re, sed etiam cum gentis Chanana-
 eorum, Hettaeorum, Phereæorum,
 Iebusaeorum, Moabitarum, Aegy-
 ptiorum et Idumæorum flagitiis
 72 communicare. Nam cum illorum
 filiabus et ipsos et ipsorum filios
 conuenisse, et sacrum semen cum
 externis terrarum gentibus com-
 mixtum esse, adeoque primarios
 et optimates eius sceleris iam ab
 73 initio rei fuisse participes. Hæc
 ego simul ac audiui, vestimenta et
 sacram vestem laceravi; vultusque
 74 capitis cæsarie, atque barba, cogi-
 tabundus et mæstus sedi. Quum-
 que ad me ob scelus illud mæ-
 rentem confluisissent, quicumque
 Domini Israelitarum Dei dictis
 mouebantur; postquam tristis ad
 75 vespertini sacrificii horam sedi ie-
 iunus: surrexi, et lacera habens
 indumenta, sacramque vestem, fle-
 xis genibus, et passis ad Dominum
 76 manibus, ita dicebam: vereor,
 Domine, præ pudore tuum conspe-
 77 ctum. Nam peccata nostra supra
 capita nostra redundant: vitia no-
 stra ad cælum vsque pertingunt
 iam a maiorum nostrorum saculo:
 78 magnoque sumus hætenus in pec-
 cato, et propter peccata nostra ma-
 iorumque nostrorum addicti sui-
 mus nos nostrique consanguinei,
 79 et reges, et sacerdotes regibus ter-
 rarum, in ferrum, in captiuitatem,
 et scedam depopulationem ad ho-
 80 diernum vsque diem. Nunc ali-

quatenus tua sumus vsi, Domine,
 misericordia, dum nobis stirps et
 nomen in tui sacrarii loco relin-
 quitur, dum nobis in Domini Dei
 nostri templo patefit lumen, dum
 nobis seruitutis nostræ tempore
 suppeditatur alimonia: neque 8
 seruietes a Deo nostro deserimur,
 quin tantam nobis apud Persarum
 reges gratiam conciliet, vt et no-
 bis cibam suppeditent, et Do- 8
 mini nostri templum exornent, et
 desertam Sionem instaurent, quo
 nobis firmum aliquid in Iudæa et
 Hierosolymæ detur. Et nunc quid 8
 dicemus, Domine, his ita se habentibus?
 Nam contra ea fecimus, 8
 quæ tu tuorum opera vatum præ-
 ceperas: videlicet terram, quam 8
 ibamus occupatum, terram esse ali-
 enigenarum, quæ in ea degerent,
 gentium sceditate pollutam, et ab
 eis impuritate completam. Pro- 8
 inde ne illorum filias cum filiis
 nostris copularem, neue filias
 nostras illorum filiis elocarem,
 neue vnquam cum illis pacem ha- 8
 bere studeremus, vt ita corrobora-
 ti, et terræ bonis frueremur ipsi,
 et ea liberis nostris hereditate re-
 linqueremus in perpetuum. Er- 8
 go omnia nobis propter nostra
 præue facta et scelera tanta accide-
 runt. Quum enim tu, remis sis 8
 peccatis nostris, talem nobis stir-
 pem concesseris, et nos iterato, vi-
 olata lege tua, cum gentium ter-
 rarum impuritate communicauerim:
 nonne tu merito in nos 9
 leuias ad internecionem, ita vt no-
 stri neque stirps, neque semen su-
 perfit, neque nomen? O Domi- 9
 ne Israelitarum, qui æquis es, ec-
 ce tibi nos, quorum hodie stirps
 superest, ob scelera nostra obno-
 xios. Nam hac quidem in re 9
 contra te stari non potest.

Interea dum flens Esdras, humi 9
 stratus, ante templum orat, et peccata
 confitetur: conuenit ad eum ex 9
 Hierosolyma ingens virorum, mu-
 lierum

5 lierum et iuuenum frequentia: et magnum vulgo fletum edente, Iechonias Ieelis filius, genere Israelita, sic clara voce loquitur: Esdra, nos in Dominum Deum peccauimus, qui ex terræ gentibus vxores duxerimus alienas. Sed tamen hac in re spes est Israelitis. 7 Iuremus in verba Domini, repudiaturus omnes vxores nostras, quas ex alienigenis habemus, vna cum earum natis, vt tu et omnes Domini legi obediens decreueritis. Surge age: nam et nostra, et potissimum tua refert, agere fortiter. Tum Esdras surgit, et sacerdotum Leuitarumque et omnium Israelitarum principes ad iusiurandum adigit, ita facturos.

CAPVT IX.

Esdra agritudo propter populis peccata. Esdras ad populum vt ableges alienas mulieres. Mariti alienarum mulierum. Lex populo ab Esdra recitatur.

DEinde ex templi vestibulo digressus Esdras, recepit se in Ioannis Eliasibi filii cubiculum: vbi commoratus, neque cibum gustauit, neque potionem bibit, tanta vulgi scelera deplorans. Edictum est autem per totam Iudæam et Hierosolymis, omnibus ex captiuitate reducibus, vt Hierosolymam conuenirent: ac quicumque intra duos aut tres dies non stitisset ex præsentium senatorum decreto, eius vt bona sacrentur, et ipse eorum ciuitate, qui ex captiuitate redierant, priuaretur. Ita quum omnes iudaicæ et beniamiticæ tribus homines triduo Hierosolymam conuisent: vicesimo die mensis noni adfuit vniuersa multitudo in area templi, propter præsentem pluuiam trementes. Ad quos stans Esdras sic verba fecit: vos crimen commisistis, qui vxores duxeritis externas, vt Israelitarum peccata

augeretis. Quamobrem tribuite hanc libere gloriam Domino, maiorum nostrorum Deo, vt, eius obsequentes voluntati, ceterarum gentium, externarumque mulierum consortio renuntietis. Hic exclamauit vniuersa multitudo magna voce: vt dixisti, faciemus. Sed magna multitudo est, et tempus pluuium, nec sub dio stare possumus, et opus non vnus aut duorum dierum habemus: nam inultum hac in re peccauimus. Quapropter statuatur, qui præsentem reipublicæ, ad quos statim tempore accedent, quicumque nostri terranei vxores habent alienas, præsentibus cuiusque loci senatoribus atque iudicibus, donec hac tandem ratione nobis ira Domini placetur. Atque hæc Ionathan, Azael et Ezechias Thocanz filius facienda receperunt, adiutoribus Mosollamo, Leui et Sabbathæo: eaque omnia exsecuti sunt, qui fuerant captiui. Delectisque ab Esdra sacerdote viris suarum familiarum primariis, iisque omnibus nominatim adpellatis: confederunt prima die mensis decimi, vt de requærerent, estque transactionem id negotium eorum, qui vxores tenebant externas, intra primum diem mensis primi. Inuenti sunt autem ex congregatis sacerdotibus, qui alieni generis vxores haberent, ex Iesux Iosedeci filii posteris atque cognatis Mathelas, Eleazarus, Ioribus et Iodanus, qui suas eiicere coniuges adgressi sunt, et ad placationem expiandi sui gratia arietes dederunt. Ex Emmere prognatus Ananias, Zabdæus, Eanes, Samius, Iereel et Azarius, Phæso Ellionas, Masfias, Esmael, Nathanael, Ocidel et Thalsas. Ex Leuitis Iorabadus, Semis, Colius, qui et Calitas, Pathæus, Oudas et Ionas. Ex sacris cantoribus Eliasuphus et Bacchurus. Ex iamitoribus Sallumus et Tolbanes.

26 Ex Israelitis ex Phorofo prognatis Iermas, Eddias, Melchias, Mael,
 27 Elezarius, Asibias et Banaias. Ex Ela posteris, Mathanias, Zacharias, Ieriel, Ieremothus et Aedias.
 28 Ex Zamothi Eliadas, Elifimus, Othonias, Iarimothus, Sabatus et
 29 Sardæus. Ex Bébais Ioannes, Ananias, Iofabadus, et Emathis.
 30 Ex Manis, Olamus, Mamuchus, Iedrus, Iafubus, Iafael et Ieremothus.
 31 Ex Addis Naathus, Moosias, Laccunus, Naidus, Mathanias, Sesthel, Balnuus et Manasfes.
 32 Ex Annæ Elionas, Afeas, Melchias, Sabbæus, Siminon, Chofameus.
 33 Ex Afoni, Altarus, Mathias, Bannaia, Eliphalathus, Manasfes et Semis. Ex Maanis, Ieremias, Momdis, Ismaerus, Iuel, Mamais, Prædias, Anofus, Carabasion, Enasibus, Mamminatancimus, Elestalis, Bannus, Elialis, Samis, Selemias et Nathanias. Ex Oforæ, Sefis, Efril, Azael, Samatus, Zambis, Iosephus. Ex Ethmæ Mazitias, Zabadaias, Edes,
 36 Iuel, Banaias. Omnes hi vxores, quas duxerant externas, vna cum
 37 na is amandarunt. Quum autem sacerdotes et Leuitæ atque Israelitæ Hierosolymam et reliquam regionem incolerent, suaque domicilia tenerent: primo die mensis septimi conuenit vniuersa multitudo in aream portæ sacræ, ad orientem
 39 versæ, iusseruntque Esdræ sacerdoti et profesori. vt Mosis legem adferret, a Domino Israelitarum Deo traditam. Tum Esdras
 40 pontifex, præsentem omni virorum, mulierum, et sacerdotum multitudine, qui legem audirent, primo die septimi mensis legem attulit,
 41 et in area, quæ est ante sacram por-

tam, a diluculo ad meridiem recitauit, apud viros et mulieres, vniuersa multitudo in legem intentata. Recitabat autem ex ligneo suggestu, ad eam rem effecto, adstantibus ei ad dextram Matthath-
 43 ia, Sanimo, Anania, Azaria, Vria, Ezechia et Balasamo, ad sinistram autem Phaldeo, Saale, Melchia, Aothasupho, Nabaria et Analabone.

Igitur Esdras, sumpto legis libro in conspectu multitudinis, (nam in eminentissimo omnium loco sedebat, et in explicanda lege omnes recti adstabant) Dominum Deum supremum, Deum omnipotentem, omnipotentem laudauit, et vniuersi amen succlamarunt, porrectisque sursum manibus, humistrati, Dominum adorarunt, Iesua, Ano, Sarabia, Adino, Iacubo, Sabbataia, Autaia, Maanaia, Calita, Azaria, Ioazabdo, Anania et Biata, Leuitis Domini legem docentibus, et lectioni simul adminiculantibus. Deinde Atharates et Esdras pontifex atque professor, et Leuitæ, qui vulgum docebant, omnes monuerunt, eum diem Domino sacrum esse, (omnes enim audita lege flebant,) proinde irent, et laute epularentur, et partem mitterent egentibus: nam Domino sacrum esse diem, neue angerentur: Dominum enim esse eos ornaturum. Eadem omnia et Leuitæ populum hortabantur, eum diem Domino esse sacrum, ne se cruciarent. Ita disceserunt omnes ad epulandum et letandum, magnamque læticiam agendum: nam adhuc adflati erant oratione, quam conuocati didicerant.

a) hoc contextum ex 3, Esdr. 8, 9.

TOBIAS.

CAPVT I.

Tobias ad Iouam se laudat. In Media pecunia, pro captiuis depositam. In Iudeos Niniuitas Senacheribus. Filii Senacheribum patrem interficientes.

Tobæ liber, ex Nanathiele, deinceps per patrem suum Tobielem, Hananelem, Arielem, Gabelem, et Asaelem genus ducentis, ex tribu Nephthalensi, qui Samaria abductus in captiuitatem est cum iis, qui Osæ Elæ filii sæculo abduci sunt, Salmanasaris Assyriæ regis tempore, quum quidam ex incolis fuisset oppidi cuiusdam nephthalensis in Galilææ maritimis positi. Is igitur Tobæus in hunc modum loquitur.

MEMENTO mei, mi Deus, ad utilitatem meam, qui me tibi per omnem vitam bene moratum præstiterim, multaque in meos consanguineos et populares, Niniuæ in Assyria exsules, benigne fecerim, officiaque contulerim. Iam vero dum puer eram in Israelitarum terra, quum omnes tribus nephthalensis homines a dauidica stirpe defecissent, et Hierosolymam commensare desisissent, urbem, a Ioua ex omnibus delectam tribubus israeliticis, in qua Iouæ ara omnibus esset Israelitarum consecrata tribubus, et in eadem extructum Iouæ templum, ubi ei ter quotannis solida et pro salute fierent sacrificia; quum omnes tribus nephthalensis homines vitulis aureis, quos Ieroboamus Nabati filius Israelitarum rex fecerat, apud Bethel et Danem victimas immolarent, et solida facerent sacrificia: ego Hierosolymam statis temporibus visitabam, vt in Iouæ lege, Israelitis, præscriptum, primitiasque et decumas, et primogenita sacerdotibus Aharone prognatis adferebam,

et frumentum, vinum, oleum, ficus, mala punica, breuiter omnium generum terræ fruges, Leuitis Hierosolymæ Iouæ operam dantibus; tum alteras tertiasque decumas peregrinis, pupillis et viduis: hæc inquam omnia ferens, Hierosolymam quotannis petebam ex Iouæ præcepto, et vt mihi Debora mea ex patre auia præceperat. Nam pupillus ab utroque parente fueram relictus. Ac postquam adoleui, vxorem duxi meam gentilem, nomine Annam, ex qua filium sustuli, quem Tobiam nominauit, L. eumque a pueris religiosum esse, et se ab omni peccato abstinere docui. H. Postquam autem ex nephthalensi terra translatus sum, habitauit Niniuæ, quæ vrbs est maxima; meisque consanguineis et propinquis omnibus, extraneorum cibo vescentibus, ego Iouam reueritus, ne buccæ quidem dapis illorum me pollui, sed Iouæ memoriam tota mente totoque animo retinui. Itaque tantam mihi Deus apud Salmanasarem Assyriæ regem gratiam conciliauit et beneuolentiam, vt mihi omnia sua, donec mortuus est, concederet, L. mihi que quolibet eundi, et quiduis faciendi potestatem concederet. Itaque, ad omnes captiuos itans, eos salutariter monebam. H. Deposui autem apud Gabelem fratrem meum, L. quem inter multos consanguineos meos egentem videbam, G. qui in Mediæ prouincia rageni erat, H. argenti talenta decem, L. quibus me rex donauerat. H. Postea mortuo Salmanasare, Assyriæ rege, et in eius loco regnante Senacheribo eius filio, quum, interclusis Mediæ viis propter bella, quæ in illis erant sinibus, argentum meum ex Media petere non pos-

sem: multa tamen inopibus popularibus meis, qua pupillis, qua viduis, benefice faciebam, ac quandoque interfectos populares meos, in Niniur vicis proiectos, videram; numquam, donec eos sepeliuissem, conquiescebam. Senacheribus enim Assyriæ rex, postquam Niniuem ex Iudæa turpiter reuersus est, (quod ei Ioua Israelitarum Deus, propter conuicia et probra, quibus ab eo fuerat adfectus, ingentem cladem in Iudæa intulisset,) permultos Iudæorum interfecit. Ego vero, quum veram inquirerem causam, cur ea tribus Israelitarum eo tempore calamitas accidisset; (nam certo sciebam, Iouam in eos æquum, non iniquum esse Deum;) comperiebam, tribus israeliticis nullam habuisse excidii consanguineorum suorum rationem, quo eos Senacheribus, Assyriæ rex, eorum munimenta incendendo, iuuenes ferro trucidando, paruulos illidendo, grauidas dissecando, euertisset.

Quum enim propter eam, qua in ipsorum consanguineos sæuitum fuerat, calamitatem lugere, et se Iouæ submittere deberent: epulabantur, lætabantur, omne carminis genus citharis et nablis modulabantur.

Neque Iudæorum cladem dolebant, quæ tum nostra tum maiorum nostrorum culpa accidit: vt de Iudæis scriptum est, qui vinum phialis bibebant, et vnguentis capita delibuti Iosepheorum cladem non dolebant: eamque ob causam Ioua pœnas de Iudæis et Hierosolythitanis sumsit, eoque, vt eos, immisso rege Babylonix, ex suo conspectu abiecerit, et Iudæos ex ipsorum patria transtulerit. Igitur quos ex Israelitis occisos videbam extra murum proiectos, eorum sæpe corpora surripiebam, et sepulcro mandabam atque ita dicebam: o Ioua, Israelitarum Deus, tu in omnibus, quæ nobis

eueniunt, iustus es, æquumque facis, et nos egimus impie. Quum autem Senacheribus, occisorum meorum popularium corpora quærens, non inueniret: adgressi eum Ninivita, indicauerunt, Tobæum eius seruum, cui ipse sua omnia mandauisset, misitare suos homines in omnes Niniur vicos, qui interfectos suos populares conquirerent, quos ipse, deposito regis metu, clam sepeliret. Hac audita re maiorem in modum iratus in me Senacheribus iussit, et me et Annam uxorem et Tobiam filium comprehendendi, me in eo furore perimere cupiens. Qua re mihi nuntiata, quum effugissem: ille iussit omnia mea diripi. Eum autem latui, donec viduis et pupillis Israelitis, super me cum animi angore, ieiunio et ploratu conquerentibus, illum, eius causa in eorum vsque perlata, et in æthram euecta, dedit Israelitarum Deus duobus ipsius filiis, a quibus propter huiusmodi causam occisus est.

Quæsiuit aliquando ex suis consiliariis et senatoribus, quamobrem Ioua, sanctus ille ac laudabilis Deus, tam studiosus esset Israelitarum et Hierosolythitanorum, vt eius angelus Pharaonis exercitum, omnesque Aegypti primogenitos, et iuuentutem perdidit, vtque semper eis victoriam daret in manum. Cuius eius sapientes et consiliarii responderunt, Abrahamum Israelitarum auctorem duxisse filium suum ad immolandum, vt eo sibi Iouæ Dei sui fauorem conciliaret. Hanc ob causam et illius posterorum cupidus est, et tuos vltus est. Tum rex duos se filios suos Iouæ causa immolaturum esse dixit, vt per eos eius fauorem et auxilium consequeretur. Quæ res vbi ad Adramelechum et Sarafarem, eius filios, perlata est: eum ex insidiis interfecerunt, quum se ad Dagonem suum deastrum precandum contulisset,

tulisset, vt habetur, vbi ita dicitur :
 9 eumque Adramelechus et Sarasar
 0 ipsius filii ferro obruncarunt, atque
 in Armeniam euaserunt. Mortuus
 1 Senacheribo Assyriæ regi successit
 Esarhaddon eius filius. Is Esar-
 2 haddon Aquicarem, Hananeelia mei
 fratris filium, suis omnibus et totius
 3 Assyriæ imperio præfecit. Aquic-
 ar pro ea, quæ mihi cum eo inter-
 cedebat, amicitia atque propinqui-
 tate, effectit, de me bene apud regem
 dicendo, vt Niniuem reuocarer,
 4 minique Anna vxor, et Tobias fi-
 lius restituerentur, quos Assyriæ
 rex, qua fuerat contra me ira per-
 citus, comprehendî iusserat.

CAPVT II.

*Tobæi luctus, pictus in defunctum. Anne
 industria.*

Eo anno septimanalibus, quum
 prandium liberaliter adpara-
 uissem, et mensæ meæ, capien-
 di cibi gratia, adfiderem : negotium
 dedi Tobix filio meo, vt iret nobis
 arcesitum aliquos nostrorum con-
 sanguineorum pauperes *G.* religio-
 2 sos, *H.* ad epulandum, dixique
 me et omnes conuiuas ante eius
 reditum non esse cibum capturos,
 3 At Tobias profectus ad quærendos
 aliquos pauperes, reuertitur tristis :
 et, mi pater, inquit, vnus de nostris
 4 consanguineis interfectus iacet in
 vrbs vico. Hoc audito turbatus
 ego, magno cum angore relicta
 mensa, eo : et illum, ex vico subla-
 tum, penes me pono, vsque ad solis
 5 occasum, quo eum sepelire possem.
 6 Deinde domum reuersus, cibum
 cum lacrimis et luctu capio : illi-
 us interim sententiæ meinor, quæ
 est ab Amoso vate contra Bethel
 pronuntiata his verbis : vestraque
 festa in luctum conuertam, etc.
 7 Postquam permultum fleui : post
 solis occasum iui ad sepeliendum
 8 interfectum : meis interim pro-
 pinquis et gentilibus me deridenti.

bus, qui nihil vitæ meæ timens in-
 terfectos sepelirem. Sed ego De-
 um magis quam regem metuens
 occisorum corpora surripiebam, et
 domi occulta, media nocte sepelie-
 10 bam. Ea nocte postquam mor-
 tuum sepeliui : vsus sum lauacro :
 nec potui mea membra purificare
 in profana terra, vt par esset in
 Israelitarum terra fieri, quemad-
 modum de nobis Ieremias vates his
 verbis prædixerat : aliquanto post
 non iam purificabere. Deinde vbi
 11 discessi cubitum, * apud parietem,
 auicularum stercus *G.* calidum, *H.*
 quas mihi in pariete imminere ne-
 sciebam, mihi in oculos, (nam aper-
 to vultu eram,) decidit, ex quo in-
 nata oculis meis argema, medico
 mane medicinæ gratia adiui : sed
 12 illi me sanare nequierunt : mansi-
 que cæcus annos quatuor, omnibus
 meis cognatis et propinquis oculo-
 rum meorum cæcitatem dolentibus.
 Aquicare autem propinquo meo
 13 pascente me. *L.* Hæc autem aduersa
 mihi euenire ideo permisit Domi-
 nus, vt mea patientia, sicut sancti
 illius Iobi, posteris esset exemplo.
 Nam quum a pueris Deum semper
 14 veritus essem, eiusque præceptis
 paruisssem : nihil Deo succensui,
 quod essem morbo cæcitatæ ad-
 fectus, sed immotus in religione
 permansi, Deo per omnem vitam
 gratias agens. Vt enim beato
 15 Iobo insultabant reges : ita meam
 vitam mei adfines et cognati deri-
 debant, ita dicentes : vbi est spes
 16 tua, quæ fretus benigne faciebas
 egentibus et mortuos sepeliebas ?
 Quos increpans ego dicebam : no-
 17 lite ita loqui, sanctorum enim pro-
 genes sumus, et vitam illam ex-
 spectamus, quam Deus iis daturus
 est, qui datam ei fidem numquam
 fregerint. *H.* Et per id quidem
 tempus Anna vxor mea operam
 suam mulieribus locando, et aliis
 tapetia texendo, quæstum faciebat.
 Ac quodam die, quum hædus esset

ei mercedis nomine datus, ego, au-
 dito hædi balatu, exclamaui: vnde
 venit hædus iste? caue, inquam, si
 19 te amas, ne sit furtiuus. Et illa:
 non ita est, inquit: est enim mihi
 20 pro mercede datus. At ego ei non
 credens, i redditum eum suis do-
 minis, exclamo, ne nobis detrimen-
 21 tiosus sit hædus iste. Et Anna, vbi
 est tua, inquit, benignitas et bene-
 ficentia, quæ tibi adeo nihil in tuis
 temporibus aduersis prodest, vt tua
 sit mortalibus nota turpitudō? L.
 22 His illa atque aliis huiuscemodi
 probris me incessebat. H.

CAPVT III.

*Tobæi angor. Idem ad Iouam. Sara an-
 gustia. Dei erga Tobæum ac Saram cle-
 mentia.*

1 **H**ic ego dolore, angore, ægri-
 tudine ob calamitatem meam
 adfectus, Iouam huiusmodi
 2 verbis orabam: iustus es Ioua,
 rectæque sunt tuæ rationes: nam
 tua omnia facta fortia sunt, omnes
 tuæ consuetudines clementes et æ-
 quæ sunt: tu moderator orbis ter-
 rarum iustus es in omnibus meis
 casibus, æquumque fecisti, et ego
 3 improbe feci. Enim vero, pater
 misericors, Domine exorabilis: me-
 mento quæso mei pro tuæ miseri-
 cordiæ et clementiæ ingenio, et noli
 mihi digna rependere meis meo-
 rumque maiorum peccatis et vitiis,
 qui tua præcepta non conseruarunt,
 4 tuamque legem post tergum reie-
 cerunt, quæ causa fuit, vt tu nos
 omnium nationum probris, dicte-
 riis et fabulis obieceris: et genti-
 um, in quas dissipasti nos, impe-
 rio subieceris, vt ipsa res indicat.
 5 Quod nisi armipotens Ioua non-
 nullos ex nobis reliquos fecisset:
 idem nobis, quod Sodomitanis et
 6 Gomorrauis, accidisset. Verum-
 tamen Ioua, cuius tot tanque veræ
 sunt rationes, noli mihi digna meis

meorumque maiorum vitiis red-
 dere, qui aduersum te peccauimus,
 neque tuis viis ingressi sumus: sed
 age mecum, vt tibi visum fuerit,
 et mihi hanc animam eripe: nam
 mihi mors, quam vita, potior est, ne
 meam amplius audiam turpitudi-
 nem. Eodem die accidit, vt Sa-
 7 ram Raguelis filiam, quæ Ecbatanis
 in Mediæ regione erat, vitupera-
 rent et deriderent ipsius patris gen-
 tiles, dicentes, non ^b Saram, sed Za-
 ram debere vocari, propterea quod
 ex septem, quibus elocata fuerat,
 viris, nullus cum ea fuerat congres-
 sus, quod eos dæmonum rex Asmo-
 dæus interficiebat, antequam cum
 ea more omnium gentium rem ha-
 berent. Quin ipsa eius ancilla ei
 sic dicebat: cur tuos viros interimi-
 mis? et nos ob istud maleficium
 verberas? Præstaret tuis parentibus,
 te pro illis esse mortuam, qui nul-
 lum vnquam ex te filium aut filiam
 visuri sunt. Hoc audito probro,
 9 percussa Sara in patris sui cubicu-
 lum plorans adscendit, et L. quum
 triduo precibus vacans ieiunasset,
 die tertio H. apud Iouam tristi voce
 conqueritur in hæc verba: tu me,
 10 Ioua Deus, parentibus meis iam
 senibus, iam natu grandibus dedisti:
 idem tu in viros meos, qui me
 duxerant, dæmonum regem imini-
 sisti. Es enim omnium spirituum,
 11 omniumque Deus dæmonum, et
 totius rerum naturæ creator, cui-
 us in potestate sunt, quæcumque
 sunt in mundo genera furiarum.
 Quamobrem si tibi placet, vt con-
 12 fectam mærore canitiem meorum
 parentum demittam ad inferos, et
 si ita apud te decretum fixumque
 contra me est: interfice me, quæso,
 ne deinceps hæc mea tot mala, tan-
 tumque probrum videam. Scis,
 13 Ioua, esse me ab omni hominum
 fœditate puram, neque meum pa-
 rentumque meorum nomen in exsi-
 lii mei terra contaminaste. L. Num-
 quam

*) Sara, princeps: Zara, aduersaria.

quam me cum iudentibus commi-
 scui, neque leuitati deditorum com-
 14 mercio vsa sum. Viro vt nube-
 rem, religione, non libidine ducta
 sum: et aut ego illis, aut illi fortas-
 se me indigni fuerunt, quod tu me
 forsitan alii viro referues: neque
 enim est humani captus consilium
 15 tuum. Hoc autem exploratum
 habent omnes tui cultores, vitam
 suam, si probata fuerit, coronatum
 iri, seque in rebus aduersis libera-
 tum iri: et si deprauati fuerint, sibi
 ad misericordiam tuam aditum pa-
 16 tere. Non enim pernicie nostra
 delectaris, sed post tempestatem
 tranquillum facis, et post lacrimas
 et fletum latitiam abunde adfers. *H.*
 17 Me quidem solam habet meus vter-
 que parens; nec solum filio carent,
 quem heredem constituent, sed ne-
 que propinquum habent, qui me
 sibi vindicet, mortuis propter me
 septem viris: quorsum iam in mun-
 18 do sum superstes? Quod si tibi
 necanda non videor, respice, exaudi
 me, et miserere mei: ne mihi me-
 um sit audiendum amplius oppro-
 brium.
 19 Eodem tempore exaudita sunt
 apud gloriosam Dei sedem et tri-
 bunal preces amborum, videlicet
 Tobæi ob cæcitatem oculorum, et
 Saræ ob parentum suorum miseri-
 20 an orantis, misitque Ioua medi-
 cinæ magistrum atque auctorem
 angelum Raphaelem, qui vtrique
 21 mederetur, et Tobæum Tobix
 patrem ab oculorum morbo sana-
 ret, et Saram Raguellis filiam Tobix
 22 Tobæi filio in matrimonium tra-
 deret, ex eaque dæmonum regem
 Asmodæum expelleret.

CAPVT III.

*Tobæus ad filium de argento deposito. Præ-
 cepta ad eundem sancti. s. s. s.*

1 Igitur Tobæus, peracta supplica-
 tione sua, domi suæ mansit: et
 Sara Raguellis filia, posteaquam

orare Iouam desit, de sui patris
 cubiculo descendit. Tum recor-
 2 datus argenti Tobæus, quod apud
 Gabelem in ragenfi Mediæ prouin-
 cia deposuerat, sic secum ratiocina-
 ri cœpit: en ego vitæ meæ inter-
 3 itum quotidie expeto. Vocandus
 est mihi Tobias meus filius, et ei
 de argento indicandum, antequam
 morior.

Deinde euocatum filium sic 4
 adloquitur, *L.* audi, fili mi, verba
 oris mei, et penitus memoriæ
 mandato. *H.* Quum mortuus fuero:
 sepelito me honorifice. Tum 5
 autem matrem tuam ita hono-
 rato, vt eam numquam, dum
 viuet, deseras: neue ei non mo-
 rigerando acerbam vitam reddas.
 Recordare, fili, quot dolores per- 6
 pesa sit propter te, quum eses in
 eius vtero. Quum igitur vitam 7
 finiuerit: eam in eodem mecum
 sepulcro honeste sepelito. Ac per 8
 omnem vitam tuam tui creatoris ita
 memor esto, ne in eum, contra
 eius præcepta faciendo, pecces: *G.*
 ac per omnem vitam tuam virtu-
 tem colito, neue iniustitiæ viis gra-
 9 dere. Si enim quod æquum est
 feceris, succedent tibi res, et o-
 mnibus virtutem colentibus: *H.* et
 quantumcumque tibi Ioua largitus
 erit, de eo ne parcito liberalitatem
 exercere: et ab hominum inhumano-
 rum societate te continens, noli
 a respiciendis egentibus Israelitis
 abhorrere, ne Ioua vicissim tuis
 temporibus aduersis a te respicien-
 do abhorreat. Quod si tuæ facul- 10
 tates non ferent, vt id large facias:
 ac pro eo, quantum id erit, quod
 suppeditabit, ne parcito in liberali-
 tatem conferre, vt diuitias tibi et
 argenti aurique thesauros habeas in
 beneficentia positos. Nihil enim 11
 male parta proderunt: at beneficen-
 tia a morte vindicat, *G.* nec finit
 immergi tenebris. Nam boni li- 12
 baminis vicem habet apud supre-
 mum Deum beneficentia omnibus
 1 i 4 eam

eam exercentibus: *H.* ac quisquis beneficentiam exercet, Dei conspectum videbit, vt habet scriptum illud: ego per beneficentiam conspectum tuum videbo, quam qui exercent, cælestes sunt. Tu ergo, nate, corpus tuum ab omni scditate, et impudicitia tuere, *L.* neue committito, vt omisa vxore tua flagitium admittas: *H.* et vxorem ducito de cognatione tua, non vllius generis, quod a maiorum tuorum stirpe sit alienum. Nos enim de vatum progenie sumus. Memoria repete, fili, Abrahamum, Isaacum et Iacobum, qui vxores de sua sibi gente adsciuerunt, extraneorum adfinitate repudiata, eoque liberis fortunati fuerunt: *G.* eorumque posterii terram obtinuerunt. Quamobrem, nate, dilige tuos consanguineos, neue eos aut tuorum popularium filios aut filias ita animo fastidiueris, vt ex eis vxorem non ducas. *L.* Superbiam numquam in tuo animo aut verbis dominari sinito: *G.* nam perniciosissima est et turbulentissima superbia, et feritas detrimetosa, magnæque egestatis auctor: est enim famis mater immanitas. *H.* Tu nate, animum intende ad ea, quæ ages: et quod tibi nolis fieri, aliis ne facito. Operarii mercedem ne retineto noctem vnâ, post eum diem, quem ad diem cum eo pactus eris, vt Deus tuo te præmio remuneretur. Corpus tuum ab ebrietate abstineto. In nulla te nequitia oblectaueris. De tuo victu largire famentibus, de tuo vestitu indue nudos: et quod tibi superabit, id omne in liberalitatem conferto, neque id grauate, atque ita iustorum sepulcra pane vinoque tuo perfundito, * *G.* neue improbis dato. *H.* Audi et ausculta cuilibet, qui modo bonum tibi consilium det. Ab Ioua omni tempore postula, vt tuas rationes consiliaque dirigat. Neque enim homini in

manu positum est consilium, sed vni Iouæ optimo maximo, qui quidquid vult efficit, alios deprimens, alios efferens. Hæc mea dicta et præcepta omnia conseruato, et numquam non ante oculos habeto, fortemque te et constantem præstato. Nam Ioua tibi auxilio præsidioque erit, si ei tota mente totoque animo studueris. Nunc, fili, illud tibi indicabo de pecunia, quam habeo apud Gabelem mihi cognatione propinquum, *L.* quam, te puero, deposui: *H.* ea est decem argenti talenta, in rageni prouincia, in Media. *L.* Quære, qua ratione possis ad eum peruenire, et ab eo argentum illud auferre, reddito chirographo, quod ego habeo: *H.* nam incertum est, quando sim moriturus: *G.* neue hoc te terreat, quod pauperes sumus. *H.* Tu fili, si Iouam metuens, ab omni te scelere conseruaueris, *G.* illiusque voluntati obsecutus fueris: *H.* magnas ab eo opes consequeris.

CAPVT V.

Filii ad patrem responsum. Raphael angelus ad iser accessit. Huius et Tobie colloquium. Sæpe iustus.

AD hæc Tobias patri respondet in hunc modum: omnia, vt mihi præcepisti, pater, sic faciam. Sed velim pater, mihi consilium des, qua ratione queam istam a Gabele pecuniam recuperare: nam neque ille me, neque illum ego agnoscam: neque quo signo pecuniam ab eo repetam, neque quibus viis eatur in Mediam, scio. Et Tobias: quod ad signum pertinet, inquit, hoc dices, eum mihi marsupium suum tradidisse, et me ita dixisse: accipe de manu mea: atque ex quo ei argentum in manum tradiderim, annum hunc esse vicefirmum. De via autem, quære tibi iam hominem aliquem fidelem, qui

qui te comitetur, cui præmium dabitur: et proficiscere, fili, adhuc vivente me, argentumque **5** pete. Ioua te Deus Israelitarum in omni tuo conseruet itinere, tibi-que et apud illum, et apud omnes qui te viderint, gratiam, clementiam, misericordiam conciliet, te-que saluum præclare et deducat, et ad nos reducat ante meum interitum. **6** Tum Tobias egressus ad quærendum hominem, qui secum in Mediam proficisceretur, inuenit contra se stantem *L.* iuuenem elegantem, accinctum ad iter, *H.* Raphaelem Iouæ angelum, ignorans eum esse Iouæ arripotentis **7** angelum. *c.* Et angelus: vnde es, inquit, adolescens? Cui Tobias: domine, possisne mecum in Mediam proficisci? *G.* aut loca illa **8** tenes? Possum, *H.* inquit angelus: equidem noni vias omnes, sumque aliquando vsus hospitio Gabelis nostri consanguinei, habitantis Raga, quæ regio est Mediæ, distans ab Ecbatanis itinere bidui, estque montana; Ecbatana autem **9** in campestri loco sita sunt. Et Tobias: præstolare paullisper pro tua humanitate, dum ego hanc rem patri renuntiatum eo: nam comitem habere te magnopere opto, tibi-que itineris mercedem soluam. **10** Et ille: i prope, inquit, ego hic manebo, donec tu redeas: noli diutius morari. Igitur Tobias rem patri renuntiatum it in hunc modum: nactus sum virum bonum nostræ consanguinitatis, **11** qui mecum proficiscatur. Cui Tobias *L.* admiratus, *H.* voca eum ad me, inquit, vt sciam, cuias sit, et an fidus sit tibi comes futurus. **12** Tum Tobias egressus, illum arcessit: et angelus ad Tobæum ingressus, salue, diuine vir, inquit. **13** At Tobæus: si salueo, inquit, cur omnino hæc vsu veniunt mihi, vt, oculis captus, sedeam cæcus in te-

nebris? Cui angelus: *L.* bono **15** animo es. *H.* Qui tibi oculorum lucem cæcitate ademit, idem te, quia vir bonus es, sanabit. Ita **15** faxit Ioua, inquit Tobæus. Sed age frater, Tobias filius meus cupit in Mediam *L.* ad Gabelem *H.* proficisci: possisne cum eo ire? et ego tibi, *L.* vbi redieris, *H.* mercedem soluam. Possim vero, in- **17** quit angelus: nam vias omnes noui, et omnes illos fines peragraui, montesque teneo. Et Tobæus: **18** cuias es? inquit: cuius generis et ciuitatis? cui angelus: quid **19** quæris amplius, quum mercenarium habeas, qui tuum filium tuo comitetur arbitrato? Et Tobæus: **20** frater, inquit, aueo tuum scire nomen, et cuius sis nationis. Cui angelus; *L.* ne te sollicitum **21** habeam, *H.* ego sum Azarias Hananeelis filius, de stirpe Solomithi maioris, tuus consanguineus. Et **22** Tobæus: quod salutare faustum-que sit, inquit. Sed noli mihi succensere, frater, quod familiæ stirpisque tuæ voluerim rationem cognoscere, postquam meus consanguineus es, honesto et nobili loco natus. Nimirum nosti Hananelem et Mathanem duos Solomithi maioris filios, qui mecum solebant itare Hierosolymam, quum Israelitarum terram incolemus, mecumque ibi adorabant, neque vinqum ad deos peregrinos illius terræ descuerunt, quemadmodum fecere nostri consanguinei. Quamobrem vade sane, **24** frater, cum bona pace, cum filio meo, et redite alui, adiuuante Deo, ego tibi in singulos dies drachmam vnam soluam, et victum, vt filio. Quod si vos Deus optimus maximus saluos reduxerit, ego tibi ad istud præmium addam corollarium. Et angelus: omite timorem, inquit: nam ego ita filium tuum comitabor, vt incolumes **26**

27 et eamus et redeamus. Tum Tobæus filium euocat, et sic adloquitur: præpara tibi, quæ sunt ad perfectionem necessaria, et proficiscere cum isto fratre. Deus omnipotens vos sospites et ducat et reducat, et vobis hoc iter ductu angeli sui prosperet. Hic Tobias patrem matremque osculatur. Et illi, ambula prospere, inquit. Illis digressis, G. comitante cane adolefcentis, H. cœpit illius plorare mater. Tune puerum (inquit maritum adloquens) amandare ausus es, qui, nostræ senectæ filius, nobis obuersaretur? quasi vero non nos sine illo argento aliturus esset Deus noster? G. Nam quantum nobis vitæ a Domino concessum est, id nobis satis est, et filii nostri adspectum in diuitiis deputasemus. H. Cui Tobæus: pone metum soror: nam et saluus ibit, et incolumem ad nos reuersum tu ipsa tuis oculis adspicies. Ioua Deus noster ei angelum suum attribuet, qui ei bene fortunet iter, ita ut redeat incolumis. At illa plorabat amplius.

CAPVT VI.

Professio Tobie cum angelo. Piscis, pueri pavor. Captus piscis, cor et fel suumedicamen.

1 **I**Nterea iter ingressus puer, comite Raphaelæ angelo, peruenit ad flumen Tigrim sub vesperum: ubi quum pernoctaturi essent, et descendisset Tobias ad flumen lauantium pedum gratia, exiit repente piscis quidam L. immanis, H. de flumine ad puerum deuorandum. Tum L. perterritus H. puer exclamare L. voce magna: inuadit me, domine. H. Et angelus: cape, inquit, piscem L. branchiis, et ad te extrahere, H. et noli eum dimittere. Quumque ille cepisset, G. et in terram extraxisset, L. ante pedes palpitantem, H. diuide medium, 5 dixit ei angelus, et cape cor et fel, quæ penes te reponas: habent enim vsuum in medicina. Id quod puer 6 fecit, coctumque piscem comedit, et reliquias reseruauit. L. Cetera saluerunt. quæ eis satis essent, donec Ragem urbem in Mediam peruenissent. // Posteaquam ad 7 Mediam peruentum est, Tobias angelum sic interrogat: Azaria frater, quam medicinam facies ex corde piscis et felle? Cui ille: cor ualer, 8 inquit, ad suffitum faciendum homini, in quo malus sit aut dæmonicus spiritus, ita enim sugantur ex homine. Fel autem prodest, si eo 9 vngantur hominis oculi, in quibus sit albugo, eamque sanat. Deinde 10 ubi Ecbatana ventum est: dicit Tobias angelus, frater, diuertemus ad Raguelem, is senex est. G. tuus 11 cognatus, H. qui filiam habet unicam forma præstantem, nomine Saram. Ego cum eo agam, ut eam 12 tibi det in matrimonium: G. nam tibi debetur eius omnis hereditas, qui solus sis eius consanguinitatis. H. Est bonæ indolis, et patri dilectissima. Quamobrem ausculta 13 mihi, et de ea agito: ubi ex Rague redierimus, agemus nuptias. Scio illum non esse tuis postulatis contradicturum, neque eam contra legem Moysis alienigenæ traditurum, G. nisi velit capitale crimen committere. Nam hereditas ad te præter omnes spectat. H. Nos eam 14 ducemus ad patrem tuum. At Tobias: audio, frater, inquit, eam iam septem nupsisse viris, qui prius mortui sint, quam venirent in eius complexum, ab Asmodæo, ut audio, dæmonum rege interfecti, G. qui eam amans, non lædat, nisi eos, qui cum ea congregiuntur. H. Qua- 15 propter ne me Asmodæus interficiat, non mediocriter pertimesco: quod si fieret, parentes meos, eosque canos, mærore confectos in orcum deducere, qui alium nullum

lum neque filium habent neque
 filiam, a quo mortui sepeliantur.
 16 Cui angelus: *L.* attende et osten-
 dam tibi, in quos potestatem habeat
 dæmon. Qui in matrimonium ita
 conueniunt, vt, expertes et immemores
 Dei more equi aut muli
 brutorum animalium, vacent libi-
 dini, in hos potestatem habet dæ-
 17 mon. *H.* Verere modo Iouam,
 inquit, eiusque memor esto, patris-
 que tui præceptum recordare, a
 quo iustus es vxorem eiusdem te-
 cum paternæ stirpis ducere: tum
 me auctore nihil dæmonem timue-
 18 ris. Nam satis exploratum habeo,
 te eam hac nocte in matrimonium
 19 esse ducturum. Igitur vbi in cu-
 biculum cum ea introieris, (*L.* per
 tres dies ab ea te abstinebis, et nihil
 aliud, quam precibus cum ea vacabis.
 Secunda nocte in sanctorum
 patriarcharum consortium admit-
 20 teris. Tertia nocte eam conse-
 quere felicitatem, vt ex vobis liberi
 prospere gignantur,) *H.* sumito cor-
 pificis, et inde suffitum sub eius
 21 vestes facito. Eo nidore olfacto,
 dæmon puellam fugiet: nec eam
 vmquam postea repetet. Sed quum
 tibi cum ea congregi libebit, sur-
 gitote de lecto, Iouamque supplici-
 ter oratote, vt sua in vos clementia
 et medicina vtatur, puellæque me-
 22 deatur. Tunc demum cum ea rem
 habebis, *L.* liberorum amore magis,
 quam libidine ductus: *H.* ex
 qua liberos mares procreabis. Sed
 metum abiice: nam ea tibi destina-
 ta est ante orbem conditum, eam-
 que tua opera Ioua a dæmone vindicabit.

CAPVT VII.

Ardet Saram Tobias. Sara Tobie coniux.

1 **H**Is omnibus rebus auditis,
 Tobias est intimo Saræ amo-
 re deuinctus. Vbi Ecbatana
 domum Raguelis peruenerunt, of-
 fendunt eum ad fores eius ædiura,

Tum Raguel ab eis saluere iustus, 2
 postquam eos resalutauit, sic Ed-
 nam vxorem suam adloquitur:
 quam similis est hic iuuenis Tobæo
 fratri meo? Et Edna: vndenam 3
 estis, fratres? inquit eos interro-
 gans. Cui illi: ex captiuis, qui sunt
 Niniuæ, ex tribu nephthalensi.
 Et illa: nostisne Tobæum fratrem 4
 nostrum? Nouimus. Valetne? Va-
 let, inquit. Et *L.* quum ille 5
 multa de eo bona prædicaret, *H.*
 Tobias ita dixit: is Tobæus, quem
 vos fratrem vestrum dicitis, pater
 meus est. Hic Raguel in illius 6
 complexum accurrit, et eum stens
 deosculatus, Iouam tibi precor se-
 cundum, inquit, fili: nam ex viro 7
 bono et probato natus es. *G.* Sed
 postquam audiuit, Tobæum oculos
 amisisse, fleuit præ dolore. *H.* De- 8
 inde, vbi diutius apud eum fleuere,
 Raguel et Edna eius vxor, et Sara
 filia, conuiuium, nactato ariete, pa-
 9 rauerunt. Ibi quum cibum essent
 sumturi, Tobias angelum submo-
 nuuit, vt cum Raguele ageret de
 Sara filia, sibi in coniugium traden-
 da. Qua re audita Raguel. (*L.* ter- 10
 ritus est, sciens, quid illis septem
 viris, cum ea congressis, euenisset,
 et, ne ei idem accideret, metuens.

Igitur eo dubitante, nec vllum 11
 petenti responsum dante: ne dubita,
 inquit angelus, eam huic tradere.
 Nam ei, homini religioso, filia tua 12
 debetur in matrimonium, ideoque
 ea potiri nemo alius potuit. Tum 13
 Raguel: non dubito, inquit, quin
 Deus precibus et lacrimis meis ad-
 uerit: credoque adeo eum huc
 adduxisse vos, vt hæc consanguini-
 neo suo ex mosaica lege conju-
 14 retur. Quare noli dubitare, quin
 eam sim tibi traditurus.) *H.* scio,
 inquit Tobæ, satius esse, eam tibi
 me, quam alteri dare. Sed verum 15
 tibi dicam: eam iam septem viris
 locaui, vt tu scias, qui omnes an-
 te eius congressum mortui sunt.
 Quamobrem sume cibum, et istam
 rem

16 rem omitte. At Tobias: cibum ego non capiam, inquit, quin tu eam mihi in matrimonium conces-
 17 seris. Et Raguel: accipe eam, quandoquidem confanguinei estis: en ego eam tibi in matrimonium trado ex instituto mosaico et isra-
 18 elitico. Ioua, Deus cælestis, vos hac nocte tueatur incolumes, et
 19 sua erga vos lenitate vtatur. Deindeprehendit Raguel Saram filiam suam, eamque Tobia in matrimonium dat: et eis fausta precatu, codicillos ab Edna vxore sua poscit, ibique rem perscribit et obsignat, adhibitis testibus. Tum
 20 cibum læti capiunt. Deinde Raguel Edna vxori mandat, vt G. aliterum H. cubiculum paret, in quo
 21 illos collocet. Edna Saram filiam suam complexa, fletus cum ea ita loquitur: Ioua, Deus Israelitarum, hac nocte sua erga te, filia, benignitate vtatur, vestrique misertus, tui misericors, rationem ducat, de eo angore, quem adhuc pertulisti.

CAPVT VIII.

Sufficit ex corde piscis ac felle, precatio coniugatorum ad Iouam. Raguelis benignitas in generum.

1 **P**ostquam, preparato cubiculo et lecto, Tobias et Sara illinc se in cubiculum receperunt, recordatus admonitionem Raphaelis Tobias, profert L. e pera H. cor piscis, eoque in turibulum imposito, suffitum sub Saræ vestes facit:
 2 quonidore olfacto, Asmodæus ad Aegypti extremitatem fugit, vbi eum Raphael angelus colligauit,
 3 Eo cubiculum egresso, illi ostio se ambos concludunt, et Tobias de lecto surgit, Saramque suam coniugem sic adhortatur: surge, soror, et Iouam, vt sua erga nos singulari misericordia et clementia vtatur, suppliciter oremus (L. hodie, cras et perendie; nam his tribus noctibus Deo coniungi debemus,

tertia nocte fruemur coniugio. Quum simus enim sanctorum progenies: nefas est ira coniungi nos, vt ignaræ Dei gentes solent. Igitur ambo surrexerunt, et pro salute sua precari obnixè cœperunt.) H. 7
 Atque ille Iouam interpellans, Ioua, Deus Israelitarum, inquit, qui Ioua solus es, et in cælis et in terris, qui Adamum creasti, eique Euam 8 vxorem, quæ adiutrix eset idonea, attribuisti, G. ex quibus hominum genus ortum est: tu dixisti, non conuenit hominem esse solum, faciamus ei adiutorem ei consimilem. Nunc H. perspectum, Ioua, cognitumque habes, me non hanc vxorem ducere libidinis gratia, sed bono animo ex mosaico et israelitico instituto. Quamobrem, 10 Ioua, sine, te exorari, nostrique misertus, nos saluos copulato, G. vt consenescamus, H. et filiis fortunato, qui tuæ legi incumbant. Et Sara respondit, amen. Atque ille 11 cum ea congressus est ea nocte. At Raguel noctu surrexit, et fanulis mandauit, vt sepulcrum noctu effoderent: idque eo consilio facie- 12 bat, vt, si mortuus esset iuuenis, eum nocte sepelirent: inficiis omnibus, ne id eis esset dedecori. De- 13 inde vocata Edna vxore: mitte, inquit, ancillarum vnam in cubiculum, quæ videat, an sit ille viuus: quod si non est, sepeliemus eum 14 prius quam dilucescat, ne quis id resciscat. Tum Edna ancillam 15 mittit in cubiculum, quæ quum inspexisset, et ambos simul saluos suauiter cubantes offendisset, egressa rem illis renuntiat, et illum dicit adhuc viuere. Tum illi Iouæ 16 Deo maximo gratias egerunt. Et 17 Raguel: gratias, inquit, agimus tibi, Ioua, Deus maiorum nostrorum, qui hoc tanto nos adfeceris beneficio. G. Celebrandum es Deus omnibus puris sanctisque laudibus: te sancti tui, et omnia a te creata, te omnes angeli electique tui in omnem

- omnem collaudent æternitatem.
- 18 Tibi gratias ago, qui me exhilaraueris: nec id mihi accidere passus sis, quod verebar, sed singulari misericordia erga nos vsus sis.
- 19 Tibi gratias ago, qui duos vnigenitos miseratus, *L. repuleris a nobis hostem, qui nos insectabatur.*
- 20 *G. Vtere, Ioua, ea in eos benignitate, vt sani vitam cum lætitia misericordiaeque transigant, vt te plenius celebrent, et tibi ad laudem tuam salutare sibi sacrificium faciant, vt cognoscant vniuersæ gentes, te solum in toto orbe esse Deum. H. Tu quidem is es, Ioua, qui vulneras et sanas: qui occidis et vitam das, qui circa duos hos tam mirifice egeris: tu viuus et perstas in omnem omnium seculorum perennitatem.*
- 22 *Hæc locutus Raguel, famulis suis imperat, vt sepulcrum obducant ante diluculum, ne quis id resciscat.*
- 23 *Deinde lautum lætumque prandium parari iubet, quod eos Deus pro sua singulari misericordia et clementia adfecisset lætitia, et a pecorum gregibus vitulos et arietes cursu petiunt it, eosque maciandos curat, Tobianique sic adloquitur:*
- 24 *non exibis ex domo mea ante dies quatuordecim, sed cum mea delicata filiola voluptatem capies, sumtaque omnium mearum facultatum parte dimidia, ad tuum patrem lætus te recipies: postea me et vxore mea mortuis, omnia possidebis, L. atque eius rei syngrapham fecit.*

CAPVT IX.

Raphael a Tobia missus Ragem. Sacramentum Tobie. Gabelis gratulatio de nuptiis, ac fausta precatio coniugatis.

- 1 **T**VM Tobias Raphaelem vocat, et sic cum eo agit: Azaria frater, *L. attende verbis meis, si me tibi in seruitutem darem, tamen prouidentia tua paria non facerem. Sed tamen quæso, H. adsume hinc quatuor tecum famulos,*

et duos camelos, et Ragem ad Gabellem auunculum meum profectus, tradito ei ipsius marsupium, vt tibi argentum det: et eum inuitato, vt ad meas nuptias veniat. Nam 4 mihi quidem eo proficisci non licet, propter sacramentum, quo me Raguel obstrinxit, non esse me ex eius domo emigraturum ante dies quatuordecim. Iam vero meus pater 5 et mater numerant dies: quod si præter dictum spatium transierit vel vna dies, sollicitudinem meis adferam parentibus. Igitur Ra- 6 phael, adhibitis duobus camelis, et quatuor famulis, Ragem domum Gabelis ire contendit, eique ipsius marsupium tradit, et Tobiam 7 Tobæi filium duxisse Sarau Raguelis filiam nuntiat, eumque ad illius nuptias inuitat.

Tum Gabel, imposito camelis ar- 8 gento, ad nuptias venit, et Tobiam nactus adfidentem mensæ amplectitur, et præ gaudio lacrimans, ei gratulatur huiusmodi verbis: gratias ago Iouæ, Israelitarum Deo, 9 qui te cum hoc viro læte coniunxerit. Is tibi pro sua misericordia 10 det ex ista mares liberos, qui Iouæ legi dent operam: *L. nam viri optimi, iusti, religiosi, et benefici filius es. Felix dicatur vxor tua, paren- 11 tesque vestri, ita vt natos vestros, et natorum natos, ad tertiam vsque quartamque stirpem videatis, sitque vestra progenies Israelitarum Deo, qui regnat in sempiternum, cara. Hic quum omnes amen succinuis- 12 sent: inierunt epulas, et cum Domini reuerentia nuptiarum conuiuium celebrarunt, G. suæque, vxori fausta precatu est Tobias.*

CAPVT X.

Tobæi, et coniugis lacrimæ pro filio Tobia. Pueri ad parentes reditus. Soceris fausta precatio ad coniugatos.

CETERUM Tobæus et eius vxor, dies noctesque computabant, et, illum a se dimissum, dole-
bant,

bant, eiusque causa plorabant, et
2 se adhaerabant. *G.* Et Tobæus, exacta peregrinationis die, quum illi non venirent, *L.* Tobia moram nuptiarum causa faciente, sollicitus ita dicebat: cur tam diu moratur filius meus? aut quid illic eum detinet? numquam vi detinetur? an mortuus est Gabel, nec quisquam
4 ei reddidit argentum? Quum ille in hunc modum dolebat: tum vxor ita dicebat: periit puer noster, qui
5 tam diu moretur. Tum illum insolabiliter lugens: hei mihi, nate, qui te oculorum meorum lumen amiserim, *L.* senectutis nostræ baculum, vitæ solatium, spem posteritatis, in quo vno quum nobis essent omnia sita, non debuimus amandare te. *H.* Quinque Tobæus, Annam vxorem suam consolans, hortaretur, vt fileret, illum enim saluum latumque esse venturum: illa consolationem respuens, in vias singulis diebus exibat, vt videret,
7 si filius veniret: neque quidquam dies noctesque præter lacrimas
8 gustabat. Peractis quatuordecim nuptiarum diebus: Tobias Raguelum monet, vt se dimittat: nam suum patrem et matrem dies numerare, non putantes, eo loco rem esse.
10 Cui Raguel suadet, vt amplius apud se maneat: sese ad eius patrem missurum esse, qui ei negotium omnem
11 nuntiaret. Verum Tobias hortatur, ne se remoretur, sed ad suum patrem et matrem ire permittat.
12 Ita inductus a Tobia Raguel, ei Saram filiam suam tradit, nec non dimidiam suarum diuitiarum partem, seruos, ancillas, oves, capras, boues, asinos, camelos, byssina vestimenta, purpuram, argentea aureaque vasa, eosque dimittit cum huiusmodi fausto omine: Deus Ioua, Deus maiorum nostrorum, vos fecundet, mihiq; ex vobis liberos mares ostendat, qui iouanæ legi
14 vacent. Tum eos osculando complexus, Saram filiam suam sic mo-

net: tuum socerum et socrum, *G.* qui nunc tui parentes sunt, *H.* magno in honore habeto, *L.* maritum diligito, familiam regito, domum gubernato, et teipsum inculpatam præstato, *H.* et cum bona
16 pace profecta, effecito, vt bonam de te famam viuentes adhuc lati hilaritate accipiamus. Ita eos deos-
17 culatus et complexus dimisit, *G.* Tobiam sic adloquens: Ioua te
18 Deus cælestis, fili, saluum perducatur, mihiq; ex te et Sara filia mealiberos Iouæ probatos, antequam moriar, ostendat. Ecce Saram
19 filiam meam in potestate tua: noli eam, donec viues, male tractare: ite sane incolumes. *H.*

CAPVT XI.

Angelus procurat Tobæi sanitatem. Parentum gaudium de filii reditu. Senex iteram videns. Bene ominatur socer nurum et filio. Nuptiarum celebratio

Tobias læto et hilari animo discedens, Iouæ gratias egit, qui se lætum reddidisset, et tot beneficiis tam mirifice adsecisset. Vbi ad Acrim urbem, quæ secundum Niniuen sita est, *L.* vndecimo die *H.* peruenit: sic eum monuit Raphael: frater, tu scis, quo statu patrem matremque reliqueris, quapropter antecedamus ego et tu, vxore tua cum seruis et hominibus nostris subsequente. Quumque
5 ambo *G.* subsequente cane *H.* irent: monuit Raphael Tobiam, vt secum de felle piscis sumeret: id quod ille fecit. Ecce autem illius mater, quæ in via manebat, vt videret, num filius veniret, eum conspicata procul agnouit: et, ecce
7 filium meum Tobiam, (inquit Tobæo viro suo) aduenientem vna cum eo, qui cum ipso profectus est. Hic angelus Tobiam sic adloquitur: video tuum patrem esse cæcum: sed isto felle, apertis eius oculis, sanabitur. *L.* Quocirca tu, quum
9 pri-

primum domum ingresus eris, Dominum Deum tuum adorato, oique gratias agito. Deinde ad patrem accedito, et eum deosculatus, felle isto eius oculos illinito.

1 Tum ille fellis mordacitatem sentiens, sibi oculos fricabit, atque ita deiecta albugine, et calum, et te lætus videbit. *H.*

2 Igitur Anna mater illius ei currit obuiam, et in eius illapsa collum, ita

3 loquitur: iam licet moriar, postquam tuum vultum adspexi. Interea dum illa eius collum tenens fiet diutius: *L.* præcurrit canis, qui fuerat itineris comes, et quasi nuntius adueniens, cauda lætus blandiebatur. *H.* Deinde surgit Tobæus, et filio obuiam pergens, quum non

5 videret, labitur. Hic Tobias ad patrem accurrit, (*L.* quem pater flens, flentem præ gaudio completus et osculatus est. Quumque Deum adorassent, et ei gratias egissent: confederunt. Et filius felle oculos patris illinens, *G.* bono es animo pater, inquit. *L.* Deinde expectata dimidia circiter hora, ille compunctos oculos suos fricuit, atque ita ex eorum angulis deciderunt quædam squamæ, membranæque similes, quas Tobias prehensis reuulsit.) *H.* Et felle oculis illius admonet, quo felle illustratis illius oculis, decidit ex eis albugo, sanatusque, viso filio, in eius collum insiliit, et grâtes, inquit, ago Iouæ, Israelitarum Deo, cæcorum collustratori, qui mihi patefecerit oculos: huic gratiæ, huius nomini gratiæ agantur in omnem omnium sæculorum perpetuitatem, qui hoc tantum in me contulerit beneficium. Is enim est, qui vulnerat et sanat, qui interficit et in vitam renocat: huic, huic inquam, grates agantur, qui tibi adeo prosperum iter dederit, vt te nobis saluum lætumque reduxerit. Deinde Tobæus et eius vxor Anna, Saræ Raguëlis filiæ nurui suæ obuiam

I. post septem dies *H.* progressi, magnopere cum ea lætati sunt, estque omnibus et visu et auditu

25 per mira visa res, sanati Tobæi oculi. Est autem Tobæus Saræ

26 nurui suæ bene ominatus his verbis: fortunata Iouæ es, mea filia, et Ioua laudandus: qui te nobis lætam adduxerit. Ita magnopere

27 lætati sunt tum ipsi, tum omnes Iudæi Niniuitæ, de tanto Iouæ erga Tobæum et eius filium beneficio. *G. L.* Tum Achior et Nabathus Tobæi consobrini, ad Tobiam gaudentes venerunt, eique de tot Dei erga ipsum beneficiis gratulati sunt. Atque ita Tobæi

28 nuptiæ septem diebus iucunde celebratæ sunt ab omnibus, *H.* suntque Tobæi, et multa, et magni pretii donata munera.

CAPVT XII.

Tobæi gratitudo in angelum. Pueri liberalitas in bene meritum comitem. Raphael se dicit angelum Dei, eiusdem discessio.

DEinde Tobæus filium sic adloquitur: fili, soluamus isti homini, qui te comitatus est, mercedem, et eam cum corollario. Cui Tobias, pater, inquit, de-

2 nus ei dimidium pecuniæ, quam illinc attuli. Nam is me sospitem

3 duxit et reduxit, is vxori meæ remedium attulit, *L.* eamque mihi conciliauit, et me ex piscis faucibus eripuit. *H.* Isa Gabele pecuniam abstulit, is tibi sanauit oculos: pro quibus omnibus quænam ei referri par gratia potest? De-

5 inde euocato Raphael: Azaria frater, inquit, accipe tuam mercedem, videlicet dimidiam pecuniæ partem, quam illinc attulisti, et vale. At Raphael *G.* senocatis illis duobus, *H.* Tobæum et eius filium Tobiam sic adloquitur: canite Iouæ carmen nouum, eique gratias agite, et eius nomen canta-

te

te pro tantis eius in vos collatis beneficiis: crebrisque precibus, supplicationibus, et beneficentia cum adfectate, quoad uiuetis.

7 (G. Regis arcana celare pulchrum est, sed Dei opera patefacere gloriosum est. Recte facite, et uobis malum non accidet. Bona res est precatio, quæ cum ieiunio, beneficentia et iustitia coniuncta est. Melius est parum cum iustitia, quam multum cum iniustitia.) H. Nam plus apud Iouam ualeat assiduum beneficentiæ officium, quam auri argentique copiosa congeries, quum a morte vindicet beneficentia, G. L. et omne peccatum expiet, atque impetrata uenia, perducatur ad vitam æternam: quam beneficentiam qui liberaliter exercent, vitam plene consequentur. At improbi sunt suæ ipsorum uitæ hostes. Equidem nihil uos de rei ueritate celabo. G. Dixi autem arcana regis celare, pulchrum esse: Dei autem opera patefacere, gloriosum. H. Quo tempore tu, tuæque nurus Sara, sancti opem nunius (cui grates agantur) precibus suppliciter magno cum animi angore implorabatis: uestras ego preces, ut uos sciatis, ad maiestatis folium subuehebam: quumque tu mortuos sepeliebas: aderam tibi tuisque difficillimis rebus a Ioua, qui te oculorum cæcitate tentauerat, (solet enim periculum facere iustorum,) misus sum ad te Saramque tuam nurum sanandos. Sum autem Raphael angelus, vnus de G. septem H. principibus, qui ad maiestatis folium famulantur G. sanctorumque preces deferunt. H. His omnibus auditis, illi magno timore permoti, in faciem procederunt. At Raphael, bene uobis res habet, inquit: omittite timorem: agite Iouæ gratias ob hæc tanta tam mirabilia, quæ fecit erga uos. G. Non enim mea causa ueni, sed Dei uestri uoluntate.

H. Nam quod me, quamdiu uobiscum uersatus sum, edere et bibere uidistis: species illa fuit, quæ uestris oculis obuersabatur, quum neque comessem, neque biberem. L. Nam equidem cibo et potu uitor inadspectabili, et sub hominis aspectum non cadente. H. Quare mandate hæc omnia litteris, quæ uos uestri erga Deum officii per omnem uitam admoneant, atque hanc rem in omnem omnium ætatum æternitatem significant et testentur, et Iouæ gratias agite, eiusque sacram memoriam celebrate, neque absoluite, ut ad Deum me recipiam, a quo sum misus ad uos. Tum illi, eo dimisso, Iouæ gratias pro his omnibus egerunt. At Iouæ angelus in cælum ascendit, neque postea Tobæo aut Tobæ eius filio adparuit. G. L. Tum illi per tres horas humi iacentes, Deo gratias egerunt. Deinde surrexerunt, et tanta illa, tam mirabilia Dei facta, utque eis Domini angelus adparuisset, prædicauerunt. H.

CAPVT XIII.

Tobias facta mira conscribit. Pietas Tobæi in Iouam.

DEinde Tobias has res omnes lætus perscripsit, et Tobæus ita dixit: ago Iouæ Deo maximo gratias, qui sua tam mira miracula suo populo et cultoribus exhibet, qui vulnerat et sanat, interficit et uitam reddit, in orcum demittit et extrahit: G. cuius manum qui effugiat nemo est, H. a quo nos inter gentes dispersi, debemus hæc tot miracula per populos declarare. Vos igitur, o Israelitæ, sortes uos, et animis firmos, et manibus impigros præbete: nam uestrum opus manet merces, et Ioua dum uestri miseretur, extollitur, ut Deus æquitatis: cui quicumque confidunt, beati sunt, et uos, mei nati, utimini multa benefici-

ficientia, precibus et supplicationibus apud mundi Dominum: nam beneficentia et preces calamitatem propulsant, ut est in illa sententia: beneficentia a morte vindicat.

6 Laudetur Ioua, qui erga me, erga patrem et maiores meos, denique erga omnes ipso fretos, tantis, tam horrendis portentis et miraculis usus est; laudetur Ioua in sempiternum: amen, amen. (Hactenus ex hebræo. Quæ sequuntur præterea, habentur in Græca lingua et partim in Latina.) Is nos propter delicta nostra verberat: sed idem rursus nostri misertus, vos ex omnibus, per quas dissipati estis, nationibus colliget. Si ad eum toto mente totoque animo conuersi, quod æquum apud eum est, facietis: tum ipse quoque conuersus ad vos, suum vultum a vobis non abdet. Quocirca spectate, quæ vobis faciet, eumque pleno ore celebrate, iustitiæ Dominum collaudate, mundi regem extollite, quem ego captiuus in hac terra celebros, eiusque vires et magnitudinem nocentium generi ostendo. Resipiscite fontes, et coram illo iustitiam exercete.

11 Quis scit, an in vos propensus, vobis misericordiam tribuat? E-

12 quidem Deum meum regem cælestem animo gestienti extollo, cuius magnitudinem prædicent omnes, eiusque iustitiani celebrent.

13 O Hierosolyma ciuitas sancta, ille quidem de te propter natorum tuorum facta supplicium sumet: sed idem rursus bonorum generis miserabitur. Célébra rite Dominum, et mundi regem collauda, ut iterum eius tabernaculum isticum lætitia ædificetur, et ipse illos captiuos istic exhilaret, et calamitosos istic amet, in omnes sæculorum ætates. Multæ gentes procul venient ad Domini Dei nomen, dona secum ferentes, dona regi cæ-

16 lesti. Omnis te sæculorum pop-

17 ularitas gestiens laudabit. Omnes

tui et osiores detestabiles, et amatores beati semper erunt. Gaude 18 et exulta ob bonorum genus, qui colligentur, et bonorum Domino gratias agent. O beatos amato-

19 res tuos: nam pace tua lætabuntur. Beatos, qui tuas tot res ad-

20 uersas doluerunt: nam ii de te gaudebunt; dum tuam videbunt tantam gloriam, et lætabuntur in perpetuum. Laudet anima mea 21 Deum regem illum maximum: quoniam exstruentur, o Hierosolyma, sapphiro, smaragdo, et lapide pretioso tua mœnia; et turres et propugnacula auro puro: aræ autem 22 hierosolymitanæ berillo, et carbunculo, et lapide sapphirio pauientur: dicentque omnes eius vici, alleluia: et laudes celebrabunt dicentes: lau-

23 dandus Deus est, qui eam euexit in omnia sæcula.

CAPVT XIII.

Tobias atas, Tobia in Mediam dimisso, Ninia subuertenda. Præcepta ad filium pia. Ninia a Nabachodonosore ruina.

Hæc locutus Tobæus, Deum 1 laudandi finem fecit. Erat 2 autem annos natus octo et quinquaginta, quum visum amisit: quo post octo annos recuperato, beneficentiam exercebat, Dominumque Deum magis reuerbatur et celebrabat. Deinde vbi ad multam senectutem peruenit: filium suum, et sex ex eo nepotes vocat, eumque sic adloquitur: nate, ad-

4 sumtis filiis tuis, (en ego senex, et exitui vitæ sum proximus,) in Mediam discede, nate. Nam mihi 5 persuasi, Ninien, quemadmodum Ionas vates de ea prædixit, euersum iri. In Media autem res 6 erunt aliquamdiu paciatiores. No-

7 stri verò consanguinei ex illa felice terra per orbem dispergentur, eritque Hierosolyma vasta, et quod in ea templum est, cremabitur, et aliquamdiu desertum erit. Sed 8

9 rur-

rursus miseratus eos Deus, in patriam reuocabit, templumque constructurum, non quale prius, sed duraturum, quamdiu durabit mundus: ac deinde ab exiliis reuersi, Hierosolimam præclare instaurabunt, et in ea templum splendida et omnium sæculorum perpetuitatem structura ædificabitur, vt de ea prædixere vates. Atque omnes se gentes ad Dominum Deum vere metuendum conuertent, defossisque simulacris suis, Dominum laudauerunt, Deumque celebrabunt sui, quos suos Dominus sic extollet, vt omnes Dominum Deum vere et iuste amantes latentur, misericordiam nostris consanguineis tribuentes. Quamobrem, nate, emigra Niniue: nam omnino euenient, quæ sunt a Iona vate prædicta. Tu legem et præcepta conseruato, et te misericordem iustumque præstato, vt tibi bene sit, meque et matrem tuam apud me sepelito, et nolite amplius Niniuz commorari. Vide, nate, quid fecerit Aman Achiacharo nutritio suo, vt eum ex luce in tenebras detruserit, et qualem ei gratiam retulerit; et tamen euasit Achiacharus: ille autem in tenebras deturbatus, meritas dedit pœnas. Manasses beneficentia viuis, laqueum mortis euasit, in quem indutus fuerat. At Aman in laqueum illapsus periit. Quare, fili, vide quid efficiat liberalitas, et quantum habeat beneficentia præsidii. Hæc locutus ille animam egit in lecto, anno ætatis suæ centesimo quinquagesimo octauo. Sepultus est honorifice. Anna quoque postquam interiit, sepulta est cum illius patre. Postea Tobias cum vxore et liberis Ecbatana migravit ad Raguelem socerum suum, honesteque fenuit, et soceris suis splendide parentauit, et eorum Tobæique patris sui hereditatem tenuit. Mortuus est annum centesimum vicesimum septimum agens, Ecbatanis in Media, quum quidem ante suam mortem Niniuz excidium a Nabuchodonosore et Assuero captæ audiuisset, et eo delectatus esset.

IVDITHA.

CAPVT I.

Nabuchodonosoris Assyriorum regis elatio, legati ad gentes, despectus legatorum, fauor, in Arphaxadum victoria.

ARPHAXADVS Medorum rex fuit Ecbatanis: quam urbem muro circummuniuit, lapidibus quadratis, ternos cubitos latis, senos autem longis. Murum fecit in altitudinem cubitorum septuaginta, in crassitudinem quinquaginta. Eius turres centenum cubitorum ex-

struxit, in latitudinem sexaginta cubitorum fundatas, L. quarum quadraturæ latera vtraque vicienos pedes patebant. G. Portas in altitudinem cubitorum septuaginta erexit, in latitudinem quadragenam, ad exitum tantarum, quas habebat, copiarum et agminum peditum. Hunc Arphaxadum L. tam valida exercitus sui potentia et quadrigarum adparatu gloriantem, G. Nabuchodonosor Assyriæ rex anno regni sui duodecimo

cimo Niniuæ in magna illa vrbe regnans, bello adgressus est in magno quodam campo, in finibus Ra-
 7 gau posito. Conuenerunt autem ad eum omnes montani, et Euphratis, et Tigris, et Hydaspis accolæ, et campi Ariochi Elymæorum regis incolæ, permultæque Chelodiorum gentes in eum conflictum
 8 coiuerunt. Tum Nabuchodonosor L. et imperio auctus, et animo elatus, G. misit arcesitum omnes Persidis incolas, et ad occasum habitantes, et Ciliciæ, Damasci, Libani et Antilibani incolas, omnesque maritimos tum Cærmeli L. Cedaris, G. Galaaditidis, superioris Galilææ, et magni Esdreionis campi gentes, omnesque Samariæ
 9 incolas atque ciuitates, præterea trans Iordanem vsque Hierosolymam, et Bethauen, et Chellos, et Cadem, et fluuium Aegypti, et Taphnas, et Ramesem, omnemque Gesamem vsque trans Tanim et Memphim, omnesque Aegypti habitatores vsque ad Aethiopiæ
 2 confinia. Sed omnes illarum terrarum incolæ, spreto Nabuchodonosoris mandato, ad id bellum non conuenerunt: omnesque ad vnum, nihil eum veriti, legatos eius infecta re ignominiose miserunt. Quare iratus vehementer in omnes illas nationes Nabuchodonosor, per solum regnumque suum iurauit, vlturum se, et ferro vastaturum omnes Ciliciæ, Damasci, et Syriæ fines, omnesque moabiticæ terræ incolas, et Anmonitas, et omnem Iudæam, omnesque Aegypti incolas, qua inter duo maria patet regio.
 4 Igitur prælio cum Arphaxado rege totis copiis anno decimo septimo congressus, vicit: versisque omnibus illius copiis, equitatu et quadrigariis, potitus est eius vrbibus, et ad Ecbatana vsque progressus, expugnatis vrbis turribus, vicos depopulatus est, eiusque de-

cus in turpitudinem conuertit: et Arphaxadam in montibus Ra-
 15 gau consecutus, iaculis confixit: eoque ita profligato, Niniuen cum omni suorum turba, (quæ erat militum permagna multitudo,) reuersus est, et ibi cum suis copiis otia et conuiuia per dies centum viginti agitauit.

CAPVT II.

Consilium regis Nabuchodonosoris. Olofernes imperator.

ANno autem duodeuicesimo, x die mensis primi vicesimo secundo, iniecta in eius domo mentione de vlciscendis omnibus illis nationibus, quemadmodum facturum se dixerat: conuocat
 2 omnes suos stipatores et proceres, et cum eis consilii sui arcanum communicat, et tam ingens nationum illarum crimen suo ipsius ore accusat. Tum illi statuunt,
 3 perdendos esse mortales omnes, qui ei non obediissent. Pera-
 4 cto consilio vocat Nabuchodonosor Olofernem suarum copiarum imperatorem, secundum a se, eumque sic adloquitur. Hæc dicit rex
 5 magnus totius orbis terrarum dominus. Tu iam a me digressus, adsumtis singularis virtutis peditem centum viginti millibus, et equitum duodecim millibus, expeditionem facies in omnes occidentales nationes, quæ meo non paruerunt imperio, eisque nunti-
 6 abis, vt mihi terram parent et aquam: me enim esse iracundum inuasurum, et omne terræ solum mearum copiarum pedibus obiecturum, eosque ita prædæ eis obiecturum, vt occisi et valles et torrentes impleant, et flumina eorum, repleta cadaueribus, redundent, eorumque captiuos in omnes orbis vltimas terras translaturum. Tu vero profectus,
 7 omnes eorum fines mihi occupabis:

bis: et dedentes se, in diem, quo de eis discepatur, mihi conseruabis. Contumacibus autem ne peperceris, quin eos caedibus et prædæ vbiq̃ terrarum exponas: *L.* neque vlli regno parcas, et omnes munitas vrbes mihi subigas. *G.* Nam dispeream ego et regni mei potentia, nisi, quæ verbis dixi, re præstabo. Tu nullum domini tui mandatum omittito, sed omnia, vt tibi impero, perficito, et quidem sine cunctatione. Olofernes a domino suo digressus, conuocatis omnibus dynastis et asyriarum copiarum ducibus atque præfectis, recensuit delectos ad conflictum viros, vt ei dominus eius imperauerat, ad centum viginti millia et equitum sagittariorum viginti duo millia, eosque militari modo ordinauit. Tum maximum camelorum asinorumque ad sarcinas gestandas numerum et oves bouesque et capras ad comitatum innumerabiles adsumit, magnanisque vim cibariorum ad omnes homines *L.* (nam frumentum quidem ex omni Syria in transitu cogere statuit,) *G.* item ingentem auri argentique vim ex fisco regis. Cum his suis omnibus copiis profectus est in expeditionem, vt regem Nabuchodonosorem antegressus, omne occidentis terræ solum curribus, equitibus et pedibus delectis operiret, tanta gregariorum comitante frequentia, vt non magis, quam locustæ aut arena, possent numerari. Igitur Ninive tridui iter profectus versus campum Bectilethum, castra fecit a campo Bectiletho prope montem *L.* Augem, *G.* ad sinistram superioris Ciliciæ positum. Inde cum suis omnibus copiis, peditatu, equitatu et quadrigis, montanos adortus *L.* eorum omnia castella peruasit, munita lca expugnauit, Melochum urbem celeberrimam euerit, *G.* Phudios et Lydios excidit, omnesque Rassenses et Ismaelitas contra

deserta ad austrum regionis Chel-leorum depopulatus est. Hinc *L.* 14 traiecto Euphrate, Mesopotamiam peruasit, omnes arduas vrbes ad fluuium Arhonaim sitas vsque ad mare complanauit: occupatisque Ciliciæ montanis, omnes sibi resistentes deleuit. Deinde ad meri- *L.* 15 diana Iaphethi montana, Arabiæ obiecta, progressus, omnes Madi-nitas circumdedit, eorumque et tabernacula cremauit, et tuguria peruasit. Tum in Damascenum *L.* 16 campum degressus tempore messis triticæ, eorum omnes segetes incendit, *L.* arbores et vineas succidit, *G.* ouilia et bouilia ad nihilum redegit, vrbes diripuit, campos peruasit, et omnem sobolem ferro trucidauit.

CAPVT III.

Populorum ad Olofernem legati de pace. Olofernis in deditis crudelitas, im-pictus.

ITaque non mediocris ex eo terror maritimos peruasit, videlicet Sidonios, Tyrios, Surios, Oc-cinanos, et omnes Iamnitas, Azoriosque et Ascalonitas: eoque timore perculsi *L.* omnium reges et principes ciuitatum atque regionum Syriæ, Mesopotamiæ, Syriæ sobalensis, Lyciæ, atque Ciliciæ, *G.* legatos ad eum de pace miserunt, cum mandatis huiusmodi: nos *L.* 3 Nabuchodonosoris magni regis subditi, nos tibi dedimus, vt nobis tuo vris arbitrio. Ecce omnia *L.* 4 domicilia nostra, loca, *L.* montes, colles, *G.* agros frumentarios, greges *L.* ouium et caprarum *G.* armenta, *L.* bouum, equorum et camelorum, *G.* omnesque tabernaculorum nostrorum casas in tuam potestatem et arbitrium permittimus, oppidaque nostra et oppidanos tuo subiicimus imperio. Ades, et te *L.* 5 erga eos gere, vt tibi visum fuerit, *L.* et omitte istam in nos sauitiam.

Præ-

6 Præstat enim nos tibi deditos, seruire Nabuchodonosori regi magno viuos, quam et misere mori, neque seruitutis effigere calamitatem. G. Hæc mandata postquam homines Olofernem adgressi retulerunt: ille cum suis copiis descendit in oram maritimam, et vrbes munitas præsidis firmavit, atque ex eis lectissimos quosque homines in auxilium adsciuit, L. tantusque eius terror nationes illas inuasit, vt omnium vrbium incolæ, principes et magistratus cum populis, G. eorumque finitimi omnes L. venienti obuiam progressi, G. eum cum coronis, choreis et tympanis exciperent. L. Que quamuis facerent: eius tamen peccatoris ferocitatem adeo mitigare non potuerunt, G. quin eorum fines omnes peruastaret, L. vrbes euertetet, G. lucosque succideret: in animo habens L. ex Nabuchodonosoris mandato G. omnes orbis terrarum deos perdere: vt solum Nabuchodonosorem colerent omnes gentes atque linguæ, L. quæ potuissent Olofernis potentia subigi: G. eumque nationes hæc deum inuocarent. L. Deinde peragrata Syria sobalensi, et omni Apamea atque Mesopotamia, peruenit ad Idumæam G. contra Esdraelonem, prope Dothaim, quæ e regione magnarum Iudææ faucium posita est, et positis inter Gæbam et Scythopolim castris, L. captis Idumæorum vrbibus: G. illic vnus mensis spatium fuit, dum omnem copiarum suarum colligit adparatum.

CAPVT III.

Israelitarum consensus in Olofernem. Prouidentia Ioacimi in Olofernem. Confirmati a pontifice Israelitæ.

Israelitæ vero Iudæam incolentes, postquam audiuerunt, quantam Olofernes Nabuchodonosoris Assyriorum regis imperator fecis-

set aduersum gentes, vtque omnia earum sana depeculatus ad nihilum redegisset: magno timore perturbati sunt, ne idem in Hierosolymam et Domini Dei templum faceret, L. quod in ceteras vrbes earumque templa fecerat. G. Nam eis recenter ex captiuitate reuocatis, populus nuper congregatus erat ex Iudæa, et vasa atque ara et templum, quæ fuerant polluta, erant lustrata. Itaque dimiserunt in 3 omnes Samariæ fines et vicos, et Bethoronem, Belmen, Hierichuntem, Chobaim, Esoram, et vallem Salem, qui omnia editorum montium iuga curarent occupanda; et qui in eis vici essent, muris in 4 cluderent, et annonam in adparatum belli reconderent. Nam in illorum agris recens facta messis erat. Scripsit etiam Ioacimus, qui per id 5 tempus Hierosolymis erat pontifex, ad incolas Betuliæ et Betomastæ, quæ est contra Esdraelonem, obiecta campo prope Dothaim posito, vt montanæ regionis adscensus, per quos erat aditus in Iudæam, occuparent. Erat autem facile 6 illos subeuntes prohibere, angusto transitu, qua non plures, quam bini homines ire possent. Igitur Isra- 7 elitæ Ioacimi pontificis, et senatus totius israelitici populi Hierosolymæ degentium mandato paruerunt, Deumque obnixè inuocare, et ie- 8 iuniis intentissimi, ipsi, mulieres, paruuli, pecora, omnesque conueniæ mercenarii et emitii eorum, centonibus amicta latera habere: omnesque tum viri tum mulieres 9 et paruuli, Hierosolymam incolentes, sese pronos ante templum abicere, capita sua puluere conspergere, centones suos domino obtendere, aram centone cingere, et ad Israelitarum Deum obnixè vno animo clamare, ne suos paruulos diripi, vxores prædæ haberi, vrbes et possessiones deleri, sacra turpiter profanari ad extraneorum gen-

- gentium latitiam permetteret. L. 10 Tum Ioacimus, Domini pontifex, omnes Israelitas obire, et ita cohortari: scitote, Dominum vestras esse preces exauditurum, si in ieiuniis et ad eum supplicationibus 11 perseveraueritis. Recordamini Mosem, Domini cultorem, qui Amalechitam sua virtute, potentia, exercitu, clipeis, curribus et equitibus fretum, non ferro pugnando, sed, sanctis orando precibus, deiecit: quod idem Israelitarum hostibus accidet, si vos in instituto perseveraueritis. Hac eius exhortatione illi Dominum precibus interpellare pergebant. G. Itaque Deus eorum preces exaudivit, et angustias respexit. Ieiunabat autem 14 populus dies complures quum in omni Iudæa, tum Hierosolymis, in conspectu sanctuarii Domini omnipotentis. Nec non Ioacimus pontifex, et omnes, qui Domino adparebant, sacerdotes et Domini administri, succincti latera centonibus, solidum perennitatis sacrificium, preces, et voluntaria populi donaria libabant, eorum insulis pulvere conspersis, et ad Dominum summis viribus clamabant, ut omnem israeliticam stirpem benigne respiceret.

CAPVT V.

Olofernis ira in Iudeos. Achioris de Iudeis narratio vera.

- P**ostquam nuntiatum est Oloferni, asyriarum copiarum imperatori, Israelitas sese ad bellum parare, montanos aditus præclusisse, omnia editorum montium iuga muris munivisse, et in agris obstacula collocauisse: magna ira percitus, conuocat omnes Moabitarum principes, et Ammonitarum duces, omnesque maritimæ oræ satrapas, et eos sic adloquitur: 3 narrate mihi, vos Chananæi, de istius nationis hominibus, qui mon-

tana tenent, quas, L. quales et quantas G. vrbes incolant: quanta sit eorum exercitus multitudo: qua in re positum sit eorum robur et potentia: et cur soli occidentalium mihi obuiam venire, L. meque amice excipere G. neglexerint. Tum Achior omnium Ammonitarum dux, verba fecit in hunc modum: audi, domine, meam, qui tuus sum, orationem, et tibi de populo isto montano, prope te habitante, vera narrabo, neque vllum excidet ex ore meo mendacium. Homines sunt, a Chaldæis genus 6 ducentes, qui principio Mesopotamiam incoluerunt. Quum enim 7 deos patrios Chaldæorum sequi recusarent, patriisque ritibus relictis, L. qui in deorum multitudine positi erant, G. vnum sibi caelestem Deum ad adorandum delegissent: eiectione illorum deorum conspectu in Mesopotamiam profugerunt. Ibi diu commorati, iussi sunt a Deo 8 suo ex illo commorandi loco in Chananæam commigrare. Itaque 9 commigrarunt, et ibi ingenti auri, argenti et pecoris numero comparato, vigente in Chananæa fame, descenderunt in Aegyptum: vbi 10 tandiu commorati, quamdiu victus suppeditauit, L. videlicet annos quadringentos, G. in tantam excreuere multitudinem, ut eorum genus esset innumerabile. Deinde 11 quum exstitisset Aegypti rex, qui eos circumueniret, et labore faciendorum laterum, L. et vrbium construendarum G. opprimeret, eisque pro seruis vteretur: Deum suum implorauere, qui totam Aegyptum cladibus adfecit irremediabilibus. Itaque eos Aegyptii ab se eiecerunt. L. Sed quum, remissa 12 clade, eos retrahere, rursusque in seruitutem redigere conarentur: G. Deus illis L. fugientibus G. mare rubrum siccauit, L. ita ut ab utroque latere aqua in muri firmitatem concreta staret, qua illi via in sicco per

per medium maris solum, pertrans-
 13 ierunt. Eum in locum ægyptius
 exercitus eos confectus, aqua sub-
 mergitur ita est, vt ex innumerabili
 14 multitudine ne nuntius quidem
 enaserit. Traiecti mare rubrum,
 ad montem Sinain, G. et Cadesbar-
 nem L. peruenerunt, vbi mortalium
 nemo consistere vnquam aut ha-
 15 b rare potuerat. Ibi dulces ex
 amaris fontes ad bibendum habue-
 runt, et victum de celo per annos
 quadraginta acceperunt: G. eiectis-
 que a Deo omnibus solitudinis in-
 colis, Amorrhæorum fines occupa-
 runt, et omnes Hesebonios vir-
 tute sua perdiderunt, et, traiecto
 16 Iordane, omnia montana occupa-
 runt, exactisque Chananeis, Phe-
 rezæis, Iebusæis, Sicheinitis et Ger-
 geseis omnibus, illic diu habita-
 17 runt. L. Ac quocumque ingressi
 sunt, Deus pro eis, nullo arcu, nulla
 sagitta, nullo gladio, hostes debella-
 uit: neque vnquam huic genti
 resisti potuit, nisi si quando a sui
 18 Dei cultu destitit. Nam quoties
 alium deum, quam suum, colue-
 runt: prædæ et ferro turpiter ex-
 positi sunt. Quoties autem Dei sui
 cultum repetierunt: Deus eis re-
 sistendi vires dedit. Ad extremum
 Chananzos, Iebusæos, Pherezæos,
 Hettæos, Heuzos, Amorrhæos, et
 fortissimos quosque Hesebonios
 deleuerunt, eorumque vrbes et
 19 agros occuparunt. Ac quamdiu
 sese a Deo suo. offendendo conti-
 nuere: bene cum eis actum est,
 Deoque suo, qui improbitatem odit,
 20 prospero vsi sunt. Iam superioribus
 annis, quum de ea viuendi
 via, quam Deus eis præscriperat,
 deflexissent: diuersis diuersarum
 nationum bellis diu prostrigati, fre-
 quentes in extraneas regiones ab-
 ducti sunt in captiuitatem, G. eo-
 rumque Dei sanum solo æquatum,
 et vrbes ab aduersariis expugnatae
 21 sunt. Nunc autem ad Deum suum
 conuersi, ex locis, in quæ dispersi

fuerant, se receperunt, et Hieroso-
 lymam, vbi eorum sanctuarium est,
 obtinuerunt, et montana, quæ des-
 22serta fuerant, occuparunt. Qua- 23
 re disquiramus, domine, si quid
 commisit, et si qua est in offensa hic
 populus apud Deum suum. Si e-
 nim hoc incommodo laborant, in-
 uadamus eos armis: L. eos enim
 ipforum Deus tibi dedit, et sub tu-
 am potestatem subiunget. G. Sin 24
 nihil ab eis L. contra ipforum De-
 um G. commissum est: bello tibi,
 domine, super sedendum censeo,
 ne, eorum Domino et Deo pro ipsis
 propugnante, totius orbis probra
 subeamus.

CAPVT VI.

*In Achio rem suorum fremisus. Imperator
 contra probum Achio rem. Achior ad ho-
 stes Iudæos deductus. Idem ad concionem
 Iudæorum. Betulienses ad Iouam contra
 Olofernem.*

Postquam Achior orationi suæ
 finem imposuit: omnes taber-
 naculum circumstantes fremere,
 et Olofernis proceres, omnes-
 que maritimi et Moabita conciden-
 dum esse dicere: L. quis est iste, 2
 inquebant, qui Israelitas posse di-
 cat regi Nabuchodonosori, eius-
 que copiis resistere? homines in-
 ermes, imbelles, et rei militaris
 imperitos. Vt ergo sciat Achior, 3
 se nobis falsa dicere: adorianur
 montanos, G. qui ab vniuerso ex-
 exercitu tuo, domine Olofernes,
 conficiantur, L. vt captis illorum
 principibus, ferro cum eis truci-
 detur Achior: vt sciant omnes 4
 gentes, Nabuchodonosorem deum
 esse terrarum, nec vllum esse præ-
 ter eum, G. Sedato tumultu ho- 5
 minum confessum circumstantium,
 Olofernes coram omni exterorum
 multitudine, coramque omnibus
 Moabitis et Ephraimitis mercena-
 riis, Achio rem sic adlocutus est:
 quandoquidem tu nobis hodie va- 6
 tici.

tacinatus es, inuictum esse genus hierosolymitanum, quod eos defensusus sit ipforum Deus, quasi sit vllus deus præter Nabuchodonosorem: is, inquam, Nabuchodonosor illos, missis copiis suis, auferet ex orbe terrarum, nec eos Deus ipforum tuebitur, quo minus nos Nabuchodonosoriani eos ad vnum deleamus, et equitatu nostro, (cuius impetum non sustinebunt,) ita conculcemus, vt eorum et montes ipforum sanguine redundant, et campi mortuis repleantur, neque nobiscum ita pedem conferant, vt non perdantur. Hæc est, quam dico, Nabuchodonosoris totius orbis terrarum domini indeclinabilis sententia. At tu, Achior, Ammonitarum mercenarie, qui ista tuæ improbitatis verba dixisti, numquam ex hoc die vultum meum videbis, donec eorum genus vltus fuero, qui sunt ex Aegypto profecti. Tunc mei exercitus ferro a militibus meis latera transfusus, occumbes inter illorum interfectos. Siquidem mandabo meis, vt te in montana perductum in aliquo oppidorum collocent, quæ sunt in adscensu: ne pereas, ante quam cum illis perdare. Quod si animo speras, illos non esse superandos, L. si oraculum tuum verum esse putas: G. ne esto vultu adeo consternato, L. et pallorem istum, qui faciem tuam occupat, excute, si quidem, hæc mea dicta præstari posse, non arbitraris. Atque vt intelligas, te cum illis hæc experturum esse: scito, te iam nunc cum illa gente esse coniungendum, vt vna cum illis adfectus supplicio, dignas gladio meo des pœnas. G. Dixi, neque quidquam dictorum meorum erit irritum. His dictis Olofernes suis imperauit, vt comprehensum Achioron Bethuliam perducerent, Israelitisque traderent. Atque illi comprehensum in campum extra castra eduxerunt, et ex

plano in montem subdixerunt. Sed vbi ad fontes, Betulix subiacentes, peruentum est: conspicati eos in vertice montis oppidani, armacapiunt, et ex oppido in fastigium montis exeunt, occupatoque adscensu, funditores vniuersi illos lapidibus protelant. At illi ad montem subeunt, et Achio rem L. manibus pedibusque arbori G. adligatum, ad radicem montis proiectum relinquunt, seque ad dominum suum recipiunt. Israelitæ ex oppido digressi ad Achio rem veniunt, solumque Betuliam abducunt, et ad primores ciuitatis sistunt, qui tum erant Ozias, Michæ filius, ex tribu simeonia, Chabris Gothonielis, et Charmis Melchielis. Tum conuocatis omnibus oppidifeneratoribus, quum omnes eorum et iuuenes et mulieres ad concionem concurrissent: Ozias Achio rem in medio totius populi constitutum interrogauit, quid accidisset. Quibus ille respondens, exposuit orationem concilii Olofernis, et omnia, quæ ipse in medio procerum Asyriæ dixisset, tum quæ Olofernes contra stirpem israeliticam superbe dixisset, L. vtque se Oloferniani voluissent interficere, et vt ipse Olofernes iratus iussisset se Israelitis ideo tradi, vt eis victis tum demum ipsum variis iuberet intire suppliciis, quod dixisset, caelestem Deum Israelitarum esse defensorem. G. Tum homines vulgo procidere, et Dominum adorare, L. eumque cum lamentis et fletu vno animo precibus interpellare, G. atque inuocare in hunc modum: Domine Deus caelestis, adspice eorum superbian, et humilitatis nostri generis miserere, eorumque faciem, qui tibi consecrati sunt, hodierno die respice: L. et ostende, te neque tibi confidentes deferere, et se ipsis fretos, deque sua virtute gloriantes deprimere. Finito fletu, et continuatis toto die

die supplicationibus, G. Achio rem multum laudantes, consolabantur, L. in hunc modum: maiorum nostrorum Deus, cuius tu virtutem prædicasti, hanc tibi gratiam referet, vt illorum tu potius interitum videas: vtque, quum Dominus Deus noster hanc suis libertatem dederit, tu cum tuis omnibus secundo Deo apud nos degas. G. Igitur Ozias eum ex concione domum suam abduxit lautamque cenam L. ei G. præbuit: et vocatis senatoribus omnibus, peracto ieiunio, corpora curarunt. Postea conuocato omni populo, totam noctem in supplicationibus duxerunt, auxilium ab Israelitarum Deo petentes.

CAPVT VII.

Ad Betuliam Olofernes. Intercepta urbis aqua. Obsessorum calamitas. Consilium deditionis. Ozias deditionem promittit.

Postridie mandat Olofernes omni exercitui tum suo, tum suorum auxiliarium, vt Betuliani contendant: et, occupatis montanæ regionis adscensibus, Israelitas prælio lacesant. Ita eo die castra mouerunt milites, quorum militum summa erat peditum centum^a quinquaginta millia, equitum^b duodecim millia, præter ingentem numerum impedimentorum, L. et captiuorum iuuenum, qui passim per regiones et oppida capti fuerant. Igitur omnes ad pugnam contra Israelitas parati per crepidinem montis ad apicem vsque supra Dothaim euaserunt, G. et in valle prope Betuliam ad fontem castra fecerunt, patentes in latitudinem a Dothai ad Belbaim, in longitudinem autem a Betulia ad Cyanonem, e regione Esdraclonis positum. Horum animaduersa multitudinem non mediocriter perturba-

ti Israelitæ, L. sese ad terram abiecerunt, et capitibus puluere conspersis, Israelitarum Deum vno animo orare, vt sua vteretur in suos clementia, G. atque interim sic inter sese dicitare: hi quidem iam omnia complanabunt, neque montes ardui, neque valles, neque colles molem sustinebunt eorum. Itaque sumtis armis L. angustos aditus montibus interiacentes infederunt, G. et, accensis ignibus, excubantes, tota illa nocte sese turribus continuerunt. Altero die Olofernes omnem equitatum suum in conspectum Israelitarum, qui erant Betulæ, eduxit; et tum aditus oppidi contemplanus L. circuit, G. tubos reperit extra vrbein patentes, per quos fons in oppidum a meridie insuebat. Hos interceptit, militumque præsidio munivit, atque ita ad suos se recepit. L. Sed erant non procul a muris fontes, vnde furtim aquari, et se non tam alere, quam tolerare videbantur oppidani. G. Tum omnes Esainorum principes, omnesque Moabitarum præfecti, et maritimi tractus duces Olofernem adeunt, et eum adloquuntur in hanc sententiam: audi, domine, orationem nostram, ne quid tuæ copiarum detrimenti capiant. Hi quidem Israelitæ homines non hastis, sed montium, quos incolunt, proceritatibus confidunt. Neque enim ad montium, quibus muniti sunt, cacumina subire facile est. Quam obrem noli, domine, bellum cum eis gerere præliando, ne quis omnino tuorum occumbat: sed te cum tuis omnibus copiis castris continens, curato, vt per tuos occupetur aquæ fons, qui ex radice montis oritur: nam inde aquantur omnes Betulienses. Ita fiet, vt siti confecti dedant oppidum, L. quod in monte positum expugnari posse non putant. G. Nos vero cum no-

^a) L. viginti. ^b) G. viginti duo.

- stris in propinqua montium fastigia subibimus et ibi castris nunitis, prohibebimus, ne quis prorsus
- 14 exeat ex oppido. Ita fame contabescunt et ipsi et eorum mulieres atque liberi: ac, priusquam ferro inuadantur, per patriæ suæ vicus interibunt: atque ita eos malo multabis, qui rebellauerint, neque tuo imperio placide paruerint.
- 15 Hanc illorum orationem Olofernes cum suis omnibus adprobans; statuit, sic esse faciendum, ut dixerant: et ad singulos fontes, qui per circuitum erant, homines centum
- 16 constituit. Tum Ammonitæ cum quinque millibus Assyriorum castra sua in vallem transtulerunt, aquasque et fontes Israelitarum occupauerunt. Esaimi autem et Moabitæ in monte subierunt, et ibi contra Dorhaim castra posuerunt partemque suorum miserunt versus austrum et subsolanum, e regione Rebelis, quod oppidum est situm apud Mochmur fluitium, prope
- 18 Chusim. Reliqui Assyriorum exercitus in campestribus habuit castra, tanta tabernaculorum et impedimentorum multitudine, ut totius terræ solum operirent. Tum animis deficientes Israelitæ, Dominum Deum suum inuocabant.
- 19 Nam undique ab hostibus obsessi, e medio effugere non poterant. Quinque omnis Assyriorum multitudo peditum, quadrigariorum, equitumque eos triginta quatuor dies obediasset; lan-
- 21 guebant omnes Betulienses, exhaustisque omnibus vasis aquariis et cisternis, quum aquam in diem vnum ad satietatem non habentes, eam bibendam admetirentur: deficientibus eorum paruuli, mulieresque et iuuenes siti exanimati, passim per oppidi vicus et aditus
- 22 portarum cadebant. Itaque, quum amplius durare non possent: coiuit omne vulgus, iuuenes, feminae,
- pueri, ad Oziam pontificem et primores ciuitatis, et magna voce, cuncto presente senatu, conquirebantur in hanc sententiam: Deum vindicem contestamur, vos nobis magnam feciste iniuriam, qui non pacem feceritis cum Assyriis, quibus nos Deus vindice carentes emancipauit, ut ob oculos eorum siti et vasta clade sternamur. Quamobrem vocate illos et oppidum totum olofernianis omnibus militibus diripiendum dedite. Praestat enim nos eis esse prædæ, L. et Dominum in captiuitate viuentes concelebrare, aut etiam ferro statim trucidari, G. quam siti perire, et L. omnium mortalium probris expositos, G. videre oculos nostros paruulorum nostrorum interitum, vxoresque et liberos nostros exanimari. Cælum nobis obtestamur, terramque et Deum nostrum, maiorumque nostrorum Dominum, qui nos tum ob nostra, tum ob maiorum nostrorum peccata vlciscitur, ne sic hodie faciat. Tum ingens est in medio cætu exortus ploratus, omnibus vno animo magna voce Dominum Deum L. huiusmodi verbis per multas horas G. implorantibus: L. peccauimus et nos et maiores nostri, scelerate et impie fecimus. Sed tu, qui clemens es, aut miserere nostri, aut tuis ipsius flagris pœnas suæ de nostris criminibus, neue eos, qui te agnoscunt, dedideris ignaræ tui nationi, ne apud gentes ita dicatur: vbi est Deus eorum? His querimoniis et stertibus defessi, postquam siluerunt: surrexit Ozias perfusus lacrimis, et, G. bono este animo fratres, inquit, et dies adhuc quinque duremus, quibus Dominus Deus noster suam in nos misericordiam conuertat, L. Forsitan enim iram suam sedabit, et gloriæ suæ non inis rationem habebit.

c) Ammonitæ legitur, sed ii in valle castra posuisse dicuntur.

bebit. G. Non enim nos deseret in perpetuum. Quod si præteritis quinque diebus, auxilium non venerit: faciam, quod postulatis. Ita dimissi milites, in castra murosque, et oppidi turres, diuersi abierunt: mulieres autem et paruuli domum dimissi sunt, fuitque magna in oppido miseria.

CAPVT VIII.

Iuditha vita aspera, ieiunia, pulchritudo, opes, ad Betulienfes concio, profectio ad hostes.

ERat ea tempestate Iuditha ex Israele genus ducens, deinceps per patrem suum Merarim, Oxum, Iosephum, Ozielem, Helciam, Ananiam, Gedeonem, Raphaiem, Acithonem, Eliam, Eliabum, Nathanielem, Samaelem et Salafadaim: cuius Iudithæ vir Manasses, eius tribulis atque gentilis, mortuum erat tempore messis hordeorum. Nam quum in agro apud eos, qui manipulos ligabant, adesset: æstu in capite tentatus decubuit, et in oppido Betulia vita defunctus est, et sepultus apud maiores suos in agro, inter Dothaim et Balamonem posito. Iamque Iuditha domi suæ tres annos et quatuor menses vidua degerat, sibi que turgurium fecerat, in summa parte ædium, L. in quo cum suis clausa puellis manebat, G. latera centone succincta habens et viduitatis vestita indumentis: ac quamdiu vidua fuit, quotidie ieiunabat, præterquam pridie sabbatorum et sabbatis, et pridie nouiluniorum, festisque, et generis israelitici hilaribus. Erat autem eleganti forma, et singulari pulchritudine: eique reliquerat Manasses vir eius aurum, argentum, seruos, famulas, pecora atque agros: quæ tanta cum religione tenebat, vt facile

famam suam ab omni cuiusquam criminatione tueretur. Hæc Iuditha posteaquam tam infaustos populi aquæ penuria languentis sermones ad principem habitos intellexit, itemque Oziæ responsum, qui eis iurauisset, oppidum se post quinque dies Asfyriis esse dediturum: misit ancillam, quam suis omnibus præpositam fortunis habebat, quæ Oziam, Chabrim et Charmin, ciuitatis primores arceseret: eosque, vbi ad eam venerunt, sic est adlocuta: audite Betulienfium principes, quam non rectum sit, quod hodie populo dixistis, qui, interposito inter vos et Deum iureiurando, promiseritis, vos oppidum hostibus nostris post quinque dies esse dedituros, nisi interea Dominus in vestrum auxilium sese conuerterit. Enimvero quinam estis vos, qui hodierno die Deum tentaueritis, et Dei partes apud homines occupaueritis? L. Non est istud misericordiam impetrare, sed potius iram excitare, et sæuitiam accendere. Vos scilicet et Domino tempus miserationis præterbetis, et diem arbitrio vestro constituetis? G. Iam vero omnipotentem Dominum examinantes scilicet vniquam cognoscetis? Qui ne hominis quidem sensus intimos inuenire, et mentis rationes percipere possitis: nedum horum omnium auctorem Deum peruestigare, eiusque mentem pernoscere, et consilium cogitare. Nihil minus, fratres: nolite Dominum Deum nostrum irritare: qui si nolit intra quinque dies subuenire nobis, at potest intra quot volet: potest nos quolibet die vel tutari, vel hostibus perdendos addicere. At vos nolite Domini Dei nostri vadari consilia: neque enim is est Deus, vt aut minis, hominum more, terrenus, aut arbitrio cuiusquam sit co-

creen-

d) L. Achisophum, Melchiam, Eonem, Nathaniam, Salathielem, Simeonem, et Rubenem.

- 17 **ercendus.** Quamobrem salutem ab eo expectantes, imploremus eius auxilium, L. et nos ei submittentem, eumque modestis animis colentes, oremus cum fletu, ut pro suo erga nos studio nobis misericordiam quamprimum tribuat, ut, sicut illorum superbia sumus animis contemnati, sic rursus de nostra glorieimur modestia: G. et exaudiet vocem nostram, si ei visum
- 18 fuerit. Etenim nulla hodie in nostro genere neque tribus exstat, neque cognatio, neque populus, neque ciuitas, que deos fabriles colat: que res superioribus temporibus in causa fuit, ut patres nostri ferro et direptionibus expositi, et ingenti clade ab hostibus nostris L. turpiter G. adfecti, perirent.
- 19 At nos alium Deum non nouimus: unde sperandum nobis est, fore, ut ille nos nostrumque
- 20 genus non despiciat. L. Expectemus submisse eius solatium, et ille nostri sanguinis, et iniuriarum, quas ab hostibus pertulimus, pœnas expeteret, omnesque nobis infestas gentes perdomabit, et honore priuabit.
- 21 **G.** Quod si nos capimur: capietur porro Iudæa, nostrumque sanctuarium diripietur: cuius pollutionem, et consanguineorum nostrorum metum, et nationis captiuitatem, et nostrarum possessionum vastitatem Deus nobis accepta feret, et a nobis pœnas reposcet, ubicumque genuum sumus seruituri, ut apud heros nostros indignitates omnes et contumelias perferamus. Neque enim nostra seruitus nobis Domini Dei nostri gratia, sed eo ipso auctore, hominum adferet insaniam. Quamobrem fratres, L. qui diuini populi senatores estis, G. a quibus aliorum animi pendent, quibus sacrarium, quibus sanum, quibus arantur, L. erigite eorum animos oratione uestra, G. et ostendite, L. curandum esse, G. ut in primis Do-
- mino Deo nostro gratias agamus, qui nos tentat, ut etiam maiores nostros, L. ut adpareret, an vere Deum colerent. G. Recordamini, quo pacto cum Abrahamo L. parente nostro G. egerit, L. qui multis rebus aduersis probatus, Dei amicus effectus est. G. Item ut Isaacum tentauerit: et quid Iacobo acciderit in Mesopotamia Syriæ, Labanis sui ex matre auunculi oues pascenti: L. et item Mosi et omnibus Deo acceptis, quam multis ærumnis fideles perfuncti sint? quum contra, qui res aduersas religiose non tulerunt, sed impatientiam suam, et murmurationis turpitudinem contra Dominum ostenderunt, ii vel ab exterminatore illo deleti, vel a serpentibus perditifuerunt. Quare ne nobis pœnam arcesamus in his, que patimur, sed existimantes, hæc supplicia esse Domini verberationem, peccatis nostris minorem, credamus, ea nobis ad nostri correctionem, non ad perniciem euenire. G. Ut enim illos explorandi eorum animi gratia quali igne probauit: ita nos non punit ille quidem, sed sibi coniunctos Dominus, correctionis gratia verberat. Ad hæc Ozias, sincero tu quidem animo omnia, inquit, dixisti, et quibus nemo contradicat: neque nunc primum innotescit tua sapientia, sed tuam iam ab ineunte ætate prudentiam et cogitatorum bonitatem norunt omnes. Sed nos plebs, urgente siti, promittere, et nos iureiurando obstringere coegit, quod iusiurandum non sumus violaturi. Quocirca tu, que pia mulier es, supplica Domino pro nobis, ut pluuiam demittat ad nostros lacus implendos, ne iam siti deficiamus. Et Iuditha, L. ut igitur, inquit, quod dixi, id a Deo esse sentitis: ita id etiam, quod facere decreui, an a Deo proficiscatur, periculum facite, Deumque orate, ut meum consilium confirmet.

G. Sum enim facinus editura, quod
 32 omnis posteritatis nostræ memoria
 concelebrat. Vos hac nocte ad
 portam eritis: ego cum ancilla mea
 exibo, atque intra dies, post quos
 oppidi deditioem promisistis, sub-
 33 ueniet per me Deus Israelitis. Sed
 vos in meum propositum ne in-
 quirite: neque enim vobis, quid
 agam, nisi re perfecta, indicabo,
 L. tantumque ad Dominum Deum
 nostrum pro me fiant vsque ad redi-
 34 tum meum supplicationes. G. Cui
 Ozias et reliqui principes: i feli-
 citer, Domino tibi ad nostrorum
 35 hostium vltionem præeunte. His
 diebus a tugurio digressi, ad sua
 munia disceserunt.

CAPVT IX.

*Ad Ionam Iuditha supplex contra hostes,
 et imperatorem.*

AT Iuditha L. digressis illis,
 ingresa conclaue suam, et in
 faciem prolapsa, puluere con-
 sperfa caput, nudata centone, quo
 vestita erat, qua hora Hierosolymis
 in Domini templo sufficit illo ve-
 2 spere fiebat, in hunc modum clara
 voce clamans locuta est: Domine
 Deus parentis mei Simeonis, cui
 gladium in vltionem alienigenarum
 3 tradidisti, qui virginis vterum
 stupro soluerant, femur turpiter
 nudauerant, alium fæde pollue-
 rant, idque, te vetante, fecerant:
 quam ob causam tu eorum prin-
 cipes cædi sic exposuisti, vt eorum
 cubile falsum sanguine fuerit in-
 4 spersum, et seruos cum principibus,
 et principes in ipsorum sedibus tru-
 cidasti, et eorum mulieres direpti-
 oni, puellas captiuitati, et omnia
 spolia dilectis tibi filiis diuidenda
 addixisti, qui quidem tui studio im-
 5 pulsus, sanguinisque sui stuprationem
 detestati, te in auxilium vocassent:
 o mi, mi Deus, exaudi me viduam.
 Nam tu et illis superiora, et illa,

et quæ consecuta sunt, et quæ nunc
 sunt, fecisti, et futura cogitasti, ad-
 suntque, quæ tu decreuisti, et sese
 præsto exhibent. Omnes enim 5
 tuæ rationes sunt expeditæ, et in-
 stituta cum providentia sunt con-
 iuncta. L. Adspice nunc Assyrio- 6
 rum castra, vt Aegyptiorum adspi-
 cere dignatus es, tum, quum quadri-
 gariis, equitatu, et bellatorum freti
 multitudine, tuos armati cursu per-
 sequebantur, quum quidem, te eo-
 rum castra intuito, tenebris fatigati
 sunt, et, impeditis profundo pedi-
 bus, aqua submersi. Idem et 7
 his, Domine, contingat G. Assyriis,
 qui copiis numerosi, equis et equi-
 tibus elati, peditum manu insolentes,
 clipeis, gæsis, arcubus et fundis
 confident, ignorantes te, L. iam
 olim G. Dominum esse bellorum
 confectorem, qui Dominus nomi-
 neris. L. Erige, sicut olim, tuum 8
 brachium: G. rumpe tua potentia
 vires eorum, et robur iratus frange.
 Statuerunt enim tuum profanare
 sacrarium; tui nominis gloriosi re-
 quietis domicilium polluere, et aræ
 cornu ferro demoliri. Adspice 9
 eorum superbiam, laxa in eorum
 capita iram tuam, da mex manui
 vires, quas vidua animo concepi:
 trucida per mea fallacia labra et
 subditos super principem, et prin-
 cipem super subditos, eorumque
 factum muliebri manu frangito.
 L. Effice, vt suo ipsius gladio iugu- 10
 letur illius superbia, atque oculo-
 rum suorum quasi laqueo in me
 capiatur. Da mihi tantam animi 11
 et constantiam, vt eum contemnam,
 et virtutem, vt euertam. Hoc enim 12
 ad tui nominis memoriam perti-
 nebit, si illum feminea manus de-
 iecerit. G. Neque enim in multi-
 tudine sitæ sunt vires tuæ, aut po-
 tentia in valentibus: L. neque e-
 quorum viribus delectaris, neque
 tibi vmquam placuerunt superbi:
 G. sed es humilium Dominus, in- 13
 feriorum adiutor, præsidium infir-
 morum,

14 morum, deploratorum defensor,
 seruator desperatorum: o mei
 parentis, o israelitici patrimonii
 Deus, cæli terræque Domine, aqua-
 rum conditor, rex totius a te crea-
 15 tæ rerum naturæ, exaudi meas pre-
 ces, L. quæ misericordia tua freta
 sum, et tui memor esto scæderis:
 16 G et effice, vt oratione nræ decepti,
 cladem et tui detrimentum accipi-
 ant, qui contra scædus tuum, contra
 tuam consecratam ædem, contra Si-
 onis verticem, contra domum a tuis
 occupatam filiis, dira cepere consi-
 16 lia. L. Confirma animi mei consi-
 lium, vt templum tuum in ea,
 quam a te habet, sanctitate maneat,
 G. et omni tuæ genti et nationi
 specimen da, te omnis esse potesta-
 tis imperiique Deum, præter quem
 non sit alius defensor gentis Israe-
 litarum.

CAPVT X.

*Judithæ ornatus, unguentum, profectio in
 castra. Excubitores ad Iuditham. Ista
 ad imperatorem perducta. Iuditha cal-
 liditas prudens.*

1 **P**ostquam, finitis his omnibus
 verbis, Israelitarum Deum in-
 uocandi finem fecit: surgit ex
 eo, in quo L. ante Dominum G. ia-
 2 cuerat, loco, et, vocata ancilla, de-
 scendit in domum, in qua sabbatis
 3 et festis diebus versabatur: detra-
 ctoque, quo amicta erat, centone,
 et exutis viduitatis vestimentis,
 corpus aqua perlutum, unguento
 pingui ungit, et discriminato ca-
 pillo, fasciam capiti suo imponit,
 vestitum lætitiæ induit, quo ornari,
 viuento Manasse suo viro, solebat:
 4 soleas pedibus accommodat, ar-
 millas, brachialia, aniculos, in aures,
 denique omnem mundum suum ad-
 hibet: et se ad decipiendos homi-
 num, qui eam vidissent, oculos ele-
 gantissime componit, L. augente
 insuper venustatem Doinino, quod
 omnis is ornatus non a libidine, sed

a virtute proficisceretur. G. De- 5
 inde vini vtrem, et olei obbam an-
 cillæ tradit, et perani farina, pala-
 this, panibus mundis, L. et caseis
 G. replet: atque ita consarcinato
 omni suo instrumento, et ancillæ
 imposito, exeunt ad oppidi Betulix
 portam: vbi, adstantes inueniunt 6
 Oziam et oppidi senatores, Cha-
 brim atque Charimim: qui vbi 7
 eam alia facie, mutatoque vesti-
 tu, viderunt: eius pulchritudinem
 supra modum admirati dixerunt:
 Deus, Deus noster patrius, tantum 8
 tibi gratiæ tribuat, vt conata tua ad
 Israelitarum gloriam, et Hieroso-
 lynix ornamentum perficiantur,
 L. tumque nomen inter sanctis et
 iustos numeretur. Tum omnes, 9
 qui aderant, vna voce, vtinam etiam
 atque etiam dixerunt, Deumque ad-
 orarunt. G. Et illa, iubete mihi 10
 portam oppidi, inquit, aperiri, vt
 egrediar, ad ea peragenda, de qui-
 bus mecum egistis. Tum illi iu- 11
 uenibus imperarunt, vt ei aperirent,
 quemadmodum ea postulauerat:
 quo facto exiit Iuditha vna cum an-
 cilla; spectantibus eam oppidanis:
 donec descenso monte L. circa lucis
 ortum G. ingressam in vallem e
 conspectu amiserunt. Igitur illæ, 12
 recta per vallem tendentes, incide-
 runt in Assyrios, qui erant in prima
 statione: a quibus interrogata Iu-
 ditha, cuias esset, vnde veniret, et
 quo tenderet? respondit in hunc
 modum: ego natu Hebræa sum: 13
 et ab Hebræis propterea transfu-
 gio, quod eos scio vobis esse prædæ
 futuros, L. qui, contentis vobis,
 vltro se dedere noluerint, vt veni-
 am a vobis impetrarent. G. Con- 14
 fero autem me ad Olofernem co-
 piarum vestrarum imperatorem,
 vt ei vera nuntiem, L. et illorum
 arcana aperiam, G. viamque aperte
 demonstram, qua omnibus montan-
 nis sine suorum cuiusquam detri-
 mento aut cæde potiatur. His 15
 eius verbis auditis, homines eius faci-

faciem contemplati, et pulchritudinem vehementer admirati, sic dicere: bene tuæ vitæ consuluisti, quæ ad Dominum nostrum descendere maturaueris. Accede sane ad eius tabernaculum, deducentibus nostrum aliquot, donec te ei traderint: in cuius vbi conspectum veneris; nolito animo formidare, quo minus ei ista exponas, et tibi benefaciet, L. erisque eius animo gratissima. G. Tum delectos esse centum homines ei et eius ancillæ attribuunt, a quibus illa ad Olofernis tabernaculum perducitur. Eius aduentus vbi per contubernia percubuit: factus est per tota castra concursus: eamque, extra Olofernis tabernaculum stantem, dum illi de ea nuntius ferretur, circumstabant, et non solum eius pulchritudinem, sed etiam Israelitas propter eam admirantes, sic inter sese distabant: quis L. Hebræos G. contemnat, qui quum tales habeant mulieres, L. pro quibus merito cum illis pugnemus, G. non expedit illorum quemquam relinqui, qui dimissi possint totum orbem decipere. Igitur egressi, qui apud Olofernem dormiebant, eiusque stipatores omnes, eam in tabernaculum introduxerunt. Quiescebat autem Olofernes in lecto suo, intra fasciam cubicularem, qui lectus erat purpura, auro, smaragdo, et geminis intextus. Is vbi de ea nuntium accepit: prodiit in tabernaculi vestibulum, præcedentibus argenteis lampadibus. Iuditha postquam in eius et stipatorum conspectum venit, omnibus eius formæ venustatem admirantibus: in faciem prolapsa, illi honorem præbuit.

CAPVT XI.

Olofernes ad Iuditham benignus. Ad imperatorem vidua prudens. Lenis ad viduam imperator hostis.

AT Olofernes, ad spectu primo captus oculis, eam, a suis adleuatam, sic adloquitur: bono es animo, mulier, depono animi metum. Nam ego nemini noceo, qui totius orbis regi Nabuchodonosori seruire velit. Quod nisi me tui populares montani contemfissent: nunquam equidem meam hastam in eos vibrassem. Sed horum ipsi sibi causa sunt. Verum dic mihi, qua de causa ab eis ad nos transfugeris. Nam ad salutem venisti: sume animum, viues et in hanc noctem et in posterum, ne tibi quisquam faciet iniuriam: contraque, tecum bene agetur, quomodo cum Nabuchodonosori domini mei subditis fieri solet. Ad hæc Iuditha: attende, quæ ego tua dicam, liceatque mihi apud te loqui. Nihil autem falsum tibi, domine, hac nocte enuntiabo: sed ea dicam, quæ si secutus fueris, rem tibi perfectam tradet Deus, neque tuus te conatus frustrabitur. Nam ita viuat rex totius orbis Nabuchodonosor, et eiusdem potestas, qui te ad omnes mortales corrigendos misit, vt per te non solum homines illi seruiant, verum etiam feræ, pecora, volucres sub Nabuchodonosori, eiusque totius posteritatis imperio tua virtute viuent. Nam tuæ sapientiæ et acuminis ingenii fama apud nos percubuit, totoque orbe peruulgatum est, te vnum esse in toto regno optimum, prudentia præstantissimum, et in re militari admirabilissimum. Iam vero Achior quæ in tuo consilio dixerit, L. et, quid tu eum pati iusseris, G. intelleximus. Nam comprehensus a Betuliensibus, exposuit eis, quæ apud te elocutus esset omnia: cuius tu caue, domine, ne orationem negligas, sed eam memoriæ tradas: est enim vera. Neque enim lædi, aut arnis superari natio nostra potest, nisi Deum suum offenderit, L. sed constat, Deum nostrum

strum sic esse peccatis offensum, vt populo per vatés suos nuntiauerit, se cum esse propter ipsius peccata dediturum. Et quoniam sciunt Israelitæ, Deum suum sibi esse infensum, tui metu correpti sunt.

G. Ac ne tuus labor irritus et inanis fiat, sed illos mors occupet: scelus quoddam nefarium conceperunt, quo committendo Deum suum irritabunt. Quum enim comteatu deficiantur, et summa aquæ penuria laborent: statuerunt pecora inuadere, L. eorumque sanguinem bibere, G. et quæ gustare Deus in legibus suis vetuit, his omnibus vefci decreuerunt, frumentique primitias, et vini oleique decumas, (quæ feruabant, dicata sacerdotibus, qui Hierosolymæ Deo nostro ministrant,) consumere habent in animo, quæ nec manibus tangere cuiquam plebeio fas est.

12 Iamque miserunt Hierosolymam, (nam et Hierosolymitani eadem fecerunt,) qui sibi potestatem a senatu adferant: qua potestate ad eos relata, facturi sunt, et tum demum

13 in tuam potestatem venturi. Hæc ego omnia quum cognoscerem: ab eis aufugi, missa a Deo, L. illis irato: G. ad eiusmodi erga te facinus edendum, vt id quicumque mortalium audiuerint, obstupe-

14 fiant. Sum enim religiosa, cælestemque Deum noctes diesque colo.

15 Interea apud te commorans, domine, noctu in vallem ititabo, Deumque precabor: qui vbi me certiorum de eorum perfectis sceleribus fecerit, id tibi veniam relatum.

16 Tum tu eos cum tuis omnibus copiis, nullo eorum repugnante, inuades. Ego te per mediam Iudæam in Hierosolymæ conspectum perducam, tuumque currum in media vrbe sistam, vt eos, tamquam pallore destitutas oues, agas, nullo contra

17 te vel musfante. Hæc ego mihi præsignificata, atque prænuntiata, vt tibi significarera, missa sum.

Hac eius oratione delectati tum Olofernes, tum omnes eius stipatores, eiusque sapientiam admirati, negare vsquam terrarum mulierem esse cum ea vel formæ elegantia, vel orationis prudentia comparandam. Atque hic Olofernes, recte, inquit, fecit Deus, qui te populo præmiserit, vt et nobis victoria, et domini mei contemptoribus pernicies contingat. Quod si tu, quam es et facie honesta, et verbis eloquens, tam præstabis, quæ dixisti: ego eundem tecum Deum habebō: tuque domi Nabuchodonosoris deges, et toto orbe celebraberis.

CAPVT XII.

Juditha ad conuiuium vocata Olofernis. Imperator captus ardet viduam. Olofernis temulentia.

DEinde eam iussit in cellam suæ Argentæ supellectilis introduci, et ei ex suo penu atque vino ministrari imperauit. Sed Juditha, istis, inquit, non vescar, ne id mihi noceat: sed ex eis, quæ mecum adlata sunt, mihi ministrabitur. Et Olofernes: quid si ista defecerint? inquit: vnde tibi talia subministrabimus? quum tui generis cibaria non habeamus. Cui Juditha, sic tu viuas, inquit, domine, vt ego non ante consumfero, quæ mecum habeo, quam Dominus per me perfecit, quæ decreuit. Ita eam Olofernis famuli in tabernaculum introduxerunt: vbi postquam ad mediam noctem dormiuit; de matutina vigilia surrexit, et Oloferni significatum misit, vt iuberet sibi permitti ad preces egredi. Atque Olofernes stipatoribus imperauit, ne ea prohiberetur. Mansit autem in castris dies tres, atque interea noctu ititabat in vallem Betulix, seque aqua in fonte castrorum lauabat: vnde vbi adscenderat, Dominum orabat, Israelitarum Deum, vt se in viam recreandi popula-

8 pulares suos dirigeret. Deinde
 ingressa tabernaculum, pura ma-
 nebat, donec sub vesperam cibum
 9 caperet. Quarto die conuiuium
 habuit Olofernes suis tantum famu-
 lis, neque eo quemquam inuitauit
 eorum, qui negotiis præerant, et
 Bagoæ spadoni suorum omnium
 10 præfecto sic mandauit: i per-
 suasum mulieri isti hebrææ, quæ
 est apud te, vt ad nos conuiuatum
 veniat. Nam nostræ quidem per-
 sonæ turpe fuerit, si eiusmodi mu-
 lierem sine congressu dimiserimus.
 11 Nisi enim eam pellexerimus, de-
 12 ridebit nos. Tum Bagoas ab O-
 loferne digressus, ad eam ingredi-
 13 tur, eamque sic adloquitur: ne
 te pigeat tam pulchram puellam,
 dominum meum adire, et tanto
 apud eum honore adfici, vt vinum
 nobiscum ad hilaritatem bibas, et
 hodie eadem conditione sis, qua
 mulieres asyriæ, quæ domi Na-
 4 buchodonosoris adsunt. Cui Iu-
 ditha: non ego ea sum, vt domi-
 no meo contradicam: quin, quid-
 quid ei placuerit, libenter faciam:
 inque eo, donec moriar, gloriabor.
 5 Hæc locuta surgit: seque vestitu
 et omni mundo muliebri exornat.
 6 Deinde processit eius ancilla, et ei
 e regione Olofernis strauit pelles
 humi, quas a Bagoa in eius quoti-
 dianum vsu acceperat, super qui-
 bus accumbens illa cibum caperet.
 7 Tum Iuditha venit et accubuit:
 in qua Olofernes adeo mente ca-
 ptus, et animo perculsus est, vt cum
 8 ea congredi arderet. Quumque
 eius sollicitandæ tempus, ex quo
 die eam primam viderat, aucupa-
 retur: sic eam adlocutus est: bibe
 sane, et voluptati nobiscum indul-
 9 ge, L. nam mihi places. G. Cui
 Iuditha: bibam vero, domine:
 nam hic mihi dies in omni vita
 mea multo clarissimis illuxit.
 Hoc dicto, cæpit coram eo comes-
 se et bibere, quæ eius ancilla para-
 uerat. Atque ea delectatus Olofer-

nes, tantum vini hausit, quantum
 numquam per omnem vitam vno
 die biberat.

CAPVT XIII.

*Iudithæ ad Iouam præcatio, virtus, robur.
 Olofernes obruncatus. Ablatum a vidua
 capus. Laudes viduæ ab Ozia.*

V Espere eius famulis mature
 digressis: Bagoas eius taber-
 naculum conclusit extrinsecus:
 1 dimissique a domino ii sunt,
 qui adfuerant, et in sua cubilia di-
 lapsi, quod essent omnes prolixio-
 re defessi computatione. Ita so-
 2 la in tabernaculo relicta Iuditha,
 quum Olofernes vino perfusus in
 lecto suo iaceret: iussit ancillæ suæ,
 vt extra cubiculum suum adstans,
 exitum suum obseruaret, sicuti
 quotidie confuescet: sese enim
 3 ad suas esse preces egressuram, at-
 que eadem Bagoæ dixit. Igitur
 digressis ab ea omnibus, neque vilo
 4 prorsus restante in cubiculo: ad-
 stans illius lecto Iuditha, sic cum
 animo suo loquitur: Domine, o-
 5 mnium rerum præpotens Deus, re-
 spice hac hora opera manuum mea-
 rum, ad Hierosolymæ ornamen-
 tum, L. quemadmodum promisisti.
 G. Nunc enim tempus est, subue-
 6 niendi tuæ possessioni, et conata
 mea, L. quæ per te fieri posse cre-
 didi, G. perficiendi in hostium per-
 niciem, qui in nos confurrexerunt.
 Hæc locuta accedit ad lecti columel-
 7 lam, quæ erat ad caput Olofernis:
 et detracto inde acinace, ad lectum
 accedit: comprehensaque illius cæ-
 sarie, sic loquitur: confirma me
 Domine, Deus Israelitarum hodie-
 8 ro die. Simulque illius collum
 bis summa vi ferit, et eius amputa-
 to capite, corpus a stragula veste
 deuoluit: et, ablato ex columellis
 velo, paullo post egreditur, et
 ancillæ suæ caput Olofernis tradit:
 eoque in escariam peram indito,
 9 exeunt ambæ, vt erant solitæ, ad
 L I pre-

precandum : et castra prætergressæ, vallem illam circumueunt : conscensioque Betulæ monte, ad portas veniunt. Et Iuditha custodes portarum procul adloquens : aperite, aperite sane portam, inquit : Deus, Deus noster nobis adest, vires adhuc Hierosolymis et victoriam largiturus, vt et hodie fecit. Hac eius voce audita, oppidani confestim ad portam descendunt : et, conuocatis senatoribus, parui iuxta ac magni concurrunt : quandoquidem eis eius erat reditus incredibilis : et, aperta porta, eas accipiunt, et, facto ad lucendum igne, circumstant. Tum illa L. in editum locum adscendit, factoque silentio, G. clara voce sic eos adloquitur : laudate Deum, laudate Deum, qui misericordiam suam Israelis posteritati non denegauerit, L. neque sibi confidentes deseruerit, G. sed hostes nostros hac nocte mea manu fregerit. Tum caput ex pera prolatum ostendens : ecce caput, inquit, Olofernis asyriarum copiarum imperatoris : ecce fasciam, in qua iacebat ebrius : quem Dominus muliebri manu trucidauit : qui Dominus immortalis me in hoc meo itinere ita conseruauit, vt ille, mea facie in suam perniciem deceptus, nullo meum pudorem flagitio coinquinarit, L. quique me vobis et sua victoria, et effugio meo, et liberatione vestra lætam reduxerit. Eum omnes celebrate, qui bonus sit, et clementia præditus æterna. G. Hic omnes vehementer attoniti, Deum suppliciter venerati sunt, atque ita vno animo dixerunt : tibi gratias, Deus noster, agimus : qui hodierno die tuorum hostes ad nihilum redigeris. Et Ozias : tu es, inquit, o nata, omnium totius orbis feminarum Deo acceptissima : et gratias ago Domino Deo, cæli terrarumque creatori, qui te ad truncandum principis hostium nostro-

rum caput impulerit, G. L. quo facto tantam tibi hodierno die nominis gloriam comparauit, vt tuæ virtutis laus tamdiu in hominum mentibus hæsuræ, et linguis celebranda sit, quamdiu immortalis Dei potentia memores erunt. G. Pro qua re Deum precor, vt te ad æternum decus bonis adficiat, quæ quidem in nostri generis calamitate vitæ tuæ non perperceris, sed tuum Deo nostro probans institutum, nostram subieris ruinam. Atque idem reliqui sese etiam atque etiam precari dixerunt.

CAPVT XIII.

Ad populos Iudithæ de eruptione in hostes. Achior ad Iuditham. Populi laudes ad Iuditham celebrandum. Olofernes obtruncatus a spadone inuenitur.

TUM Iuditha, audite me, fratres inquit : hoc caput sumite, et in pinnis murorum nostrorum suspendite. Deinde vbi diluxerit, orto in terra sole, arma omnes sumetis, et erumpetis, quicumque milites estis, ex oppido, statuto duce, tamquam in campum ad Asyriorum primas stationes descensuri, neque tamen descendetis. Tum illi, sumtis armis, sua castra petent, et Asyrii exercitus duces excitabunt : qui ad Olofernis tabernaculum current : L. quem vbi truncum in suo sanguine volutum inuenerint, G. timore correpti fugient vos. Tum vos et omnes montani Israelitæ eos insecuti passim sternitote per vias. L. Nam Dominus eos sub vestris pedibus conculcabit. G. Sed antequam hæc fiant, vocate mihi Achiozem Ammonitam, vt videat et agnoscat stirpis israeliticæ contemptorem, a quo ad nos tamquam ad interitum missus est. Tum arcesitus est Achior ex ædibus Ozia : qui postquam venit, et caput Olofernis in manu cuiusdam viri in conuentu animaduertit :

tit: animo defectus in faciem ceci-
8 dit. Deinde ubi recreatus est,
Iudithæ ad pedes accidit, et eius
9 faciem veneratus: o te, inquit,
non solum in omnibus Iudæ taber-
naculis, sed etiam apud omnes gen-
tes felicem, cuius audito nomine
obstupescunt. Sed age, narra mi-
hi, quid per hosce dies feceris.

10 Tum Iuditha ei in medio conuen-
tu omnia exposuit, quæ fecerat,
ex quo die profecta erat ad id tem-
pus, quo cum eis loquebatur. L.
Deus, inquit, Israelitarum, cui tu
testimonium dedisti vltorem esse
hostium suorum, caput omnium
insidentium hac nocte mea manu
11 truncavit. Quod ut ita esse cre-
das, ecce caput Olofernis, qui su-
perbiæ insolentia Deum Israelita-
rum despiciabatur, et tibi interi-
tum minabatur, dicens, se victis
Israelitis iusurum esse, ut tibi
gladio latera transuerberarentur.

2 G. Postquam ea dicendi finem fecit;
exclamavit ingenti voce populus,
lætusque per oppidum sermo dissi-
3 patus est. Tum Achior, visis tot
Dei Israelitarum facinoribus, ma-
gnam Deo fidem habuit: et, sui
membri præputio circumciso, ad-
scitus est in nomen israeliticum,
L. cum omni generis sui posterita-
te, G. in huic vsque diem. Post-
quam diluxit: suspenditur de mu-
ro caput Olofernis, omnesque, sum-
tis armis, facto agmine, in cliu-
um montis exeunt. Eos conspicati

Asyrii, suorum manipulorum du-
ces certiores faciunt: qui porro du-
ces, tribunos et omnes præfectos
adeunt, atque ii ad Olofernis taber-
naculum vadunt, et eius summo
dispensatori mandant, ut dominum
expergeficiat: nam seruos in pre-
lium contra se ausos esse descende-
re, ut tandem pereant. L. Igitur
contubernales veniunt, et ad in-
gressum cubiculi tumultuantes
strepitum edunt de industria, illius

excitandi gratia, ut non ab exci-
tantibus, sed a perstreptentibus ex-
pergeficeret. Nemo enim asyriæ 17
maiestatis cubiculum pulsare, aut
introcundi causa aperire audebat.
G. Deinde introgressus Bagoas, ta- 18
bernaculi atrium pulsavit; suspicatus,
eum cum Iuditha dormire. L. Sed 19
quum nullum iacentis motum au-
ribus perciperet, G. dimotis fori-
bus ingressus cubiculum, L. pro-
pius ad fasciam cubicularem acce-
dit: qua subducta, G. L. inuenit 20
in solo iacentem in suo cruore trun-
cum sine capite. G. Tum ingen- 21
tem et vehementem cum fletu et ge-
mitu clamorem edens, vestesque
suas discerpens, tabernaculum in-
trat, in quo Iuditha diuersabatur:
et, ea non inuenta, in medium cœ-
tum profilit, ita vociferans: ser- 22
ui nos perdidit: vna mulier
hebræa regis Nabuchodonosoris
domum dedecore adfecit: nam ecce
humi prostratum Olofernem, ca-
pite carentem. His verbis auditis, 23
ductores exercitus asyrii tunicas
suas dilacerare cœperunt, et ve-
hementer animis perturbati, ma-
gnum per castra tumultum et cla-
morem excitare.

CAPVT XV.

*Asyriorum trepidatio, dissipatio, clades ac-
cepta. Iuditha a Hierosolymitanis: lan-
dibus ornata.*

HAc re audita, qui erant in ta- 1
bernaculis tanto sunt animi
terrore atque metu attoniti et
perculsi, ut nemo iam alterius con-
spectum ferret, sed L. deiecto 2
capite, relictis omnibus, G. dissi-
pati passim, qua per campos, qua
per montes diuersi fugerent. L. He- 3
bræos, quos armatos instare audie-
bant: G. neque non, qui in monti-
bus circa Betuliam castra fecerant,
in fugam versi sunt. Tunc omnes 4
Israelitæ milites in eos sese L. cum
L 1 2 clan-

a) L. muros ex suis cauernis egressos.

clangore tubarum atque viulatu G.
 effundere: L. et, quoniam Asfyrii
 nullo ordine in fugam iuebant præ-
 cipites: Israelitæ eos vno agmine
 5 que poterant adsequi. Tum O-
 zias in Batomasthaim, Bebaim,
 Chobaim, et Colaim, breuiter in
 omnes Israelitarum fines dimisit,
 qui rem gestam nuntiarent: iube-
 rentque, vt omnes sese ad perdendos
 6 hostes effunderent. Hoc accepto
 nuntio Israelitæ vniuersi illos inua-
 dunt, et ad Chobaim vsque truci-
 7 dant. Itemque Hierosolymitani
 adfuerunt, omnesque montani, (nam
 iis quoque nuntiatum erat, quid in
 8 hostium castris accidisset,) neque
 non Galaaditæ et Galilæi magnam
 eis cladem intulerunt, vsque vltra
 9 Damascum et eius fines. Ceteri
 Betui enses Asfyriorum castra ad-
 gressi diripuerunt: magnasque di-
 10 uitias inde consecuti sunt. Reli-
 quis potiti sunt Israelitæ, a cæde re-
 uersi, nec non pagani et oppidani,
 tum montani, tum campestres G.
 L. omnes magnam omnis prædæ
 11 vium, (quæ immensa erat,) copiam te-
 nuerunt. G. Deinde Ioacimus
 pontifex, et Israelitarum senatus
 hierosolymitanus L. Betuliam G.
 venerunt, tum vt beneficia, quibus
 Israelitæ fuerant diuinitus ad-
 facti, confirmarent, tum vt Iudi-
 tham viderent atque salutarent.
 12 Qui postquam ad eam ingressi sunt:
 eam vno ore collaudarunt huius-
 13 modi verbis: Tu es Hierosoly-
 mæ excellentia, tu magna Israeli-
 tarum gloriatio, tu ingens generis
 nostri decus, quæ hæc tanta manu
 ista feceris, et ea Israelitis benefi-
 cia contuleris, quibus beneficiis
 14 Deus faueret: L. Quæ quidem
 animo ad tam egregium facinus pa-
 trandum confirmata es, quod casti-
 tatis amans post virum tuum ab
 15 aliis abstinueris. G. Dominum
 tibi omnipotentem propitium pre-
 camur in omnem temporis æterni-

tatem. Atque idem reliqui omnes
 se precari dixerunt. Direpta sunt
 autem ab illis castra diebus triginta,
 et Olofernis tabernaculum, omnia-
 que argentea, lecti, pelues, L.
 gemmæ, G. denique omnis illius
 supellex Iudithæ data est: quan-
 acceptam illa mulæ suæ imposuit,
 iunctisque plaustris suis, in ea con-
 gessit. Tum omnes israeliticæ
 mulieres eius videndæ gratia con-
 currebant, eamque collaudabant,
 et ei chorum ex se faciebant. I-
 psâ thyrsos manibus cepit, et eis
 etiam, quæ aderant, mulieribus dis-
 tribuit: seque et sociam olea cor-
 nauit, et, omnem hominum cœtum
 antedens, cunctis mulieribus sal-
 tationem præibat, sequentibus o-
 mnibus Israelitis arinatis cum co-
 ronis, L. musicis instrumentis et
 citharis, G. et laudes ore canenti-
 bus. Exorsa est autem Iuditha
 carmen hoc inter omnes Israelitas,
 omni cœtu huic accinente lauda-
 tionis, atque ita dixit:

CAPVT XVI.

*Iudithæ carmen ad Ionam. Ioue dicite
 manibus a viatrice Iuditha.*

ORdimini Dei mei laudes tym-
 panis: cantate Dominum me-
 um cymbalis: huic car-
 men modulamini, huius laudes ex-
 tollite: huius inuocate nomen,
 qui Deus sit bellorum profligator:
 qui me, positus in medio populo
 castris suis, ex infestorum meorum
 manu eripuerit. Venerat Asfy-
 rius ex montibus, ab aquilone ve-
 nerat, cum tot militum millibus,
 vt eorum multitudo fluuios in-
 tercluderet, et equitatus valles
 operiret. Statuerat fines meos
 incendere, iuuenes ferro tollere,
 lactentes humi prosternere, infan-
 tes habere prædæ, rapere virgines.
 Sed eum Dominus omnipotens fe-
 minea manu refellit. Non enim
 deiectus est potens ille a iuueni-
 bus,

bus, non eum Titanum trucidavit
 soboles, non immanes inuaserunt
 gigantes, sed eum Iuditha Meraris
 nata faciei suæ pulchritudine sub-
 egit. Nam lugubrem vestitum
 exiit, L. laticiæ indumenta adhi-
 buit, G. ad leuandos Israelitarum
 labores: faciem suam vnguento
 perunxit: crines fascia redimiuit,
 lineam pallam induit, ad illum de-
 cipiendum: eique et oculum suis
 eripuit soleis, et animam pulchri-
 tudine abstulit, et ceruicem trans-
 adegit acinace. Horruere Persæ
 eius audaciam, Medi eius fidentia
 perturbati sunt. Tum mei ad-
 sisti, L. siti torridi, G. vlularunt,
 infirmi mei exclamarunt: quorum
 clamore pauefacti illi, in fugam
 versi sunt. Eos puellarum con-
 fodere nati, vulneratos quasi fu-
 gitiuos seruos: periere Domini
 Dei mei acie, cuius Domini laudes
 ego cantu concelebrabo. O Do-
 mine, tu magnus es et gloriosus,
 virtute admirandus, et insupera-
 bilis. Tibi seruiat omne tuum
 opus, quod, te iubente, factum, et,
 misso a te spiritu tuo, constructum
 est, nec est quidquam, quod tuo
 dicto resistat: quin ipsi a funda-
 mentis montes cum aquis concu-
 tiuntur, in tuo conspectu rupes li-
 quefcunt, tamquam cera. At tui
 reuerentibus facilem te præbes.
 Nam parui est quoduis sacrificium
 ad te odore delectandum, mini-
 mum est omnis adeps ad tibi ad-
 olendum: sed qui Dominum re-
 ueretur, is semper magnus est.
 Væ gentibus meum genus infe-
 stantibus, quos Dominus omnipo-

tens vleiscetur in die iudicij, i-
 gnem et vermes earum corporibus
 admouendo, quorum sensu plorent
 in sempiternum. Postquam autem 19
 Hierosolymam ingressi sunt, Deum
 adorarunt, et, lustrato exercitu, so-
 lida sacrificia et voluntaria, dona-
 riaque libarunt: et Iuditha omnem
 Olofernis supellectilem, sibi a mili-
 tibus datam, velamenque, quod
 ipsa ex eius cubiculo abstulerat,
 Domino dicata posuit: fuitque 20
 populus Hierosolymis, L. huius vi-
 ctoriae G. laticiam in conspectu san-
 ctuarii celebrans per tres menses,
 Iuditha cum eis manente. Post id 21
 spatium disceserunt in suam quis-
 que patriam: et Iuditha, Betuliam
 reuerfa, mansit in suis facultatibus:
 fuitque sui temporis toto orbe cele-
 berrima: multisque eam cupien- 22
 tibus, nullus tamen eius notitiam
 habuit per omnem eius vitam, ex
 quo mortuus est vir eius Manasfes,
 et ad suos populares adgregatus.
 Fiebat autem in dies clarior, et in 23
 domo viri sui conseruit ad annos
 quinque supra centum, ancillam-
 que suam manumisit. Mortua est 24
 Betulæ, et in Manasfis viri sui tu-
 mulo sepulta, atque ab Israelitarum
 genere dies septem deplorata. Di- 25
 uisit autem bona sua ante suum in-
 teritum propinquis, tum Manasfis
 viri sui, tum sui generis. Neque 26
 deinceps exstitit, qui lacesceret Is-
 raelitas, viuente Iuditha, neque diu
 post eius interitum. L. Atque hu- 27
 ius quidem victoriae dies sollempnis
 ab Hebræis in numero sacrorum
 dierum habetur, et a Iudæis ex eo
 tempore ad hanc diem colitur.

b) scilicet propter eadem.

* * * * *
 * * *

ESTERA.

CAPVT I.

Dierum septem Asfueri conuiuium. Loci adparatus. Regine conuiuium. Eiusdem regine pertinacia in regem. Consilium contra reginam.

1 **A**SSVERVS, qui ab India ad
Aethiopiam vsque centum
viginti septem prouincias
2 imperio tenuit, postea-
quam regni solium Sufis, quod est
regni caput, adeptus est, anno regni
sui tertio omnibus suis proceribus
3 et subditis conuiuium fecit, in
quo apud eum aderant Perfarum et
Medorum potentissimi quique, vi-
delicet duces et prætores prouinci-
arum, quo sui tam gloriosi regni
opulentiam, et tam egregium ma-
4 gnitudinis decus ostentaret: idque
conuiuium diu durauit, videlicet
5 dies centum octoginta. Eo exacto
spatio, rex idem omnes homines,
qui inibi Sufis inuenti sunt, a mini-
mo ad maximum conuiuio septem
6 dierum excepit in atrio hortorum
regiæ. Ibi multitia, carbæsea, et
hyacinthina vela, lineis et purpu-
reis intenta funibus, per argenteas
trochleas de columnis marmoreis,
7 pendebant. Lecti erant aurei et
argentei in solo porphyritico, mar-
moreo, speculari, et pyritico collo-
8 cati. Potabatur poculis aureis,
subinde mutandis, vinum regium
magna copia pro regiis opibus, po-
tatione legitima, nemine cogente,
9 quod ita præscripserat rex suis
omnibus dispensatoribus, vt cuius-
10 que obsequerentur arbitrio. Die
septimo rex quum animum suum
vino exhilarasset: mandauit Mau-
mani, Bezathæ, Harbonæ, Bagathæ,
Abgathæ, Zethari, et Charchanti,
(quorum septem spadonum ministe-
11 rio utebatur,) vt reginam Vastim,

(quæ et ipsa muliebri conuiuio in Asfueri regia habebat,) ad se regie coronatam arcesferent, quo eius formæ pulchritudinem, quæ erat insignis, plebi ac primatibus ostenderet. Sed regina Vastis ad 12 regis mandatum, per spadones perlatum, venire recusauit. Quare 13 vehemens incensus ira rex, sapientes rerum peritos, (solebat enim rex omnibus legis iurisque prudentibus negotia proponere, et erant 14 tum ei proximi Charsena, Sethar, Admatha, Tharlis, Mares, Marsana, et Mamuchan, septem Perfarum Medorumque principes, cum rege versantes, et in regno primum dignitatis locum obtinentes,) hos 15 inquam interrogat, quid sit regina Vasti faciendum, quæ regis Asfueri mandato, a spadonibus perlato, non paruerit. Tum Mamuchan 16 apud regem et proceres verba facit in hanc sententiam: non solum in regem peccauit regina Vastis, sed etiam in omnes vel principes vel plebeios, qui sunt in omnibus regis Asfueri prouinciis. Omnes 17 enim mulieres, diuulgata hac de regina fama, suos habebunt despectui maritos, quum dicetur, reginam Vastim, ab Asfuero rege arcesitam, non venisse. Atque hoc 18 reginæ factum obiicient aliquando primariæ Persidis et Mediæ mulieres, quæ id audiuerint, omnibus regiis proceribus: quæ res magnum contentum pariet, et indignitatem. Quamobrem si 19 tibi rex ita placet: promulgetur regium a te decretum, idque irreuoocabili persica et medica lege scriptum, ne regina Vastis in conspectum regis Asfueri veniat, eiusque regnum alteri, ea meliori, tradas. Hac

Hactua, rex, audita sententia, et per totum imperium tuum, quam late patet, publicata: nulla mulier erit, quæ non in pretio suum habeat coniugem: siue is magnus sit, siue paruus. Placuit et regi et proceribus ea sententia. Mamuchanisque consilium secutus rex, litteras dimisit in omnes suas prouincias, cuiusque vel regionis litteris vel populi sermone scriptas, et vernacula lingua explicatas: quibus sanciebat, vt suæ quisque domi vir imperaret.

CAPVT II.

Noua quaritur coniux Assuero. Mardocheus, et Estera. Istius forma, et fauor, et regium diadema. Nuptiarum celebratio. Coniuratio per Mardocheum detecta.

Postea quum rex, sedata ira, Vastim eiusque factum et contra eam decretum recordaretur: suaserunt ei ipsius administri famuli, vt puellas virgines forma præstantes curaret sibi conquirendas, et huic negotio in omnibus imperii sui regionibus certos præficeret, qui omnes puellas virgines facie elegantas, in Susa caput regni congregarent, in domum mulierum, sub curam Hegæi spadonis regii, mulierum custodis, qui eis mundum muliebrem ministraret: ac quæ puella regi placeret, ea pro Vasti regnaret. Hoc consilium rex adprobans, secutus est. Erat Susi Iudæus quidam nomine Mardocheus, Iairis filius, Semeis filii, Cis filii, Ieminiensis, qui Hierosolymis eo captiuus fuerat deportatus, vna cum his, quos cum Iechonia Iudææ rege transtulerat Nabuchodonosor Babylonix rex. Is erat tutor Hadaxæ, hoc est Esteræ, patris sui filix, utroque parente orbatæ, puellæ elegantis forma et facie venusta, quam patre et matre orbatam sibi adsciuerat pro filia. Hæc Es-

tera, quum, audito regis mandato atque decreto, multæ puellæ Susa congregarentur in curam Hegæi, deducta est in regiam in custodiam Hegæi mulierum custodis. Quæ ille delectatus, quum eam probauisset: continuo mundum ei, et præbenda dedit, et septem pedisequas ex regia, vt statutum erat, attribuit: eamque cum suis pedisequis in lautissimam partem domus mulierum transtulit. Neque indicauit Estera genus aut patriam suam. Vetuserat enim Mardocheus; isque singulis diebus in vestibulo domus mulierum obuersabatur, quo sciret, vt valeret Estera, et quid ea fieret. Solebant autem singulæ puellæ post certum temporis spatium, vt ferebat mulierum ratio, ad regem Assuerum intro-mitti, videlicet exactis duodecim mensibus. Nam ita peragebatur earum comendi spatium, sex mensibus oleo myrtino attributis, et totidem odoribus et pigmentis muliebribus. Ita demum puella ad regem ex gynæcio in regiam intromittebatur, vt is cum ea rem haberet, eique ad eum venturæ dabatur, quodcumque postulasset ornamentum. Veniebat autem vespere, et mane in alterum gynæcium redibat, in curam Safagazi regii spadonis, concubinarum curatoris: neque amplius ad regem intromittebatur, nisi ea, delectato rege, vocaretur nominatim. Igitur transacto Esteræ Abichailis Mardochei patris filix, (qui Mardocheus eam sibi in filiam cooptauerat,) spatio, quo ad regem admitteretur, nullum petiit ornatum, nisi quem Hegæus regis spado mulierum curator dixisset, et tamen omnium spectantium oculis grata fuit: Atque vbi ad regem in palatium mense Tebeth, qui decimus est, deducta est, anno illius regni septimo: ille eam supra omnes mulieres amavit, tantoque omnium

virginum gratisſimam habuit et cariſſimam, vt eius capiti regium impoſuerit diadema, eamque pro
 17 Vaſti reginam fecerit. Deinde Eſteræ nuptias laute celebrauit, inuitatis ad eas ſuis omnibus proceribus et adſectis, et immunitatem prouinciis largitus eſt: dignaque
 18 rege munera donauit. Ac quum virgines iterum congregarentur: Mardocheus ad regiæ fores manebat. Neque vero Eſtera patriam aut genus ſuum patefecerat, quemadmodum præceperat ei Mardocheus: cuius illa mandata non aliter exſequabatur, quam quum
 20 in eius tutela foret. Per id tempus, quo Mardocheus ad regiæ portam habitabat, Bagathan et Thares, duo regis ſpadones, de numero atriensium, regi Aſuero inſenſi, ei manum adferre conati ſunt.
 21 Quam rem vbi didicit Mardocheus: Eſteræ reginæ indicauit, Eſtera porro regi nomine Mardochei
 22 enuntiauit. Quæſita et deprehenſa re, illi ambo in crucem ſublatis ſunt, et ea res in annales apud regem relata eſt.

CAPVT III.

Amanis fauor apud Aſuero. Mardocheus Amanem non venerans. Aman in Iudeos perdendos.

1 **P**oſtea rex Amanem, Amadathæ filium, Agagæum in tantum dignitatis faſtigium euexit, vt ei ſedem ſupra omnes, quos apud ſe proceres habebat, collocaret:
 2 Amanemque omnes regii ad regis portam habitantes ſubmiſſe venerarentur; quod ita de eo rex imperaſſet. Sed Mardocheus neque ſe ſubmittebat, neque honorem præſtabat, atque a regiis, qui ad portam regis erant, caſtigatus, quod contra regis mandatum faceret, et aliquot diebus admonitus, tamen
 4 non obtemperabat. Itaque id illi Amani nuntiarunt, vt viderent

an Mardocheus in eo perſeueraret: intellexerant enim, eum eſſe Iudæum. Aman videns, Mardocheum ſibi non ſubmittere ſe, neque honorem habere, ira plenus, parum eſſe ratus ſoli Mardocheo manum adferre, conatus eſt vniuerſos
 6 Iudæos, (quos eſſe Mardochei populares intellexerat,) quotquot erant in toto Aſuero imperio, perdere. Igitur menſe primo, qui eſt Niſan,
 7 Aſuero annum regnante duodecimum, curauit Aman ſortem apud ſe iaciendam: et ductis ordine diebus, atque menſibus, quum menſis Adar, qui duodecimus eſt, ſorte accidisset, regem ſic eſt adlocutus: Eſt quædam inter ceteras
 8 nationes diſperſa, diſſipataque per omnes imperii tui fines hominum natio, qui leges ab omnium gentium legibus alienas habent, neque regiis parent legibus, quos quidem tolerari, tibi, rex, non expedit. Si
 9 tibi, rex, placet, ſcripto promulgetur, vt intercant: ego decem argenti talentorum millia procuratoribus in manum adpendam, quæ in ſiſcum referantur. Tum rex
 10 annulum ſibi de manu detrahit, et Amani, Amadathæ filio, Agagæo, Iudæorum hoſti tradit: ſequè ei
 11 et argentum remittere, et nationem illam dicit in poteſtatem permittere. Itaque, conuocatis menſis primi
 12 die decimo tertio regiis ſcribis, ſcripti ſunt Amanis arbitrato codicilli ad regis ſatrapas, et ad ſingularum prætores prouinciarum, ſingularumque nationum principes: ii-
 13 que cuiusque vel regionis litteris, vel populi ſermone, nomine regis Aſuero, eiusdemque annulo ſubſignati, qui miſi ſunt per curſores in omnes regis prouincias, in quibus
 14 codicillis hoc iubebatur, vt vniuerſi Iudæi, iuuenes, ſenes, paruuli, mulieres vno die extirparentur, interficerentur, perderentur, videlicet decimo tertio die menſis duodecimi, qui eſt Adar,
 eo.

eorumque bona diriperentur. *G.* Est autem hoc epistolæ exemplum. REX MAGNVS ARTAXERXES, rectoribus centum viginti septem prouinciarum, quæ ab India ad Aethiopiã continentur, et prætoribus subditis, hæc scribit.

Quum multarum gentium dominatum, et totius orbis imperium consecutus essem: volui, non potentie audacia superbiendo, sed mitius et cum comitate semper agendo, subditorum vitam perpetuo tranquillam reddere, et, regnum vsque ad extremos fines quietum peruiumque præstando, cunctis optatam hominibus renouare pacem. Quæ res quo pacto ad exitum perduciposset, quum consiliarios interrogauissem: vir apud nos prudentia eximius, in beneuolentia constantissimus, firma fide probatus, et secundum regni decus adeptus Aman nobis demonstrauit, omnibus per orbem nationibus permixtum esse inuisum quemdam populum, legibus omni genti contrarium, regum imperia perpetuo detrectantem, vt iam constitutum a nobis imperium non possit inoffenso statu inanere. Quum igitur nobis perspectum sit, hanc vnam maxime gentem ita esse compositam, vt omnibus semper hominibus contraria sit, peregrina legum ratione discrepet, et, nostris inimica rebus, pessimorum sit malorum causa, vt regnum tranquillitatem non adsequatur: imperamus, vt qui vobis significati fuerint in scriptis Amanis rerum administratoris, et alterius nostri patris, si omnes cum mulieribus et liberis, hostili ferro, sine vlla misericordia aut venia, stirpitis euertantur a decimo tertio die mensis duodecimi, qui est Adar, instantis anni: vt et veteres et hodierni inimici, vno die vi in orbem demissi, res nobis in posterum quietas omnino

tranquillasque præsent. *H.* Hac 19 perscripta sententia, qua edictum per omnes promulgaretur regiones, omnibus nationibus manifestum, vt essent homines ad illum diem parati: profecti sunt cursores imperio regis, et edictum Sufis promulgatum est; quum rex interea et Aman ad epulas accumberent, et Susa vrbs esset in luctu.

CAPVT III.

Inleorum planctus. Estera ad Mardocheum consolandam. Ad Ionam pro Iudeis Mardocheana. Regina Estera anxiosa ad Ionam pro suis popularibus.

HAnc omnem rem postquam rescieuit Mardocheus: vestitum suum discerpere, centonem induere, conspergi puluere, et in median vrbe egressus, magnos et tristes edere clamores, G. infontem nationem deleri vociferans, et vsque ad regie portæ spectum progredi: nam ad portam ipsam centone induto venire non licebat. Interea vbique terrarum, quocumque regis mandatum decretumque perlatum erat, magno versabantur in luctu Iudæi, ieiunantes, plorantes, lamentantes, centonibus et puluere magna pars conspersi. Quod postquam est Esteræ reginæ per eius pedisequas et spadones de Mardocheo nuntiatum: consternata vehementer, vestitum Mardocheo misit, quem, deposito centone, indueret. Quem quum ille non accepisset: vocauit Estera Athachum vnum de regis spadonibus, sibi a rege attributum, eumque ad Mardocheum ire iussit, vt disceret, quidnam rei esset, et quæ eius causa foret? Athachus ad Mardocheum proficiscitur in quandam vrbe aream, quæ erat ante portam regis. Cui Mardocheus omnem casum suum exponit, oblationemque pecuniæ, quam se Aman solutu.

6) In Græco est decimo quarto, sed mendum esse ostendit tota historia.

luturum esse in fiscum promississet, dummodo perderentur Iudæi: **8** tum ei libellorum decreti, Susis ad euertendos Iudæos propositi, exemplum dat, quod Estera ostendat et indicet, horteturque, ut regem adeat, et eum pro suæ nationis hominibus suppliciter oret. Athachus ad Esteram Mardochei verba **9** refert. Tum Estera Athacho ad Mardocheum huiusmodi mandata **10** dat: sciunt omnes regis et stipatores et prouinciales, legem semel esse latam, ut quisquis vir feminaue ad regem in interiorem aulam non vocatus accesserit, occidatur, nisi cui rex virgam auream porrexerit, ut uiuat. Atqui ego ad regem hoc **11** iam triduo non sum arcesita. His Estera dicitis Mardocheo renuntiatis: iussit Mardocheus hæc Estera **12** referri: noli putare, te solam Iudæorum propterea euasuram esse, **13** quod es in regia. Nam si hoc tempore tacueris: exsistet Iudæis aliunde recreatio atque salus, et tu tuaque domus patria peribitis: atque haud scio, an ad huiusmodi **14** tempus regnum adeptas sis. Tum Estera Mardocheo ita renuntiari iubet: i conuocatum Iudæos omnes, qui Susis adsunt, ut pro me ieiunent, et triduo a cibo atque potione noctes diesque abstineant: **15** quod idem ego vna cum meis pedisequis faciam, atque ita demum regi, quamuis contra legem, conueniam: quod si pereo, peream. **16** Hoc Estera mandatum Mardocheus omnino exsecutum iuit. G. Deumque tot eius opera recordans, **17** precatus est in hæc verba: Domine rex omnipotens, hoc quidem totum in tua potestate est: nec est, qui tibi contraheniat, volenti conseruare Israelitas. Nam tu cælum **18** et terram, et quidquid admirandum sub cælo est, fecisti, omniumque Dominus es, nec est qui tibi Domino **19** repugnet. Omnia tu nosti: tu scis, Domine, non me contumelia, **20** neque superbia, neque gloriæ cupiditate fecisse, ut superbum Amanem non colerem. Etenim libenter vel eius pedum vestigia pro Israelitarum salute deoscularer. Sed id feci, ne hominis gloriam Dei **21** gloriæ præponerem, neu quem, præter te Dominum meum, adorerem: nedum, ut id arrogantia fecerim. Quapropter, o Domine **22** Deus rex, parce tuis nobis, quos illi ad exitium designant, et tuam antiquam delere possessionem concupiscunt. Noli tuam partem **23** despicere, quam ipse tibi ex Aegypto redemisti: exaudi meas preces, et tuæ sorti propitius esto: conuerte luctum nostrum in epulas, ut uiuentes tuum celebremus nomen, Domine: neue tuorum ora laudatorum **24** aboleris, Domine. Omnes quoque Israelitæ, quum mors eis **25** ob oculos versaretur, totis viribus querebantur. Et Estera regina in **26** mortis æstu anxia, ad Dominum confugit: depositoque splendidiore vestitu, angoris et luctus vestes induit, et pro superbis odoribus caput suum puluere et fimo opplevit, corpusque suum multum **27** afflictauit: et omnia, ubi lætari solebat, loca intortis suis crinibus repleuit, atque ita Domino Israelitarum Deo supplicauit, his verbis: Domine mi, rex noster, tu solus es, **28** succurre mihi soli, et adiutorem nullum præter te habenti, quæ in tam præsentis versor periculo. **29** E quidem audiebam iam a teneris in mea tribu patria, ut tu, Domine, et Israelitas ex omnibus gentibus, et patres nostros ex omnibus ipsorum maioribus ad æternam desumpsisses **30** possessionem, eisque promissa præstitisses. Et nunc peccatis nostris **31** offensus, tradidisti nos in hostium manus: quoniam eorum diis honorem habuimus, et merito tu quidem, Domine. Sed illi nostræ **32** seruitutis acerbitate non contenti, simulacris suis, (manibus in manus infer-

infertis,) polliciti sunt, sese tua placita rescisuros, tuam possessionem abolituros, tuorum ora laudatorum obstructuros, tui extincturos gloriam sani atque aræ, aperturos gentium ora ad vanorum virtutes deorum prædicandos, mortalique regi perpetuam conciliatorum admirabilitatem. Noli, Domine, tuum sceptrum iis tradere, qui nihil sunt; ne nostrum casum derideant: sed ipsorum consilium in ipsos retorque, et in huius nostri principem mali exemplum ede. Memento, Domine, ut in nostro difficili tempore innotescas, et me, o diuorum rex, et omnis moderator imperii, confirmes. Suggere ori meo facundam orationem apud leonem, et eius animum traduc ad odium oppugnationis nostri, ad ipsius, et eorum, qui cum eo sentiunt, perniciem: nos vero tua manu tuere, et mihi desertæ nullumque præter te habenti, Domine, subueni. Habes omnium cognitionem: scis, me improborum gloriam odisse, et ab in-circumcisorum, omniumque alienorum concubitu abhorre. Tu scis, me necessitate cogi: nam hoc quidem meum insigne superbix, quod in capite sero, tui quum prode in publicum, detestor, et detestor, tamquam menstrui inquinatum pannum: neque id gesto, quibus diebus quiesco: neque ego tua ad Amanis mensam epulata sum, neque regis decoravi conuiuium, neque libatorium vinum bibi: neque, posteaquam conditionem mutavi, hæcenus vlla re delectata sum, præterquam te, Domine, Deus Abrahami, Deus omnium potentissime: exaudi desperatorum vocem, et nos ab improborum manu tuere, meque hoc metu libera. H.

CAPVT V.

Estera ornatus, venustus, submisso ad re-

e) domi maneo.

gem. Erga reginam regis clementia. Regina conuiuium. Pro Mardocheo crux parata.

DEinde die tertio, G. peracta supplicatione L. seruilium habitum exiit, et H. se regie vestit, et G. splendorem suum induit: L. eoque illustrata, inuocato omnium inspectore et seruatore Deo, duas adsumsit pedisequas, quarum vni quasi præ deliciis in-nitebatur: altera insequabatur, eius vestitum sustentans. Ipsa pulchritudinis flore rubens, hilari, et ad amorem composito vultu, animi metu auxia, per omnes ingressa ianuas, H. constitit in interiore atrio regix, in fronte regix, G. ante regem. H. Rex ut in folio se debat in regia, contra ingressum domus, G. magnifice ornatus, totus auro gemmisque nitens, et perquam terribilis, sublato vultu, qui splendore ardebat, reginam adeo ferociter adspexit, ut illa collaberetur: et desituta viribus, mutato colore, in comitantis pedisequæ caput incumberet. Hic rex, eius animo diuinitus ad mansuetudinem verso, trepidus ex folio desilit, eamque, suis exceptam vlnis, postquam illa se collegit, solatur verbis placidis: quid est Estera? inquit: ego sum tuus frater, bono es animo: non moriere: nam commune nobis imperium est: accede. Tum H. sublata auream virgam, quam manu gerebat, porrigit Esteræ. G. Et eius ceruici admouet. H. Et illa virgæ caput osculata est. G. Tum rex, loquere mihi, inquit. Cui illa, quum te diuini similem angeli vidissem, inquit, turbata sum animo, metu splendoris tui: nam admirabilis es, domine, et venustate plenum habes vultum. Hæc dum loquitur, defecta viribus collabatur. Tum rex turbati, et omnes eius adsecutores eam consolari, et, H. quid vis, rex inquit, Estera regina?

CAPVT VI.

In commentariis Mardochei studium, ac fides in regem. Ad Amanem Asuerus. Ornans Mardocheum Aman, merens.

gina? aut quid petis? Id enim vel
vsque ad regni dimidium impetra-
9 bis. Cui Estera: G. hodiernus
mihî dies, inquit, insignis est, quod,
H. si tibi rex ita placet, venies tu
vna cum Amane hodie ad conui-
10 uium, quod tibi parauî. Tum
rex iussit Amanem confestim ar-
cessi, vt Estera obsequeretur, vene-
runtque rex et Aman ad conuiuium,
11 quod Estera parauerat. Atque ibi
inter pocula rex sic Esteram adlo-
quitur: quod est tuum postulatum?
nam id obtinebis: ac, etiamsi regni
dimidium petieris, tamen id fiet.
12 Cui Estera, peto. inquit respon-
dens, oroque, si tibi rex grata sum,
et si tibi videatur mihi postulata con-
cedere, et quod oro facere, vt tu
rex, et Aman ad conuiuium, quod
vobis parabo, redeatis; et cras fa-
13 ciam, quod iubes. Igitur Aman
eo die gaudens, et lato animo
egressus, quum vidisset pro fori-
bus regie Mardocheum, sibi ne-
que adsurgentem, neque cedentem,
ira plenus in eum, tamen dissi-
14 lauit: et domum reuersus ami-
cos suos, et Zarefam vxorem arces-
sit, eisque suam gloriam, diuitias,
et liberum multitudine exponit:
tun in quantum esset a rege digni-
tatem euectus, et supra omnes pro-
15 ceres et regis adfecias elatus. Quin-
etiam nullum, inquit, cum rege
vocauit Estera regina ad conuiui-
um, quod habuit, præter me: a
qua sum etiam in crastinum cum re-
16 ge inuitatus. Et tamen hæc om-
nia nihil me iuuant, quandiu ad
regie fores sedentem video Mar-
17 docheum Iudæum. Tum Zare-
fa vxor, et omnes amici student,
vt curet erigendam crucem quin-
quaginta cubitorum, et mane a re-
ge contendat, vt in eam tollatur
Mardocheus, atque ita conuiuium
18 cum rege lætus ineat. Hoc confi-
lium probauit Aman, et crucem
fecit.

EA nocte rex quum insonnis es-
set: iussit adferri rerum gesta-
rum commentarios: quibus
apud regem legendis, repertum
est scriptum de patefacta a Mardo-
cheo coniuratione Baga:hæ et Tha-
ris duorum regis spadonum, qui
erant ex atriensibus, qui regi As-
sueri manum adferre conari essent.
Tum rex quæsiuit, quid ex ea re
3 honoris fuisset aut dignitatis Mar-
docheus consecutus. Quumque
4 iuuenes regis famuli negassent,
eum quidquam fuisse consecutum:
quæsiuit rex, equis esset in atrio.
Venerat autem Aman ad regia atri-
5 um exterius, vt cum rege ageret de
suspendendo Mardocheo in pati-
bulo, quod ei parauerat. Itaque
6 responderunt famuli, adessee Ama-
nem in atrio. Tum rex eum
7 iussit introduci, et intromissum
sic est adlocutus: quid homini fie-
ri debet, quem rex honore vult
adfici? Hic Aman cogitans, ne-
8 minem esse, cui rex plus vellet ho-
noris tribuere, quam sibi: sic regi
respondet: cui rex honorem vult
haberi, huic regius adferatur ves-
titus, quo rex induitur, et e-
quus, in quo rex equitat, cuiusque
capiti regia imponitur corona, at-
que is vestitus et equus tradatur
alicui de præcipuis regis proceri-
bus: tun ille, quem rex vult ho-
9 noratum, imponatur equo in vrbs
foro, atque ante eum in hunc mo-
dum proclametur: sic fit homini,
cui rex honorem vult haberi. Et
10 rex: cape, (inquit Amani,) propere
vestitum et equum, vt dixisti, et
isto modo facito Mardocheo Iu-
dæo, ad regie fores manenti, neu
quid omittatur omnium, quæ sunt
a te dicta. Tum Aman, adhibito
vestitu et equo, Mardocheum or-
nauit, et in equum in vrbs foro in-
tulit,

tulit, atque ante eum proclamauit: sic fit homini, cui rex honorem
 12 vult haberi. Deinde Mardocheus ad regiam portam rediit. Aman autem domum lugens et operto capite se recepit, vxorique suæ Zarefæ, et amicis omnibus, quid sibi
 13 contigisset, narrauit. Cui eius sapientes et Zarefa coniux dixerunt: etsi de stirpe Iudæorum Mardocheus esset; quoniam tamen ipse eo inferior esse cœpisset; nihil in eum posse, sed inferiorem
 14 fore. Adhuc eis colloquentibus, adfuere regis spadones, qui Amanem propere ducerent ad conuiuium, quod Estera faciebat.

CAPVT VII.

Aman ab Estera accusatur apud regem. Aman crucifixus.

1 **I**gitur quum rex et Aman ad Esteræ reginæ conuiuium venissent: rex Esteram etiam secundo die inter comotationem sic est adlocutus: quod rogabis, Estera regina, id tibi concedetur: et quod petes, vel sit regni dimidium, id
 3 fiet. Cui illa, si quid apud te, rex, valeo, inquit, et si tibi placet: rogo petoque, vt mihi meisque popularibus vita concedatur, qui calamitati, neci, exitio sumus addi
 4 cti. Quod si ad seruitutem dederemur: equidem tacita ferrem: tamen si indignum esset, ab aduersario régi detrimentum hoc adferri.
 5 Tum rex, quis est, inquit Esteræ reginæ, aut vbi is est, qui istud facere in animum induxit? Hic est, (inquit Estera,) consceleratus inimicus et hostis Aman. Hic, Amane regis et reginæ adpectu perturbato, rex iratus ex comotatione concessit in hortos palatii. At Aman, vt reginam pro vita sua oraret, remansit: videns, sibi omnino a rege impendere malum.
 8 Interea rex ex hortis in cœnationem reuersus, et Amanem ad le-

ctum, in quo erat Estera, iacentem conspicatus, ita loquitur: etiamne reginam apud me domi comprimat? Hæc elocuto rege, Amiani vultus obuelatur. Tum Harbona vnus spadonum ita regem adloquitur: quin hoc scito, crucem esse ab Amane factam in Mardocheum, hominem de te, rex, bene meritum, quæ crux fixa est ad ædes Amanis, in altitudinem quinquaginta cubitorum. Tum rex
 10 iussit Amanem in ea suspendi. Ita sublatus est Aman in crucem, ita
 11 quam Mardocheo parauerat, et regis ira sedata est.

CAPVT VIII.

Estera muneribus aucta a rege. Decretum Amanis abrogatum. Regis annulus. Exemplum epistole regie pro Iudæorum salute. Festus dies epistole salutaris. Mardochei fauor apud regem. Iudæorum gaudium.

1 **E**o die dedit rex Asuerus Esteræ reginæ domum Amanis Iudæorum aduersarii, deinde Mardocheo ad se introducto, (nam indicauerat Estera, quæ sibi cum eo intercederet necessitudo,) de
 2 tractum tibi annulum suum, quem Aman abstulerat, tradidit, eique Estera Amanis domum concessit. Præterea regem adlocuta est, et ei
 3 ad pedes iacens, cum lacrimis supplicauit, vt Amanis Agagæi scelus, quod ille contra Iudæos conatus esset, rescinderet. Et rex Esteræ
 4 virgam auream porrexit, atque illa surrexit, et ante regem stans locuta est in hanc sententiam: si
 5 tibi, rex, ita videtur, et si quid apud te auctoritatis habeo, idque tu probas, et ego tibi placeo: scribatur, vt antiquentur nefariæ illæ Amanis Amadathæ filii Agagæi litteræ, quas ad perdendos scripsit Iudæos, quotquot vsquam in regia ditione degunt. Nam quomodo calamitatem, quam mei populares patientur, videre sustinebo? *nonne*
 6 *scri-*

- stirpis exitium adspicere potero?
- 7 Tum rex Eferam reginam et Mardochæum Iudæum sic adloquitur: en ego Amanis domum Esteræ dedi, eumque, quod contra Iudæos ausus esset, in crucem tollendum
- 8 curavi. Vos scribite ad Iudæos, quod vobis visum fuerit, nomine regis, et id regis annulo signate.
- 9 Quod enim regis nomine scribatur, et regis annulo signabatur,
- 10 id erat irrevocabile. Itaque vocatis eo tempore scribis regiis, decimo tertio die mensis tertii, qui est Siuan, scriptum est arbitrio Mardochæi ad Iudæos, ad satrapas, ad prætores, ad centum viginti septem prouinciarum gubernatores, quæ ab India ad Aethiopiam continentur, et scriptum est suis cuiusque et prouinciæ litteris, et populi lingua, nec non ad Iudæos ipsorum litteris et sermone nomine regis Asueri, et eiusdem annulo signatæ sunt litteræ, et per cursores, qui vel veredis, vel præstantissimis ad velocitatem mulis utebantur, dimissæ, quibus in litteris permittebat rex Iudæis, qui in quaque vrbe essent, coire, vitæque suam defendere, et omnes milites, plebeios, prouinciales, a quibus essent infestati, excindere, interficere, perdere, vna cum paruulis atque feminis, eorumque bona diripere eodem die in omnibus regis Asueri regionibus, videlicet decimo tertio die mensis duodecimi, qui est Adar. G. Est autem eius epistolæ exemplum infra scriptum: REX MAGNVS AR-
- 11 TAXERXES centum viginti septem satrapis, qui sunt ab India ad Aethiopiam, prouincias regentibus et iis qui stant a nobis, salutem. Multi maxima bene de se meritorum benignitate sæpius ornatî superbiunt, nec solum subditos nostros iniuria conantur adficere, sed etiam rerum abundantiam
- 12
- 13
- 14

am ferre non valentes, in ipsos suos beneficos malum moluntur: et præterquam quod gratitudinem ex hominibus tollunt, etiam inepta diuitiarum insolentia elati, arbitrantur sese omnia semper videntis Dei vltrices malorum penas euafuros. Sæpe autem et multos eorum, (quibus indignitate constitutis administrandæ res amicorum sunt commissæ,) vesania factos parricipes infantis sanguinis, immedicabilibus implicuit calamitatibus, dum fallaci malitiæ calliditate sinceram dominantium circumueniunt probitatem. Hoc adeo cernere licet, quum ex iis, quæ de rebus antiquis memoriæ prodita sunt, tum ex iis si quærimus, quæ fante pedes posita, nefario eorum scelere patrata sunt, qui potestatem gerunt indigne, quo deinceps operam demus, vt regnum omnibus tranquillum hominibus cum pace præstemus, non iam calumniis intendentes, sed ea, quæ sub aspectum veniunt, cum æquiore diiudicantes remedio. L. Neque vero existimare debetis, si diuersa iubemus, id ab animi nostri leuitate proficisci: sed nos ex temporum statu atque necessitate, vt reipublicæ postulat vtilitas, ferre sententiam. Atque vt manifestius, quod dicimus, intelligatis, G. quum Aman Amadathæ filius, vere g Macedo et a Persarum sanguine alienus, atque a nostra probitate multum disfidens, nobis conciliatus, nostra esset vsus humanitate, qua erga omnes mortales præditi sumus, eousque, vt pater noster adpellaretur, et ab omnibus colendus secundam regalis solii personam gereret: impatiens superbiæ, conatus est nos et imperio priuare et spiritu, dum conseruatorei nostrum, et optime omnium de nobis meritum Mardochæum, et inculpatam regni soci-

am

f) aperta, et præsentia. g) apud Iosephum est Amalechita.

am Esteram, cum vniuersa eorum gente, multiplicibus fallaciarum viis postulauit ad necem. Hoc enim pacto sperabat, se, quum desertos nos oppressisset, Persarum imperium ad Macedonas esse transferendum. Nos vero proditos ab illo pestilentissimo ad exitium Iudæos reperimus non esse maleficos, sed iustissimis vtentes legibus, Dei optimi maximi immortalis natos, qui et nobis et maioribus nostris regnum in optimum statum redegit. Itaque recte facietis, si misis ab Amane Amadathæ filio litteris non vtimini, propterea, quod ipse earum auctor ad Susorum portas crucifixus est cum tota sua familia, et omnium rerum præpotenti Deo meritis pœnas cito perfoluit. Sed, huïus epistolæ exemplo locis omnibus proposito, finite Iudæos libere suis vti legibus, eosque adiuuate in eis, (a quibus in suis aduersis temporibus infestati sunt,) vlciscendis eodem die, videlicet decimo tertio mensis duodecimi, qui est Adar. Hunc enim diem omnium rector Deus, pro funesto generis electi, fecit eis lætificum. Et vos ergo inter vestra festa celebrata diem hunc cum omni laetitia insignem agitate, vt is et nunc et in posterum tum nobis, tum iis qui Persis bene volunt, salutis: maleuolis autem, exitii sit monumentum. Ac quæcumque omnino ciuitas aut natio hæc excæcuta non fuerit: ea tanta cum iracundia armis flammisque vastabitur, vt non solum hominibus inuia reddatur, sed et feris et volucribus in omne tempus maxime inuisa. Atque horum exempla palam proponantur in toto regno, sintque Iudæi omnes ad eum diem parati, suos vlcisci aduersarios. H. Igitur veredarii, vrgente regis mandato, e vestigio profecti sunt, et decretum Susis publicatum est. Tum Mardochæus a rege digres-

sus est, regio vestitu, hyacintho, multitiis, ingentique corona ornatus aurea, sericatus et purpuratus, exultante et lætante susensi ciuitate, ortaludæis luce, et lætitia gestiente, et honore. Ac per omnes prouincias et ciuitates, quocumque perlatum erat regis mandatum atque decretum, gestiebant lætitia Iudæi, et conuiuuis lætos dies agebant: neque non multi incolarum, quos Iudæorum terror inuaserat, iudaizabant.

CAPVT IX.

Iudæi generis dignitas, et auctoritas in hostes. Hostium clades a Iudæis. Filii Amanis adfixi cruci. Mardochæi littere de celebrando die festo, ac saluati.

Igitur decimo tertio die mensis Adar, qui duodecimus est, perlatum regis mandato, quum editum esset exsequendum, quo die sperauerant hostes, fore, vt Iudæos opprimerent, quum contra essent ipsi aduersarii a Iudæis opprimendi: coierunt Iudæi passim per vrbes suas, et regis Asueri prouincias, ad inuadendos eos, qui ipsi malum fuerant machinati. Neque solum eis nemo resistebat, omnibus nationibus eorum formidine correptis; verum etiam omnes prouinciarum rectores, satrapæ, prætores, et regis negotiorum procuratores Iudæos adiuuabant, Mardochæi terrore perculsi. Nam præpotens erat in aula Mardochæus, omnesque regiones fama peruaserat, Mardochæum in dies fieri maiorem. Itaque Iudæi suos hostes omnes ferro, cæde, excidio persecuti sunt, et aduersarios suos tractauerunt ad suum arbitrium. Occiderunt autem atque perdiderunt Susis quingentos homines: præterea Pharsandatham, Dalphonem, Asphatam, Phoratam, Adaliam, Aridatham, Pharmastam, Arisaim, Aridaim, et Iezatham, decem

9 cem Amanis Amadathæ filii, Iudæorum aduersarii, filios occiderunt, neque eorum bona deprædati sunt. Eo die relato ad regem eorum numero, qui Susis fuerant occisi: ille sic est Esteram reginam

10 adlocutus: Susis interfecere Iudæi et perdidere quingentos homines, præter decem Amanis filios: quid in ceteris imperii regionibus? et tamen quod adhuc rogabis, tibi concedetur, et, quod petes, fiet.

11 Cui Estera: sit tibi, rex, ita videtur, liceat etiam cras susensibus Iudæis idem, quod hodie, facere, et decem Amanis filios in crucem

12 tollere. Tum rex ita fieri mandauit, promulgatoque Susis edicto, in crucem sublatis sunt decem Amanis filii, congregatique Iudæi susenses etiam decimo quarto die mensis Adaris, interfecere Susis trecentos homines, neque tamen in eorum bona inuaserunt. Reliqui Iudæi provinciales pro suæ vitæ defensione et otio ab hostibus consequendo, coiucrunt, et aduersariorum septuaginta quinque millia peremerunt, quorum tamen facultates prædæ non habuerunt. Id quum decimo tertio die mensis Adaris fecissent: decimum quartum diem, quo requiem essent consecuti, conuiuio et lætitiæ

13 dicarunt. At susenses Iudæi, qui die decimo tertio et decimo quarto coinissent, diem quintum decimum, quo otium essent adepti, epularum et lætitiæ diem fecerunt.

14 Propterea pagani Iudæi diem mensis Adaris decimum quartum lætitiæ, epulis, hilaritate celebrant, et inter sese munera misistant.

15 Scripsit autem has res Mardocheus, et litteras misit ad omnes Iudæos, qui in omnibus erant regis Assueri prouinciis, tum vicinos tum remotos, quibus eis sanciebat, vt diem mensis Adaris decimum quartum, et decimum quintum agere deberent quotannis, quibus diebus Iudæi essent ab hostibus quietem

consecuti, et quo mense mæror esset eis in gaudium, et lugubris dies in faustum conuersus, vt eos dies inuitationibus et lætitiâ celebrarent, strenasque inter sese, et dona pauperibus misitarent. Itaque confirmauere Iudæi, quod iam facere ceperant, scriptis ad ipsos Mardochei litteris admoniti, quibus litteris continebatur, vt Aman Amadathæ filius Agagæus, omnium Iudæorum aduersarius, Iudæis exitium machinatus esset, sortemque ad eorum excidium et perniciem iecisset, tum vt rex a regina conuentus, iussisset per litteras nefarii illius contra Iudæos conatum in ipsius caput conuerti, eumque et eius filios in crucem tolli, ex quo etiam dies illi a fortis nomine Phuræi denominari sunt. His, inquam, omnibus epistolæ verbis, tum iis, quæ viderant, quæque ipsis euenerant, adducti Iudæi, statuerunt sanxeruntque, vt et ipsi, et ipsorum posterii, omnesque, qui ad eos adgregati essent, eos duos dies, vt scripti consignatique erant, agerent quotannis sine intermissione. Itaque dies illi Phuræi sollempnes in omni hominum natione, familia, regione, ciuitate aguntur, neque ex Iudæis auferuntur, neque ex eorum posteritatis memoria recedunt. Scripsit autem Estera regina Abichailis filia, et Mardocheus Iudæus, vt omnino confirmaretur hæc altera de Phuræis epistola, misitque litteras Mardocheus ad omnes Iudæos in centum viginti septem regis Assueri prouincias, quibus eos officiose salutatos monebat, vt eos dies phuræos suo tempore obirent, quemadmodum eis esset a Mardocheo Iudæo, et ab Esterâ regina, sancitum: et quemadmodum ipsi tunc in se, tum in posteros suos, ob sua ieiunia et querelas, sanxissent. Atque horum quidem Phuræorum ratio Esteræ imperio est confirmata, idque litteris mandatum est.

CAPVT X:

Loca Asuero tributaria. Secundus a rege Mardocheus. Mardochei somnium tumultuosum. Insidiatore contra regem. Mardocheus aperit insidias regi. In Mardocheum Aman propter spadones. Estera fluuius. Dracones duo.

Ceterum rex Asuerus et terras et maris insulas fecit tributarias. Ac de eius quidem omnibus fortiter factis et potentia, ac in quantam dignitatem Mardocheum rex euexerit, memoriae proditum est in annalibus regum Mediae et Persidis, ubi exponitur, ut Mardocheus Iudaeus fuerit a rege Asuero secundus inter Iudaeos potentissimus, consanguineorum suorum multitudinis carus, suorum utilitatis studiosus, et totius stirpis suae salutis consulens.* Anno secundo regni Artaxerxis magni, primo die mensis Nisanis, somnium vidit Mardocheus, Iari filius, Semeis filii, Cis filii, ex tribu beniaminensi, homo Iudaeus, Susorum urbis incola, vir magnus in aula regia, adfectator. Erat autem de numero captiuorum, quos Nabuchodonosor Babyloniae rex Hierosolymis cum Iechonia Iudaeae rege deportauerat. Atque hoc est illius somnium: exstitit tumultuosus quidam sonitus, tonitrua, terrae motus, et turbae in terris, et ecce duo magni dracones prodierunt, ambo parati dimicare, magnumque clamorem ediderunt, quo eorum clamore paratae sunt omnes gentes ad bellum, ut iustorum gentem oppugnarent. Tum exstitit tenebrarum et caliginis dies, afflictio, angustia, calamitas et tanta in orbe perturbatio, ut vniuersa iustorum natio, sua mala metuens, ad pereundum parata foret. Sed quum Deum inuocassent, exstitit ex eorum querimonia quasi ex paruo fonte fluuius ingens, aqua ab-

undans: ortaque luce et sole humiles elati sunt, et gloriosos conferunt. Tum experrectus Mardocheus, qui somnium hoc viderat, quod Deus ad rem conferre statuerat: id memoriae mandauit, et omni ratione intelligere conatus est vsque ad noctem. Quum autem in aula cum Gabatha et Tharra duobus regis spadonibus aulae custodibus quiesceret, auditis eorum consiliis, curasque perscrutatus: intellexit, eos parare Artaxerxi regi manus adferre, idque regi indicauit. Rex habita de duobus spadonibus quaestione, quum essent confessi, supplicium sumisit, eamque rem in commentarios retulit, neque non Mardocheus hisce de rebus scripsit, eique iussit rex, ut in aula regia adfectator esset, et ei ob eam rem dona dedit. Aman autem Amadathae filius Bugaeus, qui apud regem magno erat in honore, Mardocheum eiusque populares, propter duos regis spadones, vlcisci conatus est. Dixit autem Mardocheus: diuinitus facta sunt haec. Etenim somnium recorder, quod hisce de rebus vidi, cuius somnii nihil est omisum. Fons ille paruuus, qui fluuius factus est, et in lumen, solemque, et copiosam aquam mutatus, Estera fluuius est, quam rex, ductam in coniugium, fecit reginam. Duo dracones, ego sum et Aman. Gentes sunt, quae ad iustorum nomen abolendum coiuerunt, qui iusti sunt mei populares Israelitae, qui Deo implorato conseruati sunt, defenditque Dominus suos, et nos ab his tot malis tutatus est, tantis editis prodigiis atque portentis, quanta inter mortales non acciderunt. Fecit enim sortes duas, vnam diuino populo, alteram omnibus ceteris gentibus, quibus duabus

M in for.

* Quod sequitur, id in Graeca lingua partim principium est totius libri, partim finis. In Hebraea non exstat, quod quia parum principio quadrare videbatur, huc adiecimus.

fortibus ad horam, ad tempus, ad diem iudicii coram Deo apud omnes gentes ductis, Deus suorum memor, possessionem suam absoluit.

Itaque dies hi, videlicet mensis Adaris decimus quartus et decimus quintus, conuentu, gaudio, lœtitia coram Deo in posterum ab eius populo agentur in perpetuum.

ESTERAE FINIS.

Quod sequitur, ab autore scriptum non

est, sed ab his, qui libros in Ptolemæi Bibliothecam inferebant, vt quando, et a quibus illati essent, constaret.

Anno quarto regni Ptolemæi et Cleopatrar, intulit Dositheus (qui se sacerdotem et Leuitam ferebat) et Ptolemæus eius filius, positam superius epistolam de Phurais cuius interpretem esse dixerunt Lysimachum Ptolemæi filium, hierosolymitanum.

I O B V S.

CAPVT I.

Sanctitas Iobi, filii, pecora. In istum satan. Abacta pecora Iobi, filii percussit turbine.

VIR fuit in regione ^a Husa, nomine Iobus, qui vir integer, probus, religiosus, et a maleficiis abhorrens

erat. Huic septem filii et filia tres natae sunt. Pecus eius fuit balantum septem millia, camelorum tria millia, boum iuga quingenta, et asinae quingentae, copiosissimumque seruitium: denique fuit is vir omnium locupletissimus orientali-
um. Conuenerant autem aliquando eius filii, et conuiuia alternis diebus suae quisque domi agitabant, arcescitis suis tribus fororibus, quae secum epularentur.

Quibus durantibus conuiuiorum diebus, Iobus eos arcescitos iustrabat, et primo mane totidem hostias, quot erant ipsi, immolabat, cogitans fieri posse, vt sui liberi peccauissent, et animo maledixissent Deo: atque ita quotidie faciebat Iobus.

Accidit autem quodam die, vt diui conuenirent, et apud Iouam adstarent, quum quidem etiam satan vna

cum eis adesset. Tum Ioua satani: vnde venis? inquit. Et satan Iouae respondens, ex peragranda, inquit, obeundaque terra. Tum Ioua: ecquid animaduerristi, (inquit satani,) Iobum meum in terris incomparabilem virum, integrum, probum, religiosum, et a maleficiis alienum? Hic satan Iouae respondens, quasi vero gratis, inquit, religiosus sit Iobus, quem tu nimirum, eiusque familiam et facultates omnes vndique circumuallaueris, et eius negotia fortunes, vt eius pecus per terram propagetur. Sed age, iniice manum, et tange, quidquid habet, ni tibi palam maledicet. Tum Ioua satani: en quidquid habet, tibi in manum permittitur: sic tamen, vt ipsi manum non adferas. Ita abiit ex Iouae conspectu satan. Igitur quodam die, quum Iobi filii filiaeque cibum caperent, vinumque biberent in domo fratrum nati maximi: venit ad Iobum nuntius, qui sic ei retulit: quum ararent boues, et asinae secundum eos pascerentur: irruerunt Sabaei, qui eos ceperunt, famulis ferro caesis, me vno elapso, qui

^a) in ea est Idumæa, vt adparet Lam. 4.

id tibi nuntiarem. Adhuc illo loquente superuenit alius, qui ita dixit: lapsus de cælo ^b diuinus ignis, et balantes et famulos incensos confecit, me vno elapso, qui id tibi nuntiarem. Adhuc loquebatur ille, quum superueniens alius ita narrat: Chaldæi tripartito camelos adorti ceperunt, famulis ferro trucidatis, me vno elapso, qui te certiore facerem. Quum adhuc ille verba faceret, adest alius, qui sic ait: filii filixque tuæ in ædibus sui fratris natu maximi epulabantur, et ecce ventus ingens, a siluæ tractu profectus, in quatuor domus angulos impexit, qua in iuuenes collapsa, mortui sunt, vno me elapso, qui te facerem certiore. Tum Iobus surrexit, et, lacerata toga, tonsoque capite, procidit humi, Deumque venerans inquit: nudus ex vtero meæ matris egressus, nudus eodem reuertar. Ioua dederat, Ioua idem abstulit, Iouæ nomini grates agantur. Atque in his omnibus nihil peccauit Iobus, neque quidquam in Deum inepte egit.

CAPVT II.

Ad Iouem satan contra Iobum. Iobi uisera, coniux infesta, impia. Amici tres consolantes arumuosum.

QUODAM autem die, quum conuenissent diui, et apud Iouam adstarent, quum quidem etiam satan, qui inter eos venerat, apud Iouam staret: Ioua satanem sic interrogauit: vndenam ades? Cui satan respondens, ex perlustranda, inquit, ac perambulanda terra. Et Ioua, ecquid animum aduertisti, inquit, ad Iobum meum, cui nemo in terris par est? virum integrum, probum, religiosum, et maleficiis abinentem: qui aduic suam retinet integritatem, fru-

straque mihi tu, vt eum perderem, persuasisti. At satan, ^c pellem pro pelle, inquit: et, quidquid habet homo, dat pro sua vita. Verum ⁵ tange, iniecta manu, eius membra atque corpus, ni tibi coram maledicet. Et Ioua satani: is tibi ⁶ in manum datur, inquit, sed ab eius vita caue. Igitur digressus a Iouæ ⁷ conspectu satan, Iobum a planta pedum ad verticem vsque tam diris vlceribus adfecit, vt, sumta testa, ⁸ sese scaberet, idque sedens in medio puluere. Atque eius vxor sic ei ⁹ dicere: adhuc tu perseueras in integritate tua: ^d age sane Deo gratias, et morere. At ille: insanarum ¹⁰ more loqueris, inquit ei: scilicet bona acceperimus a Deo, et mala non accipiemus? Atque in his omnibus nihil peccauit oratione sua Iobus. Ceterum quum audi- ¹¹ uissent tres Iobi amici, quantum ei mali enenisset: conuenerunt diuersis ex locis, Eliphaz Themanita, Baldadus Suhita et Sophar Naamathita, et simul ad eius vicem dolendam, et eum consolandum venerunt. Ac eum procul conspicati, ¹² quum non agnouissent: ploratum magna voce ediderunt, et, lacerata sua quisque toga, ac puluere in a- ¹³ erem iacto capita conspersi, sederunt apud eum humi per septem dies, totidemque noctes, nullo ei quidquam dicente, quippe qui viderent, quanta doloris esset magnitudo.

CAPVT III.

Iobus impariens in Deum. Mortis descriptio. Malorum finis.

DEINDE Iobus aperto ore diem suam huiusmodi verbis loquens exsecratus est: pereat ² meus natalis dies, et nox, in qua dictum est, genitum esse marem, sit ille dies tenebricosus, nec eum ³ desuper curet Deus, nec ei splendor

M m 2 .

ad-

fulmen. ^e) aliena vita suam redimere facile est. ^d) nonne deliras, qui Deo gratias agas, quum is te mori suat?

CAPVT III.

Eliphaz obiurgauit Iobum. Iobum iure cruciari. Iustus impietas. Angelorum infirmitas.

TVM Eliphaz Themanita verba fecit in hanc sententiam: si quid tibi dicere tentemus; forsitan ægre ferēs: sed orationem cohibere quis possit? Tu quidem multos arguisti, languentesque manus confirmasti: tu lapsos tuis verbis erexisti, et labentia corroborasti genua: at nunc, ut ad te ventum est, succumbis, tactusque perturbaris. Nimirum tantum religionis, quantum expectationis: quantum spei, tantum habebas integritatis morum. Recordare, quæso, ecquis innocens perierit, aut quando probi deleti sint? Quantum video, qui crimen et facinus machinantur atque serunt, idem metunt, Dei flatu, et ira spiritu pereuntes atque confecti. Leonis rugitus, pardī vox, et iuuenum leonum dentes colliduntur, perit inopia prædæ leo, leonarumque catuli profligantur. Mihi quidem clanculum patefacta res est, et de ea nonnihil auribus accepi inter nocturnorum visorum imaginaciones, quum solet inuadere sopor homines. Accidit mihi pavor tremorque tantus, ut, quasi sum est artuum meorum, attonitos reddiderit, et præter meum conspectum transiens spiritus mei corporis pilos horrificauit. Stetit ob oculos meos ignota mihi species imaginis tacitæ, et huiusmodi vocem audiui. Scilicet Deo et creatore suo innocentior erit et purior mortalis homo? Ille ne suis quidem seruis credit, et angelos suos temeritatis infimulat: nedum cretacearum domorum incolas, humi fundatarum, qui a tincis comminuuntur, qui a mane ad vesperum contusi, et negle-

4 adiuſgea. Eum sædent tenebræ,
5 tetraque nox. Ei nubes incubet,
que tanquam acerbissimum diem
6 horriſſi et. Noctem illam occupet
calidus, ne coniungatur cum diebus
anni, ne in mensium numerum
7 veniat. O sit illa nox solitaria,
8 nec cadat in eam ouatus: *eam ex-
ſecrentur, qui deſtiantur dies, Le-
9 uiathanem excire conantes. Ca-
lignent eius diluculi ſtellæ: præſto-
lata lucem non adſequatur, neque
10 cernat aurora lumina, que mei
ventris oſtia non obſerauerit, at-
que ita labores meis non ſubtraxe-
11 rit oculis. Cur non ab vtero mor-
tuus ſum? cur non egreſſus ex ven-
12 tre exſpirauit? quare genibus ex-
13 ceptus? quid ſuxi vbera? Nunc
enim tranquille iacerem dormiens,
atque ita demum quietus cum or-
14 bis regibus atque arbitris, qui
ſibi ruinas exſtruxerunt, aut cum
principibus, qui aurum habuerunt,
qui ſuas argento referere domus;
15 aut tamquam latens abortus nullus
eſſem, ſicut infantes, qui lucem non
16 viderunt. Illic impij ſcruire de-
ſierunt, illic viribus fatigati quies-
17 cunt, ſimulque victi requies-
cunt, nullam audientes vocem præ-
18 ſectorum. Illic et infimi ſunt et
ſummi et ſerui a ſuis liberi domi-
19 nis. Cur lux ærumnoſis, cur ani-
20 mo triſtibus vita datur? qui mor-
tem exſpectantes non adſequuntur,
quum eam acrius indagent. quam
21 pecunias: qui lætitia geſtientes
exultarent, ſi ſepulcrum inueni-
22 rent: hominibus, quorum fata
23 latent operta diuinitus. Nam me-
um cibum meus anteuenit gemitus,
meaque ſuunt vndatim ſuſpiria.
24 Etenim, quod pauebam, euenit mi-
hi: quod exhorreſcebam, id mihi
25 contigit. Infelix, inquietus, irre-
quietus, inuaſus ſum atrociter.

e) ventris, qui me geſtauit, hoc eſt materni f) diruta loca, ut ſolent di-
uites. g) mortem. h) adſiſtos. i) non Dei, ſed tui amore, et bono-
rum ſpe religioſus eras. k) breui tempore. l) indefenſi: ut paullo poſt di-
citur,

Et perpetuo pereunt, scilicet abeunte, qua præditi sunt, excellentia, eis insipienter morientibus.

CAPVT V.

Eliphaz Iobum dicit impium. Agriculdo mortalibus proficua. Ioue opera arcana.

Vociferare sane, si quis * te exaudiat, et in sanctorum aliquem intueri. Nam stultos et simplices perimit occiditque^m seueritas ac vehementia. Equidemⁿ vidi radicatum & ultum, cuius mansionem repente detestatus sum; cuius nati defensione caruerunt, et in senatu, nullo tutante, oppressi sunt; cuius messem comederunt famelici, et ex spinis rapuerunt; cuiusque facultates exhaurerunt sitibundi. ^o Non enim ex humo prodit pœna, non germinat ex terra ærumna. Tam enim nascitur homo ad ærumnam, quam stricturæ naturaliter in sublime volant. Verum ego Deum quærerem, eique meum proponerem negotium, qui magna et inexplicabilia, qui mira et quidem innumerabilia facit, qui pluuiam per terras præbet, qui aquam per vicos immittit, qui collocat humiles in sublimi, ita vt pullati ad salutem erepant, qui astutorum cogitata ita rescindit, vt conata non perficiant, qui sapientes capit in ipsorum calliditate, versutorum consilium reddendo temerarium, ita vt interdum tenebris occurrant, et tanquam noctu palpent in meridie; qui idem pauperes ex potentium oris ense atque manu vindicat, estque tenuibus spes, compefcens os nequitæ. Beatus quidem homo, quem Deus castigat, neque tu omnipotentis emendationem repudiaueris. Nam idem et cruciat, et me-

dicatur: idem suis manibus vulnerat, iisdemque sanat. Is te in sex¹⁹ septemue periculis ita tuebitur, vt te malum non attingat. In fame²⁰ te adseret a morte, et in bello ab armorum iniuria. Lingua²¹ verbera euades, nec venientem timentis perniciem. Perniciem famem²² que ridebis, neque terrestres feras timebis. Quin tibi scelus cum²³ terrestribus intercedet lapidibus, agrestesque feras pacatas habebis, sentiesque pacatum tuum tabernaculum, et habitationem tuam citra²⁴ bis impune. Senies et prolem²⁵ posterosque tuos terrestribus herbis numerosiores. Peruenies xui²⁶ maturus in sepulcrum, sicut aufertur suo tempore seges. Ecce quod²⁷ a nobis conquisitum sic habet: tu id audi atque cognosce.

CAPVT VI.

Iobi excusatio de se ipso. Mortis cupidus Iobus, incusat amicorum cetera in beno- lentiam.

Tum Iobus respondens, sic factur: vtinam mea impatientia^{*} cum mea miseria in eadem collocata trutinâ ponderetur: iam enim esset hæc marina graui³ or arena, adeo vt me verba deficiant. Nam omnipotentis sagittæ⁴ in me sunt, quarum virus meum spiritum haurit, colluctante me cum Dei terroribus. Numquid⁵ rudis onager apud herbam? aut mugit, adposita farragine, bos? Numquid comeduntur insipida si⁶ ne sale? aut est in albo oui sapor? Quæ ego tangere renuebam, ea mihi⁷ pro victu satis essent. Vtinam⁸ eueniat, quod postulo, concedatque Deus, quod a teo, et me velit ob⁹ terere, ac, laxata manu, conticere. Id vero mihi etiam solatio foret, ¹⁰ M m 3 gau.

^m) scilicet Dei. ⁿ) vidi florentes stultos: qui paullo post execrandum in modum delecti sunt. ^o) quod pœnas dant improbi, id non ab vlla reterrestri proficiscitur, sed a Deo, qui efficit, vt tam proprium sit improborum ærumnosos esse, quam naturale est stricturis in sublime ferri.

gauderemque in dolore, illo nihil
 parcente, tantum abest, vt Augusti
 11 verba renuam. Quod est meum
 robur, vt durem? aut quis finis,
 12 vt animo perpetiar? Num mihi
 faxeum robur, aut æneum corpus
 13 est? Numquid ipse mihi desum,
 14 et tamen nihil proficio? Adficii,
 quibus ab amicis bene fit, tamen
 omnipotentis metum deferunt.
 15 Mei fratres fallunt, vt torrens, vt
 transiens per alueum torrens glacie
 16 confuscatus, et sub nive latens, qui,
 quandocumque calefcit, soluitur,
 et per æstum suo facescit ex loco.
 17 Qui suum rimantur iter viatores,
 in casum venerunt, et pereunt,
 18 quum viam ad Themam spectauis-
 sent, aut in Sabam sperauissent iter.
 19 Eudet eos confidisse, et verecun-
 dantur, qui venirent ad torrentem.
 20 Jam tales estis mihi vos, qui, visa ca-
 21 lamitate mea, reformidatis. Qua-
 si vero postulem, vt mihi confera-
 tis, et pro viribus vestris largia-
 22 mini, meque ex rebus aduersis
 eripiatis, et ex feroci manu vindi-
 23 cetis. Edocete me et tacebo, ac
 24 mihi, quid errauerim, ostendite. O
 quam valida sunt recte dicta? ec-
 quid coarguit, qui vestrum arguit?
 25 Vosne arguendi causa * orationem
 cogitatis, et in auram verba nefa-
 26 ria? Immo pupillum inuaditis,
 27 et vestrum subruitis amicum. Quo-
 circa audete in me intueri, vtrum
 28 vestro in conspectu mentiar. p) Ite-
 rate sane, ne sit iniquitas: iterate,
 an maneat adhuc innocentia mea, an
 sit in lingua mea iniquitas, aut q) me-
 um palatum nequitiam non perci-
 piat.

CAPVT VII.

*Hominiſ vita ſolum cruciatus. Eiuſdem
 breuius.*

HAbet sane certum spatium in
 terris homo, suntque dies eius
 similes dierum mercenarii.
 Vt anhelat umbram seruus, vtque 2
 sperat mercedem suam mercenari-
 us: sic ego menses habeo calami- 3
 toſos, et mihi laborioſæ r) numeran-
 tur noctes. Si decumbo; cogito, 4
 quando ſim ſurrecturus, et metien-
 da nocte ſera iactationibus exſatio-
 vsque ad diluculum. Corpus ha- 5
 beo putre, et terreis obſitum ſor-
 didibus, pellem vlceraſam atque ſpur- 6
 cam. Aeuum meum trina cele- 6
 rius ſine vlla ſpe conſumitur. s) Me- 7
 mento, vitam ineam eſſe ventum,
 neque rursus meos oculos viſuros
 eſſe bona. Non me iam ſpecta- 8
 bunt oculi r) cernentium: vix oculos
 in me coniecero, quum ego perie- 9
 ro. Vt conſumta nubes abit: ſic, 9
 qui deſcendit in orcum, non adſcen-
 dit, non deinceps domum ſuam 10
 repetit: nec eum ſuus amplius a-
 gnoſcit locus. Igitur ego meum 11
 os non continebo, quo minus in
 animi mei et mentis angore ac mæ-
 rore loquar atque querar. Num 12
 pelagus ego ſum? aut cetus? vt tu
 mihi cuſtodiam adhibeas? Quod 13
 ſi cogito, ſore, vt me meus lectulus
 conſoletur, vt meam leuet queri-
 moniam meum cubile: tu me 14
 perterres inſomniis, ſpectrisque
 perturbas, adeo vt meus animus
 ſuſpendium malit, et mortem,
 quam nicos artus. " Nolo viuere 15
 perpetuo: miſum me fac, quum
 tam ſit inanis ætas mea. Quid eſt 16
 homo, vt eum tanti facias, eius vt
 rationem habeas: eumque quotidie
 cures, et per ſingula momenta ex-
 plores? Quandiu me non omit- 17
 tes, non laxabis? dum meam glu-
 tiam ſaliuam. Peccauerim, * quid 18
 tibi faciam homines obſeruanti?
 cur

p) iterum diſputate, ne iniquum videatur, ſi vobis non fiat redarguendū mei po-
 teſtas. q) non ſentiam me nequiter verba facere. r) ſingulæ tranſiguntur.
 s) ſaltem hanc vitam, ſ) alioqui breuiſſimam, adeo vexare noli. t) ſcilicet nunc.
 u) non æternam vitam abſ te peto, tantum poſtulo, vt hoc tam inane æuum
 ſaltem integrum mihi relinquant. x) non poſſum tibi ſatisfacere, qui hominum
 peccata obleruas.

cur me ⁊ tibi contrarium fecisti, vñ
 ꝑ ipse ⁊ mihi sim oneri? Aut cur
 non peccatum meum tollis, et cri-
 men aboles, a qui, quum iam huius
 iacebo, si me vigilanter conquiras,
 nusquam ero.

CAPVT VIII.

*Baldadus amicus in Iobum. Non iniqua
 Iobi erumna. Amicū cohortatio pro Iobi
 correptione.*

TVM Baldadus Suhita respondit
 in hæc verba: quousque ta-
 lia loquere, et vehementis
 spiritus oratione vttere? Scilicet
 ius æquumque peruertet omni-
 tens Deus? Si tui liberi peccarunt
 in eum, ideoque eos suo ipsorum
 peccato addixit. Si tu Deo inui-
 gitaueris, et omnipotenti suppli-
 caueris; si quidem purus probus-
 que es; nã ille iam tua causa per-
 inotus b tuæ innocentie domicilium
 beabit; adeo vt fuerit tua prior
 conditio tenuis præ vt posterior
 amplificabitur. Sciscitare enim
 priscum æuum, et sedulo scrutare
 maiores: (nam nos quidem c he-
 sterni sumus, et ignari, quippe
 quum nostra in terris ætas sit vm-
 bra,) nimirum illi te docebunt,
 et, animo dictante, huiusmodi ver-
 bis adloquentur: d nequaquam
 adolescit scirpus absque vlgine,
 non sine humore crescit carex.
 Et adhuc in virore suo, etiamsi non
 carpatur, tamen ante ceteras omnes
 arefcit herbas. Talis est omnium
 Dei immemorum conditio, perit-
 que simulatrix spes, cuius fidu-
 cia fragilis, cuius confidentia do-
 mus est aranei, cui domui si quis
 innitatur, non stat: si quis eam

prehendat, non consistit. e No- 16
 uella arbor exposita foli ad eius
 splendorem suos emittit ramos,
 et implexas in tunulo radices ha- 17
 bens, existit inter lapides. Quod 18
 si ex suo eruatur loco, adeo vt ibi
 nulla eius extent vestigia: hoc 19
 ipsum eius naturæ voluptas est, at-
 que ex humo pullulant alia. Deus 20
 quidem nec integros repudiat, nec
 malos f manu prendit, quin 21
 g tibi os et labra risu hilarique cla-
 more repleat, quin inimici tui 22
 pudore circumfundantur, et impi-
 orum tabernaculum pereat.

CAPVT IX.

*Quanta sit ionana iniustitie magnitudo.
 Quanta mortalium iniustitia.*

ET Iobus respondens, 1
 profecto, inquit, scio, ita rem 2
 habere, nec posse infontem 3
 esse hominem apud Deum, eum 3
 quo si velit contendere, b non re-
 spondebit ei vel ad nullissimam par-
 tem. Est mente sagax, viribus 4
 pollens, quis ei se saluus opposuit?
 Qui montes ex improviso transfert, 5
 eos iratus euertens: terram ex 6
 sua sede conuellit, concussis eius
 columnis. Eo iubente, non oritur 7
 phœbus, sidera obsignat. Solus 8
 exporrexit calum, et maris alta
 peruadit. Fecit Arcturum. O- 9
 rionem, Vergilias, et austri pen-
 tralia. Magna et incomprehensi- 10
 bilia, mira facit, et innumera: qui 11
 etiamsi me prætereat, non videbo:
 si transeat, non eum animaduertam.
 Si rapiat, quis eum impediet? quis 12
 ab eo, quid agat, quæret? Dei 13
 irreuocabilis ira est, ei succumbant
 conspirati superbi, nedum, vt 14
 M m 4 ego

ꝑ) fontem. 2) meo peccato mihi noceam. a) nisi mihi in hac vita benefacias,
 et condones, non erit post mortem locus. b) tuum qui iustus es. c) super
 nati d) vt iuncus non nisi in vlgine crescit et aret, sic impius nec nisi rebus
 prosperis viget, et cito perit. e) vt arbor etiam inter faxa emergit, et excisa
 renascitur, sic vir pius et aduersis viget rebus, et ad afflictis recreatur, fitque præ-
 stantior. f) iuuat. g) si fueris integer. h) obruetur argumentis homo, ad
 quorum millefimam partem non poterit respondere.

ego cum eo disceptem, selectis
 15 vtens verbis apud eum. Qui siue
 innocens essem; non tamen re-
 16 sponderem: *i* sin iudici meo sup-
 plicarem, tamen si inuocantem me
 exaudiret: non crederem, eum me-
 17 am percepisse vocem. Quod si
 me tempestate labefactaret, et mul-
 tis vulneribus adficeret immerito:
 18 non sineret *k* respirare me, quem
 19 acerbitatibus oppleuisset. Si vi-
 ribus agatur, inuictus est: sin iu-
 20 re, quis me submonebit? Si in-
 nocens ero; *l* meum me damnabit
 os, et quamuis inculpatum puer-
 21 tet. Integer sin: metipsum igno-
 rabo, meamque damnabo vitam.
 22 In summa sic statuo, ille integros
 23 æque ac fontes conficit. Si ver-
 berando confestim interfecerit;
 deridebit innocentum pericula.
 24 Terra impiorum manibus est tra-
 dita, cuius gubernatorum perso-
 25 nas ipse protegit. Quod si non
 ita est, *m* vbinam est ipse? Mea qui-
 dem ætas cursore velocior fugit,
 26 neque bonis fruitur: præterit,
 ceu rapidæ naues, vt escam intiolat
 27 aquila. Si statuo, meam querimo-
 niam obliuisci, et memet, omis-
 28 tristitia, colligere: reformido *n* me-
 os tot labores, sciens me abs te non
 29 impune laturum. Ero ego *o* no-
 cens: cur tandem frustra laborem?
 30 Etianisi me aqua nivali lauero, me-
 asque manus purissime emundaue-
 31 ro: tamen *p* in foueam demerges
 me adeo, vt a me ipsa mea vestimen-
 32 ta abhorreat. Nec enim ille ho-
 mo est, vt ego, vt cum eo dispu-
 tem, nobis inter nos iure experi-
 25 entibus: non intercedit arbiter,
 qui vtrique nostrum manum im-
 34 ponat. Auferat a me suam vir-
 gam, neque me perterrendo per-

turbet: loquar nihil eum me- 35
 tuens: nam *q* sic quidem non sum
 apud me.

CAPVT X.

*Iobum vite iam sedet, lamentatur nimiam
 esse Ioue seueritatem. Ad penitentiam
 spatium orat. Mors qualis.*

TAedet animum meum vitæ
 meæ, permittam mihi queri-
 moniam, et animo ægro lo-
 quens, sic Deum adloquar: noli
 2 me condemnare: ostende mihi,
 quam ob causam mecum certes.
 Hoccine tibi placet, manuum tua-
 3 rum laborem opprimere ac repu-
 diare, et impiorum illustrare con-
 silium. Tune corporeos habes
 4 oculos, aut humano more vides?
 Estne tuum æuum humano simile,
 5 aut anni tui, qualis est ætas homi-
 num: vt in meum crimen et
 6 peccatum inquiras ac animaduer-
 tas? Quom scias, me non esse
 7 fontem, nec sit, qui contra tuam
 manum defendat. Tuæ me ma-
 8 nus elaborarunt, ac simul vndique
 fecerunt, et me perdes? Recor-
 9 dare quæso, vt tu me argillæ modo
 feceris, et me in puluerem rediges?
 Tu me nimirum lactis in morem
 10 sudisti, et casei ritu coagulasti,
 cute et carne induisti, ossibus et
 11 neruis compegisti. Vita adfeci-
 12 sti ac beneficiis, idemque mihi tua
 cura seruas spiritum. Atque hæc
 13 habes in animo condita: scio, hoc
 esse penes te. An, si peccaui, tu
 14 me obseruabis, neque in eum cri-
 men mihi impune esse sines?
 Si sum nocens; heu me miserum:
 15 sin innocens; non attollam caput,
 despiciatione satur, et ecce meam
 miseriam, quem tu pardi more
 16 gli.

i) sin nocens essem, vt supplicandum esset. *k*) sibi respondere, ne eius iniu-
 riam earguerem. *l*) meam causam de teriore reddam, et illius elo-
 quentia victus me ipsum damnare cogar, quamuis innocentem. *m*) quid
 agit? cur impios non punit? *n*) mihi abs te imminentes. *o*) si quidem cum
 Ioua disputerem, damnabor, licet innocens. *p*) me adeo fœdum disputan-
 do reddes, vt vel meis vestimentis fœream. *q*) dum me ita vexar.

gliscens venaris, et iterato mirifice tractas, instaurans tuos testes contra me, et tuam aduersum me sæuitiam augens, ita vt mihi *s* per vices bellandum sit. Cur me autem ex vtero eduxisti? exspirasem, nulli visus oculo; essem perinde, ac si non fuisset, ex vtero elatus in sepulcrum. Quum sit ætas mea breuis, desinat ille, o-mittat me, vt me paullisper recipiam. Prius quam non rediturus discedam in tenebricosam tetræque noctis terram, in obscuram, nempe mortiferæ caliginis et ymbræ terram inordinatam, cuius splendor idem est, atque caligo.

CAPVT XI.

Incusans Iobum Sophar. Deum esse incomprehensibilem, et omneque clementem erga redeuntes ad sanitatem.

TVM Sophar Naamathita orationem excepit in hanc sententiam: nihilne verboso contradicendum erit? aut homo loquax erit innocens? Tibi tacebunt mortales, nec te nugantem quisquam confutabit, et tuam orationem mundam esse, dices, teque purum esse in illius conspectu? O vtinam loquatur Deus, et tecum verba faciat, ac tibi patefaciat arcana sapientiæ. Nam *u* merito duplicem eset, vt intelligas, Deum tibi de tua culpa remittere. Tunc Dei intima peruestiges, aut ipsam adeo perfectionem omnipotentis inuenias? Quæ quum cælum altitudine adæquet: quid ages? quum sit orco profundior: quid intelliges? Quum sit eius modus et terra longior, et mari latior; si euer-tet, si concludet, si congregabit:

quid eum impediet? Nouit enim mortalium vanitatem, vitiositatemque videt, et ager inconsiderate? Quum homo sit inaniter cordatus, quum homo nascatur onagri pul-lus. Quod si tu, composita mente, manus ad eum tetenderis; si vitiositatem, qua præditus es, remoueris, ita vt non habitet in tuis tabernaculis nequitia; ita quidem fiet, vt vultum intemeratus attollas, fixus ac intrepidus; ita tu laborem obliuisceris, eum non aliter recordaturus, quam præterlapsam aquam. Ac surget æuum, meridie clarius; tu matutini similis splendebis, et spe tutus ages, et, quum foderis, tuto quiesces, et cubabis inperterritus, tibi que multi supplices erunt, quum interea impij tabescentibus oculis effugium amittent, eritque spes eorum anxietas animi.

CAPVT XII.

Iobi patientia quanta. Ioue quanta omnipotentia. Principum status inconstantes, quia sunt a Deo.

HIC Iobus, næ vos viri estis, inquit, et *y* vobiscum morietur sapientia. Et mihi cor est sicut et vobis; nihilo sum ego vobis inferior; Nam talia quidem quis non possit? Is ero, qui sit aliis derisui, Deum inuocans, vt se exaudiat, quum derisui sint insontes et integri. *z* Fax parui penditur quiescenti, gressibus destinata pedum. Fortunata habent tabernacula prædones, suntque in tuto qui Deum lacesunt, quibus Deus adfert sua ipsius manu. Sed interroga, quæso, belluas, aut cælestes volucres: quæ te erudiant, ac tibi rem exponant.

M m 5

r) Dei testes vocat suos amicos, a quibus tamquam testibus arguebatur. s) modo cum hoc, modo cum illo decertandum: t) quæ pro splendore caliginem habet. u) grauius meruisti supplicium. x) natura sit excors. y) soli sapienti. z) vt facem non curat, qui non ambulat, quod ea ambulanti, non quiescenti vsus est; ita vos, qui valetis, facile meum malum contemnitis. Sed si hic essetis, aliter sentiretis.

8 nant: aut colloquere cum terra, quæ te erudiat, tibi que rem pisces
 9 enarrent aquatiles. Quis nescit, ista omnia esse louæ manu facta?
 10 Cuius in manu omnium viventium anima, omniumque humanorum
 11 corporum spiritus est. *a* Nimirum et auris probat orationem, et pala-
 12 tum gustat cibos. In veteribus est sapientia, et longi æui propria
 13 est prudentia. Penes *b* illum sapi- entia est atque fortitudo: eiusdem
 14 est consilium atque prudentia. Si quid demolitur, id non instaura-
 15 tur: si hominem concludit, non soluitur. Si cohibet aquam, are-
 16 scit: si laxat, ea terram euerit. Penes eum est potentia atque ra-
 17 tio: eius sunt et decepti et dece- ptiores. Consultos abigit man-
 18 cipia, et præfides infatuat. Re- gum *c* magisterium disiecit, et eorum latera balteo constringit.
 19 Abigit sacerdotes mancipia, et ro- bustos euerit. Eripit assiduis orationem, sensumque senibus
 20 aufert. Adspersit contemptu pri- mates, soluitque nervos potentum.
 21 Abstrusa profert ex tenebris, a- tramque noctem educit in lucem.
 22 Gentes et amplificat et perdit, gen- tes et dissipat et cogit. Mentem adimit præcipuis hominum orbis terræ, facitque, ut per devias errent
 23 solitudines, et, palpantes sine luce tenebras, errent ebriorum ritu.

CAPVT XIII.

Iobus in amicos tres. Scelera sua non te- gentium salus. Simulatorum iudicium miserimum.

1 **H**æc equidem omnia et oculis vidi, et auribus audiui atque
 2 percepi: ut intelligitis vos, intelligo et ego, nihilo vobis infe-
 3 rior. Sed ego cum omnipotente,

sed cum Deo loqui ac argumentari cuperem. Nam vos quidem falsi
 concinnatores, vos omnes inepti
 5 medici estis: atque vtinam tacu-
 6 isetis, id vobis sapientiæ fuisset.
 Audite vero argumentationem ine-
 7 ani, et orationis meæ contentiones
 attendite. Vosne de Deo inique,
 8 vos malitiose loqui? Vosne eius
 9 personæ rationem habere? An cum
 Deo concertabitis? An bene erit,
 10 si vos examinaverit? aut, quomodo
 circumueniuntur homines, sic vos
 illum circumuenietis? Castigabit
 11 vos, si *d* furtim personarum ratio-
 nem habueritis. Nimirum per-
 12 turbabit vos eius dignitas, eius for-
 midine perculsos, *e* eritque vestri
 13 memoria pulueri similis, et vestra
 corpora cretacea corpora. Præsta-
 14 te mihi silentium, et loquar ipse,
 dum leuer aliquantulum. Cur
 15 meum ipse corpus tollo dentibus, et
 vitæ meæ periculum sustineo? Me
 16 licet ille interimat, tamen eum su-
 spiciam, ac coram eo defendam me-
 os mores: ipse quoque mihi sa-
 17 luti erit; quippe *f* quum in eius con-
 spectum non veniant simulatores.
 Audite mea dicta, et rationem au-
 18 ribus attendite. Dummodo ego
 19 causam agam, scio, me infontem
 fore. Sed, si ille mecum experia-
 20 tur: iam ego exanimatus tacebo.
 21 *g* Tantum duo mihi ne facito: ita
 demum tuum conspectum non sub-
 22 terfugiam. Manum tuam a me
 23 abstine, neue me tui terrore per-
 turba: deinde adpella, et ego
 24 respondebo: aut ipse loquar, et tu
 mihi respondeo. Quot sunt mea
 25 crimina aut peccata? ostende mihi
 mea commissa atque delicta? Cur
 26 tuum vultum abdis, et me pro ini-
 mico habes? An in mobile foli-
 um sæuies, aridamque persequere
 stipulam? ut aduersum me *h* tam

a) vestra est, qui senes estis, de meo sermone iudicare, sicut palati est de cibi sapore. Vide idem cap. 34. 3. b) Deum. c) impertum. d) ipsum iniuste defenderitis, ut factus. e) cito peribitis, et funditus. f) quum admittet non simulatores, sed mei similes bonos. g) Deum adio iuratur.

1 tam acerba perscribas, et iuuentu-
 27 tis meæ vitia in crimen voces, ac,
 pedibus meis in compedes compa-
 6 ctis, meas omnes semitas obserues,
 meorum pedum vestigia definiens:
 28 quum alioqui quasi putre quiddam
 exolefcam, veluti pannus, quem
 tineæ corrodit.

CAPVT XIII.

*Quanta vite nostre miseria. Vaticinatio
 de redituus. Piorum spes ardens, mor-
 tis æternæ damna.*

1 **H**omo muliere natus tam bre-
 2 uis æui, tam plenus est mise-
 3 rix: qui ceu flos exortus
 carpitur, ac velut umbra fugit, ne-
 4 que durat, et tamen in hunc oculo-
 5 um contra te adducis? Qui purum
 6 ex impuro efficiat, nullus est. Si
 7 determinata est eius ætas, si eius
 mensium numerus penes te est, si ei
 terminum statuisti, quem non præ-
 8 tereat. Omitte eum, vt k defungatur,
 9 donec delectetur quasi merce-
 10 narius sua die. Arbori quidem
 11 spes est, si exscindatur, regermina-
 12 turam, neque deficiunt eius rami.
 13 Si in terra consenuit eius radix, et
 14 humi mortuus est caudex: humo-
 15 ris adflatu repullulat, agitque plan-
 16 tarum more frutices. At homo
 17 morte debilitatus ac extinctus ubi
 18 est? Effluit ex lacu aqua, et exsic-
 19 catus aret fluiuius. Itidem homi-
 20 nes occubant non resurrecturi, do-
 21 nec non sit cælum, nec ex suo somno
 22 expergefaciendi aut excitandi. Vti-
 23 nam me in orco abditum occultes,
 24 donec tua sedetur ira, et mihi ter-
 25 minum definias, quo mei sis recor-
 daturus. Si futurum est, vt mor-
 tuus homo resurgat: equidem toto
 mei spatii tempore expectabo, dum
 mei mutatio veniat, quum quidem

tu operis manuum tuarum cupidus
 vocabis, et ego tibi respondebo.
 At nunc meos gresus numeras, 16
 non obseruans tu quidem meum
 peccatum, sed, meo delicto in 17
 fasce concluso, mihi crimen adfin-
 gens. Quumque labefacti cadant 18
 montes, * et rupes ex suo loco tol-
 lantur; quum lapides exerat a 19
 qua, aduentibus eius vndis humum
 terræ: tu spem hominis præcidisti,
 eum perpetuo ita domans, vt ex- 20
 lescente eius facie, te eum dimitten-
 te, discedat: nec augendine sint, 21
 an minuendi sui natî, sciat aut per-
 spiciat. Tantum et corpore, quo 22
 præditus est, dolet, et animo luget.

CAPVT XV.

*Eliphas in Iobum, sapientiam et probita-
 tem sibi tribuentem. Impiorum excidium.*

1 **A**D hæc Eliphas Themanita sic
 2 subiecit: estne sapientis ven-
 3 tosa respondere scientia, et
 euro plenum habere pectus, ar-
 4 gumentando oratione non profu-
 tura, et verbis, quibus nihil adiu-
 5 uetur? Tu quidem religionem
 6 soluis, et sollicitudinem aduersus
 Deum expellis. Nam tuo ipsius
 7 ore tuum crimen doces, callida lin-
 8 gua utens. Ipsum tuum os te da-
 9 mabit, non ego: tuaque labra te
 10 accusabunt. Hominum ne tu pri-
 11 mus natus es, et ante colles forma-
 12 tus? An diuini auditor arcani
 13 sapientiam ad te adlicuisti? Quid
 14 scis tu, quod nesciamus nos? quid
 15 perspectum habes tu, quod ignore-
 16 mus nos? Et canis et senex est
 17 in nobis, natu grandior tuo patre.
 18 An tibi n diuina solatia parui sunt, 19
 20 eamque rem parui facis? Adeone 21
 22 mente captus, et supercilii vibra-
 tis es, vt spiritum istum in Deum 23
 conuertas, et isto ore talem depro-
 mas

b) omnia mea commissa criminare? quasi ea ex librario recites. i) hæc tanti esse putas, vt cum eo litigare digneris. k) iustum æui cursum perficiat, donec suo tempore lætus obeat. l) vt aqua, sic homines pereunt. m) non meo merito. n) nostra, qui te diuinitus solamur.

14 mas orationem? Quid est homo,
 vt purus sit? vt sit insons muliere
 15 natus? Ille vero ne sanctis qui-
 dem suis fidem habet, nec cælum
 ipsum eius iudicio purum est:
 16 Nedum abominandus et spurcus
 homo, qui nequitiam effuse imbi-
 17 bit. Explicabo tibi, audi me, et,
 18 quæ perpexerim, enarrabo, quæ
 quidem sapientes prodiderunt, et
 de maioribus suis non celarunt,
 19 videlicet illis vnis traditam esse
 terram, nullis inter eos traiectis
 20 peregrinis, impius quidem tor-
 quetur perpetuo, ferocemque latet
 21 annorum numerus. Eius aures
 circumsonat terrorum vox: cum
 22 in pace vastatio inuadit. Non
 credit, euasurum se tenebras, et ar-
 23 ma p speculatur. Errabundus vi-
 ctum queritat, scit, tibi ad manum
 paratum esse tenebricosam diem.
 24 Eum percellunt angustia atque per-
 icula, eum subigentia quasi quidam
 25 in aciem instructus rex. Quoni-
 amque manum intendit aduersus
 Deum, contraque omnipotentem
 26 nititur: ille ei in collum incurrit
 per densissima eius clipeorum ter-
 27 ga. Et quamuis obductam pingue-
 dine faciem, et obesa latera habeat,
 28 deletasque vrbes et incultas domos
 habitet, quæ fuerant in tumulos red-
 29 actæ: non tamen ditescet, neque
 stabiles habebit opes, nec hærentes
 30 in terra facultates. Non declina-
 bit tenebras: eius rami flamma
 arefacti q illius oris flatu abripien-
 31 tur. Instabilis est, temere errans,
 32 adeo temere fit eius mutatio. Im-
 matura die absumpitur, eiusque sur-
 33 culi non virent. Immaturam, vt vi-
 tis, extrudit vnam, et suos oliuæ ritu
 34 flores abiicit. Nam simulatorum
 caterua sterilefcit, et numaria con-
 35 sumit ignis tabernacula. Facinore

pragnantes pariunt crimen, et frau-
 des pectore concinnant.

CAPVT XVI.

*Increpatores acerbi. Iobi indignatio, ca-
 lamitas, innocenta.*

AT Iobus contra, istiusmodi
 multa audiui, inquit: mole-
 sti consolatores estis omnes.
 Ecquis erit ventosæ finis orationis?
 aut quid te contra loqui cogit?
 Ego quoque loquerer non minus,
 quam vos, si in ea conditione esse-
 tis: communicarem verba vobis
 cum, et in vos caput quasi la-
 rem, vos hoc ore confirmans, et oratione
 mea subleuans. Siue loquor, non
 mitigatur dolor meus: siue non
 loquor, nihil mihi decedit. Iam
 vero ille me fatigat, depopulatus
 omnes meas r copias, meque cor-
 rugauit, quod sit testimonio, exstan-
 te in me mea macilentia, quæ in
 meo vultu u loquatur. Ille rapida
 ira mihi, dentibus in me frendens,
 aduersatur, meus aduersarius in me
 suos acuit oculos. x Hi, faucibus in
 me hiantes, mihi colaphos fœde im-
 pingunt, y sese in me simul explen-
 tes. Addixit me Deus insanis, et in
 impiorum manus impegit: me,
 quum fortunatus essem, contudit,
 et ceruice prehensum perfregit, ac
 sibi pro scopo constituit, et mihi,
 suis sagittariis circumsepto, renes
 transadigere non parsit, meum fel
 huius profundens. Me cladibus
 aliis super alias profligauit, in me
 niliteriter incurrens. Ego facco
 meam pellem insui, meumque z cor-
 nu terra cooperui. Vultum habeo
 præ ploratu squalentem, et operata
 atra nocte lumina. Quum tamen
 infemeratas manus habeam, et pu-
 ris vtar precibus? a terra ne tege
 meum

a) maioribus. p) formidat. q) Dei. r) sa ile quum velemus, ægrotis consi-
 lia damus. s) vos grauitèr adloquerer. t) liberos et pœcora. u) meum ma-
 lum teste ur. x) amici mei in me sunt inimites. y) me um agentes quam pos-
 sunt crudelissime, et suam iram exsaturantes. z) caput. a) pateant, si quas
 fecerint, aut iniurias, nec me Deus audiat, si feci, hoc est, ego sum innocens.

meum cruorem, neue meæ sit locus
 19 querimoniam. Iam vero quum in
 cælo testem, in sublimi conscientium
 20 habeam: disceptatores mei sunt
 mei familiares, quum mei ad Deum
 21 ^b stillent oculi. Ita fit, ut idem
 mortalis et homine natus et cum
 Deo disputet, et cum hominibus:
 22 quandoquidem enumerati venerunt
 anni, quibus viam, mihi non rele-
 gendam, ingrediar.

CAPVT XVII.

*Humane vite miseria. Iobus ad frugem
 hortatur maleficos. Mortem cogitat idem.*

Deficit me spiritus, cogitur æ-
 2 tas mea, instat mihi sepul-
 3 crum. Quid quod proterui
 sunt apud me, ^d quorum in petulan-
 3 tia mei versantur oculi? * Depone
 sane, fac mecum sponzionem, quis
 4 erit, qui mihi manum det? Nam
 horum quidem mentibus tu inge-
 5 nium subtraxisti ideoque non le-
 5 ges eos. ^e Qui adsentatorie loquitur
 aliis, huius natorum oculi con-
 6 sumantur. Ille me redegit eo, ut
 vulgi fabula sim, et publicum os-
 7 tentum, adeo ut mihi præ tædio
 caligent oculi, et artus omnes ha-
 8 beam umbræ similes. ^f Animadu-
 uertentes hoc probi et insontes, se,
 credo, aduersum simulatores exci-
 9 tabunt, tenebuntque iusti suam
 vitæ viam, et, qui puras habent ma-
 10 nus, firmitatem adquirent. Cete-
 rum vos omnes iterum adeste, et
 nullum in vobis sapientem repe-
 11 riam. Aetas mea præterit, irritis
 12 meis conatibus: animi mei solli-
 citudines ^g ex nocte diem faciunt,
 propinquiore propter tenebras lu-
 13 ce. Si spero, orcus mea domus est,
 in tenebris meum lectum sterno,

^b interitum patrem, putredinem ma- 14
 trem adpello ac fororem. Vbi 15
 tandem est spes mea, et meam spem
 quis perspicit? ⁱ In orci claustra 16
 descendet, simul ac humi quietum
 fuerit.

CAPVT XVIII.

*In Iobum Baldadus. Non audiens amicos
 Iobus. Improbisatis pœna.*

Tvm respondens Baldadus Su- 1
 2 hita: quem tandem loquen-
 di finem facietis? inquit: in-
 telligite, deinde loquemur. Cur 3
 pro belluis habemur, sordentes ves- 4
 stro iudicio? Qui teipsum cru- 4
 cias iratus, an tua causa deseretur
 orbis, et rupes ex suo migrabunt
 loco? Atqui impii lux exstingui- 5
 tur, nec eius ignis flamma splendet.
 Caligat in eius tabernaculo lux, 6
 et, quod habet, lumen exstinguitur.
 Arctantur eius viriles gressus, eum- 7
 que suum deicit consilium. In- 8
 fert enim in rete pedes, super ma- 9
 culis gradiens. Caput eius calcem 9
 laqueus, corripitur auide. Ei pe- 10
 dica humi, decipula ad viam latet.
 Eum vndique percellunt formidi- 11
 nes, eiusque pedes implicant. Fa- 12
 melicas habet vires, eique pericu-
 lum ad latus præsto est. Consumit 13
 eius cutis toros, consumit eius artus
^k primaria mors. Auellitur ex eius 14
 tabernaculo ipsius fiducia, et ipse
^l ad formidinum regem adducitur.
 Habitat in eius tabernaculo ^m non 15
 suus, qui eius domicilium sulphure
 conspergat: eius et inferne radi- 16
 ces arent, et superne amputantur
 rami. Eius memoria perit ex ter- 17
 ris, nec habet in foro nomen. Pel- 18
 litur ex luce in tenebras, et ex orbe
 exigitur. Non filium habet, non 19
 nepo-

^b) laeriment. ^c) venit mihi dies fatalis, qua tum a Deo, tum a vobis oppressus moriar. ^d) quorum petulantia mihi versatur in oculis. ^e) adsentari nolo. ^f) ironia. ^g) faciunt. ut nocturnam vigilem tamquam interdiu, et lucem citius habeam, hoc est, oculos habeam apertos et infomnes propter res aduersas. ^h) mihi cum morte res est. ⁱ) peribit post obitum. ^k) acerbissimum leti genus, videlicet fames. ^l) ad mortem, quæ est formidolosissima. ^m) alienus.

nepotem inter populares suos, nec
superstes est vilius in eius habitati-
20 one. Eius fatali die et posteri stu-
pent, et maiores corripuntur
21 horrore. Atque hæc sunt impro-
borum o sedes, hic locus est p igno-
rantis Deum.

CAPVT XIX.

*Iobis calamitates, probitas, spes, resur-
rectio sperata.*

1 **A**D hæc respondens Iobus,
2 quousque meum animum fa-
tigabitis, inquit, et me verbis
3 vexabitis? Iam decies me pudore
4 adficitis, nec vos pudet opprimere
5 me. Quod si ipsa errauissem, et
6 hæreret in me meus error; si
7 merito in me inueheretini, et me
8 probri coargueretis: tamen scito-
9 te, q inih Deum iniuriam facere,
qui me ita sua cingat indagine.
10 Si crudelitatem conqueror; non
11 exaudior, neque clamans ius obti-
12 neo. Mihi semitam obsepfit, ne
13 transeam, meosque calles offudit
14 tenebris: me spoliauit inea gloria,
15 et capitis corona priuauit. Me
vndique ita conuulit, vt discedam,
et spe, tamquam arborem, priuauit,
et, in me ira ardens, me hostium
loco habuit. Me simul inuaserunt
eius agmina, et, facta contra me ex-
peditione, meum tabernaculum cir-
cumfederunt vndique. Meos fra-
tres a me remouit, meique famili-
ares etiam sunt a me alieni. Mihi
desunt propinqui, meique neces-
sarii mei sunt obliti. Meæ domus
inquinata atque ancillæ me pro ali-
eno ducunt, et extraneum iudicant.

Meus seruus me vocantem non au- 16
dit, quum ei hoc ore supplicem.
Meum halitum auersatur vxor 17
mea, et meique ventris filiis sum sup-
plex. Stulti quoque me despiciunt, 18
et adfurgenti obloquuntur. Me 19
abominantur omnes mei mortales
intimi: et quos amaui, sunt mihi
contrarii. Meæ pelli atque carni 20
adhærent ossa mea, ita vt supersim
cum dentium meorum pelle. Mi- 21
seremini mei, miseremini mei, vos
anici mei, quoniam Dei manus me
tangit. Cur me vos insectamini, vt 22
Deus? , carne mea insatiabiles,
Quod vtinam scribantur mea dicta, 23
vtinam in libro exarentur, ferreo 24
plumbeoque stilo in perpetuum in-
sculpta saxo. Equidem scio, vin- 25
dicem meum viuere, et postremo
in terram surrecturum esse, et 26
postea, hoc ipsum circumdatum iri
mea cute, et me ex meo corpore
visurum esse Deum, quem qui- 27
dem ego ipse visurus sum, et meis
ipsum non alterius oculis adspe-
cturus, ego, x cuius renes in me pe-
nitentia consumuntur. Itaque dole- 28
bitis, vos insectatos esse me, in
quo rei fuerit inuenta radix. Me- 29
tuite vobis a gladio: nam gladio
crimina punientur, vt iudicium
sciatis.

CAPVT XX.

*Sophar docet florentes esse malos, ad tempus
esse gaudentes, finem tandem impiorum esse
infelicem.*

1 **T**Vm Sophar Naamathita re-
spondit in hanc sententiam:
ergo me cogitationes impel- 2
lunt meæ: et quia festino, et igno- 3
minio-

n) qui eo moriente viuunt, qui quidem sunt posterorum maiores. o) conditio.
p) contemptoris Dei. q) me grauius punire quam dignus sum. r) eis, qui
mibi per ætatem possent esse filii. s) non potestis satiari me comedendo,
hoc est adiligendo. t) Christi resurrectio, quam hominum resurrectio se-
quitur. u) meum corpus. x) quamuis nunc conficiat. y) Hoc de re-
surrectione mysterium, postquam omnibus expectanda sunt præmia, quæ vos
ne quidquam queritis in hac vita. z) loquar, vt tu me postea turpiter re-
fellas, et meam causam meis verbis agam.

miniosam mihi castigationem audiam, et mea prudentiæ spiritu
 4 pro me respondebo. Nonne scis hoc antiquitus, ex quo collocatus
 5 est in terris homo, impiorum triumphatus esse breues, et simul
 6 latoris lætitiæ caducam? Qui si vel in cælum sublimitate adscen-
 7 dat, et tangat capite nubila, tandem perit non minus, quam ipsius
 8 sterens, ita vt qui eum viderant, quærant, vbi sit. Somnii more
 9 auiat, ita vt nusquam existet, nocturni visi modo profligatus. Qui
 eum viderat oculus, non amplius visurus est, nec eum deinceps suus
 10 cernit locus. Eius liberi supplicanti mendici, b suisque manibus
 11 vires recreant. Membra habet occultis plena peccatis, c quæ cum
 12 eo cubabunt humi. Quod si dulce est ei in ore d scelus, quod abscondit
 sub lingua sua, cui indulget, nec id deserit, sed in medio palato suo
 13 cohibet: eius cibus in eius intestinis ita vertitur, vt fiat in eius ven-
 14 tre virus aspidum. Quas ligurit facultates, euomet, Deo ei de ven-
 15 tre extrahente. Fel aspidum fugit, eum viperæ lingua perimet. Non
 16 videbit vndas fluminum in melle butyroque torrentium. Reddet e labo-
 17 rem, nec eum abliguriet, aut tamquam sui mancipii re fruetur, qui
 18 tenues non solum deserat, sed peruertat, quas non ædificauit domos
 19 diripiens. Itaque nullam sentit in pectore suo felicitatem, neque
 20 suas cupiditates explet. Nihil ei cibi superest, ideoque non durat
 eius bonum. Si rebus multum abundat, angitur, et ei omni modo
 21 labores accidunt. Dum f in explendo ventre suo occupatur, g ille
 in eum laxans ardorem iræ suæ, compluit epulantem. Effugerit

arma ferrea, excipit eum chalybeus arcus: Deprompta et eius egressa
 24 corpus sagitta, eius felle splendet, terroribus percussis. h Omnes te-
 25 nebræ ei penitus reconditæ sunt, eum consumit i non adflatus ignis:
 adfliguntur eius domi superstites. Et cælum crimen eius patefacit, et
 26 terra consurgit in eum. Facescit
 27 eius domus gerimen effluens, quum de eo supplicium sumitur. Hæc
 28 fors est, quæ impium manet a Deo: hæc est hereditas ei dicta
 29 diuinitus.

CAPVT XXI.

Iobus de malorum hominum prosperitate. Ioue iniustitia. Purgat se Iobus non sua puniri scelerata.

AD hæc Iobus respondens, i
 2 facite, vt orationem meam
 3 audiat, inquit, k quod sit pro
 vestris consolationibus. Ferte
 4 me, dum loquor: et, postquam lo-
 cutus fuero, deridebitis. * An mi-
 5 hi cum hominibus disputatio est?
 aut si est, cur non est oratio mea
 breuior? Adspicite me, et, ad-
 6 mota ad os manu, obstupescite, qui
 ipsa recordatione perturbor, et cor-
 7 poris horrore corripior. Cur
 8 impii viuunt, durant, et possent
 opibus? Eorum progenies coram
 9 apud ipsos, eorum posteritas, spe-
 ctantibus ipsis, conditur: domus
 10 habent a pauore saluas: non vapu-
 lant diuino verbere: eorum bo-
 11 ues secundi sunt, non inertes:
 vaccæ educant, non sunt steriles.
 12 Emitunt ouium ritu suos paru-
 13 los, eorumque nati saluunt. Tym-
 panis citharisque personant, et se
 14 musicorum instrumentorum voce
 delectant. Transigunt feliciter æ-
 15 tatem, et subito perduntur orco,
 dicuntque Deo: abi hinc: tuas
 16 qui-

- a) habet. b) mercenarii sunt ob victum. c) in quibus morietur. d) cibus male partus. e) alieno labore parta, quæ sibi iniuste vendicauerit. f) cibum capit. g) Deus. h) omnes ei calamitates imminent et reseruantur. i) rapidus et sua sponte sine flatu flagrans. k) pro eo quod me consolari debetis. l) Deum nihil curant.

quidem nosse vias vobis non libet.
 15 Quis est omnipotens, vt ei seruiamus,
 16 aut quid nobis eum interpellare proderit? * Si non habent
 17 in manu suum bonum, ne præterit
 18 impiorum consilium. Si quando lux
 19 impii extinguitur, eique suum
 20 contingit exitium, Deo ei dolores
 21 ira sua impertiente: *m* est quasi
 22 quædam acta vento palea, aut rapti
 23 turbine acres. At ipsius dolorem
 24 referuat Deus eius nativitas: remu-
 25 neretur ipsum, ita vt exitium suum
 26 sentiat, suisque cernat oculis, et
 27 omnipotentis bilem potest. Nam *n* quæ est eius ex
 28 successura sibi progenie delectatio,
 29 truncata eius æui summa? *o* Numquid
 30 Deus eius rei certior fiet, quam
 31 quom alte iudicet? Hic moritur
 32 robustus et integer, totus quietus
 33 et felix, mamms lacte plenis, et
 34 osium medullis succulentis. Ille
 35 mæsto moritur animo, postquam
 36 iniucunde vixit, pariterque iacent
 37 humi, et vermibus obteguntur.
 38 Neque vero me latent vestræ cogitationes
 39 et nefarii conatus aduersum me.
 40 Quæretis enim, vbi sint primariorum
 41 domus, vbi impiis habitata tabernacula?
 42 Nimirum si facias iter, hoc tibi
 43 sciscitandum esse, quippe illorum
 44 indicia non agnosci: Prorogari enim
 45 differrique ad exitii suppliciique
 46 diem malos. *p* Quis eis coram
 47 eorum euentus indicabit? aut, quod
 48 fecerunt ipsi, quis eis rependet?
 49 Quom ferantur in sepulcra, et *q*
 50 metæ instent, quom sint eis
 51 suaves scrobium glebæ,

quumque et post eos trahantur omnes
 33 homines, et eos antecesserint
 34 innumerari. Quomodo igitur
 35 me tam inaniter consolamini, vt
 36 ex responsis vestris sola supersit
 37 molestia?

CAPVT XXII.

Eliphaz in Iobum. Husus meritis pœnas esse. Hor: asur amicus Iobum ad meliorem frugem.

TVm Eliphaz Themanita respondit hunc in modum: quasi
 2 vero quidquam conferrat
 3 mortalis Deo, aut quasi non
 4 sibi metipsum comodet, qui sapit:
 5 quasi vel iucunditati vel utilitati
 6 sit omnipotenti, si tu sis innocens
 7 integrisque moribus, aut quasi
 8 te ob tuam religionem castiget,
 9 tecum iudicio congressus. Enim
 10 uero tua scelera multa, et crimina
 11 sunt infinita. Tu tuos fratres
 12 pignoratus es iniuria, et homines
 13 vestibus spoliasti, atque nudasti.
 14 Non aquam lasco dedisti bibere, et
 15 famelico negasti panem: quom
 16 interea *r* neruosi terram obtinuerunt,
 17 et auctoritate præditi eam
 18 habitauerunt. Tu viduas inanes
 19 dimisisti, pupillorumque extenuasti
 20 lacertos. Propterea circumdatus
 21 es laqueis, teque subita formido
 22 conturbat. Alioqui *x* tenebras
 23 non videres, nec aquarum
 24 obruereris inundatione. Nonne
 25 Deus calum æquat altitudine?
 26 Adspice vero siderum verticem,
 27 quam sint alta, et negas, quidquam
 28 scire Deum? Perinde ac si per
 29 ca-

m) non languet, sed cito perit. *n*) non magis potest dolere suorum vicem mortuus, quam gaudere. Nam in quem non cadit delectari, in eundem non cadit dolere. *o*) non potest de iis, quæ fiunt in terris, admoneri quom sit in sublimi et ideo infima parum di iudicet: hinc fit, vt impune peccent improbi. *p*) quid attinet eorum posteros dare pœnas, quas ipsi fontes non sentiant? *q*) in mortuorum accruum congerantur, sicut frumenta in metam. *r*) sepulcro, hoc est, morte delectent, quæ eis cum omnibus communis est. *s*) non quia religiosus es, sed quia religiosus non es, ideo te castigat. *t*) potentes. *u*) scilicet per te, hoc est, fauisti potentibus. *x*) non esses in malis.

caliginem iudicet, et, quum sit in nubium latebra, non cernat, in orbem cælesti ambulans. Obseruastine p̄scos mores, quibus vixere mortales scelerati? Qui immaturo tempore perditū sunt, eorum fundamento fluctibus offuso: qui Deo dicebant: abi hinc, et quid fecerit eis omnipotens, qui eorum domos impleuisset bonis? et me præterit impiorum consilium? Hoc viso, lætantur boni, illosque derident innocentes, quippe qui fuerint ex rerum natura sublati, quorumque reliquias ignis consumserit. Componere cum illo, (mihi crede,) et saluus eris, atque ita fiet, vt tibi bene eueniat. Accipe ex eius ore legem et eius verba in animum reconde. Si te ad omnipotentem conuerteris, reficiaris, remota ex tabernaculo tuo nequitia: et humi tantum auri Ophirisque pones, quanta sunt fluuiatilia saxa, et auri vim immensam, et argenti cumulos habebis. Tunc enim te omnipotente oblectabis, et ad Deum vultum attolles, isque te orantem exaudiet, et vota tua soluet: quauque rem decreueris, rata erit, suasque vias splendor illustrabit. Deprimuntur enim, quos tu dicis elatos, et ille modestos conseruat. Regionem liberat innocens, et ea que tuarum manuum puritate liberatur.

CAPVT XXIII.

Iobis timor de iudicis mente, atque sententia: se pugnare idem, non dare se pœnas dignas.

ET Iobus, etiamnum tristis est oratio mea, inquit, ingra-

uescit meum vulnus meo gemitu. Vtinam illum sciam ac inueniam: venirem ad eius sedem, agerem apud eum causam, et os plenum haberem argumentis: cognoscerem, quibus ille verbis mihi responderet, et, quid mihi diceret, considerarem. Vtrum numero siis copiis mecum decertaret, an potius ipse me inuaderet? Ibi probus cum eo disceptaret, tandemque meum iudicem euaderem. Sed, siue orientem versus eam, nusquam est; siue retro, non animaduertam eum: ad sinistram si quid faciet, non cernam: si se ad dextram abdet, non videbo. Quum autem mores iuxta mecum nouerit, si me exploret, aureus exibo. In eius vestigiis pedes meos continui, eius viam tenui, nec ab eius labiorum præceptione deflexi, nec meum mutauit institutum, quin eius oris dicta recondita habui. Sed, ipse ita vnusmodi est, vt retrahi nequeat, quo minus, quod animo concupiuit, id faciat. Perficiet enim, quod de me decretum est, qualia multa sunt in eo. Itaque perturbarer eius præsentia, et vel ipsa contemplatione eum pertimescerem, meumque cor molliret Deus, et me turbaret omnipotens. Nec enim a tenebris abessem, nec ille meo conspectui caliginem subduceret.

CAPVT XXIII.

Iobis peccatum in Ioue providentiam, quod gaudeant mali. Diuini iudicii altitudo ex breui malorum letitia, panisque perpetui.

* **C**ur ab omnipotente non sunt occultata tempora, ita, vt qui eum norunt, non viderent

N II

) ante diluuium. b) obseruastine quid eis. c) et tamen negas te intell. d) Per tertiam personam transtuli, vt postulat sententia, et Græcus habet ac Latinus interpres, quum tamen in Hebræo sit prima. e) tantum auri et Ophiris (id erat aurum præstantissimum) habebis, vt id humi ponas iaceruatim. f) tuæ actiones erunt prosperæ. g) alicuius innocentia. h) ostenderem me esse inontem. i) innocentissimus ero. k) quantumvis sim innocens, nihil apud eum efficiam, qui sit immutabilis. l) qualis fere est eius consuetudo. m) inter disputandum cum Deo manerem in hac miseria.

ni sub aquis contremiscunt, apud quem nudus est orcus, et sine tegimine Pluto. Qui septemtrionem extendit super inane, et terram super nihil suspendit. Qui aquam suis in nubibus ita cohibet, vt sub ea non rumpantur nubes. Qui a solii facieni tenet, id sua nube consternens. Terminum definiuit aquis duraturum, donec lux simul et tenebræ deficiant: quo increpante labefiant attonitæ cæli columnæ. Cuius vi dissiit mare, cuius prudentia altum percellitur. Qui suo spiritu cælum ornauit, sua manu teretem formauit anguem. Atque hæc sunt eius operum pars, et quantula portio eius audita est? et quis eius virtutum onitru perspicit?

CAPVT XXVII.

obi de se defensio, quod sit innocens. Accusatus a Iobo Ioua. Sceleratorum erumina. Locupletum calamitas, vanaque spes.

IVM sententiam persequens Iobus, per Deum immortalem, inquit, qui me meo iure priuauit, per omnipotentem, qui mihi conciliauit animi dolorem, namdiu durabit in me flatus, et in aso diuinum habebō spiritum: nihil iniquum labiis eloquar, nihil lingua fraudulentum effabor. Ab a me, vt, a vobis ius esse, fatear: tuis animam agam, quam mihi tegritatem detraham. Innocentiam meam tenebo, nec remittam: ne vquam, donec viuam, mihi ens erit irreligiosa. Sit hoc inicorum et aduersariorum meoim, vt iniusti sint et iniqui. Quid enim sperandum erit simutori, qui quæstum fecerit, quum Deus animam eripiet? Num is clamorem exaudiet Deus, quum contigerint aduersa? aut sese

omnipotentem delectabit, Deum iugiter inuocans? Docebo vos diuinitus, et ea, quorum auctor est omnipotens, non celabo. Nam vos quidem, si quidem omnes fatidici estis, cur vos tam futiles præbetis? Hæc est hominum impiorum a Deo conditio, et hereditas, quam ab omnipotentem consequuntur feroces: quod si liberis abundant: pereunt ferro, eorumque progenies non habet victum ad saturitatem. Eorum superstites sepeliuntur mortui, viduis non plorantibus. Si tantum argenti congeserit, quanta humus est, et tantum vestis comparauerit, quanta est argilla: quod compauerit, induet aliquis iustus, argentineque particeps erit innocens: Confruit finearum more domum suam, aut sicut vmbraculum facit custos. Iacet diues intumescens, et intra oculi momentum perit. Eum inuadunt vndatim terrores, et nocturna surripit tempestas. Aurfert abeuntem eurus, et ex suo loco abripit. Eum Deus, nihil parcens, vrget, nec is illius manum effugit. Ille eum manibus expuldit, et ex suo exhibilat loco.

CAPVT XXVIII.

Iobus de arcana Iouæ sapientia.

***E**St quidem argentum inuenire, et locus, vnde constletur aurum. Ferrum ex humo petitur, et fundit æslapis. Tenebris imponitur finis, et, quidquid perfectum est, rimantur, caliginis et atræ noctis gemmas. Deriuantur ex peregrino solo flumina, et ignorata pedibus, et, quæ caruerant hominibus, vagantur. Tellus, ex qua victus oritur, subter quasi incendio euertitur. Sapphiri locus est in eius lapidibus, habetque pulueres auri, quam viam neque

N n 2 noue-

cæli, quod est eius solium. b) valenti simum. c) diuinitus indurum. d) me fontem esse confitear. e) oracula. f) ad breue tempus. g) scilicet rinea aut aliarum rerum, quæ sub die sunt. h) sub terra abditas.

8 nouerant alites, neque vulturi ad-
 9 spererat oculus, neque crucium
 10 ferarum genus calcauerat, neque
 11 peruaserant leones. Cautibus ad-
 12 ferunt manus, euertunt a stirpe
 13 montes, excindunt in rupibus
 14 amnes, et rarissima quæque adspi-
 15 ciunt oculis. * Ex lacrima perferu-
 16 tantur fluiuos, et abdita proferunt
 17 in lucem. Sed sapientia vnde in-
 18 uenietur? et vbinam prudentiæ
 19 locus est? Nescit homo, quan-
 20 ti sit æstimanda, nec ea in viuenti-
 21 um terra inuenitur. Eam negat
 22 profundum in se, negat mare apud
 23 se esse. Ea non auro comparatur,
 24 non argenti pretio rependitur.
 25 Non auro compensatur ophireo,
 26 non onyche pretioso, non sapphiro.
 27 Non eam aurum, non murrha æ-
 28 quiparat, non est cum obrizo per-
 29 mutabilis. Ramot et gabis^k memo-
 30 randa non sunt, gemmas præ-
 31 ponderat sapientia. Non eam to-
 32 pazius æquiparat æthiopicus, non
 33 est cum puro compensanda auro.
 34 Vnde autem veniet sapientia? aut
 35 vbi tandem prudentiæ locus est?
 36 Ea vero et omnium mortalium latet
 37 oculos, et acereis abdita volucribus
 38 est. Pluio letumque dicunt, / se
 39 eius quidem audiuisse famam: qua
 40 sit adeunda, et quo sit in loco, no-
 41 uit Deus; utpote qui ad extrema
 42 terrarum conspiciat, videns, quod
 43 toto sub cælo est, is qui et vento
 44 pondus facit, et aquam mensura
 45 condit, qui et pluuiæ legem, et
 46 fulgentibus tonitruis viam præfiri-
 47 bit. Is eam olim et vidit et decla-
 48 rauit, eam et condidit et peruesti-
 49 gauit, hominique dixit, Domini
 50 metum esse sapientiam, et maleficii
 51 declinationem prudentiam.

CAPVT XXIX.

*Iobus de transacta prosperitate. Grati-
 tudo eiusdem in Deum.*

Hæc fatus Iobus, sententiis uti
 perrexit in hunc modum: o 2
 si eo statu essem, quo mensibus
 præteritis, quo me tempore custo-
 diebat Deus, quum caput meum
 collustraret illius lucerna, cuius ad-
 lunen incederem per tenebras,
 * qualis eram mei veris tempore,
 quum meo tabernaculo familiaris
 esset Deus, quum adhuc et mihi
 adesset omnipotens, et me mei sti-
 parent famuli. Quum quidem
 mea butyro lauabam vestigia, et
 apud me fundebat rupes riuos olei.
 Quum in curiam per urbem profi-
 ciscebar, aut in foro meam sedem
 parabam, videntes me iuuenes
 abdebant sese, et senes adsurge-
 bant atque stabant. Principes a
 verbis abstinebant, admota ad os
 manu. Latebat procerum vox, et
 palato adhaerebat lingua: quippe
 quum me, quæ auris audiebat, bea-
 tum ferret, et qui spectabat oculus,
 de me testaretur. Nam et^o conque-
 rentes inopes liberabam, et adiuto-
 re carentes pupillos. Mihi gratias
 agebant periclitantes, et viduarum
 mentes exhilarabam. Indutus e-
 ram iustitia, et æquitate, tamquam
 toga et tiara, vestitus. Eram ego
 et cæcis oculorum, et claudis pe-
 dum loco. Ego et pauperibus pa-
 ter eram, et nihil ad me pertinen-
 tes causas indagabam, et iniquo-
 rum molares rumpebam, eisque
 prædam extorquebam ex dentibus.
 Itaque cogitabam, me in meo ex-
 spiraturum nido, et tamdiu proro-
 gaturum ætatem, quam numerosa
 est arena. Mea radix erat in hu-
 morem explicata, et in mea mane-
 bat segete ros. Mihi et honos
 perpetuabatur, et arcus in manu vi-
 gescebat. Me audientes suspicie-
 bant, ad meam sententiam taciti,
 nec mea dicta retractabant, per-
 fundente eos oratione mea. Me 2:

tam-

d) puro gemmas. k) cum ea conferenda. l) eam sibi tantum auditione notam esse.
 m) butyro et oleo circumflebam. n) auctoritate et grauitate mea territi. o) qui-
 bus fiebat iniuria. p) alienas.

tamquam pluviam suspiciebant, oribus, sicut ad serotinum imbrem, hiantes. Si quando cum eis ludebam, q non credebant, neque vultus mei lumen deiciebant. Si cum eis versari placebat, sedebam superius, et tamquam in agmine rex habitabam, perinde ac qui lugentes consolaretur.

CAPVT XXX.

Iobis querela contra hominum acerbisatem, et insolentiam, contra Iovis iram. Mortem cunctos exi, ere tandem.

AT nunc me derident minores me natu, quorum ego patres dedignatus essem cum neis pecuariis ponere canibus, nihil eorum manu in viribus inigens, quibus periisset vigor ætatis. Qui præ cgestate atque fame oca fenta, obscura, vasta squalentiaque sectabantur, carpentes aut arbusa malvas, et iuniperinis adicibus vescentes. Pellebantur medio, et eis tamquam furibus oculamitabatur, itaque in torrentium scrobibus in terræ et scopulorum cavernis habitabant, interürgulta musfantes, et se sub rusco ontrahentes, homines et insani et glorii, mortalium infimi. Atunc eis disterio, eis fabula sumi, se abominantes recedunt a me, nec se a mea facie conspuenda content. Quoniam Deus, laxato neruo, me adflixit: adolescentem; piecto erga me freno, confurgens ad dextram, meos pedes labeciunt, et in me perniciosi ferunt. Impediunt meos aditus, collitis ad euertendum me viribus, cui nullus subueniat. Me ceu er latam muri labem adoriuntur,

subter ruinam ruentes. Versi ter- 14
rores in me, præstantiam saluem-
que meam, quasi quidam ventus
nubesque peruadens, persequuntur.
Itaque versat sese meus animus: 15
me misera inuasere tempora. No- 16
ctu mihi perfodiuntur artus, in-
festorque sine vlla intermissione.
Tanta me vis, x tamquam mea tu- 17
nica ora, circumcingit, vt mea 18
vestis tentetur, z illo me in lutum
redigente, ita vt sim perinde ac hu-
mus atque puluis. Ad te si queror, 19
non exaudis me: a sin sto, b contem-
plaris me: mihi crudelis factus es,
et robore tuæ manus aduerfaris.
c Me sublatum vento imposuisti, et, 20
ne proficiam, disoluisti. Sed fu- 21
turum scio, vt me mors et cum-
ctis destinata mortalibus domus re-
creet. Et certe non adferet ille 22
manum tumultis, carebuntque 23
quos dederit exitio querimoniam.
Equidem eos defleui, quorum e 24
rant dura tempora: pauperum 25
vicem animo dolui. Sed quum 26
bonum sperarem, venit malum, et
lucem expectanti venit caligo. in- 27
testina mihi sine intermissione fer-
uent, mihi misera acciderunt tem-
pora. d Ater nec tamen insolatus 28
dego, et stans in cœtu quiritor.
e Germanus sum draconum, et stru- 29
thionum familiaris. Mihi præ 30
æstu et pellis nigrat et membra æ-
stuant: mea cithara in luctum, 31
mea instrumenta musica sunt in
vocem conuersa flebilem.

CAPVT XXXI.

*Iobis de propria puritate. Desiderium eo
iusdem de scriptore sue cause.*

Pactionem feci cum meis oculis, nequaquam adspicere virgines. Nam quæ me fors et
N n 3 con-

) scilicet me ludere sed seria agere, nec mihi ideo minorem tribuebant auctoritatem. r) hoc est, me contumeliosissime tractant, s) scilicet arcus sui. t) verecundia. u) morbi. x) vndique. y) adficiatur et putrescat. z) Deo. a) non queror. b) cernis et affligi sustines. c) effecisti, vt non magis obniti que proficere valeam, q am si in aere penderem, vbi nullum solidum esset solum. d) non æstu solis atratus, sed luctu. e) vociferor vt.

conditio ab omnipotente Deo su-
 3 perne maneret? Nimirum per-
 nicies et interitus improbos ma-
 4 net et maleficos. Nimirum vi-
 det ipse meas vias, omnesque meos
 5 gressus numeratos habet. Si me
 gessi nequiter, et ad fraudem pedi-
 6 bus festinaui: ponderet me iusta
 statera, cognoscatque Deus integri-
 7 tatem meam. Si gressu de via
 deflexi, et f oculos meos mente se-
 8 curus sum, aut adhaesit manibus
 meis macula: quod seminauero
 9 comedant alii, mei que fetus eradi-
 centur. Si mentem habui ad mu-
 10 lieres procliuem, aut pro foribus
 alterius insidiatus sum: molat
 11 mea coniux alteri, eique incubent
 12 alii. Est enim hoc flagitium cri-
 13 menque puniendum, est, inquam,
 ignis ad interitum vsque edax;
 qui omnem meum prouentum ex-
 14 stirparet. Si serui aut ancilla meae
 ius detrectaui, quum mecum con-
 15 tenderent: ecquid agam, quum
 surget Deus, quumque inquiret,
 16 quid ei referam? Quum idem il-
 lum, qui me, fecerit in ventre, idem
 17 nos condiderit in utero? Si te-
 nuibus, quae cuperent, negaui, aut
 18 viduarum oculos confeci, me-
 umque cibum solus comedi, ita vt
 19 non comederent ex eo pupilli, ac
 non mecum adoleuit misericordia,
 eamque ex utero meae matris eduxi;
 20 si vidi vestis penuria pereuntem et
 carentem tegumento pauperem;
 21 si non mihi bene precata sunt eius
 latera, ac non concaluit ouium vel-
 22 lere mearum; si attuli pupillo
 manus, quod viderem, habere me
 praesidium in senatu: excidat mi-
 23 hi ex humero scapula, meumque
 brachium ab vna abrumptur.
 24 Nam mihi terrori fuit a Deo peri-
 culum, contra eius excellentiam
 nihil possem. Non in auro spem

mihi collocaui, aut in obryzo si-
 duciam statui. Non sum laetatus, 25
 habere me multas opes, grandem-
 que facultatem comparasse. Si 26
 splendentem solem, si praecclare in-
 cedentem lunam vidi: non sum 27
 animo clam ita deceptus, vt h ore
 manum meam oscularer. Nam 28
 et id vindicandum crimen est: ne-
 gassem enim supremum Deum.
 Non sum laetatus inimici mei infor-
 29 tunio, nec exsultaui, quod ei ma-
 lum contigisset, neque commisi, 30
 vt ita meo palato peccarem, illius
 vt vitae imprecarer: quamuis mei 31
 contubernales illius carnem insa-
 tiabiliter exoptarent. Foris non 32
 pernoctauere peregrini: fores meas
 viatoribus patefeci. Non celauit, 33
 sicut Adamus, meum peccatum,
 meum crimen occultans in meo si-
 nu, et quod turbae frequentiam re- 34
 formidarem, et vulgi contumelia
 deterritus tilerem, nec extra fores
 prodirem. Vtinam ille me audiat: 35
 * mea quidem cupiditas est, vt me-
 cum disputet omnipotens, / codi-
 cem scribente ipso aduersario meo:
 nae ego eum humeris circumfer- 36
 rem, eo pro corona redimitus; illi 37
 meorum pasuum numerum ex-
 ponerem, cum eo n principaliter
 congressus. Si o de me mea terra 38
 conqueritur, simulque plorant eius
 sulci; si p vires eius sine pecunia 39
 comedi, aut eius dominorum ani-
 mos vexaui: pro tritico tribu- 40
 lus, pro hordeo oriatur ebulus.
 Haec tenus Iobi sermo.

CAPVT XXXII.

*In alios amicos Elius, quod inepti sint.
 Iouanem spiritum prudentem facere, non
 etatem.*

Hic quum tres illi viri cum Iob
 disputare desisissent; quoniam
 sibi innocens esse vide-
 retur:

f) cupidus fui. g) feci, vt plorarent. h) admirabundus et tacitus solem adora-
 rem. i) eam perdere ac deuorare ardent. k) quasi mihi male conscius essem.
 l) vobis disputationem scribentibus. m) omnem meam vitam. n) praecclare,
 non timide. o) male paria est. p) non emta a me occupaui inuitis dominis.

2 retur: indignatus est Elius Barachelis filius Buzita, ex cognatione ramia, et indignatus est tum in Iobum, qui suam causam iustiorum esse contenderet, quam Dei, tum in tres eius amicos, qui quod contradicerent non inuenirent, quod damna:ent Iobum. Sustinuerat autem Elius loquentem Iobum, quod essent illi atate se prouertiores. Sed quum videret Elius Barachelis filius Buzita, illos tres viros nihil habere, quod contradicerent: indignatus sic contra verba fecit. Ego natu minimus, vos grandiores estis: quæ causa fuit, vt dubitauerim, veritus meam vobis aperire sententiam. Cogitabam grandæuitatis esse loqui, et tot annorum exferere sapientiam. Verum adfletu aguntur homines, eosque præpotentis aura reddit intelligentes. Non sapiunt et magistri, non senes rationem perspiciunt. Quapropter audi me, inquam, dum meam et ipse sententiam profero. Equidem expectaui vestra verba, vestra argumenta auscultans, dum conquiretis orationem. Sed dum vos attendo, nullus vestrum Iobum refellit, aut ad eius dicta respondet, et ne forte dicatis, inuenisse vos sapientiam, eum a Deo persequendum esse, non ab hominibus. Nec ipse in me direxit orationem, nec ego ei vestris respondebo verbis. Territi nihil iam contradicunt, verbis superfedent. Et quia sic, vt expectabam, non loquuntur, sed cessantes nihil iam contradicunt: contradicam ego quoque pro mea parte, adferam et ipse meam sententiam. Nam oratione plenus mei spiritu pectoris vrgeor. Meum quidem pectus, incluso vino simile, crepat, vt vires noui. Lo-

quar, vt habendo sermone et contradicendo recreer. Neque vero cuiusquam rationem habebō, nec ulli homini indulgebo, quippe indulgendi nescius: alioqui periculum esset, ne me tolleret meus creator.

CAPVT XXXIII.

Iobis peccat. per Eliam detecta. Non discipendum cum Iona, neque ipsius opera curiosius indaganda.

Ceterum audi, Iobe, meam orationem, meaque verba omnia auscultata. En ego mecum os aperio, loquitur in meo palato mea lingua. Mea mens recta dictabit verba, et labra pura eloquentur sententiam. Me omnipotentis Dei spiritus adflatusque fecit, ac vita donauit. Si potes, responde mihi, mecumque congressus confite. Ecce in pro Deo, sicuti potest, stulabas, qui quum et ipse sim ex luto factus: neque tui mei terror perturbabit, neque premet auctoritas. Dixisti sane in meis aurbus, audiente me orationis tue vocem, licet a peccato et culpa purus mundusque sis, eum occasiones inuenisse contra te, et te pro hoste habere, tuosque pedes in cippum coniecisse, et tuas obseruare vias omnes. Iniuste tu quidem istud, vt tibi contradicam. Nam si maior est homine Deus, cur cum eo contendis, qui nullius rerum suarum rationem reddat? Siquidem semel locutus Deus, iterum rare nescit. Per nocturni somnii visum, quum sopore oppressi stertunt homines in cubili: tum eis parefacit aures, eorum penam concludens, vt homini facta detrahat, faciatque, vt absit a viro superbia. Eius animam vitamque retrahit ab interitu, ne per tela

N n 4 trans-

9) vos. r) neque vero est quod dicatis, vos ideo ei non contradicere, quod satis iam a Deo prematur malis, ne sit insuper oratione vestra vexandus. Immo ideo non refellit, quia estis indocti. s) homo sum vt et tu, ne tibi cum Deo impartitam esse conqueraris.

18 transeat. Quum vehementi dolo-
 19 re multatur in cubili suo, per quot
 20 quot habet membra, animo et
 21 appetitu omnem quamuis delica-
 22 tum cibum et escam abhorrente,
 23 et carne sic tabente, vt non adpa-
 24 reat, et, artubus ita depopulatis, vt
 25 non exsistent, adeo vt prope in-
 26 tereat, animamque agat, et si quis
 27 ei adsit orator angelus vel vnus ex
 28 mille, qui homini suum ostendat
 29 officium: Deus eius misertus
 30 iubet, cum a descendendo in interitum
 31 vindicari, et sese inuenisse mul-
 32 tam. Fit eius corpus iuuenili deli-
 33 ciatius, reuersum ad eius adole-
 34 scentie tempora. Exoratus Deus
 35 ei fauet, et eius vultum ouantis
 36 adspicit, et hominique suam reddit
 37 innocentiam. Et ille homines
 38 intuens, fatetur, se peccasse, illum
 39 autem æquum esse: se improbe
 40 fecisse, illum non sibi par retulisse,
 41 qui suam animam, ne iret in interitum,
 42 vindicauerit, ita vt vitæ lumen
 43 adspiciat. Hoc prorsus modo agit
 44 non parum sæpe cum homine De-
 45 us, eius animam ab interitu re-
 46 uocans, eumque vitali luce collu-
 47 strans. Attende, Iobe, audi me
 48 tacitus, dum ego loquar: si sup-
 49 petit oratio, responde mihi: lo-
 50 quere: nam equidem te infontem
 51 esse cupio: sin minus, audi tu
 52 me tacitus, et te sapienter docebo.

CAPVT XXXIII.

Elius argumentatur iniquum non esse iudicem Iouem. Amicus in Iobum, quod merito vexetur. Regna mutari, Ioue nuu. Eodem volente malum esse magistratum.

1 **T**VM loqui pergens Elius,
 2 audite sapientes, inquit, ora-
 3 tionem meam, et intelligentes
 4 auscultate mihi. Nam auris est,

orationem probare, vt palati, de
 cibi sapore iudicare. Agamus ex
 æquo, videamus inter nos, quid sit
 bonum. Dicit Iobus, se infontem
 a Deo iure suo prinatum esse, sibi
 in suo iure iniuriam fieri, se telis
 sœuiter peti nullum ob peccatum.
 Quis homo est cum Iobo conferen-
 dus? qui nugis abunde imbutus est,
 et maleficis socium se præbens,
 versatus est cum hominibus impiis:
 et tamen dicit, nihil profecturum
 hominem, si cum Deo cursu con-
 tendat. Quare, viri cordati, audite
 me: absit, vt iniustus Deus, vt ini-
 quus sit omnipotens, quin homi-
 nes pro merito remuneratur, et, vt
 dignum est cuiusque moribus, ad-
 ficit. Certe quidem non agit in-
 iuste Deus, non ius evertit omni-
 potens. Qui homini terram
 commisit, et orbem condidit vni-
 uersum. Idem si animum induce-
 ret, suum spiritum statumque ad se
 recipere: expirarent vniuersa
 corpora, et in puluerem redirent
 homines. Quod si quid est inge-
 nii: audi hoc, auscultate meis dictis.

* Fierine potest, vt qui tam recte
 curat, quæ agit, is sit iuris inimi-
 cus? Tune excellentem illum in-
 fontem damnabis? Qui reges ne-
 bulones, qui primates adpellat im-
 pios, qui nullam habet principali-
 um personarum rationem, nec
 locupletem anteponit tenui: quippe
 qui sint vtrique eius manuum opus.
 f) Repente moriuntur, et vel media
 nocte commoti decedunt homines,
 tollunturque generosi, et nulla ad-
 hibita vi. Habet enim coniectos
 in hominum mores oculos, eorum-
 que gressus omnes videt. Nullæ
 tenebræ, nulla tam atra nox est, vbi
 lateant malefici. Non enim hoc
 iam

z) ægroto. u) persuadeat, vt mores suos corrigat, Deoque supplicet. x) sibi illa hominis correctione satisfactum dicens. y) eum adspiciens efficit, vt ouet. c) hominem pœna liberat datâ venia. d) palam. b) pro merito puniuisse. e) iustum. d) queritur se infontem opprimi, quod cum Deo certet tanto inferior. s) qui homini et terram dedit et vitam, si vtrumque adimat, non facit iniuriam. f) scilicet interdum. g) diuinitus, nulla vi extrinsecus adhibita.

iam homini permittet, vt cum Deo
 5 iure experiatur. Frangit excellen-
 6 subrogat alios. Igitur eorum ope-
 ra nota facit, dum^b vertente nocte
 7 contunduntur, eo illos vt impi-
 os percutiente in conspicuo loco,
 propterea quod ab eo sequendo de-
 8 clinauerint; neque se prudenter
 in omnibus traditis ab eo viuendi
 9 rationibus geserint, adferendo
 ei tenuium querelas, et efficiendo,
 vt inopum querimonias audiret.
 10 Eo quidem quietum reddente, quis
 11 damnabit? Eo faciem vel genti
 vel homini cuiuspiam subtrahente,
 2 quis eum adspiciet? Qui facit, vt
 regnet spurcus homo: ad populi
 3 detrimenta. Nam Dei est dicere:
 4 condono, non perimam. Si quid
 me latuit, tu submone me: si quid
 improbe feci, non amplius faciam.
 5 ^k An id a te perficietur, vt tu impro-
 bes, tu idem probes, ego non item?
 6 quod si quid scis, dicito. Cordatus
 sapiensque vir mecum colloqueretur,
 7 et me vicissim audiret. Iobus
 indocte loquitur, et parum pruden-
 8 ter verba facit. Volo Iobum eo-
 usque ^m exerceri, dum recantet apud
 9 homines improbos. Alioquin
 addet suo delicto peccatum: ⁿ plaudens
 inter nos, et in Deum garruens,

CAPVT XXXV.

*Improbitas non Deo, sed improbo damnosa:
 eisdem pietas.*

1 **D**Einde disferere pergens Elius,
 2 hoccine æquum esse, arbitra-
 ris, inquit, quod dixisti, te
 iustiozem habere causam quam
 3 Deum, negans tibi prodesse aut
 4 conducere innocentiam? Ad quæ
 ego tibi respondebo, et tuis amicis
 5 vna tecum. Suspice et intuerè

cælum, et adspice, quanto sit æther
 sublimior te. Siue delinquas et
 6 multa pecces: quid illi facies, aut
 officies? siue sis iustus, quid illi
 conferes? aut quid accipiet ex tua
 7 manu? Tuæ conditionis homi-
 8 nem et homine natum tuæ vel im-
 pietas attingit, vel virtus. Quum
 9 multorum vi et iniuriis opprimun-
 tur homines, clamant illi quidem
 et quiritantur, sed non dicunt:
 vbi est Deus creator noster? qui
 10 noctu cantare dat, qui nos et be-
 11 stiis terrestribus, et aereis volucris
 doctiores fecit ac sapientiores?
 Igitur tum de malorum superbia
 12 quiritantes non exaudit: vtpotè
 13 quum nequitiam non exaudit
 Deus, non adspiciat omnipotens.
 Enimuero quamuis, vt dicis, visu-
 14 rus eum non sis: est tamen apud
 eum iuris obtinendi locus; modo
 eum exspectes. Nunc, quum non
 15 irate animaduertat, nec sciat esse
 vehementior: Iobus temere ver-
 16 ba facit, et garrulitate vtitur in-
 docta,

CAPVT XXXVI.

*Elius Iouanam aperit iustitiam. Cur casti-
 get, ac percutiat Iona. Simulatorum iu-
 dicium nil nisi desperatio.*

TVM orationem continuans E-
 lius: sustine me paullisper,
 2 inquit, dum tibi edisfero: ha-
 bet enim Deus adhuc, quod dicat.
 Longe petam meam sententiam, et
 3 iustitiam conditori meo tribuam.
 Nam profecto non falsa est oratio
 4 mea: tecum agitur sinceris senti-
 tiis. Quum sit Deus excellens,
 5 quum sit, inquam, et excellens et
 magnanimus: non est tam disso-
 6 lutus, vt vel impios conseruet, vel
 N n 5 ius

b) cito et ex improviso, s) vtrita populum mulcet. k) cur plus iuris habeas in
 disputando, quam ego, vt quæ videantur vel improbæ, vel probæ. l) dispu-
 tando agitari. m) nos, quos dicit improbos. n) se tamquam victor iactans
 et nos explodens. o) non se ad Deum toto pectore conuertunt. p) lætitiarum
 conciliat in rebus tristibus. q) non te puniat tam grauitur quam dignus eras.
 r) scilicet per me, qui eius causam ago.

7 ius inopibus non concedat. Adeo
 8 viris bonis non subtrahit oculos
 9 suos, vt etiam eos cum regibus in
 10 duraturo solio collocet ac euehat.
 11 Quod si catenis vinceti et calamito-
 12 sis capti funibus fuerint: declarat
 13 eis opera ipsorum, et quam vehemen-
 14 tia sint eorum peccata, eisque
 15 aurem vellit, et, vt se corraigan, at-
 16 que ab improbitate recedant, ad-
 17 monet. Si obediunt ac obsequuntur:
 18 bene et eleganter transigunt
 19 etatem annosque suos: sin minus
 20 obediunt; pereunt armis, et im-
 21 prudentes intereunt. Et simula-
 22 tores supplicii sui causa sunt, qui
 23 ab eo vinceti non implerent eum.
 24 Vita defunguntur ac moriuntur in
 25 iuuentate inter effeminatos: quum
 26 interim inopes liberet ille in eo-
 27 rum miseria: et eis in calamitate
 28 aures vellat. Te quoque ex an-
 29 gustu eripiet in latum spatium, cui
 30 nullum suberit periculum, ita vt
 31 mentem habeas et quietam et adi-
 32 pe scatenam. Sed si vniuerso iudicio
 33 fingeris: te iudicium atque
 34 ius tenebant. Nam ita sentitur,
 35 vt te nec rerum copia eripiat, nec
 36 multæ magnitudo adferat. Nihili
 37 fient opes tuæ aut aurum, aut
 38 quidquid denique viribus pollet.
 39 Noli anhelare noctem, qua e ve-
 40 stigio tolluntur homines. Caue,
 41 ne te conuertas ad nequitiam, quod
 42 eam præ miseria adprobes. Deus
 43 quidem = doctor incomparabilis,
 44 maior est viribus, quam vt ab eo
 45 quisquam facti rationem exigat, aut
 46 eum inique fecisse dicat. Memento,
 47 vt eius opus extollas, quem
 48 mortales suspiciunt, quem omnes
 49 homines inuentur, quem mortales
 50 præstantior est, quam vt id intelli-
 51 gamus, et annis est infinitus. Nam,
 52 coaque guttas eliciente, funditur

ex eius vapore pluuia, adeo vt 27
 manans æther defluat in pluriinos 28
 homines. Iam vero quis nubium 29
 distensiones perspiciat? Quæ sunt 30
 eius vmbraenli elationes, * in quas
 quidem suum lumen explicans ma-
 ris radices tegit. Per eas autem et 31
 populos vlciscitur, et victum co-
 piose largitur. Lucem palmis te- 32
 git, curaturque, vt ei occurratur,
 cui dum nuntiat alteram: accedit 33
 aduersus adscendentem ira.

CAPVT XXXVII.

*Eius admirabilem demonstrat sapientiam,
 iudiciumque Dei ex operibus eiusdem.*

AD hoc quoque expanseit ni- 1
 hi cor, ex suo commotum 2
 loco. Audite eius horribi- 3
 lem sonum, et prodeuntem ex eius 4
 ore fragorem, quem sub toto ia- 5
 culatur celo, collustrante eius luce 6
 tractus terræ. Post lucem strepit 7
 sonitus, dum ille sua superba voce 8
 intonat, nec cetera differt, audita 9
 sua voce. Intonat Deus sua voce 10
 mirifice: maiora facit, quam vt ea 11
 perspicere possimus. Iubet enim 12
 niui, vt sit in terris, et nimbose plu- 13
 uia suæ potentia concludit omnes 14
 homines, vt intelligat mortales 15
 omnes eius opera, subeuntque 16
 latibula feræ, et in suis lustris de- 17
 gunt. Ab austro venit tempestas, 18
 et ab aquilone frigus. Ad Dei fla- 19
 tum existit glacies, aqua late con- 20
 creta. Eius quoque splendor at- 21
 que lux nubes vrget et dissipat,
 etque illius industria sese circum- 22
 agunt atque versant, efficientes, 23
 quidquid eis imperauerit in orbem 24
 terræ, siue in nationem eas, siue 25
 in nationis territorium, siue bene- 26
 ficii gratia immiserit. Hoc auscul- 27
 ta, Iobe, sta et Dei contemplare 28
 miracula. Nostine, quando in- 29
 cum-

1) in iuuentute, nam libido mortem accelerat. 2) salutem nuntiet atque conferat. 3) diues fit et quietus. 4) male de Deo iudicas, dabis pœnas. 5) ne cona e improbo imitari, veno du repente pergas, sicut iam dixi. Vide cap. 34. 6) cuius est decore et imperare, non rationem reddere.

cumbat eis Deus, et suæ nubis lumine fulgeat? Nostine diuersitatem nubium, miracula perfectæ scientiæ? Aut quo pacto tua vestimenta caleant, illo^a terras ab austro quietas reddente? An æthera cum eo diduxisti, ita firmum, vt concretus esse videatur? Præmonstra nobis, quid ei finis dicturi, qui propter^b tenebras sumus impares. ^o Scilicet illi exponetur, si loquar, aut fabitur homo, quum fuerit ab-ⁱ sorptus? Quum^d ne fulgentem quidem lucem adspicere possint homines, quæ est in æthere, quem præteriens ventus expurgauit, veniente a septemtrionibus^e auro. ³ Dei terribilis est maiestas. Omnipotens is est, quem inuenire non possumus: viribus, æquitate, et iustitiæ præstantia tantus, vt responde-^d re non debeat. Quare metuant eum homines, quem nullus vel animo sagacissimorum videt.

CAPVT XXXVIII.

Ad Iobum Ioua. Dei iustitia patens ex operibus eiusdem.

IW in Ioua Iobo ex turbine sic respondit, quis iste est, qui tam indocta oratione^b prudentiam abolet? Accingere sane, vt virum decet, et mihi, qua te interrogabo, declarato. Vbi eras, fundante me terram? expone, si ea eruditione es. Quis ei dimensiones adhibuit, si nosti? quis in eam regulam intendit? In quam reni- niertæ sunt eius bases? aut quis eius angularem lapidem demisit, quæ tantibus pariter matutinis sideribus, vniuersoqueⁱ diuorum genere lætum personante? Quis foribus mare conclusit, quum egressum erupisset ex utero? Quum quidem id

ego nubis amictu texi, et caliginis fasciæ obligavi, ac meo circumscriptum decreto, repagulis et foribus cohibui, dicens: hucusque non vteris venies: et hic ponet tuorum fluctuum altitudo. An ætate tua matutino præcepisti? suum auroræ locum adsignasti? vt alas terrarum obtineat, * et ab ea disiliantur impii? Qui impii, mutato tamquam rubricæ sigillo, sunt vestis similes, et sua luce priuantur, sublimesque lacerti franguntur. An in maris fundum peruenisti, et in penitissimo profundo ambulasti? Num tibi patefactæ sunt leti portæ, et tætræ noctis ostia vidisti? Num ipsam adeo terræ amplitudinem perspexisti? iudica, si hoc totum nosti. Quam via est eo, vbi lux habitat? aut tenebrarum vbinam locus est? Vt eas finibus suis comprehendas, et, quibus ad earum domicilium semitis iri possit, teneas? Sciebas ne futurum, vt tum nascereris, et diu ætatem degeres? Numquid in niuis cellas peruenisti, grandinisque cellas vidisti, quam ego in aduersorum tempus referuo, in conflictibus pugnaeque diem? Vbi nam via est, qua diuiditur lux, eorum dispergens in terram? Quis nimbus aditum, quis intonanti fulguri viam aperit, pluendo in desertam terram, in qua nulli homines? Inculca vultaque satiendo, et terræ redditum germinando? Habetne patrem pluuia? aut quis roris guttas gignit? Cuius ex ventre prodit glacies? aut caelestem pruinam quis generat? Aqua lapidea delitescit, vndarum superficie constricta. An tu vel Vergiliarum delicias cohibere, vel Orionis rigores aperire potes? Num

a) serenitatem inducente. b) ignorantiam. c) si volet cum Deo disputare homo, conficieur. d) ne solem quidem, nedum Dei maiestatem. e) aureo sereno. f) Deus metuendus est, non cum eo disputandum. g) facti rationem reddere. h) negat prudentiam re. i) angelorum. k) ad fontes vicifcendos. l) indurata gelu. m) veris amantiam, quæ sit per Vergilias.

Luciferum suo tempore deprome-
 re, et Arcturum cum suis filiis edu-
 cere? Num cæli leges nosti, aut
 eius rationem exponere potes in
 terris? Possisne efficere, vt si ad
 nubes vocem tollas, aquæ copia te
 operiat? Num te mittente fe-
 rentur fulgura, et se tibi præsto ex-
 hibebunt? Quis in pectoribus
 sapientiam posuit? quis collocauit
 in præcordiis prudentiam? Quis
 ætheris rationem tam sapienter ex-
 plicauit, et cæli fluxiones quis coer-
 cuit, quum densata concreveret
 humus, et glebæ coalescerent?

CAPVT XXXIX.

*Ex pullis coruorum confidentiam in Deum
 agnoscimus. Eiusdem sanctitas ex mi-
 randis actionibus, atque creaturis*

NVM tu leuæ prædam venabe-
 ris, et inuentum leonum ad-
 petitum explebis: quum cu-
 bant in iustis, manentes in tes-
 quis ad insidias? Quis suam cor-
 uo escam suppeditat, eius pulli
 ad Deum vociferantibus, dum sine
 pastu vagantur? An tempus nosti
 partionis rupicaprarum, aut par-
 turientes ceruas obseruasti? Nu-
 merasti earum grauiditatis menses,
 earumque pariendi tempus nosti?
 Quum procumbentes excludunt fetu-
 suos, suis defungentes dolori-
 bus? Gliscunt earum pulli farre
 crescentes, et digressi non reuer-
 tuntur ad eas. Quis onagrimum di-
 misit liberum, et siluestrem asinum
 quis vinculis soluit? Cui ego
 solitariam domum, cui o salsas adsi-
 gnauim mansiones. Ridet oppida-
 nam turbam, nec agasonis clamo-
 res audit. Explorati montes præ-
 bent ei pabulum, omnesque secta-
 tur virentes herbas. Num tibi
 seruire uolet uniconis, aut ad tua

præsepia manebit? Num tu v-
 nicornem subiugio ligabis in sul-
 cis, vt post te liras occet? Tune
 ei, qui sit magni roboris, confides,
 aut laborem tuum committes?
 An credes fore, vt tibi fata referat,
 et in tuam comportet aream? p
 V-16
 trum generosiores sunt alæ stru-
 thiocamelæ, an pennæ plumæque
 ciconiæ? At ille ad terram sua
 relinquit oua, eaque fouet humi,
 non cogitans, ea pedibus conculca-
 tum et a terrestribus bestiis com-
 minutum iri: tam durus in suos
 pullos, quam si sui non essent, nihil
 formidans, ne inutilis sit suus labor.
 Nam priuauit eum sapientia Deus,
 nec ei prudentiam impertiuit. Si
 quando alte se tollit, et equum de-
 ludit et equitem. Tune equo ro-
 bur dedisti, aut eius clamoriam cer-
 uicem induisti? Tune eum, et ceu
 locustam, commouebis, quum ter-
 ror sit eius naribus decorus? Ca-
 uat serobem, exsultat fortiter, ad-
 uersus arma prodit. Pauenda ri-
 det imperterritus, nec gladio cedit.
 Stridente aduersus eum pharetra,
 micante hasta atque lancea, fer-
 uens tremensque terram dissipat,
 nec id habet pro tubæ sonitu.
 Ad tubæ clangorem gestit, et eni-
 nus pugnam, strepitum clamorem-
 que ducum odoratur. Tuane pru-
 dentia volat accipiter, alis austrum
 petentibus? An arbitrato tuo sub-
 lime petit aquila, et in alto nidu-
 lata, in rupe habitat, et in prærupti
 scopuli arce degit? Inde pabulum
 rimatur, oculis procul intuens,
 lambendumque suis pullis sangui-
 nem præbet: et, ubi sunt cadauera,
 ibi adest. Tum Iobum adloquens
 Ioua: an, qui cum omnipotente
 contendit, inquit, eum coarguet?
 Qui contra Deum argumentatur, ei
 contradicet? At Iobus Iouæ re-
 sponsionem

n) pluar? o) sterile. Nam falsa terra est ætissima. p) vt struthiocamelus
 fortiosior, sic ciconia sapientior est. q) tamquam pauidum. r) ad formidabi-
 lia sumet generose naribus nihil formidans. s) sagittis. t) non metuit
 tubæ sonitum ceu tem terribilem.

spondens, tam vilis ego, inquit, quid tibi respondeam? meam manum meo ori admoueo; semel locutus non contradicam, nec idem amplius iterabo,

CAPVT XL.

Humane infirmitatis et Iouæ omnipotentis collatio per Dei opera.

ET Ioua Iobum ex turbine adloquens: accingere sane, vt viro dignum est, inquit, et mihi, quæ ex te quæram, declarato. Tunc mihi ius meum extorquebis? me condemnabis, vt absoluaris ipse? Quod si lacertos habes, vt Deus, et voce tonas, vt idem: ornare sane excelitate ac sublimitate, et maiestatem atque decus indue. Sparge iræ tuæ fæuitiam, et omnes adspiciens elatos deprime, adspiciens elatos omnes deturba, et impios contunde protinus. * Eos humi simul obrue, eorum facies in obscuro demerge. Ita fatebor ego, tua te posse dextra te ipsum tueri. Ecce tibi elephas, quem vna tecum feci, qui sæno bouum ritu pascitur; is, inquam, vires et robur habet in lateribus, et ventris umbilico. Stringit caudam tamquam cedrum, * ramosis summæ caudæ neruis. Eius membra tibi sunt ænei, ossa vestes ferrei, denique is est * opificii diuini caput, eumque arinis adgredi solus is audeat, qui condidit. Nam ei pabulum ferunt montes, ludentibus ibi cunctis bestiis terrestribus. Sub umbrosis cubat arboribus, in arundinis latebra ac palude, vinbra tectus opacarum arborum, fluuiialibusque circumfusis salicibus: adeoque flumen sorbet intrepidus, vt, se Iordanem faucibus hausturum, confidat, tantum abest, vt se capi y cernat nare laqueis perforata. An tu ba-

lænam hamo trahes, aut eius linguam fune comprimes? Scilicet eius rostro vnicum admouebis, et buccam cuspide perforabis? Scilicet multis illa tibi supplicabit, aut te molliter adloquetur? Pa- ciscetur, credo, tecum, vt tu eam in æternum seruitium abducas: ludes videlicet ea quasi auicula, eamque tuis ligabis puellis: eam focii mercatores concident atque diuident. Scilicet eius pelle e uerriculum, et capite nasam replebis piscatoriam. Confere cum ea manum, et memineris, non repetendum prælium, * adeoque tua fallax erit, vt vel ad eius conspectum consternere.

CAPVT XLI.

Ex balæna natura manifesta Iouæ maiestas.

Nemo tam ferox est, vt illam excitet; tantum abest, vt mihi resistere quis possit. Quis me officiis anteuertit, vt ei gratiam referam? quod vsquam sub cælo est, meum est. Non silebo eius membra, viriunque rationem, et compositionis elegantiam. Quis eius summum vestitum patefaciat? quis geminum rostrum subeat? Faciei fores quis aperiat? eius dentibus formidine circumdatis. Superbe clipeata squamis est, arcæ compagine conclusis, quæ inter sese commissæ ne auræ quidem peruia iunctura, adeo aliæ aliis compactim cohærent, vt sint indissolubiles. Eius sternutatio splendore collucet, oculique sunt tamquam auroræ lumina. Ex faucibus produnt faces, absilientibus, tamquam stricturis igneis. Ex naribus prodit fumus, tamquam aheni feruentis ac vndantis. Flatus ardet carbonibus, manante ex eius ore flamma. Collo tanta vis inest, vt ab ea quibus difficultas perumpatur.

Cor. 14
poris

*) interfice et e rerum natura tolle, sicut ego. x) Dei opus excellentissimum, et soli Deo superabile. y) finat. z) et memento tibi ab ea pereundam.

15 poris toros habet immobili solidi-
 16 tate compactos. Cor et saxo et
 17 inferiore mola firmitus. Ea se
 commouente formidant a diui, fra-
 ctique labefactantur. Eius con-
 18 gressum non enses sustinent, non
 hastæ, non misilia, non lorice.
 19 Ferrum pro palea, chalybem pro
 20 putri ligno ducit. Non eam fu-
 gauerint sagittæ, ei b vertuntur in
 21 stipulam fundarum silices. Pro
 stipulis habentur catapultæ, ridet-
 22 que vibratam lanceam. Sub ea
 sunt aculeati murices, prosternit
 23 in limum scopulos. Fervescit
 ollæ ritu gurgites, vtens mari pro
 24 mortario, post se relinquit lucidum
 vestigium, vt pelagi canos
 25 putes esse. Ei nihil par est inter-
 ris, facta est impauida. Altissima
 quæque despiciet, ea regina est
 in omne genus ferarum.

CAPVT XLII.

- Iobus ad sanitatem rediens. Amici tres a Deo increpati. Iobus orans pro necessariis. Fortunatus iterum a Ioua Iobus.

1 **H**ic Iouæ respondens Iobus:
 2 scio, te omnia posse, inquit,
 et esse tuos conatus inelucta-
 3 biles. Qui c providentiam tollit,
 imperitus est: itaque, quæ ego ex-
 4 posui, non intelligebam: et maiora
 sunt, quam pro meo capti, mira-
 5 cula. Audi, quæso, quæ ego di-
 6 cam, et mihi, quæ ex te sciscita-
 7 bor, exponito. De te aurium
 auditione acceperam, sed nunc his-
 ce oculis te video. Itaque mihi
 displiceo, meque humi in puluere
 pœnitet.
 Postquam huiusmodi verbis
 Iobum adfatus est Ioua: Eli-

pham Themanitam sic adloqui-
 tur; irascor tibi tuisque duobus
 amicis, quoniam de me non recte
 locuti estis, sicut meus Iobus.
 Quamobrem sumite septem tauros, 8
 et totidem arietes, et Iobum meum
 adite, ac sacrificium pro vobis fa-
 cite, et Iobus meus pro vobis ora-
 bit, et ego in eius gratiam non agam
 vobiscum, vt vestra meretur insa-
 nia, qui non recte de me locuti si-
 tis, sicut meus Iobus. Igitur iue- 9
 runt Elphas Themanita, Baldadus
 Suhita, et Sophar Naamathita, et
 Iouæ mandatum exsecuti sunt. Et 10
 Ioua Iobo pro amicis supplicanti
 exoratus, ab eo calamitatem depu-
 lit pro suis amicis deprecato, eique
 omnia, quæ habuerat, conduplicauit
 Atque ad eum venerunt omnes eius 11
 cognati et cognatæ, et antea noti, et
 cum eo in eius domo epulati sunt,
 eiusque vicem dolentes, eum super
 tot malis, quæ ei Deus inuexerat,
 consolati sunt, eique singulas ques-
 sitas, singulasque aureas armillas
 donarunt. Ioua autem Iobum 12
 postea fortunatiorem fecit, quam
 fuerat antea, ita vt habuerit quatu-
 ordeciim balantum millia, camelorum
 sex millia, mille bouum iuga,
 et mille asinas. * Habuit et septem 13
 filios et tres filias, quarum vnâ 14
 Iemiam nominauit, alteram Cas-
 sianam, tertiam Querennappucam,
 quibus Iobi filiabus pulchritudine
 pares nullæ in orbe exstabant. Iis 15
 pater hereditatem tribuit inter ip-
 sarum germanos. Vixit autem 16
 Iobus postea annos centum quadra-
 ginta, viditque suos natos et nepo-
 tes ad quartum genus, atque ita 17
 senex Iobus et plena ætate mortuus
 est.

a) homines primarii. b) non plus nocent, quam stipula, c) te prudenter orbem rogere negat.

PSALMORVM

LIBERI.

PSALMVS I.

Proborum acque piorum felicitas, impiorum erumna, beatorum gratia.

G. Davidis vatis et regis carmen. H.

BEATVS homo, qui in impiorum consilio non versatur, nec improborum viam insistit, nec in sede scurrarum sedet. Sed Iouæ lege delectatur, de ea dies noctesque cogitans. Hic arbori similis est ad aquæ riuum lata, fructum suum suo serenti tempore, foliis non deciduis, omniaque facit prospere. Impii contra similes sunt paleæ, quam ventus agitat. Itaque impii in iudicio, scelerati in bonorum cœtu non consistent. Nam et bonorum viam curat Ioua, et malorum via peritura est.

PSAL. II. 2

Tyrannorum in Deum coniuratio. Ad reges David vti Deos sine audientes. De Christo vaticinium.

Quid tumultuantur gentes? populi vana conantur? Conspirant orbis reges? coeunt optimates contra Iouam atque eius vinctum? Abrumpannus eorum nexis: abiciamus eorum vincula. Ridet caliceola: Indificatur eos Dominus. Tandem eos iracunde adloquetur, et sic incandescens perturbabit. Ego vero regem meum in Sionem meum sacrum montem reauit. Narrabo Iouæ decretum, qui mihi dixit: tu filius meus es, ego te hodie genui, postula a me, et tibi gentes in hereditatem, orbis

fines in possessionem dabo: quos tu sceptro regens ferreo, tamquam fictile collidas. Quamobrem sapite, o reges, corrigimini, o terrarum gubernatores. Seruite Iouæ cum timore, exultantes cum timore. Osculamini natum, ne, si indignetur, vestras res perdatis, illius ira protinus incensa: cui felices quicumque confidunt.

PSAL. III. 3

In Dauidem filius. Patris ad Iouam refugium, spes, gaudium de felici rerum euentu.

Cantio Davidis, Absalomum filium suum fugientis.

OIoua, quam multi me infestant? quam multi in me consurgunt? quam multi negant, vllam animæ meæ in Deo salutem esse positam? Sela. Atqui tu, Ioua, meus es clipeus, et gloria, quic meum caput extollis. Qui mea voce inuocatus, me ex tuo sacro monte exaudis: quo quidem tutante me, ita cubo, dormio, expergesio, vt hominum legiones, quæ me circumsideant, non reformidem. Age, Ioua, defende me, mi Deus, qui meis omnibus aduersariis malas feris, impiorum dentes confringens. Tuum est, Ioua, conseruare, tuoque tuos fauore prosequi. Sela.

PSAL. IIII. 4

Absalon in patrem. Senex ad Iouam contra coniuratos. Principes Israelis incipalis.

crepati. Preces ad Iouam contra hostiles infidias

1 Præcinenda fidibus cantio Dauidis.

2 **I**nuocantem me exaudi, o Deus æquitatis meæ, qui me ex rebus aduersis explicas! miserere mei, et meas exaudi preces. O hominum genus, quousque meam gloriam ^d in infamiam? quousque falsa studentes, amabitis triuola? Sela.

4 At cognoscite, vt Ioua me piuin sibi, vt eximium, secreuerit, quem se inuocantem exaudiat. Horrete peccare, hæc cum animis vestris cogitantes, in vestris cubilibus, et silete.

6 Sela. Facite sacrificia iustitiæ, 7 Iouæ confidentes. Verum quis nobis exhibebit bona? (inquiunt multi), collustra nos luce tui vultus

8 Ioua, qui meum animum voluptate adfcis ob annonam frumentii, atque vini, quibus abundant: 9 quique me solus ita in tuto collocas, vt quiete cubem simul, atque dormiam.

PSAL. V. 5

Dauidic æruina profugi, preces ad Iouam et lacrima. Spes perdendosum hostium. Redstem sperans Dauid, implorans a Ioua subsidium. Aduersariorum prauitas.

1 Præcinenda ad lyram cantio Dauidis. f

2 **V**erbis meis ausculta, Ioua: perpende cogitationem meam: attende meæ querelæ vocem, mi rex atque Deus Te enim oro, 3 Ioua, g mane vocem meam audis, mane tibi præsto sum intentus. Neque enim is Deus es, cui placeat 4 improbitas, cui familiares sint mali, cuius oculis obuersionentur insani: 5 odisti maleficos omnes: falsiloquos perdis: abominaris sanguinarios et fraudulentos, Ioua. At 6 ego, pro tua singulari clementia, 7

te, ædem tuam ingresus, religiose ad tuam sacram cellam veneror. Ioua, deduc me per tuam iustitiam, 8 propter aduersarios meos: dirigens ante me tuam viam. Nam in eorum ore nihil certi est: pectus eis durum est: guttur sepulcrum patens: lingua blandiuntur. Per- 10 uerte eos, Deus: decidant de suis consiliis: ob eorum tot scelera profliga eos, qui sint in te contumaces. Latentur autem perpetuo, quicum- 11 que tibi confidunt: ouent, te eos protegente, exsultent in te tui nominis amantes. Nam tu, Ioua, iustos 12 14 16 18 20 22 24 26 28 30 32 34 36 38 40 42 44 46 48 50 52 54 56 58 60 62 64 66 68 70 72 74 76 78 80 82 84 86 88 90 92 94 96 98 100

beas, cos fauoris scuto coronans.

PSAL. VI. 6

Dauidic venatio. Iouam ille rogat, vt minus angatur. Clementiam implorat. Mortuorum inepta conditio ad Iouæ laudes, calamitas Dauidis quanta, spes auxilii.

Præcinenda fidibus ad octauam cantio Dauidis.

2 **I**oua, noli in me iracunde animaduertere: noli me atrociter punire. Miserere mei ægrotantis, Ioua: sana me, Ioua, et meinbris et animo valde perturbatum: tu vero, Ioua, quid cunctaris? re- 4 conciliare, Ioua: libera hanc animam: conserua me pro tua clementia. Nam in morte quidem quæ 5 tui fiet mentio? apud inferos quis tibi gratiasaget? Fesus sum gemendo: lectum meum totas noctes madefaciens: cubile lacrimis humectane. Oculi mihi præ mæro- 7 re contabescunt, et inter tot hostes meos consenescent. Facessite 8 me omnes malefici: nam exaudit Ioua meam vocem flebilem. Ex- 9 audit Ioua meam supplicationem: Ioua meas preces admittit. Pudeat cum vehementi perturbatione omnes inimicos meos; auersos pudeat protinus.

PSAL.

d) scilicet conuertetis. e) effice, vt intelligentur tua in eos beneficia, qui eis fruges præbeas, de quo equidem gaudeo. f) Conser cum Psalmo 14. & 53. g) matre. h) scil chordam.

PSAL. VII. 7

Sperans David in hostes ad Iouam. Eiusdem adflicti innocentia. Regnum postulat promissum. In hostes impios preces. Ad Iouam gratiarum actio.

1 Defensio Daudis, quam Iouæ cecinit ob aethiopem Ieminiensem.

2 **I**oua mi Deus, cui confido, defende et libera me a meis tot infestis, ne ille quasi leo raptam meam vitam laceret indefensam.

3 Ioua mi Deus, si id feci: si fontes manus habeo: si malum malo rependi, aut mihi immerito aduersantem spoliaui: infestetur hostis hanc animam: adsecutusque meam vitam ad terram proculcet, et gloriam pesumdet humi. Sela. Insurge, Ioua, in iram: incitare propter aduersariorum meorum scruitiam, et, de me quod decreuisti, iudicium representa, populosaque stipatus concione, eam ob causam in sublimi sedeto. O Ioua, populorum arbiter, iudica de me ex innocentia atque integritate, qua sum præditus. Quæso te, vt, coercita impiorum peruersitate, iustos confirmes, o iuste Deus, qui b corda exploras atque renes. Meum quidem præsidium in Deo situm est, conseruatore hominum frugi. Qui quidem Deus iudex iustus est: Deus quotidie minatur. At iste non solum non se corrigit, sed etiam gladium suum acuit: arcum intendit, et componit, comparatis ad hoc telis mortiferis, et factis ad instandum sagittis; en parturit iniquitatem: et facinore grauidus* nefas pariet. Fossum excindit, et cauat, casurus in foueam a se factam. Retorquebitur eius conatus in caput ipsius, eius iniustitia in ipsius verticem defertur. At ego Iouam, vt eius iustitia dignum est, celebrabo, Iouæ nomen cantans supremi.

PSAL. VIII. 8

Iouæ celebrata maiestas, in mortales benignitas. Humana dignitas. Dei magnificentia.

Præcinenda ad Githith cantio Daudis.

O Ioua Domine noster, quam nobile tuum nomen est in toto orbe terrarum? qui quum tuam maiestatem in cælis collocaueris, per os infantium et lactentium potentiam, propter aduersarios tuos, fundas in coercendis hostibus est infestis. Equidem quum cælos, opera digitorum tuorum, quum lunam et stellas a te conditas video: quid est homo, vt eius memineris? quid est homine natus, vt eum cures? Atqui eum prope modum Deum fecisti, tantaque gloria et auctoritate ornasti, vt operum tuarum manuum dominum feceris, omniaque eius pedibus subieceris, non solum pecora omnia, tam maiora, quam minora, verum etiam bestias agrestes, volucres aereas, et pisces marinos, marina peragrantes itinera. O Ioua Domine noster, quam nobile tuum nomen est in toto orbe terrarum?

PSAL. IX. 9

Ad Iouam regis gratiarum actio. Hostes videt David. A Ioua spes omnis. Ad Iouam hortatur adflicta, Ioua in improbos. Vexatorum fiducia. Oratio pro deprimendo homine.

Præcinenda ad Muthlabben cantio Daudis.

Celebrabo te, Ioua, tota mente, narrans tua tot miracula: lator et exultabo in te, tuum cantans supremum nomen: quum retro versi hostes mei per te lapsi perierint. Nam tu causam, litemque meam agis, pro iusti iudicis tribunali sedens. Tugentes protelas: impios perdis, eorum nomen in omnem abolens æternitate.

O o

tem

a) Saulnm hominem nigrum, id est malum. b) mentes et animi affectiones.

c) Ad ludic ad illud Gen. 1. Faciamus hominem, qui dominetur.

7tem. O hostis, desiere perpetuo
 vastationes: tu quidem vrbes sic
 eueristi, vt earum memoria simul
 perierit. Sed Ioua, composito
 ad iudicium tribunali suo, sedet in
 9^{perpetuum}: et mundum iuste iu-
 dicans, ius populis ex æquo dicet:
 10^{eritque} Ioua præsidio tenuibus,
 præsidio in temporibus aduersis.
 11^{Et ibi} Ioua confident, qui tuum
 nouere nomen. qui quidem tui stu-
 12^{diosos} non deseras. Cantate Sionis
 habitorem Iouam, prædicando
 13^{per} populos eius naturam: qui
 eorum, quos curat, iniurias perse-
 quatur, haud immemor inopum
 14^{querimonie}. Miserere mei, Ioua:
 adspice, vt a meis opprimar osori-
 15^{bus}: retrahere me de ianua leui: vt
 in tua exsultans tutela, tuas tot lau-
 des intra puellæ Sionis portas sic
 16^{enarrem}. Demerguntur in factam
 a se foueam gentes: capitur earum
 17^{pes} occultato ab ipsis in reti: pa-
 tet Iouam ius facere, impiis suarum
 opere manuum irretitis. Higaion
 18^{Sela}. Retro labentur in tartara
 impii, gentes omnes immemores
 19^{Dei}. Neque enim perpetuo erunt
 in obliuione pauperes, non semper
 20^{erit} irrita spes inopum. Insurge,
 Ioua, ne corroborentur homines,
 21^{iudicentur} apud te gentes. Statue
 eis, Ioua, documentum, quo, se
 homines esse, gentes intelligant.
 Sela.

PSAL. X. 10

*Ploratus ad filiis pii. Ingenium, et gaudia
 impii. Oratio pro meritis. Dere-
 li Torum custos Ioua. Contra scelestos
 David.*

1 **C**ur, Ioua, procul abes? cur la-
 tes in temporibus aduersis?
 2 Impii superbe infestantur in-
 opes, suis ipsi conatibus capiendi.
 3 Nam sibi placet impius in sua libi-
 dine, et sibi Iouæ contemptor auarus
 4 gratulatur. Impius, (qua est arro-
 gantia, non solum Deo non studet,

verum etiam omnes eius conatus
 eo spectant, nullus vt Deus esse vi-
 deatur. Eius facta semper atrocitas
 sunt: et sublatis ab eius conspectu
 tuis placitis, omnes infestos suos
 floccifacit. Et quoniam in malo
 non est, numquam se conuellendum
 cogitat. Periurio plenum os ha-
 7^{bet}, fraudibusque et perfidia: sub-
 est eius linguæ facinus atque scelus.
 Subsides in insidiis triuorum, ex
 8^{oculto} occisurus insontes, oculis
 in desertos intentis. Insidiatur ex
 9^{oculto}, veluti leo ex iustris: insi-
 diatur ad inopes inuadendos: in-
 opes inuasurus, in suum rete pertra-
 ctos. Contrahit humiliter se, vt
 10^{eius} impotentia cadant derelicti:
 cogitans, Deum immemorem esse,
 11^{abditoque} vultu, numquam hæc ad-
 specturum. Surge, Ioua Deus,
 12^{effere} manum tuam, noli inopum
 obliuisci. Cur Deum contemnat
 13^{impius}, te non esse animaduersu-
 rum, cogitans? Vides enim, et ita
 14^{facinorosa} cernis improbitatem,
 vt eam in potestatem tuam redigas:
 tu derelictorum tutor, et pupillo-
 rum defensor. Frange a brachium
 15^{impiorum} atque peruersorum, ita
 vt eorum impietas, si quaeratur, non
 existet. Ioua, tu rex es in omnem
 16^{æternitatem}, cuius de terra pere-
 unt gentes. Inopum vota exaudis,
 17^{Ioua}, eorum mentes componens,
 aurem præbens, pupillis, tenui-
 18^{busque} patrocians, ne deinceps
 amplius terrestres grascentur ho-
 mines.

PSAL. XI. 11

*In inclementes David profugus. Ex Ioua
 meritis consolatio, Iouæ iustitia, et
 iustorum quies.*

Præcinendum Davidis.

1 **Q**uam Iouæ confidam, cur ani-
 2ma meæ sic dicitis? facesse
 in vestrum montem volueris.
 3 Ecce autem arcus intendunt impii,
 adaptatis ad neruum suis sagittis,
 vt

d) vires, et (vt loquuntur Latini) neruos.

vt clam in homines frugi iaculentur. Quod si fundamenta diruuntur, quid agent iusti? Ioua in suo sacro palatio, Ioua in caelis habens solium, suis oculis adspicit, suis luminibus hominum genus probat. Ioua, iustos adprobans, impios autem et iniustitiae amantes, animi odio prosequens, fin impios tendiculas, ignem, sulphur, atrocemque ventum depluet, *haec fors est eis exandanda. Iustus enim Ioua virtutes amat, praesensque probitatem contemplatur.

PSAL. XII. 12

Davidis questus de piorum inopia. In adulescentibus imprecatio. Deus pro merentibus, certa iouana promissiones. Ad Iouam rem pro perturbatis.

Præcinenda ad octauam cantio Davidis.

Succurre, Ioua: nam defecere spii, deserunt fideles esse in hominum genere. Nequiter loquuntur inter sese blandis labris, mente duplici loquuntur. Excindat Ioua omnia blanda labra, linguam magniloquam, ita dicentium: nos linguis nostris pollebimus: labra nostra penes nos sunt: quis noster est dominus? Propter inopum calamitatem, propter egenorum gemitum, iam iam se surrecturum Ioua promittit, et eis salutem contra illos eorum contemptores adlaturum. Promissa Iouæ promissa pura sunt, vt in argillacea exploratum fornace argentum, sepius perpuratum. Tu Ioua, conserva eos, tuere nos ab hac natione in perpetuum. Vbique obuersantur impii, dum extollitur ipud hominum genus nequitia.

PSAL. XIII. 13

Ad Iouam fere oblitum querela. Oratio vehementior.

Præcinenda cantio Davidis.
Quousque tandem Ioua, in memor eris mei? quousque mihi tuum vultum subtrahes? Quem ad finem interim animo sollicitus, mente anxius ero? quousque mihi meus insultabit hostis? Respice, exaudi me, Ioua mi Deus, illustra meos oculos, ne mortem dormiam: ne meus hostis me a se victum iacet: ne, me labefacto, mei exsultent aduersarii. Ego vero tua fretus clementia, in tuo praesidio mente exultabo, Iouam sic de me promeritum canens.

PSAL. XIII. 14

In atheo rex. Contra derisores bonorum Deus. Vnctum expectans David.

Præcinendum Davidis.

Cogitant cum animis suis infani, non esse Deum: adeo deprauata et detestanda sunt natura, vt nullus recte faciat. Ioua de caelo despexit hominum genus, vt videret, num quis ita saperet, vt Deum curaret. Vniuersi, (proh scelus!) deflexerunt, vt non sit, qui recte faciat? ne vnus quidem. An non intelligunt tot malefici, qui meos comedunt, sese panem comesse Iouæ, quem non inuocant? Sed aliquando pauore corripientur: nam Deus adest generi iustorum. Vos inopum consilium turpificatis, quod eorum fiducia Ioua sit. Quis ex Sione salutem det Israelitis? vt, Ioua suos reuocante captiuos, exsultent Iacobæi, latentur Israelitæ?

PSAL. XV. 15

Fidelium quale ingenium in sacro monte.

Davidis cantio.

Ioua, quis deget in tabernaculo tuo? quis in tuo sacro monte habitabit? Qui sincere se gerit, æquumque facit, et verum ex ani-

O o 2

mo

) si ego qui tibi confido, tamen pereo; cui confident viri boni, hoc fiduciae fundamentum quasi labefactato. f) Adludit ad Ios. 10. g) a Ioua ali. vide Pf. 4. et 53.

3 mo loquitur. Qui lingua sua non
detrectat: non malefacit alteri:
4 dedecus aliis non imponit. Qui
improbos despectui habens, Iouæ
reuerentes honorat: * quodque in-
5 ruit alteri, non reuocat. Non
pecuniam suam fenerat, non do-
num aduersus innocentem accipit.
6 Hæc qui facit, nunquam conuel-
letur.

PSAL. XVI. 16

*Ad Iouam precatio. Rex inutilis. Non con-
fugientium ad Iouam infelicitas. Custos,
et patrimonium regis Ioua. Redemptus
Christus.*

1 Dauidis segmentum.
2 **C**ustodi me, o Deus, qui tibi
3 confido. Quique Iouæ sic
dico: quum tu sis Dominus,
meorum bonorum non indigus:
4 ego me sanctis et nobilibus in ter-
5 ra versantibus vnice oblecto. At
eorum, qui multo cum labore alio
properant, neque libamina cruenta
6 labiis. Tu Ioua, qui mihi pro
legitima possessione et conditione
7 es, meam sortem sustines. Accidit
mihi aincena regio: euenit mihi
8 elegans hereditas. Grates ago Io-
uæ, qui mihi sic consulit, *b* vt et-
iam mei renes me noctu castigent.
9 Iouam mihi iugiter habeo propo-
situm, quo mihi dextro non labe-
10 sciam. Itaque non tantum animo
et mente lætor, et exulto, verum
etiam ipsum corpus meum tuto
degit: quoniam tu non es animam
meam relicturus orco, non es pas-
surus, vt pius tuus corruptionem
11 patiat. Sed me vitæ viam do-
cebis tu, apud quem plena gaudio-
rum adest copia, cuius in dextra
perennes sunt voluptates.

PSAL. XVII. 17

Ad Iouam Dauid in discrimine. Innocen-

b) vt meæ nocturnæ coërceantur libidines: nam renes pro cupiditate dicuntur et
4 Esdr. 5. *i*) per Christi resurrectionem, qui Dei imago est, plenam consec-
caturus iustitiam et felicitatem.

*ria profugi. Impiorum insolentia, es po-
tentia. Implorans open rex. Panas dignas
luens Dauid. Iouana facies.*

Dauidis precatio.

AVdi, Ioua, innocentiam, atten-
de meæ querimoniam: ausculta
precibus, quas non fallacibus
profero labiis. A te meum ius
proficiscatur: spectent oculi tui
æquitatem. Probes licet meum
3 cor, et me nocte adgressus explores:
non deprehendes, me aliud in pe-
ctore, aliud in ore habere. Quod
4 ad hominum facta attinet, ego ex
tuorum labiorum sententia inhu-
manorum vias euito. Sustine gres-
5 sus meos in tuis orbitis, ne mea la-
besiant vestigia. Ego te ideo in-
6 nocuo, quoniam tu mihi exoraris,
Deus: præbe mihi tuam aurem, et
exaudi meam orationem. Vtere
7 tua mirifica clementia, qui tua fre-
tos dextrâ defendis ab insurgenti-
bus in ipsos. Custodi me, vt oculi
8 pupillam, abdens me in alarum
vmbra tuarum, ob impios, qui
9 me infestant: ob hostes meos, qui,
meæ necis cupidi, me circumual-
lant: et, ore obefitate facto, su-
1 perbe loquuntur: iamque gres-
sus nostros obsident, oculis ita com-
positis, vt ad terram conquiescant:
similes rapturienti leoni, aut in
1 latibulis sedenti leunculo, exsur-
ge, Ioua: præuerte atque perdoma
illos: defende hanc animam ab
impiis, gladio tuo: a mortalibus,
1 manu tua, Ioua, a mortalibus mun-
danis, qui sua habent in hac vita,
te eorum ventres de tuo penu ita
replente, vt fatientur inde nati, re-
liquiasque suas posteris suis relin-
quant. At ego per iustitiam vul-
tum tuum videbo, *i* tum satiandus,
quum tua experrecta fuerit imago.

PSAL. XVIII. 18

*Enasio Dauidi. Actio gratiarum ad Iouam.
Iouana contra impiorum ira. Puritas Da-
uidis.*

*uidis. Benignitas in probos Iouæ. Irre-
prehenfibilis Ioua. Celebrandus Deus.*

Præcinendum cultoris Iouæ Daudi-
dis, qui Iouæ huius verba carmi-
nis dixit, quum eum Ioua libe-
rasfet, quum a ceteris omnibus
eius hostibus, tum a Saulo,

A Datio te, Ioua, meæ vires.
Ioua mea rupes est, arx mea,
meus liberator, meus Deus,
meum numen, cui confidam, meus
clipeus, et meæ cornu salutis, me-
umque propugnaculum. Quem
Iouam quum laudatum inuoco, de-
fendor a meis hostibus. Quum
me mortis lora circumcingerent,
improbiorum torrentes turbarent,
orci lora circumdarent, mortis la-
quei præpedirent: — in hac mea
angustia inuocatus a me Ioua, im-
ploratus a me Deus meus, meam
vocem de suo exaudiuit palatio,
meaque ad eum querimonia ad eius
peruenit aures. Tum commota
tellus contremiscere, et concus-
sæ montium moles cohorrescere:
namque iratus ille, fumum nari-
bus exhalans, ardentem ignem fau-
cibus eiacularans, et carbonibus ex-
ardescens, proclinato cælo de-
scendebat, ac, subiecta pedibus suis
caligine, in Cherubo inequitans
volabat, seque alis venti librabat.
Circumdederat autem sibi quasi
latebram tenebrarum, atrarumque
aquarum, et ætheriarum nubium
quasi umbraculum. Quibus nu-
bibus ad eius præsentia fulgorem
discussis, grando et candentes emi-
cabant carbones. Tum Ioua su-
premus de cælis intonare, cumque
fragore grandinem et igneos agere
carbones. Telaque sua iaculans
illos dissipare, et crebris reddere
fulguribus attonitos. Ad has Iou-
æ minas, et spirantem ex eius na-
ribus ventum, aperti sunt aquarum
gurgites, et fundamenta patefacta
mundi. Tum ille me desuper reci-
piendum, et ex tam multis aquis

curauit extrahendum, me libe- 18
rauit ab hoste meo tam valido, ab
aduersariis meis, qui erant me po-
tentiores. Illi quidem me in eo 19
periculosissimo tempore inuase-
rant: sed Ioua mihi adinmiculatus,
me in apertum eduxit, et pro suo 20
erga me fauore tutatus est. Re- 21
muneratus est me Ioua digna mea
innocentia mercede, et digno mea-
rum manuum puritate præmio ad-
fecit. Nam Iouæ præscripta con- 22
seruaueram, nec impius erga Deum
meum fueram. Quin eius omnia 23
iura mihi habueram proposita, nec
eius instituta a me reieceram: sed
erga eum integer, a vitio me absti-
tiueram. Ergo mihi Ioua di- 24
gnam innocentia mea, et manuum
sinceritate sibi perspecta, præmium
rependit. Tu te benignis beni- 25
gnam, integris viris integrum,
puris purum, peruersis intraclabi- 26
lem præbes. Nam et inopes homi- 27
nes defendis, et superbiorum depri-
nis supercilia. Etenim tu mihi 28
k) lucem accendis, tu Ioua mi Deus,
meas tenebras lumine disiicis. Ergo 29
per te cuncos perrumpo, per Deum
meum transfilio muros: cuius Dei 30
ratio simplex, cuius Iouæ promissa
proba sunt: qui omnibus sibi fi- 31
dentibus est quasi clipeus. Nam 32
quis est Deus præter Iouam? quod
est numen, excepto Deo nostro?
Qui Deus me viribus accingit, et 33
mores meos reddit integros: qui 34
meos pedes ceruinos efficiens, in
edita me loca sistit: qui manus 35
meas ad bellum sic docet, * ferreos
vt arcus hisce frangam lacertis.
Tu mihi defensionis tuæ clipeum 35
subministras. Tu me tua et dextra 37
sustentas, et mansuetudine auges,
adeoque gressus meos sub me ex- 38
plicas, vt mea non titubent vestigia.
Ergo meos persequens hostes adse- 39
quor, nec nisi confectis illis reuer-
tor: et eos ita trucido, vt surgere 40
nequeant, mihi sub pedes collapsi.

41 Tu mihi, virtute ad bellum accin-
 42 do, meos aduersarios subiicis:
 43 mihi hostes terga dare cogis, ita vt
 44 infestos meos euertam. Inuocan-
 45 tes illos quidem, sed indefensos, Io-
 46 uam, sed non exaudientem, dum
 47 ego eos quasi puluerem in auras
 48 comminuo, et tanquam vicorium
 49 lutum contundo. Tu me ex po-
 50 puli seditionibus liberas, et gentium
 51 caput efficis, adeo vt mihi ignoti
 52 seruiant homines, et ad nutum obe-
 53 diant. Genus extraneum mihi
 54 perdomatur: genus extraneum con-
 55 cidit, intra sua claustra formidans.
 56 Viue Ioua, tibi grates numen me-
 57 um, extollendus es Deus rex salu-
 58 tis, Deus, qui mihi supplicia su-
 59 mme das, populosque domas: qui
 60 me ex hostibus meis eripis, ab in-
 61 fensis meis vindicas, a crudeli ho-
 62 mine liberas. Quare te celebrabo
 63 apud gentes, Ioua. tuum nomen
 64 cantans. Qui tantas regi tuo vi-
 65 ctorias concilies, in vncium tuum
 66 Dauidem, inque eius stirpem bene-
 67 ficia conferens aterna.

PSAL. XIX. 19

*Iouanam gloriam celebrantia sidera. Legit
 absolutio. Veniam scelerum postulans
 rex.*

1 Præcinenda cantio Davidis.

2 **C**Aeli enarrant Dei gloriam, et
 3 opus eius manuum ostendit
 4 æther. Cuius rei cognitio-
 5 nem parit dierum notiumque vi-
 6 cisfitudo, quasi fundens orationem:
 7 idque ita, vt nullus sermo, nulla
 8 lingua sit, vbi non audiatur eorum
 9 vox: quorum regula ad omnes
 10 terras, quorum oratio ad vltimum
 11 pertingat orbem: in illis quidem
 12 tabernaculum posuit solis, qui
 13 quasi sponsus prodit ex suo lecto ge-
 14 niali, exultans vt athleta ad decur-
 15 rendum curriculum. Atque ab
 16 vltimis cæli carceribus profectus,
 17 ad alterum pergit extremum, nec

quidquam est, quod eius lateat ar-
 18 dorem. Iouæ lex integra ani-
 19 mum recreat: Iouæ fidum oracu-
 20 lum ex infante reddit sapientem.
 21 Iouæ mandata recta mentem exhi-
 22 larant: Iouæ pura disciplina illu-
 23 strat oculos. Iouæ callus metus
 24 perpetuo manet: Iouæ sententiæ
 25 veræ simul et æquæ sunt, longe
 26 et auro obrizoque iucundiores, et
 27 fauorum dulciores nectare. Et
 28 quidem ego tuus eis instructus
 29 sum, in quibus sane obeundis am-
 30 plum quaritur præmium. Sed
 31 errores quis perspiciat? ab occultis
 32 expia me, tum etiam ab eis, quæ
 33 volens commisi, vindica tu me,
 34 ne dominantur in me: tum inte-
 35 ger ero, et a tot peccatis innocens.
 36 Macte esto hac et oris mei oratio-
 37 ne, et mentis cogitatione, Ioua
 38 meum nomen, atque vindex.

PSAL. XX. 20

*Populi ad Iouam precis pro rege. Populi
 spes ingens in hostes.*

Præcinenda cantio Davidis.

1 **E**Xaudiat te Ioua temporibus ad-
 2 uersis: protegat te nomen Dei
 3 Iacobæorum. Mittat auxi-
 4 lium tibi ex fano, ex Sione tibi opi-
 5 tuletur. Memor sit tuorum tot
 6 fertorum, hostiamque tuam / vertat
 7 in cinerem, Sela. Det tibi, quod
 8 habes in animo, et omne tuum con-
 9 siliium perficiat. Nos in tua vi-
 10 ctoria quabimus, in Iouæ Dei no-
 11 stri nomine signa extollentes, qui
 12 Ioua omnia postulata tua perficiat.
 13 Nunc intelligimus, Iouam, de suo
 14 sancto cælo exoratum, defendere
 15 vncium suum, salutaris dextræ suæ
 16 viribus. Alii currus, alii equos:
 17 at nos Iouæ Dei nostri nomen me-
 18 moramus. Illi subacti cadent: at
 19 nos erecti consistemus, Ioua re-
 20 gem defendente, et nos inuocantes
 21 exaudiente.

PSAL.

1) hoc est, ea placetur.

PSAL. XXI. 21

Populi de victoria gratiarum actio ad Iouam. Rex equus Iouæ doctum. Impiorum exitus quærit

Præcinenda cantio Dauidis.

Ioua, in tua potentia gaudet rex, inque tua defensione exsultat maiorem in modum: vt cui tu mentis optata concesseris, nec orationis postulata denegaueris. Sela. Nam eum egregiis adsecisti beneficiis, eiusque capiti auream imposuisti coronam: et, vitam ate roganti, ætatis longitudinem dedisti perennem. Magna eius est tuo præsidio gloria, qui præter decus et auctoritatem, quam ei tribuisti, etiam faustitatem concilies æternam, eum tui voluptate vultus lætificans. Nam Ioua, supremique clementia fretus rex, non conuelletur. At hostes tuos omnes adsequetur ista manus: ista dextra tuos aduersarios deprehendes: eosque tum, quum irasceris, o Ioua, quasi in ardentem redactos fornacem, ira tua conficies, atque igne consumes: eorumque fetum ex orbe terrarum, eorum stirpem ex hominum genere tolles. Moluntur enim tibi malum, conantur scelus, quod non poterunt. Nam tu, eis pro scopo collocatis, recta in eos tuis neruis collineabis. Insurge, Ioua, cum tua potentia: nos tuam carminibus virtutem carabimus.

PSAL. XXII. 22

Ad Iouam in angustiis Dauid. Christi languentis imago. Vurgi et principum conzumelie. In Deo spes omnis. Hostium copia, atque vis. Iesu Christi vota. Quæ regni iouani amplitudo.

Præcinenda * super auroræ ceruæ, cantio Dauidis.

Mi Deus, mi Deus, cur me dereliquisti? cur a meis verbis querulis remota salus est? go voco, mi Deus, interdium, nec

tu exaudis: noctu et quidem sine vlla intercapedine. Atqui tu san-
ctus ille manes, laus Israelitarum. Tibi confisi sumt maiores nostri, et tu confidentes liberaſti. Te inuocantes liberati sunt: tibi confidentes non sunt frustrati. At ego verm̄is sum, non homo: hominum opprobrium, et populi contemptus. Quicumque me vident, fann̄is et g capitis nutu sic illudunt: Ioua nixus est, liberet eum, eripiat eum, postquam eius tam cupidus est. Tu quidem is es, qui me ex aluo extraxisti, qui mihi etiam sub maternis vberibus fiduciam dedisti. Tibi iam ab vtero commisus sum, ab alio matris meæ tu mihi Deus es. Noli a me abesse in tam præſenti periculo, subueniente nullo. Tot me tauri circumdant, opimi boues baſanici circumſident, faucibus inhiant mihi leones rapaces et rugientes. Difflo vt aqua: diſſoluntur omnes artus mei: cor mihi mediis in viſceribus quasi cera colliqueſcit. Areſcunt tamquam teſta vires meæ: lingua mihi faucibus adhaeret: denique tu me in mortis cinerem redigis. Circumſiſtunt enim me canes, me circumuallat improborum caterna, qui mihi manus et pedes perfoderunt. Enumerare poſſem omnia oſſa mea, ipſi me intuentes adſpiciunt: me aque inter ſeſe veſtimenta partiti, ſuper veſte mea ſortem iecerunt. Tu vero, Ioua, abeſſe noli: o meæ vires, ad ſuccurrendum mihi feſtina: eripe animam meam ex gladio, hanc vnicam ex caninis vnguibus. Defende me ab ore leonis: adſere nie a cornibus innoce-
rotiis. Prædicabo nomen tuum meis fratribus, in medio te cætu collaudans. Qui Iouam reuere-
mini, laudate eum: hunc omnes Iacobi poſteri honorate, hunc formida omnis israelitica progenies: qui quidem inopum inopiam non

pingues, quales fert baſana regio.

despiciat aut abhorreat: nec eos auerfetur, sed clamantes exaudiat.
 24* A te mea laudatio in frequenti conuentu, dum mea vota reddam
 25 apud tui reuerentes. Comedent inopes ad satietatem: Iouam laudabunt eius studiosi, animisque uiuent in perpetuum. Iouæ memores ad eum se conuertent omnes orbis regiones, et te coram omnes
 27 gentium nationes adorabunt: Ioua regnum tenente, et gentibus
 28 imperante. Comedent, et adorabunt omnes orbis opulenti, ei se submittent omnes, qui in puluerem rediguntur: eorumque progenies, quorum vita non perdurat, eum colent, et Domini fiet in futurum mentio: venientque, qui posteris exponant, qua sit vsus iustitia.

PSAL. XXIII. 23

Pastor et grex. Iouana prouidentia. Aeterna misericordia clementiaque.

Dauidis cantio.

1 **P**astor meus est Ioua, nihil mihi deest: In graminosis pascuis me stabulat: me ad tranquillam ducit aquas, meum recreat animum, me per iustitiæ semitas propter suum nomen deducens. Itaque licet per atram letiferamque vallem ingrediari, nihil mali metuan, quod tu mihi adsis, meque tua
 5 virga consoletur et pedum. Tu mihi mensam instruis in aduersariorum conspectu meorum, meumque caput vnguento perungis, exuberante meo poculo. Quin etiam, me bonitas et benignitas, quamdiu viuam, sequetur, incolamque Iouæ domum longo æuo.

PSAL. XXIII. 24

Creata omnia Dei est. Sion gratia apud Iouam, et populi selectio. Templi cupia constructio.

n) mare fluminaque supereminentem, sunt ordine litterarum.

Dauidis cantio.

1 **I**ouæ est terra, et quidquid continentur: orbis, et eius incolæ. Nam ipse eam super mari fundauit, superque fluminibus fixit. Quis adscendet in montem Iouæ? quis in eius sacro loco stabit? Qui et in fontibus manibus, et puramente præditus est: * qui non animo suo ad nequitiam vitur, neque malitiose iurat. Is a Ioua felicitatem, a Deo seruatore suo beneficentiam consequetur. Hoc est genus studiosorum Iouæ, videlicet Iacobæorum, qui sunt eius præsentia cupidi. Sela. Attollite portæ
 7 capita vestra: esserte vos aditus æterni, rex ut gloriosus intret. Quis
 8 est iste rex gloriosus? Ioua potens, et fortis, Ioua fortis bellator. At
 9 tollite portæ capita vestra, esserte vos aditus æterni, rex ut gloriosus intret. Quis est iste rex gloriosus?
 10 Ioua armipotens rex est gloriosus. Sela.

PSAL. XXV. 25

Vexatus David ad Iouam ut instituat. Divina bonitas, i.e. Piorum beatitudo. Ventam sceleram postulat David.

Dauidis.

1 **A**D te, Ioua, animum meum attollo, tibi, mi Deus, confido, effice, ne frustrer, ne mihi insultent hostes mei. Et fac
 3 ne, quicumque in te sperant, non frustrantur: frustrantur perfidiosi nequam. Vias tuas ostende mihi,
 4 Ioua, semitas tuas doce me. Dirige me per tuam veritatem, me docens: nam tu Deus es mea salutis, in quo perpetuam spem habeo. Memento tuæ misericordiæ, Ioua,
 6 atque benignitatis, quæ sunt ab omni æternitate. Meæ iuuentutis
 7 peccata atque delicta meminisse noli, ut postulat tua clementia: memento mei pro bonitate tua, Ioua. Bonus et æquus est Ioua,
 8 itaque

o) Huius carminis versus in Hebræo scripti

9 itaque fontes viam docet: inopes
 ad æquitatem dirigit, eosque suam
 0 docet viam. Omnes Iouæ ratio-
 nes clementia sunt, et veritas iis,
 qui eius fœdus et oracula conser-
 1 uant. Propter nomen tuum, Ioua,
 da veniam meæ culpæ, quæ
 2 multa sane est. Si quis homo est,
 qui Iouam metuat, huic ille viam
 3 demonstrabit, quam eligat. Et
 ipse in bonis versabitur, et eius po-
 4 steritas terram possidebit. Iouæ
 metuentibus patefit eius arcanum,
 5 atque fœdus. Iouam in oculis
 semper habeo: nam is meos pedes
 6 explicat ex retibus. Respice me,
 et miserere mei, qui desertus et in-
 7 ops sum. Ingentibus animi pre-
 inor angoribus: educ me ex meis
 8 periculis: adspice meam miseri-
 am et labores, et ignosce meis o-
 9 mnibus peccatis. Adspice, quam
 multi sint hostes mei, qui me atro-
 0 ci persequuntur odio. Serua hanc
 animam, et me libera, ne me tibi
 1 confidisse pudeat. Conseruent
 me integritas et æquitas, qui in te
 2 spem habeam. Vindica, Deus,
 Israelitas ex omnibus eorum an-
 gustiis.

PSAL. XXVI. 26

*Ad Iouam David, vt iudi cet causam suam.
 Innocentia percussit, sacrificiaque.*

Dauidis.

1 **P**Atrocinare mihi, Ioua, qui me
 innocenter gero, immotam in
 2 Ioua fiduciam habens. Ex-
 perire et tenta me, Ioua, meos p
 3 nes atque cor explorans. Equi-
 dem benignitatem tuam mihi ob
 oculos positam habeo, et in tua ve-
 4 ritate versor. Non ago cum ho-
 minibus nequam: non cum faci-
 5 norosis versor. Odi cœtum nia-
 6 lorum, cum impiis non ago. La-
 uo meas manus innocentia, et a-
 7 ram tuam, Ioua, circumdo, vt lau-
 des voce personem, et tua tot enar-

rem miracula. Ioua, amo tui fa-
 8 ni domicilium, tuique gloriosi lo-
 cum tabernaculi. Noli meamani-
 9 mam ad improbos, vitam ad fan-
 guinarios adgregare: quorum
 10 manus flagitiis, quorum dextræ
 corruptelis refertæ sunt. Ego me
 11 gero innocenter, adfere me, et
 miserere mei. Pes meus recte
 12 constat, in cœtibus agam Iouæ gra-
 tias.

PSAL. XXVII. 27

*Ex discrimine David ad Iouam. Regis in
 Deum studium, desiderium reditus ad cœ-
 tum piorum. Implorat opem a Ioua rex.
 Cohortatio ad Iouam inuocandum.*

Dauidis, G. cantio priusquam vn-
 geretur, H.

1 **I**Oua mea lux et salus est, ecquem
 metuam? Ioua meæ vitæ firma-
 mentum est, ecquem formidem?
 si me scelerati, aduersarii et hostes
 2 mei inuadant, vt meum corpus
 comedant, offensuri sint atque ca-
 suri. Si contra me castra fiant,
 non metuam animo: si in me bel-
 3 lum surgat, tamen confidam. V-
 num a Ioua petii, idemque oro, vt
 4 in Iouæ domo per omnem vitam
 meam habitem; Iouæ contem-
 5 plans amœnitatem, et eius cellam
 perlustrans. Is enim me temporibus
 6 aduersis abdit in suo tentorio:
 me abscondit in tabernaculi sui late-
 bra, me in rupem euehit. Iam-
 7 que meum caput efferebat supra meos
 hostes, qui me circumstant, ita-
 que in eius tabernaculo maclabo vi-
 ctimas adoreæ, canens, cantansque
 Iouam. Exaudi, Ioua, meam
 8 inuocantis vocem, miserere mei,
 exoratus a me. Sic animo cogito,
 9 velle te tuum quæri conspectum:
 tuum conspectum, Ioua, quæro.
 Nôti tuum mihi conspectum sub-
 10 trahere, noli me tuum iracunde
 auersari, qui meum sis præsidium:
 ne me desertum relinque, Deus meæ
 salutis. Nam etiam si me pater,
 11

materque deserant, tu me, Ioua, re-
 12 ceptas. Doce me, Ioua, tuam vi-
 uendi viam, et me recta femita de-
 duc, propter meos aduersarios.
 13 Ne me hostium meorum libidini
 dedito: nam in me surgunt falsi
 testes, et est, qui crimen conflet.
 14 Quamquam confido, me Iouæ bo-
 na visurum in terra viuentium.
 15 7 Spem habe in Ioua, fortis et con-
 stantis animi esto, in Ioua spem
 habens.

PSAL. XXVIII. 28

*Exul David, ad Iouam preces in impiis.
 Implorata contra hostes vindicta. Gra-
 tiarum actio de liberatione.*

Davidis.

TE, Ioua, inuoco, meum nu-
 men: noli te mihi præbere
 surdum, ne neglectus a te r fi-
 am, quales, qui descendunt in bara-
 2 thrum. Exaudi meam vocem sup-
 plicem, qua te, sublati ad tuum
 sacrum penetraie manibus, implo-
 3 ro. Noli me impiorum et male-
 ficorum habere numero, qui cum
 aliis amice loquentes, malitiam ge-
 4 runt in pectore. His tu digna suis
 factis, et morum prauitate præ-
 mia repende: hos, vt postulant co-
 5 rum actiones, remunerare: his
 dignam ipsorum meritis solue mer-
 cedem: qui Iouæ facta et manuum
 opera non perpendant, idcirco per-
 6 eum a stirpe euertendi. Gratias
 ago Iouæ, qui meam supplicantis
 7 vocem exaudiat. Ioua mea vires
 et clipeus est, cui animo confido:
 a quo adiutus, animo exulto, eum-
 8 que meo carnine celebros. Ioua
 suorum potentia est, et victoriarum
 9 yncti sui firmamentum. Serna
 tuos, tuæque hereditati faue, eos
 regens atque euehens in perpetuum.

PSAL. XXIX.

*Ad reges David, vbi bona Iouæ accepta refe-
 rant. Dei omnipotentia.*

Davidis cantio, G. intentionis ta-
 bernaculi, H.

TRIBUIE Iouæ, o diuum genus,
 tribuite Iouæ gloriam atque
 potentiam. Tribuite Iouæ 2
 nomini gloriam, colite sacra præ-
 ditum maiestate Iouam. Iouæ 3
 sonitus aquis incumbit, Deus glo-
 riosus tonat, Ioua multis incum-
 bit aquis. Iouæ sonitus robore, 4
 Iouæ sonitus præditus est auctorita-
 te. Iouæ sonitus frangit cedros, 5
 perfringit Ioua cedros Libani:
 efficitque, vt vitulorum ritu subsili- 6
 ant Libanus et Sarion, more pullo-
 rum vnicornium. Iouæ sonitus 7
 flammam erumpit igneas, Iouæ soni-
 tus tremefacit saltum, tremefacit
 Ioua saltum Cadem. Iouæ sonitus 8
 ceruas parere facit, siluasque nudat,
 cuius gloriam in eius fano cuncti
 prædicent. Ioua manet in nimbis, 9
 et manet Ioua rex in sempiternum.
 Ioua suis potentiam dat, Ioua suos 10
 pace felicitat.

PSAL. XXX.

*Ad Iouam gratiarum actio, laudet. Exci-
 tati mortales ad Iouæ laudes. Rerum im-
 mutationes multarum.*

Cantio carminis dedicationis do-
 mus Davidis.

EXtollam te, Ioua, qui me adle- 2
 uaueris, neque meos hostes de
 me lætificaueris. Ioua mi 3
 Deus, tu me inuocantem sanasti:
 tu Ioua, meam animam reuocasti 4
 ab orco, et me a funere vindicasti.
 Cantate Iouam vos eius pii, eius sa- 5
 cram celebrantes memoriam:
 cuius ea est et ira breuitas, et fauo- 6
 ris longinquitas, vt, si vespere fle-
 tus incumbat, adsit mane lætitia.
 Equidem quum in tanta felicitate 7
 fuisseni, vt mihi numquam labefa-
 ctandus viderer, (quandoquidem 8
 tu, Ioua, pro tuo fauore meum
 montem in tuo collocaueras) de-
 inde, te vultum tuum abscondente,
 per-

a) se ipsum adlaquitur. r) moriar. s) hoc est tonitru, t) me in tuto monte.

9 perturbatus essem. Inuocaui te,
 Ioua, supplicauit Domino in hunc
 0 modum: quodnam futurum est
 in meo lucrum sanguine, si ad in-
 teritum adactus fuero? num quid
 te puluis celebrabit? numquid tu-
 1 am fidem prædicabit? Exaudi,
 Ioua, et miserere mei, teque mihi
 2 defensoremi præbe. Tum tu me-
 um mærorem in chorum vertisti,
 meque exutum centone, amiciui-
 3 sti gaudio. Itaque sine intermis-
 sione honorifice cantaberis, Ioua
 mi Deus, me tibi immortales agente
 gratias.

PSAL. XXXI.

*Ad Iouam Davidis in solitudine præcatis, li-
 berati gratiarum actio. Angustia circum-
 uallati. In prauos imprecatio. Ad
 Iouam colendum cohortatio.*

Præcinenda cantio Davidis, G. ec-
 stasis, H.

Tibi, Ioua, confido, ne me vni-
 quam pudeat, me pro tua æ-
 quitate libera. Præbe au-
 rem mihi, propera, me eripere: es-
 to mihi firma rupes, tuta domus
 ad me conseruandum. Nam tu
 mihi petra et propugnaculum es,
 qui me tui nominis causa ducas
 atque perducas: qui me ex reti
 expedias, quod contra me occulta-
 tur: quandoquidem tu meum es
 firmamentum. Tibi in manum
 commendo spiritum meum: qui
 me redimis, Ioua Deus fidelis.
 Odî eos, qui improbitatem nequi-
 ter retinent, ipse Iouæ confidens.
 Exultabo lætus in tua clementia,
 qui meam respexeris inopiam, co-
 gnitis animi mei angoribus: ne-
 que me in hostilem manum impe-
 geris, sed meos explicaueris pedes.
 Miserere mei, Ioua, qui tanta sum
 in angustia, vt mihi præ mærore
 et oculi, et animus, et venter con-
 tabescat. Me præ ægritudine et
 gemitu vita deficiat, et ætas: mihi

carpuntur in hoc supplicio vires, et
 membra consenescent. Omnibus 12
 inimicis meis ostentui sum, et ma-
 xime vicinis: abhorrent me mei 13
 familiares: qui me foris vident, a
 me recedunt. Animi obliuioni 14
 traditus, perinde ac mortuus, sum
 quasi vas perditum. Nam a mul- 15
 tis audio contumelias, terrore cir-
 cumfessus conspirantium contra
 me, et mihi animam eripere co-
 nantium. Ego vero te, Ioua, fre- 16
 tus, Deum meum adpello. Cu- 17
 ius in manu tempora sunt mea: li-
 bera me ex hostium meorum ma-
 nu, et ex meis infestis. Illustra 18
 tuum me tuo conspectu, conserua
 me pro tua clementia. Ioua, ne 19
 frustrer, quite inuoco: frustren- 20
 tur impii, et compescantur orco.
 Obmutescant labra mendacia, quæ 21
 contra iustos arroganter et fastidio-
 se dicunt atrociam. O quam mul- 22
 ta sunt bona tua, quæ tui metuenti-
 bus recondidisti, quibus tibi con-
 fidentes adficias coram humano ge-
 nere? Tu eos in tui conspectus 23
 latebra subtrahis hominum im-
 portunitatibus, eos quasi teginen-
 to protegens a linguarum iurgiis.
 Gratias ago tibi, Ioua, qui tua 24
 in me clementia mirifice vsus sis,
 in vrbe munita: qui quum ego in 25
 rerum mearum trepidatione pu-
 tareim, me ab oculorum tuorum
 conspectu esse reiectum, tamen
 meam supplicem vocem a me im-
 ploratus exaudisti. Amate Iouam 26
 omnes eius pii, qui Ioua et fideles
 tuetur, et superbe agentes cumu-
 late remuneratur. Este fortes, et 27
 animis constantes, quicumque Iou-
 am suspicitis.

PSAL. XXXII.

*Davidis egrotatio, preces ad Iouam. Quis
 iustus. Veniam exorans rex. Impiorum
 et selectorum discrimen.*

Davidis institutio.

Beatus, 1

Beatus, cui remissum delictum, cuius obductum est peccatum. **2** Beatus homo, cui non imputat Ioua culpam, et cuius in animo **3** dolus non est. Equidem quum tacitus totos dies ingemiscerem, sublabebantur membra mea: **4** quumque me dies noctesque manus tua premeret, vertebatur fucus meus in æstiuâ cremia. Sela. **5** Ergo meum tibi peccatum declaravi, meam culpam non te celavi, meum delictum Iouæ confitendum esse duxi, et tu mei peccati culpæ **6** ignouisti. Sela. Hanc ob rem te pii omnes tempestiue precabuntur: itaque quantumvis redundant * fluctus, eos non attingent. Tu mihi latebra es, qui me in rebus aduersis tueris, et liberationis oratione circumfundis. Sela. **8** Erudiam vos, et, qua via vobis sit eundum, ostendam, vobis, y oculo meo **9** consulens. Nolite similes esse equis aut mulis, ratione carentibus, quorum maxillæ frenis sunt et lupatis coercendæ, ne quem inuadant. Multis doloribus adficiuntur **10** impii: qui vero Iouæ confidunt, in benignitate circumfundentur. **11** Gaudete in Ioua, et exsultate iusti: orate omnes probæ mentis homines,

PSAL. XXXIII.

Inflammas ad Iouam celebrandum David omnes. Ex creaturis creatoris omnipotentia. Diuina providentia. Humana consilia. Felix natiua. Refugium probis Ioua.

G. Davidis cantio. H.

1 **O**vate, iusti, in Ioua, probos decet laudatio. Celebrate Iouam cithara: hunc nablio **3** cantate decem chordarum. Hunc canite nouo carmine, scite cum **4** læto sonitu fidibus ludentes. Nam Iouæ et dicta recta, et facta omnia **5** vera sunt. Amat iustitiam atque ius: Iouæ benignitate plenus est

orbis terrarum. Ad Iouæ dictum **6** facti sunt cæli, et ad eiusdem oris spiritum omnes eorum copiarum. Is maris aquas quasi in cumulum **7** acruauit, vndis in cellas conditis. Ergo Iouam metuant omnes **8** terræ, hunc omnes reformident habitatores orbis. Nam quod **9** ipse dicit, id fit: quod iubet, existit. Ioua gentium consilia dis- **10** soluit, populorum conatus reddit irritos. Iouæ consilium in sem- **11** pitemum: Iouæ mentis cogitata in alias atque alias durant ætates. Fe- **12** lix est natio, cuius Ioua Deus est: populus, quem ille sibi possidendum delegit. De cælis despectans **13** Ioua, cernit omne genus hominum. Ex habitationis suæ domicilio con- **14** templatur omnes orbis terrarum incolas, quorum et corda finxit, **15** et omnia facta perspicit. Non **16** rex copiarum multitudine seruetur, non miles virium præstantia liberatur. Fallax est equus ad de- **17** fensionem, neque sui magnitudine roboris eripit ex periculo. Enim- **18** uero intentum habet oculum Ioua in sui metuentes, in eos, qui suspiciunt eius clementiam: vt **19** eorum animas a morte liberet, eosque in fame conseruet. Anima **20** nobis in Iouam spectat, adiutorem et propugnatorem nostrum: in quo mente gaudemus, cuius sa- **21** cro nomine confidimus. Vere tua **22** erga nos, Ioua, clementia, vt nos te suspicimus.

PSAL. XXXIII.

Euasio Davidis a rege Achis. Celebrandum Ioua, pro iustorum salute facitis. Piorum non vana preces.

Davidis, quum gestum suum apud **1** Abimelechum immutasset, atque ita ab eo eiectus discessisset.

2 **A**gam Iouæ gratias omni tempore, eius laudes semper habens in ore. De Ioua me ia- **3** Clabo,

a) rea aduersa. y) cura. z) æqua. a) Et hoc carmen apud Hebræos scriptum est ordine litterarum.

4 Etabo, quo audito lætabuntur ino-
 4 pes. Magnificate Iouam vna mecum,
 eiusque nomen pariter extollamus.
 5 Iouam orauit, qui exoratus ex om-
 nibus me liberauit terroribus.
 6 Hunc qui intuebuntur, renidebunt,
 7 nihil vultu erubescens. Hunc ino-
 pem Ioua inuocantem exaudiuit,
 et ex omnibus vindicauit angustiis.
 8 Circummunit Iouæ angelus eius
 9 metuentes, atque defendit. Gu-
 state, et videte, quam bonus sit Io-
 ua, quamque felix sit homo, qui ei
 0 confidit. Reueremini Iouam vos
 eius sancti, nam eum reuerentibus
 1 nihil deest. Etiam iuvenes leo-
 nes penuria et fame laborant: at
 Iouæ studiosi nullo bono carent.
 2 Adeste, nati, audite me, dum vos
 3 Iouæ metum doceo. Si quis es
 homo vitæ cupidus, æui amans, vt
 4 potiari bonis: contine linguam
 tuam a malitia, et labia a loquen-
 5 do fraudulentè. Abstine a malo,
 et fac bene: stude paci, eamque se-
 6 quere. Habet Ioua intentos oculo-
 7 in iustos: et aures ad eorum
 7 implorationem. Habet Ioua in-
 tentam in maleficos faciem, vt eo-
 rum memoriam ex terris extirpet.
 8 Illos inuocantes exaudit Ioua, et
 9 ex omnibus eripit angustiis. Ad-
 10 est Ioua mente fractis, et animo
 10 ad afflictos conseruat. Quamuis mul-
 ta sint iustorum mala, ex omnibus
 11 eos Ioua liberat, eorum membra
 omnia sic seruans, vt eorum
 12 nullum frangatur. Perimet in-
 13 probitas impios, et euertentur iu-
 14 storum inimici. Adferet suorum
 animam Ioua, nec quisquam euer-
 tetur eorum, qui habent in eo fi-
 duciam.

PSAL. XXXV.

*Ad Iouam rex. Causa iudex Ioua. Ho-
 stium prauitas. Regis innocentia. Hi-
 laritatem procurans Dauid.*

Dauidis.

b) apud me. c) vt heluones cibum, sic illi me mordent. d) inter sese gaudeant,

Contende, Ioua, cum iis, qui
 contendunt mecum: pugna
 cum meis oppugnatoribus.
 Cape clipeum scutumque, et mihi
 surge in auxilium. Hastam expe-
 di, et infestus occurre meis infestis,
 pronuntians, mihi esse te meam
 salutem. Turpiter frustrentur,
 qui meæ neci student: fœde retro-
 cedant, qui mihi malum cogitant.
 Similes sint aceri per auras, agitan-
 te Iouæ angelo. Sit eorum via te-
 nebricosa, atque lubrica, perse-
 quente Iouæ angelo. Nam con-
 tra me sine causa suum pernicio-
 sum rete abdunt: sine causa foue-
 am in meum faciunt periculum.
 Accidat ei nec opinanti pernici-
 capiat eum rete, quod ipse occu-
 luit, eo delapsum ad exitium. Tum
 meus animus in Ioua exultabit,
 Iouæ defensione lætus. Omnia
 mea membra sic dicent: O Ioua,
 quis tibi par est? qui inopes a po-
 tentioribus, inopes et pauperes ab
 ipsorum tuere deprædatoribus.
 Surgunt testes iniurii, quæ ignoro,
 eorum me postulantes. Mihi ma-
 lum pro bono reddunt, vt me vita
 orbent. Atque mihi, ægrotanti-
 bus eis, vestis erat cento: afflictam
 meipsum ieiunio, preces in
 sinu meo iterans. Perinde ac si
 meus necessarius aut frater esset,
 sic me gerebam: tamquam in mater-
 no fumere pullatus, atque deiectus.
 At illi in meo casu gaudent, et coe-
 unt: coeunt in me nec opinantem
 mutili, sine intermissione profcin-
 dentes, et impurorum heluonum
 ritu dentibus in me stridentes.
 O Domine, ecquando hæc adspicies:
 retrahe hanc animam ab eorum
 fœuitia, a leonibus hanc vnicam.
 Celebrabo te ingenti in conuentu,
 te in magna hominum frequentia
 laudabo. Effice, ne de me gau-
 deant, qui mihi falso sunt hostes:
 ne oculis significant, qui me imme-
 rito odere. Qui quidem tantum
 abest,

abest, vt amice loquantur, vt in
 hominum quietissimos malitiosa
 21 verba excogitent: et, diducto
 contra me ore, ita dicent: oho,
 22 oho, videmus oculis nostris. Vi-
 des. Ioua, ne conuieto, Domine,
 23 noli a me abesse. Excitare et ex-
 pergifcere ad iudicium meum, ni
 Deus et Domine, ad causam meam.
 24 Indica me pro tua iustitia, Ioua mi
 Deus, et effice, ne de me lætentur:
 25 ne sic cum animis suis cogitent, se
 voti compotes esse, iactantes me a
 26 se deuoratum. Pudeat ignomi-
 niose eos, qui meo malo gaudent:
 pudore et turpitudine circumfun-
 dantur, qui contra me insolescunt.
 27 Ouent et gaudeant innocentia meæ
 cupidi, semper dicentes, magni-
 ficandum esse Iouam, cui sui cul-
 28 toris salus placeat. Et mea lingua
 tuam iustitiam, tuas meditabitur ad-
 sidue laudes.

PSAL. XXXVI.

*Impius Iouam negligens Iouana clementia
 in se ferat etiam. Implorens clementiam
 David. Impiorum qui finit.*

1 Præcinendum cultoris Iouæ Da-
 uidis.
 2 **I**mpii peruersitas mihi penitus in
 mente loquitur, cum nullam ob
 oculos habere propositam reli-
 3 gionem. Adeo ipse tibi blanditur
 et placet, vt eius vitia reperiantur
 4 odiola. Eius oris verba impro-
 ba sunt, et fraudulenta: a recta vel
 sententia, vel actione abstinet.
 5 Improba in lecto suo excogitat, vi-
 am insistit non bonam, a malo non
 6 abhorret. O Ioua, tua cælestis
 est benignitas, ætheria fides:
 7 iustitia proceris montibus altior,
 iudicia oceano profundiora: ho-
 mines tu bestiasque conseruas, Ioua.
 8 Tam excellenti præditus es cle-
 mentia Deus, vt hominum genus
 in alarum tuarum umbra fiduciam
 9 habeat, tuæ domus vbertate cir-

cunfluat, eos te tuarum flumine
 deliciarum perfundente. Nam te
 penes est vitæ fons, et in lumine
 tuo e lumen videmus. Extende
 tuam clementiam in eos, qui te no-
 runt, iustitiam in probæ mentis
 homines. Ne me superborum
 pes adgrediatur, ne manus vexet
 impiorum. Eo delabantur ma-
 lefici, sic agitati, vt surgere non
 possint.

PSAL. XXXVII.

*Ad piros rex consolandos. Ad Iouam con-
 fugiendum. Piorum et impiorum præ-
 mia. Parens proborum Ioua. Malorum
 interitus.*

Davidis.

Noli propter malos te torque-
 re, noli maleficis inuidere.
 Nam gramine citius succiden-
 2 tur, et vt herbæ viriditas marces-
 cent. Confide Ioua, et * benefac: 3
 incoles terram, et firme pascaris.
 Fruere Ioua, et tibi animi tui po- 4
 stulata concedet. Reclina in Iou- 5
 uam tuas rationes, eique confide,
 et ipse rem transiget. Tuamque 6
 innocenciam luce euidentiorein,
 tum ius meridie clarius efficiet.
 Exspecta Iouam tacitus, ne te cru- 7
 cia propter fortunatos homines fla-
 gitiosos. Desiste ab ira, desine 8
 succensere, ne te crucia, vt quidem
 malefacias. Nam mali excinden- 9
 tur: qui vero in Ioua spem habent,
 terrain possidebunt. Paulo post 10
 iam nusquam erit impius, eiusque
 locum si contemplare, nusquam
 11 sibeunt. At inopes terrain pos-
 sibeunt, multa fruentes pace.
 Conantur impii nocere bonis, et 12
 dentibus in eos frendent. Ridet 13
 eos Dominus, quod videt eorum
 aduentare diem. Gladios strin- 14
 gunt impii, arcusque suos inten-
 dunt, vt inopes et pauperes dei-
 ciant, vt recte viuentes trucident.

Eorum

e) viuimus. f) Huius cancionis alterni versus in Hebræo scripti sunt ordine li-
 terarum.

5 Eorum et gladius ipsorum cor pe-
netrabit, et arcus frangentur.
6 * Multo præstat tenuis res iustorum,
7 quam impiorum opulentia. Nam
impiorum lacerti frangentur: at
8 bonos Ioua sustinet. Habet Io-
ua eam vitæ hominum integro-
rum rationem, vt eorum sit here-
ditas in perpetuum duratura.
9 Non pudebit eos calamitoso tem-
pore, et vigente fame saturabun-
tur. Quum interim impii peri-
bunt, Iouæ inimici conficiuntur,
vt opimi in fumum euanescentes
agni. Mutuatur impius, neque
reddit: bonus vero miseratur, at-
que largitur. Nam quibus ille
bene vult, terram possidebunt:
quibus autem male vult, excin-
dentur. Eiusmodi hominis gres-
sus a Ioua firmantur, eiusque vitæ
via illi accepta est. Si cadit, non
pesum it, Ioua eum manu sustinen-
te. Puer fui, et iam senui, neque
tamen vidi iustum derelictum, aut
eius progeniem desiderare victum.
Quotidie miseretur, et commodat,
et eius progenies abundat. Rece-
de a malo, et benefac, et durabis
in perpetuum. Nam Ioua iuris a-
mans, pios suos non deserit, quin
in æternum custodiantur. G.* Im-
probi vero dabunt pœnas, H. et se-
men impiorum excindetur. Ius-
ti terram possidebunt, et in ea du-
rabunt in perpetuum. Iustus ore
sapienter discret, linguaque ius lo-
quitur. Et Dei legem in mente
habens, gressibus non titubat.
Speculatur impius iustum, cumque
studet necare. Sed Ioua eum non
deseret in illius manu: neque da-
mnabit quum iudicabitur. Spera
Iouam, eiusque viam tene, et eue-
net te in terræ possessionem, impi-
osque videbis euerti. Vidi fe-
rocem impium, et frondentis mo-
re lauri virentem: qui deinde
præteritus, iam non existabat, quæ-
rentique mihi non inueniebatur.
Obersua homines integros, consi-

dera probos, et inuenies huiusmo-
di hominum exitum esse felicem:
quum improbi simul pereant, sit
que impiorum exitus exitium.
Iustorum salus a Ioua est, qui est
eorum firmamentum temporibus
aduersis. Qui Ioua eis succurrit,
eosque liberat: liberat ab impiis,
atque conseruat, quandoquidem
habent in eo fiduciam.

PSAL. XXXVIII.

*In morbo David ex cruciatus. Dolor pro-
pter culpas. Infesti necessarii. Ad Io-
nam confugit implorans opem.*

Cantio Davidis admonitoria. G. 1
de sabbato, H.

IOua, noli in me sæuius animad-
uertere: noli me iracunde puni-
re. Nam mihi tua tela infixæ
sunt, tua me vrget manus. Nihil
est sanum in meo corpore, tanta est
tua sæuitia: nihil est in meis mem-
bris illæsum, propter peccatum
meum. Nam mea delicta meum
supergressa caput, me quasi graue
quoddam onus opprimunt. Pu-
tridæ scætent vomitæ meæ, propter
meam insaniam. Adfligor et de-
primor vehementer, assidue pulla-
tus incedens. Nam illa mea ple-
na sunt scæditate, nec quidquam est
sanum in meo corpore. Vehe-
menter eneruor et atteror, præ
animi ægrinonia congemiscens.
Domine, quid omnino cupiam,
tibi perspicuum est: quid suspirem,
non te præterit. Cor mihi palpi-
tat, vires me deficiunt, adeo vt ne
oculos quidem, nedum lumen ha-
beam. Amici necessarii que mei
a meo vulnere absistunt: mei pro-
pinqui procul abstent. Qui vero
meæ neci student, insidias tendunt,
qui mihi malum cupiunt, scelerate
deliberant, et fraudes assidue com-
miniscuntur. At ego non magis
quam surdus audio, neque magis
hisco quam mutus. Sumque
per-

perinde ac si quis non audiat, nec
 16 in ore confutationem habeat. Ete-
 nim in te, Ioua, spem habeo, cui
 tu responde, Domine, mi Deus.
 17 Sum sane sollicitus, ne sim eis vo-
 luptati, ne mihi, si pede vacillaue-
 18 ro, insultent. Nam equidem sum
 in casum pronus, meo dolore mihi
 19 semper obuersante. Ergo meum
 vitium ostendo, anxius ob meum
 20 peccatum. At hostes mei viuunt,
 valentque, et frequentes sunt, qui
 21 me iniuria oderunt. Malumque
 pro bono rependunt, mihi aduer-
 22 santes, qui sequar honestum. Ne
 defere me, Ioua, mi Deus, ne mi-
 23 hi abesto. Propera mihi succur-
 rere, o Domine, mea salus.

PSAL. XXXIX.

*Mala equo animo ferenda. Vanitas mor-
 talitatis. Venia culpæ petita, et cru-
 ciatum sedatio.*

1 Præcinenda Ieduthuni cantio Da-
 uidis.
 2 **S**Tatueram eam vitæ viam tene-
 re, vt ne quid lingua peccarem:
 meumque os frenare, quam-
 diu mihi obuersarentur impii.
 3 Sed quum tacitus obdurarem, tan-
 tum aberat, vt aliquid proficerem,
 vt etiam meus dolor crudesceret:
 4 adeoque mihi cor in pectore in-
 calefceret, cogitationis igne arde-
 5 scens, vt ita lingua loquar: osten-
 de mihi, Ioua, meum exitum, et
 quis ætatis meæ sit modus, vt sciam,
 6 quam sim longæuius. En tu mihi
 ætatem concessisti dodrantalem,
 meumque æuum fere nihil est apud
 te: adeo omnino nihili est omnis
 7 hominis natura. Sela. Adeo ima-
 ginariam vitam ducit homo: adeo
 temere tumultuatur, congerens,
 quæ quis sit percepturus, ignorat.
 8 Et nunc quid sperem, Domine:
 nisi vt in te sitam spem habeam?

g) confer hęc cæmen cum 90. h) æui breuis. Hęc vita mihi propria, hoc est, di-
 uturna non est, sicut nec peregrino terra, in qua habitat. i) me familiariter
 mones. k) de tua lege cogitans, eique obediens.

Ex omnibus meis delictis libera
 me: ne me insanorum ludibriis
 expone. Obmutesco, ne mutiens
 quidem, te negotium transigente.
 Aufer a me tuum vulnus: tuæ ma-
 nus sanities deficio. Qui quum de
 homine vitii sumis supplicium,
 eius elegantiam tineæ more sideras,
 adeo nihili est omnis homo. Sela.
 Exaudi meas preces, Ioua, meam
 attendens querelam: ad meas la-
 crimas ne obsurdesce, qui peregrini-
 nus apud te sum, aduena, sicut om-
 nes mei maiores. Relaxa me,
 vt me colligant, priusquam eo de-
 uenio, vt nullus sim.

PSAL. XL.

*Dauidis ad Iouam gratiarum actio. Iusti-
 tia Iouæ mirifica, misericordia Iouæ ex-
 petita. Deus pro suis vigilans.*

Præcinenda Dauidis cantio.

1 **I**Ouam speraui, et mihi flexus est,
 2 meamque exaudiuit imploratio-
 nem. Et me ex horrida vora-
 3 gine, ex æreoso luto extraxit, meos-
 que pedes in rupem euexit, meos
 gresus confirmans: et ori meo
 4 cæmen nouum suppeditauit, Dei
 nostri laudationem. Quo viso,
 5 multi Iouam verebuntur, ei confi-
 dentes. Beatus homo, qui collo-
 6 cat in Ioua suam fiduciam, nec in
 arrogantes falsique sectatores in-
 7 tuetur. Tam multa facis tu, Io-
 ua mi Deus, vt tua erga nos mira-
 cula, atque cogitata sint inæstima-
 bilia: adeo vt mihi, de te prædi-
 care et loqui volenti, occurrant in-
 8 numera. Sacrificium et fertum
 tibi non placet: aurem i) mihi vel-
 9 lis, te victimas et piacula non pos-
 tulare. Ergo ita dico: en adsum,
 k) mecum scriptum libri volumen fe-
 rens. Mihi tuam, mi Deus, vo-
 luntatem exsequi placet, tuam le-
 gem

gem in imis habenti visceribus.

1 Iustitiam frequenti conuentu præ-
dico, labra mea nequaquam conti-
2 nens, vt tute scis, Ioua. Iustitiam
tuam in meo pectore non tegeo, tu-
am fidelitatem et defensionem præ-
dico, de tua clementia et fide fre-
3 quentem cœtum minime celans. Tu
Ioua, noli me a tua excludere mi-
sericordia, quin me tua clementia
4 et fide semper tueare. Nam me in-
numerabilia mala circumcludunt:
tot me mea vitia opprimunt, vt ea
perspicere nequeam: adeoque mei
capitis capillos superant, vt animum
5 despondeam. Placeat tibi, Ioua,
liberare me: Ioua, ad mihi succur-
6 rendum festina. Frustrantur sæ-
de, qui mihi animam extinguere
conantur: retrocedant turpiter, qui
7 mihi malum cupiunt. Euertan-
tur ob suam impudentiam, qui a
8 me sic dicunt: oho, oho. Exsul-
tent et lætentur in te omnes tui
studiosi, iugiterque Iouam extol-
lendum esse dicunt amatores tuæ
9 tutelæ. Me vero inopem et pau-
perem, Ioua, curato: tu, qui defen-
sor liberatorque meus es, mi Deus,
ne cunctare.

PSAL. XLI.

*Beati qui, cordi merentium salus. Ad Io-
uam oratio. Hostium prauitas.*

PSALMORVM LIBER II.

PSAL. XLII.

*Absalon in parentem. Davidis dolor, quod
a piorum cœtu distet. Querimonia in
calamitate. Liberatio speranda ex ar-
umnis.*

1 Præcinenda institutio Coranida-
rum.

2 **Q**uemadmodum cerua mugit
ad aquæ riuos, sic meus ani-
mus mugit ad te, Deus. Si-
tit meus animus Deum, ad immor-
talem Deum quando veniam, et in
Dei præsentia comparebo? Lacri-

Præcinenda cantio Davidis. 1

Beatus, qui egentium habet ra-
2 tionem: eum aduerso tempo-
re liberauit Ioua. Atque ita 3
tuebitur et conseruabit, vt sit in
terris felix: nec eum libidini dedet
inimicorum: Ioua eum in lecto 4
ægotantem recreabit, b laborantis
cubile profusus euertens. Equi- 5
dem ita dixi: Ioua, miserere mei,
medere animo meo, qui in te pec-
caui. Inimici mei mihi maledi- 6
cunt: quando morietur, eiusque
nomen peribit? Quod si quis me 7
visit, falsum loquitur, animo im-
probum aliquid apud se constans,
quod foras egresus eloquatur. In 8
me susurrant vniuersi aduersarii
mei, mihi malum cogitantes. Nem- 9
pe me mala re vgeri, neque iam,
postquam decubui, surrecturum.
Quin etiam meus amicus, cui fide- 10
bam, meus conuictor calce me petit.
Tu vero, Ioua, miserere mei, et 11
me sic attolle, vt illis merita repen-
dam. Hinc intelligo, te mihi fa- 12
uere, quod de me non triumphat
inimicus meus. Quodque me tu- 13
eris incolumem, et in tuo conspe-
ctu constituis in perpetuum. Col- 14
laudetur Ioua Deus Israelitarum,
per omnem æternitatem, etiam
atque etiam.

mis pascor dies atque noctes, dum
hoc mihi quotidie obiicitur: vbi
est Deus tuus? Equidem hæc (ani- 5
mi mei adfectionem apud me effun-
dens) recordor, solitum me illis
c numerose præire ad fanum, cum
lata voce laudumque celebratione,
turba festum agente. Quid te ab- 6
iicis, anime mi, et in me turbaris?
spem habe in Deo, quem adhuc 7
celebrabo, præsentem consecutus
ab eo salutem. O mi Deus, in me 8
te

a) mihi insultant. b) hoc fit persanato morbo. c) composito gressu, in
numerus.

se deicit meus animus, ideoque tui memini in regione iordanensi, 9 et Hermone, monte exiguo. Vnda vndam inuitat, sonantibus tuis torrentibus: omnes me tuæ impressiones et fluctus obruunt. Solebat quidem Ioua ea interdum conferre beneficia, vt noctu carminibus et precationibus ad Deum vitæ meæ vterer. 11 Nunc mihi sic ad Deum rupem meam conquerendum est: 12 cur ita mei immemores? cur pul- 13 latus incedo, hoste sæuiente? Aduersariis membra mihi proscindentibus, dum conuiciantur, ita quotidie dictitantes: vbi est Deus tuus? 14 Quid te deicis, anime mi? aut 15 quid in me turbaris? Spem habe in Deo, quem adhuc celebraturus sum, meum præsentem seruato- rem atque Deum.

PSAL. XLIII.

Davidis angustie, ad Ionam preces, uti li- beret verbo suo calamitate presum.

1 **P**atrocinare mihi, Deus, et me- am causam age: ab inhumana natione, ab homine malitioso 2 et iniquo libera me. Nam tu, qui meæ potentie Deus es, cur me re- pellis? cur pullatus ingredior, ho- 3 ste sæuiente? Mitte lucem fidem- que tuam, quæ mihi duces sint, meque in sacrum tuum montem, et 4 in tuas perducant sedes. Et accedam ad aram diuinam, ad Deum, meæ voluptatis delicias, teque ci- thara celebrabo, Deus, mi Deus. 5 Quid te deicis, anime mi? aut quid 6 in me turbaris? Spem habe in Deo, quem adhuc celebraturus sum, meum præsentem seruato- rem atque Deum.

PSAL. XLIII.

Iouana erga patres benignitas. Lamentans David in Philistæis, spes adfictorum, ac fere destitutorum. Ad Ionam David, uti piis atrocinetur contra improbos.

1 **P**ræcinenda Coraudarum insti- tutio.

DEus, auditione, et maiorum 2 nostrorum narratione accepti- mus, quale tu opus olim eor- um temporibus patraueris. Qui 3 eos, (expulsis tua manu gentibus,) conseruaueris, * ceteris que nationibus malo adfectis immiseris. Neque enim suis armis quæsinere terram, neque fuisseis lacerti peperere victo- riam sed tua dextra, tuum bra- chium, tui vultus lumen, quod eis fauebas. Tu rex noster es, o De- 5 us, adice victoria iacobeos. Per 6 te nostros profligamus hostes: per tuum nomen perfundamus aduer- sarios. Non enim arcibus nostris 7 confidimus, non nos nostri defen- dunt enses. Sed tu nos ab hosti- 8 bus defendis, oforesque nostros scæde frustraris. In Deo nos sem- 9 per iactamus, tuum nomen cele- brantes perpetuo. Sela. Atqui tu 10 nos repullos adicis ignominia, ne- que cum nostris copiis egrederis. Nos hosti vertere terga cogis, ab 11 osoribus nostris diripiendos. Nos 12 pro comedendis ouibus habes, per ceteras gentes dissipatos. Tuos 13 sine vlla utilitate vendidisti, nihil ex eorum pretio auctus. Nos vici- 14 norum probris, finitimorum deri- sioni et ludibriis exposuisti. Nos 15 gentium diceriis, nationum sannis obiecisti. Adidue nobis obuersa- 16 tur nostra turpitudine, vultusque pu- dore velamur. Propter maledi- 17 corum conuiciatorumque voces, propter hostes et infestos. Hæc 18 omnia patientes, non tamen tui sumus immemores, scædusue tuum violamus. Non mentibus retro- 19 cedimus, aut gressibus de viis tuis descedimus. Quum tamen nos in 20 feralem detrusos locum, tætra nocte operias. Quod si Dei nostri no- 21 men obliti, manus ad alienum De- um porrigeremus: esset, quod id 22 Deus animaduerneret, qui mentis arcana nouit. Sed tua causa quo- tidie interficimur, et pro ouibus 23 lanienæ

24 lanienæ ducimur. Excitare, cur
dormis, Domine? expurgare, cur
25 nos perpetuo reicias. Cur tuum
vultum abdis? immemor nostræ
26 miseræ et calamitatis: qui, humi
pesfundati, pectoribus adhæremus
27 terræ? Agendum succurre nobis,
et nos vindica pro tua clementia.

PSAL. XLV.

*Solomonis laudes per patrem. Verbum Dei
quantum in impio. Vultus in regem et
sacerdotem. Sacri cætus perfectio. Ser-
uatoris gloria.*

1 Præcinenda ad rosas. Coranidarum
institutio. Carmen amatorium.

2 **D**icitur meus animus elegantem
orationem: eloquer ego me-
um opus regi, lingua utens
3 pro stilo velocis notarii. Tu ge-
neris hominum formosissimus, la-
bra habes gratia perfusa: ergo tibi
4 fatet Deus in perpetuum. Accin-
ge femori gladium tuum, heros,
5 tuum decus et grauitatem. Atque
ista grauitate feliciter inuehere, fi-
dei et tam mitis iustitiæ ergo: et
tua tibi dextra res ostendet stupen-
6 das, tela ista acuta, (populus tibi
succumbentibus,) in hostium regis
7 corda dirigendo. Solium tuum,
o diue, in omnem permanet æterni-
tatem, sceptrum æquitatis, sceptrum
regni tui est. Iustitiam amas per-
osus impietatem: propterea Deus,
tuus Deus, oleo te lætifico potius
inunxit, quam tuos socios. Nihil
nisi myrrha et stacte et casia sunt
vestimenta tua, intra eburnea pa-
latia, vnde voluptatem percipis.
Regiæ puellæ tibi sunt in deliciis:
adstat tibi ad dextram auro ophirio
exornata sponsa. Audi, puella,
vide, vt aurem præbeas, et tuos
populares patriamque obliuiscare
domum: et tuæ pulchritudinis a-
more capietur rex: is enim tuus
est dominus tibi colendus. Tum
puella Tyrus, ditissimi quique tibi

cum muneribus coram supplica-
bunt. Omnis puellæ regiæ splen- 14
dor est intimus, veste auro segmen-
tata: ea ducitur ad te, o rex, in 15
vestibus phrygiis, eamque sequentes
virgines eius amicæ, tibi adducun-
tur. Adducuntur cum gaudiis et 16
exultatione in regiam intrantes.
*Parentibus tuis succedent tui liberi 17,
quos toto orbe principes constituas.
Ego vero tui nominis memoriam o- 18
mni posteritatis ætati mandabo, ita
vt te populi in omnem sæculorum
perpetuitatem concelebrent.

PSAL. XLVI.

*David de liberata Hierosolyma. Spes in
Ioua summa. Opera Iouæ miranda. Ad
hostes Deus.*

Præcinendum Coranidarum ad
Alamoth carmen.

Deus nobis fiducia et robur est, 2
præsidium rebus in aduersis,
præsentissimum. Itaque non 3
metuemus, licet terra moueatur,
et montes in medium mare transfe-
rantur: tantaque tempestate tur- 4
bentur maris vndæ, vt ad eius æstus
montes contremiscant. Sela. Di- 5
uinam quidem urbem, sacrum su-
premi domicilium, suis delectabit
annis fluiui. Quæ, (quum in ea 6
versetur Deus,) non commouebi-
tur, *Deo ei mature succurrente.
Tumultuentur gentes, regna con- 7
citantur, filio vocem emittente, tel-
lus ipsa colliquescet. Ioua nobis 8
armipotens adest, nobis munimen-
to est Deus Iacobeorum. Sela.
Adeste, contemplantur Iouæ opera, 9
quam stupenda edat in terris. Bel- 10
lax placat ad vltimas vsque terras:
perfringit arcus, detruncat hastas,
currus igne cremat. Desistite, et 11
me Deum agnoscite, extollendum
in gentibus, extollendum in terris.
Ioua nobis armipotens adest, nobis 12
munimento est Deus Iacobeorum.
Sela.

PSAL. XLVII.

*Solomonis exhortatio ad Deum laudandum.
Nuptones dum Abrahamo coacta.*

Præcinenda Coranidarum cantio.
Omnnes nationes, adplaudite,
 acclamantes ouante voce Deo.
 Nam Ioua supremus terribilis est, rex magnus in toto orbe terrarum, qui nobis ceteras nationes, qui populos nostris subiicit pedibus, qui nobis possessionem deligit pro Iacobeorum, quos amat, dignitate. Sela. Ascendit cum iubilatione Deus, Ioua cum tubæ fonitu. Cantate Deum, cantate, cantate regem nostrum, cantate. Nam rex est totius orbis Deus, cantate feite. Regnat Deus in gentes, Deus in suo sacro sedens folio. Populorum primarii colligimur, hoc est populus Dei Abrahami, in cuius tam sublimis Dei tutela est orbis terrarum.

PSAL. XLVIII.

Iouana magnificentia. Vxor David. Seruator misas. Ecclesie magnitudo, et splendor.

Coranidarum cantionis carmen. G. secunda sabbati. H.
Magnus est Ioua, et præcipue laudandus in vrbe Dei nostri, sacro eius monte. Amœnus tractus, totius orbis terrarum voluptas mons Sion est, septemtrionalis, regis vrbs magni, cuius in arcibus notus est propugnatioe Deus. Nam quum reges congregati simul processissent, simul ac vrbe[m] viderunt, attoniti, perturbati, trepidi, tremore correpti sunt, qualis dolor est parturientium. Quemadmodum frangit curus naues cithicas. *g* Qualia audiuimus, talia videmus in vrbe Iouæ arum: potentis, in vrbe Dei nostri, eam Deus condit in æternum. Sela.
 Manemus quieti, Deus, tuam clementiam, in medio sano tuo. Ut tuum nomen, Deus, sic tua laus per-

tingit ad vltimas terras, qui dextram habeas iustitia plenam. Gaudet **11** mons Sion, exsultant Iudææ *b* puellæ, propter tua iudicia. Circuite, et **12** circumdate Sionem: numerate turres eius. Aduertite animum ad **13** eius propugnaculum, notate eius arces, vt hæc narretis posteritati. Nam Deus hic, Deus noster est sem- **14** piternus, perpetuo redurus nos.

PSAL. XLIX.

Mortalium adhortatio ad verbum. Christi imago. Locupletum studia et casus. Cum Christo psorum exsuscitatio. Diues non simendus propter opes.

Præcinenda cantio Coranidarum. **1**
Avdite hoc, nationes omnes: **2**
 Attendite, omnes orbis incolæ: **3**
 Obscuri iuxta ac illustres, di- **3**
 uites æque ac pauperes, ore do- **4**
 cta eloquar, prudenter a mente co- **4**
 gitata. Aures intendam sententiis, **5**
 pandens ænigma in eum cithara. **6**
 Cur metuum malorum temporibus, **6**
 *circumstante me meorum pœ- **7**
 na calcaneorum? qui suis fidunt **7**
 opibus, et in suarum abundantia **8**
 diuitiarum gloriantur. Non red- **8**
 iment alius alium, non suæ red- **9**
 emtionis pretium Deo soluent: **9**
 tanti est cuiusque animæ redemptio, **9**
 vt quis æternum duret. Iterum- **10**
 que perpetuo viuat, non passurus **10**
 interitum. Adparet enim, sapien- **11**
 tes simul et stultos fatuosque mori **11**
 atque perire, aliis suas relinquentes **12**
 opes. Cogitant illi quidem, suas **12**
 domos æternas fore, suaque domicilia **13**
 in alias atque alias ætates du- **13**
 ratura, terras ex suis adpellantes **14**
 nominibus. Sed homines in exi- **13**
 stimatione non permanent, similes **14**
 bestiis intereuntibus. Quumque **14**
 hic eorum mos tam stultus sit, ta- **15**
 men eorum instituto posteri de- **15**
 lectantur. Sela. Illi quidem tam **15**
 quam pecudes mandabimur orco, **15**
 imperante morte, in eosque domi- **15**
 nabuntur probi ad matutinum, et **15**
 eorum

g) quod verbis promissum erat a Deo, id re nobis præstium est, *b*) ciuitates. *r*) quum reuiuiscunt mortui.

eorum species abolenda est, eisque
 16 domicilium futurus est orcus. At
 meam animam vindicabit ab orco
 Deus, quandoquidem me adsci-
 17 scet. Sela. Ne metue, si quis
 diues sit, domumque multi splen-
 18 doris habeat. Nam in morte
 non auferet quidquam, non eum
 19 sua sequetur deorsum gloria. Pla-
 cent illi quidem sibi in hac vita, et,
 20 si tu tibi indulgeas, laudant. Sed
 deuenient ad maiorum suorum ge-
 nus, ad extremum non visuri lu-
 21 men. Homo, qui in pretio est,
 neque sapit, similis est bestiis, quæ
 intereunt.

PSAL. L.

*Christi aduentus. Euangelii initium. Gen-
 tis electæ segregatio. Sacrificiorum con-
 futatio, Deus inflammat ad se inuocandum
 in erumnis. Impiorum abstinencia a sancta
 verbo.*

Asaphi cantio.

1 **D**EUS deorum Ioua dicit se con-
 uocaturum orbem terrarum,
 2 ab ortu solis ad occasum. Ex
 Sione, cuius perfecta pulchritudo
 3 est, Deus existet: veniet Deus
 noster sine dubio, igne ante eum
 vorante, vehementi circumdatus
 4 tempestate. Vocabit superne cæ-
 los atque terras, ad suos iudicandos.
 5 Conuocentur ad me pii mei, cum
 quibus mihi fœdus ictum est per
 6 sacrificium. Tum cælis ipsis ius-
 titiam eius ostendentibus, qui De-
 7 us iudex sit. Sela. Audi, mi pop-
 ulus, inquiet, dum loquor, Is-
 raelita, dum te commonescacio, De-
 8 us, Deus ego tuus. Non equidem
 te propter sacrificia tua, propter
 tuas solidas hostias apud me perpe-
 9 tuandas reprehendam. Non tau-
 ros ex tua domo, non hircos ex tu-
 10 is accipiam caulis. Nam mea sunt
 omnia siluestria animalia, omnes
 11 in mille montibus bestię. Omnes
 ego montanas volucres recognosco,
 terrestresque belluæ me penes sunt.

Quod si esurirem, non id tibi di-
 12 cerem, meus quum sit mundus, et
 quidquid eo continetur. Scilicet
 13 taurina carne vescar, aut hircinum
 bibam sanguinem? Sacrifica
 14 Deo gratiis agendis, et solue su-
 premo tua vota. Tum me rerum
 15 aduersarum tempore inuocato: et
 ego te ita defendam, vt tu me ho-
 nores; impium autem sic adlo-
 16 quetur Deus: quorsum tu mea nar-
 ras instituta, meumque fœdus in
 ore habes? quum disciplinam
 17 exosus, mea dicta post tergum rei-
 18 cis cum eo: et cum adulteris habes
 commercium. Os tuum laxas ad
 19 malum, lingua fraudes confians.
 Sedens contra tuum fratrem loque-
 20 ris, de eo detrahens, cum quo ti-
 bi communis mater est. Et ista,
 21 me dissimulante, faciens, arbitraris,
 me tui fore similem: ego vero co-
 arguam, et præsentem conuincam.
 Quæso, hoc aduertite, qui Dei
 22 estis immemores, ne corripiam in-
 defensos. Qui gratiis agendis
 23 sacrificat, is me honorat: hac via
 qui graditur, huic ego diuinam
 salutem præstabo.

PSAL. LI.

*Adulter David, dolens, obsecrans iouanani
 clementiam. Nature nostre vitiositas.
 Cordis et spiritus renouatio petita. Gra-
 tia Deo sacrificia. Cæus piorum euange-
 lio instituendus.*

Præcinenda cantio Dauidis, quum
 eum conuenisset Nathan vates,
 congressum cum Bethsaba.

1 **M**iserere mei, Deus, pro tua
 2 clementia, pro tua singulari
 misericordia, dele meam no-
 xam. Ablue me multum a meo
 3 vitio, a meo peccato purga me.
 Nam meam noxam agnosco, me-
 4 unque peccatum mihi semper ob-
 uersatur. In te, in solum te pec-
 5 caui, teque offendi, vt dictorum
 tuorum æquitas, iudicique puri-
 6 tas adpareat. Equidem in vitio
 P p 3 geni-6

genitus sum, et in peccato me concepit mea mater. Equidem tu veritatem in præcordiis amas, et occulte & sapientiam mihi demonstras.

Expia me hysopo, et purus ero: ablue me, et ero niue candidior.

Nuntia mihi lætitiã atque voluptatem: exsultent confusa a te membra. Abde tuam faciem a meis peccatis, et omnia mea vitia dele.

Cor mundum crea mihi, Deus, compositumque spiritum in meo pectore renoua. Ne me a tuo conspectu reice: neue mihi tuum sanctum spiritum aufer. Redde mihi tite lætitiã defensionis, et me principali spiritu sustenta. Dacebo peccantes tuas vias, ita vt nocentes tibi reconcilientur. Vindica me / a sanguine, Deus, Deus mex salutis: mea lingua tuam modulabitur iustitiam. Domine, mea labia aperi, et os meum tuam laudem prædicabit. Non enim sacrificio delectaris, vt id exhibeam: non tibi acceptæ sunt victimæ. Diuina sacrificia sunt fractus spiritus: fractam adhiẽtamque mentem tu, Deus, non despicias. Benefac pro tuo fauore Sioni: construe muros Hierosolymæ. Tunc iustis sacrificiis, victimis, et solida re diuina delectabere: tunc immolabuntur ad aram tuam tauri.

PSAL. LII.

Præuitas Doeg. Ab impiopius addiscit. Proborum spes in ionana benignitate.

Præcinenda Davidis institutio, quum Doegus Idumæus Saulo nuntiatum inisset, Dauidem venisse ad Abimelechum.

Quid gloriaris in prauè factis, o ferox? quum quotidiana sit Dei clementia. Tu scelera lingua meditaris, quasi acuta nouacula fraudes faciens. Malum

quam bonum manis, falsa quam iusta loqui. Sela. Amas omnem orationem temerariam, o fraudulenta lingua. Etiam te Deus eruet ad extremum: sublaturique et amissum ex tabernaculo, exstirpabit ex terra viuorum. Sela. Quo viso territi iussi, te deridebunt: en hominem, qui vires suas in Deo non collocabat: sed suarum diuitiarum copia fretus, sua nitebatur prauitate. At ego quasi virens olca in Dei domo versabor, diuina fretus clementia in omnem ætatem. Teque, Deus, huius rei auctorem celebrabo perpetuo, in tua tam nitenti apud pios tuos nomine spem habens.

PSAL. LIII.

Infidelium ingenta. Prædictam impiorum excidium. Seruator desilietatus tandem.

Præcinendum ad Mahalat Davidis institutio.

Cogitant insani cum suis animis, non esse Deum: adeo nefariis sceleribus corrupti sunt, nullus vt recte faciat. Deus de cælo despicit in hominum genus, vt videat, an sit aliquis sanus et religiosus. Omnes pari improbitate desectunt, adeo vt non sit, qui recte faciat, ne vnus quidem. An ignorant malefici, meorum confumtores, m se Dei victu vesci, quem non inuocant? aliquando percellentur incredibili pauore, tum quum Deus membra tuorum discerpet oppugnatorum, te eos sedante, quos Deus abhorreat. Vt nam detur ex Sione salus Israelitis, vt, reuocante Deo ex captiuitate suos, exsultent Iacobei, gaudeant Israelitæ.

PSAL. LIIII.

Ad Iouam confugiens David. Zipheorum insidie in profugum. Consolatio merentis Davidis, et ad Iouam gratiarum actio.

Præ-

k) ostendit sapientiam esse, puram habere religiosamque mentem. l) a cæde et scelere. m) confet et Pf. 14, 4. n) se ipsam adloquitur, vt et Pf. 55, 22.

1 Præcinenda fidibus Dauidis institutio, quum Ziphæi Saulo indicatum iuisent, Dauidem apud eos laritare.

2 **D**EUS, per tuum nomen serua me, per tuas vires parocinare mihi. Deus, audi meas preces, attende verbis oris mei.

3 * Nam hostes consurgunt in me, et crudeles meæ neci student, Deum sibi non proponentes. Sela. En Deus mihi succurrit: * Dominus is est, qui mihi vitam sustentet, malumque rependat meis aduersariis.

4 Eos tu, Ioua. pro tua fide sperde: ego vltro sacrificabo, tuum tam mite nomen, Ioua, celebrans:

5 qui me ex omnibus rebus aduersis ita eripueris, vt ipse meis oculis pœnas hostium viderim meorum.

PSAL. LV.

Dauid ad Iouam contra hostes urgentes. Contra Iudeos precatio. Proditor amicus. Rerum omnium gubernator Deus. Impii qui finis.

1 Præcinenda fidibus Dauidis institutio.

2 **A**VSULTA, Deus, meas preces, et ne te meæ subtraha supplicationi. Intende mihi, et concede, quod oratione querula ac turbulenta peto. Propter hostium voces, propter impiorum importunitatem, qui comminiscuntur in me crimen, mihi acerbe aduersantes. Cor mihi in pectore trepidat, leti me terrores incessunt: timor et pavor inuadit, et horror tantus obruit, vt ita loquar: vtinam alas haberem, vt eolumba, quibus in tutum euolarem. Equidem procul discederem, desertis mansurus in locis. Sela. Et ocys euaderem, quam rapidus est ventus, aut turbo. Perde, Domine, diuella linguas eorum: nam video

crudelitatem et discordiam in vrbe, quæ eam per muros dies noctesque circumdant: versantur in ea crimina et facinora: versatur inhumanitas, nec abscedit ex eius vicis dolus atque perfidia. Non enim hostis in me bacchatur, vt id feram: non aduersarius meus in me inuehitur, vt eum deuitem. Sed tu mei ordinis homo, præcipuus familiarisque meus, qui arcana suauiter inter nos communicabamus, qui in sanum coniuncte ventitabamus. Tollat istos mors: o viui descendant in tartara: quandoquidem inter eos in eadem versantur habitatione scelera. Ego Deum inuocabo, meque Ioua conseruabit. Et vespere, et mane, et meridie quiritans orabo, et meam vocem exaudiet, vitam que meam incolumem tutabitur a meis oppugnatoribus: p tam multi mihi adsunt. Exaudiet Deus, eos que opprimet is, qui manet æternus, Sela, quorum nulla fiat mutatio, quique Deum nihil reuerantur. Ille quidem iis manus adfert, qui erant cum eo pacati, sua pacta violans. Et in ore dulciora butyro habens, in corde bellum gerit, verbis vitur oleo mollioribus, quum sint spicula. r Reice tuum onus in Iouam, qui te fouebit: numquam permisurus iustum labefactari. Tu vero, Deus, illos in foueam interitus detrudes: homines sanguinarii et fraudulentii ad ætatis suæ medium non prouehentur, quum ego interea tibi confidam.

PSAL. LVI.

Ad Iouam Dauid. Ab hostibus Dauidis discrimen. Sauli artes, et fraud. Celebratus a Dauidæ Ioua.

Præcinendum: de columba procul

P p 4 muta

o) alludit ad excidium Dathanis et Abirami. p) Deus mihi pro multis adest. q) mihi. r) se ipsum adloquitur. s) de ipso Dauidæ, qui inter extraneo, namquam columba, præ metu obmutescibat.

muta Dauidis ſegmentum, quum eum Palaſtini Gethæ cepiſſent.

Miſerere mei, Deus: nam me opprimunt homines, adſidue acriter impugnantes. Opprimunt aduerſarii mei adſidue, nam multi me ſumma ope oppugnant. Equidem meis periculoſis temporibus tibi conſido. In Deo promiſſa laudabo: in Deo fiduciam habens, non metuum, ne quid mihi faciant mortales. Adſidue meis rationibus negotium exhibent, ſuas omnes cogitationes in meam perniciem conferentes. Coeunt, deliteſcunt, meos calcēs obſeruant, ſcilicet meæ necis audi. Deice, Deus, homines iratos, qui habent in nequitia perſugium. Tu, qui meas vagationes numeratas habes, ⁊ refer meas lacrimas in tuum ſacculum, hoc eſt, in tuum commentarium. Ita retro agentur hoſtes mei, inuocante me, qui ſciam a me ſtare Deum. In Deo promiſſa laudabo: in Ioua promiſſa laudabo. In Deo fiduciam habens non metuum, nequid mihi faciant mortales. Tibi, Deus, vota debeo, tibi ſoluam gratiarum actiones, qui meam vitam a morte, hoc eſt, meos pedes a caſu ſic defende- ris, vt ingrediar coram Deo in luce viuorum.

PSAL. LVII.

Dauidis anguſtiæ, preces pro euafione. Hoſſum atrocitas. Iouana vii imploratur. Laudes ad Iouam bene merentem.

Præcinendum ne corrumpere Dauidis ſegmentum, quum Saulum fugeret in ſpelunca.

Miſerere mei, Deus, miſerere mei tu, in quo animi fiduciam habeo, in cuius alarum

vimbra fiduciam habeo, dum tranſit inhumanitas. Inuoco Deum ſupremum, Deum mearum tranſactorem rerum: qui vtetur de cælo, quo me defendat ab iniuria, qua opprimor, Sela: vtetur Deus ſua clementia atque fide. Verſatur inter leones vita mea: iaceo inter incendiarium genus hominum, quorum et dentes ſpicula ſunt atque ſagittæ, et lingua gladius acutus. Euehere ſupra cælos, Deus, cuius gloria toto patet orbe terrarum. Rete meis componunt greſſibus, ad meæ vitæ ruinam: cauant ante me ſcrobem in quam mediam caſuri ſunt ipſi. Sela. Compoſito ſum animo, Deus, compoſito ſum animo ad canendum modulate. Expergiſcere mea gloria: expergiſcere nablium et cithara: expergiſcar primo mane. Ce- lebrabo te apud nationes, Domine, te apud populos cantabo: cuius clementia ad cælos, cuius fides ad æthram vsque porrigitur. Euehere ſupra cælos, Deus, cuius gloria toto patet orbe terrarum.

PSAL. LVIII.

Adſentatorum pernicietas. Quis finis adſentantium. Vndeſciam in iſtis imploratur adſiſtus. Piorum gaudia, impiorum in æramis.

Præcinendum ne corrumpere Dauidis ſegmentum.

Vere ne certe iuſta pronuntiatuſ? ex æquo iudicatis? o genus humanum. Inmo et animis iniquitates agitat in terris, et manibus iniuriam libratis. Deſcendunt impii iam ab vtero: errant ab alio matris falſiloqui. Venenum habent, quale anguis venenum eſt: quale ſurdæ aſpidis, quæ ſibi aurem obturat, ne magi vocem audiat, diuini incantamentorum periti. Deus, elide eorum dentes in

1) Stabit Deus promiſſis, idque laudabo. Vide animaduerſa in Pſalmo 138.

2) memor cito mearum lacrimarum.

in ipsorum ore, leoninos maxilla-
 7 res euelle, Ioua. Diffluent, vt a-
 8 qua: accidat eis, quod sagittas in ir-
 9 ritum iaculanti: quod limaci in
 10 limum abeunti: quod mulieris ab-
 11 ortui, qui solem non vidit. * Ac
 veluti si cuius ollæ spinas nondum
 senserint, sic illi tamquam crudi per
 iram vexentur. Latrabuntur bo-
 ni viso supplicio, suaque vestigia in
 impiorum sanguine lauabunt. At-
 que ita confitebuntur homines, bo-
 nis esse fructum, Deumque esse,
 qui terras moderetur.

PSAL. LIX.

*In discrimine David ad Iouam. Hostium
 rabies. Davidis candor. Spes in Ioua
 certa. In hostes dissipandos preces.*

1 Præcinendum ne corrumpe Dau-
 idis segmentum, quum misisset
 Saulus, qui eius domum custodi-
 rent, eius occidendi causa.

2 **D**efende me a meis hostibus, mi
 3 Deus: contra meos infestos
 me protege. Defende me a

4 maleficis, me ab hominibus tuere
 sanguinariis. Etenim meæ vitæ
 insidiantur, coeuntes contra me ho-
 mines præualidi, nullo meo delicto

5 aut peccato, Ioua. Nullo meo vi-
 tio concurrunt, seque parant.

6 Tu vero age, mihi obuiam veni, et
 hæc adspice, Ioua Deus armipo-
 7 tens. Deus Israelitarum, exper-

gifsere ad vindicantes gentes o-
 mnes, nulla in quemquam perfido-
 rum ac maleficorum vsurus miseri-

8 cordia, Sela. Qui vespere reuersi
 strepunt, vt canes, vrbeinque cir-

9 cumeunt, et heu qualia ore vo-
 munt, gladios habentes in labris, si
 10 quis audiat. At tu, Ioua, ludis

11 eos, deridens gentes omnes. * Ti-
 bi vires meas acceptas fero, Deo
 12 propugnatori meo, Deo erga me
 sua clementia vsuro, Deo mihi in
 aduersarios meos exemplum edi-

turo. Noli eos interimere, ne
 hoc mei populares obliuiscantur:
 agita eos tua vi, atque deprime, o
 propugnator noster, Domine. Ob
 14 sui scelus oris, ob suorum dicta la-
 biorum capiantur in sua superbia,
 propterque periuria et mendacia,
 quæ comminiscuntur. Sela. Con-
 15 fice se uere, confice, et in nihilum
 eos redige, vt intelligatur, Deum es-
 se inter Iacobidas dominantem ad
 vltimas terras. Sela. Qui vespere
 16 reuersi strepunt, vrbeinque circum-
 eunt, vt canes. Qui ob cibum va-
 17 gantur, et nisi saturati ringuntur.

Ego vero tuam canam potentiam,
 18 tuamque benignitatem mature re-
 sonabo: qui mihi munimento per-
 fugioque fueris in meis periculo-
 sis temporibus. Te meam po-
 19 tentiam cantabo, qui Deus sis me-
 us propugnator, Deus erga me cle-
 mens.

PSAL. LX.

*Ad Iouam gratiarum actio. Populus pro-
 pter peccata multatus, ad frugem rediens,
 confirmatus. Victorie spes. Iouane pro-
 missionis constantia.*

Præcinendum ad rosam, oraçulum,
 1 Davidis segmentum docendum:
 quum certauit cum Mesopotami-
 anis, Syrisque Sophenes, reuer-
 susque Ioabus occidit Idumæ-
 2 orum in valle salis duodecim
 millia.

3 **D**eus, qui nos adspernatus i-
 racunde dissipasti, reconci-
 liare nobis. Tu regionem

4 hanc impressionibus concussisti,
 medere eius calamitatibus: nutat e-
 nim. Tuos duriter tractasti, ætrum

5 vinum bibere nos cogens. Præsta
 tui metuentibus signum, * ad arcus
 effugiendos, vt eadant tui dilecti:

6 defende nos ista dextra, mihi exo-
 ratus. Promittit Deus in suo sa-
 crario, quæ læter: diuidam Si-

P P 5

che-

*) pereant ætate immatura, vt si carnes ex olla extrahantur semicrudæ. y) ignem,
 qui fieri solet ex spinis.

chemam, vallemque Sochotha di-
 7 metiar. Meus est Gaaladus, me-
 us Manasfes, et Ephraimtus mei ca-
 pitis firmamentum: Iudas meum
 8 est imperium: a Moabus meum a-
 henum eluacrum: ad Idumum ia-
 ciam meum calceamentum: tu mi-
 hi, Palestina, adorem acclama.
 9 Quis me ad urbem sisset munitam?
 quis perducet ad Idumæum?
 quum tu nos, Deus, reieceris, ne-
 que cum nostris proficiscere co-
 10 piis? Fer nobis auxilium con-
 tra periculum: quando vana est
 11 humana tutela. Per Deum foris
 patrabimus, eo nostros proterente
 perduelles.

PSAL. LXI.

*Inuocatus a Davide Ioua. Discrimen im-
 minens. Perpetuum Davidis, atque Chri-
 sti regnum. Vota gratiarum actiois.*

1 Præcinendum silibus Davidis.
 2 **E**Xaudi, Deus, meam querimo-
 niam, attende meis preci-
 3 bus: qui te ex ultimis im-
 ploro terris, cum animi agrimo-
 4 nia: peruehe me in rupem me sub-
 limiorem. Nam tu mea fiducia
 es, validaque turris aduersus ho-
 5 stem. Manebo in tuo tabernaculo
 in perpetuum, tuarum fretus ala-
 6 rum præsidio. Tu enim, Deus,
 mea vota exaudis, tu possessionem
 das tuum nomen reuerentibus.
 7 Aetatem ætati regis adice, vt eius
 8 anni perpetuentur sæculis. Habi-
 tet æternum apud Deum, sub cle-
 9 mentix fideique custodia. Ita tuum
 cantabo nomen in perpetuum, meis
 votis quotidie soluendis.

PSAL. LXII.

*Quanta in Ioua sit nobis consolatio. Co-
 hortatio ad colendum Iouam. Dei quum
 potentia, tam clementia mira.*

1 Præcinenda Ieduthuni cantio Da-
 uidis.

Sane in Deo meus animus adqui- 2
 escit, a quo Deo mea salus pen- 3
 det. Sane is meum numen et 3
 salus est, et eiusmodi munimen-
 tum, vt nihil admodum commo-
 uear. * Quousque in me iniuriosi 4
 eritis vniuersi perimere me conan-
 tes, tamquam parietem inclinan-
 tem, tamquam conuulsam inaceri- 5
 am? Sane de me de statu deiicien- 5
 do consultant: falsique studiosi ore
 bene, pectore male precantur. Sela.
 Attamen in Deo adquiesce, anime 6
 mi: nam in eo sita est mea spes.
 Sane is meum numen et salus est, et 7
 eiusmodi munimentum, vt non
 commouear. In Deo mea salus est 8
 atque gloria: mea potentix numen,
 mea fiducia in Deo est. Ei confidite 9
 omni tempore mortales: effundite
 apud eum vestros adfectus, qui
 Deus est nostra fiducia, Sela. Sane 10
 adeo vana res est genus hominum,
 adeo friuolum quiddam est mortale
 genus, vt si simul in statera ponan-
 tur, sint ipsa vanitate leuiore. Ne 11
 confidite fraudibus et rapinis: ne
 vos vsque adeo vanos præbete: opes
 si adfluant, ne in eas animum inten-
 dite. Vnum pronuntiat Deus, 12
 id quod ego non semel audiui, Dei
 esse potentiam. Tuamque, Do- 13
 mine, esse benignitatem, qui pro
 suo quemque facto remunereris.

PSAL. LXIII.

*In solitudine David, exsul, profugus, ad sic-
 os regredi cupiens. Iouana sanctitas im-
 mensa. Eius excogitatio suauis. Proxi-
 mum inimicorum excidium.*

Davidis cantio, quum eset in fil- 1
 uis Iudææ. t Reg. 23, 14.

Deus, qui meus es Deus, ego 2
 te vigilanter requiro, te a-
 nimo sitio: te ipso corpore
 desidero, in squalida, torrida, siti-
 culosaque terra. Te quasi in fano 3
 contemplor, tuæ potentix et glo- 3
 riæ videndæ gratia. Te, cuius 3
 man-

2) Galaaditæ, Manasfenses. a) Moabitas et Idumæos ad infimam redigam ser-
 uitutem. b) vide Pf. 63. c) hoc est, meæ.

mansuetudo est vel vita melior, his
5 labiis commendo: atque ita, dum
viam, collaudabo, manus in tuo
6 nomine attollens. Equidem mihi
adipe quodammodo, et pingui fa-
7 tiari videor, dum te ore cum labio-
rum modulatione laudo. Quan-
7 documque tui memor in meo cu-
bili, de te per vigilias cogito. Nam
8 mihi tu auxilio es, in cuius alarum
9 umbra ouo. Tibi animo adhæreo,
qui me tua dextra fustines. Qui
10 vero meæ vitæ moliuntur exitium,
ii ad telluris ima deuenient: ferri-
11 que mucrone trucidati, eandem
cum vulpibus sortem subibunt.
12 At rex per Deum latabitur, a per
quem quicumque iurant, gloria-
turi sunt, falsiloquorum oribus
obstruendis.

PSAL. LXIII.

*Contra virulentos precatio. Detrahorum
ingenia. Non remota eorundem ruina.*

Præcinenda Davidis cantio.

1 **E**Xaudi, Deus, orationis meæ
2 vocem: ab hostili terrore vi-
tam meam tuere. Subtraha
3 me improborum conatui, insultui
maleficorum. Qui suas linguas
4 vt enses acuunt, dirorum spicula
verborum iaculantes. Vt ex oc-
5 culto in homines integros colline-
antes, eos de improviso figant, * ni-
6 hil tale metuentes. Confirmant
sefe ad rein malam, de absconden-
dis pedicis consultantes, solliciti,
7 ne quis eas animaduertat. Com-
miniscuntur iniqua, quæ excogita-
ta perficiant, et quidem adhibitis
ad id penitissimis cuiusque mentis
8 sensibus. Sed eo figet eos telo
Deus, vt inexpectatis percutian-
9 tur ictibus. Adeo vt percussis ex
ea re linguis hæsitent, eos quicum-
10 que viderint. Quo viso, homines
omnes Dei prædicabunt opus, eius-
que factum rite pendunt. Tum
11 boni gaudebunt in Ioua, eique con-

fident gloriantes omnes mente
probi.

PSAL. LXV.

*Ad Iouam Davidis gratiarum actio. Po-
puli solatium post calamitates. A Deo
fecundatur, et attenuatur solum.*

Præcinenda Davidis cantio musica. 1

Tibi destinata laus est, Deus in 2
Sione, vota que soluenda sunt.

Ad te, qui preces exaudis, 3
mortales omnes conuenient. Me 4
quidem vitiorum negotium supe-
rauerat, sed tu delicta nostra expias.
Beatus, quem tu deligis, et coo- 5
ptas: in tuis habitaturum portici-
bus, satiandum tuæ domus, tuæ sa-
cra cellæ bonis. Tu nobis miri- 6
fica æquitate indulges, Deus nostræ
salutis, qui es omnium terræ fini-
um, et mari remotorum fiducia.
Qui montes tua virtute constabilis, 7
accinctus fortitudine. Qui pelagi 8
murmur coerces, murmur eius vni-
darum, tumultumque populorum.
Cuius prodigia formidant, qui vs- 9
quam habitant: qui et matutini
ortum, et vesperum exhilaras.
Qui terram curando, perpetuan- 10
doque multum locupletas, diuino
riuo aqua pleno hominibus fru-
menta suppeditans. Sic enim eam 11
paras, dum sulcos eius irrigas, gle-
bas deprimis, eam imbre emollis,
eiusque germina secundas. An- 12
nonam bonis tuis ornas, tuique
gressus manant vbertate. Manant 13
saltuum pascua, collesque lætitia
cinguntur. Vestita plana pecudi- 14
bus, et farræ valles obductæ, hilari
cantu personant.

PSAL. LXVI.

*Ad omnes mortales David vti celebretur Ioua.
Formidabilis impio Dei virtus. Ad
populum adhortatio quo laudetur Deus.
Ad gratias agendum hostia.*

d) quem qui colunt. Quem enim colunt homines, per eundem iurare solent.

Præ-

1 Præcinendum carmen musicum.
 2 **S**onate Deum totus orbis:
 3 Cantate nominis eius gloriam,
 4 laudis ei præstantes honorem.
 5 Dicite Deo, o quam horrenda sunt
 6 tua facta? tibi, propter magnitudinem
 7 tuæ potentæ, tui subiciuntur
 8 hostes. Te vniuersus orbis
 9 terrarum colet, atque cantabit: tu
 10 um nomen cantabit. Adeste, con-
 11 siderate Dei opera, quam sit erga
 12 genus humanum natura mirificus.
 13 Mare conuertit in siccum: traie-
 14 ctum est flumen pedibus, nobis ibi
 15 eo lætantibus. Qui sua virtute
 16 dominatur æternum, oculis ita gen-
 17 tes speculans, vt se contumaces non
 18 esserant. Sela. Commendate, po-
 19 puli, Deum nostrum, eius lauda-
 20 tionis voce personantes. Qui no-
 21 stras vita donat animas, pedes no-
 22 stros labare non passus. Expertus
 23 es tu quidem nos, Deus: nos ex-
 24 plorasti, sicut exploratur argentum.
 25 Nos in retia egisti: nos cruciatu
 26 flaterum adfecisti. Homines im-
 27 posuisti capitibus nostris, venimus
 28 per ignes et per aquas: et idem
 29 nos in vbertatem eduxisti. Veni-
 30 am in ædem tuam cum victimis,
 31 mea tibi vota persolutorus, quæ
 32 labiis nuncupavi, quæ ore promissi
 33 in meis aduersis. Victimam tibi
 34 pingues immolabo, cum arietino
 35 suffitu: faciam cum hircis boues.
 36 Sela. Adeste, audite, dum narro,
 37 omnes Dei reuerentes, qui mihi
 38 præstiterit. Eum ore inuocaui
 39 et lingua subuexi. Quod si cu-
 40 iuspiam criminis mihi conscius
 41 fuissem, non exaudiisset Domi-
 42 nus. Atqui exaudiuit Deus, ad
 43 vocem meæ preceationis intentus.
 44 Gratias ago Deo, qui meas preces
 45 non repudiarit, neque suam mihi
 46 negauerit clementiam.

PSAL. LXVII.

*David populi nomine ad Iouam. Expetita
 Iouam regni amplitudo.*

Præcinenda fidibus cantio musica, 1
 G. carmen Ieremiæ et Hezechie-
 2 lis, captiui populi, quum essent
 3 profecturi, H.

DEUS, miserere nostri, et no-
 2 bis faue, tuo nos illustrando
 3 vultu. Sela. Vt in terris
 4 tua ratio, vt apud omnes gentes tua
 5 cognoscatur tutela. Te populi,
 6 Deus, celebrent, te populi celebrent
 7 vniuersi. Gaudeant ouentque
 8 nationes, quod populos ex æquo
 9 regas, et nationes moderere per ter-
 10 ras. Sela. Te populi, Deus, ce-
 11 lebrent, te populi celebrent vniuersi.
 12 Edente suum terra prouen-
 13 tum, Deus nobis Deus faueat no-
 14 ster. Faueat nobis Deus, eum-
 15 que omnes terrarum tractus reue-
 16 reantur.

PSAL. LXVIII.

*In præpotentes hostes victoria Davidis.
 Ad Iouam gratiarum actio. Euasio ex Aegypto.
 In Iraellem Iouæ merita. Calamitatum cum tenebris, felicitatis cum luce
 collatio. Sionis felicitas. Davidis in hos-
 tem fauor. Laudandus Ioua.*

Præcinenda Davidis cantio musica. 1
 * **E**Xsurgat Deus, dissipabuntur 2
 3 eius hostes, fugientque ante
 4 eum eius osores. Vt fumus
 5 dissiicitur, sic eos ille dissiiciet: vt
 6 liquefcit igni cera, sic a Deo per-
 7 ibunt impii. Boni vero gestientes
 8 gaudebunt apud Deum, fruentur-
 9 que voluptate. Canite Deum,
 10 cantate nomen eius: extollite eum,
 11 qui polis vehitur, cuius nomen est
 12 in Ioua: et apud hunc lætitia ge-
 13 stite. Pater est pupillorum, pa-
 14 tronus viduarum: Deus in suo sa-
 15 cro domicilio. Deus, qui b soli-
 16 tarios domi collocat, compedibus
 17 vinctos educit: quum interim re-
 18 bellatores siticulosa loca incolant.
 19 Deus, quum tuo populo præires,
 20 quum per solitudinem incederes:
 21 Sela. Terra contremiscebat, ipsi-
 22 que cæli fluebant, ad illius sinaien-
 23 sis

a) Exitus ex Aegypto. f) graui. g) vide huius Psalmi declarationem. h) vide
 Psal. 113. 8.

flis Dei præsentiam, ad Dei, Israe-
 0 litarum Dei præsentiam. Tu i plu-
 uia magnifice tuum, Deus, patri-
 monium conspergebas, festumque
 1 recreabas, atque illic tuæ conse-
 dere copiæ, te, Deus, (quæ tua
 bonitas est,) inopibus prospici-
 2 ente. Suppeditabit Dominus argu-
 mentum nuntiis magni exercitus
 3 mulieribus: cesfere, cesfere co-
 piarum reges, et domi resides spo-
 4 lia partiuntur. Etiam si iacue-
 ritis inter cortinas, similes colum-
 binarum eritis alarum, argentei
 coloris, plumis in aurum viren-
 5 tibus. Profligatis quidem in ea
 ab omnipotente regibus erit ipsa
 6 niuoso Salmone candidior. Mons
 Dei mons est fertilis, mons tumi-
 7 dus, mons est fertilis. (Cur in-
 solescitis, montes tumidi?) mons,
 in quo Deus amat habitare, quem
 ipse Ioua incolet in perpetuum.
 8 Iouæ quadrigæ sunt non semel de-
 cem millia: multiplicia millia, in
 quibus est Dominus sinaiensis in
 9 fano. Adscendis in alium: capti-
 uos abducis: donis funderis inter
 homines, et quidem etiam contu-
 maces, vt permâneat Ioua Deus.
 0 Laudetur Dominus in dies in nos
 munificus, nostræ Deus salutis.
 1 Sela. Qui Deus nobis Deus est ad
 salutem, et Iouæ Domino ad mor-
 2 tis exitum. Sane Deus caput trun-
 cabit hostium eius, verticem co-
 marum versantium in suis crimini-
 3 bus. Dominum (inquit) ex Ba-
 sana retraham, retraham ex pelagi
 4 gurgitibus: vt et tu tuos in hosti-
 um sanguine pedes, et tui canes eo-
 5 dem linguam lauent. Spectatur
 tuus incesus, Deus, incesus mei
 6 Dei, mei regis in fano, præeunti-
 bus cantoribus, sequentibus fidici-
 nibus, in medio pulsantibus tym-
 7 pana puellis. Collaudate Deum
 Dominum gregatim, vos ex fonte
 8 Israelis. Princeps adfit pusillus
 Benjamin, et iudæi proceres in pri-
 i) in Israelitas manna depluebas. k) cursum dabit. l) vid. Deut. 33. ad fin. m) im-
 merito dempœnas.

mis, proceres Zabulonii, proceres
 nephthalenses. Constituit tuam 29
 Deus tuus potentiam: confirma,
 Deus, quod nobis facis. Obtuum 30
 fanum tibi Hierosolymam munera
 reges adferent. Territa gregem 31
 lanceariorum, rempublicam eo-
 rum, qui sunt quasi tauri quidam
 inter populorum vitulos, deinersam 32
 in argenti segmentis, profliga po-
 pulos certandi cupidos. Adueni- 33
 ent ex Aegypto laudisfimi quique.
 Aethiopia Deo manus suas curret. 34
 Terrestria regna, canite Deum: 34
 cantate Dominum. Sela. Qui cælos, 35
 qui antiquos cælos insidet, vehe-
 mentem sua voce sonitum daturus.
 Tribuite Deo potentiam, k cuius 36
 excellentia est erga Israelitas, et
 in æthere potentia. Qui Deus in 37
 suo mirificus sacrario, Deus Israe-
 litarum, potentiam viresque dat
 populo diuinitus fortunato.

PSAL. LXIX.

*Lamentans David ab hoste vexatus. Fideles
 rogati, ne recedant ab adflicto. Contume-
 lia propter Deum accepta. Ioua inuocatus
 a Dauide. Ex libro vitæ delecti. Laudan-
 dus Ioua. Christi regnum.*

Præcinendum ad rosas Davidis.

COnserua me, Deus, in aqua 2
 de vitâ periclitantem, de- 3
 mergor in tantam paludis vo-
 raginem, vt nullum sit fundum:
 venio in tantam aquæ profundita-
 tem, vt fluctibus obruar. Mihi 4
 et guttur clamandi lassitudine rau-
 cum est, et oculi Deum meum su-
 spiciendo deficiunt. Me plures, 5
 quam sunt mei capitis capilli, ode-
 runt immerito: tot me hostes in-
 iuria incesunt, vt, m quod non ra-
 pui, tamen reddam. Deus, tu 6
 scis, an sim in vitio, neque te mea
 latent crimina. Ne in me pudeat 7
 eos, qui in te spem habent, Domi-
 ne Ioua armipotens: ne ignominia
 adfi-

7 adficientur in me tui cupidi, Deus
 8 Israelitarum. Nam tua causa
 infaniam sustineo, faciem ignomi-
 9 niam tectam habens. Alienus et ex-
 traneus meis habeor fratribus, ea-
 10 dem mecum matre natis. Quo-
 niam tuæ domus studio conficior,
 tuorumque conuiciatorum conui-
 11 ciis impetor. Quodque me flebi-
 liter ieiuniis adfligo, hoc mihi
 12 probro datur. Et dum centone
 pro veste utor, sum eis dicterio.
 13 De me fabulantur in curia sedentes,
 et cantilenas habent inter pocula.
 14 Ego vero a te precibus, Ioua, con-
 tendo, tempore accepto, Deus,
 vt pro tua singulari clementia, mi-
 hi, (quæ tuæ tutelæ fides est,) exo-
 15 reris. Eripe me ex luto, ne sub-
 mergar: liberer a meis osoribus, ex
 16 aquæ profunditate. Ne me flu-
 ctus obruat aquæ: ne gurges hau-
 riat, ne hiatu absorbeat vorago.
 17 Exaudi me, Ioua, pro tua tam be-
 nigna clementia: pro tam præstan-
 18 ti humanitate respice me, neue
 me tuum auersare, qui sum in pe-
 riculo: propra exaudire me.
 19 Accede ad vitam meam vindican-
 dam, me propter hostes meos red-
 20 ime. Tu mecum probum, pu-
 dorem, et ignominiam nouisti, ha-
 bes omnes aduersarios meos in
 21 conspectu. Cor mihi probro
 rumpitur: anxius exspecto com-
 miserationem, quæ nulla est: con-
 solationem, quam nullam adipi-
 22 scor. Quin mihi pro cibo fel,
 et sitienti acetum porrigunt biben-
 23 dum. Sit eis apposita mensa la-
 queus, et pacatissima quæque de-
 24 trimentosa. Caligent oculis, ne
 videant, eisque latera iugiter ob-
 25 tunde. Effunde in eos tuam bi-
 lem, et eos ardenti ira opprime.
 26 Fiat eorum habitatio deserta, ne-
 mine in eorum domiciliis habi-
 tante. Quandoquidem, quem tu
 27 cecidisti, insectantur, fauciorum
 tuorum dolorem adaugentes.
 28 * Eorum vitia vitiiis accumula, neue

in tuam veniant iustitiam. De-29
 leantur ex libro viuorum, neque
 iustis adscribantur. Me vero 30
 inopem et ægrum tua, Deus, pro-
 tegat tutela. Laudabo Dei no-31
 men carmine, eum gratiis agendis
 magnificans. Id quod erit Iouæ 32
 gratius, quam bos, quam taurus
 cornutus cornipes. Quo viso 33
 lætabuntur inopes, Dei studiosi
 mente viuent, quod exaudiat 34
 pauperes Ioua, victos suos non
 contemnens. Eum cæli atque ter-35
 ræ, cum maria, quæque in eis mo-
 uentur omnia, collaudabunt. Si 36
 quidem Deus Sionem conseruabit,
 vrbesque Iudææ construet, vt ea
 incolatur et possideatur. Eamque 37
 tenebit eius cultorum progenies,
 et eius amatores nominis habita-
 bunt.

 PSAL. LXX.

*Subsidium a Deo postulatam in hoster. Fide-
 delium quanta gaudia ex Davidis absolu-
 tione.*

Præcinendum Davidis ad admo-1
 nendum. G. ad Seruet me Do-
 minus. H.

DEUS, ad me defendendum, 2
 Ioua, ad mihi subueniendum
 festina. Turpiter frustren-3
 tur, qui meæ neci student: sæde
 retro cedant mei maleuoli. Au-4
 ferant hoc impudentiæ suæ præmi-
 um, vt vertantur, qui dicunt
 oho, oho. Exsultent et lætentur 5
 in te omnes tui studiosi, semperque
 dicent, magnificandum esse De-
 um, amatores tuæ tutelæ. Mihi 6
 vero inopi et pauperi, Deus, pro-
 pera, qui meus es propugnator, at-
 que liberator, Ioua, ne cunctare.

 PSAL. LXXI.

*In Absalomum præsidium a Ioua. Et iuuenis,
 et senex Deum inuocans David. Fidei con-
 stantia. Post angores quansa a Deo solus-
 tia. Pro meritis collatis ad Ionam actio
 gratiarum.*

G. Davidis cantio Ionadabitarum, et eorum, qui primo in captiuitatem ducti sunt. H.

Tibi Ioua confido, ne frustrer vnquam. Pro tua iustitia defende et libera me: prabe mihi aurem, sic vt me conserues. Estο mihi pro firma rupe, in quam me semper recipiam: tu qui me mandas conferuandum, qui mihi rupis et arcis es loco. Mi Deus, libera me ab impiorum manu, ab iniquorum atque sc̄uorum manu. Nam tu mea spes es, Domine Ioua, mea iam a teneris fiducia. Te nixus sum iam ab vtero: tu me ex mat̄e parentis ventre extraxisti: in te mea perpetuatur laudatio. Equidem multis sum quasi portentum quoddam: sed tu mihi firma fidentia es. Tuis plenum laudibus os et honore continenter habeo. Ne me reice tempore senectutis: ne me viribus effectum desere. Etenim contra me deliberant hostes mei: quique meam vitam captant, in hunc modum consultant: Deus eum deseruit: persequendus est, et capiendus, dum nullus defendit. Deus, noli a me abesse, mi Deus, ad mihi succurrendum festina. Pudore conficiantur mat̄e vitæ aduersarii: infamia et turpitudine cooperiantur, qui meo malo student. Ego vero spem perpetuo fouens, ad tuas tot laudes addam. Ore tuam adfidue iustitiam et victorias exponam, quarum ignoro numerum. Obibo fortia Domini Iouæ facinora, tuam solius iustitiam commemorans. Deus, tu me a pueris docuisti, et hactenus tua prædico miracula. Ne ad senectam quidem et canos, Deus, me desere, dum tuum brachium posteris, dum tuam futuris omnibus prædico virtutem: et arduam, o Deus, iustitiam, qui Deus tam magna facis, vt sis incomparabilis. Qui, quum mihi

multa exhibuisset aduersa atque tristia, mihi vitam reconciliatus defenderis: qui me ex ima tellure reconciliatus extraxeris: qui me am amplificaueris magnitudinem: qui me, pacatior factus, recreaueris. Ego quoque te instrumento nablo, tuam fidem celebrabo, mi Deus, te cithara cantabo, o auguste Israelitarum. Te ouantibus cantabo laudibus, atque animo, quem redemeris. Nec non lingua tuam totos dies meditabor iustitiam, quod turpiter offenderint, qui mihi malum moliebantur.

PSAL. LXXII.

Preces, vt adueniat regnum. Pax, et piorum frequentia futura. Gentium cultus ad seruatorem. Regni christiani opulentia. Eiusdem monumenta. Ad louam gratiarum actio.

De Solomone. G. Cantio Davidis. H.

Deus, iura tua regi, iustitiam tuam regis filio da. Populum tuum ex æquo, tuos inopes ex iure iudicabit. Ferent montes pacem populo, et colles iustitiam. Homi nibus patrociniabitur inopibus: tuebitur genus pauperum, fraudatores attenuans. Atque ita dum sol, et diutius, quam luna durabit, æternis timebere sc̄culis. Erit quasi descendens in detonsa prata pluuia, vt terram irrorans iuber. Florebunt eius tempore boni, multa que pax, donec desinat esse luna. Imperabit que ab altero mari ad alterum, a flumine ad extremum terræ. Ei siluani succumbent, eiusque hostes lingent puluerem. Ei Ciliciæ insularum que reges munera pensabunt: ei Arabes Sabæique stipendium adferent. Eumque colent omnes reges, omnes ei gentes seruient. Liberabit enim conquerentes pauperes, et defensore carentes inopes. Tenues miserabitur et egenos, pauperumque vitam tuebitur, eos a fraud-

) vires. o) scilicet Euphrate,

fraude et iniuria vindicando, et eorum sanguinem in pretio habendo.
 15 Viuet, eique suppeditabit aurum arabicum, et pro eo fient assidue preces, cum quotidianis in eum
 16 faustis orationibus. Fietque, ut farris pugilli terræ mandati fructus in montano vertice strepat, ut Libanus, florentibus terrestrium
 17 herbarum more ciuibus. Erit nomen eius in perpetuum: quam-

diu sol manebit, eius fama propagabitur: in eoque sibi placebunt omnes gentes, eum beatum ferentes. Laudetur Ioua, Deus Israelitarum, Deus solus mirificus. Laudetur et eius gloriosum nomen in æternum, eiusque gloria repleatur vniuersus orbis terrarum: etiam atque etiam.

* Hactenus preces Daudis, Isai filii.

PSALMORVM LIBER III.

PSAL. LXXIII.

Piorum consolatio dum adfinguntur gaudensibus malis. Improbi suis infelix, piolum beatur. Exitus vite vitam distudians. Vexatio probi gaudente improbo. Spirituali que fornicatio.

Asaphi cantio.

1 **E**st quidem bonus Israelitis Deus, mente puris. Verum ego fere pedibus deflexi, gressu
 2 propemodum labefactato, quod indignarer in vecordes, res impiorum prosperas animaduertens.
 3 Non sunt enim necessitates, quæ eos eneent: sed vigent valentque.
 4 Humanis laboribus non agitantur, neque cum ceteris clades patiuntur.
 5 Itaque superbia torquati, iniustitiæ amictu palliantur. Eis oculi præ
 6 obesitate prominent, animi vota superant. Occalluerunt, atrociacque loquuntur facinora, fastidiosè loquuntur. Et ore cælos attingunt, et lingua peragrunt terras.
 7 Propterea eo rediguntur illius homines, quasi vndantibus fluctuantibus in aquis, ut in hunc modum
 8 ratiocinentur: scilicet hæc intelligit Deus, scilicet habet horum cognitionem supremus. En impii
 9 hi, in hac vita fortunati, opes consequuntur. Næ ego frustra et mentem meam expurgo, et manus
 10 innocentia perluo, quum quotidianas calamitates, assiduæque
 11 feram supplicia. Si hunc in modum argumentari cogito: en in-

12 iuriam facio, tuorum filiorum generi. Itaque hoc mihi perspicere conanti, videbatur arduum. Donec ingressus in Dei sanctuarium, consideravi illorum exitum. Enimvero tu in lubrico collocatos deiicis in exitium. Adeo, ut quam
 13 repentina deleti calamitate, horribili modo conficiantur. Ut solimium euanesceat expergefactis, sic tu eorum imaginem, Ioua, in ciuitate aboles. Sed mihi cor erat in
 14 fermento, meique renes exstimulabantur. Adeo apud te bardus et imperitus, adeoque brutus eram. Quum apud te ea semper conditio
 15 sim, ut tu me dextra mea prehensum, tuo consilio ducas, inde ad honorem cooptes? Eum quem, excepto te, vel in cælis habeo, vel in terris, quem adamem? Deficiat licet corpus, corque meum, mei cordis nunien est, meaque conditio, Deus in perpetuum. Nam certe perituri sunt, qui a te recedunt: perdes omnes, qui a te meretricio more deficiunt. Mihi vero suavis cum Deo familiaritas est, fiduciam in te, Domine Ioua, collocatam habenti, tuis tot operibus enarrandis.

PSAL. LXXIII.

Populi lamentatio de templi ruina. Hostium crudelitas. Iouana benignitas. Liberatio sperata. In hostes precatio. Faderis diuini commemoratio.

Asa-

p) sc. Dei, hoc est, homines pii. Vide Psal. 125. 13. q) quasi Deo curæ non sint, r) penitus contemplatus Dei mentem arcanumque consilium.

Asaphi institutio.

CVr, o Deus, tanta ira in oues tuorum pascuorum exaristi, vt eas prorsum reieceris?

2 Memento ciuitatis tuæ, quam olim comparasti: nationis tui patrimonii, quam vindicasti: montis illius Sionis, quem incolis. Incede sublimis, ad euertendos funditus

3 omnes sacro nocentes hostes. Perstrepunt tui perduelles, positis suis signis, hoc est tropæis, in mediis tuis curiis. Ita vt videantur in densas arbores alte secures immitti.

4 lamque eius valuas bipennibus simul, et malleis demoliti, iniecerunt ignem in tuum sacrarium, humi polluto tui nominis tabernaculo. Et habentes in animo ea semel depopulari, cremarunt omnes

5 Dei curias in hac regione. Signa nostra non videmus: non iam vates, non nobis adest, qui sciat quousque duratura sint hæc. Quousque tandem, o Deus, conuiciabuntur aduersarii, profcindunt hostes nomen tuum? cur istam manum, cur dextram intra sinum tuum omnino contrahis? quum sis iam olim Deus rex noster, victoriarum per terras auctor. Tu diuulso ista potentia mari, capita cetorum in aquis perfregisti. Tu disfectis b balænx capitibus, eam siluanorum populo dedisti ad pastum. Tu fontem flumenque expressisti: tu vehementia exsiccauisti c flumina.

6 Tua dies, ipsa tua nox est: tu lucem solemque condidisti. Tu omnes terrarum statuisti terminos: æstatem tu hiememque creauisti. Memineris huius tam contumeliosi hostis, o Ioua, et insanorum hominum tuum nomen profcindentium.

7 Ne prode feris vitam tuæ turturis: noli perpetuo gregis inopum tuorum esse immemor. Specta scædus, quandoquidem refertæ sunt terræ latebræ domiciliis iniustitiæ. Effice, ne turpiter abeant tenues, vt inopes

et pauperes nomen tuum laudent. Agedum, Deus, age tuam causam: 22 memento ignominix, qua te quotidie adficiunt infani. Ne im- 23 memor esto vocis aduersariorum, tumultus infestorum tuorum crescentis adsidue.

PSAL. LXXV.

Sernatoris ingenium et a patre virtus. Dehortatur omnes propheta, ne quid in Christum cogitent. Impiorum casus, et piurum felicitas.

Præcinenda, ne corrumpe, Asaphi musica cantio.

AGimus tibi gratias, Deus, tibi 2 agratias agimus, cuius præfens adest nomen tua narrantibus miracula. Quum certum tempus 3 adeptus fuero, equidem ex æquo iudicabo. Dissoluitur et tellus, et omnes eius incolæ, cuius ego constabiliui columnas, Sela. Edico vesanis, ne insanite: et impiis, ne cornu efferte. Ne tam alte istud efferte 6 cornu, loquentes ceruicæ præfracta. Nam nec ab ortu occasiue, 7 nec a meridie proficiscitur excellentia. Sed rerum Deus arbiter, 8 hunc deprimit, illum extollit. Habet enim in manu Ioua calicem, 9 rubente vino plenum turbido, vnde fundit ille quidem, sed ita, vt eius expressam facem bibant omnes terrarum impii. At ego Iacobi- 10 darum Deum in æternum cantans prædicabo. Et impiorum omnia 11 rumpam cornua, bonorum cornibus extollendis.

PSAL. LXXVI.

Clades inimicorum coram vrbe sancta. Laudandus Ioua. Diuina potentia, vota et laudationes piorum.

Præcinenda fidibus Asaphi musica cantio G. in Assyrios H.

NOtus est in Iudæa Deus, magni apud Israelitas nominis Estque in Solymis eius tentorium,

Qq

rium,

a) Aegyptiorum. b) Pharaonis. c) Iordanem. d) vide Psal. 28.

4 rium, et in Sione domicilium. I-
 5 bi fregit arcum spicula, et clipeos,
 6 et enses, et bellum, Sela. Tu cla-
 7 rior es, et generosior, quam sunt
 8 montani prædones. Direpti sunt
 9 magnanimi tuo somno sopiti, nec
 10 inuenere tot bellatores suas manus.
 11 Ad tuas, Deus Iacobidarum, minas
 12 confopiti sunt et quadrigarii et e-
 13 qui. Tu, tu adeo terribilis es,
 14 vt ante te, quodcumque irasceris,
 15 stare quis possit? Quo de cælo
 16 sententiam pronuntiante, tellus ip-
 17 sa territa filescit: insurgente ad
 18 iudicium Deo, ad defendendos om-
 19 nes terrarum inopes. Sela. Nam
 20 tibi rabies hominum laudi est: tu
 21 exsuperantibus furoribus decoraris.
 22 Vouete, et vota soluete Iouæ
 Deo vestro omnes eius necessarii:
 adferete munera terribili. Qui po-
 tentibus præcludit spiritum, formi-
 dabilis regibus terrarum.

PSAL. LXXVII.

*In ærumnis Vates lamentans, infomnis.
 Iouana in vatem beneficia. Spes consolati-
 sionis a Deo.*

1 Præcinenda Ieduthuni Afaphi can-
 tio.

2 **I**nuocatus voce mea Deus, mea
 3 voce inuocatus Deus mihi auscul-
 4 tauit, quum essem in angu-
 5 stiis, Dominum orauit, suppurante
 6 noctu meo vulnere sine intermis-
 7 sione, animo meo consolationem
 8 respiente. Memor eram Dei tur-
 9 bidus, et cogitabundus, animo sese
 cruciante. Sela. Et te meorum
 custodiam oculorum agente, sic ad-
 ficiebar, vt nihil loquerer. Sed
 præteritum tempus, præscos annos
 reputans, reolebam meam can-
 tilenam noctu, cum mente mea co-
 gitabundus, animo hunc in modum
 sciscitante. Adeone in perpetu-
 um adspernatur Dominus, vt dein-
 ceptus fauturus non sit? Prorsum-

ne finita est eius clementia? De-
 fieruntne eius promissa in omnia
 sæcula? Oblitusne facilitatem
 Deus, misericordiam suam præ ira-
 cundia cohibet? Sela. Tum co-
 gitans mihi sperandam esse vicis-
 titudinem dextræ supremi, me-
 moria repetebam Iouæ naturam,
 recolendis tuis præscis miraculis,
 tuaque tot factura recogitans, de
 tuo sic ratiocinabar ingenio. Tu,
 Deus, te sancte geris, cui Deo quis
 par Deus est? Tu mirifice, Deus,
 tuam apud populos ostendisti po-
 tentiam, dum tuos potenter vin-
 dicasti, Iacobi Iosephique posteros.
 Sela. *b* Viderunt aquæ te, Deus,
 viderunt aquæ trepidantes, coh-
 erentibus ipsis fluctibus. Quum
 quidem nubes aquis manarent: nu-
 bila fragorem ederent, tua i tela fer-
 rentur: tuum in æthere tonitru
 sonaret, fulgura coruscarent per
 mundum, tellus tremefacta coh-
 resceret. Tu per mare mensus
 iter, per vastas ingressus aquas,
 tuis non exstantibus vestigiis,
 tuos tamquam oues per Mosem et
 Aharonem duxisti.

PSAL. LXXVIII.

*Ad populares Vates. Beneficia Ioue in po-
 pulum collata. Rebellio Iudeorum in De-
 um. Calamitas populi in prælio propter
 impietatem. Qui simulando quarant Iou-
 nam. Calamitates Aegyptii a Ioua pro
 populo Iudeorum. Arca in Philistæis.
 Ephraimitis neglectis Iudeorum fauor.*

Afaphi institutio.

Avdite, mei populares, meam
 disciplinam, præbete aures o-
 rationi meæ, aperiam os
 meum in sententiam, antiqua elo-
 quens ænigmata. Quæ auditio-
 ne didicimus, narrantibus nostris
 patribus, non celabimus eorum
 prognatos, enarrandis posteriorum
 generi Iouæ laudibus, potentia et
 editis miraculis. Sanxit enim a-
 pud

e) occisi. f) non potuerunt resistere. g) infomnis. h) scilicet in traiectu maris
 rubri. i) fulmina.

pud Iacobeos oraculum, legemque
 6 tulit apud Israelitas. Quia præ-
 cepit maioribus nostris, vt ea suis
 7 natis declararent, quæ sciat pos-
 teritas, quique procreandi succe-
 dent, suis porro natis enarrent.
 8 Quo suam in Deo spem collocent,
 diuinique moris haud immemo-
 9 res, eius præcepta tueantur: ne-
 que sint, quales eorum maiores,
 natio degener atque contumax:
 natio vecors, et animi erga Deum
 10 infidi: Ephraimitæ, armati sag-
 gittarii, terga verterunt tempore
 11 dimicandi. Non conseruare
 Dei sædus, ex eius lege viuere re-
 12 cusantes, eiusque morum imme-
 mores, et miraculorum, quæ eis
 13 exhibuerat. Qui quidem apud
 eorum maiores mira fecerat in Ae-
 14 gypti agro tanensi. Eos mare
 partitus traduxerat, aquis quasi in
 15 aceruum congestis. Et per nu-
 bem interdiu, totasque noctes per
 16 lumen ignis duxerat. Tum dis-
 cluis in solitudine cautibus, vndas
 eis adfatim dederat ad bibendum.
 17 Et prolectis ex rupe laticibus, quasi
 18 fluuiorum corruauerat aquas. At
 illi in eum peccare, supremum ir-
 ritare in desertis perrexerunt.
 19 Deumque animis tentarunt, cibum
 ad victum postulando. Et Deo
 obloquentes, ita dixerunt: num-
 quid poterit Deus mensam in soli-
 tudine instruere? Esto, caudem
 percussit, manatque lympha, et
 exundant flumina: num et panem
 suppeditare poterit, aut carnis co-
 20 piam suis facere? Itaque ea re
 audita, indignato Ioua, exarsit in
 Iacobidas ignis, et in Israelitas sæ-
 uitum est: qui Deo diffisi, eius
 tutelæ non confidissent. Ergo il-
 le sublimi imperauit ætheri, aper-
 tisque cæli foribus, eis mannam
 add vescendum depluit, et cæleste
 dedit frumentum. * Tam nobilem
 panem comederunt homines, mis-
 so eis ab illo comæatu ad satie-

tatem. Tum acto per cælum eu-
 ro, immissoque vi sua austro,
 27 pluit eis carnes puluere crebriores,
 28 alatas aues marinis numerosiores
 arenis. Quas in media eorum
 29 castra iniecit, circum eorum taber-
 nacula. Igitur quum vescentes
 sese ingurgitarent, ab illo, quæ con-
 30 cupuerant, adepti: nondum cu-
 piditatem deposuerant, adhuc su-
 31 um in ore cibum habentes, quum
 eos adgressa Dei ira, interfecit eo-
 32 rum ^k vntissimos quosque, et Israe-
 litarum lætissimos edomuit. At
 33 quum sic quodque peccare perge-
 rent, non adiungentes eius mira-
 culis fidem, ille eorum æuam
 34 celeriter, eorum annos perneciter
 consumpsit. Quod si quando, eo
 35 interficiente, eum requirebant,
 Deoque resipiscentes inuigilabant:
 36 recordantes, Deum esse ipsorum
 numen, Deum supremum ipsorum
 vindicem: quamuis ore eum
 37 fallerent, et lingua ei mentirentur:
 non bene erga eum animati, ne-
 38 que in eius sædere fideles: ipse
 39 tamen exorabilis, data venia, eos
 non perdebat: sæpeque iram su-
 am coercens, non totam bilem su-
 am incitabat, memor, eos carnem
 40 esse, spiritu abeunte, neque rede-
 unte. Quoties eum in solitudi-
 41 ne irritarunt? quoties ei in deser-
 tis negotium faceserunt? et ite-
 42 rato Deum tentauerunt, Augusto Is-
 raelitarum præscribentes? im-
 43 memores eius manus, tum quum e-
 os ex periculis vindicarat. Qui sua
 44 in Aegypto ostenta, in agro tanensi
 prodigia ediderat. Eorumque
 45 verterat amnes in sanguinem, ita vt
 flumina non biberentur. Immi-
 46 serat eis et insecta, quæ eos con-
 ficerent, et ranas, quæ peruasta-
 rent. Et bruchis fruges eorum,
 47 et locustis laborem addixerat.
 Et grandine vites, et imbre conglaci-
 48 ato peremerat sycomoros. Et 48
 eorum veterina grandini, et peco- 49

50 ra presteribus exposuerat. Vfus
 erat in eos iræ suæ feruore, indi-
 gnatione, seueritate, et asperitate,
 51 opera malorum angelorum. La-
 xauerat in eos iræ suæ impetum,
 et nihil parcens, quo minus eorum
 animas neci dederet, eorum vitam
 52 pesti addixerat. Omniaque in
 Aegypto primogenita, primordia
 virilitatis in chameis domiciliis
 53 occiderat. Et deportatos inde
 suos tamquam oues, veluti gregem
 per deserta deduxerat. Atque im-
 54 perterritos tuto perduxerat, eorum
 hostibus mari obrutis. Et in suos
 55 sacros fines adduxerat, in montem
 illum sua dextra quæsitum. Exa-
 56 ctisque eorum gratia gentibus, is-
 raeliticis tribus in illarum collo-
 cauerat domiciliis, hereditate for-
 57 te eis distributa. At illi summum
 Deum tentando exasperarunt, eius
 58 monita non conseruantes. Ret-
 troque cedentes præuaricati sunt,
 vt ipsorum maiores: inuersi, vt
 59 fallax arcus. Et eum suis facellis
 irritarunt, suisque simulacris in-
 60 cenderunt. Quo audito indigna-
 tus Deus, et ab Israelitis magno-
 61 pere abhorrens, Siluntis tentori-
 um deseruit, quod tabernaculum
 62 apud homines collocauerat. *m* Su-
 anique potentiam captiuitati, su-
 tum decus hostili exposuit manui.
 63 Et ferro suos obiecit, indignatus
 in suum patrimonium. Eorum
 64 et iuuenes igne confecti sunt, et
 65 virgines *n* ingloriæ. Sacerdotes
 occubuere ferro: nec viduis des-
 66 titi sunt. Ac quasi ex somno ex-
 citus Dominus, velut heros a vino
 67 vociferans, *o* hostium suorum
 terga cecidit, æternam eis impo-
 68 nens ignominiam. Et repudiato
 Iosephidarum tabernaculo, impro-
 69 bataque Ephraimitarum tribu,
 70 delegit tribum iudæam, montem
 71 Stonem sibi dilectum. Et suum
 quam magnifice sacrarium exstru-

xit, in terra a se fundata in æter-
 num. Delectumque suum Dau- 71
 dem a caulis arcescuiuit, atque ab 72
 agendis fetis abduxit, ad regendos
 suos Iacobeos, suumque patrimo-
 nium Israelitas. Quos ille sin- 73
 cera mente, peritisque manibus pa-
 uit atque duxit.

PSAL. LXXIX.

*Vates populo lamentans. Urbis et fanis
 ruina: populi ædes. In hostes precatio,
 pro populo liberando. Laudes eruentis
 Dei.*

Asaphi cantio.

O Deus, gentes tuum adgresæ
 patrimonium polluant tuum
 sacrum sanum, Hierosoly-
 nam redigentes in rudera. Tuo-
 rum cadauera cultorum volucris
 aereis, tuorum corpora piorum bes-
 tiis obiciunt comedenda terrestri-
 bus. Effundunt eorum sanguinis
 3 vndas circum Hierosolymam, sepe-
 liente nemine. Sumus vicinis no-
 4 stris ostentui, finitimis derisui et
 ludibrio. Quousque tandem sæui-
 5 es, Ioua, isto impetu quasi igne exar-
 descens? Effunde bilem istam in
 6 gentes ignaras tui: in regna, quæ
 tuum non inuocant nomen. Nam
 7 consumti sunt Iacobidæ, eorum ha-
 bitatione vastata. Noli in nos
 8 animaduertere præterita commis-
 sa: propera in nos vti tua miseri-
 cordia, nam valde sumus attenuati.
 Succurre nobis, Deus nostræ salu-
 9 tis, tui nominis gloriæ causa:
 nosque libera, et nostris peccatis
 veniam da, tui nominis gratia.
 Ne quærant gentes, vbinam sit no-
 10 ster Deus? cernatur apud gentes
 in nostris oculis vltio effusi tuo-
 rum sanguinis. Veniat in tuum
 11 conspectum gemitus vincitorum:
 pro tui magnitudine lacerti reli-
 quos fac eos, qui sunt morti desti-
 nati. Nostrisque vicinis *p* in sinum
 12 septuplo repende ignominiam,
 quam

1) apud Aegyptios, qui sunt a Chamo prognati per Misraimum. *m*) arcem fœ-
 deris. *n*) innuptæ. *o*) scilicet Israelitarum, vt et Esai. II. 4. vocantur. *p*) penitus.

13 quam tibi, Ioua, inurunt. Nos vero tuus populus, et oues tui pascui, te in omnem sæculorum perpetuitatem, tuas enarrando laudes, concelebrabimus.

PSAL. LXXX.

Preces ad Ionam pro populi beneficio, et salute. Collata in hominem Ioua merita. Luctus pro ruina Hierosolyma.

1 Præcinendum ad rosas oraculum cantionis Asaphi G. de Asfyriis H.
 2 **O** Pastor Israelitarum, ausculta, qui Iosepheos agis, vt oues: cherubis insidens adfulge.
 3 Apud Ephraimitas, Beniamitas, et Manasenses excita tuam fortitudinem, et nobis suppetias veni.
 4 Deus, reconcilia nos, tuoque vultu
 5 collustra, et salui erimus. Ioua Deus armipotens, quem ad finem succensebis tuis precantibus?
 6 quos tergeminarum cibo potuque
 7 lacrimarum pascis. Tu nos finitimis, certamen exposuisti, nostris
 8 deridendos hostibus. Deus armipotens, reconcilia nos, tuoque vultu collustra, et salui erimus. Vineam ex Aegypto transtulisti, quam,
 10 exactis gentibus, plantasti. Eique ita purgauisti solum, vt, actis radicibus, repleuerit terram: et umbra montes operuerit, ramis diuinas æquantibus cedros: suosque palmites ad mare, sua sarmenta ad
 13 flumen vsque distenderit. Cur eius diruisti sepem, vt ab omnibus
 14 carpatur viatoribus? vt ab apris siluestribus deuasfetur, vt depascatur a feris? Deus armipotens, reconciliare quæso: adspice de cælis, et hanc vineam respice atque
 16 cura: vitiarium, tua quod dextra conseruit, scilicet natos, quos tu
 17 tibi confirmaisti. Conflagrat igni succisa, ad tui vultus truculentiam
 18 pereunt. Adsit ista manus hominibus, ista dextra hominum generi, quos tu tibi confirmas. Ne

nos a te recedamus, sed, a te conseruati, nomen tuum inuocemus. Ioua Deus armipotens, reconcilia nos, tuoque vultu collustra, et salui erimus.

PSAL. LXXXI.

Cohortatio ad ionanæ laudes, beneficia Dei commemorata. Deo fidens, is felix. Israelita pertinaces, ac ceruicosi.

Præcinendum ad Gittith, Asaphi.
 1 **O** Vate Deo, potentia nostræ: resonate Iacobeorum Deum. Vt imini cantione, adhibito
 3 tympano, suauique cithara cum nablo. Clangite in nouilunio tuba, nostro solemniter die festo. Nam
 4 is Israelitarum ritus est, iure Dei
 5 Iacobeorum, qui id inter Iosepheos oraculo instituit, quum terram inuaderet ægyptiam, vbi ignotum sermonem audiebamus. * Sub
 7 duxi vestros humeros oneri, vestris manibus a figlina deducis. Vosque in angustiis inuocantes
 8 liberaui, vobis occultus in tonitruo postulata concessi, quum vos ad aquam iurgii explorassem. Sela. Audi, mi populus, dum te commonefacio: Israelita, si mihi obedies, non habebis alienum Deum, neque
 10 peregrinum Deum coles. Ego
 11 sum Ioua Deus tuus, qui te ex Aegypto deportaui: * aperi os tuum, et ego id implebo. Sed meus populus mihi dicto audiens non fuit: Israelitæ mihi non obtemperarunt. Itaque eis libidinum suarum licentiam concessi, vt suis obsequantur consiliis. Quod si mihi meus
 14 populus obediret, si Israelitæ meis graderentur viis: confestim eorum hostes donarem, conuersa in
 15 eorum aduersarios manu. Subiectisque eis Iouæ inimicis, durarent in æternum, me eos flore pascente tritici, et melle satiante
 17 rupis.

Q93

PSAL.

9) certatim illudendos. 7) scilicet Euphratem. 5) verba Dei. 8) scilicet quum legem in Sina tradidit. 11) tantum accipe, quod dabo, et te pascam.

PSAL. LXXXII.

*Adstans; iudicibus Ioua. Iudices castigans
Deus. Iudicia conficiens Ioua.*

1 Afaphi cantio.

2 **D**Eus adstans in confesſu diuino, in medio y diuorum iudicans. Quousque iudicabitis inique, et impiis indulgebitis? Sela. Agite tenuium pupillarumque cauſam, inopes et pauperes abſolute. Tenues et egenos liberate, eos ab impiorum defendentes iniuria. Indocti imperitique ſunt, in tenebris gradientur, nutant omnia terrarum fundamenta, equidem vos vniuerſos adpello diuos, et Supremi filios. Verum tamen vt homines morimini, ⁊ vtque quiuſ de principibus cadetis. Surge, Deus, iudica terras, tu qui gentes omnes hereditate obtenturus es.

PSAL. LXXXIII.

Vates pro populo contra potentiſſimos hoſtes. Contra iſtos, vii Deo dent panem dignus.

1 Afaphi cantio muſica.

2 **O** Deus, ne ceſſa, ne conuie, neque quieſce, Deus. Nam ecce tumultuantur hoſtes tui, ofores tui caput efferunt. Contra tuum populum malitioſe conſultant, conſpirantes contra tuos intimos in hunc modum: agite, deleamus eos ex hominum genere, ne amplius memoretur nomen Iſraelitarum. Nam conſpirant vno animo, iſto contra te ſedere, a tabernacula Idumæorum Iſmaelitarumque: Moabitarum, et Hagarenorum: Gebaleniſes, et Ammonitæ atque Amalechitæ: Palæſtina cum 8 Tyriis. Aſyrii quoque ſeſe eis coniungere, b Loto prognatis opitulantes. Fac eis, vt Madianitis, vt Siſaræ, vt Iabini apud Ciſonem fluui-

um, qui apud Endor delecti ſtercorauerunt humum. Tracta eorum 11 duces, vt Orebum, vt Zebum, vt Zebam et vt Salmunam omnes eorum gubernatores, qui ſtatuunt diuinas occupare ſedes. Mi Deus, vt ere 13 eis, vt rota, vt ſtipula iactata vento. Vt ſilvam comburit ignis, vt montes 14 incendit flamma: ſic tu illos 15 tua tempeſtate vexa, tuoque turbine perturbata. Reple vultus eorum 16 dedecore, et tuum requiratur nomen, Ioua. Fæde perturbetur 17 perpetuo, turpiterque pereant: vt intelligatur, te ſolum iſto nomine, Ioua, ſupremum eſſe toto orbe terrarum.

PSAL. LXXXIII.

Vates lamentans, quia non interſiſſi cum piis in ſano. Laudantes in eccleſia Deum felices. Petit veſtitum in urbem. Beatus, qui Deum colit.

Præcinenda ad Giſſith cantio Coranidarum.

O Amabiles tuas ſedes, Ioua armipotens. Conficior animi 3 deſiderio atriorum Iouæ, et mente et corpore ad Deum immortalẽ ouans. Etiam paſſer ſibi 4 domum inuenit, et hirundo nidum, vbi pullos ſuos ponat tuas aras, armipotens Ioua, mi rex atque Deus. Beati, qui domi tuæ 5 habitant, te continenter collaudantes. Sela. Beati, qui eas mente 6 vias tenent, vt habeant ſitam in te potentiam. * Qui, ſi per flebilem 7 tranſeant vallem, e eam reddent fontalem, etiam cisternas pratexente pluuiã. Semperque proficient in 8 opibus, apud Deum in Sione adparituri. Ioua Deus armipotens, 9 audi meas preces, auſculta, Deus Iacobidarum. Sela. Propugnaculum noſtrum adſpice, Deus, et tui vncti perſonam reſpice. Præ- 10 ſtat

x) vide Pſal. 76. y) gubernatorum. z) vt dignum eſt principe; hoc eſt, mortales, non deos immortales. a) Caſtra et porro milites, et populi. b) Ammonitis et Moabitis. c) Adludit ad fontem, quem Moſes elicit ex rupe.

stat enim dies vnus in tuis atriis, quam mille: malim in Dei mei domo ad limen esse, quam in impiorum tabernaculis habitator. Nam sol et propugnaculum Ioua Deus, Ioua gratiamque confert iis, qui se gerunt innocenter, eis bona non denegans. O armipotens Ioua, beatus homo, qui tibi confidit.

PSAL. LXXXV.

Populi verbis, agit Ioua gratias Vates. Inuocatus in auxilium Deus, delictorum venia per seruatores, piorum facta.

Præcienda cantio Coranidarum.
 1 **F**uisti, Ioua, terræ tuæ; reuocatis ex captiuitate Iacobois.
 2 Dedisti tuis veniam, obductis omnibus eorum peccatis. Sela.
 3 Cohibuiti tantam istam scueritatem, istius iræ seruore coercito.
 4 Reconcilia nos, Deus nostræ salutis, tu aduersum nos scuitia respisa.
 5 Perpetuone in nos defecuites, iram istam per æterna sæcula retinens? nonne tu nos reconciliatus conseruabis, vt tui latentur
 6 in te? exhibe nobis tuam, Ioua, clementiam, tuamque defensionem
 7 præsta. Audio, quid promittat Deus Ioua: promittit enim pacem suo populo, suisque piis, ita, vt ad dementiam non reuertantur.
 8 Certe adest eum reuerentibus, eius præsidium, vt habitet in nostra terra gloria. Pietas veritasque inter sese occurrent: iustitia et pax
 9 deosculabuntur, inuicem. Veritas ex terra germinabit, et iustitia
 10 de cælo exsilet. Ioua quoque bona dabit, et terra nostra suas fruges
 11 edet. Illum antecedit iustitia, in via vestigia ponentem.

PSAL. LXXXVI.

Vates adflictus ad Iouam, iouana potentia Gentium agnitio salutaris. Preces ad

d) confer cum Psalm. 103.

Iouam pro salute. Querela in aduersariis. Mirifica Ioua clementia.

Davidis precatio.

Præbe mihi aurem tuam, et exorare, Ioua, inopi atque pauperi. Tuere meam animam, qui pius sum: serua cultorem tuum, mi Deus, tibi confidentem. Misere mei, Ioua, qui te totos dies inuoco. Exhilara meam, qui tuus sum, animam, qui ad te, Domine, animum attollo. Nam tu, Domine, bonus et facilis es, et ad clementiam procliuus, erga omnes te inuocantes. Ausculta, Ioua, meas preces, attentus ad meam vocem supplicem: qui te tum, quum sum in angustiis, inploro, quod tu mihi exorari soleas. Nullus tibi deorum par est, Domine: nulla cum tuis facta sunt comparanda. Omnes a te factæ gentes te coram adoratum venturæ sunt, Domine, tuumque veneraturæ nomen. Nam solus tu magnus, tu mirificus es Deus. Erudi me Ioua ad viam tuam, vt in tua fide gradiar: adplica meam mentem ad tui nominis reuerentiam. Celebabo te, Domine mi Deus, tota mente tuum nomen honorans in æternum: qui, pro tuæ erga me clementiæ magnitudine, meam animam ab imo liberaris orco. Deus, confurgunt in me superbi, crudeliumque caterua mihi necem machinatur, te sibi propositum non habens. Tu vero, Domine, Deus exorabilis, et misericors, ad iram tarde, ad clementiam et auxilium propense, respice me, et miserere mei: præbe tuam potentiam tuo seruo, et ancille tuæ filium tuere. Ede mihi faustum men: quo viso meos pudeat ofores, quod tu mihi Ioua succurreris, meque fueris consolatus.

PSAL. LXXXVII.

Ad captiuos populares Vates. Horum capti-

uitas mox terminanda. Cives adfiscendi captiui calesiu Hierosolyme.

- 1 Coranidarum musica cantio.
 2 **C**Vius fundamentum est sanctis
 in montibus, ^e amat Ioua por-
 tas Sionis præ cunctis Jacobi-
 3 darum domiciliis. Gloriosa di-
 cuntur de te, vrbs diuina. Sela.
 4 Quum Aegyptum et Babylonem
 apud meos notos commemoro.
 5 Adde Palæstinam et Tyrum cum
 6 Aethiopia, ^{* g} ille ibi natus est. ^b De
 Sione vero dicetur, alium atque
 alium in ea natum, eamque ab ipso
 7 Supremo esse conditam. Si Ioua
 scripto numeret populos, ille ibi
 8 natus est. Sela. At in te cantores
 simul et tripudiantes, omnes mei
 fontes sunt.

PSAL. LXXXVIII.

Auxius, et ferme desperans Vates. Mors non grata, quia mortuus Deum non laudent. Non exorari Iouam a se queritur Vates.

- 1 Coranidarum cantio musica, præ-
 cincta ad Mahalath alternis, in-
 stituitio Hemanis Ezzrahite.
 2 **I**Oua meæ Deus salutis, apud quem
 dies noctesque conqueror, ad-
 3 mitte meas preces, præbe aurem
 meæ querimonie. Nam animus
 4 mihi malis satur est, meaque vita ad
 inferos vsque accedit, inter hu-
 5 matos habeor, vt homo inualidus,
 6 inter mortuos defunctus, vt inter-
 emti in sepulcro iacentes, quorum
 tu iam non meministi, quique sunt
 7 ex tua procuratione exempti. Tu
 me ad imum detrudis barathrum,
 8 in profundæ caliginis locum. Et
 9 iracunde vrgens toto prenis inipe-
 tu. Sela. Atque ita meos a me fa-
 miliares alienasti, vt me eis abomi-

nandum reddideris: ita inclusum,
 vt exitu caream. In hac ego mi-
 10 seria, languentibus oculis, te, Io-
 ua, totos dies inuoco, passis ad te
 palmis. Nunquid tu mortuis fa-
 11 cies admiranda? aut ad te celebra-
 dum manes resurgent? scilicet ¹²
 in sepulcro tua clementia, tua fides
 in interitu prædicetur? scilicet ¹³
 tua miracula in tenebris, tua ius-
 titia ^k in obliuionis terra cognosca-
 tur? Equidem te, Ioua, imploro, et ¹⁴
 mane meis interpello precibus.
 Cur hanc animam, Ioua, reiecis, ¹⁵
 tuum mihi vultum abdens? In- ¹⁶
 ops ego et moribundus a pueritia,
 tuos perfero terrores ætuans.
 Tux me iræ obruunt, tua perua- ¹⁷
 dunt formidines. Vndatim cir- ¹⁸
 cumdantes adfide, et simul obsi-
 dentes. Quum tu a me amicos ¹⁹
 necessariosque remoueris, famili-
 aresque mei delitescant.

PSAL. LXXXIX.

*De fædere perpetua cum piis constituto lau-
 dandus Deus. Iouana potentia, iustitia,
 populi felicitas. Promissa requies Vati.
 Davidici regni ruina. Vita caduce con-
 ditio.*

Institutio Ethanis Ezzrahite.

TVam, Ioua, clementiam per-
 petuo canam, tuam fidem in
 alia atque alia sæcula hoc ore
 demonstrans. Etenim cogito tu-
 3 am clementiam perpetuo propagan-
 dam, qui tuam fidem cælis in ipsis
 constitueris hunc in modum. Per-
 4 cussisti fœdus cum delecto meo, sic
 iurans Dauidi, meo cultori. Ego ⁵
 tuam prolem in æternum condam,
 tuumque folium in perpetuas æta-
 tes construam. Sela. Ergo cæli ⁶
 ipsi tua miracula, Ioua, tuamque
 fidem

- e) vide Esa. 54. f) Dei verba sunt. g) ita pauci sunt illarum gentium homines,
 vt possint facile numerari, si cum Sionis conferantur. h) eadem sententia est,
 si ego Ioua ceterorum populorum hominum numerum describam, certos et pau-
 cos inueniam. At si tuorum, o Sion, hoc est christianorum, tantus erit fons,
 vt sit præ multitudine canendum. i) liber a terrestribus dominis atque negotiis.
 Vnde Iob. 3. k) apud inferos.

fidem in sanctorum cœtu concele-
 7 brant. Nam quis in æthere cum
 Ioua comparandus? quis Iouæ simi-
 8 lis est in genere diuorum? Deus
 est in frequenti sanctorum concilio
 formidandus, omnibusque suis sti-
 9 patoribus terribilis. Ioua Deus
 arnipotens, quis tibi par est? Io-
 ua præpotens, qui tua fide stiparis.
 10 Tu superbix maris imperas, et
 11 fluctus quum attollit, coerces. Tu
 Aegyptum clade attriuisi, tuos hos-
 tes tuæ lacerto, potentix profli-
 12 gans. Tui sunt cæli, tua et tel-
 lus: mundum tu, et quidquid eo
 13 continetur, fundauisti. Aquilo-
 nem tu dextramque creauisti: in
 tuo nomine ouant ^m Tabor et Her-
 14 mon. Tu lacertum robore præ-
 ditum, tu manum potentem, tu
 15 dextram habes excellentem. Tu-
 um solium iustitia et æquitate a-
 ptum est: tibi præsto adsunt beni-
 16 gnitas atque fides. Beatus popu-
 lus, qui te Ioua cantare norunt, in
 17 tui vultus lumine gradientes. Qui
 in tuo nomine gestiunt adsidue, in
 18 tua sese iactantes iustitia. Nam tu
 eorum virium ornamentum es,
 tuoque fauore cornu nostrum eue-
 19 his. Etenim Ioua est nostrum
 propugnaculum, et sancti Israelita-
 20 rum est rex noster. Tu aliquan-
 do per prædictionem tuis piis pol-
 21 licitus es in hanc sententiam: ⁿ au-
 xilium heroi accommodaui, ele-
 22 ctum ex plebe extuli. Nactus sum
 Dauidem meum cultorem, quem
 23 meo sacro oleo vnxi. Quem sic
 mea manu stabiliam, sic meo lacer-
 24 to confirmabo, vt eum non hos-
 tes superent, non iniqui homines
 25 opprimant. Et eius hostes ei con-
 tundam, et ofores euertam, tanta-
 que eum fide prosequar, et beni-
 gnitate, vt in meo numine eius ^a cor-
 26 nu euehatur. ^p Eiusque manum

mari, eius dextram fluminibus im-
 ponam. Ipse me suum patrem, ²⁷
 Deumque et suæ numen salutis ad-
 pellabit. Ego quoque eum pri- ²⁸
 mogenitum efficiam summum re-
 gum terrarum. Perpetuo meam ²⁹
 erga eum benignitatem retinebo,
 meumque foedus ei fixum manebit.
 Et eius semen in æternum, eius so- ³⁰
 lium, dum cæli durabunt, propaga-
 bo: quod si ex eo prognati, re- ³¹
 licta mea lege, non se gesserint, vt
 meæ sententiæ postulant: si, pro- ³²
 fanatis meis placitis, mea præcepta
 non conseruauerint: eorum ³³
 quidem noxam virga, eorum cul-
 pam plagis vindicabo. Sed meam ³⁴
 erga eum benignitatem non inter-
 rumpam, neque fidem fallam.
 Non meum foedus violabo, non ³⁵
 oris mei pronuntiatum mutabo.
 Semel per sanctitatem meam iuro, ³⁶
 Dauidi non mentiturus, eius se- ³⁷
 men æternum fore, eiusque soli-
 um vt solem apud me, vtque lu- ³⁸
 nam duraturum semper, vt sit ⁷ tes-
 tis fidus in æthere. Sela. Atqui ³⁹
 tu vncto tuo repudiato et repulso
 irasceris. Rescidisti, quod tuo cul- ⁴⁰
 tori pactus eras, eius diademate hu-
 mi prostrato. Dirutisque omni- ⁴¹
 bus eius septis, eius munitiones in
 ruinam redigesti. Prædix est o- ⁴²
 mnibus viatoribus, ostentui vicini-
 43 rum dextram, exhilarasti omnes
 eius hostes. Eius etiam ensis ⁴⁴
 ciem retudisti, eum in præliis non
 stabiliens. Ei dignitatem abro- ⁴⁵
 gasti, eius solium ad terram demo-
 litus. ⁷ Eius iuuentutis tempus de- ⁴⁶
 curtasti, eum turpitudine vestiens.
 Sela. Quousque tandem Ioua ⁴⁷
 latebis, ira ista quasi igne flagrans? ⁷
 Memineris, ego quantuli sim æui, ⁴⁸
 quam friuolum creaueris omne
 genus hominum. Quis homo uiuit, ⁴⁹
 qui

Q 9 5

qui

¹⁾ austrum. ^{m)} occidens et oriens. ⁿ⁾ quæ hic Dauidi promittuntur, ad Christum
 successorem Dauidis sunt referenda. ^{o)} potestas. ^{p)} ei imperium a mari ad Eu-
 phratem dabo. ^{q)} scilicet sol et luna. ^{r)} effecisti, vt præ malis conseruierit
 canusque sit factus.

qui non sit mortem sensurus? qui sit animam suam ab orco vindicaturus? Vbi est antiqua illa clementia, Domine, qui Dauidi fidem, interposito iureiurando, dedisti? Memento, Domine, ignominia tu-

orum, quam ego penitus a tam multis populis perfero: quanta ignominia tui hostes, Ioua, quanta ignominia tui vncti calces adficiant. Laudandus Ioua in perpetuum: etiam atque etiam.

PSALMORVM LIBER III.

PSAL. XC.

Fidelium est praesidium Ioua aeternum, vite nostrae miseria propter culpas. Ad Iouam precatio pro populi bonis, et pietate.

Mosis diuini viri precatio.

Domine, tu nobis receptaculum es perpetuis saeculis. Tu, qui ante natos montes, ante formatam terram atque orbem, ab aeterno in aeternum Deus es, redigis homines in puluerem, et humanum genus redire iubes. Nam apud te mille anni habentur pro hellerno die praeterito, proque nocturnis excubiis. Spargis eos, somnium sunt, vt mane gramen adolescit. Mane florens adolescit, et vespere recisum arescit. Nam ira tua consumimur, tua perturbasti saeuitia. Tu vitia nostra in tuo conspectu, abdita nostra, in tui vultus lumine, colloças. Etenim tota aetas nostra, irato te, cedit: finimus annos nostros dicto citius. Aetatis nostrae spatium septuaginta terminatur annis: aut, (vt sit bona valetudo,) octoginta: quorum tamen potissima pars labores sunt, et incommoda: tam celeri sectione auolamus. * Quod si quis irae tuae vim norit, saeuitia tua est, prout tui reuerentia est. Aetatem metiri nostram sic ostende, vt mentem adquiramus sapientem. Reconciliare, Ioua, quid differs? et placare tuis. Satiato nos mane tua clementia, et quantes gaudebimus per omnem aetatem nostram. Ex-

hilara nos pro tempore, quo nos adfligis: pro annis, quibus malum patimur. Exhibeatur tuis opus, decusque tuum apud eorum natos, Dominique Dei nostri voluptatem consequamur, et opus nostrarum manuum nobis perage, et opus nostrarum manuum perage.

PSAL. XCI.

Quanta sperantium in Deo felicitas. Piorum propter Iouam securitas. Promissa Iouana pro iis, qui uerunt, qui diligunt et inuocant Iouam

G. Laudatorium carmen Dauidis. H.

Qui habitas in praesidio supremi, qui degis in omnipotentis umbra, statue; Iouam tibi esse fiduciam, arcemque, et Deum, cui confidas. Is enim te laqueo venatorio, ab exitiis peste defendet. Te ala sua proteget, subque pennis eius tutus eris, eius fidei scuto atque parua. Non tu nocturnos terrores, non volucres interdiu sagittas formidabis. Non pestem in caligine peruadentem, non meridie grassantem lucem. Etiam si tibi ad laeuam mille, ad dextram decem millia occumbant, non modo id te non attinget, verum etiam tuis ipsis oculis adspicies, et videbis impiorum poenas, quoniam in Ioua fiduciam, quoniam in Supremo perfugium tibi collocaueris. Nihil tibi mali accidet, neque clades tuam domum accedet.

*) recordaris atque punis. vt Psal. 109.

11 cedit. Nam de te suis mandabit
 angelis, vt te, quocumque perges,
 12 tueantur: qui te manibus susti-
 neant, ne pedem ad lapides offen-
 13 das. Pardos peruades et aspides:
 leones conculcabis, et dracones.
 14 Quoniam mei percupidus est, eum
 liberabo: eum protegam, qui me-
 15 um nomen agnoscat, et ab eo
 innocatus exorabor: ei in aduersis
 adero, eum liberans et honorans.
 16 Eum xui longitudine satiabo, me-
 amque ei salutem prestabo.

PSAL. XCII.

*Ad populum. Vates quo celebretur Ioua. Ex
 Dei operibus gaudium vatis. Insanorum
 ignorantia. Impii leuis felicitas. So-
 lida piorum letitia.*

1 Musica cantio ad diem sabbati.
 2 **C**onuenitte, Ioua, concelebra-
 re, tuumque, o Supreme, no-
 3 men cantare, tuam clemen-
 tiam mane, tuam fidem noctu præ-
 4 dicando, decachordo atque na-
 5 blo, citharæque modulamine. Sic
 enim me, Ioua, tuis operibus de-
 lectas, vt ad manum facta tuarum
 6 lætus exclamem: o quam magna
 facta tua, Ioua, quam profundæ sunt
 7 cogitationes? Hoc nesciunt stu-
 8 pidi, hoc non intelligunt insani:
 ideo germinare impios sicut her-
 9 bas, et omnes florere maleficos, vt
 in perpetuum intereant, te in sem-
 10 pitemum excellentem, Ioua. Nam
 certe tui hostes, Ioua, nam certe tui
 11 hostes perituri sunt, et profligandi
 omnes malefici. Quum interea
 12 extolles, velut vnicornis, meum cor-
 nu, viridique delibutus oleo. Pæ-
 13 nas hostium meorum, et infestanti-
 um me improborum, et oculis cer-
 14 nam et auribus audiam. Boni ve-
 15 ro vt palmæ floreant, vt cedri in
 Libano proficiant. Sati in domo
 Iouæ, in Dei nostri atriiis floreant,
 et adhuc in senio pingues virentes-
 que fetificabunt, vt feratur æ-
) Dei promissum.

quum esse Iouam meum numen, in-
 iquitatis expers.

PSAL. XCIII.

*Ex mundi creatione Ioua omnipotentia. Ster-
 neus populos Deus rebelles.*

G. Ad pridie sabbati quum inhabi-
 tata terra est: laudatorium car-
 men Davidis, H.

Ioua regnat excellentia vestitus,
 vestitus Ioua accinctusque viri-
 bus mundum ipsum condidit im-
 mobilem. Conditum est olim tuum
 2 solium, qui es ab omni æternitate.
 Edant licet flumina, Ioua: edant
 3 flumina sonitum, edant suum flu-
 mina strepitum: tu tot aquarum
 4 sonitibus, tam insignibus maris fra-
 goribus insignior es in sublimi,
 Ioua. Oracula tua certissima sunt:
 5 domum tuam decet, Ioua, diuturna
 sanctitas.

PSAL. XCIII.

*In improbos ad Iouam Vates. Infantium
 adfectio. Impii cogitata Deus intelli-
 gens. Merentium consolatio. Fidelium
 in infideles a Deo subsidium. Cum nefaria
 Ioua non consentiens.*

G. Davidis cantio ad trinam sab-
 bati, H.

Deus vltor Ioua, Deus vltor
 1 adfulge. Inuehere terra-
 2 rum arbiter: redde superbis
 præmium. Quosque exultabunt impii:
 3 Ioua, quosque exultabunt impii:
 4 intolleranda verba proferunt, inso-
 5 lescentes omnes malefici. Popu-
 lum tuum, Ioua, atterunt: tuum
 6 patrimonium adfigunt. Viduas
 et peregrinos interimunt, et pupil-
 7 los occidunt: et id videre Iouam,
 id Iacobidarum Deum negant in-
 8 telligere. Intelligite, o hominum
 9 stupidissimi, et insani: equando
 sapietis? Scilicet aurium fator
 non audiet? aut oculorum forma-
 10 tor non cernet? scilicet gentium
 11 punitor non pœnas sumet? qui sci-
 re docet homines, Ioua scit, ho-
 minum

minum cogitationes esse vanas.
 12 Beatus homo, quem tu, Ioua, cor-
 13 rigris, tuamque legem doces, vt
 securum reddas a malis tempori-
 bus, dum cauatur impiis fouea.
 14 Non enim destituet Ioua suum po-
 pulum, non deseret summi patrimo-
 15 nium: quin ad iustitiam redeat
 iudicium, quam sequantur omnes
 16 homines frugi. Quis mihi resistit
 improbis? quis mihi cum maleficis
 17 congregatur? nisi Ioua mihi suc-
 curreret, periculum esset, ne apud
 18 inferos habitarem. Sed quum
 mihi pedem labefieri cogito, tua
 mihi Ioua adminiculatur clementia.
 19 In tot mei pectoris sollicitudini-
 bus tua mihi consolatio recreat
 20 animum. Nihil enim tibi com-
 mune est cum folio sceleratorum,
 qui facinora patrant ex instituto:
 21 coeuntes contra iustas animas, et
 innocentem sanguinem conde-
 22 mnantes. Sed mihi Ioua praesidio
 est: mihi Deus meus numen est,
 23 cui confidam: qui illis iniuriam
 rependet, et ob ipsorum improbi-
 tatem perdet eos, perdet eos Ioua
 Deus noster.

PSAL. XCV.

*Ad Iouam venerandum Vatis cohortatio.
 Deus piorum pastor. Dei verbum haud
 negligendum. Patrum prauitas, ac reb-
 bellio.*

G. Laudatorium carmen Dauidis. H.
 1 **A**deste, canteinus Iouam, re-
 sonemus numen salutare no-
 2 bis. Interpellemus eum ce-
 lebrando, et cantionibus resonan-
 3 do. Etenim Deus magnus est Io-
 ua, et rex omnium maximus deo-
 4 rum. Cuius in manu terrae pene-
 tralia, cuius sunt montium altitu-
 5 dines. Cuius est mare, quod ipse
 fecit, sicumque, suis quod manibus
 6 formauit. Agite veneremur sup-
 plices, flexis ante Iouam creatorem

nostrum genibus. Is enim Deus 7
 noster est, et nos eius gubernatio-
 nis; populus, eiusque procuratio-
 nis oues. Cuius vocem si hodie 8
 audieritis, nolite indurare cor- 9
 da vestra, vt in illo iurgio, vt
 in die tentationis in solitudine,
 quum me tentauere maiores vestri, 10
 quum me probauere, quamuis me-
 um vidissent opus. Quorum ge- 11
 neris ego quadraginta pertesus an-
 nos, cogitans homines esse focer-
 des, meaque ignaros vix, iratus 12
 iuravi, non esse in meam requie-
 tem peruenturos.

PSAL. XCVI.

*Ad creata cuncta Vates. Laudes Iouae tra-
 ctanda. Eiusdem actus, et opera conme-
 moranda.*

G. Laudatorium carmen dauidi-
 cum, quum templum aedificatum
 esset post captiuitatem. H.

Cantate Iouam nouo carmine, 1
 cantate Iouam totus orbis ter-
 rarum. Cantate Iouam, eius 2
 nomen commendantes, eiusque tu-
 telam quotidie praedicantes. Eius 3
 gloriam in gentibus, eius miracu-
 la in omnibus narrate nationibus.
 Nam maximus est Ioua, et laudabi- 4
 lissimus, omniumque deorum for-
 midabilissimus. Omnes enim ce- 5
 terarum nationum dii deastri sunt:
 at Ioua calorum conditor est,
 quem penes est maiestas, et aucto- 6
 ritas, cuiusque in sacrario potentia
 est atque decus. Tribuite Iouae, 7
 o populorum genera, tribuite Iouae
 gloriam atque potentiam. Tri- 8
 buite Iouae nomini gloriam, et mu-
 nera ferentes venite in eius atria.
 Veneramini Iouam cum decenti 9
 sanctimonia: hunc contremiscite
 vniuersus orbis terrarum. Dicti- 10
 tate per gentes, Ioua regnat, is qui
 mundum condidit immobilem, po- 11
 pulos ex aequo iudicaturus. Gau-
 deant caeli, exultetque tellus: in-
 tonet

v) quin Messias aequum iudicium faciat. Vide finem Psal. 96. et initium
 Psal. 43.

sonet mare, et quod eo continetur.
 12 Gessiant et agri et quidquid inest,
 tuum omnes silvarum ouent arbo-
 13 res. In aduentum Iouæ, qui ve-
 nit, qui uenit iudicatum terras, or-
 bem iuste, et populos fideliter iudi-
 caturus.

PSAL. XCVII.

*Christi reslauratoris regnum. Gentium la-
 titia propter Christum. Idololatraz damna,
 Israelis gaudia. Probitus laudata.*

G. Daudis cantio, quum in eius po-
 testatem uenisset terra, H.

1 Ioua regnat, exsultet tellus, læten-
 2 tur tot insulæ. Nube circum-
 datus et caligine, folium habet ex
 3 iustitia et æquitate aptum. Eum
 præcedit ignis, eius hostes undique
 4 inflammans. Micant per orbem
 eius fulgura, quo viso, terra concu-
 5 titur. Montes, ut cera, liquefcunt,
 aduentu Iouæ, aduentu Domini to-
 6 tius terræ. Eius prædicant iusti-
 tiam cæli: eius gloriam uident om-
 7 nes nationes. Pudeat omnes
 simulacricolas, de deastris glorian-
 tes: eum ueneramini omnes dii.
 8 Quo audito gaudeat Sion, lætentur-
 que Iudææ x puellæ, propter tua,
 9 Ioua, iudicia: qui toto orbe ter-
 rarum summus, deorum omnium
 10 longe supremus es. Odio habete
 malum, amatores Iouæ, qui priorum
 suorum uitas tuetur, eos ab impio-
 11 rum manu defendens. Lux ferit-
 ur iustis, et mente probis gaudium.
 12 Gaudete iusti in Ioua, eius sanctam
 celebrantes memoriam.

PSAL. XCVIII.

*Vates ad creata cuncta. Laudes Iouæ canen-
 de. In populum Iouæ merita. Daud ser-
 uatoris imago.*

Cantio. G. Daudis. H.

1 Cantate Iouam nouo carmine,
 qui mira facit, dum sibi sua
 dextra, suo sacro brachio vi-
 2 ctoriam parit. Ostendit Ioua su-

am uictoriam, in oculis gentium
 suam patefacit iustitiam: memor
 suæ erga domum israeliticam man-
 suetudinis, atque fidei, spectantibus
 Dei nostri uictoriam omnibus ter-
 rarum finibus. Resonate Iouam
 4 totus orbis: prorumpite, ouate et
 cantate. Cantate Iouam cithara et
 5 canora uoce. Buccinis et tubæ
 6 sonitu personate ante regem Iouam.
 Reboet et mare, et quod eo contri-
 7 netur: orbis, et eius habitatores.
 Ipsi manibus plaudant amnes, si-
 8 mulque montes ouent in aduentum
 Iouæ: qui uenit iudicatum terras,
 orbem iuste, et populos iudicaturus
 ex æquo.

PSAL. XCIX.

*In Israele Ioua regnum, omnipotentia. Ho-
 stium admiratio de Deo. Moses, Aharon,
 et Samuel. Iouam laudantes nos inflama-
 mant. Piorum preces non irritæ.*

G. Cantio Daudis. H.

1 Ioua regnat, contremiscant popu-
 2 li: Cherubis infidet, commouea-
 tur tellus. Ioua in Sione adeo
 3 magnus est, omnes ut populos su-
 peremineat. Celebretur magnum
 istud et terribile nomen, quod
 sanctum est. y Regia quidem po-
 4 tentia ius amat: tu æquitatem con-
 stituis, tu ius æquumque facis ap-
 5 pud Iacobeos. Extollite Iouam
 Deum nostrum, eiusque pedum
 subsellium ueneramini, qui sanctus
 est. Moses et Aharon ex eius sa-
 6 cerdotibus, et Samuel ex eius no-
 men inuocantibus, Iouam inuocan-
 tes exorabant, eosque ipse in
 7 columna nubis adloquebatur, con-
 seruantes oracula et institutionem,
 8 ipsis ab eo traditam. Tu Ioua
 Deus noster, qui te sic facilem Deum
 eis præbebas, ut ab eis exorareris,
 tamen x eorum factum uictus es. Ex-
 9 tollite Iouam Deum nostrum, eius-
 que sanctum montem ueneramini:
 nam sanctus est Ioua Deus noster.

PSAL.

x) ciuitates. y) tu qui regia es potentia. x) quod eis aditum in Chananzam negauit.
 Vide Num. 20, 12. et Deut. 32. ad finem. et Ps. 106, 32.

PSAL. C.

Iouana sanctitas. Gentium contemplatio in Deo. Laudatio in templo, et adoratio.

1 Cantio sagendis gratiis. G. Davidis, H.

2 **P**ersonate Iouam totus orbis: **P**eruite Iouæ cum lætitia: venite in eius conspectum cum modullis. Cognoscite Iouam Deum esse, a quo, non a nobis ipsis facti simus, eius populus eiusque pascui oues. Ingreddimini eius portas cum commendatione, atria cum laudibus: eum celebrantes, eius nomen collaudantes. Nam bonus est Ioua, perpetuæ clementiæ, et sempiternæ fidei.

PSAL. CI.

In regendo populo Vasis consilium. Probitas, et puritas fouenda. Improbis abiectio.

Dauidis cantio.

1 **C**lementiam iusque canam, te, Ioua, cantans. Innocentiæ viam prudenter insistam: quando ad me venies, sincera me mente geram in mea familia. Non mihi nequitiam proponam: maleficientiam sic exosus, vt apud me non hæreat. Peruersa mens a me faceret, ignaro mali. Detrahentes occulte alteri euertam, supercilium et animi elationem non feram. 2 Regionis fidelissimos quosque in oculis ferens, contubernales habeo: qui se gerent innocenter, mihi ministrabunt. Non manebunt domi meæ perfidiosi, non falsiloqui consistent ante meos oculos. Mature euertam omnes regionis impios, excindendo ex Iouæ ciuitate omnes maleficos.

PSAL. CII.

Ad Iouam Vates, eiusdem angustia. Consumeliosi hostes in Vatem. Exoptata vr-

a) Confer cum Psal. 86.

bit ac facti in lauratio. Pro populo Vates adflictiissimo. Spes in Deo constants.

Inopis precatio, quum angitur, et apud Iouam fundit orationem.

1 **I**oua, audi meas preces, et meam 2 **A**dmitte querimoniam. Noli 3 **T**uum mihi vultum abdere, quum versor in angustiis: præbe mihi aurem, inuocanti protinus exoratus. Nam mea, quasi fumus, euanescit ætas, meaque membra, veluti torris, arescunt. Cor mihi velut icæta siccatur herba, immemori capiendi cibi. Tam gemebunda est mea vox, vt mihi adhæreant ossa carni. Refero onocrotalum siluestrem, solitario similis cuculo. Peruigilo, qualis est solus in tecto paserculus. Quotidiana me ignominia adficiunt hostes mei, et in me debacchantes coniurant: adeo vt puluere pro pane vescar, meamque potionem fletu diluam: ob tuam sciticiam atque iracundiam, qui me sublatum abieceris. Actas mea vmbra modo inclinatur, me herba ritu arescente. At tu Ioua, qui manes æternus, cuiusque sempiterna est memoria, tu age miserere Sionis: nam tempus, nam eius miserandi venit occasio. Desiderant enim tui cultores eius lapides, eius miserti pulueris. Ita gentes tuam, Ioua, nomen, ita omnes terrarum reges tuam reuerentur gloriam: quod instaurauerit Ioua Sionem, in sua conspicuus gloria, et sollicitorum preces non adspernatus respexerit. Scribetur hoc ad posteritatem, hominesque futuri Iouam collaudabunt: qui Ioua de suo sublimi sano despexerit, de cælis terras adspiciens, audiendo vinctorum gemitus, soluendo morti destinatos, vt Iouæ nomen in Sione, vt Iouæ laus Hierosolymis prædicetur, quum populi eodem, regnaque ad Iouam colendum conuenerint. Quem equidem meas

meas vires in vitæ cursu adfligentem, meum æuum decurtantem, sic adloquor: mi Deus, noli me in media ætate tollere, tu, qui annis sempiternus, olim terram fundasti, cuiusque manuum opus sunt cæli. Et illi quidem peribunt, te permanente, omnesque, tamquam indumentum, inueterascent, vestis in modum te mutante obsolescentes. At tuorum cultorum nati, (qui annorum es infinitorum) perdurabunt, eorumque stirps erit apud te stabilis.

PSAL. CIII.

Ardens Vates in Ioue laudationes. Multa Dei beneficia. Clementia Iouæ mirifica. Vita lenitas et vanitas. Angelos, et homines cohortans Vates ad Iouam laudandum.

Davidis G. cantio. H.

Collauda, anima mea, Iouam, et totum meum pectus sacrum eius nomen. Collauda, anima mea, Iouam, tot eius beneficiorum haud inmemor. Qui tuis tot vitiis ignoscens, tuos tot morbos sanat. Qui vindicat ab interitu tuam vitam, clementia te et misericordia coronans. Qui bonis tuas fatiat maxillas, tuam quasi aquilæ inuentam renouans. Qui Ioua æquum iusque facit omnibus oppressis. Qui suas Mosi vias, qui suam naturam ostendit Israelitis. Misericors et exorabilis Ioua, ira tardus, clementia multus: Non perpetuo rixatur, non semper iniuriæ memor est. Non nos pro nostris peccatis tractat, non nos, vt digna sunt nostra vitia, remuneratur. Quin quantum terras supereminet cæli, tantum excellit eius erga ipsius reuerentes clementia. Quantum distat oriens ab occidente, tantum remouet a nobis delicta nostra. Vt miseretur filiorum patris, sic Ioua sui reuerentium. No- uit enim conditionem nostram, memor, nos esse puluerem. Homi- nis ætas similis est graminis: floret,

vt flos terrestris, qui a vento in- uasus nusquam est, cumque suis amplius nescit locus. At Iouæ clementia ab æterno durat in æternum erga eius reuerentes, et iustitia erga natos natorum: erga eius fœderis conseruantes, et obeundo- rum eius placitorum memores: qui Ioua solum sibi composuit in cælis, regno suo omnibus impe- rans. Collaudate Iouam eius an- geli virtute præstantes, eius exse- quentes iussa, auditis eius man- datis. Collaudate Iouam omnis eius exercitus, eius ministri, eius fa- cientes voluntatem. Collaudate Iouam vniuersa eius opera, in vni- uersis eius imperii locis: collauda, anima mea, Iouam.

PSAL. CIIII.

Ad celebrandum Iouam sese cohortans Vates. Iouana quum potentia, eum prouidentia pro bœmine, nec non bellua. Laudes ad Iouam, et in improbos preces.

G. Davidis cantio super mundi sta- tu. H.

Collauda, anima mea, Iouam: Ioua mi Deus, perquam ma- gnus es, auctoritate vestitus, et maiestate. Qui lumine, quasi veste, indutus, cælos, tamquam ve- lum, intendis. Tuas aulas in aquis contabulas, et nubium vehiculo vtens, venti alis incedis. Facis tibi ex spiritibus nuntios, ex igne flammanti ministros. Terram in suis basibus ita fundasti, vt nullo commoueat æuo. Quam quum profundo, tamquam veste, operuis- ses, quæ super montes stabant aquæ, te increpante fugerunt: et ad tui tonitruï sonum, in locum sibi a te destinatum, (adscendentibus montibus; descendantibusque val- libus,) præcipitauerunt. Eis tu terminum statuisti, quem non trans- eant, neque terras iterum operi- ant. Emittis fontes in flumina, quæ montes intermeent, vnde o-

mnia

b) animam suam vocat se ipsum. c) non habet. d) Dei opera caelestia. e) terrestria.

1 omnia terrestria bibant animalia, et
 2 onagri sitim extinguant. Ad ca
 3 caelestes habitant volucres, de me
 4 diis vocem frondibus emittent.
 5 Tu montes ex tuis irrigans *f*for
 6 nicibus, terram tuorum operum fru
 7 ctu exsaturas. Gramina pecudi
 8 bus germinare facis, et herbas ad
 9 vsum hominum, eliciens ex terra
 10 victum: et vinum, quod homi
 11 num exhilaret animos, et oleum,
 12 quo niteant facies, et panem, qui
 13 hominum corda sustentet. Satu
 14 rantur et arbores Iouæ, Libani ce
 15 dri, ab eo satæ. Vbi nidulentur
 16 auiculæ, et in pinis ædificans ci
 17 conia. Montes ardui damis, ru
 18 pes cuniculis perfugio sunt. Tu
 19 lunam statorum temporum causa
 20 fecisti, solemque peritum occasus
 21 sui. Si tenebras inducis, sit nox,
 22 in qua omnia siluestria gradiuntur
 23 animalia. Leones ad prædam fre
 24 mientes, et a Deo pabulum sibi pe
 25 tentes. Oritur sol, sese recipi
 26 unt, inque suis lustris recubant.
 27 Prodit homo ad opus minusque
 28 suum, vsque ad vesperum. O
 29 quam multa sunt opera tua, Ioua?
 30 qui cuncta sapienter fecisti, cuius
 31 rerum plena tellus est. *g* Tum va
 32 stum illud, lateque patens pelagus,
 33 vbi natantia sunt innumera, ani
 34 mantes minutæ simul et magnæ.
 35 Illac eunt naues, tum balæna illa,
 36 quam tu, vt in eo ludat, condidi
 37 sti. A te pendent omnia, vt eis
 38 suo tempore pastum suppedites:
 39 queni, te dante, colligunt, te manum
 40 aperiente, satiantur bonis. Si fa
 41 ciem tuam abdis, conturbantur:
 42 si eorum spiritum comprimis, ex
 43 spirant, et in suum puluerem rede
 44 unt. Si spiritum tuum emittis,
 45 recreantur, et terræ faciem reno
 46 uas. Duret Iouæ gloria in æter
 47 num, lætante Ioua suis factis: cu
 48 ius adspectu tellus concutitur, ta
 49 ctu montes funant. Canam Io

uam, dum viuam: cantabo Deum
 meum, donec ero, cui dum mea
 placeat oratio, in Ioua lætabor.
 Quum interea scelerati omnino ex
 orbe tollentur, et impii iam nus
 quam erunt: collauda, anima mea,
 Iouam. *b* Halleluia.

PSAL. CV.

*Laudandus, querendus Ioua. Eiusdem ge
 sta, et cum patribus istum factus. Pro
 uidentia Dei pro patribus in fame, et pro
 Iosepho. In Aegyptum populus, et casus
 vari. Ex Aegypto populus in sanctas
 terras.*

Celebrate Iouam, eius et no
 men inuocantes, et naturam
 in populis demonstrantes.
 Hunc canite, hunc cantate, tot eius
 miracula meditantes. Huius in
 sancto nomine vos iactate, gauden
 tibus animis cupidorum Iouæ.
 Studete Iouæ, eiusque potentæ,
 eius vultum requirentes continen
 ter. Recolite, quæ edidit miracu
 la, prodigia, et latas ab eo senten
 tias. O Abrahami stirps eius cul
 toris: o Iacobo prognati, eius ele
 cto: is Ioua Deus noster est, cu
 ius iura toto patent orbe terrarum:
 memor in æternum sui fœderis, rei,
 quam in mille sæcula mandauit,
 quod cum Abrahamo percussit,
 quod Isaaco iureiurando confirma
 uit, idque Iacobo statuto, Isra
 eli pacto statuit æterno, promit
 tens sese eis chananzam daturum
 terram, eorum patrimonii for
 tem. In qua quum essent exigui
 numero, pauci, et ii peregrini:
 quumque ex aliis gentibus ad alias,
 ex aliis regnis ad alias migrarent
 nationes: non permisit, eis a quo
 quam iniuriam fieri: quin eorum
 causa animaduertit in reges. No
 lite meos victos tangere, meisue
 nocere: vatibus. Deinde quum in
 ea regione famem excitasset, fracto
 omni alimentorum adminiculo,
 præ

f) nubibus. *g*) marina. *b*) Laudate Iouam. *i*) nam Abrahamum vocat vatem De
 us, Genes. 10, 7. et Iacobus moriens vaticinatur.

17 præmisit illis hominem, in serui-
 18 tutem venditum Iosephum, cui-
 19 us pedes compedibus vexati, cuius
 anima tentata ferro est, vsque ad
 id tempus, quo venit, quod erat de
 eo decretum: eumque Iouæ iussu
 20 exploratum, rex hominum do-
 minator eruendum soluendumque
 curauit: et domus suæ dominum,
 omniumque suarum facultatum
 21 gubernatorem constituit: vt et
 proceres eius arbitrato suo cogeret,
 22 et senatores a erudiret. Ergo venit
 Israel in Aegyptum, peregrinatus
 23 est Iacobus in terra b chamea. At-
 que ille populum suum ita secunda-
 uit, vt eum supra ipsius hostes au-
 24 geret. Itaque illorum animos ad
 populi sui odium, ad suos cultores
 25 circumueniendos, conuertit. Tum
 Mosem cultorem suum, et a se de-
 26 lectum Aharonem misit, qui ap-
 pud illos mandata ab eo ostenta et
 prodigia ediderunt in terra chamea.
 27 Tum tenebrarum obscuritatem in-
 uexit, illis eius mandata non detre-
 28 ctantibus, mutauit illorum a-
 quas in sanguinem, eorumque pi-
 29 sces necauit. Scatuuit eorum ter-
 ra ranis, etiam in ipsorum pene-
 30 tralibus regum. Iussit et insecta
 prouenire, et pediculos in omni-
 31 bus eorum finibus. Eis pluuiæ
 loco grandinem, flammantesque
 32 immisit ignes in eorum terram,
 et eorum vites ficusque contudit,
 arboresque finium eorum prefre-
 33 git. Iussit et locustas bruchosque
 34 existere innumerabiles, qui om-
 nes in eorum territorio herbas,
 35 terræque fruges perederunt. Oc-
 cidit et omnia in eorum regione
 primogenita, omnis eorum virili-
 36 tatis primordium. Atque ita suos,
 aurum argentumque ferentes, edu-
 xit, nemine in eorum tribubus im-
 37 pedito, gaudentibus eorum emi-
 gratione Aegyptiis, vt pote eorum
 38 terrore percussis. Ille nubem

explicuit in operimentum, ignem-
 que ad nocturnum prælucendum. Pe- 35
 tentibus coturnices inuexit, eosque
 cælesti pane satiauit. Cautem 40
 disclusit, vnde scatente lympha,
 manauit per deserta fluuius. Me- 41
 minerat enim, quid Abrahamo
 cultori suo sancte promississet.
 Igitur populum suum cum lætitia, 42
 delectos suos cum cantu eduxit:
 eisque gentium aliarum terras, eis 43
 populorum laborem dedit possi-
 dendum: vt eius decreta legesque 44
 tuerentur et conseruarent. Hal-
 leluia.

PSAL. CVI.

*Populi nomine Vates ad gentes, vt laudent
 Iouam. Preces ad Iouam, quo fit cle-
 mens, vti pollicitus. Populi absolutio
 captiui, eiusdem ingratitudo. Coniura-
 tio in Mosem, et fratrem. Detractores
 exploratorum, fornicatio cum Moabiticis.
 Tumultus in aquarum angustia. Iouana
 continens benignitas in rebellem populum.*

Halleluia.

Celebrate Iouam, qui bonus, 1
 qui æternæ est clementiæ. 2
 Quis Iouæ virtutes, quis o- 3
 mnes fando laudes exprimat? Be- 4
 ati, qui ius tuentur, qui æquum fa- 5
 ciunt omni tempore. Memento 6
 mei, Ioua, pro tuo erga tuos fauore,
 adice me tua salute: vt electorum 7
 tuorum bona videam, vt tuæ gentis
 voluptate fruam, cum tua glorians 8
 hereditate. Peccauimus cum ma- 9
 ioribus nostris, vitiose et impie 10
 egimus. Maiores nostri in Aegy- 11
 pto tua miracula non rite perpen-
 derunt, tuorumque tot beneficio-
 rum immemores, in ora maris
 rubri rebellauerunt. Et tamen eos
 propter suum nomen conseruauit,
 vt suam ostenderet potentiam:
 Increpitoque et exsiccato mari ru-
 bro, per profunda duxit, tamquam
 per siluam, et ab aduersariorum
 manu defendit, ab hostium manu
 vindicauit: quum interim eorum
 hostes 12

a) facienda præscriberet. b) Chamus pater fuit Misraimi, a quo Aegyptii.

hostes sic obrui fuerint aquis, vt
 ex eis ne vnus quidem supersuerit.
 Itaque illi, eius dictis credentes, eius
 cecinere laudes. Sed eius factu-
 rum protinus obliti, non expecta-
 to eius consilio, capti cupidine
 in siluis, Deum in solitudine tenta-
 runt: qui eis ita postulata dedit,
 vt eis vitæ luem immiserit. Item
 inuiderunt Mosi in castris, et Aha-
 roni Iouæ sacro. Itaque tellus
 hians, Dathanem deuorauit, Abira-
 nique gregem obruit: et, incen-
 so in eorum cœtum igne, impios
 flamma combusit. Præterea fe-
 cere vitulum in Horebo, constatum-
 que venerati sunt, gloriam suam
 permutantes cum herbiuori bovis
 imagine: obliti sui conseruatoris
 Dei, qui tam magna in Aegypto,
 tam mira in terra chamea, tam hor-
 renda ad mare rubrum fecerat.
 Itaque statuerat, eos extinguere,
 nisi Moses eius electus eum inter-
 pellasset in illa strage, vt eius se-
 uitiam ab illorum interneceione re-
 traheret. At illi tam elegantem
 terram adspersati sunt, eius dictis
 non credentes: et, in suis mur-
 murantes tabernaculis, Iouæ dicto
 audientes non fuere. Ergo ille
 manum illis attulit, eos per siluas
 sternendo: eorumque progeniem
 per gentes deliciendo, et eos dis-
 spergendo per terras. Itemque
 cum Baale Phegore copulati, mor-
 tuales polluxere victimas: qui-
 bus eorum moribus irritato Deo,
 grassata in eos clades est. Quum
 quidem existit Phinees, ad cuius
 preces cohibita clades est: id
 quod ei iustitiæ datum est, in o-
 mnem seculorum perennitatem.
 Adhæc ei ad aquam iurgii moue-
 runt iram, adeo vt Mosi nocuerit
 eorum culpa. Nam per eos offen-
 sus animo, perperam verba fecit.
 Non deleuere nationes, quas eis
 Ioua inslerat: sed cum ceteris per-
 mixti gentibus, earum et facta di-
 dicerunt, et statuas coluerunt,
 quæ eis fuere detrimento, suosque
 filios et filias sacrificarunt cacodæ-
 monibus: atque ita infontem
 fudere sanguinem, videlicet libero-
 rum suorum, quos Chananæorum
 immolauere statuis; quo sanguine
 incestata terra est. Adeo suis fa-
 ctis polluti, et moribus meretri-
 cati sunt, vt, iratus suo populo Ioua,
 suam abhorruerit hereditatem,
 et illos gentibus in potestatem tra-
 ditos, inimicorum imperio subie-
 cerit: a quibus hostibus vexati
 sunt, et sub eorum ditionem sub-
 iuncti. Ille eos sæpenumero li-
 berauit, quum ipsi suo consilio ei
 aduersarentur, suaque culpa atte-
 nuarentur: et in aduersis re-
 spexit rebus, auditis eorum quere-
 lis. Memorque fœderis, quod
 ipsi cum eis intercedebat, reconci-
 liatus est pro sua singulari clemen-
 tia: et in eos misericordiam
 commouit omnium, apud quos
 erant captiui. Serua nos, Ioua,
 Deus noster, et ex ceteris gentibus
 collige, vt tuum sanctum celebremus
 nomen, in tuis nos laudibus
 iactantes. Collaudetur Ioua De-
 us Israelitarum per omnem æterni-
 tatem, dicatque populus omnis:
 amen. Halleluia.

PSALMORVM LIBER V.

PSAL. CVII.

*Ex arumnis ereptor laudare Iouam cupiens
 Vases. Errantes reducens Ioua, famelicos
 alis a se querentes. Liberatio vinctorum.
 Nauigantium liberatio, si confugi-
 ams ad Iouam. Caritas est a delictis.*

Ditiones mutans Ioua. Inflammati ad Iouam iussi.

G. Halleluia. H.

Celebrate Iouam, qui bonus,
 qui æterna est clementia. Di-
 cant

re supra caelos, Deus, cuius gloria
 7 toto patet orbe terrarum. Ut eua-
 8 dant tui dilecti, conferua nos ista
 9 dextra, mihi exoratus. Promittit
 10 Deus in suo fano, quæ later: diui-
 11 dam Sichemam vallemque Sochota
 12 dimetiar. Meus est Galaadus,
 13 meus Manasfes, et Ephraimus mei
 14 capitis firmamentum. Iudas me-
 15 um est imperium: Moabus meæ
 16 lebes lotionis: ad Idumum iaciam
 17 meum calcamentum: in Palæsti-
 18 nam adorem sonabo. Quis me
 19 ad urbem fistet munitam? quis me
 20 perducet ad Idumæum? Quum
 21 tu nos, Deus, reieceris, neque cum
 22 nostris proficiscare copiis. Fer
 23 nobis auxilium contra periculum,
 24 quando vana est humana defensio.
 25 Per Deum fortia patrabimus, eo
 26 nostros proterente perduelles.

PSAL. CIX.

*In calumniatores ad Iouam supplex Vates,
 confugiens ad Iouam in erumnia. Cele-
 bratio beneficiorum Dei promissa.*

Præcinenda cantio Davidis.

1 **O** Deus, mea flaus, ne dissimu-
 2 la. Nam impium perfidum-
 3 que os in me aperitur: aduer-
 4 sum me loquitur lingua mendax:
 5 verbis circumfessus inimicis, oppu-
 6 gnor immerito. Pro amore meo
 7 infestor, idque g. comprecatione v-
 8 sus: maloque pro bono, et odio pro
 9 meo amore adficior. Præfice ei
 10 impium, eique satan ad dextram
 11 adstet. Quum iudicabitur, abeat
 12 damnatus, eiusque preces ei sint
 13 crimini. Sit eius ætas breuis, eius
 14 munus excipiat alius: sint eius
 15 nati pupilli, et vxor vidua: er-
 16 rantesque mendicent eius liberi, in-
 17 digentes, utpote derelicti. Irre-
 18 tiat creditor omnes eius facultates,
 19 eiusque labore parta diripiant alieni.
 20 Ne sit, qui cum benignitate
 21 prosequatur, ne sit, qui eius pupil-
 22 lorum miserescat. Sit eius exitus
 23 excidium, in posterum deleto b illo-

rum nomine. Reolatur eius pa-
 14 rentum culpa apud Iouam: nec e-
 15 ius matris crimen obliteretur. Il-
 16 losque semper habens propositos
 17 Ioua, extirpet ex terris eorum me-
 18 moriam. Quandoquidem exer-
 19 cenda beneficentiæ immemor, ho-
 20 minem inopem, pauperem, animo-
 21 que ægrum persequitur ad necem.
 22 Et postquam infelicitatem amat, ea
 23 contingat ei: postquam felicitate
 24 non delectatur, faciesat ab eo.
 25 Vestiat infelicitatis amictu, quæ
 26 ut aqua in eius viscera, ut oleum in
 27 artus penetret: quæ sit ei pro
 28 vestis amictu, proque cinctu iugiter
 29 cingendo. Hæc merces a Ioua
 30 meis aduersariis eueniat, meæ-
 31 que vitæ perniciem cogitantibus.
 Tu vero, Ioua Domine, transige
 meum negotium propter tuum no-
 men: pro tuæ beneficentiæ boni-
 tate libera me. Nam inops et
 pauper ego sum, cor in pectore
 22 faucium habens. Ut inclinans
 23 umbra discedo, locustarum more
 24 stridens. Genua mihi labant præ
 25 inedia, meo corpore defectu pin-
 26 gitudinis tabente. Sumque illis
 27 probro, qui me spectantes motu ca-
 28 pitis derident. Succurre mihi,
 29 Ioua mi Deus, conferua me pro tua
 30 clementia: ut sciatur, hoc opus
 31 esse tuum, hoc te, Ioua, fecisse.
 Detestentur illi, tu faueas: eisque
 turpiter confutatis, tuus ego gau-
 deam. Vestiantur aduersarii mei
 ignominia, suæque turpitudinis
 pallio induantur. Agam Iouæ gra-
 30 tias ingentes hoc ore, et eum in fre-
 31 quenti corona laudabo: qui pau-
 peri dexter adstiterit, eum ab eius
 vitæ condemnatoribus defendens.

PSAL. CX.

*Regnum Christi rediuiui in celis. Lubeus
 et alacer Dei populus Deo se dans. Ho-
 stium ruina impendens.*

Davidis cantio.

Ad

f) quem laudo. g) Deum pro illis comprecatus. h) eius liberorum.

A It Ioua Domino meo: sede ad meam dexteram, donec tuos hostes effecero scabellum pedum tuorum. Sceptrum tuæ potentiaë mittet ex Sione Ioua, ad dominandum inter hostes tuos.

3 Tuæ copia voluntaria erunt, quæ die expeditionem cum sacra maiestate facies, *; ex vtero auroraë habebis rorem tuæ iuuentutis.

5 Iurat Ioua, non mutaturus sententiam, te sacerdotem esse in æternum, k ad rationem Melchisedeci.

6 Dominus tibi dexter, tum quum

7 irascetur, reges obruncabit. Viciscetur gentes cum vasta strage

8 corporum: caput obruncabit, quod amplæ terræ præest, ita vt ex torrente bibat in via, atque ideo * caput attollat.

PSAL. CXI.

Sese inflamman's Vates ad Iouam laudandum. Dei gesta memoranda. Quæ vera hominum sapientia.

Halleluia.

Celebrabo Iouam toto corde in proborum concilio, atque cœtu. Magna sunt facta Iouæ, studenda, quibuscumque placent. Eius et opus auctoritatis et maiestatis est, et iustitia stat in æternum.

4 Famam sibi suis comparauit miraculis exorabilis et misericors Ioua.

5 Prædam dedit sui metuentibus, memor semper suæ pactionis. Factorum suorum vim suis ostendit, dum eis gentium possessionem dedit. Eius manuum opera vera atque æqua sunt, fida sunt eius omnia mandata, fixa ad perpetuitatem, in fide et æquitate constituta. Redimendos curauit suos: sanxit in æternum suum fœdus, sanctum et terribile nomen habens.

10 * Sapientiaë caput est Iouæ metus:

recte sapiunt, hæc quicumque præstant, quorum laus æterna manet.

PSAL. CXII.

Quanta piorum beatitudo. Eorundem ingenium, et mores. Impiorum inuor in probos.

Halleluia.

Beatus homo, qui Iouam reuerens, eius præceptis multum delectatur. Potens in terris erit eius progenies: genus proborum fortunabitur. In eius domo erunt opes et diuitiæ, eius liberalitate in perpetuum manente. Probus lux oritur in tenebris, qui mansueti, misericordes et liberales sunt. Vir bonus miseretur et commodat, sua verba iudicio temperans. Numquam enim commouetur, estque benefici hominis æterna memoria. Malorum auditu non terretur, tutum animum habens Iouæ fiducia. Adeo fixo animo est, vt nihil formidet, quin visurus sit hostium suorum pœnas. Dispergit largiens pauperibus, durat semper eius liberalitas, eiusque cornu extolletur gloriose. Id quod videntes impii, sic ægre ferent, vt dentibus frendentes contabescant, eorumque cupiditas peribit.

PSAL. CXIII.

Inflamman's Vates populos ad Iouam canendum. Diuina in rebus omnibus providentia, præsertim erga inopes ac steriles.

Halleluia.

Laudate, o Iouæ cultores, laudate Iouæ nomen. Commendetur Iouæ nomen deinceps in perpetuum. Ab ortu solis ad occasum laudabile Iouæ nomen est. Excellet gentes omnes Ioua, gloria

R r 3

i) tot habebis discipulos, per quos hostes vincas, quam densus est ros matutinus. Vide Mich. 5, 7. k) vide Hebr. 5, 6. et 6, 20. l) ex redundante cæforum sanguine bibi possit. m) victor regnet. n) vide Job. 28, 28. o) Huius Psalmi versus et dimidii versus in Hebræo incipiunt ordine litterarum.

5 ria caelesti, quis est Iouæ Deo no-
stro conferendus? * qui alta inco-
6 lens, humilia videt, caelos inco-
7 lens videt terras. Qui tenuem ex-
citât ex puluere, pauperem adle-
8 uat ex fimo: eum inter præci-
puos collocans, inter præcipuos
9 suorum. Sterili familiam concii-
liat, liberos, quibus mater gaudeat,
Halleluia.

PSAL. CXIII.

*Eufio populi ex Aegypto. Ioua miracula
pro populo.*

G. Halleluia. H.

Q Vum Israelitæ ex Aegypto,
quum iacobea domus emi-
graret ex populo barbaro,
2 Iudæi Israelitæ Deo fuere sanctitati
3 atque potestati. Quo viso mare
4 fugit, et Iordanis retrocessit. Mon-
tes arietum, colles oue natorum
5 ritu exsiliuerunt. Quid tibi acci-
derat, mare, vt fugeres? quid tibi,
6 Iordanis, vt retrocederes? Quid
vobis, montes, vt arietum, quid vo-
bis colles, vt oue natorum ritu ex-
7 siliretis? Ad Domini præsentiam
8 q contremisce tellus, ad Dei Iaco-
beorum præsentiam: Qui pe-
tram in aquæ stagnum, caudem in a-
quæ fontem conuertit.

PSAL. CXV.

*Gloria non hominum sed Iouæ. Idololorum
et Iouæ discrimen. Spes omnis in Deo
collocanda. Felicitatio piis promissa.*

N E nobis, Ioua, ne nobis, sed
tuo nomini gloriam tribue,
2 ob tuam benignitatem atque
fidem. Ne quærant gentiles, vbi-
nam sit Deus noster: quum sit Deus
noster in caelis, quidquid ei libet,
3 faciens. Illorum simulacra argen-
tum aurumque sunt, humanarum
opus manuum. Os habent, neque
4 loquuntur: oculos habent, neque vi-
5 dent. Aures habent, nec audiunt:

nares habent, nec olfaciunt. Manus 6
habent, neque tangunt: pedes ha-
bent, nec ambulant: nihil suo gut-
ture sonant. Tales erunt, qui ea 7
faciunt, quicumque fidunt eis. Vos 8
Israelitæ confidite Iouæ, quorum
ille præsidium et propugnaculum
est. Vos domus Aharonis confi- 9
dite Iouæ, quorum ille præsidium et
propugnaculum est. Vos Iouæ re- 10
uerentes confidite Iouæ, quorum il-
le præsidium et propugnaculum est.
Ioua nostri memor fortunabit, for- 11
tunabit Israelis domum, fortunabit
Aharonis domum, fortunabit Io- 12
ue reuerentes, paruus iuxta atque
magnus. Amplificabit Ioua vos, 13
vos, vestrosque natos. Favorabiles 14
eritis Iouæ caeli terræque creatori.
Qui cælum, qui Ioua cælum ha- 15
bens, terram dedit hominum ge-
neri. Quem Iouam non mortui, 16
non vlli ad silentium degressi col-
laudabunt. Sed nos Iouam com- 17
mendabimus, deinceps in sempiternum. Halleluia.

PSAL. CXVI.

*Gratus erga Iouam bene merentem. Ad se-
metipsum Vates, quo redeat in urbem, ad
arcam. Gratiarum actio cum laude, et
precibus ad Iouam. Adsi Iouam a Deo
fauor. Vota laudationum ad Iouam præ-
fanda.*

G. Halleluia. H.

A Mo Iouam, qui meam suppli- 1
cem vocem exaudiuerit:
quoniamque mihi aurem præ- 2
buit, ideo cum per omnem vitam
inuocabo. Quum me mortis lo- 3
ra circumdarent, et stygiæ inua-
sissent angustiae: quum in pericu-
lum et sollicitudinem incidissem.
Iouæ nomen inuocaui: obsecro 4
Ioua, libera hanc animam. Exo- 5
rabilis, iustusque Ioua, Deus noster
misericors. Custos Ioua simpli- 6
cium, me conseruauit ad afflictum.
Redi, anima mea, ad tuam quietem, 7
post-

f) in eis sanctitatem, potestatemque suam ostendit. g) contremiscendum est.

r) eo vbi siletur, hoc est ad interitum.

8 postquam tibi Ioua benefecit: qui
 et animam meam a morte, et oculos
 a lacrimis, et pedes a casu libera-
 9 uit, ita vt verfer apud Iouam in
 10 viuorum terris. Equidem credi-
 di, ideoque locutus sum, quum
 11 tantopere vexarer. Atque in hac
 trepidatione dixi, omnem homi-
 12 nem esse fallacem. Quid Iouæ
 rependam pro tot eius aduerfum
 13 me meritis? Poculum sumam fa-
 14 lutis, Iouæ nomen inuocans, Iou-
 uæ mea vota soluam, idque eius o-
 15 mni populo præsentem: qui Ioua
 suorum mortem piorum tanti du-
 16 cat. Euge Ioua: nam ego seruus
 tuus, ego seruus tuus sum, ancilla
 tuæ filius, qui mea rupisti vincula.
 17 Tibi sacrificium animi grati faci-
 18 am, Iouæ nomen inuocans. Iouæ
 mea vota soluam, idque eius omni
 19 populo præsentem, in atriis tem-
 pli Iouæ, in medio tui Hierosolyma.
 Halleluia.

PSAL. CXVII.

Ad gentes omnes Vates, vti Iouam collaudent.

G. Halleluia. H.

LAudate Iouam, gentes omnes,
 hunc celebrate, nationes om-
 nes: cuius Iouæ et clemen-
 tia erga nos excellit, et fides æterna
 est. Halleluia.

PSAL. CXVIII.

Ab hostibus euasus Vates omnes hortatur, vt Iouam laudent. Quanta a Ioua securitas. In tabernaculum Vates ad Iouam laudandum. Ad sacerdotes Vates vti sacra faciant pro Iesu aduentante.

G. Halleluia. H.

Celebrate Iouam, qui bonus,
 qui æterna clementia est. Di-
 cant Israelitæ eius æternam
 3 clementiam. Dicat Aharonis do-
 mus eius æternam clementiam.

Dicant Iouæ reuerentes eius æter- 4
 nam clementiam. Iouam in peri- 5
 culis inuocauit, Ioua me exoratus 6
 explicuit. Iouam habens non 6
 metuo, ne quid mihi faciant homi- 7
 nes. Iouam habens defensorem, 7
 visurus sum inimicorum meorum 8
 penas. Iouæ præstat fidere, 8
 quam homini. Iouæ præstat fi- 9
 dere, quam primatibus. Omne 10
 genus gentes me obsederant, quas 11
 tamen Iouæ nomine excidi. Ob- 11
 federant me etiam atque etiam, 12
 quas tamen Iouæ nomine excidi. 12
 Obsederant me apum more, quas 13
 tamen quasi spinarum ignem ex- 13
 stinctas Iouæ nomine excidi. Tu 13
 me quidem impuleras ad caden- 14
 dum, sed mihi Ioua succurrit. 14
 Ioua mea potentia atque cantus, 14
 mihi salutem fuit. Ergo victoriæ 15
 cantu bonorum domus personant: 15
 Iouæ dextra fortiter facit. Iouæ 16
 dextra excellens, Iouæ dextra for- 16
 titer facit. Non moriar, sed vi- 17
 uens Iouæ facta narrabo. Casti- 18
 gavit me quidem Ioua, sed neci non 18
 dedidit. Aperite mihi iustitiæ 19
 portas, vt per eas ingrediar ad agen- 19
 das Iouæ gratias. Hæc Iouæ por- 20
 ta est, qua boni ingrediuntur. 20
 Gratias ago tibi, qui mihi exoratus 21
 salutem attuleris. Lapis ab ædi- 22
 ficatoribus improbatus, adhibitus 22
 est ad caput anguli. A Ioua pro- 23
 23 factum est hoc, quod nobis mirum
 videtur. Hanc diem Ioua fecit, 24
 in qua lætemur exultantes. Eia 25
 Ioua, serua age: eia Ioua, faue a- 25
 ge. Bene sit ei, qui venit in Iou- 26
 uæ nomine: fausta vobis omina- 26
 mur, o Iouæ domestici. Deus Iou- 27
 ua nobis illucet: adligate festam 27
 hostiam restibus ad aræ cornua. 28
 Tibi, mi Deus, ago gratias: te, mi 28
 Deus, extollo. Celebrate Iouam, 28
 qui bonus, qui æterna clementia est. 29

R. r. 4

PSAL.

1) a nullo homine sperandam salutem esse, sed tantum a Deo. 2) Iouæ libero
 vinum, qui me conseruauerit. 3) tanti suos faciat, vt eos perire non sinat.
 4) me liberaſti. 5) expulsus Dauid, tamen rex euasit, quod idem accidit et
 Christo.

PSAL. CXIX.

Vari ardor ad legem Dei capesendam. Ex legi observantia felicitas. Lux mortalibus Dei verbum. In invidos Vates et Dei derisores.

G. Halleluia. H.

Aleph.

Beati, qui bene morati ex Iouæ lege viuunt. Beati, qui eius obeunt oracula, toto corde studentes ei. Qui sane nihil iniquum agentes, viuunt ad eius normam. Tu sane instituta tradidisti diligenter seruanda. Utinam moribus sim ad seruanda tua decreta comparatis. Ita demum non frustra ero, si omnia tua præcepta spectabo. Agam tibi sincera mente gratias, quum tuas iustas sententias didicero. Tua decreta seruabo: ne me desere omnino.

Beth.

Quanam re purget adolescens suos mores? exsequendis tuis verbis. Tibi toto corde studeo, ne me a tuis auoca præceptis. In mente mea habeo recondita tua dicta, ne quid in te peccem. Tu laudande Ioua, doce me tua decreta. His ego labiis enumero omnes oris tui sententias. Oraculorum tuorum ratione perinde oblector, ac summa opulencia. Tua mandata meditor, intuens in tua instituta. Tuis decretis oblecto me, tuorum dictorum haud immemor.

Gamma.

Adice me tuum vitæ beneficio, et tua dicta exsequar. Reuela meos oculos, vt videam tuæ legis miracula. Peregrinus in terris ego sum: ne mihi subtrahe tua præcepta. Mihi languet animus perenni tuarum sententiarum cupiditate. Detestabiles obiurgas superbos, a tuis præceptis deerrantes. Auolue a me probrum atque contemtum, qui oracula tua obeo. Quamuis contra me deliberantes sedeant principes, tamen tuus ego tua decre-

ta meditor: tamen oracula tua, mea²⁴ delicia, mihi sunt pro consiliariis.

Daleth.

Humi prostrata est anima mea:²⁵ conferua mihi vitam ex tuis promissis. Mores meos expono, vt tu exorere mihi: doce me tua decreta. In tuorum mandatorum²⁷ ratione instrue me, et tua meditor miracula. Mihi perfluit animus præ anxietate: erige me, vt ferunt tua promissa. Falsam viam a me remoue, et mihi per gratiam largire tuam legem. Viam³⁰ veritatis elegi, tuas mihi sententias proponens. Adhareo tuis oraculis,³¹ Ioua, ne me frustra, habueris. Viam³² præceptorum tuorum curram, quum mihi mentem explicueris.

He.

Institue me, Ioua, in ratione tuorum³³ decretorum: et ea prorsus exsequar. Erudi me in exsequenda³⁴ tua lege: et eam obibo toto corde. Dirige me per iter præceptorum³⁵ tuorum: nam id mihi placet. Effice mihi mentem propensam ad tua oracula, non ad auaritiam. Auerte³⁷ meos oculos ab intuenda nequitia, vitam mihi in tuo conseruans instituo. Præsta mihi tuo promissa³⁸ tua, qui te reuereor. Aufer meum³⁹ dedecus, quod exhorreo: nam tuæ sententiæ bonæ sunt. Quum sim⁴⁰ tuorum mandatorum cupidus, conserua mihi vitam pro tua iustitia.

Vau.

Mihique tua contingant beneficia,⁴¹ Ioua, tua defensio, vt fert tuum promissum. Et dabo meo conuiciatori⁴² responsum, tua fretus oratione. Neue mihi prorsus ex ore eripias⁴³ verum verbum, qui a tuis sententiis pendeam. Et tuam legem exsequar iugiter in omnem perpetuitatem. Atque ita expeditus incedam, quod tuis studeam mandatis. Neque me de tuis apud reges oraculis⁴⁶

Scriptum est in Hebræo carmen hoc ordine litterarum, quæ singula singulorum octonariorum versus incipiunt. a) scilicet ex angustiis.

7 culis loqui pudebit. Meque tuis ob-
8 lectabo præceptis, quæ amo. Attol-
lamque manus ad tua præcepta mi-
hi dilecta, et tua decreta meditabor.

Zain.

9 Memento, quid mihi tuo promise-
10 ris, quo mihi spem fecisti. Quæ
quidem mea consolatio est in mea
miseria, tuo promisso me conser-
11 uante. Arrogantes mihi magno-
pere illudunt, neque tamen a lege
12 tua desectio. Memor tuarum sem-
piternarum, Ioua, sententiarum,
13 ne consolor. Horrore corripior
ob inpios tuæ legis desertores.
14 Cantilenæ mihi sunt tua decreta
in peregrinationis meæ domicilio.
15 Recolo noctu nomen tuum, Io-
16 ua, tuamque legem obo. Hoc
teneo, vt tua mandata exsequar.

Heb.

17 Tu mihi conditio es, Ioua, cuius
18 dictis parere statui. Te coram
oro toto corde, miserere mei, vt
19 promissisti. Recogito meos mo-
res, meosque pedes ad oracula tua
20 conuerto. Festino sine cuncta-
tione ad obeunda tua præcepta.
21 Impiorum lora me implicant, non
22 tamen legis oblitum tuæ. De me-
dia nocte surgo ad te celebrandum,
23 ob tuas iustas sententias. Coniun-
go me cum omnibus tui reuerenti-
bus, tuæque mandata exsequentibus
24 Benignitate tua, Ioua, plenus est or-
bis terrarum: doce me tua decreta.

Teth.

25 Benefacis mihi tuo cultori, Ioua,
26 ex tuo promisso. Bonum sensum
et scientiam doce me, qui tuis præ-
27 ceptis fidem habeo. Priusquam
vexarer, errabam: nunc tuis dictis
28 pareo. Tu bonus et beneficus,
29 doce me tua decreta. Connectunt
contra me mendacium arrogantes,
tua mandata toto corde obeuntem.
30 Illorum cor quasi obesitate obtu-
sum est, quum ego me tua lege ob-

lectem. Mihi vexari conducit, 71
vt tua decreta discam. Mihi vti- 72
lior est oris tui disciplina, quam
aureorum argenteorumque millia.

Iod.

Manus tuæ me fecerunt atque con- 73
diderunt: erudi me, vt discam tua
præcepta. Tui reuerentes, me 74
vifo, lætabuntur, qui in tuo spem
habeam promisso. Scio, Ioua, 75
æquas esse tuas sententias: meque
e vere a te premi. Sit mihi, quæ- 76
so, tua clementia solatio, vt tu
mihi tuo pollicitus es. Contin- 77
gat mihi tua misericordia, vt viuam:
nam tua lex meæ sunt delicia.
Pudeat superbos, qui mihi exitium 78
falso machinantur: ego tua man-
data meditabor. Concilientur mi- 79
hi, qui te verentur: tuæque no-
runt oracula. Sit mea mens in 80
ruis integra decretis, ne me pudeat.

Caph.

Animus mihi languet expectatio- 81
ne tuæ defensionis, in tuo promisso
spem habenti. Oculi mihi lan- 82
guent expectatione tui promissi,
cogitanti, ecquando sis me conso-
laturus. ^d Sum enim, vt vter in 83
funario, haud immemor tamen
tuorum decretorum. Quodnam 84
mihi tuo spatium statuitur? ec-
quando de meis infestis fumes sup-
plicium? Cauant mihi superbi 85
scrobes, e non sane ex tua lege.
Omnia tua præcepta vera sunt: 86
succurre mihi, quem illi insectan-
tur iniuria. Fere me humi con- 87
ficiunt, neque tamen tua mandata
desero. Pro tua clementia conser- 88
ua me, et oris tui oraculo parebo.

Lamed.

In æternum Ioua tuum verbum 89
permanet in cælis. Sempiterna
præditus es veritate, qui staturam 90
terram condidisti. Quæ quidem
ex tua sententia stant hodie: nam
omnia tibi seruiunt. Nisi tua 91
mihi 92

Rr 5

mihi

b) in hac vita, in qua peregrinus sum. c) recte. d) arco et contra-
tabesco. e) contra tuam legem, vt Græci dicunt, εφ' ἑμοῦ νεγοῦ.

93 mihi lex esset in deliciis, equidem
 in mea perirem inopia. Num-
 quam tuorum mandatorum obliuiscar:
 94 nati per ea mihi vitam tue-
 ris. Tuus sum, serua me, qui
 95 tuis studeo mandatis. Imminent
 impii meo exitio, qui tua oracu-
 96 la perpendo. Omnium interit-
 urarum rerum finem video: tu-
 um præceptum superquam late patet.

M. m.

97 Adeo tuam legem amo, vt hæc sit
 98 mea quotidiana meditatio. Sapi-
 entio rem me, quam sunt hostes mei,
 reddit tua disciplina, quam perpe-
 99 tuo habeo. Plus sapio, quam mei,
 doctores vniuersi, quod oracula tua
 100 mea sunt meditatio. Senes intel-
 ligentia supero, quod tua mandata
 101 teneo. Ab omni via mala contineo
 meos pedes, vt tuis dictis paream:
 102 de tuis sententiis non deflecto,
 103 quod tu me erudias. Multo sunt
 104 verba tua meo palato, et ori melle
 dulciora. A tuis mandatis disco,
 ideoque omnes falsos mores odi.

N. n.

105 Lucerna meo pedi sunt tua dicta,
 106 meoque lux itineri. Iuravi; (id
 quod præstabo,) me seruaturum es-
 107 se tua iusta iura. Crucior vehe-
 menter, Ioua, medere mihi, vt
 108 fert tua promissio. Mei oris li-
 beralitatem gratam habe, Ioua,
 109 et me tuas sententias doce. Ver-
 sor in perpetuo vitæ discrimine,
 110 neque tuæ legis obliuiscor. Mihi
 laqueum obtendunt impii, ne-
 111 que tamen ex tuis mandatis aber-
 ro. Possideo oracula tua perpe-
 112 tuo, quæ sunt mei cordis gaudia.
 Animum ad obeunda tua decre-
 ta adplico, in perpetuum profusus.

Samech.

113 Male cogitantes odi, et tuam legem
 114 amo. Tu mihi latebra et propu-
 gnaculum es, a cuius verbis pen-
 115 deo. Facessite a me, improbi,
 vt exsequar Dei mei præcepta.

Sustine me oratione tua, vt vitam: 116
 neue meam expectationem fru-
 117 strato. Fulci me, vt conferuer,
 et tuis decretis semper oblectabor. 118
 Conculcas omnes, a tuis recedentes
 decretis, quorum fallax sit calliditas. 119
 Vt scoriam deles omnes terra-
 rum impios, ideo tua amo decre-
 120 ta. Horret mihi corpus tui pauo-
 re, tuas reformidanti sententias.

Am.

Ius æquumque facio, ne me per- 121
 mitte meis oppressoribus. Ac- 122
 commodam me tutum cultorem ad
 bonum, ne mihi superbi faciant in-
 iuriam. Oculi mihi languent ex- 123
 pectatione tuæ defensionis, iustæ-
 que promissionis. Tracta me tu- 124
 um, vt tua fert clementia, neque
 tua decreta doce. Tuus ego 125
 sum, crudi me, vt sciam tua ora-
 cula. Tibi, Ioua, agendi tempus 126
 est, quum tua lex violatur. Itaque 127
 tua præcepta plus, quam aurum et
 obrizum, amo. Itaque tuis omni- 128
 bus mandatis profusus recte vtens,
 omnem falsam consuetudinem odi.

Pe.

Mira sunt oracula tua: ideo ea 129
 animo teneo. Rudimenta tuo- 130
 rum dictorum rudes collustrant, et
 erudiunt. Quæ quidem hianti ore 131
 haurio: tantopere tua amo præ-
 cepta. Respice me, et miserere 132
 mei, pro tua erga tui nominis a-
 mantes æquitate. Vestigia mea in 133
 tuis dictis constabili, ne vllum do-
 minetur in me maleficium. Vini- 134
 dica me ab hominum iniuriis, et tu-
 is parebo mandatis. Illustra tuum 135
 me tuo vultu, et tua me decreta do-
 ce. Riuis aquæ manant oculi mei: 136
 quoniam non seruatur tua lex.

Zade.

Iustus es Ioua, rectæque sunt tuæ 137
 sententiæ. Oracula tradidisti æ- 138
 quisissima; atque verissima. Con- 139
 ficior indignatione, quod hostes
 mei tuorum dictorum sint imme-
 mores.

40 mores. Probatissima est oratio
 41 tua, quam tuus ego diligo. Paruus
 ego et contemptus, tua mandata non
 42 oblitus sum. Iustitia tua, iusti-
 tia est sempiterna, tuaque lex vera.
 43 In aduersis periculisque deprehen-
 sus, habeo: tua præcepta in delici-
 44 is. Tuorum æquitas oraculum
 æterna est: erudi me, et vitam.

Cōp.

45 Toto corde inuoco: exaudi me,
 46 Ioua, et tua tenebo decreta. Te
 inuoco, serua me: tuis oraculis pa-
 47 rebo. Diluculum querelis præ-
 48 uerto, a tuis dictis pendens. Ocu-
 lis vigilias anticipo, tuis dictis me-
 49 ditandis. Vosem meam exaudi
 pro tua clementia, Ioua, pro tua
 50 æquitate vitam mihi custodi. Ad-
 sunt persequentes flagitia, a le-
 51 ge tua remoti. Ades, tu Ioua,
 cuius omnia præcepta vera sunt.
 52 Iam diu de tuis oraculis hoc scio,
 te ea in perpetuum fundasse.

Res.

53 Vide meam miseriam, et me libe-
 ra: qui tuæ legis oblitus non sum.
 54 Age meam causam, meque adfere,
 et ex tua promissione conferua.
 55 Absit salus ab impiis, quoniam tuis
 56 decretis non student. Multa præ-
 ditus es misericordia, Ioua, confer-
 57 ua me pro tua æquitate. Multi
 sunt, qui me insectantur, mihi-
 que aduersantur: neque tamen a
 58 tuis oraculis despecto. Videns
 perfidos crucior, quod tuis dictis
 59 non parent. Considera, me tua man-
 data amare, Ioua: pro tua clemen-
 60 tia conferua me. Tuorum dicto-
 rum caput est veritas, suntque tuæ
 omnes iustæ sententiæ sempiternæ.

Sin.

61 Me principes insectantur immeri-
 to, qui mente tua dicta formido.
 62 Lætor ego tuis verbis, perinde ac
 qui multam nactus est prædam.
 63 Falsa odi atque detestor, amans

tuam legem. Septies quotidie te
 164 laudo, ob tuas iustas sententias.
 Multa pax est tuæ legis amatoribus,
 165 nec est eis impedimentum. Intu-
 166 eor tuam tutelam, Ioua, tuaque præ-
 cepta exsequor. Animo tua oracu-
 167 la teneo, ea multum amans. Seruo
 168 tua mandata atque oracula: nam
 mei mores omnes tibi sunt expositi.

Thau.

Accedat in tuum conspectum ora-
 169 tio mea, Ioua: ex tuo promisso
 erudi me. Veniat in tuum con-
 170 spectum mea supplicatio: defende
 me, vt pollicitus es. Fundent mea
 171 labra laudem, quod tua me decreta
 docueris. Eloquetur lingua mea
 172 tua dicta, cuius omnia præcepta
 iusta sunt. Sit mihi tua manus
 173 auxilio, qui tua mandata elegi.
 Cupidus sum tuæ defensionis, Io-
 174 ua, tuaque lex meæ sunt deliciæ.
 Viuat hæc anima, vt te laudet, tuæ
 175 velut sententiæ me iuuent. Erro,
 176 vt velut ovis perdita, quære me tuum,
 qui tuorum præceptorum memo-
 riam non deposui.

PSAL. CXX.

*Exoratus a Vate Ioua. Contra vitiosiga-
 tores idem. A detractore quanta calamita-
 tas impendens.*

Carmen gradarium.

Quam Iouam rebus in aduer-
 sis inuoco, exaudit me. Io-
 2 ua, libera hanc animam a fal-
 sis labiis, a lingua perfida. Quid
 3 tibi dabit, aut quid addet tibi lin-
 gua fraudulenta, b sagittæ milita-
 4 res acutæ, carbonesque iuniperini?
 Hei mihi, qui tam diu peregriner,
 5 habitans cum cedarianis taberna-
 culis. Ego diutius habito cum
 6 pacis osoribus, qui, me pacis
 7 mentionem faciente, ad bellum in-
 clinant.

PSAL.

a) proderit. b) quæ et pungit vt sagittæ, et vrit vt carbones. c) inhumanis, quales
 sunt Cedare Ismaelis filio prognati.

PSAL. CXXI.

Ex cælis Vates auxilium exspectans. Verba sacerdotum, ac populi pro rege consolando.

Carmen gradarium.

ATtollo oculos in montes, vnde mihi venit auxilium. Auxilium meum a Ioua est, cæli terræque creatore. *k* Non finet tuos labefieri pedes, non dormitabit custos tuus. Scito, non dormitaturum, neque dormiturum custodem Israelitarum. Ioua tuus custos, Ioua vmbra tua, tibi dexter adest. Te neque sol interdiu, neque luna noctu feriet. Ioua te ab omni malo, Ioua tuam animam tuebitur. Ioua te et euntem et redeuntem tuebitur, deinceps in sempiternum.

PSAL. CXXII.

Populus percipiens venersi in urbem cum fidelium catu ad Iouam laudibus ornandum.

Carmen gradarium, Dauidis. Elector eis, qui me sic adhortantur: camus in Iouæ domum. Adstant nostri pedes in tuis portis, Hierosolyma. Hierosolyma exstructa, vt vrbs tibi simul coniuncta. Quo quidem tribus ascendunt, tribus Iouæ, *m* ex edito Israelitis oraculo, ad Iouæ nomen celebrandum. Illic enim sita sunt tribunalia iudicialia, tribunalia domus Dauidis. Orate pacem tuam, Hierosolyma, cuius amatores sospites sunt. Sit pax in tuo propugnaculo, felicitas in tuis palatiis. Propter fratres cognatosque meos tuæ paci consulam. Propter domum Iouæ Dei nostri tuo bono studebo.

PSAL. CXXIII.

Contumeliose adfecti pili contra insolentes ad Iouam sese recipiunt.

k) se ipsum adloquitur. *l*) concurs, et ideo duratura. *m*) vt Israelitis oraculo præceptum est. *n*) non dominabuntur impii in bonos. vide Pſ. 73, 10.

Carmen gradarium, Dauidis.

AD te oculos attollo, o cælico-
la. Et quidem, vt seruo-
rum oculi dominorum man-
num, vt ancillæ oculi heræ man-
num: sic nostri Iouam Deum no-
strum intuentur, dum misereatur
nostri. Misereere nostri, Ioua,
misereere nostri, qui multo sumus
contemptu saturi: quorum ani-
mi multa sunt opulentorum derisi-
one, fastuosorum contentu saturi.

PSAL. CXXIII.

Populus Israelita ex hostibus infestisimis euadit. Ioua refugium fidei.

Carmen gradarium.

Nisi Ioua nobis adiuuisset, (dicant
Israelitæ,) nisi Ioua nobis ad-
iuuisset, quum in nos consur-
gerent homines: iam pridem
nos viuos deuorassent, quum in
nos arderent ira, iam pridem
nos aquæ inundassent, obrutos tor-
rente: iam pridem nos impoten-
tes obruissent aquæ. Agimus Iouæ
gratias, qui nos non passus sit
prædam esse dentibus illorum.
Vita nostra, sicut auicula, euasit au-
cupum laqueum: rupto laqueo nos
euasimus. Nobis auxilium est in
Iouæ nomine, cæli terræque cre-
atoris.

PSAL. CXXV.

Qui Iouam in auxilium obsecrant, si per ipsum in tuto nauigant procul ab impietate. Pro iustis oratio.

Carmen gradarium.

Qui Iouæ confidunt, similes
sunt Sionis montis, qui per-
petuo manet immobilis. Et
montes Hierosolymam, et Ioua
suum populum circumdat hinc in
sempiternum. *n* Non enim resi-
debit impietatis sceptrum in iusto-
rum fortem, ne iusti manus admo-
ueant

4 ueant nequitia. Benefac, Ioua,
5 bonis, et mente rectis. Qui ve-
ro ad suas peruersitates declinant,
eos o ducet Ioua cum maleficis, saluis
Israelitis.

PSAL. CXXVI.

*Libertatem populus consequitur. Eiusdem
gaudia. Precario ad Iouam, uti postla-
cimus adstrisua.*

Carmen gradarium.

1 **Q**uam reuocaret Ioua, sionios
2 captiuos, videbamur nobis
3 somniare. Tunc et ora
4 nostra risu, et linguæ cantu plenæ
5 erant: tunc dicitabatur inter
6 gentes: Ioua his magna præstitit.
7 Ioua nobis magna præstiterat, id
8 quod latabamur. Reuoca, Ioua,
9 nostros captiuos, et annuum ritu me-
10 ridianorum. Qui serunt cum
11 lacrimis, cum cantu mesuri sunt.
12 Qui flendo it, caruim semen ferens,
13 rediturus est cum cantu, suos fe-
14 rens manipulos.

PSAL. CXXVII.

*Nulla mortalis vita Ioua non defendente.
Sunt a Ioua filii parentes sustentandi
gratis.*

Carmen gradarium, Solomonis.

1 **N**isi Ioua domum: instruat, fru-
2 stra laborant, qui eam instru-
3 unt: nisi Ioua urbem custodi-
4 at, frustra vigilat custos. Fru-
5 stra et summo mane surgitis, et tar-
6 de residetis, victi vespentes labori-
7 oso, adeo ille dilectis suis somnum
8 conciliat. Liberorum quidem
9 hereditas a Ioua est: fetus ventris
10 præmio datur ab eodem. Quales
11 sunt in manu viri fortis sagittæ, ta-
12 les sunt iuuentutis nati. Felices,

qui talibus refertas habent phare-
tras: non illi frustrabuntur, quum
disceptabunt cum aduersariis in
curia.

PSAL. CXXVIII.

*Coniugio victorum felicitas, dum pietatem,
et vius Ioue sequantur.*

Carmen gradarium.

1 **B**eatus est, quicumque Iouam
2 reuerens, viuit ad eius nor-
3 mam. Labore manuum tua-
4 rum si vesceris, beatus es, et bene
5 tibi erit. Vxor tua similis erit
6 secundæ vitis, in lateribus domus
7 tuæ: liberi tui, quasi oliuarum plan-
8 tæ, circum tuam mensam. Sic
9 quidem certe fortunabitur homo
10 Iouæ metuens. Sic te fortunabit
11 sionius Ioua, ut Hierosolymæ bo-
12 num videas per omnem vitam. Vi-
13 deas et natorum tuorum natos, sal-
14 uis Israelitis.

PSAL. CXXIX.

*Israelitarum victoria a Deo. Ad victorem
Vates, ut sibi tribuat gloriam. Quanta
malorum hominum infelicitas.*

Carmen gradarium.

1 **S**æpe oppugnatus sum a pueri-
2 tia, (dicat Israelita.) Sæpe
3 oppugnatus sum a pueritia, ne-
4 que tamen expugnatus. Dorsum
5 meum arauerunt aratores, longos
6 ducentes sulcos. Ioua iustus lab-
7 rupit impiorum lora. Turpiter
8 retro aguntur omnes Sionis osiores:
9 suntque similes herbæ tectorum,
10 quæ, priusquam euellatur, arescit:
11 qua neque messor manum, neque
12 manipulator sinum implet: ne-
13 que

o) puniet ut maleficos. p) Israelitas, qui nunc sunt Sionii. q) ut olim ex
Aegypto, quum quidem in meridiana et siticulosa regione fontem (eis eli-
cuisi). r) vide I Cor. 15, 43. s) scilicet liberis. t) frustra laborat, qui
Deo carus non est, Liberi quidem, quorum causa laboratur, proueniunt piis,
quasi virgula diuina, sine ipsorum sollicitudine. u) defendentur a suis natis
la titibus,

que dicunt viatores, adsit vobis
Iouæ fauor: fausta vobis precamur
per Iouæ nomen.

PSAL. CXXX.

*Ex angustia urgentibus ad Iouam confugiens
Vates. Nullus coram Ioua vir bonus. Ab
eodem absolutio culpæ. Precationum
studiosus Vates. Alsi. His ingentem spem
faciens.*

Carmen gradarium.

Ex profundo te inuoco, Ioua
Domine, audi vocem meam:
præbe aures attentas meæ voci
supplici. Si vitia obseruaueris,
Ioua Domine, quis stabit? Sed
est in te facilitas, vt reuerendus sis.
Iouam spero, speranti animo eius
promissum suspiciens. Animo
Dominum suspicio, a matutinis cu-
stodiis, ad alteras matutinas custo-
dias. Suspiciat Israelita Iouam:
nam in Ioua est clementia multum-
que præsidii. Et is Israelitam
vindicaturus est ab omnibus eius
vitiis.

PSAL. CXXXI.

*Vatis continens, perpetuaque delectio. Spem
salutis in vno Ioua collocandam adserit.*

Carmen gradarium, Dauidis.
Ioua, neque animum effero, aut
supercilium tollo: neque ma-
iora, aut magis ardua, quam pro
me, tracto. Quin animum me-
um sic ad modestiam composui, vt
est ablatatus erga matrem, quasi
ablatatum habeam animum. Su-
spice, Israelita, Iouam hinc in sem-
piternum.

PSAL. CXXXII.

*Iouam obsecrans Vates, ne sani edificatio in-
termittatur. Sua Ioua futura domus. Ciu-
um amor Hierosolynam celebrat. Vtbs ea-
dem selecta Ioua laudibus canendis.*

Carmen gradarium.

2) huius loci sententiam non intelligo. 3) posteritatem concilians. 2) pontificis,
vt Latine Cæsares adpellantur a primo Cæsare.

Memento, Ioua, Dauidis, et
eius tantæ modestiæ. Qui 2
Iouæ iurauit, qui sic Iaco-
beorum numini vouit. Ne-3
que meæ domus rectum subibo, ne-
que cubicularem lectum inscen-
dam: neque meis oculis somnum, 4
meis palpebris soporem concedam,
quin Iouæ locum, quin Iacobida-5
rum numini domicilium inuenero.
*Ecce autem, id Ephratæ audiui-6
mus, id in siluestribus agris inue-
nimus. Intremus in eius domi-7
cilium, veneremur eius pedum
scammum. Surge, Ioua, in tu-8
am quietem, tuque tuæque arca
potentiæ. Tui sacerdotes iusti-9
tia vestiantur, tuique pii ouent.
Propter Dauidem tuum ne auer-10
sare vncti tui animam. Iurauit 11
Ioua Dauidi, fidem non reuocatu-
rus: ex ventris tui fetu imponam 12
tuo solio. Quod si seruauerint 13
tui nati meum sedus, et oracula,
quæ eos docuero, eorum quoque
nati in perpetuum sedebunt in tuo
solio. Delegit enim Ioua Sionem, 14
caui sibi sedem optans. Hæc est 15
mea sempiterna requies, quam mi-
hi habitandam concupiui. Cuius 16
et annonam secundabo, et paupe-
res saturabo victu: et sacerdotes 17
salute vestiam, et pii ouabunt.
Ibi germinare faciam cornu Dau-18
dis, 7 lucernam vncto meo compo-
nens. Eius hostes pudore circum-19
fundam, quum interea ipse diadema
floridum gestabit.

PSAL. CXXXIII.

Fratrum caritas Iouæ gratissima.

Carmen gradarium, Dauidis. 1

O quam suaue, quamque iucun-
dum est, habitare fratres si-
mul. Vt bonum vnguentum, 2
quod ex capite in barbam, barbam
inquam 2 Aharonis, et vestimento-
rum oram defluit. Vt ros hermo-3
nii,

nus, qui defluit in montes Sionis, ubi Ioua semper duraturam conciliat abundantiam bonorum.

PSAL. CXXXIII.

Ad Lenitas ac populares Vatis verba, quo laudes Deo canantur.

1 Carmen gradarium.
 2 **O** Collaudate Iouam, omnes Iouæ cultores, qui noctu manetis in Iouæ domo. At tollite manus ad sanctuarium, Iouam collaudantes. Faucat tibi sionius Ioua, cæli terræque conditor.

PSAL. CXXXV.

Ad sacerdotes Vatis exhortatio, quo laudes Iouæ canant. Diuina benignitas in Iacobum et omnipotentia. Portenta Iouæ in Aegyptios pro Hebraeis.

1 Halleluia.
 2 **L**audate Iouæ nomen, laudate Iouæ cultores, qui degitis in Iouæ domo, in atriiis domus Dei nostri. Laudate Iouam, qui tam bonus sit, cantate Iouæ suauē nomen. Nam iacobeus Ioua Israelitas sibi delegit in peculium. Scio enim, Iouam dominumque nostrum omnium esse maximum deorum. Quidquid ei libet, facit Ioua in cælis et in terris, in aquis et vndis omnibus. Nebulas excitat ab ultimis terris: fulgura per pluuiam facit: ex suis ventos cellis excitat. Qui occidit Aegypti primogenita, tum hominum, tum pecorum, misit in medio tui, Aegypte, ostentis, et prodigijs in Pharaonem, omnesque Pharaonios. Qui multas occidit gentes, regesque potentes interfecit. Sehonem Amorrhæorum, et Ogum Basanæ regem, omniaque regna chanaanæ, et eorum terram possidendam, possidendam suis dedit Israelitis. Ioua, tuum nomen æternum: Ioua,

tui memoria perennis est. Patrocinatur enim suo populo Ioua, sicut cultoribus reconciliatus, unum signa argentum aurumque sunt; humanarum opus manuum. Os habent, neque loquuntur: oculos habent, neque vident: aures habent, nec audiunt: nec est in eorum ore spiritus. Tales sunt eorum auctores, quicumque eis confidunt. Vos, domus Israelis, commendate Iouam: vos, domus Aaronis, commendate Iouam: vos, domus Leuis, commendate Iouam; vos, Iouæ reuerentes, commendate Iouam: commendetur sionius Ioua, habitator Hierosolymæ. Halleluia.

PSAL. CXXXVI.

Ad Iouam laudandum Vatis exhortatio. Diuina potentia, et in Hebræos benignitas ex Aegypto in terram sanctam adductor.

G. Halleluia. H.

1 **C**elebrate Iouam, quia bonus, quia æterna benignitate est. Celebrate deorum Deum, quia æterna benignitate est. Celebrate dominorum Dominum, quia æterna benignitate est. Qui solus magna facit miracula, quia æterna benignitate est. Qui cælos prouident fecit, quia æterna benignitate est. Qui terram super aquas extendit, quia æterna benignitate est. Qui ingentia fecit luminaria: quia æterna benignitate est. Solem ad moderationem diei, quia æterna benignitate est. Lunam et stellas ad moderationem noctis, quia æterna benignitate est. Qui Aegyptum clade adfecit primogenitorum, quia æterna benignitate est. Et ex eorum medio eduxit Israelitas, quia æterna benignitate est. Forti manu porrectoque brachio, quia æterna benignitate est. Qui mare rubrum in partes diffudit, quia æterna benignitate est. Et per eius medium traiecit Israelitas, quia æter-

15 æterna benignitate est. Impulit-
 que Pharaonem et eius copias in
 16 mare rubrum, quia æterna beni-
 gnitate est. Qui suos per deser-
 ta loca duxit, quia æterna benigni-
 17 tate est. Qui magnos reges occi-
 dit, quia æterna benignitate est.
 18 Qui nobiles reges interemit, quia
 19 æterna benignitate est. Saronem
 Amorrhæorum regem, quia æterna
 20 benignitate est. Et Ogum Bafa-
 næ regem, quia æterna benignita-
 21 te est, eorumque terram dedit
 possidendam, quia æterna benigni-
 22 tate est, possidendam suis Israe-
 litis, quia æterna benignitate est.
 23 Qui in humilitate nostra memor
 fuit nostri, quia æterna benignitate
 24 est. Nosque nostris eripuit ad-
 uersariis, quia æterna benignitate
 25 est. Qui victum suppeditat omni-
 bus animalibus, quia æterna beni-
 26 gnitate est. Celebrate caelestem
 Deum, quia æterna benignitate
 est.

PSAL. CXXXVII.

*Sacerdotes, Levitæ, cantores ad canendum in-
 uitati. Horum angustia. In patriam cari-
 tiva. Contra hostes precatio.*

G. Dauidicum per Ieremiam. H.

1 **A**D Babylonix fluuios sedeba-
 mus, idque plorantes, quum
 2 recordaremur Sionem, sus-
 pensis in ea regione citharis nostris
 3 ad salices. Illic enim nostræ ca-
 ptiuitatis et eiulationis auctores
 4 carmina nos lætitanque posce-
 bant: canite nobis carmen ali-
 5 quod sionium. Quo pacto cana-
 6 ra? *Quando te sumus obliti Hiero-
 solyma, oblita est nostra dextra.
 7 Adhæret lingua nostra palato, nisi
 tui simus compotes, nisi Hieroso-
 8 lymam ad nostræ lætitiæ caput ad-
 hibeamus. Reminiscere, Ioua,
 Idumæorum, qui die Hierosoly-
 mæ dicebant: euertite, euertite
 9 funditus eam. **O** puella Babylon

deuastanda, felix, qui tibi tua in
 nos merita rependet, felix, qui
 correptos tuos infantes saxis ad-
 lidet.

PSAL. CXXXVIII.

*Vati gratiarum actio ad Iouam, quod libe-
 rari eum ex manu hostium. Spes omnis in
 Deo salus.*

Dauidis G. cantio Aggæi et Zachar-
ia. H.

TE tota mente celebrabo, te
 apud diuos cantabo. Ad tu-
 um sacrum sanum venerabor,
 tuumque celebrabo nomen, ob tu-
 am benignitatem atque fidem, * qui
 promissa tua facias maiora, quam
 est tuum tantum nomen. Qui me
 3 inuocantem exaudias, meam ani-
 mam fortiter euehens. Te Ioua
 4 celebrabunt terrarum reges omnes,
 quum audiuerint oris tui promissa:
 canentque Iouæ mores, cuius Iouæ
 5 tanta sit gloria. Qui Ioua, subli-
 6 mis quum sit, humilia respiciat,
 excelsumque procul perspicuam
 reddens. Si in mediis verser pe-
 7 riculis, tu me seruabis, et hostium
 meorum iræ manum tuam obli-
 ciens, ista me dextra defendes.
 Tu Ioua meam rem perages: Ioua,
 8 æterna benignitate præditus ma-
 nuum tuarum facta non omittes.

PSAL. CXXXIX.

*In falsos accusatores accusatus Vates, sestem
 inuocat Iouam. Cuncta perspicuus Deus.
 Hominis dignitas et celebratio. Exitium
 percipit inimicorum. Testis conscientie
 Deus.*

Præcinenda cantio Dauidis. G. Za-
charix, quum essent dispersi. H.

IOua, tu me exploratum cogni-
 tumque habes. Tu me seden-
 2 tem surgentemque nosti, meam
 longe rationem perspicuus: me
 3 gradientem cubantemque cingis:
 omnesque meas rationes peruesti-
 4 gatas habes: adeo, vt ne prola-
 tam quidem mea lingua sententiam

5 tu Ioua, pernoscas. Tu me et a tergo et a fronte formasti, mihi que 6 manum istam admouisti. Cuius rei cognitio adeo difficilis est et ardua, vt eam ego consequi non 7 possum. Quonam declinem tuum spiritum? aut quo tuam fugiam præ- 8 sentiam? siue cælum scandam, ibi tu es: siue in orco cubem, tu 9 ades. Sumam auroræ alas, ha- 10 bitem in vltimo mari: etiam il- lic tua me manus tenebit, tuaque 11 dextra comprehendet. Quod si me certe tenebris occultandum co- 12 gitem, ipsa mihi nox lumen est. 12 Ipsa etiam tenebræ tibi non conte- nebrant: ipsaque nox splendet vt dies, nullo tenebrarum lucisque 13 discrimine. Tu meos enim a re- nes possides, qui me in meæ matris 14 vtero composueris. Ago tibi gratias, quod tam abstrusa ratio mi- 15 rifice in me adhibita est: mirifica sunt tua facta, id quod ego animo 16 præclare recognosco. Non te la- tuere mei artus, quum in abdito fierem, ingeniose contextus ^b in ima 17 terra. ^c Mei rudimenta vidisti tuis oculis, eaque spatio conformanda temporis, omnia, ne vno quidem excepto, erant in tuo descripta co- 18 dice. Vah! quanti apud me sunt tuæ rationes Deus! quarum tanta 19 summa est, vt, quum eis nu- merandis inuigilo, sint arena nu- merosiores, et ^d adhuc tecum hære- am. O si euertas impios, Deus: facessite a me, homines sanguina- 20 rii, qui de te nefarie loquuntur ad- uersarii tui nequitia elati. Nempe tuos osiores odi Ioua, tibi con- 21 trariis insensus. Et quidem odio capitali odi, eos hostium numero habens. Explora me, Deus, me- 22 am mentem noscitant: proba me, meos sensus noscitant. Et vide,

an sim in praua viuendi via, me- que in viam ducito e durabilem.

PSAL. CXL.

Ad Iouam Dauid vti ab improbis ne ledatur. Spes auxilii maxima. Abnuente Ioua nul- lum improbi consilium. In inuidos Vatis preces.

Præcinenda cantio Dauidis. 1

Defende me, Ioua, a malis ho- 2 minibus, ab inhumanis homi- nibus me tuere. Qui animis 3 male cogitantes, quotidie bella mo- liuntur. Acuunt suos dentes, vt 4 serpens, virus aspidis habentes sub labiis. Sela. Tutare me, Ioua, 5 ab impiorum manibus: ab inhu- manis hominibus tuere me, qui mea labefactare vestigia cogitant. Abscondunt mihi laqueos atque fu- 6 nes superbi, tendunt secundum se- mitam retia: mihi ponunt offen- dicula. Sela. Equidem Iouam 7 meum adpello Deum: ausculta, Ioua, meæ vocem supplicationis. Ioua Domine, meæ firmamentum 8 salutis, qui meum caput prote- gis, quandocumque sumenda arma sunt. Noli impios, Ioua, voti 9 reddere compotes, ne si eis conata secundes, insolescant. Sela. Eo- 10 rum caput, qui me circumueniunt, obruat facinus, quod ipsorum la- bra moliuntur. Opprimantur car- 11 bonibus, in ignem deturbati, in spe- cus, vnde non emergant. Homo 12 linguax ne consistat in terris: in- humanus homo malo agatur in rui- nam. Scio, Iouam inopum pau- 13 perumque litem et causam acturum esse. Certe iusti tuum cele- 14 brabunt nomen, habitabunt in tuo conspectu probi.

PSAL. CXLI.

Profugi Vatis precatio ad Iouam, ne sint va-

a) adfectus. b) in vtero ignoratus, vt ea que sub terra sunt. c) me in vtero inchoatum. d) ad tuam naturam contemplandam attentus, eam nondum pernoscere queam. e) rectam. Nam recta et proba durant, quum praua pereant vt est in 1. Psal.

na vexati vasa, quo fit ab hostibus tutus. In crepationem Vases mauiit, quam cum impio gaudia. In hostes improbos precatio.

1 Cantio Davidis.

Ioua, te inuoco, festina ad me, ausculta vocem, qua te inuoco.
2 Habeantur apud te meæ preces pro suffitu, et manuum extensio
3 pro ferto vespertino. Impone, Ioua, custodiam ori meo, serua
4 meorum laborum ostium. Ne inclina meum animum ad rem malam, vt sim impiis ingenii moribus cum maleficis: neue eorum vescar
5 deliciis. Verberent me iusti, beneficium loco ducam: castigent me, id mihi pro præstantissimo erit vnguento: neque solum mihi caput non lædent, verum etiam in eorum
6 incommodis precabor, vt eorum condemnatores per saxosa præcipitentur loca, vt audiant, quam sit
7 oratio mea suavis. Vt sulcari proscindique terra solet, membra nostra ad orei fauces disperguntur.
8 Atqui in te, Ioua Domine, coniectos oculos, in te fiduciam habeo: noli
9 vitam meam profundere. Tutare me ab iniuria laquei, quem in me tendunt, et a maleficorum tendiculis.
10 Decidant simul in suos castes impii, dum interim ego transeo.

PSAL. CXLII.

Ad Iouam precatio Vasis in spelunca. Quante vexati erumna. Spes vnica in Ioua constans.

1 Institutio Davidis precantis, quum in spelunca precaretur.
2 **V**oce mea Iouam inuoco, voce
3 mea Iouæ supplico. Apud hunc orationem meam fundo, apud hunc angorem meum indico,
4 animo meo sese in me cruciante. Et tu quidem viam meam nosti: in semita, qua sum iturus, abditur
5 mihi laqueus. Ad dextram intuens, video nullum esse, qui me agnoscat: periit mihi perfugium, non est, qui meam vitam curet.

f) ne mecum iure agito.

Ad te clamo Ioua, te meam fiduciam, te meam adpello fortem in terra viuentium. Attende meam
7 querimoniam: qui tantopere sum attenuatus: defende me a meis infestis, qui sunt me potentiores.
8 Educ ex claustro hanc animam, ad tuum celebrandum nomen: stipabunt me iusti, quum tu sic de me fueris meritis.

PSAL. CXLIII.

Ad Iouam oratio Vasis. Inustus coram Deo nullus. Dolor Vasis maximus. Ad Iouam confugiens, et in hostes ardens Vasis.

Cantio Davidis, G. quum eum persequeretur Absalomus eius filius. H.

Ioua, audi meas preces: ausculta meæ supplicationi, pro tua fide, exaudi me pro tua iustitia. *f* Ne
2 ue in ius mecum, qui tuus sum, venito: nam coram te nemo mortalium absoluetur. Hostis enim
3 hanc animam persequens, meam vitam pessumdat humi: me ad tenebras redigit, in qualibus sunt perpetuo mortui. Itaque æstuat
4 mihi animus: mihi mens penitus attonita est. Recolo prisca tempora: recogito tua tot opera, tuarum manuum facta contemplans.
5 Ad te manus pando, animo te suspicieus, vt terra siticulosa. Sela. Propera exaudire me, Ioua, animo
7 deficientem: ne mihi tuum vultum abde, vt fiam quales qui descendunt in barathrum. Nuntia mihi
8 mature tuam benignitatem, qui tibi confido, ostende mihi, qua via gradiar, qui ad te animum attollo. Libera me a meis hostibus, Ioua,
9 ad quem perfugio. Doce me tuam exsequi voluntatem, tu, qui meus es Deus: deducat me tuus bonus spiritus per planum solum. Propter nomen tuum, Ioua, conserua mihi vitam: pro tua iustitia eripe ex periculo hanc animam. Et
10 pro

pro tua benignitate euertere meos hostes, et omnes vitæ meæ aduersarios perde, quoniam tuus ego sum.

quo sic agitur: beatus populus, cuius Ioua Deus est.

PSAL. CXLIII.

Ad Iouam actio gratiarum. Mirifica in Vaxem Iouæ manifestentia. Pro victoria supplicatio. Pro populi totius israelitici felicitate vota.

Dauidis.

GRatias ago Iouæ meo numini, qui meas manus ad certamen, meos digitos ad pugnam do-

1 cet: In me beneficus, mea arx, meum propugnaculum, meus defensor, meus clipeus, cui confidam: qui meum populum mihi subiicit,

2 Ioua, quid est homo, vt eius habeas rationem? quid est homine natus,

3 vt eum cures? Homo perinde ac nihil est, cuius ætas, velut umbra,

4 prætereat. Ioua, inclina cælos tuos, et descende: tange montes,

5 et fumabunt. Stringe fulmen, quo eos dissipes: mitte tuas sagittas, quibus eos disturbes. Por-

6 rige manus tuas ex alto: eripe et libera me ex tantis aquis, ex manu generis alienorum: qui et os falsilo-

7 quuni, et dextram habent fallacem. Deus, te nouo carmine canam, te decachordo cantabo nablo,

8 qui des regibus salutem, qui Dauidem tuum a noxiis adferas gladio.

9 Eripe et libera me ex manu generis alienorum, qui et os falsilo-

10 quum, et dextram habent fallacem.

11 Nam nostri quidem filii sunt crescentibus similes plantis, in pueritia: nostræ filix quasi angulares quædam columnæ, templi similitu-

12 dine incisæ. Penaria nostra alte referta sunt, ab alia annona in aliam: balantes nostræ millecuplis, decies millecuplis per vicos nostros

13 fetibus augentur. Boues habemus oneris ferentes: nulla strages, nullus abactus, nulla est in vicis nostris

14 ciulatio. Beatus populus, cum

PSAL. CXLV.

Admiranda Iouæ acta, benignitas, clementia, et prouidentia. Ad nationes omnes cohortatio pro canendis Iouæ laudationibus. Vases pollicetur numquam non se Iouam laudaturum.

Dauidis laudatio.

EXtollam te, mi Deus rex, tuumque nomen in perpetua commendabo sæcula. Te

2 quotidie commendabo, tuumque nomen in perpetua laudabo sæcula. Adeo magnus, adeo laudabilis est Ioua, eius vt sit inexplicabilis magnitudo. Sæculum sæculo

3 succedens tua facta prædicat, tuasque virtutes indicat. Tuæ gloriosæ maiestatis decorem, tua-

4 que mira facta meditabor. Tuorumque arduorum potentia facinorum dicetur, narrante me tuam

5 magnitudinem. Tuæ singularis bonitatis prædicabitur memoria, tuaque decantabitur iustitia. Ex-

6 orabilis et misericors est Ioua, ad iram tardus, clementiaque magnus. Bonus est omnibus Ioua, et in omnia sua opera præditus lenitate.

7 Celebrant te, Ioua, omnia tua opera: tui te pii collaudant: tui

8 regni gloriam dicentes, tuamque virtutem eloquentes: ad declarandas hominum generi tuas virtutes, tuique gloriosi maiestatem

9 regni. Regnum tuum, regnum est omnium sæculorum: imperium tuum in omnem durat ætatem

10 ferien. Ioua omnes et cadentes sustinet, et lapsos adleuat. Omnium oculi sunt in te coniecti, eisque

11 tu suo tempore partum largiris. Apertaque manu omnia viuientia

12 optatis satias. Iustus est Ioua in suis omnibus institutis, benignus in suis omnibus factis. Præfens ad-

13 est Ioua omnibus se inuocantibus, omnibus, qui eum fidenter inuocant.

1 *9*cant. Voluntatem facit eorum,
qui eum reuerentur, eosque quiri-
2 *0*tantes exaudiens conseruat. Tue-
tur Ioua omnes sui amantes, omnes-
3 *1*que perdit impios. Iouæ laudes
eloquetur os meum, celebrabunt-
que omnia mortalia eius sanctum
nomen in omnem perpetuitatem.

PSAL. CXLVI.

*In Iouæ laudes ardens Vates. Vana in semine
spes est. Vniuersi conditor Deus, certissimum
pro præsidium est.*

Halleluia, G. Aggæi et Zachariæ. H.

1 **L**Auda, anime mi, Iouam.
2 **L**Audabo Iouam, donec viuam:
Deum meum cantabo, donec
3 ero. Nolite primatibus, nolite
homine nato confidere, *g* cui salus
4 non est: qui quum spiritum ef-
flat, et in suam reuertitur humum,
5 tum pereunt eius conatus. Felix,
qui præsidium habet in Deo Iaco-
beorum, in Iouam Deum suum in-
6 tuens. Qui cæli terræque, maris
et omnium, quæ sunt in eis, condi-
tor, fidem seruat in perpetuum.
7 Qui Ioua ius reddit adfectis iniu-
ria: victum dat famelicis: victos
8 soluit. Ioua cæcos illustrat, Ioua
collapsos attollit: Ioua iustos amat.
9 Ioua peregrinos tuetur: pupillos
et viduas subleuat, et impiorum in-
10 stitutum euertit. Regnet in sem-
piternum Ioua Deus tuus, o Sion,
in perpetua sæcula. Halleluia.

PSAL. CXLVII.

*Ad Iouam canendum Vates alacer. Incre-
dibilis Dei vis. Sine copis eripiens capti-
uos Deus. Vrbis Hierosolyma inflammatur
a Vate ad Iouam canendum.*

G. Halleluia. H.

1 **C**ollaudate Iouam: conuenit
enim, Deum cantare nostrum:
nam iucunda est laudationis
2 elegantia. Exstruit Hierosoly-
mam Ioua, extorres congregaturus

*g) ne se quidem, nedum alios seruare potest. b) sunt eius iussu. i) gradinem,
quæ est aqua glaciata. h) liquefunt.*

Israelitas. Is est, qui sanat men-
te fractos, eorumque medetur do-
loribus. Computat numerum 4
stellarum, omnes adpellans nomi-
natum. Magnus est Dominus no-
5 ster, multarumque virium, et im-
mensæ prudentiæ. Subleuat hu-
6 miles Ioua: impios sternit humi.
Iterate Iouæ prædicationem, can-
7 tate Deum nostrum cithara. Qui 8
cælum nubibus obducit: qui parat
telluri pluuiam: qui facit, vt ger-
minant montes gramina. Suum 9
bestiis pabulum dat, coruorum pul-
lis clamantibus. Cui non equi ro-
10 bur acceptum est, non viri crura
placent. Placent Iouæ, qui eum 11
reuerentur, eius benignitatem sus-
picientes. Commenda, Hieroso-
12 lyma, Iouam: lauda Deum tuum,
Sion. Qui tuarum claustra por-
13 tarum confirmat, tuos in te natos
felicitans. Qui tuis pacem finibus 14
conciat, te tritici polline saturans.
Qui simul ac terræ mandatum dat, 15
confestim *b* currunt eius dicta. Qui 16
dat niuem, tamquam lanam: pru-
inam spargit, vt cinerem. Iacit 17
suam *i* glaciem frustulatim, cuius
frigus est intolerabile. Itemque 18
ea dato liquefacit mandato, coque
suum reuocante flatum, *k* fluit aqua
Is sua dicta Iacobeis, sua placita 19
et sententias Israelitis indicauit.
Id quod non fecit vlli ceterarum 20
gentium, nec illæ iura norunt.
Halleluia.

PSAL. CXLVIII.

*Res omnes inuitans Vates ad Iouæ laudes.
Quanta Dei potentia, sapientia, sanctitas.
Nationes omnes inuitantur ad Iouam col-
laudandum.*

Halleluia G. Aggæi et Zachariæ. H. 1

1 **L**Audate Iouam, cælestia, lau-
date supremis in locis. Hunc 2
omnes eius angeli, hunc vni-
uersus

uerfus eius exercitus laudate.
 3 Hunc sol et luna, hunc omnia lau-
 4 date siderum lumina. Hunc cæ-
 5 lorum cæli, hunc aquæ laudate cæ-
 6 lestes. Hæc Iouæ nomen collau-
 7 dent, quo iubente creata sunt:
 8 quæque ipse statuit in perpetuum,
 9 præscripta lege non violanda. Lau-
 10 date Iouam terrestria, cete et omnes
 11 vndæ. Ignis et grando, nix et
 12 vapor, ventus procellosus eius man-
 13 datum exsequens. Montes et col-
 14 les omnes, arbores fructiferæ, ce-
 15 drique omnes. Feræ et pecudes
 16 omnes, reptilia et alata volucres.
 17 Reges terrarum et nationes omnes
 18 principes et terrarum gubernatores
 19 omnes. Adolescentes simul et vir-
 20 gines, senes pariter et iuuenes:
 21 collaudent Iouæ nomen: cuius vi-
 22 nius quum adeo augustum nomen
 23 sit, vt eius maiestas terra cæloque
 24 pateat, euehit tamen sui populi
 25 cornu, ad omnium piorum laudem
 26 suorum, videlicet Israelitarum, ho-
 27 minum ei proximorum. Halleluia.

PSAL. CXLIX.

*Israelcm Vates obsccrans, et cohortans ad
 laudandum Iouam, Hebreorum fauor apud
 Iouam, et in gentes impias victoria.*

Halleluia.

1 **C**Anite Iouæ laudes nouo carni-
 2 ne, in cætu piorum. Læten-
 3 tur Israelitæ in creatore suo,
 4 exsultent Sionii in suo rege: eius
 5 nomen choris laudantes, eum tym-
 6 panis citharisque cantantes. Fauet
 7 enim Ioua suo populo, suos orna-
 8 turus humiles salute. Exsulta-
 9 bunt pii gloriose, in suis ouantes
 10 cubilibus. Dei prædicationem
 11 in gutture, et gladium in manu ha-
 12 bentes ancipitem: ad sumendum
 13 de gentibus supplicium, ad capien-
 14 das de populis pœnas: ad eorum

l) pluuiæ. m) scilicet Samuele.

reges catenis, ad nobiles vinculis
 constringendos ferreis. Ad exer-
 9 cendum præscriptum in eos iudi-
 cium, quod sit omnibus eius piis
 ornamento. Halleluia.

PSAL. CL.

*Ad Iouæ laudes canendas omnes inflammas
 omni musico instrumeto Vates.*

Halleluia.

LAudate Deum in eius sano: lau-
 date in eius potestatis æthere.
 Hunc ex eius virtutibus, hunc
 secundum eius excellentem laudate
 magnitudinem. Hunc tubæ clon-
 3 gore, hunc nablis et citharis lauda-
 te. Hunc tympanis et choris,
 4 hunc laudate fidibus et modulis.
 Hunc vocalibus cymbalis, hunc
 5 tinnientibus laudate cymbalis. O-
 6 mnia Iouam laudent animantia.
 Halleluia.

*Ha Tenus ex hebræo. Quod sequitur carmen,
 apud Græcos exstat, exera centum quinquaginta
 carminum numerum, et Dauidi adscribitur,
 quum singulari certamine cum Golia
 pugnasset.*

Quam fratrum meorum infi-
 mus, et paternæ familiæ na-
 tu mininus, pascerem mei
 patris oues, feci meis manibus
 2 instrumentum, meisque digitis
 psalterium concinnaui. Quod quis
 3 meo Domino renuntiauit? ipse
 ipse Dominus exaudit. Ipse me
 4 suo misso nuntio, a mei patris oui-
 bus abduxit, suoque victoriò inun-
 xit oleo. Quinque mei fratres
 5 pulchri magnique forent, non ta-
 men probauit eos Dominus. Ego
 6 ad congregandum cum Palæstino
 illo processi: qui quum me per suos
 deastros execraretur, ego ipsius
 7 ense stricto, ei caput abscidi, et
 Israelitarum ignominiam aboleui.

SOLOMONIS PROVERBIA

CAPVT I.

Qui sit verbi diuini vsus. Qui verus Dei timor. Querere sapientia a cunctis neglecte. Subannatorum excidium.

SOLOMONIS, Dauidis filii, Israelitarum regis sententiæ, **1**
2 Ad sapientiam disciplinamque descendam, ad intelligenda scite dicta, ad adipiscendam ingenii disciplinam, iustitiam, æquitatem ac probitatem. Ad conciliandam incantis cautionem, iuuenibus doctrinam ac solertiam. **3**
4 Audiendo sapiens eruditione crescit, et peritus industriam comparat, ad sententias ac orationem, ad dicta et obscuras quæstiones sapientum intelligendas Iouæ meus caput est scientiæ: sapientiam disciplinamque stulti contemunt. **5**
6 Audi, mi fili, disciplinam patris tui, neue matris tuæ doctrinam desere: nam ea tuo capiti gratiam, colloque torquem præstabunt. **7**
8 Fili mi, si te adlicent improbi, ne obsequere: si dicent: comitare nos: insidiabimur sanguini: oculi obseruabimus insontes sine causa: eos vitios integrosque deuorabimus, sicut orcus humatos: **9**
10 omne genus pretiosas opes nacti, replebimus nostras domos spoliis: **11**
12 tu sortem tuam conferes nobiscum: vnam crumenam omnes habebimus: **13**
14 fili mi, ne habeto cum eis iter: contine tuum pedem ab eorum tramite, quorum pedes ad malum currant, et ad sanguinem fundendum properent. **15**
16 Frustra autem tenditur rete ante oculos

eiusquam alati. Illi quidem suo ipsorum sanguini insidiantur, suam ipsorum vitam insidentes. Eiusmodi est omnis auari mos, vt ei, in quo est, vitam adimat. Vociferatur in foro sapientia, vocem edens apud frequentiores turbas: clamat in portarum ingressibus per urbem, sic verba faciens: quousque, imperitiam amabitis imperitiam: et scurræ scurrilitatis erunt cupidi? et stulti scientiam oderint? **17**
18 Convertite vos ad castigationem meam, quæ vos adlabo spiritu meo, vobis mea dicta demonstrans. **19**
20 Quandoquidem clamantem me respuitis, nec quisquam, me manum intendente, attentus est, et omne meum consilium rescinditis, castigationemque repudiatis, ego vicissim in vestro exitio ridebo, illudens, quum venerit pavor vester. **21**
22 Quum venerit et aderit, quasi quædam vastitas ac tempestas, pavor exitiumque vestrum, quum vos inuaserit angustia atque necessitas, tunc inuocantes me non exaudiam, nec mihi inuigilantes me inuenient, quoniam exosi scientiam, Iouæ inctum non elegerint, et meum renuentes consilium, omnem castigationem meam fuerint adspersati. **23**
24 Itaque suarum actionum fructu vescentur, suisque saturabuntur consiliis. Nam imperitos sua occidet peruersitas, stultosque sua perdet felicitas. **25**
26 At qui me audiet, is tutus aget, quietus a pauore mali, **27**
28

CA.

*) vt auis visum recte volatu, sic tu malorum insidias præmonens facile potes effugere. *) Malum consilium consultori pessimum, p) dignas suis conatibus pœnas dabunt.

CAPVT II.

CAPVT III.

Sapientia retinenda Ab ea Dei veneratio. Sapientia scientiaque diuina dona. Ducens ad Iouam sapientia. Piorum vita, mors impiorum.

MI fili, si mea dicta præceptaque admittes, ac apud te condes, præbens aurem sapientia, ad aplica animum ad prudentiam. Nam si intelligentiam vocabis, si prudentiam voce tua interpellabis, si eam, vt argentum atque pecuniam, quæ res ac vestigabis, ita Iouæ metum percipies, Deique cognitionem inuenies. Etenim Ioua dat sapientiam, ex eius ore scientia est atque prudentia, isque probis profectum referuat, protegens gerentes se sincere, mores æquos piorumque suorum institutum tuens atque conseruans. Ita iustitiam, ius, æquitatem, omnes bonas artes tenebis. Si tibi sapientia in mente infederit, animoque tuo placuerit scientia, te solertia et prudentia custodiet ac tuebitur, te contra malos mores defendens, contra peruerse loquentes homines, qui, omisis certis semitis, per tenebrosas gradiuntur vias: qui malefacere gaudent, exultantes in peruersitate mala: qui prauis perditisque sunt moribus et institutis. Te ab aliena ac non tua muliere defendet, quæ verbis vitur blandis, quæ iuuentutis suæ ducem deserit, & fœderis Dei sui oblita, cuius domus atque mores ad mortem et ad manes sunt procliuës, ita, vt eorum, qui ei congregiuntur, nullus redeat, aut vitæ vias adsequatur. Vt bonorum gradiare via, iustorumque semitas custodias. Nam probi integreque terram incolent, in ea supersites. At impii perfidiosi que ex terra funditus exterminabuntur.

A diuino eloquio vita. Sperandum a Deo. Aequo animo ferende a Ioua calamitates. Sapientia laudes quante. Caritatis regule. Impiorum infelicitas, piorumque beatitudo.

Filli mi, disciplinam meam ne obliuiscere, meaque præcepta mente retine: nam tibi longum æuum vitæque annos et pacem conciliabunt. Noli benignitate et fide destitui: eas et collo tuo illiga, et tabulæ mentis inscribe, et gratiam ingeniumque bonum inuenies tum apud Deum, tum apud homines. Confide Iouæ toto corde, neue tuæ prudentia inmitere: eum in omnibus tuis actionibus agnosce, et is tua diriget instituta. Ne tibi videre sapiens, metue Iouam, malumque declina: erit hoc tibi pro vmbilici medicina, proque membrorum adspersione. Honora Iouam tuis facultatibus totiusque prouentus primitiis, et implebuntur hœrea tua copia, multoque tua torcularia circumfluent. Iouæ disciplinam aut castigationem, fili mi, ne respue, neue fastidi: nam, quem amat Ioua, et quo, sicut pater filio, delectatur, eum castigat. O felicem hominem, qui sapientiam prudentiamque inuenit ac obtinuit: nam melior est eius negotiatio ac prouentus, quam argentum, aut obrizum. Ea est gemmis pretiosior, nec quidquam possis expetere, quod sit cum ea comparandum. Ei ad dextram est æui longitudo, ad sinistram diuitia et gloria. Eius viæ semitaque omnes amœnæ sunt atque pacatæ. Ea vitalis arbor est ipsam tenentibus: quique eam prehenderunt, beati sunt. Sapientia Ioua terram fundauit, prudentia cælum condidit. Eiusdem scientia funduntur profunda, et rore sicut æthera. Mi fili, ne recedant ab oculis tuis, tene

S 4

ratio.

7) primum maritum. 2) fidei coniugalis, 3) mortem euadat, 4) salutatis.
*) terra fruges per meatus suos parit.

21 rationem ac industriam, et hæc
 erunt animæ tuæ vita, colloque
 23 gratia. Ita tutus iter facies, neque
 24 pes tuus impinget: si cubabis,
 non pauebis, cubansque suauiter
 25 dormies. Non tu repentinum ter-
 rorem, non veniens ab impiis da-
 26 minum formidabis. Nam Ioua
 tibi ad latus aderit, tuumque pedem
 27 custodiet, ne capiatur. * Ne alteri
 suum bonum denega, quum tibi sit
 28 in manu facere: ne alteri dicito,
 vt abeat, deinde redeat, te ei cras
 daturum esse, quum sit penes te:
 G. nescis enim, quid crastina pariet.
 29 H. Ne machinare alteri malum,
 30 quum is apud te securus agat. Ne
 contende cum quoquam sine caus-
 sa, qui de te male meritus non sit.
 31 Ne æmulare hominem inhumana-
 num, aut vllam eius viam eligito:
 32 nam ab improbis abhorret Ioua, et
 cum probis arcana sua communi-
 33 cat. Infelicitat Ioua domos impi-
 orum, et iustorum sedes fortunat.
 34 Derisoribus se derisorem præbet,
 35 et facit humilibus gratiam. Glo-
 riam sapientes obtinebunt: at stulti
 auferent infamiam.

CAPVT III.

*Que sapientia, quæ ipsius via. Impio-
 rum vitanda consuetudo. Iouanum elo-
 quium colendum.*

1 **A**vdite, filii, disciplinam patris,
 et este ad discendam pruden-
 2 tiam intenti. Nam bonam
 eruditionem vobis trado, nolite
 doctrinam meam relinquere.
 3 Nam, quum me pater meus filium
 haberet delicatum, matri meæ ca-
 risimum, erudiebat me huiusmo-
 4 di verbis: concipe mente dicta
 mea, conserua mea præcepta, et vi-
 5 ues. Compara sapientiam, com-
 para prudentiam, noli orationem
 meam obliuisci, aut ab ea deflecte-
 6 re. Ne eam relinque, et te con-

seruabit: ama eam, et te tuebitur.
 Principio sapiendi compara sapi- 7
 entiam, et summa ope compara
 prudentiam. Eam extolle, et i- 8
 psa te euehet: te decorabit, si eam
 fueris amplexatus. Addet tuo 9
 capiti additamentum gratiæ: te de-
 coris corona muniet. Audi, mi 10
 fili, et admitte mea dicta, et tibi
 vitæ prorogabuntur anni, G. vt
 multas habeas viuendi vias. Nam 11
 H. per sapientiæ viam dirigo te,
 per rectos ducens tranites: quum 12
 incedes, non prementur tua vesti-
 gia: et si cures, non impinges.
 Ita teneto disciplinam, ne remittas: 13
 retine eam, nam ea est vita tua.
 Per impiorum semitam ne ito, ne- 14
 ue te in malorum via iactato.
 Eam cuitato: per eam ne transito: 15
 declina eam ac præteri. Etenim 16
 non dormiunt, nisi malefecerint:
 insomnesque sunt, nisi damnum
 dederint: y vescuntur enim pane 17
 impietatis, et iniustitiæ vinum bi-
 bunt. At iustorum via lucis mo- 18
 do splendet magis magisque lu-
 centis vsque ad conditum diem.
 Impiorum via quasi caligo est, qui, 19
 quo impingant, nesciunt. Fili 20
 mi, attende verbis meis, præbe
 meis dictis aurem. Ne recedant 21
 ab oculis tuis, ea penitus in mente
 tua custodi. Nam hæc salutaria 22
 sunt iis, a quibus inuenta sunt, et
 toti eorum corpori salubria. O- 23
 mni cura tuere mentem tuam,
 nam ex ea vitæ est origo. Aufer 24
 a te z prauitatem oris, laborum-
 que peruersitatem procul a te re-
 moue. Oculos habeto æquum 25
 intuentes, et lumina recte pror-
 sum directa. Libra pedum tuo- 26
 rum callem, omnesque vitæ tuæ
 certæ sint. Nec ad dextram de- 27
 flecte, nec ad læuam, abstine pe-
 des tuos a maleficio. G. L. Dex- 28
 tras enim vias nouit Deus, sini-
 stræ vero sunt peruersæ. Ipse 29
 vero

*) Et benefaciendum, et cito benefaciendum est. y) viuunt impie. z) prauam
 orationem. 4) Gr. mala via,

vero diriget tuas semitas, tuosque gresus feliciter promouebit. H.

CAPVT V.

Fornicatio vitanda. Profusio mala. Desides incusati. Coniux diligenda.

Fili mi, attende sapientiae meae, accommoda aurem meam prudentiae, et tuis labiis tuare scientiam. Nam fauo fluunt ^b aliena labra, eiusque fauces oleo sunt molliores: sed eius exitus tam est amarus, quam absinthium, tamque acutus, quam gladius anceps. Eius pedes ad mortem descendunt, eius vestigia tendunt in orcum. Vitae vitam non librat, errantibus nescio quo eius itineribus. Quare, nati, audite me, et ab oris mei dictis ne recedite. Procul ab ea iter facito, neue ad eius aedium fores accedito, ne honorem tuum aliis, ne tuos annos addicas crudelibus. Ne tuis facultatibus satientur alieni, sintque tui labores in peregrina domo, et tu postremo, tuo corpore, victuque consumpto, gemas, atque ita dicas: cur odi disciplinam, et castigationem animo fastidii? nec magistrorum meorum dictis obtemperauit: nec praceptoribus aurem praebuit? prope modum sum in omnibus malis, in medio vulgo atque coetu. ^c Bibe ex tuis cisternis aquam et latices, et ex medio tuo puteo: sca-teant aquae riuis fontes tui foris vicatim, quos tu solus habeas, non etiam alieni tecum. Sit tuus fons felix, et frueretur tuae iuuentutis vxore, amabili cerua, lepidaque dama, cuius te omni tempore irrigent vbera, cuius amore potiare semper. Cur autem potiare, mi fili, aliena? cur in gremio non

tuae haereas? quum ob oculos ²¹ positas habeat Ioua vias hominis, et eius gresus libret omnes. ¹⁻²² pse suis criminibus capitur impius, suorumque peccatorum retribus implicatur, moriturus sine correctione, et suam tantam luiturus infaniam.

CAPVT VI.

Sponsoris partes. In desidiis, derisionem. Inuisa Ioua quae sint. Ad verbum Dei cohortatio. Fornicatio pessima.

Fili mi, si alteri fideiusferis, et alii manum praebueris, irretitus es oris tui verbis, captus es oris tui verbis. Hoc agendum, effice mi fili, vt libereris, qui veneris in alterius manum, ⁱ, insta, ⁴ vrge alterum, ne concede tuis oculis et palpebris somnum et soporem: elabere veluti caprea ⁵ de manu, aut vt auis e manu aucupis. Adi formicam, piger, adspice eius mores, vt sapias: quae ⁷ quum rectorem, praefectum, aut dominum non habeat, condit ⁸ aestate victum suum, congerit in mense alimentum. ^{G.} Aut apem ⁹ adi, et disce, quam operosa sit, quamque augustum opus exerceat. Cuius laboribus et reges et priuati ¹⁰ vescuntur salubriter, caque ^{o-11} omnibus est et amabilis et illustris: et quamuis viribus infirma sit, sic ¹² tamen sapientiae studio promouit. *H.* Quousque piger cubabis? quando ex isto somno surges? ^d Paul- ¹⁴ lisper dormiendo, paullisper dormitando, paullisper manus ad quietem complicando, veniet tibi ¹⁵ more viatoris aut hominis scutati indigentia ac egestas. ^{G. L.} Sin ¹⁶ autem impiger fueris, veniet ^e vt fons, messis tua, egestas autem procul aufugiet, vt cursor. *H.* Ho- ¹⁷ mo improbus, vir nequam, ore per-

S s 5

^b) mulieris non tuae. ^c) contentus esto vxore tua, ex qua liberos non spurios procreas, ^d) si paullulum dormies. et item paullulum, et item paullulum, multum dormies, qua pigritia fiet, vt tibi de improviso egestas obrepit. ^e) copiosa.

18 peruerso graditur, oculis aduuit,
 loquitur pedibus, docet digitis suis,
 19 peruersitate mentis machinatur
 malum, ferens omni tempore dis-
 20 sidia. Itaque de improviso ve-
 niet eius exitium, repentina et
 21 irremediabili clade. Sex ac se-
 ptem sunt, quæ perosus Ioua ani-
 22 mo abominatur: elatos oculos,
 linguam mendacem, et manus in-
 sonentem fundentes sanguinem,
 23 mentem improbos conatus machi-
 nantem, pedes veloces ad curren-
 24 dum ad maleficium, falsiloquum
 testem, vanum et ferentem inter
 25 fratres disidia. Retine, mi fili,
 patris tui præceptum, neue omitte
 26 matris tuæ disciplinam. Ea sem-
 per adligata pectori et collo adne-
 27 xa habeto. Hæc te ambulanti
 ducant, hæc cubantem custodiant:
 28 in hac meditatione experrectus
 versare, (nam præceptio et discipli-
 na lucerna est atque lux, et vitæ
 29 via est disciplinæ castigatio,) vt
 a mala femina, a blanda alienæ lin-
 30 gua caueas, neue eius pulchri-
 tudinem animo concupiscas, aut
 31 eius capiare palpebris. Nam
 meretrix et libidinosa mulier,
 f quum valeat ipsa vnum panem,
 32 pretiosam venatur animam. Sci-
 licet fouebit quisquam ignem in
 gremio suo, vt non eius cremen-
 33 tur vestimenta? Aut ingredie-
 tur per carbones, nec eius pedes
 34 adurentur? Sic est, qui cum al-
 terius vxore congreditur, vt non
 impune ferat, quisquis eam attinge-
 35 rit. s Non tractatur contumelio-
 se vir, qui furatus est, vt adpetitio-
 ni satisfaceret, quum esuriret.
 36 Deprehensus quidem reddit b septu-
 plum, soluit vel i omnes suæ domus
 37 opes. Qui cum muliere adulte-
 rat, mente captus est; perdit ipse
 38 se, qui id facit, plagas et igno-

miniam inuenit, eius probro num-
 quam delendo. Nam obtrecta-
 31 tione furens vir nihil parcit in vl-
 ciscendo, nullius habet redem-
 40 tionis rationem: et quamuis multa
 dones, renuit.

CAPVT VII.

Ad sapientiam exhortationes, scortii discrimina, ingenta, in ea re presidium.

Fili mi, audi mea dicta, meaque
 præcepta apud te conde. Cu-
 1 stodi mea præcepta, vt viuas,
 2 meamque disciplinam tamquam
 oculorum tuorum pupillam. Ea
 3 et digitis adligata, et in tabula cor-
 dis inscripta habeto. Adpella sa-
 4 pientiam sororem tuam, et prudentiam
 voca cognatam, cauendo
 5 alienam et non tuam mulierem,
 blandiloquam. Quum per fene-
 6 stram ædium mearum per trans-
 enniam prospicerem, vidi inter
 7 imperitos, animaduerti inter iu-
 uenes excordem adolescentem,
 8 transeuntem per angiportum apud
 9 angulum, et versus k illius ædes
 gradientem sub vespertinum diei
 crepusculum, in noctis obscuritate
 atque caligine. Et ecce ei obuiam
 10 mulierem habitu meretricio, et
 mente astutam. Garrula erat,
 11 profligata, cuius pedes domi non
 habitarent: nunc in foro, nunc
 12 in vicis et passim in angulis insi-
 diari, hæc illum prehensum sua-
 13 uata impudenti vultu sic adloqui-
 tur: rem diuinam pro salute fe-
 14 ci, hodie solui vota mea, ideo-
 15 que tibi obuiam egressa sum, tu-
 um vultum videre maturans:
 itaque te inueni. Stragulis strau
 16 lectum meum picturatis textis æ-
 gyptiacis. Suffiui cubile meum
 17 myrrha, aloë et cinnamomo. Ad-
 18 es, circumfundamur amplexibus
 vsque

f) quum sit ipsa vilissima. g) periculosius est adulterare quam furari. Nam fur
 tantum pecunia, ac adulter honore multatur et vapulat. b) septuplo punitur
 pro grauissima pœna. i) scilicet si tantum est furatus, vt quadruplum soluens
 impendat omnia. k) impudicæ.

vsque in crastinum, indulgeamus
 9 amoribus. Nam vir abest domo,
 longum iter ingressus, ferens se-
 cum fiscum pecuniæ, reuersurus
 10 domum ad solemnem diem. Hac
 orationis suæ copia, verborumque
 blandimentis, illum pellexit ac in-
 11 pulit, vt se confestim sequeretur,
 vt bos ad eadem vadit, aut compe-
 12 de coercetur insanus, donec
 transfigat ei sagitta iecur, quemad-
 modum properat avis ad laqueum,
 nesciens, hic agi suam vitam.
 13 Quamobrem, nati, audite me, et
 14 oris mei verbis attendite. Noli
 mentem ad illius vias inclinare,
 15 aut in eius errare semitis. Nam
 multos fauciatos deicit, et ingens
 16 copia. Eius domus via est ad
 inferos, in leti penetralia dese-
 rrens.

CAPVT VIII.

Sapientia elogia.

1 **C**Lamat videlicet sapientia, et
 2 prudentia vocem emittit: in
 tumulorum vertice, ad viam
 inter semitas, adstans apud portas,
 3 in vrbis faucibus, in ostiorum adi-
 4 tu vociferatur. Ad vos homines
 clamo, humanum genus adpello.
 5 Discite imperiti calliditatem, et
 6 stulti discite cordati esse. Audite:
 nam nobilia loquor, et de virtute
 7 verba facio. Nam vera faucibus
 sono, impietatem labiis abhorrens.
 8 Inest in omnibus verbis oris mei ius-
 titia citra prauitatem aut peruersi-
 9 tatem, suntque omnia intelligen-
 10 tibus et scientiam adsecutis certa at-
 que recta. Accipite disciplinam
 meam ac scientiam, potius quam
 11 argentum aut aurum lectissimum.
 Nam melior est sapientia gemmis,
 cum hac, quæcumque expetuntur,
 12 non sunt conferenda. Ego sapi-
 entia callide dego, et solertia co-

gnitionem inueni. Iouæ metus 13
 est odise malum: superbiam, ar-
 rogantiam, malos mores et os per-
 uersum odi. Meum est consilium 14
 et ratio: ego prudentia sum: mea
 est fortitudo. Per me reges re- 15
 gnant, et gubernatores iusta sci-
 scunt. Per me principes imperant, 16
 illustresque sunt omnes orbis præ-
 sides. Ego amatores meos amo: 17
 meque qui diligenter quærunt, in-
 neniunt. Me penes sunt diuitiæ et 18
 gloria, firmæ opes et iustitia.
 Melior est meus fructus auro atque 19
 obrizo, meusque proventus argen-
 to lectissimo. Per iustitiæ viam, 20
 per medios iuris tramites duco,
 vt rem meis amatoribus donem 21
 possidendam, eorumque cellas re-
 ferciam. Me Ioua principio sui 22
 instituti habuit, iam olim ante sua
 opera. Ab omni æternitate con- 23
 stituta fui, principio ante ortum ter-
 ræ. Quum profunda non essent, 24
 ego genita eram, quum aqua gra-
 uidi fontes non essent. Prius 25
 quam defixi montes essent, ante
 colles ego genita fui. Quum non- 26
 dum terram et fora et humi mun-
 danæ caput fecisset. Quum cælum 27
 conderet, ego aderam, quum glo-
 bum supra profunda circinaret,
 quum athera superne firmaret, 28
 quum profundi fontes stabiliret,
 quum mari legem diceret, ita vt 29
 aquæ eius præscriptum non trans-
 irent, quum iaceret fundamenta
 terræ, ei ego fidelis aderam, 30
 quotidiana voluptate fruens, ludens
 coram eo iugiter, ludens in orbe
 eius terræ: et mihi voluptati est, 31
 esse cum hominum genere. Qua- 32
 re, nati, audite me, cuius institu-
 ta qui conseruant, beati sunt, au- 33
 dite disciplinam et sapite, neue ne-
 gligentes este. Beatus homo, qui 34
 me audit, excubans ad meas fores
 quotidie, obseruando ostiorum pos- 35
 tes meorum. Nam, qui me inue-
 nit, vitam inuenit, et obtinet a
 Ioua

1) terram, quæ est in quoddam quasi caput et globum formata. 2) cælum.

36 Ioua fauorem. At qui in me peccat, is vitæ suæ facit iniuriam: quicumque me oderunt, mortem amant.

CAPVT IX.

A IX. Capite ad XXXI. argumenta confici non possunt, ea est promissiuorum sensuum confusio.

1 **S**apientia domum suam exstruxit, excisis septem eius columnis: victimam suam immolauit, vinum libauit, instruxitque mensam, et dimisis pedisequis suis clamat ex vrbs arce summa: 2 qui imperitus est, huc diuertat: 3 amentes adeste (inquit eis.) Vescimini meo pane, meæque libationis vinum bibite. Desinite incauti esse, et viueteis, *G.* æternumque regnabitis, et quærite prudentiam, vt viuatis, *H.* et per prudentiæ viam ambulate. Qui scurram arguit, despectionem; qui castigat impium, maculam sibi constat. Ne castiga scurrani, ne te oderit: castiga sapientem, et amabit te. Da sapienti, et sapiet magis: doce iustum, et doctrinam adquiret. Sapientiæ principium est Iouæ metus, et scientia sanctorum 4 est prudentia. Nam per me tua ætas prorogabitur, tibi que vitæ addentur anni. Si sapiens, sapiens tibi: si scurraberis, ipse solus lues. *G.* Filius eruditus sapiens erit, et vesano vtetur famulo. Qui mendaciis nititur, ventos pascit, atque idem volantes sectatur aues. 5 Reliquit enim suæ vineæ vias, et a prædii sui orbitis aberrat, ac per aridam solitudinem siticulosamque terram graditur, et manibus congerit sterilitatem. *H.* Mulier vesana, garrula, pellax, omnium ignara, sedet pro foribus suæ domus 6 in sella in edito vrbs loco, vo-

cans iter habentes, qui recta viam eunt, (qui incautus est, deslestat huc!) et amentem sic adloquens: furtiua aqua dulcior est, et clandestinus panis suauior. Ille vero nescit, ibi manes esse, et eius inuitatos in imo orco, *G.* Verum resili, neue cunctatus fueris in eius loco, neue ad eam oculum adieceris. Sic enim transibis vt alienam aquam, et alium fluuium traicies. Ab aqua vero aliena abstineto, neue ex alieno fonte biberis, vt longo viuas tempore, multorumque annorum vitam consequare. *H.*

CAPVT X.

Solomonis sententia.

Filius sapiens patrem exhilarat: stultus filius matris suæ mærore est. Nihil profunt improbe parta: at iustitia a morte defendit. Non sinit fame laborare Ioua hominem iustum, at impiorum noxas repellit. Egestatem parit re missa manus, strenua manus ditat. Aestate congerit filius industrius: in messe stertit filius pudendus. Felicitas capiti iusti: at impiorum os tegit inhumanitatem. Iusti memoria fausta est: at impiorum nomen fœtet. Cui cor sapit, is admittit præcepta: cui vero labra desipiunt, vapulabit. Qui bona fide graditur, tuto graditur: qui vero peruerse se gerit, deprehendetur. Qui nictat oculo, negotium facescet, et stultus labiis vapulabit. Vitæ fons est os iusti: impiorum os tegit inhumanitatem. Odium contentiones excitat: caritas omnia peccata tegit. In labiis prudentis inuenitur sapientia: at dementis tergo virga. Sapientes celant, quod sciunt: stulti ori imminet confusio.

Diui-

n) quid sint hæ columnæ, ego nescio. *o*) vesanus homo seruiet sapienti. *p*) impii maledici sunt, ideoque infortunati. *q*) qui temere loquitur. *r*) condonat. *s*) stultus temere indicat, quod scit, itaque sibi malum arcescit.

5 Diuitis opes sunt eius vrbs potentia: tenuium verberatio est i-
 6 psorum egestas. Iusti opus ad vi-
 tam, impii fetus ad peccatum tendit.
 7 Ad vitam tendit, qui disciplinam
 custodit: sed, qui reprehensionem
 8 relinquit, errat. Tegunt odium
 labra mendacia, et, qui profert in-
 9 famiam, is insanus est. In ver-
 borum multitudine non abest pec-
 catum: et, qui labia sua cohibet, sa-
 10 pit. Lectum argentum est lingua
 11 iusti: cor impiorum parui est. Iu-
 sti labra multos pascunt: stulti ve-
 12 cordia moriuntur. Iouæ fauor
 ipse locupletat, nec vllam secum ad-
 13 fert molestiam. Insano pro ludo
 est scelus facere: homini prudenti
 14 res est seria. Quod horret impi-
 us, id ei accidet: et, quod sperant
 15 iusti, dabitur. Prætereuntis ritu
 procellæ perit impius: at iustus æ-
 16 ternum fixus est. Quod acetum
 dentibus, quod oculis fumus est,
 id est piger iis, a quibus mittitur.
 17 Iouæ metus ætatem conciliat: at
 18 impiorum anni decurtantur. Iu-
 storum expectatio gaudium est: at
 19 impiorum spes perit. Et integris
 firmamento, et maleficis detrimen-
 20 to est Iouæ institutio. Iustus num-
 quam commouebitur: at impii ter-
 1 ram non incolent. Iusti os sapi-
 entiam propagat: at peruersa lin-
 2 gua excindetur. Iusti labia fau-
 rem, os impiorum peruersitatem
 scit.

CAPVT XI.

1 **F**raudulentam trutinam abomi-
 natur Ioua: eidem placet pon-
 2 dus perfectum. Vbi adest
 superbia, adest et despectio: at
 3 modestiæ comes est sapientia. Pro-
 bos sua ducit integritas: perfidos
 4 sua perdit malitia. Nihil profunt

1) eis fudit ceu vrbi munitæ. *) prudenter agit, nec temere scelus facit. x) di-
 cunt fauore digna. y) a fideiubendo abstinet. z) beneficentia est illi ipsi
 utilis, qui benefacit. a) conspirantes inter sese improbi. b) beneficia con-
 fert. c) annonam.

opes tempore supplicii: at iustitia
 defendit a morte. Integri iustitia
 5 eius viam dirigit: at impietate sua
 cadit impius. Sua probos iustitia
 6 defendit: perfidi improbitate capi-
 untur. Moriente homine impio,
 7 perit spes, interitque iniustorum
 expectatio. Iustus ex periculo li-
 8 beratur, eique succedit impius.
 Ore simulator perdit alios: at iusti
 9 scite liberant. Iustorum bono ex-
 10 sultat ciuitas, et impiorum interitu
 triumphat. Proborum benedictis
 11 euehitur ciuitas, et impiorum ore
 euertitur. Alios spernit amens:
 12 prudens vero tacet. Qui se garru-
 13 lum præbet, detegit arcanum: sed
 qui fidelis est animi, rem tegit.
 Industriæ defectu cadit populus:
 14 at in consultorum multitudine salus
 est. Malo multatur, qui pro alte-
 15 ro fideiubet: qui vero fideiusso-
 res odit, tutus est. Mulier venusta
 16 gloriam, feroces diuitias compa-
 rant. Bene de se ipso meretur
 17 homo benignus: inclemens autem
 semetipsum perturbat. Impius
 18 facit opus fallax: sed serentis iusti-
 tiam certa merces est. Vt iustitia
 19 ad vitam, sic mali seclator ad mor-
 tem suam tendit. Abominatur lo-
 20 ua mente peruersos, eidemque pla-
 cent bene morati. Manus manum
 21 comitans non immunis erit mali:
 sed iustorum semen euadet: mo-
 22 nile aureum in rostro suis est mul-
 lier formosa, eademque socors.
 Iustorum cupiditas est dumtaxat
 23 bonum: impiis expectandum est
 supplicium. Est, qui largitur, et
 24 tamen fit copiosior: est, qui præ-
 ter æquum parcit, et tamen fit indi-
 gentior. Qui munificus est, red-
 25 detur vnctior: et qui irrigat, ipse
 quoque irrigabitur. Qui far reti-
 26 net, cum vulgo execrantur: qui
 vendit, huius capiti fausta exo-
 ptant.

27 ptant. Qui bono innigilat, quærit
 fauorem: qui malo studet, id ei
 28 continget. Qui suis diuitiis con-
 fidit, cadet: at iusti frondium mo-
 29 re vernabunt. ^d Qui fortunas suas
 conturbat, possidebit ventum, ^e ser-
 30 uietque stultus cordato. Iusti fru-
 ctus est vitalis arbor, animosque
 31 capit sapiens. Etiam iustus in ter-
 ris punitur, nedum impius et im-
 probus.

CAPVT XII.

Qui correctionem amat, scientiam amat: qui vero reprehensionem odit, stolidus est.
 2 Bonus a Ioua fauorem impetrabit: sed flagitiosus homo ab eo damnabitur. Non erit fixus homo in impietate: at iustorum stirps erit
 4 immota. Strenua mulier mariti sui ornamentum est: at pudenda, est quasi quoddam pus in eius membris. Iustorum cogitata aqua, impiorum commenta fraudulenta
 6 sunt. Impiorum verba insidiantur sanguini: at proborum os cum
 7 defendit. Euerſi peribunt impii:
 8 at iustorum domus stabit. Ob suam industriam laudatur homo: sed
 9 vecors est despectui. Præstat ignobilis, qui seruum habet, quam
 10 nobilis, qui victu caret. Habet rationem iustus vel iumentum sui: impiorum adfectiones sunt ineludentes.
 11 Qui suam colit humum, saturabitur victu: sed qui ignauos
 12 imitatur, excors est. ^f Cupit impius, ^g quod venantur mali: iustorum radix pullulabit. Labiorum peccato irretitur malus: iustus ex
 14 angustiis emergit. Ex oris sui fructu bonis satiabitur homo, et suarum cuique actionum meritum re-
 15 pendetur. Stulto sui mores probi videntur: sed sapiens audit consi-

lium. Stulti iracundia cognoscitur interim: sed cautus indignitatem tegit. Qui verum eloquitur, iustitiam indicat: at falsus testis fraudem. Est, qui effutit quasi gladii cuspides: at sapientum lingua medicamentosa est. Labium verax perpetuo fixum est: lingua mendax momentanea. Fraus est in corde machinantium malum: et salubriter consulentibus gaudium. Iustus nullum lædit incommodum: impii malo pleni sunt. Abominatur Ioua labra mendacia, eidemque placent, qui verum faciunt. Cautus homo ^h tegit, quod scit: in sanorum mens stultitiam prædicat. Strenua manus imperat: ignaua sit tributaria. In hominis mente sollicitudo mentem adbigit: oratio læta exhilarat. Excellit alios iustus: impios suum seducit institutum. ^k Non torrebit ignauia ferinam suam, hominis strenui pretiosa sunt opes. In semita iustitiæ est vita: via deuia ducit ad mortem.

CAPVT XIII.

Filius sapiens patris reprehensionem audit: derisor obiurgationem non audit. Ex suis quisque oris fructu vescetur bono: at perfidi homines inhumanitate. Qui os suum tuetur, seipsum feruat: qui labiis est futilibus, huic accidet infortunium. Adpetit et caret pigrorum adpetitus? strenui homines saginantur. Verbum mendax odit iustus: impius putidum se turpemque præbet. Iustitia bene moratos tuetur: impietas peruertit improbos. Sunt, qui se diuites simulent, quum nihil habeant sunt, qui pauperes, quum sint opulenti. Hominem suæ redimunt diuitiæ: pauper non audit obiur-

d) decoctor. e) sua stultitia redigetur in seruitutem, decocto patrimonio. f) ita se gerit, vt cupere videatur. g) exitium. h) arcana celat. i) stulti effutunt omnia. k) nihil capit ignauus. l) scilicet vescentur, hoc est dabunt inhumanitatis suæ pœnas. m) non obiurgatur, sed punitur.

9 obiurgationem. Iustorum lux exhilarat: impiorum lucerna extinguitur. Superbia nihil nisi iurgia dat: consulti sunt præditi sapientia. 11 Opes nequitiae minuentur: manu 12 congesta augebuntur. Prorogata expectatio mentem cruciat: vitalis 13 arbor est, quum adsumit optata. Qui mandatum contemnit, detrimentum capiet: qui præceptum veretur, 14 præmio adficietur. Sapientis disciplina est vitæ fons ad mortis declinandos laqueos. Bonum ingenium gratiam conciliat: perfidorum 16 mores sunt truces. Cautus omnis scite agit: insanus stultitiam prodit. 17 Improbus nuntius incidet in malum: fidelis legatus est salutaris. 18 Reprehensionem declinantis comes est paupertas et despiciat: castigatio- 19 nis custos honorabitur. Adeptum esse, quod optaueris, recreat animum: insani maleficiorum 10 declinationem abhorrent. Qui cum sapientibus versatur, fit sapiens: insanorum familiaris malo ad- 21 ficietur. Nocentes insequitur malum: infontibus reddetur bonum. 22 Bonus nepotes relinquit heredes, suntque innocenti repositæ nocentis copiae. Abundant victu non alia 23 pauperum: sed q sunt, quæ inique 24 percipiuntur. Qui virgæ suæ parcit, filium suum odit: qui vero eum amat, correctionem maturat. 25 Iustus ad appetitus sui satietatem comedit: impiorum venter indiget.

CAPVT XIII.

1 Sapiens mulier domum suam instruit: stulta manibus suis evertit. Qui probe se gerit, Iouam metuit: qui ab eius institutis 3 recedit, eum contemnit. r In ore

stulti baculus est superbia: sapientes suis seruantur labiis. Absque 4 bobus præsepe mundum est, et in bouum viribus sita est prouentus copia. Fides testis non mentitur: 5 profert falsus testis mendacia. Quærens scurra sapientiam, non 6 adipiscitur: prudenti scientia facilis est. Hominis insani præsentia 7 am euita, siquidem scitam orationem ignoras. Cautorum sapientia 8 est, suas actiones, insanorum stultitiæ, fraudes perpendere. Stulti 9 crimina loquuntur: inter probos est beneuolentia. «Sua cuiusque 10 mens animi tristitiam nouit, nec eius lætitiæ confors est alius. Im- 11 piorum domus euertetur: proborum tabernaculum vernabit. Nonnulla instituta hominibus recta 12 videntur, quorum exitus tendit ad mortem. Etiam in risu dolet 13 mens, gaudiique exitus est angor. «Suis moribus et vecors satiabitur et 14 vir bonus. Imperitus quibuslibet 15 verbis credit: cautus, gressus suos perpendit. Sapiens maleficium 16 timet et declinat: insanus pergit audacter. Iracundus temere 17 agit, et versutus homo est odiosus. Habent incauti stultitiam: cauti 18 scientia ornantur. z Submittuntur 19 mali bonis, et impii ad iustorum fores. Etiam familiari suo inuisus 20 est pauper: diuitis amici multi sunt. Contemnit alios improbus: 21 qui miseratur inopes, is est beatus. Nimirum aberrabunt, qui malum 22 moliantur: bonum molientium comes est benignitas atque fides. «Omnem laborem comitatur abundantia: laborum verba tantum ad egestatem spectant. «Sux sapi- 24 entibus diuitiæ sunt ornamento: stultitia insanorum stultitia est. Ani-

n) res suauis. o) sua truculentia inuisi sunt. p) boni benefaciendi cupidi sunt, mali contra. q) pauperum fructus interdum a diuitibus intercipiuntur. r) stultus superbitoquentia efficit, vt vapulet. s) vacuum. t) apud insanos prudenter loquendum. u) animi dolorem aut lætitiã nouit sola mens cuiusque. x) pro suis cuique meritis præmia reddentur. y) quo pacto se gerat. z) mali pauperes, boni diuites erunt. a) labore non verbis parantur opes.

25 Animas liberat verax testis: falsi
 26 loquus fraudulentus est. In Iouæ
 metu tuta est potentia, *b* eiusque fi-
 27 liis erit perflugium. Iouæ metus
 fons est vitæ, ad mortis declinan-
 28 dos laqueos. In hominum mul-
 titudine sita est regis maiestas: in
 29 populi defectu occasus imperii.
 Ad iram tardus est multæ prudenti-
 30 tiæ: iracundus stultitiam *c* euehit.
 31 Vita corporis est sana mens: niem-
 brorum pus est inuidia. Qui te-
 32 nuï facit iniuriam, dedecorat eius
 conditorem, eundemque honorat,
 33 qui miseretur pauperis. Sua pra-
 uitate profligabitur impius: iustus
 34 in morte sua spem habet. In
 mente prudentis residet sapientia:
 insanorum pectoribus *d* ignoratur.
 35 Gentem extollit liberalitas, popu-
 lorumque benignitas est *e* piaculum.
 Regis oblectamentum est seruus
 solers: eidemque stomachum facit
 turpis.

CAPVT XV.

Responso mollis bilem compe-
 1 scit: oratio molesta iram exci-
 2 tat. Sapientum lingua
 3 quod scit, eo bene vitur: insanor-
 um os ebullit stultitiam. Vbique
 4 sunt oculi Iouæ specularantes malos
 5 atque bonos. Sana lingua vitalis
 6 arbor est: at in qua improbitas in-
 7 est, ea est animi calamitas. Stul-
 8 tus patris sui admonitionem re-
 spuit: qui castigationem seruat, is
 9 cautus est. Domi iusti multæ
 10 sunt facultates: in impii redivibus
 11 est conturbatio. Sapientum la-
 bra spargunt scientiam, insanorum
 12 mens non item. Ab impiorum
 sacrificio abhorret Ioua, idemque
 13 proborum precibus oblectatur.
 14 Abhorret ab impii moribus Ioua,
 15 et iustitiæ sectatorem amat. Ma-
 16 le multabitur, qui viam deserit:

reprehensionis osor morietur.
 Orcus et interitus Iouæ patent,
 17 nedum humani generis mentes.
 Non amat eum scurra, a quo casti-
 18 gatur: sapientes non adit. Læta
 19 mens vultum exhilarat: in mentis
 dolore cruciatur animus. Pru-
 20 dentis mens scientiæ studet: insa-
 norum os stultitiam alit. *f* Tota
 21 inopum ætas mala est: sed læta
 mens perpetuum est conuiuium.
 Præstat tenuitas cum Iouæ metu,
 22 quam multæ opes turbulentiæ.
 Præstant olusculi epule, vbi addit
 23 caritas, quam bos attilis cum odio
 coniunctus. Biliosus homo con-
 24 certationes excitat: lentus sedat li-
 tes. Pigri via est quasi spinosa sepes:
 25 proborum iter est expeditum.
 Sapiens filium patrem exhilarat: insa-
 26 nus homo matrem suam despiciatur.
 Stultitia dementibus gaudio est:
 27 prudens vir recte graditur. Absque
 28 consilio irriti sunt conatus, et iidem
 in consiliatorum multitudine rati.
 29 Gaudet homo oris sui *g* responso, et
 tempestiue dictum per bonum est.
 30 Tenet iter vitæ sursum prudens,
 vt inferum declinet orcum. Su-
 31 perborum domum demolietur Ioua,
 et viduarum fines stabiliet.
 32 Abominatur Ioua cogitationes ma-
 las, eique iucunda sunt pura ver-
 33 ba. Conturbat domum suam a-
 uarus: sed, *b* qui odit dona, viuet.
 Iusti mens meditat, quid respon-
 34 dendum sit: impiorum os effutit
 mala. Procul abest ab impiis Ioua,
 35 iustorumque preces exaudit.
 Lumen oculorum mentem exhila-
 36 rat: bona fama corpus saginat.
 37 Auris, quæ salutarem audit casti-
 gationem, inter sapientes degit.
 38 Qui admonitionem vitat, vitam
 39 suam repudiat: qui castigationem
 40 audit, cordatus est. Iouæ metus
 41 est sapientiæ disciplina, et gloriam
 42 præcedit modestia.

CAPVT

b) Iouam metuentis. *c*) perspicuam reddit, hoc est manifeste stultus est. *d*) ne-
 gationem ex Græco adieci. *e*) peccata expiat. *f*) paupertatis molestiam discu-
 vit mentis lætitia. *g*) scilicet docto. *h*) integer et minime nummarius. *i*) parit.

CAPVT XVI.

Hominis est ^a mentis compositio: sed a Ioua est ^b linguæ responsio. Sux hominibus actiones puræ videntur: sed animos componit Ioua. Committe Iouæ tuas res, et tua conata perficientur. Omnia fecit Ioua propter seipsum, etiam impios ad poenarum diem. Abominatur Ioua omnes mente superbos: manus manui iuncta non erit impunita. Clementia et fide venia culpæ impetratur: et Iouæ metu declinatur malum. Quum delectatur Ioua cuiuspiam moribus, etiam eius inimicos ei pacat. Præstat cuni iustitia tenuitas, quam multi prouentus absque æquitate. Mens hominis de eius via deliberat: sed eius gresum componit Ioua. Oraculum habet in labiis rex, cuius os in iure crimen non committit. Statera et trutina sunt iuris Iouæ, eiusdemque opus sunt omnia pondera. Impie agere, ^c regibus est inuisum: nam iustitia solium aptum est. Placent regibus iusta labra, et probe loquentes amant. Regia bilis est mortis nuntius, et eam vir sapiens diluit. In serenitate vultus regis vita est, eiusque fauor est quasi quædam ferotina nubes. Habere sapientiam, longe est præstantius quam aurum: et prudentiam habere, excellentius est quam argentum. Proborum iter est, declinare malum: qui se ipsum curat, is viam suam tuetur. Calamitatem superbia, ruinam fastus animi præcedit. Præstat animum submittere cum modestis, quam spolia participare cum superbis. Qui remallet, inueniet bonum: et qui Iouæ confidit, felix est. Cui mens sapit, vocatur prudens: et labiorum suauitas adquiret eruditionem.

Ingenium suis est vitæ fons: stultorum admonitio stultitia est. Cor sapiens os suum erudit, labiisque suis peritiam conciliat. Fauus mellis est amœna oratio, et animo dulcis, et corpori salubris. Probantur interdum homini mores, quorum exitus tendit ad mortem. Qui laborat, sibi laborat, quippe quem suum cogit ^d os. Improbus homo malum effodit, et habet in labiis quasi accensum ignem. Homo peruersus disfidium excitat, et sycophantæ abalienant primates. Inhumanus homo decipit alterum, et per improbam viam ducit. Qui nictat oculis, improba comminiscitur: agitans labra maleficium patrat. Honestum ornamentum est canities inuenta in virtutis via. Præstantior est lentus, quam fortis: et qui animo suo imperat, quam qui urbem capit. In gremium conicitur fors, sed a Ioua est totum eius iudicium.

CAPVT XVII.

Melior est cum incolumitate buccella sicca, quam domus iurgiosis referta victimis. Seruus cordatus turpi filio familiæ imperabit, et inter fratres hereditatem participabit. Aurifex argentum, fornax aurum, corda probat Ioua. Malus orationem nequam attendit: mendax improbæ linguæ obtemperat. Qui pauperem deridet, eius creatorem vituperat: qui pernicie gaudet, non feret impune. Senum ornamentum sunt nepotes, et parentum decus sunt liberi. Nec stultum præstabilis, nec primarium falsa decet oratio. Elegans gemma est donum in oculis suorum: quocumque se vertit, proficit. Qui peccatum celat,

^a) homines deliberant, sed Ioua decernit. Vide vers. 9. et caput 19. vers. 21.
^b) certo decernere. ^c) scilicet veris et iustis, alioqui non tam reges quam tyranni dicendi sunt. ^d) tibi necessitas, ^e) scilicet alterius.

celat, anorem *f* quærit: et qui rem
 10 iterat, primates abalienat. Cen-
 ties plus absterret intelligentem ob-
 iurgatio, quam insanum plagæ.
 11 Nihil nisi malum quærit concu-
 max, in eumque immittetur, immi-
 12 tis nuntius. Occurrit homo po-
 tius orbæ vrsæ, quam vesano in
 13 eius stultitia. Qui bonum malo
 pensat, ab eius domo non facescet
 14 malum. *i* Laxat aquam princeps
 seditionis: antequam misceatur lis,
 15 deferenda est. Et qui fontem ab-
 soluit, et qui infontem damnat,
 vtrumque æque detestatur Ioua.
 16 *k* Quorsum habet in manu pretium
 insanus ad comparandam sapien-
 tiam, quum sit cordis expertus?
 17 *G. L.* Qui altam facit domum suam,
 quærit ruinam: et qui disciplinam
 18 detrectat, incidet in mala. *H.* Sem-
 per diligit amicus, et *r* frater in ad-
 19 uersis nascitur. Deniens homo
 manum porrigit, fideiubens apud
 20 alterum. *m* Qui peccatum amat,
 rixam amat: qui suas fores extol-
 21 lit, quærit cladem. Qui peruersæ
 mentis est, non inueniet bonum:
 et qui praua lingua est, incidet in
 22 malum. Qui vesanum gignit,
 sibi angorem parit, nec fatui
 23 pater gaudebit. Mens hilaris bo-
 nam reddit habitudinem: at tristis
 24 animus corpus exficcat. Munus
n de sinu impius accipit, vt iuris vias
 25 deprauet. In vultu prudentis est
 sapientia: insanorum oculi sunt
 26 in extremo terrarum. Et patri
 suo molestiæ, et genitrici acerbitati
 27 est filius insipiens. Nec iustos pre-
 mere, nec principes ferire ob *p* æqui-
 28 tatem conuenit. Qui verbis parcit,
 sciens est, et *q* animi frigidi homo

prudens est. Quamuis stultus, 2
 dum silet, sapiens habetur: qui labra
 sua comprimit, prudens est.

CAPVT XVIII.

Qui cupide dislocari studet, 1
 quauis ratione vtitur. Non
 delectatur insanus prudentia,
 sed iis, quæ corde suo volutat.
 Vbi adest impietas, adest et con- 3
 temptus: et despiciationis comes est
 ignominia. *r* Profunda aqua sunt 4
 hominis verba: fluuius torrens est
 sapientiæ fluxio. Habere fontis 5
 rationem non conuenit, infontem
 in iure opprimendo. Vesani la- 6
 bra veniunt in certamen, eiusque
 os colaphos prouocat. Suum ve- 7
 sano os detrimento est, ipsiusque
 labra sunt eius vitæ tendicula.
 Calumniatoris verba sunt, quasi se- 8
 ipsum ferientis, eaque in intima
 viscera descendunt. Etiam qui in 9
 suo negotio segnis est, germanus
 est decoctoris. Firma turris est 1
 Iouæ nomen, in quam per fugiendo
 iustus protegitur. Diuitis opes 1
 sunt eius firma vrbs, et quasi alta
 mœnia, eius quidem opinione.
 Ante calamitatem insolescit mens 1
 hominis, et gloriam anteit modestia.
 Qui respondet, antequam audiat, 1
 id ei stultitiæ et pudori est. *r* Homi- 1
 nis mens eius morbum sustentat,
 sed animum ægrum quis toleret?
 Mens prudens scientiam comparat: 1
 sapientum auris studet scientiæ.
 Hominem suum donum explicat, 1
 et reddit apud optimates quietum.
n Innocens est primus in sua causa, 1
 sed venit alius, qui rimetur eam.
 Controversias sedat fors, et *x* vehem- 1
 en-

f) sibi conciliat. *g*) enuntiat. *h*) hoc est mortis, hoc est morte plectetur. *i*) concitata seditio ruit vt aqua. *k*) non pecunia, sed animi præstantia comparat sapientiam. *l*) Qui frater, hoc est, verus amicus est, in periculo cognoscitur. *m*) peccatum rixam parit. *n*) clam. *o*) vagi et instabiles. *p*) sicut iuste damnaueris. *q*) remisisti et non temerarii. *r*) prudens eloquentia torret inexhausta. *s*) ita criminatur, vt inuitus et vero coactus facere videatur. *t*) mens corporis morbum leuat, sed non contra. *u*) qui primus suam causam exponit, ius sibi vendicat, sed audiendus est aduersarius. *x*) vehementer dissidentes.

mentes dirimit. ^γ Offensus frater munitam urbem superat, et eiusmodi contentiones sunt arcium claustris similes. ^z Sui cuiusque oris fructu suus satiabitur venter: proventu suorum laborum satiabitur. Mors et vita in linguæ potestate sunt, et qui eam amat, eius fructu vescetur. ^a Qui uxorem inuenit, bonum inuenit, et Iouæ fauorem obtinuit. Suppliciter loquitur pauper: diues dure respondet. Necesarius necessitudini idoneus est, et ^b hæret interdum magis amicus, quam frater.

CAPVT XIX.

Prestat pauper integre se gerens improba labra habenti et vesano. Ne vita quidem sine scientia suauius est, et ^c qui pedibus festinat, offendit. Sua hominis stultitia eius institutum emertit, et tamen is mente succenset Iouæ. Opes multos parant amicos: tenuis ab amico disiungitur. Testis falsus non impune feret: qui falsa eloquitur, non euadet. Multi illustrium personas suspiciunt, suntque omnes liberalibus amici. Pauperem omnes sui fratres oderunt, nedum familiares ab eo recedunt, ^d verba persequente, quæ nusquam sunt. Qui cordatus est, seipsum amat: qui prudentiam seruat, inuenturus est bonum. Testis falsus non impune feret: et, qui mendacia eloquitur, peribit. Nec vesanum delicia, nec seruum decet imperare principibus. Intelligens homo lenta est ira, eiusque decus est ignoscere peccato. Similis leonini fre-

mitus est regis indignatio: fauor autem quasi ros in herbas. Patris ¹³ miseria est vesanus filius: et rixosa vxor stillicidium perfluens. Do- ¹⁴ mus et opes sunt hereditas patria: sed intelligens vxor a Ioua est. Pigritia soporem iniicit, et ignauus ¹⁵ homo famebit. Qui præceptio- ¹⁶ nem seruat, vitam suam seruat: qui suas actiones spernit, morietur. Iouam fenerat, qui miseratur te- ¹⁷ nuem, eique meritum rependet ille. Castiga filium tuum, dum ¹⁸ spes est, et ^e cum necare animum ne induxeris. Tardus fad bilem da- ¹⁹ mnum faciet: nam si fueris ^g euadere, ^b iterandum tibi erit. Audi ²⁰ consilium, et admonitionem ad- mitte, vt ad extremum sapias. Mul- ²¹ tæ sunt in hominis mente cogitationes: sed Iouæ consilium ratum est. ⁱ Homini cupienda est pietas, præ- ²² statque pauper homini mendaci. Iouæ metus salutaris est, ^k faturque ²³ deget inexpertus malo. Abdit pi- ²⁴ ger manum suam in sinu, ^l ne ad os quidem suum eam referens. Scur- ²⁵ ram feri, cautus fiet ex incauto: prudentem castiga, scire discet: patrem perdit, matrem fugat pu- ²⁶ dendus probrosusque filius. No- ²⁷ li, mi fili, audire disciplinam a sci- tis dictis auocantem. Testis ne- ²⁸ quam ius deridet, et impiorum os crimen absorbet ^m. Scurris paratæ ²⁹ sunt pœnæ, et iustus infanorum tergo.

CAPVT XX.

Scurrile vinum, tumultuosum ¹ et temetum: et, quisquis eo decipitur, desipit. Quasi leonis ² rugi-

T t 2

rugi-

- 1) quo arctior fuit coniunctio, eo vehementius est ea diremta disfidium. 2) prout quis bene aut male loquitur, ita ei bene aut male erit. a) scilicet bonam. b) in amicitia perseverat. c) qui temere agit, hoc est qui scientia caret. d) frustra promissa reposcente. e) ne committe tua indulgentia, vt pergat esse nequam, atque ita pereat. Vide cap. 23. f) ad puniendum filium. g) impunium. h) iterum peccabit, et tibi puniendus erit. i) præstat pauperem religiosum esse, quam diuitem mendacem. k) scilicet Iouæ metuens. l) ægre, vt cap. 17. m) scelerate mentiri sustinet.

rugitus est regis terror: eum qui
 3 irritat, ^a peccat in seipsum. Homi-
 ni honestum est vacare lite, cum
 4 qua stultis omnibus res est. ^o Piger,
 qui propter frigus non arauerit,
 quod petet in mense, non adipisce-
 5 tur. Profunda aqua est in homi-
 nis mente consilium, quod tamen
 6 vir prudens exhaurit. ^p Multi ho-
 mines viri pii vocantur, sed fide-
 7 lem virum quis inueniet? Qui
 sincere se gerit iustus, beatos habet
 8 succesores liberos. Rex in iudi-
 ciali folio sedens, discutit oculis
 9 suis omne maleficium. Quis se
 mente purum, quis mundum a pec-
 10 cato dicat? Et dispar pondus, et
 dispar mensura, vtrumque iuxta
 11 inuisum est Iouæ. Ex ingenio
 suo puer quoque cognoscitur, an
 12 pura rectaque futura sint eius ope-
 ra. ^q Vtrumque et aurem audien-
 tem, et oculum cernentem Ioua fe-
 13 cit. Somnum ne ama, ne sis e-
 gens: ^r aperi tuos oculos, vt fatiere
 14 victu. Etiam atque etiam, vitupe-
 rat emtor, sed digressus tum de-
 15 mum gloriatur. Sit aurum licet
 et gemmarum multitudo, pretiosa
 quidem supellex sunt perita labra.
 16 Cape vestem eius, qui pro altero
 spondit, et eum pro aliis pignora.
 17 ^s Dulcis est homini panis iniquus:
 sed postea eius os replet calculis.
 18 Cogitata consilio compone, et con-
 siderate gere bellum. Enun-
 19 tiam arcanum, qui se loquacem præbet:
 20 cum pellace noli contrahere. Qui
 suo patri matriue imprecatur, ^t hu-
 ius lunen extinguetur in mediis
 21 tenebris. ^y Patrimonium, principio
 properatum, ad extremum erit in-
 22 fortunatum. Ne statue iniuriam

rependere: expecta Iouam, qui
 te vindicet. Iouæ inuisa sunt dis-
 paria pondera: fraudulenta trutina
 res est non bona. A Ioua pendent
 2 viri gressus, et quis hominum viam
 suam perspiciat? ^z Detrimentosum
 est homini vorare sacrum, deinde
 vota quærere. Profligat impios
 20 rex sapiens, et in eos vertit equule-
 um. Iouæ perspicuus est hominis
 27 spiritus, omnia intima viscera per-
 scrutanti. Clementia fidesque re-
 28 gem tuentur, eiusque solium nititur
 clementia. Iuuenum decus vires
 29 sunt: senum maiestas canities ^a Pla-
 30 garum vibices, et in viscera pene-
 trantes ictus emendant malos.

CAPVT XXI.

A Quæ ^b vnda animus regis est
 in manu Iouæ, eum, quocum-
 que libet, inclinât. Sui cui-
 2 que mores probantur, sed Ioua
 mentes componit. Iustum æquum-
 3 que facere, Iouæ acceptius est quam
 sacrificium. Supercilium, ani-
 4 mique fastus sunt impiorum ^c lumi-
 nis piaculum. Strenuorum cona-
 5 tus dumtaxat ad abundantiam: o-
 mnes autem temerarii ad egestatem
 spectant. Rem facere lingua
 6 mendaci, friuola vanitas est mortem
 quærantium. Impios ^d suum ter-
 7 ret periculum, quoniam æquum
 facere nolunt. Qui homo negoti-
 8 um inuertit, is inuisus est: puri
 opus probum est. Præstat in an-
 9 gulo tecti degere, quam vxorem
 habere rixosam et domum commu-
 nem. Animus impii maleficium
 10 cupit, erga alios immisericors.
^e Dum multatur scurra, sapit incau-
 11 tus,

^a) seipsum vocat in periculum. ^o) qui non arat, non metet. ^p) nomine multi
 sunt pii, sed reuera pauci. ^q) Ioua et audit et videt, quippe horum sensuum
 auctor. ^r) vigila. ^s) mercem. ^t) sponsor appellandus. ^u) inique parte noc-
 cent. ^x) luce et vita priuabitur. ^y) qui celeriter ditefcunt, inique ditescunt.
^z) irrita sunt sacrilegorum et sceleratorum vota. ^a) mali non nisi plagis emen-
 dantur. ^b) violenta est res regis animus, et vni Iouæ moderabilis. ^c) vitæ
 letalia. Lege autem Nereum Gr. et Lat. non Nir. ^d) metuunt pœnas, ^e) et
 malorum pœnis et bonorum felicitate docentur tudes.

tus, et sapientis succesu scientiam
 2 comparat. *f* Moderatus erga genus
 impium iustus impios deturbat in
 3 malum. Qui aurem suam vocife-
 rationi pauperis obducit, ipse vicis-
 sim clamabit, nec exaudietur.
 4 Donum clandestinum iram: munus
 insinuatum impotentem bilem re-
 5 stringit. Aequum facere, et ius-
 tis iucundum et maleficis inaniabi-
 6 le est. Homo, qui a via modera-
 tionis deerrat, in manium cœtu ia-
 7 cebit. Egens homo voluptatis
 amans, vini vnguentique amans,
 8 non ditescet. *g* Iustorum redemptio
 sunt impri, proborum permutatio
 9 sunt perfidi. Satius est in deserta
 terra degere, quam cum vxore con-
 10 tentiosa ac irritabili. *b* Elegantes
 opes et vnguenta sunt in habitatio-
 ne sapientis, ea vesanus homo ab-
 11 ligurit. Qui liberalitatem clemen-
 tiamque sequitur, is vitam, libera-
 12 litatem, et gloriam inueniet. *i* For-
 tum vrbum scandit sapiens, tutam-
 13 que munitionem deiicit. Qui
 suum os linguamque custodit, is
 seipsum contra pericula custodit.
 14 Superbus petulans nomine scurra
 agit sæuiter et superbe. Sua pi-
 15 grum cupiditas occidit, quoniam
 16 nolunt eius manus operari. Sem-
 per cupit cupidus: at iustus largiri
 17 non parcit. Impiorum sacrificia
 nefaria sunt, præsertim si flagitiose
 18 fiant. Testis mendax peribit: sed
 19 *k* auditor homo / semper loquetur.
 20 Frontem perfreuit impius homo:
 21 probus suos mores componit. Non
 est sapientia, non prudentia, non
 22 consilium contra Iouam. Paratur
 ad pugnae diem equus, sed Iouæ est
 victoria.

CAPV, T XXII.

Longe præferenda est fama di-
 uitiis, estque argento atque
 auro gratia potior. Diues et
 2 pauper contrarii sunt, et vtriusque
 tamen conditor est Ioua. Cautus
 3 malum videt, et euitat: incauti per-
 gunt, et læduntur. Præmium
 4 modestiæ metuentis Iouam sunt di-
 uitiæ, gloria atque vita. Spinæ
 5 et laquei sunt in praua viuendi via:
 qui suam vitam curat, ea declinabit.
 6 Instituentus puer est in ea viuendi
 ratione, a qua etiam, quum senue-
 rit, non recedat. Diues pauperi-
 7 bus imperat, seruitque creditori
 debitor. Qui ferit iniquitatem,
 8 metet infortunium, sæuitiæque suæ
 9 *m* verbera conficietur. *n* Bonus
 10 culus fortunabitur, qui victum
 suum tenuibus impertiat. *G. L. Vi-*
 11 *et* gloriam honoremque parit, qui
 dona dat: sed ideam animam aufert
 accipitium. *H.* Eiiice scurram,
 12 et exibat disfidium, cessabitque lis
 et infamia. Qui et mentis purita-
 13 tem amat, et elegantis est orationis,
 huic familiaris est rex. Ioua suis ocu-
 14 lis *o* scientiam tuetur, idemque perfid-
 orum verba peruertit. *p* Dicit
 15 piger, leo foris est, in mediis vicis
 interficiat. Gurges profundus est
 16 *q* os alienarum, quo cadunt, quibus
 insensus est Ioua. Adnexa est pue-
 17 rorum peccatori stultitia, quam casti-
 gatrix ferula ab eo propellit. Qui
 18 tenuem fraudat, vt abundet ipse,
 is *r* diuiti dat, sed inde carituro.
 Præbe aurem, et audi verba sapien-
 19 tum, et mentem adhibe mæx disci-
 plinæ. Sunt enim amœna, si ea in
 20 pectore custodias, et simul in labris
 habeas composita: quæ quidem
 tibi quoque hodie, vt in Ioua fidu-
 ciam

T t 3

f) dum iniuriam non persequitur, fit, vt illos puniat Deus. Vide cap. 25, 22. et
 contra cap. 24, 17. *g*) boni euadent, mali punientur. *b*) sapiens diuitias
 parit, stultus decoquit. *i*) vires superat sapientia. *k*) qui testatur quæ
 audituit aut vidit. *l*) non interficietur. *m*) causa. *n*) homo liberalis et
 misericors. *o*) eos qui dicunt quod sciunt, hoc est veraces. *p*) domi se præ-
 pigritia tenet, perinde ac si in vrbe grascentur leones. *q*) scilicet mulierum.
r) sibi.

- 21 ciam habeas, ostendo. Nimirum
 præscribo tibi magnopere confide-
 22 rate atque scite, demonstrando
 tibi certa veraciaque dicta, vt ve-
 racia dicta referas iis, qui tibi
 23 negotium mandauerint. Tenuem
 ne diripe, quoniam sit tenuis, neue
 24 inopem opprime in curia. Nam
 Ioua eorum causam aget, eorum-
 que spoliatores vita spoliabit.
 25 Noli amicitiam contrahere cum
 homine iracundo, aut cum bilioso
 26 versari. Ne eius mores discas,
 atque ita animæ tuæ detrimentum
 72 patiaris. Noli eorum esse, qui
 manum præbent, qui debitorum
 sponsores sunt, ne, si soluendo non
 sis, tibi lectus tuus subtrahatur.
 28 Ne submoue terminum antiquum,
 29 quem tui fecere maiores. Vides
 virum in negotio suo celere, is
 regibus administrabit, non obscu-
 ris hominibus.

CAPVT XXIII.

- 1 **Q**UUM ad cumbes conuicta prin-
 2 cipi, considera, quid tibi sit
 adpositum. Et ad moue gut-
 3 ture tuo cultellum, si tibi est adpe-
 4 tentia. Ne concupisce eius cupe-
 5 dias, qui cibus sit fallax. Ne labo-
 6 ra ditescere: ista prudentia super-
 7 sede. Scilicet in id oculos conii-
 8 cies, quod non adsequeris? quippe
 quod comparatis aquilinis alis auo-
 9 lat in cælum. Ne vescere cibo
 hominis fordidi, neue eius cupe-
 7 dias concupisce. Nam, (vt sunt
 eius animi sordes,) te ad edendum
 bibendumque inuitabit ille qui-
 8 dem, sed animo a te alieno. y Quam
 comederis buccam, euomes, tua-
 9 que elegantia verba perdes. Au-
 diente vesano, ne loquere: nam

orationis tuæ ingenium contemnet.
 Antiquum limitem ne submoue, i
 neue in pupillorum agrum inuade.
 Nam vindicem habent potentem, i
 qui eorum causam tecum discepta-
 bit. Adhibe mentem tuam disci-
 plinæ, et aures verbis peritis.
 Puerum castigatione priuare noli,
 quem si serula verberabis, non
 morietur: Tu serula verberato, i
 et eius animam ab orco defendes.
 Filium, si tibi mens sapuerit, et mi-
 hi quoque mens gaudebit: i mei-
 que renes exultabunt, tuis labris
 recte loquentibus. Improbis ne
 inuideto, sed semper in Iouæ metu
 agito. Etenim tandem finis erit, i
 nec tua spes incidetur. Audi tu, i
 fili mi, vt sapias, tuamque mentem
 per viam dirigas. Ne sis ex vini
 2 potoribus, carnisque liguritori-
 bus. Nam potatores liguritores-
 2 que sunt pauperes, induitque pan-
 nos et sopor. Audi patrem tuum, i
 qui te genuit, neue matrem, que
 fenuerit, vilipendito. Veritatem
 2 eme, non vende: sapientiam, disci-
 plinam ac prudentiam. Lætitia
 2 gessit pater iusti, quique sapientem
 progeniuit, gaudet eo: c gaudeat
 2 tuus pater atque mater, et exsulet
 tua genitrix. Præbe mihi, mi fili,
 2 tuam mentem, oculique tui meis
 delectentur institutis. Nam pro-
 2 fundus gurges est meretrix, angusta-
 que serobs mulier aliena. Ea sane
 2 latronum more insidiatur, et ho-
 minum perfidos conficit. Cui
 2 heu? cui hei? cui iurgia? cui sol-
 licitudo? cui vulnera impune? cui
 3 oculorum rubor? vini sectatori-
 3 bus, comotationes rimatum eunti-
 3 bus. G. Nolite vino inebriari,
 sed cum bonis viris H. et se probe
 gerentibus, G. consuetudinem ha-
 bete

- 1) iniuriam repellere nequeat. 2) te creditor pigneretur. 3) adpetitum co-
 hibe. 4) diuitias comparandi. 5) tibi apud sordidum insuaues erunt epulæ,
 nec proderit sermonis elegantia, quæ solet in conuiuuiis adhiberi. 6) Deum.
 7) fiet melior, suppliciumque vitabit. 8) lætitia exsiliam. 9) expecta præ-
 mium, non frustraberis. d) pigritia, piger. e) adfice gaudio patrem, cer.
 f) Hoc in Hebræo parum apte positum, interposui Græco.

2 bete ac versamini. *H.* Vinum ne
adspice, quia rubeat, quia in poculo
colorem suum ostendet, et specie
3 sua blandiatur. Eius exitus mor-
det vt coluber, et viperæ modo
4 pungit. Et oculi tui absurde vi-
debunt, et animus inepte loquetur,
5 Erisque quasi, qui in medio mari,
aut quasi qui in mali naus vertice
6 cubet. *g* Verberatus non doleo,
ictus non sentio, experrectus idem
iterum requiram.

CAPVT XXIII.

1 **M**alos homines ne æmulare,
neue eorum comes esse con-
cupisce. Nam et corde per-
niciofa comminiscuntur, et labris
2 loquuntur facinorosa. Sapientia
domus construitur, et prudentia
3 componitur. Et scientia refer-
ciuntur penetralia omni genere
pretiosarum et amœnarum opum.
4 Vir sapiens potentia, peritus homo
5 viribus pollet. Nam industria
bellum geres, et in consulterum
7 multitudine sita victoria est. Ad-
eo ardua est stulto sapientia, vt in
3 senatu non hiscat. Qui maleficia
excogitat, sceleratus vocandus est.
6 Stulti conatus peccatum est, et ho-
mini abominandus est scurra. Si
desertiseris in rebus angustiis, an-
1 gustæ virtutis es. Libera eos, qui
ad mortem ducuntur, qui ad necem
2 aguntur. Quod si prætermittes,
quippe qui neges, istud scire te,
certe ipse mentium conditor per-
spiciet, ipse animi tui formator co-
gnoscet, et homines pro ipsorum
3 operibus remunerabitur. Come-
de, mi fili, mel quod bonum est, et
4 fauam tuo palato dulcem. Sic
sapientiæ cognitionem animo tuo
si fueris adeptus, erit præmium,
5 nec tua spes incidetur. Ne infi-

diare impie mansioni iusti, ne vasta
eius cubile. * Nam *b* licet septies 16
G. L. in die *H.* cadat iustus, resur-
git: quum impij corruant in ma-
lum. Inimici tui casu negaude- 17
to, ne eius lapsu animo exultato.
Ne id videns Ioua, improbet, et ab 18
illo iram suam auertat. Noli ob 19
malos indignari, aut impijs inui-
dere. Nam non habebit malus 20
posteritatem: impiorum lux ex-
stinguetur. Time Iouam, mi fili, 21
et regem: cum inconstantibus ne
habeto commercium. Nam in- 22
speratum venit ab eis exitum, in-
cognita omnibus vtriusque scuitia.
G. Præcepta seruans filius erit ex- 23
tra perniciem, quæ vbi acceperit,
nullum regi mendacium dicito,
nihilque falsum lingua sua promi- 24
to. Gladius est lingua regis, non
carnea: ei quisquis traditur, con- 25
teritur. Nam si ea incanduit,
cum neruis homines consumit, ho-
minumque ossa exest, et quasi flam-
ma comburit, ita, vt aquilarum
pullis non sint esui. Mea dicta, 26
fili, reueretor, iisque admissis mo-
res corrige. *H.*

Hæc quoque sunt sapientum.

1 **H**abere personarum rationem, 27
in iudicio nefas. Qui no- 28
centem dicit infontem esse,
hunc populi detestantur, hunc ex-
secrantur homines. Qui vero ar- 29
guunt, iucundi sunt, et fastis adfi-
ciuntur omnibus. *k* Labra de oscu- 30
labitur, qui sana verba respondet.
Compone foris rem tuam, et tibi 31
ruri prospice, deinde tuam domum
construes. Ne sis testis iniurius 32
in alterum, aut tujs labijs fallas.
Ne cogita par pari referre, et ho- 33
mini digna eius facto reddere.
Quum hominis ignaui fundum, 34
quum dementis vineam præteri-

T t 3

rem,

g) Ebrius sensu caret, et pocula subinde repetit. *b*) ex omnibus periculis emer-
gunt boni. *d*) Iouæ et regis. *k*) scilicet aliorum. Hoc est, alij cum deoscula-
buntur præ amore.

35 rem, animaduerti enatas vbique
vrticas, eiusque solum ruscis obdu-
ctum, diruta eius lapidea maceria:
36 id quod ego contemplatus, in ani-
mum demisi: eo viso documentum
37 cepi. Paullisper dormiendo, paul-
lisper dormitando, paullisper ma-
nus ad quietem complicando, ve-
niet tibi ambulans paupertas, et
egestas more hominis scutati.

CAPVT XXV.

1 Hæ quoque sunt Solomonis senten-
tiæ, quas Hezechix Iudææ regis
homines composuerunt.

2 **D**Eo rem celare gloriosum est:
3 regibus rem scrutari glorio-
sum est. Quam sublime cæ-
lum, quam profunda terra, tam
est regum mens inexplicabilis.

4 Tolle ex argento scoriam, et exi-
bit fictori vas. Tolle ex conspe-
ctu regis impios, et aptabitur eius
6 solum iustitia. Ne te apud re-
gem ostenta, neue in optimatum
7 loco steteris. Nam satius est, vt
tibi dicatur, huc adscende: quam
vt te apud principem deiici cernas
8 ipse oculis. Ne cito ad litigan-
dum procede, ne tandem nescias,
quo te vertas, ^m turpatus ab altero.

9 Ita de causa tua disceptato cum al-
tero, vt ⁿ arcanum alii non patefa-
10 cias: ne te ^o dedecoret, qui audi-
uerit, atque ita irreuocabili inu-
11 raris infamia. *G. L.* Gratia et a-
micitia defendunt, quas tibi com-
12 para, ne fias infamis. *H.* Aurea
mala in calaturis argenteis est o-
13 ratio rotunde pronuntiata. In-
auris aurea, aut monile aureum
est reprehendens sapiens aurem au-

dientem. Quale niuis frigus hora
mesis, talis est fidus nuntius ei, a
quo missus est: adeo domini sui
animum reficit. Nubes et ventus
est sine pluuia homo, qui ^p se iactat
de falsa donatione. Lentitudine
7 demulcetur princeps, linguaque
mollis frangit osfa. Mel nactus
comede tibi, quod sit satis, ne eo
satiatus reuomas. Rarius infer
pedem in tui familiaris ædes, ne te
satiatus inuisum habeat. Malle-
us, gladius, acuta sagitta est ho-
mo, qui in alterum dicit falsum te-
stimonium. Dens vitiat, et pes
luxatus est collocata in perfidioso fi-
ducia in rebus aduersis. Quod est
detrahere vestem, dum frigus est,
et ^r aceto nitrum perfundere, id est
carmina canere inæsto cordi. Si
esurit inimicus tuus, præbe ei ci-
bum: si sitit, præbe potionem. Nam
carbonibus incendes eius caput, et
Ioua te remunerabitur. *G. L.* Vt
tinea pannum et teredo lignum, sic
hominis tristitia mentem lædit.
Vt aquilo pluuiam, sic seuerus vul-
tus clandestinam profligat linguam.
Præstat in angulo tecti habitare,
quam contentiosam habentem vxo-
rem in domo communi. Quod
est aqua gelida homini lasso, id est
lætus nuntius ex longinqua terra.
^u Turbatus fons et corrupta vena est
vir bonus, qui deliquit coram im-
probo. Neque multum comesse
mellis expedite, neque suam adse-
ctare gloriam est gloriosum. Vrbs
discincta sine muro est homo animi
sui incontinens.

CAPVT

1) Deus vt magister rem celat, quo discipulos exerceat. Rex tamquam discipulus rem scrutatur, ^m) turpiter victus. ⁿ) tuum aliquod peccatum, dum consilium peris ab amico, ^o) tuum arcanum patefaciendo. Quomodo enim celabis alienum, quum tuum non celes? ^p) promittit neque præstat. ^q) placatur eiusque frangitur vel ossea dicitur. ^r) vt aceto nitrum redditur asperius, sic mæstus animus carmine exacerbat. ^s) in causa eris, vt Ioua illum vrat ac pnniat. Vide cap. 21, 12, et 24, 17. ^t) proditoriset calumniatoris. ^u) improbus ob vnum viri boni delictum totam eius vitam damnat.

CAPVT XXVI.

VT æstatem nix et messem plu-
 uia, sic insipientem gloria de-
 decet. * Vt mobilitate passer,
 vt hirundo volatu valet, sic iniustæ
 diræ non eueniunt. Equo flagel-
 lum, a sino camus, stultorum tergo
 virga. Ne responde stulto secun-
 dum eius fatuitatem, ne tu quoque
 sis eius similis. Responde stulto
 secundum eius fatuitatem, ne sibi
 sapiens esse videatur. y Truncat
 pedes imbutus inhumanitate, qui
 mittit mandata per stultum. Vt
 claudum crura tollere est absur-
 dum, sic in stultorum ore sententia.
 z Quale fundæ lapidem adligare, tale
 est tribuere stulto honorem. a Qua-
 lis spina venit in manum temulen-
 ti, talis est in ore stultorum senten-
 tia. b Magister obit omnia: qui
 vero stultum conducit, infidum
 conducit. Vt canis ad vomitum
 suum redit, sic stultus vesaniam su-
 am iterat. Si videas hominem,
 qui sibi sapiens esse videatur, ma-
 ior est de stulto spes, quam de illo.
 Dicit piger: pardus in via, leo in
 vicis est. Vt foris in cardine, sic
 piger in lecto suo vertitur. Ab-
 dit piger manum suam in sinu, eam
 ægre c ad os suum referens. Sep-
 ties sapientior sibi videtur piger,
 quam qui scite respondent. Pre-
 hendit auribus prætereuntem can-
 nem, qui se in certamen interponit
 alienum. Qualis est, qui infani-
 am simulans iaculatur ignes, sa-
 gittas, necem: talis est, qui alte-
 rum fraudat, et se equidem ludere
 dicit. Vbi desunt ligna, extin-
 guitur ignis: itidem vbi calumni-
 ator abest, cessant concertationes.
 o Prunam carbo, ignem ligna, iur-
 giosus homo certamen accendit.

Calumniatoris verba sunt quasi se. 21
 ipsum ferientis, et in viscera peni-
 tus descendunt. a Argenti scoria 22
 inducta fictili sunt infesta labra et
 mala mens. Ex labris suis agno- 23
 scitur inimicus, et in pectore frau-
 des reponit. Quamuis supplici- 24
 ter verba faciat, ne crede ei: nam
 e septem habet in mente scelera.
 Cuius odium in solitudine tegitur, 25
 eius malitia detegetur in vulgus.
 Qui foueam cauat, in eam cadet, 26
 et qui saxum voluit, id in eum re-
 cidet. Lingua mendax quos pre- 27
 mit, odit, et os blandum efficit ve-
 xationem.

CAPVT XXVII.

NE gloriaris in diem crastinum: c
 nescis enim, quid paritura sit
 dies. Laudet alius te, non d
 tuum os: alter, non tua labia.
 Grauis lapis, arena ponderosa: 3
 sed vtroque grauior stulti vesania.
 Crudelis bilis, impetuosa ira, sed 4
 inuidia est intolerabilis. Melior 5
 est manifesta reprehensio, quam
 occultus amor. Amici plagæ fi- 6
 deles, inimici oscula proterua sunt.
 Satur fauum fastidit: esurienti 7
 quantumuis amarum dulce est.
 f Qualis auicula, quæ ex nido, talis 8
 est homo, qui ex loco suo migrat.
 Vt vnguentum et suffitus animum 9
 exhilarant, sic dulcis est cuiusque
 amicus ex animo consulens. Tu. 10
 um aut tui patris amicum ne de-
 sere, z et tui fratris dotum ne adito
 tuo periculoso tempore. Potior 11
 est propinquus vicinus, quam re-
 motus frater. Sapias, mi filii, et 12
 mihi mentem exhilara, vt habe-
 am, quod conuiciatoribus meis
 respondeam. Cautus animadu- 13
 sum

x) quam facile volant aues, tam facile vitantur, quæ quis inique imprecatur.
 y) perinde agit, ac si suo nuntio pedes crudeliter truncaret, deinde eum iubere
 cire. z) absurdum est. a) nec spinam ebrius, nec sententiam stultum trahere
 potest. b) sapiens per seipsum, non per stultos, curat negotia. c) ad cibum
 capiendum. d) foeda res, e) multa, f) domi manendum. g) ne sine tibi ade-
 undi longinqui fratres, habeto propinquos amicos.

14 sum malum euadit: incauti per-
 gentes læduntur. Cape vestem
 eius, qui pro alio sponderit,
 cumque alterius causa pignora-
 15 ^b Qui alteri clara voce bene preca-
 tur, vbi primo mane surrexit, id
 ei imprecationis loco ducendum
 16 est. Stillicidium pluuiæ tempore
 perfluens, et vxor rixosa similia
 17 sunt. Eam qui recondit, ventum
 recondit aut sciamurum in dextra
 18 sua vnguentum. ^k Vt ferrum fer-
 ro, sic homines alii aliis coniungun-
 19 tur. Qui ficum custodit, vesci-
 tur eius fructu: et qui dominum
 20 suum seruat, honoratur. ^l Vt aqua
 vultum vultui, sic mens ^m hominem
 21 homini. Vt orcus et interitus, sic
 22 hominis oculi sunt insatiabiles. Ar-
 gentum ⁿ cote, aurum fornace, ho-
 23 mo sui laudatoris ore. *G. L.* Impro-
 bi mens sceleribus, proba mens sci-
 24 entia studet. *H.* Stultum etiam si in
 pila pistillo pinfas inter graneam,
 non recedet ab eo eius stupiditas.
 25 Agnosce balantum tuarum faciem:
 26 adpica ad greges animum. ^o Non
 enim semper opes, non durat ^p co-
 27 rona perpetuis sæculis. Existunt
 gramina, adparent stirpes, montanæ-
 28 que colliguntur herbæ. Agni ve-
 stitum tibi præbebunt, rusticum-
 29 que pretium erunt capri. Suffi-
 ciet tuæ familiaeque tuæ alimonie
 caprinum lac, et ancillarum tua-
 rum victui.

CAPVT XXVIII.

1 **F**Vgiunt impii, persequente
 nullo, quum iusti leonis more
 2 tuti sint. Quemadmodum
 propter regionis peccatum ^q fre-

quentes sunt eius principes, ita
 propter intelligentes et doctos ho-
 mines durant. Vir pauper, et i. 3
 dem tenuium oppressor pluvia est,
 quæ panificium noxia perimit.
 Legis desertores laudant impios, 4
 at legis custodes in eosdem indi-
 gnantur. Homines mali æqui- 5
 tatem non perpendunt, at Iouæ
 studiosi omnia perpendunt. Præ- 6
 stantior est pauper sincere se ge-
 rens, quam peruersis moribus di-
 ues. Qui legem iuetur, filius est 7
 prudens: qui vero alit heluones,
 patri suo pudori est. Qui suas 8
 opes fenore auget et vsura, ^r is eas
 congerit benefico in pauperes.
 Qui aurem suam ab audienda lege 9
 abducit, huius etiam preces sunt
 nefariae. Qui probos in malam 10
 viam auocat, ipse in suam cadet
 foueam, quum interea integri po-
 tiantur bonis. Diues suo iudicio 11
 sapiens est: sed pauper prudens
 eum explorat. ^s Exsultare iustos 12
 perhonestum est, sed, euectis imp-
 piis, ^t requiruntur homines. Qui 13
 sua peccata tegit, non sospitabitur:
 sed, qui fatetur et relinquit, huic
 venia dabitur. Beatus homo, qui 14
 semper ^u pauet: sed qui mentem su-
 am obstinat, cadet in malum.
 Fremens leo, aut famelicus vrsus, 15
 est dominator impius in tenuem
 plebem. Expers prudentia rector 16
 multus est iniuriis, inimicus avari-
 tia diu deget ætatem. Homo vitæ 17
 et sanguinis oppressor ^x vel ad bara-
 thrum fugiens non retinebitur.
 Qui se præbet integrum, seruabi- 18
 tur: sed qui peruersis est moribus,
 semel cadet. Qui suam colit hu- 19
 mum,

b) hoc adsentatoris est. i) mulier se clamore patefacit, sicut vnguentum odore,
 si in manu sit. k) arctissima amicitia coniunctio. l) vt in aqua cernis, quale sit
 tuum corpus, sic in consideranda tua mente intelliges, qualis homo sis. m) ostendit.
 n) exploratur. o) ceteræ diuitiæ consumuntur æuo, sed pecora et herbæ
 prole perpetuantur. p) regnum. q) non diu durant. r) his potietur aliquis be-
 neficus. s) beatos et fortunatos esse. t) pauci sunt et latent boni. Vide finem
 capituli. u) Deum metuit. x) nemo eum a periculo reuocabit; est omnibus
 iniufus.

mum, victu satiabitur: sed qui ignavos imitatur, egestate satiabitur.
 10 Fidelis homo multæ est opulentæ: qui vero dutescere properat, non
 21 feret impune. Rationem habere personarum nefas, et ob^z frustum
 22 panis peccat a homo. Festinat ad opes homo sordidus, et ignorat sibi venturam indigentiam. Qui hominem reprehendit, maiorem tandem gratiam inibit, quam qui lingua blanditur. Qui patrem matremve diripit, et peccatum esse negat, is hominis perditum focius
 25 est. Qui animo insolens est, dissidium excitat: qui vero Iouæ
 26 confidit, saginabitur. Qui animi fidens est, vefanus est: qui sapiens
 27 ter se gerit, euadet. Qui pauperi largitur, non egebit: qui oculos suos subtrahit, erit plane infortunatus. Quum euehantur impii, latent homines: quum iidem perduntur, multi sunt iusti.

CAPVT XXIX.

1 **P**ertinax et duræ cervicis homo de improviso frangetur insanabiliter. Pollentibus iustis, gaudet populus: impio imperante congemiscit. Homo sapientiæ amator patrem suum exhilarabit: qui vero meretrices alit, perdet opes. Rex æquitate regionem stabilis: sed homo tributis indulgens eam euertit. Homo, qui alteri adsentatur, eius gressibus obtendit rete. Peccatum viro malo damnosum est: iustus triumphat lætus. Curat iustus tenuium causam: impius nihil habet pensi. Nugatores homines ciuitatem labefaciunt: sapientes eiram reprimunt. Vir sapiens cum homine stulto litigans, stomachan,

do, ridendo, nihil requietis habet. Integrum virum oderunt sanguinarii: probi vero eius vitæ student. Totum animum suum promittit stultus: sapiens in posterum reprimat. Dominatoris falsa verba attendentis ministri omnes sunt trarii sunt, quorum amborum oculos Ioua perlustrat. Regis solium, qui tenuibus ex æquo ius reddit, fixum erit in perpetuum. Virga et castigatio sapientiam conciliat: laxatus puer pudore matrem suam adficit. Quo plures sunt impii, eo plura sunt scelera: sed iusti videbunt eorum ruinam. Corrige filium tuum, et te recreabit, tibi que conciliabit animi voluptates. Vbi absunt oracula, profligatur populus: et qui legem seruat, felix est. Verbis non emendatur seruus, qui, tametsi percipiat, non obsequitur. Vides hominem oratione præcipitem: maior est de stulto spes, quam de isto. Delicate nutritus a pueritia seruus, ad extremum ferit filius familias. Iracundus homo dissidium excitat, et biliosus multum peccat. Hominem sua deprimit superbia, et animi modestia gloriam consequitur. Qui cum fuere participat, seipsum odit: per iurium audit, nec indicat. Homines formidare, detrimentosum est: qui vero Iouæ confidit, protegetur. Dominantis conspectum requirunt multi: sed a Ioua est hominum iudicium. Et iustis homines nequam, et impiis benemorati sunt iniusti.

CAPVT XXX.

Dicta Aguris Iacæ filii, oraculum. Ait

y) quo iure, qua iniuria. z) rem nihili. a) qui rationem habet personarum. b) homo est perditus. c) non respicit egentes. d) rari sunt boni. e) supplicium. f) superbiat quasi sit liber. g) principibus placere student, sed Deo placere conuenit, a quo, non a principibus, iudicabimur.

2 **A** It ^b vir Ithieli, Ithieli et Vchali: equidem sum hominum stupidissimus, et humanæ prudentiæ expertus, neque sapientiam edoctus, aut scientiæ sanctorum peritus. Quis in cælum ascendit, et descendit? quis ventum pugnis suis comprehendit? quis aquas veste constrinxit? quis constituit omnes fines terræ? quod est eius nomen? aut quod eius filii nomen est?

5 si nosti. Omnis Dei sermo exploratus est, clipeus eo fretis. Noli eius verbis addere, ne te redarguat, et falsitatis conuincat. Duo a te postulo, quæ mihi denegare noli,

8 antequam morior. Vanitatem falsamque orationem a me remoue, neque pauperiem mihi, neque diuitias dederis: pascere me meo stato victu, ne aut satiatus ingratus sim, nec Iouani agnoscam: aut egegens furer, Deique mei nomen perierem. Noli seruum apud dominum suum criminari, ne, illo te de-

11 testante, in crimen incurras. Sunt, qui patres execrantur suos, neque

12 matribus benedicunt. Sunt, qui sibi videntur puri, quum non sint

13 a suo stercore abluti. Sunt, qui admodum arrogantes et elato sunt

14 supercilio. Sunt, quorum dentes gladii, quorum genuini sunt enses, ad inopes et pauperes comedendos, et ex terris et hominum

15 genere tollendos. Sanguisuga duas habet filias, cedo, cedo. Tria quatuorue sunt insatiabilia, quæ numquam dicunt esse satis. Orcus, contracta vulua, terra aquis insatiabilis, et ignis, qui numquam dicit esse satis. Oculum, qui patrem irridet, matrisque disciplinam spernit, ^k effodient fluitiales corui,

et aquilini pulli comedent. Tria quatuorue sunt supra captum meum, et ignota mihi: aquilæ vestigium in aere: serpentis vestigium in saxo: nauis vestigium in mari: et viri vestigium in puella. Talis adulteræ femine mos est: ^m comedit, et absterge ore suo negat, se admisisse flagitium. Ob tria quatuorue horret terra, nec ea sustinere potest: regnantem seruum, fatuum ⁿ cibo saturum, inuisam nuptam, et ancillam heræ suæ heredem. Quatuor sunt in terris nimina, quæ tamen sapientia prædita sunt: formicæ, populus imbellis, quæ tamen astate victum sibi comparant. Cuniculi, populus imbecillis, qui tamen in rupibus domum suam collocant. Locustæ, quæ rege carentes, omnes tamen gregatim proficiscuntur. Aranea, quæ manibus carpit, et in regis degit palatiis. Tria quatuorue sunt, quæ magnifico incidunt gresu: leo bestiarum fortissimus, qui nullius occursum vitat: gallus ^p non elumbis: hircus, et inuictus rex. Si quid per arrogantiam stultius aut flagitiosius fecisti, ^q os manu compece. Qui lac premit, exprimit butyrum: qui nasum, sanguinem: qui iras, litem.

CAPVT XXXI.

Dicta Lamuelis regis, quo oraculo cum sua mater erudiuit.

Q Vid, mi gnate? quid vteri mei gnate? quid exoptate mihi gnate? Noli tuas impendere facultates in mulieres, aut tuum vitæ institutum in regum pernici-

^b) scilicet Agur. ^c) similes sunt hirudini, quæ duo habet ora, quæ sanguine satiari nequeunt. ^d) in crucem tollitur. ^e) si rem habuit cum puella. ^f) negat se stupratam: ut si quis, postquam comedit, os sibi abstergeat, et se comedis se neget. ^g) diuitem. ^h) net. ⁱ) Heb. Gallus lumborum, hoc est non castratus: nam capo non incidit magnifice. ^j) nemini dicitur. ^k) mulieres quæ sunt regibus perniciosæ.

perniciem. Non est regis, Lamuel, non est regis vinum, non est principis temetum potare, ne potus obliuiscatur instituti, et alicuius inopis hominis causam euerstat. Detur pereunti temetum, et vinum mærenti animo, vt potus egestatem suam obliuiscatur, suumque laborem iam non recorderetur. Aperi os tuum muto in causa omnium, qui pertunduntur. Aperi os tuum, iuste iudica, et inopibus ac pauperibus patrocinare. Strenuam mulierem quis inueniat: cuius pretium gemmas longe superat. Ei confidit ex animo maritus, nec cibarioribus est indigus. Ipsa de eo bene, non male meretur per omnem vitam suam. Lanam quærit et lina, et manibus libenter operatur. Similis est mercatorix nauis, victum suum procul adueniens. Surgitque de nocte, et familiarix suæ cibum, ancillisque pensum distribuit. Cogitat de fundo, eumque comparat, et suarum manuum quæstu pangit vineam; Sua latera fortiter succingit, suaque bra-

chia confirmat. Sentit, quam bonum sit suum negotium, inextincta noctu eius lucerna. Admouet colo manus, susumque manibus tenet. Manus inopi pauperique præbet ac porrigit. Non metuit suæ familiarix a niue, quippe quum sit omnis eius familia vestita cocco. Stragulam vestem sibi facit: lineum purpureumque vestitum habet. Conspicius est in curiis maritus eius, dum sedet in ciuium senatu. Lintea facit ac vendit, et cingula mercatoribus suppeditat. Præclare et honeste vestita et futurum tempus eludit. Os suum sapienter aperit, pietatis disciplinam habens in lingua. Familiarix suæ statum considerat, nec pigritix cibo vescitur. Adsurgunt liberi, qui eam beatam ferant: eius quoque maritus eam laudat. Multæ feminæ rem fecerunt: sed tu eas omnes transcendis. Fallax gratia, vana pulchritudo, mulier Iouæ metuens laudabilis est. Huic detur manuum suarum fructus, eamque in curiis sua laudent opera.

1) inopum causam age, qui pro se loqui nesciunt. 2) iniuria adficiuntur. 3) Hæc vsque ad finem scripta sunt Hebraice ordine litterarum. 4) abundat opibus domesticis. 5) textis ab ea vestibus amatus. 6) non metuit ne in posterum vestitu egeat. 7) impigra est. 8) laudetur vt meretur.

?—?—

ECCLESIASTES,

HOC EST,

CONCIONATOR,

IN ECCLESIASTEM TOTVM

ARGVMENTVM.

Rerum omnium vanitas, in copia, in structuris. Rerum omnium sua tempora. Infantes. Obedientia. Vota. Iouans prouidentia. Auaritia. Opulentiae molestia. Irae discrimen. Vxor pertinax. Regis maiestas. Arcana louæ facta. Sapientia quanta. Stultitia. Detractores. Rex puer. Maledicentia. Benignitas in egenos. Vitæ integritas. Dicta sapientum. Qui tandem omnium fatis.

CAPVT I.

Quanta sit rerum leuitas. Concionatoris persona studiumque.

1 Dicta concionatoris, Dauidis filii, Hierosolymæ regis.

2 **V**ANA vanitas, inquit concionator: vana vanitas, omnia sunt vanitas. Quid
3 egregium consequitur homo omni suo labore, quo
4 sub sole fungitur? Abit ætas, et venit ætas, terra semper stante.
5 Oritur sol, et occidit sol, eodemque anhelat, vbi ortus est: abit
6 ad austrum, reuertitur ad septentriones, circuit vndique peragrans
7 ventus, et in orbem reflectit se ventus. Omnia flumina eunt in
8 mare, nec tamen plenum est mare: ac quem in locum abeunt flumina,
9 eundem iterato repetunt. Res omnes sunt difficiliore, quam vt
10 eas possit quisquam eloqui. Nec oculus visu satiatur, nec auris expletur
11 auditu. Quod fuit, idem futurum est: et quod factum est, idem fiet,
12 nec est quidquam sub sole nouum. Est aliquid, quod tam-

quam nouum ostentatur, quod tamen iam fuit priscis temporibus, quæ nos antecesserunt. Non est
11 priorum memoria, sed neque posterorum, qui futuri sunt, erit memoria apud eos, qui porro futuri
12 sunt. Ego concionator, qui rex sum Israelitarum Hierosolymis, quum animum adplicuissem ad
13 quærendum ac sapientia vestigandum, quidquid sub cælo sit, (hanc malam molestiam exhibuit Deus
humano generi, eius vexandi gratia.) Considerandis rebus, quæ
14 cuniquæ sub sole fiunt, deprehendi, esse omnia vana et animum cruciantia, quum et deprauata sint
15 inemendabilia, et defectus infiniti. Cogitavi ego aliquando cum animo meo, me esse magnum, et maiorem
16 comparasse sapientiam, quam vllum eorum, qui Hierosolymis ante me fuerunt, meque animo
17 multam habere sapientiæ et scientiæ cognitionem: sed quum mentem adhiberem ad cognitionem
18 tum sapientiæ, tum stultitiæ ac vesaniæ, intellexi, id quoque esse animi molestiam. Nam in multa
19 ta fa-

ta sapientia multum est tædium :
et qui scientiam acquirit, dolorem
acquirit.

CAPVT II.

*In diuitiis luxur. In struendis vanitas.
Prudentis et imprudentis conditio.*

QUUM sic mecum cogitarem :
age circumfluam voluptati-
bus, fruarque bonis, depre-
hendebam, id quoque vanum esse :
2 risum insaniam adpellabam, et vo-
3 luptatem inuilem. Apud me de-
creui, corpori meo indulgere vi-
num, (mente tamen tractante sa-
pientiam,) et stultitiam capesere,
donec viderem, vbi tandem situm
eset hominum generi bonum, eis
sub cælo tamdiu persequendum,
4 quamdiu vitam agerent. Magni-
fica opera feci, mihi domos ex-
5 struxi, vineas conseui, feci hor-
tos et pomaria, et in eis omne ge-
6 nus fructuosas arbores seui. Feci a-
quæ stagna, quibus irrigaretur con-
7 situm nemus arboribus. Emi ser-
uos et ancillas, nec solum familiam
habui, sed etiam maiorem tum ma-
iorum, tum minorum pecorum co-
8 piam, quam quisquam eorum, qui
fuerunt ante me Hierosolymæ. Ar-
gentum quoque et aurum conges-
9 si, regumque et prouinciarum op-
es. Comparauit cantores et can-
10 tratrices, et humani generis delicias,
præ gustatores atque scyphos, ad-
eoque magnus euasi, vt plus habe-
rem, quam quisquam eorum, qui
fuerunt ante me Hierosolymæ, et
tamen sapientiam meam retinerem.
11 Tum quidquid expetebant oculi
mei, nihil eis denegabam, nec ani-
mum meum ab vlla voluptate ab-
stinebam, quo minus omni meo la-
bore frueretur, atque hoc erat,
quod omni meo labore conseque-
bar. Verum quum intuerer in
omnia, quæ manibus meis feceram,

opera, inque laborem, quo in fa-
ciendo functus eram, inueniebam,
omnia esse vanitatem ac animi
molestiam, nec quidquam esse sub
sole excellens. Igitur quum me
12 ad considerandam sapientiam stul-
titiæque ac vesaniam conuertis-
sem, (c nam quis hominum est, qui
regem sequatur eum, qui iam factus
est?) equidem animaduerti, tan-
13 to esse sapientiam stultitiæ præstan-
tiorẽ, quanto lux tenebris ante-
cellit. Sapiens habet oculos in
14 capite, stultus autem in tenebris
ambulat. Sed hoc quoque scio e-
15 go, eundem casum omnibus euen-
tuum. Itaque sic mecum ratio-
16 cinabar : quum idem mihi quoque,
quod stulto, sit euenturum, quor-
sum me tandem tanto plus sapere?
atque hoc quoque vanum esse cum
animo meo statuebam. Nam sa-
17 pientis æque ac stulti non est æter-
na memoria, quum præterita pa-
riter ac futura omnia mandentur
obliuioni, et sapiens iuxta ac stul-
tus moriatur. Itaque vitam odi :
18 adeo mihi displicent res, quæ sub
sole fiunt, vt pote quum sint omnes
vanæ et animo molestæ. Idem e-
19 go odi et omnia, quæ sub sole elab-
orauit, quæ sim succesori meo
relicturus. Quis autem scit, sa-
20 piens ne sit, an stultus futurus, qui
dominus futurus est omnium,
quæ tanto labore ac sapientia sub
sole comparauit? Quod etiam
21 vanum quum esset, eo me conuer-
ti, vt animo auersarer, quidquid
labore et sapientia sub sole quæsi-
ueram. Est enim non nemo, cu-
22 ius labor cum sapientia, scientia offi-
cioque coniunctus est : qui homi-
23 ni, qui in eo non elaborauit, suas fa-
cultates tradit, id quod etiam vanum
et valde malum est. Quid enim iu-
24 uat hominem labor omnis et animi
molestia, quam sub sole tolerat?
Quum sit omne eius æuum labo-
25 riosum, indignaque miseria, adeo
vt

e) nemo me, postea quam rex creatus sum, sapientia æquiparat.

vt ne nocte quidem quiescat eius mens? id quod etiam vanum est.

26 Nihil est in homine bonum, nisi vt comedat et bibat, et in labore suo sibi in seipso voluptatem præstet, id quod etiam video diuinitus dari (quis enim plus quam ego comedat aut liguriat?) quippe qui hominibus, qui ipsi placent, sapientiam, scientiam, voluptatemque largiatur: improbis autem miseriam imponat cogendi ac congerendi, quæ dentur eis, qui Deo placent. Hoc quoque vanitas est, animique molestia.

CAPVT III.

Tempus rebus omnibus proprium consistens. Incertus mortalium finis.

1 **S** Va cuique rei tempestiuitas est, habetque tempus, quidquid sub cælo libet. Est nascendi tempus, est et moriendi. Est ferendi tempus, est et fata euellendi.

2 Est interficiendi tempus, est et sanandi. Est destruendi tempus, est et construendi. Est plorandi tempus, est et ridendi. Est lugendi tempus, est et saltandi. Est disiciendi lapides tempus, est et comportandi. Est amplexandi tempus, est et abstinendi ab amplexu.

3 Est querendi tempus, est et perdendi. Est custodiendi tempus, est et abiiciendi. Est consuendi tempus, est et dissiuendi. Est tacendi tempus, est et loquendi. Est amandi tempus, est et odiendi. Est belli tempus, est et pacis. Quid eximium consequitur, qui aliquid

4 agit, in eo quod laborat? Video, quam miseriam iniunxerit Deus humano generi, eius torquendi

5 gratia. Omnia pulchre facit suo tempore, qui etiam * in eorum cor-

da ita vitam indiderit, vt a principio ad finem non inueniant homines, f. quam rem faciat Deus. Scio, nihil in eis esse bonum, nisi vt lætentur et bene agant in vita sua. Et quidem, quod quicumque hominum epulatur, et in omni suo labore fruitur bonis, id Dei numeris est. Scio, quidquid facit Deus, id æternum esse, nec ei addendum, aut de eo detrahendum esse: facit autem Deus, vt metuetur. Quod fuit, iam est: et quod futurum est, iam fuit, repetitque Deus, quod fugatum est. Præterea videns ego sub sole, loco iuris et iustitiæ impietatem esse ac iniustitiam, cogito apud me, Deum et iustos esse et iniustos iudicaturum: nam aliquando omnium tempus erit et libidinum et operum. Apud me cogito, quod ad homines attinet, eos diuinitus ita destinatos esse, vt bestiarum esse videantur. Nam eadem est hominis et bestiarum conditio: vt hæc moritur, sic et ille: eodemque spiritu præditus est vterque, nec est, quo bestiarum antecellat homo, quum sit vterque vanus. Vterque eundem locum petit: vterque ex humo ortus, vterque in humum reuertitur. Quis scit, humani generis spiritus an sursum adscendat? aut bestiarum spiritus an subter terram descendat? Itaque video, nihil esse bonum, nisi vt lætetur homo in suis operibus, nam hoc est, quod consequitur. Quis enim eum perducatur eo, vt videat, quid sit post se futurum?

CAPVT IIII.

In insontes calumnia. Superuacuis mortalium labor. Grauis in solitudine cura. Præstanti hostium obedientia.

Rursum

d) nemini plures quam mihi delicias largitus est Deus, quo fit, vt iudicare possim hoc Dei munus esse, quippe qui sciam Deum auctorem esse meæ sapientię, quæ hæc quesita sunt, Vide Sap. 7. e) per omnem vitam suam. f.) qua ratione faciat ea, quæ facit.

Rursum videns ego tot iniurias, quæ sub sole fiunt, et eorum, qui opprimuntur, lacrimas, quos nemo consolatur, qui vi opprimuntur, nemine consolante, præfero equidem mortuos, qui iam obierunt, viuentibus, qui adhuc vitam agunt, et vtrisque præpono eos, qui nondum sunt, qui quidem malas res non videant, quæ sub sole fiunt. Video item, omnem laborem et actionis officium esse mutuam hominum inter ipsos inuidiam, quod etiam vanitas est et animi molestia. Stultus *a* manus suas complicat, et *b* suam ipsius carnem comedit. Præstat pugillus cum quiete, quam plena vtraque vola cum labore et animi molestia. Rursum video quiddam sub sole vanum, quod est aliquis solus, nullum successorem, ne filium quidem aut fratrem habens, qui tamen nullum laborandi finem facit, *c* oculo diuitiis infatigabili, et *d* cui laboro ego, meum defraudans genium? id quod etiam vanum est, et misera miseria. Præstant vni duo, quibus est bonum sui laboris præmium. Nam si ceciderint, alter alterum adleuabit. At cum solo male agitur, qui, si ceciderit, non habet alterum, qui se attollat. Adde, quod duo, si cubant, concalcescunt: at vnus quo pacto calefcet? Et si vincatur vnus, resistent duo, nec celeriter abrumpitur funiculus triplex. Præstat puer eruditus et sapiens regi seni atque stulto, qui iam nescit edoceri. Nam et ex carcere prodit, qui regnet, et est, qui in regno suo natus fiat pauper. Vidi mortales omnes, qui sub sole versan-

tur, *i* comitantes successorem puerum, qui patri successurus erat, adeo vt cum infiniti homines et **16** anteirent, et sequerentur, non tamen gauisuri, adeo hoc quoque vanitas est, animique molestia.

CAPVT V.

Vota præstanda. Iouana prouidentia. Inopum oppressio. Avaritia. Vexati seruitas. Locupletum cura.

Custodi *f* pedes tuos, quum diuinam ædem adis, et accede magis, vt audias, quam vt vesanorum victimas obmoueas, *g* qui nesciunt, quantum mali faciant. Noli temere ac celeriter verba aut **2** ore proferre, aut mente dictare apud Deum: nam Deus in cælo est, et tu in terris: quapropter vtere paucis verbis. Nam et in multa **3** sollicitudine somnium, et in multis verbis stulta vox interuenit. Quum Deo votum nuncupaueris, **4** noli committere, vt non soluas: nam *h* stulti accepti non sunt: tu, quod voueris, soluito. Satius est, **5** vt non voueas, quam vt voueas, neque reddas. Noli *i* ore tuo vt in **6** tui ipsius noxiam: neue dixeris, apud angelum imprudentia factum esse, ne offensus voce tua Deus manuum tuarum opus euertat. Nam **7** in multis verbis multa sunt *k* somnia atque vana: ergo Deum time. Si **8** pauperibus iniuriam fieri, et ius æquumque violari videris in prouincia, ne mirare licentiam: nam *l* sublimem sublimior obseruat, et hos alii porro sublimiores, omniumque in terra summus est ipse rex agri colendi. Qui pecuniam amat, **9** is pecunia infatigabilis est: et qui auat

a) piger est. *b*) famet. *c*) cupiditate, quoniam ea ex adpectu nasci solet. *d*) prima persona pro tertia, vt Prou. 23, 36. *e*) natus rex. *f*) gere te prudenter. *g*) impiorum sacra Deum irritant. *h*) qui quod vouerunt non soluunt, id quod stultitiæ est. *i*) scilicet vouendo. *k*) incipia. *l*) quum tot sint præfectorum in prouincia gradus, non mirum est, si rex prouinciæ, qui est omnium summus, non potest caucere, ne cui fiat iniuria.

- amat opes, fructu caret, quod etiam vanum est. Vbi multa sunt bona, multi sunt, qui ea comedant, nec aliud inde percipit eorum dominus, quam oculorum suorum ad-
 10 spectum. Dulcis est *m* laborantis somnus, siue paruum siue multum comederit: at *n* diuitem satieras dormire non sinit. Est miserum vitium, quod sub sole video, diuitiæ, quæ domino suo seruantur ipsius
 11 malo, quæ quidem diuitiæ miserissime pereunt, quum ille nihil
 12 habiturum genuerit filium, et quemadmodum egressus est ex matris utero nudus, sic iterum redeat, ut venerat: nec quidquam ex labore suo tollat, quod secum auferat.
 13 Id quod etiam miserum vitium est, quum profus, ut venerat, sic discedat, nihil utilitatis consecutus,
 14 qui laborauerit in ventum. Adde, quod per omnem vitam suam cibum capit in tenebris, multo cum tædio, morbo atque stomacho.
 15 Iraque quod bonum ego, quod pulchrum esse video, hoc est, ut epuletur, et per omnem vitam in omni labore, quem sub sole exantlat, fruatur bonis sibi a Deo donatis:
 16 nam eæ sunt eius fortunæ. Et sane cuiusque homini largitur Deus diuitias et opes, eique potestatem facit eas epulandi, et hac portione sua potiendi, suoque labore fruendi, hoc diuini muneris
 17 est. Nec enim multum recolat *o* vitæ suæ tempus, Deo ei animi voluntatem concedente.

CAPVT VI.

Tenacis diuitis erumna. Sapientie et insipientis paritas.

- E**st malum, quod sub sole video, et quidem frequens apud homines, videlicet quod alicui largitur Deus diuitias et opes et

gloriam, ita ut nulla re careat, quam animo possit expetere, nec eidem potestatem dat Deus vescendi illis, sed eis vescitur alienus, id quod vanum est, et miserum vitium. Si quis vel centum liberos gignat, et per multos annos ætatem vitæ suæ proroget, et idem non modo appetituum suum bonis non exfatur, verum etiam sepultura careat, dico, hunc deteriore conditione esse, quam abortum. Nam *p* hic qui et nequidquam venit, et in tenebras abit, cuiusque nomen tegitur tenebris, et ne solem quidem vidit aut nouit, quietior est, quam ille. At ille, quamuis mille iterumque mille annos vixerit, si bonis fructus non est, nonne eundem in locum abeunt ambo? Omnis hominis labor eius ori seruit, et est adpetentia inexplebilis. Nam stulto sapiens quid præstat? quid modestus, qui se scite gerit erga mortales? Potior est *q* oculorum adspectio, quam *r* animi progressio, quod ipsum quoque vanitas est, et animi molestia. Qui fuit, is iam est nominatus, et, cum fuisse hominem, notum est, nec potuisse, cum fortiori se contendere. Quum sint igitur tot res, quæ vanitatem augent, quid emolumenti consequitur homo? Quis enim nouit quid sit homini bonum in vita, toto eius tam friuolæ vitæ tempore quod umbræ ritu transfigit? Qui vero homini indicabit, quid ipsum sub sole sit futurum?

CAPVT VII.

Desideria coercenda. Ire furor vitandus. Omnium hominum impietas et peccatum. Vxoris male molestia. Mascularum aqutitas, mulierum improbitas.

Potius est bonum nomen, quam bonum vnguentum, et dies mortis

m) nam labor cibum conficit quamuis copiosum. *n*) quippe qui non labore *o*) suam miseriam, *p*) abortus. *q*) bonum quod cernitur et adest. *r*) quod speratur. *s*) mortem effugere.

mortis, quam suus cuiusque natalis. Præstat in lugubrem ire domum, quam in epularem: in eam, quæ cunctis hominibus finis est, quam quæ vitam in eorum corda insinuat. Præstat tædium risui: nam * per vultus tristitiam lætatur mens. Sapientum mens est in lugubri domo, stultorum autem in voluptaria. Præstat obiurgationem audire sapientis, quam si quis cationem stultorum audiat. Nam qualis est spinarum sub olla crepitus, talis est stulti risus. Atque hoc quoque vanum est, quod demerunt * iniuria sapientem, adimuntque dona menti. Præstat cuiusque rei extremum eiusdem principio: præstat animo lentus superbo. Ne esto animo irritabili: nam irritabilitas y in stultorum sinu posita est. Noli quærere, quid sit, cur superiora tempora fuerint meliora præsentibus: nam istud parum sapienter interrogas. Melior est sapientia, quam patrimonium, et z solem cernentibus vtilior. Nam in sapientiæ et pecuniæ præsidio hoc excellentior est scientia ac sapientia, quod vitam conseruat ei, qui eam habet. Adpice Dei opus, quod eiusmodi est, vt, quod ipse deprauat, nemo possit corrigere. Bono tempore ita esto in bono, vt malum tempus spesces: siquidem vtriusque vicissitudinem fecit Deus eo consilio, a ne quid in eo deprehendat homo. Omnia video in mea tam inani ætate: est, qui innocens in sua pereat innocentia: est, qui nocens duret in improbitate sua. Ne esto nimis innocens, neue nimium sapias, ne pereas. Ne nimium nocens, neue stultus esto, ne moriare b non tuo tempore. Expediit, vt hoc teneas, adeo vt hoc de manu non dimit-

tas: nam Dei metuens euadet omnia, sapientem decies magis 20 confirmat sapientia, quam esse in republica principem. Nam ne- 21 mo in orbe adeo iustus est, vt ita recte faciat, vt nihil peccet. Et- 22 iam ad omnia verba, quæ dicuntur, noli animum adplicare, ne ser- 23 uum tuum tibi imprecantem audias, quippe quum tute tibi conscius sis, te quoque sæpenumero aliis imprecatum esse. Hæc omnia 24 tentauit sapientia, conans sapientiam adipisci: sed ea procul abest a me. Longius hoc abest, et altius de- 25 mersum est, quam vt inueniri possit. Equidem versans animum 26 in sciscitanda, rimanda, vestiganda sapientia atque ratione, inque discenda stultorum improbitate et vesanorum insania, inuenio ego morte acerbiozem feminam, cu- 27 ius et mens retia sunt atque cæsces, et manus vincula, quam quidem, qui Deo carus est, euadit: qui autem improbus, is ab ea capitur. Ecce quid inuenerim, (inquit concii- 28 onator,) per singula rationem peruestigando, quam adhuc animo quæro, nec inueni. c Virum vnum ex mil- 29 le inueni: sed feminam in omni seminarum numero non inueni. Præterea ecce quid inuenerim, a 30 Deo homines factos esse probos, sed ipsos d multas quæsiuisse rationes.

CAPVT VIII.

Erga regem, atque Ionam obseruantia. Conatum humanorum vanitas. Vita gaudia. Abdita esse hominibus Dei opera.

Q Vis cum sapiente conferendus: et quis rerum explicatio- nem nouit? Hominis sapientia eius vultum illustrat, et adimig-
 Vu 2 ferita.

* tristitiam sequitur læticia. *) munera quæ dantur, vt alicui fiat iniuria. y) stultorum est propria. z) viuentibus. a) vt sciat nihil esse in hac vita certi, ideoque sit in omnem euentum paratus. b) ante iustum zui tempus. c) scilicet verum et dignum vici nomine. d) curiositate sua sibi malum constasse, qui quid bonum malumue esset, scire voluerit, gustato illo fructu.

2 feritatem. Suadeo, vt regis os
 obserues, et diuini iurisiurandi
 3 rationem habeas. Ne temere ab
 eius presentia recedito, ne in re
 mala perstato: nam quidquid ei li-
 4 ber, facit. Cum regis dicto con-
 iuncta est potestas, adeo vt ab eo
 5 nemo facti rationem quærat. Qui
 præceptum exsequitur, nescit rem
 malam: et tempus et ius nouit
 6 mens sapiens: nam quidquid li-
 bet, id et tempus et ius habet: quo-
 niam homo multis adfcitur malis,
 7 vt pote qui, quid futurum sit, igno-
 ret: nam futura quis ei significet?
 8 Nec vento imperat homo, vt ven-
 tum cohibeat, nec in diem mortis
 habet potestatem, nec in bello ar-
 bitrium, nec liberat impietas suos.
 9 Hæc omnia vidi, et animum inten-
 di in res omnes, quæ sub sole fiunt,
 dum interim dominantur homines
 alii in alios ad ipsorum malum.
 10 Itidem vidi impios, qui sepulti e-
 rant, disceserant, et ex sacro loco
 abierant, * commendari in vrbe, in
 qua sic egissent, quod etiam vanum
 11 est. Quia non celeriter editur in
 maleficos exemplum, propterea
 hominum generi plane est animus
 12 malefacere. Sed quamuis centies
 malefaciant improbi, et tamen du-
 rent, scio, tamen fore bene reli-
 13 giosos et Dei metuendos: impii
 autem non bene fore, nec eos ita
 diuinitatem acturos, vt non sit um-
 14 bræ similis, qui Deum non revere-
 antur. Est quiddam vanum, quod
 fit in terris, quod sunt insontes,
 quibus accidunt digna fontibus:
 rursumque fontes, quibus accidunt
 digna insontibus: quod etiam va-
 15 num esse dico. Itaque voluptatem
 proba, quod nihil est homini
 sub sole boni, nisi vt epulis et vo-
 luptati indulgeat, atque hoc saltem

labore suo in vita sua teneat, quod
 ei Deus sub sole concesserit.
 Quum animum ad sapientiæ cog-
 16 nitionem adpulissem, et ad confide-
 randam miseriam, quæ conringit
 in terris, adeo vt nec interdiu nec
 noctu somnum suis videant oculis,
 animaduerti, eiusmodi esse omnia
 Dei opera, vt non possit homo
 17 eorum rationem peruestigare, quæ
 sub sole fiunt, et quantumuis in
 perquirendo laboret, non tamen
 inueniat: et licet id discere statuat
 sapiens, non tamen inuenire possit.

CAPVT IX.

*Ignorans homo, quid ex meritis expectet.
 Finit omnibus vnus. Vita gaudia. Ignorans
 tui lei dies. Dignitas magna sapientie.*

NAM hoc totum in animo meo
 Nagitavi ac perserutatus sum,
 iustos ac sapientes eorumque
 opera in manu Dei esse, adeo vt
 b nec amorem homines, nec odium
 norint, quum sit eis plane perspi-
 cuum, eadem vsu venire cunctis.
 Eadem est iusti fortuna et iniusti,
 2 boni purique et impuri, sacrifican-
 tis et non sacrificantis, boni et im-
 probi, periuri et periurium reformi-
 dantis. Hoc in omnibus, quæ
 3 sub sole fiunt, malum est: quod vt
 est eadem omnium fortuna, sic ha-
 bent homines vitiiis et infania ple-
 nos animos, dum viuunt, deinde
 ad manes eunt. Etenim, (id quod
 4 optandum est,) viuus omnibus spes
 est: nam viuus canis præstat leoni
 mortuo. Siquidem sciunt viuus,
 5 se morituros esse: at mortui nihil
 sciunt, nec superest eis præmium,
 quippe deleta eorum memoria: et
 6 amor et odium ac inuidia eorum
 iam interiit, nec iam vllum habent
 vquam commercium cum eis,
 quæ-

d) ab eo alienaris. e) non magis potest impietas impios turari, quam homo ven-
 als imperare, cet. f) Hierosolyma. g) vt homines præ curis et miseria non
 possint dormire. h) ex euentu iudicari non potest, quis Deo carus, quis inuisus
 sit, quum sciret et bonis male, et malis bene sit, quumque omnibus æque mo-
 niendum sit.

7 quæcumque sub sole fiunt. I, v-
scere tuo pane lætus, et hilari men-
te bibe tuum vinum, postquam iam
8 accepta Deo sunt opera tua. Ha-
be semper candidas vestes, et vn-
guento delibutum caput sine inter-
9 missione. Fruere vita cum dile-
cta tibi coniuge, quamdiu durabit
ista inanis vita, quæ tibi sub sole
concessa est: quamdiu durabit, in-
10 quam, ista vanitas. Nam istud
est, quod in vita consequeris isto
labore, quem sub sole pateris.
11 Quidquid tibi facere licebit, facito
totis viribus: nam nec opus, nec
ratio, nec scientia aut sapientia est
apud inferos, quo tu discedis.
12 Rursum video quo sub sole nihil, nec
celeritatem ad cursum conferre,
nec fortitudinem ad bellum, nec
sapientiam ad victum, nec pruden-
tiam ad diuitias, nec scientiam ad
gratiam comparandam, sed tempus
et fortunam omnibus interuenire.
13 Nam neque suum fatum norunt ho-
mines: vtque pisces fallaci reti, et
aues laqueo capiuntur, sic homines
ipsi aduerso tempore irretiuntur,
14 oppressi inexpectato casu. Hoc
quoque video sapientiæ esse sub so-
15 le, quæ apud me magni est. Est
paruum oppidum, et in eo homi-
nes pauci, quod adgreditur rex ma-
gnus, obsidetque, extructis aduer-
16 sus id ingentibus machinis. In
eo reperitur vir ignobilis ita sapi-
ens, vt oppidum sua sapientia libe-
ret, et quum eius ignobilis nemo mem-
17 mor esset. Itaque dico ego, sa-
pientiam viribus esse præstantio-
rem, tametsi hominis ignobilis sa-
pientia sit contenta, nec eius ver-
18 bis obtenperetur. Sapientum
quieta dicta magis audiuntur, quam
19 clamor dominantis inter insipientes.
Præstat armis bellicis sapien-

tia, et improbus vnus multum bo-
ni perdit.

CAPVT X.

*Sapientis et inepti discrimen. Detracto-
res oculi. A rege puero miseria, felici-
tatis a contrario.*

L Etales muscæ odoratum vn-
guentum, paucula stultitia sa-
pientiæ et gloriæ excellentiam
corrumpens turpificat. Sapiens 2
dextram, stultus sinistram mentem
habet. Etiam in via stultus quum 3
ambulat, excors est, et se stultum
esse k fatetur omnibus. Si tibi suc- 4
censebit rexor, locum tuum ne de-
serito: nam tranquillum esse, ma-
gnis peccatis m medetur. Est quod- 5
dam malum, quod sub sole video,
quasi a dominantis imprudentia
profectum: euehitur stultus ad 6
magnum fastidium, quum diuites
sedeant humiliter: vidi seruos in
equis, quum principes homi serui-
liter ambularent. Qui fo-sam fo- 7
dit, in eam cadet: et qui sepe[m] dis-
sipat, eum mordebit anguis. n Qui 8
fata portat, in eis laborat: et qui
ligna findit, in eis æstuat. Quem- 9
admodum, si obtusum et impolita
superficie est ferramentum, etiam
robustos fatigat, ita o præstantiam
reddit efficacem sapientia. p Ser- 10
pente, si non incantatus mordeat,
nihil præstantior est lingua x. Sa- 11
pientis oratio gratiosa est: stultum
sua labra perdunt. Eius orationis 12
et initium stultitia, et extremum
misera vesania est. Quum stulti 13
multa verba faciant, nesciunt ho-
mines, quid sit futurum, quidque
sit eos secuturum, est eis in pertum.
7 Stultos suos fatigat labor, qui in 14
urbem ire nesciunt. Miserante, 15
terra, quæ iuuenem regem, et
VV 3 prin.

a) quum fuerit antea ignotus. k) palam facit. l) princeps, tranquillum te præ-
betor. m) veniam impetrat. n) grauiamunia grauiam labore sunt obeunda.
o) vires siac industria suas veluti ferrum sine acumine. p) aspidem inuicem, de quo
Pl. 58. 5. q) qui rei gressuam viam ignorat, is multum et frustra laborat.

principes habes : mane epulantes.
 16 Felicem te, terra, cuius et rex canos
 habet, et principes tempore cibum
 capiunt, virium, non potationis
 17 gratia. Pigritia vitiatur conti-
 gnatio : et manuum inertia perpluit
 18 domus. Ridendi causa fit panis,
 et vinum vitam exhilarat, et omnia
 19 domat pecunia. Ne per cogita-
 tionem quidem regi maledictio,
 20 nec in penetralis tui lecto diuitem
 detestator : nam vocem aeræ fe-
 rent aues, et rem enuntiabunt ali-
 geræ.

CAPVT XI.

*In egenos benignitas. Diuina prudentia.
 Ad probitatem cohortatio.*

1 **I** Ace tuum panificium in humo-
 2 rem : nam diuturnitate tempo-
 ris id inuenies. Imperti x vel
 septem aut etiam octo hominibus :
 y nescis enim, quid mali sit futurum
 3 in terris. z Quum plenæ sunt nu-
 bes, pluiam effundunt in terram,
 a et siue in austrum cadit siue in se-
 4 ptentriones arbor, quo loco cadit,
 ibidem manet. b Qui ventum ob-
 seruat, non ferit : et qui spectat
 5 nubes, non metit. Quomodo
 ignoras, quod venti vestigium,
 qualia sint in prægnantis utero os-
 6 sa : sic Dei opus ignoras, qui facit
 omnia. Et mane semen tuum se-
 mina, et vespere ne remitte ma-
 num, nescis enim, hocne an illud
 magis expediat, an vtrumque æque
 7 bonum sit. Et dulce lunen est,
 et suauis oculis est videre solem :
 8 sed quamuis multos viuat annos
 homo, et eos omnes cum voluptate,

si tamen meminerit, quam longa
 futura sit tenebrarum dies, quid-
 quid obtingit, est vanum. Fruere, 9
 iuuenis, adolescentia tua, et men-
 tem tuam exhilara tua iuuenili æ-
 tate, et animo tuo oculorumque
 sensui ac libidini indulge : sed scito,
 futurum, vt te Deus ob ista omnia
 iudicio sistat. Tolle ergo ex men- 10
 te tua ferocitatem, et ex tuo corpo-
 re scelus aufer : nam adolescentia
 et imperitia vana est.

CAPVT XII.

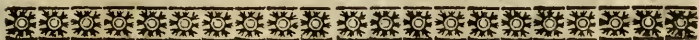
*Ione perpetuo finis memores. Rerum omni-
 am vanitas. Verborum grauioram virtus.
 Que tandem omnium finis partes.*

1 **E**T memento creatoris tui, dum i
 iuuenis es, antequam veniant
 mala tempora, accedantque an-
 ni, quibus te delectari neges, ante- 2
 quam c tenebrescat sol atque lux et
 luna et sidera, d redeantque post plu-
 uiam nubes, tum quum e domus 3
 custodes tremant, et nutabunt f mi-
 lites, et cesabunt inuinitæ s molæ,
 et caligabunt b spectantes per me-
 tus, et claudentur i fores extrin- 4
 secus, k cum exili sonitu molæ, et
 surgetur ad l quis vocem, et casæ
 erunt omnes m musicæ puellæ.
 Quum etiam alta et illisus in via 5
 timebuntur, et n florebit amygdalus,
 et o conuenient cicadæ, et peribit ad-
 petitus, discedente homine in æter-
 nam domum suam, et circumeunti-
 bus in vico lugentibus. Antequam 6
 p abrumpatur argentea catena, et
 quasfetur guttus aureus, et vrna
 frangatur ad scatebram, et conuas-
 setur ad foueam currus, redeatque 7
 puluis

1) non sobrios. 2) multæ regum aures. 3) fere humido loco, hoc est liberalis
 esto. 4) multis. 5) fieri potest, vt tu quoque aliquando egeas. 6) dum abun-
 das, largire. 7) mortuus largiri non poteris, vt lapsa arbor iam nequit in quam
 velit partem ferri. 8) qui ideo benigne non facit, quia futura ignorat, perinde
 facit ac si quis venti aut nubis metu serere aut meter dubitet. 9) senio cæcitas.
 10) tibi caligantes lacrimæ oculi. 11) manus. 12) crura. 13) dentes. 14) lumi-
 na. 15) labra. 16) dentibus parum mandentibus. 17) galli, hoc est, parum dor-
 miatur. 18) instrumenta vocis. 19) canities, 20) stridula et querula vox, 21)
 Hæc quatuor ego non intelligo.

puluis in terram, qualis fuerat, et spiritus ad Deum redeat, qui eum dedit. Vana vanitas (inquit concionator) omnia sunt vanitas. Præterea; qua excelebat concionator sapientia, docuit homines alia scitu digna, et quæ peruestigauerat, elocutus est, multas componens sententias. Studuit concionator inuenire placitura dicta et probam veracium dictorum scripturam. Sapientum dicta sunt quasi quidam

aculei, suntque collectores, ab vno pastore dati, quasi quidam adfixi stimuli. Ceterum, fili mi, edoctus esto: faciendi tot libros nullus est modus, et nimia anxietas corpus fatigat. In summa, omnibus auditis Deum metue, eiusque præcepta exsequere: nam hoc est omnium hominum. Etenim pro omne opus, quamlibet occultum, sistet ad iudicium Deus, tum bonum, tum malum.

CANTICVM CANTICORVM.

CAPVT I.

Christi et piorum carnis dialogus. Insectatores ecclesie domestici.

CANTICVM musicum, quod Solomonis est. Dis-suauiare me tui oris suauio: nam tui amiores sunt vino suauiores. Ad tuorum suauium vnguentorum odorem, (sufum vnguentum est tuum nomen,) te amant puellæ. Trahe me post te: curremus, introducet me rex in sua conclauiam, exsultabimus de te lætantes, recolendo tuos, quem probi amant, vino suauiores amores. Fusca quidem, sed tam venusta sum, puellæ hierosolymitanæ, quam sunt cedariana tabernacula, quam sunt vela solomonia. Ne hoc in me spectate, quod fusca sum, quoniam me sol adspexit: mei germani mihi irati me vinearum custodem statuerunt, quæ meam ipsius vineam non custodiui. Indica mihi tu, quem ex animo diligo, vbi pascas, vbi stabules in me-

ridie; ne pro me velata habear apud sociorum tuorum greges. Si istud nescis, o feminarum pulcherrima, egredere per balantum vestigia et pascas tuos hædos apud pastorum attegias. Equitatu meo inter pharaonias quadrigas adsimulo te, amica mea. Lepidulas habes inter inares genulas, inter monilia collum. Inares aureas tibi faciemus, vermiculatas argento. Quamdiu rex est in suo complexu, mea nardus suum reddit odorem. Myrrheum sertum est mihi meus micus inter meas pernoctans mammillas. Vua cypria est mihi meus amicus ex vineis engaddiensibus. O te formosam, amica mea, o te formosam columbinis ocellis. O te formosum, amice mi, ah amicum, ah vernantem nostrum lectulum, domus nostræ tigna cedrina, laquearia nostra pinea. Ego flos saronius, ego rosa vallium.

V u 4

CAPVT

p) Totius libri conclusio. Reddenda omnium ratio est, sed in altera vita. Nam id in hac vita non fieri, demonstratum est. q) meretrice, nam meretrices velantur. r) Est generosum aliquod genus vuz.

CAPVT II.

Christus Ilium, ecclesia rosa; vocem eius exaudiens. Ille idem columba.

1 **Q**ualis rosa inter spinas; talis est amica mea inter feminas.
 2 Qualis malus inter siluestres arbores; talis est meus inter iuuenes amicus, cuius in optata sedeo vmbra, cuiusque fructus est meo dulcis palato. Introducit me in cellam vinariam, et amoris velo tegit. Sustentate me lagunculis, substernite mihi mala: nam amore languedo. Sinistram meo capiti subiicit, et me dextra complectitur.
 3 Obtestor vos, hierosolymitanæ femine, per capreas et per ceruas agrestes, ne excitatum expergeficiatis amorem, donec ei libebit.
 4 Ecce vox aduenientis amici mei, per montes et colles exultim sapientis. Similis est amicus meus capræ aut hinnulo ceruino. En is post nostrum adsans parietem adspicit per fenestellas, per cancellos eminens, et surge, amica mea, (inquit adloquens me meus amicus)
 5 formosa mea, et ades. Nam ecce præterit hiems, euauit, abiit imber, adparent humi flosculi, cantandi tempus adest, et vox turturis auditur in nostra patria: ficus suos edit grosfulos, florentesque fragrant odore vites. Surge, mea amica, mea formosa, et ades.
 6 Mea columbula in petra forulis, in cochleæ latibulis, ostende mihi tum vulticulum, fac vt audiam tuam voculam: nam et voculam venustulam, et vulticulum habes lepidulum. Capite nobis vulpeculas, vulpeculas paruulas, vinearum vastatriculas, quum nostræ florent vineæ. Meus amicus meus est, et ego eius, pascentis inter rosas. Dum adslet dies, et fugiant vmbre, reuertere similitu, amice mi, capræ, aut hinnulo ceruino, per montes balthros.

CAPVT III.

Ecclesia sponso adnexa. Coniugatorum canticum. Christi Solomo typus.

1 **I**n lectulo meo noctu quæro, quem meus amat animus: quæro, nec inuenio. Age surgam, et vrbe[m], vicos, fora perlustrabo, quærens, quem meus amat animus, quem quæsitum non inueni. Nacta custodes, vrbe[m] perlustrantes: quem meus amat animus vidistisne? Donec paullulum eos prætergressa, inueni, quem meus amat animus, quem comprehendi, nec dimisi, quin eum in meæ materculæ domum, in meæ cubiculum genitriculæ introduxerim. Obtestor vos, hierosolymitanæ femine, per capreas, et per ceruas agrestes, ne experrectum excitetis amorem, quandiu libebit ei. Quid est id, quod exhalat ex silua quasi quædam fumi palmæ? ex suffitu myrrhæ atque turis, omnisque pulueris septariarii? Ecce eius, scilicet Solomonis, cubile sexaginta circumseptum militibus, Israelitarum fortissimis, qui cuncti gladios tenent, rei militaris periti, suum quisque ensem ad femur habentes contra pauorem nocturnum. Augustale sibi fecit rex Solomo ex libani lignis, cuius columnas fecit argenteas, solum aureum, purpuream sedem, eius medio amore instrato, hierosolymitanarum seminarum gratia. Prodite, et spectate, sionæ femine, Solomonem coronam gestantem, qua eum sua mater eius sponsaliorum et animi voluptatis die coronauit.

CAPVT IIII.

Sine macula cæcus fidelium. In suos fauor seruatoris.

1 **O**te formosam, amica mea, o te formosam, quæ columbinis habes ocellos, cincinulis interiectos; crines gregis capella-

pellarum similes, ex monte Galaa-
do enicantium. Tui dentes ton-
sas referunt ouiculas a lotione re-
centes, omnes gemelliparas, nulla
earum sterili. Coccineæ vittæ simi-
lia sunt tua labella: elegans orati-
uncula: malæ similes putaminis
meli punici cincinnulis interpositæ.
Cerviculam habes dauidicæ turreis
similem, propugnandi gratia con-
structæ, mille clipeis, omnibus
militum pharetris ex ea dependen-
tibus. Duæ istæ mammillæ duos
exprimunt gemellos hinnuleos ca-
preæ, pascentes inter rosas. Dum
adspirat dies, et fugiunt umbræ,
conferam me ad montem myrrhæ,
turiferumque collem. Tota bel-
la es, amica mea, expersque ma-
culæ. Mecum ex Libano, spon-
sa, mecum ex Libano venies, de-
spiciens ex Amani vertice, ex Se-
niris et Hermonis vertice, ex leo-
num lustris, et montibus tigrum.
Tu mihi cor vulnerasti, mea soror-
cula sponsa: tu mihi cor vulnerasti
altero ocellorum tuorum, altera
comarum tuæ cerviculæ. Quan-
to formosiores habes mamulas:
mea sororcula sponsa, quanto pul-
chriores habes mammulas vino, et
vnguenta quibusuis odoribus fra-
grantiora? Fauo manant tua la-
bella, sponsa, mellisquam habes
lactisquamque linguam, et vesti-
menta libanum odorem redolentia.
Conclusum pomariolum est, so-
rorcula mea sponsa, conclusum po-
mariolum, obsignatus fonticulus.
Tua plantariola sunt punicorum
viridariolum cuni pomorum fru-
ctibus cypriis atque nardo: nar-
dus, crocus, calamus, cinnamo-
mus, cum omnibus libaniis arbori-
bus, myrrha, aloë, vna cum præ-
stantissimis quibusque odoribus,
Fonticulus hortensis, puteolus a-
quæ viuæ, et ex Libano scatentes
riuuli. Surge, aquilo, ades au-
ster, adfla meos hortulos, fluant

eorum odores: intret meus amicus
in suos hortulos, et vescatur pomor-
um fructu suorum.

CAPVT V.

*Ad bonorum communicationem inuitata ec-
clesia. Huius paupertas. Ad puellus ipse
sponsus, et ad istum eadem.*

Venio in meos hortulos, foror-
cula mea sponsa: decerpo me-
am cum odoribus myrrham:
comedo meum melle fauum: bi-
bo meum cum lacte vinum: com-
edite sodales, potate, et amoribus
perfundimini. Ego dormio, vigi-
lante meo corculo: vox auditur
pulsantis amici mei. Aperi mihi,
mea sororcula, mea amricula, mea
columbula, mea perfecta: nam et
caput rore, et capillos nocturnis
plenos guttulis habeo. Exui me-
am tuniculam, quo pacto eam in-
duam? laui meos pedes, quo pacto
eos inquinabo? Immisit amicus
meus manum suam per foramen,
atque eo adfectu commota surrexi
adaperiendum amico meo, mani-
bus digitulisque meis myrrha ma-
nantibus, per annulos pesfuli trans-
fluente. Aperui equidem amico
meo, sed amicus meus sese subdu-
xerat, quo loquente exanimata
eum quasi, nec inueni, nec mi-
hi vocanti respondit. Nacti me
custodes, urbem peragrantes, ver-
berarunt, vulnerarunt, multiis
spoliarunt me custodes murorum.
Obtestor vos, hierosolymitanæ fe-
minæ, si meum repperitis ami-
cum, vt ei significetis, me amore
ægram esse. Quis est iste tuus
amator amicus? mulierum pulcher-
rima: quis est iste tuus amator a-
micus, vt tu nos sic obtestere?
Amicus meus candidus et rubicun-
dus est, vexillarius legionarius.
Caput habet obrizo auro simile:
crispam casariam coruo nigrio-
rem: oculos, quales sunt colum-
barum, quæ lacte lotæ manent a-
pud

- 13 pud plenos aquæ riuulos: malas habet areolis odoriferis, turriculis vnguentariorum similes: labra fluentibus excellenti myrrha
- 14 rosis: manus ei teretes aureæ, hyacinthis refertæ: venter pyxis eburnea, sapphiris operata:
- 15 crura columnæ marmoreæ aureis basibus innixæ: adspectus Libani similis, cedris præstantior: guttur suauissimum: denique totus est elegans. Is amicus, is amator meus est, hierosolymitanæ femina.
- 17 Quo iuit tuus amicus, mulierum pulcherrima? quo se contulit tuus amicus, vt eum conquiramus tecum?

CAPVT VI.

Sernatoris amor erga suos in cætu sancto. Vnica, perfecta, pacis amans ecclesia.

- 1 **M**EUS amicus in hortum suum descendit ad odoriferas areolas, vt in hortulis pascatur
- 2 legendis rosis. Ego amici mei sum, et meus amicus meus est, qui pascitur inter rosas. Tu Tirsa
- 3 formosior, amica mea, tu Hierosolyma venustior, tu agminibus formidabilior. Auerte tuos oculos ex meo conspectu, qui me sublimem tollunt. Tuus capillus
- 5 similis est gregis capellarum ex Galaado emicantium: dentes,
- 6 qualis ouicularum grex a lotionem recentium, quæ omnes gemelliparæ sunt, nulla earum sterili.
- 7 Putamini punici mali similes habes genulas cincinnulis intersitas.
- 8 Quum sint sexaginta reginæ et octoginta concubinæ, et innumeræ pedisequæ: hæc vna mea columbula, mea perfecta, hæc vna matercula stræ, hæc suæ genitriculæ lectissima est, quam videntes beatam prædicant mulierculæ, quam reginæ concubinæque laudant. Quæ est
- 10 ista, quæ emergit vt aurora, luna

pulchrior, sole præstantior, agminibus formidolosior? In nucum viridaria descendi, vt fluuiaticas viriditates, vt viderem, an florent vites, an florent punicæ. Inscientem me reddidit animus: meus Aminadabi quadrigarum similem. Reuertere, reuertere, Sulamitha, reuertere, reuertere, quote spectemus. Quid Sulamitham spectatis agminum choris similem?

CAPVT VII.

Ecclesie forma mirifica. Erga istam seruatoris amor.

Quam bella habes in soleis vestigia? puella nobilis. Femorum tuorum vertebræ similes sunt monilium operis artificis egregii. Umbilicus tuus pocillum est tornatile, non carens latice: venter aceruus tritici rosis cinctus. Duæ istæ mammulæ videntur gemelli duo hinnuli capræ. Cervicula qualis eburnea turricula: ocelli stagna hesebonia apud Bathrabbim portam; nasus formam habet turris libaniæ, spectantis Damascum versus. Capitulum habes Carmeli simile: capituli capillos regis purpuræ fistulis vincitæ. Quam formosa, quam bella es, amore delicatula. Ista tua statura palmæ similis est, mammæ vis. Volo per palmam ascendere, et eius ramos prehendere: et sint facie tuæ mammulæ tanquam vitæ, narium odor tanquam maiorum, et tuum guttur tanquam vinum bonum, quod amico meo recte fluit, dormitantibus labellis balbutienti. Ego sum amici mei, et ipse vicissim a me pendet. Ades, amice mi, exeamus rus, in villis pernoctaturi. Mane visemus vineas, visuri an germinauerint, an flores explicauerint vites, an flore-

1) velocissimam. *) mihi, qui tuus sum amicus: sed balbutit hic dormitans amator, et amicæ voces imitatur.

loreant puniçæ, Illic tibi meos
indulgebo amores. Mandragoræ
reddunt odorem, et pro foribus
nostris sunt omnis generis poma
um recentia tum vetera, amice mi,
quæ tibi reposui.

CAPVT VIII.

*Ecclesia per Christum docta, sustentataque.
In istam seruatoris amor. Ecclesia vinea
est fructum ferens uberiorem.*

VTinam^x esfes mihi quasi fra-
terculus, qui meæ mammas
materculæ luxisses, quem e-
go nacta foris distiuaiarer, neque
tamen adficereris contumelia.
Te ego ducens introducerem in
meæ materculæ domum: tu me
doceres, ego tibi odoriferum vi-
num, ego suauem puniçi succum
darem bibere: tu me tua sini-
stra capiti subiecta meo, tua com-
plecterere dextra. Obtestor vos,
hierosolymitanæ femiænæ, ne ex-
citatum expergefaciatis amorem,
quamdiu libebit ei. Quæ est ista,
quæ ex silua proficiscitur, amico
innixa suo? Sub malo te agitauit:
ibidem vbi te tua mater enixa,
vbi tua genitrix enixa fuit.
Admoue me tamquam sigillum tuo
pectori, tamquam sigillum tuo bra-
chio: nam tam potens est quam
mors amor, tam durus est cupidus
(feruor) quam oreus: eius spicula
sunt iouano inflammata igni. Non
aquæ multitudine exstingui, non
fluuuis obrui potest amor, adeo vt
si quis vel omnes suæ domus fa-
cultates ob amorem impendat, ta-
men y despectui sit. Est nobis par-
uula sororçula, quæ mammulas
non habet: quid faciemus nostræ
sororçulæ tum, quum de ea verba
fient? Si murus est, extruemus,
in eo arcem argenteam: sin foris
est, eam cedrinis compingemus ta-
bulis. Ego sum murus, et meæ
mammulæ sunt quasi turriculæ:
ita ei videor pacis inuentrix. Vi-
neam habet Solomo in Baalhamo-
ne, quam vineam custodibus ea le-
ge elocauit, vt singuli pro eius fru-
ctu mille pensitent argenteos.
Vinea mea, quam ob oculos ha-
beo, et mille tibi Solomo, et ducen-
tos eius fructus custodibus. Quæ
fedes in hortulis, attendunt socii,
fac vt tuam vocem audiam. Fuge,
amico mi, et capræ similis esto, aut
hinnuleo ceruino, per montes odo-
riferos.

x) vtinam te possem quasi fratrem sine cuiusquam suspitione deosculati, ita vt
nemo te propterea laederet. y) frustra labore. z) scilicet argenteos pendet.

SOLOMONIS SAPIENTIA.

IN SOLOMONIS SAPIENTIAM ARGUMENTVM.

Ad louam, et equitatem inuitatio De leto scelestorum verba. Veraseneſtus. Impiorum iudicium. Piorum equanimitas, ac merces. Deus personarum discrimen adſpernatur. Communis omnium fors. Laus, gubernatio, fructus ſapientiae. Solomo ſapientiam petens a Deo. Geſta in Israele per ſapientiam Iouana clementia, longanimitas. Noſcendi Iouam ratio. Idololatria. Iouana prouidentia. Idololatriae initia, damna. Idololatrarum calamitates. Iouae maiestas in puniendis improbitatibus. Aegyptiorum damna a Ioua. Hebraeorumque ſalus ex Aegypto.

CAPVT I.

Ioue iuſtitia quaerenda. Obſeruatione vitanda et mors.

AMATE iuſtitiam, rectores orbis: eſte Domini ſtudioſi, eum cum bonitate et ſimplicitate animi quaerentes: nam iis inuenitur, qui eum non tentant, eiſque pateſcit, qui ei non diffidunt. Etenim prauae cogitationes alienant a Deo, tentataque a potentia arguit inſipientes: ſiquidem in malitioſum animum non intrat ſapientia, nec habitat in corpore peccatis obnoxio. Sanctus enim diſciplinæ ſpiritus fugit dolum, et ab imperitis cogitationibus abigitur, et iniuſtitiae aduentu b conſutatur. Humanus enim ſapientiae ſpiritus non ſinet impunitum eum, qui verbis vtitur maledicis, quippe quum eius et crenum conſcius ſit Deus, et cordis verus inſpector, et linguae auditor, Nam Domini ſpiritus orbem replet, et omnia continens notitiam

habet vocis. Itaque qui iniuſta loquitur, latere non poteſt, aut vlttricem vitare poenam. Nam in impii calumnias inquiritur, eiusque dictorum auditio venit ad Dominum, ad eius coarguenda crimina: ſiquidem vltrix auris audit omnia, neque latet murmuris ſtrepitus. Cauete igitur murmur inutile, et a linguae maledictis abſtinetec. Nam clandestinum dictum non abit inaniter, et mentiens os animum interimit. ^d Ne adfectate mortem, errore vitae vestræ, neue perniciem arceſſite vestrīs operibus. Nam Deus mortem non fecit, nec viuentium interitu delectatur: quum omnia creauerit, vt eſſent, fueritque mundi origo incolumis, nullo infecta pernicioſo veneno, nec regnante in terris orco. Nam iuſtitia immortalis eſt L. Iniuſtitia autem mortis eſt conciliatio. G. Quam mortem impii manibus et verbis arceſſunt, et amicam arbitantes contabescunt, et cum ea

fec.
a) Deus potens. b) fugatur et homini inutilis redditur. c) adfectionum et cupiditarum. d) ne errate, aut peccate, quæ res vobis mortem adferat.

edus ineunt, quippe digni, qui sint
ius partium.

CAPVT II.

*Impii de morse verba. In viros bonos con-
filiū.*

Dicunt enim apud se non recte
ratiocinantes: brevis est et la-
boriosa vita nostra, nec vllum
remedium est contra hominis interitum,
nec cognitus quisquam est
ab orco reuersus. Nam et temere
nati sumus, et posthac erimus, per-
unde ac si non fuisset, utpote
quum, qui flatus nobis in naribus
est, fumus sit, et exiguam habea-
mus in cordis motione scintillam,
qua exstincta, in cinerem redigetur
corpus nostrum, et spiritus, ceu
inanis aer, diffundetur, et no-
men nostrum tempore veniet in
obliuionem, nec quisquam me-
morabit opera nostra, et præteri-
bit vita nostra tamquam nubis vesti-
gium, et sicut nebula radiis agitata
solis, et eiusdem calore grauata dis-
sipabitur. Est enim æuum no-
strum vmbra transitio, neque re-
gressum habet obitus noster, nempe
ita conclusus, vt nemo reuertatur.
Quare, agite, fruamur bonis
præsentibus, et rerum natura,
(dum est iuuenta,) nauiter vtamur.
Vino pretioso et vnguentis nos re-
pleamus, et neque nos prætereat flos
temporis: coronemur rosarum
calycibus, priusquam marcescant.
L. Nullum pratum sit, quod non
obeat nostra luxuria: G. nemo
nostrum nostræ sit exfors insolentia:
vbique voluptatis indicia re-
linquamus, quoniam hæc conditio,
hæc nostra fors est. Pauperes in-
fontes opprimamus, viduis ne par-
camus, neue longæuos senum ca-
nos reuereamur. Quin si nostra vis
iustitiæ lex esto: quandoquidem

quod infirmum est, inutile argui-
tur. Insidiemur iusto, quando. 12
quidem nobis est incommodus, et
nostris aduersatur operibus, nobis
peccatas in legem exprobrans, et di-
sciplinæ nostræ delicta culpans.
Dei cognitionem profitetur, et sese 13
Domini natum nominat. Nostra 14
cogitata coarguit, nobis vel adspe-
ctu grauis, quippe quum eius vita
sit aliis dissimilis, et dispar institut-
tum. Pro adulterinis habemur 15
ei, abstinetque a nostro commer-
cio, tamquam ab impura re. Iu-
storum exitum beatum prædicat, et
patrem gloriatur Deum. Videat 16
mus, an sit eius oratio vera, et,
quid sit ei euenturum, experiamur.
Nam si iustus est Dei filius, ille ei 17
succurret, eumque ex aduersario-
rum manu liberabit. Contume- 18
lia cruciatuque eum exploremus,
vt eius modestiam cognoscamus, et
de patientia iudicemus. Infami 19
morte eum condemnemus: ita e-
nim ex suis ipsius verbis tractabi-
tur. Hæc cogitant, et falluntur. 20
Cæcauit enim eos sua prauitas, nec 21
diuina arcana norunt, nec sancti-
monia mercedem sperant, neque
intemeratorum animorum præni-
um perspiciunt. Nam Deus ho- 22
minem ad immortalitatem creauit,
et suæ ipsius naturæ imaginem fecit.
Verum diaboli inuidia mors in 23
mundum intrauit, quam, qui sunt
illius partium, experiuntur.

CAPVT III.

*Martyrum beatitas, et stipendium. Impre-
btorum premia.*

AT iustorum animæ in manu
Dei sunt, nec eos cruciatus at-
tingit. Videntur quidem in- 2
sipientum iudicio mori, et putatur
malus eorum exitus, et discessus
a nobis calamitosus, quum salui
sint.

*) neque frustra præterire patiamur amœnissimam æui partem. f) sic volo, sic iubeo, sit pro ratione voluntas. g) adparebit, an sit patiens et ad extremum beatus, quemadmodum prædicat.

CAPVT III.

Piorum et impiorum stirps. Non ex aetate senectus, sed ex prudentia. Prauorum iudicium. Iustorum finis.

- 3 **S**unt. Nam in hominum conspectu si cruciantur, eorum spes est immortalitatis plena, et leuiter castigati magna bona consequuntur.
- 4 **S**iquidem Deus eos explorat, et se dignos inuenit: eos tanquam aurum in fornace explorat, et tanquam solidum sacrificium acceptos
- 5 **h**abet. Itaque, quo tempore habebitur eorum cura, effulgebunt, et vt in stipula scintillæ discurrunt.
- 6 **I**udicabunt gentes, et populis imperabunt, regnante in eos Domino in sempiternum: quo qui freti sunt, ii verum intelligent, et fideles ei in caritate adherent. Etenim gratia et pax continget eius piis, et eius electorum cura habebitur. At impii dignas suis conatibus poenas dabunt, qui et Deum neglexerint, et a Domino defecerint. Nam qui sapientiam et disciplinam despiciunt, miseri sunt, eorumque et vana spes est, et casti labores, et opera inutilia. Eorum et vxores amentes sunt, et liberi nequam et genus execrandum.
- 11 **E**st enim felix sterilis intemerata, quæ flagitiosum cubile non nouit: ea fructum consequetur, quum habebitur animorum cura. Item spado, qui neque crimen re ipsa commisit, neque contra Dominum nequiter cogitauit. Dabitur enim ei exinimum fidei munus, et sors in Domini fano iucundissima. Bonorum enim laborum gloriosus est fructus, et prudentiæ radix imperdita. At adulterorum liberi sunt imperfecti, et nefarii concubitus progenies aboletur. Etenim siue diutina vitæ sunt, nihili fiunt, estque ad extremum eorum ingloria
- 17 **s**enectus; siue celeriter inoriuntur, nec spem habent, nec animaduersionis tempore solatium. Siquidem iniusti generis tristes sunt exitus.

Potior ^b est cum virtute sterilitas, quum virtutis sit immortalis memoria, quippe quæ et Deo nota sit, et hominibus, qui et præsentem imitantur, et absentem desiderant: quæ in mundo coronata triumphat, ⁱ victo immortalium prætorum certamine. At impiorum multigena multitudo non peruenit ad frugem, nec ex adulterinis propaginibus alte radices agit, neque solidum iacit fundamentum. ^k Licet enim ramis ad tempus egerminet, tamen infirme posita concutitur ventis, et eorum vi eradicatur, imperfecti circum rami defringuntur, eorumque fructus inutilis, intemptius esui, et ad nihil idoneus est. Nam ex nefariis concubitibus nati liberi nequitæ testes sunt aduersus parentes, tum quum in eos inquiritur. ^l At iustus, quamuis præmature obeat, in quiete est: siquidem honesta senectus non temporis longitudine, nec annorum numero metienda est: quin hominibus canities prudentia est, et senilis ætas intaminata vita. Quum Deo placeret ille, amatus est: et quum inter fontes viueret, sublatus est: raptus, ne eius sensum immutaret prauitas, aut animum fallacia deciperet. Fascinum enim vanitatis honesta abolet, et cupido vaga sinceram mentem immutat. Defunctus breui ^m longa tempora compleuit, vtpote quum Deo placeret eius animus, ideoque prosperauit e medio malitiæ. Id quod videns vulgus hominum, non cogitat et animaduertit, hoc ipsum beneficium et misericordiam in illius pios esse, et eius electorum causa fieri. Condemnat autem

mor-

b) Vide Ecclesiastici 16, 4. i) adepta certaminis immortalia præmia.

k) Impiorum conditio. l) Piorum exitus. m) perinde est ac si diu visisset.

mortuus iustus viuentes impios, et
 iuuentus exacta celeriter longæ-
 uam iniusti senectutem. Viden-
 tes enim sapientis exitum, non a-
 nimaduertunt, quid de eo statue-
 rit, et cur eum in tuto collocauerit
 Dominus, sed id videntes spernunt.
 Verum deridebit eos Dominus, et
 postea turpiter lapsi, æterna inter
 mortuos adficiuntur ignominia.
 Nam ille eos vesanos præcipites
 franget, et a fundamentis conuellet,
 ita vt funditus solo æquati, sint in
 dolore, perdita eorum memoria.
 Vadent peccatorum suorum cogita-
 tione pauidi, suisque sceleribus co-
 ram conuincuntur.

CAPVT V.

*Contra insectantes piorum æquanimitas.
 Vana improborum spes. Iustorum præ-
 mia.*

Tunc stabunt multa cum auda-
 cia iusti in eorum conspectu,
 qui eos presferint, eorumque
 labores labefactauerint: o quo illi
 viso, graui metu percellentur:
 et eorum inopina salute attoniti,
 dicent apud se pœnitentes, et præ-
 spiritus angustia gementes: Hi
 sunt, quos nos aliquando risui ha-
 buimus, et contumeliosos diceremus.
 Dementes, qui eorum vitam puta-
 uimus insaniam, et exitum inho-
 nestum. Ergone diuis adnumera-
 ti, sanctorum consortes sunt?
 Ergo nos a veri via deerrauimus,
 neque nos iustitiæ lumen collustra-
 uit, neque nobis sol ortus est pru-
 dentia. Perniciosi iniustitiæ viis
 plane incedentes, inuias peragra-
 uimus solitudines, ignari domini-
 cæ viæ. Quid nobis superbia
 profuit? quid diuitiæ cum arrogan-
 tia contulerunt? Præterierunt
 omnia illa tamquam umbra, aut
 prætercurrens nuntius: tamquam
 nauis fluctuantem aquam perme-
 ans, cuius elapsæ vestigium inuenire

non est, aut meatus notam in flu-
 ctibus. Aut sicut auis aerem per-
 uolantis nullum exstat meatus indi-
 cium: sed verbere pennarum fla-
 gellata leuis aura, et stridente vî
 sulcata, motis alis permeata est, nec
 vllum deinde signum itineris exstat
 in ea. Aut vt coniecto ad scopum
 telo sectus aer protinus in seipsum
 denuo coit, ita vt, qua illud trans-
 ierit, nesciatur: ita et nos nati
 defecimus, et virtutis signum nul-
 lum ostendere valentes, in prauit-
 ate nostra confecti sumus. *L. 14*
 Talia dicunt apud inferos, qui pec-
 carunt. *G.* Nam impiorum spes
 est, vt vento sublata lanugo, vt spu-
 ma tenuis agitata procellis, vt fu-
 mus vento diffusus, et vt hospitis
 vnius diei memoria præterit. *At 16*
 iusti in perpetuum viuent, habent-
 que in Domino positam mercedem,
 eorum curam gerente Supremo.
 Ideo regnum præclarum adipiscen-
 tur, et de Domini manu diadema
 pulcherrimum: is enim eos sua
 dextra proteget, et *L. sancto G.*
 brachio defendet. Sumet arma
 turam suæ vehementiæ, et rerum
 naturam armabit in hostium vltio-
 nem. Induet iustitiæ lorica, et
 aperti iudicii galeam vestiet. *Su- 20*
 met inexpugnabilem sanctitatis cli-
 peum, et seueram iram acuet in
 ensam, ipseque adeo mundus
 vna cum eo dementes oppugnabit.
 Ferentur collimantia iacula fulgu-
 rum, et tamquam ex decenter cur-
 uato nubium arcu in scopum defilli-
 ent, ac ex lapidante furore grandines
 plenæ iacentur. Szuiet in eos
 aqua maris, et amnes exundabunt
 acerrime: eis aduersabitur vehe-
 mens ventus, eosque procellæ mo-
 re ventilabit, atque ita vniuersum
 orbem depopulabitur iniustitia, po-
 tentumque sedes euertet maleficientia. *L.*

CAPVT

n) scilicet iusta, et cum virtute coniuncta. o) Impiorum pœnis?

CAPVT VI.

Ad principes cohortatio pro iustitia colenda, et sapientia. Personarum rationem habens nullam Ioua.

1 **P**Otior est sapientia, quam vires, et vir prudens, quam potens. *p* G. Quapropter audite, reges, et attendite: discite, rectores finium terræ. *A*uscultate, qui multitudini imperatis, et vobis in gentium turbis placetis. Vobis sane a Domino imperium, a Supremo potestas est data, qui vestra et facta excutiet, et consilia examinabit, quod quum essetis eius regni ministri, non recte iudicaueritis, neque legem exsecuti fueritis, neque vos geseritis ex Dei voluntate. Ille vos horribiliter et celeriter inuadet: nam in excellentissimos quosque seuerissimum exercebitur iudicium. Etenim infimivēnia digni sunt: at in potentes potenter animaduertetur. Nec enim personam reformidabit Dominus omnium: nec magnitudinem reuerberitur: quippe qui idem et paruos fecerit et magnos, et omnium æque curam agat. Potentes autem vehementem quæstio manet. Ad vos igitur, o tyranni, verba facio, vt discatis sapientiam, neque delinquatis. Nam, qui sancte sanctimoniam seruauerint, sicut sancti, et qui eam didicerint, habebunt, quo suam causam defendant.

12 *Q*uare studete meis dictis, et erudiri cupite. *p* Præclara est, et quæ numquam marcescat, sapientia, et facile a suis amatoribus cernitur: et a quibus quæritur, ab eis inuenitur. Vltro se cupidus offert cognoscendam, nec eius causa vigilantibus laborandum est: adsidentem enim foribus suis inueniet. Nam de ea vel cogitasse, prudentiæ perfectio est: et qui propter eam vigilauerit, cito securus erit. Nam se dignos ipsa circumeundo quærit, eisque per vias

comiter adparet, et omni studio occurrit. Eius enim initium est verissima disciplinæ cupiditas: disciplinæ cura, caritas: caritas autem est eius legum conseruatio: legum cura est integritatis confirmatio: integritas Deo propinquum facit: ita sapientiæ cupiditas perducit ad regnum. Quamobrem si solis et sceptris, o tyranni populorum, delectamini, colite sapientiam, vt perpetuo regnetis. Quid sit autem sapientia, et quomodo orta, referam, nec vos arcana celabo, sed eius cognitionem a prima origine vestigabo, palamque faciam, neque veritatem præteribo. Neque vero cum inuidia tabidis versabor, vt qui sint expertes sapientiæ. Sapientum autem multitudo salus est humani generis: et prudens rex est populi firmamentum. Quapropter verbis meis erudimini, et proderit vobis.

CAPVT VII.

Omnium fors vna manens. Sapientiæ laudationes.

SVm autem ego quoque mortalis homo, similis omnium, et primigeno prognatus, ac in matris aluo corpus conformatus: decem mensibus, ex sanguine ac semine viri coagulatus, cum voluntate comitata concubitus. Natus autem communem aerem hausi, et in eiusdem naturæ terram delapsus, primam vocem, æque ac omnes, flebilem edidi, in fasciis educatus atque curis. Nullus enim rex aliud habuit nasceredi primordium, estque vnus omnium in vitam ingressus, et idem exitus. Propterea optanti mihi et oranti prudentia data est, et sapientiæ spiritus obuenit, quam ego sceptris et solis antepono, et diuitias, si cum ea conferantur, nihil facio, neque

ue pretiosas gemmas cum ea comparandas duco. Nam onine autum cum ea collatum tenuis arena est: et præ ea argentum pro luto lucendum. Hanc ego supra vaetudinem et formam amo, eamque habere malo, quam lucem, quippe cuius splendor sit inexstinus. Cum ea autem mihi cuncta simul bona, et eius opera imensa diuitiæ euenerunt, quibus omnibus delectatus, quod hominum auctor esset sapientia, quum iam horum matrem esse ignorassem. Et sedulo didici, et liberatiter impertio, nec eius opes celo. Nam is est inexhaustus hominibus thesaurus: quo qui vtuntur, ii eum Deo coeunt in amicitiam, ob dotarum dotes commendati. Mihi quidem dedit Deus, vt sententiose oquerer, et iis digna, quæ mihi concessa sunt, cogitarem: quippe qui et sapientiæ sit auctor, et sapientum moderator. Etenim in eius manu et nos sumus et sermone nostri, omnisque prudentia et artium peritia. Is enim mihi delit rerum cognitionem verissimam, vt sciam mundi statum, et elementorum effectioem. Principium et finem et medium temporum, solstitiorum vicissitudines, et tempestatum mutationes, annorum orbem, et siderum situs, et naturas animantium, et bestiarum animos, et ventorum impetus, et ratiocinationes hominum, et stirpium differentias, et radicum vires: denique, quæcumque vel occulta sunt, vel aperta, noui, vt pote quum me omnium opifex docuerit sapientia. Inest enim in ea spiritus sagax, sanctus, vnigenus, multiplex, subtilis, agilis, expeditus, incontaminatus, clarus, innocuus, boni studiosus, acutus, inextinguibilis, beneficus, humanus, fixus, firmus, securus, omnipotens, omnia contemplans, et omnes mentium puros tenesque spiritus

obiens. Nam quouis motu mobilior sapientia omnia præ puritate penetrat, obitque. Est enim quidam vapor diuinæ potentia, et sincera gloria omnipotentis effluentia, quo fit, vt nihil in eam cadat polluti. Est enim lucis æternæ splendor, et intaminatum actionis Dei speculum, et imago bonitatis eius. Et quum sit vna, omnia potest: et in seipsa permanens, omnia renouat: et per sæcula in sanctas animas migrans, Dei amicos et vates efficit. Nihil enim amat Deus, nisi sapientiæ contubernalem: nam ea sole speciosior est, et omnem siderum compositionem superat, lucique comparata præstantior inuenitur: siquidem illi succedit nox: at sapientiam non vincit improbitas, quin ea ab extremo ad extremum valentior peringat, et cuncta probe administrat.

CAPVT VIII.

Sapientia dignitas, in omnibus rebus gubernatio, sapientiæ fructus.

Hanc ego a teneris adamans quæsiui, et mihi sponsam ducere studui, eius pulchritudinis amore captus. Ea generositas est gloriose, Dei conuictu vtens, et omnino adamata Domino. Est enim Dei scientiæ antistes, et eiusdem operum præses. Quod si diuitiæ res est in vita expetenda, quid sapientia locupletius? quæ efficit omnia. Quod si operatur prudentia, quis ea in rerum natura magis est artifex? Quod si quis iustitiam amat, iustitiæ labores virtutes sunt. Temperantiam enim edocet et prudentiam, iustitiam et fortitudinem, quibus nihil est hominibus in vita vtilius. Sin quis multarum rerum peritiam expetit, hæc et antiqua nouit, et futura conicit: sermonum fallacias et obscurarum

quaestionum solutiones callet:
 monstra prodigiaque praenoscit,
 et temporum ac tempestatum e-
 10 uentus. Hanc ergo mihi ad vi-
 ta societatem adsciscere decreui,
 sciens, mihi bona daturam consi-
 lia, et curarum ac doloris leni-
 11 mento futuram, per quam et
 gloriam apud vulgus, et honorem
 apud seniores consequitur iuuenis.
 12 Acutus inueniar in iudicio et in
 conspectu potentum admirandus,
 13 L. principibus me coram stupentibus,
 G. qui me et tacentem manebunt,
 et loquentem attendent, plu-
 14 ribusque diserente me manu
 ori admouebunt. Per hanc con-
 sequar immortalitatem, et aeter-
 nam posteris memoriam relin-
 15 quam. Administrabo populos,
 mihi que gentes subiicientur, me
 vel auditum horrendi metuent ty-
 ranni, et vulgo bonus et bello for-
 tis exstabo: et in ea domum me-
 16 am ingressus, adquiescam. Nihil
 enim acerbitatis aut doloris habet
 eius commercium atque conuictus,
 sed delectationem ac latitiam.
 17 Haec apud me cogitans et animo
 perpendens esse in sapientiae co-
 18 gnatione immortalitatem, inque
 eius et amicitia iucundam delecta-
 tionem, et manuum laboribus in-
 exhaustas diuitias, et collocutio-
 nis exercitatione prudentiam, et
 sermonum communicatione clari-
 tatem, conabar circumiens eam
 19 mihi cooptare. Eram autem puer
 bene natus, et bona indole praedi-
 tus, quin etiam bonus ipse inta-
 minatum corpus nactus eram.
 20 Sed intelligens, me non aliter illi-
 us fore copotem, quam si Deus
 dedisset, (quod quidem erat pru-
 dentiae, scire cuius esset benefi-
 21 um,) interpellavi Dominum, eum-
 que orans sic toto corde locutus
 sum.

CAPVT IX.

*Ad Iouam Solomonis oratio pro sapientia
 obtinenda.*

Deus patrie et misericors Do-
 mine, qui cuncta tuo iusu
 fecisti, tuaque sapientia ho-
 minem fabricatus es, vt creatis a te
 rebus dominaretur, et orbem
 sancte iusteque administrans, recto
 animo iudicium exerceret, da
 mihi adfectatricem solii tui sapi-
 entiam, neue me ex tuorum cul-
 torum numero reicias, qui tu-
 us sum seruus, ancilla tua natus,
 homo infirmus, xui breuis, et iu-
 dicioium legumque pericia minor.
 Quamuis enim sit aliquis in homi-
 num genere perfectus, absente qui-
 dem ista sapientia, nihili est ha-
 bendus. Tu me tui populi re-
 gem tuorumque liberum iudicem
 delegisti: tu iusisti templum æ-
 dificari in sacro tuo monte, et in
 vrbe tuæ habitationis aram, ad imi-
 tationem tui sacri tabernaculi,
 quod iam olim præparasti: et v-
 na tecum operum tuorum conscia
 sapientia, quæ, quum mundum
 conderes, aderat, scitque, quid ac-
 ceptum tibi, quid rectum sit in tuis
 præceptis. Manda eam ex sacris
 cælis, et a tuo glorioso solio: mit-
 te eam, vt mihi præsto laboret,
 intelligamque, quid tibi sit gratum.
 (Nouit enim illa et perspiciet om-
 nia,) quæ mihi in meis actionibus
 ita prudenter præeat, et in sua glo-
 ria me custodiat. Vt accepta sint
 opera mea, tuumque populum iu-
 ste administrem, et sim mei patris
 solio dignus. Nam quis homo
 cognoscat Dei consilium? aut quis
 perspiciat, quid velit Deus? Sunt
 enim mortalium cogitationes mise-
 ræ, periculosæque nostra cominen-
 ta: quippe quum mortale corpus
 animum grauet, obruatque men-
 tem terrestre vas, adeo vt vix
 multa cum cura contemlemur ter-
 restria, et, quæ sunt in manibus,
 ægre inueniamus: tantum ab-
 est, vt cælestia quisquam peruesti-
 gare possit, aut consilium tuum
 cognoscere, nisi tu sapientiam de-
 deris

deris, sanctumque tuum spiritum ex alto demiseris, ut ita terrestrium mores corrigantur, et quæ tibi grata sint, doceantur homines, sapientiaque conferuentur.

CAPVT X.

Sapientia virtus, in impium vit. In desertores ipsa sapientia. Iusti adisti securitas. Populi merentis in sapientia quies. In Hebræos merita sapientia.

Hæc primigenium generis humani patrem solum creatum conseruauit, et a suo delicto vindicauit, eique potestatem dedit in omnia dominandi. Sed ab ea quum irate defecisset iniustus, pœnas ob interemtum fratrem capitales dedit. Propter quem inundatam terram denuo seruauit sapientia, in vili ligno iustum gubernando. Hæc inter improbitatis consensum gentium confusarum iustum agnouit, et inculpatum Deo tutata est, ac ut erga filium animata firmum conseruauit. Hæc iustum pereuntibus impiis liberauit, elapsum ex demisso in quinque vrbes incendio, quarum etiamnum nequitia testimonium perhibet fumans solum, et imperfectæ tempestiuitatis fructum edentes stirpes, et contumacis animæ monumentum, posita falis statua. Nam, neglecta sapientia, non solum detrimenta passi sunt, dum honesta ignorant, verum etiam vesaniæ reliquerunt in vita iudicium, ut in quibus lapsi sunt, in his ne latere quidem possint. At sapientia cultores suos ex laboribus liberat. Hæc profugum ob fratris iram iustum rectis deduxit viis, ei diuinum regnum ostendit, sanctorum cognitionem dedit, suppeditauit in ærumnis, et eius laboribus copiam suggesfit, per fraudem oppresso adfuit, eum locupletauit, contra hostes con-

seruauit, ab insidiantibus tutata est, et ardui certaminis victorem præstitit, ut intelligeret, omnium potentissimam esse pietatem. Hæc venditum iustum non reliquit, sed a peccato defendit: cum eo in antrum descendit, nec eum in vinculis deseruit, eousque ut ei regni scepra attulerit, et in suos tyrannos potestatem mendacesque ostenderit eius criminatores, et ei gloriam conciliauerit æternam. Hæc piuum populum inculpatamque progeniem ab infesta gente liberauit, ingressa in animum cultoris Domini: formidandis regibus cum miraculis ac ostentis restitit: piis laborum suorum mercedem soluit: eos mirabili via duxit, eis et tegumentum interdium, et sideream flammam noctu præbens. Eos mare rubrum traduxit, et per vastas traiecit aquas, ac eorum hostibus demersis, ex imis emisit vendis. Itaque iusti impios deprædati, tuum sanctum, Domine, nomen cantarunt, et inuictam manum laudarunt vno consensu, quandoquidem mutorum os aperuit sapientia, et infantium linguas reddidit expeditas.

CAPVT XI.

Erga Israelitas beneficia per sapientiam. Fontes aquarum profusi. Trepidati Israelitarum. Omnipotentia Ioue, et in omnes clementia. Deus omnium animarum amator.

Succesum dedit eorum operibus: sancti vatis opera iter fecerunt per incultam solitudinem, et in inuis locis tentoria fixerunt, aduersariis restiterunt, hostes vlti sunt. Quum te sitientes inuocassent, data est eis rigida caute duroque saxo aqua, fitisque remedium. Quibus enim puniti sunt eorum hostes, licet potionis penuria, iisdem abundantes ipsi recreati sunt, iisdem

X x 2.

a) quoniam metuit Adamus Deum (quæ vera est sapientia) non perit. b)

Cainus.

dem in sua penuria benigne donati
 5 sunt: quum quidem illi pro per-
 enniss fonte fluminis, sanguine cru-
 ento perturbati sunt, ad arguen-
 dum de occidendis infantibus edi-
 6 ctum: at his vberriam aquam
 præter spem dedisti, ostendens per
 illam sitim, quemadmodum L. et
 tuos extolleret, et G. aduersarios
 7 punires. Quum enim rebus ad-
 uersis adficerentur, (quamquam
 clementer castigabantur,) cognoue-
 runt, quam iracunde pœnis cruci-
 8 arentur impii. Siquidem hos
 tamquam pater castigans probasti:
 9 De illis autem, tamquam rex seue-
 rus, damnatis supplicium sumpsisti.
 10 Et absentes autem et præsentis æ-
 que torquebantur, duplici dolore
 correpti, et præteritorum memoria
 11 gementes. Quum enim audirent,
 dum ipsi cruciantur, illis benefieri,
 12 sentiebant Dominum. Quem e-
 nim expositum olim abiectumque
 13 deridentes repudiauerant, eum-
 dem in extremo rerum euentu ad-
 mirati sunt, quum siti longe alia,
 14 quam iusti, laborarent. Pro vesani-
 nis autem improbisque eorum
 cogitationibus, quibus decepti bru-
 tos serpentes, vilesque bestias cole-
 15 bant, tu eis brutorum animalium
 multitudinem vltionis causa im-
 misisti, vt intelligerent, per quæ quis
 16 peccat, per eadem puniri. Nec
 enim nequibat omnipotens manus
 tua, quæ mundum ex informi ma-
 teria condiderat, illis immittere
 vrsorum multitudinem, aut audaces
 leones, aut noui generis furore
 plenas ignotas bestias, aut igniuo-
 mum spirantes flatum, aut fumi
 crepitum efflantes, aut horrendis
 17 per oculos scintillis fulgurantes,
 quarum non solum noxa illos con-
 ficere posset, verum etiam adspe-
 18 ctus perterritos perdere. Adde,
 quod sine his vno flatu deiici pote-
 rant, vrgente pœna, ad flatu potentia
 19 tuæ ventilati. Verum omnia mo-

do numeroque et pondere tempe-
 rasti. Nam multum posse tibi
 semper licet, et inuicti roboris bra-
 chium habes. Siquidem tibi per-
 inde est vniuersus orbis, ac statera
 momentum, aut matutina gutta
 roris, ad terram delapsa. Sed
 omnium misereris, qui omnia pot-
 es, et hominum peccatis ignoscis,
 vt redeant ad frugem. Amas enim
 res omnes, nec eorum quidquam
 inuisum habes, quæ fecisti: nihil
 enim fecisses, si quid odisses: ne-
 dum, vt possit aliquis, inuito te,
 manere, aut iniusu tuo conseruari.
 Parcis autem omnibus, quoniam tua
 sunt, amator animarum, Domine.

CAPVT XII.

*Spiritus in cunctis. In priscos impios Io-
 ua. Nemo facti iouani repositens ratio-
 nem. Deus vnicus, castigans et suos,
 acris etiam alienos. Contumacium ca-
 lamitates.*

NAm incorruptus iste spiritus
 2 inest omnibus, per quem
 delinquentes paulatim arguis,
 et eorum, in quibus peccant, sub-
 monens, castigas, vt liberati vitiis,
 tibi fidem habeant, Domine. Et
 3 enim priscos illos tuæ sacrae terræ
 habitatores exofus, quod deterrima
 veneficiorum facinora, nefariaque
 sacra facerent, liberumque cæ-
 4 fores immisericordes et cruentas
 scelerosasque dapes eorum, qui hu-
 manorum corporum viscera vesce-
 bantur, et fanaticos sacerdotes,
 5 et parentes et indefensarum anima-
 rum interfectores interficere vo-
 luisti per maiores nostros, vt di-
 6 gnam Dei cultorum coloniam acci-
 peret tellus, omnium apud te hono-
 ratisissima. Sed tamen et illis, vt ho-
 7 minibus, pepercisti, misistisque
 8 exercitus tui præcursores vespas,
 quæ illos paulatim profligarent,
 non quia non posses acie impios
 9 iustis in potestatem tradere, aut
 feris

c) suorum liberorum, d) Chananæis.

feris bestiis, aut seверо iusu ad unum delere; sed quo paulatim puniendo, locum dares pœnitentiæ, non ignorans, eos natura nequam esse, et eis innatam vitiositatem, nec vquam eorum mentes mutatum iri, quippe qui profapia forent iam a principio deuota. Neque vero cuiusquam metu veniam peccatorum illis dabis. Nam quis a te facti rationem exigat? aut quis tuo decreto resistat? Quis te ob abolitas gentes, quas tu feceris, accuset? aut quis se tibi vindicem opponat, iniustorum hominum gratia? Nec enim Deus est quisquam, præter te, cui omnia sunt curæ, vt ostendas, te non inique puniuisse: neque rex vllus aut tyrannus oculos contra te attollere audeat pro iis, quibus pœnas irrogaueris. Sed iustus quum sis, iuste administras omnia: et non meritum pœnas condemnare, alienum iudicis a tua potentia. Nam tuæ vires iussitiæ caput est: et quod omnibus dominaris, id ipsum facit, vt parcas omnibus. Vires enim ostendis, dum non crederis esse perfecta potentia, et ignarorum audaciam refellis. Tu vero potestatis arbiter ex æquo iudicas, et multa cum indulgentia regis nos: quippe quum tibi, quum velis, posse liceat. Verum talibus factis populum tuum docuisti, eum, qui sit iustus, humanum esse oportere: et bonam spem tuis natis fecisti, te in peccatis locum dare pœnitentiæ. Si enim cultorum tuorum hostes, et mortem commeritos, tanta cum moderatione atque admonitione vltus es, et tempore et loco dato, quo recederent a vitiis, quanta cum diligentia regis tuos natos? quorum maioribus tot bona per iusiurandum et fœdera promiseris. Nos igitur si castigas, hostes nostros millies grauius cædis, vt bo-

nitatem tuam considerate perpendamus; et quum punimur, misericordiam expectemus. Itaque et 23 insanam vitam degentes iniustos per sua ipsorum scelera cruciasti. Nam per erroris vias longius errauerant, deos arbitrando animalia etiam apud hostes infamia, insipientium infantium more decepti: ideoque, ceu pueris ratione carentibus, pœnam ad contumeliam irrogasti. Quumque illi reprehensionis contumelia non corrigerentur, dignum Deo supplicium senterunt. Nam per ea, quæ inuiti 27 perpesi sunt, cum iis ipsis rebus, quas deos esse putabant, torquerentur, cognouerunt, quem olim se nosse negauerant, verumque agnouerunt Deum: et idcirco extremo supplicio adfecti sunt.

CAPVT XIII.

Mortalium leuitas, Deum ignorantium infelicitas ex idololatria. Deastrorum cultores increpati. Idololatriæ principia, fructus perniciosi.

ET enim natura vani sunt omnes homines, in quibus inest ignorantio Dei, quippe ex adspectabilibus bonis non possunt eum, qui est, cognoscere, nec considerandis operibus opificem agnoscunt: sed aut ignem, aut flatum, aut pernecem aerem, aut astrorum orbem, aut violentam aquam, aut cæli luminaria arbitros mundi deos esse putant. Quorum si pulchritudine delectati deos arbitrantur, cognoscant, quanto horum Dominus sit præstantior, quandoquidem ea condidit primus generator pulchritudinis. Sin autem potentiam et efficaciam admirati, intelligant ex eis, quanto potentior sit eorum conditor. Siquidem ex magnitudine et pulchritudine rerum creatarum collatus iis earum creator spectatur.

X x 3

e) illi Deo rationem reddas, f) a bestiis ac aliis, quæ sequenti capite declarantur.

6 tur. Quamquam s hi minus repre-
 7 hendendi sunt. Nam fortasse De-
 um quærentes, et inuenire volen-
 tes errant: siquidem in eius operi-
 bus versantes, scrutantur, et ad-
 spectuū obtemperant, quoniam,
 quæ cernuntur, pulchra sunt, tam-
 8 et si ne hi quidem venia digni. Si
 enim tantum cognoscere valuerunt,
 vt potuerint mundi cognitionem
 pertingere, huius Dominum, qui
 fit, vt citius non inuenerint?
 9 Sed infelices sunt, et spes in rebus
 mortuis sitas habent ii, qui deos
 vocant humanarum manuum ope-
 ra, aurum et argentum arte fabrefa-
 ctum: et animalium simulacra, aut
 ignauum saxum, antiquæ manus
 10 opus. Aut si quis faber materia-
 rius, succisa aliqua arbore tracta-
 bili, omnem circa corticem scite
 destrinxit, et eleganti arte fabrica-
 tus est idoneum vas ad vsum vitæ;
 11 recedanea autem operis parando
 cibo consumpsit ad satietatem.
 12 Tum illorum recisamentum ad ni-
 hil accommodum, tortuosum, ra-
 misque nodosum truncum fuit.
 13 Et per otium diligenter sculpsit, et
 vacans perite formauit, ac hominis
 effigie figurauit, aut animalis eu-
 iuspiam vilis simile fecit, ac illito
 minio atque fuce, id rubro colo-
 14 rauit, et, omni in eo obducta ma-
 cula, facta ei digna ipso ædicula,
 id in pariete collocauit, ferroque
 15 firmauit, ac, ne decideret, pro-
 spexit ei: sciens, illud ne seipsum
 quidem adiuuare posse, quippe
 16 imaginem, et opis indigum. De-
 inde illud pro possessionibus, pro
 nuptiis liberisque suis orare non
 erubescit, inanimum adloquens.
 17 Ac pro valetudine quidem imbecil-
 lum inuocat: pro vita mortuum
 interpellat: pro auxilio ei, quo
 nihil est magis mutilum: pro iti-
 nere ei, qui ne gressu quidem vt
 18 possit, supplicat, de quæstu de-

nique, de actione, de manuum suc-
 cessu ab ignauissimo petit manibus
 nauitatem.

CAPVT XIII.

*Idolatriæ initia, vanitas, perniciēs. Ido-
 lum, et eius faber abominandus.*

Rursus navigationem adornans
 aliquis, ferasque permeaturus
 vndas, lignum eo ipso, quo
 vehitur, vitiosius implorat. ^b Il-
 lud enim quæstus auuiditas excogita-
 uit, artifex sapientia fabricauit,
 et tua, pater, prouidentia guber-
 3 nat: quippe qui per mare et vndas
 viam iterque tutum dederis, os-
 4 tendens, posse te quidem omnino
 conseruare, etiamsi quis sine arte
 conscenderit: sed nolle opera sapi-
 entia tua esse otiosa. Hanc ob-
 5 rem perexiguo ligno credunt ho-
 mines vitam suam, fluctusque tra-
 iecti nauibus euadunt. Et quidem
 6 iam primum i pereuntibus superbis
 gigantibus, mundi spes per fugio na-
 uium reliquit sæculo semen gene-
 ris, tua gubernata manu. Felix
 7 enim lignum est, per quod iuste sit:
 at manufactum detestabile est tum
 8 ipsum, tum eius fabricator: hic,
 quoniam fecit: illud, quoniam,
 quum sit interiturum, Deus nomi-
 9 natur. Nam æque iniusta sunt
 Deo et impius, et eius impietas:
 etenim opus vna cum opifice punie-
 tur. Itaque etiam in simulacra
 10 gentium animaduertetur, quo-
 11 niam in opificio Dei ad nefas fiunt,
 et ad humanarum animarum detri-
 menta, et ad dementium pedes illa-
 queandos. Siquidem scortandi
 caput, et vitæ corruptela est simula-
 crorum excogitatio atque inuentio.
 Nam nec olim erant, nec perpetuo
 erunt: quippe hominum ambi-
 12 tione introducta sunt in mundum,
 13 idæoque pernix eius finis est desti-
 natus.

g) Leuius peccant, qui Dei opera, vt ignem, vt aquam colunt, quam qui simu-
 lacra. h) artem nauigandi. i) scilicet diluuió,

natus. Quum enim quidam pater
modico luctu sublato permature
illi angeretur, imagine facta mor-
uum tunc hominem iam vt Deum
honorauit, subditisque suis sacra ac
cerimonias tradidit. Deinde tem-
pore roborata impia consuetudo,
pro lege seruata est, et tyrannorum
imperio colebantur effigies: ac
quos coram venerari non poterant
nomines, quod procul habitarent,
eorum procul remotam faciem ex-
orimentes, conspicuam venerandi
regis imaginem fecerunt, vt absenti
perinde ac presenti studiose adula-
centur. Ad cultus autem inten-
tionem etiam imperitos pellexit
artificis studium. Is enim forte do-
minanti placere volens, elaborauit
arte similitudinem pulchrius.
Vulgus autem operis venustate ad-
lectum, quem modo vt hominem
honorarat, mox numen existima-
uit: atque hoc vitæ fuit damno-
sum, quod calamitati aut tyrannidi
seruientes homines, nulli commu-
nicandum nomen saxi et lignis
imposuerunt. Iam vero non fati-
tis erat, circa Dei cognitionem er-
rare, nisi in magno ignorantie
bello viuentes tanta mala pacem ad-
pellarent. Aut enim liberorum
immolationis sacrificia, aut clan-
destinos ritus, aut insanas ex aliis
ritibus bacchationes agitando, ne-
que vitam iam, neque connubia
tuentur munda, sed alius alium aut
per insidias interficit, aut adulte-
rando angit: denique omnia pas-
sim occupat sanguis, cædes, furtum,
fraus, corruptela, perfidia, tu-
multus, periurium, perturbatio
bonorum, beneficiorum obliuio,
animorum labe, generis suppositio,
connubiorum confusio, adul-
terium, ac impudicitia. Nam in-
fandorum simulacrorum cultus om-
nis mali origo, et causa, et finis
est. Aut enim insane lætantur,
aut falsa vaticinantur, aut viuunt

iniuste, aut facile peierant, vt-
pote qui inanimatis confisi simula-
cris, falsum iusiurandum sibi frau-
di futurum non arbitrentur. Ve-
rum vtraque de causa meritas lu-
ent, et quod simulacris dediti male
de Deo sentiunt: et quod, spreta
sanctimonia, nequiter dolo iurant.
Non enim eorum, qui iurantur,
potentia, sed peccantium vltix iu-
stitia semper iniustorum delicta
plecit.

CAPVT XV.

*Vox fidelium ad laudandam Ioue clementiam.
Deum agnoscere iustitie apicem esse. Vn-
de fit idololatria.*

TV vero Deus noster es beni-
gnus atque verus, lentus, et
omnia clementer admini-
strans. Etenim si peccauerimus,
tui sumus, scientes tuam pote-
statem, non peccabimus vero,
scientes, nos tuos censerī. Nam
nouisse te, absoluta iustitia est:
et tuam scire potestatem, radix
immortalitatis. Nec enim de-
ceperit nos hominum improbum
inuentum, nec adumbrationum
labor infructuosus, figuræ variis
maculata coloribus, quorum
ad spectus in dementibus cupidita-
tem parit, ita vt imaginis mortuæ
speciem inanimam aueant: malo-
rum amatores, quali spe digni sunt
et qui faciunt, et qui concupiscunt,
et qui venerantur. Nam figulus
mollem humum laboriose presfans,
fingit ad vsum nostrum quidvis, ac
ex eadem argilla et honestis operi-
bus seruitura vasa, et his contraria
pariter effingit, eorumque, quis
cuiusque in vtroque genere sit vsus,
arbiter est figulus. Atque idem
ille pessime locans operam, vanum
Deum fingit, ex eodem luto, quum
ipse nuper e terra natus, breui sit
in eandem, ex qua sumtus est, abi-
turus, quum animæ debitum ab eo
X x 4 exige-

9 exigitur. Sed ei cura est, non quam sit laboraturus, neque quam sit vitæ brevis, verum certat cum aurificibus et argentariis, arariosque fabros æmulatur, res nihili fingere gloriosum ducens. Cuius quidem et cor pulvis est, et spes terra vilior, et vita argilla abiectior, qui eum ignoret, qui finxit ipsum, qui ei operosam inspiravit animam, et vitalem spiritum inflavit. Sed illi vitam ætatemque nostram ludum esse arbitrantur, lucrosamque nundinationem, qui dicant, vndecumque, etiam ex mala re, quæstum esse faciendum.

13 Is enim omnium optime scit peccare se, qui ex terrea materia, fragilia vasa, signaque fabricatur.

14 Sed longe amentissimi ac puerilibus animis miseres sunt tui populi hostes, qui ei imperant, qui omnia simulacra gentium pro diis habeant, quibus nec usus oculorum est ad videndum, neque nares ad hauriendum aerem, nec aures ad audiendum, nec manuum digiti ad tangendum, nec pedes ad gressum habiles. Eos enim fecit ac finxit homo, qui ipse precarium spiritum habet, quum nullus homo similem sibi possit Deum fingere. Sed mortalis ipse mortuum efficit manibus nefariis, quum sit ipse præstantior, quam sunt ipsius numina, quippe qui viuat, illa nunquam.

18 Quin etiam inuisissima venerantur animalia, quæ collatis inter sese brutis, sunt aliis deteriora, ne tanta quidem pulchritudine prædita, (qualem animalium forma capit,) vt expetantur: quæ denique Dei et laude carent et fauore.

CAPVT XVI.

Quante sine defricatarum pena. In Aegyptios calamitates. Erga Israelitas beneficia.

Propterea per similia merito puniti sunt, qui per multitudinem bestiarum cruciati fuerint: pro qua pœna populo tuo benefecisti, auidæ adpetentiæ cibum noui saporis exhibendo, videlicet coturnices, vt illi quidem, quamuis cibum cupientes, tamen propter immisforum in se animalium adpetentiam, etiam a necessariis cibis adpetendis abhorrent: hi vero paullisper penuriam passi, etiam nouum participarent saporem. Oportebat enim illis iniuste imperantibus ineuitabilem penuriam accidere: his autem dumtaxat ostendi, quo pacto eorum hostes cruciarentur. Nam quum eos tam grauis bestiarum furor inuasisset, vt tortuosorum serpentum moribus interirent, non durauit ad extremum ira tua, sed castigationis gratia paullisper turbati sunt, salutare signum habentes, quo legis tuæ præcepta recordarentur. Non enim qui respiciebat, per reuifam, sed per te, seruatores omnium, seruabatur. Atque in eo nostris hostibus persuasisti, eum esse te, qui ab omni malo tueare, quod, quum illos locustarum muscarumque moribus interemisisses, ita vt nullum inueniretur eorum vitæ remedium, quippe qui digni essent, qui talibus plesterentur, natostuos ne venenatorum quidem draconum vicere dentes, vtpote tua intercedente misericordia, et eos sanante. Siquidem ad oraculorum tuorum recordationem stimulabantur, citoque seruabantur, ne in altam obliuionem prolapsi, tuo beneficio retrahi non possent. Nam nec herba, nec malagma curauit eos, sed sermo tuus, Domine, qui sanat omnia. Tu enim vitæ necisque potestatem habes: tu ad orci portas deprimis, et idem inde

1) ea Deus impura vocat, vitarique iubet, vt est in Moysi lege. m) quod illa animalia omnia vorabant ac foedabant, vt nullus superesset intactus cibus, quo Aegyptii vesci susinere. n) serpentem æneum.

inde retrahis. Homo quidem improbitate sua ° interficit, sed egressum spiritum non reuocat, nec sublatum animum disfoluit. At tua manus vt effugiatur, fieri non potest. Negantes enim impij, te sibi notum esse, robore brachii tui verberati sunt, insuetis pluuijs, grandinibus, et imbris ineuitabilibus infestati atque confecti. Quod enim maxime incredibile est, in aquam omnia exstinguentem vinum summam habebat ignis, quippe ipso mundo propugnatore iustorum. Nam modo mitescebat flamma, ne immissa in impios animalia combureret, sed ipsi se palam diuinis pœnis agi viderent: modo etiam inter aquam, supra ignis vires, ardebat, vt sceleratæ regionis fetus corrumpere. Pro quibus rebus angelorum cibo paucissimi tuos, eisque paratum nullo labore panem de celo misisti omni voluptate pollentem, omnique gustui accommodatum. Nam quod tu præbebas, id tuam erga natos suauitatem patefaciebat, quod vescentis adpetentæ subseruiens, ad cuiusque voluntatem temperabatur. Nix quoque et glacies ignem sustinebant, neque liquefiebat, vt illi cognoscerent. Qui ignis inter grandinem et pluuias ardens atque fulgurans, hostium fruges corruerat, eundem rursus, vt alerentur iusti, suas ipsius vires oblitum esse. Rerum enim natura tibi conditori obsequens, et in pœnas contra improbos intenditur, et eorum, qui tibi confidunt, gratia remittitur ad beneficium. Propterea tum quoque in omnia se transferens, tuæ omnium nutrici benignitati inseruiebat ad egentium arbitrium, vt discerent tui

nati, quos adamasti, Domine, non frugum prouentu homines alij, sed verbis tuis eos, qui tibi fidem habeant, conseruari. Quod enim igne non corrumpebatur, idem plane exiguo solis radio calefactum liquefiebat, vt notum esset, solem agendis tibi gratiis præueniendum, et te sub ortum lucis interpellandum esse. Nam ingratorum spes velut hiberna glacies liquefct, et inutilis aquæ ritu diffluet.

CAPVT XVII.

Iouane voluntatis, iudicijque maiestas: Mirifica puniendorum impiorum ratio.

Vnt enim magna tua iudicia, Domine, et inenarrabilia verba, ideoque imperiti errarunt homines. Nam arbitrati se sanctam gentem oppresuros, scelerati, tenebrarum vinculis et longæ noctis constricti, conclusi tectis ab æterna prouidentia extores iacuerunt. Siquidem in oculis peccatis lucifugo obliuionis velamento latere se putantes, profligati sunt, attoniti grauiter, spectrisque perturbati. Nec enim, continebat eos latebra, seruabat impavidos: sed confragosi sonitus circumsonabant, et tristi obliuioque vultu lemures adparebant. Et ignis quidem nulla vis lucere poterat, nec siderum fulgentes flammæ inamabilem illam noctem valebant illustrare. Tantum eis vltro adparebant pleni timoris ignes, quo ad aspectu parum perspicuo perterriti, grauiora putabant, quæ non cernebantur. Iacebant autem magicæ artis præstigiarum, et prudentiæ iactantia turpissime refutabantur. Nam qui se promittebant ægrotantis animi timores ac pertur-

X x 5

bati-

*) mortem inferre potest, sed non item vitam reddere aut animam, quam a corpore se iunxerit, disfoluere. At tu omnia potes. p) Manna, quæ nix quædam et glacies erat, tamen igne coquebatur, neque liquefiebat, quum eadem sole solueretur. q) manna. r) magi, qui se prudentes iactabant.

CAPVT XVIII.

*Lux prœuia, et dux in solitudine Israeliticæ
Aegyptiorum clades.*

bationes depulsuros, iidem ridicu-
9 la timiditate laborabant. Quam-
uis enim nihil eos turbulentum
terreret, bestiarum transitionibus
serpentumque sibilis consternati,
peribant tremebundi, et ineuita-
bilem prorsus aerem intueri recu-
10 santes. Est enim timida res im-
probitas, proprio teste damnata.
11 Semper autem ^u augentur aduersa,
12 comitante conscientia. Nihil e-
nim est metus, nisi destitutio admi-
13 niculorum rationis. Quum au-
tem minus est intus expectatio, plu-
ra opinatur, propter ignorationem
14 causæ cruciatum exhibentis. Er-
go illi impotentem vere noctem, et
5 ab impotentis orci recessibus pro-
15 sectam, eodem somno sopiti, par-
tim spectrorum monstris exagita-
bantur, partim animi defectione
16 exanimabantur. Repentinus enim
eos inexpectatusque pauor inuade-
bat: atque ita quicumque tandem
ibi collapsus erat, is in carcerem ci-
tra ferrum conclusus, custodieba-
17 tur. Nam siue quis agricola siue
pastor erat, aut solitariorum labo-
rum operarius, is oppressus ineu-
tabilem necessitatem sustinebat.
18 Siquidem vna tenebrarum catena
omnes constricti erant, siue sibi-
lans spiritus, siue densos inter ra-
mos modulatus autium sonitus, siue
murmur aquæ violenter decur-
19 rentis, siue immanis ruentium
saxorum fragor, siue salientium
animalium cursus inadspectabilis,
siue mugientium sæuisimarum be-
stiarum vox, siue repercussa monti-
um cauernis echo eos metu exani-
20 mabant. Quum enim totus orbis
clara luce collustraretur, et inof-
21 fensis operibus occuparetur, sol-
lis illis grauis incumbabat nox, ima-
go excepturarum eos tenebrarum,
qui ipsi sibi grauiores erant tene-
bris,

AT tuis piis maxima lux erat, ¹
quorum ^x illi vocem quidem
audientes, sed faciem non vi-
dentes, quod quidem non et, illi ²
eadem patrentur, beatos prædica-
bant: quod autem iniuria lacesciti
non læderent, gratias agebant, et
inimicitiarum veniam rogabant.
Pro quibus tu tuis igneam colu-
3 mnam, quæ et itineris ignoti dux, et
honorificæ peregrinationis sol in-
nocuus esset, exhibuisti. Etenim ⁴
digni erant illi, ^z qui luce priuati in
tenebris tenerentur, qui conclusos
tenuissent tuos natos, per quos le-
gis immortale iubar sæculo traden-
dum erat. Quum igitur illi pio- ⁵
rum tuorum infantes occidere de-
creuissent, tu, vno exposito, et ad
confutandos illos seruato puero,
eos tot liberis orbasti, et vniuersos
in vehementi aqua perdidisti. Fu- ⁶
erat enim nostris præcognita mai-
oribus illa nox, vt certo scientes iu-
iurandum, cui crediderant, bono
essent animo. Atque ita consecu- ⁷
tus est tuus populus, et iustorum sa-
lutem, et hostium perniciem. Nam ⁸
quod aduersarios vltus es, hoc ipso
nos monitos adfecisti gloria. Quum ⁹
enim clam ^a sacrificarent pii bono-
rum nati, et diuinam legem con-
corditer sancirent, eadem pariter
et bona et pericula participaturos
esse sanctos, patribus iam laudes
præcipientibus, obstrepebat dis- ¹⁰
nus hostium clamor, et miserabilis
puerorum, qui deplorabantur, lu-
ctus dimanabat. Eadem autem ¹¹
pœna seruus vna cum domino ad-
fectus, et eadem plebeius cum rege
passus erat, pariterque cuncti ¹²
vno mortis nomine mortuos habe-
bant innumerabiles, adeo vt ad se-
pelien-

1) scilicet quod esse re ipsa, erant enim tantum spectra. 2) spectra illa, quæ vitari non poterant. 3) grauius, vident, quum mens est sibi male conscia. 4) Aegyptii. 5) Israeliticæ. 6) Aegyptii. 7) paschales agnos.

3 peliendum viui non sufficerent; quando vno momento præclarissima eorum proles interierat. Quum enim propter veneficia nihil crederent, in primogenitorum exitio confessi sunt, Dei filium esse populum. Nam quieto silentio omnia tenente, et nocte suum medium diuidentem cursum, omnipotens sermo tuus de cælo ex regali folio, feuerissimus bellator, in medium profligatæ regionis defiliit, acutum apertissimi tui mandati enses ferens, et ita omnia morte compleuit, quum quidem et cælum tangeret, et in terra ingrederetur. Tum illos subito visa somniorum graui-
 4 ter perturbare, et inexpectati timores inuadere, quum alius alibi facens semiuuius, ob quam inoreretur causam, indicaret: id enim turbulenta somnia præsignificarant, ne ignari, cur mala paterentur, perirent. Tetigit autem etiam iustos experientia mortis, et eadem in desertis accepit ciuitas, sed non diu durauit sanctitas. Pro-
 5 perauit enim uir integerrimus propugnare et sui muneris arma, preces, et sufficiens piaculum gestans furori restitit, et calamitati finem imposuit, ostendens, se famulum esse tuum. Vicit autem turbam, non robore corporis, non armis usus, sed verbis punitorem superauit, commemorando maiorum iureiurando atque fœdere. Nam
 6 acuatim iam collapsis aliis super alios mortuis, mediis obstans sanctitiam præcidit, et ad uiuentes adiutum interclusit. Inerat enim in indumento talari totus ornatus, et patrum decora in quadruplicis lapidum ordinis calatura, maiestasque tua in eius capitis diademate. His perditior ille cessit, hæc extimuit, quod sanctitiam vel tentasse satis esset.

CAPVT XIX.

Aegyptiorum cedes miseranda. Israelitarum quasi.

AT impiis vsque ad extremum furor immisericors institit. Præuidebat enim ille etiam, quid facturi essent. Videlicet fore, ut, quos abire permisissent, et studiose deduxissent, eodem penitentes persequerentur. Adhuc enim in manibus habentes luctus, et ad sepulcra mortuorum lamentantes, aliud adhibuerunt dementiæ consilium: et, quos supplicando eiecerant, eosdem ut fugitios insecti sunt. Trahebat enim eos ad eum exitum digna necessitas, et eorum, quæ acciderant, obliuionem iniiciebat, ut, quod supplicii cruciatibus deerat, experient, et populus tuus incredibile experiretur iter, et illi nouam mortem inuenirent. Etenim tota rerum natura in suo genere rursus de integro transfigurabatur, tuis mandatis seruiens, ut tui nati conseruarentur illæsi: castra nubes umbrabat; ubi steterat aqua prius, conspecta est emersa tellus arida: pro eo, quod fuerat mare rubrum, fuit iter expeditum, et herbosus ex gurgite violento campus, per quem tota gens transiit, tua manu protecti, miranda monstra intuiti. Ergo ut equi pasti, utque agni exultarunt, laudantes te, Domine, liberatorem suum. Meminerant enim adhuc, quæ in peregrinatione sua accidissent, ut pro animalium genere tellus insecta edidisset, pro aquatilibus flumen ranarum multitudinem euomisset. Postremo etiam nouum auium genus viderunt, quod cupiditate ducti delicatas postulasent dapes. Nam ad mitigandos eos ascenderunt eis ex mari coturnices, quum interim fontes inuasissent pœnæ, non sine prægressis fulminum vi portentis. Nam digna peruersitate sua patiebantur,

14 bantur, qui grauiorem inhospita-
 15 litatem exercuisent. Siquidem
 alii ignotos aduenas non recipie-
 16 bant: alii bene meritos hospites in
 seruitutem redigebant. Iam ve-
 ro quonam supplicio puniendi, qui
 extraneos vel inimice acciperent,
 vel festiue admisfos, et iam eius-
 dem iuris factos, grauibus adflicta-
 17 rent laboribus? Ergo etiam ca-
 citate multati sunt, vt illi pro fori-
 bus et hominis iusti, quum tætris cir-
 cumfusi tenebris suarum quisque
 18 forium introitum quærerent. Nam
 elementa alia in alia concinne mi-
 grantia mutant nomen, sicut in fi-
 dibus conentionis soni, quum ta-

men semper sonitu maneat, id
 quod licet ex iis, quæ acciderunt,
 diligenter contemplandis coniiicere.
 Nam et terrestria in aquatilia muta-
 bantur, et natatilia in terram trans-
 ibant: ignis retinebat in aqua
 vim suam, aqua exstinguendi vim
 oblita. Rursum flammæ a mor-
 talibus animantibus calcatræ, earum
 carnes non conficiebant, nec im-
 mortalis cibi glaciale genus, liqua-
 tu facile, liquefaciebant. Etenim
 per omnia, Domine, populum tu-
 um amplificasti, ac decorasti, ne-
 que conmissisti, vt non ei omni et
 tempore adesces et loco.

ECCLESIASTICVS,

SIVE

SAPIENTIA IOSVÆ

SIRACHI FILII.

Quæ sunt inclusa his duabus notis (.) non in omnibus exstant græcis
 exemplaribus. Neque tamen id vbique notauimus, præsertim vbi
 eadem latine exstant.

INTERPRETIS GRAECI PRAEFATIO.

1 **Q**VVM multa nobis et ma-
 gna per legem atque vates
 aliosque, qui illos secuti
 sunt, tradita sint, propter
 quæ laudandi sunt Israe-
 litæ, eruditionis ac sapientiæ nomi-
 2 ne: quumque non solum lectores
 ipsos oporteat doctos euadere, sed
 etiam externis posse studiosos et di-
 3 cendo et scribendo vtiles esse, auus
 meus Iosua, quum se legis et vatum
 aliorumque patriorum librorum
 lectioni multum addixisset, et in
 his magnum progressum fecisset,
 adductus est et ipse, vt aliquid eo-
 rum, quæ ad eruditionem ac sapi-
 entiam pertinerent, conscriberet,
 vt studiosi, et qui se his dedidissent,
 4 multo plus ad legitime viuendum
 proficerent. Vos igitur exhor-
 5 tor, vt cum beneuolentia et atten-
 tione legatis, ac veniam detis, sic
 ubi videbimur circa interpretatio-
 nem elaborando, vim quorundam
 verbo.

4) Sodomitæ. e) Loti.

6 verborum non adsecuti. Non enim eandem vim habent eadem, quæ suo modo hebraice dicuntur, quum in alienam linguam translata fuerint. Neque vero solum hæc, sed alia quoque, vt ipsa lex et oracula, ceterique libri, non parum interest, vtrum sua lingua dicantur.

8 Igitur anno regis Ptolemæi Evergetæ duodequadagesimo quum venissem in Aegyptum, ibique commoratus, non mediocris eruditionis exemplar reperissem, in primis operæ pretium duxi, studium aliquod, et laborem ad interpretandum hunc librum adhibere. Multum autem et vigilantia adhibui, et industriæ, eo temporis spatio, vt ad finem perductus liber ederetur, vtque, qui vellent in exsilio studiis operam dare, ii componendis moribus ex lege viverent.

CAPVT I.

Origo sapientie. Quæ ea donentur. Simulationis detestatio.

1 **O**Mnis sapientia a Domino est, et penes eundem est perpetuo. Arenam maris, et pluuiæ guttas, et sæculi dies quis enumeret? Altitudinem cæli, et terræ latitudinem, et pelagi *L.* profundum quis demetiatur? *G.* Et sapientiam *L.* Dei omnia excellentem *G.* quis peruestiget? Prima omnium creata est sapientia, et prudens intelligentia ab æternitate. *L.* Sapientia fons est supremus Dei sermo, et aditus eiusdem æterna præcepta. *G.* Sapientia radix cui detecta est? eius calliditatem quis nouit? *L.* Sapientia disciplina cui detecta patefactaque est? aut quis eius tam multiplicem viam nouit?

8 *G.* Vnus est sapiens, *L.* creator omnium supremus, omnipotens, et rex potens, *G.* valde terribilis, sedens in folio suo Dominus, *L.* et dominans Deus. *G.* Is eam *L.* sancto spiritu *G.* creauit, vidit, enu-

merauit, *L.* et mensus est. *G.* Hac *L.* omnia opera sua mortalesque omnes pro sua munificentia perfudit, eamque sui amantibus suggesit. Domini metus gloria est, et gloriatio, et voluptas, et corona lætitiæ. Domini metus mentem delectat, *L.* voluptatemque, et gaudium, et longum æuam præbet. Metuenti *L.* Dominum bene erit ad extremum, isque tuum, quum obibit, inueniet gratiam. *L.* Amor Dei præclara *L.* est sapientia, quam qui intuentes viderunt, ii visam, et ex ipsius amplitudine agnitam diligunt. *G.* Sapientia caput est Deum metuere, eaque cum fidelibus vna in vtero creatur, *L.* et cum lectis feminis graditur, et cum iustis et fidelibus agnoscitur. Domini metus scita *L.* est religio. Religio mentem custodit, iustamque reddit, et voluptatem gaudiumque præbet. *G.* Ea apud homines sempiternum iecit fundamentum, eorumque soboli concreditur. Sapientia plenitudo est metuere Dominum, eaque homines fructibus suis exfatuerat: suam domum omnem suis *L.* deliciis, et cellas prouentibus replet, quod vtrumque Dei muneris est, ad felicitatem pertinens. Sapientia corona est Domini metus, pacem germinans, et salutarem incolumitatem, cuius amatores gloria abunde ex hilarat. Scientiam *L.* et prudentia cognitionem depluit sapientia, et capescentes se gloria extollit. Sapientia radix est metuere Dominum: rami autem grandæuitas. *L.* Sapientia cellis inest *L.* intelligentia, scitaque religio: sed fontibus inuisa est sapientia. *G.* (Domini metus peccata depellit, et quamdiu præsens est, iram arceat.) Non potest homo iracundus absoluui, vtpote quum eius ad furorem procliuitas sit ei ruinæ causa. Ad tempus tolerat, qui patiens est, et postea exoritur ei lætitia. Ad tempus sua verba suppressit, et eius præ-

30 prudentia multorum oratione prædicatur. In sapientiæ cellis reposita est intelligentia: sed fonti inuisa est pietas. Sapientiam si cupis, 31 exsequere præcepta, et Dominus eam tibi suggeret. Sapientia enim 32 et eruditio Domini metus est, eique accepta fides est et mansuetudo. Ne esto in Domini metum contumax, 33 neue eum, si qua re eges, addito corde duplici. Ne simulator 34 esto apud ora hominum, et da 35 operam, ne teipsum tuis labris extollas, ne cadas, et tibi ipsi dedecus 36 confles, detegatque arcana tua Dominus, et te palam vulgo deliciat, 37 quod Domini metum vere non susceperis, sed animum fraudis plenum habueris. 38

CAPVT II.

Incitatio ad equanimitatem, constantiam, fidem, spem, studium, pietatem, precationes.

1 **F**illi, si domino Deo seruire adgrederis, *L.* retine iustitiam ac religionem, et *G.* animum tuum ad res aduersas para. Habe 2 rectam mentem, et dura. *L.* Præbe aurem, scitaque verba percipe. *G.* Et ne incurisionis tempore trepidato. *L.* Sustine patienter Deum, *G.* ei adhæreto, neie desciscito, vt ad 3 extremum amplificeris. Quidquid tibi contigerit, libenter accipe. *L.* Dolorem tolera: *G.* et in adliictionis 4 tuæ vicissitudine patiens esto. Nam et aurum igne, et homines accepti adliictionis fornace probantur. 5 Fidem habe Deo, et tibi subueniet, rectis insiste viis, et in illo spem 6 habeto. *L.* Eius metum retine, et in eo consenesce. *G.* Qui Do- 7 minum reueremini, exspectate eius misericordiam, et ne desleçtite, ne 8 cadatis. Qui Dominum reueremini, ei fidem habete, et merces 9 vestra non intercidet. Qui Domi- 10 num reueremini, sperate bona, et æternam voluptatem ac misericor-

diam. *L.* Qui Dominum reueremini, eum diligite, et vobis illustrabuntur animi. *G.* Contemplantini prisca sæcula, et considerate, ecquis Domino fidem habuerit, et fuerit frustratus, aut quis in eius metu perstiterit, et desertus fuerit: aut quis eum inuocauerit, quem ille despexerit. Nam clemens et misericors Dominus peccata condonat, et aduerso tempore defendit, *L.* omniumque tutator est, qui ei vere student. *G.* Væ mentibus ignauis, *L.* scelestisque labris, *G.* et manibus remisissis, et improbo, dubabus *L.* in terra *G.* viis gradienti. Væ disolutæ menti, quæ, quia fidem non habet, ideo non protegetur. Væ vobis, qui amisistis patientiam, *L.* relictisque rectis viis, in prauas diuertistis: *G.* ecquid facietis, quum Dominus in homines inquireret? Qui Dominum reuerentur, non sunt in eius dicta contumaces: et qui eum amant, eius vias tenent. Qui Dominum reuerentur, eius fauorem quærunt: et qui eum amant, eius lege complentur. Qui Dominum reuerentur, mentes suas componunt, et animos illi submittunt. Qui Dominum reuerentur, eius præcepta exsequuntur, et donec ipsorum ille rationem habeat, tolerant. Di- centes: nisi resipuerimus, *G.* incidemus in manus Domini, non in manus hominum. Quanta enim eius est maiestas, tanta est et misericordia. *L.*

CAPVT III.

Erga parentes caritas. Quæ proueniant bona ex hac re.

Sapientiæ filii cætus iustorum est, et eorum genus obedientia et caritas. *G.* Sententiam patris audite, nati, et sic agite, vt seruemini. Dominus enim patrem liberis decorauit, et matris sententiam

f) ne te apud alios laudato, quum lateant in te crimina.

4 tiam in liberis sanxit. Qui patrem
 obseruabit, peccata expiabit, *L.*
 et ab eis sese continebit, ac interim
 5 orans exaudietur. *H.* Et qui ma-
 trem suam honorat, perinde est,
 6 ac si thesaurum comparet. Qui
 patrem obseruabit, liberis delecta-
 bitur, quumque supplicabit, ex-
 7 audietur. Qui patrem honora-
 bit, uiuet diu: et qui Dominum
 8 audiet, matrem suam recreabit, et
 parentibus suis, tamquam domi-
 9 nis, seruiet. Et re et verbis *L.*
 cum omni patientia, *G.* honora pa-
 trem tuum, ut ipse tibi bene prece-
 10 tur, *L.* eiusque fausta precatio
 11 perpetuo maneat. *G.* Patris enim
 fausta precatio stabilit liberorum
 domos: matris vero imprecatio
 12 funditus eas diruit. Noli ex tui
 patris dedecore tibi gloriam quære-
 re: nec enim tibi gloriæ est patris
 13 dedecus. Nam hominis gloria ex
 eius honore patris est, et probrosa
 14 liberis est mater infamis. Fili,
 subueni tuo patri in eius senectute,
 neue ei acerbam vitam reddito,
 15 et si sensibus fuerit alienatus, igno-
 sce, et, ne eum non honores, funi-
 16 ma ope cauet. Nam adhibita in
 patrem beneficentia non tradetur
 obliuioni, quin tibi aduersum pec-
 17 cata constructur: In tuis rebus
 aduersis recordabitur tui, ut per
 18 ferenitatem gelu, sic resoluentur
 tua peccata. O quam inpius est,
 qui patrem deserit? et Domino ex-
 fecratus, qui matrem suam irritat?
 19 Fili, res tuas comiter transige, et
 hominibus probis carus eris.
 20 Quanto maior es, tanto te magis
 submitte, et a Domino gratiam in-
 ibis. Multi quidem præstantes sunt,
 et illustres: sed modestis patefunt
 21 arcana. Nam magna est Domini
 potentia, et a modestis honoratur.
 22 Maiora ac difficiliora tuis viribus
 23 ne quære aut scrutare. Quæ tibi
L. a Deo *G.* præcepta sunt, ea san-

cte meditare, *L.* nec in multis eius
 operibus esto curiosus. *G.* Non enim
 tibi opus est, ut oculis tuis arcana
 spectes. Quæ ad tua negotia non
 24 pertinent, superuacuo curare noli:
 Nam plura tibi, quam pro humano
 25 captu, monstrata sunt. Multos e-
 26 nim sua decepit vana persuasio, eor-
 umque mentes labefactauit opinio
 praua. (Pupulis orbis lumine care-
 rebis, itaque scientiam, cuius ex-
 pers es, ne profiterere.) Durus
 27 animus tandem malo multabitur, et
 qui periculum amat, in eo peri-
 bit *L.* Animus duabus viis ingre-
 28 diens, successibus carebit, et mala
 mens in eis offendet. *G.* Durus
 29 animus laboribus grauabitur, et im-
 probus peccata peccatis adiicit.
 Persuasionis superbiorum nullum
 30 est remedium, (eorumque gressus
 conuellentur.) Nam in eis radices
 egit stirps nequitiae. Prudentum
 31 animus sententias excogitat, et au-
 ditorum auribus cupiditas est sapien-
 tum. *L.* Sapiens et intelligens a-
 32 nimus a peccatis se abstinet et in iu-
 ste factis feliciter versatur. *G.* Ut
 33 ardentem ignem restinguit aqua,
 ita peccata expiat beneficentia.
 Qui gratiam refert, *b* minor est futu-
 34 ruri, ita ut si quando labatur, admi-
 niculum intueniat.

CAPVT III.

In egenos benignitas, modestia, caritas, misericordia.

Flli, pauperem victu ne defrau-
 dato, neue oculos egenos dif-
 1 fert. Esurientem hominem
 2 ne contristato, neue quemquam in
 eius inopia irritaueris. Irrita-
 3 tum animum ne insuper turbato,
 neue indigenti donare differto.
 4 Supplicem adlictum ne repudiato,
 neue a paupere vultum auerteris.
 5 Ab egente oculos ne auerteris, neue
 locum homini dederis detestandi te.
 Nam

a) est id quod cupiunt. *b*) sibi prospicit in futurum. Nam qui non est ingratus,
 huic libenter subuenimus.

6 Nam si te ille exacerbato animo de-
 7 testatus fuerit, exaudiet eius preces
 8 eius creator. Præbe te L. paupe-
 9 rum G. cœtui amabilem, L. ani-
 10 mumque tuum seniori, G. et opti-
 11 mati caput submitte. Præbe au-
 12 rem pauperi non grauate L. Fun-
 13 gere officio tuo, G. eique amice et
 14 comiter responde. Libera eum,
 15 cui fit iniuria ab eo, qui infert ini-
 16 iuriam: neue paruum animum
 17 habeas in iudicando. Esto pupil-
 18 lis vt pater, et eorum matri pro vi-
 19 ro: et eris Supremo pro filio, qui
 20 te plus amabit, quam tua ipsius ma-
 21 ter. Sapientia filios suos extollit,
 22 siueque studiosis subuenit, L. et iu-
 23 stitiæ viam præit. G. Eam qui a-
 24 mat, vitam amat: et qui ei inuigi-
 25 lant, voluptate reficiuntur. Ea
 26 potitus, gloriam consequetur: et
 27 quocumque iuerit, fortunabit Do-
 28 minus. Hanc qui colent, i sano
 29 ministrabunt, et eius amatores a-
 30 mat Dominus. Sapientiæ qui ob-
 31 ediet, gentes iudicabit: quique ei
 32 operam dederit, tuto habitabit.
 33 Si se fidum præstiterit, eam possi-
 34 debit, suisque posteris hereditariam
 35 relinquet. Ea quidem primum
 36 cum eoaget oblique, eique me-
 37 tum ac formidinem incutiet, et eum
 38 sua disciplina torquebit, donec e-
 39 jus animo fidem habeat. Deinde
 40 ubi eum suo iure tentauerit,
 41 rursus recta adgredietur via, ex-
 42 hilarabitque, et ei arcana sua de-
 43 teget, L. eumque scientia et iustitiæ
 44 prudentia locupletabit. G. Quod
 45 si aberrauerit, eum deseret, et in-
 46 casum permittit, L. fili. G. Obser-
 47 ua tempus, et caue malum, neue
 48 te de temetipso L. verum dicere G.
 49 pudeat. Nam alius pudor pecca-
 50 tum adfert, alius gloriam gratiam-
 51 que conciliat. Ne personarum
 52 habeto rationem, si tuam salutem
 53 amas: neue G. L. alterum ita ve-
 54 rearis, vt ea res tibi detrimentum

adferat. G. Quum est aliquis de-
 fendendus, orationem ne cohi-
 bueris (neue tuam celaueris sapi-
 entiam, quum sit illustranda.)
 Nam ex sermone verbisque linguæ
 cognoscitur sapientia, ac eruditio,
 L. et prudentia, et scientia, et do-
 cetrina ex oratione prudentis, et ex
 iustis operibus firmitas. G. No-
 li vlllo modo contradicere veritati,
 quin te, si quid per imprudentiam
 falsum dixeris, k pudeat. Ne vere-
 cundare tuum peccatum confiteri.
 Ne obnitere contra fluminis ag-
 men: neue te homini stulto sub-
 straueris. Potentis personæ ra-
 tionem ne habeto, ad mortem vs-
 que decerta pro veritate, L. et vel
 cum vitæ periculo contende pro
 iustitia, G. et dominus Deus pro te
 L. contra tuos inimicos G. propu-
 gnabit. Ne lingua audax, factis
 autem ignauus et remissus esto.
 Ne esto domi tuæ quasi quidam
 leo, neue cerebrosus domesticos
 contunde, L. aut subditos opprime.
 G. Ne manum habeto ad accipien-
 dum porrectam, ad reddendum
 contractam.

CAPVT V.

*Nulla spes in opibus collocanda, neque mor-
 talium potentia.*

NOli tuas spectare facultates, ne-
 ue tibi ad vitam satis esse co-
 gitaueris: L. nihil enim prod-
 erunt, tum quum ad supplicium
 deposceris. G. Noli tuæ libidini
 aut viribus obsequi, animi tui cupi-
 ditatibus obsequendo, neue te L. ita
 potentem esse G. cogites, vt sis in-
 superabilis. Nam te vindex Domi-
 nus vlcisetur. Ne dixeris nihil
 tibi, quamuis peccaueris, accidisse:
 Dominum enim esse lentum atque
 placabilem: is vero te non finet im-
 punitum. Ne securus esto, pec-
 cata peccatis addendo: neue sic
 cogites,

i) Dei sacerdotes erunt, hoc est beati. k) ne impudenter nega, sed verecunde
 fatere. l) effræni stultitiæ non magis obniti potest quam flumini.

cogites, eum pro sua singulari clemencia tuis tot peccatis esse veniam daturum. Quum enim ab eo et misericordia proficiscatur, et ira, in nocentes incumbit sæuitia. Ne cunctare ad Dominum redire, neue diem ex die ducas: nam ex improposito prodibit ira Domini, ita vt negligendo perdaris, et vltionis tempore peréas. Ne specta facultates iniustas: nihil enim tibi proderunt tui, quum ad pœnas peteris. Neque quolibet vento ventila, neque quolibet semita gradere, tamquam bilinguis improbus. In tua certa sententia, L. viaque Domini, et scientia G. firmus esto, et vnus esto sermo tuus, L. verbaque pacata atque iusta sint tibi familiaria. G. Esto et ad audiendum celer, et ad responsum reddendum tardus. Si rem tenes, alteri respondeto: si minus, os tuum manu comprimito, L. ne indocto sermone turpiter capiaris. G. In sermone et decus inest et dedecus, suaque homini lingua ruinæ est. Caue, L. si tuam vitam amas, G. ne calumniator vocere, neue tua lingua insidieris. Nam quum furem comitetur pudor, linguam sequitur L. pœnitentia, et G. grauissima vituperatio: et L. calumniatorum odium, inimicitia, atque infamia. G. Nihil tantum tantillumue imprudenter age.

CAPVT VI.

Bilingues. Insolentes. Mansuetudo.

Noli ex amico inimicus fieri. Nomen enim malum, probrum, et dedecus feret talis improbus bilinguis. Ne te ipsum extollito in animi tui consilio, ne te tuus animus, a quasi taurus quidam discerpat, tuaque folia depascat, et fructus perdat, teque tamquam

aridam L. in siluis G. arborem relinquat. Nam improbus animus eum perdit, a quo habetur, et inimicorum ludibrio exponit, L. ac in impiorum sortem deducit. G. Suaue guttur multos sibi conciliat amicos, L. et mitigat inimicos, G. linguaque disertata multum parat ad facilitatis. Pacatos habeto multos, consiliarios vero vnum de mille. Si amicum paras, periclitatione parato, et ne ei cito credideris. Est enim aliquis amicus, dum ipsi opportunum est, qui in tuis rebus aduersis non perseueret. Est amicus, qui ad inimicitias et bellum transferatur, tuumque probrum detegat. Est et amicus menfarum socius, qui in tuis difficultatibus non maneat. Rebus quidem tuis secundis erit alter tu, et in tuos domesticos vtetur libertate. Quod si fueris deiectus, erit tibi contrarius, seque tuo conspectui subtrahet. Ab inimicis tuis te ipsum separa, et ab amicis caue. Fidus amicus, firmum praesidium: eum qui inuenit, thesaurum inuenit. Amicum fidelem nulla res exæquat, nec vllum L. auri argentiue G. pondus eius fidei dignitatem æquiparat. Fidus amicus salutaris medicina est, L. et immortalitas: G. quem quidem inueniunt, qui Dominum reuerentur. Qui Dominum reueretur, recta vtitur amicitia, adeo vt sit ille tamquam alter idem. Fili, ab ineunte ætate expete disciplinam, et vsque ad canos sapientiam inuenies. Eam quasi arans aut ferens adito, et eius bonos fructus expectato. Nam in eius opere paullulum laborabis, et breui eius vescere peruentibus. Ea est inuocilibus perquam aspera, nec in ea manent excordes, quippe quæ tam rigida sit eis, quam est probator lapis, ita vt eam abire

a) vt solent tauri vastare stirpes. b) si quid in te peccauerint, obiurgabit, eisque libere imperabit, tibi ea ratione adularis. c) verum amicum Dei munere nanciscitur. d) eos.

22 cere non cunctentur. Eis enim sapientia nomine est, neque multis
 23 est perspicua. Audi, fili, et sententiam meam admitte, nec consilium
 24 meum repudia. Insepe tuos pedes in eius compedes, et collum in
 25 numellam. Eam subiecto humero tuo porta, neue eius grauari vincula.
 26 Ad eam toto animo accede, totisque viribus vias eius tene.
 27 Vestiga et quaere, et tibi cognoscetur, qua tu potitus, ne eam reliqueris.
 28 Ad extremum enim requiem eius inuenies, tibi que ea vertetur in voluptatem,
 29 et erunt tibi eius compedes pro valido praesidio, L. solidoque fundamento: G. et numella pro amictu honorifico. Est enim aureo comta mundo, eiusque vincula sunt textum hyacinthinum.
 30 Ea pro amictu honesto vestieris, et festae coronae loco indueris. Si volueris, fili, erudicris: et si animum adhibueris, cautus fies. Si libenter audieris, adipiscere prudentiam: et si aurem praebueris, fies sapiens.
 31 In seniorum coetu versare, et si quis sapiens est, huic te adiunge. Omnem diuinum sermonem audire velis, nec te scita dicta fugiant. Si quem videris intelligentem, ei inuigilato, eiusque forium gradus tuo pede terito. De Domini praeceptis prorsus cogita, eiusque mandata adsidue meditare. Is tibi mentem confirmabit, cupientique tibi sapientia dabitur.

CAPVT VII.

Maleficium damnatum, ambitio, vana gloria, mendacium. Custodienda filia. Coniux non repudianda. Liberalitas.

1 **M**ala ne facito, ne te malum inuadat: abstine ab iniustitia, et recedent a te L. mala.
 2 G. Fili, ne fere in sulcos iniustitiae,
 3 ne septuplum inde metas. Nec a

Domino principatum pete, nec a rege sedem honorificam. Neque te apud Dominum excusa, L. utpote qui mentes norit, G. neque apud regem sapientiam ostenta. Ne stude iudex fieri, ne f. iniurias ferre non possis: ne forte potentis personam veritus, g. integritati tuae labem iniuras. Ne pecca in ciuitatis multitudinem, neue te in turbam precipita. Peccatum ne iterando concatenato, ne vnum quidem impune laturus. Ne cogitaueris, supremum Deum tua quamlibet multa munera respecturum, et libamina accepturum. Ne sis animi pusilli in tuis precibus, neue benigne facere omiseris. Hominem animi aegritudine laborantem ne derideat: h. est enim, qui et deprimat, et euehat, L. Deus animaduersor. G. Ne quid falsum machinare contra fratrem tuum, neue quid tale facito in amicum. Noli vilo modo mentiri: nani mendacii frequentatio nihil adfert boni. In seniorum coetu ne garrito, nec eandem rem in tuis precibus iterato. Laboriosum opus, et conditama Supremo agriculturam ne oderis. Ne te ipsum ad improborum coetum adgrega: animum tuum multum submitte: memento, poenam non abfuturam diu: nam impiorum supplicium ignis est atque vermes. Amicum rei quamuis excellentis causa ne permutato, nec germanum fratrem vel auro ophirio. Sapiente bonaque vxore ne excide, L. quam Domini metuentem sortitus sis. G. nam eius L. pudicitiae G. gratia plura est, quam aurum. Ne male tractaueris famulum fideliter operantem, aut seipsum impendentem mercenarium. Bonum famulum animo carum habeto, ne eum libertate defraudaueris. Sunt tibi pecora, ea curato: et si tibi sunt

e) nomine non re nota est. f) iudex eorum odiis et iniuriis obnoxius est, quos condemnauerit. g) iniquam sententiam feras. h) potest Deus et illum derisum extollere, et te derisorem deprimere.

sunt vtilia, maneat tibi. Sunt tibi nati, eos doceto, eorumque ceruicem a pueris flectito. Sunt tibi filia, earum corpus obseruato, nec eis hilarem vultum prabeto. Elocas filiam, et magnum opus peregeris, et eam viro prudenti tradito. Vxorem habes ex animi tui sententia, ne eam repudiaueris, L. neque te iniuxa credideris. G. Toto corde patrem tuum honorato, neue matris dolores obliuiscere. Memento, te per eos natum, non posse eis parem gratiam referre. Toto animo reuerere Dominum, et sacerdotes eius suscipe. Totis viribus dilige creatorem tuum, neue sacros eius ministros deserueris. Dominum verecere, et sacerdotes honora, eisque suam portionem tribue, vt tibi preceptum est, primitias, piacularia, porrectitios arnos, lustrales victimas, sacrorumque primitias: tum pauperibus manum porrige, vt perfecta sit tua L. liberalitas ac G. munificentia. Grata est apud mortales omnes largitio: & ne mortuo quidem liberalitatem denegaueris. Ne deesto plorantibus, L. quo minus eos consolere: G. et cum lugentibus lugeto. Aegrotum visere ne pigrere: nam ob talia carus eris. In omnibus tuis negotiis memento exitus tui, et numquam peccabis.

CAPVT VIII.

auendum a contentione, a potente. Alienis malis non gaudendum. Senectæ reuerentia. Non cum iudice disceptandum. Taciturnitas.

NE pugna cum homine potente, ne in eius manus incidas. Ne contende cum locuplete omine, ne te præponderet. Multos enim perdidit aurum, et argentum, G. etiamque regum mentes L.

distraxit ac G. deprauauit. Ne pugna cum homine linguaci, neue eius in ignem linguis confercito. Ne collude cum indocto, ne dedecorentur maiores tui. Ne conuicium dicito homini ab improbitate recedenti: memento, nos omnes esse in crimine. Hominem in eius senectute ne spernito: etenim ex nobis sunt, qui confenescent. Ob inimicum tuum mortuum ne gaudeto, memor omnes obire nos. Ne omitto L. senum G. sapientum sermones, et in eorum versare sententiis. Nam ab eis discis L. sapientiam, scitanque G. doctrinam, et comode ministrare magnatibus. Senum sermones ne prætermitte: didicerunt enim ipsa patribus suis: Itaque ab eis prudentiam discas, et tempestiue responsum dare. Ne incende carbones improbi, L. eum arguens, G. ne eius L. peccatorum G. ignea flamma conflagres. Noli contumelioso non adfurgere, ne quasi insidiatorem corpori tuo colles. Ne mutuato homini, te potentiore, quod si mutuaueris, pro amisso habeto. Ne fideiubeto supra vires tuas: quod si fidei iusseris, esto sollicitus, perinde ac soluturus. Cum iudice ne litiga: nam secundum eum fiet iudicium. Cum audace iter ne facito, ne tibi sit grauis: nam ipse arbitrato suo aget, et tu simul per eius amentiam peribis. Cum iracundo pugnam ne commiseris, neue cum eo deserta peragraueris: nam sanguinem pro nihilo ducit: et vbi aberit auxilium, prosternet te. Cum stulto consilium ne iuto: nec enim rem conuincere poterit. Coram alieno nihil arcani feceris: nescis enim, quid designaturus sit. Vlli homini mentem tuam ne aperiri, ne tibi falsam referat gratiam, L. conuiciumque faciat. G.

Y y 2

CAPVT

quos te gestando et pariendo pertulit. k) Quod sit hoc, vide quæ in Iob 4. scripsimus. l) sua auctoritate et pecunia superet. m) loquacitatem contradicendo,

CAPVT IX.

Maledicentia damnata. Quanta a feminis pericula. Cauendum a muliere marita. Veteris amicitie prestantia.

1 **C**oniugi, quam complecteris, ne obtretrato, neue contra te ipsum malam disciplinam do-
2 ceto. Vxori animum tuum ne addicito, ita vt potestatem tuam supersecandat, L. ad tuum dedecus.
3 G. Meretricanti mulieri ne occurrato, ne forte in eius laqueos incidat. Fidicinam ne frequentato, L.
4 neue audito, G. ne eius capiaris artibus. Virginem ne contemplare,
5 ne ea tibi crimini sit et detrimento.
6 Sportis animum tuum ne addicito, ne L. et tect G. tuam perdas hereditatem. Ne circumspice per vrbis
7 vicos, nec per eius infrequentia loca vagare: auerte a muliere
8 formosa oculos, nec alienam contemplare pulchritudinem. Mulieris
9 pulchritudine multi decepti sunt, atque ex ea amor, vt ignis, exardescit. L. Omnis impudica
10 mulier, quasi stercus in via, ab omnibus pratercuntibus conculebitur. Multi mulieris alienae faciem
11 admirati, nequam facti sunt: colloquium enim illius quasi ignis exardescit. G. Cum marita muliere omnino
12 ne sedeto. L. Neue cum ea in conuiuio adcumbito. G. neue vino commercium cum ea habeto,
13 ne forte ad eam tuus inclinaret animus, atque ita adfectu tuo prolaberis in perniciem. Amicum veterem
14 ne deserito: nam recens ei par non est. Vinum nouum, amicus nouus, si inueterauerit, id cum voluptate bibes. Improbi gloriae L.
15 et opibus G. ne inuideto: nescis enim, quis sit futurus eius exitus. Improborum prosperitas tibi ne placeat: memento, eos non esse ad
16 orcum vsque poenas euasuros. Procul abesto ab homine, qui potestatem
17 habet interficiendi, et non

eris mortis timore dubius. Quod si ad eum accesseris, ne delinquito, ne tibi vitam adimat. Cognosce te per medias meare pedicas, et per vrbium pinnas ingredi. Pro virili alios explorato, et cum sapientibus consultato, cumque prudentibus colloquia conferto, et de Supremo lege tuus sit omnis sermo. Viri boni sicut tibi conuiuae, et in Domini metu sit tua gloriatio. De manu artificum laudatur opus, et de oratione sua populi gubernator, L. et de prudentia senilis oratio. G. Formidolosus est in ciuitate linguax homo, et temerarius oratione sua iniustus est.

CAPVT X.

Populorum sapiens rector. A Ioua mortalium felicitus, mansuetudo. Vnde superbiae capite. Superborum hostis Ioua. Mala, optima que progenies.

1 **R**ector sapiens populum suum docet, et prudentis principatus est ordinatus. Qualis populi
2 rector est, tales et eius ministri: et qualis est vrbis gubernator, tales
3 sunt omnes eius incolae. Rex imperitus perdit suum populum, et
4 potentum prudentia frequentatur vrbis. In Domini manu terrae potestas est, qui ei, quem expedit, oportune praeficit. In Domini manu est hominis prosperitas, idemque
5 suam litteratorum personis gloriam tribuit. Vllam ob iniquitatem alteri ne irascere, neue
6 quidquam per iniuriam facito. Inuisa et Domino et hominibus est superbia, et vtrique iniusta facinora auersantur. Propter iniurias enim,
7 et contumelias, et fraude partas opes, regnum ab alia ad aliam gentem transfertur. G. Nam auro nihil est scelestius, nihil est iniquius, quam amare pecuniam: is enim etiam animam venalem habet,

n) interitum. o) Quod hic interpositum erat, quid terra superbit et cinis, id transposuimus.

bet, *L.* quippe qui in vita omnem humanitatis adfectum abiecerit. *L.* Omnis potentatus brevis vita est: languor prolixior grauat medicum. *G.* Longum morbum præcidit medicus, et hodie rex, cras morietur. Quid terra superbit et cinis? quum mortui hominis hereditas serpentes sint, et bestiarum, et vermes. Superbia caput est, hominem a Domino deficere, et animum a creatore suo auocare: nam peccati caput est superbia, et qui ea præditus est, nefaria designat, *L.* donec tandem euertatur. *G.* Propterea deturpat Dominus fastus *L.* malorum, *G.* eosque euertit ad extremum. Solia *L.* superbiorum *G.* principum deturbat Dominus, eorumque loco mansuetos collocat. Superbarum gentium stirpem exstirpat Dominus, et pro eis humiles gloriose plantat. Gentium regiones euertit Dominus, et eas ex terra funditus abolet. Eos tollit atque perdit, et eorum memoriam ex terris auferit. *L.* Superbiorum memoriam Deus abolet, et memoriam relinquit eorum, qui sunt animo modesti. *G.* Nec hominibus superbia, nec furiosa ira generi mulierum creata est. Honesti progenies est, scilicet hominis progenies: honesta progenies est, scilicet Dominum reuerentes. Turpis progenies est, scilicet hominis progenies: turpis progenies est, scilicet qui præcepta violant. Certa progenies sunt, qui reuerentur Dominum, et honesta planta, qui eum amant. (Turpis progenies sunt, qui legem negligunt: vana progenies, qui præcepta violant.) Inter fratres, qui eis præest, honorabilis est: et qui Dominum reueretur, apud ipsum. Ne deficiat imperium, obstat Domini metus: duritia vero

et superbia imperium amittitur. Et diuitis, et illustris, et pauperis 25 gloriatio esse debet Domini metus. Nec prudentem pauperem non honorari, nec *L.* diuitem *G.* improbum honorari æquum est. Sum- 26 mates et gubernatores et potentes honorantur: sed eorum nullus maior est reuerente Domino. Sa- 28 pienti seruo liberi seruiunt, et vir prudens *L.* ac docilis *G.* quum docetur, non fremit: *L.* et imperitus non honorabitur. *G.* Ne uere- 29 cundare opus tuum facere, neue ita gloriosus esto difficili tempore. Præstat, qui operatur, et omnibus 30 abundat, quam qui gloriosus eget victu. Fili, mansuetudine perfo- 31 nam tuam honestato, et ei pro eius dignitate honorem conciliato. Pec- 32 cantem contra suam ipsius personam quis excuset? aut quis suam ipsius vitam infamantem honoret? Pauper ob scientiam *L.* religionem- 33 que *G.* suam: diues ob suas diuitias honoratur: qui vero hono- 34 ratur in paupertate, quanto magis, si esset in diuitiis? et qui infamis est in diuitiis, quanto foret in paupertate magis?

CAPVT XI.

Sapientia virtus ac beneficia. Iouana maritus. In tenaces. Omne bonum a Deo. Cauendum a malefico. Alienus quantus ferat hospiti damna.

Sapientia humilium caput extollit, et eos inter optimates collocat. Ne virum ob eius pulchritudinem laudaueris: ne hominem ob eius formam abhorrueris. Quum volucrum minima sunt apes, eius fructus dulcedinis primas tenet. In amictu vestitum ne gloriari, nec quum in honore es, effe- 4

Y y 3

Do-

p) *G.* intestina aut viscera sua: locum puto deprauatum. q) aliena debet esse ab hominis natura. r) scilicet Dominum honorabilis est. s) ab opere abhorrens, quasi indignum sit tua gloria. t) periculum est, ne te illis deprimat, ut solet superbos.

Domini opera mirabilia sunt, *L.* et gloriosa, *G.* et occulta, *L.* ignotaque *G.* eius facta apud homines.

5 Multi tyranni sederunt humi, et non nemo præter opinionem diadema gestauit. Multi potentes magnam subierunt infamiam, et honorati in aliorum manus traditi

7 sunt. Prius quam exploraueris, ne reprehende: cognosce prius, 8 deinde *L.* iure *G.* obiurgato. Antequam audieris, ne responde, neue 9 medios sermones interpella. De re, quæ tua nihil interest, ne contende, neue in improborum iudicio confide. Fili, ne labores multa 10 congerere: si enim abundaueris, non eris innocens: et si persecutus fueris, non adsequeris: neque si aufugeris, effugies. Est, qui 11 laborat, et moliatur, et satagat, qui tamen tanto magis indiget. Est 12 tardus et opis indigus, viribusque destitutus, qui tamen in paupertate 13 abundat, eumque Dominus benignis respicit oculis, et ex humilitate attollit et eius caput ex calamitate euehit, ita ut eum spectantes admirantur multi, *L.* Desinque 14 prædicent. *G.* Bona et mala, vita et mors, paupertas et diuitiæ a Domino proficiunt. A Domino 15 item sapientia ac scientia, legisque peritia, tum caritas et bene morata vita. (Scelerosis cognata sunt 16 error et tenebræ: et qui sibi placeant in vitiis, in prauitate consensent.) Domini liberalitas permanet piis, eiusque fauor feliciter 17 perpetuatur. Est, qui diligentia et tenacitate ditescat, cuius mercedis conditio ea est, quod dum 18 se nactum esse quietem dicet, et nunc suis epulaturum bonis, nefcius quod tempus venturum sit, relinquet aliis ea, et morietur. 21 Mane in conditione tua, et in ea versare, ac in opere tuo consenesce.

22 Improborum facta ne mirare: si-

dem habe Domino, et in labore tuo perseuera: nam Domino facile est cito repente ditare pauperem. Dominus fauore suo ad piorum: mercedem *L.* festinat, *G.* breuique tempore fauorem suum germinat. "Ne dixeris, * quis est usus mei, aut quænam mihi deinceps erunt bona? Neue dixeris; satis habeo, multaue possideo, et quid deinceps in vita mali patiar? Bonorum tempore ne immemor esto malorum, et malorum tempore memento bonorum. Facile est enim Domino obitus tempore homini digna factis præmia soluere. Temporis difficultas obliuionem adfert deliciarum, et in hominis interitu est eius operum patefactio. Ante obitum neminem beatum dixeris, atque ex suis natis cognoscitur vir. Ne quemuis hominem domum tuam introduceito: nam multæ sunt malitiosorum insidix. *L.* Ut enim eructant præcordia fetidorum, utque *G.* capta perdix coniecitur in caucam, *L.* et ut caprea in laqueum: ita superbi animus, tamquam speculator, casum obseruat. Nam bona in mala conuertens insidiatur et laudabilibus labem infert. Ut ex una *G.* ignis scintilla fit multa pruna, *L.* ita ab vno malitioso fit multus sanguis, *G.* et improbus homo sanguini insidiatur. A malefico, (fabricatur enim mala) caueto, ne tibi notam inurat æternam. Alienum in contubernium admitte, et te turbis euertet, ac tuis ipsius bonis priuabit.

CAPVT XII.

Non temere beneficia conferenda. Liberalitas. Anticus certus. Cum inimico cautiones.

SI benefacis, cognosce, cui facias, et *L.* multam *G.* inibis tuis benefactis gratiam, Piis benefacito,

*) neque pauperi calamitosa desperanda est melior fortuna, neque fortunato non metuendus casus. x) Quid agam? aut quando desinam esse miser?

facito; et *L.* magnum *G.* consequere præmium, si non ab ipsis, at a Supremo. Non sunt bona perseveranti in malis, et egentibus non largienti, *L.* quum Supremus improbos odio habeat; et resipiscentium misereatur, *G.* largire pio, et ne subueni improbo: benefac inopi, et ne impio largire: quin eum victu prohibe, neue ei largire; ne te per ea opprimat. Nam bis tantum malorum consequere, quantumcumque bonorum in eum contuleris: siquidem Supremus improbos odit, et inipiis pœnas irrogabit, quos in grauissimi supplicii dieni reseruat. Largire bonis, neue improbis succurre. Nec secundis rebus dignoscitur amicus, nec aduersis latet inimicus. Secunda hominis fortuna eius inimici dolent: aduersa etiam amicus abscedit: inimico tuo numquam credideris: nam quale æruginosum æs, et talis est eius malitia. Et quamuis sese deiiciat, ac submisserat, aduerte animum, et ab illo caue, et eris ei perinde, ac qui speculum exterseris, cognoscesque, eum tandem non æruginosum. Eum apud teipsum ne statueris, ne, te euerso, in locum tuum subeat: Eum tibi ad dextram ne collocaueris, ne tuam conetur occupare sedem, tandemque dicta mea recognosceas, et te mea verba remordeant. Quis misereatur incantatoris a serpente icti? aut vilius, qui ad bestias accesserit? itidem etiam eius, qui hominem improbum adierit, sequæ eius peccatis admiscuerit? Vnam horam tecum in statu iusto permanebit: quod si nutaueris, non durabit. Labris quidem suauibus vtetur inimicus, et multum garriet, et tecum bella oratione aget, et oculis illacrimabit: sed mente delibabit de te in foueam præcipitando:

quod si tempus fuerit nactus, non explebitur sanguine. Mala si tibi 17 acciderint, eum ibi priorem te reperiens: atque is opitulari se si 18 mulans, tibi calcem supplantabit. Caput suum quasfabit, et manibus 19 plaudet, et multa garriet, et personam suam mutabit.

CAPVT XIII.

Quis pauperi cum locuplete sit usus. Iona cumprimis colendus. In audaces. Curarum violentia quanta.

Qui picem tangit, contaminatur ea: et qui cum superbo communicat, fit eius similis. Grauius, quam pro te, onus ne subueris, neue cum potentiori te aut ditiori communica. Quid communicet olla cum ahenis? in quod si offenderit ea, confringetur. Diues etiam, quum fecit iniuriam, uinatur: pauper etiam, quum passus est iniuriam, supplicet oportet. Si vtilis eris, inferuet tibi: si egebis, deseret te. Si habebis, viuet tecum, teque exinaniet, nec ipse tibi arridebit, spemque dabit, et pulchre adloquetur. Ecqua tibi re opus est? inquiet: sed te parasitando turpiter illudet, donec te bisque terque exinaniat, et ad extremum etiam irrideat. Postea te spectabit, et deseret, et caput suum aduersum te quasfabit. *L.* Submitte te Deo, et eius manus expecta. *G.* Caue ne mente fallaris, aut amentia tua adfligaris. *L.* Noli humilis esse in sapientia tua, ne depressus in stultiam, seducaris. *G.* Aduocatus a potente, fac, vt refugias, et tanto te magis aduocabit. Neingere te, ne repellaris: neue procul abisiste, ne tradaris obliuioni. Ne stude cum eo colloqui

Y y 4

qui 14

y) simulatione tegitur, vt æs æruginæ. z) detecta simulationis æruginæ. a) vtetur inexplebili crudelitate. b) Loquitur de falso amico, de quo supra cap. 6. c) Hanc sententiam non intelligo,

qui, neue pluribus eius verbis cre-
de: multo enim sermone tentabit
te, et quasi adridens arcana tua ri-
15 mabitur. Immisericors ^d obserua-
bit L. tua G. verba, nec a lædendo
16 et vinculis abstinebit. Obserua,
et diligenter operam da, vt audias,
17 nam in periculo versaris. L. At-
que illis auditis verbis, simula som-
num, et tamen vide et vigila.
18 Per omnem vitam tuam ama De-
um, et ad salutem tuam inuoca.
19 G. Omne animal sui simile diligit,
20 et omnis homo alterum: deni-
que omnia animalia cum suo gene-
re congregantur, et sui similibus
21 coniunguntur homines. Quid
commune lupo cum agno? sic im-
22 probo cum pio: quæ pax hyænæ
cum cane? quæ pax diuiti cum pau-
23 pere? vt præda leonum siluestres
asini sunt in saltibus, sic diuitum pa-
24 bula pauperes. Vt iniusa super-
bo humilitas, ita inuisus est diuiti
25 pauper. Diues nutans confirmatur
ab amicis: at humilis lapsus
26 insuper ab amicis repellitur. Diui-
tis, si deliquerit, multi sunt adiuto-
res, qui etiam nefaria locutum de-
27 fendant. Humilis, si deliquit, etiam
obiurgatur: si docte verba facit, non
28 datur ei locus. Diuite loquente, si-
lent omnes, et eius orationem ad
29 nubila extollunt: pauper si loquitur,
dicunt: quis iste est? quod si offen-
30 derit, eum etiam enertunt. Bonæ
sunt diuitiæ, quibus L. conscia G.
non inest improbitas: et mala pau-
31 pertas in impiorum domibus. Ho-
minis cor eius vultum mutat, modo
ad læticiam, modo ad mærorem.
32 Cordis indicium in rebus prospere
est vultus hilaris, et laboriosæ
cogitationes, sententiarum com-
mentatio est.

CAPVT XIII.

*Felix qui fit. Auaritiæ miseria. Erga Io-
uam gratitudo. Sapientis beatitudo. Sa-
pientiæ laudes.*

Felix homo, qui nec ore delin- 1
quit, nec peccati dolore angit- 2
tur. Felix, *f*quem suus non 3
damnat animus, quique sua spe
non excidit. Hominem sordi- 4
dum non decent diuitiæ, et homini
inuido quorsum pecuniæ? Qui 5
defraudando suo genio L. iniuste
G. congerit, aliis congerit, eiusque
bonis luxuriabuntur alii. Qui i- 6
pse sibi malus est, cui bonus erit?
quum ipse suis rebus non oblectetur?
Qui sibi met inuidet, eo ne- 7
mo nequior est: atque hoc est eius
malignitatis præmium. Quod si 8
bene facit, dolens L. nolensque G.
facit, et tandem malignitatem suam
patefacit. Nequam est, oculis qui 9
inuidet, vultum auertit, et homines
despicit. Auari oculus nulla con- 10
ditione expletur, et maligni iniqui-
tas eius animum tabefacit. Mali- 11
gnus oculus in pane inuidus, et in
sua mensa indigens Fili, pro eo, 12
quod habes, benefac tibi ipsi, et Do-
mino munera digne libato, me- 13
mor, non tardaturam mortem, nec
tibi statum fati tempus esse decla-
ratum. Antequam obeas, amico 14
benefac, eique pro tuis facultatibus
subministra atque largire. Ne ca- 15
reto suavi tempore, neu te bo-
næ cupiditatis fors præterfugiat.
Nempe tuos labores aliis, et ægre 16
quæ sita fortis diuisioni relinques.
Da et accipe, animumque sanctum 17
habe L. Ante obitum tuum exerce
liberalitatem: G. nec enim est a- 18
pud inferos alimentum quæren-
dum. Omne animal vestis more 19
veterascit: est enim ab omni æter-
nitate fatale, mortem obire. Vt 20
virentia in frondosa arbore folia a-
lia decidunt, alia nascuntur, ita
car-

d) in Græco est, non obseruans, sed malui Latinum sequi, cuius aptior est sen-
tentia. e) nec malæ sunt diuitiæ, si diues sit bonus, nec bona paupertas, si pau-
per malus. f) qui non est sibi male conscius,

carnis et sanguinis genus aliud obit, aliud gignitur. Omne opus putrescens deficit, et eius auctor post id discedit. L. Omne vero egregium opus euadet, et eius auctor per id decorabitur. G. Beatus homo, qui sapienter honesta meditatatur, qui prudenter et sancte disputat, qui sapientiae vias mente cogitat, et arcana perpendit. Insequere eam a tergo tamquam explorator, et in eius insidiare diuerticulis. Qui per eius fenestras inspicit, et pro foribus eius ansculrat. Qui iuxta eius domum diuersatur, et, (fixo in eius parietibus palo,) propter eam tabernaculum suum collocat, is L. perpetuo G. versabitur in diuersorio bonorum: suos natos illius tutelae committet sub eiusque ramis deget: per eam ab ardore protegetur, et in eius gloria versabitur.

CAPVT XV.

Ioue reuerentia beatum faciens. Sapientia muneris. Laudatur improbus. Non sceleram auctor Ioua. Praeceptorum obseruantia salutaris.

Qui Dominum metuit, recte facit: et qui legem tenet, sapientiam comprehendit, eaque illi, tamquam L. honesta G. mater, occurrit, et eum quasi vxor virgo ducta excipit. Hæc eum L. vitæ ac G. prudentiæ pabulo pascit, et ei L. salutaris G. sapientiæ potionem bibere dat. Ea firmatus atque nixus haudquaquam labefactatur ac frustratur. Hæc eum supra alios extollit, et in media concione os eius aperit, L. eumque sapientiæ et prudentiæ spiritu replet, et gloriæ amictu vestit. G. Ei voluptatem et latitiæ coronam comparat, et nomen æternum conciliat. Non eam comprehendunt indociles ho-

mines: non improbi vident: ab-
est a superbia L. doloque G. procul,
nec eius meminerunt homines
mendaces. L.* At veraces per eam
tantum consequuntur, vt vsque ad
Dei cognitionem proficiant. G.
Non est honesta laus in ore impro-
bi, quippe quæ a Domino non profi-
ciscatur. Nam L. et a Deo profi-
ciscitur sapientia, et G. per sapien-
tiam pronuntianda laus est, L. quæ
laus vbi in ore fideli multa est, G.
Dominus ei adspirat. Ne te dixe-
ris auctore Domino deliquisse: quæ
enim odit, facere non debes. Ne
dixeris, te ab eo deceptum esse: nec
enim homine eget improbo. O.
mne nefas odit Dominus, idque
eum reuerentibus carum non est.
Ipse L. Deus G. principio quum cre-
asset hominem, eum arbitrio sui
consilii permisit. L. Adiecit man-
data et præcepta sua. G. Si præce-
pta exsequi volueris, et fideliter ac
libenter agere, L. ipsa te conserva-
bunt. G. Propositus est tibi ignis
et aqua: ad vtrum voles, manum
tuam porriges. Homini propo-
sita est vita et mors, L. bonum et
malum, G. vtrum ei placuerit, id ei
dabitur. Est enim multa sapientia
Dominus, et potentia pollet, et om-
nia videt L. sine intermissione,
G. et coniectos habet oculos in sui
metuentes, et omne opus hominis
cognoscit, neque cuiquam impie
agere præcepit, neque cuiquam
peccandi licentiam dedit. L. Non
enim vllò omnino infideli et ne-
quam filio delectatur.

CAPVT XVI.

Vana ex filiorum numero gaudia, si malis sint. Improborum catus discriminis plenus. In gigantes Ioue indignatio. Clemens et iracundus Deus, omnia noscens. Opera Dei mirifica.

Y y 5

Ne

- g) Dominum esse in causa, vt tu deliqueris, quum delinquere videret. h) non est eorum similis, qui improbos corrumpunt, vt eorum opera faciant, quod volunt. i) si peccandi licentiam dedisset, placerent ei qui peccarent, sicut placet patri filius, qui est ei dicto audiens.

Ne opta copiam inutilium liberorum, neue impiis latere filiis: si multi sunt, ne eis delectare, nisi Domini metu præditi sunt.
 2 Noli eorum aut vitæ confidere, aut
 3 multitudinem spectare. Præstat enim vnus bonus, quam mille im-
 4 probi: et sine liberis mori, quam
 5 liberos habere impios. Per vnum enim prudentem frequentatur
 6 vrbis: improborum vero genus bre-
 7 ui vastatur. Multa talia et oculis
 8 vidi, et auribus etiam his grauiora
 9 audiui. In improborum cætum
 10 incenditur ignis, et in contumacem
 11 gentem exarsit ira. Implacabilis
 12 fuit Deus in priscos gigantes, qui suis
 13 infans viribus deprauati essent.
 14 Non iis pepercit, apud quos com-
 15 morabatur Lotus, quos ob eorum
 16 superbiam abominaretur. Non
 17 est misertus gentis perditorum, qui
 18 suis peccatis sublatisunt, atque
 19 ita sexcenta millia peditum, qui ani-
 20 mi pertinacia conspirauerant, fla-
 21 gellando, miserando, cædendo, san-
 22 dandoque Dominus misericordiae
 23 castigationeque conseruauit. Quod
 24 si vel vnus in populo contumax fue-
 25 rit, mirum hoc erit, si impune fe-
 26 ret. Est enim eius et clementia et
 27 ira: et veniam dare, et iram effun-
 28 dere potest: vt magnæ clementiæ,
 29 ita et magnæ seueritatis est: pro
 30 suis quemque factis iudicat. Nec
 31 rapinis effugiet improbus, nec pii
 32 frustra erit patientia. Omni be-
 33 neficentiæ locum dabit. Suis quis-
 34 que digna factis *L.* et anteaetæ
 35 vitæ prudentia *G.* consequetur.
 (Dominus Pharaonem ita indura-
 36 uit, vt Pharaonem eum non cognosce-
 37 ret, vt ipsius fortia facta subiectæ
 38 celo terræ innotescerent. Omni
 39 rerum naturæ eius clementia nota
 40 est, adamante discreuit lucem suam
 41 et tenebras.) Noli ita cogitare:
 42 latebo Dominum: quis mei supra
 43 meminerit? inter tot homines
 44 nulla erit mei recordatio: nam

quantula est mea persona in im-
 mensitate rerum? Ipsum etiam
 cælum, cælique cælum Dei, profun-
 dum et tellus, et quæcumque in eis
 insunt, eius adspectu commouen-
 tur, simulque montes, et terræ
 fundamenta, eo intente, tremore
 concutiuntur, quæ omnia, nulla
 mente digne perspici queunt, *L.*
 quum illi perspicuæ sint mentes o-
 2 minium. *G.* Eius quidem rationes
 et impetus ne animo quidem com-
 3 prehendi possunt, nedum oculis
 4 cerni humanis, et maior eius o-
 5 perum pars occulta est. Iustitiæ
 6 opera quis enuntiet? aut quis sus-
 7 tineat? nam ita remotum est fatum,
 8 vt omnium inquisitio satisfacat.
 9 Hæc submissa mens cogitat: at in-
 10 sanus homo, et errans stulta cogitat.
 11 Audi me, nate, et scientiam discite, et
 12 mea dicta animaduerte: explica-
 13 bo perpensam doctrinam, exacte-
 14 que scientiam indicabo. Cum ra-
 15 tione fecit Dominus principio ope-
 16 ra sua, et iis conditis, eorum partes
 17 distribuit. Ornauit in perpetuum
 18 opera sua, et eis sua manu eiusmodi
 19 principia dedit, in alias atque a-
 20 lias ætates duratura, (vt non esu-
 21 riant, nec in suis operibus defati-
 22 gentur, aut ab officiis cessent.)
 23 Non infesta sunt aliis alia, nec vm-
 24 quam eius imperium detrectant.
 25 Deinde intuitus Dominus terram,
 26 eam suis impleuit bonis, ita vt e-
 27 ius solum omni animalium genere
 28 operiatur, quorum fiat in eandem
 29 reuersio.

CAPVT XVII.

*Homini creatio, vite definitio. In homi-
 nem dona diuina. Penitentium salus. Io-
 na clementia. Humani generis leuitas.*

Dominus ex terra creauit ho-
 minem, rursumque redegit in
 eandem. Numeratos dies
 et tempus eis dedit, eos ad imagi-
 nem sui conditos suis viribus in-
 duit,

duit, et eorum metum omnibus inuenit animantibus, ita vt bestiis ac volucribus imperarent, *L.* creato ex ipsis adiumento eorum simili. *G.* Eis iudicium, et linguam, et oculos, et aures, et cor dedit ad cogitandum. (Sexto loco, mentem quoque impertiuit, et septimo sermonem operibus suis explicandis.) Eos prudenti scientia repleuit, et eis bona malaque demonstrauit. Adiecit ad eorum corda suos oculos, eis operum suorum magnificentiam ostendens. (Eis dedit miraculis suis gloriari perpetuo, vt prudenter enarrent eius opera, et electi nomen eius sanctum collaudent.) Addidit scientiam, legemque vitæ possidendam dedit, (vt semortales esse cognoscerent.) Cum eis fœdus inicit æternum, et eis sua iura monstrauit. Eius et gloriæ magnificentiam suis viderunt oculis, et vocis gloriam audierunt auribus, iusque, vt omne nefas cauerent, et de cuiusque erga alios officio præcepit. Ei semper patent eorum mores, nec eius oculos latent. (Sed omnes homines ab ineunte ætate malis dediti sunt, nec potest eorum cor ex lapideo fieri carneum. Igitur in distribuendis totius terræ gentibus,) suum cuique genti ducem præfecit: sed Israelitam sibi peculiariter desumpsit, (quem vt primogenitum disciplina educat, et lumen caritatis impertiens non deserit.) Ergo omnia eorum facta tam ei perspicua sunt, quam sol: in eorumque mores oculos habet assiduos. Non eum prætereunt eorum iniuste facta, suntque omnia eorum peccata Domino perspicua. (Verum ipse quum benignus sit, et opificium suum habeat cognitum, nec abiicit homines, nec deserit, vt qui parcat eis.) Apud eum hominis beneficentia quasi consignata est, conseruatque cuiusque benigne factum,

tamquam pupillam, (eius filiis ac filiabus dans locum penitentia.) Postea exsurget, eisque præmia soluet, et in suum cuiusque caput meritum rependet. Ceterum penitentibus concedit regressum, et defetiscentes hortatur ad patientiam, *L.* eisque sortem veritatis destinauit. *G.* Redi ad Dominum, et peccata relinque: ei coram supplica, et offensam minue: propera ad Supremum, (is enim te ex tenebris in lucem pacis adducet,) et ab iniustitia recede, et nefas odio summo prosequere, *L.* et Dei virtutes ac iura cognosce, et in sorte proposita, et supremi Dei imploratione manens, in partes concede sæculi sancti. *G.* Supremum quis laudabit apud inferos? vt viuus et gratias agentes? *L.* Ne persiste in impiorum errore: ante mortem lauda Deum. *G.* A mortuo, perinde ac si nullus esset, abest gratiarum actio: viuus et sanus Dominum laudat, *L.* et in eius misericordia gloriatur, *G.* quæ sane Domini misericordia, et erga redeuntes ad ipsum placabilitas permagna est. Non enim in hominibus esse possunt omnia, quippe quum non sit immortale genus humanum, *L.* quod vitiorum vanitate delectatur. *G.* Quid solis luce splendidius? atqui hæc quoque, non nedom vt nequiter cogitans deficit, caro et sanguis *L.* non refellatur. *G.* quum ille sublimitatis cæli virtutem perlustrat, et homines omnes terra sint atque cinis.

CAPVT XVIII.

Iova sempiternus omnium conditor, iustus, victor. Homini infirmitas. Iovæ maiestas, ac virtus in omnibus rebus. Prudentia, vota, suspicio prudentis. In luxum.

Qui sempiternus vivit, omnia pariter condidit Dominus, solus iustus habendus, *L.* et manens inuictus rex in perpetuum, *G.* (Is mundum suæ manibus palmo condidit, cunctaque parent eius voluntati,

l) da operam, vt beatam sanctorum vitam consequaris.

1 Imitati, quippe qui sua potentia re-
 2 gat omnia, quæ in eis sunt, sacra
 3 disiungens a profanis.) Cui hoc de-
 4 dit, vt eius opera exponat? Aut quis
 5 eius magnificentiam peruestiget?
 6 Eius magnitudinis imperium quis
 7 declaret? Aut quis eius clementiam
 8 exponere adgrediatur? Non est
 9 minuere, aut augere, sed neque per-
 10 uestigare Domini miracula. *m* Quum
 11 absoluerit homo, tum incipiendum
 12 erit: et quum desiterit, tum dubi-
 13 tabit. Quid homo, aut quis eius
 14 vsus est? quod bonum, quodue eius
 15 malum est? (Aetatis hominis nume-
 16 rus est, vt multum, centum anno-
 17 rum, (nec vilius ex omnibus certus
 18 esse obeundi modus.) Quantula est
 19 aquæ gutta e mari, aut ex arena cal-
 20 culus, tantillum sunt anni mille in
 21 infinita e temporis. Propterea to-
 22 lerat eos Dominus, et misericordia
 23 sua perfundit. Videt et intelligit
 24 eorum *L.* animi arrogantiam, ac *G.*
 25 peruersitatem esse malam: ideo
 26 multa vitur placabilitate, *L.* et eis
 27 viam æquitatis ostendit. *G.* Ho-
 28 minum misericordia est aliorum in
 29 alios: Domini vero misericordia
 30 est in omne corporeum genus:
 31 arguit, castigat, docet, et reuocat,
 32 vt pastor gregem suum: eorum,
 33 qui disciplinam admittunt, misere-
 34 tur, et qui eius sententiis student.
 35 Filii, beneficiis aut vlli largitioni re-
 36 prehensionem aut verborum mo-
 37 lestiam ne addito. Nimirum vt
 38 ardorem mitigat ros, ita ipso dono
 39 potior est oratio: quumque sit ip-
 40 so munere melior oratio, *o* vtrum-
 41 que est in homine munifico. Stul-
 42 tus ingratis exprobrat, inuidique
 43 donum tabefacit oculos. Antequam
 44 loquaris, disce: et ante morbum sa-
 45 nare. Ante iudicium explora teip-
 46 sum, et animaduersionis hora ve-

47 niam consequere. Antequam æ-
 48 grotres, teipsum continentia doma-
 49 to, et tempore peccatorum ostende
 50 vitæ correctionem. Noli impedi-
 51 ri, quo minus votum tempestiue
 52 exsoluas, neue *p* tui absolutionem ad
 53 mortem vsque differto, *L.* quoniam
 54 diuina merces æterna manet. *G.*
 55 Priusquam vota facias, præpara te
 56 ipsum, et ne esto, quasi qui homo
 57 tentet Deum. Memento iræ extre-
 58 mo tempore futuræ, et temporis
 59 supplciti, quod *r*auerfo vultu irroga-
 60 bitur. Recordare tempus famis, *2*
 61 tempore vbertatis: pauperiem ac
 62 penuriam, tempore diuitiarum. *r* A
 63 mane ad vesperam mutatur tempus,
 64 et apud Dominum subita sunt om-
 65 nia. Vir sapiens semper metuit, *2*
 66 et *r* peccatorum tempore delicta ca-
 67 uet: (at insipiens non explorat tem-
 68 pora.) Omnis prudens sapientiam *2*
 69 agnoscit, (et doctrinam,) et eam ad-
 70 eptio laudem tribuit. Prudentes et *2*
 71 verbis sapiunt, *L.* et verum æquum-
 72 que sciunt, *G.* et animi inoderatio-
 73 ne exactas fundunt sententias. (O-
 74 ptima loquendi auctoritas solius est
 75 Domini: siquidem mortali cor in-
 76 hæret mortuum. Cupiditates tuas
 77 ne sequere, et appetitus tuos cohibe.
 78 Si animo tuo cupiditatis libidinem
 79 indulseris, exponet te hostium ludi-
 80 brio, qui tibi inuidet. Ne dele-
 81 ctare nimis deliciis, ne earum con-
 82 sortio constringaris. Noli pauper
 83 fieri, conuiuando de mutuo, quum
 84 nihil sit tibi in marsupio: alioquin
 85 insidiator vitæ tuæ famosus eris.)

CAPVT XIX.

*In ebriosos. Vinum, mulier, scelerosus, raci-
 turnitas. Stultus eloquens. Ioue metus ad
 beatitudinem perducers. Exalta calliditas.
 Vnde nascatur homo.*

Ebrio-

2) Si quis Dei magnitudinem vestiget, quum omne studium eo contulerit, nihil
 tamen effecerit. 3) se exprobra cui benefacis. 4) et benefacis, et orationis
 gratiam muneri addit. 5) voti solutionem, qua fidem tuam liberet. 6) seue-
 re et irato Deo. 7) forsitan hodie morieris, ne in crastinum diem vitæ cor-
 rectionem differas. 8) huius vitæ, in qua peccatur.

Ebriosus operarius non ditescit : qui spernit exigua, paullatim cadit. Vinum et mulieres deprauant prudentes, L. confutantque cordatos, G. et, qui meretricibus hæret, nequior est. Eum caries et vernies obtinebunt, et homo temerarius tolletur, (grauique supplicio contabescet.) Qui cito credit, leuis animi est, et peccando delinquit in seipsum. Qui nequitia gaudet, damnandus est : (qui vero voluptatibus resistit, vitam suam coronat. Qui linguæ temperat, is potest etiam cum homine difficillimo viuere,) et qui loquacitatem odit, minus est vitiosus. Nunquam L. nequiter et dure G. dicta retuleris, et nihil tibi incommodabitur. L. Cuius tibi conscius es, id G. nec apud amicum, nec apud inimicum enuntiato : et si quidem inest in te peccatum, ne patefacito. Nam ille, audito te, obseruabit, et aliquando oderit te. Si quid L. aduersus alterum G. audiueris, id vna tecum moriatur, neu me tue, ne te rumpat. Orationem enititur stultus, vt fetum, quæ parit. Quale est corporis femori adfixum telum, talis est in stulti pectore oratio. Amicum reprehende, ne forte * faciat : et si quid fecit, ne amplius faciat. Amicum reprehende, ne forte dicat, et si semel dixit, ne iteret. Amicum reprehende, sed * ne cuius orationi crede : sæpe enim existit calumnia. Est, qui verbis, non animo delinquat : et quis lingua non peccat ? Alterum reprehende, priusquam mineris, et (expers iræ) da locum legi Supremi. (Domini metus primus, quo ad eum recipiari, gradus est : amorem autem eius demeretur sapientia. Cognitio præceptorum Domini vitalis doctrina est : et qui ei obediunt, fructum percipient immortalita-

tis.) Domini metus summa sapientia est, et summæ sapientia est legis exsecutio, (ac summæ eius potentia cognitio. Si seruus neget Domino, facturum se, quod illi placet, et tamen idem postea faciat, offendit altorem suum.) Non est sapientia nequitia scientia : nec est consilium improborum prudentia : sed est nequitia, eaque nefaria, estque homo demens expers sapientia. Præstat expers ingenii religiosus, abundanti prudentia, et eidem contra legem facienti. Est interdum exacta calliditas, eaque iniusta est : et qui sententia pronuntianda gratiam euertat, (rursusque alius, qui iuste iudicet, sapiens.) Est improbitate præditus demissus ac tristis, cuius pectus fraude refertum est, faciem tegens, et surdum se simulans : is te nec opinantem operimet, et si defectu virium peccare prohibeatur, si occasionem nactus fuerit, malum dabit. Ex aspectu cognoscitur homo, et ex vultu occurrit cognoscitur cordatus. Suis quemque vestitus, et dentium risus, et incesus indicant.

CAPVT XX.

Indecora reprehensio. Sapiens taciturnus, multiloquens insanus. Discrimen ab epibus. Insipientis munus. A lingua casus. Mendacium.

Est quædam indecora reprehensio, L. in ira contumeliosi : est et iudicium, quod improbum arguitur : G. est et qui prudenter taceat. Longe honestius est reprehendere, quam clam irasci : et qui culpam fatetur, ab incommodo defenditur. Qualis est spadonis virginem stuprandi libido, talis est, qui per vim exercet iudicia. (Est qui tacendo se sapientem ostendat : est et, qui crebra loquacitate sit odiosus.

) numquam enuntiato, nec enim tibi tacuisse nocebit, vt noceret venenum, nisi euomeris. *) scilicet vitiosum aliquid. *) ne prius reprehende, quam rem comperitam habeas.

5 sus.) Est, qui taceat, quia non ha-
 6 bet, quod respondeat: est et, qui ta-
 ceat, tempori seruiens. Homo sa-
 7 piens filet ad tempus: at nugator et
 8 (Perpulchrum est, reprehensum a-
 gere pœnitentiam: sic enim volun-
 9 tariam peccatum effugias.) Est in-
 10 terdum homini damnosa prosperi-
 tas, et est, quum reperisse aliquid sit
 11 incommodum. Est largitio, quæ
 tibi nihil profit: est et largitio, cuius
 12 dupla sit remuneratio. Est inter-
 13 dum incommodi causa gloria: est
 et, qui ex humilitate caput attollat.
 14 Est, qui multa paruo emat, et eadem
 15 septuplo rependat. Sapiens orati-
 16 one seipsum reddit amabilem: stul-
 torum vero gratiæ fluxæ sunt. Mu-
 nus insipientis tibi nihil proderit
 (acceptum, nec item inuidi propter
 importunitatem) nam oculos habet
 (ad accipiendum) pro vno multos:
 pauca dabit, et multa exprobrabit,
 17 atque os suum more præconis ape-
 riet. Hodie commodabit, et cras
 18 repetet: inuisus (et Deo et homini-
 19 bus) est talis homo. Dicit stultus,
 20 amicum non habeo, nec est meis bo-
 nis gratia: qui meo victu vescun-
 tur, sunt lingua futiles. Quoties et
 21 quot eum derident? L. quippe qui,
 quod habet, et non recta ratione dis-
 tribuat: id quod perinde est, ac si
 non haberet. G. Pronior est a lin-
 gua casus, quam a lacunari: adeo
 velociter malorum ruina venit.
 Homo illepidus, intempestiua fabu-
 la, ore indocto continuata. In o-
 re stulti displicet sententia, quod
 eam parum tempestiue pronuntiat.
 Est, qui inopia peccare prohibeatur,
 qui in quiete sua non a stimular.

Est, qui animam suam b verecundia
 perdat, et ob dementem personam
 peccat, L. ac personæ alicui indul-
 gendo, perdat seipsum. G. Est, qui 2
 præ verecundia promittat amico,
 et eum sibi nequidquam inimicum
 faciat: Malum vitium est in ho-
 mine mendacium, in indocto ore
 adsiduum. Tolerabilior est fur, 2
 quam mendaciis aduetus, tametsi
 in perniciem uterque incurret. Fa- 2
 miliaris est homini mendaci igno-
 minia, suumque dedecus eum comi-
 tatur adsidue. Sapiens seipsum 2
 dictis prouehit, placetque primori-
 bus vir prudens. Qui terram co- 28
 lit, et altum sibi facit acertum, L. et
 qui iustitiam colit, seipsum euehit:
 et qui primatibus placet, euitat in-
 iuriam. Largitiones donaque ex- 25
 cæcant oculos sapientum, et tam-
 quam oris obstructio reprehensio-
 nes impediunt. Sapientiæ ocul- 30
 ta et thesauro abdito quid est in v-
 trouis utilitatis? potior est homo, 31
 qui stultitiam, quam qui sapientiam
 suam celat. (Potior est necessaria 32
 sequenti Dominum patientia, quam
 suæ vitæ gubernator absque Do-
 mino.)

CAPVT XXI.

*Ad veniam contendendum. Peccati perniciosa
 quantia. Castigationes rennent. Qui docet
 Inepti sermones. Risus profusus. Au-
 scultare ad ianuas. Calumniator.*

Fili, si peccasti, ne deinceps facito,
 et præteritorum veniam petito.
 Tamquam anguem fuge pecca- 2
 tum: nam si accesseris, mordebit te.
 Peccati dentes leonini sunt, homi- 3
 num animas perimentes. Perinde 4
 ac anceps gladius est omne nefas, cu- 5
 ius irremediabile vulnus est. Con-
 certationes et iniuriæ diuitias de-
 popu-

2) quæ videntur paruo constare, interdum magno constant. 2) largitur ad sentato-
 ribus, qui ei non magis gratiam referunt, quam si nihil accepissent. 4) scilicet
 peccati conscientia, quod fieret, si per opes peccare posset. b) dum alicuius gra-
 tia aliquid vel iustum facere, vel iniquum non facere pudet. c) qui negare non
 auder, quod tamen præstiturus non est, is postea non præstando promissum, facit
 ex amico inimicum. d) multum frumenti comparat.

populantur, et *L.* domus, quæ nimis opules est, aboletur superbia: *G.* ta superbi domus deuastatur. *e* Pauperis petitio est ab ore ad eius aures: iusque responsum festinanter uenit. Qui reprehensionem odit, in improbi vestigio est: at qui Dominum reueretur, is ex animo se corrigat. Potens procul ex lingua cognoscitur: sed cordatus nouit, quando ille delinquat. Qui domum summæ ære construit alieno, *g* perinde acit, ac si quis sibi lapides ad sepulchri sui tumulum congerat. Stupra congesta est sceleratorum cæcus, quorum exitialis exitus est flamma ignis. Improborum via lapidibus est complanata, cuius in extremo est orci barathrum, *L.* et tenebræ æque poenæ. *G.* Qui seruat legem Domini, is suis cogitationibus imeritat, et *b* perfectus Domini metus est sapientia. Docilis non est, qui non est astutus: sed est quædam astutia, quæ multum habet acerbitalis. Sapientis scientia eluisionis in motum redundat, eiusque consilium est quidam quasi limpida vitæ fons, culti peccus, perinde ac confratum vas, nullius scientiæ capax est. Sapienter dictum si quando audit, intelligens laudat, idque exaggerat: sed si audiit aliquis imperitus, improbat, et post tergum suum abiit: stulti serino est, quasi in itinere sarcina: at in labris intelligentis inuenitur lepos. Prudentis os in conuentu requiritur: eiusque dicta animo perpenduntur. Stulto sapientia *i* perinde est, ac deleta domus, imprudentisque scientia sunt inconsiderata dicta. Compedes sunt insanorum pedibus doctrina, quasi manicæ in manu dextra. Mutilus sublata voce ridet: at cauis homo vix et tacite subridet. Prorenatu aureo est prudenti doctrina,

proque armilla in brachio dextro: Stulti pes in *L.* alterius *G.* domum **23** velox est: at peritus homo etiam ad adspæctum *L.* potentis *G.* erubescit. **24** Inspiciens per *k* ianuam domum in- trospicit: at doctus homo stat foris. **25** Ad ianuam auscultare, hominis in- scitia est: prudens vero dedecus æ- gre fert. **26** Labra loquacium dicta absurda: at prudentium dicta sta- tera ponderantur. Stulti cor in ore, **27** sapientes *l* os in corde habent. Dum **28** impius satanam exsecratur, ipse se- ipsum exsecratur. Polluit semet- **29** ipsum calumniator, et, vbi cumque degit, inuisus est: *L.* at tacitus **et** **30** cordatus honoratur. *G.*

CAPVT XXII.

Pigritia fæda, ignorantia. Filia prudens, temeraria, marita mulier. In luctu carmen: Ab inspicente cauendum. Amicitie dissolutio. Conuiciator.

L Apidi conspurcato similis est **1** piger, (quem omnes contumeliose derideant. Sterquilini **2** stercore similis est piger, quod quisquis tollit, manum excutit.) Pro- **3** brosa patri est indocta proles, et *L.* fatua *G.* filia damnosa est. Filia **4** prudens est sui viri patrimonium: at turpis genitori dolorem parit. Et patrem et virum dedecorat teme- **5** raria, *L.* nec ab impietate abest, **6** *G.* et vtrique despiciatui est. Car- **7** men in luctu est intemptiuus sermo: at flagra et doctrina quouis tempore sunt sapientiæ. Liberi, si **8** cum proba vita vitam habent, ignobilitatem parentum obliterant. (Liberi, si cum contumacia imperi- **9** tiaque fastuosi sunt, scædant suæ cognationis nobilitatem.) Testam **10** conglutinat, qui stultum docet, et veterno sopitum expergefacere conatur. Oscitantem adloquitur, **11** qui stultum adloquitur, qui finito sermo-

quum petit, ei statim responderi debet: nam dilationem non patitur paupertas. *f*) improbus est. *g*) in suam perniciem construit. *h*) fortassis hæc est sententia, Domini metus est perfecta sapientia. *i*) pro nihilo. *k*) Latinus, fenestram. *l*) sapientis mens eius ori moderatur.

sermone quærat, quidnam id sit?

- 12 Mortuum deplora, qui luce careat, et stultum deplora, qui prudentia
 13 careat. Mitius deplora mortuum, qui requiescat: at stulti vita morte
 14 deterior est. Mortui luctus septem dierum est: at stulti et impii
 15 totius æui eius vitæ. Cum insipiente ne verba multa facito, neue im-
 16 prudentem adito. Eum caue, ne tibi negotium exhibeatur, aut, eo
 17 excusso, contamineris. Eum declina, et adipisceris requiem, nec
 18 eius amentia torqueberis. Plumbo quod grauius sit, nihil est, nisi is, cui
 19 nomen est stultus. Arenam, et salem, et ferri massam ferre facilius
 20 est, quam hominem stupidum. Ut lignea compages in ædificio connecta concussu non dissoluitur: sic animus meditato consilio firmatus
 21 nullo tempore pertimescit. Animus, prudenti sensu nixus, perinde est, ac politus paries arenaceo tectorio.
 22 Ut positi sublimiter valli, L. et cæmenta sine impensa posita, G. ventum non sustinent, ita timidus animus in cogitatione stulta nullum metum subsistere potest. Qui
 23 pungit oculum, lacrimas elicit: qui pungit animum, patefacit adfectum.
 24 Qui volucres lapide petit, eas abigit: et qui amico facit conuicium, dissoluit amicitiam. In amicum si
 25 gladium strinxeris, ne despera, est enim regressus. In amicum si
 26 verbis inuectus fueris, bono es animo: est enim reconciliatio. Ceterum
 27 conuicio, et superbia, et arcani e-nuntiatione, et ictu fallaci, his, in-
 28 quam, fugatur amicus omnis. " Fidem retine in paupertate erga alios,
 29 vt eorum bonis pariter fruarè. Aduerso tempore perge in eos fidelis esse, vt eorum facultatum sis parti-
 30 ceps. (Nec enim spernenda semper angusta res est, nec diues mentis inops admirandus.) Ut ignem

camini vapor fumusque, sic sanguinem conuicia, L. contumeliæ, minæque G. præcedunt. Amicum tueri non me pudebit, nec me eius conspectui surripiam: quod si malum mihi propter eum acciderit, quisquis audierit, ab eo sibi cauebit. Utinam habeam præfectam ori meo custodiam, et labris cautum sigillum, ne his delinquam, et mea lingua perdat.

CAPVT XXIII.

Ad Iouam precatio. Veritatis amor. Iusturandum. In parentes caritas. Iouam res nulla fugit. Impudica mulier. Gloria prima.

D Omine vitæ meæ pater et domine, ne me in eorum arbitrio desere, ne me sine apud eos labi. Utinam præficiantur menti meæ stimuli, et cordi meo sapientiæ disciplina, quæ neque meis partant erroribus, neque peccata prætereant, ne erroribus et peccatis abundans atque scatens, labar coram meis aduersariis, quod sit hosti meo voluptati, (cuius spes procul abest a tua misericordia.) Domine vitæ meæ pater atque Deus, ne mihi supercilium dederis, (sed giganteum animum a tuis semper prohibe.) Auerte a me (spes vanas, et) cupiditates, (tibi que perpetuo seruire cupientem, in officio retine.) Ne me ventris et coitus inuadat adpetentia, neue me tuum impudentibus, L. et vesanis G. addixeris hominibus. Veracis oris disciplinam audite nati, quam qui seruauerit, non capiatur suis ipse labris, L. nec nequiter factis lædatur. G. His capientur improbi: his maledici et superbi lædentur. Iuriurando tuum os ne adsuëfacito, L. nam multi casus in eo sunt: G. neue sanctum p nominare consuesce, L. aut sacris vt i nominibus: nam ea impune non

m) vt inquinata sus, si suum corpus excutiat, contaminat, quod prope est. n) si pauper es, fidelis esto, et tibi beneficient alii. o) aduersariorum, p) hoc est, iurare.

1 non feres. G. Vt enim vapulans
 adfidue feruus non caret vibicibus:
 ita qui femper deierat, et Deum
 nominat, non est a peccato purus.
 2 Iurator homo nequitiæ plenus est,
 nec faceset ab eius domo calamitas.
 3 Si deliquerit, dabit pœnas: si con-
 tentim fecit, dupliciter peccauit.
 4 Quod si inaniter iurauit, non eua-
 det, quin eius domus calamitatibus
 5 impleatur. Est quædam vestita
 morte locutio: ea ne inueniatur in
 6 Iacobidarum patrimonio: nam a
 piis hæc omnia facesunt, nec ii in
 7 peccatis volutantur. Imperitiæ tem-
 meritati os tuum ne aduiesfacito:
 est enim in ea peccati meditatio.
 8 Memento tui patris atque matris,
 9 dum a inter optimatas sedes, ne L.
 Deo G. apud eos venias in obliuio-
 nem, et tua consuetudine infatueris,
 ita vt bcupias, te numquam fuisse na-
 tum, et natalem tuum execrere di-
 em. Homo verbis probrosis ad-
 1 fuscens, numquam per omnem vi-
 1 tam suam docebitur. Duo sunt,
 2 quæ multa peccata committunt, et
 3 tertium adducit pœnas. Animus in
 modum ardentis ignis æstuans, non
 ante exstinguendus, quam consuma-
 3 tur. Libidinofus homo, qui sui cor-
 poris membro non nisi incenso igne
 4 conquiescit. Homini libidinofus
 e panis omnis suauis est: numquam
 5 cesfat, donec intereat. Homo mi-
 grat ex suo lecto, ita secum cogitans:
 6 quis me videt? tenebris circum-
 septus sum, et parietibus tectus,
 7 neque me videt quisquam. Quid
 metuum? peccata mea non memi-
 8 nit Supremus. Humanos metuit
 oculos, nec intelligit, oculos
 Domini millies sole splendiores
 intueri mores hominum omnes,
 L. et ima profundi, et hominum
 corda, G. et abstrusas contempleri
 9 partes. Omnia ei cognita sunt, et
 antequam condita, et postquam per-

fecta. Is per vrbis fora punitetur, 30
 L. et quasi pullus equinus fugabitur,
 G. ac de improuiso comprehende-
 tur. L. eritque turpis omnibus,
 quod Domini metum nescierit. G.
 Itidem et mulier, que virum suum 31
 relinquit, et a heredes submittit ex
 alieno. Etenim primum est in Su- 32
 premi legem contumax: deinde in
 virum suum delinquit: tertio stu-
 pratur adulterio, et natos ex alieno
 viro supponit. Hæc in concionem 33
 producet, et in eius natos anim-
 aduertetur. Non agent eius nati 34
 radices, nec rami fructum ferent:
 sui que memoriam relinquet infamem,
 nec vnquam abolebitur eius
 probrum, scient que minores, nihil 35
 esse religione melius, nihil suauius,
 quam Domini præceptis operam
 dare. (Deum sequi, ingens est glo- 36
 ria: et ei acceptum esse, vitæ lon-
 ginitas.)

CAPVT XXIII.

*Sapientia præstantia, laudationes ex origine,
 virtute, beneficiis in hominum genus.*

Sapientiæ laudatio.

Sapientia seipsam commendat, et 1
 inter suos gloriatur. In Supre- 2
 mi republica verba facit, et a-
 pud eius potentiam gloriatur, L. 3
 atque inter suos sese extollit, estque
 in sancta ciuitate admirationi, et 4
 in electorum multitudine laudem
 obtinet, seque beatam inter beatos
 prædicat, ita dicens: G. ego ex o- 5
 re Supremi prodi, L. ante omnem
 rerum naturam genita. Ego feci 6
 in cælis, vt oriretur perenne lumen,
 G. et quasi nebula terram omnem o-
 perui. Ego in sublimi confedi, so- 7
 lium habens in nubis columna.
 Cæli orbem sola circumuiui, et ima 8
 perambulauit profunda. Fluctus 9
 marinos, totamque terram, et o-
 mnes populos ac gentes obtinui,
 L. et

a) dignitate præditus es. b) fias miserimus. c) mulier. d) filios ex adultero
 gignit, qui sint heredes mariti.

10 L. et omnium tum excellentium,
 tum humilium, corda virtute calca-
 11 ui, G. cum his omnibus quietem
 quæsiui, et cuius in possessione de-
 12 gerem. Tum omnium conditor,
 qui me creauit, meum fixit taberna-
 13 culum, mihi præcipiens, vt in Ia-
 cobeis degerem, in Israelitis posses-
 sionem haberem, L. ac inter eius
 14 electos radices agerem. G. Is me
 ante æuum principio creauit, num-
 quam defecturam. In sacro taber-
 naculo apud eum ministerium inii,
 15 atque ita in Sione firmata sum. Et
 in vrbe dilecta, per eum quietem
 adepta sum, estque mea potestas Hi-
 16 erosolymis: et in glorioso radi-
 cata populo, in sorte possessionis
 17 Domini, excreui in altum, vt ce-
 drus in Libano, et vt in montibus
 18 hermonis cupressus. Quasi pal-
 ma in littoribus in sublimine creui, et
 vt rosarum stirpes apud Hierichun-
 19 tem: vt elegans olea in amœno
 campo, et vt humore platanus eue-
 20 cta sum. Vt cinamomum et aspa-
 lathus aromaticum odorem dedi, et
 vt eximia myrrha suani odore fra-
 21 graui: vt galbanus, et onyx, et sta-
 cte, vtque turis nidor in tabernacu-
 22 lo. Ego vt terebinthus expandi
 meos ramos, qui mei rami gloriae
 23 sunt et gratiæ rami. Ego sum quasi
 vitis, quæ eleganter egerminauit,
 meique flores sunt gloriae fructus,
 24 et diuinitarum. (Ego pulchræ cari-
 tatis, ego religionis sanctæque spei
 25 mater, meis natis, quibus iussit
 Deus, vniuersis æterna præmia do.)
 26 In me omnis est vitæ veritatisque
 gratia, in me omnis vitæ spes est et
 27 virtutis. G. Accedite ad me, omnes
 mei cupidi, meisque fructibus ex-
 28 plete vos. Nam mei memoria at-
 que possessio melle est mellisque fa-
 29 uo dulcior, adeo vt, qui me com-
 edunt, adhuc esuriant: et qui bi-
 30 bunt, sitiant. Qui mihi obedit,
 numquam frustratur: et qui mihi
 31 nauant operam, non peccant: L.

quique me declarant, vitam conse-
 quentur æternam. G. Hæc omnia
 L. vitalis G. est liber fœderis supre-
 mi Dei, L. et veritatis cognitio, G.
 lex, quam Moses, L. tradendis vir-
 tutum præceptis G. tulit, reipubli-
 cæ Iacobeorum possidendam. (Ne
 elafescite, quo minus erga Domi-
 num fortiter vos geratis, vt ipse
 quoque confirmet vos.) Ei adhæ-
 rete, quandoquidem Dominus om-
 nipotens Deus vnus est, nullo
 præter eum seruatore. L. Is suo
 Dauidi pollicitus est, fore, vt ex ipso
 regem excitet potentissimum, qui
 in maiestatis folio sedeat in sempi-
 ternum. G. Ea lex sapientia abun-
 dat vt Ganges, et vt Tigris verno
 tempore. Exuberat prudentia, vt
 Euphrates, aut vt Iordanis tempo-
 re messis. Disciplinam ostendit vt
 lumen, quasi Nilus vindemiæ tem-
 pore, quam e neque primus perfecte
 nouit, nec vltimus item peruesti-
 gavit, quippe cuius mens et consili-
 um mari sit et Oceano abundantius.
 Ego vero (sapientia) quasi L. im-
 mensæ aquæ G. corrugus a flumine,
 quasque aquæ ductus in pomarium
 exiui, statuens, meum præstantissi-
 mum hortum irrigare, meumque
 iustum puluinem perfundere: et
 ecce meus corrugus factus est flu-
 uius, meusque flumens euasit in ma-
 re. Nam disciplinam ceu diluculum
 illustro ac procul ostendo. L.
 Omnes inas terræ partes penetro,
 omnes dormientes inspicio: et om-
 nes Dominum sperantes collustro.
 Item doctrinam vt oraculum effun-
 do, ac in omnem faculorum per-
 petuitatem relinquo L. quærenti-
 bus sapientiam, neque per eorum
 ætates desinam vsque in æuum san-
 ctum. Videte, non soli mihi labo-
 rasce me, sed omnibus ipsam quæ-
 rentibus L. veritatem. G.

CAPVT XXV.

Sapientia de se ipsa elogiū. Inopia cauenda quamprimū. Experientia senectū gloria. Beatus ex liberis, honesta coniuge, iouano cultu. Mulieris pertinacis misera consuetudo.

TRIBUS rebus exornor, et apud Dominum et apud homines venusta efficior: ex sunt fratrum concordia, propinquorum amicitia, et vxor atque vir inter se consentientes. Tria item sunt, quæ odi, eorumque vitæ infensissima sum: pauperem superbum, mendacem diuitem, et senem adulerum, mente captum. Nisi in iuuentute congeseris, quo pacto in senectute rem facies? Quam decet canos iurisdicētio? et seniores consilii peritia? Quam honesta senibus est sapientia? et honoratis prudentia atque consilium? Senum corona et gloria est multa experientia, Dominique metus. Nouem decemue sunt, quæ et animo beata iudico, et lingua L. hominibus G. eloquar. Homo, qui et liberis viuens fruatur, et inimicorum L. suorum G. ruinam videt. Beatus, qui cum prudenti vxore degit, quique nec lingua delinquit, nec indigno se seruit. Beatus, qui prudentiam adfectus L. de virtute G. diserit in auribus audientium. Per magnus est, qui sapientiam est adeptus: sed Domini metuentem nullus antecellit. Domini metus claritate superat omnia. L. Beatus homo, cui datum est, vt Dominum reueretur, G. qua reuerentia qui præditus est, incomparabilis est. (Domini metus est eius amoris initium, et fides origo coniunctionis cum ipso.) L. Summum vulnus est animi tristitia, summaque malitia est mulieris nequitia. G. Quoduis esto vulnus, dum ne sit vulnus animi: quæuis nequitia, dum ne feminæ nequitia: quæuis inuectio, dum ne maleuolorum inuectio: quæuis pœna, dum ne

ab inimicis irrogata pœna. Nullum caput serpentis capite nocentius est: nulla ira mulieris iram superat. Cum leone malim et draconem degere, quam cum mala muliere habitare. Mulieris nequitia eius adspēctum immutat, et vultum tamquam faccum infuscatur. Ea efficit, vt vir eius cogatur inter alios sedere, et acerbe gemere. Parua est quæuis prauitas, præ mulieris prauitate, in quam, precor, improbi sorte cadant. Quod scrupulosus adscensus est pedibus senis, id est linguæ mulier quieto viro. In minima pulchritudinem ne offendito, neue mulierem voluptatis causa concupiscito. Ingens pœna, et impudentia, et turpitude est mulier, si suo viro imperat. Adstricta mens, et mæsta facies, et animi vulnus est, et remissa manus resolutaque genua, vbi mala mulier est, quæ virum suum nequaquam beat. A femina initium peccati, per eamque morimur omnes. Nec aquæ L. vel tantillum G. exitum dederis, nec malæ mulieri potestatem. Nisi tibi manu obsequitur, L. te in inimicorum conspectu pudore adficiet: G. abscinde eam a tuo corpore, inanda ac repudia, L. ne te semper abutatur. G.

CAPVT XXVI.

Ex coniugio felicitas. Mulier prudens. Formidabilia quatuor. Impudica mulier vnde noscatur. Impudens oculus. Coniux cordata thesaurus. Periculosa duo.

BONÆ feminæ vir beatus est, et duplicem viuunt ætatem. Strenua mulier virum suum exhibet: et eius annos cum pace complet. Mulier bona, sors bona est, quæ Dominum metuentibus forte datur L. ob recte facta. G. Tam diuites quam pauperes, si bonæ mentis sunt, si semper in Domino vultum habentes hilarem exultant.

Z z a Tria

f) Lat. amicum verum.

- 5 Tria sunt, atque adeo quatuor, quæ et animo reformido, et vultu pertimesco: ciuitatis prodicionem, et vulgi seditionem, et calumniam, 7 quæ omnia morte deteriora sunt. 8 Animi dolor et luctus est obtrectans 9 femina feminæ, et linguæ flagellum, quæ cum omnibus communitat. 10 g Iugum bōum, quod agitur, est vxor mala: eam qui tenet, perinde est, ac qui scorpionem apprehendit: magni supplicium est ebriosa (et indomita) mulier, neque suam turpitudinem tegit. Mulieris impudicitia in eius supercilio ac 13 palpebris agnoscitur. Filia ferissimam adhibe custodiam, ne nata licentiam, vtatur sua libidine. 14 Oculum impudentem obserua, et noli mirari, si in te deliquerit. 15 Tanquam viator sitiens, reperto fonte, hiabit, et ex proxima quaque aqua bibet: apud omnem palum sedebit, et contra omne telum pharetram aperiet, L. donec deficiat. 16 G. Vxor is L. sedula G. gratia eius virum delectat, virique pinguefacit artus eius peritia. Domini donum est taciturna cordataque conditio, neque quidquam est, quod doctum animum æquiparet. Multiplex gratia est mulier pudica et fidelis, nec vlla re digne rependi potest eius animi continentia. Quod est in sublimi sol oriens Domini, hoc est bonæ feminæ pulchritudo 21 in eius domus ornamento. Lucerna splendens in sacro candelabro est formæ venustas in ætate constanti. Aureæ columnæ in basibus argenteis sunt formosi pedes 23 cum pectore stabili. (Fisi, ætatis tuæ vigorem incolumem conserua, neue robur tuum alienis 24 impertire.) Vbi per omnes campos fecundam possessionem quaesieris, fac generositate tua fretus, 25 propria femina iacias. Ita fiet, vt soboles tua superstes, libera inge-

nuitatis professione confisa, adulescat. Meretricem feminam scrofa similem purato: nuptas autem maritis propugnaculum contra mortem existimato. Mulier impia forte datur iniusto: pia vero contingit reuerenti Dominum. Inhonestæ mulier contemnit ignominiam: at honesta puella virum reueretur. Impudica femina cum cane confestim confecta est: at pudica Dominum metuit. Mulier virum suum honorans, sapiens ab omnibus iudicatur: at cum spernens, nobilitatur superbia. (Clamora mulier et linguæ ad hostes fugandos exquiratur: quum eiusmodi moribus quisquis homo viuit, eius animus versatur inter tumultus bellicos.) L. Vt æterna sunt in solido saxo fundamenta, sic Dei præcepta in animo sanctæ mulieris. G. Duo, vel potius tria sunt, quæ animo meo dolorem faciunt, et mihi stomachum mouent. Vir bellicosus laborans egestate: viri prudentes, si contaminantur: et qui a virtute redit ad vitia, quem quidem Dominus gladio destinat. L. Duo sunt, quæ mihi difficilia videntur et periculosa: G. vix delictum euitat mercator: et caupo peccato non caret.

CAPVT XXVII.

Ab opulentiâ discrimen. Domini metus. Piorum sermo et stultorum. Superbia rixosa. Oculo innuens machinator. Non gaudendum piorum luctu.

Propter opes multi peccarunt, et qui studet abundare, peruersus est oculo. Inter coagmenta lapidum figitur palus: itidem inter venditionem et emtionem pangitur peccatum, L. et delictum cum delinquente conteretur. G. Nisi quis Domini metum studiose tenuerit breui euertetur eius domus. Vt excutiendo cibro remanent sordes

g) vt discordes in iugo boues omnia perturbant, sic vxor mala coniugium. h) vxor rem. i) iniustus est et irreligiosus.

ita & in hominis oratione sunt ipsius spurcitia. Ut fictilia vasa explorat fornax, ita hominis exploratio in ipsius oratione posita est. Ut suus cultam arborem fructus declarat, sic hominem sermo ab eius mente dictatus. Ante locutionem ne quemquam laudaueris: nam ea est hominum exploratio. Si sectabere iustitiam, adsequeris, et eam quasi honorificam togam indues, L. et cum ea habitabis, eaque te perpetuo proteget: et quum animaduertetur, inuenies praesidium. G. Ut volucres ad sui similes diuertunt: ita veritas ad eos, qui ei dant operam, se confert. Ut leo feris, ita maleficus insidiatur peccatum. Pii sermo, L. vt / sol, G. semper est eum sapientia coniunctus: at insipiens more lunae mutatur. Inter imprudentes observa L. loquendi G. occasionem: at inter cordatos continuato. Stultorum sermo odiosus est, eorumque risus peccati sunt deliciae. Iuratoris verba horrorem incutiunt, taliumque concertationes aures obtundunt. Superborum concertatio sanguinis effusio est, eorumque conuicia auditu graua. Qui arcana enuntiat, fidem amittit, nec sibi amicum inueniet. Amicum dilige, et ei fidelis esto: quod si eius arcana detexeris, nolito eum insequi. Ut enim perdit aliquis hostem suum, sic tu alterius amicitiam perdidisti: et perinde ac si auem de manu tua emisisses, sic alterum amisisti, non recepturus. Noli eum persequi: nam procul abscessit, et effugit, ceu caprea laqueum. Etenim vulneri mederi licet, et a maledictis est reconciliationi locus: sed qui arcana patefecit, huic L. infelici animae G. desperandum est. Qui oculo innuit, machinatur mala: et eum qui nouit, ab eo abstinebit. In tua praesentia vtetur ore suauis, et tua dicta admirabitur: sed postea os su-

um inuertet, et tua dicta in deteriorem partem trahet. Multa odi, sed nihil aequae ac eum, quem etiam Dominus odit. Qui lapidem in sublimem iacit, in suum ipsius caput iacit, et fraudulentus ictus vulnus infligit. Qui foueam cauat, in eam cadet: et qui laqueum ponit, eodem capietur. Qui mala facit, ea in eum reuoluentur, neque sciet, unde ea sibi veniant. Illusio et ignominia superborum est, eisque poena more leonis insidiatur. Laqueo capiuntur, qui piorum casu delectantur, et ante mortem dolore conficiuntur. Saevitia et poena eiusmodi sunt, vt ab iis abhorreatur: sed eis obnoxii sunt improbi.

CAPVT XXVIII.

Vindex animus malus. Inimicitia deponenda. Lingua duplex. Dominum qui deserunt, quales autumnus maneat.

VIndictae cupidum manet a Domino supplicium, isque acriter in eius peccata animaduertet. Remitte alteri iniuriam, ita fiet, vt oranti tibi peccata condonentur. Homine in hominem iram retineat, et a Domino remedium petat? homini sui simili misericordiam non tribuat, et peccata sua deprecetur? ipse mortalis foueat iram, L. et Deum veniam oret? G. quis ei peccata condonet? Memento extrema, et depone inimicitias, neue alteri exitium et necem per iram molire, sed in praecipis persiste. Memento praceptorum, et alteri ne irascere: memento Supremi foedus, et L. alterius G. imprudentiae ignosce. Absint a iurgiis, peccata minues: nam iracundus homo pugnam accendit. Improbus homo turbat amicos, inter pacatos calumniam iniiciens. Prout est materia, ita incenditur ignis: pro cuiusque viribus est eius furor, et pro cuiusque diui.

diuitiis intumescit ira: et pro ri-
 14 xæ vehementia gliscit ardor. Fe-
 stinata lis incendit ignem, et festina-
 15 ta pugna effundit sanguinem. Scin-
 tillam si adflēs, exardescit: sin con-
 spuas, exstinguitur: et tamen v-
 trumque ex ore tuo proficiscitur.
 16 Sycophanta et bilinguis execrandi
 sunt: multos enim alioqui paca-
 17 tos perdunt. Lingua duplex mul-
 tos exagitauit, et ex alia in aliam
 gentem transtulit, et validas vrbes
 diruit, et potentum domos euer-
 18 tit, L. et populorum vires excidit,
 19 et potentes deleuit gentes. G. Lin-
 gua duplex strenuas mulieres eie-
 cit, suisque laboribus defraudauit.
 20 Qui ei deditus est, tranquillitatem
 non inueniet, nec quiete deget.
 21 Scutica ictus vibices facit: at lin-
 22 guæ ictus confringit ossa. Multi
 acie gladii occubuerunt, sed non
 23 tot, quot per linguam. Felix, qui
 contra eam defensus est, qui in eius
 furorem non incurrit, qui eius nec
 iugum subiit, nec vinculis constri-
 24 ctus est. Eius enim iugum ferre-
 um iugum est: et vincula ærea vin-
 25 cula. Mors mala, mors eius est: et
 26 orcus est ea conducibilior. L. Ea
 non perdurat æternum, sed iniusto-
 rum mores tenet. G. Plos quidem
 nequaquam tenet, nec ii eius flami-
 27 na conflagrant. Qui Dominum
 deserunt, in eam incidunt, eaque in
 eos exardet inextincta. In eos mo-
 re leonis immittitur, eosque tam-
 28 quam pardus vastat. Spinis L.
 m aures tuas G. circumsepito, L. et
 linguam nequam audire noli, et ori
 tuo fores, et auribus seras facito.
 29 G. n Argentum aurumque tuum
 conilato, vnde verbis tuis trutinam
 stateramque facias, et ori tuo o por-
 30 tam atque claustrum: da operam,
 nequid p ea delinquas, et coram infi-

diatoribus L. inimicis G. labare, L.
 qui tuus casus letalis sit et insanabi-
 lis. G.

CAPVT XXIX.

*In egenos benignitas. Mutuum. Debitor se-
 leratus. Quis priorum thesaurus. Fideius-
 sores. Paupertatus requies.*

Q Vi benigne facit, q feneratur
 alteri: et qui r manui suæ im-
 perat, is præcepta exsequitur
 Alteri commodato, dum eget: et
 rursum alteri reddito suo tempore.
 Discis stato, et alteri te fidum præ-
 stato, et omni tempore tibi neces-
 saria inuenies. Flerique, quod mu-
 tuo acceperunt, pro re inuenta ha-
 bent, et iis, a quibus adiuti sunt, neg-
 otium facesunt. Dum accipiat,
 osculabitur alterius manum, et pro-
 pter eius pecunias vtetur voce hu-
 mili. Idem dum soluendum erit,
 diem extrahet, et ægro sermone L.
 fremens G. respondebit, tempus-
 que causabitur. Quod si soluendo
 sit, L. tergiuerfabitur sedulo: G. di-
 midium vix adferet, idque s pro re-
 pertitio ducet. Aut etiam credito-
 rem sua pecunia fraudabit, eumque
 sibi inimicum sine causa faciet:
 ei maledicta conuiciaque reddet, et
 pro honore L. ac beneficio G. con-
 tumeliam rependet. Multi homi-
 nes auersantur, non nequitia illi-
 quidem, sed per iniuriam fraudari
 metuentes. Veruntamen inopi fa-
 cilis esto, nec ei beneficium diserto.
 Ob præceptum subueni pauperi, nec
 in eius egestate eum remitte vacu-
 um. Impende argentum propter
 fratrem, et amicum: neue id sub
 saxo ad perniciem s obducatur rubi-
 gine. Thesaurum tuum ex Supre-
 mi præceptis colloca, et tibi inagis
 proderit, quam aurum. In cellas
 tuas

m) G. possessionem tuam. n) Impende omnia, hoc est magnopere operam da,
 vt considerate verba facias. o) Lat. franos rectos. p) lingua. q) ei cum feno-
 re reddetur. r) largitur. Nam manum aperire pro largiri dicitur. Inde larga
 manus. s) tibi imputabit, quasi tu id repereris, et ipsi debeas tu, non ipse tibi.
 t) alias absconde.

tuas concludere beneficentiam, et ea te ab omni malo adseret. *L.* Homini beneficentia ipsi pro oculis est, quæ homini gratiam quasi pupilam conferuet, et postea resurgat, et in suum cuiusque caput meritum rependat. *G.* Ea magis, quam præualidus clipeus, robustaque hasta, aduersus hostem pro te propugnabit. Vir bonus pro altero fideiubet: qui vero verecundiam amisit, eum deserit. Fideiusforis beneficium ne obliuiscere, qui vitam suam pro te impenderit. Fideiusforis beneficium euertit improbus: (improbus fideiubere non vult,) et ingrata mente liberatorem suum deserit. Fideiusfio multos bene alioquin agentes perdidit, et in modum marini fluctus exagitauit. Viros potentes *L.* versans *G.* domo exegit, ita vt apud extraneas gentes vagarentur. Improbus contra Domini præcepta faciens, ad *L.* malas *G.* fideiusfiones delabatur: et qui redemptionis sectatur, incidit in litem. Succurre alteri pro virili, sic tamen vt operam des, ne offendas. Vitæ hominis caput est aqua, cibus, vestitus, et donus, quæ deformitatem tegat. Potior est pauperis vita sub tecto trabum, quam epulæ lautæ in alieno. Vel paullum, vel multum, boni consule, *G.* et * peregrinitatis probrum non audies. *G.* Vita misera est ex alia domo in aliam migrare: vbi eris inquilinus, non audebis hiscere. Hospitio *L.* cibo et potione accipies * nullam ad gratiam, et insuper acerba audies. Ades, inquiline, menses exstrue, et si quid tibi ad manum est, præbe mihi cibum. Migra, inquiline, ad aduentum honoratiorum *L.* amicorum meorum: hospes mihi frater est: opus est domo. Graui sunt hæc homini cordato: obiectatio domus, et creditoris conuicium.

CAPVT XXX.

Verberum vititatus in filium. Fil. nimis indulgens. Sanitatis præstantia. Simulacri vanitas. Hilavitas retinenda.

Qui filium suum amat, ei verbera continuat, vt eo latetur ad extremum, *L.* neque palpet ostia proximorum. *G.* Qui filium suum castigat, iuuabitur eo, et inter notos de eo gloriabitur. Qui filium suum docet, lacescet inimicum, et apud amicos de eo renidebit: si obiit eius pater, perinde est, ac si mortuus non esset, quippe qui sui similem reliquerit superstitem. Et in vita sua eum videns lætatus est, nec in obitu doluit, *L.* nec eum apud inimicos puduit. *G.* Reliquit et aduersus inimicos vindicem, et qui amicis gratiam referat. Qui filio indulget, et eius vulnera obligabit, eique ad omnem clamorem turbabitur pectus. Equus indomitus sit durus, et filius remissus sit temerarius. Læta filium, te stupefaciet: collude cum eo, te torquebit. Ne cum eo rideto, ne etiam vna doleas, et aliquando dentibus infrendeas. Ne dederis ei in pueritia licentiam: tunde eius latera, dum puer est, ne duratus, tibi non pareat, animoque tuo dolorem faciat. Castiga tuum filium et in eo elabora, ne in eius turpitudinem offendas. Præstat pauperem esse sanum, et firma valetudine, quam diuitem male adfecto corpore. Sanitas et bona habitudo est omni auro præstantior, et valens corpus immensis opibus. Nullæ meliores sunt diuitiæ, quam sanitas corporis: nec vlla voluptas maior, quam animi lætitia. Potior est mors, quam acerba vita: et *L.* æterna requies, *G.* quam longus morbus. Boni cibi ori clauso offusi, sunt epularum ferula in sepulcro adposita. Quid prodest simulacro libamentum,

Zz 4

quum

* non habitabis in alieno, id quod tibi exprobretur. x) eos, qui tibi nullam habebunt gratiam. y) in causa erit, vt sic nequam et percussor, atque ita vapulet, (adeo vt vbiicumque pater inultum audierit, metuat, ne ibi periclitetur filius. z) ægotantis, cui non sapiunt epulæ.

quum nec comedat, nec odoretur?
 10 ita se habet, qui a Domino infesta-
 21 tur, L. et criminis pœnas luit: G.
 1 adspiciens oculis, et gemiscens
 quasi spado virginem complectens,
 22 et suspirans. Noli animum tuum
 dedere dolori, aut teipsum delibera-
 23 tionibus angere. Animi voluptas
 homini vicia est, L. thesaurusque
 sanctitatis inexhaustus, G. et homi-
 24 nis lætitia est longæuitas. Ama
 tuam ipsius animam, L. acceptus
 Deo, eiusque sanctimonia G. solare
 tuum animum, et mœrorem a te
 25 procul amoue. Multos enim mœ-
 ror interemit, nec vlla in eo utilitas
 26 est. Inuidia et iracundia ætatem
 minuunt, et ante tempus senectam
 27 adfert sollicitudo. Lautus ac bo-
 nus animus cibos sibi procurat ad
 vescendum.

CAPVT XXXI.

Auaritiæ angor. Conuiuie prudentia, sobrietas. Vini discrimina.

1 **D**uitiis inuigilare, corpus ta-
 2 befacit: earumque sollicitu-
 do somnum abigit. Sollicitu-
 3 do vigil soporem arcet, et grauis
 ægritudo somnum excutit. Siue la-
 4 borat diues, congerit opes: siue
 laborat pauper, victu caret: siue
 5 cesfat, fit indigens. Qui aurum a-
 mat, pœnas non euadet: et qui cor-
 ruptelam sectatur, e) explebitur.
 6 Multi propter aurum pessundati
 sunt, idque eis palam fuit exitio.
 7 Est aurum quasi stipes quidam, in
 quem offendatur, eis, qui ipsi sacri-
 8 ficant, eoque capitur omnis amens.
 9 Beatus diues, qui reperitur insons,
 quique aurum non sequitur, L. nec
 spem in pecunia thesaurisque po-
 10 nit. Quis est, vt eum prædicemus,
 qui tam mira inter sui generis ho-
 mines faciat? Quis auro explora-

tus est, qui se præstiterit inte-
 grum, vt fit is gloriosus? Quis pec-
 care potest, qui non peccet? et ma-
 lefacere, qui non faciat? sancian-
 tur eius recte facta, eiusque bene-
 11 ficia L. omnis sanctorum G. cœtus
 prædicet. Magnæ mensæ adcu-
 12 bans, noli ei faucibus inhiare, aut
 d multa ibi adposita esse cogitare.
 Memento, malam rem esse oculum
 13 sordidum: improbius oculo quid
 creatum est? ideo quacumque de
 14 causa lacrimatur. Quocumque ad-
 15 spexerit, ne manum extendito, nec
 in catinum vna cum eo inculcato.
 Alterius ingenium ex teipso conii-
 16 ce, et rem omnem considera. Ad-
 17 positis tibi vt L. sobrius G. homo
 vescere, neue te ingurgita, ne ve-
 18 nias in odium. Desine prius, ci-
 uilitatis gratia: neue sis insatiabilis,
 ne offendas. Quod si inter com-
 19 plures discumbes, noli primus o-
 mnium manum porrigere, primus-
 20 ue potum petere. Nam paululum
 homini bene morato satis est, isque
 in cubili suo non anhelat, L. neque
 21 dolorem sentit. G. Somnus salu-
 bris est temperato ventri: mane
 surgit, estque sui compos: quum
 22 insatiabilem hominem comitetur
 peruigiliæ choleraque labor et tor-
 23 mina. Quod si fueris ad cibos co-
 actus, surge, obambula, et vomie,
 vt conuiescas, L. nec morbum cor-
 24 pori tuo contrahas. G. Audi me,
 fili, neue me sperne, et tandem mea
 dicta inuenies. In omnibus tuis
 25 negotiis esto strenuus, et tibi nul-
 lus morbus accidet. Qui victu lau-
 26 tus est, ei vulgo bene precantur, est-
 que eius honestatis durabile testi-
 27 monium. At de victu sordido fre-
 mit ciuitas, estque eius sordium
 28 certum testimonium. In vino vi-
 29 rum te præbere noli: multos enim
 perdidit vinum. Vt fornax aciem
 in tinctu ostendit, sic vinum ani-
 30 mos in superborum certamine. Vi-
 tale

a) ægrotat. b) epulas videlicet. c) scilicet pœna. d) te ob epularum copiam
 ingurgitare. e) vt solent qui se nimio cibo onerant.

ale est homini vinum, si id tempe-
rate bibas. Quæ vita est ei, qui vi-
no vincitur? quod ad voluptatem
hominibus, L. non ad ebrietatem
principio G. creatum est. Latiti-
am animi parit et hilaritatem vi-
num tempestiue modiceque potum.
L. Animo corporique salubris est
potus sobrius. G. Animo acerbitati
est vinum adfatim potum cum rixis
ac disidiis. Insanis ebrietas fu-
rorem et multum parit et pernicio-
sum, vires eneruans, et item vul-
nera faciens. In vinoso conuiuio
alterum ne reprehende, neque in e-
ius voluptate vituperæ. Eum pro-
broso dicto ne pete, neue aduersan-
do preme.

CAPVT XXXII.

*In insolentes. Verba effutens. Pudoris gra-
tia. Vigilantia. Iouana reuerentia. In-
eptus homo.*

SI magister factus es, noli efferris:
esto inter alios quasi vnus eo-
rum: Cura eos, deinde sedeto,
et tuo munere rite perfunctus, ad-
cumbe: vt per eos voluptatem ca-
pias, et ornatus gratia coronam ac-
cipias. Loquere senex, (decete-
nim te,) sed eleganter atque docte,
et ne impedito musica. ^g Vbi non
est audientia, noli verba effutire,
aut intempestiue sapere. Sigillum
carbunculi in ornamento aureo est,
concentus musicus in vinoso con-
uiuio, et smaragdi sigillum in au-
reo vase est musicum carmen ad
suauem vinum. L. Audi tactus, et
verecundia consequere beneuolen-
tiam. G. Loquere, adolescens,
si tui vsus est, vix, etiam bis roga-
tus in pauca confer orationem, et
paucis multa: esto perinde ac sci-
ens et tamen tacens: inter proce-
res noli te eis æquare, et, ^h alio lo-
quente, noli multum garrere. Vt

tonitru fulgetra præcurrit, ita pu-
dentem anteit gratia: L. ita fiet, ¹²
vt isto pudore beneuolentiam con-
sequaris. G. Mature surge, et noli ¹³
vltimorum esse: fuge domum ¹⁴
impigre, ibi ludito, et animo tuo
indulgeto, dummodo absint pecca-
ta, superbusque sermo. Et simul ¹⁵
agito creatori tuo gratias, qui te suis
bonis exuberet. Qui Dominum ¹⁶
reueretur, eius disciplinam admi-
tit: et qui ei inuigilant, eius fauo-
rem inueniunt. Qui legi studet, ¹⁷
explebitur ea: sed qui simulate a-
git, per eam lædetur. Qui Domi- ¹⁸
num reueretur, ius obtinebunt,
et virtutum quasi lumine lucebunt.
Improbis homo reprehensionem ¹⁹
declinat, et arbitrato suo defensionem
comminiscitur. Consultus ²⁰
homo deliberationem non spernit:
at ineptus et superbus metu non ad- ²¹
ficitur, etiam si agat inconsulte.
Inconsulte nihil facito, sed ita faci- ²²
to, vt te non pœniteat. Neque per ²³
impeditam viam ingredi, ne in
petricosis offendas: neque planæ
viæ confide, et a tuis liberis caue,
L. et tuos famulos obserua. G. In ²⁴
omni opere tuo animum fidelem
habeto: hoc est enim executionis
præceptorum. Qui legi fidus est, ²⁵
præceptis dat operam: et qui Do-
mino confidit, non lædetur.

CAPVT XXXIII.

*Piorum securitas. Prudentia pax. Stultis
verba copiosa temere. Scurra. Hominis
ortus ex humo. Nulli potestas in te danda.
Testamenti tempus, ac ratio. Seruis quo-
modo vtendum.*

Dominum reuerenti non accl- ¹
det malum: quin contra de-
sendetur a periculis. Vir sa- ²
piens legem non odit: sed qui fide
versatur in ea, perinde est ac nauis
in procella. Prudens homo et ipse ³
in lege fideliter versatur, et lex ipsi
fidelis est. Tamquam præclara ⁴
quæ- ⁵

f) scilicet conuiuio, g) alias, vbi est audientia, hoc est vbi sunt alii audi-
endi. h) alias, præsentem senem.

quæstio fit, præmeditare, quod dicas: ita tibi audientiam facies: compara doctrinam, atque ita respondeto. Dum stultus eloquitur, quæ habet in pectore, est perinde ac versata circum axem rota plaustris. Ut equus admistrarius hinniens sub omni insidente, sic est amicus scurra. Cur dies diem præcellit? quum totius anni dierum lux sit a sole? Domini prouidentia distincti sunt, qui temporum festorumque vices disposuit, L. diuinaque sapientia diuisit, facto sole, qui iusfa exsequatur. G. Igitur alios dies extulit et consecrauit: alios in reliquorum numero dierum posuit.

Item homines omnes ab humo, et Adam ex terra creatus est: tamen eos singulari prudentia distincti Dominus, eorumque vitæ vias diuersas fecit. Eorum partim fortunauit euexitque, partim consecrauit, ac sibi cooptauit. Alios detestatus depressit, et de suo statu euertit. Ut figulo creta in manu est, isque ea arbitrato suo in quemcumque modum vititur: ita homines creatori suo in manu sunt, qui eos, vt ei visum fuerit, remuneretur.

Contrarium est malo bonum, et contraria morti vita est: (itidem pio contrarius est improbus, et improbo pius.) Ita in omnibus Supremi operibus bina quæque videas, quorum alterum repugnet alteri.

Equidem vltimus expergefactus sum, qui racemos post vindemiatores, fauente Domino, colligere insisterem, et quasi vindemia torcular implerem. Considerate, non soli mihi laborasse me, sed omnibus discendi cupidis. Audite me, populi proceres, et reipublicæ gubernatores, auscultate. Filio, vxoriue, fratri, amicoue ne dederis in te potestatem, dum viues: neue facultates tuas dederis alteri, ne tibi

pœnitenti sit propter eas supplicandum. Dum viuis adhuc, et tibi superest spiritus, noli te vlli mortaliu emancipare: satius est enim, tuos liberos supplicare tibi, quam te in natorum tuorum manus spectare. In omnibus rebus tuis tene principatum, ne existimationi tuæ labem inferas. Quum tibi vltimus vitæ dies claudendus, et ex vita migrandum erit, tum tu hereditatem distribuito. Asino pabula, et baculus, et onera: seruo victus, et castigatio, et opus. Seruo vttere, inuenies requiem: eidem manus remitte, quæret libertatem. Iugum et lorum ceruicem L. duram G. subigunt: item malum seruum neruus et tormenta. Adhibe eum ad opus, ne otietur: nam multa vitia docet otium: Operi eum admove, vt ei conuenit: quod si non paret, ei graues adhibe compedes, Sic tamen, vt ne sis nimius in vllum corpus, neue quid sine iudicio facias. Si tibi L. fidelis G. seruus est, sit eadem conditione, qua es tu, quoniam consanguineum eum comparasti. Si tibi seruus est, tracta eum, vt teipsum: nam co perinde ac teipso indiges. Quod si eum iniuria læseris, ita vt fuga sibi consulat, qua via eum quæres?

CAPVT XXXIII.

Imperiti spes vana. In diuinationes, et somnia. Impudentie malu. Piorum spiritus viuax. Sacra ex bonis pauperum. Mercede fraudans operas hominem iugulat.

INanes falsasque spes habet imperitus homo, et somnia alatos faciunt dementes. Tamquam qui vmbra comprehendit, ventumque persequitur, sic est qui pendet a L. falsis G. somniis. Aliquid alicuius simile est somniorum visio, contra formam effigies formæ. Ab impu-

l) ægre loquitur, et radit aures. k) non est bellua, sed homo, vt tu. l) dementes somniant se volare, hoc est inflantur inani spe. m) perinde est quod cernitur in somniis, ac rei imago, quæ cernitur in speculo,

impuro quid purgetur? et a falso quid veri existat? Diuinationes, auguria, somniaque L. maleficorum G. vana sunt, et quasi animi deliria parturientis feminæ. Nisi a Supremo tui curam gerente misa fuerint, noli ad ea animum adiicere. Multos enim deceperunt insomnia, qui in eis spem habentes lapsi sunt. Citra mendacium lege perfungendum est, et perfecta sapientia in ore fideli sita est. Vir edoctus multa nouit: et qui multa expertus est, eius est prudenter disserere. Qui periclitatus non est, pauca nouit: sed qui deceptus fuit, est multo cautior. Multa vidi interea, dum deceptus sum, pluraque, quam mea dicta ferunt, intelligo. Sæpe de vita periclitatus, per hæc euasi, L. Dei beneficio. G. Reuerentium Dominum spiritus uiuet: quandoquidem eorum spes in ipsorum seruatore sita est. Qui Dominum reueretur, nihil timet aut formidat, quippe cuius spes ille sit. Metuentis Dominum beata est anima, qui ab illo pendeat, eoque nitatur. Oculis obseruat amatores suos Dominus, potens præsidium, firmamentumque validum, tegumentum aduersus æstum, umbraculum contra meridiem, contra offensionem custodia, auxiliumque contra casum. Is animum adleuat, collustrat oculos, medicinam dat, vitamque et prosperitatem. Sacrificium ex iniuste partis nugatoria est libatio, nec accepta sunt sceleratorum donaria, L. sed solis integritatis iustitiæque viam tenentibus adest Dominus. G. Non maectus sit Supremus impiorum libaminibus, L. nec iniustorum donaria respicit, G. nec ob sacrificiorum multitudinem peccatis dat veniam. o Filium

præsente patre, maectat, qui sacra facit ex bonis pauperum. Victus 23 tenuis est vita pauperum: eam qui defraudat, sanguinarius est. Ho. 24 minem interficit, qui victum auferit: et sanguinem fundit, qui mercenarium mercède fraudat. Si 25 quod vnus exstruit, alter destruit, quid præter laborem consequuntur? Vno bene precante, et alte. 26 ro imprecante, vtrius vocem exaudiet Dominus? Qui, tacto mor. 27 tuo, lauat, rursusque tangit, quid lotionem profecit? similiter homo, 28 qui propter peccata sua ieiunat, deinde rursus eadem commissum it, eius preces quis exaudiet? aut quid is se ipsum adfligendo profecit?

CAPVT XXXV.

Sacrificium quod louæ gratum. Gratiudinis dignitas, probitatisque. Pura religio. Adfictos non contemners Deus. Humilium ciuitas Ioua non auertens.

Qui legem exsequitur, multum libat: salutariter sacrificat, 2 qui studet præceptis. Qui 3 gratiam refert, similagine supplicat: et qui benigne facit, sacrificium facit 4 gratiarum actionis. A nequitia 5 recedere, Domino acceptum est: et ab iniustitia desistere, litatio est. Coram Domino vacuus comparere 6 noli: hæc enim omnia præcepti 7 gratia faciendæ sunt. Aran pingue. 8 facit iustorum libatio, eaque Supremo suaue olet. Viri boni sacrificium acceptum est, et memoriæ nunquam obliuiscendæ. Bono 10 oculo Dominum honora, et 7 manuum tuarum primitias ne minue. In omni munere hilari vultu esto, 11 et cum lætitia decumas consecrato. Da Supremo pro eius munificen. 12 tia, idque bono oculo, pro eo, quod tibi suppetet: nam Dominus is est, 13 qui

*) quid sit agendum, ex lege discendum est, non ex falsis somniis et auguriis: et qui vult perfecte sapiens esse, legi pareat, quæ est lata diuinitus. o) non magis est acceptus Deo, quam si, cet. p) quoniam præcepit Deus, vt sacrificent, obediendum est. Alioqui faciendum non esset. q) quas libas. r) pro eo quidem tibi largitus est.

qui remuneretur, qui tibi reddet
 14 septuplum. Noli iniustum aliquid
 15 donare: non enim accipiet: neue
 iniquo fungere sacrificio: nam Do-
 16 minus is iudex est, apud quem nulla
 sit personarum dignitas. Nullam
 17 habebit personæ rationem aduersus
 pauperem, quin eius preces exau-
 18 diat, cui facta erit injuria, Pupilli
 supplicationem, aut verba L. cum
 19 gemitu G. fundentem viduam non
 contemnet. Nimirum descenden-
 20 tes per viduæ genas lacrimæ de eo
 21 exoptulant, qui eas excutit. L. A
 22 genis enim ad cælum vsque ascen-
 dunt eisque fauet is, qui exaudit Do-
 23 minus. G. Qui L. Deum G. colit,
 is fauorabiliter admittitur, eiusque
 24 supplicatio ad vsque nubila pertin-
 25 git. Humilium precatio nubila
 26 penetrat: nec prius finem facit
 aut desistit, quam ad Supremum per-
 27 uenerit, qui animaduertat, iusteque
 iudicet, et æquum faciat. Domi-
 nus vero in ea re non ita lentus erit,
 vt committat, vt immites non de-
 lumbet, et de gentibus pœnas su-
 mat: vt non tot iniuriosos tollat,
 et iniustorum scepra confringat:
 vt non suis cuique digna factis re-
 pendat, et hominum facta, vt digni
 sunt eorum conatus, remuneretur:
 vt non suorum causam iudicet, eos-
 que pro sua misericordia lætos red-
 dat, quæ eius misericordia tam
 est calamitatis opportuna tempore,
 quam sunt nubes tempore siccitatis.

CAPVT XXXVI.

*Ad Iouam pro Israelitis preces contra alienos,
 in principes tyrannos. Selectæ sententiæ,
 de praua mente, de pulchritudine.*

1 **M**iserere nostri, Domine Deus
 omnium, et respice nos, L.
 nobisque tuæ clementiæ lu-
 2 men ostende, G. metumque tui
 cunctis gentibus, L. quæ tui studio-

sa non sunt. G. incute, L. vt intelli-
 gant, nullum præter te Deum esse,
 atque ita tua prædicetur amplitu-
 do. G. Intenta manum istam gen-
 3 tibus alienis, quo tuam videant po-
 tentiam. Vt spectantibus illis in-
 4 mentum in nobis declarasti, ita
 spectantibus nobis magnitudinem
 tuam exere in illis, vt agno-
 5 scant, quemadmodum et nos agno-
 scimus, nullum esse Deum præter
 te, Domine. Instaura ostenta,
 6 itera miracula, decora manum
 istam, brachiumque dextrum.
 Excita et effunde sæuas iras, au-
 7 fer aduersarios, et profliga hostes.
 Vrge tempus, memor iuris irandi,
 8 vt tua prædicentur præclara facino-
 9 ra. Ira ardenti consiciantur, qui
 super sunt: et iis perniciës accidat,
 qui tuis facient iniuriam. Con-
 10 tere principum capita hostium, qui
 se solos esse iactant. Congrega
 11 Iacobidarum tribus omnes, L. vt
 intelligant, nullum, excepto te,
 Deum esse, tuæque præclara facta
 prædicent, G. easque vt olim pos-
 12 sident. Miserere populi, Domine,
 ex tuo nomine adpellati, et Israeli-
 13 tæ, quem primogeniti loco habui-
 sti. Miserere vrbs tui sacrarii,
 14 Hierosolymæ, * vrbs tuæ quietis.
 Reple Sionem tuis excellentibus
 15 promissis, tuæque populum tuum
 gloria. Da oraculum tuæ priscae
 16 possessioni, et excita nomine tuo
 vaticinationes. Da præmium pen-
 17 dentibus a te, et effice, vt tuis va-
 tibus habeatur fides. Exaudi,
 18 Domine, supplicum tuorum pre-
 ces, vt habet z Aharonis ad populum
 tuum fausta precatio: L. et nos
 in virtutis viam dirige, G. vt intel-
 19 ligant, quicumque vsquam terra-
 rum sunt, te dominum esse Deum
 sempiternum. Omni cibo vesci-
 20 tur venter: est tamen cibus cibo
 melior. Vt palatum ferinam gu-
 21 stu deprehendit, ita sagax animus
 verba

s) alius iræ, alius decreti. t) alius gentium. u) alius primogenitum nomi-
 nati. f) al. loci. y) alius seruorum. z) hoc est pontificis.

verba falsa. Prava mens dolorem facit: sed peritus homo resistit ei. Omnem marem admittit femina, sed puella puellam antecellit. Femina pulchritudo vultum exhilarat, et omnem hominis cupiditatem excedit. Si linguæ eius inest pietas, comitas, et sanitas, a non est vir eius humanæ conditionis. Qui L. bonam G. vxorem nactus est, principium habet facultatum, adiutorem sibi accommodatum, et columnam, in qua conquescat. Vbi non est sapiens, diripitur possessio: item cui non est vxor, is gemit vagus. b Quis enim fidat accincto latroni, ex alia in aliam urbem transfilianti? quis item homini non habenti nidum, et vbicumque aduersperauerit, confidenti?

CAPVT XXXVII.

Amici fidei. Erga amicos officia. De communiando consilio. Viri probi consuetudo. Vultus animi index. Res quatuor. Gloriosus amens. Mortalium vita. In delicatos, et belluones.

Quiuis amicus dicit: huic ego quoque sum amicus: sed sunt quidam amici solo nomine amici. Ergo perianet ad mortem dolor, sodali aut amico in inimicum verso. O mala mens, vnde prorepisti, quæ dolo terram operires? Sodalis rebus amici lætis delectatur, idem calamitose tempore futurus aduersarius. Sodalis amicum adiuuat ventris causa et aduersus hostem sumit clipeum. Amicum animo obliuisci noli, neue sis eius immemor, quum locuples eris. Omnis consiliarius extollit consilium suum: sed sunt, qui in rem suam consulant. A consiliario tibi caueto, et prius, qua re indigeat, cognoscito. (Nam ipse sibi consulat) ne te in fortunæ periculum coniciat, et, tuum quidem

institutum rectum esse, dicat, sed interim stet ex aduerso, vt, quid tibi sit euenturum, videat. Cui suspectus es, cum eo ne consulta: et inuidentes tibi de tuo consilio celato. L. De sanctitate cum irreligioso, de iustitia cum iniusto, G. cum femina de eius pellice, cum timido de bello, cum mercatore de permutatione, cum emtore de venditione, cum sordido de referenda gratia, cum inclementi de humanitate, cum pigro de vilo opere, cum annuo mercenario de operis perfectione, cum ignauo seruo de multo opere, cum his, inquam, nullum consilium consociato, sed virum pium frequentato, quem Domini præceptis obedientem cognoueris, cuius ingenium tuo conueniat ingenio, quique, si lapsus fueris, tuam vicem doleat. Animi consilium L. tecum G. institue: nam eo nemo tibi fidelior, (solet enim interdum septies plura monere suus cuiusque animus, quam in celsa specula sedentes speculatores,) et tamen Supremum ora, vt institutum tuum fideliter dirigat. Omnis operis initium sit ratio, et actionem omnem præcedat consilium. Mutationis animi indicium est vultus. Quatuor existunt res, bonum et malum, vita et mors, quarum perpetuo dominatrix est lingua. Est, qui cautus sit, multorumque doctor, et idem sibimet inutilis. Est, qui sibi verbis sapientiam adroget, qui sit iniustus. Is omni alimento carere debet, quippe cui non ea sit a Domino concessa gratia, quum careat omni sapientia. Est, qui sibi sit ipsi sapiens, cuius in ore, certi sint fructus prudentiæ. Vir sapiens docet suos, eiusque prudentiæ certi sunt fructus. Vir sapiens faustis cumulatur omnibus, eumque beatum prædi-

a) ita felix est, vt Deus esse videatur. b) vxore carenti habendus est famulus, cui quum scilicet careat, non magis sciendum est quam latroni vago. c) alias laudabiles.

29 predicant, quicumque vident.
 30 Hominis vita finiti est æui: at Israelitarum æuum est infinitum. Sapiens apud suos gloriam obtinebit: eiusque nomen viuet in perpetuum. Fili, dum viuus, fac animi tui periculum, et vide, equid inest in eo vitii, neue ei indulgeto: vt enim non omnia conducunt omnibus, ita et non omnis animus in omni re probatur. Noli te vllis ingurgitare deliciis, neue tibi profusus esto: nam nimias epulas comitatur morbus, et in bilem abit edacitas. Per edacitatem multi interierunt, quum temperantes diutius viuant.

CAPVT XXXVIII.

Honorandus medicus. A Deo medicina, dignitas eiusdem. Aegrotantur refugium. Ex flagitio morbi. Merori ponendus modus. Opificum labores proprii.

1 **M**edicum suis præmiis adfice, vt habeat ea, quibus opus est: nam eum creauit Dominus. Est enim a Supremo medicina, et a rege stipendium accipit. 2
 3 Medici scientia eius caput extollit, ita vt proceribus sit admirationi. 4
 4 Dominus creauit ex terra medicamenta, quæ prudens homo non fastidit. Nonne ligno dulcuit aqua 5
 6 L. amara, G. vt eius vis ab hominibus cognosceretur? Ipse scientia hac donauit homines, vt suis miraculis gloriam consequeretur. Per hæc medetur, eorumque dolores 7
 8 tollit. Ex his et compositiones facit seplasiarius, L. ad suauitatem, et malagmata ad valetudinem, G. nec vllus est eius operum modus: ea est 9
 9 ab illo per orbem prosperitas. Fili, in morbo tuo Dominum orare 10
 10 ne negliges, et ipse te sanabit. Amoue culpam, rectas habe manus, et ab omni peccato cor tuum expurga: 11
 11 obmoue suaues odores, et

similaginis monumentum, opimumque libamen, vt qui non conferas: et da medico locum, vtpote cuius auctor sit Dominus: neue a te discedat, quum eo sit opus. Est etiam, quum eis prospere succedit opus: nam et ipsi Dominum orant, vt sibi lenimentum secundet, et vitæ causa sanationem. Qui in creatorem suum peccat, et incidet in medici manus. Fili, super mortuo demitte lacrimas, et vt acerba patiens, fungere luctu, illiusque corpus pro eius conditione velato, neue sepulturam negligito. Acerbum ploratum, ardentemque planctum adhibe, et luctu fungere, vt decet, vnum atque alterum diem, calumniæ vitandæ gratia: deinde consolare te propter dolorem: nam ex dolore mors oritur, animique ægritudo vires infringit. Animi inductione dolor abit, et calamitosa vita animo constat. Animum tuum angori ne dedito: sed eum a te repellito: memor exitus. Noli obliuisci, nullam esse reditionem: et illi nihil proderis, et tibi ipsi officies. Memento, eandem eius esse ac tuam conditionem: heri mihi, tibi hodie. Requiescente mortuo, depone eius memoriam, et te de eo consolare, egresso eius spiritu. Litteratorum sapientia in otii oportunitate est: et, quo quisque minus habet negotii, eo facilius fit sapiens. Qui fiat sapiens, qui tenet aratrum? qui in stimuli hastili sibi placet, boues agens, et in eorum operibus versans, cuiusque circa taurorum genus versatur oratio? Ducendis sulcis intendit animum, vaccarumque pabulis inuigilat. Itidem fabri omnes, et fabrorum magistri, seu quis noctu seu agit interdiu. Qui sigillorum sculpunt calaturas, et quorum adfiduitatis est multam adhibere varietatem, ii ani-

d) fieri potest, vt inest aliquod in animo tuo vitium. e) sunt infinitæ ex scripturis compositiones, tantus est Dei in homines fauor. f) scilicet ista Deo, sed a Deo accepta ei referas. g) ægrotabit, h) eruditus.

9 animum ad exprimendam picturam
 10 adplicant, et operi perficiundo in-
 11 uigilant. Itidem faber ferrarius
 12 ad incudem manens, opusque fer-
 13 reum considerans, ignis vapore
 14 eius corpus exsiccante, fornacis æ-
 15 stu conflatur: et mallei sonitu
 16 eius aures obtundente, oculis in
 17 propositum operis exemplum in-
 18 tentis, animum operis absolutioni
 19 adicit, et ei exacte poliendo inui-
 20 gilat. Similiter manens in opere
 21 suo figulus, rotamque suis conuer-
 22 tens pedibus, in opus suum sollici-
 23 te assiduus incumbit, et omnia
 24 ad numerum agens, nunc lutum
 25 brachio figurat, nunc pedibus vim
 26 eius profubigit, nunc animo ad
 27 perlinendum opus incumbit, et
 28 fornacem vigilanter expurgat. Om-
 29 nes hi suis freti manibus, in sua
 30 quisque arte industriam exserunt,
 31 nec sine his frequentatur vrbs, nec
 32 habitatur, nec perambulatur:
 33 (verum nec sententiam rogantur in
 34 consultatione populi, nec in con-
 35 cione emicant, nec pro tribunalibus
 36 sedent,) nec iudiciorum rationem
 37 tenent: sed neque de iure et æ-
 38 quo pronuntiant, nec in sententiis
 39 locum habent, sed opificium mun-
 40 di tuentur, versanturque eorum
 41 vota circa artis exercitationem.

CAPVT XXXIX.

*Legis iouane cupidus, consultus, grauis, do-
 ctor, celebratus ab omnibus. Laudandus
 Deus. Laudationis forma. Ad penam
 constituta calamitates. Collaudandus Ioua.*

1 **Q**ui vero ad meditandam Su-
 2 premi legem animum adiecit,
 3 is antiquorum omnium sapi-
 4 entiam exquirat, vatibusque vacat:
 5 illustrium virorum disputationes
 6 obseruat, et in sententiarum subti-
 7 litates penetrat: arcana prouer-
 8 biorum exquirat, et in sententia-
 9 rum ambagibus versatur. Inter
 10 proceres obit munia, et principibus
 11 adparet. Alienarum gentium ter-

12 ras peragrat, nempe bona simul et
 13 mala inter homines experitur.
 14 Animum ad inuigilandum Domino
 15 creatori suo confert, et Supre-
 16 mum orans, os suum referat in pre-
 17 ces, deque peccatis suis obsecrat.
 18 Si Dominus ille magnus voluerit,
 19 is prudentiæ spiritu replebitur, et
 20 sapientiæ verba profundet, in-
 21 terque preces Dominum celebrabit,
 22 ac per eum recto consilio, scientia-
 23 que vtetur, et eius meditabitur ar-
 24 cana. Idem illius doctrinæ disci-
 25 plinam declarabit, et in lege fœde-
 26 ris dominici se iactabit. Eius pru-
 27 dentiam laudabunt multi, nec vm-
 28 quam delebitur aut deficiet eius
 29 memoria, quin eius nomen in per-
 30 petua viuat sæcula. Eius sapien-
 31 tiam prædicabunt gentes, eiusque
 32 laus celebrabitur in circulis. Siue
 33 vita defungatur, millies celebrius
 34 nomen relinquet quam alii: siue
 35 permaneat in vita, acquiret. Plu-
 36 ra commentatus edisseram, quando-
 37 quidem vt plena luna plenus sum.
 38 Audite me, pii filii, et tamquam ad-
 39 vndosum nata fluuium rosa pullula-
 40 te, vtque tus odore suauis fragrate,
 41 et lili more flores emittite. Spi-
 42 rate odorem, et cantate laudes, Do-
 43 minum de tot eius operibus cele-
 44 brantes. Tribuite eius nomini
 45 magnitudinem, et suis eum laudi-
 46 bus celebrate, tum laborum car-
 47 minibus, tum citharis. Sic autem
 48 in laudatione dicetis: opera Do-
 49 mini omnia sunt optima, et omnia
 50 iusfa sient suo tempore, nec licet
 51 dicere; quid hoc, quorsum hoc?
 52 omnia enim suo tempore examina-
 53 buntur. Ad eius dictum stetit
 54 aqua, quasi aceruus: et ad eius oris
 55 verbum concretæ sunt vndæ. In
 56 eius iusfa inest omnis fauor, nec
 57 est, qui eius præsidium minuat.
 58 Ei mortalium omnium facta patent,
 59 neque licet eius oculos latere. Ab
 60 omni æternitate in omnem æterni-
 61 tatem peruidet, nec ei quidquam
 62 est

- 25 *est arduum.* Nihil est, quod dicatur: quid hoc? quorsum hoc? omnia enim in vsus suos creata sunt.
- 26 *Eius fauor vt annis exuberat.*
- 27 *Vtque diluuium terram merfit, sic eius iram sentient gentes, L. quæ eum non curant, G. sicut olim aquas*
- 28 *conuertit in falsuginem. Eius viæ vt piis rectæ, ita sceleratis scrupulosa sunt. Vt bona bonis principio creata sunt, ita improbis mala.*
- 29 *Summa omnium ad hominis vitam necessariorum est aqua, ignis, ferum, sal, similia tritici, mel, lac, sanguis vuarum, oleum et vestitus.*
- 30 *Hæc omnia vt piis bona sunt, sic improbis vertuntur in mala. Sunt quidam ad irrogandas pœnas conditi spiritus, qui sæuiter verbera incutiunt. Et internecionis tempore vires effundunt, creatorisque sui sæuitiam explent. Ignis, grando, fames, letum, hæc omnia ad pœnas condita sunt. Ferarum dentes, et scorpium, et serpentes, et gladii, impios capitali pœna plectentes, illius præcepto gaudent, et in terris, vbi opus est, præsto sunt, neque contra ius temporibus suis faciunt.*
- 31 *Hanc ob rem principio explorata meditataque re, litteris mandauit, opera Domini omnia esse bona,*
- 32 *et eum omnia necessaria suo tempore subministrare, nec dici posse, aliud alio deterius esse: omnia enim tempore comprobata iri.*
- 33 *Quare toto corde atque ore nomen Domini cantate atque collaudate.*

CAPVT XL.

Angores mortalium perpetui. Terrenorum in terram reditus. Sapientia præstantia. Coniugii dignitas. Mendicis miseria. Impudentia, cura.

Ingens negotium et graue iugum omnibus Adamo prognatis hominibus inpositum est a die eorum egressionis ex suæ cuiusque

matris vtero, ad diem reuersionis in omnium matrem: cogitationes, timores animi, expectandarum rerum imaginationes, et dies obitus. Tam cum, qui in folio gloriose sedet, quam qui humi et in pædore est: tam qui hyacinthum coronamque gestat, quam qui crudo lino indutus est, hos, inquam, furor, æmulatio, perturbatio, commotio, mortis timor, iracundia, lites, et tempore quietis nocturnus in cubili somnus dementant. Parum ac pæne nihil datur quieti: deinde in somnis, perinde ac si sint excubiæ, animorum suorum visionibus perturbati, quasi ex prælio euaserint, (quum sint extra periculum) expergefiunt, et terrorem, qui nullus est, mirantur. Hæc quum omnibus animantibus, tam hominibus quam bestiis, insunt, tum improbis præterea septuplo plura, necesse, cædes, lites, gladii, impresiones, fames, calamitates, clades, quæ omnia in sceleratos creata sunt, propter quos etiam fuit diluuium. Quæcumque ex terra orta sunt, in terram redeunt: et quæ ex aqua, in mare reuertuntur. Omnis largitio et iniustitia abolebitur: at fides semper manebit. Iniustorum facultates in modum fluminis exarescent, et vt ingens strepit in pluuiâ / tonitru. Dum manus aperiunt, lætantur. Non multos edet ramos soboles impiorum, et impuræ in summa rupe radices. Carices in quantum humore et ripa fluminis primæ omnium herbarum euelluntur: ita delinquentes prorsus deficient. Benignitas est felicitium hortorum similis, duratque in perpetuum beneficentia. Dulcis est vita contenti suis et operarii, sed vtrumque superat, qui thesaurum inuenit. Liberi et vrbis exstructio, nomen stabile reddunt: sed vtroque portio

*) Sodomam Gomorramque in falsum lacrum.) vt tonitru vehementer strepit, cito ciro euanescit, ita tantus opum strepitus cito pctibit. m) dona accipiunt. vide eandem similitudinem Job, 24.

tior censenda est vxor inculpata. Vinum et musica delectant animum: sed vtrique præstat amor sapientiæ. Tibia et psalterium suaves cantus edunt: sed vtrumque suavis lingua vincit. Venustatem licet et pulchritudinem expetant oculi tui, tamen vtrumque excellit segetis viriditas. Amicus et socius commode conueniunt: sed vtrumque antecellit vxor iuncta viro. Fratres et auxilium in calamitosum tempus: sed vtroque magis tuetur beneficentia. Aurum et argentum pedem stabiliunt: sed vtroque commendabilius est consilium. Opes et potentia animum erigunt: sed vtroque magis Domini metus. Domini metui nihil deest, nec opem in eo desideres. Domini metus similis est felicitis pomarii, cuius ornatus omnem magnificentiam exsuperat. Fili, mendicam vitam ne degito: mori satius est, quam mendicare. Homini ab aliena mensa pendentis vita non est habenda vita, qui seipsum cibis contaminet alienis, id quod peritus vir et doctus cauebit. Impudentis ori dulcis est mendicatio: sed in eius ventre ardet ignis.

CAPVT XLI.

Mors locupletis amarissima, dulcis afflicto. Nati scelesti a patre nefario. Creaturam ex terra finis. Doctrinæ sublimitas. In luxuriam. Pudoris gratia.

OMors, quam amara tui recordatio est homini in bonis suis quieto, homini otioso, omniaque prospera habenti, et adhuc cibum capere valenti? O mors, quam conuenit tuum fatum homini egenti, effetis viribus decrepito, vndique districto, desperanti, patientiaque destituto? Ne formida

mortis fatum: memento^a et maiores et minores tuos: quod quum sit a Domino omnibus animantibus fatale; cur, quod Supremo placet, recuses? Siue decem, siue centum, siue mille sint anni, nulla est apud ditem vitæ defensio. Nefarii nati sunt improborum nati, et qui in improborum habitationibus versantur. Improborum natorum perit hereditas, eorumque posteritatem æterna comitatur infamia. Patrem impium est, quod accusent nati, qui per eum sint infames. Heu vobis, homines impii, qui supremi Dei legem reliquistis: nam siue nascimini, in miseriam nascimini: siue morimini, misera est vestra conditio. Quæcumque ex terra orta sunt, in terram abibunt: itemque impii ex miseria in exitium. Hominum corpora lugentur: sed improborum nomen sinistrum delebitur. Habe curam nominis: id enim tibi magis manebit, quam auri mille ingentes thesauri. Bonæ vitæ ætas finita est: at bonum nomen durat in perpetuum. Doctrinam placide conseruate, nati: occulta sapientia et thesaurus abditus quid prodest vtrumuis? Præstat homo suam celans stultitiam, quam homo suam celans sapientiam. Ergo in eis, quæ dicam, erubescite: nam quouis quidem pudore teneri, non est honestum: nec vbique probatur fides. Pudeat vos luxuriæ, propter patrem et matrem: mendacii, propter principem et potentatum: Delicti, propter præsidem et magistratum: sceleris, propter ciuitatem et populum: iniuriæ, propter socium et amicum: furti, propter quem incolis locum, et propter diuinam c) fœderis veritatem: pudeat et d) panibus inniti cubito, et criminis accepti dativæ muneris,

a) moriendum omnibus. b) sunt quædam, in quibus verecundus esse sine perfidia non possis, quæ cap. sequenti dicentur. c) legis, quæ furari vetat. d) hoc in mensa dedecet.

25 et salutatum filere, et meretricem
 26 feminam adspicere, et a cognato
 vultum auertere, et hereditariam
 donatamue rem alicui eripere,
 27 et maritam mulierem contemplari,
 et eius ancillam sollicitare, aut ad
 28 eius lectum accedere, et amicis
 conuicium facere, et, postquam do-
 naueris, exprobrare, et, quam rem
 audiueris, enuntiare, et arcana dicta
 29 patefacere. Ita vere prudens eris,
 et tibi omnium hominum concilia-
 bis beneuolentiam.

CAPVT XLII.

*Vxor mala, insipiens, virgo, pulchritudo.
 Sola virtus. Nihil Iouam latet. Crea-
 turarum decor, ordo, perfectio.*

1 **A**T in his verecundus ne esto,
 2 neue indulgendo personæ,
 peccaueris in Supremi lege ac
 3 fœdere, in iudicio, secundum eum,
 a quo iniuria est, iudicando: in
 sociorum viatorumque ratione: in
 4 in libræ et ponderum æquitate: in
 5 multis paucisue possidendis: in
 æquabili venditione mercium: in
 6 multa liberum castigatione, et mali
 serui latere cruentando. Si vxor
 7 malæ est, conuenit claustrum: et vbi
 multæ manus, conclude: quid-
 8 quid committes, id ad numerum
 pondusque facito: et, quidquid
 9 vel dabis, vel accipies, in codicem
 referto. Insipientem et fatuum
 castigato, et si quis ætate decrepita
 cum inuenibus litiget: et eris vere
 10 doctus, omnibusque mortalibus ac-
 ceptus. Filia patri clam curæ est,
 et sollicitudini tantæ, vt ea somnum
 abigat: in iuuentute, ne exolescat:
 in coniugio, ne sit inuisa: in vir-
 ginitate, ne stupretur, et in patria
 domo fiat grauida: viro inncta, ne
 delinquat, aut ne elocata sit sterilis.
 11 Filix rigidissimam adhibe custodi-
 am, ne te faciat inimicorum ludibri-
 um, ciuium fabulam, in populoque
 famosum, et in vulgus dedecoret.

In nullius hominis pulchritudinem
 intuere, neue inter feminas sedeto:
 nam et a vestibus tinea, et a feminis
 proficiscitur nequitia. Satius est
 cum improbo viro contrahere,
 quam cum muliere proba quidem,
 sed quæ causa sit turpis infamiæ.
 Commemorabo equidem opera
 Domini, et, quæ eius facta in eius
 dictis didici, exponam. Sol luci-
 dus intuetur omnia, estque eius
 splendore plenum illius opus. Ne-
 que vero dedit hoc sanctis Domi-
 nus, vt eius omnia exponerent
 miracula, quæ condidit Dominus
 omnipotens, vniuersitate gloriose
 stabilicnda, qui profunda men-
 tesque perferutatur, earumque cal-
 liditates peruidet. Nouit enim
 Dominus, quidquid fieri potest, et
 æui penetrale adspicit: præterita
 futuraque declarat, et arcanorum
 vestigia detegit. Eum nulla præ-
 2 terit cogitatio, nullum verbum la-
 tet. Sapientia præditus est ita ma-
 3 gnifica atque ornata, vt quum sit et
 ante æuam, et in omne æuam, nec
 augeatur, nec diminuatur, nec vllius
 egeat consilio. O elegancia eius
 4 omnia opera, quorum tantum quasi
 scintillam spectare licet. Viunt
 hæc omnia, et durant per æuam,
 omniaque ad omnes vsus obediunt.
 Omnia bina, alterum alteri contra-
 2 rium, neque quidquam fecit man-
 cum. Alterum alterius bona con-
 3 firmat, et quis Dei spectanda gloria
 fatietur?

CAPVT XLIII.

*Celestium creaturarum gratiæ, sublimitas mi-
 rifica. Sol, luna, iris, nix, fulgur, nubes,
 flatus, pruina, ros. Est omnia Deus.*

1 **S**ublimitatis ornamentum, pu-
 2 ritas ætheris, species cæli, glo-
 riosa visu. Sol in exortu suo
 conspicuus existens, instrumentum
 mirabile, opus Supremi, qui
 meridianus agros ardore torret, vel
 3 eis intolerabili, qui fornacem ad-
 flant

stant in ardoris operibus. Sol triplo magis montes exurit, vapores exhalans igneos, radiisque coruscans præstringit oculos. Magnus est Dominus, qui eum fecit, cuiusque iussu accelerat iter. Fecit et lunam, ut suo tempore existat indicium temporis, et sæculi signum. Aluna festa designantur, lumine eousque decrefcente, ut deficiat. Ab eadem denominatur mensis, eaque accretione mirabili mutatur. In sublimi adparatus est castrensis, in æthere cælesti refulgens cæli pulchritudo, siderum splendor, lucens ornatus, in supremis Domini locis, ad cuius sacra iussa stant illa continuo, nec in suis stationibus fatiscunt. Vide iridem, et eius auctorem prædica, quæ fulgore venustissima, splendido cælum ambit circulo, Supremi manibus exporrecta. Idem imperio suo niuem vrget, et fulgura suo concitat arbitrato. Ergo, reclusis cellis, prouolant volucrum more nubes, quas eo pro sua magnitudine cohibente, eliduntur grandinis lapides. Ad eius adspectum concutiuntur montes: ad arbitrium flat auster. Eius tonitruum fragor terram tremecat, et aquilonis procella, et venti turbo niuem quasi deuolantes pargit aues, cuius lapsus similis est oculistarum sidentium, cuius et ardoris pulchritudinem mirentur oculi, et imbrem stupeat animus. Idem pruina quasi salem fundit summi, quæ concreta palos inspicat. Cum frigidus ventus boreas spirans, cogit aquam in glaciam, et omnem aquæ adfluentiam sidens, quam quasi lorica induit, montes depopulatur, siluas adurit, et herbas, ut ignis, extinguit. Omnium præfens remedium est nebula, et ros occurrens post ardorem exhibet. Ille æquor mente sua pacat, in eo plantauit insulas. Qui mare nauigant, narrant eius peri-

cula, quæ nos auribus audientes miramur. Atque illic incredibiles sunt et miræ res, tanta varietas animalium, et natura cetorum. * Denique per eum succedit eius opificium, eiusque mandato constant omnia. Multa licet dicamus, non tamen rem expediemus. Summa autem dictorum hæc est: ipse est omnia. Laudando quidem quantumulum valemus? quum sit ipse maior cunctis suis operibus. Terribilis est Dominus, et permagnus, et mirabili potestate. Collaudantes Dominum, quantum potestis, extollite, tamen adhuc exsuperabit: in eo extollendo summas vires indefessi impendite, ne sic quidem satisfacturi. Quis eum vidit, ut exponat? aut quis eum pro eius natura magnificet? Multa occulta sunt his maiora: pauca enim eius operum didicimus: nam fecit omnia Dominus, deditque piis sapientiam.

CAPVT XLIII.

Maiores, ac viri digni ornandi sunt. Reges, pii Iouæ cultores. Henochus, Noe, Abrahamus, Isaacus, Iacobus.

Laudemus sane nobiles viros, et nostri generis parentes, per quos multam sibi gloriam peperit Dominus, quæ est eius ab omni æternitate magnitudo. Qui in regnis suis dominati sunt, viri potentia celebres: qui ingenii consilio valuerunt: qui prodiderunt oracula, qui consiliis et publicarum litterarum peritiâ populo præfuerunt, quorum in doctrina sapienter dicta sunt: qui concentus musicos excogitarunt: qui scriptorum carmina explanarunt: homines diuites, potestate excellentes, qui domi pacem habuerunt: omnes hi suis sæculis in gloria fuerunt, suorumque temporum decus. Eorum sunt, qui explicandis flaudationibus nomen reliquerunt: sunt et, quorum nulla est memoria, qui

perierunt, et facti sunt perinde, ac si numquam vixissent, aut nati fuissent, tum ipsi, tum eorum nati post eos. Hi vero pii sunt homines, quorum virtutes non sunt obliuioni traditæ: quorum stirpi perma-
 10 net bona hereditas: quorum progenies pacto stat: quorum posteri
 11 durant æternum. Quorum neque
 12 progenies, neque gloria aboletur
 13 vnquam: quorum et corpus cum
 14 pace sepultum est, et nomen viuit
 15 vel ad perpetuitatem: quorum
 16 sapientiam prædicant populi, quo-
 17 rumque laudes celebrantur in vul-
 18 gus. Henochus Deo placuit, et L.
 19 in paradysum G. translatus est, ex-
 20 emplum emendandæ vitæ sæculis.
 21 Noe perfecte iustus inuentus, tanti
 22 est habitus, vt, quum exiit dilu-
 23 uium, fuerit orbis reliquæ, et
 24 cum eo factum sit sædus æternum,
 25 nunquam omnes animantes dilu-
 26 uio abolendas esse. Abrahamus
 18 ille magnus, tot gentium pater,
 19 gloria fuit incomparabilis, qui
 20 Supremi legem exsecutus, cum eo
 21 venit in sædus, idque sædus in
 22 suo corpore sanxit, et in periclitat-
 23 tione fidelis est inuentus. Ideoque
 24 ille ei iureiurando confirmauit, fel-
 25 licitatum iri gentes per eius semen,
 26 et se eum ad instar pulueris terræ
 multiplicaturum, eiusque posteros
 ad astra euecturum, eisque pos-
 sessionem daturum ab altero mari
 ad alterum, et a flumine vsque ad
 regionis extremum. Idem in
 24 Isaaco quoque, propter eius patrem
 25 Abrahamum, fanciuit: et omni-
 26 um hominum felicitatem, et sæ-
 dus in Iacobi caput peregit: eum
 fauore suo curauit, et hereditate
 donauit, eamque partitus in duo-
 decim tribus diuisit.

CAPVT XLV.

*Moses, Abaron, eiusque ornamenta, mune-
 ra. Factiosi in Mosem. Phinees sacerdos.
 David Rex.*

g) diuis,

EX eo virum eduxit pium, cun-
 ctis mortalibus acceptum, et
 Deo et hominibus carum Mo-
 sem, cuius felix est memoria.
 Hunc sanctis gloria æquauit, et ho-
 stium terrore magnum fecit: ad
 huius dicta peregit portenta: hunc
 apud reges honorauit: huic ad po-
 pulum suum mandata dedit, et
 splendorem suum ostendit: hunc
 fide sacrauit et lenitate, et ex omni-
 bus delegit mortalibus: huic su-
 am vocem edidit audiendam, et in
 caliginem inducto, præcepta co-
 ram tradidit, vitalis scientiæ le-
 gem, vt Iacobeos sædus, vt Israe-
 litas iura sua doceret. Huic simi-
 lem Aharonem sanctum euexit,
 eius fratrem ex tribu leuitica,
 cum quo sædus iniit æternum, cui
 populi sacerdotium dedit, quem
 ornatu beauit, et vestitu nobili a-
 micuiuit: quem perfectio decore
 vestiuit, et egregio instruxit adpa-
 ratu, tibialibus, toga, et epomide,
 et globulis succinxit aureis, cre-
 brisque per circuitum tintinnabu-
 lis, quæ, eo incedente, tinnirent,
 et in æde sonitum redderent, quod
 esset generis eius popularium, mo-
 numentum. Vestis sacra auro, hya-
 cintho, purpura, opere variegata
 cum oraculo iudicii CLARITAS
 ET INTEGRITAS, opere cocci-
 nis filis artificioso, pretiosis lapidi-
 bus exalata sigillari auro illigatis
 opere gemmarum, quod monumen-
 tum esset, inscriptione pro israeli-
 ticarum tribuum numero incisa.
 Item aurea imposita cidari corona
 sigilli sacri figura, honorificum or-
 namentum, opus eximium, elegans
 et oculorum adspectu ornatissimum,
 quale ante id nullum vnquam
 factum est. Nec vllus extraneus
 induit, sed soli eius nati et
 nepotes in perpetuum, hostiis
 quotidie consumendis perpetuo.
 Eius manus initiauit Moses, eum
 que sacro inunxit oleo. Ei fem-
 pite:

piterno fœdere adsignatum est, eiusque posteritati quamdiu cælum durabit, vt Deo administrent simul et sacra faciant, eiusque populo fausta precentur per eius nomen. Eum ex omnibus elegit mortalibus, qui Domino libamen, suffitum, et suauis odores obmoueret, monumenti ergo, vt suo populo propitiaretur. Ei suis præceptis potestatem dedit in iudiciorum constitutionibus, docendi Iacobeos oracula, et suam legem Israelitis declarandi. Aduersus eum quum conspirassent alii, et ei furiose ac iracunde inuiderent in filius gregales Dathanis, et Abirami, coranaque factio, Dominus id animaduertens, adeo improbauit, vt illi atroci supplicio confecti sint, eosque monstrifice ignis sui flamma consumpsit, Aharonique gloriam adiecit, et hereditatem dedit, eis frugum primitias diuidendo, et primis victum abunde parando, scilicet vt Domini victimis vescerentur, quas ipse tum ei, tum eius stirpi dedit, ea conditione, vt in populi terra patrimonium non haberent, neque possessionem inter populares suos fortirentur, quippe quibus pro hereditatis sorte Dominus esset. Tum Phinees, Eleazari filius gloria tertius est, qui religionis studio impulsus, in populi defectione, strenua animi bonitate constitit, et Israelitis veniam impetrarit. Quapropter ille ei pacificatoria pactione fauixit, antistitem fore sacrorum, populique sui, ita vt tum ipse, tum eius progenies sacerdotii amplitudinem obtineret in sempiternum. Ceterum qui et Dauidi Isæi filio tribus iudaicæ regni, et Aharoni eiusque semini sacerdotii possessionem pactus est, quæ ad solos solius posteros perueniret, is nobis eam det animi sapientiam, vt eius populus iuste re-

gatur, ne illorum bona aboleantur, sed eorum gloria duret apud ipsorum minores.

CAPVT XLVI.

Iosua dux populi. Sol per Iosuum immotus. Calebi virtus. Præsides Israelitarum. Samuel vates.

Potens bellis Iosua, Nunis filius, et Mosis in diuinatione successor, fuit magni nominis ad electorum Dei salutem, dum infestos hostes viciscitur, vt Israelitas induceret in possessionem. Quantam est adeptus gloriam vel manibus suis extollendis, vel gladio in ciuitates vibrando? Quis ante eum talis existit? vtpote quum Domini bella gesserit. Nonne per eum restitit sol, et dies vnus excreuit ad duos? Quum Supremum rerum præpotentem, hostibus vndique vrgentibus, inuocasset, ille, eo exaudito, magnus Dominus, vehementis violentæque grandinis lapidibus ruit in proelium aduersus gentem illam, et in cliuo perdidit aduersarios, vt gentes, illius arma et id bellum contra Dominum geri, cognoscerent. Nam rerum potentem secutus erat, et Mosis temporibus pie se gesserat vna cum Calebo Iephonis filio, hosti resistendo, populum a peccando prohibendo, et improbitatis fremitum cohibendo. Atque hi duo ex sexcentis peditum millibus euaserunt, ducenti in possessionem, in terram lacte melleque manantem. Dedit autem Calebo Dominus eam fortitudinem, quæ ei vsque ad senectutem permansit, ita vt regionis fastigium scanderit, eiusque progenies hereditatem obtinuerit, vt intelligerent omnes Israelitæ, quam Dominum sequi, sit bonum. Præsidium quoque nominatim omnium,

A a a 3

quot.

b) aharonis sacerdotibus. i) hanc totam verborum complexionem ex Græco simul et Latino concinnauit, vt potius est enim valde deprauata. k) in preces.

14 quotquot animo non fuerunt impu-
 dico, nec a Domino defecerunt,
 15 fausta fuerit memoria: eorum
 et ossa suis locis reuifescant, et no-
 men per successiones ad celeberrimos
 quosque posterorum tradatur.
 16 Carus Domino suo Domini vates
 Samuel reges constituit, et in eius
 17 populum principes inunxit: ex
 Domini lege reipublicam admini-
 strauit, per eiusque fidem subue-
 18 nit Dominus Iacobeis. Comper-
 tus est vates, et ex fide sua fidus
 oraculorum interpret agnitus.
 19 Quumque Domino potenti, hosti-
 bus vndique prementibus, agno la-
 20 stante supplicasset, intonuit de
 celo Dominus, et ingenti cum stre-
 21 pitu voce sua personuit, et Ty-
 riorum duces, et omnes Palæstino-
 22 rum principes obtriuuit. Tum an-
 tequam in perpetuum obdormiret,
 testatus est coram Domino atque
 eius vncto, se nihil rei ab vlllo mor-
 talium, ne calceos quidem abstu-
 lisse, nec de eo quisquam hominum
 23 conquestus est. Itemque post-
 quam obdormiuit, vaticinatus est,
 et regi ipsius interitum ostendit, ac
 ex terra oraculum edens verba fe-
 cit, populi scelus deletum iri.

CAPVT XLVII.

*Vates Nathan. Rex David inclitus, clavisfi-
 mus, pius. Filius Salomo, sapiens, paci-
 ficus, prudens. Roboamus. Ieroboamus
 malus.*

1 **P**ost hunc exstitit, qui vaticina-
 retur, Nathan tempore Dau-
 2 dis. David tamquam adeps
 ex hostia pro salute, sic ex Israelitis
 3 secretus fuit. Cum leonibus qua-
 si cum hædis lusit, cumque vrsis
 4 quasi cum ouillis agnis. An non
 iuuenis adhuc gigantem interemit?
 5 Et populi dedecus aboleuit, admo-
 ta ad fundæ silicem manu, et Go-
 6 liathi fastu deiecto? Inuocauerat
 enim Dominum supremum, qui ei
 id dextræ robur dedit, vt potentem
 bello virum tolleret, suorumque
 popularium cornu extolleret, at-
 que ita eum inter tot legiones coho-
 nestauit, et diuinis laudibus cele-
 brauit, delato ad eum gloriæ dia-
 demate. Nam hostes vndique ob-
 8 triuit, et aduersarios Palæstinos pro-
 fligauit, fracto ad hunc diem eo-
 rum cornu. In omni opere suo
 9 gratias supremo numini honorifica
 oratione egit: Creatorem suum
 10 L. Deum, qui sibi aduersus hostes
 potestatem dedisset, G. toto pecto-
 re celebrauit amantique, et can-
 11 tores ante aram, suauibus ad eo-
 rum modos carminibus compositis,
 instituit, (qui suis cantibus laudes
 quotidie dicerent.) Festis addidit
 12 decorem, et ad summum exorna-
 uit solemniam, quibus sanctum Dei
 nomen collaudarent, et vsque a
 mane sacrarium personarent. (E-
 13 ius peccata deleuit Dominus, eius-
 que cornu in perpetuum erexit, et
 ei regnum et maiestatis in Israelitis
 folium pactus est.) Huic successit
 14 prudens filius Salomo, qui per eum
 late vixit, et pacato tempore, id-
 que gloriose regnauit, quum De-
 15 us ei omnia vndique pacasset, vt
 ipsius nomini ædem statueret, et
 sacrarium pararet in perpetuum.
 Quam sapiens in iuuentute tua fui-
 16 sti, et fluminis in morem prudentia
 refertus? Totum orbem ope-
 17 ruit animus tuus, et sententiarum
 ambagibus impleuit. Ad insulas
 18 procul tuum nomen peruenit, et
 pace tua carus fuisti. Te in car-
 19 minibus et prouerbis, et sententiis,
 et interpretationibus, admira-
 tæ sunt nationes in Domini Dei no-
 mine, qui Israelitarum Deus voca-
 tur. Tu aurum quasi stannum
 20 congesisti, et argenti quantum si
 plumbum esset, comparasti. Ve-
 21 rum dum latera ista mulieribus ad-
 clinas, et isto corpore subigeris,
 inuisti gloriæ tuæ maculam, se-
 22 menque tuum profanasti, quo sup-
 plicium tuis natis conlasi, amen-
 tiaque

tiaque tua causa fuisti, vt angerentur, diuiso imperio, et ex Ephraimitis exorso regno contumaci. Sed Dominus suam erga opera sua clementiam nunquam omiserit, aut perdiderit: nunquam electi sui nepotes deleuerit, aut amatoris sui progeniem sustulerit. Itaque Iacobo reliquias, et Dauidi ex ipso stirpem dedit. Igitur Solomo, vbi cum maioribus requieuit, reliquit post se ex semine suo populi dementiam, experientemque prudentiæ Roboamum, qui consilio suo populum abalienauit, et Ieroboamum Nabati filium, qui Israelitis peccandi causa fuit, et Ephraimitis flagitii viam tradidit, quorum tot peccata existerunt, vt eos patria sua expellerent, adeoque omne flagitorum genus exquisierunt, vt eos sæuum inuaserit supplicium, *L.* quo tot peccata luerebant. *G.*

CAPVT XLVIII.

Vates igneus Elias, oratione potens, ad cælum sublatus. Eliseus, Ezechias. Sennacheribus. Ezechia pius. Esaius vates magnus.

Igitur existit Elias, vates igneus, oratione facis in morem ardente, qui eis grauem inuexit famem, eosque seueritate sua redegit ad paucos, *L.* quod Domini præcepta sustinere non possent. *G.* Is Domini iussu cælum continuit, ignemque ter de cælo deduxit. Quantam gloriam adeptus es, Elia, tuis miraculis? ecquis se tibi parem gloriari potest? qui Supremi iussu mortuum ex leto atque orco excitasti: qui reges in exitium, et nobiles ex sede sua deturbasti, *L.* eorumque potentiam facile fregisti: *G.* qui in Sina Domini obiurgationem, et in Horebo vltices sententias audiisti: qui reges ad vicem

rependendam, et succesuros tibi vates vixisti: qui sublatus es ignea procella, in curru igneorum equorum: qui reprehensionibus in certa tempora destinatus es ad sedandam iram iudicii Domini, antequam sæuiatur, et ad reconciliandum patris animum filio, iacobasque tribus constabiliendas. Beati, qui te viderint: et cum caritate obdormierint: etenim nos reuiuiscemus. Huius Elia, procella circumfusi, spiritu repletus est Eliseus, qui suo tempore a nullo principe percussus, neque cuiusquam potestate subiectus est, omnino ratione iniunctus, quin vita defuncti corpus vatem egit: quumque edidisset ille in vita prodigia, etiam in obitu mira sunt eius opera. Sed ne sic quidem ad sanitatem rediit populus, nec a suis peccatis destiterunt, eoque vt ex patrio solo abacti, toto orbe dispersi sint, relicto exiguo popello, et principe, in domo Dauidis, quorum tamen partim ad Dei voluntatem se gesserunt, partim multa peccarunt.

Ezechias munivit urbem suam, et in eam induxit aquam: cauauit ferro scopulum, et fontes aquæ gratia construxit. Huius tempore Sennacheribus expeditionem fecit, misitque Rabsacem, qui contra Sionem et manum extulit, et superbe gloriatus est. Tunc illi et animis et manibus percussi, parturientium ritu dolentes, misericordem Dominum, pasfis ad eum manibus, implorarunt. Et sanctus ille de cælo protinus eos exaudivit, nec eorum memor peccatorum hostibus eos dedit, sed interprete sancto vate liberauit, concisis Assyriorum castris, et a Domini angelo profligatis. Gesit enim Ezechias ad Domini arbitrium, tenuitque parentis sui Dauidis viuendi viam, quam præceperat

Aaa 4

Esa.

l) manifesto dementem. *m)* Malach, vlt. de Iohanne Baptista. *n)* ita beati erunt qui cum caritate vixerint.

Esaïas, vates ille magnus, et in diuinatione fidelis, cuius tempore retrocesit sol, vitamque regis ampliauit. Is magno spiritu vidit vltima, et lugentes in Sione consolatus est: olim futura et abdita demonstrauit, priusquam euenirent.

CAPVT XLIX.

Iosæ gratia, dexteritas. Degeneres Iudææ reges. Ieremias, Ezechiel vates. Zorobabel, Iosua, Nehemias, ac patres principes.

IOSÆ memoria quasi quædam suffiminis compositio confecti arte vnguentarii, in omnium ore dulcis est vt mel, aut vt musica in vinofo conuiuio. Is in emendando populo dexteritate vsus, sustulit nefaria flagitia: animo fuit bene erga Dominum composito, et sceleratorum tempore pietatem composuit. Præter Dauidem, Ezechiam, et Iosiam, omnes, relicta Supremi lege, deliquerunt. Degeneres Iudææ reges, suum cornualis, suam gloriam extraneæ genti prodiderunt, quæ lectam vrbem sacrarii cremauit, eiusque fermitas desolauit, vt fuerat a Ieremia prædictum. Hunc enim læserant, quum ab vtero vates consecratus esset ad extirpandum, et ad fugiendum, et perdendum: itemque ad extruendum ac plantandum. Est et Ezechiel is, qui splendoris visum vidit, quod ei in Cheruborum curru ostensum est. Is enim et in nimbo memorauit hostes, et recta incedentes via erexit. Duodecim quoque vatum ossa ex suo loco reuirescant, (eorum fausta sit et felix memoria, qui Iacobeos consolati sint, et spe fida defenderint.) Zorobabelem vero quo pacto prædicem? qui fuerit quoddam quasi sigillum in L. Israelis G. manu dextra: item Iosiam Iosedeci filium, qui tempore suo in-

staurauere templum, ædemque sacram Domino exstruxerunt, sempiternæ gloriæ destinatam. Inter eximios est et Nehemias, diuturnæ memoriæ, qui nobis collapsos erexit muros, portasque et claustra posuit, et complanatas domos nostras erexit. Iam vero Henoch par in terris exstitit nemo, quippe qui sit sublatus ex terris: ne Iosepho quidem fratrum duci, populi præsidio, cuius ossa reposita sunt. Semus et Sethus inter homines gloria excelluerunt, sed omnium in rerum natura animalium princeps exstitit Adamus.

CAPVT L.

Pontifex Simon illustris, pius, sacerdos. Abaroniorum cantus pro Ioua laudibus ornando. Agendæ Iouæ gratiæ. Inuisi populi Samariæ, Sichimis, Palestine. Ecclesiastici libri scriptor. Predicandus Deus.

SIMON ONIÆ filius, pontifex, ædem in vita sua instaurauit, et templum suo tempore firmavit, ab eoque duplex altitudo fundata est, celsum munimen templo circumiectum. Huius tempore conceptaculum aquæ, hoc est lacus æneus, tertia circiter parte minutum est. Hic popularium suorum curam contra casus aduersos gesit, vrbemque aduersus obsidionem firmavit. Quanto vero erat in honore, quum versaretur in populo, egressus extra templi velum, quasi stella matutina per mediam nubem, sicuti suis plena diebus luna L. lucet, G. vt sol Supremi templum collustrans, vtque iris in splendidis resurgens nubibus: vt flos rosarum veruo tempore, vt apud aquæ riuos lilia: vt turis furculus æstiuo tempore, vt ignis et tus in foculo: vt vas auro foli- dum, omni gemmarum genere exornatum, vt elegans ac fructifera olea, vtque cupressus, ad nubes vsque

) Israelitis nimbum, hoc est, hostes minatus est,

vsque procerā, quum nobilem illam vestem sumebat, perfectumque decus induebat, et in sacri altaris adscensu, sacrarii ambitum condecorabat. Quum vero ex sacerdotum manibus frustra accipiebat, et ad aræ focum fratrum corona cinctus adstabat, similis erat natæ in Libano cedri, illis quasi palmarum stirpibus, et omnibus Aharoniis cum suo splendore circumstantibus, et Domini fertum manu tenentibus, coram vniuerso cœtu Israelitarum. Igitur rem diuinam ad aram faciens, Supremo omnipotenti munus obmouendo, admota pateræ manu libabat vix sanguinem, fundens ad aræ radices suauem odorem summo omnium regi. Tunc exclamare Aharonii, et ductilibus strepentes tubis, magna voce personare, quod esset apud Supremum monumento. Tunc vniuersus populus communiter properans, pronus humi procidere, Dominum suum adorando, omnipotentem Deum supremum, quum quidem cantores Deum cum multo dulcissimi carminis sonore collaudarent, populo supremum clementem Dominum precibus interpellante, donec Domini cultus peractus esset, atque illi rem diuinam absoluisent. Tunc ille descendebat, manusque suas in totum Israelitarum conuentum extollebat, Domino suis ipse labris gratias agens, et in eius nomine glorians. Deinde preces ad Supremi fauorem impetrandum iterabat. Quamobrem agite cuncti Deo gratias, Deo prorsus magnifico, qui nostrum æuum ab vtero matris euehit, et erga nos vitur sua clementia. Det nobis animi lætitiā, faciatque, vt nostris temporibus pax sit in Israelitis, vt prius temporibus, vt rata sit eius erga nos clementia, et nos nostro tempore liberet. Duabus tribus-

ue gentibus infensus est animus meus, quæ gentes non sunt: incolis montis Samarixæ, incolis Palæstinæ et stulto populo Sichimis habitanti. Doctrinam prudentiæ scientiæque exarauit in hoc libro Iosua Sirachi filius, Eleazari nepos, Hierosolymitanus, qui animi sui sapientiam effudit. Felix, qui in his versabitur, et, his memoriæ mandatis, sapiens erit. Nam hæc si fecerit, ad omnia valebit: ponet enim in Domini luce vestigia, (qui sapientia pios imbuat. Prædicatur Deus in perpetuum) etiam atque etiam.

CAPVT LL.

Ad Iouam Sirachi precatio, et gratiarum actio, in maledicos, adsentatores. Sapientie studium, adsecutio, laudationes. Ad pietatem inuitatio.

Iosua Sirachi filii precatio.

AGo tibi gratias, Domine rex: te laudo, Deum seruatore meum. Ago tuo nomini gratias, qui mihi defensor fueris et adiutor, meumque corpus ab interitu, et calumniatricis linguæ decipula liberaueris: qui mihi aduersus falsiloqua labra, contraque aduersarios auxilium tuleris, meque pro tua tanta clementia, tantoque nomine liberaueris a rictibus, ad vorandum paratis, ab eorum manu, qui mihi vitam eripere conabantur: a tot, in quibus eram, angustiis: ab ignis circumiecti suffocatione, et ex medio igne, ita vt eo non arserim: ab imo orci barathro, et impura lingua falsaque apud regem criminatione, et iniustæ linguæ calumnia. Ad mortem pæne venerat, et prope imum orcum erat anima vitæque mea: tenebar vndique, nec erat, qui succurreret, et intuenti mihi in humanum auxilium, nullum erat. Ergo tuæ clementiæ, Domine,

mine, priscorumque factorum recordatus, qui te fretos liberes, et ab hostium iniuria tueare, supplex a terra sursum versus, vt a morte
 11 defenderer, orauit, Dominum, et Domini mei patrem, inuocans, ne me aduerso tempore desereret, quum nullum esset contra superbos
 12 auxilium. Laudabo nomen tuum adsidue, agendisque gratias cantabo.
 13 Itaque auditæ sunt meæ preces: conseruasti enim me ab interitu, et
 14 periculoso tempore liberaisti. Hanc ob rem tibi gratias ago, te laudo, tuumque nomen, Domine, celebrabo. Iuuenis adhuc, antequam
 15 errarem, sapientiam precibus aperte petii: et eam et ante templum
 16 orauit, et ad extremum conquiram, in modum maturescantis vix flo-
 17 rentem. Ea delectatus est meus animus, meusque pes recta ingres-
 18 sus est. Hanc a pueris vestigauit, et paulisper, admota aure, admisi, multamque doctrinam comparauit,
 19 in qua progressus habens, ei, qui mihi sapientiam dedit, honorem
 20 tribuam. Eam enim exsequi statui, nec me, honestatem sequi,
 21 pudebit. Ad eam animo contendi,

perpensisque meis actionibus, passis sursum manibus, animi mei errores agnoui, eumque ad sapientiam composui, et bene erga
 22 eam ab initio animatus, eam expurgatus inueni, ideoque non deserar. Eam seruenti pectore qua-
 23 siui, itaque rem bonam comparauit. Dedit mihi præmio linguam Do-
 24 minus, qua eum laudem. Accedi-
 25 te ad me, imperiti, inque domo discipline versamini. Quid cun-
 26 ctamini, et quid ad hæc dicitis? quum tantopere sitiant animi vestri. Aperto ore verba feci, com-
 27 parate vobis sine pretio L. sapientiam: G. ceruicem iugo subdite, 28
 29 et animo doctrinam admittite, quam inuenire in promptu est. Videte vestris oculis, me et parum
 30 laborasse, et multam comparasse requietem. et Comparete magna
 31 argenti copia doctrinam, et per eam multum auri quæretis. Læ-
 32 tentur animi vestri in illius clementia, nec vos eius laudationis pudeat. Fungimini officio vestro
 ante tempus, et ille vobis soluet suo tempore mercedem.

g) Mesia, quem Dominum suum vocat, vt Dauid Psal. 110. et Dan. 9. r) multo plus proderit, quam quanti consistit. s) scilicet mercedis.

V A T E S.

ESAIAS.

CAPVT I.

*Esaiæ vatis tempus. Idem in Iudeos perinac-
ces. Hostiarum abominatio. Pro Hiero-
solyma lacrimæ. Impiorum superstiti-
tiones.*

Oraculum Esaiæ, Amosi filii, quod
edidit de Iudæa et Hierosolymis,
emporibus Ozia, Iothami, A-
chazi, et Ezechia, regum Iu-
dææ.

AVDITE, o cali, attende,
o terra: nam Ioua lo-
quitur. Filios alui et
educaui, qui a me de-
fecerunt. Nouit bos
herum suum, et asinus
ora sepe dominicum: Israelitæ non
nouerunt, populus meus non sapit.
Heu gentem improbam, populum
vitiis onustum, stirpem maleficam,
natos perditos, qui Iouam deserue-
runt, sanctum Israelitarum despica-
ti sunt, retro recesserunt. Qua-
nam in parte sericimini, si delinquere
perrexeritis? totum caput ægrum
est, totum cor languidum, a pe-
dis vestigio ad caput nihil est in eo
sanum: vulnera, vomica, vlcera-
que purulenta, non malagmate cu-
rata, non obligata, non vnguine
mitigata. Terra vestra vasta est:
vrbes igni crematæ: agrum vestrum
in conspectu vestro comedunt ali-
eni, eoque hostiliter depopulato, re-
lat puella Sion, vt casa in vinea, vt
ugurium in cucumerario, vt vrbs
obsessa. Quod nisi Ioua armipo-

tens reliquias nobis reliquias fecis-
set, essemus pæne vt Sodoma, esse-
mus Gomorræ similes. Audite Iouæ
dicta, principes sodomitani: atten-
dite Dei nostri disciplinam, populus
gomorrane: quid mihi cum vestris
tot sacrificiis? inquit Ioua. Satur
sum arletum victimis, et opima-
rum hostiarum adipe: taurorum,
agnorum et hircorum sanguine
non delector. Quum venitis ad
comparendum apud me, quis istud
a vobis exigit, vt atria mea teratis?
Ne deinceps inane fertum obmoue-
te: a suffitu abhorreo: nouilunia,
sabbata, conuentuum actiones, fe-
rias, vana ista non fero. Nouilu-
nia solemnique vestra animo odi,
mihi onerosa sunt: defessus sum
ferendo, vobisque manus panden-
tibus, oculos meos subtraho, ac,
quamuis multas faciatis precatio-
nes, non audio, quum sint vestra
manus plena sanguine. *Lauami-
ni, mundamini, remouete vestri
ingenii prauitatem de meo conspe-
ctu: desinite malefacere, discite
bene facere, æquitati studete, op-
pressos defendite, patrociniamini
pupillis, causas agite viduarum.
*Agite, corrigamus nos, inquit Ioua:
etiamsi vel coccinea fuerint pecca-
ta vestra, sicut albiora niue: si fue-
rint ostro similia, sicut candidiora
lana. Si obedire voletis, terræ
bonis fruemini: sin autem reuoc-
tis, et contumaces eritis, ferro con-
ficimur.

ficiemini, quoniam loquitur os Iouæ. Ergone adeo impudica facta est vrbs^u fidelis, vt, quæ æquitatis erat plena, et in qua iustitia degebat, in ea nunc sint homicidæ? Argentum tuum in scoriam mutatum est: meracum tuum aqua mixtum: principes tui desertores, et furum focii, omnes donorum cupidi, atque nummarii: pupillis ius non reddunt, viduarum causas non admittunt. Itaque sic inquit Dominus Ioua armipotens, numen Israelitarum: Heu vt in^u meos aduersarios vindicabo, vt hostes vlciscar, et conuersa in te mea manu, scoriam tuam quam purissime expurgabo, omne stannum tuum auferam, et tibi iudices reddam, quales olim habuisti, et consiliarios, quales principio, ac postea vocaberis vrbs iustitiæ, ciuitas fidelis. Sion æquitate, eiusque exsules iustitia redimentur: fontes vero et improbi simul profligabuntur: Iouæ desertores conficientur. Eos enim pudebit diuorum, quos adpetitis, et vos hortorum pœnitebit, quos eligitis. Eritis enim veluti quercus, cuius folia deciderunt, et velut hortus aqua carens, et numen istud fiet stupa, et eius fabricator scintilla, atque ita ambo simul, nullo extinguente, deflagrabit.

CAPVT II.

Ecclesie restitutio. E Sione salutis doctrina. Iudicium vltimum. Superstitiones tandem ablegande. In homine spes non reponenda.

1 Effatum, quod edidit Esaias, Amosi filius, de Iudæa et Hierosolymis.

2 **F**iet postremis temporibus, vt fixus sit ædis Iouæ mons in culmine montium, et collium editissimis, confluentque ad eum gentes omnes, et venient multi po-

puli, atque ita dicent: agite, adscendamus ad montem Iouæ, ad ædem Dei Iacobeorum, qui non de suis viis erudiat, vt eius semitis gradiamur. Nam ex Sione lex, ex Hierosolymis Iouæ disciplina proficiscetur. Ille gentibus ius dicit, et multos populos corrigit, ita vt eudant ex suis ensibus vomeres, et ex spiculis falces, neque gentes alia aliis arma inferant, neque amplius bella discant. O iacobeus domus, agite, gradiamur in luce Iouæ. Tu quidem tuum populum, iacobeam domum, ideo deseris, quod quum sint iam olim y pleni, vtuntur hariosis, vt Palæstini, et ab externis pendunt hominibus: vtque eorum terra argento et auro sic referta est, vt sint eorum thesauri infiniti, adeoque equis abundat, vt nullus sit quadrigarum modus, sic etiam plena diuis est: suarum manuum opus colunt, quod ipso fecere digiti. Verum deprimentur homines, deiicientur viri, nectu eis ignosces. Ingredere in rupem, abde te sub terram ob Iouæ terrorem, et eius excelsitatis maiestatem. Deprimentur hominum superbi oculi, humanaque deturbabitur excelsitas, et solus Ioua extolletur in illa die. Nam Iouæ dies armipotentis talis erit in omnia sublimia atque alta, in omnia elata, vt deprimentur, in omnes proceras altasque cedros Libani, in omnes Bassanæ ilices, et in omnes arduos montes, in omnes editos colles, in omnes excelsas turres, in omnes munitos muros, in omnes cilicas naues, denique in omnes res elegantes, atque ita deiicientur mortaliu celsitudo, humanaque deturbabitur altitudo, et solus Ioua extolletur in illa die, z deastrosque prorsus euertet. Itaque ingredientur in rupium cauernas, et in terræ voragines, ob Iouæ terrorem,

u) hoc est casta: nam castæ fidem seruant. x) scilicet Israelitas. vt et Psal. 9. 6. y) diuites. z) diuosque, 1. ed.

rem, et eius excelſitatis maiesta-
tem, quum ad orbem vexandum
conſurget. Tum quidem deiici-
ent homines ſuos argenteos aure-
osque diuos, (quos ipſi ſibi fecerint
colendos,) in talparum foramina,
inque cuniculos, vt ſubeant in an-
tra petrarum, et in prærupta ru-
pium, ob Iouæ terrorem, et eius ex-
celſitatis maiestatē, quum ad or-
bem vexandum conſurget.

CAPVT III.

*Discrimen fruſtra gaudentibus impendens.
Iudeorum ſtatus prauus. Iuſti gratia,
prauis miſeria. In proceres Deus, in fe-
minas Hieroſolymæ. In præſectorum aua-
ritiam.*

Definite ^a hominem, qui ſtatum
habet in naribus: nam quan-
ti eſt? Etenim Dominus
Ioua armipotens ablaturus eſt
Hieroſolymis et Iudææ opem, at-
que ſuſtentaculum: omne ad-
miniculum cibi et potionis, mili-
tes et bellatores, iudices et va-
tes, diuinos et ſenatores, ſemi-
centuriones, et auctoritate prædi-
tos, et conſiliarios, et artibus erudi-
tos, et dicendi peritos, eiſque pue-
ros dabo principes, et eos infanti-
um imperio ſubiiciam. Itaque
vulgo inter ſeſe factiones alii in ali-
os faciunt, conſpirantibus et iuue-
nibus contra ſenes, et obſcuris con-
tra nobiles, ita vt vulgo ſuæ cog-
nationis et ſtirpis homines ſic com-
pellent: eſt tibi veſtitus, eſto no-
ſter gubernator, et huic ruinæ ſup-
pone manum. Ac tum quidem il-
le ſic referet: ^b non ego is ero, qui
iſti malo medear: nolite me, (qui
neque victum domi, neque veſti-
tum habeam,) conſtituere populi
gubernatorem: vſque adeo cor-
ruet Hieroſolyma, cadentque Iu-
dæi; quoniam et lingua et ingenio
contrarii ſunt Iouæ, in glorioſos
eius oculos rebellando. Eorum

vultus indicium eos incuſat, ſuum-
que ipſi peccatum, (vt Sodomitani,)
oſtendant, nihil celantes. Ah miſe-
ri: luent enim ſuum ſcelus. Iu-
ſtos ſane bonitatis accuſate: ſed di-
gnus ſuo cuiuſque ingenio fruſtus
percipietur. Væ ſcleratis impiis: ¹²
nam præmia digna ſuis factis acci-
pient. Mei populi magiſtratus in-
ſantes ſunt, eique mulieres impe-
rant. Omi populus, tui rectores ¹⁴
ſunt fraudatores, tuarumque ra-
tionum viam peruertunt. Adeſt ¹⁵
ad iuriſdictionem Ioua: præſto eſt
ad iudicandum de populis. Ioua ¹⁶
in iudicium veniet contra ſuorum
ſenatores atque principes. Vos vi-
neam depaſcitis, ſpolia calamitoſo-
rum domi veſtræ ſunt: quid quod ¹⁸
meos opprimitis, et miſerorum ſa-
cies obtunditis? inquit Dominus
armipotens Ioua. Tum hæc in-
quit Ioua: quoniam ſuperbiunt ſi-
onæ mulieres, et exporrecta cer-
uice incedunt, laſciuis oculis, in-
greſſu molli, compoſito gradu, gla-
brabit Dominus Sioniarum verti-
cem, Ioua earum verenda deteget:
aliquando Dominus ornamento-
rum decus auferet, calamitra, lu-
nulas, paſtillos, ventralia, calanti-
cas, mitras, brachialia, lemnifcos, ²¹
monilia, inaures, annulos, fronta-
lia, ricas, ſupparos, pupas, crume-
nas, ſpecula, ſudaria, flammea, et
multitia, eritque pro odoribus ²²
fætor: pro cingulo, ruptio: pro
calamitra capillo, glabretum:
pro tenui interula, amictus centoni-
s: aduſta cutis, pro pulchritudine.
Tui mortales ferro, tui milites bel-
lo occumbent, dolentibusque et
lugentibus tuis portis, tu deſtituta
ſedebis humi, adeo vt ſeptem fe-
minæ virum vnum eo tempore
prehenſent, atque ita dicant: nos ²⁵
ſumtu noſtro viuemus, atque ve-
ſtiemur: tantum a te denomine-
mur, noſtrumque dedecus aboleas.

CAPVT

^a) ne pendere ab homine, qui poteſt exſtingui. Vide Lament. 4. ad finem, et Pſal.
146. 3. ^b) vbi magnates inſeſtantur, nemo vult eſſe princeps.

CAPVT III.

*Vrbis excidium. Seruandorum paucitas.
Piorum consolatio. Christi aduentus. Ec-
clesiæ liberatio propinqua.*

1 E O tempore erit Iouæ germen
nobile et gloriosum, terræque
fetus eximius et decorus,
2 * videlicet elapsi Israelitæ: ac, qui
in Sione et Hierosolymis reliqui su-
3 perfuerint, ii sancti dicentur, vi-
delicet omnes Hierosolymis ad vi-
tam descripti, quum abluerit Do-
minus sordes Sioniarum, et Hiero-
solymæ cædes ex ea abegerit, spiri-
tu æquitatis, et spiritu ardoris,
4 creabitque Ioua in omnes Sionis
montis stationes atque conuentus,
5 nubem interdiu fumumque, no-
cturnum autem flammantis ignis splen-
dorem, adeo vt omnem protegat
6 nobilitatem, sique umbraculum
ad opacandum interdiu aduersus
æstum, et ad receptaculum atque
operimentum contra nimbos et
pluuias.

CAPVT V.

*Vinea et Iudeorum comparatio. Cupiditas
ac temulentia. Iudeorum captiuitas. In
maleficos vases. Cur cæsi Iudes. Baby-
lonis de Iudeis triumphantes.*

1 V Olo canere amico meo car-
men amabile, de eius vinea.
2 Habebat amicus meus vi-
neam in quodam pingui dorso,
quam sepiuit, elapidauit, generosa
3 stirpe conseuit, in eaque media
construxit turrim, nec non torcular
4 in ea excidit: et ecce, quum, vuas
edituram, speraret, edidit labruscas.
5 Nunc, Hierosolymitani et Iudæi, iu-
dicate inter me meamque vineam,
quid amplius faciendum fuit meæ
6 vineæ, quod ei non fecerim? Cur,
sperante me, parituram vuas, pe-
7 perit labruscas? Itaque volo vo-
bis ostendere, quid sim facturus
8 meæ vineæ: eius sepem auferam,
vt depascatur: maceriam diruam,
9 vt proteratur, eamque in tantam

redigam vastitatem, vt neque pute-
tur, neque pastinetur, orianturque
in ea vepres atque spinæ: tum
autem nubibus vetabo, ne pluui-
am pluant in eam. Iam Iouæ ar-
mipotentis vinea est israelitica
stirps, et Iudæi eius deliciarum
plantarium, a quibus quum ius
speraret, ecce ictus: quum iustiti-
am, ecce querelas. Væ, qui do-
mos domibus coniungitis, fundos
fundis continuatis, eoque vt, nul-
lo restante loco, soli in media terra
sedem habeatis. Faxo ego Ioua ar-
mipotens, tot domus desolentur,
tantæ tam elegantes sine habitatore
sint. Nam decem vineæ iugera
batum dumtaxat facient: et semi-
nis modii decem reddent vnum
modium. Væ, qui mane surgunt,
vt potationi indulgeant, et statim a
diluuiulo vino incallescunt: qui
conuiuia citharis, nablis, tympanis,
tibiis, vino celebrantes, Iouæ facta
non spectant, eius manuum opus
non considerant. Quamobrem
exfulabit imprudens meus populus,
eiusque et nobilitas fame conficie-
tur, et vulgus arefcet siti. Itaque
pandet orcus suum spiraculum, et
fauces diducet in immensum, eo-
que descendunt Iudæi clari iuxta
ac plebeii, locupletes atque exful-
tantes, demissisque et deiectis
mortalibus, superbiorumque super-
ciliis depressis, extolletur ob æqui-
tatem armipotens Ioua, sanctusque
Deus ob iustitiam sancte coletur.
Tum agni pascentur arbitrato suo,
et vasta loca carpent arietes pere-
grini. Væ, qui scelera fustibus ne-
quitæ, qui peccata quasi plaustri-
loris trahunt, atque ita dicunt: ac-
celeret, properet illius opus, vt id
videamus: adpropinquet eueniat-
que sancti Israelitarum consilium,
vt id cognoscamus. Væ, qui ma-
lum bonum, et bonum malum di-
cunt: qui tenebras in lucem, et lu-
cem in tenebras conuertunt: qui
amarum in dulce, et in amarum
dulce

dulce mutant. Væ, qui sibi sapi-
entes videntur, sæque iudicio sunt
prudentes. Væ, qui ad potandum
vinum fortes sunt, et ad funden-
dum temetum robusti: qui fontes
absoluunt ob munera, et in fontibus
suum ius eripiunt. Quamobrem
vt lambens ignis stipulam consumit,
vt festucam flamma conficit, sic il-
lorum stirps tamquam putre quid-
dam erit: illorum frutex quasi ci-
nis abibit: qui armipotens Iouæ
repudiauerint legem, et Sancti Isra-
elitarum dicta contemserint. Hac
de causa incensus in suos Ioua, eos
porrecta manu tanta clade adficiet,
vt ipsi montes cohorrescant: adeo
vt eorum cadauera mediis in vicis,
tamquam lutum, iaceant, et tamen,
ne sic quidem pacatus, habebit ad-
huc porrectam manum. Tum si-
gnum externis procul extollet, et
eos ab vltimis vsque terris sibilo
vocabit: et ecce e vestigio leues
aderunt, ita vt nullus sit eorum, qui
defatigetur, aut impingat: nemo
dormitator aut somniculosus: ne-
mo, cuius aut laterum balteus sol-
uatur, aut calceamenti corrigia
rumpatur. Erunt eorum et acutæ
fagittæ, et arcus omnes intenti,
equorum vngulae, silices esse putes,
et rotas turbines, iam fremitus eo-
rum erit, qualis est leonis, aut scy-
mni, qui prædam frendens corripit,
eaque potitur indefensa. Sic illi tum
in istos marini murmuris ritu fre-
ment, vt, si terram adspicias, videas
calamitatis tenebras, quarum cali-
gine lumen obscuretur.

CAPVT VI.

*Esaiæ visum. Peccati cognitio. Absolutio
culparum, vaticinium. Excidium Iudeo-
rum.*

Quo anno mortuus est rex
Ozias, ego sedentem in sub-
limi editoque folio Domi-

num vidi, cuius lacinia sanum re-
plebant, adstantibus superne se-
raphis, senas alas habentibus, qua-
rum binis facies suas, alteris pedes
tegebant, tertiis volabant; et alius
ad alium clamabant his verbis:
SANCTVS, SANCTVS, SAN-
CTVS, IOVA ARMIPOTENS,
CVIVS GLORIA PLENVS EST
VNIVERSVS ORBIS. Ad huius
clamoris sonum commotis vestibuli
postibus, totaque ad repleta fumo,
ego ita dixi: hei mihi, perii, qui
quum et ipse homo sum immundis
labiis, et inter homines labiis im-
mundos habitem, regem Iouam
armipotentem viderim meis oculis.
Tum ad me aduolauit vnus de sera-
phis, habens in manu candentem
carbonem, quem forcipe sumserat
ex ara, quem admouit ori meo, at-
que ita dixit: simulatque tua la-
bra tetigit hic carbo, abiit culpa
tua, peccatoque tuo data venia est.
Hic ego Domini vocem audiui ita
dicentis, quemnam mittam? aut
quis nobis ibit? Et ego, ecce me,
inquam, mitte me. Atque ille: in-
nuntiatum isti populo in hunc mo-
dum: *audite, et ne intelligite: vi-
dete, et ne cognoscite. Oblima
istius populi cor, eiusque et aures
adgraua, et oculos hebeta, ne ocu-
lis videat, et auribus audiat, et
corde intelligat, et ita mutatus fa-
netur. Atque ego: quousque Do-
mine? et ille: donec ita vastentur
vrbes, vt nullus sit incola, ita do-
mus, vt ibi nemo sit, terraque
vastata desoletur, adeo remotis per
Iouam hominibus, vt sit in media
terra vasta solitudo. Quumque
fuerit adhuc in ea denarius nume-
rus, iterum depopulabitur, vt
quercus aut robur, quæ, depositis
foliis s habent statum: sic istius ter-
ræ status erit semen sanctum.

CAPVT

) quem res vlla remoretur. d) erit noster nuntius. e) decem reges: nam sub Se-
decia captiuos abduxit Nabuchodonosor, qui Sedecias fuit decimus a Iothamo, sub
quo hæc dicit vates. f) non plane perierunt, sed superest adhuc eis vita.

CAPVT VII.

*Vrbis Iudeorum obsidio. Ad regem Esaias.
Christus venturus. Assyriorum in Iudeos
impetus. Calamitates non remotæ.*

Temporibus Achazi, Iothami filii, Ozix nepotis, Iudææ regis, Rasin Syriæ rex, et Phacea, Romeliæ filius, Israelitarum rex, bellum Hierosolymis intulerunt, neque ea potuerunt expugnare. Postquam autem Davidis domini nuntiatum est, cum Ephraimitis coiuisse Syros: et regis et suorum animi non aliter commoti sunt, quam vento mouentur siluarum arbores. Et Ioua sic cum Esaiâ locutus est: exi obuiam Achazo, vna cum Saria subo filio tuo, ad caput aquæ ductus piscinæ superioris, ad semitam agri fullonis, et ei sic dicit: cura, vt sis quietus, neque metuas, aut animo remollescas, ob istas duas caudas titionum fumantium, id est, propter iram Rasinis, et Syrorum, filiique Romeliæ, quod tibi Syri, Ephraimitæ, et Romeliæ filius malum moliantur, statuentes, Iudæam inuadere, et ei negotium exhibere, eaque sibi subacta, regi in ea constituere Tabcalis filium. Sic dicit Dominus Ioua: id non præstabitur, non fiet: nam et Syriæ caput est Damascus, et Damasci caput est Rasin, et, exactis annis sexagintaquinque, desinet Ephraimitarum esse populus, quorum Ephraimitarum caput est Samaria, et Samariæ caput est Romeliæ filius. * Quod si non creditis, (vt estis increduli,) pete tibi signum, (inquit Ioua, Achazum porro adloquens,) a Ioua Deo tuo, idque rei quamlibet vel depressæ, vel sursum elatæ. Hic quum Achazus negaret, se signum petiturum, aut Iouam tentaturum: audite, (inquit ille,) ^b Dauididæ: * Pa-

rumne vobis est hominibus exhibere negotium, nisi exhibeatis etiam Deo meo? Ergo dabit vobis Dominus ipse signum. Ecce puella prægnans filium pariet, quem nomine vocabit Emmanuelem, qui butyro melleque vescetur, discendo reprobare malum, et eligere bonum. Prius enim quam is puer malum reprobare, bonumque eligere sciat, desolabitur terra, cuius ob duos reges tu es anxius. Inuehet Ioua tibi tuoque populo et domui paternæ tempora, qualia non fuerunt, ex quo defecerunt a Iudæis Ephraimitæ: scilicet Assyriæ regem. Ac tum quidem euocabit sibi Ioua muscas vsque ab extremo flumine Aegypti, et apes ex Assyria, quæ venient, et omnes in vallibus desertis, in petrarum cauis, inque omnibus caudicibus et foraminibus confident. Tum radet Dominus conducticia nouacula, id est, per eos, qui trans flumen incolunt, per Assyriæ regem, caput crurumque pilos, etiamque barbam tondebit, atque ita fiet, vt si quis vnâ buculam, vel duas oues aut capras alat, is præ copia lactis, quod proueniet, butyro vescatur: adeoque butyro et melle vescantur omnes, qui superfuerint in terra. Itaque tum omnia loca, in quibus mille vites mille valuerint nummos argenteos, vepreta erunt atque dumeta: adeo vt eo cum sagittis et arcibus veniatur: adeoque tota terra infenticeta vertetur atque virgulta, vt montes omnes, qui ligonibus coluntur, præ vepribus et virgultis sint inaccessi, atque a bobus peruadantur, et a pecore terantur.

CAPVT

g) videlicet ab Amoso prædictis, Am. 5. h) Hierosolymitani. i) hostes acerrimos et infestissimos, qui omnia occupabunt et infesta reddent, k) vide Ezechielem 29. ad finem. l) scilicet ferarum metu.

CAPVT VIII.

In Iudeos Assyrii: istorum calamitas. Ad Iouam, confugiendam. Ab homine salus nulla. Infidèles Iudei. Non ad huiusmodi, verum ad Iouam confugiendam.

T Vin mihi Ioua mandauit, vt sumto magno volumine, scriberem in eo humano sicut: CELERISPOLIO, VELOCIPRAEDAE. Itaque, * adhibitis fidei testibus, Vria pontifice, et Zacharia, Barachiae filio, accessi ad vatem: quae quum grauida esset, illum peperit, quem Ioua iussit vt CELERISPOLIUM VELOCIPRAEDAM nominarem: fore enim, vt prius quam puer is sciret ni pater, aut mea mater pronuntiare, opes Damasci, Samariaeque polia, ab Assyriae rege auferrentur. Praeterea mecum amplius locutus est Ioua hunc in modum: quoniam isti, repudiata Siloae aqua, quae placide fluit, Rasine et Romethae filio delectantur, propterea Dominus est eis adducturus aquam luuii vehementem atque abundantem, hoc est, Assyriae regem cum omni suo adparatu, qui, superatis omnibus suis alueis, omnesque ripas supergressus, redundabit in Iudaeam, tanto fluens agmine, vt ad collum pertingat, alarumque suarum porrectione terram tuam, quam late patet, repleat, Emmanuel. Conspirate sane, o populi, et profligabimini: attendite omnes, qui estis in finibus remotis: accingite vos, et profligabimini: accingite vos, et profligabimini: inite consilium, et dissoluetur: decernite rem, et erit irrita: quoniam a nois adest Deus. * Sic enim me Ioua, quasi manu prehensum, adlocutus, locuit, non esse huius populi viam gradiendum, ita dicens: ne conurationem dicite, quidquid populus iste conurationem dicit: neue

eius metu metuite, aut pauete: sed ¹³ Iouam armipotentem sancte colite: ¹⁴ is metus vester, is pauor esto. Is erit autem sanctitas, et lapis offendiculi, et saxum illisus: quibus israeliticis domibus: laqueus et tendicula Hierosolymitanis: impingentque eorum multi, et cadent, et frangentur, et irretientur, et capientur. Preme oraculum: ob ¹⁶ signa disciplinam apud discipulos meos. Ergo Iouam expectabo, ¹⁷ qui vultum suum a stirpe Iacobi abscondit: eumque sperabo. ¹⁸ Ecce me et pueri, quos mihi Ioua dedit ad edenda apud Israelitas ostenta, miraculaque ab armipotente Ioua, Sionem montem incolente. Quod ¹⁹ si vobis suaserint, vt ventriloquos magosque insistentes et murmurantes consulatis, nonne suum debent homines Deum consulere? pro viuus ne ²⁰ mortuos? Ad legem et ad oraculum: alioquin ea dicent illi, in quibus nihil erit aurore: ²¹ regionemque in difficultate famelici peragrantes, praefame irati, et regem et deos detestabuntur suos, quum quidem et sursum ²² intuentes, et terram despicientes, animaduertent res aduersas, et tenebras, caecam necessitatem, rapidamque caliginem.

CAPVT IX.

Gentium religio, euangelium, leticia. Christi nomina, regnum. Tribuum calamitates propter impietatem.

* **Q** Vamquam non caecutiet ea terra, cui haec accidet necessitas, quemadmodum superiore tempore zabulonae nephthalensique terrae parum fuerit. Nam postea mare versus, trans Iordanem, Galilaeae extraneorum multum erit, ita vt versantes in tenebris homines magnam lucem videant, et te.

) Hebraice, Emmanuel, propter nomen pueri superius positum. b) scilicet consulere debent.

et tetra noctis terram incolentibus
 3 adfulgeat lux, te gentem multi-
 plicante, tantaque adficiēte lætitia,
 vt apud te gaudeant, sicut in mes-
 4 bus gauderi solet, quomodo in di-
 uidendis spoliis exultatur. Nam
 eorum oneris iugum, humerorum-
 que virgam, hoc est, baculum eis
 5 imperantium, perfringes, vt die
 Madianitarum. Quumque solet
 omne certamen cum motu vesti-
 umque in sanguine volutatione di-
 micari, istud flagrantis ignis in-
 6 cendio geretur. Nam puer nobis
 nascitur, filius nobis datur, qui
 humeris suis principatum gerit, qui
 nomine vocatur admirabilis consi-
 7 liarius, Deus potens, pater æterni-
 tatis, princeps pacis: ad principa-
 tus amplificationem pacemque infi-
 nitam in folio regnoque dauidico,
 ad id iure iustitiæ condendum,
 et stabilendum in omnem deinceps
 8 æternitatem, id quod armipotens
 Ioua suo studio faciet. Remittet
 Iacobidis Ioua, eaque Israelitis ac-
 cidet, quam sciet vniuersus Ephrai-
 mitarum populus, et Samaritani,
 qui superbe elatoque animo ita di-
 9 ctitant: lateritia ceciderunt, qua-
 drato lapide ædificabimus: syco-
 mori succisæ sunt, cedros repone-
 10 mus. Enimvero ita munitet misce-
 bitque Ioua Rafinis hostes et per-
 duelles aduersus eum, vt a fronte
 11 Syri, a tergo Palæstini Israelitas
 toto ore deuorent: ne sic quidem
 sedata illius ira, quin habeat adhuc
 12 porrectam manum. Et quia non
 redit populus ad eum, a quo cædi-
 tur, armipotens Iouæ securus:
 abscindet ex Israelitis Ioua caput
 et caudam, ramos et iuncos, vno
 13 die. Caput senes sunt et auctori-
 tate præditi: cauda autem vates,
 14 qui falsa docent. Quoniam istius
 populi gubernatores sunt decepto-
 res, quique gubernantur, confi-
 ciuntur, propterea eius neque iu-
 uenibus delectabitur Dominus, ne-

que pupillorum et viduarum mise-
 rebitur, quandoquidem vniuersi
 impuri sunt, et facinorosi, omnes-
 que ore flagitiose loquuntur, ne
 sic quidem pacata eius ira, quin
 habeat adhuc porrectam manum.
 Nam ardens quasi impietatis in-
 cendium vepres virgultaque absu-
 met, et, incensa silvæ densitate, tan-
 tus se sumi globus exprimet in al-
 tum, vt ea armipotens Iouæ læ-
 uitia tellus obscuretur, eruntque
 homines quasi fomes incendii,
 adeoque non parcent alius alii, vt
 dextra læuaque rapiant, quod com-
 edant, et fauentes, necdum satura-
 ti, sui ipsorum brachii carnem vo-
 rent, Manasensi cum Ephraimita,
 et Ephraimita cum Manasensi
 contra Iudæum conspirantibus, ne
 sic quidem sedata illius ira, quin
 habeat adhuc porrectam ma-
 num.

CAPVT X.

*In legistatores. Deus. In Iudeos Assyrii.
 Horum iterum exumne insolescentium. Iu-
 daeorum ad Iouam refugium, consolatio, non
 diuturna mala. Senacheribi furor, incensio,
 plaga.*

VAc, qui decreta statuunt
 iniqua, scribendaque dictant
 facinorosa, ad tenuium e-
 uertendas causas, eripiendumque
 ius inopibus mei populi, quo vi-
 duas habeant prædæ, pupillosque
 diripiant. Quid vero facietis pec-
 narum venturæque procul vastita-
 tis tempore? ad quem perfugietis
 ad auxilium? Aut vbi vestram
 relinquētis nobilitatem, ne vincu-
 lis succumbant, cæsi que occum-
 bant, ne sic quidem sedata illius
 ira, quin habeat adhuc porrectam
 manum? O Assyrie, iræ meæ
 fustis, cuius in manu meæ atroci-
 tatis virga est, quem ego ad im-
 puram gentem mittam, quem ad
 populum, (cui insensus sum,) man-
 dabo

labo, vt spolia auferat, prædamque diripiat, et illum, vt vicorum utum, pesumdet. Quamquam pfe non sic arbitrabitur, neque ic animo cogitabit, sed gentes non pauca et ætere atque excindere habebit in animo. Dicit enim: nonne proceres habeo plane reges? An non idem accidit Calano, quod Charami? aut Hemathæ, quod Arphado? aut Samariæ, quod Danaasco? Quum ego mea potentia regnis potitus sim, quæ diuis et simulacris Hierosolymam Samarumque vincerent, quod Samariæ eiusque diuis feci, idem scilicet Hierosolymæ eiusque status non faciam? Enimvero postquam Dominum suum opus omne in montem Sionem Hierosolymamque expuluerit: puniet, (vt dignum erit,) inimi regis Asyriæ factum, tamque gloriosum supercilium, qui quidem ita dicat: ego meæ manus viribus, meaque sapientia atque prudentia effeci, vt, sublatis populorum terminis, eorum cellas diriperem: egregieque habitantes leturbauit, manuumque hac populorum opes, tamquam nidum, natus, quomodo relicta colliguntur oua, sic omnes ego terras collegi, nullo vel alam mouente, vel aperto tridente rostro. Securimne gloriari aduersus eum, qui fecat ea? aut se ferram iactare aduersus eum, qui eam sic agitat, vt agitur baculus, sicque attollit, tamquam qui virgam, non arborem, attollat? Quamobrem immittet Dominus Ioua armipotens illius obesis matrem, eiusque a nobilitatem quasi incendii rogo succendet, ita vt israelitarum lux pro igne, et Augustus pro flamma sit, quæ illius virgulta et vepres vno die consumet, eiusque siluæ et segetis no-

bilitatem, tum animas, tum corpora ita conficiet, vt ipse sit quasi examinatus signifer, eruntque reliquæ eius siluæ arbores adeo numerabiles, vt eas vel puer describat. Atque ita fiet, vt deinceps reliqui Israelitæ, quique Iacobidarum euaserint, non amplius in seo nitantur, a quo cæsi fuerint, sed in Israelitarum Augusto Ioua vere nitantur. Reliquæ reuertentur, reliquæ Iacobidarum ad Deum potentem. Nam sit licet tuus populus, o Israel, marina numerosior arena: reuertentur eius dumtaxat reliquæ, atroci strage abundante iustitia. Nam stragem, et quidem atrocem, edet Dominus armipotens Ioua per omnem terram. Quamobrem sic dicit Dominus armipotens Ioua: ne metue, mi populus, Sionis habitator, Asyrium: cædet ille quidem te baculo, suaque virga petet ægyptiaco more. Verum perquam paullo post consumetur iræ meæ sæuitia in eius excidium, vteturque in eum armipotens Ioua flagro, qualis fuit Madianitarum cædes in Orebi rupe, et, elata in mare sua virga, eum auferet ægyptiaco modo, atque ita illius et onus ex humero tuo, et iugum ex ceruice auferetur, iugo præ pinguitudine corrupto. Venit ad Aiatham, transit per Magronem, depositurus ad Machmas impedimenta sua. Traiecto vado pernoctatur ad Gabam, formidante Rama, Gabaatha Sauli fugiente, ede vlulatum puella Gallima: at tenpe Laifa, inops Anathotha, migrat Mademena, confirmant se Gebimenses. Adhuc dies est, vt non sit apud Nob commorandum. Manum suam agit ad montem puellæ Sionis, ad collem Hierosolymæ. Verum Dominus Ioua

Bbb 2 armi-

) nobilem exercitum. e) milites. f) Asyrio. g) adludit ad nomen Saria sub positum cap. 7. quod significat. reliquæ reuertentur, hoc est pauci. h) vt olim Pharaon. i) eum perimet, vt Pharaonem sisco virga mari peremit. k) eius impensio ob nimias opes et superbiam deleta.

armipotens ramos violenter eruet, præaltaque succidentur, et procera
 34 deficientur, et ita silvæ densitatem ferro excindet, ut Libanus generose cadat.

CAPVT XI.

Christi aduentus, origo, stirps, regnum, virtus, Gentium gratia. Euangelium, concionatores.

1 **E**Xsistet autem furculus ex caudice Isai, et ab eius radicibus
 2 pullulabit stolo, in quo residet spiritus Iouæ, spiritus sapientie et intelligentie, spiritus consilii et fortitudinis, spiritus scientie et
 3 metus Iouæ, per quem Iouæ metu adstans, neque ex oculorum adspectu iudicabit, neque ex auribus corriget auditu. Sed terrarum
 4 tenues iuste iudicabit, inopesque terrarum corriget ex æquo, et terras oris sui baculo verberabit, et spiritu laborum suorum necabit
 5 impios, habens pro laterum cinctu iustitiam, pro ilium cinctu fidem. Itaque versabitur cum agno lupus, accubabitque pardus hædo,
 6 copulatosque vitulum et leonem et taurum ducet puer paruulus: et vacca versusque compascentur, concubantibus eorum pullis: et leo
 8 more bouum palea vescetur, et ludet super aspidis foramen lactens infans, superque viperæ cauernam delicias puer manum agitat.
 9 Nusquam male aut nequiter fiet in meo sacro monte; quoniam tantæ erit Iouæ cognitionis plena terra, quantis operitur aquis mare.
 10 Atque illo tempore isæam stirpem, expositum populis vexillum, conquirent gentes, critque eius gloriosa requies. Atque illo tempore
 11 admouebit iterum Dominus manum ad comparandas sui populi reliquias, quæ restabunt, ex Assyria, Aegypto, Parthia, Aethiopia, Elamitide, Babylonia, Hematha, et

marinis insulis. Elatoque gentibus vexillo, colliget dissipatos Israelitas, disiectosque congregabit Iudæos ex quatuor terrarum regionibus. Ac facieset Ephraimitæ amulatio, Iudæorumque excindetur aduersarii, neque Iudæo amulabitur Ephraimita, neque Ephraimitæ aduersabitur Iudæus, quin statim in Palestinorum humeros inuolabunt ad occidentem, et orientales deprædabuntur, Idumæis et Moabiticis manus adferent, et Ammonitis ditionis suæ facient. Itemque vastabit Ioua linguam maris ægyptii, et, admota manu sua flumini, vehementia sui spiritus id in septem scindet fluuios, peruadendum etiam calceatis, quo via sit reliquiis eius populi, quæ ex Assyria supererunt, quemadmodum fuit Israelitis tum, quum ex Aegypto profecti sunt.

CAPVT XII.

Propter gratiarum actio ad Iouam. In fidelis clementia per Christum.

ATque eo tempore dices: ago tibi, Ioua, gratias, qui quum mihi fuisses iratus, me, ira ista cohibita, consolatus es. Quum sit mihi salutaris Deus, confidam intrepidus, postquam mea potentia et cantio. ^m Ia Ioua est, qui mihi saluti fuit. Et aquam læti ex fontibus salutis haurietis, atque ita tum dicetis: agite Iouæ gratias: huiusmodi nomen inuocate: huius naturam per populos demonstrate, eius tam sublime recolite nomen. Cantate Iouam, qui tam arduam rem fecerit per omnes diuulgandam terras. Exclama et oua ⁿ Sionis habitatrix: nam magnus est in te Augustus Israelitarum.

CAPVT XIII.

Per Medos victores Babylonem diripienda.

In Babylonem oraculum, quod edidit Esaias, Amosi filius.

IN edito monte tollatur signum, excieantur sublato clamore manusque significatione, ut principum portas intrent. Ego meis ad hoc destinatis impero, meosque ad iram meam voco milites, qui le mea sublimitate exultant. Tumuluosus auditur in montibus sonus, qualis est ingentis populi, sonus strepentium regnorum, gentium coeuntibus, Ioua armipotens recenset militares copias. Veniunt ex remota terra, ab ultimo caelo, oua eiusque fauitæ tela, ad omnem terram vexandam. Eiulante: propinquat enim Iouæ dies, ut diuentans ab omnipotente vastitas. Itaque omnes virorum et manus resoluuntur, et animi remollescent, cruciatibusque perturbati, et exactionibus correpti, parturientium ritu dolebunt, inter sese attolenti, inflammata facie. Aduentat ecce Iouæ dies atrox, fauus, et irardens, qui terram in vastitatem edigat, et ex ea eius improbos auertat, adeo ut caelestes stellæ sidera non micent suo lumine, in ortu suo sol caliget, neque luna sua luce splendeat. Animadvertamque in orbis peruersitatem, impiorum noxam: et arrogantium fastum comprimam, superbumque ferocium deprimam, efficiens, ut viri obrizo, ut homines phirio præponantur auro. Quin caelum ipsum tremefaciam, ipsaque tellus suo conuelleretur loco, deuiente Ioua armipotente, et in iras exardescente. Ac quasi disiectæ capreae, aut nullo cogente oves, alii in alias nationes atque terras diuersi sese fuga recipient. Quisquis inuentus, quisquis fuerit deprehensus, confodietur, occumbetque gladio. Eorum et pariali, spectantibus ipsis, elidentur,

et domus diripientur, et stuprabitur vxores. Ego in eos exciebo Medos: qui argentum despicientes, aurumque fastidientes, pueros arcibus elident: non veteri fetus miserebuntur, non a filiis abstinebunt, eritque Babylon regnorum ornamentum, chaldaicæque sublimitatis decus, qualis diuina Sodomæ Gomorræque ruina est. Numquam habitabitur: nullo incoletur æuo, non ibi tendet Arabis, non ibi stabulabuntur pastores, sed et cubabunt ibi siluani, et eorum domos replebunt fauni: ibi habitabunt struthiones, ibi saltabunt satyri: cantabunt in eius arcibus vlulæ, in amœnis palatiis dracones, et quidem propediem veniet eius tempus, neque protrahetur eius dies.

CAPVT XIII.

Iudeorum absolutio. In patriam relictus. Regis Babyloniorum calamitas, nec. Regie stirpis cadens. Iururandum Ioue in Senacheribum et Assyrios. In Philistæos Ezechias.

Miserebitur enim Ioua Iacoborum, delectosque rursus Israelitas quiete collocabit in ipsorum solo, adiunctis peregrinis, et cum Iacobi domo consociatis: arcesitosque eos ceteræ nationes adducunt in suum locum, et illis vtentur Israelis posteris in Iouæ solo seruis et ancillis, eos habentes captiuos, quorum fuerant captiui, et suis imperantes heris. Itaque quum tibi Ioua requiem a tuo labore et formidine dederit, et a tam dura, quam tuleris, seruitute, veteris in babylonium regem huiusmodi sententia: qui sit, ut cesset exactor? cesset tributum? Fregit Ioua virgam impiorum, baculum dominantium, qui populos cadebat atrociter, irremisso ictu, irate

Bbb 3 genti-

Babyloniorum. p) milites malint eos interficere, quam auro pacisci. q) Arabes erant pastores vagi, sedemque subinde mutantes.

gentibus imperans, inclementer in-
 7 festatis. Placide quiescit omnis
 8 terra, aperto triumpho, etiam
 pinis cedrisque Libani super te gau-
 dentibus: ex quo occubuisti, nullus
 9 ad nos sector adscendit. Infernus
 orcus, ad tuum cohorrescens ad-
 uentum, titanes tibi conciet, omnes
 terrarum gubernatores, omnes tibi
 gentium reges ex suis sedibus ex-
 citans, qui te omnes sic adloquan-
 10 tur: tune etiam nostri similibus, vi-
 11 ctus es, vt et nos? depressaque ad
 inferos ista superbia, isto naborum
 strepitu, tibi substernuntur lumbrici:
 12 teque vermes operiunt? Quo
 pacto delapsus es de caelo, lucifer,
 auroræ filii, deturbatus ad terram,
 13 qui gentes opprimebas? Atqui sic
 14 cum animo tuo dicebas: ego cælum
 scandam: supra diuinas stellas
 meum extollam solium, et in monte
 solemnitatum septemtrionali-
 15 bus sedebo regionibus. Excelsa
 scandam nubila supremo similis.
 16 Immo vero ad orcum deturbaberis,
 in Erebi regiones, vbi qui te
 videbunt, ad te conquiscent, te-
 17 que contemplantes, dicent: hicine
 est ille vir, qui terras perterrens,
 qui regna tremefaciens, orbem
 redegit in solitudinem, eius vrbes
 euertens, captosque domum
 18 non relaxans? Omnes plane
 gentium reges suæ quisque domi
 19 iacent honorifice: at tu extra sepul-
 crum tuum abiectus es, tanquam
 inuisus stolo, vt perfossi gladio
 occisi, qui induti in lapideum
 demittuntur barathrum, tanquam
 20 protritum cadauer. Non coniungeris
 eis sepultura, qui, terram tuam
 depopulatus, populum tuum
 21 occideris. Nulla fiat vniquam
 stirpis improborum mentio:
 22 paretur eius natis cædes ob parentum
 culpam, ne existant, et terras
 occupent, orbemque frequentent
 23 vrbibus. Equidem in eos confurgam,
 (inquit armipotens Ioua,) Ba-

bylonisque nomen, et reliquias, et
 nepotes, et posteros excindam, (inquit
 Ioua,) eamque in erinaciorum habitationem,
 et aquarum stagna redigam, excidialibusque
 scopis conuerrani, inquit armipotens
 Ioua. Iurat armipotens Ioua in hæc
 verba: prorsus, vt statui decreuique,
 ita fiet atque eueniet, vt Assyrium in
 terra mea perfringam, et in montibus
 meis obteram, facesatque ab eis illius
 iugum, et onus ex eorum dematur
 humeris. Hoc est consultum de omni
 terra decretum: hæc manus est in
 omnes porrecta gentes. Nam, quod
 armipotens Ioua decreuit, quis rescindat?
 eiusque porrectam manum quis retrahat?

Quo anno mortuus est rex Achazus,
 editum est hoc minax oraculum.

NE ideo gaude cuncta Palæstina,
 quod fractus est baculus, qui te cædebat:
 nam ex colubri stirpe orietur vipera,
 cuius fetus erit prester volucris, pascen-
 turque tenuium primogeniti, et pauperes
 tuto cubabunt, perimantque fame
 tuam stirpem, et tuæ necabuntur reliquæ.
 Eiulata porta: quiritare vrbs: disfolueris
 cuncta Palæstina: aduentat enim ex
 aquilone fumus, nullo absente in
 eius conuentibus. Quid vero responde-
 bunt gentis nuntii? A Ioua fundatam
 esse Sionem, et in eo inopes eius populi
 tutos esse.

CAPVT XV.

Moabitarum clades atque ruina.

In Moabitas oraculum.

NEmpe noctu periit deletum
 Ar Moabitarum: nempe noctu periit
 deletum Cir Moabitarum. Adscendit ad
 templum, Dibonisque sacella ad ploratum,
 super Nabone et Medaba eiulans
 Moabi-

*) Achazo succedet alius, qui in te sæuiat acrius.

Moabita, omnibus eius capitibus
 3 rasis, detonsisque mentis: *per
 eius compita centonibus induti
 sunt: super tectis perque vicos eiul-
 4 rant omnes, flendo descendentes,
 adeoque clamat Hesebon, et Ele-
 ale, vt eorum vox audiatur ad Ia-
 sam, eoque, vt armati Moabitæ
 5 ægri animis vociferentur. Mens
 mihi super Moabitude quiritatur,
 cuius profugi ad Sigorim, vitulam
 triennem, perueniunt: nempe per
 Luhithæ cliuum plorando adscen-
 ditur, nempe per Horonaimæ vi-
 6 am calamitosus excitatur clamor:
 nempe Nemrimæ perdita est aqua:
 nempe aruerunt gramina, defece-
 7 runt stirpes, abest viriditas. Ergo
 quas comparauerant copias, eo-
 rumque facultates, ad salicium fluui-
 8 um asportantur. Nempe tantus obit
 Moabitudis fines clamor, vt eius vl-
 ulatus ad Eglain, vt eius vlula-
 9 tus ad puteum Elim audiatur.
 Nempe Dimonis aqua sanguine re-
 pletur: nempe ad Dimonem adii-
 ciam incrementa, elapsis Moabitis:
 terræque reliquis, leones.

CAPVT XVI.

Cur Moabita percussendus et profigandus.

1 **M**ittite agnos dominatori ter-
 ræ, ex petra solitudinis ad
 montem puellæ Sionis.
 2 Nam quasi vagæ misso nido volu-
 cres, sicerunt moabiticæ puellæ ad-
 vada Arnonis. Vtere consilio:
 3 adhibe rationem: præsta umbra
 tua quamdam quasi noctem in ipso
 meridie; absconde disiectos: ne
 4 prode vagos: commorentur in te
 mei disiecti, o Moabitis, esto eis
 contra grasfatores latebra: nam de-
 sinunt oppresores, pereunt gras-
 fatores, abolentur ex terra vasta-
 tores, componiturque pietate so-
 5 lium, in quo in Davidis tabernacu-

lo fideliter sedeat, qui iudicet, ius-
 que vestiget, et iustitiam properet
 Audimus Moabitæ adeo fastuosam 6
 superbiam, vt eius fastus, superbia,
 ferocitas excedat eius captum.
 Itaque eiulabit Moabita ad Moabi- 7
 tam, vniuersi eiulabunt, & mutilis
 quoque ad Cirharsæ murorum rã-
 dicem plangentibus. Nam hese- 8
 boniæ segetes succiduntur: saba-
 mensem vineam domini gentium
 contundunt, cuius palmites, ad Ia-
 zer vsque patentes, siluas perer-
 rant: cuius porrecti traduces mare
 transeunt. Itaque iazrensi plo- 9
 ratu sabamensem deploro vineam,
 meis te lacrimis adspersens Hese-
 bon et Eleale, quoniam * cecidit 10
 æstatis mesisque tuæ celeusina,
 sublatumque est gaudium et læticia
 ex agro culto, neque per vineas
 ouatur: non clamatur: vinum in
 torcularibus non calcat factor: ce-
 leusina cohui. Hanc ob rem pe- 11
 ctus mihi præcordiaque super Mo-
 abitis et Cirharsæ citharæ modo
 strident. Ita fiet, vt adpareat 12
 Moabitas ad sacellum fatigatos, su-
 umque ingresses sacarium ad sup-
 plicandum, nihil profecisse. Hæc 13
 res est, quam Ioua de Moabitis iam
 olim pronuntiauit, et nunc ita pro-
 nuntiat: tribus annis, vt sunt 14
 anni mercenariorum, ita scæda-
 tum iri nobilitatem Moabitarum,
 vt ex omni tam multa turba per-
 quam exigua sint, et infirmæ reli-
 quia.

CAPVT XVII.

*Damascus ab Assyrio subruenda. In fede-
 ratus cum Damascio tribus. Adstitionis
 virtus. Assyriorum ventura damna.*

In Damascum oraculum.

Futurum est, vt Damascus 1
 vrbs esse desinat, in ruinæ
 aggerem redacta. Desertas 2
 arcærenses vrbes habebunt greges,
 cubantes, deterrente nullo, pri- 3

Bbb 4 uabi-

1) Pendite tributum Iudæis, vt olim, 2 Regum 8. quod facere desistis. 3 Reg. 1.
 2) scilicet mendicis.

uabiturque et Ephraimita præsidio, et Damascus regno, eruntque Syri reliqui, vt Israelitarum nobilitas, 4 inquit armipotens Ioua. * Illo tempore autem attenuabitur Iacobeorum nobilitas, eorumque corpulentia macrescet obesitas, et accide- perinde, ac si quis segetis messem colligat, spicasque in vlnam 5 suam demetat; aut perinde ac si quis spicas in valle gigan- 6 tum legat. Relinquetur in eis, quod racemetur, vt in olea stringenda duæ tresue baccæ in summa arbore, quatuor quinqueue in fructuariis restant flagellis, inquit Ioua Deus Israelitarum. Illo tempore intuebuntur homines in conditorem suum, oculisque specta- 8 bunt Augustum Israelitarum. Neque aras suarum manuum opus intuebuntur, quæue suis ipsi secere digitis lucos, et simulacra specta- 9 bunt. Illo tempore eorum potentes vrbes erunt, vt derelictus saltus et arbutum, derelictæ pro- 10 pter Israelitas. Quæ quidem vastitas ideo continget, quoniam tu Deum seruatorem oblita tuum, numinis tuæ potentia immemor 11 fueris: propterea quum aucena plantaueris plantaria, eaque peregrina stirpe confueris, posteaquam curaueris, vt ea plantaria crescant, vt tuum seminarium mature germinet, perierit messis 12 tum, quum esset percipienda, eritque dolor dirus. * O nationum multarum turbam, marini more tumultum tumultuantium: o populorum murmur, ritu murmuris vehementium aquarum murmu- 13 ranium, qui populi ritu murmuris aquarum multarum murmurantes, illo increpante fugient procul, agitati, velut montana vento stipula, aut floccus turbine. 14 Sub vesperum ecce terror ingruet: ante matutinum nusquam erunt. 15 Hoc est eorum fatum, qui nos de-

populantur: hæc fors eorum, qui nos deprædantur.

CAPVT XVIII.

Genes per Christum seruanda. Diuulgatum saluus verbum.

* **O** Alis vmbrosa tellus, trans Aethiopiæ sita fluuios, quæ dimittis per mare legatos, idque in scirpeis per aquas nauigiis. Ite senes nuntii ad distractam directamque gentem, ad populumeorum, qui sunt vltra ipsum, formidabilissimum: gentem alios atque alios limites habentem, attritamque, depopulatis eius terram fluminibus: o omnes orbis incolæ, terrarumque habitatores, i felato montano signo adspicite, et clangingente tuba audite. Sic enim dicit Ioua mihi: quiescam, inque mea statione spectabo, vt serenus æstus secundum pluuiam, vt roscida nubes in calore messis. Nam ante messem, perfecta germinatione, et flori succrescente fructu, abscedentur sarmenta falcibus, exsectentur palmites auferentur. Relinquentur tum montanis alitibus, tum bestiis terrestribus, superque eis et alites æstiuabunt, et terrestres omnes hibernabunt bestia. Eo tempore adferentur armipotentii Iouæ munera a distracto direptoque populo, a populo eorum, qui sunt vltra ipsum formidabilissimo, gente linitibus variante attritaque, depopulatis eius terram fluminibus, in locum nominis Iouæ armipotentis, montem Sionem.

CAPVT XIX.

Aegyptiorum et Assyriorum plaga. Nullam hominis in Iouam robur. Aegyptiorum sapientes Deo cari. Cum improbus non paucis iusticiam colentes.

In Aegyptum oraculum.

I Næctus leui nube Ioua adorturus est Aegyptum, facescentque ad eius aduentum ægyptii diui, et

et Aegyptiorum animi in ipsorum pectoribus remollescent. Atque ita Aegyptios cum Aegyptiis committam, vt frater cum fratre, propinquus cum propinquo, ciuitas cum ciuitate, regnum cum regno belligeretur, et exinaniti mente pectoris Aegyptii, profligato a me eorum consilio, diuos, hariolos, ventriloquos, magosque consulant: dedamque Aegyptios potestati duorum dominorum, fersusque rex eis imperabit, ait Dominus Ioua armipotens. Ac deficiente lacus aqua, siccus arebit fluuius: et destitutis fluuiis exhausti arebunt omnes aggregati: arundo papyrusque deprimetur: videntes secundum flumen, secundum ripam fluminis herbae, omneque fluuiiale semen arefactum stirpitis interibit. Ita marebunt piscatores, lugebunt, quicumque deiciunt in flumen hamum, quique super aquas expandunt euerricula, peribunt, et pudebit opifices eximii lini, textoresque macularum, laceris et illius cassibus, nec non omnes stagnorum, hoc est, viuarium artifices. Stulti sane Xoita principes: sapientum Pharaonis consiliarium infatuatum est consilium: audebitisne Pharaoni dicere, vos esse sapientum genus, priscis prognatos regibus? Vbi sunt tui sapientes? age indicent tibi, sciantque, quid armipotens Ioua decreuerit aduersus Aegyptum. Declinant Xoita principes: errant Memphis principes, decipiunt Aegyptum, qui sunt eius nationum columen. Ioua eam confudit eo vertiginis spiritu, vt illi Aegyptios in tantum omnium rerum errorem adduxerint, in quanto errore est, dum vomit ebrius, nec vllum habeant opus Aegyptii, quod caput caudae, ramus iuncus faciat. Per id tempus effeminabuntur Aegyptii, pauebuntque trepidi ad mo-

tum manus armipotentis Iouae, quam in eos vibrabit: tantoque erit iudaea tellus Aegyptiis terrori, vt ad eius recordationem expauescant omnes, ob armipotentis Iouae decretum, quod in illos decreuerit. Ea tempestate erunt quinquae Aegyptia terra ciuitates sermone videntes chananeo: perque Iouam armipotentem iurantes: quarum vna dicetur Heliopolis. Tunc erit ara Iouae in media Aegypti terra, Iouaeque sedes edita ad eius confinia: quae argumento testimonioque fit armipotentis Iouae in Aegyptia terra, quo illis Iouam contra oppresores introcantibus defensorem magistrumque mittat, qui liberet eos. Innotescetque Ioua Aegyptiis, et Iouam cognoscentes eo tempore Aegyptii, sacra fertumque peragent, Iouaeque vota facient atque persoluent. Quumque clade adfecerit Ioua Aegyptios, medebitur, et ad se reuersos exoratus sanabit. Eo tempore patebit iter ex Aegyptio in Assyriam, commeabuntque et Assyrii in Aegyptum, et Aegyptii in Assyriam, et vna cum Assyriis colent Aegyptii. Eo tempore erit Israelita felicitate tertius in terris ab Aegyptio et Assyrio, quam eis conciliabit armipotens Ioua his verbis: felix meus populus Aegyptius, mearumque manuum opus Assyrius, et mea hereditas Israelita.

CAPVT XX.

Aegyptiorum captiuitas atque Aethiopia.

QVO anno Thartan a Sargone Assyriae rege missus Ashotum adgressus est, idque vi cepit: eo tempore locutus est Ioua per Esaiam, Amosi filium, in hunc modum: iussit ei, vt iret exutum suis lateribus centonem, calceosque sibi de pedibus detraheret: quod quum ille fecisset, nudusque et discalceatus

Bbb 5

tus

x) scilicet Aegypti. y) primarius aut plebeius: potens aut inops. z) scilicet Iouam.

tus ambulasset, sic dixit Ioua: **3** quemadmodum ambulauit meus Esaias nudus et discalceatus tres annos, quod in Aegyptios et Aethiopes signum prodigiumque **4** set; sic abiget Assyriæ rex captiuos Aegyptios, extorresque Aethiopes iuuenes senesque, nudos et discalceatos, detectis natibus, **5** ad ignominiam Aegypti, eosque pauentes pudebit Aethiopiæ, suæ spei, et Aegypti, sui decoris: atque **6** ita tum dicent istius habitatores insulæ: quum eiusmodi sit ^b nostra spes, quo ad auxilium confugimus, vt contra Assyriæ regem defenderemur, quoniam pacto euademus nos?

CAPVT XXI.

Babylonis, Idumæorum, Arabumque mina.

In siluam marinam oraculum.

1 Similis gliscenti australi procellæ venit ex terribili siluæ terra. **2** Durum oraculum mihi expositum est: ^c oppresforis oppresfor, vastatorisque vastator proficiscere Elamita, obside Mede: saxo, tot illati ab illa gemitus compescantur. **3** Ergo mihi doloris plena sunt latera: me cruciatus corripunt, quales sunt cruciatus parturientium: auditu percellor: ad speciem perturbor: cor mihi palpitat: pauor me perterret: suauē mihi crepusculum vertitur in horrorem: **5** adornatur mensa, speculante speculatore: estur, potatur: surgite principes: polite clipeos. Nam ita mihi dicit Dominus: **6** i, statue speculatorem, qui, quod videbit, **7** nuntiet. Videt autem currus, biuges equites, currus asinorum, currus camelorum, multumque et **8** diligenter intentus clamat ^e leo. In

specula, Domine, ego per diem adsiue sto; inque mea custodia totas noctes permaneo. Ecce autem veniunt hominum currus, biuges equites: cadit, cadit Babylon, inquit, omniaque eius deorum simulacra perfringuntur humi. **9** Ostritura mea, arcæque meæ destinati, quod ex armipotente Ioua, Israelitarum Deo, audiui, id vobis enuntio.

In Dumam oraculum.

Ad me clamatur ex Seire: ^g custos quid de nocte? custos quid de nocte? Et custos: venit matutinum, inquit, etiamque nox: si sciscitari vultis, licet: redire alias.

In Arabiam oraculum.

In Arabiæ silua ^b pernoctabitis, quia iter est Dodan^{im}. Occurrite sistentibus ferentes aquam, incolæ soli themani: excipite pane profugos, qui arma, qui strictos enses, intentos arcus, bellum graue fugiunt. Nam sic mihi dicit Dominus: exacto anno, ⁱ vt sunt anni mercenarii, peribit omnis gloria Cedaris, reliquusque numerus arcuum cedarisium militum erit exiguus: quoniam Ioua Deus Israelitarum fatur.

CAPVT XXII.

Hierosolymæ excidium. Sobne cum Senacheribo interitus. Eliacinus pro Sobna substitutus.

In ^k fatidicam vallem oraculum.

1 Vid tibi tandem accidit, vt **2** omnis tecta conscenderis, vt turbarum plena, vrbs populosa, ciuitas exultans? Tui non ense faucii, non prælio sunt mortui. Omnes tui primates ^l emigrarunt simul ^m sine arcubus vincti omnes, qui ⁿ in te inuenti sunt, vincti.

a) Indæ. b) Aegyptus. c) Assyrii. d) epulabuntur Babylonii qua nocte capietur Babylon. e) speculator, leonis more speculans. f) hos quos ego striturandos, hoc est, malis opprimendos prædico. g) trepidationis summique pauoris descriptio. h) scilicet fugientes. i) certo et definito. k) Hierosolymam. l) in exilium. m) sine prælio. Idem ante dixerat: Non ense faucii.

5 Et pariter procul fugerunt. Pro-
 6 pterea edico, vt me fletu cruciari
 finatis, neue me de patriæ meæ va-
 7 statione consolari tentetis. Nam
 tumultus, depopulationis, trepida-
 tionisque diem agit Dominus armi-
 8 potens Ioua in valle fatidica, mœ-
 nia complanans, et ad montem
 9 proclamans. Et Elamitæ quidem
 10 ferunt pharetras in curribus: ho-
 mines, equites, et clipeos promit
 Cyrene, estque vallium tuarum le-
 11 ctiſſima referta curribus, et equi-
 tes portam inuadunt. Actum, ab-
 lato Iudæorum tegumento, specta-
 12 bis ad arma ñ domus silueſtris; vi-
 dentesque tot vrbs dauidicæ rui-
 nas, o cogetis aquam inferioris piſci-
 13 næ; numeratisque Hieroſolythæ
 domibus, diruetis domos ad muni-
 enda mœnia, et conceptaculum fa-
 14 cietis inter duos muros, ad aquam
 piſcinæ veteris; neque in eius au-
 ctorem ſpectabitis, neque in eum,
 qui eam olim condidit, intuebimini.
 15 Ac tûm vocante Domino ar-
 mipotente Ioua ad fletum, ad lu-
 ctum, ad tondendum, amiciendos-
 que centones, erit voluptas et lati-
 16 tia: occidi boues, mactari oues,
 comedi caro, potari vinum: come-
 damus et potemus, nam cras morie-
 17 mur. Itaque ſaxo ego armipotens
 Ioua, iſta vobis culpa non ignoſce-
 tur, quin moriamini, dicit Domi-
 18 nus armipotens Ioua. Sic dicit
 Dominus armipotens Ioua: i, adi
 quæſtorem iſtum Sobnam dispen-
 19 ſatorem. Quid hic habes? aut
 quem hic habes? vt hic tibi ſepul-
 crum excidas, alte tibi ſepulcrum
 excidens, domicilium tibi in ſaxo
 20 ſculpens. En Ioua te viriliter trans-
 portabit, conuolutumque tamquam
 pilam, verſando rotabit in ſpatioſam
 terram, vbi moriari, vbi que ſint tui
 21 glorioſi currus, o dehoneſtamen-
 tum domus tui Domini. Atque

ita, tum te de ſede et gradu extur-
 bato atque euerſo, adſciſcam me-
 um Eliacimum, Helciæ filium, eum-
 que tuo et veſtitu induam, et cinctu
 confirmabo, et ei prouinciam tuam
 in manum tradam, eritque Hiero-
 ſolymitanis et Iudææ domui pater,
 dauidicæque domus clauem eius
 humero imponam, ita vt, quod
 aperuerit, nemo claudat, et quod
 clauſerit, nemo aperiat: eumque
 figam tamquam clauum in loco fir-
 mo, eritque ſux domui patriæ pro
 glorioſo folio, atque in eo ſuspen-
 dendam omnem paternam domus glo-
 riam, nepotes et poſteri, omnem
 minimam ſupelleſtilem a peluibus
 vasis, ad omnia inſtrumenta muſi-
 ca. Tunc, (inquit armipotens Io-
 ua,) reſixus clauus, qui fuerat ad-
 fixus firmo loco, frangetur, et cadet,
 rumpeturque onus ei impoſitum;
 quoniam fatur Ioua.

CAPVT XXIII.

Tyri ruina, inſtatio, ſalu.

In Tyrum oraculum.

E Iulate naues cilicæ, vaſtatis,
 in quas diuertatur, domibus:
 id quod eis ex Macedonia con-
 flatur. Obmutefcite habitatores
 inſulæ, quam ſidonii mercatores,
 mare peragrantes, implebant, cu-
 ius prouentus erat ſtimalis meſſis,
 niliacæ per vaſtas aquas ſementis,
 quæque mercatus erat gentium.
 Erubeſce Sidon: nam p mare, nam
 marina ſic loquitur potentia. Non
 enixa ſum, non peperer, non alui iu-
 uenes, aut virgines educaui. Quod
 vbi apud Aegyptios increbuerit,
 dolebunt, vt dignum eſt ad Tyri
 famam. Transite in Ciliciam, eu-
 late habitatores inſulæ. Ergone
 geſtientein iſtam, originis tam an-
 tiquæ, ſui ferent pedes, procul
 commoraturam? Quis iſtud de-
 creuit?

2) erat a Solomone conſtructa domus Hieroſolyms, in qua arma ponebantur,
 3 Regum 7. o) ſcilicet ad intritam. p) Tyrus. q) nullos iam habeo natos,
 perinde ac ſi nunquam peperiffem.

creuit in coronatam illam Tyrum, cuius mercatores principes, cuius negotiatores sunt illustrissimi terrarum? Id armipotens Ioua decreuit, ad sedendam omnem nobilitatis superbiam, ad deturpandos illustrissimos quosque terrarum.

11 Peragra terram tuam ritu fluminis puella Cilicia: non iam est robur.

12 Manum suam extendit in mare regna tremefaciens Ioua, iubens Chanaanæ potestatem euertere, atque ita

13 pronuntians: non iam deinceps exultabis, oppressa virgo puella Sidon: in Macedoniam, surge, migra, ne illic quidem adeptura requiem.

14 En terram illam Chaldæam hominibus destitutam Assyrii condidere siluanis: eam ille, suis exstructis propugnaculis, dirutis eius arcibus, redigit in ruinam.

15 Eiiulate naues cilicæ: nam

16 vestra periit potentia. Ac tum mandabitur obliuioni Tyrus annis septuaginta, quanta est vnus regis ætas: quibus annis septuaginta finitis, erit de Tyro quasi meretricium canticum. Sume citharam: urbem circui, meretrix oblita: modulare bene: multum cane, vt recolaris.

18 Ac præteritis septuaginta annis, Tyrus, curante Ioua, ad suum reuerfa quæstum, scortabitur cum regnis omnibus, quæ sunt per orbem terrarum, sic tamen, vt eius negotiatio quæstus sit Iouæ facer, neque repositus condatur, sed habeant eius negotiationem, qui degunt apud Iouam, quo habeant, vnde et ad satietatem epulentur, et egregie vestiantur.

CAPVT XXIII.

Terra sancte vastatio. Christus a popularibus reiectus.

1 Ioua terram ita exhausturus et depopulaturus est, itaque eius et faciem inuersurus, et dissipatu-

rus incolas, vt nihil plebeius a sacerdotibus, nihil seruus a domino, ancilla ab hebra, emtor a venditore, qui fenerator a feneratoribus, debitor a creditore differat: adeo exhausturietur diripieturque terra: quoniam hanc rem Ioua pronuntiat. Luget collapsa tellus: interit collapsus orbis: intereunt terrestrium hominum præstantissimi. Et quia terra sub suis impurata est incolis, quippe contra leges facientibus, institutum mutantibus, fœdus violentibus æternum: ideo terram conficit dira calamitas. Quoniamque eius deliquerunt incolæ, eam ob causam desolauerunt habitatores terræ superstitibus paucis hominibus. Luget mustum: interiere vites: gemunt omnes animo antea hilares: cesat tympanorum voluptas: desit strepitus exultantium: cesat citharæ voluptas: cum cantu non bibitur vinum: acerbum est bibentibus temetum: fracta est ciuitas nequam: clausus est omnium domorum aditus: clamor est ob vinum in vicis: oblitum est omne gaudium: exfulat terræ voluptas: superest in vrbe solitudo, icætaque est vastitate porta. Nam tale quiddam per terras, per populos erit, quale fit strictis oleis, aut qualis est post peractam vindemiam racematio. Ipsi sublata voce ouabant, ad Iouæ sublimitatem vociferantes marini. Ergo Iouam, ergo Iouæ Israelitarum Dei nomen honorate per claritatem, vos insulares. Ab extremo terrarum cantiones audimus, decus iustorum: et tabem, tabem, inquam, sentio: hei mihi, perfidi perfide agunt, et perfidiose perfidi perfide agunt. Tibi pavor, et fouea, et laqueus imminet, incola terræ. Ac qui vocem pauoris effu-

r) liqueſce in lacrimas: nam Tyrus, nauium tuarum potestas periit. s) etiam Babylon ab Assyriis condita vastabitur, eamque hominibus desertam incolent siluanis: nedum vt Tyrus tanto minor euadat. t) hoc est facti christiani: Adludit ad verba monilis pontificis, de quibus vide Deut. 33. super Leu.

fugerit, decidet in foueam: et qui ex fouca erepserit, capietur laqueo: nam, patefactis ex sublimi meatibus, contremiscent fundamenta telluris. Rumpetur tellus: dissoluetur tellus: commouebitur tellus: nutabit tellus, vt ebrius, et submouebitur, vt tugurium, suisque grauata peccatis corruet; non resurrectura. Ac tum animaduertet Ioua, et in sublimem exercitum in sublimi, et in terrestres reges in terra: vincitque cogentur in barathrum, et clauistro concludentur, multo post tempore visendi. Erubescet autem luna, pudebitque solem, adeo gloriose regnabit Ioua armipotens in monte Sione, et Hierosolymis, apudque suos senatores.

CAPVT XXV.

Synagoga iudaice dissipatio. Fidelium salus. Impiorum condemnatio.

TE Ioua, qui meus es Deus, extollam, tuo nomini gratias agens, qui olim decreta certa fide mirifice perfeceris, qui urbem in tumulum, munitam urbem in ruinam, hostium arcemeo redegeris, vt non sit vrbs, nunquam instauranda. Hanc ob causam te potens venerabitur populus, te ferocium gentium reuerbitur ciuitas, qui tenuibus, qui sis pauperibus firmamentum in aduersis, contra inundationem receptaculum, contra æstum vmbra. Nam ferocium * spiritus est quasi parieti inundatio. Vt * æstus in æstuoso loco, tu hostium fastum deprimis, æstus in vmbra nubis ferocium stirpem opprimit. Habebit autem armipotens Ioua populis omnibus in hoc monte adipatum defæcatumque conuiuium, in quo conuiuio medullarum adipis adpo-

nentur, et fax erit expressa. Con- 7
ficietque in hoc monte laruam, qua laruati sunt omnes populi, et tegumentum, quo gentes omnes teguntur. Conficiet mortem ad extremum, et absterget Dominus Ioua lacrimas ex omni facie; ignominiamque sui populi auferet ex toto orbe terrarum: nam Ioua satur. Itaque tum dicitur: ecce Deus ille 9
noster, qui nos in se spem habentes seruauit: Ioua ille, in quo quum spem habuerimus, exultemus, in collata ab eo salute latii. Quiescet 10
enim Iouæ manus in hoc monte, tudenturque in suo solo Moabita, vt tunditur in fimo stramen, pass- 11
sis in sua ipsorum regione manibus, vt solent natatores ad natandum: vsque adeo illorum fastum manus- 12
que membrifas deprimet, arduamque murorum vestrarum munitiorem ad terram demolietur, deturbabit, humi pesfundabit.

CAPVT XXVI.

Fidelium cæsus. Vnde fidelium salus, adfectiones, consolationes.

Eo tempore canetur carmen hoc in Iudæa.

VRbem habemus potentem, 2
cui pro muris et propugnaculo salus est. Aperite portas, 3
et intrabit iusta gens, custos fidelitatis. y Natura fixa pacem pacem 4
tuebitur, quippe tibi confidens. Confidite Iouæ in perpetuum: nam 5
Ia Ioua numinis est sempiterni. 6
Deprimit enim alte habitantes: urbem elatam deiiciet ad terram, deictam adfliget humi, ita vt eam pes, pedes inopum, vestigia tenuium proculcent. Iustorum via est æ- 7
quitas, rectum iustorum callem tuas libras. Sane tuarum via sententiarum Ioua in te spem habemus, animo tui nominis et memoriæ cupido.

*) fastus et violentia. *) Deus quasi æstu stirpes, superbos exstirpat, suos interim contra æstum illum quasi nubis vmbra tegens. y) iusta gens ad permanentem creatâ. z) Ia idem qui Ioua,

CAPVT XXVII.

Regnorum excidia. Christi aduentus. Pax in omnibus orbis partibus. Populorum ad Iouam confugium et salus.

- 9 pido. Animo te noctu cupio, tibi auida mente pectoris inuigilans: nam vt sunt tuæ sententiæ in terris, iustitiam discunt habitatores orbis.
- 10 Quod si impio tribuatur misericordia, non tamen discet iustitiam ^a in terra correctionis nequiter agens, neque Iouæ sublimitatem animaduertens. O Ioua, elatam istam manum non cernunt: cernent, et eos pudebit: populi studium, ignisque tuus hostilis eos conficiet.
- 11 Tu Ioua nobis pacem conciliabis, quippe ^b qui nobis omnia nostra pericias opera. Ioua Deus noster, quum nobis imperent domini præter te: dumtaxat in te tuum recolinimus nomen. ^c Mortuū non reuiuifcent, manes non resurgent: propterea tu eos pœnis euertes, eorumque perdes omnem memoriam.
- 12 Auges gentem Ioua, auges gentem cum tua gloria, submouens omnes fines terrarum. Ioua, in aduersis habetur tui cura: funditur oratio, quum irrogatur a te pœna.
- 13 Vt prægnans propinqua partui, ægra præ cruciatibus clamat, sic nos sumus apud te Ioua. Prægnantes ægri quasi parimus ventum, neque terris parta salus est, vt non occumbant orbis incolæ. Reuiuifcent tui mortui, nostra corpora resurgent: expurgifcimini, et ouate, o pulueris habitatores. Nam ^d tuus ros herbarius ros est, maniumque demoliris terram. Recipe te, mi populus, in tua conclauiā, et te tuis ostiis conclude: late paullisper, subito dum transit scauitā. Nam Ioua ex suo proditurus est loco, ad vitia habitantium terras in ipsos vindicanda: detegetque suum terra sanguinem, neque suos amplius cæfos operiet.

TVnc animaduertet Ioua suo duro, magno, validoque gladio in leuiathanem serpente teretem, et in leuiathanem serpente tortuosum, interficietque cetum, qui est in mari. Tunc eam decantatote viniferam vineam, quam ego Ioua tuens subinde irrigem, eam, ne inuadatur, noctes diesque custodiens. Non sum equidem iracundus: si quis tamen mihi spinas et sentes in pugna obiiciat, eas continuo peruadam atque incendam: alioqui meam potentiam indeptus faciat pacem mecum, pacem faciat mecum. Erit, quum ita radices aget Iacobus, ita florebit et fruticabit Israel, vt prouentu repleatur facies orbis. ^e Numquid cum cædet simili cæde cæforis sui? aut numquid occidetur simili occisorum suorum occisione? Eam modice deserendo obiurgabis, sonans tuo duro spiritu, curi tempore. Quapropter ita demum expiabitur culpa Iacobi, et hic est omnis fructus auferendi eius peccati, si omnes altarium lapides eo redegerit, vt sint quales sunt in calcem dissoluti lapides, ita vt luci simulacraque non resurgant. Nam vrbs munita erit solitaria statio, derelicta, desertaque tamquam solitudo, vbi et pascantur et cubent vituli, eiusque flagella consumant, et arefactos fractosque ramos mulieres crematum veniant: quoniamque indocilis est populus, idcirco eius creator conditorque erga eum clementia et misericordia non vtetur. Ac tum triturobit Ioua ^g a fluminis alueo ad Aegypti fluuium, et vos singuli colligemini Israelitæ, et clange

a) in hac vita, in qua est pœnitentiæ locus. - b) vide Psalmo, 90 18. c) scil. improbi in priore resurrectione. Vide Apoc. 20. d) veros herbas, sic tu manes in vitam elicis deiecta et reclusa terra, qua teguntur. e) Hos duos versus non intelligo, ideoque de mea translatione dubito. f) Euphratis.

gente tum ingenti tuba, venient perditum in Assyria, et in Aegypto profugi, Iouamque in sacro monte Hierosolymis adorabunt.

CAPVT XXVIII.

Contra luxum et libidinem, vates, contra sacerdotes, pseudopetes, contra vatium irrisores. Impiorum infelicitas. Piorum salus. Impiorum damna. Angustie multe.

Heu superbix corona, temulenti Ephraimitæ, et flos decidua venustatis elegancia, qui est in capite vallis opimæ oppresorum vino: ecce fortis robustusque Domini, quasi grandinis quædam procella, impetuosaque tempesta, quasi impotens quædam redundantis aquæ diluuius, vos vi perundet humi. Pedibus conculcabinini, o superbix corona, temulenti Ephraimitæ, accidetque flori decidua venustatis elegancia, qui est in opimæ vallis capite, quod baccæ primitiæ ante æstatem, quam qui vidit, simulac vidit, eam adhuc in manu habens deuorat. Tunc erit armipotens Ioua elegantiæ corona, venustatisque scrtum reliquis sui populi, mensue iuris sedenti ad ius dicendum, et fortitudo auertentium ad portam bellum. At isti quoque vino falluntur, errantque temeto: sacerdotes vatesque temeto falluntur, obruti vino errant: præ temeto falluntur in prædicendo, titubant in iudicio, quippe omnibus vbique mensis fædo vomitu refertis. Quem docebit scientiam? quemue ita erudiet, vt, quid dicatur, intelligat? ^g Deliculos, et ab vberibus remotos, ita vt ad præcipe, præcipe: ad præcipe, præcipe: ad normam, normam: ad normam, normam: paullum ibi, paullum ibi. Nam ridiculo sermone aliaque lingua adloquendus est ei

hic populus, qui ab eo moniti in eo positam esse quietem atque relaxationem, si fessos recreent, audire nolunt, suntque eis Iouæ dicta ad 11
 præcipe, præcipe: ad præcipe, præcipe: ad normam, normam: ad normam, normam: paullum ibi, paullum ibi: vt eant, et retro ruant, et frangantur, et irretiantur, et capiuntur. Quamobrem audite 12
 Iouæ dicta, homines scurræ, istius hierosolymitani populi dominatores, qui dicitis, percussisse vos cum morte fædus, et ita vobis prospexisse cum orco, vt licet ruens grassetur scutica, non vos inuadat, quippe mendacii vtentes præsidio, et in falso latitantes. Quocirca sic dicit 14
 Dominus Ioua: ego sum fundaturus in Sione lapidem propugnaculi, lapidem angularem, pretiosum, probe fundatum, (qui credet, non properabit,) statuamque ius ad 15
 normam, et iusticiam ad stateram, euerretque grando præsidium mendacii, et latebram inundabit aqua: rescindeturque vestrum cum morte 16
 fædus, et erit irrita vestra cum orco cautio: ruens quum grassabitur scutica, ab ea proteremini: ac, quamdiu ea grassabitur, vos com- 17
 prendet: grassabitur autem quotidie, dies noctesque: atque hanc quidem orationem vexatio tantum docebit. Erit enim breuior lectus, quam vt se quis in eo exporrigat: angustiusque tegumentum, 18
 quam vt quis eo se comprehendere valeat. Nam vt in monte pharazimo 20
 consurget Ioua, vt in valle gabaonia fremet ad suum facinus, infuetum suum facinus, faciendum; ad suum opus, inauditum suum opus, operandum. Quamobrem 21
 nolite scurrari, ne vestræ gliscant pænæ: nam atrocem interneccionem audiui ex Domino Ioua armipotentem in omnem terram. *Auscultate,* 22
 et

g) non plus intelligunt, quam infantes, qui docendi sunt balbutiendo, et syllabas præuendo. h) non prius intelligetur quam sentiat. i) mendacium, in quo tamquam in lecto iacetis, non vos proteget. k) ingens et mirabile,

et meam vocem audite : attendite, et
 23 mea audite dicta. Num semper
 arat arator ad seminandum, humum
 suam profcindens atque pastinans?
 24 Nonne postquam eius solum exa-
 quauit, gith spargit, cuminum se-
 rit, eximiumque triticum, et egre-
 gium hordeum atque zeam, suis
 finibus deponit, suo eum Deo ad
 rationem instruente ac docente?
 25 Neque enim tribula tritatur gith,
 aut plostelli rota super cumino vol-
 uitur: sed pertica gith, et baculo
 26 cuminum verberatur. Panificia
 quidem teruntur: non enim per-
 petuo triturat ea, aut plostelli stri-
 27 dente orbe equisque terit^m. Hoc
 quoque ab armipotente Ioua pro-
 ficiscitur, qui et consilio mirus, et
 ratione magnus est.

CAPVT XXIX.

*Proxima Hierosolymæ ruina. Iudeorum su-
 por et reiectio. Inter alienos euangelium.
 Genes Christi munus celebrantes.*

1 **H**eu Leodeus, Leodeus, vrbs
 expugnata Dauidi: ⁿaddite
 annum anno: festæ iugulen-
 2 tur hostiæ, et Leodeum mærore
 et tristitia angam, eoque vt ^o Leodeo
 3 vtar, et te obsidens vndique ad-
 eo machinis vrgebo, excitatis
 4 contra te munitioibus, vt de-
 iccta loquaris humiliter, et humi
 verba facias, voce vtens subterra-
 nea, pythiarum ritu, humique
 5 verba musfans. Sed hostium tuo-
 rum turba, quasi tenuis quidam
 puluis, ferocium turba, quasi præ-
 teriens stipula, repente, de impro-
 6 viso, ab armipotente Ioua pu-
 nietur tonitru, motu, ingenti fon-
 7 que flamma voracis. Ac quod in
 nocturnis somni visis, idem ac-
 cidet tot gentium turbæ contra

Leodeum militantium, omnium-
 que eum machinis et munitio-
 bus vrgentium. Vt enim somnians
 famelicus videtur sibi comesse, de-
 inde experrectus sentit inanem
 stomachum suum; vtque somnians
 sitibundus videtur sibi bibere, de-
 inde expergefactus lassum se, au-
 dique adpetitus deprehendit: sic
 accidet tot gentium turbæ aduer-
 sus montem Sionem militantium.
 Dubitate admirabundi, qui cæci
 cæcatis, absque vino ebrii, abs-
 que temeto titubantes. Nam vos
 Ioua ea veterni aura obruit vo-
 bisque sic oculos obstruxit, vates
 primariosque vestros fatidicos ob-
 ruens, vt sit vobis omne oracu-
 lum perinde ac verba obsignati li-
 bri, qui si literarum perito tra-
 datur, isque iubeatur eum lege-
 re, neget se posse, quippe ob-
 signatum: rursus si tradatur il-
 litterato: isque iubeatur legere,
 neget, se scire litteras. Ergo sic
 pronuntiat Dominus: quoniam po-
 pulus iste ore me accedens, labiis-
 que me honorans, cor habet a me
 procul, estque eius erga me reli-
 gio humanæ doctrinæ disciplina:
 propterea ego sum insuper adeo
 mirifice, adeo mirabiliter erga po-
 pulum istum acturus, vt eius sa-
 pientum sapientia pereat, pruden-
 tumque lateat, prudentia. Væ, qui
 Iouam de consiliis alte celant, quo-
 rumque facta sunt in tenebris, qui-
 que ita dicunt: equis nos videt au-
 nouit: O vos peruersos: scilicet
 idem de figulo putetur, quod de
 creta, vt neget, opus se ab auctore
 suo factum: aut figmentum adpel-
 let factorem suum imperitum. Es-
 nimuero admodum paullo post
 vertetur ^q Libanus in Carmelum
 et Carmelus silua habebitur, au-
 dientque tum surdi verba libri, e-

l) vt agricola omnibus suis operibus ordine et ratione perfundus, postremo tri-
 turat: sic Deus postremo punit. m) idem faciet Deus, quod agricola ipso do-
 cente facit. n) hoc est altero abhinc anno, vt patet cap. 32, 10. o) vt dignu
 est. p) nulla sit. q) extranei ad Christum se conuertent a ludæis repudiatu

ex caligine atque tenebris oculi cæcorum videbunt, * adquirentque inopes in Ioua lætitiã, et pauperes homines in Augusto israelitico exultabunt: quippe deletis ferocibus, consumtis scurris, excisis omnibus ad iniquitatem velocibus, qui verbis efficiunt, vt peccent homines, et castigatores impediunt in curia, iustosque nequitia deprauant. Quare sic dicit Ioua iacobæ domui, is qui redemit Abrahamum: non nunc pudebit iacobeos, neque nunc erubescunt: sed quum viderint pueros suos, manuum mearum opus, inter ipsos meum sancte celebrare nomen, Augustumque iacobeorum sancte colere, et Israelitarum Deum reformidare: quumque scient socordes prudentiam, et discent garruli disciplinam.

CAPVT XXX.

Contra Iudeos vates. Ab Aegyptiis auxilium frustra postulatum. Hostes Iouani verbi Iudeorum proceres. Assyrii dissipandi.

Heu filios degeneres, (inquit Ioua,) qui consilium instituant non auctore me, commentumque comminiscantur non adflatu meo, vt addatur peccatum peccato: qui pergunt in Aegyptum descendere, non sciscitati meam sententiam, vt Pharaonis potentia nixi, ægyptiæ confidant vmbre. Verum vobis erit Pharaonis potentia probro, ægyptiæque vmbre fiducia dedecori. Fuerunt enim eorum principes Zoæ, Hanemque accessere legati: pudet omnes non profuturi eis populi, neque solum non auxilium vtilitatemue adlaturi, verum etiam probro et ignominie futuri.

In iumenta australia oraculum.

Per difficilem periculosamque terram, vbi leones tigresque sunt,

item viperæ volucresque presteres, portant suorum afinorum dorsis, camelorumque tuberibus, suas facultates atque thesauros, ad homines non profuturos. Aegyptii 7 quidem ne quidquam inaniter succurrent: propterea ad istam clamor, eorum res egregie habituras, si remanserint. Nunc i, inscribe 8 tabulæ apud eos, et imprime libro, qui in posterum duret in omnem perennitatem: videlicet populum 9 esse contumacem, filios falsos, filios nolentes audire Iouæ legem, qui præuidentibus dicunt, nolite 10 præuidere: et fatidicis, nolite prædicere nobis sana: nobis effamini blanda: nobis prædicite fallacias: deflectite de via: declinate de semita: auferte ex nostro conspectu Augustum Israelitarum. Quamobrem 12 sic pronuntiat Augustus Israelitarum: quoniam vos, repudiata hac oratione, calumniis prauitatisque confiditis ac innitimini: propterea 13 accidet vobis in ista culpa, quod in rimosa, caduca, et protumente excelsi muri parte, cuius repentina de improuiso fractura venit, et quidem qualis est ficialis vrcei fractura, qui adeo inclementer confringitur, vt ne testa quidem in eius fragmentis inueniatur ad capiendum de foco ignem, aut hauriendam ex lacuna aquam. Quum enim sic pronuntiet Dominus 15 Ioua, Augustus Israelitarum, vos remanendo quiescendoque seruandos, vobisque vires in otio et securitate esse positas, recusatis, atque ita dicitis: immo fugiemus 16 equis, (itaque fugietis,) et in perniciousibus equitabimus: itaque pernicies erunt, qui vos persequuntur: ac milleni ad singulorum increpationem, ad quinorum increpationem fugietis, eousque vt restetis 17 quasi nauis malus in montis vertice, aut in colle pertica. Atque cam 18

Ccc

ob

a) Hierosolymam. b) paucissimi, vt si vna arbor de s'ua restet ad faciendam malum.

ob causam rem differt suspendit-
que Ioua, vt erga vos misericordia
vtatur et comitate, quippe qui De-
us sit æquus, a quo quicumque
19 pendent, beati sunt. Nam in Sio-
ne habitante populo, Hierosolymis
non flebitis: ille vos, audita queri-
monia vestrae voce, vestri miser-
20 tus, exaudiet. Quinque vobis
dederit Dominus angustiae panem,
angorisque aquam, non auolabit
amplius doctor vester, quin et oculi
21 vestris doctorem videbitis ve-
strum, et auribus a tergo huius-
modi vocem audietis: hæc via est,
22 ite per eam: si ad dextram sinistram
ue deflexeris. Fœdabitisque ar-
gentata simulacra vestra, et vestita
auro signa, tanquam menstrualem
23 separantes, exire iubebitis. Dabit
autem pluuiam semini vestro, quo
conserueritis humum, et proueni-
24 ens ex terra panificium. Tum
pingue opimumque vestrum pecus
amplo pascetur in pascuo, boues-
que et alini, cultores agri, sinceram
comedent farraginem, ventilabro
25 vannaque purgatam, eruntque
in omnibus altis montibus, editis-
que collibus manantes aquæ riui,
26 vastæ cædis tempore, collapsis tur-
ribus. Erit et lunæ lux, vt lux so-
lis, et solis lux septuplex vt septem
dierum lux, tum, quum obligauerit
Ioua sui populi fracturam, et infli-
27 ctum ei vulnus sanauerit. Ecce
Iouæ nomen procul adueniens, ar-
dentis ira et graue ferentis onus,
cuius et labia sæuitiæ plena sunt,
28 et lingua igni voraci similis, et sta-
tus inundanti fluuiio, qui ad collum
vsque secat, ad ventilandas vani-
tatis ventilatione gentes, populo-
rumque maxillas faberrationis fre-
29 no coercendas. Carmine vtimini,
quæ noctis est, qua festum indi-
citur: animique lætitia, quali qui
cum tibiis in Iouæ montem ire per-

gunt, ad numen Israelitarum, so-
nabitque Ioua voce suæ maiestatis
et brachii sui impressionem osten-
det cum truculento vultu, et edacis
ignis flamma, strage, nimbo, gran-
dinisque lapidibus. Nam Iouæ
voce pauescet Assyrius, ferient
fuste: ac quacumque fixa transi-
bit virga, quam illi Ioua incutiet,
tyrpana citharæque audientur, eo-
que baculo vehementia prælia de-
cernet. Est enim pridem ordina-
tus Acheron, isque regi alte lateque
paratus, igni multisque lignis ar-
dens, Iouæ flatu, quasi sulphureo
quodam torrente, eum incendente

CAPVT XXXI.

*Infirmæ ex Aegypto præsidia. A Ioua virtus
et victoria pro Sione et pro Hierosolyma
Detestanda simulacra. Assyrius a Ioua
profigandus.*

VAc, qui descendunt in Aegy-
ptum ad auxilium, equisque
nituntur, et curribus confi-
dunt, vtpote multis: et equitibus
vtpote præualidis: neque israeliti-
cum Augustum suspiciunt, aut Io-
uani curant. Et ipse quoque sapi-
ens est, et importabit malum, ne-
que dicta sua rescindet, consurget
que aduersus improborum do-
mum, et maleficorum auxilium
Et Aegyptii homines sunt, non dii
et eorum equi corpora, non spiri-
tus: et, Ioua manum suam exten-
dente, corruet adiutor, concidet
que adiutus, simulque conficientur
vniuersi. Sic enim mihi dicit Ioua
qualis rugit super præda sua leo iu-
uenis, et coacta in se quantauis pa-
storum manu, ad eorum vocem
non pauet, turbæue cedit: talis
descendet armipotens Ioua ad mili-
tandum pro Sione monte, proque
eius colle. Vt aues volando, sic
proteget armipotens Ioua Hieroso-
lymam:

e) Nam sionio populo Hierosolymis habitante. i. ed. d) videntur scæta eorum
capita, quæ in aqua sunt vsque ad collum. e) vt ventilantur, quæ vana sunt.
f) duriter, sicut frenantur equi de via descendentis.

lymam: et ita proteget, vt præteriens liberet ac defendat. Redite ad eum, a quo tantopere descitum est, Israelitæ. Nam eo tempore reiciient suos quisque argenteos aureosque diuos, quos vobis sceleratæ istæ manus fecerint: cadetque Asyrius non virorum gladio, et non humano confectus ense. * fugæ se mandabit non ob gladium, eiusque deleta pube, ipse præ terrore suam præteribit arcem, expauescentibus vexillum proceribus eius, ait Ioua, qui ignem in Sione, qui caminum habet Hierosolymis.

CAPVT XXXII.

Principii pii regnum. Sapiens, auarus nobilis. Ad mulieru vaticinium. Pacis vaticinium.

Regnabit autem iuste rex, et principes ex æquo imperabunt, eritque vir, vt receptaculum contra ventum, vt latera contra procellam, vt aquæ riuus in arido loco, vt ingentis umbra rupis in siticulosa terra: neque alucinabuntur oculi videntium, et aures audientium attendent, et temerariorum discet animus intelligere, et balborum lingua expedite et articulate loquetur. Non iam vesanus vocabitur nobilis, aut auarus dicetur liberalis. Nam vesanus et vesane loquitur, et animo agit improba, scelerate agendo, vt a Ioua deerretur suadendo, famelicos exhauriendo, et siticulosos priuando potu. Auarus autem, malis præditus artibus, flagitiosa decernit, inopes falsis verbis circumueniendo, pauperesque damnando. At nobilis nobilia decernit, et nobilitate euehitur. Mulieres quietæ surgite, audite meam vocem, feminæ securæ, auscultate mea dicta. Aliquantum post annum exhorrebitis, o securæ, amissa penitusque sublata vindemia. Pa-

nete quietæ, horrete securæ, exuite et spoliare vos, et succingite latera lugubresque mammas. In elegantia agro, in fructuosa vinea, in terra mei populi fentes vepresque crescent, quinimmo in omnibus voluptuosis vrbs exultabundæ domibus, quippe arce deserta, vrbana turba derelicta, munitione et propugnaculo in speluncas redactis æternas, onagrorum voluptatem, gregumque pascuum, * donec spiritu perfundemur ex sublimi, et ex inculto loco fiet Carmelus, et Carmelus silua habebitur, habitabitque in inculto loco ius, et manebit in Carmelo iustitia, et erit iustitiæ opus pax, et æquitatis effectum tranquillitas, et securitas æterna, manebitque meus populus in mansione pacata, sedibusque tutis et stationibus quietis. Grandinabit autem in deiectu filuæ, vrbe in humili iacente. * Felices vos, qui in omnem seminatissimum humorem, immitentes bouis asini-que pedem.

CAPVT XXXIII.

Mine in vastatores. Ioue clementia, masculus. Insuper homo ac verus, is integer et felix. Oraculum de Hierosolyme pace.

O Tu, qui vastas, neque vastaris ipse: qui prodis, nec ipse proderis: quum absolueris vastationem, vastaberis: quum proditioni tuæ finem feceris, proderis ipse. Ioua miserere nostri sperantium te, * quorum tu brachium esto mature, et aduerso tempore salus. Ad turbæ sonitum diffugiunt populi, ad sublimitatem tuam dissipantur gentes, et tamen legetur præda vestra, vt leguntur multipedæ, vt auide adpeti solent locustæ. Extollendus est Ioua, qui alte habitans, tanto iure iustitiæ replet Sionem, vt tui temporis firmitas sint victoriarum opes, sapien-

7 pientia atque prudentia, tu cuius thesaurus est Iouæ metus. Ecce nuntii foris vociferantur, legati
 8 i pacis acerbe plorant: desolata sunt itinera: cesant viatores: scædus *k* violat: ciuitates repudiat: nihili facit homines: luget depopulata tellus: prostratus erubescit Libanus: Saron solitudini similis est,
 9 spoliatusque Bafan et Carmelus. Iam furgam, inquit Ioua, iam at-
 10 tollam me: iam inuehar: vos pælea grauidi stipulam parietis: vestri spiritus ignis vos conficiet.
 11 Eruntque populi quasi in calcem cremati, vt succisæ spinæ combu-
 12 runtur igni. Audite, o remoti, quid fecerim, et cognoscite, o pro-
 13 pinqui, meam fortitudinem. Pauent in Sione fontes: inuadit pa-
 14 uor impuros: quis nostrum accolet ignem edacem? quis nostrum
 15 accolet incendium æternum? Qui se iuste gerit, æquumque loquitur: iniuriosum lucrum respuit, suam manum, ne dona capiat, excutit: aurem, *m* ne sanguinem audiat, obstruit, oculosque ab iniuria videnda continet; Is alte habitabit, rupium munitionibus armatus, suppetente ei victu, aquaque perdurante. Regem in sua pulchritudine adspicies istis oculis: videbis *n* remotam terram, et *o* attonito sic cogitabis animo. Vbi est scriba? vbi publicanus? vbi scriba castellanus?
 16 Potentem populum non videbis, populum abstrusioris sermonis, quam vt audiatur, ridiculæque lin-
 17 guæ, et non intelligendæ. Adspicies Sionem, urbem nostrorum solemniium: oculis tuis videbis Hierosolymam, mansionem quietam, tabernaculum non migraturum, cuius nec palii transferentur vniquam, nec vlli funes abrumpentur:

quin ibi Iouam illum nobilem habebimus, quo loco spatiosa erunt amnium flumina, qua non ibit remigans nauis, nobilisque transibit classis. Nam Ioua iudex noster, Ioua imperator noster, Ioua rex noster nos conseruabit. *p* Remissi fines tui, neque malum firmabunt suam, neque velum extendent, atque ita multa diuidetur spoliiorum copia, vt vel claudi prædam diripiant: nec ægrotare se querentur incolæ, data noxæ venia populo in
 9 ea manenti.

CAPVT XXXIII.

Ad creaturas omnes vatis oratio. Iouana in Idumæos ira, plaga, pro Sione patrocini-um. Idumæa excisio. Iouanus liber veritatis.

Accedite gentes ad audiendum, et populi attendite: audiat tellus, et quidquid ea continetur: orbis, et omnis eius propago. Nam incensus ira Ioua in omnes gentes, earumque omnes copias, eas perpopulatus neci dabit, ita vt, stratis cæforum cadaueribus, scætor exhalet, manantibus eorum cruore montibus: tabescentque omnes cælestes copix, et conuolutis schedæ ritu cælis, labentur omnes eorum copix, vt ex vite ficuque decidua labuntur folia. Etenim conspersus in cælis meus gladius, in Idumæos, et in perpopulandum a me populum ad penas descensurus est. Iouæ gladius et cruore plenus, et adipe pinguis est: agnorum hircorumque cruore, arietinorum renum adipe. Siquidem habet Ioua Bosræ sacrificium, et ingentem in Idumæa cædem, occumbentque cum illis vnicornes, taurique cum iuuenis, atque ita eorum et terra cruore consper-

i) de pace ad Senacheribum missi. k) scilicet Senacheribus. l) boni beati futuri sunt. Psal. 15, 2. m) ne ei persuadeatur, vt iniuriam faciat. n) cælestem Hierosolymam, quæ nunc abest. o) miraberis iam nusquam esse scribas, cet. hoc est, vos esse alienarum gentium, seruitute liberatos; p) adloquitur hostium classem, q) scilicet Hierosolyma.

spergetur, et humus imbuetur ad-
 ipe, quoniam supplicii diem,
 pœnarum annum agit Ioua, Sioni
 patrocinans. Ergo vertentur illius
 et fluiui in picem, et humus in
 sulphur, et in ardentem redacta
 picem terra, noctes diesque erit
 inextincta, æternum exhalans fum-
 um, perpetuis deserta sæculis,
 nemine eam vllo peragrante æuo.
 Occupabunt autem eam ibes, erima-
 ceique, et vlulæ, coruique habita-
 bunt, vastitatis incultusque norma
 atque libra ab illo definitam. Eius
 optimates, deleto ibi regno, quiri-
 tabuntur, et proceres omnes ad ni-
 hilum redigentur, crescentque in
 eius arcibus spinæ, carduusque et
 paliurus in munitionibus, et erit
 draconum mansio, struthionumque
 statio. Occurrentque siluani fau-
 nis, satyrique clamabunt inuicem:
 quin illic quietem nacta residebit
 lamia. Illic bubo nidificabit im-
 pune, exclusosque sua fouebit um-
 bra pullos: illic et milui inter sese
 conuenient. Sciscitamiini ex Ioua-
 ni libri lectione: ne vnum quidem
 illorum deerit: nullum ab alio desti-
 derabitur: quoniam eius et os man-
 dat, et spiritus ea congregat, atque
 ipse eis sortem iacit, manuque sua
 illam regula diuidit in æternum
 possesuris, et in ea in omnem sæ-
 culorum perpetuitatem habitatu-
 ris.

CAPVT XXXV.

*Gaudia noua, Ioue maieſtus, vltio in ſuis
 hoſtes. Conſolationes adſiſtorum varie,
 ſecuritas. Pax in Sione.*

Lætabuntur deserta, et inculta,
 exultansque solitudo florebit,
 vt lilium. Florebit, inquam,
 et exultando gestiens ouabit, Li-
 bani gloriam, Carmeli et Saronis
 maieſtatem adepta, qui quidem Io-
 uæ gloriam, Dei nostri maieſta-
 tem videbunt. Confirmate ma-

nus languidas, et labantia corro-
 borate genua: dicite animi festi-
 nis: este fortes et impauidi, en-
 Deus vester vltor veniet, præmia-
 tor Deus ipse veniet seruatum vos.
 Tunc et cæcorum pateſcent oculi,
 et surdorum referabuntur aures:
 tunc cerui ritu saliet claudus, o-
 uabitque lingua muti. Nam e-
 rumpet in desertis aqua, et in so-
 litudine flumina, ita vt stagnent
 arida, et scateant sicutuosa lymphis:
 ac in qua statione cubuerint dra-
 cones, in ea sit arundinis iuncique
 statio. Erit autem ibi semita at-
 que via, quæ via sacra vocabitur,
 quæ pollutis imperuia, iis patebit,
 qui via gradientur, neque stulti
 errabunt. Non erit ibi leo, nec
 eam sæua scandet bestia, aut ibi
 exstabit: sed ambulabunt redempti,
 Iouæque clientes reuerſi venient in
 Sionem, ouantes: et sempiterna
 perfusi caput lætitia, voluptatem
 gaudiaque consequentur, fugiente
 mærore atque gemitu.

CAPVT XXXVI.

*Senacheribus contra Iudeos. Rabſacis ad
 Hieroſolymitanos oratio, mine, iurgia,
 inſolentia. Legati ad Ezechiã redeun-
 tes.*

Anno autem decimo quarto
 regis Ezechiæ, expeditionem
 fecit Senacheribus Asyriæ
 rex in omnes munitas vrbes Iudææ,
 eisque captis miſit Lachi Hieroſo-
 lymam Rabſacem cum magnis co-
 piis ad regem Ezechiã: qui Ra-
 bſaces poſtquam apud aquæ du-
 ctum piſcinæ ſuperioris in ſemita
 agri fullonii conſtitit; prodiit ad
 eum Eliacimus Helciæ filius, pro-
 curator domus, et Sobna ſcriba,
 et Ioa Afaphi filius commentarien-
 ſis: ad quos Rabſaces huiusmodi
 oratione vſus eſt: hæc Ezechiæ di-
 cite: ſic dicit rex magnus, rex As-
 ſyriæ: quæ tandem eſt iſta, qua tu
 confi-

confidis, fiducia? verba orationis, credo, consilium, et virtus bellica.

5 Sed qua tandem spe fretus, in me
6 rebellasti? An videlicet confidis
confracto isti arundineo baculo,
(videlicet Aegyptiis,) cui si quis in-
nitatur, ei manum perforet? talis
est Aegypti rex Pharaon in omnes,
7 qui ei confidunt. Quod si mihi
dices, vos Iouæ Deo vestro confi-
dere: an non is est, cui Ezechias
facella arasque sustulit, iusfitque
Iudæis et Hierosolymitanis, vt ad
certam quamdam aram Deum ado-
8 rarent? Age iam, vis tu cum do-
mino meo rege Assyriæ sponso-
nem facere, si tibi duo equorum
millia tradidero, ni tu non possis
totidem equites ad eos suppedita-
9 re? Tunc ausis resistere vel vni
pratori meorum conseruorum mi-
nimo? et fiduciam tibi collocas in
Aegyptiorum curribus et equita-
10 tu? An ego porro sine Ioua ad
hanc terram peruastandam ascen-
di? Ipse me Ioua iusfit in hanc re-
gionem expeditionem facere, eam-
11 que depopulari. Hic Eliacimus,
Sobnaque et Ioa Rabfacem in-
terpellarunt, rogantes, vt se syriace,
(sefe enim scire,) non autem iudaice,
audientibus, qui in muris erant,
12 militibus, adloqueretur. Quibus
Rabfaces ita respondit: quasi vero
ad dominum tuum aut ad te mi-
ferit me dominus meus ad hæc di-
cenda: ac non potius ad eos, qui
manent in muris, vt vobiscum et
merdam suam comedant, et vri-
13 nam bibant. Audite regis magni,
regis Assyriæ, mandatum, inquit,
stans, et voce magna iudaice cla-
14 mans: hæc dicit rex: ne vobis
imponat Ezechias: neque enim
15 poterit vos defendere: neue ab
eo persuaderi vobis sinite, vt Iouæ
confidatis, quasi vos Ioua sit
defensurus, neque vrbeni istam in
regis Assyriæ manum permisurus.

Nolite Ezechia obtemperare: nam
ita edicit Assyriæ rex: agite mecum
amice, mihi que vos dedite, et
vestris quisque vineis, ficibus, et
puteorum aquis tantisper viuite,
donec veniam, ad vos in terram ve-
stræ similem transferendos, terram
frumenti et vini, terram panis et
vinearum feracem, neue vos E-
zechias spe defensionis a Ioua fal-
lat. Num reliquarum gentium dii
suam quisque terram ab Assyriæ
rege defenderunt? Vbi sunt dii
hemathenses, et arphadenses? vbi
dii sepharuaïmenses? numquid Sa-
mariam a mea manu tutati sunt?
Quis tandem est ex omnibus illa-
rum terrarum diis, qui suam ter-
ram a mea manu defenderit, vt
Ioua Hierosolymam defensurus esse
videatur? Ad hæc Rabfacis dicta
homines tacuerunt, nec ei vel v-
num verbum retulerunt: hoc eni-
nim a rege præceptum fuerat, ne
quid ei responderent. Tunc E-
liacimus Helcia filius, procurator
domus, et Sobna scriba, et Ioa A-
saphi filius a commentariis, Eze-
chiam seisis vestimentis zedeunt,
eique Rabfacis verba referunt.

CAPVT XXXVII.

*Ezechia lacrima. Ad Esaiam legati regis.
Vatis responsum, consolatio, ad lauam præ-
ces. Ioua contra Sennacheribum. Assyrii a
Ioua angelo trucidati.*

HIS auditis rex Ezechias, lace-
ratis vestimentis suis, cen-
tone indutus, Iouæ templum
ingressus est, misitque Eliacimum
domus præfectum, et Sobnam scri-
bam, et seniores sacerdotum, cen-
tonibus amictos, ad Esaiam vatem,
Amosi filium, qui ei ita dicerent:
sic dicit Ezechias: dies angustia, et
atrocitatis, et contumelia hodie-
nus dies est, * iam fetu in artum
progresso, nec suppetentibus ad
parien-

*) tantus est noster dolor, quantus parturientis femina, quæ ad ciicicuum se-
tum, iam ad vuluæ fauces progressum, vires non habet,

1 Pariendum viribus. Mirum, ni
 2 audiuit Ioua Deus tuus verba Rab-
 facis, quem rex Assyriæ dominus
 eius misit ad conuiciandum Deo vi-
 uenti, tam petulantibus verbis: qua-
 rum Ioua Deus tuus audiuerit, fer-
 tu preces pro reliquiis, quæ exstant.
 3 Hæc postquam Ezechiani Efaia re-
 tulerunt, Efaias illis respondit in
 4 hunc modum: hæc dicetis domi-
 no vestro. Sic dicit Ioua: noli me-
 tuere verba, quæ audiuisti, quibus
 Assyriæ regis famuli in me inuecti
 sunt. Nam ego cum ita adflabo, vt,
 5 accepto nuntio, terram suam repe-
 tat, curaboque, vt in terra sua ferro
 cadat. Rabfaces autem reuer-
 6 sus, Assyriæ regem, quem a Lachi
 discessisse acceperat, Lebnam op-
 pugnantem inuenit. Qui quum
 7 audiret, Tharacam Aethiopiæ re-
 gem in se expeditionem facere, le-
 gatos iterum ad Ezechiam misit
 8 cum huiusmodi mandato. Sic
 dicetis Ezechia regi Iudææ: ne tibi
 imponat Deus tuus, cui tu confidis,
 quasi Hierosolyma in potestatem
 9 regis Assyriæ ventura non sint.
 Tutemet audiuisti, quid reges Asy-
 10 riæ in tot depopulandis regionibus
 fecerint: et tu ciuitates? Numquid
 11 illos dii gentiles tutati sunt, quos
 maiores meos euerterunt? Goza-
 nem, Haranem, Resephiam, et
 12 Edenenfes thelasfarianos? Vbi
 sunt rex Hemathæ, rex Arphadi,
 rex cinitatis Sepharuaimi, Henæ et
 13 Auæ? Has vbi litteras a nuntiis
 acceptas legit Ezechias, ascendit
 in templum Iouæ, eisque ante Iou-
 14 am explicatis, apud eum precatur
 in hunc modum:

5 O Ioua arripotens Deus Israe-
 litarum, cherubis insidens, qui
 solus omnium orbis regnorum
 Deus es, qui calum terrasque fe-
 cisti, præbe Ioua aurem tuam,
 et audi, aperi Ioua oculos tu-
 6 os, et vide: audi omnia verba

Senacheribi, qui hunc ad Deo vi-
 uenti conuiciandum misit. Sane, 17
 Ioua, exciderunt reges asyrii il-
 las gentes omnes, earumque terras
 deosque flammis incenderunt,
 vtpote non deos, sed humanarum 18
 manuum opera lignea et lapidea:
 itaque ergo illos perdiderunt. At 19
 tu Ioua, Deus noster, defende nos
 ab illius manu, vt intelligant omnia
 regna terrarum, te, Ioua, solum
 esse.

Tum Efaias Amosi filius misit ita 20
 nuntiatum Ezechia. Sic dicit Io- 21
 21 na Deus Israelitarum: quod me su-
 per Senacheribo Assyriæ rege pre-
 catus es: hoc est, quod dicit ad il-
 lum Ioua: te contemnit et deri- 22
 det, virgo puella Sion, post te caput
 mouet, puella Hierosolyma. In 23
 quem tu tam petulanter inuectus
 es? in quem vocem cum tam elato
 supercilio extulisti? in sanctum Is-
 24 raelitarum: tu per seruos tuos Do-
 mino maledixisti, atque dixisti: ego
 cum tot meis curribus montium
 fastigium, Libani tractus conscen-
 di, et excindenda eius cedrorum
 proceritate, pinorum excellentia,
 ad vltimum diuersorium in eius
 cultam siluam perueni. Ego effodi 25
 et epotavi aquas, meorumque pe-
 dum vestigiis omnia, * aggeribus
 munita flumina, siccaui. Numquam- 26
 ne audiuisti, me, hoc olim ita com-
 parasse, et a multis iam temporibus
 destinasse, quod nunc ad rem con-
 tuli? vrbes inuitas in vasta solitu-
 27 dinis rudera redactum iri, earum-
 que incolas, quasi mancos, tam pu-
 dendo pauore percellendos esse, vt
 essent agrestibus herbis similes,
 stirpiumque viriditati, et gramini
 tectorum, quod ante iustum are-
 scit incrementum. Tuas ego 28
 mansiones, tuos exitus, tuos in-
 gressus noui, tuamque aduersum
 me bacchationem. Quoniam tu 29
 in me debacchatus es, et iste fastus

Coc 4

ad

*) hoc est magna
 iactas?

y) islarum vastitatum auctorem esse, de quibus tu re

ad aures meas peruenit: ego te, vnco meo naribus, lupato labiis tuis iniecto, eadem, qua venisti, via
 30 retraham. Tu vero Ezechia, hoc signum habeto. Viuite hoc anno segete restibili: altero item anno eo, quod sponte sua proueniet: tertio anno sementim mœsemque facitote, et vineas conseritote: earumque fructu vescimini. Ac quod ex puella Iudæa reliquum euaserit, id rursus acta deorsum radice, sursum edet fructum.
 32 Nam a Hierosolyma manabunt reliquæ, ex Sione aliquid euadet, ita efficiente Iouæ armipotentis studio.
 33 Quare sic pronuntiat Ioua de rege Assyriæ: non veniet in urbem istam, nullum istuc misile iaculabitur, neque eam clipeis inuadet, nec aggere obstruet. Qua venit
 34 via, eadem regredietur, neque in urbem istam veniet, inquit Ioua, me eam meo præsidio defendente, propter me, propterque meum
 35 Dauidem. Igitur Assyriorum castra adortus Iouæ angelus, centum octoginta quinque hominum milia occidit. Mane vbi surrectum est, conspecta tanta strage digressus illinc Senacheribus Assyriæ rex,
 37 Niniuem repetiit, vbi postquam consedit, eum, in æde Nesrochi dei sui adorantem, Adramelechus et Sarasar ipsius filii ferro obruncarunt, atque in Armeniam euaserunt, inque eius loco regnavit Esaradon eius filius.

CAPVT XXXVIII.

Ezechia morbus, ad Iouam preces. Eboratus Ioua. Solaris recessus. Iam releuanti regu dicta ad Iouam.

PER eos dies ægrotauit Ezechias letaliter, ad eumque venit Esaias, Amosi filius vates, qui ei ita dixit: sic dicit Ioua: facito testamentum, nam moriere, neque
 2 conualesces. At Ezechias, vultu

ad parietem conuerso, Iouam precatus ita est: quæso Ioua, memento, quam ego me tibi fidelem sincerique animi præstiterim, et, quæ tibi placerent, fecerim: fleuitque Ezechias magna voce. Tum Ioua cum Esaias sic locutus est: i, et
 5 Ezechia dicit: sic dicit Ioua Dauidis parentis tui Deus: tuas et preces exaudiui, et lacrimas respexi: en ego ætati tuæ annos addo quindecim, teque et urbem istam a manu regis Assyriæ tuebor: eamque protegam. Atque hoc tibi signum erit a Ioua, facturum esse, quod promittit: en ego retraham
 8 umbram solarii, quæ descendit in Achazi solario in sole retro decem gradus, estque regressus sol decem gradus, per quos gradus descenderat.

Scriptum Ezechia Iudææ regis, quum ex morbo, quo ægrotauerat, conualuisset.

EGO cogitauit, mihi, ætate præcisa, eundum esse per orci portas, priuato reliquis annis meis. Iam non ego videbo Iouam, (inquirebam,) Iouam in terra uiuentium: non homines adspiciam deinceps apud orbis incolas. Abit ablata mihi mea commoratio, vt pastorale tabernaculum: mihi more textoris amputatur vita: tu me tabe consumens, a die ad noctem vsque conficis. Exspecto ad matutinum: omnes artus mihi quasi a leone perfringuntur: tu a die ad noctem vsque me conficis. Hirundinis gruisque ritu strido, gemens vt columba, oculis mihi suspiendo tabescentibus, o Domine, mihi sit iniuria, pacare mihi. Quid dicam, quo mihi promittat, idemque præstet? An meos tam paucos annos cum animi mei ægrimonia ad legem? O Domine, quum diutius viuatur, tam paucis annis spiri-

2) in hac vita. 2) vt amputat textor situm.

spiritus mei vita terminatur: an si me confopueris, in vitam reuocabis? Quum mihi salua re tam acerbus euenerit casus, numquid tu hanc animam ex letali busto vindicare vis, reiectis post tuum tergum meis omnibus peccatis? Neque enim tibi gratias acturus est orcus: non te laudabit mors: * non tuam fidem prædicabunt humati. Viui, viui tibi gratias agent, vt ego hodie: patres liberis ostendent fidem tuam. O Ioua, intende meæ salutem, et nos meos modulos per omnem vitam nostram in æde Iouæ modulabimur. Iussit autem Esaias ficuum masam sumi, et vlceri in cataplasinate imponi, vt ille conualesceret. Et Ezechias quæsiuit, quonam signo sciret, se adscensurum in Iouæ templum.

CAPVT XXXIX.

Merodaci ad Ezechiam legati. Regis Iudææ thesauri. Ad Ezechiam vates. Vaticinium infausum de captiuitate futura inter Babylonas. Regis submissio.

SVb id tempus misit Merodacus Baladan, Baladanis filius, Babylonix rex, litteras et munus Ezechix, quem ægrotasse et conualuisse audiuerat. Quibus delectatus Ezechias, ostendit legatis adparatum suum, argentum, aurum, aromata, balsamum, armarium vniuersum, denique nihil exstabat in eius thesauris, quod non illis Ezechias, tum domi suæ, tum in toto imperio suo, ostenderit. Tum Esaias vates regem Ezechiam his verbis adgressus est: quid dixerunt homines illi? aut vnde ad te venerunt? Cui Ezechias: procul terrarum ad me venerunt a Babylone. Quid autem domi tuæ viderunt? Omnia, inquit ille, quæ domi meæ sunt, viderunt: nihil fuit in meis thesauris, quod non eis monsttrauerim. Et Esaias:

audi armipotentis Iouæ dictum, inquit Ezechix. Scito, fore tempus, quum omnia, quæ domi tuæ sunt, quæque tui maiores ad hunc diem congeserunt, auferentur Babylonem, nulla omisere, inquit Ioua. Quin et de filiis tuis a te ortis atque genitis sumentur, qui in regis babylonii palatio sint spadones. Cui Ezechias: non recuso, quod abs te ex Iouæ mandato dictum est: dummodo, inquit, sit meo tempore pax, et promissorum fides.

CAPVT XL.

Ioua clementia erga suos adfictos. Vox clamorem imperans. Mortalium vanitas. A Deo refugium, presidium, solatium. Deus æternus, indefessus.

Consolamini, consolamini meum populum, dicit Deus vester. Adloquimini blande Hierosolymam, clamantes ei, eius impletum esse spatium, eius remissam esse culpam, quippe quæ bex Iouæ manu duplum acceperit, ob sua tot peccata. Vox clamat in solitudine: parate viam Iouæ: corrigite in incultis locis Deo nostro semitam: omnis et vallis attolletur, et mons collisque deprimetur, et praua in recta, et iniqua in plana redigentur, patefietque Iouæ gloria, cernentibus vniuersis mortalibus, quoniam os Iouæ loquitur. Vox dicit: clama. Quid clamabo? inquit. Omnes mortales herba sunt, eorumque gloria omnis quasi flos terrestris. Aret herba: cadit flos, Iouano adflatus vento: næ herba sunt homines. Aret herba, cadit flos: at Dei nostri dicta rata sunt in sempiternum. Altum conscende montem: o nuntia Sionis: attolle valide vocem tuam, o nuntia Hierosolymorum: attolle impauida, dic iudæis ciuitatibus, ecce Deum vestrum. Ecce Dominum Iouam fortiter venientem, et suo sibi brachio

Ccc 5

chio

*) Iouæ duplices, hoc est graues pœnas dedit. Vide Esaiæ 55, 17. cap. 61, 7-1er. 16, 18.

chio dominantem: en habet secum suam mercedem, suumque præmium in præsentia. Vt pastor gregem suum pascet: lacerto suo congregatos in sinu gestabit agnos, fetus agens. Quis vola sua mensus est aquas? cælumque palmo aptauit, et telluris humum triente comprehendit? trutinaque montes, et lancibus colles ponderauit? Quis Iouæ mentem aptauit? aut quis homo suum ei consilium ostendit? cuius consilio vsus est, qui eum instruxerit, rationisque viam docuerit, et scientia erudierit, eique viam ostenderit prudentiæ? En gentes pro gutta situlæ, proque stateræ granulo habentur: en insulas quasi monientum transfert, nec Libanus ad rogam, nec eius animalia ad victimas sufficiunt. Omnes gentes apud eum perinde nihili floccique fiunt, ac si non essent. Et cui Deum adsimilabitis? aut quam cum eo similitudinem comparabitis? Simulacrum constat opifex, idque auro ducit fictor, et argenti bracteis fabricat. Qui ignobilis donarium facit, lignum deligit, quod non putrescat, peritumque fabrum sibi conquirat ad concinnandum simulacrum immobile. An nescitis? an non audiuißis? an non vobis olim indicatum est? an ignoratis foundationem terræ? Qui terræ globo insidet, eius incolis locustarum similibus: qui cælos quasi membranam intendit, vtque tabernaculum expandit, inhabitandi gratia. Qui optimates redigit in nihilum, gubernatoresque terrarum abolet, ita vt quasi non plantati, quasi non sati, quasi non actis eorum caudicis radicibus, eo in illos vel flante arefacti, turbine tanquam stipula auferantur. Cui me vero comparabitis, vt æquiparer? inquit Augustus. Attolite in sublime vestros oculos, et ad-

spicite, quis illa creauerit, qui eorum exercitum numero educit suo quodque nomine vocans, tanta virtute, tanque firmis viribus vt nullum desit. Cur dicas, Iacobida, cur ita loquaris, Israelita, tuos mores latere Iouam, nec vllam habere tui rationem Deum tuum? An nescis, aut non audiuißis Deum æternum Iouam, vltimarum creatorem terrarum, indefessum indefatigatum, inexplicabilis prudentiæ, vires dare defessis, infirmisque robur augere? Quumque iuuenes lassitudine laborent, labefactique cadant adulescentes: qui in Ioua spem habent, viribus adulescunt, crescentibus quasi aquilini pennis, neque currentes delasantur, neque defatigantur ambulantes.

CAPVT XLI.

Iouæ omnipotentis verba ad creaturas. Consolatio ad Iacobidas. Bona futura pacis, copia, læticia.

* **C**onticescite mihi insulæ, et populi viribus aucti accedant, ac tandem loquantur, congressis nobis ad disceptationem. Quis excitam ex oriente iustitiam vocat ad pedes suos? eius ditioni gentes regesque subiicit, eos eius gladio arcuque, tanquam puluerem, mobilemve stipulam, obiciens? Ita vt eos persequens pertranseat incolumis, semita e suis non ambulata pedibus. Quis agit et facit arcescens a capite sæcula? ego Ioua primus, et cum postremis ego idem. Quo viso pertimescunt insulæ, pauentesque extremæ terrarum coeunt et conueniunt. Alii alios adiuuant, et inter sese ad fortitudinem cohortantur, et fictorem faber, et qui malleum polit, eum, qui tundit incudem, confirmat, dicens, bonum esse ferrumen, atque illud firmat compagibus, ne commoueat. At tu, serue mihi Israelita, Iacobida, quem elegi, semen

c) scilicet sidera. d) hoc est iustum, e) insolita, f) videlicet simulacrum.

men Abrahami, amice mi, tu, quem ego ex ultimis terræ finibus adscitum, et ex eius primariis euocatum, meum pronuntiaui, et non repudiaturus elegi, ne metue, nam ego tibi adsum: ne remolleſce, nam ego te Deus tuus corroboro, et iuuo, te mea iuſta dextra fulcio. Pulchre quidem et ignominia adſciuntur omnes, qui tibi ſunt irati: in nihilum redacti peribunt homines, qui a te diſſident, ita vt, eos quaerens, non ſis inuenturus: homines, qui contendunt tecum, redigentur in nihilum, abolebunturque tui peruelles. Nam ego Ioua Deus tuus dexteram tuam prehendo: te, quem ego iuuo, formidare veto. Ne formida, vermis Iacobee, mortales Iſraelitæ: ego te iuuo, inquit Ioua vindexque tuus, Auguſtus Iſraelitarum. Ego ex te trariam efficiam, tribulam nouam, lentatani, qui montes tritures, atque teras, et colles pro paleis habeas, quos ventus, te ventilante, auferat, diſſipetque turbo, quum tu interea in Ioua exultabis, in Auguſto Iſraelitarum gloriaberis. Inopes pauperesque aquam torrida præ ſiti lingua requirentes, neque nanciſcentes, ego Ioua exaudiam, Deus Iſraelitarum non deſeram. Aperiam per culinina fluuios, et mediis in vallibus fontes: deſerta aticulosaque loca in aquarum stagna lympharumque ſcatebras redigam. Dabo deſertis in locis celſum, ſpinam, myrtum, cupreſium: ponam in incultis pinum, Olimum, buxumque ſimul: vt adpareat, intelligatur, aduertatur, atque animaduertatur, Iouam Iſraelitarum Auguſtum hoc ſua manu regiſſe, atque feciſſe. Adferre cauſam veſtram, inquit Ioua: adlegare argumenta veſtra, inquit Iacobeorum rex. Adſint indicentque nobis, quæ ſint euentura. g Præter-

ita, quæ ſunt, præſignificate, et animum aduertemus, eorumque ſciemus exitum: aut ventura eloquimini nobis, ſignificate futura poſthac, et intelligemus, deos eſſe vos: ſaltem prodeſte aut officiſte, vt id, ſimul ac viderimus, prædicemus. Vos vero nihili eſtis, opusque veſtrum futile eſt: vos qui eligit, deſteſtabilis eſt. Excitatus a me ab æquilone veniet, ab ortu ſolis, qui meum inuocans nomen, primates, tamquam lutum, peruadat, quomodo calcet cænum figulus. Quis hoc præſignificat, vt ſciamus? quis ante denuntiat, vt ab eo ius eſſe fateamur? At non eſt, qui ſignificet: at non eſt, qui eloquatur: at non eſt, qui verba audiat veſtra. * Prius ego Sioni ea inſtare demonſtro, et Hieroſolymæ latum nuntium do. Nam iſtorum quidem neminem animaduerto conſiliarium, qui interroganti mihi quidquam reſpondeat: adeo et omnes ipſi vani, et eorum opera nihili, et ſimulacra ventosa ſunt atque futilea.

CAPVT XLII.

Iouæ ſeruus qualis in lenitate, clementia, poteſtas, Iouæ gloria nulli communis. Virtus in hoſtem. Ad ſurdos ac cæcos verba. Calamitates a peccatis.

ECce meus ſeruus, cui adminiculor, quem mihi ex animi mei ſententia delectum, meo ſpiritu donauit: ius edet gentibus: non clamabit, non quiritabitur: non voce ſua foris ſtrepet: quaſaſtam arundinem non perfringet, h languetſcens ellychnium non exſtinguet: ius ad veritatem perducet: non languetſcet, neque ſatiſcet, quin ius in terris ſtatuat, ab eiusque lege pendeant inſulæ. Sic dicit Deus Ioua, qui cælos creauit atque diſtendit, qui terram eiusque progeniem porrexit

a) ſi Senacheribi caſum prædixiſſetis, eſſet cauſa, cur animum, cet. b) quod incipit exſtingui.

porrexit, flatum incoletibus eam
 hominibus, spiritum versantibus in
 6 ea dans. Ego Ioua te cum iustitia
 voco, prehensumque manū tueor,
 et humano scderi, gentiumque col-
 7 lustrationi destino, ad aperiendos
 cæcos oculos, ad vinctos et in tene-
 bris habitantes, ex ergastulo et car-
 8 cere educendos. Ego, cuius no-
 men Ioua est, gloriam meam alteri,
 laudemue meam simulacris non da-
 9 bo. Præterita ecce venerunt, et
 noua ego significo: nondum orta
 10 vobis eloquor. Canite Iouam no-
 uo carmine, Iouæ laudem, extre-
 mi terrarum, qui descendunt in ma-
 re, et quidquid eo continetur, in-
 11 sulæ, earumque habitatores. Clam-
 ent deserta, eorumque oppida,
 12 habitati Cedarianis pagi: ouent iPe-
 træ incolæ, ex montium vertice vo-
 ciferantes: adficiatur Ioua gloria,
 eiusque laus in insulis prædicetur.
 13 Ioua herois ritu prodibit: viri bel-
 licosi modo impetum dabit, cla-
 mansque et vociferans, in hostes
 14 suos sese corroborabit. Qui iam-
 diu tacitus, me continens dissimu-
 laui idem, more parturientis excla-
 mabo, desolans atque populans:
 15 deuastabo montes, et colles, omnes-
 que eorum herbas siccabo, et flu-
 uios in insulas redigam, stagnaque
 16 arefaciam, et cæcos per ignorant
 eis incognitamque viam et semitas
 ducens agam, tenebras in lucem,
 et praua in recta conuertens ante
 17 eos: quas me res illis faciente, nec
 eos deferente, cedent retro præ pu-
 dore, qui simulacris confidunt, fu-
 18 silia suos adpellantes deos. O sur-
 di audite, et cæci adspicite, vt vi-
 19 deatis. Quis cæcus est, nisi ^kseruus
 meus: aut surdus, vt misus a me
 20 nuntius? quis cæcus, vt perfectus?
 quis cæcus, vt Iouæ seruus? Cer-
 nuntur multa, nec obseruantur:
 21 patent aures, nec auditur. Ioua
 pro sua iustitia fauens, magnam le-

gem condet et nobilem. Sed ii h-
 mines diripiuntur, et depopula-
 tur, illaqueati in antris omnes, et
 carceribus latentes, prædæ et p-
 ulationi sunt, nullo defenden-
 tibus aut adferente. Quis vestrum hæ-
 auscultans attendet, et audiet per
 hac? Quis populationi Iacobæo
 quis prædonibus addixit Israelitas
 nonne Ioua, in quem peccauimus
 cuius viuendi viis ingredi nolunt
 nec eius obediunt legi? Itaque i-
 eos iræ suæ ardorem, bellique vi-
 res effundit, et eos inflammat vi-
 dique, nec sentiunt: vrit, nec animi
 aduertunt.

CAPVT XLIII.

*Consolatio Iacobidarum a Deo. In Aegypti-
 et Aethiopes Ioua pro Israelita. Nulla apud
 Ionam hominum sunt merita. Sponte, gra-
 tis delictorum a Deo venia.*

QVamobrem sic dicit Ioua cre-
 ator tuus, o Iacobida, condi-
 tor tuus, Israelita. Ne me-
 tue: nam ego te redemi, te meum
 nomen inuocaui. Si per aquam
 transeas, ego tibi adsum: si per
 flumina, non te submergent
 si per ignem vadas, non crema-
 beris, nec te flamma comburet
 Nam ego Ioua Deus tuus, Israe-
 litarum Augustus seruator tuus
 Aegyptios, tui piaculum, Aethi-
 opes et Sabæos pro te addicam
 Quandoquidem apud me in pre-
 tio es, et gloria, ego te amans
 homines et populos pro te tuaque
 vita addicam. Ne metue: nam
 ego tibi præfens ex oriente stir-
 pem tuam adducam, teque ab oc-
 casu colligam. Iubebo septem-
 trioni, vt reddat, et austro, ne re-
 cuset, meos natos longe, measque
 natas ab vltimis terris adducere, vi-
 delicet omnes, de meo nomine nun-
 cupatos, quosque ad meam glo-
 riam creauī, condidi, feci. Edu-
 cantur

) vrbis est Arabiæ caput. k) Israelitæ, qui deberent esse serui mei.

cantur homines cæci, quibus sunt oculi: et surdi, qui habent aures. Congregentur eodem gentes omnes: coeant populi: quis eorum hoc indicabit, et præterita nobis significabit? dent testes suos, iusque suum tueantur, audiantque et fateantur verum. Vos mihi testes estis, ait Ioua, et meus seruus, quem delegi, vt rem intelligentes mihi credatis, perspiciatisque, eum esse me, ante quem nullus sit deus conditus, neque post futurus. Ego, ego sum, Ioua, quo excepto, nullus est seruator. Ego et indico et conseruo, et significo, nec est apud vos alienus, et vos mihi testes estis, inquit Ioua, me esse Deum. Equidem ab omni æternitate is sum, cuius manui nihil eripi, quoque agente, nihil rescindi possit. Sic dicit Ioua vindex vester, Augustus Israelitarum: vestra causa * mittam Babylonem, demolitum claustra omnia, efficiamque, vt sit Chaldæorum clamor in nauibus. Ego Ioua, vester Augustus, Israelis creator, rex vester. Sic dicit Ioua, ^m qui per mare viam, per tam validas ^a quas semitam præbet: qui quadrigas et equos, copias et potestatem sic educit, vt non surrecturi iaceant vniuersi, oppressi extinctique, tamquam ellychnium. Ne prisca recolite, ne antiqua considerate: ego sum nouum quiddam facturus, quod iam orietur, id quod sane scietis: videlicet in desertis viam, in inaccessis locis præstabo flumina. Honorabunt me agrestes feræ, dracones et struthiones, quia in desertis aquam, in inaccessis præbuerim locis flumina, vnde bibat meus electus populus: quem populum ego mihi condidi, meas prædicaturum laudes. * Nec id vero, quia me inuocauis, Iacobee, aut mea causa laboras, Israelita. Non tu mihi tuorum solidorum sacrorum pecus attule-

ras, aut me tuis honoraueras sacrificiis: non ego te, exigendo ferro, presferam, aut ture fatigaueram: non tu mihi pecunia calamum eme- ²⁴ ras, aut me tuarum victimarum adipe perfuderas: quinimmo tuis me peccatis presferas, vitis que fatigaueras. Ego, ego tua delicia ²⁵ propter memetipsum deleo: tuorum peccatorum immemor. ²⁶ Reduc me in memoriam, disputemus vna, expone, quæ ad tui defensionem faciant. Prius ille parens ²⁷ tuus peccauit, tuique interpretes in me deliquerunt. Itaque sacrarii ²⁸ principes sæde perdidit, et Iacobee excidio, Israelitas contumeliis addixi.

CAPVT XLIIII.

Clemens in Iacobee Deus. Vnus est Ioua et solus, In simulacra et fideles eorum. Idololatria fœditas. Cyrus loue pastor.

Quamobrem audi, mi Iacobee, Israelita, quem delegi. Sic mandat auctor conditor: ² que tuus Ioua, tuus ab vtero adiutor. Ne metue, mi Iacobee, tu probe, quem elegi: nam perfundam ³ aqua sitientes, aridumque solum riuus: perfundam spiritu meo tuam stirpem, meaque beneficentia tuam progeniem, ita vt granum ⁴ num more pullulent tamquam ad aquam profluentem salices. Hic ⁵ se Iouæ esse dicet: ille Iacobi nomen adpellabit: alius manu sua Iouæ scribet, seque Israelis nomine nuncupabit. Sic mandat Ioua ⁶ Israelitarum rex atque vindex, Ioua arripotens: ego primus, et idem vltimus, præter quem nullus est deus. Quod si quis mihi par est, ⁷ clamet, idque indicet, et mecum conserat de constituto a me prisco populo: tum * futura venturaque indicet. Ne pauete, neue ⁸ formidate, quum iam olim vobis significauerim atque indicauerim, (cuius vos mihi testes ^{estis}

) scilicet Deus. ^m) de exitu ex Aegypto. ⁿ) Moses et Aharon.

- estis, nullum excepto me deum, aut ignotum mihi nuncien esse.
- 9 Simulacrorum conditores omnes sunt futiles, et, quæ habent carissima, ad nihil aliud profunt, quam vt testimonio sint, eos nihil videre aut
- 10 intelligere, quo eos pudeat. Quis Deum formet, simulacrumue conflet; nihil profuturum, quum futurum sit, vt omnes eius socios pudeat, vtque artifices, (qui quidem omnes ex hominibus congregati consentent,) paucaut, eosque simul
- 11 pudeat? Faber ferrarius, adhibito forcipe, agit carbonibus, illudque malleis format, et tanta brachiorum vi agit, vt esuriens viribus destituatur, et ne fessus quidem aquam bibat. Faber lignarius regulam extendit, illudque amussu delineatum, ad normam factum, circinoque descriptum, efficit ad hominis effigiem, humanamque venustatem, vt in æde maneat.
- 12 Cædit sibi cedros, adhibet tirsam, et ilicem, seque in siluestribus exercet arboribus, sata auctaque pluuiis orno. His homo ad comburendum vitur, calefcitque, et eis incensis panem coquit: tum deum efficit, quem adoret, et inde simulacrum facit, cui sese submittat.
- 13 Partim cremauit igni, partim ad carne vescendum vsus, eaque satiatius est asæ, neque non incaluit, et euge, inquit, concalui, adeptus
- 14 ignem. Ex reliquo fabricatus deum, sese simulacro suo submittit, idque venerabundus precatur. Defende me, inquit: nam meus
- 15 es deus. Non intelligunt, neque considerant, habere se obductos et oculos, ne videant, et animos, ne sapiant. Non reuocat in mentem, nec tantum intelligentiæ habet, aut solertiæ, vt ita cogitet: huius partem igni cremauit, ac eius carbonibus panem coxi, carnemque, qua vescerer, asæui:

ex reliquo feci nefas, vt ad lignum truncum me submittam. *p* Cinerem pascit, inductus vesania, neque seipsum liberat, neque cogitat, se falso agere. Hæc memineris Iacobee, Israelita, qui meus es seruus, qui a me conditus mihi seruus es. O Israelita, ne oblitiscere mei, qui delicta peccataque tua, tanquam nubem nebulamque deleo: redi ad me, qui te redimo. Ouate cæli, quoniam Ioua rem agit: exclamate *q* ima terrarum, erumpite montes in ouatum, siluæ, earumque arbores omnes, quoniam redimit Ioua Iacobeos, et in Israelitis decoratur. Sic pronuntiat tuus ab vtero vindex, conditorque Ioua. Ego sum auctor omnium Ioua, qui cælum solus extendi, terram per me porrxi: qui diuinorum signa dissoluo, hariolosque infatuo: qui sapientes retro ago, eorumque stultam reddo scientiam: qui serui mei negotium perago, meorumque nuntiorum perficio consilium: qui Hierosolymam incoli, vrbesque Iudææ refici impero, eiusque vasta loca instauro: qui gurgitem arere iubeo, eius exsiccans fluuios: qui Cyrum meum adpello pastorem, meam omnem perfecturum voluntatem: quippe Hierosolymam refici, templumque fundari mando.

CAPVT XLV.

Ad Cyrum Ioua in hostes propter Iacobeorum salutem. Dei potentia, facta, iuramentum.

Sic mando Ioua vncto meo Cyro, cuius dexteram prehendo ad deprimendas eius aduentu gentes, *r* regumque latera discingo, ad ostia in eius aduentum recludenda, patefaciendasque portas. Ego te præcedens praua corrigam, ærea perfringam hostia, ferreaque claustra

o) nefarium simulacrum, p) frustra laborat, q) terra quæ infima est. r) reges exarato et subigo.

stra conuellam, et tibi occultos tradam thesauros, abditasque pecunias, vt scias, me Iouam esse Israelitarum Deum, qui te nominatim vocem, qui te, inquam, propter seruos meos Iacobeos, propter lectos meos Israelitas, tuo nomine vocans nuncupem, quum tu me tamen ignores. Ego Ioua, quo excepto nullus est, excepto me nullus est Deus, te accingo, quum tu me tamen ignores: vt sciatur ab ortu solis ad occasum, vnum me Iouam esse, præter quem non sit quisquam: qui lumen condam, tenebrasque creem, qui pacem faciam, malumque creem: hæc ego Ioua omnia facio. Rorate cæli desuper, et iustitiam destillet æther, aperta que terra fetificet salus, simulque iustitia fruticet, me Ioua, illius creatore. Væ, qui contendit cum fictore suo, fictile cum terræ opifice. Scilicet dicet argilla fictori suo: quid agis? aut caret opus tuum ansis. ^u Væ, qui quærit ex patre, quid gignat, aut ex femina, quid enitatur. Sic dicit Israelitarum Augustus fictor que Ioua: de futuris interrogate me, super meis filiis, superque mearum manuum opere mihi date negotium. Ego, qui terram feci, hominemque in ea creauit: ego, qui manibus cælos intendi, et omnibus eorum copiis imperaui: ego idem illum cum iustitia excito, eius omnia dirigens itinera, qui meam urbem exstruat, exsulesque meos nullo pretio aut munere dimittat: dicit armipotens Ioua. Sic dicit Ioua: Aegyptiorum labor, Aethiopiisque merx, et Sabæorum hominum procerorum, ad te migrabunt, eruntque tua, illis te sequentibus catenatisque migrantibus, et te venerantibus suppliciter: denique in te Deus erit, quo exce-

pto Deus nullus est. Sane tu is Deus es, qui te occultes, Deus Israelitarum, seruator. Pudebit sædo cum decore facescentes vniuersos simulacrorum opifices. Israelitæ in Ioua sempiterna salute seruati non pudore, non dedecore vllis adficientur sæculis. Sic enim dicit cæli creator Ioua, qui Deus terram finxit fecitque, qui eam sic condidit, vt non inertem crearet, sed habitandam fingeret: ego Ioua, præter quem nullus est: non occulte loquor in tenebrosæ terræ loco: non nequidquam iacobeam stirpem moneo, vt me requirat: ego Ioua iusta loquens, æqua declarans. Coite, et venite, congregati eodem, qui externos euasistis, adeo imperitis, vt simulacri sui lignum ferant, deumque precentur, non seruaturum. Declarate et proferte, idque collatis consiliis, quis hoc olim significauerit, tanto ante monstrando: nimirum ego Ioua, quo excepto nullus præterea Deus est: ego, præter quem iustus seruatorque Deus non est. Recipite vos ad me, et serua mini, omnes fines terrarum: nam ego sum Deus, quo excepto nullus est. Per me iuro, hoc ore iustum verbum proferens, non reuocandum: mihi et omne genu flectetur, et omnis lingua iurabit, seque in Ioua dicent habere sane virtutes et potentiam, ad eumque peruenietur, et, frustratis omnibus in eum iratis, in Ioua iustum fiet, seque iactabit omne semen Israelis.

CAPVT XLVI.

Simulacrorum indignitas. Contra idoli fictores atque cultores. Ioua maiestas, virtus, iustitia, salus pro Iacobeis.

Succumbit Bel: collabitur Nabobo: habent eorum statuas bestiarum et iumenta, sarcinas vestras adeo

¹⁾ videlicet bellum, pestem, famem. ²⁾ scilicet iusti. ³⁾ perinde indignum est, a Deo facti rationem exigere, ac si quis ex parentibus rationem suæ generationis exigat. ⁴⁾ facultates. ⁵⁾ scilicet vt necromantes aut Apollonis vates. ⁶⁾ simulacrum ligneum.

- adeo ponderosas, onus tantæ lasitudinis, vt collapsa succumbant, * nec onus perferre valeant: illis in captiuitatem abeuntibus. Audite me, iacobe domus, et omnes israeliticæ domus reliquæ, qui iam ab alio gestamini, iam ab vtero portamini. Etiam ad senectutem ego idem, etiam ad canitiem ego feram, ego idem et feci et portabo, 5 idem et feram et perferam: cui me adsimilabitis, componetis, aut comparabitis, vt similis sim? 6 Qui profundunt ex oculis aurum, et argentum statera adpendunt, conducto fusore, qui deum inde faciat, quem suppliciter adorent. 7 Tollunt eum humeris, portatumque ita sua sede reponunt, vt stet loco suo, non mouendum, nedum vt inuocantem exaudiat, aut a rebus defendat aduersis. Recordamini hoc, et vos colligite: redite fontes ad mentem, recordamini iam olim præterita, me videlicet esse Deum, præter quem sit nullus: Deum, cuius nullus sit similis, qui secutura præsignifico, et nondum facta ante denuntio, qui consilium meum ratum pronuntio, et, quidquid mihi libet, facio: qui ex oriente alites, ex remota terra virum a me destinatum euoco: qui et dico, et præsto: qui et inchoo, et facio. Audite me magnanimi a iustitia remoti. 13 Iustitiam meam præsentabo, non remouendam, salutemque meam non abfuturam, et Sionem salute et Israelitas meo decore donabo.

CAPVT XLVII.

Vates ad Babylonem, calamitates Chaldeis imminentes. Ioua vindex. In astrologos futes, et gloriosos.

- 1 Descende, et humi sede, b virgo puella Babylon: sede ad terram sine sella, puella Chaldæa: neque enim deinceps vocabere mollis et delicata. Prehende

molam, et mole farinam: detege cincinnos tuos: denuda plantas: detege crura: transi flumina. Detegatur verenda tua, adparebuntque tua obscena: summam pœnas, * c ne mihi quisquam hominum occurrerit. Vindex noster est nomine Ioua armipotens, Augustus Israelitarum. Sede tacita, et vade per tenebras puella Chaldæa: nec enim deinceps vocabere domina regnorum: quæcum ego meis iratus, meam profanauerim hereditatem, eosque tibi in manum tradiderim, tu nulla in eos humanitate vsa, senes iugo tu prægrauasti, te semper dominante cogitans, atque adeo non hoc animo reputans, immemor exitus eius rei. Quapropter hoc audi delicata, quæ secura sedes, cogitans cum animo tuo, te vnicam illam esse, quæ vidua sorsura non sis, ne orbitatem sensura. Atque eueniet tibi hæc duo repente eodem die, orbitas et viduitas; et plene eueniet, ob tuas tot præstigijs ob astrologiæ tuæ tantam vim quæ ista improbitate freta, negas te conspici: quæ (tua ista sapientia ac scientia, te peruertente) cogitans cum animo tuo, te eam esse, præterquam nulla sit. Atqui eueniet tibi malum, cuius ortum ignorabis: accidet tibi calamitas, quam non poteris auerruncare: eueniet de improviso tibi nec opinanti vastitas. Sta, quæso, cum astrologi tua, cumque istis tot præstigijs, in quibus a pueritia elaborasti, quid possis proficere, et, præ multitudine tuorum consiliorum fatigata, corroborari. Adfint sane, teque defendant, cæli ventilatores, contemplantores siderum, ex nouis lunis diuinantes, a tuis futuris casibus. Illi vero stipularum similes igne comburentur, ne seipfos quidem a flamma tutantes, nulla ad calescendum pruna, aut rogo, ad quem se

a) scilicet iumenta. b) inexpugnata. c) nullo mihi resistente. d) copiam

deatur. Tales tibi sunt, quibus adlaborasti, tui a tua pueritia negotiatores, diuersi vagantes, te in defensa.

CAPVT XLVIII.

Ad Iacobidam Ioua iratus. Iouana potentia, aternitas, vindicta pro Israelitis. Ex Chaldeis exeundum, ad Ionam redimentem captiuos.

Audite hoc, iacobe domus, ab Israele denominati, et ex aqua Iudæ orti, qui per Iouæ nomen iuratis, Israelitarumque Deum commemoratis, non vere, neque iuste, utpote ex vrbe sacra nuncupati, et Israelitarum Deo nixi, cuius armipotens Ioua nomen est. ^bSuperiora ante denuntiaui, et hoc ore prolata significauit, atque ex improuiso, ut euenirent, effeci. Quoniam durum esse te, ferreoque neruo ceruicis, et ærea fronte sciebam, ea tibi prædixi, et ante euentum significauit, ne dices a tuis facta statuis, et a tuis simulacris signisque curata. * Quod si audiueras, vaticinare rem omnem, et vos certe indicate. Significo tibi noua iam nunc, reconlitaque et tibi ignota, quæ nunc sunt, non olim, aut ante hac, eaque inaudita tibi, ne te ea sciuisse dicas, quæ nec audiueras, nec sciueras, nec vniquam auditione acceperas. Scio enim, te perfide acturum, et improbum iam ab utroque vocari. Mei nominis causa iram meam retardabo, meamque laudem tibi præcludam, ne te excindam. Explorabo equidem te, nec id ob pecuniam: et in fornace calamitatis eligam. Mea causa, mea causa faciam, (alioqui quanta esset indignitas?) ut gloriam meam alteri non concedam. Audi me

Iacobida, et Israelita, qui es a me vocatus. Ego sum, ego primus et idem postremus: ego, cuius manus terram fundauit, cuius dextera palma metata cælos est, quos simul ac ego vocaui, adfuerunt. Coite vniversi, et audite, ecquis eorum hæc significet. Ioua illum amat, ille eius voluntatem in Babylonem, et potestatem in Chaldæos exsequetur. Ego, ego et loquor, et illum voco, illum adduco, iter facientem prospere. Accedite ad me, audite hoc. * Non tecte ab initio locutus sum: ex quo id euenit, ego idem adsum, et nunc Dominus Ioua misit me, suumque spiritum. Sic dicit Ioua, vindex tuus Augustus Israelitarum: ego Ioua Deus tuus te vtiliter doceo, te per viam, qua eas, dirigo. Quod si meis præceptis intenderes, esset tua et pax flumini, et iustitia marinis similis vndis: esset et tuum semen arenæ simile, et tui alui progenies calculis, nomine numquam apud me excindendo aut abolendo. Exite Babylone, fugite ex Chaldæis, cum ouante sonitu: hoc prædicantes significate, hoc ad vltimas divulgate terras: dicite: redemit suos Ioua Iacobidas, neque sitiunt, eo ipsos per arentia loca ducente: aquam eis elicit ex caute, fissaque rupe fluunt lymphæ. ^fPacem Ioua negat impiis.

CAPVT XLIX.

Ad populos longinquos Christus. Huius aternitas, natiuitas, virtus ad Iacobidarum libertatem. Creaturarum ouatio. Ioua promissiones clementie plena.

Audite insulæ me, et attendite remoti populi. Ioua me ex utero vocauit, ex ventre meæ matris meum nomen memorauit, meumque os simile reddidit

^a) fonte, semine. ^b) videlicet de Senacheribi casu. ^c) hoc est esse, ut Math. quinto. ^d) Cyrum. ^e) abundaret. ^f) Hoc dicit ut intelligatur, hanc felicitatem solis piis promitti.

didit acuti gladii: me in vmbra suæ
 manus addidit, et politam ex me
 fecit sagittam, meque in pharetra
 3 sua recondidit, mihique ita dixit:
 tu seruus meus es ^g Israelita, de quo
 4 glorier. Atqui ego me frustra la-
 borare dico: nequidquam et in-
 casum vires meas consumo: ^h tam-
 etsi meum ius penes Iouam est,
 meaque merces penes Deum me-
 5 um. Itaque dicit Ioua, qui me
 iam ab vtero seruum sibi formauit,
 ad reducendos ad ipsum Iacobeos,
 * et Israelitas ei adlegendos, vt in o-
 culis Iouæ decorer, sitque meus
 Deus mea potentia, dicit, inquam:
 6 parum est, vt mihi sis seruus, in sus-
 citandis Iacobidarum tribubus, in-
 staurandisque ruinis Israelitarum:
 etiam te ceteris gentibus lumen da-
 bo, vt pateat mea salus ad extrema
 7 terrarum. Sic adloquitur Ioua,
 sancti suis Israelitæ vindex, et con-
 temptam animam, hominibus abomi-
 natam, dominantium seruum. Viso
 et reges adsurgent, et principes ve-
 nerabuntur propter Iouam, qui
 fidelis Augustus Israelitarum
 8 te delegerit. Sic dicit Ioua: te ac-
 cepto tempore exaudiam, tibi que
 salutare die subueniam, et te tuta-
 bor, et ad faciendum cum homini-
 bus fœdus adhibebo, vt terrarum
 orbem fuscites, vt vastatas posse-
 9 siones occupes, vt victos exire,
 vt eos, qui sunt in tenebris, imperes
 prodire, pasturos secundum vias,
 et omnibus in iugis habituros pa-
 10 scua. Non esurient, neque sitient;
 nec ardore aut sole adficientur,
 quoniam qui eorum misertus fue-
 rit, prærit eis, eosque ad aquæ
 11 scaturigines ducet: reddamque
 montes meos omnes peruios,
 eruntque sublimes meæ semitæ.
 12 Alii longe venturi sunt, alii a se-
 ptemtrionibus aut mari, alii ab au-

strali terra. Ouate, o cæli, et ex-
 fulta, o tellus: erumpant montes in
 ouatum, quoniam consolatur Ioua
 suum populum, suos miseratus ino-
 pes. Et dicit Sion, se a Ioua desertam,
 se a Domino obliuioni esse tradi-
 tam? Scilicet obliuiscetur mulier
 infantis sui, immisericors in ventri-
 sui filium? Atqui etiam si obli-
 uiscantur illæ, ego tui non obliui-
 scar. Ego te palmis ^k imprimam,
 tuos muros ^l in conspectu semper
 habens. Adproperant structores
 tui, euerforibus populatoribusque
 tuis ex te emigrantibus. Coni-
 ce circumquaque oculos, et ad-
 spice omnes gregatim ad te con-
 uenientes. Sic viuam ego, in-
 quit Ioua, vt tu illis omnibus
 pro ornatu vestieris, et tamquam
 sponsa redimieris, adeo vt va-
 sta et derelicta ista loca, euerfa-
 que terra iam futura sit, quam pro
 incolis, angustior, remotis tuis vo-
 ratoribus. Adhuc dicent in auri-
 bus tuis ^m orbitatis tuæ filii: angu-
 stior mihi locus est: cede mihi, vt
 sit, vbi habitem. Et tu sic cum
 animo tuo dices: quis mihi genuit
 hos, orbæ et liberis priuata, ex-
 torri et exuli? hos vero quis edu-
 cavit? quum ego sola fuerim re-
 licta, videnam sunt hi? Sic dicit
 Dominus Ioua: scito fore, vt ego
 manum meam gentibus attollam, si-
 gnumque populis efferam, qui tuos
 adferent natos in sinu, tuæque na-
 tæ gestabuntur humeris, eruntque
 2 reges educatores tui, et eorum prin-
 cipes feminæ, tuæ nutrices: te di-
 misso ad terram vultu venerabun-
 tur, pedumque tuorum puluerem
 lingent, sciesque, me Iouam esse,
 quem sperantes non frustrerunt.
 Aufereturne forti præda? aut * ca-
 2 ptus feroci elabatur? Et tamen sic
 dicit Ioua: et captus forti auferetur:
 et se-

g) Israelitam vocat Christum Israele prognatum. h) licet frustra doceam Israe-
 litas, ac non frustra seruo Iouæ, quem penes est me remunerari. i) Chri-
 stum. k) molliter premam et informabo, vt solet recens natus infans. l) curans.
 m) tui quæ fuesis orbita.

et feroci elabatur præda: et cum iis, qui tecum contendunt, ego contendam: tuosque seruabo natos: et eos, qui tibi vim faciunt, sua ipsorum carne pascam, suoque sanguine ceu vino inebriabuntur: scientique mortales omnes, me Iouam esse tuum seruatorem atque vindicem, Iacobidarum numen.

CAPVT L.

Scelera sunt calamitatum cause. Iouana gratia erga pios. Electorum quies, fiducia in Deo. Rixantium et seditiosorum pœna in dissidio.

Sic dicit Ioua: ubi tandem est libellus repudii vestræ matris, quam dimisi? aut quis meorum creditorum est, cui vos vendidi? En ob peccata vitia venditi estis, obque peccata vestra dimissa est vestra mater. Cur, quum venerim, nullus adest? quum clamem, nullus audit? breuior est, credo, mea manus, quam ut possit adserere: aut mihi vires defunt ad liberandum, qui mea increpatione mare exsiccò, fluuios in siluas redigo, ita ut eorum pisces, siti enecti, aquæ penuria putrescant: qui pullo cælum vestio, et centonis operimento induo. Dominus Ioua mihi linguam dedit eruditam, ut sciam tempestiue fesos adloqui. Vellit per dies singulos, vellit aurem mihi, ut discipulorum more audiam. Dominus Ioua mihi aurem aperit, nec ego contumax retrocedo. Tergum meum verberantibus, genasque vellicantibus præbeo: faciem meam ignominiis, sputoque non subtraho: et Dominus Ioua mihi succurrit. Vnde fit, ut inturbatus vultum præbeam marmorium, certus non me frustratum. Adest, qui me absoluat: si cui mecum lis est, congregiamur, i quis mecum habet causam, acce-

dat ad me. Quum Dominus Ioua me adiuuet, quis me condemnet? quum futurum sit, ut omnes ritu vestis obsolescant, a tineis corrosi. Qui vestrum Iouam reuerens obedit eius, seruo, qui in tenebris graditur, splendoris expers, confidat Iouæ nomini, suo nixus Deo. En, vos omnes ignem incenditis, scintillas circumiecti: ite in ignis vestri lumine, inque scintillis, quas accendistis: hoc vos ex mea manu habentes, in dolore iacebitis.

CAPVT LI.

Ad iustos Deus, consolandus est Sionis mons. Ad suos catus Ioua benignus, ad iuris peritos. Contra Aegyptum Dei facta. Ouatiao futura liberatorum, Hierosolyma confirmanda, calix non amplius attingendus.

Avdite me, iustitiæ sectatores, Iouæ studiosi: spectate, ex qua rupe excisi, ex quo balthri cauo sitis exseci. **p** Spectate Abrahamum parentem vestrum, et Saram genitricem vestram, quem vnum vocaui, fortunaui ac multiplicauit. Solabitur enim Ioua Sionem, solabitur omnes eius vastitates, eiusque deserta reddet, quale est Eden, et inculca, quales Iouani sunt horti, ut in ea voluptas, latitia, gratiarum actio, cantionumque sonitus reperiatur. Attendite me mei, ausculta mihi, mi populus: nam prodibit a me lex, meumque iudicium ad populorum illustrationem repræsentabo. Aduentat mea iustitia: prodit mea salus, meique lacerti populos iudicabunt, me sperabunt insulæ, suspicientes meum lacertum. Attollite in cælum oculos, terranque despiciate: nam et cæli, tamquam fumus, euanescunt, et terra ceu pannus obsolescet, eiusque itidem morientur habitatores, quum interim mea sal-

D d d 2 lus

) Christo. o) vide finem cap. 1. et cap. 47. 14 p) Sicut seni Abrahamo, et sterili Saræ, prolem dedi, sic et vos, (qui steriles videmini,) propagabo.

lus semper durabit, meaque iustitia
 7erit irrupta. Audite me iustitiæ
 periti homines, meam legem in
 mentibus habentes: nolite homi-
 8minia frangi. Etenim quasi pan-
 num corrodent eos tineæ, quasi-
 que lanam comedent blattæ, quum
 interim mea iustitia semper, mea
 salus perpetuis durabit sæculis.
 9Eia, eia, indue potentiam, lacerte
 Iouæ: eia, vt antiquis præcorum
 sæculorum temporibus. Nonne tu is
 es, qui Aegyptum excidisti, qui
 10tum trucidasti? Nonne tu is es, qui
 marinas vasti pelagi aquas exsic-
 casti, qui maris fundum reddidisti
 peruium ad redemptorum transmis-
 11sionem? Ergo reuersi Iouæ clien-
 tes, in Sionem ouantes perue-
 nient, æterna circumfusi lætitia,
 voluptates adepti, et gaudia, fu-
 12giente inærore atque gemitu. Ego,
 ego vester sum consolator: quis
 tu es, qui hominem moriturum,
 qui homine natum metuas? cuius
 eadem, quæ graminis, conditio est:
 13oblitusque Iouæ creatoris tui, qui
 cælum intendit, terramque funda-
 uit, perpetuo semper formides ty-
 ranni furorem, dum se componit
 14ad perdendum? Vbi vero est ty-
 ranni furor, vltro citroque solui
 festinantis, ne perditæ moriatur,
 15neue victu carcat? At ego Ioua
 Deus tuus, qui mare, frementibus
 eius fluctibus, findo, nomine Ioua
 16armipotens, verba mea ori tuo
 suggeram, teque meæ manus um-
 bra tegam, ad plantandum cælum,
 fundandamque terram, et ad dicen-
 dum Sioni: tu meus es populus.
 17Expergi cere, expergiscere, surge
 Hierosolyma, quæ de manu Iouæ
 eius furoris calicem potasti: quæ
 18tætri calicis expressam faciem pota-
 sti: quam qui deducat, quie manu
 prehendat, ex tot, quos peperisti,
 natis, ex tot filiis, quos educa-

sti, nullus est. Duo hæc tibi eue-
 nerunt: quis tuam vicem dolet
 depopulatio et clades, fames e-
 arma: equis te solatur? Nat-
 tui exanimati passim iacent vica-
 tim, velut irretiti viri, Iouæ De-
 tui furore et sæuitia pleni. Qua-
 propter hoc audi, o subacta e-
 ebria, nec id vino. Sic dicit Domi-
 nus tuus, Ioua Deus tuus, sui popul-
 causam acturus: capturus sum ta-
 trum de manu tua calicem, facem
 calicis mei furoris, nec amplius de-
 inceptus eum potabis: quin eum
 tuis in manu ponam extinctori-
 bus, qui tibi, vt te submittas, im-
 perant, quo transeant, dorsumque
 tuum: humi pro vico supponas
 transeuntibus.

CAPVT LII.

*Ad adfisi. Nam Hierosolymam Ioua. Israeli-
 te in Aegyptum descendentes. In eosdem
 Asyrius. Pacis nuntia gratissima. Hie-
 rosolymæ restauratio.*

EIa, eia, indue tuam potentiam,
 Sion, indue vestimenta deco-
 ris tui, Hierosolyma, vrbs sancta:
 neque enim deinceps iam per-
 te ibit præputiatus et impurus.
 Excute te de puluere: surge: sede
 Hierosolyma: soluere tui colli
 vinculis, captiua puella Sion. Nam
 sic dicit Ioua: gratis venditi, nulla
 quoque redimemini pecunia. Sic
 enim dicit Dominus Ioua: in Aeg-
 yptum descendit meus populus
 primum, ad ibi commorandum:
 tum Asyrius eum opprescit in-
 pune. Iam vero quid ago? in-
 quit Ioua, quum captus gratis
 meus populus, sub heris suis ciu-
 let, inquit Ioua, semperque me-
 um nomen adsidue male audiat?
 Quocirca sciet meus populus me-
 um nomen, sciet, inquam, tum, e-
 um esse me, qui me adfuturum
 promiserim. O quam elegantes
 sunt

9) Pharaonem. 1) quid tibi noceat, qui ipse sibi metuit? 2) a Ioua sæuites
 tractari,

funt in montibus pedes nuntiantis, significantis pacem, nuntiantis bonum, significantis salutem, dicentis Sioni: regnat Deus tuus. Voce speculatores tui, voce sublata simul ouabunt, quod ipsis oculis coram spectabunt: quum reuocabit Ioua Sionem. Exclamate simul et ouate vastitates Hierosolymæ: solatur enim Ioua suum populum: redimit Hierosolymam, Exserit Ioua suum sacrum lacertum ob oculos omnium gentium, spectantibus omnibus terrarum finibus Dei nostri salutem. Discedite, discedite, emigrate istinc, immundum ne tangite, emigrate ex ea, este puri, o gestatores "supellectilis Iouæ. Non enim "trepide emigrabitis, aut fuga abibitis: nam vos Ioua præcedet, vos Deus Israelitarum colliget. En sapiet meus seruus multum euehendus, efferendus, extollendus. Quam fuerint eum mirati multi, tam eius species et forma corrumpetur, vt non iam sit homo, non sit vnus de humano genere: tam gentes multas adperget, obmutescentibus super eo regibus, quippe qui sibi indicta cernent, et inaudita contemplantur.

CAPVT LIII.

Iouanum brachium celebre. Contemptus Christus, morbos nostros ferens, in nostri gratiam contusus. Salutares nobis Christi vibices, innocentia, cruciatus, sepulcrum, preces pro fontibus.

Q Vis credit orationi nostræ? et Iouæ brachium cui paretis? Quum creuerit ille coram eo, vt virgultum, et stirps ex æstuosa terra, informis, indecorus, nullam vt in eo formam cerneremus, quo eum adpeteremus. Contemptus, et minus quam homo: homo dolo-

rum ægritudinisque gnarus, quasi- que ad aspectu auersandus, adeo contemptus, vt eum esse non arbitraremur. Sane morbos nostros ac dolores ipse tulit ac tolerauit, et nos eum existimauimus vulneratum, cæsum diuinitus, et oppressum. Atque ipse ob peccata vitiaque nostra perentus atque contusus, penas, nobis salutares, dedit, eiusque vibicibus sanati sumus. Omnes nos, vt oues, errauimus, suam quisque viam secuti, et Ioua in eum omnium nostrum crimen coniecit. Multatus ipse, oppresusque ne mutiuit quidem, vt pecus, dum ad eadem agitur, vt agnus, ante suum tonsorem obmutescens, ne mutiuit quidem. Ex vinculis et iudicio ductus est, atque " eius genus quis eloquatur? quum sit ex viuorum terra excisus, accepto ob mei populi peccatum vulneri, et sique ei mortuo tributum eum impiis et cum diuite sepulcrum, quod neque scelus fecerit, neque fraudem habuerit in ore. Libuit autem Iouæ eum ægritudine contundere: quia si animam suam piculo exposuerit, fermen adipiscetur diturnum, Iouæque fauor eius in manu prospere succedet. Per animæ suæ laborem adipiscetur satietatem, cognitione sui iustos reddet, iustus ipse seruus meus, multos: eorumque crimina feret. Itaque impertiar ei inter multos, cumque potentibus spolia participabit: quoniam obiecerit animam suam morti et fontibus adnumeratus, multorum peccatum tulerit, proque fontibus interpellauerit.

CAPVT LIIII.

Ad sterilem Ioua consolatio. Felicitas promissa. Creator sterilis maritus. Pacificum

Ddd 3

cum

) scilicet Babylone. *) nam templi vasa Babylone reportata sunt. x) adluit ad emigrationem ex Aegypto, et hæc omnia ad Christi regnum refert. y) scilicet ad supplicium. z) quis eum dicat Deo natum, quum sit infra omnes infimos homines.

cum Ioua fœdus cum adficto cœtu. Cultorum Ioua patrimonium.

1 **O**Va sterilis, quæ non paris: erumpe in hilarem cantum, et exclama, quæ non eniteris: nam plures fore desertæ, quam maritæ, natos, promittit Ioua. **2** Dilata tuorum tabernaculorum locum, tuorumque contuberniorum velis intendendis noli parcere, tuos et funes producens, et palos obfirmans. **3** Nam dextra sinistraque propagabere, tuaque proles gentes obtinebit, et desertas habitabit vrbes. **4** Ne metue, non enim te pudebit: neue erubescere, non enim dedecoraberis: quin adolescentiæ tuæ pudorem oblita, tuæ viduitatis infamiam iam non recordabere. **5** Nam maritus tuus creator tuus est, nomine Ioua armipotens: vindexque tuus Augustus Israelitarum, Deus totius orbis terrarum vocabitur. **6** Etenim vt derelictam animoque destitutam mulierem vocat te Ioua, vtque ductam in iuuentute feminam, quæ repudiata fuerit, **7** dicit Deus tuus: Breui spatio te dereliqui, et proluxa misericordia te collegam. **8** Momentanea sæuitia tibi paulisper vultum meum subtraxi, et æterna clementia tui miserebor, **9** ait vindex tuus Ioua. Nam idem hic ago, quod in noanis aquis, quum quidem iuravi, non amplius peruasuras terram noanas aquas: sic nunc iuro, me in te non sæuiturum, aut inuecturum. **10** Ac licet et montes moueantur, et colles labefiant, mea erga te clementia non mouebitur, meumque pacificum fœdus non labefiet, ait, qui tui miseretur, Ioua. **11** O inops vexata, consolationis expers: equidem tuos lapides in margarita collocabo, **12** teque in sapphiris fundabo: et tua lumina crystallina ponam: tuasque portas ex carbunculis gemmis, et tuos fines omnes ex ele-

gantibus lapidibus: eruntque tui nati omnes a Ioua docti, et in multa pace degent tui nati. Iustitia componeris, et eris adeo ab oppressoribus remota, vt non metuas: et a terrore, vt ad te non accedat. Quod si quis commorabitur, nisi auctore me, si quis tecum commorabitur, is tibi aduersando cadet. Quum ego a) fabricum creauerim, qui fiat in igne carbones, et artis suæ telum procudit, et idem ego perditorem creauerim ad exitium, omne telum, contra te cussum, erit infortunatum, omnemque linguam, quæ contra te ad disceptandum surrexerit, condemnabis. Hæc est Iouæ cultorum hereditas, et iustitia, auctore me, inquit Ioua.

CAPVT LV.

Anhelantes ad fontem vite inuitati. A Deo bonorum copia. Querendus Ioua. Cauti ad meliorem inuitati frugem. Iouanum verbum nunquam irritum.

HEUS quicumque sititis, venite ad aquam, et qui pecunia caretis, venite emtum, quod edatis, venite emtum, nulla pecunia aut pretio, vinum atque lac. Cur ita pecuniam impenditis, vt tamen victus non comparetur? aut laboratis, non vnde satieminis? Audite me, et bonis vescemini, et optimis deliciis fruetur adpetitus vester. Præbete aures, et venite ad me, audite, et viuet anima vestra, feriamque vobiscum fœdus æternum, fidei Dauidis benignitate, quem populorum monitorem, quem ducem præceptoremque populorum daturus sum. **6** Tu ignota tibi gentem vocaturus es, ignoraque tui gens ad te curret, propter Iouam Deum tuum, Augustumque Israelitarum, qui te decorauerit. **7** Quærite Iouam, dum inuenitur, eum inuocantes, dum

a) creator sim et fabricorum, qui tela cudunt, et eorum, qui iis vtuntur, facile te contra illa defendam. b) Christum adiuuantur.

adeft. Relinquat impius rationes suas, et improbus cogitationes suas, ad Iouamque se conuertat, qui eius miferetur: ad Deum nostrum, qui tam propensus est ad ignoscendum. Non enim eadem meæ, quæ vestræ, sunt cogitationes: nec eadem vestræ, quæ meæ, sunt rationes, inquit Ioua. Nam quantum cælum terras supereminet, tantum meæ rationes cogitationesque supereminent vestras. Vt enim delapsa cælo pluuia, aut nix eo non reuertitur, quin terram imbuat, et ita grauidet ac fecundet, vt et semen ad seminandum, et panificia edat ad vescendum: ita accidet in verbo, quod ex ore meo prodierit, vt ad me non redeat infecta re, quin faciat, quod mihi visum fuerit, feliciterque transigat, quod ei mandauero. Nam cum lætitia emigrabitis, et cum pace deportabimini, erumpentibus aduentu vestro in lætum cantum montibus atque collibus, omnibusque terrestribus arboribus plausum edentibus. Pro spina pinus, pro vrtica crescit myrtus, id quod Iouæ nomen monumentumque conciliabit nunquam interiturum.

CAPVT LVI.

Ius custodiendum. Iouana salus non distans, iustitia cultor felix. Iouana erga cunctos clemencia. Pastores mali proditores, ignaui, cupidi ventris mancipia.

Sic dicit Ioua: seruate ius, et iusta facite: nam propediem mea ventura salus est, meaque patefacienda iustitia. Felix homo, qui hoc faciet: felix homine natus, qui hoc tenebit, cauens, ne sabbatum profanet, suamque manum ab vilo patrandi malo abstinens. Nec vero sic dicat peregrinus homo, Iouæ adoptatus: separabit me Ioua a suo populo: neque dicat spado: en ego sum arbor arida.

Etenim sic dicit Ioua de spadonibus, qui mea sabbata seruabunt, quodque mihi placet, eligent, et meum tenebunt sœdus: iis ego in mea domo murisque locum, nomenque dabo, filiis filiabusque præstantius: iis, inquam, nomen æternum dabo, non obliterandum. Peregrinos autem homines ad Iouam cooptatos, ad ei ministrandum, Iouæque nomen amandum, vt ei sint serui, omnes ne sabbatum profanent, cauentes, meumque tenentes sœdus, hos ego in meum sacrum montem ducam, et in mea supplicationis domo exhilarabo, suis victimis et sacrificiis ad aram meam litantes: nam domus mea domus supplicationis vocabitur omnibus nationibus, ait Dominus Ioua, collector dissipatorum Israelitarum: * item præter eos colligam ad eorum collectios, bestias omnes agrestes: venite ad epulandum, omnes siluestres bestiae. Eorum speculatores omnes cæci sunt, indocti omnes, muti canes, latrare non potentes, iacentes, recubantes, amantes stertere. Et canes inuiosi, nesciunt saturitatem, et ipsi pastores inconsiderantes, omnes ad vnum suam viam, suum quisque lucrum sequuntur. Adeste, suam vinum, potabimus temetum, eritque similis huius dies crastinus, multo celeberrimus.

CAPVT LVII.

Iusti mors neglecta. In genus nefarium Iouana iracundia, in destrictus Deus. Piorum requies a Deo. Cum adstrictis Iouæ consuetudo grata. Pacis quantus amor in omnibus. Impiis negatum ornum.

Iusti pereunt, nemine animum aduertente: hominesque pii obeunt, nullo aduertente, quum præ malis obeant iusti. Quum adueniet pax, quiescent in suis cubilibus ea præter eos eunte. Et vos

D d d 4

huc

c) sunt infatigabiles. d) cum ignorabunt impii, nec eius erunt participes, dormientes in suis peccatis.

4 huc accedite, hariolæ nati: proge-
 nies adulteri, atque prostitutæ. In
 quem luditis? in quem diducto ore
 linguam exsertatis? nonne vos ne-
 farium genus falsaque progenies
 5 estis? Qui diuis passim sub fron-
 dosis incalefcitis arboribus, mactan-
 tes in amnibus natos sub rupium
 6 scopulis. Tibi cum leuibus saxis
 fluuialibus res est: illa illa sunt tua
 fors, illis et libamen fundis, et ser-
 tum adfers: egone vt ad ista mihi
 7 temperem? Sublimi editoque
 monti cubile tuum imponis, eoque
 faciendi sacrificii causa adscendis,
 8 et post ostium postemque monu-
 mentum tuum collocas, vtpote quæ
 alii quam mihi prostes: conscendens-
 que tuum cubile dilatas, et tibi cum
 illis pacisceris, eorum amans con-
 9 cubitum, vbi conspicata es. At-
 que ad regem cum vnguento tendis,
 multis adhibitis pigmentis, tu-
 osque procul dimittis legatos, te ad
 10 inferos vsque deiiciens. Quum-
 que itineris istius magnitudine la-
 bores, non renuis: sufficit virium
 tuarum vigor: ideoque non gra-
 11 uaris. Quem vero sollicita times,
 vt in me perfida sis: immemorque
 mei, non animo reputes, me nimi-
 rum conuiuere, idque iam olim,
 12 neque me timeas? Ego e tuam in-
 nocentiam, tuaque facta ostendam,
 13 neque te quiritantem inuabunt de-
 fendentes tui cateruarii, quos vni-
 uersos leuiculus ventus sublauios au-
 feret. At mihi fretus terram possi-
 debit, mecumque sacrum montem
 14 occupabit, dicentque: compla-
 nare, complanare, et quate viam,
 tollere impedimenta de via mei po-
 15 puli. Sic enim dicit excelsus et ela-
 tus, æternum habitans, et Augusti
 nomen habens. Excelsus ego et
 Augustus cum vexatis animoque
 deiectis habitabo, ad recreandos
 deiectorum animos, ad recreandas
 16 vexatorum mentes. * Non enim
 semper contendam, non perpetuo

sciam: nam induetur profectus
 a me spiritus, et animantes ego fa-
 ciam. Vitio eius auaritiæ iratus eum
 cecidi, meque latente et irascen-
 te, auersus ab it suæ mentis via, eius
 vias intuitus, ei medebor, eum du-
 cæm, et solatia ei eiusque lugenti-
 bus reddam, hanc creans oratio-
 nem. Pax pax tum remotis, tum
 propinquis, inquit Ioua, eique
 medebor. At impii similes erunt
 agitati maris, quod quiescere ne-
 quit, cuiusque aqua fordes eicit et
 cænum. Pacem negat Deus im-
 piis.

CAPVT LVIII.

Ieiunia impiorum. Quale Deo gratum ieiunium. Qualia Iouæ grata opera, clementiæ fructus. Quando Deus exorabilis. Piorum constans felicitas a Ioua.

CLama gutture effuse: attolle
 quasi tubæ tuam vocem, meo-
 que populo suam noxam, su-
 um iacobæ domui peccatum ostende,
 qui me quotidie quærunt,
 measque scire rationes auent, et
 perinde ac ii sint, qui æquum fa-
 ciant, ac non Dei sui ius relinqui-
 rint, ex me iustitiæ iura petunt, di-
 uinæ familiaritatis auidi. Cur nos
 ieiunantes non respicis? et nos
 ipsos subigentes non curas? En-
 tum, quum ieiunatis, * libidini satis-
 facitis, et omnia, quæ vobis debentur,
 exigitis. En ad lites, * iurgia
 ieiunatis, et ad pugnis impie ceden-
 dum. Ne * isto pacto ieiunaueritis,
 vt f in alto vox audiat vestræ.
 Hoccine est ieiunium, quod ego
 adprobem? dies, quo seipsum subi-
 gat homo? scilicet vt caput in iunci
 modum curuet, centone stratus et
 puluere. Hoccine vocandum est
 ieiunium, et fauorabilis Iouæ dies?
 Enimvero hoc est, quod ego adpro-
 bem ieiunium, impietatis aperire
 nexus, iugi nodos soluere, quas-
 tos dimittere liberos, vtque iugum
 omne abrumpatis. Nimirum vt-
 esturi-

*) au sis innocens. f) in celo.

esurienti panem tuum impertias, inopesque vagos domum introducas: nudum si videris, operias, neque tuis te subducas confanguineis. Tunc erumpet auroræ modo tua lux, incolumitasque celeriter pululabit, teque, et tua præcedet iustitia, et Iouana gloria excipiet. Tunc te vocantem Ioua exaudiet, conquerenti se præsto esse dicet, si iugum ex te, si digiti extensionem iniquamque orationem remoueris. Si te ipsum profuderis esurienti, atque adlictum hominem factaueris, orietur in tenebris tua lux, tuaque caligo erit vt meridies, et Ioua te semper deducens, adpetitum tuum in siccitatibus saturabit, artusque tuos ita curabit, vt similis sis irrigui viridarii, aut aquæ origini, cuius latices *b* non sunt fallaces. Ac per te antiqua exstruentur vasta loca: tu prisca fundamenta eriges, et ruinarum vocaberis instaurator, qui semitas ad habitandum restituas. Si sabbato pedem tuum auocaueris ab exsequenda tua libidine, meo sacro die, *i* vocauerisque sabbatum honorandas sancti Iouæ delicias, et id honoraueris, non ex tuis moribus agendo, neque tuæ libidini obsequendo, aut isto modo loquendo: tunc deliciis frueris in Ioua, teque *k* in terræ fastigia sublapsum pascam hereditate Iacobi parentis tui, quandoquidem Iouæ os oquitur.

CAPVT LIX.

Ioua perpetua erga suos benignitas. Crimina nos a Deo seiungunt. Hominum delicta.

Non est quidem Iouæ vel manus decurtata, quo minus conseruare, vel auris obtusa, quo minus audire possit. Verum crimina vestra vos a Deo vestro lisiungunt, peccataque vestra eius

vultum vobis subtrahunt, quo minus audiat. Nam vobis et manus sanguine, digiti que crimine contaminati sunt, et labra falsum loquuntur, et lingua nequitiam exprimit. Nullus iuste auxilium inuocat, nullus vere disceptat, et inani rei confiditur, et improba oratio est: concepto facinore paritur nequitia. Viperæ oua excluduntur, et aranei telæ texuntur: qui eorum oua comederit, morietur, et si exprimantur, excludetur aspis. Eorum telæ non adhibentur ad vestem, nec ipsi suis operiuntur operibus, opera eorum, opera sunt nequitiae, habentque iniustitiae facinus in manibus. Eorum pedes ad malum currunt, festinantque ad infontem effundendum sanguinem. Cogitationes eorum, cogitationes sunt nequitiae: exitum et calamitas est in eorum semitis. Viam pacis nesciunt, nullum ius est in eorum callibus: iter habent adeo peruersum, vt quisquis in eo graditur, pacem ignoret. Itaque ius a nobis abest, neque nos adsequitur iustitia, lumen exspectamus, et ecce tenebræ: splendorem, et in caligine gradimur. Attractamus vt cæci parietem, et tamquam oculis carentes palpamus, impingentes in meridiem, quasi in crepusculo, in tumultos, vt mortui. Fremimus omnes vt vrsi, et columborum ritu sonamus: ius exspectamus, nec est: salutem, et abest a nobis. Sunt enim multa in tuo conspectu peccata nostra, delictaque nostra nos accusant, quippe qui, nostris præditi peccatis, vitia nostra agnoscamus. Peccauius, et fidem Iouæ fregimus, et a sequendo Deo nostro recessimus, vim et declinationem suadendo, et falsa verba animis concipiendo atque meditando. Ergo retro ius abiit, proculque stat iustitia, quod veritas offendit in vici-

D d d 5

cis,

) Hoc non intelligo. *b*) sunt perennes. *i*) habueris pro. *k*) in terrarum excellentissimam, vt Deut. 32.

cis, neque sana mens aduenire potest, adeoque deficit veritas, ut qui malum declinat, is prædæ habetur. Quo viso, Ioua dolet, non esse ius, neminemque animaduertens, et neminem occurrere miratus, vincit suo sibi brachio, ipse sua iustitia, ac iustitia loriceatus, galeato victoria capite, induit vltimum vestium indumentum, sagittis impetu, ut ad pœnas atroces irrogandas suis aduersariis, soluturus hostibus suis, soluturus infidelis digna præmia. Ac timebunt et occidentales Iouæ nomen, et orientales gloriam, quando veniet infesti more fluminis, Iouæ spiritu ei vexillum impellente. Veniet autem Sioni vindex, et eis Iacobeorum, qui se a peccato retraxerint, inquit Ioua. Atque hoc mihi cum eis scœdus intercedet, inquit Ioua, ut meus, quo tu præditus eris, spiritus, in ea que dicitur, quæ ori tuo suggeram, non recedant ex ore vel tuo, vel tuorum natorum aut nepotum, (ait Ioua,) hinc in æternitatem.

CAPVT LX.

Iouæ lux. Proxima piorum gaudia, adlata munera ab exteris populis. Instauranda a gentibus Hierosolyma. Aerumia a Iudæis remouenda. Perpetua celi luminaria.

A Ge reluce, aduentat enim tua lux, tibi que Iouæ gloria exoritur. Nam futurum est, ut, obtegentibus terras tenebris, et populos caligine, tibi Ioua oriatur, eiusque gloria in te adpareat, ambulentque gentes in tua luce, et reges in exorto tibi splendore. Circumice oculos, et adspice, ut omnes tibi collecti veniant: nati tui procul aduenient, tuæque natæ ad latus educabuntur. Quo tum viso renidebis, seque tuus animus explicabit attonitus, quod conuersa ad te marina turba, tibi gentium

copiæ venient. Te camelorum armentum obruet, dromades madianitici, et ephani, omnes ex Sabæa venient, aurum et tus adferentes, et Iouæ laudes prædicantes. Tibi omnes cedarianæ congregabuntur oues: tibi nabaiotheni ministrabunt arietes, altari meo ad litandum impositi, domumque meam decoris decorabo. Quinam isti vites aduolant, ut que columbi in suos forulos? Nam me sperabunt infule, et cilicæ naues in primis tuos natos procul aduehendo, vnicum ipsorum argento atque auro ad Iouæ Dei tui nomen, et ad Israelitarum Augustum, qui te decorauerit. Extiruentque alienigenæ tuos muros, et eorum reges tibi ministrabunt, quoniam ego tui, quam iratus cecidero, propitius miserabor. Patebunt autem tuæ portæ continentem interdum, noctuque non claudendæ, ut ad te perueniant gentium copiæ, earumque reges adducantur. Nam gens et regnum, quæ tibi non seruerint, peribunt, gentesque euertentur. Ad te gloria Libani veniet, pinus simul et vlmus, atque buxus, ad decorandum mei sacrarii locum, meorumque pedum locum honestabo. Itaque ad te sese recipient humiliter homines, qui te adflixerint, et tuorum pedum vestigia venerabuntur omnes tui conuiciatores, teque Iouæ urbem, Sionem Augusti Israelitarum adpellabunt. Pro eo, quod deserta, inuisa, et inaccessa fueris, efficiam ex te sublimitatem æternam, voluptatem perennem, adeo ut ceterarum gentium lac, regumque fugas vbera, sciesque me Iouam esse seruatorem, vindicemque tuum, Iacobeorum nomen. Pro ære inducam aurum: pro ferro inducam argentum, pro lignis æs, proque lapidibus ferrum: efficiamque, ut pro tui administratione sit pax, et pro magistratibus iustitia.

Non

l) vitium. m) in sinu, in vlnis.

Non iam crudelitas in tua terra, non vastitas aut calamitas in tuis finibus audietur, tuosque muros salutem, et portas laudem adpellabis. Non amplius tibi sol interdiu lumen præbebit, neque luna splendor illucebit, sed erit tibi Ioua lux æterna, Deusque tuus decori. Non occumbet amplius tuus sol, tuaue luna occidet, nam Ioua tibi lux erit æterna, finita tui lucis die. Tuus autem populus, iusti omnes, semper terram possidebunt, a me fata stirps, manuum mearum opus, quod mihi sit honestamento. Minimus in mille, minutissimus in populosam gentem excrecet, id quod ego Ioua suo tempore accelerabo.

CAPVT LXI.

Iouanus in Christo spiritus. Erigenda collapsa iura. Iouani sacerdotes. Iouæ ingenium, fœdus cum suis. Iouæ iniuria, gloriaque.

Spiritu Domini Iouæ præditus sum, quandoquidem vnxit me Ioua, me ad læta inopibus nuntianda misit, ad medicandum mente fractis, ad edicendam captiuis libertatem, vincis que solutionem carceris, ad edicendum fauorabilem Iouæ annum, diemque vltionis Dei nostri, ad consolandum lugentes omnes, ad conciliandum dandumque Sionis luculentibus decus pro puluere, voluptatis vnguentum pro luctu, laudis amictum pro mæsto animo: vtque vocentur arbores iustitiæ, Iouæ plantarium, quo decoretur. Exstruentur autem vastitates antiquæ, veteresque ruinae erigentur, et prisca depopularum vrbium vasta loca renouabuntur, aderuntque alieni, qui vestras pascant oues, et extranei homines, vestri erunt agricolæ ac vinitores. Vos vero, Iouæ sacerdotes vocabimini, Dei nostri ministri dicemini, gentium facultatibus vescemini, et vos in earum glo-

n) eum sine intermissione orate.

ria efferetis. Pro duplici isto pudore atque infamia ouabunt vicissim, itaque in sua terra duplum possidebunt, lætitiā habentes æternam. Nam ego Ioua iuris amans, osor rapinæ in victimis, mercedem eis fideliter soluum, et cum eis feriam fœdus æternum. Atque ita innotescet apud gentes et populos eorum semen et progenies, vt eos quicumque viderint, agnoscant, semen esse, cui Ioua faueat. Delectabor in Ioua, ansmo gestiens in Deo meo, qui me salutis vestimentis induerit, qui me toga iustitiæ amictiuerit, vt sponsus decore comitur, aut vt sponsa suo ornatur mundo. Etenim vt terra stirpes suas edit, vtque suum hortus seminariū procreat: sic procreabit Dominus Ioua iustitiā atque laudem coram cunctis gentibus.

CAPVT LXII.

Hierosolyma recreanda. In eam Iouæ fauor. Iusiuandum Dei pro conseruandis Iudeis. Pax et otium futurum.

Sionis causa non cesabo, Hierosolymæ causa non quiescam, quin exeat, vt splendor, eius iustitiā, eiusque salutis tamquam fax ardeat. Videbuntque gentes tuam iustitiā, et reges omnes gloriam, et nouo nomine vocaberis, quod Iouæ os pronuntiabit, eiusque decoris corona in Iouæ manu, et regni diadema in Dei tui palma. Non iam dicere derelicta, neque iam tua terra dicetur vasta, sed et tu cara mihi vocaberis, et tua terra nupta: nam et tu Iouæ cara eris, et tua terra nubet. Vt enim virginem in matrimonium capit adulescens; sic te tui nati capient: et quam de sponsa capit voluptatem, sponsus, eam de te capiet Deus tuus. Muris tuis, Hierosolyma, custodes præficiam, totos dies totasque iugiter noctes non cesaturos. Qui Iouam memoratis, nolite vel vobis ipsis,

ipsis, vel ei intermissionem dare, quin componat reddatque Hierosolymam in terra laudabilem. Iurat per suam dexteram Iouæ, perque suæ potentie lacertum, ni tuum frumentum non amplius hostibus tuis comedendum dabo, neque bibent homines extranei tuum mustum, quod elaboraueris. Quin illud, qui collegerint, comedent, Iouamque laudabunt, et hoc, qui congeserint, bibent in meis sacris atriis.

9 Transite, transite per portas, præparate populi viam, æquate, æquate semitam, elapidate, extollite signum populis. Ecce Ioua nuntiat ad vltimum terrarum, dicite puellæ Sion:

10 ni: ecce aduentantem seruatorem tuum, ecce suam mercedem habentem secum, suumque præsens præmium. Ac vocabuntur sacer populus, Iouæ redempti, et tu vocaberis requisita, vrbs infersa.

CAPVT LXIII.

Vis foriosus ab Idumæa veniens, vnus contendens triumphatis hostibus. Laudationes Iouæ pro suis in Iudeos meritis: Iouanus spiritus pacificus. Deus pater, ac vindex, et dominus.

1 **Q**uis iste venit ab Idumæa, rubicundis vestimentis a Bosra? iste magnifico vestitu, summa vi incedens? Ego, qui iuste loquor,

2 victoriosus. Cur tua *p* rubet vestis, tuaque indumenta similia sunt eius,

3 qui torcular calcat? Prelum calcaui solus, neque mihi quisquam ex populis adfuit: quumque eos ira incensus calcando contunderem: adspersa vino sunt indumenta mea, vestitumque meum omnem infeci.

4 Nam mihi vlscendi dies in animo est, meorumque redimendorum

5 venit annus. Quumque nullum adiutorem, nullum esse adminiculatorem animaduertens mirarer, victoriam mihi meo peperit lacerto,

6 mea mihi adminiculante bile, po-

pulosque iratus contudi, et bile mea inebriavi, deiecto ad terram eorum potentatu. Iouæ beneficentiam, Iouæ laudes commemorabo, pro tot eius erga nos meritis: totque bona, quæ in israeliticam domum, pro sua misericordia et beneficentia singulari contulit. Quos quum populum suum, filios, fidem non falsuros cogitaret, eis se seruatorem ita præbuit, vt in tot periculis non periclitarentur, eius adparitore angelo eos conferuante: proque suo amore et indulgentia eos redemit, sublatoque olim tanto tempore pertulit. Sed illi contumaces eius sancto spiritui dolorem fecerunt: itaque versus eis in hostem ipse eos oppugnat. Ergo recollit prisca Mosis tempora populus eius: vbi est, qui illos eduxit ex mari per pastores suarum ouium? vbi est, qui inter eos suum sanctum collocauit spiritum? qui Mosem dextera ducebat, suo nobili brachio? qui ad eorum aduentum aquam diffudit, quo sibi nomen compararet æternum? qui eos per profunda duxit, vt equos in desertis non impingentes? Quemadmodum in planiciem pecus descendit, Iouæ spiritus eis præbebat quietem: sic tu tuum populum perduxisti, vt decorum tibi nomen quæreres. Adspice de cælis, et vide ex tua sacra decoraque sede. Vbi est tuus impetus, fortiaque facta? tuane erga nos tanta misericordia atque humanitas repressa est? Atqui tu pater es noster. Nam Abrahamus quidem nescit nos, neque Israel nos agnoscit: tu Ioua parens, tu vindex es noster, nomine præditus antiquo. Cur nos a tuis Ioua viis auertis? cur mentes nostras a tui reuerentia auocas? Reconciliare propter tuos cultores, propter hereditatis tuæ tribus. Quum paulisper in possessione fuerit tuus sacer populus, hostes nostri tuum conclu-

o) Christus. p) adludit ad nomina, nam Idumæa a rubendo, et Bosra a vindemiando nome. habet.

culcare sacrarium. Sumus quasi quibus tu nunquam dominatus fueris, quique non fuerint a te denominati.

que nostra in vastitatem redacta sunt. An ad hæc te continebis, Ioua, coniuens, et nos vsque adeo affligens?

CAPVT LXIII.

Vnicus Deus, probis fauens. Mortalium abiectione. Pater Ioua et quasi figulus. Loca Iouana solitudines facta. Fanum incensum.

VTinam cælis abruptis descendas, fluentibus aduentu tuo montibus, et quasi incendio in humorem præ ignis feruore colliquefcentibus, ad declarandum hostibus tuis nomen tuum, contremiscentibus aduentu tuo gentibus. Quum miracula faceres inexpectata nobis, ad tuum descendens aduentum fluebant montes, nec vumquam vel auribus auditus, vel oculis visus Deus est, excepto te, qui talia spem habentibus in se præstaret. Ades vltro tu quidem iis, qui æquum facere gaudent, tui in præscriptis a te vitæ viis memores. Enimvero et tu scænis, et nos in eis iamdiu peccauimus, et seruabimur? qui cuncti vt immundi sumus, nostræque virtutes omnes sunt menstruati panni similes, cunctique cadimus, vt folia, vitis nostris nos, venti modo, auferentibus. Nec est, tuum qui nomen inuocet, sese ad te comprehendendum excitans: quippe qui subtracto nobis tuo vultu, nos in vitiositatis nostræ potestate profliges. Atqui tu Ioua pater es noster: nos creta sumus, tu noster es figulus, cuius manuum opus sumus omnes. Ne scæui, Ioua, contopere, neue perpetuo minor esto culpæ. En aspice: nos omnes tui sumus. Vrbes tuæ sanctæ solitudo sunt, Sion solitudo est, Hierosolyma desolata. Nostra domus sacra, nostrumque decus, vbi te laudauere maiores nostri, incendio deflagruit, et elegantissima quæ-

CAPVT LXV.

Vltro se eradens Deus, clementissimus in hostes Filiorum et parentum iuncta flagitia. Bonorum gratia prauis ignoscendum. Idololatria Iudeorum. Cælum ac terra noua.

Peruestigor non petentibus, re-
 perior non quærentibus me,
 dico, ecce me, ecce me, genti,
 meum nomen non inuocanti: pando
 meas manus totos dies, ad degenerem
 populum, qui, via gradientes non bona,
 suas sequuntur cogitationes; populum,
 qui me coram semper irritant, sacrificantes in
 hortis, et super lateribus suffientes;
 qui inane apud sepulcra, et ad tumulos
 pernoctant, carne vescentes suilla,
 et detestandorum deorum ius habentes
 in vasibus suis; qui dicunt: contine te,
 ne ad me accedas, nam te consecrarem.
 Hæc mihi in nasum, funum concient,
 ignem perpetuo flagrantem. Hoc
 equidem ob oculos scriptum habeo:
 non negligam, quin eis rependam,
 et rependam penitus. Vestra
 maiorumque vestrorum vitia coniuncta
 sunt, inquit Ioua, qui in montibus
 suffluerunt, mihi que in collibus
 detraxerunt, quibus ego pristinum
 ipsorum opus remetiar penitus. Sic
 dicit Ioua: quemadmodum vua, reperto
 in ea musto, corrumpi vetatur, quod
 in ea sit aliquid boni: sic ego faciam
 propter meos cultores, ne corrumpam
 omnes, educamque ex Iacobo et ex Iuda
 progeniem, meum montem possessuram,
 quem mei tenebunt electi, meique
 cultores ibi habitabunt, præbebitque
 Saron ouibus domicilium, et vallis
 Achoris stabulationem bubus meorum,
 qui mihi studebunt. At vos, qui reli-

7) scil. viis. 7) latericis aris. 8) alios a se tamquam sacri profanos arcent. Vide Lam. 3. 9) iram. 10) non obliuiscar. 11) digna factis præmia rependam.

Sto Ioua, mei sacri montis obliti,
 y Gadi mensam instruitis, et z) Meni
 12 peragius libamina, vos ego gladio
 numerabo, cunctique neci succum-
 beris, quod, me vocante, non re-
 spondetis, me loquente, non audi-
 tis, quodque mihi displiceat, facitis,
 et quod mihi non acceptum sit, eli-
 13 gitis. Quare sic dicit Dominus Ioua:
 futurum est, vt, comedentibus
 meis, vos esuriatis, bibentibus meis,
 vos sitiatis, gaudentibus meis, vos
 14 pudeat, ouantibus præ mentis vo-
 luptate meis, vos præ mentis dolore
 quiritemini, præque animi crucia-
 15 tu eiuletis: vestrumque nomen re-
 linquetis detestabile meis electis,
 vosque perimet Dominus Ioua.
 Suos autem alio nomine vocabit,
 ita vt, qui sibi placebit in terra, in
 16 vero Deo placeat, et, qui iura-
 bit in terra, per verum Deum
 iuret, quippe pristinis rebus ad-
 uersis obliuioni traditis, et sublati-
 17 ex meo conspectu. Nam ego cæ-
 lum nouum, terramque nouam
 creaturus sum, ita vt superiora non
 recolantur, neque veniant in men-
 18 tem. Quin letabimini et exulta-
 bitis in perpetuum, auctore me,
 quippe qui creaturus sum exultan-
 tem Hierosolymam, eiusque popu-
 19 lum latantem, et ita in Hieroso-
 lyma meoque populo lætus exsul-
 tabo, vt in ea non amplius audiatur
 ploratus, aut querimonæ sonitus.
 20 Non erit illinc amplius ætate in-
 fans, aut senex, qui non suam com-
 pleat ætatem. Nam e) qui centum
 annos natus morietur, puer erit: et
 qui fons, centum natus annos, adfeci-
 21 etur supplicio. Quasque domos æ-
 dificauerint, eas incolent: et quas
 conseruerint vineas, earum fructu
 22 vescentur. Non ædificabunt, quod

habitent alii: non ferent, quod
 comedant alii, quin erit meorum
 ætas, similis ætatis arborum, sua-
 runique manuum opere fruenter
 electi mei. Non frustra labora-
 bunt, nec in casum gignent: erunt
 enim proles, cui Ioua faueat, item-
 que eorum progenies. Ac prius
 quam inuocent, ego exorabor, et
 adhuc loquentes exaudiam. Lu-
 pus et agnus simul pascuntur, et leo
 vt bos sranien comedet, serpentis-
 que victus erit puluis. Non noc-
 bitur, neque corrupte agetur in to-
 to meo sacro monte, dicit Ioua.

CAPVT LXVI.

*Solium et scabellum Iouæ, qui Ioua perca-
 rus. Præui sacrificatores. Hierosolyma
 reficienda. Igni similis Deus, eiusdem ar-
 ma in homines. Perpetua piorum tran-
 quillitas. Perpetuus impiorum vermis.*

Sic dicit Ioua: cælum meum so-
 lium est, et terra meorum pe-
 dum scabellum: vbinam do-
 mus est, quam vos mihi construetis?
 aut vbi meæ quietis locus?
 Quinque hæc omnia fecerit mea
 manus, quum hæc omnia d) exstite-
 riut, inquit Ioua: hunc ego respi-
 cio videlicet inopem, animoque
 fractum, et mea dicta formidan-
 tem. Qui bouem immolat, e) occi-
 dit hominem: qui ouem sacrificat,
 iugulat canem: qui fertum obmo-
 uet, suillum sanguinem obinouet:
 qui ture supplicat, commendat im-
 probitatem. Quam ipsi suos mo-
 res deligunt, suisque flagitiis animo
 delectantur, tam ego f) eorum in-
 fautes deligam, quodque pauent,
 eis importabo: quoniam vocanti
 mihi nemo respondet, neque lo-
 quentem audiunt, faciuntque, mihi
 quod doleat, et, quæ mihi displicent,
 eli-

y) sunt qui putant fortunam. z) Nescio quis Deus a numero denominatus:
 quidam Mercurium arbitrantur. a) Adludit ad nomen Meni. b) Hoc est
 eorum, qui illic erunt. Vide animaduer. in Psal. 68. c) ita diu vivent, vt
 qui centenarius morietur, puer moriatur. d) facta sint. e) non magis mihi
 gratus est, quam si hominem occideret, cet. f) in eos adeo grauiter animad-
 uertam, vt etiam infantes ad pœnam desumam.

5 eligunt. Audite Iouæ dicta, qui
 eius dicta formidatis. Vestros fra-
 tres, ofores vestros, qui vos pro-
 pter meum nomen vexant, dicitan-
 tes: *b* adficiatur Ioua gloria, vt ve-
 strum videamus gaudium, hos pu-
 6 debet. Auditur tumultus ex vrbe,
 auditur ex delubro, auditur Ioua,
 7 reddens hostibus suis præmia. An-
 tequam parturiuerit, parit: ante-
 quam eam partus dolores inuase-
 8 rint, edit marem. Quis huic simi-
 le audiuit? quis vidit talia? num-
 quid enititur vno die tellus? aut
 nascitur gens semel? vt enixa pariat
 9 Sion natos suos? Scilicet ego fe-
 tum exprimam, neque pariam? in-
 quit Ioua: ego parere faciam, et
 0 abstinere? inquit Deus tuus. Gau-
 dete cum Hierosolyma, exultantes
 in ea, omnes eius amatores: perci-
 pite cum ea voluptatem, qui eumque
 1 eius vicem lugetis, vt eius sola-
 tionum manum fugatis ad fati-
 cietatem, vt eius gloriæ vber-
 2 tatem suauiter exsugatis. Nam
 sic dicit Ioua: ego sum in eam quasi
 pacis flumen extensurus, quasique
 redundantem ceterarum gentium
 gloriæ fluuium, ita vt lactentes ad
 3 latus gestemini, et ingenibus luda-
 tis. Vt aliquem sua solatur mater,
 sic ego vos solabor, Hierosolymæ
 4 solandos. Quo viso, vos animis
 lætabimini, vestraque membra, stir-
 pium ritu, virescent, et Iouæ manus
 erga suos cultores agnossetur, sæ-
 uientis in hostes suos. Est enim
 venturus in igne Ioua, similibus
 turbini quadrigis, vt iram sæui-
 tiamque suam, igneis incandescens
 flammis, exferat. Nam igne Ioua, 16
 gladioque suo mortales omnes vici-
 scetur, eruntque multi a Ioua caesi.
 Qui lustrati, purificatique in me- 17
 diis hortis per vices carnem suil-
 lam, nefasque et murem come-
 dunt, simul tollentur, inquit Io-
 ua. Atque ego eorum facta et 18
 cogitationes collectum veniam,
 vna cum omnibus gentibus atque
 linguis, quæ venient visum meam:
 gloriam, eisque signum adpo- 19
 nam, et ex eis elafpos dimittam ad
 gentes Ciliciæ, Africa, et Lydiæ sa-
 gittarias, Hesperixæque, et Græciæ
 remotas insulas, quæ meam nec
 audiuerunt famam, nec viderunt glo-
 riam: qui meam prædicent apud
 gentes gloriam, vestrosque fratres
 omnes ex omnibus gentibus, Io- 20
 uæ munus, aduehant, equis, qua-
 drigis, lecticis, mulis, carris, in
 meum sacrum montem Hierosoly-
 mam, (inquit Ioua,) quemadmo-
 dum adferunt Israelitæ munera in
 vasis puris in ædem Iouæ. Et ex 21
 eis quidem sacerdotes Leuitas desu-
 man, inquit Ioua. Vt enim cæ- 22
 lum nouum, terraque noua, quæ
 ego facturus sum, durabunt coram
 me, inquit Ioua, sic durabit ve-
 strum semen atque nomen. Ac 23
 singulis mensibus, singulisque sab-
 batis mortales omnes me coram
 adoratum venient, inquit Ioua,
 egressique videbunt hominum ca- 24
 dauera, qui a me desererint, quo-
 rum neque vermis morietur, ne-
 que ignis exstinguetur, id quod
 erit triste cunctis mortalibus spe-
 ctaculum.

g) mei odio. h) defendat vos, quod sit ei gloriæ. Vide cap. 5. i) in vltis.

IEREMIAS.

CAPVT I.

Ad Ieremiam Ioua. Propheta infirmitas, per Deum confirmatio, munus, legatio. Baculus amygdalinus. Aefluans olla, Hierosolyma ruina.

1 Verba Ieremiæ Helcizæ filii ex anathotensibus sacerdotibus in Beniamitide, cum quo verba fecit Ioua temporibus Iosifæ, Amonis filii, Iudææ regis, anno eius regni decimotertio. Fuit autem tempore Ioacimi Iosifæ filii Iudææ regis, vsque ad peractum annum vndecimum Sedecizæ, Iosifæ filii, Iudææ regis, donec in captiuitatem acti sunt Hierosolymitani mense quinto.

2 **I**OUA mecum verba fecit in hunc modum. Ego te, priusquam in aluo formassem, noveram: et, priusquam ex utero exiisses, consecraueram,

3 vatem gentibus destinans. At ego: ah Domine Ioua, inquam, en loqui nescio, quippe qui sum puer.

4 Et Ioua me adloquens: ne dixeris, (inquit,) te esse puerum: nam quo te cumque ego misero, ibis, et quidquid tibi mandauero, eloqueris.

5 Ne illos timeto: adsum enim tibi, tui defendendi gratia, inquit Ioua.

6 Tum promissa manu sua Ioua mihi tetigit os, et me sic adlocutus est:

7 en mea dicta tibi in os trado. Adspice, præficio te hodierno die gentibus et regnis, ad extirpandum, diruendum, perdendum et euertendum: ad extruendum et plantandum.

8 Tum mecum verba faciens Ioua: quid vides, inquit, Ieremia?

Cui ego: baculum amygdalinum

9 video, inquam. Et Ioua, recte vides, inquit: nam ego meum di-

10 ctum exsequi & maturabo. Et iterum me adloquens Ioua: quid vi-

des? inquit. Cui ego? ollam ebullientem video ab aquilone spectantem. Et Ioua: ab aquilone malum aperietur, inquit, in omnes regionis incolas. Nam ego regnorum nationes omnes ad aquilonem conuocabo, inquit Ioua, venientque et suum quisque solum collocabunt pro portis Hierosolymæ, et vndique ad omnes, tum eius, tum ceterarum omnium Iudææ urbium, muros, ab eisque tanti sceleris pœnas expetam, qui, me relicto, diis suffiuerint aliis, suarumque manuum opera adorauerint. Tu vero accinctus latera, surge, et eis eloquere, quidquid ego tibi mandauero, ne illos pertimesce: ne ego te coram eis excindam. Ego vero ex te iam hodie efficio munitam urbem, ferream columnam, et aheneum murum, contra totam regionem, in Iudææ reges atque principes, in sacerdotes, et incolas, ita vt te oppugnantes non vincant, quoniam tibi ego adsum, (inquit Ioua,) tui defendendi gratia.

CAPVT II.

Misus vates ad Iudeos, in istos Dei beneficia Iudeorum ingratitudo, pertinacia, furor. Vana ex Aegypto præsidia, idololatriæ damnatio, et crudelitatis in infantes.

TUM mecum verba fecit Ioua in hunc modum: i, et clamaudiente Hierosolyma, in hæc verba. Sic dicit Ioua: meminiscollata in te iuuenem sponsamque beneficia atque amorem, quum tu me per deserta, per incultam sequerere terram, Quum sint Israelitæ Iouæ sacri, eiusque prouentus primitiæ, quicumque consumunt eos, crimen committunt, eisque malum veniet, inquit Ioua. Au-

k) amygdalus hebraice a maturando nomen habet.

dite Iouæ dictum, iacobeæ domus, et omnes israeliticæ domus cognationes. Sic dicit Ioua: quam deprehenderunt in me culpam vestri maiores, vt a me recederent vanaque vani sequerentur? neque cogitarent, vbi eset Ioua, qui eductos ex Aegypto, per deserta duxisset, per incultam squalidamque terram, per siticulosam horridamque terram, per terram, hominibus non peragratam aut habitatam.

7 Perdixi autem vos in terram cultam, vt eius frugibus bonisque vesceremini: quo postquam peruenistis, terram meam polluistis, manque hereditatem impiaistis.

8 Non cogitaueré sacerdotes, vbi eset Ioua, legisque profesores nesciuere me, et pastores a me defecerunt, et vates per Baalem vaticinati sunt, secuti non profutura.

9 Itaque adhuc et vobiscum, (inquit Ioua,) et cum vestrorum natorum natis certabo. Transite enim ad *a* cettias insulas, et videte, et in Cedar *b* mittite, ac considerate diligenter, et videte, ecquid acciderit huiusmodi; an mutauerit gens vlla deos, (quamuis dii non sint,) et tamen meus populus *c* gloriam suam cum haud profuturis permutauit. Obstupefcite ad hoc, o cæli, vehementi horrore percussi, inquit Ioua. Nam duo mala fecere mei: me reliquerunt, aquæ viuæ fontem, vt sibi cisternas exciderent, cisternas fractas, et perfluentes. Seruusne est Israelita, aut verna? cur prædæ est, rugientibus in eum cum vocis fonitu leonibus, eiusque ferram in vastitatem redigentibus, adeo vastatis eius vrbibus, vt careant incolis? Memphitici quoque, Taphnensesque tibi ceruicem lædent, cuius rei tu tibi nimirum auctor eris, Iouam De-

um tuum relinquens, quo tempore te per viam deducit. Et nunc quid tibi itio est in Aegyptum, vt Nili bibas aquam? aut quid tibi itio est in Assyriam, vt *d* fluminis bibas aquam? Tua te improbitas peruersitasque pleflet atque punit, cognoscesque et videbis, quam malum atque acerbum sit, quod Iouam Deum tuum relinquis, neque mei formidine teneris, inquit Dominus armipotens Ioua. Etenim quum et ego olim tuum iugum fregerim, tuosque nexus abruperim, et tu, te nihil commissuram, promiseris: tamen passim per arduos colles, subque frondosis proftas arboribus, scortum. Quinque ego te generosa vite, veroque prorsum semine confeuerim, qui fit, vt mihi sis in degenerem alienamque versa vitem? Quod si te nitro laueris, et quantumuis struthii adhibueris: tamen notata apud me est tua culpa, inquit Dominus Ioua. Potesne negare te pollutam, Baalesque secutam esse? Adspice tuam in valle viam: recognosce, quid facias, cita camelus suas implicans vias, adfuetu siluis onagra, quæ præ libidinis auditate cupide ducit auras irreuocabilis, quam quicumque quærunt, non est, quod defatigentur: suo eam mense inuenient. Prohibe tuos disalceari pedes, tuumque sitire guttur. Minime vero, (inquis,) quin alienos amans insequar. *f* Vt pudet furem deprehensum, sic pudet Israelitas, ipsos, eorum reges, principes, sacerdotes, atque vates, qui lignum patrem, qui lapidem genitorem adpellant suum. Qui quum mihi tergum obuenterint, non faciem, tamen malorum tempore, petunt vt surgam, seque conseruem. Vbi vero tui sunt dii, quos tibi fecisti? surgant, si te tuo malo

a) græcas. *b*) scilicet nuntios. *c*) Deum. *d*) Euphratis. *e*) Caue ne committas, vt tibi in captiuitatem nudis pedibus procul erandum sit. *f*) non magis pudet Israelitas quam fures.

malo tempore conseruaturi sunt: quandoquidem quot oppida, tot
 29 habes, Iudæe, deos. Cur mecum contenditis, qui omnes defecistis a me? inquit Ioua. Nequidquam
 30 natos vestros verbero, correctionem non admittentes, consumentem vestro gladio vestros vates, tamquam
 31 exsitiabili leone. O sæculum: videte, quid Ioua dicat. Desertane et obscura terra sui Israelitis? cur sibi vindicat meus populus imperium, seque amplius venturum ad me negat? Obliuisceturne
 32 ornatum suum virgo? aut sponsa suos lemniscos? et meus populus oblitus est mei dies innumerabiles. * Quid tuam rationem
 33 componis ad amorem captandum, et ideo alias quoque doces tuos mores, b existatque tuis in gremiis pauperum
 34 hominum sanguis, innocentium, quos non in scrobibus, sed
 35 apud omnes quercus inuenio? Et te dicis infontem? iramque meam a te auertendam? Ego vere hoc ipsum in te animaduertam, quod te
 36 peccasse negas. Quid tantopere distulisti, ut viam tuam mutes? etiam Aegypti te pudebit, ut pudet
 37 Assyriæ, ac istinc migrabis, k manus habens in capite: quoniam tuam respuit Ioua fiduciam, nec ea tibi cadet prospere.

CAPVT III.

Mœchata gentem cum amatoribus inuitans Ioua. Defector Israel a Ioua, Iudæa cum simulacris scortata. Peccatores ad sanitatem inuitati. Hierosolymæ pax et mœstus.

Sic accipe, si repudiauert vir uxorem suam, eaque ab eo digressa, facta fuerit alterius viri: numquid adhuc ille ei reconciliabitur? Atqui quum mœchata sit ista

terra, tuque cum multis amatoribus scortata sis: tamen redi ad me, inquit Ioua. Attolle oculos ad cæcimina, et vide, vbi non stuprata sis: quæ, illis secundum vias prostrans, tamquam m Arabs in siluis, terram ista libidine et prauitate incestauisti. Quumque n interceptæ sint pluriæ, imberque ferus deficiat, tu fronte meretricia pudere renuis. Nonne deinceps
 4 me patrem tuum, tuæque iuuentutis moderatorem adpellabis? Numquid perpetuo semperque o memor erit iniuriæ? Tu vero flagitia et loqui potes, et patrare. Ioua mihi Osia regis tempore sic dixit: vidistine, quid fecerit defector Israelitis? Ea per omnes arduos montes, et subter omnes frondosas arbores commensans, ibi scortata est, meque, (postquam illa fecit omnia,) hortante, ut ad me rediret, non rediit. Hoc conspicata perfida soror eius Iudæa, * videns, ut ego defectoricem Israelitidem propter tot eius adulterii causas repudiassem, eique libellum diuortii dedissem, tamen adeo nihil metuit perfida Iudæa, soror eius, ut ipsa quoque meretricatum iuerit. Quumque illa impudicitæ suæ fama terram incestasset, cum faxis mœchata lignisque: ne sic quidem ad me toto pectore rediit perfida soror illius Iudæa, sed fallaciter, inquit Ioua. Habet
 7 vero, (inquit Ioua mihi,) iustiorrem causam defector Israelitis, quam perfidiosa Iudæa. I, et hæc verba versus septemtriones pronuntia. Redi, defector Israelitis, inquit Ioua, et ego p non coniciam in vos meum vultum, quippe qui, ut sum clemens, (inquit Ioua,) non perpetuo recorder iniuriæ. Tantum recognosce tuam culpam, quæ

- g) inutilisne sui Israelitis, ut me relinquunt? h) homicida es et hominum exitii causa. i) occultis locis. k) cum probro, ut stuprata ab Amnone Thamar. l) scilicet montium. m) pastores erant vagi, n) scilicet ob tuum peccatum. o) scilicet Ioua, p) non sciam.

quæ a Ioua Deo tuo descueris, dum vltro citroque cum peregrinis, paslim sub frondosis versaris arboribus: neque mihi dicto audientes estis, inquit Ioua. Redite defectores nati, inquit Ioua: nam ego maritus vester, vos singulos ex singulis ciuitatibus, et binos, ex singulis adscitos nationibus, perducam in Sionem, vobisque pastores ex animi mei sententia dabo, qui scite vos prudenterque pascant. Ac quum illa tempestate multiplicati edificaueritis in terra, (inquit Ioua,) non iam prædicabitur arca Iouani fœderis, nec in mentem veniet, nec recoletur, nec desiderabitur, nec amplius fiet. Illo tempore vocabitur Hierosolyma Iouæ solium, ad eamque Hierosolymam congregabuntur gentes omnes, ad Iouæ nomen, nec amplius suæ malæ mentis peruersitatem sequentur. Per illa tempora adibit iudæa domus israeliticam domum, venientque simul ex aquilonia terra, in terram, quam ego maioribus eorum hereditate dedi. Equident cogitaueram, te sanè filiorum habere loco, tibi que elegantem terram, nobilem hereditatem, exercitus gentium dare, fore putans, vt tu me patrem vocares tuum, nec a sequendo me auocareris. Enimvero vt fidem fallit femina ꝛ amico suo, sic vos mihi fidem sefellistis, domus Israelis, inquit Ioua. ꝛ Vox in cacuminibus auditur, miserabilis Israelitarum ploratus, quod mores deprauauere suos, Iouam Deum suum obliu. Redite filii defectores, ego sanabo vestras defectiones: ecce nos venimus ad te, qui sis Ioua Deus noster. Certe nequidquam est ex collibus, turba montana: certe in Ioua Deo nostro salus est Israelitarum. Ergo patrum nostrorum laborem, videlicet oues, boues, filios, filiasque consumit iam a pue-

ritia nostra turpitudine. Iacemus in turpitudine, et obruimur ignominia, quod aduersus Iouam Deum nostrum peccauimus tum nos, tum patres nostri, a teneris ad hodiernum diem, neque Iouæ Deo nostro obtemperauimus.

CAPVT III.

Ad meliorem frugem vates inuitans. Circumciso Iouæ accepta. Ad centones et plancus inuitans Ioua. Pro populo simplex Ieremias. Puella Sionis eiulatus.

SI redieris Israelita, (inquit Ioua,) ad me redibis: et si tua remoueris ex conspectu meo flagitia, non exsulabis, ac viuentem Iouam vere, iure, iusteque iurabis, inque eo sibi placebunt, et se iactabunt gentes. Nam sic monet Ioua iudæos homines et Hierosolymitanos. Proscindite vobis noualem, et ne in spinas seminate. Circumcidimini Iouæ, et detrahite vestri cordis præputia, homines iudæi, et incolæ Hierosolymæ, ne egressa ignea mea bilis ardeat inextincta, ob vestræ naturæ prauitatem. Nuntiate per Iudæam, et Hierosolymæ significate, tubaque clangentes in terra plene clamate, in hunc modum verba facientes: coite, et munitas adcamus vrbes. Efferte signum Sionem versus: corroboramini: ne state: nam ego ingens malum et calamitatem inuecturus sum a septemtrionibus. Adscendit ex sua densa silua leo, gentiumque vastator proficiscitur, ex suo prodiens loco, ad terram tuam in tantam redigendam vastitatem, vt depopulatæ vrbes careant incola. Hanc ob causam accendi centones plangite, eiulantes, quoniam acerbitas iracundiæ Iouæ a nobis non auertitur. Atque eo tempore, (inquit Ioua,) et rex et principes exanimabuntur, et sacerdotes obstupescant, et vates con-

E e e a

ꝛ) coniugi. ꝛ) ob istam perfidiam calamitas accidit Israelitis, vnde ploratus extitit. ꝛ) hoc dicite: ecce act. ꝛ) scilicet decorum, ꝛ) sic te corriges.

10 consternabuntur. At ego: ah Domine Ioua, (inquam,) ergo tu huic populo et Hierosolymnis imposuisti pacem eis pollicitus, quum sit capitale bellum. Illo tempore dicitur huic populo, et Hierosolymitanis: 11 ventus æstuosus per siluarum cacumina tendit versus α puellam mei populi, non ad ventilandum aut euellendum. Ventus plenior, quam 12 γ ad talia, mihi venit: nunc ego quoque de eis pœnas sumam. Ecce autem α ascendit more nubium, quadrigis turbini similibus, equis perniciosioribus, quam sunt aquilæ: 13 he! nobis, perimus. Perlua prauitate tuum cor, Hierosolyma, vt conserueris: quousque manebunt in tuo pectore ista detrimentosa cogitationes? Auditur enim vox 14 nuntiantis α a Dane, et significantis detrimentum a monte Ephraimitarum. Commemorate gentibus, en 15 significate: in Hierosolymam custodes veniunt ex longinqua terra, et in vrbes Iudææ clamorem edunt, 16 eam vndique, tamquam custodes agri, circumdantes, quoniam in me 17 rebellauit, inquit Ioua. Tui mores et ingenium ista tibi faciunt: ista tua prauitas adeo acerba, vt ad cor 18 tuum permanet. Viscera, viscera, præcordia adeo mihi dolent, adeo mihi turbatur cor, vt tacere nequeam: quippe quum ego ipse tubæ sonitum, belli clangorem audiam. 19 Calamitas super calamitatem proclamatur, vastata tota terra, meis tabernaculis subito, meis velis repente 20 vastatis. Quousque signa adspiciam? quousque tubæ sonitum audiam? Quoniam insipientes mei me non cognoscunt, dementes, non prudentes filii, ad malum sapientes, ad 21 bonum indocti: video terram squalentem, et incultam, cælumque sua 22 carere luce; video commoueri montes, omnesque colles concuti; video neminem adesse, aeriasque

volucres omnes extorres esse; vnde deo culta inculta, desolatis omnibus eorum oppidis a Ioua, et eius acerbitate iracundiæ. Sic enim dicit Ioua: vasta erit tota terra, nec interuentionem faciam, eamque obrem lugebit terra, et sublime cælum infuscabitur, quandoquidem deliberatum pronuntiaui, cuius me non pœnitebit, nec ab eo deducar. Ad equitum sagittariorumque sonum diffugit omnis ciuitas: eunt in β nubila, scopulosque scandunt: omnia derelinquuntur oppida, nemine in eis remanente. Tu vero perdita quid facies? cocum licet induas, licet aureo te mundo comas, licet ocellos tibi oblinas fucio, frustra te pulchram facies: respuunt amatores te, tuam vitam petentes. Etenim vocem audio quasi parturientis, quasi cruciatum primo parientis, vocem puellæ Sionis, anxæ, palmas expandentis: he! mihi, exanimor ab interfectoribus.

CAPVT V.

Iudeorum iniustitia, periuria, pernicacia, calamitates merita. Vases ventrosi. In Iudeos ira diuina, vastationes impendentes, et propter idololatriam. Vases falsiloqui.

Perlustrate Hierosolymæ vicos, et videte, ac noscitate, perque eius fora conquirite; si quem esse comperietis, qui ius faciat, verumque studeat: et ego Hierosolymæ veniam dabo. Quod si per viuentem Iouam dicunt; at peierant. O Ioua, nonne oculos habes ad verum intentos? verberas eos, neque dolent: conficis eos, et recusant admittere correctionem, obdurataque magis, quam est saxum, facie, ad sanitatem redire renuunt. E quidem sic cogitabam: at hi quidem plebei desipiunt, quod Iouæ viam, quod Dei sui sententiam ignorant.

α) ciuitatem, videlicet Hierosolymam. γ) ad ventilandum. α) Nabuchodonosor. β) illac Babyloniis erat iter in Iudæam. β) ardua loca.

5 rant. Adgrediar optimates, eosque adloquar: nam ii Iouæ viam, ii Dei sui sententiam tenent. Ii vero et iugum frugerunt, et vincula ruperunt. Hanc ob rem cædit eos siluestris leo, vastat lupus agrestis, vigilat pardus in eorum oppida, ita vt quisquis ex eis prodeat, rapiatur, quoniam tot tantaque sunt eorum peccata atque peruersitas. Possumne tibi istud ignoscere? tui nati, relicto me, per non deos iurant, et a me satiati, adulterant, inque lupanar sese cuneant. Equi sunt saginati, matutini, alii in aliorum vxores adhinnientes. In istane vt ego non animaduertam? inquit Ioua: aut ab istiusmodi gente pœnas non repetam? Scandite muros eius, et vastate, sic tamen, vt ad internecionem non agatis: detrahite eius palmites, quoniam Iouæ non sunt. Nam mihi fidem frugerunt Israelitæ, iudæaque domus, inquit Ioua. Iouam abnegant, eumque esse, aut sibi malum euenturum, aut se arma famemue visuros, negant. Vates autem ventosi sunt, nec est eorum quisquam, qui, quid sit eis futurum, ante denuntiet. Itaque sic dicit Ioua Deus armipotens: quoniam vos istam rem dicitis, en ego faxo, vt verba mea sint ignis in ore tuo, et illi ligna, quæ consumat. En ego procul in vos gentem adducam, domus Israelis, inquit Ioua, quæ gens immanis, quæ gens antiqua est, cuius tu gentis linguam ignorabis, neque quid dicat, intelliges: cuius pharetra similis est patentis sepulcri, fortes omnes. Ea comedet tuam messem atque vitum: comedet tuos filios et filias: comedet tuas oues et boves: comedet tuas vites et ficus, excindetque ferro tuas vrbes munitas, quibus tu confidis. Quamquam

ne tum quidem vos, (inquit Ioua) ad internecionem delebo. Quod si 19 quæsieritis, quam ob causam fecerit vobis ista omnia Ioua Deus vester: quemadmodum, relicto me, (dices eis) diis seruiiistis alienis in terra vestra, sic peregrinis seruietis in terra non vestra. Nuntiate hoc 20 domi Iacobi, et in Iudæa significate his verbis: audite hoc, o insani 21 et excordes homines, qui oculos habetis, nec cernitis: et aures habetis, nec auditis. Nonne me timebitis? inquit Ioua, et meum conspectum tremetis? qui mari fines arenam posui, quem æternum terminum non transeat, nec eum possint, quamuis turbati agitentur fluctus, superare. At homines hi degere 23 nere contumacique mente præditi, degeneres abeunt, nec ita suis in animis cogitant: metuumus Iouam 24 Deum nostrum, qui et primores et posteriores suo tempore dat imbres, qui nobis statos mensis septenarios custodit. Has res auertunt 25 vestra vitia, vestraque delicta vos priuant bonis. Inueniuntur enim 26 in populo meo impii, qui quasi positus decipulis insidientur, excidentes foueas, quibus capiuntur homines. Vt cauea auibus, sic eorum 27 domus refertæ sunt fraudibus: idoque crescunt et ditescunt. Ac 28 quanto magis pinguescunt nitefcuntque: tanto magis in improbitate progrediuntur, non patrociantes videlicet pupillis, quum tamen prospere habeant, neque pauperum causam agentes. In istane vt ego non animaduertam? inquit Ioua: aut ab istiusmodi gente pœnas non repetam? Stupenda horrendaque fiunt in terra: vates falso vaticinantur, et sacerdotes fmanibus suis admittunt, et populus id fieri amat: quid denique facietis?

E e e 3

CAPVT

e) equi mane, collecto per noctem semine, sunt libidinosiores. d) quæ ego tibi dicenda mando, damnabunt eos, et per ea punientur. e) stata mensis tempora. Vide Deut. 16. f) videlicet munera, mercede docentes. Vide Mich. 3.

CAPVT VI.

A septemtrionibus erumna in Iudeos. Hierosolyma exsuscindenda. Iouana bilis vatem exagitans. Iudeorum discrimina, calamitates, captiuitas. Vana impiorum sacrificia.

- 1 **E**Luctamini Beniamitæ, ex media Hierosolyma et Thecuz tuba clangite; atque ad Bethacharam efferte signum: nam ingens malum a septemtrionibus, et calamitas ingruit. Speciosa et delicatæ ad similo puellam Sionem, *g* ad quam venient cum suis pastores gregibus, et ad eam per circuitum figent sua tabernacula, et sua quisque regione pascent. Indicite ei bellum: agite adscendamur meridie. *b* Hei nobis, quod, inclinante die, vespertinæ vergunt vinbræ. Agite, adscendamus vel noctu, et eiuseuertamus arcus. Sic enim dicit armipotens Ioua: secate ligna, et exstruite in Hierosolymani aggerem: vrbs est punienda, tota iniuriis referta.
- 7 Ut puteus aqua scaturit; sic ista prauitatem ebullit: crudelitas et pernicietas auditur in ea coram me adfide, cruciatus et verberatio. Emendare Hierosolyma, ne ego, animo a te alienatus, in eam solitudinem te redigam, vt terra sis inculta.
- 9 Sic dicit armipotens Ioua: racemabuntur, tanquam vites, reliquæ Israelitarum, *i* refer manum tuam, ceu vindemiator in qualos. Ecquos adloquar mongamue, vt audiant? quum, aures habentes præputiatis, attendere nequeant: quum, Iouæ dicta probro habentes, non delectentur eis. Ergo Iouæ bile tam plenus ego sum, ægre vt me contineam, quin ea pariter infantesque vicatim, iuuenumque concilium
- 12 perfundam. Nam viri iuxta ac femina, senes ac æuò pleni capientur, transferenturque eorum et domus et agri et vxores ad alios, quum ego

manum incolis adferam, inquit Ioua. Nam parui iuxta ac magni omnes auari sunt: vates æque ac sacerdotes omnes agunt nefarie, leuiterque sanant puellæ mei populi calamitatem, pax, pax, dicentes, quum non sit pax. Pudore adficiuntur, qui quum scelerate faciant, non pudet eos tamen, neque verecundari sciunt: itaque cadent inter cadentes, quo tempore animaduertam in eos: labentur, inquit Ioua. Sic dicit Ioua: state per vias, et antiquas videte ac quærite semitas, vbi nam bona via sit, eamque ingredi mini, et quietem animis vestris inuenietis. Non ingrediemur, inquitur. Ergo statuam vobis speculatores: attendite tubæ sonitum. Non attendemus, inquitur. Igitur audite gentes, et cognosce, quæ in eis es, multitudo: audi terra: ego sum malum importaturus in hos homines, quale eorum cogitationibus dignum est, qui meis dictis non attenderint, meamque repudiauerint legem. Quorsum mihi tandem tus adferatis ex Sabea? aut præstabilem calamum ex longinqua terra? non licent hostiæ vestræ: non accepta mihi sunt vestra sacrificia. Itaque sic dicit Ioua: ego isti populo opponam impedimenta, in quæ parentes simul et liberi incurrant, vicinique et eorum propinqui pereant. Sic dicit Ioua: venturus est ex aquilonia terra populus, et gens magna ex terræ lateribus excianda, qui arcus lanceasque teneant, crudeles et immisericordes, voce strepentes, vt mare, equis insidentes, in pugnam viriliter instructi contra te, puella Sion. Eorum audita fama, colliquefcunt nobis manus, angore correptis et cruciatu, qualis est parturientis. Ne exite rus, neue iter facite: nam hostilis gladii terror

cir-

g) vt pastores lætum pasceum vndique depascunt, sic hostes Sionem. *b*) tam auide inuadent urbem hostes, vt malint noctu pergere, quam crastinum expectare. *i*) crebros capiendo, vt solent leguli.

5 circumfidet. O puella mei populi,
amicire centone, prouolue te in
puluere, et perinde, ac si luctu fun-
garis vnici filii, sic acerbe mære:
quoniam ex improuifo uastator in-
7 uadet nos. Castellum ego te sta-
tui in meo populo munitum, qui
eorum mores recognofcas atque
3 probes: omnes degeneres defle-
ctunt, verfantes in calumniis, ænei
ferreique, omnes deprauati funt.
2 Inardescit igne follis: confumtum
eft plumbum: frustra conflat con-
flator, quum mali non excernan-
tur. Argentum improbum vo-
cantur, quippe quos improbet
Ioua.

CAPVT VII.

*Ad prohibitum uocans vates. Templi fidu-
cia nulla feceratis. Idolotatria Iudeo-
rum. Pro his non orandum ad Iouam. Sa-
cristia malorum irrita. Ad furdos et rebel-
les miffus vates.*

Sermo ad Ieremiam habitus a Ioua
hunc in modum:

STato ad portam ædis Iouæ, et
ibi hæc dicta pronuntiato, ac
dicito: audite Iouæ dictum,
omnes Iudæi, qui per has portas ad
Iouam adorandum introitis. Sic
dicit armipotens Ioua Deus Israeli-
tarum: corrigite vestros mores et
ingenium, et collocabo vos in hoc
loco. Nolite falsis rebus confide-
re, dicentes, Iouæ templum, Iou-
æ templum, Iouæ templum est.
Etenim si vestros mores et in-
genium emendaueritis, si ius ho-
minibus inter ipsos feceritis,
peregrinos, pupillos, viduas non
adfeceritis iniuria, infontem san-
guinem non effuderitis in hoc
loco, neque alios deos vestro
malo fueritis secuti: collocabo
vos in hoc loco, quam terram ve-
stris dedi maioribus in omnem æ-
ternitatem. En vos falsis confidi-
tis, rebus nihil iuuantibus: fu-
rari, occidere, adulterare, peiera-

re, suffire Baali, alienosque sequi
deos, vobis ignotos: et postea ve-
10 nitis, in meoque stantes conspectu,
in hac a me denominata æde, defen-
di postulatis, vt ista tot scelera com-
mittatis? Pro spelunca grasfato-
11 rum habetis hanc a me nuncu-
patam ædem, id quod ego quocum-
(vt sciatis,) video, inquit Ioua.
Adite enim locum meum, qui est 12
Silunte, vbi ego meum nomen pri-
mo collocaueram, et videte, quo
pacto eum tractauerim ob Israeli-
tarum meorum improbitatem.
Quamobrem quoniam vos ista tot 13
patratis facinora, inquit Ioua, mi-
hique, vos sedulo admonenti, non
auscultatis, neque vocantem audi-
tis: faciam ædi, (quæ a me nomen 14
habet, cuique vos confiditis,) et lo-
co, (quem vobis vestrisque dedi ma-
ioribus,) quomodo feci Silunti,
vosque a meo reiiciam conspectu, 15
quemadmodum reieci vestros o-
mnes fratres, scilicet omnem Ephra-
imi progeniem. Tu vero ne pre- 16
care pro istis hominibus, neue pro
eis oratione et precibus vttere, neue
me compella: nec enim te audiam.
Nonne vides, quid faciant, quum 17
in oppidis Iudææ, tum in vicis Hie-
rosolymæ? Nati ligna colligunt, 18
patres incendunt ignem, et mulie-
res masani subigunt ad faciendas
æ cæli reginæ placentas, fundenda-
que diis alienis libamina, mei irri-
tandi gratia. Quali vero me irriterent, 19
(inquit Ioua,) ac non potius seipfos,
vt hac re fronti suæ pudorem con-
ciliant. Itaque sic dicit Dominus 20
Ioua: en ira bilisque mea fluet in i-
stum locum, in homines et bestias,
in ruris arbores terræque fruges,
et ardebit inextincta. Sic dicit ar- 21
mipotens Ioua Deus Israelitarum:
hostias vestras solidas legite cum
vestris sacrificiis, et carnem com-
este. Nec enim dixi aut 22
præcepti maioribus vestris, tum
quum eos ex Aegypto eduxi, de re
Eec 4 solidi

k) Iunonem puto. l) habete vobis istas victimas. m) lege 4 Esdr. 3.

- solidi sacrificii, aut sacrificii. Quin
 23 eis hanc rem sic præcepi: obtemperate mihi, et ego vobis Deus, et vos mihi populus eritis: et ingredi mini per omnem viam, quam vobis præcepero, vt bene sit vobis.
 24 Sed non obtemperarunt, nec aures præbuerunt, suaque consilia et perditam animi prauitatem secuti, retrorsum cessere, non profum. Ex quo egressi sunt maiores vestri ex Aegypto, in hunc diem, quum ego vobis interim meos tot vates misculauerim, et diligenter misculauerim, non obtemperauerunt mihi, nec aures præbuerunt, quin, obfirmata ceruice, fuere maioribus suis vitiosiores. Eloqueris autem eis hæc omnia verba, tibi non auscultaturis, et tibi non responsuros vocabis, et sic adloqueris. Hæc gens est eiusmodi, vt Iouæ Deo suo dicto audiens non sit, neque correctionem admittat, ac ex eius ore perierit excisa veritas.
 29 Tonde atque abiice tuam comam, et ede per cacumina naniam: quoniam repudiat deseritque Ioua nationem, in quam scæuit; quoniam offenderunt me Iudæi, inquit Ioua, postiere sua flagitia in æde, a me denominata, eius polluentæ causa, exstruxeruntque sacella Topheth, quod est in valle filii Hennomi, ad suos filios filiasque igni cremandos, id quod neque iussi, neque mihi venit in mentem. Itaque tempus erit, inquit Ioua, quum non deinceps Topheth, aut vallis filii Hennomi dicetur, sed vallis cædis: sepelientque in Topheth penuria loci, et erunt huius populi cadauera pastui aeriis volucris, terrestribusque bestiis, absterrente nullo, atque ex oppidis Iudææ, Hierosolymæque compitis, tollam voluptatis et gaudii, tollam sponforum sponfarumque vocem, in vastitatem redacta terra.

CAPVT VIII.

Miserandæ Iudeorum idololatrarum calamitates. Bestiæ Iudæi peiores, pertinaciores. In iury peiores minæ, serpentes a Ioua immisi ad conficiendos impios. Medicus nullus adfigente Ioua.

EO tempore, (inquit Ioua,) extrahentur regum principumque Iudææ, et sacerdotum, et vatum, et Hierosolymitanorum ossa suis ex sepulcris, exponenturque soli et lunæ, omnibusque cæli copiis, quas amauerint, quibus seruerint, quas secuti sint, quibus studuerint, quasque adoraauerint, ita vt incondita, insepultaque terræ solum stercorent: et præponetur vitæ mors omnibus superantibus ex ista mala natione reliquiis, vbicunq; locorum ego relictos dissipauero, inquit armipotens Ioua. Dices autem eis: sic dicit Ioua: numquid ita caditur, vt non resurgatur? aut ita deficitur, vt non redeatur? Qui fit, vt populus iste hierosolymitanus defecione perpetua defecerit, fallaciam tenens, redire reuens? Attendo, et audio: non recte loquuntur; neminem sceleris sui pœnitet, vt dicat, quid egi? omnes in suum vertuntur cursum, vt equus ruens in proelium. Etiam acria ciconia nouit sua tempora, turturque et hirundo, et grus aduentus sui tempus obseruant, et meus populus Iouæ sententiam nescit. Potestis ne dicere vos sapientes, Iouæque legem penes vos esse? nã ille frustra stilum, frustra litteratos fecit: pudebit sapientes, fractique capientur, qui quum Iouæ edicta respuant, quorsum eis sapientia? Itaque eorum et vxores aliis, et agros aliis possessoribus dabo: quoniam parui iuxta ac magni omnes auari sunt, vates æque ac sacerdotes omnes nefanda faciunt, leuiterque sanant puellæ mei populi calamitatem, pax, pax, dictitantes, quum non

non fit pax. Pudore adficietur, qui quum scelerate faciant, non pudet eos tamen, neque verecundari sciunt. Itaque lapsi cadent inter cadentes, quo tempore animaduertetur in eos, collabentur, inquit Ioua. Perdam eos, inquit Ioua, nec vna in vitibus, nec ficus in ficibus erunt, et folia decident, eisque peritura dederó. Quid nos desidemus? coeatur, et eamus in vrbes munitas, illic quieturi: quandoquidem Ioua Deus noster coercet nos, felleaque potinat aqua, quoniam peccauimus aduersus Iouam. Speratur pax, et abest bonum: speratur sanationis tempus, et adest terror. Vsque a Dane audiuntur, eius equorum ronchi, et ad hinnitus sonitum sonipedium eius tota terra percellitur. Veniunt autem regionem, et qua continentur ea, vrbes et eius incolas comesuri. Nam ego in vos serpentes immitam, aspides cantari nescios, qui vos mordeant, inquit Ioua. Dum mærorem cohibere conor, mihi torquetur animus. Ecce querulam vocem puellæ mei populi, ex longinqua terra. Num Ioua in Stone, num eius rex in ea non est? cur meis simulacris, cur peregrinis iritaueret et vanitatibus? Præterit mensis, peracta est ætas: et nos sumus indefensi. Calamitate puellæ mei populi rumpor, pullatus, et stupore correptus. Num resina in Galaaditide, num medicus ibi non est? qui sit ergo, vt puellæ mei populi valetudo non procedat?

CAPVT IX.

Jeremia planctus afflicti Iudeis. Iouana iustitia in peccatores pertinaces. Neniatiu pro popularibus. Draconum Hierosolyma domicilium. Se venditantium fustile ingenium.

VTinam et caput meum sit aqua, et oculi fons lacrimarum, vt puellæ mei populi

occisos dies noctesque plore. Vtinam in solitudine viatorum habeam diuersorium, vt populares meos relinquam, ab eisque discedam: quandoquidem sunt omnes adulteri proditorum caterua, qui fallacem linguæ suæ arcum intendunt, et pollent in terris non veritate, quin ex malo in malum procedunt, ignorantes me, inquit Ioua. Ac suum quisque proximum caueat, neue vlli fratri confidite. Nam omnis et frater circumuenit, et proximus calumniatorem agit: suumque quisque proximum fallit, neque vera loquuntur: suam linguam docent falsa loqui nequitia lassati. Tibi, sedes est in mediis fraudibus: præ fraudibus nosse me recusant, inquit Ioua. Itaque sic dicit arripotens Ioua: ego eos examinabo ac explorabo: quid enim aliud agerem circa populi mei puellam? Qui acuta linguæ suæ sagitta fraudulenter loquuntur: qui ore adloquentes alios amice, in pectore struunt insidias. Egone vt ista in eos non animaduertam? inquit Ioua: aut ab istiusmodi gente pœnas non repetam? Super montibus lamentabilem edam ploratum, superque solitudinis mansionibus naniam, quæ ita desolata sint, vt illac nemo transeat, nec sonitus audiatur pecoris, quod et aeris aucs, et quadrupedes profugæ disceserint. Redigam autem Hierosolymam in tumulos, draconum domicilium, Iudææque oppida in tantam redigam vastitatem, vt nullus inhabitet. Ecquis est vir sapiens, qui hoc intelligat, et, quod ei elocutus ore suo Ioua fuerit, enuntiet? quamobrem perierit regio, in tantam vastata solitudinem, nullus vt eam peragret. Et Ioua: quoniam reliquere meam legem, inquit, quam eis proposueram, neque mihi dicto audientes fuere, neque ex ea degerunt, sed animi sui peruer.

E e e 5

*) quæ dede: o peribunt. p) Assyrii. q) vanis diis.

CAPVT X.

peruersitatem, et, quos a patribus suis didicerant, Baales secuti sunt: **15** propterea sic dicit armipotens Ioua, Deus Israelitarum: ego istos homines et absinthium comedere, et felleam aquam bibere cogam, **16** eosque per gentes, et ipsis in ipsorum maioribus ignotas, dispergam, armisque ad internecionem perfe-

17 quar: Sic dicit armipotens Ioua: videte, vt euocandas præficas, sapi-
18 entesque arcescendas curetis, quæ nãmiam de nobis editum propere veniant, profundantque oculi nostri lacrimas, et lumina fluant

19 aqua. Nam lamentabilis auditur ex Sione vox: vt perimus? vt magna sumus adfecti ignominia? qui reliquerimus terram, ex nostris

20 habitacionibus exacti? Audite enim, mulieres, Iouæ dictum, eiusque oris pronuntiatum auribus percipite, et filias vestras nãmiam, et alias aliæ lamentationem docete.

21 Nam mors per nostras adscendit fenestras, nostras peruadit arces, vt infantes ex vicis, vt iuuenes exscindat ex compit-

22 tis, (sic, inquit Ioua, loquere,) iaceantque hominum cadauera, vt stercus, sub dio, vtque post messo-

23 rem manipuli, colligente nullo. Sic dicit Ioua: ne se iactet sapiens in sua sapientia: ne se iactet fortis in sua fortitudine: ne se iactet diues in suis diuitiis: sed in eo se iactet,

24 qui se iactat, quod me percipiat et cognoscat Ionam esse, qui clementer, qui ius æquumque faciam in terris: nam hæc mihi placent, inquit Ioua. Futurum est, inquit Ioua, vt animaduertam * in omnes, qui circumciso sunt præputio, in Aegyptios, in Iudæos, in Idumæos,

25 in Ammonitas, in Moabitas, et in omnes extremum solitudinis tractum incolentes. Sunt enim et hæc gentes omnes, et omnis Israelis domus præputiato corde.

Ad Israelem vates a Ioua missus. Chaldeorum scientia vana. Idololatria dereshanda. Vnus Deus Ioua, rex æternus. Iudeorum dissipaciones. Ad Ionam Ieremias propheta in gentes.

A Vdite, quid vobis dicat Ioua, domus Israelis. Sic dicit Ioua: gentium morem ne discite, neue caelestia signa formidate, quod ea gentes formident. Nam populorum instituta vana sunt: cæditur enim arbor ex filua, et fabrilium manuum arte dolata, argento auroque comitur, clauisque firmatur et malleis, ne auellatur. Illi, solidæ palmæ similes, neque loquuntur, et portandi sunt, quippe qui non gradiantur. Eos ne metuite, quos penes neque nocere sit, neque prodesse. Nullus tibi par est, Ioua, qui magnus et magnæ virtutis nomine præditus es. Quis te non metuat, o gentium rex? cuius id imperium est, vt in omnibus gentium sapientibus, omnibusque regnis, nullus sit tibi conferendus. Insaniunt autem illi, ac plane desipiunt, coarguente vanitatem ligno. Ductum argentum ex Cilicia importatur, et aurum ex Ophaz, fabri manuumque aurificis opus hyacinthino purpureoque vestitu, quæ omnia peritorum sunt opus. At Ioua Deus verus, Deus est viuens, et rex æternus, ad cuius iram tellus contremiscit, neque sustinent eius indignationem gentes.

** Qui dii caelum et terram non fecerunt, ii ex terra, et locis celo subiectis tollentur. Qui terram sua vi fecit, sapientia orbem condidit, prudentia caelum extendit. Voce dat aquæ multitudinem in caelo, attollitque ab ultimis terris nebulas, fulgura pluriæ facit, et ex suis ventum cellis educit. Insanit omnis homo inscitia: simulacrorum pudebit fictores omnes, quorum falsa*

*) Cedarianos. Vide cap. 49. *) scilicet ligni dii. *) in acre.

et inanima sint fusilia. Vana sunt, opus fallax, eorum supplicii tempore peritura. — Non talis est is, cum quibus rem habent Iacobei, quin is omnium conditor est, nomine Ioua armipotens, cuius hereditatis natio sunt Israelitæ. Collige ex terra tuam mercem, quæ degis in munitione. Nam sic dicit Ioua: en ego nunc incolas quasi funda disjiciam, eosque vrbebo, ut digni sunt. Hei mihi, quanta sum in calamitate? quam atrox vulnus habeo? quem quidem meum morbum mihi ferendum esse cogito. Perditum est meum tabernaculum, abruptis omnibus meis funibus: mei nati, a me digressi, non adsunt: non iam est, qui meum tabernaculum intendat, et vela erigat. Insaniunt enim pastores, non studiosi Iouæ, ideoque quum non sapiant, omnis eorum dispersa passio est. Auditur fama: ecce aduentat, ingensque ex septentrionali terra motus aduenit, ad Iudæas vrbes in vastitatem, draconum mansionem redigendas. Scio, Ioua, non esse penes hominem ipsius viam, non esse penes mortales ingredi, et suum firmare gressum. Castiga me Ioua, sed ratione, non irate, ne me diminuas. Effunde bilem istam in gentes, ignaras tui, in nationes, quæ tuum nomen non inuocant, quæ quidem Iacobeos conficiant, et conficiendo consumant, peruastantes eorum sedem.

CAPVT XI.

Ad vatem Iouæ sermo. Exsecrabilis Deo non audiens. Fœdus observandum. Iacobeorum idololatria. Deastrorum ingenium numerus. Insidia in vatep. Ioua prophetae defensor.

Sermo qui ad Ieremiam habitus est a Ioua in hunc modum.

Avdite verba fœderis illius, et Iudæos ac Hierosolymitanos. his verbis adloquimini. dicit Ioua Deus Israelitarum: exsecrabilis homo, qui illius fœderis dictis non obediuerit, quo ego maioribus vestris, (quum quidem eos ex Aegypti fornace ferrea eduxissem,) præcepi hunc in modum: este mihi dicto audientes, et quæcumque vobis præcipio, facite, et vos mihi populus, et ego vobis Deus ero, ut præstem, quod maioribus vestris iureiurando promisi, datum me eis lacte melleque scatentem terram, ut perspicuum est. Et ego respondens: ita esto, inquam, Ioua. Et Ioua: pronuntia, (inquit me adloquens,) hæc omnia verba in oppidis Iudææ, perque vicus Hierosolymæ, ita dicens: obedite eius fœderis dictis, eaque exsequimini. Quum enim ego maiores vestros, ad hunc vsque diem, ex quo eos ex Aegypto eduxi, vigilanter monere perseverauerim, ut mihi dicto audientes essent, non obediuerunt, nec aurem præbuerunt, sed quisque animi perditæ libidini obsecuti sunt. Itaque ego inuexi eis omnia in illo fœdere contenta, quoniam, quod a me iussi erant facere, non fecissent. Deprehensa coniuratio est, (inquit adloquens me Ioua,) in Iudæis et Hierosolymitanis: redierunt ad priscorum et maiorum suorum vitia, qui meis dictis obtemperare recusarunt, secutique sunt alienos deos colendi gratia: violarunt israelitica Iudææque domus fœdus, quod ego cum eorum maioribus percusseram. Itaque sic dicit Ioua: ego in eos maius inueham, ex quo emergere non poterunt, nec eos inuocantes exaudiam, ibuntque Iudææ ciuitates et Hierosolymitani inuocatum eos, quibus suffiunt, deos; qui

) Hierosolymitani. *) ad verbum, ut inueniant, scilicet quod quærunt, hoc est, ut dignas dent pœnas.

eos periculoſo eorum tempore non
 13 tuebantur. Nam quot habetis
 oppida; Iudæi, tot habetis deos:
 quot ſunt Hieroſolymæ compita,
 tot pudendas aras poſuiſtis, aras ad
 14 ſuffiendum Baali. Tu vero noli
 pro iſto orare populo, aut oratione
 precibuſque vti: nec enim exaudi-
 am tum, quum inuocabunt me ſuis
 15 in malis. * Quid meo dilecto eſt in
 templo meo, quum ea tot commit-
 tat flagitia? * faceſant a te ſacræ car-
 nes, quæ malefaciendo exultes.
 16 Pulchre frondentem, decenterque
 fructuoſam oleam te nominauit
 Ioua, cuius folia magno ſonitu
 ſtrepitu comburet ignis, cuiusque
 17 rami frangentur. Atque idem, qui
 te plantauit Ioua armipotens, in te
 malum decernit, ob iſraeliticæ iu-
 dææque domus ſcelus, quo com-
 mittendo me irritarunt, dum Baali
 18 ſuffiunt. Ego vero, oſtendente
 monſtranteque Ioua, noui mores
 19 eorum. Atque equidem ſimilis
 eram gregalis ouis, quæ ad eadem
 ducitur, nec intelligebam, eos in me
 talia moliri. ^z Corruumpimus ar-
 borem cum ſuo cibo, eumque ex
 viuentium terris excindamus, ne
 nomen eius memoretur amplius.
 20 At, o armipotens Ioua, iuſte iudex,
 renum cordisque explorator,
 videbo tuam de illis vltionem,
 quandoquidem tibi meam pa-
 21 teſeci cauſam. Itaque ſic dicit
 Ioua in Anathotheſes, qui tibi
 necem machinantur, vetantes,
 te Iouæ nomine vaticinari, niſi vel-
 22 quam, dicit armipotens Ioua: en
 ego ſic in eos animaduertam, vt eo-
 rum et iuuenes ferro, et filii filiæ-
 que fame moriantur, nec ex eis ſu-
 perſint reliquiæ: tantum mali im-

portabo Anathotheſibus anno eo-
rum ſupplicii.

CAPVT XII.

*Cum Deo vatis colloquium de ſceſtorum gau-
 diis. Terræ damna. Peccatorum pena.
 Ioue gladius omnia conficiens. Pleſtendi
 Iudei, reuocandi ad meliorem frugem. Per-
 dendi funditus rebelles perpetuo.*

Quamquam iuſtus es, Ioua, ſi
 tecum contendam, tamen
 iure tecum experiar. Cur
 ita proſpera eſt impiorum via? cur
 fortunati ſunt omnes perfidioſi, et
 a te plantati, radices agunt, proſi-
 cientesque fructum edunt? quum-
 que tu in eorum ore adſis, abes a re-
 nibus? Tu vero, Ioua, qui me no-
 ſti et perſpicis, animumque meum
 exploratum habes, abripe eos,
 tamquam oues, ad eadem, et necis
 dici deſtina. Quouſque lugebit ter-
 ra, et omnis agri arebit herba, ob
 incolarum ſcelus, quadrupedibus
 volucribusque conſumtis? quo-
 niam negant, me viſurum eſſe ipſo-
 rum ^a exitum. ^b Si, cum pedibus
 currens, deſatigaris ab eis, quo pa-
 cto cum equitibus certabis? et ſi
 iſtud tibi in ^c pacato ſolo, in quo ſe-
 curus es, accidit, quid in Iordanis
^d ſaſtigio facies? Nam tui etiam fra-
 tres paternaque familia, te ipſi quo-
 que produnt, te pleno clamore in-
 ſectantes, quibus noli credere,
 quamuis te comiter adloquantur.
 Deſerui meam donum, dereliqui
 7 meum patrimonium, addixi id,
 quod erat animo meo cariſſimum,
 eius hoſtium manibus. Eſt mi-
 8 hi meum patrimonium, quaſi leo ſil-
 ueſtris, me ſua voce perſequens,
 ideoque ego id odi. ^e Habeone tale
 patrimonium, qualis eſt verſicolor
 ales?

1) Hieroſolymæ. 2) Ieremiam interficiamus, vt preant eius actiones. Cibus arboris
 vocant fructum. a) ſupplicium, ſicut minari ſoleo, vt cap. 11. hoc eſt putant ſe
 impune peccare. b) ſi te fatigant Anathotheſes, quid facient Hieroſolymi-
 tani? c) patria tua. d) montibus, in quibus ſunt leones, vt eſt cap. 49.
 hoc eſt Hieroſolymæ. e) Mea patria ſic infeſtatur a multis, vt noctua ab
 auibus.

ales? Estne alitibus circumdatum? agite, congregentur omnes agrestes bestię, venite ad epulandum. Multi pastores corrumpere meam vineam, proculcatere meum fundum, meum elegantem fundum in vastam redegere solitudinem. Is in vastam redactus vastitatem luget apud me: vastata est tota regiõ, quod nemo hoc in animum demittit. Omnia saltuum cacumina peruadunt depopulatores, Iouæ gladio regionem ab extremo ad extremum conficiente, ita vt nihil mortale pacem habeat. Triticum seminarunt, et spinas metunt: inutilia possident, eosque suorum spudet prouentuum, ob acrem Iouæ iram. Sic minatur Ioua meis omnibus malis vicinis, ad quos pertinet patrimoniũ, quod ipse suis dedit Israelitis possidendum. Ego et eos ex sua terra, et iudeam domum ex medio eorum euellam: ac, postquam eos auulsero, miserabor eos, reconciliatus, et in suum quemque patrimonium terramque reuocabo. Quod si meorum mores sic instituerint, vt meum uiuentis Iouæ nomen iurent, quemadmodum eos Baalem iurare docuerunt: exstrentur inter meos. Sin non obtemperauerint, eam ego gentem perdam funditus, inquit Ioua.

CAPVT XIII.

Cauerna. Cinctus corruptus. Corruptenda sic Iudæa. Dissidium in Iudeos a Ioua pendens. Ad regem vates atque reginam. Dissipandi nefarii Iudæi.

Sic mihi dixit Ioua: i comparatum cinctum lineum, idque tuis lateribus accommodato, et ne in aquam immittito. Igitur ego cinctum ex Iouæ mandato comparauit, et meis lateribus accommodaui. Et Ioua mecum iterato locutus est: fume, inquit, cinctum, quem comparasti, quem

habes in lateribus, et ad Euphratem profectus, cum ibi in cauro rupis abscondito. Itaque iui, eumque ad Euphratem abscondi, quemadmodum mihi Ioua præceperat. Deinde multo post tempore sic me Ioua adloquitur: age, i ad Euphratem, et illinc sumito cinctum, quem ego te illic occultare iussi. Ego ad Euphratem profectus, cinctum ex eo loco effodi, in quo eum abdideram, quem quidem cinctum ita corruptum offendi, vt ad nullam rem esset idoneus. Et Ioua me adloquens: sic dicit Ioua, (inquit,) sic ego tantum Iudææ Hierosolymæque factum corrupam, efficiamque, vt homines istimali, qui meis dictis obtemperare recusantes, animi sui prauitati obsequuntur, alienos sequentes deos, colendi a dorandique causa, similes sint istius cinctus, qui ad nihil est idoneus. Vt enim adhæret cinctus lateribus hominis, sic ego mihi adplicaueram omnem israeliticam iudæamque domum, (inquit Ioua,) vt mihi populus, et famæ, et laudi, decorique essent, et non obtemperarunt. Itaque hanc rem eis dices: sic dicit Ioua Deus Israelitarum: omnis lagenam impletur vini. Atque illi tibi dicent: quasi nesciamus, omnem lagenam impleri vini. Et tu eis dices: sic dicit Ioua: en ego omnes istius incolas terræ, et reges, qui pro Dauide sedent in eius folio, et sacerdotes, et vates, omnesque Hierosolymitanos ebrietatis implebo, eosque inter sese collidam, parentes simul et liberos, (inquit Ioua,) nihil neque parcens, neque temperans, neque miserescens, quo minus eos perdam. Audite et auscultate sine arrogantia, quandoquidem Ioua loquitur: tribuite Iouæ Deo vestro gloriam, antequam contenebret, et antequam offendant in caliginosis montibus

f) habet minimos prouentus.

- tibus pedes vestri, speratamque vobis lucem ipse in feralem tetrantemque vertat, et redigat caliginem.
- 17 Cui rei nisi obtemperaueritis, et flebo ego in occulto istam superbiam, et lacrimabundi demittent oculi mei lacrimas, abacto Ioua grege. Dic regi et reginae: degite humiliter: nam vestri capitis ornamentum, vestri corona decoris, descendet. Australes vrbes clauduntur, aperiente nullo, abacta Iudaea, abacta penitus vniuersa. Attollite oculos, et adspicite venientes a septemtrionibus. Vbinam est traditus tibi grex? tui decoris oves?
- 21 Quid dices, quum in te animaduertet? quare illos contra te ipsam docueris duces esse principios: nonne te dolores inuadent, quales parturientem feminam? Quod si cogitaueris cum animo tuo, cur nam tibi ista acciderint: ob tui criminis magnitudinem h) tui calces, diductis tuis sinibus, detecti sunt. Si mutabit Aethiops suam cutem, aut pardus maculas; et vos recte facere poteritis, edocti male facere.
- 24 Itaque vos ego dissipabo, tamquam actas siluestri vento stipulas. Hæc tibi fors conditionis a me admittenda est, inquit Ioua, quare, oblita mei, confidis falsis. Ego quoque sinus tuos in faciem tuam subducam, vt adpareant tua verenda.
- 27 Tua adulteria, hinnitus, flagitiosam in collibus sub dio luxuriam, tua scelera video: heu tibi Hierosolyma: deinceps aliquamdiu non purgaberis.

CAPVT XIII.

Siccas miserabilis in Iudæa. Pro suis vates. Preces resellens Deus. Pseudonates frustra solantur. Conficiendi, perdendi. Lacrima vatis perpetua.

Ioua sermo habitus ad Ieremianum super siccitate.

LVget Iudæa, excisæque eius portæ, humi pullatæ iacent, et exorto Hierosolymitanorum clamore, nobiles eorum miserunt suos minores ad aquam: qui à conceptacula profecti, non inueniunt aqua, inanibus vasis reuertuntur tanto pudore erubescens, vt sibi caput operiant. Quoniam vitiosa tellus est, carente terra pluvia, agricolæ præ pudore sibi caput operiunt. Quinetiam cerua ruriquod peperit, deserit herbarum penuria, et onagri, stantes in cacuminibus, auram more draconum ducunt, oculis herbe defectu confumtis. Si nos vitia nostra accusant, Ioua; facito tui nominis gratia: quandoquidem, dum nimis a bona fruge sumus auersi, te offendimus. O Israelitarum spes, eseruator aduerso tempore, cur sis quasi peregrinus in terra? quasquediuertens ad pernoctandum viator? Cur sis quasi vir somniculosus, quasi defendere non valens miles? quum tamen sis inter nos, Ioua, a te denominatus. Ne destitue nos. Sic dicit his hominibus Ioua: quoniam sic amant vagari, pedibus suis non temperantes, Ioua iam, (cui non placent,) eorum memor criminis, in eorum delicta animaduertet. Et Ioua mihi, ne precare, inquit, pro hominum istorum utilitate, quorum ego ieiunantium orationem non exaudio, neque vicimis et ferto facientes mihi placeant, quin eos armis, fame, pesteque conficiam. At ego: ah Domine Ioua, inquam: tamen vates, eos vel arma visuros, vel famem passuros, negat, sed te eis fidam hoc in loco daturum pacem. Et Ioua: falso vaticinantur meo nomine vates,

g) dabitis superbiæ pœnas, id quod mihi Ieremiæ dolebit. h) foedo adfecta supplicio es, vt si meretrici, subductis vestis sinibus, detegantur ad ignominiam obscenitas. i) cur adeo auersus es, vt nos non magis cures, quam si nulla nobiscum accessitudine coniunctus esses.

tes, (inquit mihi,) non missione, non iussu, non mandato meo, falsas praesensiones, diuinationes, futilia, animique sui fallaciam vaticinantes vobis. Itaque sic minatur vaticibus Ioua, quia me non missi, meo nomine vaticinantur, negantes, regionem istam armis aut fame infestandam. Et ipsi vates armis fameque conficiuntur, et homines, quibus vaticinantur, praefame armisque per Hierosolymam vicos iacebunt, carentes sepulchro, tum ipsi, tum eorum uxores, atque liberi, eosque ego suo scelere perfundam. Dices autem eis haec rem: profundent oculi mei noctes diesque lacrimas indefinenter: quippe ingenti calamitate fracta virgine puella mei populi, vulnere perquam atroci. Si rus exeo; ecce ferro caesos: sin urbem ingredior; ecce fame languentes: et vaticibus et sacerdotibus ignotam sibi terram profectis. Iuxta me repudiasti? aut animo Sionem respicis? cur ita nos vulnerasti, vt remedio careamus? salutem sperantes, nihil boni consequamur? proque expectato medicinae tempore, sit perniciis? Agnosceimus, Ioua, impietatem nostram, culpam uitam, qui aduersum te peccauerimus. Ne detestare, (tui nominis gratia,) ne demolire tuae solium gloriae, memento, vt, quod tibi nobiscum foedus intercedit, non soluas. Numquid sunt in ceterarum gentium vanitatibus, qui plures efficiantque, vt caelum det imres? nonne tu is es, Ioua Deus noster, in quo horum omnium auctores spem habemus?

CAPVT XV.

uana in Iudeos ira. Tremenda Ioue in Iudeos iudicia. Clades impendentes Iudeis a Deo. Ad frugem bonam inuitans Deus, clementiam promittens.

AT Ioua mihi dixit: etiamsi coram me staret Moses et Samuel, non esset populus iste mihi cordi: apage ex meo conspectu, abeant. Quod si tibi dixerint: quo abeamus? dices eis: sic dicit Ioua: partim ad letum, partim ad ferrum, partim ad famem, partim ad captiuitatem, in eosque quatuor perharum generibus animaduertam, inquit Ioua, ferro, necando: canibus, lassando: et aeris aui- bus, terrestribusque belluis vorando atque corrumpendo: efficiantque, vt per omnia orbis regna iacerentur, ob Manassis Ezechiae filii, Iudaeae regis, facinus, quod commisit Hierosolymis. Quis enim tibi parcat, Hierosolyma? quis tua causa condoleat? quis tibi pacem petere adgrediat? Tu relicto me, (inquit Ioua,) retro abis: itaque adferam tibi manum, teque corrumpam, temperando defessus, et eos ventilabro per terrae portas disci- iciam, orbans perdensque meos suis moribus non desciscentes. Efficiam, vt sint eorum viduae maria: na numerosiores arena: adducam eis in matrem sobolis vastatorem in meridie, incutiens ei nec opianti et urbem et subitam perniciem. Interit septipara, animam exhalat: occidit sol eius de die: pudet eam turpiter, et eorum reliquias hostili ferro obiciam, inquit Ioua. Hei mihi, o mater mea, quae me hominem omnium mortalium rixis et litibus exponendum peperisti: qui quum neque creditor sim, neque debitor, omnes mihi maledicunt. Enimvero, inquit Ioua, ceteroquin tibi bene erit, nisi quod tibi malo aduersoque tempore hostem inpingam. Scilicet ferro ferrum rodetur: septemtrionale, aut aes? Vestras ego copias et fa- cultates

vanis diis. l) pro eis oraret. m) salutem. n) a paenis me continendo. o) Hierosolymam. p) secunda. q) laetitia res. r) quum sim a litibus alienus. s) Quum te ferreum aeneumque fecerim, tibi noceri non potest. Vide finem capituli, t) quod ex septemtrione importatur, hoc est durissimum.

cultates prædæ exponam, nullum obpretium, ob vestra tot peccata, quæ
 14 totis patent vestris sinibus, vosque hostibus vestris in ignota vobis terra subiiciam: quandoquidem incen-
 15 sus ira mea ignis incendet vos. Tu rem nosti, Ioua: memento mei, eamque mei curam habe, vt me a
 16 meis insectatoribus vlciscaris. Noli me ^a tua lentitudine tollere: cognosce, me tua causa ferre ignominiam. Inuenta tua dicta comedi,
 17 et tua dicta mihi fuere lætitiæ, et animi voluptati, quoniam a tuo nomine censeor, Ioua Deus armipotens.
 18 Non ego in derisorum concilio exultans dego: ob tuam manum seorsum dego, quoniam tu me
 19 scinitia repleuisti. Cur in dolore sum continuo? adeoque sczum vulnus habeo, vt sanari renuat? dum
 20 ^a tu mihi, sicut infidelis aqua, quasi fallax es. Ergo sic dicit Ioua: si redieris, reconciliabote, ^y adpariturum mihi: et si ^z pretiosum a vili discernes; eris quasi meum os: redibunt illi ad te, neque tu redibis ad
 21 eos, efficiamque, vt sis hominibus istis murus aheneus, adeo munitus, vt te oppugnantes non vincant:
 22 quippe cui ego conseruator et liberator adero, inquit Ioua, teque ex malorum et inhumanorum manu et potestate conseruabo atque vindicabo.

CAPVT XVI.

Negate vati nuptie. Triste Iudeis excidium impendens. Prohibetur a parentatione Ieremias. Calamitates proxime propter idololatriam. Exigendi ex patria de stricte præui.

1 **I**tem mecum Ioua locutus est
 2 his verbis: vxorem ne ducito, neue filios aut filias habeto in isto loco. Sic enim dicit Ioua de
 3 filiis et filiabus, qui in isto loco na-

scuntur, deque matribus, eos parituris, et de patribus, eos genituris in ista terra: tristi morte occumbent, et indefleti atque infepulti, terræ solum stercorabunt, ferroque et fame confecti, caelestes volucres, bestiasque terrestres suos pascent cadauere. Nam sic dicit Ioua: ne domum ^a parentalium ingredere, neue ad lugendum ito, neue de illis doleto. Nam auferam meam pacem ab istis hominibus, (inquit Ioua,) clementiam ac misericordiam, inorienturque magni iuxta ac parui in terra ista, neque sepelientur, neque compungendis glabrandisue corporibus iugebuntur, ^{*} neque panis in luctu distribuetur ad quempiam de morte alterius consolandum, neque poculo inuitabuntur consolatorio in paterno maternoue funere. Igitur in domum computationis ne intrato, vt cum eis accumbas sumendi cibi potionisque gratia. Sic enim dicit armipotens Ioua, Deus Israelitarum: ego, vobis videntibus, vestroque tempore, efficiam vt in isto loco neque voluptas aut gaudium, neque sponfus audiat aut sponsa. Quum autem illi hæc omnia renuntiaueris, interrogatus ab eis, quamobrem in eos Ioua hæc tot tanta mala decreuerit aut quod sit ipsorum crimen, aut commissum in Iouam ipsorum Deum peccatum: dices eis: quoniam niam maiores vestri, relicto meo (inquit Ioua,) deos alienos secuti coluerunt atque adorarunt, meque relicto, meam legem non seruauerunt, et ecce vos maiorum vestrorum prauæ facta superantes, si quisque animi perditæ improbita obsequimini, ne mihi obedatis. Itaque exigam vos ex ista terra, in terram et vobis et maioribus vestris

^a) hostium pœnas differendo, qui mihi perniciem moliuntur. ^{*}) speratum a te auxilium non adipiscor, vt si quis speratam in fonte aquam non inueniat. ^y) ministraturum. ^z) prudens eris. ^a) in qua fiunt parentalia, hoc est funebre conuiuium.

stris ignotam, vbi diis alienis dies noctesque seruiatis, me vobis nullo conciliante gratiam. Ergo futurum est, (inquit Ioua,) vt non iam dicatur: sic viuat Ioua, qui Israelitas ex ægyptia terra deportauit. Sed ita: sic viuat Ioua, qui Israelitas deportauit ex aquilonia terra, omnibusque terris, in quas eos profligauerat, eosque reducam in suam terram, quam eorum dedi maioribus. Ego multis mandabo piscatoribus, (inquit Ioua,) vt piscentur eos: deinde multis mandabo venatoribus, vt eos ex omnibus montibus, collibus, antrisque rupium venentur. Verumtamen quum oculos in eorum vias omnes sic habeam intentos, vt me non lateant, nec eorum crimen meos subterfugiat oculos: pensabo prius duplo eorum crimen atque peccatum, qui a flagitiorum suorum caduere terram meam polluerint, suisque sceleribus meam possessionem repleuerint. O Ioua, mea potentia, meum firmamentum, meum aduerso tempore perfrugium: ad te gentes conuenient ab ultimis terris, et ita dicent: nã falsa possedere maiores nostri, vana et inutilia. Hominem ne sibi facere deos, qui dii non sint? Itaque ego nunc eis meum manum atque virtutem ostendam, ac demonstrabo, scientique, ueum nomen esse Ioua.

CAPVT XVII.

Udæorum noxa permanentes. Hinc excidia impendentia. Ad hominibus vana spes. Corda natura latens. Contra insectatores. Ad vatem Ioua. Sabbati cultus.

Udæorum peccatum stilo scriptum ferro, et adamantina cuspe exaratum est in eorum cordis tabula, altariumque cornibus: ut quantum suas filios suos recoint aras, et frondentes arboribus

lucos, editisque collibus impositos. Meus mons complanabitur: v-
stras ego copias et facultates omnes prædæ obiciam, facella vestra ob peccatum, quod totis vestris finibus patet, vosque istinc ex patri-
monio vestro, vobis a me dato, deturbatos, subiiciam vestris hostibus, in terra vobis ignota: quandoquidem vos arsurum perpetuo ignem ira mea incendistis. Sic dicit Ioua: infelix est homo, qui fidit homini, et sibi collocat in carne præsidium, a Ioua suum remouens animum. Hic incultæ myricæ similis est, quæ boni aduentum nullo sentit, sed, horride posita in filuestri & falsa terra, non durat. Felix homo, qui Ioua fretus habet in Ioua fiduciam. Is arboris est similis ad aquam satæ, suasque radices porrigentis ad riuum, quæ æstus aduentum non sentit, sed frondosa foliis, secunda siccitatis anni, fructum suum edere non intermittit. Quum omnium malitiosissimum & auersissimumque sit cor, quis id cognoscat? Ego Ioua et cor perfrutor, et renes exploro, pro suis cuique factis, et vt cuiusque moribus dignum est, soluturus. Qualis perdix fouet, quod non peperit, talis est, qui diuitias non iure comparat, eas media relicturus ætate, et ad extremum futurus insanus. Gloriosum folium sublimitatis antiquæ est locus nostri sacrarii. O Israelitarum spes Ioua, quicumque te relinquunt, pudore adficientur, et defectores ad inscribentur terræ, qui perennis aquæ fontem Iouam reliquerint. Sana me Ioua, et sanus ero: serua me, et saluus ero; tu qui mea laudatio es. Illi quidem sic ex me quærunt: vbi est Iouæ prædictio? eueniat sane. * Atqui non ego, te sequens, incommodare conor, neque sæuam diem cupio: tute

foedis suis diis. b) non minus amant aras, quam solent amari liberi. c) sterili. d) in terram redibunt, hoc est, morietur.

tute scis, quod ego pronuntio, id
 16 tibi in conspectu est. Ne mihi sis
 formidini, tu qui mea fiducia es
 17 temporibus malis. Frustrantur
 infectatores mei, neque frustrer ego:
 paueant illi, neque paueam ego: inuehe
 illis tempus malum,
 18 eosque duplici clade frangito. Sic
 mihi dixit Ioua: i, et sta in porta
 plebis, per quam Iudææ reges ingre-
 diuntur et egrediuntur, inque
 omnibus portis Hierosolymæ, atque
 19 eis ita dicito: audite Iouæ dictum,
 Iudææ reges, omnesque Iudæi, et
 omnes Hierosolymæ habitatores,
 qui per has portas ingredimini.
 20 Sic dicit Ioua: cauete, si vestram
 salutem amatis, ne onera tollatis
 die sabbati, aut per Hierosolymæ
 21 portas feratis, neue onera ex æ-
 dibus vestris efferatis die sabbati,
 aut vllum opus faciatis, sed sabbati
 diem sancte agatis, vt ego præcepi
 vestris maioribus; qui sanc non
 22 obediuerunt, neque aurem præ-
 buerunt, sed obfirmauere cerui-
 cem, ne obtemperarent, aut disci-
 23 plinam admitterent. Quod si mi-
 hi in eo obediueritis, (inquit Ioua,)
 vt onera per huius vrbs portas non
 inferatis die sabbati, vtque diem
 sabbati ita sancte agatis, ne in eo
 24 vllum opus faciatis: ingredientur
 per huius vrbs portas reges et
 principes, qui in solio Davidis se-
 dent, curribus et equis insidentes
 tum ipsi, tum ipsorum proceres Iu-
 25 dæi et Hierosolymitani, habitabi-
 turque hæc vrbs in perpetuum, ve-
 nientque ex Iudææ ciuitatibus, ex
 Hierosolymorum finitimis, ex Ben-
 iamitide, ex demissis montanisque
 26 locis, et meridie, qui victimas, qui
 sacrificia, qui fertum, qui tus adfe-
 rant, et gratiarum actionem in æ-
 27 dem Iouæ inferant. Sin autem mi-
 hi non obediueritis, diem sabbati
 sancte agendo, et onera die sabba-
 ti non gestando, aut per Hieroso-
 lymæ portas ingrediendo: incen-

dam igne portas Hierosolymæ, qui
 eius arces consumat inextinctus.

CAPVT XVIII.

Ad vatem Iouana verba de vase fictili. Iouana clementia. Ad Iudæos Ioua mandata. Israelitarum scelera, calamitates prædictæ.

Serino qui ad Ieremiam habitus est
 a Ioua his verbis.

AGe, descende in domum figuli,
 et ego illic tibi mea dicta nuntiabo. Igitur ego degressus
 in domum figuli, cum offendi,
 opus facientem in rotis. Quumque
 in figuli manu corruptum esset vas,
 quod ex creta faciebat, iterauit,
 et ex eo vas fecit aliud, vt ei visum est.
 Tum mecum Ioua sic verba fecit: scilicet ego
 non possum vobis facere, vt figulus
 iste? domus israelitica, inquit Ioua:
 qui quidem quod est in figuli manu
 creta, id estis in mea manu, domus
 israelitica. * Verbi gratia: minabor
 alicui genti aut regno euerfionem,
 excidium, interitum: si ea gens,
 cui minatus fuero, sese a suis
 sceleribus retraxerit, ego quoque
 malo temperabo, quo eam adficere
 cogitaueram. Rursum, exempli
 causa, promittam alicui genti
 aut regno constructionem ac stabilitatem:
 si me offenderit, meis dictis
 non obtemperando, ego quoque
 bono temperabo, quod ei conferre
 statueram. Quapropter age, refer
 Iudæis et Hierosolymitanis hæc
 verba: sic dicit Ioua: en ego
 malum in vos molior, et quiddam
 cogito: retrahite vos a sua quisque
 vitiosa consuetudine, vestrasque
 consuetudines et mores corrigite.
 Minime vero, inquit, quin cogitationes
 nostras sequemur, et sui quisque
 animi prauæ obsequemur improbitati.
 Itaque sic dicit Ioua: conquirete
 sane per gentes, ecquis talia au-
 uerit,

uerit, quam improbe fecit virgo
 4 Israel. * Niuemne relinqui sub-
 dialis rupis Libani? aut omit-
 ti recentem gelidam manantem
 5 aquam? Atqui, obliti me, mei
 suffiunt rebus nihili, et in æternis
 viarum suarum orbitis impingunt,
 ambulantes per non tritæ viæ semi-
 6 tas, vt in vastitatem redacta tellus
 eorum, sibiletur æternum, dum
 quicumque præteribit eam, caput,
 7 stupefactus, quasfabit. Eos ego,
 euro actos, hosti profligabo, cerui-
 cem ei, non frontem præbens, tum
 quum interibunt. Illi vero ita di-
 cunt: adeste, comminiscamur ali-
 quid in Ieremiam: nam * neque
 sacerdoti lex, neque sapienti consi-
 lium, neque vati deest oraculum:
 8 est nobis ferendus in lingua, nec
 est eius loquacitas attendenda. At-
 tende me Ioua, et audi meorum
 aduersariorum vocem. Itane ve-
 ro pro bono rependitur malum, vt
 mihi cauent foueam? Memento,
 me ante te stetisse, vt eorum vtili-
 tati consulerem, auertendo ab eis
 tuam bilem. Ergo expone eorum
 natos fami, eosque armis sic vexa,
 vt eorum et mulieres orbentur, vi-
 duenturque, et viri mortem oppet-
 tant, et iuuenes in pugna armis oc-
 cumbant; audiatur ex eorum do-
 mibus clamor, adductis in eos a te
 militibus ex improviso: quoniam
 foueam ad me capiendum cauant,
 meisque pedibus laqueos abscond-
 unt. Tu vero Ioua, qui omne
 eorum de mea nece consilium no-
 sti, ne ignosce eorum crimini, neue
 eorum peccatum ex tuo conspectu
 obliterato, quin coram offendant,
 lum tu eos, tum quum irasceris,
 ta tractabis.

CAPVT XIX.

*Ad vatem Ioua de testacea fidelia. Damna
 Iudæis impendentia. Idololatria Iudæo-
 rum. Fidelia collisio. In Hierosolymam
 Iouana mina.*

Sic mandauit Ioua: i compara-
 tum testaceam fideliã a figu-
 lo, et adsumtis ex populi sacer-
 dotumque senatoribus, exito in 2
 vallem filii Hennomi, quæ est ante
 portam lateritiã, et ibi verba,
 quæ ego tibi dicam, pronuntiato,
 atque ita dicit: audite Iouæ di- 3
 cta, Iudææ reges et Hierosolymita-
 ni. Sic dicit armipotens Ioua, Deus
 Israelitarum: ego eiusmodi malum
 in hunc locum inueham, vt quis-
 quis id audiuerit, auribus reddatur
 attonitus: quoniam, relicto me, 4
 locum istum abalienarunt, suffien-
 tes in eo diis alienis, quos nec ipsi,
 nec eorum maiores, aut Iudææ re-
 ges nouerant, eumque locum 5
 sanguine repleuerunt innocentum,
 extructis Baali facellis, ad liberos
 suos igni cremandos, Baali victi-
 mas, quod ego non iussi, neque
 mandauit, neque mihi venit in 6
 mentem. Itaque tempus erit,
 inquit Ioua, quum non iam vo-
 cabitur locus iste Tophet, aut
 vallis filii Hennomi, sed vallis occi-
 7 dionis. Rescindamque Iudæorum
 et Hierosolimytanorum consilium
 in isto loco, et eos armis ipsorum
 hostibus, et per eorum necis cupi-
 dos deiiciam, atque eorum cadaue-
 ra auibus aeriis bestiisque terre-
 stribus obiiciam voranda. Redi- 8
 gamque urbem istam in sibilan-
 dam solitudinem, ita vt, quicumque
 præter eam transibit, stupefactus
 ad tot eius clades, sibilet, et eos 9
 suorum filiorum filiarumque carne
 pascam, ita vt alii aliorum carnem
 comedant præ angustia et neces-
 sitate, qua eos prement hostes, et eis
 necem molientes. Franges autem 10
 fideliam, spectantibus tuis comiti-
 bus, et eis ita dices: sic dicit armi- 11
 potens Ioua: sic ego iustum popu-
 lum urbemque frangam, vt frangi-
 tur fictile vas, irremediabili modo,
 et in Topheto sepelientur, desi-
 ciente ad sepulchrum loco. Sic ego 12

Fff 2

isti

) iugem. g) hoc est, eum occidamus, vt loqui desinat.

isti loco faciam, inquit Ioua, et eius incolis, reddamque urbem istam si-
 13 milem Tophethi, ita ut sint Hierosolymæ regumque Iudææ domus, qualis est Topheti locus, impuræ scilicet, in quarumcumque domorum tectis suffluerunt omnibus copiis cælestibus, vinaque alienis libauere diis. Reuersus autem ex
 14 Tophetho Ieremias, quo eum Ioua miserat ad vaticinandum, stetit in atrio ædis Iouæ, et omnem popu-
 15 lum sic adlocutus est: sic dicit armipotens Ioua Deus Israelitarum: ego sum in urbem istam, inque omnia eius municipia importaturus, quidquid ei mali minatus sum, quoniam obfirmauere ceruices suas, ne meis dictis obtemperarent.

CAPVT XX.

Verberatus a pontifice vates, in vincula coniectus. Adeum vates productus. Vaticinium contra Iudeos. Canenda Iouæ laudes. Vatis gemitus.

1 **H**As res vaticinantem Ieremiam quum audiuisset Phasfur, Emmeris filius, pontifex, qui Iouani templi administrationem gerebat: Ieremiam vatem verberauit, et in carcerem coniecit, qui carcer erat ad portam beniamiticam superiorem, positam secundum Iouæ ædem. Deinde eum post-
 2 ridie produxit ex carcere. Et Ieremias sic eum adlocutus est. Non Phasfurem nominat te Ioua, sed
 3 Omniterrium. Etenim sic dicit
 4 Ioua: ego et tibi et tuis omnibus amicis terrorem incutiam, efficiamque, ut cadant hostium suorum armis, tuis spectantibus oculis, et Iudæos omnes babilonio regi in manum radam, qui eos in Babiloniam deportet, trucidetque ferro, et omnes istius vrbs opes, omnia
 5 labore parta, omnia pretiosa, omnes regum Iudææ facultates hostibus eorum in manum tradam, qui direpta captaque in Babiloniam asportent. Tu vero Phasfur omnesque tui domestici, abibitis captiui, et in Babiloniam venies, ibique morieris, ac sepelieris, tuque tuique omnes amici, quibus falso vaticinatus es, Decepisti me, Ioua, deceptumque
 tenes ac vincis, qui quotidianæ simulationi, omnibus mihi illudentibus. Nam quodcumque verbis
 quiritans, iniustitiæ et fauitiæ occultamito, sunt mihi Iouæ dicta quotidiano probro ac ignominia. Sin-
 te deinceps non commemorare, neque tuo nomine loqui cogito, est mihi in corde quasi ardens ignis, in meis conclusus artubus, quem laborans continere nequeam. Etenim multorum probra audio, terrore circumfessus: comminandum est crimen aliquod, quo eum accusemus, (inquiunt omnes, qui mihi pacati sunt, meam aucupantes ruinam,) si forte eum deceptum vincere possimus, et de eo pœnas capere. At Ioua mihi quasi ferox miles adest: ideoque cadent infelices mei, neque vincent, adeoque non succedet eis, ut pudore vehementi infamiaeque adficiatur æterna, ac numquam obliteranda. O armipotens Ioua, qui iustos probas, renes cordaque perspicis, videbo
 tuam de illis ultionem, quoniam tibi meam patefeci causam. Canite
 Iouam, collaudate Iouam, qui pauperis vitam liberet ex manu nocentium: infelix meus dies natalis: dies, quo mea me peperit mater, ne sit felix. Infelix homo, qui meo patri nuntiauit, ei natum esse filium marem, adiciens eum lætitia. Sit
 is homo similis urbium, quas Ioua immisericorditer euertit, audiatque et clamorem mane, et quiritatum meridiano tempore, quod
 me non necaueris ab utero, ut esset mihi mea mater sepulcrum, et
 eius

4) vide not. capit. 15. paullo ante finem. 1) scilicet pereuntium.

eius vterus grauiditas perpetua.

8 Cur tandem ex vtero exiui, vt laborem et ægrimoniã viderem, et ætatem finiretur turpiter?

CAPVT XXI.

Ad Ieremiam Deus. Pontificem rex ad vancem mittens. Vani impiorum conatus. Nabuchodonosoris in Iudeos victoria proxima. Ad indices verba vatis.

1 **S**ermo, qui habitus est ad Ieremiam a Ioua, quum misisset ad eum rex Sedecias Phasfurem Melchiæ, et Sophoniam Maaseiæ filium pontificem, cum hoc mandato: consule quæso de nobis Iouam, quos Nabuchodonosor Babylonix rex oppugnat, si forte perficiat nobis Ioua, quemadmodum tot eius miraculis dignum est, vt ille a nobis discedat. Quibus Ieremias: sic Sedeciæ diceris, inquit: 4 sic dicit armipotens Ioua Deus Israelitarum: ego retundam tela bellica, quæ vos habetis in manu, quibus pugnatis cum Babylonix regis, et Chaldæis vos extra muros obfidens, illosque in mediam 5 istam vrbe congregabo, et ipse porrecta manu, valido lacerto iratissime, ardentissime, atrocissime 6 vobis repugnabo, et istius vrbis incolas et homines et bestias magna 7 percussos lue necabo. Deinde, (inquit Ioua,) Sedeciam Iudææ regem, Sedecianosque et plebem, et qui in ista vrbe ex lue, ex ferro, ex fame restabunt, tradam in manum Nabuchodonosoris Babylonix regis, et hostium ipsorum, eorumque neceni cupientium, qui eos sine 8 vlla venia, sine continentia, sine misericordia ferro trucidet. Isti autem populo dices: sic dicit Ioua: ego vobis vitæ mortisque viam propono. Qui in ista vrbe manserit, is ferro, fame, peste morietur: qui vero egressus ad Chaldæos, (qui vos obsident,) transfugerit, viuet, vitæque suæ consulat. Etenim ego

vultum ad istius vrbis non vilitatem, sed perniciem conieci, inquit Ioua: efficiamque, vt ea veniat in Babylonix regis potestatem, qui eam igni comburet. Quod item 11 ad familiam regis Iudææ attinet, audite, quid Ioua dicat, dauidica familia. Sic dicit Ioua: agite matu- 12 re causas, et oppresos ab iniuriosis defendite, ne meabilis erumpat, vt ignis, et ardeat inextincta ob mortuum vestrorum prauitatem. En 13 tibi me, vallis incolarum campestris rupis, inquit Ioua, qui dicitis: quis in nos impressionem faciet? aut quis nostras mansiones inuadet? Ego vero in vos, vt merentur ve- 14 stri mores, animaduertam, (inquit Ioua,) et ^k istius siluam igne incendam, qui omnia circa eam comburat.

CAPVT XXII.

Ad Ieremiam Deus. Vates ad regem Iudææ. Impendentes impiis calamitates. Fœdus Dei neglectum ab Israele. Contra loacimum dicta. Planctus Israelitarum.

Sic mihi mandauit Ioua: descende in domum regis Iudææ, et illic hanc rem eloquere, ita dicens: audi Iouæ mandatum, Iudææ rex, qui in Dauidis folio sedes, tu tuique stipitatores, et homines, qui per has ingrediuntur portas. Sic 3 dicit Ioua: facite ius et æquum, et oppresos a calumniatorum iniuria liberate, neue peregrinos, pupillos, viduas premitte: ne scœuite, infontem sanguinem ne fundite in isto loco. Nam si hanc rem feceritis, ingrediuntur per istius domus portas, qui in Dauidis folio pro ipso sedent reges, curribus et equis insidentes, vna cum suis seruis atque populo. Sin his verbis non obediueritis, per me iuro, inquit Ioua, domum istam fore desertam. Sic enim minatur Ioua do- 6 mu Iudææ regis. * Tu mihi Galadus es, o Libani caput, ni ego te red-

7 igam in solitudinem urbium non
 habitatarum, et aduersum te de-
 stinabo armatos telis depopulato-
 res, qui lectissima quæque cedro-
 rum tuorum exscindant, et in
 8 ignem coniciant. Ac inter sese
 percontantibus, qui præter istam
 urbem frequentes transibunt, ho-
 minibus, quare sic tractauerit
 9 istam tantam urbem Ioua, re-
 spondebitur, quoniam illi, omisso
 Iouæ Dei sui scedere, deos venerati
 10 sint alienos, eisque seruiert. Ne
 deplorate mortuum, aut eius vicem
 dolete: deplorate discedentem, qui
 iam non sit reuersurus, et suam vi-
 11 surus patriam. Etenim sic dicit Io-
 ua de Sellumo, Iosifæ, Iudææ regis,
 filio, regnante pro Iosia patre suo,
 12 qui ex loco isto migravit: non red-
 ibit istuc amplius: nam quem in
 locum exsul abductus est, ibi mo-
 13 rietur, neque terram istam videbit
 amplius. Væ qui domum suam in-
 iuste, qui cœnacula ædificat inique,
 14 vtens aliorum opera gratis, nec eis
 soluens præmium, qui sibi spa-
 tiosas ædes, perlabiliaque cœnacu-
 la extruere cogitat, et fenestras se-
 15 cat, cedroque tegit, et sinopide illi-
 16 nit. Tunc ergo regnabis, vt tibi
 sit res cum cedris? Pater tuus non-
 ne ^u habebat, quod esset ac biberet?
 quumque ius et æquum faceret, ei
 bene erat, et inopum pauperum-
 que causas agentis bene erat: hoc
 17 nimirum est, nosse me, inquit Ioua.
 At tu et oculos et mentem tuam
 non nisi ad quæstum tuum intendis,
 et ad insontem sanguinem haurien-
 18 dum, iniquitatesque et violentiam
 exercendam. Itaque sic minatur
 Ioua Ioacimo Iosifæ filio, Iudææ re-
 gi. Non plangetur, ⁿ heu frater, heu
 soror: non plangetur, heu domi-
 19 ne, heu maiestas. Asini sepultura
 sepelietur, raptatus et proiectus
 20 extra portas Hierosolymæ. Con-
 scende Libanum, et quirita, et in

Basana vocem ede, quiritans per re-
 giones: nam fracti sunt omnes
 amatores tui. Quum ego te sospi- 21
 tem monerem, negasti, te obtem-
 peraturam: quæ tua est iam a te-
 neris consuetudo mihi morem non
 gerendi. Omnes tuos pastores 22
^o pascet ventus, tuique amatores capiui
 discedent, te tum ob tua tot
 scelera turpiter erubescente. De- 23
 gis in Libano, nidulata in cedris; o
 quam futura gratiosa, quum tibi
 cruciatus venient, qualis est partu-
 rientis dolor? Ita viuam, inquit 24
 Ioua, vt etiamsi esset Chonias, Ioa-
 cimi Iudææ regis filius, mihi ^pannu-
 lus in manu dextra, inde te aucl-
 lam, et tibi necem molientibus,
 eisque, quos tu horres, et Nabucho- 25
 donofori Babylonix regi Chaldæis-
 que in potestatem tradam, et te, 26
 et, quæ te peperit, matrem, in aliam
 terram, in qua nati non estis,
 transferam, ibi morituros: nec in 27
 terram, quo redire feret animus,
 redituros. Contemtane et casâ 28
 statua est homo iste Chonias? aut
 vas, quod displiceat? vt transfera-
 tur et ipse et eius progenies, et in
 ignotam sibi terram proiciantur?
 O terra, terra, terra, audi Iouæ di- 29
 30 ^qctum: sic dicit Ioua: ^q scribatur
 homo iste orbis, vir infelicis æui,
 quippe cuius ex stirpe nemo sit eam
 felicitatem consecuturus, vt in
 Davidis folio sedeat, aut deinceps
 imperet Iudææ.

CAPVT XXIII.

*Ad improbos pastores propheta. Reliquia
 ouium cogende. Iudæus conseruandus.
 Iouanus dolor de pseudouatibus. Sacer-
 dotum impunitus. Vaticinia per Baa-
 lem.*

HEu pastores, qui meæ pastio- 1
 nis oues perditis atque dissi- 2
 patis, inquit Ioua. Itaque 2
 sic

l) alta et ventis exposita. m) satis locuples erat. n) nec a cognatis, nec a subditis
 iugebitur. o) ad nihilum redigentur. p) carissimus et coniunctissimus. q) quæ
 scribuntur, certa sunt. Certum est, istum hominem orbare, cet.

sic minatur Ioua Deus Israelitarum
 pastoribus, meos pascentibus popu-
 lares: vos meas oues dispergitis at-
 que profligatis, eas non curantes:
 3 ego in vos ingenii vestri prauita-
 tem vindicabo, inquit Ioua, colli-
 gamque mearum ouium reliquas
 omnibus ex terris, quo eas proflig-
 auero, et in sua reducam stabula,
 fetificabuntque et multiplicabun-
 4 tur, et in eas pastores suscitabo,
 qui eas ita pascent, vt deinceps ne-
 que timeant aut terreantur, neque
 5 desiderentur, inquit Ioua. Futu-
 rum est, inquit Ioua, vt ego susci-
 tem Davidi iustam stirpem, qui rex
 regnet, et sapiat, et ius æquumque
 6 faciat in terris. Eius tempore ser-
 uabitur Iudæus, degetque tutus Is-
 raelita. Vocabitur autem hoc no-
 mine: Ioua iustitia nostra. Ita-
 que tempus erit, inquit Ioua, quum
 non iam dicetur: sic uiuat Ioua,
 qui deportauit Israelitas ex Aegy-
 7 pto: sed: sic uiuat Ioua, qui de-
 portauit, quique adduxit israeliti-
 cæ domus progeniem ex aquilona-
 ri terra, exque omnibus terris, in
 8 quas ego eos profligauero, degent-
 que in sua terra. De vatibus mihi
 et cor in pectore rumpitur, et om-
 nes artus vacillant, similisque sum
 hominis ebrii, viri vino turbati, ob
 9 Iouam eiusque sacra verba. Nam
 adulteris referta terra est: nam ob
 periuria luget terra, erubescunt sta-
 10 tiones saltuum, adeo malus est eo-
 rum cursus, et potestas iniqua. Si-
 quidem tum vates, tum sacerdotes
 impuri sunt, eorumque scelus etiam
 11 domi meæ deprehendi, inquit Io-
 ua. Itaque viam habebunt, tan-
 quam lubricum in caligine locum,
 in qua vexati cadent, me eis inue-
 12 hente malum anno eorum supplicii,
 inquit Ioua. Et in samaritanis va-
 13 tibus absurditatem video, vaticin-
 antibus per Baalem, Israelitasque

meos in errorem inducentibus. Et 14
 in hierosolymitanis vatibus scedita-
 tem video, adulterantibus, falsaque
 sectantibus, et improborum manus
 corroborantibus, ne a sua quisque
 prauitate desciscant. Sunt omnes
 mihi perinde ac Sodomitani, eius-
 que incolæ, sicut Gomorrani. Item 15
 sic minatur armipotens Ioua vati-
 bus: ego eos et absinthio cibabo, et
 aqua potionabo fellea: quandoqui-
 dem a hierosolymitanis vatibus
 profecta est impuritas in totam re-
 gionem. Sic dicit armipotens Io- 16
 ua: nolite verba audire vatum, vobis
 vaticinantium, qui vos frustra ha-
 bent, animi sui visa, non meo Iouæ
 ore prolata, eloquentes. Qui meis 17
 contemtoribus dicunt, Iouam eis
 pacem promittere, et omnibus, ani-
 mi sui peruersitati obsequentibus,
 negant euenturum malum. Quis 18
 enim adfuit in Iouæ consilio? eius-
 que dicta vidit et audiuit? quis
 eius orationem attendit et audiuit?
 En prodit ex candescentis Iouæ pro- 19
 cella, irruens procella in impiorum
 caput incumbet: non cohibebitur
 20 ira Iouæ, quin animi sui cogitata fe-
 cerit, ac prestiterit, id quod vos
 olim consideratiis considerabitis.
 Ego non nisi vates, et currunt: 21
 non adfatus sum, et vaticinantur.
 Quod si adfuerunt in meo consilio, 22
 nuntient mea dicta meis, eosque a
 sua praua vitæ via morumque pra-
 uitate renocent. Recensne Deus 23
 ego? inquit Ioua: ac non Deus
 x longinquus? Videlicet ita latebit 24
 in tenebris homo, vt ego eum non
 videam? inquit Ioua: quasi vero
 non ego caelum terramque com-
 plectam, inquit Ioua. Audio, quid 25
 dicant vates, per meum nomen fal-
 so ita vaticinantes: somniaui, som-
 niaui. Quousque habebunt in 26
 animo vates, falsa animique sui fal-
 laciam vaticinari? Qui cogitant, 27
 meum

F f f 4

meum

r) perdantur. s) ob vates. t) in templo. u) improbos in improbitate con-
 firmantibus. x) antiquus, et cuius omnium rerum cognitio et maiestas vobis
 nota esse debeat.

meum populum in mei nominis obliuionem adducere suis somniis, quæ narrant alius alii, quemadmodum obliti sunt meum nomen maiores eorum per Baalem. Qui vates somnium habet, somnium narret: qui autem dicta mea habet, dicta mea vere narret: quid stramini cum farre? inquit Ioua. Nonne sic sunt dicta mea, vt ignis, inquit Ioua, vtque petram distindens maleus? Itaque ego minitor vatibus, (inquit Ioua,) qui mea dicta surripunt alius alii. Ego minitor vatibus, inquit Ioua, qui suis linguis vtuntur ad inquiring, inquit. Ego minitor falsa vaticinantibus somnia, inquit Ioua, narrantibusque et meos mendaciis ac temeritate sua decipientibus: quos quum ego non miserim, nec id eis præceperim, nihil proderunt isti populo, inquit Ioua. Quod si ex te istorum aliquis plebeius, aut vates, aut sacerdos quæsiuerit, ecquæ sint Iouæ minæ? dices eis: quid minæ? quum ego sim sublaturus vos, inquit Ioua. Quod si quis vates aut sacerdos aut plebeius dixerit Iouæ minas, animaduertam in hominem illum, atque in eius domum. Sic inuicem dicetis inter vos: quid respondit Ioua? aut quid locutus est Ioua? Iouæ quidem minas ne memorate amplius. Nam sua cuique verba erunt minæ, dum viuentis Dei, Iouæ armipotentis, Dei nostri verba inuertitis. Sic dicetis vati: quid tibi respondit Ioua? aut quid elocutus est Ioua? Quod si Iouæ minas dixeritis, idcirco sic dicit Ioua: quoniam dicitis hoc verbum, Iouæ minæ, quum ego mandauerim vobis, ne Iouæ minas diceretis; ideo ego vos tollam, et vos et urbem, quam vobis vestrisque dedi maioribus, auferam ex meo conspectu, et vos æterna ignominia, perpetuo-

que ac numquam obliterando probro adficiam.

CAPVT XXIII.

Ficum fiscella. Captiuus gens Iudeorum. Ad vatem Ioua. Cura captiuorum a Ioua. Male ficus. Calamitates immittende in prauos captiuos.

Ostendit mihi Ioua duas ficum fiscellas ante Iouæ cellam positas, posteaquam Nabuchodonosor Babylonix rex Iechoniam, Ioacimi Iudææ regis filium, Iudææque principes, et fabros, et opifices Hierosolymis captiuos in Babyloniam deportauit: quarum fiscellarum altera erat ficum valde bonarum, quales sunt primores ficus: altera ita malarum, vt comedi non possent. Et Ioua mihi dixit: quid vides, Ieremia? Ficus, (inquam ego,) quarum bonæ, valde bonæ sunt: et malæ, valde malæ, adeo vt comedi non possint. Tum adloquens me Ioua, sic dicit: Ioua, Deus Israelitarum, inquit: vt ficus istæ bonæ sunt, sic ego exilium Iudæorum, (quos istinc in chaldæam terram misi,) rationem habebo, in eosque coniciam oculum boni causa, et eos in terram istam reducam, instruamque, non euertam: et plantabo, non eruiam: et eam illis mentem dabo, vt me Iouam esse intelligant, et ipsi mihi populus, et ego eis sim Deus, quum ad me toto corde reuerterint. Rursum quales sunt malæ ficus, ita malæ, vt comedi non possint, tales ego reddam, (inquit Ioua,) Sedeciam Iudææ regem, principesque, et reliquos Hierosolymitanorum, qui in terra ista supersunt, quique in Aegypto degunt, eosque male vexandos in omnia terrarum regna dabo, ita vt ignominix, dieterio, fabulæ, et detestationi sint, vbiicumque locorum eos profligauero: in eosque arma

y) vanitati cum veritate? Plurimum differt inter falsa et vera. x) dicunt illud, inquit Ioua. 4) minax oraculum.

arma, famem, pestem immittam, eousque vt omnino pereant ex terra, quam ego eis eorumque maioribus dedi.

CAPVT XXV.

Ad Iudeos Ieremias. Ad frugem meliorem adhortatio. Ab aquilone proditio Iudeorum. In Babylonios vindicta Dei. Tatri vini poculum. Populorum potio et temulentia. Stercoranda tellus hominum cadaveribus.

Sermo, qui ad Ieremiam habitus est ad omnem iudæum populum, anno quarto Ioacimi Iosifæ filii, Iudææ regis, qui annus est primus Nabuchodonosoris Babylonix regis, quum quidem adfatus est Ieremias vates omnem iudæum populum, omnesque Hierosolymitanos in hunc modum: ab anno osifæ, Ammonis filii, Iudææ regis, fecimo tertio, ad hodiernum diem, per hos viginti tres annos et Iouane, et ego vos adlocutus sum, et vigilanter adlocutus sum, nec audistis, nec obediuistis, aut aures ad audiendum præbuisistis, quum nitteret ad vos Ioua suos tot seruos ates, et quidem vigilanter, qui vos a monerent: desciscite a suisque mala consuetudine motumque prauitate, et manebitis in terra, quam Ioua vobis vestrisque edit maioribus in omnem sæculum æternitatem. Neue alienos equimini deos, seruiendi aut colendi causa, ne ego, vestris actionibus irritatus, vobis malefaciam. Sed non audiuistis me, inquit Ioua, vt ne vestris actionibus ad vobis malefaciendum irritaretis. Quare sic icit armipotens Ioua: quoniam os mihi dicto audientes non fuisset, ego curabo arcescendas omnes aquilonares nationes, inquit Ioua, meumque Nabuchodonosorem, Babylonix regem, quos in terram istam, inque omnes eius incolas, et in omnes istas finitimas gen-

tes inueham, easque euertam, et in stupendam, sibilandam, perpetuam solitudinem redigam, efficiamque, vt in eis neque voluptas aut lætitia, neque sponsus aut sponsa, neque molæ audiantur, aut lumen sit lucernæ. Atque ita, omni ista terra in stupendam redacta solitudinem, seruient istæ gentes babylonio regi annos septuaginta. Deinde, completis annis septuaginta, vindicabo in Babylonix regem, inque gentem illam, (inquit Ioua,) eorum culpam, inque terram chaldæam, et eam in perpetuam redigam vastitatem, et in terram illam importabo, quidquid ei minatus sum, videlicet quidquid in libro isto scriptum est, quo vaticinatus est Ieremias aduersus gentes omnes: quandoquidem et ipsæ seruiuerunt eis: gentes multæ magnique reges: itaque eis digna suis factis et actionibus rependam. Sic enim mihi dixit Ioua Deus Israelitarum: accipe de mea manu hoc tatri vini poculum, et eo potiona gentes omnes, ad quas ego te mitto, vt bibant, et inde commoueantur vel ad rabiem, ob arma, quæ ego inter eos immittam. Igitur ego accepto de Iouæ manu poculo, gentes omnes potionauit, ad quas me Ioua miserat, videlicet Hierosolymam, Iudææque ciuitates, atque reges, et principes, vt in stupendam, sibilandamque et deestandam vastitatem redigerentur, vt res indicat; item Pharaonem Aegypti regem, eiusque et seruos, proceres, et omnem populum; item omne promiscuum vulgus, omnesque reges terræ Hufæ, et omnes Palæstinæ reges, Afcalonem, Gazam, Accaronem, Azotique reliquias, Idumæos, Moabitas, Ammonitas; omnes tyrios, sidoniosque reges, et insulares, reges transmarinos, et Dedanem, Themam, Buzam, omnesque vltimas

24 incolentes oras; omnes tum reli-
 quæ Arabiæ reges, tum eos, qui sal-
 25 tus incolunt; omnes Zambrio-
 26 rum, Elamitarumque reges, o-
 mnes Mediæ aquilonaresque reges,
 siue finitimos, siue alios, ab aliis re-
 motos; denique omnia, quæcum-
 que sunt in orbe regna. Rex autem
 27 Sefac potabit post illos. Dices au-
 tem eis: sic dicit armipotens Ioua
 Deus Israelitarum: potate, et ine-
 briamini, et vomite, et cadite, non
 surrecturi, propter arma, quæ ego
 28 inter vos immitto. Quod si pocu-
 lum recusauerint de manu tua su-
 mtere ad potandum, dices eis: sic
 dicit armipotens Ioua: potabitis.
 29 Nam quum ego vrbi a me denomi-
 natæ malefacere incipiam, vos sci-
 licet impune feretis? Non impune
 feretis: siquidem arma omnibus
 terrarum incolis edico, inquit ar-
 30 mipotens Ioua. Tu vero has om-
 nes res eis vaticinare, ita dicens:
 Ioua ex sublimi rugiet, ex sua sacra
 sede sonitum edet; rugiet aduersus
 domicilium suum, clamorem emit-
 tens, qualis est vvas calcantium, in
 31 omnes terrarum habitatores, per-
 ueniente ad vltimas terras strepitu,
 quoniam certamen habebit Ioua
 cum gentibus, contendet cum om-
 nibus mortalibus, impios armis
 32 obiiiciens, inquit Ioua. Sic dicit
 armipotens Ioua: exiturum est
 tantum malum ex gente in gentem,
 et tam ingens procella ab extremis
 33 excitanda terris, vt sint tum Iouæ
 cæsi ab altero terrarum sine ad al-
 terum, neque plangentur, neque
 colligentur, neque sepelientur, sed
 34 terræ solum stercorabunt. Eiulate
 pastores, et quiritate, vos ipsos vo-
 lutantes, ouium magistrifri: siquidem,
 completo ad cædem vestram spatio,
 dispergemini, et, tamquam elegans
 35 supellex, cadetis, carebuntque ef-
 fugio pastores, et salute ouium ma-
 36 gistrifri. Auditur quiritatus pasto-
 rum, eiulatio magistrifrorum ouiu-

um: quoniam depopulatur eorum
 pascua Ioua, pereuntque pacatæ
 stationes, ardenti ira Iouæ, qui qua-
 si leo lustrum suum reliquit, eo-
 rum terra ob atrocem sæuitiam, ob
 eius iræ sæuitiam, in vastitatem
 redacta.

CAPVT XXVI.

*Ad vatem Deum. Legis cultus. Comprehensus
 et vinculus vates. Accusatores improbi. V-
 rius vates in Aegyptum fugiens, compre-
 hensus, necatus. Ieremiæ salus.*

INitio regni Ioacimi Iosifæ filii,
 Iudææ regis, hic sermo est ha-
 bitus a Ioua. Sic dicit Ioua: adsta
 in atrio ædis Iouæ, et eloquere in
 omnes Iudææ ciuitates: quæ in æ-
 dem Iouæ adoratum veniunt, om-
 nia verba, quæ ego tibi ad eas
 eloquenda mando, ne verbo quid-
 em subtracto, si forte audiant,
 et a sua quisque mala consuetudine
 desciscant, vt ego malum reuocem,
 quo eos adficere ob eorum mores
 prauos cogito. Dices igitur eis: sic
 dicit Ioua: nisi me audiueritis, legi,
 quam vobis proposui, obsequen-
 do, et meorum vatum dicta audi-
 endo, quos ego ad vos, (quamuis
 non audiatis,) mitto, et quidem
 vigilanter mitto: reddam ædem
 istam, vt Siluntem, vrbemque istam
 efficiam omnibus terrarum genti-
 bus exsecrandam. Audiebant au-
 tem sacerdotes et vates, omnisque
 populus, Ieremiam ea verba in æde
 Iouæ pronuntiantem. Igitur simul
 ac perorauit Ieremias omnia, quæ
 omni populo dici Ioua iusserat,
 comprehenderunt eum sacerdotes
 et vates omnisque populus, mor-
 teme ei minantes, qui Iouæ nomi-
 ne vaticinans, dixisset, eam ædem
 futuram esse, vt Siluntem, vrbem-
 que ab habitatoribus desertum iri.
 Igitur quum congregaretur ad Ie-
 remiam omnis populus in æde Io-
 uæ, principes Iudæi, his rebus au-
 ditis,

e) Babylonix. d) quam longe patet terra.

litis, ex regia adscenderunt in ædem Iouæ. Atque vbi hi ante portam Iouæ nouam constiterunt, dicebant sacerdotes et vates principibus unctoque populo, hominem illum capitale commisisse crimen, qui in urbem illam vaticinatus esset, quæ illi suis auribus audiuisent. Cum Ieremias principes omnes unctumque populum adloquitur: oua me misit, inquit, ad vaticinandum in hanc ædem atque urbem, quæcumque vos audiuisistis. Quapropter corrigite vestros mores atque ingenium, et Iouæ Dei vestri discitis obedite, et is malo emperabit, quod in vos statuit. Quidem sum in vestra manu: facite mihi, vt vobis videbitur et liberit. Verumtamen scitote, fore, si ne interfeceritis, vt vos et hæc urbs et incolæ luant innocentis sanguinem. Nam vere misit me ad vos Ioua, vt vobis audientibus hæc omnia dicerem. Hic principes et omnis populus sic sacerdotes et vates adloqui: non est hic homo in capitali crimine, siquidem nos Iouæ Dei nostri nomine adfatus est. Cum surrexerunt homines ex regionis senioribus, qui ad omnem populi concionem sic verba fecerunt. Michæas Morastita vaticinatus est Ezechix Iudææ regis tempore. Is omni Iudæo populo dixit, sic omnipotentem Iouam dicere, fore, vt Sion ager araretur, et Hierosolyma essent rudera, et templi monumenta fastigia. Num eum ideo occidit Ezechias Iudææ rex, aut vltis Iudæorum? nonne Iouam vetus precibus compellauit, atque temperauit Ioua malo, quod illum minatus erat? et nos tanto facinore committendo animas nostras obligabimus? Fuit item vir quidam Iouæ nomine vaticinans, Vri-Semeix filius, Cariathiarimensis, qui eadem plane in hanc et urbem et terram vaticinatus est, quæ in Ieremix verbis habentur. Eius

orationem vbi audiuit rex Ioacimus, et omnes eius milites atque proceres, conatus est eum necare: quo audito, veritus Vrius aufugit, et in Aegyptum se contulit. Sed misit rex Ioacimus homines ægyptios, videlicet Elnathanem Achoboris filium, et certos cum eo in Aegyptum, qui eductum ex Aegypto Vriam se perduxerunt, isque eum ferro necauit, et eius corpus in publicum sepulcretum proiecit. Ahichanus quoque Saphanis filius, Ieremix fuit præsidio, nec permisit eum in populi potestatem ad necandum.

CAPVT XXVII.

Ad vatem Deus. Vincula collo adaptata. Ad reges mandata Iouæ. Nabuchodonosori imperium a Deo. In hariolos ac somniantes. Pseudouates spem facientes.

Initio regni Ioacimi, Iosix filii, Iudææ regis, habitus est ad Ieremiam hic sermo a Ioua, in hæc verba. Sic mihi dixit Ioua: fac tibi vincula et ligamina, quæ tuo collo adaptes, et mittas ad Iudæam, Moabitarum, Ammonitarum, Tyri, Sidonisque reges, per legatos, qui Hierosolymam ad Sedeciam Iudææ regem venerunt, eisque ad ipsorum dominos hoc mandatum des. Sic dicit armipotens Ioua, Deus Israelitarum. Vos ita vestris dominis dicetis: ego et terram, et homines, et in terris versantes bestias, mea magna vni porrectoque brachio et feci, et quibus visum est, do. Et nunc omnes istas terras meo Nabuchodonosori, Babylonix regi, in potestatem dedi: quin etiam terrestres bestias ei in seruitutem addixi, eique et eius nato, et nepoti seruient gentes omnes, donec eius quoque terræ tempus veniat: ei, inquam, multæ gentes, magnique reges seruient. Ac quæ gens regnumue non seruiert ei, videlicet Nabuchodonosori, Babylonix regi, quæque colu-

lum suum iugo regis Babylonie non subdidit; in eam ego gentem ferro, fame, peste animaduertam, inquit Ioua, eo usque, vt per eum consumatur. Vos vero nolite vestros audire vates, hariolos, somnatores, magos et prestigiatores, qui negant, vos esse Babylonie regi seruituros. Nam falsa vobis vaticinantur, vt vos a terra vestra remoueant, et a me vexati pereatis.

11 Quæ vero gens ceruicem suam regis babilonii iugo subiunxerit, eique seruerit; eam ego in sua terra sinam, inquit Ioua, eamque colet

12 atque habitabit. Sedeciam quoque Iudææ regem iisdem prorsum verbis adlocutus sum ita: submittite ceruices vestras iugo regis Babylonie, eique et eius hominibus

13 seruite, et viuetis: ne tu, tuique ferro, peste, fame moriamini, quemadmodum minatur Ioua genti, quæ Babylonie regi non seruerit. Neue vatum dicta audiat, qui negant, vos Babylonie regi seruituros. Etenim falsa vobis vaticinantur: nec enim eos ego misi, (inquit Ioua,) sed ipsi meo nomine falsa vaticinantur, vt a me profligati pereatis et vos, et vates, qui vobis vaticinantur. Item sacerdotes et omnem hunc populum adlocutus sum ita. Sic dicit Ioua: nolite audire dicta vestrorum vatum, qui vobis vaticinantur, futurum esse, vt templi Iouæ vasa ex Babylone propediem reportentur: nam falsa sum vobis vaticinantur. Nolite eos audire: seruite Babylonie regi, et viuetis: alioquin fiet hæc vrbs

18 deserta. Quod si vates sunt, et habent Iouæ mandatum, impetrent sane ab armipotente Ioua, ne vasa, quæ in Iouæ æde, et in Iudææ regia, Hierosolymisque restant, Babylonem veniant. Sic enim dicit

19 Ioua de columnis, et lacu, et basibus, reliquisque vasis, quæ in hac

20 vrbe restant, quæ non abstulit Babylonie rex Nabuchodonosor,

quum Iechoniam, Ioacimi, Iudææ regis filium, omnesque Iudæos Hierosolymitanos nobiles Hierosolyma Babylonem transtulit: si inquam, dicit armipotens Ioua Deus Israelitarum, de vasis, quæ in æde Iouæ, inque Iudææ regia Hierosolymis supersunt, ea potatum iri Babylonem, ibique fore donec ego ea, (inquit Ioua,) in locum istum referenda ac reportanda erem.

CAPVT XXVIII.

Ananias vates ad Ieremiam. Babylonia vendenda: Iudæi absoluendi. Ieremie desiderium. Abruptum vinculum. Ad Ieremiam Deus. Ananias perdecendus a Ioua non missus. Eiusdem finis.

EO anno initio regni Sedecie Iudææ regis, anni quarti mensis se quinto, Ananias, Azuris filius, vates Gabæonita, me in æde Iouæ, sacerdotibus totoque spectante populo, sic est adlocutus: sic dicit armipotens Ioua Deus Israelitarum: ego frangam iugum regis Babylonie. Hinc ad biennium restaram in locum istum omnia ædis Iouæ vasa, quæ Nabuchodonosor Babylonie rex istinc ablata, Babylonem deportauit. Iechoniam quoque Ioacimi filium Iudææ regem omnesque Iudæos exfules, qui in Babyloniam venerunt, ego istum reducam, inquit Ioua, quum regis Babylonie iugum fregero. At Ieremias vates in sacerdotum totiusque populi præsentia, qui in æde Iouæ aderant, sic Ananias vates respondit: vtinam sic Ioua faciat, et, quæ tu istis verbis vaticinatus es, præstet, ædisque Iouæ vasa et captiuos omnes ex Babylonia hunc in locum reportet. Verum audi hanc rem, quam ego, te et cuncto audiente populo, eloquar. Qui vates iam olim ante me et te fuerunt, et in multas regiones, in gentiaque regna, * bellum, aut aliquod malum, aut pestem vaticinati sunt; eorum vatum

um si quis faustum aliquid vaticinatus erat, vbi illud a vate dictum uenerat, adparebat vatem vere a oua esse missum. At Ananias vates detractum de Ieremiæ collo ligamen rupit, et, cuncto spectante populo, dixit: sic dicit Ioua: hoc ego pacto Nabuchodonosoris, Babylonix regis, iugum hinc ad biennium ex omnium gentium ceruicibus abrumpam. Tum Ieremias vates inde digressus est: et eum Ioua post abruptum ab Anania vate ex eius collo vinculum, sic adloquitur: i, et ita dicitur Ananix: sic licit Ioua: tu lignea vincula rumpendo pro eis fecisti ferrea. Nam sic dicit armipotens Ioua Deus Israelitarum: ego ferreum iugum imponam ceruicibus omnium istarum gentium, vt Nabuchodonosori, Babylonix regi, seruitutem seruiant, cui ego etiam belluas terrestres dedi. Igitur Ieremias cum Anania vate locutus est in hanc sententiam, audi sane Anania: non misit te Ioua, et tu hunc populum in falsam opinionem adducis. Hanc ob rem sic dicit Ioua: ego te ex orbe amandabo: morieris hoc anno, quoniam Ioua deficiendi auctor es. Itaque mortuus est Ananias vates eius anni mense septimo.

CAPVT XXIX.

Id captiuos Ieremiæ litteræ. A pseudouatibus discrimina. Euasione tempus. Orantes Iouam exaudiendi. Calamitates afflictorum dauidicum genus. Pseudouates duo necandi.

Exemplar epistolæ, quam misit Ieremias vates Hierosolymis ad reliquos senatores exules, ad sacerdotes vatesque, et ad omnem populum, quem Nabuchodonosor Hierosolymis in Babyloniam deportauerat, postquam Ieremias rex, regina, spadones, principesque Iudæi et Hierosolymitani, brique et opifices Hierosolymis

emigrauerant: quam epistolam per Elasam Saphanis, et Gamariam Helciæ filium, (quos Sedecias Iudææ rex, Babylonem ad Babyloniam regem Nabuchodonosorem mittebat,) his verbis misit: sic dicit armipotens Ioua, Deus Israelitarum, omnibus exulibus, quos ipse Hierosolymis in Babyloniam relegauit. Aedificate, quas habitetis, domos, et hortos, quorum fructu vescamini, conferite, ducite vxores, liberosque gignite, et filiis vestris vxores capite, et filias nuptum locate, quæ liberos pariant, atque istic crescite, neue decrescite, et saluti studeite vrbis, quo vos ego relegauit, Iouamque pro ea orate: nam in eius salute vobis sita salus est. Sic enim dicit armipotens Ioua, Deus Israelitarum: ne committite, vt vobis imponant vates hariolique vestri, qui versantur inter vos, neue audite, quæ ipsi somniatis somnia. Etenim falso vobis meo nomine vaticinantur, non meo misu, inquit Ioua. Nam simul ac compleuerit Babylon annos septuaginta, (inquit Ioua,) ego curabo vos, et quæ bona promisi, præstabo, vobis in locum istum reuocandis. Scio enim, quas de vobis habeam cogitationes, (inquit Ioua,) amicas videlicet, non inimicas, vt exitum spemque dem vobis. Ac vos, inuocantes me, et oratum venientes, exaudiam, meque vestigantes inuenietis, si tota mente requisaueritis, inuentusque vobis, (inquit Ioua,) reuocabo vos captiuos, ac, quocumque gentium aut locorum profligauero, inde colligam, (inquit Ioua,) et eodem, vnde relegauit, reducam, qui dicitis, Iouam vobis ad Babylonem suscitasse vates. Nam sic dicit Ioua de rege, qui sedet in Dauidis solio, deque omni populo, in hac vrbe degente, qui vestri sunt consanguinei, vobis-

ne forte fidem habeatis vatribus, quos Babylone habetis, quasi diuinitus afflatis, quum aliter dicant quam futurum sit:

vobiscum in exilium non profecti,
 17 sic, inquam, dicit armipotens Ioua:
 ego in eos ferrum, famem, pestem-
 que inmittam, similesque reddam
 tætrarum ficuum, adeo malarum,
 18 vt edules non sint, et eos ferro,
 fame, peste persequens, ita per o-
 mnia terrarum regna diuexandos
 dabo, vt quocumque gentium eos
 prosligauero, ibi mire detestabiles,
 19 sibilandi, et infames sint: quoni-
 am meis dictis non obtemperarunt,
 inquit Ioua, qui eis vates meos, et
 quidein vigilanter, misficulauerim,
 nec vos tamen obediueritis, inquit
 20 Ioua. Vos vero audite Iouæ dicta,
 omnes extorres, quos ego a Hie-
 rosolymis in Babyloniam amanda-
 21 ui. Sic dicit armipotens Ioua Deus
 Israelitarum de Achabo Coliæ, et
 Sedecia Maasæ filio, qui vobis meo
 22 nomine vaticinantur falso. Ego
 eos Nabuchodonosori, Babylonix
 regi, dedam, qui eos in oculis vestris
 ita occidat, vt ab eis præbeatur o-
 mnibus exultantibus in Babylonia
 Iudæis huiusmodi imprecatio:
 23 adficiat te Ioua vt Sedeciam, et A-
 chabum, quos Babyloniæ rex igne
 torruit, quoniam flagitium in Israe-
 litis committunt, et aliorum vxores
 constuprant, meumque nomen in
 re falsa interponunt, iniusu meo,
 cuius ego rei conscius ac testis sum,
 24 inquit Ioua. Semeiæ quoque Ne-
 helamitæ hæc dices: sic dicit ar-
 25 mipotens Ioua Deus Israelitarum:
 quandoquidem tu tuo nomine
 quum ad omnem, qui Hierosoly-
 mis est, populum, tum ad Soph-
 niam Maasæ filium pontificem, et
 ad omnes sacerdotes misisti litteras
 26 in hæc verba. Quum te Ioua pon-
 tificem in Ioiadæ pontificis locum
 fecerit, vt Iouæ templo præfectus,
 omnes lymphatos, et vaticinantes,
 in compedes et fiduculas coniicias:
 27 cur Ieremiam Anathotensem vobis
 28 vaticinantem non eoerces? qui
 nobis in Babyloniam significauerit,

longum fore: construamus domos,
 quas incolamus, hortosque confe-
 ramus, quorum vescamur fructu.
 Recitauerat autem hanc epistolam
 Sophonias pontifex, audiente vate
 Ieremia. Igitur Ioua cum Ieremia:
 hoc modo verba fecit: significa-
 omnibus exsulibus in hanc senten-
 tiam: sic pronuntiat Ioua de Seme-
 ia Nehelamita: quoniam vobis va-
 ticipatus est Semeias (Nehelamita,)
 non misu meo, vosque in falsam
 adduxit fiduciam: propterea sic
 pronuntiat Ioua: ego Semeiam Ne-
 helamitam, eiusque progeniem,
 ita puniam, vt non sit ex eo quis-
 quam remansurus in isto populo,
 neque bona visurus, quibus ego
 meos adficiam, inquit Ioua, quo-
 niam a Ioua deficiendi auctor est.

CAPVT XXX.

*Verba in libro describenda. Liberandi capti-
 ui. Iacobi non omnino perdendi. Per-
 dendi piorum inimici. Curanda per Ionam
 ecclesie vulnera.*

Sermo ad Ieremiam habitus a Ioua
 in hæc verba.

Sic dicit armipotens Ioua, Deus
 Israelitarum: describe tibi in
 libro omnia verba, quæ ego
 tibi eloquor. Nam tempus erit,
 3 inquit Ioua, quum captiuos meos
 Israelitas et Iudæos reuocabo, in-
 quit Ioua, et reducam in terram,
 quam eorum dedi maioribus, ean-
 que possidebunt. Hæc sunt autem
 4 verba, quæ eloquitur Ioua ad Israe-
 litas et Iudæos. Nempe sic dicit
 5 Ioua: formidinis vocem audimus,
 et pauoris impacati. Sciscitami
 6 quæso, et videte, fnum pariat mas?
 cur video viros omnes, admotis ad
 latera manibus, more parturientis,
 omnesque vultus in pallorem ver-
 7 sos? Heu quanta quamque in-
 comparabilis est illa dies, et aducr-
 sum tempus Iacobeo? ex quo ta-
 8 men euadet, eritque dies, inquit
 armi-

f) quum viri parere non soleant, qui sit, vt parturientium more dolcant?

armipotens Ioua, quum ego illius iugum ex tua ceruice abrumpam, tuaque vincula disfoluam, nec illi feruient amplius alienis, sed Iouæ Deo suo feruient, Dauidique regi suo, quem eis fuscitabo. Tu vero ne metue, mi Iacobe, ne formida, Israelita. Nam ego te procul, ego tuam progeniem ex captiuitatis suæ terra ita vindicabo, vt reuersi Iacobei placide quiescant, exterrente nullo. Siquidem ego tibi adero, inquit Ioua, tui conseruandi gratia. Quumque sim gentes omnes, quo te disperfero, prorsum perditurus: te tamen non prorsum perdam, tametsi, impunitatem tibi non concedens, iure castigabo. Sic enim dicit Ioua: sæua tua calamitas, cruciabile tuum vulnus est: non est, qui causam tuam quasi medicando agat: tu salubri medicina careres. Omnes tui amatores te oblitum non requirunt, quoniam ego tibi crudelis castigationis hostile vulnus infixi, ob tua tot tantaque vitia ac peccata. Quid de sæuo calamitatis tuæ dolore conquereris? ob tua tot tantaque vitia ac peccata feci ego ista tibi. Ergo quicumque te conficiunt, conficientur: et omnes, quicumque tibi aduersantur, abibunt captiui, obiciunturque tui depopulatores omnes depopulationi, et omnes direptores tuos ego exponam direptioni. Nam incolumitatem tibi pariam, et te a tuis vulneribus sanabo, inquit Ioua, quam vocant repudiatam Sionem, eam, quam nullus expetat. Sic dicit Ioua: ego captiuos reuocabo tabernaculorum Iacobei, eiusque habitationum ita miserebor, vt vrbs in sua mole instauretur, et arx habitetur in suo statu. Atque ab eis gratiarum actio, ludentiumque vox proficietur, et eos ita multiplicabo, vt non decrescant, itaque hono-

rabo, vt non imminuantur, efficiamque, vt habeant natos, vt olim: eorumque ciuitate apud me composita, in omnes eorum depopulatores animaduertam. Erit autem eorum dux ex ipsis, eorumque dominator ex ipsorum medio proficietur, et ii adfcescent me, accedent ad me. Etenim quis est, qui mentem suam ad me accedendum libenter adplicet? inquit Ioua. Et vos mihi populus, et ego vobis Deus ero. En excandescens Iouæ procella exit, procella ruens, quæ in impiorum caput incumbet. Non cohibebitur ardens ira Iouæ, quin animi sui cogitata fecerit ac exhibuerit, quam rem vos olim considerabitis.

CAPVT XXXI.

*Ad Ieremiam Deus. Iacobeorum defensio. Pre-
catio pro Iudeorum salute. Congregandis
extorres. Gaudia et ouationes proximæ. Ra-
chelis plantus de suis natis.*

IN illo tempore, inquit Ioua, et ego omni Israelitarum generi Deus ero, et ipsi mihi populus. Sic dicit Ioua: carus fuit in desertis reliquis ab armis populus, vadens in quietem suam Israelita, cui Ioua procul adparuit, et æterno te amore profecutus sum, ideoque vsus erga te clementia. Aliquando structore me construeris, virgo Israel: aliquando tuis ornata tympanis, exhibis cum ludentium choris: aliquando vineas conseres in montibus Samariæ, quas iidem, qui conseruerint, profanabunt. Erit enim dies, quum clamabunt in Ephraimitarum monte custodes: agite, adfcescimus in Sionem, ad Iouam Deum nostrum. Sic enim dicit Ioua: ouetur incunde Iacobeis, et clametur in cacumine gentium, ita verba cum laudibus facien-

) nemo nisi adfcescente me. h) femininum in Hebr. est, quippe relatum ad puellam Israellem. i) fructum percipientem. Ad Iud. ad Deut. 8. k) edicissimum loco.

ciendo: serua, Ioua, tuum populum, Israelitarum reliquias. Eos equidem adducam ex septentrionali regione, et ab extremis terrarum oris colligam, huc vna cum cæcis et claudis, cum grauidis et puerperis magna frequentia redituros.

9 Quumque plorantes abierint, eos ego clementer reportabo, ducens ad aquæ fluuios recta via, qua non impingant: quoniam Israelitæ pater ego sum, meusque primogenitus est Ephraimita.

10 Audite Iouæ dicta, gentes, et procul per insulas ita predicate: qui sparserat Israelitas, idem eos colligit custoditque,

11 sicuti pastor suum gregem. Redimet enim Ioua Iacobeos, et ex manu potentioris, quam sunt ipsi, vindicabit, venientque triumphatum in Sionis fastigio, et Iouæ bonis, frumento, multo, oleo, ouinoque et caprino ac bouino genere adfluent, et animum rigui horti similem habentes, non amplius deinceps

12 dolebunt. Tunc et virgines choris, et iuuenes simul atque senes lætabuntur, conuertamque eorum luctum in voluptatem, eos consolans, et ex mærore exhilarans,

13 et sacerdotum adpetitum pingui perfundam, efficiamque, vt meus populus meis bonis saturetur, inquit Ioua.

14 Sic dicit Ioua: *auditur apud Ramam lamentabilis acerbæ complorationis vox, Rachelis suos natos ita deplorantis, vt de eis consolationem respuat, quia perierunt.

15 Sic dicit Ioua: cohibe et vocem tuam a ploratu, et oculos a lacrimis, quoniam erit operi tuo merces, inquit Ioua, redibuntque

16 ex hostili terra, estque tibi ad extremum spes, inquit Ioua, redituros esse natos in suos fines. Audio adflitantem sese Ephraimitam: ego, te castigante, castigor, vt rudis vitulus: reuoca me, et redibo, quoniam tu, Ioua, Deus meus es.

Postquam enim redii, pœnitent me: postquam me ipsum recognoui, plango semur, pudore erubescens, qui serau meæ iuuentutis infamiam. Pretiosus ne mihi filius est Ephraimita? aut deliciarum puer? quoniam ex quo eius mentionem feci, adhuc eius meminero: ideoque, commotis in eum meis visceribus, miserebor eius, inquit Ioua. Statue tibe cippos, pone tibi cumulos: animaduerte, qua itineris via abeas, redi, virgo Israel, redi ad istas tuas vrbes. Quousque palabere, puella perfida? Siquidem rem nouam Ioua facturum est in terra: *ambibit femina marem. Sic dicit arripotens Ioua Deus Israelitarum: aliquando dicitur hoc verbum in Iudæorum terra atque vrbibus, quum eorum reuocauero captiuos: felicitet te Ioua, statio iustitiæ, mons sanctitatis: in eaque degent Iudæi simul et omnes eorum ciuitates, agricolæ, et cum grege proficiscentes. Nam ego lasas animas conspergam, omnesque dolentes animas replebo, ad id expergefatus et intuitus, meo somno delectatus. Tempus erit, inquit Ioua, quum israeliticam et iudæam domum humano pecorinoque semine conferam. Ac quemadmodum eis destruendis, eruendis, euertendis, perdendis, lædendis inuigilauero: sic exstruendis et conferendis inuigilabo, inquit Ioua. Per ea tempora non iam dicitur, patres comedisse vnam immaturam, et filiorum dentes stupere: sed sua quisque culpa morietur. Quisquis homo vnam comederit immaturam; huic ipsi dentes stupebunt. Tempus erit, inquit Ioua, quum feriam cum israelitica iudæaque domo nouum fœdus: non quale fœdus percussi cum eorum maioribus, tum quum manu prehenso eduxi ex Aegypto, quod quidem

1) terram ita fecundabo, vt primitiis et primogenitis, quæ libabuntur, sacerdotes ad fatigatam opulentur.

quidem meum, eis imperantis, sœdus violarunt, inquit Ioua. Sed hoc sœdus erit, quod cum israelitica domo post illa tempora percutionam, inquit Ioua. Meam legem in eorum pectora dabo, inscribamque cordi, et ego eis Deus, et ipsi mihi populus erunt, nec iam inter sese docebunt alius alium, ad Iouam cognoscendum cohortantes, quin vniuersi me parui iuxta ac magni cognoscent, inquit Ioua, qui eorum culpæ ignouero, eorum peccatum non recordaturus amplius. Sic dicit Ioua, qui et solem diurno, et lunæ stellarumque leges nocturno lumine tribuit, quo mare findente, murmurant eius fluctus, cuius nomen est armipotens Ioua. Si mutabuntur hæ leges apud me, inquit Ioua, etiam israelis progenies desinet coram me gens esse perpetua. Sic dicit Ioua: si et superum cælum metabitur, et inferæ terræ fundamenta peruestigabuntur, etiam ego omnem israelis progeniem repudiabo ob eorum facta omnia, inquit Ioua. Futurum est, inquit Ioua, vt construatur vrbs Iouæ a turri Hananeelis, ad portam angularem, præterquam prodibit porro mensoria linea ad collem Gareb, Goathamque circumdabit. Actota cadauerum cinerisque vallis totique campi, vsque ad torrentem Cedronem, vsque ad angulum portæ equorum, ad orientem, erunt Iouæ sacra, nullo deinceps æuo diruenda aut euertenda.

CAPVT XXXII.

Hierosolyma obsessa. Varii vincula. Expugnanda vrbs. Rex captiuus ducendus. Fundus emeus a Ieremia. Emissionis obfignata scheda. Ad Iouam propheta pro popularibus obsessi. Tradenda obsidentibus vrbs.

Sermo ad Ieremiam habitus a Ioua, anno Sedecix Iudææ regis decimo, qui annus est Nabuchodonosoris duodeuicesimus,

quum quidem cœpit Babylonix rex obsidere Hierosolymam, Ieremia vate concluso in atrio carceris, qui erat in domo Iudææ regis, quem concluderat Iudææ rex Sedecias, quoniam vaticinatus esset in hunc modum: sic dicit Ioua: ego vrben istam Babylonix regi in manum tradam, qui eam capiat, nec euadet Sedecias Iudææ rex Chaldæorum manum, quin Babylonix regi in manum dabitur, eumque præfens præsentem et ore adloquetur, et oculis aspiciet, atque ille Sedeciam deportabit Babylonem, ibi futurum, donec eum ego curem, inquit Ioua. Quod si cum Chaldæis pugnabitis, infelicitè vobis accidet. Igitur, (inquit Ieremias,) Ioua mecum ita locutus est, venturum esse ad me Hananeelem, Sellumi patruui mei filium, petiturum, vt fundum suum anathothensem emerem: nam meum esse, eum fundum cognationis iure vindicare. Ergo venit ad me Hananeel, patruui mei filius, vt Ioua prædixerat, in atrium carceris, meque hortatus est, vt emerem fundum suum, qui Anathothis esset in Beniamitide: esse enim meum possessionis ac vindicandi ius: proinde emerem. Tum ego Iouæ mandatum esse intelligens, emi ex Hananeel, patruui mei filio, fundum anathothensem, eique argenti adpendi, septem siclos, et decem argenteos, idque in scheda scripsi ac obfignauit, testatus testes, adpensoque in statera argento. Deinde sumsi emtionis schedam tum obfignatam, vt institutio decretaque postulant, tum apertam eamque Barucho, Nerix filio, Maasix nepoti, tradidi, in præsentia Hananeelis mei patruui, et testium, qui emtionis schedam subscripserant, præsentibus Iudæis omnibus, qui in carceris atrioangebant, atque ita in illorum præsentia, Barucho præcepi: mandat armipotens Ioua Deus israelitarum,

rum, vt sumas has schedas, hanc
 emtionis schedam obfignatam, tum
 apertam hanc, easque in vase fictili
 15 reponas, quo durent diu. Sic
 enim dicit armipotens Ioua, Deus
 Israelitarum, aliquando emtum iri
 domos et fundos et vineas, in hac
 16 terra. Deinde postquam Baruchio
 Nerix filio emtionis schedam tradi-
 17 di, Iouam precatus sum in hæc
 18 verba: o Domine Ioua, tu qui-
 dem cælum terrasque magna ista
 vi, et extento brachio condidisti,
 nec vlla tibi res est ardua: qui be-
 nignitate in mille stirpis genera vte-
 ris, parentumque culpam post eos
 in eorum natos penitus vlcisceris:
 19 Deus magne, potens, cuius armi-
 potens Ioua nomen est, ingens con-
 filio, natura magnus, qui apertos
 habes oculos in omnes humani ge-
 neris mores, ad reddenda cuique
 digna moribus et ingenio præmia:
 20 qui ea ostenta prodigiaque tum in
 ægyptia terra antehac, tum apud
 Israelitas, hominesque reliquos,
 edidisti, vt hanc tani claram tibi fa-
 21 mam comparaueris, Israelitasque
 tuos ex ægyptia terra, per ostenta et
 prodigia, præualente manu, exten-
 to brachio, ingenti cum terrore
 22 eduxisti, eisque terram hanc de-
 disti, quam eorum maioribus, te eis
 daturum, promiseras, terram lacte
 23 melleque scatentem; cuius quum
 possessionem adepti, tibi non fue-
 rint dicto audientes, neque tuæ le-
 gi obsecuti sint, omnia, quæ tu eis
 facienda præceperas, non facientes:
 24 inuexisti eis hoc omne malum. En
 aggeres admoventur vrbi, ad eam
 capiendam: eaque Chaldæis, a qui-
 bus oppugnatur, propter ferrum,
 famem atque pestem, in potestatem
 datur: quæque prædixisti, fiunt, vt
 25 vides: tamen iubes, Domine Ioua,
 vt ego fundum mihi argento
 emam, testibus adhibitis, quum
 vrbs in Chaldæorum potestatem
 26 veniat. Tum Ioua Ieremiam sic est

adlocutus: quasi vero mihi, quæ
 Ioua sum omnium mortalium De-
 us, res vlla sit ardua. Itaque sic
 dicit Ioua: ego iam urbem istam
 Chaldæis et Nabuchodonosori Ba-
 byloniæ regi, in potestatem dabo
 qui eam capiat: venientque Chal-
 dæi, qui urbem istam oppugnant
 et eam domosque, (quarum in tectis
 suffitum Baali, et fusa diis aliis liba-
 mina sunt irritandi mei gratia,
 igne incensam cremabunt. Nam
 nihil aliud, quam me offenderunt
 Israelitæ et Iudæi ab ineunte ætate
 nihil aliud Israelitæ, quam mihi
 suis factis irritarunt, inquit Ioua.
 Nam mihi iram bilemque mouit
 vrbs ista, ex quo die condita est, ad
 hunc vsque diem, vt ego eam ex
 meo conspectu tollam, ob tot Is-
 raelitarum Iudæorumque scelera
 quibus faciendis me irritarunt ipsi
 eorumque reges, principes, sacer-
 dotes, vates, Iudæi, ac Hierosoly-
 mitani, mihi que tergum obuierunt,
 non faciem. Ac quum docerentur,
 et vigilanter docerentur non
 obtemperarunt, vt castigatio-
 nem admitterent: sed denomina-
 tam a me ædem, suis a sceleribus in-
 ca ponendis, polluerunt. Quia
 Baalis facella, quæ sunt in valle fili
 Hennomi, construxerunt, ad suos
 natos natasque Molocho traicien-
 dos: id quod eis equidem non ius-
 seram, nec mihi venerat in men-
 tem, vt fieret eiusmodi scelus, quod
 ad peccandum adducerentur Iudæi.
 Quapropter sic dicit Ioua, Deus Is-
 raelitarum, de vrbe ista, quam vos
 dicitis, præ armis, fame ac pestilen-
 tia in regis Babylonix potestatem
 esse venturam: ego quocumque
 terrarum eos, magna ira et bile in-
 census, dissipauero, inde relegam,
 et in locum istum reductos, in tute-
 collocabo, et ipse se mihi popu-
 lum, et ego me eis Deum præsta-
 bo, eisque mentem vnam, viam-
 que vnam dabo, vt me perpetuo
 vereant.

*) Infandis simulacris.

vereantur, ad ipsorum postero-
 40 rumque vtilitatem. Et eis scedere
 paciscar æterno, me ab eis, benefi-
 centia prosequendis, non desciturum.
 Et eum mei metum in eorum
 41 animos dabo, vt a me non disce-
 dant, eisque beneficiendo dele-
 scabor, et eos in terra ista vere
 plantabo toto meo corde atque ani-
 42 mo. Etenim sic dicit Ioua: quem-
 admodum inuēxi isti populo istud
 tam ingens malum: ita inueham eis
 omne bonum, quod eis promitto,
 43 emeturque ager in ista terra, quam
 vos dicitis hominibus pecudibus-
 que derelictam, venire in Chal-
 44 dæorum potestatem. Ementur
 agri argento, scribenturque et obsi-
 gnabuntur schedæ, et testes adhi-
 bebuntur in Beniamitide finitimis-
 que Hierosolymæ, et in oppidis iu-
 dæis, in montanis, in campestribus
 ac meridianis, quum reuocauero
 eos captiuos, inquit Ioua.

CAPVT XXXIII.

*Ad vatem Deus victum. Exoratus a rogan-
 sibus Ioua. Letitia Iudeorum promissa.
 Rex in folio Davidis. Reuocati in liber-
 tatem extorres.*

Locutus est itē Ioua iterum
 cum Ieremia, adhuc concluso
 in carceris atrio, his verbis:
 sic dicit Ioua vltimus auctor, Ioua e-
 ius formator ac compositor, nomi-
 ne Ioua: implora me, et ego tibi
 exoratus, magna reconditaque in-
 dicabo, ignota tibi. Sic enim dicit
 Ioua Deus Israelitarum de istius
 vrbis iudæorumque regum domi-
 bus, quæ aggeribus et machinis
 dirutæ sunt, qui reges veniunt ad
 pugnandum cum Chaldæis, et ad
 domos cadaueribus hominum re-
 plendas, quos homines ego ira in-
 census occidero, quum quidem ob
 eorum tot scelera vultum meum isti
 vrbi subduxero. Equidem ei in-
 columitatem remediumque pari-

am, et eis medebor, et * pacis fidei-
 que ornamentum aperiam, et Iu-
 7 dæorum ac Israelitarum captiuos
 reducam, eosque prole instruam,
 vt olim, et ab omni commissa
 contra me culpa expurgabo, data
 venia omnibus, quibus in me deli-
 9 querint ac peccauerint, vitis. Ita
 fiet, vt ea mihi iucundum nomen
 laudemque et decus pariat apud
 omnes terrarum gentes, quæ, audi-
 to, quanta ego eis beneficia contule-
 rim, cohorrescent, attonitæ tot be-
 neficiis, tantaque pace, qua eam ad-
 fecero. Sic dicit Ioua: aliquando
 10 audietur in isto loco, (quem vos et
 ab hominibus et a pecudibus de-
 sertum dicitis,) in Iudææ oppidis,
 Hierosolymæque vicis, ab homine,
 ab incola, a pecore derelictis, vox
 11 voluptatis et lætitiæ, vox sponsi at-
 que sponsæ, vox dicentium: ce-
 lebrate armipotentem Iouam, quo-
 niam bonus Ioua, quoniam æternæ
 est clementiæ: adserentium in æ-
 dem Iouæ gratiarum actionem, re-
 uocatis a me regionis captiuos in
 pristinum statum, inquit Ioua. Sic
 12 dicit armipotens Ioua: aliquando
 erunt in isto loco, tum ab homini-
 bus, tum a pecoribus deserto, in-
 que omnibus eius oppidis, stationes
 pastorum, oues stabulantium.
 Montana, campestris ique et meri-
 13 diana oppida, et Beniamitidem, et
 Hierosolymæ finitima, et oppida
 Iudææ peragrabunt oues aliquan-
 do sub manu recensentis, dicit Ioua.
 Tempus erit, inquit Ioua, quum
 14 ego promissa bona præstabo, quæ
 Israelis Iudææque domui promisi.
 Illa tempestate ac tempore faciam,
 15 vt germinet dauidicum germen iu-
 stitiæ, quod ius æquumque faciat in
 terris. Illa tempestate seruabitur
 16 Iudæa, tuteque deget Hierosolyma,
 eaque hoc nomine vocabitur, Ioua
 iustitia nostra. Sic enim dicit Ioua:
 17 non aberit ex Dauidicis, qui

Ggg 2

fede-

) Sionis. c) Sunt enim in causa, vt multi occidantur, dum Babylonis regi
 repugnant,

sedeat in israeliticæ domus folio :
 18 itemque ex sacerdotibus Leuitis non aberit, qui coram me solida facra faciat, fertoque suffiat, et sacrificia faciat perpetuo. Item
 19 cum Ieremia locutus est his verbis Ioua : sic dicit Ioua : si paci-
 20 onem, quæ mihi cum die et cum nocte intercedit, rumpetis, ita vt non sint dies noctesque suo tempore :
 21 etiam, quod ego Dauidi meo cultori pactus sum, rumpetur, vt non sit ex eo prognatus, qui regnet in eius folio, aut quod Leuitis sacerdotibus
 22 ministris meis. Vt innumerabiles sunt & cælestes copix, et immensa maris arena, sic ego et cultoris mei Dauidis progeniem, et ministrantes mihi Leuitas multiplicabo.
 23 Item Ieremiam his verbis adlocutus est Ioua : videsne, quid homines isti dicitent? quas duas Ioua
 24 & familias elegerit, easdem repudiasse : vtque meum populum ita despicientur, vt eis non amplius gens
 25 esse videatur? Sic dicit Ioua : si pacitionem cum die nocteque non feci, si cæli terræque leges non
 26 posui : etiam Iacobi Dauidisque mei progeniem repudiabo, non sumendo ex eius semine, qui Abrahami, Isaaci, Iacobique posteris imperent, quum eos captiuos, eorum misertus, reuocauero.

CAPVT XXXIII.

Ad Ieremiam Deus. Expugnanda Hierosolyma. Placide moriturus Sedecias. Alius ad vatem Ioua sermo. Absoluendi captiui. Rursus ad vatem Deus de fædere cum patribus Aegypto eductis. Priscorum et viuentium pertinacia contra Iouam. In Iudeos calamitates miserabiles impendentes.

Sermo ad Ieremiam habitus a Ioua, quum Nabuchodonosor Babylonix rex cum suis omnibus copiis, imperiique sui regnis ac populis, Hierosolymam et omnia
 2 eius oppida oppugnaret. Sic dicit Ioua Deus Israelitarum : i nuntia-
 d) itellæ. *) regalem et sacerdotalem.

tum Sedecix Iudæx regi in hanc sententiam : sic dicit Ioua : ego vrbem istam Babylonix regi in potestatem tradam, qui eam comburat igni, nec tu eius euades manum, 3
 quum captus ei traderis, et oculis istis Babylonix regis oculos videbis, et ille te ore suo adloquetur, ibisque Babylonem. Verumtamen audi 4
 Iouæ dictum, Sedecia Iudæx rex. Hoc tibi promittit Ioua, non te armis, sed placide moriturum : ac 5
 quemadmodum in funere maiorum tuorum regum superiorum, qui te antecesserunt, cremati sunt odores : ita cremabuntur etiam in tuo, ac heu domine lugeberis. Quandoquidem rem ego pronuntio, inquit Ioua. Igitur elocutus 6
 est Ieremias vates Sedecix, Iudæx regi, eas omnes res, Hierosolymis : quum quidem oppugnarent Baby- 7
 lonix regis milites Hierosolymam, et omnia reliqua Iudæx oppida, Lachim et Azecam : nam hæc oppida, ex oppidis Iudæx, munita supererant.

Sermo ad Ieremiam habitus a Ioua, postquam pepigit rex Sedecias cum omnibus hominibus, qui Hierosolymis erant, vt eis iudicaretur libertas, vt suos quisque seruos et ancillas Hebræos et Hebræas manumitterent, ne quis eorum vlllo Iudæo confanguineo suo vteretur seruo. In quam quidem pacitionem qui venerant omnes tum principes, tum plebei, quum obediuis- 8
 sent, et obsecuti, suos quisque seruos et ancillas manumiserunt, nec amplius eorum vterentur seruitio, postea quos seruos et ancillas manumiserant, eosdem rursus seruituti subiecerant. Igitur ad Ieremiam 9
 huiusmodi verba facta sunt a Ioua : sic dicit Israelitarum Deus Ioua, ego cum maioribus vestris, quum quidem eos ex Aegypto domo seruitutis, eduxissem, pacitionem feci in hanc sententiam : peractis septem, 1
 annis,

annus, dimittetis suum quisque
 confanguinem Hebræum, qui
 tibi venditus, sex annos seruiuerit,
 eum, inquam, manumittes. Sed
 mihi non obediuerunt maiores vestri,
 nec aurem præbuere. Rursum
 15 vos hodie, quum quod mihi place-
 ret, fecissetis, vocantes alii alios ad
 libertatem, facta coram me pactio-
 ne in æde, a me denominata, rur-
 16 sum in eum profanastis nomen, et
 suos quisque seruos et ancillas, quos
 liberos et sui iuris dimiseratis, ite-
 rum vobis subiecistis in seruitutem.
 17 Itaque sic dicit Ioua: quandoqui-
 dem vos mihi non obediuistis, vt
 inuicem alii alios in libertatem vo-
 caretis: ego vobis manumissionem,
 inquit Ioua, ferro, peste, fame in-
 18 dico, vexandos daturus per omnia
 regna terrarum, tradamque homi-
 nes, (qui contra meum pactum
 facientes, non steterunt verbis pactio-
 nis, quam pepigere coram me, in
 duo partiti vitulum, et inter partes
 19 eius transeuntibus,) principes Iu-
 dæos et Hierosolymitanos, spado-
 nesque et sacerdotes, omnemque
 regionis populum, qui inter vituli
 20 partes transierunt, eos ego hosti-
 bus, et eorum necem cupientibus,
 dedam, eruntque eorum corpora
 21 caelestibus volucris, bestiisque
 terrestribus pastui. Et Sede-
 ciam Iudææ regem, et eius pro-
 ceres, hostibus et eorum neci
 studentibus, regisque Babylonæ
 militibus, qui a vobis discescere,
 22 dedam. Curabo ego, inquit Ioua,
 vt reuertantur ad istam urbem,
 eamque expugnatam captamque
 igni comburant, et oppida Iudææ in
 eam redigam vastitatem, vt nullus
 sit incola.

CAPVT XXXV.

*Ad Ieremiam Deus. Propinandum Recha-
 bitis vinum. Inuitati negantes portiones
 haurire. Ionadabus vini usum damnans.
 Ad vatem Deus. Calamitates in Iudæos
 impendentes. Ionadabi a Ioua fauor.*

Sermo ad Ieremiam habitus a
 Ioua, tempore Ioacimi, Iosæ fi-
 lli, Iudææ regis, in hunc mo-
 dum: i domum Rechabitarum, et
 eos adlocutus, in Iouæ ædem intro-
 ducito in aliquod cœnaculorum,
 eisque vinum bibendum dato. Ita
 3 arcessiui Iezoniam Ieremiæ filium,
 Habsanix nepotem, eiusque fratres
 et filios omnes, omnemque Recha-
 bitarum domum, eosque in Iouæ
 4 templum introduxi, in cœnaculum
 filiorum Hananis, Iegedeliæ filii,
 s diuini, quod erat secundum prin-
 cipium cœnaculum positum supra
 Maasæ cœnaculum, Sellumi filii,
 ad limen custodis, adposuique fa-
 5 milix Rechabitarum filios cyathos
 vini plenos, et calices, et eos ad bi-
 bendum vinum inuitaui. At illi, se
 6 vinum bibere, negarunt. Nam Io-
 nadabus, inquit, Rechabi filius,
 parens noster, præcepit nobis, ne
 vinum nos nostriue nati vnquam
 biberemus, neue domum con-
 7 strueremus, aut sementim facere-
 mus, vineamue consereremus, aut
 haberemus, sed in tabernaculis de-
 geremus per omnem vitam: vt diu
 viuamus in terra, in qua commora-
 mur. Itaque Ionadabo Rechabi
 8 filio parenti nostro in omnibus, no-
 bis ab eo præceptis, obtemperamus,
 a vini potione per omnem vitam
 abstinendo, nos vxoresque et libe-
 ri nostri, et habitandas nobis do-
 9 mos non ædificando: nec vineam
 vllam, aut agrum, aut seminarium
 habemus, et in tabernaculis ma-
 10 neuimus, patrique nostro Ionadabo
 obsequentes, quidquid nobis præ-
 cepit, exsequimur. Quum autem
 11 expeditionem faceret Nabuchodo-
 nosor Babylonæ rex in hanc regio-
 nem, statuimus Hierosolymam con-
 ferre nos ob Chaldæos Syrosque
 milites, atque ita Hierosolymis ma-
 nere. Tum Ioua Ieremiam adlo-
 quitur: sic dicit armipotens Ioua
 12 Deus Israelitarum: i, et ita dicit
 Ioua.

Iudæis ac Hierosolymitanis: non-
 ne disciplinam admittetis, meis obe-
 14 diendo dictis? inquit Ioua. Obe-
 ditur iussis Ionadabi, Rechabi filii,
 veritique ab eo eius filii vinum bi-
 bere, non biberunt hæcenus; quippe
 patris sui præcepto obse-
 quentes: et vos mihi admonenti, et
 15 vigilanter admonenti, non obtem-
 peratis? Quumque mittendis ad
 vos tot vaticiniis meis seruis, vos se-
 dulo commonefecerim, vt a suo
 quisque prauo desciscentes institu-
 to, vestros mores corrigeretis, ne-
 ue alienos secuti deos coleretis, vt
 maneretis in terra, quam vobis ve-
 strisque maioribus dedissem: non
 præbuisistis aurem, neque me audi-
 16 uisistis. Quumque id exsequantur
 Ionadabi filii, Rechabi nepotes,
 quod eis præcepit pater, isti homi-
 17 nes mihi non obediunt. Quapro-
 pter ita dicit Ioua Deus armipotens,
 Deus Israelitarum: ego Iudæis om-
 nibusque Hierosolymitanis im-
 portabo, quidquid eis mali minatus
 sum: quoniam mihi loquenti
 non obtemperarunt, neque clamanti
 18 respondi. Rechabitarum
 autem familiæ dixit Ieremias: sic
 dicit armipotens Ioua Deus Israeli-
 tarum: quoniam vos Ionadabi pa-
 rentis vestri præcepto obediuisistis,
 eiusque omnia mandata conserua-
 stis, ac quidquid vobis præcepit, fe-
 19 cistis; hanc ob rem sic dicit armi-
 potens Ioua, Deus Israelitarum:
 non deerit vniquam g Ionadabo Re-
 chabi filio, qui coram me duret.

CAPVT XXXVI.

*Ad vatem Deus. Verba Iouana in volumine
 scribenda. Ieremias ad Baruchum amanu-
 ensen. Ieremias vincula. Recitanda Iouæ
 dicta per Baruchum ad populum. Michæas
 recitata exponens. Ad Baruchum princi-
 pium mandata Iudæis legit ex volumine scri-
 pta coram rege. Dissectum et incensum vo-
 lumen. In vate duos insidias. Salus eorum
 dem a Deo. Rescribenda in altero volumine
 vaticinia. In regem Ioua mina.*

Anno quarto Ioacimi, Iosifæ fi-
 1 lii, Iudææ regis, Ioua cum
 Ieremia huiusmodi verba
 fecit: sume libri volumen, et in
 2 eo scribe, quæcumque ego tibi
 contra Israelitas Iudæosque et om-
 nes gentes effatus sum, ex quo te
 Iosifæ temporibus adfatus sum, ad
 hunc vsque diem, si forte Iudæa
 3 domus, audito, quot ego malis eos
 adficere cogitem, desciscant a suo
 quisque prauo instituto, atque ita
 ego eorum culpæ peccatoque igno-
 scam. Igitur vocauit Ieremias Ba-
 4 ruchum, Nerix filium, scripsitque
 Baruchus ex ore Ieremix, quæcum-
 que ei Ioua effatus erat, in libri vo-
 lumine. Tum Ieremias ita Baru-
 5 cho præcepit: conclusus ego non
 possum in ædem Iouæ ire. Tu
 6 ibis, et ex volumine recitabis, quæ
 ex ore meo descripsisti Iouæ dicta,
 audiente populo, in æde Iouæ, die
 ieiunii, nec non audientibus omni-
 bus Iudæis, qui ex suis vrbibus
 aduenerint, ea recitabis: si forte,
 7 compellato eorum supplicatione
 Ioua, desciscant a suo quisque pra-
 uo instituto: nam magna est ira et
 scæuitia, quam minatur huic populo
 Ioua. Ita fecit Baruchus, Nerix fi-
 8 lius, quidquid ei Ieremias vates præ-
 ceperat, vt ex libro recitaret Iouæ
 verba in æde Iouæ. Quumque
 9 anno quinto Ioacimi, Iosifæ filii, Iu-
 dææ regis, mense nono, omnibus
 tum Hierosolymitanis, tum iis, qui
 ex Iudææ oppidis aduenerant, in-
 dictum esset Hierosolymæ apud Iou-
 uam ieiunium: legit Baruchus ex
 10 libro verba Ieremix, in æde Iouæ,
 in cœnaculo Gamariæ Saphanis
 filii, scribæ, in atrio superiore,
 ante nouam templi Iouæ portam,
 audiente omni populo. Tum Mi-
 11 chæas Gamariæ filius, Saphanis ne-
 pos, auditis ex libro omnibus Iouæ
 dictis, descendit in regiam in scribæ
 cœnaculum, et ibi nactus omnes
 12 procures sedentes, Elisamam scri-
 ban,

ban, Dalaïam Semeïæ, Elnathanem Achoboris, Gamariam Saphanis, et Sedeciam Ananiæ filium, omnesque primates, exposuit eis omnem orationem, quam, Barucho librum in auribus populi recitante, 4 audiisset. Itaque omnes principes miserunt ad Baruchum, Iudim Nathanæ filium, Selemiæ nepotem, Chufis pronepotem, qui ei significaret, vt secum ferens volumen, quod, audiente populo, legisset, ad eos veniret. Baruchus 5 Neriæ filius, volumen secum ferens, eos adit, et hortantibus, vt sederet, ac, audientibus ipsis, legeret, legit. Atque illi, audita omni oratione, attoniti inter sese, Barucho dixerunt, sese omnem orationem illam regi exposituros. Tum ex ipso Barucho petunt, vt eis exponat, quo pacto ea omnia ex illius ore scripsisset. Quibus Baruchus ita respondit: ego, illo mihi hæc omnia ore suo dictitante, descripsi in libro, atramento. Et proceres: i, inquirunt, et latita tu et Ieremiæ, ne quis sciat, vbi sis. Deinde regem adeunt in atrium, deposito volumine in Elisamæ scribæ cœnaculo, et audiente rege, rem omnem exponunt. Tum rex Iudim mittit petitum volumen. Et Iudis illud, ex Elisamæ scribæ cœnaculo petitum, cepit, audiente rege et omnibus, qui regi adstabant, proceribus, legere. Sedebat autem rex in tepidatio, mense nono, ardente antea foculo. Is lectis a Iudi tribus aut quatuor paginis, volumen scalpro librario dissecuit, et in foculi gnem coniecit, ita vt totum volumen eo foculi igne consumeretur: tantumque absuit, vt attonitiua vestimenta considerent rex relique omnes, qui omnem illam orationem audiebant, vt ne Elnathani quidem et Dalaïæ ac Gamariæ, ne volumen combureret, detortantibus, obtemperauerit rex. Quin etiam mandauit Ierameeli A-

melechi, et Saraïæ Azrielis, et Selemiæ Abdeelis filio, vt Baruchum notarium, et Ieremiam vatem comprehenderent. Sed eos addidit Ioua, et Ieremiam post combustum a rege volumen, et post orationem, quam Baruchus scripserat ex ore Ieremiæ, sic adlocutus est: ite- 28 rum sume volumen aliud, et in eo scribe omnia priora verba, quæ erant in priore volumine, quod combussit Ioacimus Iudææ rex, atque ipsi Ioacimo Iudææ regi dicit: sic dicit Ioua: tu volumen istud cre- 29 masti, quod in eo, venturum esse Babylonix regem, scripsissem, et hanc regionem depopulaturum, excaue et homines sublaturum, et pecudes. Quapropter sic pronun- 30 tiat Ioua de Ioacimo Iudææ rege. Non erit ex eo, qui sedeat in Danidis folio, eiusque cadauer et ardori interdiu, et gelu noctu obiectum iacebit, animaduertamque in eum 31 et in eius progeniem atque seruos, eorum culpam, et eis et Hierosolymitanis ac Iudæis omne malum inueham, quod minanti mihi non obtemperauit. Igitur Ieremias 32 sumtum aliud volumen tradidit Barucho, Neriæ filio, notario, in quo ille ex ore Ieremiæ scripsit omnia verba libri, quem Ioacimus Iudææ rex igni cremauerat, additis insuper et multis eius generis aliis.

CAPVT XXXVII.

Sedecias pro Iechonia rex impius, ad Ieremiam nuntios mittens. Ad vatem Ioua. Aegyptiorum vana spes. Expugnanda a Chaldeis Hierosolyma. Comprehensus vates, in carcerem coniectus. Ad regem vates. Infaustum vaticinium.

REgnauit autem Sedecias, Iosifæ filius pro Iechonia, Ioacimi filio, creatus in Iudæa rex a Babylonix rege Nabuchodonosore, nec obtemperauit ipsi, aut eius serui, aut regionis populus, Iouæ dictis, quæ per Ieremiam vatem eloque,

3 eloquebatur. Is rex Sedecias Iu-
 chalem selemix, et Sophoniam,
 Maasix filium pontificem misit ad
 Jeremiam vatem cum hoc manda-
 4 Iouam Deum nostrum. Versaba-
 tur autem Jeremias in publico, nec
 5 erat in carcerem coniectus, et
 Pharaonis exercitus erat ex Aegypto
 profectus, cuius audita fama Chal-
 dxi, qui Hierosolymam obsidebant,
 6 a Hierosolyma discesferant. Igitur
 Ioua cum Jeremia vate verba fecit
 7 in hunc modum: sic dicit Ioua
 Deus Israelitarum: sic dicetis Iu-
 dæ regi, qui vos ad me consulen-
 8 dum misit. Exercitus Pharaonis,
 ad ferendum vobis auxilium pro-
 fectus, reuertetur in Aegyptum,
 suam terram, reuersique Chaldxi
 urbem istam oppugnabunt, capient-
 9 que et igni comburent. Sic dicit
 Ioua: nolite animos efferre, arbi-
 trantes, discessuros a vobis Chal-
 10 dæos: non enim discedent. Quin
 licet Chaldæos omnes vobiscum
 bellum gerentes, ita concideritis,
 vt ex eis transfossi dumtaxat super-
 sint homines: illi ipsi surgent ex suo
 quisque tabernaculo, et urbem
 11 istam igni cremabunt. Profecto
 autem Chaldæorum exercitu a Hie-
 rosolymis, ob Pharaonis exercitum,
 12 egressus est Hierosolyma Jeremias,
 iturus in Beniamitidem, vt inde ho-
 13 minum vulgus subterfugeret. Sed
 vbi ad beniamiticam portam ven-
 tum est, is, cui illic cura mandata
 erat, Ierias nomine, Selemix filius,
 Ananix nepos, Jeremiam vatem
 comprehendit, dicens, eum ad Chal-
 14 dæos transfugere, neque Iere-
 mix, falsum esse dicenti, seque ad
 Chaldæos transfugere, neganti, aus-
 cultauit, sed comprehensum ad
 15 proceres perduxit, qui in Iere-
 miam scruerunt, eumque cæsum
 in vincula coniecerunt, in ædibus
 16 scribæ Ionathanis; nam ex eis fe-
 cerant carcerem. Quum Iere-
 mias in barathrum imamque spe-

cum deuenisset, et ibi multos dies
 mansisset, curauit rex Sedecias
 inde arcescendum, eumque domi-
 sux clam interrogauit, equod es-
 set Iouæ effatum. Est, inquit Je-
 remias. Tu in manum regi Baby-
 loniæ traderis. Sed quid in te
 peccanti? inquit, aut in tuos, aut in
 hunc populum, vt me conieceritis
 in carcerem? Et vbi sunt vates ve-
 stri, qui vobis vaticinabantur, Ba-
 byloniæ regem non esse vos et hanc
 terram adgressurum? Et nunc
 audi, quæso, domine mi rex: ad-
 mitte, quæso, meam supplicatio-
 nem, neue me in scribæ Ionatha-
 nis ædes remiseris, ne illic moriar.
 Itaque iussit rex Sedecias, poni Ie-
 remiam in atrio custodiæ, * eique
 quotidie panis vnus dabatur ex foro
 pistorio, donec consumtus est om-
 nis in vrbe panis: atque ita man-
 sit Jeremias in atrio custodiæ,

CAPVT XXXVIII.

*Ad populum vates de proximo excidio. In va-
 tem proceres. In fossam deiecit vates. Spa-
 do pro vate. Erutus e fossa vates. Ruina vrbe
 per vatem prædicta.*

AVdiuit autem Saphatias Ma-
 thanis, Godolias Phasfuris,
 Iuchal Selemix, et Phasfur
 Melchix filius, Jeremiam ad om-
 nem populum loquentem his
 verbis: sic dicit Ioua: qui man-
 serit in hac vrbe; is ferro, fame,
 peste morietur: qui vero ad Chal-
 dæos exiuerit; is vitæ salutique suæ
 consulit. Sic dicit Ioua, venturam
 esse urbem hanc in exercitus regis
 Babylonix potestatem, ab eoque
 capiendam. Hanc ob rem illi pro-
 ceres ita regi dixerunt: moriatur,
 quæsumus, is homo, qui reliquorum
 in hac vrbe militum, totiusque po-
 puli manus emolliat, huiusmodi
 verbis eos adloquendo. Nam is
 homo non salutem studet huius po-
 puli, sed malo. Quibus rex Sede-
 cias: is vero vobis est in manu, in-
 quit;

quit: nec enim in vos quidquam
 6 potest rex. Tum illi captum Iere-
 miam deiecerunt in Melchizæ regis
 filii fossam, qui erat in atrio custo-
 diæ, et funibus demiserunt: qua in
 fossa quum non esset aqua, sed
 7 cænum, demersus est Ieremias in
 cænum. Sed Abdemelchus, ho-
 mo Aethiops, spado, qui erat in re-
 gia, ubi Ieremiam audiuit in fossam
 8 esse coniectum, egreditur ex re-
 gia, et regem, qui sedebat in porta
 beniamitica, his verbis adloquitur:
 9 domine rex, omnino uale egerunt
 homines isti in eo, quod Ieremias
 vati fecerunt, quem quidem in fos-
 sam coniecerint, ibidem fame mori-
 turum: quippe quum non super-
 10 sint in vrbe cibaria. Tum rex Ab-
 demelecho Aethiopi mandauit, vt,
 adsumtis triginta ex iis, qui aderant,
 hominibus, Ieremiam vatem ex
 fossa extraheret, priusquam mo-
 11 reretur. Itaque Abdemelchus,
 adhibitis hominibus, iuit in regiam,
 sub cellam, et sumtos inde laceros
 obsoletosque pannos, funibus ad
 12 Ieremiam in fossam demisit, mo-
 nuitque, vt eos subter axillas suas
 funibus supponeret: quod quum
 fecisset Ieremias, illi, eum funibus
 13 extrahentes, subduxerunt ex fos-
 sa: atque ita mansit Ieremias in a-
 14 trio custodiæ. Deinde rex Sede-
 cias Ieremiam vatem ad se in ter-
 tium templi Iouæ aditum iussit ar-
 cesse, eumque sic adlocutus est:
 ego quæram ex te quiddam, quod
 15 noli celare me. Cui Ieremias: si
 ego id tibi exposuero; tu forsitan
 occides me: et si tibi consilium de-
 dero; non mihi obtemperabis.
 16 Tum rex Sedecias Ieremias clam
 iurat: per Iouam viuentem, in-
 quit, qui nobis hunc animum cre-
 auit, non occidam te, neque tra-
 dam illis hominibus, qui tuam ne-
 17 cem cupiunt. Et Ieremias Sede-
 ciam sic adloquitur: sic dicit Ioua
 Deus armipotens, Deus Israelita-
 rum: si ad regis Babylonias proce-

res exiueris; et tu vna cum tua do-
 mo viues, neque hæc vrbs igni cre-
 mabitur. Sin non exiueris; et hæc
 18 vrbs veniet in Chaldæorum pote-
 statem, qui eam igni comburent,
 neque tu eorum manus euades. At
 19 rex: formido Iudæos, inquit, qui
 ad Chaldæos transfugerunt: ne eis
 tradar illudendus. Non traderis,
 20 inquit Ieremias: audi Iouæ vocem,
 quam ego tibi eloquor, vt tuo bo-
 no salutique consulatur. Quod si
 21 exire renuis, accipe, quid mihi Io-
 ua monstrauerit. Omnes mulie-
 22 res, quæ in Iudææ regia supersunt,
 educentur ad regis Babylonias pro-
 cures, et tibi obiciant, te a tuis a-
 micis proditum atque victum esse,
 pedibus in cænum demersis, illis
 retro regressis. Tum omnes tuæ
 23 vxores ac liberi educentur ad Chal-
 dæos, neque tu eorum manus effu-
 gies, quin regis Babylonias manu
 capieris, qui et vrbs hanc igni
 cremabit. Et Sedecias: hæc ne-
 24 mo resciscat, inquit, ne tu moria-
 re. Quod si primates, me tecum
 25 esse locutum, audiuerint, teque con-
 uenerint, petentes, vt sibi exponas,
 et quid tu cum rege, et quid rex
 tecum locutus sit, ac tibi mortem,
 si id se celaueris, minitantes, di-
 26 ces eis, te a rege precibus contendis-
 se, ne te in Ionathanis ædes redu-
 ceret, ne ibi moriaris. Igitur
 27 quum audiuisent primates omnes
 Ieremiam, eumque interrogassent,
 retulit eis prorsus eodem modo,
 quo iusserat rex: itaque illi ab eo
 se abstinerunt, re inaudita. Man-
 28 fit autem Ieremias in atrio custo-
 diæ ad eum diem, quæ capta Hiero-
 solyma est.

CAPVT XXXIX.

*Hierosolyma expugnatio per Chaldeos. Regis
 fuga, captiuis, deportatio. Cedet nobili-
 um Iudæorum. Excacatus rex Hierosolymæ.
 Pro vate rex Chaldeus, Abdemelechum con-
 seruans Deus.*

Qua quidem capta, (irruptum est autem in urbem anno Sedeciae undecimo, quarti mensis die nono, quum quidem eiusdem Sedeciae, Iudaeae regis, anno nono, mense decimo, Nabuchodonosor Babyloniae rex eum suis omnibus copiis Hierosolimam adortus obsedisset,) ingressi omnes regis Babyloniae proceres, manserunt in porta media, Neregal, Sarefer, Sargarnabo, Sarsachimus, Rabsaris, Neregal, Sarefer, Rabamagus, et omnes reliqui regis Babyloniae proceres. Quibus visis, Sedecias Iudaeae rex, et omnes milites aufugerunt: et ex urbe noctu egressi, regionum hortorum via, per portam, duobus muris interpositam, profecti sunt per campestria. Sed eos persecuti milites Chaldaei, Sedeciam in hierichuntis campis adsecuti, comprehenderunt, et ad Babyloniam regem Nabuchodonosorem, ad Reblatham in hemathensem terram adduxerunt. Is Babyloniae rex Reblathae de Sedeciae supplicio egit, et, eo spectante, eius filios, et omnes Iudaeos nobiles trucidavit, tum ipsum Sedeciam oculis excæcavit, et catenis, Babylonem ducendum, collegavit. Regiam autem plebeasque domos igni combussere Chaldaei, et Hierosolimam muros diruerunt. Reliquias hominum, qui in urbe supererant, transfugasque, qui ad illum perfugerant, et quod populi restabat, transtulit Nabuzardan magister equitum in Babyloniam, relictis ex tenui et inopi plebe in Iudaea, quibus tunc vineas agrosque assignavit. Mandavit autem Nabuchodonosor Babyloniae rex de Ieremia Nabuzardani equitum magistro, ut eum arceseret, curaque haberet, neue eum vlla relæderet, sed ipsius arbitrio tractaret. Itaque curavit Nabuzardan magister equitum, nec non Nabuzabazus, Rabsaris, Neregal, Sarefer, Rabamagus, omnesque Baby-

loniae regis optimates, arcescendum ex atrio custodiam Ieremiam, eumque Godoliae Ahicami filio, Saphanis nepoti, tradiderunt, educendum domum, et in publico versaturum. Ieremiam autem in atrio custodiam conclusum, adlocutus erat his verbis Ioua: *i*, et Abdemelecho Aethiopi dicit: sic dicit armipotens Ioua Deus Israelitarum, scito, me importaturum urbi istius, quae praedixi, mala, non bona, eaque tum te praesente futura. Sed te tum defendam, inquit Ioua, neque in hominum potestatem venies, quos exhorres: quin te ita tuebitor, ut armis non cadas, vitæque tuae consulatur: quoniam mihi confisus es, inquit Ioua.

CAPVT XL.

Hostis ad vatem. Ieremias manibus absolutus cum viatico. Ad Godoliam dispari. Ioua uocans ad Godoliam contra Ismaelem. Rex ad sicarium pro Ismaele.

Sermo a Ioua habitus ad Ieremiam, postquam eum a Rama dimisit magister equitum Nabuzardan, quum quidem eum inter tot Hierosolymitanos Iudaeosque extorres, qui in Babyloniam relegabantur, manibus restrictumprehendisset, atque ita adlocutus esset: Ioua Deus tuus malum hoc in istum locum et praedixerat, et, ut praedixerat, intulit, fecitque, quoniam uos in Iouam peccastis, nec ei dicto audientes fuistis, ideoque uobis ista res accidit. Nunc ego soluo te hodie manibus istis, quas in manibus habes. Si tibi placet mecum Babylonem ire, ueni: ego geram tui curam. Sin minus placet, omitte: tota quidem terra tibi patet: tu, quo tibi eundem uidebitur ac placebit, ito. Quumque Ieremias nondum reuertetetur, ille eum sic adloqui perrexit: aut reuertere ad Godoliam, Ahicami filium, Saphanis nepotem, quem urbibus

bibus Iudææ præfecit Babyloniarum rex, et cum eo inter hominum vulgus manet: aut quocumque tibi videbitur eundem, ito: eique dedit magister equitum viaticum et munus, et eum dimisit. Ita venit ad Godoliam Ieremias, Ahicami filium, ad Maspham, et apud eum mansit inter eos, qui in terra supererant, homines. Ceterum quum audiuisent omnes militiæ duces, qui in agris erant vna cum suis hominibus, Godoliam Ahicami filium, a Babyloniarum rege præpositum esse regioni, et cum eo collocatos viros, feminas, paruulos, et regionis tenuissimos quosque ex iis, qui Babylonem non fuissent relegati, venerunt Maspham ad Godoliam Ismael Nathanix filius, Iohannes et Ionathan Careæ filii, Saraïas, Thanehumethi filius, et Ephai, Netophatix filii, et Iezonias, Maachatis filius, ipsi eorumque homines. Quibus eorumque hominibus Godolias Ahicami filius, Saphanis nepos, iuravit in hunc modum: ne meruite seruire Chaldæis: manete in hac regione, babylonio regi seruientes, et bene vobis erit. Equidem hic Masphæ dego, vt Chaldæis præsto sim, qui ad nos venerint: vos quoque vinum, fruges, oleum percipite, et in vasis vestris condite, præque tenetis oppida vestra, incoite. Omnes quoque Iudæi, qui apud Moabitas, Ammonitas, Idunæos, denique qui omnibus in erris erant, vbi intellexerunt, Babyloniarum regem reliquos fecisse Iudæos, eisque Godoliam, Ahicami filium, Saphanis nepotem, præfuisse, reuersi sunt omnibus ex locis, in quæ fuerant dissipati, seque Maspham in Iudæam contulerunt ad Godoliam, et vini frugumque purimum perceperunt. Iohannes vero Careæ filius, et omnes militiæ duces, qui erant in agris, Maspham ad Godoliam venerunt, eumque

certiorem fecerunt, a Baali Ammonitarum rege missum esse Ismaelem, Nathanix filium, qui ei mortem inferret. Quibus non credente Godolia, Iohannes Careæ filius cum Masphæ clanculum sic est adloutus: vis vt eam occisum Ismaelem, Nathanix filium, nemine conscio? ne ille tibi mortem consciscat, atque ita dispersis omnibus, qui ad te congregati sunt, Iudæis, pereant Iudææ reliquæ. Cui Godolias: tu vero istud ne feceris, inquit: nam de Ismaele falsum dicis.

CAPVT XLI.

Ismael Godoliam interficiens. Eiusdem falsæ lacrimæ. Aduerentes ab Ismaele sicariis trucidati. In fossam proiecti. In Ismaelem Iohannes. Ismaelis euasio.

SEPTIMO autem mense venit Ismael Nathanix filius, Elisamæ nepos, de semine regio, regique optimates, et cum eo viri decem, Maspham ad Godoliam, Ahicami filium: atque ibi Masphæ quum simul cibum caperent, surgit Ismael Nathanix filius, et viri decem eius comites, et Godoliam, Ahicami filium, Saphanis nepotem, gladiis vulnerant ac interficiunt, quem regioni præfecerat Babyloniarum rex. Itemque Iudæos omnes, qui Masphæ eum illo Godolia erant, et Chaldæos milites, qui ibi reperti sunt, occidit Ismael. Secundo die post interfectum, nemine sciente, Godoliam, aduenerunt homines a Sichema, Silunte et Samaria, videlicet octoginta, rasos barbis, lacertatis vestibus, et compuncti, fertum atque tus secum ferentes, vt ea in ædem Iouæ inferrent. Quibus Ismael, Nathanix filius, Maspha exiit obuiam, flens inter eundem: atque vbi eis occurrit, inuitauit, vt ad Godoliam Ahicami filium venirent. Deinde vbi in medium oppidum venerunt, trucidauit eos Ismael vna

CAPVT XLII.

Ad populum supplicem vates. Ad florum promissa pia. Ad Iouam Ieremias. Exaudis vates pro populo. In Aegyptum non eundum.

vna cum suis comitibus, et in mediam fossam proiecit. Inuenti sunt autem in eis homines decem, qui ab Ismaele petierunt, ne se interficeret: esse enim sibi reconditum in agris triticum, hordeum, oleum atque mel: itaque ille se ab eis, inter ipsorum cognatos perimendis abstinuit. Fossa autem, in quam proiecit Ismael omnia hominum, corpora, quos secundum Godoliam occidit, ea erat, quam fecerat rex Afa propter Baasam Israelitarum regem, quam quidem Ismael, Nathaniae filius, cae forum corporibus repleuit. Deinde reliquum hominum, quicumque erant Masphae, regis filias, et quidquid hominum Masphae restabat, quibus praefecerat Nabuzardan magister equitum Godoliam, Ahicami filium, abigens Ismael, Nathaniae filius, in Ammonitas ire contendit. Sed Iohannes, Careae filius, et quicumque militum duces cum eo erant, audito, quantum scelus patrasset Ismael, Nathaniae filius, adhibitis omnibus viris, profecti sunt ad inferendum ei bellum, eumque offenderunt ad magnum quemdam fluuium apud Gabaonem. Ac Iohannem et omnes eius comites militiae duces conspicati, quicumque ab Ismaele a Maspha abducebantur, latenti ad Iohannem reuerterunt. Ismael autem cum octo viris Iohanni elapsus, ad Ammonitas se contulit. Iohannes omnesque eius comites militiae duces, adhibitis hominum reliquis, quoscumque ab Ismaele Maspha, post interfectum ab eo Godoliam, abactos, abduxerat a Gabaone, videlicet viros milites, mulieres, paruulos, et spadones, venerunt in Geruthchamaam, qui locus est apud Bethlehemam, ibique commorati sunt, ut Aegyptum peterent, Chaldaeorum metu, quod Godoliam, provinciae a Babyloniae rege impositum, occidisset Ismael.

Acceserunt igitur omnes militiae duces, et Iohannes Careae, et Iezoniae, Osaiae filius, vniuersusque populus tum parui, tum magni, ad Ieremiam vatem, et cum eo egerunt in hanc sententiam: patere, quae sumus, exorari te, ut pro nobis Iouam Deum tuum ores, pro his quantiscumque reliquis, qui pauci restamus ex multis ut tute nos tuis oculis vides, ut nobis ostendat Ioua Deus tuus, quam vel viam insistamus, vel rem agamus. Quibus Ieremias: audio, inquit: ego, ut postulatis, Iouam Deum vestrum orabo: ac quidquid vobis Ioua responderit, id vobis indicabo, neque quidquam vos celabo. Atque illi: Ioua nobis fidus certusque testis esto, (inquiunt, Ieremiam adloquentes,) nos, utcumque tibi Ioua Deus ad nos mandauerit, ita facturos esse, siue id bonum, siue malum sit. Iouae Deo nostro, ad quem te mittimus, dicto audientes erimus, ut bene nobis eueniat, quum obediuerimus Iouae Deo nostro. Igitur peractis decem diebus, Ieremias, Ioua eum adlocuto, Iohannem, Careae filium, omnesque eius comites militiae duces, denique omnem populum a minimo ad maximum, euocat, et sic adfatur: sic dicit Ioua Deus Israelitarum, ad quem me misistis vos, ut vestram supplicationem ei praesentarem. Si remanseritis in ista terra, construam vos, non diruam: conseram vos, non euertam: quoniam poenitet me mali, quo vos adfeci. Ne metuite regem Babyloniae, quem metuitis: eum ne metuite, inquit Ioua: nam ego vobis adero ad vos conseruandos, et ab illius manu defendendos, et erga vos eam commouebo eius

mife.

In vatem arrogantes. Hierosolymitani in Aegyptum confugientes. Lapidés adsumti duo. Babylonix rex Ioua minister. In Aegyptios victor augustus.

miseri cordiam, vt vos in terram vestram reuocet. Quod si Iouæ Deo vestro non obtemperantes, negatis, vos in regione ista mansuros, sed potius in Aegyptum venturos, vbi manentes neque bellum videatis, aut tubæ sonitum audiatis, neque panem esuriatis: audite vero Iouæ dicta, reliqui Iudæi, sic dicit armipotens Ioua Deus Israelitarum: si vos ad petendam Aegyptum conuertitis, eoque commorandj causa vaditis, fiet, vt, quæ timetis arma, vos illic in Aegypto comprehendant, famesque, propter quam sollicitamini, illic in Aegypto vos a tergo vrgeat, et ibi moriamini. Ac quicumque hominum sese ad Aegyptum conuerterint, vt eo profecti, ibi commorentur, ii armis, fame, peste morientur, nec quisquam eorum supererit aut euadet: tantum ego eis maiorum inueham. Sic enim dicit armipotens Ioua, Deus Israelitarum: quemadmodum destillauit ira bilisque mea in Hierosolymitanos; ita destillabit mea bilis in vos, in Aegyptum profectos, eritisque mirandum in modum execrabilis, detestabilis, infames, nec amplius locum istum videbitis. Edicit vobis Ioua, o reliqui Iudæi, ne in Aegyptum eatis: cognoscite, vos a me hodierno die commonitos esse. Vestræ enim vitæ periculo erratis, qui quum me ad Iouam Deum vestrum miseritis, petentes, vt pro vobis Iouam Deum vestrum orarem, ac, quidquid Ioua Deus vester dixisset, id vobis renuntia-rem, vos enim facturos: quum ego id vobis hodie renuntiauerim, vos non obtemperatis Iouæ Deo vestro in omnibus, quæ ipse mihi ad vos mandata dedit. Quamobrem scitote, vos armis, fame, peste morituros in loco, in quem ire ad ibi peregrinandum concupiscitis.

Postquam perorauit Ieremias ad omnem populum hanc orationem, quam ei Ioua Deus eorum ad eos mandauerat, Azarias Osaia, et Iohannes Careæ filius, et hominum arrogantissimi quique Ieremiæ sic responderunt: tu falsum dicis: non tibi mandauit Ioua Deus noster, vt nos vetares ire commoratum in Aegypto. Sed Baruchus Nerix filius te in nos instigat, vt nos in manum coniciat Chaldæorum, qui nos vel interficiant, vel in Babyloniam deportent. Ita Ioua dicto audientes non fuerunt Iohannes Careæ filius, et omnes tum militiæ duces, tum reliqui, vt in iudæa terra manerent, adsumferuntque Iohannes et omnes duces reliquias omnes Iudæorum, qui ex quacumque gentium, in quas fuerant dissipati, redierant ad commorandum in Iudæa, viros, feminas, paruulos, regias filias, denique quoscumque homines Nabuzardan magister equitum, Godolix, Ahicami filio, Saphanis nepoti, reliquerat, nec non Ieremiam vatem, et Baruchum Nerix filium, et in Aegyptum iuerunt, Iouæ non obedientes. Postquam ad Taphnim peruenerunt, Ioua Taphnis Ieremiam sic adlocutus est: sume manu duos magnos lapides, et eos in argilla, in figlina, quæ Taphnis est, pro foribus domus Pharaonis, spectantibus Iudæis hominibus, ab- dito, eis que dicit: sic dicit armipotens Ioua, Deus Israelitarum: ego meum Nabuchodonosorem Babylonix regem arcesendum curabo, et eius solium istis, quos abdi- di, lapidibus superimponam, superque eis augustale suum tendet, et ægyptiam terram, qua leto, qua captiuitate, qua ferro, verberatum ve- nict,

niet, incensasque ægyptiorum deorum domos igni comburet, et eos
 12 captiuos abiget, atque ita omni
 & ægyptia terra amictus, quomodo
 13 amictur sua veste pastor. exibit
 inde incolumis, fractis statuis templi solis, quod est in Aegypto, ægyptiorumque deorum templis igni crematis.

CAPVT XLIII.

Ad Iudeos in Aegypto vates. Mala propter idololatram. Vniuentium Iudeorum impietas, pertinacia. Cæli regina deastricolarum nomen. Clades Aegypti proxima.

1 **S**ermo ad Ieremiam habitus ad
 Somnes Iudæos Magdolis,
 Taphnis, Memphis, et Phari
 in Aegypto incolas, in hunc modum:
 2 sic dicit armipotens Ioua, Deus
 Israelitarum: vos videtis, quot ego
 mala in Hierosolymam, inque omnes
 iudæas vrbes importauerim, adeo vt
 hodierno die desolata careant incolis;
 3 propter illorum scelera, quibus comittendis
 me irritarunt, dum alienis diis
 adolendo seruitum eunt, quos nec
 4 ipsi, nec vos, nec maiores nouerant
 vestri. Quinque ego, meis tot vati-
 bus ad vos mittendis, et vigilanter
 mittendis, monerem, ne tam nefariam
 rem, et mihi inuisam faceretis:
 5 non audiuerunt, nec aurem præbuerunt,
 vt a suo scelere se reuocarent, alienis
 non adolendo diis. Itaque destillans bilis
 et ira mea vsque adeo in iudæas vrbes
 et Hierosolymorum vicos exarsit, vt in
 vastam solitudinem versæ sint, vt res
 7 indicat. Quare sic dicit Ioua Deus
 armipotens, Deus Israelitarum: cur
 vos vestro ipsorum periculo tantum
 scelus facitis, vt vestrum et viri et
 femine, et pueri lactentesque
 8 exstirpentur ex Iudæa, nec ex vobis
 quidquam reliquum fiat; dum me
 vestris factis irritatis, alienis adolendo
 diis in Aegypto, quo ad

commorandum venistis, vt exscindamini,
 et in omnibus terrarum genibus detestabiles
 sitis et infames? Oblitine estis scelera
 maiorum vestrorum, Iudæarumque regum,
 et vxorum eorum, vestraque et vestrarum
 vxorum, quæ scelera illi in Iudæa, perque
 Hierosolymam vicos fecerunt, indomiti ad
 hunc diem, neque veriti, nec meæ legi
 et institutis obsequentes, quæ ego vobis
 vestrisque maioribus proposui? Quocirca
 sic dicit armipotens Ioua, Deus Israelitarum:
 ego ad vestrum malum conuersus, Iudæos
 omnes exscindam, eorumque reliquos,
 qui se ad Aegyptum conuerterunt, vt
 ibi commoratum venirent, ita accipiam,
 vt omnes in Aegypto conficiantur, ferro
 cadant, fame consumantur a minimo ad
 maximum, ferroque et fame enecti,
 mirum in modum execrabilis, detestabilis,
 et infames sint. Animaduertamque in
 incolas Aegypti, sicut in Hierosolymam
 animaduerti, ferro, fame, ac pestilentia,
 nec erunt ex reliquis Iudæis, qui in
 Aegyptum ad commorandum venerunt,
 qui elapsi supersint, et in Iudæam
 reueniant, quo se redituros esse, et
 ibi mansuros sibi persuadent: nec enim
 redibunt præterquam elapsi. At viri
 omnes, (qui sciebant, vxores suas
 alienis adolere diis,) et omnes, quæ
 aderant, mulieres, cætus ingens, omnisque
 populus Phari, in Aegypto degentium,
 Ieremiæ responderunt in hanc sententiam:
 quam tu rem nobis per Iouæ nomen
 renuntias, in ea tibi nos non obtemperabimus.
 Quin quamcumque rem pronuntiauerimus,
 eam faciemus, vt cæli reginæ adoleamus,
 et latices libemus, quemadmodum fecimus
 et nos, et maiores, regesque et principes
 nostri, quum per ceteras vrbes Iudææ,
 tum per vicos Hierosolymæ, vt victu læti
 abundemus, nihilque mali

mali patiamur. Equidem ex quo reginæ cæli adolere, et libamina fundere desimus, omnibus rebus caruimus, ferroque et fame con-
 19 facti sumus. Quod si nos cæli reginæ adolemus, et latices libamus; an sine viris nostris eam, faciendis placentis, fundendisque libamentis,
 20 placamus? Tum Ieremias omni populo, viris, feminis, denique omnibus, qui ei responsum illud de-
 21 derant, ita dixit: ergo quæ suffimenta vos maioresque et reges et principes, et conterranei vestri, adoleuistis in oppidis Iudææ, inque Hierosolymæ vicis, ea adeo meminit, et in animo habuit Ioua, vt vestrorum morum prauitatem, et,
 22 quæ flagitia fecistis, amplius pati nequiverit, sitque terra vestra in stupendam et execrandam redacta vastitatem atque incultum, vt adparet, quoniam suffiuistis, et in Iouam peccastis, Iouæ non obsequentes, aut ex eius lege, institutis, monitis-
 23 que vos gerentes: quam ob causam vobis accidit istud mali, vt res indicat. Audite Iouæ dictum, (inquit, omnem populum omnesque feminas adloquens Ieremias,) quicumque Iudæi estis in Aegypto. Sic dicit armipotens Ioua, Deus Israelitarum: vos, vxoresque vestræ, et ore dicitis, et manibus exsequimini, dicentes vestra vota, quibus cæli reginæ suffitionem libaminumque fusionem vo-
 24 ueris, facturos, et eadem vota præstantes atque facientes. Quapropter audite Iouæ dicta, quicumque Iudæi degitis in Aegypto. Ego per meum magnum nomen iuro, (inquit Ioua,) non amplius adpellatum iri meum nomen in tota Aegypto vllius ore Iudæi, dicentis: per vi-
 25 uentem Dominum Iouam. Ego eorum malo, non bono, ita inuigilabo, vt quicumque Iudæi sunt in Aegypto, ii ferro fameque consumantur ad interneccionem: ac qui

ferrum euaserint, ii ex Aegypto in Iudæam numero pauci redibunt, scientque omnes reliqui Iudæi, qui in Aegypum commorandi gratia venerunt, vtrum mea an ipsorum dicta rata sint. Atque hoc signi
 19 habetote, inquit Ioua, me isto in loco animaduersurum esse in vos, vt intelligatis, meas in vos minas fore ratas. Sic dicit Ioua: ego
 20 Pharaonem Ophram, Aegypti regem, capitalibus eius hostibus in manum tradam, vt et Sedeciam Iudææ regem Nabuchodonosori Babylonæ regi, eius hosti capitali, in manum tradidi.

CAPVT XLV.

Ad Baruchum Ieremiæ verba: Salus Baruchii ex erumnis communibus.

Sermo, quem habuit Ieremias Iouæ vates ad Baruchum Nerix filium, quum is illa verba scripsisset in libro ex ore Ieremiæ, anno quarto Ioacimi Iosix filii; Iudææ regis, huiusmodi verbis: sic tibi
 2 dicit Ioua Deus Israelitarum, Baruch: conquereris miserabiliter, 3 Iouam dolori tuo addere mærorem, teque gemendo defesum, non inuenire requiem: sic ei dices: 4 sic dicit Ioua: ego quod extruxi, idem destruam: et quod plantaui, eruam; videlicet omnem istam terram: et tu tibi tam
 5 magna petes? Ne pete, nam ego malum omnibus importans mortalibus, inquit Ioua, saluam tibi vitam concedam, quocumque locorum vades.

CAPVT XLVI.

Contra Aegyptiorum copias. Chaldæi contra Aegyptios vsu Toria. Iacobidarum consilio, non funditus delendorum.

Habitus ad Ieremiam vatem sermo Iouæ aduersus exterarum gentes.
IN Aegyptios, aduersum Pharaonis Nechonis, Aegypti regis, exercitum, qui erat Charcamis apud

^m) ardua et difficilia, videlicet requiem, in omnium inquietudine.

apud Euphratem fluuium, quem
 fudit Nabuchodonosor Babylonix
 rex, anno quarto Ioacimi Iosix filii,
 3 Iudææ regis: parate clipeos et
 4 scuta, et inite proelium. Iungite
 equos, et adscendite equites, atque
 in galeis consistite: polite lanceas,
 5 induite loricas. Cur eos video
 pavidos? retro cedentes? eorum-
 que fortissimos cæsos, fugam ca-
 pessere sine respectu, terrore cir-
 cumdante, inquit Ioua? Ne effu-
 6 giant celeres, neue fortes euadant:
 ad aquilonem secundum flumen
 7 Euphratem adlisi cadunt. Quis
 iste est, qui * ritu fluminis adscen-
 dit, ruentibus eius quasi fluuiialibus
 8 aquis? Aegyptius ritu fluminis ad-
 scendit, ruentibus quasi fluuiialibus
 aquis: adscendam, inquit, terram
 operiam, urbem cum suis incolis
 9 perdam. Adscendite equi: furite
 quadrigæ: prodeant fortes Aethio-
 pes, Lybiesque clipeati, et Lydii sag-
 10 gittarii. Ille quidem dies, Domi-
 no Iouæ arripotenti dies est vltio-
 nis, qui suos vlciscatur hostes, com-
 edatque ad satietatem gladius, et
 cruore madeat illorum, Domino
 Ioua arripotente sacrificium in se-
 ptemtrionali terra ad flumen Eu-
 11 phratem habente. Adscende in Ga-
 laaditidem, et pete resinam, virgo
 puella Aegypte: frustra multis vte-
 ris medicamentis; nihil tibi profi-
 12 citur. Audiunt gentes tuam tur-
 pitudinem, tuaque replet terram
 querimonia, quoniam fortes fortibus
 adlisi, vtrique cecidere pariter.
 13 Sermo, quem habuit ad Ieremiam
 vatem Ioua, de venturo Nabucho-
 donosore, Babylonix rege ad infe-
 rendam Aegypto cladem:
 14 Prædicare per Aegyptum, nuntiate
 Magdole, nuntiate et Memphi at-
 que Taphnis: dicite: consistite, neque
 compone, nam vorat ensis circa te.
 15 Qui sit, vt deuicti tui generosi non

stent, Ioua eos profligante? Fre-
 quentes labuntur, incidentes alius
 in alium: et, age, inquit, redeam-
 us ad nostros in terram patriam,
 ob perniciosam gladium. Clama-
 tur ibi, o Pharae Aegypti rex, o tu-
 multus intercipit tempus. Sic vi-
 uam, inquit rex, nomine arripo-
 tens Ioua, vt quam est Tabor mon-
 tanus, et Carmelus maritimus, tam
 p ille veniet. Instrumenta exsilii
 tibi facito, habitatrix Aegypti puel-
 la: nam in solitudinem redacta et
 excisa Memphis, carebit habitato-
 ribus. Vitula formosa Aegyptus
 est, * quam inuadet, inuadet ab a-
 quilone impressio, adeo vt etiam
 eius q mercenarii, qui in ea sagina-
 torum vitulorum similes versantur,
 versi fugiant simul, neque stent:
 quippe quibus perniciosus supplicii
 dies aduenerit. r Vox eius feretur
 anguinea: quandoquidem cum ex-
 ercitu venientes eam securibus ad-
 gredientur, quasi lignatores, eius
 siluam succisuri, inquit Ioua, vt-
 pote infiniti, plures locustis, et in-
 numerabiles. Pudet puellam Aeg-
 yptum deditam in potestatem a-
 quilonarum populi. Dicit arripo-
 tens Ioua, Deus Israelitarum: ego
 in turbam minoanam, in Pharaonem
 et Aegyptum, inque Aegypti
 et deos et reges, et tum in Pharaonem,
 tum in confidentes ei, animaduertam,
 eosque eorum necem cupientibus,
 et Nabuchodonosori Babylonix regi,
 ac Nabuchodonosorianis in potestatem tradam:
 deinde habitabitur vt olim, inquit Ioua.
 Tu vero ne metue, mi Iacobida,
 ne formida, Israelita: nam ego te
 procul, ego posteros tuos eorum
 captiuitatis terra conferuabo,
 ita vt reuersus Iacobida placide
 quiescat, exterrente nullo. Tu ne
 metue, mi Iacobida, inquit Ioua:
 nam ego tibi adsum, ego gentes o-

*) rabide. o) repentinus hostium aduentus Aegyptum opprimit, ita, vt nullus sit pugnandi tempus. p) Astyrius in Aegyptum. q) scilicet milites. r) Aegyptus attonita stridabit.

innes, quo te dispauero, funditus delebo: at te non funditus delebo, sed moderate castigabo, nec sinam impunitum.

CAPVT XLVII.

A septemtrionibus torrens erumnarum. Palestina excindenda. - Iouanus gladius.

Habitus ad Ieremiam vatem sermo Iouæ in Palaestinos, antequam expugnasset Pharaon Gazam.

Sic dicit Ioua: adscensura est ex aquilone aqua, quæ in torrentem redundans, terram, et quod ea continetur, urbem et eius incolas, inundet. Adeoque clamabunt homines, adeo ciulabunt incolæ, vt præ sonitu strepitus vngularum illius ducum, præ quadrigarum motu et fragore rotarum, ne parentes quidem respiciant liberos: adeo erunt soluta manus eo die, qui dies venerit ad perdendos omnes Palaestinos, ad excidendam Tyrum et Sidonein, omnes auxiliarium reliquos. Perdet enim Ioua Palaestinos, reliquias in insulæ Cappadocum. Venit rasura in Gazam: deleta est Ascalon, reliquiæ vallis eorum: quousque te laniabis? Heu Iouæ ensis, quem ad finem non cessabis? Condere vagina tua, et tacitus quiesce. Poterisne cessare, quum ibi Ioua aduersus Ascalonem maritimumque litus imperet, fquo tibi inlinit?

CAPVT XLVIII.

Moabitas vaticinium infaustum. Populi captiuitas et erumna suppliciaque.

De Moabitis.

Sic dicit armipotens Ioua, Deus Israelitarum: heu Nabo, nam periiit: pudet captam Cariathainam: pudet fractam Misgabam:

non iam Moabitarum laus est Hesebone, cui male cogitetur: agite, excindamus eam ex hominum numero. Tu quoque Madmena deleberis, persequente te gladio. Auditur querula vox ab Horonaima, strages et calamitas ingens: fracta Moabitis est: edunt eius paruuli querelam. Nempe per Luhithæ cliuum cum lugubri ploratu adscenditur. Nempe per Horonaimæ descensum hostilis calamitatis quietatus auditur. Fugite, consulite vitæ vestræ, similes futuræ fluestris myricæ. Etenim, quoniam tuis rebus facultatibusque freta es, tu quoque capieris, migrabitque Chamofus in exsilium, vna cum suis sacerdotibus et proceribus, peruatetque vastator omnes vrbes, nec vrbs euadet vlla, et valles peribunt, et campi vastabuntur, nam id dicit Ioua. Date Moabiti pennas: nam emigrabit, et eius vrbes in tantam vastitatem redigentur, vt nullus in eis habitet. Exsecrabilis, qui facit opus Iouæ fraudulenter: exsecrabilis item, qui eius ensen prohibet a sanguine. Tranquillus Moabita pueritia, inque suis quiescens facibus, non est ex alio vase transfusus in aliud, nec abiuit in exsilium, ideoque manet suus in eo sapor, nec est eius odor immutatus. Itaque tempus erit, inquit Ioua, quum ego ei vectores mitam, qui eum vehant, eiusque vasa vacuent, et lagenas collidant, pudebitque Moabitas Chamofus, quem admodum pudet Israelitas Bethelis, suæ fiducia. Audebitisne dicere, vos esse fortes, et bello pollentes viros? Perit Moabitis, eiusque et vrbes deflagrant, et lecta pubes ad cædem descendit, inquit rex, nomine armipotens Ioua. Breui veniet excidium Moabitæ, eiusque malum

) Nabuchodonosoris. b) territi homines. c) insulam vocat maritimum locum. d) luctus, in quo raduntur pili. e) scil. in luctu, hoc est, quousque lugebis. f) vbi te ades se iussit. g) Moabitarum deus.

17 malum multum properat. Dole-
 te eius vicem omnes eius finitimi,
 omnesque, quibus notum est eius
 nomen, dicite: qui sit, ut fractus
 sit potens baculus, venusta virga?
 18 Descende de gloria, et dege in siti,
 puella dibonensis: nam Moabita-
 rum vastator ad te proficiscitur,
 19 tuas corrupturus munitiones. Ad
 viam sta, et speculari, quæ Aroer
 incolis: interroga profugos et e-
 lapsos, quærens, quid acciderit.
 20 Pudet contrafractum Moabitam, ciu-
 late quiritantes, nuntiate ad Arno-
 21 nem, periisse Moobitam, sum-
 tumque supplicium esse de terra
 campestri, de Helone, de Iasa,
 22 Mephaatha, Dibone, Nabone,
 23 Bethdiblathinia, Cariathaima,
 Bethgamule, Bethmaone, Cario-
 24 this, Bosra, denique de omnibus
 moabiticæ terræ oppidis tum re-
 25 motis, tum vicinis. Abscisum est
 Moabi cornu, brachiumque fra-
 26 ctum, inquit Ioua. Inebriate
 eum, quoniam contra Iouam sese
 effert, ^b pauiatque Moabita vomitum
 suum, et sit ipse quoque Iudi-
 27 brio: nisi forte tibi non fuit Israe-
 lita ludibrio; quasi inter fures de-
 prehensus, qui simulac eius men-
 28 tionem facis, ^c commoueris. De-
 serite vrbes, et habitate petram,
 Moabitudis incolæ, et este colum-
 bæ similes, nidificantis intra caui
 29 fauces. Audimus Moabitæ fa-
 ctum, valde fastosi, arrogantiam,
 superbiam, insolentiam, animique
 30 fastidium. Ego noui, (inquit Ioua,) tam
 immodicam eius ferocitatem,
 31 ut eius vires non paria faciant. Ita-
 que Moabitas eiulabo, de Moabi-
 tis omnibus conquerens, ad Cir-
 32 heresenses sonabitur. Iazerensi
 ploratu plorabo te, ^d sabamensis
 vinea, cuius palmites, traiecto lacu,
 ad iazerensem lacum pertingunt.
 33 In æstatem vindemiamque tuam

irruit vastator, sublatumque est
 ex agro culto, et moabitica terra,
 gaudium et lætitia, et vinum ex
 torcularibus abstuli: non calcabitur
 cum celeusmate, celeusma, celeus-
 ma non erit. Ex Hesebonis clamore
 ad Eleale, ad Iasam edunt vocem, a
 Sigori ad Horonaimam, & vitulam
 trimam: nempe etiam nemrima-
 na aqua redigetur in vastitatem,
 auferamque ex Moabitis, (inquit Ioua,) immolantes in facellis, et diis
 suis adolentes: ergo mihi animus
 de Moabita tibi arum ritu sonat:
 mihi super Cirheresensibus animus
 tibi arum ritu sonat: quandoqui-
 dem, quas comparauerant, perire
 copix. Nam omne et caput ton-
 sum, et mentum rasum est: om-
 nes manus sculpturis, omnia late-
 ra centonibus obducta sunt: in om-
 nibus moabiticis et tectis et vicis
 plangunt omnes: quoniam ego
 Moabitam fregi tamquam vas iniu-
 cundum, inquit Ioua. Qui factum
 est, ut sit obtritus? vlulate: qui fa-
 ctum est, ut tergum tam turpiter
 Moabita verterit, Moabita omni-
 bus illudendus et obterendus finiti-
 mis? Sic enim dicit Ioua: ut in-
 uolans aquila, ita ille in Moabitam
 suas explicabit alas. Expugnata
 sunt Cariotha, captæ arces, eritque
 ea die Moabitarum militum ani-
 mus, qualis animus est parturien-
 tis feminæ, peribitque ex homi-
 num genere Moabita, qui sese ad-
 uersus Iouam extulerit. Pauor, et
 fouea, et laqueus tibi imminet,
 Moabitudis incola, inquit Ioua.
 Qui pauorem effugerit, cadet in
 foueam: et qui ex fouea ereperit,
 capietur laqueo: quandoquidem
 ei, scilicet Moabitidi, ego inueham
 annum eorum supplicii, inquit Ioua.
 In Hesebonis umbra stant sine
 viribus profugi: quoniam Hese-
 bone egressus ignis et flamma ex Se-
 honis

b) ira Iouæ, ita inebrietur et perfundatur, ut ei accidat quod ebriis, qui vomunt,
 caduntque in vomitum. c) exultas eius calamitatis læticia. d) lasciuam.

honiis Moabitarum tractum hominumque tumultuorum verticem confecit. Hei tibi, Moabita, periit Chamosi populus: quoniam et nati captiui, et natae tuae captivae abducuntur. Sed Moabitarum captivos certo post tempore reuocabo, inquit Ioua. Haecenus Moabitarum supplicium.

CAPVT XLIX.

Ammonitarum calamitosa tempora, reuocatio. Contra Idumaeos uasicitia, in Damascenos, et regna basoriana. Contra Elamitas. Chaldaeorum arma uictoria.

De Ammonitis.

Sic dicit Ioua: an liberis caret Israel? an heredem non habet, ut Gaditas occupauerit / Melchomus, eiusque populus eorum vrbes incolat? Ergo tempus erit, inquit Ioua, quum ego in Rabbatham Ammonitarum canam classicum, eaque in vastitatis tumultum redigetur, et eius coloniae igni conflagrabit, possidebitque Israelitas, a quibus possessus est, inquit Ioua. Eiula Hesebon; nam periit Hais: vociferamini rabbathanae coloniae, amicitate centones, et plangendo pererrate sepes: siquidem bit Melchomus in exsilium, vna cum suis sacerdotibus ac proceribus. Quid de vallibus gloriaris? fluxit tua vallis, puella perfida, tuis onfisa facultatibus: quis me inuadet? Ego vero tibi pauorem tantum adducam, inquit Dominus armipotens Ioua, ab omnibus tuis fitimis, ut dissipemini, quorsum uisque versus erit, nullo colligentes, palantes. Sed postea reuocabo captiuos Ammonitas, inquit Ioua.

De Idumaeis.

ic dicit armipotens Ioua: nullane sperest in Themane sapientia? criitne prudentum consilium, su-

peruacanea eorum sapientia? Fugite: terga vertite: abstrudite vos penitus, o Dedanenses: nam ego Esao perniciem adfero, tempus meum in eos animaduersionis. Si te vindemiatore adgressi forent, tamen reliquissent racemos: si fures nocturni, diripuisent; quantum eis satis esset. At ego Esaum ita spoliaui, itaque eius abdita detexi, ut latere nequeat, ita perdita eius progenie, et cognatis, et vicinis, ut ipse nusquam sit. Omitte tuos pupillos, ego alam, mihi quae tuae viduae confident. Sicut enim dicit Ioua: scilicet potandi poculi insolentes, tamen potabunt, et tu immunis eris? non eris, quin potabis. Nam per me iuro, inquit Ioua, vastam, infamem, desertam, execrabilem fore Bosram, eiusque oppida aeternas fore solitudines. Auditione accepi a Ioua, et legatus ad gentes misus est. Coite, eamque inuadite, et in bellum confurgite. Nam ego te gentium minimum, et hominum contemptissimum reddam. Tua tibi terribilitas, et nimirum fastus imponit, quae in praerupta rupe habitas, tenens collis cacumen. Etiam si tam alte nidificaueris, quam aquila, inde te deturbabo, inquit Ioua: eritque ea Idumaeae vastitas, ut quisquis eam praeteribit, sibilet, tot eius cladibus attonitus. Cuiusmodi est Sodoma Gomorræque, et eius vicinarum euersio, inquit Ioua, sic illic nemo deget: in ea nullus hominum commorabitur. Ac ut leo ex Iordanis fastigio inuadit firmum stabulum, sic ego faciam, ut ille ob eam repente currat: et qui erunt lectissimi, eos aduersus eam destinabo. Nam quis mihi par est? quis mecum congregiatur? quisnam pastor est, qui mihi resistat? Er-

H h h 2

80

Ammonitarum deus. m) quae te a nemine inuadi posse putas. n) Is fuit Esau, nepos, Eliphazi filius, a quo mons Seir Theman appellatur. o) perferendi supplicii. p) montibus et siluis. q) hoc dicit propter similitudinem, quam paulo ante duxit a leone.

go audite, quod Ioua consilium ceperit in Idumæos, et quæ cogitauerit in Themanis incolas: eos sine dubio rapiabunt opilionum infimi, et aduersus eos sua stabula collocabunt. **21** Ad eorum casus sonitum quatietur tellus, eorum clamoris sono ad mare rubrum audiendo. **22** Atque ille aquilæ modo adscendet, et passus in Bosram alis, aduolabit, eritque tum Idumæorum militum animus, qualis animus est parturientis feminæ.

De Damasco.

23 Pudet Hematham et Arphad, auditò tristi nuntio fluentes, qualis esse solet in mari sollicitudo nescia quietis. **24** Elanguit Damascus in fugam versa, tremore capta, et angustia cruciatibusque correpta, quales **25** sunt parturientium. Mirum est tam laudatam ciuitatem, tam amœnam urbem non esse prætermisam. **26** Ergo cadent eius iuuenes per eius vicos, omnesque milites eo die debentur, inquit armipotens Ioua: **27** incendamque igni muros Damasci, qui Benadadi consumet arces. **28** De Cedare hasorianisque regnis, quæ subegit Nabuchodonosor Babylonix rex.

29 Sic dicit Ioua: agite, adscendite ad **30** Cedar, et orientales perditæ. Eorum tabernacula ouesque capiantur, tentoria omneque instrumentum et cameli auferantur, et in eos **31** terror vndique vocetur. Fugite: facesite magnopere: abstrudite vos penitus, o Hasoris incolæ, inquit Ioua, contra quos Nabuchodonosor Babylonix rex consilium **32** capiat, et aliquid molitur. Agite, adscendite ad gentem beatam, in tuto degentem, (inquit Ioua.) seorsum sine ostiis, sine repagulis habitantium, quorum cameli direptioni, et **33** pecorum multitudo prædæ erit, eosque in omnes vltimarum regionum ventos dispergam, et ex omnibus eorum tractibus deducam eorum **34** perniciem, inquit Ioua: eritque

Hasor draconum domicilium, desertum in perpetuum, nemine mortaliū ibi degente aut commorante. Habitus Iouæ sermo ad Ieremiam vatem in Elamitas, initio regni Sedecix Iudææ regis, in hæc verba.

Sic dicit armipotens Ioua: ego Elamitarum arcus, quod caput est virtutis eorum, frangam, adductis. que in Elamitas quatuor ventis ex quatuor cali extremis, eos in omnes hos ventos dispergam; nec erit vlla gens, quo non veniant disiecti Elamitæ: obteramque Elamitas capitalibus ipsorum hostibus et eis malum, ira ardens, inueham inquit Ioua, eosque armis persecutus ad interuentionem, ponam in Elamitide meum solium, sublato inde rege et principibus, inquit Ioua. Sed certo post tempore captiuo Elamitas reuocabo, inquit Ioua.

CAPVT L.

Babylonis expugnanda uaticinium. In mura. Ab aquilone Babylonis vastitates.

Sermo, quem Ioua per Ieremiam vatem in Babyloniam Chaldæorum terram fecit.

Publicate per gentes et nuntiate, sublato signo nuntiate, nihil celando, in hunc modum capta est Babylon, turpificatus Bel Merodachus obtritus: turpificatus eius statux, obtrita infanda simulacra. Nam proficiscitur in eam gens septentrionalis, quæ eius terram eo vastitatis adducet, ut in eam nullus maneat, facescentibus autem unibusque tum hominibus, turpitudinibus. Ea tempestate eoque tempore, inquit Ioua, venient vni cum Iudæis Israelitæ, plorantesque vadent, et Iouam Deum suum requirant, sioniam sciscitantes vni conuerso huc vultu: adeste, coniungamur cum Ioua, fœdere nunquam obliterando. Oves perditæ

tæ sunt mei, quæ a suis pastoribus
 seductæ, per montes oberrant, va-
 dentes ex montibus in colles, cuban-
 di nesciæ. Eas quicumque inue-
 niunt, comedunt, negantque earum
 hostes, se crimen committere,
 quippe quæ in Iouam peccauerint,
 in Iouam iustitiæ domicilium, et
 maiorum ipsarum spem. Facesse-
 te ex Babylonia, et ex Chaldæorum
 terra migrate, et este vt hirci ante
 pecus. Nam ego excitabo addu-
 camque in Babyloniæ magnarum
 gentium cateruam ex aquilonari
 terra, quæ in eam instruet aciem,
 atque inde capietur ipsa: quarum
 sagittæ, tamquam periti militis, non
 reuertantur infecta re: eritque
 Chaldæa prædæ, ita vt omnes eius
 deprædatores satientur, inquit Io-
 ua. Quoniam vos possessionem
 meam conculcantes, læti exultatis,
 quoniam altis vitulæ ritu gliscitis,
 et sonipedum more hinnitis, fœ-
 dabitur mater vestra vehementer,
 infamabitur vestra parens, vsque
 adeo, gentium exitus est vastitas, in-
 cultus, solitudo. Præ Iouæ scru-
 tia non incoleitur, eritque tota vasta,
 adeo vt quisquis præter Babylo-
 nem transibit, sibilet, attonitus tot
 eius cladibus. Instruite in Babylo-
 nem circumquaque aciem, omnes
 sagittarii: iaculamini in eam, nihil
 parcentes sagittis, quoniam in Io-
 uam peccauit. Canite in eam clas-
 sicum vindique: dat manus, ruunt
 eius mœnia, euertuntur muri. Quo-
 niam Iouæ vltio est: vlciscimini
 eam, et ei par pari referte. Exstir-
 pate ex Babylone et fatores, et falci-
 bus tempore mensis vtentes: tanta
 sit armorum fructitia, vt ad suam
 quisque nationem se referat, in su-
 am quisque terram fugiat. Dis-
 spersum pecus est Israelita, a leoni-
 bus profligatum, quod prior com-
 edit Assyriæ rex, et iste posterior ex-
 osfauit, Nabuchodonosor Babylo-

niæ rex. Quare sic dicit armipo-
 tens Ioua, Deus Israelitarum: ego
 in Babyloniæ regem, eiusque ter-
 ram, animaduertam, quemadmo-
 dum in Assyriæ regem; et in eius
 terram animaduerti, Israelitam,
 que in suam stationem reducam,
 qui Carmelum Basanamque depa-
 scat, et in Ephraimitarum montanis,
 et Galaaditide seipsum exfaturet.
 Illa tempestate illoque tempore,
 (inquit Ioua,) quæ sita Israelitarum
 culpa nusquam exstabit, et Iudæo-
 rum peccata non inuenientur:
 quod ego eis ignoscam, quos reli-
 quos fecero. Aduersum terram
 contumacem proficiscere, et in pu-
 niendos incolas grassare: et eos
 persequens, funditus exscinde: ac
 quidquid tibi ego imperaui, facito.
 Bellicus auditur sonus in terra, et
 calamitas ingens. Mirum est, eli-
 sum fractumque esse totius orbis
 malleum. Mirum est, in solitudi-
 nem redactam esse Babyloniæ in-
 ter gentes. Irretiui te, captaque
 es, Babylon, et quidem insciens de-
 prehensa captaque es, quoniam Io-
 uam irritasti. Aperto armamen-
 tario suo Ioua atrocitatis suæ tela
 depromsit: nam hoc opus habet
 Dominus Ioua armipotens in Chal-
 dæa. Inuadite eam ab extremis fi-
 nibus: recludite eius viuaria: pro-
 culcate quasi manipulos eam, et ita
 peruertite, vt nihil ei superfit.
 Ferro trucidate omnes eius tauros,
 descendant ad lanienam: vx illis,
 vtpote quorum dies, quorum sup-
 plicii tempus aduenerit. Auditur
 profugorum vox, et ex babylonia
 terra elapsorum, ad nuntiandam in
 Sione Iouæ Dei nostri vindictam,
 scilicet æius templi. Euocentur in
 Babylonem multi, omnes sagitta-
 rii, castra facite aduersus eam per
 circuitum: nemo euadat: reddi-
 te ei digna eius factis: prorsus ei
 parem gratiam referte, quæ in Io-
 uam,

H h h 3

uam,

r) gentes ad extremum vastantur. s) vincitur. t) homines præcipuos. u) qui Ba-
 bylonios vltus sit ob profanatum suum templum.

uam, quæ in Israelitarum Augustum
 30 superbiert, quam ob causam ca-
 dent illa die eius iuvenes per ipsius
 vicos, omnesque delebuntur mili-
 31 tes, inquit Ioua. Tibi ego mitor,
 o superbe, inquit Dominus armi-
 potens Ioua: siquidem venit tua di-
 es, tempus, quo in te animaduertam,
 32 lapsusque iacebit superbus, attol-
 lente nullo, et incendam eius vrbes
 igni, qui omnia finitima consumat.
 33 Sic dicit armipotens Ioua: fit Israe-
 litis Iudæisque simul iniuria: et eos,
 quicumque captiuos habent, reti-
 34 nent, et dimittere recusant. Sed
 eorum vindex potens, nomine ar-
 mipotens Ioua, eorum causam
 aget, vt orbem quietum reddat, et
 35 Babylonios conturbabit. Gladii
 Chaldæis imminent, inquit Ioua, et
 Babylonis incolis, principibus et sa-
 36 pientibus: gladii hariolis insa-
 tuandis: gladii militibus obtere-
 37 dis: gladii equis et curribus,
 omnique promiscuo vulgo, quod in
 ea versatur, effeminando: gladii
 38 eius facultatibus diripiendis: ari-
 ditas eius aquis exsiccandis: quo-
 niam simulacrorum terra est, et in
 39 terriculis gloriantur. Itaque de-
 gent cum famis siluani, agentque
 in ea struthiones, nec ea vquam
 deinceps incoletur, nec vllis habi-
 40 tabitur sæculis. Vt est diuinitus
 euerfa Sodoma et Gomorra, eius-
 que vicinæ, inquit Ioua: sic ibi
 mortalium nemo deget aut com-
 41 morabitur. Aduenturus est ab
 aquilone populus et gens magna,
 multique reges ex vltimis terrarum
 42 oris exciti, qui arcus et hastilia tra-
 ctantes, ita crudeles erunt, vt nihil
 misereantur, voce, ritu maris, sonan-
 tes, vecti equis, ordinati, vt ad pu-
 gnam viri, aduersum te, puella Baby-
 43 lon. Horum audita fama Babylonix
 rex languidis manibus angore cor-
 44 ripitur, qualis cruciatus parturientis
 est. * Ac veluti leo ex Iordanis fasti-

gio ascendit ad firmum stabulum,
 sic ego faciam, vt illi ob eam repen-
 te currant: et qui erunt leuissimi,
 eos aduersus eam destinabo. Nam
 quis mihi par est? quis mecum
 congregietur? quisnam pastor est,
 qui mihi resistat? Ergo audite
 quod Ioua consilium ceperit in Ba-
 bylonem, et quæ cogitauerit in
 Chaldæam. Eos certo raptabunt
 opilionum infimi, et aduersus eos
 stabula collocabunt. Ad Babylonis
 captæ sonitum quatietur tellus, cla-
 more apud gentes audiendo.

CAPVT LI.

*In Babylonem spiritum perniciosum immi-
 tens Ioua. Poculum inebrians Babylon. Ex
 Media Babylonis excidium. Iudæorum Ioua
 vindex in Babylonem. Mandatum a Ie-
 remia Sarata cubiculario, Sedecie.*

Sic dicit Ioua: * ego in Babylonem
 et incolas Lebcamai spiritum
 excitabo perniciosum, im-
 mittamque in Babylonem ventila-
 tores, qui eam ventilent, eiusque
 territorium exinant, eam mal-
 tempore vndique circumfidentes
 In eam et iaculentur sagittarii, et
 insultent loricati, nihilque parcen-
 tes eius iuuenibus, eius omnem
 exercitum peruertite, cadantque
 cæsi in Chaldæa, et per eius vicum
 transossi. y Non enim viduati sum
 Israelitæ et Iudæi, Deo suo Ioua
 armipotente, sed eorum terra cri-
 minibus, in Israelitarum Augustum
 commissis, repleta est. Fugite ex
 Babylone, et suæ quisque vitæ con-
 sulite, ne in eius culpa deleamini
 quandoquidem Iouæ vindictæ tem-
 pus est, quo soluit ei præmium
 Poculum aureum est Babylon in
 manu Iouæ, totum orbem inebri-
 ans, potantibus ex eius vino genti-
 bus, et ideo desipientibus. Re-
 pente collapsa Babylon, fracta est
 eiulate eam, adhibete ad eius dolo-
 rem resinam, si forte sanetur. Me-
 dicat.

x) eadem capite 40. y) non ideo in Chaldæa exsulant, quia sint a Deo destituti
 sed quia cum in Iudæa offenderunt,

dicati sumus Babylonii, neque tamen sanata est: deseratur, et in suam quisque patriam proficiscamur: quoniam cælum pertingit eius causa, ad æthram vsque elata. Profert Ioua innocentiam nostram: adeste, et narremus in Sione factum Iouæ Dei nostri. Acuite sagittas, replete pharetras, excit Ioua Medorum regum spiritum, quippe qui Babylonem perdere habeat in animo: quoniam Iouæ vindicta est, videlicet eius templi. In Babylonis muros signum extollite: custodiam firmate: statuite custodes: insidias componite: nam Ioua et decreuit, et faciet, quod statuit in Babylonios. O quæ in humore copioso habitas, facultatibus abundans, venit tuus finis, auaritiæ tuæ modus. Iurat armipotens Ioua per semetipsum, fore ut ipse te repleat hominibus, tamquam erucis, qui contra te celestia recinant, is, qui terram vi sua fecit, orbem sua sapientia composuit, suaque prudentia distendit cælum. Qui voce dat aquæ multitudinem in cælo, attollitque ab ultimis terris nebulas, fulgura pluuiæ facit, et ex suis ventum cellis educit. Bardus est omnis homo inscitia: simulacrorum pudebit fictores omnes, quorum falsa inanisque sint fusilia. Vana sunt opus fallax, supplicii sui tempore peritura. Non talis est is, cum quo Iacobidis res est, quin is omnium conditor, eorumque hereditatis sceptrum est, nomine Ioua armipotens. Tu mihi malleus es, instrumenta belli: per te gentes contundo, per te regna perdo, per te equos et equites, per te currus et vectores, per te viros et feminas, per te senes et iuuenes, per te adulescentes et virgines, per te pastores et eorum greges, per te agricolas et eorum iuga, per te prætores

et præsides contundo. Rependamque, spectantibus vobis, Babylonii et omnibus incolis Chaldaæ, omne malum; quo Sionem adfecerunt, inquit Ioua. Ego tibi inquit, et non perniciose, inquit Ioua, qui totum orbem corrumpis: intensaque in te manu, de rupibus te deuoluam, et exustum montem reddam; ita ut ex te non ad angulum, non ad fundamenta lapis sumatur, quod eris æterna vastitas, inquit Ioua. Efferte signum per orbem, clangite tuba per gentes, destinate contra eam gentes, euocate aduersus eam regna Armeniæ, Minæ, et Aferiæ, constituite aduersus eam imperatorem, adducite equos, et hirsutarum erucarum similes, destinate aduersus eam gentes, videlicet Mediæ reges: prætores, præsides omnes, omnemque eius imperii terram, ita ut commotus tellus excrucietur, quoniam accidunt in Babylonem Iouæ cogitata, ut babiloniam terram in solitudinem redigat, habitatorum expertem. Desiere Babylonii milites pugnare, manentes in munitionibus, amissa virtute effeminati, incensis eius habitationibus, refractisque claustris. Occurrit et cursori cursor, et nuntius nuntio, ad nuntiandum Babylonæ regi, eius vrbs partem esse captam, occupatos transitus, stagna cremata igni, militesque perturbatos. Sic enim dicit armipotens Ioua Deus Israelitarum: puella Babylon quasi quædam area est, cuius triturandæ tempus est, cui breui veniet tempus et messis. Consumsit turbauitque me Nabuchodonosor Babylonæ rex: me vas inane reddidit: me quasi draco deuorauit: meis deliciis suam expleuit ingluuiem: me profligauit. Cruditatis aduersum

H h h 4

me

c) opibus adfluis, ut arbores in humido loco. a) Eadem cap. 10. b) Babylon quæ elata es et excellens. c) horridos et densissimos. d) exhaustam aquam. Nam Cyrus Euphratem ab vrbe corruasit alio et per aluicum ingressus esse dicitur. e) excidii. f) Sionis verba,

me carnemque meam auctor est
 Babylon, dicat Sionis habitatrix,
 meique & sanguinis habitatores
 36 Chaldaea, dicat Hierosolyma. Ita-
 quo sic dicit Ioua: ego causam tuam
 agam, tuasque persequar iniurias,
 illiusque et mare exhauriam, et
 37 venam exsiccabo, vt fit Baby-
 lon cumuli draconum, stupenda
 et sibilanda mansio, incolarum
 38 expers. ^b Illi simul ritu leonum
 rugient, lasciuiantes, vt leonini
 39 catuli. Hos ego conuiuio cale-
 faciam et inebriabo, vt exsultent,
 atque ita somno sopiantur aeter-
 no, non expergefaciendi, inquit
 40 Ioua: deducam eos tanquam a-
 gnos ad caedem, tanquam arietes
 41 cum hircis. Ergone expugnata
 est Sefach, et capta, quae erat toto
 orbe laudatissima? ergone ir-
 42 vastitatem redacta est Babylon inter
 gentes? Scandit in Babylonem
 mare, cuius fluctuum multitudine
 43 ipsa obruitur. Redactae sunt eius
 vrbes in vastitatem, terram incul-
 tam atque derelictam, terram toti
 mortalium generi incultam ac inac-
 44 cessam. Animaduertam autem
 in Belem Babylonium, eique i bo-
 lum ex faucibus eripiam, nec ad
 eum confluent amplius gentes, col-
 45 lapso etiam Babylonis muro. Em-
 igrate ex ea mei, et suae quisque
 46 vitae consulite ob ardentem iram
 Iouae, neue animis remollescen-
 tes metuatis, quum audietur per
 orbem fama, venietque per annum
 fama, itemque post eum per an-
 num fama, et crudelitas in orbe, et
 dominator super dominatorem.
 47 Itaque tempus erit, quum in simu-
 lacra Babylonis animaduertam, to-
 tamque eius terram pudebit, et om-
 nes caesi in eius medio cadent,
 48 ouabitque super Babylone et caelum
 et terra, et quaecumque sunt in eis,
 quum ab aquilone venerint ei de-
 49 populatores, inquit Ioua. Per Ba-

bylonem cecidere caesi Israelitae:
 per eandem Babylonem cecidere
 caesi totius orbis. O elapsi ex ar-
 mis vadite, nihil restantes: me-
 mentote procul Iouae, et vobis Hiero-
 solyma veniat in mentem. Pude-
 det nos probrum audientes, vultu
 infamia circumfuso, quod intraue-
 rint hostes in adis Iouae sacraria.
 Ergo tempus erit, inquit Ioua,
 quum in eius simulacra animaduer-
 tam, perque omnem eius terram
 singultabunt faucii. Etiam si ad-
 scenderit Babylon in caelum, po-
 tentiaeque suae excelstatem muni-
 uerit, a me venient ei depopulato-
 res, inquit Ioua. Querula vox
 auditur a Babylone, ingensque
 clades ex chaldaea terra, quoniam
 depopulatur Ioua Babylonem, tol-
 litque ex ea ingentem eorum
 vocem, quorum quasi copiosarum
 aquarum fluctus resonant, edendo
 vocis eorum tumultu. Inuadunt
 enim eam, videlicet Babylonem,
 depopulatores, capiunturque mi-
 lites eius, fractis eorum arcibus:
 quandoquidem remunerationum
 Deus Ioua praemia rependet. Ita-
 que eius et principes et sapientes et
 praetores et praefides et milites inebriabo, vt somnum dormiant a-
 ternum, non expergefaciendi, in-
 quit rex nomine armipotens Ioua.
 Sic dicit armipotens Ioua: Babylo-
 nis crassa illa moenia diruentur, e-
 iusque altae illae portae ^k igni succen-
 dentur, atque ita laborauerint in-
 casum populi, et nationes igni sese
 defatigauerint. Mandatum a Ie-
 remia vate traditum Saraiae Neriae
 filio, Maasae nepoti, proficiscenti
 cum Sedecia Iudaeae rege Babylo-
 nem, anno eius regni quarto, qui
 quidem Saraia erat cubicularius.
 Igitur quum scripsisset in vno libro
 Ieremias, quidquid mali erat euen-
 turum Babyloni, videlicet omnia
 illa in Babylonem scripta verba,
 Sara-

g) hoc est caedis, scilicet autores sunt. b) Medi. i) victimas et ferta. k) quod opus magno cum labore fecerint, id igni flagrabit.

1 Saraiam sic adloquitur: quum Ba-
 bylonem pertueneris, videto, vt hæc
 omnia verba recites, atque ita dicas:
 2 tu te, Ioua, locum hunc ita exci-
 tatum esse dixisti, vt in eo nec homo-
 nec pecus degat: quippe qui futu-
 3 rus sit æterna vastitas. Deinde per-
 lecto hoc libro, adligabis ei lapi-
 dem, eumque in medium proicies
 4 Euphratem, ita dicens: sic pes funi
 ibit, non emerit: ita Babylon, præ-
 malis, quæ ego ei inueham, ac defe-
 tificentur. Hactenus verba Iere-
 miæ.

CAPVT LII.

*Sedecia regis anni, regnum, mater, impietas,
 calamitas, captiuitas, vincula ad mortem.
 Hierosolyma incendium, depopulatio. Re-
 liquiarum exsilium. Ioachinus ex vinculis
 productus; honore adfectus.*

1 **N**Atus annos vnum et viginti
 Sedecias regnum iniit: regna-
 uit Hierosolymis annos vnde-
 2 cim, matre nomine Hamutale, Ie-
 reinia filia, Lebnefi. Is Iouam
 offendit, vt fecerat Ioachinus:
 3 quoniam adeo iratus erat in Hiero-
 solymitanos et Iudæos Ioua, vt eos
 ex suo conspectu abiceret. Igitur
 rebellauit in Babylonæ regem Se-
 4 decias. Itaque anno eius regni
 nono, decima die mensis decimi,
 adortus est Nabuchodonosor Ba-
 bylonæ rex, vna cum suis omnibus
 copiis, Hierosolymam, in eamque
 5 castra fecit, et aggerem vndique
 construxit. Quinque obsessa
 fuisset vrbs ad vndecimum annum
 Sedecia, quarti mensis die nono,
 vigente in vrbe fame, victuque ca-
 rentibus incolis, irruptum est in vr-
 7 bem, omnesque milites aufuge-
 runt, et ex vrbe per noctem egressi
 via portæ, quæ erat inter duos mu-
 ros, secundum regios hortos, cir-
 cumfidentibus vrbe Chaldæis, ab-
 1 ierunt via campestri. Sed Sedeciam
 regem persecuti Chaldæi

milites, et in campo hierichuntio
 adsecuti, dilapsis omnibus eius mi-
 litibus, comprehenderunt, et
 9 Reblatham in hemathensem regio-
 nem ad Babylonæ regem perduxerunt,
 qui Babylonæ rex de eius
 supplicio egit, et Reblathæ Sede-
 10 ciæ filios, spectante ipso, nec non
 omnes Iudææ principes, trucidauit:
 tum ipsius Sedecia oculos cæcauit,
 11 catenisque vinctum Babylonem
 abduxit, et in custodiam dedit ad vs-
 que mortis eius diem.

Mensis autem quinti die decimo,
 12 qui annus erat Nabuchodonosori
 Babylonæ regis vndeciesi-
 mus, venit Nabuzardan magister
 equitum, Babylonæ regis mini-
 ster, Hierosolymam, ædemque
 Iouæ, et regiam, et omnes Hie-
 13 rosolymæ domos, præsertim ma-
 ximas quasque, igni cremauit.
 Omnes autem Hierosolymæ mu-
 14 ros vndique diruerunt omnes
 Chaldæi milites, qui erant cum
 magistro equitum. * Reliquias
 15 hominum, qui in vrbe supererant,
 quique ad Babylonæ regem trans-
 fugerant, quodque vulgi supererat,
 Nabuzardan in exsilium deporta-
 uit, relictis ex tenui plebe, qui
 16 vinitores et agricolæ essent. Co-
 17 lumnas æneas, basesque, et lacum
 æneum, qui in æde Iouæ erant,
 fregere Chaldæi, eorumque æso-
 18 mne Babylonem portarunt. Ol-
 las, batilla, instrumenta musica,
 phialas, lances, omniaque ænea va-
 sa ministratoria ceperunt. Pelues,
 19 acerras, phialas, lebetes, candelabra,
 pateras, crateres, qua aurea,
 qua argentea, cepit magister equi-
 tum, columnas duas, lacum v-
 20 num, boues duodecim æreos, basi-
 bus suppositos, quas Solomo rex ad
 ædem Iouæ fecerat, quorum tot
 vasorum immensum æris pondus
 erat. Patebat autem duodeuigin-
 21 ti cubitos in altitudinem columna
 vna,

H h h 5

1) et ideo regem bonum non daret, cuius pietate posset ab irrogando supplicio
 renocari, quoniam eorum puniendorum occasionem quærebat. Vide Esa. 6.

vna, ambitu duodecim cubitorum,
 quatuor digitos crassa, concaua,
 22 capitulo æreo quinque cubitos alto,
 reticulato opere, et punicis malis
 vndique ornato, omnibus æreis:
 quæ eadem et puniceorum ratio e-
 23 rat in altera columna. Erant au-
 tem mala punicea in singulis lateri-
 bus nonaginta sex, quorum om-
 24 nium summa efficiebatur cen-
 tum, circum reticulatum opus.
 Comprehendit etiam magister e-
 quitum Saraiam summum pontifi-
 cem, et Sophoniam secundarium
 25 pontificem, et tres atrienfes, ac
 ex vrbe eunuchum vnum, qui fue-
 rat præfectus militibus, et septem
 de regis adfælis, qui in vrbe com-
 parebant, et Sophrem imperato-
 rem, qui rei militaris indigena-
 rum curam gesserat, et sexaginta
 26 indigenas in vrbe inuentos. Hos,
 inquam, comprehensos magister
 equitum Nabuzardan Reblatham
 27 ad Babyloniam regem duxit, qui
 illic eos in finibus Hemathensium
 interfecit, et Iudæos ex ipsorum

patria deportauit. Atque hi sunt
 homines, quos Nabuchodonosor
 transtulit, anno septimo, Iudæo-
 rum tria millia viginti tres. Anno
 Nabuchodonosoris duodeuicesi-
 mo transtulit Hierosolymis capita
 octingenta triginta duo. Anno
 Nabuchodonosoris vicesimotertio
 transtulit Nabuzardan magister e-
 quitum Iudæorum capita septin-
 genta quadragintaquinque, quo-
 rum omnium capitum summa effi-
 citur quatuor millia sexcenta. An-
 3 no autem tricesimoseptimo exsili
 Ioachinis Iudææ regis, duodecimi
 mentis die vicesimoquarto, cura-
 uit Euilmerodachus Babyloniam rex,
 quo anno regnum iniiit, extrahen-
 dum ex carcere Ioachinem Iudææ
 regem, eumque comiter adlocu-
 3 tus, collocauit in folio ceterorum
 regum, quos Babylone habebat, foli-
 liis altiore. Mutatis eius carceris
 vestimentis: eumque per omnem
 vitam conuictorem habuit, et
 quotidiano demenso ex regio penu
 aluit, quamdiu vixit.

IEREMIAE LAMENTATIONES.

CAPVT I.

Hierosolymam lamentans vates. Urbis et incolarum æruina. Peccata tanti mali causa.

G. L.

POSTQVAM acis in ca-
 ptiuitatem Israelitis, Hiero-
 solyma deserta est, sedit Ie-
 remias vates plorans, et hac
 lamentatione Hierosolymam la-
 mentatus est, mæsto animo, su-
 spirans et eiulans his verbis: *H.*
 Ergone sola mauret vrbs tam po-

pulosa? est viduæ similis gentium
 numerosissima? dominata pro-
 uinciis est tributaria? \square Plora-
 2 tum edit per noctem, manantibus
 per genas lacrimis, nullo eam ex
 omnibus eius amicis consolante, om-
 nibus eius necessariis in eam per-
 fidiosis, hostibusque factis. Γ Re-
 3 legata præ miseria, seruitutisque
 magnitudine Iudæa, manet inter
 exteras gentes, nullam inueniens
 requiem, tot eius infestis eam inter
 angustias adsecutis. Υ Viæ Sionis 4
 lu-

lugent; nullis ad solemnia ventitantibus: omnes eius et portæ defertæ sunt; et sacerdoles gemunt, et virgines anguntur, et ipsa in mærore est. ¶ Eius aduersarii superiores sunt: eius hostes feliciter agunt, Ioua eam ob eius tot peccata affligente: eius paruuli captiui discedunt ante aduersarios. ¶ Migravitque ex puella Sione omnis eius maiestas, dum eius principes, tamquam cerui pabulum non inuenientes, abeunt imbelles ante abactores. ¶ Recordatur Hierosolyma suæ miseræ, querimoniarumque tempore suas præteritorum temporum tot iucunditates, dum cadit hostili manu eius populus, nullo ei subteniente, eamque spectantes aduersarii, derident eius sabbata. ¶ Peccatum commisit Hierosolyma, ideoque in vexatione est: eam quicumque honorabant, despectui habent, quippe qui eius obscena videant: atque ipsa se gemebunda *m* retrouertit. ¶ Lacinias *n* habet sordibus coinquinatas, immemoreorum, quæ ei sunt a tergo, descenditque mirabiliter, nullo eam consolante. Respice Ioua meam miseriam, quoniam superbit hostis. ¶ Manum adiecit aduersarius ad eius carissima quæque, adeoque vidit ipsa extraneos, ingresfos suum sacrarium, quos tu in tuam venire ciuitatem vetueras. ¶ Cunctus eius populus gemebundi victum requirentes, quæ habent carissima, ea ob cibum addicunt, vitæ recreandæ gratia. Adspice Ioua, et contemplare, quam ego sum despecta. ¶ Et vos, o quicumque hac iter habetis, contemplamini, et adspicite, an sit vllus dolor meo dolori par, quo me adfecit adflixitque Ioua, tum quum ira incanduit. ¶ Ex sublimi demisit ignem in membra mea, qui ea domet, meque, obten-

so meis pedibus reti, retro egit: me ita vastam reddidit, vt adsiue mæream. ¶ Connexum est in eius manu meorum peccatorum iugum, quæ conferta meam certicem supersecundunt: deiecit meas vires: tradidit me Dominus in eiusmodi manus, vnde resurgere nequeam. ¶ Conculcauit generosissimos quosque meorum Dominus, in medio mei, indico aduersum me conuentu solemnî, ad frangendos meos iuuenes: torculari calcauit Dominus virginem puellam Iudæam. ¶ His de causis ego ploro, oculis, oculis meis aqua manantibus: quoniam abest mihi consolator, qui mihi recreet animum, desolatis meis natis, vtpote prævalente hoste. ¶ Pandit Sion manus suas, nemine eam consolante: immisit Ioua in Iacobidam vndique eius aduersarios, quos inter Hierosolyma dituxatur. ¶ Iustus est Ioua, quippe cui ego non morigerata fuerim. Audite quæso omnes populi, et meum adspicite dolorem, cuius et virgines et adolescentes in captiuitatem abiuerint. ¶ Voco meos amicos: at hi me fellulerunt: mei sacerdotes et senatores per vrbem exspirarunt; quum sibi cibum quærerent, quo suas recrearent animas. ¶ Adspice o Ioua, in quanta sum angustia, quam mihi viscera turbentur, et cor in pectore versetur, quoniam sui contumax: vt foris orbat gladius, sic domi mors est. ¶ Quum fama sit me gemere, non est, qui me consoletur. Omnes hostes mei, meum audientes malum, lætantur, quod tu eceris, vt adduceres destinam a te diem. Sed fiant mei similes. ¶ Veniant eorum tot scelera in tuum conspectum, eosque tracta, vt me, propter mea tot peccata, tractas, quæ cum tot gemitibus animo mæreo.

CAPVT

m) præ pudore auertit. *n*) per Iuum agitur in exsilium, et ita vrgetur a prado-nibus, vt respiciendi non sit potestas.

CAPVT II.

Pseudonates Hierosolymam decipientes. Ad Iouam confugiendum. Pro popularibus ad Iouam precatio.

1. **N**ERgone atrauit iratus Dominus puellam Sionem? deiecit de caelo in terram decus Israelitarum? immemor scammni pedum suorum praeracundia.
2. **A**bsorpsit Dominus inclementer omnes Iacobidarum stationes: diruit saniter puellae Iudaeae munitiones, humique stratum profanauit eius regnum atque principes.
3. **C**onfregit ardens ira omne Israelitarum cornu, eorum dexteram in hostis aduentu retrahens, exarsitque in Iacobidas, ut inflammatus ignis undique consumens.
4. **I**ntendit arcum suum tamquam hostis, adhibitaque sua quasi hostili dextera, peremit quaeque oculis carissima in puellae Sionis tabernaculo, effusa ignis in morem sua bile. **P**raestitit se hostem Dominus: absorpsit Israelitam: absorpsit eius omnes arcus, munitiones deleuit, et puellae Iudaeae maestitiae merorisque multum conflauit. **E**t profligauit tamquam hortensem casam suam, corrupit suas solemnitates, aboleuit in Sione Ioua solemnitates atque sabbata, iraque feruidus, et reges et sacerdotes despicatos habuit. **D**eseruit Dominus aram suam, sacrarium suum depopularus est, compegit in hostium manus muros eius arcium, qui hostes in aede Iouae strepitum edunt, quasi solenni die. **S**tatuit Ioua corrumpere moenia puellae Sionis: extendit regulam, neque manum ab absumentido auocauit, excisaque lugent propugnacula simul et moenia. **P**esumdatae sunt eius portae: perdidit perfregitque eius claustra: eius et rex et principes sunt apud gentem exlegem, ne vaticibus quidem oraculum a Ioua nanciscensibus. **H**umi sedent taciti

senatores puellae Sionis, imposito capiti puluere, centonibus amicti: demittunt ad terram caput hierosolymitanae virgines. **M**ihi praeracundia lacrimis oculi consumuntur, viscera turbantur, effunditur ad terram iecur, ob meorum popularium puellae calamitatem, quum infantes et lactentes per urbem vicitini exanimenter. **M**atres rogant suas, ubi frumentum sit et vinum, quum exanimetur, tamquam faucii, per urbis vicos, animum suum in maternos sinus effundente. **Q**uid ego te moneam? cui te conferam, o puella Hierosolyma? cui te comparem consolando, o virgo puella Sion? cuius calamitas tam ingens est, quam mare, quis tibi medeat? **V**ates tui vana tibi futilia, praedixerunt, culpam tuam non patefacientes, ut tuam cohiberent captiuitatem, sed vana tibi profligataque suis oraculis praedicientes. **E**xplodunt te manibus viatores omnes, et sibilantes quasiant capita in puellam Hierosolymam: haecine est urbs, quae perfectae venustatis, qua totius orbis voluptas dicebatur? **O**s in te diducunt omnes hostes tui, et sibilantes dentibus frendent: absorpsimus, inquiunt: nimirum haec dies est, quam sperauimus, nacti sumus, vidimus. **F**ecit Ioua, quod cogitauerat: representauit, quod olim praedicendum curauerat: euertit nihil parcens, et de te exhilarauit hostem, euexit aduersariorum tuorum cornu. **C**lamat eorum cor ad Dominum: o mure puellae Sionis, demitte dies noctesque torrentem lacrimarum, nullam tibi dans intermissionem irrequieta oculorum tuorum pupilla. **S**urge, vociferare noctu, ineuntibus vigiliis: effunde undatim cor tuum in Domini conspectu: attolle ad eum palmas tuas ob paruulorum tuorum vitam, qui fame passim per

20 per compita exanimantur. ¶ Ad-
spice o Ioua, et considera, ecquem
vmquam sic tractaueris: equando
fetus suos, infantes palmares, com-
ederint femina, aut occisi fuerint
in Domini sacrario sacerdotes atque
21 vates. ¶ Iacent humi vaticum pu-
eri senesque: meæ virgines atque
iuuenes occubuerunt ferro, te irato
occidente, mactante, nihilque
22 parente. ¶ Euocasti ad me,
quasi die solemnium, terrores vndi-
que, neque fuit, irascente Ioua, qui
euaderet aut superesset: adeo quos
ego alui atque auxi, meus confecit
hostis.

CAPVT III.

*Captiuorum ærumnosissima conditio. Ad
Iouam preces. Iouana clementia. Pravi-
tas, crudelitas hostilis. In hostes impre-
cationes.*

1 **E**GO is homo sum, qui mi-
seriam sentiam, eius seui-
tatis virga. ¶ Agit, ducit
que me per tenebras, non per lu-
cem. ¶ Nimirum in me conuer-
sus, manum suam vertit ad sidue.
2 ¶ Tabefacit carnem cutemque
meam, ossa mea perfringens.
3 ¶ Obstruxit mihi, * felle me et fati-
gatione circumuallans. ¶ Me in
4 tenebris collocavit, vt æternum
mortuos. ¶ Circumsepuit me, ne
exeam, grauesque mihi compedes
5 adhibuit. ¶ Ac licet conquerar et
clamem, meas excludit preces.
6 ¶ Obsepuit meas vias quadrato la-
pide: meas semitas deprauavit.
7 ¶ Versus insidiator mihi est, leo in
latibulis. ¶ Vias meas flexit, me-
que depopulatus desertum reddidit.
8 ¶ Intendit arcum suum, et me quasi
scopum ad sagittam constituit.
9 ¶ Egredietur per renes meos pharetræ
suarum natos. ¶ Sum omnibus meis
popularibus derisioni: quotidiana
cantilena. ¶ Me saturauit amaritu-
dine: me absinthio conasperfit.

¶ Attriuuitque in eos dentes calculis: 16
me puluere adobruit. ¶ Ita vt ego, 17
pace destitutus, bonum nesciam.
¶ Dicamque, meum periisse robur, 18
et quam in Ioua spem habebam.
¶ Memento meæ * miseriæ et acer- 19
bitatis, absinthii et fellis. ¶ Memo- 20
ria repeto, et animo mecum medito-
tor: ¶ hoc in mentem reuoco, 21
ideoque spero: ¶ Iouæ clemen- 22
tiam videlicet non esse consumptam:
non defecisse misericordiam,
¶ quæ quotidie recens est: tu mil- 23
ta fide præditus es. ¶ Mihi cum 24
Ioua res est, (inquit animus meus,) ideoque ab eo pendebo. ¶ Bonus 25
est Ioua sperantibus ipsam homini-
bus, eius studiosis. ¶ Bonum est, 26
patlenter expectare Iouæ defen-
sionem. ¶ Bonum est homini, 27
ferre iugum in pueritia. ¶ Solus 28
maneat tacitus, quum iugum sub-
iuit. ¶ Os suum admoueat humo, 29
si qua sit spes. ¶ Præbeat serienti 30
malam: saturetur ignominia.
¶ Non enim perpetuo deserit Do- 31
minus. ¶ Sed idem et adffigit, et 32
pro sua singulari clementia misere-
tur. ¶ Non enim libenti animo 33
premit et adffigit hominum genus.
¶ Obterere sub pedibus suis omnes 34
terrarum vincetos. ¶ Inuertere 35
ius hominis, ¶ in supremi conspe-
ctu, ¶ circumscribere hominem
in sua causa Dominus nescit. 36
¶ Quisnam est, quo dicente fiat ali-
quid, in iussu Domini, ¶ quin ex ore 37
supremi malum bonumque pro-
deat? ¶ Quid mortalis, quid ho- 38
mo ob sui peccati pœnam dolet? 39
¶ Exploremus et perscrutemur
mores nostros, et ad Iouam reuer- 40
tamur. ¶ Attollamus animos no-
stros cum palmis ad Deum cele- 41
stem. ¶ Nos contumaces pecca-
uimus, id quod tu non ignouisti. 42
¶ Obuelasti iracunde persequens
nos, et nihil parcendo interficiens: 43
¶ obuelasti te nube, ¶ ne transeant 44

p) sagittas. q) in iudicio: nam Deus adest in iudicantibus. r) ne nostras pre-
ces audias.

45 preces. **D** Quisquiliis excrementumque fecisti nos inter populos.
 46 **Y** Hiant ore in nos omnes hostes
 47 nostri. **Y** Formidinem foueamque habemus, vastationem et calamitatem.
 48 **Y** Manant aquæ riuus oculi mei, ob puellæ meorum popularium calamitatem. **D** Fluunt irrequieti mei oculi sine intermissione:
 50 donec adspiciat videat. **Y** que Ioua de cælo. **D** Oculi mihi
 51 vitam adficiunt, propter omnes vrbis meæ puellas.
 52 **Y** Me venati sunt vt auiculam hostes mei immerito.
 53 **Y** Detruferunt in barathrum vitam meam, meque lapidarunt.
 54 **Y** Redundat supra meum caput aqua, ita vt me periisse dicam.
 55 **P** Inuoco tuum, o Ioua, nomen ex ima specu.
 56 **P** Vocem meam audis, noli tuam aurem meæ subducere querelæ, quo respirem.
 57 **P** Tu præsens ades, quando cumque te inuoco, meque timere vctas.
 58 **Y** Discutis, Domine, meas lites, meam vitam redimens.
 59 **Y** Vides, Ioua, quæ mihi fiat iniuria: age meam causam.
 60 **Y** Vides, tantas eorum similitates et conatus aduersum me.
 61 **U** Audis eorum conuicia, Ioua, et tantos contra me conatus:
 62 **U** orationem aduersariorum meorum, et quotidianam contra me cogitationem.
 63 **U** Siue sedentes consideres, siue stantes, sum eis cantilena.
 64 **T** Redde eis, Ioua, dignum eorum factis præmium.
 65 **T** Obduc eorum animis callum, tua in eos diritate.
 66 **T** Infectare in eos iracunde, et ex rerum natura tolle, Ioua.

CAPVT III.

Hierosolymæ calamitates. Vatum et sacerdotum scelera tanti mali origo. Contra Idumeos.

N ERgone, obscuratum est aurum? mutatum obrizum? disiecti paslim per compita sacri lapides? **D** Nati Sionis pretiosi, auro rependendi, qui sit, vt pro testaceis vrceolis, opere manuum figuli habeantur? **D** Eiam dracones, prolatis vberibus, catulos suos lactant: puella meorum popularium tam crudelis est facta, quam sunt siluestres struthiones.
Y Hæret lactentium lingua palato præ siti: flagitant infantes panem, nec est qui porrigat. **T** Qui delictis vescebantur, vicitim pereunt: qui in cocco sunt educati, completuntur stercora. **Y** Maiorque est puellæ meorum popularium culpa, quam Sodomæ peccatum, quæ de improviso euersa fuit, nec in ea relanguerunt manus. **Y** Eius Nazaræi, qui fuerant niue puriores, lacte candidiores, corpore gemmis rubicundiores insculptis in Sapphiro, **T** obscuriorem habent ipsa nigritudine faciem, non agnoscendi per vicos: adhæret eorum cutis ossibus, aridior ligno. **U** Melius cum illis actum est, qui ferro, quam qui fame necati sunt: qui transfossi exspirarunt, quam qui terræ frugum penuria. **Y** Mites femine suis manibus suos coxere natos, et eis ad cibum vsæ sunt in calamitate puellæ meorum popularium.
D Adsumsit Ioua bilem suam: effudit ardentem iram suam, et igne Sionem incendit, qui eam funditus absumsit. **Y** Non credidissent terrarum reges, aut vlli habitatores orbis, ingresurum fuisse aduersarium et hostem per portas Hierosolymæ, **D** ob eius vatum peccata et sacerdotum vitia, qui in eius medio innocentum effudere sanguinem; **D** vagantes cæci per vicos, ita sanguine contaminati, vt eorum tangi vestimenta non possent. **D** Facite

1) mærent. 2) pretiosa indigne tractantur. 3) superioris versus declaratio.
 x) grauiores culpæ dant penas quam Sodomæ, quippe quum illa sine longo obsidionis languore perierit.

cesfite polluti, (clamabant illis,) fa-
cesfite, facesfite, nolite tangere: adeo
iurgantes vagabantur, negantes,
eos deinceps apud ceteras gentes
6 esse commoratuos. ¶ Eos infen-
sus Ioua disiecit, non amplius respec-
cturus eos: nulla neque sacerdotum
habita est ratio, neque senioribus
7 tributa misericordia. ¶ Quum
adhuc ꝑ oculi nobis ad inane auxili-
um nostrum intabescerent, dum
intenti in non defensuram gentem
8 intuemur: ¶ venati sunt gresus
nostros, vt per fora nostra non ea-
mus: aduenit finis noster, peracto
nostro spatio: qui finis noster vbi
9 venit; ¶ leuiore aeriis aquilis
infectatores nostri, per montes nos
persecuti, per siluas nobis insidiati
0 sunt. ¶ Narium ꝑ nostrorum spi-
ritus, Iouæ vnctus, captus est ab
illis perniciosus, cuius nos in vmbra
fore sperabamus, vt apud exteris
1 gentes viueremus. ¶ Latere sua-
uiter, o puella Idumæa, in Hus ter-
ra degens: ad te quoque perueniet
poculum, quo tu inebriata nudabe-
2 ris. ¶ Finita est tua culpa, o pu-
ella Sion: non amplius te relega-
bit: animaduertet in te tuam cul-
pam, o puella Idumæa, patefactis
tuis peccatis.

CAPVT V.

*Ad Iouam supplex vates. Populi angustia.
Violentia Aegyptiorum et Assyriorum in
Iacobos. Iouana clementia, omnipoten-
tia, ira in sceleratos.*

Memento, Ioua, nostri casus,
adspice et vide nostrum op-
probrium. Hereditas no-
stra ad alienos, domus ad extraneos

verfæ sunt. Pupilli fumus patre 3
carentes, nostræ matres sunt qua-
les viduæ. Aquas nostras pecunia 4
bibimus: ligna nostra pretio vene-
unt. Nobis infestantur ceruices: 5
laboramus irrequieti. Aegyptiis 6
damus, Asyriisque manum, vt
victum ad satietatem habeamus.
Maiores nostri peccauere, qui iam 7
non sunt, et nos eorum commissa
luimus. Serui nobis imperant, 8
nullo nos ab eorum vindicante ma-
nu. Vita nostræ periculo victum 9
nostrum importamus, propter ar-
ma siluarum. Cutis nobis furno 10
nigrior est, præ famis atrocitate.
Mulieres in Sione, virgines in vrbi- 11
bus ludææ suprantur. Principes 12
manibus illorum suspenduntur,
nulla senilium personarum reue-
rentia. Adolescentes in pistrinum 13
rapiuntur: iuuenes b ligno pes-
fundantur. Senatores in curiis 14
desunt: adolescentes a suis ces-
sant modulis. Cessat animorum 15
nostrorum voluptas, versis in lu-
ctum saltationibus nostris. Deci- 16
dit nostri corona capitis: hei nobis,
quia pecauimus. Hanc ob rem 17
nobis mæret animus: hanc ob
causam nobis caligant oculi. Mon- 18
tem Sionem, qui vastatus est, per-
uadunt vulpes. Tu Ioua, qui per- 19
manes æternus, folio perenni, cur
nostri perpetuo inmemor, nos de-
feris tandiu? Reconcilia nos tibi, 20
Ioua, et reconciliabimur: instaure
tempora nostra, qualia fuere quon-
dam. Etenim repudiasti nos, se- 21
uis in nos vehementius. Reconcilia 22
nos tibi, Ioua, et reconciliabimur:
instaure tempora nostra, qualia fue-
re quondam.

y) frustra auxilium ab Aegyptiis intentissime expectaremus. z) vita nostra.
Vide Esai 3. a) hostes foris grassantes. b) lignatores sunt,

* * * * *
* * * * *
* * * * *

G. L.

Exemplum Epistolæ, quam Ieremias ad abducendos Babylonem a Babylonæ rege captiuos misit, ut eis exponeret, quæ a Deo in mandatis habebat.

Peccatorum cumulus. Iudeorum captiuitas. Assyrii victores. Captiuus absoluenti. Babyloniorum simulacra cauenda. Misera simulacrorum conditio. Idolorum exacta descriptio.

PROPTER peccata, quæ in Deum commisistis, ducemini Babylonem captiuui, a Babylonæ rege Nabuchodonosore, et Babylonem ingressi, eritis ibi longo complurium annorum tempore, ad septem ^c sæcula: postea illinc ego vos educam incolumes. Iam vero videbitis in Babylonia deos argenteos, aureos, et ligneos, humeris gestari, gentibus incutientes metum. Cauete, ne vos quoque alienigenarum similes, eorum exemplo deos illos reformidatis, quem videbitis, eos a præcedente et sequente turba adorari: sed ita animis cogitate: te conuenit adorare, Domine. Meus enim angelus vobis adest, is qui vestros animos explorat. Nam ^d istorum quidem lingua a fabro expolita est, ipsaque aurata et argentata, falsa sunt, neque loqui possunt. Ac quemadmodum in virgine, ornatus cupida, fieri solet, aurum sumunt, et coronas suorum deorum capitibus conficiunt. Nonnumquam etiam ablatum a diis suis aurum et argentum sacerdotes in seipsos impendunt, et inde domesticis scortis impertiunt, eosque tamquam homines vestimentis ornant, deos argenteos, deos aureos et ligneos: atqui illi rubiginem cariemque non euadunt, quamuis purpureo sint amicti vestitu, eorumque facies ab ædis puluere detergeatur, qui multus eis insidet.

Habet ille sceptrum, ut regionis gubernator aliquis: qui tamen peccantem in se non interficit. Tenet pugionem dextera, aut securim: et tamen seipsum a bello et latronibus non vindicat: unde perspicuum est, eos non esse deos. Quamobrem eos ne timete. Nam quale vas homini est, quod contritum fit inutile: tales sunt istorum dii, qui suis in ædibus positi, oculos habent pulueris plenos, qui ingredientium pedibus excitatur. Ac quemadmodum si quis regem offendit, vndique clauduntur atria, ut illo ad necem abducendo, sic istorum ædes muniunt sacerdotes ostiis, claustris, et repagulis, ne a latronibus diripiantur. Lucernas eis, et quidem plures, quam pro eorum numero, accendunt, quarum illi nullam possunt videre, suntque perinde ac trabes in ædibus. Eorum pectora aiunt a terrestribus elingi serpentibus; a quibus quum et ipsi eorum vestitus erodantur, non sentiunt. Nigras habent ædium fumo facies: eorum corpori capitique inuolitant nocturæ, hirundines, et ceteræ aues, itemque feles; unde intelligatis, eos non esse deos. Quapropter eos ne metuite. Nam quod auro pulchritudinis causa sunt obducti, nisi quis æruginem abstergeat, non fulgent: nec enim quum conflarentur, sentiebant: summoque pretio emti, nullo spiritu præditi sunt. Inopia pedum gestantur humeris, suam ignominiam ostendentes hominibus. Pudenda sunt etiam suis cultoribus, quum

c) sæculum vocat decem annos, d) simulacrorum.

quum si forte humi ceciderint, per se non resurgant, neque si quis reserata statuatur, per se moueantur, neque proclinata erigantur, sed tamquam mortuis munera adponantur, eorumque venditis victimis sacerdotes abutantur, feminæ item ex eis obsonant, neque quidquam pauperibus aut inopibus impertiunt. Eorum sacrificia menstruales mulieres et puerperæ tangunt. Quocirca vos ex his intelligentes, non esse deos, ne eos formidate. Vnde enim vocentur dii? quum mulieres istis argenteis, aureis, ligneisque diis cibos adponant, et in eorum ædibus sacerdotes sedent, laceris tunicis, et barba capiteque raso ac detecto mugiant, vociferantes ante suos deos, perinde ac si sint in fimbriæ cœna. Eis vestimenta detrahunt sacerdotes, quibus vxores liberosque suos induant. Illi vero neque si malo, neque si bono a quopiam adficiantur, posunt rependere, neque regem creare aut abrogare queunt, nec item diuitias aut æs dare valent. Si quis nuncupatum eis votum non reddat; in eum non animaduertunt: neminem a morte vindicant, nec minorem a potentiore defendunt. Homini cæco visum non restitunt, hominem ex rebus aduersis non eripiunt, non miserentur viduæ, non pupillo benefaciunt. Montanis saxis similia sunt L. istorum numina G. lignea, aurata et argentata, quorum cultores pudeffent. Posfuntne igitur dii putari aut dici? quum ipsi etiam Chaldæi ea dedecorent, qui si quando mutum et loquendi impotem viderunt, admoto Belo, fari iubent, quasi Belus sentire possit, nec tamen posfunt ea sensus expertia cogitare, itaque relinquere. Iam vero feminæ, funibus accinctæ, per vias sedent, surfuribus suffientes. Quod si qua earum ab aliquo præereunte attracta, cum eo concuuit, id alteri exprobrat, quod eius

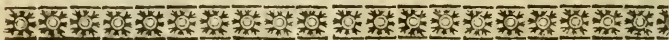
rei digna non fuerit habita, vt ipsa, nec eius funiculus fuerit abruptus. Denique omnia, quæ sunt in illis, falsa sunt. Potestne igitur eos esse deos putari aut dici? A fabris et aurificibus confecta, nihil sunt aliud, quam quod ea esse volunt artifices, ipsique adeo fabricatores eorum, longæui non sunt, tantum abest, vt eorum opificia dii esse possint. Ostendunt enim ex iis, quæ accidunt, quam falsi sint, et probrosi. Siquidem si quando bellum eis, et mala accidunt, consultant apud sese sacerdotes, vbinam vna cum eis sese abdant: ex quo non intelligi non potest, non esse deos, qui seipfos a bello malisue non vindicent. Quum sint enim lignea et inaurata ac argentata: futurum est, vt cunctis gentibus falsa esse cognoscatur, vtque regibus perspicuum sit, non esse deos, sed humanarum manuum opera, in quibus nullum diuinum sit opus. Quis nesciat, non esse deos, qui neque regionis creent regem, neque pluuiam dent hominibus, neque suam ipsorum causam agant, nec iniuriam propulsent, vt pote inualidi, non minus quam pendentes inter cælum terramque cornices? Nam si quando in ligneorum aut auratorum argentatorumue deorum ædem ignis incidit, eorum sacerdotes fuga euadunt: ipsi, tamquam trabes, mediæ conflagrant, nec regi aut hostibus resistunt. Posfuntne igitur dii putari aut vocari? quum nec fures euadant, nec latrones, dii lignei, argentei et aurei, quorum aurum, argentum, vestitum, quo circumdati sunt, potentiores auferunt atque asportant, nec illi sibimetipsis subueniunt. Itaque potior rex est, ostendens suam potentiam: aut in domo vas vtile, quod domino sit vsui, quam falsi dii: potior ianua domus, quæ domi sunt, custodiens, quam falsi dii: potior regis columna lignea, quam dii falsi. Nam

foliquidem et luna, sideraque fulgida, quæ ad vsus mittuntur necessarios, obedientia sunt. Similiter et fulgur, quum emicat, perspicuum est. Itidem et ventus regionem omnem perflat, et nubes a Deo totum orbem permeare iussæ, mandatum exsequuntur: ignis quoque, ad montes arbustaque consumenda superne demissus, imperata facit.

51 Ista vero nec formis nec viribus cum his conferenda sunt, unde deos esse nec arbitrandum est, nec dicendum, quum nec pœnam irrogare, nec beneficium hominibus conferre queant: quamobrem vos intelligentes, non esse deos, nolite eos

52 timere. Nam neque reges infelicitant, aut felicitant, nec signa gentibus in cælo ostendunt, nec vt

luna lucent, suntque illis præstantiores bestię, quæ sub tectum effugiendo sibi prodesse possint. Itaque nullo modo deos esse, nobis perspicuum. Quocirca eos ne sumidate. Nam quale est in cucurbitario terriculum nihil custodientales sunt istorum dii lignei, aurati et argentei: eodemque modo qualis est in hortis rhamnus, super qua volucres omnes sidunt. Ita iacenti in tenebris mortuo finitissimi sunt istorum aurei argenteique dii. A purpura denique et a marmorata in eis putrescente discetis, non esse deos, eaque tandem ad honorem dedecus consumtum iri. Insuper que potior est iustus homo, quam simulacra non habet: is enim procul aberit ab ignominia.

BARUCHVS.

CAPVT I.

Captiuorum lacrima, pecunia coacta ad populares missa, fani vasa refecta, sacrificia renouata. Liber in fano legendus. Ad Iouam precatio.

VERBA libri, quem scripsit Baruchus, Nerix filius, Maasix filii, Sedecix filii, b Afadix filii, Helcix filii,

3 in Babylonia anno quinto, die mensis septima, quo tempore Chaldæi Hierosolymam ceperunt

5 et igni cremarunt: cuius libri verba recitauit Baruchus, audiente Iechonia, Ioacimi Iudææ regis filio, omnique populo, qui ad audiendum librum conuenerat:

7 audientibus item proceribus, regumque filiis, et senatoribus, denique audiente vniuerso Babylonis incolarum populo, ad fluuium So-

dim, paruis æque ac magnis. Itaque plorarunt ieiunaruntque, Domino vota fecerunt, et argentum pro cuiusque facultate coegerunt, idque Hierosolymam a Ioacimum, Helcix filium, Salonenepotem, pontificem, et ad facientes popularesque omnes, quicumque tum cum eo Hierosolyma degebant, miserunt: quum quidem ædis Domini vasa argentea, Sedecia, Iosix filio Iudææ rege facta, quæ ex templo exportata fuerant, recepisset Baruchus in Iudæam reportanda, decimo die mensis Sibani, postquam Nabuchodonosor Babyloniæ rex Iechoniam et magistratus ac potentissimosque victos, incolasque Hierosolymis Babylonem deportarat. Miserunt autem cum hisce manda-

a) testorie. b) Latinus legit, Sadsi.

tis. Mittimus ad vos argentum, quo
 argento ematis solidas hostias, et
 piaculares, atque tus fertumque fa-
 ciatis, et ad aram Domini Dei nostri
 immoletis, proque Babyloniæ regis
 Nabuchodonosoris, et eius filii Bal-
 thasaris, vita supplicetis, vt tandiu
 ætatem agant, quamdiu terris in-
 cumbet cælum; vtque nobis vires
 det Dominus, et nostros illustret
 oculos, quo sub Nabuchodo-
 nosoris Babyloniæ regis, et eius filii
 Balthasaris, vmbra viuamus, eisque
 diu seruiamus, et eos propitios ha-
 beamus. Supplicate etiam pro no-
 bis Domino Deo nostro, in quem
 adeo peccauimus, vt eius scũitia
 iraque nondum a nobis recesserit.
 Legetis autem hunc, quem vobis
 mittimus, librum, recitando in æde
 Domini, diebus festis et solemni-
 bus, atque ita dicetis: a Domini
 Dei nostri iustitia est, nostra
 autem ignominia, vt perspicuum
 est, videlicet Iudæorum, et Hiero-
 solymitanorum, et regum, et
 principum, et sacerdotum, et vatum,
 maiorum nostrorum, qui in Do-
 minum contumaces peccauerimus,
 neque Domino Deo nostro dicto
 audientes fuerimus, vt eius præcep-
 ta nobis ab eo proposita, exseque-
 remur. Ex quo maiores nostros
 Dominus eduxit ex Aegypto, ad
 hunc vsque diem, fuimus in Domi-
 num Deum nostrum contumaces,
 et ei obedire perditu recusauimus.
 Itaque nobis inhæserunt mala et in-
 felicitas, quam Dominus per Mosem
 suum minatus erat, quum ex Aegy-
 pto maiores nostros eduxisset, quo
 nobis lacte melleque circumfluen-
 tem terram daret: id quod accidit.
 At nos Domini Dei nostri dictis
 non obtemperauimus, vt postula-
 bant tot dicta vatum, quos ille mit-
 ebat ad nos: sed sui quisque ani-
 ni vitiosæ libidini obsecuti sumus,

diis alienis operantes, atque ita
 Dominum Deum nostrum offen-
 dentes.

CAPVT II.

*Promissionum Dei veritas. Dispersi Iudæi
 prisca, postremi. Commiserationes ad Iou-
 nam pro captiuu. Non ex meritis fiducia.
 Reducendi captiuu in patriam.*

ERgo præstitit Dominus, quod
 nobis nostrisque præsidibus,
 qui Israelitas rexerunt, et re-
 gibus, et magistratibus, Israeli-
 tisque et Iudæis minatus fuerat,
 dum tantum nobis malorum im-
 portat, vt sub omni cælo nihil tale
 acciderit, quale Hierosolymis fa-
 ctum est, quemadmodum in mo-
 saica lege scriptum est, adeo vt
 in nobis fuerint, qui suorum filio-
 rum filiarumque carnes comede-
 rint. Iam vero eos, sub omnium
 nobis finitimorum regnorum po-
 testatem redactos, infamiæ et va-
 stitati exposuit per omnes finitimos
 populos, vbi a Domino dispersi,
 inferiores sint, non superiores.
 Peccauimus enim in Dominum De-
 um nostrum, eius dictis non ob-
 temperantes. A Domino Deo no-
 stro iustitia est, a nobis autem, no-
 strisque maioribus, pudor est et
 ignominia, id quod hac luce cla-
 rius est. Quæ nobis minatus erat
 Dominus, hæc tot mala nobis acci-
 derunt: neque tamen ei supplica-
 uimus, a suæ quisque malæ mentis
 ingenio recedentes. Hanc ob
 causam malis, in nos inuehendis,
 intuigilauit Dominus, et quidem
 omnia iuste fecit, quum nos eius
 imperio non obtemperauerimus,
 vt Domini præcepta, nobis ab eo
 proposita, exsequeremur. Nunc
 Domine Deus Israelitarum, qui
 populum tuum ex Aegypto valida
 manu, sublimi brachio, exemplis,
 prodi-

I i 2

) quo nostra peccata agnoscamus, atque ita veniam petamus, et Dei beneficio
 propitium regem habeamus. d) a Domino ius est, nos autem merito miseri
 sumus.

prodigijs, magnaue potestate e-
 12 duxiffi, nomenque tibi, vt per-
 spicuum est, peperiffi: peccauimus,
 Domine Deus noster, contra tuas
 13 omnes sententias. Sed auertatur
 a nobis ira tua, qui pauci restamus
 inter gentes, vbi tu nos dispersiffi.
 14 Exaudi Domine precationem sup-
 plicationemque nostram, et nos
 propter te ipsum libera, nobisque
 beneuolentiam concilia eorum, qui
 nos in captiuitatem abduxerunt:
 15 vt intelligat vniuersus orbis terra-
 rum, esse te Dominum Deum no-
 strum, cuius nomine censeatur Is-
 16 rael, eiusque genus. Et respice
 ex tua sancta domo, nostrique ra-
 tionem habe. Acclina Domine au-
 17 rem tuam, et audi: aperi oculos,
 et vide. Neque enim mortui apud
 inferos, quorum pectoribus ademitus
 est spiritus, gloriam Domino,
 18 iustitiamque tribuent, sed mens,
 quæ propter declinantem et la-
 bescentem tantam magnitudinem
 cruciatur, et languentes oculi, ani-
 musque famelicus, gloriam tibi
 iustitiamque tribuent, Domine.
 19 Neque enim virtutibus maiorum,
 regumque nostrorum freti, te sup-
 pliciter adpellamus, Domine Deus
 20 noster, qui in nos iratus sæuis,
 quemadmodum per cultores tuos
 vates minatus eras in hunc modum.
 21 Sic dicit Dominus: submitte ve-
 stros humeros ad seruiendum regi
 Babylonis, et terram incoleis,
 quam ego dedi maioribus vestris.
 22 Quod nisi Iouæ dicto audientes
 estis, vt Babylonis regi seruiatis:
 23 efficiam, vt in vrbibus Iudææ et
 Hierosolymis, neque voluptates
 et gaudia, neque sponsi et sponsæ
 audiantur, sitque omnis ista regio
 24 vasta et inculta. Nos vero dictis
 tuis non auscultauimus, vt regi ser-
 25 uiremus babylonio. Itaque præ-
 stitiffi, quæ per tuos cultores vates
 minatus eras, vt regum, maiorum-

que nostrorum osfa, loco mota suo,
 nunc diurno ardori, nocturnoque
 gelu exposita, iaceant: illisque di-
 2 ris laboribus, fame, ferro, exilio
 mortuis, adpellatum de nomine tuo
 templum in hunc statum redegiffi,
 ob domus israeliticæ iudaicæque
 noxam: quum vsus fuiffes erga
 2 nos, Domine Deus noster, tua tan-
 ta benignitate, tamque singulari
 misericordia: quemadmodum
 2 per cultorem tuum Mosem, (quum
 quidem ei mandasses, vt legem
 scriberet præsentibus Israelitis)
 prædixeras in hanc sententiam:
 nisi mihi dicto fueritis audientes,
 2 sane hæc tanta, tamque frequens
 turba ad exiguam redigetur, inter
 gentes, vbi ego sum dispersurus eos.
 Scio enim, non esse mihi obtem-
 3 peraturos, quippe duræ ceruicis
 homines. Sed ad sanitatem reuersi,
 3 in exilii sui terra, intelligent, esse
 me Dominum ipsorum Deum;
 daboque eis et cor ad intelligen-
 3 dum, et aures ad audiendum, me-
 que in exilii sui terra laudabunt,
 et, mei memores nominis, defici-
 senta sua tanta pertinacia, præ-
 3 que factis, recordantes maiorum
 suorum mores, qui aduersus Do-
 minum peccauerint. Itaque redu-
 3 cam eos in terram, quam eorum
 maioribus Abrahamo, Isaaco, Ia-
 cobo iuravi, eamque possidebunt;
 et eos multiplicabo, non dimi-
 3 nuendos; cumque eis fœdere
 pacifear æterno, vt et ego Deus ip-
 3 sis, et ipsi mihi sint populus,
 nec ego deinceps meos Israeli-
 3 tas ex terra, quam eis dederò, amo-
 ueam.

CAPVT III.

*Ad Iouam preces pro adflictis. Ad miseros
 vates verba vera, increpantia, consolantia.
 Iouana maiestas inestimabilis. Dam-
 nati gigantes. Deus Iacobidarum vnus.*

Domine omnipotens Deus Israelitarum, te presus animus, te anxia mens inuocat: **1**
2 audi Domine, et miserere nostri, qui contra te peccauimus, manentem perpetuo, pereuntes ipsi perpetuo.
3 Domine omnipotens Deus Israelitarum, audi preces *f*enefectorum Israelitarum, et natorum, qui contra te peccauerunt, tibi Deo suo non obtemperantes: quamobrem **4**
5 nos his malis sumus implicati. Noli vitia recordari maiorum nostrorum, sed tuam recordare *g* manum **6**
7 atque nomen hoc tempore, qui Dominus es Deus noster: et nos te laudabimus, Domine, qui ideo **8**
 tui metum animis nostris incusseris, vt tuum nomen inuocaremus, teque laudaremus in exsilio nostro, reuocata in mentem tanta maiorum nostrorum commissa contra te **9**
10 culpa. Ecce nos hodie in hoc, quo tu nos dispersisti, exsilio, ignominiiis, maledictis, suppliciis obnoxios, pro tot maiorum nostrorum vitiis, qui a Domino Deo suo defecerint. Audite Israelitæ vitalia præcepta: intendite cognoscendæ prudentiæ. Quæ causa est, o Israelita, vt in hostili terra degas? **11**
12 vt in aliena terra consenescas? vt, cum mortuis pollutus, inferorum numero habearis? Reliquisti fontem sapientiæ. Diuina via si ingressus fuisses, in pace perpetuo degeres. Disce, vbi sit prudentia, vbi potentia, vbi intelligentia, vt scias simul, vbi sit æui longitudo atque vita, vbi i lumen oculorum atque pax. Quis eius locum inuenit? aut quis in eius cellas intrauit? **13**
14 Vbi sunt principes gentium, terrestriumque bestiarum dominatores, qui aeris illudunt aëibus, qui argentum aurumque, (cui confidunt homines,) ita congerunt, vt nullus sit eorum querendi modus? **15**
16 Nam qui argentum sabrefaciunt,

f) calamitosorum, et pane extinctorum. *g*) potestatem, *h*) inuisus sedus: que vt mortui, *i*) vita, *k*) viuant,

opusque suum incredibili industria elaborant, perennit, et in orcum **17**
 descendunt. Eis succedunt iunior **18**
 res alii, qui quum *h* lumen videant, incolantque terras; scientiæ viam nesciunt, nec eius calles intelli- **19**
 gunt, nec eam tuentur, et eorum filii ab eius via procul absunt. Ea **20**
 nec in Chanaanæ audita, nec in Themane visa est, nec Agareni, **21**
 omnium in terris scientiæ studiosissimi, nec meranenses negotiatores, aut themanenses, aut fabulatores et scientiæ vestigatores sapientiæ viam intelligunt, aut eius calles tenent. O Israelita, quam ingens **22**
 est Dei domus? quam longe patet eius possessionis locus, magnitudine infinitus, altitudine immensus? Ibi exstiterunt gigantes illi quondam celebres, immanes et belli periti: nec tamen eos elegit Deus, nec eis scientiæ viam tradidit. Itaque **23**
 perierunt, prudentiæ consilii que inopia et defectu. Quis in calum ascendit, eamque sumtam de nubibus detulit? Quis eam traiecto **24**
 mari nactus, auro puro comparauit? Nemo est, qui eius viam teneat, callemue calleat. Sed qui **25**
 nouit omnia, eam cognoscit, suaque prudentia inuenit, is qui terram ad perennitatem condidit, bestiiisque quadrupedibus compleuit, quo mittente, it lux: eodemque **26**
 vocante, trepida paret, et sidera suis in stationibus læta relucunt, eoque vocante, præsto adsunt, et cum lætitia conditori suo splendent. Hic Deus noster, præter quem alius nullus putandus est, omnem scientiæ viam peruestigauit, Iacoboque cultori suo, **27**
 Israeli sibi caro tradidit, quæ deinceps comparuit in terris, et apud homines versata est.

CAPVT III.

Legis liber, observatio salutaria. Ad frugem bonam

III 3

bonam

*bonam Iacobida inuitatus, Hierosolyme
verba, de adfliccionibus, de spe salutis ad
suos natos.*

I Sest Dei præceptorum liber, et
in perpetuum duratura lex. Eam
quicumque tenuerint, vitam
adepturi sunt: qui vero relique-
runt, morientur. Conuerte te, Iac-
obida, eamque comprehende. In-
gredere ad fulgorem, exaduersum
eius lumini. Noli alteri gloriam
tuam, noli alienæ genti tua commo-
da concedere. Beati sumus, o Is-
raelicæ, quod nobis nota sunt Dei
nostri placita. Bono este animo,
populares mei, et monumentum Is-
raelis. Non vos ad perniciem
gentibus estis emancipari; sed, quia
Deum irritastis, ideo estis aduersa-
riis dediti. Exacerbastis enim crea-
torem vestrum, demoniis, non Deo,
sacrificantes: obliti estis vestrum
conditorem, Deum Immortalem,
altricemque vestram Hierosoly-
mam læsistis, quæ diuinam iram,
vos adgressam, conspicata, dixit: au-
dite, Sionis accolæ: inuexit mihi
Deus grauem luctum. Vidi enim
meorum filiorum filiarumque cap-
tiuitatem, quam eis Deus immor-
talis importauit: quos ego, cum
lætitia nutritos, amisi cum fletu at-
que luctu. Nemo mihi gratule-
tur, viduæ, et a tam multis dereli-
ctæ: vastata sum propter meorum
natorum peccata, quod de Dei lege
deflexerint, quod Dei iura non
nouerint, neque præceptorum vis
ingressi fuerint, neque disciplinæ
semitas iuste institerint. Adeste
Sionis accolæ, et captiuitatem meo-
rum recolite filiorum atque filia-
rum, quam eis aduexit Deus im-
mortalis. Induxit enim in eos gen-
tem remotam, homines immanes
et barbaros, qui neque senes re-
ueriti, neque puerorum miserti, di-
lectos viduæ natos abegerunt, et
filiabus orbarunt solitariam. Ego

vero quid vobis auxilii ferre pos-
sum? Idem, qui mala vobis intulit,
vos ex hostium vestrorum manu li-
berabit. Vadite nati, vadite: ego
vero sola deserta, exuto pacis vesti-
tu, et meo supplicationis amictu
centone, ad Deum immortalem
per omnem vitam quiritebor.
Bono este animo, nati, implorate
Deum; et ille vos ex hostium po-
testate manumque vindicabit. Nam
equidem iam ab immortali Deo sa-
lutem spero vestram, mihi que ve-
nit ab Augusto gaudium ob miseri-
cordiam, quæ breui vobis ab im-
mortalis vestro seruatore continget.
Equidem cum ploratu luctuque vos
dimitto: sed mihi vos Deus cum
gaudio et lætitia reddet in sempiternum.
Ut enim nunc viderunt Sio-
nis finitimi vestram captiuitatem:
ita cernent breui profectam a Deo
vestro salutem, quæ vobis magna
cum immortalis Dei gloria et
splendore obuenet. Onati, ma-
gno animo ferte illatas vobis a Deo
pœnas: nam hostium vestrorum,
qui vos infestauerunt, exitium pro-
pediem videbitis, eorumque cerui-
ces peruadetis. Delicati mei per
vias profecti sunt asperas, ab hosti-
bus, tamquam raptum ouile, subla-
ti. Bono este animo, nati, Deum-
que inuocate. Nam, qui vobis ista
inuexit, vestri memor erit. Quan-
to enim mentes ad deerrandum a
Deo procliuiiores habuistis, tanto
vel decies magis ei mutati stude-
te. Etenim qui vobis attulit mala, idem
vobis sempiternam adferet cum sa-
lute læticiam. Bono es animo,
Hierosolyma: idem te confirmat,
qui nominauit: infelices, qui te
vexarunt, tuoque casu lætati sunt:
infelices vrbes, quibus tui seruiue-
re nati: infelix, quæ tuos accepit
natos. Ut enim tuo casu ruinaque
gauisa et delectata est: ita dolebit
ipsa sua vastitate. Eius ego tam
nume-

1) poteri, in quibus Israelis nomen durat, et memoria. m) curat: nam quos
nominamus, nouimus, et quos nouimus, curamus. n) Babylon.

numerofæ sobolis exultationem auferam, et gloriationem in luctum conuertam. Nam eam inuadet ab immortalī Deo ignis in longa tempora, eaque diu a dæmoniis inoletur. Circumspice ad orientem, Hierosolyma, et adspice venientem a Deo tuo lætitiā. Aduentant ecce, tui filii, quos tu dimifisti: veniunt ab oriente vsque ad occidentem collecti, sancti Dei iussu, diuina lætantes gloria.

CAPVT V.

Ad vrbem plangentem consolationis verba. Regre. furi ad suos Iacobidæ.

EXue, o Hierosolyma, tui luctus et miserix stolam, et colatæ diuinitus gloriæ decus indue sempiternum. Vestire palla diuinæ iustitiæ: impone capiti tuo mitram gloriæ sempiterni Dei. Deus enim toti subiectæ cælo terræ

splendorem tuum ostendēt. Nam vocabere diuinitus hoc sempiterno nomine, pax iustitiæ gloriæque pietatis. Surge, Hierosolyma, et sta in alto, et ad orientem circumspiciens, adspice coeuntes sancti Dei iussu, vsque ab ortu solis ad occasum, tuos natos, Dei recordatione lætos. Etenim quum a te pedestres, agentibus hostibus, exierint, adducit eos ad te Deus o sublimes, vt filios regios. Siquidem statuit Deus, deprimendos esse montes omnes arduos, perennesque scopulos, et valles complendas, ac solo coæquandas: vt vadant Israelitæ tuti diuina gloria, arbutis etiam cunctis, et odoriferis arboribus Israelitas Dei iussu inumbrantibus. Præbit enim Deus Israelitarum cum lætitiā, suo splendido lumine, cum misericordia et iustitiā, cuius ipse auctor est.

EZECHIEL.

CAPVT I.

Ezechielis ætas vaticinantis. Ionæ gloriæ figura, spiritus, nubes, ignis. Elementum, animalia quatuor. Impulse spiritus rota.

ANNO tricesimo, die quinto quarti mensis, quum ego inter extorres essem apud flumen Chobar, vidi aperto cælo diuina visa. Quinta mensis, anno quinto exilii regis Ioachinis, habitus est Ionæ sermo ad Ezechielem Buzis filium, sacerdotem, in terra Chaldæa, ad flumen Chobar. Illic igitur Ionæ manu instinctus, animaduerti tempestuosum spiritum, a septemtrionibus venientem, nubem magnam,

ignemque collectum, splendore circumdatum, ex cuius ignis medio existebat quædam species electri, et indidem forma quatuor animalium, quorum ea erat facies, vt hominis formam haberent. Ea singula quaternos vultus habebant, quaternasque alas, pedes rectos, pedum vestigiis vitulinorum similibus, in æris politi speciem coruscantes. Alis suberant humanæ manus secundum quatuor eorum quadrati partes, habebantque quatuor illa ita compositas facies atque alas, vt alæ essent inter sese coniunctæ, nec ipsa conuenterentur inter eundem, sed eorum quodquo tenderet, quo spectantem

9 faciem haberet. * Erant autem eorum facies ea figura, vt illa quatuor haberent dextera parte humanam leoninamque faciem: sinistra
 10 bouinam et aquilinam. Atque eorum facies et alæ erant ita superne distinctæ, vt binæ singulorum essent coniunctæ: alteræ binæ te-
 11 gerent eorum corpora. Ibant autem eorum singula prorsum tendentia: quo spiritus agebat, ibant, nec inter eundum conuertebantur.
 12 Erat ea animalium forma, vt specie referrent carbones ignis, arden-tes facium ritu, qui ignis inter animalia ferretur, splendorem habens,
 13 emicante ex igne fulgure: et currebant redibantque animalia, qualis est fulgetri species. His animalibus
 14 intuendis animaduerti rotas quasdam humi apud animalia, ad
 15 quatuor eorum facies, ea figura atque opere, vt speciem referrent chrysolithi, eadem earum quatuor
 16 figura, ea forma atque opere, quasi esset rotæ interposita rota. Euntes in quatuor sui quadri partes tendebant, neque inter eundum circumagebantur. Habebant et quatuor
 17 ipsæ canthos, eosque altos et formidabiles, vndique oculorum
 18 plenos. Euntibus autem animalibus, ibant et rotæ apud ea: quumque a terra attollerentur animalia,
 19 attollebantur et rotæ. Quocumque ferebat spiritus, eo tendebant, impellente spiritu, et rotæ secundum ea attollebantur. Nam prædixit
 20 animalium spiritu rotæ, illis euntibus, ibant, stantibus, stabant, attollendis humo, attollebantur et ipsæ secundum illa, vtpote animalium
 21 spiritu prædixit. Supra animalium capita erat figura ætheris, in modum terribilis crys-
 22 tum capita desuper extensi, cui ætheri suberant eorum alæ, altera ad alteram directæ, quæ singulorum binæ tegebant ea, hoc est, eorum
 23 corpora. Audiui autem eorum alarum sonitum, qualis est

abundantis aquæ, vt præpotentem sonitum, illis euntibus, sonitum tumultuosum, qualis est agminis. Quum vero stantia remitterent a-
 2 las; existebat ex æthere, eorum capitibus superimminente, sonitus, illis inter standum alas remittentibus. Supra æthram eorum capitibus
 imminente, erat ad sapphiri gemmæ similitudinem figura solii, et supra figuram solii, figura similis
 humana, illi superimposita. Vi-
 2 dique quiddam, quod specie electrum referret, visu simile ignis vndique obstructi, supra illius laterum formam: infra autem laterum
 formam vidi quiddam visu simile ignis splendore circumdati, qui circumiectus splendor ad spectu similis
 erat arcus, qui est in nubibus, siquando pluit. Ea erat figura similitudinem habens gloriæ Iouæ.

CAPVT II.

Vatis casus. Vox Iouana. Anus diuino spiritu vates. Ezechiel missus ad Iacobidas. Manus librum porrigeas. Libræ plantus.

EO viso quum ego pronus cecidissem, audiui loquentis vocem, et ita mihi dicentis: homo, consiste in pedes tuos, et te adloquar. Tum simul ac ille me adlocutus est, intrauit in me spiritus, meque in pedes meos statuit, et audiui adloquentem me in hæc verba: homo, mitto ego te ad Israelitas, hominum genus rebelle, qui in me rebellarunt tum ipsi, tum maiores eorum, qui a me ad hodiernum vsque diem defecerunt: ad durioris obstinatique cordis natos, ad hos ego te mitto, quibus dicas: sic dicit Dominus Ioua: qui siue audient, siue, (vt sunt genus hominum contumax,) non audient, at certe intelligent, versatum esse inter ipsos vatem. Tu vero, homo, ne eos timueris, ne eorum verba timueris; quamuis apud refractari-

os et intractabiles agas, et cum scorpionibus degas: ne eorum vel verba timueris, vel conspectum expaueris; quamuis contumax sit natio: sed eis mea dicta eloquere, siue audiant, siue minus, ut sunt contumaces. Tu igitur, homo, audi, quod tibi ego eloquor: ne sis contumax in natione contumaci: aperire os tuum, et comede, quod ego tibi præbeo. Hic ego animaduerti porrectam ad me manum, in qua erat libri volumen, quod ille coram me explicuit, in fronte tergoque inscriptum, et inscriptum natiis, querelis atque planctu.

CAPVT III.

Comedendum volumen, voratumque suauissime. Ad Israelitas missus vates. Speculator Israelis vates. Vincula et infirmitas vatis, rursus absolutio, et vis ad eloquendum.

ATque ille mihi: homo, inquit, quod nactum fueris, comede, comede volumen hoc, et i adlocutum Israelitas. Deinde quum ego os aperuissem, cibauit me illo volumine, ita mecum loquens: homo, tu ventre isto comedes, * istisque visceribus conficies volumen hoc, quod ego tibi præbeo: itaque comedi, fuitque illud mihi in ore dulcedine melleum. Atque ille: homo, inquit mihi, age, adi posteros Israelis, ut eos meis verbis adloquere. Non enim ad abstrusi sermonis impeditaque linguæ populum mitteris, ad Israelitarum genus; non ad diuersos populos abstrusi sermonis et impedita linguæ, quorum tu verba non intelligas: quin ad eos ego te mitto, qui te intelligant. Verum ideo nolent Israelis posteri audire te, quoniam nolunt audire me: quippe quum sint omnes Israelis posteri obfirmata fronte duroque corde. Ego vero tuam et faciem et frontem obfirmatam reddo se-

cundum eorum faciem atque frontem: qualis est saxo firmior adamas, talem ego reddo tuam frontem, ne eos timeas, aut eorum conspectum expauescas; quamuis sit hominum genus contumax. Homo, (inquit ille, me adloquens,) quidquid ego tibi verborum dixerō, id et animo percipe, et auribus audi, et ad extorres populares tuos profectus, eos adloquere, eisque dicito: sic dicit Dominus Ioua: idque siue audiant, siue secus. Hic ego, sublatus a spiritu, audiui post me magni motus sonitum: prædicanda est Iouæ gloria ex ipsius loco: sonitumque alarum animalium, mutuo deosculantium, et rotarum secundum illa sonitum, et magni motus sonitum. Igitur sublatus et ablatus a spiritu, ab Ithi machabundus, animo incandescens, Iouæ manu valide agente me, et Thelabib ad exsules profectus, flumen Chobar accolentes, mansi vbi manebant ipsi, septem dies inter eos mærens. Peractis septem diebus, Ioua sic adloquitur me: homo, speculatorem ego te Israelis posteris constitui, qui, auditis ex ore meo verbis, eos a me commonefacias. Quum ego impio mortem minatus fuero, si tu impium illum verbis non monueris, eius ab impio more suo auertendi gratia, quo viuat: ipse quidem impius sua culpa morietur; sed eius sanguinis pœnasego a te repetam. Sin tu tu monueris impium, nec ille se ab impietate sua, ab impiis moribus, reuocauerit: morietur ille quidem sua culpa; sed tu teipsum liberaueris. Item quum iustus a iustitia sua ad nequiter agendum defecerit, ideoque ego ei infortunium aliquod obiecerō, unde moriatur, quia tu eum non admonueris: morietur ille quidem suo peccato, nulla eius recte factorum habita ratione: sed eius sanguinem ego in te vindicabo. Sin tu iustum

monueris, ne peccet iustus, isque non peccauerit: et ille uiuet, quippe monitus, et tu te ipsum liberaueris. **22** Tum ibi Ioua me, sua manu actum, sic adloquitur: surge, egredere in campum, et ibi ego te **23** adfabor. Atque ego surrexi, et in campum exii, ubi stantem Iouæ gloriam nactus, qualis erat gloria, quam ad flumen Chobar videram, **24** cecidi pronus. Sed ingressus in me spiritus me in pedes meos constituit, et ille mecum locutus est: **25** inquit, conlude te domi tuæ. Et tibi quidem homo lora adhibebuntur, quibus ita vinciaris, ut in eorum vulgus non excas: tuamque **26** linguam ego ita tuo palato adfigam, ut obmutescas, nec eis castigatorem præbeas, qui sint genus contumax. Sed te adloquens, os tibi **27** aperiam, ut eis dicas, sic dicit Dominus Ioua: qui audit, audiat: qui minus, omittat; quandoquidem genus sunt hominum contumax.

CAPVT III.

In latere Hierosolyma descripta. Terrea sarago. Cubatio vatis varia. Fruges in vas coniectæ. Aquæ potus. Calamitates Iudeorum prædictæ.

1 **T**U vero, homo, laterem sume, eumque tibi propone, et in eo urbem sculpe Hierosolymam, et aduersus eam statue obsidionem, vallum construe, due aggerem, fac castra, et arietes circa **2** ea dispone. Deinde sartagine mure ferream, eamque pro muro ferreo colloca inter te et urbem, et composito in eam vultu, circumfessam obside, quod sit Israelitarum **3** generi prodigiosum. Tu vero iacet in tuum laus sinistrum, et ei Israelitarum generis culpam imponito, laturus eam culpam, quot **4** dies in eo iacebis. Ego tibi de eorum culpæ annos ad numerum dierum trecentorum nonaginta, qui-

bus tu israelitici generis culpam feras. Quibus peractis, incubabis iterum lateri dextro; et iudaici generis culpam feres quadraginta dies, me tibi totidem dies, pro totidem annis, dante, faciemque tuam ad Hierosolymæ obsidionem compones, et exserto brachio vaticinaberis in eam. Atque ego tibi lora adhibebo, ita ut ex alio latere in aliud non vertaris, donec transigeris istius obsidionis dies. Tu vero sume triticum, hordeum, fabam, lentes, milium, et viciam, et iis in vnum vas coniectis, conficito ex eis tibi panem, pro numero dierum, quibus in laus tuum iacebis, quo pane per trecentos nonaginta dies vescere, ita comparata eius comedendi ratione, ut viginti siclorum pondus vnoquoque die statis horis comedas. Aquam quoque ad mensuram videlicet hinis sextam partem, certis horis bibes, et spiritus hordeaceas comedes, easque in illorum conspectu humani excrementi stercoreibus parabis. Sic comedent Israelitæ, (inquit Ioua,) panem suum immundum apud gentes, quo ego eos proffigauero. At ego: ah Domine Ioua, inquam, atqui ego non sum pollutus, neque morticinum aut raptitium hæcenus a pueritia comedi, nec est ingressa per os meum immunda caro. Et ille: en, inquit, ego tibi pro humanis stercoreibus finum bubulum do, in quo panem tuum facias. Et porro: homo, inquit ille, mecum loquens, ego panis adminiculum Hierosolymæ ita frangam, ut panem ad pondus anxie comedant, et aquam ad mensuram attoniti bibant, ut pane aquaque carentes stupeant inuicem, suaque culpa contabescant.

CAPVT V.

Novacula pilei abradi. Pilorum dissipatio, Hierosolymorum horribilis ruina, fames, gladius, pestis.

AT tu, homo, fume cultellum acutum, nouaculam tonforiam, eaque sumta, rade tibi caput et mentum, ac, sumta trutina, partitus pilos, tertiam partem igni in media vrbe, completis obsidionis diebus, comburito: tertiam partem sumito, et cultello vindique accidito: tertiam partem in auram dispergito, quos ego stricto gladio persequar. Inde paucos numero fumes, quos in tuis constringas gremiis: et ex illis porro fumes, quos in medium ignis proiectos, exuras igni, ex quo prodeat incendium in totam Israelis domum. Sic dicit Dominus Ioua: ista Hierosolyma, quam ego ceteris regionibus circumdatam in medio gentium collocaui, mutauit in impietatem meas sententias magis, quam gentes exteræ, meaque placita magis, quam regiones ei finitimæ: quippe quæ meas sententias repudiauerit, neque meis placitis obsecuta sit. Quare sic dicit Dominus Ioua: quandoquidem vos plus, quam finitimæ gentes, tumultuando, meis institutis non paretis, neque meas sententias exsequimini, neque finitimarum gentium consuetudines imitamini, propterea sic dicit Dominus Ioua: en ego quoque tibi minitor, inque tui medio exempla edam, spectantibus reliquis gentibus, faciamque in te, quale neque feci, neque sum factururus deinceps ob tua tot flagitia. Itaque in te et parentes liberos, et liberi parentes suos comedent: editisque in te exemplis, omnes reliquias tuas in omnes dispergam ventos. Itaque sic viuam ego, inquit Dominus Ioua, vt, quoniam tu meum sacrarium tuis tot sceleribus et flagitiis polluisti: ego quoque, nihil temperans aut parcens, excindam. Tertia pars tuorum partim peste morietur, partim fame conficietur in te: tertia pars armis cadet circum

te: tertiam partem ego in omnes ventos dispergam, et in eos stringam gladium, ac me, consumenda et exoneranda in eos mea ira atque bile, solabor, scientque, me Iouam acriter minatum fuisse, quum in eos bilem meam consumfero: et te derelictam infamemque reddam apud finitimas gentes, in omnium prætereuntium oculis, erisque finitimis gentibus infamia, probum, exemplum, et admiratio, quum ego in te exempla, atroci ira ardens atque flagrans, edidero, inquam ego Ioua, quum in eos fauas famis immisero sagittas: quæ sint exitio, quas ad vestram mittam perniciem, et vos fame petens, vobis cibi adminiculum frangam, in vosque malum immittam, et seras bestias, quæ vos depopulentur, efficiamque, vt pestis et cædes in te grassetur, et arma in te inueham, inquam ego Ioua.

CAPVT VI.

Vaticinium in Ierusalem infaustum. Dicit stercorei Iudæorum. In idololatras iratus Deus.

ITem me Ioua his verbis adlocutus est: homo, compone faciem tuam in montes israeliticos, et in eos his verbis vaticinare: o israelitici montes, audite Domini Iouæ dicta. Sic dicit Dominus Ioua montibus et collibus, depressis locis atque vallibus: ego, illatis in vos armis, facella vestra perdam, vestraque et altaria vastanda, et signa perfringenda, curabo, et vestros prosternam coram vestris stercoreis diuis occisos, et Israelitarum cadauera ipsorum stercoreis diuis proponam, vestraque ossa circum vestra altaria dissipabo. Vbiicumque degetis, vrbes desolabuntur, facellæque vastabuntur, vt, desolata vastatisque vestris aris, fractis abolitisque stercoreis diuis, excisis signis, deleteris vestris

) non obeditis Deo vestro, vt illæ suis.

vestris operibus, iacentibusque inter vos occisis, intelligatis, me esse
 8 Iouam. Reliquos autem faciam, qui ex vobis per terras dispersis, arma euadant apud gentes, qui vestrum elapsi recordabuntur mei apud gentes, vbi erunt captiui: quandoquidem fractis per me impudicis eorum mentibus, quæ a me defecerint, oculisque, qui cum stercoreis eorum diuis fuerint meretricati, tædebit eos palam scelerum, quæ suis tot flagitiis commiserint,
 10 scientque, me Iouam non ab re putasse, hoc illos adficiendo malo.
 11 Sic dicit Dominus Ioua: plaude manu, et pede paui, dicens: ah: super tot tam scelestis domus Israelitarum flagitiis, qui ferro, fame,
 12 peste cadent. Absentes peste morientur: præsentis ferro cadent: reliqui et obsessi fame interibunt, in eosque meam bilem consumam,
 13 scientque, me Iouam esse: quum erunt eorum occisi stercoreis ipsorum diis permixti, circum eorum aras, per omnes editos colles, in omnibus montium verticibus, sub omnibus frondosis arboribus, omnibusque opacis illicibus, per quæ loca suis tot stercoreis diuis suas
 14 dederint odores: intentaque in eos mea manu, eorum terram vsque a saltu Deblatha vastam horridamque reddam, quacumque habitant, scientque, me esse Iouam.

CAPVT VII.

Exitia in impios impendenda. Scelera idololatrarum Iudeorum. Catena instituta. Misericordie congeste in populos, in regem.

1 **I**tem sic me adlocutus est Ioua: tibi vero, homo, sic dicit Dominus Ioua de Israelitarum terra: finis adest, finis quatuor terræ tractibus. Iam ⁷ tibi adest finis, teque ego, laxata in te ira mea, vt merita es, puniam, tibi que tua tot flagitia

rependam, neque mihi a te temperabo aut parcam, quo minus tuos mores in te vlciscar, tuaque flagitia penitus luas, sciatisque, me esse Iouam. Sic dicit Dominus Ioua: malum super malum ecce adest finis adest, adest finis excitus in te: adest, adest matutinum in te, o incolaterræ: adest tempus, instat dies tumultus, non montani sonitus. Nunc ego propediem meam bilem iramque in te effundam atque consumam, teque, vt merita es, puniam, tibi que tua tot flagitia rependam: neque mihi temperabo aut parcam, quo minus tuos mores in te vlciscar, tuaque flagitia penitus luas, sciatisque, me Iouam esse, qui seriam. Ecce dies, ecce adest, esoritur matutinum, flores virga, pullulat ⁴ superbia, ⁴ adfurgit iniustitia in virgam impietatis, ne ipsi, nec eorum multitudo, aut oves, excipientur, nec erit vlla eorum deploratio. Adest tempus imminet dies: neque emtor gaudeat, neque venditor mæreat: si quidem vniuersæ eius multitudinimpendet ira. Non enim redibunt venditores ad res venditas quamdiu erunt in viuis superstites siquidem eiusmodi fatum vniuersæ multitudinimpendet, vt redituri non sint, aut suam quisque vitam reituri, id quod fiet eorum culpa. Clangetur tuba parando omnia, nec erit, qui eat in prælium, vtpote me in omnem eius multitudinem sæuiente. Foris arma, domi pestis atque fames qui ruri erit, armis morietur: qui in vrbe, hunc fames pestisque conficiet. Qui vero eorum euaserint, ii columbis conuallium similes in montibus, vniuersi si quisque culpa gement, omnesque et manibus relanguescentes, e genibus remollescentes, centone amicient, et horrore cooperti; omne

7) Regionem adloquitur. 8) vni rumoris, qualis est echo. 9) qua verberabimini. 10) vestra. 11) iniustitia ista in causa erit, vt impietas vestra diuina virga puniatur.

mnēs, et in vultu pudorem, et in capite* glabretum gerent. Suum argentum per vicos proiicient, et eorum aurum dilapidabitur, nec argentum, nec aurum poterit eos tueri, sc̄uiente Ioua: nec habebunt, vnde suum adpetitum exsaturent, aut viscera repleant. Est enim eorum culpæ infortunium, qui nobili suo ornamento, in sublimiposito, suas scelestas imagines, sua scelerata fecerint in eo. Quamobrem id ego illis efficiam, vt vexetur, hostibusque diripiendum et hominum maxime impiis depeculandum profanandumque dedam, qui, me illos auersante, meum penetrare inipient, et id grasfators ingressi contaminent. Fac catenam, quoniam enim et regio sanguinariis iudiciis, et vrbs iniquitate referta est: adducam gentium deterrimos, qui eorum domos occupent; potentiumque superbiam coercebo, et eorum profananda curabo sacraria. Excidium aduentat, quæsiatque pax non erit. Misera miseria superueniet, fama que famæ succedet, et in vate oraculum requiretur, et sacerdotes disciplina, et senes consilio carebunt. Lugebit rex: circumfundetur calamitate magistratus: plebeiorum manus turbabuntur: pro meritis eos tractabo, dignisque pœnis adficiam, scientque, me esse Iouam.

CAPVT VIII.

Vates cum senatoribus. Ignis figura. Electum manus prehensens comam. Flagitia idololatrarum, imagines. Dii stercorei, turibula, suffitiones. Plorantes femine. Solem adorantes.

ANno autem z sexto, die quinta mensis sexti, quum ego domi meæ sederem, Iudæis senatoribus coram me sedentibus,

ibi' Domini Iouæ manu inuasus, animaduerti quamdam figuram in² formam ignis, supra cuius laterum formam ignis erat, infra latera erat forma splendoris in speciem electri, qui, emissa quadam quasi³ manu, prehendit me capitis mei cirro, et sublatus inter terram atque cælum tulit spiritus Hierosolymam per diuina visa ad introitum portæ interioris, spectantis ad septentriones, vbi collocatum erat^a obtrectatorium simulacrum, efficiens obtrectationis. Atque illic⁴ nactus sum Dei Israelitarum gloriam, qua forma videram in campo. Et ille me sic adfatur: homo, con-⁵ iice oculos septentriones versus. Et ego conieci septentriones versus oculos, animaduerti a septentrionibus ad aræ portam simulacrum illud obtrectatorium in ingressu. Et ille sic mecum loquitur: homo,⁶ videsne, quæ faciant, quanta faciunt hic Israelis posteri flagitia, vt ego a meo fano recedam? Atqui iterum etiam maiora cernes flagitia. Tum me duxit ad introitum⁷ atrii, vbi quum animaduertissem in pariete foramen; ille mihi sic dicit: homo, perfora parietem.⁸ Quumque perforassem parietem, adspexi ostium vnum. Et ille: in-⁹ gredere, inquit, et vide, quam illi scelesti committant hic flagitia. Tum ego ingressus, animaduerti o-¹⁰ mne genus obscenorum serpentium, atque quadrupedum imagines, omnesque stercoreos israeliticæ domus diuos, vndique in pariete cælatos, et coram illis stantes¹¹ israelitici generis senatores septuaginta. (quos inter aderat Iezonias, Saphanis filius,) suum quemque turibulum habentes in manu, exhalante nidore nebulae suffitionis. Atque ille; vides ne, homo, (inquit,)¹² quid

x) glabrabantur et tondebantur in Iustia capita. y) fano. z) a capto Ioaehimo. a) alieni dei, quod Iouam irritaret, zelotypumque redderet, vt maritum adulter.

quid israelitici generis homines faciant in tenebris, in imaginosis suis penetralibus? quippe qui se Iouæ conspicuos esse negent, quippe Iouam reliquisse terram. Et tamen iterum cernes etiam maiora, inquit, quæ faciunt flagitia. Tum me duxit ad introitum portæ templi Iouæ, quæ erat ad septemtriones, ubi sedentes conspexi feminas plorantes b Thamimuzum. Vides ne, homo? inquit, me adloquens. Atqui iterum etiam maiora his flagitia videbis. Deinde me duxit in interiorius atrium templi Iouæ, et ecce ad introitum celle Iouæ inter vestibulum et aram, homines ad viginti-quinque, qui a Iouæ cella auersi, et ad orientem conuersi, solem, orientem versus, adorabant. Viden, homo? inquit ille mihi: parumne est Iudæorum generi, flagitia facere, quæ hic committunt, quum terram iniustitia repleuerint, nisi rursus irritent me, et, (vt vides,) odorem mittant in nares illorum? Ego vicissim iracunde agam, nihil mihi temperans, nihilque parcens: nec eos, mihi in aurem ingenti voce clamantes, exaudiam.

CAPVT IX.

Supplicia prauis Iudæis imminentiâ. Sex homines telo armati. Signandi Hierosolymitanis. Vltor iniquorum Deus.

DEinde, audiente me, magna voce clamans dixit: instant vrbi supplicia, et suum quisque letiferum habet in manu telum. Et ecce sex homines veniebant via portæ superioris, spectantis in septemtriones, suum quisque exitiabile telum manu ferentes, quos inter vir vnus erat lino vestitus, in latere scriptorium habens atramentarium. Hi venerunt, apudque æneam aram constiterunt, et Dei Israelitarum gloria a cherubō, super quem erat, sublata est

ad limen ædis. Tum ad virum linigerum, cui scriptorium erat atramentarium in latere, sic Ioua clamauit: peragra urbem Hierosolymam, et nota signato frontes hominum, qui ad tot, quæ in ea fiunt, flagitia congemiscunt atque suspirant. Illis autem audiente me dixit: peragrate urbem post eum, et cædite sine vlla temperantia aut continentia. Senes, iuuenes, virgines, paruulos, mulieres funditus occidite: sed quisquis notam habebit, ad eum ne accedite: a meo autem fano incipite. Itaque initium fecerunt a viris senibus, qui erant ante ædem. Contaminate ædem, (inquit eis,) et atria occisis complete: exite. Tum illi egressi cædebant per urbem. Quibus cædentibus relictus ego cecidi pronus, et clamans: ah Domine Ioua, inquam, tune omnes Israelitarum reliquias delebis, tuam bilem effundens in Hierosolymam? Et ille: immodica est, inquit, Israelitarum Iudæorumque culpa, estque sanguine terra, et vrbs iniustitia plena, quia dicunt, Iouam deseruisse terras, Iouam nihil videre. Ego vicissim me non continebo, neque parcam, quo minus eorum mores in ipsorum caput vlciscar. Interea vir ille, vestitus lino, qui atramentarium habebat in latere, negotium retulit: feci, inquit, vt tu mihi imperasti.

CAPVT X.

Solii figura in æthra. Cherubi, liniger homo. Rota Cheruborum. Plena oculorum corpora.

DEinde animaduerti in æthra, quæ cherubis supra caput erat, quasi sapphirum gemmam, quæ solii figuram ad spectu repræsentaret, illis supereminens. Tum ille linigerum virum sic adloquitur: ingredi inter currum, subter

subter Cherubum, et imple volas tuas igneis carbonibus, qui sunt inter cherubos, eosque carbones in urbem effunde. Igitur ille, stante me, ingressus est. Stabant autem cherubi ad dexteram ædis, ingrediente viro, et interius atrium repleuerat nebula, euectaque Iouæ claritate a cherubo supra limen ædis, repleta erat ædes nebula, et atrium splendore claritatis Iouæ, audiebaturque alarum cheruborum sonitus ad exterius atrium, qualis vox est præpotentis Dei, dum loquitur. Postquam imperauit viro linigero, vt ignem, curru et cherubis interpositum, caperet: ingressus est ille, et apud rotas constitit. Tum cherubus, immissa manu sua inter cherubos ad interiectum cherubis ignem, fumisit, et linigeri volis imposuit: quo accepto, ille exiit. Adparebat autem in cherubis humanæ manus effigies sub eorum alis. Animaduerti autem quatuor rotas apud cherubos, singulas apud singulos, quarum rotarum ea erat forma, vt geminæ chrysolithi speciem exhiberent, eodem earum quatuor figuræ adpectu, perinde ac si rotæ foret interiecta rota. Inter eundem tendebant in quatuor sui quadrati partes, neque euntes circumgebantur, sed quo spectabat caput, eo sequebantur, nullo inter vadendum circumactu. Illorum autem totum corpus, et terga, et manus, et alæ, et eorum quatuor rotæ, plena erant oculorum vndique: quas quidem rotas, audiente me, vocauit currum. Habebant singuli quaternas facies, vnam cherubi, alteram hominis, tertiam leonis, quartam aquilæ, et attollebant cherubi, quod idem animal videram ad flumen Chobar. Ac ambulantes cherubis, ambulabant rotæ apud eos: attollentibusque cherubis alas suas, vt a ter-

ra subueherentur; rotæ quoque ab illis non recedebant. Stantibus illis, stabant: quumque esserrentur, efferebantur et ipsæ, quippe animantis spiritu præditæ. Digressa autem Iouæ claritas ab ædis limine, stetit super cherubos, et cherubi sublatis alis ab humo euecti, spectante me eorum digressum, comitantibus eos rotis, steterunt pro foribus ædis Iouæ orientalibus, Iouæ claritate eis desuper incumbente. Id erat animal, quod ego videram sub Israelitarum Deo, apud flumen Chobar, quos esse cherubos cognoui, habentes singulas quaternas facies, quaternasque alas, et sub alis humanarum manuum effigiem, eadem facierum effigie, quales facies videram ad flumen Chobar, eodemque eorum adpectu atque natura, vnoquoque ipforum antrorsum ambulante.

CAPVT XI.

Sublatu a spiritu Ezechiel. Viri viginti quatuor. Impositores Iudeorum. Iouana clementia. Cor nouum absoluitis tribuendum.

TUM me sublatum tulit spiritus ad orientalem ædis Iouæ portam, spectantem ad orientem: et ecce pro foribus viginti quinque viros, quos inter vidi Iezoniam Azuris, et Pheltiam Banaïæ filium, populi primarios. Atque ille sic mecum locutus est: homo, hi sunt homines, qui in hanc urbem nefas cogitant, malumque consilium ineunt, qui dicunt: non prope est: construatur domus: hæc folia est, nos autem caro. Quocirca vaticinare aduersus eos, vaticinare, homo. Hic quum in me Iouæ spiritus illapsus esset: dic (inquit ille, me adloquens,) sic dicit Ioua: vos ita loquimini, israelitica domus, (et ego mentis vestræ cogitata

) facies, quæ in capite aduersa erat. d) cheruborum. e) procul absunt, quæ minantur vates. f) vt in olla caræ manet, ita nos in urbe manebimus.

6 gitata noui,) vt multos in ista vrbe
 7 interficiatis, eiusque vicos implea-
 7 tis occisorum. Quamobrem sic
 dicit Dominus Ioua: occisi vestri,
 quos in ea posuistis, caro sunt: ipsa
 8 olla est: vos autem ego ex ea edu-
 8 cam: arma metuitis, et arma vo-
 9 bis inueham, inquit Dominus Ioua,
 9 ua, ex eaque eductos hostibus
 addicam, et in vos exempla edam:
 10 armis cadetis, et in Israelitarum fi-
 nibus puniam vos, scietisque, me
 11 esse Iouam. Nec ista vobis olla,
 nec vos in ea caro eritis, quos ego
 in finibus Israelitarum puniam,
 12 efficiamque, vt sciatis, [me esse Iouam,
 cuius institutis vos non paru-
 eritis, cuiusque sententias non fue-
 ritis exsecuti, sed finitimarum gen-
 13 tium imitati mores. Hic, vaticinante
 me, Pheltias Banaïæ filius mortuus est:
 ac magna voce clamans dixi: ah
 Domine Ioua, funditus tu ne deles
 14 reliquias Israelitarum? At Ioua
 me adloquens: homo, inquit, sunt
 fratres, sunt fratres tui, tuæ consanguinitatis
 homines, et vniuersa domus israelitica,
 quibus dicunt Hic-
 15 rosolymitani: discedite a Ioua:
 nobis hæc terra possidenda data est.
 16 Itaque dicito: sic dicit Dominus Ioua:
 si eos ego per gentes atque terras
 procul dispersi, ero eis paullisper
 fanum, in quas venerunt ter-
 17 ras. Quocirca dic: sic dicit Dominus
 Ioua: ego vos ex nationibus atque terris,
 per quas estis disiecti, conuocabo atque
 colligam,
 18 et israelitica terra donabo: quo postquam
 venerint, tollent ex ea omnia eius scelera
 atque flagitia,
 19 eisque vnum cor dabo, et in vestra
 pectora nouum spiritum immit-
 tam, detractoque de eorum corporibus
 lapideo corde, cor eis carne-
 20 um dabo, vt ex institutis meis se-
 gerant, et sententias meas conferuent
 ac obeant, et ipsi mihi popu-
 21 lus, et ipsis ego sim Deus. Qui

vero animis sua scelera et flagitia sequuntur,
 in eorum ego caput, vt digni sunt, animaduertam, inquit
 Dominus Ioua. Tum cherubi, comitantibus
 rotis, alas sustulerunt, et Iouæ Dei
 Israelitarum splendor illis desuper
 incumbens, sese ex media vrbe
 sustulit, atque in monte, qui vrbi
 ab oriente est, substitit. Et spiritus
 sublatum me in Chaldæam ad
 exsules per visum tulit diuino
 adflatu: digressaque a me
 visione, quam videram, ex-
 fultibus exposui, quidquid rerum
 mihi Ioua ostenderat.

CAPVT XII.

Regis Sedecia captiuitas. Fames atque flus prænuntiata. Impendentia Iudeis mala.

ITEM MECUM LOCUTUS EST HIS VERBIS IOUA: homo, tu inter contumax hominum genus habitas, qui et oculos habent ad videndum, neque vident; et aures ad audiendum, nec audiunt, quippe genus hominum contumax. Igitur tu homo, compara tibi migrationis instrumenta, et interdium, cernentibus illis, emigra, videlicet ex tuo loco in alium, ipsis spectantibus: si forte videant, se contumax esse genus. Efferes autem supellectilem tuam, sicut in migratione fieri solet, interdium, spectantibus illis: et sero exibis, iisdem cernentibus, vt solent migrantes egredi. Illis cernentibus, parietem perfode, et per eum effer. Illis cernentibus, onustus humeros crepusculo efferes, teo vultu, neque terram cernens: quoniam ego te prodigium Israelitarum generi do. Igitur ita feci, vt iustus eram: supellectilem meam extuli migrantium more de die: sero autem, perfosso mea manu pariete, crepusculo extuli, portans humeris, illis spectantibus. Mane autem Ioua mecum sic verba fecit: homo, nonne te interroga-

2) necis causa estis, dum eis Deo contraria persuadetis.

uit genus Israelitarum, genus contumax, quid ageres? Dicitis eis: sic dicit Dominus Ioua: hierosolymitani principis est hoc triste fatum, et totius Israelitarum generis, qui inibi versantur: dicitis: ego vobis sum prodigio: quemadmodum ego feci, sic eis fiet: in exsilium captiui abibunt. Princeps autem, qui versatur inter eos, is numeris ferens, crepusculo per parietem, exeundi causa perfossum, exhibit, tecto vultu, ne oculis cernat ipse terram. Ei ego rete meum obtendam, captumque meis casibus, Babylonem in chaldæam terram perducam, quam neque videbit, et ibi morietur. Omne autem eius stipulatorum præsidium, omnemque conuitatum in omnes ventos disiciam, strictoque gladio persequar, et efficiam, vt me sciant esse Iouam, quum eos per gentes atque terras dissipauero atque disperfero. Ceterum reliquos ex eis faciam homines numero paucos, ab armis, fame atque peste, vt narrent sua tot flagitia apud gentes, quo venerint, sciaturque, me esse Iouam. Item me his verbis adfatus est Ioua: homo, tu panem tuum trepide comedes, aquamque pauide et anxie bibes, et incolas sic adloqueris: sic dicit Dominus Ioua de iis, qui Hierosolymam in israelitica terra incolunt. Et panem anxie comedent, et aquam misere bibent, vt derelinquatur eius terra ab his, quæ ea continentur, propter eius omnium incolarum iniustitiam, et habitatz vrbes desolabuntur, et terra deserta erit, scietisque, me esse Iouam. Item necum Ioua verba fecit in hunc modum: homo, quid vult vobis dictum istud per Israelitarum terram dicentium? longe abest tempus, periitque omne oraculum. Ergo illis dicitis: sic dicit Dominus Ioua: auferam

dictum istud, nec eius amplius erit vsus apud Israelitas; quin prope est tempus, inquires eis, et omnis oraculi prædictio. Nec enim erit amplius vllum oraculum vanum, aut lubrica diuinationio inter Israelitarum genus. Nam ego Ioua eloquar, et, quod verbis elocutus fuero, fiet: neque deinceps prorogabitur, quin vestro æuo, o natio contumax, rem et dicam et faciam, inquit Dominus Ioua. Item me sic est adlocutus Ioua: homo, ecce dicitur Israelitarum genus: quod ille effatur oraculum, id in multum spatium longinquaque tempora varicinatur. Propterea dic eis: sic dicit Dominus Ioua: non differetur amplius vllum meum dictum: quam ego rem dixero, ea et fiet, inquit Dominus Ioua.

CAPVT XIII.

Iouana contra pseudouates verba. Pessima vaticinantes femina.

Item Ioua necum verba fecit hoc modo: homo, vaticinare in vates Israelitas vaticinantes, et dic iis, qui sua commenta vaticinantur: audite Iouæ dicta. Sic dicit Dominus Ioua: vae vefanis vatibus, qui suum sequuntur spiritum, quum non præuideant. Siluestrium vulpium similes sunt tui vates, o Israelita. Vos non in ruinas ascenditis, aut israeliticam domum septo sepitis, in pugna stando die Iouano. Vana vaticinantur diuinatione fallaci, dicentes: inquit Ioua, quum Ioua non miserit eos, et spem facientes, euenturum esse, quod dicitur. Nonne vana editis oracula, falsa que diuinitis, dicentes: inquit Ioua: quum ego non sim locutus? Quamobrem sic dicit Dominus Ioua: quoniam vana dicitis, falsa que vaticinamini, propterea ego vobis munitor, inquit

*) ambigua et incerta. *) fallaces vates Dei iram non auertunt.

9quit Dominus Ioua: et ita manum adferam vobis, qui vana effantur, falsaque diuinant, vt in meorum concilio non sint, neque Israelitarum scripto adscribantur, neque in Israelitarum solum perueniant, scietisque, me esse Dominum Iouam. Quandoquidem meis errandi auctores sunt, dicendo pacem, quum pax non sit, et quem exstruxit ille murum, illi incondite trullisfant: dicitis trullisfantibus incondite, casurum esse. Erit inundans nimbus, et vos grandinosi lapides decidetis, irumpetque ventus tempestuosus, atque ita cecidit muro, nimirum ex vobis quæretur, vbi nam sit, quod trullisaueritis. Ergo ego, inquit Dominus Ioua, tempestuosum ventum iratus impingam, eritque nimbus inundans, et grandinosi lapides, me ira ardente ad internecionem, demolitusque murum, quem vos tam incondite trullisfatis, ad terram deturbabo, ruetque funditus, et vos in eius medio conficiemini, scietisque, me esse Iouam: et in murum, et in eos, qui eum tam incondite trullisfant, bilem meam consumnam, diciturque vobis, neque murum iam esse, neque trullisfatos eius vates Israelitas, qui de Hierosolyma vaticinantur, et ei pacis edunt oracula, quum non sit pax, inquit Dominus Ioua. Tu vero, homo, compone faciem tuam in populares tuas, commenta sua vaticinantes, et in eas his verbis vaticinare. Sic dicit Dominus Ioua: vae, quæ puluinos consumitis ad omnium manuum axillas, facitisque ceruicalia, ad omnis staturæ caput, ad aucupandas animas. Vos animas venamini in eorum, et animas vobis conseruatis, meque profanatis apud meos, ob hordei pugillos,

panisque frustra, animas et necandam non morituras, et conseruando non victuras, dum meis mentimini, audientibus mendacium. Quare si dicit Dominus Ioua: ego puluinos istos, quorum vos aucupio animas venamini, vobis de brachiis euellam, animasque dimittam, quorum vos vitam aucupando captatis, istisque laceratis puluinos, meo a vobis liberabo, non amplius isti venandos manibus, scietisque, me esse Iouam, quoniam iustis falsum dolorem animi facitis, quum ego eis non sim doloris auctor: impiorumque confirmatis actiones, ne, omisis prauis suis moribus, viuant. Quamobrem non amplius incerta vaticinabimini, aut diuinationem edetis: quin ego meos a vestris manibus tuebor, efficiamque, vt, me Iouam esse, intelligatis.

CAPVT XIII.

Sceleratis dati a Deo falsi vates. Impios iusti non eripientes. Captiuorum consolatio.

QUum autem conuenissent me quidam de senatoribus Israelitis, et coram me sederent: Ioua sic est mecum locutus: homo, hominibus istis sui stercorei diui cordi sunt, suumque detrimentosum crimen præ se ferunt: debeone eis exorari? Ergo adloquere eos his verbis: sic dicit Dominus Ioua: si quis israelitici generis homo suos stercoreos diuos habens in animo, suumque detrimentosum crimen præ se ferens, conuenierit vaten: huic ego Ioua, vt tot eius stercoreis diuis dignum erit, respondebo: vt comprehendant in animis suis Israelis posteri, sese suis tot stercoreis diuis a me deficiuisse. Quocirca dic Israelitarum generi: sic

v) saluam esse rem, d) Hierosolymam, quam Ioua condidit, vates male tuentur, falsa promittendo, quæ res ruinæ causa erit. e) omnium hominum. f) quibus vultis, vitam promittitis meo nomine, quæ res efficit, vt ego vanus esse videar, videtur et conseruatis.

sic dicit Dominus Ioua: redite, et auertite a vestris sordibus, a vestris tot flagitiis adsp̄ctum auertite. Nam quisquis vel genere Israelita, vel inter Israelitas commorans peregrinus, a me descuerit, et suos stercoreos diuos habens in animo, suumque detrimentosum crimen præ se ferens, vatem adiuerit, eius de me consulendi gratia: huic ego Ioua dignum me responsum dabo, hominemque illum, insensus ei, sic disperdant, vt exemplo pro- uerbioque sit, et ex meorum numero extirpabo, scietisque, me esse Iouam. Qui vates autem deceptus aliquid dixerit: illum ego vatem Ioua ḡ decepi, eique manum adferam, et eum de meorum Israelitarum numero tollam, luenteque suam culpam eadem consultoris culpa, qua vatis: ne deinceps Israelis posteros a me per errorem abducant, ne amplius suis tot peccatis contaminentur, sintque mihi populus, et ego eis sim Deus, inquit Dominus Ioua. Item mecum verba fecit Ioua in hunc modum: homo, si ego cuiquam regioni, quæ contra me peccando crimen commiserit, manum adferam, fractoque ei panis adminiculo, et immissa in eam fame, homines ex ea bestiasque excindam, et fuerint in ea h̄ hi tres viri, Noa, Daniel, et Iobus: ii enim sua iustitia vitam suam liberabunt, inquit Dominus Ioua. si feras in terram immisero, quæ cum ita depopulentur, vt deserta sit, nullo in ea versante, propter bestias, tribus istis viris in ea versantibus: ita viuam, inquit Dominus Ioua, vt neque filios neque filias liberabunt: ipsi soli euadent, terra deserta. Aut arma in terram illam tulero, iustisque armis per terram illam grassari, excindam ex ea tum homines tum bestias, tribus istis viris in ea versan-

tibus: ita viuam, inquit Dominus Ioua, vt filios filiasque non liberabunt, sed soli euadent. Aut immissa in terram illam peste, meam bilem in eam cædibus infundam, homines bestiasque ex ea extirpando, et Noa, Daniel, et Iobus in ea fuerint: ita viuam, inquit Dominus Ioua, vt neque filium, neque filiam liberabunt: ipsi sua iustitia vitam suam liberabunt. Enimuero sic dicit Dominus Ioua: atqui quum quatuor mea mala supplicia, arma, famem, feras, et pestem in Hierosolymam immiserim, hominum pecorumque ex ea extirpandorum gratia: * tamen supersunt in ea, qui elapsi educantur, filii atque filiæ, ii que ad vos profecturi sunt, quorum vobis perspecti mores atque natura, consolationem adferent malorum, quæcumque ego in Hierosolymam importauim, vosque consolabuntur, quum, perspectis eorum moribus atque studiis, intelligetis, non ab re fecisse me, quidquid ei feci, inquit Dominus Ioua.

CAPVT XV.

Incendia Hierosolymæ predicta. Vitis imago facile combuenda. Incensus in populos Ioua.

ITEM mecum locutus est Ioua his verbis: homo, * quid fieri possit ligno vitis ex omnibus ramis arboribus, quæ sunt in arborum silua? An scilicet fumetur ex eo lignum adhibendum operi? an fumetur ex eo clauus, in quo quodpiam suspendatur vtensile? Quid si eo in ignem coniecto, vt consumatur, ignis vtrumque eius extremum consumserit, medium autem vstulatum sit: an erit ad opus accommodatum? Etiam quum esset integrum, non adhibebatur ad opus, nedum vt postquam igni absumptum atque vstulatum est, fiat ex

K k k 2

eo

falso spiritu adflauit. Vide 3 Regum 22. Malo consultori malum vatem dicit Deus, et contra. b) pauci viri boni, quales fuerunt illi.

6° opus. Ergo sic dicit Dominus Ioua: quale lignum vitis est in arborum silua, si quis id comburendum in ignem coniecerit, tales ego
 7 Hierosolymitanos reddam, et, eis infensus, efficiam, vt, ignem egressi, consumantur igne, scietisque, me esse Iouam, quum eis infensus eorum terram vastam reddidero:
 8 quoniam in me crimen commiserint, inquit Dominus Ioua.

CAPVT XVI.

Ingentia Ioua merita in populos. Horum ingratiuitudo, idololatria. Vindex in impios Deua. Non immemor sui foderis Ioua.

1 **P**Ræterea mecum locutus est in
 2 hunc modum Ioua: homo,
 3 ostende Hierosolymæ sua scelera, dicens: sic dicit Dominus Ioua Hierosolymæ: i tu originem natalesque trahis ex chanaanæ terra: tibi et pater Amorraus, et mater
 4 Hettæa est, et ita natali tuo die nata es, vt neque tibi abscisus sit umbilicus, neque aquæ lotionem sota sis, neque sale salita, nec inuoluta fasciis. Nullus misericordia erga te motus,
 5 vllam istarum rerum tibi præstitit, sed sub dio abiecta, cum vitæ tuæ periculo, natali tuo die iacuisi. At ego te præteriens, conspicatus in cruore tuo volutantem, *k* dixi tibi: viue, cruenta, viue, inquam, cruenta, multiplici incremento tanquam terrestrem stirpem te auxi, creuisti que et adoleuisti, et eo peruenisti, vt mundo comenda fores, adepta mammas, et capillos adultos: sed eras nuda atque detecta.
 8 Ego vero te præteriens, quum animaduertissem eius ætatis esse, quæ esset amoribus idonea: expanso in te meo gremio, tuam naturam texi, tibi que iurans, *l* tecum fœdus feci, inquit Dominus Ioua, factamque meam aqua perlui, cruorem tuum elui, te vnguento perunxi,
 9 xi, phrygianis indui, calceau me-

linis, amiciui bysso, serico operui ornamentis comisi, manibus amillias, iugulo torquem accommodaui, faciei frontale, auribus inares addidi, et capiti decoram imperui coronam. Tu vero et auro atque argento ornata, et bysso, serico, phrygionatisque vestita, et melle, melle, oleo pasta, atque in formosissima et regno idonea facta quum istius pulchritudinis nomine per gentes propagatum foret quippe quæ esset perfecta ornamentum decus, quod ego tibi adposuissem, inquit Dominus Ioua; tu, inquam, freta tua pulchritudine, meretricata es, lædendoque famam tuam, impudicitæ tuæ copiam omnibus viatoribus effuse contra fas fecisti. Tum, sum parte vestium tuarum, tibi varia fecisti sacella, in quibus contra fas contraque ius meretricata es. Præterea sumto tui decoris instrumento ex auro argentoque meo, quod ego tibi dederam, fecisti tibi masculas imagines, cum quibus scortata easque, sumtis tuis phrygionatis vestimentis, operuisti, et eis vnguentum suffitumque meum adposuisti, et cibum meum, quem ego tibi dederam, simillam, oleum, mel quo ego te cibaueram, ea tu illis ad suauem odorem obiecisti: ita est, inquit Dominus Ioua. Et insuper filios filiasque tuas, quos mihi pepereras, sumfisti, ac illis ad cibum immolasti, quasi parum esset impudicitia tua, nisi meos maciatares natos, et illis *m* traiciendo dares. In quibus sane tuis tot flagitiis atque stupris non recordata es ætatem pueris tuæ, quum nuda detecta que in cruore tuo volutaretis. Quinetiam post tua tam multa scelera, (hei, hei tibi, inquit Dominus Ioua,) tu tibi lupanaria extruxisti et sacella passim per vicos fecisti quibus sacellis, passim per compita con-

l) impura es, vt illæ gentes, vt ab illis genus ducere videaris. *k*) vitam tibi cruentæ conseruau. *l*) te mihi desponsau. *m*) scilicet per ignem.

constructis, tuam incestasti pulchri-
 tudinem, et tuos cunctis viatori-
 bus diuaticans pedes, libidini indul-
 sisti, cumque ægyptiis homini-
 bus, vicinis tuis, magna membra ha-
 bentibus, scortando, multa luxuria
 ad irritandum me vsa es. Quum-
 que ego, tibi manum adferens, tuum
 institutum abrupissem, et te inimi-
 carum tuarum libidini dedidissem;
 videlicet palæstinarum ꝛ puellarum,
 quas tuorum tam probrosorum
 puderet morum: scortata es cum
 asyriis hominibus, insatiabilis, et
 ne sic quidem libidine satiata, im-
 pudicitiam tuam per chananzam
 terram ad Chaldæam vsque propa-
 gasti, ne sic quidem exsaturata. O
 te perditæ mentis, inquit Dominus
 Ioua, quæ facias ista tot opera me-
 retricis impudentis: dum tua pro-
 stibula sacellaque passim per omnia
 compita vicosque ædificas atque
 facis. Neque vero meretricis si-
 milis es, negligendo quæstum: aut
 mulieris adulteræ, quæ pro viro suo
 admittit alienos. Quum cunctis me-
 retricibus dari soleat merces, tu
 mercedem cunctis tuis amatoribus
 soluis, eosque luxuria tua conducis,
 vt ad te veniant vndique: sitque in
 te, tua ista libidine, contra mulie-
 rum consuetudinem, dum non amb-
 iris ipsa ad scortandum, sed et pre-
 tium das, neque tibi pretium datur,
 atque ita ceteris contraria es. Qua-
 re, o meretrix, audi Iouæ dicta:
 sic dicit Dominus Ioua: quoniam
 tuum et oærs profusum, et obscena
 detecta sunt, tua ista in amatores
 tuos, inque tot stercoreos istos et
 abominandos diuos, libidine tuo-
 rumque liberorum sanguine, quem
 illis dedisti: propterea ego con-
 gregabo omnes et amatores tuos,
 quibus tu te oblectasti, et quoscum-
 que adamasti, vna cum omnibus,
 quos odisti, eos, inquam, aduer-

sum te vndique congregabo, eisque
 obscena tua ita patefaciam, vt tua o-
 mnia verenda videant, et tibi
 adulterarum et sciciarum pœnas
 irrogabo, suppliciumque de te su-
 mam, quale solet ꝑ ira et obtrecta-
 tione inferri, et te in eorum ma-
 nus tradam, qui tua prostibula
 euertent, sacellaque diruent, teque
 tuis spoliata membris, ablato tui
 decoris instrumento, nudam desti-
 tuent atque detectam, et, adducta
 in te multitudine, lapidibus obru-
 ent, gladiisque perodient, et tuas
 domos igni comburent, atque in te
 exempla edent, cernentibus multis
 ꝛ mulieribus, teque a meretricando
 coercebo, efficiamque, vt nullum
 deinceps pretium soluas, et meam
 bilem in te sedabo, sublataque mea
 in te obtrectatione, quiescam, non
 fræuiturus amplius. Quoniamque,
 immemor tuæ puerilis ætatis, ure
 istis omnibus irritasti; ego quoque
 tuos mores in caput istud viciscar,
 inquit Dominus Ioua, ita vt super
 tua tot scelera flagitium non facias.
 Iam vero quicumque prouerbis
 vtuntur, ii in te prouerbiū hoc
 dicent: similis matri filia. Tu
 tuæ filia mætris es, quæ et virum et
 natos suos respuit: et fororum
 tuarum soror es, quæ et viros et
 natos respuerunt suos. Vestra ma-
 ter Hettæa, et pater Amorraus,
 tuaque soror maior est cum suis
 filiabus Samaria, quæ ad sinistram
 tuam degit. Minor autem te soror
 tua est ad dexteram tuam habitans
 Sodoma cum suis filiabus. Quam-
 quam tu propemodum earum mores
 et scelera non es imitata, sed in
 omnibus tuis moribus nequior illis
 fuisti. Sic viuam, inquit Dominus
 Ioua, vt non fecit tua soror Sodo-
 ma, vna cum suis filiabus, qualia tu,
 vna cum tuis filiabus fecisti. Hæc
 sane culpa fuit Sodomæ sororis
 tuæ

K k k 3

tuæ

n) ciuitatum. o) pecunia. p) ab iratis et zelotypis maritis. q) gentibus. r) sa-
 tiabo me pœnis, quibus tu adeo opprimeris, vt deinceps flagitium, quod mihi
 obtrectationem moueat, facere nequeas. s) hoc est similia.

tux, quod quum tum ipsa, tum eius filia, culmen et victus saturitatem, otique prosperitatem haberent: inopibus egentibusque non
 50 opitulata sunt, sed superbientes flagitium aduersum me fecerunt:
 51 quo ego viso, eas sustuli. Samaria quidem dimidium peccatorum tuorum non commisit: adeoque tu illas, tuis sceleribus superasti, vt tot sceleribus committendis tuas sorores, infontes reddideris. Ergo tu tuam lue obscenitatem, quæ tuis sororibus patrocinata sis; dum peccatorum tuorum fœditate superata sunt, innocentiores te: tu quoque turpiter obscenitatem tuam lue, quæ sorores tuas reddideris in-
 53 nocentes. Itaque renocabo earum captiuos, videlicet Sodomæ et eius filiarum, et Samariæ eiusque filiarum, * et in his etiam tuos: vt obscenitatis tuæ des penas, teque pudeat omnium, quæ feceris, dum
 55 consolaris illas: tuaque soror Sodomæ et eius filia in pristinum statum redibunt, et Samaria eiusque filia in pristinum statum redibunt, et tu filiaque tuæ in pristinum statum redibitis: quæ dignata non
 56 esdes sororis tuæ Sodomæ isto ore mentionem facere, * quum in fastigio fores, ante patefactam prauitatem tuam, vt tempore dedecoris puellarum Syriæ, et omnium eius finitimarum puellarum Palaestinarum, quæ nunc vndique te despi-
 58 cantur: Tu tuum flagitium sceleraque lues, inquit Ioua. Sic enim dicit Dominus Ioua: ego tibi parem gratiam referam, quæ, violando fœdere sacramentum contemseris. Sed memor ego fœderis, quod
 60 mihi tecum tua puerili ætate iustum est; pangam tecum fœdus æternum, teque, tuos recordantem inores, pudebit, admissis tuis sororibus tum te grandioribus, tum minoribus, v quæ ego tibi filias dabo,

nec id ex tuo fœdere, tecumque fœdus meum stabiliam, sciesque, me esse Iouam: vt te memorem pudeat: nec audeas amplius hisceri præ pudore tuo, quum tibi, quæcumque feceris, ignouero, inquit Dominus Ioua.

CAPVT XVII.

Aquila gemine. Sedecias in Aegyptum perfidus. Idem rex mortuus. Zorobabel in regnum suscipiendus.

AD hæc mecum Ioua locutus est his verbis: homo, pone ænigma, et ede sententiam Israelitarum generi, atque ita dicit: sic dicit Dominus Ioua aquila ingens, ingens alis, longi corpore, plena plumis atque picuata, venit in Libanum, summit que cedri succulum, et decerpit eius ramorum caput, sublatumque in mercatoriam terram, collocauit in vrbe negotiatorum. Præter ea summit ex eius terræ feminario, quod in solo satiuo, (quod largo humore irriguum desumerat,) posuit et compositè collocauit, id quod exortum * euasit in luxuriantem vitem, statura humilem, in suo conspectu suos habentem palmites, suasque radices subter se. Id igitur in vitem euasit, actisque duramini- bus, emisit farmenta. Erat autem aquila quædam ingens, ingens alis, abundansque plumis, ad quam ecce vitis illa suas flexit radices, eique suos palmites porrexit, vt ab ea per sui satus ordines irrigaretur, quum esset ipsa in bono solo, et in multo humore sata, vt et pampinos ederet, et fructum ferret, essetque vitis nobilis. Ergone ei bene eueniet, (inquires,) inquit Dominus Ioua? Nonne aquila, eius et radices extirpabit, et fructum decerpit, vt, arefactis omnibus eius vitium ramis, exarescat? nec magna sane manu

*) effeceris, vt præ te infontes esse videantur. *) regnante Dauide, qui Syros et Palaestinos sub iugauit. v) Hierosolyma mater est christianorum ex fœdere gratiæ

manu multisque copiis utitur in ea tollenda radicitus. An videlicet fata feliciter ager? nonne adflata euro arefcet, et arefcet in fuarium vitium ordinibus? Tum adloquens me Ioua: dic, age, nationi contumaci, inquit: an ignoratis, quid hæc sint? Venit, inquit, Babylonix rex Hierosolymam, captiuumque eius regem et proceres Babylonem ad se deportauit. Præterea sumfit de regio semine, cum quo ad sacramentum adacto pactio- nem fecit, regionisque potentissimos abstulit: ut esset humile regnum, ne sese efferret, sed eius pactio- ne seruanda staret. At ille in eum rebellauit, missis in Aegyptum legatis, per quos copiosum equitatum postularet et exercitum. Ergone ei bene eueniet? ergone euadet, qui hæc fecerit, pactumque violarit? Euadet vero? Ne viam ego, inquit Dominus Ioua, ni in patria regis eiusdem, a quo factus rex, eius sacramentum contempsit, pactumque violauit, ni apud eum in media Babylone morietur, nec ei magno cum exercitu multisque copiis in bello subueniet Pharao, quum exprimitur agger, extrueturque propugnaculum ad multorum mortalium excidium. Et quia violando pacto sacramentum contempsit, quumque manum * dedisset, tamen hæc omnia fecit, non euadet. Quocirca sic dicit Dominus Ioua: ne viam, ni meum sacramentum est, quod contempsit, meumque pactum, quod violauit, idque in eius caput vlciscar, tendamque in eum rete meum, et meo case captum Babylonem deportabo, ubi de eo supplicium sumam criminis, quod contra me commisit. Omnes autem eius profugi, cum toto eius comitatu, ferro cadent: reliqui in omnes regiones dissipabuntur, scietisque, me Iouam lo-

cutum fuisse. y Sumam autem, inquit Dominus Ioua, de proceræ cedri coma, decerptumque ex eius furculorum cacumine flagellum, deponam, plantaboque in edito atque eminenti monte, idque, per me in altissimo Israelitarum monte depactum, ramos edet, fructumque pariet, fietque cedrus nobilis, sub qua, et in cuius ramorum vmbra, omnes aues, omnes habitabunt alites, scientque omnes terrestres arbores, me Iouam arbores et altas deprimere, et humiles extollere, et arefacere virentes, et aridas virefacere: ego Ioua et dico et faciam.

CAPVT XVIII.

*Suam quisque calamitatem ferens. Corrigen-
tium se facili felicitas. Ad probitatem
cohortatio. Ionana in supplices benignitas.*

ITem mecum Ioua locutus est his verbis: quid sibi vult prouer- bium istud, quod vos per israeliticam terram iactatis, dicentes: patres comederunt vnam acerbam, et liberorundentes stupent. Ne viam, inquit Dominus Ioua, ni non erit vobis amplius vsus istius prouerbii apud Israelitas. Quumque omnes meæ sint animæ, quum tam patris, quam filii anima sit mea: quæ anima peccauerit, ea morietur. Ac qui homo iustus fuerit, æquumque et ius fecerit, in montibus non polluxerit, aut oculos sustulerit ad stercoreos diuos israeliticæ domus, neque alterius vxorem stuprauerit, nec ad menstrua- lem feminam accesserit, neminem læserit, suum debitori pignus reddiderit, non exercuerit rapinam, victum suum impertiuerit esurienti, nudumque veste texerit, fenori non dederit, nec vsuram acceperit, ab iniquitate continuerit manum, verum iudicium in hominum controuersis fecerit, ex-

K k k 4

meis

* scil. Nabuchodonosori, y) Vide cap. 21. paullo ante finem.

meis decretis se geserit, measque sententias, verum faciendo, conseruauerit: is iustus uiuet, inquit
 10 Dominus Ioua. Quod si filium genuerit perditum, sanguinarium, qui in quodlibet horum commiserit,
 11 nec hæc omnia fuerit executus, quin polluxit in montibus,
 12 stuprauit vxorem alterius, inopes pauperesque læsit, rapinam exercuit, pignus non reddidit, ad stercoreos diuos sustulit oculos, fecit scelus, fenerauit, accepitque
 13 vsuram: isne uiuet? non uiuet, qui hæc tot scelera fecerit, sed merito morte pœnas dabit. Rursum
 14 si is filium genuit, qui, animaduersis tot commissis a patre suo peccatis, metuit nec imitatur illa, in montibus non pollucet, nec oculos ad domus israeliticæ sordes attollit, alterius vxorem non stuprat,
 16 neminem lædit, non retinet pignus, non rapinam exercet, victum suum famelico largitur, nudumque veste tegit, ab inope manum abstinet, fenus et vsuram non accipit, meas sententias exsequitur, et meis institutis obsequitur: is sui patris culpa
 18 non morietur, sed uiuet. Pater eius si fraudauit, si quid fratri eripuit, denique si quid non rectum fecit inter suos populares: is sua
 19 culpa mortuus est. Quod si queritis, cur non luat patris culpam filius: fecit ius æquumque filius, omnia decreta mea conseruauit atque obiuit: dignus est, qui uiuat.
 20 Quæ anima peccauerit, ea morietur: non filius patris, non filii pater culpam luet: et suam iusticiam iustus, et suam impietatem feret
 21 impius. Quod si quis impius ab omnibus suis, quæ commisit, peccatis recesserit, omniaque mea placita conseruauerit, et ius æquumque fecerit: uiuet, non morietur,
 22 quidquid peccatorum commisit, non recoletur ei, sed sua, quam exercuerit, iusticia uiuet. Num ego

impium mortem expeto? inquit Dominus Ioua, ac non ut a moribus suis recedat atque uiuat? Rursum si iustus, omnia sua iustitia, nequiter egerit, omnia, quæ committuntur impium, scelera imitatus: is ne uiuet? omnes eius virtutes, quas exercuerit, non recoletur ei, qui ob commissum a se crimen atque peccatum morietur. Et negatis
 2 Domini constare rationem? Audite sane, genus Israelis, meane ratio non constet, an potius uestræ rationes non constent. Quia iustus, omnia iustitia sua, nequiter egit, ob eaque moritur: is ob commissam a se culpam moritur. Rursum quum impius, omnia, quam exercuit, impietate, ius æquumque facit: is uitam suam conseruauit quodque, perpensa re, ab omnibus quæ exercuit, peccatis recedit, uiuere debet, non mori. Et negatis Israelis domus Domini constare rationem? Meane, ac non potius uestræ, domus Israelis, rationes non constant? Itaque vos ego potius suis quemque meritis iudicabo domus Israelis, inquit Dominus Ioua: redite, et vos reuocate a omnibus peccatis uestris, et non erit uobis detrimento culpa. Abiicite a uobis, quæcumque peccata commisistis, et uobis cor nouum mentemque nouam comparate, non moriamini, domus Israel. Non enim mortem a uero morietis, inquit Dominus Ioua: reuocate uos, et uiuite.

CAPVT XIX.

Leuiculi et leo. Ioachazi et Ioachim caput uitas. Eruta uinea. Hierosolyma uis impinens.

TV vero ede in Israelitarum principes natiuitatem, et dicitur iam uero tua mater leuiscubans inter leones, in medio iuuenum leonum enutriuit suos

2.) Dominum esse iustum.

3 tulos. Quorum ^a vnus * vbi in leonem adoleuit, doctus prædam rapere, homines comedit. Quod postquam de eo audiuere gentes: eum, sua fouea captum, duxerunt

4 catenis in ægyptiam terram. At illa, videns, amisâ spe, frustra se expectare, sumisit vnum fuorum catulorum, leonemque effecit, ^b qui inter leones versatus, factus et ipse leo, prædam rapere didicit, hominesque comedit, * et eorum arces populatus est, vrbes desolauit, terramque et, quod ea continebatur, sui rugitus sonitu vastauit.

5 Hunc vndique adortæ gentes ex prouinciis rete suum ei obtenderunt, suaque fouea captum dederunt

6 in custodiam, catenisque constructum ad Babylonæ regem adduxerunt, et in munitiones coniecerunt: ne vox eius amplius audiretur in

7 montibus israeliticis. * Tua mater tamquam in humore fata vitis, te

8 cruento, frugifera pampineaque fuit ob humoris abundantiam. Ea

9 virgas habuit validas ad sceptrâ imperatoria, quæ quum inter comam in eam surrexissent proceritatem, vt altitudine sua in palmitum copia adparerent, ea furenter eruta, hu-

10 mi prostrata est, eiusque fructum arefecit eurus, euulsasque et arefactas eius fortes virgas consumpsit

11 ignis. Nunc autem in inculto plantata loco est, in arida ac fiticulosa

12 terra, et profectus ignis a virgibus eius duraminum fructum eius consumpsit, nec est in ea virgâ potentia,

13 baculus ad dominandum. Hæc nãnia, et quidem lamentabilis est.

CAPVT XX.

In ingratos inexorabilis Deus. Castigandi ingrati, rursus liberandi. Sentis incensi figura. Comburenda Hierosolyma.

Anno septimo, quinti mensis die decimo, venerunt quidam de senatoribus Israelitis

ad Iouam interrogandum, quibus apud me manentibus, Ioua me his verbis adfatus est: homo, adlo-

2 quere senatores Israelitas, eisque dicit: sic dicit Dominus Ioua: 3 vosne mei interrogandi causa venistis? Ita viuum, vt vobis non exorabor, inquit Dominus Ioua: 4 scilicet ^d patrocineris eis? scilicet ^d patrocineris? homo. Scelera maiorum ipsorum eis demonstra, et ita dicit: sic dicit Dominus Ioua: 5 quum Israelitas elegissem, * promississemque stirpi iacobæ domus, et eis in ægyptia terra cognitus, recepissem; me esse Iouam eorum Deum; quum, inquam, eis pol-

6 licitus essem, educturum esse eos ex ægyptia terra, in terram, quam eis prouidissem, lacte melleque fluentem, quæ esset terrarum omnium nobilissima: eos monti, 7 vt eas quisque ^e obscenitates abiicerent, in quas conlectos oculos haberent, neue Aegyptiorum stercoreis diuis contaminarentur: me esse Iouam ipsorum Deum. At illi 8 in me contumaces mihi obedire noluerunt, nec eas quisque obscenitates abiecerunt, in quas coniecerant oculos, nec Aegyptiorum reliquere stercoreos diuos. Ergo co-

9 gitaueram in eos bilem meam effundere, iramque consumi in media Aegypto: sed feci mei no-

10 minis causa, (ne id profanaretur apud gentes, inter quas illi versabantur, quibusque spectantibus, ego illis innotueram,) vt eos ex ægyptia terra educerem. Itaque eductos 11 ex ægyptia terra, in solitudinem perduxi, eisque mea instituta tra-

12 didi, et sententias ostendi, in quibus obeundis sita homini vita esset. Mea quoque sabbata eis tradidi, quæ argumento essent inter me et ipsos, quo sciretur, me Iouam esse, qui eos redderem sanctos. Sed 13 in me contumaces Israelis posteri

K k k 5

in

^a) Ioachaz Iosia filius. ^b) Ioacimus. ^c) recens nato. ^d) hoc enim fecerat vates cap. 9. ^e) obscenos deos.

in desertis non se geserunt, vt postulabant instituta mea, sententiasque meas repudiarunt, in quibus exsequendis homini posita vita est, meaque sabbata admodum profanarunt. Itaque cogitaueram eos in desertis, bile mea perfusos, confice-

14 re. Sed habui mei nominis rationem, ne id profanaretur apud gentes, quibus spectantibus, eos eduxeram. Tamen si confirmaui eis in desertis, non esse me introducturum eos in terram, quam *G. L. eis H. lacte melleque manantem dedissem*, quæ esset omnium nobilissima terrarum: quoniam mea iura repudiasent, nec, vt mea ferebant instituta, se gessissent, et mea sabbata profanasent, quippe sequentes animo suos stercoreos diuos.

17 Quamquam mihi ab eorum interitu temperari, nec eos in desertis funditus deleui; sed eorum natos in desertis admonui, ne patrum suorum instituta sequerentur, aut mores retinerent, stercoreisue diuis coinquinarentur: me esse Iouam ipsorum Deum: parerent meis institutis, measque sententias tuerentur et obirent, et sabbata sancte agerent, quæ essent inter me et ipsos signo, quo intelligeretur, me

21 Iouam esse ipsorum Deum. At contumaces contra me nati non paruerunt meis decretis, non meas sententias exsequendo seruarunt, quæ sunt eiusmodi, vt in eis exsequendis homini posita vita sit: meaque sabbata profanarunt. Hanc ob rem cogitabam in eos bilem meam effundere, iramque absumere in desertis. Verum meam manum reuocaui, habuique mei nominis rationem: ne id profanaretur apud gentes, quibus spectantibus, eduxissem illos. Tamen eis in solitudine confirmaui, me eos per gentes atque terras disiecturum et dispersurum esse: quoniam iura mea non

obiasent, decretaque repudiasent, et sabbata profanasent, *f* secuti que oculis essent maiorum suorum stercoreos diuos. Itaque ego etiam eis decreta tradidi non bona, et sententias, in quibus non esset eis vita posita, eosque contaminaui ob sua donaria, qui fetus omnes, qui uuluum aperuissent, *g* traicerent, vt eos euastarem, quo me Iouam esse scirent. Quamobrem adloquere genus Israelitarum, homo, et eis dicit: sic dicit Dominus Ioua. In eo præterea me dedecorauere maiores vestri, crimen committentes contra me, quod quum eos in terram, quam eis daturum promiseram, introduxissem, illi, animaduersis passim editis collibus, arboribusque comantibus, ibi sua fecerunt sacrificia, ibi *h* suæ libationis irritamentum collocarunt, ibi posuere suos odores suaues, ibi fuderunt libamenta sua, et ex eis ego quæsiui, * quodnam esset facellum, ad quod irent, unde facellum nominatum est ad hunc diem. Quare dico Israelitarum generi: sic dicit Dominus Ioua: scilicet vos maiorum vestrorum moribus polluti, et eorum secuti obscenitates, scortati fueritis, ferendisque vestris donariis, filios vestros per ignem traiciendo, istis tot stercoreis diuis ad hunc diem contaminati: et ego vobis exorabor, domus Israelis? Ita viuam, inquit Dominus Ioua, vt vobis non exorabor, neque fiet, quod vos mente conceptum habetis, qui cogitetis similes esse ceterarum gentium nationumque terrarum famulando lignis atque lapidibus. Ne viuam, inquit Dominus Ioua, nisi in vos rigida manu, porrecto brachio, effusaque bile regnabo, vosque ex populis educam, et ex terris, per quas eritis dissipati, colligam rigida manu, porrecto brachio, effusaque bile, et in populorum solitu-

f) coluissent et in pretio habuissent. quibus ego irritarer.

g) sc. per ignem.

h) suas libationes.

litudinem perducam, vbi vobiscum præsens cum præsentibus iure agam. Ut egi cum maioribus vestris in ægyptia solitudine, sic vobiscum iure agam, inquit Dominus Ioua, sub iugumque misfos adigam ad vinculum fœderis, ac separatos a vobis eos, qui rebelles a me descuerint, educam ex suæ peregrinationis terra, nec in Israelitarum terram venient, scietisque, me esse Iouam. Vobis vero, domus Israelis, sic dicit Dominus Ioua: ite, seruite suis quisque stercoreis diuis, postquam mihi non obeditis, et meum sanctum nomen ne profanate amplius vestris donariis stercoreisque diuis. Nam in meo sacro monte, in altissimo Israelitarum monte, inquit Dominus Ioua, ibi mihi seruiet vniuersa domus Israelis, qua quidem in terra eis fauebo, et ibi vestra honoraria vestrorumque munerum primitias in omnibus vestris dicatis libenter admittam, vobis per suaues odores fauens, quum vos ex populis educero, et ex terris collegero, per quas fueritis dispersi, atque in vobis sanctus habebor apud gentes, scietisque, me esse Iouam, quum vos in israeliticam terram introduxero: quam terram maioribus vestris daturum esse me promisi, atque illic vos, morum omniumque studiorum vestrorum memores, quibus fueritis contaminati, tædebit, pudebitque tot commisorum a vobis scelerum, scietisque, me esse Iouam, quum vos mei nominis gratia aliter tractauero, quam vestri vitiosi mores corruptaque studia merentur, domus Israelis, inquit Dominus Ioua.

CAPVT XXI.

Hierosolymæ futurum excidium. Sedecia

captiuitas. Populi cedes. Babylonis gladius. Conseruandum Iudæ sceptrum. Ammonitarum et Assyriorum miseria ventura.

Item me adlocutus est Ioua his verbis: homo, compone faciem tuam versus austrum, et perfunde notum, ac in meridiani agri siluam vaticinare, et meridianæ siluæ dicit: audi Iouæ dicta. Sic dicit Dominus Ioua: ego te igne incendam, qui in te omnes tum virides tum aridas consumet arbores, inextincta flammante flamma, qua flagrabunt omnes facies a meridie ad septentriones, videbuntque mortales omnes, me Iouam eam accendisse non extinguendam. At ego: o Domine Ioua, inquam, ipsi me figurata oratione vti dicunt. Et Ioua me adloquens, homo, inquit, compone faciem tuam versus Hierosolymam, et perfunde sanum, ac in israeliticam terram vaticinare, et israeliticæ terræ dicit: sic dicit Ioua: te ego peto, educitoque ex sua vagina meo gladio, excidam ex te et bonos et improbos. Et quoniam ex te et bonos et improbos excidero, propterea exhibit ex vagina sua meus ensis in omnes mortales a meridie ad septentriones, scientque mortales omnes, me Iouam meum enses ex vagina sua eduxisse, non amplius reuersurum. Tu vero, homo, ingemisce, et cum laterum ruptione atque acerbe ingemisce, illis spectantibus. Quod si te interrogauerint, quorsum ingemiscas? dices: ad famam, quæ talis aduentat, vt omne et cor liquefeat, et manus relanguescant, et mens fatiscat, et fluxa fiant genua, id quod aduentat, fietque, inquit Dominus Ioua. Item me sic est adlocutus Ioua: homo, vaticinare, et dic: sic dicit Dominus Ioua. Gladius gla-

i) dum a me denominati, alios colitis, meum nomen profanatis, miscetes sacra profanis. k) meum in vos beneficium in causa erit, vt me gentes sancte laudent. l) vaticinare in Israelitarum terram, hominum alumnam, vt est silua arborum, quæ Babylonis (in qua hæc dicuntur) est a meridie.

gladius et acutus et politus est: acutus, ut eadem faciat: politus, ut fulgorem habeat. * Scilicet late-
 13 mur: mei nati sceptrum omne li-
 14 gnum repudiat, eum autem manda-
 15 viit ille poliendum, ut manu ca-
 16 piatur. Is est acutus, is politus
 gladius, interfectori tradendus in
 17 manum, vociferare et eiula, ho-
 18 mo: nam hic meo populo, hic om-
 nibus impendet principibus Is-
 raelitis: terrores a gladio imminent
 meo populo: itaque plange femur.
 19 Est enim exploratio: quamquam
 quid tum postea, etiamsi sceptrum
 non repudiaret? inquit Dominus
 20 Ioua. Tu vero, homo, vaticina-
 re, et manus complode, et ite-
 retur gladius, ac tertietur, gla-
 dius interfector, hoc est, gladius
 magnæ cædis, illis penitus recon-
 21 ditus. Ego, ut animi deficient,
 mulique sint casus per omnes eo-
 rum portas, dabo formidinem gla-
 dii, heu ad fulgorem facti, ad cæ-
 22 dem acuti. *m* Alterutrum facito, aut
 ad dexteram te, aut ad sinistram
 compone, quo destinatam faciem
 23 habes. Ego quoque *n* manus meas
 complodam, meamque bilem *o* se-
 24 dabo: ego Ioua loquor. Tu ve-
 ro, homo, (inquit, adloquens me,
 Ioua,) pone duas vias, quibus ve-
 niat regis Babylonix gladius, ambas
 ex eadem terra profectas, et locum
 25 elige in biuio: urbem elige. Vi-
 am vnã pone, qua veniat gladius
 Rabbatham Ammonitarum, alte-
 ram, qua munitam in Iudæa Hie-
 rosolyman. Consistit enim Baby-
 lonix rex in biuio viarum diuortio,
 auspicii faciendi gratia: expedit sag-
 gittas, lares interrogat, adspicit ie-
 26 cur. Ad dexteram habet auspiciam
 Hierosolyman, ad adiuuendos a-
 rietes, ad edendam cum vocifera-

tionem eadem, ad edendum cum
 clangore sonitum, ad adiuuendos
 portis arietes, ad exprimendum
 aggerem, ad vallum extruendum.
 Sed *p* iis videtur vanum auspiciam,
 quibus iuratum iusiurandum est, et
r ipse crimen recolit, ut capiatur.
 Quapropter sic dicit Dominus Ioua:
 quoniam vos crimen vestrum reco-
 litis, patefaciendis peccatis vestris,
 ut, quæ in omnibus vestris studiis
 delicta commisitistis, adpareant:
 quoniam, inquam, recolitis: manu
 capiemin. * Tu vero, *o* rei capi-
 27 tialis damnate princeps Israelita-
 rum, cuius dies venit, finiri crimi-
 nis tempore, detrahe cidarim, (sic
 dicit Dominus Ioua,) et aufer coro-
 nam: quod est, ne sit: humile
 28 extollendum est, et elatum depri-
 mendum. Ad nihilum, ad ni-
 29 hilum, ad nihilum eam ego redi-
 gam: id quod tamen futurum non
 est, donec veniat is, cuius erit iudi-
 cium, quem ego dabo. Tu vero,
 30 homo, vaticinare, et dicito: sic di-
 cit Dominus Ioua de Ammonitis,
 eorumque probro. Gladius, gla-
 31 dius, (inquit,) districtus est ad peri-
 mendum, ac conficiendum, poli-
 tus, ut fulgeat, dum *r* tibi vana præ-
 dicuntur, dum tibi falsa diuinantur,
 ut *s* ponare cum ceruicibus damna-
 32 torum rei capitalis, quorum dies
 venit, finiri criminis tempore. Sci-
 33 licet referetur in vaginam suam?
 Ego te, quo in loco creata es, in ori-
 34 gine tua terra puniam, meaque
 scruitia perfundam: te atrocitatis
 meæ igne adstabo, et infans ho-
 minibus perdendi artificibus de-
 dam, igni consumendam. Erit
 35 sanguis tuus in media terra, peribit-
 que tui memoria, quoniam ego Ioua
 locutus sum.

CAPVT

m) Regis Babylonix gladium adloquitur. *n*) increpantis est. *o*) totum supplicio consumam. *p*) Iudæis, qui Nabuchodonosori iurarunt. *q*) Sedecias de periurio sese iactat, quæ res in causa erit, ut capiatur. *r*) adloquitur Ammonitidem regionem. *s*) puniaris ut Sedecias.

CAPVT XXII.

Hierosolymitani crudeliter, et scelerati. Israelite prauit. Falsa pseudonatum uaccinatione, cupiditas inhians, discrimina impendentia.

Item me adfatus est his verbis Ioua: tu uero, homo, scilicet patrocineris, scilicet patrocineris urbi cruentæ? immo ei demonstra eius tot scelera, et dicit: sic dicit Dominus Ioua: o vrbs, quæ in medio tui sanguinem fudisti, ut tuum tempus ueniat, stercoreosque diuos contra temetipsam fecisti, ut polluaris: tu isto, quem fudisti, cruore, noxam contraxisti, istisque, quos fecisti, stercoreis diuis polluta es, et diem tuam adduxisti, ad annosque peruenisti tuos: quam ob causam ego te gentium terrarumque omnium ostentui et ludibrio exponam, ut te et propinquæ et a te remotæ illudant, et nomine pollutam, et turbis insignem. Equidem in te principes Israelitarum, pro suis quisque viribus, in eo fuerunt, ut sanguinem funderent: in te patres matresque contenti sunt: in medio tui peregrinis facta iniuria est: in te oppressi sunt pupilli et uiduæ: tu meum sanum despicata es, meaque polluisti sabbata: in te calumniatores fuerunt causa fundendi sanguinis: in te per montes pollutum est: in medio tui facta sunt incesta: in te verenda patrum resecta sunt: in te pollutæ menstruales compressæ sunt: in te et vir cum alterius vxore flagitium commisit, et focer nulum incesto polluit, et sororem frater eodem patre natam compressit: in te dona accepta sunt ob fundendum sanguinem: tu senus vsurarius cepisti, et alios auare per iniuriam fraudasti, oblita mei, inquit Dominus Ioua. Iam uero ego istam, quam tu exercuisti, auaritiam et factas in tui medio cædes

explosi: quo minus animo con- 14
fles, et manibus valeas, quo ego
tempore agam tecum. Ego Ioua 15
et dixi, et faciam, teque per gentes
et terras sparsim dissipabo, et a for-
dibus tuis coercebo, ita ut tute a- 16
pud te in presentia ceterarum gen-
tium dolens, cognoscas, me esse Iou-
uam. Item me adlocutus est his 17
verbis Ioua: homo, sunt mihi 18
posteri Israelis uniuersi scoria, æs,
stannum, ferrum, et plumbum in
media fornace: sunt argenti scoria.
Itaque sic dicit Dominus Ioua: 19
quoniam cuncti vos scoria estis,
hanc ob rem ego vos in mediam
Hierosolymam colligam. Quo- 20
modo colligitur argentum, et æs,
et ferrum, et plumbum, et stan-
num in fornacem, ut igne adflata
liquefiant: sic ego vos ira incensus
colligam, et in ea collocatos lique-
faciam, congestosque adflabo 21
igne atrocitatis meæ, atque ita in ea
liquefietis, ut liquefit in fornace
argentum: sic vos liquefietis in 22
ea, scietisque, me Iouam bile mea
perfudisse vos. Item mecum his 23
verbis egit Ioua: homo, dic ei: 24
tu terra es non purgata, non com-
pluta, dum sæuitur. In ea versa- 25
tur eius vatum proditio, qui sicut
rugiens leo prædam rapit, sic ani-
mas comedunt, opes diuitiasque
capiunt, multas feminas in ea vi-
duant. Eius sacerdotes legem 26
meam temerant, profanantque me-
um sanum, sacrum a profano non
discernunt, nec impurum diuidi-
cant a puro, et y meis sabbatis sub-
trahunt oculos suos, atque ego inter
eos profanor. Eius principes in 27
ea versantes, similes sunt luporum,
prædæ rapacium, sanguinem fun-
dendo, vitasque perdendo, quæ-
stus faciendi gratia. Vates autem 28
eius, eis incondite trullisunt, vana
prædicentes eis, et vana diuinan-
tes, dicendo, sic dicit Dominus Ioua,

11a,

*) tui supplicii. *) Hierosolymæ scelera. *) filii cum nouercis rem habuerunt.
y) mea sabbata non spectant, hoc est, non curant aut agunt.

29 ua, quum Ioua non sit locutus. Plebeii iniuriam faciunt, rapinam exercent, opprimunt inopes et pauperes, et peregrinis inique faciunt iniuriam, quærensque ego ex eis aliquem, qui septum resciat, et in ruina mihi pro gente obfistat, ne eam corrumpam, non inuenio. Itaque eos scæuitia mea perfundens, meæ atrocitatis igne conficiam, eorum mores in ipsorum caput vlciscens, inquit Dominus Ioua.

CAPVT XXIII.

Samaria idololatria, et Hierosolyma. Meretricum geminarum figura. Hierosolyma peccata nefaria. Scortorum ruina.

1 **I**TEM mecum locutus est his verbis Ioua: homo, duæ mulieres eiusdem matris filix fuerunt.
 2 **E**æ scortatæ sunt in Aegypto, idque
 3 in pueritia sua, compressis ibi et subactis earum vberibus mammisque virgineis. Harum nomina sunt Tabernaculana maior et Tabernaculimea soror eius, quæ mihi nupserunt, filiosque et filias pepererunt. Nomina sunt Tabernaculana, Samaria: Tabernaculimeæ, Hierosolyma. Tabernaculana
 5 sub me est meretricata, adamans suos amatores, videlicet Assyrios propinquos, qui hyacintho vestiti prætores et primates erant, omnes iuuenes elegantes, equis infidentes equites. His pudorem suum prostituit, qui omnes essent Assyrii generis lectissimi, et quoscumque adamauit, eorum omnibus
 8 polluta est stercoreis diuis, non omisa tamen sua cum Aegyptiis impudicitia, qui ei puellæ concubuisent, et, subactis eius virgineis mammis, eam perfudissent libidine sua. Hanc ob causam ego eam
 9 suis amatoribus dedidi, videlicet
 10 Assyriis, quos adamasset: qui eius

verenda detexerunt, filios filiasque ceperunt, ipsamque gladiis peremerunt, atque ita facta est mulierum famosissima, editis in eam exemplis. Eo viso, soror eius Tabernaculimea illam suam sororem libidinis et meretricandi nequitia superauit, Assyrios adamans prætores et primates, propinquos, omnes egregie vestitos, equites equis infidentes, elegantes iuuenes. Itaque vidi, pollutam esse, et eandem esse vtriusque viam. Auxit autem hæc suam impudicitiam, quod sculptos in pariete homines conspicata, Chaldæorum imagines in sinopide impresas, cinctas latera balteis, tinctas in capitibus tiaras habentes, cunctas forma ducum, figura Babyloniorum Chaldææ, quæ eorum patria est, eos ad oculorum adpectum adamauit, nuntiosque misit ad eos in Chaldæam. Itaque venerunt ad eam Babylonii ad anatorum concubitum, eamque sua luxuria polluerunt: a quibus ipsa polluta animum ab eis auocauit. Itaque quum impudicitiam obscenitatemque suam patefecisset: ego ab ea animum abduxi, vt ab eius sorore abduxeram. Auxit item impudicitiam suam, memor fui puerilis æui, quo scortata fuerat in Aegypto, et adamauit eorum cinædos, qui asininos coles, equinamque genituram haberent, et pueritiæ tuæ flagitia recoluisti, quum tibi subactæ fuissent ab Aegyptiis mamme, propter vbera tua puerilia. Quare, o Tabernaculimea, sic dicit Dominus Ioua: ego in te excibo tuos amatores, a quibus animum abstraxisti, et eos aduersum te vndique adducam, Babylonios omnesque Chaldæos præfectos, imperatores, illustresque, vna cum omnibus Assyriis, qui sunt omnes iuuenes elegantes, prætores et primates, duces atque celebres, omnes equis vestiti. Hi te rhedis, quadrigis, curibus

ribus cum hominum multitudine
 adorti, scutis, clipeis, galeis circum-
 dabunt, et, concesso eis a me arbi-
 5 trico, more suo punient, meque
 in te feueritate mea vrente, agentes
 iracunde tecum, nares tibi et auri-
 culas eximent, teque ferro ad extre-
 mum collapsa, tuos natos et natas
 auferent, et postremo consumeris
 10 igni, atque illi te tuis spoliabunt
 vestibus, tuique decoris ornatu pri-
 uabunt, atque ita ego te a flagitiis
 tuis ægyptioque meretricatu coer-
 cebo, vt oculos in illos non conii-
 cias, nec Aegyptios reminiscaris
 amplius. Sic enim dicit Dominus
 Ioua: ego te illis dedam, quos tu
 perosa, animum ab eis reuocasti,
 qui tecum odio agentes, omnia tua
 labore parua auferant, teque nu-
 dam relinquunt ac detestant: vt
 obscenitas tuæ impudicitæ, tuaque
 flagitia et meretricatus adpareat.
 Quæ quidem tibi ideo fient, quod
 cum gentibus scortata sis: quippe
 earum stercoreis diuis inquinata,
 tuæ viam sororis ingressa, cuius e-
 go calicem tibi in manum tradam.
 Sic dicit Dominus Ioua: tu sororis
 tuæ calicem profundum, latum,
 multæ capacitatis, deridenda lu-
 dendaque potabis, ebrietate ac
 naxore replenda, stupendæ cali-
 cem desolationis, calicem germa-
 3 næ tuæ Samariæ. Eum tu epotabis
 et exfuges, et eius testas confringes,
 uaque velles vbera: quoniam ego
 ocutus sum, inquit Dominus Ioua.
 Quocirca sic dicit Dominus Ioua:
 quoniam tu, oblita mei, me post ter-
 5 tum reiecisti, tu quoque lue tuum
 flagitium ac impudicitiam. Tum
 doquens me Ioua: homo, inquit,
 in Tabernaculanæ et Taberna-
 culimæ causam agas? quin tu eis
 10 arum scelera expone. Mæchata
 int enim, et habent manus sangui-
 olentas: neque solum cum suis
 ercoreis diuis adulterarunt, sed

etiam liberos suos, quos mihi pe-
 pererant, illis epulandos traduxe-
 runt per ignem. Atque insuper 38
 hoc commiserunt in me, quod eod-
 em die polluerunt meum sanum,
 meaue sabbata profanarunt:
 quumque suos liberos suis sterco- 39
 reis diis immolassent: intrarunt
 eodem die in meum sanum, eius
 profanandi causa, idque in media
 40 xede mea fecerunt. Iam vero ven-
 tuos procul homines arcessiue-
 runt, qui legatione arcessiti ve-
 nerunt, quibus tu te lauisti, oculos
 istos fucasti, et ornata mundo, 41
 sedisti in præclaro lecto, instructa
 ante eum mensa, super quam suf-
 fimen vnguentumque meum posu-
 isti, adhibito ad eam festæ tur- 42
 bæ strepitu, virisque ex hominum
 vulgo adductis, Sabæis, ex saltibus,
 qui earum et manibus armillas, et
 capitibus decentes imposuerunt co-
 43 ronas. Ac, me cogitante, mæcha-
 tos cum b vetula, nunc cum c huius
 quoque salacitate scortaturos: adi- 44
 uerunt eam, quomodo femina me-
 retrix aditur, sic illi Tabernacula-
 nam et Tabernaculimeam, flagitio-
 sas feminas adiuerunt. Atque iidem 45
 homines et iusti, eas adulterarum
 ac sanguinariarum supplicio adfici-
 ent: vtpote adulteras, et quæ san-
 guinolentas manus habeant. Sic 46
 enim dicit Dominus Ioua: inueha-
 tur in eas multitudo, exque ve-
 xandæ dentur ac diripiendæ, quæ 47
 multitudo eas et lapidibus obruat,
 et gladiis trucidet, et earum filios
 filiasque perimat, et domos cre-
 met igni. Atque ita ego flagitium 48
 ex terra auferam, castigatæque
 mulieres omnes, non imitabuntur
 vestra flagitia, quum ista flagitia 49
 fuerint in vos animaduersa, et
 sordium istarum peccata lueritis,
 meque esse Dominum Iouam intel-
 ligetis.

CAPVT

) eodem te supplicio, quo illam, adficiam. b) Samaria. c) Hierosolymæ,
 d) iuste facientes in eo, quod eas punient. e) ciuitates.

CAPVT XXIII.

Lebes estuans. Coniugis vatis mors. Ezechielis erumina a peccatoribus.

PRæterea adfatus est me Ioua anno nono, decimi mensis die decimo, his verbis: homo, scribe diei nomen, huius ipsius diei, (hoc ipso die oppugnat Babylonix rex Hierosolymam,) et vtere ad hominum genus contumax allegoria, eisque dicit: sic dicit Dominus Ioua: fpara ollam, para, et aquam in eam infunde: congere eius ossas in eam, optimas quasque ossas, femora et armos: eam membris imple lectissimis. Ouium lectissimas sume, idque succensis subter eam ossibus: feruefac ius eius, et cura, vt in ea coquantur eius artus. Ergo sic dicit Dominus Ioua: heu urbem sanguinariam, ollam, in qua ipsius spuma est, nec ex ea exiuit eius spuma: frustatim, frustatim eam eice, nulla super ea iacta sorte. ⁷* Nam eius sanguis est in ea, quem ipsa super siccum saxum posuit, non ad terram effudit, vt operiretur humo. Vt gliscat bilis ad capiendam pœnam, ego posui eius sanguinem super siccum saxum, ne operiatur. Quamobrem sic dicit Dominus Ioua: heu urbem cruentam: ego quoque ingens incendium excitabo. Adhibeatur multum lignorum, accendatur ignis, caro consumatur, adhibeantur condimenta, ossaque adurantur, colloceturque ipsa super suam pyram vacua, vt caleat, vstique eius are, liquescat in ea eius immunditia, ¹² consumata spuma. Labore defessa est, nec exiit ex ea eius et copiosa ¹³ et putida spuma. Flagitiosa est tua impuritas, quæ, purgante me, non purgata sis ab ista impuritate, non

ante purganda, quam ego in te meam bilem sedauero. Ego Ioua et ventura dixi, et iaciã: non cessabo, neque parcam, aut me pœnitebit, quominus pro moribus studeasque tuis puniare, inquit Dominus Ioua. Item me sic est adlocutus Ioua: homo, ego iam tibi ^b oculorum tuorum iucunditatem clade auferam, neque tu planxeris, aut ploraueris, aut lacrimaueris. ^a Aspirando te contineto: funereum luctum ne facito, comamque redimitus, adhibeto; tuis pedibus calcos, nec mentum velato, nec vescere ^c consueto victu. Igitur cum populo mane locutus sum, et, mortua vespere mea coniuge, feci mane, sicut eram iustus. Ac petente populo, vt eis exponerem, quid sibi vellet id, quod ego facerem, ita dixi: Iouæ sermo ad me habitus est in hæc verba: dic Israelitarum generi. Sic dicit Dominus Ioua: ego iam meum profanabo sanum culmen vestræ potentia, oculorum iucunditatem, et animorum delicias: vestrique filii et filia, quod ^k reliquistis, ferro occumbent, et vos facietis, vt ego facio. non mentum velabitis: non vescemini consueto pane: et comam in capitibus, et calceos in pedibus habentes, non plangetis, non plorabitis: sed occalescetis in vestris vitis, et alius alium ^l consolabimini, eritque vobis Ezechiel portento, eius omnifacium imitantibus, quum id euenerit, et me intelligetis esse Dominum Iouam. Tu vero, homo, mirum quum ego ab eis ipsorum potentiam, decoris voluptatem oculorum iucunditatem, animique iactantiam, videlicet filios et filias, abstulero, quo die venerit ad te ^m elapsus, qui ⁿ sit auctor factus

f) Adludit ad eos, qui urbem ollam, et se carnem dicebant cap. 11. g) confusero. h) uxorem. i) scilicet in tali re. Vide Ierem. 16. k) scilicet Hierosolymæ. l) vide cap. 31, in adnotationibus. m) Id factum est cap. 31, n) Hierosolymam captam nuntiet.

7 mæ; tu, inquam, illo die, (aperto apud elapsun illum ore tuo,) loqueris, nec amplius tacebis, et eris illis ostento, scientque, me esse Iouam.

CAPVT XXV.

In Ammonitis vaticinium delendos. In Moabitæ edenda exempla. Contra Idumeos, atque Palestinos vexandos vaticinia.

ITem adfatus est me Ioua his verbis: homo, conuerte faciem ad Ammonitas, in eosque vaticinari, et Ammonitis dicito: audite Domini Iouæ dicta. Sic dicit Dominus Ioua: quoniam tu meo sano insultasti, quod id profanatum esset, et israeliticæ terræ, quod vastata, et Iudæorum generi, quod iuisent in exilium: propterea ego te orientalibus occupandam dabo, qui in te castella sua collocabunt, sedesque ponent, qui et fructus tuos comedent, et lac bibent, et Rabbam in camelorum stabulum, et Ammonitarum fines in ouium cubile redigam, efficiamque, vt scia-
tis, me esse Iouam. Sic enim dicit Dominus Ioua: quoniam tu et manu plauisti, et pede pauisti, omni animi petulantia de israelitica regione gaudens: propterea ego tibi manus adferam, teque gentibus dabo compilandam, et ex populis exstirpabo, et ex terris misere delebo, sciesque, me esse Iouam. Sic dicit Dominus Ioua: quoniam dicitant Moabitæ et Seirii, cuiusuis gentium simile esse genus israelitarum: propterea ego Moabitarum latus, a certis eorum vrbibus extremis, regionis nobilissimis, videlicet Bethiesimothis, Baalmeone, et Cariathaimo, patefaciam orientallibus, in Ammonitas, quorum patriam ita occupandam curabo, vt non memorentur inter gentes Am-

monitæ: et in Moabitæ ea edam exempla, vt sciant, me esse Iouam. Sic dicit Dominus Ioua: quoniam inimice cum Iudæis egerunt Idumæi, eosque vlciscentes crimem commiserunt: hanc ob causam (inquit Dominus Ioua,) ego adferam Idumææ manum, et, excisis ex ea tum hominibus tum pecoribus, eam a Themane ad Dedanem vastam reddam, illis ferro lapsis, sicut manque de Idumæis eiusmodi supplicium per meos israelitas, (qui Idumæos tractabunt, vt postulat irabilisque mea,) vt sciatur, hoc vltionis esse reæ, inquit Dominus Ioua. Sic dicit Dominus Ioua: quoniam inimice egerunt Palæstini, et animo petulanti, æternis ad perniciem inimicitii, pœnas expetuerunt: propterea sic dicit Dominus Ioua: ego manum Palæstini inferram, excindamque Cerethæos, et oræ maritimæ reliquias perdam, eisque irata animaduersione tantas irrogabo pœnas, vt intelligant, me esse Iouam, quum de eis supplicium sumsero.

CAPVT XXVI.

Contra Tyrios vaticinia. Rex Babylonie Tyrriorum vastator.

Anno autem vndecimo, prima die mensis, habitus est ad me a Ioua huiusmodi sermo: homo, quoniam dicitant Tyrus de Hierosolyma, aha, effracta est, quæ erat populorum portæ, conuersa est ad me, replebor ea vastata: propterea sic dicit Dominus Ioua: ego te, Tyre, peto, inuecturus in te gentes multas, quomodo suos fluctus attollit mare, quæ tyria mœnia corrumpant, evertantque turres, ac eam cum puluiculo euerram, et in siccum saxum redi-

LII

redi.

1) nam ante minus libere loqui poterat, eius oraculis nondum euentu confirmatis.
b) Chaldæis. c) scilicet vastata. d) non minus malis adfici, quam alios, nec Deo esse cariores. e) per quod latus inuadant Ammonitas. f) celeberrima. g) populis frequenterata.

5 redigam, ita vt feruiat expanden-
 dis lagenis in mari: quoniam ego
 locutus sum, inquit Dominus Ioua:
 6 et ipsa gentibus erit prædæ, et eius
 coloniarum, quæ sunt in continen-
 ti, ferro perimentur, sciaturque,
 7 me esse Iouam. Sic enim dicit
 Dominus Ioua: ego ad Tyrum Nabuchodonosorem
 Babyloniarum regem adducam ex septemtrione,
 regem regem, cum equis, quadrigis,
 8 equitibus, magna que copiarum
 multitudine, qui et tuas colonias,
 quæ sunt in continenti, ferro perimet,
 et in te vallum admouebit, in te
 9 aggerem exprimet, in te eriget
 scutum, et admota muris tuis vinea,
 sua machina, tuas turres suis armis
 diruet, tanta equorum copia,
 10 vt te puluis eorum operiat, et præ
 equitum, curruum, quadrigarum
 sonitu tua concutiantur mœnia,
 quum ille per tuas portas intrabit,
 quomodo in effractam urbem intrari
 11 solet, et equorum suorum vngulis
 tuos omnes vicos proculcabit, tuum
 12 populum ferro necabit, tuarumque
 potentiarum statuas demolietur ad
 terram, et tuas opes deprædabuntur,
 merces diripient, euertent muros,
 13 suaues domos diruent, saxaque, et
 ligna, et puluerem ponent in mediam
 14 aquam, atque ita carminum tuorum
 turbam coercebo, nec amplius audietur
 15 cithararum sonitus tuarum, teque in
 siccum saxum redigam, vt sis expandendis
 lagenis, non deinceps instauranda:
 quoniam ego Ioua locutus sum, inquit
 16 Dominus Ioua. Sic dicit Dominus Ioua
 Tyro: nimirum ad ruinam tuam
 fragorem, (quum quidem suspirabunt
 17 faucii, et edetur in te cædes,) concutientur
 insulæ, descendantque de suis solis
 omnes maris principes: et detractis
 trabibus, exutisque suis phrygianis
 vestibus, circumfusi formidinibus,
 humi sedebunt: et subito casu pauidi,
 ac de te attoniti nœniam de

te edent, tibi que dicent: qui factum est,
 vt perieris, o æquorea, urbs tantopere
 laudata, quæ maris præpotens fuisti,
 tuque tuique incolæ, qui terrorem omnibus
 maris incolis incusserunt? * Nunc patient
 naues diem tuam ruinam, turbanturque
 marinam insulam tuo exitu. Nam sic dicit
 Dominus Ioua: quum ego te urbem
 desertam reddam, quales sunt, quæ non
 incoluntur vrbes, quum in te pelagus inue-
 ham, teque vastam obruent aquæ: demittam
 te cum iis, qui descendunt in barathrum,
 2 ad æternum populum, et in sempiternis
 telluris imam desertis collocabo cum iis,
 qui descendunt in tartara, vt non habiteris,
 et b viuentium terram nobilitans, * ita te
 in nihilum redigam, vt nulla sis, quæ sita
 que numquam deinceps inueniaris, inquit
 Dominus Ioua.

CAPVT XXVII.

Venie in Tyrum excidendam, a negotiatoribus deferendam.

TVM me sic est adfatus Ioua: tu vero, homo, ede in Tyrum nœniam, et dic Tyro, ad maris aditus sitæ, populorum ad multas insulas negotiatrici. Sic dicit Dominus Ioua: o Tyre, tu te perfectam pulchritudinis esse dicis. Fines habes in maris mediterraneo: te qui construxerunt, absolutam pulchritudinis fecerunt. Saniriis pennis omnia tibi asfamenta construxerunt: cedrum sumserunt ex Libano, unde tibi malum facerent: tuos remos bafanicis ilicibus, tua transtra fecerunt ebore asyrio, ex insulis cypriis adportato. Aegyptia bysus versicolor, tua carbafus est: tibi velum præbet hyacinthus, et purpura ex insulis Elisæ adlata, tuum est operimentum. Tu sidonios aradiosque remiges habes, et

tuorum Tyriorum peritissimos quosque nauicularios, et senes doctosque Gabalenses, resectores, omnibusque maris nauibus, et earum nauis vteris ad tua tractanda negotia. Persæ, Lydii, Libyes, in tuo sunt exercitu bellatores tui, qui, suspensis in te clipeis et galeis, tibi decus conciliant. Aradii tuique milites vndique per tuos muros Gamadiique in tuis sunt turribus, qui suspensis per murorum tuorum ambitum suis pharetris, tuam pulchritudinem perficiunt. Cilices institores tui, omni opulentia copia, argento, ferro, stanno, plumbo tuis funguntur nundinis. Græci, Iberi, Moschi, tui in mancipiis eneisque vasis mercatores, tibi mercimonia suppeditant. Qui iunt ex genere Thogormæ equos, equites, mulos tuis nundinis suggerunt. Rhodii mercatores tui, tot insulæ tuæ negotiationis sociæ, burneorum, cornuum ebenique pretia tibi subministrant. Syri tui negotiatores ob operum tuorum multitudinem, carbunculos, purpuram, phrygiana, byssum, coralia, rystallum præbent tuis nundinis. Iudæa et israelitica regio, tui institores, tibi præcipui tritici, balsami, mellis, olei et resinæ, præstant mercimonia. Damasceni propter opum tuorum multitudinem, tui iunt nundinatores omni opum copia, excellente vino, nitidaque lana. Tui danii et græci circumoranei exhibent in tuis nundinis ferrum fabrefactum, stacten, et camum, quibus tu mercimoniis are. Dedanenses tecum ingenua esse stragula rem habent. Arabes et omnes cedariani proceres, teum agnorum, arietum, et caprom mercimonia contrahunt. Mercatores Sabæi et Romani teum habentes commercium, omnibus præstantissimorum aroma-

tum, gemmarumque, et auri, conferunt ad tuas nundinas. Harenenses, kannenses, et edenenses mercatores, sabæi, asyrii, et chelmadenses tui mercatores, tecum rationem habent rebus absolutissimis, hyacinthinis phrygianisque pannis, ac pretiosis capsis, funibus constrictis et cedratis, quæ sint in tuis mercatibus. Naues cilicæ sunt tuæ negotiationis principes, ac te repletam, et in maris meditullio factam gloriosissimam, in altum subducent tui remiges, euro in medio mari frangendam. Tuæ opes, nundinæ, institores, nauitæ, nauarchi, resectores, exercitores, tuique milites, quotquot in te sunt, tuæque turba, quæcumque in te versatur, occumbent in medio mari, die tuæ ruinæ. Ad gubernatorum tuorum clamoris sonitum concutientur pomœria, descendenteque de suis nauibus cuncti remigatores nauitæ, cuncti marini gubernatores in terra stabunt, et de te sublata voce tristem edent clamorem, ac imposito capitibus suis puluere, in cinere volutati, et propter te attonsi, amictique centonibus, cum tristi mærentis animi lectu te deplorabunt, edentque de te naniam eorum filii, te ita lamentantes: fuit incomparabilis Tyrus, quæ nunc in mari deleta iacet. Tu, quæ exeuntibus ex mari tuis mercibus, satiabas tot populos, quæ tuarum opum mercaturæque copia locupletabas reges terrarum, eadem nunc mari in aquarum gurgitibus fracta es, mercatura cunctaque multitudine tua in te collapsa. Omnes et insulares de te obstupefcent, et eorum reges horrore correpti, vultu conturbantur: te negotiatores per populos exhibulant, in nihilum redactam, et in perpetuum deletam.

CAPVT XXVIII.

*In tyrium principem vaticinium. In eundem
nena. De Sidone vaticinium infansum.
Congreganda miserorum ex Iudæa reli-
quia. Quis futura pro Iudæis et Israe-
litis.*

1 **P**ræterea adloquens me Ioua:
2 homo, inquit, dic principi ty-
rio. Sic dicit Dominus Ioua:
quoniam tu elato animo te Deum
esse dicis, qui in diuina fede, in ma-
3 ris meditullio sedes; quumque
homo sis, non deus, animum geris
quasi dei, videlicet tu Daniele sa-
pientior, nihil vt tam sit abstrusum,
4 quod te prætereat; tu tibi pro tua
sapientia prudentiaque, copias, tu
aurum argentumque in tuum
5 fiscum comparasti, tu tibi multas,
(quæ est tua singularis sapientia,)
copias tua negotiatione peperisti,
de quibus tuis copiis animo insolens es:
6 propterea, inquam, sic
dicit Dominus Ioua: quoniam tu
animum perinde geris ac si sis deus:
7 hanc ob rem ego in te hostes inue-
ham, ferocissimos gentium, qui,
8 stricis ^m in istius sapientiæ elegan-
tiam gladiis, tuum splendorem scæ-
dabunt, in exitium te præcipitan-
tes, atque ita violenta morte mo-
9 ricris in maris meditullio. Num
tu te deum esse dicis apud tuum
earnificem? tu vero homo eris,
non deus, in occisoris tui manu,
10 inhonesta morte interiturus hostili
manu: quoniam ego locutus sum,
11 inquit Dominus Ioua. Item adlo-
quens me Ioua, dixit: homo, ede
12 in tyrium regem nenam, et ei di-
eito: sic dicit Dominus Ioua: tu
es omnibus numeris absolutum spe-
cimen, plenus sapientiæ et pulchri-
tudinis perfectæ. Es in Edenis di-
13 uino pomario, omne genus gem-
mas habens, operimentum, sardam,
topazium, adamantem, chrysolithum,
onychem, iaspidem, sapphirum,
carbunculum, smaragdum
atque aurum. Tuorum tympano-
rum fistularumque opus vna te-

cum, eodem, quo tu editus es, die
conditum est. Tu vinctus patu-
lusque cherubus es, qui a me in fa-
cro Dei monte positus ita es, vt si-
deus, et in medio igneorum lapi-
dum ambules. Tu in isto statu
perfectus fuisti, ex quo die creatus
es, donec in te deprehensa est im-
probitas. Tu præ tuæ negotiatio-
nis multitudine, referto tuo pectore
iniquitate, peccasti: itaque ego te
ex diuino monte scæde auferam at-
que perdam, cherube patule, ex
medio igneorum lapidum, qui ani-
mum ob pulchritudinem tuam ef-
fers. Corrupisti tuam sapientiam
splendore tuo: te ego humi abie-
ctum regibus proponam despici-
endum. Tu tuis tot vitiis, tuæ ne-
gotiationis improbitate, tuum pro-
fanasti sacrarium: itaque ego ex
medio tui ignem depromam, qui te
consumat, teque in cinerem hu-
mi redigam, in omnium, qui te vi-
debunt, conspectu, omnibus, qui
te per populos nouerunt, de te at-
tonitis, in nihilum redacto, et in
perpetuum deleto.

Item me adlocutus est Ioua
in hæc verba: homo,
componere faciem tuam in Si-
donem, et in eam vaticinans dicit:
sic dicit Dominus Ioua: ego tibi
inquit, Sidon, et in te gloriam
mihi comparabo, efficiamque, vt
sciatur, esse me Iouam, quum in
eam exempla edidero, et me san-
ctum exhibuero: immittamque
in eam pestem eademque tantam,
vt vicium occumbant in ea cæsi, ar-
mis eam circumdantibus, sciatur-
que, me esse Iouam; nec habe-
bunt amplius Israelis posteri pun-
gentes aculeos, et doloris efficien-
tes spinas ab omnibus suis finitimis
in eos petulantibus, scientque, me
esse Dominum Iouam. Sic dicit
Dominus Ioua: quum ego genis
Israelitarum ex populis, per quos
erunt dissipati, colligam: sanctum
me

me in eis præbebo ob oculos gentium, manebuntque in sua terra, quam ego meo Iacobo dedi, et in ea tuto manentes, domos ædificabunt, conferentque vineas, degentes in tuto: quum ego exempla edidero in omnes eorum finitimos, qui sunt in eos petulantes, scientque, me Iouam esse Deum suum.

CAPVT XXIX.

Contra Aegyptum, et Pharaonem vaticinia. Captiuitatis anni. Liberatio, consolatio Aegyptiorum. Nabuchodonosori iradendum Aegypti imperium.

ANno decimo, die decimi mensis duodecimo, Ioua mecum sic verba fecit: homo, compone vultum in Pharaonem Aegypti regem, et aduersus eum, aduersusque vniuersam Aegyptum vaticinare, in hæc verba loquens. Sic dicit Dominus Ioua: te ego peto, Pharao Aegypti rex, cete ingens, in medio tuo flumine recubans, qui te de flumine, quod habes, iactas, eque a temetipso factum esse dicis. Et ego te, adhibitis hamis tuo rostro, adfixisque omnibus fluminis tui piscibus ad tuas squamas, ex medio tui fluminis extraham, omnis fluminis tui piscibus hærentibus in tuis squamis, teque omnesque fluminis tui pisces in inculto loco deferam, ita vt sub dio iacens, non collectus aut congestus, terribus bestiis, aeriisque volucribus castui sis, scientque omnes Aegypti incolæ, esse me Iouam, qui Israelitarum domui fuerint arundineus baculus, qui ab illis prehensus manu, quasatus sis, eisque totum humerum laceraueris, et, eis tui innitentibus, fractus, eorum tota latera perforaueris. Quapropter sic dicit Dominus Ioua: ego, solatis in te armis, homines ex te solasque excidam, eritque ægy-

ptia terra vasta et inculta, sciaturque, me esse Iouam: quoniam tu, te flumen habere, et te a teipso factum, dicis. Itaque te ego tuumque flumen peto, et ægyptiam terram in tam incultæ solitudinis vastitatem redigam, a turri Syene, vsque ad Aethiopiæ confinia, vt eam non humanus, non pecuinus pes peragret, nec habitetur per annos quadraginta. Reddam, inquam, ægyptiam terram vastam, et vnam de vastis terris, eiusque vrbes inter desolatas vrbes erunt vastæ annos quadraginta, atque ipsos Aegyptios per gentes et terras vltro citroque dissipabo. Sic autem dicit Dominus Ioua: peractis annis quadraginta, colligam Aegyptios ex populis, quo fuerint dissipati, reuocatosque Aegyptios captiuos reducam in terram Phariam, quod eorum natale solum est, vbi erunt humile regnum, quod regnorum infimum, non se amplius supra gentes efferet, eis a me diminutis, ne gentibus imperent, nec erunt amplius Israelis domui fiduciæ, quæ criminis commonesciat, dum ad eos se conuertunt, scientque, me esse Dominum Iouam. Anno autem vicesimo septimo, prima die mensis primi, habitus est ad me Iouæ sermo in hæc verba: homo, quum Nabuchodonosor Babylonix rex exercitum suum tantis operis onerauerit ad Tyrum, vt omnia eorum et capita glabrata, et humeri depilati sint, nullam tamen de Tyro, nec ipse, nec eius exercitus mercedem habuit pro opera, quam aduersus eam præstitit. Quare sic dicit Dominus Ioua: ego Nabuchodonosori Babylonix regis ægyptiam terram do, qui eius turbam auferat, facultates deprædetur, diripiat fortunas, quæ sit eius exercitui merces. Pro officio, quod in illa præstitit, ego do eis Aegy-

) tibi de niliaca opulentiâ places, et ita superbis, quasi deus sis, et per teipsum constes, non factus a Deo. *) ab eis pendent. p) Tyro.

21 pti terram, quod mihi opus fecerint, inquit Dominus Ioua. Tunc efficiam, vt fruticet cornu domus Israelis, et ꝑ tibi faciam inter eos fandi copiam, scientque, me esse Iouam.

CAPVT XXX.

In Aegyptum vaticinia. In Aethiopes. Nabuchodonosor Aegypti triumphator. Stercori deasfri deturbandi. Contra Pharaonem vaticinium.

1 **T**VM adloquens me Ioua, inquit: homo, vaticinare, et dicit: sic dicit Dominus Ioua, 2 eiulate, heu diem: nam propinquat dies, propinquat dies Iouæ, dies nubilus, gentium ꝛ tempus erit, quo sic inuadent Aegyptum arma, vt sit in 3 Aethiopia pavor, quum cadent in Aegypto faucii, eiusque turba capietur, et ipsa a fundamentis diruetur, quum quidem Aethiopes, 4 Libyes. Lydii, plebs omnis et Cobii, et, fœderatæ regionis homines cum eis ferro occumbent, sicut dicit Ioua, 5 et cadent, qui opitulantur Aegypto, et deprimetur eius potentia fastigium, vsque a turri Syene cadentibus in ea ferro, inquit Dominus Ioua; et vastabuntur inter 6 euastatas terras, et eorum vrbes erunt inter vrbes desolatas, scieturque, me esse Iouam, quum, immisso a me in Aegyptum incendio, fracti fuerint omnes eius auxiliares. 7 Eo die proficiantur a me nuntii nauigiis ad perterrendos securos Aethiopes, eritque pavor in eis, 8 ꝛ quantum esse consentaneum est ægyptia die, quandoquidem ea adueniet, vt dicit Dominus Ioua, ægyptiamque turbam cohibebo per Nabuchodonosorem Babyloniz regem. 9 Is, vnaque sui mortalium ferocissimi, ad regionis perniciem

adducti, strictis in Aegyptum gladiis, replebunt occisis terram; et flumina sicca reddam, et terram potestati malorum emancipabo, eamque, et quæ ea continentur, hostili manu euastabo: ego Ioua loquor. Sic dicit Dominus Ioua: ego stercoreos diuos, et deastros ex Memphis perdam atque tollam, nec erit amplius Aegyptius gubernator: et metu ægyptiam terram adficiam, et Pharum euastabo, et in Xoim immittam incendium, et in Diospolim edam exempla, et in Saim Aegyptiorum potentiam bilem meam effundam, et diospolitana multitudinem excindam. Inferam ignem Aegypto, dolore adficietur Sais, effringetur Diospolis, Memphis quotidianas feret res aduersas, Heliopolis Bubastique iuvenes ferro occumbent, et ipsæ in captiuitatem abibunt. Thaphnis ꝛ caligabit dies, quum, abruptis illic a me nexibus Aegypti, coercitum fuerit in eius potentia culmen. ꝛ Hæc nubes eam operiet, eiusque puellæ in captiuitatem abibunt, et edam eius modi in Aegyptios exempla, vt intelligant, me esse Iouam. Anno autem vndecimo, die mensis primo septimo, Ioua me sic est adlocutus homo. ego Pharaonis Aegypti regis brachium frangam, idque ita vt non obligetur adhibendis medicamentis, adponendisque cataplasmatibus, quo obligatum firmetur ad tendendum gladium. Ergo sic dicit Dominus Ioua: ego Pharaonem Aegypti regem peto, eiusque brachia, ꝛ tum validum, tum fractum frangam, et ei gladium de manu excuriam, Aegyptiosque per gentes atque terras sparsim dissipabo, et corroboratis regis Babyloniz brachiis, ei gladium meum in manus

9) Adloquitur vatem. ꝛ) fatale supplicium. ꝛ) Israelitæ. ꝛ) magnus, vt accidere necesse est in tanti regni interitu. Diem enim fatum vocat, et supplicium. ꝛ) luctus erit. ꝛ) Adiudit ad illud, quod est in initio cap. Dies nubilus: nam in Hebræo est, Dies nubis, hoc est calamitosus. ꝛ) nescio an de trum sinistrumue inuat.

tradam, ita fractis Pharaonis brachiis, vt coram illo fauciorum more suspiret, et babilonii regis brachia confirmabo, et Pharaonis brachia vt concidant, efficiam, scieturque, me esse Iouam, quum gladium meum Babilonice regi in manum dederò, qui eum extendat in ægyptiam terram, dissipaboque, et dispergam Aegyptios per gentes atque terras, faciamque, vt sciant, me esse Iouam.

CAPVT XXXI.

Assyriorum claritas similitudine plantarum præstantium.

ANno autem vndecimo, prima die mensis tertii, Ioua mecum locutus est his verbis: homo, dic Pharaoni Aegyptiorum regi, eiusque multitudini: cuius ista magnitudine similis es? En Assyrius cedrus est in Libano, pulchris ramis, vmbrosa materia, tanta proceritate, * vt habeat inter nubila cacumen. Hanc humor enutriit, profundum extulit, suis circum eius stirpem manantibus fluuiis, suisque riuis ad omnes terrestres arbores dimissis. Itaque altitudine supra omnes terrestres arbores euecta est, in tantum multiplicatis eius ramusculis, porrectaque coma, dum se præ humoris abundantia diffundit, vt et in eius surculis omnes aeris nidulentur aues, et sub comis omnia terrestria pariant animalia, et in vmbra pleque omnes gentes degant: adeo sua magnitudine pulchra est, patulis ramis, quippe quæ radices habeat humore multo irriguas. Hanc non obscurant neque diuini quidem pomarii cedri: non æquant pinus eius surculos: non castaneæ pares sunt eius comæ, denique nulla arbor in diuino viridario eam

pulchritudine æquiparat; tam pulchram eam, tam ramosam ego feci, vt ei omnes edenenfes arbores inuidcant, quæ sunt in diuino pomario. Atqui sic dicit Dominus Ioua: quoniam tanta proceritate euectus, vt cacumen suum subdlexerit inter nubila, sublimitate sua animum extulit: * ego eum deo gentium in manum tradam, qui eum, a me reiectum, tractet, vt postulat eius impietas, eamque excindant hostes mortaliu ferocissimi, et in montibus relinquent, lapsisque per omnes valles eius ramis, et, fractis comis per omnia depressa terrarum, descendent ex eius vmbra gentes totius orbis, eamque deserent, habitantibus in eius ruina cunctis aeris volucris, omnibusque terrestribus animalibus per eius comas degentibus, ne se sublimitate efflerant vllæ arbores irriguæ, aut sua proferant inter nubes cacumina, neue eis ob ipsarum proceritatem adsent vllæ humoribæ, quoniam omnes neci deditur subter imam terram inter hominum genus, ad eos, qui descendunt in tartara. Sic dicit Dominus Ioua: qua ille die ad inferos descendet, ego luctum faciam, eum profundo obruam, impediens eius fluuios, prohibitis tam multis aquis, deque eo pullatum reddam Libanum: de eo terrestres omnes examinabuntur arbores. Eius ruina sonitu commouebo gentes, eum ad inferos cum iis, qui descendunt in barathrum, demittens, et adficieturque consolatione in ima terra omnes edenenfes arbores; Libani lectissimæ atque optimæ, quæcumque sunt porrices humoris, quæ et ipsæ cum illo descendunt in orcum ad cæfos armis eiusque brachio, in eius vmbra versatæ inter gentes. Tu, qui ei gloria et magnitudine tam similis es inter edenenfes arbores,

x) Edenis. a) arbores. b) hoc se solabuntur alii mortui, quod Assyrum habebunt socium. c) te Pharaeo Assyrii similem similis manet exitus.

res, et demittis edenenses arbores ad imam terram, iacebis inter ^d præputiatis, cum ferro cæsis tum ipse, o Pharaon, tum omnis tua multitudo, inquit Dominus Ioua.

CAPVT XXXII.

Nænia de Pharaone. Babyloniz rex contra Aegyptum.

- A**Nno autem duodecimo, prima die mensis duodecimi, Ioua mecum his verbis egit:
- 2** homo, ede næniam de Pharaone Aegypti rege, et ei dicit: tu gentium leoni similis es, et quasi quidam cetus in æquoribus, qui per fluuios tuos ruens, aquas pedibus turbas, earum flumina conculcans.
- 3** Sic dicit Dominus Ioua: ob'endam ego tibi rete meum per multorum populorum multitudinem, teque
- 4** ab illis sagena mea extractum, humi sub dio desertum relinquam, et tibi omnes aërias volucres impingam, et totius orbis animantes ex
- 5** te saturabo, positoque tuo corpore in montibus, tabo tuo valles complebo, et vndantem tuam terram per montes irrigabo tuo cruore, ita vt te compleantur aluci, et te extinguendo, cælum obtegam, eiusque stellas atrabo: solem ipsum nube obducam, efficiamque, vt luna suo lumine non luceat, omnia luminis cælestis luminaria de te atrabo, inque tuam terram tenebras
- 9** inducam, inquit Dominus Ioua, et multorum populorum animos stimulabo, calamitatem tuam per gentes propagans ad ignotas tibi terras, et multos de te populos stupefaciam, quorum reges horrore de te corripientur, vibrante me meum gladium præter eorum ora, et suæ quisque vitæ repente formidabunt, quum tu cecideris. Sic enim dicit Dominus Ioua: te regis

Babyloniz gladius inuadet: tuam ego multitudinem gladiis militum deiiciam, qui omnes mortalium ferocissimi perdent Aegypti fastigium, peribitque omnis eius multitudo, et omnes eius quadrupedes, quæ in tam abundantibus aquis versantur, perdam, vt eas non hominis pes, non vngulæ quadrupedum turbent deinceps. Tunc eorum aquas tranquillabo, fluuios agens vt oleum, inquit Dominus Ioua, quum ægyptia terra, a me in vastitatem redacta, deserta erit ab eis, quæ continet, cæsis a me omnibus eius incolis, sciaturque, me esse Iouam. Hæc est nænia, qua lamentabuntur puellæ gentium, qua lamentabuntur, qua, inquam, Aegyptum et omnem eius multitudinem lamentabuntur, inquit Dominus Ioua. Die autem mensis decima quinta, anno duodecimo, Ioua mecum locutus est his verbis: homo, deplora Aegypti turbam, et eam, vnaque gentium nobilissimarum puellas, ad telluris ima * deprime cum descenditibus in tartara. Quo tu auctior es, eo magis descende, et iace cum præputiatis, inter ense cæsos casuris, qui ense dabitur distracturis et *f* ipsam et omnem eius turbam. Eum quidem adloquentur militum manes ex medio orco, nec non eius auxiliares, qui degressi iacebunt præputiati cum ense cæsis. Ibi erit Assyria, et eius omnis multitudo, suis circumdata sepulcris, omnes cæsi, lapsi gladiis, cuius sepulcra erunt in penitissimo collocata barathro, ipsius sepulcro eius multitudine circumdato, qui omnes cæsi gladii occuberint, quum *g* in viuorum terra terrori fuissent. Ibi Elamis et eius tota turba, ipsius sepulcro circumiecta, omnes cæsi, lapsi gladiis, qui præputiati ad telluris ima descenderint, quum se in viuorum terra

^d) impuros et inhonesti morte defunctos. ^e) ipsæ gentes. ^f) Aegyptum. ^g) inter homines.

terra præbuisent terribiles, turpiterque pœnas dederint cum degressis in tartara. Ei cubile tribuetur in medio cætorum, in omni eius turba, sepulcro suo circumdata, qui omnes præputiati, gladiis cæsi, quum præbuisent in terra viuentium terrorem, turpiter pœnas dederint, cum degressis, in tartara inter occisos positi. Ibi erit Moeschia, Iberia, eiusque omnis turba, suis circumdata sepulcris, omnes præputiati, gladiis cæsi, quoniam se in terra viuorum terribiles præbuerint, neque cum deiectis præputiatorum militibus iacebunt, qui cum suis armis bellicis ad inferos descendunt, suppositis eorum gladiis ipsorum capitibus, sed eorum culpam ipsorum osâ luent, quod milites in viuentium terra fuerint terrori. Et tu in medio præputiatorum fractus iacebis cum ense cæsis. Illic Idumæa, eius reges principesque omnes cum sua fortitudine, cum gladio cæsis collocati, iacebunt cum præputiatis, et in tartara degressis. Illic septemtrionales rectores vniuersi, cunctique Sionii, qui cum occisis terribiles descenderint, de sua virtute erubescentes, iacebunt præputiati cum gladio cæsis, turpiterque pœnas dabunt cum degressis in tartara. Illis visis, Pharao mitigabitur super omni Aegypti turba cætorum gladio, tum ipse Pharao, tum eius omnis exercitus, inquit Dominus Ioua. Nam ego eum mei terrorem incutiam in viuentium terra, vt iaceat in medio præputiatorum cum gladio cæsis Pharao, et eius turba omnis, inquit Dominus Ioua.

CAPVT XXXIII.

Ad poplaves vaticinium Ezechielis. Quorum miseratur Ioua, quorum autem vindictam sumat. Ioua ingenium a morte alienum. Quisque pro suis actis habendus.

Item adfatus est me Ioua his verbis: homo, loquere cum tuis popularibus, et eis ita me significare dicito: si ego alleui regioni arma intulero, et incolæ aliquem sui corporis hominem sibi constituerint speculatorem, isque conspiciatus hostes regionem inuadentes homines tuba clangens admonuerit, et quispiam, audito tubæ sono, non cauerit, itaque ab hostibus oppressus perierit: is suo periculo perierit, qui audito tubæ sonitui non obtemperauerit: suo, inquam, periculo periit: quum, si obtemperasset, potuerit vitæ suæ consulere. Sin speculator, conspiciatus venientes hostes, tuba non clangent, itaque, non præmonitis hominibus, venerint hostes, et eorum aliquem oppresserint, is quidem sua culpa fuerit oppressus: sed ego eius sanguinis pœnas a speculatore repetam. Tu sane, homo, speculator a me datus es Israelitarum generi, qui, auditis ex ore meo verbis, eos a me commonefacias. Si ego impio minatus fuero mortem, neque tu locutus fueris, vt impium a suo more admonendo retraheres: et ipse impius suo vitio morietur, et ego eius sanguinis pœnas a te reposcam. Sin tu impium monueris, vt a suo more desciscat, nec is tamen desciscet: ipse sua culpa morietur, tu vero vitam tuam seruaues. Tu igitur, homo, dic Israelitarum generi: vos ita quidem dicitis: si nobis delicta, peccataque nostra luenda sunt, et in eis tabescendum, qui fiet, vt viuamus? Dic eis: sic viuum ego, inquit Dominus Ioua, vt mihi impium mori non placet, sed recedere impium a via sua, et viuere. Recedite, recedite ab istis malis moribus, ne moriamini, domus Israelis. Tu vero, homo, dic tuis popularibus: neque iustum sua iustitia tuebitur,

LII 5

si pec-

b) insepulti iacebunt. i) ob aliquod suum peccatum. A) si nos pro nostris meritis Deus punit, actum est de nobis.

- si peccauerit: neque improbo ob-
erit improbitas, si ab improbitate
sua deficiuerit: neque iustus pote-
rit sua iustitia viuere, si deliquerit.
- 13 Si ego iusto iram promifero, et is,
sua iustitia fretus, nequiter fecerit:
is, nullius eius iuste factorum ratio-
ne habita, ob id, quod nequiter fe-
14 cerit, morietur. Rursum si ego
improbo mortem fuero minatus, et
is a suo peccato se abstinens, ius æ-
15 quumque fecerit, pignus reddi-
derit, ereptum retulerit, / vitalibus
instituti obediens, seque a nequiter
agendo continens: is uiuet, non
16 morietur, nec vllum commisso-
rum ab eo peccatorum ducetur ei,
qui ius æquumque fecerit: uiuet.
- 17 Et negant populares tui, ^m constare
Domini rationem? quum ipsorum
18 ratio non constet. Dum defleuit
iustus a sua iustitia, nequiterque
19 facit: is mori debet. Rursum dum
recedit improbus ab improbitate
sua et ius æquumque facit: is de-
20 bet viuere. Et negatis constare
Domini rationem? ego vos pro suis
quemque moribus iudicabo, domus
21 Israelis. Anno autem exilii nostri
duodecimo, die quinta mensis de-
cimi, venit ad me quidam Hieroso-
lymis elapsus, qui, urbem suba-
22 ctam esse, retulit: quum quidem
vespere, illius aduentum antegresso,
mihi Ioue instinctu apertum fuisset
os, donec ille venit ad me mane,
quo ore mihi aperto, deinceps non
23 tacui. Egit autem mecum Ioua
24 his verbis: homo, qui ⁿ ruinas illas
incolunt in israelitica terra; sic di-
citant: vnus fuit Abrahamus, et
tamen terram possedit: ergo nobis,
qui plures sumus, terræ possessio
25 data est. Ergo dic eis: sic dicit
Dominus Ioua: vos cum sanguine
epulabimini, et oculos conicietis
in istos stercoreos diuos, sangui-
- nemque fundetis, et terram possi-
debitis? Inlatis vestris gladiis, fa-
citis nefanda, et alii aliorum stu-
pratis vxores, et terram possidebi-
tis? Ita dices eis: sic dicit Domi-
nus Ioua: ita viuam ego, vt qui
sunt in ruinis, ferro cadent: et
qui ruri, eos bestiis dabo comedendos:
et qui in arcibus aut spelun-
cis, peste morientur, redigam-
que terram in vastitatem ac solitu-
dinem, coercita eius potentia sub-
limitate, reddamque ita desertos
montes israeliticos, vt a nemine
peragentur: sciaturque, me esse
Iouam, quum terram in vastitatem
solitudinemque redegero, propter
tot eorum nefanda facinora. De
te vero, homo, sermocinantur po-
pulares ^p tui: apud parietes, et in
domorum vestibulis, et inter sese
colloquentes dicunt alius alii,
eundum esse ad audiendum, ecquid
adfati a Ioua emanarit: teque,
(quomodo vulgo fit,) conueniunt,
et coram te sedentes mei, tua ver-
ba audiunt nec ea exsequuntur,
sed ^{*} faciunt ore suo cantica, animo
sux indulgentes auaritia, ac te
pro amatorio carmine habent, ele-
gantia voce et sibus bene modula-
to, et tua quidem dicta audiunt,
sed non exsequuntur. Verum
quum id euenerit, quod aduentat,
scient, inter se versatum fuisse va-
tem.

CAPVT XXXIII.

*In Israelitarum pastores vaticinia. Pasto-
rum scelera, gregis calamitates. Pasto-
rum pœna, gregis consolatio, nouo fœde-
re.*

Item adlocutus est me Ioua his
verbis: homo, vaticinare con-
tra pastores Israelitarum, vati-
cinare, et dic illis pastoribus: sic
dicit

l) Egi, in qua obeunda posita est vita.
Dominus. n) dirutas vrbes Iudææ,
ego in circulis, et vbi apicantur.

m) æquum et iustum esse, quod facit
o) crudeles estis et homicidæ. p) vul-

dicit Dominus Ioua : heu Israelita-
 rum pastores, qui vos ipsos pascitis.
 Nonne 7 oues pascere, pastorum est?
 3 Adipem comedetis, lanam indue-
 tis, mastrabitur opima, oues non
 4 pascetis? Vos infirmas non con-
 firmatis, agras non sanatis, non
 obligatis fractas, non reuocatis
 profligatas, perditas non queritis,
 eisque violenter aspereque impera-
 5 tis. Itaque vagantur defectu pa-
 storis, et ita palantes, omnibus feris
 6 pastui sunt. Errant oues meae pas-
 sim per montes, perque omnes edi-
 tos colles, perque omnes terrarum
 regiones vagae sunt oues meae, nul-
 lo vestigante, nullo querente.
 7 Quamobrem, o pastores, audite Io-
 8 uae dicta: ne viuam, inquit Do-
 minus Ioua, ni quoniam oues meae
 praedae pastuique sunt omnibus be-
 stiiis agrestibus, defectu pastoris,
 neque meas oues conquirunt mei
 pastores, pascuntque pastores se-
 ipsos, oues autem meas non pascunt.
 9 Hanc ob rem, pastores, audite Iouae
 10 dicta: sic dicit Dominus Ioua: e-
 go pastores petam, ouesque meas
 ab eis reposcam, et eos ouium pa-
 stione abdicabo, efficiamque, vt
 non pascant amplius pastores se-
 metipsum, et liberabo meas oues ex
 eorum faucibus, ne sint eis pabulo.
 1 Sic enim dicit Dominus Ioua: ego
 ipse sum meas conquisiturus oues,
 2 et vestigaturus; quemadmodum
 vestigat pastor suum gregem, quan-
 documque est in medio dispersa-
 rum ouium suarum: sic ego per-
 3 uestigabo meas oues, et liberabo
 ex omnibus locis, vbi fuerint nubi-
 lo caliginosoque tempore dissi-
 patae, easque ex populis eductas, et
 ex terris collectas, introducam in
 suam terram, et per israeliticos
 4 montes, per depressa loca, per-
 que omnes terrae sedes pascam, et
 pascam in bonis pascuis, habebunt-
 que in altissimis israeliticorum
 montium stabula, vbi in bonis cu-
 bent stabulis, et lacta per israeliti-
 eos montes pascua depascant. Ego 15
 meas oues pascam, ego idem sta-
 bulabo, inquit Dominus Ioua,
 perditas queram, profligatas re- 16
 uocabo, fractas obligabo, confir-
 mabo imbecillas, pingues autem
 robustasque perdam, eas cum ra-
 tione pascens. At vos, o oues 17
 meae, sic dicit Dominus Ioua: ego
 pecus a pecore, arietes ab hircis di-
 iudicabo. Parumne vobis est pa- 18
 scuorum optima depasci, nisi etiam
 pabulorum vestrorum reliquias pe-
 dibus obteratis? aut limpidissimam
 aquam bibere, nisi insuper reli-
 quam pedibus turbetis, ita vt o- 19
 ues meae pedibus vestris et obrita
 pascant, et turbata bibant? Qua- 20
 propter sic eis dicit Dominus Ioua:
 ego ipse inter obesum pecus et ma-
 cilentum diiudicabo, quoniam 21
 vos lateribus humerisque detru-
 ditis, cornibusque vestris arietatis in
 infirmisimas quasque, eousque,
 vt eas foras sparsim quatiatis. Ita- 22
 que ego meas oues conseruabo, ne
 sint amplius praedae, et pecus a pe-
 core diiudicabo, eisque pastorem 23
 vnum fuscitabo, qui eas pascet,
 meum Dauidem, qui eas pascet, eis-
 que pastor erit. Ego vero Ioua eis 24
 Deus ero: meus autem David re-
 ctor versabitur inter eos: ego Ioua
 loquor. Percutiam autem cum 25
 eis foedus 7 pacis, tollamque ex terra
 feras bestias, ita vt in desertis tuto
 degentes, dormiant in saltibus,
 eisque circa collem meum secundi- 26
 tatem dabo, et imbres suo tempore
 demittam, qui imbres sint secundi,
 atque ita et terrestribus arboribus 27
 suos fructus, et humo suas edente
 fruges, erunt in sua terra tuti, sci-
 entque, me esse Iouam, quum, ru-
 ptis eorum iugi nexibus, eos ex eo-
 rum potestate vindicauero, qui eis
 utebantur feruis. Nec erunt am- 28
 plius praedae gentibus, nec a feris
 comedentur terrestribus, sed tuto
 degent

q) Hebraea vox ouium et caprarum communis est. r) felicitatis.

9 degent interriti, eisque plantarum nomen erigam, nec amplius conficientur in terra fame, nec amplius gentium probrum patientur,
 10 scientque, me Iouam suum Deum sibi adesse, seque meum esse populum Israele prognatos, inquit Dominus Ioua. Vos vero, o meæ oues, meæ passionis oues, qui homines estis, ego sum Deus vester, inquit Dominus Ioua.

CAPVT XXXV.

Contra Seirem montem vaticinium. Aeterna in Seire solitudines. Idumæa vastatio.

1 **I**tem his me verbis adfatus est Ioua: homo, compone faciem tuam aduersus montem Seirem, et contra eum vaticinans, sic ei dico: sic dicit Dominus Ioua: ego te petam, mons Seir, et tibi manus inferens, te in vastam solitudinem redigam, vrbesque tuas desolabo, et tu desertus eris, sciesque, me esse Iouam: quoniam æternas gerens inimicitias, compingis Israelitas in enses, tempore eorum exitii, tempore peracti criminis. Quamobrem ne viuam, inquit Dominus Ioua, ni te cæde adficiam, teque cædes persequetur: ni te, qui cædem odisti, cædes persequetur, redigamque Seirem montem in vastam solitudinem, et ex eo, qui ibi obuerfentur, extirpabo, eiusque montana suis occisis complebo cadentibus per omnes tuos colles, perque tum edita, tum demissa loca, faucis ferro. Aeternas solitudines ex te faciam, nec incolentur vrbes tuæ, scietisque, esse me Iouam: quandoquidem dicis, ambas gentes, ambasque terras fore tuas, et amque vos esse possessuros, vbi Ioua est. Itaque sic viuam, inquit Dominus Ioua, vt quemadmodum

ira inuidiaque ista dignum est, quæ præ tuo in eos odio vsus es, sic agam, atque ita quum in te exemplum edidero; cognoscar apud eos, sciesque, me Iouam audiuisse ista tot maledicta, quæ vos in israeliticos montes contuleritis, dicentes vastatos esse et vobis comedendos datos; et in me atroci oratione procacibusque verbis vtentes, quæ ego audiui. Sic dicit Dominus Ioua: gaudente toto orbe, efficiam te vastum: quemadmodum tu domus israeliticæ patrimonium vastatum esse gaudes, sic efficiam, vt vastus fias, mons Seir, et vniuersa Idumæa, scieturque, me esse Iouam.

CAPVT XXXVI.

Contra montes israeliticos vaticinia. Contra gentes, Idumæam cumprimis. Consolandi Israelite. Horum calamitates. Reducendi in patriam Israelite.

1 **T**V vero, homo, vaticinare ad israeliticos montes, et dico montes israelitici, audite Iouæ dicta. Sic dicit Dominus Ioua: quoniam in vos insultat hostis, et sibi æternorum fastigiorum possessionem cessisse dicit: propterea vaticinare, dicens: sic dicit Dominus Ioua: quandoquidem vos vndique vastati, et depopulati, reliquis gentibus in possessionem cessistis, et in hominum dicteria atque probra venistis: hanc ob rem, o montes israelitici, audite Domini Iouæ dicta. Sic dicit Dominus Ioua montibus, et collibus, et depressis locis, vallibusque, et vastis ruinis, et derelictis vrbibus, quæ reliquis vndique gentibus prædæ ludibrioque sunt, sic, inquam, dicit Dominus Ioua: omnino ego ardenti vehementia vti decreui, quum in reliquas gentes, tum in totam Idumæam,

1) firmum duraturumque nomen conciliabo. 2) supplicii, quod peracto crimine irrogatur. 3) non vis cædibus adfici. 4) Hierosolymam. 5) israeliticorum montium.

am, qui terræ meæ possessionem
 summa cum mentis lætitia animi-
 que procacitate sibi vindicauerint,
 6 quod ea esset obiecta prædæ. Quo-
 circa vaticinare de israelitica terra,
 et dic montibus atque collibus, de-
 pressisque locis et vallibus. Sic dicit
 Dominus Ioua: ego acriter et ira-
 cunde loquor: quoniam vos gen-
 7 tium probra fertis, hanc, inquam,
 ob causam sic dicit Dominus Ioua:
 ego vobis promitto gentes, vobis
 vndique finitimas infamiam pas-
 8 ras esse: vos autem, o montes is-
 raelitici, vestros et ramos ede-
 tis, et fructus feretis Israelitis
 9 meis propediem ⁊ venturis. Nam
 hoc vobis confirmo futurum
 esse, vt ego respiciam vos, colendos-
 10 que et seminandos curem, et ho-
 minibus frequentem, videlicet vni-
 uerso Israelitarum genere, vtque
 11 vrbes habitentur, et diruta constru-
 antur, faciamque, vt in vobis et
 hominum sit et pecorum copia, qui
 crebrescant ac fetiscent, vosque in
 antiquum restituiam, et pluribus
 bonis adficiam, quam quæ habue-
 12 ritis olim, scietisque, me esse Iouam,
 atque in vos perducam homines,
 videlicet meos Israelitas, qui te
 possideant, quorum tu sis patrimo-
 nium, nec eos deinceps depopuleris.
 13 Sic dicit Dominus Ioua: quoniam
 tu hominum consunatrix, gentis-
 que tuæ depopulatrix esse diceris:
 14 propterea non amplius homines
 consumes, gentemue tuam depo-
 pulabere deinceps, inquit Dominus
 15 Ioua, neque committam, vt am-
 plius audias probra gentium, neque
 deinceps aut populorum maledicta
 16 feres, aut tuam gentem depopula-
 bere, inquit Dominus Ioua. Præ-
 17 terea sic adlocutus est me Ioua:
 homo, Israelis posterum in terra sua
 manentes, eam suis moribus studi-
 isque polluerunt. Itaque ego eo-

rum mores pro menstrualis sædita-
 te ducens, in eos bilem meam 18
 profudi propter terram, ab eis et
 sanguine perfusam, et stercoreis
 eorum diis pollutam, eosque pro 19
 ipsorum moribus studiisque pu-
 niens, vltro citroque per gentes
 atque terras dissipati. Illi vero, 20
 vt ventum est in nationes, in quas
 venerunt, ⁊ meum sacrum profana-
 nere nomen, quum Iouæ populus
 esse, qui ex sua terra migrasset, di-
 cerentur. Sed ego indulgeo meo 21
 sacro nomini, quod profanarunt
 Israelis posterum in nationibus, in
 quas venerunt. Quare dic Israeli- 22
 tarum generi: sic dicit Dominus
 Ioua: non ego vestra id causa fa-
 cio, domus Israelis, sed propter
 meum sacrum nomen, quod vos a-
 pud gentes, in quas venistis, profa-
 nastis. Hoc ego meum magnum 23
 nomen consecrabo, profanatum
 apud gentes, id vobis inter eas pro-
 fanantibus, scientque gentes, me
 esse Iouam, inquit Dominus Ioua,
 quum ego me in vobis ob oculos il-
 larum sanctum præbuero. Arces- 24
 sam autem vos ex gentibus, et ex
 omnibus collectos terris adducam
 in vestram patriam, puraque 25
 conspersos lympha, vt ab omnibus
 vestris sæditatibus purgemini, ab
 omnibus vestris vos expiabo ster-
 coreis diuis, vobisque et cor no-
 26 uum, et spiritum nouum in pe-
 ctore dabo, ac, exemto de corpori-
 bus vestris lapideo corde, vobis car-
 27 neum cor dabo, et, dato in pecto-
 ra vestra meo spiritu, faciam, vt
 institutis meis pareatis, measque
 sententias conseruetis. Quo faci- 28
 endo manebitis in terra, quam ego
 dedi maioribus vestris, et vos mihi
 populus, et vobis ego Deus ero,
 vosque ab omnibus vestris impuri-
 29 tatibus vindicabo, et frumentum
 euocans atque multiplicans, non im-
 ponam

2) scilicet istuc. 3) ibi quoque peccarunt, quo fit, vt ego male audiam, quum
 mei dicantur esse. Atque ob id crimen ego vos delestem. Sed male audirem
 apud gentes, ni eos reuocarem, vt promisi.

30 ponam vobis famem, sed arborum fructus agrique fruges multiplicabo, ne vobis fames amplius apud gentes exprobretur. Recordantes autem vos vestros vitiosos mores, improbamque naturam, distædebit apud vos ipsos vitiorum scelerumque vestrorum. Non propter vos ego hoc faciam, inquit Dominus Ioua, vt hoc sciatis: pudeat vos, et erubescite vestros mores, domus Israelis. Sic dicit Dominus Ioua: quum ego vos ab omnibus vitiis vestris mundauero, et instauratis, quæ diruta sunt, effecero, vt habitentur vrbes, desertaque terra. pro eo, quod deserta fuerit, colatur, spectantibus cuiusvis viatoribus: dicetur, terram istam vastatam similem esse edenensis viridarii, vrbesque dirutas, vastatas, euersas, habitari munitas, scientque gentes, quæ circum vos erunt reliquæ, me Iouam eum esse, qui et euersa instauram, et vasta conferam. Ego Ioua et dico et faciam. Sic dicit Dominus Ioua: hoc adhuc, vt Israelitis faciam, exorabor, b videlicet vt eos augeam quasi humanas oues. Quasi oues sacræ, quasi oues Hierosolymæ in eius solemnibus, sic erunt vrbes dirutæ humanarum ouium plenæ, scientque, me esse Iouam.

CAPVT XXXVII.

Adflatu Iouanus in vate. Exsurgentia cadauera. Osa Israelitarum. Inscribenda signa, coniungenda in vnum. Colligendi populi dissipati. Rex David futurus. Prædicta felicitas Iacobitarum. Fædus nouum, et fædus sempiternum.

1 **I**oua me, a se instinctum Iouano adflatu, perduxit in medium campum, qui erat osium plenus: præter quæ osa me per circuitum deduxit: erant autem per multa, in campi solo, eaque pera-

rida. Atque ille me sic adlocutus est: homo, reuiuiscetne hæc osa? Cui ego: Domine Ioua, inquam, tu id scis? Et ille: vaticinare, (inquit mihi,) ad hæc osa, et eis dicito: o arida osa, audite dicta Iouæ. Sic dicit Dominus Ioua his ossibus: * ego in vos immittam spiritum, quo reuiuiscatis, vosque et neruis inducam, et carne obducam, et obtegam cute, spirituque donabo, atque ita reuiuiscetis, et me Iouam esse cognoscetis. Igitur ego vaticinatus sum, sicut eram iustus: ac, me vaticinato, sonus exstitit et motus, quum quidem accederent osa ad suum quodque os, spectansque animaduerti, crescere in ea neruos atque carnem, eaque cute desuper integri, sed carentia spiritu. Atque ille mihi vaticinare ad spiritum, inquit, vaticinare homo, et dic spiritui: sic dicit Dominus Ioua: a quatuor regionibus veni, o spiritus, et hos imperfectos adfla, vt reuiuiscant. Itaque vaticinatus sum, sicut eram iustus: atque in illa venit spiritus; reuixeruntque, et in pedes suos constiterunt, copiæ sane maximæ. Et ille mihi: homo, inquit, hæc osa sunt totum genus Israelitarum, qui sane dicunt, aruisse osa sua, spem suam periisse, seque excisos esse. Quamobrem vaticinare, et eis dicito: sic dicit Dominus Ioua: ego aperiam sepulcra vestra, et vos meos, ex sepulcris vestris extractos, in israeliticam terram introducam, scietisque, me esse Iouam, quum ego, aperitis sepulcris vestris, vos meos ex eis extraxero, vobisque spiritum meum indam, faciamque vt viuatis, et vos in patria vestra victuros collocabo, scietisque, me Iouam eum esse, qui et dicam et faciam, inquit Ioua. Item adlocutus est me Ioua in hunc modum: tu vero, homo, fume lignum vnum,

b) vt pastor oues habet, sic ego eos hierosolymitanos homines habebō. c) ea facere, quæ dixegim.

et in eo inscribe: Iudæorum et Israelitarum eorum sociorum. Item alterum lignum fume, et in eo inscribe: iosepheum lignum Ephraimitarum, et totius Israelitarum domus eorum sociorum, eaque alterum alteri admoue, vt tibi sit lignum vnum, fiantque vnum in tua manu. Quod si ex te petierint populares tui, vt eis exponas, quid tibi velint ista: dicito eis. Sic dicit Dominus Ioua: ego iosepheum lignum fumam, quod in Ephraimitarum manu est, et Israelitarum tribus eorum sociorum, atque hos vna cum illis componam cum Iudæorum ligno, et ex eis vnum faciam lignum, eruntque vnum in mea manu. Habens autem inscripta a te ligna in manu, spectantibus illis, eos adloquere. Sic dicit Dominus Ioua: ego Israelitas ex gentibus, in quas abiuerint, arcessitos, et vndique collectos, intròducam in ipsorum patriam, eosque in terra in vnam gentem redigam, in montibus israeliticis, vnumque regem habebunt omnes regem, nec erunt amplius duæ gentes, neque deinceps in duo regna diuidentur, nec amplius suis stercoreis diis, obsecratibus, et tot peccatis polluentur, ac eos, vbicumque locorum, (in quibus peccauerint,) degentes seruabo et expiabo, et ipsi se mihi populum, et eis ego me præbebo Deum. Meus autem Dauid erit eorum rex, cunctique pastorem vnum habentes, ad mea iura viuent, meaque decreta seruabunt et exsequentur, et terram incolent, quam ego meo Iacobo dedi, quam eorum maiores incoluerunt: eam incolent ipsi, eorumque nati, et nepotes, in perpetuum, meum Dauidem rectorem habentes in sempiternum. Ac cum eis sædus pacis feriam, sædus æternum eis futurum, eosque promouebo at-

que augebo, ponamque inter eos²⁷ meum sanum in sempiternum, et habens apud eos habitationem, ero Deus illis, et ipsi mihi populus erunt, scientque gentes, me Iouam Israelitas consecrare, quum erit meum sanum inter eos in sempiternum.

CAPVT XXXVIII.

In Gogum et Magogum vaticinia. Gogus Israelitus vexaturus, fugandus, perdendus. Sanctus Ioua, cognitus a cunctis.

Item me sic adfatus est Ioua: homo, * compone faciem tuam ad Gog, terram Magog, summum Moschorum Iberorumque ductorem, et in eum ita vaticinare: sic dicit Dominus Ioua: mihi tecum res est, Gog, Moschorum Iberorumque summe ductor: te ego retraham, et, prehensò hamis tuo rostro, extraham, teque et totum exercitum tuum, equos, et equites omnes indutos perfecte, cunctos ingenti multitudine scutatos et clipeatos, omnes ensibus videntes, Persas, Aethiopes, et Lybies vna cum eis, clipeatos omnes et galeatos, Galatiam cum suis omnibus copiis, genus Thogormæ, tractus septentrionales cum omnibus suis copiis, tot populis te comitantibus. Præpara et instrue te vna cum omni tuorum multitudine, qui ad te conuerunt, vt sis eis custodia. In te post longa tempora animaduertetur, qui vltimis annis recidiuam ab armis terram inuades, ex multis collectam populis, in montes israeliticos, qui perpetuo fuerint desolati, qua ex populis educta, degent, e illi omnes in tuto. Vades autem in ea expeditione quasi tempestat quædam, quasi operiens terram nubes, tuarumque omnes copiarum, multis te comitantibus populis. Atque illo tempore.

) scilicet terra, hoc est hominibus, loco pro incolis posito. e) regionis homines.

- tempore, (inquit Dominus Ioua,) tu quædam animo concipies, et malam cogitationem habebis, statuesque regionem adgredi *f* paganam, quieros inuadere, in tuto degentes, omnes sine mœnibus agentes, carentesque claustris atque ostiis, vt spolia prædamque agas atque diripias, vt manum tuam conuertas ad habitatas ruinas, et ad collectum ex gentibus populum, qui pecuariam remque faciat, in terrarum umbilico degens. Sabæi, Dedanenses, Ciliciæque mercatores, ac leones omnes interrogabunt te, num ad capienda spolia venias, num ad diripiendam prædam coegeris multitudinem istam, ad tollendum argentum atque aurum, ad pecus, atque res auferendas, ad magna capienda spolia. Quamobrem vaticinare, homo, et dic Gogo: sic dicit Dominus Ioua: nimirum illo tempore, habitantibus in tuto meis Israelitis, tu cognita re, venies ex loco tuo, ex tractibus septemtrionalibus, cum frequentium populorum comitatu, qui omnes vehentur equis, quæ ingens erit copiosaque multitudo atque exercitus, et adgrediere meos Israelitas, quasi quædam terram operiens nubes, vltimo tempore futurus, teque in meam terram inducanti, vt cognoscant me gentes, et quum in te præstitero me sanctum, ipsis cernentibus, Goge.
- 17 Sic dicit Dominus Ioua: tune illes, de quo ego præfeci temporibus per meos vates Israelitas, illorum temporum annis vaticinatos, prædixerim fore, vt te in eos adducere rem? Atque illa die, qua die inuadet Gogus Israelitarum patriam, inquit Dominus Ioua, gliscet, irato me, bilis mea, ac cum igneæ atrocitatis impetu prædico fore omnino ea die tam ingentem in Israeli-

tarum patria motum, vt me tremant et *b* marini pisces, et aeris volucres, et bestis terrestres, et quæcumque gressilia gradiuntur humi, et quicumque homines sunt in terræ solo, euertanturque montes, labantur arces, omnesque muri concidant ad terram. Atque in eum per totos montes meos ita conciebo gladios, inquit Dominus Ioua, vt ipsi se mutuo gladiis peant; cumque eo peste et cæde contendam, et vndantem pluuiam, grandinosos lapides, ignem sulphurque impluam in eum, et in eius copias, inque tot eum comitantes populos, atque ita magnum me sanctumque præstabo, et in multarum gentium conspectu cognoscar, scieturque, me esse Iouam.

CAPVT XXXIX.

In ductorem Moschorum Gogum. Huius calamitates. Ignis in Magogum immittendus. Inuiolandum Iouæ nomen. Gogica clades. Volucres cadaueribus humanis opime.

TW vero homo, vaticinare in Gogum, dicens: sic dicit Dominus Ioua: mihi tecum res est, Goge, summe ductor Moschorum atque Iberorum: te ego retraham, sextaboque, et quum te ex septemtrionali tractu extractum adduxero in montes israeliticos, tibi et arcum de sinistra excutiam, et sagittas de dextra deiiciam, et in israeliticis lapsum montibus teque tuasque copias omnes, et populos, te comitantes, alitibus volucris, quantum alati est, bestiisque terrestribus comedendos tradam. Tu in agri solo occumbes: quoniam ego locutus sum, inquit Dominus Ioua: immittamque ignem in Magogum, et in securos insulares, efficiamque, vt sciant,

f) nullis mœnibus munitam. *g*) quum te puniuero, in quo sanctitas seueritasque mea adparebit. *b*) aquatiles. *s*) sex pœnis adficiam, quas paullo ante posuimus videlicet peste, cæde, pluuiâ, grandine, igne, et sulphure,

ant, me esse Iouam, ac meum sanctum nomen inter meos Israelitas declarabo, nec amplius meum sanctum nomen profanabo, scientque gentes, me esse Iouam, apud Israelitas sanctum. Ventura est et futura, inquit Dominus Ioua, illa, quam ego dico, dies, quum quidem egressi israeliticarum urbium incolæ, accendent cremabuntque arina, et clipeos, et scuta, arcus et sagittas, iudes et iacula, iisque facient ignem septem annos, nec ex agris ligna conuehent, nec ex filuis lignabuntur, sed armis ignem facient, illorumque spolia ac prædam capient ac diripient, inquit Dominus Ioua. Atque illo tempore tribuam ibi Gogo sepultura locum, in finibus Israelitarum, vallem viatorum mare versus, quæ efficiat, vt prætereuntes sibi a naves obturent, vbi Gogus cum omni sua turba sepeliatur, quæ gogicæ turbæ vallis adpelletur. Sepelient autem eos Israelitæ, expurgandæ terræ gratia, septem mensibus, et sepelient omnes incolæ: eumque diem, quo ego me gloriosum præstitero, habebunt celebrem, inquit Dominus Ioua. Tum ^b adfiduos homines destinabunt, ad peragrandam regionem, cumque iis peragrandibus alios, qui sepeliant reliquos per terræ solum, eius purgandæ gratia, c quos quidem peractis septem mensibus, conquirent. Atque illi terram lustrando obeuntes, si hominis ossa viderint, extruunt apud ea cippum, dum ea sepeliant humatores in vallæ gogicæ turbæ. Eritque etiam vrbi nomen ^d Hamona, atque ita terram purgabunt. Tu vero, homo, sic dicit Dominus Ioua, dic a vibus omnibus alatis, omnibusque bestiis terrestribus:

conuenite et adeste, coite vndique ad meum sacrificium, quod ego vobis, ingens sacrificium; in israeliticis montibus sacrifico, et carnem comedetis, potabitisque sanguinem. Carnem heroum comedetis sanguinemque principum terrarum bibetis, arietum, agnorum, hircorum atque taurorum, qui sunt omnes ^e basanice saginati. Comedetis autem adipem ad satieta-¹⁹ tem, et sanguinem bibetis ad ebrietatem ex meo sacrificio, quod vobis sacrificauero, et in mensa mea ²⁰ satiabimini equis et vectoribus, heroibus, omnique genere militum, inquit Dominus Ioua, meamque gloriam per gentes propagabo, cernentque gentes omnes supplicium, quod irrogauero, et manum, quam eis intulero, scient-²² que et posteris Israelis, me esse Iouam suum Deum, ab illa die deinceps, et ceteræ gentes sua culpa ²³ exfulasse Israelis posteros, quibus ego propter eorum in me crimen vultum meum subtraxerim, eosque suis hostibus addixerim, atque ita ferro omnes occubuerint, me ²⁴ eos, vt postulabat eorum fœditas et peccata, tractante, et vultum meum eis subtrahente. Quamob-²⁵ rem sic dicit Dominus Ioua: nunc ego reuocabo captiuos Iacobeos, miseratusque totum genus Israelitarum, ^f meo sacro nomini studebo, (quum quidem illi infamiam passis ²⁶ dederint pœnas sui tanti contra me criminis, tum commissi, quum in patria sua tuti, exterrente nullo, degerent,) dum eos ex populis re-²⁷ uocabo, et ex hostilibus terris colligam, ^g meque in eis sanctum præstabo in multarum gentium conspectu, efficiamque, vt sciant, ²⁸ me Iouam esse Deum suum, dum quos

a) scilicet præ factore. b) certos et nauos. c) per septem menses sepelient omnes incolæ, iis peractis constituentur certi, qui conquirent, si qui sepeliendi resstent. d) hoc est turba. e) pinguisissimi. f) operam dabo, vt mihi nomen sanctum famamque comparem. g) ita cum eis agam, vt sanctus esse videar.

quos ad gentes transtulero, eosdem in patriam suam congregabo, nullo amplius eorum ibi relicto, nec amplius eis vultum meum subducam, qui meo spiritu domum Israelitarum perfudero, inquit Dominus Ioua.

CAPVT XL.

Exilii anni. Templi descriptio. Vir cum amussi, et decempeda. Partium sani mensure.

ANno exilii nostri vicefimo quinto, initio anni, decimo die mensis, anno ab vrbe subacta decimoquarto, eo, inquam, ipso die Ioua me instinctu suo duxit illuc, duxit, inquam, me per diuina visa in israeliticam terram, et in præalto monte collocauit, in quo erat quasi vrbis ædificium ab austro. Eo postquam ille me duxit, video virum forma quasi ærea, habentem in manu amussim lineam, et decempedam, qui ad portam stabat, qui vir sic me est adlocutus: homo, cerne tuis oculis, et auribus audi, et animo attende, quidquid ego tibi monstrabo: nam vt tibi monstretur, huc adductus es. Referto, quid quid videris, Israelis domui. * Circumdabat autem vndique murus templum, extrinsecus, et * vir ille habens in manu decempedam sex cubitorum, qui singuli cubitum et quatuor digitos haberent, * mensus est ædificii crassitudinem vna decempeda, et altitudinem vna decempeda, deinde venit * ad portam obuersam ad orientem, ascenditque per eius gradus, et portæ limen in vnus decempedæ crassitudinem mensus est, itemque alterum limen in vnus decempedæ crassitudinem. Cellas quoque in singularum decempedarum longitudinem, ac latitudinem quinque inter sese cubitis distantes. Distabat autem portæ

limen a vestibulo, quod erat intus vna decempeda. Vestibulum ita mensus est, vt intrinsecus abesset vna decempeda, idque octo cubitos pateret, adpendices habens duorum cubitorum, intus collocatum. Erant autem illæ in portæ cellæ versus orientem, vtrunque trinæ, eadem ipsarum omnium, eadem item adpendicum hinc atque hinc mensura. Ostii portæ latitudinem mensus est decem cubitis, ianua ⁱ longa tredecim cubitos. Ante cellas erant singulorum cubitorum spatia vtrimque, ipsæque cellæ hinc inde patebant senos cubitos. Itaque portæ latitudinem a cellæ tecto ad ipsius portæ tectum, mensus est vigintiquinque cubitis, quum ostium ostio responderet. Fecit autem adpendices sexaginta cubitorum, quum quidem adpendicem portæ circumdaret atrium. Atque a fronte ianux, qua intrabatur, ad frontem interioris ianux vestibuli, erant quinquaginta cubiti. Habebant autem cellæ, itemque adpendices et accessiones, fenestras clusiles, parte interiore portæ, quæ fenestræ erant intrinsecus vndique, erantque adpendices palmatæ. Tum me duxit exterius in atrium, vbi cœnacula erant, et pauimentum factum per atrii circuitum, quæ cœnacula, ad pauimentum erant triginta. Erant autem pauimentum a latere portarum, secundum portarum longitudinem, idque inferius. * Latitudinem mensus est a fronte inferioris ianux ante interius atrium foris centum cubitis, tum ad orientem, tum ad septentrionem. * Item portæ, quæ erat septentrioni ad atrium exterius obuersa, longitudinem latitudinemque mensus est, ita vt trinas vtrimque cellas et adpendices ac proiecturas haberet, eiusdem cum prima porta mensuræ, longa quinquaginta cubitos,

lata

b) scilicet a liminis ingresso. i) in altitudinem.

2 lata vigintiquinque, fenestris, appendicibus, palmisque eiusdem mensuræ, cuius erant portæ spectantis orientem. Atque ad eam septem gradibus ascendebatur, ante quos erant eius appendices.

3 Erat autem porta inferioris atrii e regione alterius portæ, tam ad septemtrionem, quam ad ortum, mensusque est ab vna porta ad alteram, centum cubitos. Deinde me duxit meridiem versus. Erat versus meridiem porta, cuius appendices et accessiones metatus est iisdem illis modulis. Ea et fenestras et appendices per circuitum habebat, illis fenestris similes, patens in longitudinem quinquaginta cubitos, in latitudinem vigintiquinque. Eius adscensus erat septem graduum, ante quos erant eius adpendices, quæ palmas habebant vtriusque singulas, habebatque interius atrium portam meridiem versus, a qua porta ad alteram portam meridiem versus, mensus est centum cubitos. Tum me duxit ad atrium interius per meridianam portam, quam meridianam portam mensuris iisdem dimensus est, iisdemque eius cellas et adpendices atque accessiones, habentem tum ipsam, tum eius accessiones, fenestras per ambitum, longam quinquaginta cubitos, latam vigintiquinque, circumiectis accessionibus longitudine vigintiquinque cubitorum, latitudine quinque, ad atrii ^k partem exteriorem pertinentibus: adpendicibus autem palmatis, habente eius adscensu octo gradus. Item me duxit ad atrium interius orientem versus, portamque ad illas rationes, itemque eius cellas, adpendices, accessiones mensus est, vndique fenestratam tum ipsam, tum eius accessiones, in quinquaginta cubitorum longitudinem porrectam, in latitudinem vigintiquinque, accessionibus ad exteriorem atrii partem pertinentibus: adpendicibus autem hinc atque hinc palmatis, adscensu octo graduum. Tum me duxit ad septemtrionalem portam, quam iisdem modulis dimensus est, cellas, adpendices, et accessiones, vndique fenestratam, longam quinquaginta cubitos, latam vigintiquinque, accessionibus ad exteriorem atrii partem pertinentibus, adpendicibus autem hinc atque hinc palmatis, octo graduum adscensu. Erant autem in portarum adpendicibus cœnacula vna cum ostiis, vbi lauerentur hostiæ solidæ. In vestibulo erant vtriusque binæ mensæ, in quibus solidæ et piacularæ et noxales victiimæ macerarentur. Item que ab externo latere adscensus, erant ad ostium portæ septemtrionalis, duæ mensæ, et ad alterum latus, quod ad vestibulum pertinebat, duæ alteræ mensæ. Ita ad portæ latera erant octo mensæ, vtriusque quaternæ, in quibus immolaretur. Harum mensarum quatuor ad solidas hostias, erant ex quadratis lapidibus, longæ singulos cubitos semis, latæ singulos cubitos, in quibus reponerentur instrumenta, quibus quum reliquæ, tum solidæ macerarentur hostiæ. Interius erant vndique adfixa labra palmaria, carne libaminum mensis imposita. G. Supra easdem mensas erat tectum, quod eas a pluvia et ardoribus protegeret. Deinde me duxit in interius atrium. Erant extra portam interiorem duo cœnacula in ipso interiore atrio, quorum vnum, quod erat ad portæ latus septemtrionale, spectabat in meridiem. Alterum, quod erat ad portæ latus meridianum, spectabat in septemtriones. Et ille me sic adlocutus est: hoc cœnaculum, quod spectat in meridiem, est sacerdotum, ædis curam gerentium

M m m 2

Quod

k) quæ erat extra portam. l) scilicet interioris atrii.

- 45 Quod autem septentrionem adspicit, sacerdotum est, habentium aræ procurationem, qui sunt Sacerdotes, qui ex Levitis accedunt ad Iouam, ad ministrandum ei.
- 47 Deinde atrium mensus est longitudine et latitudine centenum cubitorum, quadratum. Ante ædem erat ara. Duxit autem me in ædis vestibulum, idque vestibulum quinque vtraque parte cubitis dimensus est, ianua vtraque parte lata trinos cubitos, vestibuli longitudine viginti cubitorum, latitudine decem, *ad quod in decem gradibus adscendebatur. Ad appendices hinc vna et inde altera erat columna.

CAPVT XLI.

Membrorum faxi mætorum diuisionem.

- 1 D E inde me duxit in cellam, et *ad appendices dimensus est vtraque parte in latitudinem sennum cubitorum, quæ latitudo erat
- 2 operamenti. *Ostii latitudo decem cubitorum erat, eiusdem humeri quinque vtriusque cubitorum. Longitudinem cellæ quadraginta, latitudinem viginti cubitis dimensus
- 3 est. Tum ingressus in penetrale, mensus est ostii ad appendicem duobus cubitis: ipsum ostium sex cubitis latitudinem vtriusque humeri
- 4 septenis. Ipsius *penetralis longitudinem viginti cubitis, latitudinem totidem terminauit in cellæ fronte, et mihi dixit: hoc est sanctius sacrarium. Aedis parietem
- 5 sex cubitis mensus est: et *tabulata vndique per ædis ambitum quater-
- 6 nos lata cubitos, *et ea trina alia aliis imposita, idque tricies, quæ prodibant ad ædis parietem, ipsi tabulatis vndique circumiectum, ita vt essent ipsa inter sese continua, nec ædis parietem attingerent.
- 7 Quanto autem tabulata erant altiora, tanto erant et latiora, et maioris circuitus: quod ædis ambitus quanto

altior erat, tanto patebat latius. Atque ita infima ad ascensum ad summa habebant per media. * Quumque ædis altitudinem per circuitum spectarem, patebant tabulatorum fundamenta, quanta est decempe-
da, videlicet senum cubitorum spatium. * Parietis autem, qui erat extra tabulata, crassitudo erat quinque cubitorum. Quod ædis spatium vacabat inter tabulata, id ita habebat, vt cœnacula ædem vndique circumstantia distarent inter se viginti cubitorum latitudine. * Ostia tabulatorum erant apud vancantem locum, spectantia altera septentrionem, altera meridiem. Locus per circuitum vacans erat latitudinis quinque cubitorum. * Ita ædificium ipsum, in fronte consecrati collocatum, patebat occidentali parte in latitudinem cubitos septuaginta, in longitudinem nonaginta, muro quinque cubitos crasso circumseptum. Itaque templi longitudinem centum cubitis dimensus est. * Item consecrati et ædificii, vna cum eius parietibus longitudinem centum cubitis: itemque latitudinem frontis templi vna cum consecrati, parte orientali, centum cubitis. Mensus est et ædificii longitudinem in fronte consecrati, post ædificium collocati, vna cum eius vtriusque adiectionibus, centum cubitis. Et cella autem interior, et atriorum vestibula, et limina, et clusiles fenestræ, et *additamenta, quæ circum trinis vestibulorum cellis inerant, e regione liminum, erant vndique ligno obducta, solo fenestris adæquato, fenestrisque tectis, idque mensuris vsque ab ostiis ad interiorem ædem, et foris, et ad omnem vndique parietem, tum intrinsecus, tum extrinsecus, adhibitis. Erant autem ita facti cherubi atque palmæ, vt essent alternæ palmæ cherubis interiectæ, iisque bifrontibus, et hinc huma-

na, illinc leonina facie palmam spectantibus: quod opus totam vndique obibat ædem, factis a solo vsque ab ostio ad cellæ parietem, cherubis atque palmis. Cella postem habebat quadratum, simili et eius et sacrarii frontis adspectu. Ara lignea erat tres alta cubitos, longa duos, versuris, et longitudine, et costis ligneis: de qua ille mihi dixit, eam esse Iouæ adpositam mensam. Habebant autem et cella, et sacrarium, binas valuas, easque bifores, vtraque valua binas fores versatiles habente, in quibus cellæ valuis facti erant cherubi et palmæ, quemadmodum et in parietibus. In fronte vestibuli erat extrinsecas coasfatio, et clusiles fenestræ, palmæque hinc atque hinc in humeris vestibuli, et tabulæ, et coasfatio per templum.

*CAPVT XLII.

Cænacula multa sacrosancta.

ITem * me eduxit in atrium exterius, qua via erat septemtrionalis, et ad cænacula duxit, quæ erant contra conseptum, contraque ædificium ad septemtrionem, qua ad ostium septemtrionale patebat longitudo centum cubitos, latitudo quinquaginta, * contra viginti cubitos interioris atrii, contraque pauimentum exterioris atrii, * quæ quidem cænacula erant trinum tabulatorum, et procesus habebant altera, alterorum procesibus oppositos. * Ante cænacula erat ambulatio decem cubitorum latitudine tendens interius, et via vnus cubiti, habebantque ostia ad septemtrionem. * Erant autem suprema cænacula contractiora: quippe quæ excederentur a procesibus infimorum et mediorem structuræ cænaculorum. * Erant enim trinarum contignationum, neque columnas habebant, vt esse solent atriorum

columnæ: ideo suprema a solo recedebant intra quam infima atque media. * Quod septum autem foris erat secundum cænacula, versus exterius atrium, in fronte cænaculorum; id erat longitudine cubitorum quinquaginta. * Nam et cænaculorum exterioris atrii longitudo erat cubitorum quinquaginta, quum secundum cellæ faciem essent centum cubiti. Infra illa vero cænacula erat aditus ab oriente, per quem adirentur ab exteriori atrio, in crassitudine septi atrii, orientem versus, * quæ cænacula erant ad consepti ædificiique frontem, * et ante ea iter, eadem forma, qua erant cænacula versus septemtrionem, eadem et longitudine et latitudine, omnibusque eorum egressibus et rationibus, et ostiis, quæ tum illis similia erant, tum ostiis cænaculorum, quæ erant meridiem versus, * ita vt et ostium esset in itinere capite, et iter esset ante accommodatum septum, versus meridiem, qua adirentur. Atque ille mihi: cænacula, inquit, tum septemtrionalia, tum meridiana, quæ sunt ante conseptum, ea sunt sacra cænacula, vbi sacerdotes, qui ad Ionam accedunt, sacrosancta comedent, vbi sacrosancta, et ferta, et piacularia, et noxalia reponent: quoniam sacer est locus, quem ingressi sacerdotes, non exhibunt ex sacro in exterius atrium, quin ibi vestes suas reponent, in quibus administrauerint, quippe sacras, aliasque vestes induant, atque ita tractent » vulgaria. Igitur peracta interioris templi dimensione, eduxit me versus portam, orienti obuersam, et templum vndique dimensus est. * Mensus est regionem orientalem decempeda, quingentis decempedalibus cubitis in ambitum. Mensus est et septemtrionalem regionem decempeda, quingentis decempedalibus cubitis in ambitum.

18 Et meridianam regionem decem-
 19 pedalibus cubitis in ambitum. Et
 occidentalem regionem mensus est
 20 decempeda quingentis decempeda-
 libus cubitis. Denique id ad qua-
 tuor regiones metatus est, muro
 circumdatum, in longitudinem
 quingentorum, et in latitudinem
 quingentorum, * ad disiungendum
 sacrum a profano.

CAPVT XLIII.

*Iouanus ad portam splendor. Pronus acci-
 dens vates. Spiritu sublatus vates in atri-
 um. Iouanum nomen haud polluentium.
 Describenda populo sani ratio. Leodeus
 qualis. Hostie noue.*

1 **T**Uum me duxit ad portam,
 2 quæ porta spectabat orien-
 tem, et ecce Dei Israelita-
 rum splendor ab orientis via venie-
 bat, cuius Dei sonus erat, qualis est
 multarum aquarum sonus, illustra-
 baturque eius splendore terra.
 3 Erat autem figura illius figuræ si-
 milis, quam figuram ego videram,
 quum irem ad urbem delendam, si-
 milesque figuræ illi, quam ad Cho-
 4 bar flumen videram. Igitur ego
 pronus cecidi, et Iouæ splendor in
 5 templum venit via portæ, spectantis
 orientem. Tum spiritus subla-
 tum me tulit in atrium interius,
 animaduertique, repletum Iouano
 6 splendore templum, et audiri lo-
 quentem mecum de templo, adstan-
 te mihi viro, qui me sic est adlocu-
 7 tus: homo G. vides G. locum mei
 solii, locum vestigiorum pedum
 meorum, vbi habitabo inter Israe-
 litas in perpetuum, neque polluent
 amplius Israelitæ meum sacrum
 nomen, ipsi, eorumque reges, sua
 aut regum suorum impudicitia,
 aut regum suorum cadaueribus ac
 8 facellis, dum sua limina, meo limi-
 ni, et postes postibus adponunt, in-
 teriecto inter me et eos pariete,
 meumque sacrum nomen suis, quæ

committunt, sceleribus polluant,
 ideoque, irato me, conficiuntur.
 Iam remouebunt a me suam impu-
 dicitiam, regumque suorum cada-
 uera, atque ego inter eos in perpe-
 tuum habitabo. Tu, homo, ex-
 pone Israelitarum generi templum
 vt, ob sua vitia erubescences, compo-
 sitionem dimetiantur. Quod si
 suorum omnium factorum pudet
 eos, formam templi, et composi-
 tionem, et exitus aditusque, deni-
 que omnes eius fornias, instituta,
 descriptiones atque leges eis de-
 monstrato, et ante eorum oculos
 describito, vt eius omnes formas et
 instituta seruent et exsequantur.
 Templi lex est hæc, vt in montis
 cacumine sint omnes eius fines, vn-
 dique sacrosancti. Et hæc quidem
 templi lex est. Aræ autem dimen-
 siones, quæ illis cubitis fient, qui va-
 lent singulos cubitos et quaternos
 digitos, erunt huiusmodi. Sinus
 erit cubitalis, latitudine cubitali,
 spatio ad crepidinem circumdatus
 dodrantali. Atque hic quidem erit
 deiectus aræ. A sinu autem,
 qui humi erit, ad inferiorem
 aream vnum cubitum latam, erunt
 duo cubiti: et porro ab area mino-
 re vnum cubitum lata, ad aream
 maiorem, erunt quatuor cubiti.
 Leodeus erit altitudinis quatuor cu-
 bitorum. Super Leodeum erunt
 quatuor cornua. Erit autem Leo-
 deus tum longitudine, tum lati-
 tudine duodenum cubitorum,
 quadratus quatuor quadraturæ
 suæ partibus. Area erit tum
 longa, tum lata quatuordecim cu-
 bitos, quatuor quadraturæ parti-
 bus, circumdata spatio dimidii cu-
 biti, sinum habens vndique cubita-
 lem. Eius gradus spectabunt orien-
 tem. Atque ille mihi, homo, in-
 quit, sic dicit Dominus Ioua: hæc
 sunt aræ instituta, quum facta fue-
 rit ad libandas in ea victimas, fun-
 dendumque sanguinem. Trades
 sacer.

o) Res diuinæ redcuntibus ad frugem patefunt.

sacerdotibus Leuitis, (qui, Sadoci semine prognati, accedunt ad me, inquit Dominus Ioua, vt mihi ministrent,) taurum bouinum ad piaculum, fumesque eius sanguinis, quo quatuor aræ cornua intingas, quatuorque aræ versuras, et circumiectum spatium, atque ita eam supplicando expies. Tum piacularem taurum sumes, et in templi loco ad id destinato combures extra sacrarium. Secundo die obmouebis caprum caprinum integrum ad expiandum, expieturque ara, sicut fuerit expiata tauro. Quum expiationem absolueris, taurum obmouebis bouinum integrum, et arietem ex pecore integrum, eosque obmouebis Iouæ, et eos conspergent sale sacerdotes, ac Iouæ solidos sacrificabunt. Septem diebus facies quotidie piaculari capro, fietque tauro bouino, et ariete ex pecore, integris, per quos septem dies expiabitur ac purificabitur ara, et sacerdotis manus initiabuntur. Peractis diebus, octauo die et deinceps facient sacerdotes in ara vestras solidas victimas, et pro salute, faueboque vobis, inquit Dominus Ioua.

CAPVT XLIIII.

Ioua in templi porta orientalis. In sacrario princeps. Præputiatus a fano absistat. In stercoreos deos, suosque cultores. Ad mensam ritus in templo. Inquisitiones aduandæ. Sacerdotum possessio Deus.

DEinde me reduxit versus exteriorem sacrarii portam, obuersam orienti, quæ clausa erat. Et Ioua mihi dixit: hæc porta erit clausa, nec aperietur, nec hominum quisquam per eam ingredietur: nam per eam Ioua Deus Israelitarum est ingressus, ideoque clausa futura est. Quod ad principem attinet, princeps

in sacrario deget, vt coram Ioua cibum capiat, et per viam vestibuli ingredietur, ac per eandem exibat. Tum me duxit versus portam septemtrionalem, ad templi frontem, vbi quum repletam Iouæ splendore ædem viderem, cecidi pronus. Et Ioua sic mecum locutus est: homo, adice animum, et oculis adspice, et auribus audi, quid ego tibi eloquar de omnibus templi Iouæ institutis atque legibus, et animo aduerte tum ingressum templi, tum omnes exitus sacrarii, et isti contumaci Israelis domui dicit. Sic dicit Dominus Ioua: esto tandem vobis tot scelerum modus, domus Israelis, qui peregrinos homines, et animo et corpore præputiatus, eo introducitis, vt sint in meo sacrario, ædem meam profanando, dum mihi dapem adipe facitis et sanguine, atque ita violatur meum sædus vestris tot sceleribus, neque sacrorum meorum curam geritis, sed vobis ipsis in sacrario meo posuistis, qui disciplinæ meæ custodes sint. Sic dicit Dominus Ioua: nullus alienigena et animo et corpore præputiatus intrabit in meum sacrarium, quotquot alienigenæ versantur inter Israelitas.

Quinetiam Leuitæ, qui a me recesserunt, errantibus Israelitis, qui suos secuti stercoreos diuos a me aberant, dabunt penas, eruntque in sacrario meo ministri tum eorum, quæ ad templi portas procuranda sunt, tum ipsius templi. Iidem populo tum solidas, tum reliquas mactabunt hostias: iidem illis administrandi gratia adparebunt, quoniam eis apud ipsorum stercoreos diuos administrant, et israeliticæ domui detrimentoso crimini sunt. Hanc ob rem hoc eis confirmo, inquit Dominus Ioua, duros penas; nec accedent ad me, mihi fungentes sacerdotio, et ad omnia

M m m 4 mea
 quos disciplinæ meæ custodes statuistis, vobis statuistis, non mihi, vt vobis, non mihi inserviant.

mea sacra in sanctius sanctuarium
 accedentes, sed commissa a se scelerata
 14 turpiter luent, eosque templi
 procuratori præficiam, quidquid
 eius muneris, et quidquid in eo
 15 ciendum est. At sacerdotes Leuitæ,
 Sadoco prognati, qui Israelitis a
 me deerrantibus, seruant sacrarii
 mei disciplinam, ii ad me, mihi ministrantes,
 accedent, mihi que adparebunt,
 adipem et sanguinem obmouentes,
 16 inquit Dominus Ioua. Idem et in
 sacrarium meum ingredientur, et ad
 mensam meam, mihi ministrantes,
 accedent, ac meam
 17 disciplinam conseruabunt. Venturi
 autem ad interioris atrii portam,
 induent vestes lineas, ne lancotentur
 indumento, quum in interioris
 atrii portis, aut interius ad
 18 ministrabunt. Lineos habebunt
 in capite pileos, lineis feminalibus
 illa vestiti, ne cum sudore succingantur.
 19 Exituri vero ad atrium exterius,
 videlicet ad populum, exuent
 sua vestimenta, in quibus ministrabunt,
 et in sacris cœnaculis reponent,
 aliasque vestes induent, ne populum
 20 consecrent suis vestimentis. Neque caput
 vero radent, neque comam promittent,
 21 sed capillos decurtabunt. neque vinum
 bibent vlli sacerdotes, in interioris
 atrium intraturi, neque viduas
 aut repudiatas ducent vxores, sed
 22 virgines stirpis israeliticæ domus. Viduas
 quoque, sacerdotibus viduatas,
 23 ducent. Docebunt autem meos,
 quid inter sacrum et profanum differat,
 monstrabuntque discrimen
 24 puri et impuri. Idem controuersis
 præerunt, causas meas diudicabunt,
 illis ius dicent, et meas leges
 ac instituta in omnibus meis sollemnibus
 custodient, meaque sabata sancte
 25 agent, nec obeundis hominum
 funeribus polluentur, exceptis patre,
 et matre, et filio, et filia, et fratre,
 et sorore, quæ virum non habuerit:
 in his enim polluentur.

Ceterum post sui purificationem,
 septem numero dies agent: quo
 vero die in sacrum intrabunt in
 atrium interius, vt in sacro ministrarent,
 obmouebunt sui piaculum,
 inquit Dominus Ioua. Habebunt
 autem pro patrimonio meo
 patrimonium suum, nec eis possessionem
 tribuetis inter Israelitas: ego
 sum eorum possessio. Ferta et
 26 piacula, et noxalia comedent,
 omniaque apud Israelitas deuota,
 erunt eorum. Item omnes omnium
 primogenitorum primitiæ, omniaque
 omnium exceptitiorum vestrorum
 exceptitia erunt sacerdotum,
 vestrarumque frugum primitias
 dabitis sacerdotibus, vt domus
 vestræ resideat vbertas. Nullo
 morticino aut rauto, siue ex
 auiibus, siue ex quadrupedibus,
 vescentur sacerdotes.

CAPVT XLV.

Honorarium sacrum in agro. Contra iniustos principes. Pondera, et mensuræ. Sacrificia. Pascha septemdiata.

QUUM autem terræ patrimonium
 fortiemini, excipietis Iouæ
 honorarium sacrum ex terra,
 longitudine videlicet viginti
 quinque millium cubitorum,
 latitudine decem millium,
 quod suis vndique finibus erit
 sacrum. Ex eo quingentorum
 spatium tum in longitudinem,
 tum in latitudinem vndique
 quadratum, cedet sacro,
 habens vndique quinquaginta
 cubitorum pomerium. Atque
 ex ista mensura metieris
 longitudinem viginti quinque
 millium, latitudinem decem
 millium, et in eo sacrarium
 erit, sanctius sacrarium.
 Id sacrum de terra habebunt
 sacerdotes administrandi
 sacrarii, qui accedent ad
 ministrandum Iouæ, et eum
 domibus locum, et sacrario
 sacrarium habebunt. Item
 viginti quinque millium
 cubitorum longitudo,

g) habebis huius totius distributionis declarationem cap. 48. r) fano.

tudo, et decem millium latitudo, erit Leuitarum ædis administro-
rum, qui eam habebunt viginti cœ-
naculorum possessionem. Urbis
possessionem ponetis latitudinis
quinque millium, longitudinis vi-
ginti quinque millium, secundum
sacrum honorarium, quæ sit totius
israeliticæ domus. Princeps au-
tem ex vtraque parte sacri excepti,
et possessionis urbis, secundum sa-
crum exceptum, et secundum pos-
sessionem urbis, occidentali parte
versus occidentem, et orientali
parte versus orientem, longitudi-
ne, secundum vnam partium, ab
occidentali termino ad orientalem,
habebit in terra possessionem apud
Israelitas, nec grauabunt amplius
mei principes meum populum, sed
terram israeliticæ domui tradent
pro ipsorum tribubus. Sic dicit
Dominus Ioua: modum tandem
facite, principes Israelitarum: in-
iustitiam et atrocitatem tollite, et
ius æquumque facite: auferte istas
exactiones a meis, inquit Domi-
nus Ioua. Trutinam iustam, ephi
iustum, batum iustum habete. E-
phi et bati erit eadem ratio, vt va-
leat batus decimam cori partem, e-
phi item decimam cori partem, re-
ferenda eorum ratione ad eorum.
Siclus erit viginti obolorum. Vi-
ginti, et vigintiquinque, et quinde-
cim sicli valebunt vobis minam.
Hoc autem honorarium excipietis,
sextam ephi partem ex coro tritici,
itemque sextam ephi partem ex co-
ro hordei. Olei modus sic habe-
bit, vt olei batus sit decima cori,
decem batis eorum facientibus:
nam decem batorum corus est. Bal-
lantum autem ducentissimum
quodque pecus ex Israelitarum sa-
gina ferto destinabitur, et solido
sacrificio, et pro salute, ad suppli-
candum pro eis, inquit Dominus
Ioua. Hoc honorario totus regio-

nis populus fungetur Israelitarum
principi, et ad principem pertine-
bunt victimæ, et ferto, et vini, li-
bamina in festis, et nouiluniis, et
sabbatis, denique in omnibus do-
mus israeliticæ solemnibus. Is
piaculo, is ferto et solidis hostiis
et pro salute faciet, pro domo israe-
litica supplicando. Sic dicit Domi-
nus Ioua: prima die mensis primi
sumes taurum boue natum inte-
grum, et explabis sacrarium, su-
metque sacerdos de sanguine piacu-
li, quo intinget templi postem, et
quatuor aræ altaris cornua, po-
stemque portæ interioris atrii:
itidemque facies die mensis septimo
de homine, qui insciens impru-
densque commiserit, proque tem-
plo supplicabit. Primi mensis
die decimoquarto erit vobis pascha
septemdiale festum, quo come-
dentur sine fermento panes, quo
die faciet princeps pro se, proque
omni regionis populo, taurum pia-
cularem. Septem autem festis die-
bus faciet Ioua solidum sacrificium
septenis tauris, septenisque arie-
tibus integris in singulos illos dies
septem ac capro caprino quotidie.
Fertum autem ephi in singulos tau-
ros, et ephi in singulos arietes fa-
ciet, adhibito olei hinc ad singula
ephi. Septimi mensis die decimo-
quinto in festo eadem faciet se-
ptem diebus, tum piaculo, tum so-
lido sacrificio, tum ferto, tum o-
leo.

CAPVT XLVI.

*Orientalis porte ceremonie. Sacrificia.
Precantium leges in ianuarum ratione.
Donorum leges. Coquorum domus. Loca
pro victimis coquendis.*

Sic dicit Dominus Ioua: interio-
ris atrii porta, spectans orien-
tem, erit clausa sex diebus pro-
festis: die vero sabbati aperietur, et
die

M m m 5

die

1) aridorum et liquidorum mensuras. 2) hoc est ob hominis causam. 3) scilicet vmbaculorum.

2 die nouilunii, ingresusque foris princeps via vestibuli, stabit ad portæ postem, facientque sacerdotes eius solidum sacrificium, et pro salute, atque ille, Deum veneratus, ad portæ limen exibat, nec ante vesperum claudetur porta, adorabitque regionis populus, pro foribus illius portæ, in sabbatis et nouiluniis, Iouam. Solidum autem sacrificium, quod Iouæ obmouebit princeps die sabbati, erunt agni **5** sex integri, et aries integer, vna cum ephi ferto ad arietem, et ferto ad agnos, pro eius opibus, adhibito olei hinc ad ephi. Die vero nouilunii, erit taurus bos, integer, et sex agni, et aries, integri, facietque fertum ephi ad singulos **7** tauros, et ephi ad arietem, et ad agnos pro facultate sua, adhibito **8** olei hinc ad ephi. Quum autem intrabit princeps, intrabit via vestibuli, eademque via egredietur. **9** At plebei quum in Iouæ conspectum solemnibus ingredientur, qui via portæ septentrionalis fuerit ingresus ad adorandum, exibat via portæ australis: et rursus qui via portæ australis fuerit ingresus, exibat via portæ septentrionalis, nec eiusdem portæ via reuertetur, qua fuerit ingresus, sed **10** contraria exibat. Princeps autem inter eos, ipsis intrantibus, intrabit, **11** et, exeuntibus, exibat, eritque festis et solemnibus, fertum ephi ad taurum, et ephi ad arietem, et ad agnos pro eius opibus, adhibito olei hinc ad singula ephi. Quod si **12** faciet princeps voluntarium solidum sacrificium, aut pro salute voluntarium Iouæ, aperiet sibi portam, obuersam orienti, facietque suum solidum sacrificium, aut pro salute, quomodo faciet die sabbati: deinde exibat, et egresus claudet **13** portam. Ceterum agnum anniculum integrum Iouæ quotidie faciet solide, idque singulis matutinis, **14** adhibito ad eum ferto singu-

lis matutinis sextæ partis ephi, et olei tertia huius ad similam miscendam, quod sit Iouæ fertum assiduum, æternis institutis: facientque agno, et ferto, et oleo, singulis matutinis, iuge solidum sacrificium. Sic dicit Dominus Ioua: si dederit princeps donum cuiuslibet liberum suorum, id habebunt eius liberi, quippe eius patrimonium, eritque hæc eorum hereditaria possessio. Sin autem de suo patrimonio donum dederit alicui feruorum suorum, id erit illius vsque ad annum libertatis, deinde redibit ad principem, cuius duntaxat patrimonium eius liberi habebunt, nec adimet princeps de plebeiorum patrimonio, sua eos possessione multans, sed de sua possessione suis dabit hereditatem liberis, ne quis meorum a sua possessione distrahatur. Tum me duxit per aditum, qui erat ad portæ latius, ad sacra sacerdotum cœnacula versa ad septentriones, vbi quum locus esset in cœnaculorum vltima parte ad occidentem, ille mihi sic dixit: hic locus est, vbi coquent sacerdotes noxalia atque piacula, vbi etiam ferto coquent, ne efferendo in atrium exterius, plebeios confecerent. Deinde me in atrium exterius eduxit, et ad quatuor atriorum angulos circumduxit. * Erant autem in singulis atriorum angulis singula atriola, videlicet in quatuor angulis, eaque fumosa, longitudine quadragenaria, latitudine tricenaria, eadem eorum quatuor angularium mensura, in quibus quatuor atriolis erant circumquaque mansiones, et sub mansionibus factæ per ambitum culinæ. Atque ille me adloquens: hæc sunt coquorum domus, inquit, vbi ædis administri coquent populi vitimas.

CAPVT XLVII.

Ebulliens aqua sub fani limine. Flumen. Homo mensurat or. Terra hereditaria labidarum. Eiusdem fines ad quatuor vniuersi plagas.

DEinde me reduxit ad ingressum templi, et ecce oriebatur aqua sub templi limine orientem versus, quoniam templi frons erat orientalis, quæ aqua sub templi latere dextro deferebatur e regione xx. Quumque me via portæ septentrionalis eductum circumegisset exteriore via ad exteriorem portam, via ad orientem spectante, manabat aqua a latere dextro. Et egressus homo ad orientem, habens in manu lineam, et mille dimensus cubitos, traiecit me per aquam, quæ aqua ad talos pertingebat. Deinde mensus mille, traduxit me per aquam, quæ ad genua pertingebat: et porro mille mensus, traduxit me per aquam, quæ ad ilia perueniebat. Quumque item mensus esset mille, fluius erat quem transire non possem, quippe tanta aquæ altitudine, ut trananda foret, nec posset vado transiri fluius. Videsne homo? inquit ille mihi, meque iterum duxit ad fluiui ripam. Ac reuersus ego, animaduertebam ad fluiui ripam hinc atque hinc frequentissimas arbores. Et ille: hæc aqua, inquit mihi, ad orientalem regionem defluens, delata per plantiæm, veniet in lacum, quo quum peruenerit, sanabuntur aquæ. Ac quocumque peruenerit fluius, quodcumque animal ibi nabit, id uiuet, eritque ingens piscium copia, quippe quo peruenerit hæc aqua, sanabuntur ac uiuent, quocumque peruenerit fluius: ita fiet, ut y eum accolant piscatores, expandendis ab Engaddi vsque ad Enaglaim retibus, piscium et vario genere et tanta copia, quanta est maris. Quod ad eius paludes et lamas attinet, non sana-

buntur, sed in saluginem redigentur. Ceterum ad utramque ripam fluiui crescent omnis generis arbores edules, et foliis non deciduis, et fructibus inexhaustis, quæ suis mensibus nouos fructus edent, quippe quarum humor oriatur ex fano, eruntque earum et fructus esui, et folia medicina. Sic dicit Dominus Ioua: hi sunt fines, quibus terræ cernetis hereditatem in duodecim tribus Israelitarum, ita ut gemina sit Iosepheorum fors. Occupabitis autem eam æqua sorte, quam me, maioribus uestris datum esse, promiserim, obtingetque vobis ista terra hereditate. Igitur hi terræ fines erunt parte septentrionali, a mari Hethalonem versus, qua itur Sedad, Hematha, Berotha, Sabarim, quæ est in Damasci Hemathæque confinio, Hazer medium, quod est Aurani confine, eritque terminus a lacu, Hazarenon confine Damasci, et vergendo in septentriones, confine Hemathæ. Atque hæc quidem de latere septentrionali. Latus orientale, ab iis finibus, qui sunt inter Auranem, et Damascum et Galaaditidem, et israeliticam iordanensem terram, ad lacum orientalem metiemini. Hoc erit latus orientale. Meridianum latus erit a Thamare, ad cadensem aquam iurgii fluius, ad mare. Hoc erit meridianum latus. Occidentale latus erit mare, ab eodem termino vsque contra, qua itur Hematham. Hoc erit occidentale latus. Istam terram vobis Israelitarum tribubus diuidetis, et hereditate tum vobis sortiemini, tum degentibus in uos peregrinis, qui liberos inter vos genuerint, eosque pro indigenis in Israelitis habebitis, vobiscum sortitos hereditatem inter Israelitarum tribus. Ac in qua quisque tribu peregrinus commorabitur, ibi ei hereditatem tribuetis, inquit Dominus Ioua.

CAPVT

v) scilicet Asphaltitem. y) lacum.

*CAPVT XLVIII.

Terra per tribus distributa. Honorarium Iouæ solum. Templum in medio. Locus vrbs profanus. Campus principis. Urbis descriptio.

- C**eterum hæc sunt tribuum nomina, Ab extremo septemtrione, ad hethalonix viæ vicinitatem, qua itur Hematham, Hazerenane damasceno, termino septemtrionali, ad Hemathæ vicinitatem, ita vt orientale latus sit ei
- 2 lacus, erit Dania pars vna. Daniae confinis erit ab orientali ad occidentale latus Aferiana vna. Aferianæ ab orientali ad occidentale latus confinis erit Nephthalensis vna.
 - 4 na. Nephthalensi ab orientali ad occidentale latus confinis erit Manasfensis vna. Manasfensi ab orientali ad occidentale latus confinis
 - 6 erit Ephraimitica vna. Ephraimiticæ ab orientali ad occidentale latus confinis erit Rubenensis vna.
 - 7 Rubenensi ab orientali ad occidentale latus confinis erit Iudæa vna.
 - 8 In Iudææ confinio ab orientali ad occidentale latus erit, quod exceperitis Iouæ honorarium, longitudine ac latitudine viginti quinque millium, æquale vni partium, ab orientali latere ad occidentale pertinens, atque in eius medio erit sanum. Erit autem honorarium, quod Iouæ excipietis, longum viginti quinque millia, quod sacrum honorarium erit sacerdotum,
 - 10 a septemtrione longitudine viginti quinque millium: ab occasu latitudine decem millium: ab ortu latitudine decem millium: ab austro longitudine viginti quinque
 - 11 millium. Eius in medio erit Iouæ sanum, sacerdotibus consecratum, Sadoco prognatis, qui meam disciplinam conseruarunt, qui non errarunt, errantibus Israelitis, quem admodum errarunt Leuitæ. Horum erit exceptitium ex terræ exceptitio sacrosanctum, apud fines

Leuitarum. Leuitæ autem secundum sacerdotum fines habebunt longitudinis viginti quinque millia latitudinis decem millia, vt sit omnino longitudo viginti quinque millium, latitudo decem millium, nec de eo vendent, nec permutabuntur, nec alienabuntur terræ primitiæ, quippe Iouæ sacræ. Quinque autem millia in latitudine secundum viginti quinque millium longitudinem restantia, locus erit profanus vrbs ad habitationem, et ad pomærium, cuius in medio erit vrbs, ita metata, vt septemtrionali latere et meridiano, et orientali, et occidentali pateat cubitorum quaterna millia quingentenos, habeatque pomærium a septemtrione, a meridie, ab oriente, et ab occidente, ducentenum quinquagenum. Eius autem quod supererit in longitudine secundum sacrum exceptitium, videlicet denum millium ab oriente, et totidem ab occidente, quod erit secundum sacrum exceptitium, eius, inquam, prouentus erit vrbs colonis alimento, idque colent vrbs coloni, qui erunt ex omnibus Israelitarum tribubus. In summa exceptitium, quod vicenaquina tum in longitudine, tum in latitudine millia habeat, quadratum, excipietis, quod partim sacrum sit, partim ad vrbs possessionem. Quod autem ab vtraque parte exceptitii sacri, et possessionis vrbs secundum viginti quinque millia passuum restabit, exceptum ad orientalem occidentalemque terminum, secundum viginti quinque millia, ad occidentalem terminum, secundum partes; id erit principis, sacrario templi in medio exceptitii sacri posito. Ex Leuitarum autem et vrbs possessione, quod medium erit inter iudæos et beniamiticos fines, id principis erit. Reliquarum tribuum ab orientali latere ad occidentale partem vnâ habebit Beniamitica.

Beniamiticæ confinem vnā habebit ab orientali ad occidentale latus Simeonia. Simeoniæ confinem vnā habebit ab orientali ad occidentale latus Isfachariana. Isfacharianæ confinem vnā habebit ab orientali ad occidentale latus Zabulonia. Zabulonæ confinem vnā habebit ab orientali ad occidentale latus Gadina. Ad Gadinorum terminum meridiano latere fines erunt a Thamare cadensis aquæ iurgii fluuius, ad mare. Hæc terra est, cuius hereditatem sortiemi tribubus Israelitarum, atque hæc sunt earum partes, inquit Dominus Ioua. Urbis autem exitus sic habebunt, vt a latere septemtrionis pateat quatuor millia quingentos cu-

bitos, vrbis portis ab Israelitarum tribubus denominatis, vt sint septemtrionales portæ tres, vna Rubenensis, vna Iudæa, et vna Leuitica. Latus orientale erit quatuor millium quingentorum cubitorum, portis tribus, vna Iosephea, vna Beniamitica, et vna Dania. Latus meridianum patebit cubitorum quatuor millia quingentos, portis tribus, vna Simeonia, vna Isfachariana, et vna Zabulonia. Latus occidentale habebit quatuor millia quingentos, portas tres, vnam Gadinam, vnā Aferianam, et vnā Nephthalensem. Urbis circuitus erit cubitorum duodeviginti millium, nomen autem vrbis deinceps, Iouæ statio.

D A N I E L.

CAPVT I.

Babyloniæ rex Hierosolymam obsidens, expugnans, diripiens. Iuuenum captiuorum delectus. Electorum quatuor victus et sapientia.

ANNO tertio regni Ioacimi Iudææ regis, adortus Nabuchodonosor Babyloniæ rex Hierosolymam, eam obsedit, et Ioacimo Iudææ rege, dante Domino, potitus, eum vna cum parte vasorum fani in terram Sennaram traduxit, et vasa in Dei sui templum illata, in eius fiscum intulit. Tum Asphenazo, spadonum suorum magistro mandauit, vt ex Israelitis adduceret regio et nobili genere ortos iuuenes, omnis vitii expertes, forma præstantes, omnibus scientiis et disciplinis eruditos, ac prudentes, nec non viribus præditos, qui degerent in regis pa-

latio, litterasque et linguam chaldæam docerentur. Atque iis quotidianum victum ex regio penu, vique potu, rex adsignauit, vt triennium educarentur, et, eo finito, ministrarent regi. In his fuerunt ex Iudæ genere, Daniel, Ananias Misael, et Asarias, quibus nomina imposuit magister spadonum, vocauitque Danielelem, Baltasarem: Ananiam, Sidracum: Misaelem, Misacum: Azariam, Abdenaginem. Daniel autem in animum induxit, regio cibo et vini potu non inquinari, quod vt liceret, a spadonum magistro contendit. Spadonum magister ad clementiam et misericordiam erga Danielelem diuinitus impulsus, cum eo sic locutus est: ego Dominum in eum regem meo, qui vobis cibum potionemque adsignauit, ne si facies vestras anim-

- aduertentur tristiores, quam sunt vestrae conditionis iuuenum, in causa sitis, ut a rege capite plectar.
- 11 At Daniel Malasarem, quem magister spadonum Danieli, Anania, Misaeli, et Azariae praefecerat, sic
- 12 est adlocutus: fac, quae so, nostri periculum per decem dies, nobisque et legumina ad cibum, et a-
- 13 quam ad potionem dari iube. Deinde tibi spectabuntur et nostrae facies, et iuuenum, qui regio victu vtuntur, ac pro eo, quod animaduertentur, agito nobiscum. Igitur
- 14 ille eis hac in re obsecutus, eos per decem dies periclitatus est: quibus decem diebus praeteritis, adparuerunt et forma laetiores, et corpore pinguiore, quam vlli iuuenum, qui regio victu vtantur.
- 15 Itaque Malasar eis cibi vini que demensum detraxit, et legumina dedit. Hos quatuor iuuenes Deus cognitione et prudentia omnium litterarum ac doctrinarum donauit, et Danielem omnium visorum et
- 16 somniorum peritum reddidit. Finito tempore, quo rex eos ad se iusserat adduci, eos spadonum magister in conspectum Nabuchodonosoris adducit: et, adlocuto eos rege, nullus omnium inuentus est cum Daniele, Anania, Misaele et Azaria conferendus. Itaque ii regi
- 17 administrarunt. Ac quacumque eos de re, quae doctrinae esset et ingenii, rex interrogauit, comperit omnibus et coniectore et diuinis, qui in vniuerso eius regno
- 18 erant, decuplo praestantiores. Fuit autem Daniel vsque ad primum Cyri regis annum.

CAPVT II.

Insomnium regis de statua: Connocati sapientes. Regis crudelitas in somnium non agnoscens. Agens Deo gratus Daniel. Idem somnium explicans. Quatuor lectorum iuuenum apud regem gratia.

ANno autem regni sui secundo somniauit rex Nabuchodonosor somnia, quibus quum anxium animum haberet, ei somnus excusus est. Itaque iussit euocari coniectores, hariolos, praestigiatores, et Chaldaeos, qui regi declararent eius somnia. Qui postquam venerunt, et in regis conspectu steterunt, sic eos adlocutus est rex: somniaui somnium, cuius somnii cognoscendi cupiditate anxio sum animo. Et Chaldaei regi syriace sic dixerunt: rex in perpetuum viue: dic tu tuis nobis somnium, et nos, quid id sibi velit, exponemus. At rex Chaldaeis respondens: excidit mihi res, inquit. Quod nisi mihi et somnium et eius sententiam ostenderitis: et vos finis fietis, et vestrae domus in latrinas redigentur. Sin autem somnium eiusque sententiam protuleritis: magna munera et praemia honoremque accipietis a me. Quapropter somnium eiusque sententiam explicare. At illi rursus respondent: rex somnium nobis eloquatur, nos interpretationem adferemus. Tum rex: enimvero intelligo ego, vos inde occasionem aucupari, quod mihi rem videtis excidisse. Quod nisi mihi somnium ostenditis, est profecto vobis vna sententia atque propositum, fallacem peruersumque sermonem habere apud me, donec mutetur tempus. Quare somnium mihi ediserite, ut sciam, vos interpretationem eius adferre posse. At Chaldaei sic regi respondent: nemo est in terris, qui rem istam, o rex, possit exponere: siquidem nullus rex, princeps aut praeses talia ab vilo coniectore diuinoue, aut Chaldaeo quaesuit vnquam: estque quod tu, rex, rogas, ita difficile, ut non sit alius, qui id tibi explicare valeat, praeter deos, quorum non est cum mortalibus habitatio. Hac

re

*) ut ita tempus extrahatis, dum ego rem omittam.

re vehementi ira percitus rex, iussit omnes Babylonios sapientes perdi. Hac pronuntiata sententia, restabat, ut sapientes interficerentur, et Daniel eiusque socii quærebantur ad eum. Tunc Daniel de eo consilio ac decreto Ariochum interrogavit, regium magistrum equitum, qui ad interficiendos sapientes Babylonios exierat, et ex eo regio præfectio quæsiuit, cur tam atrox esset a rege sententia.

Quumque rem ei demonstrasset Ariochus, Daniel regem adit: petit, ut sibi tempus det: sese ei interpretationem adlaturum. Deinde domum se recipit, et Ananiæ, Misaeli et Azariæ, sociis suis, rem aperit, cælestisque Dei misericordiam super eo arcano implorant, ne Daniel eiusque socii una cum reliquis Babyloniarum sapientibus perirent. Igitur Danieli per nocturnum visum patefactum est id arcanum: itaque cælesti Deo gratias egit his verbis: prædicandum est Dei nomen per omnem sæculorum æternitatem, cuius est sapientia atque virtus, qui tempora permutat et tempestat, qui idem reges et abrogat et creat, idem sapientes sapientia, et prudentes donat intelligentia: idem profunda et abdita patefacit, videns, quæ sunt in tenebris, habitante apud eum luce. Tibi maiorum meorum Deus grates ago: te celebros, qui mihi sapientiam fortitudinemque contuleris, et nunc, quod a te rogauimus, ostenderis, regis negotium demonstrans. Igitur profectus Daniel ad Ariochum, cui rex perimendi Babylonios sapientes negotium dederat, ab eo petiit, ne Babylonios sapientes interimeret, sed se ad regem duceret: sese ei omnium sententiam declaraturum. Tum Ariochus Daniele continuo leducit ad regem, et ei dicit, reperum esse ex exsulibus Iudæis hominem, qui regi sit interpretationem

adlaturum. Rex Daniele nomen Baltafarem adloquitur: tunc mihi potes, inquit, et quod vidi somnium, et eius significationem declarare? Et Daniel regi respondens, quod quæris arcanum, inquit, o rex, non sapientes, non harioli, non coniectores, non haruspices tibi possunt explicare; verum est in cælo patefactor arcanorum Deus, qui regi Nabuchodonosori demonstrat, quid sit olim futurum. Somnium tuum, et tui capitis cubicularia visa, sunt hæc. Tu, rex, in cubili tuo in cogitationem venisti, equid posthac futurum esset: et arcanorum declarator tibi futura demonstrat. Mihi vero, (non quidem per sapientiam, qua mortales omnes antecellam,) patefactum est id arcanum, ut regi demonstraretur ea sententia, et tui cordis cogitata perspicias. Tu, rex, tibi spectare videbaris magnum quoddam simulacrum, quod simulacrum et magnitudine ingens, et forma excellens, stabat coram te, ad spectum terribili. Eius simulacri caput erat ex auro probo: pedes et brachia argentea: venter et femora ænea: tibiæ ferreæ: pedes partim ferrei, partim cretacei. Interea, te spectante, abscissus nullis manibus lapis, simulacri ferreos cretaceosque pedes percussit, atque contriuit, simulque contritum est ferrum, creta, æs, argentum atque aurum, et ea ventus, tamquam æstate puluerem ex area sic sustulit, ne vestigio quidem eorum exstante. Lapis autem, qui simulacrum percussit, factus est mons tantus, ut totam terram impleuerit. Hoc est somnium, cuius significationem nos apud te, rex, dicemus. Tu, o rex, regum rex es, cui cælestis Deus regnum, imperium, potestatem, honoremque largitus est tantum, ut, ubicumque degit hominum, ferarum, pecorum, et aeriarum volucrum genus, omnia

omnia sub tuum imperium ditio-
nemque subiunxerit. Tu caput es
39 aureum. Post te surget aliud re-
gnum tuo deterius, et porro terti-
um regnum æreum, quod toto or-
40 be dominabitur. Quartum autem
regnum erit durum, vt ferrum. Vt
enim ferrum omnia conterit atque
domat, sic illud tamquam violentum
ferrum omnia illa comminuet
41 ac violabit. Quod autem pedes
pedumque digitos vidisti partim ex
argilla fictiles, partim ferreos: re-
gnum disfidens erit, et ex parte fer-
reum rigorem obtinebit, sicut vi-
disti ferrum cum argilla figulari
42 mixtum. Quod autem pedum di-
giti partim erant ferrei, partim
cretacei: regnum ex parte firmum,
ex parte fragile futurum est.
43 Quodque ferrum vidisti argillæ fi-
gulari mixtum: illi quidem huma-
no semine miscebuntur, sed inter
se non coalescent: quomodo fer-
rum cretæ permisceri non potest.
44 Istorum autem regnorum tempori-
bus fuscitabit Deus cælestis num-
quam euertendum regnum, cuius
imperium non relinquetur alteri,
quod quidem illa omnia regna
comminuet ac conficiet, ipsum au-
45 tem durabit æternum, quemad-
modum vidisti de monte abscissum
nullis manibus lapidem, qui fer-
rum, æs, cretam, argentum, au-
rumque contriuit. Deus maximus
tibi, rex, demonstrat, quid sit post-
hac futurum, estque somnium ve-
46 rum, et certæ significationis. Tum
rex Nabuchodonosor Daniele
pronus accedit, eumque veneratus,
fertum et odores ei libari iussit, eum
47 huiusmodi verbis adloquens: pro-
fecto Deus vester deorum Deus est,
regumque dominator, et arcano-
rum demonstrator, qui potueris
48 hoc arcanum patefacere. Itaque
Danielem amplificauit rex, multis-
que et magnis donatum muneribus
totius babilonicæ regionis imperio
præfexit, et omnium Babiloniæ

sapientum principem constituit
Daniel vero a rege obtinuit, vt Si-
dracum, Misacum, et Abdenago-
nem, præponeret regionis babilo-
nicæ negotiis, et ipse Daniel in aula
versaretur.

CAPVT III.

*Nabuchodonosor colossus aureus. Huius de-
dicatio, adoratio, Iudei tres minime co-
lossum colentes. In fornacem ardentem pro-
iecti, illesi, canentes. Angelus Iouan-
cum tribus Iudeis. Regis ad meliorem fru-
gem conuersio. Pro coniectis in fornacem
gratia.*

G.

ANno vndeicesimo CHAL-
fecit Nabuchodonosor rex
aureum colossum altitudine
cubitum sexaginta, latitudine
sex, eumque in campo Dura, in Ba-
byloniæ finibus erexit, et satrapas,
præfectos, prætores, præsides, ty-
rannos, optimates, magistratus, de-
nique omnes regionis administra-
tores congregandos curauit, vt ad-
essent ad colossi dedicationem,
quem Nabuchodonosor rex erexis-
set. Quumque conuenissent satra-
pæ, præfecti, præsides, tyranni,
optimates, magistratus, denique
omnes regionis administratores ad
colossi dedicationem, quem rex
Nabuchodonosor erexisset, et ante
eum colossum starent: præco cla-
ra voce ita proclamauit: vobis e-
dicitur, populi, nationes atque lin-
guæ, vt simul ac sonitum audi-
ueritis tubæ, tibæ, citharæ, sam-
bucæ, psalterii, symphonix, o-
mniumque musicorum instrumen-
torum, procumbatis, et erectum
a rege Nabuchodonosore aureum
colossum veneremini. Qui vero
non procubuerit, ac veneratus fue-
rit: is euestigio conicietur in ar-
dentem igne fornacem. Igitur si-
mul ac audiuerunt omnes populi
vocem tubæ, tibæ, citharæ,
sambucæ, psalterii, symphonix,
denique omnium musicorum in-
stru-

strumentorum: prociderunt omnes populi, nationes, atque lingua, aureum venerantes colossum a Nabuchodonosore rege erectum. Eodem tempore Nabuchodonosorem regem adgressi quidam Chaldaei, Iudaeos apud eum hac oratione accusarunt. Rex in perpetuum viue. Tu, rex, edictum proposuisti, vt quisquis homo tubae, tibiae, citharae, sambuca, psalterii, symphoniae, denique musicorum omnium instrumentorum vocem audiuisset, procideret, et aureum veneretur colossum: ac qui non procidisset ac veneratus fuisset, eum in ardentem igne fornacem coniciendum esse. Sunt quidam Iudaei, quibus tu babyloicae regionis procuracionem mandasti, Sidracus, Misacus et Abdenago, quos nullatui, rex, cura tangit: tuos deos non colunt, nec erectum a te colossum aureum venerantur. Hic Nabuchodonosor ira ardens, Sidracum, Misacum et Abdenagonem adduci iubet, adductosque in suum conspectum homines, adloquitur in haec verba: itane est, Sidrace, Misace, et Abdenago, vt vos nec meum colatis deum, nec erectum a me colossum aureum veneremini? * quod si tamen adhuc protinus audita voce tubae, tibiae, citharae, sambuca, psalterii, symphoniae, musicorumque omnium instrumentorum procideritis, venerantes factum a me colossum: sin autem non venerabimini, confestim in mediam flagrantis ignis fornacem coniciemini. Equis vero Deus est, qui vos eripere possit ex manu mea? At Sidracus, Misacus et Abdenago regi responderunt his verbis: non equidem sumus solliciti, quomodo tibi ad rem istam respondeamus: quum sit eiusmodi Deus is, quem nos colimus, vt possit nos ex incensae fornacis ardore seruare, et ex tua, o rex, manu

seruaturus sit. Quod etsi non ita 18
 eset: scito tamen, rex, nos neque tuos adorare deos, nec erectum a te colossum aureum venerari. Tum Nabuchodonosor furore plenus, iminutato in Sidracum, Misacum et Abdenagonem vultus colore, iubet fornacem septuplo magis incendi, quam prius erat accensa: et suorum militum valentissimis 20
 imperat, vt Sidracum, Misacum et Abdenagonem vinctos in ardentem igne fornacem immittant. Ergo 21
 colligati homines cum suis saraballis, tunicis, capitalibus, ac indumentis coniciuntur in flagrantem igne fornacem, adeo urgente regis 22
 mandato, vt quum eset tantopere incensa fornax, homines illos, qui Sidracum, Misacum, et Abdenagonem proieciabant, flamma ignis exstinxerit. At illi tres homines, 23
 Sidracus, Misacus et Abdenago vincti in ardentem ignis fornacem delapsi, G. L. ambulabant in media flamma, Deum laudantes, Dominumque celebrantes. Ac stans 25
 Azarias ita precatus est, et in medio igne sic verba fecit: praedican- 26
 dus es, Domine Deus maiorum nostrorum, et laudabile gloriosumque nomen habes in perpetuum. Nam quidquid nobis fecisti, iuste 27
 fecisti: vtque omnia tua facta vera sunt, et recti mores, et verae sententiae, sic in omnibus, quae in nos, inque sanctam maiorum nostrorum ciuitatem Hierosolymani importasti, vero iure vsuses, verique et iure haec omnia propter peccata nostra inuexisti. Peccauimus enim, et a te nefarie defecimus, et errauimus in omnibus, neque 30
 tua praecipua audiuius, neque conseruauimus, neque fecimus, vt nobis praeeperas, quo bene nobis eset. Itaque quaecumque nobis 31
 importasti, quaecumque nobis fecisti, vero iure fecisti. Tradidisti autem nos in manus nefariorum hostium, iniquissimorum persegurum, 32

garum, et regis iniusti, omnium-
 que, qui vsquam sunt in terris, de-
 33 errimi. Nunc nobis hiscere non
 licet, tuisque seruis, et cultoribus
 34 probro sumus et ignominie. No-
 li sane prorsum proderi nos tui no-
 35 minis gratia: ne viola pactum tu-
 um, neue misericordiam tuam a no-
 bis aufer, Abrahami gratia dilecti
 tui, et Isaaci cultoris tui, sanctique
 36 tui Israelis: quibus pollicitus es,
 te stirpem eorum ad caelestium si-
 derum, arenaeque litoris marini
 37 numerum amplificaturum. Ete-
 nim, o Domine, nos sumus infra
 omnes gentes, et hodie toto orbe
 abiectissimi propter peccata nostra:
 38 nec est nobis hac tempestate prin-
 ceptus, aut vates, aut gubernator:
 non res diuina, non sacrificium,
 non libatio, non suffitio, non tibi
 fruges libandi locus et misericordi-
 39 am obtinendi. Verum patere, vt
 animo fracto, abiectaue mente
 40 litemus, pro arietum taurorum-
 que victimis: ac pro multis opimo-
 rum agnorum millibus habeatur
 apud te hodiernum nostrum sacri-
 ficium, et officium erga te, cui con-
 41 fidentes non frustrantur. Igitur te
 toto animo sequentes reuerenur,
 tuumque conspectum requirimus.
 42 Ne nos frustrare, sed vtere erga
 nos tua clementia et misericordia
 43 singulari, et nos, (vt es mirificus,)
 libera, atque eam tuo nomini glo-
 44 riam concilia, Domine: vt con-
 futentur omnes, qui tuos malis ad-
 ficiunt: omnique vi et potentia fru-
 strentur, et eorum frangatur pote-
 45 stas: vt intelligatur, Dominum
 esse te Deum solum, totoque or-
 46 be gloriosum. Non desinebant
 autem regis ministri, qui eos inie-
 cerant, caminum naphtha, pice,
 stippa, sarmentisque succendere,
 47 ita vt flamma, in nouem et quadra-
 ginta cubitos supra caminum diffu-
 48 sa ac euagata, cremauerit, quos
 Chaldaeorum naeta est circum ca-
 49 minum, Angelus autem Domini

descenderat vna cum Azaria et fo-
 ciis in caminum, et disiecta ex
 camino flamma ignis median-
 caminum roseo et leniter spirante
 vento refrigerauerat, ita vt eos ignis
 nec attingeret, nec laederet, aut of-
 fenderet. Tunc illi tres Deum
 vno ore celebrare, praedicare, co-
 laudare ceperunt in camino his
 verbis: praedicandus es Domine
 Deus maiorum nostrorum, et lau-
 de extollendus immortalis. Praedi-
 candum est gloriosum tuum san-
 ctumque nomen, et laude extollen-
 dum immortalis. Praedicandus es
 in sacrae tuae gloriae fano, et summa
 immortalique commendatione di-
 gnus, et gloria. Praedicandus es,
 qui cherubis insidens, profunda
 cernis, et summa aeternaue com-
 mendatione efferendus. Praedi-
 candus es in glorioso regni tui folio,
 summaue et aeterna commendatione
 dignus et gloria. Praedicandus es in
 aethere caelesti, et summa
 aeternaue commendatione dignus
 et gloria. Praedicate omnia opera
 Domini Dominum, et aeterna com-
 mendatione extollite. Praedicate
 caeli Domini Dominum, et aeterna
 commendatione extollite. Praedi-
 cate angeli Domini Domini, et
 aeterna commendatione extollite.
 Praedicate omnes aquae caelestes Do-
 minum, et aeterna commendatione
 extollite. Praedicate omnes Domi-
 ni potestates Dominum, et aeterna
 commendatione extollite. Praedi-
 cate sol et luna Dominum, et aeterna
 commendatione extollite. Praedi-
 cate caelestia sidera Dominum, et
 aeterna commendatione extollite.
 Praedicate omnis imber et ros Do-
 minum, et aeterna commendatione
 extollite. Praedicate omnes spiri-
 tus Dominum, et aeterna commen-
 datione extollite. Praedicate ignis
 et ardor Dominum, et aeterna com-
 mendatione extollite. Praedicate
 rores et pruinae Dominum, et aeter-
 na commendatione extollite. Prae-
 dicare

dicare noctes diesque Dominum, et æterna commendatione extollite. Prædicate lumen tenebræque Dominum, et æterna commendatione extollite. Prædicate gelu frigusque Dominum, et æterna commendatione extollite. Prædicate glacies niuesque Dominum, et æterna commendatione extollite. Prædicate fulgura nubesque Dominum, et æterna commendatione extollite. Prædicet terra Dominum, et æterna commendatione extollat. Prædicate montes et colles Dominum, et æterna commendatione extollite. Prædicate omnia ex terra nascentia Dominum, et æterna commendatione extollite. Prædicate fontes Dominum, et æterna commendatione extollite. Prædicate mare fluuiique Dominum, et æterna commendatione extollite. Prædicate cete omniaque in aquis mouentia Dominum, et æterna commendatione extollite. Prædicate omnes volucres aeris Dominum, et æterna commendatione extollite. Prædicate omnes bestias pecoraque Dominum, et æterna commendatione extollite. Prædicate hominum genus Dominum, et æterna commendatione extollite. Prædicent Israelitæ Dominum, et æterna commendatione extollant. Prædicate Domini sacerdotes Dominum, et æterna commendatione extollite. Prædicate Domini cultores Dominum, et æterna commendatione extollite. Prædicate iustorum mentes animique Dominum, et æterna commendatione extollite. Prædicate sancti animo humiles Dominum, et æterna commendatione extollite. Prædicate Anania, Azaria, Misael, omniun, et æterna commendatione extollite. Quoniam eripit os ex orco, et a mortis iniuria tuer, exque media camino, ardente immo, medioque igne liberat. gratias agite Domino, qui bonus,

qui æterna est clementia. Prædicate omnes Domini cultores deorum Deum, eumque commendantes, ei gratias agite, cuius clementia duret in omnia sæcula. *CHAL.* Tunc rex Nabuchodonosor attentus repente surgit, et proceribus suis dicit: nonne tres viros constitutos in ignem coniecimus? Verum, inquiunt illi, regi respondentes. Atqui ego video quatuor, inquit, viros solutos per mediam ambulantes fornacem illæfos, quorum quartus formam habet Deo nati similem. Deinde accessit Nabuchodonosor ad incensæ fornacis præfurnium, et: o Sidrace, inquit, Misace et Abdenago, supremi Dei cultores prodire et venite. Tunc prodierunt Sidracus, Misacus et Abdenago ex igne, quum quidem congregati satrapæ, præfecti, prætores, consiliarii que regis homines illos spectarent, in quorum corpora nullam vim habuisset ignis, ne capillo quidem capitis adusto, integris saraballis, et ab ignis adflatu intactis. Igitur Nabuchodonosor ita locutus est: ago Sidraci, Misaci et Abdenagonis Deo gratias, qui, misso angelo suo, liberauerit sui cultores, qui, eo confisi, regis dictum fecerunt irritum, suaque corpora dederunt, ne cui deo, præterquam suo, vllum cultum aut honorem haberent. Atque a me decretum proponitur, vt qui, cuiuscumque sit populi, nationis, aut linguæ, de Sidraci, Misaci, et Abdenagonis Deo maledixerit, is simus fiat, eiusque domus in latrinam redigatur: quandoquidem non est alius deus, qui possit ita liberare. Deinde rex Sidracum, Misacum, et Abdenagonem in regione Babylonis auxit, G. et omnibus Iudæis, quotquot erant in eius regno, præsidere iussit.

CAPVT III.

*Nabuchodonosor in somnium. Baltasar con-
secutorum princeps, ad regem Daniel placi-
dus, ac somnium explanans. Rex in be-
stiam immutandus.*

CHALD.

Nabuchodonosor rex omnibus
omnium linguarum populis
et nationibus, toto orbe de-
gentibus, salutem plurimam dicit.
2 Prodigia ac miracula, quæ in me
supremus fecit Deus, visum est mi-
hi declarare, quod eius Dei adeo
3 multa prodigia, adeoque ingentia
sunt miracula, eiusque regnum
sempiternum regnum sit, et impe-
4 rium per secula perennet. Ego
Nabuchodonosor, quum domi-
mæ, quum in meo palatio felici-
5 ter florem, somnium vidi, quo
equidem territus sum, et cubiculari-
bus meis cogitationibus, capitis-
que mei visionibus perturbatus.
6 Itaque mandatum dedi, vt ad me
sisterentur omnes Babylonix sa-
pientes, qui mihi somnii significa-
7 tionem ostenderent. Quuniquè
coniectores, harioli, Chaldei, ha-
ruspices conuenissent, eis somnium
retuli: sed eius significationem mi-
8 hi non demonstrarunt. Postremo
venit ad me Daniel, qui secundum
Dei mei nomen Baltasar adpellatur,
sanctorum spiritu deorum prædi-
9 tus, ad quem somnium detuli. Bal-
tasar coniectorum princeps, quem
ego scio sanctorum spiritu deorum
esse præditum, nec quidquam esse
tani obscurum, quod tibi nego-
10 tium exhibeat, accipe, quæ ego
visa per somnium videri, et som-
nii sententiam eloquere. Sunt
autem mei capitis cubicularia visa
11 huiusmodi. Videbar mihi videre in
media terra magnæ proceritatis ar-
borem, quæ arbor adeo creuit et
roborata est, vt fastigio cælum at-
12 tingeret, ad extremum totius or-
bis conspicua, pulchras frondes,
copiosum fructum, et omnibus

alimentum habens. Sub ea terre
stres habitabant bestix, eius in ra-
mis aerix nidulabantur aues, ea-
que vescebantur mortales omnes.
Hanc dum ego per mei capitis cubi-
cularia visa adspicio: ecce vigil et
sanctus de cælo descendit, qui ve-
hementer clamauit, et ita dixit:
excidite arborem: eius ramos de-
truncate: frondes excutite: disper-
gite fructum: discedant, quæ sub e-
sunt, bestix, et ex eius ramis volu-
cres, tantum eius radicem stirpem
relinquite in terra, ferreoque ca-
reæ colligatus vinculo, in herbis
daterra cælesti rore tingatur, et
eamdem cum pecoribus sortem in
graminoso solo perferat, humanis
priuatus, et bruto præditus animo
atque ira septem b tempora trans-
gat. * Hæc res decreto vigilum
hæc rogatio pronuntiatione sancto-
rum perlata est, idque eo consilio
vt sciant mortales, supremum illud
in hominum regno dominari, id
id, cui ipsi visum sit, tradere, et
que vel infimum hominum præce-
dere. Hoc somnium vidi ego rex
Nabuchodonosor: tu vero, Bal-
tasar, interpretationem edisserere
quandoquidem omnes regni mei
sapientes mihi significationem ei-
us non potuerunt ostendere. At
potes, quippe sanctorum adfla-
torum præditus. Tunc Dani-
el nomine Baltasar, circiter vna
horam mente conturbatus tacuit.
Et rex, noli, inquit, somnio, Bal-
tasar, et eius significatione pertur-
bari. At Baltasar, ah domine, in-
quit, somnium eiusque signifi-
cationem tuis inimicis et hostibus i-
precor. Quam tu arborem vidi
quæ adeo creuit atque conualuit
vt fastigio pertingeret ad cælum
toto orbe conspicua, pulchras
fronde, copioso fructu, ferens
omnibus alimentum, sub qua bes-
tegebant terrestres, et in eius
ramis aerix habitabant volucres,

a) hoc est excidatur, cet. b) annos.

te es, o rex, qui tanto incremento corroboratus es, vt tanta ista magnitudo ad cælum, imperium autem ad vltimum orbem pertineat. Quod autem vidisti, rex, vigilem et sanctum de cælo descendere, qui iussit arborem excidi atque eueri, (relicta tamen eius radicem stirpe in terra,) ac ferro atque ære vincitum, in herbofo solo cælesti rore tingi, et eiusdem cum bestiis terrestribus esse fortis, donec septem peregisset tempora: hæc est declaratio, rex, et supremi sententia, quæ in te, domine rex, competit. Tu ex hominibus depulsus, verfaberis inter bestias terrestres, herbisque bouum ritu pascaris, et cælesti rore tingeris, atque ita septem perages tempora, donec intelligas, supremum in hominum regno dominari, et id, cui velit, tradere. Quod autem iussum est, vt stirps radicem arboris relinqueretur: tuum tibi regnum manebit, postquam cælestem recognoueris potentiam. Quocirca, rex, o mi rex, velis peccata culpasque tuas benignitate et erga inopes beneficentia redimere, si forte tuæ salutis consulatur. Hæc omnia Nabuchodonosori regi contigerunt. Præteritis enim duodecim mensibus, in regio Babylonis palatio deambulans, rex ita locutus est: nempe hæc est magna Babylon, quam ego, vt mihi regni domus et maiestatis decus esset, validis opibus construxi. Adhuc orationem habebat rex in ore, quum vox de cælo delapsa est: tibi dicitur, o Nabuchodonosor rex: tu regno exactus, et ex hominibus depulsus, cum bestiis agrestibus deges, herbisque ritu bouum pascaris, donec, transactis temporibus septem, recognoscas, supremum in hominum regno dominari, et id, cui libeat, tradere. Eodem momento contigit ea res Nabuchodonosori, ex

hominibusque depulsus, herbas more bouum comedit, eiusque corpus cælesti rore tinctum est, adeo vt ei et pili vt æaquilis, et vngues vt alitibus increuerint. Exacto spatio, ego Nabuchodonosor, sublatis in cælum oculis, in mentem redi, et supremum illum atque immortalẽ gratiarum actione, laudibus et honore sum profecutus, cuius imperium sempiternum imperium est, cuius regnum perpetuis durat ætatibus, ad quem vniuersi terrarum incolæ nihil sunt, qui arbitrato suo, et cælesti exercitu, et terræ habitatoribus vtiur, nec est quisquam, qui eius manum impediatur, aut ab eo facti rationem exigat. Eo tempore mens mihi reddita, et gloriosa regni maiestas, vna cum pristina forma restituta est, atque, a meis consiliariis ac primatibus conquisitus, in regnum repositus sum, et dignitate auctus. Quare ego Nabuchodonosor, cæli regem laudo, extollo, honoro, cuius opera et facta omnia vera æquaque sunt, quique superbe se gerentes potest deprimere.

CAPVT V.

Regium ad proceres conuiuium. Sacra ex fano ad conuiuium vasa. Babylonie sapientes coacti. Explaudandum scriptum, explanantis præmium. Euocatus ad regem Daniel. Hic aperiens regis scriptum. In regis impatientiam vases. Daniel honoribus adfectus. Rex interfectus.

Balsasar rex mille suis proceribus lautum conuiuium habuit, et apud eos vino potus, iussit inter pocula proferri aurea argenteaque vasa, quæ eius auus Nabuchodonosor ex hierosolymitano fano deportauerat, in quibus biberent rex, eiusque proceres, et vxores, atque concubinae. Itaque adferuntur vasa aurea, quæ ex hierosolymitano delubro fuerant

translata, et in eis potat rex, vna cum suis proceribus, et vxoribus, ac concubinis. Atque inter potandum vinum, quum aureos, argenteos, æreos, ferreos, ligneos, lapideosque laudarent diuos, repente exstiterunt humanæ manus digiti, et apud candelabrum in tectorio parietis regii palatii scripserunt, ipso rege scribentem manum summam inspectante. Itaque mutauit colorem rex, adeoque mente perturbatus est, vt, eneruatis lateribus, genua eius inuicem confingerent. Ergo magna voce iussit arcesse diuinos, et Chaldaeos, et haruspices, eisque Babyloniæ sapientibus hoc pronunciauit, quisquis scriptum illud legisset, eiusque fecisset explanationem, eum purpura vestitum iri, aureamque torquem in collo gestaturum, et tertium in regno dominaturum. Sed quum conuenissent omnes regii sapientes, scriptum legere, aut, quid id sibi vellet, regi ostendere nequiuerunt. Qua re vehementer perturbatus rex Balsasar, colorem mutauit, eius quoque proceribus attonitis. Ob hoc regis et procerum negotium, regina in cœnationem ingressa, sic loquitur: rex in perpetuum uiue. Noli mente perturbari, coloremue mutare. Vir est in regno tuo sanctorum adfatu deorum insinidus, cuius præclara peritia et diuina plane sapientia tempore aui tui comperta fuit, quem quidem rex Nabuchodonosor auius tuus, o rex, coniectorum diuinorum, Chaldaeorum, haruspicumque magistrum constituit, quod eum Danielem, cui auius tuus Balsasari nomen imposuit, compertum esset, in somniis interpretandis obscurisque explicandis, et ambiguis enodandis, ingenii esse, scientiæque et peritiæ singularis. Quapropter euocetur Daniel, qui proferat interpretationem. Tum Daniel ad regem sistitur, eumque rex adfatur his verbis:

tu es ille Daniel ex exsulibus Iudæis, quos auius meus rex ex Iudæa transtulit. Audio, te a sanctis adfatum diis, compertum esse præclara peritiæ, excellentisque sapientiæ. Nam sapientes quidam harioli, qui ad me adducti sunt, vt mihi scriptum hoc lægerent, ac interpretando enuclearent, non potuerunt rei significationem explanare. Te autem audio sententias declarare, et ambigua enodare posse. Quamobrem si mihi scriptum legere, et interpretando euoluere potueris, purpura vestieris, et in collo torquem habebis auream, ac tertius in regno dominaberis. Tum Daniel regi sic respondit: tua tibi dona et manera habeo, aut in alios conferto: tamen scriptum tibi, rex, legam, et interpretatione illustrabo. Nabuchodonosori quo tuo, o rex, supremus Deus tantam regni magnitudinem, tantæque maiestatis gloriam largitus erat, vt præ ea magnitudine, quam ei ille tribuerat, omnes eum omnium linguarum populi atque nationes trepide metuerent: quippe qui, quem vellet, occideret: quem vellet, cæderet: quem vellet, efferret: quem vellet, deprimeret. Sed quum, elatus animo, spiritu superbo inolesteret, de regni sui folio deturbatus est, et dignitate priuatus, ac ex hominum consortio exactus, eundem cum bestiis animum habuit, et cum onagris habitauit, herbisque bouum more pastus, rore cælesti tinctum corpus habuit, donec cognouit, dominari supremum Deum in hominum regno, et ei præficere, quem vellet. Tu quoque eius nepos Balsasar, non animum submissi, quum tamen hæc scires omnia: ac contra cæli Dominum superbiens, eius templi vasa tibi adponenda curasti, in quibus tu, tuique proceres, et vxores ac concubinae vinum potastis, argenteosque et aureos, et æreos, et ferreos, et

d) expalluit.

lignos, et lapideos, (qui nec vident, nec audiunt, nec intelligunt,) prædicatis deos, quum Deo, (cuius in manu tua anima et actiones omnes sunt,) non habueris honorem. Itaque ab eo misa est hæc summa manus, quæ scriptum hoc exarauit, quod quidem exaratum scriptum sic habet: **MENSUS EST, MENSUS EST, PONDERAVIT, ET DIVISIT.** Cuius rei sententia est hæc: **MENSUS EST:** mensus est Deus tuum regnum, idque consummanit: **PONDERAVIT:** ponderatus es in trutina, et inuentus leuior. **DIVISIT:** diuisum est tuum regnum, et Medis Persisque traditum. Tum iussit Balsasar Danielelem purpura vestiri, eiusque collum aureo torque indui, ac eum tertium in regno principem proclamari. Eadem nocte occisus est Balsasar Chaldæorum rex, eiusque regnum occupauit Darius Medus, annos duos et sexaginta natus.

CAPVT VI.

Darius regni satrapas creans. Daniel vnus ex prefectis. Collegarum inuidia, crimen in Danielelem. Coniectus ad leones Daniel. Angelus ad vatem. Extractus de specu vates. Edictum de Iona Danielis Deo.

Visum est Dario, centum viginti satrapas regno præficere, qui toti regno præsent, eisque tres præponere præfides, quorum vnus fuit Daniel, ad quos illi satrapæ rationes referrent, ne rex prægraueretur. Excellebat autem is Daniel præfides atque satrapas, quippe ingenio præstans: itaque fecit rex, vt eum toti regno præficeret. Quamobrem præfides crimen aliquod quærebant, quod Daniel in administratione regni commisisset. Verum quum nullum crimen aut culpam inuenire possent, quippe qui integrior esset, quam vt vllum facinus aut culpa in eo deprehenderetur, rationem

comminiscuntur, qua Danielelem illum, * si nulla alia in re, saltem in eius Dei religione criminarentur. Itaque regem simul adorti præfides 6 et satrapæ, sic adloquuntur: Darius rex in perpetuum viue. Statuerunt omnes regni præfides, præfecti, satrapæ, consiliarii et prætores, decreto regio et lege sancendum esse, vt quisquis rem vllam ab vlllo vel deorum, vel hominum, (præterquam a te, rex,) per triginta dies petiuerit, is coniciatur in specum leonum. Quapropter, rex, confirma decretum, et libellos sancit, ita vt quemadmodum fert irreuocabilis Medorum Persarumque lex, rescindi non possit. Ita rex Darius scriptum decretumque sancit. Quod scriptum Daniel vbi sancitum cognouit, in domum suam se confert, et, aperta conclauis sui fenestra, Hierosolymam versus, ter quotidie flexis genibus Deum collaudat, ac orans celebrat, vt antea solitus erat facere. Tum homines illi congregati, quum orantem Danielelem, ac Deo suo supplicantem deprehendissent, regem conueniunt. Et cum eo de regio decreto sic agunt: nonne decreto sanxisti, vt quisquis homo rem vllam ab vlllo vel deo vel homine, (præterquam a te, rex,) per triginta dies petiisset, is coniceretur in leonum specum? Et rex, vera res est, inquit, idque Medarum et Persarum lege irreuocabili. Tum illi: Daniel, inquit regem, qui est ex exsulibus Iudæis, nullam neque tui, neque sanciti a te decreti rationem habens, ter in die precibus orat. His verbis auditis, magno inde dolore adfectus rex, animum ad Danielelem liberandum adiecit, et de eo eripiendo ad occasum vsque solis laborauit. Sed homines, ad regem congregati, demonstrant, Medorum Persarumque institutum esse, vt omne regis decretum atque statutum ratum esset ac immutabile. Igitur rex Danielelem addu.

CAPVT VII.

adduci, et in leonum specum iubet
 conici, eum his verbis prosequens :
 Deus tuus, quem tu adfidue colis, te
 17 tueatur. Deinde adfertur saxum
 et spelunæ ostio admouetur, ac re-
 gis procerumque annulis obfignat-
 ur, ne quod de Daniele placitum
 18 erat, impediretur. Deinde in re-
 giam profectus rex mansit incœna-
 tus, nullis adhibitis, fidibus, caruit-
 19 que somno. Mane autem diluculo
 surrexit, et festinanter ad leonum
 20 speluncam se contulit: et ad eam
 propinquans, Danielem tristi voce
 clamauit his verbis: o Daniel, vi-
 uentes Dei cultor, potuitne te Deus
 iste tuus, quem tu perpetuo coluisti,
 21 a leonibus defendere? Et Daniel
 cum rege loquens, rex, in perpetu-
 22 um vive, inquit. Deus, misso an-
 gelo suo, ora leonum obstruxit, ita
 vt me non læserint, quoniam et er-
 ga eum innocens inuentus sum, nec
 aduersum te quidem, rex, scelus
 23 commisi; tum rex, ingenti inde læ-
 titia adfectus, Danielem ex specu
 iussit extrahi: quo extracto, nulla
 in eo extitit læsio, vtpote qui Deo
 24 suo confisus esset. Deinde iussit rex
 homines adduci, qui crimen in Dani-
 elem conflauerant, et in leonum
 antrum vna cum ipsorum liberis ac
 vxoribus confici: quos, antequam
 antri solum contigissent, leones cor-
 ripuerunt, eorumque membra
 25 comminuerunt omnia. Deinde
 Darius rex ad omnes omnium lin-
 guarum populos ac nationes, qui
 toto orbe degerent, ita scripsit. Sal-
 26 uete plurimum. Edictum a me
 ponitur, vt in vniuersa regni mei
 ditione terrori sit et formidini Dani-
 elis Deus, qui Deus est viuens,
 æternumque durans, regnum im-
 perditum et dominatum habens in-
 27 finitum, conseruator, liberator,
 ostentorum et miraculorum tum
 in cælo, tum in terra effector, qui
 Danielem defenderit ab iniuria leo-
 28 num. Floruit autem is Daniel, re-
 gnante Dario et Cyro Persa.

*Quatuor animalia vati visa. Leo, vrsus,
 pardus, terrificum quartum animal. Sedens
 longæuis. Igneus stuuus. Decem quar-
 ti animalis cornua.*

ANno Balsafaris Babylonæ re-
 gis primo, quum Daniel per
 cubicularia sui capitis visa
 somnium vidisset, scripsit id so-
 mnium, cuius orationis initium hoc
 erit: loquitur Daniel in hunc
 modum: ego per nocturna visa
 mihi visus sum quatuor videre cæli
 ventos, in vasto mari ruentes,
 et quatuor ingentia animalia ex
 mari existere, inter se dis-
 similia. Eorum primum si-
 mile erat leoni, aquilinis alis, qui-
 bus eius alis interea spectante me
 reuulsis, ipsum sublatum est ex ter-
 ra, et in pedes tanquam homo
 conslitit, humana mente donatum.
 Ecce autem aliud animal secundum,
 vrsio simile constitit vna ex parte ha-
 bens in ore tres costas inter dentes,
 quæ sic ei dicebant: agedum,
 comede carnem adfatim. deinde,
 spectante me, ecce aliud animal par-
 di simile, quod animal habebat in
 dorso quatuor alas volucres, et
 quatuor habebat capita, eique da-
 tum est imperium. Postea animadu-
 uerti per nocturna visa quartum
 animal, terrificum, horribile, ac
 præualidum, dentibus ferreis, ma-
 gnis, comedens ac comminuens, et
 reliquum pedibus conculcans, id-
 que omnia excellens animalia su-
 periora, habens decem cornua.
 Ea cornua dum ego contemplor,
 ecce aliud paruulum cornu extitit
 inter ea, a quo tria ex superioribus
 cornibus deiecta sunt. Erant au-
 tem in eo cornu oculi quales hu-
 mani, et os grandiloquum. G. At-
 que id cornu bellum contra sanctos
 gerebat. // Interea, spectante me,
 positus sellis, sedit LONGÆVVS,
 veste niuis in morem candida, ca-
 pillis capitis nitidæ lanæ simili: cu-
 ius solum erant igneæ flammæ, ro-

nua sublimia, quorum alterum al-
 tero sublimius erat, quod sublimie
 4 posterius creuit. Eum arietem vi-
 debam ad occidentem, ad septem-
 triones, et ad meridiem arietare, ita
 vt nullum animalium ei resisteret,
 nec esset, qui contra vim eius defen-
 deret, quo minus arbitratus suo age-
 5 ret, ac magnus euaderet. Interea
 considerante me, ecce caprinus
 hircus, qui ab occidente ita perua-
 debat omnem terram, vt terram
 non attingeret,isque ^b cornu habens
 6 inter oculos conspicuum. Is ⁱ illum
 cornutum arietem adortus, quem
 ego ante flumen stantem videram,
 in eum effertis viribus incurrit,
 ac, vidente me, cum ariete congres-
 sus, in eum ita defæuit, vt eum vi-
 cerit, et ei ambo cornua fregerit,
 quum aries ad obstitendum ei vires
 non haberet, et humi prostratum
 conculcauit arietem, non habentem,
 a quo contra eius vires defendere-
 8 tur. Ita creuit caprinus hircus
 mirum in modum: atque, vbi inua-
 luit, fractum est illud ingens cornu,
 cuius loco succreuerunt ^k quatuor
 eminentia cornua, quatuor cæli
 9 plagas spectantia, ex quorum vno
 ortum est ^l vnum exiguum, quod in
 austrum atque occidentem, et ^m in
 nobilitatem mirum in modum in-
 10 creuit, auctumque in ⁿ cælestes co-
 pias, de copiis deque stellis pessum-
 11 dedit ac proculcauit, et in copia-
 rum ^o ducemeousque insoleuit, vt
 ab eo sublatum sit ^p perenne, illius-
 12 que sacraril prostrata fedes. Est au-
 tem datum certum spatium expian-
 di perennis, quo spatio illud cornu
 humi prostrata veritate, ageret pro-
 13 spera. Audiui enim loquentem
 vnum sanctum, qui sanctus loquen-
 tem quemdam interrogabat, quo-
 usque fatale esset perenne in expia-
 14 tum in calamitate esse, sacrumque

et copias proculcari. Atque ille
 mihi ita dixit: ad vesperomatutina
 bis mille et trecenta: deinde ex-
 piabitur sacrum. Id visum quum
 ego Daniel cernens, intelligentiam
 quærerem, ecce adstitit contra me
 quasi quædam viri species, audi-
 uique hominis vocem, inter Eu-
 laxum his verbis clamantem:
 Gabriel, doce hunc de spectro.
 Atque ille ad eum locum venit, vbi
 ego stabam, cuius aduentu perter-
 ritus, quum pronus cecidissem, ille
 mihi dixit ita: attende homo tu:
 nam ad vltimum tempus pertinet
 oraculum. Interea, illo mecum lo-
 quente, ego humi pronus sopie-
 bar. At ille me tangens, erexit in
 vestigia, atque ita dixit: ego te
 iam docebo, quid sit extremo sup-
 plicio futurum: nam hoc ad vlti-
 mum tempus pertinet. Aries ille
 cornutus, quem vidisti, reges sunt
 Mediæ atque Persiæ. Hircus ca-
 2 prinus est Græciæ rex. Cornu in-
 gens, quod est inter eius oculos, est
 3 primus rex. Quod autem, eo fra-
 4 cto, quatuor eius loco constite-
 runt, regna quatuor ex ea gente
 existent, sed illi viribus imparia.
 Sub extremum autem regni illo-
 2 rum, ^r fontibus consummatis, exi-
 stet inhumanus et ænigmatum peri-
 tus rex, qui viribus confirmatus,
 2 (non tamen illi paribus,) mira edet
 funera, et successu vtetur secundo,
 fortes populumque sanctorum de-
 populans, ac ingenii acumine ad
 2 dolos, et quidem prospere, vtens,
 animoque insolens, multos fortu-
 natus perueret, et contra princi-
 pem principum stans, nulla manu
 frangetur. Illud quoque de ve-
 2 speromatutinis visionis essatum ve-
 rum est. Tu oraculum conclude,
 quippe quod sit ^s diurnitatis. E-
 2 go vero Daniel debilitatus ægro-
 tauj

b) Alexander Magnus. i) Darium. k) regna Syriæ, Aegypti, Asiæ, Græ-
 ciæ. l) Antiochus Epiphanes, 1. Mac. 1. Ioseph. 12. Ant. 7. m) Sionem.
 n) Israelitas. o) Deum. p) fertilitet sacrificium. q) Alexander Magnus.
 r) quum erant pescata perfecta, ideoque punienda. s) olim euenturum.

taui dies aliquot: atque vbi conualui, ad regia me negotia contuli, attonitus visione non intellecta.

CAPVT IX.

Annorum numerus a Daniele animaduersus. Ad Iouam precatio vatis, ieiuniumque. Ad vatem Gabriel de instauranda Hierosolyma, et Messie aduentu necequs.

ANno primo regni Darii, Assueri filii, Medo genere nati, qui in Chaldæorum regno imperauit, ego Daniel, quum aduertissem in litteris annorum numerum, per quos duraturam esse Hierosolymæ calamitatem Ioua Ieremiæ vati prædixerat, videlicet annorum septuaginta, ad Dominum Deum me conuerti, cum precibus suppliciter, vsus ieiunio, centione, ac pulnere, implorans, ac Iouam Deum meum, peccata confitens, precatus sum his verbis: o Domine Deus magne et metuendæ, qui pactum clementiamque seruas erga tui amantes, et tua præcepta seruantes, peccauimus, culpam commisimus, impie et contumaciter a tuis præceptis et institutis desectentes, neque seruos tuos vates audiuiimus, qui nomine tuo reges, principes, patres nostros, cunctumque regionis populum commonefecerunt. Tua, Domine, est æquitas, nostra est, (vt liquido adparet,) infamia, videlicet Iudæorum et Hierosolymitanorum, omniumque Israelitarum, siue propinquorum, siue longinquorum, quocumque terrarum eos ob commissum ab eis in te crimen dissipasti. O Domine, nostra est infamia, nostrorum regum, principum atque patrum, qui aduersum te peccauerimus. Domini Dei nostri est lenitas et placabilitas, in quem nos rebellauimus, neque Iouæ Deo nostro dicto audientes fuimus, vt ex eius legibus

viueremus, quas nobis seruorum suorum vatum opera proposuerat: omnesque Israelitæ contra eius legem fecerunt, eius dictis obedire recusantes. Itaque defluerunt in nos diræ, et execrationes, quæ scriptæ sunt in lege Mosis serui Dei, quoniam in eum peccauimus: præstititque, quod nobis et nostris gubernatoribus, qui nobis præfuerunt, minatus erat, tantum mali nobis inferendo, vt misquam sub cælo acciderint, qualia Hierosolymis acciderunt. Quemadmodum scriptum in lege Mosis est, hoc omne malum nobis euenit, neque tamen Iouam Deum nostrum interpellauimus, a nostris desiscendo vltis, eiusque fidem scite perpendendo. Ergo Ioua Deus noster malo inuigilans, id nobis inuexit. Est enim iustus Ioua Deus noster in omnibus, quæ facit, operibus, cui nos dicto audientes non fuimus. Quare, o Domine Deus noster, qui, tuis ex Aegypto valida educendis manu, tibi nominis claritatem comparasti, nos peccauimus, impie egimus. Domine, pro tua singulari æquitate inhiibe, quæso, iram sæuitiamque tuam ab vrbe tua Hierosolyma, tuo sacro monte: nam propter peccata nostra maiorumque nostrorum vitia Hierosolyma tuusque populus infamis est apud omnes nostros finitimos. Quamobrem exaudi, Deus noster, meas, qui tuus sum, preces et supplicationem, tuoque vultu collustra sanam tuum vastatum, propter Dominum, Præbe, mi Deus, aurem istam: et audi: aperi oculos istos, et nostras respice calamitates, urbemque de (no nomine vocatam. Nec enim virtutibus nostris, sed tua præstanti lenitate freti nos, hisce te supplicationibus compellamus. Domine exaudi, Domine ignosce, Domine attende, et citra cunctationem age propter teipsum, mi Deus, cuius

) Christum,

de

de nomine tua vrbs tuusque popu-
 20 lus adpellatur. Hac ego oratione
 precabar, et tum mea tum ineorum
 popularium Israelitarum peccata
 confitebar, et Iouam Deum me-
 um, ad Dei mei sacrum montem
 21 conuersus, suppliciter interpella-
 bam, quum, me adhuc orando lo-
 quente, vir ille Gabriel, quem ini-
 tio in visione videram, aduolauit,
 meque tetigit vespertini ferti tem-
 22 pore, atque his verbis adloquens
 edocuit: Daniel, nunc profectus
 23 sum, vt te intelligere doceam. Ini-
 tio tuæ supplicationis editum est
 mandatum, id quod ego tibi indica-
 tum veni, quoniam iucundus es:
 itaque rem attende, et oraculum
 24 percipe. Septuaginta septenarii
 destinati sunt tuo populo, tuæque
 sacræ vrbi, ad consummandum pec-
 catum, ad obfignanda delicta, ad
 ignoscendam culpam, et ad indu-
 cendam æternam iustitiam, et ad
 obfignandam visionem ac varicina-
 tionem, et ad vngendum sancto-
 25 rum sanctissimum. Scies igitur, et
 intelliges ab edito mandato de redi-
 tu, et de instauranda Hierosolyma,
 vsque ad Messiam principem, fore
 septenarios septem et sexaginta du-
 os, quibus redibitur, et vici ruinæ-
 que instaurabuntur, idque in diffi-
 26 cultate temporum. Post duos au-
 tem et sexaginta septenarios peri-
 metur Messias, idque destitutus, vr-
 bemque, et sacrum qui depopule-
 tur, princeps veniet populus, erit-
 que finis eius in grassatione, et ad
 belli finem sæuisimæ calamitates.
 27 Confirmabit autem fœdus multis
 vnus septenarius, dimidiusque septe-
 narius sacrificium fertumque tollet,
 et pinnis imponentur calamitosa
 scelera, idque ad internecionem,
 fluente ad vastitatem sæuitia.

*specrum consolans. Cum duce Persidis pu-
 gna futura.*

ANno Cyri Persarum regi
 tertio, res est patefacta Da-
 nieli, qui Baltasar nominatus
 est, eaque vera, et longi spatii,
 quam rem perspexit, et præmon-
 stratam intellectu adsecutus est.
 Per id tempus ego Daniel in luctu
 fueram ter septem dies, nec pri-
 mario pane vescens, nec victu car-
 nis aut vini, nec vnguents vtens to-
 to illorum ter septem dierum spa-
 tio. Die autem vicesimoquarto
 mensis primi, quum essem apud ma-
 gnum flumen, videlicet Tigrim,
 sublatis oculis, animaduerti virum
 quemdam lino vestitum, lateribus
 auro obrizo succinctis, corpore
 chrysolitho simili, facie fulguris in
 modum cornuæ, oculis ignearum
 facium similibus, brachiis pedibus-
 que resplendentis æris speciem re-
 ferentibus, verborum sono qualis
 turbæ sonus est. Id specrum sol-
 us ego Daniel vidi: qui autem me-
 cum aderant homines, specrum
 non viderunt, sed graui terrore per-
 culsi, latebram fuga quæsiuerunt.
 Ego solus relictus, viso tam ingenti
 spectro, sum robore destitutus: et
 inmutata perditaque coloris elegan-
 tia nihil retinui viriui. Tum il-
 lius verborum vocem audiui, qua
 verborum voce audita, pronus hu-
 mi conspiebar. Et ecce manus
 me tetigit, ac in genua manuumque
 palmas statuit, et me sic ille adlocu-
 tus est: Daniel, vir iucunde, at-
 tende verba, quæ ego tibi dicam, et
 in vestigia consiste. Nunc enim
 ad te missus sum. Quæ quum ille
 mecum loqueretur, constiti stre-
 mens. At ille: ne metue Daniel,
 inquit mihi: nam ex quo primum
 die animum ad considerandum, et
 te Deo tuo submittendum adpulisti,
 audita est oratio tua, atque equi-
 dem propter orationem tuam veni.
 Tamen regni Persici dux mihi con-
 tra stetit dies vnum et viginti,
 quum

CAPVT X.

*Ter septem dies plangens vates, inedia. Visus
 vir. Specrum non videntes alii. Ad vatem*

quum quidem Michael vnus de primis ducibus mihi suppetias venit, quum essem illic apud reges Persiæ relictus. Veni autem tui docendi gratia, quid in posterum sit tuis popularibus euenturum: nam adhuc ad certum tempus pertinet oraculum. Huiusmodi verbis quum ille me adloqueretur, ego, demisso ad terram vultu, obmutescbam, et ecce hominum similis imago me labra tetigit, atque ego, aperto ore, eum, qui contra me stabat, his verbis adlocutus sum: Domine, vel ad spectu adeo mihi collabefacti sunt nerui, vt nihil virium retineam, nedum vt talis ego tuus, talem te, Domine, possim adloqui, quum mihi iam nunc exanimato nullæ vires consent. Hic me rursum tactu suo confirmauit illud hominis simulacrum, dicens: pone metum, homo iucunde: saluus es: recipe te ac recollige. Igitur, eo mecum loquente, collegi me, et, loquere sane Domine, inquam, quandoquidem me confirmasti. Et ille: scin cur ad te venerim? inquit; iam reuersurus ad pugnandum cum duce Persiæ: qui, simulac profectus fuero, dux aderit Græciæ. Sed tamen enuntiabo tibi, quid sit in scripto veritatis exaratum, quamquam in his ne vnus quidem a me stat, excepto Michael duce vestro, a quo ego quoque anno primo Darii Medi steti, eumque auxilio iuui, et nunc tibi verum indicabo.

CAPVT XI.

Rex quartus Persidis maximus. Frangenda eius potentia. Ab austro calamitates. Belta multa inter australes et septentrionales.

Maozim deaſter colendum prædicens ſpe. ſtrum.

Quum tres adhuc reges existerint in Perside, quartus erit omnium in maximis præditus diuitiis, quarum opibus vniuersum Græciæ regnum concitabit. Sed existet rex potens, qui, amplius simum adeptus imperium, rerum potietur. Qui postquam constitutur, frangetur eius regnum, et in quatuor cæli regiones diuidetur, nec id habebunt eius posterum, nec erit tanti imperii, quantum habuerit ipse, quippe distrahetur eius regnum etiam in alios, quam in illos. Inualeſcet autem rex australis, et de illius principibus vnum superabit, ac, principatum adeptus, late imperabit. Deinde, præteritis aliquot annis, societatem coibunt, venietque australis regis filia ad septentrionalem regem ad æquum faciendum, sed robur illud vires non retinebit, nec stabit ipsa, aut eius proles, sed deditur ipsa, eiusque ductores, et parens, et adiutor, certis temporibus. Verum succedet illi de stirpe radicem eius, qui expeditionem faciet, et eam inuadet regis septentrionalis, efficietque, vt illos superet, adeo vt eorum etiam deos, cum eorum primatibus, vna cum eleganti argentea aureaque supellestiale, in Aegyptum prædatus inferat. Atque is quidem aliquot annos regi septentrionali resistet, seque in regnum regis australis conferet, ac patriam repetet. Sed incitati illius filii vim ingentem militum colligent, et mille grassans inuadet ac peruadet, iterumque vsque ad illius arcem incitabitur. Ergo exacerbatus rex australis exhibit, et cum septem-

a) Xerxes. x) Alexander. y) quatuor succesores. z) Ptolemæus Ceraunus Ptolemæi Philadelphi frater. a) Alexandri succesoribus z) Seleucum. b) Ptolemæi Philadelphi. c) Berenice. d) Antiochum Hieracem. e) foedus. f) Ptolemæus. g) Berenice. h) Ptolemæo Philadelpho. i) Ptolemæus Euergetes Berenicæ frater. k) Seleuci Callinici. l) Antiochus Magnus, et Seleucus Ceraunus m) Antiochus Magnus. n) Ptolemæi Philopatoris. o) Ptolemæus Philopator.

2 Septemtrionaii rege pugnabit, magnis coactis copiis, ac potitus exercitu, victor animo superbiat exercitus: ac legiones prosterneat, neque pollebit. Nam 7 septemtrionalis rex iterum maiores, quam ante, copias conficiet, ac, peracto aliquot annorum spatio, veniet cum magno exercitu, multaque opulentia. Quibus sane temporibus frequentes 8 australi regi obsident, nec non prosligati homines populares tui esserentur, vt comprobetur oraculum, ac offendent. Veniet igitur 9 rex septemtrionalis, expressoque aggere, munitam urbem capiet, nec habebit manus australis, lectique homines, vires ad resistendum, quo minus eos adgressus, suo vtatur arbitrio. Ita nullo resistente in nobili terra consistet, quæ per eum conficietur. 15 Tum eo se vertet, vt cum totius regni sui robore vadat, comitans eum 10 probis, * facietque, vt mulierem illi det ad eam corrumpendam, sed ea non stabit, nec eius 16 erit. Deinde se conuertet ad insulas, capietque multas: sed rector ita illius in se contumeliam compefct, vt ille eam in ipsum contumeliam non iteret. Ergo referet se ad munitiones suæ terræ, offendetque, et ita labetur, vt nusquam inueniatur. Succedet in eitis locum translaturus regiam maiestatem tyrannus, qui diebus aliquot nulla iracundia nulloque bello frangetur. 19 Huic porro succedet despectus quidam, cui quum regia dignitas non fuerit tributa, veniet feliciter, regnumque per blanditias adipiscetur, atque ab eo grasfantes manus grasfatura frangentur, nec non auctor fœderis, cum quo per speciem societatis dolo malo aget, profectusque præualebit exigua gente feliciter, ac regionis opulentissima peruadens, faciet, quæ ne-

que patres eius, neque maiores fecerint, prædam, spolia, facultates illis dispertiet, inque munita loca suos conatus conferet, idque ad tempus. Deinde vires animumque suum in australem regem magno cum exercitu concitabit. Rex autem australis ad prælium magno exercitu impelletur, valebitque multum, neque tamen consistet, quoniam insidiis petetur, et, a suis iniet conuictoribus fractus, magnam, prosligato eius exercitu, ab illo cladem accipiet. Atque ambo illi reges malitiosis animis eadem in mensa falsum loquentur: quod tamen non succedet, quoniam adhuc finis differetur. Ille autem patriam cum magnis facultatibus repetet, animo ad sacrum fœdus adiecto, proficietque, deinde patriam repetet. Aliquanto post iterum in austrum veniet; sed non vt prius, sic posterius accidet. Ibunt enim ad eum naues citæ: itaque dolens reuertetur, et in sacrum fœdus scruet, proficietque, et iterum se in desertores sacri fœderis intendet, existantque ex eo manus, quæ munitum sacrarium profanabunt, sublatoque perenni, scelus calamitatis importabunt: fœdis fragos autem blandimentis corrumpet. At homines, Dei sui notitiam habentes, valebunt ac proficient, eorumque peritiores erudient multos, et gladiis, flamma, captiuitate, direptione succumbent diu. Succumbentibus autem eis, exiguo subuenietur auxilio, eisque multi per blanditias coniungentur, atque ex peritioribus succumbent nonnulli, vt explorentur, expurgentur, dealbentur vsque ad vltimum tempus: nam adhuc supererit tempus. Aget autem rex pro sua libidine, elatusque superbiat contra omnem Deum, et contra deorum Deum mirifice loquetur, et

p) Antiocho Magno. q) Antiochus Magnus. r) Antiocho Epiphani. s) Antiochus Magnus. t) Iudæa. u) Israeliticis.

et secundo successu vtetur, donec peractum sit supplicium: nani agitur sauius. Neque vero deos ille patrios, neque mulierum voluptatem, nec vllum omnino deum curabit, quin sese supra omnia extollet. Ceterum Maozim deum vice eius colet, et ignotum maioribus suis deum auro, argento, gemmis, pretiosisque rebus honorabit, facietque, vt munitores maozios, nec non illum peregrinum, quem agnouerit, deum gloria cumulet, et eis imperium in multos conciliabit, ac terram pretio diuidet. Extremo autem tempore confliget cum eo rex australis: in quem rex septemtrionalis multis cum curribus, equitibus ac nauibus impetum dabit, ac terras grasfando peruadet atque percurreret, inuadetque terram nobilem, et multi succumbent. Euadent autem eius manum Idumæi, Moabitæ, et bona pars Ammonitarum. Iniiciet autem manum terris, nec terra euadet ægyptia, thesaurisque potietur aurum argentique, et omnibus, quæ in Aegypto, Libya, Aethiopia, quacumque gressum inferet, erunt pretiosa. Sed, nuntiis ab oriente ac septemtrione conturbatus, proficiet, vehementer incensus, ad multos funditus perdendos, et ixis castrorum suorum tentoriis inter maria, ad sacræ nobilitatis nontem, veniet ad finem suum, nullo ei succurrente.

CAPVT XII.

Michael Hebræorum dux. Vatis populares euasuri. Consignandus a vate liber. Alii duo viri visi ad fluium.

ATque illo tempore existet Michael princeps ille magnus, qui tuis præest populibus, eritque temporis difficilis, quanta nulla vniquam post homines natos ad id temporis fuerit.

Ac illo tempore euadent populares tui, quicumque in libro scripti extabunt, multique eorum, qui obdormuerint, humatque fuerint, expergificentur, alii ad vitam æternam, alii ad dedecus et miseriam æternam. Periti autem fulgebunt, vt fulgor æthereus, quique multos reddiderint iustos, erunt stellarum similes in omnem æternitatem. At tu, Daniel, concludæ hæc verba, librique consignæ ad tempus vltimum. Versabunt sese multi, crescetque scientia. Hic ego Daniel animaduerti duos alios, alterum ad alteram fluminis ripam stantes, atque ille dixit homini linigero, qui erat supra fluminis aquam: quando tandem finis erit miraculorum? Audiuique hominem linigerum, qui erat supra fluminis aquam, dextra sinistraque in cælum sublata iurante per immortalæ, fore ad tempus temporum, et dimidium, finitaque dispersione manus populi sancti, finienda esse illa omnia. Id ego auditum quum non percepissem: Domine, inquam, quis erit istorum exitus? At ille: abi Daniel, inquit: nam conclusa consignataque sunt hæc verba ad vltimum tempus. Expurgabuntur multi, et explorabuntur multi, et impie agent impii, nec intelligent vlli impii: at periti intelligent. A tempore autem sublatis perennis, vsque ad illatum calamitatis nefas, erunt dies mille ducenti nouaginta. Beatus, qui expectabit et pertinet ad dies mille trecentos trigintaquinque. Tu vero perge ad finem, requieturus et staturus in tua forte ad finem dierum.

CAPVT XIII.

Ioacimus Babylonis incolæ Susanna vir. Seniores et indices duo. In horto Susanna. Senum libido, andacta in Susannam. Mulieris pudici-

puclicitia. Senum iniuria in innocentem, calumnia, periuria. Ad Iouam contra iudices mulier. Pro innocente ad populum Daniel. Disium. Si iudices, examinati, mendaces, necati. Susanne celebratio. Danielis gratia in ciuitate.

G. L.

V Ir quidam Babylonis incola fuit nomine Ioacimus. Is vxorem duxit nomine Susannam, Helciæ filiam, formosam in primis, et Domini reuerentem, bonisque ortam parentibus, et ab iisdem in lege Mosis eruditam. Erat Ioacimus prædiues, et hortos habebat domui suæ proximis. Ad eum itabant Iudæi, quod erat omnium clarissimus. Quodam autem anno creati sunt iudices duo de populo seniores: de quibus locutus est Dominus, quum ait, iniustitiam Babylone ortam esse a senioribus iudicibus, qui populum regere viderentur. Hi domum Ioacimi frequentabant, ad eosque commeabant omnes, qui lites habebant. Quum autem iam abierat populus in meridiem, solebat Susanna in viri sui hortos intrare, et ibi inambulare. Eam quotidie intrantem et inambulantem quum aspicerent duo senes; capti eius cupiditate a recto mentes deflexerunt et oculos, vt neque in cælum intuerentur, neque iuris et æquitatis meminissent. Quumque ambo eam deperissent, suam tamen ægritudinem inter sese non indicabant: quippe quos puderet tantam potiendi ea libidinem enuntiare. Illud quidem diligenter obseruabant, vt eam quotidie viderent. Quumque inuicem commonuissent, vt domum irent, quod hora esset prandii, digressi sunt. Post rursus eodem congregati, quum alter ex altero causam percontaretur, confessi sunt suam vterque libidinem. Tunc communiter de tempore statuerunt, quo solam possent nancisci. Atque illis accommodatum ei rei diem obser-

uantibus, ipsa cum duabus pedisequis hortos suo more ingreſsa, in eis lauare cupiit: erat enim æstus. Et quum illic nullus esset præter duos seniores latentes, et eam obseruantes, iussit pedisequis, vt ostium sibi et vnguentâ peterent, hortorumque portas clauderent, et lauaret. Illæ dicto eius parebant, et, clauso hortorum ostio, per posticum, quod erat ad latus, ad petenda ea, quæ erant iussæ, exierunt, neque seniores aduerterunt, quippe occultos. Illi, egressis pedisequis, surgunt continuo, ad eamque accurrunt, et ei sic dicunt: vides, hortorum ianuam esse clausam, neque nos quisquam cernit, et sumus tui cupidi. Quapropter concede te nobis in congressum. Alio qui testificabimur, tecum fuisse iuuenem, eaque de causa pedisequis quas a te esse dimissas. Hic Susanna ingemiscens: angor vndique, inquit. Nam siue hoc facio, morti mihi impendet: siue detrecto, non effugiam manus vestras. Sed mihi fatius est detrectando in vestras manus incidere, quam contra Dominum peccare. Itaque magnum clamorem sustulit Susanna. At seniores ambo contra occlamare, et alter ad ostium hortorum aperierunt currere. Eo in hortis audit clamore, famuli, qui domi erant per posticum insiliunt, vt eius casum cognoscerent. Atque eos quidem audita seniorum oratione, disputauit, quod nihil vquam tale iactatum esset de Susanna. Postridi quum conuenisset populus ad vnum eius Ioacimum, præsto fuerunt duo illi seniores, nefaria mente pleni, et mortem Susannæ studentes, qui apud populum iusserunt arces Susannam, Helciæ filiam, Ioacimi vxorem. Eorum ergo arces fit venit ipsa, eiusque parentes, et liberi, et cognati omnes. Quum esset autem Susanna delicatissima, specie formosissima: illi eam con-

scelerati iusserunt detegi, (erat enim velata,) vt eius pulchritudine explerentur, quum omnes, qui aderant, quique eam nouerant, flerent. Tum duo illi seniores in medio populo constiterunt, manibusque Susannæ capiti impositis, cælum cum multo fletu intuentis, quippe quæ Domino ex animo consideret, ita verba fecerunt: quum nos in hortis soli deambularemus, hæc cum duabus ancillis ingresa est, iisque, clausa hortorum ianua, amandatis, venit ad eam iuuenis, qui in occulto latebat, et cum ea concubuit. Nos, qui in hortorum angulo eramus, viso flagitio, ad eos accurrimus, et eos vidimus quidem coeuntes, sed illum comprehendere nequiuimus. Nam quum esset nobis valentior, aperta ianua, exsiliit. Tantum hanc preensam rogabamus, quis esset iuuenis? sed nobis noluit enuntiare. Hæc nos testificamur. Ita illis, vt senioribus et populi iudicibus, habita a conuentu fides est, et damnatur rei capitalis Susanna: quæ tunc clara voce in hæc verba exclamauit: o Deus immortalis, qui occulta nosti, qui omnia ante eorum ortum perspicias, tu scis, hos saluum contra me testatos, neque mori, quum nihil fecerim eorum, quæ contra me per malitiam commenti sunt. Eius vocem audiuit Deus. Et itaque quum duceretur ad necem; excitauit animum iuuenis cuiusdam pueri, cui nomen erat Daniel, qui magna voce exclamauit in hunc modum: in huius sanguine ego me extra omnem culpam pono. Ad eum quum vniuersus populus sese conuertisset, et, quidnam diceret, rogauisset; ipse in medio eorum stans, ita fatus est. Itane stultis, Israelitæ, vt, neque quæstione habita, neque veritate comperita, condemnaueritis Israelitidem?

Reuertimini in curiam. Hi enim falsum contra eam testimonium dixerunt. Ergo omnis populus celesiter reuertitur. Atque ei seniores ita dicunt: agedum, sede in medio nostrum, et tuam nobis pronuntia sententiam, postquam tibi senatus diuinitus datur. Tum Daniel, disiungite eos procul, inquit, vt ego eos examinem. Deinde, illis disiunctis, alterum euocat, et sic adloquitur: vetule veterator, nunc tua te scelera petunt, quæ faciebas antea, quum, in tibus condemnandis, et fontibus absoluentis, iniqua iudicia faceres, Domino infontem et iustum interfici vetante. Nunc igitur, si quidem hanc vidisti, dic, sub qua eos arbore congressos videris. Sub lentisco, inquit. Et Daniel: probe inquit, in tuum caput mentitus es. Iam enim Dei nuntius, mandato ab illo accepto, discedet te medium. Deinde, illo amoto, iubet produci alterum, et cum eo sic agit: genus chanaanum, non iudæum, te venustas sefellit, tua tibi cupiditas mentem peruertit: ita vero agebatis cum Israelitidibus, quæ præ metu in vestrum congressum pertrahebantur. Sed non Iudæ progenies vestrum flagitium sustinuit. Nunc ergo dic mihi, sub qua eos arbore congressos deprehenderis. Sub ilice, inquit ille. At Daniel: tu quoque probe, inquit, in tuum caput mentitus es. Præsto est enim Dei nuntius cum framea, qui te medium dissecet, vosque perdat. Hic vero vniuersus conuentus clamorem efferre, Deo gratias agendo, qui sibi confidentes seruet, et est factus in seniores impetus, quorum testimonium Daniel suis ipsorum verbis refellisset, suntque eadem quam alteri per calumniam parauerant, pena ex lege Mosis multati, id est necati, et est illo die capitale per-

in huius necem non consentio.

periculum ab innocentis capite depulsum. Helcias autem, et eius vxor, Deum de filia sua Susanna laudauerunt, vna cum eius viro Ioacimo et cognatis omnibus, quod in ea nullius rei fuisset deprehensa turpitudine. Quare Daniel apud populum deinceps erat in magno nomine et gloria.

CAPVT XIII.

Assyagis mors. Cyri regnum. Conuictor Daniel. Simulacrum Belus. Hunc Daniel non colens. Sacerdotes Beli impostores de cibariis a simulacro comessis. Cibus in templo. Obfignata fanis ianua. Cesi a rege falsi sacerdotes. Babylonis draco. Hunc Daniel non venerans. Coniectus in leonum specum. Ad vatem angelus. Incolumis vates. Inuidi statim a leonibus deuorati.

A Styage rege vita defuncto, Cyrus Persa in eius regnum successit, cuius regis Daniel erat conuictor, vir omnium illius amicorum illustrissimus. Erat autem Babylonis simulacrum nomine Belus, in quod impendebantur quot die filiginis artabæ duodecim, oue, quadraginta, et vini metretæ sex, quod simulacrum etiam rex venerabatur, et singulis diebus ad adorandum adibat. Daniel autem suum Deum adorabat. Ex quo quum rex quæsiuisset, cur non adoraret Belum: quoniam non veneret, (inquit,) simulacra manufacta, sed viuentem Deum, qui cælum creauit et terram, tenetque omnium rerum humanarum principatum. Et rex: non videtur tibi Belus esse viuens Deus? Non vides, quantum edat et bibit quotidie? At Daniel subridens: is vero, (ne tu erres, o rex,) intrinsecus luteus est, extrinsecus autem æreus, neque vniquam comedit. Hic iratus rex, Beli sacerdotes conuocat, et mitem minatur vel eis, nisi sibi dixissent, quis illum sumtum consumeret: vel Danieli, si illi, eum Belum esse, ostendissent, quo-

niam de Belo maledixisset. Et Daniel: placet vero, inquit, ista conditio. Erant autem Beli sacerdotes septuaginta, præter eorum vxores et liberos. Venit ergo rex cum Daniele in ædem Beli, et cum eo sacerdotes sic egerunt. Nocturnam foras concedemus: tu vero rex, cibis ei adpositis, et vino infuso, ostium claudito, et tuo annulo obfignato. Quumque mane redieris, nisi inueneris, omnia a Belo comesta, morte pœnas luemus: aut ipse Daniel, si fuerit mentitus contra nos. Erant autem securi animo, propterea quod sub mensa fecerant occultum aditum, per quem assidue introibant, et illa consumebant. Ergo quum, egressis illis, cibus rex Belo adposuisset: iussit Daniel suis famulis, vt cineres adferrent, quibus totius templi solum, vno rege præsentem, consperferunt. Deinde egressi clauserunt ianuam, et ea regis annulo obfignata, abierunt. Sacerdotes autem de nocte suo more venerunt vna cum vxoribus et liberis, et omnia perederunt atque ebiberunt. Mane rex quum surrexisset, Danielem, qui eum comitabatur, sic adloquitur: saluane signa sunt, Daniel? Plane salua, rex. Et simul atque aperta est ianua, intuitus rex in mensam, magna voce exclamauit: magnus es, Bele, et omnis dollari expers. Hic Daniel ridens prehensum regem ab introeundo retinuit, et adspice, inquit, solum, et cognosce, cuius hæc sint vestigia. Equidem video vestigia virorum, et mulierum, et puerorum. Tunc iratus rex, sacerdotes, et eorum coniuges, liberosque comprehendit: et quum ab eis occultos introitus didicisset, per quos ingressi, ea, quæ erant in mensa, consumebant: eos interfecit, et Belum Danieli in potestatem dedit, qui eum eiusque delubrum euertit. Erat et quodam in loco draco magnus, quem venera-

venerabantur Babylonii, de quo rex Danieli ita dixit: num tu hunc quoque æreum esse dices? vides, vt vivat, edatque et bibat? non potes hunc negare deum esse viuentem. Itaque adora eum. At Daniel: Dominum Deum meum adorabo, qui Deus est viuens. Sed tu, rex, fac mihi potestatem, et ego draconem sine vilo gladio aut telo interficiam. Facio, inquit ille. Tum Daniel picem et adipem et pilos simul coxit, et hinc confectas oīas draconi in os iniecit: ex quo quum crepuisset ille; ecce vestra, inquit Daniel, numina. Ea re audita, Babylonii adeo offensi sunt, vt in regem conuersi, eum Iudæum esse factum dictarent, qui et Belum deturbasset, et interemisset draconem, et sacerdotes trucidasset. Itaque regem adgressi, Daniele sibi ledi, postulabant, regi mortem et eius familiæ minitantes, nisi fecisset. Rex, quum videret, se ita vrgeri, coactus est eis dedere Danielem: quem illi in specum leonum iniecerunt, vbi fuit sex dies. Erant in eo specu leones septem, quibus tuum quotidie duo corpora, et todem oues dari solitum esset: tunc ata non sunt, vt Daniele deora-

rent. Erat autem Habacucus va-
tes in Iudæa, qui edulium quod-
dam, quod, intrito in catinum pane,
parauerat, rus portabat ad messo-
res; quem Domini angelus inter-
pellauit hoc modo: defer istud
prandium Babylonem ad Daniele-
m, in specum leonum. Cui Habacu-
cus: Domine, Babylonem num-
quam vidi, specus vbi sit, nescio.
Tum angelus eum, vertice prehen-
sum, et capitis coma sublatum, sui
spiritus momento Babylonem de-
portauit, et super specum deposuit.
Atque hic Habacucus ita clamauit:
Daniel, Daniel, accipe prandium,
quod tibi misit Deus. Atque ille,
etiam mei, inquit, meministi, o
Deus, nec eos deseris, qui te curant
et amant. Hoc dicto surrexit, et
comedit. At Dei angelus Habacu-
cum statim in locum suum reposuit.
Rex autem septimo die venit ad lu-
gendum Daniele. Et quum ad
specum accessisset, et Daniele se-
dentem adspexisset; clamorem ma-
gnum edidit. Magnus es, (inquit),
Domine Deus Danielis, nec est alius
præter te. Deinde eum attraxit, et
eius necis auctores coniecit in spe-
cum, qui extemplo, ipso præsentem,
sunt deuorati.

O S E A.

CAPVT I.

1888 aetas Ozia regnante. Coniux meretricis Iehu soboles abolenda. Israel excidendus. Iudæa multandi.

OVAE sermo habitus ad Oseam Beeris filium; temporibus Ozia, Iothami, Achazi et Ezechia; Iudææ regum, et tempore Ieroboami Ioa filii, regis Israhelitarum. Principio adlocutus

est Oseam Ioua his verbis: *i*, duc vxorem meretricem, liberos geniturus meretricios: quoniam terra, omisso Ioua, meretricabitur. Itaque iuit, duxitque Gomeram Diblaimi filiam, quæ grauidata, filium ei peperit: de quo Ioua sic ei dixit: nomina eum Iezraelem, nam propediem poenas sumam iezraelitici sanguinis de domo Iehu, tollam-
que

5 que regnum domus israeliticæ. Atque eo quidem tempore frangam israeliticum arcum in valle iezraeliticæ. Deinde quum iterum grauida facta filiam peperisset; iusfit Osee Ioua, vt eam Immiserandam nomine vocaret: quoniam non iam deinceps miserabor israeliticam domum, inquit, sed eos tolerabo. At Iudæorum domum miserabor, eosque per-Iouam ipsoform Deum non arcu, non ense, non bello, non equis equitibusue seruabo. Deinde quum post abactam a mammis Immiserandam grauidata coniux, filium peperisset; ille ita iusfit: nuncupa eum Nopopulmeum: quoniam neque vos meus populus estis, nec ego vester ero, eruntque b Israelitæ numero pares arenæ maris immensæ ac innumerabilis: ac pro eo quod negati fuerint meus esse populus dicentur viuentis Dei filii, congregatique eodem Iudæi ac Israelitæ c caput vnum sibi constituent, et ex d terra proficiscentur: tanta est e iezraeliticæ dies.

CAPVT II.

Ad meliorem frugem suos inuitans vates. Populi idololatRIA, discriminA, otia, iustitiæ que ventura.

1 **D**icite fratres vestros meum populum, sororesque vestras miserandas. Obiurgate matrem vestram, obiurgate: quoniam nec ipsa mea vxor, nec ego vir eius sum, vt sua stuprà a suo vultu, suaque adulteria a suo auferat intermanimlo, ne ego eam spoliem ac denudem, talemque reddam, qualis natali die suo fuit, ac in deseræ vastæque terræ statum redactam siti perimam, nec eius natos miserer, quippe meretricios na os. Meretricatur enim eorum mater, agit impudice eorum geni-

trix, quæ ita dicat: sequar me amatores, qui mihi panem, aquam, lanam, linum, oleum, potionemque præbeant. Quamobrem egrias tuas spinis obstruam, ac sepsepiam, ita vt semitas suas non inueniat: suosque persequens amatores, non adsequatur: et quærens, non inueniat, atque ita dicat: referam me ad virum meum priorem: nam melius tunc mecum agebatur, quam nunc. Ipsa quidem nescit, me sibi suppeditar frumentum, mustum, oleum, argentique multum et auri dare, quibus Baali operantur. Qua de causa rursus frumentum mustumque meum suo anni tempore intercipi am, lanamque et linum meum quibus eius verenda teguntur, auferam, iamque eius vesaniam ob oculos eius amatorum detegam, nemine eam a mea manu defendente atque omnes eius voluptates, festa nouilunia, sabbata, denique omnes eius solemnitates, tollam, vineasque et ficus, (quas suum quæstum esse, sibi a suis datas amatoribus dicit,) euastabo, et in siluam redigam, a terrestribus bestiis depascendas. Sumamque de ea supplicium temporis Baalum, quibus suffuit, et, inaure monilique suo comata, suos amatores secuta est, oblita mei, inquit Ioua. Quapropter ego eam sollicitabo, et in deserta ductam comiter adloquar, atque inde ei suas dabo vineas, Achorisque vallem, ad spei ingressum, vbi recinat, quomodo tum, quum iuuenis erat, et quum ex Aegypto discescit. Ac eo tempore, (inquit Ioua,) tu me virum tuum, non Dominum, deinceps adpellabis, et tibi ex ore ita Baalum nomen detrahram, vt eorum nominis nulla fiat amplius mentio, atque illos tum fœdere coniungam cum bestiis agrestibus, aeriis volucris, et cum

b) Christiani. c) Messiam. d) scilicet captiuitatis. e) christianitatis, nam Iezrael diuinum semen significat.

cum iis, quæ in terra mouentur, et, fractis per terras arcubus, gladiis, atque bellis, eos in tuto collocabo, ac te mihi in perpetuum despondebo, te mihi iustitia, iure, pietate, ac humanitate despondebo: te mihi fide despondebo, officianque, vt Iouam cognoscas. Ac eo tempore exorabor, inquit Ioua, exorabor ego cælo, et cælum terræ, et terra frumento, musto, oleo, et illa Iezraelitis exorabuntur, eamque mihi in terra feminabo, et iunni-ferandæ miserebor, et non meum populum meum populum dicam, et ipse me suum Deum dicet.

CAPVT III.

Erga Israelitas Iouana merita. Populi scelera. Deastrorum culus calamitates, correctio, salus tandem.

Item mihi dixit Ioua: i nunc, ama mulierem alterius amicam ac adulteram, vt amat Ioua Israelitas, qui tamen in alienos intuentur deos, et vuarum obbas ænant, quum ego eam mihi quindecim argenteis nummis, hordeique coro, et dimidio hordei coro, conciliauerim, eique ita dixerim: tu mihi diu ita manebis, vt neque meretriceris, neque tu virum, nec ego te habeam. Nam diu manebunt Israelitæ sine rege, sine principe, sine sacrificio, sine statua, sine ephodone laribus. Postea rursus quærent Israelitæ Iouam suum Deum, Dauidemque suum regem, formilabuntque Iouam, et eius bonitatem postremis temporibus.

CAPVT III.

que lis cum populis. Israelitarum et sacerdotum noxæ. Propter peccatum erumne. Iudeorum cohortatio, ne Israelitas imitentur.

Avdite Iouæ dicta, Israelitæ: nam Iouæ lis est cum terræ incolis: quoniam nulla fides,

nulla pietas, nulla Dei cognitio est in terra. Peierare, mentiri, occidere, adulterare, profligati sunt, sanguinemque contingit sanguis. Ideoque lugebit terra, peribuntque omnes eius incolæ, vna cum terrestribus bestiis, auibisque aeriis, confectis etiam piscibus aquatilibus. *g* Iam vero nemo quemquam obiurget aut reprehendat: quum tua plebes cum sacerdotibus certare videatur. Itaque laberis hodie, labitur etiam vates tecum noctu, tuamque matrem perdomabo. Pereunt mei præ inscitia: quoniam tu scientiam reiecis, ego te ab obediendo mihi sacerdotio reiciam: quoniamque Dei tui legem oblitus es, ego quoque tuos natos obliuiscar. Quo plures sunt, eo magis in me delinquant: eorum ego gloriam conuertam in dedecus. Meorum piaculo vescuntur, eorumque culpa vitam suam sustinent, et est qualis plebeius, talis sacerdos. Itaque in eos ipsorum actiones animaduertam, eisque mores ipsorum ita rependam, vt comedentes non saturentur, scortantes non propagentur: quia Iouam desierunt obseruare. Venus, et vinum mustumque mentem eripiunt. Mei lignum suum consulunt, eisque suus dat responsa stipes, quippe impudicitæ adflatu decipiente, ita vt, omisso Deo suo, meretricentur. In montium verticibus sacrificant, inque colibus sustiunt sub robore, et populo, et quercu, cuius bona vmbra sit. Hanc ob causam vestra et filia scortabuntur, et nurus adulterabunt, nec ego in vestras vel filias scortatas, vel mœchatas nurus animaduertam: quippe quum ipsi cum scortis secedatis, cuiusque meretricibus sacrificetis: itaque vapulabit indocilis populus. Si scortaris tu Israelita; at ne committat

O o o 3

crimen

perpetuantur cædes. *g*) non est, quod alii alios reprehendant, quum omnes sint æque nocentes. *h*) noxalibus victimis. *i*) a diis e stipite factis petunt oracula.

crimen Iudæus: ne ite Galgala: ne proficiscimini Bethauen, ne uenientem iurâte Iouam. Iam enim Israelitas, contumacis more vaccæ deficientes, Ioua pascat, ^h vt agnum in planitie. Coniunctus est simularum crisis Ephraimita: omitte eum. ⁱ Excedit modum perpotatio, scortantur eius propugnatores: adducite ^l propadium. Constringit eam ^m ventus suis alis, sed eos suorum pudebit sacrificiorum.

CAPVT V.

Israelitarum peccata. In istos Oseas. Sacerdotum ac principum scelera. Impiorum pena. Sacrificia negligenda. Nullum, Ioua puniente, presidium.

Avdite hoc sacerdotes, attendite domus Israelis, et regia domus auscultate: nam vestra ausa agitur, qui ⁿ laqueus estis ad Maspham. et expansum rere in ^l Tabore, altam eadem facientes, noxii, quorum ego omnium castigator ero. Ego noui Ephraimitam, nec me latet Israelita: nempe nunc meretricaris Ephraimita, pollutur Israelita. Non dant operam, vt ad Deum suum redeant: quippe qui, impudicitia spiritum in pectore habentes, Iouam ignorent. Itaque ^o loquitur Israelita superbia in ipsius vulu et Israelita et Ephraimita sua culpa offendunt, offendente etiam Iudæo cum ipsis. Cum suis et balantibus et bubus ibunt quæsitum Iouam, nec inueniunt, quippe declinantem eos. In Iouam perfide egerunt, qui filios genuerint degeneres, quos iam vel vnus mensis consumet cum ipsorum possessionibus. Clangite tuba in colle, buccina in sublimi:

strepite apud Bethauen, post te, o Beniamita. Ephraimitis vasta fiet pena tempore, ^{*} ostendente me, que sit in Israelitarum tribubus fidelitas. Sunt Iudæi principes, tamquam translatores terminorum, quos ego atrocitate mea vdatim perfundam. Opprimitur Ephraimita, quasatur supplicio: quoniam tam cupide sequitur ^p præceptum. Itaque ero ego Ephraimitæ quædam quasi tinea, et Iudæ domui quasi caries. Quomodo videat autem Ephraimita suum morbum, et Iudæus suum vulnus; adit Ephraimita Asyrium, arcescitque Iarebum regem: sed is vos sanare non poterit, neque vulnere vestro mederi. Nam ego quasi panthera ero Ephraimitæ, quasi leo Iudææ domui. Ego, ego rapiam, et abibo: auferam, eripiente nullo.

CAPVT VI.

Adfugio cogit ad Iouam confugere. Israelita pessimi. Vacui dolor pro populi peccatis. Ephraimita miseri. Captiuu liberandi.

Abibo, redibo in meum locum, donec, commisso crimine, requirant meam presentiam, mihi rebus in aduersis aduigilantes: agite, redeamus ad Iouam: nam idem nos et rapuit, et sanabit: idem et sauciauit, et curabit: reuocabit nos in viam ^q post biduum, die tertio fuscitabit nos, et coram eo viuemus: discemusque, et Iouam cognoscere enitemur, cuius ortus tamquam auroræ compositus est, qui que nobis veniet vt pluuia, vt irrigans terram ferrotinus imber. Quid tibi faciam, o Ephraimita? quid tibi faciam, o Iudæe? quorum pietas est matutina

^h) ad eadem et supplicium. ⁱ) Ephraimitidis principes vino calentes iubent meretrices adduci, hoc est simularum ra colunt. ^m) scilicet meretricius, vt paulo post patebit. ⁿ) apud Maspham et Taborem retinetis homines ad simulacrorum cultum, quare in causa estis, vt multi ob crimen istud a me pereant. ^o) perspicua est. ^p) scilicet Ieroboam de colendo vitulo. ^q) cum Christo, qui tertio die reuixit. ^r) qui celerrime pietatem relinquitis.

næ nubi similis, aut abeunti mature rori. Ideo vates fodico, eos oris mei verbis enecans, vt oriatur æquitatis tuæ lux: quandoquidem pietatem malo, quam sacrificium, et Dei cognitionem, quam victimas. At illi, vt Adamus faciunt contra scædus, et ibi sunt in me perfidi. Galaadus ciuitas est maleficorum, sanguine callida: estque expectantium homines latronum similis sacerdotum societas, qui in via perimunt, qua itur Sichemam, quippe qui flagitium faciunt. In Israelis domo video teterrima: ibi Ephraimitæ impudicitia est, contaminatur Israelita. * Tu quoque Iudæ compara tibi messem, quæ erit, reuocante me, mei populi captiuos.

CAPVT VII.

Israelis curatio. Ephraimitarum peccata. Samariæ scelera. In Assyriam captiui scelerati. Principes impiorum cruciandi.

Medicante me Israelitis, patescit Ephraimitarum crimen, et samaritana scelera. Nam iniuste faciunt, et fures sunt intus, et latrones foris dispoliant, neque cogitant cum suis animis, me omnia sua scelera meminisse, quos iam sua circumuenient facinora, mihi proposita. Sceleribus mendacisque suis * regem et principes exhilarant. Vniuersi sunt adulteri, tam ardentes quam est pistoris furnus: qui pistor excitare cesfat, subacta massa, donec fermentata sit. Regem nostrum eius die ita

delasant principes, furore vinolento, vt is cum scurris commercium habeat. Adplicant enim ^b furni ritu animum suum suis insidiis: tota nocte dormit eorum pistor, inane ardet tamquam flamma ignea. Vniuersi flagrant vt furnus, ^c conficiuntque suos gubernatores: labuntur omnes eorum reges, nullo eorum inuocante me. Ipse Ephraimita cum ceteris permixtus populis, * Ephraimita panis est depctitius non inuersus. Comedunt eius facultates alieni, et tamen non sentit: etiam ^d canitie conspergitur, et tamen non sentit: loquiturque Israelitæ superbia in ipsius vultu, et tamen non redeunt ad Iouam Deum suum, nec eum requirunt: suntque Ephraimitæ tam fatui ac excordes, quam est columba. Aegyptios aduocant, Assyrios adeunt: quos ego simulac erunt profecti, obtenso reti meo, tamquam aerias aues deiiciam, eos multans, vt denuntiatum est eorum multitudini. Væ eis, qui a me deficient, perniciis eis, qui in me rebellent: qui, a me redempti, falsa aduersum me loquuntur: neque me animo implorant, sed in suis lectis eiulant, et ob frumentum mustumque frementes, a me recedunt: quumque ego eorum brachium correxerim, et confirmauerim, in me male cogitant. Reuertentur, sed nequidquam: fallacis arcus similes cadent ense principes eorum, et ita ^f suæ linguæ penas dabunt. Id erit eorum ludibrium in aegyptia terra.

O o o 4

CAPVT

s) iustus piusque fias. r) in cædibus exercitata. u) ad simulacrorum cultum pelliciant, quod perinde est, ac si interficerent. x) obediet ei in colendo vitulo. y) ardent libidine colendi deos. z) scilicet feminas, quæ massam adferant. a) vino onerant et inebriant, vt insanus ludat cum scurris. b) ardent insidiantur, vt pistor mane post nocturnam quietem suum opus vrget, sic illi sua maleficia. c) suis peccatis in causa sunt, vt ego eis multos dem principes, quos deinde puniam. d) præ malis senescit. e) frumenti penuriam. f) scilicet in Aegyptum, Ier. 43. Confer autem hunc locum cum capite 9. ff) suorum in me maledictorum.

CAPVT VIII.

Israelitarum deastrorum cultus. Calamitates, misera seruus in Aegypto.

- B** Vccæ tuæ *g* tubam, *h* aquilæ more, aduersus ædem Iouæ, quoniam meum violauere fœdus, et in legem meam deliquerunt.
- 2** Ad me quiritabunt: o mi Deus, nos te nouimus Israelitæ. Reliquit Israelita bonum: eum persequetur
- 4** hostis. Ipsi regem creauerunt, non
- 5** auctore me: principes fecerunt, in scio me: argento auroque suo sibi simulacra fecerunt, *i* vt exci-
- 6** dantur. Relicturi sunt tuum vitulum, o Samaria, flagrante in eos ira mea, quamdiu nequibunt *k* innocentiam. Nam Israeliticus est et ipse, factus a fabro, non deus: nam fragmenta erit samaritanus vitulus.
- 7** Seminauerunt enim ventum, mesuri tempestatem: seges erit carens geruine, non factura farinam: aut si fecerit, vorandam ab alienis.
- 8** Vorantur Israelitæ, iam iam sunt apud gentes, quasi vas iniucundum.
- 9** Proficiscuntur enim in Asyriam, *o* nager solitarius, Ephraimitæ
- 10** conducunt amatores. Etiam si conduxerint; ego per gentes eos iam ita *m* cogam, vt parum doleant præ
- 11** Regis sarō proceres. Facit enim Ephraimita multas aras ad peccandum: aræ sunt ei causa peccati.
- 12** * Scripserime i legis meæ magnificentiam, habetur pro aliena. * Libandarum mihi victimarum immolant corpora, comeduntque: quibus adeo non delectatur Ioua, vt iam sit eorum culpam recordaturus, et in
- 14** peccatum animaduersurus. Ipsi repetent Aegyptum: quamque oblitus Israelita conditorem suum, palatia construat, multasque faciat

Iudæus vrbes munitas: immittam in eius vrbes ignem, qui eius consumat arces.

CAPVT IX.

Vana Israelis gaudia. Peccatum cupiditatis. Captiui in Aegyptum Ephraimitæ deducendi. Baalis cultores Iouani populi. Vserus et vbera miserrima. Disfructu vati populares.

N Elatære, Israelita, vt ceteræ nationes exultant, qui, omisso Deo tuo, *n* scorteris, *o* quæstum amans ob frequentes areas frumentiti. Nec area nec torcular pascet eos, et mustum *p* eis mentietur: nec in Iouæ terra manebunt, sed Aegyptum repetent Ephraimitæ, et in Asyria vescentur immundis. Non libabunt Iouæ vinum, nec ei placebunt eorum sacrificia, quæ eis erunt perinde ac lugubris panis, quo quicumque vescuntur, polluuntur: nam

* eorum daps pro eorum vita non intrabit in ædem Iouæ. * Quid facietis solemini die, et Iouæ festo die? Nam, (vt hoc sciatur,) ob calamitatem *q* digressos Aegyptus colliget, Memphis sepeliet: eorum *r* pecuniæ elegantiam occupabit vrtica: erit lappa in eorum tabernaculis. Ad-

7 uentant animaduersionis dies, aduentant remunerationis dies: cognoscent Israelitæ: vesanum vatem, lymphatum hominem, ventosum, ob tuorum criminum multitudinem, et simultatis magnitudinem. Speculator Ephraimitarum * apud Deum meum vates, laqueus est aucupatorius per omnes eorum vias, simulas in æde eorum Dei: tam

9 penitus deprauati sunt, quam *s* gaetano tempore: recordabitur eorum crimen, animaduertet in eorum peccatum. Vt vvas in desertis

in-

g) scil. admoue et clama. *h*) perneciter eunt hostes. *i*) quæ res in causa erit, vacet. *k*) innocentes esse. *l*) præ libidine. *m*) puniam, vt rex multo etiam grauiores det pœnas, quam proceres. *n*) deos colas alienos, vt tibi frumenta secudent. *o*) meretricem agens. *p*) eos faller, erit vini penuria. *q*) ibunt in Aegyptum, et ibi morientur. *r*) possessionum elegantissimas. *s*) vanos fuisse vates, qui eis lætiora promittunt, *t*) Iudic. 19, 16.

inueni Israelitas, vt in ficu primitias in eius primordio adpexi maiores vestros, qui Baalphegorem adierunt, et additi turpitudinis fuerunt, nefarii, vt ipforum amor Ephraimitarum vt volucris auolabit * gloria a partu, a ventre, et a conceptu: quod si suos educauerint natos, eos ego ex hominibus tollam: nam vā etiam y illis, quum ab eis discesfero. Ephraimita, (vt video,) Tyri similis, amœniter sitæ, idem Ephraimita educturus est * ad interfectorem suos natos. Da eis Ioua, quod dare debes: da eis et vterum sterilem, et sicca vbera. Omne eorum scelus est Galgalis: nam ibi eos odi ob scelus moris eorum, eos ex æde mea expellam, non amplius unaturus eos, quorum omnes principes sint degeneres. Cæsi Ephraimitæ, arefacta eorum radice, fructum non ferent: quod si etiam genuerint, perimam eorum z venris delicias. Repudiabit eos Deus neus, qui ei non obediuerint, runtque vagi per gentes.

CAPVT X.

Israel vitis inutilis. Eiusdem peccata, pœna independentes. Ephraimita vitula pugna. Israel rex perdendus.

Vitis inutilis Israelita, a fructum sibimet edit: quo plus habet fructus, eo plures facit aras: quo melior est eorum terra, et melius simulacra faciunt. Diuum habent animum, iamiam erian commissuri: eorum ipse et aras confringet, et statuas disperget. Iam enim b dicent: careus rege: quoniam Iouam non etuimus, rex quidem c quid dicit nobis? Verba dederunt, Isum iurantes, fœdus ferientes: aque germinabit fellea pœna per

agri fulcos. Ad bethauenses vittulas horrescent Samaritani, suo d illum luxente populo: suisque, (qui de eo exsultabant,) flaminibus, ob eius gloriam, qua priuatus erit. Ipse quoque in Asyriam deportabitur, munus regi Iarebo: pudor inuadet Ephraimitam, et sui consilii pudebit Israelitam. Abolebitur Samariæ rex, vt spuma in aquæ superficie, perdenturque auentensia facella, scelus Israelitarum: crescent in eorum altaribus spinæ, ac tribuli: dicentque montibus: obruite nos: et collibus: decidite in nos. A Gabæ tempore peccasti, Israelita, * vbi steterunt illi non attingendi apud Gabaam prælio aduersus homines improbos, quos ego volens ita puniui, vt ad eos adgregati sint populi, quum suis vtrique criminibus constringerentur. Quum sit autem Ephraimita docta vitula, ego triturare amans, obibo eius fœruicis bonitatem, * equitans in Ephraimita, arante Iudæo, occante ei Iacobida. Seminate vobis ad iustitiam, mesuri pro ratione pietatis: nouate vobis nouale, dum tempus est quærendi Iouæ, donec veniat, et vos iustitiam doceat. Aratis impietatem, improbitatem metitis, comeditis fructum mendacii: quoniam tuis moribus, tuorum militum multitudini confidis. Sed existet in populo tuo tumultus, omnesque tue munitiones vastabuntur, vt vastauit Salmam Betharbel, quum quidem tantum fuit bellum, vt mater collisa sit cum filiis. Sic vobis fecerit Bethel ob sceleris vestri peruersitatem, extincto mature Israelitarum rege.

CAPVT XI.

Iouana in Israellem beneficia. Baalis cultores vitis populares. Rex Asur in Ephraimitas.

O O O 5

adamati diui. x) fetuum fertilitas. y) natis. z) filios. a) sibimet non mihi Domino seruiunt. b) rege priuabantur. c) nobis optulari non poterit. d) Ieroboami vitulum, qui perierit. e) extremis malis affligabuntur, f) bonam ceruicem.

*mita. Aliqua pro afflictis consolatio.
Iudei constantes in pietate.*

1 **Q**UUM puer esset Israelita, e-
2 um amauit, et ex Aegypto si-
 lium meum euocauit. Quo
 magis vocantur, eo magis abeunt
 e conspectu: baalibus sacrificant, et
3 simulacris suffiunt. Quinque
 ego, prehensos brachiis, Ephraimitas
 pedauerim, nesciunt, me sibi
4 remedium attulisse. Humanis fu-
 nibus, loris amatoriiis, eos attra-
 xi, eisque sui, quasi qui impositum
 eorum maxillis iugum adleuaret, et
5 eis demisi s pabulum: quasi qui
 non essent redituri in aegyptiam
 terram, aut asyrium regem habi-
6 turi: sed corrigi recusarunt. Ita-
 que grassabuntur in eorum urbibus
 enses: eorumque opes consument
 ac conficient ob ipsorum consilia.
7 Meus vero populus ad me redire
 cunctatur, et ad supremum voca-
8 tus, protinus non mouetur. ^b Ut
 ego te dedam, Ephraimita? ut te
 addicam, Israelita? ut te dedam sic-
 ut Adamam? te addicam ut Se-
 boim? ⁱ Versatur mihi mens, simul-
9 que adfectu permoueor: non v-
 tar iræ meæ feruore, non me ad
 corrumpendum Ephraimitas con-
 uertam: quippe quum Deus sim,
 non homo, inter vos sanctus, qui
10 ^k in urbem non intrem. Iouam se-
 quentur, leonis ritu rugientem: ru-
 giet enim, et pauebunt filii in ma-
11 ri, pauebunt, ut auis in Aegypto,
 utque columba in asyria terra: et
 eos in suis domibus collocabo, in-
 quit Ioua.

CAPVT XII.

*Ephraimitarum leuitas. Plectendus Israe-
 lien, et Iudeus. Iouana maiestas, clemen-
 tia, beneficia in paues p̄sicos.*

Circumueniunt me mendacio
 Ephraimitæ, et perfidia do-
 mus Israelis, * Iudæo adhuc
 dominante cum Deo, et cum san-
 ctis fidei. Ephraimitæ ventum
 pascunt, eorumque sectantur,
 quotidianum frequentantes men-
 dacium atque perniciem: et foedus
 cum Asyrio percutiunt, et oleum
 * portatur in Aegyptum. Habet au-
 tem Ioua controuersiam cum Iu-
 dæo, in Iacobum pro eius meritis
 animaduersurus, et ei eius mori-
 bus digna soluturus. Ille in vtero
 fratrem suum supplantauit, suoque
 robore cum Deo egregie dimicauit,
 et angelum dimicando vicit, sibi
 flebiliter supplicantem, Bethela-
 ctus eum, * et ibi cum eo collocutus.
 Atqui * Ioua Deus arripotens erat
 eius commemoratio. Tu quoque
 ad Deum tuum redeas, pietatem æ-
 quumque serues, et in Deo tuo
 spem semper habeas. ^l Chanaanæus,
 fallacem habens in manu ^m truti-
 nam, amat fraudare: dicitque
 Ephraimita, se ditatum, inuenisse
 sibi facultates, nec vllum inuentum
 iri in omnibus suis ⁿ laboribus cri-
 men, in quo peccatum sit. At ego
 Ioua tuus ab ^o aegyptia terra Deus,
 aliquando * te in tabernaculis collo-
 cabo, sicut solemnibus diebus: i-
 demque et vates adloquar, et fre-
 quentia edam oracula, et vatum o-
 pera similitudinibus vtar. Si
 Galaadus est nefarius, profecto ne-
 quam sunt, qui Galgalis boues im-
 molant, quorum etiam tot altaria
 sunt, quot tumuli per sulcos agrī.
 Quod autem aufugit Iacobus in a-
 grum Syriæ, et quod seruiuit Israel
 pro vxore, et pro vxore custodi-
 uit, et quod eduxit Israellem Ioua
 ex Aegypto, quodque is custodi-
 tus est, id omne per vatem factum
 est.

g) mannam. h) minatur extremam p̄nam. i) reuocat se. k) non sim ho-
 minum similis, qui habitant vrbes. l) Ephraimitæ Chanaanam incolentes.
 m) hoc dicit, quoniam Chanaan significat etiam mercatorem. n) actionibus.
 o) ex quo te eduxi ex Aegypto.

est. Irritauit Ephraimita acerbis suum Dominum: & itaque illum capitaliter sedequè punit, ac remunerabitur, vt dignus est.

CAPVT XIII.

Ephraimitarum scelera, commotio, pœna, redemptio, cædes.

Loquente Ephraimita, tremitur: tantus est inter Israelitas, et tamen crimen commisit in Baale, quo morietur. Et nunc insuper peccarunt, sibi que fecerunt fusiles argento suo sua solertia statuas, quæ omnia fabrilis sunt opera, de quibus dicunt: * qui hominem immolauerint, vitulos osculabuntur. Itaque erunt, vt matutina nubes, vtque ros celeriter abiens, vt abrepti ex area aceres, vtque fumus ex fumariorio. Atqui ego sum Ioua Deus tuus ab ægyptia terra, nec Deus vllus, præter me, tibi agnoscendus est: nec seruator vllus est, excepto me, qui te in solitudine curauit, in inaccessa terra. Qui simulacra pastu saturati sunt, saturi animum extulerunt: ideoque oblitus sum mei. Itaque eis ero, quasi panthera, quasi tigris ad viam Assyriæ: eis occurram, vt orbatus versus: et, laceratis eorum præcordiis, eos ibi leonis more comedam, a feris agrestibus discernendos. Tua est pernicius, Israelita, quum meum sit tibi subuenire. Vbi nunc est tuus rex, qui te in omnibus tuis urbibus seruet? tuique gubernatores, qui tibi regem principesque dari postulaueris? Regem tibi et iratus dabo, et scruens auferam. Ephraimitæ artum crimen, intimum peccatum est: eum parientis dolores inuadent, filius est insipiens: sed erit quum non nanebit * in angustia pariendi. Eos ab orci potestate redimam, a morte vindicabo, ero tua pestis, o mors:

ero tua lues, o orce: & solatio carebunt oculi mei. (Nam ipse inter fratres fetificabit, veniet orientalis Iouæ ventus, ex solitudine profectus, qui eius venam arefaciet, qui eius fontem exhauriet, is omnis elegantis supellestilis thesaurum diripiet.

CAPVT XIII.

Samaria diruenda. Populares trucidandi. Israelis inuitati consolatio proxima. Ephraimita seruandus, confirmandus a Ioua. Sapiens uaticinia cognoscens.

Crimen commisit Samaria, quæ a Deo suo defecerit: ense cadent: eorum et impuberes collidentur, et grauidæ discocabuntur. Redi, Israelita, ad Iouam Deum tuum: quoniam tua culpa lapsus es. Adhibete verba, et ad Iouam redite, eique dicite: omne condona crimen, et * accipe bonum, et nos laborum nostrorum tauros soluemus. Non nos seruabit Assyrius, non in equis equitabimus, nec dicemus amplius deos nostros opus nostrarum manuum; quum tuum sit misereri pupilli. Medebor eorum auersationi, eos mea sponte amans: quippe mea in eos ira coercita. Ero Israelitæ, quasi ros quidam: germinabit in modum rosæ, agetque radices more Libani. Procedent eius furculi, eritque eius decus oleæ simile, et odorem habebit, qualis est Libani. Redi bunt in eius vmbra habitaturi, viuent frumento, et vitis more pululascens: eius memoria erit, vt libanum vinum. O Ephraimita, quid mihi amplius rei est cum simulacris? ego cum exoratus respiciam: ego virentis pinus similis, ex quo eodem me tuus fructus exstat. Qui sapiens et prudens erit, hæc intelliget ac cognoscat: nam rectæ sunt Iouæ viæ: in eis que et iusti gradiuntur, et fontes offendunt.

IOEL.

) itaque eum ipsius sanguine perfundet, eique reddet ipsius probrum eius Dominus. i. edit. g) non dormiam, quin hoc fecero. r) deflectioni. s) suavis et honesta.

I O E L.

CAPVT I.

Vates ad seniores, et gentes orbis. Locusta voraces. Ad eiulacum inuitatio, frugum corruptio. Ad sacerdotes verba. Fani negligens et victimarum.

- 1 Iouæ sermo habitus ad Ioelem Phatuelis filium.
- 2 **A**VDITE hoc senes, et auscultate, quicumque terram incolitis, ecquid tale fuerit, vel vestris, vel maiorum vestrorum temporibus. Hoc et vos natis narrate vestris, et vestri nati suis, et ipsorum nati posterorum generi. Erucae reliquias consumsit locusta: locustæ reliquias consumsit taurus scarabeus: tauri reliquias consumsit rubigo. Expergiscimini ebriosi, plorate et eiulate omnes vni potores, ob eruptum ex ore vestro laticem. Nam inuadit terram meam * potens et innumerabilis gens, leonis dentibus, molares habens, quales sunt vetuli leonis, quæ vineas meas vastas efficit, ficusque decorticando nudas reddit, ac peruastat, dealbatis earum ramis. Eiula, vt centone succincta virgo, ^u ob iuuentæ suæ maritum. Sublatum est fertum et libamina ex æde Iouæ: lugent sacerdotes, Iouæ ministri. Vastatus est ager, luget humus, quippe vastatum est frumentum, scdatum vinum, periit oleum. ^z Disputet agricolas, eiulant vinitores ob triticum atque hordeum: quippe agri mesfe perditæ. Scdatæ sunt vineæ, periere ficus: punica palma etiam, et malus, breuiter omnes agri arbores aruerunt, scdata humani generis voluptate. ^x Amicite, et plangite, o sacerdotes: eiulate altaris administri, ite, pernoctate

in centonibus, o ministri Dei mei, adempto ex æde Dei vestri fertum ac libamine. Indicite ieiunium, proclamate ferias: conuocate senes, o omnes incolæ, in ædem Iouæ Dei vestri, et Iouam implorate. ^y O diem: propinquat enim Iouæ dies, ab omnipotente ventura, sicuti vastitas, nimirum ante oculos nostros aufertur alimentum ex æde Dei nostri, gaudium ac lætitia. Fracuerunt grana sub glumis suis, destructæ sunt cellæ, euerfa horrea, quippe scdato frumento. ^z O quam ingemiscit pecus: plorant armenta bouum, quod carent pabulo: etiam balantum greges multantur. Te, Ioua, inuocabo, quod ignis stationes saltuum consumserit, et flammæ omnes ruris combusserit arbores: ipsæque adeo terrestres quæ drupedes ad te mugient, quod exaruerint aquarum aluei: ignisque mansiones saltuum consumserit.

CAPVT II.

Ex monte Iouano tube clangor. Ioue dies imminens. Inuitati ad Iouam impij. Diuina benignitas. Planctus indicendus, et preces ad Iouam.

CLangite tuba in Sione, strepitus in sacro monte meo, contremiscant vniuersi incolæ: quoniam aduentat Iouæ dies, quoniam propinquat dies tenebrosus ac caliginosus, dies nubilus atque ater. ^y Quam diffunditur supra montes aurora, tam multus potensque populus est, quantus neque fuit vquam, neque post eum vllis sæculorum annis futurus est. ^z Ante eum consumit ignis, post eum flamma comburit. Edenensis viridarii similis est ante eum terra: post

1) locustæ. u) dum luget. x) scilicet centones. y) vt aurora montes, sic locustæ omnia occupant. z) locustæ terram vastant, quasi incendium sit.

post eum vasta solitudo: nec quidquam est, quod eum euadat. Formam habent equorum formæ similem, et sic currunt, vt equites. Qualis est quadrigarum sonitus, sic illi per montium cacumina saluunt: qualis est igneæ flammæ strepitus, stipulas confumentis, tamquam potens populus ad pugnam instructus, quem tremant populi, omnium vultibus pallorem contrahentibus. Militum more currunt, bellatorum ritu scandunt muros, vadunt sua quisque via, neque de suis semitis desectunt, nec alii alios vrgent, suo quisque itinere vadunt, ac per misilia illæsi ruunt. Urbem peruadunt, muros percurrunt, scandunt domos, per fenestras intrant, vt fures. Eorum aduentu contremiscit tellus, commouetur cælum, sol lunaque obscurantur, et stellæ suum splendorem amittunt: et Ioua sonitum edit ante^a suum exercitum: nam permagnum est eius agmen: nam potentes sunt, qui eius mandatum exsequuntur: nam ingens est Iouæ dies, et terribilior, quam vt eum quisquam sustineat. Et tamen, inquit Ioua, redite ad me toto pectore, cum ieiunio, plorate ac plangore, et vestra corda lacerando, non vestes, redite ad Iouam Deum vestrum: nam is est exorabilis et misericors, ad iram tardus, multæ clementiæ, qui se ab inferendo malo contineat. Quis scit, an reconciliatus, se cohibeat, relinquatque post^b illum vbertatem, fertum, vniquite libamen Iouæ Dei vestri? Clangite tuba in Sione, indicite ieiunium, proclamate ferias, conuocate populum, indicite conuenium, senatores congregate, conuocate paruulos ac subrumes: prodicat et sponsus ex suo penetrali, et ponsa ex thalamo. Inter vestibulum et aram plorent sacerdotes, Io-

uæ ministri, dicantque: habe, o Ioua, tuorum rationem, neue tuam hereditatem probro addixeris, ita vt eis imperent extranei, ne quæratur apud ceteras nationes, vbinam sit eorum Deus. Ita Ioua, 18
sua terræ studio inductus, parcat suis, eisque exoratus ita dicit: En 19
ego vobis frumentum, mustum, oleumque mittam, quibus satiemi-
ni, nec committam amplius vt
probro sitis apud gentes. ^{Sc. 20}
Septentrionalem autem, (qui^d faciem
ad orientale mare, et extremum ad
vltimum mare habet,) a vobis amo-
uebo, et in inuiam desertamque
terram abigam, ita vt putrefactus,
fœtorem exhalet: tam magna ille
faciet. Ne metue, tellus, gessi ^{lati- 21}
tia: nam magna Ioua faciet. Ne ²²
metuite, o terrestres pecudes:
nam et saluosæ regiones stirpes e-
dent, et arbores fructus suos fe-
rent: ficus vitesque vim suam exfe-
rent. Et vos, o Sionii, gestite læ- ²³
titia in Ioua Deo vestro: dabit e-
nini vobis doctorem ad iustitiam,
demittetque et prinorem, et seri-
orem pluuiam in primis: ita vt ²⁴
aræ farre compleantur, et torcu-
la musto et oleo redudent: red- ²⁵
damque vobis annonas, quas com-
ederint locustæ, centipedæ, rubigo
et eruca, meus ingens exercitus,
quem in vos immisero: comede- ²⁶
tisque ad satietatem; et Iouæ Dei
vestri nomen collaudabitis, qui vo-
biscum tam mirifice egerit, nec
meos pudebit vmquam: scietis- ²⁷
que, me inter Israelitas versari, me
Iouam Deum vestrum, præter
quem nullus sit, nec meos pudebit
vmquam. Postea autem perfun- ²⁸
dam omne genus hominum meo
spiritu: vaticinabunturque vestri
filii et filiæ, vestri et senes somnia
somnia videbunt, et iuuenes visiones
videbunt: quin et seruos et ancil- ²⁹
las illis temporibus meo spiritu per-
fun-

) locustas. b) scilicet locustarum populum. c) locustas a septentrionibus in-
uectas. d) totam terram ab altero mari ad alterum occupat. e) scil. Ioua.

30 fundam, daboque in cælo ac terra prodigia, sanguinem, ignemque, et
 31 fumi exhalationem: sol in tenebras vertetur, et luna in sanguinem, antequam veniat Iouæ dies ingens ac terribilis: ac, quicumque Iouæ
 32 nomen inuocauerit, euadet. Si quidem in Sione monte, ac Hierosolymis, erunt qui euadant, quemadmodum promittit Ioua: ac in reliquis, quos Ioua vocabit.

CAPVT III.

Iudei, et Hierosolymitani seruandi, cogende in valle Iosaphati nationes. Iudicium Dei cum gentibus. Pro Iudeis Deus causam agens. Iudicium vniuersi orbis. Portenta in cælo. Hierosolyma sancta. Felicitas absoluta pro pijs. In Aegyptios missa.

1 **N**Am illis diebus, illoque tempore, quo iudæos ac hierosolymitanos captiuos reuocabo,
 2 bo, colligam gentes omnes, et in Iosaphati vallem deducam, atque ibi cum eis iudicio contendam de Israelitis, meo populo ac hereditate, quos per gentes dispauerint, meamque terram partiti fuerint, et,
 3 amque iacta sorte, pueros cum scortis permutauerint, puellasque vino vendiderint ac potauerint.
 4 Vobis quoque quid mecum rei est, o Tyre et Sidon, omnesque Palæstinæ tractus? Vtrum mihi vos refertis, an potius confertis? Ego celeriter et cito vestra merita in vestrum caput referam, qui argentum aurumque mentum capitis, et bonorum meorum elegantissima quæque inseritis in vestra palatia:
 5 Iudæosque et Hierosolymitanos Græcis venditis, vt a suis finibus remoueantur. At ego eos ex loco,
 6 in quem vos eos vendideritis, excibo, et vobis in caput meritum vestrum rependam: vestrosque natos et natas Iudæorum opera ven-

dani, qui vendent eos Sabæis in gentem longinquam: quoniam Ioua loquitur. Proclamate hoc per gentes, bellum indicite, concite milites: accedant, proficiantur, bellatores omnes, cudite vomeres vestros in enses, et falces in lanceas: g) dicat se fortem imbellis. Coite et conuenite gentes omnes vndique, et eo congregamini, vbi sternet Ioua tuos milites. Conciantur et proficiantur gentes in vallem Iosaphati: nam ibi sedebat ad iudicandum gentes omnes vndique. Immitte falcem, maturuit enim mesis: adeste, descendite: nam refertum est prelum, redundant torcula, tanta est eorum improbitas. Turbæ, turbæ in valle feueritatis: nam propinquat Iouæ dies in valle feueritatis. Sol et luna obscurabuntur, et stellæ splendorem suum amittent, et Ioua ex Sione rugiet ex Hierosolyma sonitum dabit, commouebiturque cælum acque terra: quum tamen Ioua suis erit fiducia, Israelitis firmitamentum: scietisque, me esse Iouam Deum vestrum, Sionis incolam, mei sacri montis, eritque Hierosolyma sancta, nec amplius eam peragrabunt alieni. Atque eo tempore stillabunt montes lactem, collesque lacte manabunt, et omnes alvei Iudææ scatebunt aqua, oriente ex Iouæ templo fonte, qui flumen Sittim adauget. Aegyptus erit deserta, et Idumæa erit deserta solitudo, ob inhumanitatem in Iudæos, qui in fontem sanguinem in sua terra fuderint. Iudæa autem semper Hierosolyma perpetuis habitabitur sæculis: eorumque sanguinem expiabo, quos non expiauero, et habitabit in Sione Ioua.

AMOSVS.

f) significat verbum hoc Iouæ iudicium: itaque paullo post adpellat vallem feueritatis. g) summa ope pugnandum est, etiam imbellibus, tantum instat bellum.

A M O S V S.

CAPVT I.

Amos pastoris effata. Ioua ex Sione rugiens. Damascenorum peccata, arumpq. Syrus relegandus. Gazæorum scelera, calamitates Gazæ, in Azotum, in Palestinos. In Tyrios, Idumeos, Ammonitus.

EFFATA Amosi, qui ex Thecuanis pastoribus fuit: quæ de Israelitis, temporibus Ozizæ Iudææ regis, et Ierobami Iozæ filii, Israelitarum regis, biennio ante terræ motum his verbis edidit.

Rugiente ex Sione Ioua, et sonitum a Hierosolymis dante, lugubunt pastorum stationes, arefctetque Carmeli caput. Sic dicit Ioua: ob tria Damascenorum, quatuorque peccata non retraham eos, qui Galaaditas ferreis tribulis truerint: itaque immittam in Hazaelis domum ignem, qui Benadadi consummat arces: effringamque claustra Damasci, et excidam habitatores ex Bacathauene, et sceptriferum ex Bethedene: relegabiturque Syrus populus Cyrenen, inquit Ioua. Sic dicit Ioua: ob tria Gazæorum quatuorque peccata non retraham eos, qui pleno exilio relegauerint, addicendo Idumæis. Itaque ignem immittam in Gazæ muros, qui eius consummat arces: excidamque Azoti habitatores, et Afcalonis sceptriferum, et manum in Accarorem conuertam: efficiamque, vt creant Palæstinatorum reliquæ: inquit Dominus Ioua. Sic dicit Ioua: ob tria Tyriorum quatuorque peccata non retraham eos, qui prorsus consules addixerint Idumæis, fratres fœderis inimicos. Itaque immittam in Tyri muros ignem, qui eius consummat arces. Sic dicit Ioua: ob tria Idumæorum, quatuorque peccata non retraham eos,

qui gladiis fratres suos persecuti sint, et, abolita humanitate, per iram rapuerint, atrocitatemque suam retinuerint perpetuo. Itaque ignem immittam in Themanem, qui bosranas consummat arces. Sic dicit Ioua: ob tria Ammonitarum quatuorque peccata non retraham eos, qui galaaditicæ dissecuerint grauidas, vt fines suos amplificarent. Itaque incendam Rabbæ muros igne, qui eius consummat arces, cum clamore in die prelii, cuiusque tempestate, die procelloso: ibitque eorum rex in exsilium, vna cum suis proceribus: inquit Ioua.

CAPVT II.

Contra Moabitas vaticinium. Cariotheses arces cremandæ. Iudeorum noxæ. Hierosolymla incendienda. Israelitarum flagitia. In eos Iouana beneficia. Israelitarum prauitas.

Sic dicit Ioua: ob tria Moabitarum quatuorque peccata non retraham eos, qui Idumææ regis ossa combusserint in fauillam. Itaque immittam in Moabitas ignem, qui cariotheses consummat arces: efficiamque, vt moriantur tumultuose Moabitæ cum clamore et tubæ sonitu, excidamque eum, qui in ea est, gubernatorem, et omnes regionis principes vna cum ipso perimam: inquit Ioua. Sic dicit Ioua: ob tria Iudæorum quatuorque peccata non retraham eos, qui Iouæ legem repudiauerint, nec eius instituta conseruauerint, sua decepti perfidia, quam secuti erant eorum patres. Itaque immittam in Iudæam ignem, qui hierosolymitanas consummat arces. Sic dicit Ioua: ob tria Israelitarum quatuorque peccata non retraham eos,

scilicet Israelitas. i) Moabitide.

eos, qui infontes argento, et pau-
 peres calceorum causa vendant,
 7 qui humi in puluere tenuium capi-
 ta pesfundent, ^k inopunque viam
 flectant, et eandem puellam com-
 primant filius et pater, quo profa-
 8 netur sacrum meum nomen, in-
 que vestibus pignoratitiis passim a-
 pud aras decumbant, et inultatum
 9 vinum in æde sui Dei potent. At-
 qui ego eorum causa Amorrhæos
 deleui, qui et proceritate cedros,
 et robore æquabant robora: e-
 rumque et fructum super, et radi-
 10 ces subter perdidi. Ego idem vos
 ex ægyptia terra eduxi, et per de-
 11 ferta annis quadraginta duxi, ad
 occupandam terram amorrhæam,
 et ex vestris filiis vates, et ex adole-
 scentibus Nazaræos constitui. An
 non hoc ita est, o Israelitæ, in-
 12 quit Ioua? At vos et Nazaræis vi-
 num datis bibere, et vates vaticina-
 13 ri vetatis. En ego ^l sub vobis stri-
 deo, quemadmodum stridet plau-
 strum, quod est manipulis refer-
 14 tum. Itaque et fugam amittet ve-
 lox, neque validus suis viribus va-
 lebit, neque miles suam vitam tue-
 15 bitur, nec sagittarius consistet,
 neque celer pedibus suis euadet, nec
 16 eques suam vitam seruabit, et
 militum animosissimus nudus fugi-
 et illa die, inquit Ioua.

CAPVT III.

*Ad Israelitus Ioua dicta per Amosum. Israel-
 itis solus Ioue cognitus, ple. Tendus. Sama-
 ria scelerum officina, Israelita et Bethelen-
 ses vna frangendi.*

1 **A**vdite dictum hoc, quod vo-
 bis pronuntiat Ioua, Israeli-
 tæ, ad totam nationem,
 2 quam ex ægyptia terra eduxi: vos
 ego dumtaxat, inquit, noui ex o-
 mnibus terræ nationibus: itaque in

vos omnia vestra crimina animadu-
 uertam. ^m Num faciunt duo simul
 iter, quin sint coniuncti? Num
 rugit in silua leo, quin prædam ha-
 beat? num vocem emittit in lustro
 suo iuuenis leo, quin ceperit? Num
 5 cadit auis in laqueum humi, quin
 sit ei tendicula? num tollitur a ter-
 ra laqueus, quin ceperit? Num
 6 clangitur in vrbe tuba, quin popu-
 lus expauescat? aut est in vrbe
 malum, quod Ioua non fecerit?
 Non facit enim Dominus Ioua
 7 quidquam, quin arcanum suum
 seruis suis vatibus patefaciat. Le-
 8 one rugiente, quis non metuat? Do-
 mino Ioua loquente, quis non vati-
 cinctur? Nuntiate per arces azo-
 9 tias, perque arces ægyptiæ terræ,
 et dicite: conuenite ad Samaritæ
 montes, et videte, quot in ea tur-
 bæ, quot iniuria oppressi sint, et
 vtque nihil sanum sciant facere, in-
 quit Ioua, qui iniustitiam pernici-
 emque congerunt in suis arcibus.
 Itaque sic dicit Dominus Ioua: pre-
 metur obsessa terra, deque tua de-
 turbabere potentia, et tuæ diripien-
 tur arces. Sic dicit Ioua: vt eripit
 1 pastor ex leonis ore duo crura, aut
 auriculam: sic ⁿ eripientur Israelitæ,
 qui Samaritæ ^o in cubilium spondis, et
 lectis damascenis habitant. Au-
 dite, et Iacobeorum domum com-
 monete, inquit Dominus Ioua De-
 us armipotens. Nam qua die Is-
 raelitarum peccata in ipsos animadu-
 uertam, animaduertam et in beth-
 elenses aras, truncataque aræ
 cornua decutiam ad terram, hi-
 bernasque pariter et æstiuas domos
 ita subigam, vt eburnæ domus lu-
 geant, aboleanturque multæ do-
 mus, inquit Ioua.

CAPVT III.

*Samaritani montis bucula iniuriosa miseris.
 Iouanum insiurandum in improbos. Va-
 na*

^k) inopum vitæ officiant. Nam via est vitæ cursus. ^l) grauatis me, tædet me ve-
 stri. ^m) vt hæc vera sunt, sic verum est, ciuium calamitatis auctorem esse Iou-
 uam. ⁿ) rapiuntur euadentque pauci. ^o) molliter et delicate viuunt, vt de-
 claratur capite 6.

na prauorum sacrificia. Ioue dignitas, potentia, maiestas.

Avdite dictum hoc, o basanice buculæ, quæ estis in monte Samariæ, quæ tenuibus facitis iniuriam, quæ pauperes quasatis: quæ dominis vestris dicitis: adferre, quod potemus. Iurat Dominus Ioua per sanctitatem suam, futurum esse, vt vos scitis, vestramque posteritatem a lenunculis auferat, egressæque sparsim diuersæ proiciamini in Armoniam, inquit Ioua. Ite Bethel, et peccate, Galgalis multum peccate, et adferre mane vestra sacrificia, tribus diebus vestras decumas, et adolete ex fermento gratiarum actionem, ac voluntaria sacra proclamantes nuntiate: quandoquidem ista facere amatis, Israelitæ, inquit Dominus Ioua. Et quamuis ego vobis *b* dentium immunitatem, cibique egestatem per omnia oppida locaque vestra dederim, non rediistis ad me, inquit Ioua. Quamuis pluuiam a vobis auerterim, quum ad messem superessent adhuc tres menses, et in hanc urbem pluens, in illam non pluerem, aliusque fundus complueretur, alius non complutus areret; ita vt duo triaue oppida ad vnum oppidum a quanti gratia confluerent, neque satiarentur: non tamen ad me rediistis, inquit Ioua. Adfeci vos vredine ac rubigine; quantum vobis erat hororum, vinearum, ficetorum, ac oliuetorum, consumsit eruca: nec tamen rediistis ad me, inquit Ioua. Immisi pestem vobis *c* ægyptio more; peremi ferro iuuenes vestros cum equorum vestrorum abactu, ita vt *d* agmina vestra scætozem etiam in naves vestras exhalarent: neque tamen rediistis ad me, inquit

Ioua. Euerti vos, quomodo diuinitus cuerfa est Sodoma et Gomorra, ita vt similes sitis torris, ex incendio erepti: nec tamen rediistis ad me, inquit Ioua. Quamobrem sic tecum agam, Israelita: et quoniam sic tecum agam, * compone te in occursum Dei tui, Israelita. Est autem montium conditor, ventique creator, quique homini, quæ sint eius cogitata, indicat, auroræ facit obscuritatem, et terræ fastigia supergraditur: is est nomine Ioua Deus armipotens.

CAPVT V.

Ad Israelitas vates. Virgo Israelita non surrectura. Querenda a Deo vita. Diuina omnipotentia. Contra iudices auros, iniquos. In Ioua clementia spei felicitatis.

Avdite dictum hoc, quo ego vtor in vos lamentabili, domus Israelis. Cecidit non amplius surrectura virgo Israel, humi derelicta, adleuante nullo. Sic enim dicit Dominus Ioua. *f* Quæ israeliticæ domus vrbs mille emittebat, retinebit centum: et quæ centum emittebat, retinebit decem. Sic enim dicit Ioua Israelis domui: quærite me, et viuetis: neue quærite Bethel, neue Galgala ite, neue Bersabam concedite: nam et Galgal relegabitur, et Bethel fiet *g* nefas. Quærite Iouam, et viuetis, ne ipse inuadat, vt ignis, domum Iosephi, qui ita Bethel consumat, vt non sit, qui exstinguat, qui ius in *h* absinthium vertitis, et *æ* quitatem humi deseritis. Qui *i* Arcturum Orionemque fecit: qui *j* ferales tenebras conuertit in matutinum, et nocte diem obscurat: qui maris aquas euocat, et in ter-

b) hoc est per aquam. *c*) famem. *d*) vt in Aegyptios, quum illic essetis. *e*) vestri milites interficerentur, ac sub dio insupulsi iacerent. *f*) Præterito pro futuro vtitur ad rem magis exprimendam. *g*) in qua erant mille viri. *h*) vt nefarium punietur. Vide Ioel. 1. 10. *i*) acerbissimam iniuriam. *j*) noctem.

ræ superficiem refundit, Ioua no-
 9 minatur: qui valida pernicie for-
 tes petit, facitque, vt inuadat mu-
 10 nitiones pernicies. Oderunt in
 curia reprehensionem, et sincere
 11 loquentem abominantur. Itaque
 quoniam tenues prædamini, et ab
 eis ^k farris accipitis onus, quas qua-
 drato lapide domos ædificastis, in
 eis non degetis: et quas elegantes
 panxistis vineas, earum non bibe-
 12 tis vinum. Nam vestra tot tanta-
 que peccata ac scelera noui, qui pre-
 mitis infontes, accipiendi pretium
 ob absoluendum, et pauperes in
 13 senatu labefactando. Itaque ^l qui
 sapient, hoc tempore tacebit, quo-
 14 niam tempus malum est. Quærite
 bonum, non malum, vt viuatis,
 atque ita vobis adfit Ioua Deus ar-
 mipotens, quemadmodum petitis.
 15 Oderitis malum, amate bonum, et
 æquitatem in curia constituite, si
 forte gratiam faciat Ioua Deus ar-
 mipotens reliquiis Iosepheorum.
 16 Ergo sic dicit Ioua Deus armipotens
 Dominus: per omnia forã plangor
 erit, perque vicos omnes euilabi-
 tur, et ad luctum vocabuntur agri-
 colæ, et ad plangorem, lamentan-
 17 di periti: inque vineis omnibus
 erit plangor, me inter vos grasfan-
 18 te, inquit Ioua. Heu qui Iouæ diem
 cupitis: quorsum vobis tandem Io-
 uæ diem? qui ^m tenebrosus est, non
 19 lucidus: perinde ac si quis, leonem
 elapsus, occurrat vrso: aut eum,
 quum domum venerit, et manum
 ad parietem adplicuerit, mordeat
 20 anguis, nimirum tenebrosus est
 Iouæ dies, non lucidus: caligino-
 21 sus, et splendoris expers. Odi,
 respuo vestra festa, nec ferias ve-
 22 stras olfacio. Et quamuis mihi so-
 lidas hostias immoletis, et ferta ob-
 moueatis, non mactus fio, nec opi-
 ma ista pro salute sacrificia adspicio.
 23 Apagesis a me carminum vestro-

rum turbam: neque naborum v-
 strorum cantum audio. "Fluat,
 aqua ius, et iustitia, vt fluuius v-
 hemens. * Num mihi victim
 et fertum obmouistis in solitudi-
 annis quadraginta, domus Israeli
 Immo vestri regis vimbraculum t-
 listis, signumque vestrorum simu-
 crorum, sidus dei vestri, quod vob-
 feceratis: itaque vos ultra D-
 mascum relegabo, inquit Ioua, ne-
 mine Deus armipotens.

CAPVT VI.

*Sion et Samaria montes gemini, illustris, Ioua
 ue iusiurandum. Iacobi Deo iniusti, ca-
 dendi. Israelita vexandus misere.*

Heu securos in Sione, et fiden-
 tes in monte Samarizæ, qui
 montes sunt omnium, (qui vs-
 quam gentium exstant,) illustris sim-
 atque primi, et in quos venerunt
 Israele prognati: conferte vos
 Calanem et videte: atque illinc ite-
 Hematham magnam, et ad Ge-
 1 ham Palæstinorum descendite.
 num sitis regnis istis præstantio-
 res? An potius eorum fines fue-
 rint vestris finibus ampliores?
 qui ^{*} a se triste tempus amouent,
 et iniustitiæ sede vtuntur: qui,
 in lectis cubantes eburneis, luxu-
 riantur in suis cubilibus, et ouil-
 lium agnos, et ex medio sagina-
 rio vitulos comedunt: qui na-
 blo numeros modulantur, sibi
 Dauidis ritu instrumenta musica
 commenti: qui phialis vinum
 potant, præcipuis vnguents deli-
 buti, neque Iosepheorum calami-
 tatem dolent. Quamobrem iam-
 iam relegabuntur inter exsulum
 præcipuos, amotis luxuriosorum
 epulis: Iurat Dominus Ioua per
 semetipsum, ait Ioua Deus armipo-
 tens: abominor ego Iacobeorum
 superbiam, eorumque et arces odi
 et

A) vos primarii accipitis munera, vetante lege. l) Veritas odium parit. m) tri-
 stis non lætus. n) abundet. o) qui regna illa vestro maiora deleui, et vestrum
 delere possum, ne forte vestris montibus confidatis.

et urbem, quodque ea continetur, ita adficiam, ut si super fuerint in vna domo homines decem, moriantur, et eos eorum patrius sublato cremabit, ut efferat ossa domo, dicetque ei, qui erit ad latera domus: superestne vllus apud te? Nemo, inquit. Et ille, pax, inquit: neque enim commemorandum est Iouæ nomen. Nam futurum est, ut Ioua maiorem domum ruinis, minorem rimis curet labefactandam. * Num per rupes aut equi current, aut bobus arabitur? ut vos ius in fel, et æquitatis fructum in absinthium verteritis? Qui ab re gaudetis, iactantes, vos vestris viribus comparasse vobis cornua. Ego vero in vos fuscitabo, domus Israelis, inquit Ioua Deus armipotens, gentem, quæ vos ab Hemathæ regione ad occidentum Iuuium vexabit.

CAPVT VII.

Locuste per Iouam fiste. Consumte penitus herbe. Pro Iacobeo vates ad Iouam. Ignis Iouanus omnia incendens. Cum regula Deus, Amasius contra vatem. Amasia vates respondens. Vxor Amasie stupranda, filii trucidandi, Israelite in captiuitatem trahendi.

Huiusmodi quiddam ostendit mihi Dominus Ioua. Fingebat locuitas initio incrementi tibi cordi. Erat autem cordum post ægis scænisecium. Igitur quum rrestres plane consumerentur verba, ego ita dixi: Domine Ioua, gnosce quæso: quis Iacobeum eriet, qui tantillus est? In eo conuinit se Ioua: non fiet, inquit Ioua. Huiusmodi quiddam ostendit mihi Dominus Ioua. Vocabit ad rtandum ignem Dominus Ioua, i vastum pelagus, quique agrum nsuuebat. Et ego: Domine Ioua, define quæso: quis Iacobeum get, qui tantillus est? Conti-

nuit se in eo Ioua, ne hoc quidem fiet, inquit Dominus Ioua. Tale 7 quid ostendit mihi. Stabat Dominus super muro regulari, habens in manu regulam. Et Ioua mihi: 3 quid tu vides, inquit, Amose? Regulam, inquam. Et Dominus: en ego 4 ponam regulam, inquit, inter meos Israelitas, quam non amplius transcendam, ut Isaacidarum sa- 9 cella vastentur, et Israelitarum sacraaria desolentur, confurgamque gladio in Ieroboami domum. Mi- 10 sit autem Amasias, sacerdos Bethel, ita significatum regi Ieroboamo: coniurat in te Amosus apud Israelitas garrulitate, genti intoleranda. Sic enim dicit Amosus, Ieroboamum ferro moriturum, et Israelitas a sua patria relegandos. Item- 12 que ipsum Amosum sic est adlocutus Amasias. Fatidice abi, aufuge in iudæam terram, et ibi cibum cape, ibi vaticinare. Bethel qui- 13 dem nolito amplius vaticinari: nam regia domus, regiumque sanum est. At Amosus sic Amasie respon- 14 dit: neque vates ego, neque vatis filius eram, sed bubulcus, et caprificarius. Verum abduxit me Ioua 15 ab agendis ouibus, mihi que mandauit, ut irem vaticinatum in suos Israelitas. Quapropter audi Iouæ 16 dictum. Tu me vetas in Israelitas et in Isaaci domum vaticinari ac fluere. Ergo sic dicit Ioua: vxor 17 tua in vrbe stuprabitur, tuique filii ac filiarum armis occumbent, et tua terra linea diuidetur, et tu in impura terra morieris, et Israelitæ a sua patria exulabunt.

CAPVT VIII.

Astina corbis. Einlatus Israelitarum impendens. Contra pauperum vexatores. Occiduum in meridie sol. Terra, et aer obscurandus.

P p p 2

Tale

ne tum quidem ad Iouam redibunt. 4) immutabili decreto statuiam. 7) oracula fundere.

Tale quid ostendit mihi Dominus Ioua. Erat corbis æstiuua. Atque ille: quid tu vides, Amose? inquit. Cui ego: corbem æstiuam. Et Ioua: venit exitus Israelitis meis, (inquit mihi,) quem ego exitum iam non transscendam, ciulabuntque delubri carmina illo die, inquit Dominus Ioua, multis vbiq; locorum prostratis cadaueribus, et pax. Audite hoc, qui pauperes presumdati, et regionis inopes aboletis, et dicentes: equando præterierit nouilunium, quo cibaria venundemus? et sabbatum, quo sar aperiamus? et immunito ephi, aucto scilo, et fallaciter vitiata trutina, vt tenues argento, vt pauperes ob calceos emanus, ac farris quisquilias vendamus. Iurat Ioua, de Iacobeorum superbia, numquam se tot eorum facinora obliturum. Scilicet non contremiscet hanc ob rem terra? non lugebunt eius omnes incolæ, et tota fluminis in morem tumens, dissiocietur, ac redundabit, vt ægyptium flumen. Atque illa die, inquit Dominus Ioua, et faciam, vt occidat in meridie sol, terramque clara die tenebris obducam, vestraque et festa in luctum et carmina omnia in lamentationem conuertam, atque omnia et latera centonibus, et capita gabreto obtegam, eamque ad extremum in eum statum redigam, qui est quum acerba die lugetur vnicus filius. Futurum est, inquit Dominus Ioua, vt immittam famem in terram, non famem panis, aut aquæ sitim, sed audiendi a Iouæ dicta, ita vt ab altero mari ad alterum pererrent, et a septemtrionibus

ad orientem peragrent, quærendo Iouæ dicta, nec tamen inueniant: quum quidem formosæ virgines iuuenesque siti exanimabuntur. Qui per samaritanum crimen iurant, dicuntque: viuat Deus tuus, Dan, et viuat berfabanum iter: ii cadent, non amplius surrecturi.

CAPVT IX.

Stans in ara Deus, iratus in impios. Nullum presidium Ioua cedente. Illius omnipotentia. Iacobi seruandi.

Vidi stantem super ara Dominum, et dicentem: percutetholum, vt commoueantur limina, eosque vniuersos in caput confice: quos ego ad extremum ita ferro perinam, vt eorum nemo effugiat, nemo euadat. Etiam si ad inferos penetrauerint, eos illinc mea manus petet: etiam si cælum scanderint, illinc eos detraham: et, licet in carmeli vertice latitent, eos ego inde perferutatus petam: licet sese ex oculorum meorum conspectu in fundo maris abstrudant, illic et serpens, iubente me, mordebit eos: et, si captiui ante suos hostes abierint, illic eos ensis, mandante me, trucidabit, daboque operam, vt lædantur, non vt iuuentur. Est autem is Dominus Ioua armipotens, et quo tangente, terra liquefit, lugentibus eius omnibus incolis, totaque, fluminis in morem tumens, stagnat, vt amnis ægyptius: qui suos in cælo gradus ædificauit, suumque nodum fundauit in terra: qui, euocatis maris aquis, terram perfundit, nomine Ioua. Nimirum g vos mihi perinde ac Aethiopes

a) qui in delubro cantant. b) quæ res stuporem et silentium faciet. c) vellent nullas esse ferias, vt quotidie lucrum facerent. d) vellent nullas esse ferias, vt quotidie lucrum facerent. e) vellent nullas esse ferias, vt quotidie lucrum facerent. f) vellent nullas esse ferias, vt quotidie lucrum facerent. g) vellent nullas esse ferias, vt quotidie lucrum facerent. h) vellent nullas esse ferias, vt quotidie lucrum facerent. i) vellent nullas esse ferias, vt quotidie lucrum facerent. k) vellent nullas esse ferias, vt quotidie lucrum facerent. l) vellent nullas esse ferias, vt quotidie lucrum facerent. m) vellent nullas esse ferias, vt quotidie lucrum facerent. n) vellent nullas esse ferias, vt quotidie lucrum facerent. o) vellent nullas esse ferias, vt quotidie lucrum facerent. p) vellent nullas esse ferias, vt quotidie lucrum facerent. q) vellent nullas esse ferias, vt quotidie lucrum facerent. r) vellent nullas esse ferias, vt quotidie lucrum facerent. s) vellent nullas esse ferias, vt quotidie lucrum facerent. t) vellent nullas esse ferias, vt quotidie lucrum facerent. u) vellent nullas esse ferias, vt quotidie lucrum facerent. v) vellent nullas esse ferias, vt quotidie lucrum facerent. w) vellent nullas esse ferias, vt quotidie lucrum facerent. x) vellent nullas esse ferias, vt quotidie lucrum facerent. y) vellent nullas esse ferias, vt quotidie lucrum facerent. z) vellent nullas esse ferias, vt quotidie lucrum facerent.

opes estis, Israelitæ, inquit Ioua: nimirum et Israelitas ex Aegypto, et Palæstinos ex Cappadocia, et Syros ex Cyrene eduxi. Quumque ego Dominus Ioua dem operam, vt improba regna ex orbe terrarum aboleam; noni tamen abolebo Iacobeorum genus, inquit Ioua: sed curabo quidem agitandum per omnes gentes genus israeliticum, sicut agitur vannus; nec tamen cadunt ad terram grana. Armis occumbent omnes meorum improbi, qui sibi negant euenturum aut occursurum esse malum. Illo tempore erigam collapsum Dauidis tabernaculum, eiusque et interrupta obstruam, et diruta erigam, et id

in pristinum statum reponam; vt possideant Idumæorum omniumque; a me denominatarum gentium reliquias, inquit huius rei auctor Ioua. Futurum est, (inquit Ioua;) vt et mesorem arator, et vuarum calcator satorem attingat, fluantque latice montes, et colles omnes circumfluant: meorumque Israelitarum captiuos reuocabo, qui vastatas vrbes instaurabunt et incolent, vineasque pangent, ac earum vinum bibent: et hortos facient, eorumque fructibus vescentur: eosque sic in sua terra pangam, vt non amplius euellantur ex sua terra, quam eis dederò, inquit Ioua Deus tuus.

A B D I A S.

Ad Idumæam vates. In eius præces, ac sapientes. In omnes gentes Iouæ ira. In Sione salus. Iacobi consolandi. In Esaius discrimen, et erumpæ. Iouæ regnum in Sione.

Abdiæ oraculum.

Sic dicit Dominus Ioua Idumææ. Hæc nos auditione accepimus a Ioua, misso per gentes legato. Surgite, con surgam in eam bello. Quum ego te gentium minimum effecerim, ita vt sis contentissimus: tu animi fastu turges, habitans in rupium mandris, quæ tuæ sedis altitudo est, sic animo cogitans: quis me deprimet ad terram? Etiam si te, vt aquila, euexeris, adeoque nidum tuum posueris inter sidera, inde ego te detraham, inquit Ioua. Si te fures, si nocturni grasfatores inuasissent, (o quam depopulatus

es?) profecto furati essent, quantum ipsis fuisset satis. Si te vendimiatores adgressi forent, profecto reliquissent racemos. Ad quam peruestigati sunt Esaini? quam perquisita eorum intima? Vsque ad confinia te deducunt omnes tui fœderati, te deceptum vicerunt: homines, qui erant erga te pacati: tui conuictores tibi vulnus subiecerunt imprudenti. Nimirum illo tempore, inquit Ioua, perdam Idumææ sapientes, et esaini montis prudentiam: pauebuntque tui milites, o Theman, vt homines ex Esai monte occisione exstirpentur. Tu ob inhumanitatem in fratrem tuum Iacobeum pudore operieris, et excideris in perpetuum. Quum tu contra stares, quum captiuas abigerent alieni copias eius,

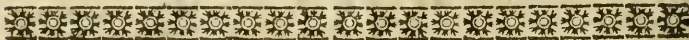
PPP 3

et

b) vt aceres ex vanno, non grana eiiciuntur, sic ego malos perdens seruabo electos. i) Iouanarum, hoc est mearum. A) vide Ierem. 49, 16. l) pro puluibus, qui solent in conuiujs supponi, tibi aliquod durum potius, et quod valeret, supposuerunt, hoc est, te prodiderunt.

et alienigenæ portas eius adorti,
 ducerent super Hierosolyma sor-
 tem, tu quoque sicut eorum vnus
 12 eras. *m* Ne vero adspicito fratrum
 tuorum diem, quum alienabuntur,
 neue de Iudæis gaudeto tum, quum
 peribunt, neue ore insolescito ad-
 13 uerso tempore, ne ito ad meorum
 portam, quum erit eorum exitium:
 ne specta tu quoque eorum malum,
 quum erit eorum exitium: neue
 inueharis in eorum copias, quum
 14 erit eorum exitium: neue steteris
 ad viarum diuortia, vt eorum
 elapsos perdas: neue eorum reli-
 quos dedideris aduerso tempore.
 15 Nam instat Iouæ dies aduersum
 gentes omnes: vt tu feceris, sic tibi
 fiet: par pari tuo capiti referetur.
 16 * Vt enim potaueritis in meo sacro
 monte, potabuntur gentes omnes
 adsiue, et ita potando abligurien-
 tur, vt sint perinde ac si non fuissent.

At in monte Sione erunt, qui eua-
 dant, eritque sanum, et posside-
 bunt Iacobi posterii suas possessio-
 nes, eritque Iacobeorum genus
 ignis, et Iosepheorum genus flam-
 ma, et Esainorum genus pro stipu-
 la: eosque illi cremabunt atque
 confument, ita vt ex Esainorum ge-
 nere nullus supersit, quoniam Ioua
 loquitur. Possidebunt autem au-
 stralem Esainorum montem, de-
 presaque loca Palæstinorum, et
 ephraimiticum samaritanumque a-
 grum tenebunt, et Beniamitæ Ga-
 laaditidem: istius autem Israelia-
 rum exercitus exfules, qui Chana-
 næi sunt ad Sarephath, et exfules
 hierosolymitani, qui erunt in Se-
 pharad, occupabunt australes vr-
 bes. Existenteque seruatores in
 Sione monte, qui Esainorum mon-
 tem vlciscantur, eritque Iouæ re-
 gnum.

I O N A S.

CAPVT I.

*Ad vatem Iouæ mandata. Vatis fuga. Pelagi
 tempestas. Nauarum pavor, sortes Va-
 ti confesso de genere, de religione, de fuga.
 Proiectus in mare Ionas, voratus ab inima-
 ni pisce.*

1 IONAE Amittæi filio mandauit
 Ioua, vt ad Niniuen maximam
 2 illam urbem proficisceretur,
 et aduersus eam predicaret,
 eius scelera in Iouæ conspectum ad-
 3 scendisfe. At Ionas, fugiendi Iouæ
 gratia, in Ciliciam ire conten-
 dit, et ad Ioppen descendit: nauem-
 que nactus, quæ in Ciliciam iret,
 dato nauo conscendit, vt cum illis
 in Ciliciam, Iouam deuotans, perue-
 4 niret. Sed Ioua tantum ventum in
 mare concitauit, tantaque tempe-

stas in mari coorta est, vt nauis
 propemodum rumperetur. Qua
 re perterriti nauæ suum quisque
 deum innocare, et leuandi nau-
 uigii gratia iacturam facere: quum
 Ionas interea, degressus ad nauis
 latera, cubans dormiret. Quem
 adgressus nauicularius sic adlo-
 quitur: quid dormis? surge, in-
 uoca Deum tuum, si forte ducet
 nostri rationem Deus, ne pereamus.
 Deinde inter sese ita dictita-
 re: agite, iaciamus sortes, vt scia-
 mus, ecquis nobis huius mali causa
 sit. Itaque iecerunt sortes: quum-
 que designasset fors Ionam, sic cum
 eo egerunt: expone nobis, quam
 ob rem hoc nobis mali acciderit,
 quæ

m) ne gaudeto: nam quæ placent, adspicimus, quæ displicent, auersamur. *n*) in
 alienum solum abducentur, *o*) verbis.

quæ sit ars tua, vnde venias, cuias sis, et vnde gentium? Quibus ille respondit, sese Hebræum esse, et Iouam cælestem Deum reuereri, qui mare terramque fecisset. Hic homines, postquam eum Iouæ conspectum fugere ex eius indicio cognouerunt, eum, ingenti metu percussi, sic adloquuntur: cur istud fecisti? quid nos tibi faciemus, vt nobis placetur mare? nam mare magis magisque æstuabat. Quibus ille: tollite me, inquit, et in mare deicite: ita vobis placabitur mare. Scio enim ego, vos mea causa hac tanta tempestate vexari. At homines ad terram eremigare conari: quod quum non possent, propterea quod gliscebant in eos adfidue maris tempestas, Iouam eiusmodi verbis implorarunt: quæsumus te, Ioua, ne propter huius hominis animam pereamus, p) neue a nobis sanguinis innocentis pœnas repetas: nam tu, Ioua, arbitrati tuo facis. Deinde sublatum Iouam in mare deiecerunt, atque id scire desiit. Itaque homines, Iouam magno metu reueriti, Iouæ sacrificium fecerunt, vota que nuncuparunt. Præparauerat autem Ioua ingentem piscem ad Ionam absorbendum: cuius in piscis ventre fuit Ionas tres dies, ac tres noctes, et in eo piscis ventre Iouam Deum suum precatus est his verbis:

CAPVT II.

Ionæ ad Iouam precatio,

TE ego, Ioua, in meis angustiis inuoco, et tu mihi exoraris, meam ex orci ventre orantis vocem audiens. Equidem vbi tu me in medium maris profundum præcipitasti, quum fluctibus obruerer, et totis tuarum vndarum gurgitibus opprimerer, videbar mihi abs tuis oculis fugatus. Scilicet,

(inquirebam,) tuam sacram cellam adhuc reuisam, quum aqua letaliter circumfluat, profundo adobruar, capite vorticibus circumuoluto, subter ima montium deferar, et terræ claustris æternum obstruar; et tu meam scilicet vitam, Ioua mi Deus, ab interitu extrahes? Igitur mihi, ita animum despondenti, tu in mentem Ioua venisti, et mea ad te præcatio in tuam sacram cellam peruenit. Qui nequitia vanitatem retinent, ii) suam relinquunt clementiam. At ego cum voce gratiarum actionis tibi sacrificabo, et, quæ vouero, præstabo: ab Ioua salus est.

CAPVT III.

Reiectus a pisce vates in terram. Ad Niniuitas iterum Ionas missus. Huius proclamatio in urbem immensam. Populi dolor, ad Ionam reditus.

TVM piscis, Iouæ iussu, Ionam in terram euomuit: et Ioua Ionæ iterum mandatum dedit, vt ad Niniuen, magnam illam urbem, proficisceretur, et id in eam proclamaret, quod ipse ei præcipiebat. Itaque Ionas Niniuen ex Iouæ mandato profectus est. Erat autem Niniue vrbs diuinæ magnitudinis, tridui iter patens. In hanc urbem Ionas vbi processit vnus iter diei, proclamauit, fore, vt post quadraginta dies Niniue euerteretur. At Niniuitæ, Deo fidem habentes, ieiunium proclamare, et centones summi iuxta infimique induere. Ea re ad Niniue regem perlata, surrexit ex folio, et, deposito insigni suo, operuit se centone, et sedit humi: iusfitque, regis et eius primorum decreto per Niniuen prædicari, ac pronuntiari, ne homines, neue pecora, sine maiora, siue minora, quidquam gustarent, neue pascerentur, aut aquam biberent. Tum illi, hominibus pariter ac pecudi.

P p p 4

p) ne nos tamquam infantis interfectores punias, q) hoc est, Deum, qui alioquin esset erga eos clemens.

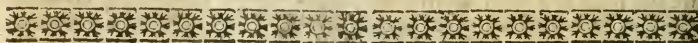
audibus, centones indutis, Deum vehementer implorare, et sese a prauis suis moribus, et iniustitia, quam exercuerant, reuocare, si forte reconciliatus Deus sese contineret, et ab ira suæ feruore retraheret, atque ita fieret, vt non perirent. Itaque Deus, visis eorum factis, qui se a prauitate morum auocassent, cohibuit se, et a pœna, quam in eos irrogare statuerat, abstinit.

CAPVT III.

Jonas Niniuitarum egre ferens incolumitatem. Desperans vates. Umbraculum Ionæ. Cucurbita per vermem corrosa, exarscens. Ex ardore solis indolens vates. Ad Ionam Deus pro vrbe.

EA res vsque adeo Ionæ displicuit, vt iratus Iouam in hæc verba oraret: o Ioua, nimirum hoc meum dictum fuit, quum in mea patria essem: ideoque in Ciliciam aufugere præoccupabam, qui scirem, te Deum esse exorabilem ac misericordem, ad iram tardum, multæque clementiæ, et a suppliciis abstinentem. Quamobrem, Ioua, aufer quæso hanc animam a me. Nam me mori, quam viuere,

melius est. At Ioua eum interrogauit, rectene irasceretur. Igitur egressus ex vrbe Ionas ad vrbis orientem confedit, facto sibi illic umbraculo, sub quo in umbra maneret, donec videret, quid vrbi accideret. Præparauerat autem Ioua Deus cucurbitam, quæ, supercanso Iona, eius capiti præberet umbram, eumque ab incommodo defenderet: qua cucurbita Ionas magnopere gauisus est. Sed præparauit item Deus vermem, sub ortum auroræ postridie, a quo perstricta cucurbita exaruit. Deinde sol exortus, inducto diuinitus euro penetrabili, Ionæ caput feriebat, adeo vt æstuans mortem oraret: mortem sibi, quam vitam, pottiorem dicens. Tum Deus: factisne recte, (inquit Ionæ,) propter cucurbitam irasceris? Recte, (inquit illè,) irascor, vel ad mortem. Et Ioua: ergo tu cucurbitæ causa mouearis, inquit, quam nec elaborasti, nec auxisti: quæ vna nocte orta, vna nocte periit? Ego non mouear ob Niniuen, tantam vrbein, in qua sunt plusquam centum viginti hominum millia, qui dexteram suam a sinistra dignoscere non norunt, et tam multa pecora?

MICHAËAS.

CAPVT I.

Ad Micheam Ioua. In Samariam insustum vaticinium, in eiuadem simulacra.

IOVAE sermo habitus ad Michæam Morastitam temporibus Iothami, Achazi, et Ezechix Iudææ regum, quo Samariæ Hierosolymæque fata dixit. Audite vniuersi populi, attende terra, et quod ea continetur, et erit vobis Dominus Ioua mo-

nitor, Dominus ex suo sacro delubro. Etenim Ioua prodibit ex suo loco, et degressus terræ fastigia supergradietur, subterque eum et montes liquefcent, et valles findentur: illi vt igne cera, hæ vt aquis per decliue præcipitantibus: idque omne propter Iacobeorum peccatum, et propter israeliticæ domus scelera. Quod est autem Iacobeorum peccatum, nisi Samaria? aut quæ sunt Iudææ.

Iudæorum facella, nisi Hierosoly-
ma? Itaque ego Samariam in
agreste rudus, in vinearum planta-
ria redigam: congestisque eius la-
pidibus, in vallem, eius fundamenta
patefaciam, atque eius omnia si-
mulacra contundenda, omnem
quæstum comburendum curabo,
omnia signa in vastitatem redigam:
quippe meretricio collecta quæstu,
in meretricium quæstum redibunt.
Hanc ob rem plangens eiulabo, spo-
liatus et nudus incedens: plango-
rem draconum ritu, et luctum, ut
struthiones, edam, ob dirum eius
vulnus, quod in Iudæam peruenerit,
quod ad popularium meorum
portam, ad Hierosolymam perti-
gerit. Apud Getham ne nuntia-
ueritis, ne ploratum edideritis:
apud Bethaphram in pulvere te
voluta. Commigrate Saphiris in-
colæ, turpiter detecti: ne exeunto
Saananis incolæ: Bethaefelensis lu-
ctus ducet a vobis initium. Do-
lent enim ob bonum (amissum) Ma-
rotheses, quoniam descendit a Ioua
malum ad portam Hierosolymæ.
Iunge veredis currum, incola La-
chis, quæ puellæ Sioni peccati prin-
cipium fuisti, quoniam in te reper-
ta sunt Israelitarum peccata. Ideo-
que munera dabis ob gethensem
possessionem, domos axibenses, Is-
raelitarum regibus fallaces. Ali-
quando depopulatorem tibi indu-
cam, incola Marefæ, ad Odollam
veniet Israelitarum gloria. Gla-
resce et tondere ob tuarum deli-
ciarum filios: habe glabretum,
quantum aquila, quippe illis a te
exfulantibus.

CAPVT II.

*Contra raptorem alienarum opum. Nenie vsur-
pande. Congregande Iacobeorum reliquie.
Dux illis ac requies tribuenda.*

Heu iniquitatem commini-
scentes, malumque fabrican-

tes suis in cubilibus, quod pri-
mo mane patrent, si modo sit eis
in manu: qui quos agros, quos²
concupiuere domos, eripiunt et au-
ferunt, et homines cum suis domi-
bus, et patrimoniis opprimunt.
Quamobrem sic dicit Ioua: ego³
contra nationem istam malum co-
gito, vnde ceruices vestras non sub-
ducetis, nec elate incedetis: tam
triste tempus erit. Tunc ventur⁴
de vobis sententia et lamentabili
næniæ lamento, huiusmodi verbis:
*perdisti fumus, latifundium meo-
rum popularium ille permutat: tan-
tumque abest, ut mihi restituat, ut
pro reddendo, agros nostros partia-
tur. Itaque non habebis, qui fu-⁵
nem iaciat in sorte, in Iouano con-
uentu. Ne vaticinamini: aut si⁶
vaticinantur, non talia vaticinen-
tur, ne probra comprehendant.
O dicta Iacobi domus, estne con-⁷
tractus Iouæ spiritus? an ea est eius
natura? nonne dicta mea bona sunt
recte gradientibus? At meus an-⁸
tea populus in hostem surgit: vos,
detracto vestibus honestamento,
spoliatis prætereuntes, secure redu-
ces a bello. Meorum vxores ex⁹
suarum voluptatum domo eiicitis,
ab earum infantibus auferentes me-
um decus in perpetuum, Surgite et¹⁰
abite, non est enim ista requies: quo-
niam polluta est, vastabitur, idque
vastatione dira. Si quis homo ven-¹¹
tosus ambularet, et falsa dicens
mentiretur, vaticinabor tibi de vi-
no ac temeto is esset huius populi
fatidicus. Cogam vos vniuersos,¹²
Iacobidæ, et congregatas Israelita-
rum reliquias simul collocabo, tam-
quam bosranas oues, tanquam
gregem in sua caula, tumultuan-
tes præ hominum copia. An-¹³
tecedet irruptor eos: irrupent,
portamque transibunt, et per eam
exibunt, præeunte eos ipsorum re-
ge, et Ioua in eorum capite.

*Ad principes, atque rectores Iacobidarum.
Inexorabilis impio Deus. Contra pseudo-
uates Ioua, in diuinos. Mibca gratia cum
Deo, spirituque vaticinandi.*

Dico autem, audite, quæso, prin-
cipes Iacobeorum, et israeli-
ticæ domus gubernatores:
nimirum vestrum est nouisse ius,
qui bonum exosi, malum amant,
ab ossibus: quique meorum car-
nem comedunt, et, eis cute dispo-
liatis, eorum ossa contundunt, et
tamquam in ollam concidunt, qua-
sique carnem in ahenum. Erit
quum Iouam inuocabunt, nec eos
exaudiet, sed eis vultum suum sub-
ducet illo tempore, quemadmo-
dum ipsi prauis moribus fuerint.
Sic pronuntiat Ioua contra vates
mei populi deceptores, qui denti-
bus mordent, et pacem procla-
mant: quod si quis eis in os non in-
ficiat, indicunt ei bellum. * Qua-
propter vos noctes et tenebras abs-
que visis ac diuinatione habebitis,
occidetque vobis sol, et dies ob-
scurebitur, ac præ pudore erube-
scent fatidici et diuini, sibi que labra
obuelabunt vniuersi, quod aberunt
diuina responsa. Ceterum ego vi-
rium a Iouæ spiritu, iurisque et vir-
tutis plenus sum, vt Iacobeis et Is-
raelitis suum peccatum et scelus ex-
ponam. Audite hoc, quæso, prin-
cipes Iacobeorum, et israeliticæ do-
mus gubernatores, qui a iure ab-
horretis, et omnem peruertitis æ-
quitatem, Sionem sanguine, Hiero-
solymam iniquitate construendo,
cuius et principes ob munera iudi-
cant, et sacerdotes pretio repre-
hendunt, et vates argento diuinant:
et tamen Ioua nituntur, negantes,
quum Ioua inter eos versetur, euen-
turum sibi malum. Hanc ob rem
vestra causa Sion ager arabitur, et

Hierosolyma erunt rudera, ædis-
que mons siluestria cacumina.

CAPVT III.

*Iouæ sanum in monte futurum. Ex Sione
lex, et Hierosolyma diuina instituta. Iacobeorum pietas perpetua. Regnum Ioua
in Sione perpetuum. Captiuitas babilonica, liberatio, vindicandi captiui Israe-
litæ.*

Flet autem postremis tempori-
bus, vt ædis Iouæ mons sit in
montium culmine fixus, et col-
lium editissimus. Confluentque ad
eum populi, et venient multæ gen-
tes, dicentque: agite, adscendamus
ad Iouæ montem, et ad Dei Iaco-
beorum ædem, qui nos de suis viis
erudiat, vt eius semitis gradiamur.
Nam ex Sione lex, ex Hierosolymis
Iouæ disciplina proficietur. Ille
multis populis ius dicet, potentes-
que gentes procul castigabit, cu-
dentque ex ensibus suis vomeres, et
ex spiculis falces: nec gentes aliæ
aliis arma inferent, nec amplius
bella discent, degentque sub suis
quisque vitibus ac ficibus, exter-
rente nullo, quoniam Iouæ armi-
potentis os loquitur. Quum enim
populi cuncti in sui quisque dei no-
mine gradiantur, nos in Iouæ Dei
nostri nomine gradiemur, in om-
nem perpetuitatem. Eo tempore,
(inquit Ioua,) congregabo ^u claudas,
disiectasque et a me adiectas colli-
gam, et ex claudis reliquias et ex dis-
iectis gentem efficiam potentem,
in quos regnabit in monte
Sione Ioua deinceps in sempiter-
num. Tu vero, o ^x turris gregis,
puellæ Sionis arx, ibit ad te, veniet-
que pristinum imperium, regnum
puellæ Hierosolymæ. Nunc cur
questus edis? an in te rex non est?
aut tuus perit consiliarius, vt te do-
lor teneat quasi parientem? Dole
et vexare, puella Sion, tamquam pa-
riens: iam enim ex vrbe migrabis,
et ru-

¹⁾ ex meorum incommodis sua comparant commoda. ^{u)} scilicet ques. ^{x)} Sion
omnium christianorum sedes.

et ruri habitabis, perueniesque in Babyloniam, ubi liberaberis, ubi te vindicabit Ioua ex hostium tuorum manu. Nunc quidem coeunt aduersum te gentes multæ, dicentes, turpificatam esse, seque suis oculis videre Sionis pœnam. Sed ignorant Iouæ cogitata, nec intelligunt eius consilium, qui sit eos collecturus, tamquam manipulos in aream. Surge, et tritura, puella Sion: nam tibi et cornu ferreum, et vngulas efficiam æneas, vt frequentes comminuas populos, quorum lucra opesque Iouæ et totius terræ Domino sacratio.

CAPVT V.

De Bethlehema fausta diuinitio de venturo dnce. Rori Iouano similes Iacobeorum reliquæ, rursus inter populos leonis permissiles. Contra idololatras excidia impendentia.

IAm impressionem facies, tu impressioni obnoxia, nobis obfisione circumfesis, quoniam virga percussus fuerit in maxillam Iudæ Israelitarum. Et tu Bethlehema Ephrata, quæ es præfecturarum Iudæe minima, ex te mihi prodibit, qui sit in Israelitis dominator, cuius erit antiqua origo ab æternis temporibus. * Itaque dedet eos vsque ad tempus, quo pariet genitrix, et eius fratrum reliqui redibunt ad Israelitas, stabitque et pascet per Iouæ potentiam, per sublimitatem nominis Iouæ Dei sui, redibuntque, quoniam iam creuerit ad extrema terrarum. * Erit autem is pax, si nostram adgressus fuerit Assyrius terram: sique nostras arces peruaserit, suscitabimus aduersus eum septem pastores, et octo rectores hominum, qui Assyriam, qui nemorodicam terram eius gladiis spulsiue vexent, et defendet ab Assyrio, si terram nostram adgressus fuerit, et nostros fines peruaserit. Erunt autem Iacobeorum reliquæ inter tot populos quasi ros quidam

Iouanus, quasi imber super herba, qui in hominibus spem non habet, nec ab humano genere pendet. Erunt autem Iacobeorum reliquæ 8 apud gentes inter tot populos, tamquam leo quidam inter siluestres quadrupedes, tamquam iuuenis leo in ouium gregibus, quo grassante, proterente, rapiente, nullus defendit. Extolletur in aduersarios tuos manus tua, omnesque tui excidentur hostes. Atque illo tempore, inquit Ioua, excidam istinc tuos equos, tuosque currus perdam, et tuæ terræ oppida eueriam, et tuasque munitiones omnes diruam, et tibi de manu præstigiatores extorquebo, et magos eripiam, et ita simulacra ista atque 13 statuas istinc excidam, vt non amplius adores opera manuum tuarum: et, quos habes, lucos extirpabo, et tuas vrbes delebo, et cum 15 ardenti ira pœnas irrogabo gentibus, quæ non obediuerint.

CAPVT VI.

Cum montibus vatis contentio. Ad Iacobeos ingratos clementis finis Iouæ. Virga, et eam vibrans audiendus. Contra fraudulentes diuites. Feminarum sterilitas.

AVdite, quæso, quid Ioua dicat. Age, contende cum montibus, audiantque colles tuam vocem: audite, o montes, contentionem Iouæ, et edura terræ fundamenta: nam Iouæ est cum suo populo, et cum Israelitis, contentio ac controuersia. Mi populus, quid tibi feci? aut quid te lasi? responde mihi: qui te ex Aegypto eduxi, et ex seruitutis domo redemi, premisso tibi Mose, Aharone et Maria. Mi populus, recordare quæso, quid statuerit Moabitarum rex Balacus, et quid ei responderit Balaamus Beoris filius, a Sittimo ad Galgala, vt Iouæ innocentiam intelligas. Quanam re Iouam interpellem, genua flectens sublimi Deo?

Deo? interpellem eum victimis,
 7 vitulis hornis? Delectabitur ne
 Ioua arietum millibus? aut denis
 fluuiorum olei millibus? dem ne
 meum primogenitum, peccati mei
 victimam? mei ventris fructum,
 8 animæ meæ piaculum? Tibi ipse
 declarauit, o homo, quid bonum
 sit, et quid a te exigat Ioua: videli-
 cet vt æquum facias, et pietatem a-
 mes, teque submisse geras erga
 9 Deum tuum. Iouæ vox ad urbem
 clamabit, et ratio nomen tuum vi-
 debit. Audite virgam, et qui vi-
 10 brat eam. Adhuc sunt in impro-
 borum ædibus improbe parata, et
 11 curtum inuisum ephi. Scilicet pu-
 rus ero cum improba trutina, et
 cum fitco fraudulentorum y lapi-
 12 dum. Eius et diuites iniustitiæ pleni
 sunt, et incolæ falsa loquuntur, ha-
 13 bentes fallacem in ore linguam. Ego
 quoque infirmabo te cadendo, va-
 14 stando, ob tua peccata. Tu comedes,
 neque satiaberis, et penitus oppri-
 meris. z Femina comprehendet, nec
 edet: aut quod ediderit, id ego
 15 gladiis exponam. Tu feminabis,
 neque metes: oleum calcabis, nec
 vngeris oleo: mustumque, nec bi-
 16 bes vinum: obseruantur a amriana
 instituta, omniaque domus acha-
 bicæ facta, vosque geritis ex eo-
 rum consiliis, vt ego vos vastan-
 dos, et eius incolas sibilandos cu-
 rem, populique mei probrum luan-
 tis.

CAPVT VII.

*Iouæ per Michæam lamentatio. Piorum in-
 seritus. Humani generis improbitas. Mira-
 rursus Israelitis ostendenda. Iouæ nullus
 par omnipotentia, clementia, fide erga Is-
 raelitas.*

Heu me: accidit enim mihi,
 quod fit in percipiendis fru-
 gibus, inque vindemiæ race-

matione: non est ad vescendum ra-
 cemus, me primorem fructum a-
 nimo desiderante. Perierunt ex
 terris pii, nec est in hominibus pro-
 bitas: omnes sanguini insidiantur,
 germanus germanum euerriculo
 venatur. Ad malum adaptantur
 manus: princeps poscit, iudex est
 nummarius: ipsi optimates animi su-
 nequitiam eloquuntur, eamque
 condensant. Eorum optimus ac
 probissimus est tamquam paliurus
 in sepimento. ^b Speculatoria dies
 tua, animaduersio tua aduentat,
 c ianiam futura eorum perplexita-
 te. Ne credite familiaribus: ne confi-
 dite ducibus: ^d ab ea ipsa, quæ cubat
 in sinu tuo, oris tui ostia custodi:
 nam filius patrem despiciatur: filia
 in matrem, nurus in socrum insur-
 git: patrisfamilias inimici sunt sui
 domestici. At ego Iouam specu-
 labor, pendo a Deo meæ salutis:
 exaudiet me Deus meus. Ne gau-
 deto, o inimica mea, de me: si ce-
 cidero, resurgam: si in tenebris
 mansero, Ioua mihi lux erit. Iram
 Iouæ feram, quoniam in eum pec-
 caui, donec litem causamque me-
 am ipse disceptet, agatque, donec
 educat in lucem me, videamque
 eius iustitiam. Quo viso, circum-
 fundetur inimica mea pudore, quæ
 mihi ^e dicit: vbi est Ioua Deus tuus?
 eius supplicium videbo meis oculis:
 tu ianiam conculcanda es, vt solet
 vicorum lutum. Tempore in-
 staurationis tuarum maceriarum,
 illo tempore procul ibit decretum,
 eodemque tempore ad te venietur
 vsque ab Assyria et urbibus muni-
 tis, et vsque a munitione ad flu-
 men, et a mari ad mare, et ad mon-
 tem a monte, quum fuerit deser-
 ta terra propter suos incolas, vt eo-
 rum mores commeriti fuerint.
 Pafce tuos pedo tuo, oues tuas he-
 redi

1) ponderum. 2) aut abortient femina, aut si pepererint, ego partus necabo. ^d
 impia: nam impius fuit Amri. 3 Reg. 16, 16. et inf. ^b) belli, quum statures in mu-
 ris speculatores. ^c) mox æstuant homines. ^d) ne vxori quidem arcana patefa-
 cere tutum est. ^e) insultat, perinde ac si sim a Ioua destitutus.

editarias, habitantes seorsum sil-
 iam in medio Carmelo, pasturos
 basanam et Galaaditidem, sicuti
 priscis temporibus. Quemadmo-
 dum tum, quum ex ægyptia terra
 egressi estis, ostendam eis mira-
 tuo viso, gentes pudebit suæ totius
 potentia: et, opposita ori manu,
 viribus obsurdescent. Lingent
 serpentes more puluerem, ritu hu-
 mili repentium horrebunt in suis se-
 ditibus, Iouam Deum nostrum pau-

scnt ac te timebunt. Quis tibi 18
 par Deus est? qui culpæ ignoscis, et
 peccatum condonas reliquiis tuæ
 hereditatis: neque semper iram
 tuam retines, quippe amans cle-
 mentia. Tu reconciliatus mise- 19
 reberis nostri, confectis nostris cri-
 minibus, proiectis in fundum ma-
 ris nostris omnibus peccatis. Præ- 20
 stabis Iacobo fidem, Abrahamo
 clementiam, quam maioribus no-
 stris iurasti iam olim.

N A H V M V S.

CAPVT I.

*Vltor aduersariorum suorum Deus. missi. Va-
 ni contra Deum conatus. Consiliarius ex Ni-
 niue malus in Deum. Simulacram deastris
 deturbandum.*

Aduersum Niniuzæ fatum, liber ora-
 culi Nahumi Elcesæi.

DEVS æmulus, et vltor Ioua, vltor Ioua et biliosus, vltor Ioua aduersariorum suorum, et iniuriæ memor in hostes suos. Ioua ad iram tardus, viribusque magnus, qui impunitatem non concedat: Ioua is est, cuius via in procella ac tempestate sit, cuiusque pedum spuluis sit nubes. Mare increpando arefacit, omnesque fluuios exsiccat: perit Basan et Carmelus, perit et Libani viriditas. Montes per eum commouentur, collesque dissol-
 unntur, et tollitur eius aduentu tel-
 lus, orbisque et omnes eius incolæ. Eius sæuitiam quis sustineat? aut quis, eo ira ardente, consistat? fluente, ignis ritu, eius bile, et cautibus per eum dissilientibus. Bonus est ad firmamentum Ioua ad-

uerso tempore, et sibi confidentes
 g nouit, ac, grasfante diluione, tol- 8
 let h eius locum funditus, suosque
 persequetur; tenebris hostes. Quid 9
 in Iouam excogitatis? qui sic inter-
 necionem facturus est, k vt non ite-
 retur angustia. Nam vt perplexæ 10
 spinæ, tum quum matedunt com-
 potatione, consumuntur tamquam
 siccitatis plena stipula. Ex te pro- 11
 fectus est excogitator contra Iouam
 mali, consiliarius nequam. Sic di- 12
 cit Ioua: quo pleniore sunt multi-
 tudine, eo magis attondebuntur,
 postquam / te, m illo grasfante, affli-
 xero, non afflictorus amplius. Iam 13
 que eius imposita tibi subiugia rum-
 pam, tuaque vincula abrumpam:
 ac, mandante Ioua n de te, non semi- 14
 nabitur tuo nomine amplius: ex æ-
 de tui Dei simulacrum excindam,
 et ex imagine conflata faciam tuum
 sepulcrum: adeo vilesces. Ecce in 15
 montibus pedes nuntii, significan-
 tis pacem. Age, Iudæa, tua festa:
 redde tua vota: nec enim deinceps
 amplius in te grasfabitur nequam,
 totus excisus.

CAPVT

f) solum. g) curat ac tuetur. h) Niniuz. i) calamitibus, k) semel Niniuen funditus euertet. l) Iudæam. m) Chaldæo. n) Chaldæum adloquitur.

CAPVT II.

Vltor Ioua hostium Iacobeae nationis. Husabe exsilium. Niniue ruina horribilis, Ioua mandante.

EXpeditionem facit depopulator aduersum te, inoliens obfidionem. Speculare viam: confirma latera: corrobora vires
2 admodum: vlciscitur enim Ioua adhibitam in Iacobeos superbiam, vt dignum est vlcisci adhibitam in Israelitas superbiam, quippe quos
3 o pradones exhauserint, eorumque stirpes corruerint. ¶ Eius et heroum clipei rubent, et milites purpurei sunt, ¶ tædis ardente curru, tum quum adparatur, ¶ tætrisque piceis.
4 Per vicos furiunt currus, per fora collidentes, adspectu facium simili,
5 tamquam fulgura cursantes. * Recordatur suorum nobilium: impingunt incedendo properantes ad muros, et parata est testudo. Fluminum ostia panduntur, palatiumque
7 dissoluitur, et Husaba abigitur in exsilium, eiusque pedisequæ cum voce columbina ducuntur, sua
8 pectora tundentes: estque Niniue similis aquariæ piscinæ, carentis aqua illis profugientibus: ¶ state, resistite, at nemo respicit. Diripite argentum, diripite aurum, et infinitas opes conditas, splendidissima quæque
10 tam elegantis supellestilis. Direptio, rapina, depopulatio: corda remollescunt: genua labant: inestque in omnium lateribus cruciatus, et cunctorum facies pallorem contrahunt. ¶ Vbi est leonum iustrum? et ipsa scymnorum pasqua? quo se
11 leo, leana, leoninus catulus recipiebant, exterrente nullo. ¶ Leo, qui quantum suis catulis satis esset, rapiebat, leanisque suis strangulabat, et antra iustraque sua rapta
13 præda replebat. Tibi ego minor, (inquit armipotens Ioua,) in-

cendam fumo currus tuos, scymnosque tuos consumet ensis, et excidam ex terris tuam rapinam, ¶ nec amplius tuorum nuntiorum vox audietur.

CAPVT III.

Sanguinaria vrbs, prædatrix excidenda. Niniuis interitus. Diospoli iam diruta iacens. Ad Assyriæ regem, subigendum, perendum.

HEu urbem sanguinariam, totam falsam, rapina plenam, indefinente præda. Sonus auditur scuticæ, sonus actæ rotæ, et quadrupedantis equi, salientisque quadrigæ. Elatus ab equite flammis ensis, coruscant hasta, multi cæsi, ingens cadauerum vis, infinitaque corpora, adeo vt in eorum corpora impingatur. ¶ Propter tot meretricis libidines venustæ ac lepidæ, maleficiis usæ, quæ gentes nationesque suis libidinibus maleficiisque vendidit. En te ego peto, inquit armipotens Ioua: retegam sinus tuos in faciem tuam, verendaque et obscena tuæ gentibus et regnis ostendam: teque, coniectis in te sordibus, ita ignominiose tractabo, ac ostentui exponam, vt, te quicumque viderit, recedat a te, dicatque: perit Niniue: quis eius vicem dolebit? vnde tibi quæram consolatores? Tu ne præstantior eris, quam populosa Diospolis, in fluminibus sita, aquis circumdata, cuius opes mare, cuius murus erat marinus: eius robur erant Aethiopes et Aegyptii infiniti, Africæ et Libyæ erant in eius auxiliariis. Tamen ea quoque captiua abiit in exsilium: eius quoque et impuberes passim per compita collisi sunt, et de illustribus iacta fors est, et optimates omnes compedibus

o) Niniuite. p) Nabuchodonosoris. q) tædarum ritu. r) vt ex picea tæda tætre redolentes. s) regina. t) ita vt neque resistant, neque respiciant. u) perit Niniue, quæ habebat principes. x) nec amplius imperabis, Nam nuntios mittere, imperantis est. y) scilicet hæc sunt.

bus constricti sunt. Tu quoque
 z inebriata latebis: tu quoque quæ-
 res contra hostem firmamentum.
 Omnes tuæ munitiones ficus erunt
 cum primitiuis fructibus, qui concu-
 ssi decidunt in os conefuri. En
 quos habes viros, feminæ sunt: ho-
 stibus tuis reclusæ sunt terræ tuæ
 portæ, consumtis igni tuis repagu-
 lis. Obsidionalem aquam hauri
 tibi, confirma tuas munitiones, *va-
 de per lutum, intere argillam, tra-
 cta figlinam, ibi te et ignis consu-
 met, et gladius perdet: te a tauro-
 rum sacrabeorum more consumet.
 Esto tam copiosa, quam tauri sca-
 rubei, tam copiosa, quam locustæ

mercatores habens cælestibus stel- 16
 lis numerosiores: * explicabunt se
 tauri scarabei, et molabunt. Exi- 17
 miis præsidibusque tuis accidet, vt
 locustis locustariis, quæ degentes
 in sepibus, quum frigus est, orto
 sole, discedunt, ita vt, quo loco fue-
 rint, non adpareat. ^b Dormiunt 18
 tui pastores, o Assyriæ rex: iacent
 tui nobiles: palantur homines tui
 per montes, nullo colligente. Non 19
 languida est tua calamitas: crucia-
 bile tuum vulnus est. Quicumque
 de te audiunt, de te manus complo-
 dunt: ad quem enim non peruenit
 tuum adfiduum malum?

HABACVCVS.

CAPVT I,

*Indolens vates quod non exaudiat. Morta-
 lium facinora, impunitas. Chaldei exci-
 sandi in impior. Dissimulans ad tempus
 Ioua.*

Minax oraculum, quod edidit Haba-
 cucus vates.

QVOVSQVE Ioua, claman-
 te me, non exaudies? me
 apud te iniustitiam con-
 querente, non succurres?
 Cur facis, vt iniquitatem
 videam, c adspicis facinora, per-
 niciem et iniustitiam habeo in con-
 spectu, vigentque lites ac certami-
 na? Itaque cesfat lex, nec finem
 dipiscitur ius, quoniam infontem
 circumuenit nocens, ideoque est
 eruerfa iurisdictho. Adspicite
 ergentes, et cernite admirabun-
 i, quoniam fiet opus vestro tem-
 ore, quod vobis dictu videatur
 incredibile. Nam ego Chaldæos
 usciturus sum, acerbam festi-

namque gentem, vadentem, quam
 late terra patet, ad occupandas ha-
 bitationes non suas. Ea horribilis 7
 est, ac terribilis, * orto ex ipsa eius
 iure ac dignitate: suntque et ti-8
 gribus velociore eius equi, et ve-
 spertinis lupis acriores, et diffusi
 equites procul adueniunt, aduolan-
 tes, vt ad vorandum properans
 aquila. Vniuersi ad sæuiendum 9
 veniunt, * d faciem habentes occur-
 su similem euro, captiuos, arena-
 tim collecturi. Ipse autem reges 10
 tyrannosque deridet, habetque ludi-
 brio: ipse quamuis munitionem
 ridet, et f humo congesta capit. Sed 11
 aliquando, spiritu gliscens transibit
 modum, committetque crimen,
 suas illas vires Deo suo tribuens.
 Nimirum tu antiquus es, Ioua mi 12
 sancte Deus, non moriemur: tu Io-
 ua, eum pœnæ destinasti: tu, o nu-
 men, * eum ad puniendum fundasti.
 Qui purioribus es oculis, quam vt 13
 scelus videas, nec adspicere facinus
 potes:

) diuinæ iræ poculo. a) vt conficiuntur et pereunt tanti scarabei. b) mortui
 sunt. c) pateris. d) omnia aduentu suo perurentes. e) innumerabiles. f)
 cinstam aggere. g) superbiens.

potes: cur, adspiciens perfidiosos,
 dissimulas, dum absorbet impro-
 14 bus meliorem se: facisque homi-
 nes quasi pisces aquatiles, quasi do-
 minantis expertes quadrupedes?
 15 Ille omnes, hamo extractos, in su-
 um euerriculum cassemque cogit,
 congeritque, et idcirco gestiens
 16 lætatur. Itaque ^b euerriculo casti-
 que suo sacrificat atque adolet,
 quod per ea opimam conditionem,
 17 pinguemque victum habeat. Ideo-
 ne assidue deplebit euerriculum su-
 um, et gentes occidere non par-
 cet?

CAPVT II.

*Speculabundus in custodia vates. Oracu-
 lum scribendum. Iustus fide viuens. Vi-
 ni violentia, perniciosaque. Vrbs constru-
 cta sanguine. Cognoscendus ubique Ioua.
 Inebrians gentes impius. nContra deas tri-
 colas. Stupendus gentibus Ioua.*

1 **I**N custodia mea stabam, meque
 tenebam in propugnaculo spe-
 culabundus, vt viderem, quid
 mecum loqueretur meus castiga-
 2 tor, et quid ei referrem, quum
 quidem adfatus est me Ioua his
 verbis: scribe oraculum, et in ta-
 bulis sic exprime, vt id vel curren-
 3 tes legere possint. Nam adhuc ad
 tempus pertinet oraculum, idque
 ille ad extremum effatur, neque
 mentitur: si tardabit, id expecta-
 4 to: veniet enim sine dubio. Quum
 autem pertinax non rectam men-
 tem habeat, iustus fide sua viuere.
 5 Quin immo vinum fallit hominem
 audacem, neque duraturum, qui
 aperit tamquam orcus spiraculum
 suum, et quasi mors insatiabilis,
 6 gentes omnes et populos ad se cogit
 atque colligit. Nimirum illi o-
 mnes prouerbio de eo, obscuro-
 que vtentur dicitario, dicentes:
 heu qui multa paras non tibi, i quo-
 7 vum crassi canis comparas. Sane

b) victoriam non tibi, sed suis viribus acceptam fert. c) semperne fiet istud? h
 consentientur quæ elaborant.

repente surgent expergescentque,
 qui te morsibus lanient, prædæque
 habeant. Quoniam tu multas gen-
 tes dispolias, te dispoliabunt omnes
 populorum reliqui, ob humanum
 sanguinem, et adhibitam in terram
 crudelitatem, in urbem, et omnes
 eius incolas. Heu qui malum lu-
 crum facis domui tuæ, ponens in
 sublimi nidum tuum, vt malum eu-
 uadas. Consulis domui tuæ turpi-
 ter, tot conficiendo populos, cuius
 rei tute pœnas dabis: nam * lapis
 ex pariete occlamabit, ei que succi-
 net ex materiatura lacunar. Heu
 qui urbem sanguine construis, qui
 ciuitatem iniquitate condis. Ni-
 mirum ab arripotente Ioua fiet, vt
 k igni laborent populi, et nationes in
 casum fatigentur. Replebitur
 enim terra tanta cognitione gloria
 Iouæ, quanta aqua tegit mare.
 Heu qui alios potare facis, addito
 furore tuo, ita vt inebrientur, quo-
 tu eorum verenda videas. Infam-
 8 ia, quam gloria, saturior, tu quo-
 que pota ac denudare: conuertetur
 in te dextera Iouæ poculum, et in
 gloriam tuam * vomitus infamis.
 Nam te ^b bania crudelitas obruet
 territarumque belluarum perniciem
 ob humanum sanguinem et crude-
 litatem adhibitam in terram, in vr-
 bem et in omnes eius incolas.
 Quid prodest sculptum a formatore
 suo simulacrum conflatum, falsus
 que doctor, vt fideli suo fidat fi-
 9 ctor, mutos faciendo deastros.
 Heu qui ligno stupidoque faxo iu-
 bet, vt expergescat ac excitetur, do-
 cturum scilicet: quum sit ipsum
 auro argenteoque obductum, nullo
 spiritu præditum. At Ioua est in
 sacro delubro suo, toti terræ stu-
 pendus.

CAPVT III.

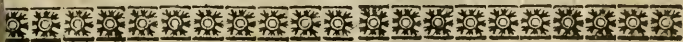
*Ad Iouam precatio Habacuci. Clementian
 implorans vates. Ad gentes cadendas lo-*

ua potens, ad Iacobeos etiam seruandos. In Ioua vera gaudia sunt.

Habacuci vatis precatio ad defensiones.

OIoua, ego famam tuam audiens, reformido. O Ioua, tuum opus interea temporis excitato, interea temporis ostendito, in atrocitate misereri inemento. Deo sancto ex *a* Themane, ex monte Pharane veniente, Sela, obtegebat eius maieſtas cælos, eiusque laude replebatur terra. Tum fulgore coruscanti habebat ad manum *m* cornua, ubi erat eius potentia latebra. Præcedebat eum peſtis prodeunte ad eius pedes lue. Stando terram metiebatur, adſpiciendo proſtigabat gentes, quum quidem montes diſſilirent perennes, æterni colles ſubſiderent illius æternis inceſſibus. Subiecta pœnis vidimus tabernacula Chufanis, perterrita vela terræ Madianitarum. Num in fluuios incanduit Ioua? num in fluuios ira iſta? num in mare ſæuitia fuit? vt tuis equitares in equis, adhibitis tuis victorioſis curribus? Exſertus eſt arcus tuus, vt tribubus ureiurando pronuntiatum fuerat, Sela, fluuiis terram ſulcaſti. Videntes te percuſi ſunt montes, præereunte *c* aquæ gurgite, edente fontium vnda, tuis manibus alte elat

tis. *d* Sol lunaque ſtetit in ſtatione 11 ſua, quum ad miſſilium tuorum lucem, ad fulgoris haſta tuæ ſplendorem ambularetur. Tu terram 12 ſeuere peruaſiſti, gentes irate triturans. Prodiſti, ad conſeruandum tuum populum, ad conſeruandos tuos vnctos: trucidatiſti *e* caput impiæ domus, *f* ſubruto ad collum vsque fundamento, Sela. Tu 14 *g* eius ipſius telis caput eius paganorum transuerberaſti, ruentium ad nos proſtigandos, eo ardore quaſi ad inopes conſciendos occulte: in- 15 ceſiſti per mare tuis equis, per tantam aquarum molem. Quæ au- 16 dienti mihi trepidat pectus: ſrepunt ad hanc famam labia: labefa- ctis que membris, in meis veſtigiiſ trepido, tamen quieturus aduerſo tempore, quum *h* adſcendetur ad populum, qui in eum facturus eſt impreſſionem. Nam neque ficus 17 germinabit, et vineæ erunt infructuoſæ: fallent oliuæ prouentus, ægrique non ferent alimoniam: eripietur ex caulibus pecus, nec erunt in ſtabulis boues. At ego per Iouam 18 laboro, in meæ Deo ſalutis exultans. Ioua Dominus, meæ vires, 19 pedes mihi ceruinos efficiet, meque per mea diriget ſaſtigia, ad præcinnendum meis fidibus.

SOPHONIAS.

CAPVT I.

Iouæ ſermo habitus ad Sophoniam Chufis filium, Godoliæ filii, Amariæ filii, Ezechiaæ filii, tempore Iouæ, Amonis filii, Iudææ regis.

PERIMAM,

erre ſolum cedendum. Viuentia perdenda, Iudæi interſimendi, ſimulacra collidenda. In Molaris incolæ. Anguſtia, angoreſ in Hieroſolyman proximi.

a) Seire. *b*) Iegem. vide Deut. 33. *c*) fontis ex petra excitati. *d*) Iofuz iuſu, Pharaonem. *e*) regno funditus euerſo. *g*) propter ipſum, qui tibi ſua culpa quaſi tela dederit impellendo ad paganorum eius militum poenam. *h*) ibitur in captiuitatem ad Chaldaos, qui Iſraelitam inuaſuri ſunt.

2 **P**ERIMAM, quiddid est in
 terræ solo, inquit Ioua: per-
 3 imam et homines et pecu-
 des: perimam et aerias vo-
 lucres et aquatiles pisces, nec
 non impedimenta, hoc est, impios,
 et homines ex terræ solo excin-
 4 dam, (inquit Ioua. Ac, extenta in
 Iudæam, inque omnes Hieroso-
 lymitanos, manu, extirpabo ex
 isto loco baalenses reliquias, vide-
 licet flaminum simul et sacerdotum
 5 nomen: et qui in testis cælestes
 adorant copias, et qui Iouam ita
 6 adorando iurant, vt per regem
 quoque suum iurent: et qui a Io-
 ua defecerunt, quique Iouam non
 7 curant, neque morantur. *k* Pax
 aduentu Domini Iouæ: nam instat
 Iouæ dies, adparat enim Ioua sa-
 crificium, indicit suis inuitatis,
 8 in qua quidem Iouani sacri-
 ficiū die animaduertam in princī-
 pes regiosque filios, et in omnes
 9 peregrina veste vestitos. Animad-
 uertam et in omnes / limen transfi-
 lientes illa die, qui dominorum
 suorum domos iniustitia fraudibus-
 10 que replent: eritque illa die, in-
 quit Ioua, querula vox a porta pi-
 scium, et eiulatio ab altera *m* parte,
 11 ingensque clades a collibus. Eiu-
 late *n* Molaris habitatores: quippe
 deleto vniuerso mercatorum gene-
 re, excisisque omnibus pecunio-
 12 sis. Atque illo tempore riniabor
 Hierosolymam *o* lucernis, et in ho-
 mines, *p* suis concretos fæcibus, a-
 nimaduertam, qui cum animis suis
 Iouam nec prodesse nec obesse co-
 13 gitant. Itaque cedent eorum opes
 in rapinam, et domus in vastitatem:
 quasque domos construxerint, non
 habitabunt: et quas panxerint vi-
 neas, earum non bibent vinum.
 14 Instat Iouæ dies magna, instat, et

valde properat, cuius Iouanæ die
 vox est acerba, clamante ibi milite
 Dies est fæuitiæ dies illa, angustia
 angorisque dies, calamitatis et mi-
 serix dies, tenebrarum et caligini-
 dies, nubilosa nebulosaque dies
 tubæ clangorisque dies, aduersum
 munitas vrbes, aduersumque *r* pin-
 nas altas: adeoque homines a-
 gam, vt cæcorum more ambulent
 quoniam in Iouam peccarunt: eo-
 rumque sanguis, vt puluis, et caro
 vt stercora, fundetur, nec eos ar-
 gentum aurumue suum poterit li-
 berare, fæuiente Ioua: quin eiu-
 impetus igne conficietur tota regio
 adeo incolas omnes et prorsus et ci-
 to delebit.

CAPVT II.

*Ad mortales omnes cohortatio pia. In vrbes
 Gazam, et Ascalonem, Azotum, et Acca-
 rionem. In Palestine mercatores, Moabi-
 tas, Ammonitas, Aethiopes. Contra Assy-
 riam et Niniuem.*

COite ac conuenite, gens ina-
 mabilis, antequam edatur e-
 dictum, in paleæ modum
 prætereunte die, priusquam vo-
 inuadat ardens ira Iouæ, priusquam
 vos inuadat irati dies Iouæ. Stu-
 dete Iouæ omnes orbis modesti, quæ
 eius sententiam exsequimini: stu-
 dete iustitiæ, studete modestiæ, *l*
 forte euadatis, irascente Ioua
 nam et Gaza derelicta, et Ascalon
 vasta futura est, Azotis in meridi-
 s, abigetur, et Accaron suffodietur
 Heu marini tractus incolæ, cere-
 thæa gens, vos petunt Iouæ verba
 o Palæstinæ terræ mercatores
 quam ego sic perdam, vt carea
 incolis, eritque maritimus tractus
 pastoriarum caularum mansio-
 nes, ouiumque consepta, quas in
 eo Iudæorum reliqui, eum tractum
 haben

i) Et qui falsa docent, et qui docentur, et qui Baalem simul et Iouam, et qui neu-
 trum colunt, sunt puniendi. Vnus Ioua colendus. *k*) obstupefcatur. *l*) ali-
 ena occupantes. *m*) scilicet vrbis. *n*) locus erat in vrbe, mercatu celebris. *o*
 acutissime. *p*) in suis sordibus demersos. *q*) erit bellum. *r*) scilicet. murorum
 s) in captiuitatem.

habentes, pascant, in ascaloniis domibus vespere stabulantes: quum eos Ioua ipforum Deus, sumto de eis supplicio, reuocauerit ex captiuitate. Audiui Moabitaram ignominiam, Ammonitarumque conuicia, quibus meos adfecerunt, et in eorum fines superbierunt. Quamobrem ita viuam, inquit armipotens Ioua, Deus Israelitarum, vt Moabiti Sodomæ, et Ammonitæ Gomorræ similes erunt, vriticeta, et salinæ, et vastitas æterna, a mei populi, gentisque reliquiis et superstitibus, diripiendi ac obtinendi: id quod eis accidit ob ipforum insolentiam, qui in armipotentis Iouæ populum ignominiose superbierint. In eos erit Ioua terribilis, quippe qui omnes terræ deos obliterabit, efficietque, vt se vencrentur suo quique loco, omnes gentium insulares. Vos quoque Aethiopes eritis eius ense cæsi, extensaque in septemtriones manu, perdet Assyriam, et Ninuen in incultam desertamque vastitatem rediget, ita vt in ea cubent omnia gentium animalia, et onocrotali et erinacci in eius tholis degant, resonante per fenestras coruorum voce, qui erunt in limine, quippe detecta cedro. Ergone laticiuua illa vrbs, secunda degens, quæ humanimo suo dicebat, se eam esse, præter quam nulla foret, in vastitatem redacta est? stabulum ferarum? ita vt, quisquis eam præterit, mota manu sibilet.

CAPVT III.

vrbem diram et contumacem velticinium. In principes populi. Gentes perdenda. Ioua per omnem terram colendus. Ad Sionem consolandum Iouana dicta, potentia, studium, cura, benignitas.

Heu contumacem ac contaminatam vrbem diram, quæ dicto audiens non est, disci-

plinam non admittit, Iouæ non confidit, ad Deum suum non accedit. Cuius principes in ea sunt rugientes leones: iudices lupi vespertini, non ad posterum diem exsantes, vates temerarii, homines perfidi, sacerdotes sacrum profanant, legem violant. Ioua quidem in ea iustus est, nihil iniquum facit: per dies singulos rationem suam in lucem proferre non intermittit: sed nesciunt iniqui pudorem. Euerteram gentes, vastatis earum pinnis, earum vicos desolaueram, ita vt ibi nemo versaretur, ita captis earum vrbibus, vt nemo esset incola. Cogitabam fore, vt ea certe metuens me admitteret disciplinam, atque ita fieret, vt non excideretur eius mansio, me in eam tam multa animaduertente: illi vero suos omnes mores corrumpere maturant: quamobrem exspectate me, inquit Ioua, ad diem, quo tandem surgam. Nam mea sententia est colligere gentes, regna congregare, et in ea sæuitiam meam et omnem iræ ardorem effundere, siquidem mei impetus igne consumetur tota terra. Tunc enim restituum populis purum labium, vt vniuersi Iouæ nomen inuocent, ei seruietes vno humero. Trans Aethiopiæ fluuios erunt, qui me orent, Phusæ puella mihi fertum adferet. Eo tempore non te pudebit tuorum tot facinorum, quibus in me peccaueris: tunc enim ex te remouebo tui fastus proteruos, vt deinceps amplius non insolescas in meo sacro monte: et in te humilem tenuemque populum relinquam, qui Iouæ nomini confidant. Israelitarum reliqui non inique facient, neque falsa loquentur: nec inuenietur in eorum ore lingua fraudulenta: verum pascant cubabuntque, nullo exterrente. Triumpham, puella Sion: exclamate.

Q q q 2

Israe

cedrinis ædificiis. *) nihil prædæ relinquentes, hoc est, voraces, x) muris. orationem. z) consensu, a) gens. b) tuo, quæ falluosa es.

Israelitæ: gaude et gessi toto corde,
 15 puella Hierosolyma. Sustulit Ioua
 tuas pœnas, tuos hostes depulit:
 Israelitarum rex Ioua versatur in
 16 te, ne deinceps malum timeas. Illo
 tempore dicetur Hierosolymæ: ne
 metue, Sion, ne committe, vt tibi
 17 manus remollescant. Ioua Deus
 tuus in te versatur, fortis, serua-
 turus, qui, de te gaudio gessiens,
 adquiescet in amore suo, de te cum
 18 ouatu exultans. Remotos a cœtu
 colligam, qui ex te a erunt: o oneri

subiecta dedecoris. Equidem
 mnes, qui te adfixerint, illo ter-
 porè conficiam, et claudas confi-
 uabo; et disiectas recolligam, e-
 que laudem ac nomen conciliabo
 vbicumque terrarum erubuerint.
 Nau quo tempore adducam vos
 quo tempore colligam vos, nomi-
 vobis laudemque conciliabo apud
 omnes orbis terræ populos, red-
 cens vestros captiuos, specta-
 bus vobis, inquit Ioua.

HAGGÆVS.

CAPVT I.

*Dario regnante Haggæus vaticinatus. Ad Iu-
 dae prætorem vates. Fani inflauationem
 populus negligens. Calamitates impiorum
 a Ioua. Populus ad Iouam rediens, disloque
 vatis audiens.*

1 **A**NNO Darii regis secun-
 do, prima die sexti mensis,
 habitus efflouæ fermo per
 Haggæum vatem ad Zoro-
 bablem Salathielis filium,
 Iudææ prætorem, et ad Iosua Iose-
 fedeci filium, pontificem maximum
 2 his verbis. Sic dicit armipotens
 Ioua: negat iste populus, ve-
 nisse tempus construendæ ædis Iou-
 3 uæ. Ergo Ioua Haggæi vatis ope-
 4 ra sic verba facit. Ergo ne vos
 tempus habetis habitandi in vestris
 laqueatis ædibus? et ista ædes erit
 5 deserta? Hanc ob rem sic dicit ar-
 6 mipotens Ioua. Aduertite ani-
 mum ad rationes vestras: multum
 seminatis, et parum colligitis: com-
 esse, neque satiari: bibere, neque
 sitim exstinguere; vestiri, neque
 calefcere: et qui facit quæstum, fa-
 7 cit in oculos pertusos. Sic dicit
 armipotens Ioua: aduertite ani-
 8 mum ad rationes vestras. Adscen-

dite in montem, et aduehite ligna
 ædemque construite, et eo delecto-
 bor ac honorabor, ait Ioua. Sp-
 catur ad multum, et est parum
 importatis domum, et ego id diffi-
 quamobrem? inquit armipotens
 Ioua. Ob ædem meam, quæ deser-
 ta est, quum vos ad suas quisquæ
 ædes curratis. Itaque vobis et ca-
 lum rorem, et terra prouentum
 suum negat, inuexique siccita-
 tem in terram, et in montes, et in
 frumentum, et in mustum, et in
 oleum, et in ea, quæ procreat tellus
 et in homines, et in pecora, et in
 omnem manuum laborem. Igitur
 obtemperarunt Zorobabel Salathi-
 elis, et Iosua Iosedeci filius, ponti-
 fex maximus, omnisque reliquus
 populus, Iouæ Dei sui mandato, et
 verbis Haggæi vatis, quem Ioua
 eorum Deus misisset, veritique
 sunt homines Iouam. Et Haggæus
 Iouæ nuntius, vt ferebat Iouæ
 mandatum, sic populum adlocutus
 est: ego vobis adsum, inquit Ioua.
 Igitur excitauit Ioua mentem Zoro-
 babelis Salathielis filii, Iudææ præ-
 toris, et Iosua Iosedeci filii ponti-
 ficis

ficis maximi, reliquique totius populi, ita vt irent ad opus faciendum in æde armipotentis Iouæ Dei sui, die vicesimo quarto sexti mensis, anno Darii regis secundo.

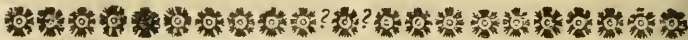
CAPVT II.

Secundo vatem adlocutus Deus. Ad prætorem Haggæus pro sano reficiendo. Splendor sano comparandus, et celebritas. Tertio vatem adloquens Ioua. Ad sacerdotes Haggæus. Fecunditas agris danda. Quartus ad Haggæum Iouæ sermo. Motus in populis futuri. Zorobabelis cum Deo gratia.

Vicesima prima mensis septimi locutus est Ioua per Haggæum vatem his verbis: adloquere Zorobabelem Salathielis filium, Iudææ prætorem, et Iosua Iosedeci filium pontificem, reliquumque populum in hæc verba. Qui vestrum superstites viderunt ædem istam in sua gloria pristina, quum eam nunc videtis, nonne vobis videtur esse nihil? Atqui fortis esto, o Zorobabel, inquit Ioua: fortis esto, o Iosua Iosedeci fili, maxime pontifex: fortis esto omnis regionis populus, inquit Ioua, et agite: nam ego vobis adsum, inquit armipotens Ioua, quemadmodum vobiscum pactus sum, quum ex Aegypto migrassetis, manetque inter vos meus spiritus: ne metuite. Sic enim dicit armipotens Ioua: propediem erit, quum ego cælum, terram, mare, sicumque commouebo, cunctasque gentes commouebo, ita vt aude veniant gentes omnes, istamque ædem replebo gloria, dicit armipotens Ioua. Meum est argentum, meum est et aurum, inquit armipotens Ioua. Maior erit istius posterioris ædis gloria, quam prioris, dicit armipotens Ioua, et in loco isto dabo pacem, inquit armipotens Ioua. Vicesima quarta noni mensis, anno Darii secundo, Ioua cum Haggæo vate verba fecit in hunc mo-

dum. Sic dicit armipotens Ioua: interroga de lege sacerdotum, si quis carnem sacram in vestris suæ gremio tulerit, et tangat gremio suo panem, aut pulmentum, aut vinum, aut oleum, aut quemuis cibum, an id consecretur? non consecratur, inquit respondentes sacerdotes. Et Haggæus: quid si exsequis pollutus quiduis istorum tetigerit, idne polluetur? polluetur, inquit respondentes sacerdotes. Tum Haggæus: eadem est mihi istius populi, eadem gentis ratio, inquit Ioua: eadem et omnium eorum operum ratio, vt quod accedunt, id impurum sit. Quamobrem animaduertite ab hodierno die superius tempus, quum nondum lapis lapidi impositus esset in Iouæ cella, quum quidem ita se res haberet, vt quum tamquam ad vicenarium aceruum veniretur, esset denarius: quum in torcular ad hauriendas quinquaginta amphoras veniretur, essent viginti: quum ego vos, hoc est, omnia manuum vestrarum opera, ardore, rubigine, grandine peterem, nec ad me vos conuerteretis, inquit Ioua. Animaduertite supra hodiernum diem, hoc est, animaduertite a vicesimo quarto die mensis noni, quo die fundata est Iouæ cella, quum scilicet adhuc sunt in vaginis femina, nec dum vites, aut ficus, aut punicæ, aut oliueta tulerunt, ab hoc die fecunditatem dabo. Item Haggæum denuo adlocutus est Ioua, die mensis vicesima quarta, his verbis: adloquere Zorobabelem, Iudææ prætorem, in hunc modum. Ego cælum terramque commouebo. Et regnorum solium euertam, perdamque extraneorum regnorum robur et quadrigas, et eorum vectores euertam, facianque, vt cadant et equi et equites, alii aliorum gladiis. Eo tempore, inquit armipotens Ioua, adfiscam te, mi-

Zorobabel, Salathielis filii, inquit niam te delegi, inquit armipotens Ioua, et pro annulo habebō: quō Ioua.

ZACHARIAS.

CAPVT I.

*Regnante Dario Zacharias vaticinatus: se-
uus in maiores Ioua. Ad pietatem inuitans
Deus. Vatem secundo adlocutus Deus. Spe-
ctum eques insidens rubro equo. Ad vatem
angelus. Magnum in Iudeos Dei stu-
dium.*

MENSE octauo, anno Da-
rii secundo, verba fecit
Ioua cum Zacharia Bara-
chiae filio, Addonis ne-
pote, vate, hunc in mo-
dum. Sc̄uitia vsus est in patres
vestros Ioua. Dices autem eis: sic
dicit armipotens Ioua. Redite ad
me, inquit armipotens Ioua: et red-
ibo ad vos, inquit armipotens Ioua.
Nolite vestros maiores imi-
tari, ad quos quum proclamarent
superiores vates iussu armipotentis
Iouae, vt a suis malis moribus et in-
geniis recederent, non obtempe-
rarunt, nec attenderunt me, in-
quit Ioua. Vestri patres vbi sunt?
et vates num perpetuo viuunt? At
vero mea dicta ac decreta, quae
seruis meis vatibus mandaueram,
nonne patribus vestris contigerunt,
ita vt versi confessi sint, quemad-
modum decreuerat armipotens Ioua
eos pro ipsorum moribus ac in-
geniis tractare, ita cum ipsis egisse?
Die vicesima quarta mensis vndeci-
mi, hoc est, mensis Sabat, anno
Darii secundo, adlocutus est Ioua
Zachariam Barachiae filium, Ad-
donis nepotem, vatem, in hunc
modum. Conspiciebam noctu
hominem rubro equo insidentem,
cumque stantem inter myrtos, quae

erant in profundo, post quem e-
rant equi rubri, varii, et albi: et,
qui sunt isti, Domine? dixi: tum
angelus, qui mecum loquebatur, ita
dixit: ego tibi ostendam, qui sint
isti: responditque homo, qui sta-
bat inter myrtos, his verbis: hi
sunt, quos misit Ioua ad peragran-
dam terram. Atque illi Iouae ang-
elum inter myrtos stantem sic ad-
locuti sunt: peragratiuimus terram:
est autem tota terra in tranquillo
statu. Et Iouae angelus huiusmo-
di verba fecit: armipotens Ioua,
quousque Hierosolymae vrbiumque
Iudaeae non miseris tu, qui eis ira-
sceris annos iam septuaginta? At
Ioua angelo mecum loquenti res-
pondit mitibus verbis ac consolato-
riis. Et angelus, qui mecum
loquebatur, sic mihi dixit: pro-
clama his verbis. Sic dicit armipo-
tens Ioua: magno studio Hieroso-
lymam Sionemque prosequor, et
idem magnopere *f* quietis gentibus
irascor, quae, quum ego leuiter *g* ira-
scerer, *h* adiuuere malum. Quamob-
rem sic dicit Ioua: reconciliatu-
sum Hierosolymae clementer: æ-
des mea ædificabitur in ea, inquit
armipotens Ioua, et regula in Hiero-
solymam extendetur. Item
proclama dicens: sic dicit armipo-
tens Ioua. Futurum est, vt disfluant
vrbes meae prae bonorum copia, et
consoletur Ioua Sionem, et eligat
Hierosolymam. Quum autem
sublatis oculis animaduertissem
quatuor cornua, dixi angelo, qui
mecum

e) carissimum et coniunctissimum. f) bello carentibus. g) scilicet Israelitis. h) grauius eos presferunt, quam serebat ira mea.

mecum loquebatur: quam sunt ista? et ille: ea sunt cornua, inquit mihi, quæ Iudæam, Israelitidem et Hierosolymam dissiparunt. Quumque mihi ostendisset Ioua quatuor fabros, dixi: quid isti factum veniunt? et ille: hæc sunt, inquit, cornua, quæ dissipauere Iudæos, adeo vt nemo caput attolleret. Venerunt autem hi ad exterrendos illos, ad deiicienda cornua gentium, quæ cornu extulerunt in Iudæam terram, eius dissipandæ gratia.

CAPVT II.

Vir cum amuss. Dimensa Hierosolyma mania. Puella Sionis exultatio proxima. Iudea Ioua pondus.

ITem, sublatis oculis, animaduerti hominem, qui in manu habebat amussim, et: quo vadis? inquam. Et ille: metatum Hierosolymam, inquit mihi, vt videam, quantæ sit latitudinis, quantæque longitudinis: et ecce angelus, qui mecum loquebatur, exiit, eique obuiam egressus alter angelus, dixit: curre, loquere cum iuvene isto his verbis: sine muris habitabitur Hierosolyma, præ hominum pecorumque multitudine, quæ erunt in ea: atque ego ei ero, (inquit Ioua,) murus igneus per circuitum, eroque in ea gloriæ. Heus, heus profugite ex septentrionali terra, inquit Ioua: nam per quatuor cæli regiones ego dispersi vos, inquit Ioua. Heus Sion, cuade puellæ Babylonis habitatrix. Sic enim dicit armipotens Ioua: ; sectatum gloriam misit me ad gentes, quæ vos dissiparunt: nam qui vos tangit, eius oculi pupillam tangit. Siquidem ego in eos manum meam vibrabo, ita vt suis seruis prædæ sint, scietisque, me ab armipotente Ioua esse missum. Quæ et gaude puella Sion: nam ego veniam, et in

te habitabo, inquit Ioua: iungen-
turque crebræ gentes cum Ioua ea die, et mihi populus erunt in te habitanti, sciesque, me ab armipotente Ioua ad te esse missum, et
obtinebit Ioua Iudæam, fundum suum in terra sancta, et eliget aliquando Hierosolymam. Contice.
scant mortales omnes aduentu Iouæ: excitur enim ex suo sacro domicilio.

CAPVT III.

Iosua sacerdos, et contra hunc satan. Ad satanem Ioua. Sordida sacerdotis vestes. Splendidus rursus vestitus. Lapis cum septem oculis.

Ostendit autem mihi Iosua pontificem maximum, stantem ante Iouæ angelum, adstante ei ad dexteram Satane, vt ei aduerfaretur. Et Ioua Satani dixit: coercebit te Ioua, Satan: coercebit te Ioua, qui Hierosolymam elegit: nimirum iste est torris, creptus ex incendio. Quum esset autem Ioua sua sordidis vestibus indutus, et staret coram angelo: ille eos, qui coram se stabant, huiusmodi verbis adlocutus est: detrahite ei sordida vestimenta: en, (inquit ei,) aufero a te tuam culpam, teque splendide induo: imponatur eius capiti pura insula, inquit. Itaque puram insulam eius capiti imposuerunt, eumque vestibus induerunt, adstante Iouæ angelo, qui Iouæ angelus Iosua huiusmodi verbis admonuit: sic dicit armipotens Ioua: simeis viis iueris, sique meam disciplinam conseruaueris, tu quoque et ædem meam reges, et atria mea custodies, tibi que aditus dabo inter hos adstantes. Audi sane, Iosua maxime pontifex, tu necessariique tui, qui apud te degunt, qui quidem homines sint portentosi. Nam ego adducturus sum seruum meum German. Et enim

Q 9 9 4

i) ad pariendam gloriam in eis puniendis, quid portendant.

Loquitur autem Christus. k) qui ali-

enim, quem lapidem Iosue propo-
fui, in quo vno lapide septem sunt
oculi, cum ego sculptura sua scul-
pam, inquit armipotens Ioua, et eius
10 terræ crimen vna die delebo. Illa
die, (inquit armipotens Ioua,) voca-
bitis alius alium subter viteni, sub-
terque ficum.

CAPVT III.

*Excitatus ab angelo vater. Candelabri au-
rei visum cum lucernæ, infundibulis, o-
leis. Fanum absolueturus Zorobabel.*

1 **R**ursum angelus, qui mecum
loquebatur, excitauit me,
perinde ac si quis ex somno
2 exciretur, et, quid tu vides? in-
quit mihi. Cui ego: video, in-
quam, candelabrum totum aure-
um, cuius in capite est lenticula, et
super id septem eius lucernæ: et ad
septem impositas eius capiti lucer-
3 nas, septem infundibula: tum apud
id oleæ duæ, altera ad lenticulæ dex-
4 teram, altera ad sinistram. At-
que ego angelum, qui me adloque-
batur, interrogavi: quæ sunt ista,
5 Domine? Et angelus mihi ita re-
spondit: an nescis, quid hæc sint?
nescio, inquam ego. Domine.
6 Tum ille mihi sic respondit: hoc
est Iouæ mandatum ad Zorobabe-
lem his verbis: non potentia, ne-
que viribus, sed spiritu meo, in-
7 quit armipotens Ioua: qui mons
es ingens ante Zorobabilem, com-
planaberis, educetque lapidem pri-
marium, qui gratiam, gratiam
8 habere clamabitur. Item me Ioua
9 sic adlocutus est: Zorobabelis
manus ædem istam fundauerunt,
et eiusdem manus absoluent, scies-
que, me ab armipotente Ioua ad vos
10 esse missum. Nam qui paruam
diem contemnunt, gaudebunt, vi-
debuntque stanneum lapidem in
Zorobabelis manu, qui septem sunt
oculi Iouæ, qui totam terram per-
11 lustrant. Et ego eum adloquens:

quæ sunt istæ duæ oleæ, inquam,
ad dextram sinistramque candela-
bri? Iterumque eum interro-
gans: quæ sunt, inquam, duæ o-
learum spicæ: quæ sunt in manu
duorum aureorum rostrorum, ef-
fundentes ex seipsis aurum? Et il-
le mihi: an nescis, inquit, quid hæc
sint? Nescio, inquam, Domine.
Hi sunt, inquit, duo olei filii, stan-
tes apud totius terræ Dominum.

CAPVT V.

*Volūminis volantis visum. In terram diri-
tus impendens. Exiens epha. Insidens mu-
lier in epha. Gemine mulieres cum vento
in alis.*

EGo, iterum sublatis oculis, ad-
spexi volumen volans. At-
que ille: quid vides? inquit
mihi. Video, inquam, volumen
volans, longitudinis viginti cubito-
rum, latitudinis deceni. Et ille: hæc
est, inquit mihi, diritas in omne
terræ solum prodiens. Nam hinc
omnis fur, sicut ea absoluetur: hinc
omnis periturus, sicut ea absoluetur.
m Eam ego eduxi, inquit armipotens
Ioua, eaque adgressa furis, et per
meum nomen peierantis, domum,
deget in eius domo, eamque et eius
ligna savaque conficiet. Tum e-
gressus angelus, qui mecum loque-
batur, sic mihi dixit: attolle ocu-
los, et adspice, quid hoc sit, quod
exit. Quid est? inquam. Epha est,
inquit, quæ exit. Est autem, in-
quit, hæc eorum species in tota ter-
ra. Ecce autem plumbea masfa
tollebatur, quæ erat quædam mu-
lier in media epha sedens. Hæc
est impietas, inquit ille, eamque
coniecit in mediam epham, et in e-
ius os lapidem plumbeum coniecit.
Tum ego, sublatis oculis, conspexi
mulieres duas exeuntes, ventum ha-
bentes in alis, quas alas habebant
similes alarum ciconiæ, quæ e-
pham inter terram cælumque tol-
lebant. Et ego angelo, qui me-
cum

l) hunc locum verti, vt potui, non enim intelligo. m) diritatem.

peregrinis, humilibus iniuriam ne facite, neue malum alii in alios animis excogitate. Sed renuerunt attendere, et humeros detrectantes præbuerunt, et aures suas, ne audirent, obfirmarunt: et corda sua præstiterunt adamantina, ne legem audirent, et verba, quæ significabat armipotens Ioua spiritu suo, opera priscorum vatum. Inde orta est tanta ab armipotente Ioua sæuitia. Itaque quemadmodum ipsi clamantem non audierunt, sic ego clamantes non audiam, inquit armipotens Ioua: eosque in omnes ignotas sibi gentes disiciam, terra post eos deserta, nullo in ea obuersante: redigeturque tam elegans terra in vastitatem.

CAPVT VIII.

Sioni apud Iouam futura gratia. Undique pii cogendi ad pacem. Reconciliatus Iudæis Deus. Qui piorum sint mores, veritatis, inquam, resti iudicii.

TWm verba fecit armipotens Ioua in hunc modum: sic dicit armipotens Ioua: qui Sionem magno impetu, magno ardore infectatus sum, idem, inquit Ioua, Sioni reconciliatus, habitabo in media Hierosolyma: vocabiturque Hierosolyma vrbs veritatis: et mons armipotentis Iouæ, mons facer. Sic dicit armipotens Ioua: aliquando manebunt fenestree et anus in Hierosolymæ vicis, et homines, qui baculos in manu habeant præ æui longitudine: vrbsque vicium pueris ac puellis replebuntur, vicium ludentibus. Sic dicit armipotens Ioua: si reliquiis huius populi videbitur arduum, illo tempore, etiam mihi videbitur arduum, inquit armipotens Ioua. Sic dicit armipotens Ioua: ego meos ab orientis et ab occasus solis terra seruaabo, et Hierosolyman habitatum ducam, et ipsi mihi populus, et ego

eis ero Deus, veritate ac iustitia. Sic dicit armipotens Ioua: habete fortes manus, qui audietis illo tempore hæc ore vatum dicta, qui fuerint tunc, quum iacta fuerint ædis armipotentis Iouæ fundamenta, delubri construendi gratia. Nam ante tempus illudet homines et iumenta mercede carnerint, nec exeuntes aut intrantes pacem habuerint, propter res aduersas, me homines omnes inter sese committente. At nunc non ego, vt priscis temporibus cum huius populi reliquiis agam, inquit armipotens Ioua. Nam semen pacis erit, suumque et vitis fructum, et terra fruges, et calum rorem dabit, atque hæc omnia reliquiis huius populi dabo possidenda. Ac quemadmodum infelices fueritis apud gentes, Iudæ et Israelis posteris: sic vos ita seruaabo, vt sitis fortunati. Ne metuite: habete fortes manus. Etenim sic dicit armipotens Ioua: quemadmodum vobis malefacere statui, quum mihi inouisset iram maiores vestri, dicit armipotens Ioua, neque me continui: sic reconciliatus, statui, temporibus illis benefacere Hierosolymæ ac Iudææ: ne metuite. Hæc sunt, quæ facietis: alius alii vera dicite, verum amicumque iudicium vestris in curiis iudicate, ne alter alterius malum animis excogitate, neue perurium amate: sunt enim ista omnia inuisa mihi, inquit Ioua. Item mecum Ioua locutus est his verbis: sic dicit armipotens Ioua: p quartimensis ieiunium, et quinti, et q septimi, et r decimi vertentur iudaico generi in voluptatem atque gaudium, inque lætas solemnitates: verum autem et pacem amate. Sic dicit armipotens Ioua: aliquando venturi sunt populi, (vrbsiumque multarum incolæ: sique incolæ alius alium conuenient huiusmodi ver-

p) capta est vrbs. q) Godolias necatus. r) vrbs excidium Babylone nuntiatum est.

bis: conferamus; nos ad Iouam orandum, quærendumque armipotentem Iouam: vadami ego quoque. Itaque Hierosolymam venient frequentes populi, numerosaque gentes, quæsitum armipotentem Iouam, et præsentem Iouam oratum. Sic dicit armipotens Ioua. Illa tempestate futurum est, vtprehendant deni homines ex omnium linguarum gentibus,prehendant, inquam, hominis Iudæi gremium, dicentes: comitabimur vos, audimus enim, vobis adessee Deum.

CAPVT IX.

In Hadraci terram oraculum infaustum. In Tyrum opulentam, in Palestinos insolentes. Futura Sionis gaudia. Ephraimitarum vitus.

Minax oraculum Iouæ in Hadraci terram, cuius requies est Damascus, nam Iouæ est, etiam ceteros omnes homines, non solum israeliticis tribus adspicere,) cuius finibus etiam Hematha est, Tyrus, et Sidon, quæ est adeo sapiens: Tyrus, quæ sibi munitiorem construxit, quæ argentum aurumque tantum congescit, quantum pulueris est et luti in vicis. Eam occupaturus est Dominus, eiusque copias cæsurus in mari, ea igni commendanda. Quo viso, timebit Afcalon, et Gaza magnopere cruciabitur, id quod conspicatam pudebit Accaronem: peribitque Gazæ rex, et Afcalon erit inculta: incolentique Azotum spurii: et Palæstinorum superbiam euertam, eisque eorum sanguinem et sordes ex ore inter dentes auferam, ita vt resistent ipsi Deo nostro, sintque tanquam præfectura in Iudæa, et Accaronenses, vt Iebusæi. Adhibebo autem meæ domui monumentum, ne quis penetret aut redeat, nec ad

eos penetrabunt amplius exactores: quippe me tum demum hisce oculis intuente. Exulta vehementer, puella Sion: exclamæte, puella Hierosolyma: ecce tibi venit rex tuus, qui iustus et victoriosus est, humilis, equitans in asino, et pullo asina nato. Itaque exterminabo ex Ephraimitis quadrigas, et ex Hierosolymis equos: ac, exterminatis bellicis arcubus, pronuntiabit pacem gentibus, et ab altero mari ad alterum, a flumine ad extrema terræ imperium habebit. Etiam victos tuos per sanguinem * tui fœderis emittam ex fouea, in qua non est aqua. Converterite vos ad munitiorem, vincti y spei; etiam hodie nuntio, me tibi duplum esse soluturum. Intendam enim mibi Iudæam pro arcu, vtar Ephraimitis, et tuos excibo natus, Sion, in tuos natos, Græcia: teque efficiam, quasi heroicum gladium, et eis imminabit Ioua, prodeunte eius fulminea sagitta: et tuba clanget Dominus Ioua, incedens in australibus procellis: Ioua armipotens eos proteget, comedentque, et subigent fundæ lapides, potantesque tumultuabuntur, tamquam vinolenti, eruntque pleni, tamquam phiala, sicut altaris pateræ: et eos tunc seruabit Ioua Deus ipsorum, velut ouile populi sui, quippe coronarias gemmas in eius terram euectas: nam, (quæ est eius bonitas ac pulchritudo) frumentum iuuenes, et mustum fecundabit virgines.

CAPVT X.

Innocandus Ioua. Exorabilis inuocatus. Diuini, impii, vani. Virtus et refugium in Ioua vno. Iudeorum proxima quietes et vitioria. Deprimenda Asyria superbia, Aegypti sceptrum deiiciendi.

Peti-

) Hadraci, hoc est, Syria. s) terræ Hadraci. u) diligenter curante ac defendente. x) agni paschalis, qui Christus est. y) sperantes salutem, z) suas oues, hoc est populum.

1 Petite a Ioua pluuiam ferotino tempore, Ioua, qui nubila facit, dabit vobis pluuium imbrem,
2 vnicuique herbam in agro: nam lares quidem vana loquuntur, et diuini falsa præsignificant: futiliaque dicunt somnia, frustra consolantes, ideoque ^aabeunt, vt oues, miseri,
3 qui pastore careant. In pastores mea incandescit ira, et in hircos animaduertam: inuiset enim armipotens Ioua gregem suum, Iudæorum genus: eosque efficiet, quasi
4 suæ maiestatis equum in bello. Ab eo pinna, ab eo paxillus, ab eo bellicus arcus, ab eo simul proficiscetur
5 omnis exactor: eruntque tamquam heroes, vicorum lutum calcantes in bello, et belligerabunt, quod eis aderit Ioua, ita vt pudeat
6 equitantes: iudaicumque ac iosepheum genus confirmabo ac conferuabo, reducamque, miseratus eos, ita vt sint perinde ac si ego non deseruissem eos: quoniam ego Ioua Deus eorum eos exaudiam.
7 Itaque erunt velut heroes Ephraimitæ, gaudentes animis perinde ac vino: quo viso, gaudebunt eorum nati, animis exultantes in Ioua.
8 Eos sibilans congregabo, vtpote quos redemerim, crescentque, vt
9 creuerant: ac a me per populos diseminati, mei procul meminerint, viuentque cum suis liberis, ac
10 reuertentur, et eos ex ægyptia reducam terra, et ex Assyria colligam, atque in Galaaditidem et Libanum adducam, ita vt eis ^bparum
11 sit. Traiciet autem fretum, et feriet in mari fluctus, arefcntque omnes gurgites fluminis: et, depressa Assyriæ superbia, Aegypti-
12 que remoto sceptro, confirmabo eos in Ioua: inque eius nomine incedent, inquit Ioua.

CAPVT XI.

Libani et basanici nemoris lucus, Ad figulum argentei proiecti.

A Peri, Libane, portas tuas, et consumet ignis tuas cedros. Eiula, pine, cecidit enim cedrus: nempe nobiles perierunt, eiulate, Basanæ quercus, nam deiecta est silua munita. Vox auditur vulantium pastorum, quoniam periit eorum nobilitas: vox rugientium leonum, quia periit Iordanis ^cfastigium. Sic dicit Ioua Deus meus: pasce lanionias oues, quarum et emtores eas occidunt impune: et venditores agunt Iouæ gratias, quod ditati sint: et pastores nihil eis parcunt. Nec enim parcam amplius incolis, inquit Ioua, quin homines tum alios aliis, tum ipsorum regi dedam, qui terram contudent, nec contra eorum vim defendam. Verum lanionias oues, videlicet ouilis inopes, pascam, sumtisque duobus pedis, (quorum alterum amœnitatem, alterum exitium vocabo,) pascam oues, et excindam pastores tres vno mense, ^dcontracto meo erga eos animo, ipsorum animo a me vicissim abhorrente. Non pascam vos, inquam: moritura moriatur, et perdenda perdatur: et reliquæ comedant altera alterius carnem. Deinde sumam pedum meum amœnitatem, idque frangam, abrogando fœdus, quod cum omnibus populis percussis: quo tum abrogato, ita demum intelligent ouilis inopes, obseruantes me, id esse Iouæ pronuntiatum. Dixi autem eis: si vobis videtur, cedo mercedem meam: sin minus, omittite. Itaque adpenderunt mercedem meam, triginta nummos argenteos. Et Ioua mihi dixit: abiice istud ad figulum egregium pretium, quo ego ab eis licui. Itaque sumsi triginta argenteos, et eos in Iouæ templum abieci ad figulum: fregique alterum meum pedum, exitium, antiquando germanitatem inter Iudæos et Israelitas.

Præ.

a) scilicet qui falsos deos sequuntur. b) scilicet loci præ multitudine. c) saltus siluæ. d) dimissa mea erga eos beneuolentia.

Præterea mihi dixit Ioua: fume item stulti pastoris instrumentum: nam ego fuscitabo pastorem in terra, qui nec abscissas curabit, nec paruulos conquiret, neque fractis medebitur, neque stantes alet, et opimarum carnem comedet, earumque diffindet vngulas. * Heu pastorem stultum, ouium deserto-rem, cuius et brachio et oculo dextero gladius imminet, brachio arefaciendo, et oculo dextero caligaturo.

CAPVT XII.

In Israelitas oracula minacia. Dei omnipotentia. A Hierosolyma nationum erumna. Seruanda Iudeorum gens. Hierosolymanorum lacryme.

Minax oraculum Iouæ aduersus Israelitas: ait Ioua, qui cælum extendit, et terram fundauit, et formauit hominis spiritum in eius pectore. Ego efficiam, vt Hierosolyma sit tætrum poculum omnibus finitimis populis, quod etiam contra Iudæos erit in obsidione Hierosolymæ. Atque eo tempore efficiam, vt Hierosolyma sit lapis adeo ponderosus omnibus populis, vt quicumque moliti eum fuerint, lacerentur: et coibunt aduersus eam omnes orbis gentes. In illo tempore, inquit Ioua, adficiam omnes et equos stupore, et equites amentia: et in Iudæonum oculos aperiam meos, omnesque populorum equos adficiam cæcitate: cogitabuntque Iudæi duces cum suis animis, sibi firmamento esse Hierosolymitanos, in armipotente Ioua eorum Deo. In illo tempore faciam, vt Iudæi duces, tamquam igniti cacabi in lignis, et tamquam ignitæ faces in manipulis, dextera sinistraque conficiant omnes circumquaque populos: maneatque Hierosolyma adhuc in eodem Hierosolymæ vestigio, et seruabit Ioua tabernacula

Iudæa in primis, ne se iactet dauidicæ domus, et Hierosolymitanorum decus, contra Iudæam. Eo tempore propugnabit Ioua pro Hierosolymitanis, ita vt sit eorum infimus Dauidi similis. Dauidicæ autem Deo, et Iouæ angelo eis proposito, similes. Atque illo tempore dabo operam, vt perdam gentes omnes aduersum Hierosolymam venientes: effundamque in dauidicum genus, et in Hierosolymitanos, gratiæ et exorabilitatis spiritum, ita vt me, quem confixerint, intueantur, et de eo plangant, quemadmodum de vnico filio plangitur: doleantque, vt de primogenito doleri solet. Tunc tantus erit Hierosolymæ plangor, quantus fuit plangor adadremmonius in campo magedonio: plangentque homines generatim seorsum: cognatio Dauididarum seorsum, eorumque vxores seorsum: cognatio Nathanidarum seorsum, eorumque vxores seorsum: cognatio Leuitarum seorsum, eorumque vxores seorsum: cognatio Simeoniorum seorsum, eorumque vxores seorsum: denique omnes reliquæ cognationes generatim seorsum, eorumque vxores seorsum.

CAPVT XIII.

Simulacra excidenda. Vates impuri spiritus perdendi. Vulnerata pii manus. Percutiendus pastor. Oues dissipanda.

Eo tempore erit dauidico generi ac Hierosolymitanis, fons aperius ad piacula et menstruales: ac eodem tempore, inquit armipotens Ioua, extirpabo ex terra nomina simulacrorum, ita vt non memorentur amplius: quin etiam vates impurumque spiritum ex terra exterminabo, adeo vt si quis deinceps vaticinetur, dicant ei eius parentes, pater atque mater, id non fore, sed eum falsa Iouæ nomine

mine dicere: eumque configant ipsi eius parentes pater atque mater, qui vaticinatus fuerit. Itaque tum pudebit vnumquemque vatum suæ prædictionis, qui fuerit vaticinatus, sine villosum gestamen induent, mentiendi gratia, sed se negabunt esse vates: agricola sum, (inquit,) nam me comparauit homo a pueritia mea. Quid sibi volunt ista vulnera, (dicitur ei,) inter manus tuas? Ea sunt, (inquit ille,) quibus vulneratus sum in amicorum meorum domo. O ensis, excitate in pastorem meum, et in virum focium meum, inquit armipotens Ioua: verbera pastorem, et disspergentur oues, conuertamque manus meam ad paruulos. Atque in omni terra, (inquit Ioua,) duæ partes eorum, qui in ea erunt, excisæ exspirabunt: tertia supererit in ea, quam tertiam ego per ignem traiciam: eosque explorabo probaboque, vt argentum atque aurum exploratur ac probatur: ipsi meum nomen inuocabunt, et ego eos exaudiam: eos ego meum populum, ipsi me Iouam Deum suum dicent.

CAPVT XIII.

Contra Hierosolimam oracula. Vallis noua ad orientem. Vitalis aqua Hierosolyma emanans. Cadendi Hierosolyma hostes.

ECce Iouæ dies aduentat, qua diuidentur in te tua spolia, cogamque gentes omnes ad Hierosolimam ad bellum, et, vrbe capta, diripientur domus, et mulieres violabuntur: migrabitque dimidia pars vrbis in exsilium, reliquus populus non extirpabitur ex vrbe: egressusque Ioua pugnabit cum gentibus illis, sicuti tum, quum in illo conflictu pugnauit. Stabant autem eius pedes in illa die super O-

liueti monte, qui est in Hierosolymæ conspectu, ab oriente: sissoque medio Oliueti monte ad orientem et ad occidentem, fiet permagna vallis, altero montis dimidio ad septentriones, altero ad meridiem vergente: fugietisque per montium meorum vallem, (nam montium vallis pertinet ad Azal, et fugietis, quomodo fugistis ob terræ motum temporibus Oziæ Iudææ regis: venietque Ioua Deus meus, * comitantibus eum sanctis omnibus. Et tum quidem * non erit caradies aut ff concretio, sed erit vna dies, (quæ Iouæ nota est,) g nequedies neque nox: ac * vespertino tempore erit lux. Atque illa die manabit vitalis aqua ex Hierosolyma, parte sui dimidia ad orientale mare, altera dimidia ad mare postremum, idque et æstate fiet et hieme: et erit Ioua rex in vniuersam terram. In illa die erit et Ioua vnus, et eius nomen vnum. Circumibitur tota terra tanquam planities, a Gaba ad Remmonem, ab austro Hierosolymæ, sublimisque suo manebit in vestigio a porta beniamitica, ad locum primæ portæ, ad portam angularem, turrinque Hananeelis, et ad regia torcularia: eaque habitabitur, nullo futuro deinceps excidio, agetque in tuto Hierosolyma. Hac autem clade adiiciet Ioua populos omnes, qui contra Hierosolimam militauerint: tabescent eorum corpora, et eis in pedes stantibus, eorum et oculi in suis cauis, et linguæ in oribus tabescent: atque illo tempore tantus erit in eis Iouæ tumultus, vt ^b alter alterius manumprehendat, suamque manum imponat alterius manui, adeo vt etiam Iudæi Hierosolimam oppugnent: congerenturque facultates omnium vndique gentium, aurum, argentum, vestes maxi-

f) id solebant gestare vates, vt adparet in Elia. ff) nox, quæ crassa et concreta est. g) perpetua lux erit, nulla diei noctisque vicissitudine. h) conspiciant inter sese.

maxima copia. Atque ita equorum, mulorum, camelorum, asinorum, omnium denique quadrupedum, quæ in castris illis erunt, clades erit illi cladi similis. Ac quicumque ex cunctis gentibus, Hierosolymam adortis, superfuerint, vadent quotannis adoratum regem Iouam armipotentem, celebratumque festum vmbraculorum: quique ex terræ nationibus non fuerint Hierosolymam profecti, adorandi regis armipotentis Iouæ gratia, non habebunt pluuiam. Quod si Aegyptiorum natio non profecta fuerit atque venerit,* illi vero clade adficiantur, non qua adficiet Ioua

gentes, quæ non fuerint ad vmbraculorum festum agendum profectæ. Atque hoc erit Aegyptiorum et gentium omnium supplicium, quæ ad agendum festum vmbraculorum profectæ non fuerint. Eo tempore erunt equorum phaleræ Iouæ sacræ, eruntque ollæ in æde Iouæ, tamquam phialæ ante aram, et erunt omnes Hierosolymis et in Iudæa ollæ Iouæ armipotentis sacræ: venientque immolatores omnes sumtum ex eis, et in eis coquent, nec erunt amplius in æde armipotentis Iouæ Chanaanæ in illo tempore.

MALACHIAS.

CAPVT I.

Ioua in homines amor, prouidentia. Iacobi gratia, Esai reiectio. Pater Ioua, non tamen a filiis honoratus. Ingrata malorum hominum sacrificia.

Minax oraculum Iouæ in Israelitas per Malachiam.

AMAVI vos, ait Ioua. Quod si quæritis, in quo vos ama uerim, nonne Iacobi frater erat Esau? inquit Ioua. Atqui Iacobum amaui: Esau autem odi, eiusque montes in vastitatem et possessionem in draconum solitudinem redegei. Quod si decreuerint Idumæi, se, qui peruastati sint, diruta resecturos, sic dicit armipotens Ioua: quod ipsi construxerint, ego euertam, vocabunturque fines impietatis, et populus, in quem Ioua scæuit in perpetuum: id quod vos vestris oculis spectantes, licetis, magnificandum esse Iouam per fines Israelitarum. Filius pa-

trem, et feruus dominum debet honorare. Quod si ego pater, ubi est meus honor? si ego Dominus, ubi est mei metus? inquit armipotens Ioua vobis, sacerdotes, mei nominis contemtoribus. Quod si 7 quæritis, in quo meum nomen contemnatis? adfertis ad aram meam panem pollutum. Quod si quæritis, in quo me polluatis? in eo, quod Iouæ mensam habetis pro despecta. Et quamuis cæcam adferatis victimam, ^k non est malum: quamuis claudam aut ægram, non est malum. Offer eam, quæso, præfidi tuo, vtrum ei placiturus sis, aut ab eo, quod velis, impetraturus, inquit armipotens Ioua. Quam- 9 obrem orate præsentem Deum, vt misereatur nostri: qui causa estis, vt vestri rationem non habeat, inquit armipotens Ioua. Quis vestrum est, qui gratis vel fores claudat, aramue meam collustret? non mihi

) hominum, quam paullo ante dixit. ^k) negatis esse malum.

11 mihi accepti estis, inquit armipotens Ioua: nec mihi placet ex vestra manu fertum. Nam ab ortu solis ad occasum magnum erit nomen meum apud gentes, et vbiq̄ue locorum adferetur meo nomini suffitus, fertumque purum: tam magnum erit meum nomen apud gentes, inquit armipotens Ioua,
 12 id quod vos profanatis, dum Iouæ mensam habetis pro polluta, eiusque victus prouentum pro despecto:
 13 Et: dicitisq̄ue, vah, quam onerosum est? quum id vel diffilare possitis, inquit armipotens Ioua: raptaque et clauda et ægra adferatis, fertumque obmoueatis. Scilicet id mihi placebit ex vestra manu?
 14 inquit Ioua. At execrabilis est deceptor, qui quum masculum sit in eius grege, tamen vitiosum Iouæ vouet ac inuolat: nam rex magnus ego sum, inquit armipotens Ioua, meumque nomen apud gentes terribile.

CAPVT II.

Ad sacerdotes præcepta. Stercorea sacerdotum festa. Quæ sint sacerdotum partes. Iudæus nefus et proditor.

1 **Q**uamobrem ad vos pertinet hoc præceptum, sacerdotes,
 2 nisi obediueritis, ac animum ad tribuendam meo nomini gloriam adplicueritis, inquit armipotens Ioua, immittam in vos infelicitatem, *m* vestrasque felicitates infelicitabo, et infelicitabo, quoniam
 3 vos non huc animum adicitis. Ego vobis semen profligabo, conspergamque stercore vestras facies, stercore vestrorum festorum, quod
 4 vobis adhærebit: scietisque, me misisse vobis præceptum hoc, vt mihi cum Leui fœdus intercederet, inquit armipotens Ioua, cum quo mihi fœdus intercescit, *n* vitæ atque pacis: quæ quidem ei dedi,

quia me reuerentia prosequeretur, et meum nomen formidaret. Habuiveram in ore disciplinam, nec exstitit in eius labiis iniquitas: amice se et recta erga me gesit, et multos auertit a vitio. Nam sacerdotis labra doctrinam custodire debent: estque ab eius ore petenda lex, quippe qui sit armipotens Iouæ nuntius. At vos de via defleſcitis, multos impeditis in lege, corrumpentes leuiticum fœdus, inquit armipotens Ioua. Itaque ego quoque vos toti populo contemptor abiectosque reddam, quandoquidem vos meas vias non tenetis, et in lege habetis personarum rationem. Nonne patrem vnum habemus nos omnes? nonne nos Deus vnus creauit? cur prodit fratrem frater, profanando nostrum fœdus patrium? Proditor est Iudæus, fitque nefas in Israelitis ac Hierosolymis: siquidem profanant Iudæus fanum Iouæ, quod amauit, peregrinique dei puellam *o* maritat. Euerſet Ioua virum, qui id fecerit, *p* vigilantem et respondentem ex iacobæis tabernaculis, et fertum armipotenti Iouæ obmouentem. Adde quod efficitis, vt obtegatur lacrimis ara Iouæ, ploratu ac suspiriis, ita vt non amplius ferta respiciat, neque placamina ex vestra manu admittat. Quæretis, quamobrem quoniam Ioua tibi et tuæ iuuentutis vxori conscius est, in quam tu perfidiosus es, quum sit tua sociata et tibi fœderata coniunx. *Quod si vnus fecit, qui spiritu abundabat, quorsum adlegatur vnus ille, qui diuinam progeniem quærebat? at vos animis caueſte, ne in vestræ iuuentutis vxores agatur perfide. Qui odit, repudiet, inquit Ioua Deus Israelitarum: et tegat iniquitatem veste sua, inquit armipotens Ioua: et caueſte animis, ne perſide

1) quam pinguem victimam adfero? quum ita macilentas adferatis, vt eas diffilare possis. *m*) vos pro felicibus reddam infelices. *n*) quo fœdere ei vitam ac felicitatem dedi. *o*) vxorem ducit. *p*) sacerdotis descriptio.

fide agatis. Fatigatis Iouam verbis vestris: quod si queritis, in quo fatigetis? in eo, quod dicitis, omnes maleficos placere Iouæ, eique acceptos esse; alioquin, a vbinam, esse Deum æquum.

CAPVT III.

Viam parans Ioue legatus, nuntius fœderis, expurgans omnia. In prestigiatores, adulteros, periuros, cupidos. In Israelitas benignus Deus.

EGo mittam meum nuntium, qui mihi viam præparabit, et repente veniet in suum deluorum Dominus, quem vos requiritis, fœderisque nuntius, quem vos metis: is aduentat, inquit armipotens Ioua. Quis autem eius aduentus diem sustinebit? aut eo adparente consistet? erit enim quasi quidam ignis explorans, aut lanaria ulla: sedensque explorabit; expurgabit argentum, et expurgabit Leuitas, ac tamen puros reddet, quam est aurum aut argentum. Itaque Iouæ fertum iuste obmoueunt: eritque acceptum Iouæ, iudæorum ac Hierosolymitanorum certum, sicut antiquis ac priscis temporibus atque annis. Congregiar autem vobiscum iudicio, eritque celer testis in prestigiatores, in adulteros, in periuros, in eos, qui mercede fraudant mercenarios, qui iudas, qui pupillos, qui peregrinos labefactant, neque me timent, inquit armipotens Ioua. Nam nec ego Ioua mutabilis sum, nec vos Iacobidæ finiendi. A maiorum vestrorum tempore deflexistis de meis institutis, nec ea seruastis: redite ad me, et redibo ad vos, inquit armipotens Ioua. Quod si queritis, in quo redeatis: debentne homines defraudare Deum, vt me vos defraudetis? quod si queritis, quomodo defraudetis me: decumis ac honorariis. Infelicitate infelices

estis, qui me defraudetis vniuersa gens. Inferte totas decumas in cellam, et facite, vt sit in æde mea alimentum, ac me in hoc tentate, inquit armipotens Ioua: ni ego vobis, patefactis cæli meatibus, vbertatem effundam immensam, et b consummentia ita profligabo, vt vobis terræ fruges non corrumpant, nec steriles habeatis ruri vineas, inquit armipotens Ioua: vosque beatos prædicabunt cunctæ gentes, qui sitis accepta terra, inquit armipotens Ioua. Vos atrocibus utimini contra me verbis, inquit Ioua. Quod si queritis, quid contra me loquimini: dicitis, frustra seruitur Deo: et quid prodest, si eius disciplinam seruemus, aut armipotens Iouæ causa pullati ambulemus? Quomodo superbos beatos feramus, quinque impie agentes instruantur, et, licet tentent Deum, eueant. Interim colloquentes Iouæ metuentes inter se se attendit audite Ioua, propositum habens scriptum memoriæ librum metuentium Iouam, eiusque nomen habentium in pretio. Itaque erunt mihi, (inquit armipotens Ioua,) tum, quomodo rem geram, peculium, eisque indulgebo, quomodo quis suo filio indulget sibi seruenti: reuerſique, iustos ab impiis discernetis, et Deum colentes ab eis, qui eum non colunt.

CAPVT III.

Incendii dies in impotentes. Pioram oia, gaudia. Vates Eliam mittendus pacificus, conciliator.

Aduentat enim dies more formacis ardens, qua erunt omnes superbi, omnesque impie agentes, stipula: eosque ventura dies inflammabit, inquit armipotens Ioua, ita vt eis neque radicem relinquat, neque ramum. Vobis autem meum nomen reuerenti.

R r r

renti.

cur non punit Deus nocentes? vide cap. sequens. b) quæ fruges consumunt.

rentibus orietur iustitiæ sol, cuius
 in alis erit sanitas: egressisque lasci-
 3 uietis, vt atriles vituli, et obteretis
 impios, qui puluis erunt sub pe-
 dum vestrorum vestigiis, tum
 quum ego rem geram, inquit ar-
 4 mipotens Ioua. Recordamini le-
 gem mei Moſis, quam ei in Hore-

bo monte præcepi ad omnes Israe-
 litas, decreta atque iura. Ego vo-
 bis misurus sum Eliam vatem, ante
 quam veniat Iouæ dies magna a-
 terribilis, qui et parentum animo
 ad natos, et natorum animos a-
 parentes conuertat, ne ego veniam
 et adficiam orbem exitio.

ESDRAE LIBER III.

CAPVT I.

*Vatis E dre genus, tribus, captiuitas. Eleſti
 populi maleficia. Iouana in laueos me-
 rita. Oratorum beneficiis iniquitas, rui-
 na summiſtendæ.*

1 **L**IBER Eſdræ vatis ſecun-
 dus, filii Saræi, filii Azaræi,
 filii Helciæ, filii Sadaniæ, fi-
 2 lii Sadochi, filii Achitobi,
 filii Achizæ, filii Phineis, fi-
 lii Heiſis, filii Ameriæ, filii Aſſiei,
 filii Marimoſi, filii Arna, filii
 3 Ozizæ, filii Borithi, filii Abiſei, filii
 Phineis, filii Elezari, filii Aha-
 ronis, ex tribu leuitica, qui fuit
 4 captiuus in Media, regnante Arta-
 xerxe, rege Perſarum. Dominus
 me huiusmodi verbis adlocutus eſt:
 5 i declaratum meis ſua facinora, eo-
 rumque natis admiſſa ab eis in me
 6 crimina, vt declarent nepotibus,
 parentum ipſorum peccata in ipſis
 creuiſſe: quippe qui, obliſi mei, diſis
 7 ſacrificauerint alienis. Quumque
 ego eos ex ægyptia terra, domo
 ſeruitutis, eduxerim, irritauerunt
 8 me, et conſilia mea ſpreuerunt. I-
 gitur tu, excuſa capitis tui coma,
 omnia in eos mala conice, qui legi
 meæ non obediuerint, homines
 9 indociles. Quamdiu eos ſuſtine-
 bo? quibus tanta beneficia contuli,
 10 tot reges propter eos euerti, Pha-
 raonem Pharaoniosque et omnem
 11 eius exercitum occidi, gentes o-

mnnes eorum cauſa perdiſi, et i
 oriente regionum duarum popu-
 los, Tyri et Sidonis, proſtigauit, et
 omnes aduerſarios eorum interfecit.
 Quamobrem tu ſic eos adloquereris.
 Hæc dicit Dominus. Nempe egredere
 vos per mare traieci, et vicos vobis
 initio munitos præbui: vobis
 Moſem ducem, et Aharonem ſacer-
 cerdotem dedi: vobis lucem præbui
 columnam ignis præſtiti, et magnum
 apud vos edidi miracula, et vos mihi
 obliſi eſtis? inquit Dominus. Haec
 dicit Dominus omnipotens: vobis
 coturnix prodigio fuit, vobis caſtri
 ad præſidium dedi, et illic oblocuti
 eſtis: nec meo nomine de inimicorum
 veſtrorum interitu triuſphatiſtis,
 ſed adhuc vſque murmuratiſtis.
 Vbi ſunt, quæ præſtiti vobis
 beneficia? nonne quum in deſertis
 eſurientes me inuocafetiſtis, mecum
 expoſtulantes, quod vos in ſolitu-
 tudinem illam interfectum adduxiſſem:
 melius fuiſſe vobis ſeruire in
 Aegyptiis, quam in ſolitudine il-
 mori: ego veſtros dolens gemitu
 vobis manna ad eſcam dedi, et angeli
 lorumque panem comediftis? Nonne
 quum ſitiveriſtis, petram excidiſtis
 fluxitque aqua ad ſaturitatem? Vobis
 contra æſtum foliis arborum texi
 vobis pingues terras diuiſi: Chan-
 næos, Pherezæos, Palæſtinos veſtriſtis

c) Addirim, hoc eſt, nobilem, hoc eſt, nobilem.

stra causa exegi: quid faciam vobis amplius? inquit Dominus. Hæc dicit Dominus omnipotens: in desertis quum apud fluvium Maram ^d sitiretis, nominique meo malediceretis, non ignem vobis pro maledictis reddidi, sed, immi. so in aquam ligno, dulce flumen effeci. Quid tibi faciam Iacobida? non vis obedire Iudæe? transferam me ad alias gentes, eisque meum nomen dabo, vt mea iura custodiant. Quoniam vos me reliquistis, et ego vos relinquam: petentibus vobis a me misericordiam, non miserebor, nec inuocantes exaudiam, qui manus vestras sanguine maculetis, et pedes impigros habeatis ad homicidia committenda, tamen si non tam me reliquistis, quam vos ipsos, inquit Dominus. Hæc dicit Dominus omnipotens: nonne ego vos montui, vt pater filios, vt mater filias, vt nutrix alumnos suos, vt vos mihi populus, ego vobis Deus: vos mihi filii, ego vobis pater essem? Ita vos collegi, vt gallina pullos suos sub alas. Iam quid vobis faciam? Repellam vos ex meo conspectu: munus quum mihi adferetis, auertam a vobis vultum. Nam vestros dies festos et nouitunia ac circumcisiones repudio, qui seruos meos vates, vobis a me misso, cepistis ac interfecistis, eorumque corpora laniastis: quorum quidem sanguinem vleiscar ego, inquit Dominus. Hæc dicit Dominus omnipotens. Vestra domus erit deserta, abiiciam vos, vt ventus stipulam: neque nati sobolem propagabunt: quoniam, contempto meo præcepto, me offenderunt. Gradam vestras domos venienti populo, qui, me non audito, credent: qui, quum ego eis prodigia non exhibuerim, facient, quæ præpero. Quum vates non vident, sua crimina constitebuntur.

Testor venturi populi gratiam, ³⁷ cuius paruuli exultabunt lætitia, non me corporeis oculis videntes, sed mente credentes, quæ dixero. Nunc, frater, adspice, quæ gloria, ³⁸ et vide venientem ab oriente populum, cui ego dabo ducatum Abrahami, Isaaci, Iacobi, Osæ, Amos, Michææ, Ioelis, Abdiæ, Ionæ, Nahuni, Habacuci, Sophoniæ, ⁴⁰ Aggæi, Zachariæ, et Malachiæ, qui et nuntius Domini vocatur.

CAPVT II.

Ad captiuum populum vates misit. Captiuorum pertinacta. Contra Assyrium. Vitalis arbor Iudeis promissa. Mittendi Esaias et Ieremias. Electorum liberatio.

Hæc dicit Dominus: ego isti ¹ populo, ex seruitute educto, præcepta dedi per seruos meos vates, quos audire noluerunt, sed mea consilia repudiarunt. Mater, quæ eos genuit, dicit eis: ite filii, nam ego vidua sum ac derelicta. Educaui vos cum lætitia, et ³ cum luctu ac mærore amitto, quoniam in Dominum Deum vestrum peccastis, eumque offendistis. Iam ⁴ vero quid vobis faciam? Ego vidua sum et derelicta. Ite filii, petite a Domino misericordiam. Ego vero ⁵ te, pater, testem voco de matre filiorum, qui fœdus meum seruare noluerunt, vt et eos ignominia, et ⁶ eorum matrem direptioni exponas, ne genus eorum propagetur. Dispergantur per gentes nomina ⁷ eorum: deleantur de terra, qui sacramentum meum spreuerint. Hei ⁸ tibi, Assyrie, qui improbos abscondis apud te. Gens mala, recordare, quid fecerim Sodomæ ac Gomorræ, quarum terra iacet in bituminosis ⁹ glebis et aggeribus cinerum. Sic eos adfaciam, qui mihi non obtemperauerint, inquit Dominus omnipotens. Hæc dicit Dominus ¹⁰

R r r 2

Es-

) Amorræo legitur, sed corruptum videtur a Mara. e) Malachias ad verbum est Iouæ nuntius.

Esdræ : nuntia populo meo, me eis daturum esse regnum hierosolymitanum, quod crum daturus Israelitis: mihi que illorum gloriam vindicatorum, et eis æterna daturum tabernacula, quæ illis paraueram. Arborem vitalem habebunt odore suauolenti, neque laborabunt aut fatigabuntur. Ite, et adipiscemini, optate vobis ad paucos redigi dies, qui in mora sunt: iam paratum est vobis regnum, vigilate, testare cælum et terram, me oppressisse malum, et creasse bonum: nam viuo ego, inquit Dominus. Mater amplectere filios tuos, educa eos cum læticia, columbæ ritu: confirma pedes eorum: nam ego te elegi, inquit Dominus, suscitaboque mortuos de locis suis, ac de monumentis educam, quoniam noui meum nomen in Israelitis. Noli timere, mater filiorum: nam ego te elegi, inquit Dominus. Mittam tibi auxilio seruos meos, Esalam et Ieremiam, quorum consilio consecraui et parauit tibi arbores duodecim, variis grauatas fructibus: et totidem fontes lacte fluentes et melle: et montes immensos septem, habentes rosas et lilia, in quibus gaudio implebo filios tuos. Viduam absolue, pupillo patrocinare: egenti da, orphanum tuere: pupillo patrocinare: nudum vesti, fractum et debilem cura, claudum irridere noli, tutare mancum, et cæcum in conspectum meæ claritatis admitte: senes iuuenesque intra muros tuos serua: mortuos ubi inueneris, signa, sepulcroque manda, et dabo tibi primam in resurrectione mea sessionem. Mane, et quiesce, mi populus: aduentat enim requies tua. Nutrix bona, nutri filios tuos: confirma pedes eorum. Seruorum, quos ego tibi dedi, nemo interibit: eos enim

ego requiram ex numero tuorum. Noli fatiscere. Quum enim difficultatis angorisque dies aduenerit, plorantibus ac marentibus aliis, tu hilaris eris et copiosa. Inuidebunt gentes, et nihil aduersum te poterunt, et nihil aduersum te poterunt, inquit Dominus: manus meæ tegent te, ne tui nati gehennam videant. Lætare mater cum tuis natis: nam ego te liberabo, inquit Dominus. Natos tuos dormientes recordare: nam ego eos ex terræ penetralibus educam, et utar erga eos misericordia: quippe qui sum misericors, inquit Dominus omnipotens. Amplectere natos tuos, donec ego veniam, et eis misericordiam tribuam: nam exuberant fontes mei, neque gratia mea deficiet. Ego Esdras mandatum accepi a Domino in monte Orebo, ut irem ad Israelitas, ad quos quum venissem, reiecerunt me, Dominique mandatum respuerunt. Itaque vobis dico, gentes, quæ auditis et intelligitis, expectate pastorem vestrum, vobis æternam requiem daturum. Nam prope adest ille, qui in fine sæculi adueniet. Parati estote ad regni præmia: nam vobis perpetua lux in tenebris in æternitate lucebit. Fugite umbram sæculi huius, percipite gloriæ vestræ iucunditatem. Ego seruatorem meum palam testor. Commendatum donum accipite, et lætamiini, gratias agentes ei, qui vos ad regna cælestia vocauit. Surgite, stete, et numerum videte signatorum in conuiuio Domini, qui se ab umbra sæculi remouerunt, et splendidas a Domino vestes acceperunt. Recipe Sion numerum tuum, et concludite candidatos tuos, qui legem Domini obiuerunt. Filiorum tuorum, quos optabas, plenus est numerus. Roga nomen Domini, ut sanctus fiat populus tuus, qui vocatus est ab initio. Ego Esdras

f) a me nomen habent Israelitæ, mei sunt, mihi curæ sunt. g) accipiendum regnum præmio.

dras vidi in Sione tantam turbam, ut eam numerare non possem, qui omnes carminibus collaudabant Dominum. Erat autem in eorum medio iuuenis procerastatura, illos omnes supereminens, qui singulorum capitibus coronas imponebat, ipse ceteris exœlior. Ego admiratione motus, angelum interrogavi: qui sunt hi, Domine? inquam. Et ille respondens: hi sunt, inquit mihi, qui mortali vestitu deposito, immortalem sumserunt, confessi nomen Dei. Nunc coronantur, et palmas accipiunt. Tum ego: ille iuuenis quis est, inquam angelo, qui eis coronas imponit, et palmas in manu tradit? Et ille mihi respondens: is est Dei filius, inquit, quem in vita confessi sunt. Hic ego eos magnificare cœpi, qui fortiter pro nomine Domini steterunt. Tum angelus: vade, inquit, nuntia populo meo, qualia et quanta Domini Dei miracula videris.

CAPVT III.

Esdæ mœstitia, querimonia de popularium seruitute. Ione in Hebræos beneficia per solitudines. David excitatus. Babylonii scelerosi. Pro captiuis Esdras.

ANno ab excidio vrbs tricesimo, quum essem in Babylonia, conturbatus sum in cubili meo recumbens: et, subeunibus animum meum cogitationibus, quod et Sionis vastitatem, et Babyloniorum abundantiam viderem, animo valde vexatus, cœpi religiosus verbis Supremum adfari aunc in modum. O Dominator Domine, tu principio iussisti, (quum erram, idque solus, condidisses,) et imperasti populo, (quum quilem Adamo corpus dedisses inanimum, quod et ipsum erat tuarum nanuum figmentum: eique spiritum vitalem adflauisses, et adectum coram te vitam in pomarium textera tua, priusquam tellus ex-

staret, constitum, induxisses,) huic inquam, ut præscriptam a te vitam viani amaret, mandauisti: quam quum omisisset, irrogasti protinus mortem tum ei, tum eius posteritati. Inde natis gentibus, nationibus, populis et cognationibus innumeris, quum suam quæque gens libidinem sequentes, horrenda aduersum te, contemtis tuis præceptis, committerent: tu rursus, inducto interea temporis in orbis incolas diluuiio, eos perdidisti: quodque Adamo morte, idem vniuersis illis accidit eluuiione. Quamquam vnum ex eis reliquum fecisti, Noam cum sua familia, ex quo iusti omnes orti sunt. Sed quum multiplicari cœpissent habitatores terrarum, natosque, et porro populos gentesque multas procreassent, cœpere rursus impietate vincere priores. Eorum tu vitis offensus, tibi ex eis virum delegisti, Abrahamum nomine, quem adeo dilexisti, ut ei soli tuam ostenderes voluntatem: statuensque cum eo fœdus æternum, promitteres, te semen eius numquam derelicturum. Huic Isaacum, Isaac Jacobum et Esauum dedisti, Esauoque repudiatum, Jacobum tibi adsciuisisti: et, eo in numerosam sobolem aucto, eius progeniem, ex Aegypto deportatam, ad montem Sinam perduxisti: submissisque cælis, terram defixisti, orbem commouisti, concussisti profunda, mundum conturbasti, penetrauitque splendor tuus quatuor ignis portas, cum terræ motu, vento atque gelu, ut Jacobi semini, ut Israelis posteritati legem traderes diligenter tenendam. Neque tamen eis malam emisisti mentem, ut tua lex in eis fructum ederet. Nam ut mala mente præditus primus Adamus deliquit, et victus est, sic et omnes eo prognati: perferditque infirmitas atque lex in hominum animis, prauitate rad cis: atque ita remoto bono remansit

23 malum. Deinde, præterito certo
 temporis interuallo, fuscitasti tibi
 24 cultorem nomine Dauidem, cui
 mandasti urbem tui nominis ex-
 25 struendam, in qua tibi tus et mu-
 nera libarentur. Quod ubi diu fa-
 ctum est, deliquerunt urbis incolæ,
 26 Adami totiusque posteritatis
 eius facta prorsus imitati: quippe
 27 et ipsi praua mente præditi. Ita-
 que ciuitatem tuam hostium tuo-
 28 rum manibus addixisti. Scilicet
 meliora faciunt Babylonii, ut ideo
 29 imperent Sioni? Equidem quum
 huc profectus tam innumera vidis-
 sem scelera, (nam equidem impro-
 bos multos hunc iam tricesimum
 annum animaduerto,) animo sum
 30 attonitus, quod viderem, ut eos
 peccantes feras, et, impie agentibus
 ignoscens, populum tuum perdide-
 31 ris, conseruatis tuis hostibus: ne-
 que tu, cur ista fiant, significasti ne-
 que mihi venit in mentem, quomo-
 do debeat hæc expediri ratio.
 32 Numquid meliora facit Babylon,
 quam Sion? an te gens agnoscit alia
 33 præter Israelitas? Aut quæ na-
 tiones tuis credunt oraculis, ut
 Iacobei? illarum quidem ope-
 ræ pretium non adparet, neque
 34 labor fructum edidit. Peragrans
 enim gentes, animaduerti abundan-
 tes illas quidem, sed tuorum man-
 35 datorum inmemores. Quod si vi-
 tia nostra in statera ponderes et re-
 liquorum orbis incolarum, nus-
 quam nisi in Israelitis tuum inue-
 36 nietur nomen. Quando autem
 non peccauerunt aduersum te, qui
 terras inhabitant? aut quæ adeo
 37 gens tua mandata seruauit? Ho-
 rum quidem certos, tuis obsecutos
 mandatis, inuenies: at externorum
 non inuenies.

CAPVT III.

Vriel angelus ad Esdræ. Tres aperiende similitudines. Vtri et angeli disceptationes de mortalium conditione ac louana prouidentia.

TVM misus ad me angelus
 nomine Vriel, mihi respon-
 dit in hunc modum: exce-
 dit tibi mens in hac vita, dum Su-
 premi rationem comprehendere
 conaris. Ita est, inquam, mi domi-
 ne. Et ille: ad tres rationes, in-
 quit, tibi ostendendas et tres simi-
 litudines proponendas ego misus
 sum: ex quibus si tu mihi vnam
 4 explanaueris, ego tibi rationem
 demonstabo, quam videre cupis,
 et te docebo, vnde sit mala mens.
 Et ego: loquere, mi domine. Tum
 5 ille: i, inquit, examina mihi pon-
 dus ignis, aut venti metire statum,
 aut præteritæ diem renoua. At
 6 ego respondens illi: quis mortali-
 um facere possit hæc, quæ tu a me
 postulas? Et ille: si te, inquit,
 7 interrogarem, quot sint habitatio-
 nes in medio mari, quot fontes in
 ortu profundi, quot venæ super li-
 quidum, aut qui paradisi sint ter-
 8 mini: diceres mihi fortassis, te in
 profundum non descendisse, nec in
 orbem adhuc, nec in cælum vni-
 9 quam ascendisse. Nunc autem te
 interrogari tantum de igne, et ven-
 to, et die, quem præteristi, a quibus
 abesse non potes, et tamen de eis
 mihi non respondisti. Tu, quæ tua
 10 sunt, inquit, et tecum adolescunt,
 cognoscere non potes: et poterit
 11 scilicet vas istud capere Supremi ra-
 tionem: aut iam exterius corrupta
 vita, intelligere corruptionem mihi
 perspiciam? At ego: præstaret,
 12 inquam, non non esse, quam esse,
 et in sceleribus viuere ac pati, nec
 scire quamobrem. Tum ille mihi
 13 respondens: contuli me, inquit, ad
 terrestrium arborum siluam, quæ
 ita statuebant agite, eamus illa-
 tum mari bellum, ut nobis cedat,
 et faciamus nobis alias siluas. Si-
 14 militer et ipsi maris fluctus in hunc
 modum deliberabant: agite, ascen-
 damus, terrestresque siluas debel-
 lemus, ut et ibi nobis regionem
 conficiamus aliam. Sed et siluæ
 15 cona-

conatus fuit irritus: venit enim ignis, qui eam consumpsit: itidem et conatus fluctuum maris: obstitit enim arena, quæ eos prohibuit. Quod si eorum iudex es,es, vtrum tandem absolueres aut damnares? Cui ego respondens: vtique vanum consilium inierunt, inquam: nam et terra filuis data est, et mari locus, qui fluctus eius ferat. Tum ille mihi: bene, inquit, indicasti: sed cur non de temetipso iudicas? Quemadmodum enim terra filuis data est, et mare fluctibus suis, sic terræ incolæ dumtaxat terrestria possunt intelligere: et cælites, quæ sunt in cæli sublimitate. At ego: precor te, domine, inquam, vt mihi detur sensus ad intelligendum. Non enim volui ininterrogare de superioribus istis, sed de his, quæ quotidie versantur in nobis, cur Israelita sit gentium probis expositus? cur dilectus tibi populus deditus sit impiis nationibus? et nostra lex patria ad interitum redacta, scriptæque institutiones nusquam sint, et nos ex hoc sæculo locustarum more emigremus, vitam degentes stupentem ac pauidam: nec digni habeamur, qui misericordiam consequamur? Quid vero faciet ille de suo nomine, a quo nos nuncupamur? Hæc sunt, de quibus interrogauit. Tum ille mihi respondit huiusmodi verbis: quo plura scrutaberis, eo magis mirabere, nam festinat præterire sæculum, nec capere sustinet, quæ in futura tempora iustis promissa sunt: quoniam plenum iniustitia est sæculum hoc, et infirmitatibus. Quæ autem interrogas, dicam: seminatum est malum, necdum venit eius interitus. Quod nisi euersum fuerit, quod seminatum est, et abierit locus, vbi seminatum est malum, non veniet, vbi seminatum est bonum. Nam mali seminis granum seminatum est in Adami corde,

principio: quod quantum impietatis et hæctenus generauit, et donec veniat tritura, generabit? Aestimam autem apud te granum mali seminis, quantum impietatis fructum generauerit? Quumque innumerabiles spicæ refecandæ sint, quam magna tandem facienda sit tritura? Et ego: quomodo, inquam, et quando hæc? cur et pauci et mali sunt anni nostri? Ne conare supra supremum, inquit ille mihi respondens, frustra enim eum superare niteris, et modum excedis. Nimirum hæc eadem seiscitatorum sunt animæ iustorum, in penetrabilibus suis, dicentes: quousque ita sperabimus? aut quando nobis continget fructus merendæ mercedis nostræ? Ad quæ respondit Ieremiel, angelorum primarius, his verbis: quum impletus fuerit numerus seminum in vobis: nam ipsæ statera ponderauit æuum, et mensura tempora mensus est, et numero tempora numerauit, non commouenda aut labefactanda, donec impleatur prædicta mensura. At ego: o dominator Domine, inquam, atqui nos omnes pleni sumus impietate, vt forte propter nos non sint persiciendæ iustorum messes, propter peccata incolarum terræ. Tum ille mihi respondens: i, inquit, interroga prægnantem, an peractis eius nouem mensibus, possit adhuc vterus in se retinere partum? Non potest, inquam ego, domine. Et ille: apud inferos, inquit, animarum promtuarum sunt vuluæ similia. Quemadmodum enim festinat illa pariens effugere partus necessitatem, sic et illa festinant reddere, quæ commendata sunt. Ab initio tibi demonstrabuntur, quæ videre cupis. Hic ego: si quid apud te gratia valeo, inquam, et si fieri potest, et ego sum idoneus, demonstra mihi, vtrum plus, quam præterierit, sit futurum: an plura

præterierint, quam sint futura.
 46 Quid præterierit, scio: quid autem
 47 futurum sit, ignoro. Atque ille:
 consiste, inquit mihi, ad dexteram,
 et ego tibi rem istam, similitudine
 48 interpretans, demonstrabo. Tum
 ego consistens, adspexi fornacem
 ardentem præter me transeuntem:
 quumque præteriisset flamma, vidi
 49 superesse fumum. Postea transiit
 præter me nubes aquæ plena, quæ
 multo impetu pluuiam demisit:
 quo pluuiæ impetu præterito, su-
 50 perauerunt in ea guttæ. Tum ille
 mihi: sic tecum cogita, inquit:
 quanto et pluuiæ guttas, et ignis fu-
 mum superat, tanto maiorem esse
 51 modum, qui præteriit. Superanti-
 bus autem guttis atque fumo, sic
 orauit: censes me ad illa tempora
 victurum? aut quid illis temporibus
 52 futurum est? Et ille mihi re-
 spondens: signa quidem eorum,
 inquit, de quibus tu me interrogas,
 ex parte possum tibi dicere: sed de
 vita tua tibi dicere misus non sum,
 neque scio.

CAPVT V.

Summa diei signi. Tuba tertia. Portenta futura. Adprehendens vatem angelus. Vatis ieiunium, eiulatus, que vela pro suis popularibus. Ad Esdras Deus. Non omnes vna felices.

Quod autem ad signa attinet,
 tempus erit, quum terræ in-
 colis multum imponetur tri-
 butum, et, abdita veritatis via, ste-
 2 rilis erit a fide regio, eritque ma-
 ior iniustitia, quam vel ista, quam
 tu ipse vides, vel quam olim audi-
 3 uisti: ⁱ vel quam nunc tuis impri-
 mens vestigiis vides regnare regio-
 nem, ea cernetur deserta. Quod si
 4 tibi dederit Supremus viuere, vide-
 bis ^k post tertiam tubam, quum relu-
 cescet subito sol noctu, et luna ter in
 5 die, et stillabit ex ligno sanguis, et
 lapis sonitum reddet, et populi com-
 6 mouebuntur: regnabitque, quem

non sperant incolæ terræ, et volu-
 cres commigrabunt, et sodomiticus
 lacus pisces eiiciet, sonitumque no-
 ctu edet multis incognitum, quem
 eius sonitum audiant omnes. Labes
 fient multis locis, ignis frequenter
 existet, fera alio migrabunt, men-
 struales mulieres parient monstra,
 in dulcibus aquis inuenientur falsæ,
 et amici omnes inuicem oppugna-
 bunt. Tunc et sensus abdentur, et
 intellectus secedet in penetrale fu-
 um, atque a multis quæsitus non
 inuenietur: eritque tam multa in
 terris iniustitia ac incontinentia,
 vt alia regio aliam interroget, num
 in ea versetur iustitia iustum fa-
 ciens, idque illa neget. Atque illo
 tempore quod sperabunt homines,
 non impetrabunt: laborabunt, nec
 succedent eorum actiones. Hæc
 tibi signa dicere, permissum est mi-
 hi. Quod si oraueris iterum, et
 ploraueris, sicut et nunc, ac septem
 dies ieiunaueris, audies rursus his
 maiora. Hic quum ego experge-
 factus, et corpore vehementer hor-
 terem, et animo ita laborarem, vt
 deficerem, venit, neque prehen-
 sum angelus, qui mecum loqueba-
 tur, confirmauit, et in pedes sta-
 tuuit. Secunda autem nocte venit
 ad me Salathiel dux populi: et, vbi
 eras? inquit: cur tristi vultus es?
 An nescis, tibi creditos esse Israeli-
 tas in eorum exsilii regione? Age
 igitur, sume cibum, neue nos dere-
 linquas, vt suum gregem pastor in-
 ferorum luporum potestate. At
 ego: discede a me, inquam ei, ne-
 ue ad me accede. Hoc ille audito,
 discessit a me: et ego, dies septem
 eiulus ploransque, ieiunavi, sicut
 mihi mandauerat Vriel angelus.
 Deinde exactis septem diebus,
 quum iterum mihi perquam mole-
 stæ essent mentis cogitationes, red-
 iit animo meo intelligendi auidi-
 tas: iterumque cœpi apud Supremum
 verba facere hunc in modum:
 Domi-

ⁱ) Babyloniam innuit, ^k) vide cap. 6.

Dominator Domine, tu ex omnibus terrarum siluis, atque arboribus vnam tibi vineam: ex omnibus terris, vnam vallem: ex omnibus orbis floribus, vnum lilium degifti: ex omnibus maris vndis, vnum tibi riuum repleuisti, ex omnibus ædificatis vrbibus, Sionem tibi consecrafti: ex omnibus creas volucris, vnam tibi nominasti columbam: ex omnibus conditis pecudibus, vnam tibi ouem propefixisti: ex omni populorum multitudine, vnum tibi populum quaesiuisti, et omnium probatissimam legem huic tibi tam caro populo tradidisti. Nunc Domine, ut vnum pluribus addixisti? et stirpem vnam aliis obruisti? vnumque tuum inter multos disperdidisti, ab eis conculeatum, qui, tuis promissis aduersantes, oraculis tuis non credunt? Quod si odium prosequeris populum, debet tuis manibus castigari. Hæc quum ego verba locutus essem, missus ad me angelus, qui me prius superiore nocte conuenerat, sic mecum locutus est: audi me, et instrua me: attende mihi, et apud te plura dim. Cui ego: loquere, inquam, domine. Et ille: valde tu quidem mente anxius es Israelitarum causa: num tu eos plus amas, quam qui eos fecit? Nequaquam domine, inquam ego: sed præ dolore locutus sum. Torquet enim me continua cupiditas conantem premi rationem comprehendere, eiusque iudicii partem peruestire. At ille: non potes. Cur, inquam ego, domine? Quorsum nascus sum? aut cur mihi non fuit vterque meæ matris sepulcrum? vt sobidarum et generis israelitici viros ac ærumnas non viderem. Ille: enarra mihi, inquit, quæ mandum euenerunt, aut dispersas metas collige, aut fac aridos flores uirescere, aut clausas cellas ap-

ri, et inclusos in eis flatus producere: demonstra mihi vocis imaginem, ostendam tibi, quod rogas, et cognoscere laboras. At ego: o Dominator Domine, inquam, quis vero est, qui possit ista scire, nisi qui cum hominibus non habitat? nequidnam vt inspiens ego possim de iis, de quibus tu me interrogasti, dicere. Tum ille: quomodo nullum eorum, quæ dicta sunt, præstare potes: sic iudicium meum, aut vltimum, quod meis promissi, beneficium, peruestigare non potes. Cui ego: * sed si tu, Domine, iis aditurus es, qui ad extremum erunt, quid fiet iis, qui ante me fuerunt? aut nobis, aut post nos futuri? At ille: circulo simile dico iudicium meum, inquit, nec posteriores tardius, nec priores citius. Tum ego: non poteras simul et eos, qui fuerunt, et qui sunt, et qui futuri sunt, facere, vt citius iudicium tuum exhiberes? Et ille mihi respondens: neque creata res, inquit, creatori potest præcurrere, neque mundus eos, qui in eo creandi sunt, simul capere. Et ego: quemadmodum, vt tute mihi dixisti, creatam rerum naturam simul in vitam produxisti, idque sustinebat natura rerum: ita et nunc posset præsentibus simul ferre. At ille: interroga, inquit mini, mulieris vterum, quum parit, cur id spatio temporis faciat: et ab eo roga, vt decem simul edat. Non potest sane, inquam ego, sed temporis interuallo. Et ille: ego quoque, inquit, vterum terræ iis, qui in ea seminati sunt, tribui ad certum tempus. Vt enim infans non parit senilia, sic ego disposui a me creatum æuum. Tum ego interrogans: postquam mihi iam aperuisti viam, inquam, pergam apud te loqui. Mater nostra, quam mihi dixisti, estne iuuenis adhuc? an iam senectuti propinquat? Et ille mihi respondens:

interroga genitricem, inquit, vt tibi dicat, cur, quos nunc parit, non sint eis pares, qui ante te nati sunt, sed statura minores? et dicet illa tibi, alios, vigente iuuentute, natos esse, alios sub tempore senectutis, vtero deficiente. Considera ergo tu quoque, et vos iis, qui ante vos fuerunt, esse statura minores: et eos, qui post vos futuri sunt, fore vobis minores: quoniam senescit iam rerum natura, iuuenilemque virtutem amittit. Et ego: quæso Domine, si quid apud te auctoritatis habeo, demonstra mihi, per quem creatam a te rerum naturam cures.

CAPVT VI.

Ioue æternitas, omnipotentia. Ad Iouam Esdras varia querens. Signa reliqua fisciens vates. Aerumnarum signa. Calamitates orbis. Esdrae probitas, et apud Iouam gratia.

ET ille mihi: ab orbis terrarum primordio, inquit, antequam starent mundi termini, antequam spirarent concursus ventorum, antequam streperent tonitruum sonitus, antequam fulgurum splendores coruscarent, antequam firmarentur fundamenta paradisi, antequam decori flores apparerent, antequam mobiles confirmarentur virtutes, antequam innumera colligerentur agmina angelorum, antequam extolleretur sublimitas aeris, antequam liquidi dimensiones nominarentur, antequam æstuarent in Sione camini, antequam peruestigarentur præfentes anni, antequam degenerarent eorum mores, qui nunc peccant, et consignati essent, qui fidem congererent, hæc ego tunc excogitavi: factaque sunt per me solum, non per alium: per eundem me, non per alium, finienda. Tum ego subieci: quæ erit temporum diuisio, aut quando prioris finis, et sequentis initium? Et ille;

ab Abrahamo, inquit, vsque ad Isaacum, ex quo quum nati sunt Iacobus et Esaus, tenebat Iacobi manus in initio calcem Esai: nam huius æui finis est Esaus, et sequentis principium Iacobus, hominis manus inter calcem et manum: aliud non li querere, Esdra: at ego rursum o Dominator Domine, inquam, quid apud te gratia valeo, oro, vt mihi finem signorum tuorum demonstres, quorum partem mihi superiore nocte demonstraisti. Tum ille mihi respondens: surge, inquit, in pedes tuos, et audi plenissima vocis sonitum. Erit autem quidam quasi terræ motus, nec tamen commouebitur locus, in quo tu stabis. Ideo, eo loquente, ne expauescito: nam de fine sermo, et de terræ fundamenta intelligitur. Itaque quum fit de eis sermo, tremiscit et cominouetur. Scit enim, hæc tandem esse mutanda. His auditis, quum in pedes adsurrexissem, audiui loquentem vocem, sonus qualis est multitudinis aquæ, et ita dicentem: adueniunt tempora quibus ego aduentabo, vt terræ habitatores inuisam. Quum autem animaduertere incipiam in eos, qui iniuste nocuerint iniustitia sua, peracta Sionis calamitate, æuo, quod verget ad interitum, consignato, hæc signa edam: libri in cæli conspectu aperientur, spectantibus vniuersis, et infantes anniculi suis loquentur vocibus, et prægnantes iminuros parient infantes trimestres et quadrimestres, qui reuiuifcent ac fuscitabuntur, subitoque culta loca cernentur inculta, plenæque cellæ repente existunt vacuæ, et tuba cum eiusmodi sonitu canet, vt, ea audita, omnes protinus expauescant. Atque illo tempore amici amicos hostiliter oppugnabunt, expauescente simul terra, et cessabunt venæ fontium, et per tres horas non fluent: ac quisquis hæc omnia, quæ tibi prædixi, euaserit

erit, saluus erit: meamque salu-
em, et vestri æui finem videbit.
Videbunt autem excepti homines,
qui ex quo nati sunt, mortem non
enferint, et incolarum mutata mens
n alium sensum conuertetur. De-
ebitur enim malum, et exstingue-
ur dolus: florebit autem fides,
vincetur perfidia, et ostendetur ve-
ritas, quæ tamdiu fructu caruerit.
Iæc illo mecum loquente, ego
maullatim intuebar in eum, ante
nem stabam. Atque ille mihi:
go veni tibi ostensum, inquit, tem-
us venturæ noctis. Quod si ite-
um et oraueris, et septem diebus
eiunaueris, ego his maiora tibi
ursus exponam, quæ interim au-
diuero. Audita est enim vox tua
upremo: nam vidit ille potens tu-
im probitatem, et qua a pueris pu-
icitia sis præditus, perspicit: ideo-
ue me misit, vt tibi demonstra-
em hæc omnia: teque monerem,
t confidas intrepide, neue teme-
e ita superiora tempora cogitare
oneris, vt vltimorum temporum
ationem non habeas. Postea ite-
um fleui, itidemque ieiunauit se-
tem dies, vt tres septenarios, qui
mihi dicti erant, peragerem. O-
taua autem nocte rursus mente
erturbatus, cœpi apud Supremum
ogui, quippe animo valde inflam-
nato, anxique mente, atque ita
eutus sum: o Domine, tu prin-
ipio creandæ rerum naturæ pri-
no die cælum terramque fieri
usisti: estque ad dictum tuum o-
us perfectum. Quumque spiri-
us esset, et tenebræ circumfusæ,
lentiumque, nondum vocis hu-
ianæ sono abs te profecto, ius-
ti de tuis cellis lucidum prodire
men, quo tuum adpareret opus.
ecundo autem die aeris auram
reasti, eique imperasti, vt aquas
ateriecta sic diuideret, vt earum
ars sursum emicaret, pars infra

maneret. Die tertio aquis in se- 42
ptimam terræ partem confluere
imperasti, siccatasque partes sex re-
seruasti, vt ex his essent, quæ tibi
ministrarent, sata diuinitus et cul-
ta. Nam simulac verbum tuum 43
fuerat prolatum, siebat opus. Ex- 44
stitit enim subito immensa frugum
copia, et oblectamenta gustatus
multiformia, floresque colore im-
mutabili, et fragrantés incredibili-
ter odores. Atque hæc die tertio fa-
cta sunt. Quarto die solis splendo- 45
rem, lunæ lumen, stellarum ordi-
nem fieri iussisti: eisque, vt ho- 46
mini creando seruirent, imperasti.
Quinto die iussisti parti septimæ, v- 47
bi erat aquæ adfluentia, vt animan-
tes, volucres, piscesque procrea-
ret: id quod factum est: * edidit- 48
que aqua stupida et inanima, nutu
diuino iussas animantes, vt inde mi-
racula tua prædicent nationes. Ac 49
tum quidem duo reseruasti ani-
mantia, quorum vnum Behemoth,
alterum Leuiathanem nomine di-
xisti. Et alterum ab altero sepa- 50
rasti, quod ea non poterat septima
pars, quo se aqua collegerat, cape-
re. Et Behemotho quidem par- 51
tem vnam, quæ tertio die aruit,
habitandam dedisti, vbi mille
montes sunt. Leuiathani autem 52
septimam dedisti partem humidam,
eumque reseruasti, a quibus et
quando voles, deuorandum. Sex- 53
to die terræ imperasti, vt pecora,
vt feras, vt serpentes coram te
procrearet: et insuper Adamum, 54
quem tuis omnibus operibus domi-
num præfecisti, a quo tum ceteri
omnes, tum delectus a te populus
genus ducimus. Hæc autem o- 55
mnia dixi apud te, Domine, qui pro-
pter nos creasti mundum: reli- 56
quas autem gentes, Adamo progna-
tas, adeo pro nihilo ducis, vt earum,
saluæ similitum, multitudinem
cum gutta, quæ de vase destillat,
com-

In vetere legitur: Per diem, quam audiui, quod an recte verterim nescio.
p) elephantem. Job. 40.

57. Compares. Atqui Domine, gentes
 istæ, quæ pro nihilo habentur, fe-
 cerunt, vt nobis imperarent, nos-
 58 que conficerent: quum nos tuus
 populus, quem primogenitum,
 quem vnigenitum, quem delicias
 tuas vocasti, simus eorum manibus
 59 addicti. Quod si propter nos cre-
 atus est mundus, cur non cum
 mundanis habemus possessionem?
 Quousque duratura sunt hæc?

CAPVT VII.

*Ad Esdræ iterum angelus Vriel. Angu-
 stus felicitatis aditus. Israelitarum fauor
 apud Iouam. Peccans Adamus. Inania
 inanibus et contra. Quamdiu felicitatis
 facultas. Ad Adamum exclamatio. Iou-
 uana benignitas in fontes.*

1 **H**IS dictis quum finem fecis-
 sem, missus ad me angelus
 idem, qui prioribus nocti-
 2 bus fuerat missus, ita mihi dixit:
 surge Esdra, et audi verba, quæ e-
 3 go tibi locutum venio. Et ego:
 loquere mihi Deus, inquam. Atque
 ille: mare positum est, inquit, in
 adeo spatioso loco, vt sit altum et
 4 immensum: sed aditu in loco ita an-
 gusto posito, vt sit fluminibus simi-
 5 lis. Si quis igitur id mare ingredi,
 et id videre, aut in potestatem su-
 am velit redigere, quomodo, nisi
 6 transierit angustias, poterit in a-
 pertum æquor venire? Item ali-
 ud: vrbs est in campestri loco ædi-
 ficata ac posita, eaque omnium bo-
 7 norum plena, introitu angusto et
 in præcipiti posito, vt sit ad dexte-
 ram ignis, ad sinistram alta aqua,
 8 interiecta inter ignem et aquam se-
 mita, vix quæ hominis vestigium
 9 capiat. Si cui igitur hereditate da-
 ta sit hæc vrbs, si is oppositum pe-
 riculum nunquam pertransierit,
 poteritne adipisci hereditatem su-
 10 am? Ita est, inquam, Domine.
 Et ille: talis est, inquit, et Israelita-
 11 rum conditio. Quum enim pro-
 pter eos creauissem mundum, et

Adamus contra instituta mea fecis-
 set, vindicatum est in id facinus:
 factique sunt huius vitæ aditus an-
 gusti, cruciabiles et laboriosi: ii-
 que pauci ac mali, et periculorum
 pleni, et labori vehementer obno-
 xii: quum sint maioris æui intro-
 itus spatiosi, tuti, et fructum im-
 mortalitatis adferentes. Quod
 nisi, qui viuunt, per angusta hæc
 et vana fuerint ingressi, non pote-
 runt adsequi, quæ sunt reposita.
 Nunc ergo cur conturbaris aut
 commoueris tu, quum sis interi-
 turus ac mortalis? Cur non futu-
 ra potius, quam præsentia, mente
 agitas? Et ego respondens: o Do-
 minator Domine, inquam, si tu le-
 ge tua statuisti, vt hæc iusti possi-
 deant, impii autem pereant,
 quum iusti angusta ferant, speran-
 tes ampla: qui sit, vt, qui agunt im-
 pie, ii et angusta patiantur, neque
 ampla illa visuri sint? Et ille: nul-
 lus est, inquit, iudex supremo Deo
 prudentior. Pereunt enim in præ-
 sentia multi, quia negligitur propo-
 sita Dei lex. Etenim præceptum
 dat Deus venientibus, quandocum-
 que venerint, quid faciendum, et
 quid obseruando vitam adepturi
 sint, et penas euitaturi. At hi non
 obtemperant, sed ei contraueni-
 unt: et vanis vtentes cogitationi-
 bus, proponunt sibi fraudes scele-
 rum. Supremum esse negant, e-
 ius rationes ignorant, legem sper-
 nunt, repudiant promissa, sen-
 tentiis eius fidem non habent, nec
 præscripta ab eo opera præstant.
 Quapropter, o Esdra, et inania ina-
 nibus et plena plenis. Scito futu-
 rum esse, vt veniant signa, quæ e-
 go tibi prædixi, adpareatque spon-
 sa: et existens ostendatur, quæ
 nunc subducitur, terra: ac quis
 quis ex prædictis malis euaserit, vi-
 deat miracula mea. Patescet enim fi-
 lius meus Iesus cum suis comitibus,
 et lætabuntur, qui reliqui fuerint
 annis

7) ab eo, qui non habet, auferetur, et habenti dabitur.

annis quadringentis. Post eos annos morietur filius meus Christus, et omnes spiritu præditi homines, et conuertetur orbis in antiquum silentium diebus septem, sicut in prioribus pœnis, ita ut nemo superfit. Peractis autem septem diebus, excitabitur, quod nondum vigilat sæculum, et morietur corruptum: terraque reddet, quæ in ea dormient, et humus, qui in eo silentio habitabunt, et cellæ depositas apud se reddent animas, et aderit Supremus pro tribunali: præteritisque miseris peribit patientia. Ius autem solum remanebit, veritas stabit, fides conualescet, præmium subsequetur, merces exhibebitur, vigilabunt virtutes, et vitia dominatum amittent. Et ego: primus Abrahamus, inquam, oravit pro Sodomitis, et Moses pro patribus, qui in desertis peccauerant: et eius posterius pro Israelitis, Achari et Samuelis tempore: et David propter cladem, et Solomo proventuris in sanum: et Elias pro is, qui pluviam obtinuerunt, et pro mortuo, ut reuiuisceret: et Ezechias pro populo, tempore Sennacheribi: denique multi pro multis. Quod si nunc, quum peruersitas inreuit, auctaque est iniustitia, orent iusti pro impiis, cur nunc quoque non fiat idem? At ille mihi respondens: præsens, inquit, sæculum non est finis: auctoritas in eo frequenter locum habet, propterea orant illi pro infirmis. Sed iudicii dies erit huius temporis finis et futuræ immortalitatis initium, quum præterierit peruersitas, erierit intemperantia, excisa fuerit diffidentia, eruerit autem iustitia, orta veritate. Tunc enim emo vel perditum seruare, vel derimere victorem poterit. Tunc ego subieci: hoc id ipsum est, inquam, quod primum et postremum dico, videlicet præstitisse, non

dare terram Adamo: aut, quum iam dedit, a peccando etiam cohibere. Quid enim prodest hominibus, et hanc vitam agere misere, et mortuos expectare supplicium? O Adame, quid fecisti? Quod enim tu peccasti, non tuus vnus casus fuit, sed et noster, qui ex te orti sumus. Quid enim prodest nobis promissum esse tempus immortale, si nos agimus opera mortalia? Aut propositam nobis esse spem perennitatis, si nos pessimi vani sumus? Aut designatas nobis incolumes, et tutas habitationes, si nos male nos gerimus? Aut repositam esse premi gloriam ad eos protegendos, qui patienter se gesserint, si nos pessimis sumus moribus? Aut exhibendum esse paradysum, cuius fructus incorruptus perseverat, in quo est securitas ac remedium: si nos eo non ingrediemur, quippe in iniucundis versaturi locis? Aut stellis splendidiore fore facies eorum, qui abstinentia fuerint vsi, si nostræ facies erunt tenebris nigriores: quippe qui non cogitemus viuere, quum crimina committimus, post mortem nos esse daturos pœnas? Tum ille mihi respondens: hæc est, inquit, certaminis ratio, quod homini in terris nato certandum est, ut si victus fuerit, patitur, quod tu dixisti: si vicerit, adsequatur, quod dico ego. Nam hæc est vita, de qua Moses, quum viveret, loquebatur, populum his verbis adloquens: elige tibi vitam, ut viuas. Sed illi nec ei, nec eius successoribus vatibus crediderunt: sed nec mihi, qui eos monui, non tam perniciosos eis esse tristes casus, quanto gaudio fruituri sunt, quibus persuasâ salus est. Tum ego: scio Domine, inquam, Supremum ex eo misericordem vocari, quod et eorum, qui nondum in hanc vitam venerunt, et eorum, qui in eius lege versantur, miseretur. Item faci-

facilis est, qui facilitate vtatur in eos, qui peccant, tamquam in sua
 65 opera: et munificus, qui largiri
 66 velit, quantum res postulat: et
 multæ beneficentiæ, qui tam mul-
 tiplicia conferat beneficia, tum in
 eos, qui nunc sunt, tum in eos,
 67 qui fuerunt aut futuri sunt. Ni-
 si enim multa fuerit vsus beneficen-
 tia, non reuiuifcet mundus cum
 68 his, qui eum possesuri sunt. Con-
 donat item: nisi enim pro sua boni-
 tate condonaret, vt, qui culpam
 commiserunt, suis criminibus le-
 uentur, non posset vel decies mil-
 lesima pars hominum reuiuifcere:
 69 et nisi iudex sermone suo curatis
 ignosceret, ac tot crimina deleret,
 70 fortassis ex innumerabili multitudine
 vix superessent perpauci.

CAPVT VIII.

*Ad Iouam Esdras veniam deprecans. Iouana
 in hominem prouidentia, cura, clementia.
 Pro suis popularibus deprecans Esdras.
 Mortales omnes in Deum peccantes. Indicta
 signa, non tempora.*

TVM ille rursus mihi: hoc
 aurum, inquit, fecit Supre-
 mus propter multos, futu-
 2 rum autem propter paucos. Di-
 cam autem apud te similiudinem,
 Esdra. Quemadmodum si terram
 interrogares, dicit tibi, se multum ter-
 ræ præbere, vnde fiant sicilia:
 sed paullulum pulueris, vnde fiat
 aurum: sic se habet præsentis auri
 negotium, multis quidem creatis,
 sed paucis seruandis. At ego: * hauri
 ergo, o anima mea, sensum, et
 5 vora prudentiam, postquam au-
 diendi ac vaticinandi cupiditate ve-
 nisti: nec enim tibi datum est am-
 6 plius, quam viuendi spatium. O
 Domine, * nisi mihi permittas, vt te
 oreinus, nostrisque cordibus et sen-
 sibus semen ac cultum, vnde fru-
 ctus existat, adhibeas: vnde nam
 possit quisquam corruptus viuere,
 7 qui hominis locum sustineat? Nam

et tu solus es, et nos vnum sumus
 manuum tuarum opificium, vt di-
 xisti: quumque iam in vtero fo-
 matum corpus est; eique membra
 præstitisti, conseruatur a igni et
 qua tuum opificium, et nouer-
 mensibus patitur, res a te format
 id quod a te in ea creatum est.
 C quod seruat autem et quod z seru-
 tur, vtrumque a seruat: seruat
 que porro vterus, tandem reddi-
 quæ in eo adoleuerunt. Cura
 enim tu ex ipsis membris, hoc e-
 mannis, præbendum lac subrum
 fetui, vt quod formatum est, nu-
 triatur aliquamdiu, vt eum poste-
 tua benignitate componas. Eum
 tua iustitia enutris, lege erudis, in-
 dicio corrigis, et tamquam rem, a
 creatam, necas, eundemque, v-
 opus tuum, reuocas in vitam. Quo-
 si perdis eum, qui tantis laboribus
 est conformatus, facile est tuo iust-
 perfici, vt et id, quod factum est
 seruetur. Quamobrem, Domine
 dicam non de cunctis hominibus
 (nam de ceteris tu potius videris
 sed de populo tuo, cuius vicem eg-
 doleo: de hereditate tua, propter
 quam lugeo: de Israelitis, de Iac-
 beis, quorum vicem doleo, ac a-
 gre fero. Ingrediar, inquam, tu-
 tum pro me, tum pro iis orar-
 quoniam video lapsus nostros, qui
 inhabitamus terram. Audiui au-
 tem, quam celeriter venturus tu
 iudex futurus: quapropter audi-
 vocem meam, et attende sermo-
 nem meum, dum loquor apud te.

Sequitur oratio Esdræ, prius
 quam animo excederet: Domine
 inquam, qui sempiternus perma-
 nes, cuius oculi in sublime per-
 aerem elati sunt, cuius solium in-
 æstimabile, gloria incomprehens-
 bilis est: cui angelorum trepidum
 adstat exercitus, quorum circum
 circa ventum ignemque versatur
 cuius oratio vera, et dicta constan-
 tia sunt: cuius iussum potens, et
 institutum

* calore et humore. x) mulier. y) vterus. z) fetus. a) a Deo.

institutum terribile: cuius adspic-
tus vndas exsiccat, et indignatio li-
quescit montes, et certa fides est:
exaudi tui cultoris orationem, au-
sculta figmenti tui preces, qui, donec
viuam, loquar, donec sentiam, fa-
bor. Ne specta tui delicta populi,
sed eos, qui tibi vere seruiunt. Ne
intende in impia genium studia:
sed qui oracula tua inter dolores
tuentur. Ne eorum rationem ha-
be, qui se erga te gerunt perfide:
sed eos recordare, qui tenent ad
arbitrium tuum religionem. Noli
eos perdere, qui brutis sunt mori-
bus, sed eos respice, qui legem tu-
am præclare docent. Ne eis suc-
cense, qui bestiis peiores habentur:
sed eos dilige, qui semper tuæ ius-
titia confident, et gloria. Nam
nos quidem maioresque nostri e-
iusmodi laboramus morbis, ut tu
propter nos nocentes sis adpellan-
dus misericors. Si enim volueris
misereri nostri, fiet, ut vocere mi-
sericors, nobis quidem iustitia ope-
ra non habentibus. Nam iusti
quidem, quibus sunt opera multa
reposita, ex suis ipsorum operibus
mercedem accipient. Quid est e-
nim homo, ut ei succenseas? quid
est mortale genus, ut te ei tam acer-
bum præbeas? Certe enim nemo
nascitur, qui non impie agat: ne-
mo existat, qui non delinquat. E-
nimvero hoc ipso prædicabitur ius-
titia bonitasque tua, Domine, si
eorum miseris fueris, qui recte
factorum facultatem non habent.
Tum ille mihi respondens: recte
nonnulla locutus es, inquit: et, ut
habent verba tua, sic fiet. Nec
enim vere animaduertam in nocen-
tum mores ante mortem, ante iu-
dicium, ante exitium: sed me
iustorum inoribus oblectabo, me-
mor et peregrinos esse, et conser-
uandos, ac remunerandos. Ut
ergo dixi, sic se res habet. Ut enim
agricola spargit ille quidem in terra

multa semina, pangitque frequen-
tes plantas, sed non suo tempore
omnia sata euadunt, nec omnia
plantata radicanur: sic et in orbe
sati non omnes seruantur. Tum 42
ego sic subieci: si placet, ego lo-
quar. Quemadmodum semen 43
agricolæ, nisi enatum fuerit, aut
tempestiue tuam acceperit pluui-
am, aut si pluuia multitudine fue-
rit corruptum, perit: sic etiam 44
homini accidit, qui manibus tuis
formatus est, et cuius tu exemplum
nominatus: siquidem et tu * ci adsi-
milaris, propter quem omnia for-
masti, et ipsum cum agricola se-
mine comparas. Ne serui in nos, 45
sed parce tuis, et hereditatis tuæ
miserere, tu qui es erga opificium
tuum misericors. At ille mihi re- 46
spondens: * b alia, inquit, in præsen-
tia agenda sunt, alia in futurum.
Mulum sane ab eo abes, ut possis 47
plus opificium meum diligere,
quam ego. Et ad te quidem fre-
quenter accedo, sed ad iniustus
nunquam. Ideo autem in pretio 48
es apud Supremum, quoniam tu te,
sicuti decet, submittis, nec eum te
iudicas, ut inter iustos magnopere
glorieris. Itaque multis et miseris 49
adicientur calamitatibus, qui po-
stremi in orbe degent, quod se su-
perbisime gesferint. Tu autem 50
disce tibi, tuique similibus gloria
studeto. Vobis enim apertus est 51
paradisus, plantata vitalis arbor,
preparatum futurum tempus,
preparata abundantia, ædificata
vrbs, explorata requies, perfe- 52
cta bonitas, perfecta sapien-
tia. Vobis nihil rei est cum ra-
dice mali: vobis derraeta est in-
firmitas atque tabes, et in orci ob-
liuionem fugit interitus: ac præ- 53
teritis doloribus exhibetur ad ex-
tremum thesaurus immortalitatis.
Ne pergas igitur sciscitari de eorum 54
multitudine, qui perituri sunt.
Nam et ipsi libertatem adepti, Su- 55
pre-

) miserebor equidem, sed nondum tempus est.

premium spernunt eius legem contem-
 nentes, et vias relinquentes.
 56 Accedit eo, quod eius iustos oppri-
 57 munt, animo negantes esse Deum,
 idque quum se morituros sciant.
 58 Ut enim vos excipient, quæ supra
 dicta sunt: sic eos sitis et cruciatus,
 quæ præparata sunt. Non enim
 59 voluit hominem perire: sed ipsi
 creati creatoris sui nomen coin-
 quinant, ingrati in auctorem vitæ
 60 suæ. Quapropter iudicium meum
 61 iam propinquat: id quod non
 cuius, sed tibi, paucisque tui simi-
 62 libus, demonstraui. Tum ego:
 tu quidem nunc, Domine, in-
 quam, mihi signa multa demon-
 strasti, quæ ad extremum editurus
 es: sed quo tempore, non demon-
 strasti.

CAPVT IX.

*Inuisum uniuersum Deus. Crucianti im-
 pirationes latentes. Pauci felicisandi.
 Floribus vescens vates. Ad Iouam Esdras.
 Plorans mulier. Filius exoptatus mor-
 tuus.*

TUM ille mihi respondens: me-
 tire tempus per semetipsum,
 inquit, et quum videris ali-
 quam prædictorum signorum par-
 tem præterisse, tum intelliges,
 2 id esse tempus, quo inuisurus est
 Supremus orbem a se factum.
 3 Quumque exstiterint in orbe terræ
 motus, et populorum turbatio,
 4 tunc intelliges, de iis locutum
 fuisse Supremum a temporibus,
 quæ iam olim ante te fuerunt.
 5 Sicut enim quidquid in orbe fit, id
 et initium habet et exitum, eumque
 6 manifestum: sic et Supremi tem-
 pora initia habent prodigiis præcla-
 risque factis in manifesta, et exitus a-
 ctione ac signis. Quisquis autem
 7 euaserit, suisque factis ac fide, qua
 8 ex supra dictis periculis supererit, et
 meam salutem videbit in terra fini-
 busque meis, qui me ceu sacrum a

mundo se creuerim. Ac tum mise-
 ri erunt, qui nunc abutuntur mei
 institutis, et in tormentis agent, quæ
 ea contemtim reiciunt. Nam quæ
 me non agnouerint, viuentes be-
 neficia consecuti, et qui legen-
 meam fastidierint, quum adhuc li-
 bertatem haberent, quumque es-
 set adhuc eis apertus penitentiae lo-
 cus, non attenderint, sed spreue-
 rint, iis erit post mortem in cru-
 ciatu cognoscendum. Porro tu
 noli curiosius quærere, quomodo
 cruciandi sint impii: sed quære
 quomodo iusti seruandi sint, et
 quorum sit sæculum, et propter
 quos sæculum, aut quando. A-
 ego: iam dudum dixi, inquam, et
 nunc dico, posthac dicturus idem
 plures esse perituros, quam ser-
 uandos: quemadmodum plus est
 fluctus, quam gutta. Et ille: et qua-
 lis ager, inquit, mihi talia et femina
 et quales flores, tales et colores
 et qualis opifex, tale et opificium
 et qualis agricola, talis cultura
 quoniam tempus erat sæculi. Er-
 go quum his, qui nunc sunt, ante
 conditum mundum pararem, in
 quo habitarent, nemo mihi con-
 tradicebat: * tunc enim quisque
 at nunc creatorum in hoc condito
 mundo, seminario perpetuo, et le-
 ge inexplicabili, corrupti sunt mo-
 res. Igitur mundum considerans
 animaduerti, periculum esse ab ex-
 ortis in eo moribus: quo viso, mul-
 tum ei peperci, mihi que acinum e-
 vua, et plantarium ex tam copioso
 genere seruavi. Pereat ergo mul-
 titudo, quæ frustra nata est: et
 feruetur meus acinus, atque plan-
 tarium, quod multo cum labore
 feci. Tu vero si porro septem a-
 lios dies transegeris, (non ieiuna-
 bis autem in eis, sed in floridum
 profectus campum, vbi nulla do-
 mus ædificata sit, vesceris dumtaxat
 campi floribus, neque car-
 nem gustabis, neque bibes vi-
 num

c) non intelligo.

num, sed tantum floribus vteris, Supremum sine intermissione precans,) veniam eo, colloquarque tecum. Igitur profectus ego, vt ille mihi dixerat, in campum, qui vocatur Ardath mansi ibi in floribus, vesceus herbis terrestribus, quarum cibis mihi saturitatem attulit. Exactis autem diebus septem, quum mihi, in gramina recubanti, mens iterum, vt antea, turbaretur, cœpi aperto ore apud Supremum sic verba facere: o Domine, tu te nobis ostendens, adparuisti maioribus nostris in inaccessa, infructuosaque solitudine, quum ex Aegypto emigrasset: eosque Israelitas, Iacobi progeniem, monuisti, vt te audirent, tuaque dicta attenderent: te enim legem tuam in eis seminaturum esse, quæ fructum in eis ederet, ex quo gloriam essent adepturi sempiternam. Verum maiores nostri acceptam legem non exsecuti sunt, nec tua iura conseruarunt, itaque non comparuit fructus legis: nec enim poterat, quippe tuus. Nam, qui acceperunt, perierunt, qui non custodierint, quod fuerat in eis seminatum. Solet autem fieri, vt quum acceperit terra semen, vel nauem mare, vel vas aliquod cibum aut potionem, eo pereunte, in quo seminatum est, aut in quod aliquid immisum est, pereat simul id, quod seminatum aut immisum ac positum est, nec apud nos remaneant, quæ illis capiebantur. Sed in nobis non ita fit. Siquidem nos, qui legem accepimus, peccando periimus, nostrumque cor, quod eam accepit: at lex non periit, sed vim suam retinuit. Hæc quum animo fermocinans, oculos retro vertissem, vidi in dextera parte mulierem, quæ magna voce lugens, plorabat cum graui animi dolore, discisis vestimentis, puluere conserpso capite. Itaque omnis, quibus intentus eram, cogi-

tationibus, conuersus ad eam dixi: quid fles? aut quid animo doleres? Et illa: sine me, mi domine, inquit, deslere meipsam, et dolori indulgere: nam vehementi animi mærore grauius angor. Cui ego: quid tibi accidit, inquam? dic mihi. Et illa: sterilis fueram, inquit, domine, neque pepereram, habens maritum per annos triginta: quibus triginta annis quum Supremum per singulas horas atque dies, interdum noctuque comprecata forem, accidit post annos triginta, vt me Deus exaudiuerit, meamque miseriam et calamitatem respiciens, mihi filium dederit: quo quidem valde delectati sumus ego virque meus, et omnes ciues mei, numenque multum celebrauimus. Eum ego multo cum labore nutriui: quumque adoleuisset, et eo venisset, vt ducturus esset uxorem, egi conuiuui diem.

CAPVT X.

Filii lugentis mulieris mors. Matris mærorum ac luctus. Vatis ad lugentem increpatio, consilium fidele. Lugentis fulgor vati formidabilis. Mulier non visa. Vrbs inde surgens. Ad vatem perterritum angelus. Mulier Sionem referens. Consolatus Esdræm Vriël.

Sed accidit, vt, ingressus in thalamum suum filius meus, caderet, ac moreretur, quum quidem omnes a euertissemus lumina. Deinde quum omnes mei ciues ad me consolandam surrexissent, quieui vsque ad sequentis diei noctem. Et postquam omnes consolandi mei, vt quiescerem, finem fecerunt, surrexi noctu, et aufugi, venique, vt vides, in hunc campum, et cogito, iam non reuerti in urbem, sed hic permanere, et neque cibum neque potionem capere, sed sine intermissione lugere ac ieiunare, donec moriar. Tum ego omisissis, in quibus eram sermonibus, ei cum

6 Iracundia respondi his verbis: o
 omnium mulierum stultissima, non
 vides luctum nostrum, et quæ no-
 7 bis contingunt? Nam Sion mater
 nostra, omni mærore et miseria
 8 adflicta, luget grauissime. Et nunc
 quum mæsti lugeamus omnes,
 quippe omnes tristitia patientes, tu
 9 vnum filium mæres? Interroga e-
 nim terram, et dicet tibi, se eam esse,
 quæ debeat lugere casum tam mul-
 10 torum in ea nascentium. Quum
 enim ex ipsa ab initio nati sint om-
 nes, et alii porro orituri, abeunt
 pæne omnes in interitum, exiti-
 11 unque fit eorum tantæ multitudi-
 nis. Vtram igitur par est lugere
 magis? hancne, quæ tantam multi-
 tudinem amittit? an te, quæ vnus
 12 causa doles? Quod si mihi dices:
 at non est planctus meus terræ simi-
 lis: nam ego ventris mei fetum per-
 didi, quem cum ærumnis ac dolo-
 13 ribus genitum pepereram, quum
 terræ, (vt est terræ natura,) multitu-
 14 do præsens, vt fit, abeat: respon-
 debo, sicut tu cum labore peperisti,
 sic et terram dare fructum suum
 homini ei, qui eam ab initio exco-
 15 luit. Quamobrem comprime apud
 te metipsam dolorem tuum, et
 fortiter fer, qui tibi contigerunt
 16 casus. Si enim Dei decretum ad-
 probaueris, eiusque consilium tem-
 pestiue admiseris, ex eo laudem
 17 inuenies. Quapropter in vrbe
 18 ad virum tuum te confer. At illa:
 non faciam, inquit, nec in vrbe
 19 me recipiam, sed hic moriar. Tum
 ego pluribus cum ea agere pergens:
 20 noli istud facere, inquam, sed ob-
 sequere suadenti. Quot enim ca-
 sus Sionis? consoletur te dolor Hie-
 21 rosolymæ. Vides enim nostrum
 fanum in vastitatem redactum, e-
 uersam aram, templum dirutum,
 22 oppressos cantus, tacere carmina,
 periisse lætitiã, candelabri lumen
 extinctum, direptam arcam ora-
 cularem sacrarium pollutum, pæne
 profanatum nomen, a quo nuncu-

pamur, nostros liberos contumelia
 adfectos, sacerdotes crematos, Le-
 uitas abactos in captiuitatem, stu-
 pratas virgines, violatas vxores,
 iustos raptos, paruulos perditos,
 iuuenes seruire, milites debilitatos,
 et quod est omnium maximum, in-
 signe Sionis, quæ sua gloria priu-
 ta est, quippe quæ sit in hostium
 nostrorum manus tradita. Quam-
 obrem tu excute tantum istum mæ-
 rorem, et tot dolores depone, vt
 tibi reconcilietur numen, ac re-
 quietem et laxamentum laborum ad-
 derat Supremus. Hæc me ei dicen-
 te, accidit, vt subito fulgeret eius
 facies atque species, adpectusque
 coruscus fieret, adeo vt ad eam
 valde expauescerem. Ac dum,
 quidnam id esset, cogito, ecce tan-
 tum illa repente tantique terroris
 sonitum voce emisit, vt eo mulieris
 sono terra commoueretur. Deinde
 adspicienti mihi mulier nusquam
 comparebat, sed vrbs construebatur,
 adparebatque magnorum fun-
 damentorum locus. Itaque terri-
 tus magna voce exclamaui: vbi
 est, inquam, Vriel angelus, qui
 primum ad me venit? nam is me in
 hunc tantum mentis excessum addu-
 xit, vbi ad extremum mihi periit
 res, et preces turpiter ceciderunt.
 Hæc loquente me, superuenit ille
 mihi, quem quum ceu mortuum,
 iacentem, et exanimatum vidisset,
 prehensum dextera mea confirma-
 uit, et in pedes erectum sic adlo-
 cutus est: quid tibi est? cur mente
 3 animique sensu turbatus es? quid
 conturbaris? Cui ego: quoniam
 3 tu me dereliquisti, qui quidem tua
 dicta exsecutus sum, profectus in
 campum, vbi vidi, quod me non
 posse enarrare video. Et ille: sta
 3 viriliter, inquit mihi, et ego te
 commonebo. Cui ego: loquere
 3 tu mecum, mi domine: noli me
 derelinquere, ne frustra moriar:
 nam et vidi, quæ nesciebam, et au-
 3 dio, quæ nescio, nisi forte fallitur
 3 meus

meus sensus, animusque somniat. Quapropter oro te, ut inihituo declares hunc mentis excessum. Tum ille mihi respondens: audi me, inquit, dum te doceo, et de eis, quæ times, dissero: nam tibi Supremus multa patefacit arcana. Vidit rectum institutum tuum, qui propter populares tuos sine intermissione mæreres, et Sionis vicem tantopere doleres. Hæc est ergo visionis interpretatio, quæ tibi paullo ante adparuit. Quam vidisti lugentem, conatus es consolari: at nunc iam mulieris speciem non vides, sed visa tibi est vrbs ædificari. Quod autem tibi casum filii sui narrabat, hæc est explicatio. Hæc mulier, quam tu vidisti, Sion est. Quod autem tibi dixit ea, quam modo ut urbem construi cernebas, quod, inquam, tibi dixit, se annos triginta fuisse sterilem: id eo pertinet, quod fuerunt scilicet anni triginta, quum in ea nondum fieret res diuina. Quibus annis triginta exactis, construxit urbem Solomo, remque diuinam fecit: tunc fuit, quum peperit sterilis filium. Quod autem tibi dixit, eum se laboriose intrinse, ea est habitatio Hierosolymis. Rursumque quod tibi dixit, filium suum ingressum thalatum suum, fortuito casu lapsum interiisse, ea est, quæ contigit, ruina Hierosolymæ. Quod autem illius formam vidisti, et, quoniam filium lugeret, eum consolari conatus es, denique de iis, quæ contigerunt, hæc tibi sunt scribenda. Videns scilicet Supremus, te propter eam animo mærens, totoque pectore angi, ostendit tibi eius gloriæ claritatem, decorisque pulchritudinem. Nam ideo te campo manere iussi, vbi nullum esset domus ædificium. Sciebam enim, Supremum hæc tibi ostensum esse: propterea iussi, ut venires in agrum, vbi nullum esset ædificii fundamentum. Nec enim potest opus humani ædificii eo sus-

tineri loco, vbi Supremi vrbs demonstranda foret. Quocirca noli timere, aut animo expauescere: sed ingressus vide ædificii splendorem ac magnitudinem, quantum tibi licet oculorum acie videre: postea audies, quantum aurium tuarum auditu tibi audire fas est. Nam tu in primis beatus es, et homo paucorum apud Supremum vocaris. Manebis autem hic crastina nocte, et tibi obiciet Supremus summarum rerum visa, quas faciet Supremis terræ incolis, postremis temporibus. Itaque ego noctem illam, et sequentem dormiui, sicut ille mihi mandauerat.

CAPVT XI.

Viso aquile ex mari, ale, capita, pennæ contrariæ. Aquile verba. Regna pennarum diuersa. Caput duorum concretio, le rugiens est iuxta ad aquilam. Aquile tandem excidium.

Vidus sum autem mihi videre in somnis adscendentem ex mari aquilam, duodecim habentem pennatas alas, et tria capita: quam videbam in totum orbem alas suas expandere, et omnes cæli ventos confertim in eam flare. Deinde vidi de pennis eius nascentes contrarias pennas, quæ in minutas exiguasque pennulas euadabant. Et eius quidem capita quiescebant, medio capite ceteris maiore, *quod tamen cum eis quiescebat. Eam aquilam vidi suis volare pennis, et in orbe regnare in eius habitatores: eique omnia sub cælo ita esse subiecta, ut nemo eorum, quicumque sunt in terris creati, ei contra veniret. Deinde vidente me, constitit in vngues suos aquila, enisitque pennis suis vocem, dicens: nolite omnes simul vigilare dormite suo quisque loco, et suo quisque tempore vigilate, capita autem seruentur ad extremum. Animaduerti autem, vocem non ex eius capitibus exire, sed ex me-

1) dio corpore: numeransque con-
 trarias eius pennas, deprehendi
 12 octo: deinde vidi surgere a dex-
 tera parte vnam pennam, quæ toto
 13 orbe regnavit. Quumque regna-
 ret, venit ei finis, ita vt eius vesti-
 14 gium nusquam adpareret. Deinde
 exstitit altera, quæ regnavit, et
 ea quidem multo tempore tenuit.
 15 Quumque regnasset, eius finis ve-
 nit, ita vt nusquam esset, quemad-
 16 modum prior. Est autem ad eam
 emissa vox dicens: audi tu, quæ
 tamdiu tenuisti orbem: hæc ego ti-
 bi nuntio, antequam incipias nus-
 17 quam esse. Nemo post te non mo-
 do tempus tuum, sed ne dimidium
 18 quidem tenebit. Deinde exstitit
 tertia, quæ postquam principatum,
 sicut et priores, tenuit, ipsa quo-
 19 que euauit. Atque idem contingebat
 omnibus aliis singulatim, vt
 20 principatum gererent, rursusque
 abolerent. Deinde spectante
 me per intervalla temporis, pennæ
 sequentes erigebantur a dextera
 parte, vt tenerent et ipsæ principa-
 tum, et ex his erant, quæ tenerent,
 21 sed quæ statim euanescerent: non-
 nullæ etiam earum erigebantur,
 sed principatum non obtinebant.
 22 Postea animaduerti, nusquam ex-
 stare duodecim pennas, et duas
 23 pennulas, et nihil in aquilæ corpore
 superesse, nisi duo quiescentia
 24 capita, et sex pennulas. Deinde
 ex sex pennulis vidi recedere du-
 as, et sub capite, quod erat ad
 dexteram partem, manere, quatuor
 25 in loco suo manentibus. Deinde
 vidi, quum subalares erigere se, et
 principatum occupare conarentur,
 26 quarum vna erecta quidem est, sed
 statim euauit: itemque sequen-
 27 tes, ve ocius, quam priores, eua-
 nuerunt. Deinde vidi duas, quæ
 28 supererant, ipsas quoque inter se
 se regnare conantes, quod, con-
 29 nantibus eis, interea vnum quies-
 centium capitum, quod erat me-

dium, expergesiebat: erat au-
 tem hoc^b duorum capitum maius.
 Tum animaduerti, duo capita se-
 cum coalescere: conuersumque
 caput cum comitibus suis comedi-
 subalares duas, quæ regnum adse-
 stabant. Hoc autem caput totum
 orbem perterrituit, et in eo orbi-
 incolis multa cum vexatione impe-
 ravit, et potentatum tenuit orbi-
 terrarum supra omnes alas, quæ
 fuerant. Postea vidi medium
 quoque caput, vt et alas, subito
 euanescere, superantibus duo-
 bus capitibus, quæ et ipsa similiter
 in orbem, et orbis incolas regnum
 tenuerunt. Deinde animaduerti
 a dexterae partis capite læuum de-
 uorari, et vocem audiui, dicen-
 tem mihi: prospice in aduersum, et
 quod vides, considera. Vidi au-
 tem quemdam quasi concitatum e-
 filium leonem rugientem, qui hu-
 mana voce sic adfabatur aquilam.
 Audi tu, dum ego te ex Supremo
 mandato adloquor. Tu nimis
 rum id es, quod de quatuor ani-
 malibus, (quibus regnum in meum
 orbem tribui, vt per ea veniret fi-
 nis eorum temporum,) superasti, et
 quartum exortum, omnia superi-
 ora animalia deuicisti, et orbis sa-
 culum potentatu, magno cum ter-
 rorē tenuisti, totumque orbem
 ac tanto tempore vexationem tenuisti
 ac tanto tempore orbem terrarum
 fraudulenter inhabitasti, homines
 que non ex æquo rexisti. Nam
 mansuetos vexasti, quiescentes la-
 sisti, dilexisti mendaces, destrux-
 isti habitationes hominum frugi,
 eorum muros deiecisti, qui tibi no-
 nocebant. Itaque contumelia su-
 perbiaque tua ad supremum nu-
 men peruenit, adspexitque Supre-
 mus superba tempora, quæ eccē
 finita sunt, completaque tua scele-
 ra. Propterea peri tu, aquila,
 cum tuis horribilibus alis, pess-
 mis pennulis, malis capitibus, de-
 terr.

4) putat quidam vertendum esse, duobus capitibus scilicet aliis.

6 terrimis vnguibus, denique cum toto isto corpore nequam, vt creetur totus orbis, et a tua vi liber, eo euadat, vt aequitatem misericordiamque speret sui conditoris.

CAPVT XII.

Caput euanescent aquila. Conflagrans alas. Vatis trepidatio. Ad Iouam supplex vates. Visionis explicatio. Regna XII. Arcana solus audiens Esdras. Conscribenda, et docenda cuncta. Ad Esdras populares. Consolatus populum Esdras. Septem dierum passus ex floribus.

Interea, leone aquilam his verbis adloquente, animaduerti reliquum caput euanescere: nec non quatuor alas illas, quæ ad illud transierant, et ad regnandum surrexerant, quarum fuerat exile regnum, tumultusque plenum. Eas, inquam, perire vidi; et totum corpus aquilæ conflagrare, orbe vehementer expauescente. Hic ego præ turbatione, et mentis excessu, grauique timore expergefactus, sic cum animo meo locutus sum: **en tu mihi huius rei causa es, qui Supremi scrutere rationes. Quam igitur adeo fatigatus animo, et mente inualidus sum, vt præ tanto metu, quo sum hac nocte perculsus, ne paullulum quidem virtutis in me sit, orabo Supremum, vt me confirmet ad extremum. Dominator Domine, inquam, si apud te gratia valeo, si apud te cum primis iustus habeor, aut certe si in conspectum tuum meæ perueniunt preces, confirma me, mihi que tuo visum hoc horribile interpretando enuclea, vt plenissime consoleris animum meum: quandoquidem me dignum habuisti, cui postrema temporum ostenderes. Tum ille: hæc est, inquit, huius visi interpretatio. Quam vidisti ex mari ascendentem aquilam, id visum est, quod Daniel fratri tuo**

per visum ostensum est, sed non etiam declaratum: ideo ego tibi nunc interpretabor. Futurum est, vt existat in orbe regnum, cuius terror erit omnibus id antegressis regnis acrior. In eo regnabunt duodecim reges singulati, quorum secundus, regnum adeptus, diutius tenebit, quam quisquam ex duodecim. Hæc est interpretatio duodecim alarum, quas vidisti. Quam autem vocem loquentem audisti, non ex eius capitibus, sed ex medio corporis exeuntem, hæc fore significat, vt post illius regni tempus nascantur non mediocres contentiones, adeo vt propemodum cadat, neque tamen tum cadat, sed in pristinum restitutum statum. Quod autem vidisti subalares octo cohærentes eius alis, significat fore, vt existant in eo reges octo, quorum erunt tempora breuia, et anni citati. Et eorum duo quidem seribunt, ac propinquante medio tempore, quatuor seruabuntur ad tempus, instante iam eius finis tempore: duo autem ad extremum seruabuntur. Quod autem vidisti tria capita quiescentia, hæc est significatio. Sub eius extremum suscitabit Supremus tria regna, et reuocabit in ea multa, quæ quidem orbi et orbis incolis maiore cum vexatione imperabunt, quam quisquam superiorum: ideoque aquilæ capita vocantur, quoniam eius scelera instaurabunt, eique extremam manum imponent. Quod autem vidisti, caput inuis euanescere, significat eorum viuum in lecto suo illum quidem, sed cum cruciatur moriturum: nam duo superstites gladio conficiuntur. Alter enim gladio focium conficiet, casurus et ipse tandem gladio. Quod autem vidisti duas subalares ad dexteræ partis caput transeuntes, hæc est interpretatio. Hi sunt, quos

S s s 3

quos 30

) imperium Romanum. d) duodecim Cæsares. e) Octauius Augustus. f) perient legitur: quod quidam pariendum, legendum putant.

quos in finem eius referuat Supre-
 mus, hoc est regnum exile, et tur-
 31 barum plenum. Quem vidisti
 autem leonem ex silua experre-
 ctum ac rugientem, et cum aquila
 loquentem, eamque et eius flagi-
 tia omni oratione sua, sicut audi-
 32 uisti, arguentem: hic est ventus,
 quem Supremus aduersus eos, et
 eorum scelera referuat ad extre-
 mum, qui eos coarguet, eorum-
 que nequitiam coram conuincet.
 33 Sistet enim eos iudicio uiuos, et,
 34 quum coarguerit, puniet. Nam
 meorum quidem reliquos per aru-
 mas liberabit, qui meis in sinibus
 euaserint, et eos oblectabit, donec
 ultima iudicii dies ueniat, de qua
 tibi locutus sum principio. Hoc
 35 est somnium, quo tu usus es, et hæc
 eius notiones. Ac tu quidem solus
 dignus habitus es, qui hoc Supremi
 37 arcanum scires. Igitur hæc, quæ
 vidisti, omnia in libro scribe, et in
 38 abdito loco repone, eaque doce-
 to popularium tuorum sapientes,
 quorum mentes scis hæc arcana ca-
 39 pere, ac custodire posse. Tu au-
 tem dura hic adhuc dies alios se-
 ptem, ut tibi ostendatur, quidquid
 Supremo visum fuerit. His ille di-
 40 ctis, discessit a me. Interea quum
 audiuisset omnis populus, exactis
 septem diebus, me tamen in urbem
 non reuertisse, coierunt ab insimis
 ad summos uniuersi, et me adgressi,
 huiusmodi uerbis adlocuti sunt.
 41 Quid in te peccauimus? aut qua te
 adfecimus iniuria? ut nobis dereli-
 42 ctis, maneres in hoc loco? Nam
 tu solus nobis ex omni populo su-
 peres, quasi quædam uia ex uinea,
 aut lucerna in obscuro loco, aut
 portus ac nauis elapsa ex tempesta-
 43 te. Parumne sunt nobis, quæ con-
 44 tigare mala? Quod si tu nos dereli-
 quis, quanto nobis melius esset
 in Sionis incendio conflagrasse?
 45 nec enim meliores sumus iis, qui ibi

sunt mortui. Hæc quum illi magna
 voce plorantes dicerent, ego re-
 spondi in hanc sententiam: bono
 este animo, Israelitæ, et nolite mæ-
 rere, Iacobi posterii. Habet enim
 in memoria vos Supremus, neque
 uestri oblitum est numen in rebus
 aduersis. Nec ego uero dereliqui
 vos, aut a uobis discessi: sed in
 hunc locum ueni, ut pro uastata
 Sione precarer, et misericordiam
 orarem uestro fano adfecto. Quo-
 circa redite domum: ego ueniam
 ad uos post hosce dies. Ita popu-
 lus, sicut iussi, profectus est in ur-
 bem. Ego in ca po, sicut ille mi-
 hi mandauerat, mansi septem dies,
 per quos dies floribus tantum ter-
 restribus, et herbarum uictu usus
 sum.

CAPVT XIII.

*Emari uentus uehement. Orbis totus contra
 hominem unum non ferro, sed spiritu pu-
 gnantem. Visionis explanatio. Tridui mora
 in campo.*

TRansactis autem septem die-
 bus, uisus sum mihi per no-
 cturnum somnium uidere
 exsurgentem ex mari uentum, qui
 eius fluctus omnes conturbaret
 deinde conualescentem illum homi-
 nem cum copiis caelestibus, ita u-
 quocumque uultum suum adspici-
 endi gratia conuerteret, tremarent
 quæcumque sub eo cernerentur
 et quocumque ferretur ex eius or-
 vox, arderent, quicumque eius au-
 dirent sonitus, quemadmodum
 peruastatur incendio grassante ter-
 ra. Deinde animaduerti innume-
 rabilem hominum multitudinem
 a quatuor cæli plagis coire ad op-
 pugnandum hominem, qui ex ma-
 ri exstiterat, quem quidem uid-
 in magnum montem, quem ipsi
 sibi exciderat, euolare, qui mons
 ex qua regione aut loco excisus
 esse

(g) In uetere est: cum millibus cæli, nescio an uelit dicere: aduersus caelestes co-
 pias. Hebraismus quidem hoc patitur.

8 esset, quum videre studerem, non
 potui: postea vidi omnes, qui ad
 eum oppugnandum conuenerant,
 pertimescentes illos quidem, sed ta-
 9 men audentes pugnare. At ille, vt
 vidit venientis impetum multitudi-
 nis, non extulit manum suam, nec
 0 ense vsus est, aut villo belli telo, sed,
 (vt vidi,) dumtaxat misit ex ore suo
 quemdam quasi flatum ignis, ex la-
 1 bis suis flammantem spiritum, et
 ex lingua scintillas ac procellas eia-
 2 culatis, quæ omnia commixta si-
 mul, scilicet status ignis, flammeus
 spiritus, et procellarum vis, irruer-
 runt eam impetu in multitudinem,
 quæ erat parata pugnare, et om-
 3 nēs ita cremati sunt, vt subito ex
 innumerabili multitudine nihil ex-
 staret, præter puluerem tantum,
 nidoremque fumi: quo viso equi-
 4 dem extimui. Deinde vidi ipsum
 hominem de monte descendentem,
 et vocantem ad se multitudinem
 5 aliam pacatam: ad quem accede-
 bant homines multi, partim vultu
 hilari, partim mæsto, nonnulli vin-
 cti, alii nonnullos obuios adducen-
 tes. Tum ego præ tanto pauore æ-
 ger, experfactus, sic locutus sum:
 6 Tu qui principio mihi tuo hæc mi-
 racula demonstrasti, meque dig-
 num habuisti, cuius preces admit-
 7 teres, nunc quoque mihi somni-
 um hoc interpretatione explana.
 8 Quantum enim animo conicio, mi-
 seri futuri sunt, qui erunt illo tem-
 pore superstites: sed multo mise-
 9 riores, qui non erunt: nam qui
 superstites non erunt, dolebunt.
 0 Intelligo nunc, quæ in postrema
 tempora immineant, et quæ sint
 vel illis, vel superstilibus euentura.
 1 Sunt enim in magna pericula mul-
 tasque res aduersas venturi, sicut
 ostendunt hæc somnia. Attamen
 tolerabilius est periclitantem eo ve-
 nire, vt nunc videam, quæ futura
 sint in posterum, quam veluti
 quandam in mundo nubem transi-
 re, tum ille mihi sic respondit: et

visionis interpretationem ibi di-
 cam, et, quæ postulas, aperiam.
 Quod de superstilibus dixisti, sic est
 22 interpretandum. Qui periculum
 23 illo tempore pertulerit, is se serua-
 uerit: qui in periculum incide-
 rint, hi sunt, qui opera fidemque
 24 præstant omnipotenti. Itaque sci-
 to, beatiores fore superstites, quam
 25 mortuos. Hæ sunt visiones sen-
 26 tentiæ: quod vidisti virum ex
 meditullio maris adscendentem, hic
 est, quem multis temporibus refer-
 uat Supremus, qui per semetipsum
 liberabit opificium suum, idemque
 27 componet superstites. Quod au-
 tem vidisti, ex eius ore prodire
 quemdam quasi spiritum, ignem-
 que et procellam: quodque nec
 28 enssem, nec vllum bellicum tenebat
 telum, sed impetu suo multitudi-
 nem perdidit, quæ eum venerat op-
 pugnatum, sic est interpretandum.
 Erit tempus illud, quum degentes
 in terris curabit liberandos Supre-
 29 mus, incolisque terræ mentes at-
 tonitas suo reddet aduentu. Co-
 30 nabuntur autem alii alios expugna-
 31 re, ciuitas ciuitatem, regio regio-
 nem, gens aduersa genti, regnum-
 que regno. Quum autem hæc
 32 fient, et contigerint signa, quæ ego
 tibi superius ostendi, tunc patefiet
 filius meus, quem vidisti, vt virum
 adscendentem. Cuius audita vo-
 ce, gentes omnes, omisso suo qui-
 33 que in patria bello, quod inter sese
 gerent, conuenient eodem, mul-
 34 tudine innumerabili, sicut ad eum
 oppugnandum venturi. At ipse
 35 in Sionis montis cacumine stabit.
 Sion autem veniet, et omnibus os-
 36 tendetur parata ac constructa, sicut
 excisum sine manibus montem vi-
 disti. Ipse vero filius meus mores
 et scelera coarguet eorum homi-
 37 num, qui propter ingenii sui prauitatem
 venient in tempestatem, et
 38 cruciamenta, flammarum similia,
 quibus cruciandi sunt, eosque nullo
 negotio per legem perdet, igni con-

39 similem. Quod autem eum vidisti
 colligentem ad se aliam pacatam
 40 multitudinem, hæ sunt decem
 tribus, ex patria sua relegatæ, Osee
 regis tempore, quem captiuum ab-
 duxit Salmanasar Assyriæ rex, qui
 illos, flumen traductos, in alienam
 41 terram transtulit. Illi vero consi-
 lium ceperunt, relicto gentium vul-
 go, in vltiorem et numquam hu-
 mano generi habitatam regionem
 42 proficisci, et vel ibi exsequi iura
 sua, quæ in patria non fuerant exse-
 43 cuti. Ingressi sunt autem per an-
 gustos aditus fluminis Euphratis.
 44 Nam tunc Supremus, edens eis mi-
 racula, fluminis venas cohibuit, do-
 45 nec transiissent. Fuit autem per
 eam regionem, (quæ vocatur *b* Arsa-
 reth,) faciendum longum iter vnus
 46 anni et dimidii. Tunc ibi confederunt
 vsque ad tempus vltimum: vnde
 quum erunt item redituri,
 47 sistet iterum Supremus venas flu-
 minis, vt transire possint: hinc est,
 quod pacatam multitudinem vidisti.
 48 Ceterum qui tuorum popularium
 supersunt, hi sunt, qui inueniuntur
 49 intra fines meos. Fiet igitur, vt
 quum ille perdendam curabit ea-
 rum, quæ conuerint, gentium mul-
 50 tudinem, protegat eos, qui ex po-
 pulo supererunt, ac tum eis
 quamplurima portenta ostendat.
 51 Tum ego: Dominator Domine,
 inquam, hoc mihi ostende, cur vi-
 rum viderim ex medio maris ad-
 52 scendentem. Et ille: quemadmo-
 dum quid sit in fundo maris, rima-
 ri aut scire non possis: ita non pote-
 rit quisquam in terra videre filium
 meum, aut eius comites, nisi suo
 53 tempore. Hæc est interpretatio
 somnii, quod vidisti, de quo solus
 54 hic perspicue doctus es. Etenim
 quoniam, omisa lege tua, meæ va-
 55 casti ac studuisti, et, vita sapienter
 instituta, scientiam matrem vocasti
 56 tuam, propterea ostendi tibi re-
 posita apud Supremum præmia.

Ceterum post alios tres dies tibi alia
 proloquar, grauique ac mirabilia
 exponam. Tum ego digressus,
 recepi me in campum, celebrans
 laudansque magnopere Supremum,
 de miraculis, quæ suo tempore fa-
 ceret, quique et tempus, et tem-
 porum casus gubernaret: ibique
 mansi triduum.

CAPVT XIII.

*Ex rubo verba ad Esdras. Seculi senectus.
 Que vari curanda. Spiritum ad scriben-
 dum petens Esdras. Ad populares Esdra
 concio. Dictata per Esdras diuina. Pro-
 ferendi et occultandi libri.*

Tertio autem die quum sede-
 rem sub quercu, ecce ad me
 perlata vox est ex rubo, his
 verbis: Esdra, Esdra. Et ego:
 quid vis, Domine? simulque in-
 pedes surrexi. Atque ille: adparui
 in rubo, inquit, et Mosem adlocu-
 tus sum, quum mei seruirent in
 Aegypto: eoque misso, meos ex
 Aegypto eduxi: et eum, adductum
 in montem Sinam, multos dies
 apud me detinui, eique multa
 narraui mirabilia, et temporum ar-
 cana ac finem ostendi, præcepi-
 que, quas res palam faceret, quas
 contra celaret. Nunc te moneo,
 vt quæ signa ego demonstraui, quæ
 tu somnia vidisti, quasque audiisti
 interpretationes, in mente reponas
 tua. Nam tu ex omnibus exceptus
 versabere reliquus cum consilio
 meo, vna cum tui similibus, donec
 tempora finiantur. Excesfit enim
 sæculum ex iuuentute, vergentibus
 ad senectutem temporibus. Nam
 in duodecim partes diuisum est sæ-
 culum, quarum decem et dimidia
 transierunt: superest autem,
 quantum eius est post dimidi-
 um decimæ partis. Quamobrem
 compone domum tuam, casti-
 ga populares tuos, eorum inopes
 consolare, et iam vitis renuntia:
 omitte mortales cogitationes, abii-
 ce

b) Sunt qui arbitrantur legendum Samatia,

ce humana negotia, infirmam naturam tandem exue, et, molestissimis tibi cogitationibus seorsum positus, propra ex istis migrare temporibus. Nam quæ iam contigisse mala vides, his rursus deteriora fient: quo magis enim senio elanguescet sæculum, eo plura incolis accident mala: quippe longius recedente vero, et accedente falso. Iamiam enim futurum est, quod tu per visum vidisti. At ego respondens: tuo quidem arbitrari, Domine, inquam. Verumtamen ut ego vadam, sicut tu mihi præcepisti, et præsentem populum castigem, qui posthac nascentur, quis commonebit? Ergo mundus, et qui in eo degunt, versantur in tenebris sine lumine: nam tua lex incensa est, ideoque nemo scit, quæ a te vel facta vel futura sint opera. Quod si quid auctoritate apud te valeo; adha me sancto spiritu, ut scribam, quidquid in mundo factum est a principio, quæ erant in lege tua scripta, ut possint homines inuenire viam: et qui in posterum vivere volent, vivant. Tum ille mihi respondens: i, inquit, conuocatum populum, et eis interdicto, ne te quærant per dies quadraginta. Deinde comparatis multis buxeis tabulis, adhibitis Sarea, Dabria, Selmia, Echano, et Asele, qui quinque celeriter scribendi periti sunt, huc redito: ego in tua mente ingenii lumen accendam, quod non exstinguetur, quin absoluta fuerint, quæ scribere cœperis: quibus perfectis, alia palam facies, alia sapientibus occulte trades. Incipies autem cras hac hora scribere. Igitur digressus ego, sicut ille mihi præceperat, conuocato omni populo, hanc orationem habui. Audite Israelitæ hæc verba: peregrinati olim maiores nostri in Aegypto, et inde liberati, quum vitalem accepissent legem, eam non sunt exsecuti,

eandemque vos quoque post eos violastis. Quumque vobis regio et sionia terra sorte data foret, et maiores vestri, et vos crimen commisistis, nec præceptas vobis a Supremo rationes obiistis. Itaque ille iustus iudex quum sit, abstulit a vobis aliquando, quod donauerat. Nunc, (quandoquidem vos vna cum vestris consanguineis hic adestis,) si adfectionibus vestris imperaueritis, et animo bene morati fueritis, et vitii salui eritis, et post mortem misericordiam consequemini. Futurum est enim post mortem iudicium, quum reuiscemus, quum quidem et iustorum adparebunt nomina, et impiorum facta ostendentur. Nunc igitur ad me nemo accedat, aut me quærat per dies quadraginta. Igitur adsumtis quibusque viris, sicut ille mihi mandauerat, profectus sum in campum, ibique mansimus. Vbi postera dies aduenit, ecce vox vocauit me dicens: Esdra, aperi os tuum, et bibe, quod ego tibi propino. Quumque ego os aperuissem, ecce mihi poculum plenum porrigebatur, plenum quasi aqua, colore ignis simili: quod vbi accepi atque bibi, cor mihi vexabatur ingenio, inque pectore mihi crescebat sapientia, animi mei durante memoria, ita ut apertum os meum non sit clausum deinceps, Supremo quinque viris ingenium dante, et illis dictatas lymphationes nocturnas, quas nesciebant, scribentibus. Sumebant autem cibum noctu, me et interdium loquente, et noctu sine intermissione. Scripti sunt autem per quadraginta dies libri quatuor et ducenti: quibus quadraginta diebus peractis, locutus est Supremus his verbis: Quæ prima scripsisti, in propatulo propone, et dignis et indignis legenda: sed vltimos septuaginta seruabis, quos doctis popularium tuorum tradas.

48 In his enim ingenii venâ, sapientiæ
fons, et scientiæ flumen inest.
Atque ego ita feci.

CAPVT XV.

*Calamitates a Deo inferende. Pro captiuis
in Aegyptum comminationes contra Assy-
rios. Babylon obtinenda, Asia vastanda.*

1 **E**Loquere autem, audiente po-
pulo meo, fatidica verba, quæ
tibi in os suggeram, inquit Do-
2 minus, et facito, vt in charta scriban-
3 tur: sunt enim certa atque vera. Ne
timueris contrarios tibi conatus, ne-
ue te turbet contradicentium incre-
4 dulus: nam omnis incredulus in
5 incredulitate sua morietur. Ego
inducam, (inquit Dominus,) in or-
bem terrarum mala, gladios, fa-
6 mem, mortem, interitum: quo-
niam totum orbem plane pollue-
7 runt vitia, perductis ad summum
nefariis hominum factis. Qua-
propter iam non conuiebo ad eo-
rum scelera, inquit Dominus, quæ
8 irreligiose perpetrant, nec ea sus-
tinebo, quæ agunt improbe, quum
9 innoxius insonsque sanguis ad me
conqueratur, animæque iustorum
vociferentur assidue. Vliscar
eos, inquit Dominus, et omnis in-
noxii sanguinis pœnas ab illis repe-
10 tati. En meus populus ouium ri-
tu ducitur ad cædem: enimuero
non patiar eum habitare in Aegy-
11 pto, sed potenti manu, sublimi-
que brachio educam, omnemque
illam regionem, vt olim, clade ad-
12 fectam depopulabor. Lugebit
Aegyptus, et eius fundamenta, cla-
de et supplicio adfecta, quod ei
13 Deus irrogabit. Lugebunt cultor-
es eius agricolæ, quippe consum-
tis eorum frugibus vredine, gran-
14 dine, ac horribili sideratione. Væ
15 orbi et eius incolis, quibus im-
minent arma et calamitas, confur-
gentque bello gentes aliæ in alias,
habentes in manibus tela, et insta-
16 bilitate laborantes homines, alii

alios inuadent, non curantes regem
suum, principesque actionum sua-
rum rationem sua potentia me-
tiantur; eousque, vt si quis in vr-
bem ire cupiat, non possit. Nam
illorum superbia ciuitates turba-
buntur, domus euertentur, formi-
dabunt homines, non miserebitur
alter alterius, armis domos abolen-
do, et direptis facultatibus magnam
penuriam panis, et calamitatem ad-
ferendo. Ego terrendos a me, (in-
quit Deus,) reges orbis, quotquot
sunt, ab oriente, ab austro, ab eu-
ro, et a Libano conuocabo, vt in
eos regerantur, eisque reddantur,
quæ illis intulerint: ac qualia hac-
tenus electis meis faciunt, talia eis
faciam, ac penitus rependam. Hæc
dicit Dominus Deus: non parces
mea dextera fontibus, nec abstine-
bit meus gladius ab eis, qui terram
innoxio sanguine respargunt. Pro-
fectus ab eius ira ignis terram fun-
ditus consumet, et fontes straminis
modo concremabit. Væ pec-
cantibus, et mea præcepta
non exsequentibus, inquit Do-
minus: non parcam illis. Abs-
tinete filii a violentia, nolite meum
contaminare sanum; nouit enim
Dominus omnes, qui in se delin-
quunt, ideoque eos neci ac cædi ad-
dicunt. Iam enim inuadent orbem
terrarum mala, in quibus hærebi-
tis: nec enim liberabit vos Deus,
qui in eum peccaueritis. Ecce spe-
cies horribilis, cuius facies est ab
oriente: prodeunt Arabicorum
draconum nationes multis cum
curribus, quorum numerus fertur
more venti per terram, vt iam me-
tu trepident omnes, qui illos audi-
unt. Carmonii ira furentes, egres-
sique, vt apri ex silua, inuadent ma-
gna vi, et cum illis prælio congressi
vastabunt Asyriæ terræ partem.
Deinde memores naturæ suæ dra-
cones, vincent, et se, magna virtute
conspirantes, ad persequendos illos
conuertent: ita vt illi horum vir-
tut

33 tute perturbati, ac perdomiti, pedes in fugam conuertant, et eos ab Assyriorum finibus subsessor obfideat, vnique eorum conficiat, ita vt eorum exercitus timore ac tremore corripiatur, sitque aduersus eorum reges contentio. 34 Ecce nubes ab oriente, et a septentrione, ad meridiem facie perhorrida, 35 plena iræ ac procellæ, quæ nubes inter sese collisæ, frequentia sidera ad terram deturbabunt, eorumque stellam, adeo vt in pugna pertingat 36 sanguis ad ventrem, et hominum tabum ad cingulam cameli, multusque sit in orbe timor atque tremor, 37 horrentibus, qui supplicium illud videbunt, et terrore percussis. 38 Postea mouebuntur frequentes a meridie ac septentrione nubi, et 39 partim ab occidente: victoresque ab oriente venti, nubem illam, iræ concitaram, discutient, et sidus orientali occidentalique vento terro- 40 rori futurum superabitur, et euentæ ingentis validæque nubes, plenæ iræ, et sidus, vt totum orbem et eius habitatores perterreant, omnem altum eminentemque locum perfundent, terribili sideratione: 41 igni, grandine, volantibus gladiis, et tanta aqua, vt præ eius abundantia campi, alueique compleantur omnes. 42 Deiciant eorum vrbes, muros, montes, colles, siluarum arbores, pratorum scenum ac 43 frumenta. Ac constanter ad Babylonem vsque progressæ, eam obterent, et adgressæ, obfidebunt: 44 ac tanta sideratione atque irâ perfundent, vt feratur puluis et fumus in cælum, et eam omnes finitimi lugeant, quique remanserint 45 in eâ, seruiant euerforibus. Et tu Asia, Babylonis spei socia, et eius 46 personæ gloria, vix tibi, misera, quæ similis istius, filias tuas meretricie ornas, vt amatoribus tuis gloriosa placeas, qui tecum semper 47 scortari cupiunt, imitata odiosæ illius omnia opera atque mores.

Propterea, inquit Deus, immit- 49 tam tibi mala, viduitatem, paupertatem, famem, arma, pestem, ita vt tuæ domus violentia ac cæde deuastentur, tuæque virtutis gloria 50 more floris arescat, exorto, qui in te emisus fuerit, ardore. Aegrotabis, vt inops, a mulieribus vulnerata ac multata, ita vt te reculare nequeant potentes et amatores. 51 Non equidem sic in te animatus essem, inquit Dominus, nisi electos meos omni tempore alto manuum ictu occideres: et eorum 52 cæde ebria diceres, tibi exornandam esse vultus tui speciem. Meretricatus tui mercedem habes in 53 sinu, idcoque penas dabis. Vt tu meos electos, (inquit Dominus,) sic 54 Deus te tractabit, ac in tantum mali adducet, vt tui nati fame intereant, et tu armis cadas, et tuæ excidantur vrbes, tuique omnes sub 55 dio cadant armis: et qui erunt in montibus, fame pereant, et suas ipsorum carnes comedant, sanguinemque bibant, præ fame panis, et aquæ siti. Infelix tu, maria 56 permeabis, rursumque patiere mala, atque illi in transitu cinitatem 60 occisam adident, et nonnullam terræ tuæ portionem obterent, et 61 tuæ gloriæ partem abolebunt, rursum ad euerfam Babylonem reuersi. Et tu diruta eris illis pro stipula, et 62 ipsi tibi ignis erunt, teque conficient, et vrbes tuas, terram, montes, omnes siluas et fructiferas arbores igni comburent: tuos natos 63 captiuos abducent, censum tuum prædæ habebunt, tuique vultus gloriam debebunt.

CAPVT XVI.

Minacia verba in Babylonem, Asiam, Aegyptum, Syriam. Miserabilis hominum futura paucitas. Venturus diaboli dominator. Omnia prouidens Ioua. Probandi electi quasi per ignem. Ex peccatu miseria.

HEi tibi Babylon, et Asia: hei
 tibi Aegypto, et Syria: a-
 micite vos centonibus, et ci-
 licis, et vestros lamentamini na-
 tos, et dolete: nam vobis immi-
 3 net calamitas. Immittuntur in vos
 4 arma, quæ quis auertat? Immitti-
 tur in vos ignis, quem quis extin-
 5 guat? Immittuntur in vos mala,
 6 quæ quis repellat? Quis leonem
 repellat, esurientem in silua? aut
 7 ignem exstinguat in stipulis, vbi se-
 8 mel exarserit? Quis sagittam re-
 9 pellat a forti sagittario misam? Do-
 mino forti immittente mala, quis
 10 repellat? Exortum ex eius ira-
 cundia incendium quis restinguat?
 11 Quis eo coruscante non timeat?
 tonante quis non paueat? Domi-
 12 no coinminante, quis non fundi-
 tus ad ipsius adspæctum dispareat?
 13 Terra tremit a fundamentis, mare
 fluctus ciet ab imo: eius et fluctus
 disturbantur et pisces, ad Domini
 adspæctum, virtutisque gloriam.
 14 Nam eius dextera fortis est, quæ
 tendit arcum: sagittæ acutæ, quæ
 ab eo iaciuntur, non defecturæ,
 quum in terræ fines mitti cæperint.
 15 En emittuntur non reuocanda ma-
 la, quin terram inuadant. Ignis
 accenditur non exstinguendus,
 quin terræ fundamenta consumat.
 16 Quemadmodum non redit sagitta a
 valido misa sagittario, sic non re-
 uocabuntur misa in terram mala.
 17 Hei mihi, hei mihi, quis me tem-
 18 poribus illis defendet? Ingruunt
 multi dolores et gemitus: ingruit
 multa fames et interitus: ingruunt
 bella potestatibus formidanda: in-
 19 gruunt mala, quibus omnes trepi-
 dent, in quibus malis quid faciam
 20 quum aduenerint? Immittetur
 fames, clades, calamitas, angustia,
 quæ flagella sint ad vitæ correctio-
 21 nem: neque tamen se a suis crimi-
 nibus auocabunt, nec erunt vni-
 quam flagellorum memores.
 22 Tum quum erit tanta annonæ vili-

tas in terris, vt sibi putent homi-
 nes partam salutem, pullulabunt in
 orbe mala, arma, fames, et in-
 gens perturbatio, adeo vt multi ex
 orbis incolis fame intereant, et
 ceteros, qui ex fame superauerint,
 perdant arma, fratris stercoreum
 modo mortuis, nullo eos conso-
 lante. Derelinquetur enim terra
 23 deserta, et eius vrbes euertentur,
 nullo relicto, qui terram colat aut
 conferat. Arbores fructus edent,
 24 quos nemo legat: vna matura
 fiet, quam nemo calcet: tanta e-
 25 rit locorum solitudo, eousque, vt
 hominem homo videre cupiat, aut
 eius audire vocem. Supererunt
 26 enim tantum ex singulis vrbibus
 deni, et ex pagis bini, qui se in
 densis nemoribus, et rupium an-
 27 tris abdiderint. Ac quemadmo-
 dum reliquæ fiunt in oliueto et sin-
 28 gulis arboribus, ternæ aut quater-
 næ oliuæ, aut sicut in vindemian-
 29 da vinea racemi relinquuntur ab
 his, qui diligenter vineam scrutan-
 30 tur: sic reliqui sient illa tempesta-
 te tres aut quatuor, ab iis qui ferro
 eorum domos rimabuntur. Ita-
 31 que supererit deserta tellus: eius et
 agri squalebunt, et viæ semitæque
 omnes germinabunt spinas, quod in
 ea non obuersabuntur homines.
 32 Lugebunt sponsis carentes virgines,
 lugebunt viris carentes feminæ,
 33 lugebunt earum filiarum auxilio destitu-
 34 tæ: illarum et sponsis bello absum-
 35 tis, et viris fame confectis, au-
 36 dite vero et cognoscite hæc, cultores
 Domini: ecce dicta Domini:
 37 hæc accipite, ne Domini dictis non
 38 credatis, qui dicit instare mala si-
 39 ne dubio. Quemadmodum quum
 prægnans filium nono mense pari-
 40 tura est, instante hora partus, ante
 duas aut tres horas, eius ventrem
 circumueniunt dolores: prodeun-
 te autem infante de ventre, nullum
 punctum temporis intermittunt: i-
 ta non cunctabuntur in terras prod-
 ire

ire mala, quibus gemat mundus,
 1 dolore circumfesus. Audite ora-
 tionem, mea plebs, parate vos ad
 pugnam, et in malis estote perinde
 2 ac aduenæ terræ. Qui vendit, per-
 inde esto ac fugiturus: qui emit,
 3 perinde ac perditurus. Qui mer-
 catur, perinde ac fructum non cap-
 4 turus: qui ædificat, perinde ac
 non habitaturus. Qui serit, per-
 inde ac non mesurus: qui vineam
 putat, quasi non vindemiaturus.
 5 Qui matrimonia contrahunt, per-
 inde ac non genituri liberos: et cæ-
 6 libes, perinde ac vidui. Nam qui
 7 laborant, frustra laborant: eo-
 rum enim fruges metent alienige-
 næ, facultates rapient, domos e-
 uerterent, filios captiuos abigent, vt
 ad captiuitatem atque famem libe-
 8 ros gignant. Tum qui rapina
 negotiantur, quo prolixius vrbes,
 domos, possessiones, personas suas
 9 exornant, eo magis in eos sauiam,
 ob ipsorum peccata, inquit Domi-
 10 nus. * Quomodo animata est in
 meretricem mulier honesta, et
 11 probitate præstans: sic animata
 erit virtus in vitium, quod seipsum
 exornat, idque coram accusabit,
 quum venerit, qui omnium in ter-
 12 ris peccatorum inuentorem coerce-
 at. Quocirca nolite eam, aut eius
 13 opera imitari, nam breui futurum
 est, vt, sublatis ex orbe vitiiis, re-
 14 gnet in vobis iustitia. Ne neget
 nocens, se peccasse: nam carboni-
 bus ignitis flagrabit eius caput, qui
 se in Dominum Deum eiusque glo-
 15 riam peccasse negauerit, siqui-
 dem nouit Dominus omnia homi-
 num opera, studia, cogitationes
 16 atque mentes: quippe, quo iubente,
 facta terra est, eodem iubente,
 17 factum cælum est, eiusque man-
 dato fixæ sunt stellæ, quarum ipse
 18 numerum nouit. Qui profunda,
 eorumque cellas habet exploratas:
 qui mare, et eius capacitatem men-
 19 sus est: qui mare in mediis conclu-

sit aquis, et terram super aquas man-
 dato suo suspendit: qui cælum 60
 quasi cameram extendit, idque su-
 pra aquas fixit: qui statuit in salti- 61
 bus fontes aquarum, et in montium
 verticibus lacus, emittendis ex edi-
 ta rupe fluminibus ad irrigandam
 terram: qui finxit hominem, eius- 62
 que cor in medio corpore posuit,
 eique spiritum, vitam, ingenium, et 63
 omnipotentis Dei adflatum iniecit,
 qui omnia fecit, omnia rimatur in
 terræ latebris abstrusa: hic vestros 64
 mores nouit, et quæ cum animis ve-
 stris cogitatis: peccantes, et volentes
 occultare peccata vestra. Quam- 65
 obrem Dominus omnia opera ve-
 stra rimatus, traducet vos omnes,
 vosque pudebit, proditis vestris 66
 peccatis coram hominibus, quum
 quidem ipsa crimina accusatores
 aderunt in illa die. Quid ageris, 67
 aut quomodo peccata vestra coram
 Deo, eiusque angelis, abdetis?
 Quum iudex sit Deus, cum timete, 68
 desistite a peccatis vestris, vestra-
 que crimina obliuione sempiterna
 dediscite, et Deus vos ex omnibus
 rebus aduersis eripiet ac liberabit.
 Nam excandescet in vos permulto- 69
 rum ardor, qui raptos quosdam
 vestrum de astris ad cibum macta-
 bunt: quibus qui consenserint, 70
 eis erunt derisui ac ostentui, ab eis-
 que conculcabuntur. Nam per lo- 71
 ca et finitimas vrbes multum infe-
 stabuntur reuerentes Domini, il- 72
 lis tamquam insanis nemini parcenti-
 bus, diripiendo ac depopulando,
 qui adhuc Dominum reueribun-
 tur: quorum et facultates vasta- 73
 bunt ac diripient, et ipsos ex ipso-
 rum domibus eiicient. Tunc pa- 74
 tebit electorum meorum probatio,
 vt aurum, quod probatur igni.
 Audite, mihi dilecti, inquit Do- 75
 minus: quum aderunt calamitosa
 tempora, defendam vos ab eis.
 Ne timueritis, neue hæsitaueritis: 76
 nam Deus est dux vester, et eo- 77
 rum,

rum, qui mandata præceptaque mea
exsequuntur: inquit Dominus De-
us. Ne vos prægrauent peccata ve-
stra, neue exsuperent vestra crimi-
na. Væ qui peccatis suis obruti, et

criminibus cooperti sunt, quem-
admodum obruitur ager silua, et
spinis obducta eius semita, inuia fit
hominibus: atque ita interclusa,
igni consumenda destinatur.

MACHABAEORVM

LIBER I.

CAPVT I.

*Alexander in Darium viator, egrotatio, tes-
tamentum, mors. Israelita nefarius. Fe-
dus horum cum finitimis. Ab Antiocho
direpta Aegyptus. Fani hierosolymitani
depeculatio. Urbis excidium. Grecizan-
tes Iudæi vi Toris imperio.*

ALEXANDER Philippi
filius Macedo, ex terra
Chethim oriundus, pri-
mus Græciæ rex, deuicto
Dario Persarum rege, et
eius occupato regno, multa bella
gesit, munita loca expugnauit, or-
bis reges iugulauit: et ad vltimas
progressus terras, multas gentes
compilauit. Quumque iam pa-
catus ei pareret orbis, ipse elatus,
et animo insolescens, coacta manu
validissima, regionibus, genti-
bus et tyrannis imperauit, tribu-
tumque imposuit. Postea morbo
correptus, intelligens sibi instare
mortem, adfectatores suos, viros
claros, secumque a pueritia edu-
catos, euocauit: eisque regnum
suum, dum adhuc viueret, diui-
sit: et quum annos duodecim re-
gnauisset, mortuus est. Eo mor-
tuo stipatores eius, occupato suo
quisque loco, omnes sibi diade-
mata imposuerunt, nec non eo-
rum posterum per multos annos, ex
quibus, (abundantibus in orbe ma-

lis,) orta est scelerata stirps, Antio-
chus Epiphanes, Antiochi regis fi-
lius, is qui Romæ fuerat obses: qui
regnum adeptus est anno centesi-
mo tricesimo septimo regni Græco-
rum.

Per ea tempora exstiterunt ex
Israelitis homines nefarii, qui mul-
tis suaserunt, vt cum finitimis gen-
tibus sædus inirent: nam ex quo ab
eis defecissent, multa mala passos
esse. Quæ res quum illis place-
ret, quidam de populo, rerum
nouarum cupidi, regem adierunt,
et, impetrata ab eo potestate vtendi
externis moribus, gymnasium
Hierosolymis, externarum gentium
ritu, construxerunt, præputia
sibi induxerunt, et a sacro sædere
desciscentes, sese gentibus adiun-
xerunt, et sceleribus emanciparunt.
Antiochus autem, stabilito suo re-
gno, Aegypti quoque regnum ad-
fectabat, vt duo regna obtineret.
Itaque Aegyptum cum magna turba,
quadrigis, elephantis, equitibus,
ingentique classe adgressus, bel-
lum Ptolemæo Aegypti regi intulit:
eoque in fugam verso, multis occi-
sis, munitas vrbes Aegypti cepit,
Aegyptumque victam deprædatus,
rediit anno centesimo quadragesi-
mo tertio. Et Israelita Hieroso-
lymam-

1) videlicet regni Græcorum.

lymamque cum ingenti multitudine adgressus, in sanum arroganter intravit, aureum altare cepit: et lucernarium candelabrum cum omni eius instrumento, mensam adpofitorum, vasa libatoria, phialas, aurea mortariola, siparium, coronas, ornatum aureum, qui erat in fronte templi, omnibus tectoria detraxit: argentumque et aurum, et elegantiora vasa, et, quos nactus est abditos thesauros, abstulit, et cum his omnibus domum discescit, facta cæde, et superbissime locutus. Itaque tantus ubique luctus apud Israelitas exstitit, vt principes et senatores ingemiscerent, virgines et iuvenes dolerent, mulierum pulchritudo mutaretur, omnes et sponsi in lamenta concederent, et nouæ nuptæ in luctu essent: commotaque ea regione cum suis incolis, vniuersa Iacobi progenies ignominia cooperiretur. Post duorum annorum spatium misit rex tributum quæstorem ad Iudææ ciuitates, qui Hierosolymam cum ingenti manu profectus, et cum eis amice per dolum locutus, quum eis fidem fecisset, vrbem de improviso adortus, magna clade adfecit: multisque Israelitarum necatis, vrbem deprædatus incendit: domos et muros circumquaque diruerunt, mulieres et paruulos in captiuitatem abegerunt, pecora diripuerunt, vrbem Dauidis ingenti validoque muro et firmis turribus muniuerunt, et eam pro arce habentes, ibi sceleratum nefariumque genus hominum collocarunt: qui, ea occupata, arma ibi, et commeatum, collectasque Hierosolymæ prædas posuerunt: et, infidiis contra sanum collocatis, magnum Israelitis detrimentum, grauissimaque damna perpetuo intulerunt, et sanguine per iniuriam circum sacrarium fuderunt, idque polluerunt. Itaque propter eos fuga dilapsis Hierosolymitanis, oc-

cupata ab alienis vrbs, et à sua prole alienata, suis ciuibus destituta est, eius sacrarium in vastitatem redactum, festa in luctum conuersa, sabbata in probrum, honos in contemptum: et quanta in gloria fuerat, ad tantam turpitudinem deducta est, sublimitate in luctum conuersa. Scripsit autem rex ad omnes regni sui homines, vt, omisiss suis quique moribus, in vnum populum coalescerent. Quod regis imperium quum ceteræ gentes omnes admisissent, multi Israelitarum, eius religionem adprobantes, deastris sacrificarunt, sabbatumque profanarunt. Imperauit etiam rex, misiss per nuntios Hierosolymam, et ad ceteras Iudææ ciuitates, libellis, vt ceterarum gentium mores sequerentur, solida sacrificia, et rem diuinam, solitamque in fano fieri libationem prohiberent, sabbata et festos dies profanarent, sanctuarium sanctosque contaminarent, aras, lucos, delubra construerent, fues ceteraque imunda pecora immolarent, filios suos finerent incircumcisos: denique seipsos tot nefariis sceleribus impiarent, vt legis oblitum omnia iura mutarent. Quod si quis regi dicto audiens non fuisset, capite plecteretur. In hanc omnino sententiam scripsit ad omnes imperii sui subditos, omnibusque populis curatores praposuit, et Iudææ ciuitatibus imperauit, vt oppidatim sacra facerent: itaque multi ad eos de populo congregati, iique omnes legis desertores, tantum malorum in ea regione conflauerunt, vt abditis Israelitæ passim profugi latitarent. Anno autem centesimo quadragesimo quinto die mensis Casleu quintodecimo, exstructum est in aram nefarium vastitatis simulacrum: et, exstructis vndique per oppida Iudææ altaribus, pro foribus domorum vicatim suffimenta fiebant, legis.

57 legisque libri, si qui inueniebantur,
 ii discerpti igne cremabantur.
 58 Quod si quem penes fœderis liber
 reperiatur, aut si quis legi faue-
 59 bat, hunc regis sententia morte ple-
 60 cebat. Atque hæc illi Israelitis,
 qui aderant, singulis mensibus op-
 61 pidatim faciebant. et vicessimo-
 62 quinto quoque die mensis, in ara,
 quæ in altari erat, sacrificabant:
 63 mulieres, quæ natos suos circum-
 64 ciderant, necabant, vt imperatum
 erat, suspensis de ceruicibus ea-
 rum infantibus, earumque domos
 compilabant, et ipsos circumciso-
 63 res interficiebant. Complures tamen
 Israelitarum sese confirma-
 runt, et omnino pollutis non vesci
 64 obstinarunt: malueruntque mori,
 quam cibis contaminari, et facrum
 violare fœdus, atque ita interierunt.

portata, paruuli vicatim occisi, adole-
 scentes ferro trucidati: quæ
 gens eius regnum non occupauit?
 aut spoliis eius potita non est? Om-
 nibus priuata ornamentis, ex li-
 bera facta serua est: et ecce no-
 strum fanum, decus et gloria no-
 stra vastata sunt, et a gentibus pro-
 fanata: quorsum iam viuimus?
 Hæc locutus, dilacerauit ipse, eius-
 que filii, vestimenta sua: et cento-
 nibus amicti, vehementer luxu-
 runt. Interea regii, qui ad dese-
 ctionem cogere, venerunt in
 oppidum Modinum, vt sacrificarent:
 et quum multi Israelitarum
 ad eos conuenissent, Mattathiam,
 qui vna cum suis filiis aderat, sic ad-
 loquuntur. Tu qui ciuitatis hu-
 ius princeps, et clarissimus poten-
 tissimusque es, filiisque et cognatis
 munitissimus, accede primus, et
 regis mandatum exsequere, vt tum
 ceteræ gentes omnes, tum Iudæi
 homines, et qui supersunt Hiero-
 solymis, fecerunt: et eristu, tua
 que familia, in numero regis ami-
 corum: cunq;ue tuis filiis argen-
 to, auro, et multis ornabere muneri-
 bus. At Mattathias clara voce
 respondens: si omnes gentes, in-
 quit, quæ ad regis domum regni
 pertinent, ei in eo parent, vt a sua
 quisque patria religione discedant,
 eiusque mandata probant: ego
 tamen, mei que filii et cognati ma-
 iorum nostrorum fœdus tenebi-
 mus. Absit, vt legem iuraque de-
 seramus, et regi dicto audientes,
 a nostra religione, vllam in par-
 tem deflectamus. Hæc eo locuto,
 accessit homo Iudæus, in oculis
 omnium, vt ad aram modinensem,
 ex regis mandato, sacrificaret.
 Id quod videns Mattathias,
 indignatus, et præcordiis fremens,
 animo ad vindictam impulsus, ac-
 currit, illumque ad aram obrun-
 cat: et regis hominem, qui sa-
 crificare cogebat, eodem tempore
 vestigio interficit: aramque di-
 ruit,

CAPVT II.

*Sacerdos Mattathias cum filiis quinque. I-
 stius querimonia de Iudeorum calamitate.
 De astricolam popularem obruncans Mat-
 thias. Iudeorum clades propter sabba-
 tum. Matthathiani sabbato pugnantes.
 Filii Mattathie ad pietatem inflammati.
 Patris ad filios verba, mors.*

PER ea tempora, quum in Israe-
 litas tantopere saniretur, ex-
 stitit Matthathias Ioannis filius,
 Simeonis nepos, sacerdos Hieroso-
 lymis, ortus a Ioaribo, Modinum
 2 incolens. Huic erant filii quin-
 3 que, Ioannes cognomine Gaddis,
 4 Simon Thasis appellatus, Iudas
 5 vocatus Machabæus, Eleazarus,
 6 qui Abaran dicebatur, et Ionathan
 7 cognomento Apphus. Is Mattha-
 thias videns, tam impia in Iudæa et
 Hierosolymis patrari, ita locutus
 7 est: hei mihi, quorsum natus
 sum, vt hanc meorum popularium,
 vrbisque sanctæ cladem viderem:
 8 et hic interea sederem, dum vrbs et
 fanum hostibus dederetur et extra-
 neis? Eius templum infami homini
 9 simile factum, splendida vasa ex-

fuit, legis studio instinctus, quem admodum fecerat Phinees Zambri Saloni filio : et per oppidum ingenti voce proclamat, vt quicumque legis studiosus est, fœdusque tuetur, exeat post se. Deinde profugit vna cum suis filiis in montes, relictis in oppido suis omnibus facultatibus. Tum multi, virtutis et recti studio, solitudinem petierunt, vt ibi vna cum suis liberis, vxoribus et pecoribus habitarent, quandoquidem tot premebantur malis. Quod vbi regis et militibus, qui Hierosolymis erant, in vrbe Dauidis, nuntiatum est, homines, qui regis mandatum violauissent, in solitudinis latebras sese recepisse, multi cursu insecti sunt : eosque adsecuti, obsederunt : et prælio die sabbati lacescentes, hortabantur, vt perseverandi finem facerent : egressique regis iussa exsequerentur, vt viuerent. At illi se exituros negare, neque regi obediendo sabbati diem profanatos. Quumque prælio vrgerentur, neque aduersariis respondebant, neque lapides in eos iaciebant : neque latebras obstruebant, sese omnes ad innocenter moriendum cohortantes : et cælum terramque contestantes, sese ab illis immerito interfici : ita armis sabbato petiti, interierunt vna cum suis vxoribus, liberis, atque pecoribus, ad homines mille. Quod postquam intellexit Mattathias et eius amici, eos luxere maiorem in modum, et inter se ita discutere cœperunt : Si omnes imitarentur fratres suos, neque contra exterarum gentes vitam suam iuraque armis defenderent, fore vt ab illis breui ex orbe tollerentur. Itaque eo die statuerunt, quisquis eis prælium vel die sabbati intulisset, repugnare : ne morentur omnes, quemadmodum ipsorum fratres in iustriis essent mortui. Tunc conuenit ad eos societas Asdzorum,

qui erant Israelitarum fortissimi, quotquot erant in legem propensius, omnesque, propter tot mala profugi, eis accesserunt : a quibus illi confirmati, facta manu, improbos et nefarios homines, ira inflammati, occiderunt. Quumque reliqui ad extraneos, vt suæ salutis confulerent, perfugissent : Mattathias et eius amici aras circumquaque diruerunt, pueros incircumcisos, quotquot in Israelitarum finibus nacti sunt, per vim circumciderunt : superbos homines insectati sunt, et, succedente negotio, legem agentibus regibusque vindicauerunt, neque illi scelesto concessere palmam. Deinde Mattathias, quum ei dies interitus instaret, filios suos adlocutus est hoc pacto : nunc viget superbia, supplicium, tempus exitii, et sæua ira. Quapropter, nati, defendite legem : proque maiorum nostrorum fœdere animas vestras impendite. Recordamini, quæ maiores nostri suis sæculis fecerint : et magnam gloriam, æternumque nomen consequimini. An non, quum Abrahamus in tentatione fidens esset inuentus, id ei iustitiæ ductum fuit ? Iosephus quum suo difficili tempore præceptum seruasset, factus est dominus Aegypti. Phinees, patrens noster, sui studii opera, perpetui sacerdotii pactum adeptus est. Iosua suo munere obscuro, rector factus est Israelitarum. Cælebus ob ea, quæ in concione testatus est, terræ possessionem accepit. Dauid pietate sua regni solium in omnem obtinuit æternitatem. Elias suo erga legem studio receptus in cælum est. Ananias, Azarias, et Misael, fidem habendo, euaserunt ex flamma. Daniel integritate sua ex leonum faucibus defensus est. Denique sic cogitate, neminem vllò vquam æuo, qui Deo confiderit, fuisse victum. Nani hominis quidem scelerati di-

63 gra ne reformidate, quippe cuius gloria in sterco abeat, et vermes:
 64 quique hodie elatus, cras nusquam exstet, in puluërem suum reuersus,
 65 irrito eius conatu. At vos, nati, fortes vos in lege, virosque præstare: nam ex ea gloriam consequemini. Ecce Simeon frater vester, quem scio virum esse cordatum: huic semper obtemperate, hic vobis loco patris erit. Iudas autem Machabæus, vir iam a teneris extellens viribus, vobis militiæ dux erit in populi bello gerendo. Vos conciliate vobis eos omnes, qui legi parent: vestrorumque popularium iniurias persequimini, et extraneis parem gratiam referte, legisque præceptis intendite. His dictis fausta precatu eis, ad maiorum suorum manes concessit. Mortuus est anno centesimo quadragesimo sexto, et a filiis suis Modini in patrio conditus sepulcro, atque ab omnibus Israelitis magno planctu deploratus.

CAPVT III.

Machabæus Iudas a fratribus adiutus. Egregia Iudæ facta. Apollonius a Iuda victus. Contra Iudam Seron, et a Iuda necatus. In Persidem Antiochus, contra Iacobidarum reliquias furens. Miserabilis Hierosolymæ vastitas.

1 **E** succcessit Iudas cognomine Machabæus, eius filius, cui auxilium tulerunt omnes ipsius fratres, et quicumque eius patri adhæserant, atque ita Israelitarum bellum alacriter gerebant.

2 Is Iudas populi sui gloriam amplificauit, loricam vt gigas induit: armisque bellicis accinctus, prælia gessit, castra gladio protegens,

3 factis leoni similis, aut leonis catulo ad prædam frementi: infectatus est autem improbos indagans, et popularium suorum perturbatores

4 combussit, represisque eius metu improbis, et perturbatis omnibus maleficis, quum ei victoria

succederet, et reges multos irritauit, et Iacobeos factis suis delectauit, honestamque sui memoriam in perpetuum reliquit. Item Iudææ vrbes obeundo, et impios inde euertendo, perditosque congregando, Israelitarum poenafecit, et ad vltimas vsque terrarum nomen adeptus est. Quumque Apollonius quum ex ceteris gentibus, tum ex Samaria, magni exercitum coegisset, vt Israeliticum bellum inferret, hoc vbi intellexit Iudas, ei profectus est obuiam, et victumque interfecit: et multis occisis, reliquis in fugam versis, spolia cepit: in quibus et Apolloniensem, quo postea semper in bellis vsus est. Tum Seron dux exercitus Syriæ, audiens, Iudam collegisse manu, et fidelium agmen cum quibus bella gereret, statuit sibi famam, et in regno gloriam parare, in Iuda eiusque comitibus et mandati regis contemtoribus puniendis et debellandis. Itaque proficisci institit cum validi imperii exercitus comitatu, qui eum in vlciscendis Israelitis iuuarent. Quum is iam cliuo Bethoronis adpropinquaret, exiit ei obuiam Iudas cum paucis. Sed qui cum Iuda erant, incedens contra se agmen conspicati, Iudæ dicere cœperunt, non posse se, qui et pauci, et eius diei inedia confecti essent, cum tam valida multitudine diuicere. Quibus Iudas respondit in hanc sententiam: facile est, multos a paucis superari: nulloque discrimine cælestis Deus et multis vincit, et paucis. Neque enim in militum multitudine sita est belli victoria, sed tantum ex cælo virtus est. Illi nos cum flagitiosa et nefaria hominum multitudine adoriuntur, vt nos, vxores, liberos nostros evertant, et prædæ habeant: nos vitam iuraque nostra armis defendimus. Deus eos nobis obteret, vos modo eos ne metuite. Hac finita oratione,

ne, in hostes repente irruit: caeso-
 que Serone et eius exercitu, eos
 per clium Bethoronis in campum
 vsque persecuti sunt: ceciderunt-
 que illorum homines ad octingen-
 tos, reliqui in Palæstinam fuge-
 runt. Tum tantus Iudæ et eius
 fratrum metus atque terror cœpit
 finitimas gentes inuadere, vt eius
 nomen ad regem vsque perueni-
 ret, Iudæque victorias memora-
 rent omnes gentes. Quibus rebus
 auditis, iratus rex Antiochus, mi-
 sit, qui sui regni copias omnes con-
 traherent, qui fuit perquam ingens
 exercitus: apertoque fisco suo,
 stipendia militibus suis in annum
 soluit: etisque, vt in annum ad om-
 nem vsum parati essent, impera-
 uit. Sed quum videret conditam
 deficere pecuniam, et regionis tri-
 buta esse exigua, propter seditio-
 nem et cladem, quam in terris, an-
 tiqua iura tollendo, conflauerat,
 veritus, ne non satis haberet, (vt se-
 mel atque iterum.) ad sumtus et do-
 na, quæ antea larga manu dando,
 reges superiores largitione supera-
 uerat, animo magnopere æstua-
 bat. Itaque statuit in Persidem pro-
 ficisci, et prouinciarum tributa
 exigere, grandemque pecuniam
 cogere: et Lydiam hominem no-
 bilem, et regio genere ortum, re-
 liquit: qui regia negotia procura-
 et a flumine Euphrate vsque ad
 fines Aegypti, quique Antiochum
 filium suum vsque ad reditum su-
 um educaret: eique Lyfiæ dimi-
 nam partem copiarum, et elephan-
 tos tradidit: et quum de ceteris o-
 nibus rebus, quæ volebat, præ-
 cepit, tum de Iudæam et Hiero-
 solymam incolentibus, vt, misso in
 eos exercitu, Israelitarum vires,
 Hierosolymæ reliquias euertet-
 et, tollereturque: et, sublata eo-
 rum ex eo loco memoria, deduce-
 ret in eorum fines vniuersos exte-
 rorum hominum colonias, quibus
 eam terram sorte distribueret. Ipse

rex, adsumpta altera copiarum par-
 te dimidia, profectus est Antiochia,
 quæ vrbs eius regni caput est, an-
 no centesimo quadragesimo septi-
 mo: et Euphrate traiecto, supe-
 riores regiones obibat. At Lyfias
 Ptolemæum Dorimenes filium, et
 Nicanorem et Gorgiam, homines
 amicorum regis potentissimos dele-
 git, et eos cum quadraginta ho-
 minum millibus, et septem equi-
 tum millibus dimisit in Iudæam,
 vt eam depopularentur, sicut erat
 a rege præceptum. Hi cum omni-
 bus copiis profecti, castra fecerunt
 prope Emmauntem in loco campe-
 stri. Horum audita fama, merca-
 tores incolæ, sumto maximo ar-
 genti aurique numero atque famu-
 lis, in castra venerunt, vt Israeli-
 tas in seruitutem compareret: tum
 autem Syri et extranei milites
 illis accesserunt. At Iudas et fra-
 tres videntes malum crescere, et
 hostium exercitus in ipsorum fini-
 bus castra habere: regisque man-
 datum cognoscentes, qui eum po-
 pulum funditus deleri iussisset, in-
 ter sese cohortati sunt, vt suorum
 ruinam propulsarent: proque eis et
 pro sacris pugnarent. Itaque con-
 uenit aliquanta multitudo, vt es-
 sent ad bellum parati, veniamque
 et misericordiam a Deo poscerent.
 Erat autem Hierosolyma inculta, et
 pæne deserta, adeo vt indigenarum
 nemo ibi versaretur: sanum con-
 culcabatur, arx exteris et gentibus
 præbebat domicilium, et voluptate
 ex Iacobeis sublata, tibiæ citharæ-
 que defecerant. Igitur ad Mas-
 pham conuenerunt, qui locus con-
 tra Hierosolymam positus, fuerat
 olim supplicationibus destinatus Is-
 raelitis. Ibi eo die ieiunarunt, et
 centonibus amici, et puluere ca-
 pita conspersi, lacerato vestitu,
 librum legis aperuerunt, (eos libros
 vestigabatur extranei, vt in eis dea-
 strorum suorum imagines depinge-
 rent,) prolatisque sacerdotalibus
 indu.

indumentis, et primogenitis atque decumis, excitatis quibusdam Nazaræis, qui diem suam peregerant, in cælum huiusmodi verbis
 50 conquererentur: quid a his faciemus? aut quo eos deducemus?
 51 Quum sacra nostra conculcata profanataque sint, et tui sacerdotes in
 52 luctu versentur et miseria, et insuper extraneæ gentes ad nos euer- tendos coierint. Tute scis, quid in
 53 nos cogitent: quos quo pacto sustinere poterimus, nisi tu nobis
 54 subueneris? Deinde tuis claxerunt, magnumque clamorem ediderunt.
 55 Postea statuit Iudas, exercitus duces, tribunos, centuriones, semicenturiones, et decuriones:
 56 tum ædificatoribus, sponsis, vinearum satoribus, et timidis edixit, ut domum repedarent, ut
 57 lex ferebat. Deinde motis castris, et ad Emmauntem ab austro positis,
 58 sic suos adhortatur: accingite vos, et fortes præstate, atque in matutinum esse parati cum his decertare
 59 gentibus, quæ ad nos sacraque nostra euerenda coierunt. Præstat enim nos in pugna mori, quam
 nostræ gentis sacrorumque videre
 60 calamitatem. Ceterum is, qui in cælo est, faciet, ut ei visum fuerit.

CAPVT III.

Gorgias Iudeos inuadens. Iudas ad Iouam pro copiarum salute in hostes. Fani lustratio.

1 **A**T Gorgias, adsumtis quinque peditum millibus, et mille delectis equitibus, noctu discescit ex castris, ut Iudæorum castra ex improviso adortus, eos cæderet, eorum ductu viens, qui fuerant in arce. Quod ubi intellexit
 2 Iudas, profectus est cum militibus, ut regis copias apud Emmauntem
 3 positas opprimeret, dum militum pars a castris aberat. Gorgias
 4 postquam ad Iudæ castra noctu per-

uenit, et neminem offendit, eos in montibus quærere cœpit, suspicatus eos fugere. At Iudas prima luce in campo cum tribus hominum millibus adparuit: qui quum armis et gladiis non essent satis, ut
 vellent, muniti, et animaduenterent externorum agmen validoloricatum, et equitibus cinctum, bellique peritum, Iudas suos sic
 est adlocutus: nolite eorum aut multitudinem metuere, aut impetum formidare. Memoria repetite, quo pacto euaserint maiores
 nostri ex mari rubro, quum eos Pharaon cum copiis persequeretur. Quapropter inuocemus cælestem
 Deum, si forte nostri miserebitur, et memores esse patrii fœderis, e ille nobis hodie agmen illud profli-
 gabit: efficietque, ut sciant gentes omnes, esse, qui Israelitas libere atque defendat. Tum extraneos
 eos contra se venientes conspicati ex castris ad pugnam prodierunt et Iudæi signo tuba dato conflixerunt:
 61 fuisque extraneis, et per agros in fugam versis, ferro cæsis extremis quibusque, eos persecuti sunt vsque ad Asfaremotha, e
 Idumææ, Azotique et Iamnia campos. Deinde ab eis persequendis reuersus Iudas cum suis copiis,
 62 occisis aduersariorum ad tria milia, suos sic adloquitur: nolite prædam concupiscere; nam bellum
 nobis ex aduerso instat, et Gorgias cum exercitu in monte prope nos est: sed stâte nunc
 63 contra hostes nostros, eosque debellate, ut postea spolia securi legatis. Hæc adhuc loquente Iuda, visa
 est Lyfianorum pars e monte eminens, qui ubi suos in fugam versos, et castra a Iudæis incensa animaduenterunt, (nam fumus, qui conspiciebatur, remindicabat,) magnopere territi sunt:
 64 tum Iudæ agmen in campo ad conflictum paratum conspicati, fugerunt

a) scilicet Nazaræis.

runt omnes in exteras regiones. Iudas autem ad castrorum direptionem reuersus est, in qua multum auri, argenti, hyacinthi, et purpuræ marinæ, magnasque opes pepererunt. Et redeuntes caelestem Deum prædicarunt: eique gratias egerunt, qui bonus esset, et clementia præditus æterna: fuitque eius diei victoria præclara Israelitis. Qui vero extraneorum euaserant, ii Lyfiam adierunt, eique, quid accidisset, nuntiarunt, qua ille audita re, confusus, irasci, quod non qualia volebat, euenerant Israelitis, neque vt ei præceperat rex, acciderat. Igitur sequenti anno contractis Lyfias delectorum hominum millibus sexaginta, et equitum quinque millibus, vt bello Hierosolymam inuaderet, venit in Idumæam, et apud Bethsura castra fecit. Illis profectus obuiam Iudas cum decem hominum millibus, animaduersa copiarum firmitate, precatus est his verbis: tibi gratiæ Israelitarum conseruator, qui robusti illius impetum manu tui Davidis fregisti, et de extraneorum statione Ionathani Sauli filio, et eius armigero victoriam tradidisti, addice et hunc exercitum tuis Israelitis, vt eum suarum virium equitatusque pudeat. Iniice eis metum, et eorum virium audaciam labefacta, vt sua clade concutiantur. Deince eos gladiis amantium tui, vt te carminibus collaudent, quicumque tuum novere nomen. Ita commissio prælio, cecidere de Lyfianis homines ad quinque millia. Tum Lyfias suam aciem versam esse videns, et quanta Iudæorum fuisset audacia: vtque parati essent vel viuere, vel generose mori: discesit Antiochiam, et ibi peregrinorum delectum habuit, auctoque exercitu, cogitabat cum eo supplemento iterum in Iudæam contendere. At Iudas eiusque fratres statuerunt, post-

quam fusi erant hostes, proficisci ad sanum purificandum atque dedicandum: coactoque omni exercitu, venerunt in montem Sionem: 32
vbi conspicati desertum sanum, profanatam aram, portas exustas, 38
enata in subdialibus quasi in saltu aut monte aliquo virgulta, dirutas, exhedras: laceratis vestimentis suis, magnum plangorem ediderunt: conspersisque puluere capitibus suis, humi iacentes, proni edito clangore tubarum, quibus signa dabantur, ad cælum questi sunt. Deinde Iudas certis hominibus negotium dedit, vt eos, qui erant in arce, oppugnarent, donec ipse sanum lustrasset: delegitque sacerdotes integros, legis cupidos, qui sanum expiarunt, et lapides pollutos in impurum locum exportarunt. De ara autem solidi sacrificii profanata, quid ea facerent, de liberantibus, commode venit in mentem, eam demoliri: ne forte id eis vitio verteretur, quod eam extranei contaminassent. Itaque aram demoliti, lapides in monte templi loco opportuno posuerunt, donec adueniret vates aliquis, qui de iis oraculum referret: adhibitisque lapidibus integris, vt lex exerat, aram nouam priori similem extruxerunt: sacrarium, et templi interiora, et subdialia, ceteraque omnia instaurarunt: sacra vasanoua fecerunt, candelabrum, aram victimariam et suffitoriam, mensamque in ædem intulerunt: ad aram suffitum fecerunt, lucernas in candelabro accenderunt, ædemque illuminarunt: panes mensæ imposuerunt, vela obtenderunt: et his omnibus absolutis, mane simulatque surrexerunt, die mensis Casleu, qui nonus est, vigesima quinta, anno centesimo quadagesimo octauo, sacrificium ex lege fecerunt ad aram victimariam, quam nouam fecerant, eodem tempore et die, quo fuerat ab exter-

nis profanata: eodem die cum carminibus, citharis, cinyris, et cymbalis est dedicata, omnesque cælesti Deo prouenerenter gratias egerunt, qui sibi secundus fuisset: et aræ dedicationem per dies octo egerunt, solidaque sacrificia læti, et pro salute, et laudationis fecerunt. Tum templi vestibulum coronis aureis, paruisque scutis exornarunt: valuas et exedras, earumque hostia instaurarunt. Fuitque ingens populo lætitia, depulso extraneorum opprobrio. Itaque decreuit Iudas et eius fratres, omnisque Israelitarum respublica, vt instauracionis aræ dies suo tempore quotannis per octo dies agerentur, a vicesimo quinto die mensis Casleu, cum lætitia et voluptate. Atque eodem tempore Sionem montem alto muro, firmisque turribus vndique munierunt: ne si venissent extranei, ea deuastarent, sicuti iam fecissent: et ibi militum præsidium collocarunt: eumque montem munierunt, vt Bethsuram defenderent, et contra Idumæam præsidium haberent.

CAPVT V.

Contra Idumeos Iudas, Beanenenses et Ammonitus. Ad Iudam subsidium implorantes Iudei. Simonis victoria. Vbi Bosorre oppresio per Iudam. Timotheani a Iudeis capti. Ephronis oppidi excisio per Iudam. Iste idem in Idumeos.

Postquam audiuerunt finitimæ gentes aram instauratam, et sanum in pristinum statum esse restitutum: id adeo ægre tulerunt, vt Iacobeorum genus, inter ipsos degentium, excindere statuerent. Iamque eos occidere et euertere cœperant, quum Iudas Esao prognatis Acrabattinensibus in Idumæa bellum intulit, quoniam Israelitas obsidebant, eosque magna clade adfectos cohibuit, et prædatus est. Deinde memor iniuriæ Branensium, qui per vias

insidiantes, Israelitis damna et detrimenta adferebant, eos in turres compulit, et admoto exercitu, sacrauit, turresque cum omnibus, qui in eis erant, incendit. Inde progressus in Ammonitas, validam manum, numerosumque nactus exercitum, cui præerat Timotheus, multa cum eis prælia commisit: iisque profligatis atque deuictis, Iazer et eius colonias occupauit. Deinde eo in Iudæam reuerso, conuenere galaaditicæ gentes ad Israelitas, qui in ipsorum finibus debebant, excindendos. Israelitæ in Dathemam castellum confugerunt, et litteras ad Iudam eiusque fratres miserunt in hanc sententiam: coiuere contra nos finitimi, vt nos euerant: et venire, castellumque, in quod nos confingimus, expugnare parant, Timotheo exercitus duce. Quamobrem veni ad nos ab eorum iniuria defendendos. Multi enim nostrum ceciderunt, et omnes consanguinei nostri, qui Tubini erant, necati sunt, et eorum coniuges, liberi, facultates in captiuitatem abierunt, mortuis ibi circiter mille hominibus, adhuc recitabantur epistolæ, quum ecce adsunt aliter ex Galilæa nuntii, vestibus laceratis, similia nuntiantes. Conuenisse Ptolemæenses, Tyrios, Sidonios, et totius Galilææ extraneos, ad ipsos delendos. Hæc vbi Iudas et reliqui audiuerunt, coacta est frequens concilio ad consultandum, quid suis facerent consanguineis, qui in angustiis essent, et ab illis oppugnarentur. Tum Iudas Simoni fratri suo mandauit, vt cum delectis hominibus defensum iret fratres suos, qui essent in Galilæa: sese et Ionathanem fratrem, in Galaadidem profecturos, Iosephum autem Zachariæ filium, et Azariam populi rectores cum reliquo exercitu, in Iudæa reliquit præsidii causa, cum præcepto, vt eis hominibus præ-

præsent, neque cum externis ante
 ipsorum reditum prælio dimica-
 rent. Attributa sunt autem Simo-
 ni hominum tria millia, ad profi-
 ciscendum in Galilæam. Iudæ octo
 millia in Galaaditidem. Simon in
 Galilæam profectus, multa cum ex-
 ternis prælia commisit, et a se pro-
 fligatos persecutus est vsque ad ma-
 nicipia Ptolemaidis: occisisque
 eorum ad tria millia, spolia abstu-
 lit, receptos ex Galilæa et Arba-
 tis Iudæos, cum eorum coniu-
 gibus, liberis, omnibusque fa-
 cultatibus in Iudæam magna
 cum lætitia abduxit. Iudas autem
 Machabæus, et Jonathan
 eius frater, traiecto Iordane, per
 solitudinem tridui iter progressi,
 inciderunt in Nabathæos: a qui-
 bus amice accepti, didicerunt
 omnia, quæ suis fratribus in Gala-
 aditide acciderant: eorumque mul-
 tos conuulsos esse in Bosorram, Bo-
 sor, Alemos, Gascor, Maced, et Car-
 naim, quæ omnia erant oppida fir-
 ma atque magna, neque non in
 aliis Galaaditidis oppidis esse cir-
 cumuentos: atque in posterum
 diem hostibus in animo esse exerci-
 tum munitionibus admouere, iis-
 que captis, omnes vno die e medio
 tollere. Tum Iudas cum suo exer-
 citu iter per solitudinem ad Bo-
 forram conuertit: captaque de im-
 prouiso vrbe, omnes mares ferro
 trucidat, et direptis omnibus urbem
 igni cremat. Inde noctu profectus,
 contendit ad munitionem: quum-
 que iam dilucesceret, animad-
 uerunt innumerabilem hominum
 multitudinem, scalas et tormenta
 portantium, ad expugnandam mu-
 nitionem, illosque oppugnantium.
 Hic Iudas videns ceptum esse præ-
 lium, oppidanorumque clamorem
 cum ingenti barbarum sonitu in cæ-
 lum tolli, suos cohortatus mili-
 tes, vt eo die pro suis fratribus de-
 certarent, hostes a tergo cum tu-
 barum sonitu, et orantium clamore,

tripartito inuadit. At Timotheant
 Machabæum esse cognoscentes, sese
 fugæ mandant, quibus ille magnam
 cladem infert: et occisis eorum eo-
 die ad octo millia hominum, de-
 fecit ad Masphani: eaque expu-
 gnata, omnes in ea mares occidit,
 et eam depradatus auerendit. Il-
 line profectus, Chasphonem, Ma-
 ced, Bosor, reliquaque Galaaditi-
 dis capit oppida. His ita gestis,
 Timotheus, contracto alio exerci-
 tu, castra fecit contra Raphonem,
 trans fluuium. Ad quæ castra spe-
 culanda quum misisset Iudas, sic ei
 renunciatum est, conuenisse contra
 Iudæos omnes finitimas gentes:
 quæ copiæ essent maximæ, Ara-
 bibus in auxilium mercede condu-
 ctis. Eos autem trans fluuium ca-
 stra habere, paratos eum bello ad-
 gredi. Tum Iudas eis obuiam pro-
 fectus est: quo ad fluuium cum suo
 exercitu adpropinquante, Timo-
 theus suarum copiarum duces sic
 admonuit: si ille prius ad nos
 transierit, eum sustinere non pote-
 rimus; sed ab eo vincemur: sin
 territus, trans fluuium castra po-
 fuerit, traiciemus ad eum, et vin-
 cemus. At Iudas vbi ad fluuium
 propinquauit, populi scribas apud
 fluuium collocauit: iisque manda-
 uit, ne quem castra ponere sine-
 rent, sed omnes ad pugnam irent:
 ipse primus ad hostes, subsequenti-
 bus suis omnibus, traiecit, omnes-
 que extraneos ita profligauit, vt, ab-
 iectis armis, fugerent in sanum,
 quod erat Carnai: quod sanum
 Iudas, capto oppido, incendit, vna
 cum omnibus, qui in eo erant. Ita
 euerfa Carnai, Iudas, quum hostes
 eum iam sustinere non possent,
 coegit omnes Galaaditidis Israeli-
 tas, paruos iuxta ac magnos, vna
 cum ipsorum vxoribus, liberis at-
 que facultatibus, quæ erant sane
 quam ingentes copiarum, vt Iudæam
 peterent. Vbi ad Ephronem ven-
 tum est urbem magnam et munitis-

47 *simam, in via positam, non licebat ab ea ad dexteram aut sinistram declinare, sed erat per eam transeun-*
dum: oppidani autem eis portas clauferant, et saxis obstruxerant. Ad eos misit Iudas, qui amice peterent, vt eis liceret per illorum fines in suos discedere: neinim eis esse nociturum, se pedibus esse transituros. Sed quum ei noluis-
 48 *sent aperire, iussit in exercitu edici, vt omnes ex eo, in quo erant, loco, urbem oppugnarent. Itaque*
 49 *militibus urbem totum diem noctemque oppugnauit: eaque potius, omnes mares ferro trucidauit, vrbeinque exstirpauit: et eam depradatus, per eam super occisorum corpora transiuit. Ita traie-*
 50 *cto Iordane, peruenerunt in spatiosum campum, in conspectu Beth-*
 51 *sanis positum. Iuda interim extremos cogente, populumque toto itinere cohortante, donec in Iudæam*
 52 *uentum est. Tum in Sionem montem cum lætitia et gaudio adscenderunt, et solida sacrificia fecerunt, quod, nullo suorum amisso, incolu-*
 53 *mes rediissent. Interea dum Iudas et Ionathan in Galaaditide sunt, et Simon frater in Galilæa contra Pto-*
 54 *lemaidem, Iosephus Zachariæ filius, et Azarias copiarum duces, auditis illorum egregiis belli facinoribus, statuerunt et ipsi famam*
 55 *comparare, et finitimos armis inuadere. Itaque, indicta militibus suis expeditione, profecti sunt ad Iam-*
 56 *niam. Sed eis obuiam egresso ex vrbe Gorgia cum suis in prælium,*
 57 *uersi sunt Iosephus et Azarias, et ad Iudææ fines fugati: cecideruntque*
 58 *eo die ex Israelitis ad hominum duomillia: quæ tanta clades Israelitis propterea accidit, quod Iudæ et eius fratribus non obtemperarunt, sese bene rem gesturos arbitrati, quum non essent ex hominum illorum stirpe, quibus Israelitas sua opera defendere datum erat. Iudas autem et eius fratres tantam apud o-*
 59
 60
 61
 62
 63

64 *mnnes et Israelitas et ceteras gentes, ad quas eorum fama peruenerat, virtutis gloriam consecuti sunt, vt*
 65 *ad eos conuenirent gratulantes. Fecit autem Iudas cum suis fratribus expeditionem in Esai posteros, ad tractum meridianum, in qua Hebronem cum suis coloniis deuicit, eius et munitionem diruit, et turres circumquaque cremauit. Inde in extraneorum fines ire contendens, Samariam peragravit. Quo quidem die ceciderunt oppidorum sacerdotes, dum ille rem bene gerere cupit, qui ad pugnam temere prodiisset. Deinde deflexit Iudas ad Azotum, quæ extraneorum regio est: eorumque aras sustulit, deorum statuas igni cremauit, oppida prædæ habuit, atque ita Iudæam repetiit.*

CAPVT VI.

Repulsus Antiochus ab Elymaide in Perside. Antiochi mors. Eupator in regno heres. Iudas arcis hierosolymitanæ oppugnationem curans. Prælium inter Iudam et Antiochum. Eleazarum elephantus opprimens. Iani oppugnatio. Pacem procurans Lyfius inter Antiochum et Iudæos. Antiochi perfidia.

1 **I**nterea rex Antiochus superiores tractus peragrans, audiuit, esse in Perside Elymaidem, urbem auri argentique opibus præstantem, in qua sanum esset perquam opulentum, ubi tegumenta essent aurea, loricæ, et arma illic ab Alexandro relicta, Philippi filio, Macedonum rege, qui primus imperauit in Græcia. Itaque eo profectus est, urbis occupandæ et diripiendæ cupidus: sed non potuit, propterea quod ciuitas, cognita re, armis ei restitit: in fugamque uersus, illinc magno cum dolore in Babylonem reuerti contendit. Interea aduenit in Persidem quidam, qui ei nuntiat, victas esse copias in Iudæam profectas: Lyfiamque in primis cum magna manu pro-

profectum ab illis esse proffigatum. Itaque Iudæos armis viribusque et multa præda auctos, quam ex concisis a se exercitibus 7 peperissent, demolitos esse nefas illud, quod ipse in ara hierosolymitana erexisset: fanumque, ubi prius fuerat, alto muro circumdedit, nec non eius oppidum Bethsuram. His nuntiis acceptis, vehementer attonitus et percussus rex, decubuit, et in morbum ex dolore lapsus est, quod ei non euenisset ex animi sui sententia. Ibi quum dies complures esset, tanto incrudescente dolore, cogitans sibi esse moriendum, amicos suos omnes conuocat, et eos sic adloquitur: et oculis somno careo, et animo præ marore deficio: ac mihi nunc cogitanti, in quam miseriam et tempestatem, in qua nunc sum, deuenerim, qui tamen in imperio meo mitis et carus eram, venit in mentem, quæ scelera Hierosolymis patrauerim, qui omnia aurea argenteaque vasa inde abstulerim, et, qui Iudææ incolas e medio tollerent, sine causa miserim. 3 Propter quæ hæc me tam dira pati intelligo, et iamiam magno cum dolore, et quidem in aliena terra 4 perco. Hæc locutus, Philippum, vnum de suis amicis, vocat, eumque 5 toti regno suo præficit: et ei diadema, vestitum suum, anulumque tradit, vt Antiochum filium suum educaret, et ad regnum enutrit. Atque ita ibi moritur Antiochus rex, anno centesimo quadragésimo nono. Lysias postquam mortuum esse regem intellexit, Antiochum eius filium, quem ipse paruulum educauerat, in regnum pro patre suffecit, eumque 3 nuncupauit Eupatorem. Ceterum quum ii qui erant in arce, Israelitas intra fanum vndique compellerent, eisque damnum semper inferre, et extraneis firmamento esse contenderent, Iudas eos in

animo habens de medio tollere, omnes copias conuocauit, vt eos obfideret: iisque coactis, eos anno 20 centesimo quinquagesimo circumfedit, balistasque et machinas in eos comparauit. Sed illorum nonnulli ex obsidione exierunt, cum quibus sese coniunxerunt impii quidam Israelitæ. Qui ad regem profecti, cum eo sic loenti sunt: quamdiu tandem supplicium sumere, et fratres nostros vlcisci cunctaberis? Nobis quia patri tuo 23 seruire, eiusque instituta tenere, et mandata exsequi visum est, propterea adeo insensi sunt isti, vt quicumque nostrum inuenti sunt, necati sint, et facultates nostræ direptæ. Neque vero dumtaxat in nos, 25 sed etiam in omnes suos fines grassati sunt, hodieque arcem Hierosolymæ adiuo exercitu oppugnant, fanumque et Bethsuram munierunt. Quod nisi eos breui 27 anticipaueris, maiora facient, ita vt eos cohibere non possis. His auditis iratus rex, omnes amicos suos, copiarum suarum duces, et equitum magistros arcesseuit, neque non a ceteris regibus, et insulis 29 marinis conuenerunt ad eum mercenarii milites, ita vt eius copiarum numerus esset peditum centum millia, equitum viginti millia; elephantum duo et triginta, ad pugnandum instituti. Hæ copiarum Idumæam profectæ, castra posuerunt ad Bethsuram, eamque per multos dies oppugnarunt: et machinas fecerunt, quas Bethsurani, facta eruptione, incenderunt, fortiterque pugnarunt. Tum Iudas ab arce digressus, apud Bethzachariam castra fecit contra castra regis. At rex primo mane exercitum Bethzachariam versus tota mole mouit, et, explicatis in aciem copiis, signum tubis datum est, et elephantum vuarum mororumque sanguis ostensus, quo ad pugnam excitarentur. Erant autem per valles

dispositæ belluæ, et singulis mille
 homines attributi, hamatis loriceis,
 et æreis armati galeis: delectique
 36 equites quingenti, qui, ubicumque
 esset bellua, opportune adesent:
 et quocumque pergeret, comita-
 37 rentur, nec ab ea discederent. V-
 namquamque belluam protegebat
 imposta dorso lignea turris valida,
 elephanto arte adligata: et in qua-
 que turri homines erant duo et tri-
 38 ginta, qui inde præliarentur, et
 belluæ magister Indus. Reliqui
 equites hinc atque hinc collocati,
 vtramque agminis partem claude-
 bant, et in valibus cohibebant.
 39 Atque vbi sol aurea scuta irradi-
 auit, tantus inde fulgor in montes
 emicuit, vt tamquam faces igneæ
 40 resplenderent. Igitur agminis re-
 gii parte in edita montium porre-
 cta, alii per degresa loca ita confi-
 41 denter et ordine incedebant, vt
 quiuis audiendo tantæ multitudinis
 fonitu incesuque et armorum stre-
 42 pitu commoueretur. Cui hoc
 tanto tam firmo exercitu congres-
 sus est Iudas cum suis copiis, iam-
 que regionum ceciderant homines
 43 sexcenti, quum Eleazarus Aba-
 ran, conspicatus vnam de belluis
 regio thorace loricatam, et alias
 omnes supereminentem, suspicatus
 44 in ea esse regem, vt et suis salutem,
 et sibi nouinis immortalitatem
 compararet, periculum suscepit, et
 in eam animose per medium ag-
 45 men dextra læuaque stragem
 edens, impetum fecit: ac dimotis
 hinc atque hinc hostibus sub ele-
 46 phantum subiit, et eum subter vul-
 neratum interfecit: eoque ad ter-
 47 ram super ipsum collapsio, ibi mor-
 tuus est. Tum Iudæi, regii exer-
 48 citus vim atque impetum videntes,
 ceserunt: et regii, vt eis occurre-
 rent, Hierosolymam ire contend-
 runt: castraque posuit rex in Iudæa
 49 ad montem Sionem: et Bethsura-
 nos in deditionem accepit, iisque

ex oppido egressis, (nam ibi com-
 meatum ad obsidionem toleran-
 dam non habebant, quoniam eo
 anno terra feriabatur,) Bethsuram 50
 occupauit, et præsidio firmauit.
 Oppugnauit autem multos dies fa- 51
 num, collocatis ibi balistis et machi-
 nationibus, tormentisque ad ignem,
 et lapides iaculandos, et scorpionibus
 ad tela iacienda, atque fundis:
 contra quæ illi machinas alias fece- 52
 runt, multosque dies repugnarunt.
 Sed quum illis commeatus non es- 53
 set, propterea quod septimus erat
 annus, et Iudæi, qui ex ceteris gen-
 tibus in Iudæam sese receperant,
 conditorum reliquias consumse-
 rant, restabant in fano homines 54
 pauci, quod victi fame, alii alio di-
 lapsi erant. Tum Lyfias audiens, 55
 Philippum, (quem rex Antiochus
 Epiphanes, viuus adhuc, Antiocho
 Eupatori filio suo in regnum edu-
 cando præfecerat,) ex Perfide et 56
 Media reuersurum esse cum copiis,
 quas secum rex duxerat: eumque
 regnum et rerum administratio-
 nem adpetere, confestim relicta 57
 arce, regem adit, eumque et exer-
 citus duces reliquosque sic adloquitur:
 deficiamus quotidie, et com-
 meatum exigue habemus: estque lo-
 cus, quem oppugnauimus, firmus, et
 regni cura nobis incumbit. Quam- 58
 obrem demus his hominibus dex-
 59 teram, cunq̄ue eis et omni eo-
 rum natione pacem componamus,
 ea lege, vt liceat eis suis vti legibus,
 vt antehac. Nam propter iura sua
 a nobis abrogata, irati, hæc omnia
 fecerunt. Placuit oratio regi et 60
 ducibus: misitque rex ad illos nun-
 tios de pace, quam illi acceperunt:
 eisque iurauit rex et duces, atque 61
 ita illi ex munitione exierunt. Sed 62
 rex in montem Sionem ingressus,
 animaduersa loci munitione, da-
 tum a se iusiurandum violauit, mu-
 runque vndique dirui iussit: et 63
 inde festinanter digressus, Antio-
 64 chiam

chiam repetiit, vbi Philippum in vrbe imperantem nactus oppugnavit, vrbemque vi cepit.

CAPVT VII.

Demetrius Tripolim occupans. Ab eodem Antiochus et Lysias necati. Alcimus perfidus Asideorum inuestigator. In Iudam a Demetrio infidus. Nicanor in Iudæos minax, a Iuda interfectus.

ANno centesimo quinquagesimo primo, Demetrius Seleuci filius Roma profectus, venit cum paucis hominibus in ^b vr-
bem maritimam, ibique regnum occupauit: acciditque, vt eo in maiorum suorum regiam se conferente, comprehenderent milites Antiochum et Lysiam, et ad eum adducerent: qua re cognita, vetuit eos in suum conspectum adduci: atque ita illi sunt a militibus interfecti. Postquam autem Demetrius regni solium occupauit, adierunt eum Israelitarum improbissimi quique: et maxime impii, ductu Alcimi, qui pontificatum adpetebet, suosque apud regem accusarunt in hunc modum. Perdidit Iudas et eius fratres tuos omnes amicos, nosque ex patria expulerunt. Quamobrem mitte aliquem, cui fidem habeas, qui eo profectus, videat, quantam illi nobis regieque regioni calamitatem intulerint, et de iis, deque omnibus eorum adiutoribus supplicium finnat. Tum rex hanc prouinciam mandauit Bacchidi, amico regis, ^c trans fluuium pratori, homini magnæ in regno auctoritatis, et erga regem fide-
li: eumque misit cum Alcimo impio illo, quem pontificem creauit: eique mandauit, vt de Israelitis sumeret supplicium. Hi cum magnis copiis in Iudæam profecti, legatos ad Iudam, et eius fratres, per dolum de pace miserunt: quorum

illi dicta neglexerunt, quod eos cum magna venisse manu videbant. Conuenit autem ad Alcimum et Bacchidem scribarum cætus, petendi iuris gratia: primique Israelitarum fuere Asidæi, qui pacem ab illis peterent, putantes sibi ab homine sacerdote, stirpis abaronicæ, qui cum militibus venisset, nihil nociturum iri. At ille eos amice adlocutus, et interposito iureiurando pollicitus, se neque ipsis, neque ipsorum consanguineis malum esse illaturos, quum illi ei credidissent, comprehendit ex eis homines sexaginta, quos vno die peremit: in quo quidem accidit, id quod scripsit ille: sanctorum tuorum corpora, et sanguinem circum Hierosolynam effuderunt, nec est, qui ea sepeliat. Hoc facto, peruasit eorum metus et terror vniuersos, cogitantes, nulla eos esse fide aut æquitate præditos, qui pactum et datum a se iusiurandum fregissent. Deinde a Hierosolyma profectus Bacchides, castra fecit apud Bezeth: misitque comprehensum multos suorum perfugas, et Iudæorum nonnullos, quos mactauit, et in vastam specum proiecit: et delegata Alcimo prouincia, relictaisque cum eo militibus, qui eum iuuarent, ipse ad regem discessit. Alcimus autem de pontificatu certauit, coactisque ad eum omnibus sui ipsorum populi perturbatoribus, Iudæa potitus est, et Israelitæ magna clade adfecit. At Iudas videns, tantum ab Alcimo eiusque gregalibus detrimentum Israelitis inferri, quantum non intulerant extranei, obiit omnes Iudææ fines quoquo-
uersus, et in perfugas animaduertit: eosque ab incurfionibus prohibuit. Alcimus videns, Iudam cum suis superiores esse, seque eis imparrem esse intelligens, ad regem reuertit, et illos acerbe criminatus est.

Tum

^b) videlicet Tripolim, vt est apud Iosephum. ^c) Mesopotamiæ, vt scribit Iosephus.

26 Tum rex Nicanorem, ducum suorum clarissimum, et Israelitis capitaliter infensum, misit, eique imperavit, vt eum populum excideret.
 27 Nicanor Hierosolymam cum magno exercitu profectus, misit ad Iudam et eius fratres, qui amice per simulationem peterent, ne inter ipsos armis decertaretur: sese ad eos cum paucis esse venturum, vt eos amice conueniret. Itaque venit ad Iudam, et quin amice inter se consultassent, parati erant hostes Iudam corripere. Quam rem vbi cognouit Iudas, illum ad se malitiose venisse, pertimuit, nec amplius congregari voluit. At Nicanor, postquam patefactum esse consilium suum intellexit, copias in aciem contra Iudam apud Capharsalama eduxit: vbi Nicanoriani, caesis suorum circiter quingentis, in vrbem Dauidis refugerunt. His ita gestis, quum ascendisset Nicanor in Sionem montem, prodierunt ex sano nonnulli sacerdotum, et senatorum populi, qui eum amice salutarent, eique sacrificium, quod pro rege fieret, ostenderent. Sed ille eos omni irrisione et ludibrio secede profectus, superba oratione vsus ferociter iurauit, nisi sibi Iudas eiusque milites iam nunc traderentur, sese, si incolumis redisset, id templum esse crematurum: atque
 36 ita magno cum furore exiit. Tum sacerdotes ante aram et cellam introgressi, flentes ita loquuntur: tu qui hanc aedem delegisti, quæ a tuo nomine adpellata, tuis sit supplicationis et precum domus, sime cas de hoc homine, et eius exercitu pœnas, vt ferro occumbant: recordare eorum maledicta, et eis diurnitatem ne concesseris. Igitur Hierosolymis egressus Nicanor, castra locauit apud Bethoronem, ibique ei accessit exercitus Syriæ.
 40 Iudas autem apud Adasam castra posuit, habens hominum tria milia: et precatus Deum est in hanc

sententiam. Quum misit a rege Sennacheribo tibi maledixissent, venit tuus angelus, qui eorum centum octogintaquinque millia necauit. Sic hodie hunc exercitum nobis profliga, et effice, vt sciant reliqui, sese male contra sanum tuum locutos esse: et in eum, vt eius peruersitate dignum est, animaduerte. Ergo commisso ab exercitibus prælio, die mensis Adaris decimo tertio, pulsi sunt Nicanoriani, ipseque primus Nicanor in pugna occubuit. Eum vbi mortuum esse viderunt eius milites, abiectis armis, sese fugæ mandarunt: quos Iudæi iter vnus diei ab Adasa vsque ad Gasera persecuti sunt: et signo post eos tubis dato, exciure ex omnibus vndique finitimis Iudææ vicis homines, qui eos adorti, ad ipsos persequentes conuerterunt: atque ita omnes ad vnum ferro traditi sunt, prædaque potiti Iudæi, Nicanoris caput et dextram, quam superbe intenderat, amputarunt, et Hierosolymam reportata suspenderunt: magnaque vulgo lætitia adfecti, statuerunt, vt is dies mensis Adaris decimustertius quotannis ageretur: atque ita quieuit aliquandiu Iudæa.

CAPVT VIII.

Romani sanguinis gesta, gloriæque. Legatio Iudæ ad Romanos de fœdere ineundo. Inita cum Iudæis Romanorum societas. Senatusconsultum fœderis præclarum.

A Vdiuit autem Iudas Romanorum nomen, quantum potentia valerent, vtque omnibus sociis essent cari, et cum omnibus, qui ad eos accederent, amicitiam facerent. Tum quod ad eorum potentia vires attinet, narratum ei est, quæ bella, et quam egregias gessissent res aduersum Gallos, quibus domitis stipendium imposuissent. Itemque quid in Hispania gessissent, cuius regionis argenti aurique metallis essent potiti:

titi: eumque totum locum, quam-
 uis longissime ab ipsis distantem,
 suo consilio et tolerantia obtinuis-
 4 sent, regesque, se ab ultimis ad-
 gressos terris, fudissent, magna-
 que clade adfescissent: a reliquis autem
 stipendium quotannis, et obfides
 5 caperent. Præterea Philippum, et
 Persem^d Citiorum reges, ceteros-
 que resistere aufos, armis fudissent
 6 atque subegissent. Ad hæc Antio-
 chum Magnum Asiæ regem, qui in
 eos centum viginti elephantos, ma-
 ximamque equitatus, et quadriga-
 rum, militumque vim habens, ex-
 peditionem fecisset, profligassent,
 7 viumque cepissent: eique et eius
 regni sucesoribus ingens tribu-
 8 tum imperauissent, et^e Lycaoniam,
 Myliada, Lydiam, aliasque pulcher-
 rimas regiones ei ademissent, et
 9 Eumeni regi tribuissent. Item vt
 Græci eos adgredi et delere conati
 essent: qua re cognita Romani,
 10 misso imperatore, cum eis bellum
 gessissent: multisque eorum cæsis,
 multos cum ipsorum vxoribus et li-
 beris captiuos duxissent, eorum-
 que terra potiti, munitiones diru-
 issent, et eos prædæ habuissent,
 sub seruitutemque rede-gissent, quæ
 11 duraret adhuc. Reliqua etiam re-
 gna et insulas, quicumque eis resti-
 tissent, vastauissent, et in potesta-
 12 tem rede-gissent. Atque iidem
 cum amicis et pacatis amicitiam
 conseruarent, regnisque et propin-
 quis et remotis potiti, omnibus, ad
 quos ipsorum nomen peruenisset,
 13 terrori essent: ac quibuscumque
 vellent, regna vel conciliarent, vel
 14 abrogarent. Quumque adeo elati
 essent, tamen eorum nullus diade-
 ma sumfisset, neque luxurioso pur-
 15 puræ vestitu vterentur: sed crea-
 to senatu, in consilium irent quoti-
 die homines trecenti viginti, sem-
 per de recte administranda repu-
 16 blica consultantes, vni-que homi-

ni administrationem suæ reipubli-
 cæ annuam et totius imperii sui gu-
 bernationem committerent, vni-
 que parerent, neque vlla inuidia
 aut obtreccatione laborarent. His¹⁷
 intellectis, Iudas Eupoleum Ioa-
 nannis Accus filium, et Iasonem E-
 leazari filium, delectos Romanis
 misit, qui cum illis amicitiam et
 societatem coirent, vt eo iugo le-¹⁸
 uarentur, quandoquidem videbat,
 ab imperio Græcorum in seruitu-
 tem redigi Israelitas. Illi Romam¹⁹
 longissimo itinere profecti, et in
 curiam ingressi, sic verba fecerunt:
 sese a Iuda Machabæo, eiusque fra-²⁰
 tribus, et a communi Iudæorum
 mitti, ad Romanos, vt societatem
 pacemque cum eis facerent, eo-
 rumque socii et amici scriberentur.
 Placuit hæc res illis, scripserunt.²¹
 que senatusconsultum: cuius ex-²²
 emplum in æs incisum, Hierosoly-
 mam miserunt, quod apud Iudæos
 pacis esset et societatis monumen-
 tum. QVOD Romanis gentique²³
 Iudæorum terra marique faustum
 sit in perpetuum: bellum quidem
 et hostis ab ei procul absit. Ve-²⁴
 ramtamen si bellum ingruerit Ro-
 manis prius aut eorum sociis, in o-
 mni eorum imperio, auxilium²⁵
 ferto Iudæorum gens, vt commo-
 de poterunt, bona fide, neue ho-²⁶
 stibus commeatum, arma, pecu-
 niam, naues danto, aut suppedi-
 tanto, vt Romanis visum est at-
 que has condiciones sine mercede
 seruant. Similiter si Iudæorum²⁷
 genti bellum prius acciderit, auxi-
 lium serunt Romani bona fide, vt
 commode poterunt, neue ho-²⁸
 stes commeatu, armis, argento,
 nauibus iuuanto, vt Romanis vi-
 sum est: atque has condiciones sine
 dolo seruant. In hæc verba pa-²⁹
 tri sunt Romani cum Iudæorum po-
 pulo. Quod si posthac voluerint³⁰
 hi aut illi aliquid addere aut detra-
 here,

^d) Macedonum. ^e) Et in Græco, et in Latino legitur, Indiam et Mediam:
 sed est locus aliqui corruptus, et hoc quum omnes, cum Liuii refellit historia.

here, faciunt amborum voluntate: et quod addiderint detraxerint.
31 ue, ratum esto. De iniuriis quoque, quibus eos adficit rex Demetrius, scripsimus ei, ne amicos sociosque nostros Iudæos infestet:
32 quod si deinceps de eo expostulauerint, esse nos eorum iniurias persecuturos, et ei terra marique bellum illaturos.

CAPVT IX.

Demetrii nonne in Iudæam copie. Hierosolyma obsessa. Iudæa copia perterrita. Offingens reliqui milites. Iudæa suorūque virtus miranda. Iudæa rex in prælio, sepultus, funis. Bacchidis impietas, festiuitas contra Iudæos. Pro Iudæa Ionathan. Oppressi in nuptiis hostes. Consistens cum Bacchide Ionathan euadit cum suis. Fani demolitio. In Ionathanem proditores. Cum Bacchide Ionathan pacem faciunt.

1 Ceterum Demetrius, auditō prælii Nicanoris et eius copiarum euentu, misit denuo
2 Bacchidem et Alcimum in Iudæam, cum dextro copiarum cornu: qui
3 Galgala versus profecti, ad Masalotha, (id oppidum est in Arbelis,) castra posuerunt: eoque capto, multos mortales perdiderunt. Deinde
4 mense primo, anno centesimo quinquagesimo secundo, castris ad Hierosolymam motis, profecti sunt
5 ad Beream cum viginti peditum, et duobus equitum millibus. Iudas
6 autem apud Eleasa castra habebat, cum tribus delectis hominum millibus: qui, visa tanta exercitus hostium
7 multitudine, adeo territi sunt, vt frequentes ex castris dilaberentur, adeo vt eorum octingenti tantum superessent. Iudas et
8 milites diffluxisse, et se bello vrgeri videns, animo fractus et emollitus, quod tempus ad eos colligendos non haberet, reliquos hortatus est, vt aduersarios adgrederentur,
9 si forte possent eos vincere. Illi vero eum dehortabantur.

Non possumus, inquit: sed in præsentia cedamus, et vitæ nostræ consulamus. Nam nos quidem, dilapsis nostris, pauciores sumus, quam vt cum hostibus decertemus. At Iudas: absit hoc, inquit, a me facinus, vt illos fugiam, quod si nobis fatalis hora venit, moriamur pro fratribus nostris fortiter, neue gloriæ nostræ crimen relinquamus. Interea ex castris egressus
11 aduersariorum exercitus, ex aduerso constitit, ita ordinatus, vt equitatus esset in partes duas diuisus: funditores et sagittarii agmen præcederent: fortissimi quique essent in prima acie, Bacchides in dextro
12 cornu. Ita procedebat phalanx ab vtraque parte signo tubis dato: neque non Iudæi signo tubis
13 dato concurrerunt, tanto cum exercituum sonitu, vt terra concuteretur. Ibi quum commissum prælium a mane ad vesperem durasset, Iudas animaduertens Bacchidem cum exercitus robore esse in parte
14 dextra, adsumtis animosis, quibusque, eo impetum fecit, fusoque dextro cornu, hostes vsque
15 ad Azotum montem persecutus est. Sed qui erant in sinistro
16 cornu, pulsū dextrum cornu conspicati, ad Iudam et eos, qui cum eo erant, in tergum sese conuerterunt: atque ibi quum acriter
17 pugnaretur, multis vtrimque caesis, occubuit Iudas, et reliqui sese fugæ mandarunt. Ionathan
18 autem et Simon Iudam fratrem abstulerunt, et Modini in patrio sepulcro condiderunt, eumque
19 omnes Israelitæ magno cum ploratu et plangore diu luxerunt, conquerentes tam fortem Israelitarum
20 cecidisse conseruatorem. Plurima sunt præterea Iudæa facta et prælia, et fortiter magnoque animo
21 gesta, quæ litteris non sunt prodita. Post obitum Iudæ prodierunt
22 in omnibus Israelitarum finibus homines

f) Aram vocat Iosephus.

mines nefarii: omnesque exorti
 4 sunt malefici, ad quos, orta iis-
 dem temporibus fame grauisima,
 5 perfugerunt incolæ. Tum Bac-
 chides delectos homines impios re-
 6 gionis administrationi præposuit,
 qui conquisitos et peruestigatos Iu-
 dæ amicos ad ipsum perducerent,
 quos ille cum omni ludibrio adfici-
 7 ebat supplicio: tantaque fuit ea
 Israelitarum calamitas, quanta
 nulla fuerat, ex quo tempore nul-
 8 lus apud eos vates exstiterat. Tum
 omnes Iudæ amici ad Ionathanem
 9 conueniunt: demonstrant, ex quo
 Iudas eius frater oppetierit, nemi-
 nem esse Ionathani parem, qui se
 hostibus et Bacchidi, reliquisque
 gentem suam infestantibus opponat.
 10 Itaque se eum iam deligere, qui eis
 pro illo et dux et ad bellum geren-
 dum imperator esset. Tum Iona-
 than principatum accepit, et Iudæ
 11 fratri suo successit. Quod ubi re-
 sciuit Bacchides, cum conatus est
 12 interficere. Hac re cognita Iona-
 than et Simon eius frater omnes-
 que comites, in Thecuz solitudi-
 nem profugerunt, et ad aquas la-
 13 cus Asphar castra fecerunt. Quod
 postquam intellexit Bacchides, die
 sabbati venit cum exercitu suo
 14; trans Iordanem. Tum Ionathan
 fratrem suum Ioannem imbellium
 turbæ præfectum misit ad Naba-
 thæos amicos suos, oratum vt lice-
 ret apud eos impedimenta sua, quæ
 15; multa erant, deponere. Sed lam-
 bris nati Medaba ingressi, Ioannem,
 et quæ habebat omnia, ceperunt
 atque abduxerunt. Postea nuntia-
 tur Ionathani et Simoni eius fratri,
 Iambrinos insignes nuptias cele-
 brantes, sponsam ducere ex Na-
 datha, magno cum adparatu, fili-
 am cuiusdam de præcipuis Chana-
 nææ primatibus. Itaque, memo-
 res Ioannis fratris sui, eo profecti
 sunt: et montis obiectu occultati,
 16; quum magnam turbam et adpara-

tum animaduertissent, sponsum-
 que cum suis amicis et consanguin-
 eis obuiam illis progressum, cum
 tympanis musicisque et armis mul-
 tis: prodierunt in illos ex insidiis,
 17 eorumque stragem ediderunt: et
 multis interfectis, reliquos in mon-
 tem fuga dilapsis, omnia diripue-
 runt, atque ita nuptias in luctum,
 18 et cantum musicum in lamentatio-
 nem conuerterunt, sui que fra-
 19 tris vlti sanguinem in Iordanis palu-
 dem redierunt. Hac audita re, ve-
 20 nit die sabbati Bacchides ad ripam
 Iordanis, cum multis copiis. Tum
 21 Ionathan suos sic adhortatus est.
 Agite iam, pugnemus pro vita no-
 stra. Non enim sic se res habet ho-
 die, vt superioribus diebus: ec-
 22 ce enim nobis et a fronte hostes, et
 a tergo Iordanis aqua, et hinc at-
 que hinc palus atque silua, nec est
 ad declinandum locus. Quocirca
 23 clamate ad cælum, vt hostiles ma-
 nus euadatis. Deinde commisso
 24 proelio manum extulit Ionathan, vt
 Bacchidem feriret: atque, illo in
 25 tergo cedente, insiliit Ionathan et
 eius milites in Iordanem, atque ita
 tranarunt, nec aduersarii secuti
 sunt. Bacchides autem, amisissis eo
 26 die hominibus ad mille, Hieroso-
 lymam reuertit, oppidaque mu-
 27 nita in Iudæa refecit, Hierichunti
 munitionem, Emmauntem, Beth-
 roronem, Bethel, Thamnam,
 Pharathonem, et Tephonem altis
 mœnibus portisque et repagulis
 muniuit, atque in eis præsidia
 28 collocauit, quæ Israelitas infesta-
 rent. Præterea oppidum Bethsu-
 29 ram, et Gazara, arcemque mu-
 niuit, et in eis milites et commea-
 tum posuit: acceptosque princi-
 30 pum eius regionis filios obsides,
 Hierosolymis in arce custodiendos
 collocauit. Anno autem centesi-
 31 mo quinquagesimo tertio, mense
 secundo, iussit Alcimus murum in-
 terioris fani atrii dirui, vatumque
 32 opera

) Latinus habet Medaba, Iosephus Gadaba.

55 opera deiici. Sed quum primum
demolitionem orsus est, in mor-
bum incidit, qui eius conatum im-
pediuit. Nam obstructo ore fide-
56 ratus, neque loqui amplius, ne-
que testamentum facere potuit, at-
que ita magno cum cruciatu mor-
57 tuus est. Bacchides autem, ubi
Alcimum interiisse vidit, ad regem
rediit. Ita quieuit Iudæa duos an-
58 nos. Deinde sceleratissimi qui-
que statuerunt, quoniam Ionathan
suisque quieti securique agerent,
Bacchidem arcescere, qui eos om-
nes vna nocte comprehenderet.
59 Itaque ad eum profecti, persuase-
runt, vt cum magnis copiis veniret.
60 Atque ille clanculum litteras misit
ad omnes fautores suos, qui erant
in Iudæa, vt Ionathanem et suos
comprehenderent: quod quum
non potuissent, propterea quod il-
lis cognitum est eorum consi-
61 lium, comprehensi sunt ex incol-
lis eius sceleris auctoribus ad homi-
nes quinquaginta, atque interfecti.
62 Discescit autem Ionathan et Simon
cum suis, in oppidum Bethbasim,
quod est in salribus, idque instau-
63 rarunt atque munierunt. Quod
postquam intellexit Bacchides, coac-
tis suis omnibus copiis, et euoca-
tis ex Iudæa militibus, Bethbasim
64 adgressus est: eamque multos die-
bus, adnoto exercitu, paratisque
65 machinis, oppugnauit. At Iona-
than relicto in oppido Simone, in
66 agrum exiit, et facta manu, O-
domeram, eiusque fratres, et Pha-
risonis filios, in ipsorum taberna-
culo opprescit. Quumque ita cæ-
dem facere cœpisset, et hostium
67 milites aduentarent, Simon cum
suis, eruptione ex oppido facta, ma-
68 chinas incendit: simulque Bacchi-
dem proclio adgressi, adeo vice-
runt atque preserunt, vt quoniam
eius consilium et expeditio ad irri-
69 tum cecidisset, iratus in scelera-
tos illos, qui ei, vt expeditionem
susciperent, consuluerant, multos

eorum interfecerit, patriamque re-
petere statuerit. Quod vt Iona-
than intellexit, misit ad eum lega-
tos de pace cum eo componenda, ea
conditione, vt Bacchides captiuos
eis redderet. Eam conditionem
ille accepit, atque ita fecit, eique
iurauit, nunquam se ei per omnem
vitam nocere conaturum: reddi-
tisque captiuis, quos ante ex Iudæa
ceperat, patriam repetiit, nec in
illorum fines amplius rediit. Ita
pacato apud Israelitas bello, Iona-
than Machmas incolens, rempu-
blicam administrare, et Israelita-
rum impios abolere cœpit.

CAPVT X.

Ptolemaidem expugnans Alexander. In istum Demetrius. Huius ad Ionathanem littera suauis. Restaurata a Ionathane Hierosolyma. Alexander Ionathanem sibi concilians. Demetrii amicitia a Iudeis neglecta. Alexander Demetrium necans. Ptolemæi filiam petens Alexander. Alexandri nuptiæ. Adeas Ionathan. Prouocatus a Demetrio Ionathan. Ioppa Ionathan potius. Ionathanis in hostes victoria. Ab Alexandro rege Ionathan ornatus.

ANno autem centesimo sexa-
gesimo, Alexander Antio-
chi Epiphanis filius Ptole-
maidem profectus, eam occupauit:
et ab eis admissus, regnum ibi te-
nuit. Hoc audito Demetrius rex,
maximo coacto exercitu, ad illum
bello persequendum profectus,
misit ad Ionathanem litteras amice
scriptas, quibus eum euehat:
idque eo consilio faciebat, vt illo-
rum amicitiam anticiparet, prius-
quam Ionathan contra se cum A-
lexandro societatem coiret: me-
mor tot iniuriarum, quas et ipse
Ionathan, et eius fratres totaque
eorum gens a Demetrio accepissent.
Itaque ei potestatem faciebat dele-
ctum habendi, et arma comparan-
di, vtque ipsius esset socius: nec
non obsides, qui erant in arce, ei
tradi iussit. Has litteras postquam
Iona-

Jonathan Hierosolymam profectus, audientibus omnibus tum ceteris, tum iis, qui arcein tenebant, recitauit, territi sunt maiorem in modum, ubi audierunt, ei factam esse a rege delectus habendi potestatem, eique obsides tradiderunt ii, qui in arce erant, quos ille ipsorum parentibus reddidit: et Hierosolymis habitans, urbem construere et instaurare cepit, operumque curatoribus mandauit, ut muros exstruerent, et montem Sionem per circuitum saxis quadratis munirent, id quod illi fecerunt. Itaque diffugerunt extranei, qui in munitionibus a Bacchide constructis erant: relictisque, quæ tenebant, locis, in suam quisque patriam disceserunt. Quamquam Bethsuris relictis sunt nonnulli eorum, qui legem præceptaque deseruerant, quod illic haberent perfluum. At Alexander rex, ut audivit, quid Demetrius Ionathani per litteras detulisset, eique tum Ionathanis, tum eius fratrum prælia, et egregie gesta, perlatique labores expositi sunt, cogitans, nullum se virum nacturum esse talem, statuit eum amicum sociumque facere, eique his verbis scriptam misit epistolam. REX ALEXANDER Ionathani fratri salutem. Audiui-nem, te virum esse virtute præstantem, et dignum, qui sis nobis amicus. Hanc ob rem facimus hodie te tuæ gentis pontificem, et, ut re- is amicus dicare, statuimus, ut no- iscum sentias, et amicitiam erga os retineas: simulque misit ei pur- uram et auream coronam. Igi- ur Jonathan sacrum vestitum men- se septimo, anno centesimo sexage- mo, in festo umbraculorum in- uit: delectumque habuit, et mul- arma comparauit. Quibus re- as auditis, Demetrius indoluit, se nihil legisse conquerens, quod Alexandro in Iudæorum amicitia ad suum subsidium concilianda

præuentus esset, decreuit et ipse eos per litteras honoribus et donis in suum auxilium pellicere, atque ad eos scripsit in hæc verba. REX DEMETRIVS IV D A E O R V M GENTI SALVTEM: vos et pacta nobiscum seruauissem, et in amicitia nostra permanissem, neque ad hostes nostros defecissem, audiui mus, et gauisi sumus. Quare pergite fidem erga nos conseruare, et nos vobis istud erga nos officium beneficiis rependemus, vobisque multa partim condonabimus, partim donabimus: et iam nunc ego libero vos, omnibusque Iudæis tributa et falis coronarumque pensionem remitto, nec non frugum tertia, et baccarum dimidias, quæ mihi debentur, ex hodierno die in posterum Iudææ remitto, nec non tribus præfecturis ad Iudæam pertinentibus, videlicet Samaritæ, Galilææ et transiordanicæ, et quidem in perpetuum remitto. Tum Hierosolyma cum suo territorio sancta esto, et a decumis vestigalibusque immunis. Cedo et hierosolymitanæ arcis potestate, et pontifici liberum facio, quoslibet in ea collocare, qui eam custodiant. Præterea omnia Iudæorum capita, quæ ex Iudæa in totum regnum meum captiua sunt abducta, gratis manumitto, omnesque cum suis pecoribus ab omnibus vestigalibus liberi sunt. Ad hæc omnia festa, et sabbata, et nouilunia, et solemnes dies, et tres dies festum antecedentes, et omnes dies festum subsequentes immunes liberique sunt Iudæis omnibus in regno meo degentibus; neque cuiquam liceat vllum eorum interpellare, aut vlla de re ei negotium facescere. Describantur autem Iudæorum in regis exercitum ad hominum millia triginta, quibus, ut sit omnibus regis militibus, dentur stipendia: quorum partim in maximis quibusque regis munitio-

V u u

nibus

Hoc verbum ex Iosepho adiecimus.

nibus collocentur, partim ad alios
vñus regni, in quibus fide opus est,
destinentur: eorumque præfecti
atque duces ex ipsis sunt, et suis
legibus vtantur, vt idem rex impe-
38 rat in Iudæa fieri. Itemque tres
præfecturæ, quæ Iudææ ex Samaria
contributæ sunt, Iudææ addantur,
vt vni subiectæ habeantur: neque
alii, quam pontificis potestati pare-
39 ant. Ptolemaidem eiusque territo-
rium fano hierosolymitano dono
40 do ad sumtus, quibus ad sacra opus
est. Ad hæc singulis annis quin-
decim millia siclorum argenti lar-
giar de meo fisco, ex locis, qui ad
41 me pertinent: ac quidquid vestigalium
superest, quod solutum non
est, vt superioribus annis, id deinceps
in opera templi consumetur.
42 Insuper quinque siclorum argenti
millia, quæ superioribus annis ex
vestigalibus nomine fani accipie-
bam quotannis, hæc quoque remit-
tuntur, vt procurantibus rem diui-
43 nam sacerdotibus pensitentur. At
quicumque in fanum Hierosolymi-
tanum, aut in tota eius pomeria,
vel rege offenso, vel ob quodcum-
que crimen aliud confugerint, ab-
solvantur, vna cum omnibus, quæ
44 habeant in meo regno, tum au-
tem ad fani opera construenda, et
45 restituenta, et ad Hierosolymam
mœnibus vndique muniendam, et
ad muros in Iudæa exstruendos,
46 sumtus ex fisco suppeditabitur. His
verbis auditis, Jonathan et ceteri
non crediderunt, neque ea admise-
runt, memores, quantum ille mali
Israelitis intulisset, quamque vehe-
47 menter eos pressisset. Itaque cum
Alexandro consenserunt, qui prius
cum eis egisset de amicitia, cumque
eo perpetuam societatem coiue-
48 runt. Igitur rex Alexander ingenti
exercitu coacto, contra Demetrium
49 castra posuit, congressi-
que uigna duobus regibus, fugerunt
Demetriani: quos persecu-
50 tus Alexander, superauit, præli-

unquæ acerrime ad solis occasum
continauit, atque eo die Demetrius
occubuit. Deinde misit Alex-
51 ander ad Ptolemæum Aegypti re-
gem legatos cum mandatis huius-
modi. Postquam ego reuersus in
52 regni mei terram, imperio potitus,
maiorum meorum solium occupaui,
fusoque Demetrio, nostram regionem
obtinui, et, collatis cum
53 eo signis, eo cum suo exercitu pro-
fligato, in eius regni solio confedi-
mus: age ineamus inter nos ami-
54 citiam, et tu mihi filiam tuam in
matrimonium trade: ego tibi gen-
erum ero, donaque et tibi et ipsi te
digna dabo. Ad hæc respondit
55 Ptolemæus rex in hunc modum:
fausta dies, in qua tu in maiorum
tuorum terram reuenisti, et eorum
regni solium adeptus es. Ita-
56 que faciam tibi, quæ scribis. Sed
adesto Ptolemaide, vt congregiamur:
et ego te, vt postulas, generum
meum faciam. Ita profectus
57 ex Aegypto Ptolemæus cum Cleopatra
filia sua, Ptolemaidem venit,
anno centesimo sexagesimo secundo:
filiamque suam Cleopatram
58 Alexandro regi, qui ad eum venerat,
nuptum locauit, et eius nuptias
Ptolemaide magnifice, vt reges
decebat, fecit. Scripsit etiam
59 rex Alexander Ionathani, vt ad se
veniret. Itaque ille Ptolemaidem
60 splendide profectus, duos reges
conuenit, eosque argento et auro,
et eorum amicos donis muneratus,
eorum benevolentiam sibi
conciliauit. Quumque eo conue-
61 nissent Israelitæ quidam pestilentes
et nefarii, vt eum criminarentur:
non solum illorum criminationes
repudiauit rex Alexander, sed etiam
ius sit, Ionathanem suis indumentis
exui, purpuraque indui: eoque
62 facto, cum eo sedit rex, suisque
proceribus imperauit, vt eum in
mediam urbem deducerent, et edi-
cerent, ne quis eum vllius criminis
insimularet, neu quis ei vlla de re
nego-

negotium facesferet. Hunc eius honorem, et edictum, et purpuræ amictum vbi viderunt accusatores eius, omnes diffugerunt. At illi rex tantum honoris habuit, vt eum primum amicorum scripserit, imperatoremque et principatus socium fecerit: atque ita Hierosolymam sospes lætusque rediit Ionathan. Anno autem centesimo sexagesimoquinto, venit Demetrius, Demetrii filius ex Creta in terram patriam: qua re audita, rex Alexander magno dolore adfectus, Antiochiam rediit. At Demetrius Apollonium, Cœlesyriæ prætorem, ducem constituit, qui magno exercitu coacto, apud Iamnam castra fecit, et ad Ionathanem pontificem hæc mandata misit: tu adeo solus te contra nos effers, et ego propter te risui sum et ostentui: sed ne nos in montibus superes, age si quid tuis viribus confidis, descende ad nos in planum, vbi concertemus. Mecum quidem adest ciuitatum robor. Sciscitare et disce, quis ego et auxiliari mei sinus: et audies, non posse vos nobis resistere, quum tui maiores bis in sua terra fusi sint, nedum vt tu tantum equitatum tantasque vires sustinere possis, præsertim in plano, vbi neque saxa sunt, aut silices, neque locus ad perfugium. His Apollonii verbis auditis, commotus animo Ionathan, delectis hominum millibus decem, Hierosolymis profectus est, excito in auxilium Simone fratre suo. Ioppenque admoto exercitu, (quoniam oppidi portæ ei clausæ fuerunt, quod erat ibi præsidium Apollonii,) oppugnauit: et portis per oppidanos præ metu patentiis, Ioppa potitus est. Hoc audito, Apollonius cum tribus equitum millibus, et magna peditum multitudine profectus est, quasi Azotum peteret, et simul in planitiem processit, fretus equitatu, cuius magnam vim habebat. Quem

persecutus ad Azotum Ionathan, prælio nouissimos lacescere cœpit. Reliquerat autem Apollonius a tergo occultos equites mille, quas infidias non ignorauit Ionathan. Itaque quum illi eius agmen circumuenissent, et hastas in milites a mane ad vesperam vibrarent, stabant eodem loco milites, vt imperauerat Ionathan. Deinde, defatis illorum equis, Simon subducta sua acie, prælium cum phalange commisit, atque ita lassitudine exanimatis equis, et per agros dissipatis, hostes ab eo fusi, Azotum fuga petiuerunt, et in ædem Dagonis dei sui salutis causa ingressi sunt. At Ionathan et Azotum finitima oppida incendit, prædæque habuit: et Dagonis sanum, quiue eo perfugerant, igni cremauit, fuitque eorum, qui vel ferro vel flammis interiere, numerus ad hominum millia octo. Inde profectus Ionathan, exercitum ad Ascalonem mouit, eique oppidani obuiam honorificentissime prodierunt. Ita Hierosolymam Ionathan cum suis magna cum præda rediit. Quibus rebus auditis, Alexander rex Ionathani honores auxit, eique monile misit aureum, quale solet regum dare consanguineis, et Accaronem cum suis finibus possidendam dedit.

CAPVT XI.

Aegypti regis in Alexandrum expeditio. In Syria studia populorum erga hostem. Obuius regi Ionathan. Ad regem Demetrium legati aegyptii. Dno aegyptii regis diademata. Ptolemei et Alexandri mors. Ad Demetrium Ionathan: Iudæe immunitus. Tryphonis defectio ad Arabem.

INterea Aegypti rex, incredibili militum coacta multitudine, multisque nauibus, cupiens Alexandri regnum per dolum occupare, et suo regno adiungere, profectus est in Syriam per speciem pacis. Quumque ei vulgo oppidorum

portas aperirent homines, et obuiam procederent, (quod ita erat ab Alexandro rege imperatum, vt ei obuiam iretur, propterea quod ille socer eius erat,) inter obeundum Ptolemaidis municipia, milites in singulis municipiis præsidii causa collocabat. Vbi ad Azotum ventum est, ostensum est ei Dagonis incensum fanum, Azotusque et finitima eius oppida diruta, corporaque proiecta, et eorum cadauera, qui in bello cremati fuerant, (nam ea in aceruos, qua ille iter habebat, congregaserat,) denique, quæcumque fecerat Ionathan, ea regi sunt accusatorie ad illius inuidiam narrata, quum rex interea taceret. Sed Ionathan regi honorifice venit obuiam ad Ioppen, ibique inter se consaluarunt, et ea nocte fuerunt. Deinde regem comitatus Ionathan vsque ad fluuium quemdam, qui vocatur Eleutherus, Hierosolymam reuertit. At rex Ptolemæus oppidis maritimis vsque ad maritimam Seleuciam potitus, et malum Alexandro moliens, legatos misit ad Demetrium regem, cum ad scædus inter ipsos faciendum inuitans, ea lege, v Ptolemæus Demetrio filiam suam, quam habebat Alexander, elocare, et Demetrius in patrium regnum restitueretur: sese enim poenitere, Alexandro filiam suam dedisse, qui se interficere conatus esset. Atque ita Alexandrum, eius regni cupiditate, criminatus, ei filiam suam abstulit, Demetrioque dedit, et ab Alexandro alienatus est. Ita patefactæ sunt eorum inimicitia. Ptolemæus autem, Antiochiam ingressus, duo capiti suo diademata imposuit, Asiæ et Aegypti. Erat ea emperstate rex Alexander in Cilicia, propterea quod eorum locorum homines rebellionem faciebant. Is, audita re, Ptolemæum armis adgressus est. Ptolemæus vero, cum eo valida manu congressus, cum fugit: eoque in Arabiam, vt

ibi tutus esset, fuga profecto, elatus, quum ei postea Zabdiel Arabs abscisum caput Alexandri misisset, mortuus est triduo post: et qui ab eo fuerant in præsiidiis collocati, ii a præsiidiariis interfecti sunt: re- gnique adeptus est Demetrius anno centesimo sexagesimo septimo. Per id tempus Ionathan, coactis Iudæis, arcem hierosolymitanam oppugnabat, multis ad id machinis comparatis. Quam rem quum quidam suæ gentis inimici, homines nefarii, ad regem detulissent, iratus ea re audita rex protinus Ptolemaidem se contulit, et ad Ionathanem scripsit, vt, omisa obsidione, Ptolemaidem ad se ad colloquium quamprimum veniret. Hoc audito Ionathan iussit in obsidione perseuerari, et delectis nonnullis Israelitis senatoribus atque sacerdotibus, sese periculo commisit: sumtoque argento, auro, veste, et aliis multis muneribus, Ptolemaidem ad regem profectus est: cui carus adeo fuit, vt quum a sceleratis quibusdam suæ gentis hominibus accusaretur, tamen eum rex eodem modo acceperit, quo fuerat ab eius antecessoribus acceptus: eique apud omnes amicos suos eum honorem habuerit, vt ei pontificatum, et quoscumque prius habebat honores, confirmauerit, et eum inter primos suorum amicorum haberi voluerit. Quumque Ionathan a rege postulauisset, vt Iudæam Samaritanique, et tres præfecturas immunitate donaret, eique trecenta talenta promississet, concessit rex, et Ionathani litteras de his omnibus scripsit in hunc modum: REX DEMETRIVS Ionathani fratri, et genti Iudæorum salutem. Exemplum epistolæ, quam ad Lastenem consanguineum nostrum de vobis scripsimus, scribimus etiam ad vos, vt id videatis. REX Demetrius Lasteni patri salutem. Genti Iudæorum amicorum nostro-

nostrorum, et necessitudinis, quam nobiscum habent, iura seruantium, benefacere decreuimus, propter ipsorum erga nos beneuolentiam.

4 Itaque Iudææ fines, et tres præfecturas, Aphærema, Lyddam, et Ramatham, quæ Iudææ ex Samaria additæ sunt, omniæque ad eas pertinentia, adsignamus omnibus Hierosolymæ sacra facientibus; id est, ea, quæ regi ex illis regionibus antea singulis annis ex terræ frugibus et arborum fructibus dependebantur, aliaque quæ nobis debebantur, decimas, stipendia, hæc 5 Etigalia, sularum coronas, hæc omnia, inquam, eis ex hac hora sic attribuimus, ut nihil horum hinc in perpetuum rescindendum sit. Quare date operam, ut harum litterarum exemplum exscribatur, quod Ionathani detur, et in sacro monte in celebri loco proponatur. Deinde quum uideret Demetrius rex, pacatos se fines habere, neque quidquam sibi repugnare, dimisit omnes suos milites, in suam quemque patriam: exceptis peregrinis, quos ex extraneorum insultis coegerat, quæ res omnium veteranorum odium ei conciliauit.

6 Erat Tryphon, qui antea fuerat Alexandri partium. Is animaduertens, omnes milites contra Demetrium fremere, contulit se ad E-malchum Arabem, qui Antiochum, paruulum Alexandri filium, educabat, eique suasisit, ut puerum sibi traderet, quem in regnum paternum restitueret: Demetriique facta et militum erga eum odium exposuit, atque ibi dies complures fuit. Ionathan autem ad regem Demetrium scripsit, ut eos, qui erant in arce hierosolymitana, in aliisque munitionibus, eiiceret: nam Israelitas infestabant. Cui rescripsit Demetrius, se non hæc solum ei eiusque genti præstiturum, sed etiam honorem habiturum, si nactus occasionem fuisset.

Quare recte facturum Ionathanem, 43 si sibi homines subsidio mitteret: nam suos omnes defecisse milites.

Itaque misit ei Ionathan præcipuæ 44 virtutis hominum tria millia in Antiochiam, quorum aduentus gratis regi fuit. Interim urbani in 45 mediana urbem congregati ad hominum centum viginti millia, conabantur regem interficere: quumque is in regiam fugisset, illi, 46 occupatis urbis. viis, eum oppugnare cœperunt. Sed a rege vocati in 47 auxilium Iudæi, omnes simul ad eum conuenerunt, et effusi in 48 urbem, interfecerunt per urbem eodie homines ad centum millia, urbemque incenderunt, et magnam cepere prædam, regemque seruauerunt. Tum urbani videntes, Iudæos urbe ad arbitrium suum potiri, animis percussi, ad regem cum precibus clamarunt, ut sibi dextram daret; et Iudæi ipsos et urbem oppugnare desinerent, abiecerisque armis pacem fecerunt. Atque ita 51 magno apud regem et omnes regiones honore adfecti Iudæi, Hierosolymam grandi cum præda redierunt.

At rex Demetrius, regni 52 solio et pacata terra potitus, omnia promissa sefellit, et a Ionathane abalienatus, tantum abfuit, ut ei parem beneuolentiæ gratiam referret, ut etiam vehementer eum premeret. Postea reuersus Tryphon cum Antiocho puero admodum, regnum obtinuit, eique diadema imposuit: et coactis ad eum 55 omnibus militibus, quos dimiserat Demetrius, bellum Demetrio intulit: eoque fuso fugatoque beluas cepit, et Antiochia potitus est.

Tum scripsit iuuenis Antiochus 57 ad Ionathanem, sese ei confirmare pontificatum, eumque præficere quatuor præfecturis, et in regis amicis referre: eique aurea potula et aliam misit suppellectilem: et in auro bibendi, purpurae et aureo monili utendi potestatem dedit.

dit, eiusque fratrem Simonem imperatorem constituit, a tractu
 60 Tyri ad fines Aegypti. Ita profectus trans fluuium Ionathan, obi-
 bat vrbes: et, omnibus Syriae mili-
 tibus in belli societatem excitis, ve-
 nit Ascalonem: et ab oppidanis ho-
 61 norifice exceptus, inde Gazam
 contendit: et a Gazensibus exclu-
 sus, eam obsedit, eiusque finitima
 oppida incendit et deprædatus
 62 est. Deinde petentibus dextram
 dedit: et acceptos principum filios
 63 obsides, Hierosolymam misit: in-
 de peragrata regione ad Dama-
 scum, quum audiuisset, Demetrii
 duces cum magnis copiis ad se a-
 pud Cadem Galilææ, vt eum ex iis
 64 finibus extraherent, obuiam il-
 lis profectus est, fratre suo Simo-
 65 ne in patria relicto. Simon admo-
 tis ad Bethsuram castris, eam com-
 66 pluribus diebus oppugnauit, ob-
 fessisque et postulantibus dextram,
 67 dedit: et, eis illinc eiectis, oppi-
 dum cepit, præsidioque firmavit.
 68 Ionathan autem cum suis militibus
 apud lacum Gennesaram castra fe-
 69 cit. Postridie primo mane con-
 spiciebatur hostium agmen per
 campum Asorem aduersus ipsum
 70 incedens. Collocauerant autem
 hostes in eum insidias in montibus:
 71 ipsi ex aduerso occurrebant. Ita-
 que commisso prælio, quum ii, qui
 erant in insidiis, omisis suis locis,
 in Ionathanenses impetum facissent,
 fugerunt omnes ad vnum Ionatha-
 nenses, exceptis Martathia Absalo-
 mi filio, et Iuda Chalphis filio. ex-
 72 ercitus ducibus. Hic vero Iona-
 than vestem lacerare, puluere ca-
 put conspergere, Deoque suppli-
 73 care: deinde, integrato in hostes
 74 prælio, eos in fugam vertit. Quod
 videntes eius milites, qui fugerant,
 in hostes se conuerterunt, et eos
 vsque ad ipsorum castra, ad Ca-
 dem posita, persecuti, ibi castra
 fecerunt: et, occisis eo die ad ho-
 75 stium tria millia, Ionathan Hiero-
 solymam rediit.

*Cum Romanis confirmatum fedus per Iona-
 thanem. Demetrii copia contra Ionatha-
 nem in acie herentes. Iudea a Ionathane
 munita. In Ionathanem insidiæ Tryphonis.
 Captiuus Ionathan.*

Quoniam videret se tempore
 iuari, delectos homines
 Romam misit ad amicitiam
 cum Romanis confirmandam atque
 renouandam: itemque ad Sparta-
 2 tias, et in alia loca, eadem de re
 misit epistolas. Legati postquam
 3 Romam peruenerunt, in senatum
 ingressi, dixerunt sese a Ionathane
 pontifice, et gente Iudæorum, ad
 ipsos mitti, prioris amicitiae et so-
 cietatis renouandæ gratia. Tum
 4 Romani litteras eis dederunt ad sin-
 gularum regionum homines, qui
 eos in Iudæam incolumes perduce-
 rent. Eius autem epistola, quam
 5 scripsit Ionathan Spartiatis, exem-
 plum est hoc. Ionathan pontifex,
 6 et gentis senatus, et sacerdotes reli-
 quisque populus Iudæorum Sparta-
 tiatis fratribus salutem. Quoniam
 7 antea misæ sunt ad Oniam pontifi-
 cem litteræ ab Ario, qui apud vos
 regnabat, quibus in litteris decla-
 rabatur, vos esse fratres nostros, vt
 est in earum exemplo infra posito:
 et Onias eum, qui tum misus est,
 8 honorifice excepit, litterasque ac-
 cepit, in quibus de societate et a-
 micitia agebatur: eos, quamuis
 9 his non indigeamus, quippe quum
 in sacris libris, qui sunt nobis in
 manibus, fiduciam habeamus:
 voluimus tamen ad vos mittere, qui
 eam, quæ nobis vobiscum interce-
 dit, fraternitatem et amicitiam re-
 nouent, ne a vobis abalienemur:
 nam iam diu est, quum ad nos scri-
 psistis. Nos igitur omni tempore
 adfidue, et festis, et aliis idoneis
 diebus, vestri meminimus in sacri-
 ficiis, quæ facimus, inque suppli-
 cationibus, sicuti fratrum memi-
 nisse et par est, et decet: vestra-
 que gloria lætamur. Nos quidem
 multis

multis rebus aduersis et bellis circumuenti, et a finitimis regibus armis lacessti, nolimus tamen vobis, aut reliquis sociis, amicisque nostris in his bellis esse graues. Habemus enim positum in caelo praesidium, cuius ope et nos ab hostibus defensi, et hostes subacti sunt.

16 Sed quum Numenius Antiochi, et Antipatrum Iasonis filium, mitteremus ad Romanos, ad priorem amicitiam et societatem cum eis renouandam, in mandatis eis dedimus, vt et vos salutatum irent, nostrasque vobis literas de fraternitatis renouatione traderent.

18 Quare recte facietis, si nobis ad hanc responderitis. Litterarum exemplum, quas Arius misit Oniae.

20 Rex Spartiarum Oniae pontifici maximo salutem. Repertum est in monumentis litterarum, Spartias et Iudaeos esse fratres ex Abrahami genere. Quamobrem postquam haec cognouimus, recte facietis, si nobis scripseritis, quo modo valeatis.

23 Nos quidem vobis ita vicissim scribimus. Nostra pecora et facultates vestrae sunt, et vestra nostra sunt. Haec vobis nuntiari iubemus.

24 Ceterum Ionathan audiens, Demetrii duces cum pluribus, quam antea, copiis reuersos esse, vt se bello inuaderent, profectus Hierosolymis, illis obuiam processit in regionem Amathitim, ne eis spatium daret ad fines suos inuadendos: misisque ad eorum castra exploratoribus, quum ex iis, quae renuntiabantur, intellexisset, hostibus esse in animo se noctu adgredi, post solis occasum suis imperauit, vt vigilarent in armis, et tota nocte ad pugnam essent parati: custodesque circum castra dimisit.

28 Hoc vbi audiuerunt aduersarii, Ionathanem cum suis esse ad dimicandum paratum, territi, et animis consternati, incensis per castra

29 ignibus, fugerunt, ignaro rei

Ionathane cum suis propter ignes, quos accensos videbant: donec mane eos infecutus, non comprehendit: traiecerant enim Eleutherum fluium. Tum Ionathan, conuerso ad Arabas itinere, qui Zabadei vocantur, eos fudit: reptisque eorum bonis, illinc ad Damascum profectus, omnem illum tractum peragrauit. Simon quoque profectus Ascalonem vsque, eos fines et propinquas munitiones obuiit: et conuerso ad Ioppem itinere, eam occupauit: (au diuerat enim, eos velle Demetriani tradere munitionem,) ibique praesidium, eius seruandae gratia, collocauit.

Ionathan reuersus, vocatis ad concionem populi senatoribus, cum eis statuit munitiones in Iudaea instaurare, Hierosolymae muros erigere, et praetium murum inter arcem et urbem ducere, vt arx, ab urbe dirempta, sola esset, ne, qui erant in arce, possent emere aut vendere. Itaque urbem simul rescicere adgressi sunt, lapsamque partem muri torrentis a subfolano, quodque Caphenetha vocatur, instaurarunt. Simon autem Adidam apud Sephelain restituit, portisque et repagulis munivit. Interim Tryphon Asiae regnum et diadema adpetens, et Antiocho regi manum adferre conans, veritus, ne a Ionathane impediretur, et armis inuaderetur, rationem quaerebat Ionathanis comprehendendi atque occidendi, et ad Bethsan profectus est. Sed quum eodem ad illum venisset Ionathan, quadraginta millibus delectorum ad pugnam hominum instructus: Tryphon ei, quem cum tanto exercitu adesse videret, vim adferre non ausus, eum honorifice excepit, omnibus suis amicis commendauit, et multis muneribus donauit, amicisque suis et militibus, vt

Vuu 4 ei per-

deus concessa. Simonis in urbem Gazam victoria.

ei perinde ac sibi metipsum obedirent,
 44 imperavit, et Ionathanem in
 hunc modum est adlocutus: nihil
 opus fuit, ut istis tot hominibus nego-
 45 tium exhiberes, quum bellum
 nobis non sit. Quare dimitte eos
 domum, paucisque delectis, qui te
 comitentur, venito mecum Ptole-
 maidem: et ego eam tibi, cetera-
 que munita loca, et reliquos mili-
 tes, omnesque rerum administra-
 tores tradam, atque ita discedam.
 46 Nam huius causa adsum. Tum
 Ionathan illi credens, ita fecit, mili-
 47 te que in Iudæam dimisit, reten-
 tis hominum tribus millibus: quo-
 rum duo millia in Galilæam dimi-
 48 si. mille secum duxit. Sed simulac
 Ptolemaidem ingresses est Iona-
 than, clausere portas Ptolemaenses,
 eumque comprehenderunt, et om-
 nes cum eo ingresses ferro truci-
 49 darunt. Deinde Tryphon pedita-
 tum et equitatum misit in Galilæ-
 am, in magnum campum, qui om-
 nes Ionathanenses perimerent.
 50 Sed illi quum cognovissent, Iona-
 thanem cum suis captum esse atque
 interiisse, cohortati inter sese, iter
 in hostes converterunt, ad prælium
 51 parati. Quod ubi viderunt perse-
 que res, tibi de vita certamen esse,
 52 reverterunt: atque ita illi omnes
 in Iudæam incolumes pervenerunt,
 Ionathanemque et suos deplora-
 runt: et magnum in timorem ad-
 ducti omnes Israelitæ, vehementer
 53 luxerunt. Atque omnes fini-
 tima gentes eos euertere conatæ
 54 sunt, quod dicerent ductore et
 defensore carentes nunc esse debel-
 landos, eorumque memoriam ex
 hominum genere tollendam.

TVM Simon, audiens Try-
 phonem magnum coegisse
 exercitum, ut in Iudæam im-
 pressionem faceret, eamque depopu-
 laretur, videntque, populum
 2 in terrore esse atque metu, Hiero-
 solymam venit: et, vocata concio-
 ne, populum huiusmodi verbis
 consolatur. Scitis ipsi, quæ ego
 3 meique fratres, et paterna familia,
 pro legibus et sacris fecerimus:
 quæ bella et angustias senserimus,
 usque eo ut Israelitarum causa
 4 perierint omnes mei fratres, me so-
 lo relicto. Quamobrem absit, ut
 5 villo aduerso tempore vitæ meæ
 parcam: neque enim meis sum fra-
 tribus præstantior: quin meæ
 6 gentis, sacrorum, vxorum, libero-
 rumque nostrorum iniurias perse-
 quar, ad quos hostiliter obtenen-
 dos omnes conspirauere nationes.
 Hac audita oratione vulgo animis
 7 confestim recreati, clara voce di-
 8 citare cœperunt, eum sibi pro Iu-
 da et Ionathane fratribus suis du-
 cem futurum. Proinde bellum ge-
 9 reret: sese omnia, quæ imperasset,
 esse facturos. Tum ille omnes ad
 10 militiam idoneos cogit, murosque
 Hierosolymæ celeriter absoluit,
 eamque munit. Itemque Ionatha-
 11 nem Absalonii filium cum medio-
 cri exercitu loppen mittit, qui, cie-
 ctis iis, qui in ea erant, ibidem
 mansit. Tryphon autem Ptole-
 12 maide multis cum copiis profectus
 est, ut Iudæam inuaderet, vincum
 Ionathanem secum habens. At Si-
 13 mon apud Adidam secundum pla-
 nitiem castra fecit. Quod ubi
 14 Tryphon intellexit, Simonem Io-
 nathani fratri successisse, et secum
 armis decertaturum esse, misit ad
 15 eum legatos, qui dicerent, se Iona-
 thanem retinere propter pecuniam,
 quam Ionathan regi mutuo accep-
 tam

CAPVT XIII.

Iudæis consolans Simon. Tryphon auferens a Simone pecuniam. Ionathanis nex per Tryphonem. Iunioris Iu-

b) hoc est audiuisent, nec enim erat adhuc mortuus Ionathan.

6 ptam deberet, quamobrem miteret Simon argenti talenta centum, et duos de Ionathanis filiis obfides, ne dimissus Ionathan rebellionem faceret, ita se cum esse dimisurum. Simon, quamquam ea dici fraudulenter intelligebat, misit tamen et pecuniam et pueros, ne magnam populi subiret inuidiam, 8 qui dicerent, illum propterea perisise, quod pueri et centum talenta 9 misisset non essent. Sed missis et pueris et talentis, Tryphon fidem sefellit, neque Ionathanem dimisit: et postea ut in Iudæam impetum faceret, eamque peruastaret, iter ad Adora circumflexit: cui Simon cum suis copiis, quocumque pergeret, contra venire. Interea qui erant in arce, legatos ad Tryphonem miserunt, hortatum ut cito ad se per deserta loca veniret, sibi que comitatum mitteret. Tum Tryphon omnem equitatum suum ad profectiorem parauit. Sed ea nocte vis tanta niuis fuit, ut propter niuem eo non iuerit. Ita digressus inde, venit in Galaaditidem; et ubi prope Bascamam ventum est, Ionathanem interfecit: eoque ibi sepulto, in patriam reuertit. Simon autem misit, qui ossa Ionathanis fratris sui peterent: isque Modini in patria sua sepultus est, et ab omnibus Israelitis magno luctu multis diebus deploratus.

Deinde Simon sui patris et fratrum monumentum insigni altitudine construxit, lapide et a tergo et a fronte polito: ibique septem metas erexit, sibi mutuo respondentes, videlicet patri, matri, et quatuor fratribus. Has porticus circumdedit, ingentibus columnis, quibus columnis arma addidit ad æternam memoriam, et nisculptas apud arma naues, quæ ab omnibus mare nauigantibus perspicerentur. Atque hoc ab eo factum Modini monumentum

exstat ad hanc diem. Tryphon 31 autem Antiochum iuuenem, regem fraude circumuentum interemit: occupatoque regno, et A. 32 siæ sumto diademate, magnam Iudææ cladem intulit. At Simon 33 Iudææ loca munita instaurauit, altis turribus et magnis muris cinxit, portis et repagulis firmauit, et comitatum imposuit. Præterea dele. 34 Etos homines ad regem Demetrium misit, oratum ut Iudææ daretur immunitas: quandoquidem Tryphon nihil aliud quam rapinas exercebat. Ad quæ eius postulata 35 Demetrius ei rescripsit epistolam huiusmodi: R E X D E M E. 36 T R I V S Simoni pontifici, senatuique et genti iudaicæ salutem. Coronam auream et torquem, quæ 37 misistis, acceperimus, paratique sumus multam vobis præstare pacem, atque ad procuratores scribere, vobis ut immunitatem concedant: ac, quæ nos vobiscum pepigimus, 38 rata sint: quasque munitiones vos exstruxistis, habeatis. Errata quo. 39 que, et quæ ad hunc diem peccata sunt, remittimus: et quam debebatis coronam, et si quid aliud Hierosolymis soluebatur, id deinceps ne soluatur. Quod si qui vestrum 40 idonei sunt; qui adscribantur nostris, adscribantur, fiatque pax inter nos. Ita anno centesimo septuagesimo liberati extraneorum seruitute Israelitæ, cœperunt in litteris et contractibus ita scribere: anno primo, Simone pontifice ma. 42 ximo, imperatore et duce Iudæorum.

Per ea tempora Simon Gazam 43 adgressus, exercitu circumdedit, factamque vineam vrbi admo- uit: ex qua vinea quum, superata 44 captaque vna turri, milites in urbem insilirent, tanta in vrbe trepidatio fuit, ut vrbanum cum suis coniugibus et liberis, laceratis vestibus, muros conscenderent, et 45 ingenti

ingenti clamore a Simone peterent, vt sibi dexteram daret, neue ipsis vteretur, vt ipsorum improbitas, sed vt ipsius postularet mansuetudo. Ita flexus ab eis Simon, in eos non s̄uauit: sed, eis vrbe eiectis, & des, in quibus erant simulacra, purgavit, et ita carmina laudesque dicendo ingresus in vrbe[m], expulit ex ea omnia impura, eoque colonos duxit, qui legem exsequerentur, et eam muniuit, sibi que in ea domicilium construxit.

49 Deinde qui Hierosolymis arcem tenebant, quum foras egredi et ingredi, enere et vendere prohiberentur, magna ciborum penuria laborantes, aliquot eorum fame mortuis, a Simone contenderunt, vt sibi dextram daret: id quod ille

50 fecit, eis que illinc eiectis, arcem ab inquinamenti expiauit, et in

51 eam die secundi mensis vicesimo tertio, anno centesimo septuagesimo primo, intrauit cum laudibus, et palmarum ramis, citharis, cymbalis, nablis, hymnis, et carminibus, quod tantus hostis esset ex Israelitis exterminatus: eumque diem quotannis cum lætitia agendum sanxit, templique montem apud arcem positum muniuit, et ibi ipse cum suis habitauit.

54 Tum Ioannem filium suum in virum euasisse videns, totius exercitus ducem constituit, isque Ioannes Gazæ habitauit.

CAPVT XIII.

In Tryphonem Demetrii expeditio. In vincula coniectus Demetrius. Imperante Simone Iudeorum pax. Ad Simonem pontificem Spartiatarum litteræ. Dux et pontifex vna Simon. Eiusdem dignitas, potestas.

ANno autem centesimo septuagesimo secundo, Demetrius rex, coactis suis omni-

bus copiis, in Mediam profectus est, vt, adscito inde auxilio, Tryphonem bello adoriretur. Quem vbi Arsaces Persidis et Mediæ rex in suos fines venisse accepit, misit vnum de suis ducibus, qui eum viuum caperet. Is Demetrium adgressus, eum, cæso eius exercitu comprehendit, et ad Arsacem duxit, a quo in custodiam datus est.

Quieuit autem Iudæa toto tempore Simonis, qui quidem suorum utilitati studuit, eis que semper in suo imperto et gloria placuit, Ioppæ summa cum laude cepit, et eum adeptes portum, ad maris insulas aditum patefecit: suorum ditiorum auxit, regionem domuit, captiuos multos abegit: Gaza, Bethsuris, et arce potius est, et ex ea piacula sustulit, nulloque ei resistente, agri in pace colebantur, suasque terra fruges et arbores suos fructus edebant: seniores in vicis sedebant, omnes inter se suauibus de rebus diserebant, iuuenes splendido et bellico vestitu utebantur. Ipse oppidis commeatum suppeditabat, eaque armis et telis ad defensionem muniebat, eo vsque eius gloriæ fama ad vltimas vsque terras peruenit. Iudææ tantam pacem peperit, vt Israelitæ magna voluptate fruenterent, vulgoque sub suis viribus et sicibus sederent nullo exterrente, regione bellis defuncta, regibusque ea tempestate profligatis. Omnes suorum adscito recreauit, legis studiosus fuit, omnes sceleratos et improbos sustulit, sanum decorauit, sacramque supellestem auxit. Ceterum Romanis et Spartani, audito Ionathanis interitu, magno dolore adfecti sunt. Deinde quum accepissent Simonem eius fratrem ei in pontificatum successisse, regionemque et bella administrare, scripserunt ad eum tabulas æreas, in quibus

c) hic etiam Hyrcanus dicitur est, auctore Iosepho,

cap. 14. 153.
cum eo renouabatur amicitia, et societas, quam illi cum Iuda et Ionathane eius fratribus inierant, quæ tabulæ in concione lectæ sunt Hierosolymis. Atque hoc est exemplum litterarum, quas miserunt
19 Spartiatæ. Spartiatarum magistratus, et ciuitas, Simoni pontifici maximo, senatoribus, sacerdotibus, et reliquo populo iudaico, fratribus,
20 salutem. Legati ad nostrum populum misi, nos de vestra gloria et honore certiores fecere: quorum nos aduentu delectati, eorum mandata in plebiscita retulimus, hoc
21 modo: quum Numenius Antiochi, et Antipater Iasonis filius, Iudæorum legati, ad nos venissent renouatum nobiscum amicitiam,
22 placuit populo homines honorifice excipere, et eorum exemplum mandatorum in litteras publicas referre, vt eius rei monumentum spartanus habeat populus. Atque horum exemplum scripsere Simoni
23 pontifici. Postea scripsit Simoni Romanam Numenium cum aureo clipeo ingenti, mille minarum pondo, ad confirmandam cum Romanis societatem. Quibus rebus a Iudæorum populo auditis cæpere vulgo dicere, aliquam esse Simoni et eius filiis
24 gratiam referendam, quum ipse, eiusque fratres, et domus patria Israelitas confirmassent, et bello superatis hostibus in libertatem restituisent. Itaque plebiscitum in tabulis æneis incisum, in Sione monte, in columnis proposuerunt: cuius scripti exemplum est hoc.
25 Die mensis Elul duodeuicesimo, anno centesimo septuagesimo secundo, id est, anno Simonis pontificis tertio, Hierosolymis frequenti sacerdotum, et priuatorum, et magistratuum gentis, senatorumque regionis, concilio, hæc acta sunt: hæc vobis significamus. Quum sæpe bella nostris in sinibus
26 orirentur, Simon Mattathix filius,

ortus ex genere Iaribi, eiusque fratres sese in periculum coniecerunt, suæque gentis aduersariis resisterunt, sacrorum et legis suæ tuendæ ergo, magnumque suis decus pepererunt. Iona-
27 than quidem populares suos congregauit, et eis fuit pontifex. Quo vita defuncto, quum con-
28 rentur hostes eorum fines inuadere et depopulari, sacraque vastare, successit Simon, qui pro sua gente
29 bellum gessit: multa de suo erogauit: suæ gentis militibus arma suppeditauit, et stipendia dedit: op-
30 pida Iudææ muniuit, quum cetera, tum Bethsuram in sinibus Iudææ positam, vbi prius hostium arma fuerant, et ibi homines Iudæos in præsidio collocauit: Ioppen, ad
31 mare positam, muniuit: Gazam, in Azoti sinibus sitam, quam prius hostes incolebant, duxit ex Iudæis coloniam, eamque omnibus, ad rectam administrationem necessariis, instruxit. Hac perspecta Simonis
32 fide et studio, quo vt gentem suam gloria adficeret, elaborauit, populus eum sibi gubernatorem pontificemque statuit, propter ea tot eius facta, iustitiamque et fidem, quam genti suæ præstitit, qui suos omni ratione ornare studuerit, qui-
33 que suis temporibus tanta felicitate sit vsus, vt sublati quum ex ceteris locis, tum Hierosolymis ex Dauidis vrbe extraneis, (qui sibi arcem fecerant, ex qua prodeuntes sanum vndique labefactabant, magnamque sacro cultui calamitatem adferrebant,) in ea Iudæos homines
34 collocauerit, eamque ad regionis et vrbs præsidium munierit, et Hierosolymæ muros extruxerit, adeo vt rex Demetrius eius pontifi-
35 catum item ratum habuerit: cum-
36 que in amicis habuerit, et magna gloria adfecerit, propterea quod
37 audiuerat, Iudæos a Romanis amicos et socios appellari, Simonis-
38 que

que legatos ab eis exceptos esse honorifice, præterea Iudæos et sacerdotes sciuisse, vt Simon gubernator esset, et pontifex perpetuus, (donec verus aliquis vates exstisset,) vtque eis belli dux esset, sua cuique mînera, prouincias, militiam, munitiones describeret, sacra curæ haberet, omnibusque imperaret. Itemque vt sub eius nomine omnia vbique acta perferberentur, vt purpuram et aurum gererent; neu cui vel priuato vel sacerdoti fas esset horum quidquam rescindere, aut eius iusis contradicere, aut vsquam factionem sine eo facere, purpuramue aut aureum torquem gestare. Contra hæc qui fecisset, aut horum quid rescidisset, pœnam esse. Hæc sunt, quæ vt Simoni facienda proponerentur, sciuit omnis populus: quæ quidem Simon recepit, et se pontificem, militiæque ducem, et gubernatorem Iudæorum ac sacerdotum fieri, omnibusque præfici passus est. Atque hoc perscriptum iussum est in tabulas æneas perscribi, quæ in templi conspecto, in loco celebri, adfigerentur: eius autem exemplum in tabulario reponeretur, vt id Simon et eius filii haberent.

CAPVT XV.

Antiochus ad Simonem litteras mittens. Simonis et Iudæorum immunitates ab Antiocho. Antiochus contra Tryphonem. Pro Iudæis Romanorum litteræ ad reges et nationes multas. Simonis ad obsessum Tryphonem auxilia. Athenobii legatio, Simonis responsum.

Misit autem Antiochus Demetrii regis filius ex insulis marinis litteras Simoni pontifici, et gubernatori Iudæorum, toti que nationi, in hanc sententiam. Rex Antiochus Simoni pontifici maximo, et gubernatori, et Iudæorum nationi, salutem.

Quandoquidem pestilentes homines maiorum meorum regnum occupauerunt, ego id mihi vindicare volens, vt id in pristinum statum restituerem, conduxim vim magnam militum, classemque ad bellum comparauim, habens in animo in nostram regionem descensum facere, vt eos adoriar, qui eam vastauerunt, oppidaque multa in regno depopulati sunt. Quare quascumque tibi immunitates maiores mei reges concesserunt, quasque pensiones condonarunt, ratas habeo, tibi que permitto, propria tux patriæ nota monetam percutere, vtque Hierosolyma et sanum liberum sit: quæque arma comparasti, et quæ loca muniuisti, quæ tenes, ea habeto: item quidquid regi debetur, et quod ei penderetur, id deinceps in perpetuum tibi remissum esto. Atque vbi regnum nostrum restituerimus, tanta te, tuamque nationem, et sanum gloria adficiemus, vt ea toto orbe nota fiat. Igitur anno centesimo septuagesimo quarto rex Antiochus in suam patriam ingressus est: et, quim ad eum conuenissent omnes milites, Tryphonem, cum quo pauci remanserant, persecutus est. Tryphon videns, exitium sibi constari, seque a militibus esse delitutum, recepit se fuga in oppidum Doram, ad mare positum. Ad id oppidum Antiochus exercitum admouit, centum viginti peditum millia, et equitum octo millia habens, quibus copiis circumdatum oppidum, terramari que, admota classe, adeo acriter obsedit, vt neminem egredi aut intrare sineret. Interea Numenius cum suis Roma rediit, cum epistolis ad reges et populos, in quibus hæc erant scripta. Lucius Romanorum consul Ptolemæo regi salutem. Legati Iudæorum, amicorum sociorumque nostrorum,

rum, venerunt ad nos, pristinam
amicitiam et societatem renoua-
tum, a Simone pontifice et po-
pulo Iudæo misit, adferentes cli-
peum aureum, mille minas penden-
tem. Itaque placuit nobis, scribere
regibus et nationibus, ne eis eo-
rumue oppidis, aut regioni nocent,
bellumue inferant, aut infe-
rentibus auxilium ferant. Visum
est etiam nobis, misum ab eis cli-
peum accipere. Ergo si qui male-
fici ex eorum finibus ad vos aufu-
gerunt, tradite eos Simoni ponti-
fici, ut in eos ex ipsorum lege anim-
aduertat. Hæc eadem scripta
sunt Demetrio regi, Attalo, Ara-
thi, Arsaci, et ad omnes nationes
Sampsaci, Spartanis, in Delum,
Myndum, Sicyonem, Carlam,
Samum, Pamphyliam, Lyciam,
Alicarnasum, Rhodum, Chasili-
dem, Con, Sidan, Gortynam,
Cnidum, Cyprum, et Cyrenem.
Atque eorum exemplum ad Simo-
nem pontificem scriptum est. Ce-
terum rex Antiochus Doram denuo
adortus, adsiduo oppugnationum
et machinationum usu in eas angu-
stias Tryphonem redegit, ut eum
omni aditu exituque intercluserit.
Quumque Simon ei duo delecto-
rum hominum millia auxilio misisset,
argentumque, et aurum, et
vasa non pauca: ille ea accipere
noluit, sed irritis omnibus, quæ
iam cum eo pepigerat, ab eo est alie-
natus: ad eumque misit Atheno-
bium quemdam de suis amicis ad
colloquium, cum mandatis huius-
modi. Vos Ioppem et Gazam, et
arcem Hierosolymæ, quæ vrbs
mei regni est, tenetis: illarum
fines vallauistis, magnam regioni
cladem intulistis, et multa mei
regni loca redegistis in vestram pote-
statem. Quamobrem oppida red-
ditæ, quæ cepistis, et stipendia loco-
rum, quæ extra Iudææ fines occu-

paustis: aut certe pro eis quin-
genta argenti talenta date, et pro
damno, quod intulistis, proque lo-
corum tributis, altera quingenta.
Alioqui bellum vobis inferemus.
Igitur Athenobius regis amicus,
Hierosolymam profectus, viso Si-
monis splendore, aureoque pocu-
lo, et aurea argenteaque suppelle-
ctile, et tanto adparatu obstupuit,
eique mandata regis exposuit. Cui
Simon in hunc modum respondit:
nos neque alienam terram cepimus,
neque aliena subegimus, sed patri-
monium nostrum, quod ab ho-
stibus nostris aliquamdiu iniuria
retentum, nos tempus nacti, nobis
vindicamus. Quod ad Ioppen et
Gazam, quas tu petis, attinet, hæc
magno erant nostris detrimento, in
finibus nostris: tamen pro his ta-
lenta centum soluemus. Ad hæc
Athenobius ne verbo quidem re-
sponso, cum iracundia ad regem
reuerfus, ei Simonis verba, splen-
dorem, quæque viderat, omnia re-
nuntiati: id quod rex ægerrime tu-
lit.

Quumque Tryphon, conscen-
sa navi, in Orthosiadem fugisset,
rex Cendebæun oræ marinæ le-
gatum constituit, eique peditatum
et equitatum attribuit, iusque,
ut contra Iudæam castra collocaret,
Cedronemque instauraret, et por-
tis firmaret, ut inde Iudæis bellum
inferret. Ipse Tryphonem persecu-
tus est. Cendebæus ad Iamiam
profectus, homines vexare cœpit,
incursiones in Iudæam facere,
et partim captiuos abigere,
partim necare. Tum exstructa
Cedrone, equites et pedites ibi col-
locauit, qui excursionibus Iudææ
agros, ut rex imperauerat, infesta-
rent.

CAPVT XVI.

Ad geminos filios verba Simonis: Cendebai fuga in prælio. Ptolemæus et soceri, et cognatorum interfector. Insidiosos captus a Ioanne.

Hæc Cendebai facta quum Ioannes, Gaza profectus, Simoni patri nuntiauisset, Simon vocatos duos filios suos natu maximos sic est adlocutus: ego, meique fratres, et paterna domus, cum Israelitarum hostibus ab ineunte ætate ad hanc vsque diem bella gesimus: idue adeo feliciter, vt sæpe numero Israelitas tutati fuerimus. Nunc postquam ego consenui, vos, qui et per pietatem, et per ætatem, mihi meoque fratri succedere potestis, ite pro gente vestra propugnatum: ego vobis ex cælo auxilium precor. Ita illi, delectis ex gente viginti militum millibus, cum equitatu, ad Cendebai ire contenderunt. Et acta Modini nocte, primo mane in agrum pergentes, animaduertunt magnas contra se peditum equitumque copias. Interiacebat autem fluiuis, secundum quem positis castris, Ioannes animaduertens milites dubitantes transire fluiuium, ipse princeps traiecit: quem conspicati milites, post eum transierunt. Deinde aciem instruxit, et equitatum, quo plurimum abundabant aduersarii, inter pedites collocauit. Datoque tubis signo, Cendebæus cum suis fusus est: multisque eorum occisis, reliqui in munitiorem fugerunt. Eos tum Ioannes, Iuda suo fratre faucio, persecutus est vsque ad Cedronem, quam urbem Cendebæus refecerat, eamque, illis in castella azotii agri fuga dilapsis, igni cremauit: et, occisis aduersariorum ad duo millia, in Iudæam rediit incolu-
 11 mis. Erat autem Ptolemæus

Abubi filius agro hierichuntio præfectus. Is quum argenti auri-
 que multum haberet, (erat enim
 gener pontificis,) tantos sibi spi-
 ritus sumsit, vt regionem occu-
 pare, et Simonem eiusque filios
 per dolum, de medio tollere de-
 creuerit. Itaque quum Simon
 regionis oppida peragrans, et eorum
 administrationis curam ge-
 rens, ad Hierichuntem, vna
 cum Mattathia et Iuda filiis suis,
 descendisset, anno centesimo se-
 ptuagesimo septimo, mense Sa-
 bat, qui vndecimus est, exce-
 pit eos malitiose ille Abubi filius,
 in paruum quoddam castellum,
 qui Docus appellatur, quod ipse
 exstruxerat: magnumque eis con-
 uuiuium edidit, et certis homini-
 bus illic collocatis, postquam
 Simon et eius filii potando satiati
 sunt, surrexit cum suis Ptolemæ-
 us, sumtisque armis, ad Simonem
 in cœnationem ingressus, ipsum
 cum suis duobus filiis, et quibusdam
 pueris, interfecit. Postquam hoc
 tantum scelus commisit, et bona
 nialis pensauit Ptolemæus, misit
 ad regem, vt sibi exercitum mitteret
 auxilio, sese ei Iudzorum regionem
 et oppida conciliaturum. Præterea
 alios Gazam misit, qui Ioannem
 de medio tollerent: et tribunis
 per litteras significauit, vt ad se
 venirent, vt eos argento auroque
 et muneribus donaret: itemque
 alios misit, qui Hierosolymam
 fanique montem occuparent.
 Sed antecurrit quidam, qui
 Ioannem de eius patris et fratrum
 nece, deque missis, qui ipsum
 interficerent, certiosem fecit:
 Quo ille inuntio vehementer at-
 tonitus, homines comprehendit,
 qui ad se perimendum venerant:
 eosque, postquam cognouit sibi
 necem molitos esse, interfecit.
 Ac de reliquis quidem Ioannis re-
 bus

Cap. 1.
bus, et bellis, et egregie gestis, et murorum ædificatione, quos construxit, deque eius actionibus, memoriam proditum exstat in com-

mentariis eius pontificatus, ex quo pontifex post suum patrem factus est.

MACHABAEORVM

LIBER II.

CAPVT I.

Iudeorum ad populares captiuos epistola. Antiochi mors. Abditus in puteo sacer ignis, Ionathanis ad Ionam pro suis precatio. Locus purificationis.

FRATRIBVS Iudæis, qui sunt in Aegypto, fratres Iudæi, qui sunt Hierosolymis, et in Iudææ finibus, salutem et bonam pacem.

Beneficiat vobis Deus, memorque fœderis, quod ei cum Abrahamo, Isaac et Iacobo, suis fidis cultoribus intercedit, mentem vobis iniiciat omnibus colendi sui, voluntatemque suam magno et volenti animo exsequendi: et mentem vobis in lege ac præceptis suis aperiat, pacem præstet, vestras preces exaudiat, vobisque reconciliatus, vos aduerso tempore non deserat. Hæc nos vobis hic nunc precamur. Regnante Demetrio, anno centesimo sexagesimo, nos Iudæi vobis scripsimus in ipso rerum aduersarum articulo, quæ nobis acciderunt per hosce annos, ex quo Iason eiusque gregales, a sacra terra et regno descuerunt, vestibulum combusserunt, et innocentem sanguinem effuderunt. At nos Deum precantes exauditi sumus, hostias

que et similaginem libauimus, lucernas accendimus, et panes adposuimus. Quare vt dies umbraculorum mense Chasleu agatis, hæc vobis scribimus. Anno centesimo duodeuicesimo, qui sunt Hierosolymis et in Iudæa et senatus, et Iudas, Aristobulo Ptolemæi regis magistro, ex vinctorum sacerdotum genere orto, et in Aegypto degentibus Iudæis, salutem et sanitatem. Ex magnis periculis a Deo conseruati, tantas ei gratias agimus, quantas si cum rege dimicassetis: quippe qui sanctæ vrbis expugnatores in Persidem extruserit, quo si mulac dux ipse cum suo inuictis, vt videbatur, exercitu peruenit, obtruncati sunt in Nanæ fano, fraude vsis Nanæ sacerdotibus. Quum enim Antiochus cum suis amicis in locum illum, tamquam cum ea congressurus, venisset, vt adpositas a Nanæ sacerdotibus pecunias dotis nomine caperet, eo cum paucis intra delubri septum progresso, illi clausere sanum: et ingresso Antiocho, lapidibus per apertum lacunaris occultum ostium, ducem cum suis obruerunt, iisque frustulatim conscias, amputata capita ad eos, qui foris erant, proiecerunt. Omnibus modis agen-

17 *da sunt Deo gratiæ, qui sumserit de-*
impis supplicium. Itaque acturi
 18 *mensis Chasleu die vicesimo quin-*
to sani expiationem, hoc vobis si-
gnificandum putauimus, vt et ipsi
agatis diem tanquam vmbaculo-
rum, et ignis, quo Nehemias, (exstru-
cto fanq et ara,) fecit rem diuinam.
 19 *Quum enim in Persiam ma-*
iores nostri ducerentur, sacer-
dores religiosi, qui tum erant,
ignem ex ara sumtum, in quodam
putei cauo ab aqua arido clam ab-
diderunt, et ita tuto collocarunt, vt
 20 *omnibus esset locus ignotus. De-*
inde præteritis aliquot annis, quan-
do Deo visum est, missus a rege
Persidis Nehemias, posteros illo-
rum sacerdotum, qui ignem abdi-
derant, misit ad eum petendum:
qui quum, (vt nobis est narratum,)
non ignem, sed aquam crasam in-
 21 *uenissent, iussit, vt haustam adfer-*
rent, ad aris que iis, quæ ad rem di-
uinam pertinerent, iussit sacerdoti-
bus Nehemias, vt aqua ligna, et ea,
quæ erant lignis imposita, perfun-
 22 *derent. Deinde interposita mora,*
vbi sol, qui antea nubibus erat ob-
ductus, effulsit, tantus exarsit ignis,
 23 *vt mirarentur omnes. Interea*
dum victima consumitur, supplica-
tionem faciebant et sacerdotes et
reliqui, verbis præeunte Ionatha-
ne, et quum ceteris, tum Nehemia
 24 *succinentibus. Erat autem huius-*
modi supplicatio: Domine, Domine
Deus, omnium creator, terribili-
 25 *lis, potens, iuste, misericors, solus*
rex et bonus, solus munificus, solus
iustus, omnipotens, sempiternus,
qui Israelitas ab omni malo tueris,
qui delectos maiores nostros crea-
 26 *sti, sanctosque reddidisti, macte hoc*
sacrificio esto, pro vniuerso tuo-
rum Israelitarum populo: con-
serua et expia tuam sortem: col-
 27 *lige nos dispersos: libera eos, qui*
apud ceteras nationes seruiunt,
contemptos, et aliis inuisos: respi-

ce et effice, vt discant gentes, esse
 te Deum nostrum: vexa eos, qui
 in nos superbe et contume-
 liose potestatem exercent, tuos-
 que in tuo sacro loco planta,
 quemadmodum fore Moses præ-
 dixit. Et hæc quidem erat sup-
 plicatio. Sacerdotes autem Dei
 laudes accinebant. Deinde con-
 sumta victima, iussit Nehe-
 mias, reliqua aqua maiores lapides
 conspergi: quo facto, flamma
 exarsit, et lumine ex altari contra
 resurgente, consumta est. Hæc
 vbi res diuulgata est, et Persarum
 regi nuntiatum, quo loco sacer-
 dotes, qui translati fuerant, ignem
 oculuisent, ibi aquam exstitisse,
 qua Nehemias rem sacrificam
 expiasset, rex, explorata re,
 locum obsepsit, sacrumque fecit,
 et ad id multa, et ea magni pretii,
 largitus est atque contulit. No-
 minauit autem Nehemias lo-
 cum Ephthar, id est purificatio,
 quamquam a multis Nephthar vo-
 catur.

CAPVT II.

Occultatum a Ieremia tabernaculum. In-
stituta libraria. Describenda res mul-
te.

Est autem memoriæ proditum,
 Ieremiam vatem iussisse iis,
 qui transferebantur, vt i-
 gnem fumerent, quemadmodum
 ostensum est: eisque, tradita le-
 ge, præcepisse, ne Domini iussa
 obliuiscerentur, neue aurea et ar-
 gentea simulacra, eorumque or-
 natum videntes, mentibus erra-
 rent: atque alia huiusmodi di-
 centem monuisse, ne legem ex
 animo deponerent. Est item
 litteris mandatum, vt idem Iere-
 mias vates, oraculo admonitus,
 tabernaculum, et arcam se subse-
 qui iusserit, ac postquam in mon-
 tem

em peruenisset, (quo conscenso, Moses Domini possessionem adspexerat,) tabernaculum, et arcam, et aram suffitoriam, in quamdam domum cauernosam, quam illic inuenisset, intulerit, ostiumque obstruxerit: quumque comitum quidam notandæ viæ gratia accessissent, neque eam inuenissent, Ieremias, cognita re, illis reprehensis, dixerit, eum locum ignotum fore, donec pacatus Dominus suorum cœtum coegisset: tunc ea ostensurum esse, eiusque splendorem et nubem adparituram esse, vti sub Mose perspicua fuisset, vt etiam Solomo postulasset, vt is locus magnifice consecraretur. Declaratur etiam, vt idem Solomo sapientia præditus sacrificium fecerit dedicationis, et perfectionis templi: ac quemadmodum, Mose Iouam precatò, delatus ignis de cælo victimam consumsisset, etiam ad Solomonis preces delapsus ignis hostias absumsisset: vtque quum Moses dixisset, hostiam piacularem ideo conflagrauisse, quod comesta non esset, itidem Solomo octo diebus egisset. Atque eadem quum in alijs scriptis, tum in Nehemiæ commentarijs exponuntur. Atque vt ille librariam instituens, regum vatuumque res, et Dauidica et regum de donarijs epistolas congestit, similiter et Iudas bello dilapsa, (quod nobis accidit,) omnia collegit, eaque sunt apud nos. Ita que quibus egebitis, ea, qui auferant, ad nos mittite. Igitur purificationem acturi, scripsimus vobis. Itaque recte facietis, si dies obibitis. Speramus autem breui futurum, vt Deus, qui suos omnes conseruauit, eisque omnibus possessionem, et regnum, et sacerdotium, et sacra, (quemadmodum in nostra disciplina præ-

miserat,) restituit, nos, nostri miserus, ex toto orbe terrarum in sacrum locum congreget, qui nos ex tantis malis eripuerit, locumque iustrauerit. Ceterum Iudæ Machabæi, eiusque fratrum res, magni templi expiationem, aræ integrationem, præterea gesta cuni Antiocho Epiphane, et eius filio Eupatore, bella et ostensa de cælo signa, iis qui se Iudaismi studio fortiter geserunt, ita vt pauci totam regionem peruaserint, barbarâ fugauerint agmina, celebratum toto orbe sanum instaurauerint, urbem liberauerint, perituras Domini leges restituerint, ipso vsi propitio atque secundo, hæc, inquam, quæ ab Iasone Cyrenæo quinque libris declarata sunt, conabimur vno volumine perstringere. Considerantes enim, quanta sit in prolixitate iactatio, quantumque difficultatis, propter argumenti copiam, subeat is, qui velit in rerum gestarum narrationibus versari: curauimus, vt et legere volentium voluptati, et res memoria complecti studentium facilitati, et omnium lectorum utilitati consuleremus. Ac nobis quidem, qui compendii laborem suscepimus, non proum negotium est, sed multi laboris et vigiliarum: quemadmodum conuiuium parare, et aliorum commoditati inseruire non est facile. Tamen in multorum gratiam libenter laborem subibimus, et scriptori singula exsequi concedentes, in sequenda propositi compendii ratione elaborabimus. Et enim quemadmodum nouæ domus ædificatori totius est constructionis habenda ratio: ei vero, qui sculperè aut pingere conatur, quid ad ornatum faciat, quærendum est: sic arbitror et de nobis, omnia quidem conse-

stantem dicere, et in singulis immorari, auctoris esse, dictionis autem breuitatem sequi, et operis vitæ accurationem, ei qui rem in pauca confert, esse concedendum. Igitur deinceps narrationem exordiamur, hæcenus præfationem inhibentes. Absurdum est enim autem historiam reddere, et ipsam historiam contrahere.

CAPVT III.

Indicata Hierosolymæ pecunia. Quæstor ablatarius pecuniam. Urbis dolor. Quæstor dimitus a rapienda pecunia prohibitus.

QUUM vrbs sancta cum summa pace habitaretur, et leges quam optime seruarentur, propter Oniæ pontificis pietatem, et in improbos odium, fiebat, vt ipsi etiam reges cum locum in honore haberent, et sanum præclarissimis ornarent muneribus, adeo vt Seleucus Asiæ rex omnes ad sacrificiorum procuracionem necessarios sumtus de suo redditu suppeditaret. Simon autem quidam de tribu Benjaminis, æditimus, quum de eis, quæ in fori rationibus peccabantur, cum Oniæ pontifice contendisset, neque vincere eum posset, adiit Apollonium Thraciæ filium, ea tempestate Calesyriæ et Phœnicæ præsidem, eique nuntiauit, Hierosolymæ cellam esse ineffabili pecunia refertam: quippe quum ad eam innumera bilia dependerentur, quæ ad sacrificiorum rationem non pertinentia, possent sub regis potestatem redigi.

Apollonius cum rege congressus, ei de hac indicata sibi pecunia ostendit, et rex Heliodorum quæstorem huic negotio præfecit, eumque misit, cum mandatis, vt

supra dictam pecuniam curaret auferendam. Heliodorus protinus iter ingressus est, per speciem ille quidem vrbes Calesyriæ obeundi, sed re ipsa regis exsecutus voluntatem. Postquam Hierosolymam peruenit, et ab vrbs pontifice comiter acceptus est, iudicium exposuit, et cuius causa adesset, declarauit, quæsiuitque, an vere hæc ita se haberent. Cui pontifex ostendit, depositum esse viduarum et pupillorum, partim etiam Hyrcani, Tobizæ filii, hominis maximis opibus præditi, non vt impius Simon calumniaretur: sumnam vero esse argenti talenta quadringenta, auri ducenta. Fraudari autem eos, qui loci sanctitate, et reuerendi toto orbe fani maiestate et asylo confisi fuissent, id vero prorsus esse nefas.

Sed Heliodorus propter ea, quæ habebat a rege mandata, omnino eas pecunias regi adiudicabat: itaque constituto die, ingressus est, vt curaret inspiciendas. Tum vero tota vrbe non mediocri erat trepidatio: sacerdotes ante aram in vestitu sacerdotali proiecti, ad cælum eum implorabant, qui de deposito legem tulisset, vt iis, qui deposuissent, saluas conseruaret. Iam vero qui pontificis faciem videret, is animo fauciaretur. Adspæctus enim, et immutatus color animi astum indicabat: nam circumfusus erat homo timore quodam, et horrore corporis, ex quibus perspicuum cernentibus fieret, quis in animo inesset dolor. Tum ex domibus gregatim ad publicam supplicationem confluere, quod locus in contemptum venturus esset, succinctorumque centones sub mammis mulieres, semitas implere, et clausæ virgines, partim ad portas concurrere, partim ad mu-

ros, aliæ per fenestras prospicere, omnes quidem passis in calum
 20 manibus, preces facere, vt miserabilis esset vulgi ex omni
 21 genere permixta turba, et vehementer æstantis pontificis expe-
 22 ctatio. Igitur hi ab omnipotente Domino precibus contendebant,
 vt sibi concedita, iis diligentissime salua conseruaret, qui ea
 23 credidissent. Interea Heliodorus, quod statutum erat, exseque-
 batur. Verum, eo iam apud pecuniarum cellam cum satellitibus in-
 24 stante, maiorum nostrorum Dominus, et omnium rerum præ-
 potens tantum spectrum edidit, vt omnes, ausi eo conuenire, Dei
 potentia stupefacti, præ metu fe-
 25 re exanimarentur. Visus est enim eis quidam equus terribilem
 ferens equitem, pulcherrimo adornatus tegimine, qui impetu
 incitatus priores vngulas inflixit Heliodoro. Is autem, qui e-
 quo insidebat, cernebatur, auream habens armaturam. Item
 alii duo ante eum iuuenes adparebant, robore excellentes, specie formosissimi, honesto vestitu,
 qui Heliodorum, vtraque parte adstantes, adsidue verberabant, multas ei incutientes plagas. Ac subito humi collapsum, et multa caligine circumfusum corripuerunt sui, et impositum lecticæ, eum, qui modo cum tanto concursu, omni stipatus satellitio, ad eam, quam diximus, pecuniarum cellam intrauerat, ferebant, nihil adiuuantibus eum suis armis, aperte Dei potentiam agnoscentes.
 Et ille quidem diuina mutus opera, et omni spe salutis destitutus, cecidit. At illi Domino gratias agebant, qui locum suum tanto honore adficeret, et, quod paullo ante metu et perturbatione plenum fuerat templum, id ad omnipotentis Domini præsentiam

gaudio, et voluptate adfluebat. Tum protinus quidam de famili-
 31 aribus Heliodori Oniam rogaerunt, vt supremum Deum oraret, vitam vt illi, prorsus extremum spiritum agentis, largiretur. Hic
 32 pontifex veritus, ne forte rex suspicaretur, aliquid a Iudæis esse in Heliodorum facinoris commissum, rem diuinam pro hominis salute fecit. Atque, eo piaculum
 33 procurante, iidem iuuenes iterum Heliodoro adparuerunt, iisdem amicti vestibus, et adstantes ita dixerunt: magnam habeto Oniæ pontifici gratiam: nam propter eum vitam tibi largitur Dominus. Tu vero de celo verberatus
 34 omnibus singularem Dei potentiam prædicato: Hæc locuti, euauerunt. Heliodorus autem,
 35 facta Domino re diuina, et votis maximis ei nuncupatis, qui sibi vitam tutatus esset, Oniaque salutato, ad regem se cum suis militibus refert: et omnibus,
 36 quæ Dei maximi vidisset opera, testatur. Atque a rege interro-
 37 gatus, equis esset idoneus, qui denuo Hierosolymam mitteretur. Si quem habes inimicum, inquit,
 38 aut rerum nouarum cupidum, eum illuc mittito, et verberatum accipies, si tamen euaserit. Nam
 39 in loco illo vere quoddam numen inest, quique cæleste domicilium tenet, is eius loci custos est, et defensor: et eos, qui eo nocendi causa veniunt, in supplicio adficit extremo. Ac quod ad Heliodo-
 40 rum, et cellæ pecuniariæ defensionem attinet, ita res accidit.

CAPVT III.

Simon patriæ proditor. In Onsam vniuersam Seleuci mors. Oniæ frater Iason pontificatus usurpator. Populares ad Græcismum cogens. Menelaus pontificiam potestatem ambiciens, et adsecutus. Andronicus

*ens Oniæ interfector per fidem datam. Occis-
foris mors facta.*

AT Simon ille superius nomi-
natus, pecuniarum et pa-
trix proditor, Oniam crimin-
nabatur, quasi ipse Heliodorum
impulisset, et malorum auctor existi-
tusset: et bene de ciuitate meri-
tum, suprum cupidum, et legum
studiosum, audebat rerum noua-
rum cupidum dicere. His inimi-
citiis eo vsque procedentibus, vt
etiam per quosdam Simonis ne-
cessarios cædes fierent, Onias
contentionis atrocitatem videns,
et Apollonii insaniam, qui Cælesy-
riæ, et Phœnicix præturam gerens,
Simonis augebat peruersitatem, ad
regem se contulit, non ille qui-
dem ciuium accusator, sed et publi-
cæ et singulorum vtilitati consulens.
Videbat enim sine regis prouidentia
fieri non posse, vt res amplius pa-
catæ forent, neque Simonem fi-
nem insanix facturum. Deinde,
Seleuco vita defuncto, et Antiocho,
qui Epiphanes cognominatus est,
regnum adepto, Iason Oniæ frater
pontificatum vsurpauit, regem
adgressus, eique pollicitus argenti
talenta sexaginta supra trecenta, et
alterius cuiusdam redditus talenta
octoginta. Præterea pollicitus sese
alia centum quinquaginta scriptu-
rum, si sibi per eum potestas fieret,
gymnasium ei, et ephebia instituendi,
et ex Hierosolymitanis Antio-
chenos transcribendi. Itaque prin-
cipatu, rege adiuuente, potitus,
continuo suos populares ad græcos
mores traducebat: et concessa Iu-
dæis regum beneficia, per Ioannem
Eupolemi patrem, eius qui legatio-
nem apud Romanos de amicitia, et
societate obierat, abrogabat, abo-
lensque legitima reipublicæ insti-
tuta, illicitis inuehebat: mores.
Nam vltro sub ipsa arce gymnasium
erexit, et adolescentum præstan-
tissimos quosque sub velarium per-

trahebat. Atque ita hoc impii, et
minime pontificis Iasonis nefario
scelere factum est, vt græcus mos,
et adscita peregrina consuetudo ad-
eo vigeret, vt sacerdotes non
iam aræ muniis essent addicti, sed,
contemto templo, sacrificiisque ne-
glectis, ad fruenda illicita palæstræ
spectacula discique certamen pro-
perarent: et patrios honores pro
nihil habentes, græcas gloriolas
pulcherrimas ducerent. Quarum
rerum causa grauem calamitatem
passi sunt: et quorum amulaban-
tur instituta, quorumque similes om-
nino se fieri studebant, hos ipsos
hostes et vltros habuere. Nam
in diuinas leges peccare non leue
est: sed hæc sequens tempus decla-
rabit. Quum autem Iudi quin-
quennales Tyri ederentur, præse-
nte rege, misit scelestus Iason spe-
ctatores tanquam Hierosolymita-
nos Antiochenos, ferentes argenti
drachmas trecentas ad Herculis sa-
crificium: quas tamen qui fere-
bant, petierunt, ne ex in sacrificium
erogarentur, (non enim conuenire,)
sed in alium sumtum impenderen-
tur. Ita misæ sunt, per mittentem
quidem, ad sacrificandum Herculi:
per latores autem, ad triremes
conficiendas. Deinde, misso in Aeg-
yptum Apollonio Mnestei filio, ad
eum diem, quo Ptolemæus Philo-
metor rex salutandus erat, Antio-
chus, quum accepisset, eum esse
a suis rebus alienatum, de suarum
rerum salute cogitabat. Itaque
Ioppen profectus, Hierosolyman
venit, et magnifice ab Iasone, et
ciuitate exceptus, et cum fusalibus,
et acclamationibus admisus, ita in
Phœniciam se recepit. Post trien-
nii spatium misit Iason Menelaum
Simonis, (cuius facta mentio est),
fratrem, qui pecuniam regi ferret, et
de rebus necessariis commentarios
faceret. Menelaus vero regi com-
mendatus, eumque venerans, per
speciem

speciem potestatis, in seipsum trans-
tulit pontificatum, Iasonem tre-
centis argenti talentis supergressus,
acceptisque regiis mandatis, rediit,
pontificatu quidem dignum nihil
adferens, sed crudelis tyranni spi-
ritus, et immanis feræ habens iras.
26 Et Iason quidem, qui fratrem suum
fraudauerat, fraudatus ab altero,
profugus in Ammonitarum regio-
nem pulsus est. At Menelaus prin-
cipatum adeptus, nihil eorum, quæ
promiserat, regi præstabat, quam-
uis ea exigeret Sosstratus arcis præ-
fectus: nam eius curationis erat
27 vestigialium exactio. Quam ob
causam ambo sunt a rege euocati:
28 et suo munere abdicati, relique-
re succesores, Menelaus, sui pon-
tificatus Lyfimachum fratrem su-
um: Sosstratus autem Cratetem,
30 Cypriorum præfectum. His ita
constitutis, accidit, vt Tharsenses
et Mallotæ inter se contenderent,
quod erant Antiochidi, regis con-
cubinæ, dono dati. Itaque rex
confestim ad res sedandas profectus
est, relicto procuratore Androni-
co, homine dignitate prædito.
2 Tum Menelaus commodam se oc-
casionem natum arbitratus, aurea
quædam templi vasa depeculatus,
Andronico dono dedit, et iam alia,
quum aliis finitimarum ciuitatum
hominibus, tum Tyriis vendide-
3 rat. Quam rem exploratam ha-
bens Onias arguebat, quum qui-
dem se in asylum quemdam locum
recepisset apud Daphnen, quæ est
4 ante Antiochiam posita. Itaque
Menelaus Andronicum seorsum
hortatus est, vt Oniam interficeret,
et Andronicus ad Oniam venit, ei-
que fraude inducto, et dextra cum
iureiurando data, quamuis ei su-
spectus, persuasit, vt ex asylo pro-
5 iret: eumque statim, nihil iusti-
tiam veritus, interemit. Quam ob
causam multi etiam aliarum gen-
tium, nedum Iudæi, tam nefariam

hominis eadem grauitate et iniquo
animo tulerunt. Ac, rege ex Cili- 33
cia locis reuerso, conquesti sunt
apud eum, qui erant in vrbe Iu-
dæi, (Græcis etiam rei indignitatem
accusantibus,) de tam nefanda cæde
Oniæ. Itaque Antiochus humano 37
more dolore adfectus, et ad mise-
ricordiam commotus, lacrimatus:
que propter occisi temperantiam et
modestiam excellentem, et ira in- 38
flammatus, continuo Andronicum
purpura exutum, vestibus lacera-
tis per totam vrbe circumduci
ad illum ipsum locum, vbi facinus
in Oniam patrauerat, et illic homi-
nem sanguinarium interfecit, Do-
mino dignum de se sumente suppli-
cium. Quum autem multa essent 39
in vrbe per Lyfimachum, conscio
Menelao, commissa sacrilegia: id-
que fama diuulgasset, coiuit plebs
aduersus Lyfimachum, aureis vasis
iam plerisque dissipatis. Quum 42
que turba concitaretur, et iragli-
scret, Lyfimachus armatis homi-
nibus ad tria millia, cepit iniuste
vim facere, duce quodam tyranno,
ætate iuxta ac mente proeecto. At 41
illi videntes Lyfimachi conatum, a-
lii correptos lapides, pars crastas
sudes, nonnulli obuium puluerem
manibus comprehensum, in Ly-
fimachios et in inuadentes spargere:
atque ita multos eorum vulnera- 42
re, nonnullos deiecerunt, omnes
in fugam egerunt, ipsum sacrile-
gum apud pecuniarum repositorium
interfecerunt. Deinde iudicio de 43
his rebus contra Menelaum consti-
tuto, quum rex Tyrum venisset, 44
causam egerunt apud eum viri tres
a senatu missi. Sed Menelaus iam 45
conuictus, Ptolemæo Dorymenis
filio multis promissis persuasit, vt
regem de sententia dimoueret. Ita 46
que Ptolemæus regem in quoddam
peristylium, quasi refrigerandi
causa seductum, ita immutatum, vt 47
totius mali auctorem Menelaum
crimi-

criminibus absolueret: miseros autem illos, (qui, si apud Scythas dicerent, culpa essent liberati,) capite
 48 damnaret. Itaque confessim inmeritas dederunt penas, qui ciuitatis et plebis, sacrorumque vasorum causam egerant: quam ob
 49 causam Tyrii quoque sceleris odio, quæ ad illorum funus pertinebant, magnifice præbuerunt. Me-
 50 nelaus vero per auariciam potentum, mansit in principatu, vitis additus, et ciuium insidiator maxime.

CAPVT. V.

Antiocho regnante prodigia. Iasonis in suos crudelissima tyrannis, fuga turpis. Urbis atque fanis ruina Antiocho iubente.

1 **S** Vb id tempus quum Antiochu^s
 2 secundam expeditionem in Aegyptum suscepisset, accidit
 3 tota vrbe, fere per dies quadraginta, cerni in aere currentes aureo
 4 vestitu equites, et hastatorum cohortes armatas, equitumque turmas ordinatas, et confictus concursusque vtrimque fieri, clipeorum motus, crebras sudas, gladlos districtos, telorum lactus, aureorum fulgores armorum, et omnis
 5 generis loricas: quod ostentum, vt faustum esset, precabantur omnes. Quum autem rumor falsus
 6 extitisset, vita excessisse Antiochum, Iason, contractis non minus mille viris, in urbem de improviso impetum fecit, ac, pulsus iis, qui
 7 erant in muris, quum ad extremum iam caperetur vrbs, Menelaus in arcem fugit. At Iason suorum ipsius ciuium cædes faciebat, nemini parcens: non cogitans, felicitatem in suos, infelicitatem esse maximam: seque de hostibus arbitrari, non de popularibus suis, trophaea statuere. Principatum tamen non obtinuit, sed turpi insidiarum

exitu, profugus iterum in fines Ammonitarum concessit, et ad dignum scelerata vita exitum peruenit. Nam accusatus apud Aretani, Arabum tyrannum, in alias atque alias vrbes fugiens, omnibus eum insectantibus, et odio, vt legis desertorem, prosequentibus, et vt patriæ ciuiumque carnificem detestantibus, in Aegyptum compulsus est: quique multos patria priauerat, is extorris periit, profectus ad Lacedæmonios, tamquam sibi præsidio propter cognationem futuros: et qui multos infelictos abiecerat, is nulli desletus est, et omni funeris honore, patrioque sepulcro caruit. His rebus intellectis, suspicatus est rex desicere Iudæam. Itaque ex Aegypto profectus, efferrato animo urbem vi cepit, et militibus, vt obuios quosque sine ulla misericordia trucidarent, et eos, qui se in domos reciperent, iugularent, imperauit. Itaque tantæ iuuenum femumque neces, tanta virorum mulierumque et liberorum occisio, tanta virginum et puerorum facta cædes est, vt tribus non amplius diebus, octoginta hominum millia perierint. Capta sunt autem quadraginta millia, nec pauciores interfectis vancierunt. Nec his contentus Antiochus, ausus est in augustissimum toto orbe fanum, ducẽ Menelao, legum et patriæ proditore, ingredi: sceleratisque manibus sacra vasa capiẽs, et aliorum regum donaria, ad loci ornamentum, gloriam, honoremque collata, profanis depeculans manibus, distribuere, et interim animo insolecere: non videns, propter vrbs incolarum peccata, paullisper iratum esse Dominum, et inde ortam esse loci contemtionem. Quod nisi illos multis teneri peccatis contigisset, quemadmodum Heliodorus a Seleuco rege missus ad auferendam pecuniam,

19 niam, fuerat repente fustigio ab
 audacia repulsus, idem et huic ac-
 cidisset, verum non propter lo-
 cum gentem, sed propter gentem
 20 locum Deus elegit. Itaque lo-
 cus ipse, qui calamitatum gentis,
 quæ acciderunt, fuit particeps,
 postea fuit et beneficiorum, a Do-
 mino collatorum, socius: et qui
 omnipotentis ira derelictus fuit,
 idem rursum supremi Domini re-
 conciliatione cum omni est glo-
 21 ria restitutus. Igitur Antiochus,
 sublatis ex fano mille octingentis
 talentis, protinus Antiochiam se
 contulit, putans se præ superbia
 posse et terram navigabilem, et
 pelagus pedibus facere peruium:
 22 tantus erat animi fastus. Reli-
 quit autem præsecutos, qui Iudæo-
 rum genus vexarent, Hierosoly-
 mis: Philippum natione Phrygem,
 moribus eo ipso, qui constitue-
 23 rat, truciorem. In Garizim au-
 tem, Andronicum, et præter eos
 Menelaum, qui erat in suos te-
 rrimus omnium, et hostili in
 24 Iudæos ciues animo. Misit item
 flagitiosum illum ducem Apollo-
 nium cum militum viginti duo-
 bus millibus, etque imperauit,
 vt omnes adultos necaret, mulie-
 res autem et iuuenes venderet.
 5 Is Hierosolymam profectus, pa-
 cem simulando, negotium ad sa-
 crum diem sabbati distulit: quo
 die feriantes nactus Iudæos, suis,
 6 vt arma caperent, edixit, et om-
 nes, ad spectaculum egresfos, ob-
 truncavit: tum in urbem cum ar-
 mis cursu ingressus, non paruam
 7 multitudinem prostravit. At Iu-
 das Machabæus cum aliis no-
 uem discescit in solitudinem, et
 in montibus ferarum ritu cum
 suis vitam agebat: herbarumque
 pastu vescens, durabat, ne pol-
 lutionis esset particeps.

CAPVT VI.

*In Iudeorum religionem vis ab Antiocho
 rege. Picorum supplicia Iudeorum. In
 Iudaisino constans. Eleazarus interse-
 ctus.*

Non multo post tempore mi-
 sit rex senem Atheniensem,
 qui Iudæos cogeret a pa-
 triis legibus desistere, diuina-
 rumque legum usum omittere,
 et templum hierosolymitanum,
 polluere, ac Iouis Olympii co-
 gnominare: Garizimum autem,
 vt erant eius loci incolæ, Iouis
 hospitalis. Erat plebi grauis et
 3 tristis tanti mali status. Nam
 templum luxu et comesationibus
 replebatur ab externis, nequitiis
 inter sortia indulgentibus, et in-
 tra sacros parietes cum seminis-
 rem habentibus et insuper illicita
 intro ferentibus. Ara rebus e-
 5 rat nefariis, et lege vetitis, ple-
 na: neque sabbata agere, ne-
 6 que patria festa seruare, neque
 omnino Iudæum se fateri licebat.
 Ducebantur Iudæi acerba vi,
 7 menstrualis regis natali die, ad vi-
 scerationem, et in Bacchanalibus
 cogebantur hederas ferentes, Or-
 gia celebrare Libero. Præterea
 8 promulgatum est edictum, au-
 ctore Ptolemæo, in finitimas ci-
 uitates græcas, vt ad idem insti-
 tutum, et ad viscerandum adige-
 9 rentur Iudæi: ac qui in Græ-
 corum mores transire recusarent,
 iugularentur. Ergo licebat præ-
 10 sentem videre calamitatem. Nam
 duæ mulieres productæ sunt, quæ
 suos natos circumciderant, et sus-
 pensis de mammis infantibus, pu-
 blice per urbem circumductæ, de
 muro præcipitatæ sunt: alii
 11 quum in proximas speluncas con-
 fugissent, vt septimum diem clam
 agerent, indicati Philippo, flam-
 mas cremati sunt: quod seipso
 defendere, propter tam religiosi
 diei

12 diei opinionem, vererentur. Igitur huius libri lectores hortor, ne propter aduersos casus animum despondeant: sed cogitent, pœnas non ad perniciem, sed ad correctionem esse nostri generis: ac quod non diu impuniti sinantur impij, sed continuo dent pœnas, id esse magni benefici argumentum. Non enim, quemadmodum in aliis gentibus patenter exspectat Dominus, donec ad summum scelorum progresos pueniat, sic in nobis faciendum esse statuit: ne, si ad extremum peccatorum veniremus, postea in nos animaduerteret. Itaque nunquam suam nobis misericordiam subtrahit, sed suos aduersis casibus castigando non derelinquit. Verum hæc nobis paucis dicta sint, admonitionis gratia. Iam ad narrationem veniendum est. Eleazarus quidam ex primariis scribis, vir iam ætate prouectus, et facie ad aspectu pulcherrima, cogebatur, vi diducto ore, sive illa vesti. Sed is mortem cum gloria, quam vitam cum infamia malens, vitro ad tympanum accedebat: idque spuens, quomodo accedere oportebat eos, qui malent supplicium subire, quam illicita præ viuendi cupiditate gustare. Ceterum qui nefariæ viscerationi præerant, il propter superiorum temporum viri notitiam, seductum seorsum hortabantur, vt carnes a se paratas adferret, quibus ei uti fas, esset: et interim simularet, se vesci iussis a rege carnibus hostiarum, vt hac ratione mortem euitaret, et propter veterem, quæ ei cum ipsis intercedebat, amicitiam, humane tractaretur. At ille honestam rationem secutus, et ætate senectutisque excellentia, contractaque et insigni canicie, et optima iam a pueris educatione dignam, vel

potius sanctæ et latæ diuinitus legi conuenienter, statim respondit, malle se ad inferos mitti. Neque enim ætate nostra dignum est, inquit, simulare, vt multi iuuenem, putantes Eleazarum hominem nonagenarium, in externos concessisse ritus, ipsi quodque mea simulatione et culpa, propter breuem caducamque vitam errent, atque ita ego meæ senectuti infamiam consem, atque maculam. Nam etiamsi in præsentia hominum supplicium euitauero, at Omnipotentis quidem manus neque viuus neque mortuus effugiam. Quare si nunc generose vitam finiero, et senectute dignus videbor, et iuuenibus egregium relinquam exemplum, ad mortem alacriter et generose, pro tam augustis sanctisque legibus oppetendam. Hæc locutus, ad tympanum statim venit. Quumque hi, qui eum ducebant, illam, quam paulo ante ostenderant, beneuolentiam mutauissent in maleuolentiam, propter illam eius orationem, quam ipsi dementiam interpretabantur, ipse iamiam plagis vitam finiturus, ingemiscens ita loquitur: Domino sanctam habenti cognitionem perspicuum est, me, quum possem mortem euadere, duos corpore dolores ferre vapulantem: sed animo libenter, ipsius reuerentia, hæc perpeti. Hoc ille pacto ex vita discessit, non solum iuuenibus, verum etiam plerisque aliis suæ gentis suam mortem magnanimitatis exemplum, virtutisque monumentum relinquens.

CAPVT VII.

Matris cum septem filiis cruciatus, et supplicia religionis causa.

Accidit autem, ut etiam septem fratres cum matre comprehensi, quo cogerentur a rege, suillam contra fas gustare, verberibus lorisque cruciarentur: quorum vnus ita princeps locutus est: quid interrogare, et ex nobis discere cunctaris? sumus enim parati mori potius, quam patrias violare leges. Hic rex furore percitus, sartagine iussit, et lebetes candelifici, quibus ignitis, confestim iussit ei, qui princeps locutus erat, linguam abscindi, cutem detrahi, manus et pedes amputari, spectantibus reliquis fratribus atque matre, atque ita profusum mutilatum, iussit igni spirantem admoueri atque frigi. Quumque se vapor sartagine late diffunderet, illi inter sese cum matre ad generose oppetendum cohortabantur, ita dicentes: videt hæc Dominus Deus, et reuera in nobis propitiatur, quemadmodum in illo carmine, quod palam contra Israelitas testimonio est, declarauit Moses his verbis: et suis propitiabitur. Hoc pacto quum primus occubuisset, illi secundum ad idem supplicium duxerunt, et, cute capitis eius cum capillis detracta, interrogabant, essetne gustaturus, prius quam eius corpus membratim dilaniaretur? Sed ille patria voce, facturum negauit. Itaque et is ad subsequentem tractus cruciatum, quemadmodum primus, vbi ad extremum ventum est spiritum, sic loquitur: tu quidem, o furiose, ex hac vita nos laxas: sed mundi rex nos pro suis mortuos legibus, in æternam vitæ restitutionem suscitabit. Post hunc tertius illuditur: et linguam proferre iussus, illico exseruit, manusque audacter protendit, ita generose locutus: ex cæcio hæc habeo, et propter il-

lius leges hæc contemno, et ab eodem hæc me recuperaturum spero, adeo ut ipse rex, et qui cum eo erant, mirarentur animum adolescentis, qui dolores nihili faceret. Hoc quoque extincto, quartum itidem torquendo excruciabant, qui iam morti proximus sic est locutus: optabile est omittere spes humanas, diuina spe fretos, a Deo in vitam reuocandos. Tibi quidem in vitam resurrectio non erit. Dein ceptus quintum adductum torquebant, qui ad regem intuens: tu quidem, inquit, potestatem inter homines habens, mortalis ipse, facis quod libet: sed noli arbitrari, genus nostrum a Deo esse destitutum. Verum perge, et specta singularem eius potentiam, qui te, tuamque progeniem supplicio adficiet. Post hunc adductus est sextus, qui iamiam morturus dixit: ne temere erres, nos quidem propter nos ipsos, qui in Deum nostrum peccauerimus, hæc patimur, admiratione quidem digna: sed noli tu arbitrari, tibi hoc impune futurum, qui cum Deo bellare conatus sis. Verum mater supra modum admiranda, et memoria felici digna est, quæ pereuntes vnus diei spatio septem filios adspiciens, æquo animo ferebat, propter spes in Domino collocatas, et singulos patrio sermone cohortabatur, generosi plena spiritus, et femineum ingenium masculo animo excitans, et sic eos adloquens: nescio equidem, quo pacto vos in meo exsisteritis vtero: nec ego vobis spiritum et vitam contuli, neque cuiusque vestrum primordia concinnaui. Nimirum mundi creator ille, qui genus humanum finxit, et originis omnium auctor est, idem vobis spiritum et vitam clementer reddet, qui vos

ipfos nunc propter ipsius leges
 24 contemnatis. Antiochus vero pu-
 tans se despici, et ^b exprobrantem
 vocem suspectam habens, quum su-
 peresset adhuc natu minimus, non
 solum verborum hortatione vteba-
 tur, sed etiam iureiurando confir-
 mabat, se eum diuitem et beatum
 esse facturum, si a patriis moribus
 descisceret: et in amicis habiturum,
 honoresque ei mandaturum.
 25 Quinque nihil iuuenis flectere-
 tur, rex vocatam matrem hortaba-
 tur, vt adolescenti salutare consili-
 um daret. At illa multum ab eo
 26 monita, recepit, se filio persuasi-
 ram: et illum propius adgressa,
 27 crudelem deridens tyrannum, sic
 vernaculo sermone dixit: fili, mi-
 serere mel, quæ te in ventre gessi
 menses nouem, quæ tres annos la-
 ctavi, quæ educaui, et enutritum ad
 28 istam ætatem perduxi. Peto a te,
 nate, vt cælum intuens terramque,
 et omnia, quæ in eis insunt, videns,
 cognoscas, hæc Deum fecisse de ni-
 hilo, atque ita hominum genus es-
 29 se conditum. Noli hunc metuere
 carnificem, sed fratribus dignus ad-
 mitte mortem, vt ego te per Dei
 misericordiam cum tuis fratribus
 30 recipiam. Hæc adhuc ea dicente,
 iuuenis ita loquitur: quem manes
 fed præceptionem legis audio: ma-
 ioribus nostris per Mosem lata.
 31 Tu vero, omnis in Hebræos scele-
 ris repertor, Dei manus non effu-
 32 gies. Nos quidem ob nostra ipso-
 33 rum peccata hæc patimur: quod
 si correctionis et castigationis gra-
 tia immortalis noster Dominus
 paullisper iratus est: at idem ite-
 34 rum suis reconciliabitur. Tu ve-
 ro, o impie, et omnium hominum
 sceleratissime, noli incerta spe tu-
 midus efferrî, cælestibus natis ma-
 35 nus adferens: nondum enim

omnia potentis, et videntis Dei iu-
 dicium effugisti. Nam nostri qui
 36 dem fratres, nunc breuem perpesi
 laborem, in æternæ vitæ diuinum
 fœdus venerunt. At tu vindice Deo
 iustas superbix pœnas dabis. Ego
 37 vero fratrum exemplo, et corpus
 et animam pro patriis dedo legibus,
 Deum orans, vt genti nostræ breui
 fiat propitius, et tu inter cruciatus
 et fustigium, cum solum Deum esse
 fatearis: vtque in me fratribus-
 38 que meis sedetur Omnipotentis ira,
 qua merito in vniuersum genus
 nostrum sauitur. Hic rex ira per-
 39 citus, hunc omnium pessime tra-
 ctauit, irrisionem ægre ferens.
 Et hic igitur pure vitam finiuit,
 40 prorsum Domino confusus, et vl-
 41 tima filiorum mater interiit. Ac
 42 de viscerationibus quidem; et im-
 manibus cruciatibus, hæcenus di-
 ctum esto.

CAPVT VIII.

*Machabæi, Iude socii, coacti. Iudei Iouam
 rogantes. Iudeorum zeli præclau. Contra
 Iudam Nicanor. Temerarius Nicanor
 impiusque. Confirmans Iudus suos, Ni-
 canoriani celi. Victores in Iouam gra-
 ti. Timotheus, et Bacchis fusi. Nica-
 noris fuga.*

IVdas autem Machabæus et eius
 socii, in pagos occulte obrepentes,
 cognatos adsciscabant: et ad-
 sumtis his, qui in Iudaismo per-
 manserant, coegerunt ad sex homi-
 num millia. Dominumque ora-
 2 bant, vt infestatum ab omnibus po-
 pulum respiceret, templi ab impiis
 hominibus profanati misericordi-
 am caperet: vrbs, quæ ab omni-
 3 bus vastaretur, et iam solo æquan-
 da foret, misereretur, clamantem
 ad se sanguinem exaudiret, re-
 cordaretur nefarias innocentum
 4 cædes infantium, et dictarum in

no-
 b) suspicans ex pronuntiatione matris, (nam ipse hebraice nesciebat,) eam sibi
 maledicere.

nomen suum contumeliarum iniuriam persequeretur. Igitur Machabæus facta manu, iam gentibus erat insuperabilis, ira Domini in misericordiam versa: et oppida virosque de improviso adgrediens, incendebat: opportunaque loca occupans, non paucos hostium viros fugabat, ad tales insidias maxime utens adiumento nocturnum. Ergo fama virtutis eius ubique percrebescente, animaduertens Philippus hominum paullatim proficere, et crebro secundis rebus procedere, ad Ptolemæum Cœlesyriæ et Phœnicia prætorem scripsit, ut regis subueniret rebus. Is continuo delectum Nicanorem Patrocli filium, vnum de primariis amicis, misit, attributis ei diuersarum nationum hominibus, non minus viginti millibus, ad vniuersum Iudæorum genus euertendum. Huic etiam Gorgiam adiunxit, hominem imperandi et rei militaris peritum. Statuit autem Nicanor tributum Romanis a rege pendendum, quod erat talentorum duo millium, ex Iudæorum captiuitate conficere: statimque ad maritimas ciuitates misit, qui ad emenda Iudæa mancipia homines inuitarent: promittens, se nonaginta corpora talento addicturum, non expectans imminentes sibi ab Omnipotente pœnas. Hac Nicanoris expeditione Iudæa nuntiata, quum suos de exercitus aduentu certiores fecisset, timidi et Dei vindictæ diffidentes, diffugiabant, seque subducebant: alii etiam omnia reliqua venundabant: simulque Dominum orabant, ut ab impio Nicanore venditos ante, quam captos, tueretur, si non propter ipsos, at propter ea, quæ ipsi cum eorum maioribus fœdera intercederent: quoniamque ipsius venerando, et augusto nomine censerentur. Igitur Machabæus, coactis suis, qui erant numero sex mil-

lia, hortatur, ne hostes pertimescant, neue externorum, ipsos iniuria adgredientium, multitudinem timeant, sed animose pugnent, et sibi ob oculos tam nefariam illorum in sacrum locum contumeliam, et indignissime vastatæ vrbs vexationem, et insuper antiquæ institutionis euersionem proponant. Illi quidem et armis, inquit, et audacia freti sunt: at nos omnipotenti Deo, (qui potest et eos, qui nos adiungunt, et totum orbem vno nutu deicere,) confidimus. Commemorauit item eis lata maioribus diuinitus auxiliis, et illud contra Sennacheribum, quo centum octoginta quinque hominum millia periissent: et illud in Babylonia factum cum ipsis Gallis proelium, vbi quum octo omnino millia ad rem gerendam venissent cum Macedones millibus quatuor, et Macedones hæsitarent, illa octo millia, cælestis Interuentu subsidii, centum viginti hostium millia superassent, et incredibilia commoda peperissent. His exemplis quum suis animum auxisset, et paratos pro legibus et patria mori reddidisset, exercitum quadripartito diuisit, et fratres suos, Simonem, Iosephum, et Ionathanem, suæ quæque aciei præposuit, attributis unicuique militibus mille quingentis. Præterea Eleazarum legendo sacro libro præfecit: et, data tesfera auxilii diuini, ipse primam ducens aciem, cum Nicanore proelium commisit: atque ita Dei omnipotentis ope interfecere Nicanorianorum supra nouem millia: vulnerarunt, et membris mutilauerunt multo maximam partem: omnes quidem in fugam coniecerunt, eorumque facultates, qui ad ipsos venerant emendos, abstulerunt: et illos aliquamdiu persecuti, sese receperunt, tempore interclusi, quod erat pridie sabbati, quam ob causam non diu

CAPVT IX.

Antiochi facti ex Perside discesso. Antiochi impotentia furentis tormina, putrefactio. Ad fugamrediens rex in erumnis. Ad Iudæos Antiochi littera blande.

27 diu illis insisterunt, sed lectis hostium armis, spoliisque detractis, sabbato se dederunt, ingentes Domino gratias cum laudibus agentes, qui ipsos ad eam diem seruauisset, et suæ misericordiæ specimen
28 eis præbuisset. Post sabbatum, prædam cum vexatis, cum viduis et pupillis, partiti, reliqua ipsi cum famulis diuiserunt. His peractis, publicam supplicationem fecerunt, misericordem orantes Dominum, ut tandem placaretur suis: Timotheumque et Bacchidem adorti, supra viginti millia eorum interfecerunt: arduisque munitionibus præclare potiti, maximas prædas diuiserunt: quas quidem æqualiter inter se, et damna passos, pupillosque et viduas, et insuper seniores partiti sunt: et, captis hostium armis, omnia diligenter locis idoneis posuerunt: reliquam prædam Hierosolymam contulerunt: occiso Timotheanorum tribuno, homine sceleratissimo, et qui multa damna Iudæis intulerat. Deinde victoriam in patria celebrantes, eum, qui sacras valuas incenderat, Callisthenem cremauerunt, quum in quoddam tugurium perfugisset. Ita ille dignam tulit impietatis mercedem. At consecretus ille Nicanor, qui mille negotiatores ad Iudæorum venditionem adduxerat, is auxilio Domini subactus ab eis, qui eius erant iudicio vilissimi, deposito splendido vestitu, per mare medium, fugiui modo, ipse sibi solitudinis auctor, venit Antiochiam, re infelicissime gesta, deleto exercitu: et qui se susceperat Romanis esse de captiuis hierosolymitanis tributum confecturum, is nuntiauit, Iudæos habere propugnatores: et hac ratione lædi non posse, quod latas ab eo sequerentur leges.

Circa id tempus Antiochus fœde ex Persidis locis discesserat. Nam in urbem ingressus, quæ dicitur Persepolis, conatus erat sanum depeculari, et urbem occupare. Quamobrem vulgo ad armorum prælidium conelato, accidit, ut pulsus ab incolis Antiochus, turpem discessum faceret. Quumque esset ad Ecbatana, nuntium accepit de casu Nicanoris et Timothei: et iracundia elatus, cogitabat etiam acceptum ab eis, a quibus fugatus erat, detrimentum, in Iudæos impingere. Itaque iussit arigæ, ut continenter pergens, iter expediret, cælestibus pœnis videlicet eum urgentibus: sic enim superbe dixit: sepulcretum Iudæorum Hierosolyma faciam, vbi eo peruenero. Sed omnipotens Dominus, Israelitarum Deus, cum insanabili cæcoque morbo adfecit. Nani simulac eam vocem protulit, correptus est viscerum dolore irremediabili, et acerbis intestinorum cruciatibus: et meritisimo, qui tot et tam inauditis pœnis aliorum viscera torsisset. At ille tantum absuit, ut ferociendi finem faceret, ut etiam superbia plenus, ignem animo spiraret in Iudæos: iterque celerari iuberet. Accidit autem, ut ex curru, dum rapide fertur, caderet: grauique lapsu læsus, omnibus corporis membris disruciaretur. Ac qui modo, humanum excedente modum iactantia, putabat se maris imperatorum fluctibus, et montium moles in statera libraturus: is humi deiectus, in gestatorio ferebatur, manifestam Dei potentiam omnibus ostendens, adeo ut ex impii corpore vermes scaterent: viuentis- que

que carnes cum doloribus et cruciatibus dilaberentur, tanto fœtore, ut is toti exercitui molestus esset: quique paullo ante cœlestia tangere sidera videbatur, eundem propter intolerabile virus odoris, gestare nemo posset. Hic igitur percussus, nimiam desinare superbiam, et ad sui cognitionem venire cœpit, diuinæ scuticæ doloribus adsidue magis ac magis au-
 12 gescentibus: et ne ipse quidem suum odorem ferre valens, sic loquitur: æquum est Deo subiici, et non, mortalis quum sis, sese Deo ar-
 13 roganter æquare. Orabat autem scelestus, iam non miserturum
 14 Dominum, ita dicens, sese vrbem sanctam, (ad quam tanta cum festinatione contendebat, eam complanaturus, et in sepulcretum redacturus,) liberam esse redditu-
 15 rum: et Iudæos, (quos ne sepultura quidem dignari statuerat, sed aliti-
 bus et feris, vna cum ipsorum paruulis, proicere deorandos,) omnes Atheniensibus exaquatu-
 16 rum: quodque prius depeculatus erat sacrum templum, pulcherrimis donariis ornaturum, et sacra vasa omnia multiplicata redditurum, et necessarios ad sacrificia sumtus de suis esse redditibus suppeditaturum,
 17 atque insuper Iudæum se fore, omniaque habitata loca peragraturum, Dei potentiam nuntiantem.
 18 Sed quum haudquaquam desinerent dolores, (inuaserat enim eum iustum Dei supplicium,) de suis rebus desperans, scripsit ad Iudæos infra scriptam epistolam, suppliciter compositam, hæc continentem: **BO-**
 19 **NIS IVDAEIS CIVIBVS**, rex et imperator Antiochus salutem plurimam, et bene valere, et bene rem-
 20 gerere. Si vos valetis, vestrique liberi, et vestra se vobis ex sententia habent, maximas ago sane Deo gratias, in cælo spem habens. Equidem sum infirma valetudine,

Quum, ex Persidis tractu rediens, in difficilem morbum incidissem, amice, recordatus honoris, et benevolentia vestra, operæ pretium existimaui, communi omnium securitati consulere, non de me qui-
 22 dem desperans: nam magnam habeo spem, fore, ut ex hoc morbo euadam. Sed quum viderem et-
 23 iam patrem meum, quo tempore in superiores regiones expeditionem fecit, constituisse successorem, ut si quid inexpectatum accidisset,
 24 aut sinistrum aliquid nuntiatum fuisset, incolæ, scientes, cui rerum administratio relicta fuisset, non perturbarentur: præterea quum
 25 considerarem, finitimos dynastas, et regno vicinos tempora aucupari, euentum expectantes, Antiochum filium regem creavi, quem sæpe in superiores, satrapias recurrentes, plerisque vestrum committebam atque commendabam. Scripsi autem ad eum, quæ subiecta sunt. Hortor igitur vos, et peto, ut et publicorum, et priuatorum
 26 beneficiorum memores, eam, quam quisque habet erga me, et erga filium, benevolentiam, retineatis. Confido enim, eum institutum meum sequentem, modeste vobis es-
 27 se, et humane vsurum. Igitur homicida ille, et in Deum contu-
 28 meliosus, dira passus, ut alios adfecerat, peregre in montibus miserabilissimo fato vitam finiuit: cuius quum corpus, Philippus, qui
 29 cum eo fuerat educatus, auferret, veritus Antiochi filium, ad Ptolemæum Philometorem in Aegyptum se contulit.

CAPVT X.

Vrbs a Iudæis recepta, expiata, lustratum sanum. Veneno se vicia priuans Mætion. Contra Iudæos Gargias. Idumæorum expugnata munitiones. Porcena

*pro Iudeorum salute. Timothei fuga, nex
sandem.*

MAchabæus autem, et eius
socii, duce Domino, tem-
plum vrbemque recepe-
runt, extructas in foro ab exter-
nis aras, itemque delubra dirue-
runt, et, expiato templo, aliam a-
ram fecerunt: ex quoque de filici-
bus igne sacrificium fecerunt post
biennium, et sex menses, suffitum-
que et lucernas, et adposititios pa-
nes curarunt: atque, iis factis, pro-
ni contenderunt a Domino, ne deinceps
in eiusmodi mala inciderent:
sed si quando peccauissent, ab ipso
elementer castigarentur, non au-
tem maledicis in Deum, et barbaris
gentibus dederentur. Ac, quo die
templum fuerat ab externis profa-
natum, accidit, vt eodem die fie-
ret templi lustratio, eiusdem men-
sis, scilicet Casleu, die vicesimo-
quinto: egeruntque cum lætitia
dies octo, ritu festi vmbraculorum,
recordantes, vt paullo ante in mon-
tibus, et speluncis, more ferarum,
tabernaculorum festum egissent.
Itaque thyrsos, virentesque ra-
mos, itemque palmas habentes, e-
ius laudes carminibus celebrabant,
qui eis suum fauorem ad lustran-
dum suum templum accommo-
dasset. Sanxerunt autem publico
decreto, et plebiscito, vt vniuersa
Iudeorum natio eos dies quotannis
ageret: et Antiochi quidem, qui
adpellatus est Epiphanes, obitus sic
se habuit. Iam de Eupatore Anti-
ocho, illius impii filio, narrabi-
mus, continua bellorum, coniuncta
bellis, mala paucis explicantes. Is
regnum adeptus, Lyfiæ cuidam re-
rum administrationem mandauit,
Cœlesyriæ et Phœnicæ imperatori
summo. Ptolemæus enim, qui
Macron vocabatur, studens erga
Iudeos, (quibus tanta facta fuisset
iniuria,) æquitatem retinere, co-
nabatur pacem cum eis agere. Vn-

de quum aptud Eupatorem ab ami-
cis accusaretur, et subinde proditor
audiret, quod Cyprum, sibi a
Philometore commissam, reliquis-
set, et se ad Antiochum Epiphaniem
contulisset, quinque nullam
splendidam potestatem haberet, vi-
ta se, præ animi angore, veneno
priuauerat. Gorgias autem, eo-
rum locorum dux factus, milites
conducebat, et fere bella contra
Iudeos fouebat. Accedebat eo,
quod Idumæi, opportunas munitio-
nes obtinentes, Iudeos exercebant:
et, adscitis his, qui erant pulsi Hiero-
solymis, bellum alere tentabant.
Machabæani vero, facta supplica-
tione, oratoque Deo, vt sibi ferret
auxilium, in Idumæorum munitio-
nes impetum fecerunt: iisque
locis, fortiter oppugnatis, potiti
sunt: et, superatis omnibus, qui de
muro propugnabant, obuios passim
trucidarunt, et non minus viginti
millibus occiderunt. Quinque
non pauciores, quam nouem millia,
in duo castella munitissima, et om-
nia ad tolerandam obsidionem ha-
bentia, confugissent, Machabæus,
relicto ad eorum obsidionem Simo-
ne et Iosepho, et præterea Zacchæo
cum suis, ipse ad vrgentia magis lo-
ca se contulit. At Simoniani aua-
ritia inducti, a quibusdam castel-
lanorum pecunia corrupti sunt: ac-
ceptisque septuaginta drachmarum
millibus, nonnullos dilabi permise-
runt. Qua re Machabæo nuntiata,
coactis exercitus ducibus illos accu-
savit, qui pecunia fratres vendidisse-
nt, hostes periculo eorum dimit-
tendo. Atque illos quidem, qui
fuissent proditores, interfecit: sta-
timque duo castella expugnauit, et
armis feliciter vsus in omnibus de-
leuit in illis duabus munitioibus
supra hominum viginti millia.
Timotheus vero, qui prius victus
a Iudeis fuerat, contracto ingenti
peregrinorum exercitu, coactoque
asiano

25 asiano equitatu non pauco, aderat, ut Iudæam subacturus armis. At Machabæani, eo propinquante, ad Deum precandum versi sunt: et,
 26 capitibus terra conspersis, centonibus latera succincti, ad aræ gradum iacentes orabant, ut ipsis propitius hostes ipsorum tractaret hostiliter, et aduersariis aduersaretur,
 27 sicuti lex declarat. Deinde supplicatione defuncti, captis armis, ab vrbe procesere longius: et, vbi prope hostes ventum est, resistere.
 28 Deinde simulac orta dies est, concurrerunt vtrique, hi pro pignore felicitatis, et victoriæ cum virtute coniunctæ, habentes in Domino
 29 perfugium: illi certaminum duce vtentes furore. Igitur commisso acri proelio, visi sunt aduersariis de celo in equis auro frenatis viri
 30 quinque insignes, Iudæis præeuntes: quorum duo receptum in medium Machabæum suis armis
 31 protegentes, inuulneratum tuerentur, et in aduersarios tela iacerent, et fulmina. Itaque caligine
 32 circumfusi, trucidabantur, perturbatione pleni. Occisa sunt autem viginti millia quingenti, equites vero
 33 sexcenti. Ipse Timotheus au fugit in præsidium quoddam munitissimum, Gazara dictum, cui Chæreas præerat: quod præsidium
 34 Machabæani alacres per quatuor dies obsederunt. Quinque ii, qui intus erant, loci præcipitio confisi,
 35 immoderata conuicia et verba nefanda iactarent, illucescente vicesimo quinto die, Machabæani iuuenes,
 36 animis propter contumelias ardentes, murum fortissime, et ferro animo adgressi, obuios quosque
 37 cedere. Item alii, distractis eo aduersariorum copiis, ad interiores ascendere, turresque incendere: et
 38 incensis ignibus, maledicos illos viuentes cremare. Alii, refractis portis, admissaque reliqua acie, oppidum capiunt: et Timotheum, in

quadam specu latentem, eiusque fratrem Chæream, et Apollophanem iugulant. His gestis, Domini 38 no cum carminibus et laudibus gratias egerunt, qui tanto beneficio Israelitas adfecisset, eisque victoriam dedisset.

CAPVT XI.

Contra Iudæam Lysie impetus. Auxiliantes Machabæani consanguineis periclitantibus. Prodigium equitum calesu pro Machabæanis. Lysie fuga, legatio ad Iudæos de pace. Ad Lysiam Antiochi litteræ. De compositione Romanorum litter ad Iudæos.

P Erparuo post tempore Lysias 1 regis procurator et cognatus, rerumque administrator, eas res ægerrime ferens, coactis pe- 2 ditibus ad octoginta millia, cum vniuerso equitatu Iudæos adgreditur, in animo habens, ex vrbe facere Græcorum domicilium: tem- 3 plumque quæstui, (sicuti cetera gentium delubra,) et pontificatum venalem quotannis habere, nihil minus quam de Dei potentia cogitans. Igitur equitum magnis, peditum 4 maioribus ferocis copiis, et elephantibus octoginta, Iudæam ingressesus, 5 et Bethsuram adgressus, locum natura munitum, a Hierosolymis circiter quinque stadia distantem, oppugnare cœpit. Eum postquam 6 munitiones obsidere intellexere Machabæani, Dominum cum querimoniis et lacrimis vna cum reliquo hominum vulgo, obsecrabant, ut bonum angelum Israelitis mitteret ad ipsorum salutem. Ipse pri- 7 mus Machabæus sumitis armis, alios hortatus est, ut secum periculum subirent auxiliandi suis consanguineis. Ita quum simul alacres pro- 8 ficiscerentur, nec adhuc procul Hierosolymis abessent, adparuit præcedens eos eques alba veste, aurea arma quatiens. Tum illi vni- 9 uerfi

uerſi Deo miſericordi gratias agere et ita animis confirmari, vt non ſolum homines, verum etiam ferociſſimas beſtias, et ferreos muros eſſent confodere parati. Ita inſtrcto agmine progreſſi, caeleſtem adiutorem, Domini miſericordia habentes, impetu in hoſtes leonum ritu facto, proſtrauere peditem millia vndecim, et equites mille ſexcentos, omneſque in fugam egerunt: quorum plerique ſaucii, nudi euaserunt. Ipſe Lyſias fuga turpiter elapſus, homo non inſipiens, et quod acceperat detrimentum apud ſe conſiderans, et inuictos eſſe Hebræos cogitans, propugnante pro eis omnium rerum præpotente Deo, legatos ad eos miſit de compoſitione in quaſcumque leges, promittens, ſe regi perſuaſurum, vt eis fieret amicus. Quæ omnia Lyſiæ poſtulata Machabæus conceſſit, vtilitati conſulens. Nam quæcumque Machabæus poſtulata de Iudæis ſcripto edidit Lyſiæ, iis adſenſus eſt rex.

16 Sunt autem ſcriptæ Iudæis litteræ a Lyſia in hunc modum: LYSIAS populo Iudæo ſalutem.

17 Ioannes et Abſalomus a vobis miſſi, poſtquam nobis ſubſcripta veſtra poſtulata tradiderunt, petebant ſuper eis, quæ ibi ſignificabantur, reſpoſitum, quæ igitur ad regem referenda erant, ei expoſui, ac quæ licebat, conceſſit. Quod ſi in rebus benevolentiam retinueritis, dabo operam, vt et in poſterum vobis bonorum cauſa ſim. Sed de his ſingillatim præcepi et his veſtris, et meis, quæ vobiſcum colloquantur. Valete. Anno centeſimo duodequingueſimo, Dioſcori viceſima quarta.

22 Regis autem epiſtola ita continebat: REX ANTIOCHVS fratri Lyſiæ ſalutem.

23 Patre noſtro in deos relato, volentes eos, qui regno ſubiecti ſunt, ſine

perturbatione gerere curam ſuarum rerum, audiuiſimus, Iudæos non conſentire in factam a patre in græcos mores mutationem: ſed ſuis addictos inſtitutis poſtulare, vt ſua ſibi iura concedantur. Cupientes igitur eam quoque gentem ſine turbis eſſe, decernimus, vt et ſanum eis reſtituatur, et maiorum ſuorum reipublicæ inſtitutione vtantur. Recte igitur feceris, ſi eis, miſſis nuntiis, fidem dederis, vt intelligentes voluntatem noſtram, bono ſint animo, et libenter ſuarum rerum adminiſtrationem recipiant. Ad gentem autem epiſtola regiſtalis erat: REX ANTIOCHVS ſenatui Iudæorum, et aliis Iudæis ſalutem. Si valetis, eſt vt volumus: nos quoque valemus. Demonſtrauit nobis Menelaus, velle vos ad veſtra remigrare, et ibi eſſe. Igitur redeuntibus vſque ad diem triceſimam Xantici menſis Iudæis licebit, data fide, ſine metu, ſuo victu et legibus vti, vt prius, neque quiſquam eis villo pacto ob commiſſis errores moleſtus erit. Miſi etiam Menelaum, qui vos commonefaciat: valete. Anno centeſimo duodequingueſimo: Xantici viceſima quinta. Miſerunt et Romani ad eos epiſtolam in hanc ſententiam: QVINTVS Memmius et Titus Manlius Romanorum legati, populo Iudæo ſalutem. Quæ Lyſias regiſ cognatus vobis conceſſit, nos quoque adprobamus. De quibus autem ad regem referendum iudicauit, conſultate ſuper iis: et quamprimum aliquem mitte, vt rem componamus, quem admodum vobis expedit. Nos enim Antiochiam tendimus. Quare properate et mitte aliquos, vt et nos cognoſcamus, quæ ſit veſtra ſententia. Valete.

CAPVT XII.

Ad regem suum Lyfias. Ad agros Iudæi. Submersi Iudæi ad ducentos. Ioppitarum incense clasfes. Arabes a Iuda victi. Timothei fuga, captiuitas, enafio. Cum Gorgia Iuda congressus. Profligati Gorgiani. Pro mortuis expiatio Machabæi.

Igitur anno centesimo quadragelimo octauo, Xantici vicesimaquinta, factis his pactiõibus, Lyfias ad regem discesfit. Iudæi ad agriculturam se contulerunt. Sed regionum præfides Timotheus et Apollonius Gennæi filius, itemque Hieronymus, et Demophon, et præter eos Nicanor Cypri prætor, eos tranquillo statu quietem agere non sinebant. Ioppitæ quoque huiusmodi facinus admiserunt. Hortati inquilinos sitos Iudæos, vt in scaphas, quas ipsi præbebant, confenderent cum suis vxoribus et liberis, tamquam nulla inter eos intercedente simultate, sed ciuitate ita publice sciscente, quum Iudæi consensissent, quippe pacem volentes, et nihil suspectum habentes, illi eos, in altum subductos, submerserunt, non minus ducentos. Hac in suos populares crudelitate cognita Iudas, suis arma capere iussis, et inuocato iusto iudice Deo, aduersum fratrum suorum interfectores contendit, et portum noctu incendit, scaphasque combusfit: et qui eo confugerant, trucidauit: tum oppido exclusus discesfit, reuersurus, et Ioppitarum ciuitatem vniuersam extirpaturus. Deinde quum intellexisset, Iannitas quoque idem facinus in inquilinos Iudæos conari, eos noctu adortus, portum cum classe incendit, ita vt incendii splendor vsque a Hierosolymis cerneretur, stadiis ducentis quadraginta. Inde quum, stadia nouem progressus, ad Timotheum contenderet, inuaserunt eum Ara-

bes, quorum erant pedites non minus quinque millia, et equites quingenti: commissoque acri prælio, quum Iudæi diuino auxilio rem feliciter gessissent, victi Nomades, Iudam de deditiõne orauerunt, promittentes, se et pecora tradituros, et in aliis adiuturos. Iudas considerans, eos sibi ad multa plane viles, pacem eis concessit: et illi, accepta fide, ad sua tabernacula se receperunt. Adgressus est et oppidum quoddam pontibus munitum, muris circumseptum, nomine Caspim, quod diuersarum nationum incolæ tenebant: qui murorum firmitate, congestoque comæatu freti, contumeliosus in Iudæos agebant, conuiciantes et maledicentes, nefandaque dicentes. Tum Iudæi, inuocato summo mundi rectore, qui sine arietibus, et machinarum adparatu Hierichuntem Iosux temporibus deturbasset, in mœnia ferocissime impetum fecerunt: et oppido Dei voluntate potiti, incredibilem cædem fecerunt, adeo vt adiacens lacus, latitudine duo stadia patens, sanguine, quo conspersus erat, plenus esse videretur. Illinc profecti, septingentorum quinquaginta diorum itinere expedito, peruenerunt in Characem ad eos Iudæos, qui Tubieni dicuntur: et Timotheum quidem in eis locis non offenderunt: nam is infecta re illinc disceserat, relicto validissimo præsidio in quodam loco munito, quem locum adgressi Dositheus et Sosipater, qui erant ex Machabæarum ducibus, relictos illic a Timotheo deleuerunt, homines supra decem millia. Machabæus autem, instructo exercitu suo, et in cohortes ordinato, ad Timotheum ire contendit, habentem apud se peditum millia centum viginti, equitum duo millia quingentos.

- 21 Timotheus, cognito Iudæ aduentu, mulieres et paruulos, aliaque impedimenta miserat in locum, qui Carnion adpellabatur: et erat oppugnatum adituque difficilis, propter omnium locorum angustias.
- 22 Sed conspecta prima Iudæ cohorte, tantus hostes terror, metusque, ad Dei omnia videntis aduentum peruasit, vt, in fugam versi, alii alio ferrentur, crebroque læderentur a suis, et ensium mucronibus confoderentur: quos cupidius infecutus Iudas, et sceleratos obtruncans, hominum triginta millia deleuit.
- 23 Ipse Timotheus a Sositheo, et Sosipatro exceptus, magna cum calliditate petiit, vt saluus dimitteretur, propterea quod complurium parentes, nonnullorum fratres haberet, qui in periculo futuri essent, si ipse mortuus fuisset. Ita quum ille fidem multis verbis fecisset, et se illos indemnes redditurum esse pepigisset, illi eum propter fratrum suorum salutem demiserunt: At Machabæus ad Carnion et Atargatium profectus, hominum vigintiquinque millia interemit: iisque suis atque deletis, exercitum duxit ad Ephronem oppidum munitum, quod Lyfias, et magna conuenarum multitudo incolebat. Et quamuis iuuenes robusti pro muris stantes fortiter propugnarent, et machinarum telorumque adparatus adesset, tamen Iudæi, inuocato illo rerum præpotente, qui sua vi hostium vires frangit, oppidum expugnarunt, et oppidanorum ad viginti quinque millia trucidarunt.
- 29 Illinc profecti, contenderunt ad Scythopolim, distantem Hierosolymis stadia sexaginta. Sed quum incolæ Iudæi testati essent; quanta erga ipsos Scythopolitæ beneuolentia pradii essent, quantaque in ipsis humanitate, aduersus temporibus vsi fuissent: illi actis gratiis
- Scythopolitis, eosque hortati, vt in eadem erga Iudæorum genus benignitate perseuerarent, Hierosolymam, instantibus septimanalibus, peruenerunt. Deinde post festum diem, qui Pentecoste vocatur, profectus est Iudas aduersus Gorgiam Idumææ prætorem, cum pedum tribus millibus, et equitibus quadringentis: commissoque prælio, quum paucos Iudæorum cadere contigisset, Dositheus quidam Basenoris filius, eques, vir robustus, Gorgiæ instabat, et chlamyde prehensum magna vi trahebat, volens hominem sceleratum viuum capere. Verum quum inuectus in eum quidam Thrax eques, ei humerum abscedisset, effugit Gorgias Marefam. Sed diutius pugnantibus Gorgianis, et iam defatigatis, Iudas Doninum precatus, vt se pugniæ adiutorem ducemque præberet, clamorem cum carminibus patrio sermone exorsus, et Gorgianos de improviso cum clamore adgressus, in fugam vertit: deinde receptum exercitum ad Odollam oppidum duxit: et, instante die septimo, lustrati, vt mos erat, ibi sabbatum egerunt. Postridie quum Iudæi conuenissent ad Iudam, quemadmodum res postulabat, vt caforum corpora auferrent, et patriis sepulcris cum fratribus mandarent, inuenerunt sub omnium mortuorum tunicis donaria, iam nianis deastris consecrata, quibus lex Iudæis interdicit: ex quo omnibus perspicuum fuit, hanc ob causam eos occubuisse. Itaque omnes iustum iudicem Deum colaudantes, qui occulta redderet aperta, et ad preces conuersi, rogauerunt, ne ipsi propter id commissum peccatum prorsus delerentur. Tum nobilis ille Iudas multitudinem hortatus est, vt se infantes conseruarent, ante oculos videntes

tes ea, quæ propter occisorum peccatum euenissent. Deinde stipe coacta, et redactis argenti drachmis ad duo millia, eas misit Hierosolymam ad sacrificium pro peccato procurandum: recte sane et honeste faciens, qui de resurrectione cogitaret. Nisi enim eos, qui occubuerant, reuicturos speraret, superuacaneum esset, et nugatorium, pro mortuis orare. Præterea quod si considerabat, iis, qui pie obdormiuissent, optimam esse repositam gratiam, sancta erat et pia cogitatio. Hanc ob causam pro mortuis expiationem procurauit, ut absoluerentur a peccato.

CAPVT XIII.

In Iudeam Antiochi expeditio. Menelaus ab Antiocho supplicio adfectus. Antiochi castra noctu Iudas inuadens. Res feliciter per Iudeos gesta. Facta cum Antiocho pax.

ANno autem centesimo quadragesimo nono Iudæ nuntiatur, Antiochum Eupatorē aduentare cum copiis in Iudæam, et cum eo Lyfiam procuratorem, et rerum administratorem vtrumque græcas copias habentem, peditum centena dena millia, equitum quina millia trecenos, elephantos vicenos binos, falcatos currus trecenos. Menelaus quoque se cum eis coniunxerat, et multa cum simulatione hortabatur Antiochum, non ob salutem patriæ, sed spe principatus adipiscendi. Sed regum rex animum Antiochi in sceleratum illum concitauit: itaque quum Lyfias demonstrasset, eum esse omnium malorum causam, iussit eum Antiochus Berroam duci, et in eo loco, vti mos erat, interfici. Erat in eo loco turris quinquaginta cubitorum,

plena cineris, quæ machinam habebat rotundam, vndique in cinerem præcipitem. Ibi sacrilegii conuictos, aut quopiam alio singulari facinore obstrictos, vniuersi ad necem detrudebant. Tali fato mori contigit nefarium illum Menelaum, ne humationem quidem adeptum. Et merito sane, qui multa in aram facinoræ patrauisset, vbi sacer ignis et cinis erat, is in cinere mortem appetiit. Ceterum efferatus animo rex pergebat, teterrima patraturus in Iudeos, qualia sub eius patre facta fuerant. Quod vbi Iudas accepit, multitudini denuntiauit, Dominum ve dies noctesque obsecrarent, ut si quando alias, nunc maxime succurreret iis, qui in periculum de lege, de patria, de sacro templo venirent: neue populum, modo paululum re-creatum, sineret in infandarum gentium venire potestatem. Hoc vbi omnes simul fecerunt, Dominumque misericordem cum ploratu, et ieiuniis iacentes humi per dies tres continenter obsecrarunt, Iudas eos consolatus, iussit, ut præsto adesent: ipse seorsum cum senatoribus consilium habuit, vt prius quam regis exercitus Iudæam inuaderet, et vrbe potiretur, egressi ope Domini de summa rerum decernerent. Deinde, commendato Dominatori mundi negotio, suos cohortatus, vt egregie pro legibus, pro sacris, vrbe, patria, ciuitate, vel ad mortem vsque decertarent, castra apud Modinum fecit: dataque suis tesera, Dei victoria, noctu cum delectis iuuenum præstantissimis tabernaculum regi adortus, peremit in castris ad hominum quatuor millia: et principem elephantum cum familiarum turba confecit: et ita castris terrore et turbarum plenis, re feliciter gesta discessit.

Y y z

*) Latinus quatuordecim.

7 cesfit. Atque hoc, illucescente iam
 die, factum est, opitulante ei Do-
 8 mini praesidio. Tum rex hoc au-
 daciae Iudaeorum gustu capto, loca
 9 arte attentabat: et ad Bethsura,
 quod erat firmum Iudaeorum praesidium,
 exercitum admoit. Sed
 20 pellebatur, offendebat, et infe-
 rior erat; quum interim Iudas
 21 iis, qui intus erant, necessaria sub-
 misit: quod arcanum enuntiauit
 hostibus Rhodocus ex iudaico ex-
 22 ercitu, qui conquisitus captusque,
 in vincula coniectus est. Rex au-
 tem iterum cum Bethsurensibus
 collocutus, data acceptaque fide,
 23 discessit: et cum Iuda congressus,
 inferior fuit. Deinde postquam
 accepit, descivisse Philippum, qui
 Antiochiae ad res administrandas
 relictus fuerat, perturbatus Iu-
 daeos oravit, submissusque quasvis
 in leges iuravit: et bello composi-
 24 to rem diuinam fecit, templo ho-
 norem habuit, humanitate in lo-
 cum usus est, cum Machabaeo rediit
 in gratiam, et Hegemonide a
 Ptolemaide vsque ad Gerrenos praeside
 relicto, Ptolemaidem venit.
 25 Quumque Ptolemaenses compositionem
 agre ferrent, et ita indignarentur,
 ut conditiones violare vel-
 26 lent: Lysias consensu suggestu,
 causam ita probabiliter defendit,
 ut illis persuaserit, eosque pacaverit:
 atque ita conciliata eorum benevolentia,
 ille se Antiochiam recepit. Hoc se modo
 regis expeditio, et receptio habuit.

CAPVT XIII.

Demetrius Antiochum interficiens. Alcimus iam pontifex ad Demetrium. In Iudam criminationes Alcimi. Inflammatum in Iudam Demetrius Pax inter Nicanorem atque Iudeos. Iude coniugium. Contra Nicanorem, nomen Alcimus apud Demetrium. Razis obitus admirandus.

EXacto triennio, nuntiatum est Iudae, Demetrium Seleucii filium, tripolitano portu cum validis copiis, et classe inuentum, regione potitum esse, Antiocho, et eius procuratore Lysia de medio sublatis. Alcimus autem quidam antea pontifex, sed qui per ea tempora, quibus omnia erant permixta, fuerat sua sponte pollutus, cogitans, nulla sibi iam ratione, neque ad salutem, neque ad sacram aram patere aditum, adiit regem Demetrium, anno centesimo quinquagesimo primo, adferens ei coronam auream, et palmam, et item de iis raris, qui in templo solebant adhiberi. Atque eo quidem die quietum se tenuit. Deinde accommodum insanitae suae tempus nactus, a Demetrio in concilium vocatus, et quo in statu essent, quidue conarentur Iudaei, interrogatus, respondit in hunc modum: qui ex Iudaeis dicuntur Asidaei, quorum dux est Iudas Machabaeus, bellum et seditiones fouent, regnum tranquillitate frui non sinentes. Itaque ego auita dignitate, (pontificatum dico,) priuatus, huc nunc veni, primum regis commodis sincere studens, deinde etiam ciuium incorum rationem habens. Nam eorum, quos dixi, importunitate vniuersum genus nostrum laeditur non mediocriter. His omnibus perspectis, tu rex, et regioni, et circumuento generi nostro prospicito, pro istius erga omnes humanitatis facilitate. Nam quamdiu Iudas supererit, fieri non potest, ut res pace potiantur. Talibus ab eo dictis, continuo reliqui amici male in Iudam animati, Demetrium inflammarunt. Itaque statim vocatum Nicanorem, elephantorum magistrum, Iudae praesidem facit: eumque mittit cum mandatis, ut Iudam interficiat,

ciat, eius socios profliget, et Al-
 14 cimum pontificem statuatur summi
 Iudæa fugati, Nicanori se gregatim
 adiungebant, Iudæorum infelici-
 15 tates et calamitates suam fore feli-
 citatem putantes. Hac Nicanoris
 expeditione, et externorum cona-
 tu audito, illi terra conspersi sup-
 plicabant ei, qui populum suum in
 16 æternum stabilivisset, suisque sem-
 per sua præsentia subvenisset. De-
 inde iubente duce, illinc continuo
 profecti, cum hostibus congressi
 17 sunt ad pagum Desfan, vbi Simon
 Iudæ frater cum Nicanore con-
 gressus erat, et pæne propter ho-
 stium repentinum tacitumque ad-
 18 uentum lapsus: tamen audiens
 Nicanor, quanta Iudæorum forti-
 tudo, et alacritas esset in certami-
 nibus pro patria, sanguine decer-
 19 nere formidabat. Itaque Posido-
 nium, et Theodotum, et Mattha-
 thiam misit, qui fidem darent et ac-
 20 ciperent. Quibus de rebus adhibi-
 ta maiore deliberatione, quam
 dux rein ad vulgum retulisset, et
 sententia consentiens exstitisset, ad-
 21 senti sunt compositioni: et diem
 colloquio statuerunt, quo die se-
 orsum eodem convenirent. Is dies
 postquam advenit, et ab vtroque
 22 diuersæ positæ sunt sellæ, quum
 Iudas armatos disposuisset, in locis
 opportunis paratos, ne quid frau-
 dis ab hostibus repente nasceretur,
 23 colloquium rite habuerunt: quo
 habito, Nicanor Hierosolymis de-
 inceps manebat, neque quidquam
 reprehendendum committebat:
 24 dimissaque gregariorum militum
 turba, Iudam semper in oculis ha-
 25 bebatur: eumque humane colens
 hortatus est, ut uxorem duceret,
 et liberis operam daret. Itaque ille
 duxit, et tranquillam vitam in-
 26 gressus, coniugio se dedit. At
 Alcimus, animaduersa eorum ipse

se benevolentia, et intellectis pa-
 ctionibus inter eos factis, ad De-
 metrium venit: eique retulit, Ni-
 canorem contra ipsum sentire,
 quippe qui eius regni insidiatorem
 Iudam successorem statuisset. Tum
 27 rex iratus, et illius conscelerati ca-
 lumnii irritatus, scripsit Nicanori:
 sese compositionem grauius ferre
 dicens, et Machabæum vincitum
 mitti statim Antiochiam iubens.
 Quo accepto nuntio confusus Nica-
 28 nor, ægre ferebat, violanda esse
 pacta, nulla orta ab illo iniuria.
 Sed postquam regi contravenire
 29 non erat commodum, studebat id
 astu facere. At Machabæus vi-
 30 dens, austerius secum agere Nica-
 norem, et occurrere solito trucu-
 lentiore, cogitans, austeritatem
 illam non ab optima re proficisci,
 collectis suorum non paucis, Ni-
 canori se subtraxit. Tum ille in-
 31 telligens, egregie se ab homine esse
 deceptum, ingressus in summum
 sanctumque sanum, sacerdotibus
 rem diuinam rite facientibus, iussit
 hominem tradi. Atque illis cum
 32 iureiurando negantibus, scire se,
 vbinam esset, qui quærebatur, ille,
 porrecta ad templum dextera, hæc
 iuravit: nisi vos mihi vincitum
 33 Iudam tradideritis, ego hoc Dei
 domicilium in campum redigam,
 aram extirpabo, et hic Baccho in-
 signe sanum exstruam. Hæc lo-
 34 cutus, discessit. Tum sacerdotes,
 passis in cælum manibus, perpe-
 tuum gentis nostræ defensorem im-
 plorant, hæc dicentes: tu omni-
 35 um dominator, nullius indigus,
 voluisti templum tuæ habitationis
 apud nos fieri. Quapropter, o
 36 sancte, omnis sanctitatis Domine,
 tuere in perpetuum intaminatum
 hoc recens purificatum domicili-
 um, atque ita omnia improba ora
 obstrue. Razis autem quidam hic-
 37 rosolymitanus senator, indicatus est

Nicanori vir reipublicæ amans, et in primis bene audens, qui ob benevolentiam pater Iudæorum adpellabatur. Nam superioribus temporibus, quum Iudæi a ceterarum gentium commercio abstinerent, causam dixerat Iudaismi, et corpus et animam pro Iudaismo cum summa constantia exposuerat.

38 Igitur Nicanor volens perspicuum facere odium, quod in Iudæos gerebat, misit supra quingentos milites ad illum comprehendendum. Iudicabat enim, illo capto, rem fore Iudæis calamitosam. Quum militum multitudo turrim iam iam captura foret, vestibulique portæ vim faceret, et ignem admoueri, foresque succendi iuberet, deprehensus 40 Rasis incubuit gladio: generose mori malens, quam in sceleratorum venire manus, et indignam generositate sua contumeliam pati. 43 Sed quum ob trepidationis æstum vulnus parum recte infixisset, turba iam intra ostia irrupente, in murum magno animo occurrit, et seipsum fortiter in turbam precipitavit: et illis celeriter dissipatis, dato loco in media ilia delatus est, 44 atque adhuc spirans, et animis inflammatus, emicuit: et manante fonte sanguinis, grauibus adfectus vulneribus per turbam cursu penetravit, et in prærupto quodam saxo stans, iam prorsus exsanguis prolata intestina, et ambabus comprehensa manibus, in turbam proiecit: vitæque et spiritus Dominatorem precatus, vt ea sibi iterum redderet, hoc modo vitam finiuit.

xum Nicanoris caput in arce Hierosolymæ.

Nicanor autem audiens, Iudam cum suis esse in tractu Samariæ, statuit eos die quietis, adhibita omni diligentia, inuadere. Quumque Iudæi, qui eum coacti sequebantur, monerent, ne illos tam inhumane et barbare perderet, sed honorem tribueret dici, quam omnium spectator Deus sanctitate præ ceteris decorauisset: quæsiuit ille consceleratus, numquid esset aliquis in cælo rerum præpotens, qui sabbati diem agi iussisset? Quumque illi respondissent, esse 42 immortalem Dominum, in cælo imperantem, qui diem septimum celebrari iuperauisset. Et ego, 5 (inquit ille,) potens sum in terris, qui arma capere, regisque negotia peragere iubeo. Neque tamen improbitatis suæ conata perficere potuit. Et Nicanor quidem, cum omni 6 fastu insolescens, commune de Iuda tropæum erigere statuerat. At 7 Machabæus perpetuo summa cum spe confidebat, auxilium se a Domino consecuturum: suosque hortabatur, ne externorum aduentum reformidarent: sed memoria tenentes auxilia, quibus antea de cælo fuissent defensi, nunc quoque sperarent, victoriam se, et auxilium ab omnipotente Deo adepturos. De 9 inde eos lege, et vatibus citandis consolans, commemoratis etiam certaminibus, quibus fuissent perfuncti, alacriores reddidit, erectosque eorum animos incitauit: simul ostendens externorum perfidiam, ac periurium. Ita 11 singulos eorum non tam clipeorum, et hastarum munimento, quam bonæ orationis consolatione armando, narrato etiam somnio fide digno, mirifice delectauit. E- 13 rat autem somnii visum huiusmodi:

Oniam

CAPVT XV.

Contra Iudam Nicanor. Suos confirmans Iudas. Somnio copie Iudæ animata. Ionom orans Iudas in hostes congressuros. Hostes caesi. Nicanor interfectus. Præsi-

Oniam eum, qui fuerat pontifex, probum honestumque virum, in congressionibus grauem, moribus comem, oratione faciundum, et a puero in omnibus virtutis rationibus exercitatum: hunc, inquam, passis manibus orare pro vniuerso Iudzorum statu. Deinde ita adparuisse hominem quemdam canitie et gloria præstantem, mirabili quadam et magnificentissima præditum excellentia. Tum Oniam ita respondentem dixisse: hic est ille fratrum amator, qui multa pro populo sanctaque vrbe precatur, Jeremias Dei vates. Deinde Ieremiam, porrecta dextera, tradidisse Iudæensem aureum, et eo tradendo, sic fatum esse: accipe sanctum enssem, munus a Deo, quo ense frangas aduersarios. Hac illi Iudæ oratione tam pulchra confirmati, quæ posset ad virtutem excitare, et iuuenum animos erigere, decreuerunt, castra non facere, sed egregie inuehi: et cum omni fortitudine congressi atque confligentes, de summa rerum decernere, quandoquidem et vrbs et sacra et sanum periclitarentur. Erat enim eis de vxoribus et liberis, itemque de fratribus et cognatis periculum minoris momenti: maximus vero, et prius de consecrato templo metus. Erat et iis, qui vrbe continebantur, non mediocri æstus, de subdiali conflictu sollicitis. Iamque omnibus futurum certamen expectantibus, et iam congressis hostibus, distensoque exercitu, et belluis opportuno loco positis, atque equitatu ad cornua ordinato, animaduertens Machabæus multitudinis incessum, armorumque varium adparatum, et belluarum feritatem, passis ad cælum manibus inuocauit monstrificum illum Dominum spectatorem: intelligens, non in armis positam esse victori-

am, sed illum eam iis, quos dignos statuisset, conciliare. Inuocabat autem verbis huiusmodi: tu, Domine, angelum tuum misisti, Ezechia regnante in Iudæa, qui angelus in castris Sennacheribi centum octogintaquinque hominum millia interfecit. Nunc, o cæli præpotens, præmitte nobis tuum bonum angelum, ad hostium timorem terroremque: perterresiant tui brachii magnitudine, qui cum impiis conuiciis tuum sanctum populum adoriuntur. Hactenus ille precandi finem fecit. Nicanoria vero cum tubis et præanibus accedebant. At Iudæi cum Dei inuocatione et precibus cum hostibus congressi sunt: et manibus pugnantes, animis autem Deum orantes, prostrauerunt trigintaquinque non minus hominum millia: adeo Dei præsentia fuerunt hilares. Deinde quum opere defuncti, se cum lætitia reciperent, Nicanorem cum armatura occubuisse, cognouerunt. Ortoque clamore et tumultu, præpotenti Deo patria voce gratias egerunt: iussitque ille prorsum et corpore et animo princeps ciuim propugnator, qui beneuolentiam toto æuo erga suos populares conseruauit, caput manumque Nicanoris vna cum humero abscissam ferri Hierosolymanam. Ac postquam eo peruenit, conuocatis suis popularibus, et sacerdotibus ante aram constitutis, iussit arcesse eos, qui erant in arce: et ostenso scelerati capite Nicanoris, manuque maledici, qua ille in sanctam Omnipotentis ædem porrecta, verbis superbiuerat: exsectaque impij Nicanoris lingua, dixit, eam se frustulatum daturum alitibus, dementisque manus pro templo suspensurum. Hic vero omnes ad cælum tam nobili Domino gratias agere, et eius laudes præ-

prædicare, qui locum suum con-
 35 seruasset impollutum. Præfixit
 autem Nicanoris caput in arce, eui-
 dens omnibus, et manifestum au-
 36 xilii Domini indicium: decreue-
 runtque omnes communi suffra-
 37 gio, eum diem nequaquam ignobi-
 lem finire, sed insignem habere,
 decimum tertium mensis duodeci-
 mi. Adar syriaca voce dicitur,
 vno die ante mardochaicum diem.
 83 Igitur quum res Nicanoris sic se ha-
 buerint, et ex illis temporibus He-

brai urbem tenuerint, ego quo-
 que hic librum finiam: et si qui-
 dem bene et argumento conue-
 nienter, hoc est, quod volui: fin
 exiliter et ieiune, hoc est, quod
 potui. Ut enim vinum seorsim bibe-
 re, aut rursus aquam, insuaue est:
 ac quomodo vinum aqua tempera-
 tum suaue est, et gratam efficit
 delectationem: ita contextus ora-
 tionis aures legentium delectat
 constructione. Atque hic finis
 erit.

VETERIS TESTAMENTI

FINIS.

